MASSARIA

PRACTICA MEDICA

1601

4113(2)

55200

PRACTICA MEDICA, Seu PRÆLECTIONES ACADEMICAE, CONTINENTES METHODVM AC RATIONEM COGNOSCENDI ET CVRANDI

pleroſq; omnes totius humani corporis morbos, ad natiuam ac genuinam diuini Hippocratis & ſcientiſſimi Galeni mentem vere optimeq; inſtitutam: in antiquiſſimo & celeberrimo Patauino Gymnaſio habitæ.

A

NOBILISS. ATQVE CLARISSIMO VIRO DN. ALEXANDRO MASSARIA VICENTINO, MEDICINÆ Patauii Profeſſore primario.

Nunc primum quanto fieri potuit ſtudio politiſſime adornatæ, certiſq; libris ac capitibus diſtinctæ, publico Medicinæ ſtudioſorum commodo foras dantur

ABS

IOANNE BAVMANNO M. D. FRANCOF.

Cum gratia & priuilegio S. Cæſ. Maj. ſpeciali ad decennium.

FRANCOFORTI

Sumptibus Nicolai Baſſæi, Typis Melchioris Hartmanni.

Anno M. DCI.

WELLCOME HISTORICAL MEDICAL LIBRARY

REVERENDO ADMODVM, ILLVSTRI ET STRENVO DN. EBERHARDO A KARPFEN IN KARPFEN, ORDINIS TEVTONICI Commendatori Francof. digniſſimo, &c. Dn. meo omni officiorum genere colendo.

SI quæ antiqua ſunt, chara exiſtunt, atq; in precio vel ſolo habentur antiquitatis nomine, Reuer. Illuſtris & Strenue vir, mos profectò ille dedicandi res charas charis ac virtute præſtantibus, antiquiſſimo etiam ſeculo receptiſſimus, neutiquam abiiciendus, ſed, quod fieri videmus vel hodie abs celeberrimis quibuſq; & doctiſſimis viris, qui quæ vigiliis & induſtria elaborarũt ſcripta, eaq; vel ex ſua deprompta pharetra, vel aliũde inuenta ingenio, ornatu tamen nouo tanquam veſte induta & cõpta, iis nuncupant & offerunt, quibus grata ea fore cenſent heroibus, diligentiſſime cõſeruandus, religioſiſſimeq; obſeruandus venit: Sic enim & labores, quibus occupamur, honeſtos, probamus bonis, & obſeruãtiam erga eos, quorum generoſa & maſcula virtus animos noſtros ad ſeſe ſuſpiciendos abripuit, teſtatam facimus, & beneuolentiæ cõciliandæ occaſionem quærimus, & tandem gratitudinis monumentum iis, quorum vſi ſumus beneficiis, tanquam ſtatuam mori neſciam erigimus.

Ne vero ego conſuetudinem hanc à priſcis temporibus (quibus & arbores, & ſylue, & animalia, Diis, hoc eſt, hominibus bene de genere humano meritis, olim conſecrabantur) ad nos vſq; laudabili inſtituto, omni ſemota ſuperſtitione deductam, & complurimorum hactenus exemplo celebratiſſimam, ſi negligam, alto ſupercilio deſpicere, ſublimiuſve cæteris ſapere velle videar, officii mei eſſe ſum arbitratus, Prælectiones medicas Nobiliſſ. Dn. Alexandri Maſſariæ, præceptoris mei Patauii ſtudiorum cauſa cum viuerem, amantiſſimi, quas partim à meipſo exceptas & deſcriptas, partim ab aliis commilitonibus acceptas & tranſmiſſas, Reipub. medicæ communes mecum facere decreueram, Reuer. & Illuſtri nomini tuo inſcribere, vt & vrbi noſtræ, totiq; Teutonico Ordini, cui DEVS Te antiquiſſimæ ſtirpis ſplendore, heroico animo, præclaris factis Nobiliſſimum, non inuidit,

gratularer, & omnibus facerem palam, quanti Te Tuaſque æſtimem virtutes, in quarum obſequium & admirationem iampridem ſimul cum aliis me rapuit præter cæteros preco earundem diſeriſſimus, Reuer. Nobiliſſ. & Doctiſſimus D. Georgius ab Erſtenbergkl. V. Lic. &c. honorarius meus, qui vt Te in oculis fert & animo vnicè ita mihi pro ſua munificentia ac ſumma humanitate fauet optime.

Proinde accipe Reuer. & Nobiliſſime vir, quod non plane nullo mihi conſtitit labore, munus, animi ea qua par eſt ſubmiſſione, tibi oblatum (ξενίων γὰρ θυμὸς ἄριστος) volumen nimirum excellentiſſimi Medici abſolutiſſimum, cuius auctorem pluribus irem exornatum encomiis, niſi id præſtitum viderem egregie à Clariſſ. doctiſſimoque viro Dn. D. Ioanne Munſtero P. L. &c. in ea quæ propediem ſequitur ad ſocerum meum Dn. Baſſæum epiſtola: Illud vnicum adiere mihi liceat, eum à Bœoticis data opera abſtinuiſſe ænigmatibus econtra vero perſpicuitate tanta Hippocratis & Galeni, Principum Medicorum, veram vbique eruiſſe, nobiſque prodidiſſe ſentētiam, & rectam, iuxta ipſorum inſtitutum, methodum adeo ſolerter a ſtudioſe expandiſſe, vt ad aſſerendam vindicandamque priſtinam Medicinæ dignitatem, à multis ſane turpiter neglectam, ſuo loco nihil plane omiſiſſe videatur: quem & nos tanto minus ſupprimere porro voluimus, quanto magis rem medicam auctam locupletatamque exoptamus. Quicquid igitur ad Galenicę ſectatores Medicinæ ex Maſſariæ noſtri editione hac redundabit fructus, quod futurum ſpero vt eſt optimorum præceptorum & exemplorum feraciſſima, quamplurimum, id omne Reu. Nobilitati Tuæ, ſub cuius patrocinio luce primum fruitur, acceptum vt feratur volo: ſartam tamē interim & tectam, quam præclariſſimis hiſce ingenii excellentiſſimi monimentis optime meretur, auctori ſuam relinquens laudem.

Valeat Reu. & Illuſt. Nobilitas tua, mihique porro faueat. Dabam è Muſæo meo Francof. ad Mœnum XVII. Kal. Septembr. Anno Chriſti M. DCI.

Reu. & Ill. Nob. T.

Addictiſſ.

Ioannes Bauman M. D.

ORNATISSIMO HVMANISSIMOQVE VIRO DN. NICOLAO BASSÆO, TYPOGRAPHO ac ciui Francofortano, optime de Medicina merenti, amico ſuo non poſtremo,

Ευπράττειν.

VIx à me dici, aut, ſi dixero, vix à quoquam credi poſſe ſcias, humaniſſime doctiſſimeq; BASSÆE, quanto & quali gaudio ſim perfuſus, cum neſcio quid MASSARIÆ lucubrationum, typis tuis deſcribendum, in apertam proferre lucem inſtituiſſe nunciareris. Ita enim mihi perſuadebam, ab illo viro, ad rem medicam non experimentorum duntaxat numero (quo plerique iam ſibi placent) locupletandam, ſed genuina principalium eius theorematum interpretatione ſtabiliendam illuſtrandamq; nato, nil niſi magnopere neceſſariũ, inſigniter vtile, ac mire iucundum proficiſci poſſe. Vbi vero non ita pridem de PRAXI MASSARIÆ, prælo tuo propediem ſubiicienda, factus ſum certior, cõceptam ex priore nuncio animi lætitiam noui huius acceſſione ſic diffuſam, ſuauiq; intimorum viſcerũ pertentatione mentem meam ſic occupatam ſenſi, vt continere me diutius nequeam, quin tibi, BASSÆE (quantumlibet hactenus ignoto) quod in animo mihi eſt, dicam, & quam poſſum clariſſima voce dicam; Tibi me, atq; illis omnibus, qui tam præclari, tam honorifici, tam deniq; laudabilis inſtituti capeſſendi ſiue auctores, ſiue adiutores fuerũt, me plurimũ gratulari; nobis autem, adeoq; vniuerſæ Aſclepiadarum genti de vulganda MASSARIÆ PRAXI (ſic enim ſpeciales curandorum particularium morborũ Methodos appellant) gaudere mirifice: quod adduci non poſſim, vt hoc quidem tempore (ſi ſapiant homines) ex alio quoquam opere plus cum ad te laudis, tum ad alios vtilitatis rediturum fuiſſe credam. Cuius rei cauſam ſi quis ex me ſciſcitetur, equidem promte illi reſpondere non verebor: in ea nos incidiſſe tempora, de quibus merito illud Galenicũ 2. Meth. med. 5. pronunciare poſſis: Niſi magna quæpiam miraq; mutatio humanarum rerum fiat, actum de bonis ſtudiis eſt, vtpote cõfuſis ac corruptis; nemine veritatem ipſam, ſed tantum ſcientiæ famam quærente. Quo fit, vt Medicis nomine quidem multis, reipſa vero (quod HIPPOCRATES in ſua Lege querebatur) perpaucis exiſtentibus, Medicina, alioqui τεχνέων πασέων ἐπιφανεστάτη, cunctis iam artibus longe iudicetur inferior. Quod minime vſuveniret, ſi ſex illas conditiones ad Medicinę ſcientiam apte vereq; comparandam ab HIPPOCRATE, loco iam dicto, requiſitas Medici ſtudioſe ac ſerio vrgerẽt, atq; ſic demum vrbes obeundo (adde & Cathedras occupando) nõ ſolum φήμῃ, vt ipſe loquitur, ſed etiam ἔργῳ ſuam exiſtimationem defenderent. Tantiſper autem, dum ea triuialibus Medicis curæ non ſunt, atq; interim pleriq; vel hebeti ingenio præditi, vel matura inſtitutione fraudati, vel ſaniore doctrina boniſq; Præceptoribus, cæteriſq; rebus ad ſtudia neceſſariis deſtituti, vel aſſiduũ laborem detrectãtes, breuiſſimo tempori

ſpacio ad exercendam tradendamve nobiliſſimã hanc artem admittuntur, quis deteſtanda rei indignitate perculſus nõ videt, quanta hinc, quamq; horrenda Medicinam clades, ruina, vaſtitas inuaſerit? vnde illa præcellentem ſuam dignitatem, vel à ſummis olim Principib. tantopere cultam, manifeſta cũ ignominia, & ſacratiſſimos vel ſemideorum titulos cum putidiſſimis neſcio quib. appellationibus, cuiuis rudi centauro vel improbo lixæ ridendis, hac tempeſtate (proh dolor) cõmutarit: Adeo, vt iam ex omni morbidorũ genere vix quicquam ita vehementer, vt ipſa Medicina, medelam expoſcere videatur. Hanc vero medelam cum iure merito nõ niſi ab ipſis Medicis expectare deberes, En tibi HIPPOCRATEM, qui nõ tam in Homines temere de Medicina iudicantes, quã in ipſoſmet Medicos imperite eam factitantes, omnem contemtus infamiæq; culpã coniicit. Ac ſane, ſi ex fecib. & quiſquiliis, imo vero monſtris ac peſtibus in Medicinam immiſſis, primum carnifices ex vrbibus (etiam Imperialibus) ad coruos; deinde vetulas ad ſua penſa, mox circumforaneos, præſtigiatores & agyrtas ad priſtinam eſuriem, ac demum vulcaniam ciniflonũ proſapiam cum fœcunda empiricorum (atq; vtinam empyicorum) familia ad carbones ſuos & fumos, quos vendunt, redire iubeas; quotumquenq; ex iis, qui Medicinam Rationalem ſeu paſſim faciendo, ſeu publice docendo profitentur, vero magis quã perſonato Medico ſimilẽ eſſe putabis? quorũ bona pars in HIPPOCRATE & GALENO, duobus illis, diuinitus humano generi conceſſis Medicinæ organis, vel nunquam, vel rarius, vel obiter tantũ, vel imperite, vel etiã malitioſe verſatur; vnde alios doctrinã eorum penitus ignorare, alios mancam, ſuperficiariã, praueq; intellectam poſſidere, alios etiam, his omnib. longe deteriores, quaſi multis erroribus obnoxiã indigne calumniari, ac proinde petulanter eam pro ſuo libitu formandã reformandamq; (vt ipſi aiunt) ſed reuera turpiſſime deformandã ſuſcipere videas. Quid ergo ab his præſidii expectabis? Num eorũ auctoritate, opera, patrocinio, erigetur, ſuſtẽtabitur, aſſeretur Medicina, quorũ ſocordiæ, imperitiæ, deſpicatui, ſuum ipſa contemtum, inclinationẽ, ac ruinam debet? Hinc nimirũ illæ lacrymæ, quas Medicina vetus ac ſolida, tantopere nunc afflicta, ſi poſſit, acerbe profundat; quoties in cumulandis experimentis, veſtigandiſq; ac præparãdis nouo quodam artificio præſidiorũ medicinalium materiis omnẽ pene omnium operam poni, Methodũ vero medendi (quã harum omnium animam recte dixeris) vel ignorari, vel negligi, vel peruerti, vel etiam oppugnari, atq; in eius locum deteſtabile confuſiſſimumq; monſtroſarũ nouitatum chaos non iam irrepere, ſed irrumpere, ſanumq; de rebus iudicium corrumpere conſpicatur. Veruntamen nõ lacrymis hic profundendis, ſed machinis ad depellendam eiuſmodi calamitatem admouendis opus eſt: quas, ſi HIPPOCRATEM conſulas, ab iis expectãdas intelliges, quibus nec ingenium, nec doctrina, nec inſtitutio à pueris, nec locus ſtudiis aptus, nec induſtria, nec lõgum tempus ad integram artis perceptionem defuit. Hi enim, poſtquam omni ſtudiorum ac vitæ commoditate abundãtes, atq; à teneris ſtatim vnguiculis linguarũ & Philoſophiæ cognitione imbuti, ſolida poſtmodũ Artis medicæ theoremata, primum ex bonis Præceptorib. hauſta, mox indefeſſa optimorum Auctorum lectione cõfirmata, multoq; demum vſu cõprobata poſſederunt; Hi, inquam, non modo apud ſplendidas Reſpub. vbi nõ obſtet hominum barbaries, feliciter in Artis operib. verſari, ſed etiam apud illuſtres Academias eam honorificentiſſ. profiteri, interpretari, ac vtrobique, ſi res ita ferat, magna cũ admiratione ac fructu ab omnib. iniuriis longe lateq; vindicare ſunt idonei. Talis ergo, vt ad inſtitutũ redeam, ſuperioribus annis in ITALIA, ſub felici VE-

NETO-

NETORVM dominio, noſter ille MASSARIA, Vir nobiliſſimi nominis ac familiæ claruit; cui omnia HIPPOCRATIS ad plenam Artis poſſeſſioné requiſita luculenter obtigiſſe, id primum ſit indicio, quod duodecimo ætatis anno, fama inter Italos haud obſcura, vtramq; liguam ita callueri, vt Homerum, tanquã Latine loquenté, familiariter legeret: Ex quo vno tum Naturæ εὐφυΐαν, tum maturam ac fidelé optimorum Præceptorum doctrinam in eum collatam æſtimare licet: Quibus adminiculis cum poſtea in addiſcendis Peripateticæ Philoſophiæ præceptis pari felicitate vteretur, tandé animum ſuum, nõ niſi ad præclariſſima comparatum, ad Medicinã, vere Artium omnium præclariſſimã, ſingulari quodam fato appulit: vt ex qua ſola, ob inexhauſtam pulcherrimorum Naturæ myſteriorum cognitioné, & ipſe perfectam oblectationem percepturus, & vero quamplurimũ adiuméti rebus humanis allaturus eſſet. Ad cuius rei conſecutionem plurimum feciſſe putandum eſt, quod MASSARIA noſter Italiam (vbi tum cæteræ Artes ac diſciplinæ, tum Ars pręcipue Medica cum ſuis alumnis eximie floret) ac in ea quidem VICETIAM, vrbem præſtantiſſimorum ſubinde Medicorum feracem, nactus erat Patriam, quæ PATAVIO proxima, in familiarem magnorum illorum Medicorum, ANTONII FRACANTIANI, FRANCISCI FRICIMELICÆ, MATTHÆI CVRTII, COMITIS MONTANI, &c. diſciplinam ac informationem longe fideliſſimam eum deduceret: Quorum ſolertiſſimorum HIPPOCRATIS atq; GALENI Interpretum aſſidua ſectatione domeſticaq; conſuetudine ipſe ingentes rerum Medicarum theſauros ſibi comparauit: quibus primum in dulci Patria, (vbi pro familiæ ſuæ ſplendore omnibus vitæ cõmodis affluebat) deinde VENETIIS, Vrbe plane regia, ſuauiter acquieſcés, eoſq; partim frequenti Artis exercitio, partim diurno nocturnoq; longiſſimorũ annorum ſtudio ſubinde luculéter amplificans, vnanimi demũ Senatus Veneti decreto ad PRIMARII DOCTORIS PATAVINI munus ampliſſ. ſtipendio conductus fuit. In quo vere celeberrimo totius Orbis theatro, per reliquum vitæ ſuæ ſpacium, incredibili quadam docendi iuxta medendique dexteritate, voce ac vultu Hippocraticæ grauitatis æmulo, cultuq; corporis omni reuerentia digno, ſic verſatus eſt, vt aliis quidem corporis ac fortunę, aliis animi ingeniiq; dotibus ſeorſim admirantibus, pleriſq; vero hæc vtraq; ſimul in eo iuncta ſuſpicientibus, dubium videretur, vtrum ipſe MASSARIA, quem DEVS Opt. Max. tot tantiſq; dotibus exornaſſet, an vero prudentiſſima Venetorum Reſpublica, cui talis ac tantus in Medicina Heros obtigiſſet, cenſenda foret beatior. Cumq; iam ad ſupremam illius Viri dignitatem nil eſſet reliquum, quam vt, lucubrationibus quibuſdam in lucem editis, tantam ſui nominis celebritatem, ad exteras quoq; Nationes longe lateque propagandam, immortalitati conſecraret; Sane publicatis de Peſte, deq; Veſicantium abuſu Commentariis, ac ſuperadditis de Purgatione principio morborũ, deq; ſcopis mittendi ſanguinem grauiſſimis Diſputationibus, omni antiquiſſima recondi tiſſimaque doctrina refertis, adeo feliciter id conſecutus eſt, vt in propugnanda illuſtrandaq; vetere Medicina, explodendiſq; Nouatorum deliramentis, non modo ſibi coætaneos, ſed quotquot etiam ante illum multis retro ſeculis vixerũt, Medicinę Scriptores, imo vero ſemetipſum gnauiter ſuperaſſe viſus ſit. Atq; hęc excellentiſſimi MASSARIÆ laborum honorumq; meta fuit; vbi Fatis eum quieſcere iubentibus, tale nobis illius deſiderium remanſit, quale vix vlla poſteritas expletura videtur. De cuius Viri, nunquam ſatis laudati, præſtantia hæc paulo altius repetenda tibi, BASSÆE, duxi, quo te ad proferendam eius Praxin, ſiue opus

)(4 non-

nondum inchoatum meditareris, hortarer, ſiue iam ceptũ vrgeres, in eo confirmarem: qui tibi vere teſtari poſſum, ſi vllus multipliciũ ac perniciofiſſimorũ errorum nouitatumq; in Medicinã inuectarum correctioni locus detur, ſi vllã veteris ac ſolidioris Medicinę in integrum reſtituendę ſpes ſuperſit, ſi deniq; ex huius artis Profeſſoribus quicquam vtilitatis effatu dignæ ad humanum cõſortium redire debeat, id omne ex vnius potiſſ. MASSARIÆ ſcriptis, cum ante hac editis, tum in poſterũ edendis expectandum eſſe; inter quæ PRAXIS eius MEDICA locum haud poſtremum ſibi vendicat, quam ille facili quidẽ methodo, familiariq; ſtylo, ad docendum accommodatiſſimo, conſcriptam, ſed ingenio plane ſingulari, acerrimoq; iudicio, poſt iugem quinquaginta circiter annorum obſeruationẽ, ex penitiſſima HIPPOCRATIS & GALENI, auctorũ ſibi vnice familiarium, medulla conflatam adornauit. Quamobrẽ mihi, quoad vixero, omnes Medicinæ Candidatos, qui ſupra vulgarem Medicorum ſortem emergere volent, obſecrare obteſtariq; ꝓpoſitum eſt, vt, vberrimi fructus percipiendi ſtudio, MAGNI huius MEDICI ſcripta in manibus, in oculis, in ore, in animo ferre nunquam & nuſquã obliuiſcãtur: nullum, mea ſententia, profectus ſui clarius documẽtum excellentibus in Medicina viris præbituri, quã ſi hanc Hippocraticæ Galenicæq; diſciplinæ facem ſtudiis ſuis prælucere teſtatum fecerint. Ego certe, cui nouiſſimis annis poſtremã Lectionum ſeriem, cygneæ cantionis inſtar, ex venerãdo illo, plus (ni fallor) quam ſeptuagenario Sene, magna cum admiratione ac deſiderio nunquã ſatiabili audire cõtigit, vt me omnem (qualiſcunq; ea ſit) rerum Medicarum notitiam, atq; vnius potiſſimum Methodi cognitionẽ vni MASSARIÆ debere fateor; ita me nomini eius immortali ſempiternas acturum gratias profiteor. In cuius rei ſignificationem cum Anno 98. menſe, ſi recte recordor, Septembri, quo tempore is è viuis exceſſit, meo, ceu priuati diſcipuli, nomine funebria quædã, triſti plane officio, ad ſandapilam eius conſcripſiſſem carmina, mox communi Nationis noſtræ decreto poſtulatum à me fuit, vt publico GERMANORVM omnium PATAVII tum degentium, Philoſophiæ ac Medicinę Candidatorum nomine, in gratam perpetuamq; cõmunis optimeq; meriti PRÆCEPTORIS memoriam aliquid meditarer: quod exhibita (ſi non pro rei dignitate, tamen pro ingenii, ſeuerioribus eo tempore Muſis addicti, facultate) lugubri Ecloga, non ſiccis oculis, tum præſtiti. Hanc BASSÆ E tibi, vna cum cæteris næniis, Operi tuo ſiue præfigendam, ſiue ſubnectendam, ad arbitrium tuum, tranſmittere volui; quod defuncti MASSARIÆ lucubrationes, à Germanis in Germanorum præcipue gratiam excudendæ, non immerito cum publicis Germanorum elogiis, atq; threnis, quibus ſuum in Italia PRÆCEPTOREM deplorarunt, in Germania proditurę viderentur. Quod meum conſiliũ vbi te cum doctiſſimis Reipub. veſtræ Medicis, quorum duo (HARTMANNVS quidem BEIER de facie tantum ac ſingulari eruditione, PETRVS autem VFFENBACHIVS præter hæc etiam familiariter) mihi noti ſunt, approbare cognouero, nil te dubitare velim, quin me deinceps omnibus amicitię officiis tibi deuinctum ſis habiturus. Interea vale, & clariſſimos iſtos Viros ex me plurimum ſaluere iube. Dabantur Heilbronnæ ad Nicrum, ex Muſæo noſtro, ipſo S. Matthiæ Feſto, Salutis humanæ Anno 1601.

T.

Humanitatis

Studioſiſſimus amantiſſimusq;

IOHANNES MÜNSTERVS *Philoſ. ac Med. D. & P. L. C*

AD

AD
FABIVM PACIVM,
ALEXANDRI MASSARIÆ EX CONIVGE NEPOTEM,
Philoſophum ac Medicum Vicentinum longe præſtantiſſimum.

PACI, Phœbigenum decus Sophorum,
PACI, Aſclepiadum iubar Medentûm,
Quot vel curriculum vetuſtioris
Secli, vel peperit recentioris.
En tibi lacrymas recens obortas,
En tibi querulos madente planctus
Ore, proh dolor, ô dolor, profuſos.
En triſtem tibi næniam, doloris
En tibi monimenta, quæ IVVENTVS
GERMANA, officii memor, MAGISTRI
Deplorans obitum celebrioris,
Celebri tibi dedicat MAGISTRO:
Atq; ſi tibi, MASSARIA quondam
Carior propriis fuit medullis,
Iſta ne tibi ſordeant, precatur.
Sic te laude ſuperſtitem perenni
Erepto DEVS AEMVLVM MAGISTRO
Tantis ſufficiat parem ruinis,
PACI, Phœbigenum decus Sophorum,
PACI, Aſclepiadum iubar Medentûm.
Quot vel curriculum vetuſtioris
Secli, vel peperit recentioris.

ECLOGA,

Quâ

Sub THYRSIDIS & AMYNTAE Paſtorum nomine inclyta GERMANORVM Philoſophiæ ac Medicinæ Studioſorum NATIO Perilluſtrem Excellentiſſimumque ALEXANDRVM MASSARIAM, COSMI Paſtoris nomine deſignatum, PRÆCEPTOREM de ſe optime meritum, Pataui defunctum lamentabatur.

TH. *INſtrepe funereo mecum mea tibia verſu.*
Non hos ſuprema quondam mihi voce Menalcam
Indignos adeo memini promittere caſus,
Quando ſuas dextra iamiam moriente cicutas
Complexus, cupienſq; meo ſuſpendere collo,
Dixerat: has noſtri cape pignus amoris, iiſdem,
Præterquam teneros, nil cantaturus, Amores.
AM. *Diffl ue luctiſono mecum mea fiſtula cantu;*
Fiſtula, non lacrymis olim, ſed amoribus, apta:
Olim, cum celebres inter Pulcherrima Nymphas
Hac te donauit Corydon; quem perpete cantu
Nil præter reſonare ſuos optauit Amores:
Olim etiam, cum tu Moriens, Te habet illa ſecundum,
Nil niſi Amatrices, dixti, modulabere Nymphas.
TH. *Inſtrepe funereo mecum mea tibia verſu.*
Iam ſilet omnis ager, mutis trepidantia pratis
Muſſant armenta, obſtupuit cuſtode remoto
Ipſe Lupus, gelidum veritus ſorbere cruorem.
Non tamen indignas ſileat mea lingua querelas.
AM. *Diffl ue luctiſono mecum mea fiſtula cantu.*
Iam nemus omne dolet, tacitis errantia ſyluis
Et mœſtæ fugiunt agreſtia Numina Nymphæ,
Et mœſtas fugiunt agreſtia Numina Nymphas.
At non ſic querulos fugiant mea guttura planctus.
TH. *Inſtrepe funereo mecum mea tibia verſu.*
Nunc quoq; ſe noſtris mærentem obtutibus AEgle
Subduxit, nec, quæ toto mihi carior orbe eſt,
Mærentem ſolitis reuocauero cantibus AEglen.
AM. *Diffl ue luctiſono mecum mea fiſtula cantu.*
Et mihi ſe nimiis deformem luctibus Auge

Flebi-

Flebilis occultat, nec, ſi mihi ſe offerat Auge,
Deformem intuear, luctu miſerabilis, Augen.
TH. *Inſtrepe funereo mecum mea tibia verſu.*
Ergo decus nemorum, & quicquid Nemoralia curant
Numina, COSME, *tuis poteras excedere ſeptis*
PASTOR, *& orbatos cuſtode relinquere tauros?*
AM. *Diffluе luctiſono mecum mea fiſtula cantu.*
Siccine, longæui quondam cura vnica Panos,
Monticolæq; caput turbæ, tua paſcua, ſicne
Et purum laticem, & vocalia deſeris antra?
TH. *Heu mihi, quis poſthac canæ ſub tempora brumæ*
Infenſo pecudes arcebit frigore? quiſue
Æſtiuo gelidas ſub ſole remittet in vmbras?
AM. *Diffluе luctiſono mecum mea fiſtula cantu.*
Me miſerum, graciles quonam Ductore capellæ
Euganei poſthac gaudebunt fronde ſalicti?
Ne qua ſibi nocuum detondeat inſcia caulem.
TH. *Inſtrepe funereo mecum mea tibia verſu.*
Nemo te melius paſcentes montibus hædos
Lanigerumq; gregem potuit, vel quicquid vbiq; eſt
Sanarum pecudum, morbis prohibere futuris.
AM. *Diffluе luctiſono mecum mea fiſtula cantu.*
Nemo te melius pecori, pecoriſq; Magiſtris,
Si qua per Euganeos repſit contagio ſaltus,
Amiſſum potuit ſuccis renouare vigorem.
TH. *Inſtrepe funereo mecum mea tibia verſu.*
Te præſente olim virides ſecura per herbas
Bucula, ſecuræq; ibant per gramina Nymphæ.
Atq; aliquis tacito Paſtorum exercitus igne
Concinna lepidum fundebat arundine carmen.
AM. *Diffluе luctiſono mecum mea fiſtula cantu.*
Te mediis abſente pecus laceratur in herbis,
Capripedumque fugant trepidantes agmina Nymphas.
Vnde frequens Paſtor teneros iam deflet amores,
Iam direpta ſibi miſerandus ouilia plorat.
TH. *Inſtrepe funereo mecum mea tibia verſu.*
Tempus erat, cum iam late ſitientibus agris
Sirius ardenti completam ſidere meſſem
Vreret, vt ſolitas, rapido ſecretus ab æſtu,
Compulſis tecum gregibus tranquillior vmbras

Captares. At te captarunt, proh dolor, vmbræ.

AM. *Difflue luctiſono mecum mea fiſtula cantu.*
Tempus adeſt, nimio cœli feruore remiſſo,
Quo te deſertis reducem ſpectare ſolebant
Collibus, ornantem ſyluas, & prata rigantem,
Mulcentemq; greges diuino carmine. Sed tu
Iam fugis, ô COSME, *& fugiunt ea commoda tecum.*

TH. *Inſtrepe funereo mecum mea tibia verſu.*
Noſtra tuis ſimul acceperunt paſcua curis
Eſſe odio, tecum miſeræ dumeta capellæ
Oderunt, & oues Cytiſos, & gramina tauri.
Et faſtiditas Aries fugit aridas vndas.

AM. *Difflue luctiſono mecum mea fiſtula cantu.*
Poſtea, quam noſtris tua ſe ſubduxit imago
Vultibus, ah tecum venetis Nereides vndis,
Paſtores gregibus ſe ſubduxêre, Napeæ
Floribus, & Dryades ſyluis, & Najades amne.

TH. *Inſtrepe funereo mecum mea tibia verſu.*
Te fouet alma quies, placidos ſortita receſſus,
Te nemus Elyſium, COSME, *optatiſſime* COSME,
Immemorem noſtri, pacatis ſedibus infert.
Nos contra memoreſq; tui, memoreſq; malorum,
Quæ nobis tua Fata creant, crudelia Fata,
Inuitam lacrymis vitam nutrimus acerbis.

AM. *Difflue luctiſono mecum mea fiſtula cantu.*
Te data fertilibus cerealia ſemina ſulcis
Pampineas inter frondes, te conſita ripis
Populus, & riguis interlabentia pratis
Flumina (nam labor ille tuus) domitumq; per agros
Infelix lolium, memori nunc conſecrat æuo.
Aſt ego perpetuum memores tibi conſecro luctus.

TH. *Inſtrepe funereo mecum mea tibia verſu.*
Vos ô tortilibus Nymphæ pia buſta corymbis
Cingite, pallentes violas, & lilia ferte
Sanguineis intexta roſis, ſelectaque triſtem
Mala ſuper tumulum puris iactate caniſtris.
Saxum ego, ſi poſſim, lacrymis velut imbre cauatum
Signabo, & binos inſculpam margine verſus:
Nobilis hic ſitus eſt, Paſtorum gloria, COSMVS,
Vnius heu miſero, cunctorum, in funere, funus.

AM. Dif-

AM. *Diffluе luctiſono mecum mea fiſtula cantu.*
Vos ô Euganeis Paſtores collibus alti,
Quam vos conficiant lacrymæ, prius oſſa Parentis
O noſtri, ô veſtri prius oſſa, pia oſſa, Parentis
Verbena, lauruque, immortalique amarantho
Donate, & miſtis ſuſpendite ſerta corollis.
Hoc ego funeſtum donabo carmine Cippum:
COSMVS ego, extremas hinc vſq; celebris ad Alpes,
Hic iaceo: præclara iacent hic omnia mecum.
TH. *Supprime funereos mecum mea tibia verſus:*
Supprime, dum vocem extremus mihi ſpiritus ipſam
Supprimit, ac feſſum tenues detrudit ad vmbras.
Vos tamen ad deſerta mei momenta doloris,
Murmure ſubrauco referetis paſcua venti.
AM. *Deſine luctiſonos mecum mea fiſtula cantus:*
Deſine, confectam lacrymis dum deſino vitam.
At tu, quæ ſyluis nunc ſola atque vnica reſtas,
Ingeminaſq; meos planctus, reſonabilis Echo,
Noſtra iube reduces ediſcere carmina Nymphas.

Inclytæ nationis Germanicæ, Philoſophiæ
ac Medicinæ Candidatorum,
vnanimi decreto,

Iohannes Mûnſterus Heilbronnenſis,
Palatinus, P. ac M. Doctor, &
P. L. Cæſ. faciebat
Patauii Anno 98.

EPIGRAMMA

DE MASSARIA IAMIAM SEPELIENDO.

QVæris: Alexander MAGNI cognomine viſus
Dignior an MACEDO, an qui TVMVLANDVS adeſt?
Magnus vterque Heros: ſed, vter ſit maior, abunde
Comprobat indicio res manifeſta ſuo.
Nam quid opus verbis? Hominum ceu millia multa
Reddidit HIC vitæ, ſic dedit ILLE neci.
Morte igitur quantum vitalis dignior aura eſt,
Tantum eſt & GRÆCO dignior hic ITALVS.

MONODIA
AD MASSARIAE
Sandapilam effuſa.

HEu mihi; quid querar? aut quid non querar? Heu mihi, queîs nunc,
Queîs olim lacrymis, non lacrymiſue querar?
Si querar extinctum, incaſſum querar. Haud querar; eſto:
At deſiderii quis modus inde mei?
An lacrymis querar? ah nimis id vulgare, ſine illis
An querar? ah largo quî ſine fonte querar?
Si nunc; deficiam ſubito. Sin conquerar olim;
Non ſuper in queſtus vox erit apta meos.
Te venerande SENEX *igitur, te care Magiſter,*
(O Dux, ô ſtudii norma ſuprema mei)
Ereptum querar; at terreſtri mole ſoluta
Cognato reducem non querar eſſe polo.
Te lacrymis querar, ex oculis dum lacryma ſtillet:
Te gemitu, lacryma deficiente, querar.
Te nunc luctiſono terris querar ore ſuperſtes:
Poſt mea Fata olim te leuis vmbra querar.
Sic lacrymis, ſic non lacrymis; ſic morte peremtum,
Sic viuum; olim, nunc; non querar; atq; querar.

MASSARIÆ
Tumulus.

HOc Anima Hippocratis tumulo, Geniuſque Galeni,
Hoc magni recubat ſplendor Ariſtotelis.
Heu mihi, pœonia præſtantes Arte Magiſtros,
Quos tibi, quos poſthac polliceare ſophos?
Doctrina, ingenium, facundia, lux, maieſtas,
Ordo, nitor, breuitas, copia, ſuada, lepos.
Singula quæ multis ſors denegat, omnia in vno
MASSARIA vno vna ſuccubuere loco.
Quid prohibet, quin nunc & Theſſalus ora Galeno,
Et Lycus Hippocrati, & Xuthus Ariſtoteli
Conterat inſultans? victriciaque arma rudentûm
Turba Nouatorum (ſors miſeranda) crepet?

Idem qui ſupra.

INDEX

INDEX
LIBRORVM ET CAPITVM PRACTICÆ
D. Alexandri Maſſariæ.

LIBER PRIMVS.

De affectibus capitis partiumque ei adnatarum.

Cap.		Pag.
1	De alopecia ſeu imminutione pilorum	1
2	De capillorum defluuio	10
3	De furfuribus	12
4	De pediculis	14
5	De achoribus	14
6	De Dolore in genere	17
7	De dolore capitis 21. ex bile 36. ex pituita 38 ex melancholia	42
8	De Cephalæa	47
9	De Hemicrania	49
10	De vertigine	49
11	De phrenitide	58
12	De Lethargo	69
13	De apoplexia	76
14	De Sopore	84
15	De Catocho & Catalepſi	85
16	De Paralyſi	87
17	De tortura oris	96
18	De conuulſione	98
19	De epilepſia	106
20	De Incubo	122
21	De melancholia	125
22	De mania	142
23	De inſania lupina	143
24	De Catarrho	144
25	De ophthalmia	149
26	De vlceribus oculorum	154
27	De Suffuſione	156
28	De aurium dolore	160
29	De ſurditate	166
30	De parotide	169
31	De narium hemorrhagia	171
32	De dolore dentium	175
33	De mobilitate dentium	177
34	De nigredine dentium	177
35	De inflammatione oris	178
36	De cruſtis oris	180
37	De affectibus Columellæ	180
38	De apthis	182
39	De angina	184

LIBER SECVNDVS.

De thoracis eiuſque partium affectibus.

Cap.		Pag.
1	De tuſſi	193
2	De aſthmate	197
3	De pleuritide	205
4	De peripneumonia	220
5	De empyemate	223
6	De ſputo ſanguinis	227
7	De phthiſi	241
8	De tremore cordis	247
9	De ſyncope	254

LIBER TERTIVS.

De affectibus ventriculi, epatis, lienis, inteſtinorum, & qua in inferiore ventre continentur aliorum.

Cap.		Pag.
1	De Cholera	258
2	De imbecillitate ventriculi	271
3	De dolore ventriculi	293
4	De ſingultu	301
5	De læſo appetitu	305
6	De abolita & imminuta appetentia	308
7	De appetitu canino	312
8	De Bulimo 316. De pica	318
9	De ſiti	320
10	De morbis epatis in genere	324
11	De dolore epatis	327
12	De obſtructione epatis	343
13	De inflammatione iecoris	351
14	De ſcirrho epatis	360
15	De Ictero	367
16	De hydrope	376
17	De ſcirrho lienis	397
18	De dolore colico	408
19	De Ileo	434
20	De Diarrhæa	438
21	De lienteria	443
22	De Dyſenteria	447
23	De Teneſmo	472
24	De hæmorrhoidibus	474

LIBER QVARTVS.

De morbis mulierum.

Cap.		Pag.
1	De menſtruis	490
2	De menſium ſuppreſſione	494
3	De immoderato fluxu menſtruorum	511
4	De vteri profluuio ſeu menſtruis albis	523
5	De conceptu ſecundum naturam	533
6	De ſterilitate	544
7	De monſtris	562
8	De mola	563
9	De inflatione vteri	569
10	De hydrope vteri	572
11	De abortu	576
12	De partu difficili	587
13	De puerperio	592

LIBER

LIBER QVINTVS

De Febribus.

Cap. Pag.

1 De definitione febris 602
2 De corporibus ad febrim diſpoſitis 630
3 De temporibus febrium 633
4 De cognoſcendis temporibus morbor. 638
5 De febre ephemera 645
6 De ſignis ephemeræ 649
7 De curatione febris ephemeræ 653
8 De febribus putridis 655
9 De ſignis febrium putridarum 678
10 De ſignis febrium continuarum 681
11 De ſignis indicantib. differentias febrium putridarum 682
12 De ſignificationibus febrium 686
13 De intentione ad curationes febrium putridarum 692
14 De cibatione febricitantium in genere 729
15 De aqua hordei &ſyrupo acetoſo 740
16 De curatione febrium acutarum 744
17 De febribus bilioſis 752
18 De tertiana notha 766
19 De febre ardente 777
20 De febre ſanguinea 787
21 De febre phlegmatica 792
22 De quartana 804
23 De hectica febre 813
24 De febribus peſtilentibus 826
25 De exanthematibus ſeu peticulis 850
26 De ſymptomatibus febrium in genere 859
27 De rigore 860
28 De ſudore ſuperfluo 865
29 De narium fluxu ſanguinis ſuperfluo 868
30 De vomitu 878
31 De ſyncope 881

LIBER SEXTVS,

De Morbo Gallico.

Capitibus certis non interſtinguitur,

LIBER SEPTIMVS,

De Medicamentis purgantibus.

Cap. Pag.

1 De ordine docendorum in hoc libro 913
2 De Caſsia 914
3 De Manna 917
4 De Thamarindis 918
5 De Myrobalanis 919
6 De Aloe 920
7 De compoſitis aluum lenientibus, & primum de hiera 922
8 De ſyrupo roſaceo ſolutiuo 923
9 De ſyrupo violaceo ſolutiuo 924
10 De electuario lenitiuo 925
11 De elect. Diacathol. Diacaſsia, Diaſena 926
12 De electuario Diaſebeſten 926
13 De elect. Diaprunis ſimpl. 926
14 De Syrupis 926
15 De ſyrupis concoquentibus bilem 927
16 De ſyrupis concoquentibus pituitam 928
17 De ſyrupis melancholiam concoquentibus 929
18 De recto vſu ſyruporum 930
19 De Rhabarbaro 931
20 De agarico 934
21 De Sena 936
22 De epithymo & polypodio 938
23 De Iride 939
24 De elaterio 940
25 De Scammonio 941
26 De Colocynthide 942
27 De Turpetho 943
28 De Hermodactylis 944
29 De helleboro vtroque 945
30 De Antimonio 948
31 De compoſitis medicamentis purgantibus 950
32 De electuariis purgantibus bilem 950
33 De pilulis purgantibus bilem 952
34 De electuariis purgantibus pituitam 953
35 De pilulis purgantibus pituitam 955
36 De electuariis purgantibus melancholiam 957
37 De pilulis purgantibus melancholiam 958
38 De Syrupis purgantib. mel. 959
39 De medicamentis compoſitis ſeroſum humorem purgantibus 960
40 De medicamentis omnes humores purgantibus 960

LIBER OCTAVVS.

De colligiandi ſeu conſultandi ratione caput vnum.

ALEXAN-

ALEXANDRI MASSARIÆ VICENTINI PRACTICÆ MEDICÆ

LIBER PRIMVS

DE AFFECTIBVS CAPITIS PARTIumq; ei adnatarum.

CAPVT I.

De Alopecia ſeu imminutione pilorum.

AFFECTVS cutis capitis cum ſint Alopecia & Ophiaſis, hæc ex Gal.1.de comp.med. ſecundū locos, non aliter quā forma &figura differunt:ſiquidem in alopecia remanent quędam cutis partes nudatæ,quæ longe vel late,ſed recta procedunt. Ita omnibus appellatur,ducta ſimilitudine à vulpe,quę ἀλώπηξ Græce dicitur,quā affirmant ſæpe hoc morbo laborare. In Ophiaſi iſtæ partes nō recta, vt in Alopecia, ſed oblique inſtar ſerpentis procedunt, vnde hæc affectio nomen ducit, ὄφις enim Græce ſerpens dicitur. Auicenna & alii Ophiaſin Tyriam dicunt,qui nomine Tyri ſerpentes & viperas potiſſimum intelligunt. Hinc colligitis deſcriptionem Alopeciæ & Ophiaſis ab Alexandro in principio 1. lib. poſitam, nempe quod fiat nudum caput, mancam eſſe, ſiquidem caluitio, & forte magis quam in Ophiaſi cadant. Colligitur ſecundo, Auicennam male ſentire 7.4.tract.1.5. qui ponens differentiam inter Alopeciam &Tyriam, ſtatuit in Tyria non ſolum cadere capillos, ſed etiam cutem excoriari, vt euenit ſerpentibus. Forma igitur & figura tantum iſti affectus differunt. *Error Auicenna.*

Quæritur, cum hi duo affectus ſint res præter naturam, & hæ triplices ſint, Morbus,cauſa morbi, & Symptoma, ſub.quo genere ſint collocandi? Ego cenſeo, huiuſmodi affectus, ſi diuerſa ratione conſiderentur,ad omnes affectus præter naturam poſſe referri. Cauſa autē præcipue iſtius dubitationis videtur ex Galeno oriri; namque in 14.meth.18.hos duos affectus reponit inter morbos numeri, quaſi deficiat in corpore, ꝙ deeſſe non debuerat. At vero in lib. de diff.ſymp.4. videtur referre hos affectus inter ſymptomata.Et ſane ſi conſiderētur,vt decidunt capilli, poteſt eſſe morbus in numero: ſi quatenus humores vitioſi ſunt in cauſa,vt pili cadāt, tunc cauſa morbi eſſe poſſunt, ſi conſiderentur, tanquam ea pars ſit denudata capillis, ſymptomata ad qualitatem mutatam dicuntur.

Differentiæ variæ ſunt, deſumuntur enim à magnitudine: ſic alia eſt magna, alia leuior. A tempore: alia recens, alia longius progreſſa, alia iam confirmata & reducta ad habitum.

Sunt etiam ab ætate, à ſexu, & aliæ id genus, ſed inter cæteras illæ ex cauſis primũ locũ obtinent, de quib. præclare Gal. ſic ratiocinabatur 1. de comp. med. ſecundũ locos 2. 14. meth. 18. Sicuti nõnullæ plantæ propter defectum & vitiũ humoris ſiccantur, & ſiccatæ corrumpuntur, pariter & capilli, aut propter inopiã alimenti quo nutriuntur, aut propter eorũdẽ vitium contingit, vt corrumpantur: propter defectum prouenit caluities, propter vitium Alopecia & Ophiaſis. Quia vero Gal. docet huiuſmodi vitiatos humores eſſe triplices, pituitam, melãcholiã, & flauã bilem: itaq; apud Gal. tres tantum ſunt differentiæ, horum duorũ affectuũ, pro tribus humoribus, ex quibus oriũtur. Sed Auicenna 7. 4. 1. 5. addit quartam cauſam à ſanguine, cuius neque Gal. neque alii Græci quidquam meminerunt; quæ Auicẽ. ſententia mihi eſt dubia. Etenim cum cæteri vitioſi humores non aliter hos affectus generent, niſi cum tam acres redduntur, vt poſſint radices capillorũ erodere, nulla ratione fieri poteſt, vt ſanguis, ſi modo ſub forma ſanguinis remaneat, illud ipſum poſſit efficere: ſiquidem dicit Gal. 2. de diff. feb. 7. 2. de criſibus 12. ſanguinem, ſi ſupra modum aſſetur, pro leuiori parte in flauam bilem, pro craſſiore in melancholiã degenerare. Itaq; apud Gal. 3. tantum ſunt humores, ex quibus generantur. Sed animaduertendum huiuſmodi humores poſſe corrumpi, vel laborante cerebro, & cute capitis, propter aliquam intẽperiem, indeq; vitiato alimento quod attrahunt; vel laborantibus aliqua intemperie partibus inferioribus, iecore, ventriculo & liene, vel etiam propter malam victus rationem, à quibus partibus humores iſti ad cutem capitis propelluntur.

Cauſa tres humores non 4.

Auicen. error.

Signa pathognomonica huius affectus ſunt manifeſtiſſima. Signa differentiarum à tempore, à magnitudine, ſexu, & aliis, vel ægrotis referentibus, vel aliter facile intelliguntur. Differentiæ à cauſis, præcipue ſumuntur ex colore cutis, de quib. agit Gal. loco citato. Etenim ſi cutis albidior fuerit, copiam pituitæ, ſi liuidior, vel nigrior, copiam melãcholiæ, ſi flauior, copiã flauæ bilis demonſtrat: quib. addit Gal. præcedentem victus rationem, ex qua facile vnuſquiſque, ille præſertim, qui nouit, ex quibus alimentis humores ſinguli generentur, intelliget, vnde ortũ duxerint illi affectus. Notandus eſt error Alex. Tralliani, qui agens de huiuſmodi ſignis dicit, animaduertendum eſſe colorẽ non cutis, ſed capillorum: quod à Gal. & ratione eſt alienum. Color enim rei abſentis notari nullo modo poteſt.

Error Tralliani.

De eſſentia, ſignis & differentiis Alopeciæ & Ophiaſis ſatis; digrediamur iam ad curationem.

Qui cum ratione curare vult, is debet ante omnia curandi indicationes elicere: ſecundo conſiderare, an liceat iis ſatisfacere: tertio deliberare de remediis, de ordine, quantitate, & aliis. Hoc traditur à Galeno in lib. de conſtit. artis med. 13. & 14. Quatenus ad primum caput, indicationes nimirum curandi, eæ ſi ſummatim conſiderentur, ex tribus ſumuntur; ex morbo, corporis temperamento, & ambientis nos aeris; nãq; ad hæc tria cætera facile referuntur: ad morbum videlicet cauſæ morbi, & differentiæ ad corporis temperamentũ, natura, ætas, conſuetudo: ad aerem, ſtatus cæli, tempus anni, regio & ſimilia, quæ doctrina eſt Gal. 9. meth. 14. In Alopecia igitur deficiũt capilli, iſti ſunt reſtituendi: ſed hoc eſt opus naturę, itaq; ad medicum pertinet naturam iuuare, & omnia impedimenta auferre, quæ generationem pilorum

Methodus curandi.

lorum poſſunt impedire. Proxima autem huius morbi cauſa ſtatũta eſt vitioſitas humorum, qui infixi cuti, ſunt in cauſa vt capilli nequeant prorumpere, & iuxta naturæ inſtitutum in ſuis locis permanere: itaque huiuſmodi humores omnium primo euacuandi ſunt. Nam quoniam omnia medicamenta, quæ diſcutiendi vim habent, calida ſunt, & conſequenter trahendi facultatem obtinent, ſi totum caput vitioſis eſſet plenum excrementis, periculum eſſet, ne longe maior eorum fieret attractio, quam diſſolutio: itaque primum ipſum caput purgandum eſt. Sed quoniam hac ipſa ratione non licet vel capitis vel alterius partis purgationem aggredi, niſi primo habeatur prouidentia vniuerſi corporis: propterea duabus primis indicationibus tertia ſuccedit, quæ ad communem vacuationem totius corporis pertinet.

Galenus aduerſus ſeipſum & propoſitas indicationes curandi Alopeciam & Ophiaſim, dubitationem mouet, quaſi ita legitima medendi methodus peruertatur, quæ in omnibus ex fluxione humorum affectionibus, iubet humores refrigerantib. repellẽdos, minime calidis trahendos eſſe: cui dubitationi reſpondet, id certiſſimum eſſe, probatque incipentib. iis affectib. vſum med. repellentiũ, ne affectus augeantur: ſed illud addit, principium harũ affectionũ minime alopeciã & ophiaſin poſſe appellari, ſicuti neque ſcabies neque lepra ſcabies & lepra dici debent, priuſquam vtriuſque affectus formam retineant. Ex qua quidem Galeni reſponſione noua lis apud medicos orta eſt, cum plane abſurdum videatur, principium alopeciæ & ophiaſis, alopeciam & ophiaſim non poſſe appellari: ſiquidem in iis quæ ſunt homogenea, principium, progreſſus & ſtatus eandem rationem & nomen debent habere; & omnes fatentur, omnes morbos ex quatuor partibus conſtare, principio, augmento, ſtatu & declinatione; quæ omnes partes vno & eodem nomine debent curari. Ego vero puto Galenum id voluiſſe minime, principium Alopeciæ & Ophiaſis, ſed potius alteram affectionem, quę principium Ophiaſis & Alopeciæ præcedit, nimirum quando incipiunt cadere capilli, alopeciam & ophiaſim non poſſe appellari: id quod exemplum lepræ & ſcabiei demonſtrat. Nam ſicuti neq; lepra, neque ſcabies, quæ ex impetigine originem habent, ſcabies & lepra dici poſſunt, anteaquam propriam formam lepræ obtineant, ita neque alopecia alopecia dici debet, antequam incipiant cadere capilli, ſed ſolum quando propriam earum affectionum formam ſunt conſequutæ. *An principiũ morbi morbus dici debeat.*

Elicitis indicationibus ſecundo loco videndum eſt, an iis ſatisfieri poſſit? itaque dicit Galenus à nonnullis veteribus medicis varia medicamenta fuiſſe tradita, per quæ integrã Alopeciæ & Ophiaſis ſanationem pollicebantur; nonnullos quoque fuiſſe, qui promitterent, ſicuti Alopeciam & Ophiaſim, ita quoque caluitium ſe eſſe prohibituros: etſi alii contra hoc impoſſibile eſſe voluerint. Quam ambiguitatem diſſoluit Galenus ſexto apho. trigeſim. quart. aſſeuerans, caluitium paſſionem eſſe, quæ nulla ratione poſſit ſanari, propterea quia ſequitur ariditatem cutis, adeo vt prorſus ea materia deficiat, ex qua capilli generantur, vt euenit in terra arida; vnde Galenus exponens apho. trigeſ. quart. ſext. particulæ, in quo ſcriptum eſt, caluis quibus varices ſuperuenerint, capillos denuo renaſci: hanc ſententiam tanquam mendacium manifeſtum repudiat, atque Hippocrat. interpretatur, quaſi caluitium minus proprie acceperit, & vere capillorum defluuium voluerit intelligere, in quo capillorum defluuio, vitioſis de- *Prognoſticum.*

cumbentibus humoribus ad crura, & varices efficientibus, capilli rurſus oriri poſſunt. Igitur ſicuti caluities nullam curationem recipit: ita hæ affectiones poſſunt ſanari.

Experimentũ. Sed monendi eſtis, vt intelligatis, an huiuſmodi affectus facile vel difficulter, cito an tarde ſanari poſſint: id quod Galenus quodam experimento docet, qui dicit, primum quidem capillos prorſus auferendos eſſe: deinde affectam cutem per linteolum, neque aſperum, neque molle fricandam, & diligenter animaduertendum, ad quantum ruborem huiuſmodi pars fricata perueniat? Nam ſi per exiguas frictiones calefiat & rubefiat, moderata affectio cenſenda eſt: ſi vero non niſi per multas frictiones & tarde rubeſcat, ſciendum eſt, affectum eſſe grauiorem, præſertim cum quædam cuticulę, etſi valenter, & diu fricentur, nunquam tamen rubefiant. Cuius quidem experimenti facile eſt rationem reddere: etenim vbicunque adhibita frictione color cutis, aut difficulter, aut nullo modo mutatur, argumento eſt rebellem multamque materiam in cute retineri, ac valde impactam eſſe, adeo, vt non ſine magno labore ac tempore diſſolui poſſit: vbicunque autem color facile & cito mutatur, contra argumento eſt, materiam contineri & pauciorem & benigniorem, neque altius impactam eſſe, ac propterea facile poſſe diſſolui, & totam cutem ad ſtatum naturalem deduci.

Curatio. Sed quod tertio loco reſtat, ad particularia præſidia veniamus, quæ ad ſingulas indicationes ſint accommodata: & licet, quod ſpectat ad primam, quæ in vacuatione vniuerſi corporis verſatur, exercitationes, frictiones, & alia id genus conferant, tamen inter cætera omnia duo ſunt remedia, ſectio venę, & purgans medicamentum, quæ huic indicationi præclariſſime ſatisfaciunt. Cum autem fateantur omnes, medicamenta purgantia conuenire in curandis his affectib. dubium eſt de ſectione venæ, de qua neque Galenus, neque cæteri Græci, neque aliquis probatus autor, vno excepto Auic. mentionem facit, cum potiſſimum accedat ratio, & iam ſtatutum ſit, huiuſmodi affectus non aliunde quam ex cacochymia originem habere. Dico, & in iis, & omnibus morbis, perpetuo principes huius remedii ſcopos eſſe animaduertendos, ſi nimirum vel propter corporis inſignem plenitudinem, vel alias cauſas, videatur vel adeſſe, vel imminere morbi magnitudo, ſi præterea vires & ætas hoc remedium ferre poſſent, illud non modo vtile, ſed neceſſarium quandoq; fore.

Dubitatio de venæ ſectione. Quod vero nec Galenus nec alii probati autores illius meminerint, id factum eſt, mea ſententia, quod illi cenſuerint, vel vnum vel plures ſcopos deeſſe, ac præcipue morbi magnitudinem, cum re vera hi morbi ſint leuiſſimi. Secanda autem eſt vena, ſi ita ferat occaſio, vel cephalica, ſi caput inprimis male afficiatur, vel communis aut baſilica, ſi totum corpus euacuatione indigeat, ſanguiſque parce detrahendus eſt. Venio ad purgantia.

De purgantib. 1. Gal. narrat hiſtoriam cuiuſdã adoleſcentis alopecia laborantis, ex qua licet colligere veluti exemplũ quoddam eorum medicamentorũ, quę accõmodata ſunt: huic adoleſcenti primum exhibuit duas pilulas ex aloe, quæ ciceris magnitudinem habebant: deinde ſola hiera ex colocinthide adoleſcentem purgauit bis in quinq dieb. in prima quidẽ purgatione drachmis iiij. in ſecunda ℥. v. exhibitis. Huius hieræ diacolocynthidos Gal. meminit hoc loco, & in poſteriore lib. 8. cap. 2. vbi inquit, ſimpli-

ſimpliciter appellatione hieræ, intelligi hanc hieram diacolocynthidos: etſi medici illo priores, Romæ facientes medicinam, dilucidioris doctrinæ gratia addebant, hiera diacolocynthidos. Quale autem fuerit hoc medicamentum, nullibi apud Galenum reperitur, niſi forte illum deſcripſit in lib. de purg. med. qui ad nos non peruenit. Aetius lib. 3. cap. 113. deſcribit hanc hieram: Sic Ruffus, Paulus, Aetius, Meſue, ſex varias omnino pilulas deſcribunt, ſed inter cæteras, præclariſſima eſt compoſitio ad Scribonium Largum, quam ille deſcribit ex libr. Pachii Antiochi, ad Tiberium Cæſarem, & vulgo hiera Pachii appellatur.

In curatione illius adoleſcentis Gal. à nonnullis reprehenditur, de ſuis pilulis ex aloe, quod in eis deſcribendis non ſatis ſibi conſtet: qui hoc loco & ad finem lib. 1. & 14. meth. 18. illas præparat ex aloe, colocynthide & ſcammonio. 5. autẽ meth. 14. illis addit agaricum, bdellium, gummi arabicum. Secundo reprehenditur, quod ea compoſitio ſit vitioſa, quia ſimul permiſcentur medicamenta, quorum nonnulla cito, nonnulla tarde ſoluunt; cito, ſicuti ſcammonium & colocynthis, tarde, ſicuti aloe, quæ tardiſſime ſuam perficit operationem: quæ compoſitionis ratio paſſim reprehenditur à Gal. præcipue in lib. quos & quomodo purg. oport. nec non 2. de ratione victus. Tertio reprehenditur, quoniam nihil eſt quod valentia medicamenta, ſcammonium & colocynthida, corrigat, quæ alioqui ſunt quodammodò venenata, & principibus partibus, maxime ori ventriculi, inimica; quæ quidem ipſemet docet eſſe corrigenda. 2. de ratione victus. 12. Et ſi quis velit malitiã huiuſmodi medicamentorũ corrigi propter mixtionẽ abſinthii, & Aloes, is fallitur. Namque apud Meſuen cap. de abſinthio, ſuccus abſinthii propter nidoroſum quendã ſaporem lædit ventriculum: & apud Gal. 8. de med. ſecundũ locos cap. de hiera, neq; aloe caret ſua vi medicamentoria, adeo vt illa quoque correctione indigeat: vnde certe mirum videtur, quamobrem Gal. detraxerit bdellium & maſtichen, quæ duo medicamenta Quintus illius præceptor addebat, quæque præclare poterant horum medicamentorum malitiam corrigere. Demum Galenum reprehendunt de tota hac purgatione, ſiquidem in principio Alopeciæ & Ophiaſis, ſine vlla humorũ & corporis præparatione, validiſſimis vtitur medicamentis, & paucis admodum diebus triplicem facit vehementiſſimam purgationem.

I. Reprehenſio Galeni. *II.* *III.* *IV.*

Etſi autem huiuſmodi obiectiones videntur ſatis apparentes: tamen non deſunt rationes, quibus Galenus poſſit defendi. Et primum, quatenus pertinet ad variam compoſitionem pilularum, reſpondeatis medicos non teneri ſingulorum medicamentorum vnam atque eandem perpetuo compoſitionem ſeruare, ſiquidẽ pro varietate morborum, pro varietate ægrotantium, & aliarum rerum, non ſolum licet, ſed etiam eſt neceſſarium vnum medicamentum variis modis præparari, ſicuti pluribus exemplis & hieræ, & aliorum medicamentorum facile poteſt confirmari. Secundo negandum non eſt, quod mixtio medicamentorum, quorum non-nulla tarde, nonnulla cito operantur, & à Gal. & ab omnibus probatis medicis improbetur: ſed hæc ratio tantummodo valet in iis medicamentis, quæ extempore ſolent parari. Exempli gratia: ſi quis nunc præparet pilulas ex aloe, ſcammonio & colocynthide, atque illas protinus velit exhibere, hunc certum eſt aduerſus Galeni decretum & omnem rationem agere: at vero non item valet ratio in iis medicamentis, quæ ante eorum vſum certo quodam tempore cuſtodiuntur, in quibus ſingula ſimplicia medicamenta propriam formam non retinent, ſed ex lege contrariorum facta, inuicem actione & reactione, & aliqua veluti omnium fermentatione, *Solutio.*

tertia quædam forma reſultat, quę à ſingulis medicamentis diſtincta eſt. Exẽpli gra-
tia, in theriaca ingrediuntur multa medicamenta, partim calidiſsima, partim frigi-
diſſima, vnde ſi ante fermentationem theriaca exhibeatur, & antequam ex mutua
actione & paſſione propria quædam reſultet temperies, quod patet experimento,
tunc ſimul calefacit & refrigerat, adeo vt ſtupefaciendi quoq; vim habeat: at vero
poſt illius fermentationẽ ſuperueniẽte noua forma, iam non amplius refrigerat, ſed
tantũmodo calefacit, & quidẽ inſigniter: atq; ita de reliquis cõpoſitis medicamen-
tis ſtatuendum eſt: quæ doctrina eſt Gal. de theriaca ad Piſonem 10. Quare decretum
Gal. & medicorum, de non miſcendis medicamentis, quæ vario tempore operan-
tur, intelligendũ eſt de iis, quæ ex tempore parantur, minime de reliquis compoſitis.
Tertia obiecta ratio, quod nimirum pilulę careant commoda correctione, ſane
mihi videtur difficillima, & ego quidem libẽter rationem intelligerẽ, propter quam
Gal. præter Quinti inſtitutum, de illis detraxerit bdellium & maſtichen, quæ ad hãc
rem valde erant accommodata: neq; aliud pro Galeno mihi ſuccurrit, niſi quod
dicamus, aloem & ſuccum abſinthii, etſi illa quoq; vi medicamentaria ſunt prędita,
& correctione indigent, tamen hoc incõmodum leue eſſe, atq; hęc leuiora illa vehe-
mentiora poſſe corrigere: forte autem Gal. prętermiſit bdellium & maſtichen, vt
medicamentum efficacius euaderet, & maiorem purgandi vim retineret. Quatenus
ad poſtremam reprehenſionem, & primo, quod in principio morbi purgantib. me-
dicamentis vſus fuerit, nemo eſt qui fidem faciat, eum adoleſcentem non ante ſum-
pſiſſe medicamenta, aut ſaltem opportunam ſeruaſſe victus rationem, vnde humo-
res & totum corpus ad purgationem paratum fuerit: ad quem modum ſcribit Alex.
humorem vitioſum, ſi copioſus fuerit, purgandum eſſe, bona prius ſeruata victus
ratione.

Poſtremo quod Gal. minus frequenter purgantibus medicamẽtis vſus fuerit,
reſpondendum eſt, nullas extare leges, quæ frequentes purgationes prohibeant, ac
prudentes medicos ex qualitate & quantitate humorum, ex habitu corporis, ex vi-
ribus ægroti, & aliis id genus, opportunas purgationes, modo frequẽtes, modo tar-
das inſtituere: imo vero ex hoc Gal. loco, atq; illius imitatione licet nobis documẽ-
Documentum notandum. tum colligere, noxios humores, ſi multi fuerint, difficiles & contumaces, non mo-
do ſemel, ſed ſæpius ac validis medicamentis purgandos fore, id quod Gal. facit, tum
aliis locis, tum maxime. 1. ad Glauc. de cura feb. quartanæ. Quoniam vero & pilulæ,
& hiera diacolocynthidos Gal. fere hoc tempore ſunt inuſitata, in eorum locum a-
Medicamenta purgantia diuerſos humores. lia nunc ſucceſſere medicamenta, quibus Medici noſtrorum temporum familiari-
ter vtuntur. Exempli gratia, ad purgãdam pituitam, pilulæ cochiæ, electuarium dia-
phœnic. hiera Pachii: ad purgandam flauam bilem, pilulæ aureę, electuarium roſatũ
Meſuæ, electuarium de ſucco roſarum: ad purgandam melancholiam, pilulæ de fu-
mo terræ, confectio hamech, & ſimilia.

II. Indicatio. Euacuantia caput. Purgato corpore vniuerſo, ſecunda ſuccedit indicatio, quæ pertinet ad va-
cuationem capitis, ad quam plurima præſidia ſunt accommodata, quæ omnia, vt te-
ſtatur Gal. 2. de med. ſecundũ loc. 2. apophlegmatiſmi appellantur, quaſi pituitã de-
trahentia: etſi idem Gal. 5. de ſimp. med. facul. 20. ita illa diſtinguit, vt medicamen-
ta quæ naribus, quas Græci ῥῖνας dicunt, infunduntur capitis purgandi gratia, Errhi-
na, quæ autẽ ore ſumuntur, aut dentibus manduntur, vna communi appellatione
apophlegmatiſmi appellentur. Ex quo colligatis aduerſus vulgares medicos, huiuſ-
modi medicamenta illis pcipue morbis conuenire, qui ſuapte natura ſunt frigidio-

res.

res,& à pituita excitãtur,quales ſunt epilepſia, apoplexia,lethargus,& ſimiles: nãq; in cæteris morbis,qui ex tenuioribus & calidioribus humoribus oriuntur,qualis eſt phrenitis,minime huiuſmodi medicamentis opus eſt,quod tunc noxii humores ſolis topicis medicamentis commode repelli & diſcuti poſſint. Oportet autem iſthæc omnia habere vim calefaciendi,attenuandi, & detergendi,ſi pituitam debent è capite educere.

Quæ per nares hauriuntur, & Errhina appellantur, varia ſunt,ac varia ſubſtãtia conſtant. *Caput purgãtia per nares.* Nam quędam ſunt liquida: vt ſuccus betæ,hederæ, cucumeris agreſtis, decoctum maioranę,hyſſopi,pulegii,calamenthi, & ſimilium, quæ attracto per nares ſpiritu, ſimul quoq; attrahuntur. Quædam ſunt tenuia & pulueres, ex pipere, pyrethro,ſinapi,& ſimilibus, quę in nares inſufflantur, & plerunq; ſolent ſternutamenta excitare. Quædam ſolida conſtant ſubſtantia, veluti cortices arantii, radix betę,radix hellebori,colocynthis: ex quibus omnibus addito melle vel oleo aliquo, ſolida fiunt medicamenta,quæ in nares imponuntur.

Quæ ore detinentur fere ſunt duorum generum, quædam liquida,quibus os *Per os.* & fauces proluuntur, & gargariſmata dicuntur, vt ſunt decoctum origani, pulegii, calamenthi: quædam ſunt ſolida, quæ dentibus manduntur, & longiori tempore ore detinentur, & proprie apophlegmatiſmi, vulgo maſticatoria appellantur, inter quæ facilia & vulgaria ſunt, maſtic. radix pyrethri, ſtaphysagria,piper,& alia id genus,quædam vehementiora, quædam leuiora, quibus vel modicum ceræ, vel quid ſimile permiſcetur,vt medicamentum molle magis reddatur, quod longius ore detentum & maſticatum, præclare de capite pituitum detrahit. Purgato capite & corpore,ſi ita occaſio ferat,poſtrema ſuccedit indicatio, quæ pertinet ad diſcutiendam *III. indicatio.* materiam,quæ in cute capitis detinetur,fouens depilationem.Si quis autem voluerit medicamenta inuenire ad hanc indicationem accommodata, necnon probam eorum adminiſtrationē,is adeat Gal. qui hæc omnia nos docet præclariſſime. Itaq; nos ex Galeni methodo videbimus, primum qualianam eſſe debeant hæc medicamenta. 2. quisnam debeat eſſe commodus eorum vſus. 3. quantum,& poſtremo quando ſit diſcutiendum.

Porro qualia conueniant medicamenta,ex duobus licet intelligere; altero ex *Qua methodo qualitas remedii inueſtigetur.* ſpecie morbi: altero, ex natura partis laborãtis: quod Gal. docet primo & ſecundo de comp. med. ſecundum locos vtrobique primo: & 1. de medicamentis ſecundũ genera. 2. ex quibus duobus præcipuis ſcopis & fontibus, licet cuiq; intelligere rationem probe cōponendi & adminiſtrandi medicamenta,quæ ad ſingulos morbos & ad ſingulas corporis partes ſint accōmodata. In Alopecia & Ophiaſi ſunt excrementa acria,quæ erodunt radices pilorum, & ſunt in cauſa,ne illi poſſint erumpere & incrementum facere: huiuſmodi excrementa tollenda & diſcutienda ſunt,quod potiſſimum fit per medicamenta calida.Sed quoniã omnia huiuſmodi medicamēta vehementer quoq; exiccant, ꝓpterea ſumpta indicatione à natura partis,q̃ ſicca eſt, eadem debent ita temperari, vt maiorem ſiccitatem nequeant afferre,neq; pars ſicca ſiccior & ineptior ad gignendos capillos reddatur. Præterea quoniam hæc noxia materia altius inhęret cuti,quæ alioqui craſſiſſima eſt: idcirco tertia debet accedere conditio,vt hæc medicamenta ſint tenuium partium,vt penetrare alte poſſint,neq; ſolum externam, ſed etiam internam materiam diſcutere. Rurſum autem quia non ſolũ vitioſa materia eſt diſcutiēda,ſed etiã noua eſt attrahēda, q̃ bona ſit, & ad gignēdos capillos idonea, ꝓpterea quarta requiritur cōditio,nēpe vt hæc medicamēta ſint

ex alto euocantia, quæ valeant ex profundis partibus ad externam cutem probum alimentum deducere. Poſtremo quoniam pars male affecta, cutis capitis habet ſenſum valde hebetem & obtuſum, hinc fit vt medico liceat vti nõn ſolum leuibus, ſed etiam vehementibus medicamentis. Vt itaque omnia colligamus in vnum, medicamenta ad curandam Alopeciam & Ophiaſin. 1. calefaciant. 2. non vehementer ſiccent. 3. ſint tenuium partium. 4. ſint metaſyncritica. vltimo, non ſolum ſint leuia, ſed etiam vehementiora.

Vidimus indicationes, iam quænam iſthæc medicamenta ſint, videndũ etiam eſt. Galenus ea tripliciter diuidebat, iubens nimirum ad mediocres Alopecias mediocribus præſidiis vti, ad fortiores fortioribus, veluti etiam ad eas, quæ fortiſſimæ ſunt fortiſſima remedia adhibere: quem remediorum Catalogum apud illum habetis, non ſolum ex propria, ſed etiam ex aliorum ſententia diffuſe: & quod de ſimplicibus dicitur medicamentis, idem de compoſitis eſt ſtatuendum. Sit exemplum medicamenti validiſſimi:

Validiſſ. ℞ *Euphorbii*
Thapſiæ
Olei laurini. ana ℥ ij.
Sulphuris viui
Vtriuſque hellebori. ana ℥ j.
Ceræ ℥ vj.
cum oleo laurino, aut oleo vetere miſce.

Quod ſi bona Thapſia & bonum euphorbium deſint, ſicuti reuera apud noſtros aromatarios deſunt, licet pro illis ſubſtituere, quod Gal. monet, naſturtium, ſeminaerucæ, & ſimilia. Pariter ſi careamus bono oleo laurino, licet ſubſtituere picem liquidam, quæ non multo inferior exiſtit.

Sit exemplum medicamenti leuioris:

Leuiora. ℞ *Radicum arundinum vſtarum*
Amygdalarum amararum cum corticibus. ana ℥ ij.
Thuris ℥ j.
Olei Chamomælini completi. ℥ j.
Ceræ parum M. pro linimento.

Exemplum medicamenti mediocris:

Mediocria. ℞ *Pulueris amygdalarum amararum vſtarum. ℥ ij.*
Seminis erucæ. ℥ j.
Hellebori. ℥ ß.
Adipis vrſini, anſer.ni. ana ℥ j.
Ceræ parum M. pro linimento.

Verum ſi malum diutius progrediatur, neque cedat propoſitis remediis, quandoque ad medicamenta rubrificantia & vlcerantia, ad ranunculum, ad cantharides, & tandem ad cutis ſcarificationem deueniendum eſt. Auicenna ſanguiſugas quoq; probat, vt hac ratione materia noxia facilius educi, & bona ad cutim trahi poſſit.

Dubitatio aduerſus Galen. Sed hoc demum loco eſt dubitatio ex Galeno: etenim ille dixerat, cap. 2. medicamenta opportuna in curatione Alopeciæ & Ophiaſis illa fore, quæ non ſint admodum calida, ſiquidem ea fere cutem exurant; quæ deinde progreſſu temporis nimiam ſiccitatem contrahat, qualis in caluis apparet, in qua capilli nullo modo poſſunt erumpere: veruntamen omnes probant thapſiã, euphorbium, & alia id genus,

genus, quæ certum eſt inſigniter calefacere & ſiccare. Reſpōdeatis vnico verbo, calida hæc medicamenta minime ſola fore adminiſtranda, ſed cum aliis permixta. Exēpli gratia, oleo, aqua, & ſimilibus, quæ nimiam eorū caliditatē & ſiccitatem poſſunt remittere. Sic Auicenna inquit; Si medicina fuerit calida, fortis, ſicuti thapſia, à qua non eſt excuſatio, frangatur caliditas eius cum oleis temperatis ſuper eam, & cum aquis conuenientibus in ea. Atq; hactenus de qualitate, & num. med. iam de eorum vſu videndum eſt.

Primum igitur docet Galenus, capillos nouacula tollendos: deinde cutim male affectam linteolo neq; molli, neq; aſpero fricandam; tum medicamentum miniſtrandum eſſe, quod quidem ille iubet apponere in aere calido, ac maxime ſi fieri poſſit, in loco Soli expoſito: poſt primam vero medicamenti adminiſtrationem diligenter oportet obſeruare, quomodo res ſuccedat, & qualisnam alteratio in parte male affecta facta fuerit, ita vt poſſimus medicamenti facultatem, & vim aut augere aut minuere. Sed illud hoc loco notandum eſt, quod etiam ſupra diximus, ſub cute capitis pericranium contineri, quod quidem duræ membranæ cerebrum veſtienti maxime conſentit, vt docet Gal. 8. de vſu partium. 9. Quare ſedulo cauendum eſt, ne validiſſim medicamenta ad ſuturas ac præcipue coronalem apponantur, ſiquidem periculum ...inet, ne ducto cerebro in cōſenſum, maiora forte ſuperueniant pericula. *De vſu.*

Quamdiu medicamentis vti oporteat, id potiſſimum ex colore cutis licet intelligere: etenim quotieſcunq; illa propriū & naturalem colorem videbitur eſſe conſecuta, ab omni medicamētorum vſu abſtinendum eſt: q̃ quidem breuiori aut lōgiori tempore euenit, prout affectio curatu vel facilior vel difficilior exiſtit.

Poſtremo quando debeat medicus iis vti medicamentis iam diximus, nimirū poſt totius capitis & corporis euacuationem: ſed illud addo ex Gal. 1. de comp. med. ſecundum locos 8. initio. Si parua fuerit affectio, neq; corpus multis ſcateat excrementis, tunc ſola localia & particularia medicamenta, ſine totius corporis & capitis vacuatione, fore ſatis, atq; illa primo quoq; tempore poſſe adminiſtrari. Etſi enim in curanda Alopecia & Ophiaſi inſtitutæ ſunt tres præcipue indicationes, prouidētia totius corporis, purgatio capitis, diſſolutio materiæ, quæ in cute continetur; tamen ſciendum eſt ex Gal. quādoq; vnam, quandoq; duas ſatis eſſe, nōq; omnes perpetuo eſſe neceſſarias. *Quando adminiſtranda medicamēta.*

Summa curationis eſt:

1 Sicut caluitium nullam recipit curationem, ita Alopecia & Ophiaſis poſſunt curari.

2 Tres ſunt indicationes, ſed quandoque vna, quandoque duę ad curationem ſufficiunt.

3 Vniuerſum corpus vacuatur raro per ſectionem venæ, ſemper per medicamēta purgantia, quæ ad noxium humorem ſint accommodata, ac ſæpius repetantur.

4 Caput ſpeciatim naribus & ore purgetur, per ſternutatoria, gargariſmata, apophlegmatiſmos.

5 Materia contenta in cute diſſoluatur per medicamenta diſcutientia, quæ ſint moderate calida, non vehementer ſiccantia, tenuium partium, metaſyncritica, quandoq; & valentiora.

6 Hæc adminiſtrantur raſo capite, fricata cute, actu calida, in loco calido, donec cutis ſuum naturalem colorem recipiat.

CAPVT II.

De Fluuio capillorum.

CAPILLI dupliciter cadunt: etenim vel relinquunt areas; & nonnullas capitis partes denudatas, vt dictum ſupra eſt: vel tantummodo fiunt rariores, ac nullã partem capitis denudatam relinquunt, quod defluuium capillorum dicitur.

Cauſa huius affectus duplex ſtatuitur à Galeno: altera cutis raritas: altera defectus ſubſtantiæ pilos generantis. Et ſi quis quærat, quamobrem cutis rarior fiat, nec non quamobrem alimentum deficiat, huic reſpondet Gal. huiuſmodi affectionem frequenter iis contingere, qui grauiter ægrotarunt & conualeſcunt, vt concludendum ſit, vtrumq; euenire propter imbecillitatem caloris naturalis, vnde idoneum pilorum nutrimentum non poteſt generari, & cutis redditur imbecillior & rarior, quam vt valeat debitam materiam continere.

Alexandri reprehenſio. Sed hic eſt difficultas, quoniã Alex. iis duab. cauſis non contentus, tertiã addit, nimirùm cutis denſitatẽ, propter quam pili non poſſint retineri: imo addit & quartam, prauos humores, qui erodentes radices pilorum, ſunt in cauſa vt illi defluant. Verum fallitur Alex. & quatenus pertinet ad primam ſuam cauſam, non eſt rationi conſentaneum, neq; videtur fieri poſſe, vt propter nimiã cutis denſitatẽ capilli decidant, imo vero contra, tunc potius firmata ipſa cute, & cõſtrictis poris, veriſimile eſt illos magis contineri, neq; fluere poſſe. Pariter altera cauſa abſurda & falſa eſt, nãq; ſi adſint vitioſi humores erodentes radices pilorum, tunc non eſt defluuium capillorum, ſed Alopecia & Ophiaſis generatur.

Signa ſunt manifeſtiſſima, itaq; venio ad curationem. In defluuio capillorum inquit Gal. non eundem ſcopum habemus, quem in Alopecia. Summa autem intentio & præcipuus ſcopus in Alopecia eſt, vt vitiati humores cõſumantur; in defluuio autem, vt capitis habitũ roboremus, & boni ſucci delationẽ ad cutem procuremus, cutemq; ad dẽſitatem & raritatem moderatam deducamus. Sed hoc loco quæritur, antequam Medicus ad hæc particularia & localia medicamẽta deueniat, vtrum neceſſe ſit totum corpus euacuare, quod millies Gal. docet faciendum eſſe. Verum tamen in hoc ipſo caſu nulla, neq; apud Gal. neq; apud cæteros medicos cõmunis vacuationis mentio fit: ac ſane ſi duæ proximæ cauſę huius mali cõſiderentur, defectus alimẽti, & cutis raritas, nulla neq; cõmunis neq; particularis indicatio vacuandi ſeſe offert: imo vero omnis adhibita euacuatio forte adhuc magis poſſet alimentũ pilis ſubtrahere, & cutim rariorẽ reddere: quoniã ab omni ꝑrs⁹ vacuatione abſtinẽdũ eſt.

Indicationes.

Vtrum purgãdum.

Qualia medicamenta conueniant. Si quis quærat, qualianam medicamenta conueniant in defluuio capillorum? huic reſpondet Gal. humectantia conuenire, quibus aliquid moderate adſtringens oportet permiſcere, quale eſt, exempli gratia, ladanum. Hæc tamen ſententia nonnullis ſuſpecta eſt, qui aſſerunt medicamenta humectantia potius cutim laxare, quã roborare, neq; talia medicamenta quidquã ad propoſitas indicationes facere: vnde literam corrigendam eſſe dicunt, vt pro verbo humectantia, legendum ſit calefacientia; cuius correctionis eam rationem afferunt, quod Gal. laudans vſum Ladani, ſtatim hæc habet verba. Ladanum vtraq; in ſe moderate complectitur, quæ ad hoc ſymptoma conueniunt, caliditatem mediocrem & adſtringendi vim iuxta eandem proportionem: adeo vt Gal. minime humiditatis, ſed caliditatis mentionem faciat. Hæc obiectio multis moleſtiam attulit, ſed tamen ſi integer Gal. ſenſus intelligatur, nempe humectantia medicamenta conuenire, quæ ſimul aliqua adſtrictione ſint prædita, equidem puto vulgarem lectionem poſſe retineri, neq; vllam abſurditatẽ

habere

habere.Conueniunt ergo medicamenta calidá & adſtringentia, quæ poſſint & probũ alimentũ allicere,& cuti firmitatem afferre.Sed Gal.monet,huiuſmodi medicaméta fore opportuna,ſi moderate calefaciãt,& moderate adſtringant:nãq; ſi vtraq; vis excederet,periculum foret ne trahentia medicamenta præter attractioné,ſimul quoq; capillorũ fomentũ digererent & diſſiparent: pariter medicamenta adſtringentia meatus cogerent, & vias occluderent vaporibus & alimento, ꝙ ad generandos pilos neceſſarium eſt. Cæterũ inter hæc apud Gal. Dioſcor. & omnes Medicos, Ladanum principem locum obtinet, ꝙ quoniã non eſt admodum molle,ſed ſimilé ceræ ſubſtantiã obtinet,propterea debet conuenienti aliquo liquore permiſceri,vt commode ad caput poſſit accommodari;quod ſi huiuſmodi liquor ſicuti Ladanum ipſum,contrariis facultatib.népe trahendi & cogendi præditus fuerit, certũ eſt tale medicamentum cæteris longe anteferendum eſſe.Itaq; neq; oleum Sabinum, neq; oliua vetus,neq; aliud ſimile ad hanc rem eſt accommodatum, ſed quod quidpiam habeat adſtrictionis, quale potiſſimũ eſt oleum ex lentiſco, quod quidem cum Ladano permixtum,tam efficax medicamentum euadit,vt Gal.fateatur,ad capillorum defluuium ſe nullum præſtantius neq; eſſe expertum,neq; concipere animo potuiſſe. Quod ſi large capilli defluant,vnde liceat coniicere multam cutis capitis raritaté factã fuiſſe,tunc opportunũ fuerit,pro oleo lentiſcino,oleum myrthinum cum Ladano permiſcere.Verum neq; illud prætermittendum eſt,huiuſmodi medicamenta pro ratione ætatis ac temporis anni permutanda eſſe, vt in ætate ſenili & hyeme liceat vti,verbi gratia,oleo nardino:in ætate iuuenili & æſtate,oleo roſaceo,maſtichino & ſimilib. Dioſcor.cap.de Myrrha ſimul cum Ladano myrrhã permiſcet,quæ ſimiliter moderate calefacit & adſtringit. Alii laudant capillum veneris.

Ladanum omnium celeberrimum.

℞ *Ladani optimi* ℥ ß.
Olei ex lentiſco. ℥ j. M.

Hoc apud Gal.& ſimplicif.& efficacif.eſt medicamentum,huic licebit addere
Myrrhæ electæ. ʒ j.
Pulueris capillorum veneris
Verbonacæ rectæ. ana ℈ j. *M. & fiat linimentum.*

Alii preparant olea adſtringentia,in quibus imponuntur Ladanum, myrrha,& alia:
Eſto exemplum: ℞ *Roſarum ſiccarum*
Balauſtiorum
Corticum granatorum ana ʒ ij.
Olei communis. ℥ iiij.
Vini nigri adſtringentis ℥ j. ß.
Bulliant omnia ad conſumptionem vini: deinde
℞ *Prædicti olei* ℥ j. ß.
Ladani
Myrrhæ ana ʒ ij.
Pulueris capillorum veneris ʒ j. *M. & fiat linimentum.*

Cæterũ ꝙ ꝑtinet ad eorũ adminiſtrationé,manifeſtũ eſt, capillos primo vel radédos, vel tédendos eſſe, deinde cutim fricandã,tũ medicaméta apponenda,vt facilius poſſint penetrare.Ad hoc defluuiũ capillorũ nõnulli referũt eã depilationé,q̃ ꝑpter morbũ gallicũ frequéter ſolet cõtingere:ſed mea ſentétia iſti male ſentiũt,quoniam hæc gallica depilatio minime ꝑtinet ad vnã cutim capitis,ſed ad omnes partes q̃ pilis tegũtur,p̃terquam ꝙ iis gallicis nõ cadũt capilli ꝑpter defectũ aliméti,aut raritatem

Quæ adminiſtranda.

cutis

cutis,ſed propter vitium humorum, quod manifeſte varia curatio oſtendit: ex quo forte hæc depilatio magis commode ad Alopeciam & Ophiaſin, quam ad defluuium capillorum poteſt referri.

CAPVT III.

De Furfuribus.

POST ſecundum caput Galenus 3. cap. tractat de tincturis capillorum. 4. de medicamentis pilos corrumpentibus. 5. de iis, quæ pilos attenuant: quæ capita in præſentia prætermittimus,ad illud de furfuribus properantes.

Quid ſint furfures ex cõmuni hominum notione conſtat. Quibuſdam inquit Gal.ſe ſcalpentibus,furfuribus ſimilia decidunt,& propterea medici hoc ſymptoma furfurationem appellant: Celſus & Latini porriginẽ vocant: Gal. conſentiunt Paulus, Aetius, Alex.& omnes:ſed nonnulli addunt, huiuſmodi furfures cadere, non ſolum ex cute capitis, ſed etiam ex reliqua corporis ſuperficie: præterea vero & iſtud fieri quandoq; non ſine cutis exulceratione: quod & rationi & experientiæ plane conuenit.

Cauſa. Cauſa huius ſymptomatis vnica ponitur à Gal. nempe vitioſi humores, ſeu ichores,qui erodentes cutem tenuiorem,quaſdam veluti ſquamulas & furfures,tum in aliis partibus,tum maxime in capite ſolent excitare. De ichoribus autem in præſentia dico,ichorem nihil aliud eſſe,quam ſeroſam partem ſanguinis,nõ ſimpliciter tenuem,aqueam,neq; morſu carentẽ, ſed mordacẽ atq; erodẽtẽ; ichoresq; tot eſſe, quot ſunt ſinguli humores,ex quib.tota ſanguinis maſſa conſtituitur: q̃ doctrina eſt Gal.6.epid.2.37.Scio Ariſt.de ichorib.aliter ſentire. 3. de hiſto.anim.19.& 2.de partibus anim. 4. ſed hæc diſputatio neq; ad hunc locum, neq; ad noſtrũ pertinet inſtitutũ.Itaq; furfures ex vitioſis humorib.generantur. Paulus & Alex.dicunt hoc vitiũ fieri ex prauis humorib.caput petentib.ac ſpeciatim docẽt huiuſmodi humores eſſe ſalſam pituitã,flauam bilẽ,& melancholiam. Iſti ſi videantur diuerſum quid à Gal. ſtatuere, facillime tamen eidem conciliantur, ſi dicamus, furfures quidẽ ex prauis humorib.generari,ſed tantũmodo ex tenuiore & ſeroſiore eorũ parte,quæ proprie ad ichores ptinet. Ratio autẽ propter quã nulla ſit mentio ichoris ſanguinis,illa eſt, quoniã cum neceſſariũ ſit ichorem ſeruare naturã humoris cuius eſt ichor,certũ eſt ichorem ſanguinis dulcem eſſe,neq; tam acrem reddi poſſe, vt erodẽdi vim acqrat, vt propterea ex ichore ſanguinis furfures nullo modo poſſint generari.Gal.loco citato epidem. dicit,huiuſmodi excrementa ſeroſa inter ſe differre, ſecundum naturã eorũ humorũ quorũ ſunt ichores: itaq; ſtatuit ſerum atræ bilis acerbiſs.eſſe, minus acerbum flauæ,adhuc minus acerbum pituitæ,ichorem vero & ſerum ſanguinis omnium mitiſſimum eſſe.

Porro illud hoc loco eſt animaduertendum,tales vitiatos ichores furfures efficiẽtes,duplicem originem habere poſſe: alterã ob propriam cutis capitis affectionem,quæ delatum alimentum nõ concoquit;ſed corrumpit: alteram propterea,qa vel propter malã victus rationem,vel propter aliã cauſam,aliis in partibus generantur,ac deinceps ad caput tranſmittuntur:quod notauit Auic.per hęc verba: Et quãdoq; eſt propter malitiam complexionis in capite,quare corrumpitur, &c. Quam ſententiã accepit ex Galeno 6. epid. 3. 13. qui ſcribit hoc ſymptoma,furfures creare, ad propriam cutis capitis intemperiem pertinere, etſi humores naturaliter ſe habent.

Itaque

Itaque furfuratio eſt ſymptoma, in quo furfurib. ſimilia nõnullis ſe ſcalpentibus decidunt, præſertim ac maxime in capite, partim ex reliqua corporis ſuperficie, quandoque ſine vlcere, quandoque cum vlcere: prouenit ex vitioſis ichoribus vel vtriuſque bilis, vel pituitæ, qui vel male affecta cute, vel conſentientibus aliis partibus, aliquando ex toto corpore generantur. Signa ſunt oculis manifeſta. *Summa eſſentia morbi.*

Vtrum vero furfures generentur tantum vitio cutis, an magis aliis partibus conſentientibus, pariter qualis ichor redundet, poteſt intelligi, ſi conſideretur quomodo reliquæ principes partes ſe habeant: namq; ſi corpus fuerit cacochymum vero ſimile eſt capiti conſentire: ſi autem boni habitus, tunc licebit affirmare, malum propter vnam cutis capitis intemperiem calidam & ſiccam generari. De ſignis redundantis ichoris vel pituitæ, vel melancholiæ, vel flauæ bilis, pendentibus ex redundantia ipſorum humorum, alias diximus.

Si quis, inquit Galenus, voluerit furfures ſanare, is debet vitioſos ichores conſumere, ex quibus furfures generantur: itaque manifeſtum eſt, diſcuſſoria & abſterſoria medicamenta fore adhibenda, præparato tamen prius toto corpore, ſi illud vitioſis humoribus refertum fuerit. Admiſcuerunt nonnulli prędictis medicamentis quædam adſtringentia, vt per ea affectum membrum roboretur, ne facile in ſeipſum recipiat noxia excrementa. Ergo materia, quæ cuti adhæret, diſcutienda & abſtergenda eſt. Sed quoniam calidis medicamentis non licet vti, quæ diſcutiendi & abſtergendi vim habeant, ſi totum corpus vitioſis ſcateat excrementis, illud primum generaliter, deinde & caput ſpeciatim purgandum eſt, tunc affecta pars roboranda, ne in poſterum noxia excrementa recipiat. Huiuſmodi indicationibus licet ſatisfacere, cum ſine dubio morbus ſit ſanabilis. Quod itaque attinet ad primam indicationem, quæ pertinet ad purgationem vniuerſi corporis, ſi id ferat occaſio, pro redundantia variorum humorum, varia quoque medicamenta ſunt inſtituenda: pro pituita ſalſa, confectio hamech, pilulæ cochiæ: pro bile flaua, electuarium de ſucco roſarum, pilulæ aureæ: pro melancholia, cortices radicum hellebori nigri ſunt præſtantiſſimi. Purgato corpore; caput ſpeciatim purgandum per gargariſmata, errhina &c. *Indicationes.*

Purgato corpore & capite, vel ſi nulla fuerit neceſſitas purgationis, ad localia veniendum, quæ diſcutiant & abſtergant, neque aliqua careant adſtrictione, vt ſunt fœnugræcum, ſuccus betæ, malua ſylueſtris, folia & radices oxylapathi, amygdalæ amaræ: quæ ſatis leuia, ſed tamen optima ſunt. His vehementiora ſunt atramentum ſutorium, quod eſt noſtrum vitriolum, nitrum, vel naturale, quod fortaſſe ad nos hoc tempore non affertur, vel id quoque artificioſum, quo ad tormentorum bellicorum pulueres vtuntur, ſalnitrum nempe, ſal ammoniacum, ſulphur. ℞ *Atramenti ſutorii* *Medicamenta diſcutientia abſtergentia cum adſtrictione.*

Nitri ana partes æquales.

Succi betarum q. ſuf. M. ad craßitudinem mellis pro linimento.

℞ *Chalcanthi* ℥ ß.

Salis communis ℥ ij.

Olei amygdalarum amararum q. ſuff. Miſce vt ſupra.

Apud Archigenem medicamentum eſt ex ſpuma nitri, & atramento ſutorio, æquis partibus, cum vino mixtum, quod quidem teſtatur eſſe tam efficax, vt ſi quis ter aut quater in menſe illo vtatur, non permittat hoc malum iterũ reuerti. Victus ſit boni ſucci, facilis coctionis &c. Atque hactenus de furfuratione.

Capvt

CAPVT IV.

De pediculis.

PEDICVLI ſunt morbi in numero ſicut lubrici, qui præter naturæ inſtitutum redundant. Generantur ſecundum Gal. ex multis humoribus, calidis quidem, ſed non ad tantam caliditatem progreſſis, ad quantam acres ichores perueniunt. Quare manifeſtum eſt, affectionem morbi pedicularis in profundo cutis fieri, vbi hæc animalcula generari poſſibile eſt, non in ſuperficie cutis, in qua furfures generantur. Hoc loco notandum, etſi apud Gal. Paulum, & cæteros, tantūmodo fit mẽtio pediculorum qui generantur in capite, tamen illos reliquo etiã in corpore quãdoq; generari, vt fuit ſententia Ariſt. 5. hiſtor. animal. 31.

Differentia. Pediculorum ſunt duo genera, vt eidem placet Ariſt. Namq; alii ſunt domeſtici & vulgares, alteri ſylueſtres & feri appellantur, & ſunt qui difficulter ex cute euelluntur. Italis Piattole dicũtur. Pediculi domeſtici ex humidiori materia, feri ex ſicciori & terreſtri magis generantur. De quib. quidem pediculis ex eodem loco Ariſt. multa habetis notatione digna. Raro quidẽ opus eſt, in abigendis pediculis ad curationem totius corporis deuenire: Interim tamen ſi malum fuerit adeo graue, vt illi ex toto corpore erumpant, neq; purgatio eſt prætermittenda: ad quam indicationẽ ſunt accommoda, quæ refrigerant, attenuant, & vitioſos humores poſſunt educere, vt Rhabarbarum principaliter. Quatenus ad localia, illa inquit Gal. neceſſario exiccantia ſint, & quæ ex alto trahere & vacuare poſſunt, magis ſane quam ea quæ furfurib. conueniunt, & quoniam, vt dicit Gal. iis maxime fidendum eſt, quib. experientia teſtimonium præbet, paucis contenti erimus, partim ſimplicib. partim compoſitis, quæ cæteris ſunt frequentiora: talia ſunt herba pedicularis, quæ ſtaphys agria dicitur, nitrum, helleborus, radix oxylapathi, aloes & ſimilia. Sed inter cætera omnia confirmat experientia argentum viuum principem locum obtinere, adeo vt tanquam ſingulare antidotum iſtius mali ſit cenſendum.

℞ *Staphydis agriæ puluériſatæ.*
Sandarachæ græcorum ana ℥ j.
Salis communis.
Olei communis.
Aceti. ana q. ſuff. M.

℞ *Staphydis agriæ puluériſatæ.*
Nitri.
Hellebori albi ana. partes æquales.
Olei amygdalarum amararum q. ſuff. Miſc.

Ex iis lotiones, linimenta, & aliæ medicamentorum formę parari poſſunt: de q̃b. ſatis. Argentum viuum multis modis præparatur, ſed vulgo cum pomo cocto optime permiſcetur, & ſic præparatum optimũ eſt medicamentum. Cuius tamen vſum nonnulli neq; in pueris, neq; in mollioribus naturis probant, verum aliis vtendum eſſe ſuadent.

CAPVT V.

De Achoribus.

QVi Achores Græce dicuntur, Latinis manantia capitis vlcera, Italis la tegna appellantur. Sunt autem ex Gal. tumorẽs præter naturam in cutę capitis exci-

tati

tati,valde tenuibus foraminibus eam exulcerantes,qui tenuem in ſe humorem & viſcidum complectuntur.Itaq; eſt morbus intemperies cum materia.

Differentiæ ſunt plurimæ, & primum à forma,ſecundum quam variatam varia quoq; nomina ſortiuntur:namq; vel cerei, vel faui, vel ficus, vel tumores ſimiles papillis mammarum,(de quib.loquitur Aetius lib.6.ca.70.) vel aliter appellantur, prout huiuſmodi vlcera vel faui mellis,vel ficus,vel alterius rei ſimilitudinem repræſentant.Deinde aliæ ſunt à magnitudine, tempore, ætate, ſexu, bono vel malo more,&c.à coniunctis ſiquidem huiuſmodi tumores ſunt magni vel parui, recentes vel antiqui,in viro vel muliere,puero aut adulto,benigni vel κακοήθεις, cum dolore vel ſine dolore,cum inflammatione, vel ſine eadem. Verum præcipuæ differentię ſumuntur ex cauſis & generatione,quæ apud Gal.ex mixto humore conſtat, qui & partem tenuem ſeroſamq; & mordacem,& partem craſſam ſiccamque in ſe contineat.Itaq; ſinguli quatuor humores ſi tam reddantur acres, vt erodendi vim habeant,achores poſſunt efficere,id quod hoc modo contingit; namque primum propter huiuſmodi humorem mordacem homines incitātur ad ſcalpendum, progreſſione tēporis ad ſcalpturam tum tumor augetur,tū foramina in capite erūpunt.

Differentiæ. *Cauſa.*

Signa tum communia,tum differentiarum ſunt manifeſtiſſima, itaque veniamus ad curationem. *Signa.*

Ante omnia itaq; eſt animaduertendum,vtrum affectio magna an parua fuerit, recens an antiqua,benigna an maligna: quod ſi parua,recens & benigna fuerit,neque corporis purgatione,neq; vehementioribus medicamentis opus eſt,ſed primo quoq; tempore ad localia,& quidem leuiora medicamenta deueniendum eſt: altera autem ex parte,ſi affectio fuerit magna,antiqua,mali moris, vt neceſſario fatendum ſit, à commmuni humorum vitio hoc malum foueri, tunc primum ad purgationem vniuerſi corporis,quandoq; ad ſectionem venæ, deinde ad validiſſima localia medicamenta deueniendum eſt.Purgatio inſtituatur pro redundantia vnius vel alterius humoris. *Curatio.*

Medicamenta ad curandos achores accommodata tres debent habere conditiones.Primam ad tollendos tumores,& quæcunq; excrementa cuti adhærent, digerendi & diſcutiendi vim habeant.Secundam propter craſſitiem excrementi, valeant quoq; incidere & attenuare. Tertiam, quia cutis redditur debilior,vt facile poſſit totius corporis excremēta recipe, repellēdi quoq; facultate ꝓdita ſint:quas quidem facultates ſimul cōiunctas inter cætera acetum cōtinet. Natura,ſicuti declaratum eſt in 1.de ſimp.med.facul.acetum maiori ex parte frigidum eſt,vnde repellendi vim poſſidet: neq; caret nonnullis partibus calidioribus, ex quib. digerendi vim acquirit: & demū propter tenuitatem partium inſigni incidendi facultate præditū eſt:quare tanquā præclarū medicamentum ab omnib.recipitur. Præcipuus vero aceti vſus ille eſt apud Gal.vt medicamenta metallica appellata,modo vnum, modo alterum illo imbuatur, lauetur,præparetur,& ita medicamenta ad curandos achores accommodata conficiantur,quod de cæteris medicamentis eſt ſtatuendum.Sed illud primum generaliter ſciendum eſt, huiuſmodi remedia topica diſtinguenda eſſe,prout morbus eſt magnus vel exiguus,recens vel confirmatus, ſuperficialis vel profundus,benignus vel malignus,nec non prout æger ratione ętatis, ſexus,habitus corporis, vel aliter,aut molliorē,aut duriorē naturā obtinet:attamen ita,vt ſemper à leuiorib.incipiamus.Etenim ſicut in principio aut difficulter,aut nullo modo licet certā remediorū menſurā intelligere,q̄ ꝓportione poſſit morbo reſpōdere:ita

Aceti præſtantia. *Topica diſtinguenda ſunt.*

poſt

poſtadminiſtrationem leuioris medicaméti longe facilius eſt illius vim augere aut minuere, ſi ita ferat occaſio, & ita ad exactam remediorum menſuram peruenire. Itaq; inter leuiora medicamenta numerãtur ſpecies quædã terræ, Cretica, Lemnia, Samia, Cimolia, quæ quidem etſi antiquis notiſſimæ fuerant, & in vſu medico frequentiſſimæ, vt autores ſunt Dioſc.lib.5.Gal.9.de ſimpl. med. facul, tamen hoc tépore ſunt fere nobis incognitæ, adeo vt vel nullæ, vel paucæ ex illis ad nos afferantur. Deinde ſunt nonnulla medicaméta, metallica aut mineralia appellata, vt Pompholyx, quæ vulgo Tuthia dicitur, Spodium, Lithargyrium, Cadmia, quæ itidem aceto præparata, & mordacitatem deponunt, & vtiliſſima redduntur.

℞ *Pompholygos præparatæ* ℥ ß.
Spodii
Thuris ana ʒ ij.
Aceti exquiſite acidi, in quo nulla penitus vini qualitas appareat, q. *ſuf. M. pro linimento.*

Iis ſunt efficaciora fex vini vſta, chalcitis, Sandaracha, calx viua, vterq; helleborus, & ſimilia.

℞ *Sulphuris viui*
Hellebori albi ana ʒ ij.
Nigri.
Fecis vini vſtæ,
Calcis aceto maceratæ ana ʒ j.
Olei veteris q. ſuſſ. M.

Verum ante vſum horum medicamentorum optimum fuerit caput lauari lixiuio ex cinere lignorum ficus, ex malua, lapatio, beta, lupinis & reliquis huiuſmodi. Quod ſi his medicamentis malũ non quieſcat, Gal. inter cætera omnia præſidia tanq̃ pręſtantiſſimũ probat medicamentũ ex charta, cuius deſcriptioné habetis. 5. de comp.med.ſecund.genera 14.ad finem: apud Paulum lib.7.13. Quo loco ſciendum, chartam, qua nos hoc tempore vtimur, à charta antiquorum longe diuerſam fuiſſe: namq; illa ex papyro, quod in Ægypto tantummodo quibuſdam locis prope Nilum naſcitur, conficiebatur, idq; duplici ratione, vel cum aqua Nili, vel ex glutino, vt docet Plin.lib.13.cap.11.& 12. Verum quoniam huiuſmodi charta, & medicamentum ex ea confectum admodum acre eſt, propterea ad remittendã illius acredinem Gal.iubet cum illo argenti ſpumam permiſceri, aut pari copia, aut maiori, aut minori, prout propoſitum eſt medicamentum vel efficacius, vel minus efficax reddere. Tantum vero Gal. ſuæ chartæ ad curandos achores tribuit, vt fateatur, ſe aliquando dum ruri degeret, atq; illi medicamentũ ex charta deficeret, vſta charta inutili, & aceto diluta, ægrotum quendam ab achoribus vna vel altera die liberaſſe. Cum autem deficiente hoc tempore charta antiquorũ, vix liceat celebre illud medicamentum præparare, quæritur vtrum aliud reperiatur medicamétum, quod iiſdem polleat facultatibus, & pro illo poſſit vſurpari? Scio, nonnullos pro papyro antiquorum, quandoq; vulgare papyrum ſeu iuncos maiores ſumpſiſſe, ex quibus conficiuntur ſtoreæ: ſcio etiam, nonnullos noſtræ vulgaris chartæ vſum non improbare: etenim cum ea conficiatur ex veteribus contritis linteis & glutino, conſtetque & linteum & glutinum ſiccare, hinc colligunt, noſtratem chartam, ſicut apud multos antiquum nomen retinet, & papyrum nominatur, ita iiſdem pollere facultatibus, quibus antiqua commendabatur, & ita ad achores

Charta Græcorum.

&ali-

&c alios ſimiles morbos curandos poſſe accommodari. Etſi vero negandum non eſt, quin vtrumque, & papyrum noſtrum vulgare, & noſtra charta ſiccandi vim habeat, ac propterea in morbis qui ſiccitatem deſiderant, non ſine vtilitate poſſit adminiſtrari: tamen altera ex parte fatendum quoque eſt, hæc longe eſſe imbecilliora, neque eam excellentem vim obtinere, quam Gal. de ſua antiqua tantopere extollit.

Cæterum ſi achoribus coniungantur vel dolor vel inflammatio ab iis abſtinendum, ac dolori & inflammationi proſpiciendum eſt, quod communis medendi methodus iubet. Vnde ſi inflammatio & dolor leuis fuerit, leui quoque præſidio, verbi gratia, perfuſione olei roſacei, ſeri caprini, aut ſimili, poterit leniri. Sin autem inflammatio & dolor fuerint maioris momenti, tunc Gal. ea maxime probat medicamenta, quæ humida ſint, molliant, & ſine acrimonia concoquant, quale inter cætera præſtantiſſimum eſt quod deſcribitur ab eodem 7. de medicamentis ſecundũ genera. 2. & Parygron à veteribus appellabatur. Demum ſublata inflammatione & dolore, ad localia veniendum, de quibus diximus. Quoniam vero Galenus in curatione achorũm, pro ſuo inſtituto poſtremo loco examinat dicta & remedia antiquorum, de iis quædam dicam. Primum itaque examinat dicta Archigenis, qui ab illo reprehenditur quod doctrinam confuſam tradiderit, quandoquidem plurima proponit medicaměta & leuiora & vehementiora, & repellentia & diſcutientia, & quæ plane varias & diſcutientes inter ſe facultates obtinent, neque ſatis docet in quibus achoribus: & quando illis vti oporteat. Exempli gratia, ille ſæpius mentionem facit vini, neque declarat quale vinum intelligat, cum tamen vina ſint in multiplici differentia, acerba, auſtera, dulcia, acria, recentia, vetera, craſſa, tenuia, fulua, alba, nigra: aliqua etiam plures qualitates ſimul complectantur, de quibus vini differentiis tractat Galenus non ſolum hoc loco, ſed etiam tertio de med. ſecundum locos 2. 2. metho. 4. 3. de ratione victus circa principium. quinto de tuenda val. 5. quam eandem reprehenſionem de confuſis & indefinitis medicamentis Galenus repetit aduerſus Apollonium & alios medicos, 3. de med. ſecundum locos 1. in qua quidem confuſione doctrinæ, ac manifeſto errore verſantur practici noſtrorum temporum prope omnes, qui ingenté ſyluam remediorum nobis perpetuo inculcant, neque eorum accommodatum vſum, ſicut conuenit, diſtincte docent. Secundo Galenus examinat dicta Apollonii, quem pariter reprehendit, quod multa medicaměta ſine vllo delectu proferat, quod nõnullis curioſis & ſuperuacaneis medicamentis vtatur, qualis eſt ſanguis teſtudinis: quæ ſuperſtitioſa medicamenta non ſolum hoc loco improbantur à Gal. ſed etiam 3. de med. ſecundum locos 2. hoc enim, inquit, maximam argueret rei medicamentariæ egeſtatem: quod poſtremo deſcribat nonnulla medicamenta turpia, & quæ homo ingenuus vix poteſt perferre, qualis eſt vrina tauri & Cameli capiti affuſa: quæ item turpia medicamenta ab illo improbantur 10. de ſimp. med. facul. de vrina humana. Tertio Galenus examinat dicta Critonis, qui de achoribus x. ſermones compoſuit, & diligentius quam cæteri videtur huius morbi curationem tradidiſſe. Demum examinat dicta Cleopatri & Sorani &c. vt videre eſt.

De differentijs Vini.

Error practicorum.

CAPVT VI.

De dolore in genere.

ANtequam incipio de dolore capitis, mihi libet de dolore generaliter breuibus tractare: ac primum cum dolor ſit res præter naturam, hæc auté apud Medicos tripli-

triplicia ſint, morbus, cauſa morbi, ſymptoma: id quæritur, ſub quo genere dolor contineatur? & cum fateantur omnes dolorem non eſſe cauſam morbi, dubium videtur, vtrum morbus, an ſymptoma dici debeat, præſertim cum medici, & præcipue Galen. modo inter morbos, modo inter ſymptomata videantur illum reponere. Sed dicatis dolorem bifariam accipi apud Hipp. & Galenum: vno modo pro affectu qui efficit dolorem, in quo ſignificatu ſumitur ab Hipp. 2. apho. 6. necnon 6. epid. 1. 2. Veteres in Cranone dolores frigidi &c. atque hac quidem ratione dolor eſt perpetuo morbus, quoniam ſignificat affectum inferentem dolorem: ad quem modum, Galen. 2. metho. 2. numerat Cephalalgiam inter morbos, quia à parte læſa & ſymptomate nomen recipiunt: altero autem modo accipitur pro moleſto ac triſti ſenſu, qui apud Galenum 1. de ſymp. cauſis 5. in ſeparatione ac diuiſione vniti corporis conſiſtit: in qua ſignificatione à Galeno & omnibus medicis vſurpatur frequentiſſime, & tunc perpetuo eſt ſymptoma actionis læſæ, quod morbum ſequitur.

Dolor dupliciter accipitur.

Quid ſit dolor.

Secundo quæritur quidnam ſit dolor? in qua doloris eſſentia non conuenit inter medicos. Apud Galenum 2. de locis affectis cap. 1. dolor eſt ſenſus quidam moleſtus: veluti voluptas eſt ſenſus ſuauis; neque refert ſiue triſtantem, ſiue cruciantem, ſiue laborioſum, ſiue dolorificum ſenſum appelles, cum hæc omnia ex Galeno 1. de ſympt. cauſis 6. vnum atque idem ſignificent: quam quidem doloris definitioné ille manifeſtius declarat 2. de ratione victus acutorum 1. vbi docet dolorem fieri in ſenſibilibus corporibus, cum ea ipſa corpora, in id quod præter naturam eſt, ſubito ſimulque tranſmutentur: itaque Galenus ſtatuit dolorem ſub genere ſenſus. Ariſtotel. 10. ethicorum quoq; docet dolorem non eſſe ſenſum actu, ſed affectum quendam ſequentem triſtem illam ſenſationem: quam opinionem, vt puto, ſequuti ſunt Argenterius & alii, qui nimis acute docent, dolorem non eſſe triſtem ſenſum, ſed triſtitiam quæ ſenſum comitatur. Ego vero de hac logica ſubtilitate nihil laboro, ſicut neque Galenus, qui ſatis habuit docuiſſe, dolorem tunc fieri, cum aliquid ſentitur affatim ac repente corrumpens naturam: vnde ſuperuacaneum putauit inueſtigare, an triſtitia ſenſus differat ab ipſo ſenſu triſti, & ſi differant, in quonam doloris natura & eſſentia reponi debeat: ſiquidem talis ſcrupuloſa deciſio nihil pertinet ad curandos dolores: quem ſolum finem curationis medici debent perpetuo ſibi ante oculos ponere.

Quomodo ſiat.

Neſcio autem quid ſibi voluerit Ariſtoteles, dum dicit ſectione 11. Prob. 13. dolorem pectoris refrigerationem eſſe: niſi forte cenſuit, in dolore ſpiritus prope cor contineri & quieſcere, adeoque partes illas reddi frigidiores. Sic Alexand. Aphrodiſæus libr. 4. quæſt. naturalium 6. ſcribit, dolorem non eſſe triſtem ſenſum, ſed contractionem animæ, ſicut voluptatem eiuſdem animæ diſſolutionem. Sed ille manifeſte fallitur. Etenim etſi fortaſſe verum eſt, in dolore animam contrahi ad partes internas: tamen huiuſmodi contractio non eſt dolor, ſed dolorem ſequitur.

Itaque tenendum eſt cum Galeno, dolorem eſſe triſtem ſenſum actu, non potentia, & tunc fieri, cum aliquid naturam, vel vt Plato loquitur, Harmoniam ſeu Symmetriam noſtram ſubito ac ſemel poteſt corrumpere. De qua re ſi quis plura cupiat, is videat Platonem in Timæo & Philæbo; ex quibus locis 1. de ſympt. cauſis. 6. Galenus fatetur ſe hanc totam diſciplinam collegiſſe.

Tertio

Tertio quæritur, vtrum dolor in ſolo ſenſu tactus, vel in cæteris quoque ſenſibus reperiatur? Cui quæſito reſpondent nobiliores medici & Philoſophi cum Ariſtotele & Galeno, dolorem non in ſolo tactu, ſed etiam in quolibet ſenſu reperiri: ac primum eſt Ariſtotel. qui loco citato 10. ethicorum aperit, & tanquam omnibus manifeſtum recipit, voluptaté in viſione, auditione, & vnoquoque ſenſu contingere: quod ſi voluptas omnibus ſenſibus contingit, vt de dolore, illius contrario, idem fateamur neceſſe eſt. Præterea ille generaliter docet 2. de anima 123. ſenſibilia intenſa corrumpere omnia omnium ſenſuum inſtrumenta, rationem reddens, propterea quia tunc diſſoluitur ratio ſiue intentio ſenſorii, nempe ipſemet ſenſus, ſicuti diſſoluitur conſonantia & tonus chordarum, cum illæ vehementius percutiuntur. *Vtrum in ſolo tactu ſit dolor.*

Speciatim vero demonſtrat Philoſophus in tex. 143. in ſingulis quatuor ſenſibus, auditu, guſtu, viſu, odoratu, id contingere: ſiquidem ab intéſis & exuperantibus obiectis, ſonis, ſaporibus, coloribus, odoribus, illi manifeſte alterantur & dolent: quam eandem ſententiam repetit Philoſophus 3. de anima 7. Deinde eſt Galen. qui tam plane aperit omnes ſenſus dolore affici, vt nihil planius eſſe poſſit. Dicit enim 1. de ſympt. cauſis 6. Delectatione & dolore omnes ſenſus afficiuntur, non tamen æque euidenter, ſed in ſenſu quidem viſus minimum, in tactu vero & in guſtu maxime, ab iis deinceps in olfactu, & poſt hos in auditu. Quo loco diffuſe monſtrat, quænam & quomodo ſingulos ſenſus contriſtent & dolore afficiant. Et iterum hæc habet de ſympt. diff. 3.

Eſt igitur in oculis ob lucis ſplendorem dolorificum pathema, & in auribus ex magno & aſpero ſono, in olfactu quoque & guſtu alia quædam moleſta exiſtũt pathemata. Ac ne quis putet, ſenſus dolore affici quatenus ſunt prediti ſenſu tactus, qui eſt omnibus ſenſoriis communis, Galenus hoc ipſo loco docet, illos vtraque ratione, & propria, & communi, laborare, & differentiam ponit inter dolorem tactus & reliquorum ſenſuum, quod nimirum dolores ſenſui tactus maximi eueniant, neque ſolum ab externis, ſed multo magis ab internis corporis affectibus contingant, idque interdum adeo vehementer, vt nonnulli nimio dolore ſuperati, ſibi ipſis mortem conſciuerint: cæterorum autem ſenſuum omnino dolores eſſe leuiores, & ab externis tantummodo cauſis atque ex propriis ſenſibilibus fieri. Ac reuera nemo eſt, qui non quotidie percipiat in ſingulis ſenſibus dolorem & voluptatem, pro vt res moleſtæ vel gratæ illis obiiciuntur.

Cæterum non deſunt, qui acutius hanc rem conſiderantes, dolorem aiunt ſolius ſenſus tactus ſymptoma eſſe, reliquos autem ſenſus dolere dupliciter; vno modo quatenus ſenſoria prædita ſunt tactu, ad quem modum ſi propter phlegmonem, vel alium affectum, aures vel oculi doleant, vt dicit Galenus libro de ſymp. differ. 11. dolores non auditus aut viſus, ſed proprii tactus ſunt: altero autem modo doleat ab iis, quæ ſingulis propriis ſenſibus obiiciuntur, nimirum ſonis, coloribus, odoribus, ſaporibus, quæ tamen obiecta non aliter dolorem afferunt, niſi quatenus tactum huiuſmodi partium male afficiunt: id quod hac euidenti ratione conantur confirmare.

Quæcunque obiecta ſunt quatuor ſenſibus, & illis dolorem afferunt, id non aliter faciunt quam inferendo paſſiones, quæ tactus propriæ ſunt. Namque vt vidimus ſolutio continui vel ſola, vel principalis eſt cauſa doloris, quæ ſine dubio ad tactum pertinet. Quod autem ita hæc ſe res habeat, facile vnusquisque in-

telliget & fatebitur, quicunque rationem voluerit conſiderare, qua ſingula obie-ẽta ſingulis ſenſibus moleſta ſunt, & dolorem afferunt; quandoquidem album & ſplendidum non aliter quam diſpergendo, nigrum conſtipando; ſonus acutus incidendo, grauis contundendo, oculis & auribus moleſta ſunt. Sic de ſaporibus, quibus odores proportione reſpondent, Galen. agit diffuſe 4. de ſimp. med. facul. quo loco de ſententia Platonis omnes ſenſus ſaporum tactus alterationibus tribuit, adeo, vt acida incidant, ſalſa abſtergant, amara corrodant, acerba conſtringant. Cum igitur qualitates inferentes dolorem ſingulis quatuor ſenſibus, quæcunque illę fuerint, propria tactus ratione videantur id facere; hinc colligunt, omnes dolores ſolius ſenſus tactus proprios eſſe, reliquis autem ſenſibus per accidens contingere, nempe ratione tactus, quo omnes ſenſus præditi ſunt. Ex quo fortaſſe factum eſt, vt neceſſarium fuerit, ſenſum tactus per inſtrumenta reliquorum ſenſuum diſperſum eſſe, vt illi moleſtiam & pericula rerum, quæ illis obiiciuntur, poſſent diſcernere, quæ alioqui nulla ratione perſequi potuiſſent. Ac ſane huic opinioni vehementer fauet Galenus. Nam lib. de ſympt. diff. 3. docet, ſenſum tactus in ſua actione, præter reliquos ſenſus, proprium atque egregium ſymptoma dolorem obtinere: quod ſi dolor tactus proprium ſymptoma eſt, quomodo reliquis ſenſibus poteſt eſſe communis? ſed hac de re ſatis.

De cauſis doloris.

Vltimo quæritur de cauſis doloris. Galenus ſæpenumero plures cauſas, quandoque vnicam videtur ſtatuiſſe. Lib. de inæquali intemperie manifeſte docet, duas eſſe cauſas doloris: alterationem & ſolutionem continui: quemadmodum mirus dicit Hip. ex quibus alteratur & corrumpitur natura, dolores fiunt; alteratur autem & corrumpitur cuiusque natura, cum calefit vel frigefit, vel ſiccatur, vel humectatur, vel vnitas eius diſſoluitur. Et ſi quis veſtrum cupit habere alia teſtimonia, videat 2. de locis aff. 1. 4. de locis aff. 8. in arte medica. 80. 2. de ratione victus. 1. & 12. 12. metho. 7. altera ex parte de inæquali intemperie 8. 3. de fracturis 34. 4. de ſymp. med. facul. 2. qui locus maxime eſt dignus conſideratione. Galenus ex propoſito ſtatuit ſolutionem continui eſſe vnicam cauſam doloris: vnde Auic. 1. canone ſen. 2. doctri. 2. cap. 19. exiſtimauit, Galenum docuiſſe hanc vnam tantummodo eſſe cauſam doloris, ſolutionem continui: quam opinionem ipſe reprobat. Ego autem cenſeo vnam duntaxat proximam & immediatam eſſe cauſam doloris, ſolutionem continui: hanc vero ſolutionem poſſe fieri dupliciter: vno modo à propriis cauſis, quæ continuum poſſunt ſoluere, quæ etſi à Galeno variis locis varie commemorãtur, tamen eo modo poſſunt referri ad fontes cauſarum, quos ille ponit in arte med. 80. qui quidem fontes late patent, & ad quamlibet ſolutionem continui poſſunt accommodari; & ſunt quatuor, ſectio, eroſio, contuſio, tenſio: altero autem modo ſoluitur continuum ex magna & violenta alteratione, ac potiſſimum calida & frigida, quæ ſane nulla ratione ſine ſolutione continui poſſent dolorem inferre, ſicut ipſemet Galen. diffuſe & cum demonſtratione probat, 4. de ſimp. med. facul. ad quem locum tanquam præcipuum perpetuo lectorem ſolet remittere, vbicunque de cauſis doloris ſermonem habet. Cum Galeno videtur coſentire Ariſtoteles qui 6. Top. 3. loco 24. à ſubiecto docet, cauſam efficientem doloris non aliam eſſe, quam naturalium partium ſeparationem. Quæ forte Ariſt. ſententia ex eo quoque poteſt confirmari, quoniam ille docet ſenſibilia intenſa corrumpere inſtrumenta ſenſuum, ſiquidem corruptio ſine ſolutione continui vix videtur fieri poſſe. Quod ſi quis demum quærat, cur Galen. aſſignandis cauſis doloris tam inconſtans

Quatuor cauſæ ſunt ſoluentes continuũ.

Gal. inconſtãtia in cauſis doloris.

videa-

videatur? id mea ſententia propterea factum eſt, quod ille in hac inquiſitione diuerſas perſonas ſuſtinuerit: quando enim accurate & exquiſite rem contemplatus eſt, adeoque induit perſonam philoſophi, qui omnia ſubtiliter perpēdunt, tunc ſtatuit vnam ſolutionem continui doloris cauſam eſſe, eamque immediatam, ſine qua dolor non poteſt excitari: quando vero noluit hanc rem ſubtiliter tractare, ſed medicam perſonam induit, libenter euidentia ſectatus, neque fere ſenſuum cognitionem tranſcendens, ac vnam curationem cōſiderans, alterationem etiam propo- nit: ſiquidem ſenſus confirmat, non minus à ſolutione continui, quam ab intemperie dolorem fieri: prӕterquā quod cōſideratio huius duplicis cauſӕ maxime ad curationem facit, cum plane alia curatio conueniat ſolutioni continui, quӕ à ſimplici alteratione prouenit, nimirum per contrariam alterationem, & alia ei quӕ è re ſecante, erodente, &c. gignitur: de quibus tractabimus.

Capvt VII.

De dolore Capitis.

Apud Galenum & Grӕcos tria ſunt prӕcipua nomina, quӕ ſignificant dolorem capitis, Cephalalgia, Cephalӕa, Hemicrania. Cephalalgia dupliciter accipitur, vno modo tanquam genus, quod omnes dolores capitis comprehendit, vt placet Galen. 2. metho. 2. de diff. ſymp. 5. 6. epid. 1. 2. Altero modo tanquam ſpecies, & eſt dolor capitis remiſſus & leuior, in quo neque acceſſiones ſunt admodum frequentes & periculoſӕ, neque caput admodum debile redditur. Quo loco arguendus eſt Altimarus, qui cap. 10. de dolore capitis dicit, Cephalalgiam eſſe dolorem capitis recentem, atque hac potiſſimum ratione illam differre à Cephalӕa; quod aduerſatur Galen. 2. de med. ſecund. locos circa principium, qui tractat de inueterato capitis dolore, quem Cephalalgiam appellat, cum poſteriori ſequenti cap. de Cephalӕa ſermonem habeat. Namque hӕc duo nomina inter ſe non aliter differunt, quam ratione acceſſionum & debilitatis capitis. De Cephalӕa, & quomodo à Cephalalgia differat, prӕclare tractat Galen. 3. de locis aff. 9. 2. de med. ſecund. locos. 2. qui ſcribit ad hunc modum. Cephalӕa eſt capitis dolor diuturnus & difficulter ſolubilis, qui à leui occaſione acceſſiones habet, vt neque ſtrepitum, neque vehementiorem vocem, neque ſplendidam lucem, neq; motum ӕger poſſit tolerare, ſed tranquillitatē, propterq; doloris vehementiam obſcurum cubiculum requirit: nonnulli vero veluti malleo arbitrantur ſe percuti: alii ea quӕ in cap. ſunt, contundi ſentiunt, neque paucis ad radices oculorum dolor extenditur: quinimo huiuſmodi acceſſiones, veluti iis qui morbo comitiali laborant, intermittunt aliquando. Conſtat igitur quod in hoc morbo veluti in Cephalalgia caput facile patitur, verum per Cephalӕam partes debiliores multo redduntur. Hӕc Gal. Ex quibus facile eſt intelligere, quantum hallucinetur Arculanus, & qui opinantur Cephalӕam & Cephalalgiam eſſe ſynonyma.

Cephalalgia dupliciter accipitur. — *Error Altimari.* — *Cephalalgia à Cephalӕa quomodo differat.* — *Cephalӕa quid ſit.* — *Error Arculani.*

Tertium eſt nomen Hemicrania, quӕ apud Gale. 2. de comp. med. ſecund. locos 3. eſt affectio doloroſa, circa dimidiam capitis partem, vel dextram vel ſiniſtram, quӕ iuxta ſuturam ſecundum longitudinem capitis, quӕ ſagittalis dicitur, terminatur, atque vtplurimum per circuitum exacerbatur, influxu humorum aut vaporum, ſiue multorum, ſiue calidorum, vel frigidorum, cauſam ſuggerente malorum. Prӕter hӕc tria nomina apud nonnullos eſt vox Omonopagia quӕ ſignificat dolorem in quarta capitis parte, quod ego neque obſeruaui, neque audiui, ne-

Hemicrania quid ſit. — *Omonopagia quid.*

que puto fieri poſſe, quoniam caput in quatuor partes diuiſum non eſt: ita vt omnino videatur alienum à ratione, doloré in quarta capitis parte determinate poſſe reperiri. Auicenna, Meſues, & nonnulli Arabes dolorem capitis ſodam appellant: apud Barbaros ſunt aliæ plurimæ voces, Ouum, Galea, Clauus & ſimiles; quas ego puto apud illos varias ſpecies doloris ſignificare.

Varia capitis doloris nomina.

Dolor quid.

Ex iis quæ hactenus diximus ſatis conſtat, quid ſit dolor capitis. Is itaque ſi proprie accipiatur, non eſt cauſa morbi, nec morbus, ſed ſymptoma, actio deprauata facultatis animalis ſentientis, vnde hæc pars triſti & moleſto ſenſu laborat.

Differ. I.

Cauſæ doloris.

Differentiæ doloris capitis ſunt quamplurimæ, ſed inter cæteras quæ ſumuntur à cauſis, principem locum obtinent, de quibus propterea accurate agendum eſt. Primum ergo cauſæ doloris capitis ſunt duplices, aliæ externæ, aliæ internæ. Externæ quædam ſunt neceſſariæ, quæ vitari non poſſunt: quædam fortuitæ, quæ hominibus non neceſſario eueniunt. Neceſſariæ ſunt cibus & potus, aer nos ambiens, ſomnus & vigilia, & res cæteræ non naturales: ad quem modum qui nimio cibo obruuntur, qui diutius ſub ſole morantur, qui longiori indulgent ſomno, dolore capitis corripiuntur. Cauſæ fortuitæ ſunt incidentia, contundentia, morſus feræ venenatæ, & ſimiles: de quibus vtriſque cauſis tractat Galen. in arte med. cap. 85. Cauſæ autem internæ pariter ſunt duplices: quædam ſine materia, quædam cum materia. Cauſæ internę ſine materia ſunt intemperies, vel ſimplices, vel ex iis compoſitæ: cauſæ internæ cum materia quoſcunque humores complectuntur, ſiquidem vnusquiſq; humor, ſanguis, flaua bilis, pituita, melăcholia, vel ſua mala qualitate, vel nimia copia, facile poteſt ſoluere continuum, & capitis dolorem efficere. Nonnulli iis addunt & vermes, qui reperiuntur vel in radicibus narium, vel in alia capitis parte, à quibus dolores capitis aſſerunt fieri poſſe: alii contra id negant, de quibus Auicenna dicit hunc in modum. 1. 3. tract. 2. cap. 3. Quidam medici Indi dixerunt, quod quandoque ſunt in cauſa Sodæ, vermes geniti in capitis partibus, motu ſuo lædentes, tenſione & corroſione ſua: & quidam remouerunt hoc, ſed non eſt neceſſarium vt remoueatur, nam vermes multoties naſcuntur in anteriori capite.

An Vermes ſint doloris cauſa.

Galeni repugnantia.

Quoniam vero diximus, dolorem capitis ex qualibet intemperie fieri, quæritur vtrum omnes qualitates dolorem efficiant? Cui dubitationi Gale. anſam dedit, qui videtur modo in hac, modo in illa ſententia fuiſſe: namque non ſemel docet manifeſte, omnes qualitates dolorem facere, vt libr. de inæquali intemperie 4. & 80. artis med. 1. de natura humanȩ. 6. 2. de ratione victus 1. Altera autem ex parte, cum Galen. diſputaret ex propoſito de cauſis doloris, quatenus pertinet ad alterationes, caloris & frigoris tantummodo meminit 12. metho. 7. Cuius quidem decreti rationem videtur reddidiſſe 1. de ſymp. cauſis 6. qui ex Hip. ſcribit hunc in modum. Iis quibus natura alteratur & corrumpitur, dolores fiunt. Hac enim voce, corrumpitur, & celeritatem & vehementiam alterationis indicat.

Porro magnæ in tactu à natura eueniunt mutationes, à calidi & frigidi violento occurſu, præterea ab iis quæ contundere, ſecare, extendere, atque erodere poſſunt. Nam humidum & ſiccum ſine calore & frigore, occurſum violentia carentem obtinent. Itaque ratio propter quam ex vna parte calor & frigus dolorem inferunt, ex altera humidum & ſiccum dolorem non inferunt, illa eſt apud Galenum, quoniam calor & frigus tactui violenter occurrunt, ſiccum & humidum,

omni

omni violento occurſu carent. Neque vero hac ſolum ratione Gal. videtur ſibi ipſi repugnare, dum ſcribit, omnes qualitates alterare ac dolorem efficere, poſtea vero iſtud aperit de ſolo calore & frigore, atque negat de humiditate & ſiccitate; ſed tertiam quoque repugnantiam inducit, docens à calido & frigido vehemētiſſimos dolores fieri, à ſiccitate moderatos, ab humiditate nullum dolorem procreari. Verba illius hæc ſunt 2. de med. ſecundum locos. 1. circa principium: Vehementiſſimi capitis dolores fiunt iuxta caliditatem & frigiditatem, moderati iuxta ſiccitatem, ad humiditatem vero nullus dolor conſequitur.

Nonnulli ad hanc difficultatem reſpondent, quamlibet intemperiē poſſe dolorem efficere, ſed plane diuerſa ratione: Namque ex caliditate & frigiditate manifeſtos & inſignes, ex ſiccitate obſcuros & leues, ex humiditate obſcuriſſimos & leuiſſimos dolores fieri: ex quo ita conantur Galenum ſibi ipſi conciliare. Etenim quando ille ſcribit, omnes intemperies dolorem facere, dolorem obſcuram & leuem interpretantur; quando autem docet ex ſola caliditate vel frigiditate dolores fieri, dolores manifeſtos & vehementiſſimos intelligunt. *Solutio nonnullorum.*

Verum hæc reſponſio Galeni ſententiæ non videtur conuenire: namque ille manifeſtiſſime aſſerit, ex humore nullum dolorem fieri, cum dicat neque humidum neque ſiccum poſſe aliquem violentum occurſum habere, ſine quo violento & confertim facto occurſu certum eſt apud eundem Galenum nullum dolorem poſſe excitari. Quod ſi ſiccitas & humiditas nullum dolorem efficiunt, vt neque obſcurum neque leuem dolorem efficiant, fateantur neceſſe eſt. *Refutatio.*

Ego vero puto ita eſſe reſpondendum, calorem & frigus conſenſu omnium dolorem efficere, quod huiuſmodi qualitates ſint lōge efficaciſſimæ, & ad agendum maxime idoneæ, quas propterea actiuas vocant, itaque confertim violenterque alterant ac naturam corrumpunt, vnde per ſe & ſine vlla materia poſſunt dolorem facere: ex quo factum eſt, vt Galen. 12. metho. & alibi, harum duarum duntaxat qualitatum mentionem fecerit: altera autem ex parte ſiccitatem & humiditatem per ſe, ac niſi calori & frigori coniungantur, vel alicui materiæ copulentur, nunquam dolorē procreare, quod huiuſmodi duæ qualitates ſint minus efficaces, & minus ad agendum idoneæ, quas propterea vulgo paſſiuas appellant: id quod expreſſe notauit Galenus. 1. de ſympt. cauſis 6. per hæc verba: Quippe humidum & ſiccum, ſi abſint calefactio & refrigeratio, ſine violentia corpus attingunt. Quamobrem ſimplex caliditas & ſimplex frigiditas per ſe, ſiccitas vero & humiditas peraccidens, nimirum ſi caliditati & frigiditati coniungantur, dolorem afferunt. *Solutio auctoris.*

Huiuſmodi reſponſio omnem difficultatem tollit, & omnes Galeni locos conciliat. Namque vbi Galen. ſcribit, caliditatem & frigiditatem tantum dolorem efficere, tunc efficaciſſimas & nudas qualitates intelligit, quæ per ſe & ſine vlla materia dolorem generant: vbi vero inquit omnes quatuor qualitates alterare aut corrumpere, intelligit id facere ſiccitatem & humiditatem, ſi actiuis qualitatibus frigidæ, aut calidæ, aut alieno humori coniungantur: vbi præterea docet tres qualitates dolorem facere, tunc nudas & ſimplices qualitates intelligit, ſiue per ſe, vt caliditas & frigiditas, ſiue per accidens, ſicut ſiccitas, dolorem efficiant. Vbi demū ſcribit Gale. ex humiditate nullū plane dolorem excitari, nudam & ſimplicem qualitatem intelligit, quæ nullo pacto occurſum violentū poteſt obtinere: namq; ſi hu-

miditate humorum fluxio coniungatur, tunc non per ſe & ratione qualitatis, ſed per accidens & ratione copiæ, nempe implendo, diſtendendo, & inflammando dolorem poteſt excitare. Cæterum Paulus ait lib. 3. 4. Grauiſſimi capitis cruciatus ex actiuis qualitatibus proficiſcuntur, maxime vero ex calida: at qui ſiccitaté ſequuntur, non tanta violentia ſæuiunt, humida vero qualitas ſui ipſius reſpectu, plane omni dolore çaret, niſi calori aut frigori, aut humoris plenitudini coniuncta ſit: & ſic quod nos diximus, ipſe confirmat.

II. Differ. Secundo ſumuntur differentiæ doloris iuxta affectarum partium naturam; quæ differentiæ plane multiplices eſſe poſſunt: etenim Galen. auctore 2. de med. ſecundũ locos circa principium, quandoque extra, quandoque intra caluariam affectio eſt: aliquando omnes internæ, aliquando omnes externæ partes: interdum non omnes, ſed nonnullæ tantum, arteriæ videlicet, aut venæ, aut nerui, aut membranæ, aut cutis, aut ipſum denique cerebrum laborat, adeo vt plane difficillimum ſit affectum locum, & an ſint plures vel vnus, cognoſcere. Quoniam diximus cum

Vtrum cerebrum ſentiat. Galeno cerebrum ſicut reliquas partes capitis dolere, hoc loco mouetur quæſtio, vtrum cerebrum ſentiat, nec ne? de qua cum multa poſſint ad vtramque partem diſputari, illud vnum mihi ſatis in præſentia eſt, de ſententia Ariſtotelis & Galeni cerebrum aut nullo, aut admodum exiguo ſenſu præditum eſſe. Ariſtotelis verba hæc ſunt, 3. de Hiſt. animalium 19. Quin etiam cerebrum & medulla tactum non ſentiunt: quæ eadem verba repetit ſecundo de partibus animalium 7. Sic Galenus docet primo de ſympt. cauſis 8. cerebrum fuiſſe à natura inſtitutum, non vt foret inſtrumentum ſentiens, ſed vt reliquis ſenſibus ſentiendi facultatem tribueret.

Error Archangeli Piccolominei. Quem locum, nequeo me continere quin vos moneam, turpiter fuiſſe declaratum ab Archangelo Piccolomineo, prælectionibus anatomicis, lectione 6. de rebus ad cerebrum ſpectãtibus, qui hanc rem tractans, pro parte affirmatiua, quam ille ſuſtinet, hunc locum Gal. producit, per hæc verba. Ipſum namque cerebrum ſentiens organum à natura conditum non eſt, ſed quod ea quæ ſentiunt, ſentire poſſit. Hæc poſtrema verba referens, minime ad reliquos ſenſus, ſed ad ipſum cerebrum; quod quidem tam alienum eſt à veritate & à mente Gal. quam quod alieniſſimum. Etenim Galenus Linacro interprete ita loquitur; Ipſum namque cerebrum ſentiens organum à natura conditum non eſt, ſed vt ea quæ ſentiunt, ſentire poſſent: Vel aliter longe apertius ex Fuchſii interpretatione: Ipſum namque cerebrum non vt ſit ſentiendi inſtrumentum, ſed vt ijs quæ ſentiunt, vim ſentiendi præſtet, à natura inſtitutum. Quæ vtraque interpretatio non ſolum reſpondet græcæ literæ, ſed etiam rei naturæ ac veritati maxime conuenit. Hanc doctrinam Galen. confirmat 7. de plac. Hip. & Pla. diffuſe: Ariſtotelis & Galeni ſententiam confirmat experientia, ſiquidem ſæpe euenit in vulneribus capitis, vt ſine dolore inſignis portio cerebri extrahatur, quod niſi eſſet ſenſus expers, nulla ratione fieri poſſet. Itaque per Ariſtotelem, Galenum & experientiam cerebrum non ſentit. Quod autem econtra Galenus hoc ipſo loco, 2. med. ſecundum locos, inquit, cerebrum dolere; nec non in libr. de plenitudine 4. cerebrum & ſpinam reponit inter

Solutio. ea quæ ſenſum obtinent: ego quidem puto Galenum iis locis cerebrum intelligere non ſeparatim, ſed ſimul cum membranis illud continentibus, quæ proculdubio ſentiunt: & hac de re ſatis.

III. Differ. Tertio loco ſunt differentiæ doloris capitis à qualitate doloris: namque alius eſt acutus, alius grauis, alius in quo ſentitur extenſio, alius in quo ſentiuntur pulſa-

tiones:

tiones. vulgo dolorem pungitiuum, extenſiuum, grauatiuum & pulſatorium vocant. Dolor acutus proprie videtur ad membranas pertinere, ſed præterea qualitatem materiæ demonſtrat, quæ vtplurimum tenuis & penetrans exiſtit. Dolor grauis fere ex multa materia prouenit, ſicut in plenitudine contingit. Dolor extenſiuus ſine grauitate, à flatibus proprie generatur. Dolor pulſatiuus pertinet ad inflammationes, ac fit in partibus ſenſibus præditis, vt membranæ ſunt arteriæ &c. de quibus variis diff. & modis doloris diffuſe tractat Galen. 2. de locis affect. 1. & ſequentibus.

Quarto ſunt differentiæ ab intenſo & remiſſo: quippe dolor capitis alius eſt vehemens, alius debilis, alius moderatus; imo dolor quandoque eſt tam vehemens, vt exempli gratia quod eſt Auicennæ prima 3. tract. 2. 1. vt ſi occurrat ſyncipiti infantis, habentis oſſa tenuia, ſeparet ipſa, & rumpat commiſſuram. Dolor debilis contingit ſicut in lethargo, ſic dolores moderati in febribus & aliis morbis occurrunt frequentiſſime. *IV. Differ.*

Quinto ſunt differentiæ à tempore: dolor alius recens, alius antiquus: quæ differentiæ ſpeciatim pertinent ad cognoſcendam naturam doloris: ſiquidem dolor antiquus frigiditaté, recens vero caliditaté vtplurimum ſolet indicare: ſic dolores alii ſunt continui, alii ſunt interpolati: de quibus agit Galen. in 2. de diff. febr. vltimo. *V. Differ.*

Sexto à coniunctis ſunt differentiæ: etenim dolor capitis rebus naturalibus, non naturalibus, & præter naturam coniungi poteſt: itaque ſunt animaduertenda ætas, ſexus, corporis habitus, aer ambiens, victus ratio, & ſimilia. Sed omnium maxime eſt animaduertendum, vtrum dolor capitis ſit ſolus, vel ſimul cum alio affectu præter naturam, quod non parum facit ad curationem. Exempli gratia: ſi fuerit capitis dolor ſimul cum deſtillatione, tunc non licet vti medicamentis repellentibus, quoniam periculum immineret, ne humores facto impetu ad partes ſubiectas præcipitarent, & hominem ſuffocarent, vel aliud malum afferrent. *VI. Differ.*

Cæterum præter omnes huiuſmodi differentias alia quædã differentia minime eſt prætermittenda, quæ fere omnibus morbis eſt communis. Namque caput quandoque ex proprio affectu, quandoque ex conſenſu aliarum partium laborat, cuius quidem differentiæ vtilitatem Galen. inquit manifeſtam eſſe 2. de locis aff. 6. ſiquidem ad curationem omnium primum expedit cognoſcere, cuinam parti remedia ſint apponenda: quippe læſo cerebro ſolum per conſenſum, ſi id quod primum laborat, curatum fuerit, priusquam in cerebro proprius aliquis affectus excitetur, nullum in ipſo relinquitur ſymptoma, quod ſi vero ex conſenſu aliquis in ipſo permanens affectus fuerit, tunc non ſolum ei parti quæ primum laborat, ſed etiam ipſi cerebro prouidendum eſt. *VII. Differ.*

Quid ſit morbus proprius, & quid morbus per conſenſum, communi quadam coniectura, nempe durationis & permanentiæ declarat Galenus 2. de locis aff. cap. 1. poſtremis verbis. Etenim ſi malum ſtabile in aliqua parte aut permanens fuerit, tunc eam partem proprio affectu laborare cenſendum eſt, ſin autem pars aliqua ſimul cum alia afficiatur, vt irritata quidem vna, altera vehementius affligatur, remiſſa vero irritatione quieſcat, tunc eam partem per conſenſum afficiputandum eſt. Sed magis accurate Galenus hanc rem explicat 3. de locis aff. 6. vbi ſcribit ad hunc modum. Pathemata quæ propriis ſymptomatibus exacte cogno- *Morbus prius & per conſenſum.*

ſcuntur, & perpetua ſunt, neque aliis præcedentibus facta, propria exiſtunt: quæ vero neque propriis ſymptomatibus exacte cognoſcuntur, neque perpetuo permanent, & aliis ſuccedunt, per conſenſum accidant. Quo loco notandum eſt, morbos minime ea ratione diſtinguendos eſſe, vt alii ſint proprii, id eſt primarii, alii per cõſenſum, id eſt ſecundarii, ſicuti nonnulli veteres Medici, & multi hoc tempore faciunt: quem errorem arguit Gal.1.de locis aff.3.qui ita ſtatuit, proprie loquendo primario affectui ſecundarium aut poſteriorem, ei vero qui per conſenſum fit, proprium affectum opponendum eſſe. Proprius affectus, & qui vere aliquam partem occupat, ἰδιοπάθεια: qui vero eſt per conſenſum adeo vt pars ſimul cum alia, vel potius ab alia laboret, συμπάθεια dicitur.

Tribus modis partes per conſenſum laborant. *Materia intercepta.*

Sed notandum ex Galen.1.de locis aff.3.& 6. 3.de locis aff. 1. partes tribus modis ſympathiam, id eſt, morbum per conſenſum incurrere. Primo quando intercipitur materia quæ ad perficiendas actiones illius partis eſt neceſſaria, verbi gratia, quod eſt Galeni, vt vox emittatur, vehementem ſpiritus efflationem ad guttur efferri neceſſe eſt, hæc autem fit in exſpiratione, cum muſculi intercoſtales thoracem comprimunt & cõſtringunt: itaque ſi huiuſmodi muſculi perforentur, vehemens illa ſpiritus emiſſio deficiet, ex quo neque guttur valebit vocem formare; vnde hæc pars à propria actione ceſſabit, non quod guttur proprio morbo laboret, ſed quia neceſſaria materia priuatur, vt propterea morbus ſit per cõſenſum, & ꝓprius morbus occupet muſculos intercoſtales, quo proprio morbo ſublato, guttur quoque propriam actionem, nempe vocem, recuperabit.

Facultate intercepta.

Secundo fit morbus per conſenſum, cum facultas ſine materia intercipitur, neque ad partem tranſmittitur, ſicut euenit illi iuueni, cuius hiſtoriam narrat Galen. 1. de locis aff. qui cecidit ex alto, ita vt dorſi initium ad terram affligeretur, vnde tertia die exiguam admodum vocem reddidit, quarta autem die prorſus obmutuit, & ſimul crura ſunt reſoluta: ex quo factum eſt, cum Medici temere fatigarentur circa crura, vtpote reſoluta, & circa guttur propter defectum vocis, vt Galen. prohibuerit, ne id amplius facerent, ipſe vero altera ex parte loco laboráti, ſpinæ nimirum curatione adhibita, eaque à phlegmone liberata, effecit vt à ſeptima die vox iuueni fuerit reſtituta, & crura motus facultatem recuperauerint. Huic iuueni crura ſenſu & motu priuata fuerunt, non quod ipſa aliquo morbo laborarint, ſed quoniam ſpinæ dorſi inflammatio adfuerit, & inde erat impedimentum, quo minus facultas animalis ad ea per neruos ſine materia deferri potuerit.

Tranſmiſſa materia noxia.

Tertius eſt modus, quando tranſmittitur aliqua materia noxia ad aliquam partem, cuius actionem lædit, veluti cum ex ventriculo vapores & humores vitioſi ad oculos & cerebrum aſcendunt, ex quibus debilitas videndi, deliria, & alia capitis mala proueniunt, etſi neque oculi neque cerebrum quicquam laborent.

Ex tribus hiſce morbis per conſenſum Galen.1. de locis aff. 6. eum magis vere & proprie talem inquit, appellari, quando vel materia, vel facultas ſine materia intercipitur, magis improprie vero, quando materia vitioſa ad aliquam partem cõfluit. Nam etſi huiuſmodi pars proprio morbo non laboret: tamen vix fieri poteſt, quin, exempli gratia, humor tranſmiſſus illi parti aliquod incommodum afferat, id quod de impedita materia, vel facultate ſine materia dici non poteſt.

Quæſtio.

Verum quærat aliquis, quomodo huiuſmodi conſenſus in corporibus contingat?

tingat? Huic reſpondet Galen. de ſententia latini interpretis libr. Hip. 3. epid. 1. 4. iſtud fieri tribus modis: aut propter vicinitatem, aut propter communicantiam, vel generis vel operis: per conſenſum ratione vicinitatis, pulmo & ſuccingens membrana, & omnes propemodum vicinæ partes inficiuntur: ratione familiaritatis generis neruoſo neruoſum, venoſo venoſum, arterioſum arterioſo generi conſentit: ſic propter familiaritatem operis, mammæ & thorax partibus genitalibus conſentiunt. Apud Auicennam 1. 3. tract. 2. cap. 6. duplex tantummodo eſt conſenſus, quos ille communitates vocat, alteram abſolutam, alteram non abſolutam. Communitas abſoluta eſt, quando ex membro communicāte ad partem cerebri nulla materia, ſed tantummodo mala qualitas pertingit: communitas autem non abſoluta eſt, quando ex ipſo membro conſentiente aliquis humor aut vapor ad cerebri ſubſtantiam peruenit: huius vtriuſque conſenſus multa poſtea exempla ponit.

Itaque rediens ad rem, caput vel proprio affectu laborat, intemperie vel ſimplici vel compoſita, vel cum materia, vel ſine materia: vel laborat ex conſenſu: atque hic conſenſus poteſt eſſe duplex: vnus totius corporis, ſicut in febri contingit: alter determinatæ partis, exēpli gratia iecoris, ventriculi, &c. Ac licet nulla ſit pars noſtri corporis, quæ non cum cerebro conuenientiam habeat, propter rationem neruorum: tamen ſciendum eſt, duas partes præ cæteris hac in re principem locum obtinere, illæ vero ſunt ventriculus & vterus; quæ quidem duæ partes ſicut validiſſime ad cerebrum alligantur, ita ſolent frequentiſſime illud in conſenſum trahere: vnde qui habent ventriculum debiliorem, & quibus vel menſtrua vel lochia detinentur, in dolorem capitis incidunt frequentiſſime. Hactenus de differentiis.

Signa indicantia dolorem capitis, nonnulla imminentem & futurum, nonnulla præſentem dolorem produnt, de quibus omnes tractant: ac primum de primis nos agemus: namque ſi præuideas imminentem dolorem capitis, ille precauendus eſt, remouendo cauſas ex quibus originē habiturus eſt. Huiuſmodi ſigna ex tribus capiuntur: ex propria præparatione, cum agens non agat in agens niſi bene diſpoſitum. 2. ex quibuſdam præſentibus cauſis. 3. ex iis quæ præceſſerunt. Corpora cum primis præparata ad dolerē capitis illa ſunt, ex Galen. 30. de locis aff. 9. & Auicen. 1. 3. tract. 2. 1. quæ habent caput imbecillum & exquiſiti ſenſus, quales ſunt, qui nullum calidum odorem poſſunt perferre, & ab omnibus propemodum cauſis, tam internis quam externis facile offenduntur: præterea quæ habent inferiores partes debiles & male affectas, exempli gratia, in quibus vaporoſus calidus ſpiritus generatur, aut quibus bilioſa excrementa in ore ventriculi coaceruantur, hæc enim facile capiti cōmunicantur, & dolorē per cōſenſum inferunt. Secundo licet preſagire de imminente capitis dolore, ſi adſint cauſæ quædam morboſæ, verbi gratia, ſi corpus plenitudine vel cacochymia laboret: ſi conſueta aliqua vacuatio retenta fuerit: ſi multæ & frequentes cruditates in ventriculo generentur. Tertio quæ præceſſerunt dolorem capitis poſſunt indicare, veluti magnæ vigiliæ, diuturni ſomni, profundæ cogitationes & ſtudia, & alia id genus, quæ fere præludia quædam doloris capitis dici poſſunt. *Signa.*

Porro in ſignis preſentē dolorem ſignificātibus 1. quæritur, vtrū huiuſmodi ſignorū inquiſitio ſit ſcientifica an coniecturalis? Nam Gal. 2. de med. ſecund. locos. 1. ad finē, aperte fatetur, eam medicinæ partem, quæ in affectuū cognitione verſatur, eſſe maxime cōiecturalē, alteram quæ ad curationē pertinet, ſcientificā & certā eſſe; *Vtrum ſignorum inquiſitio ſit certa.*

idem

idem docet 8. de med. ſecundum locos 1. 2. de ratione victus vero. 5. de tuenda Val. 11. ſed apertiſſime in libr. de plenitudine ad finem. Contra vero idem Galen. 12. metho. 7. docet, cognitionem quorundam affectuũ, quales ſunt pleuritis & dyſenteria, minime coniecturalem, ſed certam & ſcientificam eſſe: etenim gratia exempli, quotiescunque hæc ſigna, febris acuta, difficultas anhelitus, dolor lateris pungitiuus, tuſſis, pulſus ſerratus, ſimul conueniunt, tunc certam pleuritidis cognitionem præbent. Ad hanc difficultatem, quæ tantummodo in morbis internis locum habet, reſpondet Galen. in libr. de plenit. poſtremis verbis, ſigna indicantia morbos eſſe triplicia, quædam ſcientifica, quædam iis inferiora, & quædam adhuc minus certa. Signa ſcientifica illa ſunt, quæ accipiuntur à ſymptomatibus, quæ ſunt triplicia, actiones læſæ, excreta & retenta immoderata, qualitates corporis immutatæ. Exempli gratia: Sit dolor capitis ex plenitudine vniuerſi corporis, primum erunt actiones læſæ, extenſio, grauitas, pigritia ad motum: ſecundo exeuntia immutata, lotia rubra, craſſiora, copioſa capitis excrementa. Tertio qualitates mutatæ, color circa oculos & faciem mutatus, turgentia venarum, & alia id genus, quæ ſi ſimul coniungantur, certam capitis & totius corporis plenitudinem poſſunt demonſtrare. Signa ſecundi ordinis numerantur à Galeno, ſicut vita otioſa, copioſiora alimenta & potiones, excretionum ſuppreſſio, balnea poſt alimenta adminiſtrata, & ſimilia: quæ tamen, vt ille inquit, à ſcientificis non longe diſtant, ſi vniuerſa conueniant. Tertium poſt hæc ordinem habent conſuetudo, vt homo plethoricis morbis familiariter corripiatur, regiones, tempora anni, temperamenta, habitus corporis, & ſimilia: ex quibus facile eſt intelligere, quænam corpora magis vel minus ad colligendam plenitudinem ſint accommodata. Sed redeuntes ad ſigna indicantia præſentem dolorem capitis, non eſt quod amplius verba faciamus, cum plane ſint manifeſta, & ægro referente intelligantur. Ergo ad ſigna differentiarum veniendum eſt. Quoniam vero nonnullæ quoque ex iis differentiis, veluti quæ ſumuntur à qualitate doloris, ab intenſione & remiſſione, à tempore, à coniunctis, ex narratione ægroti fiunt manifeſtiſſimæ, iis omnibus prætermiſſis, de ſignis duarum priorum differentiarum, quæ ſumuntur à natura partis laborantis, & à cauſis quæ non ita patent, agendum eſt: vtrum videlicet dolor capitis vel intra vel extra caluariam conſiſtat, hoc eſt, vtrum membranæ cerebrum ambientes, an magis pericranium doleat. Illud à Galeno diſcrimen ponitur 3. de locis aff. 9. quod dolor ad oculorum radices vel perueniat, vel non perueniat: etenim conſentaneum eſt, vt quibus intra caluariam affectus eſt, iis dolor vſque ad fundamenta oculorum pertingat, & quod à cerebro, & ab vtraque membrana, craſſa inquam & tenui, atque à vaſis quæ ſunt in ipſis, ad ipſa fundamenta oculorum proceſſus quidam proueniunt. Nam qui viderunt anatomen, in memoriam reuocent, neruos opticos vocatos, nec non tunicam quæ retiformis dicitur, à cerebro; vueam tunicam à tenui membrana, corneam tunicam à dura membrana, originem habere, adeo vt nihil mirum fit, ſi circa oculorum radices, ad quas iam dicti proueniunt proceſſus, ſentiuntur dolores, vbi intra caluariam fuerit affectus: extra caluariam autem eſſe affectum ſi ad radices oculorum dolor non perueniat, omnibus conſtare poteſt. Namque ſi affectus in cerebro conſiſteret, neceſſario propter cauſas modo explicatas dolor ad radices oculorum penetraret. Sed præterea cum Gal. doceat, nõ ſolum diſtinguẽdum eſſe, vtrum dolor partẽ internam vel externã occupet, ſed etiam qualesnã partes, an arteriæ, an venæ,

Signa triplicia.

Signa differentiarum.

venæ, an membranæ,an cutis & totum cerebrum doleat, de huiuſmodi diſtinctione dubium eſt, cum plane videatur difficile, aut nullo modo fieri poſſe,vt hęc certa & determinata ſingularum partium notitia exacte habeatur. Ego vero cenſeo, hanc Galeni inquiſitionem & doctrinam ſuperuacaneam non eſſe,ſed dolores huiuſmodi partium certo ac diſtincte poſſe intelligi. Namque ſi dolor fuerit in membranis,tunc eſt acutus,ad quem modũ dolor in pleuritide eſt pungitiuus: ſi fuerit in neruis, dolor eſt acutiſſim. cum nerui inter omnes partes noſtri corporis ſenſu acutiſſimo præditi ſint: ſi dolor fuerit in arteriis, eſt dolor pulſatorius, vt docet Galen.tit.2.de locis aff.1. quod item de cæteris partibus ſtatuendum eſt.

Dolor membranarum qualis. *Dolor neruorum.* *Dolor arteriarum.*

Sed venio ad ſigna differentiarum,quæ ſumuntur à cauſis internis, efficientibus dolorem capitis,quæ præ cæteris omnibus ſunt maximi momenti, ac maxime pertinent ad curationem: ſunt autem intemperies partim ſimplices, partim compoſitæ,partim cum materia, partim ſine materia. Verum quoniam Rhaſes de iis fere omnibus tractat,nos hac in parte illius ordinem imitabimur,qui initium facit de dolore capitis ex ſanguine.Sanguinis aũt plenitudo poteſt capitis dolorem efficere duas ob cauſas, & propter nimiam copiam, & propter nimiam caliditatem: vnde copia venas & arterias diſtendendo, caliditas ſuccos fundendo ſolet continuum ſoluere. Quo loco ſciendum eſt, ex Galen. 2. de med. ſec. loca. 1. plenitudinem eſſe quotieſcunque in corpore humores æquabiliter augentur: atque hanc duplicem eſſe,alteram quam plenitudinem ad vaſa appellant,quando videlicet tanta eſt humorum exuperantia vt ipſa vaſa diſtendantur: alteram quando humores ita creſcunt,vt vaſa quidē non tendantur,at vires grauentur, quam propterea plenitudinem ad vires appellant: quod ſi alius humor,vt flaua bilis,abundet,hæc non plenitudo ſed cacochymia, & humorum vitium dicitur. Ex triplici ordine ſignorum, de quibus diximus cum Galeno in libr. de plen.ad finem, Rhaſes ea tantummodo videtur ponere,quæ ad primum ordinem ſpectant, & ſunt quinque. 1. rubedo in facie & oculis. 2. tenſio vel venarum,vel arteriarum,vel cæterarum partium dolentium, 3.grauitas & pigritia ad motum,vt ægri capite libenter quieſcant. 4. caliditas manifeſta ad tactum,quæ non ſolum ab ipſo ægro, ſed etiam à Medico percipiatur. 5. eſt pulſus magnus,quod quidem puto intelligendum eſſe non ſolum de pulſũ arteriarum capitis,ſed etiam de arteriis vniuerſi corporis: ſiquidem vix videtur fieri poſſe, vt oriatur dolor capitis ex plenitudine, ſine plenitudine vniuerſi corporis. Quorum omnium ſignorum facile eſt certam rationē reddere,& vnumquodq; in ſuam cauſam, nempe ſanguinis plenitudinem,referre. Alia etiam ſigna adſunt, quamuis incertiora,attamen & aliquam fidem facere poſſunt: ſic conſideranda eſt victus ratio,an æger pluribus alimentis & potionibus plurimum nutrientibus ſit vſus? an vixerit otioſe & ſine opportunis exercitationibus? an multo ſomno vſus fuerit? an conſueta aliqua vacuatio omiſſa fuerit: hæc enim ac maxime ſi ſimul cōiungantur,ſaltem probabiliter poſſunt copiam ſanguinis indicare. Sic demum & tertii ordinis ſigna animaduertenda, conſuetudo,habitus corporis, ætas, temperamentum,aer ambiens, regio & ſimilia. Namque certiſſimum eſt, hominem qui frequenter morbis plenitudinis ſolet corripi, qui denſum corporis habitum obtinent,temperamento,regione &c. ad calidum & humidum declinantibus, longe facilius plenitudinem poſſe concipere,quam alium qui contraria ſigna habeat: hora etiam acceſſionis eſt animaduertenda: nam ſi ex ſanguine pendet dolor, mane acceſſiones habet, meridie ſi ex bile, veſperi ex melancholia, noctu ex pituita. Vi-

Signa ſanguinis.

deatur

Dolor gallicus cur veſpere exacerbetur.

deatur Hip. 6. epid. 1. 15. ex quo loco licet habere ſignũ doloris capitis gallici, quod experientia confirmat veriſſimum eſſe: ſiquidem hic ſolet præcipue veſperi exacerbari, forte quod humor maiori ex parte ſit melancholicus.

An dolori cõueniat curatio.

Iam aduertenda nonnulla de curatione doloris generaliter, & primo cum ſecundum Gal. 12. metho. 1. Symptoma vt ſymptoma nullam indicet curationem, ſtatutumque ſit dolorem proprie loquẽdo ſymptoma eſſe, quæritur, quomodo liceat curationẽ inſtituere doloris capitis? Verum iis reſpondet Galen. qui hoc ipſo loco docet, nullum quidem ſymptoma vere & per ſe curãdi indicationem afferre, quam conſtat ex morbis præcipue deſumi, ſed tamen ex accidenti ipſis quoque ſymptomatibus curationem conuenire, & id fieri tripliciter: vno modo ſi ſymptomata obtineant rationem cauſæ; ſecundo ſi morbum augeant; tertio ſi vires lædant & proſternant. Cum igitur dolores & capitis & reliquarum partium, inter ea numerentur, quæ maxime vires proſternere ſolent, nõ ſine ratione cogimur illorum curam tractare.

Symptoma quando expoſcat curationem.

Tripliciter auferuntur dolores.

Deinde ſcribit Galenus dolores capitis, ſicut reliquos omnes dolores noſtri corporis, poſſe tripliciter auferri, vt colligitur ex Galeno 12. metho. 8. 5. de ſymp. med. facul. 19. vno modo per ea præſidia, quæ reſpiciant ad cauſam doloris, quæ cauſa non alia eſt quam morbus. Secundo per illa medicamenta quæ reuera & proprie ſunt anodyna, & ſunt ea, Galeno auctore, quæ habent moderatam quandam caliditatem, adeo vt primum calefaciendi ordinem non excedant: præterea quæ ſunt partium tenuium, & omni carent adſtrictione, proptereaque vacuant, digerunt, rarefaciunt, extenuant, concoquunt, & æquabile reddunt, quicquid in partibus dolore vexatis, aut humorum acrium, aut lentorum, aut craſſorum, aut multorum tenuibus ſpiramentis infartorum, aut etiam vaporoſi aut craſſi, aut admodum frigidi ſpiritus, exitum commodum non inuenientis, adhæſit & incluſum eſt; qualia ſunt oleum anethinium, chamomælinum, amygdalarum &c. Tertio auferuntur dolores per medicamenta ſtupefacientia, quæ ſua inſigni frigiditate quendam ſtuporem ſenſibus inferunt, adeo vt particula deinceps quaſi ligato ſenſu dolorem non percipiat.

Ex iis tribus igitur curandi rationibus vera illa eſt, quæ reſpicit morbum, ex quo illi oriuntur, necnon cauſam morbi, ſi adſit, cum altera ex parte medicamenta anodyna leniant tantum, & faciant ad mitigationem doloris, ſtupefacientia vero niſi maxima vrgente neceſſitate, non ſint opportuna, tantumque abſit, vt morbum iuuent, vt illum ſæpenumero reddant deteriorem.

Ergo ſi quis quærat, quanam ratione & via curandi dolorem capitis ex ſanguine incedere oporteat? quatenus pertinet ad medicamenta ſtupefacientia, reſpondet Galenus qui aduerſus Apollonium, vtentem huiuſmodi medicamentis, hoc medicis conſilium præbet, vt illa nedum ſæpius, ſed neque ſemel, gratia experiundi, debeant exhiberi; atque hoc generale tradit præceptum, raro medicos debere vti medicamentis ex opio, cum nimirum præ doloris vehementia homo de vita periclitetur: at vero, inquit porro, propter capitis vehementem dolorem nemo vnquam animi deliquio comprehenſus mortuus eſt, neque ſeipſum interfecit, quod nonnulli coli dolore laborantes fecerunt. Ex quo loco licet arguere, non ſolum Auicennam, Meſuem & alios Arabes, ſed etiam Paulum, Aetium, Oribaſium, hallucinari, qui in dolore capitis ex humore bilioſo, aduerſus hoc Galeni præceptum, vtuntur trochiſco croceo vel trigono appellato, & ſimilibus quæ recipiunt opium,

Opio in dolore cap. non vtendum.

Error Auicennæ, Meſuæ & aliorum.

opium,& ſtupefaciendi vim habēt: quos ego puto fuiſſe deceptos propterea,quod apud Galenum paulo poſt hæc legerint,illinendam frontem pachillo croceo aut trigono appellato,aut aliquo alio iis ſimili: quę ſane verba illi acceperunt tanquam ipſius ſint Galeni,cum tamen reuera hæc ſententia ſit Archigenis,quam Galen.iam noluit confutare, quoniam ſuperiori loco aduerſus Apollonium ſuam ſententiam de hac re ſatis dixerat.

Quod pertinet ad medicamenta anodyna, eorum quoque vſus præcipuus non eſt,cum quemadmodum dictum eſt,id tantummodo præſtent, vt dolorem leniant,non tollant,ac præſertim in delicatis corporibus, qualia ſunt virorum principum. Itaque ſola remanet vera ratio quæ ad cauſam doloris pertinet, de qua nunc agendum eſt: in qua curatione primo indicationes eliciam, 2. videbo an iis poſſit ſatisfieri. 3. de ſingulis accommodatis præſidiis & opportuna eorum adminiſtratione cogitabo.

Quod ad primum attinet,nimia copia ſanguinis in capite detinetur, qui partim diſtendendo, partim calefaciendo continuum ſoluit & dolorem efficit: ergo ſanatio huiuſmodi affectus primam indicationem habet vacuationem, ſiquidem morbus eſt immoderata partis repletio: neceſſarium auté eſt vt huiuſmodi humorum copia aut retrocedat, aut per ipſam patienté particulam vacuetur: retrocedet vel impulſa, vel attracta, vel tranſmiſſa, vel vno aliquo ex iis modis, vel omnibus. Per locum patientem vacuabitur partim quidem manifeſte & ſenſibiliter, partim vero inſenſibiliter: Verum neutram huiuſmodi vacuationem licet aggredi, niſi primum præcedat vniuerſi corporis vacuatio. Namque ſi ſcarificationibus vel ſectionibus per laborantem locum velimus vacuare, tunc ratione doloris plus attrahemus: ſin autem præſidiis calefacientibus velimus talem copiam inſenſibiliter diſpergere, plus erit quod vi caloris attrahetur, quam quod diſpergetur: quod ſi tandem in eo velimus laborare, vt quod iam fluxit retrocedat, id corpus plenum non patitur. Itaque omnium prima indicatio ſeſe offert, vacuatio vniuerſi corporis; ſecunda reuellendi id quod parti laboranti influxit: tertia repellendi quod cum in fluxu eſt: & quarta diſſoluendi ſi quid in capite reliquum fuerit. Hæc doctrina eſt Gal.in cap.95. artis medicæ,quæ non ſolum ad præſenté dolorem, ſed ad cæteros omnes affectus,quicunq; ex fluxione originem habent, poteſt ac debet accommodari.

Indicationes.

Methodus ſeruanda in qualibet morbo ex fluxu orto.

Porro videndum, an hiſce indicationibus liceat ſatisfacere. Etſi ſunt nonnulli dolores capitis antiquiores, qui propemodum à materia frigida & craſſa oriuntur, proptereaque aut difficulter, aut nulla ratione curantur: tamen dolor quem tractamus in præſentia, nobis omnem ſalutem promittit. Itaque ad rem aggrediamur, & quatenus pertinet ad primam indicationem, nempe ad cōmunem corporis vacuationem, omnes probant ſectionem venæ, quoniam inquiunt ſanguis abundat: ego vero id confirmo, ſi morbus fuerit magnus, ſi vires fuerint robuſtæ, ſi ætas concedat.

Prognoſticum.

Venæ ſectio.

Verum hic quærat aliquis, ſi propter ætatem vel aliam cauſam non liceat venam ſecare, quidnam agendum ſit? Huic reſpondet Galenus 2. de med. ſecundum locos 1. aluum clyſtere acri ducendam eſſe, partim vt ſuperflua excremēta extrahantur, partim vt humores qui inde ad locum læſum ſolent ferri, reuellantur. Medici autem noſtrorum temporum ſtatim confugiunt ad ſuas ſcarificatas cucurbitulas: de quo vſu vel potius abuſu, diximus in noſtra diſputatione.

Quādo non licet venam ſecare, quid agendum.

De cucurbitulis animaduerſio.

Illud

Illud vnum dico cum Galeno 13. metho. 19. & libr. de ſcarificatione, cucurbitulas, purgatis prius corporibus, vtiles quidem eſſe, ſed in plethoricis omnino prætermittendas: & ſi quis ſit qui putet, Galenum cucurbitulas tantummobo non ſcarificatas intelligere, is eundem audiat, aperte docentem, cucurbitulas & ſcarificatas & non ſcarificatas nunquam principio morbi, neque ſine præcedente totius corporis euacuatione adminiſtrandas eſſe. Illius verba hæc ſunt de ſang. miſſ. 19. Incipientes & vigentes capitis grauitates, & dolores ex plenitudine, reuulſio per cucurbitulā in occipitio poſitam, vel ſola, vel cum ſcarificatione iuuat; verum totum corpus antea vacuatum eſſe oportet. Itaque ſi contingat vt propter aliquod impedimentum non liceat venam ſecare, ego puto cum Gal. aut clyſteribus acrioribus agendum, aut ſectioni venæ ſcarificationem malleolorum ſubſtituendam eſſe.

Quæ Vena ſecanda. Sed quænam vena ſcanda eſt? Auic. probat ſectionem venæ ſaphenæ in crure aut ventoſationem in cruribus, qui tunc ſine dubio vnius reuulſionis videtur rationem habuiſſe: Gal. autem perpetuo ſecat venas ſuperiores, ac maxime cephalicam, ſeruata rectitudine partis capitis dolentis, propterea quia æger non ſolum reuulſionis, ſed etiam vacuationis indiget: quam determinationem omnes laudāt.

Quantitas ſanguinis. De quantitate ſanguinis nil certi ſtatui poteſt, ſiquidem ille vel copioſius, vel parcius mittendus, pro ratione plenitudinis, habitus corporis, temperamenti, regionis, temporis anni, & ſimilium. Verum ſi plenitudo fuerit inſignis, & communis toti corpori, ne timeatis copioſe ſanguinem mittere ad 12. 20. & plures vncias, exemplo Galeni, quem legimus in lib. de ſang. miſſ. 17. vnica die quatuor ſanguinis libras detraxiſſe.

An ſemel an ſæpius. Præterea ſemelne an partite ſanguis ſit detrahendus, ad hoc Gale. cap. præcedente 26. generale tradit præceptum, nempe in omnibus morbis vtile eſſe, vt poſt moderatam ſanguinis detractionem iterum ſanguis auferatur, aliquando quidem eodem die, aliquando poſtridie, niſi quando nobis propoſitum fuerit, vſque ad animi deliquium ſanguinem mittere: namque ita partita vacuatione, natura minus patitur. Et quatenus pertinet ad reuulſionem, idem Galenus docet cap. 12. & 4. de tuenda Val. 8. hanc reuulſionem eo fieri efficaciorem, quo maiorem in numerum detractiones auctæ fuerint: ſiquidem natura toties irritata, ea quæ ad partes laborantes confluunt, maiori cum impetu aſſueſcit in contrariam partē depellere.

Vtrum alia à cubito liceat ſecari Vena, Sed rurſus quærat aliquis, vtrum præter venas in cubito, liceat alias quoque venas ſecare? Cui reſpondet Gal. ex Archigene 2. de med. ſecund. locos 2. ſi dolor capitis perſeueret, venas quoque naſi & frontis incidendas eſſe, quarum quidem venarum ſectione omnes præclari Medici tum in dolore capitis ex ſanguine, tum aliis morbis cerebri, vt phrenitide &c. familiariter & feliciter vtuntur: quibus præterea addi poſſunt & venæ aurium, ex quibus, vel cum hirudinibus, vel aliter, multi hoc tempore ſolent, & non ſine magna vtilitate ſanguinem mittere. Verum id memoria tenendum, non licere ad huiuſmodi particulares venas deuenire, niſi primum vena cubiti & totum corpus vacuatum fuerit.

Vtrum debeat alui lenitio præcedere. Vltimo quæritur, vtrum ante miſſionem ſanguinis ſit neceſſe aluum lenire, vt ſolet fieri? Ad hoc reſpondeatis: ſi aluus non fuerit adſtricta, iſtud non fore neceſſe; at ſi aluus adſtricta fuerit, vel coniiciamus in ventriculo & inteſtinis excrementa contineri, tunc non niſi optimum fore, ante miſſionem ſanguinis eam vel clyſtere vel leniente etiam medicamento lenire: Cuius exemplum ſit.

℞ Flor. caſſiæ ℥ x.
Specierum hieræ ſimp. ℈ ij. Miſ.

Sed ne

Sed neque importuna forent,ſyrupus roſatus & violatus ſolutiui, thamarindi, pruna,myrobalani, quorum Rhaſes in pręſentia mentionem facit. Et ſi quis obii-ciat, nullum reperiri medicamentum, quod ſanguinem purget: reſpondeatis, hæc medicamenta purgari acria quædam excrementa, permiſta ſanguini, ad-eo vt hac ratione ſanguinis copia minuatur, & ille hoc modo purior redda-tur.

Secunda fuerat indicatio,reuellendi humores & vapores fluentes ad caput. Et quanquam inter omnia præſidia reuellentia ſectio venæ principem locum obtinet: tamen neque alia deſunt. Humores igitur poſſunt ad aliquam partem ferri, vel ab aliis partibus ad illam compulſi, vel ab ipſa attracti. Aliæ partes pro-pria vi expellunt, quæcunque aut quantitate, aut qualitate, aut vtroque modo illis noxia ſunt; aliæ partes ex propria earum imbecillitate recipiunt. Attractio fit vel ratione ſimilitudinis à tota ſubſtantia, ſicut faciunt purgantia medicamenta: vel ratione vacui, quod in qualibet partis vacuatione contingit: vel ratione calo-ris & doloris. Quod enim ad partem calefactam vicini ſucci vel trahantur, vt pla-cet Galeno,vel confluant, vt Archigenes cenſuit, illud euidenter cernitur. At ve-ro quæ dolent, etſi ea quoque conſpiciuntur ex dolore phlegmonem pati, non tamen ita facile eſt huius rei cauſam inuenire. Sententia autem Galeni eſt huiuſ-modi, eam naturæ facultatem, quæ excretoria dicitur, tunc fungi ſuo munere, cum triſte aliquid perſentit, vnde cum dolor inter cætera potiſſimum naturam contriſtet, hinc fit, vt particulæ proximæ verſus dolentem particulam ſeſe com-primant, humoreſque ad illam tranſmittant, ex quibus deinde phlegmon exci-tatur.

II. Indic.

Quatuor mo-dis fit attra-ctio.

Dolor quomo-do attrahat.

Hæc diffuſe declarantur à Galeno in lib. de naturalibus facult. 2. de diff. feb. vlti-mo. 13. metho. med. 3. Nobis autem hæc ſint ſatis, iam ad particularia præſidia ve-niamus.

Præmiſſa igitur ſectione venæ, primum occurrunt medicamenta, de quibus iam diximus: ſecundo ſunt acria clyſteria, quæ conficiuntur ex decocto furfurum, cen-taurio minore, colocynthide, hiera, & ſimilibus.

Acre clyſter.

℞ *Foliorum betarum.*
Furfurum ana M. j.
Centaurii minoris M. ß.
Pulpæ colocynthidos ʒ j. ß.
Decoquantur.
℞ *Huius decoctionis lib. j.*
Hieræ compoſitæ ℥ j.
Mellis roſati.
Olei Chamomælini completi ana ℥ iij. Miſce.

Glandium acriorum ſit hoc exemplum.

Glandes acres

℞ *Specierum hieræ ſimpl. ℈ ij.*
Pulpæ colocynthidos ℈ i.
Salis gemmæ ℈ ß.
Mellis q. ſu. Miſce.

Tertio ſunt cucurbitulæ, & ſcarificatæ, & non ſcarificatæ. Poſtremo ſunt balnea & lotiones extremarum partium, cum aqua calidiore: ex quibus variis modis re-uellendi quandoque vno, quandoque pluribus, quandoque omnibus Medici vti

confueuerunt: quæ quidem omnia partim ratione vacui,partim ratione caloris & doloris reuellendi facultatem habent. Hoc ipſo tempore tertia ſeſe offert indicatio, repellendi influentes humores à capite, id quod faciunt medicamenta frigida actu & potentia,& quæ ſimul adſtringendi vim habeant,vt docet Galen.5.de ſimpl. med.facul.17.hęc autem plurima ſunt,ſed principale eſt oxyrhodinum, quod ex oleo roſaceo & aceto conficitur,adeo vt Medici in affectibus capitis, reliquis omnibus,repellentibus pretermiſſis,ſolo fere oxyrhodino contenti ſint:de quo quidem tam inſigni ac frequenti remedio neceſſe eſt nonnulla vos intelligere,quæ ad illius exactam compoſitionem & adminiſtrationem pertinent.

III. Indicatio.

De oxyrhodino.

Rhaſes,Meſues & recentiores prope omnes, illud ſolent conficere ex aqua roſacea,oleo roſaceo,& aceto:Nam vulgo accipiunt

Aquæ roſatæ ℥ iiij.
Olei roſati ℥ ij.
Aceti ℥ j.

In qua mixtione nonnulli minus probant aquam roſaceam,propterea quod non careat adſtrictione,& valeat medicamenti penetrationem impedire. Gal. autem & Græci oxyrhodinum conficiunt ex oleo roſato & aceto, hoc modo, vt quatuor partibus olei vna pars aceti permiſceatur,ſicut docet liber Galeno adſcriptus, de med.facile parabilibus: quæ tamen mixtionis ratio, mea ſententia, perpetuo ſeruanda non eſt, ſiquidem pro diuerſitate ætatis, ſexus, temperamenti, habitus corporis, nec non morborum &humorum peccantium,expedit acetum nunc imminuere,nunc augere. Verum neq;illud oportet ignorare ex Galeno 2.de medicamentis ſecundum locos 1.oleum roſaceum, pro conficiendo oxyrhodino, non ex communi oleo, ſed omphacino,id eſt,non perfecte maturo,ac recenti, vel ipſo eo anno confecto, præparandũ eſſe, roſis quamplurimis ad illius prefuſionem præparatis: quas quidem roſas nonnulli aromatarii hoc tempore non perfecte maturas ſolent accipere,vt hoc oleum omni ex parte maiorem repellendi vim habeat: ſicut contra oleum roſaceum,quod vulgo completum appellant, ex oleo maturo, nec non roſis quæ ad integram maturitatem peruenerunt, ſolent præparare.Sic acetũ quod propter eam tantummodo cauſam adhibetur, vt oleo roſaceo faciliorem tranſitum & penetrationem præbeat,admodum acre eſſe non debet, ſiquidem inſignis acrimonia ſine alicuius caliditatis participatione non poteſt conſiſtere.Quod ſi tandem velitis adhuc magis refrigerare,licet cum Galen.oleo & aceto permiſcere ſuccum Semperviui, portulacæ,lactucæ,& ſimilium, quod ego frequenter facio.

℞ *Olei roſati omphacini* ℥ iiij.
Succi lactucæ.
Aceti roſati ana ℥ j. *Miſ.*

Hæc autem accurate oportet inter ſe miſcere & agitare, donec omnia vnum fiant,vt Rhaſes notauit, in qua tamen mixtione vulgares medici deficiunt.

Sed dubium eſt, cuinam parti debeat apponi. Paulus id apponit fronti & temporibus,quem nonnulli hoc tempore imitantur. Galenus autem docet,regionem capitis iuxta ſincipur, propter laxitatem coarticulationis, iuxta ſuturam coronalem,necnon propter oſſium tenuitatem & raritatem, tum caliditatem, tum frigiditatem medicamentorum facile intro recipere. Imo vero 13.meth.22. inquit, non

Applicatio oxyrhodini.

non ſolum qualitates, ſed etiam ſubſtantiam medicamenti, ſi tenuis fuerit, intra cranium facile tranſmitti, quod in ſeipſo teſtatur expertum fuiſſe: quare illorum medicorũ inſtitutum probat, qui ſiue caliditatem refrigerare, ſiue frigiditatem calefacere oporteat, ad hanc maxime capitis partem, accepta quaſi per manus à primis inuentoribus ratione, medicamenta ſolent accommodare.

Quo loco non poſſum diſſimulare turpem & dignum riſu errorem Altimari, qui cap. 10. de dolore capitis ex calore dicit, oxyrhodinum perfundendum eſſe iuxta frontem, vbi piloſa pars deficit, & iuxta vtrumq; eius latus, vbi pili ad aures nectuntur: quæ quidem verba ille accepit, ac more ſuo, ad verbum tranſcripſit ex Galen. ſed ſenſu plane deprauato, & à Galeni mente alieno. Namque Galenus, cuius diligentiam vbique licet admirari; volens excellentem quendam modum perfuſionis roſacei nos docere, nempe ſi illud ex altiori loco in caput delabatur, & quaſi guttam vel ſtillicidium recipiat, vult vt fiat quædam veluti corona, ex laneo faſciculo in orbem circumpoſito, quæ ad caput accommodetur, illudque circundet ex parte anteriore, vbi deſinit pars capillata, ex lateribus ſupra aures, in parte autem poſteriore verſus occiput: quo quidem artificio primum oleum perfuſum longiori tempore loco adhæret, deinde reliquæ partes, quæ non indigent huiuſmodi perfuſione, defendentur, ne ab occurſu medicamenti frigidi lædantur, præterquam quod partes quoque inferiores, facies, oculi, & reliquæ, ita ab omni inquinaméto immunes ſeruabuntur. Quæ Gal. ſententia eſt adeo plana & aperta, vt planior eſſe nequeat: bonus autẽ Altimarus, quę Gal. ait de fronte, aurib. & occipite, quib. lana debeat circũponi, interpretatur quaſi ea oxyrhodino debeãt perfundi, quod neque Galenus, neque alius quiſpiam ſomniauit. Demum de oxyrhodino id quęritur, vtrum actu frigidum, vel aliter debeat adminiſtrari? Ac ſane Galenus docet apertiſſime illud non ſolum actu frigidum, ſed etiam aqua frigidiſſima, niue, & omnibus modis refrigeratum, adminiſtrandum eſſe: cui Rhaſes, Auicenna & alii quamplurimi conſentiunt. Altera autem ex parte neque deſunt, qui aliter ſentiant, ex quibus eſt Aetius, qui libro ſexto. 2. in phrenitide oxyrhodinum tepidum apponit, additque rationem, quod neque frigiditas, neque caliditas periculo careat: ſiquidem frigidum denſat meatus, & ſuperfluitates in capite non permittit diſcuti: quod vero eſt valde calidum, feruorem duplicat: quare ita ſtatuit, roſaceum cum modico aceto æſtate quidem exacte tepidum, hyeme vero moderate calidum adhibendum eſſe. Ego autem magis probo determinationem Galeni, qui ſumpta indicatione ab humoribus noxiis, 1. ad Glauc. 15. docet, in copia frigidiorum & crudiorum humorum, veluti in lethargo, tepidis, in calidioribus & bilioſioribus, veluti in phrenitide, frigidis capitis perfuſionibus vtendum eſſe. Atque hæc de oxyrhodino. Poſt hæc omnia, ſi capitis dolor procedat, poſtrema reſtat indicatio, nempe diſcutiendi reliquias humorum, & corroborandi ipſum cerebrum: ad quam indicationem ſunt accommodata medicamenta externa, oleum chamomælinum, laurinum, liliorum alborum, lotiones ex decocto betonicæ, chamomillæ, ſtæchados: interna autem, aromaticum roſaceum, diambra, mithridatium, & ſimilia. Sed ſtatim quis obiiciat, iſthæc eſſe calidiora, & propterea in dolore capitis calido non ſatis conuenire: cui reſpondeatis cum Galeno 13. metho. 21. hæc medicamenta nonniſi producto dolore conuenire, quo tẽpore iam diſſolutis partibus tenuioribus remanent partes craſſiores & frigidiores, pro quarum diſſolutione calida medicamenta requiruntur. Ad quem modum Galenus

Altimari error.

Vtrum actu frigidum ſit adminiſtrãdum.

Indicatio vltima.

C 2 in phre-

Victus ratio. in phrenitide & caſtoreo,& aliis id genus calidis medicamentis vtitur. Victus vnico verbo ſit refrigerans,qui parum nutriat, & paucum ſanguinem generet: itaque æger abſtineat à carnibus,vino,ouis: vtatur ptiſana, herbis,lactucis,fructibus & ſimilibus; quieſcat corpore & animo,ſomnus maxime confert ad tollendos dolores: itaq; ſi vrgeant vigiliæ,ſomnus concilietur; quotidie habeat alui excrementa,caueat ab accidentibus animi. Et hæc de dolore capitis ex ſanguine.

Rhaſes in curatione huiuſmodi doloris primũ ſecat venã cephalicã,ſeruata rectitudine partis dolentis: deinde inſtituit oxyrhodinũ ex aqua roſacea,oleo roſaceo & aceto,quæ iubet diligenter permiſcere, ac demum illud niue refrigeratum capiti imponit: in quibus non deuiat à doctrina Galeni, preterq̃ in aqua roſacea. Poſtea Rhaſes inſtituit victum , ex iis quæ diximus. Præterea addit lentes & crocum', quæ non ita videntur conuenire. Namq; apud Galenum 2. de alim. facultat. nec non 6. Epid. 5.33. lentes quidem parum nutriunt,ſed non ſunt alimentum frigidum , præterea tarde coquuntur,craſſumque & melancholicum ſuccum generant,habentq; facultates contrarias, alteram mouendi,alteram cohibendi aluum: ſic crocus inſigni ſuo odore, vt ſcribit Galenus 2. de med. ſecundum locos cap. de iis qui ex ſtomacho capite dolent, ſolet multis caput replere & offendere: itaque non conuenit. Demum inſtituit medicamentum ex thamarindis, myrobalanis, prunis: & ſit exemplum ad mentem Rhaſis.

Error Rhaſis in victu.

℞ *Pulpæ thamarindorum* ℥ *iij.*
Myrobalanorum citrin. ℥ *iij.*
Prunorum N.XV. *Fiat decoctum.*
℞ *Prædictæ decoctionis* ℥ *ſ.*
Syrupi roſati ſol. ℥ *j* ß. *M.*

Quod quidem medicamentum ab omnibus medicis Arabibus pro mundificando ſanguine maxime probatur.

De dolore capitis ex bile.

IN cognitione & curatione doloris cap. ex bile, eandem methodum ſeruabimus, quàm ſuperiori capite. Igitur ſigna ex ſymptomatibus illa ſunt, à qualitate doloris,qui eſt actio læſa: ille non eſt cum grauitate, ſed cum mordicatione , quoniam materia eſt acris & mordax,dolorque eſt admodum inſignis,cum bilis inter omnes humores ſit calidiſſima,ac vehementiſſimos dolores efficiat. Quod ſi materia cerebri membranas occupauerit, dolor erit pungitiuus,aderunt vigiliæ, oris amaritudo,aderit ſitis, & ſimilia,quæ omnia copiam biliosi humoris poſſunt indicare.

Signa.

Secundo à colore,qui eſt qualitas corporis mutata: color eſt pallidus,& quoquo modo ad flauitiem tendit. Tertio ab exematibus mutatis,quæ exeunt ex narib. ex ore,lotia,& cætera,omnia copiam bilis demonſtrant.

Deinde ſunt ſigna ſecundi ordinis,quæ potiſſimum ſumuntur ex cauſis præcedentibus: ſi æger vſus fuerit alimentis acribus,calidis,vinis dulcibus,vinoſis,&c. ex quibus facile copia bilis potuit generari: ſi æger diu vigilauerit: ſi plurimum exercuerit: ſi conſueta bilis vacuatio, aut per vomitũ,aut per aliam partem fuerit retẽta.

Tertio diſcurratis per alia quoq; ſigna tertii ordinis,quæ adhuc minus certa exiſtunt,& colliguntur ex Gal. 2. de med. ſecundum locos 1. ex regione, tempore anni, temperie,corporis habitu, ętate, conſuetudine, tempore acceſſionis.

Curatio. Venio ad curationẽ,in qua quatuor illę indicationes ſeſe offerũt generalis vacuationis,reuellẽdi,repellẽdi & diſſoluendi materiã noxiã, q̃ dolorẽ efficit. Quatenus

ad

ad primam pertinet,etſi plurimæ ſint rationes vacuandi totius corporis inedia, ex-ercitationes,frictiones &c.tamen hæc omnia ſunt leuiora, neq; niſi longiori tem-pore id præſtant: quare omnino inſigni aliquo remedio opus eſt, quod & velociter & efficaciter id præſtare poſſit. Inter cætera autem eſt dubium, vtrum conueniat ſectio venæ,in qua quamplurimi oſtendunt,vt neq; in cęteris morbis bilioſis tale remedium conuenire, quod ex vna parte humor à natura ſanguinis fit alienus, ex altera ſanguinis ſit moderator,ac veluti frenum bilis,vt propterea redundante hu-iuſmodi humore ſanguinis miſſio non ſolum inutilis, ſed ſæpenumero pernitioſa cenſenda ſit. Ex quo Auicenna & recentiores prope omnes ſtatuunt, ſanguinis miſſionem in morbis bilioſis tunc opportune adminiſtrari, quando ſimul cum bile ſanguinis redundat,aliter ſanguinem importune mitti. Ego vero qui alias hoc tractaui,id vnum dico,tres duntaxat eſſe principes ſcopos mittendi ſanguinem,qui & ad omnes humores,& ad omnes morbos pertinent. Imo vero illud addo, ſi do-lor fuerit vehementiſſimus, quales potiſſimum ſolent eſſe dolores bilioſi,nullum præſtantius remedium inueniri ſectione venæ, & ea quidem copioſa, quandoque vſq; ad animi deliquium: quæ doctrina eſt Galeni 1. aphor. 23. Itaque etſi redundat bilis,dummodo coniiciatis,ægrum id remedium poſſe perferre, non timeatis pri-mo quoq; tempore venam incidere,vel baſilicam, ratione iecoris, vel cephalicam ratione capitis,vel mediam, quæ vtriuſq; partis rationem habet.

I. Indicatio. *Vtrum conueniat vena ſectio.* *Qua vena ſecanda.*

Si velitis aluum lenire,caueatis à manna,& cæteris id genus dulcioribus medi-camentis,quę facile vertuntur in bilem, niſi illis permiſceatis vel acetum,vel tha-marindos,vel quid ſimile. Sic caſſia foret præſtantiſſima. *Quid leniens.*

℞ *Flor. caſſiæ nouiter extr.* ℥ j.
Pulpæ thamarindorum ℥ ß.
Specierum diarhodon ℈ ij. *Miſc.*

Secta vena & lenita aluo, protinus ad reuellentia confugiendum eſt, de quibus ſatis dictum. Sed tamen notandum, Auicennam non probare clyſteria acria, ſed leuiora,ne iecur & totum corpus magis calefiat: contra autem Gal. 1. ad Glau. 15. in dolore capitis,in quo propter magnitudinem febris plurimi vapores & humores diffuſi ac veluti efferueſcentes in caput aſcendunt,à clyſteribus acrioribus non ſo-let abſtinere,ſiquidem clyſteria leuia nihil reuellunt. Veruntamen caute, mea ſen-tentia incedendum,adeo vt clyſteria neq; ſint acerrima, neq; frequentiſſima: qua adhibita moderatione nullum videtur periculum imminere, & ita neq; Auicenna abſtinet ab iis. Sed præ cæteris reuulſionibus apud nonnullos ſunt familiares hiru-dines,ad venas hæmorrhoidas appoſitæ, qui ſine vlla diſtinctione in quolibet do-lore capitis,& quolibet capitis morbo,& à quocunq; humore ille pendeat, huiuſ-modi vacuatione familiariter vtuntur: qui quidem præter Gal. diſciplinam, & ma-le agere mihi videntur. Namq; Galenus exponens aphor. Hip. 21. 6. Inſanientibus ſi varices vel hæmorrhoides &c. hæc habet in com. Hic Hip. inſaniam illam intelli-git,quæ proprie melancholia dicitur, non illum qui fit ex bile furorem; namque ſi quis propter copiam bilis inſaniat,vel aliter laboret,huic neq; varices neq; hemor-rhoides ſuperuenientes poſſunt aliquam vtilitatem afferre: quod ſi fluentes hæ-morrhoides inſaniam ex bile nequeunt iuuare, quanta cum ratione & vtilitate in dolore capitis,in phrenitide,& aliis morbis ex bile oriundis, pleriq; omnes hoc tempore illas aperiant,ipſi viderint.

II. Indicatio. *An hæmorrhoides aperiēda.*

Ex tertia indicatione ad medicamenta repellentia deueniendum eſt, inter quæ oxy- *III. Indicatio.*

oxyrhodinum præſtantiſſimum eſt,& illud quidem valde frigidum:vnde præparetur oxyrhodinum vel illud ſimplex ex oleo roſaceo omphacino & aceto,vel præter ea additis ſuccis portulacæ,lactucæ,de quibus frigidius adhuc redditur. Quoniam vero humor calidiſſimus & ſicciſſimus eſt, ac plerunq; vigiliæ vrgent,aceto admodum parce vtendum eſt,cum facultate & ſiccandi & nonnihil etiam calefaciendi præditum ſit: quare exempli gratia ℥.v.olei & ſuccorum ſatis fuerit ℥.ß. aceti permiſcuiſſe.

IV. Indicatio. Secta vena, adhibitis reuulſionibus,medicamentis repellentibus, ſi dolor procedat longius,ex poſtrema indicatione diſcutienda eſt materia,quæ reſtat,quod calida perficiunt medicamenta,neq; præter rationem,tametſi humor noxius ſit calidus:quo quidem tempore ſi caput,forſitan etiam corpus totum bile ſcateret, poſt apparentem coctionem de illius purgatione foret cogitandum, & ſyrupi concoquentis & purgantis.

Præparatio bilis.

℞ *Syrupi roſati recentis* ℥ *j.* ß.
Decoctionis Florum nenupharis.
Acetoſæ.
Cichorei ℥ ß *M. pro ſyrupo.*

Exemplum medicamenti.

Purgatio bilis.

℞ *Electuarii de ſucco roſar.*
Vel electuarii roſati Meſue ℥ *ij.* ß.
Syrupi roſati ſol. ℥ *iij.*
Decoctionis ſupra ſcriptæ q. ſuff. M.

Victus ratio. De victu non eſt vt longius agamus, ſiquidem vna fere & eadem victus ratio conuenit in vtroq; dolore,tam ex ſanguine,quam ex bile,nimirum humidior,cum certum ſit,flauam bilem ſanguine ipſo multo ſicciorem eſſe.

Textus Rhaſis poteſt diuidi in duas partes. In nobis duo ſunt humores calidi, ſanguis & flaua bilis. Itaque ſi calidus humor redundat, neque appareant ſigna ſanguinis , reſtat vt ſit flaua bilis: & quoniam redundante huiuſmodi humore, adeſt neceſſitas euentandi calorem naturalem , ideo ſimul pulſus ſiunt velociores. In ſecunda particula inſtituitur curatio, quæ in plures partes poteſt diuidi, vt varia remedia continet.Sic inſtituit primum ſolutionem ventris, qui principio morborum ſuis minoratiuis vtitur: deinde vult ea fieri, quæ paulo ante dixerat, de oxyrhodino nempe: tum varia medicamenta inſtituit, oleum violatum , cucurbitæ &c. quæ refrigerata cum niue, ægri naribus iniiciantur,ac poſtremo, ſi dolor multum inualeſcat, inſtituit linimentum ex opio & camphora, quæ diſſoluta in oleo de ſalicibus, in nates & aures iniicienda ſunt.

De dolore capitis ex pituita.

De dolore ex pituita. Signa. IN dolore capitis ex pituita, ſigna ſumpta à ſymptomatibus ac reliquis, certiora illa ſunt : primum dolor eſt cum grauitate ſine mordicatione, neque ſolet eſſe admodum vehemens, niſi forte pituitæ coniungantur flatus, tunc enim membranæ diſtenduntur & ſequuntur dolores vehementiſſimi, ſicut frequenter euenit in doloribus colicis, ſenſus omnes ſunt perturbati, æger ad ſomnum eſt procliuis,nihil ſitit. Secundo ex qualitate corporis mutata, color faciei pallidus eſt , & ad albedinem declinat; frigiditas ad tactum perſentitur, ſicut in dolore ex ſanguine

& fla-

& flaua bile calor perſentiebatur. Tertio ab exeuntibus immutatis; excrementa omnia quæ exeũt per os,p loliũ, &c.alba ſunt & cruda,quandoq; frigida actu, quæ pituitæ redundantiam ſignificant. Iis ſuccedunt ſigna ſecundi ordinis minus certa, ex cauſis præcedentibus: ſi æger otioſe vixerit, nimio ſomno indulſerit, alimentis frigidis & craſſis vſus fuerit, ſi conſueta aliqua pituitæ, vacuatio, aut per vomitum, aut per aliam partem retenta fuerint. Ad ſigna tertii ordinis pertinent aer, cœli & anni conſtitutio, regio, temperies, æſtas, conſuetudo, quæ ſi declinent ad frigidum & humidum, copiam pituitæ valent indicare: quibus demum addatis & horam acceſſionis: cum dolor noctu intendatur, quo tempore potiſſimum mouetur pituita. Sed præter hęc omnia ſigna Rhaſes aliud adiungit, nempe dolorem antiquum eſſe: & ratio eſt manifeſta, quoniam frigidior & craſſior materia non niſi difficile & longo tempore à natura ſuperatur; quæ eadem videtur fuiſſe ſententia Galeni 2.apho.39. qui generaliter affirmat, morbos frigidos omnes diuturnos eſſe: cui conſentit Auicenna 1.3.tract.2.cap.38.per hæc verba: Ægritudo cuius tempus prolongatum eſt, frigida eſt ſecundum omnem diſpoſitionem, & indiget reſolutione, & quod calefaciat cum fortitudine. Ac forte idem voluit Hip.6. epid.1.8. Contra vero Galen. 2. de med. ſecundum locos, tractans cephalæam, inueteratum & contumacem capitis dolorem, ex facili occaſione habentem maximas exacerbationes, ita inquit: vbi frigidior & crudior fuerit humorum multitudo, remedia tepida: vbi autem calidior fuerit & bilioſior, remedia frigida adhibenda eſſe. Itaque per Galenum reperitur morbus antiquus, qui ab humore calido & bilioſo originem habet: id quod experientia confirmat, cum videamus aliquando, exempli gratia, ex fluxione bilis ad aliquam partem dolores vehementiſſimos fieri, & quotidie exacerbari. Ad hanc difficultatem reſpondeatis, morbos, ſicut ſupra diximus, eſſe duplices; vel proprios alicui parti: vel per conſenſum tales eſſe. Itaque morbi proprii ſi fuerint antiqui, neceſſario fiunt à cauſa frigida, atque de iis Hip. Gal. & Auicenna intelligunt: ſin autem fuerint per conſensũ alicui partis, tunc non ſolum à cauſa frigida, ſed etiam à cauſa calida poſſunt prouenire, ſicut propoſito exemplo fluentis bilis à iecore calidiore, manifeſte comprobatur: vnde cum Rhaſes tractet de dolore capitis proprio, neq; illius ſignum vetuſtatis reiiciendum eſt. Hactenus de ſignis, venio ad curationem. *Morbi frigidi ſemper diuturni.*

Indicationes ſunt illæ quatuor iam dictæ, 1.vacuandi totius corporis. 2.reuellendi. 3.repellendi. 4.diſcutiendi materiam noxiam. Quatenus ad primam pertinet, hic non conueniunt exercitationes, non balnea, non frictiones, quod hæc leuiora ſint & tardiora, preterquam quod in copia crudorum humorum magis obſunt, quam proſunt: bene conuenit inedia, quæ in dolore bilioſo vituperatur, quod inedia ad coctionem pituitæ vehementer faciat; deinde omnium conſenſu conuenit purgans medicamentum: ſed mea ſententia, non niſi apparente humorum coctione. *1. Indicatio.*

Ad coctionem ſunt optima mel roſaceum, oxymel ſimplex, ſyrupus de betonica, de ſtæchade: decocta betonicæ, ſaluiæ, hyſſopi, &c. *Coquentia pituitam.*

℞ *Mel roſati colati.*
Oxymellis ſimp.
Syrupi de betonica ana ℥ ß.
Decoctionis ſaluiæ.
Hyſſopi, ana ℥ iiij. Miſc.

Purgantia medicamenta ſunt plurima, & ſimplicia & compoſita : agaricus, turbith, trochiſci alhandal, id eſt, colocynthis præparata, electuarium diaphænicon, hiera diacolocynthidos, ſed inter cætera omnia pilulæ cochię, quę hoc loco à Rhaſe deſcribuntur.

Purgans potens.

℞ *Electuarii diaphænicon.*
Hieræ diacolocynthidos ana ʒ ij. ß.
Mellis roſati ſol. ʒ ij.
Decoctionis ſupra ſcriptæ. q. ſuff. M.

Si quis cupit habere exemplum medicamenti lenientis, quod ſtatim in principio licet exhibere, in bolo caſſia cum hiera, in potione manna cum melle roſaceo, ſunt optima.

℞ *Flo. caſſiæ nouiter extractæ ʒ vj.*
Specierum hieræ ſimplicis ʒ iij. miſc.
In potionem.

Leniens.

℞ *Mannæ electæ.*
Mellis roſati ſol. ana ʒ ij. ß.
Decoctionis ſupra ſcriptæ. q. ſuff. M.

Vtrum conueniat Venæ ſectio.

Verum hoc loco nonnulli quærunt, vtrum liceat venam incidere, necne? quibus ea reſponſio danda eſt, quam ſupra dedimus de ſectione venæ in humoribus bilioſis, quæ pariter ad hunc humorem debent accommodari.

II. Indicatio.

Secunda ſequitur indicatio, quę ad reuulſionem pertinét, in qua principem locum obtinét clyſteria & glandes acriores, ex ruta, centaurio minore, colocynthide, &c. Apud nonnullos maxime probantur & adminiſtrantur veſicatoria, quæ fortaſſe in hoc caſu minime ſunt reiicienda hoc ipſo tempore.

III. Indicatio.

Ad repellentia & oxyrhodinum veniendum eſt: etſi vulgares Medici hanc indicationem negligant, quod omnia repellentia ſint frigida & adſtringentia, quæ propterea dolorem & cauſam doloris, humorem frigidum, videntur poſſe augere: tamen iſti deuiant à doctrina Gal. 1. ad Gla. 15. qui oxyrhodino & repellentibus vti nō veretur, & ſane propria ſunt illius verba: In multitudine quidem crudiore & frigidiore tepidis, in calidiore autem & bilioſiore, frigidis. Quam eandem ſententiā repetit 2. de med. ſecundum locos 2. ad principium, ad quem modum in lethargo, qui pariter oritur ab humore pituitoſo, oxyrhodino vtitur, 13. metho. 21. ſiquidem ille inquit, humor quiſquis ille fuerit, repellendus eſt. Sed in præſentia oxyrhodino oleum quoq; chamomælinum poſſet permiſceri, vt frigiditas medicamenti quoquo modo remittatur.

Euacuatio capitis.

Demum ex poſtrema & quarta indicatione, quæ remanet, materia diſcutiendā eſt. Verum antequam ad hæc diſcutientia veniatis, optimum foret ipſum caput ſpeciatim euacuare, quod potiſſimum præſtant caputpurgia, quæ ex Galeno 5. de ſim. med. facul. 20. trahendi proprii humoris facultatem habent, & ſunt duplicia: nonnulla quæ naribus infunduntur, & Errhina appellantur; nonnulla quæ in ore agitantur & gargariſmata, aut dentibus manduntur, quæ apophlegmatiſmata dicūtur, & ſunt huiuſmodi Radix pyrethri, gingiberis, folia rutæ, pulegium, vt ſunt gummata, inter quæ vſus obtinuit, vt maſtiche principem locum teneat, ex quibus varia ſiunt medicamenta.

Maſticatoriū.

℞ *Pyrethri ʒ ij.*
Origani.

Pleu-

Pulegii ana ʒ j.
Staphyd. agriæ
Piperis. ana ʒ ß. miſc. Hæc vel paſtulis, vel maſtiche ſolent excipi, & fit medicamentum tenax, quod ore maſticatum magnam copiam pituitæ detrahit. Secundo loco ſunt medicamenta, quibus os proluitur vel gargariſatur, in quem vſum præparantur decocta ex herbis calidioribus; quibus poſtea permiſcentur, quæ incidendi vim habeant. Vt.

℞ *Origani* — *Gargariſmus,*
Pulegii
Calamenthi
Hyſſopi
Fol. lauri. ana M. ß.
Fiat decoctio.
℞ *Prædictæ decoctionis lib. ij.*
Oxymellis ſimp. ℥ iiij. M. pro gargariſmate.

Tertio loco ſunt errhina, quæ item multiplicia ſunt, atque illa primum, ex quibus nares liniuntur, quale eſt modicum elaterii ad vnum vel alterum granum, cum oleo nardino, vel lacte mulieris, quod medicamentum validum eſt, & aliquando ſanguinem ducit: deinde ſunt quædam ſolidiora, quæ intra nares imponuntur, qualia ſunt radix betarum, cortex arantiorum, quæ ſunt leuiora: nonnulli vtuntur vehementioribus, ſicut res poſtulat, & fit exemplum.

℞ *Rutæ* — *Errhinum,*
Origani
Pulegii. ana ʒ ß.
Elaterii ana ij.
Succi betarum q. ſuf. M. & fiat veluti quoddam ſuppoſitorium.

Circa vſum remediorum, quæ ad propriam capitis vacuationem pertinent, illud vnum reſtat maxima notatione dignum, minime per vnam atq; eandem partē perpetuo vacuationem faciendam eſſe, ſed quandoque vnam, quandoque alteram partem fore oportuniorem, ita vt quandoque apophlegmatiſmis, quandoque errhinis agendum ſit: quod quidem iudicium, vtrum hæc vel illa conueniant, ex ſitu partis laborantis faciendum eſt, ad quam partem laborantem, ex communi præcepto nunquam trahere oportet, ſicut diffuſe docet Gal. 13. meth. 11. Ideoq; ſi laborent fauces, palatum, lingua & reliquæ partes quæ ore continentur, præterea ſi purganda materia eſſet tenuis aut ſalſa, vel periculum immineret de ſputo ſanguinis, vel vlcere pulmonis, tunc errhina oportuna forent, apophlegmatiſmata autem non ca-rerent periculo: contra vero ſi laborent oculi, tunc errhina importune, apophlegmatiſmata oportune adminiſtrarentur. — *Delectus in caputpurgiis neceſſarius.*

Poſtrema indicatio pertinet ad diſſoluendam materiam, ſi quæ reſtat in capite, ad quam rem optima ſunt medicamenta calida & odorata, tam internis quam externis. Sed ſtatim quis obiiciat apho. Hip. 5. apho. 28. Aromata capitis grauitatē efficere; quod Gal. auctore in Com. & ratio & experientia confirmat veriſſimum eſſe. Cui reſpondeatis, id quidem contingere, ſi quis ante vniuerſi corporis & capitis vacuationem illis vtatur: at vero poſt generalem corporis & propriam capitis vacuationem, hæc eadem materiam diſſoluere, & nullum capitis dolorem facere. Itaque internis conueniunt diacyminum, diambra, diamoſchum: conſerua beto- — *IV. Indicatio. Vtrum calida & odorata cōueniant.*

nicæ, dianthos: ſed inter cætera omnia mithridatium & theriaca ſunt præſtantiſſima. Externis autem ſunt quamplurima. 1. ſunt odores, moſchum, ambra, Zibetum: 2. olea calidiora, laurinum liliorum alborum: ſed reliquis ſunt præſtantiora, oleum de euphorbio & de caſtoreo: quod ſi bono euphorbio careatis, ſicut reuera noſtri Seplaſiarii carent, licet pro illo vti ſtercore columbino, ſicut vtebatur Galenus 3. de compoſ. med. ſecundum gen. 5. Antiqui vtebantur medicamentis compoſitis.

℞ *Origani*
Pulegii
Calamenthi. ana ℥ ß.
Caſtorei
Stercoris columbini. ana ℥ j.
Cum oleo liliorum alborum cum aromatibus M. & fiant trochiſci, qui tempore vſus cum aceto vel oleo diſſoluantur.

Sic conueniunt decocta herbarum calefacientium, chamomæli, ſtæchados, ſaluiæ cum ſeminibus aniſorum, &c. ex quibus caput lauetur & perfricetur. Hoc tēpore ſunt nobis familiares aquæ thermarum calidiores, quales ſunt Aponitanę.

Demum vero, quoniam meatus aurium pertingunt vſque ad membranas cerebri, ſolebant antiqui in ipſas quoque nonnulla acria medicamenta iniicere.

℞ *Euphorbii*
Caſtorei
Stercoris columbini. ana ℥ j.
Cum oleo liliorum alborum M.

Victus ratio. Victus ratio ſit calidior, alimenta ſint boni ſucci, facilis coctionis, quæ vtiliter condiuntur aromatibus: ægri præcipue abſtineant à vino, pro quo accipiant decoctum cinamomi, vel quid ſimile. In litera Rhaſis ſigna ea ſunt, nulla rubedo, nullum indicium humoris calidioris, ægritudo antiqua. In curatione primo ſoluit ventrem cum pilulis cochiis, deinde inſtituit nonnulla olea, & alia medicamenta calidiora, quæ capiti affundantur, atque in nares & aures iniiciantur.

De dolore ex melancholia.

Signa. Signa à ſymptomatibus: ægri vigilant, & ſi dormierint, habent ſomnos confuſos & perturbatos, habent colorem nigrum vel liuidum, excrementa liuida: Et ſigna conſpiciuntur à præcedentibus cauſis, ęger multis cogitationibus, curis, mœrore cōfectus eſt, frequenter comedit legumina, braſſicas, carnes ſalitas, vina craſſa, noua, &c. conſueta aliqua vacuatio melancholiæ ſuppreſſa eſt, quibus demum licet addere temperiem, ætatem, corporis habitum, &c.

Pro curatione ſuperiores indicationes etiam ſeſe offerunt. Quatenus itaque *Vena ſectio.* ad primam, ſi dolor vehemens & contumax, & cætera conſentiant, vena ſecanda vel cephalica, vel aperiendæ hæmorrhoides, ſi modo conſueuerunt fluere. Sic *Coquentia melancholiā.* materia prius coquenda, tum medicamento purganda eſt. Ad coctionem faciunt Syrupus de fumo terræ ſimplex, de borragine; decoctum bugloſſæ, cichorei, borra- *Purgantia.* ginis. Ad purgationem Syrupus de fumo terræ compoſitus, de polypodio, confectio hamech: ſed inter cætera pilulæ cochiæ, ac maxime ſi præparentur cum radicibus hellebori nigri, vt in præſentia præparantur.

℞ Syru-

℞ *Syrupi de fumo terræ ſimp.*
de bugloſſa
roſati recentis ana ℥ ß.
Decocti meliſſæ
borraginis ℥ iiij. Miſc.

℞ *Pilularum cochiarum cum helleboro. ℈ iiij.*
Fiant pilulæ N. & deaurentur.

Interea ex reliquis indicationibus adminiſtranda ſunt omnia genera reuulſionum, necnon repellentia & diſcutientia medicamenta, de quibus ſatis diximus.

Victus ſit alimentorum boni ſucci,& ad ſummam, calefaciendi & humectandi vim habeat. *Victus.*

Poſt abſolutos dolores capitis cum materia, id reliquum eſſet, vt de aliis ſine materia tractaremus. Verum quoniam in hiſce dolorib. vnica ſeſe offert indicatio, per contraria cuiusque intemperiei : ideo breuitati ſtudendo ſatis fuerit de nonnullis præceptis generaliter agere : quæ nos docet Galenus in arte medica. 39. Itaque pro exemplo intemperiem capitis calidam accipiamus, huic cauſa frigida contraria exiſtit : ergo primo ſciendum eſt, inuenienda eſſe medicamenta, quæ ſecundum potentiam, hoc eſt, re vera, minime ſecundum imaginationem poſſunt refrigerare. *De doloribus ſine materia.* *Præcepta.*

Secundo, pro magnitudine intemperiei de conuenienti remedio ſtatuendum eſſe, adeo vt remedium æquali gradu morbo reſpondeat. Exempli gratia, ſi caput decem numeris maiori caliditate laboret, quam naturæ conueniat, cauſam pariter decem numeris refrigerantem oportet adhibere.

Tertio, ſi interna capitis pars doleat, proſpiciendum eſt, ne remedii vis in itinere ſoluatur : vnde frigiditas non ſolum debet tanta eſſe, quantam morbus requirit, ſed præterea quanta ex ſitu neceſſaria eſt, vt commode ad locum dolentem poſſit penetrare: in qua re non modo frigiditatem, ſed etiam materiam oportet animaduertere : etenim ſi materia fuerit craſſarum partium, non admodum poterit intus penetrare, imo contrarium præſtabit effectum, denſando ſuperficiem, ſibi præcludendo viam: quod ſi ex tenuioribus cõſtet partibus, ſine dubio poterit ad profundas partes peruenire : de qua quidem indicatione à ſitu partium ac medicamẽtorum ad partes internas, diffuſe Gal.2.ad Glauc.2. Si quis cupit intelligere, quomodo huiuſmodi receſſus à ſtatu naturali, necnõ varii gradus medicamenti poſſint cognoſci, is ad Gal. confugiat.5. de ſimp. med. facul. ad finem, qui ſingula medicamẽta per quatuor gradus, hac ratione diſtinguit, vt calidum nominet primi ordinis id ꝗ nos calefacit, non tamẽ euidenter, vt chamomælum ; quod autẽ manifeſte poteſt calefacere, ſecundi, vt abſynthium : at ꝗ vehementer qdem, nõ tamẽ in ſummo calefacit, tertii, vt hyſſopus: ac demũ ꝗ ita calefacit vt vrat, quarti ordinis eſſe velit, vt euphorbiũ. Verum ꝑterea ſciendum eſt, ſingulos quatuor gradus in tres adhuc ordines diſtingui, prout medicamentũ vnius ordinis. Exẽpli gratia ſecundi, quod manifeſte calefacit, magis vel minus calefaciendo, vel ad primũ, vel ad tertium ordinem propius accedat, vel quodãmodo medium ſit. Quod de medicamentis diximus, idẽ de intemperaturis dicendum eſt. Exempli gratia, ille in primo ordine calidus eſt, qui non euidenter eſt calidus, ſecundo, qui manifeſte eſt calidus, & ita deinceps. *Gradus medicamentorum diuerſi.*

Intemperies itaq; calida ſine materia curabitur refrigerantib. Oxyrhodinũ inter cætera optimum eſt, quod refrigerandi vim habet, & propter partium tenuitatem

facile

facile poteſt penetrare: ſunt præterea odores frigidi violarũ, roſarum, nenupharis: ſunt inunctiones ad tempora, ad nares, cum oleo roſato, violato, cum ſucco lactucæ, plantaginis, & ſimilium.

Porro hic Rhaſes tractat de dolore capitis per conſenſum ventriculi, ſed admodum ieiune, qui id tantum iubet, vt per horam ante acceſſionem doloris æger aſſumat buccellam panis intinctã in vino granatorum, agreſtæ, aut ſimilium. Quo loco ſciendum eſt, dolorem capitis per conſenſum fieri, vel à toto corpore, ſicut in febribus contingit, vel à parte aliqua determinata, præcipue vero à ventriculo, quem propterea veriſimile eſt, Rhaſem ex cæteris omnibus partibus elegiſſe. Vtcunque hæc ſe res habeat, ſiquidem legitima curandi ratio potiſſimum conſiſtit in curatione partis conſentientis, ob id hęc prætermitto. Galenus libro 2. de med.

De dolore ex ardore. ſec.loca, inter alia etiam de dolore capitis ex ardore agit, & primo loco varia ponit Apollonii medicamenta, & ſimplicia, & compoſita: mox declarans qualiſnam ſit huiuſmodi ardor, inquit, quandoque ſolam calidam intemperiem conſiſtere, quandoque humorum & vaporum multitudinem in caput ferri, quam multitudinẽ docet fieri, aut ſolo ſanguine redundante, aut omnib. humoribus æque auctis. *Plenitudo quid.* Pro quo ſciendum eſt ex Galeno in lib. de plenitudine, etiam 13. meth. 6. ſi vel ſolus ſanguis in corpore creſcat, vel omnes humores æque augeantur, huiuſmodi augmentum plenitudinem dici: ſin autem non ſimul omnes, ſed ſeparatim ſinguli humores creſcãt, hinc altera conſurgit ſpecies plenitudinis, quam non abſolute vt priorem, ſed cum additamento vocant plenitudinem ſanguinis, vel bilis, &c. Verum inter hos quatuor humores illud eſt diſcrimen, quod cæteri tres aucti nullã poſſunt efficere plenitudinem, niſi ſimul cum illis ſanguis quoque augeatur: vnicus vero auctus ſanguis non ſolum facit plenitudinem cum additamento, ſed etiam quam Gal. abſolute plenitudinem vocat: quod ſi altera ex parte alius humor à ſanguine, neque ſimul cum ſanguine creſcat, vt flaua bilis in regio morbo, huiuſmodi affectus non plenitudo nec ſimpliciter, nec cum additamento, ſed cacochymia, hoc eſt humoris vitium, dicitur. Poſt eſſentiam & cauſas doloris capitis ex ardore Gal. ponit ſigna: nam cutis aridior ad primum tactum apparet, ęgri oculos rubeos habent, frigidisque perfuſionibus gaudent. Tandem venit ad curationem iſthic loci videndam.

De dolore ex frigore. Signa doloris capitis ex frigore contraria ſunt eis, quæ ex ardore: namque facies eſt decolorata, minime contracta & arida, neque gaudent frigidis, neque ab illis iuuantur. Hic dolor ex aere frigidiore contractus, ſi recens fuerit, ſine multo labore curatur, ac ſolum oleum calidum, verbi gratia, rutaceum, ſyncipiti affuſum, quandoque hominem liberat: quod ſi vehementiori calefactione opus fuerit, accipiatur oleum euphorbicum, aliaque nonnulla medicamenta.

De inueteratis capitis affectionibus, calidis & frigidis, Gal. vnico verbo curationem inſtituit, per pharmaca ad cutim capitis accommodata: quod vt commode fiat, iubet pilos aut radendos, aut vſque ad cutim præcidendos eſſe: quæ quidem vtraque medicamenta, & calida & frigida, cum varia & multiplicia ſint, ait frigida eſſe deligenda ex iis, q̃ eryſipelata curant, quale eſt ceratum roſaceum: calefacientia autem ex medicamentis calefacientibus componenda; inter quæ ſimpliciſſimũ eſſe inquit, quod ex euphorbio præparatur, cuius deſcriptionem habetis & hoc loco, & 3. de comp. med. ſecundum genera cap. 4. Generaliter autem Gal. ad haſce affectiones probat ea medicamenta, quæ methodici μετασυγκριτικὰ, hoc eſt, ex alto euocantia appellabant: de quibus & priori lib. & frequenter, ſed accurate lib. 7. de comp. ſecundum genera tractatur.

Dolor

Dolor capitis ex vino meraciori prouenit, propterea quia ipſum caput vapori-bus, quandoq; etiam humoribus calida intemperie præditis repletur, idq; potiſſi-mum euenit, ſi caput natura calidum fuerit: namq; & ſine vini potione vapores iſti & humores ad caput facile & prompte ſolét ferri. Inſtituitur curatio ex duplici in-dicatione: altera vacuandi; ſi adhuc crudum vinum contineatur in ventriculo: quod præcipue fit per vomitum excitatum, aut aqua tepida, aut hydræleo: altera refrigerandi & repellendi, qualia multa ſunt medicamenta, roſaceum per ſe, & cum aceto, aut hederæ vel braſſicæ ſucco. *Duplex indicatio.*

Imo vero Galenus teſtatur folia braſſicę calida, macerata & capiti circum-poſita, naturaliter & occulta quadam proprietate ebrietati reſiſtere: de qua con-trarietate videatis Plinium lib. 17. cap. 24. & libr. 20. 9. Poſtea Galenus monet, in hoc dolore maxime ſtudendum victus rationi; qui ſit boni ſucci, facilis coctio-nis, &c. Inter quæ alimenta non eſt prætermittenda, neſcio quæ apparens repu-gnantia de palmulis: ſiquidem Galenus hoc loco iubet à palmulis abſtinere, cum doloré capitis poſſint afferre: paulo autem poſt, nimirum cap. de iis, qui ex ſtoma-cho capite dolent, palmulas, oliuas, vuas cum pane concedit. Nonnulli hanc repugnantiã ſoluunt ex Galeno cap. 2. de aliment. facult. cap. 26. qui ſcribit, palmu-las eſſe duplices, quaſdam ſiccas, quaſdam recentes, & inter eas non paruam dif-ferentiam extare: quare contendunt recentes, minime ſiccas capitis dolorem fa-cere. Sed fortaſſe hæc ſolutio nulla eſt, ſcribente Galeno, omnes palmulas in vniuerſum capitis dolorem facere. Ideo ego alia ratione reſponderem, in dolore ca-pitis ex ebrietate, in quo plurimi calidi humores & vapores ad illud deferuntur, iure Galenum palmulas prohibuiſſe, quod illæ reuera, conſenſu omnium Medi-corum, capiti aduerſentur: in dolore autem capitis conſentiente ventriculo eaſ-dem concedere, quod ſicut capiti ſunt inimicæ, ita conſtet apud omnes, eas ventriculo conferre, & illum roborare: huius quidem ventriculi veriſimile eſt Ga-lenum imprimis rationem habuiſſe. Sequitur de dolore capitis ex plaga aut ca-ſu. Galenus huius affectionis nullam aliam ſtatuit cauſam, quam inflammatio-nem, quæ quidem non ſolum ex plaga & caſu, ſed etiam ſine manifeſta cauſa, ex fluxione humorum fieri conſueuit. Si igitur dolor capitis proueniat ex vulnere aut contuſione, plures offeruntur ſcopi curationis: primus in vulnere: alter in contuſione: tertius in doloribus, qui quandoque conſiſtunt in ipſis ſolis percuſſis partibus, quandoque etiam ad vicinas partes extenduntur. In curatione autem cum nullum capitis vulnus careat periculo, quod Hippocrates primis verbis do-cet in libr. de vulneribus capitis, Galeno auctore principium curationis facere o-portet à ſectione venæ, niſi ætas id remedium prohibeat, & virtus vitalis debilis appareat. Quod ſi propter aliquod impedimentum non liceat venam incidere, cly-ſtere acriori vtendum eſt, partim vt vacuentur excrementa in inteſtinis contenta, partim vt fluentes humores ad caput reuellantur. Deinde pręſidiis ad inflamma-tionem accommodatis agendum eſt, quæ plurima ex Apollonio proponuntur; in quibus ille arguitur à Galeno, ac primo quod ſingulorum medicamentorum doſin prætermiſerit, qui, exempli gratia, acetum roſaceum iubet permiſceri, ſed vtriuſque menſuram non explicat. Quo loco habetis notabile Galeni præce-ptum, nempe affectionem indicare auxilia, quantitatem autem & propriam cu-iuſque auxilii differentiam indicari à parte laborante, ab ætate, temperie, facul-tate vitali, &c. Verum cæteris prætermiſſis vnicam partem laborantem conſi-dere-

Braſſica. *Repugnantia Galeni.* *De dolore ex plaga.* *Scopi.* *Regula practica.*

deremus. Si craſſa cerebri membrana fuerit denudata, vt exciſo oſſe frequenter euenit, ſolum roſaceum leuiter tepefactum vtiliter adhibetur, acetum autem contrarium eſt. Contra autem ſi ſana & integra exiſtente caluaria, velimus roſaceum ad membranam peruenire, tunc commode acetum permiſcetur, ſiquidem aceti vis in itinere ad profundam partem remittitur. Deinde reprehendit Apollonium, quod neque tempus vſus ſingulorum remediorum appoſuerit. Etenim quædam conueniunt medicamenta principio inflammationis; quędam in ſtatu, quædam in declinatione, quæ ſine maximo periculo confundi non poſſunt, vt docet Galenus hoc loco, & 6. de comp. med. ſecundum locos.

De dolore ſine manifeſtis cauſis.

Sequitur de dolore capitis ſine manifeſtis cauſis; tota autem hæc pars non aliud continet, quam varia Apollonii medicamenta, quæ ſigillatim à Galeno examinantur: qui illum reprehendit generaliter, quod varia & indefinita medicamenta proferat, adeo vt confundat calida frigidis, & quæ facultatibus vehementer inter ſe differunt. Deinde illum quoque particulatim arguit de nonnullis medicamentis: hæc autem omnia ſunt manifeſta. Poſtremo illum damnat de vſu Opii, quod in doloribus capitis confirmat apertiſſime nunquam conuenire.

Opium.

Poſtea Galenus incipit examinare dicta & remedia Archigenis, quem non vulgarem medicum appellat, aſſeritque omnia diligenter didiciſſe, quæ ad medicam ſpeculationem pertineant: ſed tamen addit, neque illum omni ex parte irreprehenſibilem eſſe. Quo loco notanda eſt præclariſſima ſententia Galeni, de hominis imbecillitate: difficile enim eſt, vt qui homo ſit, non in multis peccet, quandoque quædam penitus ignorando, quædam male iudicando, &c.

De dolore capitis ex Ventriculo.

Deinde Galenus examinat Archigenem de dolore capitis conſentiente ventriculo, & ſumma eſt, hunc dolorem euenire, ſi quando humor quiſpiam acris in ventriculo, & potiſſimum illius ore contineatur, quibus doloribus, ſi æger diutius famem tolerat, adhuc magis cruciatur, ſiquidem per inediam talis humorum malitia poteſt augeri. Pro curatione inprimis diſtinguendum eſt, vtrum humor vel in cauitate, vel in tunicis ventriculi contineatur: vtroque autem modo ægros oportet ſanari, nullis capiti adhibitis præſidiis, quandoquidem hic affectus capitis proprius non eſt, ſed ab humoribus malignos vapores excitantibus prouenit. Itaque ſi humores contineantur in cauitate ventriculi, vomitu protinus purgandi ſunt, aut aqua tepida, aut hydrelæo, vel quo ſimili. Si autem iſti humores contineantur in tunicis, hiera optime purgantur, cuius deſcriptionem proponit: de qua hiera cum alias tractauerit, id nunc ſit ſatis vos monere, Galenum hic affirmare, ſummam doſin hieræ eſſe ad ℥ j. minimam ad ℥ ß. quod manifeſte repugnat ipſi Galeno 8. de med. ſecundum locos. & 2. metho. ij. qui longe maiorem doſin conſtituit, vſque ad ℥ vj. Repugnat etiam experientiæ, quoniam frequentiſſime hoc tempore hiera exhibetur ad ℥ iiij. & plures: vnde cum res ſit plane abſurda, repugnetq; rei naturæ & ſenſibus, equidem cenſeo hunc locum eſſe deprauatum; quod ſpeciatim antiquus interpres confirmat, qui ſcribit perfectam doſim huius medicamenti eſſe ad ℥ viij. minimam ad ℥ iiij. neque ſane aliter repugnantia tolli poteſt.

Doſis hieræ.

Calida intemperies cum flatu.

Poſt hæc Galenus examinat dicta Archigenis de dolore capitis ex calida intemperie, cui ventoſus flatus coniungatur; in quo maiorem Archigenis diligentiam requirit, qui non explicat, an huiuſmodi flatus ex aliis partibus in caput deriuentur,

uentur, an in ipſo cerebro generentur, id quod Galenus conatur ſupplere. Igitur in huiuſmodi affectione plurima ex Archigene afferuntur, ſed ſatis confuſe. Galenus autem ex ſua methodo elicitis indicationibus docet, principio ſola repellentia conuenire: deinde repellentibus lenientia & concoquentia miſcenda eſſe: ac demum ad diſcutientia deueniendum eſſe, ita vt tranſacto principio paulatim repellentia detrahantur, donec medicamentum ad contrariam mixtionem deueniat illi, quam primam habuit, hoc eſt, vtplurimum quidem diſcuſſorium ſit & attenuatorium, minus vero leniens & concoctorium, minimum autem repulſorium.

Quibus poſitis indicationibus non facile eſt ſingula præſidia ad illas accommodate inuenire. Poſt hęc Galenus tria Archigenis communia præcepta conſiderat, ea vero ſunt: ſi malum augeatur integra cibi abſtinentia, ſectio venæ ex cubito, alui purgatio per validum clyſterem: de quibus hoc iudicium facit; in cauſis biliosis famem quam maxime noxiam eſſe: ſectionem venæ in pueris & ſenibus & debilitatis prætermittendam eſſe: clyſteria fore quam maxime opportuna, non ſolum ad vacuationem, ſed etiam ad reuulſionem, ſiquidem hæc non ſolum vacuant quæ in inteſtinis & meſaræo, ſed in ſima etiam parte iecoris continentur.

Capvt VIII.

De Cephalæa.

Galenvs mirabili methodo agit de Cephalæa: primũ de eſſentia, ſecundo de differentia, tertio de ſignis, quarto de curatione. Cephalæa eſt antiquus & rebellis dolor capitis, qui ex facili occaſione maximas habet exacerbationes, adeo vt æger neque ſtrepitum, neque vocem vehementiorem, neq; lumen ſplendidum, neque aliud id genus poſſit perferre.

Quidam ſentiunt veluti contuſionem & diſtenſionem eorum, quæ circa caput ſunt: nonnullis vſque ad radices oculorum dolor progreditur: dolores aliquando continui ſunt, nonnunquam habent exacerbationes & interualla, ſiue ordinata, ſiue inordinata, vt in morbo comitiali contingit: dolores quandoque membranas internas, quandoque membranam caluariam ambientem occupant. *Differentia.*

Signa ea ſunt: dolores cum grauitate humorum multitudinem ſignificant: cum mordacitate, aut vaporum aut humorum acredinem: cum pulſu, inflammationem: cum tenſione autem, ſiquidem tenſio fuerit ſine grauitate & pulſu, tenuis & ventoſi flatus multitudinem ſignificant. Si vero tenſio fuerit cum grauitate, humorum copiam inter membranas contentam, ſicut ſi fuerit cum pulſu, membranoſi corporis inflammationem ſignificant. *Signa.*

Demum dolores in ſuperficie capitis, membranæ os caluariæ ambientis affectionem, qui autem ſunt in profundo internarum membranarum, laborem ſignificant: etenim quotieſcunque affectio intra caluariam conſiſtit, tunc vſque ad oculorum radices dolores procedunt, propterea quod tunicæ oculorum ex cerebri membranis oriuntur, vt docet Galenus 11. de vſu partium.

Poſtea

Curatio. Poſt hæc Galenus inſtituit curationem: namque ſi dolor capitis proueniat propter humorum aut vaporum multitudinem, ſimulque totius corporis plenitudo coniungatur, ante omnia corpus vniuerſum vacuandum eſt: ſi vero veluti debile exiſtens caput, ad ſe eleuatos vapores & humores recipiat, oportet materiam in totum corpus reuellere, atque ita capiti mederi. Reuulſio multis modis fieri poteſt, per clyſteria, per frictiones, ligaturas, & ſimilia: interdum etiam ſanguinis detractione ex cubito. Hoc tempore irrigationibus repellentibus vtendum eſt: deinde præparatis humoribus & apparente coctione, corpus per hieram exacutam (inquit Galenus) purgandum eſt, quam quidem hieram exacutam ego interpretor, quotieſcunque validum aliquod medicamentum illi permiſcetur, ad quem modum Galenus teſtatur 1. libr. cap. 20. de Alopecia, ſi atra bilis ſit purganda, helleborum nigrum: ſi flaua bilis redundet, ſcammonium ſe aliquando permiſcuiſſe. Cæterum poſt totius corporis vacuationem, iam decet ad particularem vacuationem, & poſtremo ad roborationem capitis deuenire, ne in poſterum ipſum cerebrum tam facile repleatur, & noxios humores recipiat. Caput *Caput quot modis vacuetur.* ſpeciatim vacuatur aperta vena ex naribus, in fronte, poſt aures, per apophlegmatiſmata, errhina: corroboratur autem per medicamenta diſcutientia, quorum multa exempla ſubiiciuntur in Galeno. Quo loco notandum, quod tractans de apophlegmatiſmis, ita inquit: Nunc autem id tantum oſtendere commodum fuerit, quod hoc auxilium pituitæ infeſtantis eſt remedium, quemadmodum nomen apud Græcos indicat. Ex quibus verbis colligitur huiuſmodi medicamenta, ad illos tantum capitis affectus eſſe accommodata, quæ à pituita excitantur, & *Error practicantium.* ſuapte natura ſunt frigidiores. Vnde multi Medici arguendi ſunt, qui in quolibet capitis morbo, tametſi ille ex bile & calidiore ſanguine ortum habet, indifferenter apophlegmatiſmatis vtuntur, vbi tamen Galenus nunquam eorum meminit.

Perſea arbor. Secundo tractans de cataplaſmatis, mentionem facit arboris Perſeæ, quam ſcire vos conuenit plurimum ab illa arbore differre, quæ apud nos malus Perſica dicitur, vt mirum ſit, fuiſſe Marcellum Virgilium Florentinum, interpretem Dioſcoridis, & alios, qui aliter ſentiant: quibus ſaltem Dioſcoridis & Galeni teſtimonium debuit ſatis eſſe, qui de vtraque arbore, & Perſea & Perſica, ſub diuerſis particulis tradiderunt. De Perſea Galenus & hoc loco, & 1. de alimentis 36. In ſola, inquit, Alexandria arborem Perſeam vidi, quæ & ipſa magnis arboribus eſt annumeranda. Tradunt autem fructus apud Perſas adeo noxios eſſe, vt edentes interimant: qui tamen fructus in Aegyptum translati, commode & tuto comedun tur, ſicut poma & pyra.

Synapiſmi. Tertio, Archigenes ad dolores vehementer inueteratos probat ſynapiſmos & vſtionem: quo loco inquit Galenus, Medicos fere omnes in omnibus plurimum inueteratis affectionibus ad huiuſmodi medicamenta tanquam ad ſacrum anchorum confugere conſueuiſſe. Ego vero, inquit ille, cum intemperies quæpiam frigida & humida fuerit, aut per ſeipſam in partibus adſit, aut propter humorum frigiditatem orta ſit, ex ſynapi, ex thapſia, & ſimilibus medicamentis adhibeo, calidis vero & ſiccis non adhibeo. Quam eandem ſententiam repetit 6. de tuenda valetudine 9. Ac ſane hæc Galeni admonitio mihi videtur ad multos Medicos hoc tempore pertinere, qui in deſtillationibus & reliquis morbis capitis, qualiſcunque ſit intemperies, qualiſcunque ſit materia noxia, vel frigida, vel calida,

calida, ad cauteria familiariſſime, ac reuera vt ad ſacram anchoram confugiunt: quod mea ſententia ſine diligenti iudicio faciendum non eſt: quandoquidem ſi intemperies vel materia noxia fuerit calida, docet Galenus, perſuadet ratio, & confirmat experientia, & cauteria & omnia calida medicamenta non ſolum eſſe inutilia, ſed etiam pernitioſa. Poſtremo Archigenes quorundam medicamentorum mentionem facit, quæ per ſolam experientiam cognoſcuntur, & ſecundum quandam contrarietatem occultam efficacia ſunt, & vulgo amuleta dicuntur: quorum vſus etſi à Galeno non improbatur, tamen neque magnopere probatur, qui perpetuo remediis ſecundum medicam rationem traditis, magis fidere conſueuit. Alexander inter cæteros, huiuſmodi præſidiis mirabiliter delectatur. *De cauteriis.* *Amuleta.*

Capvt IX.

De Hemicrania.

Galenvs in hoc capite tractat curationem hemicraniæ, eadem fere methodo qua tradidit de Cephalæa. Namque primo declarat eſſentiam. Secundo, differentias & cauſas. Tertio, ſigna. Poſtremo indicationem: de quo morbo nihil dicam, partim quod omnia ſunt manifeſta ex Galeno: partim quod puto Cephalæam & Hemicraniam minime diuerſos affectus eſſe, ſed tantummodo in vna parte laborante differre: vnde certum eſt, quod Galenus quoque confirmat, eadem remedia vtrique affectui, & Cephaleæ & Hemicraniæ conuenire. Ex quo factum eſt, vt neque Archigenes, neque Aſclepiades, neque quiſpiam alius, voluerit ſeparatim de huiuſmodi medicamentis hemicranicis quippiam conſcribere.

Capvt X.

De Vertigine.

Plvra ſunt nomina apud Græcos, quæ ſecundum nonnullos vnam atque eandem vertiginis affectionē ſignificant, ex quibus eſt Herodianus in ſuo Onomaſtico Hip. qui mea ſententia decipiuntur. Namque vt illis concedatur, tria priora nomina idem ſignificare, vt patet 3. aphor. 13. 23. 31. 5. de locis aff. 8. 6. de tuenda val. 12. tamen vertigo apud Galenum dicitur, cum omnia circumagi videntur: quod ſi preterea tenebræ accedant, ita vt æger viſu priuetur, tunc compoſito nomine tenebricoſa vertigo dicitur. Latini vertiginem, barbari ſcotomiam appellant, quæ nomina ex propriis ſymptomatibus, nempe circumuerſione & tenebris, quæ per ea ſignificantur, originem habuere. Itaque vertigo ex communi omnium conſenſu, ſicut etiam definitur ab Auicenna, eſt, cum quis imaginatur quod omnia ſimul cum ſuo capite & corpore vniuerſo circumuoluantur. *Vertigo quid.*

Cæterum cum vertigo ſit res præter naturam, hæ autem triplices ſint, morbus, cauſa morbi, ſymptoma: quæritur ſub quo genere reponatur? Primum vero non eſt morbus, quia non eſt intemperies, non ſolutio continui, non mala compoſitio. Secundo, neque eſt cauſa morbi, cum nullus ab ea morbus efficiatur: itaque reſtat vt ſit ſymptoma. At vero cum ſymptomata ſint trium generum, actiones læſæ, excrementa immutata, & qualitates immutatæ, manifeſtum eſt non eſſe exiens immutatum, neque qualitatem: itaque erit actio læſa. Sed rurſum cum actiones ſint triplices: naturales, vitales, animales, neque

in præſentia lædantur actiones vel vitales, vel naturales, neceſſario ſequitur a-ctionem animalem læſam eſſe. Verum cum huiuſmodi actiones ſint triplices, quippe aliæ ad ſenſum, aliæ ad motum, aliæ ad facultates principes pertinent, dubium eſt, qualesnam actiones animales in vertigine lædantur? Reſpondent nonnulli, omnes animales actiones lædi, & cum nemo dubitet de facultate principe imaginatiua, aiunt præterea etiam lædi ſenſum viſionis & motus: quæ quidem actiones quandoque ſunt debiles, vt in ſimplici vertigine: quandoque abolitæ, vt in tenebricoſa contingit: in qua ęgroti neque vident neque pedibus conſiſtere poſſunt.

Sed iſti male ſentiunt, quoniam ad conſtituendam eſſentiam vertiginis non concurrit neceſſario læſio ſenſus & motus, ſed tantum imaginatio, quod omnia circumuoluantur, cui deinceps imaginationi læſio ſenſus & motus quandoque ſuccedit: quare huiuſmodi actiones potius ad nonnullas differentias vertiginis, quam generaliter ad vertiginem pertinent, ad quem modum Galenus 3. de criſ. ad finem, tradens indicia, quibus futuram criſim per vomitum poſſimus precognoſcere, inter alia ſigna hæc duo tanquam diuerſa nominat, obortas vertigines, & ea quæ oculis tenebroſis obiiciuntur: quod quidem diſcrimen habetur etiam in libro introductorio, Galeno adſcripto 13. in quo legitur, caligines oculis offuſas, & vertigines, cognata eſſe vitia morbo comitiali, ab eiſdem cauſis pendere, & eaſdem ſedes occupare.

Cum igitur in vertigine, mea ſententia, neque ſenſus læditur neque motus, reſtat læſionem eſſe in principe facultate: quæ cum ſit triplex, imaginatio, ratio, memoria, neque vlla appareat læſio vel rationis, vel memoriæ, concludendum eſt, læſionem eſſe in imaginatione. Poſtremo autem cum omnis actio tripliciter lædatur, vel ablate, vel imminute, vel deprauate, hic ſine dubio imaginatio non eſt abolita, non eſt imminuta, itaque erit deprauata.

An Vertigo ſit delirium. Sed hic ſtatim quęrat aliquis; Deprauata imaginatio apud Galenum de ſympt. differ. cap. 2. eſt delirium: Vertigo ſi eſt actio imaginationis deprauata, delirium eſt: ſi delirium, vel phrenitis, vel melancholia: quod vtrumque ab omni ratione & communi medicorum conſenſu videtur alienum: ex quo videretur concludendum, in vertigine imaginationem non lædi. Ego ad hanc difficultatem reſponderem, non quamlibet deprauatam imaginationem delirium eſſe, ſed tantummodo cum æger huic deprauatæ imaginationi aſſentitur. Exempli gratia, in ſuffuſione æger imaginatur muſcas, culices, & alia id genus, ſibi ante oculos circumferri: veruntamen quia ille huic deprauatæ imaginationi non aſſentitur, ſed intelligit id falſum eſſe, & hæc ſymptomata ex interna morbifica cauſa prouenire, propterea nemo vnquam dixit, ſuffuſionem delirium eſſe: etſi vero in vertigine omnia videntur circumuolui, cum ęger ſciat hanc viſionem falſam eſſe, ita habendum eſt, minime hanc actionem deprauatam ad delirium pertinere.

Error Altimari. Sed aduerſus hanc reſponſionem eſt Altimarus, qui capite proprio 17. ſcribit, hanc cognitionem vtrum imaginatio ſit vera, an falſa, minime ad imaginationem, ſed ad rationem pertinere, ac propterea ſatis eſſe, ſi imaginatio fuerit deprauata, quanquam æger ſuum aſſenſum non præbeat, cum doceat Gale-

nus

nus & omnes fateantur, ſingulas facultates principes ſeparatim poſſe lædi. Ego vero puto hanc rem ſe aliter habere, neque hominem, vtcunque deprauatam imaginationem habeat, delirare, niſi illi conſentiat, cenſeoque minime eſſe alienum à doctrina Ariſtotelis & Galeni, imaginationem ex iis, quæ illi offeruntur, nonnulla apprehendere vel non apprehendere, varia componere, etiam impoſſibilia, vt aureos montes &c. atque illis vel aſſentiri, vel non aſſentiri. Verum quoniam ad accuratam tractationem huius rei opus foret de propriis facultatum principum operationibus ſermonem habere, quæ diſputatio à noſtro inſtituto nos auerteret, vnico exemplo Theophili Medici ero contentus, quod eſt apud Galenum de ſympt. differ. 3. qui cum alioqui prudenter ſe gereret, & interrogaret, & ad interrogata reſponderet, præſentesque exacte cognoſceret, tamen quoſdam tibicines angulum cubiculi in quo decumbebat, occupaſſe, & aſſidue canere & pulſare arbitrabatur, & putabat ſe illos videre, alios quidem ſtantes, alios vero ſedentes, qui neque interdiu neque noctu vnquam quieſcerent, vnde aſſidue clamabat, illos debere eiici. Cum Galenus hac in parte doceret, delirium vel in ſola imaginatione, vel in ſola ratiocinatione, vel in vtriſque conſiſtere, hoc Theophili exemplum proponit, tanquam delirii quod ad ſolam imaginationem pertineat: quæro igitur, vtrum Theophilus huic deprauatæ imaginationi aſſenſum præbuerit, nec ne? atque illud nulla ratione poteſt negari: alioquin enim non clamaſſet illos eſſe eiiciendos: præterquam quod Galenus ſcribit, Theophilum poſtquam perfecte conualuit, cætera omnia nouiſſe, quæcunque ſinguli eorum, qui eum viſitauerant, aut dixiſſent, aut feciſſent, atque ſpeciatim imaginationis de tædio tibicinum meminiſſe. Quod ſi Theophilus, licet huic deprauatæ imaginationi aſſenſus fuerit, vnam tantummodo habuit deprauatam imaginationem, incolumi permanente ratiocinatione, plane Altimari opinio videtur imbecilla, qui contendit huiuſmodi aſſenſum ad rationem pertinere.

Quoniam vero diximus vertiginem ſymptoma eſſe, &c. atque omnia ſymptomata pendeant à ſuis morbis, quæritur poſtremo loco, qualisnam ſit morbus à quo vertigo originem habeat? de qua dubitatione paulo poſt verba faciam. *Quæſtio.*

Differentiæ vertiginis ſunt plurimæ, & prima à modo affectus: namque nonnullis omnia videntur titubare & tremere, nonnullis circumuolui, nonnulli tenebris offunduntur, & viſionem perdunt, nonnulli nequeunt pedibus inſiſtere, ſed niſi ſuffulciantur, cadunt. *Differentia I.*

Secunda eſt differentia à modo generationis: namque vertigo alia propter internas, alia propter externas cauſas generatur: alia capite primum laborante, alia ventriculi ore conſentiente fieri ſolet: cuius differentiæ, referente Galeno, 3. de locis aff. 8. Archigenes quoque mentionem facit. *II.*

Tertia eſt differentia à tempore: ſiquidem vertigo alia eſt continua, atque hæc vtplurimum fit capite primum laborante: alia eſt interpolata, quæ ex conſenſu aliarum partium plerunque prouenit, Galenus 3. aphor. 17. Alia eſt recens, alia antiqua; atque hæc antiqua ſolet frequenter homines ad epilepſiam & apoplexiam deducere. *III.*

Cauſa Vertiginis.

Quarto ſunt differentiæ à cauſis, de quibus accurate agendum eſt. Ac ſane ſicut ex vna parte conuenit inter omnes, proximam & immediatam cauſam non aliam eſſe, quam inæqualem, turbulentum, & inordinatum motum, cum humorum, tum ſpiritus, qui in cerebro continentur, quam vnicam cauſam Galenus præclare explicat tertio de locis aff. 8. ita altera ex parte, de cæteris cauſis quæ huiuſmodi motum poſſunt excitare, plerique vehementer diſſentiunt. Galenus has cauſas videtur referre in materiam calidam, nempe vaporoſum calidumque elatum ſpiritum: contra Paulus libr. 3. 12. in frigidum & glutinoſum humorem, occupantem cerebrum. Hippocrates quoque in materiam frigidam videtur inclinare, dum ſcribit 3. libr. aphor. hunc morbum & ſenilis ætatis, & hyemis proprium eſſe. Rhaſes vtramque cauſam, & calidam & frigidam attingit. Demum Auicenna inquit, materiam vertiginis quandoque eſſe choleram, quandoque phlegma: melancholiæ & ſanguinis non meminit, quos tamen duos quoque humores non prætermiſit capite ſequenti, vbi non ſolum choleræ & pituitę, ſed etiam ſanguinis & melancholiæ ſigna recenſet. Ego vero cenſeo, quoſcunque morbos, quoſcunque humores, quaſcunque cauſas, ſiue internas ſiue externas, vnde multi vapores ſpiritusque flatuoſi poſſunt vel in capite generari, vel ex aliis partibus ad illud tranſmitti, atque id præſtare, vt in circuitu, aut alio ſimili inordinato motu moueantur, hæc omnia vertiginis cauſas, vel proximiores, vel remotiores ſtatuendas eſſe.

Primum igitur cauſæ externæ quæ poſſunt cerebrum conturbare, humores exagitare, ſpiritus inordinate mouere, ſunt: ictus capitis, ictus dorſi, calor Solis, aſpectus rerum inferiorum ex loco ſublimi, res quæcunque circumuoluuntur, & alia id genus.

Quod autem ad cauſas internas, ſi loquamur de capite primo laboranté, hæc ex omni intemperie, vna excepta ſicca, ex qua forte nulli vapores poſſunt eleuari, ſiue ſimplici, ſiue compoſita, ſiue cum materia, ſiue ſine materia, poteſt originem habere. Intemperies calida facile poteſt vapores & ſpiritus mouere, frigida cõſtringit, neque permittit vapores exhalare, vnde cum per obſtructos meatus cerebri illis non pateat exitus, tunc mouentur in gyrum: intemperies humida membrum maxime labefactat, & conſenſu omnium plurima generat excrementa, ex quibus plurimi quoque vapores eleuantur: ſic ſinguli humores hoc ipſum præſtant; vt placet Auicennę.

Vertigo per conſenſum.

Sin autem loquamur de vertigine per conſenſum aliarum partium, huiuſmodi humores & vapores vel tranſmittuntur à toto corpore; ſicut euenit in futura criſi per fluxum ſanguinis narium: hoc enim tempore illi impetuoſe in caput efferuntur, mouentque ſpiritus, & vertiginem efficiunt: vel illi tranſmittuntur à determinata parte, & cum nulla propemodum ſit pars noſtri corporis, quæ non in conſenſum poſſit caput deducere, & vertiginem facere, tamen præ cæteris duæ ſunt, ventriculus, & vterus in mulieribus: quæ duæ partes hac in re inſignem habent prærogatiuam, ſiquidem ex vtriſque facillime & frequentiſſime noxii fumi & vapores eleuantur & aſcendunt in caput, vnde ſpiritus in gyrum vertuntur, mouentur, & vertigines fiunt: quo quidem malo mulieres ſpeciatim ſolent laborare, ſi illis menſtrua purgatio, vel longe magis & deterius, ſi ſemen detineatur. Veruntamen de hac vertigine ex conſenſu vnum notandum eſt, ex Galeno 3. de locis affect. 8. etſi caput per conſenſum alte-

alterius partis laborat, tamen mala quæ fiunt, ipſius capitis propria cenſenda eſſe: & hæc de differentiis vertiginis.

Ex iis vero quæ diximus de cauſis, facilis eſt reſponſio ad eam dubitationem, de qua ſupra, qualiſnam morbus cauſa vertiginis, quam ſymptoma eſſe diximus, ſtatuenda ſit. Namque reſpondeatis, proximam cauſam huius ſymptomatis eſſe morbum in mala compoſitione, nempe obſtructionem, quę ex flatuoſis vaporibus & ſpiritibus perficitur: ſed neque deeſſe alios morbos, ex quibus huiuſmodi vertigines oriuntur, capite primũ quidem laborante inæqualem cerebri intemperiem: per conſenſum autem, intemperiem ventriculi, vteri, & aliarum partium, ex quibus noxii illi vapores & humores eleuantur, & ad ipſum caput tranſmittuntur. *Reſponſio ad ſuperiorem quæſtionem.*

Signa pathognomonica quę in vniuerſum vertiginem indicant, non ſunt longius inquirenda, cum ægris referentibus & ſenſibus fiant manifeſtiſſima. Pariter ſigna differentiarũ, ex modo affectus, ex tẽpore, de ægris & accidentibus facile intelliguntur: omnia circumagi & rotari videntur, ægri non poſſunt inſpicere ea quæ velociter mouentur in gyrum, quandoque oculis tenebræ offeruntur, interdum illi cadunt, & ſimilia fiunt; quorum omnium facile eſt rationem reddere: etenim cum facultas animalis ſimul cum ſpiritibus per neruos ad inſtrumenta ſenſuum, & cæteras partes tranſmittatur, neceſſario ſequitur, ex turbulenta & inordinata motione ſpirituum talem facultatem animalem, quæ ad ſenſum & motum pertinet, vitiari & labefactari. Poſtremo neque ſigna ex cauſis habent difficilem inquiſitionem. Cauſæ externæ ſunt manifeſtiſſimæ: quatenus vero pertinet ad cauſas internas, ſi fuerit intemperies calida, caliditas ad tactum percipitur, ægri faciem & oculos rubeos habent, iuuantur & gaudent rebus refrigerantibus: præceſſere quæ potuerunt & corpus & caput calefacere. Si fuerit intemperies frigida, contraria ſigna apparent, frigiditas ad tactum percipitur, ægri colorem albidiorem habent, iuuantur à calidis, præceſſere refrigerantia, victûs ratio, aer & cætera id genus: quod item de intemperie humida ſtatuendum eſt. Si intemperies fuerit ſimplex ac ſine materia, in capite nulla erit grauitas, neque per os, per nares, vel alias partes plurima exibunt excrementa. Si vero intemperies fuerit cum materia, quæ ſigna traduntur ab Aui. cum ſanguine: adeſt tenſio venarum, caliditas & rubedo oculorum, totius corporis grauitas, ſomnus, laſſitudo, pulſatio: cum bile erit caliditas capitis ſine grauitate, vigilię, excrementa bilioſa: cum pituita, capitis grauitas, difficultas motus, ſomni profundi, facies albidior, excrementa alba, pituitoſa: cum melancholia ſunt vigiliæ, ſomni perturbati, cogitationes melancholiæ, excrementa ſubnigra. *Signa.* *Intemperies calida.* *Intemperies frigida.* *Signa intemperiei cũ materia.*

Verum ante omnia intelligenda ſunt indicia, diſtinguentia vtrum vertigo ſit capite primum laborante, an per conſenſum aliarum partium. Signa capitis primum laborantis tradita ſunt à Galeno ex Archigene 3. de locis aff. 8. etenim tunc præceſſit dolor capitis, grauitas, læſio olfactus, guſtus, aurium ſonitus, ac tandem neque ventriculi, neque alterius inferioris partis vitia apparent. Quod ſi econtra nulla capitis affectio, nullæ ſenſuum querelæ præceſſerint, appareant autem læſiones vel. ventriculi, vel aliarum partium inferiorum, tunc vertiginem per conſenſum fieri putandum eſt. *Signa vertiginis per ſe.* *Per cõſenſum.*

Signa autem conſentientis ventriculi ex eodem Galeno & Archigêne tradita

ſunt, præcedens nauſea, ſtomachi morſus, proſtrata appetentia, debilis tardaque concoctio, & ſimilia.

Signa conſentientis vteri ſunt, præcedentes peculiares illius morbi, abortus, præfocatio, retentio menſtruorum & ſeminis.

Demum conſenſus cordis, iecoris, ac forte aliarum partium, facile poſſunt intelligi ex ſignis, quæ affectus omnium earum partium ſolent comitari.

Curatio. In curatione memoria ſunt repetenda quæ diximus ex Galeno in arte medica: in qualibet ægritudine, quæ ex fluxione humorum originem habet, quatuor nobis ſeſe offerre indicationes; vacuationem totius corporis: reuulſionem: repulſionem: & diſſolutionem materiæ quæ remanet, ac corroborationem partis: quæ omnes indicationes ad noſtram vertiginem debent accommodari.

Prognoſtica. Sed primo ſciendum, hunc morbum diuturnum ac difficilem eſſe, de quo ſcribit Galenus 3. aphor. 17. quod proximus ſit epilepſiæ & apoplexiæ, & vtrumque hunc morbum præcedat: præ cæteris autem in ſenibus difficilior & periculoſior exiſtit.

Vena ſectio an conueniat. Cæterum ex prima indicatione id primo quæritur, vtrum liceat venam ſecare, necne? Plerique omnes ab hoc remedio abhorrent, partim quod ſectio venæ commouet humores & ſpiritus, quos alterà ex parte expedit quieſcere; partim quod redundat materia pituitoſa, quæ à natura ſanguinis eſt aliena. Ego vero aliter cenſeo, putoque hoc remedium non ſolum vtile, ſed etiam neceſſarium eſſe: quod inter cæteros confirmat Auicenna per hæc verba: Phlebotomia eſt optima in curatione omnium ſpecierum vertiginum materialium. Et quatenus ad primam eorum rationem, ego illam non ſatis intelligo: etſi enim ſecta vena mouentur humores & ſpiritus, tamen vtrique, & ſpiritus & humores ducuntur ex parte laborante, adeo vt veriſimile & neceſſarium ſit, illos qui remanent in capite, facilius quieſcere, minime agitari & moueri, & ad naturale inſtitutum redire. De altera autem ratione iam ſæpe diximus, ac ni fallimur, demonſtrauimus, indicationem mittendi ſanguinem ſimpliciter nunquam ſumi ab humoribus: quare ſi vertigo fuerit magna, conſentientibus cæteris, perpetuo vena ſecanda eſt, ſicut ſecat Galenus in lethargo & aliis morbis id genus, quicunque ab humore frigidiore oriuntur. *Quæ vena ſecanda.* Sed quænam vena ſecanda eſt? Reſpondent omnes, ſecandas eſſe venas ſuperiores, vel cephalicam, vel baſilicam, vel mediam: ego autem cenſeo cum Galeno diſtinguendum eſſe, vtrum æger reuera in præſentia laboret vertigine, & curatione indigeat: quo tempore venæ ſuperiores in brachio, quæ velociter & copioſe ex toto corpore & capite ſanguinem detrahunt, videntur inferioribus anteponendæ: an potius æger vertigini aliquando obnoxius eſſe ſoleat, ita vt potius præcautione, quam curatione indigeat: tunc enim ſecta vena in cruribus, vt quæ fluentes humores reuellere, & ad partes contrarias trahere poteſt, venis ſuperioribus anteponenda eſt. Sic enim dicit Galenus in libr. de ſang. miſs. 19. Podagricos ex cubito, comitiali morbo & vertigini obnoxios potius ex cruribus vacuandos eſſe. Pariter ſi hæmorrhoides vel menſes in mulieribus retenti fuerint, propter quam cauſam frequenter omnes in vertiginem incidunt, venæ inferiores ſecandæ ſunt.

Quan-

Quantitas ſanguinis, ſumpta indicatione à redundante humore frigido, ſit moderata, neque ille ſemel & copioſe, ſed per interualla & congrua menſura mittendus eſt, cum ægri ex facili occaſione concidant, quod ex Archigene & Poſidonio notauit Aetius lib.6.cap.7. *Quantitas ſanguinis.*

Verum præter has præcipuas venas, neque alienum fuerit à ratione venas quoque particulares, aut frontis, aut narium, aut poſt aures, vel cum ferro, vel cum hirudinibus aperire: etſi hæc potius ad deriuationem & propriam capitis vacuationem pertinent, ad quam non licet ſine generali præcedente vacuatione deuenire. Deinde Galenus 3. de locis affect. 8. ſectionis quoque arteriarum poſt aures mentionem facit, de quibus pariter Aetius, Paulus, Auicenna, & omnes loquuntur. Pro quo ſciendum eſt, veteres admodum familiariter arteriarum ſectione vti conſueuiſſe, quæ operatio hoc tempore non fit, quod fortaſſe euenit ea cauſa, quod illi habuerint chirurgos & miniſtros peritiores. Modus autem inciſionis debet eſſe, vt totæ per tranſuerſum incidantur, vt docet Galenus in libr. de ſang. miſs. ad finem. *Sectio arteriarum.*

Cum enim alioquin aperta arteria vel difficulter, vel nulla ratione poſſit ſanari, nec ſanguinis fluxio cohiberi, vt diffuſe monſtrat Galenus 5. meth. 7. ſi tota arteria per tranſuerſum incidatur, reuulſis vtrinque ambabus partibus diſſectis, vna ſurſum, altera deorſum, quieſcit, ac ſanguinis fluxio ſiſtitur, vulnusque obducta carne & cicatrice curatur. Vnde Medici, eodem Galeno auctore de ſang. miſs. & 13. metho. ad finem, in fluxionibus oculorum, in diuturnis doloribus, in aliis rebellibus malis capitis, arterias quæ ſunt in fronte, temporibus, & poſt aures, ſolebant ſecare: imo vero Galenus vbique diligentiſſimus nos rationem docet, qua poſſimus intelligere, quales nam arteriæ in caput noxios humores & vapores deferant, ac propterea inciſionem requirant, qui ſcribit: Oportet autem de raſo capite &c.

Ad noſtram vertiginem redeundo, ſciendum eſt ex Galeno 2. de locis affect. minime in omni vertigine arteriarum ſectionem iuuare, ſed tantummodo in ea ſpecie, in qua vaporoſus calidusque ſpiritus in capite per ipſas defertur, quanquam neque etiam omnes ii ægroti huius ſectionis beneficio ſanantur: & reddit rationem, propterea, quia per alias internas arterias, longe maiores, quam ſint arteriæ aurium, ſæpenumero vapores aſcendunt & caput replent: quare in cæteris ſpeciebus vertiginis, quę vel propter intemperiem cerebri, vel aliter contingunt, hoc remedium reiiciendum eſt.

Quod ſi propter aliquod impedimentum non liceat venam ſecare, tunc ad ſcarificationes malleolorum, ad clyſteria acria, & ad alia reuulſoria præſidia veniendum eſt. Ante ſectionem venæ, ſi id ferat occaſio, aluus lenienda eſt vel clyſtere, vel leuiore aliquo medicamento, inter quę optima forent, mel roſaceum ſolutiuum, caſſia cum hiera, &c. Vt.

℞ *Mel. roſ. ſol.* ℥ iiij. *Lenient.*
Decoctionis betonicæ parum, M. & *fiat potio.*

In bolo.

℞ *Flor. caſſiæ* ʒ vj.
Specierum hieræ ſimplicis. ʒ iij. M.

Hoc tempore aliæ duæ ſuccedunt indicationes, repellendi & reuellendi fluentem materiam ad caput. De reuulſione nemo dubitat, atque de iis ſæpe dixîmus: verum de vſu medicamentorum repellentium dubium eſt. Namque in materia frigida ea non videntur conuenire, præterquam quod videtur periculum iminere, ne talia medicamenta adhuc magis humores & vapores in capite commoueant. Sed reſpondeatis, quamlibet materiam omnino repellendam eſſe; quæ clara eſt ſententia Galeni 13. method. Et quanquam huiuſmodi præſidia repellentia aliquo incommodo non careant: tamen longe maiorem vtilitatem afferunt. Et ita Rhaſes & Aetius vtuntur oxyrhodino, quod tamen in vertigine pituitoſa, non ita frigidum mihi probaretur. Sit exemplum.

An repellētia conueniant.

℞ *Olei roſati completi.*
Olei chamomælini completi ana ℥ ij.
Aceti ℥ ß. *Miſc.*

Poſt hæc de purgatione totius corporis cogitandum eſt: ſed ante purgationem illa medicamenta ſunt exhibenda, quę materiam noxiam attenuare, incidere & coquere poſſunt: ſic enim purgatio feliciter procedit.

℞ *Melli roſ. colati.* ℥ j.
Oxymellis ſimp. ℥ ß.
Decoctionis betonicæ
Hyſſopi ana ℥ iiij. *Miſc.*

Purgans.

Purgantis exemplum.

℞ *Electuarii diaphænicon.* ℥ ß.
Mellis roſ. ſolut. ℥ iiij.
Decoctionis ſupra ſcriptæ q. ſuf. M.

Et quoniam in frigido atque frequenter rebelli humore vnica purgatio non ſufficit, conuenit à leuioribus ad valentiora progredi. Exempli gratia, pro concoquentibus, ad ſyrupum de ſtæchade, de betonica compoſitum, ad decocta origani, pulegii, chamædryos: ad hieram diacolocynthidos, ad pilulas cochias &c. Purgato corpore vniuerſo, ad propriam purgationem capitis deueniendum eſt, quoniam iam ſupra diximus, caput potiſſimũ dupliciter purgari, per os & nares, quæ duæ partes, vt docet Galenus 9. de vſu partium. 1. quaſi duo ampli riui & canales à natura ſunt inſtituti, quibus multa & ſenſibilia excrementa purgarentur: idcirco medicamentis ad vtramque rationem accommodatis vtendum eſt. De iis quæ purgant per os, & duplicia ſunt, maſticata & gargariſata, nemo dubitat: & parari poſſunt maſticatoria ex pipere, gingibere, pyrethro, maſtiche: gargariſmata ex decocto origani, hyſſopi, calamenthi, vt ſupra diximus. Errhina nonnullis ſunt ſuſpecta, & ratio, quoniam timent, ne ea motione humores & ſpiritus contenti in cerebro, adhuc magis moueantur. Sed tamen reſpondeatis, hæc quoque medicamenta, ſi opportune adhibeantur, nempe poſt commu-nem & propriam capitis vacuationem, conferre, neque vllum periculum afferre poſſe. Et ita nec Aretinus medicus vetuſtiſſimus, neque Paulus, nec Aetius, ab vſu eorundem prorſus abſtinuerunt.

Maſticatoria.
Gargariſmi.
An errhina conueniant.

Vacuato vniuerſo corpore & capite, reuulſa & repulſa materia, ex poſtrema indicatione ad illa medicamenta deueniendum eſt, quæ pertinēt ad diſcutiendam mate-

materiam in capite,atq; illud roborant. Hæc medicamenta ſunt duplicia: partim interna, vt conſerua Roriſmarini, betonicæ, ſaluiæ, ſtæchados: diambra, diacymi- num, diacalamenthum, theriaca, mithridatium, & ſimilia: partim ſunt externa, vt odoramenta ex nigella, maiorana, ex caſtoreo: inunctiones ex oleo rutaceo, laurino, liliorum alborum. Lotiones ex decocto pulegii, hyſſopi, calamenthi, ſerpilli, radix ireos &c. Multi in hoc caſu non audent vti embrochis & ſtillicidiis, qui timent ne ita cerebrum magis concutiatur, & ſpiritus in eo contenti magis perturbentur, atque inordinate moueantur: ſed tamen ſicut proxime diximus de errhinis, ſi tempore opportuno adhibeantur, puto hæc quoque præſidia conue- nire, & magis poſſe prodeſſe quam obeſſe. *Roborantia caput.*

At vero inter cætera præſidia duo ſunt principalia pro hac indicatione, quę hoc tempore nobis ſunt familiaria: alterum ſunt aquæ thermarum, quarum vſum iam experientia eſt confirmatum, eſſe ſaluberrimum; quæ quidem aquæ admini- ſtrantur & pro potione, & pro capitis lotione & ſtillicidio. Quod ſi huiuſmodi a- quis naturalibus careamus, nos docet Galenus 1. de ſimpl. med. facul. 2. illas poſſe artificio præparari, in communi aqua decoquendo ſal, ſulphur, alumen, & ſimilia, quæ in aquis naturalibus redundare conſpiciuntur. *An ſtillicidia conueniant.*

Alterum præſidium, fuerant apud antiquos nonnulla medicamenta, quæ vehementer calefaciendi, ſiccandi atque arendi vim habent, ea dropaces, acopa, & ſynapiſmos appellabant, quibus familiariter vtebantur, cum ad alias corporis partes, tum maxime ad ipſum caput, vt dicit Galenus 5. metho. 13. 14. 6. de tuenda val. 9. ſed hæc medicamenta, eorumque vſus apud nos iam abolitus eſt, pro qui- bus medici noſtri vtuntur cauteriis, de quorum opportuno vſu iam ſupra diximus tractantes cephalæam, vbi eorum inſtitutum improbauimus, qui ſine vlla diſtin- ctione, & indiſcriminatim in qualibet intemperie & materia illis vtuntur. Hæc medicamenta, ſeu cauteria, ſeu qualiacunque fuerint, id præſtant, vt materiam in capite contentam ad partes externas trahant, & diſcutiant, necnon caput calefa- ciant, ſiccent, & roborent: familiariſſime autem ad commiſſuram coronalem, quandoq; etiam ad occiput ſolent apponi. *De cauteriis.*

Victus ratio ſit moderate calefaciens, atque extenuandi & incidendi vim ha- beat: itaque ſalſa, acria, aceto condita, cappares, oliuæ, carnes auium ſicciorum, & ſimilia conueniunt. Potus ſit mulſa, ex medico cinnamomo vel ſaluia præparata: vinum non conuenit, niſi in declinatione: ægri caueant à vehementioribus moti- bus, à vigiliis, & omnibus perturbationibus animi. *Victus ratio.*

Rhaſes primum ponit ſigna vertiginis ex ſanguine: circularem motum rerum externarum, tenebras oculorum, cęſum, faciei & oculorũ roborẽ, venas q̃ ſunt poſt aures tumeſcentes. Deinde illius curationem inſtituit per ſectionem venarum poſt aures; per cucurbitulas collo & tibiis applicatas: quod ſi prædictæ venæ non ita apparuerint, & facies rubra fuerit, tunc iubet ſanguinem ex cephalica vel baſi- lica mittendum eſſe. Præterea inſtituit oxyrhodinum ex oleo roſato & aceto, ac poſtremo purgationem per myrobalanas citrinas &c. Hæc ſumma eſt curationis Rhaſis vertiginis ex ſanguine; in qua nonnulla notanda, ac primum quatenus ad ſigna, hæc non vertiginem communiter, ſed vertiginem tenebricoſam demon- ſtrant. Quatenus ad curationem, primum nonnulli putant Rhaſem voluiſſe, venas poſt aures in ipſa acceſſione ſecandas eſſe, quod præceptum cum plane abſurdum *Expoſitio Rhaſis.*

D 5 videa-

videatur, conantur ea ratione tueri, ſi acceſſio diuturna fuerit. Verum mea quidem ſententia id ex Rhaſi non videtur colligi poſſe; ſed vtcunq; ſit, ego puto, in acceſſione vertiginis, ſiue ea breuis, ſiue diuturna fuerit, nullo modo ſectionem venæ conuenire, præterquam in declinatione: cuius quidem decreti illa mihi ratio ſufficiat, quod ægroti illo tempore, etiam Galeni teſtimonio 2. prorrhet. 38. habeant vires debiliores, quam vt ſectionem venæ, purgationem, vel aliud forte medicamentum ferre poſſint. Sed in eo Rhaſis defendi non poteſt, cum velit primum venas poſt aures ſecandas eſſe, quæ, ex decreto Galeni & omnium rationalium medicorum, nonniſi poſt generalem corporis vacuationem ſecari debent. Nonnulli eum quoque arguunt eo, quod ex eiuſmodi venis ſanguinem detrahat, quas nemo in vertigine ex veteribus aut recentioribus vnquam ſecuit; cum omnes arterias tantum eſſe ſecandas velint. Sic cucurbitulæ ad collum poſitæ minime ſtatim in principio, ſed poſt communem vacuationem conueniunt: ad crura autem appoſitæ, quouis tempore videntur conuenire, cum habeant inſignem vim reuellendi, & ad ſectionem venæ proxime accedant.

In Rhaſim animaduerſio.

Vitio partis.

Sed neque illud prætermittendum eſt, quod ſi vertigo proueniat ex vapore, qui ab aliqua determinata parte eleuetur, & in caput feratur, eam partem fore adurendam: quod maxime rationi conuenit, & ſimile eſt iis quæ à Galen. tradita ſunt 3. de locis aff. 7. de puero epileptico, qui dicebat veluti auram frigidam ſe ſentire, quæ ex tibia initium faceret, atq; ſimul ad ceruicem & caput aſcenderet. Secundo loco Rhaſes tractat de vertigine per conſenſum oris ventriculi, non ex flaua bile, ſed ex cruditate & pituita. Signa ſunt: nulla rubedo in facie, ſubuerſio ſtomachi, & nauſea. Curatio perficitur primo per vomitum, qui optimus eſt, dummodo ſine magna violentia poſſit prouocari, ex Gal. 11. metho. 9. Deinde Rhaſes exhibet pilulas cochias, quæ tamen laboranti ventriculo non ita videntur conuenire: ſiquidem eſt periculum ne maior excrementorum copia ad ventriculum trahatur: quare ſatius fuerit, more Galeni, ſolam hieram exhibere.

Poſtremo Rhaſes tractat de curatione vertiginis ex pituita, capite primario laborante. Signa ſunt, nulla indicia caliditatis, nulla ventriculi ſubuerſio neq; nauſea. Curatio fit per pilulas cochias, caputpurgia, &c.

CAPVT XI.

De Phrenitide.

PHRENITIS inter eos numeratur affectus, qui, vt ſcribit Galenus 2. metho. 2. & confirmat Auic. à ſymptomate, nimirum delirio nomen accipiunt: ſiquidem in phrenitide mens perpetuo læditur: ex quo factum eſt, ſicut docet Galenus 5. de locis aff. 3. vt veteres Medici inferiorem thoracis partem phrenas, hoc eſt, mentem nominauerint, propterea quod hac parte phlegmone laborante, ægrotis intelligentia læditur. Auicennæ in ſua lingua carabetus & Sirſen calidum dicitur. Quid ſit phrenitis, declarat Galenus ex communi hominum notione 1. prorrhet. 4. ſiquidem omnes mortales phrenitim eam affectionem appellant, in qua phrenas, id eſt, mentem vidēt læſam eſſe, quam etiā aliter & νοῦν & διάνοιαν appellant. Ex huiuſmodi autem notione facile eſt exactam phrenitidis eſſentiam inuenire: etenim cum phrenetici delirent, vt caput laboret neceſſe eſt, in quo ſatis conſtat principes animæ facultates, ad quas delirium pertinet, ſedem ſuam habere. Facultates principes

Quid ſit phrenitis.

apud

apud Galenum tres ſunt, imaginatio, ratio, & memoria, &c. Ariſtoteles aliter ſentit: itaque delirium vel in vna, vel in altera, vel in omnibus poteſt conſiſtere. Sciendum autem ex Galeno de ſympt. diff. 3. actiones principum facultatum, ſicuti reliquas, tripliciter lædi: ſic imaginatio funditus tollitur in caro & catalepſi: imminuitur in comate & lethargo: deprauatur in delirio. Ratiocinatio tollitur in dementia: deficit in ſtultitia & fatuitate: deprauatur in delirio: hæc eadem tria ſymptomata memoratrici actioni quoque contingunt: in phrenitide actiones principes non plane tolluntur, non minuuntur, igitur deprauantur. Et ſi quis quærat, quamobrem in phrenitide actiones principes deprauentur, Galenus tertio de ſimp. cauſis 1. communem tradit methodum inueniendi omnes cauſas, quæ facultatibus noxam inferunt: nempe cognitioné modi, quo per ſanitatem ſuas actiones perficiebant: vnde cum Galenus doceat, & principes & cæteras, actiones ſuas perficere propter temperiem partium, quæ ad ſingulas actiones ſunt accommodatæ, in phrenitide vt cerebrum aliqua intemperie laboret neceſſe eſt: intemperies eſt vel calida, vel frigida, vel humida, vel ſicca: ſed cum tres poſteriores magis imminutas & torpidas reddant operationes, idcirco Galenus concludit, deliria & omnes deprauatos motus principis facultatis à mordacibus & acribus humoribus, qualis eſt flaua bilis: interdum à calidiori cerebri intemperie proficiſci, 2. de ſymp. cauſis ad finem: ex quibus tamen deprauatis motibus excipit melancholica deliria, quæ ſola frigidiorem humorem pro cauſa habent. Verum cum iſti humores poſſint vel firmari in cerebro, & inflammationem efficere, vel non firmari, ſed tantummodo in cerebro redundare, quæritur, vtrum in phrenitide humores ſint firmati, & inflammationem efficiant, necne? Præterea cum intra cranium non ſolum ſubſtantia cerebri, ſed etiam membranæ illud circundantes contineantur, ſecundo loco quæritur, vtrum ſubſtantia cerebri, an membrana vna vel altera, vel ſimul omnes partes, inflammatione laborent? Potiſſimum vero dubium eſt de ſubſtantia cerebri, quam nonnulli contendunt nullo modo poſſe inflammationem contrahere: de qua re habetis differentiam Conciliatoris 96. Iſti autem duplici ratione potiſſimum nituntur. Altera ex molli & laxa ſubſtantia cerebri: ſiquidem quæ vehementer ſunt vel dura, vel mollia, alienam ſubſtantiam non poſſunt in ſe recipere, quare neque poſſunt inflammari. Altera eſt ratio, quod cerebrum nullis venis & arteriis præditum ſit, cum omnino videatur album, ac fere ſine ſanguine: quod ſi caret ſanguine, neq; inflammationi obnoxium eſſe poteſt. Nam vt docet Gal. inflammatio fit ex ſanguine influente in venas & arterias, primum quidem magnas, deinde paruas, ac poſtremo in exiguas cauitates: vbi vero venæ & arteriæ deſunt, ibi non poteſt eſſe inflammatio, vt docet Gal. in lib. de curandi ratione ad Gla. &c. Gal. duob. verbis hanc difficultatem diſſoluit, qui ſtatuit primum in phrenitide humores firmari, atq; inflammationem efficere: deinde huiuſmodi inflammationem non ſolum in membranis, ſed etiam in ſubſtantia ipſius cerebri poſſe conſiſtere. Sunt hæc propria illius verba 2. de ſympt. cauſis ad finem: Phrenitis non ſimpliciter ob calidos euenit humores, ſed cum eo phlegmonem quoq; in cerebro & ipſius membranis parit. Sic 11. meth. 18. in phlegmone cerebri atq; illius membranarũ, prohibet vſum cucurbitularũ, niſi poſt generalem corporis vacuationem. Galeno conſentit Aui. 1. 3. tr. 3. 1. qui aduerſarias quoq; rationes diſſoluit. Ac ſane aliter ſtatui non poteſt. Nam etſi ſubſtantia cerebri magnas venas & arterias non habet; tamen ſenſus demonſtrat, plures venulas per totam,

Facultatum principum noxa.

Quaeſtio I.

Quaeſtio II. Vtrum cerebrum inflammari poſſit?

Solutio.

totam illius ſubſtantiam diſſeminari, per quas illud nutritur, in q̃b. pariter excrementa poſſunt colligi, quæ ad gignendã inflammationem ſunt accõmodata. Itaq; in phrenitide cerebrum & vtraque membrana poteſt inflammationem recipere: imo vero ſcribit Galenus 4. de præſag. expulſ. 9. huiuſmodi partes, & maxime cerebrum & tenuem membranam vſque adeo inter ſe eſſe connexas, vt neque ſine cerebro membrana, neque membrana ſine cerebro poſſit laborare.

Hactenus vidimus phrenitidem eſſe inflammationem cerebri & membranarum, ex calidis & mordacibus humoribus, cum delirio. Sed ad perficiendam definitionem nonnulla deſunt, quæ tamen ex iis facile poſſunt colligi. Namque delirium vel eſt cum febre, vel ſine febre: vel continuum, vel interpolatum: nemo autem poteſt dubitare, quin ſimul cum inflammatione partis principalis adſit febris, & illa quidem acuta: nec non quin delirium ſit neceſſario continuum: quod vtrumque docet Galenus, qui ſcribit 2. de ſympt. cauſis ad finem, deliria quæ cum febre ſunt, phrenitidas, quæ ſine febre: mancas appellari: & rurſum 1. pror. 1. inquit, Hippocratem delirium continuum cum acuta febre phrenitidem appellare conſueuiſſe. Ex iis quæ hactenus diximus, integra definitio phrenitidis ad mentem Galeni colligi poteſt, ſi dicamus: Phrenitim eſſe inflammationem cerebri & membranarum, cum acuta febre & delirio continuo; quam eſſentiam Aetius videtur præclare expreſſiſſe lib. 6. cap. 2.

Definitio phrenitidis.

Differentia I. Differentię phrenitidis ſunt plures, primum à quantitate & magnitudine affectus. Etſi enim quælibet phrenitis magnus eſt morbus: tamen quidam leuior, quidam vehementior exiſtit: vnde eſt apho. Hip. 6. apho. 53. Deliria quædam cum riſu fiunt. Alia enim fiunt ex ſanguine, & ſunt leuiora: alia ex flaua bile, aut ſimpliciter, aut vehementer aſſata: ad quem modum ſcribit Galenus 3. de locis aff. 7. eam phrenitim mitiorem eſſe, quæ à pallida oritur bile: vehementiorem quæ à flaua: vehementiſſimam quæ à flaua bile exuſta generatur.

II. Secunda eſt differentia à qualitate affectus; namq; alia phrenitis eſt in habitu, quæ hectica dicitur, alia eſt in affectu ſeu diſpoſitione, quæ ſimpliciter phrenitis nominatur: cuius differentiæ meminit Galenus 1. prorrhet. 33. qui deſcribens naturam quorundam phreneticorum, qui quiete & pacate mouentur, breuiſſime loquuntur, ac vix videntur laborare, ſcribit virtutem horum languidam eſſe, atque hecticam quandam eſſe affectionem phrenitidis; veluti earum febrium, quæ ob id hecticæ appellantur, in quibus id euenit, vt bilioſi humores altius in cerebro figantur, & omnes partes occupent, ſicut euenit in lanis, quæ tincturam accipiunt: atquę hæc quidem phrenitis hectica eſt veluti quædam cerebri tinctura, quæ primo quidem difficillime, deinceps vero nullo modo poteſt ſanari, ſicuti neque lanarum colores poſſunt auferri: itaque iſti ſolis prognoſticis ſunt relinquendi. Ac forte Auicenna qui ſcribit phreneticos nonnunquam cadere, hecticam hanc phrenitidem intellexit, etſi expoſitores de febre hectica illam interpretantur.

III. Tertio ſunt differentię phrenitidis ex læſione operationum principum, quæ apud Galenum 4. de locis aff. 2. ſunt tres: duæ ſimplices, & tertia quæ ex vtriſque componitur. Prima eſt, in qua imaginatio permanet illęſa, ratio autem perturbatur, qua differentia phrenitidis ille laborauit, qui primum vaſa vitrea, deinde puerum per feneſtram proiecit. Secunda eſt, in qua ſalua ratiocinatione imaginatio duntaxat læditur: qua differentia ipſe Galenus laborabat, cum feſtucas in lecto, & floccos in veſtibus putaret eminere, & eoſdem tentaret colligere, colloquentes

vero

vero amicos intelligeret. Eadem differentia laborauit Theophilus ille medicus. Tertia eſt differentia, in qua ſimul & imaginatio & ratiocinatio læduntur.

IV. Quarto ſunt differentiæ phrenitidis à loco affecto: ſecundum quas vel ſubſtantia, vel tenuis, vel craſſa membrana, vel dextra, vel ſiniſtra, vel anterior, vel poſterior, vel media pars cerebri laborat. Ex quibus differentiis nonnulli facile diſſoluunt illud problema, quomodo vna ex iis actionibus lædatur, altera illæſa. Namq; ita reſpondent, ſingulas facultates in ſingulis ſeparatis cerebri ſedibus, imaginationem in parte anteriore, rationem in media, memoriam in poſtrema reſidere.

V. Quinto ſunt differentiæ: alia vera & exquiſita eſt: alia non vera neque exquiſita. Exquiſita & vera phrenitis, definitore Galeno 1. prorr. 1. eſt, cum flaua bilis occupat locum, in quo princeps animę ſedes reſidet; vt ſupra diximus. Phrenitis non exquiſita eſt talis vel ratione materiæ, vel ratione loci: ratione materiæ, ſi alius quiſpiam humor à flaua bile, vt ſalſa pituita, inflammationem efficiat: ratione loci, ſi cerebrum non primario, ſed conſentiente aliqua inferiore parte laboret. Et quamuis multæ ſunt partes, vt docet Gal. 5. de locis aff. 4. os ventriculi, cor, pulmo, membrana ſuccingens coſtas, & forte aliæ, quæ cerebrum in conſenſum ducere, & inflammationem facere poſſunt: tamen ſi vere loquamur, cum hæc deliria potius paraphrenitides quam phrenitides debeant appellari, eo quod in declinationibus delirium remittitur, quod in declinatione phrenitidis veræ non contingit: ideo apud Galenum vnica eſt pars, ſeptum tranſuerſum, ex cuius inflammatione phrenitis excitatur, quæ tamen multum ab exquiſita phrenitide recedit. Et ſi quis obiiciat, hanc quoq; phrenitidem veram, & legitimam eſſe, cum habeat notas exquiſitæ phrenitidis, nimirum febré acutá & delirium continuum: huic reſpondet Gal. loco proxime citato, delirium ex ſepto tranſuerſo reuera non eſſe continuum, ſed prope venire vt ſit continuum: quo loco multa ſigna traduntur, quæ alterum ab altero delirium poſſunt ſeparare. *Paraphrenitides.*

VI. Sexto ſunt differentiæ à tempore phrenitis alia in principio, alia in augmento, alia in ſtatu & declinatione: quæ differentiæ maxime faciunt ad curationem, ſiquidem pro diuerſa ratione temporum varia remedia debent adminiſtrari.

VII. Poſtremo ſunt differentiæ à cauſis, quæ poſſunt eſſe partim externæ, partim internæ. Cauſæ externæ ſunt, veluti mora ſub ſole, aer inſigniter calidus, nimiæ exercitationes, alimenta, potiones, medicamenta calida, caſus, percuſſio, & alia id genus. Cauſæ autem internæ, vt docet Gal. 2. de Symp. cauſis, ad finem, duę ſunt: altera calidior cerebri intemperies: altera mordaces & calidi humores, qualis maxime eſt flaua bilis: ad quem modum ſcribit Gale. 1. Epid. 2. 73. eundem humorem pro vna loci diuerſitate, & febrem ardentem, & phrenitidem facere. Nam cum flaua bilis ſimul cum ſanguine cõtineatur in ſpatiis vaſorum, contingit febres ardentes fieri, præcipue vero vbi in ventris, aut iecoris, aut pulmonis venis efferueſcat: ſin autem in cerebro atque illius membranis impacta fuerit, phrenitidas inducit. Quod ſi quis obiiciat, Galenum ſcripſiſſe, aliquando phrenitidem fieri ex ſanguine, atque huiuſmodi ægrotos inſanire cum riſu, neq; affectum eſſe tam periculoſum: facilis eſt reſponſio ex Galeno 2. de diff. feb. 9. 2. de Craſib. 12. qui ſcribit, ſanguinem putreſcentem quoquo modo bileſcere, adeo vt ille quoque ſub nomine bilis poſſit contineri. *Cauſa.* *Phrenitis ex ſanguine an fiat.*

Signa phrenitidis ſunt duplicia: nonnulla quæ futuram, nonnulla quæ præſentem phrenitidem demonſtrant. Signa futuræ phrenitidis, quæ omnia phreniti- *Signa.*

ca ſigna

ea ſigna appellantur,accurate deſcribuntur à Gal.5.de locis aff.4.&ſunt huiuſmodi: præcedunt vigiliæ & turbulenta quædam ſomnia,cum manifeſtis imaginibus,obliuio præter rationem,vt ægri petentes matulam obliuiſcantur mingere, aut poſtquã minxerint,vaſculũ reddere; laborãtes turbulẽtius,aut omnino audacius reſpõdẽt, preſertim cũ antea fuerint manſueti& modeſti: omnes exiguo potu vtuntur, ſpirationem quoque magnam &raram, pulſuſq; minores & neruoſiores habent: quandoq; occiput dolent:atq; hæc ſigna plerunq; phrenitidem præcedunt: vbi vero ægri iam proximè ad phrenitidem accedũt, oculi eis admodum ſqualidi reddũtur,aut ex altero ipſorum acris effunditur lachryma,&venæ ipſorum ſanguine plenæ ſunt, & ſanguis ex naribus fluit:quo ſane tempore nihil quod exactè prudentiam ſapiat,reſpondẽt,floccoſq; auellunt,& feſtucas carpunt, & ſqualida febre infeſtantur : quæ non magnas mutationes obtinet, quemadmodum aliæ quædam febres, quæ vigores vehementiſſimos,declinationes vero mitiſſimas habent: demũ lingua admodum aſpera conſpicitur: ſic illi quandoq; audiendo falluntur,nonnunquam triſtes & mœſti decumbunt, vix reſpondentes,ac parte aliqua dolorifico affectu laborante, etiamſi quis hanc vehementer premat,nequaquam ſentiũt.Hæc ergo ſigna laborante cerebro ſenſim conſueuerunt phrenitidem præcedere, quorum omnium ſignorum facile eſt rationem reddere, ſi memoria repetuntur, quæ hactenus de eſſentia & cauſis phrenitidis dicta ſunt.

Signa preſenté phrenitidem indicantia,quę pathognomonica dicũtur, &certiſſima ſunt,docetGal.illa eſſe,1.pror.4.quæ perpetuo & ſolis phreneticis inſunt: minus certa quæ perpetuo quidem, ſed non ſolis conſueuerunt ineſſe: vnde ille reprehendit auctorem illius libri,qui petebat ſigna phrenetica ex vrinis,deiectionibus, ſudoribus , ſputis, vomitibus, quæ neque perpetuo, neque ſolos phreneticos ſolent comitari.

Porro huiuſmodi certa & propria ſigna phrenitidis duo ſũnt, alterum quod & perpetuo & ſoli phrenitidi ineſt,delirium continuum : alterum quod perpetuo quidem,ſed non ſoli ineſt, febris acuta,quæ duo ſola ſigna ad dignoſcendam phrenitidem ſufficiunt: quod ſi præterea velimus adiungere duritiem pulſus, vigilias, ſomnos difficiles, ſitim inſignem, & alia id genus ſymptomata, adhuc certiorem morbi cognitionem habebimus.

Signa differentiarum. Venio ad ſigna differentiarum. Phrenitis vehemens habet multa & vehementia ſymptomata,&quo inflammatio eſt maior,ac maiorem cerebri partem occupat, eo ſymptomata ſunt plura, vehementiora & deteriora: contra phrenitis leuior ac remiſſior, pauciora quoque & leuiora habet ſymptomata.

Secundo ſigna phrenitidis hecticæ præclare deſcribuntur 1. pror. 33. namq; ægri parum loquuntur,parum mouentur,ac fere videntur quieſcere & dormire: quod quidem propterea euenit,quoniam res ad quendam habitum venit,qui nullam fere affert moleſtiam.

Tertio qualesnam actiones principes,an vna,vel plures, an omnes lædantur, ex ratione delirii manifeſtum eſt, prout ægri vel imaginatione vel ratiocinatione decipiuntur. Quarto qualisnam locus capitis particulatim laboret, ex quibuſdam coniecturis colligi poteſt, obſeruando quænam pars, dextra an ſiniſtra, anterior an poſterior, dolorem ſentiat, ac maiori moleſtia afficiatur; Sic vtrum ſubſtantia cerebri an membranæ afficiantur, colligi poteſt, ſiquidem dolor membranarum dolore cerebri eſt longe intenſior, quod membranæ exquiſito,

cere-

cerebrum autem aut nullo,aut leuiſſimo ſenſu ſit præditum. Pariter inflammato cerebro omnia ſunt deteriora,adeo vt ſcribat Auicenna 1.3.tract.3.4. aliquando ſuturas capitis ſeparari. Verum vt admonet Galenus 2.de locis aff. 9. huiuſmodi exquiſita inquiſitio, vtrum cerebrum an membranæ primo laborent, non magnam vtilitaté habet,ꝙ nulla ſit varietas curationis;& vtrobiq; capiti remedia adhibeãtur.

Quintò ſigna quæ veram & exquiſitam phrenitidem à non vera & exquiſita diſtinguunt, explicantur à Galeno 5.de locis aff.4.etenim ſi caput laboret per conſenſum,vel totius corporis,ſicut in febribus ardentibus contingit, vel per conſenſum peripneumoniæ, pleuritidis, vel alterius partis laborantis, tunc huius partis vel dolor, vel inflammatio, vel aliqua affectio præceſſit: verum illud accedit, quod delirium de improuiſo & ſubito hominem inuadit, quod in vera phrenitide non contingit, in qua ſanguis non repente & confertim,ſed paulatim repit ad caput,& inflammationem facit,vnde varia ſymptomata ſolent illam præcedere, de quibus diximus.

Ex ſepto tranſuerſo auté ꝙ oritur delirium, à vera phrenitide tribus rationibus diſcriminatur: primum ex ſymptomatibus oculorum; ſecundo ex ſtillationibus ſanguinis narium; tertio ex ſpecie reſpirationis: de quibus Gale. diffuſe. *Septi tranſuerſi inflammati ſigna.*

Sexto ſigna ex tempore inflammationis à ſymptomatibus potiſſimum deſumuntur, prout illa vel creſcunt, vel incipiunt, vel declinant. &c.

Poſtremo loco ſunt ſigna cauſarum: Externæ ex aliorum relatione fiunt manifeſtæ: neque vero internæ habent difficilem cognitionem, ſiquidem oculi, & facies,& totum caput calida & rubicunda apparent, vrgent vigiliæ, ſitis, & alia id genus, quæ calidam cerebri intemperiem, nec non mordaces & calidos humores ſolent demonſtrare.

In curatione repetendum eſt, quod alias diximus ex doctrina Galeni; nimirum ſi quis voluerit cum ratione aliquem morbum curare, is debet 1. elicere indicationes curandi. 2. videre an iis ſatisfieri poſſit. 3. cum quibus præſidiis. Cum ergo indicationes potiſſimum eliciantur ex morbo, ita habendum eſt. Phrenitis eſt inflammatio cerebri & membranarum: itaq; morbus in intemperie cum materia. Prima igitur & communis indicatio illa eſt, cum morbus ſit immoderata partis repletio, vt hæc materia præter naturam vacuetur, atque à parte laborante tollatur: hoc fieri non aliter poteſt, niſi quod ſuperfluum eſt aut retrocedat, aut per ipſam patientem particulam vacuetur: retrocedet quidem vel impulſum, vel attractum, vel tranſmiſſum, vel vno ex iis, vel omnibus modis. Per patientem vero locum vacuabitur, partim quidem manifeſte & ſenſibiliter, partim vero obſcure & inſenſibiliter. Quoniã auté non licet vti præſidiis repellentibus aut diſſoluentibus, ſine præcedente totius corporis vacuatione: idcirco omnium primum ea indicatio ſe offert, quæ ad generalem corporis prouidentiam ſpectat, quam deinceps reliquæ indicationes ordine ſequuntur, reuellendi, repellendi, ac demum diſſoluendi. Quam curandi methodum habetis apud Galenum arte med. 9. *Curatio.* *Indicationes.*

Elicitis indicationibus conſideret medicus, vtrum liceat illis ſatisfacere nec ne? etenim vbi nulla remanet ſpes ſalutis, & ſuperuacaneum foret de remediis cogitare: hoc iudicium nos docet Gal. 1. ad Gla. 8. nempe ex virium & morbi comparatiõe. Itaq; ſi phrenitis maxima fuerit, multaq; & difficilia habeat ſymptomata, æger autem habeat vires imbecilles, tunc neceſſarium fuerit ægrum ſuccumbere: ad quem modum Galenus generaliter docet 10. metho. 5. in omnibus inter- *Prognoſtica.*

nis

nis inflammationibus, in virium robore vnicam ſpem ſalutis eſſe. Neque vero ex iis quæ hactenus diximus, admodum difficile eſt phrenitidis magnitudinem & periculum intelligere: ſic ſcribit Hip. 4. apho. 72. Quibus vrinæ albæ ſunt & perſpicuæ, malæ: maximæ vero vbi in phreneticis appareant. Tales enim oſtendunt maximam humorum cruditatem, nec non flauam bilem ad caput aſcendere, adeo vt teſtetur Gal. in com. ſe neminem ſaluatum vidiſſe, cui huiuſmodi vrina apparuiſſet. Sic ſcribit Galenus 3. epid. 3. 75. phrenitidem quę prima ſtatim die, vna cum febre inuadit, acutiſſimam eſſe: qui fatetur huiuſmodi omnes phreneticos intra ſeptimam diem mortuos fuiſſe, perpaucos admodum & raros hunc terminum ſuperaſſe.

Sunt nonnulli, qui generaliter contendunt, phrenitidem confirmatam nulla ratione poſſe ſanari: verum iſti decipiuntur, niſi forte intelligant phrenitidem hecticam, quæ reuera nullam recipit curationem. Namque econtra quáuis inflammatio fuerit abſoluta & confirmata, imo vero deuenerit ad ſuppurationem, ægri quandoque ſanantur: quæ doctrina eſt Hip. & Gal. 6. apho. 10. Quare phrenitis & primo & quolibet tempore poteſt ſanari, dūmodo phrenitidē hecticam excipias.

In curanda phrenitide, quatenus ad primam indicationem, quæ ad communem corporis vacuationem pertinet, ea potiſſimum perficitur duplici ratione, aut miſſione ſanguinis, aut medicamentis. Quidam hodie protinus ſua adminiſtrant medicamenta, quę vel propter copiam materiæ, vel propter principatum loci laborantis, vel propter turgentes humores, vel propter alias cauſas contendunt conuenire. Vnde apud illos ſunt vulgares illi duo inepti verſiculi.

An purgatio in principio conueniat.

Synocha cum colica, phreneſis, ſquinantia, & anthrax,
Materias crudas euacuare iubent.

Sed quoniam aduerſus hanc opinionem alias quædam diximus, illud ſufficiat in præſentia, hocce agere aperte aduerſus Hip. & Galeni decretum eſſe, 4. de ratione victus in acutis 22. Quicunq; ea quæ inflammantur, ſtatim inter initia morborum medicamento ſoluere conantur, ii non ſolum ab inflammata parte nihil adimunt, cum non cedat, quæ adhuc cruda eſt affectio, &c. Cum igitur purgantia medicamenta nullo modo poſſint conuenire, vnde neq; aliquis probatus medicus reperitur, qui eorum adminiſtrationem probet, neceſſario ſequitur totum corpus per miſſionem ſanguinis vacuandum eſſe: & ita Galenus, Paulus, Aetius, Alex. Auicen. Rhaſes, & omnes in hoc remedio conueniunt. Quod diligenter ab illis eſt animaduertendum, qui in morbo bilioſo & in copia flauæ bilis, ſanguinis miſſionem repudiant. Itaq; in omni phrenitide, modo virtus valeat, adeo vt æger ſine noxa remedium ferre poſſit, & cætera conſentiant, ſine mora ſanguis detrahendus eſt: quo quidem remedio nullum magis efficax & ſalutare poteſt inueniri. Vena autem, cum Paulo ſecanda eſt in cubito, aut media, ſi tum capitis, tum corporis vniuerſi, aut cephalica, ſi vnius pręcipue capitis rationem velimus habere: etſi non ignoro quoſdam magis ſectionem venarum inferiorum probare; qui mihi videntur male ſentire, cum morbus maxime vrgeat, multas præbeat inducias, indigeatq; remedio, quod celeriter poſſit non ſolum reuellere, ſed etiam totum corpus & caput vacuare. Ac ſane vnica eſt occaſio, quæ ſectionem venæ inferioris deſiderat, eaque eſt in mulieribus, ſi hoc tempore menſes erumpant, & parce procedant: quod quidem non ſolum in phrenitide, ſed etiam in pleuritide, & quouis alio morbo cenſeo non ſine ratione faciendum eſſe.

Vena ſecãda.

Quæ vena.

Quando vena in pede ſecanda.

Quamplurimi, ac fere omnes, magnopere probant hirudines ad venas hæmorrhoidas applicatas, & inter cæteros Meſue ſcribit, in omni phrenitide prouocationem hæmorrhoidum conuenire: qui mihi videntur male agere & ſentire. *Hæmorrhoidas improbantur.* Sed prætereà venas interdum ſuperiores ſecari expedit, nempe frontis, narium, ſub lingua, ſed inprimis narium, cum natura per hanc partem ſoleat ſæpenumero ſanguinem profundere, & phrenitidem ſanare. Veruntamen id perpetuo memoria eſt tenendum, huiuſmodi venas proximiores cerebro nunquam fore incidendas, *Cautela.* niſi antea ſecta vena in cubito, & poſt vniuerſi corporis vacuationem. De quantitate ſanguinis inter auctores non conuenit. *Quantitas ſanguinis.* Paulus, Alex. & fere cęteri inquiunt, ſanguinem copioſe pro viribus detrahendum eſſe. Auic. vſque ad proximam ſyncopem: Aetius ex Poſſidonio iubet minorem ſanguinis copiam detrahere, propter plurimam diſſolutionem & laſſitudinem, quæ ipſis ex vehementi motione contingit. Sed forte de hac re nil certi ſtatui poteſt: etenim ſi æger ſe præbeat obedientem, mea ſententia melius foret non ſemel copioſe, ſed bis ac ter moderate ſanguinem mittere: quam rationem mittendi ſanguinem certum eſt ægros facilius perferre, & ad reuulſionem magis facere. Exempli gratia, primum ſecta vena media, deinde cephalica, tum ſcarificatis cucurbitulis, quæ quidem hoc tempore non ſolum ad partes inferiores, ſed etiam ad ſuperiores, & ad occiput poſſunt apponi. Sin autem, quod ſæpe contingit, æger inſolenter agat, neque velit præceptis medicis obedire, tunc præſtaret occaſionem arripere, ac ſemel ſanguinem mittere, prout vires corporis, habitus, anni tempus, aeris conſtitutio, & ſimilia poſtulant, ſed tamẽ hac in re Aetii conſilium, vt dictum eſt, non eſt negligendum. Cæterum ſi propter ætatem vel aliud impedimentũ non liceat venam ſecare, plerique omnes hoc tempore ſcarificatis vtuntur cucurbitulis: *Cucurbitulæ quando conueniant.* ſed nos docuimus alias ex Galeno, earum vſum morbi principio non conuenire. Galen. conſueuit clyſteribus agere, cui conſentit Auicen. 13. 13. tract. 5. 2. qui ſcriptum reliquit, ſolutionem ventris omni die ſemel aut bis, excuſare à phlebotomia. *Clyſterum vſus.*

Si quærat aliquis, an liceat ante miſſionem ſanguinis aluum lenire? huic reſpondeatis, occaſionem eſſe præcipitem, ac propterea tam vtile ac neceſſarium pręſidium nulla ratione differendum, ſed quamprimum, niſi aluus fluat, impoſito clyſtere ad miſſionem ſanguinis properandum eſſe: ſecta autem vena, ſi ita ferat occaſio, neque leniens aliquod medicamentum prætermittendum eſt, quod poſſit & *Leniens.* prima excrementa purgare, & bilis feruorem remittere, inter quæ caſſia cum thamarindis eſſet præſtantiſſima.

Ex ſecunda indicatione ad medicamenta repellentia deueniendum eſt, quæ *Secu nda ind catio.* ex Galen. in arte medica 95. ſunt frigida & adſtringentia, de quibus ſatis alias. Inter cætera eſt oxyrhodinum: ſed dubium eſt, calidumne an frigidum debeat adminiſtrari? Auicenna in præſentia vtitur oxyrhodino non ſolum frigido, ſed etiam niue refrigerato: contra Aetius docet, frigiditatem roſacei inflammatis membranis minime tutam eſſe, quare illud probat æſtate quidem tepidum, hyeme moderate calidum. In qua difficultate longe magis opinioni Auicennæ quam Aetii cogor conſentire. Namque cerebrum non eſt tam frigidum, (quoniam Gal. 8. de vſu partium 2. aſſerit omni tempore aere calidius inueniri) quin frigiditatem roſacei, non admodum inſignem, poſſit perferre: ac præſertim cum ſit neceſſe in tranſitu illius vim & facultatem remitti: quod ſi altera ex parte per Aetium illud vel tepidum, vel moderate calidum adminiſtretur, neſcio quantã repellendi vim poſſit habere, & id

præſtare, quod fluxio humorum & inflammatio requirit. Antiqui conſueuerant oxyrhodino caput perfundere, nec vt hoc tempore fit, lintea oxyrhodino madefacta ad futuram coronalem apponere: ac ſane optimum foret antiquum vſum reuocare, cum certum ſit, quod veteri illa ratione non ſolum vis medicamenti, ſed etiam ſubſtantia ad cerebrum poſſit penetrare. Sed non bis tantum vel ter imponẽda ſunt iſta lintea, quia exiccantur, ſed ſine intermiſſione caput irrigãdum eſt, ſiquidem volumus repellere fluxũ humoris, & inflammationis caliditatem remittere, vt dicit Gal. 4. de locis aff. 2. Sic decocta ex rebus frigidioribus etiam conferunt.

Quod repetenda repellẽtia.

3. Indicatio. Poſt duas indicationes generales, vid. vacuationis & repellendi, ex tertia indicatione ad omnia genera reuulſionis deueniendũ eſt, frictiones, ligaturas, lotiones extremarum partium, cucurbitulas, clyſteria, & alia id genus, de quibus illud eſt notandum, quamplurimos vti clyſteriis acrioribus, quæ tamen non conueniunt, quia nimis calefaciunt exagitantq; humores, vnde vapores facilius in caput efferũtur: ex quo Paul. Aetius & omnes, mollia & leuia clyſteria probant. Et ſi quis obiiciat, hęc leuia clyſteria nihil reuellere: ei dicam, negandum quidẽ non eſſe acriora id multo magis facere, interim tamen neq; hęc fore inutilia, dum materiam noxiam ad partes capiti oppoſitas educant, omnique periculo careant.

Vigilia. Porro quoniam inter cætera omnia ſymptomata nullum eſt maioris momẽti & periculi, quam ſint vigiliæ, idcirco huic ſymptomati omnibus modis eſt occurrẽdum. Itaq; Gale. ſcribit 13. meth. 21. non ſolum præſidiis leuioribus, verum etiam acrioribus eſſe agendum, qualia ſunt quæ cerebrum inſigniter refrigerando poſſunt principem partem ſtupefacere: hæc vero duplicia ſunt, partim externa, partim interna: externa ſunt primum lotiones & perfuſiones capitis, vel ex aqua ſimplici, vel ex decocto violarum, lactucarum, capitum papaueris &c. Sit exemplum.

℞ *Maluarum, lactucarum ana M. ij.*
Solani M. ß.
Cap. papaueris N. VIII.
Florum chamæmeli M. j. ß.
Decoqu. ad conſumptionem tertiæ partis.

Vnde eſt illud Hip. de Mithono 1. epid. 3. ægroto ſeptimo: Caput lauit, dormiuit, mente conſtitit, & Gal. in com. hæc habet: deinde inquit Hip. peruigilauit, delirauit. Huius te præſtantiſſ. remedium docuit, ait caput laues, verum ſi quis non ſolum caput perfundat, ſed etiam abluat & manus & crura, id optimũ foret, & ego partim ad reuulſionem, partim ad refrigerationem, & ad conciliationem ſomni facere ſoleo familiariter. Deinde ſunt odores, vt poma mandragoræ, flores roſarum, violarum, ſi fuerit æſtate, camphora, aqua roſarum, nenupharis. Poſtremo ſunt linimenta, ex quibus & tempora, & nares intra ſunt inungendæ: atque hæc pariter ſunt multiplicia: oleum violaceum, de nenuphare, de papauere, de mandragora, vnguentum diapopuleum, quod vulgare & optimum eſt; ſed opium inter cætera omnia principem locum obtinet. In quibus medicamentis id eſt notandum, vt perpetuo à malis odoribus caueatis, quod fiet ſi illis aliquod odoratum, vt modicum moſchi, permiſceatur, quod & malum odorem remittere, & vim medicamenti facilius ad partes internas poteſt deducere. Exemplum.

Cautela.

Aliter. ℞ *Vnguenti diapopuleon. ℥ ß.*
Olei violati.
De nenuphare ana parum M.

Exem-

Exemplum opii.

℞ Opii gr. iiij.
moſchi.
Croci ana gr. j.
Olei de nenuphare q. ſuf. M.

Medicamenta autem quæ per os aſſumuntur, ſunt item multiplicia, neque ſi malum vrgeat, eorum vſus timendus eſt, ſiquidem auctore Alex. non modo ſomnũ conciliant, ſed etiam febri conueniunt, & caput tãquam igne exuſtum refrigerant: primum eſt ſyrupus de lactuca, de papauere: deinde eſt diacodium, quod eſt duplex, alterum cum melle, alterum cum ſapa, quod poſtremum ab auctoribus improbatur, propter ventoſitatem: familiariter vtimur ſeminibus papaueris albi ad ʒ vi. vel ℥ i. ex quibus contuſis cum aqua flor. violarum vel lactucæ, exprimitur lac, quod in ferculis permiſceatur & optimum eſt. Demum ſunt antidota ſomnifera, Philonium Romanum vel Perſicum, Requies Nicolai, de quibus duo potiſſimũ ſunt notanda. 1. vt à frequenti vſu huiuſmodi medicamẽtorum abſtineamus, quandoquidẽ periculum eſt, vt monet Aetius, ne phrenetici qui nimium refrigerantur, fiant lethargici, adeo vt ſi incipiant dormire, poſtea nõ poſſint ſuſcitari. Alterum eſt notãdum, in quo vulgares medici pernitioſe errãt; ſcilicet, ſi vires fuerint imbecilles, plane à medicamẽtis ſtupefacientibus eſſe abſtinendum: quoniam tunc natiuum calorem extinguunt, atq; vt inquit Alex. quandoq; mortalium medicamentorũ potionem comitantur. Imo vero Auic. non ſolum interna, ſed etiam externa medicamenta ſtupefacientia reiicit, qui ſcribit ad hunc modum cap. 3. Et ſtude vt facias eum dormire, atq; vt fiat hoc, aliquid opii duobus cornibus frontis ei appropinqua, & naſo ipſius, ſi virtus eſt fortis, & ſi non ſit fortis, caue, quoniam illud eſt interimens. Verum redeundo ad communem corporis vacuationem, dubium eſt, vtrum liceat phreneticis purgantia medicamẽta exhibere nec ne? Nullus ex Græcis medicis mẽtionem facit, ſolus Auicen. plurimam ſolutionem probat, vt neque abſtineat ab vſu ſcammonii, in qua difficultate, quicquid ſibi voluerit Auic. ego cenſeo huiuſmodi medicamenta ante morbi declinationẽ nullo modo conuenire: quo fortaſſe tempore, apparente coctione, ad vacuationẽ eorum quæ aliquando relinquuntur in morbis, nõ ſine ratione medicamentũ purgans bilem poſſit exhiberi: de quib. alias diximus.

Cautela I.

II.

Vtrum purgantia conueniant.

Poſt hæc omnia, ex poſtrema indicatione ad medicamenta diſcutientia & reſoluentia eſt veniendum, ad quæ tamen, quod eſt memoria tenendum, nonniſi in vera & perfecta declinatione licet deuenire: quoniam ſi ea priore tempore adminiſtrantur, facile poſſunt inflammationem febremque augere, & ægro extremam pernitiem afferre. Hæc docuimus calefaciendi facultate eſſe prędita, qualia ſunt ſerpithum, thymus, melilotus, origanum, pulegium, ſtœchas, &c. ex quibus variæ medicamentorum formæ poſſunt parari, & primum ſuffumigia, quæ per nares recipiuntur, & ſit exemplum.

4. Indicatio.

Suffumigium.

℞ Origani.
Pulegii.
Calamenthi ana M. ß. concoquantur
In aceto pro ſuffumigio.

Secundo ſunt ſternutatoria, quæ à nonnullis vituperantur, quod nimis concutiant caput. Inter cætera præſidia quæ ad poſtremam indicationem pertinent, recentiores medici quoddam remedium excogitarunt, cuius nullus antiquorum meminit,

Viſcera animalium actu calida.

minit, quo familiariter hoc tempore vtuntur, & partim ad diſſoluendam materiam contentam in capite, partim ad illius corroborationem affirmant eſſe efficaciſſimum, illud vero ſunt carnes & viſcera animalium recens interfectorum, quæ adhuc calida ac fere palpitantia ad capita phreneticorum apponunt; qualia ſunt pulmones agnini recens euulſi, catulus, pullus gallinaceus, columbus, per medium diſſecti, & ſimilia. Quod quidem remedium etſi mihi videtur turpe & inquinatum, à quibus ingenui homines debent abſtinere: tamen nolui ſilentio illud præterire, cum ſit admodum vulgare: & ſi in tempore veræ declinationis adminiſtretur, poterit qui voluerit eius periculum facere. Quod attinet ad victus rationem, quæ ſex rebus non naturalibus comprehenditur, primum aer ſit temperatus, neque inſigniter frigidus, qui naturalem euaporationem prohibet, neque inſigniter calidus, qui adhuc magis inflammat, ſed pro ratione temporis, exempli gratia, hyeme calidior, æſtate frigidior paretur. Sed dubium eſt, vtrum expediat phreneticos in luce an tenebris detineri? namque antiqui illos fere in tenebris tenebant, qui ad quietem animi iudicabunt tenebras conferre: verum Aſclepiades, tanquam tenebris ipſos terrentibus, in lucem ponendos eſſe ſtatuit. Quam dubitationem ſoluit Cornelius Celſ. libr. 3. 19. inquiens neutrum perpetuum eſſe: alium enim ægrotum lux, alium tenebræ magis perturbant, reperiunturque nonnulli, in quibus nullum diſcrimen deprehendi hoc vel illo modo poteſt: itaque inquit Celſus, optimum eſt vtrumque experiri, & habere eum qui tenebras horret, in luce, contra qui horret lucem, in tenebris: quod ſi nullum tale diſcrimen fuerit, æger ſi vires habeat robuſtas in loco lucido, ſi non habeat, in obſcuro detinendus eſt. Cibus ſit tenuiſſimus, cum morbus ſit acutiſſimus, & vno verbo, non aliud quam ptiſana hordeacea, vel panis ex aqua præparatus: etſi nonnulli antiqui præterea endiuiam, lactucam, fructus, & alia id genus ſolebãt exhibere, à quibus mea ſententia, eſt abſtinendum. Potus, aqua hordei bene præparata mihi probaretur vel ſola, vel ſimul cum modico iulepo vel roſaceo vel violaceo. Ægri quieſcant quantum fieri poteſt; quod ſi fuerint diuites, detineantur à ſeruis, ſi pauperes à funibus. Somnus omni induſtria concilietur, ſiquidem phrenetici nullum vigiliis maiorem hoſtem habent. Excrementa per aluum, per lotium, & cætera purgentur quotidie. Ab animi perturbationibus, quatenus fieri poteſt, caueant.

Victus ratio.

Exemplum Phrenetici.

Socrates annum agens quadrageſimum, temperamenti calidioris & ſiccioris, hoc tempore laboret phrenitide. In prima viſitatione, impoſito molli clyſtere ex decocto maluarum, violarũ, lactucarum, melle violato, oleo violato, niſi aluus ſpõte deiiciat, protinus ſecate venam, etſi ille ſeſe præbeat opportuna facientem, ſecate primam venam communem, deinde eadem die vel ſequenti cephalicam: at ſi idem nolit obedire, vt ſæpe fit, ſemel ſecate venam cephalicam, mittendo ſanguinẽ copioſe, ad 12. & plures ℥. Et ſi quis hirudinarius velit Socrati apponere hirudines ad venas hæmorrhoidas, illum doceatis ex Galen. huiuſmodi remedium in morbis bilioſis non cõuenire. Eadem die ſecta vena capiti oxyrhodinum ad commiſſuram coronalem apponendum eſt, quod conficiatur ex oleo roſaceo & modico aceti, & illud quidẽ actu frigidum, quo ſane vel more Gal. & antiquorum caput perfundendum eſt, vel more noſtro linteis ex eo madidis caputaſſidue fouendum. Hoc ipſo tempore accedatis ad reuulſiones, ligaturas dolentes, frictiones, lotiones extremarum partium, cucurbitulas, clyſteria, & ſimilia. in quibus mane & veſperi, & ante

pran-

prandium,&ante cœnam longiore tempore inſiſtēdum eſt: ſecunda vel tertia die, quoniam morbus non dat inducias,ad propriam capitis vacuationem veniendum eſt, itaq; Socrati ſecetis venam frontis, venas narium, ſub lingua, ponite hirudines poſt aures: quæ tamen remedia à vobis ita debent inſtitui, vt ſine vlla confuſione accommodate vnum poſt alterum adhibeatur. Interea arripiatis occaſionem, ſi fieri poteſt,leniendi aluum leuiori aliquo medicamento,quale inter cætera præſtantiſſimum eſſet caſſia cum thamarindis: poſt hæc ſtudeatis omni induſtria ſomnum conciliare,ac,ſi opus fuerit,ne timeatis principes partes ſtupefacere:quare extra inungatis tempora & nares cum oleo violato, de nenuphare, de papauere: offeratis odores frigidos,roſas,violas,poma mandragoræ,aquam roſaceam, & ſimilia: Socrati perfundatis caput,nec non lauetis brachia & crura ex decocto maluarum,violarum,lactucarum, nenupharis, capitū papaueris: interius ſimul cum ferculis vtamini emulſione ſeminū papaueris albi,& ſi opus fuerit,philonio Romano,vel Perſico, requie Nicolai &c.Demum vero in morbi declinatione deueniatis ad medicamenta diſcutientia,ſuffumigia,ſternutatoria,& cætera de quibus diximus: ſed raro eſt vt in phreneticis ad hanc poſtremam indicationem veniamus. Socrati victus tenuiſſ. inſtituatur, ptiſana imprimis: & quoniam ſitis ſolet maxime vrgere,illi exhibeatis vel decoctum acetoſæ, vel endiuiæ, vel ſeminū melonis, vel hordei, vel ſola, vel cum modico iulepi violacei: quæ quidem potiones aſſumendæ ſunt quo tempore Socrates ſumit ſua alimenta, aut ſaltem ieiuno ventriculo, minime qualibet hora, ſicut imperiti faciunt Medici.

Sed quærat quis.cum generaliter vnica tantum phrenitis à nobis curata fuerit,quamobrem antea à nobis plurimæ phrenitidis differentiæ ſint propoſitæ, quæ propterea nullū vſum videntur habere? Ego ad hoc reſpondeo, omnes differentias vel ad prognoſticum,vel ad curationem,vel ad vtrumq; conferre: ſic differentia ex magnitudine manifeſte facit ad prognoſticum, ſed neq; ad curationem eſt inutilis: namq; exempli gratia,ſi phrenitis fuerit inſignis, protinus ſine mora aggrediemur ſectionem venæ: ſin autem fuerit leuior,ac ſimul ventriculus laboret cruditate,fortaſſe ſectioni venæ non verebimur alui lenitionem præmittere. Differentia ex qualitate conducit prognoſtico: namque phrenitis in habitu nullam recipit curationem; quod item de aliis differentiis poteſt colligi & demonſtrari. Quod autem diximus de differentiis phrenitidis, idem de cæteris quoque differentiis aliorum omnium morborum dicendum,& memoria tenendum eſt.

Capvt XII.

De Lethargo.

De eſſentia lethargi conuenit inter omnes, hunc affectum inducere quendam marcorem,& inexpugnabilem dormiēdi neceſſitatem: ex quibus ſymptomatibus nomen accepit: λήθη enim græce obliuio eſt, algis iners vt lethargus non aliud quam inertem obliuionem ſignificet. Veternus quoque appellatur: etſi Plinius lib.28.cap.17. lethargum à veterno ſeparat. Auic.Sirſen frigidum vocat.Cōſtat præterea in hoc affectu caput laborare,atq; illius cauſam eſſe pituitā quæ nimio frigore & humore cerebrum imbuit,& in ſomnum impellit: de iis nemo dubitat. At vero dubium videtur,vtrum lethargus ſit inflammatio nec ne, hoc eſt, vtrum pituita in cerebro humorem præter naturam efficiat, vel tantummodo cerebrum refrigeret & humectet? nec non vtrum in lethargo lædantur facultates principes? & ſi lædantur,quales & quomodo lædantur? quæ duæ dubitationes difficiles,nec forte hactenus Nomen.

Vtrū lethargus ſit inflammatio.

nus bene explicatæ ſunt. Quoad primam Auicen. ſcribit manifeſte, lethargum eſſe apoſtema phlegmaticum, factū intra cranium, cui plurimi etiam doctiſſimi viri cōſentiunt, qui conantur hanc ſententiam cōfirmare ex Gal.13.meth.21.vbi ſcribit lethargum contrarium quodammodo phrenitidi ſecundum ſpeciem eſſe: quod ſi lethargus & phrenitis ſecundū ſpeciē contraria ſunt, neceſſario genere conueniunt: vnde cum ſupra ſtatutum ſit, phrenitim ſub inflammatione vt ſub genere cōtineri, vt lethargus quoq; eodem genere cōprehendatur, & inflammatio ſit, fateamur neceſſe eſt. Præterea cum Galen. doceat, lethargicos laborare continua & lenta febre, iſtud inquiunt ſine inflammatione non videtur poſſe fieri: ſiquidem in deſtillationibus & aliis huiuſmodi affectibus, in quibus multa in caput redundat pituita, nulla ſæpenumero febris coniungitur. Altera autem ex parte, ni fallor, nunquam Gal. aſſerit lethargum eſſe inflammationem, qui ad conſtituendam illius naturam id ſatis habet, vt pituita cerebrum refrigeret & humectet, vt colligitur 1.pror.1. 13. meth. 2. 4.delocis aff.2. 3.de locis aff.4. 2.apho.3. Imo vero Gal. tantum videtur abeſſe ab hac opinione, vt lethargus ſit inflammatio, vt doceat 3.de locis aff.7. illum poſſe fieri ex ſola intemperie frigidiore, contra quā eueniat in apoplexia, quæ propterea quod ſubito fiat, frigidum humorem, aut craſſum, aut tenacem, principes cerebri ventriculos confertim replentem, non totius ſubſtantiæ eius intemperiem demonſtrat.

Sententia auctoris.

Itaque ſicut mea ſententia negandum non eſt, quin lethargus ſequatur aliquando inflammationem cerebri ex pituita ortam, ita neque id perpetuo fieri cenſendū eſt, cum nihil obſtet quin ex eadem putreſcente pituita, ſine vlla inflammatione, homines perpetuo ſomno & perpetua lentaque febre corripiantur, quę lethargi propria ſunt ſymptomata. Neq; aduerſus hanc concluſionem aduerſæ rationes quicquam demonſtrant: etenim dicit Gal. lethargum non ſimpliciter, ſed quodammodo ſecundum ſpeciem phrenitidi eſſe contrarium, quod ego interpretor potiſſimum verum eſſe propterea, quia lethargus ex contraria cauſa, nimirum ex humore frigido, originem habet: vnde idem dicit Galen. vtriusque morbi curationem, phrenitidis & lethargi, primo quidem eandem eſſe, poſterius vero contrariam, cum in phrenitide, ad prohibendas vigilias, liceat vti medicamentis frigidis, & quæ principes facultates poſſunt ſtupefacere; in lethargo autem expediat vti medicamentis calidis, & quæ facultates principes poſſunt excitare. Deinde quod aiunt, ſine cerebri inflammatione, ex ſola pituita, febrem continuam non poſſe fieri, id ſane ab omni ratione videtur alienum: ſi enim multa pituita redundet in cerebro, & putreſcat, quid prohibet quin febris generetur? Certum enim eſt, pituitam etiam ſine inflammatione, ſicuti cæteri humores in venis, putreſcere, & ſine inflammatione febrem efficere.

Quæ facultates lædantur in lethargo.

De ſecunda autem dubitatione ſcribit Galen. 3. de locis aff.5. 2.de locis aff. vltimo, generaliter in lethargo principes animi functiones lædi: ſpeciatim vero ſcribit 3.de locis aff.5. rationem & memoriam aboleri: & in lib.de ſymp.diff.3. dicit, in lethargo imaginationem deficere & imbecillam eſſe: ex quibus locis nonnulli exiſtimant, præter cætera ſymptomata lethargicos delirare. Ego vero etſi non ignoro in hac ſententia fuiſſe viros præclariſſimos, tamen ex Galen. cogor diſſentire: etenim Gal.de ſymp. diff. 3. explicans noxas quæ prodeunt à principe facultate, ſtatuit tres actiones principes trifariam poſſe lædi, aut ablate, aut imminute, aut deprauate, quorum omnium exempla profert: imaginationem aboleri in caro & catalepſi, deprauari in delirio, deficere in comate & lethargo: ratiocinationem aboleri in

dementia

demetia, deficere in ſtultitia, deprauari in delirio, quę ſymptomata etiam memoriæ contingunt: cum igitur nulla vel abolita, vel imminuta actio, ſed tantummodo deprauata imaginationis, ratiocinationis, memoriæ, apud Galen. delirii nomine donetur, in lethargo autem nulla reperiatur actio deprauata, ſed tantummodo imminuta & abolita, mihi videor ſumma cum ratione poſſe affirmare, ex doctrina Gal. in lethargo nullum delirium contineri.

Ex his facile eſt lethargi eſſentiam, cauſam, & ſymptomata intelligere: ſiquidem morbus eſt cerebri intemperies frigida & humida: cauſa morbi, putreſcens pituita, quæ vel inflammationem efficiat, vel ſine inflammatione cerebrum refrigeret & humectet: ſymptomata ſunt abolita ratio & memoria, nec non deficiens imaginatio, quibus demum febris lenta & continua, atque inexpugnabilis dormiendi neceſſitas coniungitur. *Lethargi eſſentia.*

Differentiæ ſunt plurimæ: lethargus alius verus, alius non verus. Verus ille eſt, qualis fuit deſcriptus: non verus & ſpurius eſt, quotiescunque caput non primario, ſed per conſenſum laborat: ad quem modum laborante vel ſepto tranſuerſo, vel alia parte inferiore aliquo morbo pituitoſo, plurimi vapores crudi eleuantur, qui petentes ipſum cerebrum, ſpeciem quandam lethargi ſolent repræſentare: de qua differentia lethargi per conſenſum Gale. 17. de vſu partium ad finem, & Aetius lib. 6. 3. mentionem facit. *Differentiæ. I.*

Secundo ſunt differentiæ ex magnitudine & paruitate, quæ præcipue ex ſymptomatibus ſumuntur. *II.*

Tertio ex qualitate: namque nonnulli ægroti habent colorem, tum corporis tum maxime faciei, plumbeum, & quaſi mortiferum, alii eundem colorem habent non ita multum à colore naturali alienum. *III.*

Quarto ſunt differentiæ à modo generationis: alius primo generatur, alius nõ primo generatur, ſed alios morbos ſequitur, ac maxime phrenitidem, quod fieri cõtingit, vt docet Gal. duplici ratione: altera quod diſſolutis partibus tenuioribus & calidioribus, craſſiores & frigidiores remaneãt: altera propter importunam ſtupefacientium medicamentorum adminiſtrationem, vnde cerebrum in contrarium vitium deducitur. *IV.*

Quinto à loco affecto: lethargus alius mẽbranas cerebri, alius cerebri ſubſtãtiam occupat, etſi nõnulli de hac differentia temere dubitãt, cum Gal. illam recipiat apertiſſime, qui ſcribit 4. de cauſis pulſ. 14. lethargum & phrenitidem poſſe vtrasq; cerebri partes occupare, ſed tamen lethargum ex ipſo potius cerebro, phrenitidem præcipue ex tenui membrana ac ſepto tranſuerſo originem habere. *V.*

Sexto ſunt differentiæ ex temporibus morbi. *VI.*

Poſtremo ex cauſis, partim internis, partim externis. Cauſæ externæ ſunt aer frigidus, humidus, craſſus, conſtitutio auſtrina, longũ otium, alimenta & vina craſſa, & vno verbo cum Auicen. quæcunque humorem pituitoſum in corpore poſſunt coaceruare. Intemperies frigida & humida ipſius cerebri, ſimul cum putreſcente pituita, vnica interna lethargi cauſa ſtatuitur. Sed dubium eſt vtrum poſſit fieri ex melancholia? Auicen. 1. 3. tract. 3. cap. 7. hæc habet: Et quamuis quidam medici nominant lethargiam omne apoſtema frigidum in cerebro, ſiue ſit melancholicum, ſiue phlegmaticum, verumtamen plures antiquorum phlegmaticum hoc nomine appropriauerunt, & tuum eſt vt in ipſo vtrumque nomines: & ita Auicen. ſequenti cap. ponit ſigna lethargi melancholici. Ego vero ſi rei naturam & Ga- *VII. Cauſæ lethargi.*

leni doctrinam confidero, puto ab humore frigido & ſicco, qualis eſt melancholia, nullo modo tam inſignem propenſionem in ſomnum fieri poſſe. Nam Galen. frequenter docet, & rei natura cõfirmat, huiuſmodi prolixos & profundos ſomnos ex frigiditate & humiditate fieri: contra autem ex humore frigido & ſicco non ſolum non ſomnum, ſed etiam vigilias excitari. & 2. apho. com. 3. ſcribit. difficilem ſomnum fieri cerebro refrigerato, quæ refrigaratio ſi fuerit vehemens, & mixta cum humiditate, ſomnos profundos, cum ſiccitate autem, vigilantem ſenſus ſtuporem, catalepſim nempe, efficere.

Signa. Signa lethargi ſunt duplicia: alia quæ futurum, alia quæ præſentem morbum ſignificant. Signa prognoſtica illa ſunt: capitis grauitas, pigritia ad motum, inſignis propenſio ad ſomnum, debilitata memoria & ratio, temperies corporis, cœli conſtitutio, regio frigida & humida, ætas ſenilis, tempus hyemis, victus ratio, quæ ad gignendam pituitam eſt accommodata. Signa pathognomonica autem quampluri-ma ab omnibus afferuntur, ſed potiſſimũ ab Auicenna, ex quibus hæc ſequentia mihi videntur magis propria: febris continua & lenta, ſomnus profundus, à quo æger vix, aut ne vix quidem poteſt excitari, læſio omnium facultatũ principum: quæ quidem pauca ſigna ſi ſimul conueniant, perpetuo lethargum demõſtrabunt: quibus licet addere ſigna ex pulſibus & vrina: namque pulſus, vt dicit Gal. 4. de cauſis pulſuum cap. proprio, pulſui eorum qui laborant peripneumonia, magnitudine, imbecillitate, mollitie, ſimilis eſt, ſed illo pulſu eſt tardior rariorque, & minus inæqualis: ſic lotia ſunt veluti iumentorum, craſſa, turbata, pallida, quorum omnium ex copia redundantis pituitæ facile eſt rationem reddere.

Diagnoſtica. Vtrum lethargus ſit verus, & capite primario laborante, vel non verus, & per conſenſum aliarum partium, duplici potiſſimum ratione deprehenditur. Altera ex præcedẽtibus morbis, vel totius vel alicuius partis: totius, vt in febre pituitoſa; partis vt ſepti tranſuerſi, pulmonis, &c. Altera ex perpetuis vel intermittentibus ſymptomatibus: etenim ſi ſymptomata in eodem ſtatu perſeuerant, verum lethargum denunciant: ſi aũt remittuntur vel augentur, remiſſo vel aucto morbo principali, tunc lethargum ſpurium & per conſenſum demonſtrant.

Signa magni vel parui lethargi, accipiũtur ex magnitudine vel paruitate ſymptomatum, & præcipue eorum ſymptomatum quę magis propria & inſeparabilia ſtatuta ſunt. Signa ex loco affecto nulla poſſunt haberi, vt dicit Gal. 3. de locis aff. 4. quandoquidem neq; tumor præter naturam, neq; dolor, neq; color à priore mutatus, neque excrementa, neq; aliud quidquam eſt, quod peculiarem affectum vel cerebri, vel membranarum poſſit demonſtrare. Cætera omnia ſigna vel ægris referentibus, vel ipſis ſenſibus, vel iis quæ tradita ſunt, euadunt manifeſta.

In curatione lethargi eædem nobis ſeſe offerunt indicationes, quę in curatione phrenitidis fuerunt inſtitutæ, & quę omnibus morbis ſunt communes, quicunque ex fluxione humorum originem habent.

Indicationes. Itaq; omnium primo totum corpus eſt vacuandum. 2. reuellendum, 3. repellendum: poſtremo reſoluendum & corroborandum eſt: de quibus omnib. indicationibus, & ſingulis prę ſidiis ad eas accommodatis, breuiter agendum, quandoquidem curatio lethargi, vt dictum eſt, eadem eſt cum curatione phrenitidis, prę terquam quod in lethargo, ſicut in phrenitide, non licet vti medicamentis frigidis, nec principes facultates ſtupefacere.

Prognoſtica. Quęritur vtrũ liceat iis indicationibus ſatisfacere? etſi Hip. & Gal. 1. de ratione

victus

victus 7.& 1.epid.3.1.& omnes, reponunt lethargos inter morbos acutos, imo vero inter morbos pernitioſos, de quo ſpeciatim ſcribit Celſus lib. 3. 21. morbum acutũ eſſe, ac niſi ſuccurratur celeriter, hominem iugulare, veruntamen negandũ non eſt, quod experientia confirmet, nonnullos quoq; lethargicos aliquando euadere: hoc autem iudicium, vt alias diximus, non aliter fit, quam ex morbi & virium comparatione. Ergo quantumuis morbus fuerit magnus, dummodo habeatis vires conſtantes, ne deſperetis ſalutem.

Quatenus itaq; ad vacuationem totius corporis, ſunt clyſteria acria, quę præterea reuellẽdi quoq; à capite vim habent: hęc enim redundante humore frigidiore, ac veluti ſopita principe facultate, ſunt admodum accommodata, *Vacuatio corporis.*

Clyſter.

℞ *Decoctionis betarum.*
Furfurum ana lib. j.
Electuarii diaphaniconis ℥ j
Mellis roſati.
Olei chamomalini completi ana ℥ iij. *M. pro clyſtere.*

Acrius erit.

℞ *Centaurii minoris.*
Florum chamomali ana M. j.
Pulpæ colocynthidos.
Agarici ana ʒ *j.* ß. *Fiat decoctio.*

℞ *Dictæ decoctionis lib. I.*
Hieræ compoſitæ ʒ *VI.*
Mellis roſati.
Olei chamomalini completi ana ℥ *iij. M.*

Sed ſtatim deueniatis ad ſectionẽ venæ, ſicut Gal. Paulus, Alex. Auic. & omnes iubent, ſolus Meſue hoc remedium prętermittit. Quo loco omnes medici noſtrorũ temporum, quicunq; nõ intelligunt, indicationem mittendi ſanguinẽ ſumi ex magnitudine morbi, ſed vel ex copia, vel ex impetu ſanguinis, &c. omnes inquam mirum in modum ſe torquent, & varia quærunt perfugia, vt ſe hinc poſſint explicare. Trincauellius hoc loco, ex cõſilio Aretei & Aetii ſtatuit, venam ſecandam eſſe, primum ſi lethargus ſtatim incipiat, neq; alios morbos ſequatur: deinde ſi ſanguinis adſit plenitudo: poſtremo etſi pituita in capite & cerebro redundat, cum ea tamen totum corpus ſanguine refertum fuerit. Contra vero à ſanguine abſtinendũ eſſe, ſi lethargus aliis morbis ſuccedat, ſi deſit ſanguinis plenitudo, ſi poſtremo ſimul cum venis cerebri, reliquæ venæ quæ per ambitum corporis diſperſæ ſunt, pariter ſicut cerebrum, crudo humore refertę ſint. Alii ſanguinis miſſionem probant tanquam remedium reuulſoriũ, minime vacuatorium. Nonnulli vero ita ſtatuunt, in lethargo ſanguinis miſſionem conuenire, non habita ratione à morbo præſente, qui cum pendeat ex copia pituitæ, non ſectionem venæ, ſed purgationem indicat, verum habita indicatione ad morbum futurum. Et ſi quis illos interroget, qualisnam ſit hic morbus imminens, reſpondent eſſe nouam fluxionem multi ſanguinis, ac potiſſimum tenuioris, qui propter caliditatem, propter dolorem, & propter imbecillitatem cerebri, facile ab illo recipitur, imo vero & attrahitur. Cæterum etſi hæc & alia id genus, vt dixi, ſint dogmata doctiſſimorum hominum: tamen aliena à doctrina Galeni, & delirantium ſomniis ſimilia ſunt. Itaq; nos noſtrum Galen, audiamus, qui hæc habet: In talibus affectibus, phrenitide & lethargo, incidenda vena eſt ſta- *Vena ſectio ac conueniat.*

tim ab initio, ſi modo tam valés virtus fuerit, vt ſine noxa miſſionem ſanguinis to-leret, ac nihil prohibeat eorum, quæ de ſecanda vena diximus, ſicuti vel crudi hu-moris copia, vel puerilis ætas, vel anni tempus, vel regio. 13. method. 21. Primum igi-tur ſumpta indicatione à magnitudine morbi, in phrenitide & lethargo ſecanda eſt vena: ſed præterea diligenter animaduertendum eſt, vtrum æger huiuſmodi remé-dium ferre poſſit, adeo vt nullum ſit impedimentum, quod illius adminiſtrationem poſſit prohibere: talia ſunt debilitas virium, ætas puerilis vel ſenilis, cópia crudorũ humorum &c. quæ tamen omnia ille aliquando ad duos ſcopos refert, virium ro-bur, & vigentem ætatem. Vnde quicunque hæc intelligit, etſi non prætermittit có-ſiderationem cum Trincauellio, vtrum morbus incipiat, & vtrum in cerebro vel in toto corpore pituita aut ſanguis redundet, & reliqua, ſed omnia potiſſimũ ad con-ſiderationem virium perpetuo refert, bene agit, nec tot ſcrupuloſis diſtinctionibus opus habet, quæ quidem multorum intelligentiam diſtrahũt, & ſæpenumero ſunt in cauſa, vt occaſio alioqui præceps, tanti præſidii omittatur. Et hac de re ſatis. Se-canda igitur vena cephalica, ſanguisque moderate, neque ſæpius extrahendus eſt, ſumpta indicatione ab humore noxio, qui quidem non præſidium, ſed præſidii quantitatem & modum debet determinare.

Cautela.

Quæ vena ſe-canda.

Porro ad primam indicationem, quæ ad vniuerſi corporis vacuationem per-tinet, quamplurimi hoc tempore purgantibus vtuntur, quę non ſolum importuna, ſed etiam pernicioſa ſunt: ſiquidem materia neq; eſt concocta, neque turget; quam-obrem antequam ad purgationem accedatis, illa ſunt exhibenda, quæ poſſint hu-mores noxios attenuare, incidere, abſtergere, & præparare: qualia medicamenta ſunt noſtri vulgares ſyrupi, mel roſaceũ colatum, ſyrupus de betonica, oximel ſim-plex, ſyrupus de ſtæchade: Decocta betonicæ, ſaluiæ, ſtæchados, hyſſopi, roriſma-rini &c. vt tandem apparente coctione medicamenta purgantia commode poſſint exhiberi.

Præparantia pituitam.

℞ *Mellis roſati colati* ℥ j.
Oxymellis ſimpl. ℥. ß.
Decocti hyſſopi.
Betonicæ ana ℥ iij. *M.*

Purgans.

Potio pur-gans.

℞ *Electuarii diaphænicon. vel*
Hiera Pachii. ℥ ß.
Mellis roſati ſol. ℥ iij.
Decoctionis ſupra ſcriptæ q. ſuf. M. & fiat Potio.

Alii aliis vtuntur, & inter cæteros Paulus & Alex. vtuntur ſcammonio ſimul cum caſtoreo, quod certe eſt mirum: ſiquidem conſtat inter omnes ſcammonium non pituitam, ſed bilem purgare, qui in lethargo non peccat. Si propter ætatém vel aliud impedimentum nó liceat venam ſecare, omnes vtuntur clyſteribus acrioribus; ſed neq; importunum foret partes infernas & ipſa crura ſcarificare, quod non ſolum ad communem corporis vacuationem, ſed etiam ad reuulſionem quam maxime per-tinet. Eodem tempore & die, ex ſecunda indicatione, materia petens caput omni reuulſionis genere debet reuelli, ligaturis, frictionibus, clyſteribus, cucurbitulis, & ſimilibus: inter cætera autem genera reuulſionum familiare & optimũ remedium eſt, ſi aceto vel ſimplici, vel quod efficacius eſt, ſcillitico, ſimul cum ſale extremæ partes, ac maxime plantæ pedum confricentur: in quibus quidé reuulſionibus diu-tius ac fere aſſidue perſiſtendum eſt, adeo vt & mane & veſpere, vel imponátur cly-

Quid agẽdum ſi ſectionis venæ.

Reuellentia auxilia.

ſteria,

ſteria, vel adhibeantur cucurbitulæ, vel omnino aliquid fiat. Hac in re videntur in-ſignem prærogatiuam habere veſicatoria, quorum maxime Paulus mentionem fa-cit: ex quo vno loco licet illos arguere, qui ſe huius præſidii auctores faciunt. Ver-ba pauli hæc ſunt, libr. 3. 9. Iam femora & crura medicamentis exulcerantibus ru-bicunda facta ſæpenumero iuuant. Ac ſane ſi hoc remedium ad aliquem affectum eſt accommodatum, ad lethargum accommodatiſſimum eſt, in quo redundante pi-tuita ex nimia medicamenti caliditate & ſiccitate, nullum videtur periculum immi-nere, ſicut contingit in febribus, & aliis plerisq; morbis calidioribus, in quibus ſępe importune adminiſtrantur. Excitantur autem huiuſmodi vlcera non ſolum in bra-chiis extremiſque partibus, vt facere omnes conſueuerunt, ſed etiam in ſuperiore parte dorſi, prope occiput: etſi hoc loco magis ad deriuationem, quam ad reuulſio-nem pertinent. Nonnulli demum audent candente ferro vlcera inurere ipſi occi-pitio, quo quidem remedio ego non ſemel vſus ſum: ac memini inter cæteros æ-grum quendam lethargicum, qui nulla ratione potuit excitari, beneficio huius re-medii fuiſſe excitatum & liberatum. *Veſicatoria.* *Cauterium actuale,*

Interea ex tertia indicatione neque medicamenta repellentia ſunt prætermit-tenda: namque inquit Galen. repellendus eſt is humor à capite, quiſquis ille fuerit: itaque ne timeatis vti oxyrhodino, etſi illud multis alienum à ratione & abſurdum videtur, qui timentes nimiam medicamenti frigiditatem, cum illo permiſcēt caſto-reum, peucedanum, & alia calidiora: ſed iſti falluntur, qui potuiſſent diſcere ex Ga-leno libr. 2. & 6. de comp. med. ſecundum locos, vtrobique cap. 1. ſecundum varia tempora inflammationis & omnium morborum, varia quoque medicamenta con-uenire: vnde principio, quo tempore ſola repellentia conueniunt, ſolo oxyrhodi-no, ex roſaceo & aceto, vtendum eſt, ſicuti illo vtitur Gale. 2. de med. ſecundum lo-cos. cap. 1. Paulus, Aetius, Auicen. & omnes: progrediente autem morbo licet re-pellentibus diſcutientia permiſcere: ac demum prætermiſſis repellentibus, ad ſola diſcutientia deuenire. Veruntamen ex præcepto Gal. 1. ad Glauc. cap. 15. qui docet, in multitudine quidem crudiore & frigidiore, tepidis, in calidiore autem & bilioſio-re, frigidis repellentibus vtendum eſſe, ego in lethargo adminiſtrationem oxyrho-dini potius tepidi quam frigidi ſoleo probare. Si quis cupit habere exemplum oxy-rhodini ſimul repellentis & diſcutientis, ſit huiuſmodi. *Repellentia.* *Cautela.*

℞ *Olei roſati completi.* ℥ *iiij.* *Oxyrhodinum.*
Aceti ℥ *ß.*
Caſtorei. ʒ *ij.* *M. optime in mortario.*

Poſtremo ad diſcutientia & roborantia medicamenta deueniendum eſt, ad quam poſtremam indicationem ſunt accommodata, exterius, odores, ſuffumigia, inunctiones palati, lotiones, ſynapiſmi: Interius theriaca, mithridatium, & cætera id genus, de quibus in phrenitide. *Diſcutientia.*

Et memoria tenendum eſt, in principio & declinatione lethargi & phreniti-dis, eandem eſſe curationem, medio vero differre: in quo medio tempore conue-nit in lethargo facultatem excitare, in phrenitide ſtupefacere.

Quatenus ad victus rationem, aer ſit lucidus & ſplendens, cum palam ſit ob-ſcuritatem ſomnum conciliare: ſit moderate calidus & ſiccus, accenſo igne ſi o-porteat, ex lignis iuniperi, lauri & ſimilium. Alimenta & potiones extenu-andi vim habeant, quales ſunt auiculæ montanæ, & ſimiles: condiantur omnia *Victus ratio,*

modice

modico cinnamomo, petroſelino, & ſimilibus. Pro potu ſit mulſa cum hyſſopo, thymo & ſimilibus. Somnus impediatur omni induſtria, odoribus ex ſulphure, caſtoreo, galbano, & ſimilibus, naribus aceto acerrimo irritatis, ſtrepitu & tumultu excitato, vel in cubiculo, vel prope: & cætera fiant id genus, quæ ægrotum poſſint excitare. Loco motus & exercitationis ligaturæ & frictiones extremarum partium ſunt opportuniſſimæ; quotidie excrementa alui deiiciantur clyſteribus, glandibus: & quoniam ægri ſæpenumero obliuiſcuntur lotium emittere, frequenter admoneantur: & ſi opus fuerit, inferior venter foueatur decocto chamomeli, parietariæ, oleo amygdalarum dulcium, ex ſcorpionibus, & ſimilibus, quæ lotii emiſſionem poſſunt iuuare. Animi accidentia commoueantur, itaque ægri aut ira, aut aliqua alia perturbatione afficiantur, ex quibus & totum corpus calefieri, & humores diſcuti, & ſomnus abigi poteſt.

Vrinā prouocantia.

CAPVT XIII.

De Apoplexia.

Nomen.

APoplexia græce, à quibuſdam latine ſtupor corporis mentisque, à Theodoro Gaza ſtupor totius corporis, item ſtupor attonitus vertitur; apud alios percuſſionem ſignificat, qui hoc morbo laborantes percuſſos nominant, ſicuti percuſſa illa antiquiores nominabant, quæ ante aras mactata ſtatim corruebant. Nonnulli apoplecticos ſyderatos dicunt, propterea quod huiuſmodi malum cum repentino quodam impetu, ſtatim & improuiſo inuadat, & quaſi vi quadam alicuius ſyderis ex cœlo videatur prouenire: quemadmodum apud Hip. 1. de ratione victus 35. antiqui exiſtimabant illos pleuriticos eſſe ſyderatos, quicunq; celeriter obiiſſent, & quibus mortuis latus liuidum ſimile plagis videretur. Cornelius Celſus tales ægrotos attonitos vocat, lib. 3. 27. quod eorum corpus & mens ſtupeat, iaceantque ſine ſenſu & ſine motu, ſola reſpiratione à mortuis differentes.

Definitio.

Apoplexia definitur à Gal. de diff. ſympt. 3. 3. de locis aff. 10. 2. de ſymp. cauſis. 2. 2. apho. 42. reſolutio totius corporis, cum detentione principum actionum: cui Paulus, Aetius & omnes ſubſcribunt. Quod ſi Hip. aliquando apoplexiam vocat reſolutionem non ſolum corporis vniuerſi, ſed etiam alicuius partis, ſicuti linguæ 7. apho. 40. reſpōdeatis illum minus proprie tunc locutum fuiſſe, quo crimine Gal. non veretur quandoque illum notare, 1. epid. 1. 8 6. apho. 26. Itaque apoplexia eſt priuatio ſenſus & motus totius corporis, cum læſione actionum principis facultatis. Cum autem manifeſtum ſit hæc eſſe ſymptomata, id primum inquirendum eſt, qualianam ſint: deinde qualesnam morbi horum ſymptomatum cauſæ ſint: ac poſtremo qualesnam morborum cauſæ ſtatuendæ ſint: ex quibus licebit facile indicationes curandi elicere, & de ſingulis propriis remediis determinare.

Qualia ſint ſymptomata.

Priuatio ſenſus & motus ſine dubio eſt actio læſa, non vitalis, non naturalis, igitur eſt actio læſa animalis, & ad eas omnes pertinet, non deprauatas, non imminutas, ſed abolitas.

Dubitatio I.

Primo dubitatur, quia vulgare eſt apud philoſophos animal tale eſſe per ſenſum, ſi omnis ſenſus in apoplexia deperditur, igitur homo non amplius eſt animal, neq; viuit. Ad hoc reſpondeatis, ſenſus nō plane neque ex toto aboleri, quin aliqua ſentiendi vis remaneat, quod ipſa experientia confirmat; ſed nobis ad ſenſum omnes ſenſus videntur eſſe perditi.

Dubit. II.

Secundo ſtatutum eſt, in apoplexia omnem motum auferri; quod falſum videtur,

detur, cum ſeruetur reſpiratio. Adhoc reſpondent nonnulli ex Gale. 2. apho. 42. in forti apoplexia reſpirationem prorſus tolli, ſicuti mulieribus quoque vteri præfocatione laborantibus contingit: ſed reſponſio nulla eſt, quoniam Gal. auctore. 1. de diffic. reſpirationis 8. 6. de locis aff. 5. in confeſſo eſt apud omnes, reſpirationem à vita, & vitam à reſpiratione ſeparari non poſſe, adeo vt viuentem omnino reſpirare, & reſpirantem omnino viuere ſit neceſſe: quæ eadem eſt ſententia philoſophi in lib. de reſpiratione; quamobrem ad mentem Galeni reſpondẽdum eſt. Cum maximus ſit vſus reſpirationis, vt inſitus calor refrigeratione veluti ventilatione ſeruetur, etſi ægri aliquando videntur omni reſpiratione priuari, adeo vt ad intelligẽdum an viuant nec ne, neceſſe ſit flocculos lanæ, aut nitidum ſpeculum ori & naribus admoueri, vt exacte deprehendatur, num ſpiritus aliquis inter reſpirandum tum intra, tum foras deferatur: tamen neque in apoplexia, neque in præfocatione vteri, neque vnquam ſpirationem ex toto aboleri, ſed in iis caſibus eam minimam eſſe ac ſenſum latere, certum eſt: quod quidem contingit, vt docet Galen. propter maximam reſpirationis neceſſitatem, in qua natura facit omnem conatum, & omnem impetum, ne reſpiratio deficiat: ſicuti iis contingit, qui cum nulla ratione poſſint moueri, tamen accenſo igne in cubiculo & mouentur & currunt.

Tertio quæritur, vtrum apoplexiæ neceſſario febris coniungatur nec ne? 2. apho. 19. 8. apho. 5. ſcribitur, apoplexiam eſſe morbum acutum ſine febre, ſed tamẽ nihil obſtat mea ſententia, quin illi quoque febris poſſit coniungi, imo vero ſi apoplexiæ febris coniungatur, ſcribit Galen. 6. apho. 81. tunc eam potius iuuare quam nocere, nempe calefaciendo, extenuando & diſſoluendo ſpiritum flatuoſum & pituitoſos humanos. *III. Dubit.*

Quarto dubitatur, vtrum ad conſtituendam eſſentiam apoplexiæ, requiratur ea conditio, vt malum repente incidat? quam cõditionem ponit Aetius ex Gal. per hæc verba: Apoplexia eſt priuatio ſenſus & motus, vna cum læſione principum actionum, de repente incidens. Quæ poſtrema verba leguntur quoque apud Galen. 2. apho. 42. ad principium. Ego vero puto hanc conditionem minime neceſſariam eſſe. Etſi enim apoplexia frequenter ſubito hominem inuadit, propter quam forte cauſam & ab Aetio, & à Galen. ea verba ſunt poſita: tamen euenit aliquando, quod ego non ſemel obſeruaui, vt præcedant nonnulla præludia, torpidus quidam ſenſus & motus, veluti quædam vagantes formicæ, quæ in brachiis & aliis partibus ſentiuntur, & alia id genus, vt tandem ſenſim ac ſenſim, non ſubito apoplexia ſuccedat. *IV. Dubit.*

Cum eſſentia apoplexiæ ſit reſolutio totius corporis cum læſione principum actionum, quæritur, hæc ſymptomata actionis abolitæ, ex quonam morbo originem habeant? Sicuti conuenit inter omnes, in apoplexia cerebrum laborare, quod illud omnium actionum animalium in toto corpore ſit auctor: ita altera ex parte qualisnam ſit cerebri affectus, & qualisnam cerebri pars laboret, dubitatio eſt? namque alii vniuerſum cerebri corpus, alii ventriculos tantum volunt male affici: alii ſimplicem intemperiem: alii intemperiem cum materia: alii obſtructionem, morbum conſtituunt. Neque Galen. vt cæteri prætermittantur, ſibiipſi videtur hac in re omni ex parte conuenire, qui 4. de locis aff. 2. trium morborum, cari, apoplexiæ, epilepſiæ, craſſum, frigidum & lentum humorem cauſam eſſe docet: verum in caro & epilepſia ventriculos magis, corpus autem cerebri minus, in apoplexia autem cerebri corpus magis laborare: quod ſi reuera in apoplexia ſubſtantia cerebri magis, *Cauſa apoplexiæ quæ.* *An cerebri ſubſtantia, an vero ventriculi laborent.*

ventri-

ventriculi autem minus laborant, vt illud aliqua intemperie vel ſimplici vel cum materia, & tumore aliquo præter naturam laboret, neceſſe eſt. Ex quibus quidem morbis nulli dubium eſſe debet, quin propriè cerebri operatione, lædantur, cum certiſſimum ſit, eaſdem operationes per propriam illius temperiem perfici: cuius doctrinæ Galen. minime videtur oblitus fuiſſe, dum inquit 2. aphor. 42. apoplexiam fieri propter diſpoſitionem aliquam inflammationi ſimilem, quæ in ipſo cerebro ſit conſtituta.

Altera autem ex parte Galenus plane videtur aliter ſentire, imo contrariam ſententiam tenere, qui ſcribit ad hunc modum 3. de locis aff. 7. Apoplexia eo quod ſubito fiat, frigidum humorem, aut craſſum, aut tenacem, principes cerebri ventriculos confertim implentem, minime vero totius ſubſtantiæ eius intemperiem demonſtrat. Et 2. de ſympt. cauſis vltimo hæc habet. Apoplexia & epilepſia ob pituitoſi humoris in ventriculis cerebri coaceruati copiam gigni videntur: proinde horum ſymptomatum tum generatio tum ſolutio ſubitanea eſt, id quod in corporum intemperie fieri nulla ratione poteſt.

Auctoris ſententia. Ego vero ita cenſeo de hac controuerſia ſtatuendum, verum & proximum morbum, vnde omnia ſymptomata apoplectica oriuntur, non alium eſſe, quam obſtructionem ventriculorum cerebri, quæ quidem obſtructio eſt impedimento, quo minus animalis vis ad partes corporis inferiores poſſit defluere. Etſi enim certum eſt, intemperiem cuiusque partis actionem lædere: tamen vtcunque cerebrum inſigni intemperie laboret, vel etiam tumore præter naturam, niſi præterea ventriculi cerebri obſtruantur, nunquam fieri poterit, quin ſpiritus animalis ad partes ſentientes deferatur. Sed præter obſtructionem equidem cenſeo minime eſſe alienum à ratione & doctrina Galeni (qui ſcribit de diff. morborum. 6. morbum ſæpe ex morbo fieri) ſi quis velit, in apoplexia alium quoque morbum ad ſubſtantiam cerebri pertinentem, ſtatuendum eſſe: imo vero aut difficulter, aut nulla ratione poteſt fieri, quin ſimul cum obſtructione ventriculorum, ipſa quoque ſubſtantia cerebri laboret frigida & humida intemperie, vnde humor generatur, ex quo obſtructio & fieri & foueri ſolet. Itaque morbus verus & proximus, à quo omnia pendent ſymptomata, eſt obſtructio ventriculorum cerebri, ſed fieri poteſt, imo ſit neceſſario, vt hic morbus ab alio morbo, vel potius ab aliis morbis originem habeat, ſiquidem præter intemperiem cerebri forte etiam neque deſunt intemperies ventriculi & aliarum partium, quæ ad faciendam obſtructioné ſunt accommodatæ: ex quibus facile eſt intelligere Galen. ſibi conſentire, neque quidquam abſurdum docuiſſe.

Vtrum Apoplexia ſit morbus. Vtrum ſit morbus acutus. Poſtremo ſunt duæ dubitationes de eſſentia apoplexiæ: altera, vtrum apoplexia ſit morbus, an ſymptoma: altera, vtrum ſit morbus acutus, an diuturnus; ſiquidem vtrique occaſionem præbet Galen. qui apoplexiam modo inter morbos, modo inter ſymptomata recenſet, & licet frequenter apoplexiam morbum acutú pronuntiet, tamen aliquando inter morbos diuturnos illá reponit 6. apho. 47. inquit: Eodem modo & ſanguinis ſpuitionem, & morbum comitialem, & apoplexiam, & melácholiam, & alios id genus morbos diuturnos hac euacuatione ſanauimus &c. quæ eadem ſententia habetur in lib. quos & quando.

Sed breuiter reſpondeatis ad primam, ſi conſiderentur actiones læſæ, priuatio ſenſus & motus, nec non detentio principum facultatum, apoplexiam inter ſymptomata reponendam eſſe: ſin autem conſideretur cauſa horum ſymptomatum,

tum,nimirum obſtructio vétriculorum cerebri,iure eam quoq; inter morbos poſſe numerari. Ad ſecundam reſpondeatis, Galen. reponentem apoplexiam inter morbos diuturnos,conſideraſſe apoplexiam quæ hominem non interficit, hæc enim reuera cum maiori ex parte in paralyſin degeneret, longiſſima eſt affectio, & frequenter hominem vſque ad mortem comitatur: quæ reſponſio rei naturæ & experientiæ maxime conſentit: etſi non ignoro, Iulium Alexandrinum aliter hanc controuerſiam diſſoluere.

Differentiæ apoplexiæ ſunt variæ, ac primum eſt differentia tradita ab Hip. 2. apho.42. Apoplexia alia fortis,alia debilis: quo loco Galen. quatuor apoplexiæ differentias ac veluti gradus conſtituit,tres apoplexiæ fortis,vnam vero apoplexiæ debilis. Prima eſt quando ſimul cum ſenſu & motu ipſa quoque perditur reſpiratio, quæ omnium eſt acutiſſima,& maxime lethalis. Secunda eſt, quando æger reſpirat quidem, ſed magna vi, atque hæc pariter eſt valde pernitioſa, ſed minus priore. Tertia differentia eſt, quando ægri facilius reſpirant, ſed tamen inæqualem inordinatamque & intermittentem reſpirationem habent,quæ item vehemens eſt, neque caret periculo, ſed minus quam duæ priores. Quarta eſt differentia apoplexiæ debilis, in qua reſpiratio aliquem ordinem ſeruat,quæ quidem, vt placet Galeno,curationem recipit, ſi omnia probe adminiſtrentur, quæ ad illius curationem pertinent, tametſi Hip.doceat, neque hanc facile curari. *Differ. I.* *Apoplexia fortis tres gradus.*

Deinde ſunt differentiæ à cauſis,inter quas,conſenſu omnium, humor frigidus,craſſus & pituitoſus principem locum obtinet: ſecundo eſt melancholia, cuius item mentionem facit Galen.6.aphor.56. apoplexiæ fiunt quidem propter humorem pituitoſum, ſed fiunt quoque propter humorem melancholicum, quoniá vtrique communis eſt craſſitudo: tertio eſt ſanguis,qui pariter ſi confertim in ventriculos irruat,apoplexias ſolet efficere: de quo habetis teſtimonium Gale.de ſang. miſſ. 5. vt certe mirum ſit,quomodo Fernelius aduerſus tam aperta Hip.& Galen. teſtimonia,nec non rei naturam, audeat aſſeuerare,apoplexiam neque ex melancholia,neque ex ſanguine generari. Sed nonnulli quærũt,vtrum apoplexia ex flaua bile fieri poſſit? Quibus reſpondeatis,huiuſmodi humorem ſuapte natura tenuem & mobilem,addo & acrem eſſe, adeo vt perpetuo naturam ad ſui expulſionem ſtimulet,antequã toti ventriculi repleantur, proptereaque aut nunquam, aut raro apoplexiam efficere? itaque cum Galeno tres tantummodo humores frequentiſſime,pituita,nonnunquam mãcholia & ſanguis, apoplexiæ cauſæ materiales ſtatuendæ ſunt. Cauſæ externæ ſunt illæ omnes, quæcunque ex temporamento, ætate,aeris conſtitutione,ſtudiis,& alia ratione multos craſſos & lentos humores poſſunt gignere: verum præter humores Auicen. alias duas cauſas affert: alteram vaporem vel malam qualitatem petentem cerebrum: alteram intemperiem cerebri frigidam ſine materia, quæ cerebri ventriculos cogat, vel vt loquamur cum Auicen. capite proprio, & 3. I. doc. 5. cap. 4. ſtipet & inſpiſſet ventriculos cerebri: ſed neutra poteſt conſiſtere. Ac primum quod inquit de mala qualitate, hæc potius contractionis quam obſtructionis cauſa eſt, ad quam contractionem conuulſio vniuerſi corporis, quæ epilepſia eſt, ſequitur: quare Auicenna cauſas apoplexiæ cum cauſis epilepſiæ videtur confundere. *II. Differ.* *Auicenna reprehenſio.*

Deinde altera quoque cauſa manifeſte eſt falſa, & contradicit Galeno, qui vt ſupra notauimus 3. de locis affect. 7. expreſſe docet,apoplexiam ex humore craſſo fieri, minime ex intemperie: vnde idem ſcribit Galenus in libro de differ. morbo-

morborum. ſ.nonnullos ex nimio frigore quippiam ſimile apoplexiæ, non apoplexiam perpeſſos fuiſſe.

III. Differ. Præterea Auicen. in fine capitis cuiuſdam differentiæ mentionem facit à tempore, vbi videtur affirmare, apoplexiam aliam periodicam, aliam non periodicam eſſe: qui tamen à plerisque irridetur, cum reuera experientia demonſtret, apoplexiam frequentiſſime ſemel hominem inuadere, illumque aut interficere, aut ad paralyſim deducere. Sed videant iſti ne ſimul quoque Galenum cum Auicen. irrideant, qui in lib. de ſang. miſſ. 7. poſtremis verbis, exponens apho. Hip. Quibuscunque ſectio venæ aut purgans medicamentum conuenit, iis vere aut ſanguinem mittere, aut purgans &c. enumeransque plures morbos, à quibus homines præſeruantur hac purgatione tempore veris, ita habet: Cæterum quæ de iſtis dixi, hæc tibi de omnibus, qui prædictis paulo ante morbis, nempe morbo comitiali, apoplexia & ſimilibus corripi apti ſunt, intelligenda. Et paulo ante dixerat: ſimiliter & iis qui facile in morbum comitialem & apoplexiam incidunt, &c.

IV. Differ. Poſtrema reſtat differentia apoplexiæ: namque alia fit capite primo laborante, obſtructis ventriculis cerebri, qualis iam deſcripta eſt: alia fit per cõſenſum partium inferiorum, ac maxime earum quæ ſpiritui animale alimentum ſuggerunt. Pro quo ſciendum eſt, ex Galeno de vſu partium 2. naturam in ventriculis cerebri animalem ſpiritum continere, atque illi à corde, medicantibus illis vaſis quæ inſignem plexum, rete mirabile vulgo dictum, conſtituunt, calorem & vitalem ſpiritum aſſidue ſubminiſtrari, quo ſpiritus animalis, alioqui admodum tenuis & facile ſolubilis, continue poſſit regenerari & conſeruari: quamobrem ſi contingat, vt arteriæ, plexum illum conſtituentes, obſtruantur, & impediantur, quo minus ſpiritus vitalis ad ventriculos cerebri poſſit deferri, tunc neceſſario ſpiritus quoq; animalis, deficiente illius alimẽto, deſtruitur ac deficit, quo deficiẽte neceſſario deficiũt actiones cerebri, homo priuatur ſenſu & motu, & apoplexiã incurrit: ex quo factũ eſt, vt hæ venæ & arteriæ, ſpiritum vitalem in cerebrũ deferentes, à Medicis iugulares, ab Arabibus guidez, à nonnullis apoplecticæ vocentur, ꝙ illis apprehenſis, Ariſtotel. Galen. cæteriq; philoſophi & medici doceant, experientiaq; confirmet, homines veluti attonitos ſtatim corruere. Hanc apoplexiæ differentiam, quam multi recentiores prætermittunt, non prætermiſit Hip. 4. de ratione victus 23. vbi inquit: quod autem quis repente obmuteſcat, id venarum interceptiones occluſionesque faciunt: ſicut hæc ſententia explicatur à Galeno eo loco, & de cauſis morborum 3. Neque eam prætermiſit Auicen. qui inquit, in apoplexia fieri obſtructionem aut in meatibus ſpiritus ex cerebro, aut in meatibus ſpiritus ad cerebrum. Itaque obſtructis huiuſmodi vaſis fit apoplexia per conſenſum, atque eo quidem conſenſus genere, quando ad certam corporis partem non tranſmittitur quod deberet tranſmitti.

Signa. Signa nonnulla futuram apoplexiam demonſtrant, nonnulla præſentem indicant, nonnulla ſingulas differentias demonſtrant. Quod ſi quis ſimul cupiat intelligere ea quoque ſigna, quibus apoplexia, epilepſia, caros, catalepſis, catochos, ſyncope, vteri præfocatio, diſtingui inter ſe poſſunt, is conſulat Galen. 4. de locis aff. 2. qui illa omnia perſequitur accuratiſſime.

Cæterum etſi apoplexia nullis præcedentibus ſignis ſoleat ſubito hominem inuadere: tamen quandoque nonnulla eam præcedunt ſigna, & ſunt huiuſmodi: capitis dolores, grauitates, ſomni profundi, tinnitus aurium, vertigo, motus atque

omni-

omnium ſenſuum pigritia, tremor vel totius corporis, vel partis, in ſomno ſtertor & ſtridor dentium, corporis vniuerſi, & imprimis partium extremarum frigus inſolitum.

Signa autem pathognomonica ſunt manifeſta, priuatio ſenſus & motus, cum detentione principum facultatum, adeo vt ægri tanquam mortui viuant. Sic ſigna differentiarum facile poſſunt intelligi, & primum eam diximus differentiam ex magnitudine vel paruitate, potiſſimum ſumi ex maiori vel minore reſpirationis læſione, quæ ſententia eſt Gal.3. de locis aff. 10.2.apho.42. Itaque in forti apoplexia reſpiratio videtur omni ex parte aboleri, vt opus ſit vel nitidò ſpeculo, vel vaſe pleno aqua ori ventriculi impoſito, vel aliter experiri, an æger viuat, nec ne? in qua ambiguitate vult Auic. ægros non eſſe ſepeliendos, ante horam 72. de hac re eſt differentia Conciliatoris 182. De ſignis pariter quæ accipiuntur ex cauſis, & quæ ſingulorum humorum, pituitæ, melancholię & ſanguinis copiam poſſunt demonſtrare, in tractatione de dolore capitis actum eſt.

Signa apoplexiæ per conſenſum, obſtructis venis & arteriis ſpiritum vitalem in cerebrum deferentibus, ex præcedentibus morbis partium inferiorum facile colligi poſſunt, præterquam quod vaſa vtrinq; in collo, qua parte recta vſq; ad caluariæ baſim feruntur, longe turgidiora apparent.

Curatio. In curatione apoplexiæ illæ nobis ſeſe offerunt indicationes, quæ generaliter offeruntur in quouis morbo, qui ex fluxione originem habet: itaq; prima indicatio ad totius corporis vacuationem, ſecunda ad reuulſionem, tertia ad repulſionem, quarta ad reſolutionem & corroborationem pertinet.

Vtrum repellentia conueniant. Sed ſtatim oritur dubitatio, vtrum in apoplexia conueniant repellentia medicamenta, ſiquidem & difficile & periculoſum videtur, craſſum & frigidum humorem cerebri ventriculis adhærentem repellere: vnde Paulus, Auicenna, & multi, hanc indicationem prętermittunt. At vero ſi Galeni doctrinam ſequamur, qui docet materiam, qualiſcunque ea fuerit, fluentem à capite, repellendam eſſe, vtique negandum non eſt omnino, quin repellentia quoq; poſſint conuenire: quare inter cæteros Rhaſes & Aetius oxyrhodinum inſtituunt.

Prognoſticū. Vtcum iis indicationib. liceat ſatisfacere, memoria tenenda eſt ſentētia Hipp. fortē apoplexiam nulla ratione poſſe ſanari: vnde ex Galeni ſententia huiuſmodi ægroti ſolis prognoſticis ſunt relinquendi: & hinc eſt illud Meſuæ; Caue ne malarum ægritudinum curationem ſuſcipias, ne mali medici nomen adipiſcaris. Auicēna tamen contrarium docet, qui ſcribit plurimos apoplecticos omni reſpiratione priuatos, neq; quicquā à mortuis differentes ſe vidiſſe, qui ſanati ſunt & reuixerūt. Si autem apoplexia non fuerit adeo fortis, vt aliqua ſpes ſalutis ſuperſit, tunc licet purgationem aggredi: ac primum ad totius corporis vacuationem, occurrit ſectio venæ [illegible] omnium conſenſu non ſolum recipitur, ſed etiam tantopere probatur, vt omnes fateantur, in hoc potiſſimum præſidio totum ſalutis momentum conſiſtere. *Vena ſecanda.* Et ſi quis obiiciat in apoplexia pulſus languidos, atq; hinc colligat, vires non tantum conſtare, vt poſſint ſectionem venæ perferre: huic reſpondet Gale. 4 de cauſis pulſ.19. in apoplexia tantum grauiſſima, in qua natura plane ſuccumbit, pulſus languidos, paruos celereſq; reddi: at vero in leuiori apoplexia, dum natura moderate affligitur, neque eam multum ſuperauit morbus, nullam in pulſibus inſignem mutationem, neque in magnitudine, neque in cæteris differentiis reperiri.

Quæ vena incidenda. Itaque ſi principali ſcopo, morbi nimirum magnitudini, alteri duo ſcopi, ætatis &, virium coniungantur, ſine mora impoſito clyſtere, ſtatim ſanguis detrahendus eſt. Sed quænam vena eſt incidenda? Rhaſes & cum eo nonnulli Arabes ſectionem venarum inferiorum probant, vt puto, gratia maioris reuulſionis: contra autem Hip. 4. de ratione victus 24. iubet internam brachii dextri venam ſecare: de qua Galenus in com. hęc habet: Velociſſime & plurimum ex iis, quę principes ſunt, partibus, ea vena corpus vacuat, ac ob id Hip. in acutiſſimis morbis ad eam confugit. Quamobrem, mea ſententia, venæ ſuperiores ſecandæ ſunt, aut cephalica, quæ capitis, aut baſilica, quę iecoris & corporis vniuerſi, aut communis, quæ vtriuſque rationem habet. Rhaſes iubet ſecari venas iugulares; ſed incißio harum venarum hoc tempore ignoratur, tum propter alias rationes, tum maxime quod fluens ex illis ſanguis aut difficulter, aut nulla ratione poſſit cohiberi. Alii ſecant venas frontis, venulas naſi, aurium, ſub lingua, quæ omnes rationes mittendi ſanguinis non debent improbari, ſi modo opportune & poſt generalem vacuationem fiant.

Quantitas ſanguinis. De quantitate dubitatio eſt: ſiquidem Auicenna & Meſue, copioſam ſanguinis miſſionem: Aetius vero parciorem requirit, quæ ſatis ſit humores commouere, minime virtutem diſſoluere, & calorem naturalem extinguere. Ego vero cenſeo, hac in re nihil certi poſſe determinari, ſed ſanguinem vel parce vel copioſe mittendum eſſe, habita conſideratione plenitudinis, habitus corporis, ætatis, & aliarum ſimilium rerum. Cęterum ſi propter vires aut aliud impedimentum non liceat venam ſecare, quidnam agendum? Communiter practicantes alterutrum faciunt, vel apponunt hirudines ad hæmorrhoidas, vel ſcarificatis cucurbitulis vtuntur: de quibus duobus præſidiis, quoniam alias ſatis diximus, id vnico verbo repetendum eſt, ſi hæmorrhoides fuerint retentæ, ac maxime ſi apoplexia ex melancholia oriatur, pariter ſi tantummodo crura ſcarificentur, neutram huiuſmodi vacuationem reiiciendam eſſe. Ad hanc indicationem pertinent vomitus, clyſteria, glandes acriores: ſed ante omnia purgantia medicamenta videntur conuenire, quæ quidem in hoc morbo non ſolum à vulgaribus medicis minorantibus, ſed etiam ab aliis qui minorantium dogmata oppugnant, recipiuntur: ex quibus eſt Fuchſius, qui cum multis in locis ex propoſito oppugnet ſententiam illorum, qui principio morborum purgantibus medicamentis vtuntur, tamen in ſuis commentariis in primum de criſibus 9. inter cæteros morbos excipit apoplexiam, in qua, ille inquit, cum morbus ſit acutiſſimus, ridiculum foret coctionem expectare: & ita omnes vtuntur medicamentis validiſſimis. Verum de hac opinione, quę nulla ratione poteſt mihi probari, alias agemus.

An in principio purgantia conueniant.

Si vero quis obiiciat Auicennam, qui vtitur pilulis de euphorbio, iam diximus alias, Auicennam frequenter in principio morborum vti purgantibus medicamentis: à quo tamen hac in parte cogimur diſſentire: attamen ille ſibi reſpondet in fine capitis, vbi, inquit, apoplexiam & paralyſim conſtringere meatus ad ipſas peruenientes, neq; medicamenta multum proficere.

Reuellentia. Ad ſecundam indicationem pertinent omnia reuulſionum genera, ligaturæ validiſſimæ, frictiones extremarum partium cum rebus acerrimis, vt cum ſale, aceto, ſucco ſcillitico, & ſimilibus, cucurbitulæ, ac potiſſimum ſacrificatę, de quib. inquit Meſues; Crura & pedes ventoſari facias, & trahe quantum potes ad oppoſitas partes. Sunt pariter veſicatoria, ſed inter cætera omnia, clyſteria & glandes actio-

acriores, inſignem prærogatiuam obtinent. Illud tamen non eſt prætermitten-dum, nonnullos familiariter vti conſueuiſſe clyſteribus ex vinis generoſis, roma-nia, maluaſia, & ſimilibus, quæ quidem mihi nequeunt probari, quod eorum va-pores facile ad caput, non ſine periculo inſigni poſſunt attolli. *Clyſteres ex vino improbantur.*

Ad tertiam indicationem Rhaſes & Aetius oxyrhodinum inſtituunt, quod tamen mea ſententia non ex ſolo oleo roſato & aceto, ſed aliis magis temperatis medicamentis eſſet conficiendum: vt ex oleo chamomælino, & modico caſto-reo. *Repellentia.*

℞ *Olei roſati completi* ℥ *iij.* *Repellens.*
Chamomelini ℥ *j.* ß.
Aceti ℥ ß.
Caſtorei ʒ *j.* *Miſc.*

Sed forte occaſio vtendi oxyrhodino in apoplexia admodum breuis eſt, ac momento temporis tranſit principium, quo tempore ſolum conuenit oxyrhodi-num, auctore Galeno de totius morbi temporibus.

Poſtremo reſtat reſolutio materiæ, quæ in capite continetur, ad quam indi-cationem ſunt accommodata interius, diambra, diamoſchum, diacalamenthum, conſerua betonicæ, ſaluiæ, dianthos, confectio anacardina, theriaca, mithridatiũ: ſed cæteris omnibus caſtoreum ab omnibus anteponitur. Exterius ſunt odores, ſuffumigia ex galbano, caſtoreo, opopanaco: ſunt errhina, gargariſmata, ſternuta-toria, inunctiones palati: quibus tamen non niſi in declinatione eſt vtendum: præterea ſunt irrigationes capitis, fomenta, inunctiones, emplaſtra ex medicamẽ-tis calidioribus, oleo liliorum alborum, irino, nardino, rutaceo, ſpicæ, & tandem ex caſtoreo & pyrethro, quæ omnia raſo capite debent adminiſtrari. Rhaſes pro-bat ſartaginem candentem à longe capiti impoſitam, ſic enim putat capiti calo-rem conciliari; humores craſſos minui, atque in ventriculis diſſolui. Poſtremo au-tem ad ſynapiſmos, cauteria, & ferri candentis vſtionem licet deuenire, vt variis, multis & efficacibus præſidiis, ſi fieri poteſt, tam atrox morbus ſuperetur. *Roborantia caput, & reſoluentia pi-tuitam.*

Victus ratio ſit tenuiſſima, cum morbus ſit acutiſſimus, ac ſtatim extremos habeat labores: itaque apoplectico non alia ſunt exhibenda, quam mulſa, oxymel, mel roſaceum, ſyrupus de ſtæchade, & ſimilia, quæ quidem non ſolum alendo, ſed etiam attenuando, abſtergendo, incidendo humores craſſos, poſſunt prodeſſe. Poſt diem quartam, ſi morbus aliquo modo remittatur, conueniunt alimenta bo-ni ſucci, facilis coctionis & diſtributionis, ſed tamen quæ ſuapte natura & prapara-tione extenuandi vim habeant. *Victus ratio.*

Exemplum.

Socrates annorum 40. vel 50. corripiatur apoplexia, Medicus ad illius cura-tionem accerſitus omnium primum debet eius reſpirationem animaduertere, quæ ſi fuerit aut abolita, aut difficilis, ſtatim rei difficultatem ſummam & periculum ſummum indicabit, & ita à generoſis remediis abſtinebit: ſi vero reſpiratio non multum ſit aliena à naturali, ac morbus non videatur omni ex parte lethalis, ſine mora impoſito clyſtere acriore, alui lenitione procurabit. *Caſus.*

℞ *Flor. Chamomillæ.*
Rutæ. *Clyſter acris.*

Centaurii minoris ana M. ß.
Pulpæ Colocynthidos ʒ j. ß.
Seminum aniſorum.
Cymini ana ʒ. j. *Fiat*
Decoctio ad conſumptionem medietatis.
℞ *Prædictæ decoctionis lib.* j.
Mellis roſati.
Olei Chamomælini completi ana ℥ iij. *M.*

Quod ſi cupitis clyſtere acrius,addatis vel electuarium diaphænicon, vel hieræ diacolocynthidos ℥ j.Protinus reddito clyſtere,incidenda eſt vena baſilica dextri brachii,ſanguiſq; moderate mittendus ad ℥ vj. Eodem temporis momento ad præſidia reuellentia confugiendum eſt: itaq; Socrati fiant frictiones validiſſimæ,ligaturæ extremarum partium,repetatur clyſtere, vel eius loco repetantur glandes acriores.

Suppoſitoriũ.

℞ *Specierum hieræ ſimplicis* ʒ j.
Pulpæ colocynthidos.
Agarici ana ʒ ß.
Salis gemmæ ℈ ß.
Mellis q.ſuff.M.pro duabus glandibus.

Poſt paucas horas incidatur vena cephalica,ſanguisq; mittatur ad ℥ iiij.ac ſine intermiſſione modo vno , modo altero præſidio reuellente vtendum eſt, inter quæ veſicatoria nullo modo ſunt prætermittenda, quæ non ſolum extremis partibus,pedibus & manibus,ſed etiam ſuperiorib. apponenda ſunt : hoc tempore naribus admoueantur,quæ poſſint humores craſſos ventriculis cerebri impactos attenuare, diſſoluere, Socratemque excitare.Exempli gratia, caſtoreum , galbanum, & ſimilia. Interea tranſacta vna vel altera die , & morbi conatus obſeruandus eſt : quod ſi liceat aliquam Socratis ſalutẽ ſperare , deinceps ad gargariſmata , maſticatoria,inunctiones palati,ad capitis inunctiones,lotiones,emplaſtra,cauteria deueniendum eſt: ſic per os danda ſunt magna antidota,confectio anacardina , theriaca,mithridatium. Victus ratio vſq; ad quartam non alia ſit,quam mulſa,aut panis ex aqua,aut tenuiſſimo iure coctus : tranſacta quarta iam licet ad magis nutrientia alimenta deuenire , & illa perſequi , quæ totam curationem poſſunt abſoluere.

CAPVT XIV.

De Sopore.

SOpor ab Arabibus Subeth appellatur,& definitur ab Auic.ſomnus longus,profundus,& à quo ægri difficulter poſſunt excitari.Et eſt Subeth Arabum idẽ malum,quod Græcis caros,ſiquidem eadem plane ratione atq; iiſdem verbis, quibus Auicenna ſuum Subeth, Galenus Caron deſcribit 2. pror. 21. eſſe videlicet longiorem,profundiorem,ægreq; excitabile ſomnum.Sed qualiſnam eſt hic affectus præter naturam? Sine dubio eſt ſymptoma actionis læſæ.Si vero quæras qualeſnam in caro actiones lædantur? Gal.reſpondet in lib.de ſymp.diff.3.ſolam imaginationem prorſus auferri:Imaginationis,ille inquit,hęc veluti quædam eſt reſolutio,quæ caros & detentio nominatur. Veruntamen 4.de locis aff.2.addit,caro laborantes ſenſus & motus expertes decumbere,nequaquam tamen reſpirationem lædi : ac rurſum 2.articulis 20.ſcribit,homines in caro neq; ſentire, neq; moueri , neq; intelligere,

Quæ actiones lædantur.

gere,ſed & rationem,& memoriam,& ſenſum, & motum, prorſus corrumpi. Ex quibus Gal.locis licet nobis cari definitionem colligere; quod ſit ſomnus profundus,diuturnus,difficulter excitabilis,in quo vniuerſæ actiones animales,motrices, ſenſitiuæ,principes,plane auferuntur,ſola ſeruata reſpiratione. *Definitio.*

Statim occurrit dubitatio,quonam modo caros à cæteris affectib. ſoporificis differat,ac maxime ab apoplexia? Namq; ſi memoria repetamus,quæ de apoplexia diximus,vtique fatendum videtur,cari & apoplexiæ vnam atq; eandem definitionem eſſe. Vtcunq; autem huiuſmodi affectus videantur ſimiles,tamen neq; deſunt rationes,quib.commode alter ab altero diſtingui poſſit: quas differentias explicat Gal.4.de locis aff.2.Etenim primum reſpiratio in caro nequaquam læditur, in apoplexia autem reſpiratio maxime ſuffocat,adeo vt ægri perpetuo, non ſine maximo conatu poſſint reſpirare. Secundo ſolutæ & finitæ apoplexiæ frequentiſſime ſuccedit paralyſis. Caro autem finito ſanitas magna ex parte ſolet ſubſequi. Tertio caros in malis muſculorum temporalium,& in morbis acutis fieri ſolet: apoplexia autem fere ſine aliis morbis fit. Quarto in caro ventriculi cerebri magis,corpus autem cerebri minus laborare conſueuit: in apoplexia vero corpus magis laborat. Poſtremo in caro quidem anterior pars capitis magis, in apoplexia autem vtraque pars,anterior & poſterior,male afficitur. *Differentia cari ab apoplexia.* *I.* *II.* *III.* *IV.*

Quomodo autem caros differat à lethargo, epilepſia, catalepſi & aliis eiuſmodi morbis ex natura ſingulorum huiuſmodi affectuum,&potiſſimum accedente Gal.4.de locis aff.2.fit manifeſtiſſimum.

Cæterum cum caros ex eiſdem fiat cauſis, frigida & humida cerebri intemperie,nec non frigido,craſſo,lento humore, ex quo iam diximus lethargum fieri, vterque affectus eadem ratione curandus erit,præterquam quod in caro ad maiorem inciſionem attenuationemq; declinandum ſit. *Curatio.*

Capvt XV.

De Catocho & Catalepſi.

Eſi hic morbus admodum raro accidat, adeo vt Medici etiam ſeniores illum nunquam viderint,tamen de hoc aliquid dicemus. Multi opinantur has duas voces inter ſe differre:ſed mea ſententia vnum & eundem morbum ſignificant,neque quidquam differunt.Nam Gal.3.de locis aff.4.& 4.de locis aff.3.Catochi & catalepſis tanquam vnius morbi mentionem facit: & libr. de pul. ad tyrones ad finem,& 4. de cauſis pulſ.16. hæc habet: Catochorum pulſus, κατόχους enim & κατοχομένους Græci appellant, iuniores autem catochum & catalepſin nominant. Galeno ſubſcribit Paulus lib.3.10.Quod ſi aliquando Gal. vocem catochi ad alios quoque affectus præter catalepſin videtur accommodare, de quo confuſionis genere Gal.ab Argenterio reprehenditur,id propterea fit, quod veteres medici huiuſmodi vocis proprietatem non ita exacte ſeruauerint, de quorum ſententia Gal. aliquando etiam loqui voluit: ſed proprie loquendo, iſtæ duæ voces, Catochus & Catalepſis vnum atque eundem affectum ab vna & eadem cauſa ortum, vnis atque iiſdem ſymptomatibus præditum ſignificant:ſicuti altera ex parte,ſi minus proprie accipiantur,varios affectus,à variis cauſis ortos,variiſque ſymptomatibus differentes,ſolent ſignificare:quod Gale. demonſtrat apertiſſime,qui ſcribit ad hunc modum 2.prorr.86.Proprie vocatos catochos Archigenes & Philippus ſciunt eſſe eos, qui habent oculos apertos, non vt comatoſi & cataphorici, clauſos: in iis enim *Defenſio Galeni.*

humiditas cauſa eſt vitii, quæ robur neruorum diſſoluit: in illis autem catocho laborantibus, propter ſiccitatem læſio fit. Illa ergo affectio, quam Galenus & Græci proprie catochum & catalepſim vocant, occupatio, detentio, & deprehenſio Latinis dici poteſt. Medici vulgo congelationem vocant.

Definitio. Hic affectus definitur ab omnibus prope hunc in modum. Catalepſis ſeu congelatio eſt ſubità quædam detentio, tum animi, tum corporis, in qua ægroti eam partium corporis figuram ſeruant, quam habebant quo tempore correpti ſunt, motumque & ſenſum in toto corpore amittunt. Quæ definitio videtur poſſe colligi ex Paulo, Aetio, & cæteris: verum ſi diligenter hæc res conſideretur, & ad Galeni doctrinam referatur, id quod nemo animaduertit, eſt falſa: etenim Galenus id tantum habet de ſympt. diff. 3. Catalepſim eſſe reſolutionem facultatis imaginatricis: prætereaq; 2. pror. elegantem narrat hiſtoriam cuiuſdam adoleſcentis hoc morbo laborantis, ex qua colliguntur, quæ ad explicandam hanc ſententiam veriorem plurimum faciunt: ſeries eſt. Quidam ex noſtris diſcipulis, cum aſſidue ſe fatigaret, hoc malo eſt correptus: iacebat enim veluti lignum inflexus, rigidus, videbaturque oculis apertis nos intueri, ſed tamen nihil loquebatur: is quoque eodem tempore quo nos loqueremur, audire ſe dixit, quanquam non euidenter & clare, nonnulla item in memoria tenens referebat, ſed omnes præſentes inſpicere dicebat, ita vt actiones quorundam recordatus exponeret: ſed neq; loqui poſſe, neque membrum vllum mouere. Hæc Galenus: ex quibus poteſt conſtare, in hoc ægroto motum quidem ſublatum fuiſſe, cum fuerit rigidus, neq; aliquam corporis partem potuerit mouere, ſenſus autem minime perditos, ſed tantum debiles atq; imbecilles redditos fuiſſe, cum audiuerit viderit q;, ac nonnulla memoria tenuerit, quamuis debiliter neq; euidenter audiret & recordaretur.

Hic notanda eſt ſententia Aetii, cui non videtur huiuſmodi ægrotis omnem motum auferri. Namque, inquit, illos quandoque eleuare manus ad caput, ac ſi aliquid moleſtum percipiant. Quæ ſententia repugnat Galeno, qui, vt vidimus, ſcribit hoſce ægrotos eſſe rigidos, & omni motione deſtitutos.

Itaque ad mentem Galeni ita habendum eſt, catochum ſiue catalepſim proprie dictam, eſſe detentionem mentis & corporis, in qua motus tollitur, ſenſuſq; hebetes & imbecilles redduntur.

Cauſa. Cauſa huius affectus ſtatuitur à Galeno intemperies frigida & ſicca cerebri, vel ſimplex, quæ ab externis potiſſimum cauſis contrahitur, variis laboribus, cogitationibus, vigiliis, ſtudiis, & ſimilibus; vel intemperie cum materia itidem frigida & ſicca, qualis potiſſimum eſt melancholia; quamobrem quæcunque ex temperamento, ætate, victus ratione, tempore anni, regione, & aliis id genus, poſſunt cerebrum refrigerare atq; exſiccare, nec non frigidum & ſiccum humorem in corpore & capite coaceruare, catochi & catalepſis cauſæ ſtatuenda ſunt.

Sunt qui preter humorem melancholicum velint hoc malum à pituita quoq; vitrea prouenire: ſed iſti aduerſantur Galeno, quem videmus 2. pro. per humiditatem comatis & cataphoræ, ſiccitatem vero detentionis cauſam aſſerere: & adhuc planius 2. apho. 3. inquit, ſomnum fieri refrigerato cerebro, atq; huiuſmodi frigiditatem cum fortis fuerit, mixtam quidem humiditati, lethargicas paſſiones, cum ſiccitate autem catalepſim & congelationes efficere.

Præterea Aetius addit quoque copiam ſanguinis, occupantis cerebrum, quod narrat eueniſſe cuidam adoleſcenti, multo ſanguine referto, qui facta criſi per

per fluxum ſanguinis narium confertim, liberatus eſt. Sed neque hæc ſententia poteſt conſiſtere. Nam ſanguis cum ſit calidus & humidus, multo minus quam pituita, quæ ſaltem frigida eſt, poteſt congelationem efficere: niſi dicamus pro Aetio, illum fecem ſanguinis intelligere, quem ſcitis nõ alium eſſe quam ſuccum melancholicum. Itaq; Catalepſis neque ex pituita, neq; ex ſanguine, ſed ex vno humore melancholico frigido & ſicco, originem habet.

Signa huius affectus ſunt manifeſtiſſima: ægri toti rigidi atq; immobiles ſunt, ſenſuſque debiles & ſtupidos habent, præterea in eadem figura permanent, in qua erant quando hoc morbo corripiebantur, adeo vt imperiti exiſtiment, illos altioribus cogitationibus eſſe occupatos. *Signa*

Morbus ſicut rariſſimus, ita acutiſſimus eſt, ac præcipue in ſenibus, adeo vt vel difficillimam vel nullam curationem recipiat. *Prognoſis*

In curanda catalepſi, ſi fuerint intemperies cum materia frigida & ſicca, iam morbus pendet ex fluxione humorum: quamobrem nobis ſeſe afferunt illæ indicationes, de quibus ſæpe diximus. *Curatio.*

Ex prima igitur indicatione, quæ ad communem totius corporis vacuationem pertinet, conueniunt acria clyſteria: ſed ante omnia ſanguinis miſſio & vtilis & neceſſaria cenſenda eſt, dummodo per ætatem & vires, liceat ſanguinem mittere, etſi plerique in hoc & cæteris morbis frigidis ab hoc remedio abhorrent. Secanda autem eſt vena cephalica, ſanguiſque moderate detrahendus, niſi inſignis corporis plenitudo contrarium perſuadeat. *I. Indicatio.* *Vena ſecãda.*

Purgantia medicamenta nullo modo conueniunt, quod materia non ſolum ſit cruda, ſed etiam quammaxime rebellis, vt ſine multa violentia magnoq; periculo trahi non poſſit. *Purgantia improbantur.*

Ex ſecunda indicatione omnia reuulſionum genera conueniunt, ſed inter cætera in morbo melancholico apertio hæmorrhoidum, ac potiſſimum ſi antea fuerint retentę, magnam habet prærogatiuam. *II. Indic.*

Ex tertia indicatione conuenit oxyrhodinum, quod tamen Paulo auctore, æſtate frigidum, hyeme tepidum apponendum eſt: & præterea, propter periculum ſiccitatis, parce admodum acetũ recipiat. Et ſi oleo roſaceo, exempli gratia, permiſceretur oleum amygdalarum dulcium, id mea ſententia optimum foret. *III. Indic.*

℞ *Olei roſati completi* ℥ *iij.* *Oxyrhodinũ.*
Amygdalarum dulcium recent. ℥ *j.*
Aceti ʒ *ij.* *Miſ.*

Poſtremo ad illa præſidia deueniendum eſt, quæ poſſunt diſſoluere reliquias materiæ, intemperiem emendare, & cerebrum corroborare: qualia ſunt interius, conſerua borraginis, bugloſſæ, diambra, lętificans Gal. theriaca, mithridatium, &c. Exterius inunctiones ex oleo liliorum, chamomælino, amygdalarum dulcium, lotiones ex radicib. altheæ, ſtæchade, ſerpillo. Vnguenta, martiatum, dialthæa, & ſimilia: in quorũ quidem medicamentorum adminiſtratione, tam interius, quam exterius id diligenter cauendum eſt, ne maiorem capiti ſiccitatem introducamus. *IIII. Indic.*

Capvt XVI.

De Paralyſi.

Παράλυσις græce, latine reſolutio, eſt priuatio ſenſus & motus, in vna vel pluribus corporis partibus, adeo, vt quæ laborante corpore vniuerſo apoplexia dicitur, eadem laborante parte determinata paralyſis nominetur: quæ *Definitio.*

doctrina eſt Gal.3. de locis aff.7. etſi Cornelius Celſus libr.3.28. ſcribit, vtrumque huiuſmodi affectum, & particularem & communem, ſuo tempore nomine paralyſis appellatum fuiſſe. Nomen deductum eſt à ſymptomate, vt notat Galenus 2. metho.2. Medici fere omnes Græcum nomen retinent, & paralyſin vocant.

Definitionis explicatio. Iam ſingula in definitione poſita conſiderabimus: Et quod primo Paralyſis dicitur priuatio ſenſus, omnes & bene interpretantur ſenſum tactus, qui proprie & per excellentiam ſenſus dicitur, quod Ariſtoteles & philoſophi doceant, illum cunctis animalibus neceſſario ineſſe: ſiquidem certum eſt, ſimul reliquos ſenſus non aboleri. Quo loco notandum eſt ex Auerr. 3. colliget. 31. ſenſum tactus in toto corpore omni ex parte, ſine animalis interitu non poſſe auferri; eundem vero in vna tantum corporis particula poſſe aboleri, propterea quia conſeruato hoc ſenſu in cæteris partibus, adhuc animal integram animalis formam retinet.

Qui motus auferantur. Porro dicitur priuatio ſenſus & motus, cum motus ſint duplices: quidam naturales, quales ſunt pulſus arteriarum: quidam voluntarii, quales per muſculos perficiuntur, nemo dubitat quin in paralyſi voluntarii motus auferantur. Sed de motibus naturalibus dubium eſt. *Dubitatio.* Namq; ex vna parte, ea membra quæ motu naturæ tantummodo mouentur, cum motum illum non recipiant à cerebro & neruis, non videntur poſſe eundem perdere: ex altera autem parte experientia confirmat, quaſdam huiuſmodi partes, exempli gratia, veſicam & inteſtina, in paralyſim ſæpenumero incurriſſe, adeo vt neque lotium, neque alui excreméta deponi potuerint. Ego vero cenſeo, in paralyſi vnos motus voluntatis amitti. Nam cum motus animalis edatur & perficiatur abſq; muſculis & neruis, ſine quorum læſione paralyſis non poteſt fieri, omnis ratio colligit, paralyſim proprie ad motus voluntarios pertinere.

Quatenus ad propoſita exempla pertinet, equidem reſponderem, motum veſicæ & inteſtinorum non ſimpliciter naturalem, ſed ex duplici motu, & naturali, & voluntario eſſe, & duplici inſtrumento vti: ſiquidem anatomici docent, ventris exonerationem fieri & fibris tranſuerſis inteſtinorum, quarum motus eſt naturalis: & à muſculis abdominis: ſic mictionem fieri & à fibris, & à muſculo ceruicis veſicæ: vnde ſtatuendum eſt, mea ſententia, huiuſmodi partes paralyſi non laborare, niſi laborantibus muſculis & neruis, quos certum eſt ad motus voluntarios pertinere. Notandum autem ex Gal.3. de locis aff. ad finem, paralyſim de motus potiſſimum amiſſione dici, vt partes quidem, quæ ſenſum perdiderunt, ſenſus expertes ſint, reſolutæ vero nequaquam dici conſueuerint: quanquam ſunt nonnulli, qui etiam hoc malum ſenſus reſolutionem nominant.

Repetitio. Itaque concludendo hanc partem, paralyſis non eſt imminutio, non deprauatio, ſed priuatio, non omnium ſenſuum, ſed ſenſus tactus, non omnium motuum, ſed motus voluntarii, non in toto corpore, ſed in vna vel pluribus corporis partibus.

Differ.1. Differentiæ ſunt quamplurimæ: & primum à loco, de quib. loquitur Gale.3. de locis aff.7. Paralyſis quædá in altera corporis parte, vel dextra vel ſiniſtra cótingit: quædam cum aliquo determinato membro accidit: nam & tota manus, & totum crus nonnunquam reſoluitur, nec non ſolus in crure pes, & quæ ſub genu ſunt, quæque in totius manus membro reperiuntur, atque hæc quidem paralyſis illius partis dicitur. Si quis vero rationem quærat, propter quam vna pars magis quam cæteræ paralyſi laboret? is debet didiciſſe ex anatome, quod omnium ani-

animantis partium voluntario motu præditarum, quæ ſub ceruice ſunt,nerui motorii ex ſpinali medulla originem habent: vnde pro varia origine & propagine neruorum, qui ad varias corporis partes feruntur, (de quib. tum cæteri anatomici, tum maxime Galenus 1. de ſympt. cauſis 5. 3. de locis affect. 1. tractat. diffuſe) ſumma cum ratione fit, vt modo vna, modo altera pars laboret. Quamobrem vero totius corporis duntaxat pars dextra, ſiniſtra incolumi, vel contra pars ſiniſtra, dextra illæſa, nonnunquam paralyſi corripiatur, id ſane admodum difficile videtur, cum nulla in ſpinali medulla appareat manifeſta diuiſio, vt vna pars magis quam altera lædi poſſit: vnde Auicenna hanc rem ad miraculum refert, qui ſcribit, natu-ram præcepto ſui creatoris eam partem diſcernere, & efficere quod homines ſatis nequeant intelligere. At vero ſi nos memoria repetamus, quanta diligentia natura dextra à ſiniſtris ſeiunxerit, non ſolum in animalibus, ſed etiam in ſeminibus ita gemina conſtituens omnia, vt membrana non ſeparentur, ad vnitatem indiuidui, neque tamen facile communicent & conſentiant, ad durationem: vtique non tam difficile erit intelligere, tametſi ſpinalis medulla eam commodam diuiſionem non recipiebat, tamen ſingulas partes, dextraſque à ſiniſtris ſeparari, vt vna laborante, altera ſuperſtes & incolumis poſſit conſeruari. Ex quo Hipp. & Gal. tantopere laudant criſes & vacuationes, ſeruata rectitudine partis laborantis, quia hinc certum eſt naturam bene agere, noxioſq; humores vtiliter euacuare. *Vnde dextra vel ſiniſtra paralyſis.*

Secundo ſunt differentiæ à magnitudine paralyſis; alia eſt magna, in qua plane eſt perditus ſenſus & motus; alia eſt leuior, in qua ſenſus & motus non prorſus ſunt deperditi: etſi proprie loquendo, hęc poſtrema differentia potius ſtupor, quam paralyſis debeat dici. Nam ſicuti docet Galenus 1. de ſympt. cauſis. 5. Paralyſis in eodem genere eſt, quo ſtupor, ac ſolum magnitudine differt: ſiquidem eodem Galeno auctore 2. de locis affect. 1. ſtupor ſenſus & motus difficultatem affert, paralyſis autem ſenſum & motum omni ex parte ſolet auferre. *II. Differentia.* *Stupor.*

Tertio ſunt differentiæ à tempore; principio, augmento, ſtatu & declinatione. Præterea paralyſis alia eſt antiqua & confirmata, quæ nullam recipit curationem: alia recens eſt & nondum confirmata, quæ, etſi non facile, curationem tamen admittit. *III. Differētia.*

Quarto apud nonnullos ſunt differentiæ à modo affectus: paralyſis alia eſt, in qua amittitur ſenſus ſeruato motu: alia contra in qua amittitur motus ſeruato ſenſu: alia in qua amittitur vtrumque, & ſenſus & motus: de quibus differentiis atque earum cauſis tractat Galenus 1. de ſympt. cauſis 5. & 1. de locis aff. 6. Sed fortaſſe huiuſmodi differentiæ nullæ ſunt, neque paralyſi conueniunt, in qua iam ſtatutū eſt, ſenſum & motum neceſſario auferri: neque Galenus locis propoſitis de iis ſermonem habet, qui ſimpliciter eam quæſtionem mouet, cur interdum motus ſeruato ſenſu, interdum ſenſus ſeruato motu, aboleatur. *IV. Differentia.*

Quinto ſunt differentiæ à modo generationis: paralyſis alia primo incipit, neque aliis ſuccedit morbis: quædam non primo incipit, ſed aliis ſuccedit morbis, quod euenit quotieſcunque materia ad neruos tranſmittitur, vnde impedita facultate, quo minus poſſit in partem deferri, illius partis paralyſis generatur. Huiuſmodi autem morbi, in quibus paralyſis ſolet ſuccedere, ſunt plurimi, ſed apoplexia principem locum obtinet, quę, vt diximus, frequentiſſime ſolet in paralyſim termi-nari, & hæc quidem paralyſis, vt notat Gal. 4. de ratione victus 27. & 1. epid. 2. 59. ſpeciatim paraplegia nominatur: verū paralyſis ad alios quoq; morbos, ac maxime diu- *V. Differētia.* *Paraplegia.*

F 5 turnos,

turnos, qui ex frigidis & craſſis humorib. originem habẽt, quales ſunt vteri affectus, febres diuturnæ, & ſimiles, ſequi ſolet: quod ſine dubio non aliter, quam refrigerato corpore vniuerſo, & materia ad neruos decũbẽte, fieri ſolet. Paul. lib. 3. 18. cuiuſdã

Pareſis. paralyſeos mentionẽ facit, quæ ad colicũ affectũ ſua ętate vagãtẽ ſucceſſit, in qua tamen ægri, ſenſu tactus incolumi, ſolo motu priuabantur. Porro quæritur vtrum paralyſis epilepſiã ſequatur nec ne? Gal. 4. de locis af. 2. tradens differẽtiã inter apoplexiam & epilepſiam, manifeſte docet, epilepſiam in paralyſim nõ finiri; quod tamen, vt nõnulli affirmant, experientia demõſtrat falſum eſſe: & Auic. inter cæteros cap. 8. ad finem ſcribit, multoties epilepſiæ paralyſim ſuperuenire. Ego cum multos epilepticos viderim, vere poſſum teſtari, me hactenus vidiſſe neminem, qui in paralyſim terminauerit. Quod ſi iſtud quoq; euenit aliquando, Gal. facile defendi poteſt, ſi dicamus, illum id aſſeueraſſe quod frequentiſſime ac fere ſemper contingit, id vero prætermiſiſſe, quod rariſſime ac fere nunquã apparet: ad quem modum fere omnes regulæ medicorum dicuntur veritatem continere.

Paralyſis ad Epilepſiam.

VI. Different. Cauſa paralyſis. Poſtremo ſunt differentiæ à cauſis, de quibus videatis Gal. 1. de ſymp. cauſis 5. Pro quo memoria eſt repetendum, neruos veluti quoſdam riuos fuiſſe à natura inſtitutos, per quos facultas animalis ex cerebro, tanq̃ principio & fonte, ad omnes corporis partes ſenſum & motũ deferret; vnde quicquid huiuſmodi facultatem à principe parte miſſam poteſt impedire, (hoc apud Gal. cauſa continua, vel continens, vel adhærens, vel quomodocunq; velimus appellare,) paralyſis cauſa ſtatuendũ eſt. Quod ſi hæc res diligentius conſideretur, hoc impedimentũ dupliciter poteſt contingere: ſiquidem illud neceſſario vel in facultatẽ, vel in neruos referendũ eſt. Ac primũ quidem impedimentũ poteſt fieri ratione facultatis, ſi illa in ſuo principio & fonte deficiat, vt ꝓpter aliq̃ cerebri intempiẽ, vel alios morbos poteſt cõtingere: aut ſi in ſeipſam contrahatur, ꝗ in cerebri vulnerib. & cõtuſionib. accidit, vt Gal. docet 7. aph. 58. hac enim ratione facultas non poteſt ad alias partes diſtribui, in quib. partib. ꝓpterea ſenſus & motus neceſſario pditur. Deinde hoc impedimentũ ꝓpter vitiũ neruorũ poteſt euenire, ꝗ qđ vitiũ in neruis propter plures cauſas poteſt oriri, q̃ ꝓ varia antiquorũ opinione de natura neruorũ à Gal. referuntur 1. de ſymp. cauſis 5. Nãq; ſi velimus eorũ ſententiæ aſtipulari, qui aſſerebant neruos eſſe pforatos, adeo vt per quandã eorũ cauitatẽ vel meatũ facultas animalis ad cæteras partes feratur, qua cauitate nerui q ad oculos perueniunt, manifeſte p̃diti ſunt; tunc nerui dupliciter impediuntur, aut ꝓpter obſtructionẽ, aut ꝓpter cõpreſſionem: q̃ vtraq; cauſa per ſe eſt manifeſta: ſiquidẽ cuiuis poteſt conſtare, ſi neruus aliquẽ meatũ obtinet, veluti viã à principe parte extensã, illo obſtructo vel cõpreſſo facultatẽ animalẽ neceſſario impediri. Sin autẽ magis velimus eorũ ſententiã ꝓbare, q voluerũt neruos nullũ meatũ obtinere, ſed facultatẽ animalẽ per illos tranſire, ſicuti radii Solis per aquã & aerẽ tranſeunt, tunc nerui tripliciter impediuntur, vel ꝓpter cõpreſſionẽ, vel ꝓpter frigus, vel propter cõſtrictionẽ: ex quib. pariter cauſis nerui ad craſſiorẽ quendã habitũ permutãtur, adeo vt facile ſit intelligere, tunc quoq; facultatẽ in trãſitu impediri, apud eũ p̃ſertim, q memoria teneat, q̃ in aqua & aere ſolent accidere. Nam ſicuti fumus & nebula in aere cõſtituta, lutũ vero in aqua, impediunt ac prohibẽt, quo minus ſplendor Solis ſyncerus per ea deferatur; ad eundẽ modũ, ſi neruus ſeipſo craſſior & durior redditus fuerit, facultatis tranſitũ ꝓhibebit. Fit autẽ neruus craſſior, ſi aut viſcidis craſſiſq; ſuccis nutriatur, aut violento frigore cõſtringatur, aut demũ ſi ab aliquo corpore duro extrinſecus adueniente cõprimatur. Tales igitur ſunt cauſæ impedien-

pedientes tranſitũ facu'tatis animalis, ratione neruorũ, ex vtraq; antiquorũ opinione, de quib. tamen lõgius laborandũ non eſt, vtra ſit verior, ſicuti neq; Gal. laborat; Nãq; vtcunq; illi inter ſe differant, de natura neruorũ tamen in eo videntur cõuenire, neruos impediri ꝓpter eas cauſas, ſiue internas, ſiue externas, quæcunq; illos obſtruere, cõprimere, refrigerare, & cõſtringere poſſunt: q̃ quidẽ etſi, vt diximus, ſint plures, tamẽ maiori ex parte in copiã craſſorũ & frigidorũ humorũ poſſunt referri, quales ſunt potiſs. pituita & melancholia, quos ꝓpterea duos humores ſumma cum ratione omnes fatentur frequentiſſime paralyſim efficere & fouere, ſiquidẽ ſanguis & flaua bilis videntur tenuiores & calidiores, quam vt poſſint neruos obſtruere, comprimere, refrigerare, conſtringere, & vno verbo, impedire, quo minus facultas animalis ad cæteras corporis partes poſſit deferri.

Signa imprimis futuræ paralyſis ex trib. potiſs. deſumuntur capitib. Primũ ex p̃paratione corporũ qualia ſunt frigida & humida, laxa, q̃ habẽt neruos imbecilles; *Signa.* in ætate, regione, tempore anni, cœli conſtitutione frigida & humida, corpora q̃ victus ratione & ſtudiis vtuntur, ex q̃b. multi & craſſi ſucci poſſunt generari. Secundo ex p̃ſentib. cauſis morbificis: quales ſunt copia pituitæ, melancholiæ, ac potiſs. in capite, inciſio neruorũ, contuſio & ſimilia. Tertio ex mediis q̃buſdã diſpoſitionibus, quales ſunt grauitas capitis, difficultas ſenſus & motus, ſtupor, & alia id genus. Signa autẽ pathognomonica fere ſunt manifeſta, cũ nemo poſſit ignorare, eã partẽ paralyſi laborare, q̃ ſenſu & motu priuata eſt: ſed p̃terea pars laborãs cum male nutriatur, fit gracilis, colorẽq; & calorẽ naturalẽ amittit: ſana autẽ pars oppoſita, plerũq; videtur calidior, & quodãmodo inflãmata, ꝙ omnes ſpiritꝰ ad eã cõfluãt: lotia vtplurimũ alba & craſſiora ſunt: pulſus lãguidꝰ eſt, paruus, tardꝰ & rarus, quorũ facile eſt cuiq; rationẽ reddere. Signa quoq; differẽtiarũ vel ægris referẽtib. ſi cauſæ fuerint externę, vel ꝓpriis ſignis, pituitæ & melãcholiæ, nec nõ aliorũ morborũ, facile poſſunt intelligi.

Cum paralyſis fiat ex fluxione materiæ, q̃ vel obſtruat, vel quomodocunq; neruos reddat craſſiores, prima ſeſe offert indicatio, auferendi & diſcutiẽdi huiuſmodi *Indicationes.* materiã: ſed quoniã omnia diſcutientia ſunt calidiora, vnde piculũ eſt ne trahẽdo & dilatãdo ſint in cauſa, vt noxii humores adhuc magis fluant, altera ſuccedit indicatio, reuellẽdi fluẽtẽ materiã ad alias partes: & q̃a neq; iſtud licet in corpore multis humorib. referto, tertia ſuccedit indicatio, vacuãdi vniuerſũ corpꝰ: q̃ poſtrema cæteras antecedere debet. Hic nulla ſeſe offert indicatio repellẽdi, neq; vllus eſt, q̃ huius indicationis mentionẽ faciat: & ratio eſt, quoniã materia frigida, craſſa & altius impacta in particula duriore, quales ſunt nerui, nõ ita facile poteſt repelli, p̃terq̃ ꝙ nerui neq; habẽt ꝓximã cauitatẽ, ad quam noxia materia poſſit cõmode tranſmitti: quare in paralyſi tres tantummodo ſufficiunt indicationes.

Vtrum vero iis indicationib, liceat ſatisfacere, ſcribit Cornelius Celſus lib. 3. ca. *Prognoſticum.* 27. paralyſim in partib. nunq̃ acutũ, ſæpe diuturnũ, ac fere ſanabilẽ morbũ eſſe. Paulus lib. 3. 18. ſcribit, eã paralyſim q̃ diſſectis neruis cõtingit, nullã curationẽ recipere: id ꝙ mea ſententia licet ſtatuere nõ ſolum de inciſione, ſed etiã de caſu, contuſione, luxatione, & ſimilib. Eã vero paralyſim q̃ ex intẽperie, vel copia humorũ gignitur, opportunis auxiliis poſſe ſanari. Verum ſi q̃s ſcire velit, an paralyſis ſanari poſſit necne, cito an tarde, facile an difficulter, is memoria repetat & conſideret q̃ diximus de differentiis: ſiquidẽ nulli dubiũ eſt, q̃n paralyſis vnius partis quæ eſt leuior, recens, atq; in principio in corpore robuſto, vigentis ætatis, tẽpore anni, cœli cõſtitutione, regione calidiore, citius & facilius poſſit ſanari, quam ſi contrariæ rationes fuerint.

Vtrum cõue-niat Vena ſe-ctio.

De prima indicatione curandi paralyſim, quæ pertinetad vacuationem totius corporis, primo quæritur, an ſectio venę conueniat nec ne? Aetius ex Archigene lib. 6.28.ſcribit, nullum commodius principium curationis ſectione venæ poſſe inueniri, dummodo ætas, habitus corporis, ſtudia vitæ, præcedens victus ratio, & ſimilia, id permittant: ſic Auic. cap.2. poſtremis verbis hæc habet: In illa autem paralyſi, in qua eſt ſpes, oportet incipere à phlebotomia. Cõtra autem ſunt nonnullæ rationes, quæ videntur contrarium perſuadere: & primũ paralyſis eſt morbus frigidus, pendetq; à cauſa frigida, vnde Gal. de ſectione venæ aduerſus Eraſiſtratum, & de tremore vtrobiq: cap.5. in quadam ancilla, ex retenta partus purgatione tremore laborãte, cui Hipp. venam ſecuit, propter copiam retenti ſanguinis, Hipp. conſilium probat; quaſi vero in huiuſmodi morbis frigidis aliter non liceat venam incidere. Secundo in paralyſi vires non conſtant, ex Gal. 4. de cauſis pul. cap. proprio. qui ſcribit, pulſus paralyticorum paruos & languidos tardosq; eſſe: ac ſeipſum interpretatur, pulſum languidum eſſe, quod facultas infirmior exiſtat. Ego vero qui alias hanc difficultatẽ tractaui, illud vnũ dico, ſectionẽ venæ in paralyſi prætermitti, ſæpenumero non ratione morbi, aut illius cauſæ, ſed ratione virium, quæ alioqui importune, ſecta vena in morbo difficili, contumaci & diuturno, nõ poſſent vſq; ad ſtatũ ſufficere: etenim ſicuti ſcribit Aetius, ſi colligamus ex temperamẽto, habitu corporis, copia humorũ, præcedente victus ratione, & ſimilibus, vires non ſolum in præſentia, ſed etiam in poſterum poſſe conſtare, tunc non ſolum vtile, ſed etiam neceſſariũ eſt venã incidere. Ad Gal. autem reſpondeatis, illum aſſeruiſſe in paralyſi pulſus eſſe languidos, nõ generaliter, ſed tantummodo in parte paralytica, ꝙ rei naturæ conuenit: ſed robur facultatis vitalis non cognoſcitur ex pulſu partis laborantis, ſed partis ſanæ, in qua illi ſunt magni, vehementes & robuſti. Secanda autem eſt vena in parte oppoſita, quæ ſana eſt, ne fiat euacuatio per locum affectum, ſanguisq; moderate eſt detrahendus, ne corpus nimium refrigeretur: quod vtrumq; habetis apud Aetium.

Aluus lenida.

Verum ante ſectionem venæ expedit aluum lenire; ſiquidem morbus non eſt tam acutus, vt nos cogat quamprimum remedium adhibere. Hic vero cauẽdum eſt à caſſia, quæ poteſt partes refrigerare, humectare & laxare: inter cætera autẽ Aloe, & quæ ex Aloe componuntur, hiera ſimplex, pilulæ aloephang. & ſimilia, optima forent: mel roſaceum ſolutiuum non eſt importunum.

Purgantia quando conueniant.

Præparantia.

Lenita aluo, ſecta vena, ſi id ferat occaſio, purgantibus quoq: medicamentis agendum eſt: verum hęc principio morbi non ſunt exhibenda, quoniã materia neq; eſt concocta, neq; turget: ꝙ inter cæteros Auic. teſtatur, inquiens: Et non properes in vſu medicinarum fortium à principio. Itaq; primũ noxia materia eſt præparanda, meatus ſunt apiendi, ꝙ cõmuniter efficiunt ſyrupi, quales optimi ſunt, de betonica ſimplex, de ſtæchade ſimplex, mel roſaceũ, &c. Sed dubiũ eſt de oxymelite, vtrũ cõueniat nec ne? namq; ex vna parte Hipp. Gal. Auic. & omnes conſentiunt, acetũ neruis quãmaxime aduerſari: cuius rationem habetis apud Gal. 3. de ratione victus 39. nẽpe ꝙ nerui ſint exangues, & ideo frigidi, vnde ab omnib. q̃dẽ frigidis offenduntur, ſed maxime ab iis q̃ ſunt tenuiũ partiũ, quæ in ꝓfundã eorũ ſubſtantiã poſſunt penetrare. Ex altera autem parte Gal. 3. de med ſecundũ genera 2. in neruorũ inflãmatione aceto vtitur, imo vero neq; veretur illud ſupra ipſos neruos ponere: vnde neq; deſunt Medici, q male affecto vẽtriculo, vtero, & partib. neruoſis, ab vſu oxymelitis & aceti nõ ꝓrſus abſtinent. Ad hoc reſpõdeatis, Gal. eo loci vti aceto nõ ſolo, ſed ſimul cũ oleo & aliis medicamentis, q̃ incolumi ꝑmanẽte attenuãdi facultate, refrigerãdi vim

vim remitterent: qua ſane & ſimili ratione equidem puto, in Paralyſi,& omnibus neruis male affectis, oxymel aliis ſyrupis permixtum, & parce adhibitum, poſſe administrari, & non leuem ægrotis vtilitatem afferre.

Concocta materia oportet illam purgare, & quidem per medicamenta non leuia, non lenientia, vt multi facere ſolent, ſed per medicamenta vehementiora, quę ab intimis & remotis partibus poſſunt trahere, qualia ſunt agaricus, turbith, colocynthis, electuarium diaphænicon, hiera diacolocynthidos. Sed vulgo cæteris omnibus medicamentis anteponuntur pilulæ, quod diutius manentes in ventriculo & inteſtinis, credantur efficaciorem purgandi vim obtinere, quales ſunt pilulæ cochiæ, fætidæ, de ſagapeno, de opopanaco, & ſimiles: ſed præ cęteris magnam vidētur prærogatiuam habere pilulæ de hermodactylis. Etſi enim multi hoc tempore de hoc medicamento dubitant: tamen quicquid illi dicant, experientia confirmat, medicamentum hoc tuto & cum ſumma vtilitate adminiſtrari. Exemplum. *Purgantia fortia vſurpāda.*

℞ *Specierum hieræ ſimp.* ʒ j. *Pilula.*
Trociſcorum alhandaſ. ℈ j.
Cum ſucco porri fiant pilulæ.

℞ *Pilular. cochiarum* ʒ j.
De hermodactylis ʒ ß. *M. fiant pilulæ X. & aurentur.*

In potione.

℞ *Seminis carthami* *Potio.*
Polypodii ana ℥ ß.
Liquiritiæ
Paſſular ana ʒ ij.
Seminum aniſor.
Fœniculi ana ʒ j.
Fiat decoctio ſecundum artem.

℞ *Prædictæ decoctionis* ℥ iiij.
Hieræ diacolocynth. ℥ ß.
Mellis roſati ſol. ℥ ij. *Miſc. & fiat potio.*

Ex ſecunda indicatione primū conuenit vomitus, per quem vacuatur pituita, quæ in ventriculo & primis viis continetur, & quadam conſecutione, cum motus fit admodum laborioſus, reuelluntur quoque humores, qui in penitioribus partibus corporis continentur: quod ſi æger non ſit ita procliuis ad vomitum, vel dato agarico pręparato ad ʒ ij. vel alio ſimili medicamento licebit illum prouocare. Præterea conueniunt clyſteria & glandes acriores, frictiones, & ſimilia reuellentia. Et ſi quis obiiciat, partem paralyſi laborantem propter paucitatem ſanguinis & ſpiritus, eſſe refrigeratam, ac propemodum calore naturali deſtitutam, atque hinc colligat, facta reuulſione ad aliam partem, periculum eſſe, ne paruus ille calor adhuc minor reddatur, & magis diſpergatur: vnde concludat, ad partem potius affectam trahendum eſſe, vt ea magis calefiat, pluresq; ſpiritus & ſanguis copioſior ad eam confluat. Huic reſpondeatis, reuulſionem morbi principio conuenire, quo tempore fluens materia neceſſario eſt reuellenda: at vero tranſacto principio, iam facta fluxione, poſt communem corporis vacuationem, à reuulſionibus quieſcendum eſſe, & ad frictionem, percuſſionem, & picationem partis affectæ veniendum, vt in ea parte affecta calor natiuus excitetur, & præſens noxia materia diſcutiatur. *Vomitus.* *Reuellentium vſus.*

Poſt hęc vltima reſtat indicatio, reſoluendi & diſcutiendi materiam, quæ quomodo- *Diſcutientia.*

modocunq; neruis adhæret: huiuſmodi autem præſidia, partim interna, partim externa, ſunt propemodum infinita. Interius igitur ſunt, cõſerua ſaluiæ, betonicæ, florum ſtæchados, roriſmarini, acorus conditus, gingiber conditum, nux moſchata cõdita, radices eryngii, cortices citri conditi: ſed inter omnia ſimplicia medicamenta caſtoreum, conſenſu omnium, principem locum obtinet: ſunt decocta chamædryos, chamæpityos, acori, ſtæchados, hyſſopi: iis vero omnib. ſunt lõge efficaciora magna antidota, theriaca & mithridatium prçcipue, quib. ego præ cæteris vtor familiariter. Laudant nonnulli mirum in modum cerebrum leporis aſſatum, quod inquiũt ex occulta proprietate ad neruorũ corroborationẽ multũ facere. Cæterum ſi malũ diutius protrahatur, neq; prorſus cedat medicamentis, recentiores tanquam ad ſacram anchoram confugiunt ad aquas thermarum calidiores, quales ſunt Aquarianæ, noſtræ Aponitanæ, & ſimiles: nec non ad decocta ex ligno, ex ſalſa pariglia, radicis chinæ, ſaſſafras: ac ſane mea ſententia vſus horum medicamentorum eſt reiiciẽdus: etenim ſi opportune adminiſtrentur, experientia confirmat illa ſæpenumero maxime prodeſſe.

Caſtoreum. *Cerebrum leporis.* *Thermæ.*

In curatione paralyſeos reſtabant medicamenta externa, quæ ſunt varia, inunctiones, fométa, lotiones, cerata, emplaſtra, & ſimilia. Quo primo loco duo p̃cepta ſunt memoria tenẽda. Alterum in paralyſi, ſtupore, & cæteris affectibus neruorum, perpetuo capitis rationem habendam eſſe, cum manifeſtum ſit illud omnium neruorũ primũ principiũ eſſe, ac maiori ex parte ab eo tanq̃ fonte noxiam materiam ad partes laborantes tranſmitti. Alterum eſt præceptũ: locum prçcipue laborantem & paralyſis cauſam ſtudioſe cognoſcendam eſſe, quod non aliter quã ſtudio anatomes poteſt fieri, ſiquidem, vt ſcribit Gal. 3. de locis aff. 10. ſine hac cognitione fieri nõ poteſt, vt partes, quarũ ſenſus aut motus vitiatus eſt, recte curentur. Itaq; ex primo prçcepto, poſt generalẽ corporis vacuationẽ caput quoq; ipſum per gargariſmata, maſticatoria, errhina, purgandũ eſt: deinde cõmodis p̃ſidiis illi pſpiciendũ, q̃ poſſint illius materiã diſcutere, intemperiẽ atq; imbecillitatẽ auferre. Ex ſecundo autẽ p̃cepto ad initiũ & originem neruorum, q ad partes laborantes diſſeminantur, remedia imponenda ſunt, ne nobis id contingat, quod iis medicis euenit, q curãtes Pauſaniã Syrũ ſophiſtã trium digitorũ manus paralyſi laborantẽ, atq; huic tãtũ parti remedia imponentes, nihil pfecerunt, quẽ poſtea Gal. medicamẽto ad partẽ ſpinę laborantẽ impoſito, celeriter perſanauit: cuius hiſtoriam habemus apud Gal. 1. & 3. de locis aff.

I. præceptum. *II. præceptum.*

Sed ſingula externa remedia percurramus. Primũ ſunt lotiones & fomenta, ex medicamentis calidis, abſynthio, calamentho, hyſſopo, chamædry, chamapityde, & ſimilib.

Lotio capitis.

℞ *Abſinthii*
Stæchados
Hyſſopi
Saluiæ
Maioranæ
Calamenthi. ana M. j.
Baccarum lauri. M. ij.
Seminum aniſorum.
Fœniculi. ana ℥ j. ß.
Spicæ ʒ ij. M. *Fiat decoctum ex aqua, ex quo decocto & caput lauari, & infuſa ſpongia poteſt foueri.*

A lotione & fomento ſunt inunctiones, vel ſimplices ex oleo chamomælino, lilio-

liliorum alborum, coſtino, vulpino & ſimilib. vel compoſitæ, ex caſtoreo, euphorbio, pyrethro, & ſimilibus.

℞ *Piperis albi*
Pyrethri ana ℥ ij. *Vnguentum.*
Caſtorei. ℥ j.
Euphorbii. ℥ ß.
Olei chamomalini completi
Vulpini ana ℥ j. *M. contundantur omnia, & ad ignem optime permiſceantur.*

Apud communiter practicantes familiare eſt oleum de lumbricis, quod tamen ego nõ ſoleo magnificere, qui nequeo intelligere, quomodo lumbrici tam inſignem roborandi neruos facultatem habeant, ſiquidem illi cõſtant ex materia frigida & viſcida, neq; vllam obtinent excellentem qualitatem, quæ reuera id poſſit pſtare, quod vulgo creditur. Dioſcor. lib. 2. cap. 61. ſcribit, terrenos vermes impoſitos, præciſos neruos glutinare: & Gal. eadem verba repetit, 11. de ſimp. med. facult. quod tamen potius de aliorum ſententia, quam de propria loquitur: ſed vtcunq; ſit, ſi modo lumbrici ad glutinandos præciſos neruos faciunt, id forte euenit, quod illi prędicti ſint ſubſtantia viſcida, ſimili ſubſtantiæ neruorũ: quod autem poſſint neruos corroborare, nemo affirmat, neq; vlla ratio id perſuadet. Præterea ſunt emplaſtra & cerata, quæ reſinam & picem recipiunt, & maxime ad diſſolutionem materiæ & roborationem faciunt. *Ol. lumbric.*

℞ *Piperis*
Seminis rutæ ſylueſtris. *Emplaſtrum.*
Radicis pyrethri. ana ℥ j. ß.
Euphorbii
Caſtorei. ana ℥ j.
Reſinæ
Picis ana ℥ j. ß. *Miſc. & fiat emplaſtrum.*

Apud Aromatarios ſunt vnguenta ex bdellio, Agrippæ, Martiatum, diadicamnum, & alia id genus.

Poſtremo autem nullo modo ſunt prætermittendæ æquæ thermales, tã balnea ſicca, quam humida, quę in paralyſi magnas vtilitates afferunt: itaque ſi adſint balnea ſicca, ſicut apud nos in agro Patauino & Neapoli habentur, illa optima putantur: ſic balnea ex aquis calidioribus, quales pręcipue ſunt ſulphureæ, præſtantiſſimæ ſunt, quæ non ſolum pro inſeſſione, ſed etiam pro ſtillicidio, præcipue ad caput, vel partem laborantem vſurpari poſſunt: ſic lutum ex eiſdem balneis, qualia apud nos multa reperiuntur, non ſine magno ægrorum beneficio ad partes laborãtes apponuntur. Quod ſi hæc naturæ beneficio deſint, alias diximus cum Galeno 1. de ſimp. med. 7. mixtione earum rerum quæ in illis vincere conſpiciuntur, licitum eſſe naturam imitari. *Aqua thermales.*

Victus ſit alimentorum boni ſucci, facilis coctionis, quæ natura & arte calefaciendi, ſiccãdi, & attenuãdi vim habeãt. Contra ægri caueant à piſcib. & reb. omnib. q̃ humores frigidos & craſſos gignere poſſũt. Potio ſit exigua, mulſa cũ ſaluia aut qd ſimile: vinũ ante declinationẽ non conuenit. Aer ſit calidus & ſiccus: quare ſi tẽpus anni id requirat, talis comparetur igne, & ex lignis opportunis, lauro, iunipero, & ſimilib. Si partes reſolutæ moderate moueantur & exerceantur, vel frictionibus, vel *Victus.*

cucur-

cucurbitulis, vel aliter,id multum prodeſt. Somni ſint breues,notum enim eſt vigilias ſiccare. Aegri quotidie habeant beneficium omnium excrementorum. Atq; hactenus de curatione paralyſeos ex pituita.

De paralyſi ex melancholia.

Si autem fuerit paralyſis ex melancholia, quandoque enim melancholici paralytici euadunt, eadem plane eſt curatio, præterquam quod humor melancholicus diuerſa ratione pręparatur & purgatur,pariter medicamenta cum interna, tum externa, minorem calefaciendi & ſiccandi vim debent habere.

Expoſ. Rhaſis.

Rhaſes ſuo more primum ponit ſigna paralyſeos,deinde curationem aggreditur cum pilulis fœtidis. Quo loco notandum eſt,huiuſmodi pilulas diuerſas eſſe,& multo vehementiores quam ſint noſtræ pilulæ fœtidæ, quibus vulgo vtimur: itaq; Rhaſes illas principio ſtatim exhibet ad ʒ iij. ß. qué vos hortor, ne imitemini, neq; in tempore,neque in doſi: etenim ſicuti diximus, & bene notat Auicenna,in principio omnibus fortibus medicamentis abſtinendum eſt:ſic quoque doſis eſt nimia, cum ʒ j. aut ad ſummum ʒ j. ß. ſit ſatis ſuperque. Deinde poſt tres dies iterum atque iterum idem medicamentum repetit, quod certe mirum eſt, quomodo hic vir tanta & tam frequentia medicamenta ſoleat exhibere. Præterea iubet membra reſoluta ex oleo coſtino inungere: nos vero id docuimus ex Galeno longe melius fore,ſi ad locum laborantem, atque neruorum originem medicamenta apponantur.

Præceptum vtile.

Poſtremo Rhaſes quoddam præceptum nobis tradit,non ſolum in hoc morbo, ſed aliis pluribus maxima notatione dignum. Illud vero eſt,ſi propoſitis remediis æger ad ſanitatem non redeat, decem dies quieſcendum, & ab omni curatione, præterquam congrua victus ratione abſtinendum eſſe,deinde rurſum ad curationem redeundum: quod quidem præceptum ab Aetio quoque traditum,lib.6.cap.10.de melancholia,mea ſententia in omnibus morbis diuturnis ac difficilibus obſeruandum eſt, nempe aliquamdiu à remediis quieſcendum, & naturæ aliquam remiſſionem dandam eſſe,ſiquidem natura ſine vlla intermiſſione exagitata, ſimul cum curationibus affligitur, in quiete autem vires aſſumit, vt deinceps facilius totum morbum poſſit ſuperare.

CAPVT XVII.

De Tortura oris.

Nomen.

MORBVM quem Medici appellant torturam oris, nonnulli conuulſionem caninam, Græci κυνικὸν σπάσμον appellant. Huius affectus Galenus non meminit, præterquam in lib. de ſectione muſculorum circa principium, ſi modo hic liber eſt Gal. legitimus, niſi forte hunc eundem affectum intellexit. 2. de diff. pul. 3. vbi inquit, canem eſſe morbum faciei. Cornelius Celſus lib. 4. cap. 2. oris diſtentionem nominat.

Deſcriptio.

Itaque canina conuulſio eſt,quotieſcunque os,naſus,oculus,& tota facies in alterum latus deflectit, & in obliquum contorquetur, ex quo nomen ſuſcepit à canibus, qui irati naſum & oculum in latus conuertunt, nudatos dentes demonſtrant, adeo vt veluti quandam conuulſionem videantur repræſentare.

Definitio Auicennæ.

Auicenna præclare hunc affectum deſcribit. 2.3.cap.15. Conuulſio canina, inquit, eſt morbus officialis in facie,propter quem trahitur pars faciei ad partem non naturalem, & alteratur forma eius.&c. Pro quo iuniores ſciant, apud Galenum in lib. de diff. morborum, tria in vniuerſum eſſe prima morborum genera, vnum quod in ſimilaribus corporis partibus conſiſtit, & intemperies dicitur; ſecundum quod in partibus inſtrumentariis reponitur, & mala compoſitio appellatur: tertium quod vtriſque partibus

Tria morborum genera.

tibus, & ſimilaribus & inſtrumentariis eſt commune, & vnitatis ſolutio nominatur. Sed reliquis in præſentia ꝑtermiſſis, morbi in cõpoſitione à nõnullis græca voce organici, à nonnullis latina inſtrumentales, ab Arabibus & ſuis interpretib. officiales dicuntur: & iſti ſunt quatuor, quorum vnus in cõformatione, alter in magnitudine, tertius in numero, quartus in ſitu vel poſitu nõ cõuenientib. conſiſtit. Nomine autem conformationis tria ſignificantur, figura, cauitas, aſperitas & læuitas: itaq; tortura oris eſt morbus officialis in figura: ꝙ ſi quis velit eſſe quoq; morbum in ſitu, cũ labia, oculus, & tota facies neq; naturalem figuram, neq; naturalem ſitum retineãt, non multum laboro.

Differentiæ huius affectus variæ ſunt. Primo à magnitudine: alia tortura oris eſt vehementiſſima, omnibus nota: alia eſt leuiſſima, adeo vt niſi æger labia dimoueat, vix deprehendatur. Secundo à tempore: alia eſt recens, alia antiqua: quæ differentia notanda eſt, ꝓpter ſententiã Auic. qui ſcribit, huiuſmodi malũ poſt ſex menſes curationem non recipere. Tertio ſunt differentiæ à modo generationis: nãq; alia primo & ſua ſponte fit: alia varios morbos, apoplexiã, paralyſim, conuulſionẽ, & ſimiles ſequitur: ſic alia repẽte & ſubito, alia paulatim & in tẽpore generatur. Huius differentiæ mentionẽ facit Rhaſes poſtremis verbis. Quarto ſunt differentiæ à loco: etenim quandoq; pars ſiniſtra, quandoq; pars dextra laborat, quandoq; nõ tota, ſed vnica aliqua ſola pars faciei aut oculus, aut maxilla, aut labrũ, male afficitur: quæ differentia habetur apud Gal. 3. de locis af. 10. & maxime eſt vtilis ad curationem, cũ nõ omnes huiuſmodi partes vnum locum, veluti ſuũ principium obtineant, ſed ex diuerſis cerebri partibus neruos recipiant. *Differentia* *I.* *II.* *III.* *IV.*

Poſtremo ſunt differentiæ ex cauſis, q̃ ꝓximiores ſunt duæ tantũmodo, vel paralyſis vel conuulſio: q̃ doctrina eſt Gal. lib. de cauſis morborũ 7. Cauſæ autẽ magis remotæ ſunt illæ omnes, quæcunq; paralyſim vel conuulſionem poſſunt efficere. *V.* *Cauſæ duæ.*

Hoc loco interpretes multum laborant & diſputant de parte affecta, & quænã pars alterã contorqueat, an quę cõtorta eſt & ægra videtur, an altera quæ cõtorta nõ eſt, & ſana apparet: quæ inquiſitio maxime facit ad curationem, vt intelligamus, ad quamnam partem remedia ſint apponenda. Auicennę & Aetio placet, partem cõtortam non contorqueri ab altera oppoſita, quæ ſana videtur, ſed à ſeipſa: Contra Gal. 4. de locis aff. 2. & Paulus docent, alteram partem oppoſitam, quæ ſana appaiet, neq; cõtorta eſt, laborare, & cõtorſionis alterius partis cauſam eſſe. Sed vt vno verbo ex hac difficultate vos eripiam, memoria repetendum eſt, ꝙ modo diximus, cauſas huius affectus eſſe vel paralyſim, vel conuulſionem, ac pro varietate vnius vel alterius cauſæ, vnam quoq; vel alteram partem magis laborare, quam totam rem maniſeſte & diffuſe explicat Gal. lib. de cauſis morborum 7. Namq; in iis qui altera parte reſoluti ſunt, exempli gratia, parte dextra, muſculi huius partis iam reſoluti, ac propterea otioſi, à muſculis alterius partis, bene valentibus & operantibus trahuntur, ex quo in ſiniſtra parte figuræ vitium deprehenditur: contra vero eadem parte dextra non reſoluta, ſed conuulſa, tunc oppoſita pars ſiniſtra à conuulſis & laborãtibus partis dextræ muſculis trahitur, & ita figuræ vitium in parte dextra apparebit; etenim contractis in ſeſe & conuulſis muſculis vnius partis, ad violentã eorum tractionem oppoſitæ ac ſanæ partis muſculos vna trahi neceſſarium eſt, vt Galenus declarat 3. de locis aff. 10. Ex quo facile eſt intelligere, vtramq; opinionem, tam Auicennæ & Aetii, quam Galeni & Pauli, veritatem continere, ac poſſe inter ſe conciliari, dummodo rei naturam, diuerſas cauſas, atq; eorum mentem intelligamus. *Dubitatio.*

Signa. Signa quę cõuulſionem caninam præſentem indicant, ſunt manifeſtiſsima, os diſtortum eſt, labia ſibi inuicem non reſpondent, ægri tarde & implicite loquuntur. Sic ſigna differentiarum ex magnitudine, tempore, modo generationis, & reliquis, vel aſtantium relatione, vel aliter facile poſſunt cognoſci.

Signa differentiarũ ex cauſis, q̃ nõ ita vidẽtur eſſe manifeſta, ab Auic. tradita ſunt. Nã ſi tortura oris fiat ex paralyſi, pars reſoluta caret ſenſu & motu, facile extenditur vel trahitur, & ad omnẽ motũ & poſitionis differẽtiam facile ducitur, multa humiditas ex ore ꝓfluit p̃ter voluntatẽ. Sin autẽ tortura oris ex cõuulſione fiat, tũc ad ſenſum pars rigida apparet, neq; ꝓpter duritiẽ poteſt extendi, rurſumq; ad naturalem poſitionẽ difficulter reducitur: ſenſus minus turbantur, ſaliua oris minus ꝓfluit, & alia de quib. Auic. Verũ p̃ter hæc ſunt quoq; nõnulla ſigna ab Auic. poſita, q̃ futurã torturã oris denunciant, & ſunt huiuſmodi: dolor in oſſib. faciei, vel potius in mẽbranis oſſa ambientib. cutis ſtupor & palpitatio: nãq; eadẽ materia, q̃ dolorẽ, ſtuporẽ, & palpitationem poteſt efficere, ſi illa augeatur, paralyſim, conuulſionem ac demum torturam oris poteſt generare.

Curatio. Quatenus ptinet ad curationẽ, cũ illa eadẽ ſit cũ curatione vel paralyſis, de qua ſatis diximus, vel conuulſionis, de qua ſermonẽ habebimus, hoc loco nihil dicam.

CAPVT XVIII.

De Conuulſione.

Nomina. ΣΠΑΣΜΟΣ græce, cõuulſio latine, numeratur à Gal. 2. meth. 2. inter eos morbos, q à ſymptomate nomẽ recipiunt, à Cornelio Celſo lib. 2. cap. 1. neruorũ diſtẽſio nominatur, *Definitio.* eſt muſculi ad ſuũ principiũ inuoluntaria contractio, vt definitur à Gal. 6. aph. 39. 2. de ſympt. cauſis 1. de tremore cap. vlt. Nãq; p conuulſionẽ nerui & muſculi in eũ ſitũ ducuntur, in quẽ, ſi ꝑ naturę lege ſe haberent, à virtute animali ducerentur: id vero eſt in ſuũ principiũ ſuãq; originẽ, ad quẽ omnia ſuapte natura feruntur, niſi ad aliã partẽ per vim aut ex voluntate retrahantur. Itaq; cõuulſio eſt motus ſimilis quidem naturali, ſed qui præter voluntatem fit, atq; in hoc morbus ipſe cõſiſtit. *Motus deprauati triplices.* Pro quo ſciẽdũ eſt ex Gal. 2. de ſymp. cauſis 1. motus noſtri corporis deprauatos eſſe triplices: namq; alii à ſola natura fiunt, quæ tamen à morboſa aliqua cauſa violenter moueri coacta ſit: alii fiunt à ſolo morbo, natura ad ipſorum generationem nihil conferente: alii fiunt ab vtroq;, vbi ambo, & morbus & natura, ſimul operantur. Ac primo fit motus deprauatus à ſola natura, quotieſcũq; illa excitatur ad expellendum aliquid, ꝙ aliqua in parte illi moleſtiam pariat, huiuſmodi enim motus eſt operatio ſolius naturæ, ſed eſt p̃ter naturã & deprauatus, quoniã illa à morboſa cauſa violẽter moueri cogitur: ſunt vero huiuſmod naturæ opera apud Gal. ſternutatio, tuſſis, oſcitatio, pandiculatio, ſingultus. Secundo inter motus deprauatos, qui ſolius morbi opera ſunt, Gal. palpitationem & cõuulſionẽ recenſet, ſiquidẽ vtrumq; hoc malũ ſolos morbos comitatur, neq; natura ad ipſarũ generationẽ qdquam confert. Tertio loco fiunt motus deprauati, in quib. natura & morbus ſimul opantur, quales ſunt omnes motꝰ torpidi, & alii quoq; eorũ q reſoluuntur, nõdũ tamẽ reſoluti ſunt, qppe tunc natura quidẽ membra mouet, ſed imbecilliter, nimirũ qa à morbo impedita eſt: in quorũ motuũ numero tremor quoq; debet reponi, vtpote in quo facultas ex vna parte membrum attollit, at morbus ex altera illud ad inferiora deprimit. Itaq; apud Gal. conuulſio eſt motus deprauatus, qui ſolum morbum conſequitur.

Dubitatio quomodo conuulſio ſit motus. Sed dubitatur primo, quomodo in conuulſione ſit motus, cum pars conuulſa ſit rigida, neq; prorſus moueatur? R. ſp. quamlibet operationem muſculorum mo-

tum eſſe, quod Gal. declarat & demonſtrat 1. de motu muſculor. 7. Fingamus enim ꝗ Gal. exemplum eſt, manum ſurſum tenſam eſſe, atq; in hac figura ſeruari: ſi quis q̄-ratur non hæc manus ſua grauitate deorſum feratur? aliter non poteſt reſponde-ri, niſi id fieri propter tenſionem muſculorũ, qui ipſam eleuant: quod ſi reuera mu-ſculi id agunt, vt manum tendant, abſurdum eſt, inquit Gal. fateri eos agere ſecun-dum innatam & propriam illorum actionem, negare autem eos moueri; quamob-rem cum muſculi in conuulſione præter voluntatem trahãtur ad ſuum principium, nulla ratione poteſt negari, quin moueantur, etſi videntur quieſcere.

Secunda eſt dubitatio, quomodo Gal. ſicuti vidimus, reponit conuulſioné ſub genere motus deprauati, tamen quandoq; illã reponit ſub ſolutione continui, q ſcri-bit ad hunc modũ, de diff. morb. 11. Vocatur cõtinui ſolutio, in oſſe quidem fractura, in carnoſis vero partib. vlcus, ruptio autem & conuulſio ex eodé genere eſt, cõſiſtit vero hoc q̃dé in neruoſis, illud auté in carnoſis partib. diuulſis in ipſis fibris, &c. Sic de conſtitutione artis med. 6. ita inquit: Muſculorum fibræ cum ſimiliter tenſæ ſe ruperint, conuulſura affectus nominatur: q̃ eandem ſententiam habetis apud Gal. 3. meth. 1. 6. meth. 1. Argẽterius de gener. morb. cap. 13. Gal. acriter arguit, dum ita ſcri-bit: Quantum Gal. in nominib. euariet, vnicuiq; licet intelligere. Nã vt à conuulſio-ne incipiamus, quam ſpaſma vocat, ſcribit 4. meth. in lib. de conſtit. artis de dif. mor-borum, & alibi ſæpius, hoc nomine ſolutionem continui ſignificari, cũ tamen 2. de cauſis ſympt. inter mot⁹ deprauatos, & recte qdé, conuulſioné ponat: aliud vero et mot⁹ deprauatus, aliud cõtinui ſolutio. Sic Franciſcus Valer. in ſuo com. de conſti. artis med. cap. 4. multũ laborat, ac neſcit intelligere, quomodo Gal. velit, ad conuul-ſioné id requiri, vt filamenta muſculorũ ſimul tendãtur & rũpatur, cũ affirmet aliis locis, ad conuulſioné ſatis eſſe ſi nerui tendãtur, & in ſuã ipſorũ originé contrahãtur: q tandé ad diſſoluendã hãc grauiſſimã repugnantiã q̃dã ſibi fingit, q̃ à doctrina Gal. & ab omni ratione ſunt aliena, ꝙ q̃ḋé ex vera reſponſione facile cuiq; licebit intelli-gere. Tota auté hæc res in vera nominũ intelligẽtia cõſiſtit. Nãq; apud Græcos ſunt duæ voces, altera σπάσμα, altera σπασμὸς, ex quib. licet Hip. quandoq; ſpaſma ꝓ ſpa-ſmo videatur vſurpare, veruntamẽ apud Gal. ſpaſma ſemper ſolutio cõtinui & mor-bus eſt, ſpaſmus auté ꝑpetuo motũ deprauatũ & ſymptoma ſignificat. Vnde quoti-eſcunq; in locis iam poſitis Gal. ſcribit, conuulſioné ad continui ſolutionem perti-nere, perpetuo voce ſpaſma vtitur, ſicuti altera ex parte cum docet cõuulſioné mo-tum deprauatum eſſe, altera voce ſpaſmos vti ſolet. Cauſa autem propter quã Argé-terius, Valeriola, & cæteri prope omnes hallucinati ſunt, ac cenſuerunt diffi-ultaté maximam eſſe, quæ prorſus nulla eſt, non aliunde quam ex Latinis interpretibus originem habet, qui vtramque vocem vnico nomine conuulſionis interpretantur: quod ſi, quemadmodum apud Galenum duo ſunt vocabula diſtincta, quæ duas res diuerſas ſignificant, ita illi quoque duo diuerſa latina nomina inueniſſent, vtiq; ne-que ipſi erraſſent, neq; aliis errandi occaſionem dediſſent.

Quomodo cõuulſio dicatur ſolutio continui.

Tertia & vltima dubitatio eſt, quomodo Galenus doceat conuulſionem fieri à ſolo morbo, cum eadem natura quoque operante fieri videatur. Quis enim audeat affirmare, neruorum & muſculorum contractionem ad ſuum principium fieri ſine opera naturę? Præterea ſicuti per Galenum tuſſis & ſternutatio ſunt motus deprauati, facti à natura irritata, ſicuti diximus, ita in conuulſione, exempli gratia, per conſenſum oris vẽtriculi, de qua loquitur Gal. 5. aph. 1. hoc idem videtur contingere: nempe naturam irritari, & cogi ad expellendum noxiam ma-teriam: ſicuti ille adoleſcens quomuit illam æruginem: ex quibus aduerſus Gal. ſen-

G 2 tentiam

tentiam licet colligere,conuulſionem nō ſolius morbi, ſed etiam naturæ operatio- nem eſſe. Ac ſane multi opinantur hanc difficultatem admodum arduam eſſe: ego vero ita reſponderem,& primo naturæ motiones dupliciter poſſe conſiderari: vno modo, quatenus ex propoſito naturæ, & primaria ratione fiunt: altero quatenus non primaria ratione, ſed conſequutione quadam, & ſecundario contingunt: quæ doctrina eſt Gal. 6. de placitis Hip. & Plat. 1. qui primos motus naturæ actiones; ſe- cundos autem non actiones,ſed affectus nominat. Exempli gratia, quod eſt eiuſdem Galeni, pulſus moderatus ac naturalis primaria ratione fit à natura, ac propterea a- ctio naturę iure dicitur: pulſus autem aut maior,aut minor, aut tardior, aut frequē- tior,aut alia ratione declinans à ſtatu naturali,potius affectus quam actionis nomen meretur:quam eandem doctrinam licet nobis colligere ex eodem Gal.lib.de ſymp. diff.1. Quamobrem cum conuulſio minime primaria naturæ ratione, ſed cogente morbo fiat,iure Gal.videtur ſtatuiſſe,hunc motum ſolius morbi operationē eſſe. At vero ſi cōmuniter actio naturę conſideretur,cū reuera facultas animalis ea ſit, quæ neruos & muſculos contrahit,vtiq; negandū non eſt,naturā quoq; agere:verū cum non primaria ratione, ſed tantūmodo coacta agat, ꝓpterea hunc motum cum Gal. potius affectum,q̄ actionē nominabimus. Huiuſmodi agētis naturæ differentiā A- uicenna p̄clare mihi videtur intellexiſſe,inquiēs:Et ſunt q̄dam, q̄ ꝓueniunt ex opa- tione naturæ principaliter,vt ſingultus, & quædā quæ ꝓueniunt ex operatione na- turæ accidentaliter,ſicuti ſpaſmus & tremor, ſecunda primi.doct.3.cap.1.

Ad ſecundam rationem de conuulſione p conſenſum in p̄ſentia dico,Gal. ſta- tuentem conuulſionem fieri à ſolo morbo,verā conuulſionē intelligere, quæ fit ex repletione vel inanitione,ex ſententia Hip.6.aph.39.minime vero alterā,quæ p cō- ſenſum alicuius partis ꝓuenit,nēpe vbi aliq̄d à parte primo male affecta ad cerebrū tranſmittitur,ꝙ illud à ſe conatur expellere:quam conuulſionem barbari ſpaſmum non proportionatum ad materiam vocant.

Sūma omniū. Concludo igitur:Conuulſio ad mentem Gal.eſt non ſolutio continui & mor- bus,ſed motus deprauatus, & ſymptoma à ſolo morbo procedens, in quo nerui & muſculi ad ſuum naturale principium inuita natura deducuntur.

Differentia. Differentiæ ſumuntur I.à magnitudine:alia magna & doloroſa, alia leuior & ſine dolore eſt.II.Sunt differ.à tempore:Conuulſio quædā recens,quædam antiqua eſt: atq; hæc confirmata nullā recipit curationē.III.Sunt differ.ā modo generat.alia pri- mo fit,neq; alios morbos ſequitur,alia non primo,ſed aliis morbis ſuccedit,quales ſunt febres ardentes,inflammationes,deſtillationes, & q̄cunq; morbi alterutrā cō- uulſionis cauſam poſſunt afferre.IV.ſunt differ.à loco affecto: conuulſio aut cōmu- nis eſt toti corpori,aut ꝓpria partis determinatæ:in cōmuni q̄dē cōuulſione neceſſe eſt principiū neruorū,cerebrū ſpināq; laborare:atq; hęc eſt triplex. Prima cum totū corpus in priora curuatur. Secunda cū in poſteriora. Tertia cū in vtrūq; latus æquali- ter deflectit: prima ἐμπροσθότονος: ſecunda ὀπισθότονος: tertia τέτανος græce dicitur. Qui- bus trib.cōmunib.differ.licet quoq; epilepſiā addere,q̄ totius corporis cōuulſio eſt. Particulares autē conuulſionū differ.nō aliunde,q̄ ex particulariū muſculorū labo- rātiū differ. oriūtur,quarū particulariū cōuulſionū quædā aliis etiā ꝓpriis nominib. donatæ ſunt, ſicuti ϛραβισμὸς in oculis: ϑρισμὸς in mandibula: κυνικὸς σπασμὸς in ore: σατυρίασις in pene. Sed de tribus communibus conuulſionum differ.dubium eſt, ſi- quidem non videntur toti corpori communes eſſe, vnde nonnulli recētiores con- tendunt,illas tātummodo ad principium ſpinæ & ceruicis pertinere: quæ ſententia

non ſo-

non ſolum eſt modernorum, ſed etiam fuit Pelopis vetuſti Medici ex Paulo libr.3. 20. Etſi vero hæc dubitatio leuis eſt, neq; quicquam ad curationem pertinet, tamen cum ego videam Galenum in lib. de tremore poſtremis verbis, & de ſympt. differ.3. eas tres differentias tanquam toti corpori communes ſtatuiſſe, mihi libet magis Galeno quam Pelopi fidem adhibere.

Poſtremo ſunt differentiæ ex cauſis, quæ etſi plures ſunt, tamen Hipp. in duas contulit, inanitionem & repletionem, 6 aphor.39. Ad inanitionem quidem reuocatur febris ardens, potio hellebori & omnium medicamentorum immodica ſanguinis profuſio, vigilię, inedia, & quæcunq; corpus vehemẽter exiccant, vt declarat Gal.3. de locis af. 6. Ad repletionẽ vero pertinent ebrietas, crapula, ſuppreſſa vacuatio, conſueta exercitatio intermiſſa, inflammatio, & ſimilia. Hanc ſentẽtiam paſſim amplectitur Gal.5. aphor.1. de tremore cap. vltimo 2. de ſympt. cauſis 2.8. de med ſecundum locos 3.3. de locis af. 6. & affert chordarum ſimilitudinem: Namq; ſicuti in muſicis inſtrumentis chordæ vel nimio humore imbutæ & replete, vel vehemẽtius ſiccatæ & inanitæ, tenduntur & contrahuntur, vt quandoq; etiam rumpantur, ſic nerui eadem ratione ex nimia vel repletione, vel ſiccitate tenduntur, vt propterea muſculi contrahantur, & conuulſio ſuccedat, adeo vt tãdem Gal. hæc verba ſcripſerit 8. de medic. citato. Ego vero in conuulſione tertiam aliquam cauſam ſupra vacuationem & repletionem nondum reperi. *Cauſa.*

Sed aduerſus hanc Hipp. & Gal. ſententiam eſt Auic. cap. proprio, de conuulſione, qui alterius cuiuſdam ſpaſmi mentionem facit, quem ille ſpaſmum non proportionatum ad materiam vocat, ac docet fieri, nõ ex repletione vel inanitione, ſed vel ex calido, acri humore, vel ex qualitate venenata, perueniente ad cerebrum & neruos, ſicuti in morſu ſcorpionis contingit: vel ex aliis qualitatibus non venenatis, quicunque neruis moleſtiam inferunt, naturamque ad rei moleſtæ expulſionem irritant. Auicennam cæteri medici Arabes, atque hoc tempore prope omnes communiter practicantes ſequuntur: ſed neque Gal. ab hac tertia conuulſionis cauſa videtur abhorruiſſe, qui explicatis duabus cauſis, repletione & inanitione, 5. aphor. 1. hæc habet: Fit autem, vt dixi, & propter conſenſum conuulſio. Ac forte idem voluit Galenus 12. meth. vltim. poſtremis verbis, cum docet, quatuor eſſe cauſas cõuulſionis, repletionem, inanitionem, mordentem & tenuem humorem, qui neruoſa corpora rodat, atq; inſigne frigus, quod tale quippiam, quale glacies, efficiat. Neq; pro hac ſententia deſunt rationes: ac primũ Singultus apud Hipp. eſt conuulſio, aut ſaltem ex eiſdem cauſis generatur: ſed Singultus ſine repletione vel inanitione, ex ſolo ſenſu rei acris, vt piperis, nec non ex qualibet qualitate, ori ventriculi moleſtiã inferente, fit. Itaq; & conuulſio ex ſola mala qualitatę, cerebrum & neruos lædente, videtur fieri poſſe. Præterea conſtat inter omnes, epilepſiã totius corporis conuulſionem eſſe, nihilominus inter cæteras illius differentias, de quibus Galenus in 3. de locis aff. vna eſt, cum affectus ex aliqua parte incipit, & ad cerebrum vſq; ſenſibiliter aſcendit: ſicuti contigit illi puero, qui narrabat auram quandam frigidam ſibi ex tibia ad ſupernas partes aſcendere. Poſtremo ex ſola neruorum refrigeratione, ex inſigni dolore, ex morſu feræ venenatę, vt inquit Auicenna, & aliis huiuſmodi noxiis qualitatib. homines ſæpe conuulſione corripiuntur. Vnde licet concludere, conuulſionem quandoque ſine repletione vel inanitione fieri. *Spaſmus non proportionatus ad materiam.*

Cæterum ad diſſoluendam hanc difficultatem multi multa loquuntur. Nonnulli ſententiam Hippocratis & Galeni interpretantur de conuulſionibus tantum,

quæ per propriam affectionem fiunt, minime de iis, quæ ex conſenſu alicuius partis eueniunt: nonnulli huiuſmodi conſenſum ad repletionem: nonnulli ad ſiccitatem referunt: ſed cum ego nolim ſingulas opiniones in medium proferre, eam afferam reſponſionem, quam cenſeo ad mentem Hippocratis, Galeni, & veritatem magis eſſe accommodatam. Ita igitur habendum eſt, quamlibet conuulſionem, quæ vere conuulſio ſit, ex alterutra cauſa, vel repletione, vel inanitione fieri, cæteras autē cō-uulſionis differentias, quæ propter alias contingunt cauſas, potius motus ſimiles cō-uulſioni & conuulſorios, quam veras conuulſiones nominandas eſſe. Et quamobrē ita cenſeam, præcipue facit Galen. qui, vt diximus, nos docet, palpitationem & con-uulſionem ſolius morbi opera eſſe, cæteros autem motus, qui fiunt à natura irritata, & conante expellere id, à quo grauatur, quales ſunt omnes motus qui ab aduerſa-riis proferuntur, reuera conuulſiones non eſſe. Ac ne quis putet hęc noſtra figmen-ta eſſe, Galenus audiatur, qui pluribus locis manifeſte conuulſionem diſtinguit à motu conuulſorio, qui peculiari quoque nomine σπασμώδες πάθος, conuulſiuus af-fectus appellatur: nos vero vno aut altero loco contenti erimus. 1. pror. com. 3. 69. hæc habet: Conſtat conuulſiuos affectus appellari, in quibus principio aut non multo poſt quam fieri inceperint, conuulſiones perſeuerant, ex repletione ortum habentes. Et rurſum 1. de pręſag. ex pulſ. 4. Affectum conuulſiuum appello, qui ante mortem neceſſario aliquod cōuulſionis periculum inducit. Hanc differentiam veræ conuulſionis & conuulſiui affectus, Auerroes præclare videtur aſſequutus eſſe. 3. colliget. 33. poſtremis verbis: Aliquando fit in neruo vna ſpecies contra-ctionis, propter fortitudinem virtutis expulſiuæ, quæ eſt in neruo &c. & hæc ſpe-cies contractionis dicitur expanditatio.

Auctoris ſen-tentia de ter-tia conuulſio-nis ſpecie.

Cauſæ igitur veræ conuulſionis, quæ à ſolo morbo efficitur, duæ ſunt, repletio & inanitio, neque preterea poteſt tertia reperiri: cæteri autem motus, quicunque non à ſolo morbo, ſed à natura irritata originem habent, conuulſionis ſpeciem re-præſentant, ac potius motus conuulſiui, quam conuulſionis nomen merentur: id quod vnuſquiſque facile intelliget, qui voluerit Gal. orationem diligenter attende-re: etenim de ſingultu hæc habet. Singultus igitur concedatur conuulſio ſtomachi nominari, melius autem fortaſſe fuerit, non conuulſionem dicere, ſed quendam motum, eiuſdem generis cum vomitibus: Sic 6. aphor. 54. ſcribit, luctuoſa ſuſpiria fieri propter aliquam muſculorum pectoris diſpoſitionem, conuulſioni ſimilem. Sic 3. de locis aff. 7. docet, in malis epilepticis per conſenſum, veluti palpitantem quandam conuulſionem potius, quam perpetuam conuulſionem fieri. Et rurſum 5. de locis aff. 6. recitans hiſtoriam illius Grammatici, epilepſia laborantis, per con-ſenſum oris ventriculi, inquit, illum conuulſorio motu vniuerſi corporis corre-ptum fuiſſe.

Conuulſio quo-modo fiat.

Cum itaque duæ tantummodo ſint cauſæ conuulſionis, repletio & inanitio, iam quæret quis quomodo vtraque contingat? Quatenus ad repletionem perti-net, huic reſpondet Galen. in libr. de tremore, cap. vltimo, hoc fieri dupliciter: vno modo propter inflammationes partium neruoſarum, cum in principio neruorum, aut etiam prope ipſum principium generantur: altero ex copia ſuccorum, quæ ſine inflammatione eadem neruoſa corpora madefaciat & diſtendat. Sed rurſus quærat aliquis, qualesnam ſint huiuſmodi humores? Scribit Gal. 2. aph. 26. 5. aph. 70. neruos repleri frigidis & glutinoſis humorib. ex quib. etiam nutriuntur; quos quidem hu-mores ille planius explicauit 6. aph. 56. eſſe humorē pituitoſum & melancholicum: quos

quos certũ eſt frigidos & craſſos eſſe:ex quo ſunt aph.2.aph.26.Febrẽ cõuulſioni ſupuenire meli⁹ eſt,q̃ febri cõuulſionẽ.5.aph.70.A quartanis capti,nõ admodũ cõuulſionib.capiuntur: ꝙ ſi prius capiãtur, & quartana ſupuenerit,liberãtur, ꝓpterea ꝙ, febris poſſit iſtos humores calefacere, extenuare & diſſoluere: ſiqdẽ alteri duo humores,ſanguis & flaua bilis,niſi inflãmationẽ & tumorẽ efficiant,aut difficulter,aut nullo modo videtur poſſe facere cõuulſionẽ,vnde neq; Gal.nec alius illorũ mentionem facit. Quod ptinet ad inanitionẽ, Gal.3.de locis af.7.ait,ꝓpter hãc cauſã cõuulſionẽ poſſe fieri à laborib.vigiliis,fame,nimia purgatione.&aliis id genus,quæcũq; valent corpora nimis ſiccare & inanire.Et ſi qs obiiciat, hecticos extrema conſumptos macie & ſiccitate,nulla cõuulſione correptos:Reſpondeatis,cõuulſionẽ minime ex omni ſiccitate,ſed tãtũmodo ex ſiccitate partiũ neruoſarũ fieri:hectici autem etſi ꝓpter ſiccitatẽ mẽbrorũ principaliũ, ac p̃cipue cordis, maxime extenuati & ſiccati ſunt,tamen ea ſiccitas neruos nõ adeo penetrat, vt poſſit conuulſionem facere.

Signa futuræ cõuulſionis ſumuntur ex p̃paratione corporis,& ex cauſis:etenim illa corpora q̃ ſuapte natura habent neruos imbecilles,& qui facile noxiam materiã & offenſionem poſſunt ſuſcipere:pariter quæ otioſe viuunt, multis frigidis & craſſis alimentis nutriuntur,facile in cõuulſionem incidunt: ad quem modũ dicit Ariſt. 7.de hiſt.anim.vlt.plurimos pueros conuulſione laborare, ac p̃cipue corpulẽtiores, & lacte veſcentes copioſiore & craſſiore, & nutricẽ lactẽtes ſucci plenã & corpulentã.Et Gal.hoc ipſum cõfirmat,qui docet 3.progn.34.3.aph.25.1.epid.2.24.& 57.ex trib.facultatib.quę noſtrũ corpus gubernãt,pueros duab.quidẽ,q̃ cæteros,fortiores exiſtere,vna vero debiliores.ea nimirũ q̃ ad neruos ptinet:nec nõ illos plurimo importuno ac ſæpe craſſiori alimẽto vti,adeo vt ꝓpter vtrãq; cauſã cõuulſionib. quam maxime ſint obnoxii.Sic ſi aliæ p̃cedãt cauſæ externæ,magna vulnera,contuſiones, punctura neruorum, & ſimilia;ex iis quoq; licebit futurã conuulſionem prædicere. *Signa.*

Signa quæ præſentem conuulſionem demõſtrant, ſunt manifeſta,neruis muſculisq; verſus ſuam originem præter voluntatem conuulſis, membrum adeo rigidum & contractum apparet,vt ad priſtinum ſtatum reduci non poſſit: plerunq; dolor concurrit vehementiſſimus,qui ſi diutius perſeueret, ægri vires maxime poteſt conſumere.Quales ſint pulſus cõuulſorum,longa & perſpicua oratione explicatur à Gal. de pulſ. ad tyrones. *Pulſus.*

Signa differentiarum à magnitudine, à modo generationis, à loco affecto, à tempore, vel ſenſibus, vel aliter ſunt manifeſtiſſima.

De ſignis autem cauſarum, vtrum conuulſio propter inanitionem, vel ꝓpter humorum plenitudinem contingat, videatis Gal.3. de locis aff. 6. quippe cum vel à laboribus,vel vigiliis,vel ſicca & ardente febre,vel ſimili ratione conuulſio fit,ſiccitatem & vacuationem cauſam eſſe putare oportet: ſi vero temulento homini atque otioſe viuenti conuulſio eueniat, contrariam cauſam affectum hunc procreaſſe conſentaneum eſt.

In conuulſione quæ ex repletione originem habet, ſiue vniuerſalis ſiue particularis ſit,eędem proponuntur indicationes,quæ in paralyſi ꝓpoſitæ fuerunt: vnde ſcribit Rhaſes,huic conuulſioni & paralyſi eandẽ curationẽ cõuenire:qb.tamen addenda eſt alia indicatio, emolliendi partẽ laborãtem, q̃ diximus ppetuo rigidã eſſe. *Curatio conuulſ. ex repletione.*

Maximum ſane omnium conſenſu, difficile & piculoſum malũ cõuulſio eſt, ſed tamẽ quandoq; recipit curationẽ: vnde ſunt aphoriſmi Hip.2.aph.26.4.aph.57. Qui à conuulſione aut diſtenſione corripiuntur,febre ſuperueniente liberantur. 5. *Prognoſticũ.*

aphor.5.& 6.Si ebrius quiſpiam repente obmuteſcat,conuulſus moritur; niſi febre corripiatur.Sic Gal.lib.de tremore, poſtremis verbis videtur polliceri curationem conuulſionis, quæ ex humorum copia aut inflammatione generatur, nempe copiam vacuando,inflammationem vero propriis remediis tollendo:de quib. ſatis dici-tur in meth.Quatenus pertinet ad primam indicationē,ſi velitis aluum lenire,quod fieri poteſt ſi conuulſio particularis aut leuior fuerit,nihil hiera ſimplici eſt præſtā-tius,& quidem acria optima ſunt: ſin autem conuulſio fuerit inſignis, ac præcipue ſi linguam, oculos & faciem occupet, adeo vt certum ſit cerebrum laborare, tunc ſemper ſecanda eſt vena, dummodo per vires & per ætatem liceat: ſanguis iuxta A-uicennam moderate eſt detrahendus,vt vires poſſint perdurare, & motus conuul-ſiorios perferre,qui in omni conuulſione ſunt laborioſi, & virtutem quammaxime diſſoluunt:vena autem ſecanda eſt cephalica, atq; ea quidem in parte ſana.Exempli gratia,ſi laboret pars ſiniſtra,ex parte dextra,vel ſi laboret pars dextra, ex parte ſini-ſtra ſanguis mittendus eſt,cum ex decreto Gal.& omnium,nunquam liceat per par-tem laborantem aliquam vacuationem moliri. Si conuulſio fuerit in partibus infe-rioribus & leuior,adeo vt nulla vel ſit præſens, vel immineat morbi magnitudo, à ſectione venæ abſtinendum eſt. Hoc tempore noxia materia coquenda & præparā-da eſt:redundante pituita ſunt ſyrupi de betonica,de ſtæchade,hyſſopo: mel roſace-um,decocta betonicæ,ſaluiæ &c.Poſt concoctionem debet purgari, & quidem va-lidiſſimis medicamentis, qualia ſunt hiera diacolocynthidos, pilulæ de hermoda-ctylis, de opopanaco,fœtidæ.

Leniens. *Vena ſectio.* *Præparantia medicamēta.* *Purgantia validiſs.*

Redundante melancholia ſunt ſyrupi de fumo terræ ſimp.de borragine, de po-mis:decocta bugloſſæ,ceterach,fumi terræ. Medicamēta ſint pilulæ de fumo terræ, confectio hamech &c.Interea omnia reuulſionum genera conueniunt, frictiones, ligaturæ,cucurbitulæ,quæ in partib.oppoſitis ſanis fieri debent:clyſteria & glandes acriores optima ſunt:poſt hæc ipſum quoq, caput per errhina,gargariſmata, maſti-catoria, purgari oportet.Demum vero ad reſolutionē materiæ occupātis partes ner-uoſas,& roborationem deueniēdum eſt:hoc fit interius conſerua betonicæ,ſaluiæ, dianthos,theriaca,mithridatio,confectione anacardina,caſtoreo,& ſimilib.exteri-us oleo vulpino,liliorum alborū,de terebinthina,ex ligno guaiaco. Pro emollitio-ne,vtendum oleo ſeminis lini,amygdalarum dulcium,pellib.vulpium,luporū, feli-um,& aliis,cum ſimplicib.tum compoſitis medicamentis, de quib. tractantes para-lyſim diximus.Sed inter cætera aquæ thermarum calidiores,quales ſunt ſulphureæ, nitroſę,ſalſæ,bituminoſæ,& ſimiles,hac in re magnā habent prærogatiuā; neq; ſo-lum ſi exterius adminiſtrentur ꝑ balneo & inſeſſione, verum etiam ſi interius aſſu-mātur, ſicut quoq; lutum ex eiſdem balneis extractum atq; illitum, qualia apud nos D.Petri,D.Helenæ, D.Bartholomæi, mirabilē ſępenumero operā pſtant.Hipp.eu-iuſdā remedii in hac conuulſione mentionē facit,quod à plurib.tanq abſurdū repu-diatur:illud vero continetur aph.21.5.lib.vnde Paulus lib.3.cap.20.hæc habet:Frigi-dæ porro ſuperfuſionē, quemadmodum Hip.aſſerit, cum ſit maxime temeraria, & propterea,vt arbitror,à recentioribus reprehenſa,& nos ipſi deuitamus.Sic Cælius Aurelian.lib.3.de morbis acutis 8.miratur, quomodo Hip.in tali paſſione exiſtimet frigida vtendū eſſe,cū ille ſcripſerit 5.aph.18.frigidū eſſe inimicū dētib. neruis,cere-bro,ſpinali medullæ,calidū vero vtile.Sic auctor com.in aph.Hip.q ſub nomine O-ribaſii circūferuntur, cū certū ſit Oribaſiū minime eorū auctorē fuiſſe,admiratione afficitur,quo Hip.q prius frigida dānauerat,nunc frigidā ꝓbet. Ego vero puto Hip. cum

Reuellentia. *Reſoluentia.* *Emollientia.* *Hippocratis remedium.*

cum ratione loqui,neq; vllam reprehenſionem mereri: & ſicuti Cælius Aurelianus non potuit,quia fuit antiquior Galeno,ita Paulus,& quicunq; aliter ſentiunt, voluerunt,vt puto,Galeni interpretationem legere,quæ mihi videtur omnem de hac re difficultatem tollere. Namque aduerſarii Hipp. perfuſionem aquæ frigidæ in morbo frigido ſimpliciter conſiderant,in quo certum eſt,illam non conuenire, quod ipſe quoque Hip.fatetur proximo 20.in quo docet,frigidum rigores febriles, conuulſiones & diſtenſiones creare. Hipp. autem alia ratione frigidæ perfuſionem probat, quod ex Galeni interpretatione & ex ſequentibus fiet manifeſtiſſimum.

Primum igitur ſumpta indicatione à natura morbi, ſupponendum eſt, conuulſionem ſanari à calore,vel naturali,vel præter naturam: quo poſito fundamento,Hip.conuulſionis curationem, & curationis rationem iis conditionibus & hoc ordine inſtituit. Prima conditio eſt,vt conuulſio ſit ſine vlcere,quoniam frigida vlceribus noxia eſt,quemadmodum copioſe demonſtrat Galenus 4. de ſimp. med. circa principium. Secunda conditio eſt,vt æger ſit iuuenis, in qua ætate conſtat homines natura calidos eſſe. Tertia vt æger bono corporis habitu ſit præditus, vt commodius aquæ frigidæ pericula poſſit perferre. Quarta eſt, vt tempus anni ſit æſtas media,cum ſyrius ardet,vt ab aere ambiente caliditas magis adiuuetur. Vltima eſt conditio,vt copioſe aquę frigidæ perfuſio fiat, propterea quia exigua aquæ portio non id præſtare poſſet,quod Hip.intendit. His poſitis conditionibus, Gale. non ſolum hoc remedium probat,ſed etiam quod Hip.de vna tantum ſpecie,nempe de tetano dixerat,ad omnem conuulſionem refert: & ratio eſt , quoniam frigidæ aquæ perfuſio cutem refrigerando calorem ad internas partes reuocat : ex quo facile eſt intelligere,frigidam non propria virtute,ſed ex accidenti hunc morbum ſanare,quandoquidem calor ille eſt,non frigus , qui reuera & per ſe conuulſionem ſanat,vt concludunt poſtrema verba apho.Notandum autem hunc caſum Hip.ſingularem eſſe,& raro admodum contingere,vt omnes propoſitæ conditiones ſimul conueniant: attamen ſi ita fiat, concludendum eſt perfuſionem aquæ frigidæ in omni conuulſione conuenientem eſſe,Hipp. & Gal.bene ſentire, Cælium, Paulum & cæteros omnes temere Hipp.reprehendiſſe.

Quoniam vero ſupra diximus,cum Hip.& Gal. febrem conuulſioni ſuperuenientem quandoq; prodeſſe,quærunt hoc loco nonnulli, vtrum Medico liceat aliquando febrem excitare? Sed cum ego nolim de hac queſtione longius agere, illud vnum dico,Hip.& Galen. tam etſi inquiunt febrem ſuperuenientem iuuare aliquando, id tamen conſilium medicis non dare,vt febrem ſtudeant excitare,neq; id mea ſententia licitum eſt,cum minime ſit in poteſtate Medici , talem & tantum febris gradum inducere, vt certi ſimus , illam non fore deinceps periculoſam,ac forte ab eadem magis,quam à conuulſione timendum. Atq; hactenus de conuulſione ex humorum copia. *Vtrum ſit febris excitanda in conuulſione.*

Quod ſi conuulſio ex inflammatione oriatur,quæ maxime ac frequẽter neruorum puncturæ ac vulneri ſolet ſuccedere, tunc tota indicatio ad inflammationem eſt dirigenda,de qua agit Gal.in 6.metho.in art. medica, & 3. de med. ſecundum genera. *Conuulſio ex inflammatione*

Poſtremo autem quatenus pertinet ad curationem conuulſionis , quæ ex inanitione & ſiccitate originem habet,ſcribit Galen. 2.apho.26.5. aphor.5. & 4.hanc autem difficulter & raro,aut nulla ratione & nunquam curationem recipere : Et *Conuulſio ex inanitione,*

ſimpliciter ac abſolute idem ſcribit Galenus de tremore vltimo, conuulſionem ex ſiccitate nunquam ſanari, ſiquidem ita affecti protinus moriuntur, vt ne cogitandi quidē remedii tempus permittant: Auicenna tamen ex hoc numero excipit infantes, quos inquit velociter liberari à ſpaſmo ſicco, propter humiditatem complexionum ſuarum, & humiditatem alimenti: quare non eſt vt de hac re longius agamus.

Quod ſi aliquid omnino agendum eſt, ſine dubio victus ratio principem locum obtinet; cum enim ſumma huiuſmodi curationis tota in humectatione conſiſtat, certum eſt hanc potius cum alimentis quam medicamentis fieri poſſe: de qua commoda victus ratione videatis Gal. 7. metho. 6. vbi agit de curanda quadruplici corporis ſiccitate, & de eligendis alimentis, quę ad omnem ſiccitatem corporis poſſint conuenire.

CAPVT XIX.

De Epilepſia.

Nomina. AGgredimur morbum qui frequentiſſime homines adoritur, quique multas tum cognitione, tum curatione arduas continet difficultates. Nullus eſt morbus qui pluribus nominibus à veteribus fuerit nominatus, quam ipſe hic, qui primum dicitur ἐπιληψία, quaſi comprehenſio quædam, quod, vt inquit Alex. ægri rerum obliuiſcantur, atque eorum ſenſus detineantur.

Secundo dicitur morbus ſacer, vt inquit Cælius Aurelianus, vel quod diuinitus putetur immitti; vel quod animam contaminet, quæ ſacra eſt: vel quod in capite ſuam ſedem habeat, quod multi philoſophi ſacrum animæ templum eſſe dixerunt: vel propter morbi magnitudinem: ſiquidem vulgus res magnas ſolet ſacras appellare, vt ſacrum mare, ſic Medici os ſacrum vocant, ſic Virgilius, Auri ſacri fames. Plato in Timæo ad finem, hunc morbum dicit ſacrum appellari, quod ſacræ naturæ morbus exiſtat. Apud Aretæum ſacer dicitur, aut quod humana ope tolli non poſſit, ſed diuina, aut quoniam homo dæmone correptus eſſe videtur. Sed Hip. huiuſmodi apellationem redarguit, in lib. de ſacro morbo, ſi modo hic liber eſt Hipp. legitimus, qui inquit, hunc morbum cæteris neque diuiniorem, neque ſacratiorem ſibi videri, ſed eandem naturam cum reliquis morbis continere: vnde concludit, illos homines, qui primi hunc morbum ſacrum eſſe pronunciauerunt, fuiſſe quoſdam magos, expiatores, circulatores, arrogantes, qui cum eſſent conſilii & mentis inopes & nihil haberent quod exhibitum prodeſſet, ne manifeſta fieret ipſorum ignorantia, hanc affectionem ſacram eſſe dixerunt. Quam Hip. ſententiam Gal quoque probat 6. epid. 6. 7.

Tertio dicitur morbus comitialis, vel quod in comitiis aliiſque hominum congregationibus laborantes maxime infeſtarentur, & frequenter detegerentur: vel quod ea die, qua quis concidiſſet, comitia intermitterentur.

Quarto morbus Herculeus dicitur, vt placet Ariſt. 30. ſection. prob. 1. vel propterea quod Hercules hoc morbo laborauerit, vel, vt placet Galeno, quod nonnulli hoc nomine voluerint illius ſæuitiem & magnitudinem exprimere, vnde etiam Hip. magnum morbum appellat.

Quinto morbus puerilis vel infantilis dicitur ab Hipp. in lib. de aquis, aere & locis. & 3. apho. 29. quoniam pueritiæ tempore ſolet imprimis negotium facere. Vnde

vnde etiam Ariſtoteles 2. de hiſtor. animalium vltimo ſcribit, plurimos pueros ante diem ſeptimam hoc morbo interire, ex quo factum eſt, vt nomina illis 7. die imponerentur, tanquam tunc ſaluti infantis magis crederent.

Sexto lunaticus à nonnullis dicitur, vel, vt inquit Aretæus, quod exiſtimaretur immitti à Luna flagitioſis hominibus tantum, vel, vt inquit Philoſophus, quod ægroti plenilunio periculoſius hoc malo ſoleant infeſtari; vel quod hic morbus Lunæ circumactionem ſequatur: vel quod illum qui interlunio natus eſt, hoc morbo fere affici creditum ſit.

Poſtremo & vulgo appellatur morbus caducus, à frequenti hominum caſu.

Cum ex communi hominum cõſenſione conſtet, neminem eſſe epilepticum ſine conuulſione, certum cuique eſſe debet, hunc morbum ſub conuulſione, tanquam ſub proprio genere contineri: quoniam vero plurimi conuellũtur, quos nemo epilepticos dixerit, huic generi addendæ ſunt differentiæ, magis propriæ, quæ hanc conuulſionem à cæteris poſſint diſtinguere. Illæ autem apud Galenum ſunt tres: I. vt conuulſio totum corpus apprehendat. II. vt non ſit aſſidua, ſed ex temporis interuallis facta. III. vt ſit cum mentis & ſenſuum læſione: ex quibus quidem genere & differentiis nobis licet cum Galeno de ſympt. diff. 3. 3. de locis af. 5. integram epilepſiæ definitionem colligere, huncin modum. Epilepſia eſt conuulſio omnium partium corporis, non perpetua, ſed quæ per temporum interualla accidit, cum detentione principum actionum. Itaque Epilepſia eſt ſymptoma actionis læſæ, non vitalis, non naturalis, ſed animalis: cum autem actiones animales ſint triplices, motiuæ, ſenſitiuæ, principes, Galenus docet omnes lædi, ſed non eadem ratione: etenim actio motrix ad conuulſionem pertinens, non imminuta, non abolita, ſed deprauata eſt: ex altera autem parte, cum æger neque videat, neq; audiat, neq; vllo ſenſu quidq̃ agat, præterea vero neq; intelligat, neque recordetur, vtique fatendum eſt cum Galeno 3. de locis aff. actiones ſenſibiles & principes nõ imminutas, non deprauatas, ſed abolitas eſſe. Ex quibus pariter licet colligere cum Galeno, hoc malum in cerebro, rationis domicilio, ſenſuumque omnium principio conſiſtere: quæ autem pars cerebri, & quomodo afficiatur in epilepſia, de qua re non conuenit inter omnes, paulo poſt, tractantes de cauſis, explicabimus. *Definitio.*

Differentiæ epilepſiæ plurimæ ſunt. I. à magnitudine: alia leuior, alia grauior: leuior eſt vbi ſymptomata ſunt leuiora & breuiora, adeo vt æger ſe continеat, neque cadat, ſed breui admodum ad ſe redeat: atque hæc, vt ſcribit Galenus lib. de attenuante victus ratione, à principio, ſola victus ratione penitus ſanatur. Grauior autem illa eſt, in qua acceſſiones ſunt longiſſimæ, ſymptomata ſunt ſæuiſſima, adeo vt nullus pene ſenſus relinquatur, & quandoque etiam, quod omnium eſt grauiſſimum, excrementa per aluum & veſicam præter voluntatem deiiciantur. *Differentiæ.*

II. Sunt differentiæ à tempore: epilepſia alia recens, alia antiqua: alia habet acceſſiones & frequentes, & fere continuas, alia rariores: alia noctu, alia die contingit: quæ differentiæ maxime pertinent ad curationem. Namq; certum eſt epilepſiam recentem, in qua ſunt raræ aceſſiones, & quæ noctu inuadit, quod potius vaporibus, ex cœna eleuatis, quam altiori cauſæ tribuendum videtur, longe facilius & citius, quam contrarias differentias ſanari.

III. Sunt

III.Sunt differentiæ ab ætate : namq; epilepſia corripiuntur vel infantes & pueri,vel adulti & ſeniores: quæ differentia facit maxime ad prognoſticam:Namq; ſicuti in pueris licet,ita in ſenioribus aut difficulter,aut nulla ratione licet ſalutem ſperare.

IIII.Sunt differentiæ à loco affecto: etſi enim neceſſario cerebrum perpetuo afficitur,id tamen vel malo conſiſtente in ipſo capite,vel per conſenſum aliarum partium fieri poteſt: vnde Galenus ex hoc fonte tres epilepſiæ differentias conſtituit, 3. de locis aff. 7. Prima eſt, vbi in capite malum conſiſtit, quod pluribus epilepticis accidit. Secunda vbi in ore ventriculi vitioſus humor continetur, à quo vapores ſurſum ad cerebrum aſcendunt, illudque in conſenſum trahunt. Tertia eſt, cum ex certa aliqua parte corporis affectus incipit, qui deinceps ad cerebrum vſque ſenſibiliter aſcendit, quod raro contingit. Vtrum autem cerebrum vel vt pars ſimilaris, vel vt pars inſtrumentalis lædatur, necnon quales ventriculi, an anteriores, an medius, an poſtremus laboret,de qua re non conuenit inter omnes, explicabimus paulo poſt.

Cauſa epilepſiæ. V.Sunt differentiæ ex cauſis,in quibus recentiores magnas lites mouent aduerſus Galenum & veteres medicos. Diximus de ſententia Hip. & Gal. conuulſionem ex duabus tantummodo cauſis, repletione & inanitione, originem habere: vnde cum epilepſia ſub conuulſione, tanquam ſub proprio genere, ſit conſtituta, vt ab iiſdem cauſis fiat neceſſe eſt.

Galenus autem ſtatuit,3.de locis aff.7.eam nullo modo & nunquam à ſiccitate & vacuatione fieri poſſe, quod ex celeri illius generatione & ſolutione facile poteſt confirmari: ſiquidem vt cerebrum, vel tenuis ipſius membrana, ad tantam perueniat ſiccitatem, vt corio ſimile quippiam patiatur, & conuulſionem efficiat, id non niſi longo tempore fieri poteſt : itaque concludit, epilepſiæ non aliam cauſam eſſe,quam craſſum & lentum humorem,exitum ſpiritus in ventriculis cerebri obſtruentem, neruorum principio ſeipſum concutiente,vt ea quę illi moleſta ſunt, expellat:illius verba hæc ſunt: Verũ celeritas eius generationis ac ſolutionis,quod hoc malum nunquam à ſiccitate & vacuatione,ſed ſemper à craſſo humore fiat, oſtendit: etenim obſtructo meatu ex craſſo & lento humore, ſubito ſit. Et iterum: Ad recte curandam epilepſiam ſatis eſt nouiſſe, laborantem locum cerebrum eſſe,humorem autem lentum & craſſum in eius ventriculis coaceruatum fuiſſe. Quã eandem ſententiam Gal. repetit 2. de ſympt. cauſis 7.2. apho. 45. Et ſi quis quærat adhuc, qualiſnam ſit huiuſmodi humor craſſus & lentus, qui cerebri ventriculos obſtruat? Huic reſpondet Galenus 3. de locis aff. 7. hunc duplicem eſſe, & pituitoſum, & melancholicum : Ergo, ille inquit, ſicuti craſſus pituitæ ſuccus, ita melancholicus quoque, comitialem morbum ſolet efficere, vbi in meatibus ventriculorum cerebri retinetur. Ex iis licet illud quoque intelligere,quod modo quę-

Quæſtio. rebamus, quonam modo cerebrum, & quænam illius pars laboret? Cum enim ex Galeni loco citato craſſi humores,qui in ſubſtantia cerebri redundant, illud offendant, quandoque vt partem inſtrumentalem, obſtruendo meatus, interdum vt partem ſimilarem,alterando temperiem,quod ille confirmat teſtimonio Hipp. in fine libri 6.epid.qui ſcribit melancholicos magna ex parte epilepticos, atque epilepticos melancholicos fieri, prout noxius humor hanc vel illam cerebri partem occupat : Si enim in ventriculis retineatur, epilepſiam : ſi vero in corpore cerebri

redun-

redundauerit, melancholiā effici: iā vero ſtatutum ſit à nobis, in epilepſia ventriculos cerebri repleri atque obſtrui, ſatis cuique conſtare poteſt, cerebrum in epilepſia vti partem inſtrumentalem præcipue laborare: dico autem præcipue, ſiquidem neque negandum eſt corpus etiam quodammodo laborare, ſicuti Gal. docet 4. de locis aff. 2. qui ponens differentiam inter carum, apoplexiam, & epilepſiam, ſcribit, horum trium morborum frigidum, craſſum, aut omnino lentum humorem cauſam eſſe, verum & in caro & in epilepſia ventriculos magis, corpus autem cerebri minus laborare conſueuiſſe: quod ſi corpus minus laborat, tamen vt quoquo modo laboret neceſſe eſt.

Quatenus pertinet ad alterum quæſitum, qualeſnam ventriculi in epilepſia laborent, id dubium eſt, neq; Galenus plane videtur explicare: ſiquidem 3. de locis aff. 7. ſcribit, vtrumque humorem, pituitoſum & melancholicum epilepſiam facere, vbi in cerebri ventriculis retinetur, ſiue is medius, ſiue poſtremus fuerit. Quibus verbis plane videtur demonſtrare, duos anteriores ventriculos non laborare. Altera ex parte 4. de locis aff. 2. vbi ponit differentiam locorum laborantium inter carum, apoplexiam, epilepſiam, catalepſim; ita ſtatuit: in caro quidem anteriorem partem magis, in apoplexia & epilepſia vtramque, tam anteriorem, quam poſteriorem, in catalepſi autem poſteriorem partem magis laborare.

Ego vero cenſeo, ventriculos quidem medium & poſtremum, in quib. Galen. docet, ſpiritum animalem præcipue contineri, in epilepſia potiſſimum laborare: ſed neq; negauerim, ventriculos quoq; anteriores poſſe lædi: ex quo factum puto, vt Galenus illorum omnium voluerit meminiſſe.

Inter plurimos qui hoc tempore conati ſunt Galeni opinionem conuellere, de cauſis epilepſiæ principem locū obtinent Ferne. lib. 2. de abditis rerū cauſis. 11. ſ. pathol. 3. & Rondelet. in ſua methodo medendi, c. de Epilepſia, ambo Galli, & celeberrimi nominis, qui ex vna parte contendunt, epilepſiā ab obſtructione vētriculorū cerebri ex craſſis & lentis humorib. nulla ratione fieri poſſe; ex altera docēt epilepſiā fieri, vel mala quadā & venenata qualitate, vel ex materia tenui, fumoſa, acri & mordicante, quæ poſſit cerebrū moleſtia afficere, atq; ad rei moleſtæ expulſionem excitare. Ego quidem in ipſorum rationib. maioris momenti verſabor. Sed primum illud ſciendum eſt, haſce opiniones fuiſſe antiquiores, neq; hoc noſtro tempore inuentas. Namq; Ariſt. de ſomno & vigilia ſcribit, morbum comitialē fieri ex magna vi ſpiritus delati ad partes ſuperiores, vnde inquit vinum nutricibus non cōuenire, quod illud maxime ſpirituoſum ſit. Sic Auer. 3. colliget. vltimo, docet epilepſiam fieri, non propter obſtructionem ex craſſis humoribus, ſed propter ventoſitatē fumoſam, quæ generatur in cerebro, vel in aliis mēbris, eādem ad illud poſtea tranſmittentibus, quod idem nititur probare, quoniam acceſſiones cito diſſoluuntur, ſiquidem humores craſſi nequeant cito diſſolui, ſicuti contra flatus facilime diſſoluuntur. Verum nos vnam atque alteram rationem aduerſariorum aggrediamur, quarum prima eſt huiuſmodi. *Fernelius Rondeletius.*

Si epilepſia fieret obſtructis ventriculis cerebri ex craſſis & lentis humoribus, epilepſia perpetuo apoplexiam antecederet & ſequeretur. Vis huius argumenti pendet ex doctrina Gal. qui ſcribit 2. apho. 45. 3. de locis aff. 7. in apoplexia frigidum, craſſum & tenacem humorem principes cerebri ventriculos confertim & omni ex parte replere, in epilepſia autem hanc repletionem tam integram & abſolutam nō fieri. Cum enim veroſimile ſit, obſtructionem ventriculorum momento tempo- *I. Ratio contra Galen. de cauſa Epilep.*

ris &

ris & in inſtanti neq; fieri,neq; diſſolui,ſed paulatim humorem fluere & paulatim diſſolui,hinc colligendum videtur,quo tempore obſtructio non eſt integra, tam ante, quam poſt apoplexiam, ſemper epilepſiam fieri debere:ſed hoc eſt falſum, cum experientia demonſtret epilepſiam neq; precedere, neq; ſequi apoplexiam.

II. Ratio. Secunda eſt ratio: Si epilepſia ex obſtructione originem haberet, poſt acceſſionem illi ſuccederet paralyſis, ſicuti ſuccedit apoplexiæ: etenim cum in vtroque morbo eadem ſit materia, pituita aut melancholia, idem locus, ventriculi cerebri obſtructione laborent, nulla probabilis ratio poteſt afferri, quamobrem apoplexia magis quam epilepſia debeat in paralyſim terminari.

III. Ratio. Poſtremo, ſi in epilepſia craſſus & frigidus humor ventriculos cerebri obſtrueret,qui,vt ſcribit Gal.3.de locis aff.2.animalem ſpiritum impediret,quo minus ad cæteras corporis partes poſſit penetrare,tunc ceſſaret motus, aut ſaltem minor fieret:verum tantum abeſt vt in epilepſia motus ceſſet, vel minuatur, vt contra omnes corporis partes præter voluntatem ad motum concitentur. Itaq; ex iis primam partem concludunt, epilepſiam ab obſtructione ventriculorum cerebri ex craſſis humoribus fieri non poſſe.

Quod Epilepſia à mala qualitate fiat. Alteram autem partem,nempe epilepſiam fieri à mala qualitate, vel materia tenui,non obſtruente,ſed vellicante & cerebrum ad expulſionem excitante, pluribus modis conantur probare. Primo id colligunt ex repentina epilepſię inuaſione & ſolutione: cum enim ſtatim de improuiſo ac minimo temporis momento illius acceſſiones ſuperueniant ac ſoluantur,tanta celeritas potius tenuitatem materię, quæ facilime mouetur,quam craſſitiem,quæ mouetur difficilime, videtur indicare: quo eodem argumento Gal.2.de ſymp.cauſis 2.probat palpitationem fieri à flatu,propterea quia cito generatur,& cito diſſoluitur.

Deinde ſuam ſententiam cõfirmant nonnullis exemplis,poſitis à Gal. in quibus ægri non aliter quam mala aliqua qualitate,aut materia tenuiore & moleſta ad cerebrum eleuata correpti ſunt: quales fuerunt,iuuenis ille Grammaticus, quotieſcunque vehementius doceret,aut longius famem pateretur: nec non ille puer, qui ſentiebat à crure tanquam auram frigidam eleuatam; quorum Gale. 7. mentionem facit 3.de loc.aff. 7.5.de locis aff.6.6. de locis aff.5.

Reſponſio ad precedentes rationes. I. Iam vero ni fallor non difficile eſt ad hæc reſpondere,& primum experientia demonſtrat,tam repente atq; inexplicabili temporis momento apoplexiam fieri, vt neceſſarium ſit fateri,totam ſimul ventriculorum obſtructionem fieri, vt nullo modo epileptica ſymptomata poſſint illam pręcedere; quod ad alteram quoque argumenti partem licet reſpondere: ſiquidem aut perſeuerante obſtructione æger moritur, aut materia obſtructionis tota à natura ex ventriculis ad partes proximas protinus deponitur,ex qua depoſitione, vt ſuo loco diximus, alterius partis paralyſis ſolet ſuccedere, adeo vt nulla amplius neq; integra, neq; imperfecta obſtructio remaneat,quę epilepſiam poſſit inferre.

Ad II. Ad ſecundam rationem, pariter negatur conſequentia; etſi enim id verum eſt in vtraque affectione,epilepſia & apoplexia, eandem materiam redundare, eundemq; locum,ventriculos cerebri nempe,male affici, tamen ratio vtriuſq; morbi eſt diuerſa: ſiquidem,vt ſupra diximus,in apoplexia confertim atq; integre fit obſtructio,ex quo cerebrum non poteſt ſe ipſum contrahere, & materiam obſtruentẽ eiicere,quare illam ad principium ſpinalis medullæ, & ad alterum latus deponit, & paralyſis ſequitur:at in epilepſia obſtructio eſt longe minor,neq; integra,adeo vt

cere-

cerebrum facile poſſit circa obſtruentem materiam contrahi, illamq; per amplas & apertas vias narium & palati expurgare, vt propterea nulla cogat neceſſitas, epi-lepſiam in paralyſim terminari: etſi multi ſimul cum Auicenna aſſerunt, id quan-doq; etiam contingere.

Ad tertiam rationem reſpondeo, facile fieri poſſe: vt ſpiritus animalis ad par-tes cerebro ſubiectas poſſit peruenire, quoniam obſtructio non eſt integra: vnde nemo debet mirari, ſi aperta via aliqua, ſaltem ex parte ſpiritus, pars noſtri corporis tenuiſſima poſſit ad alia membra deferri. Nam ſi in apoplexia, in qua longe maior & plenior eſt obſtructio, ſpiritus deſcendit ad muſculos thoracis, propter neceſſi-tatem reſpirationis, vt docetur 2. apho. 42. iam nulli difficile debet videri, ſi in mi-nore obſtructione, qualis eſt epilepſia, ſpiritus & ad thoracem, & ad totum corpus poſſit pertranſire. Sed illud addo, ſpiritus in epilepſia, ſicuti in apoplexia, propter neceſſarium vſum reſpirationis, ad ſolos thoracis muſculos deferri, minime ad re-liquos, quibus nullum plane vſum poſſunt afferre, ſiquidem motus epilepticorum vt ſupra diximus de conuulſione, non ſunt naturales & voluntarii, ſed præter natu-ram, & præter hominis voluntatem, cum à ſolo morbo fiant; vnde nihil ſpiritibus opus eſt. *Ad III.*

Atq; hactenus de iis qui contendunt epilepſiam ab obſtructione ex craſſiori-bus humoribus non fieri.

Videamus modo argumenta eorum, qui altera ex parte dicunt, epilepſiam ex mala qualitate, aut tenui & mordicante materia originem habere. Præcipuum ar-gumentum eorum fuerat ex celeri epilepſiæ inuaſione & ſolutione: ac ſane hinc licet hominum imbecillitatem iudicii intelligere: ſiquidem hoc ipſo argumento, vt ſupra declarauimus, Galenus probat, epilepſiam ex craſſorum humorum obſtru-ctione fieri. Sed quæſo cuiuſque argumentationis vim breuiter perpendamus. Ga-lenus qui docuerat epilepſiam vniuerſi corporis eſſe conuulſionem, illamq; ex doctrina Hip. vel ex repletione, vel ex inanitione fieri, probat vnam repletionem, minime inanitionem epileſiæ cauſam eſſe, & hoc argumento vtitur ſecundo de ſymptom. cauſis vltimo: quod ſubito inuadit, & ſubito ſoluitur apoplexia & epilepſia, ex pituitoſi ſucci multitudine, in cerebri ventriculis collecta, gigni videntur, & propterea fit ſubita eorum tum generatio, tum difflatio, quod accidere in corporum intemperie nullo modo poteſt: namque ſi epilepſia ex inanitione, id eſt, ex nimia ſiccitate fieret, ea ſine dubio non repente, ſed paula-tim inuaderet, nec tam facile & cito diſſolueretur: itaque vt ſubito inuadat, ne-ceſſario ex craſſis humorib prouenit, ſiquidē præter craſſos humores nihil eſt, qꝑ tam ſubito cerebri ventriculos poſſit replere. De ſubita autem diſſolutione eſt du-bium, quoniam Auer. 3. colliger. id negat, qui aſſerit, humores craſſos minime ce-leriter diſſolui, ſed longas ęgritudines facere. Atreuera ſi Auer. intelligit, vt vi-detur intelligere, diſſolutionem pro coctione, vere loquitur, quandoquidem con-coctio non ſubito, ſed interdum longiſſimo tempore perficitur: verum Gal. aliter ſentit, qui docet craſſos humores in epilepſia minime concoqui, quod tam breui tempore fieri non poteſt, ſed cerebro ſe concutiente à ventriculis amoueri, ac per proximas partes ſcil. per nares & palatum deriuari, ac ſenſibiliter vacuari: id quod experientia demonſtrat eſſe veriſſimū, ſiquidem aliquando videtis ex ore & narib. epilepticorū tātam pituitæ copiam exire, vt mirum videatur. Neq; vero Gal. ſibi ipſi repugnat, cū hac ipſa argumentandi ratione contrariū colligit in palpitatione, quā *Reſp. ad argumenta cauſam Epil. qualitatem ſtatuentium.*

ſtatuit

ſtatuit fieri ex flatibus, minime ex humoribus, propterea quia illius origo & ſolutio velociter contingit: namque primo argumenti ratio varia eſt, cum in palpitatione addatur motus, ex quo non minus, forte etiam magis q̃ ex ſubita origine & ſolutione, copiam flatus licet colligere: at quo minus, ille inquit, ſuccus ſit, repugnat palpitationis tum motus, tum ſolutionis celeritas. Deinde magna eſt differentia inter materiam & locos vtriuſque. Etenim materia in palpitatione omni ex parte concluditur, neque vllum manifeſtum exitum habet, ex ſeipſa mouetur, atque exitum ex illis anguſtiis ſibi quærit: materia autem ex epilepſia, etſi habet proximas partes latas, tamen ex ſe eſt immobilis, & ſpiritib. quoq; eſt impedimento, quo minus ad reliquas corporis partes poſſint deferri: quamobrem rationi conuenit materiam palpitationis & flatuoſam eſſe, & tenuem, epilepſiæ autem craſſam & viſcidam: hæc alioqui ſi foret tenuis, neq; obſtrueret, neq; eſſet impedimento, imo vero per proximos amplos & apertos canales ſibi viam faceret. Atq; hactenus de vi huius argumenti ex velocitate inuaſionis & ſolutionis. Iam duobus verbis perpendamus, quantam vim habeat hoc argumentum ad mentem aduerſariorum, qui cum arguunt ſubitam inuaſionem & ſolutionem humorem potius tenuem quam craſſum indicare, ſi intelligunt de obſtructione, manifeſte falluntur: quod ſi intelligunt, vt veriſimile eſt, de occluſione ventriculorum, quæ fit dum cerebrum contrahitur, & conatur ſtimulantem materiam à ſeipſo eiicere, ad hoc licet reſpondere, materiam tenuem non perpetuo facilius & citius, ſed quandoq; difficilius & tardius à natura excerni; quippe quæ propter ſuam tenuitatem, in ſubſtantiam partis læſæ facile poteſt penetrare, ex qua deinceps non ita facile & cito educitur. Ad hunc modum longe facilius & citius euacuantur humores craſſi, qui continentur in cauitate ventriculi, quam ſingultu reiiciantur tenues, qui ad tunicas ventriculi penetrarunt: ſic per tuſſim, Gal. auctore 2. de ſymp. cauſis, facilius purgantur humores craſſiuſculi, quam nimium tenues. Verum de hac re ſatis: & concludo, argumentum Galeni rei naturę conſentire & demonſtrare, argumentum aduerſariorum multas abſurditates continere & nihil concludere.

Reſponſio ad exempla aduerſariorum. Quatenus ad exempla pertinet, quę illi afferunt ex Gal. & aliis, ac probant homines incurrere epilepſiam ex materia quæ minime obſtruat, ſed vel ſua acredine, vel aliter cerebro moleſtiam inferat, reſpondendum eſt, epilepſiam fieri, vt ſupra diximus, aut proprie, vitio exiſtente in cerebro: aut per conſenſum aliarum partium: priorem cerebro primo laborante, non aliter fieri quam obſtructis ventriculis cerebri, ex craſſis humoribus, frequenter pituitoſis; quandoq; melancholicis: alteram vero per conſenſum, ex tenuibus humoribus, & vaporibus acrib. maligniſq; originem habere: ſed addo illud, primam ſpeciem epilepſiæ ex obſtructione oriundam, veram & legitimam eſſe, ac frequenter contingere, cæteras per conſenſum minus veras ac illegitimas eſſe, rariuſque euenire: ſiquidem in illa fiunt veræ conuulſiones, quæ ſolius morbi ſunt opera: in altera vero potius motus quidã conuulſorii, & palpitationi ſimiles, quæ veræ conuulſiones fiunt, qui motus nõ à ſolo morbo, ſed à natura, conante ſeipſam à re moleſta ſubleuare, ſolent excitari, vt ſupra diximus de conuulſione. Hanc rem præclare Gal. explicat 3. de loc. aff. 7. etenim cũ iam docuiſſet, epilepſiam alteram ex obſtructione, alteram ex conſenſu, ſpecie inter ſe differre, ac prioris certã cauſam & rationẽ ſtatuiſſet, hoc loco, inquit, reſtat, cauſam inueſtigare, quãobrem in huiuſmodi morbis per cõſenſũ, epilepticæ fiant conuulſiones: namq; Pelops ne quidẽ vllã ad hanc rẽ attulit perſuaſionẽ probabilẽ, qui ad

ſummum

ſummum nullam aliam potuit inuenire cauſam, quam quod cerebrum ſe contrahit,& conatur expellere, quicquid illi ex parte inferiore primario laborante ſurſum fertur, quam contractionem cerebri & conatum minime vera conuulſio, ſed potius palpitans quidam motus ſequi ſolet, adeo vt in huiuſmodi epilepticis ſimili aliquid cerebro contingat, quod in ſingultibus ventriculo euenit. Nam ſicuti ventriculus, vbi à multo cibo grauatur vel deprauatur, mordicatur & ſtatim ſingultu corripitur:ita etiam cerebrum,quando aliquid quod illi eſt moleſtum, ab alia parte laborante tranſmittitur, ſimili motu cõmouetur. Vnde ſicuti ſingultus proprie loquendo non eſt conuulſio, ita etiam ille motus,quo cerebrum in hac ſpecie epilepſiæ agitatur,verius motus palpitans, quam conuulſio dici debet.

Non eſt prætermittenda inſignis illa dubitatio, vtrum epilepſia inter morbos acutos an diuturnos ſit reponenda: namque ex vna parte Galen. 1. de criſ.4. & frequenter, reponit epilepſiam inter morbos diuturnos, & nonnulli eam quoque addunt rationem,quod careat febre, quam inquiunt à morbis acutis non ſeparari: altera ex parte idem Galen.4.apho.30. manifeſte illam ponit inter morbos acutos, per hæc verba: Si aliquis morbus acutus fiat, veluti morbus comitialis, morbus attonitus &c. Cui ſubſcribit Auicen.prima. 4. tract. 1. cap. 4. qui expreſſe ſpaſmum, ſicuti apoplexiam, epilepſiam, & ſquinantiam, annumerat morbis acutis valde. Prætermiſſis aliorũ reſponſionibus, Gal. reſpõdet,epilepſiam ratione acceſſionum eſſe morbum acutum, quæ quidem nonnunquam tam ſunt frequentes & pernitioſæ, vt breui hominẽ interficiant. Verba Gal. ſunt 4.de cauſis pulſuum 21. Diuturni morbi quem orthopnæam appellant,acutæ ſunt acceſſiones, ſicuti morbi comitialis. Quã reſponſionem confirmat Paulus lib.3.c.13. Quatenus ad illam rationem,quod morbis acutis neceſſario febris coniungatur,ego aliter ſentio, & de hac re tractaui diffuſe in meo libello de peſte aduerſus Mercurialem: cum,mea ſententia,tam certum ſit quam quod certiſſimũ, plurimos eſſe morbos vere acutos,ſine vlla febre: ſed tamen ita hęc ſe res habet,vt ſi morbi acuti habeant febrem;neceſſe ſit illam eſſe continuam; quæ manifeſtiſſima eſt doctrina Gal.5.apho.30. *An epilepſia ſit morbus acutus.*

Signa epilepſiæ alia imminentem, alia præſentem demonſtrãt,alia ſingulas differentias indicãt: ac primum maxime expedit imminentẽ epilepſiam prævidere, vt æger poſſit non ſolum à turpitudine liberari, ſed etiam à multis periculis ſibi cauere, ſiquidem in ignem & varias ruinas ſolent præcipitari. Hæc autem apud Paulum 3.cap.13.apud Cęlium Aurelianum de diuturnis paſſionib.4. & apud alios, fere ſunt huiuſmodi: capitis dolor & grauitas, obliuio, pallor faciei, inordinatus motus linguæ, hallucinatio oculorum, ſomni turbati, pigritia ad motũ & ad alias actiones, ſpiratio impedita, triſtitia quædã &c. ex quib. facile eſt imminens malũ colligere. *Signa.*

Signa præſentis epilepſię nedum Medicis, ſed vulgo ſunt manifeſtiſſima, neq; vlla indigent explicatione: quoniam vero propter diſtantes inter ſe acceſſiones, & propter alias cauſas quandoq; eſt dubiũ, quis ſit epilepticus, nec ne, Auic. & alii nos docent, quomodo poſſimus de hac re certiores fieri, qui ſcribunt nonnulla eſſe, exempli gratia, ſuffumigia ex galbano, ex myrrha, ex cornu caprino &c. quæ epilepſiã ſolent detegere. Poſtremo ſunt ſigna differentiarũ. Magnitudo epilepſiæ ex multis deprehenditur, ac primũ fuerat ſententia Gal.3.de locis aff.9.in omnibus affectibus ſoporoſis magnitudinem periculi ex noxa reſpirationis colligendã eſſe: itaq; ſi æger difficile & præter naturæ ordinẽ reſpiret, magna, ſi vero facile reſpiret, parua ægritudo eſt cenſenda. Secundo eſt vulgare ac peculiare ſignum, ſpuma oris, ac maxime

ſi fuerit copioſa, de cuius generatione & cauſis diffuſe Gale.2. apho.43. Tertio ſunt ex acceſſionibus ſigna, quę ſi fuerint frequentes, diuturnæ & difficiles, adeo vt æger non niſi longiori tempore & magno labore poſſit releuari, omnia magnã epilepſiam demonſtrant. Quarto in vehementi epilepſia, quod eſt Gal.4.de viu partiũ, 10. quandoq; ſemen præter voluntatẽ excernitur, neq; vero ſolũ ſemen, vt aliis placet, ſed excrementa alui & lotia inuoluntarie profluunt: ex quibus & aliis id genus, licet de epilepſiæ magnitudine vel paruitate iudicium facere.

Signa differentiarum ex tempore, ex ætate, omnibus patent.

Signa differentiarũ ex loco affecto, atq; ex cauſis, facile poſſunt colligi ex Galeno. Namq; ſi malum in cerebro primo conſiſtat, obſtructis ventriculis cerebri ex craſſis humoribus, tunc manifeſta & legitima apparebit conuulſio, omnia ſymptomata erunt grauiora, ventriculus & cætera partes bene habebunt, &c. Si vero cerebrum laboret per conſenſum oris ventriculi, vitioſis ab eo humoribus & vaporibus ſurſum aſcendentibus, tunc aderunt querelæ de ventriculo, de illius dolore, de nauſea, de aliis ſymptomatibus, ſed pręcipue de coctione, & ipſum caput omnis proprii affectus erit immune. Quod ſi autem à parte aliqua determinata incipiat affectus, tunc æger manifeſte & ſenſibiliter percipiet malum vſque ad cerebrum aſcendere, vt nonnullæ hiſtoriæ in Galeno paſſim declarant.

Prognoſticũ. *An epilepſia ſit ſanabilis.* De eſſentia, differentia & ſignis ſatis. Iam nonnullos licet audire, qui conantur à curatione nos deterrere, adducta auctoritate Hip.5.apho.7. nam q; ſi hic morbus ante 25.annum mutatione ætatis ſanatur, poſt 25. autem, mutatione nullam recipit curationem, æque ſuperuacaneũ videtur, & prioris, quæ ſolius ætatis beneficio tollitur, ac poſterioris, quę nulla ratione poteſt ſanari, curationem aggredi: itaq; temerarium eſt epilepſiæ curam aggredi. Verumtamen altera ex parte nemo eſt, qui neſciat Medicos, & præcipue Gal. plurima præſidia ad hunc morbum afferre. Nonnulli aphoriſmum interpretantur, quaſi Hip. ex plurib. mutationibus, ætatis, locorum, temporũ, & alimentorum, de quibus alio loco dixerat, eam tãtum modo mutationẽ intelligat, quæ ex ætate cõtingit, vt ſenſus ſit, epilepticos homines, quicunq; ex mutatione ætatis poſſunt liberari, id conſequi, ſi morbus ante pubertatẽ, minime ſi poſt 25.annum inuadat: non quod illi generaliter, tam ante quam poſt 25.annum, aliis remediis præter mutationẽ ætatis nequeant ſanari: quam interpretationẽ ego cenſeo ad mẽtem Galeni eſſe veriſſ. Paulus lib.3.13. ſolis infantibus curationem interdicit, ac ſola victus ratione eſt cõtentus, per hæc verba: Si æger etiam dum infans fuerit, &c. namq; ætate in ſtatum bilioſiorẽ & ſicciorem vergẽte, ſua ſponte plerũq; affectio ceſſat. Aetius generaliter & pueris & cęteris omnibus curationem inſtituit: *Pueri bifariã epileptici fiũt.* at vero Gal. longe accuratius mihi videtur hanc controuerſiam definire, qui ſtatuit epilepticos pueros fieri bifariã, aut ſtatim ab eorum ortu propter humidã cerebri intemperiem, qui tunc proprie morbus infantilis appellatur, atq; hos aſſerit mutatione ætatis ſanari: aut ſecundo modo corripiuntur epilepſia progreſſu temporis, propter varia errata; in quib. docet mutationem ætatis non fore expectandã: verba Gal. ſunt 6.epid.ſect.1 com.5. Morbus comitialis &c. quorũ verborũ ſumma illa eſt. Infantes qui ex natiua intemperie, ac ſtatim ab initio ſuæ ætatis ſunt epileptici mutatione ætatis ad ſicciorẽ & calidam temperiem ſanari, cęteros autem quicunq; propter errata hoc morbo corripiũtur mutatione ætatis non ſanari, ſed præſidiis medicis curandos eſſe. Verum tamen neq; ego puto Gal. prohibere, quin ipſis infantibus liceat nõnulla remedia præſcribere, quæ calefaciendi & exſiccandi vim habẽt: quod

vel ex

vel ex hiſtoria pueri, qui geſtabat radicem pæoniæ, licet colligere. Et quis quæſo eſt, qui nos reddat certos, infantẽ epilepticum mutatione ętatis plane liberũ fore, ac nõ potius periculũ imminere, ne morbus, potiſſimũ ſi negligatur, tãtas acquirat vires, vt neq; tandẽ mutatione ætatis tolli poſſit? Pręterea quis nõ id magis probet, & cupiat, hũc, ſi fieri poteſt, infantẽ cito liberari, neq; lõgioris ætatis aduentũ expectari. Cum igitur de ſententia Hip. Gal. & omnium, liceat & pueros, & cęteros omnes comitiali morbo laborãtes curare, nos eius curationẽ aggrediemur: quoniam aũt triplex eſt illius differentia apud Gal. dicere incipiemus ab ea, quæ per conſenſum oris vẽtriculi generatur, cuius exemplũ habetis. 5. de loc. aff. 6. vbi Gal. recitat hiſtoriã iuuenis Gramatici, qui quoties vehementius doceret, aut longius famẽ pateretur, aut iraſceretur, epilepſia corripiebatur. Cum itaq; Gal. in hoc iuuene deprehẽdiſſet, os ventriculi facili ſenſu eſſe præditũ, ab illoq; cerebrũ in conſenſum trahi, ante omnia iuſſit, vt probæ coctionis exactã curã haberet, qui idcirco tertia vel quarta hora diei panẽ diligenter cõfectũ ſumebat, vel ſolũ, ſi nõ ſitiret, vel ſi ſitiret, ex vino albo aqua diluto, ac modice adſtringẽte: cuiuſmodi vinũ ventriculum roborat, neq; caput ſolet petere, ſicut cætera vina valentiora. Verum Gal. pręter probam victus rationem, hunc quoq; iuuenem non modo ſemel, ſed etiam bis, ac nonnunquam ter ſingulis annis purgauit, qua ſimplici victus & purgationis ratione, ille annos plusque 20. quibus ſuperſtes poſtea permanſit, obtinuit optimam valetudinem.

Curatio epilepſiæ per cõſenſum ventriculi.

Ex qua narratione licet nobis colligere, in hac ſpecie epilepſię, duas indicationes, quarũ altera eſt purgatio vẽtriculi à bilioſis & acribus humoribus, ex quib. euaporatio ad cerebrũ contingit: altera vẽtriculi roboratio, ne ille deinceps tam facile vel à iecore, vel aliis partibus, noxia excremẽta recipiat. Quatenus ad primã indicationẽ, dignũ eſt notatione Gal non alio vſum fuiſſe medicamento, q̃ hiera ſimplici, quæ, vt ille inquit, totũ ventriculum ab excrementis purgat, & ad proprias actiones robuſtum facit. Quo loco arguendi ſunt practicãtes fere omnes, qui & in hoc morbo, & in aliis ſępenumero laborantibus ventriculo, nõ ſolũ hiera ſimplici, ſed etiam aliis valentiorib. medicamentis audent vti, quæ & alia excremẽta attrahere, & ipſum adhuc magis poſſunt labefactare: quorum abuſum nolim vos imitari, ſed vel hiera ſimplici, vel ſimilibus medicamentis, vt pilulis alephanginis, melle roſaceo, manna, &c. veſtros ægrotos purgare. Quo ad ſecũdam indicationem, partim externis, oleo maſtichino, citoniorũ, partim internis, ſaccharo roſato, ſpeciebus diarhodon abbat. & triumſantalorum vtendũ eſt.

Hiera commodum ventriculo medicamentum.

Secunda ſpecies epilepſiæ apud Gal. erat, quando malum à parte determinata incipit, & ſurſum ſenſibiliter aſcendit. Huius curationẽ habetis 3. de locis aff. 7. quæ curatio ad tria capita poteſt referri. Primum pertinet ad vacuationem totius corporis, aut cũ ſectione venæ, ſi principes ſcopi cõueniant, aut cum purgatione. Secundũ pertinet ad roborationẽ adſtrictionemq; partiũ ſuperiorum, ꝙ validis vinculis ligato in medio membro ſupra partẽ quæ primario laborat, aut adſtringẽte aliquo medicamẽto, vulgo defenſiuũ appellãt, comode fieri poteſt: hæc ſunt impedimẽto, quo minus illius veneni vis ꝓgredi, & ad altiores partes peruenire poſſit. Tertiũ caput partis laborãtis, à qua primario malũ naſcitur, peculiarẽ rationẽ habet, in qua conuenit vlcus excitare, & apertionem moliri, ꝙ cum thapſia, ſynapi, flamula Iouis, cantharidibus, vel vulgarib. cauſticis medicamentis, aut tandẽ candẽte ferro fieri cõſueuit, atq; hoc vlcus lõgiori tempore debet cõſeruari apertũ.

Curatio ſecunda ſpecies epilepſiæ.

Cauſtica medicamenta.

De epilepſia p cõſenſũ vteri, & aliarũ partiũ, nõ eſt vt quidq̃ agamus, ſiquidẽ hęc propriã vteri & cuiuſq; partis laborãtis curationẽ requirit: itaq; remanet principalis

Epilepſia per conſenſum vteri.

Acceſsiones epileptica quomodo ſoluēda. ſpecies epilepſiæ,in qua cerebrum primario laborat,de qua,poſtquam duobus verbis,quomodo epileptici ab acceſſionibus debeant liberari dixerimus,agemus.Hoc autem 1. fiet per inſignes vociferationes. 2. per prouocationem vomitus, vi aperto ore, ac penna oleo intincta in ipſum poſita. 3. per graues odores naribus adhibitos, quales ſunt galbanum,ſulphur,bitumen,&c. Et ſi quis quærat, quomodo hæc eadem medicamenta poſſint detegere morbum,atque ſimul ægrum ab acceſſione liberare? *Dubitatio.* reſpondeatis,talia medicaméta implendo cerebrum acceſſionem excitare; vbi vero iam cerebrum eſt repletum ac laborat,eadem medicamenta vim expultricem mouere,& ita ægrū excitare. 4.ſunt omnia genera reuulſionum,clyſteria,glandes &c. Sic vulgares ſolent per vim ægri membra contracta diducere,atq; ægri manibus clauem imponere, quod gratia reuulſionis faciunt. 5. ſunt nonnulli,qui ægri auribus nonnulla verba vel incātamenta inſuſurrant, & profitentur hac ſe ratione epilepticos ſubleuare. Vincentiæ quidam Medicus vtebatur aqua ceraſorum deſtillata;quod remedium clam habebat,nec vlli communicabat: de quo memini me legiſſe apud eruditum Medicum quendam Germanum hæc verba: Aqua ceraſorum nigrorum dulcium recens deſtillata,cum primum in os epileptici paroxyſmo correpti infuſa fuerit,doſis eſt ad ℥ iiij. aut amplius, illico ad ſe redit,neq; vllo amplius ſpaſmo corripitur. Sed ad veram epilepſiæ curationem accedamus.

Curatio epilepſia vera. Indicationes. In curanda ergo epilepſia,in qua cerebrum primo laborat, quatuor occurrūt principes indicationes: 1. ad vacuationem totius corporis pertinet. 2. ad reuulſionem. 3. ad diſſolutionem materiæ quæ eſt in capite reliqua. 4. ad cerebri rationē & intemperaturæ emendationem.Hic repellentia nullum habent locū,neq; vllus eorum meminit: namq; periculum immineret,ne materia retrocedens magis ad ventriculos præcipitaretur,quos tamen natura conatur expurgare, & ab omni excremento liberos facere.

Prognoſticum. Vtrum liceat iis ſatisfacere indicationibus,iam ſupra diximus multa:& quanquam hic morbus generaliter non ſine magno labore & longo tempore poteſt ſanari; tamē ex ſuperioribus propoſitis differentiis verius omnino iudicium eſt faciendum. Namq; ſi morbus fuerit acutiſſimus, crebraſq; acceſſiones & grauiora ſymptomata ſecum attulerit,ſi fuerit longus ac fere confirmatus, ſi æger pubertatē fuerit prætergreſſus, nulli dubium eſt, quin aut nulla ratione, aut longe tardius & difficilius ſanari poſſit, quam ſi fuerit recentior, mitior, ſi acceſſiones & ſymptomata fuerint leuiora,neque æger pubertatem tranſierit.

Sed ſingulas indicationes perpendamus; ac primum quatenus ad corporis vacuationem pertinet,pro lenienda aluo nunquam eſt prętermittenda hiera ſimplex, *Leniens.* vel ſola,vel ſimul cum caſſia,cum melle roſato ſolutiuo,&c.Sectionē venę,cum hic abundēt humores frigidi,craſſi,pituitoſi aut melancholici,multi medici abhorrēt: *Vena ſectio.* at vero certum eſt Gal. venæ ſectionē probare, qui ſcribit lib. de ſanguinis miſſione 7.& 10.iis qui facile in morbū comitialem incidunt,initio veris ſanguinem mittendum eſſe: cui probati omnes auctores conſentiunt.Itaq; ſi per ætatem & vires licet, plane expedit,vel potius eſt neceſſarium ſanguinem mittere.

Quæ vena ſecanda. Sed dubium eſſe de vena quam ſecare oporteat. Paulus & alii ſecant venas ſuperiores; Rhaſes & Auic. ſecant vtraſque: at vero Gal. libr. de ſanguinis miſſione 19.docet, iis qui comitiali morbo & vertigini ſunt obnoxii, potius ex cruribus, quā aliis partibus eſſe educendum ſanguinem. In qua difficultate equidem puto,venas tum ſuperiores,tum inferiores cum ratione ſecari poſſe,pro diuerſis indicatio-

nibus

nibus quæ nobis offeruntur: namq; ſi volumus totum corpus & caput copioſe euacuare, tunc ſine dubio venæ ſuperiores ſunt opportunæ; ſi autem magis volumus reuellere, & naturam docere vt addiſcat ad contrarias & longinquas partes noxias materias deponere, quod ſpeciatim puto Galen. animaduertiſſe, tunc longe præſtat venas inferiores incidere.

Quantitas ſanguinis ſtatuatur ex modo plenitudinis, habitus corporis, temporis, anni &c. ſed tamen ita, vt ſumpta indicatione ab humoribus noxiis, perpetuo ſanguis parce detrahatur. Quod ſi vel propter ætatem, vel propter aliud impedimentum non licet ſanguinem mittere, ad ſcarificationem malleolorum ac clyſteria acria eſt deueniendum. *Quantitas ſanguinis. Quid loco venæ ſectionis agendum.*

Poſt hæc de purgatione eſt cogitandum: primo præparandi ſunt humores, & viæ, per quas illos ducere oportet, quod præſtant decocta & ſyrupi, qui attenuandi, incidendi, & abſtergendi vim habent, quales ſunt mel roſaceum, ſyrupus de betonica, de ſtæchade, decocta betonicæ, hyſſopi, ſaluiæ. Apparente coctione ad purgantia medicamenta eſt veniendum, neque ſolum ad leuiora, ſed etiam ad valentiora, qualia ſunt electuarium diaphænicum, hiera compoſita, hiera diacolocynthidos, pilulæ fœtidæ, trochiſci alhandal &c. Ac ſane hinc puto fieri, vt hoc tempore neque epilepſia, neq; alii magni morbi ſanentur, quod medici neſciunt ex iis medicamẽtis benedictis ſe explicare, & ad valentiora deuenire, quæ magnitudini morbi proportione reſpondeant, vt antiquiores facere conſueuerunt. Itaq; hic eſt notãdum, vnicam purgationẽ non fore ſatis, cũ materia noxia ſit craſſa, & viſcida, neq; ſemel poſſit expurgari; quare & ſemel, & bis, & ſæpius, ſi ferat occaſio, oportet illã repetere. *Præparantia. Purgantia.*

Purgato corpore ſecunda ſequitur indicatio, quę ad reuulſionẽ pertinet: vnde conueniunt & clyſteria, & alia de quibus diximus: ſed præ cæteris cauteria habent inſignem prærogatiuam, quæ non ſolum cruribus & brachiis, ſed etiam occipiti ac ſyncipiti inuruntur, & experientia confirmat, hæc vlcera maximam vtilitatem afferre. Hoc tempore ad particularem capitis purgationem eſt veniendum, per errhina, maſticatoria, gargariſmata, de quibus ſæpe diximus. *Reuellentia. Caput purgantia.*

Porro ad duas poſtremas indicationes eſt deſcendendum, quarum ſunt remedia quæ poſſunt ſimul vtrumq; præſtare, diſſoluere humores, caput roborare, & intemperiem auferre. Hæc ſunt multiplicia, partim ſimplicia, partim compoſita, partim interna, partim externa: ſiquidem nullus eſt morbus qui pluribus abundet remediis: inter quæ ſunt quamplurima quæ appellant ſecreta, pulueres, electuaria, & alia id genus, quibus vnuſquiſque conatur hunc morbum curare, ex hac inſigni copia ea conabor colligere, quæ antiquorum teſtimonio & iam longiori vſu mihi ſunt cognita cæteris omnibus præſtare. Itaq; interius ſimplicia ſunt: caſtoreum, radix pyrethri, eryngii, cortices citri ſaccharo conditi, cornu cerui vſtum, raſura eboris, vngula aſinina, caluaria item aſini, quod remedium Alexander maxime extollit, & inquit ſe in Hiſpania didiciſſe: ſed præ cæteris omnibus duo hoc tempore quam maxime celebrantur: alterum eſt vngula illius animalis quod nõnulli Alcem, vulgo magnum animal, vel magnam beſtiam appellant: alterum eſt cranium humanum, quod maſculinum ad viros, fœmininum ad mulieres eſt accommodatum: vtriusque vſus eſt, vt ſingulis diebus ℥ 1. pulueris, vel ſola, vel cum aliis medicamẽtis mane aſſumatur per plures dies. Gal. generaliter oſſa combuſta, ac potiſſimũ humana probat, cranii nullam mentionem facit, qui 11. de ſimp. med. hæc habet: Oſſa combuſta admodum digerentem exiccantemque vim obtinent, & id maxime, vt quidam aſſe- *Caput roborantia & materiam impactam diſſoluentia. Interna.*

runt, humana. Noui aũt quoſdam combuſta oſſa potui dediſſe, non ſcientibus quid b. berent, ne aduerſaretur, ac multorũ tum epilepſiam, tum arthritidẽ ſanaſſe. Apud omnes celebris eſt vſus ſeminis & radicis pæonię, quę & ſola & ſimul cũ aliis medicamentis ſolent parari, etſi Gal. ſolius tantũ ſuſpenſionis radicis mentionem faciat.

Medicamẽta compoſita. Diximus de internis medicamentis ſimplicib. in epilepſia, nunc ſequuntur cõpoſita, qualia ſunt ſyrupus de hyſſopo, de betonica, de ſtæchade, mel. roſ. oxymel ſimplex, oxymel cõpoſitum, oxymel ſcilliticũ, ac poſtremo celebre medicamentum ex ſcilla, cuius cõpoſitionem apud Gal. lib. de puero epileptico habetis. Sunt item medicamẽta diacyminum, diaſpoliticum, diacalamenthũ, conſerua betonicæ, roriſmarini, ſaluiæ, ſtæchados: verũ vt ſemel dicam, iis omnib. duo magna antidota, theriaca & mithridatium mihi videntur anteponenda, & iis præ cæteris ſoleo familiariter vti. Quoniã vero nullus fere eſt medicus, qui non peculiare medicamentũ aliquod habeat, ne vobis hic deſim, libet exempla vnius vel alterius medicamẽti communicare, quæ fortaſſe inter cætera non merentur poſtremum locum obtinere.

Electuarium epilepticum.

℞. *Radicum pæoniæ decoctarum ſub prunis* ℥ *iiij.*
Seminum pæoniæ ʒ *ij.*
Radicis pyrethri pulueriſati ʒ *j.*
Caſtorei electi ʒ *ß.*
Syrupi de betonica
Stæchados ana q. ſuf. M. & fiat electuarium.

Tragea.

℞. *Cranei humani vſti pulueriſati* ℥ *ij.*
Cinamomi electi ℥ *j.*
Spicæ nardi ℥ *ß.*
Sacchari optimi ℥ *iiij.*
Omnibus in tenuiſſimum puluerem redactis, & vna mixtis, ʒ *j. mane ſingulis diebus ieiuno ventriculo accipiatur ad dies 40.*

Si quis plura huiuſmodi cupit, huic licet non ſolum è noſtris recentiorib. practicis, ſed etiam ex antiquis, Paulo, Alex. &c. quantam voluerit horum medicamentorum copiam colligere. Nonnulli præter hæc omnia in epilepſia probant decoctũ ligni, chinæ, ſarſæ parigliæ, quæ reuera non poſſunt improbari, cum facultatẽ attenuandi, incidẽdi, & roborãdi vim habeant cerebrũ ipſum: ſed ego longo interuallo illis antepono potionẽ aquarũ thermalium calidarum, quales ſunt noſtræ Aponitanæ, quæ experientia confirmat tam eſſe efficacia, vt fere nullũ efficacius remedium

Externa. poſſit reperiri. Ad medicamẽta externa veniamus, qualia ſunt pulueres, lotiones, ſtillicidia, ſacculi, cataplaſmata, quę vno verbo cõficiãtur ex iis medicamẽtis, de quibus ſatis diximus. Sed nullo modo ſunt prætermittẽdæ lotiones & ſtillicidia ex aquis thermarũ, quæ nõ ſolũ intra ſumptæ, ſed etiam exterius adminiſtratæ, pręclariſſimã operã præſtant. Præterea neq; prætermittendũ eſt remediũ ex pæonia, à Gal. tantopere celebratũ, 6. de ſimp. med. qui aſſerit eam pueris ex collo ſuſpenſam, morbũ co-

Hiſtoria. mitialẽ ſanare: ac narrat hiſtoriã pueri, qui totis octo mẽſibus, quib. pęoniã geſtabat, incolumis permanſit, ac forte fortuna cum ea decidiſſet, protinus iterũ cõuulſione eſt correptus, rurſusq; remedio appoſito bene habuit: vnde Gal. certioris operationis gratia, voluit ſuſpẽſum medicamentũ auferre, quo ſublato puer iterũ eſt cõuulſus: quare tandẽ magnam recentis radicis partẽ ille ex collo ſuſpendit, ex quo puer integrã ſanitatẽ eſt conſecutus. Hoc medicamentũ Gal. docet epilepticos iuuare nõ occulta proprietate, vt multi opinãtur, ſed manifeſta ratione, qui ſcribit rationi cõ-

ſentane-

ſentaneũ fuiſſe,aut partes quaſdã à radice defluentes,ac deinde ꝑ inſpiratioñe attra-
ctas,affectos ita locos iuuare; aut aerẽ à radice aſſidue mutari & alterari. Ex qua hi-
ſtoria eſt obſeruandũ. Gal. radicẽ pæoniæ collo ſuſpenſam tantũmodo probare,ni-
hil de illius aut ſeminis, aut alterius partis interno vſu monuiſſe: vnde quis poſſet
forte cōmunem medicorum ſententiam improbare,qui pæoniæ ſuſpenſionem ne-
gligẽtes,& radicẽ,& ſemina,& omnes illius partes ſolent per os adminiſtrare.Sed ſi
illius tẽperamentũ cõſideretur,ꝙ Gal.ſtatuit eſſe tũ exſiccatoriũ,tum tenuiũ partiũ,
idq; aut temperatũ,aut paulo calidius,equidẽ puto,omnes illius partes neq; interiꝰ
inutiliter adminiſtrari,etſi hic vſus à Gal.fuit prętermiſſus. Poſtremo aũt ſunt medi- *Medicamenta occulta.*
camenta quę occulta quadã proprietate credũtur epilepticos iuuare,in quib.recen-
ſendis nolo tempus perdere,partim ꝙ nonnulla vitioſa,nõnulla turpia,omnia certe
vana & inutilia mihi vidẽtur; partim ꝙ licet vnicuiq; apud ꝓprios auctores tam ve-
teres q̃ recentes eorũ notitiã ſibi cõparare. Pariter de victus ratione,quæ ſola reſtat *Victus ratio.*
ad integrã epilepſię curationẽ,ſtatui nihil agere,ꝙ habeatis cõſiliũ Gal.ꝓ puero epi-
leptico,in quo potiſſ.fuit illi propoſitũ,vt cõgruã viuẽdi rationẽ in hoc morbo inſti-
tueret. Cæterũ quoniã epilepſia puerulis lactentib. eſt valde familiaris, qui ſumpta *Puerorũ epilepticorũ cura.*
indicatione ab ætate,diuerſam,ab iis q̃ ſunt natu grandiores, curam requirũt,mihi
libet nonnulla tradere,quę ad peculiarẽ eorũ curã ſunt accōmodata. Totam aũt hãc
partem cõmode mihi videor in duas partes poſſe partiri: vnã quæ ad nutricẽ; alterã
quę ad infantẽ pertinet.Et quatenus ad nutricẽ,ante omnia cõgrua victꝰ ratio illi eſt *Nutricis regimen.*
inſtituenda,& cũ puer ægrotat,inquit Auic.rectifica lac matris eius:in qua victus ra
tione cõprehenduntur nõ ſolũ alimẽta & potiones, ſed etiam exercitia, ſomnus,vi-
gilia, & reliquæ res nõ naturales: inter cætera aũt à vinis generoſis ac potẽtibus quã
maxime caueatis,de quibus eſt ſententia philoſophi,in lib.de ſomno & vigilia,nihil
intereſſe nutrices an infantes illud bibant: ad ſummã,totis virib eſt ſtudendũ,vt lac
probũ & quoquòmodo calidius & ſiccius euadat,in qua re certũ eſt ſalutẽ horũ in-
fantiũ potiſſimũ cõſiſtere,ꝙ perfecte fiet nõ ſolũ proba inſtituta viuẽdi ratione, ſed
etiã,ſi illud ferat occaſio,leuiori aliqua adhibita purgatione. Quatenus ad infantes *Infantum regula.*
pertinet,id primũ eſt ſtudendũ, ne illi copioſius & frequẽtius lac aſſumãt, q̃ eorum
vẽtriculus bene ferre & cõficere poſſit,ſiquidẽ ex tam copioſa ac fere aſſidua lactis
ingurgitatione,vix aliter fieri poteſt,q̃n magna cruditas generetur, ex qua deinceps
nõ ſolũ morbo comitiali,ſed aliis quoq; morbis reddũtur obnoxii: ex quo inter cæ-
teros Paulus lib.1.c.10.nõ ſine ratione mihi videtur iubere,vt infans bis aut ter dun-
taxat per ſpaciũ vnius diei lac aſſumat.Deinde etſi hęc ætas abhorret à medicamẽtis,
tamẽ neq; ſine opportunis medicamẽtis eſt relinquenda,ac 1.licet quandoq; huiuſ-
modi infantes purgare; quę fuit ſentẽtia Hip.6.epid.5.35. quẽ locũ interpretã. Gal. *Purgatio etiã pueris conuenit.*
infantis purgationẽ cõfirmat,atq; id fieri docet,ſi nutrix aut capra aliquod purgato-
rium medicamentum aſſumat. Ex his colligatis,nutrices duabus de cauſis eſſe pur-
gandas: altera propter ſe ipſam, vt vitioſus aliquis eorum ſuccus purgetur: quo
tempore à lactatione infantis,donec purgatio deſierit,debent abſtinere:altera pro-
pter infantes,vt ipſi quoq; vitioſis humoribus purgentur: & tunc eo ipſo tempore
quo nutrix purgatur,à lactatione infantis non eſt abſtinendũ. Sed præterea cum nõ
liceat illis medicamenta exhibere ad mouendã aluum,nec non ad reuellendam flu-
xionem humorum ad caput, tuto poſſunt adminiſtrari glandes ex melle, hiera, a- *Glandes.*
garico ſale gemmæ: clyſteria ex iure,melle roſaceo,ſaccharo, &c.

Quatenus ad medicamẽta alterantia, multi multis agunt,adeo vt neq; abſtine- *Alterantia medicamẽta.*

ant ab vſu theriacæ & mithridatii: ego autem non ſolum ab iis magnis antidotis, quæ Gal. & huic primæ ætati, & omnibus pueris interdixit, libenter abſtineo, ſed etiam à cæteris omnibus medicamentis quæ ſunt alicuius momenti, ac potius quibuſdam, & leuibus tantummodo vti conſueui, qualia ſunt cornu cerui vſtum, pulueris ex cranio humano, &c. portiuncula mellis roſ. ſyrup. de ſcordio, oxymel ſimp. quæ ſingula mane ante lactationem poſſunt non certe inutiliter adminiſtrari, ſiquidem Aetius quoq; iubet mel deſpumatum illis ad lambendum præbere. Exterius quoque capiti infantis licet nonnulla apponere, qualia ſunt puluis betonicæ, hyſſopi, ſtæchados, oleum anethinum, liliorum alborum, &c. quæ nonniſi præmiſſa aliqua purgatione mihi conuenire videntur.

Externa.

Inter cætera externa præſidia quæ infantibus apponuntur, non modo recipiendum, ſed etiam prædicandum videtur remedium, quod eſt in vſu apud nos, ſcil. cauterium candente ferro in parte capitis poſteriore excitatum, quod non ſolum tuto, ſed etiam cum tanta vtilitate puerulis vel nuperrime natis adhibetur, vt ipſe vere poſſim teſtari, nonnullos pernitioſe laborantes ac ſemimortuos, hoc præſidio conualuiſſe.

Cauterium.

Terror infantibus exitialis.

Poſtremo in infantibus duo adhuc ſunt obſeruanda: alterum ne repentino aliquo timore perterreantur, qualem poſſunt excitare tonitrua, bombardæ &c. ex quibus pueri aliquãdo de improuiſo epilepſia corripiuntur, ſicut Matthęus de Gradi narrat hiſtoriã de proprio filio, qui ex magno tubarum ſonitu correptus eſt. Alterum autem eſt, ſi contingat, contingit autem frequentiſſime, vt infantibus capite, auribus, vel aliis corporis partibus, puſtulæ vel vlcera erumpant, nulla ratione hunc naturæ conatum atq; expurgationem impediendam aut retinendam eſſe, quandoquidem experientia confirmat, illos infantes ex vna parte, quicunq; huiuſmodi naturali gaudent purgatione, fere ab hoc morbo immunes conſeruari: ex altera autẽ, cæteros qui hoc naturæ beneficio priuãtur, quam maxime epilepſiæ eſſe obnoxios,

Ex dictis caſum propono.

Caſus.

Socrates annum agens 10. temperaturæ frigidioris & humidioris, iam bienniũ laboret epilepſia, malo in cap. 1. conſiſtente, ac tempore veris conſilium quærat à medico, quomodo ab hoc morbo poſſit curari. In hac conſultatione, ſi quis eſſet qui oſtenderet, Socratem non eſſe curandum, quod ſpes ſit mutatione ætatis illum conualiturum; huic reſpondendum ex Gal: Socratẽ non initio ſui ortus, ex defectu propriæ intemperaturæ capitis, ſed potius propter errata, in hunc morbũ incidiſſe, itaq; non tantummodo mutatione ętatis ſanatum iri, verum remediis medicis indigere. Itaq; omnium primo principio veris Socrati aluus eſt lenienda leui clyſtere.

Clyſter.

℞ *Flor. chamom.* M. j.
Rutæ
Centaurii minoris ana M. ß.
Seminum aniſo.
Cymini ana ℥ ß. *F. decoctio,*
℞ *Dictæ decoctionis* ℥ x.
Mellis roſ.
Saccari rubei.
Olei chamomelini ana ℥ j. ß. *Miſ.*

Leniens.

Vel leniatur aluus hoc medicamento.

℞ *Specierum hieræ ſimp.* ʒ ij. ß. *cum melle roſ. ſol. Fiat bolus.*

Sequenti

Sequenti die cum per ætatem non liceat ſanguinem mittere, accedatis ad ſcarificationem malleolorum, maxime ad cucurbitulas dorſo applicatas, vt Medici vulgares faciunt. Deinde inſtituatis ſyrupos, ac primum ſine decoctis.

℞ *Syrupi de betonica.* *Præparans.*
De ſcordio ana ℥ ij.
Oxymel. ſimpl. ℥ j.

A quibus ſyrupis poſt 4. aut 6. dies repetatur hiera, ſed aucta doſi ad ʒ iij. forte etiam ad iiij. Tum hoc tempore Socrati inſtituatis ſyrupos vna cum decoctis.

℞ *Mel. roſ. col. ℥ j.*
Oxymel. ſimp. ℥ ß.
Decocti betonicæ.
Hyſſopi.
Seminum pæoniæ ℥ iij. Miſ.

Interea non prætermittantur omnia genera reuulſionum, frictiones, ligaturæ, cucurbitulæ, ad partes extremas adminiſtratæ, ſed potiſſimum clyſteria & glandes acriores frequentandæ ſunt. Demum apparente coctione humorum, Socrates tuto accipiet medicamentum ſeq.

℞ *Agarici troc. ʒ j. ß.* *Purgans.*
Mel. roſ. ſol. ℥ ij.
Decoct. ſup. ſcriptæ q. ſuf. M.

Quoniam eſt veriſimile in morbo qui iam duos annos perſeuerat, plurimam ac rebellem materiam contineri & redundare, quę non ita facile medicamentis leuioribus ſemel poſſit purgari, idcirco medicamenta tum præparantia, tum purgantia, & quidem prioribus efficaciora ſunt repetenda. Vt

℞ *Syrup. de betonica compoſit.* *Præparans.*
de ſtæchade ana ℥ ß.
Oxymellis ſcillitici. ʒ ij.
Decoctionis ſtæchados.
Hyſſopi.
Seminum pæoniæ. ℥ iij. M.

℞ *Elect. diaphænic. ʒ j. ß.* *Purgans.*
Hieræ Pachii ʒ ß.
Mel. roſ. ſol. ℥ j. ß.
Decocti ſuper. q. ſ. M.

Purgato corpore vniuerſo & bis & ter, vt occaſio poſtulat, id poſtremo eſt reliquum, in quo ſumma totius curationis conſiſtit, vt reliquiæ noxiorum humorum contentorum in capite diſcutiantur, nec non frigida & humida intemperies emendetur, adeo vt deinceps humores craſſi & frigidi nequeant generari: itaque inſtituatis Socrati medicamenta partim interna, partim externa, neque vno tantummodo ſitis contenti: nam ſi quis in morbo diuturno voluerit vno tantum medicamento vti, natura temporis progreſſione illi aſſueſcet, atque ita eius vim ſpernet, quare plura ſunt inſtituenda, ac primum

℞ *Conſeruæ betonicæ ℥ j.* *Alterans.*
Saluiæ
Stæchados ana ℥ ß.
Cum ſyrupo de hyſſopo. M. ʒ ij. ſumantur ſingulo mane.

℞ *Radicum paoniæ decoctarum* ℥ j.
Seminis paoniæ.
Cranii humani vſti.
Caſtorei electi ana ʒ j.
Cum ſyrupo de betonica M. ſumatur ʒ j.
℞ *Specierum diacymini.*
Cornu cerui vſti.
Raſuræ eboris.
Seminum paoniæ ana ʒ ß.
Sacchari fini ℥ iij. *cum aqua paoniæ fiat confectio in rotulis.*

Hoc tempore neque prætermittenda eſt capitis purgatio per errhina, maſticatoria, gargariſmata, qualia forent primum errhinum.

Errhinum.

℞ *Nucis moſchatæ.*
Radicis paoniæ ana ʒ j.
Hellebori nigri ℈ j.
Piperis
Pyrethri ana ℈ ß. *M. fiat puluis ſternutatorius.*

Maſticatorium.

℞ *Radicis acori.*
Paoniæ.
Gingiberis ana ʒ ij.
Pyrethri ʒ j.
Maſticis ʒ iij. *M. f. trochiſci maſticatorij.*

Gargariſma.

℞ *Betonicæ.*
Origani.
Calamenthi.
Hyſſopi ana M. ß.
Seminum aniſorum ℥ ß.
Seminum paoniæ ʒ ij. *M. bulliant ex aqua.*
℞ *Prædictæ decoctionis lib.* j.
Oxymellis ſcillitici ℥ ij. *M. pro Gargariſmate.*

Poſt hæc omnia appropinquãte menſe Maio, quod tẽpus inter cætera omnia eſt præſtantiſſimum, Socratem mittatis ad aquas thermales calidiores, quales ſunt noſtræ Aponitanæ, quas bibat dies 12. & plures. Demum vero ad medicamenta externa deueniatis, pulueres, ſacculos, linimenta, ſtillicidia, lotiones, quæ conſtituuntur ex foliis betonicæ, hyſſopi, radicis iridis, pæoniæ, ſeminum aniſorum, &c. Sed forte nullum efficacius externum præſidium poteſt inueniri, quam ſunt lotiones & ſtillicidia aquarum thermalium. Socrates aſſidue geſtet coronam ex recenti radice pæoniæ compoſitam, ac tandem ſi ita ferat occaſio, tanquam ad ſacram anchoram ad cauterium in occipitio deueniatis. De epilepſia hactenus.

CAPVT XX.

De Incubo.

Nominis ratio.

MOrbus qui latine incubus dicitur, græce ἐφιάλτης, eſt vbi quiſpiam per ſomnum putat ſe ab aliquo inuadi, grandi aliqua mole opprimi, ac fere ſuffocari, adeo vt æger neque loqui, neque vlla ratione moueri poſſit; ex quo Auicen. non inepte ſtran-

ſtrangulationem appellare videtur. Inter cæteros omnes Virg. lib.12. Æneidos ad-modum lepide incubum deſcribit, his verbis:

Ac velut in ſomnis oculos vbi languida preſſit
Nocte quies, nequicquam auidos extendere curſus
Velle videmur, & in mediis conatibus ægri
Succidimus: non lingua valet, non corpore notæ
Sufficiunt vires, nec vox aut verba ſequuntur, &c.

Vulgares, ac præſertim mulieres inquiunt hoc malum non aliunde quam à dæmone prouenire: vel ab eo dæmone ridiculo, non malefico, qui mulierũ, ac præſertim pulchriorum, non ſolum amicus, ſed amator creditur eſſe: vel ab altero dæmone, hoſte humani generis, qui propterea hominem dormientem inuadit, tanquam eum ſuffocaturus. Diuus Auguſt. lib.28. de Ciuitate Dei 13. nec nõ D. Tho. 1. parte theologię. quæſtione 51. ad finem, docent reperiri dæmones ſuccubos & incubos: ſuccubos quidem qui tanquam mulieres ſuccumbunt viris. incubos aũt qui tanquam viri incumbunt mulieribus: ex quorum nefario concubitu naſcãtur homines, qui tamen non filii dæmonis, ſed filii illius hominis ſunt cenſendi, cuius dæmon ſemen antea ſuſceperit. Atque hęc opinio non ſolum apud vulgares, ſed apud Medicos etiã inualuit iam diu: aduerſus quos Aetius ex Poſſidonio ſcribit lib. 6.12. incubum nõ eſſe dæmonem, ſed magis pręludium ac prooemium quoddam morbi comitialis, aut inſaniæ, aut apoplexiæ. Etſi vero quæ de dæmonibus à Theologis dicuntur incubis & ſuccubis, apud quoſdam in dubium non reuocantur, quanquam à principiis naturalibus diſſentiant; tamen cum Medici non alios morbos cõſiderent, neq; eorum curationem doceant, niſi qui naturali ratione oriuntur, propterea nos quoq; prętermiſſa omni dæmonũ conſideratione, de incubo, tanquã affectu pręter naturã, & à certis naturalib. cauſis oriente tractatioñe aggredimur. Incubus ergo eſt affectus pręter naturã, in quo, vt diximus, per ſomnũ quędã ſuffocationis imago repræſentatur, neq; æger poteſt reſpirare, vel vocem edere, vel alium voluntariũ motum exercere. Sed quærat quis, an homines per ſomnum motibus voluntariis moueantur? Hoc eſt manifeſtum, neq; eſt aliquis qui poſſit id ignorare: namq; dormientes non ſolum reſpiramus, ac frequenter variis partibus ac toto corpore mouemur, ſed etiam ſunt nonnulli, qui tanquã vigilantes ſe veſtiunt, loquuntur, ambulãt, quos eſſe voluntarios motus nemo audet negare. Et Galen. ex propoſito 2. de motu muſculorum 4. probat, in dormientibus multas eſſe muſculorum actiones, qui de ſe ipſo narrat hiſtoriam, ac fatetur ſe dormiendo integrum ſtadium confeciſſe, neq; prius fuiſſe excitatum, quã in lapidem incidiſſet: & Ariſt. 5. de gen. animal. 1. ſcribit, nonnullos dormientes ſurgere, ambulare, ac videre, vt vigilantes faciunt.

Qui morbi à Medicis curentur.

Definitio.

De incubo nonnulli quærunt, vtrum homini vigilanti poſſit contingere? quibus reſpondeatis, non poſſe fieri, quandoq; homo vigilans nõ ita fallitur circa imaginationem, docente Ariſt. in lib. de ſomno & vigilia, paruas phantaſias dormientibus apparere; quæ vigilantibus magnæ non videntur. Præterea cum hoc malum, ſicuti mox videbimus, non alia cauſa fiat, quam propter craſſos vapores, impedientes trãſitum facultatis animalis, huiuſmodi vapores per vigilias facile erumpunt ac diſſoluuntur: quod ſi illi vapores tot & tanti fuerint, vt tempore vigiliarum non poſſint diſſolui, tunc potius epilepſiam aut apoplexiam, quam incubum efficiunt.

Vtrum Vigilantibus poſſit euenire.

Hoc loco eſt notanda ſententia cum Pauli, tum Aetii, qui ſcribunt, ephialticos eadem noctu per ſomnũ pati, quæcũq; epileptici interdiu in acceſſionibus: quę

ſenten-

ſententia eſt falſa,vt ex iis quæ diximus de epilepſia, vnuſquiſque poteſt intelligere.

Differentia I. Incubi differentiæ ſunt plures. I. à magnitudine:namque alius eſt leuior,qualis,vt puto,omnibus hominibus fere aliquando contingit,qui ſubito euaneſcit: alius eſt vehementior,in quo æger ita premitur,vt longiori tempore laboret,ac maxime etiam ſequenti die afflictus remaneat.

II. II. Differentiæ ſunt à tempore: alius eſt recens,qui recipit facile curationem: alius antiquus, difficilis curatu, ac plerumque vel epilepſiam, vel apoplexiam, vel maniam ſolet denunciare.

III. Cauſa. III. Differentiæ ſunt ex cauſis,de quibus fere omnes conſentiunt,hoc malum ex vna tantum proxima ac immediata cauſa originem habere, ſcilicet ex vaporibus craſſis,qui incluſi in ventriculis, venis & arteriis cerebri ſunt impedimento, quo minus facultas animalis ad alias partes corporis poſſit deferri.

Sed vndenam huiuſmodi vapores eleuantur? Reſpondeatis eleuari ab omnibus humoribus,præterquam à flaua bile, quæ cum mordendi vim habeat, ad faciendam obſtructionem eſt parum accommodata: itaque vapores eleuantur ex ſanguine pituita,melancholia. Et ſi quis obiiciat, melācholiam humorem eſſe ſiccum, ex quo vapores nequeant eleuari:reſpondeatis,humorem eſſe poteſtate ſiccum,ſed *Auicen.error.* actu humidum,neq; illum ſuis euaporationibus carere. Auicen.aliam preterea cauſam videtur addidiſſe,ſcil. ſolam intemperiem frigidam ſine materia; quæ ſententia videtur falſiſſima; etenim cum incubus fere inuadat repente ac cito, & ſua ſponte ſoluatur,intemperies non tam breui tempore poteſt vel fieri,vel remoueri.

IV. IV. Sunt differentiæ à loco affecto: namq; vel cerebrum primo laborat, adeo vt non probe concoquat alimentum proprium, ſed in eo plurimi flatus & vapores generentur: vel laborat per cōſenſum aliarum partium, ſcil. aut corporis totius, aut quod frequentiſſime contingit,per conſenſum ventriculi,vnde illi craſſi vapores in *Error Fernelii.* cerebrum attolluntur. Quo loco neſcio quid in mentem venerit Fernelio,ſcribenti craſſam pituitam & melancholiam non in cerebro,ſed circa præcordia contineri, ac diaphragma,& pulmones premere: ſiquidē eſt manifeſtum, huiuſmodi materiā noxiam poſſe in ipſo quoque cerebro contineri,illamq; tranſmitti nō ſolum à præcordiis,ſed etiam ab aliis partibus,ac potiſſimum vētriculo, vt etiam toto corpore, *Signa.* quemadmodū diximus.Signa preſentē incubum indicantia ſunt manifeſta ex dictis. Sic ſigna differentiarum,vel ægris referentibus,vel aliter poſſunt facile intelligi.

Curatio. Ad curam venio,quæ niſi morbus tam leuis fuerit,vt ſola victus ratione poſſit ſanari,nullo modo eſt negligenda, cum ſoleat pernitioſos morbos denuntiare. Cæterum cum curatio huius morbi fere eadem cum curatione epilepſiæ ſit, mihi libet quam breuiſſima illam abſoluere. Primū igitur cum morbus id permittit,op-*Lenitio alui.* portune poteſt aluus leniri,ac potiſſimū cum hiera. Deinde quoniam morbus vel eſt in preſentia magnus,vel imminet magnus,conſentientibus cæteris,cōuenit ve-*Vena ſectio.* nam ſecare,ſicuti Paulus, Aetius, Auic.& omnes ſecant: de quo præſidio atq; illius vſu videatis Manardum,qui de hacre & tota morbi curatione duas doctiſſimas epi-*Præparantia.* ſtolas ſcripſit. Lenita aluo,ſecta vena,ad purgationē properetur:cō coquatur materia mell.roſ.ac ſyrupo de betonica, oxymelite ſimp.cum decocto borraginis,fumi *Purgantia.* terræ,betonicæ,ſucco citri. Apparente coctione purgationem oportet adhibere,ſi fuerit ſanguis craſſior,cum ſyrupo roſ.ſol. & rhabarbaro: ſi pituita,cum mell. roſaceo ſol. & agarico: ſi melancholia,cum pilulis cocchiis,cum helleboro.

Sic omnia

Sic omnia reuulſionum genera conueniunt,quæ inutiliter non ſunt repeten- da. Poſt hæc ad capitis purgationem,alterationem & roborationem eſt venien- dum,per medicamenta partim interna,partim externa: exempla habetis in cap. de epilepſia. *Reuellentia.* *Caput purgātia.* *Alterantia.* *Roborantia.*

Si morbus per conſenſum fuerit,ante omnia partibus cerebro conſentienti- bus eſt proſpiciendum:victus probe inſtituatur,qui eſt longe maximi momenti, ac plerunque niſi morbus fuerit grauiſſimus, ſolus ad curationem eſt ſatis. Inter cæte- ra æger maximam ſomni rationem habeat,in quo duo oportet cauere: alterum ne æger ſtatim poſt cibum aſſumptum eat cubitum,ex quo non ita facile ſubitæ & inſi- gnes fiant ad cerebrum euaporationes: alterum ne ſupinus dormiat, quoniam hæc forma decubitus,vt Auic. docet 3. 1. cap. de ſomno,eſt improba, atque homines ad malas ægritudines deducit,apoplexiam, paralyſim & incubum: & rationem reddit quoniam ſuperfluitates facit declinare ad poſteriora,quæ propterea retinentur,nec per ſuos incedunt canales naturales,qui ſunt à parte anteriore, vt palatū, os,nares. *Incubus per conſenſum.*

Capvt XXI.

De Melancholia.

Medici omnes,tam Græci quam Latini & Arabes, hunc morbum melancholi- am appellant: quod nomen à primis auctoribus illi impoſitum eſt à cauſa, nempe ab humore melancholico, vnde originem habet, ſicut Galen. docet 2. me- tho.2. 3. de locis aff. 7. vt propterea certum ſit Cælium Aurelianum falli, qui hanc cauſam repudiat,quæ rei naturæ maxime conuenit; alteram autem commentus eſt, quæ ſæpenumero nulla eſt, ac nullum momentum habet, quod nimirum per vo- mitum nigri humores deiiciantur. *Nomen.* *Error Cælii Aureliani.*

Quid ſit melancholia, traditum eſt à Galen. de diff. ſymp. 3. 2. de cauſis ſymp. vltimo. 3. de locis aff. 7. 6. aphor. 22. cui Paulus, Aetius, & omnes conſentiunt, quod nempe ſit delirium ſine febre,cum timore & mœſtitia. Itaque melancho- lia eſt ſymptoma,non exiens immoderatum,non qualitas immutata, ſed actio læ- ſa, non vitalis,non naturalis,ergo animalis,illaque non motiua,non ſenſitiua, ergo princeps. Pro quo memoria eſt repetendum ex Gal. de ſymp. diff. 3. actiones quæ à principe facultate prodeunt,ſicuti cæteris quoque actionibus contingit, tripliciter lædi,vel imminute,vel ablate,vel deprauate: quæ quidem actiones cum ſint tripli- ces,imaginatio,ratio, memoria,ſingulæ ad hunc modum læduntur. Namque ima- ginatio primum funditus tollitur,veluti in caro & catalepſi. 2. deprauatur,quæ de- prauatio delirium dicitur. 3. imbecilla redditur,ſicuti in comate & lethargo: ſic in ratiocinatrice actione, quæ illius veluti reſolutio & priuatio eſt, græce ἄγνοια, latine dementia vel amentia dicitur; quæ vero illius veluti deficiens & imbecillus eſt mo- tus, ſtultitia & fatuitas nominatur: quæ demum veluti errans & deprauatus eſt mo- tus,delirium dicitur. Quo loco notandum eſt, ſæpe in vtraque ſimul,imaginatione & ratione,nonnunquam in altera tantum, delirium conſiſtere, adeo vt æger quan- doque imaginationem ſimul & rationem deprauatam habeat, quandoque integra exiſtente ratione,ſola imaginatio laboret,vel contra, ſalua imaginatione ſola ratio læ datur: ſic demum in memoratrice facultate eadem contingunt ſymptomata. Hæc doctrina eſt Gal. de læſione actionum principis facultatis, quæ fere eadem re- petita eſt 2. de ſymp. cauſis vltimo. *Definitio.*

Cum igitur in melancholia actiones principes nō ſint abolitę,non ſint immi- nutæ,

nutæ, ſed deprauatæ ſumma cum ratione huiuſmodi affectus à Gal & omnibus, ſub delirio, tanquam ſub proprio genere collocatur. Ex quo id primum colligatis, neminem ſine delirio melancholia poſſe laborare, ſiquidem vulgares ſunt regulæ Dialecticorum, de nullo definitum dici, de quo item non dicatur definitio: nec non, à rebus omnibus definitionem amoueri, quibus genus in definitione poſitum non conuenit: quod quidem velim vos maxime memoria tenere, cum ſæpenumero fiat in conſultationibus medicis vt multi non vereantur affirmare, ſine vllo delirio multos melancholia, ac potiſſimum hypochondriaca laborare.

An in melancholia ſola imaginatio lædatur.

Sed cum iam ſtatutum fuerit ex Galeno motum deprauatum vtriuſque actionis, tam imaginatricis, quam ratiocinatricis delirium eſſe, dubium eſt vtrum in melancholia ſola imaginatio, an ſola ratiocinatio, an ſimul vtraque lædatur. Altimarus contendit ſolam imaginationem deprauari, perſuaſus auctoritate Galen. 2. de ſymp. cauſis ad finem, qui ſcribit, melancholica deliria multarum eſſe ſpecierum, propter varias particulatim apparentes vitiatas imaginationes; vbi nihil læſæ ratiocinationis meminit. Ego vero etſi puto neceſſario deprauari imaginationem, quod externi ſenſus fantaſiæ multam & facile errandi occaſionem afferant, ex quo fieri exiſtimo, vt variæ illius ſpecies maximam originem habeant, tamen neque negauerim quandoq; etiam ſimul cum imaginatione ratiocinationē laborare, ſiquidem nihil id prohibet, imo vero id Gal. docet manifeſte poſſè fieri, quod quidem Auicen. confirmat per hæc verba: Melancholia eſt mutatio exiſtimationum & cogitationum à curſu naturali, &c. Quod ſi vna tantum deprauata imaginatio melancholia dicitur, quo nomine deprauatam rationem appellabimus? Præterea ſcribit Galen. 3. de locis aff. 7. & id confirmat experientia, quoſdam melancholicos ſibi mortem inferre, quos nemo puto audeat negare deprauatam rationem habere. Ergo melancholia eſt delirium, perpetuo quidem deprauata imaginatione, quandoque etiam deprauata ratiocinatione.

Sed præterea illud ſciendum eſt ex Galen. 3. de locis aff. 5. 2. de ſympt. cauſis vltimo, huiuſmodi deliria poſſe contingere vel cum febre, ſicuti in phrenitide & lethargo, vel ſine febre, ſicuti in mania & melancholia: itaque melancholia eſt delirium ſine febre. Quoniam vero ſunt alia quædam deliria, vt ebriorum, quæ melancholia non ſunt, idcirco poſtrema additur differentia, quæ comprehenditur apho. 23. Hip. lib. 6. Si timor &c. Concludendo igitur; melancholia eſt delirium ſine febre, cum timore & mœſtitia.

Quomodo cerebrum lædatur.

Cæterum antequam ad vlteriora progrediamur, nonnullæ occurrunt difficultates, ac primum fatentur omnes, in melancholia cerebrum laborare: vnde quæritur, nunquid illud tanquam pars ſimilaris, an vero tanquam pars inſtrumentalis laboret? Cui quæſito reſpondeatis, cerebrum tanquam partem ſimilarem, intemperie laborare. Quæ reſponſio eſt Galeni 3. de locis aff. 7. qui ſcribit humorem melancholicum, ſi in cerebri corpore redundauerit, melancholiam efficere: atque id confirmat ſententia Hip. in fine lib 6. epid. Melancholici magna ex parte epileptici, & contra epileptici fiunt melancholici. Namque ſicuti humor craſſus lædens cerebrum, vt partem inſtrumentalem, nempe obſtruendo ventriculos, facit epilepſiam, ita humor melancholicus offendens cerebrum tanquam partem ſimilarem, nempe alterando illius temperamentum, ſolet melancholiam efficere.

Secundo cum Hip. Galen. & omnes in eo conſentiant, timorem & mæſtitiam, tan-

am tanquam duo propria ſigna, melancholiam comitari, atque id propter redun- *Quomodo timor & mœſtitia oriantur in melancholia.*
dantiam humoris melancholici contingere: altera ex parte quomodo iſtud fiat, &
quomodo excitetur hic timor & mœſtitia, non conuenit inter omnes Gal. 3. de lo-
cis aff. 7. 2. de ſymp. cauſis vltimo, aſſerit hanc cauſam eſſe referendam in atrum co-
lorem humoris melancholici, qui quaſdam veluti tenebras, cerebro offundat, ex
quibus deinceps timor & mœſtitia oriantur. Nam ſicuti tenebræ externæ omnibus
prope hominibus timorem inducunt, niſi illi ſint magni animi, & bene in diſcipli-
nis inſtituti; pariter color atræ bilis, ſedem rationis ſimiliter tenebris obſcuram
reddens, mœſtitiam & timorem videtur afferre. Nonnulli hanc rationem non
ſatis intelligunt, ex quibus eſt Auer. 3. colliget. 4. qui Galenum & Medicos irri-
det, per hæc verba: Et qui dicunt quod anima terretur propter humorem melan- *Auerrois opinio de mœſtitia.*
cholicum nigrum, ſicut terretur homo in obſcuro, dicunt verba cantionum. Sum-
ma autem rationũ Auerrois eſt huiuſmodi, colorem nihil poſſe efficere, niſi ſentia-
tur, cum pariter neque lumen agat quidquam, niſi videatur: at vero colorem nul-
la ratione in cerebro ſentiri, ſiquidem color eſt proprium obiectum viſus, certum-
que eſt animam in corpore non videre: cum igitur nigrities humoris melancholici
nullo modo poſſit ſentiri; hinc colligit Auer. nigrum colorem huiuſmodi ſympto-
mata non poſſe inferre: qui tandem concludit, in melancholia hæc duo ſympto-
mata, timorem & mœſtitiam, prouenire propter naturam humoris melancholici,
ſicuti de natura ſanguinis eſt, vt ipſum ſequatur gaudium & lętitia, tametſi nemo af-
firmat, quod ſanguis det lumen animæ. Sed Auer. mihi videtur neque vt decet phi-
loſophum hanc difficultatem diſſoluere, neque ſatis Galeni & Medicorum ſenten- *Refut. opinio Auerrois.*
tiam intelligere. Namque primum confugere ad naturam & proprietatem rei ali-
cuius, non eſt hominis philoſophi, ſed eorum qui nihil docent, vt Galen. monet 3.
de præſag. ex pulſ 5. ita enim facile eſſet vnicuique ſe ab omni difficultate explicare.
Deinde neque Auer. Galeni mentem eſt aſſequutus, ſiquidem Galen. non fuit tam
philoſophiæ imperitus, vt crederet colorem poſſe in cerebro per viſum, ſiue animæ
ſiue oculorum videri, ſed id intellexit, quod Auer. videtur ignoraſſe, nigrum melan-
choliæ colorem alia ratione, nempe ſpiritus animales, atq; eorum ſplendorem tur-
bando & obſcurando, poſſe timorem & mœſtitiam efficere. Pro quo memoria eſt
repetendum quod Galen. docet & in libr. de plac. Hip. & Plat. & ſæpiſſime, ſpiri-
tus animales proprium inſtrumentum eſſe, quo anima ſuas perficit operatio-
nes: quos quidem ſpiritus animales idem ſcribit Galen. lib. de vtilitate reſpiratio-
nis 5. minime obſcuros, turbidos & fumoſos, ſed præ cæteris lucidos, puriſſimos at-
que optimos eſſe oportere, ad hoc vt bonæ & naturales fiant operationes: namq; ſi
econtra illi fiant obſcuri & perturbati, vt actiones quoq; improbæ ac præter naturã
fiant, neceſſe eſt. Hinc inquit Gal. vbi ſanguis melancholicus & bilioſus in vitioſos
vapores ſoluuntur, alter ad melancholiam, alter ad phrenitim hominem deducit.
Itaq; hæc ratio eſt, quamobrẽ timor & mœſtitia melancholiam ſequatur, quoniam
nigrities humoris melancholici cõtaminat & obſcurat puritatem & ſplendorẽ ſpi-
ritus animalis, ex quo animam, vitiato proprio inſtrumento, deprauate moueri &
agere neceſſe eſt: vt ſatis poſſit conſtare, ad generanda hæc duo ſymptomata nullo,
propterea ſenſu opus eſſe, ſed vnam ſpiritus perturbationem ſufficere.

Tertia reſtat difficultas, quoniam diximus cum Gal. actiones principũ faculta- *Quæſtio, Quomodo vna actio ſola cerebri lædi poſſit.*
tum & cõiunctim & ſeparatim lædi poſſe, quæritur quomodo vna ſola actio, cæteris
illæſis, lædi poſſit? ſiquidẽ Gal. docet, ac ſæpe conuenit inter omnes, facultates prin-
cipes

cipes in cerebri temperie conſiſtere, illarumque operationes non aliter quam per cerebri temperiem fieri. Ad hanc difficultatē plerique omnes reſpondent,& ſe vni-co verbo explicant,aſſerentes tres facultates principes tribus diuerſis cerebri locis contineri,facultatem quidem imaginandi in anteriori parte,actionem ratiocinan-di in media,memoriam in poſtrema: quæ doctrina imprimis eſt Aetii lib. 6. 2. per hæc verba: Anteriore cerebri parte læſa,imaginatio ſolum læditur,medio vero ce-rebri ventriculo læſo, ratio peruertitur: poſteriore autem circa occipitium parte læſa,perit memoria. Aetio conſentit Auicen. 1. 1. doc. 1. cap. 5. nec non 1. 3. tract. 1. cap. 2. quod item ſentit Auer. 4. colliget. 40. Ex quo quoque docent pro læſione ſingularum actionum,ad ſingulos quoque earum locos remedia eſſe apponenda.

An facultates principes ſedibus diſtinguantur.

De hac quæſtione multi multa diſputant:etſi vero periculoſum videtur diſcedere à communi opinione iam cōfirmata, tamen ego quidem puto Aetium, Auicennam, & quicunque illis conſentiunt,hac in re præter Galeni diſciplinam & male ſentire. Namque niſi me prorſus fallit memoria, Galenus nunquam has tres diſtinctiones cerebri tribus facultatibus deſignauit,imo vero ex illius diſciplina mihi videor poſ-ſe colligere quædam argumenta non leuia,quæ potius contrariam ſententiam poſ-ſunt demonſtrare.

Ac primum Galen. 8. de vſu partium 6. ſcribit, tres facultates principes, ima-ginationem, rationem & memoriam,in cerebro reſidere,neque verbo quidem hu-ius triplicis diſtinctæ ſedis meminit, quod tamen hoc maxime loco eum facere o-portuit,in quo de ſingularum huiuſmodi facultatum vſu ſermo fuerat inſtitutus: atque iſtud tanto magis faciendum erat,cum hoc eodem lib. cerebrum in tres par-tes diſtribuiſſet, nempe duos anteriores ventriculos cérebri, poſtremum, & medi-um, quibus varios quoque vſus tribuit, docetque anterioribus ventriculis odora-tum fieri,nec non animales ſpiritus elaborari; ventriculum medium eſſe quendam veluti tranſitum ſpirituum: in poſtremo facultatem animalem quam maxime vige-re & operari: quod ſi Galen. in ea fuiſſet ſententia, tres facultates hoc triplici loco diſtinctas eſſe,omnis ratio colligit, nullo modo hanc tam neceſſariam diſtinctio-nem ab illo prætermitti potuiſſe.

Deinde certum eſt, Galenum ex hac locorum diſtinctione nullam vnquam indicationem accepiſſe, adeo vt pro diuerſitate principum actionum læſarum, ad diuerſas quoque cerebri partes remedia debeant apponi,qui perpetuo in phreniti-de,quæcunque ea fuerit, ſumpta indicatione à ſtructura & qualitate partis, iubet remedia ad commiſſuram coronalem adhibere: quam quidem indicationem ille nunquam fuiſſet prætermiſſurus,ſi neceſſario variis partibus remedia eſſent appo-nenda,pro vt variæ facultates laborant.

Præterea Galen. cap. 12. artis medicæ, quo loco de principibus actionibus tra-ctat, nuſquam iſtarum meminit ſedium ſeparatarum, ſed magis cerebri ſubſtanti-am,atque illius temperamentum conſiderat, ſcribitque ex robore ingenii ſubti-lem cerebri ſubſtantiam: ex tarditate intellectus, craſſam; ex facilitate addiſcendi, formarum facilem ſuſceptionem; ex memoria, ſtabilem & firmam: ex difficultate diſcendi,formarum non facile ſuſceptiuam: ex obliuione, fluidam: ex mobilitate in opinionibus,calidam: ex ſtabilitate, frigidam cerebri ſubſtantiam indicari.

Poſtremo Gal. hæc habet 2. de motu muſculorum 6. Pars animæ imaginati-ua,quæcunque ea fuerit, hæc eadem videtur recordari: ſi itaq; inſignes impreſſio-nes rerum in imaginationibus acceperit, conſeruat perpetuo, atque id quidem eſt,

memo-

memoria tenere: ſi vero obſcuras & penitus ſuperficarias, non conſeruat, & hoc eſt obliuiſci. Quod idem voluit Ariſt. in lib. de memoria, qui docet memoriam non aliud eſſe, quam habitum imaginationis, & tanquam imaginem illius rei, ex qua fit imaginatio. Quod ſi imaginatio & memoria diuerſas obtinent ſedes, non equidem video quomodo vna atq; eadem pars animæ ſimul imaginari, & recordari poſſit. Cum igitur hæc ita ſe habeant, quidnam ad principalem quæſtionem reſpondendum erit, quomodo facultatum principum vna tantum cæteris illæſis, lædi poſſit? Ego cenſeo reſpondendum, facultates principes in cerebri, corpore vna atque eadem ſede conſiſtere, ac ſingulas mediante cerebri temperie, ſuas actiones perficere: ſed illud addo, huiuſmodi varias actiones, imaginandi, ratiocinandi, memorandi, minime vna atque eadem ratione, minime vna atq; eadem temperie, ſed plane diuerſa fieri: quod manifeſte demonſtrat Galenus capite 12. artis medicæ, in quo, vt diximus, pro varia ſubſtantia cerebri; ſubtili vel craſſa, pro varia illius temperie, calida vel frigida, humida vel ſicca, minime vero pro variis ſedibus, docet actiones principes augeri, minui, ac plane variari: & manifeſtiſſime id confirmat 3. de locis aff. 5. vbi inquirens rationem inueniendi ſymptomata, quæ in principe facultate contingunt, ſtatuit, pro variis cauſis morbificis, pro variis cerebri intemperaturis, modo vnam, modo alteram actionem vitiari; quod quidem exemplo memoriæ & rationis luculenter declarat. Etenim quanquam vtraque hæc facultas, memoria & ratio, ab eadem cauſa & intemperie, nimirum frigida, læditur, quæ intemperies, vt ille inquit, omnes actiones animales videtur ſtupefacere: tamen ita hæc ſe res habet, vt ſi intemperies fuerit remiſſa, ſola memoria læditur: ſi vero illa vehementius intendatur, ſimul cum memoria ratio quoque deperdatur, quæ ſtultitia dicitur: imo vero Galenus hoc ipſo loco rationem docet, qua cuiuſque cerebri intemperiem, & cuiuſque intemperiei gradum, vel remiſſiorem vel intenſiorem liceat deprehendere, vt vnicuique affectui conuenientem curationem poſſimus inuenire.

Reſponſio ad quæſtionem.

Quod ſi quis iis non acquieſcit, is memoria repetat, hoc idem in naturalibus quoque facultatibus, atque in cæteris membris contingere: namque, exempli gratia, in ventriculo vel iecore non ſimul omnes actiones trahendi, retinendi, alterandi, expellendi, ſed modo vna, modo altera ſæpenumero læditur: & ratio pariter ea eſt, quam tradit Galenus 5. de locis aff. 7. Cum enim certum ſit, eſſentiam omnium facultatum in propriis partium temperamentis conſiſtere, ſi ventriculus, vel iecur, ad aliquam octo intemperierum labatur, contingit vtriuſque actiones lædi, prout vnicuique intemperaturæ conuenit: ſicuti diffuſe demonſtratur à Galen. 3. de ſymp. cauſis cap. 1. 2. & ſequentibus. Cum igitur facultates principes pro varia cerebri ſubſtantia ac temperie, ſuas edant actiones, vtique iam facile eſt intelligere, & cauſam reddere, quomodo cerebri ſubſtantia reddita craſſiore, vel tenuiore ſtabili vel fluida, calida vel frigida, humida vel ſicca, ſola vna actio, cæteris illæſis, lædi poſſit.

Differentiæ melancholiæ ſunt plures, ſed quæ ſumuntur à cauſis, principem locum obtinent: at vero ſi Galeno credimus, melancholia ab vna tantum cauſa, nempe ab humore melancholico prouenit, à quo etiam nomen recipit, ac duo illius præcipua ſymptomata, timor & mœſtitia, originem habent: ſin autem audiamus Auicen. Alexand. & alios, melancholia non ſolum ab humore melancholico, ſed

Differentia I.

Error Auicennæ & Alexandri.

ſed etiam ab atra & flaua bile, necnon à ſanguine fieri poteſt: quod item videtur ſentire Hip. 6 apho. 53. Deliria quæ cum riſu &c. Verum iſti male ſentiunt, qui ge- nera & ſpecies inter ſe confundunt: ſiquidem melancholia eſt ſpecies delirii, quæ non aliter quam ab humore melancholico poteſt prouenire: cæteri auté humores ſi deliria efficiunt, talia non ſunt melancholia, ſed aliis nominibus debent appel- lari: ſicuti eſt mania, & ſimilia: ad quem modum Hip. quoque in aphor. citato delirium intelligit, quatenus & genus, ac deliria in vniuerſum complecti- tur. Itaque vna eſt tantum cauſa melancholiæ, humor melancholicus, qui, vt poſtea videbimus, vel generatur in capite, vel aliunde ad illud tranſmit- titur.

Vtrum melã-cholia ex ſola intemperie prouenire poſ-ſit?

Error Auicen.

Sed præterea quæritur, vtrum melancholia ex ſola intemperie frigida & ſicca ſine materia fieri poſſit? quod inter cæteros Auicenna videtur affirmare. Huic quæſito reſpondeatis, id minime fieri poſſe, & Auicennam male ſentire. Namque ſi ſola intemperies poſſet melancholiam facere, ſenes, qui temperamen- to frigido & ſicco præditi ſunt, omnes melancholici euaderent; qui tamen ple- runque ab hoc morbo ſunt liberi: vnde Galenus ſumma cum ratione humorem, minime ſolam intemperiem cauſam melancholiæ conſtituit, qui, vt ſupra vidi- mus, inquirens cauſam, propter quam timor & mœſtitia, duo propria & inſepa- rabilia melancholiæ ſymptomata contingant, nullam aliam reddit rationem, quam nigrum colorem ſucci melancholici, qui principio rationalis animæ quaſ- dam veluti tenebras offundat.

An ex ſola i-maginatione quis fiat me-lancholicus.

Sed rurſum quærunt nonnulli, vtrum ex ſola diuturna & attentiſſima imagi- natione quis poſſit melancholicus fieri? Quibus reſpondeatis, huiuſmodi inten- tas imaginationes non proxime & immediate, ſed mediante generatione humo- ris melancholici, poſſe melancholiam efficere: ac ſane inter cæteras externas cau- ſas, quæ ad generationem huius humoris maxime conferunt, diuturnæ, profundæ ac fixæ imaginationes ſunt principales.

An melan-cholia à dæ-mone fieri poſſit?

Poſtremo autem Auicenna quærit, vtrum melancholia à dæmone fieri poſ- ſit? Quam conſiderationem tanquam ſuperuacaneam reiicit, cum Medici, inquit, profiteantur phyſicam doctrinam, neque hos terminos tranſeant: & demum con- cludit, dæmones, ſi modo id valent efficere, non alia ratione poſſe hominem me- lancholicum reddere, quam mediante generatione humoris melancholici, ex quo tanquam proxima & immediata cauſa, hic morbus ſolet fieri & foueri. In qua quidem re Auicenna mihi videtur noſtris Theologis conſentire. Namque in- ter cæteros D. Thomas de ſententia etiam Diui Auguſtini, de poteſtate dæmo- num ita ſtatuit, 1. parte Theologiæ quæſt. 114. articulo quarto ad finem; Omnes tranſmutationes rerum corporalium, quæ per aliquas virtutes naturales fieri poſ- ſunt, dæmonum quoque opera fieri poſſe. Exempli gratia, cum aliquæ res tranſ- mutantur in ſerpentes, vel ranas, quæ per putrefactionem poſſunt generari: reliquas vero tranſmutationes rerum corporalium, quæ virtute naturali fieri non poſſunt, nullo modo operatione dæmonum, ſecundum rei veritatem fi- eri poſſe: exempli gratia, quod corpus humanum in corpus beſtiale tranſmuta- tur, aut quod corpus mortuum reuiuiſcat: quod ſi aliquando tale quid operatio- ne dæmonum fieri videatur, id non eſſe ſecundum rei veritatem, ſed ita ſen- ſibus apparere. Verum prætermiſſa theologica ſpeculatione, illud nobis ſit ſa-

tis im-

tis in præſentia, ſine dubitatione eſſe dæmones, eoſque ita permittente Deo, variis modis homines torquere.

Quod ſi quis præterea externas quoque cauſas cupit intelligere, ad hunc locum debent referri, quęcunque ad generationem humoris melancholici pertinent: qualia ſunt victus ratio, ſtudia vitæ, & ſimilia. *Externæ cauſæ melancholiæ.*

Secundo, ſunt differentiæ melancholiæ ab actionibus læſis: namque vt ſupra diximus, quandoque ſola ratio læditur, cuius exemplum habetis apud Galenum de ſympt. diff. 3. 4. de locis aff. 1. de illo qui primum vaſa vitrea, deinde & puerum per feneſtram proiecit: quandoque ſola imaginatio eſt deprauata: huius quidem à Galeno, Alexandro, & omnibus plurima exempla commemorantur, de quibus deprauatis imaginationibus illud vnum mihi ſufficiat in præſentia, tale plerunque excitari delirium, quale cuique fuerit vitæ ſtudium & conditio, ſic qui viuunt in aulis principum, ſe Papas, Cardinales, Reges eſſe exiſtimant: viri eccleſiaſtici perſonas Chriſti, aut ſanctorum hominum ſibi aſſumunt: forenſes non niſi lites imaginantur: adeo vt quod aliquando à philoſopho traditum eſt, ſicut vinum potentius naturis, ita etiam melancholia ſe accommodet officiis & ſtudiis ægrorum. Sunt autem nonnulli qui huiuſmodi deprauatarum imaginationum conantur cauſam reddere, inquiuntq;, illum qui putabat ſe eſſe granum milii, natura ſicciſſimum fuiſſe: alterum qui negabat ſe caput habere, plurimas euaporationes ad caput habuiſſe: & ſic de cæteris, de quibus Aetius lib. 6. *Differētia II.* *Varia deliria vnde proueniant.*

Tertio ſunt differentiæ à magnitudine & paruitate: melancholia alia eſt leuior, in qua æger vnam tantum deprauatam habet imaginationem: alia grauior, in qua plures facultates principes laborant. *III.*

Inter cæteras differentias melancholiæ illæ ſunt maxime notabiles, quæ ſumuntur à loco affecto. Nam ſicuti facultates principes non poſſunt lædi, non laborante cerebro, ita illud non perpetuo neceſſario per ſe laborat, ſed aliquando à cęteris infernis partibus in conſenſum deducitur: itaque apud Galenum 3. de locis aff. 7. tres melancholiæ differentiæ ſtatuuntur. Prima in qua ſanguine qui eſt in toto corpore, noxa vacante, ſolus ſanguis qui in cerebro eſt, vitioſus redditur. Secunda, in qua ſanguine vniuerſo, qui eſt in venis, reddito melancholico, cerebrum quoque in conſenſum ducitur. Tertia, in qua non à toto corpore, ſed à determinata parte, quæ pertineat ad hypochondria, vitioſæ quædam vaporationes in caput feruntur: vnde primam cerebro primum laborante: ſecundam per conſenſum vniuerſi corporis; tertiam hypochondriacam & flatuoſam, Arabes mirachialem melancholiam appellant. Ex quibus quidem tribus melancholiæ differentiis cum de duabus primis conueniat inter omnes, de tertia multa in controuerſia ponuntur: ac primum ſunt nonnulli, qui volunt hanc tertiam melancholiam hypochondriacam à melancholia ſeparare, aſſerentes huiuſmodi ægrotos nuſquam & nunquam delirare: quod ſi illi non conuenit genus ratione omnis melancholiæ, iure videntur colligere, hunc affectum ſub melancholia reponendum non eſſe. *IV.* *Tres ſpecies melancholiæ.* *An detur melancholia hypochondriaca.*

Vnde multi & celebres Medici multas faciunt & conſcribunt conſultationes medicas, de melancholia hypochődriaca, in qua nullũ delirii veſtigiũ apparet, verũ iſti à Galeni doctrina manifeſte recedunt, quæ certũ eſt affectioné hypochondriacã tanquã tertiã ſpeciẽ, ſub melancholia conſtituiſſe: namq; ſi hypochondriaci, ſunt

melancholici,vt iidem quoque delirent, fateamur neceſſe eſt. Atque id quidem ex eo quoque fit manifeſtiſſimum, quod Galenus Dioclem reprehendit,quaſi non expoſuerit, cur mens in melancholico hoc malo lædatur: verba illius hæc ſunt: Verum quæſtione non indignum eſt, quare Diocles, cum cauſas aliorum ſymptomatum redderet, cur mens læſa ſit, non ſcripſerit, quamobrem quicunque ſunt hypochondriaci,iidem neceſſario melancholia & delirio laborent.

Quæ partes hypochondriorum laborent in melancholia hypochondriaca.

Secundo cum multæ in hypochondriis contineantur partes, ex Galeno tum aliis locis,tum maxime 2.pror.21. ſeptum tranſuerſum, ventriculus, cuius duę ſunt partes, altera ſuperior, altera inferior, inteſtina, meſenterium, iecur, lien, muſculi: quæritur quænam ex tot partibus in melancholia hypochondriaca laboret? Diocles qui, referente Galeno, de hoc affectu librum compoſuit, illum numerat inter morbos ventriculi, ac ſeipſũ explicando,inquit ſuſpicandum eſſe,hoſce ægrotos plus iuſto habere caloris in iis venis,quæ alimentũ ex ventriculo excipiunt,ſanguinemq́, in ipſis venis craſſiorem redditum fuiſſe. Deinde vero alteram quorundam Medicorum ſententiam refert, qui docebant, os ventriculi quod inteſtinis continuatur, & vulgo pylorus vel portonarius dicitur,inflammatione tentari; atq; hinc hanc partem obſtrui, & prohiberi ne alimenta ſtatuto tempore ad inteſtina deſcendant. Itaque ex Diocle duæ habentur opiniones, prima propria, morbum in ventriculo fieri: alteram aliorum,infernum os ventriculi inflammatione laborare: de quibus duabus opinionibus Galenus ſuum iudicium non interponit. Falſo autem Auic.hanc ſententiam de inflammatione pylori Galeno adſcribit,quam certum eſt neque Galeni, neque Dioclis fuiſſe. Theophilus apud eundem Auicennam voluit, iecur atque inteſtina male affici. Nonnulli inquiunt venas meſaraicas laborare. Auer. demum 3. colliget. 4. ſtatuit, locum præcipue male affectum eſſe lienem,cui Galen. quoque videtur conſentire, qui ſcribit 5. de locis aff. 5. 6. de locis aff. 1. lienem, quotieſcunque melancholicum ſuccum non purgat pro naturæ inſtituto, ſed illum tranſmittit ad ventriculum, triſtitias melancholicas efficere.

Melancholia hypochondriaca quales affectus.

Tertio non ſolum de parte, ſed etiam quæritur de affectu, qualiſnam ſit affectus in melancholia hypochondriaca? Diocles ſicuti vidimus, cenſuit eſſe immoderatam caliditatem venarum, quę ex ventriculo alimentum recipiunt: alii inflammationem pylori. Auicen. vehementem caliditatem iecoris & inteſtinorum: nonnulli obſtructionem venarum meſaraicarum, non ſine earum inflammatione. Nos autem Galenum audiamus, qui in hac ſententiarum ambiguitate profitetur manifeſta interpretatione hunc affectum enarrare, ſcribitque ad hunc modum. Videtur quidem in ventriculo eſſe aliqua phlegmone, ſanguis vero qui in parte phlegmone laborante continetur, & craſſior eſt, & magis melancholicus. Quemadmodum igitur eleuata ex ventriculo fuliginoſa & craſſa euaporatione ad oculos, ſimilia ſuffuſis fiunt ſymptomata, eadem ratione etiam nunc, melancholica vaporatione facta ad cerebrum, melancholica in mente eueniunt ſymptomata. Ex quo facile eſt intelligere, Galenum hac in re à Diocle & cæteris non multum diſſentire, qui fatetur aliquam in ventriculo reperiri inflammationem,ex qua reddito ſanguine craſſiore & melancholico, vitioſæ vaporationes in caput efferuntur. Cuius quidem immoderati caloris manifeſta indicia ſunt, partim æſtus quem ægri percipiunt, partim quæ illis offeruntur, quippe à frigidis alimentis videntur iuuari, quod ea valeant calorem hunc refrigerare & extinguere.

Sed

Sed aduerſus hanc Galeni, Dioclis & cæterorum ſententiam; nonnulli *Obiectio I.*
arguunt,& primum ſi hæc affectio eſſet inflammatio ventriculi, aut alterius partis proximæ,tunc melancholia hypochondriaca perpetuo foret cum febre: cum certum ſit,inflammationes partium internarum nunquam ſine febre poſſe cōſiſtere: hic autem nulla eſt febris: Ergo &c. Deinde non ſolum febris,ſed etiam ſitis adeſ- *II.*
ſet neceſſario, cuius tamen nulla fit mentio: imo vero ægroti multum atque humidum ſputum emittunt, ructus acidos percipiunt,acidamq; pituitam euomunt, adeo vt dentes etiam torpore afficantur: quæ quidem non videntur inflammationibus conuenire. Ad primam rationem reſpondet Auer.loco citato,qui concedit ar- *Solutio I.*
gumentum,ac fatetur,fieri non poſſe vt hæc ægritudo ſit ſine febre: ſed vnum modo excipit,ſi melancholia fiat poſt declinationem apoſtematis, quo tempore, inquit,non remanet ex calore extraneo tantum,vt ſit ſufficiens ad faciendam febrē, ſed tantus eſt vt ſufficiat ad faciendam læſionem ventriculo & cerebro,atq; ad mouendam huiuſmodi paſſionem. Verum hæc reſponſio nulla eſt,quoniam omnis ratio colligit,calidas vaporationes & melancholiam multo magis fieri vigēte inflammatione,quam in declinatione,quando iam calor præter naturam eſt imminutus, ac fere extinctus: quare aliter & facile reſpondendum eſt, Galenum hic accipere nomen inflammationis non proprie,ſed communiter,quatenus ſignificat partem incaleſcere,incendi,atq; vri: in qua ſignificatione accipitur ab Hipp. & Galeno 1. progn. 27. Namque reuera videmus ſæpenumero nonnullas internas partes inſigniter calidas & æſtuantes,vt iecur,quibus nulla febris coniuncta eſt: itaque etſi in ventriculo vel partibus illi proximis reperitur inſignis caliditas,quæ poteſt ſanguinem vrere, tamen nulla eſt inflammatio, quā febris neceſſario debeat comitari.

Ad ſecundam rationem reſpondet probe Auer.qui inquit, non neceſſario ad melancholiam ſequi ſymptomata calida, etſi illa ex inflammatione prouenit, quo- *Solutio II.*
niam calor præter naturam lædit &debilitat calorem naturalem,vt mirum non ſit, ſi tunc fiant ſymptomata frigida, qualia ſunt ſputa copioſa,ructus acidi, & ſimilia: ac tandem concludit Auer.ſecundum Alexand.acetoſitatem tam per calidum quā per frigidum fieri: ſiquidem calor natiuus non fortificatur, niſi per calorem qui ei formaliter non repugnat: ad quem modum videmus, in aere inſigniter calido vel frigido,aceſcere vina,quod nimia caliditas diſſoluat,nimia frigiditas extinguat propriam & innatam vini caliditatem.Itaque etſi in melancholia hypochōdriaca ſunt plurima ſputa,ructus acidi,tarda concoctio,& alia id genus, quæ omnes fatentur ex frigiditate prouenire,nō hinc propterea ſequitur,nullam in ventriculo aut vicinis partibus reperiri inflammationem: ſiquidem calor præter naturam, innatum calorem diſſoluit,vt ille deinceps nequeat ſuo munere fungi.

Ex his neq; difficile eſt ſuperiorem difficultatem diſſoluere de parte laborante:etenim cum huiuſmodi affectio, conſenſu omnium, ex fumoſis & aduſtis euaporationibus originem habeat,ſtatuendum eſt, quamcunque partem in hypochōdriis contentam,in qua ſanguis poteſt incaleſcere,aduri,atq; huiuſmodi atras exhalationes facere,tanquam partem primario laborantem conſtitui poſſe.Itaque ſicut cum Diocle & Galeno concedendum eſt, in melancholia hypochōdriaca ventriculum potiſſimum laborare,quam partem conſtat præ cæteris omnibus cerebro conſentire, ita minime eſt negandum, reliquas etiam partes quę ſub hypochondriorum nomine continentur, poſſe aliquando laborare, ſiquidem nihil prohibet quin ex iis partibus euaporationes eleuentur, & ſic melancholia fiat.

Signa melancholiæ ſunt triplicia: alia enim futurum; alia præſentem morbum demonſtrant; alia ſingulas differentias diſtinguunt: quæ omnia ſunt diligenter animaduertenda.

Signa prognoſtica.

Ac primum ſigna prognoſtica ex tribus præcipue locis ſumuntur; 1. ex præparatione corporis. 2. ex præcedentibus cauſis. 3. ex mediis quibuſdam diſpoſitionibus. I. Igitur corpora frigida & ſicca in decreſcente ætate, quando humiditas & caliditas incipiunt declinare, frigiditaſque & ſiccitas ſuccedunt, autumno, in regione & locis frigidis, & ſiccis, iſthæc, inquàm, corpora ad melancholiam ſunt admodum accommodata. II. Si quis vſus fuerit alimentis melancholicis, de quibus diffuſe tractat Galenus 3. de locis aff. 7. ſi æger faſtidioſam victus rationem vixerit, adeo vt magnis diuturniſque exercitationibus, curis, cogitationibus, vigiliis, oppreſſus fuerit, & tandem ſi aliqua ſolita euacuatio, ac potiſſimum per hæmorrhoidas, vel in mulieribus per menſes, retenta fuerit: hæ omnes ſunt quædam antecedentes cauſæ, ex quibus licet futuram melancholiam prædicere. III. Sunt mediæ quædam diſpoſitiones, ac veluti præludia melancholiæ: ſomni parui, diuulſi, ſomnia perturbata, vertigines, dolores capitis, morum mutatio, & alia id genus, de quibus Auicenna, Aetius, & cæteri loquuntur. Itaq; ex iis licet imminentem melancholiam prædicere & præcauere.

Signa diagnoſtica.

Signa autem quæ præſentem melancholiam demonſtrant ex Hip. & Galeno 6. apho 23. duo ſunt: timor & mœſtitia ſine manifeſta cauſa. Et ſi quis quærat, vtrum hæc duo ſola ſigna ſint ſatis, cum præcipuum ſignum, nempe delirium, deficiat? Reſpondeatis iſtis duobus ſignis delirium quoque contineri: etenim cum quis timet impoſſibilia, & quæ nulla ratione debent timeri, verbi gratia, ne mundus corruat, nec non præter rationem mœret & mœſtus eſt, iſtud ſine deprauata imaginatione vel ratione fieri non poteſt. Quo loco notandum eſt ex Gal. in com. hæc quidem duo ſymptomata melancholiam ſignificare, ſi abſque manifeſta cauſa fiant, eadem tamen etſi propter manifeſtam cauſam incipiunt, cum tamen diutius durant ac perſeuerant, omnino inſaniam pariter ſignificare. Itaque generaliter melancholici timidi ſunt, ſolitudines diligunt, ſeipſos negligunt, odio habent omnes homines, mortem pertimeſcunt, etſi nonnulli, inquit Gal. monſtroſo plane animo, & mortem metuant, & mortem ſibi inferant: quæ ſigna tradita ſunt à Gal. loco citato 3. de locis aff. 7.

Venio ad ſigna differentiarum, & quia nos ſtatuimus vnicam tantummodo eſſe cauſam melancholiæ, humorem melancholicum, ſigna hunc humorem demonſtrantia iam ſunt expoſita. Quod ſi quis cum Auicen. & Alexandr. qui ad melancholiam omne genus delirii referunt, velit præterea cæterorum quoq; humorum ſigna cognoſcere, de iis pariter ſæpius diximus.

Si quis fuerit melancholicus ex Dæmone, duo præcipua ſigna proferuntur: alterum quod æger, etiamſi ruſticus vel idiota fuerit, græce & latine loquitur: alterum quod futura prædicit, quandoq; etiam nonnulla arcana patefacit: quæ quidem ſigna multi confirmant eſſe veriſſima: ſed ego reuera hæc miracula nondum vidi: veruntamen Ariſt. qui dæmones nõ credit, hoc ſignum in cauſam naturalem, nempe humorem melancholicum refert, ſcribitq; 30. ſect. probl. 1. ex qualitate & vi huius humoris, & Sybillas, & Bachides, & omnes tales redditos fuiſſe, quicunq; diuina inſpiratione inſpirati creduntur. Signa differentiarum ab actionib. læſis, à magnitudine & paruitate, à tempore, aliis referentib. ſiunt manifeſtiſſima: itaq; ſola reſtãt indicia differentiarũ ex parte laborante, quæ accurate ſunt animaduertẽda: etenim

Signa partem laborantem oſtendentia.

ſi quis.

ſi quis probe velit melancholiam curare, vt locum primario laborantem intelli-gat neceſſe eſt: tota autem hæc pars diligenter à Gal. tradita eſt 3. de locis aff. 7. Nāq: vtrū vniuerſū corp⁹ melancholicum contineat humorem, an in ſolo cerebro ille ſit coaceruatus, hac ratione licet deprehēdere: imprimis corporis habitus eſt animad-uertendus, ſiquidem molles, albi, pingues, nequaquam humorem melancholicum habent, quos certum eſt potius pituitoſos humores coaceruare: contra graciles, ni-griores, hirſuti, & qui habent latas venas, aptiſſimi ſunt ad generandum humorem melancholicum, quod potiſſimum contingit, quando vigiliis, curis, exercitatione, & huiuſmodi animi perturbationibus ſunt oppreſſi. Secundo loco eſt animaduer-tendum, num hæmorrhoides vel alia quæpiam ſanguinis ſolita vacuatio retenta fu-erit: ſi enim illud contingat, nihil mirum ſi totum corpus hoc humore redundet. Tertio expendendum eſt, quibuſnam alimentis æger per bonam valetudinem v-ſus fuerit: etenim ſi ea talia fuerint, ex quibus facile ſanguis melancholicus genera-tur, licebit colligere vniuerſum corpus hoc ſanguine refertum eſſe: ſin contra ali-menta optima fuerint, tunc potius contrarium indicant. Ad hæc oportet animad-uertere exercitationes, vigilias, ſolicitudines, & ſimilia, nec non morbos præceden-tes: namq; nonnulli per morbos febriles humorem melancholicum ſolent colli-gere. Ad firmiorem vero huius rei notitiam, Gal. addit facile quoddam experimē-tum quo certiſſimum huius rei iudicium facere poſſimus, illud vero eſt ſectio ve-næ in cubito, quam mediam appellant: etenim ſecta vena, ſi ſanguis effluens fuerit melancholicus, iam euidentiſſimum eſt hunc in toto corpore redundare, quod ſi contra ſanguis non fuerit melancholicus, ille per Galenum ſtatim ſupprimendus eſt: etſi Auicenna aliter ſentit.

Sin autem melancholia fuerit per conſenſum, non à toto corpore, ſed ab hy-pochondriis, plurima à Galeno ex Diocle ponuntur ſigna, quæ hunc affectum ſo-lēt indicare, & ſunt huiuſmodi: primum ægri circa hypochondria maximum æſtum percipiunt, cibiſque refrigerantibus videntur iuuari; deinde aſſumpto cibo, eoque concoctu difficili, multa ſymptomata ſequuntur, ſputum humidum & multum, ru-ctus acidus, flatus, fluctuatio, non illico, ſed cum aliquandiu retentus fuerit, inter-dum vehementes ventriculi dolores qui nonnullis vſq; ad dorſum progrediuntur: poſt vero quam alimenta concocta fuerint, omnia mitigātur, rurſus poſt comeſtio-nem, eadem reuertuntur ſymptomata, quę interdum homines ieiunos, interdum etiam poſt cœnam moleſtant, atque crudos cibos euomunt, & pituitam acidam, vt dentes quoque torpedine afficiantur. Hæc quidem à Galeno ex Diocle ponun-tur, ſed iis omnibus Galenus duo illa ſymptomata adiungit, à Diocle prætermiſſa, timorem & mæſtitiam, quæ tum generaliter omnem melancholiam, tum ſpecia-tim hypochondriacam ſignificant. Atq; hæc pariter huius ſecundæ differentiæ in-dicia ſunt; ex quibus facile eſt intelligere, quantum vulgares Medici decipiantur, qui ſtatim vt audiunt ægros conqueri de flatibus hypochondriorum, aſſerunt illos melancholia hypochondriaca laborare, tametſi nullum adeſt neq; delirium, neq; aliud ex tot ſymptomatibus, quæ illius propria ſunt.

Signa melancholiæ hypochondriacæ.

Error Vulgarium Medicorum.

Quod ſi melancholia fuerit per conſenſum, non ventriculi, ſed aliarum par-tium, quæ in hypochondriis continentur, vt exempli gratia, ratione inflammati ie-coris, ægri in ea parte inſignem caliditatem percipiunt, quę nonnunquam manib. & pedibus communicatur, lotia ſunt colorata & ignea; quod item de liene, venis meſaraicis, & reliquis partibus ſtatuendum eſt.

Signa melancholiæ per eſſentiam in cap.

Demum vero ſi melancholia per eſſentiam fuerit in capite, tunc ſymptomata omnia magna erunt, in ventriculo aut nullæ, aut exiguæ erunt querelæ, pariter neque vlla erunt indicia; quæ demonſtrent ſanguinem totius corporis eſſe melancholicum, ad ſummam, nullo apparente indicio, quod vel vniuerſi corporis, vel alicuius partis hypochondriorum læſionem demonſtret, facile eſt colligere, ægrotum capite primum laborante melancholia laborare.

Curatio melancholiæ primario cerebro laborante.

Cum triplex fuerit ſtatuta differentia melancholiæ, pro variis partibus laborantibus, vel ſolo capite, vel toto corpore, vel hypochondriis, quicunque hoc argumentum tractant, cuiuſq; differentiæ propriam curationem inſtituunt, & ſumma cum ratione: ſiquidem iam ſæpius diximus, indicationem quæ ſumitur à natura partis, non poſtremum locum obtinere, quare nos quoq; ſeparatim de ſingulis pertractabimus. Itaq; ſi cerebrum primario laboret, Paulus & Aetius diſtinguunt: namq; ſi morbus fuerit recens, docent illum frequentibus balneis, bona victus ratione & humectante, ſine ope aliorum preſidiorum poſſe curari: ſin autem morbus antiquus fuerit, tunc multis & validioribus præſidiis opus fore. Quam quidem diſtinctionem illi videntur accepiſſe à Gal. 3. de locis aff. 7. qui hęc ſcribit: Admonendi mihi ſunt amici, qui me frequentibus balneis, & victus ratione humida & boni ſucci hunc morbum curantem viderunt, ſine aliis præſidiis, vbi noxius humor ob longum temporis tractum nondum vacuationi reſiſteret, cum enim iam diuturnus factus eſt, tunc fortioribus auxiliis indiget. Quo loco notandum eſt, Galenum indiſtincte hanc ſententiam proferre, neq; illam magis ad vnam, quam ad alteram differentiam accommodare, quam tamen ſicut dixi, Paulus & Aetius ad vnam tantummodo ſpeciem melancholiæ, capite primum laborante, referunt. Alii vero de altera quoq, differentia, toto corpore conſentiente, eam interpretantur, neq;, vt mihi quidem videtur, ſine ratione, imo vero ſi hæc res diligenter conſideretur, non minus huic ſecundæ differentiæ, quam alteri, balnea & proba victus ratio videntur poſſe vtilitatem afferre. Alii demum hunc locum interpretantur de melancholia hypochondriaca, qui mea quidem ſententia falluntur, ſiquidem Hip. & Gal. 3. de ratione victus, & 10. metho. docent, laborantibus hypochondriis balnea non conuenire, imo vero ea multa pericula ſecum afferre.

Indicationes.

Si igitur hæc melancholia, capite primum laborante, recens fuerit, proba victus ratione, balneis, & opportuna animi oblectatione poteſt curari: at vero ſi fuerit antiquior, fortioribus præſidiis opus eſt. Tota autem ſumma huius curationis conſiſtit in tollenda cerebri intemperie frigida & ſicca, quæ generandi humoris melancholici cauſa eſt, ſed quoniam id non licet facere, niſi primum totum corpus generaliter, deinde ſpeciatim caput vacuetur, idcirco neceſſe eſt, ante omnia totum corpus euacuare: & cum huiuſmodi communis vacuatio ad omnes differẽtias pertineat, ne idem ſæpius repetatur, ſatis fuerit ſemel eam tractare. Veruntamen hoc

De ſectione venæ altercatio.

loco non eſt prætermittendus locus magni momenti, qui pertinet ad ſectionem venæ: namque Gal. ſermonem habens de hac ſpecie melancholiæ, ita inquit: Vbi ſolum cerebrum melancholicum continet ſanguinem, quod ad hunc locum pertinet, ægro non expedit ſanguinem mittere, etſi propter aliam cauſam ſanguis illi mitti poſſit. Quem quidem locum nonnulli, tanquam inſigne exemplum, nobis obiiciunt, qui aduerſus vetus decretum contendunt, tres principes ſcopos ad ſanguinis miſſionem non ſufficere: Ecce, inquiunt, morbus eſt magnus, cum cerebrũ primario laboret, neque hic poteſt afferri impedimentum vel ætatis, vel virium:

itaq;

An tres ſcopi in ſang. miſſione ſufficiant.

itaque tres ſcopi non ſufficiunt: vnde concludunt, quartum ſcopum neceſſario requiri, nempe copiam ſanguinis, quam forte inſinuauit Gal. cum inquit, propter aliam cauſam ſanguinem illi mitti poſſe. Ego vero mihi videor dupliciter poſſe ad hãc difficultatem reſpondere. Primum ſi dixero, Galenum miſſionem ſanguinis hic p̃termiſiſſe propterea, quia morbus non ſit magnus: quæſo enim quomodo magnus eſt morbus, qui ſola victus ratione, & ſolis balneis poteſt curari? cauſã autem propter quam Gal. docet, ſanguinem hiſce melancholicis mitti poſſe, ego quoque ſimul cum aduerſariis interpretor, eſſe copiam ſanguinis: ſed illud addo, huiuſmodi plenitudinem non per ſe & primo, ſed quatenus morbi magnitudinem vel facit, vel facere poteſt, ſanguinis miſſionem poſſe indicare. Secundo poſſum reſpondere, Galenum hoc loco eam tantummodo indicationem ſibi ante oculos poſuiſſe, quã ſuggerit humorum copia, quæ quidem reuera, ſi ſola conſideretur, ſectionem venæ, ſicuti cacochymia purgationem, deſiderat: vnde cum in toto corpore nulla ſit humorum redundantia, propterea neque miſſio ſanguinis videtur conuenire. At vero ſi huic indicationi alteram indicationem adiungas, quam ſeparatim indicat morbi magnitudo, quamque Gal. manifeſte per ea verba inſinuauit: cum enim iam diuturnus factus eſt morbus, hoc eſt, vt ego interpretor, magnus, iam & ſectione venæ, & aliis fortioribus remediis opus eſt. Poſt communem totius corporis & particularem capitis vacuationem, illud vnum reliquum eſt, vt frigida & ſicca cerebri intemperies tollatur, quod medicamenta partim externa, partim interna ſolent præſtare, quæ quidem humectandi & moderate calefaciendi vim habeant: interius optima ſunt, conſerua roſarum, violarum, borraginis, bugloſſæ, fumi terrę, meliſſæ; ſunt ſyrupi, ſunt decocta, & alia id genus, quæ vel ſeparatim, vel ſimul cum ſpeciebus aromatici roſati, diambræ, lætificantis Galeni, & ſimilibus, poſſunt adminiſtrari. Nonnulli vtuntur aquis thermarum temperatis, ſed cum omnes ſiccandi vi præditæ ſint, mihi inutiles, forte etiam pernitioſæ videntur. Ad quem modum reiicienda quoque ſunt decocta ex ligno, ex Sarſapariglia, china, & ſimilibus, quæ ſiccandi vim habent, etſi illis hoc tempore multi vtuntur familiariter. Ego aliquando lacte humano vel aſinino non ſine magno fructu ſum vſus, dummodo & ventriculus, & cæteræ corporis partes id poſſint perferre, de quibus Hipp. & Gal. 5. aph. 64. quod item de ſero lactis ſtatuendum eſt. Exterius familiaris, idemq; optimus eſt vſus olei maturi, vnde lanæ oleo imbutæ commode ad caput apponuntur: nonnulli maxime probant linimentum ex luteis oui & oleo amygdalarum dulcium: alii vtuntur perfuſionibus & lotionibus, ex rebus humidis & moderate calidis, vt radice altheæ, maluis, ex betonica, capite & pedibus caſtrati, pedibus vitulorum, & ſimilibus. Sed ego inter cętera omnia duobus præſidiis vti ſoleo; quorum alterum eſt ſtillicidium ex oleo bene maturo, vel oleo amygdalarum dulcium recenti: alterum eſt vſus lactis, quod ſupra caput vel ex ipſo vbere animalis emulgetur, vel aliter funditur & adminiſtratur. Atque hactenus de curatione melancholiæ capite primum laborante.

Alterantia.

Thermæ reiiciuntur.

Curatio melancholiæ hypochondriacæ.

Sequitur melancholia curanda ex conſenſu hypochõdriorum, quæ aut difficulter, aut nulla ratione curatur: namq; ſicut diximus, ex vna parte adeſt inflammatio vẽtriculi vel alterius partis, ex altera ventriculus eſt refrigeratus, multosque humores crudos & flatus generat: vnde ſi velimus iuuare & calefacere ventriculum, ſimul caliditas hypochõdriorum augetur: ſi velimus refrigerare hypochõdria, id ſine refrigeratione ventriculi fieri non poteſt. Verum vtcunque ſit, indicationes curandi ſunt huiuſmodi: vacuatio vniuerſi corporis & hypochõdriorum, roboratio

Indicationes.

ventriculi, refrigeratio partis primum laborantis, ac demum corroboratio capitis, ne illud tam facile noxios humores & vapores recipiat. Quatenus ad primam pertinet, tractaturus ſtatim de communi corporis purgatione, illud vnum vos moneo; in hac ſpecie melancholiæ à vehementioribus & validioribus medicamentis cauendum eſſe, qualia ſunt ſcammonium, helleborus, & ſimilia: ſiquidem laborantibus ventriculo & partibus illi proximis, talia non conueniunt medicamenta: itaq; ſatis fuerit leuioribus agere, & quæ à proximis tantum partibus, in quibus noxia materia continetur, trahere poſſunt, qualia ſunt ſena, epithymum, rhabarbarum: & ſit exemplum.

Purgans.

℞ *Fol. ſenæ*
Epithymi ana ʒ iij. *fiat infuſio in decocto borraginis.*
Fumi terræ q. ſuf. *& facta leui ebullitione.*
℞ *Prædictæ infuſionis* ℥ iiij.
Rhabarbari electi. ℈ iiij.
Syrupi violati ſol. ℥ ij. *M. & fiat potio.*

Inter cætera maxime conueniunt clyſteria, quæ tamen non ſint admodum acria, ſed potius temperata, quæ ſimul poſſint & flatus diſſoluere, & æſtuantes partes refrigerare.

Clyſter refrigerans.

℞ *Fol. maluarum*
Violarum
Chamomæli ana M. j.
Seminum aniſorum ℥ j. ß. *M. fiat decoctio.*
℞ *Prædictæ decoctionis* lib. j.
Sacchari rubei
Olei chamomælini completi
Violati ana ℥ ij. *M. pro clyſtere.*

Poſt vacuationem corporis & hypochondriorum, pars primario affecta refrigeranda eſt, ac ſpeciatim ventriculus, qui ſemper laborat, roborandus eſt: itaque exterius pro refrigeratione ſunt, ceratum roſaceum Galeni, vnguentum roſaceum Meſuæ, & ſimilia, quæ vel ad iecur, vel ad partes calidiores apponenda ſunt. Ad iuuandum ventriculum frigidiorem ſunt fomenta ex decocto chamomæli, roſarum, calamenthi, baccarum lauri, ſeminum aniſorum: ſunt inunctiones ex oleo nardino, maſtichino, & ſimilibus. Interius ſunt medicamenta quædam temperata, quæ ex communi regula, quod remiſſum agit in intenſum, ſimul valeat ventriculum calefacere, flatus diſſoluere, & partes calidiores refrigerare: & ſit exemplum.

Refrigerantia externa.

Fomenta calefacientia.

℞ *Conſeruæ florum borraginis*
Roſarum ana ℥ iij.
Specierum diamoſchi dulc.
Diacymini ana ʒ j.
Syrupi roſ. recentis q. ſuf. M. & fiat electuarium.

Verum inter cætera hoc tempore multi familiariter vtuntur aquis thermarũ, modo calidioribus, modo frigidioribus: nonnulli quoq; vtuntur ſero lactis; de quibus mea ſententia nihil certi ſtatui poteſt, itaq; diligenter animaduertenda ſunt, morbi cauſæ, morborum ſymptomata, ęgri temperies, corporis habitus, ætas, tẽpus anni, & ſimilia, ex quibus colligendum eſt, quidnam magis vrgeat, an magis refrigeratione, an calefactione opus ſit, & ſimul determinandum, quodnam remedium facilius

æger poſſit perferre : in qua re debet Medicus oraculum Hippocratis memoria tenere,1.epid.2 50. vt in morbis proſit, aut ſaltem non noceat : ſiquidem experientia confirmat,hæc præſidia,ſi opportune adminiſtrentur, magnam ſæpenumero vtilitatem,ſi importune,magna incommoda afferre.

Venio ad tertiam differentiam,in qua ſanguis melancholicus in toto corpore cōtinetur : in qua quidem curatione & de communi purgatione tractabimus,ſicuti ſumus polliciti, & cætera omnia conabimur complecti, quę ad omnes differentias videntur poſſe accommodari. Itaq; nulli dubium eſt, ſicuti diximus de duabus primis differentiis, quin in hac quoq; principalis indicatio afferatur vacuandi vniuerſi corporis : & quamuis non eadem plane purgandi ratio ſingulis differētiis videatur poſſe conuenire,tamen neq; adeo mihi videntur differre, vt non ſingulari quodam exemplo communem omnium rationem liceat intelligere. Sed ſingula perſequamur. *Curatio melancholia ex conſenſu à toto corpore.*

Ad leniendam aluum mihi inter cætera caſſia maxime probaretur, quæ præter purgationem poteſt quoq; partium internarum calorem quoquomodo remittere,eaq; vel ſola cum ſeminibus aniſorum,vel ſimul cum modica hiera, poſſet exhiberi. *Lenient.*

Lenita aluo nemo eſt fere, qui non probet ſectionem venæ,& Auicenna inter cæteros generaliter docet, hoc remedium in omni melancholia conuenire, etiamſi addit Aretæus 1.de morbis diuturnis cap. 5. ægri ſint graciles & ſanguinis inopes : veruntamen decet perpetuo virium, non ſolum præſentium ſed etiam futurarum, rationem habere, ac potiſſimum cum fiat ſæpenumero vt ægri nolint comedere, & præter modum fiant emaciati, ac fere exanimati : conſtantibus autem viribus vena omnino ſecāda eſt, quod quidem remedium poteſt & totum corpus vacuare, & à capite reuellere, & iecur refrigerare, & alias vtilitates afferre. Sed quænam vena ſecanda eſt ? Si alicui retentę eſſent hæmorrhoides, quę ſuperiori tempore conſueuiſſent ſanguinem melancholicum profundere, aut mulieri eſſent retenti menſes,vel imminuti,in hoc caſu, ex præcepto Galeni & antiquorum, forent ſecandæ venæ inferiores, alioqui expedit venas ſuperiores ſecare. Sed hoc tempore communiter practicantes hæmorrhoidas ſolent cum hirudinibus frequentiſſime aperire, ſiue illæ antea fluere conſuetæ fuerint,ſiue natura nūquam huiuſmodi purgationem tentauerit : quib. Meſue inter cæteros maxime fauet,qui generaliter docet,in omni ſpecie melancholiæ prouocationem hæmorrhoidum quā maxime cōferre. Sed Medicus ex præcepto Gal.3. de locis aff. 7. huic ſectioni venæ debet interesse, & qualitatem ſanguinis fluentis diligenter obſeruare:namq; ſi ille nō videatur eſſe melancholicus, ſtatim ſupprimendus eſt,ſi vero appareat melancholicus, tunc pro viribus atque habitu corporis ægrotantis, licet detrahere quantum ſatis fuerit. Quo loco Auic. duo tradit præcepta,digna maxima notatione:alterū, tametſi principio ſanguis exeat ſubtilis, non propterea illum ſtatim fore ſupprimendum, cum eueniat ſæpenumero,vt præcedat ſanguis ſubtilis, & deinceps craſſus ſuccedat. Alterum, inciſionem venæ amplificandam eſſe, ne per anguſtam inciſionem exeat tantum ſanguis tenuior,& quod groſſum eſt,retineatur,& augeatur illius malicia. *Qua vena ſecanda.* *Precepta Auicenna.*

Lenita aluo, ſecta vena, iam de purgatione cogitandum eſt : ſed ante omnia præ cæteris omnibus morbis,oportet integram coctionem attendere:ſiquidē noxij humores ſint craſſi & difficiles,itaq; primo ſunt exhibenda ea medicamēta, q̄ incidēdi atq; attenuādi vim habeāt,qualia ſunt ſyrup' de ſucco borraginis, bugloſſæ, de *Preparantia humorem melancholicum.*

fumo

fumo terræ ſimplicis,de pomis ſimplex:de lupulis: decocta cichorei, ceterach, meliſſæ, borraginis,de fumo terræ,& ſimilium. Vulgares medici,ſi non principio, ſaltem progreſſione temporis, vtuntur quoque ſyrupis compoſitis de fumo terræ, de epithymo,de polypodio,& ſimilibus,qui conficiuntur ex ſena, polypodio, epithymo, caſſia, & aliis purgantibus medicamentis, qui quidem ſyrupi tantum abeſt vt coctionem efficiant,vt illam magis perturbent & impediant: quare vos ab iſtis perpetuo caueatis.

Purgãtia melancholiam, Concocta materia purganda eſt,ad quam purgationem multa ſunt accommodata, ſena, epithymum, polypodium, helleborus, lapis lazuli, diacatholicum, diaſenæ ſolutiuum, confectio hamech; ſed inter cætera omnia tum ſimplicia, tum compoſita, cortices radicum hellebori nigri, principem locũ obtinent, quod vel ex cõmuni prouerbio poteſt conſtare, quo illi helleboro opus habere dicuntur, qui non ſunt ſano animo: & ſane certum eſt, antiquiores medicos, ad leuanda mentis & capitis vitia, plurimum & frequentiſſime hoc medicamento vſos fuiſſe. *Exempla.*

℞ *Corticum radicum hellebori nigri* ʒ *ij.*
Seminis aniſor.
Fœniculi.
Citri ana ʒ *ß.*
Cinamomi
Caryophy. ana ℈ *ß. fiat decoctio.*

℞ *Prædictæ decoctionis* ℥ *iiij.*
Syrupi roſ. ſol. ℥ *j. ß. M.*

℞ *Confectionis hamech* ʒ *iiij.*
Syrupi de fumo terræ compoſiti.
Roſati ſol. ana ℥ *j. ß.*
Decoctionis fumi terræ
Meliſſæ.
Cichorei q. ſuf. M. & F. potio.

℞ *Pilularum cochiarum cum helleboro* ℈ *iiij.*
fiant pilulæ V. & deaurentur.

Purgatio repetenda, De purgantibus medicamentis illud ſciendum eſt, vnam purgationem plerunque non ſufficere: quare nonnunquam & bis, & ſępius, oportet eam repetere; in quo caſu licet à leuioribus incipere, & ad valentiora progredi. Neque hac in parte mihi conuenit cum illis, qui in melancholia, & aliis id genus morbis difficillimis, non niſi leuioribus vtuntur medicamentis; cenſeo enim magnis morbis magna quoque remedia conuenire.

Quid agendũ dum æger accipere medicamenta nolit. Sed dicat aliquis, ſi contingat, ſicut contingit frequenter, vt ægri nolint hæc medicamenta accipere, quidnam agendum eſt? Duplici ratione licet hoc incommodum deuitare, primum vt ægri minis, quandoque verberibus, & omni ſtudio cogantur ad illa aſſumenda: cum enim perpetuo timore apprimantur, hac ratione obedientes fiunt, & omnia accipiunt. Deinde iſti ſunt fallendi, permiſcendo medicamenta in ferculis. Exempli gratia, in ptiſana, in lacte, ſicut Gal. aliquando facere conſueuit: in quo caſu licet & ad Alchimiſtas confugere, qui & helleborum, & omnia medicamenta deſtillant, quæ cum ſint minima doſi, facile vel ſola, vel cum aliis poſſunt exhiberi. Iis duabus rationibus poſtremo licet addere nonnulla medicamenta externa, quæ vulgo vmbilicalia appellantur, & ex purgantibus medica- *Medicamenta Vmbilicalia.*

mentis

mentis conficiuntur,atque ad vmbilicum appoſita ſolent aluum mouere, quale eſt apud aromatarios emplaſtrum de arthanita, cui in hoc caſu poſſemus permiſcere cortices radicum hellebori nigri.

Porro ex ſecunda indicatione ad reuulſiones veniendum eſt, quare conueniunt frictiones,ligaturæ,lotiones extremarum partium, cucurbitulæ, clyſteria, & alia de quibus ſæpe diximus:verum inter cætera apud communiter practicantes ſunt in frequenti vſu,cauteria,quæ à capite creduntur quammaxime reuellere, vnde nō ſolum in brachiis & cruribus,ſed etiam in ſyncipite & occipite ſolent inuri, adeo vt neque deſint,qui caluariam audeant perforare: & Gordonius, ſuo tempore medicus celebris, narrat hiſtoriam de quodam melancholico, qui acceperat vulnus in capite,adeo vt cranium fractum eſſet , quo tempore ab omni melancholia ſanus euaſit, quamdiu vulnus apertum fuit: ſanato autem vulnere, rurſus eodem morbo correptus eſt. In cauteriorum adminiſtratione equidem cenſeo admodum caute procedendum eſſe, cum experientia demonſtret, melancholicis ea ſæpenumero nihil prodeſſe, quandoq; etiam non parum obeſſe, forte quod hic humor craſſior nequeat euacuari, præterquam quod & cerebrum, & totum corpus magis quā deceat,ſolet exſiccari. Itaque vos moneo,ne tam facile & prompte ad hæc præſidia deueniatis,ſicuti medici noſtrorum temporum facere ſolent. *Reuellentia.* *An cauteria conueniant.*

Poſt hæc omnia illud reliquum eſt, vt intemperies membrorum principalium corrigatur , ac potiſſimum iecoris & ventriculi: quæ duæ partes præ cæteris ad coctionem ſunt deſtinatę, etſi neque cerebri cura eſt prætermittenda, partim vt illud quoque proprium alimentum probe concoquat, partim vt à membris inferioribus non tam facile noxios humores & vapores recipiat. Hæc autem poſſunt præſtare partim medicamenta, cum interna,tum externa, de quibus ſatis diximus, partim & maxime congrua victus ratio,de qua Auicenna,ac fere omnes diffuſe tractāt, adeo vt ſuperuacaneum ſit de ea longius agere. *Intemperies corrigenda.*

Præcepta ad melancholiam curandam.

Primum quod pertinet ad accidentia animi, danda eſt omnis opera, vt ægri, quantum fieri poteſt, omnis mœroris, moleſtię & perturbationis fiant immunes: quare ſint præſto amici,ludi,muſica,& illa quibus per ſanitatem ſolebant delectari, vt animi hilaritatem illis conciliemus. Secundo diligenter cauendum eſt,ne medici vel domeſtici de ægrorum inſania ac deprauatis imaginationibus pertinacius velint cum illis contendere, quin potius omnes debent ad eorum voluntatem omnia loqui,neque eos adhuc magis irritare: potiſſimum vero arguto aliquo ſtratagemate ſtudendum eſt illos decipere, atque à ſemel concepta opinione remouere; qua ratione multi aiunt multos fuiſſe ſanitati reſtitutos: ſic apud Alexandrum eſt exemplum de illa muliere, quę putabat ſe comediſſe ſerpentem. Tertio ex præcepto Aetii in tota curatione quandoque ab omni remedio oportet abſtinere, & naturæ aliquam remiſſionem concedere, quæ aliquando ab aſſiduis remediis videtur affligi, quieſcens vero recreatur, & validius morbum ſuperat. Poſtremo id memoria tenendum eſt,melancholicos,quicunque ſemel in hanc ægritudinem inciderint,opportune ſingulis annis,non ſolum vere, ſed etiam quandoque autumno purgandos eſſe,vel vnius Gal. teſtimonio,qui in lib. quos & quando,necnon 6.aph. 47.hac ratione gloriatur ſe multos melancholicos ab iſtha clabe præſeruaſſe. I. II. III. IV.

CAPVT XXII.

De Mania.

Definitio.

TRACTANTES de melãcholia diximus delirium fieri dupliciter, vel cum febre vel ſine febre: atq; hoc ſine febre eſſe duplex; alterum quod melancholia, alterũ quod mania dicitur: iure itaq; de mania eſt etiam agendum. Mania igitur quam Latini furorem interpretantur, eſt delirium ſine febre; quod ex Galeno 3. de locis aff. 7. 2. de ſympt. cauſis ad finem: *Cauſa.* originem habet vel ex ſola calida cerebri intemperie, vel præterea ex calidis mordacibusque humoribus, qualis potiſſimum eſt atra bilis: quam ſciendum eſt ex Galeno 4. aphor. 22. 2. de criſibus 12. duplicem habere generationem: alteram ex ſanguine craſſo, ac veluti fece, vbi immodice excalefactus fuerit: alteram ex flaua bile vehementer aſſata: *Signa.* vnde ſicuti in melancholia, prouéniente à ſolo humore melancholico, ægri perpetuo timore & mœrore opprimuntur, ita econtra maniaci inordinata corporis motione feruntur, temerarii, iracundi, crudeles fiunt, qui amicos, aſtantesque morſibus, verberibus, aliisque iniuriis lædunt, vt vere ferinos mores exprimant, ex quo maiori ex parte vinculis detinendi ſunt.

Quæ actiones lædantur, & quomodo.

Si quis quęrat, quonam modo actiones principes, & quales in mania lædantur? Primum certum eſt illas non aboleri, non minui, ſed deprauari. Secundo veriſimile eſt omnes facultates laborare: ſiquidem hi ęgroti non ſolum imaginantur quæ non ſunt, ſed etiam inter turpe & honeſtum, inter bonum & malum, inter amicos & inimicos, nullam diſtinctionem faciunt, quæ deprauatam imaginationem & rationem manifeſte demonſtrant. Sic forte etiam memoria vitiatur, tametſi Aetius ſcribit libr. 6. 8. memoriam ſeruari, veluti licet coniicere ex fabulis & cantilenis quas habent familiares. Hæc igitur maniæ eſſentia, cauſæ & ſigna ſunt.

Curatio.

Curatio eadem eſſe debet quæ melancholiæ, præterquam quod ſicuti in melancholia *Indicationes.* ſtudemus moderate calefacere & humectare, ita in mania commoda præſidia vi refrigerandi & humectandi prædita eſſe debent, quod ſpeciatim monet Alexand. qui ſcribit, eos medicos qui calidioribus antidotis & purgationibus vtuntur, pręſertim hiera, ægros adhuc magis furioſos & inſanos reddere, dum ſanguinem ad ſiccius & acrius conuertunt. *Lenientia aluum.* Itaque pro lenienda aluo caſſia foret præſtantiſſima, clyſteria ex decocto violarum, maluarum, lactucarum ex ſucco ptiſanæ, oleo violato. *Præparantia.* Pro humoris præparatione, ſyrupus violatus, de ſucco borraginis, de nenuphare, de fumo terræ ſimplex, decocta cichorei, capillorum veneris, nenupharis, bugloſſæ, & ſimilium. *Purgantia.* Optima ſunt pro expurgatione confectio hamech ſimul cum caſſia, ſerum lactis cum epithymo polypodio, ſyrupo violato ſolutiuo.

Exempla.

℞ *Flor. caſſiæ nou. extr.* ℥ *xij. Fiat bolus.*

Præparans.

℞ *Syrupi de ſucco borrag.*
Violati ſimplicis
de nenuphare ana ℥ *ß.*
Decoctionis lactucarum
Nenuphar.
Cichorei ana ℥ *j. ß. M. pro ſyrupo.*

Purga-

Purgatio.

℞ *Confectionis hamech.* ℥ ß.
Syrupi viol. ſol. ℥ iiij.
Decoctionis ſupra ſcripta.
vel ſeri lactis q. ſuff. M.

Nulli autem dubium eſſe debet, quin ante omnia conueniat ſanguinis miſſio, ſicut de phrenitide diximus, vel ſectis venis ſuperioribus vel inferioribus, ꝑſertim ſi hæmorrhoides vel menſes in mulieribus retenti eſſent. Poſt purgationem corporis vniuerſi, caput poſtremo loco, nec non totum corpus, & interius & exterius refrigerandum & humectandum eſt, præcipue vero ſtudendum ſomno, ad caput apponendo linimenta, irrigationes ex oleo violato, roſato, de papauere, ex decocto maluarum, nenupharis, lactucæ, ſemperuiui, capitum papaueris. Sed ad humectandum & refrigerandum corpus vniuerſum nihil balneo aquæ dulcis præſtantius eſſe poteſt. Interius ſunt conſerua roſarum, borraginis, bugloſſæ violarum, confectio diamargariton frigid. electuarium de gemmis, confectio diarhodon, triumſandalorum, &c. *Vena ſectio.* *Iſocalia.* *Balneum.* *Interna.*

Alimenta ſint boni ſucci, ſed quę refrigerandi & humectandi vim habeant, de quibus ſæpe diximus. *Victus.*

CAPVT XXIII.

De Inſania Lupina.

LYCANTHROPIA eſt delirium ſine febre, in quo æger imaginatur ſe in lupum conuerſum eſſe, vnde nomen ſuſcepit. Ægroti potiſſimum Februario menſe interdiu latitant, noctu autem egrediuntur, & lupos in omnibus rebus imitantur. Atq; hinc ego puto originem habuiſſe antiquam & vulgarem opinionem, homines reuera in lupos conuerti, ac rurſus humanam formam recipere: ad quem modum ſcribit Pauſanias in deſcriptione Græciæ libr. 6. olim memoriæ proditum fuiſſe, pugilem quēdam Parrhaſium ex Arcadia, nomine Demænetū in ſacris Iouis Lycæi ſe in lupum vertiſſe, ac decimo rurſus anno priſtinam formam recuperaſſe, de quo exemplo & mirabili metamorphoſi Plinius libr. 8. cap. 22. Plato in 8. de republica. Hic morbus à Paulo Aetio, ex recentioribus vero ab Altimaro & reliquis, qui fere omnia ad verbum tranſcribunt, reponitur inter ſpecies melancholiæ: ſed mea ſententia præter omnem rationem; cum potius ſub mania debeat collocari: etenim ſi diligenter ſingula eorum ſymptomata conſiderentur, oculi caui, lingua arida, totum corpus durum, arefactum, vlcera crurum inſanabilia, & alia id genus, quæ accurate à Paulo & Aetio commemorantur, facile eſt intelligere, hæc omnia non aliunde, quam redundante atra bile prouenire, atq; huiuſmodi ægrotos iure eſſe maniacos. Ex quo id quoq; licet colligere, vnam atq; eandem curandi indicationē huic morbo & maniæ conuenire, adeo vt quæ de mania diximus, ad lycanthropiam iure poſſint accommodari. Sed inter cætera omnia præſidia omnes ſecant venam vſque ad animi deliquium, quia, vt nonnullis placet, ægri eo tempore circa initia veris multo craſſiore ſanguine redundant: ſ. d vt ego puto, quoniam maximus & extremus eſt morbus; ad quem modum Galenus quoq; in vehementiſſimis doloribus, in maximis inflammationib. ardentiſſimis febrib. tā copioſam ſanguinis miſſionem probat. Tota porro ſumma huius curationis conſiſtit in alimentis boni ſucci, balneis aquæ dulcis, potione lactis & ſeri lactis, & aliis prēſidiis id genus, *Definitio.* *Signa.* *Curatio.* *Vena ſectio.* *Balnea.* *Lac.* *Serum.*

cum

cum internis, tum externis, quæcunque ſomnum conciliare, ac ſummam illam tum capitis tum corporis vniuerſi ariditatem poſſunt emendare.

CAPVT XXIV.

De Catarrho.

Nominis ratio.

CATARRHVS vel deſtillatio eſt vox æquiuoca, quare ante omnia diſtinguenda eſt. Scribit Plato 3. de republica ad finem, catarrhum tempore Socratis nomen fuiſſe, quod generaliter exuperantium humorum fluxionem ad quaſcunq; corporis partes ſignificabat, poſteriores autem medicos coactos fuiſſe noua nomina inuenire. Sic Galenus 3. aphor. 12. Seniores autem. &c. interpretatur de iis deſtillationibus, quæ per venas à capite ad partes infernas feruntur: huiuſmodi autem deſtillationes, vt dicebat Plato, varia nomina ſortitæ ſunt, prout materia à capite fluens varias corporis partes occupat, & varias ægritudines facit. Exempli gratia, ſi deſtillatio petat pulmones, dicitur aſthma: ſi fauces, dicitur angina: ſi artus, arthritis: & ſic reliquæ variis nominibus appellantur, adeo vt non defuerint, qui velint omnes morbos eſſe catarrhum. Verum præter hanc generalem catarrhi ſignificationem magis reſtricte & proprie catarrhus dicitur, vbi excrementa ad proximas oris partes deſcendunt: in qua ſignificatione medici frequenter catarrhum ſolent accipere, qui quidem certas quaſdam habet appellationes, prout materia ad hanc vel illam partem defluit. Namque ſi à capite excrementum in os defluit, κατάρρους græce, latine deſtillatio dicitur: ſi vero ad nares deſcendat, κορύζα græce, latine grauedo dicitur: vbi autem fauces humore imbuuntur, græce βράγχος, latine raucedo vocatur: quæ doctrina eſt Gal. 3. de ſympt. cauſis 5. Ex quibus facile eſt intelligere catarrhum non

Quid ſit.

eſſe morbum, non cauſam morbi, ſed ſymptoma exiens immutatum: nec non in catarrho cerebrum vel vti partem ſimilarem, vel vt partem inſtrumentalem, vel per ſe, vel per conſenſum alterius partis perpetuo laborare, adeo vt ſine male affecto cerebro nulla vnquam deſtillatio fieri poſſit: quod pariter in Galeno traditum eſt. 1. de ſympt. cauſis 4. Ex quo neque difficile eſt eam dubitationem

An morbus thoracis.

diſſoluere, vtrum catarrhus inter morbos capitis, aut thoracis debeat collocari, cum Medici modo vni, modo alteri parti illum adſcribant. Namque ſi ex vna parte catarrhus ſine laborante cerebro eſſe non poteſt, ex altera autem ille proprie non magis ad thoracem, quam ad alias partes pertinet, ad quas contingit excrementum defluere, ſatis debet conſtare omnem catarrhum ad cerebrum pertinere, Rhaſimq; ſumma cum ratione de illo inter morbos capitis tractare, ceteros autem præter rationem inter morbos thoracis eundem reponere.

Quomodo catarrhi generentur.

Cæterum ſi quis cupit intelligere, quonam modo generaliter catarrhi generentur, is memoria teneat, quod omnes fatentur Medici, ac ſæpiſſime traditum eſt à Galeno, nempe ſingulas partes noſtri corporis aſſidue ad ſe trahere ſanguinem, vt illo nutriantur: quod ſi huiuſmodi partes optime ſe habeant, ac præterea ſanguis ſit probus, tunc optimam fieri coctionem, adeo vt totus fere ſanguis in ſubſtantiam earum conuertatur, & pauca admodum excrementa generentur: contra vero ſi aut partes ſint male affectæ, aut ſanguis ſit improbus, aut ſimul vtrumq; malum conueniat, tunc vitioſam fieri concoctionem, parumque ſanguinis in ſubſtantiam partium tranſire, multa autem excrementa generari. Namque hæc eadem plane eſt ratio, cur deſtillationes generentur, vt eleganter ſcribit Gal. 7. de vſu partium. 1. Etenim ſi cerebrum nullo vitio laboret, ſanguisq;

ad illud fluens ſit laudabilis, tunc aliter fieri nō poteſt, quin propterea fiat cōcoctio, & pauca admodum generentur excrementa, quæ facile per opportunos & naturales meatus ſolent purgari: quandoquidem ex maximis & præcipuis naturæ curis illa eſt, vt omnia excrementa ex omnibus partibus corporis expurgentur, ac maxime ſi hæ partes fuerint principes, quale eſt cerebrum: contra vero ſi cerebrum male affectum, aut ſanguis vitioſus fuerit, aut vtrumque vitium concurrat, tunc omnis ratio colligit, alimentum fore exiguum, excrementa autem plurima: quæ quidem cum nimia copia, ſæpius etiam mala qualitate ſint naturæ moleſta, neque ab ea poſſint gubernari, ad partes cerebro ſubiectas, per vias alioqui late patentes ſolent præcipitari; cum ita natura comparatum ſit, quod Galen. docet 2. de d. ff. feb. vltimo, de cauſis morborum 6. 3. de facult. naturalibus, 13. vt vna quæque pars noſtri corporis ſemper ſtudeat ad alias partes propellere, quæcunque illi moleſta & noxia ſunt. Quamobrem Galen. appoſite catarrhum diarrhϾ aſſimilauit 3. de ſympt. cauſis. 2. Nam quemadmodum diarrhæa ob ventris cruditatem, ita certum eſt catarrhum prouenire, quod cerebrum improbe ſuam coctionem faciat.

Sequuntur differentiæ catarrhi, inter quas illæ ſunt notandæ, quæ ſumuntur ex cauſis; de quibus cauſis non omnes conueniunt. Ariſtot. 2. de part. animalium 7. vnam tantummodo catarrhi cauſam videtur conſtituiſſe, intemperiem cerebri frigidiorem, qui docet excrementa ſanguinis ſurſum delati à cerebro refrigerari, concreſcere, atq; ita pituitæ fluxiones fieri, ſicut in magno mundo de generatione imbrium contingit, quos conſtat non aliter fieri, quam vaporibus vi caloris ex terra in ſublime eleuatis, qui vbi ſuperiorem aeris frigidiorem partem attingunt, refrigerantur, & in aquam vertuntur, quæ rurſum in terram cadit. Philoſopho videtur cōſentire Auicen. 5. 3. cap. proprio, qui huius rei aliud exemplum affert, nimirum de alembico plumbeo, in quo vapor rei deſtillandæ ſurſum aſcendit, à plumbi frigiditate concreſcit, & in aquam vertitur. Sed Galen. magis appoſite & vere mihi videtur catarrhi cauſas tractare, qui 3. de ſympt. cauſis 4. docet, cerebrum deſtillationis cauſam eſſe dupliciter: vno modo tanquam partem ſimilarem, altero tanquam inſtrumentalem: itaque prima ratione illud laborat intemperie, ſecunda ratione laborat nimia repletione. Et ſi quis quærat, qualisnam cerebri intemperies catarrhum poſſit efficere, etſi Galen. & loco citato, & 3. de locis aff. 5. duas tantum, caliditatem & frigiditatem commemorat: tamen ego puto illum tanquam exemplis vſum fuiſſe, neque cæteras duas, humiditatem & ſiccitatem, fore prætermittendas. Cum enim iam ſtatutum fuerit, catarrhum non aliter fieri quam vitiata cerebri coctione, ſi quælibet cerebri intemperies, cum ſimplex, tum cōpoſita, poteſt coctionem vitiare, quod omnes fatentur, cui dubium eſſe poteſt, catarrhum ex qualibet cerebri intemperie fieri poſſe? Prima igitur eſt frigiditas, quæ manifeſtiſſime cerebri coctionem lædit, ex quo multa generantur excrementa, quæ deinceps reddita craſſiora deſcendunt, & deſtillationem faciunt. Secunda eſt caliditas, quæ etſi ad coquendum eſt maxime apta, tamen cum multum attrahat, & ſæpenumero pluſquam poſſit concoquere, hac ratione iure excrementorum & deſtillationis cauſa ſtatui poteſt. Tertia eſt humiditas, quam certum eſt partem laxiorem & debiliorem reddere, neq; aſcendentes vapores ſatis poſſe exſiccare, coquere & diſſoluere. Poſtrema eſt ſiccitas, quæ quidem etſi ad robur cerebri atque illius coctionem videtur facere, tamen ſi vehementer augeatur, ſicut in ſenibus contingit, nulli dubium eſſe debet, quin coctionem lædat, & excrementis deſtillationibusque occa-

Differentia.

Cauſa.

ſionem præbeat. Neque vero dubium eſt, quin huiuſmodi intemperies, non ſolum ſimplices, ſed etiam compoſitæ poſſint deſtillationem efficere, inter quas calida & humida, frigida & humida, principem locum obtinent. Eſt præterea cerebrum tanquam pars inſtrumentalis, ſi nimium repleatur, deſtillationis cauſa: ad quem modum ex crapula, ebrietate, & aliis erroribus, plurimi vapores & humores ſurſum feruntur, qui cum nequeant concoqui, deiiciuntur à natura, & ita catarrhus efficitur. Quod ſi quis præterea cupiat cauſas quoque externas intelligere, vno verbo ſunt illæ omnes, quæcunque cerebro vel tanquam parti ſimilari, vel tanquam parti inſtrumentali poſſunt aliquam noxam afferre, atque id efficere, vt cerebrum tot redundet excrementis, quot deſtillationem poſſunt facere. Secundo loco ſunt differentiæ deſtillationis à copia & quantitate materiæ, etenim quædam eſt pauca, quædam mediocris, quædam multa, adeo vt quandoque periculum immineat ſuffocationis. Tertio ſunt differentiæ ex qualitate deſtillantis materiæ, quæ multis modis poteſt conſiderari: nam alia eſt calida, alia frigida, alia tenuis, alia craſſa: ex colore, alba, flaua, liuida, nigra: ex odore, quædam fætet, quædam caret odore: ex ſapore, alia eſt dulcis, alia amara, alia ſalſa, alia nullum refert ſaporem: ex forma, alia rotunda, alia liquida, & ſimiles, quæ omnes differentiæ ſub qualitate poſſunt comprehendi. Quarto ſunt differentiæ ex modo quo materia eiicitur: namque alia cum tuſſi, alia cum vomitu, alia cum ſcreatu, alia cum ſimplici expuitione: qui quidem varius modus manifeſte varios locos indicat, in quos cadit deſtillatio: ſiquidem quæcunque ore exeunt vomitione, ex gula & ventriculo; tuſſi ex partibus reſpirationi ſeruientibus: ſcreatu ex faucibus & gurgulione, ſimplici ſputione, ex ore ſolent deduci, vt docet Galen. 4. de locis aff. 7. Quinto ſunt differentiæ à modo generationis; deſtillatio alia fit cerebro primum laborante, alia per conſenſum aliarum partium. Cerebrum primario laborat intemperie, ſicut diximus; per conſenſum autem vel totius corporis, in quo ſanguis vniuerſus vitioſus continetur, vel per conſenſum determinatæ partis, ac potiſſimum ventriculi, iecoris, vteri in mulieribus, ex quibus frequenter plurimi humores & vapores in caput feruntur, & deſtillationes contingunt. Sexto ſunt differentiæ à tempore: catarrhus alius recens, alius antiquus. Poſtremo ſunt differentiæ à coniunctis, deſtillatio vel eſt cum febre, vel ſine febre; in corpore vel boni habitus & robuſto, vel extenuato & debili: in ſeniore, vel iuuene, & ſic de cæteris. Quo loco notandum eſt, quod ſupra diximus, huiuſmodi omnes differentias vel ad cognitionem, vel ad prognoſticum, vel ad curationem eſſe quam maxime vtiles. Exempli gratia, ſi materia deſtillans fuerit tenuis & ſalſa, calidam cerebri intemperiem indicat, neque magno caret periculo: contra ſi ea craſſa fuerit, inſipida, intemperiem frigidam & longe minus periculum ſignificat. Si catarrhus fuerit in valde ſenibus, ex 2. apho. 40. nullam recipit curationẽ. Si fuerit cum febre, omnes ſecant venam; quod item de cæteris differentiis facile eſt colligere & demonſtrare.

A copia.

A qualitate.

A modo eie-ctionis.

A modo gene-rationis.

A tempore.

A coniunctis.

Signa.

Signa præſentis deſtillationis ſunt manifeſtiſſima: ſunt etiam plurima ſigna differentiarum manifeſta ex ægrorum relatione. Cerebro primario laborante, ſi intemperies calida fuerit, facies erit colorata, deſtillans materia erit denſior, quandoque actu calida, ſaporis amari, ſalſi, coloris flaui, viridis, aderunt vigiliæ, iuuabunt refrigerantia; præceſſere victus ratio, aer & ſimilia, quæ potuerunt calefacere. Si vero intemperies frigidior fuerit, tunc apparebunt ſigna iis oppoſita, facies pallida, materia aquoſa. quandoque actu frigida, alba, omni ſapore deſtitutum, ſomni

longio-

longiores, calefacientia iuuabunt, præceſſerunt quę refrigerandi vim habent: quod item de cæteris ſtatuendum eſt. Quod ſi altera ex parte cerebrum non primario, ſed per conſenſum laboret, tunc nullum male affecti capitis indicium apparebit: itaque oportet inueſtigare, qualisnam ſit intemperies ventriculi & aliarum partium, quomodo vniuerſum corpus ſe habeat, qua ratione ſingulæ coctiones perficiantur: ex quibus facile eſt locum conſentientem & laborantem inuenire.

Aggrediamur nunc curationem deſtillationis eius quæ ex intemperie calida *Curatio intē-* originem habet. Hic autem memoria tenendum eſt, vbicunque eſt deſtillatio, ibi *periei calidæ,* neceſſario materiam in capite contineri: quare præcipue ſeſe offert indicatio vacuandi capitis: verum cum id non liceat ſine præcedente totius corporis vacuatione, ideo omnium primo totum corpus vacuandum eſt: deinde ad reuulſionem, ac poſtremo ad capitis alterationem per contraria deueniendum eſt. Vtrum iis indicationibus liceat ſatisfacere, cito an tarde, facile an difficulter, id potiſſimum ex differentiis licet colligere. Namque deſtillatio per conſenſum partium inferiorum, & quæ recens adhuc eſt, ſine dubio facilius & citius curatur, quam altera cerebro primario laborante, & quę antiquior fuerit. Sic pauca materia, frigida, dulcis vel inſipida, non fœtens, non rotunda ad nares vel os defluens, longe minus negotium & periculum affert, quam ſi ea fuerit multa, calida, amara, ſalſa, fœtens, rotunda, & ad pulmones decumbat. Eadem ratione febris adiuncta, macies, ætas ſenilis, ſine dubio longiorem & difficiliorem curationem arguit. Sed rem aggrediamur, & primum calidam cerebri intemperiem incipiamus. Quo ad primam igitur pertinet indicationem, ſi morbus non vrgeat, aluus lenienda eſt, & inter cætera *Lenient.* caſſia foret præſtantiſſima. Deinde ad ſectionem venæ deueniendum eſt, quod qui- *Venæ ſectio,* dem remedium Meſues ſcribit in tribus caſibus conuenire. Primo ſi catarrhus fuerit calidus, in corpore calido, in quo ſit oculorum rubedo, & venarum plenitudo. Secundo, ſi catarrhus ſit calidus, declinans ad oculos valde: aut qualiſcunque ſit, & terminetur in faucib⁹, in pulmone, aut coxis, aut diaphragmate. Tertio ſi catarrhus fuerit cum febre. Sed quæſo cōſideretis quam huiuſmodi doctrina ſit inepta & cōfuſa: etenim ſi debet medicus omnes huiuſmodi cōditiones attendere, aut nunquā aut raro in catarrho ſanguinē mittet: vos autem Hip. & Gal. audiatis: quare ſi catarrhus fuerit magnus, quod ex traditis differētiis licet intelligere, qualiſcunq; ille fuerit, conſentientibus viribus & ætate, perpetuo accedatis ad venæ ſectionem, quæ ſit cephalica, ſanguisq; extrahatur pro ratione plenitudinis, habitus corporis, & rerū ſimilium. Deinde materia coquenda & præparanda eſt cum ſyrupo roſato recenti, *Præparantia,* de ſucco endiuiæ, & ſi ea peteret pulmones, cum ſyrupo de farfara, violato, cum decoctione borruginis, capillorū veneris, cichorei, farfaræ, liquiritiæ. Quod ſi huiuſmodi materia foret admodum calida & acris, tunc licet deuenire ad ſyrupum de pauere, ad decoctionem lactucarū, & ſimilia. Apparente coctione purgationem ad- *Purgantia,* hibeatis cū rhabarbaro, ſyrupo roſaceo ſolutiuo, pilulis aureis, electuario de ſucco roſarum & ſimilibus. Poſt communem corporis vacuationem, ex ſecunda indica- *Reuellentia,* tione ad præſidia reuellentia veniendum eſt, de quibus ſæpe diximus: ſed inter cætera hoc tempore ſunt admodum familiaria cauteria, quæ partim cruribus & brachiis, partim ſyncipiti & occipiti imponantur: de quibus alias vos monui cum Gal. 6. de tuenda. 9. 2. de med. ſec. locos 2. ea nō ſine iudicio & indifferenter eſſe adminiſtranda, quandoquidē ſi cerebrū calida intemperie laboret, lōge magis nocent quā proſint. Interea ad propriā capitis purgationē veniendū eſt, quę cū per duas præci- *Caput purgantia.*

pue partes, nimirum per os & per nares poſſit fieri, in præſenti caſu altera quæ deducit materiam ad os, minus videtur conuenire, quod hinc periculum immineat, ne humores facilius ad ſubiectas & nobiliores partes præcipitentur, quare altera per nares longe commodior cenſenda eſt. Poſtremo autem ad cerebri prouidentiam oportet deuenire, ne id nobis contingat quod Galen. 6. de tuenda ſanit. 9. pleriſque ſui temporis medicis obiiciebat, quorum alii oris, alii narium, alii ventriculi, alii cæterarum partium, ad quas deſtillatio decumbit, curam ſuſcipiebant, cum tamen magis neceſſarium fuiſſet cerebrum tanquam mali fontem curare. Multa autem ſunt quæ calidam cerebri intemperiem poſſunt emendare: inter cætera Galen. loco citato de tuenda valetudine maxime probat balneum aquæ dulcis, quod præſtantiſſimum eſt: ſic parari poſſunt lotiones & perfuſiones ex roſis, violis, myrtho, lactucis, maluis, capitibus papaueris albi, &c. quibus memoria perpetuo teneatis, nonnulla moderate calida, chamomelum, anethum, ſemina aniſorum, aut quid ſimile perpetuo permiſcendum eſſe: namque hæc medicamenta calida moderate impoſita ſunt tanquam vehiculum, vt medicaméta frigidiora facilius penetrent, & ad partem affectam deducantur: ſic perfuſio cum oleo roſaceo, omphacino, violaceo, aut ſimili, optima foret. Interius ſunt conſerua roſatum, violarum, nenupharis, confectio diarhodon, diacodium, & ſimilia. Alimenta ſint boni ſucci, & eadem cum medicamentis facultate prædita: de quibus illud notandum eſt, medicos generaliter in catarrho tenuem victus rationem inſtituere, vnde eſt vulgaris verſiculus: *Eſuriant, vigilent, ſitiant, qui rheumata curant.* Veruntamen ſciatis hanc tenuem victus rationem in catarrho calido haud prorſus conuenire, cum periculum immineat ne ita humores adhuc magis incaleſcant & vrantur, ex quibus poſteà neceſſe eſt malum augeri.

Cerebrum refrigerantia & frigefacientia.

Victus ratio.

Curatio frigidæ intemperiei.

Si autem deſtillatio ex frigida intemperie oriatur, iiſdem indicationibus agendum eſt: pro lenienda aluo hiera cum caſſia, mel roſa. ſol. cum manna forent optima. Si morbus fuerit magnus, vel immineat magnus, conſentientibus viribus & ætate, nullo modo venæ ſectio eſt prætermittenda, quæ tamen ſumpta indicatione ab humore noxio, fiat moderate. Pro coctione materiæ primum quidem conueniunt leuiota, qualia ſunt mel roſaceum, ſyrupus de betonica, oxymel ſimplex, decocta ſaluiæ, betonicæ, liquiritiæ. Deinde valentiora, ſyrupus de duabus vel quinque radicibus, de hyſſopo, de praſſio, de ſtæchade, oxymel compoſitum, decocta hyſſopi, origani, pulegii, calamenthi. Apparente coctione purgatio eſt inſtituenda per medicamenta ſimplicia, agaricum, rhabarbarum, turbith: compoſita cum pilulis de hiera, cum agarico, cum pilulis cochiis, electuario diaphænicon, hiera Pachii, & ſimilibus, quæ quidem purgatio ſæpe vnica non ſufficit, ſed & bis & ter repetenda eſt, cum materia ſit frigida, & plerumque rebellis, vt non ita facile & cito poſſit purgari. Secundo pro reuulſione omnia conueniunt, ſed inter cætera glandes & clyſteria acriora principem locum obtinent: neque vero hic cauteria quoque ſunt prætermittenda, quæ in materia frigida vel ex Gal. ſententia. 6. de tuenda val. 9. videntur conuenire. Poſt hæc cerebrum ſpeciatim purgandum eſt, & cum ex hac frigidiore materia nullum fere periculum partibus inferioribus videatur imminere, non ſolum errhinis, ſed etiam apophlegmatiſmis licebit vti. Demum vero ipſum cerebrum calefaciendum & roborandum eſt, & multa ſane ſunt quæ id præſtant: exterius ſunt lotiones & perfuſiones capitis ex decocto abſinthii, betonicæ, maioranæ, ſerpilli, hyſſopi, calamenthi, ſeminum odoratorum, agarici, & ſimilium: ſunt linimen-

Leniens.

Vena ſectio.

Præparantia.

Purgantia.

Reuelantia.

Caput purgantia.

Caput calefacientia.

Lotiones.

Perfuſiones.

linimenta & ſtillicidia ex oleis,chamomelino, nardino, liliorum alborum, rutaceo & ſimilibus. Nonnulli vtuntur lotione capitis ex vino generoſo aromatico,cui præterea addunt caryophillos, gingiber, piper & ſimilia: ſed recentiores familiariter vtuntur aquis thermarum calidiorum,neq; ſolum pro ſtillicidio, ſed etiam pro potione,quod quidem præſidium experientia confirmat maximam ſæpenumero vtilitatem afferre. Interius conueniunt ſyrupi,decocta,conſeruæ, ex betonica,ſaluia, hyſſopo,roremarino: ſunt diacyminum, diamoſchum, diacalamenthum, mithridatium,theriaca & ſimilia. Atque hactenus de capite primario laborante: namque ex iis veluti exemplis facile eſt cuique cæterarum quoque intemperierum curationem conſtituere. Si autem deſtillatio proueniat ex conſenſu aliarum partium, vel vniuerſi corporis,vel alicuius partis,non eſt de iis hoc loco longius agendum, quoniam pertinet ad alias tractationes. *Linimenta.* *Stillicidia.* *Aqua thermales.* *Conſeruæ.*

DE AFFECTIBVS OCVLORVM.

CAPVT XXV.

De Ophthalmia.

RHaſes poſt caput de catarrho agit de affectibus oculorum, quæ tractatio reſpondet 4.lib. Galen.de comp.med. ſecundum locos, ex quo nonnulli cenſuerunt hunc quartum librum Galeni eſſe tertio præponendum, ſiquidem oculi ſunt nobiliores,proximiores, & forte magis apti ad ſuſcipienda mala ex cerebro, quam ſint aures, & nares,de quibus Galen. in lib. 3. ſermonem habet. Sic Ariſt. 2. de anima. primo de ſenſu viſus, tum de cæteris pertractas. Quoniam vero Rhaſes à præſenti cap. vſque ad cap.24. de ſolis oculis agit, ac reuera morbi oculorum ſunt propemodum infiniti, adeo vt apud antiquos medici fuerint, qui non alios quam oculorum morbos curarent,& propterea medici ocularii dicebantur,quorum meminit Galen. 6.apho.31. cum non poſſimus ſermonem habere de omnibus, mihi ſtatutum eſt tres oculorum morbos ſeligere:ophthalmiam, morbum in intemperie: Suffuſionem,morbum in mala compoſitione: Vlcera,morbum in ſoluta vnitate: ad quos cæteri omnes videntur quoquo modo poſſe referri. De oculo tam admirando viſionis inſtrumento multa quidem forẽt dicenda, imprimis autem illius anatome eſſet tradenda,ſine qua eius morbi neque cognoſci,neque curari poſſunt, ſed quoniam hæc alibi habentur,ſtatim aggredior ophthalmiã,quæ inter eos morbos numeratur à Galen. 2. meth.2. qui à læſa particula nomen recipiunt. Celſus & cum eo Latini,lippitudinem appellant. Quid ſit ophthalmia declaratur à Galen.de diff.morb.13. 2.ad Glauc.2. nempe inflammatio illius membranæ quæ corneæ tunicæ adhæret,quam propterea adnatam,adhærentem,Barbari cõiunctiuam appellant,quod totum oculum fere contineat & vicinis partibus committat. Si quis obiiciat,Galen.aliter ſentire, qui 4.de med.ſecund.locos cap.proprio ſcribit, ophthalmiam eſſe inflammationem tunicæ,os capitis & caluariam ambientis; facilis eſt reſponſio ex eodem Gal.quod Celſus confirmat,nimirum adnatam tunicam ex pericranio originem habere,ab eo per mediam frontem & tempora vaſa in oculos deferri,& vno verbo,membranam ambientem caluariam, & tunicam adnatam quæ oculos amplectitur,vnam & eandem eſſe. *Plurimi morbi oculorum.* *Ophthalmia.* *Definitio.*

Si quis autem quærat,quomodo iſthæc inflammatio in oculo generetur? Reſpondeatis eam fieri ſicut reliquæ inflammationes fiunt:in quibus ſcribit Gal.de inæquali intemperie 3.fluentes humores primum venas maiores occupare, deinde ad *Ophthalmia quomodo generetur.*

minores,tum ad minimas,ac poſtremo ad inania ſpatia peruenire.Ex iis facile eſt intell'gere,quod modo diximus,ophthalmiam eſſe morbum in intemperie cum materia; docente Gal. de diff.morborum 5. de caufis morb. 6. huiuſmodi morbos ex intemperie,tam ſimplices quam compoſitos cum affluxu materiæ, non alios eſſe quam tumores præter naturam: etſi non ignoro Auicen. 2. primi, & recentiores prope omnes qui Auicen. ſequuntur,docere, omnia morborum gęnera, intemperiem,malam compoſitionem,ſolutionem continui,continere.

Differentia I. Differentię ophthalmiæ ſunt plurimæ,ac primũ ſunt differẽtię à loco affecto, quæ varia quoq; nomina ſortitæ ſunt,de quibus cum pleriq; omnes admodum cõfuſe tractent,ita habendũ eſt. Namq; ſi leuis quædam inflamatio, ac veluti inflammationis præludium ſine diſcrimine oculi partes inuadat, quę cum rubore quidem ac dolore,ſed exiguo & miti fuerit,græce ταράξις, latine conturbatio vel perturbatio dici poteſt. *Tharaxis.* Nonnulli ſecuti Paulum,addunt à cauſa externa,ſole,fumo,puluere, & ſimilibus,hoc malũ excitari,ſed nihil prohibet, mea ſententia,quin à cauſa quoq; interna fieri poſſit,vitio ventriculi poſt nimiam potationem, & alios errores id genus. Si vero palpebræ tantummodo inflammationem patiantur, quæ inuicem hæreant,vt oculus nequeat aperiri,græce φίμωσις dicitur,latine præcluſio quædam, & quaſi ligatio earum partium,quę ſecundum naturam apertę eſſe debẽt: *Phimoſis.* contra autẽ ſi oculus apertus maneat,neq; claudi poſſit,albo nimirum oculi in tumorem ſublato,atq; eminente,nigro vero ſubſidente, græce χήμωσις appellatur: in quo affectu præter ruborem & inflammationem,vt inquit Paulus, proprium ſignum eſt palpebrarum conuerſio,quæ ſimul iungi non poſſunt. *Chemoſis.* Demum ſi adnata vel coniunctiua tunica inflammatione laboret,ophthalmiam eſſe certum eſt. Ergo vnico verbo ταράξις,quam multi ὀφθαλμίαν non veram appellant, eſt affectio omniũ oculi partium communis, φίμωσις palpebrarũm, χήμωσις albi oculorũ, ὀφθαλμία adnatæ mẽbranæ. *Ophthalmia.*

II. Secundo ſunt differentiæ à cauſis, de quibus non conuenit inter omnes: ſed nos Galeno acquieſcamus,qui 13.meth.22. 2. ad Glauc. 1. docet, ophthalmias ab omnibus humoribus, ſanguine,bile,pituita,melancholia, ſed potiſſimum à ſanguine & flaua bile fieri poſſe. Cauſæ autem externæ ſunt omnibus manifeſtæ, venti, calores,contuſiones,vulnera,& alia id genus, quæcunque humorum fluxionem ad oculos poſſunt excitare.

III. Tertio ſunt differentiæ à temporibus morbi, principio, augmento,ſtatu, declinatione: quæ maxime pertinent ad curationem: ſiquidem pro varia temporum ratione,varia quoque remedia debent adminiſtrari.

IV. Quarto ſunt differentiæ à qualitate inflammationis, namq; ſicuti apud Gale. 2.ad Glauc.1.contingit omnes inflammationes eſſe duplices, alteram humidã, quæ ex calida fluxione membrum occupante euenit: alteram ſiccam, quando nullo humore influente calor natiuus igneus redditur: ita ophthalmia quædam eſt humida, qualis iam eſt definita,quædam eſt ſicca,quæ non ſimpliciter ὀφθαλμία,ſed ξηροφθαλμία nuncupatur: de qua differentia ophthalmiæ ſiccæ, atque eius cauſis, loquitur Gal.3.apho.14. & 16.

V. Quinto ſunt differentiæ à magnitudine & paruitate.

VI. Sexto ſunt differentię à modo generationis: namque humores efficientes inflammationem ad oculos defluunt vel à ſuperioribus,vel ab inferioribus partibus.

VII. Poſtremo ſunt differentiæ à coniunctis, ſic alia eſt cum febre,alia ſine febre: alia cum dolore capitis,alia ſine dolore,& ſic de cæteris.

Signa

Signa ophthalmiã præſentem demõſtrantia, quamq; ſingulæ differentiæ di- *Signa*
ſtinguũt ex iis quę diximus fiunt ſatis manifeſta, pręterquam ꝙ omnes,& veteres & recentiores illa diligentiſſime deſcribũt, vt ſuperuacaneũ mihi videatur illis deſcribendis tempus conſumere: itaq; venio ad curationem. Neq; vero eſt vt repetamus hoc loco eam methodũ curandi nõ ſolum inflammationes, ſed etiam cæteros mor- *Curatio.*
bos quicunq; ex fluxione humorum originem habẽt, cum manifeſtum ſit, hac ipſa ratione curari inflãmationes oculorum, præter illam propriam indicationem, quã ſuggerit natura partis laborãtis. Ergo prima fuerat indicatio vacuandi vniuerſi cor- *Vacuatio.*
poris: pro qua cæteri ſentiant quidquid velint, dummodo morbus ſit vel immineat magnus, conſentientibus viribus & ætate, ſiue adſit ſiue non adſit ſanguinis copia, quamprimum ad ſectionem venæ accedendum eſt: quod inter cæteros confirmat Auicen.3.3.9. qui ſcribit ſectionem venæ omnibus ſpeciebus ophthalmiæ conue- *Venæ ſectio,*
nire. Vena autem ſit cephalica, aut baſilica, aut media, prout vel capitis, vel vniuerſi corporis, vel vtriuſq; rationem vultis habere. Si menſtrua, purgatio in mulieribus, aut cõſueta vacuatio per hæmorrhoidas eſſent reſtricta, in hoc caſu neceſſe eſſet venas inferiores aut ipſas hæmorrhoidas aperire. Sed dubium eſt, ſi vnus tantum oculus laboret, ex quanam parte expediat ſanguinem mittere? Rhaſes docet ſecandam eſſe venam cephalicam ex manu partis contrariæ oculo laboranti. Galen. autem quamlibet ſanguinis miſſionem probat, ſiue natura, ſiue arte fiat, quotieſcunque ſecundum rectitudinem vacuatio procedit: ad quem modum ſcribit de ſang. miſſ. 15.& 16. & 2. ad Glau.2. huiuſmodi ſanguinis excretiones è directo euidentiſſima ſæpe ægrotis vtilitatem afferre: ex contraria autem parte non ſolum non prodeſſe, ſed etiam nocere, quod ſcilicet, abſque morbi ſubleuatione vires fiant imbecilliores; ſpeciatim vero teſtatur, nonnullos ægrotos vehementiſſimis oculorum doloribus laborantes, ex ſectione venæ cephalicæ ſecundum rectitudinem, intra vnius horæ ſpatium fuiſſe liberatos. Quamobrem cum Galeno, ſiue ex brachiis, ſiue ex cruribus velitis ſanguinem mittere, ex eadem parte cum laborante oculo illum perpetuo mittatis: ſin auté vterque oculus laboret, vtrinq; ſanguis mittendus eſt. Sanguinis copia ſit vel maior vel minor, pro ratione plenitudinis, habitus corporis, & rerum ſimilium: verum niſi quid prohibeat, expedit ſæpe copioſe ſanguinem mittere. Ante ſectionem venæ, ſi opus fuerit, aluus leniatur, per caſſiam, ſy- *Aluus lenienda.*
rupos, roſa.& viol ſol. & ſimilia.

Verum præter ſectionem venæ nemo dubitat quin purgatio quoque per me- *Purgandum,*
dicamenta conueniat, vnde eſt aphoriſmus, 6. apho. 17. lippientem alui profluuio corripi, bonum: & in commentario Galenus admonet, vt hoc naturæ exemplo velint Medici quoque in lippitudine & clyſteribus & medicamentis aluum mouere: qui rurſum teſtatur 13. metho.2. nonnullos ophthalmia laborantes ſola purgatione per aluum vnica die ſanatos fuiſſe. Sed ante purgationem materia noxia coquenda & præparanda eſt: bilis cum ſyrupo roſato recenti, de ſucco endiuiæ, de nenuphare, acetoſo ſimplici, decoct. cichorei, acetoſæ, capill. ven. Piteritæ, cum *Præparantia,*
melle roſato, ſyrupo de betonica, oxymelle ſimp. ſyrup. de ſeminibus fæniculi, cum decoctione betonicæ, ſtæchados, hyſſopi &c. melancholia cum ſyrupo de fumaria ſimp. cum decoct. borraginis &c. Communiter practicantes in affectibus oculorum nunquam prætermittunt fæniculum, quaſi id peculiarem oculorum rationem habeat; de quibus quidem medicamentis quæ creduntur propria quædam membra reſpicere, alias tractabimus.

Purgatio.

Apparente coctione inſtituenda eſt purgatio, vno vel altero medicamento, prout hi vel illi humores peccant: ſed præ cæteris omnibus pilulæ ipſæ communi omnium conſenſu inſignem habent prærogatiuam, propterea quod diutius maneant in ventriculo, vnde creduntur maiorem quoque purgandi vim obtinere: inter quas in affectibus oculorum duæ ſunt à medicis hoc tempore admodum vſitatę: alteræ quę ad Nicolaum auctorem referuntur, & pilulæ ſine quibus appellãtur: alteræ quę compoſitæ ſunt à Meſue, & pilulæ lucis dicuntur: verum priores ſine quibus ad purgandos tenuiores & calidiores humores, poſteriores lucis, ad purgandos craſſiores & frigidiores ſunt magis accommodatæ: earum doſis eſt à 4. vſque ad 6. ſcrupulos.

Pilulæ ſine quibus, Lucis.

Caput purgãtia. *Cautela.*

Purgato corpore vniuerſo ad propriam capitis purgationem accedendum eſt: quo loco memoria eſt tenendum præceptum, de quo alias diximus, laborantibus oculis abſtinendum eſſe à ſternutamentis, & aliis medicamentis quę per nares purgant, & errhina dicuntur, ne hac ratione maior fiat attractio ad partem laborantem, quamobrem medicamenta illa quę per os purgant, ſunt longe commodiora.

Repellentia.

Interea ex ſecunda indicatione ad omnia reuulſionum genera veniendum eſt, inter quæ nolo ſilentio præterire genus quoddam remedii, quo ego familiariter vtor, & eſt ſcarificata cucurbitula ad occiput poſita, quæ quidem ſi opportune adhibeatur, hoc eſt poſt generalem corporis vacuationem, admirabilem ſæpenumero vtilitatem affert: cuius quidem remedii Galen. quoque mentionem facit de ſang. miſſ. 19. 5. apho. 68. Si ophthalmia fuerit vehemens, difficilis, vel frequenter hominem aggrediatur, cuius meminit Galen. de ſang. miſſ. 10. nonnulli ad cauteria confugiunt.

Medicamenta localia.

Principium morbi quæ requirat.

Iam vero id reſtat, vt de localibus medicamentis agamus, ſecundum varia tempora inflammationis, quę quidem ad poſtremas duas indicationes, repellendi & diſcutiendi, ſunt accommodata. Primum ergo adhuc fluentibus humoribus medicamenta repellentia ſunt adhibenda, quæ non ſint exaſperantia, hoc eſt, non vehementem habeant adſtrictionem, ſed quę tum propria ſua ſubſtantia ſint moderata, tum lenitiui liquoris miſtione adhuc magis talia fiant. Lenitiuos autem liquores intellige candidum oui, decoctum fænugræci, lac: de quo lacte illud aduertendum eſt, vt ſit mulieris iuuenculæ & boni ſicci: & Rhaſes poſcit lac mulieris puellam lactãtis, idque ea puto ratione, quod ſic magis temperatum vel ad frigidius declinet: quæ etſi alicui videri poſſunt leuiora, tamen debent nos admonere, quanta cura & diligentia oporteat Medicos in iis verſari, quæ ad vitam hominis pertinent. Ego familiariter vti ſoleo candido oui diligenter conquaſſato, vel ſolo, vel ſimul cum aqua roſacea, aut ſucco roſarum, quod repellit moderate ac ſine vlla mordicatione vel aſperitate, adeo vt hoc ſolo medicamento plurimę eiuſmodi oculorum inflammationes, præſertim vero in delicatis corporibus, inter initia remittantur & ſanentur. Si opus fuerit maiori refrigeratione & repulſione, nonnulli accipiunt aquas plantaginis, portulacæ, quibus addunt Sief album ſine opio; & ſit exemplum:

Repellens.

℞ *Aquarum roſ.*
Plantaginis ana ℥ *iij.*
Sief albi ſine opio ʒ *ij. M. f.*

Sed mea ſententia, iſtud Sief album non ſimpliciter habet vim repellendi, cum

cum inter cætera ſarcocollam recipiat, quæ manifeſte habet vim concoquendi & calefaciendi. Antiqui vtebantur variis collyriis, ac maxime quæ monoemera, hoc eſt, vnius diei appellabant: adeo enim inquit Galen. hæc medicamenta cum liquore albuminis oui, ſæpe magnas inflammationes mitigauerunt, vt ad veſperam homo balneo vteretur & ſanus eſſet. Neq; vero eſt vt iis deſcribendis longiores ſimus, cum de illis Paulus, Alexander & omnes tractent diffuſiſſime. *Monoemera.*

Vidimus medicamenta quæ conueniunt principio ophthalmiæ, tranſacto autem principio, medicamẽtis repellentibus moderate digerẽtia miſcenda ſunt, quale eſt decoctum fænugræci præparatum, vt docet Galen. 13. metho. vltimo, nempe vt primum diligentiſſime & multoties lauetur, quo ita omnem puluerem deponat, deinde ex ſimplici dulci aqua decoquatur, qua ratione omnem mordacitatem amittat, & ſit medicamentum in quo maior quidem concoquendi & digerendi, ſed tamen aliqua etiam repellendi facultas continetur. Hoc tempore vſus Sief albi ſine opio mihi videretur opportunus, ſed licet vti etiam thure, croco, pompholyge, & ſimilibus, quæ ex aqua roſacea vel ouo diſſoluta, & digerendi & cõcoquendi vim habent, neque aliqua etiam repellendi facultate ſunt deſtituta. *Repellentia & digerentia.*

℞ *Thuris* ʒ j.
Pompholygis lotæ ʒ ß.
Croci gr. x. M. *cum aqua roſacea.*

Aduentante ſtatu ſi dolores vrgeant, remediis anodynis & quæ eos lenire poſſent, agendum eſt, inter quæ lac præſtantiſſimum eſt: nam præterquam quod lenitate ſuæ ſubſtantiæ poteſt dolorem remittere, preterea pingui ſuo lentore & vi quadam emplaſtica poteſt etiam partes laborantes ab acribus fluxionibus defendere, ac demum ſeroſa parte mordaces humores oculis hærentes detergere: ſic nõnulli accipiunt micam panis lacti infuſam, & partibus externis apponunt: alii, & eſt remedium vulgare, accipiunt pomum coctum ſimul cum ouo, & ita emplaſtrum conficiunt, quod optimum eſt. *In ſtatu quid agendum.*

℞ *Pulpæ pomi cocti* ℥ j. *Anodynum.*
Micæ panis infuſæ ʒ ß.
Ouum N. j.
Lactis muliebris q. ſuf. M.

Præterea licet quandoque vti fomentis ex decocto chamomæli, roſarum, fænugræci, ſeminis lini, & ſimilium, quo decocto molli ſpongia infuſa oculi fouentur.

℞ *Flor. chamom.* M. j. *Fomentum.*
Roſarum M. ß.
Seminis fænugræci.
Lini ana ℥ j. M. *pro fomento.*

Demum vero in declinatione ophthalmię ad medicamenta reſoluentia progrediendum eſt, quæ plurima ſunt, quale apud antiquos fuerat collyrium nardinum, quod recipit crocum, myrrham, nardum, & ſimilia, quæ & concoquendi & reſoluendi vim habent: aut licet vobis componere medicamentum tale: *Declinatio.*

Collyrium reſoluens.

℞ *Pompholygis lotæ* ʒ ij.
Thuris.
Myrrhæ.
Sarcocollæ ana ʒ j.

Spicæ nardi ʒ ß.
Croci ʒ ß. *M. fiat collyrium.*

Decoctum diſcutiens. Quod ex decocto fænugræci vel fæniculi poteſt adminiſtrari. Sic parari poſſunt fomenta ex rebus diſcutientibus.

℞ *Roſarum* M. ß.
Fænugræci optime loti ℥ j. ß.
Seminis fæniculi ℥ ß. *M. Fiat decoctum pro fomento.*

Neque vero ſolum medicamentis externis, ſed etiam internis licet materiam diſſoluere, de quibus ſæpe diximus.

CAPVT XXVI.

De Vlceribus Oculorum.

SI quis velit exacte pertractare rationem cognoſcendi & curandi vlcera oculorum, is debet memoria repetere quæcunque in vniuerſum à Gal. tradita ſunt, potiſſimum lib.3.& 4.metho. Namque ſicuti ille ſcribit, vlcera oculorum eandem, ſecundum genus, curationem requirunt, quæ reliqua vlcera: neque alia quam partis laborantis natura & ratione differunt, cui certa quædam & propria remedia videntur conuenire: nos vero qui quaſi obiter hanc rem tractamus, ſummatim conabimur ea colligere quæ vtiliora videntur, & noſtro inſtituto ſatis futura.

Quid ſit vlcus oculorum manifeſtum eſt, quippe eſt morbus in ſoluta vnitate.

Differentiæ. Differentiæ ſunt quamplurimæ, ſicuti Paulus, Auicen. & omnes docent, quæ potiſſimum pro variis partibus vlceratis, ac variis modis vlcerationis, varia quoque nomina ſortitæ ſunt. Verum cæteris omnibus differentiis prætermiſſis, illæ videntur eſſe maioris momenti, ſecundum quas diximus hæc vlcera eſſe cum intemperie, cum dolore, cum inflammatione, cum fluxione humorum, cum ſorditie: vel ſine intemperie, dolore, inflammatione, fluxione, ſorditie: namque ſingulæ hæ differentiæ propriam quandam curationem requirunt.

Signa. Signa quæ vlcera oculorum demonſtrant, ſicut peritis & exercitatis medicis facile fiunt manifeſta, ita imperitis ſunt admodum obſcura. Itaque primum ſignum ſumitur ex dolore; namque ſoluta partis cōtinuitate, fieri non poteſt quin dolor percipiatur. Secundo eſt pus, vbicunque enim eſt vlcus, ibi neceſſario ſunt excrementa, etſi forte hoc verum pus dici non debet. Tertio ſunt lachrymæ tenues, quæ aſſidue exoculo deſtillant. Quarto in aliqua parte oculi mutatio coloris apparet, exempli gratia, ſi vlcus fuerit in tunica adnata, apparet quædam veluti rubedo, propter multas venulas illius partis, neque non quia propter vim doloris multi ſpiritus & ſanguis ad locum confluunt: ſin autem vlcus fuerit in cornea, tunc potius quædam albedo apparet, quod hæc tunica vlcerata proprium amittat diaphanum, & acquirat colorem diaphano proximum, qualis eſt albedo. Poſtremo præceſſere cauſæ exulcerantes vel internæ, vel externæ, quæ alioqui ſatis ſunt manifeſtæ.

Signa differentiarum ex iis quæ diximus, & ipſis ſenſibus fere ſunt manifeſta, ab omnibus etiam accurate explicantur: itaque ſtatim venio ad curationem.

Curatio. Vlcera oculorum in genere communem cum reliquis vlceribus curationem habent: debent enim expurgari, ſiccari, impleri, & cicatrice claudi: peculiariter tamen ſumpta indicatione à natura partis, hæc vlcera mitiora & clementiora præſidia poſtu-

poſtulant,ac multo magis, ſi oculi ex proprietate indiuidui, acerrimo ſenſu & puriſſimo ſpiritu præditi ſint, quales fere oculi cærulei eſſe ſolent: quare ab iis cauendum eſt quæ exaſperando detergent, quæ mordicando ſiccant, & nimia adſtrictione exaſperant, etſi hæc vlceri, quatenus vlcus eſt, proprie conueniunt. Sed antequam ad propria medicamenta localia veniamus, neceſſe eſt vniuerſi corporis prouidentiam habere, & ſectione venæ, & purgatione, & reuulſionibus, & reliquis, ſicuti de ophthalmia diximus: hæc enim etſi à Gal. prætermittuntur, ſub communi tamen methodo continentur: neque decet omnia repetere vbique.

Ergo ſi oculus ſimplici vlcere laboret, cui præterea nullus morbus, nullum ſymptoma coniungatur, illa conueniunt medicamenta, quæ poſſint quidem abſtergere & ſiccare, ſicuti in omni vlcere facere expedit, ſed quæ, propter naturam partis, admodum lente & ſine vlla mordicatione id faciant, qualia præcipue ſunt quędam mineralia, ceruſſa lota, plumbum vſtum & lotum, cadmia lota; ſed inter cætera omnia Galen. teſtimonio pompholyx præparata principem locum obtinet; ac ſane ego vere poſſum vobis teſtari, me ſolo vſu iſtius medicamenti ſimul cum aliqua aqua moderate abſtergente, vel cum lacte, quod & ipſum ratione ſeri quoquo modo abſtergit, vel cum albo oui, plurima vlcera oculi ſanaſſe. Quare vos hortor, dummodo veram & legitimam pompholygem habeatis, vt illius vſum cæteris medicamentis anteponatis. *Vlcus ſimplex.*

Collyriũ abſtergens & exſiccans.

℞ *Aquæ farfaræ* ℥ iij.
Pompholygis præparatæ ℥ ij. M.

De quo tam nobili medicamento id vos moneo obiter, pleroſque hactenus, non ſine magno errore; non aliam pompholygem quam veram Tuthiam cognouiſſe, quorum tamen opinio iamdiu, vt puto, exploſa eſt, ſiquidem vera pompholyx, Dioſcor. & Galen. auctoribus in fornace ex fauillis æris vel cadmiæ, veluti quædam farina diſpergitur & colligitur, ſicuti eleganti hiſtoria narrat Galen. in Cypro ſe vidiſſe & collegiſſe. Ita ergo ſimplex vlcus ſimpliciter tractandum eſt: *Pompholyx vera.*

Si vero vlcus non fuerit ſimplex, ſed cum ſorditie, tunc illa primum abſtergenda eſt. Habetur in communi vſu remedium quoddam vulgare, & eſt ſaccharum canditum, quod puriſſimum eſt, & permiſcetur cum iulepo vel ſyrup. roſ. huius medicamenti vna vel altera guttula in oculum inſtillatur, quod vt dixi, optimum eſt, ſiquidem moderate abſtergit & ſine mordacitate: ſunt vero alia plurima. Purgata ſorditie deinde vlcus carne replendum, & ad cicatricem deducendum eſt: ad quam indicationem ſunt accommodata leuia quędam medicamenta, aloe, thus, &c. *Vlcus ſordidum.*

Collyriũ Sarcoticum.

℞ *Aquarum farfaræ* ℥ iij.
Pompholyg. præpar. ʒ ij.
Thuris.
Aloes ana ℈ ß. M.

Si demum vlcus fuerit cum fluxione humorũ, cum intemperie, cum dolore & inflãmatione, nulli dubium eſt quin hiſce primum attendendum ſit, non tamẽ iis neglectis, quę ad vlceris curationẽ pertinent: in quo caſu debent parari medicamẽta ocularia, quę mixta ſint & variis facultatibus, leniẽdi, repellẽdi, abſtergẽdi prędita, vt tandẽ ſublatis reliquis morbis & ſymptomatibꝰ, liceat ipſum vlcus ad cicatricẽ deducere. In hac curatione ſuperuacaneũ mihi videtur ſecundũ varias indicationes varia

varia quoque & multa medicamenta deſcribere,vel ſimplicia vel compoſita: ſiquidem non ſolum Paulus & omnes recentiores, ſed etiam Gal. de iis tractant copioſiſſime,quos vnusquisque poteſt adire.

CAPVT XXVII.

De Suffuſione.

Definitio. SVffuſio ab Auicen. deſcenſus aquæ, vulgo cataracta dicitur. Quid ſit ſuffuſio deſcribitur à Paulo & Aetio,nimirum affuſio quædam & concretio humorum qui inter corneam tunicam & criſtallinum humorem continentur,ac propterea viſionem impediunt. Quo loco notandum,quod à Gal. traditum eſt. 10. de vſu partium,& alibi,humorem criſtallinum eſſe pręcipuum viſionis inſtrumétum,illumq; in medio oculi,tanquam in medio ſphæræ cōtineri, vnde quotiescunq; inter hunc humorem & tunicam corneam reperiuntur humores craſſi & condenſati, iure viſio impeditur: atque hæc affectio ſuffuſio dicitur.

Dubitatio I. Sed aduerſus hanc ſuffuſionis deſcriptionem dubium eſt,quoniam Gal. 1. de ſympt.cauſis. 8. tradens cauſam ſymptomatum,quæ in humore tenui & aqueo vocato contingunt, inter cætera ita ſtatuit, hunc humorem, ſi ſe ipſo craſſior fuerit, exactam videndi aciem adimere: ſi vero admodum craſſus fiat, veluti in ſuffuſionibus accidit,viſionem prohiberi: quare per Galen. in ſuffuſione non cæteri humores,atque vt inquit Auicen.extranea humiditas, ſed ipſemet humor tenuis & aqueus conſiſtentia craſſior & denſior videtur fieri: quem locum alioquin difficilem, nemo quem ſciam,animaduertit. Ego vero cenſeo reſpondendum eſſe, hunc tenuem & aqueum naturalem humorem, quem alii oui humori comparantes, albugineum vocant, poſſe dupliciter craſſiorem & denſiorem fieri; vno modo ſi ſolus per ſe propria ſubſtantia,& ſine aliis humoribus talis fiat: qua ratione minime poteſt ſuffuſionem efficere,ſiquidem fieri non poteſt, vt ille tantam craſſitiem & denſitatem acquirat,quanta viſioni impedimento eſſe poteſt. Altero autem modo, ſi præterea alii præter naturam humores ad eam partem confluant,& tunc iſti humores poſſunt craſſeſcere,denſari, & ſuffuſionem efficere: ſecundum quem ſenſum, mea ſententia,oportet Galen.intelligere.

Dubitatio II. Secundo quoniam diximus talem craſſum & denſum humorem inter humorem criſtallinū & tunicam corneam,è regione pupillæ contineri, contradicit Auic. 3. 3.tract.4.18.qui docet hunc humorem inter corneam & humorem albugineum contineri. De qua ſententia Auicen. neſcio quid dicam, cum ſit planiſſime falſa: namq; Galen.docet 10.de vſu partium. 1. & 4. quod ſenſus confirmet tunicam corneam,qua parte ab iride enaſcitur, humori criſtallino proximam eſſe, atque omnes ſuffuſiones inter corneam tunicam & humorem criſtallinum medio loco conſiſtere: ac forte Auicen. non aliter poteſt defendi,niſi dicamus illius codicē eſſe depravatum.

Locus affectus. Itaq; in ſuffuſione humores pręter naturam craſſiores & denſiores redduntur,& inter humorem criſtallinum & tunicam corneam continentur,iuxta pupillæ foramen,& ita viſionis actionem impediunt.

Quis morbus ſit ſuffuſio. Iam vero ſi quærat aliquis,qualiſnam ſit hic morbus? Ei reſpondet Galen. de diff.morb. 8. ſuffuſionem eſſe morbum in numero, cuius quidem morbi cum duplices ſint primæ differentiæ, vna in qua aliqua pars deeſt, altera in qua redundat, certum cuique eſſe poteſt, in ſuffuſione quid præter naturam redundare; quæ redundantes partes cum ſint duplices: aliæ ex genere eorum uæ qſecundum

natu-

naturam ſe habent, vt ſi alicui ſextus digitus adnaſcatur: aliæ toto genere præter naturam, vt lumbrici, lapis in veſica. Galen. inter poſtremas ſuffuſionem reponit, quæ ſunt toto genere præter naturam. Itaque ſuffuſio non eſt cauſa morbi, non ſymptoma, ſed morbus, non in intemperie, non in ſoluta vnitate, ſed in mala compoſitione; non magnitudine, non mala conformatione, non ſitu, ſed in numero: non partis deficientis, ſed redundantis, non partis ſecundum naturam, ſed toto genere præter naturam. *Summa.*

Differentiæ ſuffuſionis ſunt multæ, ac primum ſuffuſio quidem eſt vera, qualis iam definita eſt; quædam non eſt vera, quotieſcunque nulli in oculis humores craſſi & denſi continentur, ſed quædam ſymptomata ſuffuſionis ſymptomatis ſimilia ante oculos repræſentantur: quod fit eleuatis quibuſdam vaporibus, qui à multis quidem partibus, præcipue vero & frequenter à ventriculo & cerebro ſolent eleuari, de quibus Galen. ſermonem habet 1. de locis aff. 1. & 2. 3. de locis aff. 1. & 7. 8. de locis aff. 6. 1. de ſympt. cauſis 4. 1. pro. 23. Ac ſane hæc differentia eſt diligenter animaduertenda, cum maxime faciat ad curationem. Nam ſicuti in vera ſuffuſione eſt neceſſe præcipuam oculorum rationem habere, ita in altera non vera nihil de oculis cogitandum, ſed tantum curationem ad partem laborantem & conſentientem dirigere oportet. *Differentia.*

Signa autem quæ ſuffuſionem veram, oculis proprie laborantibus, à non vera, conſentiente ventriculo aut cerebro, poſſunt diſtinguere, explicantur à Gal. 4. de locis aff. 2. admodum perſpicue. Sed prætermiſſa in præſentia ſuffuſione non vera ex conſenſu aliarum partium, quæ ad præſens inſtitutum non pertinent, de altera vera oculis primario laborantibus dicendum eſt. *Signa diagnoſtica.*

Differentiæ ergo veræ ſuffuſionis variæ ſunt, & primum ex quantitate ſuffuſæ materiæ: Nam quandoque tanta eſt materia, vt totam pupillam occupet, & tunc ægri nihil vident: quandoque materia eſt minor & paucior, vt ſolum vna pupillæ pars impediatur, & tunc ægri non omni ex parte viſione priuati ſunt. *Suffuſionis veræ differentiæ. I.*

Secundo ſunt differentiæ ex qualitate materiæ: etenim ſinguli humores poſſunt ad oculos confluere & cōdenſari, qui potiſſimum colore diſtinguuntur: Nam pituita colorem album, flaua bilis colorem flauum aut cæruleum, melancholia liuidum aut nigrum referunt colorem. Sunt qui plures adhuc ſuffuſionis ſpecies, ſecundum vnumquemque humorem conſtituunt, pro vt exempli gratia, in colore albo varii gradus & formæ albedinis, vel margarita, vel glacies, vel gypſum, repræſentantur: & ſic de cæteris. Præter pituitam, flauam bilem & melancholiam, ſunt qui velint ſuffuſionem quoq; fieri à ſanguine, quam rubeam appellant: ſed mea ſententia iſtud raro vel nunquam contingit. *II.*

Tertio ſunt differentiæ à tempore: Suffuſio alia eſt recens, alia antiqua: ſed præterea quæcunque ſuffuſio poteſt ſanari, ſicuti cæteri omnes morbi, habent quatuor tempora, principium, augmentum, ſtatum, declinationem: quæ quidem præcipue ex qualitate humoris ſuffuſi, nec non quibuſdam ſymptomatibus diſtinguūtur: namque principio humores ſunt tenues & diuulſi, minimè in vnum coniuncti: ægri autem quaſi per nebulam ſibi videntur videre: quo tempore curatio non eſt admodum difficilis. In augmento humores magis denſantur & vniuntur, ægroti vero ſolam rerum quantitatem, & confuſe vident. In ſtatu humores ad ſummam craſſitiem & denſitatem deueniunt, ægrique nihil præter exiguum neſcio quod lumen diſcernunt: quo à vera ſiccitate vera ſuffuſio ſeparatur. Ex quibus colligatis male *III.*

Auicen.error. male Auicen.imagines à ſuffuſione diſtinguere, ac de vtriſq; diuerſis capitibus pertractare: ſiquidem imagines potius principium & alia tempora morbi, quam aliam *IV.* affectionem demonſtrant. Poſtremo ſunt differentiæ à coniunctis: ſuffuſio alia cum dolore eſt, alia ſine dolore capitis: alia cum inflammatione, alia ſine inflammatione: quæ omnes differentiæ diligentiſſime ſunt animaduertendæ, cum maxime faciant ad curationem & prognoſticum.

Signa. Signa ſuffuſionis ſunt huiuſmodi: principio ſpiritus ac veluti fumi, deinde quædam veluti paruæ muſcæ vel pulices, vel alia ſimulacra videntur oculis obuerſari, viſus paulatim incipit hebeſcere, & oculi pupilla perturbari; quæ ſymptomata interpoſito tempore creſcunt, donec tandem materia adhuc magis craſſeſcente, ac totum pupillæ foramen occupante, æger præter exiguum quoddam lumen videt nihil. Signa differentiarum ſunt tradita: ſed inter cæteras duæ videntur affectiones *Glaucoma.* oculorum ſuffuſioni ſimiles, quarum altera γλαυκώμα dicitur, eſtq; vbi humor cri- *Amauroſis.* ſtallinus ex natiuo in colorem glaucum mutatur; altera ἀμαύρωσις nominatur, quæ nihil aliud eſt quã obſtructio nerui optici, in qua ſine vlla manifeſta cauſa circa oculum apparente, aut in vniuerſum, aut maxima ex parte viſus interceptio contingit: *Curatio.* de quibus duabus affectionibus Paul. lib.3. de aff. oculorum. Sed ad curam veniamus: quatenus ad indicationes pertinet, ſcribit Gal.14.meth.13. res omnes quæcũ- *Indicationes.* que toto genere pręter naturam reperiuntur in corpore, ſui ablationem indicare: cum iam ſtatutum ſit humores impediẽtes viſum toto genere eſſe præter naturam, prima nobis ſeſe offert indicatio, vt illi auferantur; verum vt ſæpe diximus, nõ licet id facere ſine totius corporis & capitis purgatione. Itaq; omniũ primũ corpus vniuerſum & ſectione venæ, ſi opus fuerit, & purgatione vacuandum eſt: deinde caput quoq; opportunis præſidiis, vt apophlegmatiſmis, & errhinis eſt purgãdum; tum ad *Cauterium.* omniũ reuulſionũ genera eſt veniẽdũ; inter quæ id vos ſcire velim, cauteria inſignẽ prærogatiuã habere, cum reuera experientia cõfirmet, & in ſuffuſione, & in omnib. affectibus oculorũ, hoc pręſidium ſæpenumero mirabilẽ operã præſtare. Cum aũt cauteria variis partib. ſoleant inuri, præ cæteris inuſta occipitio videtur conuenire, quamobrẽ ſiue fiant veſicatoria, ſiue cauteria, ſiue fontanę, ſiue quomodocunq; illę partes exulcerẽtur, & diutius illa vlcera aperta detineãtur, pro cõperto eſt habendũ, ea perpetuo opportuniſſime adminiſtrari. Demum vero oportet ipſum morbũ aggredi, vel iis medicamentis quæ poſſunt noxios humores attenuare, digerere & diſſoluere, vel alia ratione, qua ad locũ minoris momẽti transferãtur: quæ doctrina eſt Gal. loco citato 14.meth. Nos autẽ cæteris prætermiſſis indicationibus, de quib. ſu- *Medicamẽta localia.* pra ſatis diximus, ad poſtremã & propriã, ocularia nimirũ medicamẽta deueniamus. *Cautela 1.* Sed antequã de iis agamus, id primũ generaliter eſt ſciẽdum, ꝙ nos monet Gal.4.de med.ſecund.locos. 4. ad finẽ, & experientia cõfirmat eſſe veriſſimũ, omnia ocularia medicamẽta promiſſiones magnas facere, re aũt vera aut nullã, aut exiguã vtilitatẽ *2.* afferre. Deinde vero & illud oportet intelligere, hæc omnia medicamẽta nõ alio tẽpore vtiliter adminiſtrari, q̃ principio, & antequam humores incipiãt craſſeſcere & condenſari: etenim vbicunq; morbus altiores iecerit radices, & humores ad notabilem craſſitiẽ & denſitatẽ deuenerint, tunc non eſt vt ſperemus medicamentis quidquam proficere: ſed id ſolum reſtat, vt manus opere curationem aggrediamur. Itaq; ſi nobis ſeſe offerat recens ſuffuſio, in qua nonnullæ imagines incipiant ante oculos obuerſari, nõdumque humores ſint admodum craſſi & denſi, poſt communem totius corporis & propriam capitis vacuationem; poſt adminiſtratas reuulſiones,

iam li-

iam licet ad localia medicaméta deuenire. Antiqui in ſuffuſionibus pro materiæ diſſolutione validis & acerrimis vtebantur medicamentis, vt eſt videre apud Galen.4.de med.ſecundum locos, qualia fuerant ſuccus Cyrenaicus, ſagapenum, euphorbium, pulpa colocynthidos, fel multorum animalium, & inter cætera viperæ: verum hoc tempore medicamentis leuioribus contenti ſunt, vnde in officinis ſunt collyria, quæ etſi ſunt recentiorum, tamen nõ ſine ratione, & antiquorũ auctoritatibus ſunt cõpoſita: alterũ eſt collyriũ de fæniculo, cuius Dioſc.& Gal. mentionem faciunt, quod ex ſucco fæniculi depurato & duplicato melle conficitur: alterũ eſt collyrium de anagallide, quæ habet florem cœruleum, & vulgo morſus gallinæ dicitur, quod eodem modo, quo collyrium de fæniculo, præparatur, & vtrumq; eſt optimum. Sed quoniam, ſi hæc collyria ſola adminiſtrarentur, nimium mordicarẽt, nos conſueuimus illis vti ſimul cum aquis ſtillatitiis farfaræ, euphragiæ, &c. *Collyria antiquorum.* *Collyria recẽtiorum.*

℞ *Collyrii de fæniculo vel de anagallide* ℥ *j.* *Collyrium.*
Aquarum farfaræ
Roſarum ana ℥ *j. ß. M.*

Impoſito huiuſmodi medicaméto, ſi æger nullũ perſentiat dolorẽ, tunc licebit collyriũ augere, aquas minuere, ſicut cõtra ſi æger dolorẽ percipiat, licet aquas augere, collyriũ minuere, & ita cõgruã medicamenti menſurã inuenire. Apud Arabes eſt collyriũ de fellibus, de quib. atq; eorũ viribus ac differẽtiis Gal. de ſimp. med. cap. proprio. Hoc tempore multi familiariter vtuntur felle perdicis, & gallinæ, quę etiã teſtimonio Gal. ad medicinę vſum cæteris habẽtur probatiores. Alii maxime ꝓbant fel Lucii piſcis, quo cum ſucco fæniculi, & melle deſpumato, vel alia ratione vtũtur. Eſt & aqua mellis deſtillata, eſt vrina pueri impuberis, eſt aqua ardens quam vitę appellant, ſunt alia quã plurima. Non ſolum autẽ medicamenta intra oculos adhibentur, ſed etiam extra ſolent foueri molli ſpongia ex decocto chamomæli, euphragiæ, ſeminis lini &c. Ad capitis corroborationem licet illud abluere; neque prætermittenda ſunt medicamenta ore aſſumpta, quæ valent humores craſſos attenuare, nec non ventriculũ, cerebrum, & omnes principes partes roborare, ne deinceps vitioſi humores generentur, neque ad oculos confluant, qualia forent conſerua betonicę, dianthos, ſaluiæ, ſtæchados, Euphragiæ, diacyminũ, diagalanga, theriaca, mithridatium: iis præſidiis maiora ſunt, decoctũ ligni cum euphragia, fæniculo, ſtæchade, & rebus ſimilibus præparatũ: ſunt aquæ thermarũ calidiores, quæ partim ad potionẽ, partim ad ſtillicidiũ & lotionẽ inter cętera præſidia non poſtremũ locum obtinent. *Fomenta.* *Corroborãtia caput.*

Hactenus de cura ſuffuſionis recentis, quotieſcunq; humores tam ſunt tenues, vt ſpes ſit per medicaméta illos diſſolui: cæterũ ſi ſuffuſio eo ſit ꝓgreſſa, vt humores ad inſignẽ craſſitiem & denſitatem peruenerint, tũc eſt ſciendũ huiuſmodi ſuffuſionẽ aut nulla ratione, aut ſola chirurgia poſſe ſanari, de qua manus operatione mihi videtur ſuperuacaneũ longius agere, propter duas rationes; altera, ꝙ hoc munus hoc tempore ſolis chirurgis, atq; illis pręcipue quos ocularios appellãt, tribuatur: altera ꝙ Auic. Paulus, ac prope omnes hanc rem deſcribunt accuratiſſime. Veruntamẽ antequam ad ſuffuſionis depoſitionem veniamus, duo ſunt animaduertẽda digna notatione: alterum eſt ſignum quoddam quo Galen. 1. de ſymp. cauſ. 2. nos docet intelligere, vtrum illi qui ſuffuſione laborant, admota manu viſum ſint recepturi. *Curatio ſuffuſionis antiquæ.* *Signum prognoſticum.*

Nam quibus altero oculorũ clauſo pupillã contingit dilatari, hos cõpunctos ſpes eſt, viſum recuperaturos: quib⁹ aũt pupilla nõ dilatatur nemo vnq̃ viſionẽ recuperabit: & ratio eſt facilis. Cũ.n. ſpiritus animalis à cerebro per neruos viſorios ad

oculos

oculos deferatur,atque ita fiat inſtituto naturæ, vt altero oculo clauſo pupilla alte-rius dilatetur,quod tunc ſpiritus qui prius ambobus fuerat deſtinatus, ad vnũ dun-taxat deferatur,quotiescunque altera pupilla nõ dilatatur, iam certum eſt ſpiritum animalem ad eum non deferri, vt propterea minime liceat ſperare illum poſſe vi-ſum recuperare. Alterum eſt notandum, quod non omnis ſuffuſio, neque omni tempore,tuto & feliciter deponatur, ſed tantummodo cum humores ad quandam maturitatem,vel potius mediocritatem deuenerint: namque ſi illi molliores & li-quidiores fuerint, aut nequeunt firmari, aut detrahi, quin potius conturbantur ac dilacerantur,vt nulla deinceps ratione poſſint deponi: ſin autem iidem humores nimium craſſi ſint,tunc fruſtra operi manus admoueretur, ſiquidem talis ſuffuſio non poteſt detrahi, & quantumuis detraheretur, diutius deterſa non permaneret, ſed rurſum ad priſtinum locum rediret. Itaque oportet hanc operationem aggre-di,cum ſuffuſi humores medio quodam modo ſe habent, vt neq; tenuiores & mol-liores,neque denſiores & craſſiores quam deceat,redditi ſint. Sed quonam modo, dicat aliquis, liceat nobis huiuſmodi mediocritatem deprehendere? Id nos mo-net Paulus ex Galen. lib. 6. 21. (equidem non memini hunc Galeni locum vidiſſe) qui ſcribit, oculum ſuffuſione laborantem claudendum, & pollice comprenſam palpebram ad oculum hac & illac eſſe impellendam, deinde oculum aperiendum & diligenter inſpiciendum,vtrum humores hac frictione aliquam mutationem fe-cerint; in quibus humores nondum exacte concreuerint, fuſio quædam ex digiti impreſſione apparet, primo latior, ſed quæ deinde in ſuam figuram & magnitudi-nem redit; quę ſuffuſio nondum ad maturitatem peruenit,& ad opus chirurgicum eſt inepta: at vero in quibus humores ad perfectam denſitatem & duritiem deue-nerint, nulla neque latitudinis, neque figuræ ex digiti compreſſione immutatio apparet. Sed quoniam hæc nota eſt communis vtriſque humoribus, tam qui mo-derate,quam qui ſupra modum obduruerunt,colore demum licet vtramque ſuffu-ſionem diſtinguere, & intelligere qualis nam apta & qualis inepta ad chirurgiam exiſtat. Nam quæ ſuffuſio colorem ferri,vel cæruleum,vel plumbi refert, hęc me-diocriter coaluit,atque ad depoſitionem eſt accommodata: contra quæ gypſo, aut grandini ſimilem colorem habet, hęc vltra modum eſt indurata, neq; poteſt vllam curationem recipere.Et hæc de affectibus oculorum ſint ſatis.

Maturitas ſuffuſionis.

Tempus detrahendæ ſuffuſionis.

DE AFFECTIBVS AVRIVM.

CAPVT XXVIII.

De aurium Dolore.

Ordinis ratio.

RHaſes poſt tractationem affectuum oculorum, de auribus agit: cui tractationi reſpondet lib. tertius de comp. med. ſecund. locos. Non vero multum de ordi-ne eſt laborandum, ſiue enim quod ſenſus auditus loco & dignitate ſit propinquior ſenſui viſus, ſiue propter aliam rationem id fiat, iſtud ad rem nihil pertinet. Sic Ga-len. tractans de ſymptomatibus ſenſuum, 1. de ſympt. cauſis, à viſu primum incipit, deinde ad auditum progreditur, adeo vt, ſicut iam dixi, nonnulli voluerint 4. librũ Galeni de comp. med. ſecundum locos, in quo agitur de oculis, huic tertio eſſe præ-ponendum. Partes aurium ſunt duplices, nonnullæ externæ, quæ oculis ſubiectæ ſunt; nonnullæ internæ, quę ratione tantum deprehenduntur, vt docet Galen. 4. de locis aff. 4. Externæ ſunt quæcunque totam auriculam conſtituunt, quam ſenſus demon-

Auriũ partes.

demonſtrat ex cartilagine cute veſtitam,ac tali forma conſtare, propter ſingulas ſuas cauſas,de quibus anatomici diffuſe: partes auté internæ præcipue ſunt tortuoſus ille anfractus,neruus huic muneri deſtinatus, quem propterea auditoriũ vocant, & tenuiſſima illa membrana, quæ audiendi inſtrumentum comprehendit & amplexatur,quod inſtrumentum nõ aliud quam interna meatus extremitas, vbi delatum neruum attingit,à Gal.ſtatutum eſt. 1. de ſymp. cauſis. 2. Sed prætermiſſa anatome ad rem veniamus.

Scribit Gal.citato loco,aures omni morborũ genere poſſe laborare intéperie, ſoluta vnitate,mala cõformatione:ex quibus mihi ſtatutũ eſt nonnullos morbos ſeligere,ſicuti de oculis eſt factum, qui ſunt maioris momenti,& frequentius contingunt: itaque ſimul cum Gal.& Rhaſe de dolore aurium incipiamus. *Morbi aurium varii.*

Aurium dolor,græce ὠταλγία, ſimul à læſa particula, & à ſymptomate nomen ſuſcipit,vt notat Gal.2.meth.2. Quid ſit dolor,alias diffuſe diximus. *Nomen.*

Differentiæ doloris aurium cum ſint multæ,quæ ſumuntur ex cauſis principẽ locum tenent,atq; hæ plurimæ à Gal.numerãtur,refrigeratio, calefactio, denſatio, obſtructio,ſpiritus flatuoſus,humor crudus,frigidus,viſcidus,illic cõcluſus,humor mordax, ſanies acris, inflammatio, ac potiſſimũ nerui auditorii vlcus,& forte aliæ, quæ omnes mihi videntur ad certa quædam capita poſſe referri:namq; auriũ dolor, ſicuti cæteri omnes dolores,vel à ſoluta vnitate,vel ab intemperie, poteſt prouenire: ſoluitur continuũ vel à rebus externis incidentibus, contundentibus; vel ab internis,atq; hæc vel erodunt,ſicuti humor mordax,ſanies acris: vel diſtendunt,ſicuti flatus. Fit autẽ dolor ex intemperie vel ſola, ſine materia,& primũ frigida,ſicut,inquit Gal.iis contingit, qui in perfrigerationibus à ventis frigidis læduntur: deinde calida,vt ſi quis in locis calidioribus,aut ſub ſole diutius moratus fuerit:humida & ſicca intemperies,ſicut alias dixi,cum aut exiguum aut nullum doloré afferant, fere à Medicis negliguntur. Vel hic dolor prouenit ex intemperie cum materia,vel cum tumore,vel ſine tumore præter naturam: ad quos cõmunes locos facile eſt omnes cauſas,tam internas quã externas referre,quæcunq; auriũ dolores poſſunt excitare. *Differentia.I. Cauſa.*

Secundo ſunt differentiæ à qualitate doloris: alius eſt grauis,qui fere ſemper materiæ cõiungitur: alius eſt pungitiuus,qui ſi fuerit ſimul cum grauitate, materiã pungentem,exempli gratia,flauam bilem,aut ſalſam pituitã indicat: alius dolor eſt pruriginoſus,qualis fit auribus vlceratis, aut non vlceratis, propter humores acriores, qui pruritum efficiunt: alius eſt dolor extenſiuus,qui ſi fuerit cum grauitate,ſignificat inflammationem;ſin autem fuerit ſine grauitate,tunc flatus adeſſe eſt indicium. Sic aliæ ſunt differentiæ à qualitate doloris,de quibus videre eſt Gal.2. de locis aff.3. II.

Tertio ſunt differentiæ à parte aurium affecta, de quibus Gale. 3. pro. 13. meminit. Namq; vel externæ partes dolent,in quibus nunquã vehemens dolor infeſtat, neq; vllum periculum cõiungitur,propterea quod neq; illa pars præcipua eſt,neq; alicui parti præcipuæ continuatur: vel dolent partes internæ, quod proprie antiqui auriũ dolorem ſolebant appellare. Contingit etiam in profundo ex meatu auditorio doloris ſenſum vrgere,qui dolor eſt maxime periculoſus: cum enim tunc ipſe auditorius neruus male afficiatur,qui proxime cerebro copulatur, per vehementes hoſce aurium dolores deducto cerebro in conſenſum,quidam ægre dolent, & multi etiam repente moriuntur. Præterea ſunt differentiæ ab intenſo & remiſſo: dolor inflammatorius eſt vehementiſſimus, cæteri omnes ſunt leuiores. A tempore, dolores alii ſunt continui, qui indicant aures primo laborare: ex conſenſu vero aliarum III. IV. V.

 partium,

partium,ſi ſunt intermittentes: alii ſunt antiqui,& ii difficile curantur; alii ſunt recentes,qui faciliorem curationem recipiunt. *VI.* Demum ſunt aliæ differentiæ à coniunctis,à modo generationis,&c. de quibus ſæpe.

Signa pathognomonica doloris auriũ ſunt nimium manifeſta: ꝙ ſi vero pueri doleant,qui neſciunt propria mala explicare, dolor ad tactum facile deprehẽditur, ſiquidem illi in parte dolẽte nequeunt tactum perferre: q̃ eandem exploratioñe in delirantibus licet adhibere: itaq; ad ſigna differentiarũ veniamus.

Signa frigidæ intemperiei. Ergo ſi dolor fuerit ab intẽperie frigida ſine materia,nulla erit grauitas, nulla extẽſio, nulla punctio, nullus pruritus,facies decolorata: præceſſere cauſæ refrigerantes, venti frigidiores; læduntur à frigidis,iuuantur à calidis.

Signa calidæ intemperiei. Contra ſi fuerit intemperies calida,dolor erit intenſior,pars calidior,facies colorata: præceſſere cauſæ calefacientes, vt mora ſub ſole,in æſtuariis calidioribus,ægri iuuantur à frigidis,lædũtur à calidis.

Frigida cum materia. At vero ſi fuerit intemperies cum materia, & primũ cum humorib⁹ frigidis & craſſis, quos veriſimile eſt in meatu auditorio obſtructioñe facere,tunc ægri & capitis & auriũ grauitatem percipiunt,dolor non erit admodum inſignis,niſi ſimul flatus coniungantur,præceſſere alimenta,potiones frigidiores,ſic ætas,temperamentum,&c. ad generationem huiuſmodi humorum conferũt.

Calida cum materia. Deinde ſi fuerit cum humoribus calidis,dolor eſt cũ aliqua,ſed non magna grauitate,eſt vehementior,quandoq; acutus & pũgitiuus,ac potiſſimũ ſi fiat ex bile, auris & tota facies rubedine ſuffunditur, venæ tumidæ apparent,concurrunt cauſæ præcedentes,alimenta,potiones, aer, ætas, tempus,&c. quæ ad gignendos huiuſmodi humores ſunt accommodata.

Dolor ex inflammatione. Si fuerit dolor ex inflammatione, præcipue meatus & nerui auditorii, tunc neceſſario adeſt febris,& quidẽ vehemẽtiſſima,dolores ſunt acerbiſſimi, cum manifeſta caliditate, grauitate,pulſatione, nõ ſine delirio quãdoque, & aliis id genus ſæuiſſimis ſymptomatibus.

Ex flatibus. Si dolor proueniat ex flatibus,quod ſæpe cõtingit, qui liberum tranſitum & exitum non habent,nulla neq; in capite, neq; in auribus grauitas percipitur, dolor eſt extenſiuus, præceſſere cauſæ quæ flatus poſſunt excitare.

Ab eroſione. Demum ſi aures doleant erodente aliqua materia,id ſenſus demonſtrat,ſiquidem neceſſarium eſt vt ſanioſus aliquis humor,vel quid ſimile ex auribus procedat. Hęc de ſignis,ad curam accedamus.

Curatio. Alias docuimus ex Gal. omnes dolores triplici ratione curari,aut per medicamenta anodyna & lenientia, aut per ſtupefacientia, aut per ea præſidia quæ doloris cauſam reſpiciũt: hęc doctrina ad dolores quoq; aurium debet accommodari; quoniam vero medicamenta lenientia præter aliquam mitigationem doloris fere nihil agunt,ſtupefacientia vero non niſi ſummo vrgẽte dolore debent adhiberi, ac ſæpenumero morbũ potius augent,quã iuuant,idcirco poſtremę rationi eſt incumbendum,quę cauſæ efficientis dolorem rationem habet,& quæ proprie ad veram curationẽ pertinet.

Præceptum 1. Sed antequam particularia remedia aggrediamur, nonnulla ſunt animaduertenda,ac primũ memoria eſt repetendum,aurem eſſe particulam admodum ſiccam,ac propterea indigere medicamẽtis quę vehemẽtiſſime ſiccent, vt dicit Gal. 5. meth. 10.

2 Secundo notandũ cum Auic. cap. 8. ne medicamẽta quę inſtillantur in aures,ſint vehementis caliditatis aut frigiditatis,ſed tepida; Namq; partes ſuapte natura exangues & frigidæ, quales ſunt aures, ab immoderato frigore læduntur, vt dicit Gal. 5. apho. 18. ſic immoderata caliditas natiuam partis temperiem deſtrueret.

3. Tertio addunt nonnulli; hæc eadẽ medicamenta in auribus inſtillata parce eſſe imponenda,ac modico tempore in auribus relinquenda, cuius præcepti rationem nõ

ſatis

ſatis intelligo; cum ſciam Gal. contrarium docere, qui ſcribit 3. de med. ſecund. locos, circa principium, pharmaca iterum atq; iterum, ac ſæpius imponenda, idq; ſine intermiſſione temporis eſſe faciendum: ac plane omnis ratio colligit, medicaméta aſſidue & tam diligenter adminiſtrata, maiorem vtilitaté poſſe afferre. Quarto alii docent, auribus nõ eſſe imponenda medicamenta quæ facile corrumpantur, quod item præceptum neſcio quanti ſit faciendum, cum Gal. non adhorreat ab vſu lactis, quod omnes fatentur facile alterari & corrumpi. Poſtremo ſunt qui velint dolentes aures per ſpecillum frequenter mundandas & abſtergendas eſſe, quod pariter non ita videtur recipiendum, cum hac ratione partim ſimul cum ſordibus medicaméta auferantur, partim fortaſſe magis irritentur aures: ſed veniamus ad rem.

In intemperie frigida vnica ſeſe offert indicatio calefaciendi, nõ tamen neglecta natura partis, formatione, ſitu &c. Itaque ſi dolor fuerit moderatus, moderata quoque medicamenta ſatis erunt, qualia ſunt oleum anethinum, chamomælinum, amygdalarũ dulcium, &c. Sin aũt dolor fuerit vehementior, vehemẽtioribus quoq; præſidiis eſt opus, & inter cetera Gal. laudat remedium vulgare quoddam, quod ruralibus hominibus ſui temporis familiare, ad noſtros vſq; ruſticos peruenit, illud eſt huiuſmodi. Accipiunt magnas cepas, quas excauant, oleo replent, & in feruenti cinere moderate calefaciunt, atque ita auribus illud oleum infundunt: & Galen. non ſolum hoc, ſed allii quoq; vſum probat, ſi nimirum in oleo cõtundatur & ferueſcat. Sed præ cæteris Galeno fuerat familiare medicamentum ex pauco euphorbio, vel pipere, in multo vetere oleo permixto, quod ille teſtatur dolores à frigiditate ortos magnopere iuuare. *Curatio intemperiei frigidæ.*

℞ *Olei chamom. completi* ℥ j.
Euphorbii optimi ℥ j. *M. f. linimentum.* *Linimentum*

Sic ſunt optima, oleum laurinũ, rutaceum, nardinũ, de ſpica, & quæ tandẽ cæteris omnibus ſunt efficaciora, oleum de caſtoreo vel de euphorbio, quæ varianda ſunt prout maior vel minor intemperies maioré vel minorem caliditatem requirat: ſed præterea medicamentum efficax conficitur ex aqua noſtra ardente, quæ tamen non debet ebullire, quia ſtatim euaneſceret, ſed ſimpliciter cum oleis debet permiſceri.

℞ *Olei liliorum alborum.*
Rutacei ana ℥ j.
Euphorbii
Caſtorei
Piperis ana ʒ ß.
Aquæ ardentis ℥ ß. *Miſ.*

In hac ciuitate paratur oleum ex radice bryoniæ, altheæ, & cucumeris agreſtis, id oleum reſolutiuum vocant; & à Galen. 6. de med. ſecundum genera 8. ponitur, vbi loquitur de oleo ſicyonio. Præterea licet medicamentum ſolidius conficere, quaſi emplaſtrum, ex farina lupinorum, orobi, ruta, caſtoreo. *Oleum reſolutiuum.* *Emplaſtrum.*

℞ *Farinæ lupinorum*
Fenugræci
Orobi ana ℥ ß.
Caſtorei
Euphorbii ana ʒ ß.
Olei reſolutiui q. ſuf. M.

Præterea ſunt ſuffumigia ſiue vaporationes, quæ ex rebus calidis præparãtur: *Suffumigia calefacientia.*

 ℞ Cala-

℞ *Calamenthi.*
Stachados.
Abſinthii.
Sampſuchi ana M. ß.
Foliorum lauri
Baccarum lauri ana P. ß. decoquantur ex vino.

Vſus autem eſt vt aures ita accommodentur, vt poſſint fumum & vaporationem recipere. Sic demum conueniunt ſacculi ex eiſdem medicamentis calidioribus præparati, & alia id genus.

Sacculi.

Curatio intẽperiei calidæ.

Sin autem intemperies fuerit calida ſine materia, contrariis, frigidis remediis eadem ratione debet curari, ſicut de intemperie frigida diximus. Auic. laudat camphoram cum oleo roſato: Gal. lac mulieris: ſunt ſucci frigidiores, intybi, cichorei, lactucæ, & ſi maiori opus fuerit refrigeratione, mandragoræ, ſolani, & poſtremo ad opium licet deuenire; taceo alia quam plurima, ex quibus variæ medicamentorum formæ poſſunt parari, vt diximus de intemperie frigida.

Intemperies frigida cum materia.

At vero ſi doleant aures ex intemperie cum materia, quæ vel intra corpus ſit genita, vel extra in aurem ſit delapſa, tunc ad communes indicationes, vacuationem totius corporis, ad reuulſionem, ac poſtremo ad diſſoluendam materiam deueniendum eſt: quas indicationes & ſingula præſidia pro varietate noxii humoris variare oportet: de qua re ſæpe diximus.

Dolor ex craſſis humoribus & flatibus.

Si dolor aurium originem habeat ex craſſis humoribus & flatibus, qui meatum auditorium obſtruant, neque exitum inueniant, primum ſi corpus aut copia, aut vitio humorum laboret, neceſſe eſt illud euacuare, alioqui humores & flatus auribus contenti non modo non diſſoluerentur, ſed & illi & dolor, & omnia mala creſcerent. Si quis obiiciat Galenum de huiuſmodi generali purgatione nihil prodidiſſe: huic reſpondeatis quod ſæpe diximus, Galeni in lib. de med. ſecundum locos propoſitum fuiſſe, tradere non exquiſitam curationem morborum, de quibus agit, ſed tãtummodo rationem docere inueniendi medicaměta accommodata ad ſingulas corporis partes. præterquam quod hæc omnia præcepta ſub communi methodo medendi continentur. Poſt purgationem corporis licet tuto accedere ad localia medicamenta, quæ deobſtruendi & diſſoluendi flatus vim habeant, qualia ſunt medicaměta amara, tenuium partium, & quæ abſtergendi facultate ſunt prædita: inter quæ nitrũ & ſpuma nitri maxime Gal. probatur: de quo medicaměto illud ſciendũ, eſt apud antiquos maxime nitri vſum in medicamentis fuiſſe, noſtro autem tempore iam multos annos verum nitrum vel rariſſime vel nunquam ad nos deferri: verumtamen ſunt nonnulli qui contendunt noſtrũ vulgare & artificioſum nitrum, quo paſſim vtuntur in conficiendo puluere tormentario, pro vero & legitimo nitro poſſe adminiſtrari, cum reuera negandũ nõ ſit, quin vtrumq; iiſdẽ prope qualitatibus cõueniat. Præter nitrũ ex hoc genere ſunt vterq; helleborus amygdalæ amaræ, ariſtolochia, & cætera quamplurima, quæ diffuſe à Gal. numerantur & examinantur:

Deobſtruẽtia & flatus diſſoluentia.

Nitrum.

℞ *Ariſtolochiæ*
Gentianæ ana ℥ j.
Radicis hellebori nigri
albi ana ʒ ß.
Olei amygdalarum amararum ℥ j. ß.
Aceti acerrimi ℥ ß. Miſ.

Inter

Inter cæterafel omnium animalium eſt probatiſſimum quod cum aceto debet permiſceri.

℞ *Fel. bouini* ℥ ß.
Oxymellis ſimp. ℥ j. ß. *Miſ.*

Atq; vt concludam, & ſuffumigia, & fomenta, & quęcunq; de dolore aurium ex intemperie frigida dixi, ad hunc locum debent referri, vt pluribus non ſit opus.

Curatio doloris ex inflammatione.

Itaq; poſtremo loco reſtat dolor aurium ex inflammatione, in cuius curatione ſunt memoria repetendæ communes illæ indicationes, vacuandi vniuerſi corporis, repellendi, reuellendi & diſſoluendi materiam, quę in inflammatione continetur.

Vtrum repellentia conueniant.

Sed ſtatim oritur difficultas de medicamentis repellentibus, quæ nulla ratione videntur conuenire, propter vicinitatem cerebri, ad quod periculum eſt ne materia deferatur: ad quem modum Galen. in cura parotidum non ſolum cauet à repellentibus, ſed etiam medicamentis attrahentibus vtitur: quod ſi laborante parte aurium externa repellentia non conueniunt, eadem multo minus laborante parte interna videntur conuenire. Contra vero Galen. 3. de med. ſecundum locos, nec nō 11. de ſympt. med. à repellentibus non abſtinet, qui ad inflammationem aurium vtitur non ſolum candido oui, lacte, oleo roſato &c. ſed etiam ſimul cum oleo & lacte nō veretur opium adminiſtrare, cui Rhaſes, Auic. Aetius, Alexander, & omnes conſentiunt. Sunt qui reſpondent diſtinguentes inter inflammationem, & ita ſtatuunt; ſi ea fuerit maior, doloreſq; vehementiſſimi, tunc repellentia poſſe adminiſtrari: at vero ſi inflammatio fuerit minor, & dolores remiſſiores, tunc à repellentibus eſſe abſtinendum. Quę reſponſio neſcio quanti ſit facienda, ſiquidem Gal. in moderatis quoq; inflammationibus talia concedit medicamenta: illius verba ſunt hæc: Moderatæ inflammationes, & non pulſantes, per huiuſmodi pharmaca curantur, qualia ſunt oleum roſatum, acetum &c. Quare mea ſententia potius contrario modo eſt reſpondendum, in maximis inflammationibus & vehementiſſimis doloribus à repellentibus eſſe abſtinendum: in moderatis autem illa poſſe adminiſtrari: quod veriſimile ſit, in moderatis inflammationibus & doloribus materiam pauciorē eſſe, adeo vt nullum periculū ab ea videatur imminere, ac maxime ſi lenioribus vtamur; ſed vt dixi, res mihi videtur difficilis, quoniā reuera in inflamatione aurium propoſitæ rationes fere demonſtrant, medicamenta repellentia nunquā conuenire. Iam ſingulas indicationes q̄ breuiſſime perpendamus. Pro vacuatione totius corporis, ſi dolores ſint vehemētiſſimi ſine vlla dilatione ad ſectionē venę eſt veniendū, quę ſit cephalica eiuſdem lateris cum aure dolēte, & ſanguis copioſe mittatur, cum reuera experientia confirmet, in vehementiſſimis doloribus nullum ſectione venę mag'ſ tutum & præſentaneū reperiri remediū.

Ego vero reſpondere Galen. non ratione repulſionis, ſed ratione doloris vſum eſſe fridigiorib. medicamētis, q̄ licet intelligere ex lectione Gal. 3. de cōp. med. ſecund. locos cap. proprio.

Vena ſectio.

Lenientia aluum.

Præparantia.

Purgantia.

Secta vena leniatur aluus cum ſyrupo roſaceo, & viol. ſolutiuis, cū caſſia, thamarindis: pręparetur materia cum ſyrupis quos capitales vocant, roſaceo recenti, de endiuia, de nenuphare, cum decocto endiuiæ, cichorei &c. Apparēte coctione ad purgantia licet deuenire, qualia ſunt rhabarbarum cum ſyrupo roſ. ſol. cōfectio hamech, pilulæ cochiæ, pilulæ ſine quibus:

Potio purgans bilem.

℞ *Rhabarbari electi pulueriſati* ʒ ij.
Syrupi violacei ſol. ℥ iij.
Decoctionis endiuiæ q. ſuf. *M. f. potio.*

Pilulæ.

℞ *Pilularum ſine quibus* ʒ j.
Pilularum cochiarum cum helleboro ʒ ß. *M. f. pilulæ v. & aurentur.*

Repellentia.

De medicamentis repellentibus dixi iam, quæ vel omnino prætermittenda,

vel non niſi leuioribus eſt vtẽdum, quale foret, exempli gratia, oleum roſatum cum aceto: cum auris ſit pars frigida & proxima cerebro, vt nõ ſolum vis, ſed etiam ſubſtantia medicamenti poſſit ad illud peruenire. Si doloris vehementia nos cogat, Galen. auctore non modo licet, ſed etiam eſt neceſſariũ ad ſtupefacientia deuenire, ſicuti faciendum eſt vbicunq; æger vel colli, vel renum, vel alterius partis vehemẽte dolore afficiatur. Quo loco Gal. vtendi opio rationẽ docet, ſcilicet vt illud vel lacti mulieris, vel candido oui, quæ etiam ſola, ſine opio aurium inflammationibus proſunt, vel caſtoreo permiſceatur; verum hæc Gal. monet multo tempore ante vſum eſſe permiſcenda, quoniam, vt puto, hac ratione facta mutua actione & reactione, fit quædam veluti fermentatio, in qua vis vtriuſq; remittitur, adeo vt non amplius caſtoreũ calefaciat, neq; opium refrigeret, ſed ex iis tertia forma reſultet, ſicuti contingit in theriaca, quæ recens tempore & calefacit & ſtupefacit, facta aũt fermentatione, tantum calefaciendi vi prædita eſt. Sed quoniam poteſt euenire, vt in præſentia remedio indigeamus, neq; licet expectare tempus huius mixtionis; philonium ſimul cum ſapa dulci, vel lacte mulieris poterit eius vicem ſupplere.

Modus vtendi opio.

Linimentum ſtupefaciens.

℞ *Philonii Romani* ℥ ß.
Sapæ dulcis vel
lactis mulieris. q. ſ. M. fiat linimentum.

Præceptum Pauli.

Veruntamen de huiuſmodi medicamentis ſtupefacientibus nõ eſt negligendum præceptum Pauli & Alexand. qui docent non ſæpius ac frequenter, ſed ſemel duntaxat atque iterum illa opportune adminiſtrari, cum hinc non leue periculum videatur imminere cerebro, quod auditorio meatui proximum eſt.

Reuellentia.

Hoc tempore omnium reuulſionum genera cõueniunt, cucurbitulæ ſcarificatæ & non ſcarificatæ, frictiones, ligaturæ, clyſteria acria, in quibus oportet perpetuo rationẽ habere febris, adeo vt ſi ea vehementiſſima fuerit, à clyſteribus acrioribus abſtinendum: idem ſtatuendum eſt de omnibus aliis præſidiis, quæ poſſunt adhuc magis calefacere, & febrẽ augere. Poſt hæc omnium poſtrema reſtat indicatio, diſſoluendi reliquias materiæ contentæ in inflammatione, pro quo antiqui habent pretioſa illa vnguẽta, ſpicatum, foliatum, &c. quorum deſcriptionem habetis apud Aetium: nos hoc tempore habemus nonnulla fere ſimilia, qualia ſunt oleum de caryophyllis, balſamin. de ſpica, quibus cinnamomũ & alia aromata poſſunt imponi: demum ſunt folia & baccæ lauri, calamenthum, ſaluia, betonica, &c. ex quibus & fomenta, & emplaſtra, & aliæ medicamentorum formæ poſſunt parari.

Reſoluentia.

CAPVT XXIX.

De Surditate.

POſt dolores aurium de ſurditate eſt agendum, quod item facit Galen. 3. de med. ſecundum locos 1. ad finem, qui ante omnia ſcribit, eos homines qui grauiter & difficulter audiunt, quos propterea ſubſurdos vocat, vtpote qui exiguas voces penitus non audiunt, magnas autem vix percipiunt, verſari in maximo diſcrimine, ne ſymptoma paulatim augeſcens, in perfectam ſurditatẽ deueniat, cuius nullam tradit curationem, quaſi inſinuet eam prorſus eſſe inſanabilem. Quo loco eſt memoria repetendum, quod ſæpe diximus, actionem quoque auditus, ſicut cæteris omnibus actionibus contingit, lædi tripliciter: ſiquidem aures audiunt vel deprauate, ſicuti cum ſibilum vel alium ſtrepitum temere ſentiunt: vel imminute, cum, vt inquit Galen. ægri paruas voces non audiunt, magnas vix percipiunt: vel abolite,

Auditus læditur tripliciter.

quoniam

quoniam nihil prorſus ſentiunt: ex quibus mihi ſtatutum eſt de ſolo imminuto ac debili auditu verba facere, cum fere vna atque eadem ratione imbecillum deprauatumque auditum liceat curare: abſoluta autem ſurditas nullam curationem accipit.

Quid ſit. Quid ſit hu'uſmodi affectus, eſt manifeſtum, videlicet ſymptoma & actio læſa ſenſus auditus, in quo homines non niſi difficulter & grauiter audiunt.

Differentia. Cauſa. Differentiæ ſunt plurimæ, ſed ſunt principales quæ ſumũtur à cauſis: pro quo ſciendũ eſt ex Gal.1.de ſympt. cauſis 2. omnes omnium ſenſuum actiones triplici ratione poſſe lædi: prima cum primum ſenſus inſtrumentum laborat: altera cum ſentiendi facultas; tertia cum aliquid eorum quę primo ſenſus inſtrumento miniſtrant male afficitur, q̃ doctrinã Gal. exemplo oculi demonſtrat luculentiſſime. Hanc methodum inueniẽdi cauſas læſionis omniũ ſenſitiuarum actionum vt iuniores probe intelligant, ruſus ſciendum eſt ex Gal. de diff. morborum 6. 2. meth. 6. in vnoquoq; inſtrumento vnam tantummodo eſſe principalem partem, atq; eam quidem ſimilarem, per quã ſingulæ actiones perficiuntur, qualis in oculo eſt humor criſtallinus: reliquas autem partes vſum afferre, quales in eodem oculo ſunt tunicæ, humores, muſculi, &c. Deinde idem Gal. in lib. de conſtitutione artis med. 5. docet, actiones primo & per ſe eſſe partium ſimilarium, ſecundario & per accidens partium inſtrumentariarum. Itaq; ſi quis hanc methodum adhibeat, is facile poterit cauſas inuenire, propter quas auditus debilis & imminutus reddatur. Namq; vt ſcribit Gal.1.de ſymp. cauſis.3. huiuſmodi ſymptomata pariter poſſunt cõtingere propter læſionem vel principalis partis totius inſtrumenti, quæ apud Gal. non eſt alia, quam internus finis meatus auditorii, vbi dilatatum neruum attingit: etſi nõ ignoro Ariſt.2.de anima aliter ſentire: vel propter læſionem alterius partis ex iis quæ aliquem vſum audiendo præſtant: vel demum propter læſionem cerebri, ea parte vnde neruus auditorius originem habet. At primũ ſurditas poteſt contingere propter vitium principalis inſtrumenti, quod quolibet genere morbi poteſt laborare: primum intemperie, quæ potiſſimum frigida eſſe conſueuit, ac ſemper, etſi non eſt negandum, cæteras quoq; intemperies poſſe actionẽ labefactare: deinde ſolutione cõtinui, vulnere, vlcere, aut ſimili ratione: poſtremo per obſtructionẽ, quę fieri poteſt vel propter tumorem aliquẽ præter naturam, vtpote abſceſſum, phlegmonẽ, ſcirrhũ & œdema: vel propter callofum quoddam & carnoſum tuberculũ huic parti adnatum: vel demum propter copiam ſordium quæ in auribus gigni ſolent. Secundo loco ſurditas poteſt prouenire propter vitium facultatis, quæ cum in cerebro cõſiſtat, neceſſario malam illius affectionem indicat: hęc autem potiſſimum eſt intemperies ac maiori ex parte frigida, vt de meatu auditorio diximus. Sed præterea id quoque poteſt contingere ratione ſpirituum, qui vel deficiant, vel praua qualitate ſint affecti, ſicuti in ſuperfluis euacuationibus, in ſumma virium imbecillitate & morituris contingit, ſecundum Hip. & Gal. qui ſcribunt 4. apho. 49. 1. prog. 32. in morbis acutis auditum perditum lethale eſſe. Tertio ſurditas poteſt fieri propter læſionem alterius partis quæ principali inſtrumento ſeruiat, quæ ſunt interna cauitas auris, foramen illud anfractuoſum, & aliæ, de quibus Gal. 8. de vſu partium: quæ partes pariter lædi poſſunt vel intemperie, vel obſtructione ex tumoribus præter naturam, qui meatum auditorium obſtruunt: itaque hæ ſunt differentiæ ex cauſis.

Surditas quot modis fiat. 1 2 3

Different. II, III. Verum neq; aliæ deſunt differentiæ ex tempore: alia recens, alia antiqua eſt ſurditas: ex modo generationis alia febribus & cæteris morbis, ac potiſſimum malignis ſuccedit, cum ſæpenumero cõualeſcentes ſurdaſtri remaneant; aliæ ſine præ-

IV. cedentibus morbis, vel confertim, vel paulatim generantur: ex modo affectus alia fit primum laborante capite & auribus; alia per conſenſum, exempli gratia, ventriculi, vel alterius partis.

Signa. Indicia ſurditatis ſunt manifeſtiſſima, neque eſt difficile ſigna inuenire, quæ vnam vel alteram illius cauſam poſſent indicare, de quibus Galen. 4. de locis aff. 2. etenim quæcunque ſymptomata fiunt in cauitatibus aurium quæ apparent, rationali inueſtigatione non indigent: ſi vero illæſo apparente aurium meatu, audiendi facultas læditur, ſimili ratione poteſt intelligi: namque vbi præter auditum nulla in cæteris ſenſibus læſio apparet, tunc licet coniicere proprium neruum eſſe affectum: vbi aũt reliquę faciei particulæ ſimul cum ipſa læduntur, tunc exiſtimandum eſt in cerebro eſſe affectum præter naturam, ipſo vel vt ſimilari, vel vt inſtrumentali parte laborante.

Curatio. Ad curam venio. & quoniam nimis foret longum ac inutile, de omni ſurditate & ſingulis cauſis pertractare, mihi libet, exemplo & imitatione Galeni, vnius tãtum ſurditatis curam tradere, quæ ex frigidis, craſſis & viſcidis humoribus meatum auditorium obſtruentibus habet originem, quæ ſurditas ex dicta cauſa frequentiſſime ſolet contingere, ſiquidem cæteræ differentiæ vel ſunt leuiores, ac facile curantur, vel ad hunc locum non pertinent. *Methodus Galeni.* Hanc totam curam Galenus paucis indicationibus & remediis abſoluit, qui primo purgationem inſtituit per hieram ac pilulas ex colocynthide: deinde propriam capitis adhibet rationẽ, per apophlegmatiſmata; tum ad exiccandum & roborandum caput accedit: ac poſtremo ad vſum localium medicamentorum deuenit, quæ craſſos & viſcidos humores attenuent & diſſoluant: quibus omnibus attenuatoriam victus rationem adiungit. Sed quærat aliquis, cum hic quoque ſit fluxio materię, vtrum principio ſurditatis conueniant repellentia? *Repellẽtia an conueniant.* cui reſpondeatis, nullo modo repellentia conuenire; nam præterquam quod hæc materia eſt craſſa & tenax, iam extra vaſa in cauitatem auris eſt trãſpoſita, vt nullo modo poſsit retrocedere; itaq; poſitæ indicationes à Gal. ſunt ſatis, quas duobus verbis abſoluemus.

Lenientia. Ergo primo lenienda eſt aluus per hieram ſimplicem, pilulas aloephanginas, mel roſ. ſol. &c. *Præparantia.* Præparetur materia cum ſyrupo de betonica. Cocta materia purganda eſt, & inter cætera hiera diacolocynthidos eſt pręſtantiſsima: trochiſci alhandal ſunt optima. *Exemplũ purgant.*

Purgans potio.

℞ *Hieræ diacolocynthidos* ℨ v.
Mel roſ. ſol. ℥ j. ß.
Decoctionis betonicæ.
Stæchados q. ſ. M.

Et quoniam materia alte adhæret parti, neque ita facile cedit medicamentis, vnica purgatio non ſufficit: interea ad omnia genera reuulſionum; poſt hæc demum ad caput purgantia eſt deueniendum, vnde & maſticatoria, & errhina optima ſunt. *Localia.* Demum hoc tempore tuto licet ad localia deſcendere, de quibus Galen. & veteres ac recentiores latiſſime, ex quibus ſequentia mihi videntur faciliora ac efficaciora: caſtoreum vel helleborum aceto diſſolutum & mixtum oleo amygdalarum amararũ: pulpa colocynthidos cum caricis & malo cocto permiſta; oleum petrolei, nardinum, baccarum lauri, vel ſeparatim vel permixta adhibita conferunt. *Suffumigia.* Suffumigia ſint ex decocto hellebori, origani, calamenthi, ſtęchados. *Corroborãtia caput.* Poſtremo loco ad corroborantia caput eſt deueniendum, per medicamenta externa, pulueres, ſacculos, lotio-

lotiones,ſtillicidia,ex abſinthio,ſaluia, ſtæchade, agarico, aquis calidioribus thermarum,nec non per interna medicamenta,vt ſunt diacyminum,diacalamenthum, conſerua betonicæ, dianthos, ac poſtremo quæ cæteris omnibus ſunt efficaciora, theriaca,mithridatium.

Capvt XXX.

De Parotide.

INter affectus aurium enumerantur parotides,quæ ſecundũ Gal.3.de med.ſecund. locos cap.proprio,ſub genere inflammationũ continentur, ac fiunt glandulis circa aures affectis,id quod nomen demonſtrat. Differẽtiæ parotidum, vt inquit Alexander,ſunt plurimæ,ac primum quędam fiunt ratione criſis,poſt apparentem humorum coctioné,quæ vt Gal. ait,citra capitis affectionem oriuntur, natura ad eam partem ſuperfluos humores deponẽte,tantumq; abeſt vt hæ parotides ſint malæ,vt potius ſint curatu faciles,ægroſq; multis periculis liberent: quædam vero ex cruda materia contingunt,quæ naturæ magnum negotium faciunt, cum ſint admodũ rebelles & mali moris,adeo vt medicis multa præſtãtibus, neq; ad ſuppurationẽ, neq; ad coctionẽ perueniant,frequenterq; ægros in maxima pericula deducãt. Secundo ſunt differentię à materia,namque aliæ ex copioſo humore calido & bilioſo,aliæ ex craſſiore & frigidiore generantur,& Auic.cap.23.ſcribit,hęc apoſtemata omnino fieri à materia ſanguinea aut cholerica,& quãdoq; melancholica aut phlegmatica, & quandoq; ex materia ex iis mixta. Tertio ſunt differentię à modo generationis: etenim vt ſcribit Cornel.Celſus lib.6. c.16. parotides ſolent oriri modo in ſecunda valetud ne ibi inflammatione oborta,modo poſt longas febres,addo ego ex Galen.4. apho.71. per febres malignas ac peſtilẽtes ad aures impetu morbi conuerſo.Quarto ſunt differentiæ à coniunctis,parotides alię ſunt cum dolore, aliæ ſine dolore: aliæ ſunt cum febre,aliæ ſine febre: aliæ cũ vigiliis,delirio, & aliis ſæuis ſymptomatibus, aliæ ſine huiuſmodi ſymptomatibus: quod item de ætate, ſexu &c. ſtatuendum eſt. Poſtremo ſunt differentiæ ex tempore: principio,augmento,ſtatu,declinatione.

Differentia. I. *II.* *III.* *IV.* *V.*

Parotides ex tumore poſt aures,ex colore mutato frequenter,ex dolore,cuiq; patẽt.De ſignis futuræ parotidis,ſi quis ea quoq; cupit intelligere,tractat Gal.3.in 1. prorrhet.65.Neq; vero ſigna differentiarũ habent difficilẽ cognitionẽ,ſic criticę ex precedẽte coctione,ex facili ægri tolerãtia: ſymptomaticę ex cõtrariis dignoſcũtur. De ſignis quæ ſingulorũ humorũ redundantiã demõſtrãt,ſæpius diximus, ac de iis hoc loco Alex.& Auic.agunt diligentiſſime. Signa pariter cæterarum differentiarũ vel ægris referentibus,vel aliter facile ſunt manifeſta: itaq; ad curationẽ veniamus.

Signa.

In cura parotidum ante omnia eſt maxime aduertẽdum præceptum Gal.videlicet nullum locum habere primam indicationẽ, qua in cæteris inflammationibus Medici vti conſueuerunt, in quibus vtplurimum repellentibus vtuntur,atq; id maxime cum nec malignũ ſit,nec multum quod influit,nec corpus plurib. humoribus ſit refertum: in parotide enim tantum abeſt vt repellẽtibus ſit vtendũ, vt magis medicamenta attrahentia ſint adhibẽda,& ſi occaſio ferat,ad fomenta calidiora & ad cucurbitulá licet deuenire,quod præceptum non ſolum in parotidibus,ſed etiam in cunctis inflammationibus adenarum,quę vulgo emunctoria appellantur, memoria eſt tenendũ,cum hæ partes ſint tales à natura inſtitutę,vt facile poſſint excremẽta principum partium recipere & purgare. Sunt aũt tres,vt tres ſunt principes partes noſtri corporis; aures ad quas cerebrũ,axillæ,ad quas cor,inguina ad quę iecur, ſolent, quidquid illis moleſtum eſt, deponere & tranſmittere. Cauſa autem propter quam

Curatio. Præceptum Galeni. *Emunctoria.*

non licet in emunctoriis vti repellentibus medicamẽtis, manifeſta eſt, & colligitur ex Hip. & Galen.6.epid.4. in principio, qui ſcribunt, inflammationes in iis partibus excitatas, ſi ſponte retroceſſerint & euaneſcãt recidiuas, & multa pericula ſecum afferre, quod tunc praui humores à partibus extremis & ignobilibus ad interna viſcera & membra præcipua deferantur: vnde Medici quoque hoc naturæ exemplo inſtituti, debent ab omnibus præſidiis abſtinere, quæcunque poſſunt huiuſmodi humores ad intimas partes repellere, atque iis vti quę magis valent eoſdem ab internis ad externas partes euocare: itaque in curatione parotidum perpetuo eſt cauendum à repellentibus. Verum circa hoc Gal. præceptum illud quoq; eſt notatione dignũ, quod ille ſcribit in ceteris partibus inflammatis, medicos pręſidia repellentia administrare, ſed non ſimpliciter ac perpetuo, & tres caſus videtur ponere, in quibus nõ ita licet ad illorum vſum deuenire: primum ſi materia fluens fuerit maligna: ſecundo ſi materia fuerit multa; tertio ſi totum corpus æqualiter humoribus redundet: quorum ſingulorum ratio eſt manifeſta: nam neque conuenit malignum ad partes nobiliores deponere & repellere; neque multum facile poteſt repelli, medicamentis humorum multitudine impeditis; nec demum in corpore omni ex parte pleno vacat locus ad quem medicamenta poſſent humores propellere: de quibus præceptis longe maximi momenti multa forent dicẽda, cum vulgares medici hac in parte multos committant errores, ſed non licet omnia explicare, & ſatis mihi ſit locum vobis indicaſſe: redeo ad parotides. Primum Galen. præceptum in cura parotidum continet duas partes: primam, nunquam repellentibus vtendum eſſe, de qua ſatis: ſecundam, eſſe adminiſtranda medicamenta attrahentia, & fomenta calidiora, & ſi hæc nihil proficiant, ad cucurbitulam deueniendum, vt noxius humor ex profundo corpore ad cutem trahatur, de qua dicendum eſt, vt probe intelligatis, quod pauci hoc tempore intelligunt. Quomodo & quando in parotide liceat trahentibus vti medicamentis Galen. ita ſtatuit: ſi humores vehementi impetu fluant, à nobis nihil plane agendum, ſed naturæ omnia permittẽda eſſe, quandoquidem ſiue cucurbitulam, ſiue aliud trahens pharmacum velimus adhibere, vehemens dolor hominem apprehendit, vnde & vigilię fiunt, & febres ſuccedũt, & vires exoluuntur: itaq; minime licet hoc tempore humorum fluxionem iuuare, ſed tantummodo vni mitigationi doloris eſt attendendum, per cataplaſmatum maxime lenientium vſum, qualia ſunt quæ ex farina frumenti, aut hordei, aut ſeminis lini, cum aqua mulſa, aut decocto fænugræci, aut altheæ, aut chamomæli, præparantur, & quæcunque præter mitigationẽ doloris valent quoq; influentes humores coquere & ſuppurare. Quod ſi etiam ſanguis redundare videatur, per ſectionem venæ conuenit illum vacuare, ſi vires conſentiant: ex quibus poſtremis verbis licet illos arguere, qui in huiuſmodi naturæ expulſionibus ad cutem nunquam audent venam ſecare, timentes ne materia ad partes internas retrocedat. Atq; hæc de vehementi humorum fluxione.

Quando à repellentibus abſtinendum.

Cataplaſma ſedans dolorem.

Sed quærat aliquis, ſi humores ad aures non vehementer & impetuoſe, ſed vel moderate, vel parce fluant, quod prætermiſit Gal. quidnam agendum? Ego puto & moderatam & parcam humorum expulſionem factam à natura ad loca commoda, ex Gal. & Hip. 1. apho. 21. poſſe à Medico iuuari medicamentis vel leuioribus, vel vehementioribus, & tandem cucurbitula, prout magis opportunum videbitur, dummodo id ſemper proſpiciamus, ne inflammatio & dolor augeantur quibus deinde, vt inquit Gale. & vigiliæ & maiora pericula ſuccedant: interea diligenter eſt animaduertendum quid moliatur natura, & vtrum parotides ad ſuppurationem,

vel ma-

vel magis ad ſolutionem tendant, ſiquidem alterutrum ſequitur neceſſario: debet autem medicus naturæ hac vel illa ratione opem ferre. Itaque ad diſſolutionem tendunt chamomælum, fænugræcum, caſtoreum, &c. Sin vero natura magis attendat ſuppurationi, q̃ præcipue ad tactum licet diſcernere, medicus ad ſuppurantia debet accedere, ad quam facit emplaſtrum ex farina frumenti, axungia porcina, recenti oleo, decocto caricarum, &c. Facta ſuppuratione Medici ſtatim vel cum ferro, vel aliter abſceſſum aperiunt: antiqui autem prius conabantur ipſam ſaniem diſſoluere, & fomentis & emplaſtris, quæ diſcutiendi vim habent, de quibus Gal. 3. de med. ſecundum locos. Et ſi quis obiiciat hæc importune fieri, nam facto abſceſſu fruſtra illius diſſolutionem quærimus, reſpondeatis iſtud in magnis abſceſſibus verum eſſe, in paruis ſecus ſe habere. Quod ſi demum parotides indurentur, ad eorum emollitionem & diſſolutionem deueniendum eſt. *Diſſoluentia.* *Suppurantia.*

Capvt XXXI.

De Hæmorrhagia Narium.

Galenus libr. 3. de med. ſecundum locos, poſt aures tractat de affectibus narium, non tamen de omnibus, ſed tantummodo de tribus, nempe ozænis, polypo, & ſanguinis fluxione. Quod ſi quis quærat, cum certum ſit hanc partem laborare omni genere morborum, quamobrem Galen. in prædicto libro non omnia fuerit perſecutus? huic reſpondeatis, non fuiſſe illi propoſitum docendi in hiſce libris rationem curandi omnes morbos de quibus agit, ſed tantummodo rationem componendi medicamenta ad ſingulas partes accommodata. Si quis rurſum obiiciat, illum ſaltem debuiſſe tractare de læſo odoratu: huic reſpondeatis, ea ſymptomata non pertinere ad nares, ſed ad partes naribus ſuperiores, videlicet anteriores ventriculos cerebri, qui à Galen. 8. de vſu partium 6. & alibi, præcipuum inſtrumentum odoratus ſunt conſtituti. Itaque nobis quoque Galeni imitatione de iis tribus capitibus agendum fuerat: ſed cum duo prima, ozænæ, quæ nõ aliud ſunt quam profunda & putrida narium vlcera, ex quibus plane fætidus odor exhalat, & polypus, qui non eſt aliud quam tumor præter naturam in naribus genitus, cum inquam ii duo affectus raro eueniant, ac potius ad chirurgiam pertineant, illis prætermiſſis ſtatui tantummodo de fluxu ſanguinis verba facere.

Ex tribus generibus ſymptomatum, vnum eſt quod in excretorum & retentorum immoderatione contingit, quod rurſum in tres præcipuas differentias diuiditur: quæcunque enim immoderate excernuntur aut retinentur, vel tota ſubſtantia, vel qualitate, vel quantitate à naturali habitu recedunt: itaque fluxio ſanguinis è naribus eſt ſymptoma exiens immutatum, & quidem toto excretorum ſubſtantiæ genere præter naturam: ſiquidem id excernitur quod corpori eſt maxime familiare, & naturæ multos poteſt vſus afferre. *Qualis ſit affectus.*

De nomine id eſt notandum, apud Hip. cum ſimpliciter hemorrhagia ſeu fluxio ſanguinis dicitur, nõ addito nomine partis quæ ſanguinem fundit, exempli gratia, ore, ventriculo, inteſtinis, hæmorrhoidibus, vnum ſanguinis profluuium ſignificari, quod ex naribus emanat, ſicut notat Gal. 1. epid. ſecto. 1. 6. 6. epid. 3. 25. 3. pror. com. 46. ſed ad rem aggrediamur. *Nomen.*

Sanguis ex vena aut arteria triplici ratione fluere poteſt, aut aperto illarum ore, aut tunica diuiſa, aut ſanguine quodammodo tranſcolato, & ſudoris modo tranſ- *Tres modiſ ex ſanguine.*

Apertio Venarum. tranſmiſſo. Aperiuntur hæc vaſa tripliciter, primum propter imbecillitatem partis, quæ à mediocri copia grauatur; ſecundo propter multitudinem ſanguinis, quotieſcunque ad ora vaſorum impetu fertur: tertio propter aliquam acrem qualitatem, quam illæ vel ab alimentis, vel à medicamentis, quandoque ſolent contrahere. Tunicæ vaſorum diuiduntur quatuor modis, aut vulnere, aut contuſione, aut *Diuiſio Vaſorum.* ruptione, aut eroſione, de quibus videatis Galen. 2. de fracturis. 9. quæ vulnerant ea ſunt acuta, atq; ad incidendum accommodata: quę cōtundunt, ea grauia duraque ſunt, quę rumpunt, omnia tenſionis interuentu id faciunt; hoc idem præſtat ſuccorum redundātia, caſus ab alto, & alia &c. erodunt ſucci acres, cauſtica medicamenta &c. Demum ſanguinis tranſcolatio ex tunica rareſacta, ſanguine reddito *Tranſcolatio ſanguinis.* tenuiore originem habet. Hæc doctrina eſt Galen. 5. metho. 2. 4. de locis aff. 5. 7. apho. 37. Sed tamen ſciendum eſt, tertiam rationem fluxionis ſanguinis, tunica rareſacta, à Galen. ex numero hæmorrhagię quodammodo deletam fuiſſe 3. de ſymp. cauſis 6. ſiquidem ſanguis hoc modo exiens reuera in alteram ſuperiorem rationem, ſcilicet apertionem exiguorum vaſorum, videtur poſſe referri, vel certe inter cruentas excretiones non debet enumerari, etenim tunc ſanguis exit minime verus & legitimus, ſed qui ſeri cuiuſdam ſpeciem repræſentat, qualé potiſſimum in iecoris & renum imbecillitate apparet: ad quem modum philoſophus ſcribit 3. de hiſtor. animalium 19. 3. de partibus animalium. 5. nonnullis ſanguinem tam fieri ſeroſum, vt cruentum quendam ſudorem ſudent. Itaque ſanguinis profluuium ex naribus vt propter aliquam ex tribus cauſis procedat, eſt neceſſe, videlicet vel aperto ore, vel diuiſis, vel rarefactis tunicis eorum vaſorum, in quibus continetur: quoniam vero vel difficile, vel nulla ratione fieri poteſt, vt venæ narium rarefiant, vel diuidantur adeo, vt ſanguis immoderate profluat, id reliquum eſt vt huiuſmodi ſymptoma aut perpetuo, aut frequentiſſime ex apertione venarum originem habeat.

De ſignis autem quę vel imbecillitatem partis, vel copiam, vel malam qualitatem ſanguinis poſſunt indicare, ſæpius dixi, eaque ex habitu cōrporis, colore, ac po- *Curatio.* tiſſimum faciei, & ſimilibus, poſſunt facile intelligi: itaq; ad curandi indicationes venio, de quibus Galen. diffuſe. 5. meth. à cap. 2. vſq; ad 7.

Quicunque ex corpore fluit ſanguis, cohibetur ne amplius fluat, vel quoniam non fertur ad locum apertum, vel quia diuiſio vaſorum occluditur, vel propter vtrumque ſimul, quę retinendi ſanguinis tutiſſima ratio eſt. Prohibetur ſanguis ne confluat ad partem apertam, inducto animi deliquio, reuulſione facta ad contraria, deriuatione ad partes proximas, refrigerando corpus vniuerſum, ac maxime partem affectam: clauditur diuiſio, ſi quod diuiſum eſt cōiungatur. vel obſtruatur: contrahitur pars diuiſa refrigeratione, vinculo vel aliis pręſidiis quæ diuiſum corpus ſolent coniungere: obſtruitur pars vel intra vel extra: intra quidem, vt ſanguine concreto, qui græce & vulgo thrombus dicitur, extra autem tum hoc ipſo ſanguine, tum linimentis, ſpongiis, atque iis demum medicamentis, quæ proprio lentore & craſſitie meatus obſtruunt & claudunt, ſi ad ea corpora quæ circumiacent propius admoueantur.

Cæterum quæ de profundo corpore ſanguinis profluuia fiunt, quale eſt de quo agimus, quę nec vinculo, neque alia ſimili ratione poſſunt ſanari, per reuulſionem ac deriuationem, nec non alimenta quæ emplaſticam vim habent & refrigerant, ſanari debent. Hæc generalis eſt doctrina ac methodus curandi

randi quamlibet ſanguinis fluxionem, quam mihi libuit paulo longius explicare, quod ea non ſolum ad hunc locum, ſed ad alios quoque poſſunt accommodari.

Sanguis ex naribus poteſt retineri, ſi ad ſupraſcriptam methodum reſpiciamus: etenim in hoc ſymptomate duo ſunt, locus apertus, venæ narium, & locus ex quo ſanguis profluit, quæ vtplurimum ſunt venæ circa cerebrum & membranas: tametſi non eſt negandum, hanc fluxionem per conſenſum aliarum partium & totius corporis poſſe excitari. Itaque duæ ſunt præcipuæ indicationes: altera, vt ſanguis non feratur ad locum affectum; altera vt locus apertus claudatur. Ad primam pertinent præſidia primum quæ reuellant. 2. quæ deriuent. 3. quæ animi deliquium inducant; ac poſtremo quæ refrigerent & adſtringant. Ad ſecundam ſunt accommodata remedia quæ obſtruendi & adſtringendi vim habeant, quæ non ſolum ad locum laborantem, ſed ad partes etiam illi proximas debent imponi. Primum omnia reuulſionum genera conueniunt: lotiones extremarum partium ex aqua calidiori non ita videntur conuenire, cum periculum immineat, ne elatis ex aqua vaporibus calidis, tũ cæteræ partes, tũ maxime caput calefiat, & ſanguis copioſius confluat. Conueniunt etiam clyſteria, ſed leuiora, & quæ ſimul poſſint humorem calidum & acrimoniam remittere, qualia forẽt ex decocto maluarũ, lactucarum, hordei, ex caſſia, oleo violaceo &c. Imo vero cum ſucci calidiores ſint tanquam vehiculum ſanguinis, ſi æger propter nimiam copiam bilis & illius acrimoniam hoc ſymptomate laboret, neque mea ſententia foret importunus vſus leuioris medicamenti, quale eſt caſſia cum thamarindis, quod poſſet humorẽ noxium partim purgare, partim alterare, & illius vitium remittere. Præterea ſunt cucurbitulæ, quæ hac in re præclaram operam præſtant, vt Auicen. & omnes fatentur, & variis partibus corporis poſſunt adminiſtrari. Namq; primum affiguntur hypochondriis, de quibus ita Galen. ſcribit de ſang. miſſ. 15. 5. meth. o. 3. Cum è naribus erumpit, eum retinent magnæ cucurbitulæ in hypochondriis affixæ. Auicen. autem probat cucurbitulas non ſolum appoſitas hypochondriis, ſed etiam mammæ reſpondenti nari profluenti: neque forte forent importunæ ſi affigerentur ad crura, vel ſcarificatæ, vel non ſcarificatæ, quæ reuellendi ratio eſt deorſum. Amplius vt placet Auicennæ cap. proprio, & Paulo lib. 3. cap. 24. licet illas apponere partibus poſterioribus, cum leui ſcarificatione, vt principio ceruicis, & ſpatulis; quem modum reuellendi conſtat ad partes anteriores & poſteriores pertinere: quam reuulſionis rationem neq; Gal. prætermiſit 5. methodi med.

Indicationes.

Reuellentia.

Clyſteria leuiora.

Cucurbitula.

Inter cætera medicamenta reuellentia in fluxu ſanguinis narium, conſenſu omnium, ſectio venæ principem locum obtinet, ac propterea ſi profluuium vehemens fuerit, primo tempore ad hoc præſidium eſt veniendum, de quo Galen. hæc habet 5. meth. 3. Si reſolutus æger adhuc non ſit, ſecta vena ex cubito qui reſpondet nari, &c. Et alio loco com. 3. in 1. pro. com. 53. Nos ſæpius experti ſumus ſectionem venę immoderatum ſanguinis fluxum perſpicue ſiſtere &c. Ex quibus locis licet vobis totam huius præſidii vim & adminiſtrationem intelligere.

Vena ſectio.

Secundo loco poſt reuulſionem ſanguis quoque ad partes proximas eſt deriuandus, ac primum occurrit ſectio venarum ſub lingua; deinde miſſio ſanguinis ex auribus, vel illis ſcarificatis, vel appoſitis hirudinibus. Tertio cucurbitula pariter ſcarificata, quæ vt placet nonnullis, in capite ſupra cranium eſt apponenda, ſed mea ſententia longe foret opportunius ad partem poſteriorem, nimirum principio ſpinæ eam applicare, vt Auicen. & Paulus docent.

Deriuantia.

Animi deliquium inducentia. Tertia fuerat propoſita ratio, ne ſanguis apertas nares peteret, inducere animi deliquium: etenim cum illud non aliter eueniat, quã patiente corde, vel primario, vel aliis partib. conſentientibus, hinc fit, vt ſanguis confertim ad partes internas recurrat, ex quo ægri pallidi fiunt, & exterius refrigerantur: vnde ſumma cum ratione ſanguis ad alias partes conuerſus non amplius locum affectum & apertum petere poteſt. Sed quonam modo animi deliquium inducitur? Minime immoderata euacuatione, vt placet Auicennæ, ſed potius inducto vehementi dolore, ex magna aliquaanimi perturbatione, ex timore &c.

Frigida inhibent fluxum ſanguinis. Poſtremo autem prohibetur ſanguis ne feratur ad venas narium, medicamẽtis quæ partim ſanguinem fluentem, partim locum affectũ, partim locos proximos refrigerent: ita enim ſanguis firmatur, & quodammodo redditur immobilis, vt neque ille fluat, neque nares eum recipiant: vnde eſt apho. Hip. in 5. particula 23. In iis frigida eſt vtendum, vnde fluit ſanguis, aut eſt fluxurus, non ad ipſa ſed circa ipſa vnde influit, &c. Huiuſmodi medicamenta ſunt quamplurima, partim interna, partim externa: interna, decoctum endiuiæ, portulacæ, plantaginis, hepaticæ, nenupharis, ſyrupi de endiuia, roſaceus de agreſta, de portulaca, de ribis: conſerua roſarum, violarum, nenupharis: ac poſtremo ſi res vrgeat, ad medicamenta ſtupefacientia licet deuenire.

Externa autem medicamenta ſunt repellentia, id eſt, refrigerantia & aſtringentia, quæ ad varias partes imponuntur, ac primum eſt maximus vſus aquæ frigidiſſimæ, vel ſimplicis, vel permixta portiuncula aceti, ad penetrationem: hæc in ore contineatur perque nares attrahatur, atque eadem frons & tota facies irrigetur. Alii magis probant aquas deſtillatas frigidiores, portulacæ, plantaginis. Auicen. probat embrochas & perfuſiones capitis, nec non inſeſſiones corporis in aqua, non ſolum frigida, ſed etiam niue refrigerata: ex quo communiter practicantes ſolent in vehementi fluxu ſanguinis, & crura, & brachia, potiſſimum autem teſtes aqua frigida fouere, quod remedium puto per antiperiſtaſim iuuare.

Cautela. Verum hoc loco non eſt prætermittendum præceptum Galen. maxima dignum obſeruatione, qui ſcribit, ad huiuſmodi refrigerantia medicamenta non ſine iudicio eſſe veniendum, cum ſæpenumero importune adhibita, ſoleant multa ac grauiſſima pericula afferre: de qua re ita Galen. ſcribit 11. metho. 6. Eorum quibus ſanguis ex naribus profluit, aliqui ex capitis refrigeratione deterius habuerunt, &c. ex quo loco certum eſt ad hæc frigida remedia non eſſe deueniendum, niſi primum adminiſtratis omnibus generibus reuulſionum & deriuationum, de quibus ſæpe diximus.

Adſtringẽtia & obſtruentia, Hactenus de prima indicatione, ne ſanguis ad locum affectum feratur, ad alteram indicationem, ſcilicet vt nares claudantur, ſunt accommodata ea medicamenta quæcunque ſuo lentore & craſſitie poſſunt illas obſtruere, vel aliter occludere, quæ ſunt plurima, ac fere omnibus manifeſta: aloe, thus, maſtiche, roſa, acacia, hypocyſthis, balauſtia, cortices granatorum, plantago, portulaca, conſolida, &c. ex quibus ſucci, aquæ, olea, & aliæ medicamentorum formæ poſſunt parari: & ſit exemplum.

Linimentum ſiſtens ſanguinem.

℞ *Olei roſati omphacini* ℥ ij.
Succi plantaginis
Lactucæ ana ℥ ß.
Hypociſthidis

Balau-

Balauſtiarum ana ℥ j.
Aceti parum M. f. linimentum, quod partim ad nares, partim ad cæteras partes proximas debet apponi. Item
℞ *Succi polygoni*
Semperuiui
Portulacæ ana ℥ ß.
Boli armenæ
Terræ lemniæ
Lapidis hæmatitis ana ℥ j.
Cum albumine oui & pauco aceto M. f. linimentum vt ſupra.

Sed inter cætera medicamenta apud Gal. admodũ celebre eſt, quod conficitur ex myrrha, thure, aloe, albo oui, & tenuiſſimis pilis leporis, quod ad retinendum ſanguinem creditur eſſe adeo efficax, vt nonnulli exiſtiment ſanguinem fluentem non modo ex venis, ſed etiam ex arteriis illius opera poſſe retineri; de quo medicamento, atq; illius compoſitione & vſu videatis Gal. 5. meth. 3. Poſtremo ad retinendum ſanguinem ſunt multa quæ occulta quadam proprietate creduntur poſſe iuuare, neque ſolum remedia externa vel interna, ſed etiam verba & incantamenta. Atque hactenus de fluxu ſanguinis. *Iſchæmũ certiſſimum.*

CAPVT XXXII.

De dolore dentium.

GAlenus primis quatuor libris de comp. med. ſec. locos ea omnia complectitur, quę nos hactenus tractauimus de morbis capitis, in quinto aũt lib. agit de morbis faciei & dentiũ. Dẽtes poſſunt omni morbo laborare: intemperie cum materia, & ſine materia, vnde inflammationes & dolores oriuntur: mala cõpoſitione, vnde reddũtur minores, molliores ac deficiunt: ſoluta vnitate, dum corroduntur ac perforantur: ſed primum nos de dolore dentium tractabimus. Hiſtoriã dentium ſcribit Philoſophus 2. de hiſtor. animalium, 1. 2. 3. & 4. de vſu partium 8. 9. Plinius libr. 11. cap. 37. Cornelius Celſus lib. 8. cap. 1.

Gal. primum dubiũ mouet, vtrum dentes ſentiant nec ne; qui inquit nonnullos aſſeruiſſe, dentes cum ſint oſſa, ſine dolore male affici: quod illo argumẽto videtur poſſe confirmari, quoniam prominentiores vel longiores facti, aliquando per limulam atteruntur ſine dolore: quam dubitationem Galen. prætermiſſa ratione, proprio experimẽto & teſtimonio diſſoluit; cum enim ille aliquando dentibus doleret, qui alias audierat de hac re dubitare, diligentẽ ſuper ſe ipſum animaduerſionẽ habuit, qui percepit manifeſte dentem non modo dolentem, ſed etiam pulſantem, quemadmodũ carnoſæ partes inflammatione laborantes, facere ſolent: verũ cum illi mirum, ac vix fieri poſſe videretur, vt in dente, qui duram & lapideam ſubſtantiã habet, inflammatio poſſet oriri, cum rurſus alio tempore dentibus doleret, diligentius mentem adhibuit, ac manifeſte percepit, dolorem inflammationis & pulſationem non ad dentes, ſed ad gingiuas pertinere: vnde cõcludit per hæc verba. Quapropter vtriuſque doloris ſenſum expertus, alium in gingiua, alium in ſubſtantia dentis eſſe clare ſcio, & id aſſerentibus teſtimonium præbeo, quod ipſi aliquando dentes doleant. De neruo autem qui ad radicem dentis ortus eſt, an doleat nec ne, nemo dubitat, ipſeque Gal. pariter fatetur ſe aliquando in ſemet ipſo huiuſmodi dolorem percepiſſe: itaque dentes non ſolum ratione gingiuarum aut neruorum, ſed etiam ratione propriæ ſubſtantiæ dolent. *Vtrum dentes doleant.*

Cauſæ

Cauſa.

Cauſæ doloris dentium ſunt plurimæ, ſed tamen omnes ad proximam & immediatam cauſam vtriuſque doloris, ſolutionem continui, ſunt referendi: præcipue vero dolor dentium poteſt excitari à qualibet intemperie, tum ſimplici, tum compoſita, cum materia, & ſine materia. Sed quoniam ex ſola intemperie non valde inſignes dolores ſolent oriri, nos de eo tantum dolore tractabimus, qui prouenit ex intemperie cum materia, quæ poteſt eſſe cuiuſcunque humoris, ſanguinis, pituitæ, bilis, melancholiæ, ac poſtremo flatus, de quibus omnibus ſæpiſſime diximus. Notandum vero, ſicuti diximus, dolorem vel neruum denti annexum, vel ſubſtantiam dentis, vel gingiuas occupare, quod maxime facit ad curationem, alia remedia vni parti, alia aliis conuenire, qui dolores cum admodum difficulter poſſint diſtingui, vt de ſe ipſo teſtatur Gal. hinc fortaſſe fit, vt medici in curatione doloris

Curatio.

dentium parum proficiant: ſed curam aggrediamur.

Anodyna medicamenta.

Omnis dolor, vt alias dixi, triplici ratione tollitur, vel per anodyna, vel per ſtupefacientia, vel per præſidia habentia rationem cauſæ. Medicamenta anodyna ſunt moderate calida, & ſine aliqua acredine, vt decoctum chamomæli, fænugræci, paſſularum, liquiritiæ, &c. quibus in quocunque dolore licet vti: ſin autem dolor fuerit acerbiſſimus, adeo vt æger prope ad deſperationem accedat, neque à ſtupefacientibus eſt abſtinendum, qualia ſunt ſuffumigia ex ſemine hyoſciami, mandragorę,

Stupefaciẽtia.

papaueris, &c. quorum multa exempla habentur apud Galen. & veteres, qui multo frequentius, quam nos faciamus, hiſce medicamentis delectabantur: ſed vera & legitima curatio eſt, quę reſpicit cauſam doloris: quamobrem ſi quis velit probe dentium dolores curare, is primum debet illorum cauſas exacte diſcernere. Sed ante-

Præceptum I.

quam ad particularia præſidia veniamus, duo communia præcepta ſunt animaduertenda, quæ à Galen. ſunt tradita; alterum, ſi contingat vt caput aut corpus vniuerſum multis humoribus ſit refertum, adeo vt periculum ſit, ne maiori facta eorum fluxione, dolor augeatur, ante omnia ad prouidentiam totius & capitis deueniendum eſſe.

Præceptũ alterum.

Alterum eſt præceptum quod ratione partis dolentis diuerſa quoque medicamenta ſint adminiſtranda: namque ex vna parte ſubſtantia dentis, quæ eſt duriſſima, vehementiſſima & acerrima requirit medicamenta, ſiue repellere, ſiue digerere velimus, vt illa atq; eorum vis ad internas dentium partes poſſit penetrare: ex altera autem parte gingiuæ longe magis remiſſa & moderata medicamenta poſtulant, cum ſint molliores, & ſtatim medicamentis ſubiiciantur: quibus licet addere illud, non ſolum pro ratione vnius vel alterius partis, ſed etiam pro ratione ægrorum, ætate, ſexu, temperie, &c. medicamenta modo leuiora, modo vehementiora conuenire, vt alias diximus in omnibus morbis eſſe faciendum: ſed ſingula percurramus.

Ex humoribus calidis.
Repellentia.

Itaq; ſi dolor proueniat ex humoribus calidis, ſanguine, aut flaua bile, illi primum ſunt repellendi, pro quo Rhaſes vtitur lotione cum aceto & oleo roſaceo, aut ſolo roſaceo, quod bonum eſt, ſed admodum ingratum. huius loco licet decoquere roſas, plantaginem, portulaciam in aceto &c. Deinde repellentibus diſcutientia permiſcenda ſunt, origanum, polygonum, hyſſopum &c. poſtremo prætermiſſis repellentibus ad ſola diſcutientia eſt veniendum.

Ex frigidis humoribus.

Si dolor fuerit ex humoribus frigidis, tunc præſidia contraria oportet adhibere, qualia forent decoctum calamenthi, pulegii, hyſſopi, pyrethri, corticum capparum, &c. Rhaſes ordinat quoddam medicamentum quod propter illius præſtantiam appellat theriacam, ex caſtoreo, pipere, gingibere &c.

Si de-

Si dolor fuerit ex flatibus, ſunt decocta ex ſeminibus aniſorum, fœniculi, cumini: nonnulli ex maſticatione pyrethri, gingiberis, & ſimilium, facile ſanantur: in qualicunque autem dolore, ſi opus fuerit, reuulſiones omnes non ſunt prætermittendæ. *A flatibus.*

Poſtremo ſunt nonnulla quæ occulta quadam proprietate creduntur dolores dentium auferre: decoctio ranarum in aqua vel aceto, ſpolium ſerpentis vel decoctum, vt placet Galeno, vel combuſtum cum oleo ex melle, vt placet Archigeni. Sunt alia multa, hæc ſufficiant. *Medicamenta occulte agentia.*

Dentes, quatenus potui obſeruare, maiori ex parte propter eroſionem & perforationem dolent, nam cæteri omnes dolores ſunt leuiores vt plurimum, & ſine multa difficultate ſanantur: pro ſanandis itaque perforatis dentibus ac eroſis, multi multa præſidia adminiſtrant, lotiones, ſuffumigia, maſticatoria, &c. nonnulli cauſtica quoque medicamenta, oleum ſulphuris, oleum vitrioli, multi quoque ignitum ſtylum ſolent præbere: ſed ego in me ipſo & aliis longiori experientia didici, nullum tutius & efficacius eſſe remedium, quam ſi dens perforatus euellatur: namque etſi medicamenta aliquid agunt, & aliquo tempore mitigant dolorem, tandem tamen reuertitur dolor. *Dentes eroſi.*

Capvt XXXIII.

De Mobilitate Dentium.

Dentes quoque aliter male afficiuntur, & fiunt mobiles, quod vitium maſticationi maxime obeſt. Hæc mobilitas, vt Galen. docet, duplici ratione poteſt contingere: aut propter defectū alimenti, ſicuti in ſenibus fit; quę eo ſolo remedio quoquomodo poteſt iuuari, ſi gingiuę aliquo adſtringente medicamēto denſentur, vt poſſint tenacius dentes continere: in quem vſum familiariter vtimur aceto ſcillitico, in quo permiſcentur roſæ, alumen, maſtiche, &c.

Ad ſtabiliēdos dentes.

℞ *Aluminis ſciſſilis* ℥ j.
Gallarum
Balauſtiarum
Hypociſthidos
Roſarum ana ℥ ß.
Aceti ſcillitici q. ſuf. M. f. linimentum.

Ex hiſce poſſunt quoque parari decocta: idem præſtant aquæ thermarum aluminoſæ.

Altera autem ratione mouentur, quotieſcunque nerui, qui eorum radicibus inſeruntur, nimio humore imbuti relaxantur, qui maiori ex parte ex capite ſolet deſtillare, quod vitium medicamentis localibus ſiccantibus corrigendum eſt: prius tamen, ſi occaſio ferat, habita ratione & capitis & corporis totius.

Capvt XXXIV.

De Nigredine Dentium.

Inter cæteras affectiones dentium, illi etiam denigrantur, quod ſymptoma non aliunde prouenit, quam ex vitioſis humoribus & vaporibus, qui ex pluribus partibus, ſed potiſſimum ventriculo & capite ſolent ad ipſos deferri: quæ quidem nigrities partim quia turpitudinem affert, partim quod progreſſione temporis cariem, dolorem, & alia mala affert, non debet prætermitti. Ergo prætermiſſa ratione curandi huius ſymptomatis, quæ circa illius cauſas cōſiſtit, ſciendū eſt medicamenta *Cauſa.* *Curatio.*

quæ albos dentes conſeruant, & nigros dealbant, conſtare ex materia eorum, quæ ſiccandi & abſtergendi facultate ſunt prædita, & quæ vulgo dentifricia appellantur, qualia ſunt puluis parietariæ, menthæ, hyſſopi, origani, amygdalarum amararum, cornu cerui, raſuræ eboris, margaritarum, coralliorum, iridis, marmoris, porcellanæ oſſis ſepiæ, & ſimilium, quibus perpetuo aromata, roſæ, ſandali, cinamomum, lignum aloes, & ſimilia ſunt permiſcenda. Inter plurima apud Galen. 5. de med. ſecundum locos ad finem, vnum eſt medicamentum, quo ille teſtatur dentes albos & odoratos reddi, & ab eroſione præſeruari.

Dentifricium.

℞ *Nitri*
Teſtæ ſepiæ
Myrrhæ ana ℥ j. *M. Terantur & fiat puluis.*

Apud Auicennam eſt ſequens.

℞ *Cornu cerui vſti*
Ariſtolochiæ rotundæ
Maſticis ana ʒ j. ß.
Olei roſacei ʒ ij. ß. *M. Terantur vt ſupra.*

Apud Auicen. eſt aliud medicamentum.

℞ *Abrotani*
Salis torrefacti
iridis ana ʒ ij.
Cyperi ʒ ij. ß.
Spicæ ʒ ß.
Piperis ʒ iij. *M.* Hoc etiam habetur apud Paulum.

Si quis velit habere magis efficax, quo ego vtor.

℞ *Menthæ ſiccæ*
Ariſtolochiæ rotundæ
Iridis
Cornu cerui vſti
Raſuræ eboris
Coralliorum ana ʒ ij.
Salis communis vſti
Aluminis ſciſſilis
Porcellanæ
Pumicis
Teſtæ ſepiæ
nitri ana ʒ j.
Piperis
Pyrethri ana ʒ iij.
Ligni aloes
Cinamomi
Myrrhæ
Caryophyllorum ana ʒ ß.
Moſchi
Ambræ ana g. xv.
Miſce fiat puluis.

DE AF-

DE AFFECTIBVS ORIS.

Capvt XXXV.

De Inflammatione Oris.

GAlenus poſt affectus dentium & gingiuarum, de quibus agit in 5. libr. de compoſ. med. ſext. libr. incipit tractare de medicamentis accommodatis ad affectus, qui in ore contingunt, de quibus nos quoque iam dicemus. Principio libri generalem tradit curationem curandi inflammationes oris, vbi nos docet præcipuas indicationes, nec non medicamenta, quę ſingulis morbi temporibus conueniunt: in qua re à propria ſua methodo non diſcedit, etenim cum indicatio remediorum præcipue accipiatur ex natura morbi, ante omnia nobis in mentem reuocat, quod alias demonſtrauerat, inflammationem ex calidi ſanguinis fluxione fieri: vnde ſtatim licet colligere, huiuſmodi fluxionem reprimendam eſſe, præterquam, inquit Galen. ſi ad partem aliquam principalem recurſura ſit, atque aliud quoddam grauius malum allatura. Sed cum non ſemel nos docuiſſet, laborante qualibet corporis parte, ad localia præſidia deueniendum non eſſe, ſine opportuna totius corporis purgatione, id præceptum repetit, nempe vtendum eſſe & ſectione venę, & purgatione, & clyſteribus, & inedia, vbi totum corpus apparuerit aut multitudine humorum, aut eorundem malitia refertum: ſi vero neque plenitudo, neque cacochymia adſit, ſtatim ad curationem per localia remedia poſſe perueniri. *Repellentia quando fugienda.*

Ex iis Galen. primum nos deducit in cognitionem communis ſcopi, qui ab affectus indicatione inuentus eſt, nimirum prohibendi incipientem inflammationem, quod repellentia præſtant medicamenta. Deinde alterum quoque addit ſcopum, à natura partis quæ curatur, cum certum ſit, ſuperficiem tunicæ oris eſſe multo rariorem ac molliorem, quam ſit cutis quæ totum corpus ambit. Præterea tertium quoque ſcopum addit, huius partis proprium, atque hic eſt duplex: vnus quod ægri ſentiunt inſuauitatem medicamentorum: alter quod hæc pars duos habet ſubditos meatus, per quos aliquid medicamenti in ventriculum & pulmones poteſt defluere, vnde ex iis quoque duplex oritur indicatio; altera vt medicamenti inſuauitatem fugiamus, quæ præterquam quod vſus tempore moleſta eſt, cum per totam diem perſeueret, aliquando etiam accipiendis medicamentis ſolet maximũ afferre incommodum: altera, vt medicamentis fortibus, & quæ venenoſam habent facultatem, perpetuo abſtineamus, ne forte aliqua illius portio ad ſubiectas partes deſcendat, & aliquod periculum afferat. Quod quidem præceptum Galeni non ſolum in inflammationibus, ſed etiam in cæteris omnibus affectibus oris obſeruandum eſt: ſiquidem minime à natura morbi, ſed à natura partis inuentum fuerit. Iis porro huncin modum conſtitutis, Galenus cuiuſdam particularis medicamenti mentionem facit, quod ex ſucco mororum componitur, & diamoron dicitur, in cuius multiplici compoſitione & vſu eſt prolixus. *Indicationes.*

Hoc loco non eſt prætermittenda methodus, quæ non ſolum ad inflammationes oris, de quibus agitur, ſed etiam ad cæteras omnes inflammationes eſt accommodata, illa vero eſt cuius idem meminit Galen. 2. de med. ſecundum locos, ad principium, nimirum pro vario tempore morbi varia quoq; medicamenta conuenire. ſiquidé naſcentibus adhuc inflammationibus, ſola repellentia: tranſacto aũt principio vſq; ad finem, medicaméta ex miſtis repellendi & diſcutiendi facultatibus ſunt optima, quæ quidem miſtionis ratio talis eſſe debet, vt primo quidem tempore *Methodus curandi inflammationes.*

 medi-

medicamenta adſtringentia,ad finem diſcutientia excellāt, interpoſito autem tempore vtrorumque partes ſint æquales. Poſt diamoron Galen. agit de alio medicamento,cuius ſe inuentorem facit,ex ſucco nucum viridium, nec non de aliis ex ſucco mororum,rubi,malorum punicorum,& aliis quampluribus, quæ ab vnoquoque legi poſſunt. Ex iis quæ partim hoc loco, partim alias diximus,de ratione curandi inflammationes,neminem eſſe puto qui de curanda inflammatione oris plura ſcire cupiat.

CAPVT XXXVI.

De Cruſtis Oris.

Quid ſint. IN 2. cap. Galen. tractat de cruſtis in ore, quæ nihil aliud ſunt quam putrida quædam vlcera, quæ in calidis & humidis corporis partibus, quale eſt os, cito & facile generantur. *Nominis ratio.* At ſi quis quærat,quamobrem hæc vlcera cruſtæ oris dicantur, cum nullæ in hac parte cruſtæ appareant? huic ex adhibita curatione facile cauſam nominis licebit intelligere,cum enim medicamenta ad curanda huiuſmodi vlcera accommodata, facile à continua ſaliua eluantur, adeo vt nullam vtilitatē poſſint afferre, idcirco docet Galenus fortia quædam medicamenta illis permiſcenda eſſe, quæ cruſtam vel eſcharam inducant,vnde nomen ſuſcepit.

Præcedente igitur,ſi opus fuerit,& totius corporis vacuatione, & reuulſionibus, & aliis id genus indicationibus, de quibus ſæpe diximus, ad fortia & cauſtica *Cauſtica,* medicamenta licet venire, qualia ſunt atramentum ſutorium , alumen, chalcitis vſta,& ſimilia: noſtri chirurgi hoc tempore aliis medicamentis vtuntur, exempli gratia, aqua erodente, quam vulgo vocant l'acqua dea partir, oleo ſulphuris, oleo vitrioli,& ſimilibus: memini ego quendam feliciter vſum fuiſſe vnguento ægy- *Dubitatio,* ptiaco diſſoluto ex vino granatorum. Verum circa vſum horum medicamentorum, quæ inducendi eſcharam vim habent, dubium eſt, quoniam iam audiuimus Galenum, qui laborantibus internis partibus oris, ſumpta indicatione à natura partis cuiuſcunque,fortis & venenati medicamenti vſum prohibet, ne illa ſubiectis partibus, pulmoni & ventriculo aliquam iniuriam inferant: mirum videtur, quomodo ille in præſentia ſandaracham, auripigmentum, miſy, ſory, & ſimilia medicamenta,vel potius venena, quæ ipſe fatetur, & conſtat inter omnes, cauſtica facultate eſſe prædita,dicat adhiberi. Ego vero ad hoc reſponderē, hoc loco Galen. potius de aliorum, quam de propria ſententia loqui, qui ſatis habuit ſuperius propriam de hac re ſententiam explicaſſe. Vel poſſumus etiam reſpondere, hæc medicamenta tam parce & moderate eſſe adminiſtranda, vt ab illis nullum periculum poſſit imminere.

CAPVT XXXVII.

De Affectibus Columellæ.

IN 3. cap. 6.libr. de comp. med. ſecundum locos, Galen. tractat de medicamentis accommodatis ad gurgulionem ſeu columellam,quæ non aliud eſt quam carnoſa illa pars, quæ in ſummo ore ad fauces propendet, ac manifeſte conſpicitur, ſi quis aperto ore linguam deprimat. Hæc particula pluribus nominibus à veteribus & poſterioribus medicis appellata eſt, de quibus videatis Galen. qui etſi perſpicue loquitur,tamen à multis non ſolum vulgaribus hominibus, ſed etiam celeberrimis *Veſalii error.* viris non intelligitur, inter quos eſt Veſalius, qui inter cætera nomina inquit hanc

partem

partem vuam appellari, cum tamen Gal. ſcribat, non hanc partem, ſed huius partis morbum vuam appellari: illius verba hæc ſunt: Nam qui vuam ipſam appellant, eorum neque pręſtat meminiſſe, nos enim non particulam ipſam, ſed aliquam eius affectionē vuam dicimus: nos perpetuo columellam nominabimus. Vſus huiuſmodi partis à Gale. triplex numeratur 2. de vſu partium. 2. Primus vt hominem ad ſermonem & vocem plurimum iuuet; quod illo argumento poteſt ſatis confirmari: nam quicunq; columellam præciſam aut aliter eroſam habent, non niſi male & deprauate loquuntur. Secundus eſt vſus ad aeris attractationem, ne ille nimium frigidus in pulmones attrahatur. Tertius eſt, vt eſſet veluti quoddam operculum, & caueret ne exiguæ moles cineris, pulueris &c. ad aſperam arteriam poſſint penetrare. Sed iis prætermiſſis, quæ magis ad anatomen pertinent, ad rem veniamus. *Vuæ quid, Columellæ vſus.*

Cum columella pluribus morbis poſſit laborare, nos de vnico tantum tractabimus, quando ea latior ſit & elongatur, adeo vt radici linguæ & faucibus propenſa incumbat, quod frequenter euenit, magnamque moleſtiam & multa incommoda ſolet afferre, quem morbum Græci laxatam columellam, barbari & vulgares caſum vuæ, vel vuulæ appellant.

Columella ſe ipſa latior & longior redditur propter duas cauſas: vna eſt propter inflammationem, de qua item nihil dicendum eſt, quod hæc quoque ſub generali tractatione de inflammatione oris contineatur; altera eſt propter deſtillationem capitis, ac præcipue pituitoſam, ſine inflammatione, vt placet Galen. 6. de tuenda 9. & 6. de med. citato. Neque difficile eſt alteram cauſam ab altera diſcernere: namque altera quæ ex nimio humore pituitoſo prouenit, non eum calorem, ruborem & dolorem habet, quæ in altera ex inflammatione manifeſte conſpiciuntur. *Cauſæ.*

Curatio autem ante omnia ad originem & fontem fluxionis, nempe ad morbum dirigenda eſt, qui non alius eſſe poteſt quā humida cerebri intemperies: itaq; primum vacuatione totius corporis, ſi id ferat occaſio, deinde etiam capitis, poſtea ſiccantibus & roborantibus medicamentis, partim internis, partim externis agendū eſt: de quibus olim tractantes morbos cerebri, ſatis diximus. Poſt hæc aūt ad locum affectū & localia præſidia licet deuenire, & primū ad repellentia, qualia ſunt roſæ, hypociſthis, cortices granatorū, gallæ, & ſimilia, quibus permiſcetur diamorum. *Curatio.*

Gargariſma repellens.

℞ *Roſarum M. j.*
Balauſtiarum
Corticum granat. ana M. ß.
Gallar.
Hypociſthidos. ana ℥ ij. F. decoctio.
℞ *Prædictæ decoctionis ℥ j. ß.*
Diamoron ℥ ij. M. Pro gargariſmate.

Deinde ad ſiccantia & diſcutientia progrediendum eſt, quæ plurima ſunt, gargariſmata, pulueres, linimenta, & ſimilia: ſi malum fuerit leuius, ſolæ roſæ aridæ tritæ & appoſitæ quandoque ſunt ſatis: ſi autem malum fuerit difficilius, tunc valentiora quoque ſunt adhibenda:

Gargariſma diſcutiens.

℞ *Pulegii*
Origani
Hyſſopi
Calamenthi ana M. ß.

Spicæ nardi
Cinamomi ana ℥ ß. *M. f. decoctio*
℞ *Prædictæ decoctionis lib. 1.*
Myrrhæ ℥ j.
Croci gr. v. Miſ.

Item

Aliud.

℞ *Roſarum rubearum ſiccarum* ℥ ij.
Gallarum
Balauſtiarum ana ʒ j.
Piperis
Cinamomi
Myrrhæ ana ℥ ß. *M. contundantur & fiat puluis ſubtilis.*

Quod ſi demum pars remaneat indurata, neque poſſit diſſolui, tunc ad mollientia & diſcutientia, qualia in ſcirrho conueniunt, deueniendum eſt.

Gargariſma emolliens.

℞ *Caricarum*
Paſſularum ana ℥ ß.
Cineris vitis ℥ j. *f. decoctio.*
℞ *Prædictæ decoctionis* ℥ x.
Aluminis ℥ ij. *M. pro gargariſmate.*

Poſtremo autem ſi contingat, contingit autem aliquando, vt columella ex ſuperiori parte ita attenuetur & exanguis reddatur, vt natiuo calore priuetur, & periculum immineat, ne ex nimia irritatione tuſſis, vigiliæ, interim etiam ſtrãngulatus & gangræna ſubſequãtur, tunc Galen. docet, & omnes confirmãt, eam vel ferro, vel vrente medicaméto reſcindendam eſſe: de qua manus operatione videatis Paulum lib. 6. 31. nec non Aetium 8. 41. Veruntamen illud ſciendum eſt, quod nos docet Hipp. & Galen. 3. prog. 21. 14. metho. 13. minime temere, neque ſine magna neceſſitate ad hanc partem reſcindendam accedendum eſſe, duplici de cauſa: vna quoniam tanta aliquando excitatur ſanguinis profuſio, vt difficillime, & quandoque nulla ratione poſſit cohiberi: altera quoniam abſciſſa columella partes ſpirituales plurimum refrigerãtur, deſtillationibusq; fiunt obnoxiæ, vox præcipue læditur, & alia ſequuntur incommoda, quæ potiſſimum illi experiuntur, quibus propter luem veneream columella eroditur vel abſcinditur.

CAPVT XXXVIII.

De Aphthis.

Definitio.

IN quarto & vltimo capite Galen. tractat de medicamentis accommodatis ad illa vlcera oris, quę aphthæ nominantur, de quibus & nos tractabimus. Itaque aphthæ apud Galen. ſunt vlcera quædam orta in ſuperficie oris, quæ igneam habent caliditatem.

Differentia. I.

Ex pluribus differentiis tres videntur dignæ maiori notatione, prima ex ætate: namque huiuſmodi vlceribus laborant vel infantes lactentes, quod frequenter contingit, vel adultiores, quod rarius euenit. Pueri aphthis corripiuntur propter vitium lactis, vel quia illud ſit improbum, nempe bilioſum, calidum, acre, culpa nutricis, quæ aut calidius temperamentum ſortita ſit, aut alimentis vtatur ad ta-

lem ſanguinem & lac gignendum accommodatis, vt aromatibus, vinis generoſis &c. vel quia pueri imbecilliorem habent ventriculum, vt lac non probe poſſint concoquere: aut demum quia propter ingluuiem plus lactis aſſumunt, quam ventriculi vires poſſint perferre: tot enim modis poteſt cōtingere, vt lac corrumpatur, & acredinem quandam contrahat, ex quo deinde eleuatis humoribus & vaporibus vitioſis, huiuſmodi vlcera in ore generantur. Adulti autem, & qui ad perfectam ætatem deuenerunt, aphthis corripiuntur, vt docet Aetius lib. 8. 39. non ſolum propter acrimoniam eorum quæ comeduntur & bibuntur, ſed etiam propter copiam vitioſorum humorum, qui ad os confluunt.

Secunda eſt differentia quæ ex cauſa & humore defluente accipitur, qui vno verbo qualiſcunque eſſe poteſt, dummodo tam calidam, acrem & erodentem vim acquirat, vt poſſit vlcera excitare. *II.*

Vltima eſt differentia ex qualitate & natura vlcerum: namque alia recentia ſunt & ſatis benigna, alia vero ſunt diuturna, & quæ progreſſione temporis quid putredinoſum acquirunt, & maligna euadunt, quæ à Medicis Nomæ, hoc eſt, depaſcentia vlcera nominantur, qualia febribus malignis & peſtilentibus ſolent ſuccedere, vt teſtantur Hipp. & Galen. 3. epid. 3. 12. ab Arabibus Alcola nominantur, qualia etiam frequenter contingunt in morbo gallico, ac potiſſimum ſi fuerint in extremo palato ad fauces, ſunt admodum periculoſa, & difficillime ſanantur. *III.* *Nomæ.* *Alcola.*

Signa horum vlcerum & cuiuslibet differentiæ ex magnitudine, colore, odore, & aliis id genus ſymptomatibus, quæ ſenſibus ſubiiciuntur, facile poſſunt intelligi: itaque breuiter de eorum curatione agendum eſt. *Signa.*

Lactentes pueri, qui, vt diximus, frequenter hiſce vlceribus obnoxii ſunt, nutrici proba inſtituta victus ratione, & ſi opus fuerit, congrua purgatione, ac ſimul procurando vt ipſi quoque aſſumptum lac probe concoquant, facilibus & leuibus præſidiis ſolent curari, quæ tamen pro varia natura vlceris varia quoque eſſe debent. *Curatio.*

Nam ſi vlcus proueniat ex ſanguine vnde illud ſit rubrum & phlegmonoſum, medicamenta moderate adſtringentia & refrigerantia conueniunt, qualia ſunt ſyrupus de roſis ſiccis, myrthinus, ex ſucco malorum punicorum, de agreſta, & ſimilia. Deinde ad ea, quæ ſine mordacitate & moderate diſcutiunt, deueniendum eſt, vt ſyrupum roſatum recentem, mel roſatum, colatum, & ſimilia. *Ex ſanguine.*

Sin magis vlcus oriatur ex flaua bile, vnde colorem flauum referat, tunc adſtringentia quidem, ſed magis refrigerantia conueniunt, vt ſyrupus de portulaca, de plantagine, ſuccus aut decoctum ſolani, & ſimilia. *Ex bile flaua.*

Sic vlcera pituitoſa & albicantia magis abſtergentia, melancholica & nigricantia, magis detergentia & digerentia poſtulant: ſed tamen ita, vt ſumpta indicatione ab ætate, omnia perpetuo ſint mitiora & leuiora, quam [illegible] pro maioribus natu de quibus Galen. & omnes prolixe agunt. *Ex pituita.* *Ex melancholia.*

At vero ſi adulti aphthis corripiantur, duæ poſteriores differentiæ ſunt maxime animaduertendæ, à quonam humore vlcera generentur, & vtrum illa recentia aut antiqua, benigna an maligna exiſtant; ſiquidem vt videmus, pro varietate humoris noxii, variam quoque curationem oportet inſtituere: pariter, vt ſcribit Galenus quæ vlcera leuiora ſunt, & nihil maligni habent, medicamenta moderata; quæ autem maligna ſunt & ſerpendo *Aphthæ adultorum.*

 depa-

depaſcunt, vehementiſſima requirunt medicamenta. Quo primum loco id memoria tenendum eſt, vrgente plenitudine aut cacochymia, ante omnia toti corpori vel ſectione venæ, vel purgatione, vel vtraque ratione proſpiciendum eſſe. Deinde quatenus pertinet ad localia, medicamenta ea talia eſſe debent, qualia de infantibus diximus, ſed auctis eorum viribus, quæ ad grandiorem ætatem ſunt accommodata. In qua re etiam id nos monet Galen. non æqualiter omnibus adultis eadem medicamenta eſſe adhibenda, ſed corporum naturas eſſe animaduertendas, num ſint molles & humidę, veluti ſunt eunuchi & mulieres, an duræ & aridæ, veluti nautæ, piſcatores, ruſtici; ſiquidem certum eſt huiuſmodi corporibus præ cæteris valentiſſima medicamenta conuenire. Quod ſi demum aphthæ inſignem putredinem & malignitatem acquirant, vt non amplius aphthæ, ſed nomæ dici debeant, in hoc caſu cæteris non conferentibus, ad fortiſſima medicamenta, & quæ vrendi vim habeant, confugiendum eſt, qualia fuerāt apud veteres miſy, ſory, chalcitis, atramentum ſutorium, ſquama æris, vel potius quæ hoc noſtro tempore ſunt familiaria, argentum viuum ſublimatum & præcipitatum, vt vocant, quæ noſtri chirurgi vel melle roſaceo, vel ſucco plantaginis, vel aliis permiſcent medicamentis, & non ſine maxima vtilitate ſolent adminiſtrare.

Aphtha maligna.

CAPVT XXXIX.

De Angina.

Morbi linguæ.

ANtequam deſcenderemus ad morbos faucium & thoracis, operæ pretium fuiſſet tractare de morbis linguæ, quæ, vt ſcitis, duos præcipue in corpore vſus obtinet: alterum ad ſermonem, alterum ad guſtum: qui ſane morbi ſunt plurimi, in intemperie & ſimplici & compoſita, & cum materia, & ſine materia: in conformatione, & in ſoluta vnitate: ſed cum multi morbi longe maximi momenti adhuc reſtent, neque liceat per anguſtiam temporis omnia perſequi, venio ad anginam, de qua pro noſtro inſtituto ordine agemus. Nomen anginæ dupliciter accipitur, vt notat Galen. 4. de locis aff. 3. vno modo apud Hip. qui hoc nomine conſueuit appellare omnia mala, quæcunque vel in faucibus & gutture, vel in ceruice, quomodocunque accidant, & ſpirandi difficultatem inducant: altero magis proprie definitur à Galen. 1. de locis aff. 6. 4. apho. 34. quod ſit inflammatio internarum partium gutturis, viam ſpiritus intercludens, vt propterea ſuffocationi proportione reſpondeat: in qua quidem veluti communi notione omnes homines videntur conuenire. Barbari ſquinantiam appellant.

Nominis ſignificatio.

Quid ſit.

Differentiæ. I.

Fauces quid.

Differentiæ ſunt plurimæ, ac primum à loco affecto in quo fluxio conſiſtit: ex quo fonte Galen. 4. de locis aff. 3. quatuor anginæ differentias conſtituit. Prima eſt, vbi fauces inflammatione laborant: fauces autem intelligimus, ſicuti ipſe Galen. interpretatur, partem oris internam, ad quam & gutturis & gulæ extrema contingunt. Altera eſt vbi neque cæteræ oris partes, neque fauces, neque etiam vlla externarum partium apparet inflammatione laborare, tamen æger in gutture ſuffocationis ſenſum percipit. Tertia differentia eſt quando externa faucium ſedes inflammatione laborat. Quarta, vbi partes gutturis externæ vna cum internis affectæ ſunt.

Huiuſmodi autem differentias nonnulli Medici recentiores variis quoque nominibus voluerunt diſtinguere, qui primam ſynanchen; alteram cinanchen, ter-

tiam

tiam paraſynanchen, quartam paracynanchen ſoliti ſunt appellare, vt notat Galen. in 4. apho. 34. quam tamen inquiſitionem nominum veluti ſuperſtitioſam & ſuperuacaneam, reprehendit Galen. 4. de ratione victus. 30. 3. prog. 18. 4. de locis aff. 3. qui inquit, hoc nimis curioſum nominum ſtudium rerum ipſarum negligentiam & contemptum peperiſſe, ſicuti iis euenit qui circa nomina nimium occupati, quæ vtilia ſunt prætermiſerunt: itaque modo rem ipſam intelligamus, de nominibus parum eſt laborandum. Cæterum Galen. præter has quatuor differentias ex Hip. quintá commemorat, quæ contingit, vbi vertebræ ceruicis ad interiora diſtorquentur, de qua ſpecie anginæ Paulus quoque & Aetius mentionem faciunt, atque illius ſigna ponunt: ſed vt idem ſcribit Galen. 1. pror. com. 2. poſtremis verbis, cum huiuſmodi affectio raro admodum contingat, neque ſine inflammatione muſculorum gutturis fieri poſſit, hinc fit vt talis differentia minus propria cenſenda ſit, & commode ad priores differentias poſſit referri.

Secunda eſt differentia anginæ ex natura humoris noxii, & fluxionis, quæ poteſt eſſe duplex; altera ex glutinoſa & frigida materia, quam pituitoſam licet appellare; altera ex calida & acri materia, quam ſi biliofam appelles, inquit Galen. non peccabis: de quibus humoribus, & quomodo vtraq; fluxio contingat, diffuſe tractat Galen. 3. apho. 22. 4. de ratione 30. Et ſi quis quærat, an angina ex vtroque humore, tam calido, ſanguine & flaua bile, quam frigida, pituita & melancholia fieri poſſit? Reſpon. etſi Galen. videtur ſolius flauæ bilis & pituitæ mentionem facere, tamen nihil prohibet, mea ſententia, quin illa quoque ex vtroque humore, calido & frigido fieri poſſit: ac ſane de ſanguine, flaua bile & pituita nullum dubium eſſe debet, ſed Arabes dubitant de melancholia, cuius nullus Græcorum videtur meminiſſe. Auicen. inquit id raro contingere, ſed tamen fatetur anginam ex melancholia quoque fieri aliquando poſſe. Itaque habendum eſt, anginam quidem ex fluxione cuiuſcunque humoris fieri poſſe, eam tamen, vt ſcribit Galen. 3. apho. 18. magna ex parte bilioſam eſſe, adeo vt eryſipelas aut inflammationem eryſipelati ſimilem committat; aliquando etiam ſanguinea eſt & pituitoſa, rariſſime autem melancholica: quanquam forte id verius poſſit affirmari, frequentius contingere, vt huiuſmodi fluxio ex variis humoribus, vel aliquibus, vel omnibus inter ſe mixtis, conſtet, quæ quidem mixtionis ratio non ſolum ad humores, ſed etiam ad ſuperiorem differentiam ex loco deſumptam, debet accommodari, ſiquidem nulli dubium eſſe debet, quin ſicuti varii humores inter ſe miſcentur, illi pariter varias quoq; partes faucium & gutturis poſſint occupare. II. *An ex melancholia.*

Tertia eſt differentiæ anginæ à magnitudine, alia leuis, & illa eſt quæ vulgo dicitur li cagioni, alia grauiſſima, in qua inflammatio eſt inſignis, & maximum imminet periculum inflammationis, media medio modo ſe habet. III.

Quarto ſunt differentiæ à tempore, principio, augmento, ſtatu, declinatione: quæ varia tempora ſunt maxime animaduertenda, cum variam curandi rationem & præſidia requirant. IV.

Quinto ſunt differentiæ à modo generationis: namque angina alia ſuccedit nonnullis morbis, veluti deſtillationi, pleuritidi, peripneumoniæ, & ſimilibus: alia primo & ſine aliis præcedentibus morbis generatur, quod præcipue ac maiori ex parte tranſmiſſa materia ex capite fieri conſueuit, ſicuti aperte & diffuſe demonſtrant Hip. & Gal. 4. de ratione victus. 30. & pluribus ſequentibus. V.

VI.

Poſtremo ſunt differentiæ à coniunctis, quæ poſſunt eſſe res omnes naturales, non naturales, & præter naturam: ſed inter cætera angina aut eſt cum febre, aut ſine febre. Neque aliquis miretur dari anginam ſine febre, ſiquidem, vt Gale. docet, 2. de diff. feb. 2. de conſtitutione artis med. 15. ad hoc vt febris fiat, duo neceſſario requiruntur, vnum vt læſa pars ſit prope cor; alterum vt morbus pendeat ex materia calidiore: quorum ſi alterum deſit, inquit Gal. tunc non ex neceſſitate febris conſequitur. Itaque ſi angina pendeat ex humore frigidiore, tunc nulla febris poteſt excitari: & inter cæteros Cælius Aurelianus lib. 3. de morbis acutis cap. 1. incipiens tractare de angina, hæc habet: Hactenus expoſitis morbis acutis cum febre, nunc de iis tractabimus qui ſine febre eſſe noſcuntur.

Ad febrim duo requiruntur.

Signa.

Sed veniamus ad ſigna, quæ quidem à Paulo, Auicenna & reliquis, plurima afferuntur, & ſunt huiuſmodi: difficilis reſpiratio, difficilis alimentorum & potionum deglutitio, vt pocula quandoque per nares reſiliant, dolor acutus, tumor, rubor, calor, febris, frigidi aeris cupida attractio: quorum omnium ſignorum facile eſt cuique rationem reddere, ſed Galen. 4. de locis aff. 3. vnum tantummodo proprium, perpetuum & inſeparabile ſignum videtur poſuiſſe, nempe difficultatem reſpirationis, nihil laborante thorace, vel pulmone; cum cætera omnia ſigna non ſint perpetua, ſed modo vnum, modo alterum, modo omnia deſint.

Signa pathognomonica.

Signa differentiarum, ſicuti etiam ſigna pathognomonica ſunt ſatis incerta: vtrum inflammatio internas vel externas, hanc vel illam partem faucium occupet, poteſt intelligi ex tumore, dolore, calore, colore, ſed potiſſimum ex periculo ſuffocationis: namque ſi laborent partes externæ, aliquis tumor, aliquis dolor, item calor & color mutatus apparebit, neque tantum vrgebit periculum ſuffocationis: contra ſi laborent partes internæ, extra nihil apparebit, ægerque omnino maiori ſuffocationis periculo premetur. De ſignis redundantiæ ſingulorum humorum iam ſæpe diximus. Signa magnitudinis vel paruitatis ſumuntur ex ſymptomatibus, de quibus diximus in prognoſtico. Signa ex tempore, ex ſymptomatibus deſumuntur, & præcipue ex iis, quę expuuntur: ſiquidem in principio æger aut nihil, aut parum expuit, idque crudum & aquoſum; augmento copioſius & craſſius, in ſtatu & declinatione concocta ſolent expui. Signa, demum ex modo generationis & à coniunctis ſunt manifeſtiſſima: itaque venio ad curationem.

Curatio.

Cum angina ſit morbus ex fluxione humorum, quatuor communes illæ indicationes nobis ſeſe offerunt: vacuatio vniuerſi corporis, repulſio, reuulſio, reſolutio: quibus poſtremo, quoniam aliquando inflammatio deuenit ad ſuppurationem, & illa addenda eſt, quæ ad puris purgationem pertinet.

Vtrum repellentia conueniant.

Sed ſtatim occurrit dubitatio, vtrum repellentia in angina conueniant nec ne. Siquidem noxia materia non niſi ad partes principales videtur poſſe repelli, quales ſunt pulmones & cor: & alias diximus de ſententia Galen. 6. de med. ſecundum locos, initio fluxionem repellendam eſſe, præterquam ſi humores ad partem aliquam principem ſint recurſuri, & aliud maius periculum poſſint afferre: vnde etiam eſt apho. Hip. 10. lib. 5. Quicunq; ab angina liberantur, iis ad pulmonem vertitur, & in ſeptem diebus pereunt: itaque repellentia non videntur conuenire. Altera autem ex parte nemo eſt qui neſciat, & Galenum & omnes rationales medicos inan-

in angina repellentibus vti medicamentis: imo vero Galen. non ſolum principio, ſed etiam poſt principium,& vſque ad finem docet,nullo modo à repellentibus eſſe abſtinendum. Ad hanc difficultatem nonnulli reſpondent, maius periculum imminere ex præſenti morbo,& ex periculo ſuffocationis, quam ex repulſione materiæ. Sed forte hæc reſponſio non eſt generaliter vera, neque ſatis difficultatem diſſoluit: quotieſcunque enim hæc materia,exempli gratia,peteret pulmones vel cor, tunc æger manifeſtiſſimum & certiſſimum vitæ periculum incurreret: quare aliter reſpondendum eſt,nimirum poſt communem corporis vacuationem tuto repellentia poſſe adminiſtrari: hoc enim tempore materia iam minorata paulatim deponitur ad partes proximas,ac melius regitur à natura, vt ab ea materia nullum proximis partibus periculum immineat: itaque in angina propoſitis indicationibus inſiſtendum eſt. Sed primum videamus de prognoſticis: ſumma autem prognoſtici illa eſt,inflammationem eo deteriorem & periculoſiorem eſſe, quo magis internas partes occupat, eo leuiorem & ſecuriorem, quo magis exterius apparet: vnde eſt Hip.3. prog.16. Angina grauiſſima eſt ac celerrime interimit,quæcunque neque in ceruice, neque in faucibus conſpicuum aliquid efficit, plurimum vero doloris infert, & difficultatem reſpirationis, hæc enim & eadem die, & ſecunda & tertia & quarta ſtrangulat. *Prognoſticum.*

Tunc enim inquit Galen. in com. exiſtimandum eſt in gutture lateſcere inflammationem, ex qua ægri ſtrangulantur. Quam fere eandem ſententiam habetis 2. pror. 54. ſic eſt apho. 34. lib.4. Si febrem habenti ſuffocatio repente ſuperuenerit,nullo in faucibus tumore apparente,lethale: Contra vero, ſicut idem apho. 37. lib.6. Angina correpto ſi tumor fuerit in collo,bonum; & 7. apho. 49. Ab angina &c. Quam doctrinam Galen. non ſolum ad anginam, ſed etiam generaliter ad omnes morbos accommodat, qui ſcribit 6. apho. 25. quemlibet affectum ex profundis & principibus partibus ad cutem traduci, & bonum ſignum & bonam cauſam exiſtimandum eſſe: contra autem ad internas & principes partes transferri, malum.

Sed præterea alia quoque ſymptomata anginæ ſalubritatem vel pernitiem demonſtrant,& inter cætera duo ſunt quæ anginam plane lethalem eſſe ſignificāt. Vnum eſt ſi vehementiſſima fuerit febris, de qua Galen. hæc habet 4. apho. 34. tunc ineuitabilis & celerrima ſuccedit mors, vt ne quidem ſalus poſſit ſperari: quotieſcunque enim vehemens febris detinet ægrotantem, tunc ille indiget copioſa inſpiratione, quæ fieri non poteſt. Alterum eſt debilitas virium, de qua item ſcribit Galen. 10. metho. 5. in pleuritide, in peripneumonia, in angina, & omnibus interniis inflammationibus vnicam ſalutis ſpem ſupereſſe in robore virium. *Angina lethalis quæ.*

Cum hæc igitur ita ſe habeant, ſi liceat per vires & per cætera, ad curationem aggrediamur, & quatenus ad primam indicationem pertinet; nonnulli à lenitione alui initium faciunt, ſed præpoſtere & importune, quoniam morbus eſt acutiſſimus, neque leuiorum præſidiorum vſum permittit, quemadmodum generaliter docet Galen. 5. metho. 15. qui illos medicos grauiter arguit, quicunque opinantur à paruis auxiliis perpetuo incipiendum eſſe, quæ ſi nihil proficiant aggredienda eſſe maiora. Nam in morbis in quibus periculum non impendet, vera ea opinio eſt, in reliquis autem alieniſſimum à ratione eſt à leuioribus inchoare. Quare cum angina ſit morbus magnus, ex decreto Hipp. magnis quoque præſidiis indiget, & ſtatim vel ad ſectionem venæ, vel ad pur- *Curatio.* *Non ſemper à leuioribus inchoandum.*

gationem accedendum eſt: quod vtrumque præſidium maximas continet difficul-
Locus Galeni dilucidatur. tates,ac primum difficultaté facit ſententia Gal.qui 6.de med.ſecund.locos ad principium ſcribit,Medicos vti ſectione venæ & purgatione,vbi totum corpus apparuerit aut multitudine humorum refertum,aut eorũdem malitia vitiatũ; ſi vero neutrum adſit,ſtatim ad curationem per localia medicamenta illos deuenire: itaque ille videtur ex ſola copia & qualitate humorum, minime ex magnitudine morbi; & ſectionis venæ & purgationis indicationem elicere,cum tamen non ſolum propter copiam & propter vitium humorum,ſed etiam propter morbi magnitudinem Galenus vtrumque præſidium probet 4.metho.6. Ego vero qui alias hunc locum tractaui diffuſe, id vnum dico in præſentia, Galen. hoc loco eam tantummodo indicationem conſideraſſe, quæ ab humoribus deſumitur: quod ex eo manifeſte licet intelligere, quoniam ſermonem habet non de angina, vt multi falſo opinantur, ſed de affectionibus oris, cum quibus affectionibus vix morbi magnitudo poteſt coniungi. Quod ſi quis etiam velit reſpondere, neque anginam, neque alium morbum cui cacochymia vel plenitudo non coniungatur, in ſe magnitudinem continere, non aberrabit, mea ſententia. Itaque ſi angina fuerit magna, & imineat periculum ſuffocationis, protinus ad ſectionem venæ veniendum eſt, vt docet Hip. qui hæc habet 4. de ratione victus 30. Eam ob cauſam cito ſuffocat, niſi cito aduerſus eam pugnaueris; ſanguinem igitur ex brachiis detrahes. Sed quæ-
Quæ vena ſecanda. nam vena ſecanda eſt? Cælius Aurelianus lib.3. de morbis acutis 4.reprehẽdit Hippocr. quod ſecet venas brachiorum, & ex tam copioſa vacuatione ſanguinis timet, ne ſubſequatur animi defectus: ſed reprehẽſio eſt nulla, quoniam Hip. non de quantitate ſanguinis,ſed de loco vnde eum mittere oportet, loquitur: ſic perpetuo Galen. in angina ſecat venas in cubito, 13. metho. 2. de ſang. miſſ. 19. quibus Paulus,Rhaſes & alii ſubſcribunt. Auicen. & Alexander, ſi menſes fuerint retenti vel hæmorrhoides, ſecant venas inferiores, verum ſi morbus & ſuffocationis periculum vrgeat,cum Hip. & Galen. perpetuo venas ſuperiores oportet ſecare. Sed
Venâ ſub lingua quando ſecanda. Hip. præter venas brachiorum, venarum quoque ſub lingua ſectionem probat; quem pariter Cælius Aurelianus reprehendit, inquiens hoc remedium non ſolum inutile, ſed noxium eſſe, ſiquidem ex locis laborantibus ſanguinis detractio incongrua eſt, quod fiat maior ad illos attractio.

Verum Cælius ſecta methodicus, non potuit Hip. methodum intelligere: namque ſectio venarum ſub lingua principio, fluentibus adhuc humoribus, minime conuenit, quo tempore ſine dubio fluxio augeretur, ſed tantummodo con-
Error practicantium. uenit tranſacto principio, & quando ex parte laborante licet deriuare, quod aperte explicat & confirmat Galen. locis proxime citatis, nimirum primo venas in cubito, poſterius venas ſub lingua ſecandas eſſe: quod tamen præceptum non intelligentes vulgares medici, principio inflammationis frequenter haſce venulas ſecant, & ita fluxiones augent, & ægros in certiſſima pericula deducunt.

Quantitas ſanguinis mittendi. De quantitate ſanguinis & modo euacuationis, Alexand.Paulus, Aetius, conueniunt, non confertim, ſed pluribus interpoſitis vicibus vacuandum eſſe, adeo vt per hos auctores, & ſecundo, & tertio, & quarto liceat ſanguinem mittere, qua ratione & vires minus laborant, & longe efficacior fit reuulſio. Veruntamen ſi æger fuerit boni habitus & robuſtus, ego quidem copioſam venæ ſectionem

quampri-

quamprimum probarem,ſaltem ad ℥ x i i. deinde neq; à repetita ſectione,vel eiuſdem vel alterius venæ,pro rei opportunitate,abſtinerem.

Neſcio quid hac in parte ſibi velit Auicenna, qui ſanguinis miſſionem modo nullam, modo parcam,modo vſque ad animi deliquium videtur probare. *Auicennæ inconſtantia.*

Ex duabus vacuandi totius corporis rationibus, reſtat altera, quæ fit per medicamentum purgans,vbi illud imprimis dubium eſt,vtrum medicamenta purgantia principio conueniant nec ne? Alexander veſpere exhibet ſcammonium cum ptiſana: Aetius elaterium cum ſero lactis, hieram diacolocynthidos: ſic Auicen. inquit, oportet vt euacuetur in principio materia cum phlebotomia, & cum ſolutione ventris: ſed quod magis vrget, eſt auctoritas Hipp. 4. de ratione victus. 3. qui præter ſectionem venarum ex brachiis & ſub lingua,nonnulla quoque medicamenta attractoria probat: vnde Trincauellius in morbo acuto & præcipiti, ſicuti in materia turgente, pro varietate humoris noxii, vtitur electuario de ſucco roſarum Meſue,electuario diaphænicone, & ſimilibus. Sic plerique omnes communiter practicantes,vel quod velint materiam eſſe turgentem, vel propter alias cauſas, quandoque ante ſectionem venæ ſuis purgantibus medicamentis vtuntur. *An purgantia principio conueniant,*

Altera autem ex parte opinio hæc refutatur non ſolum ex communi decreto Hip.Galen.& omnium rationalium medicorum, nunquam videl. purgandum eſſe niſi humores vel turgeant, vel ſint concocti, ſed etiam refutatur proprio quodam decreto,vbi Hip.& Galen.principio inflammationum purgantia medicaméta prohibent & deteſtantur: & locus eſt 4. de ratione victus 22. ſed quoniam hanc totam difficultatem alias tractauimus diffuſe, & ſpeciatim explicauimus locum Hip. de med. attractoriis,illud vnum dico in præſentia,omnes huius loci interpretes latinos fuiſſe hallucinatos, quicunque vertunt, medicamenta attractoria, aut quid ſimile,ſiquidem Hip. vtitur voce ἐκλίκτοις, quæ non aliud ſignificat quam elegmata, à verbo ἐκλείχω quod lingere ſignificat; vulgo lambitiua dicuntur, quæ ad lenienvdas & purgandas partes faucium & pectoris paulatim accipiuntur, & quæ,vt dicit Galen.7.de med.ſecundum locos,initio,nonnulli veteres arteriaca vocabant, quod ad iuuandos affectus aſperæ arteriæ ſint admodum accommodata, adeo vt certiſſimum ſit,Hip. hoc loco minime de medicamentis purgantibus loqui. Quid autem ſentiant Alexander, Aetius & ſimiles,non ego multum laboro.Itaque medicamenta purgantia non niſi apparente humorum coctione, & in declinatione morbi poſſunt conuenire.

Poſt communem corporis euacuationem ex ſecunda indicatione, omnia reuellentia conueniunt,ligaturę,frictiones extremarum partium,cucurbitulæ & ſcarificatæ & non ſcarificatæ,quæ non ſolum remotis partibus,ſed etiam proximis,ſicuti in parte poſteriore ceruicis, atque, vt placet nonnullis,in parte anteriore ſub mento,apponendæ ſunt. Sunt demum glandes & clyſteria; de quibus dubium eſt, vtrum acriora an leuiora eſſe debeant: quam dubitationem ſoluit Auicen. acria clyſteria conuenire cenſens,quæ non ſolum ad inſignem reuulſionem, ſed ad corporis inanitionem pertinent,niſi vehementia febris illorum vſum prohibeat. *Reuellentia.*

Iam vero tertia ſuccedit indicatio, repellendi, quæ, vt ſupra vidimus, non ſolum principio, ſed etiam poſt principium,& vſque ad finem morbi, etſi diuerſa ratione,aliquam vtilitatem poſſunt afferre: de huiuſmodi autem medicamentis atque eorum natura,compoſitione & vſu,iamdiu diximus quod eſt ſatis,tractantes de affectibus oris: ſed illud hoc loco mihi libet addere,medicamenta repellentia mo- *Repellentia.*

do le-

do leuiora,modo efficaciora,modo mediocria,parãda eſſe,pro varia natura inflammationis, pro varia natura fluxionis, pro varia ætate, habitu corporis, & ſimilibus. Vſus obtinuit vt medici hoc tẽpore in angina ac cæteris morbis fauciũ,ſiue repellere, ſiue aliud agere velint,non aliis medicamentis q̃ lotionibus & gargariſmatibus vtantur, quod alia medicamenta difficulter ad eas partes poſſint accomodari. Quatenus igitur pertinet ad medicamenta repellentia,familiariter parantur decocta ex rebus quæ adſtringendi & refrigerandi vim habent, qualia ſunt exempli gratia, ſatis leuia, roſæ,folia rubi,plantaginis,portulacæ: iis valentiora, folia & fructus myrthi, cortices granatorum, citonia acerba, pyra ſylueſtria: valentiſſima gallæ, ſumach acacia,alumen,& ſimilia,quæ omnia vel ſeparatim,vel plura inter ſe commiſta, ex aqua decoquuntur: alii autem potius aquis ſtillatitiis ſolent delectari; ſed Galen. vt ſupra diximus, duorum præcipue medicamentorum mentionem facit, vnius quod leuius eſt, & ex ſucco mororum conficitur, diamoron dictum: alterius quod valentius eſt, atque ex ſucco corticum viridium nucum præparatur, quod dianucum vel diacaryum dicitur,de quorum compoſitione plane varia, & Galenus & omnes Medici agunt: hæc eadem medicamenta,quamuis diuerſa ratione, nunc præparantur,quorum vſus eſt vt aquis ſtillatitiis aut decoctis permiſceantur; & habeatis exempla.

Exempla repellentium.

℞ *Aquarum plantaginis*
Portulacæ ana lib. ß.
Diamoron ℥ iij. M. & hoc gargariſma eſt ſatis leue.

Validius eſt ſequens.

℞ *Roſarum rubearum M. j.*
Corticum granatorum
Balauſtiarum ana M. ß.
Sumach ʒ iij. M. f. decoctio ex aqua.

℞ *Prædictæ decoctionis. lib. j.*
Dianucum ℥ iij. M. pro gargariſmate.

Apud veteres,vt narrat Galen. alia quoque medicamenta conſueuerant præparari, vt ex ſucco trium granatorum,ex ſucco citoniorum, pyrorum ſylueſtrium, meſpilorum; ſed hoc tempore ex ſuccis horum fructuum parantur ſyrupi, quibus pariter licet etiam vti. Quoniam vero iam ſupra ſtatutum eſt, pro vario tempore morbi varia quoque medicamenta conuenire, principio quidem ſola repellentia, deinde vero & repellentia,& concoquentia, & diſcutientia ſimul mixta, Galen. variis modis & diamoron,& dianucum, & cætera medicamenta præparabat, qui illis permiſcebat crocum,myrrham,ſulphur,& ſimilia,quibus poſtea vti ſolebat, pro vt magis vel repellendum, vel diſcutiendum fuerat: noſtro autem tempore aromatarii non aliter conficiunt diamoron aut dianucum, quam ex ſuccis & melle, neque præterea quicquam addunt; vnde neceſſe eſt medicum ex tempore conficere medicamenta,quæ,vt occaſio poſtulat,varias habeant vires: itaq; tranſacto principio morbi quando non ſolum repellendum, ſed etiam cõcoquendum & diſcutiendum eſt, licet quoque mixtum medicamentum componere, addendo paſſulas, caricas, crocum, & ſimilia.

Gargariſma repellens & diſcutiens.

℞ *Roſarum rubearum M. j.*
Liquiritiæ
Paſſularum ana ʒ iij.

Caricæ

Caricarum pinguium N. x. *M. f. decoctio, & in fine decoctionis addantur*
Myrrhæ
Croci *ana* ℥ j. Deinde
℞ *Huius decoctionis* lib. j.
Diamoron ℥ iij. *M. pro gargariſmate.*

Hoc tempore neq; extra localia quædam medicamenta ſunt prætermittenda, quæ & concoquendi & diſcutiendi vim habeant, qualia ſunt oleum amygdalarum dulcium, chamomælinum, anethinum, adipes anſeris, gallinæ, lanæ ſordidæ atque illotæ, & ſimilia: nónnulli maxime probant linimentum ex flore caſſiæ ſimul cum oleo amygdalarum dulcium, aut violato. *Topica.*

In ſtatu, ſi morbus vrgeat & dolor, ad ea quæ dolorem leniunt veniendum eſt, qualia ſunt lac tepidum, ſuccus ptiſanæ, decoctum liquiritiæ, paſſularum, &c. Sin autem neque morbus neq; dolor ſit tam vehemens, tunc licet paulatim ac veluti per quoſdam gradus ad valentiora medicamenta diſcutientia aſcendere, ac poſtremo in vltima declinatione ad valentiſſima deuenire. Exemplum gargariſmatis moderate diſcutientis. *Dolorem lenientia.*

℞ *Origani*
Pulegii
Satureiæ
Thymi
Calamenthi *ana* M. ß. *M. f. decoctio.*
℞ *Prædictæ decoctionis* lib. 1.
Diamoron ℥ iij.
Cinamomi
Spicæ
Myrrhæ *ana* ℈ j. *M. pro gargariſmate.*

Verum inter cætera medicamenta diſcutientia & anginam iuuantia, de quibus Galen. partim ex propria, partim ex aliorum ſententia ſermonem habet, duo videntur eſſe præcipua, ac maxime notatione digna, ſiue manifeſta, ſiue occulta proprietate id faciant.

Vnum eſt cinis hirundinum vſtarum, de quibus Galen. hæc habet 2. de ſimp. med. facul. Hirundinibus vſi ſunt multi, comburentes, & ad cinerem mel addentes, quo deinceps ſquinanticos inungebant, & ad cæteros gutturis affectus accommodabant: Sed cum veteres fuerint huius medicamenti inuentores, vt Galen. inquit, 6. de med. ſecundum locos, cap. 1. ad finem, non ſatis illi videntur eius præparationem docuiſſe, cum alii nidum hirundinum, alii ipſas hirundines, alii earum pullos velint comburenda eſſe: verum Galen. paulo poſt ex Aſclepiade hanc rem clare explicat, per hæc verba: Pullos ſale conſperſos vna cum pennis in fictile vas coniicimus, &c. Ex quo Aſclepiadi gratiæ ſunt habendæ, quod tam diligenter docuerit modum vrendi pullos hirundinaceos, & quod ipſa animalia, minime eorum excrementa in medicamenti compoſitionem ſint recipienda. Variæ autem huius medicamenti mixtiones ſimul cum aliis à Galeno recenſentur, quæ ab omnibus legi poſſunt. *Cinis hirundinum.*

Alterum eſt ſtercus caninum vbi oſſa comederint, de quo apud Gal. Muſa antiquus medicus hæc habet. Ad anginam ſtercus caninum album accipito & reſic- *Stercus caninum.*

cato,

cato,tritumque cribro medico cribrató,& in potu habeto, vſus tempore melle diluito &c. & Galen.addit: Hæc cum ſcribat Muſa,merito ei aſtipulamur: hoc enim pharmaco nullum fortius nouimus, neque in angina, neque in magna tonſillarum inflammatione,aut iis quibus ex glandulis ſuffocationis periculum imminet. Sed præter caninum ſtercus nonnulli humano quoque vtuntur, quod ſimul cum Galeno ciuiles homines debent tanquam abominandum deteſtari: tametſi Gal. 10. de ſimp.med. fatetur, de hoc quoque remedio ſe experimentum habuiſſe, qui narrat longam hiſtoriam de quodam qui inflammatione gutturis aſſidue vexabatur, adeo vt cogeretur ſanguinem mittere,qui ſine miſſione ſanguinis hoc remedio facile ſanabatur: vbi huius ſtercoris præparandi & corrigendi rationem docet.

Diſcutientia. Poſtremo autem ad diſſoluẽdas reliquias materiæ contentæ in faucibus, nonnulli vtuntur ſuffumigio ex decocto herbarum calidarum, hyſſopo, calamentho &c. cum modico aceto, cuius decocti vapor vel cannula,vel alio inſtrumento ori impoſito facile recipitur. Verum de quatuor primis indicationibus hæc ſint ſatis.

Suppuratio anginæ. Quod ſi demum angina ad ſuppurationem veniat,quod ex eo potiſſimum licet intelligere,quoniam ex aph. Hip. 47. libr. 2. febres & dolores augentur, neque auxilia quidquam videntur prodeſſe,tunc omni induſtria procurandum eſt, vt pus *Pus generantia.* quantum fieri poteſt,celeriter generetur, quod fiet naturæ inclinationem iuuãdo, interius cum decocto paſſularum, liquiritiæ, altheæ: exterius farina hordei cum fermento,cum decocto caricarum, altheę & ſimilibus. Confecto autem pure,quo tempore & febres & dolores ſolent minui, abſceſſus quamprimum rumpendus & aperiendus eſt,quod fieri ſolet vel medicamentis acrioribus, vel manibus, vel cerea impoſita candela in faucibus, vel cruſta panis, aut alia re duriore deuorata: ac demum rupto abſceſſũ ad abſtergentia, mundificantia, & cicatricem inducentia veniendum.

Prognoſticũ. Veruntamen id ſciendum eſt, anginam ſuppuratam eſſe quam maxime periculoſam,ac frequenter in pleuritidem, peripneumoniã, phrenitidem, & alios morbos tranſmutari, vt colligitur ex Gal. 6. epid. 2. 13. & 3. prog. 20.

Atque hæc generaliter de angina dicta ſufficiant, neq; enim eſt vt particulatim de angina tractemus, quatenus illa ex vno vel altero humore originem habeat, cum ex iis quæ ſæpe diximus, facile ſit curationis varietatem intelligere. Exempli gratia, redundante ſanguine, ille ſecta vena copioſius educendus eſt; redundante bile, conuenit illum parcius mittere; hic medicamenta repellentia ſint frigidiora, clyſteria minus acria: redundante pituita aut melancholia, parce omnino ſanguis detrahatur, medicamenta repellentia ſint minus frigida, clyſteria acriora, & vno verbo, in rebus omnibus perpetuo noxii humoris rationem oportet habere. Victus ſit tenuiſſimus, & tres aut quatuor primos dies & vſq; ad ſtatum, æger ſola mulſa aut aqua hordei contentus ſit, donec tandem liceat ad magis nutrientia deuenire.

DE AF-

DE AFFECTIBVS THORACIS EIVSQVE PARTIVM,

Liber Secundus.

Capvt I.

De Tuſsi.

POST morbos capitis, oris & faucium, ſequitur tractatio morborum thoracis, ac primum tuſſis, cuius ex noſtro ordine videbimus eſſentiam, differentias, ſigna, & curationem. Tuſſis definitore Galen. 2. de ſympt. cauſis 4. nihil aliud eſt quam vehementiſſima exſufflatio, qua plurimus ſimul celerrimeque foras latus ſpiritus, ſuo impetu extrudit atque explodit quæcunque vias ſpiritus obſtruunt & impediunt. Et ſi quis quærat, quidnam Galen. per exſufflationem intelligat? ille declarat 1. de locis aff. 6. ſe hac voce nihil aliud intelligere, quam confertam & vehementem reſpirationem, quæ fit cum plurimus ſpiritus confertim per guttur animalis foras defertur. Et ſi quis rurſum quærat, quomodo huiuſmodi exſufflatio fiat? huic reſpondet Galen. 4. de locis aff. 6. iſtud fieri intercoſtalium muſculorum actione interueniente. Ex iis licet colligere, tuſſim non eſſe morbum, non cauſam morbi, ſed ſymptoma, nõ exiens immoderatum, non qualitatem mutatam, ſed actionem læſam, non vitalem, non naturalem, ſed animalem, non ſenſitiuam, non principem, ſed motiuam: eamque actionem non eſſe abolitam, non imminutam, ſed deprauatam. Itaque tuſſis ſub genere motus deprauati reponenda eſt, quod ſpeciatim docet Galen. 2. de ſymp. cauſis. 1. poſtremis verbis, inquiens, conuulſionem, tremorem, palpitationem, tuſſim, commune genus deprauatum motum obtinere. Cum autem motus deprauati ſint triplices, vt diffuſe diximus tractantes conuulſionem, tuſſis iure inter eos debet numerari, qui fiunt à ſola natura, quæ à morboſa cauſa violenter cogitur moueri. Quamobrem de ratione & eſſentia tuſſis ita habendum eſt, tuſſim fieri, quotieſcunque natura in thorace & pulmone aliquid noxium & moleſtum percipit, vnde plurimo ſpiritu magna vi ſurſum & foras elato, conatur illud expellere, quod ſi primo impetu ſiue prima expiratione quæ ei moleſta ſunt, nequit expellere, tunc bis, ter, & ſæpius non deſinit idem tentare, ac magna ex parte intentum finem conſequitur, vbi ſpiritus vehementer fertur, & ea quæ moleſtant ad propellendum idonea inueniuntur.

Definitio.

Tuſsis quomodo fiat.

Sed hoc loco quærunt nonnulli, quænam pars in tuſſi male afficiatur? Auerr. 4. colliget. 1. 52. tuſſim recenſet inter proprios affectus pulmonis, cui videtur conſentire Auicen. 13. tract. 3. 1. inquiens: Tuſſis eſt ex motibus quibus natura expellit nocumentum ex membro aliquo, & hoc membrum in tuſſi eſt pulmo. Neque pro hac ſententia deſunt rationes, ac primum tuſſis propria paſſio illius partis cenſenda eſt, quæ eſt principium ſpiritus, qui in ea ſurſum & foras propellitur: ſed pulmones ſunt initium ſpiritus: ergo. Deinde, gratia exempli, ſi fuerit vlcus in thorace, neq; pus communicetur pulmonibus, nulla ſequitur tuſſis: itaque pulmones in tuſſi neceſſario videntur laborare. Alii vero aliter ſentiunt, qui ex Galen. & rei euidentia

Pars affecta qua.

Tuſſis.

manifeſte demonſtrant, ſine vllo pulmonis vitio quandoque tuſſim fieri: namque Galenus docet 2. de ſymp.cauſis 4. & 5. ex ſola refrigeratione muſculorum thoracis tuſſim fieri, quę à ſola ſpiritus retentione quandoque non ſolum prohibetur, ſed etiam plane ſanatur.

Præterea ſcribit Galenus 7.de ſimp.med.17.& res ipſa confirmat, ſi parua mica panis aut alterius edulii, vel quidpiam potionis nobis inuitis in ſpiritus meatum cadat, nos protinus irritare, adeo vt nulli dubium ſit, quin ſine affectis pulmonibus contingat aliquando tuſſim excitari. Quamobrem reuera concludendũ eſt, tuſſim non eſſe propriam paſſionem pulmonum, neq; eos in tuſſi perpetuo laborare. Neque difficile eſt ad obiectas rationes reſpondere, ac primum Auic. non ſolum pulmonem læſum eſſe ait, ſed addit & membra quæ ei communicantur & continuantur. Auerr.aut idem ſentit cum Auic.aut male ſentit. Neq; poſitæ rationes quidquã valent; etſi enim in tuſſi ſpiritus copioſe & cum impetu foras propellitur, tamen non hinc ſequitur pulmones perpetuo laborare, quoniam natura non intendit primum huiuſmodi expirationem facere, ſed intendit, quodcunq; illi moleſtum eſt, expellere, vnde ſecundario & per accidens fit illa ſpiritus propulſio, per quam noxia & moleſta reiiciuntur. Pariter falſum eſt, in vlcere thoracis non communicato pure pulmonibus nullam tuſſim excitari, quod manifeſte confirmant empyici vel ſuppurati, in quibus pus in cauitate thoracis continetur, qui nihilominus valida tuſſi torquentur. Itaque ſtatuendum eſt cum Galeno tuſſim ad omnes partes & omnia inſtrumenta reſpirationis pertinere, modo vnum, modo alterum, modo plura, videlicet pulmones, aſperam arteriam, muſculos thoracis, ſeptum tranſuerſum & reliqua, de quibus poſterius, tractantes de aſthmate, late agemus.

Differentia. I.

Differentiæ tuſſis ſunt plures, ac primum à cauſis, de quibus videatis Gal. 2. de ſympt. cauſis 4.& 5. 4.de locis aff.8.ex quibus locis nobis licet colligere cauſas tuſſis, quæ ab omnibus admodum confuſe tractantur. Cum ergo iam ſtatutum fuerit, quęcunque inſtrumentis reſpirationis moleſtiam & impedimentum poſſunt afferre, generaliter tuſſim efficere, Gal.hæc omnia in duo capita videtur retuliſſe, vnum quod pertinet ad intemperiem, alterum quod materiam complectitur. Primum genus tuſſis, ortum ex intemperie inſtrumentorum ſeruientium reſpirationi, cognouerũt omnes medici pneumatici, quaſi ſpirituales dicti, quod omnia ſpiritibus tribuerent, quales fuerunt Athenæus, Archigenes, &c.de qua medicorũ ſecta Gal. tum aliis locis, tum maxime lib.3.de diff.pulſ.ſæpius agit: veruntamen illi cauſam non ſatis intellexerunt, propter quam tuſſis ex huiuſmodi intemperie poſſit fieri: quam tamen Gal.præclare explicat, docens intemperiem eſſe duplicem, alteram æqualem, quæ veluti quædam acquiſititia natura eſt, neq; vllũ dolorem aut moleſtiam infert, qualis eſt febris hectica: alteram inæqualem, quotieſcunque in corpore ſentiendi vi prædito introducitur tanta pariter moleſtia, quanta magnitudini intemperaturæ reſpondet. Ex quo facile eſt intelligere, quomodo huiuſmodi inæqualis intemperies occupans partes reſpirationi inſeruientes, atque earum natiuũ temperamentum corrumpens, moleſtiam inducat, ex qua deinceps natura ad expulſionem irritata tuſſim excitat. Hæc porro intemperies eſt vel ſimplex, calida, frigida, ſicca, humida: vel ex iis compoſita, ſic igitur refrigeratis inſtrumentis reſpirationis generatur tuſſis, quæ tamen plerunq; eſt exigua, & ſola ſpiritus cohibitione ſanatur; ſiquidem hac ratione calor augetur, ac ſimul cum ſpiritu partes intemperatas peruadit, atq; eas ad naturale temperamentum deducit: ſic eadem inſtrumé-

Cauſa tuſſis.

Medici pneumatici.

tared-

ta reddita calidiora,vt per calidiſſimas febres contingit,moleſtia afficiuntur,ex qua tuſſis excitatur:quod item de humida & ſicca,nec non de compoſita intemperie licet affirmare,vt manifeſte colligitur exGal.6.epid. 2. 24. Secundum caput materiã comprehendit,quotieſcunq; illa inſtrumentis reſpirationis moleſtiam affert, quæ quidem materia vel externa,vel interna,&vtraq; multiplex eſſe poteſt.Externa,ſicuti fumus,puluis,& ſimilia:ſicuti quæcunq; inter edendum & bibendum in aſperã arteriam affatim illabuntur,ex quib.omnib.certum eſt,naturã ad expulſionẽ irritari,& tuſſim fieri:Interna materia eſt eorum,quæ intra corpus generãtur,veluti ſunt non ſolum omnes humores,ſed etiam quodcunq; toto genere præter naturam eſt, vt ſanies,lapilli,&c.de quib.Alexand.ſpeciatim ſcribit lib.5.c.4. ſibi viſum fuiſſe aliquando lapidem non aſperum,ſed admodum leuem,durum ac renitentem,vt reiectus in terram ſonum ederet,quem homo quidam tuſſiendo eiecerat: & Gal. 4. de locis aff.ad finem narrat hiſtoriam cuiuſdam ægroti,qui multo tempore tuſſi vexatus grandinem eiiciebat,quæ erui magnitudinem æquabat: ſic nonnulla afferunt, vermes aliquando per tuſſim fuiſſe eiectos: ſic manifeſtiſſimum eſt, in pleuritide, peripneumonia,& reliquis cordis &thoracis affectib.tuſſim excitari,Sed neq; illud demum prætermittendum eſt,inſtrumenta reſpirationis in tuſſi non ſolum per ſe laborare.ſed etiam per conſenſum aliarum partium:ad quem modum ventriculus vel flatibus,vel aliter, nimium diſtentus,comprimens ſeptum tranſuerſum, gibba pars iecoris inflammatione laborans,atq; vt nonnullis placet, etiam lien, poſſunt partes ſpirationi deſtinatas in conſenſum trahere:ſed præ cæteris,& ante cæteras omnes corporis partes,cerebrum ſolet id maxime præſtare,ex quo humores in thoracem deſtillant frequentiſſime:neq; vero ſolum à ſingulis partibus, ſed quandoq; etiam à toto corpore huiuſmodi noxiæ materiæ,ad reſpirationis inſtrumenta tranſmittuntur,quod in febribus contingit ſæpenumero.Hæ ergo ſunt differentiæ tuſſis ex cauſis.

Lapis tuſſi reiectus.

Tuſſis per conſenſum.

Secundo ſunt differentiæ à modo tuſſis:namq; alia ſicca eſt,alia humida.Sicca eſt,in qua ægri nihil expuunt,humida in qua aliquid excernitur. Cauſas vero propter quas tuſſes aridæ fiunt,tractat Gal.2.de ſymp.cauſis.4.4.apho.54.4.de locis aff. 8.& loco notabili 1.epid.1 12.etenim tuſſes fiunt aridæ,quandoq; exaſperatis faucib. & gutture,nullo humore pulmonem occupante: quãdoq; propter nudam intemperiem inſtrumentorum ſeruientium reſpirationi,in quibus pariter nihil eſt quod oporteat expelli : interdum quia humor noxius ſit ineptus ad expulſionem, quod contingit dupliciter,aut quod ille ſit craſſior,aut quod ſit tenuior, quam conueniat: quandoquidem humor craſſus & lentus difficulter effertur,vtpote qui neque prompte à corporibus,quib.impactus eſt,abſtergi, neq; à qualibet ſpiritus violentia poteſt impelli:tenuia autem &aquoſa propter tenuitatem potius diſſecantur à ſpiritu, quã vltra ferantur:itaq; propter has cauſas tuſſes fiunt aridæ. Contra vero ſi humores fuerint neq; valde liquidi & aquoſi,neq; admodum craſſi & lenti, tunc facile efferuntur, & maxime quando virtus valet, & tunc tuſſis humida generatur.

II. Differẽtia.

Præterea ſunt aliæ differentiæ : tuſſis alia recens, alia antiqua, atq; hæc difficilem habet curationẽ. A tempore,principio, augmento,ſtatu,declinatione:Ab ætate, vnde tuſſis in ſenibus aut difficulter,aut nulla ratione ſanatur: à coniunctis, alia cum febre,alia ſine febre: de quibus ſatis,ad ſigna veniamus.

III.

Signa. Signa tuſſis ſunt manifeſtiſſima: ſigna item differentiarum facile poſſunt intelligi: namque ſi inſtrumenta reſpirationis calida intemperie laborẽt, ſine fluxione humorum, vt ſcribit Galen.4.de locis aff.8. ſi ea vehemens fuerit, aeris & potionis frigidæ auiditatem inducit, ac progreſſione temporis in febrem deſinit: per frigidam autem intemperiem contraria accidunt, etenim ſi ea mediocris fuerit, calidi aeris & calidæ potionis deſiderium excitat: ſi vero vehementior fuerit, viſcera fluxionibus replentur. Intemperies ſicca & humida, vt inquit Alex. cum ſint qualitates minus actiuæ, non tam manifeſta habent indicia; huiuſmodi autem omnibus intemperaturis, tam ſimplicibus quam compoſitis, commune eſt, quod per tuſſim nihil reiicitur: quibus demum licet addere quæ præceſſerunt, iuuantia & nocentia, & alia id genus: altera autem ex parte ſi fuerit aliqua externa materia, quæ fauces, aſperam arteriam, pulmones occupet, id ex præcedentibus, atque ipſo ægroto facile intelligitur: ſi fuerint humores, ſinguli ex intemperamento, ætate, tempore anni, ex præcedente victus ratione, ſed ante omnia ex iis, quæ per tuſſim eiiciuntur, facile poſſunt cognoſci: ſi fuerit grando, lapis, aut quid ſimile, hæc niſi poſtquam reiecta fuerint, cognoſci poſſunt, etſi forte ex tuſſis vehementia, ex contumacia, ex grauitate in thorace, & aliis id genus, liceret de iis quoq; aliquam facere coniecturam. Demum ſi fuerit tuſſis per conſenſum capitis, pleuræ, iecoris, & aliarum partium, ex propriis ſignis cuiuſque partis laborantis licet illud intelligere.

Curatio. De tuſſis curatione pauca admodum habemus apud Galenum, cæteri quoque hanc rem ſatis confuſe tractant, nos vero ſigillatim, ſed breuiſſime ſingularum differentiarum curationem explicabimus. Itaque ſi tuſſis fuerit ex ſola intemperie ſine materia, hic nulla vacuatione, reuulſione, nec cæteris indicationibus, ſed ſola alteratione opus eſt, quæ ſingulis intemperaturis contraria ratione opponatur. Si

Ex intemperie frigida. intemperies fuerit frigida, hæc, ſicuti diximus, à ſola ſpiritus retentione quandoque poteſt ſanari: namque, vt ſupra vidimus ex Galen.2. de ſympt. cauſis, calor hac ratione augetur, ſpirituſque ad thoracem violenter compulſus, ad omnes meatus peruenit, ex quo omnes partes ad æqualitatem temperamenti deueniunt: ægri ſint in aere calidiore, vtantur alimentis & potionibus quæ calefaciendi vim habeant: ſi muſculi thoracis laborent, foueantur oleo anethino, chamomælino, liliorum alborum, & ſimilibus.

Ex calida intemperie. Sin autem tuſſis ex calida intemperie generetur, ſicut in febribus contingit, æger contraria aeris & victus ratione vtatur, omniaque ad frigidum declinent. Inter alimenta ptiſana eſt præſtantiſſima, muſculi thoracis foueantur oleo violato & ſimilibus: ſic intemperiem ſiccam & humidam per contraria alterantia oportet cu-

Ex ſicca. rare. In ſicca interius exhibeatur lac, exterius inungatur thorax oleo amygdalarum dulcium, & ſimilibus.

Tuſsis ex materia. At vero ſi tuſſis ex materia noxia & excernenda oriatur, ſi exterius aduenit, abſtergenda eſt, parteſque laborantes leniendæ ſunt: ad hanc rem optima forent diatragacanthum, ſaccharum canditum, penidia, ſyrupus violaceus, de iuiubis, decoctum liquiritiæ: ſin autem materia fuerit interna, & intra corpus generetur, iam diximus illam eſſe duorum generum, aut craſſiorem, aut tenuiorem: ſed ante omnia eſt animaduertendum, vtrum hæc materia ab aliis partibus, ac potiſſimum à capite ad partes thoracis tranſmittatur, nec ne: etenim quotieſcunque materia aliunde deſtillat, certum eſt veram & legitimam curationem tuſſis in curatione partium laborantium conſiſtere, ne in poſterum huiuſmodi materia amplius generetur,

neretur, & ad partes ſubiectas tranſmittatur: quæ tractatio potiſſimum pertinet ad catarrhum, de quo ſatis diximus.

Præmiſſa conſideratione adhuc fluentis materiæ, id vnum reſtat, vt quæ iam fluxa eſt materia, & in thorace continetur, debeat expurgari: atque illud primum memoria eſt repetendum, quæcunque in thorace continentur, non alia ratione quam per tuſſim purgari poſſe, vnde ad hanc rem ſunt præcipue accommodata ea medicamenta, quæ Galenus 7. de med. ſecundum locos inquit veteribus arteriaca fuiſſe appellata, & vulgo lambitiua dicuntur, quod ſenſim & paulatim accipiantur, & omnia inſtrumenta reſpirationis poſſint iuuare. Itaque ſi materia tenuis fuerit, ea conueniunt medicamenta, quæ poſſint quoquo modo eam craſſiorem reddere, qualia ſunt iuiubæ vel ſimplices, vel ſaccharo conditæ, ſyrupus de endiuia, violatus, de papauere, decocta lactucæ, endiuiæ, portulacæ, diacodion, & ſimilia: ſi autem materia fuerit craſſior, tunc ea conueniunt, quæ attenuandi & incidendi vim habent, qualia ſunt leuiora, mulſa, ſyrupus de farfara, oxymel ſimplex de liquiritia, efficaciora ſyrupus de hyſſopo, de praſeo; efficaciſſima oxymel compoſitum, acetum ſcilliticum, oxymel ſcilliticum, & ſimilia, quę quidem medicamenta duplici ratione ſolent adminiſtrari: vna ſimul cum decoctis vel aquis ſtillatitiis pro ſyrupo, qui vtplurimum ſummo mane ſolet exhiberi; quo modo certum eſt materiam non ſolum in thorace, ſed etiam in venis & ambitu vniuerſi corporis contentam ad faciliorem expurgationem præparari. Altera autem ratione hæc medicamenta exhibentur ſine aquis vel decoctis, & tunc ſola ſenſim & paulatim accipiuntur, vnde lambitiua dicuntur, quo modo ſumpta tenuiores quædam partes ad proximam aſperam arteriam refudant, atque eorum vis ad thoracem peruenit, vt docet Galenus 8. de placitis Hipp. & Plat. ad finem: qua quidem ratione longe maiorem vtilitatem afferunt, quam ſi affatim & ſubito in ventriculum deferantur, ſiquidem ex ventriculo non niſi per multos venarum anfractus, & viam longiſſimam medicamenta ad pulmones poſſunt penetrare, vt interea ſit neceſſe eorum vim non parum labefactari.

Arteriaca. *Ad materiam tenuem.* *Ad materiam craſſam.*

Quod ſi materia ſimpliciter neq; tenuis neque craſſa fuerit, ſed quodammodo mixta, veluti ſępe contingit, tunc varia quoque medicamenta debent inter ſe miſceri, quæ vtriuſque materiæ rationem habeant. Si tuſſis foueatur à plenitudine, aut vitio humorum, nulli dubium eſt, quin ante omnia ſit neceſſe & ſectione venæ & purgatione illos minuere & purgare: pariter ſi tuſſis proueniat per conſenſum cerebri, ventriculi, aut alterius partis, certum cuiq; eſſe debet, ſummam negotii in curatione partis primario laborantis conſiſtere. Hęc de tuſſi.

Ad materiam mixtam. *In plenitudine humorum.*

Capvt II.

De Aſthmate.

Quid ſit aſthma, definitur à Galeno 7. de med. ſecundum locos 6. 3. apho. 26. hunc in modum: Qui ſine febre lente reſpirant, ſicuti faciunt qui velociter currunt, ab huiuſmodi acceſſione Græcis Medicis aſthmatici nominantur. Quo primo loco notandum eſt, quatuor eſſe præcipua nomina, quibus medici vitia reſpirationis ſolent ſignificare, apnœam, diſpnœam, orthopnœam, aſthma: de quibus nominibus non conuenit inter omnes. Cornelius Celſus lib.

Deſcriptio.

lib.4.cap.4.hæc habet: Dum difficultas ſpirandi modica eſt, neq; ex toto ſtrangu-
Diſpnœa. lat, diſpnœa appellatur; cum vehementior eſt, vt ſpirare æger ſine ſonitu & an-
Aſthma. helatione reſpiration. non poſſit, aſthma: cum accedit id quoque, vt niſi recta cer-
Orthopnœa. uice ſpiritus trahatur, orthopnœa dicitur. Quam Celſi doctrinam multi recen-
tiores imitantur, alii vero aliter ſentiunt, & aliter haſce voces interpretantur, de
quibus cum ego nolim agere, ad mentem Galeni ita cenſeo habendum eſſe, apnœ-
Apnœa. am nihil aliud ſignificare, quam abolitam reſpirationem, ſaltem quatenus aſpicien-
tibus videtur, cum reuera fieri non poſſit, vt animal omni exquiſite reſpiratione
priuatum in vita ſeruari poſſit: quæ interpretatio eſt Galeni de ſympt. different.3.
Diſpnœa. 4. de locis aff.7. Diſpnœa dupliciter vſurpatur: vno modo tanquam commune
quoddam genus, omnes læſas reſpirationes comprehendens, ſiue ea propter ex-
ternam cauſam, ſiue propter internam, ſiue quomodocunque originem habe-
at: in qua ſignificatione hæc vox frequenter accipitur à Galeno I. de difficultate
reſpirationis, & alibi: altero modo diſpnœa accipitur tanquam ſpecies quædam
difficilis reſpirationis, quæ retinet nomen generis, in qua ſignificatione accipi-
tur à Galeno 7. de med. ſecundum locos ad finem, vbi ſcribit, diſpnoicos pro-
prie à veteribus vocatos fuiſſe, quibus bronchia pulmonis craſſis & viſcidis hu-
moribus ſunt obſtructa, & in quibus medicamenta præterquam quod incidunt
& attenuant, humectandi etiam facultate prædita eſſe oportet. Aſthma demum
& orthopnœam vnum & eundem affectum ſignificare, qualem principio de-
ſcripſimus, manifeſtiſſime demonſtrat Galenus 7. de med. ſecundum locos 6. v-
bi inquit: aſthmaticos ab alia acceſſione etiam orthopnoicos vocari, propter-
ea quod propter timorem ſuffocationis coguntur corpus thoracis penitus ere-
ctum habere: quam eandem ſententiam habetis apud eundem Galen. 3. epid.
2.4.6.apho.46. Verum prætermiſſis cæteris vocibus & ſignificationibus, de
vno tantum aſthmate agimus in præſentia, quod ſicuti diximus, non aliud eſt,
quam denſa & crebra quædam reſpiratio ſine febre, qualis currentibus acci-
dit. Ex iis facile eſt intelligere, huiuſmodi affectum inter ſymptomata reponen-
Qualis affectus. dum eſſe, non exeuntia immoderata, non qualitates mutatas, ſed actiones læſas,
cum ſolum nomen ſatis declaret, actionem reſpirationis læſam eſſe.

Sunt autem nonnulli, qui hoc loco quærunt, qualisnam motus ſit reſpiratio,
Reſpiratio quis motus. & ad quam facultatem pertineat? quippe alii contendunt eam ad naturæ actionem
pertinere, quod nemo videatur vllo tempore poſſe reſpirationem cohibere: alii
vero affirmant, illam potius ad actiones voluntatis ſpectare, quod huiuſmodi mo-
tus pro cuiuſque arbitrio & conſilio fieri & non fieri poſſit. Cæterum Galen. poſte-
rioribus conſentiens, ex propoſito hanc litem præclare diſſoluit 2. de motu muſcu-
lorum capit. 5. & 6. talemque affert demonſtrationem: ſi quæ fiunt, ſedare potes
cum vis, & quæ non fiunt, facere, ſi præterea citius aut tardius, celerius & rarius ea
faciendi poteſtatem habes, ſatis manifeſtum eſt huiuſmodi actiones ſeruire volun-
tati: Arteriæ motum & cordis, neq; cohibere, neque excitare, neque crebriorem
neque rariorem, neque tardiorem, neque velociorem voluntas poteſt efficere: id-
circo nemo audeat dicere, hæc opera eſſe voluntatis, ſed naturæ: motum autem cru-
rum & in iis omnibus voluntas regit: hæc eadem & in reſpirationis motu contin-
gunt, quæ actio quidem eſt ſepti tranſuerſi & muſculorum thoracis, vnde animæ,
non naturæ eſt opus, ſiquidem muſculos mouere animæ officium eſt. Quod autem
reuera totum opus reſpirationis voluntate & ſponte ab anima fiat, Galenus confir-
mat

mat exemplo illius ſerui barbari,qui cum vehementiſſima ira correptus mortem ſibi inferre decreuiſſet, proſtratus humi ac reſpiratione cohibita, tandem mortuus eſt: quam eandem determinationem habetis apud Galenum 1.de difficult.reſpirationis 7. de vſu partium, vtrobique cap.9.Nonnulli putant, reſpirationem motum eſſe partim voluntarium,partim naturalem, qui falluntur, quoniam reſpiratio ſolum perficitur animalibus inſtrumentis, ſepto tranſuerſo & muſculis, cum reliqui motus compoſiti ex naturali & voluntario, duplicibus quoque inſtrumentis vtantur. Hoc itaque ſymptoma eſt actio læſa, non abolita, non imminuta,ſed deprauata,facultatis animalis motricis,quæ efficit ipſam reſpirationem.

Differentiæ aſthmatis ſunt plures, ſed quæ ſumuntur à cauſis ſunt maxime principales:namque vt ſcribit Galenus lib. de cauſis reſpirationis: Quicunq; has cauſas nō ſatis intelligit, is nunquā poterit vel controuerſias de hac excitatas diſſoluere, vel impeditam reſpirationem curare. 3.de ſymp.cauſis 1. Caput & initium eſt cognoſcere modum,quo illa tempore ſanitatis ſuas perficiant operationes : propterea ſi velimus aſthmatis cauſas intelligere, primum cauſæ ſunt inquirendæ, propter quas ſani homines reſpirant: Gal.ait lib.de cauſis reſpirationis, non eſſe plures quam tres: 1.facultatem voluntariam, 2.inſtrumenta reſpirationi ſeruientia.3.vſum propter quem duabus priorib.cauſis maxime opus habemus : etenim ſicut contingit animal iuxta naturæ inſtitutum reſpirare,quotieſcunq; facultas,inſtrumenta, & vſus naturaliter ſe habent, ac ſimul conueniunt,ita contra, ſi aliqua ratione reſpiratio lædatur,vt id fiat propter aliquam cauſam ex iis tribus, vel vna, vel altera, vel omnibus,eſt neceſſe.In aſthmate reſpiratio eſt deprauata, itaq; aut facultas, aut inſtrumenta,aut vſus, vel coniunctim,vel ſeparatim, præter naturam ſe habent: verum cum neq; febris,neq; alia ſit cauſa, quę maiorem inſpirandi & expirandi vſum & neceſſitatem afferat,pariter cum nullum facultatis vitium ſeſe offerat,ex quo reſpiratio deprauetur,cōcludendum reſtat, in aſthmate lædi reſpirationem, non ratione vſus,non ratione facultatis, ſed duntaxat ratione inſtrumentorum. At vero cum inſtrumenta ſeruientia reſpirationi ſint plura,vt Galenus dicit lib.de cauſis reſpirationis,&alibi,vt pulmones imprimis cum trachæa arteria,ſeptum trāſuerſum, muſculi tum pectoris,tum abdominis,illud inquirendum reſtat adhuc, qualianam inſtrumenta reſpirationis in aſthmate offendantur?ſed cum muſculi omnes tam ſuperiores,quam inferiores, nec non ſeptū tranſuerſum bene valeant, ac thoracem pro inſtituto naturæ moueant, cum pariter aſpera arteria, quæ collo adhæret,omnis mali immunis videatur, hinc licet colligere cum Gal.4.de locis aff.7. pulmones in aſthmate præcipue laborare.

Cauſæ reſpirationis.

Inſtrumenta reſpirationis.

Cæterum vt iuniores hæc intelligant,nonnulla altius ſunt repetenda:etenim cū pulmones indigeant aſſiduo & multo aere attracto & inſpirato, ad conſeruandā ſymmetriam&moderationem innati caloris,atque ad alios vſus,natura inter cætera inſtrumenta,ad hanc rem accommodata,aſperam arteriam fabricauit, quæ quamprimum ex faucibus deorſum protenditur, ac mox in duos pares ramos bipartita vnum dextris pulmonis bronchiis,alterum ſiniſtris porrigit, qui demum frequenti ſobole per pulmones diſtributi,parem cum pulmone ſedem occupant, quos aſperæ arteriæ ramulos fere innumera ſerie in pulmones diſtributos, Medici bronchios appellant,ſicut in vniuerſum, vt ſcribit Gal. princip. lib. de locis aff. totum id aſperæ arteriæ corpus cartilagineum,quod à faucibus incipit & per collum ad pulmones vſq; deſcendit,bronchū,vel bronchiū dicitur.Itaq; aſpera arteria, præter cæ-

Structura pulmonum.

teros vſus,ad aeris inſpirationẽ &expirationẽ à natura fuit inprimis inſtituta,atq; ex vna parte aer naribus & ore attractus à faucibus recto tramite per eam in pulmonem deuehitur, ac per vniuerſum corpus pulmonis ita diſtribuitur, vt hac ratione in pulmonis ſubſtantia præparatus, ad munera cordis reddatur idoneus: ex altera autem parte omnis aer cordi inutilis, & fuliginoſa illius excrementa inter expirandũ per hanc eandẽ viã narib.&ore eiiciuntur,cũ vero ita huiuſmodi opera pficiãtur, vt omnis inſpiratio ſiue aeris attractio dilatati pulmonis beneficio fiat,atq; hęc pulmonis dilatatio nihil aliud ſit, quam ſuorũ vaſorum diſtentio, non quidẽ ſimpliciter omnium, ſed illarum,maxime aſperæ arteriæ,propaginũ, quas bronchios diximus appellari; expiratio item fiat, quoties pulmo in ſe colligitur, eaque ratione aerem in ſua cauitate, ſcilicet in ramulis aſperæ arteriæ contentum foras propellit; iam ſatis cuique poteſt conſtare,eiuſmodi aſperæ arteriæ ramulos in pulmones diſſeminatos pręcipua eſſe inſtrumenta partim attractionis,partim expulſionis aeris, atq; tandem omnis reſpirationis & inſpirationis.

Cum igitur hæc ita ſe habeant, vt ad cauſas aſthmatis deueniamus, facile eſt intelligere,quæcunque poſſunt vias reſpirationi & inſpirationi deſtinatas obſtruere, & eſſe impedimento quo minus pulmones neceſſario aere repleantur, hæc omnia difficilem reſpirationem afferre: repleto enim loco quem aer inſpiratus ſolebat ingredi,ille paucus trahitur, & ægri huic defectui coguntur ſatisfacere crebra, frequẽti,iterata, difficili ſpiratione, vt q ſemel & facile fieri nõ poteſt, plurib.vicib. ac difficilius fiat. Etſi vero ab Auic.& recentiorib.multæ aliæ cauſæ aſthmatis cõnumerantur, intemperies ſine materia partium reſpirationi inſeruientiũ, tumores proximarum partium, vt ventriculi, iecoris, lienis, quæ pulmones comprimant, materia vel in cauitate thoracis, vel in pulmonibus contenta, & alia id genus: tamen Galenus duas tantummodo aſthmatis cauſas videtur ſtatuiſſe 7.de med.ſecundum locos 6. 4. de locis aff. 6. 6. epid. 4.4. vnam multos craſſos & viſcidos humores, bronchios pulmonis obſtruentes, & impedientes quo minus aer libere poſſit inſpirari: alteram crudum aliquod tuberculum in pulmonibus excitatum, quod itẽ impedimentum inſpirationi poſſit afferre: quos humores & tuberculum ſciendum eſt duplicem habere generationem: vnam vitio ipſius pulmonis, qui propter aliquam intemperiem alimentum non bene concoquat: alteram propter conſenſum aliarum partium, nonnunquam corporis vniuerſi, ſed frequentiſſime capitis, quod prę cæteris omnibus partibus certum eſt plurimas deſtillationes ad thoracem ac pulmones tranſmittere. Quod ad cæteras cauſas Auicennæ & recentiorum, illæ rei naturæ non conueniunt,namque ſunt multæ & inſignes intemperies partium ſpiritualium, in febribus, in hydrope, ſic ſunt multi tumores ventriculi,iecoris,lienis, ſic demum ſunt humores in cauitate thoracis, vt in ſuppuratis, in quibus ægri vero aſthmate nunquam laborant: itaque habendum eſt cum Gal. cauſam aſthmatis tantummodo eſſe duplicem,multos craſſos & viſcidos humores, bronchios pulmonis impedientes, aut crudum tuberculum in pulmone excitatum, vt diximus. Secundo ſunt differentiæ aſthmatis à magnitudine, à tempore, à modo generationis,à coniunctis,quæ,vt videbimus paulo poſt, maxime faciunt ad prognoſticum & curationem. Sed Auicenna inter cæteras differentias vnius meminit,à loco affecto,qui ſcribit,humores contineri quandoq; in bronchiis aſperæ arteriæ,quandoq; in ramulis leuium arteriarum, quarum pariter multę propagines per pulmones diſſeminantur:in qua re ille manifeſte fallitur,& contradicit Galeno.

Dua aſthmatis cauſæ Gal.

Variæ cauſæ Auic.

II. Diff.

Error Auicen.

Etenim

Etenim ſi in pulmone obſtruantur propagines, non aſperæ arteriæ, ſed læuium arteriarum, tunc cor laborat, pulſuſque facit inæquales, minime aſthma, niſi ſimul bronchia quoque obſtruantur, ſicuti contigit Antipatro Medico Siculo, cuius hiſtoriam habetis apud Galen. 4. de locis aff. ad finem. Nam cum hic vir omnem inæqualitatem in motu arteriæ in ſe deprehendiſſet, valdeque eſſet perterritus, Galeno aliquando obuiam factus illi pulſum tangendum præbuit, qui cum omnis generis inæqualitatem animaduertiſſet, miratus eſt quomodo ille cum tali pulſu viueret; cumque Antipater Galenum interrogaret, quiſnam huiuſmodi affectus illi videretur, & quomodo citra febrim pulſum talem poſſet efficere? ille reſpondit, vel propter obſtructionem liquidorum crudorumque humorum, vel propter crudi tuberculi generationem, id factum fuiſſe: atqui Antipater reſpondit, ſi id verum eſſet, ſe oportuiſſe aſthmatica orthopnæa laborare: at vero Galen. dixit, illum probabiliter loqui, non tamen vere, ſiquidem contingit huiuſmodi orthopnæam fieri, quotieſcunque non quidem in læuibus, ſed in aſperis arteriis craſſus & lentus humor cumulatur, &c. *Hiſtoria.*

Hoc loco nonnulli quærunt, vtrum aſthma ſit morbus diuturnus, cum ſæpenumero perduret multos annos, an acutus, cum aliquando hominem protinus interficiat? Quam dubitationem ſoluunt cum Cornelio Celſo, ex ea nominum diſtinctione, quam principio dedimus, qui docet diſpnæam poſſe diutius perdurare, aſthma autem & orthopnæam eſſe morbos acutos: ego autem magis probo reſponſionem Gale. 4. de cauſis pulſuum. 21. qui ſcribit, morbum quidem eſſe diuturnum, acceſſiones vero acutas, ſicuti morbum comitialem; quod experientia confirmat eſſe veriſſimum, cum ſæpenumero ægroti in acceſſionibus ſuffocentur & pereant. *An aſthma ſit morbus acutus.*

Signa aſthmatis pathognomonica ſunt manifeſta: ægri ſine febre frequenter reſpirant, quemadmodum facere ſolent qui velociori curſu ac vehementi exercitatione ſunt fatigati. Pulſus pro variis morbi differentiis varii ſunt, de quibus videatis Galen. 4. de cauſis pulſ. 21. De ſignis vtriuſque cauſæ tractat Galen. 4. de locis aff. 7. etenim ſi quis per bonam valetudinem, & cum ſolitas adhuc operationes efficit, difficulter incipit ſpirare, ipſique hoc ſymptoma in dies augeatur, neque inter reſpirandum aliquem ſtertorem vel ſonitum faciat, tunc excitatum tuberculum fuiſſe oportet exiſtimare: ſed illud ego addo, hanc difficilem reſpirationem perpetuo grauem eſſe, ac ſine intermiſſione vexare, vt perpetuæ & permanenti cauſæ conuenit: ſin autem inter reſpirandum aliquis ſonitus vel ſtertor deprehendatur, tunc lentorum & craſſorum humorum pulmonis bronchiis impactorum copiam adeſſe ſignum eſt. Quod ſi præterea quis ſtatim & improuiſo difficulter ſpirauerit, hinc licet colligere huiuſmodi humores minime in pulmonibus generari, ſed fluxionem vel à cerebo, vel à vicinis partibus in pulmonem decumbere. Dictis licet addere ea ſigna, quæ ſumuntur ex tempore, ex temperamento, ætate, victus ratione, & ſimilibus, de quibus ſæpe diximus. Signa reliquarum differētiarum facile poſſunt intelligi, itaque ad curationem aggrediamur. *Signa.* *Diagnoſtica.*

Cum duæ ſint cauſæ aſthmatis, ambarum curatio, inquit Galen. 7. de med. ſecundum locos, aliquid commune habet, aliquid priuatum, & alteri tantum proprium: commune vtriſque eſt, vt redundantia humoris morbum generantis conſumatur: proprium autem, craſſorum quidem humorum, vt illi per attenuantia & *Curatio.*

extergentia pharmaca conſumantur:alterius autem nimirum tuberculi,vt per atte-nuantia & reſiccantia eadem fiat cõſumptio; itaque vtrique eſt communis euacuatio vniuerſi corporis: deinde reuulſio, quæ neceſſario particularem pulmonis purgationem debet præcedere:poſt quæ demum illud reliquum eſt vt partib. laborantibus proſpiciatur,quæcunq; humores noxios vel generant, vel tranſmittũt, vel recipiunt. *Indicationes.* Ad ſummã indicationes curandi aſthmatis ſunt huiuſmodi: prima vacuatio vniuerſi corporis: ſecũda reuulſio humoris fluentis ad pulmones: tertia cõſumptio materiæ contentæ in pulmonibus:poſtrema in qua curatio potiſſimum conſiſtit,vt partes primario laborantes ad ſuam naturalẽ temperiem & conſtitutionẽ deducantur,ne in poſterum noxios humores generent,tranſmittant, recipiant.

Prognoſticum. Vtrum iis indicationibus liceat ſatisfacere nec ne, Auicen. paucis verbis mihi videtur comprehendere,qui ſcribit ad hunc modum 10.3.tract.1.38. Et hæc ægritudo cum accidit decrepitis,non forſitan ſanatur,neq; maturatur,cum ipſa in iuuenibus etiam difficilis ſit, & hæc quidem ægritudo eſt ex ægritudinibus longis,habens cum hoc paroxyſmos acutos,ſecundum ſimilitudinem paroxyſmorum epilepſiæ & ſpaſmi. Quas ſententias Auicen.accepit ex Gale. priorem de ſenibus,ex 2.apho.40. poſteriorem de morbo diuturno & acuto,4.de cauſis pulſuum 21.

Leniens aluum. Sed ſingulas indicationes perpendamus, & quatenus ad primã pertinet, pro lenienda aluo facit hiera ſimplex cum caſſia, nec non mel violatum ſolutiuum cum manna:

℞ *Flor. caſſiæ nouiter extr.* ℥ *j.*
Specierum hieræ ſimp. ʒ *iij.* *M.* *cum ſacchаro fiat bolus.*

In potione:

℞ *Mel.viol.ſol.* ℥ *iij.*
Mannæ Calabrenſis electæ ℥ *j.* *ß.*
Decoctionis hyſſopi, farfaræ q. ſuf. M. pro potione.

Venæ ſectio. Lenita aluo,Paulus Auicen.& omnes probant ſectionem venæ, de qua nonnulli dubitant,propterea quod ex Galen.4.de cauſis pulſ.21.aſthmatici videntur habere pulſus & vires imbecilliores : quibus reſpondeatis ex Galen.non neceſſario in fluxionibus quæ ad pulmonẽ fiunt,aut peripneumonia, aut aſthmate virium robur proſterni: illius verba hæc ſunt 4. de locis aff. 7. In malis aſthmaticis,craſſis & viſcidis humoribus pulmoni impactis, vires fortes ac vigentes permanent. Quod ſi ille diuerſum docet aliquando,id ſine dubio de tempore acceſſionis intelligendum eſt, in quibus acceſſionibus reuera ægri vehementer laborant, habentque pulſus paruos & debiles, vt aliquando intereant. Ergo ſi conueniant principes ſcopi,ſectio venæ nullo modo eſt prætermittenda, ſecandaque eſt aut media, aut baſilica, ſanguiſque eſt detrahendus vel parce,vel copioſe,pro ratione plenitudinis, habitus corporis,temporis anni, & ſimilium. Neque vero ſolum ſectione venæ, ſed etiam purgantibus medicamentis hoſce ægros oportet vacuare, non tantum leuioribus ac fere lenientibus, vt multi facere ſolent,ſed etiam valentioribus,agarico, turbith, colocynthide, electuario diaphænicon, hiera diacolocynthidos, pilulis de hiera cum agarico,pilulis cochiis, & ſimilibus, quæ ad purgandos humores craſſos ſunt accommodata. *Purgantia.* Medici hoc tempore in aſthmate & omnibus affectibus thoracis familiariter vtuntur trochiſcis de violis, quos propterea pectorales appellant, quorum deſcriptionem habetis apud Meſuem cap. de aſthmate: ſed quicunque voluerit huius medicamenti compoſitionem conſiderare, is facile deprehendet medicamen-

Trochiſci de violis improbantur.

dicamentum ſine arte eſſe compoſitum, neque illud tam tutum & efficax eſſe, vt vulgo putatur: cum enim turbith & ſcammonium, quæ illud ingrediuntur, ſicut omnia purgantia medicamenta, ſuapte natura ſint homini inimica, ac propterea fuerit excogitata mixtio eorum medicamentorum, quæ illorum malitiam poſſunt emendare, certum cuique eſſe debet, violas, liquiritiam, mannam, quæ hic à Meſue tanquam correctiua permiſcentur, minime poſſe id præſtare: namq; vt ſcribit Hip. & Galen. 2. de ratione victus. 2. & 12. & in libr. quos & quando, & alibi nos diximus, aromata ſunt cumprimis ad hanc rem accommodata, & præ cæteris præſtant nonnulla ſemina odorata, quæ ventriculum roborando, humores craſſiores incidendo & tenuando, ac demum vias per quas purgatio debet fieri, aperiendo, poſſunt medicamenti malitiam corrigere, neque illius operationem impedire.

Cæterum quærunt nonnulli hoc loco, cum noxii humores in aſthmate continenturin pulmone, quos certum eſt non aliter quam per tuſſim & per ſputa poſſe purgari, dubitant inquam quomodo purgantia medicamenta poſſint aſthmati & talibus affectibus conuenire? Quibus licet reſpondere cum Galeno primum 6. de locis aff. 4. pulmones & thoracem non ſolum per tuſſim, ſed etiam per aluum poſſe expurgari, licet id raro contingat; deinde purgantia medicamenta in aſthmate ea potiſſimum ratione conuenire, quod illa expurgent humores vniuerſi corporis, & à parte laborante reuellant, præterquã quod nulli dubium eſſe debet, quin partes noſtri corporis, ac maxime quæ proxime cohærent, ita conſentiant inter ſe, vt latente quadam ratione ſimul poſſint euacuari, ſicuti in curanda coxendice id ſæpenumero experientia confirmat veriſſimum eſſe: ad quem modum ſcribit Hipp. in lib. de alimento, confluxio vna, conſpiratio vna, conſentientia omnia. Ante vero quam hæc purgantia medicamenta exhibeantur, neceſſe eſt humorum concoctionem, nec non viarum per quas purgatio debet fieri, apertionem attendere: ad quas indicationes ſunt accommodata ea medicamenta, quæcunque attenuandi, incidendi, abſtergendi, vim habent: in quorum quidem medicamentorum vſu & adminiſtratione, Galen. nonnulla tradit præcepta, quæ nullo modo ſunt prætermittenda.

Quomodo purgantia conueniant aſthmati.

Præparantia.

Primum eſt, cum dicta medicaméta neceſſario quidem tuſſes moueant & abſtergant, ſed non facile quod abſterſum eſt, propter craſſitudinem, per ſputum reiiciatur, ob id iis perpetuo miſcenda ſunt quædam medicamenta humida & lenientia, quæ faciliorem expurgationé reddant. Deinde hæc medicamenta eligenda ſunt calida quidem, ſed quæ ſine vehementi caliditate attenuandi atq; incidendi facultate ſint prædita: ſiquidem medicamenta inſigniter calida, diſſolutis partibus tenuioribus, craſſos & viſcidos humores adhuc craſſiores & viſcidiores reddunt, ac proinde magis lædunt quam proſunt. Poſtremo ea quoq; medicamenta vitanda ſunt, quæ vehementer refrigerant & adſtringunt, cum hæc omnia craſſefaciant, cogant, & augeant humores noxios, atq; id cumprimis malum efficiãt, vt non niſi difficillime per ſputum expurgentur. Sed ad particularia præſidia veniamus, quæ plurima ſunt: ſymphyta, capillus veneris, farfara, hyſſopus, marrubium, radix iridis, ſemina vrticæ, ariſtolochia rotunda, betonica, & ſimilia: ex quibus ſyrupus de farfara, violatus, de capillo veneris, de liquiritia, de hyſſopo, de marrubio; conſeruæ & aliæ medicamentorum formæ ſolent parari: præ cæteris autem ſcilla, acetum & oxymel ſcilliticum, & quæcunque ex ſcilla parantur, magnam hac in re habent prærogatiuam, & cæteris omnibus medicamentis ſunt efficaciora.

1. Præceptum,

2. Præceptum.

3. Præceptum.

Simplicia pulmonibus conferentia.

Reuellentia. Hoc tempore ex ſecunda indicatione,ad omnia reuulſionũ genera veniendũ eſt,ad lotiones,frictiones extremarum partium,ligaturas,cucurbitulas ſine & cum *Cauteria.* ſcarificatione,ad clyſteria & glandes acriores,ac poſtremo ad cauteria, quæ non ſolum cruribus,brachiis, & quandoque etiam capiti inuruntur, quod multi in præſentia faciunt, ſed etiam, vt placet Aetio, malo inueterato, fruſtraque adhibita omni medicina, ad ipſum quoque thoracem poſſunt accommodari, qui docet libr. 8.57. quod ſane eſt maxime notandum,pluribus locis thoracis,ante,retro,ſurſum, deorſum,& omni ex parte vlcera circiter quindecim ſunt inurenda, quæ quidẽ longiore tempore aperta debent detineri. Poſt hæc particulatim craſſi humores in bronchiis pulmonis contenti,vel tuberculum in pulmone excitatum, diſſoluenda & conſumenda ſunt, humores quidem craſſi per medicamenta attenuantia & extergẽtia,tuberculũ autẽ per attenuantia& reſiccantia,vt ſupra monuimus:de medicamentis attenuantib.&extergentib.iam ſatis dictũ, etenim quæ faciunt ad coctionem humorũ & præparationẽ viarum,eadem valent pulmonem quoq; expurgare.

Ad conſumptionem tuberculi. Ad conſumendum tuberculum exiccantia medicamenta ſunt valde accommodata,qualia forent ammoniacum,ſulphur,theriaca,mithridatum,ſales theriaci, & ſimilia: neque vero ſolum medicamentis internis, ſed etiam nonnullis externis Medici conantur materiam in pulmone contentam diſſoluere, quare ſuffumigiis & odorib.agunt, ex myrrha,ſtyrace,maſtiche,iunipero,cinnamomo,& ſimilib.ad quẽ modum legimus Gale.iuſſiſſe ægrum quendã naribus aſſidue odorari medicamentum hedychroum,cuius deſcriptionem habetis apud Aetium libr.13. 89.apud Paulum 7. 2.vel aliud ex pretioſis vnguentis,quæ Romæ foliata & ſpicata nominabant: locus Galeni eſt 4. de locis aff. vltimo. Sic ad thoracem apponunt linimenta, fomenta,cataplaſmata,ex oleo anethino, irino,rutaceo,ex farina hordei,lolii,ex caſtoreo, euphorbio,vt tandem deueniant ad ſynapiſmata & cauteria, quorum ſupra mentio facta ex Aetio.

Partes roborantia. Poſtremo autem loco ad alterandos & roborandos locos principes, & potiſſimum pulmones,veniendum eſt,in qua poſtrema indicatione iam diximus reuera totam curationem conſiſtere, etſi illa à vulgaribus medicis negligitur & prætermittitur, cui quidem indicationi ſatisfacientia, multa ſupra fuerunt propoſita: verum ſunt etiam alia quæ idem poſſunt præſtare, vt conſerua betonicæ, hyſſopi, enulæ campanæ, conſerua ſtæchados, diacyminum, diacalamenthum, diatrion pipereon, ſed iis omnibus ſunt efficaciora theriaca & mithridatum: in quorum vſu neceſſarium eſt ægros longiore tempore perſeuerare; inter cætera autem præſidia Auicen. & Arabes probant ius galli veteris præparatum cum carthamo, hyſſopo, manachio, enula, ſeminibus aniſorum, fœniculi,&c. Sic recentiores familiariter vtuntur aquis thermarum calidioribus,quales ſunt noſtræ Aponitanæ, Aquarianæ, non ſolum in potione, ſed etiam pro ſtillicidio & thoracis, & capitis, ſi illud contingat laborare,& deſtillationem ad pulmones tranſmittere: ſic demum ſunt qui vtuntur decocto ligni, chinæ, & ſimilium, quæ quidẽ decocta, ſi cum ratione, atque ex præceptis à Galeno traditis præparentur, mea ſententia non ſunt reiicienda. Sunt quædam medicamenta demum, quæ occulta quadam vi & proprie- *Pulmo vulpis.* tate creduntur aſthmaticis prodeſſe,inter quæ vnum duntaxat mihi libet commemorare pulmonem vulpis exiccatum, quem ſcribit Galen. 2. de ſimpl. medicamentis aſthmaticos iuuare: vnde hic puluis aut ſolus, aut ſimul cum aliis medicamentis, veluti conſerua hyſſopi, conſerua florum borraginis, frequenter

admi-

adminiſtratur: ſic apud aromatarios eſt electuarium de pulmone vulpis, aucto-re Meſue in cap. de phthyſi, quo Medici in aſthmate & reliquis affectibus pulmonis familiariter vtuntur. Victus ratio ſit alimentorum boni ſucci, facilis coctionis, & vno verbo, ſicuti & ipſa medicamenta, attenuandi vim habeant, de quibus alimentis ſæpe dictum eſt, & extat libellus Galen. in quo omnia continentur: atque hactenus de aſthmate. *Victus.*

CAPVT III.

De Pleuritide.

NVllus eſt morbus magis celebris, & qui magis verſetur in ore Medicorum, quam pleuritis, non ſolum, vt puto, quod illa contingat ſæpiſſime, grauiaque ſymptomata & pericula ſecum afferat, ſed etiam quoniam omnes Medici omnia ferè artis dogmata & præcepta ad vnam pleuritidem libenter referunt. Sic Hipp. traditurus rationē inſtituendi victus in morbis acutis, tractaturuſque de morbis thoracis & pulmonis, pleuritim tanquam exemplum aſſumit, vt notat Galen. 3. de ratione victus 61. ſic in aſſignandis omnibus ſignis medicis, docendaque tota medicæ artis conſtitutione, non alio quam pleuritidis vtitur exemplo; idem facit in libr. de criſibus, & aliis locis. Sic demum recentiores nullius morbi magis exactam tractationem inſtituunt, quam pleuritidis, qui de vna in primis ſectione venæ tam acriter inter ſe digladiantur, vt forte alius nullus locus diffuſius & maiori ſcholarum ſtrepitu ab omnibus tractatus fuerit. Itaque maxima attentione opus eſt, atque eo magis, quod nulla eſt pars huius tractationis, quæ non multas & arduas difficultates contineat.

Pleuritis græce ex loco affecto, nimirum pleura nomen ſuſcepit, vt notat Galen. 2. metho. 2. 1. ad Glauc. 3. Latinis & vulgo morbus coſtalis ſeu lateralis dicitur. *Nominis ratio.*

Eſt autem inflammatio membranæ ſuccingentis coſtas, quæ pleura nominatur, vt definitur à Galen. 5. de locis aff. 3. 2. de locis aff. 7. 6. apho. 33. de conſtitutione artis med. 15. 4. de cauſis pulſ. 8. Itaque pleuritis ſub inflammatione, tanquam ſub genere continetur. Sed cum nomen inflammationis, auctore Galen. apud veteres Medicos ſoleat accipi tripliciter, 2. ad Glau. 1. Vno modo pro omni inſigni caliditate & feruore, ſine vllo tumore præter naturam, in qua ſignificatione accipitur 1. prog. 27. 3. de fracturis 8. Altero modo accipitur vt eſt commune genus, quod calidos quoſcunque tumores, ex quibuſcunque humoribus originem habeant, complectitur, vt accipitur 5. apho. 23. 2. ad Glau. 1. 2. de criſibus 12. Tertio modo magis ſtricte, pro tumore præter naturam, qui à ſolo ſanguine excitatur, in qua ſignificatione accipitur 13. metho. à principio. 2. de criſibus 12. & alibi. Sciendum eſt inflammationem hoc loco accipiendam eſſe non pro ſimplici feruore, non pro vno tumore à ſanguine excitato, ſed tāquam commune genus quod omnes calidos tumores amplectatur, ſiue illi ex humoribus natura calidis, ſanguine & flaua bile, ſiue ex frigidis, pituita & melancholia, aliquo modo caliditatem contrahentibus, originem habeant, ſiquidem, vt paulo poſt videbimus, pleuritis à quocunq; humore fieri poteſt. *Definitio.* *Homonymia inflammationis.*

Itaque pleuritis eſt inflammatio: ſed cuius partis inflammatio eſt? Membranæ ſuccingētis coſtas. Quo loco notandū eſt ex Gal. 7. de vſu partium, ſicuti in ventre inferiore eſt tunica, quæ omnes partes ſub ſepto contegit & complectitur, ita in medio ventre aliam tunicam fuiſſe à natura inſtitutam, quæ pariter omnes partes

in eo

in eo contentas veſtiret & complecteretur; alteram abdominis peritonæum, hanc thoracis pleuram Medici appellant, quam vtriuſque huius membranæ ſimilitudinem præclare explicat Gal.3.de adminiſtrationibus anatomicis 2.

Differentia. I. Differentiæ pleuritidis variæ ſunt, ac primum eſt communis & vulgaris differentia: pleuritis alia vera & exquiſita, alia non vera & ſpuria. Pleuritis ſpuria apud nonnullos, partim veteres, partim recentiores, fit dupliciter, vel ratione materiæ, vel ratione loci. Pleuritis non exquiſita ratione materiæ fit, quotieſcunque ex plurimis cruditatibus alimentiſque craſſis & pituitoſis, crudi, craſſi ac lenti humores in corpore generantur, qui in vacuũ ſpatium thoracis aut in pulmonem delati quandam pleuritidem videntur repræſentare: de qua tractat Aetius late lib. 8. 68. Pleuritis autem non exquiſita ratione loci, fit, quotieſcunque vel membrana ſuccingens coſtas mẽdoſas, vel muſculi externi thoracis, vel pericardium, vel ſeptum tranſuerſum, vel mediaſtinum, vel forte aliæ partes, inflammatione laborant, de quibus cum nolim ego longius agere, ſententia & doctrina Galeni contenti erimus, qui de exquiſita & non exquiſita pleuritide aliter ſentit & docet, 5. de locis aff. 3. cuius doctrinæ ſumma eſt, propria mala thoracis eſſe duplicia, nempe alia in muſculis, alia in membrana ſuccingente coſtas conſiſtere. Cum autem in thorace ſint duo genera muſculorum, quorum alii intercoſtalia vocata ſpatia replent, alii extrinſecus ipſis incumbunt, affectus dolorificos muſculorum externorum, quales ſunt vlcera, contuſiones, abſceſſus, eriſypelata, phlegmones, manifeſte à medicis manum adhibentibus cognoſci. Phlegmonem autem muſculorum intercoſtalium ad tactum diſcerni non poſſe, ſed tamen illos maiori dolore affici quam alteros, qui in ſuperficie poſiti ſunt, ac præterea malum membranæ ſuccingenti coſtas communicare, cum duæ hæ partes, interni inquam muſculi intercoſtales, & membrana ſuccingens coſtas, vſque adeo inter ſe conſentiant, vt ſit neceſſe alteram alteri ſua mala communicare, neq; muſculos ſine membrana, neq; membranam ſine muſculis poſſe laborare. At vero, inquit Gal. exquiſita pleuritis fit, vbi ſuccingens membrana primario laborat, ideoq; dolor vſq; ad clauiculas, vel ad hypochondria deſcendit: hæc de vera & exquiſita pleuritide eſt doctrina Galeni; quatenus autem ad alteram non veram neq; exquiſitam pertinet, id tantummodo ſcriptum reliquit, alios præterea laterum cum febre dolores contingere, in quibus neceſſario ſpiratio frequens & exigua fit, nihil autem expuitur, adeo vt hæc pleuritis exquiſitæ pleuritidi, in qua nihil expuitur, ſimilis videatur. Quomodo autem & quibus laborantibus partibus iſti laterum dolores fiant, nihil à Galen. expoſitum eſt, quod quidem ego puto propterea factũ fuiſſe, vt nos doceat, præter dolorem lateris ex inflammata membrana ſuccingente coſtas, & muſculis internis, cæteros omnes dolores qualiumcunq; partium, & quomodocunque fiant, ad non veram & ſpuriam pleuritidem poſſe referri. Cæterum reliquis omnibus laterum doloribus in præſentia prætermiſſis, ad veram & exquiſitam pleuritidem & differentias reuertamur.

Pleuritis exquiſita.

II. Differ. veræ pleuritidis. Differentiæ veræ pleuritidis ſunt plures, ac primum à loco affecto: namq; alia partem thoracis ſuperiorem, alia inferiorem, alia dextram, alia ſiniſtram occupat: ex quo orta eſt quæſtio propoſita ab Auic. vtra pleuritis ſit deterior, an illa quæ eſt in latere ſiniſtro vicina cordi, an illa quæ eſt in latere dextro? quam ille ſoluit hunc in modum: Pleuritidem ſiniſtram partim eſſe deteriorem, quia inflammatio eſt proximior cordi, partim ſecuriorem, quia facilius maturatur & reſoluitur, propter maiorem partis caliditatem: pleuritidem autem dextri lateris contraria ratione partim

An dextra pleuritidis deterior ſiniſtra.

eſſe tutiorem, quia inflammatio lõgius diſtat à corde, partim eſſe deteriorem, propterea quia difficilius maturatur & reſoluitur: quæ quidem quæſtio & quæſtionis ſolutio forte alicui videbitur inepta & ſuperuacanea, ſiquidem Auicen. hac in parte cõſentiens vulgo, accipit tanquam manifeſtum, cor in ſiniſtra parte collocari, quod perſpicue falſum eſt, & repugnat Galen. 6. de vſu partium 7. qui manifeſte docet, cor in medio thorace conſiſtere. Quod ſi motus cordis videtur indicare, quaſi illud potius in parte ſiniſtra fuerit collocatum, Gal. reſpondet 7. de adminiſt. anatom. 7. hoc fieri duplici de cauſa, vna propter ſiniſtrum cordis ventriculum, quem conſtat ſpiritum vitalem præcipue conficere & cõtinere, altera quoniam vertex ipſius cordis quoquo modo ad ſiniſtram regionem deflectit, vt propterea non ſit mirum, ſi illius motus magis in parte ſiniſtra, quam in dextra percipiatur: qui plura hac de re cupit, is videat Conciliatorem differentia 99.

Ad hanc differẽtiam alia quoque poteſt referri, quatenus membrana inflammatione laborat vel parte interna verſus pulmones, vel parte externa quæ coſtis adhæret: quæ differentia eſt Galeni de conſt. artis med. 15. tametſi nonnulli eam non recipiunt, qui aſſerunt, membranam ſuccingentem coſtas, teſte Gal. etiam 7. de adminiſtr. anato. 2. tenuiſſimam eſſe, ſicuti eſt tela araneæ, adeo vt nulla ratione videatur poſſe diſtinctionem & diuiſionem recipere: ſed reſpondendum, membranam ſecundum naturam ſe habentem, ac minime laborantem, reuera ſimpliciſſimam & tenuiſſimam eſſe, neque poſſe aliquam diuiſionem recipere: at vero ſi eadem inflammatione laboret, rem ſe aliter habere: ſiquidem facta humorum fluxione, atque excitato tumore, non ſolum hæc membrana, ſed etiam cæteræ omnes, quantumuis ſint tenues & exiles, vſque adeo ſolent craſſeſcere, vt facile in manifeſtas particulas diuidi poſſint, ſicuti apparet in membranis cerebri, in veſica, & aliis tenuibus partibus id genus.

Secundo ſunt differentiæ à materia ex qua inflammatio generatur: etſi enim nonnulli contendunt, pleuritidem tantummodo ex humoribus calidioribus, ſanguine & flaua bile, originem habere, tamen, vt ſupra diximus, hic nomen inflammationis communiter accipiendum eſt, quatenus fluxionem omnem complectitur: quæ expreſſa eſt ſententia Gal. de conſtit. artis med. 15. 2. de criſibus 10. 5. de locis aff. 3. qui manifeſte docet, pleuritidem à quocunque humore fieri poſſe, quãdoquidem licet hæc membrana ſatis duro & denſo corpore conſtet, vnde facilius & frequentius à tenuioribus & calidioribus humoribus male afficiatur, tamen neque negandum eſt, eandem à craſſioribus quoque & frigidioribus humoribus, pituita & melancholia laborare: namque ſi iſti humores putreſcant, & calorem præter naturam concipiant, nulli dubium eſſe debet, quin corpora etiam dura poſſint penetrare, & inflammationem efficere: quod eo magis probandum, quod maiori ex parte humores non ſoli & ſimplices, ſed inter ſe mixti ſoleant inflammationem facere: itaque pleuritis alia eſt ex ſanguine, alia ex bile, alia ex pituita & melancholia.

Tertio ſunt differẽtiæ à magnitudine & paruitate: à bono vel malo more, adeo vt non deſint qui affirment, pleuritidem peſtilentem dari, nec, mihi quidem vt videtur, temere, ſicuti diximus tractantes febrem peſtilentem.

Poſtremo ſunt differentiæ pleuritidis ex tempore morbi, principio, augmento, ſtatu, declinatione: quæ maxime ſunt animaduertenda, cum pertineant ad curationem.

De ſi-

Signa. De ſignis pleuritidis agit Galenus multis in locis,1. de locis aff.9. 5. de locis aff. 3. 2. de criſibus, 10. de conſtit. artis 15. 4. de cauſis pulſ.8. Verum id primum ſciendum eſt, ex Galen. in libr. de plenitudine, vltimo. 2. de med. ſecundum locos. 1. 8. de med. ſecundum locos. 1. 2. de ratione victus. 2. hanc partem artis medicæ quæ tractat de ſignis, minime certam & demonſtratiuam, ſed admodum coniecturalem & indefinitam eſſe, nihilominus tamen ſigna pleuritidis tam certa & indubitata eſſe, vt certiſſimam huius morbi fidem facere poſſint: ſicuti confirmat Galen.12. metho.7. 5. de tuenda 2. Et ſi quis obiiciat, quod veriſſimum eſt, medicos ſæpenumero in contentionem venire, vtrum quis laboret pleuritide, nec ne: reſpondeatis id prouenire, non quod ſigna ſint incerta & coniecturalia, ſed quoniam illi falluntur, neque conueniunt circa exactam eorum cognitionem: ſed ſingula ſigna perpendamus. In pleuritide primum ſignum pathognomonicū eſt febris, quæ neceſſario illam comitatur, propter duas cauſas; primo propter affectum, nempe inflammationem: deinde propter ſitum partis laborantis, quæ cordi proxima eſt: quæ quidem duæ cauſæ neceſſariæ ſunt, adeo vt ſi altera deſit, non neceſſario febris conſequatur. Namque quod eſt Galeni exemplum, ſi digitus phlegmone doleat, quoniam à corde longe abeſt, pariter ſi ſuccingens membrana laboret ſcirrho vel œdemate, tunc non omnino contingit ægrum febricitare, de conſtit. art.15. Eſt itaque febris, & ea quidem continua: cum enim pleuritis ſit morbus acutus, & cum febre, ex doctrina Galen.8. apho.30. vt ea ſit continua neceſſe eſt. Sed qualiſnam eſt huiuſmodi febris continua? Galen. in hoc non plane ſibi videtur conſtare, qui libr. de conſt. artis, nec non 2. de difficult. reſpirationis 8. ſcribit, febrem ſimpliciter adeſſe: 1. autem de criſibus 5. & 4. de cauſis pulſuum 8. addit, febrem acutam eſſe.

Febris conti-

Dolor lateris Secundum ſignum eſt, dolor lateris: cum enim membrana, pars neruoſa, inflammatione laboret, & continuum ſolui, & dolorem ſuccedere eſt neceſſe: & cum huiuſmodi membrana hæreat lateribus thoracis, hic dolor debet omnino alterutrum latus occupare: vnde ſi vel mediaſtinum, vel ſeptum tranſuerſum, vel pericardium, vel aliæ partes inflammatione laborent in thorace, vtique huiuſmodi affectio pleuritis dici non debet. Verum qualiſnam eſt hic dolor lateris? neque in hoc ſigno Galen. ſibi ipſi prorſus videtur cōſentire, qui ſcribit, modo dolorem ſimpliciter adeſſe, modo continuum, modo pungitiuum, modo extenſiuum, vt ex locis iam propoſitis dilucide conſpicitur. Verum apparentem hanc Galeni inconſtantiam in iis duobus ſignis, febre & dolore, ipſe mihi videtur diſſoluere 2. de diffic. reſp.8. quo in loco exponens hiſtoriam de Anaxione, deſcriptam ab Hip.3. epid. his verbis: In febrem acutam incidit, dextri lateris dolor aſſiduus eum irruebat: quærit quamobrem Hipp. ſi quis alius, cur grauiſſimus & breuitatis ſtudioſus, cum vnico verbo ſe explicare potuiſſet, ſcribendo Anaxionem fuiſſe pleuriticum, tamē voluerit plura ſymptomata enumerare, atq; ea ratione pleuritidem indicare? tandem hac ratione ſibi ipſi reſpondet hunc in modum: cum ſingulis morbis nonnulla adſint ſymptomata, partim quidem neceſſario & perpetuo, partim contingenter vel raro, vel vtplurimum, Hippocratis conſuetudinem & inſtitutum tale fuiſſe, vbi neceſſaria tātum ſymptomata extiterint, ſolo communi nomine morbū explicare: vbi vero aliquid acciderit ex iis quæ raro fiunt, poſt cōmunem morbi appellationē, ſtatim illius quoq; mentionem facere: ꝙ ſi plura fuerint ſymptomata, quæ præter cōſuetam morbi naturā notatione digna videantur, tūc prætermiſſo cōmuni nomine, ſingula eiuſmodi particularia ſymptomata enumerare: id ꝙ euenit Anaxioni: cū

enim

enim illi plura ſymptomata rariora ſuperueniſſent, quæ nullo modo erant præter-mittenda, ſuperuacaneũ exiſtimauit communis morbi nominis meminiſſe: quod ex ea ſymptomatum narratione ſatis potuit manifeſtum fieri: itaque ille inquit, in febrem acutam incidit &c. Ex quibus non ſolum didiciſti quod febris adfuit, ſed etiam qualis, nimirum acuta, pariter quod æger non ſolum dolore cruciabatur, ſed etiam quali, nempe lateris dolore continuo. Cum ergo expoſitore Galeno febris acuta & dolor continuus ſint ex iis ſymptomatibus, quæ in pleuritide raro cõtingunt, ſatis cuique debet conſtare, febrem & dolorem ſimpliciter, minime febrem acutam & dolorem continuum inter ſigna pathognomonica reponenda eſſe: id quod experientia confirmat eſſe veriſſimũ, cum ſæpenumero vel putreſcente humore frigidiore, vel propter aliam cauſam, pleuritici neq; febre acuta, neq; dolore lateris continuo laborant.

Sed quid reſpondendum eſt pro Galeno qui & febrem acutam, & dolorem continuum, inter ſigna pleuritidis pathognomonica ſolet aliquando reponere? *Conciliatio Gal. locorum.* Quatenus ad febrem pertinet, nonnulli reſpondent, quod febris acuta frequenter pleuritidi coniungatur, cum illo auctore 6.apho.33. pleuritis ex humoribus bilioſis frequentiſſime originem habet, cuius indicium eſt, vt idem monet Gal. 1.apho. 12.1. de criſ.7. quod pleuritis maiori ex parte ſolet per tertium acceſſiones habere. Et ſi quis illis obiiciat expoſitionem Galeni, quem vidimus febrem acutam inter ea recenſere quę raro contingunt: reſpondent, hanc ſententiam potius ad reliqua ſymptomata, tuſſim ſiccam, & ſimilia, raro contingentia, quam ad febrem acutam referendam eſſe. *Febris acutæ conditiones.* Alii vero reſpondent, febrem acutam accipi dupliciter, vno modo proprie, & tunc habere duas conditiones, vnam quod celeriter moueatur, alteram quod ſit cum periculo: ſecundo modo minus proprie, & tunc vnam tantummodo conditionem continere, vt illa vel celeriter moueatur, vel ſit periculoſa: itaque, inquiunt, in pleuritide febrem acutam eſſe, quod ea continua ſit, neq; careat periculo, tametſi tarde moueatur. Quatenus autem pertinet ad dolorem continuum, *Æquiuocatio doloris.* reſpondendum eſt hoc nomen doloris apud Hipp. & Galen. dupliciter accipi, 2.apho.6. vno modo pro eo moleſto & triſti ſenſu qui doloris formam conſtituit: altero pro affectu qui dolorem efficit: vnde quamuis pleuritici continuum dolorem, hoc eſt, triſtem ſenſum non ſemper habeant, tamen perpetua eſt affectio & cauſa efficiens dolorem: quod ex eo licet confirmare, quoniam ſi ægri cogantur reſpirare vehementius, tunc perpetuo dolorem & moleſtiam percipient. Vtrum vero hic dolor ſit pungitiuus, vel extenſiuus, reſpondet Galen. libr. de conſt. *Doloris qualitas in pleuritide.* artis, dolorem minime eſſe extenſiuum, hoc eſt, qui extenſionis ſenſum inferat, ſed neceſſario pungitiuum, quod affectæ partis ſubſtantia ſit membranoſa; ſed tamen hunc dolorem latiſſime diffundi, quoniam ipſa quoque ſuccingens membrana ad plurimum ſpatii extenditur: ad quem modum dicit Hip. 2. de ratione victus, dolorem quandoque ad clauiculas, quandoque ad hypochondria peruenire.

Tertium ſignum eſt difficultas ſpirandi: quam Galenus in 5. de locis aff. 3. interpretatur eſſe frequentem & exiguam ſpirationem: & ratio eſt manifeſta, quam ille tradit lib. de conſt. artis 15. quoniam pars inſtrumenti reſpiratorii laborat & dolet: prohibet enim dolor quo minus inſtrumenta reſpirationis plurimum attollantur, vnde vt ſpiratio fiat pauca & crebra neceſſe eſt. *Difficultas reſpirandi.*

Quartum ſignum eſt tuſſis, quæ à pleuritide non poteſt ſeparari, & ratio *Tuſſis* eſt ex 2. de criſibus ex lib. de conſt. artis, quoniam ex pleura laborante inflammatio-

ne, quæ pars, vt diximus, admodum tenuis & rara eſt, neceſſario aliquid humidi-tatis refudat, quæ propter vicinitatem facile pulmoni communicatur, præſertim cum ille ſit adeo mollis & rarus, vt omnem humidam ſubſtantiam facile poſſit recipere: itaque homo tuſſiet confeſtim, non tamen ſtatim expuet; ſed ſi plurimum, & quod craſſius fuerit, ab inflammatione defluxerit, tunc tuſſiendo expuet: ſi vero parum & tenue fuerit, irritabit quidem neceſſario, ita vt tuſſim moueat: non tamen expuet prius quam coaceruatum ſimul & concoctum, vel copioſius & craſſum factum fuerit.

Pulſus. Quintum ſignum in pleuritide pertinet ad pulſum, qui propter febrem neceſſario eſt celer, necnon, propter neruoſam partem male affectam, inſigniter durus, ſed minor quam febri conueniat, quoniam durities refragatur, & eſt impedimento, quo minus arteria dilatari atque extendi poſſit: quem pulſum aliquando Galenus ſerrinum vocat, in libro de pul. ad tyrones 2. 2. de criſibus 10. quaſi ille inæqualiter feriat manum, & vna pars arteriæ attolli videatur, altera minime, non aliter ac ſi ſerra, pluribus dentibus prędita, manui foret ſubiecta.

Contradictio Gal. diſſoluitur. Ex quo loco licet apparentem quandam Galeni contradictionem diſſoluere, qui 2. de criſibus 10. ſcribit, pulſus pleuriticorum eſſe magnos, 5. autem de locis aff. 3. ad finem, inquit, eſſe paruos: cum enim manifeſtum ſit, magnum & paruum dici ad aliquid, pulſus quidem in pleuritide ratione febris magni ſunt, propter duritiem vero & impedimentum arteriæ, minores quam febri conueniat: vnde ſi hac diuerſa ratione conſiderentur, nihil prohibet quin ſimul magni & parui dici poſſint. Atque hæc ſunt ea ſigna pathognomonica, quæ ſi ſimul conueniant, neceſſario pleuritidem indicant: ſin autem vnum vel plura deficiant, ſignificant pleuritidem non adeſſe: febris continua, dolor lateris pungitiuus, difficultas ſpirationis, tuſſis, pulſus durus & ſerrinus: quibus demum Galenus ſextum addit 4. de cauſis pulſ. 8. dolorem capitis; nunquam enim ille

Dolor capitis. inquit, fit vt in pleuritide caput non lædatur, quod illud fuliginem putrium humorum in inflammationibus excipiat: quod ſi putridus humor fuerit bilioſus, acri ſuo & mordente vapore cerebrum irritat, atque ad delirium perducit: ſi vero humor fuerit pituitoſus, craſſam caliginem quaſi nubem quandam ad cerebrum attollens, grauat cerebrum, cogitque hominem in grauem ſomnum deferri: atque hactenus de eſſentia, differentiis & ſignis pleuritidis.

Dignotio pleuritidis ab aliis morbis. Quoniam vero ex rerum ſimilitudine homines decipiuntur ſæpenumero, Hipp. & Galen. com. 1. in 1. de iis quæ fiunt in medicatrina, nos docent, ſimilia & diſſimilia diligenter eſſe animaduertenda, cum ſint nonnulli affectus pleuritidi admodum ſimiles, hoc loco neutiquam eſt prætermittendum, qua ratione alterum ab altero liceat diſcernere, & cuiuſque naturam exacte intelligere. Namque pars hæc artis, quæ pertinet ad ſigna, Galeno auctore hoc in loco,

Simiotica pars curatiuã præcedit. priuſquam altera quæ ad curationem pertinet, ab iis exercenda eſt, qui recte medicinam ſunt facturi, vt in ſingulis ægrotis ſingulas morborum differentias diſcernere exacte poſſint, vbi ſimilitudinem aliquam inter ſe habuerint. Inter cęteros autem morbos, qui videntur cum pleuritide aliquam ſimilitudinem habere, ſunt primum pleuritides, quæ ſpuriæ nominantur, & tales ſunt vel ratione lo-

Quomodo diſtinguatur. ci, vel ratione materiæ, ſicuti diximus: ſecundo ſunt inflammationes pulmo-

nis:

nis: tertio ac potiſſimum ſunt inflammationes iecoris: de quibus breuiſſime agendum.

Vera pleuritis à ſpuria.

Pleuritides ſpuriæ contingunt multis modis, ſed tanquam exemplum liceat accipere, flatuoſum lateris dolorem, qui frequenter ſolet imaginem pleuritidis repræſentare: itaque in huiuſmodi flatuoſo dolore ſpiratio non erit tam diffici- lis, ſicut in vera pleuritide, quoniam nulla eſt materia, nulla inflammatio, quæ thoracis dilatationem prohibeat. Secundo vel nulla aderit tuſſis, vel ſemper illa ſicca fuerit, quoniam flatus non eiiciuntur per tuſſim. Tertio dolor non erit pungitiuus, qui vt plurimum ſenſum extenſionis ſolet inferre. Quarto iſti dolores nonnunquam contingunt ſine febre, quæ ſi quando adeſt, longe eſt remiſſior alterà quę apparet in vera inflammatione. Quinto pulſus non eſt adeo durus & inæqualis, & ſerrinus, & eſt magnus, cum nihil ſit quod poſſit arteriæ dilatationem impedire. Poſtremo neque læſio capitis concurrit neceſſario, cum deficiant humores qui facillime illud ſolent in conſenſum trahere.

Diagnoſis peripneumoniæ à pleuritide.

In peripneumonia ſpiratio eſt difficilis, ſed longe difficilior quam in pleuritide: quoniam inflammata ſubſtantia pulmonis, meatus redduntur multo angustiores, ex quo anhelitus quoque neceſſario velocior & frequentior euadit.

Secundo dolor eſt potius grauatiuus, quam pungitiuus, cum pulmones minimo ſenſu præditi ſint.

Tertio tuſſis vt plurimum humida eſt, ſed perpetuo moleſtiſſima, cum pulmones ſint vel proprium, vel principale inſtrumentum tuſsis, vt ſupra diximus.

Quarto febris ſemper eſt acutiſsima & vehementiſsima, parte tam præcipua & vicina cordi laborante.

Quinto pulſus aliqua ex parte ſunt molles, de quibus agit Galenus 4. de cauſis pulſ. 12. quibus omnibus ſi poſtremo addamus propria ſigna huius morbi, rubedinem malarum, & faciei, calidam reſpirationem, & ſimilia, non difficile erit peripneumoniam à pleuritide diſtinguere.

Quomodo ab inflammatione iecoris diſtinguatur.

Demum reſtat inflammatio iecoris, quæ quam maxime pleuritidi eſt ſimilis, ac potiſſimum ſi illius pars gibba male afficiatur; Nam quemadmodum laborante parte ſima, ducto in conſenſum ventriculo, contingunt nauſea, vomitus, & ſimiles affectus, ita contra laborante parte gibba, intentis internis quibuſdam vinculis, quibus iecur coſtis alligatur, contingit dolorem ad ſuccingentem membranam peruenire, & reliqua ſequi ſymptomata, quæ pleuritidis imaginem repræſentant, adeo vt Medici frequenter neſciant alteram ab altera inflammatione diſcernere: ſicuti euenit Medico illi Siculo, quem Galenus vna cum Glaucone philoſopho viſitauit, qui cum inflammatione iecoris laboraret, ſe pleuritidem eſſe exiſtimabat, cuius hiſtoriam habetis apud Galenum 2. de locis aff. 9. Veruntamen neque deſunt certa indicia, quibus hæ quoque duæ inflammationes inter ſe diſtinguantur, de quibus indiciis agit Galen. 2. de locis aff. 9. Namq; vt ſummatim dicam, in iecoris inflammatione dolor non eſt pungitiuus, ſed æger potius quandam grauitatem percipit, cum hæc pars vnum tantummodo, & quidem exiguum neruum recipiat, vt propterea admodum obtuſum ſenſum obtineat: præterea hæc grauitas nõ alias thoracis partes, quã dextrã ad ſpurias coſtas occupat, ſic febris nõ ſolum cõtinua eſt, ſed etiam perpetuo vehementiſſima ac vere acuta: tuſſis fere ſemper arida & ſicca eſt, reſpiratio eſt minus difficilis, ſed inter cætera omnia ſigna, vt monet Gal.

per omnia tempora morbi, nullum eſt firmius, & certius diſcernendi hoſce duos affectus, quam ſit pulſus: ſiquidem in iecoris inflammatione ille non eſt adeo durus, neq; ſerrinus, vt dixi de pleuritide. Quamuis enim Galenus doceat, in omni inflammatione pulſum duriorem euadere, quod tenſio partis inflammatę ipſis quoque arteriis communicetur: tamen nulli dubium eſſe debet, quin partibus ſuapte natura membranoſis & arterioſis pulſus duriores euadant, vt quæ ſua ſponte & natura ſint ſatis tenſæ, ſicuti contingit in pleuritide. Ita ergo affectus ſimiles pleuritidis inter ſe diſtinguuntur.

Quæ pars pleuræ laboret, quomodo cognoſcatur.

Signa differentiarum pleuritidis exquiſitæ & non exquiſitæ ſatis diximus: pars affecta vel dextra, vel ſiniſtra, vel ſuperior, vel inferior, per ſe eſt manifeſta: vtrum vero pars membranæ interna, verſus pulmones, an altera, interna, verſus coſtas, magis laboret, hoc inprimis argumento poteſt deprehendi, quod à Galeno traditum eſt de conſt. artis med. 15. Namq; ſi pars interna fuerit inflammata, tunc æger difficilius in altera parte oppoſita, facilius in parte laborante decumbit: contra vero ſi pars externa verſus coſtas inflammetur, tunc æger longe difficilius in latere male affecto, quam in altero oppoſito quieſcet: & ratio eſt, quoniam, exempli gratia, ſiniſtra interna parte inflammatione laborante, ſi ęger decumbat in latere dextro, tunc pars phlegmone laborans ſuſpenſa eſt, ac fere dilaniatur: laborante autem eadem parte verſus coſtas, ſi æger eodem affecto latere decubuerit, tunc pars inflammata comprimitur, & magis irritatur: ſin autem ambæ partes membranæ laborent, tunc æger ſuper vtroq; latere ſimiliter decumbit. Secundo quatenus pertinet ad materiam inflammationis, etſi ea ex qualitate doloris, ex qualitate febris, nec non aliis ſymptomatibus quoquo modo poſſit cognoſci, tamen potiſſimum per ea cognoſcitur, quæ per ſputa eiiciuntur: nam ſi bilis redundet, pallidũ aut flauum, ſi atra bilis, nigrum, ſi pituita, ſpumoſum & albicans, demum ſi ſanguis, rubrum ſputum eiicitur, vt Galenus docet 5. de locis aff. 3. 1 de criſib. 5.

Materia peccans quomodo cognoſcatur.

Magnitudo & mos morbi differunt.

Tertio fuerant differentiæ à magnitudine & paruitate, à bono vel malo more: quo primo loco ſciendum eſt, magnitudinem & morem morbi inter ſe differre, ſiquidem fieri poteſt, exempli gratia, vt ſit febris vehementiſſima, quæ prorſus careat omni malo more, ſicuti contra vt parua febris ſit quandoq; valde maligna: quæ doctrina eſt Gal. 1. de criſ. 3. Deinde neq; illud ignorandum eſt e[illegible]em Galen. 3. de criſ. 4. de ſpecie quidem morbi ex propriis ſymptomatibus, de magnitudine ex eorum quantitate, de more demum ex ſuperuenientibus ſymptomatibus indicium eſſe faciendum: itaq; ſi magnitudinem vel paruitatem pleuritidis velimus intelligere, propria illius ſymptomata ſunt animaduertenda: etenim ſi ea fuerint inſignia, vehementem pleuritidem, ſi fuerint remiſſa, paruam demonſtrant: ſic ſi velimus morem pleuritidis cognoſcere, quem morem ego interpretor cum Gal. 3. de criſib. 4. vtrum ea benigna an maligna fuerit, ſuperuenientia ſymptomata ſunt attendenda. Exempli gratia, ſi æger vel nihil, vel difficulter, vel nigra expuit; ſi in neutro latere poteſt decumbere, malignitas morbi proditur.

Species morbi.
Magnitudo.
Mos.

Mos morbi quid.

Tẽpora morbi vt cognoſcantur.

Poſtremo erant differentiæ pleuritidis à tempore, principio, augmento, ſtatu, declinatione, de quibus atq; eorum ſignis diffuſe tractat Galen. 1. de criſ. 18. quæ quidem ſigna etſi multis modis poſſunt haberi, tamen præcipue ac manifeſte ex ſputis colliguntur: namque vt docet Galenus in morbis laterum & pulmonis ſputa idem præſtant, quod in reliquis morbis, ac potiſſimum in febribus, lotia ſolent præſtare: etenim ſputa aut plane nulla, aut humida & omnino cruda, morbi principium

cipium ſignificant, vbi æger pauca concocta incipit expuere, tum principium definit & augmentum accedit, quod totum id tempus eſt, quando æger ſemper & magis, plura & meliora & facilius expuit: quando vero quæ expuuntur exquiſite concocta fuerint, & multa & facile educuntur, tuncadeſt tempus vigoris: vbi autem exquiſite concocta & facile educuntur, multitudo autem materiæ fuerit imminuta, tunc declinationem adeſſe arbitrari oportet: quam doctrinam Galen. celebri exemplo Anaxionis longiſſima oratione ita illuſtrat, vt pluribus non ſit opus: itaq; ſtatim ad curationem veniamus.

Sępe diximus ex Galeno cap.95. artis med. de indicationibus accommodatis ad curandas inflammationes, & omnes morbos quicunque ex fluxione humorum oriuntur, quæ ſunt quatuor, vacuatio vniuerſi corporis, repulſio, reuulſio, reſolutio: ex quibus id primum dubium eſt, vtrum in pleuritide medicamenta repellentia conueniant, nec ne: namque Meſue, Arculanus, & alii hanc indicationem non prętermittunt: quibus Galenus videtur quoquo modo fauere, qui ſcribit 2. metho. 16. partes quaſdam eſſe quæ perpetuo ſunt roborandæ, quales ſunt, exempli gratia, epar & ventriculus; nonnullas quæ nulla indigent roboratione, quales ſunt inteſtina, peritonęum: nonnullas demum quæ medio modo ſe habent, ſicuti renes & pectus: quamobrem laborante pectore illud ſaltem aliquando roborandum videtur, quod repellentia præſtant medicamenta. Sed vno verbo reſpondeatis cum Galeno capite ſequenti 17. in pleuritide nunquam medicamenta repellentia conuenire, propterea quia talia medicamenta humores inflammationem efficientes in pulmones & cor nonnunquam repellunt, imo vero tantum abeſt, vt repellendum ſit, vt potius foras trahere oporteat: ad quem modum paulo poſt videbimus Hippo. ſtatim principio calidis fomentis vti: ſic Medici probant vſum cucurbitulæ, dummodo opportune & poſt communem euacuationem adhibeatur. Ad Galenum vero reſpondendum eſt, thoracem quandoque eſſe roborandum, ac potiſſimum vbi ex eo aut pulmone pus oporteat educere, ſed tamen in pleuritide nunquam repellentibus vtendum eſſe. *Curatio.* *Vtrum repellentia conueniant.*

Itaque in pleuritide tres tantum remanent curandi indicationes, vacuatio vniuerſi corporis, reuulſio, reſolutio, de quibus ſigillatim dicendum: ſed illud primum notandum eſt, has indicationes non omnes perpetuo fore neceſſarias, ſed quandoque ſolam poſtremam, nimirum reſolutionem poſſe ſufficere: cum enim doceat Galenus de conſtitution. artis medic. 17. 13. metho. 9. de inæquali intemperie 3. indicationem primam curandæ inflammationis conſiſtere in vacuatione materiæ, quæ in parte inflammata continetur, hæc autem materia inter cæteras rationes per halitum & inſenſibiliter poſſit euacuari, quandoque euenit, vt in pleuritide curanda ſola reſolutio materię contentæ in membrana ſuccingente coſtas, ſufficiat, adeo vt aliis indicationibus & remediis non ſit opus: hoc autem licet facere, quotieſcunque pleuritis fuerit exigua ac mitis, neque in toto corpore vitioſi humores redundarint: ad quem modum dicit Hip. 2. de ratio-ne victus in principio tentandum eſſe laterum dolores calidis fomentis diſſoluere, ſiue is dolor fuerit per exordia, ſiue poſtea fuerit exortus: namque fomenta calida, vt notat Galenus in com. ſolent cutim ipſam ad perſpirationem rariorem efficere, materiamque inflammationis tum attenuare, tum per halitum diſſoluere. Quo loco potius ridendi quam refellendi ſunt illi Medici, qui pu- *Indicationes.* *Error quorundam.*

ſtant Hippocrat. ob id fomentorum vſum probare, vt hac ratione intelligeret, vtrum adeſſet pleuritis nec ne: quaſi vero vir diuinus potuerit hæſitare in dignoſcendo morbo, quem, vt ſupra vidimus, manifeſta & certa indicia demonſtrant, qui manifeſte inquit, tentandum eſſe lateris dolorem diſſoluere, non experiri an ſit pleuritis nec ne.

Itaque ſi æger nulla humorum neque excrementorum copia refertus videatur, tunc Hippocratis doctrina & imitatione, primum calidis fomentis tentandum eſt dolorem mitigare & ſanare. Sed qualianam ſunt huiuſmodi fomenta? Galen. comm. 2. triplicem eorum differentiam facit, qui ſcribit, alia eſſe humida, alia ſicca, alia ex vtriſque mixta: præterea alia mordentia, alia mordente facultate carentia, & alia ex iis commixta; adeo vt liceat cum Galeno fomenta in ſex ſpecies diſtinguere, quorum alia ſunt humida, exempli gratia, ex aqua: alia ſicca, ex furfure: alia mixta ex vtriſque, aqua & furfure: rurſum alia mordentia, ex ſale: alia mordente facultate carentia, ex milio: alia ex iis mixta; quæ tanquam exempla ſint ſatis, cum alia ſint plurima genera fomentorum, de quibus omnes tractant. Sed quonam modo, & in quibus doloribus oportet huiuſmodi fomentis vti? communiter practicantes habent ſuum quoddam vulgare fomentum, quo in omni lateris dolore ſemper vtuntur, & eſt tale.

Fomenta.

Fomentum vulgare.

℞ *Chamomæli.*
Anethi.
Radicum althea ana M. j.
Seminum lini.
Fenugræci ana ℥ j.
Seminum aniſorum.
Fœniculi.
Cymini ana ℥ ß M. bulliant pro fomento.

Sed hoc vulgare fomentum, mea ſententia, non ita generaliter & ſine diſtinctione adhibendum eſt: namque ſi materia efficiens inflammationem fuerit calidior, exempli gratia flaua bilis, tunc id fomentum potius obeſſet, quam prodeſſet, cum facultate calefaciendi præditum ſit: ſin autem materia eſſet frigidior, vt pituita, illud forte poſſet conuenire: vnde rationales Medici pro varia noxia materia varia quoque fomenta debent adhibere, adeo vt, verbi gratia, redundante flaua bile, ſint accommodata fomenta humida & morſu carentia: redundante pituita, fomenta ſicca & mordentia adhibeantur, quorum exempla ex Hippocrate & Galeno 2. de ratione victus morborum acutorum, à tex. 2. vſque ad 10. nec non ex Alex & aliis facile haberi poſſunt.

Ad alteram indicationem pertinent olea, pinguedines, ex quibus ſolemus latus dolens inungere & fouere, & ſit exemplum.

Linimentum reſoluens.

℞ *Olei amygdalarum dulcium recentis ℥ j.*
Adipis gallinæ.
Anatis.
Anſeris ana ʒ ij.
Ceræ parum M. f. Linimentum.

Item

Item.

℞ *Olei amygdalarum dulcium* ℥ ij.
Chamomælini completi ℥ j. *Miſ.*

Ita ergo tentandum eſt calidis fomentis laterum dolorem diſſoluere,quod, vt dixi, licet facere quotieſcunque conſtat humorem qui inflammationem peperit, non multum eſſe, neque in toto corpore redundare. Et ſi quis iunior quærat, quonam modo liceat cognoſcere, vtrum æger multis humoribus & excrementis redundet? huic reſpondet Alexander tum alia multa, tum maxime fomentum quod lateri adhibetur, hanc copiam indicare. Namque ſi vſu fomenti dolor fiat moderatior, vt æger ipſe manifeſte recreationem ſentiat, ſciendum eſt, tunc nullam copiam adeſſe, quod ſi contra dolor præterquam quod nihil cedit, adhuc etiam valentior reddatur, tunc debet conſtare copiam exiſtere, quam particulæ incaleſcentes ad ſe attrahunt; quo tempore à fomentis deſiſtendum, & ad inſignem aliquam totius corporis vacuationem properandum eſt. Quam quidem medendi methodum Hippocrat. obſeruauit in Anaxione, cui nihil proficientibus fomentis, ſed & dolore, & febre, & omnibus ſymptomatibus die ſeptima grauioribus redditis, octaua die venam ſecuit.

Quomodo æger prehendatur humorum copia.

Cæterum cum vacuatio vniuerſi corporis venæ ſectione, & purgatione fiat, Hippocrates vtriuſque vſum ita diſtinguit, docetque dolore aſcendente ad partes ſuperiores, venam cubiti internam ſecandam eſſe: dolore autem deſcendente ad hypochondria, medicamentum dandum eſſe: quam quidem Hippocratis ſententiam etſi Galenus videtur recipere, atque illius cauſam referre in motionem humorum, & naturæ inclinationem, quam Medicus debet imitari, tamen ita ſtatuit, pleuriticos, vtcunque dolor vel aſcendat vel deſcendat, longe opportunius ſectione venæ, quam medicamento vacuandos eſſe, cum propter vehementiam febris, quæ maiori ex parte huic morbo copulatur, tum propter variam ac plane diuerſam hominum conditionem, in aſſumendis medicamentis. quæ res cum ſit maxime coniecturalis, adeo vt vnum atque idem medicamentum aliquando vni homini copioſiſſimam purgationem efficiat, alteri ſit prorſus inutile & nihil agat, hinc ſolent maxima incommoda & pericula ſuperuenire.

Vena ſectio purgationi præferenda.

Propter has igitur duas rationes, & vehementiam febris, & diuerſam naturam hominum circa purgationes, ille aduerſus Hippocrat. ſententiam in vniuerſum, ſiue dolor aſcendat, ſiue deſcendat, magis ſectionem venæ probat, quam medicamentum.

Sententiam Hippocratis de adminiſtratione vel ſectionis venæ, vel purgantis medicamenti pro varia doloris inclinatione vel ad partes ſuperiores, vel ad inferiores, ſequuntur Paulus, Alexander, Aetius, ac prope omnes: & inter cæteros Alexand. appellat vulgares medicos, quicunque cauent ne pharmacum aliquando exhibeant, ad ſectionem autem venæ tanquam inculpatam & tutiorem confugiunt, de quibus quidem locis ac diſſentientibus opinionibus Hippocratis & Galeni, nec non de variis & difficillimis controuerſiis, quæ hic oriuntur, nolo longius agere, qui id feci prolixe in meis diſputationibus: itaque illud vnum ſufficiat, me Galeni opinionem magis probare, ac longe tutius eſſe, quamuis dolor deſcendat ad hypochondria, venam ſecare, quam exhibere medicamentũ, tametſi

teſtimonio quoque Galenus ex ſectione venæ minus auxilium ſit ſequuturum. Quamobrem concludendo, ita habendum eſt, in omni pleuritide, qualiſcunq; ea fuerit, & à quocunque humore originem duxerit, perpetuo venam ſecandam eſſe, dummodo tres principes ſcopi ſimul conueniant; etenim ſi pleuritis fuerit mitis, & deſit morbi magnitudo, tunc à ſectione venæ abſtinendum eſt, cuius illuſtre exemplum habetis apud Galenum 6. epid. 3. 44. de quodam ægroto, pleuritide laborante, & cruenta expuente, quem ille viſitauit, in cuius curatione cenſuit à ſectione venæ abſtinendum eſſe, propter eam ſolam cauſam, quod morbus foret leuis, & deeſſet princeps ſcopus, morbi magnitudo: de quo ægroto dixi in meis diſputationibus.

At vero ſi pleuritis magna fuerit, ætate & viribus conſentientibus, perpetuo ad ſectionem venę veniendum eſt. Sed quæret aliquis iunior, ſi magna fuerit pleuritis, neque per vires aut per ætatem liceat venam incidere, quidnam agendum eſt? Communiter practicantes ad ſuas ſcarificatas cucurbitulas protinus accedunt, quæ ſi vnquam ſunt deteſtandę, in hoc morbo maxime; ſiquidem appoſitæ ſuperioribus partibus, magis ad partem laborantem trahendo, maxima pericula poſſunt afferre. Paulus in hoc caſu docet, clyſteribus acrioribus agendum eſſe, cui conſentit Auicenna, qui ſcribit 13. tract. 5. capite de curatione pleuritidis, ſolutionem ventris omni die ſemel aut bis excuſare à phlebotomia.

Quid agendũ loco ſectionis venæ.

Hic prorſus ridicule quærunt nonnulli, vtrum liceat principio morbi, an poſt aliquot dies venam incidere; quibus, vt puto, negotium facit Hipp. qui Anaxioni octaua die venam ſecuit: ſiquidem vulgaris eſt apho. Incipientibus morbis, &c. 29. 2. part. Et omnis ratio confirmat, hoc remediũ principio morborum ſemper eſſe opportuniſſimum. Quatenus autem pertinet ad Anaxionem, & quamobrem Hip. illi 8. die venam ſecuerit, multi multum laborant, & inter cæteros Montanus Veronenſis mirabiles fabulas docet, qui ſcribit Hip. non illi ſecuiſſe venam die tertia, quinta, ſeptima, quoniam illi dies fuerant maioris afflictionis, cum pleuritis de tertio in tertium habeat afflictionem, non die ſexta, quoniam eo die delirauit, & habuit ſæua ſymptomata, ac tandem concludit, Hip. non cognouiſſe reuulſionem, quæ principio conuenit, vel eam non aduertiſſe, vel non ea vſum fuiſſe: quibus nihil magis inepte aut falſo dici poteſt: quaſi vero Galenus non vere & perſpicue huius rei cauſam reddiderit, qui cum miraretur, quamobrem Hippocrat. ex multis ægrotis deſcriptis libro 1. & 3. epid. in ſolo Anaxione miſſionis ſanguinis mentionem faciat? Reſpondet, id factum fuiſſe, non quod illi ſoli ſanguinem miſerit, ſed propterea, quia tam quam raro exemplo ſanguis octaua die miſſus fuerit, ſiquidem veteres Medici, quaſi certa lege, vltra diem quartam non ſolebant venam ſecare: vnde colligit Galenus, ſi octaua die ſanguis fuit miſſus, alios multos ægrotos ſectionem venæ requirentes, ſecunda, tertia, quarta die hoc remedio vſos fuiſſe. Duplicem autem reddit rationem, quamobrem Hippocrat. in cæteris ægrotis nullam de miſſione ſanguinis mentionem fecerit: vnam quod in libro epid. illi propoſitum fuerit conſcribere tractationem, non curationis, ſed tantum præſagitionis, vnde & miſſionem ſanguinis & cætera omnia præſidia prætermittit: altera autem eſt ratio, quod Hippocrat. nonnullos ægrotos principio morbi non viſitauerit, quam eandem rationem repetit Galenus 1. epid. 3. 26.

Quo tempore ſecanda vena.

Montanus perſtringitur.

Sed

Sed qualiſnam vena ſecanda eſt? Hic quæritur vtrum in pleuritide & cæteris inflammationibus liceat ſanguinem mittere ex latere laborante, aut oppoſito, de quo iam 50. annos tot viri doctiſſimi Hiſpani, Galli, Germani, Itali, diſputarunt tam diffuſe & acriter, vt integra & quidem grandia commentaria extent; at cum temporis anguſtiæ non patiantur longiorem diſputationem, & ſuperuacaneum videatur eadem repetere, & actum agere, mihi libet meam tantum ſententiam vobis proferre, vnoquoque vel altero argumento, & vno vel altero Hippocr. & Galen. teſtimonio eam confirmare, quam puto cæteris eſſe veriorem, & quam ego quidem quamdiu medicinam facio, ſemper probaui & ſequutus ſum: ea vero ſententia eſt, in pleuritide & qualibet interna inflammatione ſemper venam lateris laborantis ſecandam eſſe: ac primum eſt Hippoc. 6. epid. 6. 5. qui generaliter docet, in doloribus proximum ventrem purgare, & proximum ventrem incidere. *Quæ vena ſecanda.* *Venam lateris affecti ſecandam eſſe probatur.*

Secundo eſt idem Hipp. 4. de ratione victus 75. qui expreſſe docet, ſecandam eſſe venam qua parte dolor affligit: qui locus vt placet Galen. in com. eſt interpretatio textus 10. Hip. in lib. 2. in quo ſimpliciter dixerat, internam cubiti venam ſecandam eſſe.

Tertio eſt Galen. qui tractans de miſſione ſang. gratia reuulſionis, perſpicue docet rectitudinem perpetuo ſeruandam eſſe, aſſeuerans huiuſmodi vacuationes conſpicuas vtilitates afferre: alteras autem quæ ex oppoſito fiunt latere, nihil iuuare: ſpeciatim vero de pleuritide hæc habet, libr. de ſanguin. miſſ. 16. Pleuriticis quæ è directo laborantis lateris facta eſt venæ ſectio, euidentiſſimam ſæpe vtilitatem attulit, quæ vero ex parte contraria, aut omnino nullam, aut longo poſt tempore.

Neque pro hac opinione deſunt rationes, quarum prima poteſt colligi ex Galeno 3. de criſibus vltimo. de ſanguin. miſſ. 15. qui ex doctrina Hipp. & iis quæ quotidie in laborantibus hominibus manifeſte apparent, ita ſtatuit, quaſcunque ſanguinis eruptiones à natura factas, καθ' ἴξιν, hoc eſt, ſecundum rectitudinem, vel è directo, maximam ægrotis vtilitatem afferre: quæ autem contra ſanguinem excernunt nihil iuuare, aut etiam nocere, quod nimirum vacuato ſanguine bono, vitioſo & inutili intus relicto, citra aliquam morbi alleuiationem vires deiiciantur: itaque ſi medicus eſt imitator naturæ, ac debet in ſuis euacuationibus illam recte operantem perpetuo iuuare, hinc ſequitur neceſſario Medicum quoque mittentem ſanguinem naturæ imitatione, illum perpetuo oportere ſecundum rectitudinem educere. *Καθ' ἴξιν quid.*

Secunda colligitur ratio ex natura morbi, ac vera methodo medendi, de qua ex Galeno ſæpe dixi: cum enim pleuritis ſit inflammatio, & illa quidem partim facta, quod illius ſymptomata demonſtrant, partim in fieri: ratione quidem factæ inflammationis conuenit vacuatio materiæ quæ in ea continetur: ratione autem fientis inflammationis conuenit reuulſio, quæ fluentes adhuc humores retrahat.

Itaque in pleuritide non ſolum reuellendum, ſed etiam deriuandum, & à parte inflammata vacuandum eſt: ſectio autem venæ eiuſdem lateris vtrumque præſtat. Nam ſicuti ſi velimus ſimpliciter reuellere, ſecamus venas in partibus oppoſitis & diſtantibus: ita ſi velimus ſimul reuellere & deriuare, ſecamus venas ſuperiores. Si quis de hac quæſtione plura ſcire cupit, is inter cæteros videat Pe-

O 5 trum

trum Briſotum Gallum, Matthæum Curtium, viros præclariſſimos, qui ex propoſito & accurate eam tractant, & ſoluunt omnes rationes, quæ multę ſunt, pro aliis opinionibus. Ergo in pleuritide vena ex brachio laborantis lateris ſecanda eſt.

Quantitas ſanguinis.

Sed quantum ſanguinis oportet vacuare? Hippocrates hanc quantitatem determinat, donec ſanguis rubicundior flauiorque multo exiſtat, vel pro puro & rubicundo liuidus: vtrumque enim contingit; quæ quidem coloris mutatio, ſanguinis ex particula laborante & inflammatione obſeſſa translationem ſatis demonſtrat. Ex quo id licet intelligere, quod modo dicebam, in pleuritide non ſolum reuellendum, ſed etiam deriuandum & euacuandum eſſe.

Meſue & Auicenna arguuntur.

Quo loco arguendi ſunt Meſues, Auicenna, & cæteri illis conſentientes, qui etſi ſecant venas in oppoſitis & diſtantibus partibus, tamen docent mutationem coloris expectandam eſſe, quod quidem ſine certo ægri diſcrimine non videtur fieri poſſe, & antequam vniuerſus ſanguis hauriatur.

Sanguinis mutatio non ſemper attendenda.

Veruntamen quod pertinet ad coloris mutationem, ſciendum eſt ex Galeno de ſanguin. miſſ. 14. non eam perpetuo eſſe expectandam, cum accidat interdum, vt antequam illa fiat, ceſſandum ſit, & hoc duabus de cauſis: quod videlicet aut virtus ſit imbecilla; aut phlegmone ſit maligna, in qua ſanguis vehementer impactus eſt, neq; quidquam poteſt exire.

Error practicantium.

Poſtremo neque illud prætermittendum, Medicos noſtri temporis, qui admodum parce ſanguinem detrahunt in omnibus morbis, in pleuritide fere nunquam hoc Hippocratis pręceptum ſeruare, neque eam ſanguinis quantitatem educere, quam ille præcepit, ad mutationem coloris, vt fortaſſe propter hanc vnam pręcipue cauſam hic morbus videatur tam periculoſus, & tam difficile curari.

Quæ purgantia & quando conueniant.

Propoſita eſt duplex ratio ab Hippocrate vacuandi vniuerſi corporis in pleuritide, altera per ſectionem venæ, de qua ſatis diximus, altera per medicamenta purgantia, de quibus dicendum eſt. Et ſicuti nos cum Galeno & propter vehementiam febris, & propter alias cauſas cenſemus à validioribus purgantibus medicamentis abſtinendum eſſe, ita leuiorum & lenientium medicamentorum vſum principio maxime probamus, quod ea purgando ventriculum, inteſtina, & primas vias, maximam ſæpenumero vtilitatem afferant, qualia forent caſſia, manna, ſed præcipue mel violaceum ſolutiuum: quæ duo medicamenta in pleuritide & affectibus thoracis videntur habere inſignem prærogatiuam: nec demum, ſi ita ferat occaſio, in declinatione morbi, & poſt humorum concoctionem, purgantium quoque medicamentorum vſus prætermittendus eſt, qualia forent non dixerim peplium & helleborus, ſed agaricus, rhabarbarum, electuarium diaphænicon, & alia id genus, quæ hoc tempore ſunt vſitata, de quibus iam diximus, & dicemus rurſum.

Cæterum præter ſectionem venæ, quæ præcipuam reuellendi vim habet, ad reuellentia. cætera quoque genera reuulſionum veniendum eſt, frictiones, ligaturas, cucurbitulas, ſed clyſteria cæteris omnibus ſunt anteponenda, quæ pro varietate noxię materiæ, vel frigidioris, vel calidioris, vel leuiora vel acriora inſtituantur: ſiquidem huiuſmodi repetita alui lenitio per clyſtera, vt ſupra notauimus, cum Auicenna poteſt excuſare à phlebotomia: vnde in pueris, in ſenibus & cæteris, quibus non item

licet

licet venam incidere,mea ſententia longe præſtat vti quotidie clyſteribus,non modo ſemel,ſed etiam bis,quod ego ſæpius facere ſoleo, quam ſcarificatis cucurbitulis:ſicut vulgares medici ſolent.

Pro diſſolutione materiæ impactæ.

Demum vero tertia & poſtrema reſtat indicatio, quæ pertinet ad diſſoluendam & vacuandam materiam quæ in parte inflammata continetur: pro qua indicatione primum conueniunt fomenta & linimenta, de quibus iam ſatis diximus; antiqui præterea etiam cerata, emplaſtra, & alias medicamentorum formas conficiebant, ex decocto Chamomæli, radicis althææ, caricarum, ireos, & ſimilium de quibus Paulus, Aetius, Alexander & omnes tractant: ac poſtremo ad ſcarificationem loci affecti, & ad vſum cucurbitulæ deueniebant, quod quidem præſidii genus Alexand.inter cæteros maxime probat, qui ſcribit Medicos priuatoſq; homines longa experientia didiciſſe, hoc remedium eſſe vtiliſſimum, adeo vt mirum ſit, quomodo in dolore, qualiſcunque ille fuerit, licet vehementiſſimus, ſtatim malum ceſſet, vt neque fomento, neque aliis præſidiis amplius indigeat: ego vero ſicuti ex vna parte hoc præſidium non improbo, ita ex altera non alio tempore illud probarem, quam declinationis, ac fere lenito dolore: quod ſpeciatim notauit Paulus,qui ſcribit,poſt 14. diem ſi malum non ceſſerit, cucurbitulam eſſe imponendam.

Medicamenta lambitiua.

Verum ad purgandam huiuſmodi materiam inflammationis, Medici familiariter vtuntur iis medicamentis, quæ vulgo lambitiua dicuntur, quæ ſæpius ac ſenſim deglutita, ad prouocationem ſputorum, & pectoris expurgationem ſunt admodum accommodata: ea vero incidendi ac attenuandi præcipue vim habent; qualia ſunt, leuiora quidem, ſyrupus de farfara, de capillo veneris, violatus, acetoſus, vel oxymel ſimplex: valentiora, ſyrupus de liquiritia, de hyſſopo, de praſſio, oxymel compoſitum, oxymel ſcilliticum, & ſimilia: quorum quidem pro varia materia inflammationis, modo vnum, modo alterum debet adminiſtrari: Exempli gratia, redundante flaua bile, ſyrupus de farfara violatus; redundante pituita, ſyrupus de hyſſopo, oxymel ſimplex. Apud aromatarios duo præcipue ſunt medicamenta, quæ vulgo Lohoh appellantur, alterum Lohoh ſanum & expertum, alterum lohoh de pino: quæ duo medicamenta ſi recens & probè conficiantur, optima ſunt. Galenus & veteres Medici familiariter vtebantur ſeminibus vrticæ, hyſſopi, & ſimilibus: & ſit exemplum.

Electuarium expectorans.

℞ *Seminum vrticæ* ℥ *ij.*
Hyſſopi.
Origani ana ℥ *j. M. redigantur in tenuiſſimum puluerem, & cum ſyrupo de farfara fiat electuarium.*

Sunt alia quamplurima, partim ſimplicia, partim compoſita, de quibus omnes agunt & veteres, & moderni, vt ſuperuacaneum ſit aliquid dicere. Hæc porro medicamenta ex decreto Hippocratis & Galeni 3. de ratione victus 29. non frigida, non calida, ſed perquam tepida, hoc eſt, inter calidum & frigidum exacte media ſunt adhibenda, cuius rationem tradit Galenus in comment.

Quo tempore lambitiua adminiſtranda.

De quibus demum medicamentis illud mihi monendi eſtis, quod velim vos memoria tenere, ne aſſidue ac fere tota die & qualibet hora, ſed tantummodo ieiuno ventriculo, longioreque tempore poſt aſſumpta alimenta illa exhibeatis, ſicut Hippocrates & Galenus docent 3. de ratione victus. Aduerſus quorum doctrinam & rei euidentiam, communiter practicantes prope omnes,

non

non ſine turpi errore, nunquam ceſſant hæc medicamenta exhibere, quæ prætérquam quod hac importuna ratione exhibita nihil iuuant, id ſpeciatim agunt, vt coctionem ventriculi magnopere lædant.

Secreta. Poſtremo ſunt nonnulla medicamenta, quæ iſti ſecreta appellant, vel quod manifeſta, vel latente proprietate credantur omnes pleuriticos iuuare, quale eſt puluis illius floris purpurei, qui paruæ roſæ formam repræſentat, ac ſua ſponte paſſim in ſegetibus naſcitur, & vulgo Gieton dicitur; quale eſt puluis dentis apri, vterque ad ʒ j. exhibitus: quale demum eſt oleum de ſemine lini, quod ad ℥ iiij. ſimul cum raſura dentis apri calidum præbetur:

℞ *Olei ſeminis lini* ℥ *iiij.*
Dentis apri pulueriſati ʒ *j.* *M.* *& calidum exhibeatur ſummo mane:*

à quo iubent abſtinendum eſſe à cibo ſaltem per ſex horas. *Externa.* Neque pariter deſunt medicamenta ſecreta externa, quale eſt emplaſtrum lateri dolenti appoſitum, quod ex puluere cumini, ex ſucco caulium, & pinguedine porcina conficiunt: qualia forte ſunt alia multa id genus, quibus iſti prædicant mortuos reuiuiſcere.

Tranſitus ad ſuppurationē. Quod ſi poſt hæc omnia materia inflammationis neque concoqui, neque purgari, neque diſſolui poſſit, tunc certum eſt eam ad ſuppurationem permutari: quæ ſententia eſt Hipp. 2. prog. 52. cui quidem permutationi ille in apho. terminum ſtatuit 14. dierum 5. apho. 18. in quo caſu fomentis, linimentis, inunctionibus & cæteris præſidiis, quæ moderatam vim habeant calefaciendi & humectandi, hanc naturæ inclinationem iuuare oportet. Exempli gratia, cum hydrelæo, cum radice altheæ, paſſulis, caricis, farina tritici, adipe ſuillo, vitulino, gallinaceo, & ſimilibus, de quibus agemus in ſuppuratione. Facta ſuppuratione illius diſruptio quærenda eſt, quam præ cæteris modis, decubitus in latere ſano, inſignis corporis motus, clamor vehemens & violentus, ſolent iuuare: ſic demum rupto abſceſſu *Pectus mundificantia.* ad illa deueniendum eſt, quæ ſpeciatim ad puris excreationem, & pectoris mundificationem ſunt accommodata, qualia ſunt ptiſana cum melle vel ſaccharo, ſyrupus de hyſſopo, de marrubio, decoctum iridis, pini, pulegii &c. de quibus ſuo loco tractabimus.

Victus. Victus ratio ſit admodum tenuis, vel panis ex aqua aut iure tenuiſſimo decoctus, vel, quæ longe eſt vtilior, ptiſana hordeacea, in qua tenui victus ratione vſque ad declinationem oportet conſiſtere, ſicuti Hip. & cæteri docent.

CAPVT IV.

De Peripneumonia.

PEripneumonia, quæ & pulmonia dicitur, inter eos morbos numeratur à Galeno 2. metho. 2. 1. ad Glauc. 3. qui à læſa parte nomen recipiunt. *Quid ſit.* Namque eſt inflammatio pulmonis, vt traditum eſt à Galeno 2. de locis aff. 9. 4. de locis aff. 8. 4. de cauſis pulſ. cap. proprio, cui Paulus, Aetius, Auicen. & omnes conſentiunt: quo nomine inflammationis intelligimus omnem calidum tumorem præter naturam, ſicuti dixi de pleuritide.

Differentia. I. Differentiæ peripneumoniæ ſunt plures, ac primum à cauſis: namque peripneumoniam contingit fieri à quocunque humore: quæ expreſſa eſt ſententia

Galen.

Gal. 6.apho.33.2.de locis aff. 9.5. de locis aff.3. Et ſi quis vobis obiiciat Galenum 4. de cauſis pulſ.qui aſſerit pulmonem propterea, quia ſit laxus, mollis, & vndique vacuus, à ſanguine pituitoſiore & craſſiore inflammari, cum ſanguis ſubtilis & bilioſus fere fluat, neque cum ipſo viſcere videatur poſſe cohærere: vnde is colligat, peripneumoniam minime ex flaua bile fieri poſſe. Huic reſpondeatis, Galenum non ſimpliciter negare, peripneumoniam poſſe à bile fieri, qui ſcribit pulmonem minus ſæpe à bile, quam à pituita infeſtari: ad quem modum ille ſcribit quoque 2. de locis aff. 9.in pleuritide ſæpenumero magis bilioſum, contra in peripneumonia magis pituitoſum ſputum apparere, adeo vt certum ſit, Galenum docentem peripneumoniam magis à pituita, contra pleuritidem magis à bile, quam à pituita fieri, non ſimpliciter & abſolute, ſed comparatiue loqui, poſſeque fieri, licet raro, vt peripneumonia ex bile, & pleuritis ex pituita oriatur. Sed Meſue quærit hoc loco, vtra peripneumonia ſit verior, an quæ ſit ex bile, an quę ſit ex pituita? Quæ dubitatio mihi videtur inepta, qui cenſeo vtramque pariter veram eſſe, cum vtrique vna atque eadem differentia pariter conueniat. Sic quærit Conciliator, differentia 100. vtra ſit deterior? qui vere meâ ſententia concludit, peripneumoniam bilioſam altera pituitoſa eſſe deteriorem. *Quæſtio.*

Secundo ſunt differentiæ à magnitudine & paruitate: etſi conſenſu omnium peripneumonia eſt morbus acutus, tamen alia eſt remiſſior, alia intenſior, vt quandoque æger ante diem quartum moriatur, quod potiſſimum contingit, ſi inflammatio ex flaua oriatur bile, ac viſcus eriſypelate laboret, quod fieri aliquando ſcribit Gal.4.de locis aff.8. *II. Diff.*

Tertio ſunt differentiæ à tempore, principio, augmento, ſtatu, declinatione. *III. Diff.*
Ac poſtremo ſunt differentiæ à modo generationis, namq; peripneumonia vel primum fluentibus humoribus ad pulmones generatur, vel aliis morbis ſuccedit, ſicuti pleuritidi & anginæ: de quibus agitur apho. 7. 2. A pleuritide peripneumonia, malum: nec non 5.apho.10. *IV. Diff.*

Signa quæ generaliter peripneumoniam ſignificant, ſupra fere ſunt expoſita, quæ tamen breuiter repeto. I. Febris continua & acuta eſt, etſi pro varia redundante materia, non eundem perpetuo tenorem & acutiem obtinet. II. Difficultas ſpirandi vehementiſſima, & longe maior quam in pleuritide: ſiquidem vt ſcribit Galen.2.de locis aff.8.tanta inducitur ſpirandi difficultas, tantaque anguſtia, vt ægri videantur ſuffocari, ac cogantur erecti ſedere, quem affectum orthopnæam vocant. III. Dolor non eſt pungitiuus vt in pleuritide, ſed potius grauatiuus, imo vero ægri ſenſum cuiuſdam grauitatis thoraci incumbentis, potius quam dolorem percipiunt, cum pulmones admodum exiguo ſenſu ſint præditi. IV. Pulſus ſunt molles, languidi, inæquales, de quibus videatis Gal.4.de cauſis pulſ.12.de pulſ.ad tyrones.2. V. Adeſt tuſſis principio ſicca, temporis autem progreſſione multa & varia apparent, modo cruenta, modo flaua, modo alba & nigra, pro varietate humoris efficientis inflammationem. VI. In peripneumonia ſicut in pleuritide nunquam ſit, quin lædatur caput 4.de cauſis pulſ.8. VII. Sed præter hęc omnia eſt aliud proprium ſignum peripneumoniæ, ſcilicet rubedo maxillarum & faciei, quod ad partes ſuperiores quidam calidus ac veluti igneus feruor aſcendere videatur. Quorum omnium ſignorum facile eſt rationem reddere, ſi quis voluerit naturam huius morbi ac partis laborantis memoria tenere. *Signa.*

De ſignis differentiarum videatis Galenum 4.de locis aff.8.2.de locis aff. 9. Si *Signa differentiarum.*

peri-

peripneumonia proueniat ex bile, ægri calidiſſimum expirant, frigidiſſimæque tum aquæ tum aeris inſignem cupiditaté habent,& omnia ſymptomata ſunt deteriora: ſin autem fuerit ex aliis humoribus,ſummus ille æſtus non apparet,neque reliqua ſymptomata ſunt adeo grauia & periculoſa. Signa magnæ & lethalis peripneumoniæ, quæ die quarta,aut ad ſummum die ſeptima hominem interficit, deſcribuntur ab Aetio lib.8.66. Vigiliæ aut ſomni breues, ſtuporem ac deliriū inducentes,extremitates frigidæ,vngues liuidi,& ſimilia. Signa differentiarum ex temporibus morbi,cum aliis modis,tum maxime ex iis habentur, quæ per tuſſim reiiciuntur,ſicuti de pleuritide cum Galeno diximus.

Curatio. Scribit Auicen. curationem peripneumoniæ à curatione pleuritidis non niſi paucis differre: primū quia oportet vt in peripneumonia emplaſtra ſint fortiora,& vt ponantur in eis quæ ſunt profundātia: ſecūdo vt ſit magis vehemēs ſolicitudo ad mūdificationē cum ſputo pulmonis & thoracis: tertio in peripneumonia ægri reſupinati debent iacere, minime ſuper latus,vt pleuriticis conuenit: quare Auicenna de curatione peripneumoniæ quam breuiſſime agit,cuius imitatione nos quoq; eam quam breuiſſime & ſummatim tractabimus.

Indicationes. Peripneumonia eſt inflammatio pulmonis: ideo nobis ſeſe offerunt indicationes tres, vacuatio totius corporis, reuulſio, reſolutio. Quatenus ad primam pertinet, dubium eſt, vtrum ſectio venæ conueniat necne? Occaſio dubitationis eſt,quoniam, ſicuti vidimus & monui, Galen. ſcribit, pulſus peripneumonicorum eſſe languidos; quod perinde eſt ac ſi dicamus vires non conſtare: quo ſcopo deficiente, certum eſt miſſionem ſanguinis non conuenire. Altera autem ex parte Galen. de ſectione venæ aduerſus Eraſiſtratum cap. 6. & omnes in peripneumonia venam ſecant. Ac ſane dubitatio mihi ardua & difficilis videtur, quam miror neminem aduertiſſe: quid igitur dicendum eſt? Ego, vt libere dicam, non habeo reſponſionem, in qua penitus acquieſcam, neque aliud mihi occurrit, niſi vt alterū trum dicamus, aut Galenum intelligere de peripneumonia pernitioſa & lethali: aut in vniuerſum pulſus quidem eſſe languidos,ſed huiuſmodi languorem non tantum eſſe, quin ægri miſſionem ſanguinis poſſent perferre. Ergo ſi per vires & ætatem liceat, quamprimum ad venæ ſectionem veniendum. *Quæ vena.* Vena autem ſit baſilica, brachii vel dextri,vel ſiniſtri, cum vtrobique ſint pulmones: vel forte ſecetur vena vtriuſque lateris,quod vires non admodum robuſtæ,longe melius hanc partitam ſectionem poſſint perferre. Secta vena ſi id ferat occaſio, neque alui lenitio eſt prætermittenda; pro qua caſſia & ſyrupus violaceus ſolutiuus optima forent. *Concoquentia bilem.* Deinde ad noxii humoris coctionem veniendum: itaque ſi peripneumonia fiat ex bile, ſint ſyrupi, qui leniendi & refrigerandi vim habeant, violaceus, de farfara, de capillis veneris, de ſucco acetoſæ, decocta hordei, farfaræ, capillorum veneris, endiuiæ,qui ſyrupi actu frigidi & copioſe, ad libram integram debent exhiberi.

Concoquentia pituitam. Si peripneumonia fuerit ex pituita,ſint ſyrupi calidiores,mel violaceum,ſyrupus de liquiritia, de hyſſopo: decocta hyſſopi, origani,liquiritiæ. Demum tempore oppoſtuno ad purgantia medicamenta accedendum eſt,quæ tamen ſint leuiora, *Purgantia bilem.* Exempli gratia, redundante bile, modicum agarici & rhabarbari cum ſyrupo violato ſol. redundante pituita,electuarium diaphænicon cum melle violato ſol. pilulæ de hiera cum agarico &c. *Pituitam.*

Reuellentia. Iam vero ex ſecunda indicatione omnia reuulſionum genera conueniunt,

frictio-

frictiones,ligaturæ,lotiones extremarum partium,cucurbitulæ; de quibus quidem *Cautela.* cucurbitulis notandum eſt,eas nunquam vel dorſo, vel lateribus & thoraci apponendas eſſe,niſi poſt generalem totius corporis vacuationem, & in morbi declinatione. Quo periculoſo errore notandi ſunt Altimarus & alii, qui decepti auctoritate Pauli, docent, ſi quid venæ ſectionem prohibeat, ſtatim cucurbitulas thoraci *Error Altimari.* & lateribus apponendas eſſe, quibus tantum ſanguinis detrahatur, quantum vires ferant. Quamobrem ſicuti gratia reuulſionis quocunque tempore licet cucurbitulas admouere partibus remotis, ita ad partes laborantes non alio tempore, quam declinationis licet illis vti. Inter cætera quoque genera reuulſionum clyſteria ſunt opportuniſſima,quæ redundantibus humoribus bilioſis ſint leuiora, redundantibus frigidis,acriora.

Poſtremo autem ad pulmonis expurgationem attendendum eſt, quam conſtat non aliter fieri,quam per tuſſim,& per ea quæ per tuſſim reiiciuntur: vnde inter cætera ea conueniunt medicamenta,quę lambitiua dicuntur,de quibus atq; eorum vſu ſpeciatim dixi,in cap. tractans de pleuritide. *Sputum prouocantia.*

Sed nonnulla quoque externa medicamenta poſſunt poſtremam hanc indicationem iuuare, & ſputa promouere,ac primum eſt balneum aquæ dulcis,quod inter cæteras vires,vt ſcribit Gale. 3. de ratione victus 61. maxime confert ad expurgationem ſputorum,& eorum quæ in thorace & pulmonibus continentur. Deinde ſunt fomenta,quæ thoracem, neque ſolum partes externas illius, ſed etiam internas poſſunt lenire, qualia forent ex decocto maluarum, radice althezæ, ſeminum lini,fœnugræci,&c. Demum ſunt linimenta ex oleo chamomælino, amygdalarum dulcium,lil.orum alborum,adipibus gallinæ,anatis,anſeris,&c. de quibus ſæpe & ſatis diximus. Victus ſit tenuiſſimus non aliud quam cremor ptiſanę vſque ad ſtatum,ſicuti dixi de pleuritide. *Externa.* *Victus.*

Capvt V.

De Empyemate.

Ἐμπύημα græce,ſuppuratio vel purulentia latine,apud Hipp.& Galen.duplicem habet ſignificationem;vnam communem,quæ omnem conuerſionem ad pus ſignificat in quacunque corporis parte,& quomodocunque iſtud contingat fieri: alteram habet ſignificationem propriam, nempe collectionem puris quod inter ſpacium thoracis & pulmonis coaceruatum eſt: quod Hipp.& Gal.docent 5.apho. 8.&15. 6.apho.27. 7.apho.44. 2.prog.60.de tumoribus præter naturam 3. Nos autem prætermiſſa in præſentia priori ſignificatione, de poſteriore tantum agemus, quæ vere & proprie ſuppuratio dicitur,& nihil aliud eſt quam collectio puris inter thoracem & pulmones: namque vt pulmones poſſint commode dilatari, thorax à natura vacuus eſt conſtructus, in qua vacuitate quotieſcunque pus colligitur, empyema & ſuppuratio dicitur. Et ſi quis quærat,qualiſnam ſit hic morbus? huic reſpondet Galen. libr. de diff. morborum 8. eſſe morbum in numero aucto,ac toto genere præter naturam. *Nominis explicatio.* *Quid ſit.*

Differentiæ ſuppurationis ſunt plures.ac I. alia eſt vera,qualis iam deſcripta eſt, nimirũ quando pus colligitur in cauitate thoracis: alia nõ vera,quãdo alius quiſpiã humor ſeroſus aut pituitoſus in vacuo thoracis colligitur:huius differẽtiæ meminit Gal.4.de loc.aff.8. ad quẽ modũ nos vidimus aliquãdo & audiuimus ab iis qui delectantur ſectione cadauerũ, copioſam aquã in hac cauitate cõtineri, quem affectum *Differentiæ. I.*

iure

iure hydropem thoracis licet appellare: cuius meminit auctor lib. 2. de morbis qui adſcribitur Hip. nec non Auic. 10.3. trac. 4. cap. 15.

II. Different. Cauſa.

II. Sunt differentiæ à cauſis, de quibus dubium eſt. Nam ſicuti Hip. & Galen. docent 5. apho. 8. 2. prog. 52. ac fatentur omnes ſuppurationem fieri potiſſimum inflammatione membranæ ſuccingentis coſtas, aut pulmonis, in pus conuerſa & diſrupta: ita dubium videtur vtrum alia ratione, ac maxime ex deſtillatione capitis ad thoracem deſcendente pus generari, & ſuppuratio fieri poſſit: quod Paulus videtur confirmare, nec à doctrina Hip. & Gal. alienũ videtur. Deſtillationes inqt Hip. 7. apho. 38. in ventrẽ ſuperiorẽ intra dies 20. ſuppurãtur: altera autẽ ex parte, vt colligitur ex Gal. 4. meth. 5. 5. de ſimp. med. 6. 1. de diff. feb. 6. cum pus aliã nullã habeat generationẽ, præterquam ex carne contuſa, aut præcedentibus inflammationibus, & tumoribus non diſſolutis, ſuppuratio nullo modo ex capitis deſtillatione videtur poſſe fieri: ac re vera ſi proprie & de vera ſuppuratione loquamur, illa ex deſcendente deſtillatione fieri non poteſt, niſi primum in thorace aliquam inflammationem efficiat, ex qua deinceps contingat pus generari. Et quatenus pertinet ad ſententiam Hip. deſtillationes intra 20. dies ſuppurari, nos cum Galeno ita interpretamur, 7. apho. 30. hanc non eſſe veram ſuppurationem, neq; illud verum pus dici poſſe, ſiquidem, vt ille inquit, ex huiuſmodi fluxione in thorace quid puri ſimile, minime verum pus generatur.

An ex deſtillatione ſuppuratio fieri poſſit.

III. Diff.

Tertio ſunt differentiæ à loco, cum enim thorax in duas medias partes diuidatur à duplicata membrana, quam propterea anatomici appellant intercipientem vel mediaſtinum, pus quandoq; vna, quandoq; altera parte continetur, nempe vel in dextra, vel ſiniſtra; in qua contingit inflammationem præceſſiſſe.

Præterea ſunt aliæ differentiæ à magnitudine & coniunctis, & ſimilibus, quæ cuiq; poſſunt conſtare. Accedamus ad ſigna.

Signa.

Primum ſunt nonnulla ſigna quæ futuram ſuppurationem demonſtrant, de quibus præclare agunt Hip. & Gal. 2. prog. 52. Quicunq; dolor circa partes thoracis & pulmonis non definens &c. Exempli gratia; ſi quis laboret pleuritide, neq; quidquam expuat, neq; dolor opportunis adhibitis præſidiis definat, tunc decet ſuppurationem expectare, dummodo inquit Gal. nulla preterea exitioſa adſint ſymptomata, quæ mortis periculum afferant.

De ſignis quæ præſentem ſuppurationem demonſtrant, Hip. & Galen. diffuſe tractant 2. prog. à textu 52. vſq; ad tex. 70. & Gal. 4. de locis aff. 8. & vnico verbo, ſunt huiuſmodi: difficultas ſpirationis, tuſſis moleſta, quædam grauitas in profundo thoracis, ſi æger ab vno latere in aliud ſe transferat, puris tranſpoſitio, & non raro fluctuatio ſenſibiliter percipitur, neceſſario eſt febris, & illa quidem hectica, ægris oculi caui redduntur, maxillæ rubefiunt, vngues manuum curuantur, tumores in pedibus conſiſtunt, quæ vt dixi, ab Hip. & Galen. accurate explicantur, atq; omnium rationes exponuntur.

Signa differentiarum.

Demum reſtant ſigna differentiarum, ac primum ſi vera fuerit ſuppuratio, præceſſere inflammationes earum partium, ex quibus iam diximus verum pus originem habere, præterquam quod manifeſte aderunt propria ſigna pathognomonica, quæ modo diximus. Si vero non verum pus, ſed alia materia tranſmiſſa & collecta fuerit in thorace, neq; ſit vera ſuppuratio, tunc nulla inflammatio partium pectoris præceſſit, neq; ea apparebunt propria & exquiſita ſigna, quæ in vera ſuppuratione & exquiſito pure ſolent deprehendi.

Vtrum pars dextra an ſiniſtra laboret, ex maiori vel minori caliditate vtriuſq; partis, nec non ex faciliori & difficiliori decubitu facile poteſt intelligi: etenim pars male affecta à pure calidior redditur, vnde nonnulli vtrique parti thoracis apponunt filum madidum, atque eam partem in qua id citius exſiccatur, aiũt eſſe affectam: ſic æger facilius in partem laborantem, quam in partem ſanam decumbit, quia ſi in partem ſanam decumbat, tunc à pure alterius partis laborãtis, veluti quodam onere pulmo & mediaſtinum premitur & grauatur, adeo vt æger nullo modo poſſit quieſcere: quibus licet addere præcedentem inflammationem: etenim ſi pleuritis præceſſerit in latere ſiniſtro, certum eſſe poteſt ſuppurationem quoque in ea parte genitam fuiſſe.

Signa. Signa cauſarum ex præcedentibus inflammationibus membranæ ſuccingentis coſtas, vel pulmonis, ſunt manifeſta: ſic reliqua omnia ſigna ſatis cuique poſſunt conſtare.

Curatio. De curatione ſuppurationis Græci & prope omnes admodum parce & reſtricte tractant, qui vnam tantummodo expurgandi puris indicationem videntur proponere, in qua certum eſt ſummam totius curationis conſiſtere. Veruntamẽ ſi quærat aliquis, vtrum aliæ quoque indicationes, nimirum vacuatio totius corporis, & *Indicationes.* reuulſio poſſint conuenire: ego reſponderem, fieri poſſe vt illæ quoque aliquam vtilitatẽ afferant, auctores autẽ de iis nil meminiſſe, propter duas rationes; alteram quod veriſimile ſit huiuſmodi præſidia tempore præcedentis inflammationis fuiſſe adminiſtrata: alteram quod ęgri habeant vires imbecilliores, quam vt poſſint magnas vacuationes & magna præſidia perferre: vtcunque autem ſit, ego ſane neq; à reuulſionibus, neq; ab aliqua ſaltim leui expurgatione abſtinerem, quæ fieret cum caſſia, cum manna, melle violato ſol. & ſimilibus: namque inter cæteros Alex. lib. 7. cap. 2. ad purgandos ſuppuratos lac aſininum, aut equinum, aut ſi ægri ea nolint accipere, lac bubulum aut caprinum, maxime probat: verum, vt diximus, totum momentum huius curationis conſiſtit in puris expurgatione, quam quidem medicamenta partim interna, partim externa poſſunt iuuare. Itaq; medicamẽta interna ad hãc indicationem accommodata ſunt, quæ moderate calefaciendi & tenuandi vim *Pus euocantia.* habent, quæ quidem pus attenuando, diſſecando; abſtergẽdo, & vias aperiendo per quas illud ferri debet, faciliorem tuſſim & expurgationem efficiunt; de quibus agit Gal. 5. de ſimp. med. 12. 13. meth. 18. Vnde eodem Gale. auctore medicamenta quæ proprie diuretica vocantur, ad hanc rem ſunt inepta, cap. 13. de ſimpl. med. 5. ꝙ nimis calefaciendo & exiccando ſputa magis cogant & denſent, vt poſtea difficilius eiici antur: hæc autem apud Galen. ſunt loco citato 13. meth. 18. leuiora quidem, cremor ptiſanæ, mulſa: valẽtiora, ſemina vrticæ, & mulſa, in qua exiguum quid alicuius medicamenti acris impoſitum ſit, qualia ſunt origanum, hyſſopus, calamenthum, pulegium, radix iridis: quod ſi hæc ipſa copioſius permiſceãtur, vel radix iridis in molliſſimum puluerem redacta, in mulſam iniiciatur, tunc medicamentum maxime incidens & accommodatum euadet: ad quem modum oxymel quoque, quod ex marrubio conficitur, atque alia id genus quamplurima, & pus & craſſiora omnia excrementa, quæcunq; in pectore & pulmonibus continentur, probe poſſunt incidere. Sic nos hoc tempore vtimur leuioribus, melle violato, ſyrupo de farfara, de liquiritia, oxymelle ſimplici: valentioribus, ſyrupo de hyſſopo, de praſſio, de calamentho: valentiſſimis, oxymelle ſcillitico, & cæteris, quæ ex ſcilla parantur. Quomodo autẽ pus ex thorace in pulmonem poſſit transferri, ac per tuſſim eiici, docet Gal. 5. de lo-

P cis aff.

cis aff. 3. Apud aromatarios demum parantur & conſeruantur nonnulla medicamenta, quæ & ad ſuppurationem, & ad omnia vitia thoracis frigida ſunt accommodata, qualia ſunt lohoh de pino, lohoh ſanum & expertum, lohoh de ſcilla, quod eſt Galen. 7. de med. ſecundum locos 6. lohoh de pulmone vulpis, & forte alia, quorum compoſitiones licet cuique videre. Alii propriis compoſitionibus delectantur, & inter cætera omnia maxime extollunt radicem helenii, quæ vulgo enula campana dicitur, quam quidem Galen. quoque teſtatur 6. de ſimp. med. miſceri eclegmatis quæ faciunt ad educendum pus ex thorace & pulmone. Habeatis vnum aut alterum exemplum.

Electuarium pus educens.

℞ *Pulueris hyſſopi* ʒ ij.
Cinnamomi
Succi liquiritiæ
Radicis iridis ana ʒ j.
Croci ℈ ß.
Mellis cocti deſpumati ℥ iij. *M. fiat electuarium.*

Item

℞ *Radicis helenii coctæ ſub cineribus* ℥ iij.
Pulueris hyſſopi
Radicis iridis ana ʒ j. ß.
Cinnamomi
Myrrhæ ana ʒ j.
Croci ℈ j.
Mellis q. ſuf. M. & fiat electuarium.

Externa.

Medicamenta autem externa ſint quæ item moderata caliditate & humiditate poſſint pus attenuare & abſtergere, viaſque thoracis laxare & aperire: qualia forent radices maluarum, altheæ, fænugræcum, melilotum, ſemen lini, olea amygdalarum dulcium, chamomælinum completum, liliorum alborum: ex quibus decocta, fomenta, linimenta, emplaſtra, conficiuntur, de quibus omnibus agentes de aſthmate ſatis diximus. Quoniam vero quandoque euenit, vt vel propter multitudinem, vel propter craſſitiem & viſciditaté puris, vel propter aliam cauſam illud per ſputum nequeat purgari, antiqui ad thoracis perforationé deuenire conſueuerunt, qua ratione conabantur collectum pus educere & expurgare: quam quidem operationem dupliciter, vel vſtione, vel ſectione perficiebant. Qua auté ratione & vſtio & ſectio fieri debeat in ſuppuratis, inter cæteros Paulus docet lib. 6. 44. & Cornelius Celſus 3. 22. in quibus illud eſt maxima notatione dignum, ab vtroque non vnico in loco vſtionem fieri, ſiquidem Paulus duodecim, Cornelius ſex exulcerationes variis in partibus volunt faciendas eſſe, quæ tamen exulcerationes, ni fallor, minime ad cauitatem thoracis perueniebant.

Perforatio thoracis.

De hac operatione liceat nobis ex Hipp. nonnulla præcepta colligere, quæ nullo modo ſunt prætermittenda. Ac primum puris purgationem minime longius tardandam eſſe: ſiquidem vt docet apho. 15. 5. lib. niſi ægri ſpatio 40. dierum expurgentur, ad tabem tranſeũt, progreſſione temporis pure putreſcente, ex quo deinde pulmonem vlcerari neceſſe eſt.

1. Præceptum.

Secundum præceptum continetur 6. apho 27. Si quando ſuppurati ſecantur vel vruntur, non confertim atque in vniuerſum pus ducendum eſſe, quod tunc, Galeno

2. Præceptum.

Galeno ibidem interprete, maxima ſequatur virium imbecillitas, quæ poſtea remedium non habet.

Tertium præceptum pertinet ad prognoſticum, & rationem docet qua nobis liceat cognoſcere, vtrum ſuppurati, dum vruntur aut ſecantur, ex morbo ſint euaſuri, nec ne? namque ſi pus fluxerit purum & album, liberantur: ſi vero ſubcruentum & fætidum, pereunt, qui eſt apho. 44. libr. 7. Sed hac de re ſatis, quandoquidem hoc tempore aut rari aut nulli ſunt qui audeant ſuppuratos ſecare aut vrere, & thoracem aperire. Ego ſemel iam multos annos vidi quendam fuiſſe perforatum, qui poſt paucas horas expirauit, & de aliis etiam qui interfuerunt huic operationi, idem intellexi. Braſſauolus Medicus doctiſſimus, in ſuis com. in apho. lib. 6. 27. teſtatur ſe quendam ſuppuratum vfiſſe, atque illum conualuiſſe. 3. *Præceptum.*

Verum & illud poſtremo loco ſciendum eſt, ſuppuratos generaliter difficulter admodum ſanari, quia, vt ſcribit Galen. 4. de locis aff. 7. omnibus vires neceſſario laborant, vnde vt idem ſcribit Galen. 5. de locis aff. 3. cum non niſi validiſſima & celerrima conſtrictio thoracis poſſit tuſſim excitare, ſine qua nihil poteſt è thorace educi, imbecilla autem facultas neque valide, neque celeriter agere poſſit: hinc neceſſario licet colligere, ſuppuratos maiori ex parte interire: ſed tamen idem Galen. teſtatur, ſe complures quoq; ſanatos vidiſſe, quorum ſi quis ſingulis diebus per tuſſim reiectum pus collegiſſet, interdum ſex aut octo cotylas, interdum decem, ac nonnunquam plures cogere potuiſſe: atque hactenus de ſuppuratione.

Capvt VI.

De Sputo Sanguinis.

Aggredimur morbum quo forte non alius vel cognitione vel curatione eſt difficilior & periculoſior, cum ſæpenumero phthiſis, ac deinde certa mors ſputo ſanguinis ſoleat ſuccedere.

Etſi ſputum illud eſt, quod lingua & labiis ducitur, & apud Galenum 1. de criſib. 5. proprie ſputum appellatur, quod coctum eſt, & omni alieno colore priuatur, quod autem cruentum, bilioſum, & ſpumoſum eſt, non ſputum, ſed verius excreatio dicitur, vnde Græci quoque duo nomina habent, qui primum πτύελον, alterum πτύσμα appellant: tamen nos in præſentia communiori quodam ſignificatu ſputum accipimus, quodcunque cruentum eſt, & quomodocũque, præterquam vomitu, ore ducitur. *Sputum quid.*

Quid ſit ſputum ſanguinis, manifeſtum eſt, quippe eſt quælibet ex ore ſanguinis reiectio vel excretio, præterquam ſi ille per vomitum reiiciatur: vnde & illud cuique poteſt conſtare, eſſe ſymptoma excretionis immoderatæ, toto genere præter naturam: quæ doctrina eſt Galeni de diff. ſymp. 7. 3. de ſympt. cauſis 6. *Quid ſit.*

Differentiæ huius ſymptomatis plurimæ ſunt, & ſtudioſe animaduertendæ, quandoquidem ſi quis eas negligat, vel non ſatis aſſequatur, vt is & præſagiendo, & curando, multos, & quidem pernicioſos errores committat neceſſe eſt: principem vero locum obtinent, quæ ſumuntur à parte affecta, cum manifeſtum ſit, ſanguinẽ per os ex multis partibus noſtri corporis poſſe exire, quandoquidem, vt ſcribit Gal. 4. de locis aff. 5. conuenit quodammodo inter Medicos, ſanguinem prodire vel ex gula & ventriculo; vel ex partibus quæ reſpirationi ſeruiunt, aſpera arteria, pulmone, thorace: vel ex faucibus & gurgulione: vel ex ore, lingua, gingiuis, *Differ. 1.*

palato: vel demum ex capite: tot enim ſunt partes, ex quibus ſanguis ex ore poteſt emanare.

Differeut. II. Secundo ſunt differentiæ à cauſis, de quibus præclariſſime tractat Galen. 5. metho. 2. Cum enim ſanguis neceſſario vel ex vena, vel arteria prodeat, iſtud contingit fieri tripliciter, vel diuiſa earum tunica, vel aperto earum ore, vel ſanguine *Diuiſio vaſorum.* tranſcolato, & ſudoris inſtar tranſmiſſo. Tunica vaſorum diuiditur, tum ex vulnere, tum ex contuſione, tum ruptione, tum eroſione. Apertio oris contingit pro- *Apertio vaſorum.* pter tum vaſis imbecillitatem, tum propter copiam ſanguinis, qui ad os illius impetu ruit, ac præterea propter aliquam acrem qualitatem, quæ illi extrinſecus acce- *Tranſcolatio ſanguinis.* dat. Tranſcolatio demum prouenit ex tunica vaſorum rarefacta, ſanguine autem reddito tenuiore; ſed præterea quandoque etiam ex gracilibus vaſis, vel ex eorum gracilitate ore aperto poteſt contingere: de quibus omnibus quia diffuſe diximus in tractatione de fluxu ſanguinis narium, non eſt in præſentia longius agendum.

Different. III. Tertio ſunt differentiæ à qualitate ſanguinis exeuntis: namque ille educitur vel ſpumoſus, vel ſine ſpuma, tenuior, craſſior, flauior, rubicundior, niger, ſalſus, inſipidus, vel alia qualitate infectus.

Different. IV. Quarto ſunt differentiæ à copia & quantitate: ſanguis educitur vel parce, vel tam profuſe, vt quandoque ſola copia hominem interficiat.

Different. V. à modo eductionis. Quinto ſunt differentiæ à modo eductionis: etenim ſanguis ore educitur, vel vomitu, vel ſimplici expuitione, vel ſcreatu, vel demum tuſſi, atque ea quidem vel leui & facili, vel moleſta & difficili.

Different. VI. Poſtremo ſunt differentiæ à coniunctis; exempli gratia, deſtillatione, febre vel putrida, vel hectica, &c. Quas quidem differentias ſtudioſe debet animaduertere, quicunque in cognitione & curatione tam difficilis morbi nullum vult errorem committere.

Signa. Signa pathognomonica, quæ generaliter ſanguinis ſputum ſignificant, vel ægris referentibus, vel ſenſibus ſunt manifeſtiſſima, quare ad ſigna differentiarum veniendum eſt: quo primum loco memoria eſt repetenda ſententia Galen. in libr. de plenit. ad finem, & alibi, partem artis medicæ quæ agit de ſignis, admodum eſſe coniecturalem: quam quidem ſententiam experientia confirmat, præ cæteris omnibus morbis in ſputo ſanguinis veriſſimam eſſe, quandoquidem videmus ſæpenumero non ſolum vulgares, ſed etiam præſtantiſſimos Medicos vehementer falli, adeo vt nonnulli quandoque exiſtimẽt, ſputum ſanguinis difficillimum eſſe, quod deinceps ſine vllo negotio & periculo ſanatur: vel contra nonnulli cenſeāt ſputum ſanguinis eſſe leuiſſimum, quod temporis progreſſione grauiſſima pericula, & ipſam mortem ſolet afferre.

Imprimis vero neceſſe eſt intelligere, ex quanam parte ſanguis exeat, de quibus ſignis Galen. tractat diligentiſſime 4. de locis aff. 5. Namque ſi ſanguis educitur ſine tuſſi, ſi vno tempore ſimul exit ex naribus, ſi præceſſit capitis grauitas, dolor, calefactio, ſi ſolita è naribus ſanguinis vacuatio retenta fuerit, ſi facies rubet, ac venæ tumidæ ſunt, ſi aliqua perſentitur titillatio palati, ſi ſanguis non eſt ater & conglobatus, demum ſi excreto ſanguine æger melius habet, tunc licet colligere, ſanguinem non aliunde quam ex capite prouenire. Attamen quatenus pertinet ad ſanguinem fluentem ex capite ſine tuſſi, non eſt prætermittendum, quod Galen.

admo-

admonet 4. de locis aff. 5. nempe accidere interdum, vt ſanguis ex capite ad partes potiſſimum gurgulionis confertim irruens, per tuſſim educatur, id quod diligenter oportet obſeruare, ne aliquando putemus huiuſmodi ſanguinem ex inſtrumentis reſpirationi ſeruientibus prouenire; ſicuti Galen. tempore contigit nonnullis ignaris medicis, qui falſo accuſarunt plurimos præſtantiſſimos medicos, cum ipſi potius fuiſſent decepti, credentes ſanguinis talem eruptionem eſſe difficillimam, ac pulmones vehementer laborare. Ad quem modum diligenter etiam eſt animaduertendum, cum item fieri poſſit, vt idem ſanguis ex capite fluens ad thoracem deſcendat, ex quo deinceps non ſine tuſſi deiicitur, quamobrem ſi vel omnia, vel ſaltem nonnulla adſunt ſigna, quæ indicant ſanguinem ex capite promanare, etſi tuſſis quoque iis coniungitur, tamen minime aſſerendum eſt, ſanguinem ex partibus reſpirationi ſeruientibus aſcendere. Sed reliqua perſequamur, quæ explicantur à Galen. 4. de locis aff. 5. Sanguinem ex gula & ventriculo, vomitione reiici, ex partibus quæ reſpirationi ſeruiunt, tuſſi, ex faucibus & gurgulione, excreatu, ex ore, ſimplici expuitione. Sed præter dictas partes, ex quibus contingit ſanguinem fluere, Galen. inquit eum quandoque fluere ex meatu narium, ex ore & ventriculo, occaſione hirudinis quæ iis partibus adhæreat; de qua ſanguinis fluxione mihi dicendum non eſt, partim quod apud nos vel rariſſime, vel nunquam id contingat, partim quod Galenus hanc totam rem perſpicue & diffuſe explicat.

Cæterum prætermiſſis reliquis partibus, ex quibus fluxio ſanguinis procedit, quæ vtplurimum non eſt admodum periculoſa, ac facilem curationem admittit, ad ſputum ſanguinis ex thorace prodeuntis reuertamur, quod longe maximi eſt momenti: atque illud primum pro comperto habendum eſt, ex iis partibus, quas Medici ſpirituales appellant, nulla ratione quidquam niſi cum tuſſi poſſe purgari, adeo vt vere liceat negatiue hunc in modum argumentari: Hic ſanguis ſine tuſſi ore educitur: Ergo hic ſanguis non prouenit à partibus ſpiritualibus: ſicuti contra non licet affirmatiue concludere: Hic ſanguis cum tuſſi eiicitur: Ergo hic ſanguis à partibus ſpiritualibus prouenit: ſiquidem interdum contingit, quod ego ſæpenumero obſeruaui eſſe veriſſimum, ſanguinem ex capite ad infernas partes confertim irruentem tuſſim mouere, ac per tuſſim prodire. Verum cum partes ſeruientes reſpirationi, & ſpirituales dictæ, ſint plures, imprimis vero aſpera arteria, pulmones, thorax, ex quibus ſanguis ſolet educi: illud reſtat inquirendum adhuc, vt intelligamus ex quanam parte ſpirituali ſanguis educatur; quæ quidem ſigna, quatenus ex Gal. & ex rei natura colligi poſſunt, ſunt eiuſmodi:

Sanguis qui ab aſpera arteria prodit, minore cum tuſſi, quod ſanguis nō longe abſit ab ore, ſed maiori cum ſcreatu pellitur: ſanguis ex parte fere exangui ductus, exiguus eſt, æger aliqua in parte ipſius arteriæ, quæ multo viget ſenſu, dolorem quendam percipit. *Signa ſanguinis ab arteria.*

Si vero thorax primario laborat, ſanguis exiens nec confertim reiicitur, neque multus, imo vero ſenſim educitur, atque exiguus eſt, quod eius venæ ſint exiles, quæ inſignem copiam ſanguinis nequeant profundere: præterea ſanguis minus eſt tum rubeus, tum calens, ſed potius nigricans & grumoſus, quaſi è longinquo veniens, ac diutius in itinere & exitu moratus; præterea non niſi cum multa ac vehementi tuſſi educitur, atque eo difficilius, quo malum eſt profundius, *A thorace.*

cum ſit neceſſe, vt primo ſanguis ipſos pulmones ingrediatur; demum ſanguine ducto ex thorace, ægri aliqua illius parte ſolent dolorem quendam percipere, quod, vt Galen. 4. de locis 7. & anatomici docent, multi nerui cum ab internis, tum ab externis partibus ad eum perueniant, quibus affectus inferentes dolorem facillime & celerrime ſentiuntur. Sed quatenus pertinet ad qualitatem ſanguinis ex thorace fluentis, ſciant iuniores, minime in vniuerſum eſſe verum, ſanguinem nigricantem & grumoſum tuſſi eiectum, ex thorace proficiſci, quãdoquidem vt paulo ante dixi, ſanguis quoque in fauces, & thoracem ex capite deſcendens, aliquando huiuſmodi ſanguinis formam repræſentet.

A pulmone. Sanguis porro ex pulmone exiens, vel ex vaſis, vel ex propria ſubſtantia pulmonis poteſt educi, quod pariter eſt diligenter animaduertendum: itaque ſanguis exiens ex vaſis pulmonis, tenuis eſt, rubicundus ac floridus, plerumque multus; quod hæc vaſa ſint ampla, & frequenter copioſum ſanguinem profundant. Si vero ex propria pulmonis ſubſtantia educitur, ille alteri ſanguini ex vaſe fluenti ſere aſſimilatur, præterquam quod exigue & parce ducitur, ſed præterea eſt ſpumoſus, vt docet Hippoc. 5. apho. 13. Quo loco arguendi ſunt nonnulli, qui putant ſanguinem ex pulmone quomodocunque prodeuntem ſpumoſum eſſe, cum revera ſanguis tantummodo ſpumoſus appareat, quando carnoſa pulmonis ſubſtantia, quæ vere illius ſubſtantia eſt, vlceribus laborat: quod Galen. confirmat apertiſſime non ſolum in comment. apho. 13. ſed etiam alio loco plane notabili 7. apho. 30. vbi hæc habet: ſed neque ſemper ex pulmone ſanguinem ſpumoſum expuunt: videtur itaque cum ex ipſa viſceris ſubſtantia ſimul quidquam effertur, ſanguinem fieri ſpumoſum. Et iterum 5. apho. 39. Ex hoc genere eſt ſpumoſus humor, qui in carne pulmonis continetur. Vnde Paulus quoque docet, ſanguinem ex pulmone prodeuntem, non ſolum ſpumoſum, ſed etiam ſubalbidum eſſe: ſiue autem ex ſubſtãtia pulmonis, ſiue ex vaſis ſanguis educatur, ille ſemper minori cum tuſſi, quam ex thorace eiicitur, quod per ſe eſt manifeſtiſſimum.

Præterea ægri nullum fere dolorem percipiunt, cum Galen. 4. de locis aff. 5. & cæteri anatomici doceant, pulmonem duos tantummodo minimos neruos ex ſexto pari neruorum, ex capite ortorum ſuſcipere, qui in exteriorem ipſius pulmonis membranam ſunt diſtributi, neque in viſceris profunditatem extenduntur, vt ille propterea admodum exiguum ſenſum fortitus fuerit. Itaque hæc ſigna indicant, vel ex vaſis, vel ex ſubſtantia pulmonis ſanguinem profluxiſſe.

Quod ſi poſtremo loco, vel aliqua pars bronchii, vel portio tunicæ, venæ, aut arteriæ, vel propria ſubſtantia pulmonis efferatur, id iam firmiſſimum & demonſtratiuum eſt indicium, ſanguinis ſputionem ex pulmone factam fuiſſe, quandoquidem docet Gal. 1. de locis aff. 1. inter cætera quæ affectum locum demonſtant, illa quæ excernuntur, non poſtremum locum obtinere.

Signa cauſarum. Secundo loco occurrũt ſigna quæ reſpiciunt cauſam, propter quam ſanguis expuitur: hanc diximus eſſe triplicem, vel diuiſa tunica vaſorum, vel aperto eorum ore, vel ſanguine tranſcolato. Tunica vaſorum diuiditur primum vulnere, contuſione, quod à rebus acutis & grauibus contingit: vt ſi quis aliquod vulnus accipiat, ex alto cadat, vel aliter vulneretur aut contundatur, quæ cauſæ ſunt manifeſtæ: deinde ruptione, quæ quidem etſi etiam ab externa cauſa poteſt prouenire, vt maximo acutiſſimoque clamore, ex graui onere, quod quis vel humeris

Ruptio vaſorum.

impo-

impenere, vel manibus attollere conatus ſit, tamen ab internis quoque cauſis poteſt proficiſci, quas omnes Galen. ad vnam vaſorum tenſionem refert, quæ quidem tenſio maiori ex parte ex nimia ſanguinis plenitudine, ac potiſſimum cum is flatulentus fuerit, poteſt excitari: huiuſmodi autem plenitudo facile colligitur ex grauitate corporis, ex tumore venarum, & aliis, de quibus ſæpe dixi: vtcunque autem fit, ſciendum eſt, rupto aliquo vaſe, plerunque multum ſanguinem profundi.

Demum tunicæ vaſorum diuiduntur eroſione, quæ ſine multo labore à reliquis diuiſionibus poteſt diſtingui: namque eroſio nunquam fit ſubito & improuiſo, imo vero vt primum aliqua erodens cauſa illam præcedat neceſſe eſt, exempli gratia, deſtillatio ſalſa, amara, acris, ſanguis vitioſus, venenum: ſanguis primo non copioſe & cōfertim, ſed parce educitur; deinde vero temporis progreſſu grandiore facta eroſione, in maiori copia profunditur. *Eroſio vaſorum.*

Vaſorum ora aperiuntur potiſſimum, quotieſcunque ſanguis vel nimium copioſus, vel mala qualitate, ac maxime calida, acri, mordente, præditus eſt, ad quem modum alias dixi profluuia ſanguinis è naribus prouenire. *Apertio vaſorum.*

Signa autem indicantia ſanguinis tranſcolationem ſunt; primum hic multus eſſe non poteſt, neque craſſior, ſed neceſſario tenuior, & qui ſeri cuiuſdam ſpeciem repræſentat, qualis per iecoris imbecillitatem vel renum aliquando conſpicitur: deinde debent neceſſario præceſſiſſe cauſæ, quæ potuerint rarefacere & attenuare ipſa vaſa, & ſanguinem, ſicuti morbus diuturnus, morbus malignus, exquiſita & longior inedia, & alia id genus. Signa aliarum differentiarum ſunt manifeſta, & aliter facile poſſunt intelligi: atque hactenus de ſignis ſputi ſanguinis, quæ ſciendum eſt ſæpenumero eſſe admodum incerta & obſcura: vnde quicunque hac in re minus quam cæteri in errorem duci velit, is non vno aut altero ſigno debet contentus eſſe, ſed ſingula perpendere & inter ſe coniungere, vt ſi fieri poteſt, priora poſterioribus conueniant, ſuperioribus ſequentia reſpondeant, ex quibus deinde liceat certius iudicium facere. *Tranſcolatio.*

Si quis cupit, quæcunque de ſignis hactenus tradita ſunt, in vnum colligere, atque in certa quædam capita referre, is ad res quaſdam præcedentes, præſentes & ſequentes, tanquam ad tres fontes commode omnia videtur poſſe deducere: id quod ad veſtram exercitationem vno vel altero exemplo mihi liceat illuſtrare. Si cui vel propter aerem calidiorem, vel propter aliam cauſam caput calidius redditum eſt, ſi ille vel grauitatem, vel dolorem, vel aliud malum capitis iamdiu perpeſſus eſt, ſi illi ſanguis ex naribus profluere ſolet: hæc precedunt: ſi ſanguis ſine tuſſi efferatur, ſi vno tempore ille quoque ex naribus prodeat, ſi percipiatur aliqua gutturis titillatio, ſi ſanguis non eſt ater, conglobatus, ſpumoſus, ſi ſubito prouenit, ſi facies eſt rubicunda, ſi illius venæ tumidæ ſunt: hæc ſunt præſentia: ſi demum ſanguine educto æger melius habet, & quæcunque mala affectio capitis ceſſat; hæc ſequuntur: vtique ex iis quaſi certo licet affirmare, ſanguinem è capite profluxiſſe. *Exemplū eius cui ſanguis ex capit. pfluxit.*

Rurſum ſi cui præceſſit deſtillatio ſalſa, ſit ſanguis per interualla primum quidem exiguus tuſſiendo reiicitur: deinde vero illi ſine caſu ab alto, ſine inſigni vociferatione, exercitatione, aut ſine violenta corporis motione, multi ſanguinis eruptis cum tuſſi ſuperuenerit, ſi hic ſanguis tenuis fuerit & colora- *Exemplū eroſi vaſis pulmonum.*

tus, ſi nullus percipiatur dolor, ſi ſequatur febris, macies vniuerſi corporis ſputum puris, ex iis pariter certo licet affirmare, eroſo aliquo vaſe pulmonis ſanguinem prodiiſſe: ſic in cæteris differentiis facile vnuſquiſque ſe poteſt exercere.

Methodus inquirendi locum affectũ.

In huiuſmodi autem inquiſitione diuiniſſima illa methodus principem locum videtur obtinere, qua ſummi omnes philoſophi & medici, præcipue vero Plato & Galen. tantopere ſolent delectari, nempe vt propoſitis variis locis ad hanc rem pertinentibus, vnius vel alterius negatione colligamus, ſputum ſanguinis ex hac vel illa parte, hac vel illa ratione factum fuiſſe. Exempli gratia, ſi quis de hac re conſultationem habiturus eſt, cum Galen. ad hunc modum loquatur: Conuenit inter medicos, ſanguinem ex gula & ventriculo vomitione reiici, ex partibus quæ reſpirationi famulantur, per tuſſim, ex faucibus & gurgulione excreatione, ex ore ſimplici expuitione: in noſtro ægroto ſanguis educitur non ſimplici expuitione, nõ raſcatione, non vomitione, ſed tuſſi: Ergo ſanguis non ex ore, non ex faucibus, non ex ventriculo, ſed ex partibus ſpiritualibus prouenit. Quod item de vna vel altera thoracis parte, necnon de cauſis vaſorum, diuiſione, apertione, ſanguinis tranſcolatione, ac reliquis differentiis ſtatuendum eſt.

Curatio.

Sed ad curationem aggrediamur: ante vero quam incipio, id primũ mihi monendi eſtis, ad hunc locum pertinere & referenda eſſe quæcunq; olim dixi de ratione ſiſtendi ſanguinis generaliter, quacunq; ex parte, & quomodocunque ex noſtro corpore procedat: ſiquidem & ex communi methodo licet multa præcepta & remedia colligere, quæ ad hanc tractationem ſunt admodum accommodata. Deinde quoniam nimis longum, forte etiam inutile foret, ſingulas ſputi ſanguinis differentias curare, mihi ſtatutum eſt nonnullas duntaxat differentias ſeligere, quæ præ cæteris ſunt maioris mométi, ex quibus, vt ſpero, cuique licebit rationem intelligere, vnde reliquæ omnes differentiæ facile poſſint curari: itaque nos curabimus primo ſputum ſanguinis ex naribus prodeuntis: ſecũdo, ſputum ſanguinis rupta vel aperta vena pulmonis: tertio, ſputũ ſanguinis ſimul cum deſtillatione. Etſi vero ſunt nonnullæ differentiæ ſputi ſanguinis, quæ fere nullum periculum videtur afferre, tamẽ ſcribunt Hip. & Gal. ſanguinem ſupra fieri, hoc eſt, per os, qualiſcunque ille fuerit, eſſe malum: veruntamen conuenit inter omnes, ſanguinem ex pulmone prodeuntem longe eſſe periculoſiſſimum, quem propterea Gal. malignum appellat 7. apho. 15. 16. cui, vt docent aphoriſmi, ſputum puris, phthiſis & interitus ſolent ſuccedere. Etſi enim fuere nonnulli expoſitores aphoriſmorum, qui cenſuerunt ſputum ſanguinis ex pulmone poſſe curari, quotieſcunque æger non febricitauerit: tamen Galen. eorum ſententiam reprobat, qui docet 7. apho. 37. quantumuis nulla adſit febris, omnino periculum imminere, ne illud ſanari poſſit; quod ſi diutius ſymptoma perſeueret, tunc neceſſario febrem ſuccedere.

Prognoſticum.

Curatio ſputi ex capite profluentis.

Sed ipſam curationẽ aggrediamur, ac primum de ſputo ſanguinis ex capite fluentis agendum eſt, in qua curatione id primũ animaduertendum eſt, ne temere huiuſmodi fluxus cohibeatur, ſiquidem frequenter cõtingit, vt ille capitis dolorem & grauitatem ſubleuet, & cum maxima ægri vtilitate profluat, adeo vt ſi quis longiori tempore adſtringentibus medicamẽtis vtatur, ægri quandoq; ad malas capitis affectiones, ad malas febres, & ad mortem deducantur. Quod ſi ſanguis ex capite fluens tam fuerit immoderatus, vt vires imbecillæ reddantur, vel, quod nonnunquam cõtingit, ſi ad pulmones deſcendat, ac periculum ſit, ne eo putreſcente pulmones in conſenſum ducantur & vlcerentur, tunc licet illius curationem aggredi.

Præci-

Præcipue vero indicationes quæ ex communi tradita methodo ad hunc locũ debent referri, duæ ſunt: altera, vt ſanguis non feratur ad locum affectum: altera vt locus apertus, per quem ille fluit, claudatur. Ad primam indicationem pertinent præſidia, primo quæ reuellunt. 2. quæ deriuant. 3. quę animi deliquium inducunt: vltimo quæ refrigerant & adſtringunt: de quibus ſigillatim quambreuiſſime dicendum eſt. Ergo primum omnia reuulſionum genera conueniunt, extremarum partium frictiones, ligaturæ, clyſteria, cucurbitulæ; lotiones ex aqua calidiore, propter aſcenſum vaporum ad partes ſuperiores, ſuſpectę videntur, vt alias dixi: ſed inter cętera, ſectio venæ principem locum obtinet, quæ ſit cephalica, neq; ſolum ſemel, ſed etiam bis, ter, ac ſæpius repetatur, docente Galen. reuulſionem tanto efficaciorem eſſe, quanto maiorem in numerum particulares detractiones auctę fuerint, de ſang. miſſ. 12. Secundo ſanguis ad proximas partes deriuandus eſt, apertis venis narium, adhibitis hirudinibus poſt aures, poſitis ſcarificatis cucurbitulis occipitio. Tertio prohibetur, ne ſanguis ad locos apertos feratur, inducto animi deliquio, quod vehementiſſimi dolores corporis, necnon inopinatæ & inſignes perturbationes animi potiſſimum ſolent afferre. Poſtremo ad hanc indicationem pertinent medicamenta quæ refrigerandi & adſtringendi vim habent, qualia ſunt ſyrupi de roſis ſiccis, de portulaca, conſerua roſarum, nenufarum, quibus licet addere bolum armeniam, hypociſthidem, acaciam, gummi tragacanthi, &c. & quandoq; ſi res vrgeat, licet quoq; ad ſtupefacientia medicamenta deuenire. Sint exempla.

Indicationes. *Reuulſiones.* *Deriuatio.* *Inductio animi deliquii.* *Adſtringẽtia & refrigerantia.*

Electuarium.

℞ *Conſeruæ roſarum* ℥ iij.
Acaciæ.
Hypociſthidos ana ʒ ij.
Gummi tragacanthi.
Boli armenæ. ana ℥ j.
Syrupi de roſis ſiccis.
De portulaca ana q. ſuff. M. f. Electuarium.

Exemplum ſtupefacientis.

℞ *Philonii Romani* ℈ ij.
Conſeruæ roſarum ʒ j. *M. f. El.*

Quod ſi demum fluxus ſanguinis fuerit diuturnior & vehementior, ac pendeat ex morbis maioris momenti, exempli gratia; intemperie cerebri, iecoris, adeo vt validioribus quoq; præſidiis ſit opus, tunc mihi maxime probaretur vel ſerum lactis, potiſſimum vero ex chalybe præparatum, vel aquæ thermarum frigidiores, Villenſes, Beatæ virginis, Calderianæ, quas certum eſt non ſolum tollendis intemperaturis calidis, ſed etiam roborandis partibus plane mirabilem operam ſæpius præſtare. *Validiora.*

Victus ratio inſtituatur quæ refrigerandi vim habeat, ptiſana, alcia, endiuia, lactuca, &c.

Sed ad ſputum ſanguinis, vaſe pulmonis vel rupto, vel aperto, progrediamur: cum enim vtraque hæc cauſa, ruptura & apertio, vel vnam & eandem, vel parum diſcrepantem curandi rationem requirat, non ſine ratione videntur ſimul poſſe coniungi, & curari. Sanguis igitur omnium primum quacunq; ratione reuellendus eſt, ſed potiſſimum ſecta vena interna cubiti, quæ ſine vlla dilatione incidenda eſt, vt, ſi fieri poteſt, imminentis inflammationis periculum fugiamus: ſiquidem, vt *Curatio ſputi ex pulmonis rupto vaſe.* *Reuulſio.*

P 5 ſcribit

ſcribit Galenus 5. metho. 8. ſi ea ſemel hominem inuaſerit, vel admodum exigua; vel potius nulla vlceris glutinandi ſpes ſupereſt: cum enim ſoluta inflammatione vlceris ſanies neceſſario expurganda ſit, hæc autem non aliter quam per tuſſim poſſit expurgari, vtique facile eſt intelligere, quamobrem eiuſmodi vlcera vel diſficilime, vel nullo modo poſſint curari: ſiquidem ex vna parte foret neceſſe, ægrum prorſus quieſcere, in perpetuo ſilentio verſari, ac ſenſim reſpirare: ex altera autem fieri aliter non poteſt, quin per tuſſim pulmones moueantur, atque ægræ partes lacerentur: quamobrem cum omnis procraſtinatio ſit valde periculoſa, ſtatim cum Galeno loco citato, à ſectione venæ curationem incipere oportet, & vna & eadem die bis, ter, exempli gratia, bis mane, ſemel veſpere ſanguis detrahendus eſt, neque ſolum prima die, ſed etiam altera, maxime vtile fuerit rurſum è vena inciſa parum ſanguinis detrahere, dummodo æger tot repetitas vacuationes bene poſſit perferre. Poſt hæc ad vnionem & conſolidationem vaſorum veniendum eſt, ſed primum commodum aliquod medicamentum ægrotis oportet exhibere, vt ſi quis in viſcere thrombus, id eſt, ſanguis concretus lateat, diſſolutus exponatur, quale eſt poſca, tum diluta, tum tepida potui oblata, quam Gal. laudat bis terue ternis horis offerendam eſſe.

Sanguinem concretum diſſoluentia.

Medicamēta conſolidantia.

Quatenus vero pertinet ad vaſorum conſolidationem, ſiue illa aperta, ſiue rupta fuerint, etſi certum eſt, hoc potiſſimum naturę munus eſſe, tamen neque negandum eſt, illam quoque à Medico iuuari, qui primum ſtudet omnia auferre, exempli gratia, copiam, vitium, fluxionem humorum, & quęcunque ſunt naturæ impedimento, quo minus poſſit apertum vel ruptum vas conglutinare: deinde commodis medicamentis illi ſuccurrit, quę nimirum refrigerandi & adſtringendi facultate; præterea etiam quodam lentore prædita ſunt, quæ propterea emplaſtica dicuntur, vnde valent naturæ cumprimis beneficio omnem vaſorum apertionem, ruptionem, & diuiſionem coniungere & conſolidare, qualia ſunt roſæ, bolus armena, terra Lemnia, lapis hęmatites, acacia, hypociſthis, gummi tragracanthum, & alia id genus quamplurima, de quibus agit Galenus 5. metho. nec non 4. & 5. de ſimp. med. Apud nos & noſtros aromatarios vulgaria ſunt medicamenta compoſita, ſyrupus roſaceus, de roſis ſiccis, myrtinus, de portulaca, troch. de ſpadio, de terra lemnia, de ſuccino &c. Sed inter cætera conſerua roſarum videtur conſenſu omnium inſignem prærogatiuam habere.

Compoſita.

Præceptum Galeni.

Verum circa compoſitionem & vſum horum medicamentorum minime eſt prætermittendum Galeni præceptum, de conſtit. artis med. 17. 7. med. loc. capit. 4. 4. metho. 7. vt ſumpta indicatione à ſitu partis laborantis, perpetuo illis miſceantur medicamenta tum calida, tum tenuium partium, tametſi hæc alioqui apertioni & ruptioni vaſorum ſunt infeſtiſſima, nimirum vt facilius in corpus ac thoracem poſſint diſtribui, namq; cum ex vna parte medicamenta frigida, adſtringentia ac viſcida ſibi ipſis vias præcludant, ex altera autem longo itinere opus ſit, antequam ex ventriculo ad thoracem perueniant, propterea neceſſaria eſt mixtio medicamenti calidioris & tenuioris, quod tanquam vehiculum poſſit illis viam ſternere & præparare. Inter cætera autem medicamenta calida & tenuium partium, quæ omnibus medicamentis, ad thoracis pulmoniſque vlcera deſtinatis, vtiliter miſcentur, Galenus 3. metho. citato vſum mellis maxime probat, quod inquit cęteris eſſe veluti vehiculum, neque vlceribus nocere. Etſi vero cum apud cæteros, tum maxime apud Galenum ſunt plurima exempla horum medica-

mente-

mentorum,quæ optimum foret ad vſum reuocare,tamen & noſtra quoq; exempla habeatis.

Electuaria ſanguinem ſiſtentia.

℞ *Radicum ſymphyti decoctarum in aqua portulacæ.*
Sacchari roſacei antiqui ana ℥ ij.
Corallorum rubeorum ana ʒ j.
Balauſtiorum.
Roſarum.
Gummi arab.
Tragacanthi.
Boli armenæ.
Terræ ſigillatæ.
Syrupi roſati q. ſuff. M. f. Electuarium.

Si quis velit medicamentum compendioſius, ſit exemplum.

℞ *Conſeruæ roſarum antiquæ* ℥ ij.
Boli armenæ.
Coral. rub.
Seminum plantag. ana ʒ ß.
Syrupi myrtini.
De farfara ana q. ſuff. M. f. Electuarium.

Cæterum docet Galenus 5.meth.13.quandoq; etiam ad medicamenta ſtupefacientia veniendum eſſe, tametſi illa alioqui nulla ratione videntur conuenire: ſiquidem ille inquit,altiorem ſomnum ac ſoporem inducunt,&commodiſſima ſunt iis qui à tuſſi lancinantur, ſiſtentia nimirum ſanguinem, qui ad male affectum vas defertur. Quo loco arguendi ſunt communiter practicantes, qui neglecta ſententia Gal. & veteri auctoritate, omnibus ſanguinem ſpuentibus hyoſciamum, ſemina cicutæ,opium,& alia id genus ſtupefacientia tam frequenter ſolent exhibere, hoc tempore nunquam audent illis vti. Neque vero ſolum per ea quę ore accipiuntur, ſed etiam per ea quæ extra adminiſtrantur, Galen. tentabat ſanguinem compeſcere: quare docet æſtate quidem oleo melino vel roſaceo; hyeme vero nardino vnguento pectus vndiq; perfundendum eſſe: ſicuti etiam probat medicamentum ex bitumine,aceto,&c. quod barbarum vocant 2.med. ſecund. genera: vel in mollibus corporibus medicamentum ex chalcitide 1.med.ſecun.genera, quod diachalcitheos dicitur, de quorum compoſitione & viribus videatis Galen. locis citatis. Atque hæc quidem ſummatim eſt ratio tradita à Galen. curandi ſputum ſanguinis, quod rupto vel aperto vaſe pulmonis originem habet, de qua ſunt nonnullæ dubitationes.

Error practicantium.

Primo nonnulli Galenum arguunt,quod poſca vſus fuerit, quæ ratione aceti vlceratas pulmonis partes videtur magis poſſe exaſperare & irritare, quam vllo modo iuuare: ſed iis facile eſt reſpondere, etenim cum ſanguis concretus, atq; in thrombum conuerſus ſoleat grauiſſima ſymptomata afferre, vt non immerito inter venena reponatur,nulli dubium eſſe debet,quin ille ante omnia diſſoluendus, atq; ex thorace purgandus ſit, ſed cum medicamenta ad diſſoluendos huiuſmodi grumos & thrombos accōmodata,neceſſario ſint acria, incidētia, extenuātia, qualia ſunt hyſſopus,ſatureia,coagulum hœdi vel leporis, & alia id genus,ſi diligenter ſingula conſiderentur, forte nullum facilius ac tutius poſca licet inuenire, ac potiſſi-

Quando poſca vtiliter prabeatur.

potiſſimum ſi ea diluta exhibeatur, nempe vt plurimum aquæ, minimum aceti miſceatur, ac talis ſit miſtio vtriuſq;, vt potui ſit iucunda, qualem ſani homines ſæpenumero bibere ſolent. Quod ſi cui poſca videatur omnino poſſe aliquod periculum afferre, is ſciat longe maiorem vtilitatem thrombo ſanguinis diſſoluto ſequuturam eſſe, ac memoria repetat quod ſcriptum reliquit Gal. 11. metho. 11. difficulter aliquod remedium inueniri, quod citra vllam noxam magnifice profit.

An externa refrigerantia proſint.

Deinde eſt dubitatio de adſtringentibus medicamẽtis, oleo roſaceo, melino, & cæteris thoraci impoſitis, quę pariter minus videntur conuenire, cum periculum ſit, ne medicamenta repellendi facultate prædita, ſint in cauſa, vt pulmones adhuc magis ſanguine repleantur; de quo periculo Galenus ſcribit ad hunc modum 5. metho. 6. At vero quæ extrinſecus admouentur, tum adſtringentia, tum citra adſtrictionem frigida, hæc ipſe veluti pleriq; medicorum, non vbiq; probo, ſed mihi omnino cõtra quam res fieri poſtulat, ipſum ſanguinem intro compellere, ac venas, quę in alto ſunt, implere videntur: vidimus enim quoſdam, qui ex pulmonibus reiicerent ſanguinem, ex thorace refrigerato manifeſte læſos fuiſſe. Quæ fere eadem verba repetuntur de conſt. artis med. 17. Sed præterea nonnulli contendunt, hæc medicamenta ad thoracem fruſtra adhiberi, quod rerum vis ad pulmones, qui à thorace ſunt ſeparati, nequeat peruenire. Verum breuiter reſpondeatis, & primũ Galen. non ſimpliciter & abſolute vſum externorum medicamentorum refrigerantium improbare, ſed tantummodo ſi importune exhibeantur: quod verba ſequentia plane demonſtrant. Ergo neq; omnino, neq; ſine diſcrimine, neq; omni tempore, loca quæ circa particulam poſita ſunt, vnde ſanguis profluit, refrigeranda ſuaſerim, imo poſteaquam ad alia ſit facta reuulſio: & quæ ſequuntur. Ac ſane ſi quis talibus medicamentis opportuno tempore vtatur, hoc eſt, poſt generalem totius corporis vacuationem, reuulſionem & deriuationem, tunc non ſolum nullum periculum afferre, ſed etiam quoquo modo vlcera iuuare, & ſanguinem compeſcere poſſunt. Itaq; Gale. non refrigerantia & repellentia medicamenta, ſed importunum eorum vſum vituperat. Veruntamẽ id ſciendũ eſt, & in ſputo ſanguinis, & in omnibus affectibus thoracis, à nimio & frequenti vſu refrigerantium, & adſtringentium medicamentorum perpetuo abſtinendum eſſe, quę inter cætera pericula id valent efficere, vt muſculi pectoris admodum reddantur debiles, ex quo deinceps difficulter, quæ in thorace continentur, poſſunt expurgari. Quomodo autem medicamenta externa thoraci impoſita, poſſint pulmonibus ſuam vim communicare, reſpondeatis vno verbo, id fieri mediis ligamentis, per quæ anatomici docent pulmones thoraci coniungi & copulari.

Curatio hæmoptoyſis ex deſtillatione.

Iam vero ſputi ſanguinis, cui ſit coniuncta deſtillatio, curationem aggrediamur: quo primo loco illud inquirendum eſt, quot modis deſtillatio ſputum ſanguinis poſſit inducere, quod neq; à Galeno, neq; à cæteris ſatis videtur explicari. Ego vero cenſeo duplici potiſſimum ratione id fieri poſſe: vna propter copioſam deſtillationem, ac vehementiam tuſſis, vnde vaſa diſtenduntur & rumpuntur: altera quod deſtillatio ſit ſalſa, amara, vel alia qualitate infecta, quæ erodendi vim habeat. De prima tractat Galen. 5. method. 13. vbi narrat hiſtoriam curationis adhibitæ cuidam ſplendidæ Rom. mulieri, quæ ex catarrho cępit ſanguinem ſpuere: etſi non ignoro, Alexand. Trallianum, & alios veteres, Altimarũ, Trincauellium, & recentiores prope omnes, hanc hiſtoriam interpretari, ac ſi hæc mulier ob ſalſam deſtillationem vena eroſa ſanguinem reiecerit; quę quidem interpretatio mihi tam

videtur

videtur abſurda,& à Galeni mente aliena, quam quæ abſurdiſſima & alieniſſima. Et quanquam facile vnuſquiſque (ni fallor) iſtud fatebitur, quicunq; ad ſeriem illius narrationis vel parũ voluerit animum adhibere, in qua nulla ſalſæ deſtillationis aut venæ eroſæ fit mentio, tamen neq; deſunt euidentiſſimæ rationes, quæ id poſſunt cuiq; non ſolum confirmare, ſed etiam perſuadere, vt certe mirum ſit, quomodo tot prudentes & docti viri, in re alioqui perſpicua tam turpiter ſint hallucinati: ſed nos ſingula huius narrationis & curationis capita breuiter perpendamus. Mulier (inquit Gal.) ſiue ex catarrho, ſiue ex vehemente tuſſi, paululum quiddam ſanguinis per noctem expuerat. Hic nulla ſalſæ atq; erodentis deſtillationis fit mentio, quam certe rem tanti momenti vir, ſi quis alius, diligentiſſimus minime prætermiſiſſet, qui multo leuiora non prætermittit. Quæſo autem quomodo hæc deſtillatio potuit ſalſa eſſe, & tam breui venę eroſionem efficere, cum mulier fere improuiſo poſt quatriduum cœpiſſet ſanguinem expuere: ſiquidem huiuſmodi deſtillationes minime tam breui tempore, ſed poſt multos, nõ ſolum dies, ſed etiam menſes, ſoleant ſputum ſanguinis præcedere. Hoc ipſum confirmat magnum Hippocratis argumentum, curatio, quæ in ſumma eſt huiuſmodi. Namq; Galen. qui huic mulieri non eſt auſus venam ſecare, propterea quod iam quatriduum propter catarrhum propemodum ſine cibo egiſſet, primum iuſſit vt clyſtere acri vteretur, de- I.
inde & crura manuſque calefaciente pharmaco plurimum fricaret & vinciret, mox caput raderet, atq; illi medicamentum imponeret, quod ex palumbiũ ſtercore cõſtat: poſt hæc cum mulier eſſet dormitura, theriacam dedit, circiter quatuor menſes ante confectam, quo tempore propter præualentem ſuccum papaueris, medicamentum poteſt & ſomnum conciliare; & fluxiones tum ſiccare, tum leuiter craſſiores reddere. Finito autem protſus catarrho, cum Gal. ex reſpiratione & certis
indiciis deprehendiſſet, pulmonem purgatione indigere, die ſecunda, ſeruata mu- II.
liere in omni quiete & ſilentio, repetitis frictionibus & vinculis, forte etiam cly-
ſtere, veſpere theriaca vſus eſt: die tertia coctum mel illi copioſe propinauit: die III.
quarta mane theriacam dedit, non recentem, ſed quæ iam ſummum vigorem ad- IV.
epta fuerat, capiti mulieris idem pharmacum impoſuit, quod valenter tum calefa-
ciendi, tum ſiccandi facultate præditum eſt: die quinta valentius pulmonem pur- V.
gare aggreſſus eſt, ac deinde rurſum ex interuallo eodem cerato quod thapſiam recipit, capiti impoſito vſus eſt: atq; his præſidiis mulier recte ſe habuit, neq; opera lactis opus habuit. Hæc ſumma eſt curationis, quam Galen. ſcribit, ſe Romanæ mulieri adhibuiſſe; quæ quidem mihi videtur tantum abeſſe à legitima ratione curandi ſputum ſanguinis, quod propter falſam deſtillationem atq; eroſionem venæ factum fuerit, vt & potius contra videatur & morbos & ſymptomata, & omnia mala poſſe augere, id quod fiet adhuc manifeſtius, cum paulo poſt ex eodẽ Gal. de huiuſmodi ſputi ſanguinis curatione tractabitur: ſed rei euentus omni luce clarius noſtrã ſententiam confirmat, quandoquidem ex hac narratione manifeſte & certo colligitur, catarrhũ prima die prorſus finiiſſe, ac deinceps mulierẽ pauciſſimis dieb. bene habuiſſe, & priſtinam ſalutem recuperaſſe. Namq; puto conſtare inter omnes,
ſalſam atq; erodentem deſtillationem, quam Gal. quandoq; malignam appellat, vix 6. epid. 3.18.
poſſe tam celeriter & vna die terminari, nec non ſputum ſanguinis ex venæ eroſione ortum, quod Gal. auctore, nullam recipit curationem, poſſe tam facile ac momento temporis curari. Sputum factum ex corroſione eſt prauæ curæ & difficilis, & eſt quaſi illud, de quo deſperatur: non enim ſanatur, niſi cum remotione malitiæ

comple-

complexionis,& iſtud non fit niſi in tempore, inquit Auicenna: de qua realioquin manifeſta, non eſt longius agendum. Cæterum ex numero eorum, qui ſenſum huius hiſtoriæ, & Galeni mentem non ſunt aſſecuti, Auicenna excipiendus eſt, qui tradens rationem curandi ſputi ſanguinis ſecundum varias illius differentias,de ſputo ſanguinis ex deſtillatione hæc habet 10.3.tract.3. cap.6. Cum accidit ſputum ſanguinis ex catarrho, & non eſt catarrhus acutus valde & cholericus, phlebotometur homo,&c. paulo poſt: Et cum non valent ea, quæ diximus, non eſt excuſatio curæ catarrhi & retentionis eius cum iis, quæ ſunt ſicut abraſio capitis, & adminiſtratio emplaſtri facti ex ſtercore columbino, &c. Et Galenus quidem dixit, quod mulieri ſputum ſanguinis aduenit ex catarrho, quam clyſterizauit clyſtere acuto,&c. qui hanc totam hiſtoriam & curationem accurate deſcribit, ac demum concludit: Et hoc regimen eſt bonum,&c. Ex quibus facile vnuſquiſque poteſt intelligere, Auicennam hac in re verum Galeni interpretem fuiſſe. Ex numero malorum interpretum Leonicenus quoque & Iacobus inter recentiores excipiendus eſt, qui docet, mulierem propter catarrhum minime ſalſum & erodentem, ſed potius frigidum & humidum, ſanguinem expuiſſe.

Excuſatur Gal. aduerſus Trallianum. Quod ſi ita hæc ſe res habet,vt mea quidem ſententia certum eſt, illam ſe habere, ſatis cuique poteſt conſtare, quam temere & nulla ratione Galen. à nonnullis & potiſſimum Alexandro reprehendatur, quaſi in curanda ea muliere præter methodum,& medicamento ex thapſia,& theriaca,& aliis præſidiis vſus fuerit,quæ tum corpus vniuerſum,tum ſpeciatim caput adhuc magis poſſunt calefacere, ſiccare, & deſtillationem augere: nec non quam fruſtra & inutiliter Altimarus & alii operam perdant,vt Gal. tueantur, cum reuera nihil ſit reprehenſione dignum, & ſumma cum ratione dicta remedia fuerint inſtituta, ſicut euentus confirmauit.Sed redeamus ad rem. Hæc hiſtoria,tanquam illuſtre quoddam exemplum, ſatis cuiq; eſſe poteſt pro curatione ſputi ſanguinis, quod ſimpliciter ex deſtillatione proueniat, quæ in ſumma ad vacuationem totius corporis,ad reuulſionem, ad purgationem thoracis,ac poſtremo ad tollendos morbos partium, ac potiſſimum cerebri, poteſt referri: quæ quidem indicationes cum ex narratione Galeni manifeſtiſſime poſſint colligi,non indigent longiori explicatione. Atq; hactenus de ſputo ſanguinis ex nimia deſtillatione.

Curatio ſputi ab erodente deſtillatione. Si vero ſecundo modo ſputum ſanguinis propter erodentem deſtillationem contingat,de hoc pariter agit Galen.5.metho.14.& in hoc caſu præter communes indicationes,peculiaris ſeſe offert indicatio,regenerandi partem eroſam & deperditam: hoc autem præſtant,vt Gal.docet 7.med.ſec.loc. partim alimenta boni ſucci,qualia forent alica, ptiſana,lac,& quæ ex lacte conficiuntur,partim medicamenta carnem gignentia,quæ ob id ſarcotica dicuntur,qualia ſunt thus,maſtix, &c.

Elect. conſolidans.

℞ *Conſ. Roſarum.* ℥ *ij.*
Radicum conſolidæ coctar. ℥ *j.*
Maſticis.
Thuris ana ʒ *ij.*
Hypociſthidos.
Balauſtiorum ana ʒ *j.*
Syrupi de farfara q. ſuff. M. f. Electuarium.

Sed hoc loco ſciendum eſt ex Galeno 5. metho. 14. cum omnem eroſionem, qualiſcunq; ea fuerit, difficile ſanari, tum maxime illos qui ex vitioſi ſucci eroſione vl-

no vlcus in pulmone habent,quorum aliqui ſibi videntur veluti ſalſilaginem quandam ſputa ſua guſtare,prorſus inſanabiles eſſe. Cum enim ad corrigendum ſucci vitium multo omnino tempore opus ſit, interea vt duorum alterum eueniat, neceſſe eſt,nempe vel vt ſiccando vlcus,quidam veluti callus fiat,atq; ita illud plane euadat inſanabile:vel non ſiccando,vt tum ipſum putreſcat,tum quæ circa ſunt, depaſcat,atq; ita temporis ſpatio pulmones putrefaciat.

Poſt hæc Gal.agit de iis, qui vitioſis humoribus referti, deſtillatione ac tuſſi laborant,ſed tamen nondum ſanguinem reiiciunt, quæ tractatio etſi reuera non videtur ad hunc locum pertinere, minime eſt prætermittenda, cum ſit digna maxima notatione. *Præſeruatio a ſput. ſangu.*

Itaque Gal.docet ſummam huius curationis, aut verius prouidentiæ, in eo conſiſtere,vt ægri neq; tuſſiant,neq; ex capite aliquid in pulmones defluat: hoc autem licet præcauere triplici præſidio. 1.Purgatione.2. ſtupefaciente medicamento, quale eſt diaſpermatum.3. prouidendo ipſi capiti. Quatenus ad purgationem pertinet, pluribus redundantibus vitioſis humoribus, medicamento quoque opus eſt, quod diuerſas facultates habeat, & ad purgandas plures excrementorum ſpecies ſit accommodatum, quales ſunt pilulæ quæ ex aloe, ſcammonio, colocynthide agarico, bdellio,gummi arabico conficiuntur. Sed quid de ſectione venæ ſentiendum eſt? Multi cenſent, eam eſſe prætermittendam, quod hæc corpora acrioribus humoribus redundent, ſint calida & ſicca, gracilia, atque ad ſputum ſanguinis, febrem hecticam & phthiſin quam maxime parata: Galenus veró aliter ſentit, qui ſcribit ad hunc modum, ad finem capitis. Cæterum de mittendo iis ſanguine, ſcire illud licet, quicunque parum habere ſanguinis videbuntur, iis ad ſuccum probiorem deductis, ſanguinem detrahere poteris, tum rurſum reficere, eoſdem etiam rurſum purgare, ac rurſum reficere, denuoque ſi res ſuadet, ſanguinem mittere, potiſſimum quibus veluti limus vitioſus & craſſus totus eſt ſanguis; at qui validi ſunt multique ſanguinis, iis ſtatim principio eſt detrahendus. Ex quo loco prorſus notabili, facile eſt intelligere, quam doctrina Galeni ſit illuſtris, atque ille perpetuo ſibi conſentiat: etenim cum intelligeret, ſputum ſanguinis ac morbi magnitudinem imminere, qui ſcopus ab Hippocrate iam diu ſtatutus fuerat detrahendi ſanguinis, & adhibendæ purgationis, ſtatim ſe ad conſiderationem virium conuertit, vnde cum ex vna parte morbi magnitudo miſſionem ſanguinis indicaret,ex altera vires propter redundantiam vitioſi ſucci minus viderentur conſtare, ita ſtatuit, vt quicunque parum ſanguinis habere, atque adeo debiliores eſſe videntur, quam vt id remedium ferre poſſint, primum ad generationem probi ſanguinis deducantur, deinde illis ſanguis detrahatur, neque id ſolum ſemel fiat, ſed etiam bis, ter, ac ſæpius, nempe ea ratione quam per epicraſim vocat 12. meth. 8.at qui multo ſanguine redundant,validaſq; habent vires,iis ſtatim à principio ſanguinem detrahendum eſſe. *Indicationes.*

Atque hinc pariter licet nobis argumentum colligere aduerſus illos,qui contendunt, ab vna ſanguinis copia miſſionem ſanguinis indicari: ſiquidem Galenus manifeſte hiſce ægrotis,qui habent parum ſanguinis,non veretur ſanguinem mittere.

Secundum fuerat præſidium, præcauendi, vt neq; ægri tuſſiant, neq; aliquid ex capite in pulmonē defluat, per medicamenta ſtupefacientia:cū enim hi humores ſint tenuiores, calidiores, & acriores,vnde facile poſſunt ad ſubiectas partes fluere,

& tuſ-

& tuſſim excitare, nulli dubium eſt, quin hæc medicamenta valeant eorum tenuitatem, caliditatem, acredinem remittere, & fluxionem compeſcere. Poſtremo autem Galenus docet, capiti prouidendum eſſe vſu cerati, facti ex thapſia, quod quidem præſidium multas continet difficultates. Cum enim ſit veriſimile, vel potius neceſſarium eiuſmodi humores acres, ſalſos, erodentes, ex calida & ſicca intemperie capitis ortum ducere, facile eſt intelligere medicamentum calefaciendi & ſiccandi vi præditum, quale eſt quod ex thapſia conficitur, non ſolum non conueni-re, ſed etiam morbum poſſe augere, id quod ab ipſo quoque Galeno traditum eſt 6. de tuenda 9. qui docet calidam & ſiccam capitis intemperiem remediis frigidis & humidis corrigendã eſſe, ac nominatim reprehendit medicos, & quicunq; medicamentum ex thapſia, & ſynapi, ad caput ſolent apponere, quoniam, inquit, ſi ex calida intemperie caput male habet, talia medicamenta nocent: expediat igitur hos frequenter balneo potabilis aquæ fouere, quo & calidos vapores, qui in capite ſunt, euocentur, & totum capitis temperamentum melius reddamus, &c. quæ ſententia habetur 2. de med. ſecundum locos, & lib. 7. cap. 1. Vnde inter cęteros Alexander miratur, quomodo diuiniſſimus Gal. nullo humectante & refrigerante medicamẽto vtatur, ſed contra ſtatim ab initio ad ſiccantia & calefacientia deueniat, quæ valent caput intemperatum adhuc intemperatius reddere, & ea quæ in thorace ſunt, acriora efficere. Hic nodus admodum videtur difficilis ad expediendum: nonnulli reſpondent, huiuſmodi vitioſos humores vel ab aliqua parte, vel ab vniuerſo corpore in caput deferri, neq; illud calida intemperie laborare: quod quidem vix, aut ne vix quidem exiſtimo fieri poſſe: alii aliter reſpondent. Ego vero cenſeo reſpondendum eſſe, Galen. lib. de tuenda val. vni corrigendæ intemperaturæ intentum fuiſſe, ac propterea ſumma cum ratione, ex vna parte medicamentum ex thapſia, & omnia calidiora improbare, ex altera autem frigidioribus vti, quę vt ille inquit, poſſunt totum capitis temperamentum melius reddere: at vero lib. metho. med. capitis intemperiem propemodum neglexiſſe, atque ad vnum ſymptoma, nempe ad impediendam tuſſim, & fluxionem materiæ ad thoracem reſpexiſſe; quod quidem ipſo Gal. auctore 12. metho. 1. faciendum eſt, quotieſcunq; ſymptomata valde vrgent, ſicut contingit in præſentia; vnde cum pluribus congeſtis humoribus vitioſis, ſalſis & erodendi vi præditis, grauiſſima ac fere inſanabilia mala imminerent, ſputum ſanguinis, febris hectica, phthiſis, ſi illi tuſſim efficerent, atq; in thoracem defluerent, Galenus eam rationem complexus eſt, quæ non ſolum præcipua, ſed forte etiam vnica reſtabat, vt tam certa pericula poſſent præcaueri, ea vero eſt, vt eiuſmodi humores reuellantur, neque ad partes ſubiectas deſcendant, quod inter cætera medicamenta ex thapſia, vel quæ nobis ſunt familiaria, veſicatoria, ſynapiſmata, & cauteria, quam maxime ſolent præſtare: etſi enim hæc calida medicamenta interea poſſunt calidam capitis intemperiem augere, tamen ſperandum eſt, longe maius commodum cohibita deſtillatione, quam incommodum aucta intemperie, ſequuturum eſſe, cum potiſſimum ægro ab imminente pernitie ſeruato, liceat deinde ipſam quoq; intemperiem corrigere, ſicuti videmus Galenum feciſſe, qui poſt vſum calidioris medicamenti docet ægrum ſalubriter reficiendum eſſe, alimentis boni ſucci, frictionibus, inambulatione, balneo, quaſi hac ratione deinceps velit ipſam quoq; intemperiem corrigere. Itaq; Galenus in morbo calido medicamento calido vtens, vnius ſymptomatis videtur rationem habuiſſe, quod Medici faciũt ſępenumero, qui, exempli gratia, in dyſenteria ad leniendũ dolorem

Contradictio Galeni.

Cur olea in dyſenteria adhibeantur.

lorem infundunt ſeuum hircinum, oleum roſaceum, & ſimilia, quæ vlceri ſunt inimica: ſic in dolore colico medicamentis ſtupefacientibus vtuntur, quæ pariter intemperiem inteſtinorum poſſunt augere, ſic alia multa non deſunt exempla, de quibus longius agendum non eſt. Atque hactenus de ſputo ſanguinis.

Capvt VII.

De Phthiſi.

Qvoniam frequenter, vt ſcribit Hippocrates 7.apho.15.16. ſanguinis ſputo puris ſputum & phthiſis ſuccedunt, idcirco poſt ſputum ſanguinis de phthiſi agendum eſt. Hæc vox Græcis dupliciter accipitur, vt notat Galenus 1.epid.2.13.3. apho.10.7.apho.16. Vno modo pro omni corporis extenuatione & macie, quomodocunq; contingat corpus extenuari & tabeſcere. Altero magis proprie, pro illo affectu, cum totius corporis extenuatio & macies fit, propter inſanabilia vlcera pulmonis, cui febris hectica neceſſario coniungitur: nos autem prætermiſſa priore & communi ſignificatione, de poſteriori tantum ac propria agemus in præſentia. Latini interpretes φθίσιν tabem conuertunt, ſed forte præſtat græcam vocem retinere, ſiquidem iam vidimus, tabem omnem corporis maciem comprehendere: verum & illud ſciendum eſt, vt idem notat Gal.1.epid.1.18.4.apho.8. veteres medicos phthiſicos appellare conſueuiſſe, non ſolum qui phthiſi laborabant, ſed etiā illos, qui ad phthiſim parati ſunt, quales maxime ſunt, quicunq; ſunt adeo anguſto & ſtricto thorace, vt à tergo inſtar alarum auium ſcapulæ promineant, ſecundum Auicennam 2.3.4.20. deinde quibus caput facile impletur, quodque inſtrumentis ſpiritus multas deſtillationes tranſmittit: quod ſi ambo, & figura thoracis, & imbecillitas capitis ſimul conueniant, eæ naturæ omnium maxime phthiſi obnoxiæ ſunt. Phthiſis apud Aetium, Auicennam, & veteres prope omnes, eſt exulceratio pulmonis: at vero Hippocrates & Galenus, ſi attente eorum verba conſiderentur, videntur aliter ſentire 7.apho.15.16. Nam Hippocrates ita docet: à ſanguinis ſputo, puris ſputum, à puris ſputo phthiſis: quod ſi phthiſis ſequitur ſputum puris, & hoc phthiſim præcedit, ſatis conſtat, phthiſim ab vlcere pulmonis diuerſam eſſe. Sic Galenus Hippocratem interpretatur, atque idem confirmat maniſeſtiſſime, qui ſcribit ad hunc modum, com.apho.16. Quam peculiariter Græci, ac maxime Athenienſes phthoen appellant, eam nunc Hipp. phthiſin nominauit, cum propter inſanabilia pulmonis vlcera totius corporis attenuatio fit, & macies, cum debili febre coniuncta. Itaq; phthiſis non aliud eſt, quam malus habitus, & ſumma extenuatio totius corporis cum febre hectica, & reliquis ſymptomatib. de quibus ſtatim ſermonem habebimus. Vnde qui docent, phthiſin eſſe vlcus pulmonis, potius cauſam phthiſis, quam phthiſin videntur explicare. *Nomen.*

Differentiæ phthiſis variæ poſſunt afferri, ſed illæ præcipuæ eſſe videntur, quæ ſumuntur à cauſis, neq; ſolum ab vlcere pulmonis, quod illud fit vel paruum, vel magnum, vel corrodens, vel ſine corroſione, vel alterius conditionis, ſed etiam ab iis quæ vlcus in pulmone poſſunt excitare: namq; id poteſt fieri vel ex ſalſa capitis deſtillatione, vel ex vitioſis humoribus, qui in toto corpore continentur, vel ex pure contento in thorace & ſuppuratione, vel ex ſumpto erodente veneno, vel demum maligno & latente iure hæreditario; ad quem modum ſępe videmus totas familias miſere phthiſicas fieri & mori. Signa quæ futuram phthiſin denuntiant, diligentiſſime ſunt animaduertenda, vt ſi fieri poteſt, tam perniciofus morbus præcaueatur. Primum ſumitur ex corporum præparatione, de qua ex Gal. dictum eſt. Secundum *Cauſæ.* *Signa futuræ phthiſis.*

Q cundum

cundum ex ętate, de qua Hip.5.apho.9. Tabes fiunt maxime ab anno 18. vſq; ad 35. huius rationem docet Gal.3.apho.29. qui inquit, iſtud minime ratione ætatis contingere, ſed potius propter multos & graues errores, quos in tali ætate conſtituti in victus ratione committunt: ſiquidem homines huius ætatis ſaltant, currunt, venationem & alia immoderati laboris genera exercent, vnde accidit venas diſrumpi, ex quo poſtea & ſputũ ſanguinis ſolet ſuccedere. Sed Philotheus auctor Græcus, in com.aph Hip. alias quoq; rationes adiungit, ꝙ nimirũ in adoleſcẽtib. ſanguis ſit copioſus, quo repleta vaſa tenduntur & rumpuntur: in iuuenib. vero fit, ꝙ ſit redũdantia ſanguinis bilioſioris & acrioris, qui & ſanguinis ſpuitionem & phthiſin valet excitare. Tertio hæc ſigna colliguntur ex aere & tempore anni, vnde in coſtitutione inæquali, ac potiſſimum autumno, phthiſis frequenter contingit, vt colligitur ex Hip. & Gal.3.apho. 10. & 22. ꝙ ſine dubio in temporis & aeris inæqualitatẽ; necnon imbecillitatẽ caloris naturalis referendum eſt. Quarto colliguntur hæc ſigna ex quibuſdã cauſis præcedentib. exempli gratia, ſi parentes, ſi fratres, phthiſi laborarunt, ſi deſtillatio acris & ſalſa diutius perſeueret, ſi pręcedat ſputum ſanguinis, ſuppuratio: hęc omnia futurã phthiſin poſſunt denunciare. Poſtremo hęc ſigna accipiuntur ex mediis quibuſdã diſpoſitionib. & ſymptomatib. veluti ſi videamus rebelles quaſdã & moleſtiſſimas tuſſes, ſi ægri in regione thoracis nõnullos dolores pungitiuos percipiant, ſi difficilem habeant ſpirationem: hinc enim licet colligere, iam materiam petere tunicas pulmonis, & periculum imminere, ne ille erodatur. Apud Auic. eſt peculiare caput de præparatis ad phthiſin, 10.3. tract.4.20.

Signa præſentis phthiſis. I. Signum.

Secundo loco ſunt ſigna quæ præſentem phthiſin demonſtrant, quæ tria potiſſimũ ſunt ex Gal.7.aph.16. Primũ eſt vlcus pulmonis, cuius manifeſtiſſimũ & certiſſimum eſt ſignum, pus ꝙ per tuſſim reiicitur. Sed quoniã pituita interdum craſſa

Pus à pituita quomodo diſcernendum.

eſt, admodum ſimilis puri, adeo vt Medici frequẽter in hoc iudicio diſſentiãt, Auic. duo tradit indicia, quib. pus à pituita liceat diſcernere, 10.3.tr.4.17. primum eſt ex odore; namq; ſi vtrumq; & pus & pituita proiiciantur in ignẽ, pus fætidum reddit odorem, pituita minime. Secundũ eſt, quoniã ſi vtrumq; ponatur in aqua, pus reſidet & deorſum deſcendit, pituita vero ſupra aquã natat, neq; ad fundũ tendit, quod tamen poſterius ſignum experientia confirmat, non eſſe perpetuo verum, cum ipſa quoq; pituita, ſi admodum craſſa fuerit, quãdoq; ad fundum deſcendat. Cælius Aurelian. lib.2. de morb. acutis 14. aliter hãc diſtinctionem facit, qui inquit, pus à ſputis purulentis diſcerni calore, ſubſtantia, odore, colore, ſiquidem re vera pituita eſt albidior pure, quod ſemper ad liuidum videtur declinare: ſic vtriuſq; ſubſtãtia diuerſa eſt, cum pituita maiori ex parte ſit viſcida & tenax, quod nõ cõtingit in pure, niſi illud pituitæ permiſtum fuerit. Quo loco notandũ, Cælium experimentum de aqua aliter interpretari, quam Auic. & practicantes faciant, qui non conſiderat, vtrũ pus & pituita deſcendãt nec ne, ſed inquit ſputa purulenta admixta aquæ facile ſolui, pus autẽ difficile: ꝙ tamen neq; perpetuo verum eſſe deprehenditur: vnde forte ſignum tertium ex odore, reliquis certius habendum eſt: quandoq; ſputa non ſolum igni impoſita, ſed etiã ſine igne, & ab ægro, & ab omnib. fætida deprehenduntur.

II. Signum.

Secundum ſignũ phthiſis eſt febris hectica, & ratio eſt, cũ enim ab vlcere pulmonis non ſolum fumi & vapores putridi, ſed ipſa quoq; materia putrida facile ad cor trãſmittatur, ꝓpter ſummã vtriuſq; viſceris propinquitatẽ & coniunctionem, hinc ſequitur neceſſario, in phthiſi ſubſtantiã cordis poni in calefacto eſſe, ęgrumq; febre hectica laborarę: de qua tamẽ febre notandum ex Gal.1.aph.12. eã quotide, ac

præci-

præcipue ad noctem acceſſiones habere, quod mea ſententia de altera potius febre putrida, quam de hectica intelligendum eſt; vt forte ex hoc Galeni loco liceat colligere, phthiſicos non ſolum febre hectica, ſed etiam putrida laborare. Itaq; phthiſici habent pulſus paruos, imbecillos, poſt ſumpta alimenta incaleſcunt, ac cętera habent ſigna febrium hecticarum.

Tertium ſignum eſt macies vniuerſi corporis, quę laborantibus duabus tam præcipuis partibus, pulmone & corde, ꝓter debilitatem & defectum caloris naturalis contingit neceſſario: vnde, vt ſcribit Gal. in lib. de cauſis morborum 7. in hiſce ægrotis apparet facies hippocratica, nares acutæ, collapſa tempora, oculi concaui, &c. de quibus Hipp. 1. prog. 6. & 7. Atq; hæc tria ſunt præcipua ſigna phthiſis, ad quæ cætera omnia, quæcunq; ab aliis afferuntur, poſſunt referri. *III. Signum.*

De ſignis differentiarũ, vtrũ vlcus pulmonis ſit magnũ an paruum, præcipue cognoſcitur ex materia quæ educitur: vtrũ illud ſit corrodens nec ne, ex præcedentib. cauſis, veluti deſtillatione ſalſa præcedente, poteſt deprehendi: ſic alia ſigna diff. ex modo generationis, tẽpore, & reliqs ęgris referentibus facile poſſunt intelligi. *Signa differentiarum.*

In phthiſi præcipuę curãdi indicationes ab vlcere pulmonis tanquam à proxima cauſa, deſumũtur. Sunt autẽ vlceris abſterſio, regeneratio carnis deperditæ, vnio vel conſolidatio, ac poſtremo vniuerſi corporis nutritio & reſtauratio: quib. perpetuo cõiungendæ ſunt cõmunes indicationes & vacuandi vniuerſi corporis, & reuellẽdi à partib. laborantib. Vtrũ liceat iis indicationib. ſatisfacere, nec ne, hoc opus, hic labor: multa dicũtur & ſcribũtur à Medicis, ſed vno verbo, ego quidẽ cenſeo neminẽ, qui vere ſit phthiſicus, vnquã ſanatũ fuiſſe, neq; poſſe deinceps ſanari, etſi Gal. neq; omnẽ opem ſalutis videtur auferre, 4. de loc. aff. 5. vbi inquit, vlcera pulmonis celerrime quidem fieri, ſed curationem, vt quibuſdam videtur, non admittere, vel vt aliis placet, difficulter admodum ſanari: ac rurſum 5. meth. 8. in princ. vbi docet, vlcera pulmonis difficilima ad curandum eſſe: etſi enim difficillime curãtur, tamẽ ea quandoq; videntur poſſe curationẽ recipere: de qua re idem ſcribit Gal. loco citato, veteres quoq; medicos diſſentientes fuiſſe, ſiquidẽ nonnulli exiſtimabant, vlcera hæc nõ ſolũ difficulter, ſed nulla prorſus ratione poſſe ſanari, ꝙ & ratione & experientia cõfirmabant: ratione, quia pulmo propter reſpirationẽ in continuo motu verſatur, cum quę debent ſanari, omnimodã quietem requirant: experientia autem, ꝙ neminem ita laborantẽ ſanatum viderint. Rationes autẽ propter quas vlcera pulmonis aut difficilem, aut nullam recipiunt curationem, præclare explicantur à Galeno 5. metho. 8. & 11. & in ſumma ſunt huiuſmodi: primum quod pus ex pulmone nequeat ſatis expurgari, ſicuti, exempli gratia, ſit laborante vtero & veſica, ex quibus partibus illud facile delabi atq; elui poteſt, cum in phthiſi nulla alia purgationis ratio relinquatur, præter eam quæ fit in tuſſi. Secundo quod non ſine multo labore, motione, & dilaniatione viſceris, tuſſis fieri poſſit, cum ſit alioqui neceſſarium, partes vlceratas quæ debent ſanari, in maxima quiete permanere, adeo vt ægri ſenſim reſpirent, neque quidquam loquantur: ex quo Galen. arguebat opinionem eorum, qui putabant curationem phthiſis eſſe deſperatam, quia pulmo propter reſpirationem in continuo ſit motu; in qua opinione multi etiam hoc tempore verſantur; cum potius iſtud contingat propter puris expurgationem: ſiquidem ex vna parte tuſſis adhuc magis vlceratas partes dilaniat, atque phlegmonem rurſus excitat, ex altera, perducta phlegmone ad ſuppurationem, puris expurgatio iterum eſt neceſſaria, adeo vt pernicioſus quidam fiat cir- *Curatio.* *Prognoſticũ.*

culus, vt tuſſis phlegmonem augeat, & phlegmone tuſſis operam requirat. Sed Galen. poſtremo aliam quoque rationem adiungit, cap. 11. ad finem 5. metho. quod nempe remedia, quæ ad curanda vlcera pulmonis ſunt accommodata, nequeant vlcus contingere, ſicuti fieret in ventriculo, ſed neceſſe habeant per longiſſimum ſpatium ab ore ad partes affectas penetrare, vt interea eorum vis in tanto itinere non ſolum remittatur, ſed forte etiam amittatur. Propter has igitur rationes, vlcera pulmonis per Galenum aut difficulter, aut potius nullo modo poſſunt ſanari. Si quis plura de hac re cupit ſcire, is videat Conciliatorem differen. 194. Apud Hippocratem ſunt apho. 11. & 12. libr. 5. & 16. lib. 7. qui non ſolum certiſſimum phthiſis periculum, ſed proximam quoque ægrorum mortem declarant. Cum igitur phthiſis vel difficilime, vel potius nulla ratione poſſit curari, ſuperuacaneum videtur de illius curatione verba facere: ſed quoniam, vt Galenus ſcribit 5. metho. 14. nonnulli ęgroti, qui accommodatis præſidiis vſi ſunt, id ſaltem lucrifecerunt, vt vlcus non vltra progrederetur, neque maius fieret, ſed eo exiccato, & quodam veluti callo inducto, ipſi longiorem vitam viuerent, etſi, vt idem ſcribit Gal. 4. de locis aff. 5. hæc vlcera calloſa progreſſione temporis & qualibet leui occaſione prompte iterum exulcerantur, propterea nos breuiter illud vnum docebimus, quomodo phthiſici tractandi & regendi ſint, quandoquidem nequeunt perfecte curari, vt ſaltem longiori vita, & minori cum incommodo frui poſſint.

De ratione pręſeruandi illos, qui potiſſimum ex deſtillatione ad phthiſim ſunt procliues, iam ſatis diximus cum Galen. itaque non eſt, vt de illis iterum agamus. Summa igitur curationis phthiſis conſiſtit in ſiccatione vlceris pulmonis, & nutritione vniuerſi corporis. Ratio præſidiorum quæ ad haſce indicationes ſunt accommodata à Gal. admodum paucis continetur: primum vſu lactis. 2. mutatione aeris: 3. victus ratione: poſtremo nonnullis partim internis, partim externis medicamentis, de quibus ſigillatim dicendum eſt. Sed illud primum ſciendum, in hiſce ęgrotis & propter debilitatem virium, & propter alias manifeſtas rationes, nullum vel miſſioni ſanguinis, vel purgantibus medicamentis, vel alicui inſigni vacuationi locum ſupereſſe, vnde non alia vacuandi ratio mihi probaretur, quam per mollia quædam clyſteria, & nonnulla leuiſſima & lenientia medicamenta, quæ præter vacuationem communium excrementorum, poſſint quoq; nimiam corporis caliditatem & ſiccitatem remittere.

Clyſter lenis. ℞ *Decoctionis foliorum maluarum.*
Violarum.
Lactucæ lib. j.
Olei amygdalarum dulcium.
Violati.
Sacchari rubei ana ℥ j. ß.
Oua duo integra. M. pro clyſtere.

℞ *Succi ptiſanæ diluti lib. j.*
Olei chamomelini.
Sacchari rubei ana ℥ j. ß.
Olei violati ℥ iij. M. pro clyſtere.

De medicamentis nullum occurrit præſtantius caſſia & ſyrupo violato ſolutiuo.

℞ Flo-

℞ *Florum caſſiæ nouiter extr.* ℥ j.
Pulueris hyſſopi ℈ j. *M.* *f.* *Bolus.*
℞ *Syrupi violati ſolutiui* ℥ iiij.
Decoctionis borraginis.
Capillorum veneris q. ſuff. M. f. Potio.

De lacte & commodo illius vſu, præterito anno tractantes febrim hecticam, diximus diffuſe, in præſentia ſatis fuerit præcipua & vtiliora capita in medium proferre. Primum vero illud ſciendum eſt ex Galeno 3. de aliment. facult. 16. de ſuccorum bonitate & vitio. 4. 5. metho. 12. 7. metho. 6. c[illegible]ndis phthiſicis lacte nullum præſtantius & congruentius remedium poſſe inueniri, adeo vt nonnulli fuerint in ea opinione, multos, quibus vlcus in pulmone fuerit, ſolo vſu lactis poſſe ſanari, dummodo illud exhibeatur, antequam id magnum & calloſum fiat: ſiquidem præterquam quod lac inter cætera omnia corpus opportune nutrit, optimumq; ſanguinem generat, & acrimoniam vitioſorum humorum corrigit, id quoque habet, vt interna vlcera poſſit abſtergere, & conſolidare, adeo vt omnes prope conditiones videatur obtinere, quę ad hanc rem ſunt accommodatæ: de quo Meſue inter cæteros, hæc habet: Phthiſicis lac eſt res alimentalis & dilecta nimis, & eſt ex rebus velocis conuerſionis in ſanguinem, & eſt medicina abſtergens vlcus, virtute ſeroſitatis eius, & conglutinans ipſum, virtute caſeitatis eius. *De vſu lactis.* *Lactis virtus.*

Cæterum inter omnia genera lactis, teſtimonio veterum medicorum & Galeni, lib. de ſuccorum bonitate & vitio, 4. de marcore 9. 7. metho. 6. certum eſt lac humanum principem locum obtinere, ac maxime ſi quis ex mamma mulieris illud velit accipere, ſiquidem quamprimum ex ipſis mammis exit, propriam facultatem & præſtantiam amittit. In ſecundo loco eſt lac aſininum, quod omnium tenuiſſimum eſt, minime coagulatur, & vndiq; facile & velociter digeritur, quod pariter Galenus cupiebat, vt æger ex mammis aſinæ aſſumeret, aut ſi id nequit fieri, vt ſaltem quam minimo tempore in ambiente aere moretur, atq; ex mammillis adhuc calens protinus hauriatur. In tertio loco ab Auerroe 7. colliget. 15. ponitur lac caprinum, quod ex Galeno 5. metho. 12. inter lac vaccinum, quod craſſius eſt, & aſininum, quod eſt tenue, medium exiſtit: quod quidem lac caprinum ab Auicenna maxime probatur 10. 3. tractat. 5. cap. 5. propter quandam adſtrictionem, qua videtur præditum: quodcunque autem lac fuerit, illud perpetuo eſt eligendum, quod optimum eſt: de cuius bonitate & præſtantia videatis Galenum 7. metho. 6. *Lac humanum.*

Sed neq; illud eſt prætermittendum, præter cęteras conditiones boni lactis id quoq; futurum vtiliſſimum & præſtantiſſimum, ſi animal in congruis & accommodatis paſcuis nutriatur: ea vero ſunt quæ primo ſint in loco edito, neq; prope ſtagnum aut paludem, ex quibus humidiores vapores efferantur, neq; plane à ſole ſint auerſa: deinde in quibus ſint herbæ & frutices, quæ ſalubre ſimul & adſtringens lac reddant, qualia ſunt ribes, arbutus, hedera, lotus, polygonum, meliſſo, phyllon, &c. qualia paſcua ſingulari quadam prærogatiua celebrantur à Galeno, quæ inter Neapolim & Surrentum ad Tabias conſpiciuntur, cuius loci diffuſam atque elegantem deſcriptionem, totamque hiſtoriam Galenus tradit 5. meth. 12. 10. metho. 11. 4. de ratione victus 29. Lacti conſueuit Galenus permiſcere pauxillum mellis deſpumati tepidi, ne illud cogatur in ventriculo, quandoque & ſal, ſi velimus lac citius ad aluum deſcendere, quæ quidem maxime in phthiſi, in qua

perpetuo vlceris ſiccationem intendimus, mihi viderentur opportune permiſceri: ſed ego præter modicū ſalis loco mellis parū ſacchari, q̃ iucūdius eſt, cōſueui permiſcere. *Quantitas lactis.* Quatenus ad lactis quantitatem pertinet, quàm licet exhibere, illud potius quadam coniectura, quam certa ratione poteſt ſciri: coniectura autem eſt, ſi lac non corrumpatur, neq; fluctuet in ventriculo, neque vires grauet, id quod potiſſimum licet intelligere, ſi motus arteriæ partim ante, & partim poſt ſumptum lac diligenter animaduertatur, & inter ſe comparetur: namq; ſi illud corruptum fuerit, eiuſmodi fiunt pulſus, quales ventriculo male affecto ſolēt cōtingere: ſi vero id corruptū nō fuerit, tūc pulſus & maiores & vehementiores euadunt. Gal. primū lactis aſinini non plus dabat vno cyatho, nempe ad ℥j. & ß. quod ſi ventriculus id bene ferret, alterum dimidium cyathum, ac deinde rurſum dimidium adiiciebat, ſicque ſenſim ad moderatam quandam lactis menſuram aſcendebat, quā quidē ego puto quartam, quintam, vel ad ſummum, ſextam vnciam continere. Veruntamen circa *Quibus lac nocent.* vſum lactis perpetuo memoria tenenda ſunt præcepta Hip. & Gal. 5. aph. 64. nempe vt phthiſici & cæteri ægroti ab eo caueant, quicunque capite dolent, putrida febre laborant, plurimūm ſitiunt, & viſcera obſtructa ac flatulenta habent: quibus Conciliator alias quaſdam magis proprias rationes adiungit, fluxionem catarrhi, nauſeam, cibi faſtidium; & ſimilia, quę non carent ratione: diff. 194.

Aer phthiſicorum. Secundum præſidium eſt permutatio aeris, & præcipue ad aerem ſicciorem, quem certum eſt ſiccando vlcere pulmonis multum valere: vnde Galenus conſue- *Tabia.* uit ſuos phthiſicos ad Tabias mittere, de quo loco atque illius ſalubritate paulo ante diximus. Sic Cornelius Celſus 3. libr. 22. ſcribit, ſi vires patiantur, longa nauigatione & cœli mutatione opus eſſe, ideoque aptiſſime ex Italia Alexandriam iri. Quod ſi aer talis natura haberi non poſſit, accenſo igne ex lauro, iunipero, & ſimilibus odoratis medicamentis, & omni ratione talis arte præparetur.

Victus phthiſicorum. Tertio loco eſt victus ratio, quæ conſenſu omnium in curatione phthiſis maximi eſt momenti, & vno verbo alimenta ſint optimi ſucci, facilis coctionis & diſtributionis, paucorum excremētorum, qualia ſunt, exempli gratia, ptiſana hordeacea, alica, panis ex optimo iure pręparatus, oua recentia, teſtes pullorum non coeuntium, optimæ carnes pullorum, caponum, perdicum, turdorum, auium paruarum, potiſſimum in montibus degentium: noſtri autem communiter practicantes quam maxime extollunt carnem cancrorum, teſtudinum, cochlearum, rana- *Carnes cochlearū & teſtudinum an conueniant.* rum, quæ, vt illi inquiunt, propter ſubſtantiam infitam & tenacem poſſunt vlcera pulmonis conſolidare, & propter ſuam frigiditatem valent humorum acrimoniam remittere: itaq; hiſce carnibus & contuſis, & deſtillatis, & variis rationibus præparatis, & pro alimento, & pro potione, maximopere delectantur. Cæterum ſi quis velit huic rei vel parum animi adhibere, cum hæc omnia animalia non niſi limo & rebus limoſis nutriantur, cum ſint craſſiſſimæ & terreæ ſubſtantiæ, quiuis facile, ni fallor, intelliget & fatebitur, illa non niſi ſanguinem craſſum, terreum, melancholicum, ac plane vitioſum generare, difficilime concoqui, & eſſe quam maxime excrementoſa, adeo vt tantum abſit, vt huiuſmodi alimenta poſſint phtiſicos iuuare, vt contra magis valeant illos vehementiſſime lædere, & tanto citius interficere.

Poſtremo ſunt nonnulla medicamenta, partim interna, partim externa, quæ omnia ad ſiccationem vlceris ſunt potiſſimum accommodata: ac primum ſunt medicamenta interna, exempli gratia, ſyrupus myrtinus, de roſis ſiccis, pulmo vul- *Interna medicamenta.* pis exiccatus, bolus armena, terra Lemnia, lapis hæmatites, ammoniacum, galbanū, myrrha,

myrrha, cinnamomum, ac tandem magna antidota, theriaca, mithridatum, ambroſia, athanaſia: de quib. videatis Gal. 4. de locis aff. ad finē. Verum inter cętera omnia communi omnium conſenſu ſaccharum roſaceum in hac tota curatione videtur principem locum obtinere, de quo quidem medicamento Auic. inter cæteros, præclariſſimum reddit teſtimoniū, quando profitetur ſe in diuerſis corporibus & regionibus illud multoties expertum fuiſſe, nempe vt æger vtatur ſaccharo roſaceo recenti toto anno omni die, quantum poteſt, quamuis multū ſit, adeo vt etiam illud cum pane aſſumat: qui narrat hiſtoriam de quadam muliere phthiſica, quæ ad vltimum terminum mortis decurrerat, quam ille inquit rurſum & ſanatam & impinguatam eſſe. Deinde ſunt medicamēta externa, ac potiſſimum bene oderata, ex qb. vapores eleuati & cū aere pérmiſti, & per inſpirationē attracti, egregie poſſunt vlcera pulmonis exiccare: talia fuerant apud Gal. hedychroū, ſpicata & foliata vnguēta, quorū mentionem facit 4. de locis aff. ad finē, quæ ille iubebat ægrotos per integros dies odorari, aſſidue narib. admouendo, necnon iubebat illa intra nares imponi, dum irent dormitum, vt ex tam frequenti vſu diu noctuq; harum rerum bene olentium pulmones tanto magis ſiccarentur & iuuarentur. Si quis cupit habere deſcriptionem horū medicamentorū, ſciat hedychroum deſcribi ab Aetio lib. 13. 89. à Paulo lib. 7. 11. Foliatum ab Aetio lib. 16. 121. Spicatum ſequenti cap. 122. quorū imitatione licet nobis nōnulla medicamēta oderata & quaſdā paruas pilulas conficere, ex roſis, ſandalis, ligno aloes, cinnamomo, ladano, &c. quæ aſſidue manib. geſtētur, & narib. admoueantur. Auic. & Arabes præterea vtuntur ſuffumigiis, qui deueniūt vſq; ad ſulphur, arſenicū, &c. q̄ forte ſuſpecta videri poſſint, cū periculū ſit, ne vlcus magis augeāt, & fortaſſe magis obſint, q̄ pſint: vnde Gal. nullā eorū mentionē facit.

Saccharum roſaceum præſtantiſſimū.

Externa.

Pilulæ prò phthiſi.

Hactenus de phthiſi, de qua monendi eſtis, hoc malū non ſolū eſſe pernitioſum, ac nullam curationem recipere, ſed etiam quā maxime eſſe cōtagioſū, adeo vt non ſolum cōuerſatio cū phthiſicis ſit periculoſa, q̄ à Gal. traditū eſt 1. de diff. feb. 3. ſed etiā illius cōtagiū certe mirabili & inexplicabili ratione, ad parietes, ad trabes, & ad vniuerſum cubiculum tranſeat: itaq; cum phthiſicis & eorum rebus omnibus caute admodum, non ſolum tempore vitæ, ſed etiā poſt eorū mortem agendum eſt.

Phthiſis eſt contagioſa.

Capvt VIII.

De Tremore Cordis.

Qvi ante nos medicinam practicam profeſſi ſunt, ſoliti fuerant primo anno agere de morbis capitis, & thoracis, vſque ad affectus cordis, quos in proximum ſequentem annum reiiciebant, in quo de morbis ventriculi & reliquarum inferiorum partium agi ſolent: quod quidem conſilium cum mihi non ſatis probaretur, quoniam male ea videntur diſiungi, quæ natura certis ſedibus coniunxit, ſtatim mihi liceat, pro noſtro inſtituto, ad affectus cordis deuenire: ac primum id quæritur, quibusnam & quot morbis cor poſſit laborare? De morbis in intemperie nemo dubitat, quin cor omni intēperie, & ſimplici & compoſita poſſit laborare: ſed dubium eſt, an illud præterea poſſit laborare morbis ex intemperie cum materia, quales ſunt inflammatio, & reliqui humores præter naturam: quin etiam dubium eſt, an cor poſſit laborare ſolutione continui: de qua controuerſia habetis apud Conciliatorem longam & accuratiſſimam diſputationem 97. de qua cum nolim prolixius agere, mihi ſatis ſit in preſentia vnam Galeni determinationem afferre, quę eſt huiuſmodi 5. de locis aff. 2. Si vulnus ad aliquē ventriculorū cordis penetret, confeſtim hominem cum copioſa ſanguinis profuſione mori, ac præſertim

Quibus affectibus cor corripi poſſit.

vbi ſiniſter ventriculus fuerit vulneratus: ſi vero vulnus vſque ad ventriculum non pertingat, ſed in cordis corpore conſiſtat, tunc aliquot ęgrotos non ſolum ea die, qua vulnerati fuerunt, ſed ſequenti etiam nocte vixiſſe, ſed tamen iis quoque mortem, phlegmonis ratione ſecutam eſſe: ex quibus id licet colligere, cor nullum vulnus diutius poſſe perferre: quod item Galenus confirmat 6. apho. 18. cum enim Hippocrates doceret vulnera veſicæ, cerebri, cordis, alicuius tenuioris inteſtini, ventriculi, iecoris, lethalia eſſe, Galenus hanc ſententiam recipit, & interpretatur de ſolo corde veriſſimam eſſe, quo vulnerato, ille inquit, in confeſſo eſt apud omnes, mortem neceſſario ſuccedere, cum de cæteris partibus ſententia tantummodo veritatem contineat, ſi vulnera magna & profunda fuerint. Quod autem de vulnere diximus, idem de inflammatione dicendum eſt, de qua item ſcribit Galenus 5. de locis aff. 10. ſe manifeſte in gladiatorib. vidiſſe mortem ſequi ſimillimam iis, qui cardiaca ſyncope pereunt: quod item de abſceſſibus ac reliquis tumoribus ſtatuendum eſt. Ad quem modum legimus quoque apud Galenum 3. de præſagit. ex pulſ. 3. putreſcente ſubſtantia cordis, ſicuti contingit in febre hectica peſtilenti, nullum prorſus alicui medicinæ locum ſupereſſe: vnde Ariſtoteles quoque ſcriptum reliquit 3. de partibus animalium, capite 4. poſtremis verbis, & 4. de partibus 2. ad finem, cor ſolum inter viſcera, & omnes partes noſtri corporis nullum pati vitium graue; idq; recta ratione: cum enim, ille inquit, principium corrumpitur, nihil eſt quod cæteris, quæ inde pendent, præbere auxilium poſſit. &c.

De tertio genere morbi in mala compoſitione, cor neque morbo in numero, neque in ſitu, neque in reliquis videtur laborare, ſiquidem vt dicit Ariſtoteles 3. de partib. animalium 6. 4. de generatione, animal. nonnulla animalia non ſolum terreſtria, ſed etiam aquatica, reperta ſunt habere duo hepata, duos lienes, duo capita, nonnulla ſine liene, ſine iecore, at vero nullum vnquam animal repertum eſt ſine corde, vel quod duo corda habuerit, vel quod non vnum perpetuo locum obtinuerit.

Nomina. Cæterum iis prætermiſſis, inter reliquos morbos cordis palpitatio reperitur, de qua mihi propoſitum eſt in præſentia verba facere. Plerique omnes hunc morbum tremorem cordis appellant, ſed, vt ego puto, minus proprie; ſi velimus exquiſitam nominis proprietatem obſeruare: namque tremor, vt Galenus docet 2. de ſymptom. cauſis 2. libr. de tremore 5. eſt motus deprauatus ſurſum deorſum, compoſitus ex motu voluntario, facultate animali partem ſurſum attollente, atque ex motu inuoluntario, propter grauitatem membro deorſum tracto: vnde cum tremor, eodem Galeno auctore, fieri non poſſit ſine hominis voluntate, atque opera muſculorum, quos conſtat motus voluntarii inſtrumenta eſſe, cor autem non ſit muſculus, neque ex voluntate moueatur, id concludendum videtur, cor nullo modo tremore poſſe laborare: itaque alteri inſcribentes de palpitatione cordis, id magis appoſite mihi videntur facere: etenim tametſi neq; fortaſſe in hoc motu cordis omnia quadrant, quæcunq; in vera palpitatione neceſſario concurrunt, tamen ſatis cuiq; eſſe debet Gal. auctoritas, qui inter cæteras partes, ventriculum, veſicam, vterum, iecur, lienem, &c. 2. illo de ſympt. cauſis 2. ipſas quoq; arterias & cor enumerat. Verum ſiue hoc ſiue illo nomine vtatur aliquis, modo rem intelligamus, id nihil refert, nos perpetuo palpitationis nomen tenebimus.

Quid

Quid ſit cordis palpitatio, ex communi hominum notione patet, nimirum motus in quo illud præter naturæ inſtitutum dilatatur & conſtringitur, ſiue eleuatur & deprimitur: ex quo id quoque poteſt ſatis conſtare, huiuſmodi motum cordis ſymptoma eſſe, actionem læſam facultatis animalis, non abolitam, non imminutam, ſed deprauatam: quæ doctrina eſt Gal. de ſympt. diff. 3. *Quid ſit.*

Differentiæ huius ſymptomatis variæ ſunt, ac primum à quantitate & magnitudine. Palpitatio alia eſt inſignis, adeo vt cor ſaltare videatur, hinc nonnulli talem motum ſaltum cordis nominant, qui nō ſolum manibus percipitur, ſed etiam oculis manifeſtiſſime perſpicitur: alius eſt tam paruus & remiſſus, vt vix ad tactum ſentiatur. *Differentiæ.*

Secundo ſunt differentiæ à qualitate motus: nam palpitatio aut ſola & ſimpliciter euenit, aut cum quadam ſignificatione, quod cor ipſum in humore moueatur: quæ differentia eſt Galen. 5. de locis aff.

Tertio ſunt differentiæ à tempore: palpitatio alia recens, alia antiqua eſt; tametſi ſcribit Gale. & confirmat experientia, neminem hoc morbo laborantem, longiorem vitam viuere, & ad ſenectutē peruenire. Præterea alia eſt periodica, vt ſuas quaſdam acceſſiones habeat, alia eſt continua, quæ nunquam intermittit, ſed continenter affligit.

Quarto ſunt differentiæ à coniunctis: cordis palpitatio vel eſt cum febre, vel ſine febre: quod item de ætate, tempore anni, ac reliquis dicendum eſt, de quibus ſæpiſſime dixi.

Quinto & poſtremo ſunt differentiæ à cauſis, de quibus ſunt maximæ controuerſiæ, ac variæ auctorum opiniones, quas omnes propter anguſtias temporis mihi libet in præſentia prætermittere, atque eam tantummodo ſententiam proferre, quam cenſeo magis Galeno conſentientem & veriorem eſſe; quoniam Galen. 2. de ſympt. cauſis 2 generaliter inquirens cauſas palpitationis, ab iis quæ manifeſtiſſime apparent, nimirum palpitationibus quæ in palpebris, ſuperciliis, & fronte eueniunt, hac methodo progreditur: etenim cū in iis partibus externis cutis videatur attolli & dilatari, ad eum modum quo attolluntur & dilatantur arteriæ, certum eſt huiuſmodi partes non à ſe ipſis & propter inſitam earum facultatem attolli & dilatari, ſiquidem iſtud perpetuo facerent, & eo potiſſimum tempore quo ſanæ eſſent, ſicuti videmus arterias facere, quæ perpetuo attolluntur & dilatantur. Cum igitur palpebræ, ſupercilia, & ſimiles externæ partes, neque ſemper, neque dum ſanæ permanent, ſoleant dilatari, perſpicuum eſſe poteſt, quod à ſeipſis nō dilatantur: quod ſi à ſeipſis non dilatantūr, vt omnino ab aliqua ſubſtantia quę in ipſas partes influat dilatentur, neceſſe eſt: eſt autem vero conſentaneum talem ſubſtantiam duplicem eſſe poſſe, vel humorem, vel aeream ſubſtantiam: ſed illam non eſſe humorem, celeritas tum generationis, tū ſolutionis, quæ in palpitatione contingit, ſatis ſuperq; demonſtrat: namque palpitatio celeriter fit, & ſtatim definit: nullus autem humor poteſt ita celeriter influere, ac multo minus recedere, potiſſimū in partibus faciei, vbi nudis propemodum oſſibus cutis ſupertenditur, in quibus partibus veriſimile eſt, humorem difficilem tranſitum habere, neque ita facile influere aut recedere; vnde Galen. concludit neceſſario, quæ palpitationem efficit, non eſſe humorem, ſed aeream quandam ſubſtantiam, quam certum eſt facile & expedite omnes partes corporis permeare. Et ſi quis rurſum quærat, qualiſnam ſit huiuſmodi aerea ſubſtantia? huic reſpondet Galen. eam non aliam eſſe, quam vaporoſam, craſſam & *Cauſæ palpitationis.*

quantitate multam,pro ratione ſpatii in quo continetur: namque ſi hæc materia tenuium partium & pauca foret, illico ex corpore deflueret, neque poſſet partem attollere,dilatare,& palpitationem efficere. Ex iis tandem colligit Galen. palpitationes in illis fieri,in quibus particula quomodocunque eſt refrigerata: & ratio eſt manifeſta: nam quod animali ſecundum naturam ſe habenti, & tempore ſanitatis, per calidum innatum,attenuatum & exacte elaboratum,quotidie ex corpore defluebat,id nunc calore per frigus reddito debiliore non ita poteſt attenuari,ſed craſſius euadit,vnde non ita facile & prompte,vt antea, tranſpirat, ſed ſub cute detinetur,& in tranſitu,facta conſtipatione à frigore, moratur, impeditur & non egreditur; ex quo fit,vt idem ſcribit Galen. in lib.de tremore, pal.&c. cap. 5. vt ad palpitationem efficiendam maxime concurrāt ætas frigidior, natura corporis frigida, regio frigida, tempus anni hybernum,vita otioſa,ſatietati & ebrietati dedita, alimenta frigida & flatulenta, & vno verbo, quæcunque corpus refrigerant, craſſumque, flatuoſum & nebuloſum ſpiritum poſſunt generare; iis autem contraria, palpitationes ſtatim auferant: nam ea quæ calefaciunt, ſpiritum attenuant, & corpora rara,mollia & tranſpirabilia efficiunt: quæ autem refrigerant,denſant, cogunt, meatus corporis occludunt,ſpiritumq; turbidum & craſſum reddunt. Quod ſi de Gal. ſententia vere ſtatutum eſt, palpitationem generaliter à frigidiore cauſa perpetuo ortum habere,ego quidem neſcio quomodo non idem liceat ſpeciatim de palpitatione cordis ſtatuere.Si quis vero eſt qui iis non acquieſcat,is rurſum Gal. audiat. 5. de locis aff.2. qui primum ex propoſito tractans cauſas palpitationis cordis,nō alias q̄ cauſas frigidas affert,copiā humoris cōtenti in pericardio,& alia id genus,de quibus ſtatim ſermonem habebimus:deinde ſummā totius curationis conſtituit in victus ratione,nec nōn medicamentis quæ calefaciendi & extenuandi vim habeant: quæ item omnia huiuſmodi alimenta & medicamenta certiſſimum eſt non aliis, quam morbis & cauſis morborum frigidis conuenire.

Notatur Trincauellius. Neque vero ab hac opinione me poteſt dimouere argumētum Trincauelli & aliorū,qui putant palpitationem cordis ex cauſa calida ortum ducere, propter eam præcipue rationem,quoniam Gal.affirmat,miſſionē ſanguinis omnibus hoc morbo laborantibus ſemper profuiſſe; quaſi vero indicatio huius præſidii non à magnitudine morbi,ſed à copia & quantitate humorum,nec non à qualitate petenda ſit, neq; liceat in morbis frigidis, & copia frigidorum humorum ſanguinem mittere: de qua abſurda opinione alias dictum eſt ſatis.

Verum ad proprias cauſas palpitationis reuertamur, quæ ex Gale. colligi poſſunt 5.de locis aff.2.& ſunt huiuſmodi. Primum nimius humor vrinæ ſimilis, contentus in membrana cor ambiente,quā pericardium vocant. Secundo tumor præter naturam,humorem in ſe continens,ſimilem ei qui in hydatide reperitur. *Hydatis quid.* Hydatis autem eſt pinguis quædam ſubſtantia ſuperioris palpebrę oculorum,ſic eam ſuo pondere grauans,vt vix permittat oculum attollere; adeo vt palpebræ in hoc malo quandam veluti ſpeciem hydropis repræſentent. Tertio eſt craſſus, nebuloſus, flatuoſuſq; ſpiritus,qui pariter in pericardio & in corde detinetur, quos quidē humores & tumores Gal. obſeruauit in ſimia & gallo, vehemēter emaciatis, & aſſerit hominibus quoq; id poſſe euenire: hæc enim ſunt impedimēto quo minus cor ſecundum naturam attollatur,dilatetur, & moueatur,ex quo contingit palpitationē fieri. Sed pręterea ſciendum eſt,cor in palpitatione aut primario laborare,nimirū intemperie frigida, propter quam humor,tumor, flatus præter naturā generētur: aut per

conſen-

conſenſum aliarum partium, potiſſimum vero ventriculi & vteri, ex quibus partibus experientia confirmat ſæpenumero eleuari vapores crudos & craſſos, qui petentes cor,neque facile exitum inuenientes,ſolent huiuſmodi malum efficere.

Quomodo flatus in corde fiant. Verum hoc loco nonulli quęrunt,primum quomodo palpitatio cordis ex flatibus fieri poſſit? Etenim cũ flatus ex frigiditate generentur,non videtur fieri poſſe, vt cor,membrum principale,& fons caloris innati,tanta frigiditate laboret,vt in eo flatus generari poſſit. Sed iis facile eſt reſpondere,flatuoſa excrementa in animantibus generari,neque in ſumma caloris imbecillitate,neq; quando calor vehementer valet,ſed cum ille medium locum obtinet; quod item de externis flatibus contingit,quos neq; frigidiſſimis neq; calidiſſimis conſtitutionibus generari certum eſt, ſed potius in conſtitutionibus mediis: quæ doctrina eſt Galen. 3. de ſympt.cauſis 2. Sed illud quoq; licet addere,non eſſe adeo abſurdum,cor frigida intemperie laborare,cum in hydrope, ſine conſenſu cordis frigiditas ad totum corpus non poſſet diffundi.

An humor in pericardio contineatur. Secundo dubium eſt,vtrum aqueus ille humor naturaliter in pericardio contineatur,necne: namque ſi ille eſt in cauſa vt cor palpitatione laboret,non niſi præter naturam videtur in ea parte contineri: contra autem docent anatomici, talem humorem naturaliter in pericardio cõtineri,de cuius multiplici generatione & vſu plurima diſputant.Ego autem reſponderem,humorem quidem naturaliter in pericardio contineri,propter eum præcipue vſum,vt probabile eſt,ne cor nimio calore & aſſiduo motu torrefiat, ſed illum humorem eſſe admodum exiguum; tunc vero præter naturam eſſe,palpitationem & alia mala efficere, quotieſcunque copioſior euadit,& naturæ terminos excedit.

Signa. Signa quæ palpitationem cordis ſignificant, vel ægrotis referentibus, vel manu adhibita,vel quandoq; ipſis oculis fiunt manifeſtiſſima: ſiquidem cuiq; ſatis eſt euidens,cor præter ſuum naturalem motum & pulſationem, alium motum præter naturam habere,quem palpitationem dicimus. Sic ſigna differentiarum pluribus iis rationibus,de quibus ſæpe dixi,facile poſſunt cognoſci, vt pluribus non ſit opus.

Curatio. In curanda palpitatione cordis nobis ſeſe offerunt communes indicationes, vacuatio vniuerſi corporis,reuulſio,diſſolutio ſiue humoris, ſiue tumoris, ſiue flatus,quæcunq; in pericardio & in corde continentur,ac demum roboratio partis laborantis,quæ potiſſimum conſiſtit in ablatione morborum, ne deinceps eiuſmodi materia noxia generetur. Vtrum liceat iis indicationibus ſatisfacere,nec ne,id ſciendum eſt ex Gal. de locis aff. hunc morbum plane difficilem & periculoſum eſſe: etenim quamuis nonnulli per ſectionem venæ, per aliméta & medicamenta extenuantia nõnunquam liberentur,nihilominus qui poſt annum vel plures menſes eodẽ malo rurſus corripiuntur, omnino breuiori vita fruuntur, neque ad ſenectutem perueniunt,quorum alii,vt inquit Gal. per febres acutas,alii vero,cum ſani forent, ſyncope correpti extincti ſunt. Itaque ſi hoc malum longiore tempore hominem affligat, & crebro repetat,certum periculũ breuioris vitæ, ac repétinæ mortis ſolet impendere. Sed nos ſingulas indicationes & ſingula remedia breuiter perpendamus: & quatenus ad communem vacuationem pertinet, illud in primis notandum eſt ex Galen. 7. metho.vltimo, ſumpta indicatione à natura partis,quæ præ cæteris omnibus partibus neceſſariam toti animali operam præſtat, ſcilicet corde laborante,nullam inſignem vacuationem conuenire: & eſt ratio, ne illius robur diſſoluatur,cuius perpetuo neceſſe eſt rationem habere.

Prognoſticum.

Ergo

Sectio Venæ. Ergo cum ſectio venæ, conſenſu omnium, quam maxime conueniat, præcipue vero illuſtri teſtimonio Galen. inter cætera omnia præſidia non ſolum curando, ſed etiam pręſeruando principem locum obtineat, adeo vt nonnulli poſt miſſionem ſanguinis vtentes extenuante victus ratione, & ſimilibus idoneis medicamentis, ab hoc ſymptomate perfecte fuerint liberati, ſtatim ſine vlla dilatione ad ſectionem venæ veniendum eſt: vena autem ſit baſilica, 13. metho. 11. qui docet, perpetuo laborante corde hanc venam incidendam eſſe. Quatenus vero pertinet ad quanti-
Quantitas ſanguinis. tatem ſanguinis, nonnulli copioſe illum mittunt, & vſque ad animi deliquium, ſed omnino præter rationem: namque ſicuti modo dixi ex Galeno, laborantibus partibus principibus, & quæ omnibus partibus animalis neceſſariam operam præſtant, quale maxime eſt cor, non licet ſemel magna vti vacuatione, & ita illius robur diſſoluere: itaque ſanguis parce mittendus eſt, neque mea ſententia foret inutile venę
Lenitio alui, ſectionem partiri. Sed vel ante vel poſt ſectionem venæ, neq; alui lenitio eſt prætermittenda, & inter cætera omnia medicamenta vſus hieræ ſimplicis mihi maxime probaretur, quæ vel ſimul cum caſſia, vel cum melle roſ. ſol. commode poſſet permiſceri: habeatis exempla:

℞ *Florum caſſiæ nouiter extractæ* ʒ vi.
Specierum hieræ ſimplicis ʒ iij.
M. cum ſaccharo f. Bolus.

Vel

℞ *Specierum hieræ ſimpl.* ℥ ß.
Cum mellis roſ. ſol. q. ſuf. fiant boli.

Item

℞ *Mellis roſ. ſol.* ℥ ij. ß.
Decoctionis borraginis
Meliſſæ q. ſuf. M. quod ſtatim poſt hieram exhibeatur.

Poſt ſectionem venæ ex doctrina Galen. ad medicamenta extenuantia procedendum eſt, quæ valeant partim humores in toto corpore contentos extenuare, & ad purgationem præparare, partim humores & flatus in thorace contentos extenuare & diſſoluere; in quorum medicamẽtorum vſu duo præcepta ſunt vobis me-
1. Præceptum. moria tenenda. Alterum, ſumpta indicatione à ſitu partis quæ in profundo & medio corpore conſtituta eſt, vt reliquis accommodatis præſidiis perpetuo miſceantur medicamenta tenuium partium, quæ ſint tãquam vehiculum quoddam, & reliqua poſſint facilius ad ipſum cor deducere. Alterum eſt præceptum, nunquam eſſe
2. Præceptum. prætermittenda ea medicamenta, quæ proprie & ſpeciatim cor reſpiciunt, propterea que à Medicis cordialia appellantur. Itaque ſi materia noxia fuerit pituitoſa, coueniunt mel roſ. ſol. ſyrupus de betonica, de corticibus citri, decocta betoni-
Purgantia, cæ, hyſſopi, origani, ſeminum citri. Pro purgatione præſtantiſſima ſunt inter ſimplicia, agaricus: inter compoſita electuariũ diaphænicon. Sin autem materia fuerit melancholica, conueniunt ſyrupus de fumaria ſimplex, de pomis ſimplex, de ſucco borraginis; decocta meliſſę, bugloſſæ: pro purgatione ex ſimplicibus ſena, epithymus: ex compoſitis, electuarium diaſenæ, confectio hamech, &c. Hoc tempore omnia genera reuulſionum conueniunt, & inter cætera omnia ſunt maxime
Clyſter flatus diſcutiens. opportuna clyſteria, quæ diſcutiendi flatus vim habeant:

℞ *Florum chamomæli* M. ij.

Seminum

Seminum aniſorum
cumini ana ℥ j. facta decoctione.
℞ *Prædictæ decoctionis lib. j.*
Mel. roſ.
Olei chamomelini completi ana ℥ iiij.
Salis parum M. pro clyſtere.

Ad poſtremas indicationes quod attinet, ad diſſoluendos humores, tumores & flatus, qui in pericardio & corde continentur, nec non ad tollendam frigidam cordis intemperiem, atque illius corroborationem multa medicamenta partim interna partim externa ſunt maxime accommodata. Interna ſunt aromaticum roſatum, diambra, diamoſchum, conſerua betonicæ, roriſmarini, flores & cortices citri conditi, & ſimilia. Apud Galen. lib. de tremore cap. 5. maxime probatur caſtoreum, quod non ſolum epotum, ſed etiam exterius appoſitum, ab illo appellatur generoſum medicamentum, vtpote quod calefacere, extenuare, & ſicccare abunde poteſt. Sed iis omnibus & cæteris internis medicamentis magna antidota, theriaca & mithridatum mihi videntur eſſe longe anteponenda: neque tandem mea ſententia, vſus aquarum thermalium eſt prætermittendus, quales forent noſtræ Aponitanæ, Aquarianæ & ſimiles, quarum pariter mentionem facit Galen. loco citato de tremore. 5. qui ſcribit, veteres medicos inter cætera præſidia ad palpitationem accommodata, maxime probare aquas calidas è terra naſcentes, atque ex iis potiſſimum nitroſas, ſulphuroſas, bituminoſas: ex quo loco inter reliqua id quoque licet intelligere, vſum aquarum thermalium fuiſſe antiquiorem, neque à noſtris recentioribus inuentum, vt multi opinantur. *Interna.* *Thermarum vſus antiquus notus.*

Externa autem medicamenta conueniunt odorata & calefacientia, exempli gratia, oleum nardinum, oleum liliorum alborum cum aromatibus, oleum aniſorum ſimul cum diambra: &c. *Externa.*

Linim. cordiale.

℞ *Olei liliorum alborum cum aromatibus*
Olei nardini ana ℥ j. ß.
Specierum diamoſchi vel
diambræ ʒ iij. ceræ parum. M. Fiat linimentum, quod regioni cordis & toti thoraci calidum imponendum eſt.

Si quis cupit habere exemplum epithematis, illud fit huiuſmodi: *Epithema cordis.*

℞ *Aquarum meliſſæ*
Maioranæ ana lib. ß.
Aquæ florum citri
Vini albi aromatici ana ʒ j.
Specierum diambræ ʒ iij.
Croci ℈ j.
Moſchi ℈ ß. M. pro epithemate cordis.

Demum licet præparare emplaſtra, fomenta & alia id genus medicamenta ex rebus calidioribus, odoratis & cordialibus, meliſſa, origano, ſpica nardi, ſeminibus aniſorum, citri, & ſimilibus. Ipſa quoque magna antidota, theriaca & mithridatum, exterius appoſita, quibus multi familiariter vtuntur, optima ſunt.

Victus ratio, ſicuti de medicamentis diximus, extenuandi vim habeat, de qua habetis integrum Galeni commentarium de attenuante victus ratione, vt pluribus non ſit opus. Atque hactenus de palpitatione cordis primario laborantis: *Victus.*

quod

quod ſi cor laboret per conſenſum ventriculi, vteri, vel alterius partis, ſatis conſtat totam curationem in curatione partis laborantis conſiſtere, quæ tractatio ad præſentem locum non pertinet.

CAPVT IX.

De Syncope.

QVatuor ſunt græca nomina, λειποθυμία, λειποψυχία, ἔκλυσις, συγκοπὴ, quæ apud Medicos varie vſurpantur: ſed reuera tria priora apud Galen. vnam atq; eandē rem ſignificant, nempe animi defectum, vel defectioné, vel deliquiū, vel quomodocunq; velimus appellare, ſicuti manifeſte colligitur apud illū 1. ad glauc. 14. 2. apho. 8. & alibi: poſtremum autem nomen ſyncope aliam rem ſignificat, vt ſtatim videbimus, adeo vt certum ſit Aetium lib. 5. cap. 101. necnon multos recentiores medicos, qui docēt lipothymiā à ſyncope nihil differre, in manifeſto & pernitioſo errore verſari: de qua propria nominum ſignificatione ſi quis plura cupit intelligere, is videat noſtram diſputationem in principio morborum, vbi late hæc res explicatur.

Syncope quid. Syncope eſt præceps virium lapſus, quod ante Gal. & ab aliis medicis traditum eſt, & ab ipſo cōfirmatur, 12. metho 5. Cæterum cum auctores & veteres & moderni, de hoc tam pernitioſo ſymptomate, atq; illius cauſis admodum confuſe tractēt, experiamur nos an cum Gal. ordine & perſpicue de illo poſſimus agere: itaq; videatis Gal. 12. metho. necnon 1. ad glauc. 14. ex quibus locis mihi videor totum hanc de ſyncope diſciplinam poſſe colligere, & in certa quædam capita referre.

In ſyncope vires labuntur: itaque ſi quis velit ſcire cauſam huius ſymptomatis, & quomodo vires labantur, is ante omnia ſciat oportet quomodo per ſanitatem vires valeant, & in quo earum robur & vis conſiſtat: hoc enim fuerat apud Galen. 3. de ſymp. cauſis 1. præcipuum caput inuentionis cauſarum, quæ facultati noxam inferunt, vt cognoſcamus quomodo illæ per ſanitatem ſuas efficiant operationes. *Virium eſſentia in quibus conſiſtat.* Galenus ergo nos docet, eſſentiam virium quibus corpus regitur, tum in ſpiritu, tum in ſolidorum temperamento conſiſtere, illasque perpetuo fore robuſtas, ſi ſubſtantia ſpirituum, vna cum ſolidis corporibus, tum qualitate, tum quantitate naturaliter ſe habeat. Ex quo facile eſt intelligere cum Galeno, quæcunque ſpiritus & membra ſolida valent præter naturā imminuere vel alterare, hæc omnia poſſe noxam viribus inferre, & ſyncopen inducere. Spiritus autem & partes ſolidę noſtri corporis, ſi quis iunior id quoque cupiat intelligere, ſunt huiuſmodi: ſpiritus quidem primum eſt animalis, qui in cerebro tanquam proprio fonte continetur: ſecundo ſpiritus vitalis, quem probabile eſt in corde & arteriis cōtineri: tertio ſpiritus naturalis, etſi Galen. de hoc dubitanter loquitur, quem veriſimile eſt, ſi datur, in iecore & venis reperiri. Partes autem ſolidæ ſunt potiſſimum caput, cor, iecur, ventriculus, vterus, teſtes, pulmones, & reliquæ id genus, quæ facile & frequenter ſolent prioribus partibus conſentire. Itaque ſyncope prouenit aut ratione membrorum ſolidorum, aut ratione ſpirituum; ac primum ratione membrorum ſolidorum dupliciter contingit ſyncopen fieri, vno modo ſi illa nimium minuantur, quod in longiſſimis morbis frequenter euenit, homine ex defectu alimenti vehementer extenuato; vel præterea in febribus aut aliis morbis acutis & malignis, ex quibus corpora colliquantur & conſumuntur: altero autem modo, ſi membra ſolida propriam & naturalem mutent temperiem, quæ poteſt eſſe non ſolum ſimplex, calida, frigida, &c. ſed etiam ex iis compoſita, & cum materia, & ſine materia. Deinde *Syncope ratione ſolidorum membrorum.*

quan-

quantum ad ſpiritus, contingit ſyncopen fieri duplici item ratione, ſicuti de ſolidis diximus, nempe ſi ſpiritus præter naturæ inſtitutum vel alterentur, vel minuantur. *Syncopati<...> ſpirituum.* Ac primum quidem ſpiritus alterantur à vitioſis humoribus: etenim cum ſpiritus nō aliud ſint quam tenuiſſima pars ſanguinis, atque eandem naturam cum humoribus retineant, vt quales ſunt humores, tales ſint ſpiritus, & alteratis humoribus, vt ſpiritus quoque alterentur, neceſſe eſt. *Alteratio ſpirituum ab humoribus vitioſis.* Secundo ſpiritus alterantur ex malitia aeris ambientis, ſiue manifeſtis qualitatibus ſimplicibus & compoſitis, ſiue tota ſubſtantia, ſiue aliter contingat illum vitioſum & improbum fieri: cum enim manifeſtum ſit ſpiritus ipſos ex inſpirato aere continue nutriri, facile eſt intelligere quomodo ex alterato & improbo aere ſpiritus quoque alterentur & improbi reddantur. *Ab aeris malitia.* Tertio ſpiritus alterantur à venenis, quæ vel à pernitioſis animalibus iniecta ſint, vel aliter corpus ingrediantur: ad quem modum multi vel morſi à vipera, vel alia exitioſa fera, vel vtcunque venenati frequenter ſyncope corripiantur. *A venenis.*

Secundo autem modo ſpiritus minuuntur multipliciter, ac primum ex qualibet inſigni euacuatione, etiamſi praui humores atque excrementa toto genere præter naturam vacuentur, Galen. & Hipp. 6. apho. 27. quoniam ſimul cum excrementis plurimi quoque ſpiritus neceſſario euacuantur, vnde vires redduntur imbecilliores, quæ debilitas, vt inquit Galen. in com. poſtea remedium non habet. *Imminutio ſpirituum ex vacuatione.* Sic igitur ex choleris, ex fluxione alui, ex ſuperfluo vomitu, ex fluxione ſanguinis per nares, per vulnera, per hæmorrhoidas, per vterum, & ex omni immoderata vacuatione contingit ſyncopen fieri. Deinde ſpiritus minuuntur ex defectu alimenti, quotieſcunque enim alimenta deficiunt, vt euenit in bulinio, in quo proſus languente ventriculo, ac plane illius calore extincto, ægri nihil appetunt, & omni nutrimento deſtituuntur, tunc neceſſario primum quidem ſpiritus, deinde membra ſolida minuuntur, & ſyncope ſuccedit. *Ex defectu alimenti.* Tertio quia ſpiritus reſoluuntur: & ſi quis quærat, in quonam differat reſolutio ab euacuatione? dicendum, hanc ſubito, illam ſenſim fieri: reſoluuntur primo in magnis perturbationibus, vigiliis, ſtudiis, cogitationibus, immoderatis exercitiis & laboribus, in ſumma meatus & corporis raritate, & humorum & ſpiritus tenuitate, vt ex venis & toto corpore effluant, ſicuti illis contingit, qui obtinent tenuiſſimos ſuccos, & facile exhalantes, de quorum curatione Galen. 12. metho. 6. *Ex reſolutione.* Poſtremo minuuntur ex nimia ſuffocatione: etenim cum participent naturam igneam, nequeant vero per corpus libere moueri, corrumpuntur & minuuntur, vt in timoribus & anguſtiis cordis, in quibus ſpiritus ad cor refugiunt & ſuffocantur: ad quem modum in obſtructione circa cor proximus ſpiritus ſuffocatur, ſicuti euenit in illis febribus, vbi ſumma humorum cruditas reperitur, quas ſyncopales humoroſas appellant, de quibus Galen. 12. metho. 3. *Ex ſuffocatione.*

Hic occurrit ardua difficultas, vtrum vitio mēbrorum ſolidorum, ſiue illa minuantur, ſiue alterētur, ſyncope fieri poſſit. Namq; ſi ſyncope eſt præceps virium lapſus, vt cauſæ quoq; ſyncopen efficientes ſint præcipites, & præcipitanter agant, neceſſe eſt. At vero ſi memoria repetamus ea quęcunq; membra ſolida poſſunt vel minuere, vel alterare, certe hæc omnia nō niſi in tempore id vidētur facere poſſe, adeo vt non ſine ratione videatur colligi, hanc cauſam quæ ad membra ſolida pertinet, non ſolum ſuperuacaneam, ſed etiam impoſſibilem eſſe. Etſi vero ardua eſt difficultas, tamen ego cenſeo reſpōdendum eſſe, ſi hęc res ſubtilius cōſideretur, verā, pro- *An ſyncope oriri poſſit vitio membrorum.*

ximam

ximam & immediatam cauſam ſyncopes in ſolos ſpiritus vel deficientes, vel altera-tos, referendam eſſe, cum reuera propter hanc ſolam cauſam, defectus, vel altera-tionis ipſorum ſpirituum, contingat vires præcipitari, & ſyncopē fieri: at vero Ga-len. & Medicos duplicem cauſam, non ſolum ſpiritus, ſed etiam membrorum ſoli-dorum ſtatuiſſe, propterea quod illi, non vt philoſophi, in ſola rerum contempla-tione acquieſcunt, ſed omnem ſuam diſciplinam ad opera artis atque vſum ſolent referre; ad quem modum Galen. quoque docet duplicem eſſe cauſam doloris, in-temperiem & ſolutionem continui, etſi reuera, ſi exquiſite loqui velimus, vnica ſit ſolutio continui; propterea quia medici curantes dolorem, vtramque hanc cauſam reſpiciunt. Quamobrem cum Medici curantes ſyncopen, non ſolum defectum vel alterationem ſpirituum, ſed etiam defectum vel alterationem membrorum ſoli-dorum conſiderent, atque vtriſque conentur proſpicere, hinc puto factum eſſe, vt duplicem quoque cauſam ſyncopes non ſine ratione videantur ſtatuiſſe.

Signa. Signa ſyncopes ſunt manifeſtiſſima: pulſus vel ſunt aboliti, vel certe admo-dum parui, obſcuri, & quos formicantes appellant, extremæ partes refrigerantur, ſudores frigidi apparent, ægri ſenſu & motu priuantur, atque vno verbo, & facie & toto corpore imaginem mortis repræſentāt. Quo loco notanda eſt ſententia Aetii

Aetii error. lib. cap. 101. qui ponens diſcrimen inter ſyncopen & lipothymiam, inquit lipothy-miam derepente incidere, ſenſu & motu hominem priuare, & ſudoribus carere: ſyncopen vero & vigilantes & dormientes inuadere, & omnino cum ſudoribus, qui ſyncopici nuncupantur: Quæ ſententia non eſt recipienda, ſiquidem res ipſa de-monſtrat, non ſolum lipothymiam, ſed ſyncopen etiam repente inuadere, & in v-traque ſudores etiam apparere: præterquam quod perſpicue falſum eſt, ægrotos in

Differ. inter lipothymiam & ſyncopen. lipothymia priuari ſenſu & motu, cum id potius in ſyncope fieri ſoleat. Vera au-tem differentia inter vtrunq; affectum non alia eſt, quā ſecundum magis & minus: ſiquidem ex Galen. ita habendum eſt, vtrumq; affectum ab iiſdem cauſis poſſe pro-uenire, ſed lipothymiam & mitiores cauſas, & leuiora ſymptomata quam ſyncopen habere: & vnico verbo, lipothymiam omnino leuiorem eſſe affectum & facile re-parabilem, contra vero ſyncopen propemodum lethalem, ac ſine remedio.

Curatio. Sed ad curationem venio. In ſyncope duæ nobis ſeſe offerunt præcipuæ cu-randi indicationes: altera excitandi ægroti, & reuocandi calorem naturalem ad par-

1. Indicatio. tes extimas: altera nutriendi & regenerandi ſpiritus. Quatenus ad primam perti-net, calor naturalis ſimul cum ſpiritu reuulſionibus, atque iis quæ hominem exci-tant, potiſſimum ſolet reuocari vulgo, & eſt remedium Galeni, aqua frigida violen-ter proiicitur in faciem, quod & facile & optimum eſt remedium, ſic illis qui ſecta vena incidunt in lipothymiam, Galen. iubet nares conſtringere: ad quem modum conueniunt vociferationes, euulſiones capillorum, frictiones, ligaturæ, compreſ-ſiones, contorſiones, & quæcunque ſolent extremis partibus dolorem inferre: ita enim cōcentratus calor naturalis & ſpiritus exterius reuocari, atque homines à ſyn-

2. Indicatio. cope liberari ſolent. Ex ſecunda autem indicatione nutriantur & regenerentur ſpi-ritus, primum bonis & gratis odoribus, de quibus ſcribit Galen. ex Hipp. in libr. de alim. 2. apho. 11. quod inter cætera omnia odores celerrime nutriant: itaque naribus apponantur flores odorati, aromata, vinum, acetum, & alia id genus, quibus ægroti

Cautela. per ſanitatem delectantur. Sed tamen id notandum eſt, ſi forte ſyncope contin-gat ex præfocatione vteri, quod frequenter contingit, tunc fætida naribus, odorata vtero fore apponenda, quod hac ratione ſpiritus ad vterum retrahantur, & ille re-creetur.

creetur. Secundo nutriuntur & recreantur ſpiritus per ea quæ ore aſſumuntur, vbi ex Hipp. & Galen. 2. aphor. 11. potiſſimum conueniunt liquida, tenuia & odorata: vnde inter cætera omnia vinum principem locum obtinet, niſi, inquit Galen. 1. ad Glaucon. ſit aliquid quod prohibeat, vt phrenitis, mala capitis affectio, interna aliqua inflammatio, in quibus à vino abſtinendum eſt: quamobrem ſi liceat, exhibeatis modicum vini aromatici cum pane eo madefacto: pariter conueniunt oua, iura optima, & quæcunque facile & cito nutrire poſſunt. Sed nos poſtremo hoc loco ſingulas cauſas, attamen quam breuiſſime & ſummatim perpendamus, & cuiuſque ſigillatim curationem afferamus.

Syncope ex extenuatione. Itaque ſi fuerit ſyncope ratione membrorum ſolidorum, quæ fuerint imminuta in morbis quidem longis, illa ſunt inſtauranda commoda inprimis victus ratione, de qua videatis Gal. 7. metho. 6. quæ in frictionibus, balneis, inunctionibus, idoneis alimentis & potionibus conſiſtit. In febribus autem & reliquis morbis acutis & malignis, certum eſt ſummam curationis ad curationem eorum morborum pertinere, de quibus non pertinet ad hunc locum longius agere. Sin autem membra ſolida fuerint alterata, inquit Galen. 1. ad glauc. 14. ad finem, contrariis ſingulas intemperies oportet cûrare, frigidas calefaciendo, calidas refrigerando, atque in cæteris eadem ratione, de quibus item iam ſæpenumero dictum eſt. *Ex alteratione ſolidorum.*

Ex ſpirituum alteratione. Cæterum, ſi ſyncope proueniat ratione ſpirituum, propterea quod illi ſint alterati, & primo ratione vitioſorum humorum, nonnulli hic omne genus vacuationis abhorrent, quod maximum viribus periculum videatur imminere: at vero ſi ægroti leuioribus quibuſdam medicamentis, veluti hiera ſimplici, caſſia, ſyrupo roſaceo, & ſimilibus, expurgarentur, potiſſimum quo tempore ab acceſſionibus eſſent immunes, ego quidem crederem id non inutiliter ac tuto fieri poſſe; atque ea curandi ratio maxime videretur conuenire, in qua ægri ſenſim & ſenſim purgantur, ſenſim & ſenſim nutriuntur, & ad meliorem ſanguinem deducuntur, quam Galen. vocat per epicraſim.

Ex aeris vitio. Si ſpiritus alterentur ratione vitioſi aeris, ægri ſalubriorem aerem quærant, aut ſi id nequeat fieri, aer ſecundum contrarias qualitates, rebus potiſſimum odoratis, lotionibus, ſuffumigiis, & omni ingenio corrigatur.

Ex venenis. Si demum ſpiritus ex venenis fuerint alterati, tunc curatio ad venenum dirigenda eſt, exempli gratia, aſſumptum venenum, ſi fieri poteſt, quamprimum ex ventriculo deducendum eſt: quod ſi ventriculum pertranſierit, & venas penetrauerit, tunc alterantia conueniunt medicamenta, quæ ſiue manifeſtis qualitatibus, ſiue tota ſubſtantia malitiam veneni poſſunt emendare, de quibus videatis Galen. 5. de ſimpl. med. 18. de conſtit. artis med. 19. Pro educendo autem veneno ex ventriculo nihil vomitu præſtantius eſt, vt alias de hoc remedio dictum eſt. Pariter ſi quis morſus ſit à vipera, vel alia exitioſa fera, primum per attrahentia medicamenta, per ſcarificationes, & omni induſtria venenum foras extrahendum, deinde propria antidota, theriaca, mithridatum, & alia id genus exhibenda ſunt, quæ vel tota ſubſtantia, vel manifeſtis qualitatibus poſſunt prodeſſe.

Ex imminutione ſpirituũ. Poſtremo ſi fuerit ſyncope ratione ſpirituum qui minuantur, primo quælibet immoderata vacuatio reprimenda eſt: pro quo frictiones, ligaturæ, & omnis reuellendi ratio conuenit: in quibus tamen reuulſionibus nos admonet Galen. 1. ad glauc. ſitum partium perpetuo animaduertẽdum eſſe, adeo vt, exempli gratia, ad

R manus

manus & partes ſuperiores fiat reuulſio, ſi per inferiores partes fiant euacuationes, vt ſi ſanguis per hæmorrhoidas & vterum fluat, ſi adſit fluxus alui: contra vero ſi immoderatæ vacuationes fiant ſuperius, vt per fluxum ſanguinis narium, per vomitum, tunc reuulſionem ad crura & partes inferiores faciendam eſſe. Secundo ſi ſpiritus minuantur propter defectum alimenti, vt contingit in bulimo, tota curatio ad fouendum & roborandum ventriculum maxime pertinet. Tertio ſi minuuntur ſpiritus propter reſolutionem, tunc ad ſingulas cauſas reſpiciendum eſt, quæ vt dixi, maiori ex parte ad moleſtias laboreſque, tum animi, tum corporis, pertinent. Si ægroti habitu corporis rariore ſint præditi, ſpirituſque & humores habeant tenuiores, ac facile euolantes & diffluentes, vt propterea frequenter corripiantur ſyncope, de iis & eorum curatione diligenter tractat Galen. 12. metho. 6. & nos præterito anno, agentes de febribus, ſatis diximus. Poſtremo ſi ſpiritus ſuffocantur, qui neq; libere moueri, neq; per corpus poſſint permeare, laborante animo, ſicut fit in timore & mœſtitia, medicina animo adhibeatur; laborante corpore, ac potiſſimum ex multis magniſque obſtructionibus interiorum partium, ipſæ accommodatis præſidiis ſunt auferendæ, de quibus Gal. 12. meth. 3. Si quis vero eſt, qui magis accuratam & diſtinctam ſyncopes curationem deſideret, is videat Gal. 1. ad Glau. 14. in quo accuratiſſime & copioſiſſime hanc rem ſecundum vnamquamq; cauſam tractat, & ſingula remedia affert, vt in præſentia pluribus non ſit opus.

DE AFFECTIBVS VENTRICVLI, EPATIS, LIENIS, INTESTINORVM, ET QVÆ IN inferiori ventre continentur aliorum.

Liber Tertius.

CAPVT I.

De Cholera.

ABSOLVTIS morbis capitis & pectoris, reſtat vt naturæ ordinem ſequentes, ad inferiorem ventrem deueniamus, eiuſq; morbos ea quam Rhaſes nobis monſtrat, ſerie explicemus. Cum autem ventriculus primum ſeſe offerat, de eo ſermonem inſtituemus. Ventriculus poteſt laborare omni genere morborum, & primum morbis ex intemperie, ſecundo morbo in mala cõpoſitione, ad quem modum refert Gal. cap. 75. artis medicæ, hiſtoriã illius hominis, qui habebat ventriculum vſq; adeo paruum rotundumq;, ac pronum ſecundũ hypochondria, vt manifeſte & tangẽtibus & videntibus appareret: qui quidem morbi in mala compoſitione propemodum ſunt naturales, nec vllam recipiunt curationẽ. Tertio ventriculus pati poteſt morbum in ſoluta vnitate, vnde eſt aphoriſmus Hip. 18. 6. veſica diſciſſa, aut cerebro, aut corde, aut aliquo ex tenuioribus inteſtinis, aut ventriculo, aut iecore, lethale: quo loco dicit Gal. ventriculum in ſumma parte vulneratum quandoq; ſanari, tota aũt perforata ſubſtantia vſq; ad cauitatem, vel nullo modo ſanari, vel rariſſime: quę quidẽ difficultas ſanationis nõ prouenit ex illius ſubſtantia, ſed magis propterea, quia ad eam partẽ nulla poſſunt imponi medicamenta;

Morbi varii ventriculi.

de quo

de quo item vētriculo dicit Gal. 6.meth.c.4. inferiores illius partes, vt pote craſſiores & carnoſiores, ſanari poſſe, ſuperiores autem difficile admodum, & forte nullo modo, tum propter exquiſitum illius ſenſum, tum quia nullam poteſt recipere vtilitatem à medicamentis, niſi in tranſitu: ſiquidē vt idem Gal. loco citato 6.aphor.18. com. nec non 4.meth.7. 5. meth.10. ad mentem auctoris de vulneribus pernitioſis, ſiue fuerit Hipp. ſiue alius quiſpiam ſcribit, vulnera ventriculi ſanari tantum per ea medicamenta, quę aſſumuntur per os. Cum igitur ventriculus poſſit laborare omni genere morborū, nos cæteris prætermiſſis in præſentia de vnis tātum morbis in intemperie agemus, vt qui ſint maximi momēti & cęteris morbis longe frequētiores.

Cum autem ventriculus duas habeat principes partes, quę non ſolum ſitu, ſed etiam facultatibus inter ſe differunt, cum pars ſuperior præcipue ad appetentiā pertineat, inferior ad coctionem, omnis ratio videretur poſtulare, vt primo inciperemus de affectibus partis ſuperioris, & ita omnes propemodum practici procedunt: ſed cum demādatum nobis ſit profiteri Rhaſim, qui agens de affectibus ventris inferioris, primo incipit de cholera, mihi libet illius ordinem ſeruare; quod eo libentius facio, quoniā ſiue hoc ſiue altero modo progrediamur, id nihil pertinet ad curationem. Quod ſi quis velit Rhaſis ordinem tueri, is facile apparentem quandam rationem poteſt afferre, quod nimirum cholera ſoleat deducere ſæpe homines ad ſyncopen, quæ eſt affectio cordis, ac propterea poſt explicationem affectuum cordis, ſtatim illum agere de cholera.

Gal. 2. methodi cap. 2. inquit, veteres medicos conſueuiſſe morbis nomina imponere variis modis, inter quos illum quoq; recenſet, qui deducitur à cauſa putata ab illis: ad quem modum Medici omnes melancholiam appellant delirium ſine febre, propterea quia omnes opinantur, illam nō ab alia fieri cauſa, quam ab humore melancholico. Sic Gale. inquit, Medici Lydii, hunc affectum choleram nominauerunt, quod eam illius cauſam fuerint arbitrati. Alexan. Trallianus exiſtimauit hunc affectum tale nomen ſortitum eſſe propterea quod laborent inteſtina. Iacobus de partibus cenſuit hunc morbum dici choleram, quaſi cœliacam paſſionem: ſic alii forte aliter ſentiunt, ego autem puto ſolam Galeni rationem veram eſſe, ꝙ nempe primi illi veteres, qui nomina rebus impoſuerunt, hunc morbum choleram appellarint, quia putauerint illam ex bile vnica potiſſimū originem habere, quāuis reuera decepti fuerint. Etenim ratio Alex. videtur infirma, cū hæc affectio pertineat imprimis ad vētriculū, neq; eadē inteſtina laborent, niſi per cōſenſum aliarū partiū ſuperiorū. Pariter Iacob. male ſentit, cum cōmiſceat & cōfundat cholerā cum coliaca paſſione, quas tamē cōſtat inter ſe multū differre. Itaq; nominatur hæc affectio & à Gręcis, & à Latinis vnico nomine cholera, Medici vulgo cholericā paſſionē vocant. *Ratio nomi- nis.*

Hanc affectionē Paulus, Aetius, & alii omnes ita definiunt, ꝙ ſit immoderata ventris perturbatio, ſuperius per vomitum, inferius per ſedem, ex cōtinua ciborum crudi[t]ate facta: quibus videtur cōuenire auctor definitionum medicarum, quæ falſo Gal. aſcribuntur, quod cholera ſit morbus acutus, cum multis vomitibus & deiectionibus biliofis, q̄ ſæua ſequuntur ſymptomata. Apud Gal. 3. de ſympt. cauſ. 2 3. de natur. facult. 13. cholera nihil aliud eſt, q̄ vacuatio excrementorū quę quouis modo ventriculū cōtriſtāt, facta per vtramq; illius partē, & ſuperiorē & inferiorē. Quā Gale. definitionē equidē cēſeo veriorē eſſe altera illa q̄ tradit Paul. Aetius, & pleriq; omnes, cū iſta careat accomodato genere & ꝓpriis differētiis: nec. n. cholera eſt perturbatio ventriculi, ſed euacuatio, ad q̄ deinceps ſequitur perturbatio vētriculi: ne- *Definitio.*

que item omnis cholera fit, ex recenti cruditate, vt ſtatim demonſtrabimus, tractantes de illius differentiis & cauſis. Ex qua Galen.diſciplina debetis ſcire, in cholera inprimis laborare ventriculum, non ſolum ſecundum vnam aut alteram partem,ſed etiam ſecundum totum: laborant etiam inteſtina ipſa in hoc affectu, non tamen per ſe & primo, ſicuti falſo opinantur multi auctores, ſed tantum per conſenſum ventriculi.

Qualis affectus. Cum ergo cholera fit euacuatio, iure eſt ſymptoma exiens immutatum, non toto genere præter naturam, ſed vel qualitate, vel quantitate, vel vtraque ratione. Cum autem ſcribat Galen. libr. de differentiis ſymptomatum cap. 4. neceſſe eſſe vt morbi omnem ſymptomatum naturam præcedant, quandoquidem conſtat morbos eſſe cauſas ſymptomatum; ſi quæras quiſnam ſit morbus, & quænam ſit cauſa huius ſymptomatis? vnus tibi reſpondebit Galen. cum cæteri omnes interpretes hanc rem conniuentibus oculis prætereant. Primum autem ſciendum eſt ex eodem Gal.loco citato, ſymptoma alterius ſymptomatis eſſe cauſam, & ſæpe alterum ab altero originem habere,ſed ita tamen vt perpetuo ad vnum morbum ſit perueniendum,ex quo tandem omnia ſymptomata dependeant: id quod euenit in præſentia: namq; hoc ſymptoma ex alio pendet ſymptomate, nimirũ ex læſione facultatis expultricis ventriculi, qui contriſtatus ab aliqua re, quæ vel ſui pondere & copia, vel ſua mala qualitate illi negotium faciat, cupit eam expellere: atq; ſic primum ſymptoma eſt exiens immutatum,quod pendet ex actione læſa, triſti illo nimirum ſenſu,quem ſiue dolorem, ſiue moleſtiam, ſiue anxietatem, ſiue aliter nomines, nõ multum laboro.Cum aũt hæc triſtis ſenſatio pendeat apud Galen. vel ex ſoluta vnitate,vel ex intemperie, de qua re alioquin dubia & cõtrouerſa apud medicos, alias tractabimus, ſatis vnicuiq; poteſt conſtare, morbum & cauſam huius ſymptomatis ſtatui poſſe cum Galen. vel ſolutam vnitatem, vel intemperiem, partim ipſius ventriculi, partim aliarum partium, quæ ad ventriculum ipſa tranſmittant excrementa.

I. Differentia. Choleræ differentiæ ſunt plures. Prima eſt ſumpta à materia quæ educitur, cuius mentionem facit Hip. 4. de ratione victus 103. namque alia eſt in qua ducuntur humores acres, quam appellant choleram humidam: alia autem eſt in qua nihil humiditatis educitur, ſed tantum flatus quidam acres & aridi, quam choleram ſiccam vocant.

II. Different. Alia eſt differentia, cuius meminit Galen. 7. meth. cap. 11. cum alia ſemel inuadat, & ſit continua, alia autem ſæpius, & ſit periodica.

III. Different. Tertio ſunt differentiæ à coniunctis, namque hoc malum corripit vel virum, vel mulierem, vel robuſtum, vel debilem, iuuenem vel ſenem: vt enim ſcribit Galen. 3. apho. com. 30. hoc malum aggreditur omnes ætates: idem dicatis de anni tempore, & de cæteris, quæ habent eandem rationem.

IV. Different. Poſtremo ſunt differẽtię à cauſis: iam diximus ventriculũ laborare non modo ſecundũ ſuas partes, ſed etiã ſecundũ totum: hoc poteſt fieri, vt ordine procedamus, vel primo & per ſe, vel per cõſenſum aliarũ partiũ, vel propter externos errores. Vẽtriculus laborat primo & per ſe, cum vſq; adeo male affectus eſt, vt corrũpat alimẽta, quãtumuis ſint laudata, ꝙ potiſſimũ euenit quãdo calidior eſt & quodammodo igneus, vt cõuertat alimẽta in acrem & nidoralentã qualitatem. Laborat vẽtriculus per cõſenſum, trãſmiſſa ad illum materia, atq; hoc dupliciter, vel à toto corpore, vel à parte aliqua, veluti capite, iecore, & aliis. Laborat demum ventriculus, etſi alioqui ſit ſa-

fit ſanus, propter externos errores, quos poſſumus partiri bifariam, vt nonnulli pertineant ad alimenta, alii autem ad medicamenta.

Errores circa alimēta ſunt plures, & committuntur vel quantitate, vel qualitate, vel præparatione, vel tempore, vel ordine, vel ſtudiis & rebus externis, vt docet Galen. 3. de ſymptomatum cauſis, cap. 1. Primus error eſt in quantitate, vt ſi quis aſſumat copioſiorem cibi & potionis quantitatem quam deceat, quæ quidem quantitas poteſt conſiderari vel ſimpliciter & abſolute, vel comparatiue ad vires hominis laborantis. *Errores in alimentis varii.* *I.*

Secundus eſt in qualitate, multa enim ſunt quæ ſuapte natura acria ſunt & facile currumpuntur, vt eruca, ſinapi, cucumeres, pepones, de quibus ſpeciatim dicit Galen. 2. de alimentorum facult. cap. 4. quod reddant homines obnoxios huic morbo: ſunt & alia multa huius generis. *II.*

Tertius error eſt in præparatione; ſunt enim nonnulla alimenta tam male præparata, vt ſtatim & facillime corrumpantur, qualia, exempli gratia, ſunt inteſtina ſuilla referta pinguedine, ſanguine, & aliis huiuſmodi rebus: ac fortaſſe noſtri didicerunt hoc edulium conficere imitatione veterum, qui vt dixit Galen. 4. de ratione victus com. 102. conſueuerunt comedere ventres caprarum ſanguine & pinguedine refertos: ſic ſcribit Hip. loco citato carnes porcorum prauas eſſe, cum male præparantur, vt nimirum vel ſint crudiores, vel nimium coctæ. *III.*

Quartus eſt error in tempore, in quem errorem familiariter incidunt quam plurimi, qui non concedunt tempus commodum prioribus alimentis concoquendis. *IV.*

Quintus eſt in ordine, vt ſi quis in prima menſa aſſumat mala punica, in poſtrema fructus qui poſſunt mouere aluum. *V.*

Poſtremo ſunt ſtudia & res externæ, ad quas Galen. refert omnem corporis exercitationem, venerem, venationem, ſtudia literarum, animi perturbationes, & alia huiuſmodi. Errores circa medicamenta contingunt, ſi quis aſſumat helleborum, colocynthida, ſcammonium, aut alia vehementiora, & potiſſimum excedente doſi, vt contigit quidem mihi videre Venetiis ignarum quendam medicum, qui aſſumpſit integram vnciam agarici, qui propterea incidit in hunc affectum ſæuiſſimum, vt vix à morbo potuerit liberari: ad hunc eundem modum videbitis ſpeciatim illos qui aſſumunt antimonium, in tam confuſum vomitum & alui deiectionem incidere, vt nonnulli etiam à morte euadere non poſſint. *VI.* *Errores in medicamentis.*

Poſitis differentiis choleræ, quas credimus eſſe legitimas, & poſſe aliquid cōferre ad cognitionem, ad prognoſticum, & ad curationem morbi, nonnulli recentiores alias duas adiungunt: alteram ab intenſo & remiſſo, vt quædam ſit morbus acutus, quædam diuturnus, leuior & periculoſior: alteram à bono vel malo iudicio, vt nimirum altera ſit critica, altera non critica: ſed vtrique mea ſententia falluntur: nam tametſi negandum non eſt, ſicuti cæteros omnes morbos, ita choleram fieri poſſe & maiorem & minorem, maioris vel minoris periculi, tamen non memini legiſſe probatum aliquem auctorem, qui non velit choleram perpetuo eſſe morbum acutum, imo vero peracutum, & fere lethalem. Sic ſecunda differentia vana eſt: ſi enim memoria repetamus quæ ſcripta ſunt à Galen. variis in locis, præcipue vero in lib. de criſibus, inter cæteras conditiones bonæ criſis tres præcipuæ numerantur: prima q̄ natura euacuat per vnam tantummodo partem: ſecunda, q̄ deiiciuntur & expelluntur tantummodo concocta; tertia, quod ægri hanc vacuationem *Duæ nouæ differentiæ reiiciuntur.* *Tres conditiones bonæ criſis.*

facile & leuiter ferunt: hæ ſunt præcipuæ conditiones bonæ criſis, quæ nunquam apparent in cholera: quare propoſitæ differentiæ nobis ſufficiant.

Signa choleræ imminentis. Signa choleræ ſunt triplicia: alia futuri & imminentis morbi, alia præſentis, & alia differentiarum. Signa futuri morbi poſſunt deſumi ex tribus, ex præparatione corporis, ex cauſis præſentibus, & mediis quibuſdam diſpoſitionibus. Exempli gratia: ſi quis habeat ventriculum calidiorem, ac prope igneum, admodū exquiſiti ſenſus, delectetur alimentis acrioribus, & quæ facile corrumpantur, committat errores in quantitate, in qualitate, & cæteris de quibus diximus, incidat in appetentiam, in ſitim, habeat ructus nidorulentos, in ventriculo & imo ventre incipiat perſentire dolores, punxiones, anxietates: hæc prope ſunt ſigna indicātia imminentem choleram: quibus licet addere & præcedentem victus rationem, forte etiam conſuetudinem incidendi in hoc malum.

Signa præſentis choleræ. Tempus anni & alia huiuſmodi ſigna præſentis affectus ſunt manifeſtiſſima ex tradita definitione: quotieſcunque enim quis vno & eodem tempore & per vomitum, & per ſedem deiicit excrementa acria, tunc vere patitur choleram: hæc enim ſunt ſigna pathognomonica & inſeparabilia quæ indicant præſentem affectū. His nobis licet & alia addere, quæ ſuperuenientia ſigna nuncupantur, de quorum differentia Galen. tum aliis in locis, tum potiſſimum 1. aphor. com. 12. agit diffuſe; ſunt autem huiuſmodi ſigna quæ non perpetuo ſuccedunt, ſed tantummodo aliquando, deliquia animi, ſudores exigui & frigidi, pulſus parui, celeres, vermiculantes: quorum ſpeciatim facit mentionem Gal. 3. de cauſis pulſuum cap. 17. 2. de præſagio ex pulſibus cap. 9. Eſt præterea aliud ſymptoma valde ſæuum, muſculorum, manuum & pedum, maxime in cruribus contractio, cuius meminit ac rationē reddit Galen. in 5. aphor. com. 1. Hipp. ſiue quiſquis fuerit auctor quinti lib. epidemiarum, ægroto 10. præclare vtraq; hæc ſigna mihi videtur explicare: Athenis, inquit, virum illum cholera corripuit, vomebatq; & deorſum deiiciebat, & dolebat, & neque vomitus neq; deiectio poterat ſiſti: iſta ſunt ſigna demonſtrantia affectum: quæ ſequuntur ſunt ſuperuenientia: & vox deficiebat, & moueri ex lecto non poterat, & oculi erant caliginoſi & caui, & conuulſiones tenebant.

Signa differentiarum. Sequuntur ſigna differentiarum: primum an ſit cholera ſicca vel humida, patet ad ipſum ſenſum. Quo loco illud interea eſt animaduertendum, quod Hipp. vel quiſquis ſit auctor partis illius lib. de ratione victus ſcribit loco ſuperius citato 103. in cholera ſicca aluum ſiſti, nec quidquam deiicere: quam ſententiā Galen. in com. non recipit, & ſumma cum ratione: niſi enim vno & eodem tempore deiiciantur acria excrementa, ſiue ſint humida, ſiue acria, per partem & ſuperiorem & inferiorem, iam deficit proprium genus, ſub quo omnes illius differentiæ debent contineri: vnde ſi in cholera ſicca aluus retinetur, iam cholera dici non poteſt. Quod autem pertinet ad alia ſigna differentiarum, cum multa vel ex relatione ægroti, vel ad ſenſum, vel aliis modis facile poſſint intelligi, quę vero ſumuntur à cauſis, nulla certa ratione poſſint definiri, iſthæc omnia ex natura ægrotantis, ex præcedente victu, ex excrementis, & aliis quaſi locis communibus, debent intelligi: in qua quidem re plurimum elucet & apparet virtus, prudentia, & induſtria Medici.

Indicationes curatiua tres. Curandi indicationes in hoc affectu ſunt tres: prima eſt excrementorum vacuatio: ſecunda remiſſio acredinis & malæ eorum qualitatis. Tertia eſt partium, & potiſſimum ventriculi corroboratio.

Vtrum

Vtrum his indicationibus ſatisfacere poſſimus ſi quis ſcire deſiderat, is memoria teneat, hunc morbum eſſe acutum, imo vero peracutum, cuius duæ ſunt conditiones, auctore Gal. in lib. de diebus decretoriis: altera, vt ſit celerrimi motus, altera vt adiunctum habeat maximum diſcrimen: certius itaque iudicium faciendum eſt ex ætate, corporis habitu, temperamento, ac potiſſimum ex viribus ægrotantis, ex qualitate excrementorum, ex magnitudine & numero ſymptomatum, & ex aliis: perpetuo enim in prognoſtico debet medicus conferre morbum cum viribus ægrotantis, ex qua comparatione præclarum poteſt de tota re iudicium facere. *Prognoſticū.*

Vbi itaq; ſupereſt aliqua ſpes ſalutis, iam de remediis cogitādum eſt: ſed quoniam vnaqueq; morbi differentia propriam quodammodo requirit curandi rationem, & Medici qui indiſtincte ſolent iiſdem vti remediis in qualibet differentia, ſæpenumero magis obſunt quam proſunt: propterea de ſingulis agendum eſt, incipiendo à cholera humida, quæ certe eſt & frequentior, & manifeſtior ſicca.

Primus ſcopus qui nobis ſeſe offert in curanda cholera humida, eſt, vt omnium primum detrahatur excrementum ventriculi, vt ita commode deinceps poſſint adminiſtrari remedia corroborantia. Nam ſi quis audeat, (quod perpetuo alta mente tenendum) ante integram vacuationem ventriculi, illis vti præſidiis, quæ poſſint illum corroborare, hic quamplurima & grauiſſima incommoda afferet ſuis ægrotantibus: quam rem habetis apud Galen. cum aliis in locis, tum maxime 1. ad Glauc. cap. 14. in quem tamen errorem videmus quamplurimos medicos, etiam celebres, quandoq; incidere. Gale. Auic. Paulus, Aetius, maxime laudant vomitū: alii autem contra laudant vacuationē per partem inferiorem, vnde magis probant clyſteria, glandes, nōnulli etiam probant medicamenta ſoluentia. Ego vero ita cenſeo hac in re ſtatuendum eſſe, vt diligenter obſeruetis naturæ inſtitutum & conatum; quod ſi illa ſatis & pro rei opportunitate videtur operationē perficere, tunc illi totum negotium eſſe permittendum, ne medicus imprudenter aliam euacuationem addendo naturam præcipitem agat in ruinam: Naturæ enim ſunt morborum medici, vt ſcribit Hipp. in epidemiis. Quod ſi natura parce & diminute agat, tunc ſane expedit illam iuuare: ſed cum ea poſſit iuuari & per vomitum, & per ſedem, pleriq; omnes ſentiunt, illam iuuandam eſſe ſecundum naturæ propenſionem, ex regula Hip. quo maxime natura vergit, eo ducere oportet per vias conuenientes. Sed forte melius fuerit nō ita ſimpliciter hanc determinationem recipere, ſed præterea nonnullas diſtinctiones & conſiderationes afferre: namque ſi coniiciamus in ventriculo reperiri adhuc reliquias & copiam ciborum, ille longe commodius per vomitum, quam per inteſtina deiiciuntur. Secundo conſideranda eſt facilitas vel difficultas ægroti ad vomendum: ſiquidem ex ſententia Hip. 4. apho. 6. & 7. facile vomentes per ſuperiora, difficulter per inferiora purgandi ſunt: itaque ſi intelligatis veſtrum ægrum facile vomere, & fortaſſe etiam id agere ex conſuetudine, audacter accedatis ad vomitum. Demum conſiderandum eſt vtrum adſit ſyncope, ad quam frequenter homines deducuntur in hoc affectu: in quo caſu veriſimile eſt, materiam contineri in ore ventriculi, quæ propterea facile ducitur per vomitum, quod facit Galen. in ſyncope 1. ad Glauconem cap. 14. quod ſi nulla adſit ſyncope, tunc commodius excrementa deiiciuntur per aluum: nam ita generaliter habendum eſt, vacuationem per partes inferiores eſſe tutiorem, minuſque deterere & turbare corpus, quam faciat illa per vomitum, quæ nonnunquam moleſta eſt, & multa incommoda affert.

Curatio choleræ humidæ.

Vomitus in cholera quando conueniat.

Vomitũ prouocantia. In vomitu prouocando vulgare eſt,aut digitum,aut pennam oleo tinctam inijcere in fauces: auctores vero varia proponunt medicamenta. Galen. familiariter vtitur hydrelæo,id eſt,aqua cum oleo. Alex. exhibet mulſam; alii ſyrupum acetoſum vel oxymel: Paulus & Aetius aquam tepidam ſimpliciter, qui non probant vſum hydrelæi vel mulſæ, propterea quod illud laxet nimis ventriculum, mulſa autem poſſit augere acredinem & mordacitatem humorum: alii vtuntur familiariter iure pulli tenuioris, vel ſimplici, vel ſimul cum oleo; alii pro oleo communi vtuntur oleo amygdalarum dulcium, quod quidem remedium ex iure pulli, vt eſt domeſticum,ita eſt valde accommodatum,vt quod vel ſuapte natura poſſit humorum acrimoniam remittere,& alias etiam vtilitates afferre. Ego vero in hac opinionum diuerſitate cenſeo omnibus propoſitis remediis locum eſſe, dummodo prudenter adminiſtrentur,& potiſſimum habeatur ratio materiæ quæ continetur in ventriculo: nam ſi ſint reliquiæ alimenti,omnia poſſunt exhiberi: ſi vero ſubeſſet aliqua portio pituitæ, tunc mulſa, ſyrupus acetoſus, oxymel, forent optima: ſi redundet bilis,nihil melius hydrelæo, quo Gale. & 1. ad glauconem cap. 14. & aliis locis vtitur frequentiſſime, vbicunque bilis male afficit ventriculum. Sunt nonnulli qui audent præterea vti medicamentis validioribus, nonnulli etiam longe audaciores, vtuntur medicamẽtis ſoluentibus; ſed vtriq; ſentiunt abſurdiſſime: cum enim laboret vẽtriculus, nunquam licet per partem affectam euacuare; quod perpetuo memoria tenendum; periculum enim eſt ne ex eiuſmodi validioribus medicamentis adhuc magis trahantur excrementa ad partem laborantem, atque adeo grauiſſima ſequantur incommoda: itaque abſtineatis perpetuo, vtcunque laborante ventriculo,à medicamentis validioribus, tam vomitoriis, quam purgantibus per aluum.

A validioribus abſtinendum.

Clyſteria. At vero ſi velimus naturam iuuare,aut propter illius propenſionem, aut propter alias cauſas,per partem inferiorem,tunc clyſteria ſunt opportuniſſima, quæ ſimul humorum acredinem remittant,qualia forent clyſteria ex aliquo iure pingui, pulli,vituli,aut ſicuti nonnulli conſueuerunt, inteſtinorum, capitis cum ſaccharo, ad abſtergendum,& oleo,ſecundum hanc formam,pro iunioribus:

℞ *Iuris pinguis lib. 1.*
Sacchari rubei ℥ ij.
Olei roſati completi ℥ iiij. M. pro Clyſt.

Ego quidem familiariter vti conſueui clyſteribus ex oleo puro vel communi, vel amygdalarum dulcium,vel chamomælini,quæ aut ſimpliciter,aut inter ſe commixta imponuntur ad libram vnam cum dimidia,circiter. Quod ſi coniiciam inteſtina irritari & mordeti ex nimia bile, tunc conſueui vti clyſmate ex ptiſana hordeacea, cuius eſt auctor Aetius, quod quidem non ſolum in hoc affectu, ſed in febribus & vbicunque opus eſt moderate abſtergere & refrigerare inteſtina, præclariſſimam operam præſtat;

Clyſter ex ptiſana.

℞ *Succi ptiſanæ diluti, vel tenuioris lib. 1.*
Olei roſati completi, vel ſi nolitis tantum refrigerare,
Olei chamomælini ℥ iiij.
Ouum vnum integrum, Miſce pro clyſtere.

Vidimus hactenus quidnam agere oporteat, ſi natura agat diminute: at vero ſi natura euacuet tam profuſe & abundãter,vt vires incipiant labefactari, quidnam hoc tempore agendum eſt? Decet omnino hanc tantam euacuationem firmare,id

quod

quod fiet duplici potiſſimum ratione,qua quidem perpetuo vtimur in cohibenda aliqua humorum fluxione: altera pertinet ad reuulſiones, altera autem ad corroborationem partium. Reuellunt frictiones & ligaturæ extremarum partium, reuellunt cucurbitulæ, tum aliis partibus, tum potiſſimum tranſmittentibus affixæ: nam & eo dolore natura ab opere expellendi auertitur, & ad eas partes trahitur humorum copia; reuellunt balnea aquæ dulcis,quorum meminit Gal. 1. ad Glauconē cap.14.in quibus quidem adminiſtrandis illud perpetuo obſeruandum eſt, quod ſemper reuulſio fiat per partes oppoſitas, exempli gratia, ſi natura immoderate euacuet per aluum,tunc reuulſiones faciendæ ſunt in manibus,brachiis, & partibus ſuperioribus;quod ſi contra illa euacuet per vomitum,reuellendum eſt ad coxas,ad crura, & partes inferiores.

Fluxio humorum,quomodo cohibenda.

Reuulſio quomodo inſtituenda.

Roborantur partes vt non recipiant excrementa, rebus adſtringentibus, & intra ſumptis,& extra applicatis;in quo quidem ſcopo debetis conſiderare & naturam cauſarum,& qualitatem humorum peccantium: nam ſi ventriculus ſit calidior,bilioſaq; & acria euomantur,tunc frigida conueniunt medicamenta, quę talia ſint non ſolum poteſtate,ſed etiam actu.Interius ſunt conſerua roſarum, acetoſæ, margaritę, corallia; ſyrupus roſatus de roſis ſiccis, de endiuia, de portulaca, de agreſta,ſuccus malorum punicorum, & ſi tandem opus ſit medicamentis magis adſtringentibus,ſunt acacia, hypociſthis,terra Lemnia,bolus armena, & alia id genus.

Roboratio partium.

Quod ſi neque his omnibus fluxio firmetur, omnes deueniunt ad medicamenta ſtupefacientia, quæ poſſunt & conciliare ſomnum,& impetum humorum cohibere. Sic Paulus exhibet diacodium: ſic Gal.8.de medicamentis ſecundum locos cap. 3. ex Aſclepiade laudat quoſdam trochiſcos, quos appellat Amazonum: ſic in lib. de theriaca ad Piſonem cap.15. exhibet theriacam recentem, quam ſcribit partim humores denſando, partim ſiſtendo, plurimum prodeſſe. Sed omnino hac in re caute agendum eſt, nam ſi vires ſint imbecilliores,nunquam licet vti medicamentis ſtupefacientibus,quæ illas poſſunt adhuc magis diſſoluere & ſuffocare: ſic Paulus exhibet diacodium ſi vires conſtent. Si igitur ita res poſtulet, vt omnino vtendum ſit ſtupefacientibus, illud ego conſilium do vobis, vt perpetuo incipiatis à levioribus, nimirum ab his quæ infunduntur per clyſteria, & quæ exterius applicantur: ſic Aetius inſtituit clyſtere ex decocto capitum papaueris & amylo: & ſit exemplum pro iunioribus.

Stupefacientia.

Cautela.

℞ *Decocti capit. papaueris albi, lib. j.*
Farinæ amyli ℥ ij. M. pro clyſtere.

Clyſter refrigerans.

Præterea illinuntur tempora & nares oleo violato,de nenuphare,de papauere,de mandragora,atque vulgare eſt vnguentum diapopuleum,& alia huius generis. Quod ſi demum vos cogit neceſſitas,vt ad illa etiam deueniatis, quæ exhibentur per os,ſunt leniora, diacodium, ſyrupus de nenuphare, de lactuca: ſunt valentiora: philonium Romanum, requies Nicolai, mithridatum, & theriaca recentia, quæ omnia vulgo exhibentur ad drachmam vnam circiter: quod ſi non habeatis Theriacam vel Mithridatum recentia, poteſtis vti veteribus, illis permiſcendo granum vnum, ſiue vnum cum dimidio opii.

Si vero ventriculus non tantam caliditatem præ ſe ferat, his frigidioribus medicamentis licebit addere calidiora, & aromatica, mentham, abſinthium, betonicam, ſemina odorata aniſorum, fæniculi, cymini, quæ poterunt & augeri & minui, prout vnus ſcopus alterum videbitur ſuperare. Roboratur ventriculus etiam re-

Roborantia ventriculum.

bus externis, quiſi habent inſignem ęſtum, ſint remedia frigida & aſtringentia; roſæ, flores labruſcæ, balauſtia; fructus & folia myrthi, cydonia, mala punica; hypociſthis, & alia, de quibus eorumque varia compoſitione tractabimus poſterius, agentes de intemperie ventriculi calidiore. Vulgare eſt medicamentum officinarum, quod appellatur emplaſtrum diaphænicon, huius meminit Paulus, Alex. Meſue, & ſane impoſitum ventriculo & toti ventri inferiori, habet inſignem prærogatiuam in firmanda alui fluxione. Sunt nonnulli antiquiores, ex quibus eſt Archigenes, qui in maximo æſtu ventriculi ipſi audent apponere aquam frigidam, imo vero niue refrigeratam, vel in linteo, vel in veſica, de quo item genere remedii infra iam dicto latius agemus.

De cholera ſicca. *Indicationes.* Satis diximus de cholera humida, iam de ſicca dicendum eſt: huius curationem habetis apud Hip. & Gal. in 4. de rati. victus à tex. 103. vſq; ad tex. 110. qui etiam, ni fallor, omnium primi huius affectus mentionem fecerunt. Indicationes curandi ſunt illæ eædem, quæ ſunt propoſitæ in altera differentia, ſolum differunt, quod in hac abundant flatus acres & aridi, ſicuti in altera abundabăt excreméta humidiora.

Prognoſticũ. Videamus, vtrum liceat his indicationibus ſatisfacere: omnis ratio videtur colligere, hanc non eſſe ita periculoſam ſicuti alteram, cum humores maius negotium facere poſſint, quam flatus & ſpiritus: ſed omnino hæc quoq; moleſta eſt & periculoſa, de cuius maiori vel minori periculo faciendum eſt iudicium ex natura ægri, ex ſymptomatibus, & ex aliis, quæ iam ſunt propoſita.

Methodus Hippocratis. Tota porro ſumma curationis inſtituta ab Hip. eſt huiuſmodi: primum vomitum prohibet. 2. ſubducit aluum oleo plurimo calido. 3. probat balneum ex aqua & oleo. 4. ſomnum conciliat. 5. exhibet vinum meracum & generoſum. 6. perſeuerante malo exhibet per os oleum. 7. iubet abſtinere ab omni cibo & motione, ac poſtremo, his omnibus non conferentibus, aggreditur purgationem corporis per lac aſinę. Hanc ipſam rem habetis fere apud Gal. 8. meth. cap. 8. vbi agit de curatione febris ephemeræ, in qua cibi conuertuntur in nidorulentam qualitatem: qui quidem Gal. videtur magis determinate procedere: nam primum, ait diſtinguendum eſſe, an aluus fluat, nec ne; ſi non profluat, qui fere eſt caſus cholerę ſiccæ, progreditur ad hunc modum: primum inquit, conſiderandum eſſe, in qua parte ventris contineantur excrementa, quod quidem facile poteſt intelligi, ſi manibus tractentur hypochondria & totus venter, ſi æger interrogetur in qua parte morſum vel grauitatem perſentiat, qualeſnam ructus habeat, & alia id genus: ſi excrementa deſcenderint in ſuperiora tantum inteſtina, exhibet diatrion pipereon, & perfundit totum ventrem: ſi autem excrementa deſcenderint ad partes inferiores, tunc illa conatur educere vel glandibus, vel clyſteribus, quæ quidem contineant medicamenta temperantia & mitigantia: propter flatus illa addit, quę eos poſſint diſſoluere: quod ſi neutrum adſit, tunc imponit clyſtere ſimpliciter ex aqua, melle & oleo: vacuata aluo iubet ægrotum nutriri cibo aliquo contemperante & leuiore, quales ſunt ptiſana, alica, teſtes pullorum gallinaceorum, piſces ſaxatiles, & alia id genus: his actis ceſſante febre probat vſum balnei: ſin febris perſeueret, hoc ipſo regimine rem peragit vnam vel alteram diem, & tandem deducit ægrum in balneum. Hæc pariter eſt ſumma curationis à Galeno inſtitutæ, quæ parum variat à curatione Hippocratis.

Galeni methodus.

Dubitatio, I. Sed hæc omnia tam Hippocrat. quam Galen. à nonnullis reuocantur in dubium: & primum dubitant, quamobrem Hippocrates prohibeat vomitum, cum veri-

veriſimile ſit in ventriculo contineri materiam, ex qua generantur flatus illi acres, quæ nulla commodiore ratione videntur poſſe educi, quam per vomitum. Ad hoc reſpondeatis, Hip. non cenſuiſſe contineri in ventriculo materiam humidam, ſed tantum acrem, quæ non ita facile poſſet per vomitum educi, imo vero periculum eſſet, ne in tranſitu adhuc magis morderet, & affligeret os ventriculi.

Secundo non probant vſum balnei, cum ſit periculoſum, hoc vti remedio in corpore cacochymo & referto multis humoribus; periculum enim ſpeciatim immineret, ne humores traherentur intra venas. Reſpondeatis ad hoc, Hipp. & Gale. qui maxime laudant hoc remedium, quod poſſit & acrimoniam vaporum remittere, moderate calefacere, conſolari partes laborantes, aluum mouere, & morbum ſæpenumero ex toto auferre, hi, inquam, viri tantas laudes huic remedio non dediſſent, ſi exiſtimaſſent corpus eſſe & cacochymum, & refertum multis excrementis: vnde & Gal. loco citato, & Paulus, illud concedunt tantummodo in morbi declinatione. *Dubitat. II.*

Tertio non probant ſomnum; ſiquidem, vt ſcribit Gal. in ſomno retinentur omnia excrementa præter ſudores, quę excrementa in præſentia potius debent educi quam retineri. Sed dubitatio eſt friuola, quanquam enim verum eſt, in ipſo ſomno omnia retineri excrementa præter ſudores, tamen nulli dubium eſt, quin ſomnus maxime pertineat ad concoctionem, ſit remedium cruditatum, & maxime pertineat ad inſtaurandas vires. *Dubitat. III.*

Quarto obiiciunt, vinum antiquum & generoſum non conuenire, cum adſint flatus acres & calidiores. Hæc dubitatio procedit aduerſus Gal. qui exhibet diatrion pipereon, quod adhuc poteſt magis calefacere. Reſpondeatis, vinum ab Hip. exhiberi ad iuuandam concoctionem, ad diſſoluendos flatus, & ante omnia, ad reſtaurandas vires, qui ſcopus cæteris omnibus perpetuo eſt anteponendus, & ſi moderate aſſumatur, non poteſt tantum incendium afferre. Gal. vero exhibet quidem diatrion pipereon, ſed illud admodum mite, non alterum medicamentoſum, vt ipſe appellat, in lib. de tuenda valetudine: quod quidem cum ſit admodum moderatum, poteſt diſſoluere flatus, iuuare concoctionem, neque inſigniter calefacere. *Dubitat. IIII.*

Poſtremo non probant vſum olei per os, quod illud poſſit inter cætera ventriculum ſubuertere, & eius robur deiicere. Gal. hoc remedium exponens, tres illius maximas affert vtilitates: primam quod remittat acrimoniam humorum: ſecundã, quod ſiccitatem remoueat: tertiam, quod aluum moueat, quibus nihil poteſt magis commodum excogitari. Huius remedii, nimirum olei per os aſſumpti, mentionem quoque facit Gal. 2. de ſimplicium med. facultatibus, cap. 10. quare etſi quoquomodo poteſt laxare ventriculum, tamen longe maiora ſunt commoda: & memoria eſt repetenda inſignis ſententia Gal. 11 meth. cap. 11. nullum poſſe reperiri vſque adeo accommodatum præſidium, quin aliqua etiam ex parte noceat. Huius imitatione noſtri medici conſueuerunt familiariter propinare oleum amygdalarum dulcium, amararum, ex ſemine lini, & alia, vt res poſtulat; quorum oleorum vſus certe non debet improbari, modo adminiſtrentur cum ratione & iudicio: & ego illis ſæpenumero vti ſoleo. *Dubitat. V.* *Olei Vtilitas.* *Notandum.*

Altera autẽ ex parte minime debet tolerari abuſus iſtius remedii, cũ multi ſoleãt oleũ exhibere indeterminate, in morbis prope omnib. tam cum febre, q̃ ſine febre, tã in materia calida, quam frigida, de quib. alias ſermonem habeb. mus: dãtur vulgo *Abuſus oleorum.*

hæc

hæc olea ad ℥.6.vel 7.circiter.Noui eruditum quendam ſenem medicum, qui poſt exhibitum oleum,exempli gratia,amygdalarum dulcium, ſtatim conſueuit propinare 2. vel 3.℥ ſucci pomi vel aurantii, vel granati, quæ adminiſtratio illi admodum feliciter ſuccedebat,quod,vt puto,ſuccus eiuſmodi poſſit mitigare moleſtiam olei, & quoquomodo corroborare ventriculum.

Poſtremo his omnibus non conferentibus Hip.exhibet lac aſinæ,quod equidem puto antea concoquendum eſſe,propter flatus,vt Hip.& Gal.iubent,4.de ratione victus 7. cui lacti vult Gal.ſerum ſubſtituendum eſſe: pro quo ſi etiam velimus vti noſtris medicamẽtis leuioribus, ſiue ſimplicibus,ſiue compoſitis, mea ſententia non eſſet alienum à ratione: inter quæ in hac aridorum flatuum copia caſſia mihi videretur præſtantiſſima, quod ea poſſit & remittere acrimoniam vaporum, & leniter mouere aluum, cui ſi propter ventriculum, & propter flatus adiiceretur portiuncula hieræ, medicamentum foret præſtantiſſimum ſecundum hanc formam.

Aluum leniens bolus.

℞ *Floris caſsiæ nouiter extractæ* ʒ *x.*
Specierum Hieræ ſimplicis ℈ *ij.* *M.* *fi.* *Bolus.*

Cholera per conſenſum. Iam reliquum eſſet,vt ageremus de aliis differentiis, quæ ſumuntur à cauſis per conſenſum à partibus tranſmittentibus, ſed nimis longum eſſet, omnia perſequi. Dixi duplicem ſcopum nobis ſeſe offerre: alterum vt habeatur ratio partis tranſmittentis,exempli gratia,iecoris,à quo tranſmittuntur humores bilioſi ad vẽtriculum,quod fiet conſiderando illius morbos,& cauſas morborum, adhibitiſque illis remediis,de quibus ſuo loco agemus: alter eſt ſcopus,vt habeatur ratio ventriculi,vt dictum eſt ſuperius.

Victus ratio. Alimenta,iam inanito ventriculo,ſint boni ſucci,facilis coctionis,& quæ non facile corrumpantur, qualia ſunt panis ex iure coctus,teſtis pullorum gallinaceorum,piſces ſaxatiles,priſana,alica,& alia id genus: neq; ex hoc numero excludenda ſunt oua ſorbilia, & potiſſimum vitelli, quanquam non deſunt multi, ex quibus eſt Montanus Veronenſis,de febribus,conſilio 29.qui cõtendũt,oua facillime corrumpi, potiſſimum in ventriculo calidiore, ac propterea in febribus & aliis morbis calidis,ab illis abſtinendum eſſe: de qua re cum multa poſſint in medium proferri,videatis vos Gal.12.meth.cap.6.vbi curat ſyncopen propter tenuitatem ſuccorum,atq; inter cætera alimenta quæ difficile corrumpuntur, enumerat oua ſorbilia: qui locus eſſe poteſt inſtar aliorum multorum. Ex herbis forent endiuia, lactuca: ex fructibus pyra,cydonia,&alia huius generis.Paulus Alex.Aetius,exhibent pręterea vuas,pepones,& ſimilia,à quibus mea ſententia eſt abſtinendum, cum facile corrumpantur,& poſſint excitare flatus. Vinum conuenit tantum in declinatione,niſi fortaſſe propter vires cogamur illud primo quoq; tempore concedere ante declinationem.Sed eſt, neſcio quæ difficultas inter auctores de qualitate vini. Paulus prębet vinum auſterum, quod videtur conuenire cum doctrina Galen. in lib.de cibis boni & mali ſucci,cap.11.qui vino auſtero hunc ſolum vſum tribuit, vt ad ventriculum reſolutum,ad ſiſtendas fluxiones,ac maxime in intemperie calida, ſit accommodatum,cum alioqui nec alimento diſtribuendo nec gignendo ſanguini,nec ſucci bonitati, nec ad prouocandum ſudores, lotia, nec aluum mouendam ſit idoneum.Aetius exhibet vinum dulceauſterum, quale equidem puto illud eſſe, quod vulgo vocatur racematum; hoc tamen genus vini non ita videtur conuenire,cum conſtet ex contrariis ſaporibus & qualitatibus, altera nempe auſtera, quæ

Oua an facile corrumpãtur.

Vini auſteri vſus.

facit

facit ad retentionem, altera autem dulci, quæ magis facit ad fluxionem vel relaxationem: ex quibus quidem contrariis qualitatibus ventriculus ſolet lædi: hinc Gal. huiuſmodi vini vſum improbat 3. de ratione victus, com. 7. propterea quia non facile diſtribuatur, nec facile deſcendat ad partes inferiores, imo vero diutius moretur & ventrem inflet. Ego quidem probarem vinum generoſum & antiquum, & quoquomodo leuiter ſubaſtringens, dummodo ęger febre careat: & ſi ingens vrgeat æſtus, neq; abhorrerem à pane infuſo in ſucco vel vino granatorum, quod quidem alimentum maxime ſolet remittere calorem, & corroborare ventriculum: & hæc de victus ratione.

Supereſt vt accedamus ad Rhaſim, qui primum ponit ſigna choleræ, ſed admodum parce & confuſe, prętermittitq; proprium genus, & proprias differentias: & licet mentionem faciat, & vomitus, & fluxionis alui, tamen cum loquatur diſiunctiue, videtur indicare, alterutrum ſatis eſſe, quod tamen eſt falſum, vt intellexiſtis ex his quæ ſupra dicta ſunt. Secundo ad prouocandum vomitum exhibet aquam calidam, cum longe opportunior ſit aqua tepida, quæ omnia ſuapte natura ventriculum ſubuertunt, vt placet Gal. 8. meth. cap. 5. Ex quo eliciatis generale præceptũ, quod perpetuo obſeruetis: vbicunq; imminet periculum vomitus, abſtinendum eſſe à rebus tepidis: contra vero vbicunq; intenditis prouocare vomitum, perpetuo vtendum eſſe tepidis. Tertio Rhaſes proponit vſum balnei, nec non illorum remediorum, quæ ad ventriculum debent apponi frigida, qualia ſunt aqua niue refrigerata, de quibus quidem duobus præſidiis agemus copioſe, tractantes de intemperie ventriculi calidiore. *NB.*

Reſtat modo illud vnum, vt proponamus caſum, ad quem magis diſtincte & ordinate illa omnia referantur, quæ hactenus propoſita ſunt, quod ago quam breuiſſime: & cum non poſſint proponi omnes differentiæ, nobis ſi ſ[f]ecerit exemplũ choleræ humidæ, quam certum eſt eſſe & frequentiorem & manifeſtiorem. Sit itaque caſus Hipp. illius nimirum viri, qui Athenis incidit in choleram, cuius hiſtoriam & ſeriem verborum ſupra poſuimus: accedat quis veſtrum ad huiuſmodi ægrotantem, aſſiduo vomitu, aſſidua alui deiectione afflictum, quidnam in prima viſitatione agendum? Ante omnia veſtræ partes erunt, morbi periculum indicare: quantum enim valeat prognoſticum ad vtilitatem, ad laudem, & exiſtimationem medici, demonſtrant Hipp. & Gal. multis in locis, ſed potiſſimum primo prognoſticorum, inter quæ illud eſt quodammodo præcipuum, quod Medicus præ ſagiens periculum & mortem ægrotantis, hac ratione ſe ab omni culpa & ignominia vindicat. Deinde conſideranda eſt diligenter naturæ motio, an euacuet quod ſatis eſt, an debiliter & diminute, an poſtremo ita profuſe vt vires iacturam faciant: ſi primo modo natura euacuat quod ſatis eſt, ad vos pertinet totum illi negotium permittere, & nihil innouare: nec vos ab hoc inſtituto deterreat vulgaris quorundam opinio, qui Medicum exiſtimant ignarum, & nihili faciunt, niſi in ſingulis viſitationibus nouis remediis vtatur, quæ quidem ſæpius nocent quam iuuent: de qua re Gal. maximas facit querelas, qui tales medicos importune operantes, naturæ hoſtes conſueuit appellare: & memini, me apud Liuium legiſſe ſententiam grauiſſimam, quæ maxime pertinet & ad inſtitutionem & ad dignitatem medicorum, nempe Imperatores & medicos ſæpenumero nihil agendo plurimum proficere, illoſque de hoſtibus, hos de morbis inſignes victorias reportare. Quod ſi natura parce agit, *Caſus.* *Sententia.*

tunc

tunc illam decet adiuuare, itaque ad mouendum vomitum protinus exhibeatis ius pulli cum oleo, ſecundum hanc formam.

Vomitorium leue.

℞ *Iuris pulli* ℥ *xv.*
Ol. commun. ℥ *iij.* *Miſ. & exhib. tepidum.*

Vt enim ſcribit Gal. 7. meth. in fine cap. 11. vomitoria debent in maxima quãtitate exhiberi. Quod ſi vrgeant ſymptomata circa inteſtina, eodem die iniiciatur clyſtere ex oleo, iure, & aliqua pinguedine; ſit exemplum:

Clyſter ſimplex.

℞ *Iuris pinguis* *lib.* *j.*
Olei ℥ *iiij.*
Pinguedinis gallinæ ℥ *ij.* *M.*

Si velitis magis refrigerare, fiat clyſtere ex ptiſana, de quo ſupra diximus. Hæc prima die ſunt agenda, quo tempore inſtituatis quietem, ſomnum, & omnem cibi abſtinentiam. Altera viſitatione ſi perſeuerant mala, in eiſdem perſeuerandum eſt indicationibus, & omnino caueatis, ne ante exquiſitam vacuationem ventriculi ad illius corroborationem accedatis; periculum enim eſſet ne vel excrementa magis figantur in ventriculo, vel retrocedant ad partes nobiliores. Si poſtremo natura agat profuſe, vt vires iam collabantur, tunc neceſſe eſt omni ingenio tantam fluxionem priuare, & ita in hoc caſu poſtpoſitis cæteris omnibus, accedatis ad medicamenta adſtringentia, tam intra quam extra: intra exhiberi poſſunt conſerua roſarum, cydoniorum, margaritæ, corallia, & ſimilia, ſit exemplum.

Boli adſtringentes ventriculum.

℞ *Conſeruæ roſarum* ℥ *j.*
Margaritarum præparatarum.
Corallorum rubeorum.
Acaciæ.
Hypociſthidos ana ʒ *j.* *Miſc. fiant boli.*

Vel ſi æger nolit accipere in bolo, cum ſyrupo de roſis ſiccis fiat electuarium. Extra inungatis ventriculum oleo roſaceo, cydoniorum, maſtichino. Sit exemplũ.

Linimentum.

℞ *Olei roſati* ℥ *j.*
Maſtichini.
Cydoniorum ana ℥ *ß* *Miſc.*

Si vultis quoque exemplum fomenti, ſit huiuſmodi.

Fomentum pro ventriculo.

℞ *Roſarum.*
Foliorum myrti.
Balauſtiarum ana *M.* *ß.*
Sandalorum omnium ana ʒ *ij.* *Miſce & fiat concoctio in aqua pro fomento, cum ſpongia.*

Quod ſi demum cupitis habere exemplum emplaſtri, ſit tale.

Emplaſtrum pro ventriculo.

℞ *Pulpæ thamarindorum.*
Cydoniorum ana ℥ *ij.*
Roſarum.
Hypociſthidos.
Acaciæ ana ʒ *ij.*
Farinæ hordei ℥ *j.*
Cum oleo roſaceo miſce, & fiat emplaſtrum.

Iam præterita altera vel tertia die, decet vos conſiderare morbi progreſſionem, quæ ſi videatur polliceri ſalutem, hac methodo procedatis, inſtituta proba victus

victus ratione & cæteris omnibus, vſq; ad integram ſanitatem: ſin autem contra morbus videatur minari pernitiem, iam omnia ſunt tentanda ſaltem ad conſolationem & ægroti & aſſiſtentium: quod ſi vires non ſint prorſus collapſæ, accedatis ad medicamenta ſtupefacientia, quæ quidem firmandis fluxionibus, & præcipue calidis, inſignem habent prærogatiuam. Primo incipientes à leuioribus, qualia ſunt, quæ externis applicantur ad tempora & nares. Sit exemplum.

Linimentum narcoticum.

℞ *Olei de nenuphare.*
De papauere.
De mandragora ana ℥ ß Miſ.

Ad eandem intentionem inſtituatis ſemina papaueris albi, quæ permiſceantur cum ferculo, ſecundum hanc formam.

℞ *Seminum papaueris albi ℥ j.*
Contundantur, & cum aqua lactuca extrahatur lac, quod ſolet permiſceri cum ferculis.

Quod ſi demum hæc non ſufficiant, accedatis ad valentiora, qualia ſunt Philonium Romanum, Requies Nicolai, & alia huius generis, quæ ſolent exhiberi ad ℥ j.

Capvt II.

De Imbecillitate Ventriculi.

Aggredimur caput Rhaſis de imbecillitate ventriculi, ſub quo puto illum comprehendere voluiſſe omnes affectus, quicunq; pertinent ad facultatem concoquendi. Qui itaq; voluerit curare imbecillitatem ventriculi, is neceſſe eſt, vt primum intelligat quid ea ſit, & quæ ſit eius cauſa. Nonnulli, vt ſcribit Gal. lib. de diff. morborum cap.5. ſi phlegmone vel vlcus, vel quid tale ventriculum infeſtat, aliam nullam cruditatis cauſam quærunt: ſin autem nihil horum adſit, tunc imbecillitatem nominant: ſed iſti irridentur à Galeno 2.meth.cap.4. Namque hæc vox, Imbecillitas, non quid proprium, ſed magis quid commune exprimit, & quod per ſe eſt euidentiſſimum, nec vllam remediorum inuentionem poteſt indicare, quippe roborare ventriculum, eſt nomen nudum & inane, ac veluti quidam ſcopus, in quem medicus reſpicit, non curatio: neq; enim iſti docent, quid agendo, his, qui inualidi ſunt ad actiones, robur addas, in qua tamen re tota curatio conſiſtit, adeo vt niſi primum ventriculi affectum intelligas, nullo modo remedia ad illum curandum accommodata poſſint inueniri. Quamobrem iſti qui ita loquebantur, nihil plus dicũt quam plebeius, quem ſæpenumero audimus conquerentem, quod habeat ventriculum imbecillum, nec alimenta poſſit concoquere: ne igitur vos quoq; in hunc errorem incidatis, ante omnia decet intelligere, quidnã ſit iſthæc imbecillitas. Gal. in lib. de ſympt. diff. c.4. definit illud eſſe imbecillum, q vix difficulter & multo tempore agit: quod quidem videtur conuenire communi hominũ notioni, qui cõmuniter appellant oculum imbecillũ, crus imbecillum, quotieſcunq; oculus probe nõ videt, nec crus probe ambulat: quare ventriculũ quoq; imbecillũ nobis licebit appellare, cũ difficulter & multo tempore concoquit alimenta. Verũtamen hoc nõ eſt q quæritur, ſed quænam ſit huius imbecillitatis cauſa. Medici antiqui methodici, vt dicit Gal. in lib. de diff. morb. c.5. conſueuerant appellare imbecillitates intẽperies partiũ exiguas, & quæ multos latẽt, ſi enim eſſent inſignes & omnib. manifeſtæ, iã non imbecillitates, ſed pprio nomine morbos appellabãt: cõtra vero Gal.4. de præſagio ex pulſibus cap.11. ad ſtatuendum futuri morbi præſagium, inquirens, quonam modo

Imbecillum quid.

Cauſa imbecillitatis.

robur

robur vel imbecillitas partium & facultatum poſſit deprehendi, hoc ipſum refert in commodam temperiem vel intemperiem corporum ſolidorum, & hoc ipſo in loco imbecillitates facultatis animalis ſcribit inſignes cerebri intemperies comitari: ad quem modum lib.quoq; 11.metho.cap.20. partem vocant imbecillam, quæcunq; vel natura, vel præcedente aliquo morbo fit intemperatior, adeo vt in Galeni diſciplina, ſicuti in cæteris partibus noſtri corporis, ita etiam in ventriculo nulla alia ſtatuenda ſit imbecillitas, quam inſignis eius intemperies: quæ eſt morbus propter quem ille male concoquit, & ſuo muneri male ſatisfacit: & hæc quidem eſt actio læſa, nempe ſymptoma, quod oritur ex ſuo morbo.

Hanc rem vnuſquiſq; veſtrum facile intelliget, qui memoria repetet, quidnam ſit concoctio, & quomodo illa perficiatur, cum caput & initium inueſtigationis cauſarum, quæ facultatibus noxam inferunt, ſit cognitio modi, quo facultates ſecundum naturam ſuas perficiunt operationes: quæ eſt Gal. doctrina 3. de ſympt. cauſis cap. 1. Porro ſcribit Galenus hoc ipſo in loco, concoctionem alterationem eſſe in qualitate, eamq; ab vno innato calore perfici, non certe quolibet, vt ipſe testatur 2.de ratione victus.com.22.non à calore ſicco, non ſqualido, qualis eſt febrilis, ſed ab humido, vaporoſo, & temperato, qualis reperitur in animalibus ſecundũ naturam: quare Ariſt.4.meteororum ſcribit, huiuſmodi concoctionem eſſe ſimilem elixationi. Cæterum cum ſubſtantia calidi innati, vt 3.de ſymptomatum cauſis, & alias ſæpe dicit Gal. reſultet & conſiſtat ex temperie quatuor elementorum, omnis ratio colligit, ventriculum bene temperatum bene concoquere, & contra, qui à bona temperie recedit, eum quoque recedere à bona concoctione. Sed aduerſus hęc ſunt nonnullæ difficultates, quæ non ſunt prætermittendæ. Nos ſtatuimus, imbecillitatem ventriculi nullam eſſe præter eius intemperiem, & eam quidem inſignem: contra Galenus in libro de morborum differentiis, capite 5. ſcribit, imbecillitatem non ſolum ventriculi, ſed etiam venæ, arteriæ, muſculi, ac generaliter omnis inſtrumenti, cum vitalis, tum animalis, ſequi neceſſario vel ob meatuum immoderationem, vel ob intemperiem: ex quo loco noſtri nouatores, vt puto, nacti ſunt occaſionem, vt præter antiquam Galen. diſciplinam commenti ſint morbos partium ſimilarium in materia, dum illa aſtricta aut laxa, mollis aut dura, craſſa aut tenuis euadit; quorum princeps eſt Fernelius in libr. de abditis rerum cauſis, cap.9. Præterea idem Gal. variis in locis alias plures cauſas læſæ concoctionis videtur enumerare, præter intemperiem, & ne longius recedamus, in 3.illo de ſymptomatum cauſis cap.1. dicit, id fieri vel propter læſionem facultatis, vel propter externos errores, de quibus iam diximus, tractantes de cholera: ac ſane ſi res ipſa diligenter conſideretur, quis non videt quotidie labefactari concoctionem, nõ ſolum propter ventriculi intemperiem, ſed etiam propter nimiam ciborum copiam, & propter alias cauſas: in quo genere argumenti Argenterius inſignis nouator mirabiliter ſibi placet, lib.1.de generib.morborum, cap.1.

Cõcoctio quid.

An omnis imbecillitas ex intemperie.

Fernelius.

Argenterius.

Primam difficultatem facile diſſoluet, quicunq; memoria repetat, Galenum inquirentem differentias morborum, duas medicorum ſectas ſibi ante oculos poſuiſſe, alteram quæ impatibilia, alteram quæ alterabilia ſtatuit humani corporis elementa, atq; de vtriuſq; ſententia morborum differentias inueſtigare: quare cum docet immoderationem meatuum imbecillitatis ventriculi & aliarum partium cauſam eſſe, certum eſt, illum loqui de ſententia prioris ſectæ. Nam cum veteres illi Medici ſtatuiſſent prima elementa impatibilia, & aſſererent ex atomis incompa-

ctis

ctis corpuſculis & meatibus, hominis compoſitionem conſtare, primumq; ſimilarium partium duo morborum genera ipſis auctoribus poſita fuiſſent, vnum latitudo meatuum, alterum anguſtia, non iniuria Gal. hunc doctrinæ ordinem ſecutus tradit, vnamquamq; partem imbecillam eſſe, adeoq; labbrare, ſi illius meatus ſint immoderati, cum ipſi reponerēt ſanitatem in meatuū moderatione. Aduerſus nouatores quod attinet, ſi velimus hunc campum ingredi, plurima forent dicenda, quæ nos à principali inſtituto auerterent: quare illud vnum ſit vobis ſatis in præſentia, morbos quos illi vocant in materia, aut morbos eſſe ex veteribus à Gal. inſtitutis, aut non eſſe morbos, ſed ſymptomata: ac reuera huiuſmodi omnes morbi, ſi diligenter conſiderentur, maiori ex parte ſunt ſymptomata tactilium qualitatum, quæ omnia pendent ex morbis in intemperie: hoc fiet manifeſtum, ſi vnum aut alterum ex iſtis morbis conſideremus. Accipiamus morbum in mollitie & duritie: ſi ergo pars aliqua fiat durior, vt propterea illius lædatur actio, ex quo iſti colligant eſſe morbum, & morbum materiæ, animaduertendum eſt, duritiem in noſtro corpore prouenire trib. de cauſis, quæ eſt præclara doctrina Gal. 5. de ſimpl. medicam. facult. cap. 4. nempe vel ob ſiccitatem, vel ob concretionem, vel ob plenitudinem, quarum vnaquæq; propriam deſiderat curationem: namq; quæ prouenit ob ſiccitatem, requirit remedia humectantia, quæ ob concretionem, remedia calefacientia, quæ ob repletionem, remedia vacuantia. Quod ſi ita ſe res habet, facile poteſtis intelligere, duritiem non eſſe morbum in materia, imo vero neq; morbum ex intemperie, vt nonnulli opinantur ad mentem Gal. ſed potius eſſe ſymptoma in genere diſpoſitionum, quod poteſt oriri ex variis morbis: nam ſi fiat ob ſiccitatem, prouenit ex intemperie ſicca: ſi ob concretionem, ex intemperie frigida: ſi ob repletionem, eſt intemperies cum materia, ſicuti euenit in ſcirrhis. Hoc ipſum de mollitie ſtatuendum eſt: molle illud eſt apud Ariſt. 2. de gen. tex. 13. quod cedit in ſe ipſum, & loco non mouetur: vel ex 4. meteor. 29. quod cedit & non circūfluit, verbi gratia, aqua & vinum, vel aliud eiuſmodi, cedunt quidem prementi digito, attamen & loco mouentur, & fluunt circa digitum, quare non ſunt mollia. Quamobrem cum molle prorſus pertineat ad humidum, ſicuti durum ad ſiccum, vt docet Ariſt. dicto in loco, iure ſtatuendum eſt, mollitiem eſſe ſymptoma in genere tactilium qualitatum, & illius cauſam, nempe morbum, eſſe intemperiem vel humidā, vel intemperiem cum materia, vt apparet in ędemate, q eſt molle. Pariter ſi propter nimiam adſtrictionem vel relaxationem aliqua lædatur actio, cum in illa ſint meatus clauſi, in hac patentes, quis non videt huiuſmodi morbos eſſe in conformatione, & ad morbos inſtrumentales, minime ad ſimilares pertinere.

Opinio Fernelii de morbis in materia refutatur.

Durities trib. ex cauſis.

Molle quid.

Porro quando pars aliqua noſtri corporis ſit adeo tenuis aut craſſa, vt illius lędatur actio, tunc appellant morbum in materia in tenuitate & craſſitie: at vero equidem nequeo ſatis mirari, quomodo iſtud audeant aſſeuerare, ſiquidem Gal. tam aperte, vt nihil apertius dici poſſit, huiuſmodi morbos reponit inter morbos magnitudinis: quis enim apud eum non legit, gracilitatem, atrophiam, tabem, eſſe morbos in magnitudine imminuta: quod ſi tenuitas eſt morbus imminutæ magnitudinis, vt contra craſſities ſit morbus auctæ magnitudinis, neceſſe eſt.

Sed hac de re ſatis, venio ad alteram difficultatem eorum, qui præter intemperiem ponebant plures cauſas læſæ concoctionis: & quamuis negari non poſſit, propter externos errores, vt nimiam quantitatem alimenti, & alia, vitiari concoctionem, id quod experimur quotidie, negandum tamen eſt, tunc lædi actionem

An plures ſint cauſæ læſæ cōcoctionis præter intemperiem.

S facul-

facultatis concoctricis: nam vitium eſt in obiecto minime apto ad recipiendam coctionem. Pro quo id memoria repetatis, quod docent philoſophi, & confirmat Gal. 1. de differentiis febrium capite 4. lib. de cauſis morborum capite 2. nullam cauſam ſine patientis diſpoſitione poſſe agere. Quare ſi aut propter nimiam cibi copiam fruſtretur concoctio, vel propterea, quia alimenta ſuapte natura ſint talia, quæ concoqui nequeant, vel alia committantur errata, non propterea dicendum eſt, læſam eſſe actionem facultatis alteratricis, etſi vitiata eſt concoctio.

Hæc doctrina eſt Gal. 1. de locis affectis cap. 3. & 4. qui locus plane illuſtris miror, quomodo non fuerit animaduerſus ab iſtis nouatoribus, quorum machinæ complures ex eodem pulchre deſtrui poſſunt: hortor itaq; vos, vt eum adeatis, ac probe perlegatis.

Prætermiſſa iam altera læſione concoctionis propter errores externos, de altera tantum nobis agendum eſt, quę pertinet ad læſionem facultatis concoctricis. Hæc læſio Galen. auctore 3. de ſymptomatum cauſis cap. 1. fit dupliciter, aut propter

Cauſa incoctionis. eſſentiam, aut propter morbum inſtrumentalem. Noxæ quæ propria facultatis eſſentia eueniunt, intemperies quædam ſunt effectricum qualitatum: noxæ autem quæ ab inſtrumentalibus morbis oriuntur, conſiſtũt in morbis partim ſimplicibus, partim compoſitis, qui oryſipelata, phlegmones, &c. appellantur.

Sed cum vtroq; modo lædatur facultas, illud tamen eſt diſcriminis, ꝙ ea læditur in propria eſſentia per intemperies, per alios vero morbos inſtrumentales facultas integra permanet nec læditur, ſed tantum impeditur, quo minus poſſit fungi ſuo munere: quod ſi vtriq; morbi coniungantur, vtroq; modo ſuccedit læſio: nam propter morbum in propria eſſentia læditur facultas, propter morbos inſtrumentales impeditur.

Itaque omnia colligendo in vnum, cum facultas ventriculi alteratrix multis modis lædi poſſit, nos hoc tempore de illis tantum ſtatuimus agere, quæ lædunt facultatem in propria eſſentia, quæ ſunt intemperies, de quibus agit Galenus in toto lib. 7. methodi medendi, noſq; cum illo tractabimus accuratiſſime.

Imbecillitatis ventriculi ſunt plurimæ differentię: aliæ à quantitate vel ma-

Differentia. gnitudine, vt alia imbecillitas ſit vehemens, alia debilis. 2. eſt differentia à tempore: namq; alia eſt antiqua, alia recens. 3. eſt à coniunctis ratione ſexus, ratione ætatis, corporis habitus, & ſimilium. 4. eſt differentia à modo generationis, namque alia imbecillitas prouenit ex nimia venere, (caueatis Domini ab hac) ex nimiis ſtudiis, quę duæ res in reddendo ventriculum imbecillum inter cætera omnia habent inſignem prærogatiuam: ſic poſſunt hauriri differentiæ ab omnibus rebus non naturalibus.

Actio ventriculi trib. modis læditur. Demum vero ſunt differentiæ à qualitate imbecillitatis: pro quo ſciendum eſt, huiuſmodi actionem ventriculi, quæ pertinet ad alterationem, tribus modis lędi poſſe, vt cæteræ omnes actiones lędi conſueuerunt, aut abolite, aut immiute, aut deprauate. Si actio ſit prorſus abolita, vt nulla fiat alteratio, tale ſymptoma Græcis ἀπεψία, Latinis cruditas dicitur, ſicuti euenit in lienteria, in qua affectione deiiciuntur alimenta per aluum, quæ nihil prorſus ſunt permutata: ſi vero alteratio fiat, ſed non vt oportet, cruditas quidem & hoc ſymptoma vocatur, non tamen vt prius priuationem, ſed tantummodo vitium ſignificat, quod vitium eſt duplex; alterum quando cibus tarde & conuenientem alterationem recipit, Latinis tarda

&im-

& imbecilla concoctio dici poteſt, quod euenit in cæliaca paſſione: alterũ eſt vitium, quando cibus corrumpitur & in alienam qualitatem permutatur, quod ſymptoma inquit Galenus apud Græcos nullum proprium nomen obtinet, ſed commode δυσπεψία, Latinis deprauata concoctio poteſt appellari, quod euenit in cholera.

Verum quoniam cæteræ omnes differentiæ iam propoſitæ, vel ex narratione ægroti, vel excrementis, vel ſymptomatibus, vel aliter, ſine multo labore poſſunt intelligi, cæteris omnibus prætermiſſis, ſtatim venio ad differentias magis proprias & eſſentiales, quæ complectuntur intemperies ventriculi, ex quibus ſtatutum eſt omnem illius imbecillitatem oriri.

Intemperies Ventriculi 16.

Ex his quæ diximus hactenus, agentes de morbis partium ſimilarium, ſatis conſtat, ventriculum poſſe laborare omni genere intemperiei, quatuor ſimplicibus, quatuor compoſitis ſine materia, & totidem cum materia, vt in vniuerſum ſint ſexdecim, quæ poſtea differentiæ cum materia rurſus diuiduntur à Galeno, quatenus hęc materia vel continetur in cauitate ventriculi, vel illius tunicis adhæret, vel tranſmittitur aliunde, idq; vel à toto corpore, vel ab aliqua determinata parte, de quibus omnibus agendum eſt, ſumpto principio ab intemperie ventriculi ſimplici calida.

An poſſit eſſe intemperies contraria.

Sed antequam rem aggredior, nequeo ſilentio præterire ſubtilem quandam cogitationem quorundam, quos audio præter differentias à Gal. inſtitutas, commiſciſci non ſolum in ventriculo, ſed in aliis quoq; partibus, alias duas differentias ex contrariis qualitatibus, alteram quidem calidam & frigidam, alteram vero humidam & ſiccam, argumentanturq; hunc in modum: Si vnum & idem corpus poteſt contrariis qualitatib. vno & eodem tempore male affici, cur non liceat haſce intemperies reponere inter morbos ex intemperie compoſita? Quod autem iſtud fieri poſſit, declarat Gal. in lib. de morb. cauſ. cap. 6. vbi ſcribit, euenire interdum, quãuis id non videatur poſſe fieri, vt idem corpus ſimul & calidius & frigidius, humidius & ſiccius quam pro naturali habitu reddatur, quam quidem ille vocat intemperiem inęqualem, de qua integrum ſcripſit libellum, in quo, nimirum capit. 1. & 8. ex propoſito nititur probare, duas contrarias qualitates vnum & idem corpus eodem tempore poſſe infeſtari, ſicuti euenit in febre epiala, lipiria, & nonnullis ardentib. malignis.

Epiala febris.

Namque in febre epiala vno & eodem tempore perſentitur calor & frigus; in febre autem lipiria & nonnullis ardentib. malignis, exteriora frigent, interiora vruntur: ſic hydropicus ſi febricitet, laborat ſimul intemperie calida & frigida, calida, propter febrem; frigida propter hydropem. Verum quoniam plane abſurdum videtur, & à rerũ natura abhorrens, duo contraria ſimul in eodem ſubiecto reperiri, iſtud Gal. conatur probare, & in libello de inæquali intemperie, & in 3. de ſimplicium medicamentorum facultatib. cap. 16. Nam ſi ponas aliquem ſub ſole ardentiſſimo, eundemque inſpergas aqua frigidiſſima, tunc ſimul & ſemel & frigus & calor peruadent vniuerſum corpus: ſi alterum crus ponatur in aqua frigidiſſima, alterum in aqua calidiſſima, vtraq; qualitas, & calida, & frigida, penetrabit vniuerſum corpus: ſi æquis portionibus miſceatur abſinthium & mel, vno & eodem tempore lingua perſentiet & dulcedinem, & amarorem: ſic alia multa non deſunt exempla, quæ poſſunt demonſtrare, corpora noſtra duobus ſimul contrariis poſſe affici, verum hæc ſint ſatis.

Inæqualis intemperies probatur.

Auctoris ſententia de intemperie contraria.

Ego vero altera ex parte ſentio, hanc opinionem à rerum natura, ab omni philoſophia, addo etiam à Gal. mente eſſe longe abhorrentem : etenim eſt conſtans naturæ decretum, duo contraria ſimul non poſſe in eodem recipi ſubiecto, quod vſque adeo verum eſt, vt Ariſt. & Peripathetici velint, nulla contraria, nedum realia, ſed neque ſpiritalia, in eodem ſubiecto poſſe conſiſtere, quod ſpeciatim docet Philoſophus in 3. de anima 145. imo vero vt idem docet philoſophus, 1. phyſic. 10. metaph. & in libello de longitudine & breuitate vitæ, ea eſt præcipua lex contrariorum, vt ſeſe mutuo interimant, adeo vt alterum ſemper dicatur ſecundum priuationem, & ratio eſt, quam didiciſtis ex philoſophia, quod nihil poteſt duobus contrariis motibus moueri; quare cum calidum habeat vim laxandi & fundendi, frigidum cogendi & adſtringendi, non poſſunt ſimul in eodem ſubiecto reperiri. Quod autem hæc opinio ſit aliena à mente Gal. ſatis ex eo poteſt confirmari, quod ille tractans lib. de differentiis morborum, omnes differentias pertinentes ad intemperiem, tam ſimplices quam compoſitas, de his nullum verbum fecerit, cum tamen ex principali propoſito id agat, atq; adeo accurate & diligenter, vt non vereatur morbos quoq; aliarum ſectarum proponere, quas ipſe non probabat. Verum iis addamus aliud Gal. teſtimonium preclariſſimum 1. de temperamentis, cap. 2. in quo tam aperte, vt nihil apertius dici poſſit, ex ſex conjugationibus quatuor qualitatum, aſſeuerat, eas non poſſe conſiſtere, quæ conſtant ex contrariis, calida & frigida, humida & ſicca. Nec profecto Gal. ſibiipſi aduerſatur, vt iſti opinantur: Nam ſi diligenter conſiderentur omnes loci, & omnia exempla, quæ ab illo ſolent afferri, facile poteſt intelligi, tantum philoſophum & medicum nunquam aſſeruiſſe, duo contraria in vno præciſe ſubiecto poſſe reperiri. Locus eſt lib. de cauſis morborum, qui ceteris videtur difficilior, in quo ſcribit euenire, licet id fieri nõ poſſe videatur, vt idem corpus fiat ſimul & calidius & frigidius, & humidius & ſiccius, qui ſatis demonſtrat, illum non intelligere has intemperies vnas & eaſdem partes occupare, quandoquidem eas vocat intemperies inæquales: nam ſicuti dicimus viam eſſe inæqualem, quæ non eſt plana, ſed habet quaſdam partes aſcendentes, & quaſdam deſcendentes, ita etiam dicitur inæqualis intemperies, quæ non vno modo omnes partes corripit: ſicuti altera ex parte illa dicitur æqualis, quæ æqualiter occupat vniuerſum corpus, quod euenit in febre hectica.

NB.

Atq; hac quidem ratione facile eſt reſpondere, ne fruſtra ſim longior in refutandis ſingulis, ad exempla propoſita de febre lipiria, epiala, de hydropico febricitante, & cæteris, in quibus facile admodum poteſt demonſtrari, huiuſmodi contrarias qualitates minime eaſdem partes, ſed plane diuerſas occupare : atque de hac re ſatis.

In tractatione curandi intemperies ventriculi, ſi vellemus inſtitutum ordinem ſeruare, poſt differentias ſequeretur, vt ageremus de ſignis, ac demum de curatione: ſed ne cogamur ſæpius eadem repetere, & rerum ſeries ſit magis continuata, ſtatuimus in præſentia hunc ordinem peruertere. Itaq; poſitis ſignis, quæ vnamquamq; intemperiem demonſtrant, ſtatim illius curationẽ ſubiiciemus: & cũ Gal. non ita definite & diſtincte ſingulas differentias perſequatur, ſed ex ſimplicib. de vna tantum intemperie ſicca, ex compoſitis de frigida & ſicca, nec non calida & ſicca, tractet copioſius, reliquas autem anguſta admodum & cõciſa oratione perſequatur, fortaſſe ꝙ aliæ ſint curatu faciliores, quodq; ex his, quę hacten⁹ ab illo tradita ſunt, poſſit vnuſquiſq; cæterarũ intemperierũ curationem ſibi cõparare, nos ad

veſtram

veſtram vtilitatem ordinate de ſingulis, tam ſimplicibus, quam compoſitis agere ſtatuimus, incipiendo ab intemperie calida. *De calida intemperie.*

Sed primum Gale. prognoſticum audiamus, quod ille facit cap.5. li.7. methodi, quodq; clarioris doctrinę gratia, mihi videor quatuor modis, ſiue concluſionibus poſſe colligere. I. Intemperies facillimæ ad curandum ſunt, quæ ex calido & frigido conſiſtunt; quoniam maxime actiuis qualitatibus corriguntur: nam calida frigidis, frigida calidis tollitur. Auicenna lib.3. fen.13. tractat. 1. cap.24. Gal. ſententiam hanc quoquo modo interpretatur; Et ſcias, ille inquit, quod cura malitiæ complexionis, quę accidit ſtomacho, in vtriſq; qualitatibus actiuis, facillima eſt, quia inueniuntur remedia contraria vehementis virtutis. *Prognoſtica.*

II. Concluſio. Intemperies difficilius curantur, quæ ex humido & ſicco conſtant, quod imbecillis ac magis materialibus qualitatibus earum curatio perficiatur, ac potiſſimum ſi indigeamus rebus humidis. Auicenna item hanc partem explicat: Cura, inquit, quæ accipit ex malitia complexionis in vtriſque qualitatibus paſſiuis, eſt difficilima naturę oppoſitio cuiuſque earum eſt cum virtute debilis impreſſionis, & propriæ complexionis ſiccæ. Non ingredior in pręſentia eam diſputationem, an omnes qualitates ſint actiuæ, vt videtur ſentire Ariſt. 2. de generatione & corrup. circa finem, nec non Gal. 2. de ratione victus, com.1. & alias frequenter: nam certo ſcio, vos non ignorare, qualitates, ſi abſolute conſiderentur, omnes agere, ſi autem inter ſe comparentur, caliditatem & frigiditatem actiuas, humiditatem & ſiccitatem paſſiuas dici poſſe.

III. Concluſio. Tempus caloris & frigoris reparandi par quodammodo eſt, ſecuritas tamen impar: niſi enim partes quæ ſunt proximæ ipſi ventriculo ſint admodum validæ, periculum imminet, ne ex vſu remediorum frigidorum noxam aliquam contrahant, vt ſcribit Galenus ſibiipſi eueniſſe, 2. methodi cap. 8. qui curando hominem laborantem intemperie calida vẽtriculi, applicatis remediis frigidioribus, ille incidit in refrigerationem ſepti tranſuerſi, & in difficultatem anhelitus. Auicenna hanc quoque partem explicat: & ſcias, quod ſpatium calefaciendi frigidum eſt ſicuti ſpatium infrigidandi calidum, ſed timor in infrigidando eſt maior, præcipue cum quædam membra vicinantia ſtomacho habent malitiam complexionis frigidæ.

Quarta & vltima concluſio. In aliis duabus qualitatibus, nimirum humida & ſicca, ſecuritas eſt par, ſed tempus curationis in intemperie, ſicca eſt longius: nam quod ſenium eſt in ſanis, id ſicca intemperies eſt in ægris: quare illa etiam intemperies ſicca eſt inſanabilis, ſi ſolida ſimilarium partium ſubſtantia ſit prorſus conſumpta. Pro quo ſciant iuniores, Gal. ſtatuiſſe quatuor ſubſtantias partium noſtri corporis, quę deperditę quatuor ſiccitatis differentias pcreant. Prima eſt modo poſita, quã ſubſtantiã ſolidam diximus. Gal.1. de diff. febrium, hanc appellat natiuam humiditatem partium ſimilarium, quæ illas inter ſe alligat, ab aliis vulgo radicalis humiditas appellatur. Secunda eſt ſubſtantia, quæ ex humore concreto conſtat, qualis eſt caro & adeps. Tertia eſt ille humor, qui in omnibus animantis partibus veluti ros quidam ſparſus continetur, ex quo rore illæ nutriuntur. Quarta eſt ſubſtantia, quæ in propriis & exilibus vniuſcuiuſq; particulæ, tum venis, tum arteriis continentur: quæ quidem omnes ſubſtantiæ aliquam recipiunt curationem, excepta prima, hoc eſt, ſubſtantia partium ſimilarium, quæ ſi prorſus ſit conſumpta, vt dixi, omnino eſt inſanabilis. *4. Subſtantia noſtri corporis.*

Quis morbus ſit curatu difficilior.

Ex ſignis prognoſticis à Gal.poſitis,facile eſt intelligere, qualeſnam ventriculi intemperies ſint curatu faciliores vel difficiliores , quæ citius vel tardius curari poſſint : his alia quædam magis communia ſunt coniungenda,quæ hac de re fidem certiorem nobis facere poſſunt,verbi gratia,ſi morbus fuerit diuturnior, ſi altas egerit radices,ſi ſuperiore tempore fuerint adminiſtrata commoda remedia,& morbus adhuc perſeueret,pro comperto habendum eſt, huiuſmodi morbum non niſi difficile & longiore tempore poſſe curari.

Signa diagnoſtica.

Atque hactenus de prognoſtico ; ſed antequam ad curationem accedo, duo ſunt imprimis conſideranda:alterum an vitiata concoctione ventriculus laboret in propria eſſentia, an magis propter externos errores: alterum, ſi ventriculus laborat aliqua intemperie,an illa ſit cum materia,vel ſine materia: ne hac in re aliquis contingat error,qui eſſet grauiſſimus,ſi curaretis ventriculum laborantem propter externos errores,ac ſi laboraret in propria eſſentia : nec non ſi curaretis ventriculum laborantem intemperie ſine materia, ac ſi laboraret cum materia: vtrumq; vos docet Gal. Ac primum vtrum ventriculus laboret in propria eſſentia, vel propter externa,facile poteſt intelligi,ſi conſideretur præcedens victus ratio,an æger deliquerit in quantitate,in qualitate,tempore,& aliis erroribus, qui ſolent committi circa alimenta: etenim ſi nullus error fuerit commiſſus,iam licebit culpam in ventriculum referre: ſin autem errores fuerint commiſſi, qui ſint alicuius momenti, tunc quidem ventriculus poterit omni culpa vacare: quo caſu, inſtituta proba viuendi ratione,iſti facile ſolent priſtinæ ſanitati reſtitui.Sed tamen quandoque etiam euenit, vt tot & tanti, tamque frequentes committantur errores, vt ventriculus propterea aliquam contrahat intemperiem, adeo vt improba fiat concoctio non minus vitio ventriculi,quam rerum externarum.

Alterum vero,an in ventriculo contineatur materia, quæ intemperiem efficiat aut foueat, Gal. pariter nos docet,cum aliis in locis, tum maxime 1. de locis affectis,cap.4.apertiſſime,qui ſcribit,diſtinguendum eſſe, faciendumq; hoc experimentum,vt alimenta exhibeantur quæ ſuapte natura difficulter corrumpantur, exempli gratia,panis aut chondrum,illis qui in nidorulentam qualitatem ſolent conuertere alimenta: mel vero his qui acida ſolent perſentire: deinde iubet Gal. conſideranda eſſe excrementa quæ deiiciuntur,tam per vomitum, quam per aluum , & contemplandum,an quiſpiam humor,inprimis quidem , id eſt, qui ſentiunt nidorulenta, bilioſus ſit & calidus, in ſecundis pituitoſus & frigidus, an potius nullo vacuato humore alimenta exiguam admodum habeant mutationem : nam ſi excrementa deiiciantur ſine vlla alterius humoris miſtione, vtique licebit coniicere intemperiem eſſe ſine materia : ſi enim prauus quiſpiam humor contineatur in ventriculo,vix aliter videtur poſſe fieri, quin ſimul deiiciantur cum excrementis veſtigia humoris noxii,ex cuius permiſtione facile res poteſt deprehendi. Sed quoniam humores poſſunt contineri in ventriculo duobus modis,vno in cauitate, altero in tunicis, ſciendum eſt, propoſitum experimentum nullam certam fidem facere poſſe,niſi humor contineatur in cauitate,quando alteri tunicis adhærentes non ita facile poſſunt ſeparari,vt ſimul cum excrementis deiiciantur:quare opus eſt, dicit Galenus,aliam facere obſeruationem: etenim qui habent humores contentos in tunicis, omnes nauſeabundi ſunt, & proni ad vomitum, etſi nihil euomant: quod ſi bilioſus & calidus ſit ſuccus, vehementem ſitim, ſi vero frigidus, famem excitabit, in illiſque ructus nidorulenti, in his vero acidi apparebunt. Quod ſi demum

mum certiores adhuc fieri velitis, vobis licet, exemplo Galeni, alio facto experimento, ſumptoque argumento à iuuantibus & nocentibus, & rei cognitionem aſſequi, & ſimul aliquid agere quod pertineat ad curationem; etenim ſi alicui habenti acidum ructum, dederis medicamentum diatrion pipereon, nidoroſum autem eructanti, vel abſinthium, vel hieram, atque obſeruaueris, quæ conferant vel noceant, deprehendes, qualiſnam ſit affectus, & quoquo modo etiam quid feceris, quod pertinet ad curationem.

Sed fortaſſe nimium digreſſi, ad intemperiem calidam ventriculi reuertamur. Calidior ventriculus male appetit, melius concoquit, & multo magis quęcunq; dura ſunt, & non facile alterationem ſuſcipiunt; nam quæ facile alterantur, in tali ventriculo corrumpuntur; bene habet à rebus frigidis, adſunt ructus nidorulenti, alui excrementa plerunque ſunt corrupta, acria, aduſta, præceſſere exercitationes, & in ſumma quæcunque potuerunt calefacere: quibus demum & illud indicium licet addere, quod intemperie calidiore laborantes, communicato calore cordi, ſolent incidere in febres paruas, lentas, ac veluti hecticas, cuius indicii meminit Galenus 7. methodi capite 9. nec non 3. de ſymptomatum cauſis capite 1. *De intemperie calida.*

Poſt ſigna accedamus ad curationem, & cum ſcribat Galen. cap. 89. artis medicæ, curationem habere vnam præcipuam, & communiſſimam intentionem, ad id quod eſt diſpoſitioni auferendæ contrarium, manifeſtum eſt huiuſmodi intemperiem auferri frigidis, tum alimentis, tum medicamentis, atque his partim interniis, partim externis: ſic ergo conueniunt carnes optimæ, piſces præcipue ſaxatiles, ptiſana, alica, lac, & quæ ex lacte conficiuntur, veluti eſt lac coagulatum, caſeus recens: & omnia quę recens ex lacte conficiuntur; atque hæc quidem non ſolum poteſtate, ſed etiam præparatione & actu debent eſſe talia, adeo vt Aſclepiades & veteres medici, imprimis vero Galen. non ſint veriti hæc omnia refrigerare non tantum aqua, ſed etiam niue. 7. methodi cap. 4. nec non 8. de medicamentis ſecundum locos. Galenus dicto loco mentionem facit duorum ciborum, alterius quem melcam, alterius quem aphrogala nominabant. Melca peculiaris erat cibus Romanorum, ac maxime laudatus, quem hodie neſcimus quid ſit: aphrogala autem mea ſententia erat cibus lactarius, & forte quem nos vulgo appellamus ſpumam lactis, qui familiariter ſolet exhiberi in poſtrema menſa. Mercurialis libr. 1. variarum lectionum capite 16. exiſtimat, hunc cibum eſſe illum, quem vulgo appellamus caput lactis. In potu conuenit vinum aquoſius, & quod olygophorum dicitur, vel aqua, & illa quidem non modo actu frigida, ſed etiam niue refrigerata, vt Romani facere conſueuerant, qui primum illam calefaciebant, & decoctam appellabant. Quo loco ſciatis, Galenum gloriari, ſe vnica die, vel potius hora, nonnullos ſanaſſe calida intemperie ventriculi laborantes, frigidæ aquæ potione, quam exhibebat non modo recentem, ex fonte, ſed etiam inſigniter refrigeratam. Medicamenta pariter ſint frigida, roſa, viola, endiuia, lactuca, & alia huiuſmodi propemodum infinita, ex quibus poſſunt parari variæ formæ medicamentorum, ſyrupi, electuaria, conſeruæ, & alia huiuſmodi: in quibus tamen illud accurate eſt animaduertendum, quod admonet Galenus, perpetuo abſtinendum eſſe à melle, & à rebus omnibus, quæ quouis modo poſſint calefacere. Sic medicamenta externa ſint frigida, linimenta ex oleo roſaceo,

Curatio intemperiei calida.

Victus.

Melca.

Aphrogala.

Medicamenta frigida.

Externa.

emphacino,cydoniorum: ſint emplaſtra ex carne cydoniorum, thamarindis, foliis & fructib. myrthi, ſandalis,roſis,& aliis id genus: ſint epithemata ex aqua roſarum, endiuiæ, plantaginis, & ſimilia, quorum ingentem ſyluam vobis ſuppeditant veteres apud Gal. in lib. de compoſitione medicamentorum , & recentiores quoque paſſim. Quod ſi demum magna vrgeat neceſſitas refrigerandi, & pręcipue in corporibus robuſtis,audeatis accedere ad valentiora pręſidia,auctoritate atq; exemplo Archigenis & Galeni, qui audent aliquando, (8. de compoſitione med. ſecundum locos,)imponere ipſi ventriculo veſicam non ſolum aqua,ſed etiam niue plenam: ſiquidem ita generaliter habendum eſt,tantum alterandam eſſe particulam, quantum receſſit à ſtatu naturali, adeo vt eadem ratione conſtent & lapſus ad id quod eſt præter naturam,& reditus ad id quod eſt ſecundum naturam,quæ eſt ſententia Gal. 7.method.cap.vltimo.

Valenter refrigerantia.

Aquæ thermales.

Ad integram curationem calidioris intemperaturæ ventriculi, non eſt prætermittendum remedium,quod recentiores in vſum reuocarunt,& eſt potus aquarum thermalium frigidarum, quales apud nos ſunt in frequenti vſu Calderianę, Villenſes, & Patauinæ, quas appellant beatæ virginis, de quibus etſi antiquiores medici non agunt,tractabimus nos alias,& experientia ipſa confirmat, huiuſmodi aquas præclaram ſæpe operam præſtare. Iam ſequitur intemperies frigida. Qui frigidiori ſunt ventriculo,tarde, imminute & difficulter concoquunt,alimenta appetunt,non ſitiunt,quamplurimos generant flatus,habent ructus acidos, iuuantur à rebus calidis,læduntur à frigidis, læſa concoctione facile incidunt in diarrhæam: præceſſere victus ratio ocioſa, vigiliæ, cogitationes, ſtudia literarum, venus, & alia huiuſmodi, quæ generaliter vniuerſum corpus, & ſpeciatim ventriculum poſſunt refrigerare. Huius intemperaturę curandæ ratio conſtat alimentis & medicamentis calefacientibus, quę tuto poſſunt adminiſtrari, cum nullum imminet periculum partibus proximis, ſicuti diximus imminere in intemperie calida. Sint igitur alimenta calida,verbi gratia, panis præparatus cum ſeminibus aniſorum, fæniculi, carnes omnes laudatæ,inter quas habent neſcio quam prærogatiuam, carnes pullorum colūbinorum; radices eryngii, petroſelini,radicula,in ruſticis allia & cæpæ coctę: inter herbas mentha,pulegium,ſaluia,aſparagi,quæ tamen moderate debent aſſumi,& potius vt medicamenta, quam vt alimenta. Conueniunt in hac intemperie mel,ſaccharum,& omnia,quæ ex iiſdem fiunt: conueniunt piper, cinnamomum, & aromata omnia: vina ſint generoſa, minime acerba & auſtera, qualia inprimis ſunt vina græca & maritima, in quorum tamen vſu eſt illud animaduertendum, ne petant caput, & efficiant vel conuulſionem,vel alia mala, de quibus dicit Galen. 2. aphoriſmorum com.20.iis euenire, qui huiuſmodi vinis vtuntur ieiuno ventriculo: ſunt qui vtantur vino ardente,vel aqua vitæ dicta, cuius moderatus vſus non debet prorſus improbari. Cauendum à ptiſana,à lacte,lactariis omnibus, & in ſumma ab his,quæ quouis modo poſſunt refrigerare: conueniunt moderatæ exercitationes, quæ poſſint cum alias partes,tum maxime ſuperiores calefacere, qualis eſt moderata vociferatio, clara lectio, qua exercetur & ſeptum & totus thorax, quę partes proxime adhærent ventriculo: inter cætera omnia caueant à venere, quæ ſi quid aliud, & vniuerſum corpus,& præcipue ventriculum ſolet refrigerare. Medicamenta pariter habeant vim calefaciendi,quorum ſylua eſt ampliſſima, ſiue intra exhibeantur, ſiue extra apponantur; de quibus illud generaliter ſciendum eſt, ad hanc rem non eſſe accommodata, quæ calefaciendo laxant & molliunt, cum hæc ventri-

De frigida intemperie.

Medicamēta.

culi

culi robur facile diſſoluant: quare ad cuſtodiendum robur partis nunquam præter-mittenda ſunt quæ adſtringendi aliqua facultate ſint prædita, inter quæ hæc viden-tur eſſe præcipua, & longiore vſu recepta; abſinthium, betonica, mentha, ſpicanar-di, piper, gingiber, cinnamomum, ſemina odorata citri, aniſorum, fæniculi, & in ſumma omne genus aromatum, ex quibus exterius parari poſſunt linimenta, fomẽ-ta, emplaſtra, cerata, & alia huiuſmodi de quibus poſtea. Interius pariter ſunt pro-pemodum infinita, condita, gingiber, radix, eryngii, cortex citri, flores & conſerua betonicæ, roriſmarini, ſaluiæ: ſyrupus de mentha, de abſinthio, de calamentho: confectiones quæ dicuntur aromaticum roſatum, caryophyllatum, diacyminum, diatrion pipereon, diacalamenthum, dioſpoliticum, & quæ cæteris omnibus ſunt efficaciora, magna antidota, theriaca & mithridatum: quibus demum licet addere potum aquarum thermalium, quæ ſint ſulphureæ, nitroſæ, aluminoſæ, quales ſunt noſtræ Patauinæ, Aponitanæ, quæ quidem calefaciendo & roborando ventriculo præclariſſimã ſæpe operam præſtant. Alex. inter cæteros probat etiam balneum externum harum aquarum, quod certe remedium nec à nobis fuerat prætermit-tendum, neque à vobis negligendum eſt.

Poſt intemperiem calidam ſequitur humida: qui igitur habent ventriculum humidiorem, non appetunt, non ſitiunt, plurimum expuunt, læduntur ab humidis, iuuantur à ſiccis, præceſſere aer, victus ratio, & in ſumma omnia humida; atque in hac potiſſimum intemperie accidit ventriculi ſubuerſio, vel vt Galeni verbo vta-mur, 8. de medicamentis ſecundum locos cap. 3. ſupinitas: ille enim irriguus per largam humectationem, ſimiliter vt ligamenta neruorum ſolet laxari: accidit etiam in hac intemperie quaſi quædam propria paſſio, diuturnum alui profluuium, cuius meminit Galen. 6. aphoriſmorum com. 32. Galen. 7. methodi cap. 9. ait, hanc ven-triculi intemperiem, ſiue ſola conſiſtat, ſiue coniungatur caliditati aut frigiditati, omnium facillime curari: quam tamen ſententiam equidem non cenſeo veram eſ-ſe abſolute, ſed ſi ad alias referatur, cum doceat experientia, medicos in ea curanda plurimum ſæpe laborare, nec ita facile illam auferri. Sed & illud addit hoc loco Ga-len. quod certe eſt dignum maxima notatione, nempe dictas tres intemperies ſæpe admodum & familiariter afficere ventriculum, ex quo factum eſt, vt quicunque ſi-ne methodo morbis mederi ſolent, harum duntaxat intemperierum curationem memoria teneant, plane ignorantes alias multas eſſe, & potiſſimum compoſitas, quæ ſane diuerſam curandi rationem poſtulant. *De humida intemperie.*

Humidioris ventriculi intemperaturæ, cum ſola conſiſtit, apud Galen. præ-cipua ſunt remedia, alimenta quæ citra valẽtem calefactionem aut refrigerationem ſiccent, itaque probe conueniunt incidentia, amara, acria, ſalita, quæ omnibus ſunt manifeſta: ſic moderata vel potius reſtricta potio prodeſt, quæ quidem ſit vini ge-neroſi, quod eandem poſſit ſiccandi operam præſtare. Eodem conſilio parari poſ-ſunt medicamenta, exterius, oleum de abſinthio, rutaceum, liliorum alborum, vel quod eſt recentiorum inuentum, oleum ex cinnamomo, vel ſeminibus aniſorum: ſic conueniunt emplaſtra ex pice & aromatibus: interius conſerua betonicæ, abſin-thii, ſyrupus de calamentho, de corticibus citri, diacyminum, diatrion pipereon, & alia huiuſmodi: ſed inter cætera omnia ſunt præſtãtiſſima magna antidota, Theria-ca inquam & Mithridatum, quæ ſingulari quadam prerogatiua, tanquam ignis poſ-ſunt omnem ſuperuacaneam humiditatem conſumere. Sequitur intemperies ſicca. *Alimenta.* *Medicamẽta.*

De intemperie ſicca.

Qui ſicca ventriculi intemperie laborant, ſitiunt, nihil expuunt, male ad ſicca, bene ad humida ſe habent: præceſſere nimiæ exercitationes, vigiliæ, ſtudia, venus, & vniuerſa victus ratio quæ potuerit exſiccare. Omnis ſcopus curandi hunc morbum cõſiſtit in humectatione, auctore Gal. qui nullis aliis remediis hoc perficit negotiũ, quam victu humectante, balneis, lacte & inunctionibus: hac enim ratione cõtracti meatus dilatantur, quod in internas particulas impulſum eſt reuellitur, & demum vnaquæq; pars ſimilaris propria humiditate repletur; qui ſcopi nobis proponuntur à Gal. 7. meth. med. cap. 6, vbi de vniuerſa curanda hac intemperie longiſſimam inſtituit narrationem, refertq; exemplum cuiuſdam ægroti, quem ab aliis medicis ſiccatum ipſe curauit; eum locum vt adeatis, indeq; petatis quæ ad veſtram vtilitatem non parum factura ſunt, moneo. Cum autẽ ſumma iſtius curationis conſiſtat in accommodata victus ratione, in vſu lactis, in balneis & inunctionibus, hoc vero tempore ac potiſſimum in Italia, deſint domus ad balnea accommodatæ, quũ mos erat frequẽs apud antiquos, ac propterea adminiſtratio dictorũ remediorum aut prorſus ſit ſuperflua, aut certe parum frequẽs, ſtatui ad veſtram vtilitatem eam vobis rationem explicare, qua ego vti conſueui in huiuſmodi caſibus, vt & vos, ſi quando ſeſe offerat occaſio vtẽdi balneis, lacte, & aliis id genus præſidiis, probe illa ſciatis adminiſtrare. Ægrotus itaque primum ſi fieri poteſt, natura, ſin minus, arte exonerata aluo, mane ingreditur balneum aquæ temperatiſſimæ, in quo modo breuiore, modo longiore tempore moratur, maiori autẽ ex parte circiter horam dimidiam vſq; ad integrã, poſtea deterſo ac molliter fricato corpore, illud totum inungatur oleo dulci, nonnunquam oleo amygdalarum dulcium, violato, vel ſeparatis, vel inter ſe mixtis, mox exhibeatur lac, ſi haberi poteſt, humanum, ſin minus, aſininum, incipiendo à modica illius quantitate, exempli gratia, à ſecunda vel tertia vncia, ac ſenſim aſcendendo ad menſuram quinq; vel ſex vnciarum. Lacti ego quidem permiſcere conſueui ſaccharum, quod melle videtur eſſe commodius, aliquando etiam ſal, pro affectus differentia, cuius vtriuſq; tantum iniicitur, quantum res videtur poſtulare, ne ventriculo aut nauſeam, aut aliquam moleſtiam afferat: in quo quidem id potiſſimum debetis animaduertere, ne lac ſummo mane exhibeatis, antequam cœna præcedens fuerit exquiſite concocta: in quem alioquin pernitioſum errorem incidunt vulgares medici. Aſſumpto lacte æger quieſcat; quo tempore ego quidem cenſeo ſomnum fugiendum eſſe, quanquam non ignoro, eſſe qui aliter ſentiant, ſiquidem hic ſomnus mihi videtur importunus, & non aliter quam ſomnus pomeridianus, poſſe plurima incommoda ſecum afferre. Demum concocto lacte, quod quatuor aut quinque horarum ſpatio fieri ſolet, cibus boni ſucci, & facilis concoctionis exhibeatur, vt ptiſana, ouum ſorbile, & alia id genus: ac poſtremo veſpere accommodata cœna eſt inſtituenda, de qua Gal. diffuſe tractat.

Curatio ſiccæ intemperiei.

Cæterũ ſunt nõnulli vulgares Medici, qui quotieſcunq; vel propter maciem, vel propter alias cauſas ſtatuunt vti balneo, & exhibere lac, primũ lac exhibẽt ſummo mane, deinde poſt vnam vel alterã horam ægrum deducunt in balneũ, in quo ſæpe herbas plurimas, caput caſtrati, & alia huiuſmodi ſolent incoquere, ac poſtremo victu, vt putant, accommodato totam perficiunt curationẽ, qua quidem in re primũ locum tribuunt cancris fluuialibus, teſtudinibus, limacibus, ex quibus varia parant tum alimenta, tum medicamenta. Quæ alioqui vulgaris, & à multis recepta curandi ratio facile poteſt intelligi quantum differat à methodo Galeni, & quanta pericula ſecum poſſit afferre: namq; importune aſſumpto lacte, quo tempore forte ventri-

culus

ctulus mole prioris cœnæ grauatus eſt,importune etiam adminiſtrato balneo, lacte nondum concocto, inſtituta demum tam vitioſa & pernicioſa viuendi ratione, vt omnia corrumpantur & peruertantur neceſſe eſt.

Reſtant iam intemperies ventriculi compoſitæ: quanquã enim ex his quæ diximus hactenus de curãda ſimplici intemperie, facile vnuſquiſq; poſſit intelligere etiam curationẽ intemperiei compoſitæ,tamen nõ prorſus inutile erit,ſi de cognoſcendis quoq; & curandis hiſce intemperaturis breuiter tractemus. Qui ventriculi intemperie laborant calida ſimul & ſicca,non appetunt, ſitiunt, bene habent à frigidis & humidis, læduntur à contrariis, præceſſere calida & ſicca,ipſique maiori ex parte ſunt extenuati: namque hæ copulatæ intemperies quodammodo febri proportione videntur reſpondere,adeo vt ſicuti hæc totum corpus, ita illæ male afficiant ventriculum. *De intemperiebus compoſitis.* *Signa calidæ & ſiccæ.*

Curationem breuiſſime perficit Gal. victus ratione & præſidiis frigidis & humidis: itaq; abſtinet à melle ac vino antiquo & generoſo, quæ calidis & ſiccis naturis maxime aduerſantur: & ne ſingula recenſeam, decet nos abſtinere ab omnibus aromatib⁹,acribus,amaris,& quæ in ſumma,calefacere & exſiccare poſſunt. Quare opportune exhibentur ptiſana, alica,ouum ſorbile,lac: ex oleribus lactuca eſt præſtantiſſima:ſic æſtate commode exhibentur fructus,pepones,cucurbitæ,vua,& alia id genus: imo vero Gal. cupit alimenta eſſe talia non ſolum poteſtate, ſed etiam actu,docetque illa eſſe exhibenda, 10. meth. cap. 11. ſub lactis tepore,vel ſi æſtas fuerit,qualis eſt aqua fontana,quæ eodem interprete in 2. de ſimpliciũ medicamentorum facult.cap.6. & frigoris quod ferit,& teporis,qui reſoluit,eſt in medio: vel aliter,quæ non eſt inſigniter calida vel frigida. Similiter quæ extra ponuntur, ſint frigida & humida, ſed tamen decet illis moderate vti, ne partes proximæ lædantur: quare ſatis fuerit oleo omphacino vel melino ventriculum inungere. *Curatio.*

Galen. hoc in loco duas recitat hiſtorias, alteram cuiuſdam hominis agentis annum 40. laborantis intemperie calida & ſicca ventriculi, quam nec quiſquam ex ſuis præceptoribus,nec etiam ipſe potuit cognoſcere: alteram alterius hominis,qui poſt multos annos incidit in hanc eandem intemperiem,quo tempore iam Gal. didicerat cum ratione cognoſcere, & curare omnes ventriculi intemperies, adeo vt auſus fuerit hũc inſigniter refrigerare & humectare: quæ quidem hiſtoriæ ſunt digna diligenti obſeruatione,cum etiam hodie tales nobis ſeſe offerant. *Hiſtoria.*

Iam ſequitur intemperies calida & humida: huiuſmodi ægrotantes non appetunt, propter vtramque qualitatem, ſiquidem caliditas fundit, humiditas laxat, quæ quidem aduerſantur appetentiæ, vt poſtea videbimus: hi melius concoquunt, plurimum expuunt, iuuantur à frigidis & ſiccis, læduntur à contrariis, præceſſere quæ potuerint calefacere & humectare. *De calida & humida intemperie.*

Curatio breuiter perficitur apud Galenum, vſu tum ciborum, tum potionum aſtringentium, quæ ſint auſtera ſine calefactione; inter quæ potiſſimum conueniunt vina auſtera, vt ipſe teſtatur Galen. in libr. de cibis boni & mali ſucci. cap. 11. quæ tamen ſumantur moderatiſſime, cum in hac intemperie pauca potio ſit maximum remedium. Hoc ipſo conſilio vobis licebit parare etiam nonnulla medicamenta: extra, oleum roſaceum, oleum melinum, additis pro exſiccatione ſandalis, roſis, coralliis, & aliis id genus: Sic intra ſunt ſyrupi de roſis ſiccis, de myrto, confectio triumſandalorum, diarhodon, trochiſci de ſpodio, & alia huiuſmodi. *Curatio.*

Qui

I c frigida & ſicca intemp. Qui laborant ventriculi intemperie frigida & ſicca, tarde & male cócoquunt, acidum ructum emittunt, ſitiunt, appetunt calida & humida, à quibus non lædun-tur, frigus percipiunt in ventriculo, & maiori ex parte ſunt extenuati. Copulata hæc intemperies omnium eſt peſſima, ſicuti inter ſimplices eſt ſicca, vt Gal. eſt auctor 7. methodi, cap.10. ſiquidem vtraque intemperies calido innato & vitæ noſtræ maxime aduerſatur. Hic nobis duplex ſeſe offert curandi indicatio, nempe calefaciendi & humectandi, qua in re accurate prouidendum eſt, ne imprudentes his quæ humectant adiungamus quæ nimium calefaciunt, quæ quidem certum eſt non modo calefacere, ſed etiam ſiccare: itaque firmo permanente propoſito vtendi illis rebus quæ ad tollendam ſiccitatem pertinent, de quibus ſatis diximus, cætera ſunt ita moderanda, vt tantum calefacientis materiæ permiſceamus, ad quantam frigiditatem ventriculus declinauit: quare in præſentia lacti mel copioſius eſt permiſcendum, idque prius optime decoctum & deſpumatum, vt & minus ſit excrementoſum, & magis nutriat: *Mel,* etenim mel, ſi quid aliud, frigido corpori vtile eſt & amicum, vt calido eſt aduerſiſſimum: ſic vinum conuenit minus aquoſum, & certe antiquius: ad ſummam, cuncta alimenta exhibeantur calidiora, non ſolum poteſtate, ſed etiam actu, adeo vt ventriculus quidem calefiat, ſed quantum ſiccitas permittit: pariter quæ extra apponuntur, eadem vi polleant, qualia probatur Galeno vnguentum nardinum, aliquando ſolum, aliquando diſſoluta in eo maſtiche quam pinguiſſima, vnguentum maſtichinum, ſuccus balſami, tum ſolus, tum reliquis permiſtus; quæ quidem, vel alia huiuſmodi medicamenta, quæ horum imitatione facile vnuſquiſque ſibi poteſt comparare, aſſidue & copioſe inungantur ventriculo, vt nunquam ſicceſcat. Neque vero eſt vt quis huiuſmodi aromatum nimiam ſiccitatem pertimeſcat, cum & propria pinguedine & humiditate, addo & olei miſtione, ab omni inſigni ſiccitate ſint aliena. Præterea inter ea quæ extra poſſunt adminiſtrari, Gal. non ſolum hoc loco, ſed etiam 5. de ſimplicium medicamentorum facultatibus cap.6. tam in his qui ſicca tantum, quam in his qui ſimul ſicca & frigida intemperie laborant, maxime probat catellum pinguem, vel puellum boni habitus, quē æger ita ſibi aptet & accomodet, vt ſuo abdomini perpetuo hæreat, hac tamen adhibita cautione, ne puer ſit humida cute, nec ſudore perfundatur, quoniam tunc refrigerat potius, quam calefaciat: imo vero ſcribit Galen. eſſe nonnullos, qui non ſolum in aduerſa valetudine, ſed etiam in proſpera, ad iuuandam concoctionem, vti hoc remedio conſueuerunt: namque ex huiuſmodi calore humido, ſuaui, ac plane familiari, debilior calor natiuus fit maior & robuſtior, ita quidem vt illius ſubſtantia augeatur, minime autem qualitas intendatur, quod alia præſidia, & potiſſimum fomenta, præſtare ſolent. Auicen. de hoc remedio plura ſcribit, lib. 3. fen 13. tract.1. cap.16. & præter vſum pueri & canis, quem ſummopere probat, ſuadet etiam vſum cati maſculi; veruntamen quod attinet ad puerum, ſuadet vt ſit boni habitus, minime humida cute, qui etiam non polluatur, ſed tamen ſit proximus pollutioni, & alienus ab omni luxurie.

Catellus vel puer ventriculo applicandus.

Picatio. Demum vero Galen. aliud præſidium ponit, quod picationem vocat, & quo præteritis ſeculis nonnulli, quos propterea picatores appellabant, quotidie vti cóſueuerant: eſtque medicamentum conſtans ex pice & modico oleo, quod, vt ſcribit Galen. 14. metho. cap. 16. humectat, calefacit, & ſanguinis copiam allicit, cuius præcipuus eſt vſus ad renutriendas & carne reparandas partes extenuatas. Hoc igitur præſidio Gal. vtitur, quod iubet apponendum eſſe ad totum ventrem, propterea quod

quod non modo ventriculum, ſed ipſa quoque inteſtina, conſenſu quodam reddita debiliora oporteat calefacere & corroborare.

Sed tamen id ſedulo eſt animaduertendum, ex præcepto Galeni, ne hoc medicamentum perpetuo hæreat, cum magis expediat, priuſquam refrigeretur illud auellere, nec ſæpius in die, vel longiore tempore idem apponere; quandoquidem ſi quis hac in re nimium diligens hoc ipſum & ſæpius, & longius agat, hunc certum eſt non modo attrahendo, ſed etiam quod attractum eſt diſſipando, operam perdidiſſe. Quo quidem loco facile vnuſquiſque poteſt intelligere vulgatum alioquin errorem medicorum, qui ſua quædam cerata, ex pice, reſina, aromatibus, à veterum picatione parum aliena; conſueuerunt ad ventriculum applicare, ac ſine vlla intermiſſione dies noctéſque, plurium annorum ſpatio perpetuo geſtare: huiuſmodi enim medicamenta, importuna hac ratione adminiſtrata, innatum ventriculi calorem depaſcunt, natiuam eius humiditatē conſumunt, eumque reddunt multo debiliorem, adeo, vt hæc pernitioſa medicamenti adminiſtratio potuerit nonnullis maraſmum & interitum afferre. *Cautela.*

Iam reſtat intemperies frigida & humida. Qui laborant hac intemperie, tarde & difficulter concoquunt, nihil ſitiunt, plurimum expuunt, generant quamplurimos flatus, acidum eructant, calida appetunt & ſicca, à quibus bene habent, præceſſere omnia quæ potuerunt refrigerare & humectare. Curatio, vnico verbo, cōſtat rebus calefacientibus & exiccantibus. Quo loco non eſt prætermittendum Galeni præceptum, qui 8. de medicamentis ſecundum locos nos docet, ſi humidior intemperies cum frigiditate coniungatur, ægrotos lædi quicunque per ſola curantur adſtringentia, quæ frigidæ facultatis exiſtunt, quare iubet ad ea medicamenta confugere, quæ per experientiam inuenta ex miſta natura aſtringente & calefaciente componi ſolent: & quoniam mihi propoſitum eſt, poſt abſolutam tractationem intemperierum ventriculi, vobis proponere exemplum ægroti laborantis hac poſtrema intemperie, quam certum eſt cæteris omnibus frequentius contingere, non eſt vt in præſentia ad magis propria remedia veniamus, quæ tunc accurate & diffuſe ſumus explicaturi. *De frigida & humida.* *Præceptum Galeni.*

Atque hactenus de cognoſcendis & curandis omnibus intemperaturis ventriculi, tam ſimplicibus quam compoſitis ſine materia; de quibus hoc demum ſilentio non eſt prætermittendum, quod alioqui eſt maximi momenti, in curandis huiuſmodi intemperaturis, quatenus ad illas pertinet, nulla prorſus vacuatione opus eſſe, cum ſumma iſtius curationis conſiſtat in ſola alteratione, quod quidem præceptum intelligunt pauci admodum noſtrorum temporum medici, qui nunquam faciunt quin ſua propinent medicamenta, non ſolum lenientia ſed etiam ſoluentia: quæ profecto importune & præter rationem omnem exhibita, miſeros ægrotantes temere excruciant, illoſque in plurima, & ea quidem grauiſſima pericula ſolent deducere. *Vacuantia quando omittenda.*

Poſt intemperies ſine materia ſequūtur intemperies cum materia, quam quidem diſtinctionem ita Galen. interpretatur, 7. methodi cap. 11. vt priores dicat ſine materia, propterea quia abs materia non generantur: poſteriores autem cum materia, quod ab illa originem habeant. Etenim quanquam non modo veriſimile, ſed etiam neceſſarium ſit, ad quamlibet intemperiem, ſiue ſimplicem, ſiue compoſitam, vitiata ventriculi coctione, omnino aliqua generari excrementa: tamen hæc non efficiunt morbum, imo vero efficiuntur à morbo: tametſi neque id negandum eſt, *De intemperiebus cum materia.*

eſt,mea ſententia,vtramque,intemperiem ſcilicet & materiam, mutuum ſibi inuicem maleficium præſtare,adeo vt intemperies quidem materiam generet, materia contra intemperiem ſaltim foueat aut augeat. Itaque ventriculi intemperiem cum materia intelligimus ſimul cum Galen.quotieſcunq; hæc minime intemperiem ſequitur, ſed magis intemperiem præcedit & generat; in quorum quidem morborũ curatione ante omnia ſunt nonnulla diligenter animaduertenda. Primum qualiſnam ſit materia noxia, tenuis an craſſa, biliſioſa an pituitoſa. Deinde an illa contineatur in cauitate, an magis adhæreat tunicis ventriculi. Poſtremo an in ventriculo generetur,an aliunde in illum confluat, quandoquidem ſingula propriam quandam & diſtinctam curandi rationem videntur poſtulare. Namque vt de poſteriore cap. primum dicamus, ſi materia ex aliis partibus confluit in ventriculum, ſedulo oportet inueſtigare,qualiſnam ſit ea pars vnde prouenit fluxio, cuius imprimis cura habenda eſt: in quo caſu, quatenus pertinet ad ventriculum, illud proſpiciendum eſt,ne prompte recipiat quod in illum confluit,id quod perpetuo medici ſolent obſeruare in cunctis fluxionibus, in quibus ex aliis partibus in alias natura ſolita eſt tranſmittere, quicquid illi eſt ſuperuacaneum & moleſtum: de quo quidem inſtituto naturæ Galen. aliis locis,tum maxime 2.de differentiis febrium cap.14.loquitur diffuſe. Poteſt autem prouidentia partis recipientis duplici ratione fieri, vna omnibus fluxionibus communi, nempe vſu medicamentorum repellentium, quæ conſtat eſſe frigida & adſtringentia: altera ſimiliter omnibus partibus quæ ad bonum habitum deducuntur communi, nimirum ſi illæ ad moderatam temperiem deducantur.

Notationes,

Signa cacochymiæ & plenitudinis.

Ergo fluentibus humoribus ad ventriculum ex aliis partibus,primum habenda eſt conſideratio vniuerſi corporis, an ſcilicet id plenitudine vel cacochymia laboret: huius vtriuſque ſymptomatis indicia fere ſunt manifeſta, & à Galen, variis locis poſita 4. de tuenda valetudine cap.4. libello de plenitudine cap.6. 9. methodi cap.5.13. meth. cap. 6. Quod ſi totum corpus neque plenitudine, neque humorum vitio laboret,tunc ſingulæ partes ſunt examinandę,& illæ potiſſimum quę fluxionem facile ſolent ventriculo communicare, qualia ſunt imprimis iecur, cerebrum,lien,vterus in mulieribus: præterea vero opportune inquirendum eſt, an recenta fuerit conſueta aliqua euacuatio,hæmorrhoides,ſanguis ex naribus,vomitus, alui profluuia,in mulieribus menſes, & alia id genus. Adhæc præcedentem victus rationem & ſtudia oportet animaduertere,an æger delitiis, ſatietati, ocio, indulſerit,ac præcipue præter conſuetudinem: demum an aliqua pars corporis per quoſdam circuitus,vt pleriſque accidit, ſolita fuerit vexari aliquo morbo, podagra cephalæa,deſtillatione ad aliquẽ partem,in pręſentia vero non amplius vexetur:namque huiuſmodi particularis & diſtincta inquiſitio, non ſolum conditionem ſingularum partium & vniuerſi corporis,ſed etiam quoquomodo curandi indicationem videtur poſſe inſinuare: etenim ſatis conſtat plenitudinem miſſione ſanguinis, cacochymiam purgatione,commode auferri: ſic vnicuique particulæ tranſmittendi propriam curationem cõpetere: quæ ſane tractatio ad eum locum pertinet,in quo de illarum morbis cognoſcendis & curandis ſumus tractaturi.

In huiuſmodi humorum fluxionibus illud eſt maxima dignum conſideratione, vt animaduertatur nobilitas vel ignobilitas partis tranſmittentis: nam ſi ex partibus ignobilioribus fiat fluxio in ventriculum,tunc ſine mora humores ſunt reuellendi,& trahendi ad partem mittentem. Sin autem contingat fluxio ex partibus

tibus nobilioribus, verbi gratia, ex cerebro, tunc vtrique parti ſimul eſt conſulendum, ſed tamen hac lege, vt eum ſemper affectum ſtudeas auferre, qui fluxionem excitat, naturales omnes expulſiones fluxiles reddas, & generaliter omnes corporis partes ad bonam temperiem & habitudinem reducas. Poſt vero quam vel toti corpori, vel alicui parti tranſmittenti proſpexeris, ventriculi quoque cura eſt ſuſcipienda, ſiquidem vix fieri poteſt, in eum delatis iam plures dies noxiis humoribus, quin ex eorum malitia aliquod vitium contraxerit.

Cæterum ſi vitioſus humor non tranſmittitur aliunde, ſed generatur in ventriculo, vel continetur in illius cauitate, vel tunicis adhæret; prior affectus inquit Galen. ſi ſemel ventriculus fuerit per vomitum expurgatus, facile quieſcit. Si vero humor contineatur in tunicis, atque is quidem tenuis, ille quoque opportune educitur iis medicamentis, quæ facile excitant vomitum, qualis eſt vel ptiſanæ cremor, vel mulſa: ſi vero non fuerit tenuis, ſed lenta pituita ventriculi, tunicis infixa, tunc prius exhibenda ſunt quæcunque poſſunt illam incidere & attenuare, deinde aggredienda eſt purgatio: quod ſi neque iſti ſint prorſus ad vomitum inepti, non fuerit inutile & in hoc caſu vomitum tentare. Vtrobique autem, ſiue ſint humores tenuiores, ſiue craſſiores, quotieſcunque per aluum ſunt deiiciendi, conueniunt medicamenta moderate purgantia, adeo vt illorum vis ſupra ventriculi & inteſtinorũ loca non aſcendat, aut vaſa duntaxat in meſenterio contingãt, qualia ſunt imprimis aloe, & quæ ex aloe componuntur, ac potiſſimum hiera; de quo quidem medicamento, ac varia illius præparatione & doſi, cum nonnullæ circumferantur difficultates, quæ alioqui dignæ ſunt vt intelligantur, mihi libet hoc loco ſemel, ſed quam breuiſſime vobiſcum agere. *Aliud membrum.*

Galen. variis in locis ſermonem habet de ratione componendæ & exhibendæ hieræ, ſed potiſſimum tribus 2. de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, cap. 1. 8. eiuſdem libr. cap. 2. 7. methodi cap. 11. ex quibus illud primum vobis conſtet, Galenum minime fuiſſe auctorem huius medicamenti, vt vulgo creditur, cum multis ante ipſum annis fuerit celebratum, atque ipſe auctorem faciat Andromachum. Deinde & illud facile poteſt intelligi, & apud veteres, & apud Galenum varias prorſus fuiſſe medicamenti compoſitiones; namq; Romæ Galeni tempore ſic parabatur: *De hiera.*

℞ *Cinnamomi*
Xylobalſami
Aſari
Spicænardi
Croci
Maſtiches *ana* ℥ VI.

(ab aliquibus vero non ℥ VI. ſed ℥ VIII. permiſceri ſolebant, vt teſtatur Galen. 8. de medicamentis ſecundum locos, cap. 2.) *aloes* ℥ *100. M.* Verum 100. ℥ aloes magna nimis menſura viſa eſt Galeno, aliorum reſpectu, qui præſtantius medicamentum exiſtimauit, ſi minus aloes imponeretur, vt ℥ 90. qua quidem præparatione tanquam optima, ſe vſum Galen. aſſerit; interdum vero tantum ℥ 80. permiſcebat, cum medicamentum minus ingratum, ſed calidius volebat, & contra interdum etiam ℥ 120. cum illud magis purgatorium cupiebat. Adhæc crocum parcius miſceri voluit, vt ℥ V. præſertim in quibus ſuo odore caput ferire conſueuit,

ſueuit,quibus etiam ſatis fuerit ʒ iiij. permiſcere: v 1. integras drachmas permiſce-bat mulieribus male per menſes purgatis, & aloes tantum ʒ 8o.

Aloe lota quid differat ab illota. Andromachus referente Galen.8. de medicamentis ſecundum locos præpa-rabat hieram ex aloe lota & illota, cuius conſilium probat Galen. illud vero inter vtramque intereſt, quod aloe non lota valentius euacuat, lota purgat quidem mi-nus,ſed roborat ventriculum magis,cum lotione deponat multum de ſua in medi-camentoſa, adeo vt poſſit exhiberi etiam febricitantibus, dummodo febris non ſit vehemens. Demum hiera apud Galenum præparabatur vel cum melle deſpuma-to,quæ ſimpliciter hiera dicitur, vel ſine melle, puluis nempe ſiccus, vulgo ſpecies hieræ: quæ quidem inter ſe differunt, quod mellita craſſior,durabilior & purgan-tior euadit,ſed ventriculum minus roborat,& magis aluum ducit. Tot igitur modis hiera antiquitus parari conſueuerat,nam de aliis medicamentis quę hoc ipſo nomi-ne appellabantur, vt eſt hiera cui Galen.1. de compoſitione med. ſecundum locos cap.2.addere ſolitus fuerat aut helleborum,ſi humores melancholici eſſent ducen-di,aut ſcammonium, ſi flaua bilis, quam vocat hieram exacutam 2. de compoſitio-ne med. ſecundum locos cap.2.vel qualis eſt hiera diacolocynthidos,non eſt in prę-ſentia longius agendum.

Vſus hieræ. Hoc medicamentum tempore Galeni aliqui picram, hoc eſt, amaram, aliqui hieram,hoc eſt,ſacram, ab operibus, vt puto, diuinis & mirabilibus, nominabant; apud nonnullos hiera dialoes dictum eſt: illius præcipuus eſt vſus ad purgandum, maxime ex ventriculo, inteſtinis & venis meſaraicis, bilem & pituitam, non modo tenuem, ventriculi tunicis altius adhærentem, ſed facilius eam quæ continetur in

Modus Vtendi. cauitate. Antiqui conſueuerant vti hoc medicamento ex aqua vel potione, ꝙ certe mirum eſt,quomodo tantum amarorem ferre potuerint, quos alioqui ſcimus ele-gantiſſime interdum exhibuiſſe medicamenta, vt in diacytonite, & aliis videmus. Nos hoc tempore vtimur in bolo vel catapoliis, tametſi non ignoro nonnullos etiam hodie accipere ex aqua,more Galeni,& quidem ſatis feliciter.

Tempus exhibendi. Superſunt adhuc duæ difficultates,altera de tempore exhibendi huius medi-camenti,altera de illius doſi: quod attinet ad primam Galen. 7. methodi cap. 11. di-cit hieram exhibendam eſſe ſolito tempore aliorum medicamentorum, quod con-ſtat inter omnes potiſſimum fieri ſummo mane, à quo ægroti dormiunt pauliſper, & tardant alimenta, vel ad multas horas, vel, vt aliis placet, donec medicamentum ſuam integram operationem perfecerit: altera autem ex parte, cum hæc ratio dan-di medicamenta, potiſſimum pertineat ad ſoluentia, hiera autem omnium confen-ſu reponatur inter lenientia, cum nihil recipiat quod poſſit aluum mouere præter aloem,videretur rationi conſentaneum & doctrinæ Galeni, vt parum ante cibum exhiberetur: tradit enim Galen. commune præceptum 2. de alimentorum faculta-tibus,cap.31. exemplo prunorum,omnia quam leuiter mouent aluum,ſumi debere modico ante prandium tempore interpoſito: ſicuti facere omnes conſueuimus, ſumpta caſſia vel aliis huiuſmodi medicamentis: atque equidem cenſeo hieram in-ter lenientia medicamenta eſſe reponendam, adeoque parum ante cibos exhiben-dam eſſe, quod itidem ego perpetuo facere conſueui: neque fortaſſe Galeni te-ſtimonium à noſtra ſententia prorſus abhorret, qui ſcribit poſt ſumptum hoc me-dicamentum vbi æger modice ambulauerit,& ſe mouerit, de reliqua victus ratione nihil immutandum eſſe: quæ verba videntur inſinuare, modicum plane temporis ſpatium inter medicamentum & alimentum fore interponendum.

Sed

Sed altera difficultas eſt magis ardua, & maioris momenti, cum Galen. deprehendatur in manifeſtiſſima contradictione: nam 7. methodi cap. 11. dicit, maximam & abſolutiſſimam hieræ doſim eſſe duorum magnorum cochlearium, minimam vnius cochlearis paruuli, moderatam duorum cochlearium paruorum. Nolo auté in præſentia docere fuſius qualiſnam apud veteres, & præcipue Galenum fuerit menſura cochlearis magni vel parui, quod nimis longum eſſet, & ab inſtituto noſtro alienum: illud vobis ſufficiat, apud eruditos cochleare magnum continere circiter drachmam vnam, cochleare paruum circiter drachmam mediam: lib. autem 8. de compoſitione medicamentorum dicit, moderatam hieræ exhibitionem progredi ad ʒ iij. tametſi hæc menſura in græcis codicibus, tam Baſilienſi quam Aldino aliter legatur; doſeos nimirum Doſi ad ʒ v i. progredientes: & quamuis hi duo loci non omni ex parte cõueniant, tamen res eſt parui momenti, & facile poſſunt conciliari. Diſſenſio eſt inſignis & contradictio 2. de med. ſecundum locos cap. 1. vbi Galen. ſtatuit apertiſſime ſummam hieræ doſim eſſe ʒ 1. ſcribens ad hunc modum: Datur ad ſummum ex hoc medicamento ʒ 1. cum aquæ calidæ cyathis non pluribus quam tribus, minimum vero dimidium eius præbetur; datur & intra hos modos, quantitate iuxta ætatem, corporis magnitudinem & conſuetudinem permutata: Quæ quidem menſura nullo modo poteſt cohærere cum his quæ dicta ſunt vel 7. methodi, vel altero loco de compoſ. med. Certe hæc eſt notabilis contradictio, quam equidem vellem potius doceri quam docere: ſed tamen dicam quid mihi in mentem veniat. Scribit Galen. 6. aphoriſ. com. 34. Si quando in libro alicuius viri ſapientis deprehenditur aliqua ſententia, quæ manifeſtum videatur continere mendacium, tunc de nobis eſſe diffidendum, quaſi non intelligamus quæ alioqui ſunt manifeſta: deinde licere ſuſpicari aliquod falſum fuiſſe interpoſitum: nil autem magis perſpicue falſum & abſurdum dici poteſt, quam ſummam hieræ doſim eſſe drachmam vnam, cum id certum ſit non ſolum aliis Galen. teſtimoniis, ſed etiam rei naturæ & ſenſibus repugnare: itaque aut ipſe non intelligo quod alioqui manifeſtum eſt, aut ſubeſt aliquis error in litera: quam quidem ſuſpicionem non modo mihi confirmant, ſed etiam perſuadent duæ non inanes coniecturæ: altera quod antiquus Galeni interpres pro ʒ 1. legit ʒ v i i i. qui in ſua lingua ſcribit hoc modo: Eſt autem perfecta doſis huius medicamenti ʒ v i i i. cum cyathis aquæ non integris tribus, minor autem doſis eſt per medietatem, in medio autem ambarum ſunt aliæ ſecundum ætatem, &c. Altera coniectura eſt, cum dicit Galen. ſummam doſim eſſe ʒ 1. minimam ʒ ß. & inter hos modos faciendam eſſe permutationem; Certum autem eſt aut nullam, aut leuiſſimam inter vnam & dimidiam drachmam permutationem fieri poſſe. Dixi de hac apparente repugnantia, quid mihi in mentem venerit, gratiſſimum fuerit vt & vos de ea cogitetis, & ab aliis viris doctis ſolutionem quæratis. Ego quidem familiariter exhibere ſoleo ſpecies hieræ à ʒ iij. vſque ad v i. quæ doſis fere conuenit cum doſi Galeni, iuxta fidem codicum græcorum: alterius autem hieræ mellitæ, vel vt officinæ vocant, in forma electuarii, ſoleo exhibere ʒ v i i i. vſque ad x i i. ſed de hac re ſatis ſuperque. *Doſis hieræ.*

Hactenus docuimus rationem curandi duos affectus ventriculi, ſolos & ſeparatim conſiſtentes, alterum intemperiem tam ſimplicem quam compoſitam, ſine materia; alterum intemperiem cum materia, atque hunc poſteriorem diſtinximus bifariam, cum iſthæc materia poſſit vel contineri in cauitate ventriculi, vel

T illius

illius tunicis adhærere: illud vnum reſtat in præſentia, vt de his agamus, ſi inter ſe commiſceantur & confundantur. Namque fieri poteſt aliquando, vt ex his tribus mixtus quiſpiam conſurgat ventriculi affectus, adeo vt & ſolidæ partes intemperie laborent, & ventriculus noxiis humoribus non careat, quorum alii contineantur in cauitate, alii tunicis adhæreant, ita quidem vt primus affectus cum ſecundo, ſecundus cum tertio, primus item cum tertio, ſæpe ſimul omnes commiſceantur. Qua in re omnino diligenti ſtudio & animaduerſione opus eſt: namque in huiuſmodi complicatis affectibus illud ante omnia æſtimandum eſt, à quonam maius periculum ægro videatur imminere: ſecundo quid ex his rationem cauſæ vel effectus obtineat: tertio quæ ſanari ante alia poſſint, & quæ non poſſint, ea quidem lege & conditione, vt illud perpetuo primum aggrediamur, quod magis vrget, tenetque rationem cauſæ, & ſine quo alia curari non poſſunt: hæc eſt doctrina Galeni 7. metho. cap. 12. Quod magis vrget imprimis cognoſcitur ex morbi magnitudine: hæc triplex ſtatuitur Galen. alia ex læſæ actionis præſtantia, alia quæ ex propria affectus eſſentia, & tertia quæ ex facultate quæ læſum corpus gubernat, debet æſtimari. Non ignoro Galen. reprehendi à pleriſque, quod in tradenda morbi magnitudine ſit varius & inconſtans, tum aliis in locis, tum præcipue 4. metho. cap. 6. quo in loco ſcribit, triplicem eſſe morbi magnitudinem, vel propter afflictæ partis præſtantiam, vel propter affectus magnitudinem, vel propterea quod ille ſit κακοήθης, id eſt malignus: quam quidem apparentem repugnantiam conſulto prætereo in præſentia, quod propoſitum habeam in priuatis lectionibus, de ſcopis mittendi ſanguinem, illam accurate diſſoluere.

Quid cogitandum in complicatis affectibus.

Morbi magnitudo triplex.

Cauſam, vel effectum manifeſte deprehendes, ſi intelligas quidnam eorum quæ ſunt complicata gignere aut augere alia poſſit. Sic demum patefit ordo curationis, ſi inquiras quid ante quid, quid cum quo, & quid poſt quid, ſanari poteſt: exemplo res fiet manifeſtior.

Caſus.

Finge ægrotum quempiam, cui ex cerebro deſtillet in ventriculum ſupernacaneus quidam humor frigidus, qui non modo illius cauitatem occupet, ſed etiam tunicis adhæreat: finge occaſionem huius fluxionis intemperiem quandam in ipſo ventriculo fuiſſe contractam, ac demum his adde, hinc morſum aliquem ſenſumq; exquiſitum vẽtriculo ineſſe, vt propterea & lipothymia, ſudores frigidi, & ſyncope ſequãtur. In huiuſmodi affectuum complicatione ſumẽdo conſilium agendi ab eo quod magis vrget, ſatis conſtat omnium primum curam habendam eſſe ſymptomatum, quæ vires diſſoluunt; deinde vero aggrediendam eſſe intemperiem, quæ propriæ eſſentiæ ratione eſt maximus affectus: at quoniam non licet intemperiei rationem habere, niſi prius ſuperuacaneus humor educatur, ſumentes indicationẽ cum ab eo quod obtinet vicem cauſe, tum ab eo quod imprimis debet curari, primũ tentabimus humorem in ventriculi cauitate contentum, deinde & alterum tunicis adhærentem, detergere & vacuare, ac poſtremo ventriculi curationem ſuſcipiemus: poſthæc autẽ vbi nullum amplius viribus immineat periculum, neq; adſit notabilis copia excremẽtorum, vel in cauitate, vel in tunicis ventriculi, adeoq; ipſa ventriculi intemperies ſatis bene habeat, tunc demum cerebri curatio eſt ſuſcipienda, ꝙ quidem iam ſtatuimus omnium malorum fontem fuiſſe, quando ab illo orta eſt fluxio, & à fluxione intemperies ventriculi. Hactenus de ratione cognoſcendi & curandi intemperies ventriculi, & ſimplices & compoſitas, & ſine materia, & cum materia, nec non omnes huiuſmodi affectus, tum ſeparatos, tum coniunctos. Quæ quidem

omnia

omnia fatemur nos ex vno Gal. deſumpſiſſe, quem nihil dubito in hoc tractando argumẽto cæteris omnibus anteponendũ eſſe, adeo vt non ſatis mirari poſſim, quamobrem non omnes noſtrorum temporum Medici illius præcepta & veſtigia ſequãtur, ſed pleriq; malint nõ ſolum illius diſciplinam negligere, verum etiam communem quandam vulgaremq; curandi ventriculi rationem amplecti, quam ille ſcribit eſſe empiricorum, & ab omni ratione abhorrentem, 7. meth. cap. 4. id quod facile vnuſquiſque deprehendet, qui vtramque inter ſe voluerit comparare. Iam caſum ponamus vel exemplum curationis. *Commẽdatio Galeni.*

Socrates laboret ventriculo, tarde & difficulter concoquat alimenta, nihil ſitiat, plurimũ expuat, generet quãplurimos flatus, habeat ructos acidos, appetat calida & ſicca, à quibus bene habeat, lædatur à cõtrariis, præceſſerit victus ratio quę potuerit refrigerare & humectare; ex quibus liceat vobis cõiicere ventriculũ laborare intemperie frigida & humida, nõ ſimplici, ſed cum materia, quæ partim cõtineatur in cauitate, partim adhereat tunicis ventriculi: ſuſcipiat quis veſtrũ Socratis curationem, quonam modo expedit hoc negotium aggredi & perficere? Ad hoc vt veſtræ curationes differãt à curationibus empiricorũ, ante omnia vobis cogitandum eſt de eliciendis indicationib⁹, quà vna re Medici rationales diſtinguũtur à cæteris omnibus. Cum vero indicationes eliciãtur potiſſimũ ex morbo & illius cauſa neceſſe eſt vos omniũ primũ circa morborũ & cauſarũ intelligentiã verſari oportere. Morbus eſt intemperies frigida & humida: ergo calefaciendũ eſt & exſiccandũ: quoniã vero intẽperies nullo pacto poteſt tolli, non purgato humore ſuperuacaneo, ſumẽdo indicationẽ ab eo ꝙ tenet rationẽ cauſæ, & ab eo ꝙ imprimis debet curari, vos decet curationẽ ordiri à vacuatione materiæ, & primũ illius quæ cõtinetur in cauitate, deinde & alterius quę adhæret tunicis, ac poſtremo accedere ad tollendã intemperiẽ. Elicitis indicationibus, ſecũdo animaduertatis, vtrũ vobis liceat illis ſatisfacere, nec ne; id ꝙ facile poteſt intelligi ex diuturnitate & magnitudine ſymptomatũ, ex corporis habitu, ſexu, ętate, ex factis ſuperiore tẽpore remediis, & reliquis id genus. Vbi vero ſpes eſt poſſe indicationib. ſatisfieri, in quo tota cõſiſtit ſuma ꝓgnoſtici, tertio vobis ſtatuẽdũ eſt de qualitate, quãtitate, ordine, tẽpore, ac reliquis locis, q́ pertinẽt ad accõmodatã remediorũ adminiſtrationẽ. Hęc breuiſſima eſt methodus curandi omnes morbos, perſpicua & rerũ naturæ cõſentiẽs, q̃ tradit Gal. quãq; ille perpetuo ſequitur; hac ipſa vos quoq; optimi adoleſcẽtes, diſcatis ꝓcedere, & veſtros ęgrotos curare, pro cõperto habẽtes, cæteras omnes methodos, quas audio pluſquã mille à nouatoribus quotidie ſuſcitari, eſſe meras nugas, eo ſpectãtes vt homines auertãt à ſtudio Hip. & Gal. & illis perpetuas tenebras offundãt, à quibus nequeãt ſeſe vnquã vindicare. Sed redeo ad rem meam: ad expurgandam materiam ventriculi ſi æger veſter ſit facilis & procliuis ad vomitum, exhibeatis illa quæ poſſint eum prouocare, inter quæ oxymel eſt præſtantiſſimum. Sit exemplum: *Indicationũ neceſſitas.*

℞ *Iuris pulli lib. 1.* *Vomitorium.*

Oxymellis ſimplicis ℥ ij. M. & exhibeatur tepidum. atque hoc quidem medicamentum vobis licebit ſemel atq; iterum repetere.

Si vero Socrates difficulter euomat, exhibeatis medicamentũ, ſed admodũ lene, inter quæ hiera habet notabilẽ prærogatiuam & ſi quis vobis obiiceret, aloem facultatem habere trahendi humoris biliosi: huic reſpondet Gal. 6. de tuenda valetudine cap. 10. id quidẽ verum eſſe, ſed hieram acrimonia caloreq; eorum quæ in ſe habent, craſſos & lentos ſuccos diſſecare, detergere & euacuare. Sit exemplum.

Purgatia ventriculum.

℞ *Specierum hiera ſimplicis ʒ iiij.*
Mellis roſati quantum ſufficit. M. fiant boli, & aurentur.

Quod ſi propter aliquam cauſam velitis medicamenti caliditatem remittere, illam permiſceatis cum caſſia, quæ permiſtio eſt optima, adeo vt hiera caſſiã, & caſſia hieram pulchre ſoleat emendare: ſit exemplum:

Bolus.

℞ *Floris caſſiæ nouiter extractæ ʒ vi.*
Specierum hiera ſimplicis ʒ iij. M. & fiant boli.

Expurgato ventriculo, vt veriſimile eſt, ab ea materia quæ continetur in cauitate, accedatis ad ea quæ, ex præcepto Galeni 7. metho. cap. 11. poſſunt lentam pituitam tunicis adhærentem diſſecare: deinde ad illius purgationem. Multa ſunt, quæ commode poſſunt huiuſmodi humorem incidere, abſtergere, & præparare, ſunt decocta ex betonica, hyſſopo, calamentho, ſeminibus odoratis: ſed mea ſententia ſunt longe commodiora medicamenta minus humida, vt ſunt conſeruæ, ſyrupi, & alia id genus: ſit exemplum:

Præparans pituitam.

℞ *Mellis roſati colati ℥ iiij.*
Oxymellis ſimplicis ℥ ij. Miſ.

& hoc medicamentum ſatis erit pro tribus vicibus. Porro quod pertinet ad vacuationem ventriculi, Medici familiariter vti conſueuerunt agarico, rhabarbaro, turbith, electuario diaphænicon, hiera diacolocynthidos, pilulis de hiera cum agarico, & aliis huiuſmodi; à quorum ſententia equidem longe abſum, qui cenſeo laborante ventriculo iſthæc valida medicamenta importune admodum propinari, id quod vel vnius Galeni exemplo ſatis poteſt confirmari, quem legimus in purgando ventriculo hieram nunquam & nuſquam tranſcendiſſe: itaque vobis licebit hoc ipſum medicamentum, non ſolum ſemel, ſed etiam bis & ſæpius replicare.

Error practicantium.

Iam vero integre expurgato ventriculo, illud vnum reſtat, vt ad ea accedatis remedia, quæ intemperiem poſſunt auferre: hæc ſunt partim externa, partim interna: extra ſunt linimenta, fomenta, emplaſtra, cerata, ſtillicidia, & alia id genus, quorum commodam adminiſtrationem puto vos didiciſſe ex his quæ hactenus diximus: ſed pro iunioribus habeatis exempla, & primum linimenti:

Linimentum pro ventriculo.

℞ *Olei de abſinthio*
Nardini
De mentha ana ℥ j. M.

Exemplum fomenti ſequens:

Fomentum.

℞ *Abſinthii*
Calamenthi
Origani
Pulegii ana M. ß.
Seminum aniſorum
Fæniculi ana ℥ ß.
Spicænardi ʒ ij. M. decoquuntur in aqua, interdum in vino, pro fomento ventriculi, quo ſolemus vti ad 20. & 30. dies.

Exemplum cerati:

Ceratum pro ventriculo.

℞ *Maſticis ℥ ß.*
Macis

Nuc-

Nucis moſchatæ
Caryophyllorum
Menthæ ſiccæ ana ℥ j.
Abſinthii
Reſinæ & ceræ quantum ſufficit. Miſce & fiat ceratum.

Ex his & aliis huiuſmodi medicamentis,quæ vim habeant calefaciendi & exſiccandi,licet vnicuiq; componere emplaſtra, ſtillicidia, & alia. Quo loco neque id ſilentio prætermittendum,ſtillicidium aquarum calidarum, quales ſunt noſtræ Aponitanæ,in intemperie frigida & humida præclaram omnino operam præſtare. Intra ſunt quamplurima, ac propemodum infinita, partim ſimplicia, partim compoſita medicamenta,piper,cinnamomum caryophylli, & omnia aromata quæ hoc tempore habemus, non modo rudia, ſed etiam pro nobilibus & diuitibus ſaccharo condita: ſunt ſyrupi,ſunt conſeruæ,&c. Nolim tamen duo remedia poſtremo hoc loco prætermittere,quæ certe in tollenda hac intemperie ſunt efficaciſſima,& cæteris omnibus anteponenda; alterum pertinet ad magna antidota, theriacam & mithridatum,quæ ſolent exhiberi ad ʒ j. circiter,ſummo mane, à quibus conſueui ego concedere meis ægrotantibus duo cochlearia vini alicuius generoſi, quod mirabiliter videtur adiuuare vim medicamenti: alterum eſt potus aquarum thermalium calidarum,atque imprimis ſulphurearum,cuius quidem remedii adminiſtratio, etſi apud veteres & Galenum vel prorſus fuerit neglecta, vel certe parum frequens, experientia tamen confirmat aquas haſce mirabilem ſæpe operam præſtare. Præter hæc omnia inſtituatis Socrati commodam victus rationem, quæ ſolet eſſe longe maximi momenti, de qua non eſt vt longius agamus, cum facile poſſit vnuſquiſque hanc ſibi ſcientiam comparare,potiſſimum ex libr.Galen. de cibis boni & mali ſucci,de alimentorum facultatibus,& aliis; dummodo illud tandem non prætermittatur,in hoc morbo vina medicata,& confecta ex abſinthio,mentha,betonica, ſeminibus odoratis, quandoque etiam ligno Indico, ac præcipue ſi adſit ſuſpicio luis venereæ, eſſe non ſolum potum, ſed etiam medicamentum accommodatiſſimum. *Vſus theriacæ & doſis.* *Vina medicata.*

CAPVT III.

De Dolore Ventriculi.

AGgredimur caput de dolore ventriculi: & ſi quis cupit inter hæc habere continuationem,illa manifeſta eſt: cum enim facile homines ex imbecillitate incidant in dolores ventriculi, iure optimo factum eſt, vt Rhaſes poſt imbecillitatem tractauerit de dolore ventriculi.

Ex iis vero quę de dolore in genere ſupra lib.1.cap.6.à nobis dicta ſunt,id primum licet colligere,dolorem ventriculi proprie ſumptum, non eſſe cauſam morbi,non morbum, ſed ſymptoma, nempe actionem læſam facultatis animalis ſentientis, quod quidem ſymptoma proxime & immediate dependet à ſuo morbo, nimirum à ſolutione continui.

Differentiæ doloris ventriculi ſunt quamplurimæ. Prima ſumitur à quantitate, vel à magnitudine & paruitate doloris: ſic alius eſt remiſſus ac debilis,alius intenſus ac vehemens,adeo vt diſſolutis ſpiritibus, propter maximum cōſenſum cordis,quandoque hominem interficiat. *Differentiæ. I.*

Secunda à qualitate: alius eſt cum ſenſu grauitatis,inſtar cuiuſdam oneris, vbi *II.*

ægri ſibi videntur perſentire quaſi quoddam onus in ventriculo, alius eſt dolor extenſiuus, alius pungitiuus, alius mordicatiuus.

III. Tertia à parte affecta: nam alius dolor occupat partem inferiorem, alius ſuperiorem, alius totum ventriculum.

IV. Quarto ſunt differentiæ à tempore: alius eſt dolor nouus, alius antiquus: alius continue affligit, nec vllam habet remiſſionẽ, alius eſt intermittens & habet quaſdam veluti periodos. Noui ego quendam Vicentiæ, qui tempore autumni incidebat in ſæuiſſimos dolores ventriculi, reliquo anni tempore optime ſe habebat.

V. Quinto ſunt differentiæ à modo doloris: namque alii dolent ieiuno ventriculo, alii ſumpto cibo, alii poſt tertiam, quartam, vel plures horas à cibo: quidam non liberantur niſi per vomitum, quidam deſcendente alimento ad partes inferiores, abſque vomitu liberantur.

VI. Sexto ſunt differentiæ à coniunctis: nam dolores ventriculi vel ſunt cum febre & aliis morbis, vel ſine aliis morbis: & ad hunc locum debent referri, ſexus, ætas, corporis habitus, & alia id genus.

VII. Poſtremo ſunt differentiæ à cauſis, quæ ſunt illæ omnes partim externæ, partim internæ, quæ poſſunt ſoluere continuum, de quibus ſermonem habet Galen. 1. de ſymptomatum cauſis cap. 6. & nos quoque iam diximus.

Cauſæ differentiarum. Ventriculi dolores vel magni vel parui fiunt, quatenus cauſæ illos efficientes ſunt vel magnæ vel paruæ, & æger magis exquiſitum vel obtuſum ſenſum ventriculi habet. Secunda erat differentia à qualitate, alius dolor eſt grauatiuus, qui prouenit ex multa materia quæ non ſit acris ac maiori ex parte eſt vel pituita, vel melancholia. Extenſiuus dolor fit aut propter multam materiæ copiam, aut propter flatus: vtraque enim ratione partes ipſæ ſolent extendi. Pungitiuus & mordicatiuus dolor perpetuo generatur ex materia acri, tenui, qualis eſt flaua bilis, quæ ſi ſpeciatim occupet os ventriculi, efficit illum dolorem qui proprie dicitur cardialgia, vt placet Galen. 1. de ſymptomatum cauſis, cap. 7. & 2. de placitis Hippocr. & Platonis cap. 8.

Cauſæ differentiarum à parte affecta, vel à tempore, ſumuntur imprimis ab ipſa materia, quæ eſt vel multa, vel pauca, vel generatur in ventriculo, vel aliunde ad illum tranſmittitur, hanc vel illam petit partem, vel eſt fixa, vel mobilis, ex quibus varia omnino oriuntur ſymptomata: ſic in his qui incidunt in dolores ieiuno ventriculo, id euenit propter acres humores & vapores, exiſtentes in ventriculo, qui vel ab aliis partibus tranſmiſſi, vel in eo geniti, ſoluunt continuum, ſumptoque alimento quoquo modo quieſcunt, ſiquidem ex cibo & potu remittitur acredo & morſus excrementi, imo vero detergitur & deducitur ad fundum ventriculi, in quo non eſt ille exquiſitus ſenſus, vt poſſit tantam moleſtiam afferre: contra vero dolores ventriculi inuadunt aliquando ſtatim aſſumpto cibo, quoniam mali quidam humores continentur in fundo ventriculi, qui antea quieſcentes, mox ſumpto cibo mouentur eleuanturque ad os ventriculi, ac dolores inferunt: ſic in quibus ſuccedunt dolores poſt alimenta, poſt tertiam, quartam vel plures horas, iſtud euenit propterea, quia ventriculus male coquit, forte etiam corrumpit alimenta, conuertitque in flatus, vel in malam aliquam qualitatem. Ad ſummam, ne fruſtra ſim longior recenſendis huiuſmodi cauſis, ex his quæ hactenus diximus, facile poterit vnuſquiſque illas omnes inuenire, & ad ſingulas differentias accommodare.

Expedi-

Expeditis differentiis eſſet reliquum,vt tractaremus de ſignis,verum cum fe- re ex ægrotorum relatione, ex variis excrementis, ex variis ſymptomatibus, &aliis locis communibus poſſint ſatis intelligi, quæ autem demonſtrant intemperi- es ventriculi, ex proxima noſtra tractatione ſint ſatis manifeſta, ne maiorem temporis iacturam faciamus, mihi libet ſine mora ad ipſam curationem acce- dere. *Signa.*

Sed antequam aggrediamur rationem curandi dolores ventriculi, quis nobis obiiciat Galenum qui ſcribit 12. metho. cap.1. ſymptoma quatenus ſymptoma eſt, nullam rationem curandi indicare, atque hinc colligat, nos temere doloris, quem ſtatuimus eſſe ſymptoma,curationem aggredi. Huic reſpondet Galen. hoc in lo- co,nullum quidem ſymptoma vere & per ſe curandi indicationem afferre, quam conſtat ex morbo ipſo deſumi, ſed tamen ex accidente ipſis quoque ſymptomati bus curationem conuenire,idq; fieri tripliciter: primum ſi ſymptomata obtineant rationem cauſæ: ſecundo ſi ſymptomata augeant morbum: tertio ſi vires lædant & proſternant. *Obiectio.* *Symptoma quando curã expoſtulet.*

Cum igitur dolores inter ea numerentur, quæ maxime vires diſſoluunt, iure cogimur eorum curationem tentare. Pro quo ſciendum eſt, dolores ventriculi, ſicuti cæteros omnes dolores noſtri corporis, poſſe tripliciter auferri, vt colligitur ex Galen.loco citato 12.meth.cap.1. necnon 5.de ſimpl.med.facult.cap.19. vno mo- do per ea præſidia quæ reſpiciunt cauſam efficientem dolorem, quæ non eſt alia quam ipſe morbus. *Dolores quo- modo auſe- rantur.*

Secundo per ea medicamenta quæ reuera & proprie ſunt anodyna, quaſi do- lorem tollentia,& ſunt ea quæ Galen.auctore habent moderatam quandã calidita- tem, adeo vt primum calefaciendi ordinem non excedant, præterea quæ ſunt te- nuium partium, & omni prorſus carent adſtrictione: quæ quidem medicamenta anodyna propterea vacuant, digerunt, rarefaciunt, extenuant, concoquunt, & æ- quabile reddũt quicquid in partibus dolore vexatis, aut humorum acrium,aut len- torum,aut craſſorum, aut multorum tenuibus ſpiramentis infartorum, aut etiam vaporoſi, aut craſſi,aut admodum frigidi ſpiritus exitum commodum non inueni- entis,adhæſit atque incluſum eſt: quam medicamentorum naturam vos docet Ga- len.& 5.de ſimp. med. facul. & paſſim aliis in locis: huius generis ſunt oleum ane- thinum, chamomælinum, amygdalinum , adipes gallinaceus , anſerinus, & alia id genus. *Anodyna.*

Tertio auferuntur dolores per medicamenta ſtupefacientia, quæ ſua inſigni ac ſumma frigiditate quendam ſtuporẽ ſenſibus inferunt, adeo vt particula dein- ceps,quaſi ligato ſenſu,nullum percipiat dolorem: ex quibus quidem tribus ratio- nibus curandi dolores, vera ac legitima ratio illa eſt, quæ reſpicit cauſam dolorum, videlicet ipſum morbum, necnon quæ reſpicit cauſam morbi, ſi adeſt: cum altera ex parte medicamenta anodyna leniant tantum, & faciant ad mitigationem dolo- ris: ſtupefacientia vero medicamenta non niſi maxima vrgente neceſſitate cenſen- da ſunt opportuna, cum tantum abſit vt morbum iuuent, vti illum ſæpenumero reddant deteriorem.

His poſitis aggrediamur indicationes curãdi dolores ventriculi, quæ fere ſunt illę eædem,quę ſunt propoſitæ in curanda imbecillitate,imprimis vero diſtinguere oportet, an ſit intemperies ſimplex ſine materia, vel intemperies cum materia: ſi ſit intemperies ſine materia, quod raro admodum, forte etiam nunquam ſolet *Indicationes.*

euenire, eam neactum agamus, iam ſicco pede tranſibimus. Si autem ſit intemperies cum materia, ante omnia eſt animaduertendum, qualiſnam ea fuerit, an cruda & incocta alimenta, an humor bilioſus, pituitoſus, melancholicus; de quibus pariter ſciendum eſt, an generentur in ventriculo, an aliunde ad illum tranſmittantur. Si propter alimenta vel non cocta, vel forte etiam corrupta, oriantur dolores, nihil opportunius vomitu, quem omni ingeñio ſtudeatis prouocare, ſiquidem frequenter euenit vt hoc ſolo præſidio ægroti liberentur à doloribus. Si humores praui tranſmittanter ab aliis partibus, exempli gratia, flaua bilis à iecore, melancholia à liene, pituita ex capite, iam didiciſtis rationem curandi huiuſmodi fluxiones: namque primum expurgato ventriculo, neceſſe eſt proſpicere parti laboranti ac tranſmittenti, deinde corroborare ventriculum, ne in poſterum tam facile recipiat excrementa: quod idem ſtatuendum eſt, ſi humores tranſmittantur à toto corpore, verbi gratia, pro iunioribus, ſi ex fluxione bilis tranſmiſſæ à iecore oriantur dolores ventriculi, primum oportet materiam vacuare per vomitum, ſi fieri poteſt, ſin minus, leui aliquo medicamento, quod poſſit non ſolum ventriculum expurgare, ſed etiam malam humoris qualitatem remittere: talia eſſent caſſia, thamarindi, quibus poſſet permiſceri portiuncula hieræ, ſecundum hanc formam:

Bolus euacuãs bilem in ſtomacho.

℞ *Floris caſſia nouiter extracta* ℥ j.
Pulpa thamarindorum ℥ j. ß.
Specierum hieræ ſimplicis ℈ ij. M. F. Boli.

Deinde habenda eſt ratio iecoris, quod ſi inſigniter fuerit calidum, vt eſt veriſimile, oportet illud refrigerare & ſectione venæ, & remediis partim externis, partim internis, de quibus ſermonem habebimus ſuo loco.

Hiſtoria.

Eſt hiſtoria apud Hipp. 5. Epid. ægroto 6. de viro quodam, qui in vehementiſſimis doloribus ventriculi nullis aliis præſidiis quam ducto ſanguine ex vtraque manu, & quidem copioſiſſime ſanatus eſt: quem veriſimile eſt, & colligitur ex ea narratione, propter calidiorem & ſicciorem intemperiem, & iecoris & vniuerſi corporis, in id malum incidiſſe.

Corroborantia ventriculum.

Poſtremo roborandus eſt ventriculus, ne tam facile recipiat excrementa, exterius cum oleo roſaceo, cydoniorum, emplaſtro aliquo ex carne cydoniorum, thamarindis, ſandalis, roſis, & aliis huiuſmodi medicamentis: interius autem conſerua roſarum, conſerua ex floribus cichorii, confectione diarhodon, triumſandalorum, & ſimilibus.

Si vero humores generentur in ventriculo, communiter practicantes diſtinguunt, & pro diuerſitate materiæ varia exhibent medicamenta: in copia flauæ bilis vtuntur rhabarbaro, electuario de ſucco roſarum: in copia pituitæ vtuntur agarico, electuario diaphænicon; in copia melancholiæ vtuntur ſeno, confectione hamech, &c. quibus medicamentis conſueuerunt nonnulli commiſcere medicamenta ſtupefacientia, vt ſimul & ſemel expurgent ventriculum, & peculiarem habeant rationem doloris.

Ventriculo laborante à purgantibus abſtinendum.

Ego vero vt libere dicam, nullo modo poſſum talem medendi rationem probare, & quatenus pertinet ad vſum medicamentorum ſoluentium, iam dixi quod ſentio, illorum adminiſtrationem mihi importunã, forte etiam pernicioſam videri, cum illa vacuando per partẽ laborantẽ, multis modis poſſint longe maiora pericula q̃ vtilitates afferre: id quod vel vnius Gal. auctoritate atq; exemplo ſatis poteſt confirma-

firmari, qui laborante ventriculo nunquam audet vti validioribus & purgantibus medicamentis: quare equidem in hiſce caſibus perpetuo ſum contentus medicamentis leuioribus, caſſia, thamarindis, ſi redundet bilis, melle roſaceo ſolutiuo, hiera, ſi adſit pituita, electuario lenitiuo, manna, ſi fuerit copia melancholiæ; nec certe ad valentiora auderem aſcendere. Quod vero pertinet ad mixtionem medicamentorum ſtupefacientium cum purgantibus, quæ à nonnullis medicis familiariter ſolet adminiſtrari, imo vero tanquam arcanum cuſtodiri, vt nemini id velint communicare, ex quibus eſt Arculanus, qui conſueuit permiſcere pilulas de cynogloſſa cum pilulis alephanginis, philonium cum electuario diaphenicon; certe hęc res non caret difficultate, quæ imprimis videtur oriri ex Galeno. Nam ille 8. de med. ſecundum locos circa medium, examinans quoddam medicamentum Aſclepiadis ad ſtomaticos, quod recipit plura medicamenta, ſed inter cętera aloen & opium, reddensq; vtriuſq; rationem, inquit, aloen vitiatos humores expurgare, & inferne per aluum euacuare, opium vero ſenſum ſtupefaciendo mitigare moleſtiam, ortam ex acrimonia humorum: quam componendi rationem non improbat. Contra vero eſt ratio; nam non licet permiſcere ea medicamenta inter ſe, quæ habeant contrarias facultates: ſed medicamenta ſtupefacientia & ſoluentia ſunt eiuſmodi. Ergo. &c. Minor eſt manifeſtiſſima, etenim medicamentum purgans excitat vires, mouet materias, & ducit ad aluum: opium vero ſtupefacit & conſopit ipſas vires, poteſtque omnem molem humorum cohibere. Ex qua quidem pugna facile poteſt intelligi, ægrotos in maximas perturbationes & pericula incidere poſſe. Maior item nullam habet difficultatem. Nam ſi Galenus damnat eam compoſitionem medicamentorum, quæ inter ſe non conueniunt tempore purgationis, quando alterũ citius, alterum tardius ſuam perficit operationem, quod docet multis in locis, maxime autem 2. de ratione victus morborum acutorum, com. 11. nec non in libello, quos & quando purgare oporteat, in fine, omnis ratio colligit, multo magis fore damnandam illam compoſitionem, in qua miſcentur medicamenta, quæ habeant cõtrarias facultates, adeo vt alterum moueat, alterum detineat, alterum purget, alterum ſiſtat purgationem. Rationem confirmat experientia, & quatenus equidem potui obſeruare, vere teſtor, huiuſmodi repugnantia & contraria medicamenta ſæpenumero grauiſſima incommoda & pericula ſecum afferre. Hæc ſane difficultas eſt ardua. Diſtinguunt nonnulli inter medicamenta, ſtatuuntq; ſtupefacientia poſſe permiſceri medicamentis lenientibus minime ſoluentibus: ſed equidẽ nequeo ſatis intelligere, cur non eadem, forte etiam maiora ſequantur incommoda, ſi permiſceantur lenientibus: nam ratio adhuc perſiſtit in ſuo robore, ac forte magis cõcludit de medicamentis lenientibus, quam de vere purgantibus, quoniam veriſimile eſt, medicamenta ſoluentia difficilius, quam lenientia, poſſe impediri à ſua operatione. Ego autem ita cenſeo, medicamenta ſtupefacientia nullo modo permiſcẽda eſſe, medicamentis, ſiue lenientibus, ſiue purgantibus, niſi id tam parce & reſtricte fiat, vt nequeant medicamentorum purgationem impedire; atq; iſtud puto fuiſſe conſilium & Aſclepiadis, & Galeni, id quod facile poteſt deprehendi, ſi conſideretur menſura opii impoſiti, in eo medicamento: ſiquidem vnica illius drachma 24. drachmis aliorum medicamentorum permiſcetur: ex qua quidem leniſſima permixtione vix credendum eſt, aliquam perturbationem ac moleſtiam ægro ſuccedere poſſe.

Stupefacientia neutiquã permiſcenda purgantibus.

Amplius vero eſt aliud præſidium, quo pleriq; omnes Medici familiariter vti

 ſolent,

ſolent, in quouis dolore ventriculi, non modo ad purgationem, ſed etiam ad leniendum dolorem, & eſt potus olei, amygdalarum dulcium vel amararum, quod quidem ſi cum iudicio & delectu exhibeatur, namque mea ſententia potiſſimum conuenit, cum redundant humores acres & bilioſi, quorum acrimoniam præclare poteſt retundere, & ventrem lenire, nullo modo poteſt improbari: eſt enim remedium Hipp. & Gal. vt vidimus in cholera: at vero ſi in quolibet dolore indifferenter exhibeatur, exempli gratia, in dolore flatuoſo, propter multos humores crudos, timerem ego ne læuigato ventriculo & inteſtinis potius obeſſet, quam prodeſſet.

Caſus. Ex his quæ hactenus dicta ſunt de ratione cognoſcendi & curandi dolores vētriculi, puto neminem eſſe, qui de hac re plura deſideret: veruntamen ad veſtram exercitationem & vtilitatem ex inſtituto noſtro ordine proferendus eſt caſus Socratis laborantis dolore ventriculi, propter quamplurimos flatus: qui inter cæteros omnes frequentiſſime ſolet contingere. Dolor erit extenſiuus, non perſiſtēs in vna parte, ſed modo ſuperiorem, modo inferiorem partem occupabit, percipientur in ventre rugitus, prodibunt flatus, à quibus Socrates bene habebit, præceſſere frigus, victus ratio & cætera, ex quibus facile flatus poſſunt generari. Itaq; præcipuus ſcopus ſeſe vobis offert, vt flatus diſcutiantur: iſtud poteſt fieri dupliciter, vno modo per ea quæ interius, altero per ea quæ exterius adminiſtrantur. Interna vel ſuperius per os poſſunt exhiberi, vel inferius per aluum poſſunt infundi: incipiatis vos à clyſteribus, quæ ſolent hac in re maximam vtilitatem afferre: conficiantur autem clyſteria ex medicamentis vere anodynis, & quæ poſſint flatus diſcutere & diſſoluere, ſecundum hanc formam;

Clyſter flatus diſcutiens.

℞ *Chamomæli.*
Anethi ana M j.
Seminum lini.
Fænumgræci.
Aniſorum.
Fæniculi. ana ℥ j.
Fiat decoctio in aqua communi ad conſumptionem medietatis.

℞ *Prædictæ decoctionis lib. j.*
Mellis roſati.
Olei chamomælini completi. vel
Olei amygdalarum dulcium ana ℥ iiij. Miſce pro clyſtere.

Atque hæc poſſunt non modo ſemel, ſed bis & ſæpius replicari, vel eadem, vel diuerſa, inter quæ clyſteria ex oleo puro, vel amygdalarum dulcium, vel chamomælino, vel ex ſemine lini, vel alio ſimili, ſolent eſſe admodum opportuna, ac potiſſimum ſi imponantur poſt vnum aut alterum clyſtere, quod communia excrementa ex inteſtinis purgauerit. Hoc eodem tempore exhibeatis per os quæ habeant eaſdem vires, qualia forent leuiora, ſemina aniſorum, fæniculi, cinnamomum, aromaticum roſaceum, diacyminum: valentiora, diatrion pipereon, diacalamenthum: ſicuti omnium ſunt efficaciſſima mithridatum & theriaca. Vinum generoſum odoratum, moderate ſumptum, vel etiam ſolo ore detentum, ſolet mirabiliter flatus diſſoluere. Quod ſi cum iis vel aliis huiuſmodi præſidiis dolores in Socrate perſeuerent, iam vos oportet cogitare de valentioribus præſidiis, qualia ſunt duo potiſſimum accommodatiſſima: alterum eſt potus

Flatus diſcutientia.

aqua-

aquarum thermalium calidarum, de quo remedio diximus nonnihil, & dicemus alias commodiore tempore: alterum autem eſt decoctum ius galli veteris, de quo atque illius præparatione mihi libet in præſentia vos admonere.

Dioſcorides inter cæteros libro 2. cap. 41. & Meſues lib. 2. capit. 23. tractant de iure galli, quod Meſues ſcribit calidum eſſe, detergere, attenuare, & flatus diſſoluere. Dioſcoridi hoc ius præparatur, abiectis interaneis galli, atq; addito ſale, ex multa aqua, nempe ſextariis 20. quæ ad minus continent libras 30. & iubet eo vſq; fieri decoctionem, vt reducatur ad libras tantummodo tres: tametſi referente ipſo Dioſcoride alii braſſicam marinam, mercurialem, carthamum, polypodium, incoquere conſueuerunt, vt ita vacuet humores craſſos, lentos, crudos, & nigros, quorum imitatione in præparando hoc iure pleriq; omnes Medici noſtro tempore addere ſolent agaricum, rhabarbarum, turbith, trochiſcos alhandal, & alia id genus valentiſſima medicamenta. *Decoctum ius galli antiqui.*

Meſue expetit ad hanc rem gallos ruffos, qui ad motum ſint alacres, ad coitum ardentes, ad dimicandum fortes, medios inter obeſos & macros, quos aſſerit eo magis eſſe medicamentoſos, quo ſunt vetuſtiores: apud quem Meſuem ius præparatum cum ſemine anethi vel dauci, polypodio, & ſale gemmæ, dolorem ventriculi, coli, renum, à flatibus oriundum, ſanare conſueuit. Ego vero nequeo probare huius iuris præparationem ex ſoluentibus medicamentis, cum ea, ſicuti alias quoque diximus, ventriculo debili, afflicto & laboranti, multo maiora pericula, quã emolumenta poſſint afferre. Ratio autem præparandi iſtius medicamenti, quæ mihi videtur accommodatior ad diſſoluendos flatus, & qua ego familiariter vti conſueui, eſt huiuſmodi. Accipiatur gallus qualis deſcribitur à Meſue, duorum, trium, aut plurium annorum: nam, vt diximus, quo ille eſt ſenior, eo eſt magis medicamẽtoſus, plurimum defatigetur pueris dimicantibus, interficiatur, extractiſq; partibus internis medicamenta iniiciantur in ventrem ſecundum hanc formam:

℞ *Chamomillæ.*
Betonicæ.
Hyſſopi.
Calamenthi ana M j.
Seminum aniſorum.
Fœniculi.
Anethi ana ℥ j.
Spicænardi ʒ j ß.
Aquæ communis lib. xx. Fiat decoctio ad conſumptionem duarum partium.

Ex hoc iure Socrates ſingulo mane aſſumat cyathum vnum ad ℥ x. circiter: imo vero ſi ex hoc ipſo decocto, additis accommodatis medicamentis, illi imponantur clyſteria, erunt ſane vtiliſſima, & ſit exemplum pro iunioribus.

℞ *Iuris galli veteris lib. j.* *Clyſter ex iure galli.*
Mellis roſati.
Olei chamomælini completi ana ℥ iiij. Miſce pro clyſtere.

Hoc ipſo tẽpore nec ſunt prætermittẽnda medicamẽta externa: primũ itaq; fomentis vẽtriculũ oleo maſtichino, chamomælino, æquis portionib. deinde ſi vultis remedia efficaciora, adhibeatis fomẽta, q̃ imprimis cõficiãtur ex medicamẽtis anodynis *Externa.*

& diſ-

& diſcutientibus flatus, de quibus ſemel atque iterum diximus. Galenus 14.metho. cap.7.& 2.ad Glauconem cap.6.maxime laudat oleum rutaceum, vel oleum, in quo ſint decocta ſemina odorata, vel id genus alia; cuius compoſitionis ſit exemplum.

℞ *Olei chamomælini.*
De abſinthio ana ℥ iij.
Seminum aniſorum.
Fæniculi.
Cymini.
Ammeos.
Dauci ana ʒ j.
Vini aromatici parum. Fiat decoctio ad conſumptionem vini, & coletur.

Sunt hæc olea admodum efficacia, & ſumma cum ratione maxime laudantur à Galeno. Ad hanc intentionem vobis licebit parare ſacculos, emplaſtra, ſtillicidia, vel ex aquis thermarum, vel ex decoctis plurium medicamentorum, vel ex oleis ſolis, vel alias formas medicamentorum, quorum materiam facile vnuſquiſque ſibi poteſt comparare, ex his quæ diximus, vt pluribus non ſit opus. Deinde Galenus 12.method.cap.vltimo, nec non 14.metho.cap.7.aſſerit, nullum magis præſentaneum remedium inueniri, quam ſit magna cucurbitula, quæ ex copioſo igne, ſine cutis inciſione, ventri affigatur, & comprehendat vmbilicum, ita vt remedium videatur nonnunquam ſimile incantationi.

Cucurbitula magna.

Quod ſi tandem iſthæc omnia fruſtra fiant, doloreſque adhuc perſeuerent, adeo vt immineat periculum de ſyncope, vel de iactura virium, tunc confugiatis ad tertiam rationem curandi dolores, quam diximus fieri per medicamenta ſtupefacientia, de quib. ſatis ſuperq;. Verum quæ hactenus à nobis fuere expoſita de curando dolore flatuoſo in Socrate, velim ſciatis fuiſſe ea ratione tradita, quaſi nulla, vel admodum pauca materia contineatur in ventriculo, vt propterea non fuerit neceſſe antea cogitare de illius vacuatione: quod ſi aliter ſe res habeat, coniiciatiſque dolorem pendere ex copia materiæ, nulli dubium eſſe debet, quin ante omnia neceſſe fuerit illam euacuare, alioquin incideretis in illud periculum, cuius mentionem facit Galenus 12.metho.cap.vltimo. quandoquidem lenti omnes, craſſiq; & frigidi humores, niſi antea attenuentur, incidantur, concoquantur, & tandem euacuentur, ab his quæ calefaciunt, ac præcipue ſi inſigniter calefaciant, ſolent adhuc magis liquari, in flatus conuerti, ac dolores augere: itaq; ante vſum medicamentorum calidorum, ſi ita ferat occaſio, omnino primum purgandi ſunt humores, quicunq; continentur in ventriculo: de qua item re nolo agere longius, cum totum hoc negocium accuratiſſime, ni fallor, fuerit abſolutum in tractatione de imbecillitate ventriculi, quæ omnia ad hunc locum & poſſunt & debent referri.

Poſt caput de dolore ventriculi, pro ordine Rhaſis ſequitur caput de apoſtemate & vlceribus ventriculi, quod equidem ſtatui prætermittere, partim quod huiuſmodi morbus eueniat rariſſime, ita vt ſim neſcius, an totos fere quadraginta annos, quibus medicinam facio, vnum aut alterum viderim hoc morbo laborantem: partim quod hæc tractatio quoquo modo videtur pertinere ad partem artis chirurgicam, quam ſcio vos audire à clariſſimo Profeſſore Anatomes; partim demum, quod ex his quæ hactenus dicta ſunt de affectibus ventriculi, quædam ſemina colligi poſſunt, quæ ad hanc rem futura ſunt non inutilia: quare properantes ad vtilio-

ra ſta-

ra, ſtatim aggredimur caput de ſingultu, & de læſa appetentia, quam vtramq; materiam & dignam cognitione, & valde vtilem, mihi propropoſitū eſt breui abſoluere.

Capvt IV.

De Singultu.

De ſingultu videatis Hippocr. & Gal. 3. de ſymptomatum cauſis cap. 2. 8. de medicamentis ſecundum locos cap. 3. 6. aphoriſmorum 13. & 39. 3. de locis affectis cap. 7. in fine. ac poſtremo 4. de ratione victus morborum acutorum 69. ex quibus locis fere omnia colligemus, quæcunq; ad hanc rem pertinent.

Singultus eſt vehemens quidam ac violentus motus ventriculi, qui conatur aliquid eorum expellere, quæ illi moleſta ſunt. Sed ſtatim quis nobis obiiciat Ariſt. qui 33. ſectione problematum. 1. & 17. quærens, quamobrem ſingultus ſternutamento ſedari poſſit, ructus non poſſit? Reſpondet id fieri, quoniam vtraq; hæc affectio non eſt eiuſdem partis, ſiquidem ructus eſt affectio ventriculi, ſingultus vero pulmonum. Altera autem ex parte ſunt Hippocrates, Galenus, & omnes Medici, & rationes, quæ euidentiſſime demonſtrant, in ſingultu ventriculum laborare: Nam quæ in illum ingeruntur, & adhærent illius corpori, efficiunt ſingultum, non autem ea quæ ingrediuntur pulmones, atque iſtud imprimis magnum confirmat Hippocrat. argumentum, ſanatio: ſiquidem, vt ſtatim videbimus, ſingultus curatur per ea, quæ abſtergunt & mundant ventriculum, minime per ea quæ purgant pulmones. Nec ratio Ariſtotelis quicquam valet, nam ſternutamenta tollunt ſingultum, minime ructum ſiue nauſeam, quoniam in ſingultu non eſt tanta copia materiæ, neq; adeo fixa in ventriculo, ſicuti eſt in nauſea, quæ propterea ad hoc vt abſtergatur & expurgetur, deſiderat & longiora & efficaciora præſidia. Subtiles vt tueantur Ariſt. plurima ſibi ſingunt, quæ nedum ſunt refellenda, ſed neque referenda: quare illud vnum puto reſpondendum eſſe, librum illum, aut certe quamplurima problemata nō eſſe Ariſtotelis, qui profecto nunquam dixiſſet huiuſmodi deliramenta. Eſt igitur ſingultus manifeſte affectus ventriculi. *Definitio.*

Sed eſt vtilior dubitatio, ad quam ventriculi partem pertineat, vel ſuperiorem vel inferiorem, vel ad totum ventriculum? Gal. 3. de locis affectis cap. 7. in fine, nec non libr. 5. cap. 6. manifeſte reponit ſingultum inter affectus oris ventriculi, propterea quod hæc pars habeat ſenſum longe magis exquiſitum, quam cæteræ omnes: aliis tamen locis, ac præcipue 3. de ſymptomatum cauſis, cap. 2. ſtatuit ſingultum eſſe paſſionem totius ventriculi. Sed contradictio facile ſoluitur: etenim Gal. ſeipſum interpretatur 7. apho. com. 3. quo in loco ſcribit, in ſingultu humores infeſtare nonnunquam totum ventriculum, nōnunquā partem ſuperiorē, imo vero inquit huiuſmodi humores quandoque etiam infeſtare eam partem, quæ proprie ſtomachus, vulgo gula dicitur. Quamobrem cum Gal. docet, ſingultum pertinere ad os ventriculi, non propterea negat, quin poſſit etiam pertinere ad alias partes. Sic Auicenna & bene, mea ſententia, ſoluit difficultatem, qui aſſerit, ſingultum maiori ex parte eſſe affectionem oris ventriculi, quandoq; vero etiam aliarum partium. *Quæ pars ventriculi laboret in ſingultu.*

Ergo ſingultus eſt affectio vel oris, vel totius ventriculi, qui infeſtantem & noxiam rem conatur expellere. Pro quo ſciendum eſt, ventriculum moueri diuerſis modis, prætereo motionem per partem infernam ad inteſtina, quæ ad rem præſentem non pertinet, & de motione ad partem ſupernam tantum dicam: nam tametſi os ventriculi præcipuo inſtituto naturæ factum fuerit, vt cibum recipiat

poſtea

poſtea concoquendum, tamen aliquando contra euenit, vt præpoſtero quodam motu, natura tentet euacuare, & frequenter vacuet per hanc partem, quę illi moleſta ſunt: id quod fit tripliciter: primo enim natura quandoque vellet inſurgere ad expellendum, ſed non poteſt, vt fit in nauſea: aliquando inſurgit & expellit, quod fit in vomitu: demum vero inſurgit, vt aliquid expellat, ſed non poteſt, quod euenit in ſingultu: atq; iſti omnes ſunt motus vitioſi, cum fiant à natura irritata, & præter illius inſtitutum. Quo loco ſciendum eſt ex Galeno 2. de ſymptomatum cauſis capite 1. motus deprauatos eſſe triplices, quorum alii ſunt opera naturæ, ſed quæ à morboſa cauſa irritata & coacta eſt: alii morboſos ſequuntur affectus, natura ad ipſorum generationem nihil conferente: alii vero fiunt vbi ambo, nempe morbus & natura ſimul operantur: inter multa autem ſymptomata, quæ ſunt opera ſolius naturæ violenter irritatæ, ſingultus reponitur à Galeno. Fuere nonnulli, qui cenſuerunt ſingultum eſſe ſpeciem conuulſionis, quorum ſententiam non probat Galenus, etſi non negat eſſe quendam motum veluti conuulſorium: re enim vera ſingultus conuulſio dici non poteſt, cum hæc ſit ſymptoma ſolius cauſæ morbificæ, & ſolum accidat ipſis muſculis: ventriculus autem nullo modo muſculus dici poteſt. Itaque ſingultus eſt motus ventriculi deprauatus; nempe actio læſa, commune quoddam ſymptoma, vt placet Galeno 3. de ſymptomatum cauſis cap. 2. facultatis retentricis & excretricis: retentricis quidem propterea, quia ventriculus cum ſingultit, praue & non ſecundum naturam cibos complectitur: expultricis autem cum precipuus ſit illius motus deprauatus, dum aliquid eorum conatur propulſare, quæ ventriculo ſunt moleſta.

Motus deprauati triplices.

Quærunt demum nonnulli, quiſnam ventriculi motus ſit vehementior, vomitusne an ſingultus? & plurima vtrinque afferunt argumenta, ſed nobis iam diu ſtatutum eſt ab huiuſmodi logicis & vanis quæſtionibus abſtinere, quæ nihil ad artem pertinent: quod ſi quis veſtrum cupit hanc quoque rem intelligere, is poteſt habere quæſtionis ſolutionem apud Galenum 6. aphor. 39. qui ſcribit, ſingultum eſſe quendam motum eiuſdem generis cum vomitu, ſed tamen fortiorem illo & vehementiorem: redditque hanc rationem, quia ventriculus in vomitu illa tantum appetit expellere, quæ in eius cauitate continentur, in ſingultu autem illa quæ altius ventriculi corpori adhærent. Sed veniamus ad differentias.

Differentia. Differentiæ ſingultus ſunt plurimæ, primum ab intenſo & remiſſo: alius ſingultus eſt magnus & vehemens, vt efficiat vigilias, diſſoluat vires, & quandoque mortem afferat: alius eſt leuiſſimus, qui nullum affert periculum, & facile curatur: à tempore: alius eſt nouus, alius antiquus; alius continuus, alius interpolatus. Memini iam annos quindecim me curaſſe quendam tabellarium Vicentiæ, qui 40. & plures dies laborauit ſingultu moleſtiſſimo, & admodum periculoſo, & tandem integre ſanatus eſt potu aquarum thermalium. Verum cæteris prætermiſſis differentiis ad illas venio, quæ ſumuntur à cauſis, & maxime pertinent ad curationem.

Cauſa. Cauſę ſingultus ſunt duæ, aliæ externæ, aliæ internæ: externæ cauſæ ſunt, cum quis auide maximos bolos deuorat, ita enim compreſſa aſpera arteria, primum quidem fit ſenſus ſuffocationis, tum ſequitur ſingultus; præterea cum quis aſſumit potiones & alimenta admodum frigida, ſiquidem nimia frigiditas ſoluit continuum, prohibet vacuationem materiæ contentæ in ventriculo, & ita efficitur ſingultus: eſt etiam externa cauſa ſingultus, cum quis aſſumit piper vel aliud acre, ac potiſſimum ſi poſtea aſſumat vinum, quod ipſis det penetrationem: ex quibus vnus fuit

Galenus,

Galenus, vt ipſe de ſe teſtatur 8. de comp. med. & aliis in locis. Demum vero fit ſingultus propter cauſas externas, à re quapiam comprimente œſophagum, vt euenit cuidam, qui cum cecidiſſet in dorſum, & vertebræ fuiſſent luxatæ, incidit in ſingultum, à quo nunquam potuit liberari, niſi in ſuum locum vertebris reſtitutis.

Cauſæ ſingultus internæ ab Hip. 6. apho. 39. duæ ſtatuuntur, inanitio & repletio, ſicuti conuulſionis: quę quidem duæ cauſæ à nonnullis reuocantur in dubium: etenim Galen. 8. de med. ſecun. locos c. 3. aſſerit, conuulſionem quidem fieri ex repletione & inanitione, ac præterea nullam tertiam cauſam potuiſſe inueniri: ſingultum autem fatetur etiam ſine his duabus cauſis fieri poſſe, nimirum ex acribus, ſeroſis & medicatis humorib. ventriculum mordentib. nec non propter inſignem illius frigiditatem: quam eandem ſententiam repetit 6. apho. com. 39. adeo vt apud Galenum quatuor ſtatui poſſint internæ cauſæ ſingultus, duæ poſitæ ab Hip. repletio & inanitio, tertia humores acres ventriculum mordentes: ad quem modum apud eundem legimus, conuulſionem ſæpe fieri demorſo ore ventriculi ab acri humore, ab aura aſcendente, & aliis id genus prauis vaporib. & quarta ventriculi refrigeratio, ſicuti pariter fit tuſſis refrigeratis inſtrumentis anhelitus. At vero ſicuti hæ cauſæ cenſendæ ſunt legitimæ & veræ, ita fortaſſe ſi quis voluerit diligentius hanc rem examinare, ſine multo labore poterit demonſtrare, duas poſteriores cauſas à Galeno additas, ad duas priores Hippocratis commode poſſe referri, vt vere liceat aſſeuerare, ſingultum quoq;, ſicuti & conuulſionem, fieri ex repletione & inanitione: nam quod pertinet ad primam cauſam, cum humor quiſpiam vel quid tale, acri potius vel alia mala qualitate, quã copia, ventriculo officit, illumq; irritat, & ſingultum efficit, cur non iure nobis liceat iſtud quoq; in cauſam repletionis referre? ſiquidem quicunq; humor noxius eſt, idem & ſuperuacaneus quoquo modo dici poteſt, id ꝙ vel ex verbis Gal. facile colligitur, qui ſcribit, hanc differentiam ſingultus factã acris & mordentis humoris vacuatione per vomitum ſtatim curari. Quod vero attinet ad alteram cauſam, nempe refrigerationem, hanc ipſemet Gal. videtur in repletionem retuliſſe 6. aph. 13. Nã plane & aperte docet, frigiditatẽ neruoſa omnia corpora lædere, ac reddere ad d ffl ındum difficilia, proptereaq; eſſe in cauſa, vt hæc repleantur, atq; ideo ſingultum efficiant. Sed his cauſis à Gal. poſitis alia præterea cauſa additur ab Auic. nempe caliditas ventriculi, quæ nõ minus quam frigiditas videtur poſſe illum male afficere, irritare ad expulſionem, & ſingultum efficere. Etſi autem nolo negare, quin iſtud quoq; fieri poſſit, tamen id puto contingere rariſſime, cum longe magis frigiditas quam caliditas partib. neruoſis moleſta ſit & inimica, & tunc opus foret, mea ſententia, vt caliditas eſſet coniuncta cum inſigni ſiccitate, vt accidit nonnunquam in febribus adurentibus & malignis.

Sed hoc demum loco illud eſt accurate conſiderandum, an ventriculus in ſingultu laboret primo & per ſe, an ſecundario, & per conſenſum aliarum partium, ꝙ maxime pertinet ad curationem: de proprio vẽtriculi affectu iã diximus ſatis, quod autẽ pertinet ad conſenſum cæterarũ partiũ, illud ſciatis, nullã fere eſſe partẽ noſtri corporis, quæ non poſſit noxam ventriculo communicare: ſic in inflammationib. fracturis & vulnerib. cerebri & membranarum, ſuccedit ſingultus, qui plane eſt lethalis, vt teſtantur primi aphoriſmi quinti libri: ſic conſentiente iecore hoc ipſum contingit, atq; id quidem dupliciter: vt docet Gal. 5. apho. 58. nec non 7. aphor. 17. vno modo ſine communicatione alicuius materiæ, per communes neruos vtriuſq; *Singultus per conſenſum.*

vice-

viſceris, quod tamen non euenit, niſi magna fuerit inflammatio: altero tranſmiſſa materia billioſa & valde calida, quæ facile in inflammationibus iecoris generatur, confluitq; ad principium inteſtinorum, & ad ipſum ventriculum: ſic conſentiente ileo inteſtino, factaque obſtructione in partibus infernis, vt ad illas nihil deſcendat, facto impetu aſcendentibus excrementis in ventriculum, ſequitur ſingultus, qui plane eſt exitialis, ex ſententia Hip. & Gal. 7. apho. 10. Sic conſentiente liene ac tranſmittente ſuccum melancholicum: ſic demum ſi ſupprimantur hæmorrhoides, vel menſes in mulieribus, ducto in conſenſum ventriculo, ſingultus poterit excitari: nec vero ſolum à certis quibuſdam & determinatis partibus iſtud fieri poteſt, ſed etiam à corpore vniuerſo, ſicuti accidit in febribus perniciosis, in quibus eleuantur acres & maligni vapores, qui petentes ventriculum, & ſingultum & alia grauiſſima mala ſolent afferre, quas febres ſingultuoſas vocat Hip. 4. de ratione victus morborum acutorum 69. Atq; hactenus de differentiis.

Signa. Signa pathognomonica, & quæ affectum demonſtrent, non ſunt longius inquirenda, cum ſint manifeſtiſſima: quatenus vero pertinet ad ſigna differentiarum, & quæ potiſſimum ſumuntur à cauſis, ſi illæ fuerint externæ, vel referente ægroto, vel aliter facile poſſunt intelligi; ſin autem fuerint internę, accuratius debent inueſtigari, quod tamen ſine multo labore fieri poteſt. Nam ſi fuerit ſingultus ex repletione, aderunt ſigna plenitudinis, ęger percipiet tenſionem & grauitatem ventriculi: huiuſmodi ſingultus fere non fit pedetentim, ſed ſubito, præceſſere cauſæ efficientes repletionem, otium, victus immoderatus, & alia id genus. Sin fuerit ſingultus ex inanitione, hic nulla ſentitur tenſio, nulla grauitas ventriculi, ſingultus non fit ſubito, ſed temporis progreſſione, pręceſſerunt quę potuerint exiccare, inſignes vacuationes, quæcunq; illæ fuerint, febres ardentes, & alia id genus: ſi frigida adſit intemperies, ſimul aderit appetentia, nulla ſitis, ructus acidi, quamplurimi flatus, & alia huiuſmodi. Materia demum acris, & ſi libet, intemperies calida, poſita ab Auicenna facile poſſunt cognoſci, ſi memoria repetantur, quæ ſupra de intemperaturis ventriculi fuere à nobis expoſita; facile item cognoſci poteſt, an ventriculus primario affectu, vel per conſenſum laboret, conſiderando an ſigna adſint alicuius vehementis affectus cerebri, lienis, iecoris, inteſtinorum, & cæterarum partium, quæ ventriculum poſſunt in conſenſum trahere: quod ſi nihil tale deprehendatur; tunc licebit coniicere, ventriculum primo & per ſe laborare. Abſolutis ſignis accedamus ad curationem.

Curatio. Curationem ſingultus equidem ſtatui breuiter abſoluere, cũ iam cumulate omnia fuerint pertractata, quæcunq; pertinent ſiue ad vacuandum, ſiue ad alterandum ventriculum, quæ quidem ſi ad hunc locum transferantur, ſatis ſuperque eſſe poſſunt. Itaq; ſi fuerit ſingultus ratione plenitudinis, ante omnia vacuandus eſt vētriculus, ſi fieri poteſt, excitato vomitu, de quo habetis apud Hip. 7. apho. 3. A vomitu ſingultus & oculorum robur malus: quo loco docet Gal. purgatis per vomitum noxiis humorib. hominem protinus à ſingultu liberari: quod ſi ſingultus hoc tempore non ceſſauerit, alterum duorum ſignificari, cerebrum nempe aut ventriculum pati non mediocrem inflammationem. At vero ſi propter aliquam cauſam nō liceat vomitum prouocare, tunc exhibendum eſt leue aliquod medicamentum, quale inter cętera iam ſæpius diximus hieram principem locum obtinere: in quo caſu, ſicuti alias vos admonui, perpetuo caueatis à valentioribus, quæ trahendo noua excrementa ad partem laborantem, & aliis multis modis, longe magis poſſunt

obeſſe

obeſſe quàm prodeſſe. Singultum prouenientem ex plenitudine, ſuperueniens ſternutatio ſoluit.6.apho.13.quod fit, Gal.interprete, propterea quia improuiſo illo & violento motu humores noxii difflantur & vacuantur, id quod fortaſſe pariter poſſent efficere reliqui motus, tum corporis, tum animi, ſicuti eſt inſignis iracundia, timor, & alia huiuſmodi: ad quem modum noſtræ mulierculæ ſuis puerulis ſingultientib. ſolent alicuius rei timorem iniicere. Criſimachus medicus celebris apud Plat. in conuiuio Ariſtophanem ſingultientem docet tria remedia, cohibere ſpiritum aliquamdiu, aqua gargarizata fauces proluere, ac ſi ſingultus fuerit vehementiſſimus, nares ſtimulare, & ſternutamentum irritare: quorum trium præſidiorum non difficile eſt rationem reddere. *Platonis remedia.*

Si fuerit ſingultus ex immoderata vacuatione & ſiccitate, habetis curationem traditam à Gal.7.metho.cap.6.quam non eſt, vt inutiliter repetamus, cum præſertim huiuſmodi ſingultus aut difficulter admodum, aut nullo modo curari poſſit, ex ſententia Hip.& Gal.5.apho.2.& 3.nec non 7.apho.41.

Si demum ventriculus laboret intemperie frigida, vel etiam calida, iam audiſtis quomodo vtraq; curari poſſit, vt pluribus non ſit opus. Verum nequeo ſilentio prǣterire celebre quoddam antiquorum medicamentum, quod vſq; ad noſtra tempora translatum, omnino credendum eſt, in ſingultu eſſe remedium efficaciſſimū, & eſt illud Aſclepiadis deſcriptum à Gal.8.de medicamentis ſecundum locos, cuius ſupra in dolore ventriculi mentionem fecit; quod recepit & aloem & opium. Gal. accurate examinans ſingula ſimplicia medicamenta, illud probat quaſi habeat omnes facultates diſcutiendi & vacuandi materiam noxiam per aluum & lotium, roborandi ventriculum, ac poſtremo mitigandi acrimoniam humorum: quæ quidem indicationes in hoc morbo videntur eſſe q̃ maxime opportunæ. Cōpoſitio eſt talis:

℞. *Coſti*, & quoniam nos caremus vero coſto, loco eius ſumitur
Galanga.
Spica nardi.
Roſarum viridium.
Chryſobalani, pro quo ſumunt vel nucem moſchat. vel caryophyllos.
Maſticis ana ʒ iiij.
Aloes ʒ ij.
Aſari ʒ ij.
Opii ʒ j.

Excipiantur omnia ſucco Silii, & fiant trochiſci. Poſtremo autem hoc loco, ſi in ſingultu ventriculus laboret per conſenſum aliarum partium, iam ſemel atq; iterum diximus de ratione curandi morbos per conſenſum, quæ in ſumma eo ſpectat, vt proſpiciatur primum parti laboranti, deinde & ipſi ventriculo, ne tam facile recipiat aliena excrementa.

Iam illud vnum eſſet reliquum, vt ex inſtituto noſtro ordine proponeremus caſum, ſed cum hic morbus non ſit valde frequens, nec maiori ex parte magni momenti, in maximis præſentis temporis anguſtiis ad vtiliora properans, decreui illud prætermittere.

CAPVT V.

De læſo appetitu.

Rhaſes poſt ſingultum de fame canina, quæ eſt ſpecies quædam læſæ appetentię: nos vero ſtatuimus generaliter tractare de qualibet appetitus læſione, cum *De appetitu canino.*

morbus ſit maximi momenti, admodum frequens, & dignus accuratiſſima tractatione. Illud itaque primum in memoriam reuocandum eſt, quod ſupra diximus, nempe ventriculum habere duas præcipuas partes, alteram ſuperiorem, quæ os dicitur, alteram inferiorem, quæ fundus appellatur: quæ quidem duæ partes non ſolum loco, ſed etiam facultatibus ſunt inter ſe diſtinctæ: ſiquidem præcipua facultas oris ventriculi eſt deſiderium vel appetentia cibi & potus, ſicuti præcipua facultas fundi eſt alimenti & potionis concoctio: neque enim cenſeo ſubtilius diſputandum eſſe, an hæ facultates conueniant inter ſe, adeo vt pars ſuperior facultatem habeat non ſolum appetendi, ſed etiam concoquendi, pariterq; pars inferior valeat non ſolum concoquere, ſed etiam appetere: nobis ſatis fuerit vnius Galeni auctoritas, qui ſcribit 2. apho. com. 20. vim appetendi in ore ventriculi potiſſimum conſiſtere: & iterum confirmat 1. de ratione victus morborum acutorum com. 18. munus huius partis eſſe appetere, non concoquere. Quare illud nobis conſtet in præſentia, appetentiam cibi & potus, quam famem & ſitim dicimus, pertinere ad partem, imprimis ſuperiorem ventriculi. Quoniam vero nō poteſt intelligi, vt ſæpius indicauimus ex doctrina Galeni 3. de ſymptomatum cauſis cap. 1. quomodo appetentia lædatur, niſi primum intelligatur, quomodo illa fiat ſecundum naturam, propterea omnium primum nos decet pertractare de naturalis famis & appetentiæ generatione. Sed ne verſemur in aliqua nominis ambiguitate, antea notandum eſt, famem apud Hip. bifariam accipi, vt docet Galen. 2. apho. com. 16. vno modo pro extrema eſuritione, quæ propter ciborum penuriam accidit; quod idem contingit dupliciter, aut quoniam homines ſumma annonæ penuria deſtituuntur alimentis, in qua ſignificatione accipitur 6. epidemiorum ſecto. 4. tex. 9. vbi ſcribitur: Incolis oppidi Eno, qui ob famem leguminibus veſcebantur, crura eſſe debilitata: aut propterea, quia tametſi nulla cogat rerum penuria, homines vel propria voluntate, vel aliis imperantibus, cibi abſtinentiam & ieiunium ſuſcipiunt, in quo ſignificatu accipitur ab Hip. 7. apho. 59. Corporibus carnes habentibus humidas famem conuenit adhibere; fames enim corpora ſiccat: nec non 2. apho. 16. Vbi fames, laborandum non eſt: ac demum 1. prognoſticorum 8. Interrogare oportet num vigilauerit homo, vel aluus fuerit fortiter exinanita, vel fames tenuerit ipſum. Altero autem modo accipitur fames, & quidem communiter apud omnes homines, pro deſiderio & appetentia alimentorum, de qua & illius naturali generatione nobis agendum eſt in præſentia.

Appetitus cuius partis ſit.

Fames quid ſignificet.

Fames quomodo generetur.

In generatione famis naturalis licet animaduertere, vel potius admirari præclariſſimum naturæ inſtitutum, quod pulchre explicatur à Gal. 1. de ſymptomatum cauſis cap. 7. atq; ita ſe habet: Cum quodlibet animal in ambientem aerem per cutē digeratur & diſſipetur, principio partes quæ ſub cute ſunt, contingit euacuari, quarum partium innata eſt facultas, vt docent commentarii de facultatib. naturalib. vt alimentum ex aliis vicinis partibus attrahant, ad hoc vt reſarciatur quod perditum fuerat: quam quidem trahendi à proximis partib. rationem, partes iam inanitæ continuo quodam ordine ſequuntur, donec celeri facta translatione ad venas quæ ad ventriculum pertingunt, vacuatio peruenerit, quæ item venę poſtremo loco & cōſueuerunt & poſſunt ex ventriculo ad ſe alimentum allicere, veluti faciunt ſtirpium radices in terram demiſſæ; ventriculus autem talem venarum ſuctionem & tractionem ægre ferens, triſti quodam afficitur ſenſu penuriæ, & tanquam diuulſus huius moleſtiæ remedium cibum deſiderat, quod deſiderium appetentia & fames vocatur: adeo vt colligendo ſingula in vnum, in naturali procreanda appetentia quinq́

ſeſe

ſeſe mutuo & ordine quodam comitentur ſymptomata: primum eſt vacuatio & diſſipatio partiū externarū: alterum naturalis appetentia & attractio partiū, quæ iam ſunt inanitę: tertiū ventriculi ſuctio, quæ fit à venis illi proximis iā inanitis & euacuatis: quartum ſenſus ſuctionis in ventriculo, qui ſugentib. venis veluti diuellitur: quintum animalis appetentia omnium vltima. Neq; vero eſt vt quis veſtrum miretur, nos cum Galeno dixiſſe famem eſſe appetitum animalem, cum potius naturalis videatur: nam ſicuti docēt Ariſtot. & Auerr. 1. phyſ. 81. nec non Galen. hoc ipſo in loco, & 6. de locis affectis cap. 3. duplex eſt appetitus: alter vere & ſolum naturalis, ſine vllo ſenſu & cognitione, qui nihil aliud eſt quam naturalis quædam illius particulæ propenſio, ad trahendum alimentum cum illo opus habet, ſicuti graue ſuapte natura appetit ferri deorſum, & leue ſurſum: alter autem eſt appetitus animalis, qui à ſenſu & cognitione defectus ſolet concitari, cuiuſmodi eſt appetitus oris ventriculi, ille enim percipiens defectum alimenti, triſtatur, ex quo excitatur ad nouum alimentum appetendum & quærendum; quod quidem ſumma naturæ prouidentia factum eſt, quæ propterea hanc partē donauit exquiſitiſſimo ſenſu, vt ita magis prompte & facile concitaretur ad conquirenda & aſſumenda alimenta, quibus refici & diutius ſeruari poſſit. His porro hunc in modum cōſtitutis, ad principale inſtitutum, nempe ad lęſam appetentiam redeamus. Hęc actio, ſicuti reliquis omnib. contingit operationibus, lædi tripliciter conſueuit, vel ablate, vel imminute, vel deprauate: prorſus tollitur appetentia, vt in febrib. peſtilentib. de quibus loquuntur Hip. & Gal. 3. Epid. ſecto. 1. com. 11. nec non ſecto. 2. ægroto 6. ac potiſſimum in 3. epidem. ſecto. 3. 58. in quo poſtremo loco ſcribit Gal. in diuturna illa peſte, quæ ſua ętate viguit, omnes ęgrotos in tale ac tantū cibi faſtidiū incidiſſe, vt plurimi maluerint mori, quam comedere. Minuitur autē appetentia, quando ægroti debiliter appetunt, quod accidit in conualeſcentib. in febribus, ac morbis fere omnib. Demū vero appetentia deprauatur dupliciter: vno modo quando ægri immoderatū cibum & potum appetunt, vt in canina vocata appetētia ſolet euenire: altero vbi quis alienaappetit, ac naturæ auerſa, exempli gratia, extinctos carbones, lutum, & alia id genus, vt frequenter euenit pueris, & nonnullis mulieribus vtero gerentibus. Hæc tota eſt doctrina Gal. 1. de ſymptomatum cauſis cap. 7.

Ad appetitū 5. concurrunt.

Appetitus duplex.

Hoc loco illud nonnulli vocant in dubium, quomodo immoderata appetentia reponatur à Gal. inter actiones deprauatas: nam ſicuti nulla intenſa & exquiſita operatio, exempli gratia, videndi aut audiendi, dici poteſt deprauata, ita idem ſtatuēdum videtur de intenſa ac ſumma appetentia. Præterea ſi appetitus remiſſus eſt actio læſa, imminute, cur non liceat appetitum intenſum, cum ſint contraria, ſub eodem genere collocare? Ex quo factum eſt, vt Arculanus inter cæteros talem exuperantiā appetitus repoſuerit ſub diminuta operatione: & altera ex parte Argenterius lib. de generib. & differentiis ſymptomatum capit. 3. Galenum reprehendat, quaſi male actiones læſas diuiſerit in abolitas, imminutas, & deprauatas: qui aſſeuerans omnia vitiatæ functionis genera, ac ſpeciatim vehementiores & validiores operationes ſub ea diuiſione comprehendi non poſſe, nouam diuiſionem excogitauit, qua non tria, ſed quatuor prima genera vitiatæ actionis continentur: primum quod actiones abolitas: alterum quod debiles vel auctas: tertium quod deprauatas: quartum quod triſtes & voluptuoſas preter naturam functiones complectatur.

Dubitatio.

Argenterii conſideratio de læſis actionibus.

Ego vero qui propter anguſtias temporis accurate nequeo hanc controuerſiam tractare, quæ longiorem omnino diſputationem expoſceret, illud vnum dicam

in præſentia, diuiſionem Galeni actionis abolitæ, immunitæ, deprauatæ, eſſe integram, atq; ad hæc tria membra commode poſſe referri, quæcunque vel ab Argenterio, vel ab aliis nouatoribus poſſunt excogitari: & quatenus pertinet ad imminutam appetentiam, de qua nunc agimus, iure eam inter deprauatas actiones fuiſſe repoſitam: hoc autem vt probe intelligatur, ſciendum eſt Galenum in tradenda hac diſciplina ac diuiſione imprimis reſpexiſſe facultatem ipſam, à qua proueniunt actiones: quamobrem ſicuti appetentia, quæ fit à facultate prorſus inualida, abolita dicitur, quæ fit à facultate debiliori, imminuta, ita quæ fit à deprauatione facultatis, iure deprauata appetentia debet vocari: vnde cum immoderata & ſumma appetentia, vt ſtatim demonſtrabimus, non aliunde proueniat, quam irritata & deprauata facultate appetitrice oris ventriculi, ſumma cum ratione Galenus illam repoſuit ſub genere deprauatarum actionum. Nec altera ex parte poſitæ rationes quidquam valent: cum enim facultates in diſciplina Galeni, aut ſint temperamenta, aut in temperamentis propriam eſſentiam obtineant, ſi illæ pro inſtituto naturę bene habeant, tunc edunt ſuas actiones validas, prorſusque inculpatas, in quibus nullus datur exceſſus, vt manifeſte apparet in viſu & auditu: quod ſi quæ contingat excedens & immoderata actio, exempli gratia, nimia retentio vel expulſio, id nunquam fiet ſine deprauatione facultatis, ex quo actionem quoque deprauatam licebit appellare. Pariter reſpondeatis ad ſecundam rationem: nam quamuis appetentia intenſa & remiſſa quoquo modo ſint contraria, vt propterea debeant reponi ſub communi genere actionis imminutæ, vt voluerunt Arculanus & Argenterius, veruntamen ſi conſiderentur cauſæ vtriuſq; ſymptomatis, hac certe ratione haud omnino ſunt contraria, ſicuti paulo poſt demonſtrabimus cum Galeno. Imminuta appetentia ab iiſdem prouenit cauſis, à quibus prouenit abolita: intenſa autem appetentia non aliter generatur, quam irritata facultate, vt manifeſtiſſime demonſtrabimus. Iam itaq; redeuntes ad rem noſtram, ſi quæ dicta ſunt, hactenus velimus colligere in vnum, ita habendum eſt. Symptomata pertinentia ad læſam appetentiam ſunt duplicia: alterum conſiſtit in defectu, alterum in deprauatione, & vtrumq; adhuc diuiditur bifariam: nam defectus vel eſt integer, vt appetentia ſit prorſus ablata, vel non eſt integer, vt appetentia ſit tantummodo imminuta: pariter in deprauatione ægri aut nimium appetunt, famem caninam, & vulgo Bulimum nominant, qui tamen affectus inter ſe longe differunt; aut appetunt aliena, quod malum pica vel Kitta dicitur, de quibus omnibus ſymptomatibus ſequenti ordine tractabimus: primo de abolita & imminuta appetentia: ſecundo de fame canina: tertio de Bulimo: quarto de Pica, & vltimo, de Siti, cum hæc nihil aliud ſit, quam appetentia potus, ſicuti fames eſt appetentia alimenti, & in vtraque eadem eueniant ſymptomata.

Ἀνακεφαλαίωσις.

CAPVT. VI.

De abolita & imminuta appetentia.

Cauſæ abolitæ appetentiæ.

SI memoria repetātur, quæ ſupra diximus de naturalis famis generatione ac ſymptomatibus, quæ illam præcedere ſolent, facile fuerit inuenire cauſas, propter quas appetentia vel aboleatur, vel imminuatur: etenim vt dicit Galenus 1. de ſymptomatum cauſis, cap. 7. Abolitio contingit huius actionis, vel ꝙ ſuctionis ſenſus pierit, vel ꝙ ſuctio non fiat, vel ꝙ corpus nō vacuetur: ad quem modū exigua quoq; & imbecilla ſit appetentia, vbi hęc ipſa, nempe ſenſus ſuctionis, ſuctio, & corporis

vacuatio

vacuatio non fuerint abolita, ſed prope ad abolitionem accedant. Perit ſenſus oris ventriculi, vel primum & per ſe, vel per conſenſum aliarum partium, & præcipue cerebri. Per ſe amittitur ſenſus ſuctionis propter exceſſum cuiuſcunque intemperiei, ſed potiſſimum calidæ & frigidæ, ſiue cum materia, ſiue ſine materia, ſcribente Galeno 3. de ſymptomatum cauſis capite 1. nec non 3. apho. com. 20. quamlibet intemperiem, vbi fuerit immoderata, iunctas actiones impedire & diſſoluere: principem autem locum hac in re obtinet intemperies calida, quam Galenus 1. de ſymptomatum cauſis cap. 7. enumerat inter præcipuas & continentes cauſas, quibus fames ſolet impediri; & reddit rationem, quia calor ex vna parte ſolida corpora relaxat, & ad munus attractionis reddit imbecilliora, ex altera colliquat & fundit humiditatem ventriculi, ex quo illius partes inanitæ ſupra modum extenduntur & replentur, vt merito triſtis ille ſenſus ſuctionis non poſſit perſentiri. Ad quem modum idem quoque dicit Galenus 6. epidemiorum ſecto 4. com. 20. calefacientia & fundentia humores delere & finire appetentias: ſic humores quicunq; fuerint calidi, vel ſuapte natura, vt flaua bilis, vel ex accidente, vt ſalſa pituita, ſi potiſſimum confluant ad os ventriculi, facile ac maxime appetentiam tollere conſueuerunt. Sic experientia demonſtrat, tempore calidiore fere tolli appetentiam, frigidiore plurimum augeri. *Calida intemperies.*

Poſt intemperiem calidam ſuccedit frigida. Sed ſtatim quis nobis obiiciat Galenum, qui multis in locis manifeſtiſſime aſſerit, frigiditatem quam maxime conferre ad excitandam appetentiam, quod profecto negari non poteſt nec debet: nam ſicuti calor laxat ventriculum, funditque humores, & illius partes replet, ita contra frigus cogit denſatq; os ventriculi, & exprimit humores ipſius, adeo vt ſimilis hinc ſequatur affectus illi, qui fit ex ſuctione venarum, ex quo idem quoque ſequitur effectus, nempe deſiderium alimenti. At vero nos intelligimus appetentiam tolli vel minui immoderata, ac ſumma frigiditate, quod nulli mirum debet videri. Nam ſi omnis immodica intemperies, quod paulo ante notauimus ex Galeno, poteſt actionem deiicere, cur non frigida quoq; intemperies, ſi immoderate occupet os ventriculi, poſſit appetentiam auferre? Sed iſtud apertiſſime docet Galenus 2. aphoriſmorum com. 20. qui ſcribit, in ſenibus quandoque tantum augeri in ore ventriculi frigiditatem, vt omnem appetentiam deiiciat, ſiquidem per nimiam frigiditatem vis oris ventriculi ſentiens ſopitur, ac fere profternitur, vt nemo debeat mirari, ſi tunc ſuctionis ſenſus pereat, & appetentiæ munus aboleatur, id quod poſtea videbimus veritatem habere in bulimo, in quo morbo prorſus deficit appetentia, fere perdita facultate oris ventriculi, propter nimiam frigiditatem. Ita ergo minime abſurdum eſt aſſeuerare, eandem cauſam, diuerſa tamen ratione, poſſe appetentiam iuuare & deſtruere: nam generaliter frigus conſueuit dolorem inferre, ſi vero illud ſit vehemens & immoderatum, dolorem tollit, quod apparet in medicamentis ſtupefacientibus. Quæ diximus de intemperie calida & frigida, vel cum materia, vel ſine materia, facile item poſſunt demonſtrari de cæteris quoq; intemperaturis, humida & ſicca, cum hæ quoque ſi modum excedant, ſine dubio poſſint ventriculi facultatem labefactare, & ſenſum ſuctionis atq; appetentiam auferre. *Frigida intemperies.*

Hactenus egimus de ſenſu ſuctionis oris ventriculi deperdito ex proprio affectu, ille autẽ perditur etiã per conſenſum aliarũ partium, & præcipue cerebri: hęc enim duo membra, vt alias diximus, mediis neruis mirabiliter inter ſe conſentiunt, ad quem modum delirantes, ſtupidi, apoplectici, & alii id genus ægroti, nihil appetunt. *Per conſenſũ quomodo pereatur appetitus.*

V 3

tunt. II. hic ſenſus perditur per conſenſum cordis & vniuerſi corporis, fere extin-ćta ac mortua facultate ſentiente ipſius ventriculi, de quo quidem conſenſu loqui-tur Galenus 1. epid. ſecto. 1. 29. ſecto. 2. com. 75. 3. epid. ſecto. 1. com. 5. & 11. & aliis lo-cis, qui aſſerit, hoc modo deperditam appetentiam eſſe certum indicium extin-ćtionis virtutis, ac perpetuo lethale: ad quem modum videbitis frequentiſſime eos qui laborant febre peſtilenti, vel aliis malignis morbis, nihil prorſus appetere.

II. Iam vidimus primam cauſam abolitæ vel imminutę appetentiæ, deperditum ſenſum ſuctionis oris ventriculi: imminuitur ſecundo vel tollitur appetentia, quã-do vel exigua vel nulla fit ſuctio in ea parte, id quod contingit dupliciter: vno mo-do ex proprio ac primario affectu oris ventriculi, idq; præcipue cum laborat aliqua intemperie, ac potiſſimum calida, quam ſupra diximus fundendo humores replere hanc partem, & prohibere ipſam ſuctionem: altero autem modo non fit ſuctio, quotieſcunq; cæteræ partes corporis pro inſtituto naturæ non trahunt, neq; effici-unt ſuctionem ex ventriculo, quod item propter varias cauſas ſolet víu venire: nam primum id fieri poteſt propter imbecillitatem virtutis, vt accidit in conualeſcenti-bus, in quibus & venæ & cunctæ partes ſunt debiliores, quam vt poſſint deinceps trahere alimenta, donec attractio perueniat ad ipſũ ventriculũ. Secũdo ceſſat attra-ctio vel omnium vel plurium partium, quæ, vt diximus, ordine quodam ſolent præcedere famem naturalem, propterea quod laborent proprio aliquo affectu, qui attractionem impediat, quales ſunt intemperies, ac potiſſimum calida, vel cum materia, vel ſine materia, quæ quidem partim fundendo naturalem humo-rem particulæ, ex quo illa nequit inaniri, partim diſſoluendo naturales eiuſdem vires, facile poteſt illius attractionem impedire, quales ſunt quoq; obſtructiones, quæ ſi fuerint inſignes, ſumma cum ratione poſſunt impedimento eſſe, quo mi-nus partes poſſint propriũ alimentũ trahere. Tertio contingit ſuctionem non fieri in ventriculo, propter nimiam plenitudinem ſanguinis & humorum, ſicuti illis euenit, qui deliciis liberalis & voluptuoſæ menſę perpetuo delectantur: cum enim partes ſint omni ex parte plenæ ac ſaturatæ, nec opus habeant nouo alimento, illud non quęrunt, nec trahunt ex aliis proximis partibus, ac tandem ex ipſo ventricu-lo: imo vero vt ſcribit Galenus 3. de naturalibus facultatibus ad finem, in tanta co-pia boni alimenti tantum abeſt, vt iecur & venæ trahant ex ventriculo, vt contra potius ipſe ventriculus, ſi opera natiui caloris inaniatur, nullum appetat alimen-tum, ſed præter naturæ inſtitutum ſanguinem trahat, quo nutriatur per eaſdem i-pſas venas, per quas alioqui iecur ſuccum ex ventriculo trahere conſueuerat.

III. Tertia eſt, quotieſcunque corpus non vacuatur: hoc vero poteſt fieri tripli-citer: aut propter copiam humorum crudorum & craſſorum, qui difficulter & tarde coquuntur, attenuantur & diſſoluuntur: aut propter denſiorem cutis & v-niuerſi corporis habitum, ſiue id fiat propter frigiditatem aeris, balnea adſtringen-tia, nimias exercitationes, & alias huiuſmodi externas cauſas, ſiue ex interno ali-quo affectu fieri contingat, aut demum propter vitam ocioſam, & omnem exer-citii intermiſſionem: hæc enim præcipue videntur eſſe in cauſa, cur naturalis efflu-xus per cutem totius corporis poſſit impediri: atq; hactenus de eſſentia, differenti-is, & cauſis abolitę & imminutæ appetentiæ.

Signa. Signa indicantia hunc affectum, ex relatione ægri ſunt manifeſta, quare ac-cedamus ad ſigna differentiarum. Si pereat ſenſus ſuctionis in orificio ventriculi propter aliquam intemperiem, vel cum materia, vel ſine materia, ea ex propriis

luis

ſuis ſignis eluceſcet, de quibus omnibus ſemel atque iterum diximus. Pariter ſi i-ſtud contingat propter conſenſum cerebri, cordis, vel aliarum partium, manife-ſta aderunt indicia, quæ morbos vniuſcuiuſque partis laborantis poterunt demon-ſtrare. Secundo ſi exigua vel nulla fiat ſuctio in ore ventriculi, ex proprio illius affe-ctu, ac potiſſimum ex intemperie calida, illa aderunt ſigna, de quibus ſatis diximus. Quod ſi iſtud contingat propter conſenſum aliarum partium, quæ nequeant tra-here ex ipſo ventriculo, hanc imbecillitatem demonſtrant cum alia ſigna, tum ma-xime pulſus. Obſtructiones demonſtrant lotia cruda, excrementa alui liquidiora, color corporis vniuerſi immutatus, & alia eiuſmodi, de quibus in poſterum tra-ctantes de obſtructionibus. Sic plenitudinem licet facile intelligere ex propriis in-diciis, de quibus partim iam diximus, partim dicemus alias. Tertio ſi appetentia ab-oleatur vel imminuatur propterea, quod vniuerſum corpus non vacuetur; copia crudorum humorum cognoſcitur ex lotio crudo & craſſiore, quod præcipuum eſt indicium humorum, qui continentur in venis; ex qualitate cutis, quæ quodammo-do fuerit tumida, albicans, & ſine colore: ex præcedente victus ratio: e, quam veri-ſimile eſt talem fuiſſe, vt potuerit ſobolem humorum crudorum genera: e. Denſi-tatem & conſtipationem cutis demonſtrãt inter cætera externæ cauſæ, vt ſi æger ac potiſſimum antea factus calidior, vel propter laborem, vel propter caliditatem lo-ci, vel aliter ſe expoſuerit aeri frigidiori, ſi natauerit in aquis frigidis, ſi ſe lauerit in balneis, vel ſuapte natura, vel ab arte aſtringentibus, au: alia præceſſerint, quæ potuerint cutim exſiccare, denſare, & conſtipare, preterquam quod ſi hæc res diligenter animaduertatur, poterit & Medicus ipſis ſenſib. & aliis modis multa colligere argumenta, quæ huiuſmodi conſtipationem poſſunt demonſtrare, de quibus ſermonem habet Gal. cum aliis locis, tum maxime 3. de tuenda valetudine, cap. 10. Si demum æger vitam viuat otioſam & delitioſam, nullis indiciis opus eſt.

Obſtructionũ ſigna.

Itaq; illud vnum iam reſtat, vt ad curationem accedamus, cum ſcribat Galen. appetentiam aboleri & imminui ab iiſdem cauſis, quæ tantummodo magnitudine & vehementia differant, nos curationem vtriuſq; ſub vnica ratione comprehende-mus. Si itaq; ventriculus laboret proprio morbo, nempe aliqua intemperie, vel ſimplici, vel compoſita, vel cum materia, vel ſine materia, iam didiciſtis rationẽ cu-randi huiuſmodi morbos: primum vacuanda eſt materia, ſi adeſt, deinde tollenda eſt intemperies præſidiis tum internis, tum externis, quæ non eſt vt rurſus ſine vti-litate repetantur. Sin autem ventriculus laboret per conſenſum cerebri, cordis, vel aliarum partium, vel corporis vniuerſi, tunc ante omnia habenda eſt ratio partis primum laborantis, tanquam cauſæ, ſine qua morbus ventriculi curari non poteſt.

Curatio.

Quatenus vero ad illos pertinet qui nihil appetunt, extincta appetitrice facul-tate, vt accidit in febrib. vel aliis morbis malignis, ex præcepto Galeni, omni indu-ſtria perſuadendi, imo vero cogendi ſunt vt comedant: fortiores, inquit Gal. 3. epid. ſecto 3. com. 58. qui vim ſibiipſis afferentes, cibum oblatum abſumpſerunt, omnes fere ſuperſtites fuerunt: quæ ſententia fuit repetita ab Auicen. prima quarti cap. de febre peſtilenti.

Si adſint obſtructiones in iecore, venis, vel aliis partibus, quæ illarum attra-ctionem impediant, conueniunt amara, abſtergentia, & quæ obſtructiones poſſint auferre, ſed ita tamen, ſi id res poſtulet, vt totum corpus antea vacuetur, & ſectione venæ & purgatione, & aliis modis, de quibus tractabimus ſuo loco.

Obſtructionũ curatio.

Si perdatur appetentia propter nimiam abundantiam humorum & ſangui-

nis, quod euenit frequentiſſime, ſiquidem non deſunt quamplurimi, qui totos dies & noctes potant & comedunt, gulæq; noua quærunt irritamenta, nullum eſt præſentaneum magis remedium, quam ſit inedia & ieiunium; ad quem modum teſtatur Gal. 6. epid. ſecto. 4. com. 17. ſe quoſdam de perdito ciborum appetitu conquerẽtes, ad multum diem inedia macerando eſurientes reddidiſſe. Habetis lepidam illam fabellam opulenti illius Abbatis apud Boccatium, qui laborans morbo ventriculi, & perdita appetentia, ac propterea accedens ad thermas captus à quodam latrone, diuq; cuſtoditus ſine vllo propemodum alimento, breui appetentiam & ſanitatem recuperauit.

Fabula.

Si fuerint humores crudi, craſſi & viſcidi, ex quibus denſata & conſtipata cute prohibeatur naturalis digeſtio & vacuatio corporis, ſi fuerint in vaſis, primum quæratis illos attenuare, incidere, abſtergere, cum melle roſaceo, ſyrupo de betonica, de hyſſopo, oxymelle ſimplice, &c. ſecundum hanc formam:

Syr. præparãs pituitam.

℞ *Mellis roſati colati* ℥ ij.
Syrupi de betonica.
Oxymellis ſimplicis ana ℥ j. *Miſ. pro duabus vicibus.*

Sic in victu vtamini capparibus aceto conditis, oliuis muria præparatis, piſcibus ſalitis, ouis piſcium ſalitis, & aliis id genus, quæ ſimul ſunt grata & opportuna. Deinde iſti humores euacuentur leui aliquo medicamento. Si vero humores tales contineantur in ambitu vniuerſi corporis, ſi ita ferat occaſio, præcedente generali euacuatione, illi pariter diſcutiendi ſunt & vacuandi, minime per aluum, ſed per ipſam cutem, ſudoribus, balneis, frictionibus, inunctionibus, de quibus diffuſe tractat Gal. in lib. de tuenda valetudine. Demum vero ſi propter nimiam cutis denſitatem & conſtipationem corpus nequeat digerere & tranſpirare, præſidiis moderate calefacientibus & humectantibus agendum eſt: itaq; conueniunt moderatæ corporis exercitationes, leues, faciles, & longiores frictiones, non linteis, ſed manu factæ, balnea aquæ dulcis calidioris, inunctiones moderatæ calidę, ex oleo dulci, tenui, amygdalarum dulcium, chamomælino, & aliis id genus, quæ poſſunt externas corporis partes calefacere, humectare, mollire, ac laxare, de quibus loquitur diffuſe Galenus 8. metho. cap. 2. vbi agit de curanda febre ephemera propter meatuum conſtipationem.

CAPVT VII.

De canino appetitu.

POſt abolitam & diminutam appetentiam ſequitur vt tractemus de deprauata, quam dicimus eſſe duplicem, alteram quando ægri immoderate & præter modum appetunt alimenta: alteram quando appetunt res à natura abhorrentes, quã quidem materiam alioquin pulchram & vtilem cum plerique omnes interpretes, & veteres & recentes tractent admodum perplexe & confuſe, nos conabimur pro viribus perſpicue & ordinate tractare, incipientes à priori differentia, quæ pertinet ad immoderatum appetitum.

Appetitus deprauatus quatruplex.

Tria ſunt nomina quib. auctores hoc ſymptoma ſolent vocare, 1. eſt immoderata appetentia ſimpliciter. 2. eſt appetentia, quam caninam appellant. 3. eſt, quod dicitur Bulimos, quę fere conſueuerunt ſimul confundere, quaſi iſthæc tria nomina vnum & idem ſignificent, cum tamen, mea ſententia, inter ſe longe differant: quam quidem iſtorum nominum diſtinctionem licet nobis colligere ex Gal. tum aliis locis, tum potiſſimum 2. apho. com. 21.

Nam-

Namque immoderata appetentia ſimpliciter eſt maximum cibi deſiderium, quale plerumque videmus fieri in athletis, in his qui vehementiſſime laborant, vigilant, vel aliter inſignes patiuntur corporis diſſolutiones, quæ tamen appetentia ſumpto alimento quieſcit. Canina autem fames talis eſt ac tãtus ciborum appetitus, vt ægri quantumuis copioſe & frequenter comedant, nunquam ſatiari poſſint. Bulimos vero definitore Galen. in 2. apho. com. 21. nihil aliud eſt, quam labefactatio facultatis à frigore externo, quæ quidem à fame inchoauit, ſed tamen famem amplius non habet adiunctam. Hæc eſt proba declaratio iſtorum trium nominum, ex qua equidem puto hanc tractationem plurimum lucis accipere poſſe.

Itaque canina appetentia, de qua agimus in præſentia, eſt perpetua, maxima, *Definitio.* atque inſaturabilis fames; plerique addunt, cum vomitu & alui deiectione, quæ ſane differentia non videtur fuiſſe prætermiſſa à Galen. 6. de locis affectis cap. 3. vbi ſcribit, hoſce ægros ſimulatque affatim repleti fuerint, paulo poſt aut per vomitum, aut per aluum graue id onus deponere, quod ferre nequeunt. Sed notandum Galen. loqui diſiunctiue, aut cum vomitu, aut cum alui deiectione, ſicuti etiam diſiunctiue loquitur Rhaſis, qui ita habet: cum quis famem aſſidue patitur, & cibus poſt comeſtionem adeo grauat, vt aut vomere, aut per inferiorem partem ipſum eiicere cogatur, &c. Quamobrem canina fames eſt aſſidua & inſaturabilis ciborum appetentia, vel cum vomitu, vel cum alui deiectione. Itaque erit ſymptoma actio læſa deprauata appetitricis facultatis oris ventriculi.

Differentiæ huius ſymptomatis præcipue ſumuntur à cauſis, in quibus quidẽ *Differentia.* etſi auctores maxime diſſentiunt, in eo tamen videntur omnes conuenire, huiuſmodi cauſas eſſe varias ac multiplices. Alexand. tres ponit, intemperiem frigidam, *Cauſæ.* intemperiem calidam, & imbecillitatem facultatis retentricis. Auicen. ponit longe plures: primam vacuationes & febres prolixas & reſoluentes corpora: ſecundam debilitatem virtutis retentiuæ in corpore: tertiam caliditatem ſuperfluam in orificio ſtomachi, reſoluentem & requirentem inſtaurationem: quartam ſuperfluitatẽ caloris in toto corpore, & in extremitatibus eius, quæ reſoluat, & cogat venas vti ſuctionẽ, quæ tandem perueniat ad os ventriculi: quintam externam aeris caliditatem, ac præcipue ſi corpus fuerit rarum & reſolubile: ſextam ſuperfluitatem raritatis propter calidiorem intemperiem digeſtiuam & reſolutiuam, ac maxime ſi externa accedat quoque caliditas: ſeptimam catarrhum ex cerebro deſcendentem ad ventriculum: octauã vermes & ſerpentes magnos, quæ animalia omnia deuorãt, & dimittunt corpus & ventriculum inania: nonam humorem acetoſum, melancholicum, aut pituitoſum, commouentem os ſtomachi: decimam & vltimam ſuperfluas vigilias, quæ reſoluunt & extrahunt humiditates ad exteriora ſequentes dilatationem caliditatis. Has omnes cauſas ponit Auicenna appetitus canini, ex quibus auctores deinceps, ac præcipue expoſitores noſtrorum temporum, accipiunt quidã plures, quidam pauciores. Altera aũt ex parte Gal. vnicam tãtum caninæ appetentiæ cauſam ponit, nempe intemperiem frigidam oris ventriculi, vel cum materia, vel ſine materia, qui dicit ad hunc modum 2. apho. com. 21. Canini appetitus fieri conſueuerunt vel propter ſolam intemperiem frigidam, vel propter humores acidos, quos exſorbuit os ventriculi. Quid igitur ſtatuendum eſt? Ego quidem cenſeo Alexand. Auicen. ac cæteros illorum imitatores male, Galenum autem bene ſentire. Nam cum fames canina ſit continua, & quæ cibis, quãtumuis frequenter & copioſe exhibitis, ſatiari non poteſt, vt cauſa quoque adſit ſtabilis & continens, & quæ per-

petuo hunc ſenſum præbeat,neceſſe eſt. Cæterum illi omnes, mea ſententia, fuit hallucinati,propterea quia confundunt eas voces,de quibus diximus à principio,ac ſpeciatim neſciunt diſtinguere vehementem appetitum ſimpliciter à canina appe-

Obiectio. tentia. Sed quis hoc loco nobis obiiciat Gale.qui 1. de ſymptomatum cauſis cap.7. non tantummodo vnam, ſed duas cauſas canini appetitus ponere videtur: alteram cum acidus quiſpiam humor vitioſum vétriculum mordet: alteram vbi totum corpus immodice euacuatur, ſiue id fiat propter robur & violentiam caloris vniuerſi corporis,ſiue propter imbecillitatem facultatis retentricis. Ad hoc reſpondeatis, Galen.eo loco ſermoné habere de vehemēti atq; intenſo,minime autem de canino appetitu:quam quidem Gale. mentem illius verba manifeſte declarant: cum enim tractaſſet de abolita & imminuta appetentia,deinceps agit de deprauata, quæ ſola quantitate modum excedit,quæ certe non alia eſt quam vehemens & intenſa appetentia,quam inquit à nonnullis famem vocari caninam, adeo vt certum ſit, Galen, eo loco minus proprie loqui,atq; ex ſententia aliorum: ſiquidem multi etiam hoc tempore & vulgo omnem vehementem appetitum famem caninam ſolent appellare: ſed præterea,ſi res ipſa conſideretur, nullo modo fieri poteſt, vt ex nimia totius corporis vacuatione,ac ſine peculiari & permanente morbo ventriculi, generetur fames, quæ neque momento temporis intermittat, neque vlla ciborum copia & frequentia ſatiari poſſit: ſiquidem quomodocunque tandem vniuerſum corpus digeratur ac diſſipetur,veriſimile eſt,vel potius neceſſarium,repleto ventriculo,aliquo,ſaltem breui tempore,comedendi appetitum remitti & quieſcere, donec rurſum generalis ea fiat diſſipatio, quam certum eſt in inſtanti fieri non poſſe. Quod ſi Galen. hoc modo intelligatur,vt certe debet intelligi, vtique fatebimur eum ſibi ipſi cōſentire, & veras vtriuſque,& ingentis appetitus,& caninæ famis cauſas tradidiſſe. Nam reuera quatenus pertinet ad intenſum appetitum, ſi memoria repetantur quæ iam diximus de naturalis famis generatione, cum digeſtio & inanitio illarū partium quæ ſunt ſub cute,ſint in cauſa,cur illæ per venas à partibus proximis attrahant,vt tandem attractio perueniat ad os ventriculi,nulli dubium eſſe poteſt,ſi talis digeſtio & diſſipatio fiat immoderate,& ſupra naturę inſtitutum,quin immoderata quoq; attractio & ſuctio cæterarum partium, ac poſtremo ipſius ventriculi fiat, ex quo deinceps neceſſe eſt ingenté atq; immoderatam appetentiam excitari. Quamobrem ſumma cum ratione immodica totius corporis vacuatio, poſita à Galeno, & quæcunq; huiuſmodi euacuationem poſſunt efficere, maxime exercitationes, vigiliæ,& alia id genus,de quibus prolixe Auicen. ſtatuendæ cauſæ ſunt ingentis appe-

Vermes. titus. Inter quas certe digna eſt maxima animaduerſione cauſa vermium, quorum Gal.quoque mentionem habet in libello de theriaca ad Piſonem cap. 15. qui ſcribit theriacam potenter ſtrangulare eos lumbricos qui morantes in inteſtinis, maximum alimenti deſiderium excitant,nec non mirabiliter eiicere ex inteſtinis latum illum vermem,qui ſuſceptum deuorat alimentum, atque ideo totum corpus exte-

Hiſtoria. nuat. Sic Alexand. libr. 7. cap. 4. recitat hiſtoriam cuiuſdam mulieris, quæ cum multa & immodica alimenta acciperet, omniaque concoqueret, & nunquam ſaturari ſe diceret, tandem accepta hiera vermem proiecit, qui longitudine duodecim cubitus & plures habere putaretur, cum quo verme immoderata & violenta illa fames ſtatim conquieuit: in qua tamen re Alexand. fuit deceptus, cum cenſuerit hunc affectum fuiſſe bulimum, in quo nulla prorſus eſt fames, vt poſtea videbimus.

Statueba-

Statuebamus cum Galen. vnicam tãtum cauſam famis caninæ, nempe intemperiem oris ventriculi frigidiorem, vel cum materia, vel ſine materia: verũ Alex. & Auic. hic rurſum Gal. ſunt moleſti, qui contendunt famem caninã fieri poſſe ab intemperie non ſolum frigida, ſed etiam calida, quæ diſſoluendo humores ventriculi, illum reddat inanem, efficiatq; triſtem illum ſenſum ac famẽ: in qua quidem re illi mea ſententia decipiuntur. Nam ſicuti negandum non eſt, caliditatem vniuerſi habitus corporis, quæ raritatem cutis laxitatemque, & ingentẽ diſſolutionem efficiat, inanitis cunctis partibus, in cauſa eſſe vt fiat fames: ita nullo modo fieri poteſt, vt ex intemperie ventriculi calidiore itidem fames generetur, quę potius laxat os ventriculi, ac fundit humores, quibus illud poſſit repleri, vt ſupra demonſtrauimus ex Galen. in 1. de ſympt. cauſis cap. 7.

An ab intemperie calida poßit dependere.

Præterea cum Galen. reponat inter cauſas intenſi appetitus acidorum humorum vitium, iſti autem ſint duo tantummodo, pituita & melancholia, cũ nemo dubitet de acida pituita, quęritur an acida melãcholia vtcunq; poſſit famem excitare? De qua re eſt inſignis & diu agitata cõtrouerſia inter Auic. & quoſdam recentiores, quam cum nolim in præſentia longius agere, illud nobis fuerit ſatis ex Galeni ſententia in libello de plenitudine. cap. 11. nec non 6. de locis affectis cap. 1. non ſolum pituitã, ſed etiam melancholiã, ſi acidę fuerint, poſſe famẽ efficere, propterea quod, vt dicit Galen. dicto 1. de ſympt. cauſis cap. 7. quæ acida ſunt, partium tenuitate vellicant & quaſi mordent os ventriculi, ex quo eundem fere ſenſum in ipſo excitant, quem ſuctio venarum ſolet excitare. Vtrum autem fames excitata ab eiuſmodi humoribus, ſit ſecundum vel præter naturæ inſtitutum, de qua item re diſputant Valerius Hiſpanus & alii recentiores, alias fortaſſe à nobis quoq; tractabitur.

An melancholia poßit producere famem.

Signa caninæ appetentię ſunt manifeſtiſſima, ægri ſemper conqueruntur, alimenta poſtulant & comedunt, ventriculus perpetuo grauis eſt, cõtingit aliquando vomitus, nonnunquam copioſa alui deiectio, manifeſta apparent indicia frigidæ intemperaturæ oris ventriculi, de quibus alias diximus. Si adſit in ventriculo pituita, erunt ructus & vomitus acidi, plurima ſputa, alui excrementa humida. Si melancholia, erũt perturbatæ imaginationes, lien erit affectus, præceſſere victus ratio & omnia quæ potuerint hanc intemperiem atq; acidos humores generare. Itaq; iam veniamus ad curationem.

Signa.

Si fuerit intemperies ſimplex ſine materia, ſimplicem præbet indicationem, vt nempe calefacientibus intemperiem tollamus, ac rebus pinguibus famem remittamus, quæ os ventriculi replere, laxare & mollire poſſunt, qualem rationem curandi habetis à Galen. in 2. aphor. com. 21. qui ex ſententia Hippoc. laudat cumprimis potum vini meracioris, id eſt, potentis, quod valenter calefaciat, & illud quidem copioſum, qualia ſunt præcipue vina græca, quæ equidem cenſeo cum Auicen. exhibenda eſſe actu calida, cum actualis frigiditas quoquomodo poſſit intemperiem augere.

Curatio.

De hoc tamẽ vino dubium eſt, vtrum debeat exhiberi ante vel poſt alimenta: Gal. loco citato videtur illud exhibere poſt ſumptum alimentum. Auic. autem & alii magis illud probant ieiuno ventriculo: in qua re, ſi fuerit intemperies ſine materia, crederẽ cum Auic. illud exhibendum eſſe ante cibos, quo tempore certũ eſt id multo magis poſſe intemperiem iuuare: ſi autem fuerit intemperies cum materia, ac præcipue ſi ægri habęant caput minus robuſtũ, quod ipſe quoq; Gal. animaduertit,

fortaſſe

forteaſſe opportunius cum Galen. exhibendum foret poſt alimenta. Hoc ipſo alterandi conſilio poſſumus & alia adminiſtrare medicamenta, quæ calefaciant & intemperiem auferãt: interius eſt conſerua betonicæ, menthæ, hyſſopi, diacyminum, diacalamenthum, ac poſtremo mithridatum & theriaca, quam paulo ante vidimus apud Galen. hac in re habere magnam prærogatiuam. Exterius ſunt olea, chamomælinum, amygdalarum dulcium, amararum, & alia id genus: in quibus quidem cunctis præſidiis, tam intra quam extra, id perpetuo eſt animaduertendum, vt ea declinemus, quæ adhuc magis poſſint cogere & conſtringere orificium ventriculi, magis autem illis vtamur, quæ illud mollire & laxare poſſint. Deinde Galen. inſtituit commodam victus rationem, edulia pinguia, oleaginoſa, & quęcunq; ex multo oleo parari ſolent, ac potiſſimum adhibita cautione, ne quid permiſceatur auſteri vel acidi; forent itaq; opportuna alimenta, caro pinguis porcina, vitulina, gallinarum, coturnicum; iura item pinguia, ſicuti iura inteſtinorum, quæ etiam ipſa poſſunt exhiberi pro alimento, adeo vt iſti ſanari poſſint ſumma cum delectatione & voluptate. Auicenna probat oleum cum ſaccharo: probarem ego oleum amygdalarum dulcium, hęc enim alimenta, & quæ horum imitatione facile poſſunt parari, laxant & molliunt os ventriculi, ipſamque famem inſigniter obtundunt: qua quidem victus ratione Galenus fatetur ſe nonnullos ſanaſſe, qui ingenti ac perpetua fame laborabant.

Interna medicamenta. *Externa.* *Cautela.*

Si vero fuerit intemperies cum materia, hanc primum decet abſtergere, incidere, attenuare, cum melle roſato, oxymelle ſimplici, cum diacymino, diacalamentho, capparibus & oliuis præparatis: in ruſticis cum porris, alliis, cepis & ſimilibus. Deinde præparata materia, niſi illa commode poſſit educi per vomitum, purganda eſt leuiori aliquo medicamento: expurgato ventriculo deinceps alterantibus agendum eſt.

Prognoſticũ. Atque hactenus de fame canina, vbi nec id poſtremo hoc loco prætermittendum eſt, quod pertinet ad prognoſticum, curationem eſſe maxime difficilem, cum frequenter huiuſmodi morbus deducat homines ad cæliacam paſſionem, lienteriam, dyſenteriam, hydropem, bulimum, ſyncopen, & tandem ad mortem. Sequitur de bulimo.

CAPVT VIII.

De Bulimo.

INter plurimos ſcriptores de morbis, neſcio an ſit aliquis, vno excepto Galen. qui probe intelligat naturam huius affectus: conuenit tamen inter omnes, hac voce ingentem prorſus famem ſignificari, ſicuti ipſa nominis ratio videtur perſuadere: nam hæc dictio græca βȣ, aliis adiuncta vocibus, videtur habere vim augendi ſignificationes earum: ex quo factum eſt vt quamplurimi cenſeant famem caninam & bulimon vnum & eundem affectum eſſe, ſimulque tractant de vtroque ſub vno capite: ſic Theodorus Gaza, optimus alioqui interpres, bulimum vbique vertit caninam appetentiam: alii confundunt bulimum cum pica, ex quibus eſt Alex. Aphrodiſæus in ſuis problematibus; alii aliter cenſent: quantum vero omnes fuerint hallucinati, ſatis demonſtrat Galen. qui dicit apertiſſime, bulimum longe differre à canina appetentia, imo vero in eo omne prorſus alimenti deſiderium auferri, ſcribit enim ad hunc modum: Qui bulimum putant famis nomine dictum fuiſſe ab Hipp. hi mihi videntur abſurde eius verba audire, primum quod pro generali oratione parti-

particularem faciunt; deinde quod falſum etiam dicunt, ſiquidem bulimos eſt virtutis proſtratio ab externa frigiditate profecta, qui à fame quidem principiũ ſumit, ſed famem amplius non habet adiunctam. Hæc vera eſt atque legitima deſcriptio iſtius affectus; ex quibus apparet, bulimon non illud eſſe quod nomen ipſum ſonat, ingentem ſcilicet famem, quæ quamuis principio fuerit, paulo tamen poſt nulla prorſus exiſtit, & in totum languente nimium ventriculo, ac pene extincta illius caliditate aboletur: imo vero idem Galen. teſtatur 1. ad Glaucon. cap. 14. bulimum nihil aliud eſſe, propter imbecillitatem virium, quam deliquium animi. Auic. 3. canone fen 13. tractatu 2. cap. 15. ſatis commode mihi videtur hunc affectum definire, quem ſimul cum Serapione appellat famem vaccinam.

Bulimos, inquit, eſt fames membrorum, cum ſatietate ſtomachi. Sunt igitur membra famelica valde, & indigentia nutrimento, & ſtomachus reſpuens ipſum, & quandoque res peruenit in eo ad ſyncopen, & venæ quidem ſunt vacuæ, ſed ſtomachus reſpuit cibum abhorrens ipſum. Hæc Auicen. de bulimo, qui fortaſſe melius quam cæteri omnes, & ad mentem Galeni magis.

De cauſis huius affectus antiquiores Medici non conſentiunt. Alexand. vult illum fieri ex immoderato calore & imbecillitate oris ventriculi. Gal. ſtatuit eum fieri ex vna intemperie ventriculi frigidiore, & illa quidem quæ ab externa intenſa refrigeratione oriatur. Auic. quaſi medio quodam modo cum Galeno aſſerit, bulimon fieri ex intemperie frigida, necnon cum Alex. ex intemperie calida. In qua diſſenſione etſi negandum non eſt, facultatem oris ventriculi poſſe labefactari, non modo ex frigida, ſed etiam ex qualibet intemperie, quod ſupra notauimus ex Gale. tamẽ equidem puto hunc affectum potiſſimum ac maxima ex parte fieri ex intemperie frigidiore, & illa quæ habuerit maximam ac violentiſſimam occaſionem, qualis eſt diuturna mora in aere frigidiſſimo; quando vix fieri poſſe videtur, vt ex intemperie orta propter leuiorem cauſam, ægri deducantur in tantum vitæ periculum. Itaque tenenda eſt ſententia Galen. bulimon fieri ex intemperie ventriculi frigidiore, quæ ſpeciatim ortum habeat ex frigiditate admodum vehementi ipſius aeris. Cum Galen. inter cæteros conſentit Plutarchus, qui in ſympoſiaſis lib. 6. cap. 8. aſſerit, eos potiſſimum tentari bulimo, qui per altam niuem iter faciũt: quo morbo dicit laboraſſe Brutum, qui Dyrrhachio Apolloniam tendens in magnum vitæ diſcrimen incidit ex hac affectione: nix enim alta erat & qui commeatus portabãt nemo ſequebatur: cum igitur ille animo deficeret & animam ageret, neceſſario milites ad muros accurrerunt panem poſtulatum ab hoſtibus, quo ſtatim accepto Brutum refecerunt, qui illa vrbe potitus propterea omnes clementer tractauit. *Cauſa.*

Signa ſunt propemodum manifeſta, ægri prorſus omni priuantur appetentia, torquentur ſtomacho, viribus deficiunt, animo linquuntur, refrigerantur corde & extremis partibus, habent pulſus raros, tardos, paruos, & imbeciles, quos ſæpenumero excipit ſyncope & mors: præceſſere fames, externa inſignis refrigeratio, & quæcunque ventriculum & corpus vniuerſum potuerint inſigniter refrigerare: Accedo ad curationem. *Signa.*

Cum ſcribat Galen. 1. de ſymptomatum cauſis cap. 7. in bulimo tria reperiri, refrigerationem ventriculi, indigentiam & imbecillitatem, tres pariter nobis ſeſe offerunt curandi indicationes, vt calefaciamus, vt expleamus, vt roboremus ventriculum: inter quæ etſi debilitas virium, quibus frequenter ſuccedere ſolet animi deliquium, veluti quoddam ſymptoma ad alia ſequatur, tamen eſt tanti momenti, vt *Curatio.*

ſumpta

ſumpta indicatione ab eo quod magis vrget, ex doctrina Galeni 7. metho. cap. 12. omnem ad ſe trahat curationem. Itaque omnium primum eſt animaduertendum, an æger deliquerit animo, ſicuti euenit Bruto, aut ſaltem prope ſit vt delinquat: in quo caſu cæteris omnibus neglectis, nos decet conari omni ſtudio, vt animus ad ſe redeat, id quod fiet, docente Galen. tum aliis in locis, tum maxime 1. ad Glaucon. cap. 14. ſi primum adhibeantur reuulſiones, quarum ſpeciatim mentionem facit ex Archigene 8. de compoſ. med. ſecundum locos cap. 8. quales ſunt extremarum partium frictiones, ligaturæ, lotiones cum aqua calidiore, ſi pilorum euulſio, & aliarum ſenſibilium partium vellicatio: deinde ſi boni & grati odores naribus offerantur, ſicuti origani, pulegii, calamenthi, fructuum, malorum citoniorum, carnium aſſatarum, inter cætera autem odores vini aromatici ac panis recentis videntur hac in re habere inſignem prærogatiuam, qui quidem odores non ſolum proſunt ea ratione, quod ſuccurrant ſymptomati, ſed etiam quoniam nutriunt ſpiritus, & reſtaurant vires: namque vt dicit Galen. 2. aphor. com. 11. ex auctoritate Hippocr. in lib. de alimento, qui indigent celeri alimenti appoſitione, his humidum ad recuperandas vires remedium optimum eſt: quod ſi adhuc multo celeriore indigeant, odoribus ſunt recreandi.

Alimenta cito nutrientia. Vbi vero æger fuerit immunis defectus animi, tunc cæteris indicationibus ſatisfaciendum eſt, quæ erant duæ, altera vt corpus nutriatur propter defectum alimenti: altera vt calefiat ventriculus propter frigidiorem illius intemperiem. Primæ indicationi ſatisfiet, ſi alimenta exhibeantur quæ cito & facile poſſint vires inſtaurare, qualia ſunt panis ex vino, & illo quidem calido, vt citius penetret, oua ſorbilia, panis ex optimo iure præparatus, ferculum illud vulgare quod conficitur ex ſucco carnium contuſarum, & alia id genus, quibus haud fuerit inutile permiſcere aliquid cinnamomi, piperis, vel alterius aromatis. Quod ſi ægri nequeant cibos aſſumere, ore aperto & omni adhibita induſtria cogendi ſunt, vt illos aſſumant. Poſteriori autem indicationi ſatisfiet ea ratione, de qua ſatis diximus in curanda frigida intemperie ventriculi. Sequitur pica.

De Pica.

IAm ſupra diximus ex Galeni ſententia, deprauatam appetentiam eſſe duplicem: alteram quando homo immoderate & præter modum appetit alimenta, de qua ſatis diximus: alteram quando appetit quæ ſunt à natura aliena, de qua agendum eſt in præſentia. Hic affectus Græcis κίττα, Latinis pica vocatur, alii picationem interpretantur. Plinius grauidarum malaciam appellat, Lucretius pelaptiam. Nomen autem huic malo impoſitum eſt Ariſtotelis teſtimonio 3. de hiſtor. animalium cap. 4. à pica aue; nam vt hæc auis pictam in plumis varietatem oſtendit, ita in hoc malo grauidæ potiſſimum mulieres omnis generis prauos appetunt cibos: alii vero vt dicit Plinius, hoc vitium ita dictum fuiſſe putant, quod hæc ipſa auis eo ſæpe affectu tentari ſoleat. Huius affectus natura, differentiæ, ac ſymptomata copioſe atque accurate deſcribuntur à Galeno 1. de ſymptomatum cauſis cap. 7. quorum ſumma eſt talis. Primum quidem huiuſmodi ægroti prauas & à natura abhorrentes qualitates appetunt, varia autem iſta ſunt pro varietate vitioſi excrementi, obſidentis os ventriculi; ex quorum excrementorum putredine & corruptione cum variæ prorſus ac multiplices qualitates & formæ gigni poſſint, facile fit, vt varii quoque & multiplices deprauati appetitus contingant, quorum vix proba-

probabilis ratio reddi poteſt: plurimi appetunt acida & acerba, quandoque acria, terram, extinctos carbones, calcem, & alia eiuſmodi abſurda: alii appetunt quædam obſcœniora: ego olim domi habebam puellam, quæ auidiſſime candelas cereas deuorabat.

Vtrum autem iſti appetant ſimilia vel diſſimilia illi vitioſo excremento, quod continetur in ore ventriculi, non omni ex parte conueniunt auctores: ego quidem cenſeo, (nolo autem hanc rem ſubtilius diſputare, quæ nihil ad curationem pertinet) hoſce ægrotos appetere res contrarias, & quæ poſſint illius excrementi vitium corrigere: exempli gratia, ſi fuerit excrementum humidum, vt appetant carbones, & id genus exſiccantia, ſi fuerit calidum, vt appetant acida, fructus immaturos, & ſimilia. Ratio quæ imprimis mihi iſtud perſuadet, illa eſt, quia, vt dicit Galen. in arte medica cap. 67. malæ temperaturæ quæ morbi ratione ventriculum occupant, hoc differunt ab his quæ naturales exiſtunt, quoniam contraria, non autem ſimilia appetunt, vt naturales. Quod ſi ex naturali appetitu illa appetimus, quæ ſunt nobis ſimilia, & ex quibus nutriri poſſumus, cur non contra nobis liceat colligere, propter copiam prauorum excrementorum, quæ ſunt præter naturam, ægrotos contraria appetere, ſicuti euenit in intemperaturis præter naturam. *An ſimilia appetant.*

Deinde Galen. aſſerit, hoc morbo mulieres potiſſimũ viſcoſis refertas humoribus laborare conſueuiſſe, cum vtero gerunt, idque vitium compluribus earum perdurare vſque ad ſecundum & tertium menſem, quo deinceps tempore, nempe quarto menſe, malum quieſcit, tribus quidem de cauſis: primum quod vitiati humores crebris vomitionibus, quibus grauidæ infeſtantur, ſint præcedentibus menſibus euacuati: ſecundo quoniam vitioſus ille humor tempore fuerit concoctus, propterea, quia propter faſtidium quo grauidæ frequenter laborant, parum cibi plane ſumpſerint: tertio quod plenitudo, aut verius cacochymia, vacuatione quæ per fætum facta eſt, fuerit imminuta: nam primis duobus aut tribus menſibus, quibus prægnantes hoc vitio laborant, fætus parum ſanguinis ad ſe trahit, eo quod adhuc minimus ſit, adeo vt hoc tempore ne fætus quidem nominetur, ſed conceptus, quemadmodũ Gal. docet lib. 1. de ſemine: vbi vero cõceptus maior ſit, copioſioriq; indiget alimento, tunc non ſolum quod in venis optimum eſt, ſicuti antea faciebat, ſed aliquid etiam vitioſi ſimũl attrahit, ex quo ſit vt totum corpus plenitudine laborare deſinat, & nimis vitioſo ſucco infeſtetur. *Quo tempore inuadat mulieres.*

Illud poſtremo addit Gal. viros quoq; perinde atq; mulieres quandoque huiuſmodi prauas qualitates appetere, cum ſcilicet ipſis in ventriculi orificium ſimilis aliquis vitioſus ſuccus procubuerit, inter quos experientia demonſtrat, pueros longe magis quam adultos huic morbo obnoxios eſſe: cum enim illi plurimum ſint voraces, & in omni victus ratione grauiſſimos errores ſoleant committere, vitiata prorſus coctione vt multa generent excrementa neceſſe eſt, quę deinceps praua acquiſita qualitate incidentia ori ventriculi, ſunt in cauſa, vt illa appetantur, quæ ſunt abſurda & à natura hominis abhorrentia. *Morbus etiã eſt Virilis.*

Signis quæ hoc vitium demonſtrent, nullis opus eſt, cum ſint manifeſtiſſima: itaque accedamus ad curationem, quæ tota videtur duas præcipue partes cõtinere: alteram quæ pertinet ad euacuandos vitioſos ſuccos, qui continentur in ore ventriculi: alteram quæ proſpiciat ipſi ventriculo laboranti, ſi quam intemperiem contraxerit: ſed cum maiori ex parte laborent hoc morbo vtero gerentes mulieres, quas auctore Hipp. in aphor. non licet purgare primis menſibus, nulla ratio magis *Curatio.*

tuta

tuta & ſalutaris curandi illas, mea ſententia poteſt inſtitui, quam ſit proba & accommodata victus ratio: quod ſi mulieres tamen ſint faciles & procliues ad vomitum, ille placide ac ſine labore excitatus, ſine dubio poterit vehementer prodeſſe: ſed his præterea leuiora nõnulla tuto poſſunt offerri, quæ vitiatũ vtcunq; humorẽ poſſint detergere & vacuare, exempli gratia, mel roſaceum cum oxymelite ſimplici: ita extra poterit ventriculus moderate foueri oleo de abſinthio, maſtichino, & ſimilibus. At vero ſi pueri ad eam ætatem peruenerint, in qua velint & poſſint aliquo ſaltem modo expurgari, vel adulti hoc morbo laborent, his primum exhibeatis quæ poſſint vitioſum humorem incidere, detergere & præparare: deinde illos decet & ſemel & bis euacuare, ſed leuiore aliquo medicamento, quale imprimis eſt aloe, hiera, & quæ ex his componuntur. Demum vero habenda eſt ratio ventriculi laborantis, ea ratione, de qua iam diximus in curanda ventriculi imbecillitate. Et hactenus de deprauata appetentia, ſequitur de ſiti.

CAPVT IX.

De Siti.

Sitis, vt placet Ariſt. 2. de anima, eſt appetitus frigidi & humidi, ſicuti fames eſt appetitus calidi & ſicci. Illud vero primo loco eſt notandum, quod dicit Galen. 1. de ſymptom. cauſis cap. 7. in appetentia potionis eadem contingere ſymptomata, quæ dicimus euenire in appetentia alimenti: namq; ſitis vel prorſus tollitur, quando corpus nulla eget potione; vel minuitur, quando homo ſitit debiliter, & minus quam conueniat inſtituto naturæ: vel deprauatur, quod fit dupliciter; vno modo quando immoderata appetitur potio: altero quando appetuntur prauæ & alienæ qualitates. Sed nonnulli dubitant, vtrum imminuta vel abolita appetentia potionis debeat reponi inter ſymptomata morbifica: ſiquidem nihil vel parum ſitire nõ videtur eſſe res præter naturam, imo vero contra videtur deſiderabile, iucundum & ſalutare, vel non ſitire, vel debiliter. Ad hoc reſpondeatis, debilem & abolitam appetentiam potionis ſymptomata eſſe, atque omnino præter naturam: namque vt dicit Galen. 4. de vſu partium cap. 5. Hipp. in libr. de alimento circa finem, potionem & humiditatem vocat ὄχημα τροφῆς, hoc eſt, vehiculum alimenti; neque enim ex ventriculo in venas commode tranſſumi poterat chylus, iam factus ex alimentis, nec facile pertrãſire venas, quæ ſunt in hepate & multæ & anguſtæ, niſi tenuis quædam & aquoſa humiditas fuiſſet ei permiſta: quare ſi quis vel nihil vel parum ſitiat, ac propterea non bibat, is deſtituetur hoc vehiculo alimenti, ex quo vt multa ſequantur incommoda neceſſe eſt: nam ſicuti cibus ad nutritionẽ, ita potus ad diſtributionem eſt neceſſarius. Sed præter hæc potus præſtat alium præclarum vſum ventriculo, nempe bonam & facilem concoctionem. Cum enim ſint multæ ſpecies concoctionis, de quibus alias tractabimus, iam didiciſtis ex Ariſt. & Galen. eam coctionem quæ perficitur in ventriculo, eſſe ſimilem elixationi; proinde illa non fit recte atque vt conuenit, niſi in ventriculo ſit humor qui proportione reſpondeat alimentis, quæ alioqui potius vruntur, quam coquantur: ſicuti accidit alimentis externis quæ coquuntur. In qua re tum alii, tum potiſſimum Altimarus, atque etiam Trincauellius decepti ſunt, qui aduerſus Galeni doctrinam & rei naturam aſſerunt, eam tantummodo ſitim inter morbifica ſymptomata eſſe reponenda, quæ creſcit, & naturalis cibi terminos excedit, &c.

Symptomata ſitis.

Vſus potus.

Cauſa.

Cauſas trium ſymptomatum, abolitę, imminutæ, & deprauatę appetentię potionis,

tionis, præclare explicat Galen.1. de ſymptomatum cauſis cap.7. Nam quæ veluti priuatio potionis eſt, prouenit propter duas cauſas: alteram frigoris & humoris exceſſum: alteram quia ventriculus ſuum potionis deſiderium non ſentit. Deficiens vero ſiue imbecilla appetentia potus generatur, vbi iam dictę duæ cauſæ adſint quidem, ſed minus vehemētes & debiliores. Deprauata autem potionis appetentia deprauato alimenti appetitui proportione reſpōdet: immoderata enim appetitur potio, quotieſcunq; in ipſis vētriculi tunicis vitioſus quiſpiam humor ſalſus aut bilioſus cōtinetur: interdum vero cum natiua in ipſo humiditas veluti feruet. Prauæ demum & à natura alienæ potiones appetuntur pro ratione eius humoris, qui in ventriculo dominatur, vt ſupra de pica diximus. Iis addit Gal. hæc ſymptomata his potiſſimum euenire cōſueuiſſe, qui longo tempore malo victu vtuntur, atq; ex eo ſibi malorum humorum copiam coaceruant. Cæterum haſce cauſas à Gal. poſitas veras eſſe, facile poteſt intelligi, ſi memoria repetātur, quæ ab ipſo ſtatutę ſunt cauſæ ſitis, & hoc ipſo in loco 1. de ſymptomatum cauſis 1. de ſimp. med. facul. cap.32. nec non 6. de locis affect. cap.3. quæ non aliæ ſunt, quam vel defectus humoris, vel exceſſus caloris. Quod ſi ita ſe res habet, vt certe ſe habet, certum eſt hominem vel parum, vel nihil ſitire, propter contrarias cauſas, nimirū quando frigiditas & humiditas abundant in ventriculo: nam quatenus pertinet ad alteram cauſam, quando ventriculus non ſentit propriam paſſionem, ſciatis illud poſſe euenire propter eaſdem cauſas, propter quas diximus ventriculum non ſentire ſuctionem, quę ipſa eſt appetentia alimenti: pariter fit deprauata appetētia potionis, ſi vitioſi humores bilioſi, ſalſi, calidiores, adhærent ori ventriculi: nam ſicuti nimia fames generatur ex cauſa frigida, aut ex redundantia humoris acidi, ita nimia ſitis fit ex intemperie calida & ſicca, vel ex copia humoris ſalſi & calidioris. Ex quibus vno verbo licet colligere, illa omnia ſiue interna, ſiue externa, quæcunque illa fuerint alimenta, potiones, medicamenta, aer ambiens, immoderatæ exercitationes, vacuationes, & id genus alia, quæ poſſunt vel calefacere, vel ſiccare, vel ſimul calefacere & ſiccare, nec non gignere copiam flauæ bilis, ſalſæ pituitæ, vel alterius humoris calidioris, iſthæc omnia iure poſſe ſitim excitare: ex contrariis vero cauſis, quæ poſſunt vel humectare, vel refrigerare, vel ſimul humectare & refrigerare, nec non eiuſdem rationis humores generare, vel nullam, vel minimam ſitim excitari.

Galen. hoc loco recitat aliquot hiſtorias quorundam qui inexplebili ſiti mortui ſunt, vnius qui viperam comederat: quorundam meſſorum qui vinum biberant, in quo vipera mortua fuerat: alterius qui ex veteri vino fuerat inebriatus, &c. quas vnuſquiſq; legere apud ipſum poteſt. Neque vero ſolum in huiuſmodi ſymptomatibus ventriculus laborat proprio affectu, ſed etiam per conſenſum aliarum partium: ad quem modum dicit Galen.5. de locis affect. cap.7. & 6. de locis affect. cap. 3. iecur ſitim efficere, ſi calida & ſicca intemperie laboret: hoc idem præſtant viſcera quæ in thorace continentur, vt cor & pulmo, de quibus itidem dicit Galen. in arte medica, cap.64. Sic cerebro tranſmittente ad os ventriculi ſalſam pituitam, vel alium quempiam humorem calidum, contingit ſitim ſuſcitari; ac demum ventriculus ſiti laborat aliquando conſentiente corpore vniuerſo, ſicuti accidit in febribus vel aliis eiuſmodi morbis.

Mortui ex ſiti.

Sitis per conſenſum.

Signa ſitis vel abolitæ, vel imminutæ, vel deprauatæ, ſunt manifeſtiſſima, nec ſunt quærenda lōgius. Signa pariter quæ poſſunt demonſtrare defectum vel exceſſum caliditatis, frigiditatis, humiditatis, & ſiccitatis, nec non copiam humorum, qui

Signa.

proportione reſpondent huiuſmodi intemperaturis, ex his quæ iam ſunt à nobis tradita, facile poſſunt in memoriam reuocari.

Si demum laboret ventriculus per conſenſum cerebri, iecoris, & aliarũ partiũ, non deerunt ſigna quæ morbos cerebri, iecoris, & vniuerſi corporis poterunt demonſtrare, quorum tractatio ad eum locum pertinet, in quo ex propoſito de cognoſcendis & curandis vniuſcuiuſque, partis morbis agetur.

Signa diagnoſtica.

De indiciis diſtinguentibus ſitim prouenientem propter affectum ventriculi, ab altera quæ fit propter conſenſum viſcerum contentorum in thorace, loquitur Galen. loco citato in arte med. cap. 64. Nam illi qui ſitiunt propter caliditatem cordis & pulmonis, plus inſpirant, longiusque exſpirant, atque æſtum ſentiunt in thorace, & cum potauerint, non ſtatim ſedatur ſitis, ſed magis ſedatur frigidi aeris inſpiratione: qui autem ſitiunt primum laborante ventriculo, percipiunt caliditatem in hypochondriis, non iuuantur à frigida inſpiratione, atq; ex frigido potu ſtatim recreantur.

Curatio.

Iam agendum eſt de curatione, in qua illud primum memoria repetatis, quod ſupra diximus, ſitim proprie morbum non eſſe, ſed ſymptoma, & ideo illi non conuenire curationem, ſed magis morbo à quo illa prouenit: quamobrem vera & præcipua ratio tollendæ ſitis eſt, quæ reſpicit illius cauſam & morbum quem illa conſequitur: etenim ſi vni attendatur ſymptomati, cum ſitis maxime ſoleat potione ſedari, pro tollenda multa ſiti, neceſſe fuerit multam quoque potionem propinare; copioſa autem potio multa pericula ſæpenumero ſecum affert, quorum à Galen. quatuor enumerantur 6. de locis affect. cap. 3. primum eſt vomitus: alterum velox per aluum deiectio, vt in diarrhæa & læuitate inteſtinorum: tertium plurima in ventriculo mora: quartum nimia fluxio vrinæ, quam diabeten appellant.

Incommoda multi potus.

Si quis obiiciat, in febre ardenti curari ſitim inſignem larga potione aquæ frigidioris, huic reſpondeatis, hoc remedium rationem habere non modo ſymptomatis, ſed etiam cauſæ, quandoquidem frigida liberaliter bibita non modo ſitim, ſed etiam febrem poteſt extinguere. Itaque primum agemus de curando affectu, à quo ſitis originem habet; deinde vero cum ſitis fit admodum moleſta, & hominem mirabiliter cruciet, nonnulla remedia proferemus, quæ illam ſaltem lenire & mitigare poſſint.

Si igitur imminuatur vel aboleatur ſitis propter frigidam & humidam ventriculi intemperiem, primum inſtituatur victus ratio quæ poſſit calefacere & exſiccare, de qua diximus. Si hæc intemperies fuerit cum materia, illa primum exhibeantur, quæ poſſint eam detergere & attenuare: deinde illa expurgetur per hieram, pilulas aloephanginas, mel roſaceum ſolutiuum, & aliaid genus: tum vero illa adminiſtrentur præſidia, cum interius, tum exterius, quæ intemperiem tollere poſſint.

Quod ſi abolita vel imminuta fuerit ſitis, propter deperditũ ſenſum oris ventriculi, cum id multis modis fieri poſſit, de quibus diximus tractantes de abolita & imminuta ciborum appetentia, licet eam totam curationem ad hunc locum accommodare. Tandem ſi fuerit ſitis deprauata, vt ægri immoderate ſitiant & præter modum, vel à natura abhorrẽtes appetant potiones, quales ſunt lixiuium, aqua marina, lotium, & aliaid genus, cum vtraque hæc affectio proueniat ex intemperie vel calida, vel ſicca, vel vtraque ſimul coniuncta, nec non propter vitioſos humores ſalſos, bilioſos, & calidiores, ex his quæ hactenus ſunt à nobis expoſita, ac ſæpius repetita,

petita, facile eſt vnicuique opportunam curandi rationem & accommodata medicamenta ſibi comparare, vt nolimus hac in re eſſe longiores. Igitur quod vnum reſtat, poſtremo hoc in loco agendum eſt de nonnullis medicamentis, quæ ad remittendam moleſtiam ſitis ſunt valde accommodata.

Diuinus Hipp. breuiſſima ſententia, vt perpetuo ſolet, vniuerſam curandæ ſitis rationem videtur præclariſſime explicare 6. Epid. ſecto 3. tex. 33. quæ eſt hæc. Sitim extinguunt os claudere, tacere, auram cum potu frigidam haurire. Continet aũt hæc ſententia quatuor præſidia, quorum primum eſt os claudere, ſecundum tacere: ſiquidem manifeſtum eſt oris apertionem, illiusque frequentem & aſſiduam commotionem, nec non multam loquutionem, oris humiditatem conſumere, illius partes calefacere, ſiccare, atque adeo ſitim inferre: ad quæ duo præcepta referri poteſt quies in vniuerſum, quam pariter conſtat poſſe & os ipſum, & totum corpus refrigerare, humectare, adeoque ſitim lenire & prohibere: ſicuti contra motus poteſt calefacere, ſiccare, & ſitim augere, prout demonſtrat altera Hipp. ſententia 6. Epid. ſecto 4. tex. 15. In calida natura refrigeratio, aquæ potio, & quies, conducunt. Tertium præſidium eſt frigidæ auræ inſpiratio & attractio, quod quidem illius præcipue ſitis medelam continet, quæ ex nimia caliditate cordis & pulmonis originem habet, ſicut euenit in febribus & aliis huiuſmodi morbis: huic enim ſiti, vt vidimus ex Galen. aere frigido ſuccurritur melius, quam potione. Quartum eſt remedium, frigida potio, quam certe licebit haurire aut ſolam, aut ſimul cum aura frigida: vtroque enim modo bibita, ſumma cum ratione poteſt ſitim extinguere. Ac ſane ſicuti tertium præſidium reſpicit ſitim oriundam ex nimia caliditate per conſenſum viſcerum quæ in thorace continentur: ita hoc poſtremum cumprimis pertinet ad alteram differentiam ſitis, quæ fieri ſolet laborante ventriculo aut calida, aut ſicca, aut vtraque intemperie, vel cum materia, vel ſine materia, cui ſine dubio longe melius ſuccurritur potu, quam aere: inter quos quidem potus Galen primum locum tribuit oxycrato, Latini poſcam dicunt, & eſt potio confecta ex multa aqua & modico admodum aceto: huius rationem reddit Galen. 1. de ſimpl. med. facult. cap. 29. & 30. Nam tametſi nec aqua ſola poſſit ſitim mitigare, cum nequeat facile ad vniuerſas corporis partes penetrare, neque acetum ſolum poſſit hoc idem efficere, cum nullam humectandi vim habeat: veruntamen ſi modicum aceti & multa aqua ſimul miſceantur, adeo vt acetum non poſſit quidquam detrahere de vi humectandi ipſius aquæ, cum illud propria tenuitate poſſit ad externas vſq; partes aquam deducere, iure hæc potio ad mitigandam & tollendam ſitim cenſenda eſt præſtantiſſima. *Oxycratum quid.*

Sed præterea ſunt quædam partim ſimplicia, partim compoſita medicamenta, quorum meminere Medici antiquiores, quæ videntur in compeſcenda ſiti inſignem prærogatiuam habere. Dioſcorides probat ſuccum liquiritiæ, ſi eatenus in ore contineatur, donec liqueſiat: illius quoque decoctum eſt optimum. Galen. laudat lactucam & cucurbitam manducatas, ptiſana quoque fuerit præſtantiſſima: laudatur etiam quoddam Aſclepiadis medicamentum 8. de med. ſecundum locos, cap. 3. ex ſeminibus cucumeris ſatiui, ex ſeminibus portulacæ & tragacantho diſſoluto ex albumine oui, ex quibus fiant pilulæ cõtinendæ ſub ore & lingua, quod certe medicamentum eſt optimum, cuius quoque mentionem facit Aetius lib. 9. cap. 4. & ſit exemplum:

Pilulæ ſitim extinguentes.

℞ *Seminum cucumeris ſatiui*
Seminis portulacæ ana ʒ iiij.
Tragacanthi ʒ ij.
Diſſoluto tragacantho cum albumine oui crudi fiant pilulæ.

Valde opportuna eſt decocta aqua ex ſeminibus lactucæ, cucumeris, liquiritiæ, ſecundum hanc formam:

Potio contra ſitim.

℞ *Seminum lactucæ*
Cucumeris ana ℥ ß.
Liquiritiæ recentis ℥ I.
Aquæ communis lib. VI.
Fiat decoctio, & refrigerata bibatur vel ſola, vel cum modico admodum aceto.

Vulgaris & valde efficax eſt muccago pſilii & cydoniorũ, ſecundum hanc formã:

℞ *Seminum pſilii*
Cydoniorum ana ℥ I.
Macerentur in aqua lactucæ, contundantur & extrahatur muccago, cui nonnulli addunt ſyrupum violatum, de endiuia, & in ore contineatur.

Sic familiariter continentur in ore pruna, ceraſa acerba, melones, anguriæ, & alii fructus huiuſmodi, qui conciduntur in rotulas paruas, & aliquandiu detinentur in aqua frigida: videatis Aetium loco citato: apud alios quoque non deſunt & alia huiuſmodi remedia, quæ non ſunt inutilia. Atque hactenus de læſa appetentia, & de omnibus morbis pertinentibus ad ventriculum.

CAPVT X.

De Morbis Hepatis in genere.

Officium hepatis. IEcur, ſi Galen. credimus, omnium viſcerum natura primum gignitur, etſi Ariſt. & Auer. aliter ſentiunt: à natura conſtitutum eſt ſedes facultatis appetitricis ſeu concupiſcibilis, primum omnium venarum, ac generalis ſanguinis inſtrumentum, quod Galen. teſtatur cum aliis locis, tum maxime 4. de vſu partium cap. 12. Sub ſepto ſtatim collocatur, maximam illius regionem occupans, ſiquidem totam dextram ſepti partem contingit, nec non in ſiniſtram quoque ſe exporrigit, nimirum ad mediam vſque coſtarum partem. Iecoris forma varia eſt, & adiacentium membrorum formis reſpondet: nam & ſuperiori parte qua ſeptum ſpectat, gibbum & læue admodum eſt, cauitati ipſius ſepti plane cõgruens: inferiori tamen non æque læue eſt, vt in parte ſuperiore: dum enim ventriculo, duodeno inteſtino, veſicæ fellis, venæ portæ, locum præbet, non parum efficitur inæquale. Subſtantia iecoris præcipue conſtat ex carne & venis: nec multum laboro in præſentia, ſiue venas ex iecore, ſiue iecur ex venis oriri cum Veſalio velimus, modo illud vobis conſtet, iecur nil aliud eſſe quam infinitam prope exilium venarum ſobolem, cui propria ipſius caro & ſubſtantia nuper concreto ſanguini quam ſimillima, & propterea mollis & rubra adnaſcitur, & quaſi circumfunditur, vnde Eraſiſtratus primus eam παρέγχυμα proprie conſueuerat appellare.

Situs. *Forma.* *Subſtantia.*

Sanguis vbi primo generetur. Inſignis eſt controuerſia inter philoſophos & medicos de ſanguinis generatione. Gal. & cum illo omnes medici ſtatuunt carnem iecoris primum inſtrumentũ eſſe quo ex chylo ſanguis generatur. Ariſtotel. opinatur in cauo cordis receptaculo ſanguinem generari: ac demum ſunt nonnulli qui arbitrantur venoſum genus,

genus,id eſt omnes venas ad ſanguinem generandum, à natura conſtitutum eſſe: quarum opinionum mentionem facit Galen. lib.6. de placitis Hip. & Platonis: ſed cum hæc diſceptatio non pertineat ad noſtrum inſtitutum, equidem cenſeo opinionem Galeni cæteris veriorem eſſe, nempe carnem ac ſubſtantiam iecoris primũ ac proprium eſſe inſtrumentum generãdi ſanguinis, idque fieri proprio illius temperamento, vel, ſi ita libet, ſua propria & ſpecifica forma, quam nonnulli appellant proprietatem temperamenti.

Etſi multiplices ac prope infinitæ ſunt venæ, quæ per vniuerſum iecoris corpus diffunduntur, duæ tamen ſunt maxime principales, ac veluti fontes quidam: altera in humiliore illius ſede conſtituta, quam portæ appellant: altera in ſuperiore parte poſita, quã cauam nominãt: de quibus atq; earum munere ſatis ſuperq; anatomici. Iecur demum alligatur ſepto tranſuerſo duobus ligamẽtis, ex peritonæo productis; altero in dextro latere, tenui quidem, ſed valde robuſto, ſuſtentorium vulgo appellant, propterea quod nobis ſtantibus erectis iecur ſuſpenſum teneat, ne in vehemẽtibus motibus abrumpi aut deorſum delabi poſſit: altero in parte ſiniſtra, q̃ in acutum definit angulũ: quibus tertiũ accedit ligamẽtum, quo anteriori parti peritonæi connectitur, nempe vena vmbilicalis; hæc enim cum editus eſt fœtus, ſtatim exareſcit, & validi ligamenti vicem ſupplet: ex quibus quidem ligamentis tenuis quędam naſcitur tunica, quę huius viſceris proprium eſt tegumentum, in quam duo quoque exigui nerui inſeruntur, producti à propaginibus ſextæ coniugationis neruorũ cerebri, quorum beneficio iecur, ne ſtirpis modo non ſentiret, tenuem quendam ſenſum in ſuperficie adipiſcitur, quamobrem noxia ſolet percipere: ac poſtremo in cauam iecoris partem inſeritur arteria, quæ totius viſceris calorẽ ventilando fouet & contemperat. Hactenus ſummatim & pro inſtituti noſtri ratione de anatome iecoris: ex quibus illud primum licet cõſiderare, quibuſnam morbis hoc inſtrumẽtum poſſit laborare: namq; propter partes ſimilares ex quibus componitur, poteſt laborare qualibet intemperie, & ſimplici & compoſita, & cum materia & ſine materia. Itaq; poteſt laborare tumoribus, inflammatione, eryſipelate, œdemate & ſcirrho, qui tumores veniunt aliquando ad ſuppurationem: de quibus eſt apho. Hip. 7. aphor.45. Pariter iecur in externa tunica corripitur quibuſdam veſicis aqua plenis, de quibus itẽ eſt Hip.7.apho.55. Sed hic nobis ſeſe offert inſignis dubitatio: vtrũ iecur poſſit laborare œdemate: nam Gale. vbicunque ſermonem habet de affectibus iecoris, ac potiſſimum 5. de locis affect.cap.7.& 8.de med.ſecund. locos, nullã œdematis mentionem facit: quem ſequuntur Paul. Aetius, & cæteri illius imitatores: & eſt ratio, quamobrem iecur hoc morbo nequeat laborare, cum œdema generetur ex pituita, quæ ab ipſo iecore facile vertitur in ſanguinem: imo vero Gal.4. de præſagio ex pulſibus cap.4. videtur conceptis verbis negare, poſſe iecur laborare œdemate: ſunt hæc illius propria verba. Nunquam autem neq; in thoracis, neq; in epatis tumore, mollis fit pulſus, quia nec naſcitur aliquando his inſtrumentis œdema pituitoſum: compactior enim eſt thorax, quam qui eam fluxionem admittat: iecur autem non modo compactius, ſed & innata facultate alterat pituitam. Altera autem ex parte Auic. tractat de œdemate iecoris, de illius ſignis, & curatione: ſed quod eſt maximi momenti, ipſemet Gal. eodem lib.4. de pręſagio ex pulſibus cap.9. explicat, quales pulſus fieri ſoleant hepate laborante œdemate, qui ſcribit ad hunc modum, ex legitima textus græci conuerſione, cui vulgaris verſio non conſentit: Nullus autem pulſus eſt ita mollis, vt qui in cerebro & in pulmone, prope autem alios

Ligamenta iecoris.

Morbi iecoris.

An œdemate laboret.

eſt qui in ſplene & hepate per œdematoſas affectiones. Franciſcus Valleſius Hiſpanus, vir profecto nunquam ſine præfatione laudis nominandus, libellum confecit quatuor quartarum, de locis manifeſte pugnantibus apud Galenum, in quo hanc ipſam ponit repugnantiam, quam fatetur nullo modo poſſe excuſari & defendi: itaque aſſerit Galen. in lib. de pulſibus mente plurimum vagatum fuiſſe, neq; omni ex parte ſuis decretis obligaſſe, quæ re ipſa & experimentis comperiſſet, atque hinc factum eſſe, vt ratiocinatione nunc huc nunc illuc liberius diuagante, incaute in contrarias aſſertiones inciderit. Ego vero cenſeo, hanc apparentem ſane repugnantiam non eſſe vſque adeo deſperatæ ſpei, quin propoſiti duo loci poſſint forte etiam ſine multo labore conciliari: pro quo illud ſciendum, quod alioqui vulgare eſt apud medicos, & ſcribitur à Galen. principio 2. lib. ad Glaucon. nec non primis capitibus lib. 14. methodo medendi, nimirum tumores præter naturam fieri ex fluxione humorum, qui ſi fuerint ſoli & ſynceri, efficiunt tumores exquiſitos, ſanguis inflammationem, bilis eryſipelas, pituita œdema, melancholia ſcirrhum; ſi vero fuerint permixti, vt ſi ſanguini permiſceatur humor bilioſus, pituitoſus, melancholicus, tunc efficitur tumor mixtus, qui nomen à vincente humore, cognomen ab altero ſuſcipit: appellant enim inflammationem eryſipelatodem, eryſipelas œdematodes, & ſic de reliquis. Itaq; ego cenſeo iecur laborare poſſe affectu aliquo œdematoſo, minime tamen exquiſito œdemate: ſiue enim in iecore generetur ſanguis ſolus, diſtinctus à cæteris humoribus, ſiue vt comprehẽdit omnes quatuor humores, in qua duplici ſignificatione Medici & Gal. accipiũt nomẽ ſanguinis, 6. Epid. ſecto 2. 37. & ſecto 4. 29. de qua re & generatione humorum in iecore, audio, nonnulli acriter digladiantur; id tamen conſtat inter omnes, pituitam, ſiue ex ventriculo ductã, ſiue in iecore genitam, reperiri in hoc viſcere; ex quo nihil prohibet, mea ſententia, quin illa mixta aliis humoribus poſſit efficere affectum œdematoſum; ſicuti contra aut difficulter, aut nullo modo videtur poſſe efficere œdema exquiſitum, cum portio pituitæ ſi comparetur aliis humoribus contentis in iecore, ſit minima, atque ab eo facile conuertatur in ſanguinem. Et hanc ſine dubio puto fuiſſe mentem Galeni, quam verba illius declarãt manifeſtiſſime. Etenim vbi priore capite negat iecur laborare œdemate, vtitur voce propria, & appellat œdema pituitoſum, quaſi dixerit, œdema exquiſitum quod efficitur ex ſola pituita: vbi vero poſteriore cap. aſſerit iecur laborare œdemate, vtitur voce communi, κατὰ τὰς, &c. hoc eſt, per œdematoſas affectiones: vbi manifeſte concedit iecur poſſe laborare œdemate, non exquiſito. Sed redeo ad rem.

Præter morbos in intemperie, & ſimplici & compoſita, & cum materia & ſine materia, ſecundo iecur poteſt laborare morbis in compoſitione, ac potiſſimum obſtructionibus: ſiquidẽ venæ illæ iecoris, quas vocant capillares, cum ſint anguſtiſſimæ, ex plurima craſſa & viſcida materia facile & frequenter obſtruuntur: neque enim videtur iecur laborare aliis morbis, in cõpoſitione, figura, numero, ſitu, tametſi nonnulli aſſerant, ſomniantes fortaſſe, iecur aliquando in ſiniſtra parte repertũ fuiſſe. Tertio laborat iecur ſolutione continui, vulneribus, vlceribus, abſceſſibus, quos Auicen. appellat Dubellati, & aliis id genus.

Fernelius notatur. Verum præter hoſce morbos receptos à Galeno & omnibus medicis rationalibus, Fernelius & cum eo nouatores noſtrorum temporum contendunt iecur laborare alio morbo, nempe corruptione ſubſtantiæ, de quo quidem genere morbi plurima eſſent dicenda, ſed cum hæc diſputatio aliud tempus requirat, illud vnum dico,

dico, Fernelium hac in re mihi videri admodum ieiune & oſcitanter in artis operibus fuiſſe verſatum. Etenim, quicquid tandem ille velit per corruptionem ſubſtantiæ, ſcribit, his qui ita affecti ſunt virium robur diu infractum perſiſtere, adeo vt ægroti obire poſſint conſueta munia, febrem initio nullam, atque etiam procedente malo admodum lentam ſuperuenire, ſitim quoque non acrius vrgere: quæ quidem omnia mihi videntur aliena non ſolum à vero, ſed etiam à ſimilitudine veri. Quæſo enim quomodo fieri poteſt vt quis habeat ſubſtantiam iecoris labefactatam & corruptam, nec ſimul habeat vires imbecillas, febrem notabilem, ſitim inſignem, & alia deteriora ſymptomata? Sunt hæc profecto neutiquam conſona rationi. Sed præterea Galen. audias, qui exponens aphor. Hipp. 7. aphor. 45. de iecore ſuppurato, ita ſtatuit: Quibus in tunica iecoris pus continetur, nihil patiente illius ſubſtantia, omnes ſaluari: quibus vero vſque ad carnem iecoris corruptio pertingit, non abſque ratione omnes mori.

Signa quæ Fernelius ponit, indicantia corruptionem ſubſtantiæ iecoris, ſunt huiuſmodi: ſummum vini optimi ac meracioris deſiderium, eduliorum, ac maxime carnis ingens faſtidium, & alia id genus, quæ omnino ſunt admodum incerta, inconſtantia, & à reipſa aliena: quandoquidem laborante iecore & venis, non deſunt longe opportuniora & veriora indicia, ac potiſſimum petita ex lotio & aliis excrementis, quæ ſolent conſiderari à Galen. & ab omnibus probatis medicis, vbicunque de morbis iecoris loquuntur. Verum de Fernelio ſatis.

Capvt XL

De Dolore Hepatis.

Cvm igitur iecur poſſit laborare prope omni genere morborum, imprimis occurrunt dolores, de quibus primo loco tractat Rhaſes, & ſumma cum ratione, quippe cum illi oriantur ex qualibet intemperie, & ſimplici & compoſita, & cum materia, & ſine materia, vel obſtruente, vel non obſtruente, vel efficiente, vel non efficiente tumores præter naturam: ſub hac tractatione Rhaſes quodammodo videtur compreheńdiſſe omnes fere iecoris affectus: quare nos quoq; omnium primũ tractabimus de eſſentia doloris iecoris, de illius differentiis, de ſignis & curatione.

Sed hic eſt dubitatio vtrum iecur ſentiat & patiatur dolores: etenim, vt ſupra vidimus in anatome, cum ad illius corpus non perueniant nerui, eſt conſentaneum rationi illud non ſentire, & conſequenter nullos pati dolores. Reſpondent nonnulli, iecur ſentire tantummodo per conſenſum membranæ illud veſtientis, in quam diximus inſeri duos neruos, cum reuera ſubſtantia iecoris nihil ſentiat. Verum iſti falluntur: nam ſicut ſcribit Galen. 4. de vſu partium cap. 13. niſi iecur haberet ſenſum inflammationis, vel alterius morbi, vtique non differret à planta: ſed tamen vult Galen. & hoc ipſo in loco, & 2. de locis affectis, cap. 3. & 4. iecur ſentire hoſce morbos obtuſe quidem ac debiliter, propterea quia neruus qui in tunicam ambientem diſtribuitur, non ſit paruus, aut non omnino in iecur, aut certe non in totum ſeſe inſinuat. Veruntamen vtcunque hæc ſe res habeat, ab hoc ipſo neruo, vt placet Galen. in proximas iecoris particulas quoquo modo vires diſtribuuntur & communicantur, quæ ſatis ſunt ad efficiendum obſcurum illum ſenſum, qui fuerat neceſſarius: vt propterea ſuperuacaneum fuerit, hunc neruum in totum corpus diſſeminari. Ex quo loco poteſtis colligere ſolutionem illius problematis, ꝙ in anatome fuit propoſitũ, at nõ ſolutũ, vtrum tota ſubſtantia muſculorũ ſentiat: quanquã *An iecur ſentiat.*

enim non diſſeminantur nerui ad omnes particulas noſtri corporis, tamen ex pro-ximis neruis communicatur vis quædam, qua omnes partes vere ſentiunt. Itaque iecur dolet, qui dolor nihil aliud eſt quã triſtis ſenſus, ac naturæ moleſtus, qui pro-uenit ab eiſdem cauſis, à quibus proueniunt cæteri omnes dolores, de quibus dixi-mus quod eſt ſatis, tractantes de dolore ventriculi.

Cauſa. Cæterum tametſi alias diximus cum Galen. vnicam & immediatam eſſe cau-ſam doloris, nempe ſolutionem continui: tamen quoniam medici perpetuo refe-runt & accommodant ſua præcepta ad opera artis, cum manifeſte dolor inferatur non ſolum à ſolutione continui, ſed etiam ab intemperie, fortaſſe non fuerit alienũ à re noſtra, & à faciliori doctrina, vt placet Gale. 12. meth. cap. 7. ſi dicamus duas eſſe cauſas doloris iecoris, alteram ſolutionem continui, alteram intemperiem.

I. Differentia. Primæ igitur ac principales differẽtiæ doloris iecoris illæ ſtatuendæ ſunt, quæ ſumuntur à cauſis, vt dicamus alium dolorem fieri à ſolutione vnitatis, alium ab in-temperie. Vnitas ſoluitur vel ab externis, vulnere, contuſione: vel internis, aliquo abſceſſu, plurimo flatu exiſtente inter tunicam & ſubſtantiã iecoris: de quo eſt Hip. 7. aph. 32. ſecũdo, fit etiam dolor ab intemperie. Quo loco memoria repetedum eſt quod ſupra diximus, agentes de cauſis doloris, nempe dolores fieri maximos & ve-hementiſſimos ab intemperie calida & frigida, longe remiſſiores & debiliores ab intemperie ſicca, nullos vero ab intemperie humida, niſi accedẽte humoris fluxio-ne, quæ ex accidenti partem implendo ac diſtendendo poteſt dolorem concitare: quæ doctrina eſt Galeni 1. de ſymptomatum cauſis cap. 6 nec non 2. de compoſitio-ne med. ſecundum locos cap. 1. Itaque fiunt dolores iecoris ab intemperie calida, frigida, & ſicca, ſimplici & compoſita, ſine materia & cum materia, ex obſtructioni-bus, tumoribus præter naturam inflammatione, eryſipelate, ſcirrho & affectu œde-matoſo.

II. Secundo ſunt differẽtię doloris iecoris ab intenſo & remiſſo: alius enim dolor eſt vehemens, vt in ſolutione continui, inflammatione, eryſipelate, multis flatibus; alius eſt debilis, in ſicca intemperie, in obſtructione, in ſcirrho non exquiſito.

III. Tertio ſunt differẽtię à modo doloris; alius eſt grauatiuus, exẽpli gratia, in ſcir-rho, œdemate, obſtructionibus: alius eſt extẽſiuus, ſi originẽ habeat ex flatib⁹, qui ſi altius figãtur, & penetrẽt in mẽbranã iecoris, efficiunt nõnunq̃ dolores pungitiuos.

IV. Quarto ſunt differentiæ à tempore dolorũ: alii ſunt noui, alii antiqui, atq; iſti antiqui maiori ex parte ſunt frigidi, noui autem fieri poſſunt ex qualibet materia.

V. Quinto ſunt differentiæ à loco: dolores alii occupant gibbam partem, alii ca-uam: addunt nonnulli vel propriam iecoris ſubſtantiam, vel venas, vel arteriam, vel membranam: quæ differentiæ mihi videntur vanæ, cum vix fieri poſſit, quin venæ & cæteræ partes, & totum iecur laborent vno atq; eodem affectu.

VI. Poſtremo ſunt differentiæ à coniunctis: dolores alii ſunt cum febre, & tunc, præcipue ſi fuerint febres inſignes, plerunque adeſt inflammatio: vel ſine febre, vt ſi oriantur ex flatibus, quibuſdam obſtructionibus; alius cum virtute robuſta, alius cum debili: in quo caſu ſi vires ſint debiles, res eſt admodum periculoſa: his addatis ætatem, ſexum, tempus anni, &c. quæ habent eandem rationem.

Signa. Poſt differentias ſequuntur ſigna pathognomonica: inter quæ principale ſu-mitur à loco doloris, quoniam ille adeſt in parte dextra ſub coſtis, quod tamen non eſt ſatis, cum enim reperiantur in hac parte ſtatim ſub cute quatuor muſculorum differentię, intra quos iecur ſub peritonęo poſitum eſt, ac præterea colon quoq; in-

teſtinum

teſtinum ſit illi proximum, euenit quandoq; vt putemus iecur laborare, cum potius laborent vel muſculi, vel aliæ vicinæ partes: quare opus eſt diſtinctione. Namque ſi dolor fuerit in muſculis, ille facile deprehenditur ad tactum, quem vix ęgri ferre poſſunt, percipientes vel leni compreſſione maximum dolorem. Si fuerit in colo, dolor non fuerit adeo circumſcriptus eiſdem terminis, & ſitu iecoris, ſiquidem colon eſt paulo infra iecur, & cum extenditur ad partes inferiores, facile fuerit vt dolor quoque declinet ad eas partes. Sed præterea ſunt adiungenda alia ſigna laborantis iecoris, magis propria, de quibus nonnulla Gal. 5. de locis affectis cap. 7. multo plura Auic. & illo poſteriores tradidere. Cęterū cum nos ſimus tractaturi infra ſeparatim de obſtructionibus, inflammatione, ſcirrho, & aliis morbis huius viſceris, quo loco ſtatuimus explicare ſigna propria vniuſcuiuſq; affectus, in præſentia illis ſaltem ſignis contenti erimus, quæ indicant ſingulas intemperies, tanquā pręcipuas cauſas, à quibus oriuntur dolores. Vt vero hęc ſigna ordinatę & clare intelligantur, mea quidem ſententia commode poſſunt aſſumi ex tribus ſymptomatibus, tanquam præcipuis fontibus: primo exeuntibus immutatis: ſecundo actionibus læſis: tertio affectionibus corporis.

Itaq; primum occurrit intemperies calida, quam immutata excrementa ſolēt indicare, ac primo lotium, quod cum ſit ſerum ſanguinis, & humorum, certiſſimum eſt indicium eorum quæ continentur in venis. Ergo lotia, quatenus pertinet ad quantitatem, erunt copioſa & ſupra mediocritatem, ſubſtantia tenuia, colore ruffa, flaua, nonnunquam liuida. Ruffum colorem citrinum, flauum croceum nominamus: qui quidem colores ita ſe habent, vt citrinus à minori, croceus ab intenſiori, liuidus ab intenſiſſimo calore generetur. *Signa calidæ intemperiei hepatis.*

Secundo excrementa alui erunt varia: etenim quandoque vt dicit Gale. 8. de med. ſecundum locos cap. 6. fiunt colliquationes primum humorum, deinde etiam carnis ipſius iecoris, & vacuatur per ventrem bilis craſſa, graue olens, & abunde colorata, ſicuti contingit frequenter in febribus peſtilentibus: quandoque excrementa ſunt nigra, veluti ſanguis niger, atque atra bilis. Si intemperies eo procedat, vt aſſentur & vrantur humores, interdum ſunt dura admodum atq; exſiccata, de quibus loquuntur Hip. & Gal. 8. de ratione victus. 24.

Tertio in intemperie calida quandoq; apparet vomitus flauę bilis, vitellinæ, craſſæ, interdum æruginoſæ & acris, quæ à iecore in ventriculum ſolent tranſmitti.

Secundo loco ſunt ſigna demonſtrantia calidam iecoris intemperiem, petita ab actionibus læſis: etenim hi homines fere nullam habent ciborum appetentiam, frequenter ac multum ſitiunt, habent pulſus veloces, frequentes, os amarum, ac facile incidunt in febres.

Tertio ſunt ſigna ex affectionibus corporis immutatis, plerunque iſti habent linguam citrinam, flauam, quandoque aduſtam & nigram, tranſmiſſa bile ad ventriculum, acribuſq; eleuatis vaporib. ad partes ſuperiores: præterea toto corpore ſunt male colorati: huius ſigni ſpeciatim mentionem facit Galen. 5. de locis affectis cap. 7. qui ſcribit, vniuerſum corpus herbis candenti pallore infectis aſſimilari, interdum plumbeum, aut etiam magis fuſcum referre colorem, interdum alias quaſdam colorum proprietates, quæ nequeunt deſcribi: ex quo ſolo colore totius corporis glorìatur, ſe notaſſe quoſdam iecoris intemperie laborantes. Præter colorem adeſt etiam calor, ac ſæpe quibuſdam auctorib. vt Auicennæ & Alex. gracilitas atq; extenuatio corporis vniuerſi, quod maxime conuenit rationi. Præterea eſt aliud ſi-

 gnum

gnum vulgare, cuius non meminere Gal. & Auic. neq; Medici antiquiores, & eſt caliditas, maculæ & ſciſſuræ in volis manuum, & pedum plantis: & eſt ratio: cum e-nim partes hæ extremæ ſint imbecilles, & calore indigeant, plurima ad illas perue-niunt vaſa, proinde multi quoq; vapores & humores eo tranſmittuntur, qui ſi fue-rint acres & aduſti, eiuſmodi ſigna ſolent relinquere. Sed ſciatis, hoc ſignum non eſſe neceſſarium, cum videamus ſæpenumero multos inſigni etiam intemperie ca-lida laborantes, qui huiuſmodi maculis & ſiccitate carent: ſicuti etiam videmus nõ-nullos ita manibus & pedibus male affectos, potius propter caliditatem atq; æſtua-tionem ventriculi, quam calidiorem iecoris intemperiem. Ad hunc modum non-nulli interdum efflorefcentias cutis patiuntur varias, vel in toto corpore, vel in parte aliqua, ac potiſſimum dextri lateris: quod tamen ſignum pariter non eſt per-petuo neceſſarium. His demum ſignis alia duo licet addere, alterum à iuuanti-bus & nocentibus: alterum à cauſis præcedentibus: etenim ſi alimenta, medica-menta, & omnia calida nocent, contra vero frigida conferunt, hoc manifeſtiſſi-mum eſt indicium calidioris intemperaturæ iecoris: ſimiliter ſi præceſſerint exer-citationes, regio, tempus anni, conſtitutio aeris, ætas, ſi fuerit cohibita aliqua bilis vel ſanguinis vacuatio, ad ſummam, ſi præceſſerit eiuſmodi victus ratio, quæ potuerit hominem calefacere, ex his omnibus licet colligere, hunc laborare calida iecoris intemperie.

Signa frigidæ intemperiei. Sequitur frigida iecoris intemperies, quam demonſtrant ſigna contraria præ-cedentibus, ſic lotia ſunt alba, cruda, pituitoſa, tenuia, aquea: excrementa alui ſunt liquidiora, decolorata, alba, cineritia: quod ſi præterea iungatur iecoris imbecillitas, apparent veluti lotura carnis: aliquando ſequitur vomitus materiæ pituitoſæ, ge-nerantur plurimi flatus, nempe refrigerato ventriculo per conſenſum iecoris. Sic quatenus pertinet ad læſas actiones, bene appetunt alimenta, non vehementer ſi-tiunt, male concoquunt, habent exilitatem, vel vt loquitur Auic. tepiditatem pul-ſus, nullam habent in ore amaritudinem, ſed potius acorem ſentiunt; corripiuntur morbis frigidis, cachexia, hydrope, affectu œdematoſo, & aliis id genus. Sic ex qua-litatibus corporis immutatis, huiuſmodi ægri habent linguam & labia albicantia, quandoq; faciem & palpebras quoquo modo ſubtumidas, vaporibus frigidis ad eas partes eleuatis, vniuerſum corpus eſt pallens, minime flauum, citrinum, rubeum, declinat ad frigidum, quod ſentitur præcipue in manibus ac pedibus, ac demum hęc corpora non ſunt gracilia & emaciata. Poſtremo autem his addenda ſunt duo illa ſigna à iuuantibus & nocentibus, & à præcedentibus cauſis, quæ potuerint homi-nem refrigerare, vt modo diximus de intemperie calida.

Signa ſiccæ intemperiei. Siccam intemperiem eadem ſigna demonſtrant: lotia ſunt minus copioſa, et-enim genito pauco ſanguine, paucũ quoq; fuerit illius ſerum: ſunt tenuia & quan-doq; color denigratur, vt placet Auic. Excrementa alui fiunt duriora, ſicciora, pau-ciora, nec admodũ fœtentia. Ipſi vehementer ſitiunt, minus appetunt, habent pul-ſus duros, ac facile ſiccis morbis corripiũtur, lædũtur ab omnib. ſiccis, pauca potio-ne, exercitationib. vigiliis, &c. Demũ pceſſere, q̃ potuerint iecur & corpus exiccare.

Signa humidi iecoris. Signa quoq; indicantia intemperiem iecoris humidam, etſi illa, vt diximus, nullum dolorem poteſt efficere, ſunt hæc: lotia plurima, excrementa alui copioſa & humidiora, nulla ſitis, nulla oris ſiccitas, corpus vniuerſum molle atq; humidum; corripiuntur morbis humidioribus, iuuantur à reb. ſiccantibus, læduntur à contra-riis, præceſſere cauſæ, quæ potuerint hominem humectare.

Hac te-

Hactenus de ſignis indicantib. ſingulas intemperies iecoris, quæ ſi inter ſe commiſceantur, ſigna quoq; mixta fuerint, quæ facile ex ſimplicib. colligi poſſunt: atq; illa quidem indicia poſſunt ac debent accommodari ad quamlibet intemperiem, non ſolum cum materia, ſed etiam ſine materia, cum certum ſit, vtramq; habere eandem rationem, vt pluribus in præſentia non ſit opus.

Hepatici qui. — *Imbecillitas quid ſit.*

Cæterum hoc loco id nequeo diſſimulare, in quo Auic. & pleriq; omnes practici illum ſecuti, mihi videntur male ſentire, qui primum tractantes de intemperie iecoris & ſimplici & compoſita, & cum materia, & ſine materia, deinde tractant ſeparatim de illius debilitate: quaſi vero debilitas iecoris ſit affectio diſtincta ab intẽperie. Gal. quidẽ 3. de ſympt. cauſ. 8. & 5. de locis affect. c. 7. ſcribit, eos laborare debilitate iecoris, quos alioqui hepaticos nominãt, quicũq; citra inflammationem, ſcirrhum, vel alios morbos manifeſtos, habeant iecur male affectum, vt proprias operationes nequeant perficere: ad quem modum idem ſcribit Gal. in lib. de diff. morb. cap. 5. nonnullos ventriculi imbecillitatem appellare conſueuiſſe, quotieſcunq; ille ſine inflammatione, vlcere, vel alio huiuſmodi morbo, deficit in coctione alimenti: attamen illud memoria repetatis, quod diximus ſupra de imbecillitate ventriculi, iſtud nomen imbecillitatis eſſe quid commune, inane & confuſum, quod nullum morbum diſtinctum ac definitum ſignificat, cum potius debilitas alios morbos cõſequatur. Quamobrem cum Gal. manifeſte in pluribus locis, inprimis vero 5. de locis affectis cap. 7. 8. de med. ſecund. locos. cap. 6. doceat, imbecillitatem iecoris nihil aliud eſſe, quam intemperiem, imo vero eſſe tot iecoris imbecillitates, quot ſunt interperies, plane ſum neſcius, quomodo Auic. ac cæteri particularem & ſeparatam faciant tractationem de iecoris debilitate. Itaq; nos ad imitationem Galeni, agentes de curanda intemperie iecoris, ſimul tractabimus de curanda illius debilitate. Sed em aggrediamur.

Curatio calidæ intẽperiei.

Si fiant dolores iecoris propter calidam intemperiem, quæ ſit cum materia, duæ nobis ſeſe offerunt curandi indicationes, altera, quæ pertinet ad vacuationem totius corporis & partis laborantis: altera quæ conſiſtit in alteratione, quæ fit per contraria. Vnde ſumma cum ratione quis admiretur, quomodo Auic. Alex. ac fere omnes, hanc totam curationem perficiant ſola victus ratione & medicamentis alterantibus, prorſus prætermiſſa generali corporis vacuatione, cum tamen nihil ſit magis vulgare & receptum apud Gal. & omnes medicos rationales, quam nunquam licitum eſſe accedere ad tollendam aliquam intemperiem, vel propriam, vel communem, niſi primum præcedat generalis prouidentia vniuerſi corporis. Quamobrem longe magis probanda eſt ſententia Archigenis & Galeni, 8. de med. ſec. locos ad finem, qui ante omnia aggrediuntur vacuationem corporis & iecoris, per ſectionem venę, cucurbitulas, & medicamenta.

Prognoſticũ.

Vtrum vero poſſitis ſatisfacere hiſce indicationib. licet colligere ex pluribus, ſed potiſſimũ ex differentiis poſitis ab intenſo & remiſſo, nec non à tẽpore. Namq; iecoris intemperies ſi fuerit vehemens, antiqua, ac propemodum confirmata, vt quodammodo peruenerit ad quendam habitum, qualis illa eſt, quando ægri habent effloreſcentias & infectiones cutaneas, præcipue in facie, in manibus & pedibus, vt diximus, aut difficilime, aut nullo modo curari poſſunt; ac propterea caueatis, domini, ne iſtorum curam ſuſcipiatis, ex quib. vel exiguum, vel nullũ honorẽ vobis licebit cõſequi. Altera autẽ ex parte, ſi intẽperies fuerit leuior, nec prſus confirmata, incipiẽda eſt curatio à priori indicatione, & cõmuni corporis vacuatione.

Omnium igitur primum leniatur aluus leuiori medicamento, quale inter cætera omnia præſtantiſſimum videtur caſſia, ſumpta vel in bolo, vel in canna, quę cōmode poteſt non ſolùm ventriculum & primos ductus expurgare, ſed etiam refrigerare. Laudant alii thamarindos, qui pariter refrigerant & moderate mouent aluum, ſed cum manifeſte adſtringant, fortaſſe hoc tempore non ita videntur conuenire, ſiquidem ex præcepto Hip. 2. apho. 10. corpora vbi quis purgare voluerit, oportet fluida facere; quod potiſſimum fit reſeratis meatibus, quam apertionem impediunt adſtringentia medicamenta. Caueatis à manna, cum ſit ſpecies mellis: ſic à melle roſato ſolutiuo, à ſyrupo roſato ſolutiuo, & aliis huiuſmodi mellitis & ſaccharatis medicamentis, quæ quoquo modo poſſunt calefacere, vel ſaltem non ita refrigerare vt caſſia, præterquam quod omnia dulcia facile admodum conuertuntur in bilem. Sit exemplum pro iunioribus.

Leniens. ℞ *Floris caſſiæ nouiter extractæ* ʒ x.
Specierum diarhodon ℈ ij. M.

Quod ſi velitis addere & thamarindos, illos addatis parce ad ʒ j. vel ʒ j. ß. circiter, ſi velitis exhibere caſſiam in canna, detur ad ℥ iiij. circiter.

Vena ſectio. Lenita aluo ſequenti vel altera die ſecanda eſt vena, ſi conueniant principes ſcopi, de quibus iam cœpimus tractare in priuatis lectionibus. Ac ſane nequeo ſatis mirari, quamobrem Alexander, Paulus, Auicenna, ac cæteri probe omnes Græci & Arabes, hoc remedium prætermittant, cum tamen nulli dubium eſſe poſſit, quin illud & pro communi vacuatione, & pro refrigeratione corporis vniuerſi, & iecoris, & aliis nominibus, ſit non ſolum vtile, ſed etiam neceſſarium. Incidatur autem vena baſilica dextri brachii, extrahaturq; ea quantitas ſanguinis, quæ videbitur congruens pro ratione copiæ & quantitatis ſanguinis, ætatis, temperamenti, habitus corporis, & rerum ſimilium. Quod ſi non liceat propter aliquam rationem venam incidere, forte non fuerit inutile ſanguinem mittere alterutra ratione, vel apertis hæmorrhoidibus, vel ſcarificatis cruribus, quas Galen. fere conſtituit vicarias ſectionis venæ, 4. de tuenda val. cap. 4.

Secta vena, vel vtcunq; miſſo ſanguine, mox ad ea medicamenta deueniendū eſt, quæ ſint accommodata & ad refrigerationem iecoris, & ad concoctionem & præparationem materiæ noxiæ. De quibus quidem medicamentis illud generaliter ſciendum eſt, ſumpta indicatione à natura partis, quæ præſtat officium commune & neceſſarium toti corpori, nulla eſſe opportuna, ſiue calefaciant, ſiue refrigerent, ſiue humectent, ſiue ſiccent, quæ non ſimul aliquod robur viſceri poſſint afferre: robur autem præcipue iecori afferunt quæ adſtringunt; ſed cum altera ex parte medicamenta adſtringentia facile poſſint in hoc viſcere obſtructiones excitare, quæ & iecori & illius operationibus aduerſantur quam maxime, omnino ab his cauendum eſt, quæ vehementer adſtringunt: imo vero Gal. tantum abhorret periculum obſtructionum iecoris, vt maxime probet ea medicamenta, quæ aliquam vim habent detergendi, aperiendi & præcauendi ipſas obſtructiones. Quare ad ſummā, in curanda calida iecoris intemperie ea medicamenta conducunt, quæ refrigerent quidem, ſed tamen non ſint omnis amaritudinis & aſtrictionis expertia, vt docet Galenus 8. de med. ſecundum locos: inter cętera autem omnia videntur magnam
Cichoracea. prærogatiuam habere cuncta cichoracea, endiuia, intubus, ſonchus, cichorium, & alia id genus. Facultas, inquit Galen. horum olerum ſubfrigida eſt & ſubamara, ac moderate adſtringens, & propter has qualitates optima pharmaca calidis intempe-

raturis

raturis epatis exiſtunt:etenim vltra hoc quod moderate refrigerant amplius & ro-bur viſceri addunt,propter adſtrictoriam facultatem,&c.quę ſequuntur.Quare vos hortor,vt in curanda calida iecoris intemperie,ſiue cum febre,ſiue abſq; febre, di-ſcatis familiariter vti huiuſmodi medicamentis, quæ præterea ex Galeni ſententia loco citato,ſunt vſq; adeo temperata,vt neq; cenſeat eſſe prorſus inepta ad curan-dam quoq; frigidam huius viſceris intemperiem.De quibus quidem medicamentis neq; illud eſt ſilentio prætereundum,quod idem habet Gal.8.de med.ſecund.locos cap.8.veteres medicos variis modis illis vti conſueuiſſe,& decoctis ex aqua vel iure, & redditis in ſuccos, partim recentes,partim ſiccatos;ac demum ſiccis oleribus,tri-tis & redactis in puluerem,potui inſperſis: quæ ſane multiplices rationes admini-ſtrandi talia medicamenta ſunt optimæ,& ad vſum reuocandæ.

Hoc tempore ſunt vulgares ſyrupi,vel ſimplices,qui ex ſucco endiuiæ, cicho-rii,acetoſæ,& ſimilium:vel compoſiti,qui ex plurib.mixtis medicamentis, tũ melle vel ſaccharo conficiũtur,qui deinceps vel aquis ſtillatitiis,vt facere ſolent commu-muniter practicantes,vel decoctis earundem herbarum,quod ego perpetuo facere conſueui,diluuntur & propinantur: qui quidem noſtri vulgares ſyrupi non longe diſtant ab inſtituto Galeni & veterum, vt vel ex hoc vno loco poteſt intelligi, in quo Gal.de ſententia Aſclepiadis,vel potius Antonii Muſæ,talem probat compo-ſitionem. ℞ *Succi cichorii cyathum vnum.*

Aquæ calidæ cyathos tres,addito cochleario mellis Attici,præbeto.

Quæ ſane eadem eſt fere cum compoſitione ſyrupi de cichorio ſimplicis. Ve-rum de toto hoc negotio,pertinente ad commodam pręparationem & adminiſtra-tionem ſyruporum,& omnium medicamentorum,quæ ſunt in communi vſu, mi-hi propoſitum eſt quamprimum opportuni temporis occaſio nobis ſeſe afferat, in priuatis lectionibus vobiſcum agere.

Preterea Gal.laudat ſuccum filicis cum aqua mulſa,tanquam optimum medi-camentum,quod citra manifeſtam caliditatem aut frigiditatem poſſit viſcus expur-gare, & meatus aperire:vnde apud nonnullos,ac ſpeciatim in hac ciuitate, ſolet pa-rari ſyrupus de filice,qui ſane minime eſt negligendus:quod ſi vos quoq; volueritis curare vt paretur,habeatis exemplum:

℞ *Succi filicis lib. ij.*
Sacchari lib. iij.
Clarificetur ſaccharum,& fiat ſyrupus ſecundum artem.

Vel idem ſyrupus conficiatur ex decocto filicis & ſaccharo.

Etſi autem præter medicamenta iam propoſita alia etiam proponuntur & probantur à Gal.tamen cum cichoracea,vt diximus,omnino principem locum te-neant,non eſt vt aliorum longiorem catalogum faciamus. Sit ergo exemplum pro iunioribus Syrupi,qui primum poteſt exhiberi.

℞ *Syrupi de cichoreo ſimplicis ℥ j. ß.*
Decoctionis endiuiæ.
Filicis ℥ iiij. Miſc.

Si quis voluerit vti ſucco recenti endiuiæ,cichorii,& ſimilium,ille poteſt ex-hiberi ad ℥ iiij. ſed cum hi ſucci liquidi ſint minus grati,frequentius vtimur conden-ſatis,vel ſolis,vel ſimul cum aliis opportunis medicamentis.

℞ *Succi cichorei denſati ℥ j.*
Specierum diarhodon ℈ ß. Miſce fiat bolus,& auretur,qui com-

mode

mode poteſt exhiberi ante ſyrupum. Sic licebit vti iis medicamentis redactis in pulueré, qui ſimiliter permiſcẽtur vel cum ſyrupo, vel cũ aliquo decocto accõmodato.

Sed neq; illud ignorandum eſt, prętertot vſus cichoraceorum recentiores & alias rationes excogitaſſe, minime inutiles & admodum gratas: etenim condiunt ex ſaccharo & radices, & folia, & flores cichorei, quam vulgo appellant conſeruam foliorum vel florum cichorei, quod item medicamentum poteſt exhiberi vel cum aliis ſyrupis, decoctis, aquis ſtillatitiis, aut ſolis, aut cum aliis medicamentis.

Boli refrigerantes iecur.

℞ *Conſeruæ florum cichorei* ʒ ij.
Specierum trium ſandalorum ℈ ß *Miſce fiant boli.*

Sed redeundo ad curandam calidam iecoris intemperiem, illud poſtremo vélim vos intelligere & memoria repetere, hoc in caſu vel prorſus abſtinendũ, vel certe moderate vtendum melle, ſaccharo, ac rebus omnib. quæ ex illis præparantur, quod, vt paulo ante notauimus de manna, facile conuertantur in bilem, & poſſint intemperiem parum iuuare, forte etiam augere: in quem alioquin abuſum communiter practicantes ſolent incidere frequentiſſime.

Concocta materia, quam veroſimile eſt eſſe bilioſam, vacuetur leuiori aliquo medicamento, quale inter cętera eſſet opportuniſſimum caſſia cum rhabarbaro, ſecundum hanc formam:

Purgans bilẽ.

℞ *Floris caſſiæ nouiter extractæ* ʒ x.
Rhabarbari electi puluериſati ℈ v. *Miſce fiant boli.*

Aliud.

Quod ſi æger magis cupiat medicamentum ex potione, ſit exemplum:

℞ *Rhabarbari electi* ʒ ij.
Fiat infuſio in decoctione cichorei, quantum ſufficit, & facta expreſſione, adde
Syrupi roſati ſolutiui ℥ j. ß *Miſc & fiat potio.*

Optimus quoque foret vſus ſyrupi de cichoreo cum rhabarbaro, qui eſt longe accommodatior ad purgationem, quam ad concoctionem.

Aliud.

℞ *Syrupi de cichoreo cum rhabarbaro* ℥ iiij.
Decoctionis acetoſæ.
Cichorei, quantum ſufficit.
Miſce & fiat potio.

Quę quidem leuia alioqui medicamenta, ſi ita ferat occaſio, non modo ſemel, ſed etiam ſæpius poſſunt replicari. Caueatis à medicamentis quæ recipiunt ſcammonium, & cætera id genus vehementiora, quę & trahendo materiam ad partem laborantem, & calefaciendo, poſſunt non leuiter obeſſe. Atq; hactenus de purgatione totius corporis, qua certum eſt, ipſum quoq; iecur particulatim vacuari, quod tamen non ita facile euenit aliis multis partibus noſtri corporis.

Poſt generalem prouidentiam altera ſuccedit indicatio, pertinens ad ea remedia, quæ poſſunt calidam iecoris intemperiem auferre: hęc ſunt duplicia, partim interna, partim externa; de quorum natura, viribus, & electione, iam diximus, quod eſt ſatis. Primum dicamus de internis. Cichoracea omnia, ſecundum omnem modum adminiſtrationis, iure inter cætera omnia, vel vnius Galeni teſtimonio principem locum obtinent: itaq; & ſucci, tam recentes, quam denſati, & decocta, & herbæ comeſtæ, & medicamenta omnia quæcunque quouis modo ex illis componuntur, ſunt admodum opportuna. Vtuntur plerique aquis ſtillatitiis, quæ ſi conficiantur in duplici vaſe, ex balneo mariæ, vt vocant, mea

ſententia

ſententia non ſunt penitus reiiciendæ, etſi ego illis decocta herbarum libenter antepono. Sunt alia multa medicamenta, quorum communis & vulgaris eſt vſus: ſunt confectiones diarhodon, abbatis, (quæ tamen non valde refrigerant) triumſandalorum, quæ conficiuntur in rotulis cum ſaccharo, & ſunt gratæ admodum: ſunt trochiſci de roſis, de ſpodio, de camphora, de berberis, quæ mane exhibentur ad ℥ ß.

℞ *Trochiſcorum de roſis.*

De ſpodio ana ℈ j.

Miſce fiant pilulæ duæ, & aurentur, quæ opportune exhibentur ante ſyrupum, vel aliud huiuſmodi medicamentum.

Familiaris & optima eſt conſerua roſarum, quam certum eſt refrigerare, etſi non deſint qui aliter ſentiant. Auic. & alii pro refrigeratione iecoris probant oleum roſaceum vel cytoneorum ore ſumptum ad ℥ vj. vel viij. non ſemel id exhibentes: quod quidem præſidii genus nonnulli hoc tempore putant valde efficax, & tanquã arcanum nolunt vllis communicare. Ego tamen neſcio quanti illud ſit faciendum: etenim quanquam iecur ex eõ poteſt quoquo modo refrigerari & roborari, tamen fortaſſe poteſt ſimul obſtrui, præterquam quod oleum ſolet quammaxime laxare & labefactare ventriculum, illiq; maximam nauſeam conciliare, cũ aliquando videamus decẽ & plures dies moleſtũ illũ odorẽ perſeuerare. Quare cum nõ deſint remedia & tutiora & gratiora, forte melius fuerit ab iis ſuſpectis & min⁹ gratis abſtinere.

Cæterum preter hæc ſunt duo celebria atq; efficacia præſidia ad tollendam calidam iecoris intemperiem. Alterum aquæ thermales frigidiores, Villenſes, Calderianæ, & noſtrę Beatæ virginis in monte d'Ortono, quæ quidem hac in re præclariſſimam ſępe operam præſtant. Alterum eſt ſerum lactis, de quo quidem, cum maximus eius præcipuus ſit vſus pro refrigeratione iecoris & corporis vniuerſi, mihi libet in præſentia vobiſcum agere, & illa explicare, quæcunq; ad vires huius medicamenti, ad commodam præparationem, & adminiſtrationem pertinent. Primum quatenus pertinet ad naturam & facultatem ſeri, antiqua & inſignis eſt controuerſia inter medicos Arabes & Gal. Namq; Meſue ſcribit lib. 2. cap. 9. aquam lactis eſſe calidæ & ſiccæ complexionis in primo gradu vſq; ad ſecundum. Auic. de lacte tractans lib. 2. cap. 444. inquit, quod natura eius aquoſitatis eſt calida: quam quidem ſententiam res ipſa videtur confirmare, cum ſerum lactis omnium conſenſu habeat vim abſtergendi, tollendi obſtructiones, & mouendi aluum; quas ſane operationes omnes tribuunt calidis medicamentis. Altera autem ex parte Gal. 4. de ſymplic. med. facultatib. cap. 16. manifeſtiſſime ſtatuit, ſerum eſſe frigidum & humidũ. Neque vero eſt vt quis illum arguat inconſtantiæ, quaſi lib. 3. de alimentorum facul. capit. 15. vel aliis locis id ſtatuerit eſſe calidum, cum Gal. hoc nullibi dixerit, qui aliquando aſſeruit tantummodo illud eſſe particeps caliditatis. Seri frigiditatem demonſtrat experientia, cum menſe Maio plerique homines ad compeſcendum feruorem bilis, ac præcipue ſi laborent ſcabie, aliiſq; id genus cutaneis puſtulis, quæ mala certum eſt oriri ex ſobole aduſtorum humorum, eo vtantur, ac plerunque ex hoc remedio inſignem percipiant vtilitatem. Sed his licet addere auctoritatem, imo & rationem philoſophi, qui docet 4. meteor. ſolum ea quę frigida ſunt liquida, coagulari per frigus: at vero illa enumerans quæ frigore coagulantur, inquit, vt ſunt quædam vina, acetum, lixiuium, ſerum. Itaque ſerum frigidum eſt, teſtibus Ariſtot. Galen. & ipſa experientia. *De ſero lactis.*

Quid igitur ſtatuendum eſt in hac controuerſia? Nullo modo poſſum diſcedere à ſen-

à ſententia Gal.cum potiſſimum conſentiat cum re ipſa, & vſu quotidiano: quare equidem cenſeo ſerum frigidæ eſſe atq; humidæ temperaturæ: id quod præter ea quæ iam diximus, rurſus mihi videor duabus rationibus poſſe confirmare. Etenim cum lac ex tribus diuerſis partibus componatur, vt ſcribit Gal.4. de ſimpl. med. & 3. de alimentorum facultatib. butyro, caſeo, & ſero: butyrum autem ſit temperatum, pars caſeoſa à temperamento parum declinet ad latus frigoris, ſi ſerum calidum eſſet, vtiq; vniuerſa lactis ſubſtantia calida foret, potius quam frigida, quod à tota medicorum ſchola & communi hominum conſenſu abhorret. Præterea ſi ſerũ calidũ eſſet, certe quo lac eſſet ſeroſiꝰ, eo eſſet calidiꝰ; nihilominus cõſtat lac aſininũ, ꝙ maxime eſt ſeroſũ, eſſe inſigniter frigidũ, alioq temere exhiberetur in febrib. hecticis.

Reſpondeamus autem etiam ad illa, quæ ab aduerſariis afferuntur: & facile iſtud quidem fiet, mea ſententia, ſi dicamus, ſerum abſolute & ſimpliciter frigidum & humidum eſſe, ſed tamen non eſſe expers omnis caliditatis, ſicuti contingit multis reb. quæ ex variis cõſtant partib. à quib. quidem partib. calidis, tametſi cõparatæ frigidis ſunt exiguæ, moderata quædã acredo & vis attenuandi, abſtergẽdi, & mouẽdi aluũ originẽ habet. Neq; enim licet in vniuerſũ colligere, medicamentũ abſtergens, protinus eſſe calidũ: ſiquidẽ abſtergentia medicamẽta, vt ſcribit Gal. 7. de ſim. med. facul. cap. de lilio, habent varios ordines, adeo vt neq; deſint medicamenta ſine vlla dubitatione frigida, quæ manifeſto habent vim abſtergẽdi, qualis, exẽpli gratia, eſt aqua hordei, quã nemo negat eſſe frigidã, & tamen manifeſte abſtergit. Atq; hactenus de ſeri lactis temperie: ſequitur vt agamus de illius præparatione & vſu.

Quantitas ſeri lactis. Medici veteres ſero vti cõſueuerant multis modis, & ad multos vſus, ſed tamen illa videtur fuiſſe præcipua ratio, quando illud copioſe propinabãt, vt teſtatur Gal. com. de ſalubri diæta 18. nec non 3. de alim. facul. cap. 15. quã copioſam menſurã Dioſcorides videtur determinaſſe ad libras quinq; circiter, ad quam quidem menſuram ego ſane familiariter vti ſero conſueui, & ſcio multos hoc tempore familiariter & feliciter vti. Alius fuerat apud antiquos ſeri vſus, ad pręparanda, iuuanda, & temperanda cætera validiora medicamenta: ad quem modũ ſcribit Gal. 14. metho. cap. 17. pro purganda illuſtri quadam muliere herpete laborante in malleolo, ſe clam ſero miſcuiſſe ſcammonium, nec non pro purgando humore melancholico eidem miſcuiſſe epithymum, ad quem modum Gal. imitatione Meſue quoq; ſero vtitur, in quo macerentur rhabarbarum, agaricus, thamarindi, caſſia, & cętera tum lenientia, tum purgantia medicamenta; quem deinceps morem ſumma cum ratione recentiores medici imitantur quotidie: & pro iunioribus ſit exemplum accommodatum ad purgationem, de qua actum eſt paulo ante.

℞ *Rhabarbari electi* ʒ *ij.*
Spicæ grana *v.*
Seri lactis quantum ſufficit. *Fiat infuſio ſecundum artem & facta expreſſione, adde*
Syrupi roſati ſolutiui ℥ *ij.* ß *Miſ. & fiat potio.*

Neq; vero antiqui ſolum pro medicamento ſero vti ſolebant, ſed etiã pro alimento, cuiuſmodi ſeri vſus Gal. meminit in cancri curatione. 2. ad Glauconem cap. 14. ſed iam dicamus de opportuna ſeri præparatione & adminiſtratione. Serum apud quamplurimos conſueuit parari ex coagulo denſato lacte, qui mos apud vulgares eſt communiſſimus: ſed quoniam coagulum manifeſtiſſime habet vim valde acrem & exſiccantem, quod etiam traditum eſt à Gal. 10. de ſimp. med. faculta.

pro-

propterea iſthæc ſeri preparatio cenſenda eſt importuna, cum coagulum poſſit ſe-ro communicare propriam facultatem, ex quo illud poſſit magis calefacere & exic-care, quam refrigerare & humectare: itaque veteres aliam longe oportuniorem ſeri præparandi rationem excogitarunt, inter quos Dioſcorides lib.2.cap.62. magis accurate & diſtincte quam cæteri, totum hoc negotium, & præparandi & admini-ſtrandi ſeri, videtur confeciſſe, qui ſcribit ad hunc modum: Ex omni lacte fit, quod ſchiſtum, id eſt, ſciſſile dicitur: lac autem fictili nouo vaſe feruet, ramoque ficulneo recenti mouetur, inſperſis, poſtquam bis aut ter ebullierit, totidem accepti mulſi cyathis, quot ſunt heminæ lactis, ita enim ſeroſum liquidum ab eo diuiditur, quod in caſeum concreuit: ſed cum feruet ne ſuperfundatur, conuenit ſpongia ex frigi-da aqua continuo fictilis labrum detergere, ſextariumque argenteum frigida aqua plenum demittere: bibitur heminis per interualla ſingulis vſque ad quinas, ita vt intercedentibus ſpatiis potantes deambulent.

Ex quo quidem Dioſcoridis loco, vt id quoq; obiter vos moneam, fortaſſe vi-deri poteſt, originem habuiſſe ratio bibendi aquas medicatas, quę hoc tempore in communi vſu eſſe ſolent. Hæc legitima eſt ſeri præparatio, quæ ad medicos vſus cę-teris omnibus eſt anteponenda, quam Gal. quoque commemorat & probat, 4. de ratione victus in morbis acutis, com. 7. nec non de alimentorum facultatibus, cap. 16. Hac ipſa præparatione, vel certe quæ parum diſtat à præparatione Dioſco-ridis, ego iam multos annos vtor frequentiſſime, quæ eſt huiuſmodi. Accipiantur lactis circiter libræ decem, quod proxime emunctum atque extractum fuerit ab v-beribus animalis, quod quidem animal, vt neque id prætermittatur, hoc tempore debet nutriri accommodatis alimentis, hordeo, ſalice, lactuca, endiuia, borragine, cichoreo, & ſimilibus, quæ lac poſſint reddere & humidius, & frigidius: lac imponi-tur in vas nouum fictile, ac ſenſim permittitur aliquantiſper ebullire, recenti ramo ficulneo illud continenter miſcendo, tum proiicitur in ipſum vel acetum roſaceū, vel oxymel ſimplex, ad ℥. iij. ac mulſum, facta leni ebullitione, demum phiala vi-trea plena aquæ frigidæ tota demittitur in lac, cui protinus facta ſeparatione adhæ-ret pars caſeoſa, & ita ſerū conficitur præclariſſime: ex huiuſmodi mēſura lactis ſo-lent ſupereſſe libræ quinque circiter ipſius ſeri, quod calidum ægri protinus abſu-munt, per quędam parua temporis interualla, ſine intermiſſione leuiter deambu-lantes, adeo vt hora dimidia, ad ſummum, in hac potione conſumatur. Sero pleriq; omnes communiter practicantes ſolent permiſcere varia medicamenta, ſuccum fumariæ, borraginis, lupulorum, nonnulli ſenam, rhabarbarum, agaricum, & alia id genus. Gal. conſueuit illi permiſcere modicum mellis & ſalis, 5. aphor. com. 64. nec non 3. de alim. facult. cap. 15. qui ſcribit ad hunc modum: Quantum ſerum ab alia lactis natura ſucci bonitate ſuperatur, tanto alia omnia quæ aluum deiiciunt, ſuperat: ob id veteres ad aluum ſubducendam hoc potu plurimum vſi eſſe viden-tur: tantum autem mellis optimi illi eſt iniiciendum, quantum ſuaue citra ſtomachi euerſionem ſentietur: pari modo & ſalem ea menſura iniicies, quoad guſtum non offendat: quod ſi ipſum magis ſubducere velis, ſalis quamplurimum iniicies. Hæc Gal. cuius imitatione ego itidem & ſal, & mel, aut loco mellis ſaccharum, quod eſt melle iucundius, ſero ſoleo permiſcere, pręterea nihil: niſi fortaſſe ad iuuandam purgationem, ſi ita res ferat, illi permiſceatur leuis quædam portio ſyrupi roſacei ſolutiui, vel alterius leuioris medicamenti, qualis præcipue mihi eſt familiaris pulpa thamarindorum, qui cenſeo, ex tot medicamentorum permixtione, ac præcipue

Auctoris modus vtendi ſero lactis.

calidorum & ſoluentium,ſeri operationem perturbari,forte etiam impediri, & omni ex parte contaminari. Atq; hęc de ſero lactis; redeo ad rem.

Poſtremo loco ſi morbus tam fuerit inſignis & contumax,vt iam poſita remedia non ſint ſatis, pro calida iecoris intemperie curanda, Medici veteres deueniebant ad ſtupefacientia,de quibus ſermonem habet Gal.8.de med.ſecundum locos, cap.7.qui referens medicamenta Andromachi,teſtatur calidam iecoris intemperiem philonio ſemel exhibito ſanatam fuiſſe. Sed tamen cum vehementiſſima iecoris refrigeratio non poſſit fere eſſe ſine magno periculo, ne quandoq; ſimul cum extraneo calor quoq; natiuus extinguatur,caute admodum in eius vſu cenſeo agendum eſſe,id quod inter cæteros Auic.mihi videtur præclariſſime animaduertiſſe, q ſcribit ad hunc modum: Et oportet vt caueatur in ea ſtupefactio vltima,imo oportet vt infrigidantia iecur aggregent ad infrigidationem, abſterſionem, & apertionem. Quare mea quidem ſententia aut nunquam, aut rariſſime,ac tantūmodo vehementiſſima vrgente intemperie,atq; vbi nullum immineat periculum extinctionis caloris natiui ac virtutis,talia medicamenta debent adminiſtrari.

Hactenus de internis medicamentis, quibus debet accedere accommodatus victus ratio,de qua nolo agere longius,cum pleriq; ac maxime Alex. hanc rem tractent diffuſe,vt pluribus non ſit opus.Iam igitur de medicamentis externis agendū eſt,quę multiplicia parari poſſunt,inunctiones,epithemata,fomenta, emplaſtra, & alia id genus;de quibus id generaliter habendum eſt, quod requirant eaſdem qualitates & conditiones, quas ſupra diximus conuenire iis, quæ interius aſſumuntur, nempe vt refrigerent quidem,ſed tamen moderate, propter quā cauſam neq; actu frigida ſunt adminiſtranda: pariter vt non careant vi aſtringente & roborante, quæ nihilominus non ſit inſignis, ne in periculum obſtructionum incidamus: imo vero ſi huiuſmodi medicamentis aliquid addatur,quod leuiter calefaciat & aperiat,adeo vt quodammodo illa iuuare poſſit, & ad internas partes deducere, id nō fuerit alienum à ratione: quo eodem conſilio & portiuncula aceti opportune illis permiſceri ſolet. Itaque ſint inunctiones ex oleo roſato,cytoniorum,ſucco endiuiæ, & ſimilibus, ſecundum hanc formam:

Epithema frigidum.

℞ *Succi endiuiæ*
Olei roſati completi
Cytoniorum
Olei de abſynthio ana ℥ j.
Aceti parum: Miſce & tepidum adminiſtretur.

Sint epithemata,quæ communiter ſolent confici ex aquis ſtillatitiis.

Alterum.

℞ *Aquarum endiuiæ*
Cichorei
Roſarum ana ℥ iiij.
Specierum diarhodon. ʒ iij.
Aceti parum. Miſce pro epithemate.

Habeatis quoque exemplum fomenti.

Fomentum.

℞ *Cichorei.*
Sonochi
Endiuiæ ana M. j.
Abſynthii ß Miſc.
Ex multa aqua & modico aceti coquantur,quo deinceps foueatur dextrum hypochondrium.

Sic

Sic fotus ex oleo roſato ſimplici eſt optimus. Demum ex contuſis herbis, præcipue cichoraceis, addita portiuncula abſynthii, cum farina hordei & oleo roſato, emplaſtra poſſunt confici. Sunt in officinis vnguentum roſatum Meſue, ceratum roſatum Gal. quod vulgo infrigidans Gal. appellant, quæ ſunt opportuna. Atq; hæc exempla ſint ſatis, cum facile ſit horum imitatione, & alia multa componere, & ad hunc vſum accommodare.

Sequitur frigida iecoris intemperies, quæ eandem vim intemperie calida requirit curandi rationem, ſed per contraria, nimirum per calefaciĕtia præſidia. Itaq; ſicuti ſtatuimus in illa eſſe duas præcipuas curandi indicationes, alteram quæ pertinet ad vacuationem totius & iecoris, alteram quæ cõſiſtit in alteratione: ita in hac idem ſtatutum eſt. *Frigida iecoris intemperies.*

Vtrum vero his indicationibus liceat ſatisfacere, ſciendum eſt, frigidã iecoris intemperiem, quotieſcunq; eſt confirmata, & quodammodo in habitu, vt fere cõtingit in hydrope, aut difficulter admodũ, aut nulla ratione curari poſſe. Cæterũ ꝓ explenda priori indicatione illa conueniunt, q̃ poſſint euacuare humores frigidos & craſſos, ac ſimul calefacere iecur. Itaq; ad leniendam aluum, Gal. & Auic. cæteris medicamentis anteponunt hieram, & ſumma cum ratione. Sit exemplum: *Prognoſticũ.*

℞ *Specierum hieræ ſimplicis.* ℥ iiij. *Leniens.*
Cum ſucco eupatorii, quod vulgo agrimoniam vocant. Miſce & fiat bolus.

Hic tamen eſt cogitandum de ſectione venæ, quę adhuc magis poteſt iecur refrigerare, quod ad principem ſcopum virium referendum eſt, ſiquidem facile vnuſquiſque poteſt intelligere, quo magis principale membrum refrigeratur, eo magis reddi vires imbecillas, ne deinceps vſq; ad ſtatum morbi, alioqui longiorem, poſſint perdurare. Pro concoctione modo conueniunt mel roſaceum, ſyrupus de betonica, de abſinthio, de eupatorio, decocta item betonicæ, fumi terræ, agrimoniæ, & ſimilium.

℞ *Mellis roſati colati.* ℥ j. *Syrupus.*
Syrupi de abſinthio. ℥ ß.
Decoctionis agrimoniæ. ℥ iiij. *Miſce pro ſyrupo.*

Nonnulli dubitant hoc loco, an conueniat oxymel, vel ſyrupus acetoſus, cum Auicenna probet ſyrupum acetoſum de melle, qui eſt noſtrum oxymel: cum enim conficiatur ex aqua, aceto & melle, remittente aqua & aceto mellis caliditatĕ, videtur potius refrigerare, quam calefacere: quamobrem Gal. quoq; 8. meth. cap. 4. aſſerit oxymel non calefacere, neq; febres accendere: & Alex. in tractatione de febribus, reprehendit antiquos medicos & Gal. qui familiariter vtebantur oxymelite in febre tertiana notha, ex cuius longiore vſu multos, inquit, ſe vidiſſe, qui inciderunt in hydropem. Sed tamen ego puto hanc dubitationem leuiorem eſſe: nam tametſi negandum non eſt, oxymel habere vim potius refrigerandi, quam calefaciendi, atque ideo non conuenire curandis morbis frigidis: veruntamen ſi illud permiſceatur aliis medicamentis calidis, & parce, quæ fortaſſe fuit mens Auicennæ, cur non poſſit aliis modis, pręcipue attenuando & incidendo humores craſſos, aliquam operam præſtare. *Oxymel an calidum ſit.*

Præterea eſt alia dubitatio, vtrũ conueniant cichoracea, de q̃b. ſcribit Gal. vt ſupra notauimus, ea iuuare intemperiĕ iecoris calidam, neq; lędere frigidam. Sed breuiter reſpondeatis; ſi curetur vehemens intemperies, adeo vt opus ſit vehementi

quoque caliditate, quæ proportione morbo reſpondeat, tunc cichoracea non conuenire: verum ſi intemperies fuerit leuior, vt minori quoque caliditate indigeamus, tunc cichoracea poſſe conuenire, ac pręcipue ſyrupos ex eis præparatos, qui ratione mellis aut ſacchari omnino aliquam concipiunt caliditatem. Animaduertendum vero, minime Galenum ſimpliciter aſſeuerare, à cichoraceis non lædi intemperiem frigidam, ſed inquit, non magnopere lædi: ex quibus verbis contra potius licet colligere, cichoracea quoquo modo lædere iecur frigida intemperie affectum.

Concocta & parata materia debet euacuari, ſed cum medicamentis leuioribus, quæ calefaciant, roborent, & ſint familiaria viſceri, quale imprimis eſt hiera, quæ, vt placet Auicennæ, cap. de cachexia, educit ſuperfluitates abſque humiditatibus innatis: agaricus & rhabarbarum ſunt optima, quare ad hanc rem ſunt valde accommodata medicamenta, & pilulæ de hiera cum agarico, & pilulæ de tribus cũ rhabarbaro, & alia huiuſmodi. Sit exemplum:

Pilulæ purgãtes.

℞ *Pilularum de hiera cum agarico.* ℥.ij.ß.

Fiant pilulæ quinque, & aurentur.

Expurgato corpore & ſemel & bis, vt res poſtulat, ſuccedit altera curandi indicatio, quæ pertinet ad alterationem: hanc poſſent explere partim alimenta, partim medicamenta, & quatenus pertinet ad victus rationem, caueant iſti à frumentaceis, ptiſana, alica, piſcibus, lacte, caſeo, aqua, vino oligophoro, & aliis, quæ poſſunt refrigerare: ſint carnes laudabiles, quæ condiantur aromatibus, ſint olera calidiora, apium, petroſelinum, mentha, fructus, paſſulæ, ficus aridæ, & alia huiuſmodi.

Piſtacia. Sed neſcio quid difficultatis ſit de amygdalis & piſtaciis: namque illa vituperat Alex. lib. 8. cap. 4. & quod facile corrumpantur, & ſint oleaginoſa, ac prompte conuertantur in bilem. Auicenna autem lib. 3. fen. 13. tractatu 1. cap. 22. ad finem, inquit, eſſe quoſdam qui improbent piſtacia & amygdalas, quorum verba non ſunt audienda: cuius tamen aſſertionis nullam reddit rationem, quam mea ſententia facile fuerat reddidiſſe, nẽpe amygdalas & piſtacia conuenire, cum vtraq; abſtergant & calefaciant. Gal. 2. de aliment. facul. cap. proprio particulatim ſcribit, piſtacia habere qualitatem aromaticam, ſubamaram, & ſubaſtringẽtem, roborare epar, & ad ſuccos in ipſius viis infartos purgandos eſſe vtilia. Ac ſane mirum eſt, de Alexandro, qui ea improbauerit in curanda calida iecoris intemperie, & ea quoque voluerit improbare in curanda frigida: namque contrarii morbi contraria omnino poſtulant remedia. Porro interna medicamenta accommodata ad tollendam frigidam iecoris intemperiem, multa habentur apud Galen. 8. de med. ſecundum locos, quæ vnuſquiſque poteſt videre: ſunt ſimplicia & familiaria cortices citri, eryngia condita, gingiber, cinnamomum, & his ſimilia. Compoſita ſunt, conſerua betonicæ, agrimoniæ, abſinthii, aromaticum roſatum, diacyminum, Diambra, Diamoſchum, trochiſci de rhabarbaro, de eupatorio, & alia propemodum infinita. Apud Arabes ſunt duo medicamenta maxime laudanda, Diacurcuma & Dialacca, quæ deſcribuntur à Meſue, & à Rhaſi, in præſenti loco. Sed inter cætera omnia in curãda frigida iecoris intemperie, atque illius imbecillitate, quę maiori ex parte cõſueuit, ex hoc morbo originem habere, eſt præſtantiſſimum id medicamentum, cuius auctorem Gal. 8. de med. ſecundum locos facit Andromachum, quod confectio Cyphoides appellatur, ab Arabibus & quibuſdam recentioribus, electuarium de paſſulis, & de vino dicitur, quòd quidem recipit plura aromata, paſſulas, terebinthinam,

nam, mel, vinum; quamobrē abſtergit calefacit, reſiſtit putredini, & in ſumma, habet inſignem & peculiarem prærogatiuam. Hoc tempore conficitur huiuſmodi medicamentum vel in forma trochiſcorum, vel in forma electuarii, cum melle, vel tandem cum ſaccharo in rotulis, vt nos facere conſueuimus.

℞ *Trochiſcorum cypheos ʒ j.*
cum aqua agrimoniæ fiant pilulæ tres, quæ ſummo mane exhibeantur, ex cochleari alicuius vini generoſi.

Verum nec ſunt prætermittenda magna antidota, Mithridatum & Theríaca, quæ omnium conſenſu ſunt opportuniſſima. Poſtremo cæteris non conferentibus præſidiis, nonnulli hoc tempore deueniunt ad decoctum ligni ſancti, vel alterius, q; nominant Saſſafras, & paucos ante annos cœpit adminiſtrari, nec non ad potum aquarum thermalium, quæ quidem remedia non carent ratione: illud vtrumq; decoctum manifeſte calefacit & roborat iecur, ac longe magis ſi præparetur ex vino, vt nonnulli facere conſueuerunt, de quo inſtituto alias tractabimus. Aquæ thermarum ſint ſulphureæ vel nitroſæ, vt ſunt noſtræ Aponitanæ, vel illę quas appellant dela Porecta.

Exterius ſunt quamplurima; inunctiones ex oleo nardino, abſinthii, liliorum alborum cum aromatibus, maſtichino, & ſimilibus; epithemata ex aquis calidioribus, abſinthii, betonicæ, agrimoniæ, additis aromatibus, ſpeciebus aromatici roſati, Diambræ, & ſimilium. Emplaſtra fiant ex herbis calidis & aromatibus, quæ recipiunt abſinthium, nardum, galbanum, maſtichen, & alia id genus, quæ ſubigantur cum oleis paulo ante poſitis, ad formam emplaſtri. Atq; hactenus de curanda frigida iecoris intemperie.

In ſicca primum lenienda eſt aluus per caſſiam: ſi conſentiant principes ſcopi, ſanguis extrahatur, ſed moderate: concoquatur materia, vt veriſimile eſt, aduſta & melancholica, cum ſyrupo de fumo terræ ſimplicis, de endiuia, de cichorio: concocta purgetur cum ſena, epithymo, confectione hamech. Vacuato corpore inſtituantur & alimenta & medicamenta alterantia, quæ poſſint humectare, ſed tamen neque omni ex parte careant adſtrictione, vt ptiſana, carnes laudatæ, piſces ſaxatiles, lac, endiuia, lactuca, fructus, poma dulcia, vuæ bene maturę, vinum oligophorum. Ad hanc intemperiem ſunt accommodata pariter medicamenta humectantia, & quoquo modo roborantia: interius conſerua roſarum, violarum, borraginis: exterius oleum maſtichinũ, roſaceum; inter cætera balneum aquę dulcis ſolet eſſe preſtantiſſimum, atq; vt dicam vno verbo, ad hunc locum transferenda ſunt quæcunq; diximus de curanda intemperie ſicca ventriculi. *Sicca hepatis intemperies.*

Poſtremo in humida iecoris intemperie ſint omnia ſiccantia, leniatur aluus per hieram, concoquatur materia per ſyrupos ſiue decoctis de betonica, de mētha, de agrimonia, melle roſato: concocta vacuanda eſt per hieram, non modo ſimplicem, ſed etiam compoſitam, ac potiſſimum per eam, quam hieram Pachii appellāt, aliter hieram diacolocynthidos. Alimenta habeant vim ſiccandi, qualia ſunt ſalita, oliuæ, cappares, carnes aſſatæ, paucitas potus. Medicamēta tum interna, tum externa habeant eaſdem vires, quorum materiam nobis poſſunt abunde ſuppeditare quæ dicta ſunt de curanda humida intemperie ventriculi. *Humida intemperies.*

Sed antequam hanc partem finio, non ſunt prætermittenda ea medicamenta, q̃ ex proprietate ſubſtantiæ dicuntur iuuare ipſum epar, quorum illa eſt natura & vis, vt omnibus proſint intemperaturis, ſicuti docet Gal. 8. de med. ſecundum locos, &

 cum

cum plurima huiuſmodi medicamenta ab Alexand. & aliis ſoleant proferri & lau-
dari; nos duobus contenti erimus, quæ in præſentia proponuntur & probantur à
Caro cochlearum. Gal. alterum ex Aſclepiade, & eſt caro cochlearum data ex vino: alterũ ex propria
Hepar lupinum. ſententia, & eſt hepar lupi, cuius vtriuſq; præſidii præparationem & vſum præclare
explicat Gal. qui ſcribit ad hunc modum: Videntur hæc medicamenta iuxta totam
ſubſtantiam efficacia eſſe, non ſecundum vnam aut alteram qualitatem, quale eſt lu-
pinum iecur, cuius abunde experimentum habemus. Vſus autem ipſius conſimilis
cochleis eſt, teritur enim exacte, & datur ℨ j. cum vino aliquo dulci: benigna enim
hæc ſunt viſceri, ipſum nutrire potentia, & media iuxta calidi & frigidi oppoſitio-
nem, & propterea talia pharmaca omnibus intemperaturis videntur cõuenire, at-
que ex proprietate ſubſtantię commoditatem de ſe exhibent, vt neq; calidas, neque
frigidas intemperies lædant. Hęc Gal. qui de cochleis non ita plane loquitur, ſicut
de epate lupi. Sed cum ſcribat vſum illarum eſſe ſimilem vſui iecoris lupini, veriſi-
mile eſt eas primum fore coquendas, deinde terendas, ſiquidem crudæ vix poſſunt
Aqua cochlearum. conteri. Nonnulli hoc tempore conficiunt aquam ex cochleis, vi ignis deſtillatam,
qua ad refrigerandum & roborandum iecur, remittendumq; ęſtum totius corpo-
ris, ad tollendam ſitim, & ad alios vſus familiariter vtuntur.

Porro de epate lupi videtur eſſe in Galen. apparens quędam repugnantia, in
præſenti enim loco teſtatur, ſe habere abunde experimentum quod profit iecori:
11. vero de ſimp. med. facult. cap. proprio ſcribit, ſæpenumero ſe iecur lupinum
indidiſſe in medicamentum epaticum, quod conficitur ex eupatorio, nec tamen
comperiſſe aliquid mentione dignum illud præſtitiſſe, in comparatione ad alte-
rum, quod ſine eo confici conſueuerat. Iulius Alexandrinus Germanus, vir doctiſ-
ſimus, & omni vera laude cumulatus, cui omnes ſtudioſi plurimum debent, cum
aliis nominibus, tum maxime, quod pro Galeno aduerſus nouatores multa præ-
clare ſcripſerit, hanc repugnantiam ſoluit hunc in modum: Iecur lupinum permi-
xtum aliis medicamentis, quæ agunt manifeſtis qualitatibus, quale eſt illud ex eu-
patorio, nihil iecori prodeſſe, cum potius tota ſubſtantia, ac latente proprietate
ſuam perficiat operationem, quam alioqui perficit quotieſcunque ſolum & ſine
miſtione medicamentorum aliorum exhibetur. Sed forte hæc reſponſio contra-
dictionem non tollit: nam tametſi verum eſt, iecur lupinum, cum ſit medium iuxta
oppoſitionem calidi & frigidi, non poſſe iuuare operam aliorum medicamento-
rum, quæ manifeſtis agunt qualitatibus, tamen contra nihil videtur eſſe impedi-
mento, quo minus illud quoq; aliis permixtum medicamentis, ſua totius ſubſtan-
tiæ proprietate poſſit prodeſſe: ſiquidem nulla videtur eſſe ratio, quamobrem cæ-
tera medicamenta illi permixta, hanc ſuam vim & latentem proprietatem poſſint
auferre: huius quidem rei non deſunt exempla apud Galenum, quale eſt illud can-
crorum fluuialium, cuiũs cinerem, ſcribit 11. de ſimplicibus medicamẽtis, ſubſtãtiæ
proprietate eſſe præſtantem, in his qui à rabiente cane ſunt morſi, partim ſolum,
partim cum gentiana & thure, multo præſtantiorem. Itaque cancri fluuiales etſi
iuuant à proprietate ſubſtantiæ, tamen iuuant & ſoli, & ſimul cum aliis medica-
mentis. Quare mea ſententia longe magis accommodata eſt altera eiuſdem Ale-
xandrini reſponſio, nempe Galenum ſentire aliter in libris de ſimplicium med. fa-
cult. quam ſentiat in libr. de compoſ. medicamentorum, propterea quia libri de
ſimplicibus, multo antea ſcripti fuerant, quam lib. de compoſ. med. vt ipſe teſta-
tur 2. de compoſ. med. ſecundum genera, cap. 1. Etenim, ſicuti idem ſcribit Gale-
nus 9.

nus 9. de ſimp. med. & 1. de compoſ. med. ſecundum genera, cap. 16. cum faculta-tes medicamentorum, quæ proprietate totius ſubſtantiæ agunt, à methodo ac ratione ſint alienæ, & per ſolam experientiam cognoſcantur, facile fieri potuit, vt vir in conquirendis medicamentis eorumque facultatibus omnium diligentiſſimus, poſteriore tempore expertus fuerit, & iecur lupinum, & alia medicamenta, quæ priori tempore ignorauerat.

Capvt XII.

De Obſtructione Hepatis.

Rases quidem non tractat ſeparatim de obſtructione iecoris, attamen cum morbus ſit longe maximi momenti, frequentiſſimus & ex quo alii multi & difficiles morbi ſolent oriri, nullo modo à nobis erit prætermittendus. Quare in hoc graui morbo tractabimus pro noſtro inſtituto, primo de eſſentia: ſecundo de differentiis: tertio de ſignis: ac poſtremo de curatione.

Quid ſit obſtructio iecoris, quam alii oppilationem, alii obturationem vocant, ex ipſo nomine conſtat, quippe illius meatus & cauitate naturales redduntur anguſtiores, replentur & occluduntur præter naturæ inſtitutum. Sed cum iecur conſtet ex multis partibus, quæritur id primũ, in quanam parte fiant obſtructiones? Reſpondent nonnulli, & inter cæteros Auicenna libr. 3. fen. 14. tractatu, 2. initio 4. cap. quod obſtructiones fiant in cunctis partibus, & in propria ſubſtantia iecoris: quæ opinio mea ſententia eſt falſa, namque vere & proprie fiunt obſtructiones tantummodo in vaſis ipſius iecoris, ſiquidem cauitates in ſubſtantia viſceris non ſunt huiuſmodi, vt poſſint obſtrui, cum reperiantur in ipſo ſpatia quædam, veluti in reliquis partibus, vix ſenſibilia, ac tantum ratione contemplabilia, quæ ſi repleantur præter naturam, minime obſtructiones; ſed potius tumores efficiuntur: quæ doctrina eſt Galeni in libro de conſtitutione artis medicæ, cap. 17. nec non libr. de cauſis & differentiis morborum, vtrobique cap. 17. *Locus affectus quis.*

Itaque obſtructio iecoris eſt vnus morborum inſtrumentalium in cauitate, in quo illa vaſa quæ debent aperta eſſe, occluduntur & impediuntur. Quo quidem genere morbi iecur potiſſimum ac frequentiſſime ſolet laborare, propter duas cauſas, poſitas à Galeno loco citato de conſtitut. artis medicæ, cap. 17. alteram propter illius conſtitutionem: alteram propter illius actionem. Namque ex vna parte cum multæ ſint, & quidem anguſtiſſimæ venæ in iecore, cum aliis in partibus, tum maxime vbi illæ deductæ à vena Portæ committuntur cum oſculis venæ cauæ, quæ ſunt adeo parua & exilia, vt ſenſum lateant: ex altera vero parte, cum alimentum ex ventriculo ſurſum ad locum vnum efferatur, quem propterea portas nominant, ex ſimilitudine, quod ſicuti ciuitatem quis non poteſt ingredi, niſi per portas tranſeat, ita alimentum nequeat in iecur penetrare, niſi primum ad eum locum peruenerit, atque ex eo loco in ſimas partes iecoris diſtribuatur, ac poſtea per ea quæ diximus, tenuiſſima vaſa in totam partem gibbam transfundatur, nulli mirum debet videri, ſi hoc viſcus & propter vaſorum anguſtiam, & propter copiam permeantis ſubſtantiæ, facile & frequenter ſolet obſtructionibus laborare. Non ingredior eam diſputationem,

vtrum materia obſtruens ſit morbus, atque ipſamet obſtructio, an magis cauſa morbi: & ſi fuerit cauſa morbi, an ſit efficiens, vel materialis, de qua recentiores magnopere litigant, cum ſit altioris cuiuſdam & ſubtilioris inquiſitionis, quæ nihil ad nos modo pertinet. Illud nobis eſto ſatis, obſtructionem iecoris eſſe morbum inſtrumentalem in cauitate, in qua venæ potiſſimum, & cætera vaſa huius viſceris implentur & occluduntur, adeo, vt illarum via libera & tranſitus impediatur.

Cæterum cum meatus & cauitates noſtri corporis multis rationibus lædantur & obſtruantur, de quibus ſermonem habet Galenus libr. de cauſis & differentiis morborum vtrobique, cap. 7. nos in præſentia de vna iecoris obſtructione ſermonem inſtituimus, quatenus illa ex multis, vel craſſis & viſcidis humoribus fieri ſolet, vt poſterius monſtrabimus.

Differentia. Differentiæ huius morbi ſunt plurimæ, ab intenſo & remiſſo, à tempore, à coniunctis, & aliæ quæ habent eandem rationem, de quibus non ſemel diximus: verum differentiæ principales ſunt duæ: altera à parte laborante, ſecundum quam dicimus vel partem iecoris cauam, vel gibbam, vel ſimul vtramque obſtructam eſſe: altera à cauſis, de quibus paulo diligentius & longius agendum eſt. *Cauſa.* Galenus cap. 94. artis med. ponit vnam tantummodo cauſam obſtructionis, lentos & craſſos humores, quam repetit 11. method. in lib. de conſt. artis med. & aliis locis: ſed aliquando addit ſecundam, 8. method. cap. 4. nempe humorum copiam: Cernimus, ille inquit, etiam quod multum eſt, cum ſimul totum confluit, obſtruendo hærere infigique, non minus quam ea quæ glutinoſa ſunt & craſſa, & ſi per meatus anguſtos eſt tranſitus, multo profecto magis retineri, quod nonnunquam euenit in turba hominum, qui affatim ſimul irruentes in anguſtam viam, ſibi mutuo ſunt impedimento, vt nemo poſſit tranſire. Altimarus ex ſententia Galeni, 5. de locis affectis, initio cap. 7. addit tertiam cauſam obſtructionis iecoris, vaporoſum ſpiritum concluſum, cui non pateat exitus: verum ſi diligenter conſiderentur verba Galeni, illa docent quidem huiuſmodi ſpiritum facere diſtentionem iecoris, ſed minime obſtructionem, quam ſpeciatim ſcribit fieri à craſſis & viſcidis humoribus in extremis partibus vaſorum, quæ ex vena caua oriuntur: etenim Galenus hoc loco docebat, iecur perinde ac cæteras partes laborare duplici genere morbi, quorum vnus eſt ſola intemperies præter naturam, citra tumorem: alter vero intemperies cum aliquo tumore, qualis eſt phlegmone, eriſipelas, ſcirrhus, flatulentæ diſtentiones, ac poſtremo obſtructiones factæ à craſſis & viſcidis humoribus. Itaque apud Galenum duæ tantummodo ſunt cauſæ obſtructionis iecoris, ſicuti & reliquarum partium: altera multitudo: altera qualitas humorum, qui nimirum aut lenti aut craſſi fuerint: quæ clara eſt ſententia Galeni cum aliis locis, tum præcipue 10. metho. cap. 2. Cæterum cum hæ cauſæ ſint proximæ, atque vt nonnulli vocant, continentes, nec deſint aliæ magis remotæ, quæ ſcilicet vel copiam, vel malam qualitatem humorum poſſunt generare: hæ vero ſunt duplices, aliæ internæ, aliæ externæ. *Cauſæ internæ.* Interna cauſa eſt mala conſtitutio iecoris, ventriculi, ac cæterarum partium, propter quas poſſunt generari tales humores, quales diximus eſſe propriam cauſam obſtructionum. *Externæ.* Externæ autem cauſę in communi victus ratione comprehendi poſſunt: itaque alimenta ſuapte natura craſſi ſucci, qualia ſunt panis abſque fermento, placentæ ex butyro, & omnia quæ paſta fieri ſolent, legumina prope omnia, carnes boum, porcorum, ouium, caſeus, lac, & quæcunque

ex

ex caſeo & lacte conficiuntur, piſces, oſtreæ, anguillæ, vina dulcia, nigra, craſſa, bene colorata, & alia id genus, iure ſtatuendæ ſunt cauſę obſtructionis iecoris, ad hunc modum balnei adminiſtratio, vehemens exercitium, ſtudia literarum, venus, ſi fiant importune, quod potiſſimum contingit ſi ſtatim fiant poſt ſumpta alimenta, quo tempore ventriculus & venæ omnes repletę ſunt humore crudo, ante commodum tempus illo attracto in venas, facile poſſunt obſtructiones efficere & fouere: quarum omnium cauſarum meminit Galenus lib. 2. 5. & 6. de tuenda valetudine, & lib. de cibis boni & mali ſucci, & aliis locis.

Poſt eſſentiam & differentias ſequuntur ſigna, & illa primum quæ generaliter demonſtrant obſtructionem iecoris, de quibus ſermonem habet Galenus 6. de tuenda valetudine, cap. 4. de cibis boni & mali ſucci, cap. 2. nec non 5. de locis affectis, cap. 7. quorum ſumma talis eſt: qui iecoris obſtructione laborant, primum in dextro hypochondrio ſenſum quendam, & veluti pondus percipiunt, præſertim vero cum ſpiritum vehementer attrahunt, quod fortaſſe prouenit propter eam cauſam, quoniam in vehementi reſpiratione ſeptum tranſuerſum ſurſum aſcendens, surſum trahit ipſum iecur, quod illi annexum eſt, ex quo fit, vt iecur magis graue videatur, cum ſit quodammodo ſuſpenſum, & refertum multis & craſſis humoribus. Quod ſi præterea flatuoſus quiſpiam ſpiritus in iecore ſit interclusus, qui nequeat erumpere, tenſio quoque percipitur in eodem hypochondrio, ex quo deinceps, præter ſenſum ponderis dolor aliquando acutus poteſt concitari, vt notat Galenus 7. aphor. com. 52. cum alioqui iecoris obſtructiones non habeant inſignem adiunctum dolorem, qui ſi modo adeſt, potius grauatiuus eſt, quam acutus. Epar, inquit Galenus loco citato, dolet propter obſtructionem, ſed mediocriter, & cum quodam ſenſu potius ponderis, quam vehementis doloris: at vehemens dolor fit propter flatuoſum ſpiritum aut inflammationem, quæ vel eſt maxima vel ſuppurat. Præterea habent pulſus inæquales, præcipue ſecundum magnitudinem, & paruitatem, vehementiam & debilitatem, quod ſignum commune eſt obſtructioni omnium membrorum principalium, vt docet Gal. 1. ad Glauconē, cap. 14. in fine: itaque fiunt pulſus nunc parui & languidi, nunc magni & vehementes, quandoq; etiam ſi res ſit grauior, intermittentes. Obſtructionibus iecoris non eſt neceſſario coniuncta febris, cum fere obſtructio ſit morbus frigidus, & maiori ex parte ex frigida materia ortum habeat: quare niſi putreſcant humores, quod tamen facile euenit, cum nequeant difflari, nulla febris excitatur, & ita cum obſtructione iecoris quandoq; adeſt febris, & tunc calefacto viſcere apparent quoq; indicia caliditatis: quandoque nulla adeſt febris, in quo caſu potius aderant ſigna frigiditatis, quam caliditatis. *Signa.*

Quo loco notanda eſt oſcitantia Altimari, qui aſſerit ex ſententia Gal. 8. meth. cap. 4. magnitudinem obſtructionis diſcerni ex magnitudine febris: cum certiſſimum ſit, ingentem iecoris obſtructionem ſæpe fieri cum leni, imo vero nulla febre. Galenus autem eo loco loquitur non de iecoris, ſed de cutis obſtructione, & in hoc deceptus eſt Altimarus.

Hiſce ſignis quæ colligimus ex variis Galeni locis, nonnulli addunt alia ſigna, ex colore totius corporis, ex lotio, excrementis alui, quæ cum non ſint propria obſtructioni, ſed communia inflammationi, ſcirrho, & aliis morbis, iure poſſunt prætermitti: quare veniamus ad ſigna differentiarum.

Si pars iecoris ſuperior & gibba laboret obſtructionibus, q̃ ſint aliquantiſper *Signa differentiarum.*

 inſignes

inſignes, ad tactum & compreſſionem dextri hypochondrii, vtcunque percipitur quædam turgentia ac tenſio, cum neceſſario iecur magis tumidum ac tenſum red-datur, quam ſit ſecundum naturam. At vero ſi obſtructiones magis occupent par-tem cauam, vix manu ad tactum percipi poteſt, vel tenſio, vel repletio, niſi forte obſtructio fuerit adeo magna, vt alteram quoq; partem in conſenſum trahat: ſed hanc ipſam differentiam licet ex aliis diſcernere, ac maxime ex alui excrementis: namq; obſtructa parte ſima excrementa ſunt plerunque humida, copioſa, inſtar cuiuſdam ſedimenti ptiſanæ hordeaceæ, quod iecur chylum confectum in ventri-culo nequeat ad ſe attrahere. Obſtructa autem parte gibba, eadem excrementa ſunt potius ſicca; ac demum laborante vtraque parte, excrementa erunt varia, modo humida, modo ſicca.

Vtrum autem obſtructiones fiant ex multitudine, vel magis ex qualitate hu-morum, non difficile id poteſt cognoſci ex colore, & habitu vniuerſi corporis, necnon ex variis ſymptomatibus, quæ vel plenitudinem, vel cacochymiam ſolent demonſtrare, de quibus ſæpe diximus: quibus indiciis demum licet addere præce-dentem victus rationem, ætatem, tempus anni, & alia eiuſmodi.

Incommoda obſtructionis. Ante vero quam veniamus ad curationem, quod vnum reſtat, ne quis putet obſtructionem iecoris rem eſſe parui momenti, Galenum audiamus, qui in libro de cibis boni & mali ſucci, cap. 2. refert varia incommoda & pericula, quæ hunc morbum ſolent comitari: primũ prohibetur diſtributio alimenti per totum cor-pus, ex quo illud non poteſt deinceps nutriri: ſecundo, neceſſario generatur col-lectio plenitudinis in venis meſenterii & ſimarum partium iecoris: impedito enim tranſitu ipſi alimento, quo minus poſſit penetrare ad eas partes, ad quas pertinet il-lud generaliter diſtribuere, vt eiuſmodi repletio generetur neceſſe eſt: in quo caſu tertiũ periculum imminet, vt aut ſequatur inflammatio partium, in quibus colle-ctio facta fuerit, aut ſuccedat putredo redundantium humorum: quandoquidem alterutrum ſequi neceſſe eſt, nempe vt crudi craſſique humores vel concocti con-uertantur in ſanguinem, vel putreſcant, ſicuti reliquis quoque omnibus accidit, quæcunque locis calidis diutius moram trahunt. Hæc ex Galeno: quibus id ge-neraliter licet addere, obſtructionem iecoris, vt vulgo loquuntur, eſſe matrem fere omnium morborum: ſiquidem facile & frequenter illam conſequuntur febres, & illæ quidem difficiles & diuturnæ, cacochymia, cachexia, hydrops, apoſtema, dolo-res colici, fluxiones alui, melancholia hypochondriaca, & alii id genus morbi pro-

Curatio. pemodum innumerabiles. Sed ipſam curationem aggrediamur. Galenus 8. meth. cap. 4. 11. metho. cap. 10. & 13. generaliter tractando rationem curandę obſtructio-nis, duplicem facit illius conſiderationem, vnam quatenus facta eſt: alteram qua-tenus eſt futura: quare ſcribit, factam obſtructionem curandam eſſe ἐκφράξει, quæ nihil aliud eſt, vt ipſe interpretatur locis citatis, nec non 5. de ſimp. med. facult. cap. 12. quam deterſio, quæ impactos & obſtruentes humores remouet: ad quem mo-dum inquit in arte med. cap. 94. obſtructionem habere vnam intentionem morbo contrariam, nempe apertionem. Futuram autem obſtructionem docet curandam eſſe vacuatione, attenuatione, deterſione, grauiterq; nos admonet, antequã admi-niſtrentur medicamenta deobſtruentia, quæ ſunt accommodata ad tollendam fa-ctam obſtructionem, vt perpetuo incipiamus à vacuatione illorum humorum, qui tanquam cauſæ futuræ obſtructionis aſſidue confluunt ad partẽ obſtructam: quod ſi aliter fiat, certum periculum imminere vt obſtructiones non ſolum non tollan-

tur,

tur, ſed etiam reddantur & maiores & curatu difficiliores. Cum igitur nulli dubium eſſe póſſit, quin obſtructiones iecoris hac ipſa methodo curari debeant, duę principales nobis ſeſe offerunt curandi indicationes: altera, omnium primum vacuandi vniuerſi corporis: altera, vtendi medicamentis deobſtruentibus, de quorum numero paulo poſt.

Sed hoc loco non eſt prætermittendum Gal. præceptũ, quatenus pertinet ad vacuationem iecoris, cuius ille meminit in libello de cõſtitutione artis medicæ 17. nec non in arte medica, cap. 94. & aliis locis, quod nimirum ſi fuerit obſtructa pars gibba & ſuperior iecoris, ſumpta indicatione à natura loci affecti, qui ratione venæ cauę habet magnum conſenſum cum vaſis vrinariis, opportune vacuari ſoleat p ea medicamenta, quæ prouocant lotium, dummodo multo vitioſo humore nõ ſit referta, tunc enim per aluum & medicamenta deiectoria poſſunt vacuari, vt notauit Gal. 7. meth. cap. vlt. At vero ſi fuerit obſtructa pars inferior & concaua, conſentiente vena portę, quæ ab hac parte ortum ducit, cum inteſtinis, longe commodior fuerit euacuatio per medicamenta purgantia per aluum.

Vtrum poſſimus ſatisfacere propoſitis indicationibus, potiſſimum licet colligere ex differentiis ſumptis ab intenſo & remiſſo, à tempore, à coniunctis, & aliis id genus: ſiquidem pro comperto habẽdum eſt, obſtructionẽ longe facilius curari, ſi fuerint leuiores, proximo tempore factæ, in corpore robuſto, ac ſine febre, quam ſi fuerint validiores, antiquæ, in corpore debiliore, & non ſine febre: ex quo Gal. ſcriptum reliquit in libello de conſt. artis med. 17. obſtructiones iecoris, antequam faciant altas radices, ſola tenuante victus ratione; nec non tenuantibus quibuſdam medicamentis, ſine multo labore poſſe auferri: vbi vero fuerint multiplices & validiores, non ſolũ tenuantibus alimentis & medicamẽtis, ſed etiam vacuatione opus fore, illaſq; multo difficilius curari, adeo vt tandẽ ſi fuerint inueteratæ, & lõngiore tempore confirmatæ, nullam prope recipiant curationem. Hæc vera eſt ratio prognoſtici, vt id obiter vos moneam, quam poſſunt afferre, qui ſcribunt vel docent curationem morborum, quæ nimirum ſumitur ex natura & differentiis morbi, de quo agitur: vnde ridendi ſunt, qui conantur in ſingulis morbis magis certas & proprias prædictiones inuenire: cum enim legitima & conſtans ratio prognoſtici tota pendeat ex comparatione virium cum morbo, cuius Gal. & 1. ad Glauconem, & frequenter meminit, vbi nullus eſt æger, adeoq; nulla virium cum morbo cõparatio, certum eſt aliud nullum prognoſticum poſſe fieri, præter id quod ſuggerit conditio & natura morbi, ſicuti diximus. Sed redeo ad rem. *Prognoſticũ.*

Pro abſoluenda priori indicatione, quæ pertinet ad vacuationem totius corporis, primum quidem ad purganda illa excrementa, quæ continentur in ventriculo & primis viis, expedit lenire aluum leniore aliquo medicamento, inter quæ hiera eſt præſtantiſſima, vel ſola ad ℥ iij. factis pilulis cum aqua cichorei, agrimoniæ, vel ſimul cum terebinthina Cypria, datis vtriuſque ℥ ij. quæ medicamenta erunt accommodata, ſi obſtructiones fuerint ex humoribus lentis, craſſis, & frigidis. Quodſi vna cum obſtructione appareat caliditas iecoris, poterit exhiberi caſſia cum portiuncula ſpecierum hieræ. Lenita aluo conſentientibus trib. principibus ſcopis, vena omnino ſecanda eſt, & ea quidẽ baſilica dextri brachii, ſanguique mittendus ea menſura & quantitate, q̃ videbitur cõuenire & plenitudini, & habitui corporis, & reliquis ſcopis ſecundariis: q quidem remediũ cenſendũ eſt non

ſolum

ſolum vtile, ſed etiam neceſſarium pro perficienda generali corporis vacuatione, nec non pro reuellendo humore fluente ad partes obſtructas, atq; vt ſemel dicam pro aperienda via cæteris medicamentis, accōmodatis ad tollendas obſtructiones, quæ iam diximus ſine huiuſmodi communi prouidentia non poſſe tuto & vtiliter adminiſtrari. Et quanquam non ignoro plerosq; hoc remedium improbare, & in obſtructionibus iecoris, & in cæteris morbis, in quibus redundant humores lenti, craſſi & frigidi, tamen nolo in præſentia longius hanc difficultatem examinare, cum in animo habeam commodo tempore hoc ipſum argumentum tam perſpicue & ſolide vobis explicare, vt facile deinceps poſſitis, & huic & aliis aduerſariorum cogitationibus reſpondere. Iam vobis ſufficiat vnus locus valde notabilis 8. metho. cap. 4. in quo Galenus probat ſectionem venæ citra vllam plenitudinem humorum, tametſi abundent humores craſſi & frigidi; & ipſum corpus vere dici poſſit laborare cacochymia.

Lenita aluo, ſecta vena, ac minorata materia, quæ ſupereſt, eſt concoquenda, ad quem vſum plurima ſunt accommodata, tum ſimplicia, tum compoſita medicamenta: nos familiariter alimur ſyrupis & decoctis, ſicuti alii aquis ſtillatitiis, vel ſeparatis, vel miſtis. Primum vero incipiendum à leuioribus, quales ſunt ſyrupi ſimplices, de cichoreo, de ſoncho, de endiuia, de filice, acetoſus, decocta cichorei, acetoſæ, capillorum veneris, borraginis. Quod ſi vna iecur appareat frigidum, permiſcenda erunt nonnulla calidiora, ſyrupus de agrimonia, de betonica, de fumo terræ, & ſimilia.

Deinde ſi ita ferat occaſio, progrediendum ad valentiora, qualia ſunt ſyrupus de cichoreo, ſine rhabarbaro & cum rhabarbaro, de endiuia gentilis, decocta agrimoniæ, hyſſopi, chamæpityos, & ſimilium.

Apparente concoctione purgetur noxia materia, ſed cum medicamentis quoquo modo leuioribus, quoniam quæ recipiunt ſcammonium, & alia id genus vehementiora, officiunt iecori, trahunt ad illud noua excrementa: quare optima ſunt inter ſimplicia rhabarbarum, agaricus: inter compoſita pilulæ de tribus, cum rhabarbaro, de hiera cum agarico, ſyrupus roſaceus, vel mel roſaceum ſolutiuum, quod vtrumque propter roſas eſt familiare iecori, & alia huiuſmodi. Quod ſi vna non ſatis fuerit purgatio, repetitis ſyrupis optimum fuerit purgationem quoque repetere.

Expurgato corpore vniuerſo, mox opportune deueniendum eſt ad ea medicamenta, quę dicuntur habere peculiarem vim deobſtruendi, quorum natura, quantum colligitur ex Galeno 11. metho. cap. 10. 5. de ſimplic. med. facult. cap. 12. 6. de ſimp. med. facult. cap. de pœonia, & huiuſmodi: primum debent eſſe ex genere medicamentorum abſtergentium, ex quo opus eſt, vt non ſolum facultatibus, ſed etiam modo ſubſtantiæ opponantur illis medicamentis, quæ à Gręcis emplaſtica dicuntur: hæc enim viſcida ſunt & omnino mordacitatis expertia, cum altera ex parte medicamenta deobſtruentia debeant carere omni lentore, neque eſſe mordacitatis expertia. Sunt igitur aut nitroſa, aut amara, aut acria, aut omnino tenuium partium: quod ſi demum parum quid habeant aſtringentis facultatis, ea longe euadunt tutiora & præſtantiora. Horum medicamentorum ſylua eſt ingens, ac prope infinita, ex qua ea breui conabor ſeligere, quę mihi videntur hoc tempore magis vſitata & efficacia. Quædam ſunt ſimplicia, endiuia, intubus, cichoracea omnia, plantago, fumaria, cetrach, abſinthium, betonica, chamædriis, chamæ-

Medicamēta de obſtruentia hepat.

chamæpitys radices, folia & ſemina apii, petroſelini, fœniculi, aſparagi, cortices & radices lauri, & alia id genus, quæ tamen, cum ſint alia magis, alia minus calida, debent ita moderari & adminiſtrari, vel ſeparatim, vel ſimul commixta, vt res ipſa, & affectio iecoris vel calidior vel frigidior videbitur poſtulare. Nonnulli inter cætera omnia mirabiliter laudant lupulos atque eorum decoctum, moti fortaſſe auctoritate Meſuæ, qui hoc medicamentum ad multos vſus probat maximopere: ſed cum nihil de eo, quod equidem inuenerim, Gal. Dioſcor. aliique veteres auctores poſteritatis memoriæ prodiderint, ego illo admodum timide vti ſoleo, qui libenter abſtineo à medicamentis nouis, incertis, & quorum vires teſtimonio & auctoritate veterum non ſunt nobis manifeſtæ. Quędam autem ſunt medicamenta compoſita, ſyrupi, de quibus iam diximus, confectiones diarhodon, diacyminum, diacalamenthum, trochiſci de roſis, de agrimonia, de abſynthio, de rhabarbaro, & alia, quorum non eſt vt longiorem catalogum faciamus. Sed tamen nolo prætermittere, quia proferam quoddam medicamentum ex radice cichorii & chamæpityos, quod eſt Gal. ex Archigene 8. de med. ſecundum locos, quo olim ſenior quidã medicus in obſtructionibus iecoris familiariter & feliciter vti conſueuerat.

Electuarium deobſtruens.

℞. *Radicum cichorii decoctarum.* ℥ ij.
Chamæpityos ℥ j.
Spicæ nardi
Spicæ Celſicæ
Aſari. ana ʒ. ß.
Amigdalarum amararum. ℥ ß.
Mellis quantum ſufficit. Miſce, & fiat electuarium: quod ſi auferantur illa aromata, poterit etiam adminiſtrari in iecore calidiore.

Hæc ſunt medicamenta accommodata, ad tollendas obſtructiones iecoris, in quorum vſu illud eſt maxime obſeruandum, vt opportune exhibeantur, quo nimirum tempore iam confectum ſit alimentum, quod ex ventriculo in ipſum iecur digeritur, ac deinde tantum quoque temporis ſpatium inter ea atque alimenta poſterius aſſumenda interponatur, quantum ſatis fuerit, & ita probe concoquantur. *Vſus.*

Diximus de omnibus medicamentis, tam internis, quam externis, accommodatis ad tollendas obſtructiones iecoris, quibus omnibus poſtremo debet accedere congrua victus ratio, adeo vt ægri ex vna parte diligenter caueant ab iis omnibus alimentis & potibus, quæ poſſunt gignere humores craſſos, lentos, viſcidos, & accommodatos ad efficiendas obſtructiones, de quibus iam diximus, tractantes de cauſis externis: ex altera vero aſſumant alimenta, quæ vim habeant incidendi, detergendi, extenuandi, vt ſunt amara, acria, acida, de qua quidem tenuante victus ratione Galen. accurate & diffuſe libellum ſcripſit, qui vnicuique ſatis eſſe poteſt: in ſumma panis probe confectus, elaboratus, mediocriter ſalitus, cui licet commode permiſcere, ſemina aniſorum, fœniculi, vel quid ſimile, carnes ſint probatæ, pulli gallinacei, perdices, turdi, & omnes aues montanæ, piſces ſaxatiles, fercula parata ex iure, ſaccharo, aceto, petroſelino: vinum ſit tenue, minime dulce vel auſterum, quæ pauca tanquam exempla ſufficiant, ad quæ cætera facile poſſunt referri.

Quoniam vero hic morbus eſt maxime frequens, & longe maximi momenti vt ordinatam & accuratam illius curationem teneatis, ex noſtro inſtituto proponatur caſus, in quo quæ generaliter diximus, quantum licet ad particularem vſum referantur. Socrates annum agens 40. temperamenti calidi & ſicci, tempore veris, *Caſus.*

iam

iam duos menſes laboret obſtructione iecoris ſine febre: Socrati ante omnia le-niatur aluus cum caſſia & hiera, ſecundum hanc formam:

℞ *Floris caſſiæ nouiter extractæ.* ℥ x.
Specierum hieræ ſimplicis. ℈ iiij. *M.*

Altera ſequenti die Socrati ſanguinem detrahatis, ſecta vena iecoris, quam baſilicā appellant, circiter vncias decem. Tertia die inſtituatis ſyrupos, qui moderate poſſint refrigerare, aperire, & craſſam materiam concoquere.

℞ *Syrupi de endiuia.*
De filice.
Acetoſi ſimplicis. ana ℥ ß.
Decoctionis cichorii
Acetoſæ
Agrimoniæ. ana ℥ iiij. *Miſc.*

Sumptis ſyrupis per 8. vel plures dies, apparente coctione in lotio tale exhibeatur medicamentum.

℞ *Rhabarbari electi.* ʒ ij.
Spicæ gr. v. Fiat infuſio in ſupraſcripta decoctione per horas decem, & facta expreſſione, adde
Syrupi roſati ſolutiui ℥ iij. *Miſc. & fiat potio.*

Sin autem concoctio difficile & tarde appareat, ſicuti euenit ſæpenumero, vobis licebit repetere medicamentum leniens ſemel exhibitum, vel quid ſimile: aſt perpetuo debetis abſtinere à ſoluentibus medicamentis, niſi ducédi humores fuerint concocti: quam ſane purgandi rationem ad mentem Hipp. & Gal. in priuatis lectionibus ſpero, me vobis vſque adeo plane & firmiter propoſiturum & confirmaturum, vt nullus de hac re locus dubitationi vobis in poſterum poſſit ſupereſſe.

Expurgato corpore vobis licet tuto aggredi ea medicamenta, quę maiorem vim habeant exobſtruendi, qualia ſunt trochiſci, ſyrupi compoſiti, & alia id genus.

℞ *Trochiſcorum de abſinthio.*
De roſis. ana ʒ ß.
Conſeruæ florum cichorii. ℥ j.
Miſce, fiant boli, qui poterunt quatuor vicibus exhiberi mane ante ſyrupum.

℞ *Syrupi de cichorea compoſiti ſine Rhabarbaro*
De Soncho.
Acetoſi ſimplicis. ana ℥ ß.
Decoctionis fumi terræ.
Cichorei.
Agrimoniæ.
Radicum petroſelini. ana ℥ iiij. *Miſce pro ſyrupo.*

Poſt nonnullos dies, niſi Socrates vobis videatur exquiſite purgatus, alterum propinetis medicamentum:

℞ *Rhabarbari electi.*
Agarici trochiſcati. ana ʒ j. *Fiat infuſio in decoctione agrimoniæ per horas decem: tum facta expreſſione adde*

Ele-

Electuarii diaphenicon. ℥. ij. ß.
Mellis roſati ſolutiui. ℥. iij. *Miſce & fiat potio.*

Hoc demum tempore exhibeatis ea medicamenta vel ſimplicia vel compoſita, cæteris omnibus efficaciora, quorum ſupra mentionem fecimus, inter quæ ego familiariter vti conſueui hoc electuario:

℞ *Radicum cichorei decoctarum.* ℥ iiß.
Radicum chamæpityos. ℥ ij.
Amygdalarum amararum. ℥ ß
Mellis quantum ſufficit. Miſc.

In quorum quidem medicamentorum adminiſtratione tantum perſeuerandum eſt, quantum res ipſa videbitur poſtulare. Neq; demum ſunt prætermittenda pro curando Socrate medicamenta externa, quorum iam ſuperius ſunt poſita varia exempla, neque eſt vt iis referendis maiorem temporis iacturam faciamus.

Capvt XIII.

De Inflammatione Iecoris.

Tractatvri de iecoris inflammatione, ne verſemur in aliqua nominis ambiguitate, cum veteres Medici pluribus modis nomen inflammationis ſoleāt vſurpare, quorumque Gal. 2. ad Glauconem, cap. 1. & alias frequenter mentionem facit, nos in præſentia inflammationem intelligimus humorem præter naturam, ex aliquo humore calidiore orientem: in qua ſignificatione accipitur ab Hip. Gal. & omnibus Medicis. Sæpenumero itaq; iecur, ſicuti reliquę partes noſtri corporis, eſt aptum, vt ſupra diximus, ad ſuſcipiendam inflammationem, de cuius generatione in vniuerſum præclare ſcribit Gal. 2. de differ. febrium, cap. 11. qui aſſerit hunc morbum oriri ex calida fluxione, tranſmittente vna vel pluribus partibus, vicinis aut remotis, ad ipſum iecur noxia excrementa, quæ illud in tumorem attollunt, & inflammationem efficiunt.

Etſi vero differentiæ huius morbi plures poſſunt numerari, veruntamen duæ mihi videntur eſſe pręcipuæ: altera quæ ſumitur à variis partibus iecoris laborantibus: altera quæ ſumitur ex materia diuerſorum humorum, ex quibus inflammatio originem habet, ſicuti diximus de obſtructione: quod tamen ita accipiendum eſt, ſicuti accipitur à Galeno 5. de locis affectis, cap. 7. qui cum doceat inflammationem poſſe oriri duntaxat, vel in partibus cauis, vel in gibbis iecoris, ſimul aſſerit, in neutra parte inflammationem exquiſite diſtinctam poſſe conſiſtere, vt altera integra, & omnis mali immunis conſeruetur, propterea, quia viſceris caro in cunctis partibus continua eſt, adeo vt neceſſe ſit eas quoquo modo in affectibus ſibi mutuo conuenire. Sed & illud non eſt prætermittendum, quod idem ſcribit Galenus 13. metho. cap. 14. in fine: caua iecoris parte laborante inflammatione, protinus fore neceſſe, vt ſimul venæ, quæ ſunt in meſenterio, inflammatione laborent, quando illæ omnes originem ducunt ex ea vena, quę ad portam pertinet. Poſtremo & id pertinet ad hanc differentiam, nempe carnoſam iecoris partem atque illius ſubſtantiam corripi interdum inflammatione, interdum vero magis membranam laborare, quæ illud circundat & veſtit: quod neque à Galeno prætermiſſum eſt 6. aphor. com. 5. nec non 7. aphor. com. 45. *Differentiæ.*

Quatenus autem pertinet ad aliam differentiam, q̄ præbet materia diuerſorum

humo-

humorum, qui efficiunt inflammationem, tametſi non debet negari, quin iecoris inflammatio fieri poſſit ex quouis humore, mixto ſimul cum ſanguine, tamen dicit Galenus 6. de med. ſecundum locos, cap. 1. & vltimo, hunc morbum præcipue ac maxima ex parte fieri, vel ex ſanguine calidiore, vel ex bile, quandoquidem reliqui duo humores magis ſunt apti ad generandos alios humores, quam inflammationem.

Signa. Signa indicantia inflammationem iecoris, alia ſunt cõmunia, alia propria, quæ præcipue ſumuntur ex Galeno in 5. de locis affect. cap. 7. Inter ſigna communia primo percipitur grauitas in dextro hypochondrio, quandoque vero & dolor, qui peruenit ad coſtas ſpurias, quibus iecur quibuſdam internis vinculis alligatur, vt dicit Galenus 4. de vſu partium, cap. 14. quæ quidem vincula inflammata diſtendunt, & dolorem pariunt: quam colligantiam tamen dicit Gal. non reperiri in cunctis hominibus, ſicuti neque in cæteris animantibus, vt propterea neque in omnibus hic coſtarum dolor percipiatur. Præterea iecoris inflammationem neceſſario ſequitur febris, & propter dignitatem partis, & propter maximum illius conſenſum cum corde: quæ quidem febris, vt dicit Gal. 1. aphor. com. 12. ſolet habere nonnullas acceſſiones quotidie, & noctu potius quam interdiu, ſicuti in pleuritide & phrenitide acceſſiones magna ex parte fiunt per tertiam diem, neque tamen perpetuo eandem ſeruant rationem, namque vt dicit Gal. 2. prorrheticor. com. 21. Febris quandoque eſt maligna, quandoque acuta, ſed non maligna, quandoque vero nec maligna neque acuta: quæ ſane diuerſitas ſolet conſequi diuerſam conditionem & magnitudinem inflammationis: etenim cum inflammationum magnitudinẽ perpetuo febris ex proportione ſequatur, ſicuti non perpetuo neceſſe eſt iecur valenter inflammari, ſed modo remiſſius, modo intentius, ita non ſemper neceſſario febris ſequitur maligna vel acuta, ſed ad proportionem inflammationis. His accedit aliqua difficultas ſpirandi, ſiquidem propter conſenſum ſepti tranſuerſi, vt dicit Galenus libello de vtilitate reſpirationis, cap. 4. ægri coguntur paruam & frequentem reſpirationem facere. Lotia ſunt flaua, quandoque liuida, interdum nigra, propter maiorem vel minorem caliditatem & inflammationem, pulſus eſt durus, tenſus & inæqualis, veluti qui ſerrinus dicitur, vt ait Galenus 4. de cauſis pulſuum, cap. 7. 1. de præſagio ex pulſibus, cap. 4. ſed tamen pulſus eſt minus, durus & inæqualis, quam ſit in pleuritide, quod pleura ſit pars neruoſior, & ſuapte natura tenſa: prętereà eſt magnus, velox & frequens. Demum vero, vt dicit Gal. 5. de locis affectis, cap. 7. cum inflammatione iecoris hæc fere coniunguntur ſymptomata, exigua tuſſis, linguæ color per initia ruber, deinde niger, ingens faſtidium cibi, inexhauſta ſitis, vomitus quidam tum ſinceræ bilis, tum eius quæ vitellina dicitur, poſtea vero nonnunquam æruginoſæ: aluus quoque illis aſtringitur, niſi cum iecoris imbecillitate inflammationem fieri contingat: nam tunc deiiciuntur excrementa liquidiora, & quandoque ſimilia loturæ carnis; alioqui enim propter nimiam viſceris caliditatẽ ſicca deiiciuntur, quæ ἀπόψατώδη græce appellantur, quod notauit Galenus 4. de ratione victus morborum acutorum, com. 17. Atque hæc fere videntur eſſe indicia, quæ generaliter iecoris inflammationem ſolent demonſtrare.

Signa diagnoſtica. Sed antequam accedamus ad ſigna differentiarum, non fuerit alienum ab inſtituto noſtro, & à veſtra vtilitate, ſi nonnulla proferantur indicia, quibus ſciatis diſtinguere inflammationem iecoris ab inflammatione aliarum duarum partium, quę & propter vicinitatem, & propter ſimilia ſymptomata non ita facile diſcernuntur,

nuntur, quin medici alterum morbum pro altero accipientes decipiantur. Sępenumero vna eſt inflammatio muſculorũ abdominis, intra quos, vt ſcitis, iecur ſub peritonæo poſitum eſt. Gal. ergo loco citato 5. de locis affect. docet ea ſigna, quib. huiuſmodi partium inflammationem diſcernere poſſitis: primum quidem ex poſitu & figura: namq; inflammato iecore, ſi muſculi manib. tractentur, & quatenus fieri poteſt, attollantur & ſuſpendantur, manifeſte profundior tumor deprehenditur, & ille quidem quaſi in vnum collectus & circumſcriptus, pro forma ipſius iecoris laborantis: ſiquidem omnis inflammatio ſuſcipit formam particulæ cuius eſt inflammatio: inflammatis autem muſculis, vel ad locum tactum, quaſi in ſumma cute, ꝓpinus percipitur & dolor & tumor, ac ſi animus diligenter attendatur, talis fuerit figura inflammationis, qualem habent muſculi laborantes: hoc ipſum demonſtrãt cum alia, tum maxime color totius corporis: ad quem modum Galen. deprehendit Steſianum quendã nullo iecoris morbo laborare, ſed tantũmodo abſceſſu in ꝓfundis muſculis præter ſententiam aliorum medicorum: huius ægroti hiſtoriam recitat 5. de locis affect. cap. vltimo: ſed febris quoq; huiuſmodi morborum differentiam ſatis poteſt demonſtrare, cum certum ſit perpetuo, longe maiorem febrem excitari in iecoris, quam muſculorum inflammatione: imo vero non modo febrem, ſed etiam cuncta ſymptomata, quę ſupra fuere poſita, ſemper eſſe vehementiora, & maioris momenti: namq; vt dicit Gal. 1. prognoſt. com. 30. ſi muſculi inflammatione laborant, inferre mortem non poſſunt, niſi raro, aut propter magnitudinem inſignem inflammationis, aut propter virium debilitatem, aut quia vel medici, vel ægrotantes aliquem committant errorem.

Altera eſt inflammatio membranæ ſuccingentis coſtas, quam pleuram appellant, quæ itidem pars proxima eſt ipſi iecori, & habet ſymptomata vſq; adeo ſimilia ſymptomatib. inflãmationis iecoris, vt frequenter Medici alterã pro altera ſoleant accipere: ſicuti euenit Glauconi Philoſ. & medico Siculo, qui laborans inflãmatione iecoris, putabat ſe laborare pleuritide: cuius elegantẽ hiſtoriam recitat Gal. 5. de locis affect. ad finẽ. At vero idem Gal. hanc rationẽ quoq; diſcernendi hos duos affectꝰ nos docet ꝑclariſſime 2. de loc's affect. c. 9. Eſto, ille inquit, vt quiſpiã inter reſpirandũ in ſpuriarum coſtarũ loco doleat, hunc certe ex eo dolore pleuriticũ eſſe non debemus ſuſpicari, ſed inprimis decet conſiderare, nũ tuſſiendo aliquid expuat: id enim ſi fuerit coloratũ, non temere pleuritidis facit ſuſpicionem: ꝙ ſi vero tuſſiendo nihil omnino expuat, fieri ſane poteſt, vt ita quoq; ſit pleuriticus, vbi nimirũ inflammatio fuerit cruda, & conſtricta, adeo vt ab ea nihil reſũdet, quod eiici poteſt, quali inflammatione multos dies laborabat Anaxion, cuius ex Hip. meminit Gal. 1. de criſib. c. 18. Cęterũ fieri poteſt, vt dolor quoq; in ſpuriarũ coſtarũ loco exoriatur ꝓpter iecoris inflammationẽ, intentis videl. internis quibuſdã vinculis, quib. nonnullorũ iecur coſtis ſpuriis alligatur, vt ſupra diximus. Primum vero indicium, quo alteram inflammationẽ ab altera diſcernere poſſimus, Galeno ſumitur ex pulſu: namq; ille nõ eſt ſimilis vtrobiq;, quia tametſi in vtroq; morbo pulſus eſt durus & ſerrinus, tamẽ certum eſt, illũ minorẽ duritiem habere in inflammatione iecoris, quam pleuritide, propter varietatem partium inflammatarũ. Secundum ſumitur indicium ex excrementis, quę deiiciuntur per aluũ, ſiquidẽ in inflammatione iecoris deiiciũtur excrementa ſimilia loturę carnis nuper mactatę, etſi non ſemper ſunt eiuſmodi, ſed in his dũtaxat magis, quæ proprie iecoraria dicũtur vel hepatica: quãobrẽ in iis inflãmationib. iecoris, in quib. per aluũ nihil excernitur, optimum fuerit manib. dextrũ

Signa diſtinguentia pleuritidem ab inflammatione iecoris.

 hypo-

hypochondriũ explorare:nam ſi in eo tumor eſſe deprehendatur, certiſſimũ erit inflammationis indicium: ꝙ ſi nullus tumor inueniatur, nec ſic quidẽ deſiſtẽdum eſt, cum fieri poſſit, vt ſit inflammatio in ſola concaua iecoris parte, in qua nullus tactui tumor poteſt occurrere: nec nõ vt inflãmatio ſit in gibbis partib. at vero nõ omnib. ſed iis duntaxat, q̃ à coſtis ſpuriis conteguntur: itaq; Gal. conſilio laborantẽ admonere oportet, vt maxime reſpiret, illumq; interrogare, an grauitatem aliquã ſentiat, aut à ſuperiorib. partib. ſuſpenſam, aut vicinis incumbentem, id quod propter cauſas iam expoſitas ſolet iis contingere, qui iecoris inflammatione laborant. Ad ſummã concludit Gal. præcipuum indiciũ hac in re pulſũ eſſe, & qui fallere nõ poteſt, ꝓgreſſu autẽ temporis & reliqua ſymptomata poſſe aliquid firmi ſignificare. Nam vbi iecur inflãmatione laborat, cõtingit & linguæ, & totius corporis colorẽ immutari, ſicuti rurſus in pleuritide contingit tuſſim creſcere, atq; eo tẽpore omnino apparere aliqua, quæ per tuſſim eiiciuntur. Hunc locum tractaui paulo longius, quod ille mihi videatur non ſolũ diligẽter monſtrare differentiã harũ duarũ inflammationũ, ſed etiã poſſe maximã lucẽ afferre huic toti tractationi. Venio ad ſigna differentiarũ.

Signa alia. Diximus præcipuas differentias inflammationis iecoris ſumi vel ex parte laborante, vel ex natura humoris efficientis inflammationẽ, itaq; ſi carnoſa pars iecoris inflammatione laboret, auctore Gal. 6. apho. com. 5. dolor quidã obtuſus & grauis, ac veluti quoddam pondus in ea parte percipitur; ſin autem tunica iecori circũdata, vel vaſa laborent, tunc dolor fit potius acutus; præterea ſi inflammatio ſimam iecoris partem obtineat, ex 5. de locis affect. ad finem. primum manib. facilius percipitur, præſertim ſi fuerit inſignis, atq; abdomen ſuapte natura extenuatũ, ꝙ etiam ex morbo ſolet extenuari: deinde maior ex hac parte eſt dolor, qui ſpirando percipitur, magiſq; ad dextrũ aſcendit iugulũ, vt quandoq; id, nempe in magna iecoris inflammatione, detrahi videatur, ꝙ euenit propter vicinitatẽ & conſenſum ſepti trãſuerſi & totius thoracis. Sin vero inflãmatio cauã iecoris partẽ afficiat, hæc manib. deprehendi nõ poteſt, & quẽadmodũ pars gibba magis cõſentit ipſi pectori, ita concaua & propter vicinitatem, & propter communicantiam venę portę, magis conſentit ventriculo: quocirca ille conſueuit inſigniter laborare ſiti, nauſea, cibi faſtidio, vomitu, ſingultu, & aliis prauis ſymptomatib. Quatenus autẽ pertinet ad alterã differentiã humoris efficientis inflãmationem, hic, vt diximus, fere eſt duplex, vel ſanguis, vel flaua bilis, & quã̃ ſigna vtriuſq; ſunt prope eadẽ, tamẽ ſciendũ eſt, ſymptomata longe fieri vehementiora & deteriora ex bile, q̃ ex ſanguine: cum enim tũc inflammatio quodãmodo degeneret ad naturã eryſipelatis, febris excitatur ardentiſſima, qualis ea eſt, q̃ Latinis ardens dicitur, quã ꝑpetuo ſolent comitari ingens ſitis, ſumma caliditas, maxima inappetẽtia, & alia huiuſmodi, quæ ex bile ſolẽt ꝓcreari: ſic lotia erũt inſigniter flaua, quãdoq; etiã nigra: excremẽta alui erũt ſinceriora, prę̨ceſſerũt q̃ copiã bilis potuerũt efficere. Altera autẽ ex parte ſi inflãmatio oriatur ex ſanguine, & febris, & dolor, & omnia ſymptomata erũt leuiora, & minus acuta, ſicuti hic humor altero eſt benignior & minus piculoſus. Veniamus ad curationem.

Curatio. In qualibet inflammatione, q̃ eſt morbus in intemperie cum materia, vnica eſt indicatio, nempe vacuandi materiã, q̃ in ea cõtinetur: hæc autẽ poteſt vacuari dupliciter, vno modo ſi retrocedat: altero p patientẽ particulã: retrocedat autẽ materia vel impulſa, vel attracta, vel trãſmiſſa: vel vno aliquo, vel omnib. ex his modis: per locũ vero patientẽ euacuabit partim qdẽ manifeſte & ſenſibiliter, partim latenter & inſenſibiliter. Itaq; ſi vniuerſũ corpus plenius fuerit, q̃ conueniat, nõ oportet p patientem

tientem locum vacuare:nã ſi ſcarificationib.vel aliis remediis conabimur ſenſibiliter vacuare, ratione excitati doloris plus trahemus ad partẽ affectã: q̃ ſi medicamẽtis calefaciẽtib.velim⁹ eandẽ materiã digerere, ꝓpter calorẽ piculũ eſt ne pl⁹ in partẽ trahatur q̃ digeratur:ſin autẽ in eo laboremus, vt id q̃ influit rurſũ rettocedat,nõ quicq̃ recipiet q̃ plenũ fuerit corpus : quocirca neceſſe eſt vacuare totũ corpus, aut retrahere omnino in alias partes q̃ influit in patientẽ locũ:demũ v.vbi hoc factũ ſit, oportet primũ repellere ex parte inflãmata, deinde accedere ad reſoluẽdũ q̃ ſupſũt. Hæc ꝑclariſſ.eſt doctrina Gal.ac methodus curandi omnes inflãmationes c.95.artis med.quã ſi velimus accõmodare ad noſtrã iecoris inflãmationẽ,ita habendũ eſt: etenim 1.nobis ſeſe offert indicatio vacuãdi vniuerſi corporis.2.repellẽdi materiã fluẽtẽ adhuc.3.vacuãdi manifeſte ac ſenſibiliter materiã contentã in iecore, ſi fuerit in parte caua,p aluũ;ſi in gibba, per lotiũ.4.& vltima diſſoluẽdi inſenſibiliter ſi q̃ remanẽt,&occaſio ita poſtulat. Vtrũ vero his indicationib.ſatisfacere poſſim⁹,illud 1.ſciatis, omnes inflamationes partiũ principaliũ, quales ſunt pleura, pulmo, vẽtriculus, iecur,reponi ab omnib.inter morbos valde acutos & piculoſos, de q̃b.dicit Gal.10. meth.c.15.q̃ morbiferæ eſſe cõſueuerũt,nõ modo in his,qui habẽt vires debiles, ſed etiam in illis,qui habent vires robuſtas: atq; vnicã ſpem ſalutis in vno robore viriũ conſiſtere,qa neceſſe eſt alterutrũ,aut nutriendo ęgrotũ,inflammationẽ augeri,aut nõ nutriẽdo vires adhuc magis reddi imbecillas. Quęrunt nõnulli hoc loco,vtra ſit periculoſior inflamatio iecoris,cauæ ne an gibbæ partis?Quib.reſpondet Gal.6.epi. ſec.7.14.nec nõ Au.3.canonis fen.14.tracta.3.c.1. omnino deteriorẽ eſſe inflamationem partis gibbæ,q̃ cauæ,cũ illa certe,& ꝓpter rationẽ venæ cauæ,qua diſtribuitur ſanguis toti corpori,& ꝓpter cõſenſum ſepti tranſuerſi,cordis,&ꝓpter alias cauſas, ſit altera parte cõcaua nobilior, atq; vt diximus, afferat ꝑpetuo maiora & deteriora ſymptomata.Iecoris,inqt Gal.pars cõuexa lõge cõcaua eſt piculoſior:& nõnulli hãc partẽ inter ſupiores totius corporis partes,ſicuti vẽtriculũ, & alias,reponere cõſueuerũt.Itaq; in vniuerſũ q̃libet iecoris inflamatio eſt morbus valde acutus & piculoſus,ac niſi vires ſint valde robuſtæ, plane lethalis, q̃ ſi nõ mortẽ, tamẽ alia mala grauiſſima ſolet afferre:& inter cætera dicit Gal.1.de diff.feb.c.9.10.meth.8.5. de locis affec.c.7.huiuſmodi inflamationib.aliquando febrẽ hecticã & maraſmũ ſuccedere cõſueuiſſe.Quod ſi tandẽ iecoris inflamatio debet feliciter ſolui&iudicari,iſtud fieri ſolet Gal.auctore 3.de criſib.c.3.trib.potiſſimũ modis excretionis;ſi pars gibba laboret ꝑ fluuio ſanguinis è narib.ſudorib. bonis, & multis vrinis : ſin autẽ pars caua ſit male affecta, deiectionib.bilioſis & ſudorib. nonnũquã etiam vomitib.Ex quo eliciatis errorem cũ aliorũ,tũ maxime Auic.q 3.canonis fen 14.tractat.3.c.2.ad finem generaliter ꝓnũciat,ſolutionem ventris aſſociatam apoſtemati iecoris, eſſe perpetuo malam:de quo q̃dem errore Gal.iam diu reprehendit auctorẽ lib.prorrheticor. q item ſcripſerat indefinite lib.2.58.Cum ardente febre ſi aluus profluxerit, perniitioſum:qui Gal.docet huiuſmodi præcepta ſine aliqua limitatione, ab omni ratione & ſana doctrina eſſe aliena:cũ enim in quouis morbo aluus profluens ſine ſignis coctionis nihil proficiat,ſępe etiam noxã afferat, poſt coctionem vero ſemper iuuet,ac potiſſimũ ſi noxius humor euacuetur, ſi æger poſt vacuationẽ melius habeat,ſi vacuatio fuerit in die critica, ſatis poteſt intelligi, ſententiam Auic.ac cæterorũ omniũ eſſe falſam,quicunq; ſine limitatione aſſerũt,fluentẽ aluũ vel iuuare, vel nocere.Itaq; hoc ipſum cũ Gal.nobis licet ſtatuere de inflammatione iecoris, in qua ſi aluus profluat poſt coctionẽ,tantum abeſt vt eiuſmodi vacuatio ſit ſymptomatica&

Indicationes.

Prognoſtica.

Error Auicen.

mortalis,vt cõtra potius ſit critica & ſalutaris:id quod poteſt confirmari adhuc auctoritate atq; exemplo Gal.qui 13.metho.cap.15. in declinatione morbi probat epithymium,polypodium,cordices radicum hellebori nigri, vt videbimus paulo poſt. Sed fortaſſe nimium digreſſi ad inſtitutam curationem reuertamur.

Curatio.

Curando inflammationem iecoris ad perficiendam primam indicationem, quæ pertinet ad vacuationẽ totius corporis, duæ ſunt præcipue accommodatæ rationes,altera p miſſionẽ ſanguinis,altera per medicamenta purgantia.Sed quoniam generaliter Hip.& Gal.1.aph.24.nec nõ 4.de rat. victus morb.acut.22. deterrẽt medicos ab vſu medicamentorũ, principio morborum acutorũ & inflammationum: ſpeciatim vero Gal.13.meth.c.11.incipiente iecoris inflãmatione teſtatur purgationem per medicamenta purgantia eſſe admodũ importunã & pernicioſam,iure cõuenit inter omnes,miſſionẽ ſanguinis eſſe nõ modo vtilẽ, ſed etiã quã maxime neceſſariam.Ergo conſentientib.trib.principibus ſcopis,primo quoq; tẽpore ſecanda eſt vena, & illa quidẽ interna dextri cubiti,quã baſilicam vocant: hæc enim vt dicit Gal.4.de rat.victus 24.velociſſime & plurimum ſolet vacuare ex omnib. principib⁹ partib.ac propterea in morbis acutiſſimis, qualis eſt iecoris inflãmatio,ad eã confugiendũ eſt:ꝙ ſi dicta vena non cõpareat,vt quandoq; euenit,tunc vena media ſecanda eſt:ꝙ ſi nec media ſe oſtenderit Gal.conſilio 13.meth.c.11. tertia vena ſecanda eſt, quã cephalicam vulgo nominant,qua ꝗdem ſectione venæ præclare poteſt vacuari &auerti ſanguis, qui cõfluit ad inflãmationẽ.Quatenus vero pertinet ad menſuram ſanguinis,ſi inflãmatio fuerit vehemẽtiſſima conſultore Gal.1.aph.com. 23.expedit illũ mittere vſq;ad animi deliquiũ,de qua ſumma,ac noſtro tẽpore inſolita miſſione ſanguinis,agemus loco opportuniore:at vero ſi nõ audeas tantum vacuare, de congrua quãtitate ſanguinis tibi licebit diſcernere ex modo plenitudinis, ætate, habitu corporis,tempore anni,regione,& ante omnia ex virib. ægrotantis. Cæterũ ſi puer vel ſenex laboret inflãmatione iecoris,ꝗb.ex decreto Hip.& Gal.non licet ſanguinẽ mittere,cõmuniter practicantes,p ſectione venæ ſcarificatis cucurbitulis vti cõſueuerunt,de quib.multa forent dicenda, ꝗ nos ab inſtituto longius auerterent: quare cum mihi propoſitum ſit,hanc quoq; mittendi ſanguinis rationẽ accurate explicare,in generali tractatione de ſcopis mittendi ſanguinẽ,illud vnum dicam in p̃ſentia, mihi hoc remedium non improbari,ſi cucurbitulæ apponãtur ad partes inferiores, &potiſſimũ ad crura, quorũ ſcarificationẽ veteres ſoliti fuerant ſubſtituere ſectioni venæ,ad pficiendã nõ ſolũ reuulſionẽ, ſed etiam vacuationem vniuerſi corporis: ꝙ ſi contra cucurbitulæ apponantur ad dorſum , & ad partes ſuperiores, vt familiariter ſolent apponi,timerẽ ego ne pro vacuatione &reuulſione maior fieret attractio ad partẽ laborantẽ:quem grauiſſimũ errorem Gal.deteſtatur maximopere 13.meth. c.11.Iam ſecunda ſuccedit indicatio, vt nempe materia inflãmationis retrocedat, id ꝙ fiet, vt videmus ex Gal.ſi ea fuerit vel attracta, vel impulſa, vel tranſmiſſa: hæc autẽ perficiunt partim reuulſiones ad partes cõtrarias,partim medicamenta repellentia applicata ad partẽ laborantẽ.Itaq; tametſi venæ ſectio p̃clariſſimã operã præſtat, nõ modo ad vacuationẽ,ſed etiã ad reuulſionem, tamẽ neq; ſunt p̃termittenda cætera omnia genera reuulſionũ, ad hãc rẽ accõmodata, qualia ſunt ligaturę extremarũ partiũ, doloroſæ frictiones,lotiones ex aqua calidiore, cucurbitulæ, glãdes, clyſteria,ꝗ ꝗdẽ clyſteria principio inflãmationis Gal.probantur leuiora 13.meth.c.15.ex mulſa, addito modico ſale vel nitro;quorũ imitatione hoc tẽpore vtimur familiariter clyſtere, ꝙ vocãt cõmune, ex decoctione maluarũ, viola, melle roſato, &c.ſit exemplũ.

℞ De-

Clyſter in principio inflammationis.

℞ *Decoctionis maluarum.*
Violarum.
Hordei lib. j.
Mellis roſati.
Olei violati ana ℥ iij.
Salis parum M. pro clyſtere.

Procedente autem tempore,& iam concocta inflammatione, præcipue vero ſi reliquiæ quædam videantur induruiſſe,clyſteria quoq; acriora & vehementiora probantur Gal.qualia ſunt ex decocto hyſſopi,origani,centaurii minoris,pulpæ colocynthidos,& alia id genus,ſecundum hanc formam.

℞ *Chamomillæ.*
Origani.
Hyſſopi ana M j.
Centaurii minoris M ß.
Pulpæ colocynthidos ʒ j.ß.Fiat decoctio in aqua ad conſumptionem me- (dietatis.
℞ *Prædictæ decoctionis lib. j.*
Mellis roſati.
Olei chamomælini completi ana ℥ iij. M.pro clyſtere.

Quoniam vero materia inflammationis retrocedet, non ſolum attracta, ſed etiam impulſa,hanc potiſſimum impellunt medicamenta repellentia, quæ conſtat eſſe frigida & aſtringentia, horũ ſylua eſt ampliſſima. ex quib. linimenta,epithemata, cataplaſmata, & aliæ medicamentorũ formæ poſſunt componi,de quorũ medicamentorum compoſitione &adminiſtratione duo mihi eſtis admonẽdi. Alterũ vt miſcendis huiuſmodi medicamentis haud prorſus abſtineatis à mixtione alicuius medicamenti ſuapte natura amari,vel acris,ac tenuiũ partium,quę propterea facile poſſunt reliqua frigida & adſtringentia ad penitiores partes deducere,quæ quidem medicamenta calida ſi moderate vel potius parce miſceantur frigidis, nullum incommodum poſſunt afferre. Alterum vero eſt, vt hæc repellentia medicamenta nõ admoueãtur regioni iecoris actu frigida, ne facultas naturalis aliquã noxam contrahat,natiuo illius calore nimium refrigerato,ꝙ eſt Gal. pręceptum 13.meth.c.12.itaq; tepida ſunt admouẽda. Gal.nonnulla commemorat medicamenta, quæ illi fuerant familiaria, oleum in quo abſinthium fuerit incoctum,oleum cydoniorum,myrthinum, maſtichinum,cataplaſma ex cydonio cocto in vino ex abſinthio,& aliis id genus,quorum imitatione habeatis vnum aut alterum exemplum.

I. Præceptum.

II. Præceptũ.

℞ *Olei roſati completi ℥ j.*
De abſinthio ℥ ß Miſc.

Exemplum Epithematis.

Aquarum cichorei.
Roſarum ana lib. ß.
De abſinthio ℥ ij.
Specierum vnguenti ſandalini ʒ ij.
Aceti parum. Miſc.pro epithemate. Item:

Epithema repellens.

℞ *Pulpæ cydoniorum decoctorum in vino auſtero ℥ iiij.*
Farinæ hordei ℥ j.
Olei roſati.
Myrthini.

De abſinthio ana quantum ſufficit: Miſc. & fiat cataplaſma.

Sed hoc loco notandum eſt, huiuſmodi repellentia medicamenta eſſe maxime opportuna principio inflammationis, quo tempore humores fluunt adhuc: deinde vero aucto morbo, & quoquo modo tendente verſus ſtatum, ea magis medicamenta fore commoda, quę non ſimpliciter repellere, ſed partim repellere, partim digerere & diſſoluere poſſint, vt tandem declinante inflammatione reiectis repellentibus, tantummodo digerentibus vtendum ſit, ſed tamen ita, vt ſumpta indicatione à natura partis laborantis, nunquam prętermittantur ea medicamenta, quę robur viſceris poſſunt ſeruare: quamobrem in ipſo quoq; vigore & declinatione laxantibus & digerentibus medicamentis perpetuo decet permiſcere, quod poſcit aſtringere & robur partis conſeruare, alioqui illud vobis contingeret, quod contingebat tempore Gal. methodicis, qui nullam iſtius præcepti rationem habentes, ſæpe ægrotos deducebant ad interitum. Euenit hoc ipſum Attalo curanti Theagenem philoſophū Cinicū, cuius mirabilem hiſtoriam recitat Galen. 13. metho. cap. 15.

Iam vero tertia ſequitur propoſita indicatio, nimirū ſenſibiliter vacuandi materiam contentam in iecore: in qua illud imprimis diſtinguendum eſt, vtrum pars caua, an gibba laboret: ſiquidem, vt diximus, pars caua per medicamenta aluum mouentia, pars gibba per ea quæ prouocant lotium, facilius & commodius expurgatur. Sed antequam vobis explico particulatim, qualia nam conueniant medicamenta, id velim vos intelligere, quod nos monet Gal. 13. meth. c. 15. & 9. ad Glauconem cap. 2. vtraq; medicamenta, tam quæ mouent aluum, quam quæ prouocant lotium, caute admodum eſſe adminiſtranda: ita quidem vt principio morbi leuioribus & debilioribus vtamur, cocta autem inflammatione ad valentiora deueniamus: cocta enim medicari oportet, non cruda, neq; in principiis ex ſententia Hip. quā Gal. 8. de med. ſecun. loc. c. 7. ſpeciatim interpretatur & accommodat ad internas inflammationes, in quib. hieram Themiſonis, etſi leuiſſimum eſt medicamentum, non probat, niſi in earum declinatione. Itaque laborante parte iecoris concaua, principio aut prorſus abſtinendum eſt ab omni medicamento, aut danda ſunt non niſi lenientia & leuiſſima, inter quæ numerat Gal. catthamum, vrticam, mercurialem, epithymum, polypodium, & quæcunq; moderate aluum mouent, quorum vſum videtur concedere ante concoctionem. Inter valentiora autem, quę duntaxat conueniunt in exquiſita declinatione, meminit corticis radicum hellebori nigri.

Purgantia alimentis admiſcenda. Quo loco digna eſt maxima annotatione ratio dandi huiuſmodi medicamenta, quam tenebat Gal. qui ſolitus fuerat illa permiſcere alimentis, idq; dupliciter: vno modo ſimul coquendo alimenta & medicamenta: altero contuſis medicamentis eorumq; puluerem tenuiſſimum permiſcendo cum ptiſana, vel aliis alimentis. Quę ſane vtraq; ratio, cum in aliis morbis, tum maxime in inflammatione iecoris videtur præſtantiſſima: nam cum cibus deſcendit ex ventriculo, non tantum ille, ſed medicamentum quoq; vna attrahitur ad iecur, vnde veriſimile eſt, facile admodum & minori cum labore expurgationem ſuccedere. Ac forte iſtud ipſum venit in mentem auctori libr. 4. de rat. victus morborum acutorum, cum dicit tex. 18. Sorbitiones attractorias dandas eſſe, tametſi Gal. hanc ſententiam tanquam obſcuram & nihil docentem videtur neglexiſſe. Quamobrem mea quidem ſententia optimū foret, hanc medendi & purgandi rationem, hoc tempore inuſitatam, ſuſcitare. & ad vſum referre: cuius profecto exemplum.

℞ *Polypodii.*

Epithymi ana ʒ j.

Cinnamomi ℈ j. Miſce, fiat puluis, & permiſceatur cum ptiſana

Hoc eſſet medicamentum leuiſſimum, valentius foret ſequens.

℞ *Corticum radicum hellebori nigri ℈ ij.*

Seminum aniſorum.

Fœniculi ana ℈ ß.

Miſce & permiſceatur vt ſupra.

Sic licebit hæc ipſa vel ſimilia medicamenta coquere ſimul cum ptiſana, vel aliis accommodatis medicamentis.

Demum vero neq; id mihi videtur prætermittendum, lenientia noſtra vulgaria medicamenta, ac maxime thamarindos, qui non carent aliqua aſtrictione, nec non caſſiam, hac in re non fore importuna, potiſſimumque ſi parce exhibeantur, ad quinque vel ſex drachmas, cum poſſint & moderate aluum ducere, & viſceris æſtum remittere: ſit exemplum.

℞ *Floris caſſiæ nouiter extractæ ℥ ß.* *Bolus lenientis.*

Pulpæ thamarindorum. ʒ j. ß.

Specierum trium ſandalorum ℈ j. Miſc. & fiat bolus.

Ita decet vacuare materiam inflammationis, ſi iecoris pars caua laboret: at vero ſi pars gibba fuerit inflammata, iam diximus cōmodiorem fieri vacuationem per medicamenta lotiū prouocantia, quæ itidem principio debēt eſſe leuia: qualia ſunt ſemina melonis, cucurbitæ, capillus veneris, & ſimilia. Poſt concoctionem autem valentiora, qualia numerantur Gal. 13. meth. c. 15. aſarum, nardus celtica, petroſelinum, ſmirnium, & alia id genus: ſint exempla.

℞ *Seminum melonis.* *Lotium prouocans.*

Cucurbitæ ana ʒ j. ß.

Radicum petroſelini N. j. bulliant in aqua.

Atq; hoc erit medicamentum quod moderate admodum poteſt lotium prouocare, & principio morbi conuenire. Nonnulli hoc tempore vtuntur ſyrupis officinarum, ſed Gal. 2. de alim. facul. c. 8. de ficubus, aſſerit generaliter, ex dulcibus ſiue alimentis, ſiue medicamentis, & iecur, & lienem maxime intumeſcere: quare 13. meth. c. 14. in inflammatione iecoris prohibet & mulſam, & cętera id genus omnia, vno excepto oxymelle mixto ex aqua: quo quidem, cæteris omnib. prætermiſſis ſyrupis & rebus dulcibus, tuto vobis licebit vti. Sed medicamentorum, quæ fortiter lotium prouocant, exempla proferamus, quorum vſus tantummodo eſt opportunus in morbi declinatione.

℞ *Aſari.* *Medicamēta lotium prouocantia trochiſci.*

Rubiæ tinctorum.

Seminis dauci ana ℥ j.

Spicæ nardi ℈ ß.

Miſc. Item:

℞ *Seminis aniſi.*

Apii.

Amygdalarum amararum ana ʒ j. ß.

Spicæ nardi ℈ j.

Miſce cum aqua fœniculi, fiant trochiſci, quos licet exhibere ſummo mane ſimul cum decocto aliquo ad hanc rem accommodato. Si quis plura cupit, is Galen. adeat

8.de compoſition.med. apud quem huiuſmodi medicamentorum ingens eſt ſylua.

Reſtat demum quarta & vltima indicatio, quæ pertinet ad inſenſibilem vacuationem;pro qua videatis diligenter totum caput 15.lib.13.meth. in quo aduerſus Attalum copioſe habentur,quæcunq; ad hanc perficiendam indicationem ſunt opportuna,vt pluribus non ſit opus. Quod ſi quis velit horum quoque medicamentorum aliquod exemplum habere,ſit eiuſmodi.

Linimentum reſoluens.

℞ *Olei chamomalini.*
Maſtichini.
Nardini ana ℥ *j.*
Bdellii.
Ammoniaci ana ʒ *j.*
Ceræ nouæ quantum ſufficit, Miſc. & fiat linimentum.

Victus.

Quatenus pertinet ad rationem victus, ſi iecur,inquit Gal.cap.13. meth. cap. 13.inflammatione laborat,exquiſitiſſimo victu opus eſt,æque profecto ac ſi ventriculus laboraret,quippe munus eorum toti corpori eſt commune,acceditq; omnib. aliis partibus maximum incommodum, ſiue non probe alimentum fuerit concoctum,ſiue non probe in ſanguinem conuerſum. Neque vero eſt vt de hac re longiorem ſermonem faciamus,quando Gal.duobus verbis ſe explicat 10. meth. cap.5. etenim ſi vires fuerint validæ,ille ſtatuit ante diem ſeptimam præter mulſam nihil exhibendum eſſe:at ſi vires fuerint imbecilliores, vſq; ad præſcriptam diem ſolo ſucco vel cremore hordei contentus eſt. Sed tamen equidem cenſeo hanc Gal. determinationem non ita abſolute recipiendam eſſe, quin præterea habeatur ratio, & naturę ęgrotantis,& ætatis,& cõſuetudinis,& temporis anni,& rerum ſimilium, adeo vt perpetuo ac ſedulo illud vnum proſpiciatur, vt vires bene conſeruentur, vſq; ad ſtatum morbi. Atque hactenus de inflammatione.

CAPVT XIV.

De Scirrho Epatis.

Definitio.

SCirrhus apud Gal.14.meth.c.6.6.epid.ſect.1.com. 2. 4. de rat. victus morb. acut. 21.eſt tumor durus ſine dolore;aliquando vero additur,ſine ſenſu,14.meth.c.9.1. de tuenda valetudine c.13.Nec vlla eſt in Gal.repugnantia,vt ſtatim videbimus,agẽtes de differentiis.Cum ergo ſit tumor præter naturã,& morbus in intemperie cum materia:ſic ſtatuente Gal. de morb.diff.c.5.de morbor.cauſ.c.6. Nec vos ab hac ſententia deterreat,quod Gal.aſſerat aliquando,& ſcyrrhum & reliquos tumores eſſe morbos partiũ inſtrumentalium 1.de ſymptom.cauſ.c.9.3.de ſympt.cauſ.cap.1. 3. de temperam.cap.5.nam reuera & ſcirrhus,& cuncti tumores ſunt morbi in intemperie cum materia,atq; adeo partium ſimilarium:ſed tamen ita habendum eſt, tumores præter naturam quandoq; eſſe morbos,non ſolum partium ſimilarium, ſed etiam inſtrumentalium,nimirum quotieſcunq; ſua magnitudine lædunt actiones:ꝙ manifeſte declarat Gal.de morbor.diff.c.12.Etenim ſi tumor fuerit adeo exiguus,vt magnitudine non lædat actiones,tunc eſt morbus in intemperie : tumor autem vel ſymptoma,vel pathema,vt dolor cenſeri debet :at vero ſi ſua magnitudine lædat actiones,tunc erit morbus partiũ inſtrumentaliũ in magnitudine : ad quem modum certum eſt Gal. locis citatis appellare ipſos tumores partium inſtrumentaliũ. Hanc rẽ volui breuiter explicare, ꝙ Altimarus & pleriq; omnes practici in ea decipiãtur, ſtatuentes ſimpliciter ſcirrhum eſſe morbum in magnitudine. Sed redeo ad rem.

Scribit Gal.13.meth.c.16.ſubſtantiam iecoris ſcirrhis ꝗ maxime opportunã eſſe,

vt quæ

vt quæ naturaliter craſſum quiddam & lutoſum contineat: nãque, vt ille docet 2. ad Glauconem cap.4. ſcirrhus fit perpetuo ex humore lento & craſſo, qui partibus quę indurantur, tenaciter infigitur: quem quidem humorem adhuc planius explicat tantummodo eſſe duplicem, nempe atram bilem, & ſuperexſiccatam pituitam, qui proinde aſſerit 5. de ſimp. med. facult. cap. 9. tumores ſcirrhoſos eſſe omnino aut pituitoſæ ſubſtantiæ, aut atrabilariæ, aut ex vtraq; materia miſtos. Docuimus autem nos alias, ex loco citato 5. de ſimp. medicamentis, cap.4. duritiem prouenire in membris tribus de cauſis, ob ſiccitatem, ob concretionem, & ob repletionem: quas equidem puto, omnes concurrere in ſcirrhi generatione: quandoquidem humores illum efficientes ſunt multi: deinde poſſunt propter frigiditatem concreſcere, ac tertio per halitum diſſolutis partibus quibuſdam tenuibus & ſeroſis, exſiccari. Itaq; ſcirrhus iecoris eſt morbus in intemperie frigida & ſicca, cum affluxu pituitæ, vel melancholiæ, vel vtriuſque, tumor durus ſine dolore. *Quis morbus ſit ſcirrhus.*

Differentiæ huius affectus ſunt duæ præcipue, namque ſcirrhus iecoris alius eſt exquiſitus, in quo nullus plane eſt ſenſus, nulluſque dolor: alius non exquiſitus, in quo etſi non eſt dolor, nihilominus non eſt omnino ſenſu deſtitutus: ex quo factum eſt, vt Galen. reſpiciens modo ad vnam, modo ad alteram differentiam, ſcirrho quandoque tribuat ſenſum exiguum, quandoq; nullum: quod verum eſt, quatenus ille vel longius recedit, vel propius accedit ad integrum & exquiſitum ſcirrhum, vt paulo ante diximus. Sed & illud addamus ex Gal. 14. metho. cap. 6. & 9. ſcirrhum duntaxat exquiſitum ac plane ſine ſenſu à Medicis proprie donari nomine ſcirrhi, cæteros autem tumores vocari vel ſcirrhos, propterea quod ſunt omnino ex genere ſcirrhorum, vel ſcirrhoſos tumores: de qua tamẽ varia nominis ratione Galen. eſt parum ſolicitus, dummodo in re nulla ſit ambiguitas. *Differentiæ.* *I.*

Secunda eſt differentia ex modo generationis, namque ſcirrhus in iecore, ſicuti aliis in partibus, conſueuit generari dupliciter: vno modo fluentibus humoribus craſſis, vel pituitoſis, vel melancholicis, vel vtriſque, ex quibus primum fit ſcirrhus, & perſeuerante fluxione augetur: altero ex permutatione aliorum tumorum in naturam ſcirrhoſam, quem vtrunq; ſcirrhi generandi modum clare explicat Galen. de tumoribus præter naturam, cap. 9. ad finem. Priore modo generatur ſcirrhus ex Galen. 2. prognoſticorum com. 46. propter copiam & fluxionem pituitæ & melancholiæ, adeoque propter illas cauſas ſiue internas ſiue externas, quæ generaliter huiuſmodi humores poſſunt generare, de quibus alias diximus. Altero & poſteriori modo, inquit Galenus generatur ſcirrhus ex lapſu aut inflammationis, aut eryſipelatis, aut œdematis, cum refrigerata ſunt immoderate, quod nonnunquam euenit propter imperitiam medicorum, qui importuno & immoderato vſu medicamentorum repellentium, quæ diximus frigida eſſe & aſtringentia, humores cogunt, condenſant, & in duritiem conuertunt, de quorum ignorantia Galen. meminit non ſemel, præcipue vero 2. de comp. med. ſecundum genera, cap. 9. Atque hæc ſane ratio generandi ſcirrhos ex permutatione aliorum humorum nonnulli dubium eſſe poteſt, quin foueri poſſit à priori quoque ratione, vbi ægri vel ſponte, vel conſilio medici vtuntur alimentis craſſis, lentis, glutinoſis: ſicuti dicit Galenus de Attalo, qui Theageni quotidie alicam exhibere conſueuit. *II.*

Signa ſcirrhi in extremis partibus ſunt admodum manifeſta, non ſolum generis, ſed etiam differentiarum: namque vt dicit Galen. de tumoribus præter natu- *Signa.*

tam cap.9. & aliis in locis, ſignum quod generaliter ſcirrhum demonſtrat, & maior tumor quam conueniat pro ratione naturæ, iſque durus ac ſine dolore, quod ſi fuerit exquiſitus, etiam ſine ſenſu.

Signa vero quæ alteram differentiam demonſtrant, vtrum ex melancholia vel pituita ortum habeat, præcipue ſumuntur ex colore: etenim in ſcirrho ex pituita cutis quodammodo fit alba & pallida, ex atra autem bile fere liueſcit, & quandoq; nigreſcit: verum in partibus internis, ac potiſſimum in iecore longe aliter ſe res habet, cum hæc ſigna ſint admodum incerta, adeo vt potius coniecturis, quam certis indiciis agendum ſit: nam quatenus pertinet ad tactum, ſi fuerit ſcirrhus in concaua parte iecoris, ille nullo modo deprehendi poteſt: ſin autem fuerit in parte gibba, poteſt quidem manibus diſcerni, ſed non ita certo, niſi tumor fuerit inſignis, & muſculi abdominis extenuati: idq; ſpeciatim difficile poteſt intelligi, an ſcirrhus ſit exquiſitus, vel non exquiſitus, propterea quia manibus comprimendo, vna comprimuntur muſculi membranæ abdominis, ventriculus, inteſtina, & aliæ partes, quæ conſenſu inſigni præditæ ſunt, ad cõpreſſionem dolent, ex quo nõnulli opinantur, partem ſcirrhoſam dolere: quare alia ſigna ſunt perpendenda, inter quæ pulſus fortaſſe principem locum obtinet: namque pulſus, vt dicit Gale. 4. de præſagio ex pulſibus, cap. 9. in ſcirrho iecoris eſt vehementer durus, & longe purior quam ſit in inflammatione: ſed & febris poteſt ad hoc iudicium conferre aliquid, ſicut enim illa perpetuo comitatur inflammationem, ita ſcirrhum non ſequitur neceſſario, vt Galen. eſt auctor 3. de ratione victus morborum acutorum com. 12 quippe vt idem docet de conſtitutione artis medicæ cap. 15. duæ requiruntur conditiones in tumoribus, vt efficiant febrim: prima vt ſint calidiores, veluti inflammatio vel eryſipelas: altera vt occupent partem nobilem & cordi proximam: quarum ſi altera deſit, non ex neceſſitate febris conſequetur: exempli gratia: ſi quis habeat inflammationem vel eryſipelas in digito, vel altera ex parte ſcirrhum aut œdema in ſuccingente mẽbrana, vel in iecore, vtique is non febricitabit neceſſario: quamobrem ſi fuerit durities in pulſu, neque adſit febris, accedente potiſſimum ſenſu grauitatis in dextro hypochondrio, ac cæteris indiciis, quæ generaliter ſupra diximus indicare iecur eſſe male affectum, tunc licebit colligere ſcirrhum adeſſe. Sed & his alia quædam licet addere: namque apparebunt ſigna iecoris frigidioris, de quibus iam diximus: nonnullis aluus liquida & fluida eſt, quando alimentum per ipſum iecur attrahi & diſtribui non poteſt: præterea laborante viſcere primo inſtrumento generandi ſanguinis, corpus male nutriri & contabeſcere neceſſe eſt: pariter color vniuerſi corporis eſt deprauatus, nimirum pallidior & quandoque nigrior, prout vel pituita vel melancholia eſt copioſior: demum præceſſere obſtructiones, inflammatio, eryſipelas, & alia quæ poſſunt generare huiuſmodi humores.

Indicationes. Poſt eſſentiam, differentias & ſigna, ſequitur vt tractemus de curatione ſcirrhi: in qua primũ nobis ſeſe offert indicatio, vacuandi materiam præter naturam contextam in iecore: quoniam vero hæc non poteſt vacuari, cum ſit dura, niſi primum molliatur, idcirco ſecunda ſuccedit indicatio, illius molliendi: ſed quia materia ex qua ſcirrhus conſtat, tuto nec molliri neque vacuari poteſt, continue fluentibus humoribus ad locum affectum, propterea tertia ſuccedit indicatio, vacuandi vniuerſi corporis: quæ quidem tres indicationes hoc ordine debent diſponi, vt omnium primum habeatur prouidentia totius corporis: deinde vt materia ſcirrhi molliatur: tertio vt illa vacuetur & diſſoluatur.

Verum

Vtrum vero his indicationibus liceat ſatisfacere,audiatis iudicium & progno- *Prognoſticum.*
ſticum Galen.2.ad Glauconem cap.4. Scirrhus,ille inquit, inſenſibilis curationem non recipit,qui vero difficulter ſentit,non incurabilis quidem eſt, non tamen facile curationem admittit. Et iterum eodem lib. cap.5. Scirrhum iecoris ab initio ſanauimus ſæpius,vbi vero ad plures dies fuerit extenſus, neque ipſe potui ſanare, neque alium vidi qui poſſet: omnibus igitur qui ita affecti ſunt, ex neceſſitate ſequitur aqua inter cutem, pereunt autem quamplurimi in tempore longo, ſed quoſdam noui etiam breui pereuntes,quibus aluus multa deiiciebat. Itaque ſi vobis ſeſe offerat ſcirrhus exquiſitus, non eſt vt illius curam ſuſcipiatis,quæ nullo modo ſperari poteſt.

Quærunt hoc loco nõnulli vter ſcirrhus ſit deterior, in gibba ne an caua par- *Scirrhus quã deterior.*
te iecoris? quibus reſpondeatis,ſicut dictum eſt de inflammatione, propter dignitatem partis,omnino deteriorem eſſe morbum in parte ſuperiore quam inferiore, ſed tamen illud addatis,rarius ac difficilius curari ſcirrhum in parte concaua, quam in gibba,idq; propter duas potiſſimum rationes: alteram quia ſcirrhus profundus & latens tardius & difficilius deprehenditur,quã alter, qui vtcunq; manibus deprehendi poteſt; quo autem morbus magis inueteraſcit, certum eſt eo tardius & difficilius curationem admittere: altera vero eſt ratio,quoniam medicamenta ad hanc rem neceſſaria non ita poſſunt applicari ad partes internas,ſicut ad externas: ſed cõcludendum, in vtraque parte morbum eſſe plane lethalem, & qui vel nullam, vel difficilimam curationem recipere conſueuit.

Cæterum eſto ſcirrhus in principio qui non ſit exquiſitus, & quem ſperemus poſſe aliquam ſanationem ſuſcipere, ad perficiendam primam indicationem, quæ pertinet ad vacuationem corporis vniuerſi, ante omnia lenienda eſt aluus leuiori aliquo medicamento,inter quæ hiera ſimplex cum caſſia & terebinthine, vel oleo abietino,mihi maxime probaretur: & ſit exemplum:

℞ *Floru caſſiæ nouiter extractæ* ℥ j. *Bolus leniens.*
Specierum hieræ ſimplicis ℈ iiij.
Terebẽthinæ cypriæ, vel olei abietini ʒ ij. *Miſce & cũ ſacchar o ſiat bolus.*

Lenita aluo quæritur vtrũ liceat in ſcirrho iecoris venam incidere? Multi non *An vena ſectio cõueniat.*
probant hoc remediũ,cum abundent humores frigidi & craſſi, qui nullo modo videntur ſecta vena poſſe educi: pręterea cũ ſtatus neceſſario futurus ſit longior, videtur periculũ imminere,ne vires hoc adminiſtrato prĕſidio vſq; ad illud tempus poſſint perdurare. Ego vero,ꝙ perpetuo facere ſoleo, quotieſcunq; habẽdum eſt conſilium de mittendo vel non mittendo ſanguine,protinus me cõfero ad cõſiderãdos tres principes ſcopos,propoſitos ab Hip.& Gal.& ſi illi mihi videantur ſimul cõuenire,præſidiũ amplector: ꝙ ſi vnus vel plures videantur deficere, tunc illud omitto, id quod in præſentia quoque faciendum eſt. Cum igitur nulli dubiũ ſit,quin primarius adſit ſcopus morbi magnitudo, accedente vigore ætatis, illud vnum reliquum eſt,vt diligenter conſiderentur vires, neque vero ſolum pręſentes,ſed etiam futurę: & quoniã inter cætera decernimus de robore vel debilitate virium, ex quãtitate & qualitate humorum qui redundant in corpore, ſi ſanguis fuerit paucus, cæteri autem humores multi, & illi quidem frigidi, craſſi, & à natura boni ſanguinis alieni, adeo vt coniiciamus vires tale remedium ferre non poſſe, auctore Galen. 4. de tuenda valetudine, cap. 4. expedit illud prætermittere: ſin autem res aliter ſe habeat, aut ſperemus huiuſmodi humores crudos poſſe vtcunque corrigi,

& in meliorem ſtatū deduci, nullo modo remedium prætermittendum eſt, quod & vacuando feculentum humorem contentum in venis, qui poteſt ſcirrho fomentum ſubminiſtrare, & reuellendo fluxionem à loco affecto, & aliis modis poteſt non leuiter prodeſſe.

Hæmorrhoides. Quod ſi ſpeciatim ſcirrhus eſſet genitus ex humore melancholico, æger autem habuiſſet ſuperiore tempore fluentes hæmorrhoidas, quæ in præſentia retentę eſſent, illæ admodum commode & vtiliter poſſent aperiri, vel cum hirudinibus, vt vulgo fieri ſolet, vel etiam cum ferro, vt nonnullis doctiſſimis viris placet, de qua re alias tractabimus. Poſt hæc præparandi ſunt humores noxii, aperiendique meatus, ad commodiorem purgationem, id quod efficiunt medicamenta moderate calida, ac tenuium partium, ſimul cum medicamentis mollientibus, quorum ſylua eſt ampliſſima. Habeatis vos exemplum:

Syrupus pro ſcirrho hepatis.

℞ *Agrimoniæ M. ij.*
Abſinthii M. j.
Seminum aniſorum
Fæniculi ana ℥ ß.
Radicum altheæ M. ß.
Spicæ ʒ ß.
Miſce fiat decoctio.

℞ *Huius decoctionis ℥ v.*
Oxymellis ſimplicis ℥ j. ß. Miſce pro ſyrupo.

Præparata materia, quod tamen nō ita facile & cito fieri ſolet, decet illam purgare accommodato medicamento: redundante pituita, cum turbith, agarico, hiera, electuario diaphænicon: redundante melancholia, cum ſena, epithymo, confectione hamech, & ſimilibus. Sit exemplum:

Potio purgans melancholiam.

℞ *Epithymi*
Senæ ana ℥ ß.
Paſcularum,
Liquiritiæ
Seminum aniſorum ana ʒ ij. Decoq. in q. ſ. aq. font.

Purgans melancholiam.

℞ *Huius decoctionis ℥ v.*
Confectionis hamech ʒ ij. ß.
Syrupi de fumo terræ compoſiti ℥ ij. Miſce & fiat potio.

Foret quoque opportuna ratio dandi medicamenti ſenæ, polypodii, hellebori nigri, ſimul cum alimentis, ex more Galen. de quo diximus paulo antea. Pro hac indicatione neque prætermittenda ſunt clyſteria; primum quidem molliora: deinde & valentiora, quæ peculiarem vim habeant diſſoluendi flatus, qualia forent ex beta, mercuriali, chamomilla, ſemine lini, aniſorum, ſecundum hanc formam:

Clyſter.

℞ *Foliorum betæ*
Chamomæli ana M. j.
Seminum lini
Aniſorum
Fænugræci ana ℥ j.
Fiat decoctio.

℞ *Huius decoctionis lib. j.*

Mellis

Mellis roſati
Olei amygdalarum amararum ana ℥ iij.
Miſce pro clyſtere.

Procedente autem morbo poterunt addi & valentiora, centaurea minor, colocynthis & alia id genus.

Succedunt aliæ indicationes, quæ ſpectant ad molliendam & vacuandam materiam quę continetur in iecore, quibus medici ſatisfaciũt medicamentis partim internis, partim externis, de quorum natura & viribus ſcribunt auctores, ſed præclariſſime omnium Galen. 8. de med. ſecundum locos, cap. 8. Sciendum igitur eſt ad curandos ſcirrhos in vniuerſum illa medicamenta eſſe accommodata, quæ vim habeant calefaciendi & attenuandi, cum noxia materia ſit frigida & craſſa: quoniam vero huiuſmodi medicamenta valenter ſiccant & diſſoluunt partes tenuiores, ex quo fit, vt corpora quidem manifeſtam habeant imminutionem, ſed quę remanent partes deinceps duriores & ſicciores, adeoq; immedicabiles reddantur, propterea docet Gal. neceſſe eſſe vt huic generi medicamentorũ mollientia quoq; permiſceantur, quæ efficiant, ne reliquæ partes duriores euadant, & prorſus ineptæ ad eam diſſolutionem & extenuationem, ſine qua ſcirrhus ſanari non poteſt. Hæc porro medicamenta quæ ſunt accommodata ad omnem ſcirrhum, eadem ſunt congrua ad curandum quoque ſcirrhum iecoris, dummodo illis pręterea coniungantur, quę ſumpta indicatione à natura partis, nullo modo ſunt prætermittenda. Etenim cum iecur ex vna parte habeat officium commune & neceſſarium toti corpori, ex altera autem conſtet ex humida quadam ſubſtantia, à calore concreta, vnde facile à medicamentis mollientibus laxatur, & quaſi diſſoluitur: idcirco valde moderate opus habet mollientibus, imo vero neceſſe eſt vt illis admiſceantur perpetuo medicamenta aſtringentia & roborantia. Hæc doctrina eſt Galen. ex qua colligimus, medicamenta ad ſcirrhum iecoris accommodata, ad ſummam illa eſſe, quæ maiori ex parte ſint calefacientia ac tenuium partium, pro parte autem mollientia, nec non aſtringentia, & viſcus roborantia. Et quanquam huiuſmodi medicamenta plurima apud plurimos numerantur: tamen Galen. cum aliis locis, tum maxime 2. ad Glauconem, cap. 5. ea mihi videtur recenſere, partim ſimplicia, partim compoſita, quæ mea ſententia cæteris omnibus ſint anteponenda: ex quibus ad veſtram exercitationem mihi libet nonnulla ſeligere, & interna & externa, quæ hoc tempore ſunt magis vſitata, & quibus ego familiariter vti conſueui.

Itaq; primum ex gummatibus ammoniaco, bdellio, ſtyrace, & ſimilibus conficiuntur pilulæ, quas decet plurimos dies exhibere, vel ſolas, vel ſimul cum aliquo decocto, quod ſtatim deinceps accipiatur.

Pilulæ emollientes.

℞ *Styracis*
Bdellii ana ℈ j.
Ammoniaci ʒ ß.
Miſce fiant pilulæ tres.

Optimus item eſt vſus terebinthinæ cypriæ, vel olei abietini, quæ vel ſola, vel ſimul cum aliis adminiſtrantur:

℞ *Terebinthinæ cypriæ* ʒ ij.
Trochiſcorum de abſinthio ℈ j.
Miſce fiat bolus.

Habea-

Habeatis exemplum etiam decocti.

Decoctũ diureticum.

℞ *Cicerum rubeorum* ℥ j.
Radicis aſparagi
Ruſci
Graminis
Corticis radicis lauri ana M ß.
Spicæ ʒ ß.
Decoquantur in aqua: quod medicamẽtum ſingulo mane poteſt exhiberi ad ℥ vi. *vel ſolum, vel cum aliquo ex propoſitis medicamentis.*

Quo loco nolo ſilentio præterire, Gale. 2. ad Glauc. curando ſcirrho iecoris ea quoq; probare medicamenta, quæ ſunt accommodata ad frangendum lapidẽ, qualia ſunt ſanguis hircinus, vitrum combuſtum, lapides qui reperiuntur in ſpongiis, & alia quamplurima, quæ vel ſola, vel ſimul cum aliis diureticis medicamentis opportune poſſunt exhiberi. Celebria ſunt & valde efficacia cõfectio Cyphoides, mithridatũ, theriaca: apud Arabes dialacca, diacurcuma, & ſimilia, de quorum vſu diximus alias. Nonnulli maxime probant vſum vini chalybeati, quod propinant ſingulis & multis diebus ſumo mane ad ℥ vi. de quo genere præſidii ſermonẽ habebimus tractantes de affectibus lienis. Medicamenta autem externis adminiſtranda poſſunt eſſe multiplicia:

Emplaſtrum ſcirrhum emolliens.

℞ *Radicum altheæ decoctarum* ℥ ij.
Abſinthii pulueriſati ℥ ß.
Ammoniaci
Bdellii
Styracis ana ʒ iij.
Spicænardi ʒ j.
Croci ʒ ß.
Medullæ vitulinæ ℥ ß.
Adipis anſerini
Gallinacei
Olei maſtichini
De abſcinthio ana *quantum ſufficit.*
Miſce & fiat emplaſtrum.

Eſt in communi vſu emplaſtrum de meliloto, deſcriptum à Meſue, quod officinæ ſeruant præparatum; neque eſt prætermittendum, ſic licebit vti cerato diachylon ſimplici, dummodo illi permiſceantur adſtringentia.

Linimentum pro ſcirrho.

℞ *Diachylon ſimplicis* ℥ j. ß.
Abſinthii pulueriſati ʒ j. ß.
Olei de abſinthio
Maſticini ana *quantum ſufficit.* *Miſce fiat linimentum.*

Demum vero his omnibus non conferentibus, Aetius quædam proponit externa remedia, quę nõ debent ſilentio prætermitti, tametſi videbũtur noua, ac forte etiam abſurda. Memini olim Venetiis quendam medicum ea ſummis laudibus extollere, atq; ex illorum adminiſtratione ſibi multa promiſiſſe: primum ſunt cucurbitulæ ſcarificatæ affigẽdæ iecori, vel potius dextro hypochondrio: ſecundum ſunt hirudines ad eandem partem applicatæ: plurimum enim ille inquit, momẽti habet ad curationem ſanguis hirudinũ ſuctione extractus: tertium eſt vſtio per frequentia in-

tia interualla adhibita, adeo vt per ferrum, vel per pharmacum cruſtæ excitentur, & poſt earum vſum vlcera multo tempore fluere permittantur: quod quidē tertium præſidium ſunt cauteria. quæ tam frequenter hoc tempore magna ex parte in brachiis & cruribus ſolent adminiſtrari. Vtrū vero hæc præſidia ſint rationabilia, & debeant in vſum reuocari, nolo in pręſentia meum iudicium interponere: interea vos quoq; de illis cogitabitis, & aliorum doctorum hominum ſententiam explorabitis.

Itaq; illud vnum reliquum eſt vt agamus de victus ratione, de qua tamen cum ſuperiori cap. de obſtructionibus nōnulla tradita fuerint, quæ iure ad hunc locum debēt transferri, nolumus longius agere: quamobrē illud vobis ſatis fuerit, curando ſcirrho iecoris eam victus rationem congruentem eſſe, quam Gal. attenuantem vocat, cui quidem principio illius libelli, quem ſcripſit de hoc argumento, tantas tribuit dotes & laudes, vt generaliter affirmet pleroſque diuturnos morbos ea ſola, abſque vllo medicamento, ſublatos fuiſſe, ac ſpeciatim teſtetur, magnos lienis atq; hepatis ſcirrhos colliquari. *Victus.*

CAPVT XV.

De Ictero.

MVlta & varia ſunt nomina, quibus medici huncmorbū ſolent ſignificare. Græcis ἴκτερος dicitur ab illa aue quę apud illos hoc ipſo nomine, apud Latinos galbula dicitur, hæc enim ſi ſpectetur ab ægroto, vt ſcribit Plinius lib. 3. cap. 11. malū ſanari, & auem mori fabulantur: vel vt aliis placet, ab altera aue, quæ ictimos Græce, Latine miluus vocatur, ſiquidem hoc vitio laborantes habent oculos auri colore, ſimiles oculis miluinis: nonnulli hanc denominationem referunt ad muſtelam ſylueſtrem, quę itidem habet oculos aureos, & Gręcis ictis, Latinis viuerra dicitur. Latini morbum regium appellant, vt inquit Serenus Poeta, *Nomina.*

Molliter hic quoniam celſa curetur in aula:

apud Varronem, quoniā mulſa, quod genus potionis in regum delitiis fuerat, curabatur. Cornel. Celſus aliam profert rationem, lib. 3. c. 24. ꝙ ſcilicet ægris perutile ſit vti lecto & cōclaui delicato, ludis, laſciuia, & aliis oblectamentis, per quæ ægrorum mens poſſit exhilarari: alii morbum arquatum vel arcuatū dicunt, à ſimilitudine iridis vel arcus cæleſtis, ſi color eius reſpiciatur. Sunt qui demum ab auri colore morbum auriginoſum, vel auriginem, vel forte aliter nominent: vulgares icteritiam appellant, nos Græcum nomen retinebimus, & icterum appellabimus.

Icterus apud Gale. de ſympto. diff. cap. 4. 6. nihil aliud eſt, quam color cutis & vniuerſi corporis immutatus. Apud Aetium eſt141 bilioſi humoris circum corpus effuſio, propter ſecernentis facultatis debilitatem, quæ eum ſegregare, & ad proprios excretionis locos dimittere non valet. Auicen. magis communem tradit definitionem, inquiens quod icteritia eſt alteratio coloris corporis fæda ad citrinitatem tendens, aut nigredinem, propter curſum humoris bilioſi aut nigri ad cutem, quæ ſequitur ipſum ſine putrefactione, quæ ſi ei aſſociaretur, faceret accedere tertianam febrem in bile citrina, & quartanam in nigra. Sed iſti potius icteri cauſas & differentias, quam icterum deſcribunt: quare Galen. magis appoſitam tradit definitionem, ſub qua omnes icteri differentiæ comprehenduntur: hinc licet colligere, icterum proprie morbum nō eſſe, ſed ſymptoma, quod ad mutatam corporis qualitatem vel colorem referendum eſt, cuius quidem ſymptomatis cauſam & morbum poſterius inueſtigabimus. *Definitiones.*

Differētiæ icteri ſunt plurimæ, prima ab intenſo & remiſſo: alius eſt magnus, *Differentiæ.*

alius

alius paruus. Secundo à qualitate coloris, namque alius eſt citrinus, alius niger: addunt nonnulli, alius viridis, cuius coloris Galen. quoque videtur meminiſſe 5. de locis affectis cap. 7. qui narrat hiſtoriam illius ſerui imperialis, cui cum morſus fuiſſet à vipera, totius corporis color adeo mutatus eſt, vt porri colorem referret: necnon aſſerit propter iecoris intemperiem totum corpus apparere nonnunquam herbis quibuſdam ſimile, aut habere colorem plumbeum, aut magis fuſcum, interdum etiam alias quaſdam colorum proprietates, quæ vix poſſunt explicari. Sed fortaſſe & color viridis, & cæteri omnes, ſub duobus, flauo & nigro comprehendi poſſunt. Tertio ſunt differentiæ à tempore, alius antiquus, alius nouus. Quarto à coniunctis, icterus aut cum febre, aut ſine febre, aut cum morbis, aut ſine morbis iecoris, lienis, & cæterarum partium eſt, de quibus ſunt apho. 4. aphor. 62. 64. 6. apho. 42. quibus licet addere ætatem, ſexum, corporis habitum, & cætera quæ habent eandẽ rationem. Poſtremo ſunt differentiæ à cauſis & modo generationis, de quibus ac- *Cauſa.* curate agendum eſt. Vt autem probe & ordinate hanc rem intelligatis, ad noſtrũ Galen. confugiendum eſt, qui 3. de ſympto. cauſis, cap. 4. generaliter nos docens cauſas ſymptomatum quæ pertinent ad ſeparationem excrementorum, hæc habet: Excrementa noſtri corporis pro inſtituto naturæ non ſecerni propter tres cauſas: vnam propter imbecillitatem partium; cuius non eſt alia cauſa quam intemperies: ſecundam propter anguſtiam viarum per quas excrementa ſolent deduci, quæ anguſtia fieri contingit propter obſtructionẽ vel tumorem præter naturam inſtrumentorum: tertiam propter prauitatem excrementorum, quæ non eſt niſi illorum multitudo, craſſities, & lentor. Cum igitur tria ſint in venarum coctione excrementa, vnum flauæ bilis, quod veſica expurgat quæ iecori ſubeſt: alterum melancholiæ, quod lien ad ſe attrahit, & tertium ſeroſum, quod renes ad ſe alliciunt, parum commode ſingula horum expurgabuntur, vel ob imbecillitatem propriorum inſtrumentorum, vel viis quomodocunque factis anguſtioribus; quæ quidem viæ cum ſint duplices, aliæ per quas trahitur excrementum, & aliæ per quas excernitur: in vtriſque anguſtia ſecretionem lædit: aliquando vero neq; læſum eſt inſtrumentum, neque viæ anguſtæ ſunt redditæ, ſed multitudo excrementi vbi immodica fuerit, adeo vt tota expurgari non poſſit, vna cum ſanguine per vniuerſum corpus defertur. Huius vero immoderationis duplex eſt cauſa, nempe altexatrix facultas male affecta, propter intemperiem, & ciborum prauitas, quorũ alii ſuapte natura magis melancholici, alii bilioſi, alii aquoſi, vel aliter exiſtunt. Hæc generalis doctrina eſt Galen. de ſecretione omnium excrementorum, quam ſi ſpeciatim velimus accommodare ad ſecretionem flauæ bilis, vel melancholiæ, ex quibus fit icterus, ita habendum eſt; non ſecerni bilem, eamq; tranſmitti per vniuerſum corpus, aut propter malam affectionem iecoris, aut propter obſtructionem veſicæ, fellis, aut propter humoris prauitatẽm; ad quę quidem tria capita omnes icteri differentiæ, quæcunque ſumuntur à cauſis, tametſi multiplices proponantur, tum ab aliis, tum à Galen. commode mihi videntur poſſe referri. Primum igitur fieri poteſt, vt iecur laboret intemperie, obſtructione, inflammatione, ſcirrho, ex quibus morbis vel ſeparatis, vel cõiunctis, facile poteſt intelligi, quomodo multi bilioſi humores generẽtur, nec ſeparari poſſint à reliquo ſanguine, adeo vt totũ corpus eo turpi colore inficiatur. Secundo poteſt fieri icterus laborante veſica, quæ cum habeat duos meatus, alterum per quem bilis trahitur ex iecore, alterum per quem expellitur ad inteſtina, vtraque parte obſtrui poteſt & impediri; quanquam neq; eſt negandum,

mea

mea ſententia, quin præterea veſica poſſit laborare aliqua intemperie propter quã minus valeat bilem trahere ex iecore, vel deponere ad inteſtina: tertio poteſt fieri ictͅerus propter prauitatem humoris bilioſi, quotieſcunque ille fuerit immoderatus, vel aliqua praua qualitate infectus, vt propterea à cæteris humorib. nequeat ſeparari, ſed per vniuerſum corpus tranſmittatur: ad quẽ modum dicit Gal. 5. de locis affect. cap. 7. & aliis locis, iecore nequaquam laborante, flauam bilem per criſim ſæpenumero ad cutem effundi, necnõ ſanguinem quandoq;, ab extranea quadã qualitate corruptum, in bilem cõuerti, id quod fieri docet vel ſumpto veneno, vel morſu viperæ, aut alterius venenatæ feræ, vel tandem interna humorum corruptione & putredine, quam conuenit inter præclaros medicos, vt idem teſtatur Gal. & loco citato, & 6. de locis affect. cap. 5. talem & tantam fieri poſſe, vt veneno æqualem tum qualitatem, tum facultatem habeat. Itaque propter has cauſas generatur icterus, tranſmiſſa flaua bile per vniuerſum corpus.

Quod ſi effundatur humor melancholicus, adeo vt color corporis ſuccedat, non luteus vel auriginoſus, ſed qui potius ad obſcurũ & atrum vergat, quæ altera eſt differentia icteri, quem nigrum vocant, hac ipſa methodo iſtius quoq; ſymptomatis generationem licebit inuenire. Cum enim lien ſit imprimis à natura conſtitutus, vt ex iecore trahat humorẽ melancholicum, ſanguinẽq; expurget ab ea veluti fece, ſi ita fiat vt propter aliquã ex tribus cauſis modo poſitis, feculentus hic ſanguis probe nequeat expurgari, tunc per venas delatus neceſſario cutem nigro colore ſolet inficere. Sed neq; illud eſt prætermittendum, quod notauit Galen. 6. de locis affect. cap. 1. nempe laborante quandoq; vtroq; viſcere, iecore & liene, icterum quoq; miſtum fieri ex colore flauo & nigro, ita vt flauam bilem fuligini miſtam eſſe putares: atque hactenus de differentiis.

Antequam ad ſigna accedamus, ſi quærat aliquis, quamobrẽ agamus de ictero inter morbos iecoris, ſiquidem conſtat hoc ſymptoma perpetuo ad hoc membrum non pertinere, neque ſemper illius morbos ſequi: Reſpondeatis, id nos feciſſe inprimis exemplo Gale. qui lib. 9. de medicamentis ſecundum locos initio, poſt morbos iecoris protinus tractat de ictero: neque ſine ratione, cum maxima ex parte ille originem habeat ex iecoris affectione.

Signa icteri ſunt manifeſta, bilis flaua vel atra in ſummum corpus effuſa, ſuo id colore inficit, qui maxime in albo oculorũ & circum tempora apparet: ſi fuerit bilis flaua, cutis color itidem flauus eſt & auriginoſus, iecur plerumq; eſt male affectũ: ſi vero fuerit melancholia, color obſcurior eſt & nigrior, lienq; laborat, præceſſere victus ratio & alia, quæ potuerint bilem vel flauã vel atram generare. Si fuerit icterus laborante iecore intemperie, obſtructione, inflammatione, ſcirrho, ſigna apparebunt quæ hoſce morbos poſſunt demonſtrare, & iam ſuperius ſunt expoſita, nec ſunt inutiliter repetenda. Sin autẽ veſica fellea laboret, ac primũ ſi illa reddatur imbecillior, quo minus poſſit bilem trahere ex iecore, vel tranſmittere ad inteſtina, ꝙ diximus vſu venire propter illius intemperiem, hanc indicabunt eadẽ ſigna, quæ intemperiem iecoris ſolent demonſtrare: ſiquidem veriſimile eſt, ac prope neceſſarium, vtramq; partem vna atq; eadem intemperie laborare: deinde vero ſi veſica fuerit obſtructa, vel vno, vel altero, vel vtroq; meatu, præter cætera hanc obſtructionẽ excrementa potiſſimum ſolent indicare: namq; ex vna parte nulla tranſmiſſa bile ad inteſtina, excremẽta alui ſolent eſſe diſcolorata, terrea & albicantia, qualia fere ſunt excrementa canum: ex altera autem, eadem bile regurgitante per venas & corpus *Signa.*

vniuerſum, lotia excernũtur vſq; adeo colorata, phęnicea, & quandoq; nigra & perturbata, vt ignaris ſummum timorem iniiciant. Si icterus fuerit per modum criſis, bile à natura ad cutem tranſmiſſa, ſicuti humorum quoq; decubitus in aliquam partem interdum euenire cõſueuerunt, illa ſigna ſunt animaduertenda, quæ ponit Gal. 5. de locis aff. c. 7. namq; præceſſit febris acuta &olioſa, bilioſus humor improuiſo ad cutẽ prorumpit, deiectiones & lotia fere ſecundũ naturã ſe habent, iecur omnis mali eſt immune, febris deceſſit, ad ſummam æger bene habet, vno tantũ ictero ſequentibus diebus permanente. Demũ vero ſi icterum fieri contingat, vel mordente vipera, aut alia fera venenata, vel propter aliquod venenũ, vel propter inſignẽ corruptionẽ humoris, qui in corpore genitus ſimilem habeat malitiam veneno viperino, aut alterius generis, hæc facile poſſunt intelligi ex rebus præcedentibus, atque ex propriis indiciis quæ venena ſolent indicare, de quibus tum alii, tum maxime Galen. ſermonem habet 6. de locis affectis, cap. 5. De ſignis aliarum differentiarum non eſt longius agendum, cum illa referente ægro, & aliis multis modis ſatis patere poſſint.

Præceptum neceſſarium. Quare ſtatim ad curationẽ aggredior, in qua illud ante omnia eſt dignum maxima notatione, quod notat Gal. lib. 9. de med. ſecund. locos initio, nempe illos medicos probe facere, qui in deſcribendis medicamentis ictericis, diſtincte explicant quibuſnam ægrotis ſingula conueniant: contra vero eos non leuiter errare, qui indiſcriminatim ac ſimpliciter remedia proferũt, quaſi illa ad omnes ictero laborãtes ſint accommodata, cum certiſſimũ ſit, variis icteri differentiis varia prorſus medicamenta conuenire, & quæ vni differẽtiæ proſunt, alteris obeſſe: itaq; inquit Gal. cum pleriq; ante me icterica medicamenta indiſcriminatim conſcripſerint, ego propria diſcrimina ſingulis ipſorum adiiciã, quo ſciatis, quibusnam citra periculum vti poſſitis. Atq; hinc factum eſt, vt 3. de med. ſecund. locos à principio, vniuerſe reprehendat Apollonium, Archigenẽ, & cæteros medicos, qui indefinite & indiſtincte medicamenta ſcribere & cõfundere ſoliti fuerant, & ex aduerſo probat egregium pręceptum Herophili, Medicum omnino niti debere, vt intelligat quæ, & qualis, & quãta ſit cauſa morbi, & vbi maxime ea dominetur, vt curationem vnicuique conuenientem faciat. Quod quidem præceptum plane aureum, cupio vos memoria tenere, non ſolum in præſentia, ſed etiam in curatione omnium morborum: ſiquidem pro comperto habendum, nihil eſſe quod medicos magis illuſtres & felices reddat in medicina facienda, quam ſit diſtincta intelligentia differentiarum cuiuſq; morbi, & accommodata ad ſingulas remediorum adminiſtratio: ſicuti cõtra eſt admodum alienum ab omni artificio & methodo, imo vero valde periculoſum, generaliter ac ſine iudicio curãdis morbis q plures hab:ãt differẽtias, multiplicia remedia proferre. Quãobrẽ id ꝙ perpetuo conati ſumus facere hactenus, omni adhibito ſtudio conabimur facere, & in ictero, & in cunctis morbis quorum curationẽ poſthac ſumus tradituri, vt nimirum intelligatis omnes illorum differentias, & potiſſimum quæ ſumuntur à cauſis, diſcatisque nõ ſolum communiter, ſed etiam proprie, ad ſingulas cuiuſque morbi differentias congruentia remedia accommodare.

Indicationes. Indicationes in curando ictero ſunt duplices: altera habet rationẽ ſymptomatis, nempe vt materia tranſmiſſa ad cutim reſoluatur & vacuetur: altera ſpectat cauſam & morbum, quæ quidem cum poſſit eſſe multiplex, varias quoq; parit indicationes. Itaq; ſi iecur laboret intemperie, obſtructione, inflammatione, ſcirrho, ſinguli hi morbi proprias habent indicationes, de quibus iam dicemus.

Si ſpecia-

Si ſpeciatim veſica fuerit obſtructa, quæ cauſa ſolet eſſe frequentior cæteris, conueniunt medicamenta deobſtruentia, ſed antea compeſcenda eſt fluxio humorum ad partem læſam, & habenda eſt prouidentia vniuerſi corporis.

Vtrum vero his indicationibus ſatisfacere poſſimus, colligendum eſt non ſolum ex morbo & illius cauſa, ſed etiam ex differentiis, à tempore, à coniunctis, & ſimilibus: ſiquidem ſi icterus fiat à leuiori morbo, ſi fuerit moderatus, nouus, ſine febre, in corpore robuſto, facile curari conſueuit: ſicut contra ſi ortum habeat ex inflammatione, ſcirrho, ſi fuerit immoderatus, antiquus, cum febre, in corpore debiliore, nõ niſi difficile, forte etiã nullo modo curari poteſt. Sed inter cætera quę pertinent ad prognoſticũ huius morbi, eſt ſententia Hipp. 4. apho. 62. in qua mihi libet paulíſper verſari, partim quod nõnulli tentauerint illam oppugnare, neq; aliquem mihi hactenus videre cõtigerit, qui Hipp. mentem fuerit aſſecutus, partim quod dictus aphoriſmus ad hanc totam tractationem ſit valde accommodatus; Quibus, inquit Hipp. in febribus morbus regius ſuperuenit, ante diem ſeptimã malum. Hanc ſententiã Plinius & Auer. inter cæteros conuellere conati ſunt: Plinius enim lib. 26. cap. 12. hæc habet: Hipp. ante ſeptimũ diem in febre morbum regium mortiferum eſſe ſignum docuit: nos ſcimus vixiſſe aliquos etiam ab hac deſperatione. Quanquã in omnibus propemodum exemplaribus Plinianis falſo legitur à ſeptimo die, cum certum ſit Hipp. id non dixiſſe. Auer. item ſcribit ad hunc modũ 4. colliget. cap. 43. Dicit Hip. icteritia veniens ante ſeptimũ diem in acutis febribus malum eſt: reprobatum eſt experientia in omnibus noſtris terris: & ſi venerit in quinto die, laudabile multum eſt viua ratione, & maxime in temporibus & corporibus calidis: & hæc eſt ſententia collegiorũ medicorum omnium Perſarũ & Indiæ maioris, & poſſibile eſt, quod iſtud quod dixit, habeat locum in Græcia, quia illa terra eſt frigidior. Ego vero cum nolim cæterorum interpretum cogitationes referre, quæ multæ à multis afferuntur, vt huiuſmodi ſententiã & Hipp. tueantur, ſtatui illam tantũmodo interpretationem proferre, quæ magis mihi videtur ad mentem Hipp. Gal. & ad veritatem accedere. Itaque puto Hipp. qui de vno morbo ictero, ac de vno die ſeptimo nominatim loquitur, magis communẽ doctrinam tradere, quæ cunctos naturæ conatus & cunctos dies criticos cõplectatur, adeo vt hic Aporiſmus ſit quoddam veluti exemplum ſingulare, ſub quo vtile præceptum contineatur: qui mos fuit Hipp. valde familiaris, vt notauit Gal. pluribus locis, ex quibus vnus nobis ſufficiat. Scribit Hip. 4. aphor. 36. Sudores febricitantibus boni, ſi inceperint die tertia, quinta, ſeptima, & ſequentibus: hi enim ſudores iudicant morbos; qui vero non ita fiunt, laborem & morbi longitudinem, & recidiuam ſignificant.

Prognoſticũ.

Explicatio apho. 62. 4. Hipp.

Vbi ſane Hippocrates, vt ego puto, non particularẽ, ſed generalem tradit doctrinam, quæ eſt huiuſmodi: quibus in febrib. icterus, vel quęlibet naturæ vacuatio fieri cõtingit ante diem ſeptimã, hoc eſt, ante diem in qua apparente coctione iudicantur febres, malũ: ſpeciatim vero meminit diei ſeptimæ, ppterea, quia vt dicit Gal. 1. de diebus criticis initio capitis 4. hęc dies inter omnes decretorios obtinet principatũ, non ſolum numero & ordine, ſed etiam potentia & dignitate. Quod vero hæc interpretatio ſit ad mentem Hipp. ex eo facile poteſt intelligi, quoniã ſi aphoriſmus intelligatur ſimpliciter & prout verba ſonant, perſpicue eſt falſus: vel ipſiſmet Hip. & Gal. auctoribus. Namq; Hip. ita ſcriptũ reliquit 4. de ratione victus in morbis acutis 81. In bilioſa febre morbus regius cum rigore ante ſeptimã diem morbũ ſoluit: ſi vero abſq; rigore præter temporis occaſionẽ ſuperuenerit, peſtiferũ. Galen. item in

com. docet, neutrum perpetuo verum eſſe, ſed vtrumq; poſſe contingere, vt ſcilicet icterus bonus ſit, aut malus, ante ſeptimam vel poſt ſeptimam diem: ꝙ quidem ſine dubio nō poteſt determinari aliter, quā ſignis coctionis & cruditatis boni vel mali iudicii. Quæſo enim facta humorum coctione die tertia vel quarta bilis ad cutim effundatur, cur eiuſmodi criſim dicemus eſſe malam? Contra vero diebus nona, vndecima & reliquis poſt ſeptimā, nulla apparēte coctione, eadem bilis deuoluatur ad cutem, quamobrē hunc naturę conatum audebimus bonum appellare? Cæterū etſi hæc plane demonſtrant, hanc ſine dubio fuiſſe mentem Hipp. tamen nō eſt prætermittēdus locus Gale. admodum notabilis, in quo hunc aphoriſmū exponit hac ipſa ratione, tam perſpicue, vt omnē prorſus ambiguitatem poſſit euellere, mirumq; ſit quomodo interpretes fere omnes illum nō obſeruauerint. Gal. ergo 3. Epidemiorū ſecto 1. com. 5. verba faciens de Damocrate, qui ſexta die factus eſt auriginoſus, hæc habet. Diffunditur nonnunquā per totū corpus flaua bilis, ꝙ decretoriū eſt, vt in aphor. quoq; eſt declaratū, vbi ait, morbus dictus regius ad diem ſeptimā malū: ſed meminiſſe te oportet eius ꝙ ſæpius audiſti, anteq̄ morbus concoquatur, neq; vllum alium abſceſſum, neq; auriginoſum recte fieri, is enim impediri ſignificat bilē, quo minus ex viſcere expurgetur, & per ventrē vacuetur, vel ꝓpter obſtructionem, vel propter inflamationē: morbo aūt concocto, interdū natura critice ad eas partes quę ſunt iuxta cutē, excrementū flauæ bilis & aliorū humorū deponit. Hęc Gal. qui eandem fere doctrinā habet 4. apho. 39. & vt videtis, neq; ſolum icterū, neq; ſolā diem ſeptimā, neq; aliud tandem q̄ coctionē & cruditatem cōſiderat. Hæc autē plane cōueniunt cum iis quæ generaliter tradita ſunt ab Hipp. & Gal. 1. Epidemiorū ſecto 2. 45. & 46. qui aſſeuerat cōcoctionis celeritatē iudicii, & ſalutis ſecuritatē portendere, cruda autem, aut dolores, aut diuturnitatē, aut recidiuas, aut mortem. Auic. tandem lib. 4. fen. 2. tractatu 1. cap. 59. hanc ipſam confirmat interpretationem, qui verba faciens de iudiciis & ſignificationibus icteritiæ, omnia refert ad coctionem & cruditatem, ad bonam vel malam criſim, quocunque die hoc fieri contingat: quippe ſi icteritia fiat ante ſigna coctionis, mala, ſin autem poſt illa, bona cenſenda eſt. Ex hiſce facile eſt vnicuique Hip. à calumniis Plinii, Auerrois, & cæterorum omnium vindicare, vt non ſit opus de hac re longius agere: ſi modo illud addatur, Plinium certe neque mentem Hipp. neque verba aſſecutum fuiſſe, ſiquidem Hipp. non aſſerit icterum ante diem ſeptimam ſignum eſſe lethale, ſed malum, qui vtitur voce κακὸν, malum, non θανάσιμον, id eſt, lethale, quæ inter ſe valde differunt: quare minus recte Plinius ſignum malum, vbi nihil obſtat quin multi poſſint euadere, deſperationem eſt interpretatus, vbi nullus à morbo videtur poſſe liberari. Sed redeamus ad curationem.

Curatio. Si fiat icterus laborante iecore intemperie, obſtructione, inflammatione, ſcirrho, omniū primū inſtituenda eſt ratio curandi huiuſmodi morbos, de qua iam ſatis diximus, vt nō ſit neceſſe eadē repetere. Sin autē fiat icterus propter obſtructionem veſicę, aut vnius, aut alterius, aut vtriuſq; meatus, q̄ ſymptomatis differentiā diximus cæteris omnibus frequentius contingere, conueniunt alimenta, potiones, medicamenta, quę poſſint attenuare, incidere, abſtergere, & obſtructiones aperire: quoniā vero, vt ſæpe diximus, nō licet iſthæc aggredi, niſi primum proſpiciatur corpori vniuerſo, ideo prima nobis ſeſe offert indicatio, euacuandi totius corporis. Ergo primū lenienda eſt aluus cum caſſia, quæ eſt opportuniſſima, caueatis à thamarindis & omnibus aſtringentibus. caueatis à manna, quæ facile conuertitur in bilem, cum ſit ſpecies mellis.

Lenita

Lenita aluo deinde ſecanda eſt vena ex dextro cubito, etſi nonnulli, vt refert Paulus, in his ægrotis, & illis qui propter iecoris inflammationem morbo regio laborant, ſecare conſueuerunt venam iuxta paruum digitum dextræ manus, quam venam ſaluatellam vocant, de qua ratione mittendi ſanguinis litigant recentiores, & ego quoque alias dicam quod ſentio. Sanguis porro detrahendus eſt non vnica vice copioſe, ſed per vices parce, vt notat Aetius: cum enim redundet bilis, forte periculum immineret, ne ex vnica copioſa euacuatione vires aliquam iacturam faciant. Nec vos ab hoc remedio deterreat vulgaris quædam opinio, quæ in bilioſis morbis venæ ſectionem abhorret: namque nullus eſt morbus, à quocunque tandem humore originem habeat, in quo non liceat ſanguinem mittere, dummodo conueniant principes ſcopi, id quod ſperamus non ſolum vobis confirmare, ſed etiam perſuadere in . oſtra generali tractatione, quam Deo dante aliquando perficiemus. *Vena ſectio.*

Inter libros ſpurios Galen. reperitur libellus de curatione icteri, quem puto fuiſſe Ruffi, quoniam Aetius, qui omnia fere accipit ex eo lib. ea fatetur ſe accepiſſe ex Ruffo: porro ille auctor, quicunque fuerit, verba faciens de ſectione venæ reprehendit Praxagoram, qui ſine vlla diſtinctione omnibus ictericis ſolitus fuerat ſanguinem mittere, & ſtatuit hoc remedium tantummodo conuenire, quando ſimul cum cholera abundat ſanguis, & quando hepar vel ſplen ab inflammatione tenditur & dolet: quæ quidé determinatio ſi probè intelligatur, adeo vt referatur ad ipſas vires, non eſt prorſus abiicienda. Sed hac de re vt diximus alias pluribus.

Lenita aluo, ſecta vena, mox præparandi ſunt humores & ductus per quos illos ducere oportet: itaq; inſtituātur medicamenta quæ moderate poſſint refrigerare, aperire, & quoquomodo roborare partes debiliores: quoniam præſtantiſſima ſunt omnia cichoracea, & inter omnia acetoſa, & omnia quæ parantur ex acetoſa, ſunt admodum opportuna. Apparente concoctione ſunt exhibenda purgantia medicamenta, in quorum adminiſtratione maxime probandum videtur vnum vel alterum præceptum, quæ ex Ruffo ponuntur ab Aetio.

Primum quidem eſt & maxima dignum obſeruatione, ne purgantia medicamenta exhibeantur in principio, antequam bilis præparetur, & quodammodo ad inteſtina deducatur, qui aſſerit purgationes principio datas, maximi mali cauſam præbuiſſe. *Præceptum I.*

Secundum eſt, purgationes ictericis dandas eſſe fortiſſimas, ſiquidé quæ ſunt imbecilliores, propter ſiccitatem ventris parum efficaces cōgnoſcuntur. Sed illud præterea pro cauſa mihi libet addere, quoniam ex vna parte humores ducédi longe diſtant à viis ductuum, per quos illos trahere oportet, & ex altera habemus naturā parum adminiculantem, cum veriſimile ſit, eam non niſi debiliter poſſe trahere & expellere quæcunq; trahéda & expurganda ſunt: docet autem Gal. 1. apho. com. 22. opera & naturæ expellentis, & medicamenti trahentis, noxios humores commode expurgari. *Præceptum II.*

Tertium præceptū Aetii, ſi purgante medicamento primū exhibito nihil proficias, ſtatim ad valentiora, cum deobſtruentia, tum ſoluentia deueniendum eſſe, vt tandem bilis quoquo modo detrahatur. *Præceptū III.*

Medicamenta pro purgandis ictericis, hoc tempore magis vſitata, illa ſunt: Rhabarbarum, Agaricus, & præcipue ſcammonium, & quæ ſcammonium recipiunt, electuarium de ſucco roſarum, electuarium roſatum Meſuæ, de pſyllio, pilulæ aggregatiuæ, de rhabarbaro, aureæ, & alia id genus.

Purgans in ictero. ℞ *Rhabarbari electi* ʒ j. ß.
Spicanardi gr. iiij.
Fiat infuſio ſecũdum artem in decoctione cichorei, acetoſæ, quantum ſufficit, & facta expreſſione adde
Electuarij de ſucco roſarum ʒ iij.
Syrupi roſati ſolutiui ℥ ij. ß. *Miſce fiat potio.*
Habeatis etiam exemplum pilularum.

Aliud. ℞ *Pilularum de tribus cum rhabarbaro* ʒ ij.
Diagridij grana v.
Cum aqua cichorei fiant pilulæ xv. *& aurentur.*

Ad hunc modum teſtatur Gal. in libello de purgantiũ medicamẽtorũ facul. cap. 2. poſtquã per aliquot dies ictericos præparaſſet, illiſq; medicamentũ bilem purgãs propinaſſet, ſæpius ad naturalem habitum reuocaſſe, etſi nihil exterius admouiſſet.

Syrupi deobſtruentes. Facta vna, vel, ſi ita res ferat, altera purgatione, tunc accommodatus eſt vſus medicamentorum, quæ efficaciorem vim habent deobſtruendi, qualia ſunt ſyrupi de duabus & de quinque radicibus, byzantinus, de cichoræa, ſine & cum rhabarbaro, oxymel compoſitum, decocta agrimoniæ, cetrach, praſſii, radicis aſparagi, fœniculi, apii, & alia id genus.

Curatio icteri nigri. Hactenus purgauimus hominem laborantem ictero ex flaua bile: at vero ſi quis laboret ictero ex humore melancholico, quẽ nigrum vocant, eadem prope ratione expedit hunc purgare, ſed medicamentis accomodatis ad noxium humorem, cuius purgationis formã ꝑpter nouitios explico q̃ breuiſſime. Ergo primũ leniatur aluus cum electuario lenitiuo, & portiuncula hieræ ſimplicis: deinde inſtituãtur ſyrupi de fumo terræ ſimplicis, de borragine, de bugloſſa, acetoſus ſimplex, decocta cichorei, cetrach, borraginis, & ſimilia. Poſt vnã vel alterã diem ſecãda eſt vena, & illa quidem laborante liene, interna cubiti ſiniſtri, quę remedium vt dicit Gale. in libello de ſanguinis miſſione cap. 16. hoc membrum male affectum perpetuo ac multum iuuare conſueuit. Concocta materia expurgetur hoc medicamento.

Purgans melancholicũ in ictero. ℞ *Senæ electæ*
Epithymi
Polypodij
Paſſularum
Liquiritiæ ana ʒ ij.
Zingiberis ʒ ß.
Fiat infuſio ſecundum artem in decoctione fumi terræ, & cetrach, & facta leui ebullitione adde
Confectionis hamech ℥ ß.
Syrupi de epithymo
Roſati ſolutiui, ana ℥ j. ß. *Miſce & fiat potio.*

Quo loco notandũ eſt ex Gal. 13. meth. c. 17. vtrumq; viſcus, iecur & liené, ſimilia genere medicamenta poſtulare, ſed lienem tanto valentiora, quanto craſſiori vtitur alimento: ſed de ratione purgandi & curandi lienis tractabimus poſterius.

Icterus ex venenis. Poſtremo ſi fiat icterus ab aliqua vel interna vel externa cauſa venenata, huiuſmodi ægroti ſanãdi ſunt propriis remediis & antidotis quę venenis reſiſtunt, quorũ tractatio nõ pertinet ad hunc locum. Gal. 5. de locis affect. c. 7. teſtatur ſe ſanaſſe ſeruum illum imperialem, qui à vipera morſus fuerat, ſola theriacæ potione.

Atq; de

Atq; de his hactenus, quatenus nimirũ pertinet ad rationẽ curandi morbos & cauſas vnde icterus originẽ habet: quoniã vero ſępe euenit, vt bilis vel per criſim, vel aliter ad cutem ſit tranſmiſſa, turpiſq; ille color perſeueret, etſi affectus ſublati ſunt, illud vnum iam reſtat, vt de tollendo hoc quoq; ſymptomate agamus quam breuiſſime: vnica igitur eſt indicatio, nempe vt bilis contenta in cute deleatur; verum cum hæc bilis & omnes humores ad cutem propulſi, vt dicit Gale. 6. epidemiorum ſecto 2.29. difficulter per medicaméta purgantia tolli poſſint, quod eorum reuulſio ad partes internas ſit valde longinqua, propterea eodem Gal. auctore, commodiſſime per ipſam cutim ſolent euacuari, id quod potiſſimum efficiunt ea medicaméta, quæ vim habent laxandi cutem, & digerendi impactos humores: quare Galen. 9. de med. ſecund. locos, à principio maxime probat balnea aquę potabilis, nec non olea, quæ hanc ipſam vim habeant, qualia ſunt oleum anethinum, chamomælinũ, oleum cõmune antiquũ, amygdalarũ dulcium, amararũ, & alia id genus. Sic poſſunt parari balnea ex medicamentis laxantib. & digerentibus, quæ ſunt manifeſta: vulgares vtũtur in balneo ſapone illo nigro, qui valenter abſtergit, & fortaſſe valentius quã olea propoſita: q̃ ſi tandẽ opus fuerit remedio efficaciore, Gal. 5. de locis affect. c. 3. hac in re probat aquas thermarum calidiores, quales ſunt nitroſæ, ſulphureæ, & aliæ id genus, quæ ſane optimæ cenſendæ ſunt. Nõ poſſum hoc loco ſilentio præterire aliud quoddã remediũ vulgare, & idiotis vſitatũ, cuius tamẽ & Paulus & omnes cõmuniter practicantes mentionẽ faciunt, & eſt ſulphur ore ſumptũ ad ʒ j. q̃ quidem quomodocunq; fuerit adminiſtratũ, in cunctis affectib⁹ cutis maxime ſolet ꝓdeſſe, id q̃ agit, mea ſententia, celeriter penetrãdo corpus vniuerſum, atq; inſenſibiliter diſcutiendo & euacuãdo quæcunq; in cute cõtinentur, quare videbitis ſæpe huiuſmodi remedium maximũ in ſcabie iuuamentũ afferre. Vtrũ vero ſulphur in ictero debeat exhiberi, ſi iecur laboret intemperie calida, ſi adſit febris, ad ſummã, ſi corpus fuerit calidius; crederem illud nõ conuenire, cum ſtrenue calefaciat. Quoniã autẽ icterus & turpis ille color potiſſimũ regnat in oculis, & eſt periculoſum ad oculos apponẽre medicaméta laxãtia & diſcutiẽtia, ꝓpterea medici antiqui excogitarunt nõnulla medicaméta, quæ tracta per nares, vulgo errhina vocãt, valent per eam partẽ bilem deriuare ab oculis, & oculos ab ea ſorde liberare: talia parantur ex ſucco betæ, ciclaminis, anagallidis, elaterii, & ſimilibus, quæ omnia miſcentur ex lacte muliebri, & trahuntur per nares, ſemper tamen incipiendo à leuioribus.

Cutim fœdam corrigentia.

Sulphur.

Poſtremo à nõnullis proponuntur quędam medicamenta, quæ latente quadã proprietate dicuntur ictericos iuuare, & inter cætera, tanquã remedium mirabile, maxime probãtur lumbrici terreſtres exſiccati in furno, redacti in puluerẽ, exhibiti ad ʒ j. cum ſucco acetoſæ, cichorei, & ſimiliũ: huius remedii mentionẽ faciunt non ſolum Aetius, Auic. & alii, ſed etiam Gal. in libello de theriaca ad Piſonẽ, cap. 9. Sunt & alia quãplurima, verum cum ex vna parte vnuſquiſq; apud varios auctores ea ſibi poſſit comparare, & ex altera ego illis vel leuem vel nullam fidem ſoleam adhibere, ad finem properans, nolo de his longius agere. Neque de victus ratione mihi ſtatutum eſt longius agere, ſiquidem conſtat curando ictero eam victus rationem competere, quæ longe abſit à generanda bile vel melancholia, & quæ ad ſummã, ſpectet morbum & cauſam ſymptomatis: quam quidem victus rationem Auicen. duobus verbis præclare complectitur, ita inquiens: Et cibus ictericorum eſt ille, qui eſt leuis & ſubtilis, & in quo eſt apertio; de quibus ſpeciatim Aetius & pleriq; auctores tractant diffuſe, & nos quoq; ſuperius nonnihil de illis diximus.

Occulta vi iuuantia.

CAPVT XVI.

De Hydrope.

Nomen. AFfectus quem Græci quandoque ὑδρώπισιν, quandoq; ὕδρωπα, ſæpius vero ὕδερον, appellant, Latinis aqua inter cutem, vel Intercus, vulgo hydrops vel hydropicus morbus dicitur, quod tamen nomẽ videtur ſumptũ fuiſſe ab aqua, quę Græce ὕδωρ dicitur, cuius nullus fere ægrotus videtur vnquam eſſe immunis. Quid ſit hydrops, nõ conueniunt auctores omni ex parte, imo vero neq; Gal. ſibi ipſi plane videtur cõſentire: namq; in lib. de ſympto. differ. cap. 4. conſtituit omnes illius ſpecies inter ſymptomata, nempe actiones læſas facultatis concoctricis, ſanguinis generatione vel non facta, vel non rite peracta: altera autem ex parte nõnulli contendunt hydropem potius inter morbos, quam inter ſymptomata fore numerandum, cum quibus videtur eſſe ipſe quoq; Gal. qui libello de tumoribus pręter naturã, cap. 16. & 14. meth. c. 13. reponit hydropem inter tumores præter naturam, quos cõuenit inter omnes eſſe morbos, vel in magnitudine, vt quidã opinantur, vel vt aliis placet, in intemperie cum materia. Ego vero exiſtimo hydropẽ, ſi vere & proprie conſideretur, eſſe morbum, nempe tumorem præter naturam: ſin autem cõſideretur illius cauſa, iam inter ſymptomata poſſe numerari, quæ incidũt in ſanguinis generatione: quod vtrumq; ſentit Galen. Nec puto alienum eſſe à doctrina eiuſdem, quandoq; ex ſymptomatibus oriri morbos, exempli gratia, ex dolore inflammationem, ex vitiata coctione atrophium, &c. Quare fruſtra Altimarus confugit ad eam ſolutionem, Gal. lib. de ſymptomatum differentiis ſymptoma communiter dictum accepiſſe; quaſi vero abſurdum ſit, ex ſymptomate proprie accepto, actione læſa morbũ oriri. Quapropter ſiue morbum ſiue ſymptoma hunc affectum quis velit appellare, id pro varia ratione fieri poteſt, neque ego de hac re magis laboro.

Vtrũ ſit morbus vel ſymptoma.

Definitio. Auicen definit hydropem hunc in modum: quod ſit ægritudo materialis, genita à cauſa materiali, externa, frigida, in qua vel totum corpus, vel nonnullæ partes intumeſcunt. Alexand. hoc modo: quod ſit ægritudo longa, proueniens ex refrigerato iecore, adeo vt ipſum deinceps non amplius poſſit cibos in ſanguinem, ſed in qualitatem alienam, aut aquam, aut pituitam, aut flatus, tranſmutare. Cæteri omnes hæc fere eadem repetunt, ex quibus licet perfectam hydropis definitionẽ colligere, quæ ſit huiuſmodi. Hydrops eſt tumor præter naturam, vel totius corporis, vel abdominis, factus propter frigidã iecoris intemperiem, ꝙ propterea nequeat pro inſtituto naturæ ſanguinem efficere. Pro quo ante omnia id velim vos intelligere, ꝙ dicit Gal. 5. de locis affect. ad finem, qui recitat quandã opinionem Eraſiſtrati de hydropis generatione, cuius etiam mentionem facit 2. de naturalibus facultatibus, cap. 8. quæ opinio Eraſiſtrati erat huiuſmodi: hydropẽ alia nulla ratione fieri poſſe, quam quod propter viarum anguſtias & obſtructiones, vel ab inflammatione, vel à ſcirrho, vel aliter factas, ſanguis prohibeatur vltra per iecur procedere: qui proinde affirmabat, partem ſanguinis tenuiorem & aquoſiorem per vniuerſum corpus diſtribui, atque hinc hydropem fieri, exquiſitum & ſincerum ſanguinem, propter ſuam craſſitudinem, in caua iecoris regione permanere, atque illic cauſam eſſe morborum qui ex plenitudine oriuntur. Quam opinionẽ deinde Gal. refellit, primum ꝙ nullo in iecore apparente tumore, nulla obſtructione, homines hydrope corripiantur, hinc ſcilic. vitiato vel ieiuno & tenui inteſtino atq; meſenterio, vel pulmone, vel renibus, aut propter immodicã hæmorrhoidũ vacuationẽ, aut muliebre profluuium, aut menſium ſuppreſſionẽ, aut alium quendã vteri affectũ, in quibus quidem

Opinio Eraſiſtrati.

cunctis

cunctis affectibus nullo exiſtente in viſcere tumore præter naturam, corpora hydrope corripi videntur: id quod præterea, inquit Gal. euidenter admodum illi intelligunt, qui cognouerunt ex intempeſtiua aquæ frigidæ potione iecur confertim fuiſſe refrigeratum, adeo vt hydropem ſtatim effecerit, priuſquã in durum tumorem attolleretur. Deinde vero & alia ratione hanc confutat opinionem: namq; ſi ſanguis craſſior & ſincerior in venis iecoris concluderetur, neq; per totum corpus deferretur, neceeſſe omnino foret, vt propter tumores & obſtructiones iecoris ille deferretur ad inteſtina, forte etiam ad ventriculum, quod tamen nemo fieri vnquam vidit: ſiquidem in altera ſpecie hydropis, quæ Anaſarca dicitur, in omnibus partibus corporis, tam ſupernis, quam infernis, pituitoſus ſanguis continetur, per aluũ autẽ nihil cruentũ excernitur, neq; in hac, neq; in cæteris ſpecieb. aſcite aut tympanite.

Porro confutata opinione Eraſiſtrati, concludit Galen. longe magis eſſe vero conſentaneum, hydropem generari propter eam cauſam, quod ob refrigerationem iecoris alimentum ex ventriculo diſtributum in ſanguinem tranſmutari non poſſit. Ex quo egregio loco Galeni licet colligere duas veriſſimas concluſiones: alteram, nulla ratione hydropem fieri poſſe, niſi laborante iecore, vel primario, vel per conſenſum aliarum partium, de quo conſenſu ſtatim agemus, ſermonem habẽtes de differentijs: alteram, in hoc affectu neceſſario iecur laborare intemperie frigida, quæ quidem intemperies non modo ad venas, ſed etiam ad propriam iecoris ſubſtantiam debet peruenire, quam ſupra diximus eſſe principale inſtrumentum generandi ſanguinis. Vtraq; concluſio ſatis ex eo fit manifeſta: cum enim certum ſit generationem ſanguinis à iecore fieri tanquam principali inſtrumento, neq; aliter quam ope natiui caloris, cumq; in hydrope huiuſmodi ſanguinis generatio vel non fiat, vel improbe fiat, omnis ratio colligit, neceſſario iecur laborare, & quidem intemperie frigida.

Cæterum non deſunt, qui contendunt vtramq; concluſionem labefactare, ac primum affirmant, hydropem fieri aliquando ſine vllo iecoris morbo: in quam ſententiam conãtur quoq; pertrahere Gal. ſiquidem ille docet 3. de ſymptom. cauſis. c. 1. ſi ventriculus nihil omnino concoquat, propter vehementem imbecillitatem facultatis concoctricis, tunc fieri vel lienteriam, vel hydropem tympanitem: ſi vero in altera coctione, quæ fit in iecore & venis, propter ſanguificæ facultatis imbecillitatem eueniat fruſtatio ſanguinis, iam fieri hydropem aſcitem, ac demum in tertia coctione, quæ fit in carne & totius corporis habitu, ſuccedere hydropem anaſarcam. Itaq; ex ſententia Galeni hydrops fieri poterit nonnunquam iecore nullo modo laborante, vitiata coctione ventriculi, ac generatis pluribus flatibus, qui deinceps ad ſpatium inferioris ventris propulſi, illum diſtendunt, atq; in tumorem attollunt: nec non vitiata tertia coctione, quotieſcunq; in carne & reliquis partibus, proba ſanguinis aſſimilatio fieri non poteſt; quam quidem Galeni doctrinam Trincauellius inter cæteros ſecutus eſt, qui ex tribus huiuſmodi vitiatis coctionibus tres colligit differentias hydropis, de quibus nos quoq; paulo poſt ſermonem habebimus.

Hydrops iecore non affecto.

Secundo neq; deſunt, qui contendunt iecur in hydrope non perpetuo laborare intemperie frigida: ex quibus ſunt Auic. Auer. Alex. & alii, vnde Auicen. inter cætera affert auctoritatem, atq; exemplum Galeni, quaſi ille curauerit quandoque virum patientem hydropem cum medicamentis frigidis, quod nimirum morbus originem habuerit à cauſa calida: & Alex. grauiter reprehendit medicos, quos ap-

An ex cauſis calidis hydrops oriatur.

 pellat

pellat vulgares,quicunq; exiſtimāt,aqua inter cutem laborantes quouis modo eſſe calefaciendos,cum pleriq; interdum à refrigerantib. medicamentis inſignem percipiant vtilitatem.Porro huic opinioni videtur cumprimis fauere Hip. 2. progn.in principio,qui tractat de hydrope,q̃ originem habet ex morbo acuto, quē veriſimile eſt,vel potius neceſſariū,pendere ex cauſis calidis:& Gal.com.2.exponens quāobrem in certa hydropis ſpecie cōtingat fieri fluxū alui, reſpondet, iſtud fieri propter calorem partium,q̃ inflammatione vexantur,vnde corrumpitur alimentū, & colligitūr copia bilis,vt propterea inteſtina ſtimulentur ad excernenda excrementa.

Medicis recentiorib.qui exiſtimant,hydropem fieri poſſe à calida iecoris intemperie,forte errandi occaſionem præbuit antiqua Gale. verſio, quæ ita habet 4. aph.com.11. Aſcitem naſci ex cauſis frigidis, tympanitem vero ex cauſis calidioribus. Ex quibus verbis licuit olim colligere, ſaltem aliquam ſpeciem hydropis ex cauſis calidis originem habere.

De dictis hiſce duabus litibus,multa quidem poſſent in medium proferri, ſed cum Gal.vere& perſpicue vtramq; diſſoluat, iis contenti erimus,quę ille nos docet. Scribit Gal. 6.de locis affectis cap.1.nonnullos eſſe,qui arbitrantur,laborantes liene indurato,ſine iecoris vitio aquam inter cutem incidere : nec non eſſe nonnullos, qui dubitant de ea quoq: ſpecie hydropis, quæ acutis morbis ſuccedit, in quibus ab intemperie calida,ſępenumero etiam ſicca,iecur ita vehementer laborat, vt cibum non amplius in ſanguinem poſſit tranſmutare:quibus deinde vtriſq; reſpondet, & loco citato & 5.de locis affect. 6.ac primum ita plane & manifeſte,vt planius & manifeſtius non poſſit,confirmat hydropem nunquam fieri poſſe, niſi iecur laboret: nam cum ipſum,quod ſemel & iterum diximus,ſit primum ſanguificationis inſtrumentum, fieri non poteſt,vt læſa ſanguificatione,quæ læditur in omni hydrope, illud viſcus illæſum permaneat.Sed tamen illud Gal.concedit, quod nullo modo negari poteſt,iecur bifariam poſſe laborare,vno modo primario, altero ſecundario, p conſenſum,quē obtinet cum aliis partib.quamobrē ſicut ex vna parte concedendū eſt,& ventriculum,& lienem,& inteſtina,& cęteras corporis partes,q̃ à Gal.accurate enumerantur,poſſe hydropem cōcitare,ita ex altera pro cōperto habendum eſt, iſtud fieri non poſſe,niſi tractu temporis ipſum quoq; iecur ſimul cū eiuſmodi partib.laborantib.afficiatur.Deinde vero Gal.& alterā dubitationem diſſoluit, qui docet,vtcumq; hydrops fieri poſſit,& ſuccedere morbis acutis,nec nō calidæ, ſæpe etiā ſiccæ iecoris intemperaturę,id tamen nunquā poſſe fieri,niſi tandem iecur refrigeretur:quæſo enim quomodo cōcipi animo poteſt,à calida iecoris intemperie aquā, pituitā,flatum, poſſe generari? Atq; hanc fuiſſe mentem Hip.& Gal.in 2.illo progn, ex eo ſatis patet,ꝙ illi cōſtituunt cōmunem notā cuiuſcunq; hydropis, laxū & mollem tumorem pedū,nec nō abdominis, quem certum eſt prouenire ex pituita,quæ ſine dubio à caliditate iecoris non poteſt generari. Quamobrem ad mentem Gal.ita habendum eſt,calidā quidem intemperiē poſſe remotam eſſe & mediatam cauſam hydropis,ſed proximā & immediatā non aliam eſſe,quam intemperiem iecoris frigidam.Sic Gal.ſtatuit 4.de ſimpl.medicam̄.facul.c.15.acorem perpetuo fieri à frigido,tamen ſubdit per æſtatem promptius res aceſcere:nec deſunt alia exempla. Itaq; omnes quicunq; aliter ſentiunt,mea ſententia decipiuntur,inter quos Auic.dum c. 13.profert exemplū Gal.qui curauerit hominem laborantem hydrope ex cauſa calida cum medicamentis frigidis, manifeſto fallitur, cum nullibi apud Gal. hæc legātur:cuius quidem rei certiſſimum eſt argumentū,ꝙ inter medicamenta Gal. aſcri-

pta.

pta, numerantur ſandali, myrobalani citrini, & alia, quæ ſine vlla dubitatione conſtat Gal. non nouiſſe. Præterea vero Alex. & Auic. non ſolum male ſentiunt, ſed etiam à ſeipſis, & à ſuis principiis diſſentiunt. Cum enim vterq; definierit hydropem, ſicuti diximus, quod ſit ægritudo proueniens ex refrigerato iecore, quod propterea nequeat cibos in ſanguinem tranſmutare, quomodo altera ex parte conſtituât ſpeciem hydropis, quæ ſub communi eorum definitione non comprehendatur, ipſi viderint, & qui illorum doctrinam conantur defendere. Demum vero quod pertinet ad antiquam verſionem Gal. iam recentiores & fideliores interpretes eum errorem ſuſtulerunt, qui vere & ex fide literę græcæ interpretantur eum locum, nempe vtramq; ſpeciem, & aſcitem & tympanitem generari à cauſis frigidis, ſed aſcitem à maiori, tympanitem à minori frigiditate originem habere. Itaq; in omni hydrope iecur laborat, & quidem intemperie frigida, ſed illud addo, eiuſmodi intemperiem neceſſario eſſe inſignē, adeo vt iecoris ſanguificatio impediatur: namq; ſi fuerit intemperies leuior, veriſimile eſt, non hydropem, ſed alios morbos ſuccedere.

Hydropis differentiæ primum ſumuntur ab intenſo & remiſſo: namq; alii laborant intenſe ac vehementer, & iſti ſimpliciter ſunt hydropici: alii remiſſius, & leuius, & iſti laborant cachexia, quem vocant malum habitum, & eſt principium hydropis, quando nimirum intumeſcunt palpebræ, facies, extremæ partes, albicans & prauus eſt color totius corporis, & alia id genus apparent ſymptomata. *Differentia. I.*

Hoc loco quæritur, an hic malus habitus perpetuo præcedat hydropem? Cui quæſito reſpondent nonnulli: ſi hydrops fiat ſubito, tunc nullum pręcedere malum habitum: ſin autem fiat paulatim & longiori tempore, tunc perpetuo malum habitum præcedere. Quæ diſtinctio videtur nulla: etenim ſicuti diximus, cum hydrops proxime fiat ab intemperie, hæc autem neceſſario fiat in tempore, eſt admodum cōſentaneum rationi, ipſa incipiente intemperie, ſimul etiā incipere præludia hydropis, in qb. malus habitus cōtinetur: id ꝙ ipſa quoq; quotidiana cōfirmat experiētia.

Secundo ſunt differentiæ à tempore: hydrops alius nouus & in principio, alius antiquus & progreſſus, alius demum confirmatus. *II.*

Tertio ſunt differentiæ à coniunctis: nam hydrops vel eſt cum febre, vel ſine febre, cum tuſſi, fluxu alui, virtute valida, & ſimilibus. *III.*

Quarto ſunt differentiæ à redundante materia: ꝑ quo ſciendum eſt, frigidam iecoris intemperiem in hydrope non vnam perpetuo, ac eandem eſſe, neq; vno & eodem modo illud deficere in ſanguinis generatione, quod quidem potiſſimum euenit propter varios gradus intemperaturæ, nec non propter varias antecedentes cauſas, quæ hydropem ſolent efficere: cum ergo iecur deficiens à ſuo munere, pro bono ſanguine generet vel aquā, vel pituitā, vel flatū, hinc cōſurgunt tres principales hydropis differētię: prima quam ab aqua aſcitem vocant: ſecunda quā à pituita anaſarcam vel hypoſarcā, vel leucophlegmatiā appellant: tertia, quam ex flatib. tympanitē nominant. Cæterū cum omnes oriātur à frigida iecoris intēperie, ſi quis cupiat intelligere, q̄uam ex trib. ſpecieb. fiat ex maiori vel minori frigiditate, huic de duab. ſpecieb. aſcite & tympanite ſatisfacit Gal. 4. aph. com. 11. qui illas inter ſe cōparans, vt modo diximus, ſtatuit aſcitē à maiori, tympanitē à minori frigiditate originē habere, ꝓpterea ꝙ flatus nō ſine calore aliquo poſſint generari. Quid vero de tertia ſpecie anaſarca ſtatuēdū ſit, ſi cū cęteris cōferatur, nō ita videtur cōſtare, neq; vllo in loco, ni fallor, à Gal. definitū eſt, neq; vero ſi tale iudiciū ad vim rationis velim⁹ referre: aliqua ambiguitas videtur deeſſe: de aſcite qdem, mea ſentētia, dubitandum *IIII.*

non

non eſt quin oriatur à maiori frigiditate, ſed eſt difficultas de tympanite. Namque tametſi flatus, vt vidimus ex Gal. ſine aliquo calore non poteſt generari, tamen neque pituita ab infigni frigiditate videtur originem habere, cum ſit veluti ſanguis incoctus, nec difficulter conuertatur in ſanguinem, vt notauit Gal. 5. de ſimp. med. fac. 21. 4. de ratione victus. com. 30. Veruntamen ſi diligenter conſiderentur, quæ tradita ſunt à Gal. ex iis forte videbimur quoquo modo poſſe colligere, anaſarcam ex maiori frigiditate originem habere, quam tympanitem: ſiquidem dicit Gal. 3. de ſympt. cauſis cap. 1. præcipuam cauſam generandę hydropis tympanitis, eſſe imbecillitaté facultatis concoctricis ventriculi: cauſam vero generandæ hydropis anaſarcæ eſſe imbecillitatem facultatis ſanguificę iecoris: quibus & illud licet addere, quod auctor libri 4. de ratione victus, cui Gal. quoq; hac in parte videtur ſubſcribere, comparans has duas differentias, ſtatuit Anaſarcam eſſe longe difficilioris curationis, quam tympanitem, imo nullam curationem recipere: ex quo iure concludendum eſt, in hac ſpecie multo maiorem lapſum eſſe à ſtatu naturali, quam ſit in tympanite, propterea q; tympanitem & flatus ex magna, anaſarcam & pituitam ex maiori, aſcitem & aquam ex maxima fieri frigiditate.

Quot ſint ſpecies hydropis. Sed rurſus occurrit dubitatio, de numero iſtarum differentiarum: namq; auctor libri 4. de ratione victus facit duas tantum differentias, anaſarcam & tympanitem, & Gal. in com. inquit, fuiſſe nonnullos medicos affirmantes hydropis differentias eſſe 4. quas tamen ille non explicat: ſed forte iſti pro quarta ſpecie cóſtituebant cachexiam vel aliam ſpeciem ex tribus commiſtam: in quo tamen & auctor libri, & veteres medici manifeſto decepti ſunt: ſiquidem vere hydropis differentiæ ſunt tres, nec plures, neq; pauciores, quoniam tres tantummodo ſunt materiæ, vel aqua, vel flatus, vel pituita quæ quidem res tametſi varias habeat differentias, tamen ſcitis magis & minus ſpecies non variare.

Cauſa. Poſtremo ſunt differentiæ à cauſis: etenim quanquam vnica & proxima eſt cauſa generationis hydropis, intemperies frigida iecoris, tamen plurimę ſunt cauſæ magis remotæ: ac primum contingit iecur laborare dupliciter, vno modo primario, altero per conſenſum aliarum partium. Iecur primario laborat multis de cauſis, quæ tamen commode mihi videntur poſſe referri ad duos communes locos: ad ſex res non naturales, & ad res preter naturam. Itaq; aer frigidus, humidus, craſſus, nebuloſus, habitationes prope aquas & paludes, alimenta craſſa, frigida, humida, multa potio ac potiſſimum aquæ frigidioris, ac maxime ieiuno ventriculo, & poſt maximas exercitationes, labores & calores, o. ium & quies immoderata, motiones importunæ, ac potiſſimum ſtatim à cibo, ſomni diuturni, ac profundi, retentio ſolitę vacuationis, factæ vel à natura per hæmorrhoidas, per vterum, & ſimilia, vel ab arte, vt per cauteria, frequentes pu gationes, & ſimilia: nimia vacuatio per aluum, ſudorem, venerem, ſanguinem è naribus hæmorrhoidibus, vtero, & alia id genus: ac poſtremo animi accidentia, timor, mæſtitia, & reliquæ perturbationes: iſthæc omnia poſſunt eſſe in cauſa, vt iecur male afficiatur, & homo hydrope corripiatur.

Secundo iecur laborat primario, vt dictum eſt iam ante, omni propemodum genere morborum, qualibet intemperie, & ſimplici & compoſita, & cum materia, & ſine materia, & cum tumore, & ſine tumore, obſtructione, inflammatione, ſcirrho, affectu œdematoſo, vulneribus, vlceribus, ex quibus omnibus iecur tandem poteſt refrigerari & hydrops ſuccedere. Auicenna plurimas ſane ponit cauſas, ſed ſi quis animum adhibeat, is facile intelliget ſingulas ad duo noſtra capita poſſe referri.

ferri. Verum non eſt prætermittenda vna cauſa,quæ ab ipſo ponitur Auic.cuius nemo facit mentionem,& eſt paruitas iecoris, de qua neſcio quid dicam, niſi fortaſſe id fiat propterea, quia in paruo iecore alimentum inculcatur,neq; poteſt probe cõ. fici,vt tandẽ periculũ immineat,ne calor naturalis refrigeretur & extinguatur.

Laborat porro iecur per conſenſum plurimarum partium, ac primũ, vt dicit Gal.5.de loc.affect.7.ſi ventriculus,lien,inteſtina, ac præcipue ieiunum, contrahãt aliquam frigidam intemperiem, hę partes facile eam communicant venis meſenterii,à quib.facile item deinceps omnes venæ, quę in caua iecoris parte ſunt,vna cũ illis refrigerantur,à quib.rurſum in totum quoq; iecoris corpus intemperies diſtribuitur;pariter conſentientib.partib,ſuperiorib.pulmone,ſepto tranſuerſo,&renibus venæ,q̃ in gibba huius viſceris parte cõſiſtunt,in conſenſum primũ veniunt,deinde tractu tẽporis vna cũ illis totũ viſcus afficitur:inter cætera autẽ propter ſcirrhũ lienis,iecur præcipue trahitur in conſenſum,& ſequitur hydrops: ꝙ tamẽ ſciatis nõ eſſe perpetuo verum & neceſſariũ, ſicuti eſt perpetuo verũ & neceſſariũ, ſcirrho iecoris hydropẽ ſuccedere: ſcribit Gal.4.de pręſa.ex pulſib.c.9.cũ lien inſigni ſcirrho eſſet affectus, frequenter conſpeximus non ſecutam eſſe aquã inter cutem,iecinori vero ſuccedit neceſſario:de quo quidem peculiari conſenſu lienis & iecoris, habetis ſententiã Hip.& Gal.6.aph.43.Neq; vero ſolũ conſentientib.partib.ſuperiorib.ſed etiam inferiorib. iecur ſolet maxime refrigerari & hydrops fieri, inter quas partes principem locum obtinẽt hæmorrhoides,& vterus in mulierib.ſæpe enim hæmorrhoidibus,itẽq; menſtruis purgationib. nec non fluxu muliebri immoderate & lõgiori tempore fluẽtib. vel altera ex parte ſolitis harũ partium vacuationib. ſuppreſſis,ſcribit Gal.loco citato 4.de pſag.ex pulſib.& cõfirmat experientia, homines aqua inter cutem corripi frequentiſſime.Etenim ſi hæmorrhoides vel menſes in mulierib.ſuperiore tempore fluentes,in præſentia ſupprimãtur, vt dicit Hip.6. aph.12.& Gal.5.de locis affect. c.7. & aliis in locis, ſuperuacaneus ille ſanguis ac ſæpenumero craſſus ad iecur delatus,aut in durũ tumorem illud attollit,aut copia & craſſitudine natiuũ eius calorẽ perinde extinguit,vt multa ligna extinguunt ignem, ſi confertim iniiciantur.Pariter ſi hæ partes immoderate & longiore tempore ſanguinem profundant,certiſſimũ eſt, ꝙ notauit Gal.de ſanguinis miſſione c.19.2.de natural.facultatib.8.non ſolum iecur,ſed corpus vniuerſum refrigerari, ſicut accidit in qualibet inſigni corporis euacuatione. Demũ vero fit hydrops, ꝙ ſupra diximus,cæteris partib.laborantibus non modo intemperie, vel aliis morbis frigidis, ſed etiam calidis, inflammatione,eryſipelate,febribus acutis, de quibus ſcribunt Hip. & Gale. initio lib.2.prognoſticor.quod euenit propter eam cauſam, quoniam illa inſignis caliditas præter naturam diſſipat natiuum calorem iecoris,illudq; reddit imbecillum, vt deinceps nequeat alimentum ex ventriculo ductum in ſanguinem conuertere:imo vero huiuſmodi hydropes, q̃ ſequũtur morbos acutos, ſunt cęteris deteriores,Hip. & Gal.teſtimonio,&certius mortis periculum afferunt.Hactenus de diff.hydropis.

Antequam tracto de ſignis,occurrit curioſa quædam dubitatio, quonam modo in hydrope aſcite tranſmittatur aqua in cauitatem abdominis, nempe inter peritonæum & inteſtina,in quem locum conuenit inter omnes illam deponi ab ipſa naturæ& ratio dubitationis eſt,quoniam nulli apparent manifeſti meatus, per quos iecur in eam cauitatem aquam tranſponere poſſit. Aui.3.canones. fen 4.tract.4.c.6. conatur huius facti plures reddere rationes:& inqt,iſtud primum fieri per reſudationẽ iecoris & venarum:deinde per quoſdã cæcos & latẽtes ductus, qui ſoli naturæ ſunt

Hydrops per conſenſum.

Quomodo aqua in abdomen perueniat.

ſunt manifeſti:tũ recitat opinionem quorundam medicorũ ſapientum, qui aſſerebãt, hanc aquã ad eum locum poſſe tranſmitti per venam vmbilicalẽ:quæ tamen opinio deprehenditur eſſe perſpicue falſa, ſiquidẽ hęc vena, cũ editus eſt fætus, ſtatim areſcit, & validi ligamenti vicẽ ſupplet, vt nullo modo eiuſmodi trãſmiſſio fieri poſſit. Fernel. plurib. hãc rem tractat lib. 6. de part. morb & ſymp. c. 8. & in ſumma affirmat, omnes turpiter hallucinari, q putant per anguſtos cæcoſq; poros ſeroſum humorẽ trãſmitti in capacitatẽ abdominis, ac tandẽ ſtatuit, iſtud maxime fieri ex ſoluta cõtinuitate partiũ aut vaſorũ, qb. humores contineri ſolent, & magis diſtincte ſeipſum explicans, vult ſeroſum illum humorem in abdominis capacitatem deſcendere, quoniam exeſum, apertũ, ruptum, fiſsũve aliquid eſt, ſicuti ſuppurãs pleuritis, exeſa aut diſciſſa ſuccingente mẽbrana, affatim irruit in capacitatẽ thoracis. Ego vero puto, Ferneliũ male ſentire, non ſolum negando latentes naturæ meatus & cæcos ductus, ſed etiã reddendo ſuam ꝓpriã rationem. Namq; vt hanc rem alioqui notatione dignam, intelligatis, ſcribit Hip. 7. aph. 54. Quib. inter ventriculũ & ſeptum tranſuerſum pituita cõcluditur, & dolorem affert, in alterutrũ ventrẽ viam non habens, iis p venas in veſicã verſa pituita, morbi fit ſolutio. Gal. in com. quærit, an ꝙ ab Hip. dicitur, fieri poſſit? Nã reuera cum nullus appareat manifeſtus canalis, per quẽ pituita ab eo ſpatio ad renes, & à renib. in veſicã tranſmitti poſſit, vtiq; ſtatuendum videretur, iſtud nullo modo fieri potuiſſe: veruntamẽ Gal. aliter ſentit, qui ſcribit ad hunc modũ: Neq; ergo arbitrari oportet, pituitã de qua Hip. ſermo eſt, omnino ad vrinas traduci non poſſe, ſed hoc ipſum agi à natura cõtingit paulatim pituitã extenuante, ſicuti fecit de pure in ſuppuratis: quamobrẽ docet de ſententia Hip. naturã, ſi modo valida fuerit, vias quaſdã plane occultas, & ſibi ſoli cognitas inuenire, per quas ſingulari induſtria conſueuit expurgare varia excrementa, & illa agere, quæ ad tuendã hominis ſalutem conferunt. Itaq; veriſimile eſt, hanc pituitam opera valentis naturæ viã ſibi moliri latentẽ, eamq; propter vicinitatẽ tranſſumi in gibbas partes iecoris, & inde ad renes, ac poſtremo ad veſicam deduci. Quã quidem naturæ ſolertiam purgandis noxiis excremẽtis p vias admirabiles ac plane incognitas, idẽ Gal. confirmat nonnullis exẽplis: namq; videmus aliquando fieri abſceſſus per oſſa, ac p eorum ſubſtantiã foris introq; materiam tranſmitti: ſic in purulentis collectum humorẽ inter thoracem & pulmonẽ expui per tuſſim, nec nõ ſanguinẽ etiam per mediam cutẽ integram excidere interdũ, in his oſſibus q̃ rupta occalluerũt. Quib. ſane Gal. exẽplis & alia multa eiuſmodi naturæ miracula nobis licet adiũgere: etenim ad hunc modum ſanguis penetrat à dextro ad ſiniſtrum cordis ventriculum, à venis ad arterias: ſic menſtruus ſanguis ad vbera conſcendit: ſic tandem per os vteri vſq; adeo anguſtum, vt tempore geſtationis ne acus quidem cuſpidem admittat, abſolutus fætus tam grandis egreditur, vt ſuperet omnem admirationem: adeo vt veriſſimum ſit, quod Hip. dixit 6. epid. ſect. 5. in principio, naturas eſſe morborum medicatrices, naturamq; ſua ſponte, non ex intelligentia, viam impetumue ad ſuas actiones inuenire. Quare non ſatis intelligo, quomodo Fernelius aduerſus tot Hip. & Gale. teſtimonia, quæ reipſa & experientia confirmantur quotidie, reprehendat Auicen. & cæteros, qui opinantur, aquam in aſcite deponi in capacitatem abdominis, vel per reſudationem iecoris & venarũ, vel per alias vias, quas nobis non licet intelligere. Quod autẽ pertinet ad illius rationẽ, quam cæteris omnib. auctorib. abſcõditum ipſe omnium primus excogitauit, illa certe mihi plane abſurda videtur, quoniã ruptis vel vtcunq; apertis vaſis iecoris, fieri non poſſet, mea ſententia, quin ſimul cum

aqua

aqua ſanguis etiam pro parte tranſmitteretur, & alia ſequerentur ſymptomata, quæ huiuſmodi ſolutionem continui deberent conſequi, &c.

Signa communia. Signa hydropis alia ſunt communia, alia propria & differentiarum: omni hydropi ſunt cõmunia, primũ poſitum ab Hip. initio 2 progn. tumor pedũ laxus, mollis & frigidus, q œdema dicitur, quo qdem extremæ partes citius intumeſcunt quã cæteræ, vt exponit Gal. quoniã ſunt remotiores à corde & aliis viſcerib, à quib. calor omnium partium ſolet foueri: deinde vero procedente tempore & femora, & ipſe quoq; venter intumeſcũt, tũ ſuccedit color improbus vniuerſi corporis, quaſi ex iecore albicans: ipſi percipiunt grauitatẽ & pigritiam in motu, habent difficultatẽ ſpirandi, largiorẽ potũ appetunt, cibos faſtidiunt, fiunt mœſti ac triſtes, demũq; habent pulſus vndoſos, q mox inclinantib. virib. fiunt vermiculares, vt notat Gal. 2. de pſag. ex pulſ. c. 9. quorũ omnium ſymptomatum facile eſt vnicuiq; cauſam reddere: lotia maiori ex parte ſunt pauca & rubicunda, cuius rei duplex redditur cauſa ab Auic. c. 8. vna, quoniam paucũ lotium facile coloratur, ſicut pauca aqua facile coloratur à vino: altera propterea, quia vitiata concoctione in iecore, neq; excrementa ſatis poſſunt ſeparari: ex quo illi arguendi ſunt, quod item notat Auicen. qui propter tincturam & rubedinem lotii iudicant ſuper caliditatem hydropis. Signa vero propria ſingularũ differentiarũ ſunt huiuſmodi: in anaſarca totũ corpus quaſi eneruatum languet, & æqualiter quaſi intumeſcit, maxime tamen in pedib. & crurib. ſub noctem veſtigium impreſſi digiti aliquandiu remanet, mane bona ex parte euaneſcit, venter hic minime inflatur vt in cęteris, ſed tamẽ tactus illum magis craſſum experitur, æger habet carnes perſimiles mortuo corpori, molles enim, laxę pallidæq; efficiuntur, febris ſæpe lenta concurrit, lotia ſunt minus colorata, alba fere & craſſa, ſpiritus quouis tempore impedite trahitur, pulſus hic præcipue ſunt lati, molles & vndoſi, ex Gal. loco ſuperius citato 2. de præſagio ex pulſib. *Signa anaſarca.* In aſcite magis contingit ventrem tumeſcere, cæteras autem corporis partes contabeſcere, demum vero morbo increſcente, conſueuerunt pedes quoq; & crura paulatim tumeſcere, ſpiritus difficulter trahitur, quod ſeptum tranſuerſum à tumore comprimatur, fluctuationes excitantur in ventre, dum de latere in latus æger mouetur, ex humore aquoſo in capacitate abdominis contento, adeo vt inteſtina quaſi in aqua natare videantur, ipſi ſitiunt magis quã cæteri, propter copiam ſeroſi & ſalſi humoris in ventre collecti, vt dicit Gal 1. de ſimp. med. c. 30. lotia in principio ſolent eſſe copioſa, paulo vero poſt eius copia imminuitur, magiſq; fiunt rubicunda, vt diximus ex Auicen. pulſus ſunt parui, crebriores, ſubduri, cum quadam tenſione, vt docet Galen. loco citato. *Signa aſcitis.*

Signa tympanitis. In tympanite facies non ita de naturali ſtatu recedit, ſi venter percutiatur, quaſi tympani ſtrepitũ contingit audire, non hic tanta moles, nec tam moleſta adeſt vt in aſcite, ac ſi æger ſupinus decumbat, venter non cadit ad latera, ſed in medium attollitur, cum flatus non ita facile deſcendant deorſum, frequenter inteſtina rugientia murmurant, multaq; flatuũ indicia concurrunt, pulſus ſunt parui, ſed nõ tamen imbecilles, crebriores celerioreſq;, itẽ ſubduri cũ aliqua tenſione ex Gal. loco iam ſæpius citato. Atq; hactenus de ſignis tũ communib. tum propriis differẽtiarum hydropis: neq; enim puto eſſe opus, vt plura dicamus de ſignis aliarũ differentiarũ, ac potiſſimũ quando iecur laborat primario affectu, vel ſecũdario, conſentiẽtib. aliis partib. ſiquidẽ hæc inquiſitio pertinet ad pprios locos, & ad pprios morbos vniuſcuiuſq; partis laborantis, de qb. iam diximus, & dicemus porro ꝙ ſupereſt.

Sed tamen poſtremo hoc loco illud ſciendum eſt, quod nonnulli docent,

&c con-

& confirmat experientia,aut raro aut nunquam tres hydropis differentias ſimplices & ſolas reperiri, ſed fere in perpetuum illas inter ſe miſceri & confundi, modo alteram cum altera,modo ſimul omnes, ſingulas vero à vincente vel aqua, vel flatu, vel pituita nomen conſequi.

Poſt hæc ad curationem accedendum eſt,in qua noſtrum conſilium eſt, ſimul tractare & complecti cachexiam,& omnes hydropis differentias,cum hi morbi ferè proueniant ab vna cauſa,&parum inter ſe differant,quod tamen ita fiet,vt ſi quid occurrat notatione dignum, quod ad certam differentiam ſit accommodatum, id nullo modo à nobis prætermittatur.

Indicationes. In curatione hydropis duę ſunt maximæ ac principales indicationes:altera vacuatio materiæ noxiæ redundantis in corpore; altera prouiſio ne noua in poſterum generetur,ex quo fit cum Medici prope omnes, Græci & Arabes,nec non communiter practicantes, ſint parum ſoliciti de poſteriore, toti autem incumbant priori, vt pauci admodum hoc tempore ſanitati reſtituantur.

Prognoſticũ. De prognoſtico autem,& an poſſimus hiſce indicationibus ſatisfacere, ſunt multa apud medicos,& potiſſimum Hip.& Gal.quæ vt vobis laborem minuamus, non grauabimur breuiter in vnum colligere. Sananti diuturnas hæmorrhoidas, ſi non vna relicta fuerit, periculum eſt aquam inter cutem aut tabem ſuccedere. 6. apho.12. Aqua inter cutem laboranti, ſi aqua quæ in venis eſt, ad ventrem defluxerit, mali ſolutio fit 6.apho.14. Aqua inter cutem laborantibus vlcera, quæ in corpore fiunt, difficile ſanantur 6. apho. 8. Aqua inter cutem laborantibus, ſi tuſſis ſuperuenerit, malum eſt: quo loco hæc habet Gal. in homine hydropico tuſſis nõ eſt ſignum lethale, cum ex alia fit occaſione, ſed quando prouenit ipſius morbi ratione; cum enim aquoſa humiditas tantum adaucta fuerit, vt iam aſperas occupet arterias, deinde ſuperuenit tuſſis, periculum imminet, ne homo haud ita multo poſt ſtranguletur. 6. apho. 35. Qui ſuppurati aut aqua inter cutem correpti, vruntur aut ſecantur, ſi pus vel aqua confertim effluxerit, omnino moriuntur. 6. apho.27. Qui leucophlegmatia detinetur, ſi illi fortis ventris fluxus ſuperuenerit, à morbo liberatur 2.apho.29. Quibus in vaſis & totius corporis habitu multa pituita alba colligitur, iis hydrops leucophlegmatia ſuperuenit.7. apho. 71. Quos inteſtinorum dolores, & iuxta vmbilicum labores, lumborumque dolor infeſtat,qui neq; à medicamento purgante,neq; per alia præſidia ſoluuntur, iis in aquam inter cutem ſiccam firmatur. 4.apho.com.11. Quo loco notandum, Galenum nominare hydropem ſiccam hydropem tympanitem. Omnis aqua inter cutem, ſi ex acuto morbo exiſtit, mala eſt,non enim ſedat febrem, ſed dolorem admodum infert ac mortem. 2. prognoſticorum principio; Hydropum duæ ſunt naturæ, quarum ſi anaſarca hominem apprehendat, vitari non poteſt:altera ex flatibus conſtat, bonaq; & multa indiget fortuna. 4.de ratione victus morb. acut. 3. Qui aquam vitioſam confertim bibunt,deinceps ſtatim aqua inter cutem nonnunquam corripiuntur:nam aqua ſic epota noxam infert internis partibus.& illi maxime parti, quæ forte eo tempore imbecillior fuerit reliquis: tandem frigus ad iecur tranſmitti neceſſe eſt,ſi aquæ inter cutem affectus ſubſequi debet: ſic etiam lienis vitio interdum fit hydrops,aut vbi cum tumore refrigeratur,veluti in ſcirrhis, vel citra tumorem, vt in confertis & intempeſtiuis aquæ potionibus. Hæc ſunt Gal. 6. de locis affect. c. 1.cum lien inſigni ſcirrho affectus eſſet, frequenter conſpeximus non conſecutam eſſe aquam inter cutẽ, ſcirrho autẽ iecoris ſuccedit neceſſario 4. de prę ſagio ex pul-

ſib.

lib.cap.9.Omnibus ſcirrho iecoris diuturno laborantibus, ex neceſſitate ſequitur aqua inter cutem, quamplurimi autem intereunt in tempore longo, quoſdam vero noui etiam breui pereuntes, quibus aluus multa deiiciebat. 2. ad Glauconem cap. 5. His demum mihi libet adiungere lepidam hiſtoriam Cornelii Celſi, ex qua facile poteſt intelligi, diuites longe difficilius quam pauperes hoc morbo curari, quod Galen.quoq; ſcriptum reliquit de febrib.11.meth.c.15.Ea vero apud Celſum eſt huiuſmodi lib 3.c.21. Aqua inter cutem ſæpe incipit per ſe, ſæpe alteri vetuſto morbo, maximeq; quartanæ ſuperuenit:facilius in ſeruis quam liberis tollitur, quippe cum deſideret famem, ſitim, mille alia tędia, longamq; patientiam, prompti⁹ iis ſuccurritur, qui facile coguntur, quam quibus inutilis eſt libertas. Sed ne ii quidé qui ſub alio ſunt, ſi ex toto ſibi temperare non poſſunt, ad ſalutem perducantur; itaq; non ignobilis medicus Eriſippi diſcipulus, apud Antigonum Regem, amicum quendam eius, notæ intemperantiæ, mediocriter eo morbo implicitum negauit poſſe ſanari, cumq; alter medicus EpirotesPhilippus ſe ſanaturum polliceretur, reſpondit, priorem medicum ad morbum ęgroti reſpicere, ſe ad animum; neq; eum res fefellit.

Pertinet ad hunc locum illa quoq; dubitatio, quænam ex tribus differentiis hydropis ſit periculoſior & difficilioris curationis. Aetius in primo loco periculi& difficultatis ponit Tympanitem, in ſecundo Aſcitem, in tertio Anaſarcam. Auicen. primum ponit aſcitem: ſecundo tympanitem: tertio anaſarcam: alii aliter ſentiunt, vt videre eſt apud Arculanum in preſenti parte, & Conciliatorem diff. 102. Ego vero mihi videor paulo ante iam dixiſſe quod ſentio, nempe illam differentiam iure difficiliorem & periculoſiorem eſſe, in qua maior eſt naturæ declinatio à ſtatu naturali: quare cum ex principiis Gal. ſæris colligi poſſit, iecur locum precipue laborantem longius recedere à propria tempe:ie, & magis refrigerari in Aſcite, deinde in Anaſarca, tum in tympanite, equidem cenſeo hoc ipſo ordine in primo loco difficultatis & periculi aſcitem, in ſecundo anaſarcam, in tertio tympanitem conſtituendam eſſe: id quod præterea ex ſymptomatibus vniuſcuiuſq; differentiæ, & ipſa rerum experientia poteſt confirmari. Sed redeamus ad curationem. *Quæ hydropis ſpecies difficilior curatu.*

Diximus duas eſſe præcipuas curandi hydropis indicationes, alteram quæ pertinet ad vacuationem vel aquæ, vel pituitæ, vel flatus, quæ in corpore continentur: alteram quę reſpicit morbos & cauſas, vnde dicta generantur excrementa, & tota conſiſtit in alteratione. Antequam autem de illis dicamus, deq; propriis remediis ad hanc rem accommodatis, cum hydrops ſępenumero alios morbos conſequatur, tum iecoris, tum aliarum partium, ſicut diximus, illud maxime eſt animaduertendum, vtrum illi præcedentes morbi adhuc ſint præſentes, nec ne. Etenim ſi vrgeant adhuc, hydropemq; efficiant, aut ſaltem foueant, tunc curatio debet eſſe bipartita, adeo vt pro parte habeamus rationem iam factæ hydropis, pro parte etiam curationem dirigamus ad priores affectus, qui cum obtineant rationem cauſæ efficientis, aut fouentis, vel conſeruantis, omnino videntur eſſe maioris momenti, & maiorem curationis partem ad ſe trahere. Cum autem nos de propriis morbis & iecoris, & aliarum partium conſentientium, ad quos ſequitur hydrops, partim tractauerimus hactenus, partim ſimus tractaturi in poſterum, hac prætermiſſa tractatione, ſtatim ad curationem iam factæ hydropis deueniendum eſt, ſi modo ea talis fuerit, vt non prorſus deſperemus ægrum poſſe priſtinam ſanitatem recuperare.

Quatenus igitur pertinet ad primam indicationem, vacuantur hydropici duplici ratione: altera manifeſte & ſenſibiliter, per ſectionem venæ, ſcarificationes, *Vacuatio varia.*

 caute-

cauteria, veſicatoria, per medicamenta, quæ mouent aluum, quæ prouocant ſudorem & lotium, p clyſteria, ac tandem perforationem vel abdominis, vel aliarū partium: altera autem immanifeſte & inſenſibiliter, per medicamenta diſcutientia & reſoluentia, tam interna quam externa;de quibus omnibus nobis ſtatutum eſt pertractare accuratiſſime, cum morbus ſit frequentiſſimus, longe maximi momenti, ac dignus maxima conſideratione.

An Vena ſectio cōueniat. Ac primum quærunt nonnulli, vtrum in hydrope liceat venam ſecare? quibus reſpondet Galenus 4. de ratione victus morbor.acutor.com.III.vnam tantummodo hydropis differentiam anaſarcam principio indigere interdum ſanguinis detract one,neq; vero id perpetuo,ſed ſolum quotieſcunque ex retentione hæmorrhoidum vel menſium in mulieribus, vel ex alia huiuſmodi cauſa ortum habuerit, ſiquidem reliquas duas differentias aſcitem & tympanitem nullus per ſanguinis miſſionem ſanare eſt auſus. Cauſa autem propter quam expedit in anaſarca ſanguinem mittere, proponebatur ab illo auctore lib.4.de ratione victus, ſi æger difficulter ſpirauerit: quam Galenus non recipit, qui putat eam veriorem eſſe, quod talis hydrops generetur propter plenitudinem, propter quam periculum eſt, ne calidítas naturalis prope ad extinctionem accedat, ſicuti contingit igni:namq; vt ignis fere extinguitur multis lignis & humidis, niſi multitudinem ſubtrahas, ita in ſanguine frigidiore, quando calor natiuus ob copiam prope extinguitur, ſanguinis miſſio præſentiſſimum eſt remedium. Quare ex Gale.doctrina in vna Anaſarca interdum ſecanda eſt vena, à principio, dummodo morbus ex retentione hæmorrhoidum vel menſium originem habeat. Secūnda vero eſt vena iecoraria in dextro cubitu, detrahenduſq; ſanguis admodum parce,neq; vnica vice, ſed tribus aut quatuor diebus, vt placet Auicennæ & Paulo. Quo loco neque prætermittendum eſt præceptum & Auicennæ, & Alexandri, qui ante miſſionem ſanguinis probant vacuationem vitioſi humoris, quoquo modo & paulatim factam per ea medicamenta, quæ mundificant ſanguinem, vt cum hiera, & ſimilibus: ita enim vires vtcunque recreabuntur, & licebit poſtea commodius ſanguinem mittere, qua quidem moderata & repetita miſſione ſanguinis Gal.quoq; familiariter vti conſueuerat, in iis qui crudorum humorum copia laborabant, vt ipſe teſtatur in libello de ſanguinis miſſione, cap.2.

Impugnantur tres ſcopi ſang. miſſionis. Trincauellius hoc loco digreditur aduerſus illos medicos, qui opinantur tres principes ſcopos, morbi magnitudinem, robur virium, & ætatis, ſatis eſſe ad ſanguinis miſſionem, & illis obiicit tamq̄ Achillem, primum quidem anaſarcam, in qua propter vnam plenitudinem licet ſanguinem mittere: deinde aſcitem & tympanitem, quos ægrotos Galeni teſtimonio, nemo vnquam per ſanguinis miſſionem ſanare eſt auſus, cum tamen hydrops in vniuerſum ſit morbus magnus, imo maximus, nec non vires valeant, quod ex eo poteſt confirmari, quoniam huiuſmodi ægroti bene ferunt alia valentia præſidia, qualia ſunt, verbi gratia, elaterium, perforatio abdominis, & alia id genus:quod quidem argumentum ab illis omnibus, qui cum Trincauellio ſentiunt, paſſim obiicitur.

Ego vero, qui fateor, me vnum illorum eſſe, qui ſunt in contraria opinione, quos Trincauellius aſſerit oſcitanter legiſſe, neq; ſatis intelligere Hip. & Gal. multa poſſem proferre ad hanc diſputationem pertinentia: ſed cum præſentis temporis occaſio id non patiatur, illud vnum dicam, in hydrope miſſionem ſanguinis & conuenire, & non conuenire, propter vnam virium rationem.

Namq;

Namq; ex vna parte in anaſarca retentis menſibus vel hemorrhoidibus, ratio- ni eſt conſentaneum, redundare copiam ſanguinis, adeoq; vires ægroti commode poſſe id remedium perferre: ex altera autem parte in aſcite & tympante, redundante aqua & flatibus, quæ longe diſtant à natura ſanguinis, veriſimile eſt, ægrotos nullo modo poſſe miſſionem ſanguinis ſuſtinere: etenim tametſi illi habent vires validas, vt ferre poſſint alia valentia præſidia, tamen ſciendum eſt, non eſſe parem vim rationis, ſiquidem ferre poſſunt medicamenta purgantia, perforationem & ſimilia, propterea, quia ſunt accommodata ad ducenda noxia excrementa, vnde vires nullam iacturam faciunt, imo vero illa bene ferunt: nihilominus ferre non poſſunt miſſionem ſanguinis, cum ille ſit exiguus, nec ſine inſigni virium iactura detrahi poſſit. Quod ſi hæc ratio non probatur Trincauellio, quæſo ipſe vel alius pro ipſo aliam proferat, propter quam in hydrope vel aliis huiuſmodi morbis, quibus coniungitur multa copia humorum frigidorum & crudorum, non liceat ſanguinem mittere.

Ego ſane nequeo ſatis mirari, quomodo vir tantus & Galeni ſtudioſiſſimus, hac in re non animaduerterit, quæ forte apud illum millies legerat, quandoquidem neque Galeni tempore deerant ſophiſtæ, qui tres principes veteres ſcopos mittendi ſanguinis conabantur demoliri, quique inter cętera iſtud potiſſimum argumentum iactabant, quod hoc tempore & Trincauellius iactat, & aduerſarii prope omnes, nimirum hydropem & alios huiuſmodi morbos, in quibus redundant multi frigidi & craſſi humores, tametſi in illis adſint tres dicti ſcopi, omnino tamen prohibere miſſionem ſanguinis. Reſpondet autem Galenus, illos hallucinari, eorumq; argumentum nullum eſſe, quia quotieſcunq; tanta crudorum humorum copia eſt coaceruata, vt venæ ſectionem prohibeant, tunc fieri non poteſt, vt ſeruentur tres ſcopi, cum tertius illorum deſit, nempe virtus valida, quæ conſtare cum cruditate magna humorum non poteſt. Verba Galeni ſunt huiuſmodi in libello de ſanguinis miſſione, capit. 9. Sufficiunt tres ſoli ſcopi ad mittendum ſanguinem, neque enim vbi copia crudorum humorum tanta eſt coaceruata, vt miſſio ſanguinis prohibeatur, ſermo redarguitur, quippe robur virium iſtis non adeſt. Quæ quidem ſunt adeo perſpicua & omni luce clariora, vt, niſi me omnia fallunt, certum ſit, & Trincauellium, & qui cum eo ſentiunt, hallucinari, neque ſatis intelligere Hip. & Gal. quos nobis obiiciunt. Sed hæc obiter, ad inſtitutam curationem reuertamur.

Diximus de ſectione venę; iam ſecundo ſuccedunt ſcarificationes, quas nonnulli aqua inter cutem laborantibus ſolent infigere cruribus, vel aliis corporis partibus, ac potiſſimum abdominis: de quibus inter cęteros Aetius agit copioſe lib. 10. cap. 13. qui docet ex Aſclepiade ſcarificationes faciendas eſſe ſpatio quatuor digitorum ſupra talum, ea profunditate, qua quis in venæ ſectione vti conſueuit, ac tandem concludit ex Archigene, illos non eſſe audiendos, qui dicunt, per haſce ſcarificationes nihil excerni, cũ potius ſumma cum fiducia ſint adminiſtrandæ, per quas plurimus humor educitur, adeo vt & femora, & ſuræ, & venter ſuperior euidenter detumeſcant & diſſoluantur. Sed & Gal. ex Archigene. 9. de med. ſecund. loc. cap. 3. ad finem huius pręſidii mentionem facit, qui ſcribit, ſcarificatis talis hydropicorum multum humorem profluere conſueuiſſe. Tertio ſuccedunt cauſtica & veſicantia medicamenta, quę factis vlceribus, fontanellas vocant, vel excitatis veſicis, ſolent ſicut ſcarificationes, multa excrementa profundere: atque hæc quidem

De ſcarificationibus.

Veſicantia.

prędidia apud Arabes ſunt valde familiaria, namque Auicenna cap. 13. probat cauteria facta ſuper ventrem, ſex in longitudine, incipiendo à pectore vſque ad pectinem, & tria in latitudine: & paulo poſt magis diſtinctè ſcribit, cauteria minuta quandoque fieri in ſtomacho, epate, ſplene, & in partibus inferioribus vmbilici. Albucaſis, vt illius verbis vtamur, cauteriſat in circuitu vmbilici cum quatuor cauteriis, ſimiliter epar & ſplenem, & ſtomachum, & dimittit ea aperta longo tempore.

Eandem prope operam præſtant veſicantia medicamenta, quæ pariter ſolent adminiſtrari, & in ventre, & in cruribus: de quibus inter cęteros agit Arculanus, qui præterea docet vulgarem modum, quo illa conficiuntur: ex quo vno loco, prætermiſſis pluribus aliorum auctorum teſtimoniis, licet colligere, iſtud præſidium hoc tempore tam vulgare & vſitatum, non eſſe nouum inuentum, nonnullosque temere ſe illius inuentores facere. Præter Arabes, Paulus quoque libro 6. capit. 50. meminit huius pręſidii, qui ſcribit, nonnullos vſtione vti in ſtomacho, iecinore, liene, abdomine, vmbilico, & quinq; cruſtas excitare.

Perforatio abdominis. Demum vero ſunt aliæ duæ rationes chirurgicæ purgandi hydropicos: altera perforatio abdominis, de qua ſcribunt Auicenna, Paulus, ac prope omnes veteres ac moderni, qua parte & quomodo fieri debeat, nec non quam cautum medicum eſſe oporteat in hac operatione, adeo vt ſuperuacaneum ſit eadem repetere: altera eſt perforatio vel ſcarificatio ſcroti, cuius item plurimi faciunt mentionem.

Ego autem de omnibus hiſce præſidiis, quantum vel aliorum lectione, vel *Scarificatio ſcroti.* propria experientia potui obſeruare, dicam breuiſſime, quid ſentiam, atque vt incipiam à poſtrema, ſcroti ſcarificatione, equidē non poſſum nō vehementer probare hanc purgationis rationem, eamque cenſeo eſſe maxime commodam, & digniſſimam, quæ reuocetur ad vſum, cum facile admodum ſine vlla moleſtia vel periculo, addo cum ſummo emolumento, aquæ inter cutem ſoleant euacuari: id quod non ſemel, præcipue vero in quodam mercatore, feliciter ſum expertus Vicentiæ, cui, tumeſcente inſigniter ſcroto, illoque meo conſilio perforato, aqua tribus diebus ducta eſt pondo librarum 45. ex quo & totus venter detumuit, & ſeruata longiore tempore congrua victus & medicamentorum ratione, æger priſtinam ſanitatem recuperauit. Neque eſt, vt quis ſollicite quęrat, quonam modo aut per quos ductus abdomen & vniuerſum corpus per ſcrotum grauem illam ſarcinam poſſit deponere.

Nam præterquam quod teſtes ſunt membra principalia noſtri corporis, quæ certum eſt conſentire cæteris omnibus partibus, iam ſupra diximus, naturam ſæpenumero pro ſalute hominis ſibi vias facere, quas medici nequeant intelligere, adeo vt veriſſimum ſit Hip. oraculum in libello de alimento; Confluxio vna, conſpiratio vna, conſentientia omnia. Porro ſcrotum aperitur dupliciter, vel facto vno tantum vulnere cum tenui illo & acuto ferro, quo vtuntur chirurgi ad mittendum ſanguinem, vulgo lancetta dicitur, vel factis pluribus vulnuſculis in partibus diuerſis: deniq; ſunt nonnulli, qui in ipſum ſcrotum infigunt ſetaceum, quod frequenter ad occiput ſolet accommodari. Ex quibus tamen illa mihi magis probatur ratio, qua etiam familiariter vtor, nempe vt fiat vnicum vulnus ſatis amplum, in quo poſita cannula argentea, aqua mirabiliter educi ſolet.

Quod

Quod vero pertinet ad perforationem abdominis, quam paracenteſim appellant, illud vnum dicam, tale opus non ſolum eſſe maximæ difficultatis, ſed etiam maximi diſcriminis, adeo vt ad hanc vſq; diem ne vllum quidem mihi videre contigerit, qui facta huiuſmodi perforatione, viuus & ſuperſtes manſerit, id quod fortaſſe euenit propter eam cauſam, quoniam ducuntur ægri in hoc duellum eo tempore, quo cæteris omnibus fruſtra tentatis, nulla propemodum remanet ſpes ſalutis: quare nonnulli exiſtimant, ſi operatio fieret opportuno tempore, & corpore adhuc robuſto, forte aliquos ſanari poſſe: verum quoniam totum hoc negotium chirurgis fere committitur, ac tota illius adminiſtratio traditur à quampluribus accuratiſſime, nolo de eo longius agere, ſi modo illud addatur, & inciſionem ſeroti, & perforationem abdominis, minime in omni hydrope conuenire, ſed in ea tantum quam aſcitem appellant. *Paracenteſis.*

Itaq; reſtant ſcarificationes, cauteria, & veſicatoria, quorum trium præſidiorum eadem fere eſt ratio: prætermiſſis autem vulneribus & vlceribus factis in abdomine, quibus hoc tempore nunquam vidi vel audiui, aliquem rationalem medicum vſum fuiſſe, de vnis tantum ſcarificationibus, cauteriis & veſicatoriis in crurib. dicendum eſt, cum hæc omnia, ſicut diximus, probentur à maximis auctoribus, & hodie apud multos ſint frequentiſſima. Ego vero, vt dicam vno verbo, in nulla hydrope, minime tamen omnium in aſcite remedia hæc probare poſſum, quæ mea quidem longiore experientia & obſeruatione nunquam vidi vllam vtilitatem attuliſſe, cum quaſi certum periculum immineat, ne affatim irruente aqua ad eas partes, & dolores, & inflammationes, & gangrenæ & mortes ſequantur, id quod vere teſtari poſſum, cum aliis ægrotis, tum maxime nobili cuidam viro Venetiis eueniſſe, cuius hiſtoriam, alioqui celebrem & maxima dignam notatione, duobus verbis mihi libet vobis narrare. Franciſcus Capello Patricius laborabat hydrope aſcite iam duos menſes, & cum multa adminiſtrata eſſent remedia pro illius ſalute, conſilio duorum principalium medicorum illi tandem inuſta fuere duo cauteria in vtroque crure: hoc ipſo tempore mihi contigit illum viſitare, factum porro eſt poſt vnam vel alteram diem, profuſe admodum fluente aqua ad crura, vt ipſe correptus fuerit acerbiſſimis doloribus, ac paulo poſt lethali gangræna, adeo vt duodecim horarum ſpatio vitam cum morte commutauerit. *Hiſtoria.*

Iam ſequuntur medicamenta, & primum, quę mouent aluum; de quibus hoc loco duo ſunt animaduertenda. Primum quod non ſolum in aſcite, ſed etiam reliquis duabus differentiis, medici conantur purgare aquoſos humores, qui perpetuo & in omni differentia videntur abundare, ſiquidem in tympanite ex flatibus quoquo modo generatur aqua, & ſimiliter in anaſarca, cum in pituita ſint plurimæ partes aquoſæ. *I. Præceptum.*

Alterum præceptum eſt, nullam attendendam eſſe humorum coctionem, ſed illos protinus à principio eſſe vacuandos, quoniam hi humores non aliter atque ipſa aqua nullam poſſunt aliam formam vel coctionem recipere: quamobrem Galenus ſcriptum reliquit in libello, quos & quando purgare oporteat, tenues & aquoſos ſuccos principio eſſe vacuandos, craſſos autem, quales ſunt pituita vel nigra bilis, non antequam fuerint concocti. Qui tamen locus, vt puto, minime iis fauet, qui exiſtimant, Galenum ſermonem habere de omnibus tenuibus ſuccis, quaſi nulli coctionem deſiderent, cum Galenus ſpeciatim loquatur de tenuibus & aquoſis tantummodo, non de omnibus tenuibus; quod accurate & fuſe explica- *II. Præceptū.*

uimus in noſtra diſputatione de purgatione in principio morborum. Etſi vero ex vna parte humores hi primo quoque tempore poſſunt educi: tamen ex altera, cum viæ, per quas illos ducere oportet, non ita ſint apertæ & expeditæ, ſicuti conuenit, propterea id ego conſilium maxime probo, quod perpetuo facere ſoleo, vt primum detur leue aliquod medicamentum, deinde apertis viis, ad valentiora progrediamur.

Purgantia leuiora. Inter medicamenta leuiora Alexand. Auicen. & plerique omnes maximis laudibus extollunt hieram: & ſumma cum ratione, cum præter euacuationem poſſit quoquo modo intemperiem iuuare, & viſcera corroborare: quod quidem medicamentum ſcribit Auicenna capit. 12. de cura cachexiæ, habere hanc prærogatiuam, vt educat ſuperfluitates abſq; humiditatibus innatis: ſic poſſunt hoc tempore conuenire pilulæ alephanginæ, maſtichinæ, manna, mel roſaceum ſolutiuũ, & alia id genus. Auicenna probat item ius gallorum decrepitorum, & præcipue cum polypodio, anetho, & ſimilibus: quod profectò non eſt negligendum, cum ea medicamenta poſſint humores craſſiores incidere, abſtergere, obſtructiones auferre, meatus aperire, vt poſterior purgatio commodius procedat: quam ad rem hodie etiã vſitata ſunt leuiora quidem, mel roſaceum, ſyrupus de mentha, de calamentho, de betonica, de agrimonia: valentiora autem, ſyrupi compoſiti, byzantinus, de duabus & quinq; radicibus, de praſſio, trochiſci, de abſinthio, de agrimonia, de capparibus, & alia id genus: quę opportune propinantur ſine aquis, ſine decoctis, & ſine aliena humiditate.

Valentiora medicamenta ſunt quamplurima, ac propemodum infinita, ex quibus illa nos potiſſimum ſeligemus, quę longiore iam vſu nobis confirmatum eſt tutiora eſſe, & ad hanc rem magis accommodata: quandoquidem & Gal. 9. de med. ſecund. locos c. 3. ad finem cẽſuit, potiones aquam purgantes cæteris eſſe minus periculoſas, quæcunq; per experientiam vnicuiq; cognitæ fuerint. Medicamenta igitur pro purgandis hydropicis, quibus medici vtuntur, hæc fere ſunt. *Simplicia purgantia hydropicos.* Simplicia quidem rhabarbarum, agaricus, braſſica marina, quæ aliter ſoldanella dicitur, ſuccus ireos, ſuccus ebuli, ſuccus ſambuci, ſuccus radicis palmæ Chriſti, thymelæa, vulgo piper montanum, Arabes mezereum vocant, ſquama æris, euphorbium, elateriũ, antimonium. *Compoſita.* Compoſita autẽ diaturbith, diaphænicon, hiera diacolocynthidos, hiera Logadii, electuarium indum, pilulæ de rhabarbaro, de agarico, de eupatorio, de ſagapeno, de mezereo, de elaterio & forte alia, ex quibus ego quidem paucis admodum vti ſoleo, quæ, vt dixi, cæteris mihi videntur tutiora & efficaciora; ea vero ſunt ex ſimplicib. ſoldanella, ſuccus ireos, & elaterium: ex compoſitis, electuarium diaphænicon & hiera diacolocynthidos: de quorum opportuno vſu & adminiſtratione vos admoneo quam breuiſſime. *Soldanellæ vſus.* Soldanellæ vſus pręcipue eſt duplex; nam vel coquitur, vel redigitur in puluerem, & vtroq; modo propinatur: ſed re vera, tametſi ducit aquam ſatis facile & copioſe, quoquomodo tamen nocet ventriculo; quare illi commodiſſime permiſcentur ſemina oderata. Sit exemplum:

℞ *Braſſicæ marinæ* ℥. ß.
Seminum aniſorum.
Citri ana ʒ. ß.
Spicæ gr. v.
Fiat decoctum ex aqua, quod exhibeatur ad ℥ *vj. cum modico ſaccharo.*

Modus dandi in puluerem,

℞ Braſ-

℞ *Braſſica marinæ ℥ j. ß.*
Cinnamomi.
Spicæ ana grana vj.
Decoctionis agrimoniæ ℥ iij. Miſce.

Quonium autem herba eſt amariſſima, bene eſt illi addere parum mellis vel ſacchari.

Succus item radicis ireos adminiſtratur dupliciter, vel recens, vel condenſatus: illo quidem recens extracto ego familiariter vti ſoleo ad ℥ iij. vel iiij. Ex quo nequeo ſatis mirari fere omnes communiter practicantes, ac maxime Trincauellium, qui ponit doſim huius medicamenti à ℥ iij. vſq; ad vj. adeo vt quandoq; in eam ſententiam venerim, multos multa medicamenta atq; eorum doſim proponere potius ex aliorum cōmentariis, quam ex propria experientia, quam alioqui, vt ſcribit Gale. decet eſſe iudicem omnium: quoniam vero hic ſuccus neſcio quam faucibus aſperitatem facit, & ventriculo eſt moleſtus, nos illi permiſcere conſueuimus mel roſaceum, vel mannam. *Succus ireos.*

Sit exemplum.

℞ *Succi ireos nouiter extracti ℥ iij.*
Mannæ Calabrenſis electæ ℥ j. ß. Miſce.

Succo ireos denſato ego nunquam vtor; ille datūr, vt audio, ad ℥ ij. vel iij.

Elaterium porro nominant ſuccum expreſſum ex fructu cucumeris ſylueſtris vel aſinini, fortaſſe purganda aqua cæteris omnibus validius eſt & efficacius: ac ſane, etſi aliter vulgus medicorum opinetur, medicamentum non eſt admodum moleſtum & laborioſum: de doſi eius non conuenit inter omnes. Venetiis ante nonnullos menſes accuſatus fuit apud magiſtratum quidam medicus Muranenſis, qui ordinauerat cuidam mulieri integram drachmam elaterii, & tamen cunctorum ſuffragiis fuit abſolutus. Ego vero qui hoc medicamento iam triginta & plures annos frequenter & familiariter vtor, non ſolum in ducenda aqua hydropicorum, ſed etiam ſpeciatim in ducenda aqua thermarum, ſi quando illa detineatur in corpore, modo tres, modo quatuor, modo quinque grana exhibere conſueui, & nunquam grana ſex excedere ſum auſus: permiſceo autem id pilulis leuioribus, alophanginis, maſticinis, de tribus cum rhabarbaro, & id genus. *Elaterium.*

℞ *Pilularum alephanginarum ℈ j.*
Elaterii grana v.
Miſce, fiat vna pilula.

Quod ſi qui doſim maiorem audent exhibere, ad ſcrupulum, forte etiam ad ſcrupulos, id ego puto fieri, quod elaterium ſit improbe præparatum, ac minus validum, quam conueniat. Ad hunc modum mihi ſunt familiaria electuarium diaphœnicon, hiera diacolocynthidos, quam aliter hieram Pachii appellant, quæ quidem ſunt medicamenta admodum moderata, & efficacia ad ducendam pituitam: nam ſicuti vtimur ſoldanella, iride, elaterio, in aſcite & tympanite, ita hæc miniſtramus in anaſarca.

Sit exemplum.

℞ *Hieræ pagii ℥ ß.* *Pituitam ducens.*
Mellis roſati ſolutiui ℥ iij.

Decoctionis agrimoniæ.

Betonicæ, quantum ſufficit. *Miſce.*

Cæteris autem medicamentis, quorum paulo ante mentionem fecimus, vidi aliquando medicos vti, ſed ipſe nunquam ſum vſus, & quibuſdam nullo modo vti auderem: inter cætera omnia pleriq; maxime extollunt ſquamam æris, vel ęs vſtum: & Iacchinus gloriatur, ſe primum ſuo tempore hæc medicamenta introduxiſſe in artem medicam. Etſi vero non ignoro, Galen. 3. de ſimp. med. vſum talium medicamentorum permittere: tamen pariter ſcio illa ab eodem numerari inter ea, quæ deuorata noxia ſunt & deleteria, 4. metho. cap. 7. 13. metho. c. 20. Alii maxime probant pręparatum antimonium, quod nunc vomitu, nunc deiectione, ſæpe vtroq; modo ſolet purgationem efficere: ac ſane ſi occurrant ruſtici, vel homines robuſti, cenſeo illud tuto poſſe adminiſtrari ad grana 4. vel 5. vt de elaterio diximus. De reliquis poterit vnuſquiſq; iudicium facere, & illa experiri pro ſuo arbitratu.

Antimoniū.

Nequeo hic ſilentio pręterire remedium quoddam, multis ſuſpectum, nimirum Rhabarbarum, quo purgandis hydropicis pleriq; omnes vtuntur familiariſſime. Etenim cum ſcribat Gal. libello de purgantium med. facul. cap. 2. medicamenta data hydropicis, quę flauam aut nigram bilem purgant, importuna eſſe, & inutilia, nec non Auic. c. 13. doceat, choleram ſolutione ducendam non eſſe, quoniam illa reſiſtit aquoſitati aliquo modo: Rhabarbarum autem omniū conſenſu præcipue purget bilem flauam, quam bene congruenterq; rationi, & auctoritati ſummorum virorum iſti faciant, ipſi viderint. Demū vero, quod pertinet ad purgationem hydropicorum, minime ptermittēda ſunt aquæ thermarū calidiores, ſulphureæ, nitroſæ, bituminoſæ, quales ſunt noſtræ Aponitanæ. S. Petri, S. Helenæ, Aquarianæ, & aliæ id genus, de quib. eſt controuerſia apud Medicos, vtrum epati conueniant, nec ne: Neq; ex vna parte, cum hę aquę habeant vim purgandi ſeroſos humores, addo calefaciendi, & ſiccandi, omnis ratio colligit eas conuenire morbo, in quo calefacientia, & ſiccantia ſunt maxime opportuna. Sed accedit præterea Gal. auctoritas, qui 1. de ſimpl. med. c. 7. ſcribit, aqua inter cutem laborantib. & poculū & balneum aquæ dulcis eſſe aduerſiſſimum, poculum autem & lauacrum aquarum ſalſarum, nitroſarum, ſulphurearum, & ſimilium, eſſe vtiliſſimum, & ita hoc tempore multi illis vtuntur, neq; prorſus, vt aiunt, inutiliter. Altera autē ex parte, vt cætera omnia prætermittantur, cum tales aquæ bibantur copioſiſſime, ſi forte eueniat, ſicuti euenit quandoq;, vt tanta aquæ copia detineatur in corpore, id quod maxime timendū eſt, ne contingat, & propter multas obſtructiones, & propter debilitatem facultatis expultricis, & propter alias rationes, notius eſt, quam vt debeat longius demonſtrari, quanto id cum periculo futurum ſit. Ac ſane longiore quoq; experientia & obſeruatione mihi confirmatum eſt, hoc remedium aqua inter cutem laborantes vel nihil iuuare, vel quandoq; etiam inſigniter lædere: quare equidem cenſeo melius eſſe à potione harum aquarum abſtinere. De balneo paulo poſt ſermonem habebimus.

Rhabarbarū.

Thermæ.

Cæterum antequam hanc partem finio, nolim obliuiſci cuiuſdam præcepti admodum vtilis, quod traditum eſt à Galeno ex Aſclepiade 9. de med. ſecundum locos, & repetitum eſt ab Alexand. nempe cauendum eſſe à fætentibus & iteratis vacuationibus, cum noceant iecori, corpuſque vniuerſum reddant debilius, & plus obſint quam proſint: ſiquidem vera & legitima curatio magis conſiſtit in alteratione, quam in vacuatione: itaque inquit Alexand. libr. 9. capit. 2. ſatius eſt paulatim & tuto vacuare, quam feſtinando perturbandoque vna cum morbo

Cautela.

ægrum

ægrum de medio tollere. Quamobrem neque vos tam frequenter ſitis ſoliciti de vacuandis veſtris hydropicis, ſicuti facit vulgus medicorum, qui ſingulis duobus aut tribus diebus, quandoque etiam ſingulis & continuis, ſua propinant ſoluentia medicamenta: ſed cum omnino neceſſe ſit illos euacuare, id perficiatis tardius, ad ſummam ſingulos decem vel plures dies, & interea ſedulo ſtudeatis alterationi, de qua poſterius tractabitur.

Præter medicamenta clyſteria quoque & glandes ſunt opportuniſſima, neque vero ſolum leuiora, ſed etiam acriora, quæ licet conficere ex iiſdem fere medicamentis, quæ per os ſolent exhiberi, de quibus iam diximus. Ergo conficiantur ex braſſica marina, centaurio minore, hyſſopo, colocynthide, & ſimilibus, ſecundum hanc formam:

℞ *Florum chamomillæ*
Soldanellæ
Centaurii minoris ana M. j.
Seminis carthami
Baccarum lauri ana ℥ ß.
Fiat decoctio.

℞ *Huius decoctionis lib. j.*
Mellis roſati
Olei chamomælini completi ana ℥ iij.
Miſce pro clyſtere.

Habeatis quoque exemplum glandis.

℞ *Specierum hieræ ſimplicis ʒ j.*
Pulpæ colocynthidos ʒ ß.
Mellis quantum ſufficit M. pro duobus ſuppoſitoriis.

In hydrope tympanite ſpeciatim ſunt addenda ſemina odorata, aniſorum, fæniculi, cymini, & cætera, quæ poſſunt flatus diſſoluere. Sed hoc loco neque illud eſt prætermittendum, vt omnino habeatis abſolutam remediorum tractationem, pro purganda aluo nonnullos vti conſueuiſſe quibuſdam medicamentis quæ extrinſecus accommodant ad abdomen, quorum vſus præcipue cenſendus eſt opportunus, ſi æger vel propter debilitatem virium, vel propter ætatem, vel propter alias cauſas, nequeat aut nolit ſoluentia medicamenta perferre. Hæc vero componuntur ex iiſdem medicamentis, ſucco ireos, ſambuci, cyclaminis, elaterio, & cæteris, quæ peculiarem vim habent purgandi ſeroſos humores. Vnum ſolet eſſe familiariſſimum, nempe cortices & radices ebuli contuſæ, ad totum imum ventrem appoſitæ, ex quibus vidi ſæpenumero aquam fuiſſe ductam copioſiſſime. Sit exemplum:

℞ *Succi cyclaminis ℥ ij.*
Elaterii ʒ j.
Pulpæ colocynthidos ʒ ij.
Fellis tauri quantum ſufficit, Miſce fiat linimentum, quo inferior venter liniatur.

Seruant officinæ paratum vnguentum de arthanita, quo imus venter inungendus eſt: eo quidem vnguento etiam multi vtuntur ad interficiendos vermes puerorum, & eſt optimum.

Cæterum conantur medici inanire ventrem & diſſoluere flatus in hydrope,

non ſolum per medicamenta & clyſteria,ſed etiam per ea quæ prouocant lotium & ſudorem, quæ ſane ſunt multiplicia, partim ſimplicia, & partim compoſita, quædam leuiora,& quædam vehementiora. Inter ſimplicia quæ prouocant lotium, ſunt familiaria,agrimonia, ceterach, capillus veneris, folia, ſemina & radices apii, petroſelini, fæniculi, aſparagi, cicera rubra, & alia id genus, quæ dupliciter ſolent adminiſtrari,vel decocta ex aqua,ſed tamen ita,vt valida prorſus fiat coctura, ac tota ferme medicamentorum ſubſtantia in aquam transfundantur: vel data eorum ſubſtantia,ex quibus fieri ſolent vel pulueres, vel pilulæ, vel trochiſci, vel aliæ formæ. Habeatis vnum vel alterum exemplum:

Diuretica.

℞ *Seminum aniſorum*
Fœniculi
Cymini
Apii
Dauci
Abſinthii
Amygdalarum amararum ana ʒ ij.
Radicis aſari
Rubiæ tinctorum ana ℥ ß.
Miſce & cum vino albo fiant trochiſci, qui exhibeantur mane ad plures dies.

Daucum & præcipue Cretenſe, eſt medicamentum diureticum præſtantiſſimum, quod ſoleo exhibere vel in puluere, vel in forma pilularum, cum ſpicanardi, cinnamomo,& ſimilibus.

℞ *Seminis dauci Cretici ℈ ij.*
Cinnamomi
Spicæ ana ℈ ß.
Miſce,cum aqua apii, fiant pilulæ tres & aurentur.

Si multæ fuerint obſtructiones in iecore & viſceribus, quæ à multa,craſſa, & frigida pituita foueantur, Paulus maxime probat medicamentum ex ſcilla,cuius cōpoſitionem habetis apud Galen.in conſilio pro puero epileptico. Preterea vero ad prouocandum lotium,ac potiſſimum ſi illud parce reddatur, nonnulli deueniunt ad vſum cantharidum,de quibus nolumus in præſentia longius agere,de illis tractaturi opportunius de affectibus renum & veſicæ.

Sudorem mouentia.

Hæc fere eadem medicamenta ſudorem quoque ſolent prouocare, ſiquidem vt dicit Gal.10.de ſimp.med.ſudores habent eandem materiam quam vrina,& eundem modum generationis. Sed ſpeciatim ſunt nonnulla externa præſidia ad hanc rem accommodata, quæ partim à veteribus tradita fuere, partim à recentioribus ſunt inuenta: ſic igitur ægroti aqua inter cutem laborantes pro eliciendo ſudore vehementius exercebantur ſub ſole, quod tamen caute faciendum eſt, ac maxime ieiuno ventriculo,& velato capite: nōnulli ſoliti fuerant ſepeliri in arena maris, quo tempore Sol admodum feruet,& Syrius ardet. Ego Venetiis vidi hydropicum, qui arena delata domum, & vehementer calefacta, in ea totus ſepeliebatur, mirumque in modum ſudabat. Sunt qui toti cooperiantur aceruo frumenti, quod ſub Sole antea fuerit inſigniter calefactum. Ruſtici ſolent ingredi furnum calefactum, in quo ſolent ſudare vſque ad animi deliquium, quandoque etiam ſuffocantur, ita liberantur ab hydrope. Sunt quibuſdam in locis ſiccæ ſudationes naturales, quales

audio

audio eſſe prope Neapolim; tales apud nos ſunt foueæ in balneo Sanctæ Helenæ, agri Patauini, in quibus prouocantur ſudores validiſſime: quæ ſane ratio prouocandi ſudores mihi videtur cæteris omnibus anteponenda.

Diximus de modis quibus hydropici vacuantur ſenſibiliter, ſed illi quoque vacuantur inſenſibiliter: ad quem vſum ſunt accommodata multa medicamenta partim interna, partim externa. Medicaméta interna quæ mihi cæteris videntur efficaciora, illa ſunt: ſales Theriacales, Trochiſci de vipera, quorum compoſitionem habetis apud Gal. 1. de antidotis & lib. de theriaca ad Piſonem: quæ quidem medicamenta mirabiliter penetrant totum corpus, ſicut ignis penetrat & purgat aurum: exhibentur autem mane ad ʒ j. facto bolo cum aliquo medicamento diſcutiente. *Inſenſibiliter vacuantia.*

℞ *Salis theriacalis* ʒ j.

Cum ſucco agrimoniæ, vel cum vino fiat bolus.

Deinde ſunt magna antidota, theriaca & mithridatű: de quorum vſu alias diximus. Iis addunt recentiores decoctum Sarſæ, chinæ, ligni ſancti, ſaſſafras, & alia id genus, quæ omnia latenter atque inſenſibiliter videntur vacuare & diſſoluere aquam, flatus, pituitam, & omnia hydropis excrementa. Quæ vero extra applicantur, ſunt item varia: linimenta, emplaſtra, fomenta, & id genus alia. Primum ergo ſunt inunctiones cum oleo de abſinthio, rutaceo, liliorum alborum cum aromatibus: præterea eſt quoddam oleum quod appellant reſolutiuum, & conficitur ex radice altheæ, Bryoniæ, & cucumeris aſinini, quod eſt præſtantiſſimum. Porro ſunt fomenta ex chamomelo, meliloto, origano, pulegio, calamentho, foliis lauri, ſaluę, maioranæ, ſulphure, alumine, ſale, quæ decoquuntur partim in lixiuio, & partim in vino, quo medicamento venter foueatur: ſic parantur ſacculi ex ſulphure, ſale, arena foliis & baccis lauri, ſeminibus aniſorum, fœniculi, cymini, qui ad vétrem & cæteras partes tumidas accommodantur, & longiori tempore geſtari ſolent. Galen. inter cætera omnia maxime probat cochleas tritas, & toti ventri impoſitas, de quibus ſcribit ad hunc modum 11. de ſimpl. med. cap. proprio. Cochleæ quæ vſtionem non ſunt expertæ, ſi tritæ vna cum teſtis imponantur toti ventri abdomini, difficile poterunt diuelli, ſed valenter deficcant. ac ſane oportet ſinere vt adhæreant quoad ſponte cadant: meliores auté fuerint cochleæ marinæ, aut ſaltim montanæ, vt quæ maiorem ſiccandi vim habeant, quæ item commode per aliquot dies poterunt ſeruari, vt omnem excrementitium humorem deponant. Atque hoc quidem remedium ego ſæpenumero expertus ſum præclaram operam præſtare, non ſolum in hydrope, ſed etiam in tumoribus articulorum, in quib⁹ ſimiliter probantur à Galeno. Inter cætera autem antiqui omnes & moderni probant emplaſtrum ex ſtercore caprino, bouino, columbino, cum ſulphure, & aliis; & ſit exemplum: *Externa.*

℞ *Stercoris bouini ſiccati lib. 1.*
Sulphuris ignem non experti
Seminum cumini pulueriſati ana ℥ ij.
Sapa, id eſt, vini decocti
Vel vrinæ impubis pueri quantum ſufficit.
Miſce & fiat emplaſtrum.

Sunt in officinis parata duo emplaſtra deſcripta à Meſue, alterű de baccis lauri, alterum quod appellant emplaſtrum Ariſtarchi, quę optima ſunt & opportuniſſima. Sed nunquã finem faciã, ſi velim cõmemorare omnia quæcunq; à bauctoribus antiquis & modernis proponũtur, quare iis cõtenti erimus, ſi modo vnũ poſtremo hoc

mo hoc loco addatur, quod nullo modo eſt prætermittendum, & ſunt lotiones & balnea ex aquis thermalibus calidioribus, nec non lutum eorundem balneorum, quale copioſum reperitur in noſtro agro Patauino: quamobrem ſi quis hydropicus præter lotionem harum aquarum, tanquam emplaſtro vtatur luto, exempli gratia, Sancti Bartholomæi, ille vtique mea ſententia haberet remedium præſtantiſſimũ: de quo quidem luto habemus præclarum Gale. teſtimonium, qui ſcribit 9. de ſimp. med. non longe à principio Alexandriæ & per Ægyptum ſe vidiſſe quoſdam aqua inter cutem laborantes, ac lienoſos, Ægyptię terræ luto vtentes, qui ſibi inungerent ſuras, femora, cubitos, brachia, tergum, latera, pectuſque, & perſpicue iuuarentur. Atque de his hactenus, quæ quomodocunque ad vacuationem hydropis pertinent.

Alteratio iecoris. Cæterum etſi aliquis poſſet opinari, iis quæ ſunt à nobis tradita hucuſque, vniuerſam curandi hydropis rationem abſolutam eſſe: veruntamen nos altera ex parte exiſtimamus, non modo vnam, ſed etiam fere principem huius curationis partem ſupereſſe adhuc, quæ ſcilicet in membrorum, ac præcipue iecoris alteratione conſiſtit: quantumcunq; enim exquiſitam corporis vacuationem perficias, ſiquidem remaneat intemperies, rurſum breui videbimus plurima generari excrementa, adeo, vt, quod & ſupra diximus, in manifeſto errore verſentur medici, quicunque putant ſummã illius negotii in accurata, ſæpius repetita & copioſa vacuatione conſiſtere, cum potius pro comperto habendum ſit, hanc vnam rationem, quæ intemperies & morbos reſpicit, in hac curatione principem locum obtinere. Itaq; hanc indicationem vobis perpetuo ante oculos ponatis, & quolibet tempore illis familiariter vtamini, quæ iecur calefacere, exiccare & roborare poſſunt. At vero cum nos de hiſce medicamentis iam egerimus, partim in præſenti, partim in ſuperiore tractatione de curanda frigida iecoris intemperie, nõ eſt vt rurſum inutiliter eadem repetamus: quamobrem ſatis fuerit ex multis pauca admodum efficaciora in medium proferre, ea vero ſunt huiuſmodi: Confectiones, diacyminum, diacalamenthum, diaſpoliticum, diatrion pipereon, theriaca, mithridatũ, ſales theriacales; apud Arabes diaccá, diacurcuma, electuarium de baccis lauri, trochiſci de agrimonia, de capparibus, de myrrha, & alia id genus: ſed inter cætera omnia maximis laudibus extollitur à Gal. 8. de med. ſecund. locos, confectio cyphoides, quæ mea ſententia hac in re habet inſignem prærogatiuam, adeo vt præ cæteris ego hoc medicamento vti ſoleam familiariſſime: in quorum quidem & cæterorum medicamentorum vſu, illud vos tandem ſcire velim, ex præcepto Auicen. vnum & idem medicamentum longiore tempore adminiſtrandum non eſſe, ſed illa potius permutanda, & alternatim fore vtenda, ne natura vni aſſueſcens medicamento, illius vim diſcat negligere: quod ſane ſalutare præceptum non modo in hydrope, ſed in omnibus morbis longis eſt recipiendum.

Iam vero poſt hæc omnia illud vnum reliquum eſſet, vt tractaremus de victus ratione, quæ quidem in hoc morbo eſt tanti momenti, vt quicunq; ſunt minus prudentes, minuſque ſibi ipſi temperantes, fruſtra cætera omnia remedia ſoleant experiri: ſed cum tractatio huius morbi longior fuerit, quam mea eſſet voluntas, hanc *Victus.* rem tractabimus duobus verbis. Alimenta ſunt opportuna quæcunque vim habẽt calefaciendi, ſiccandi, attenuandi, imprimis vero quæ ſint facilis concoctionis, ꝙ omnibus hydropicis inſit calor natiuus debilis, qui propterea male poteſt alimenta concoquere: itaq; ea talia ſint & ſuapte natura, & pręparatione, & omnibus modis.

Vinum

Vinum conuenit antiquum, ſubſtantia tenue, odoratum, minime dulce,acerbum, aſtringens,quod quidem parce admodum vel potius reſtricte bibēdum eſt, adeo vt nōnulli obſtinato animo ab omni potione longiore tēpore abſtinentes, propterea credantur priſtinam ſanitatem recuperaſſe. Vicētiæ ruſtico laboranti hydrope per iocum dixerat medicus, eum fore à morbo liberum, ſi per annum abſtineret ab omni potione: ille autem vere putans id ſibi imperatum fuiſſe,annum integrum nihil prorſus bibit,tranſactoq; anno iam ſanus factus rediit ad medicum, vt illi pro ſaluberrimo præcepto maximas ageret gratias. Celſus refert Metrodorum Epicuri diſcipulum,cum hoc morbo tentaretur,neq; æquo animo ferret ſitim, vbi diu abſtinuerat,bibere ſolitum,deinde euomere. Quod ſi, inquit Celſus,reddatur quicquid receptum eſt,multum tædii demit: ſi à ſtomacho retentum eſt, morbum auget. Quam quidem experientiam ego cenſeo eſſe maxime periculoſam. Nam aquæ potio,ſi quid aliud,aqua inter cutē laborantibus eſt aduerſiſſima,adeo vt Auic. cap. 13. illius quoq; viſionē prohibeat. Memini me legiſſe olim apud medicum Florentinum,de quodam hydropico deſperatę ſpei lepidam narrationem: etenim cum ille intellexiſſet aquam ſibi mirabiliter aduerſari, vinum autem generoſum conferre, poſthabita qualibet aquæ adminiſtratione, non modo ad potum, ſed etiam ad coquenda omnia fercula,imo vero & ad lotionē manuum, crurum,faciei, & vniuerſi corporis,longiori tempore vſus ſolo vino maluatico, ſanitatem recuperauit. Opportune etiam parantur vina medicata, ex abſinthio, agrimonia, calamentho, cinnamomo,ſeminibus odoratis,& aliis id genus. Atque ita abſoluta eſt tractatio de hydrope.

Capvt XVII.

De Scirrho Lienis.

POſt tractationem morborum iecoris, ex ordine Rhaſis ſequitur tractatio morborum lienis: cuius partis ante omnia,pro noſtro inſtituto,tractabimus anatomem,ſed quam breuiſſime. Eraſiſtratus cenſuit lienem fruſtra fuiſſe à natura fabricatum,& propter eam cauſam tātummodo,vt iecori in dextra parte collocato, aliquid in ſiniſtra opponeretur quod illi proportione reſponderet: quam opinionem Galen. irridet 4.de vſu partium cap.15. & 2. de naturalium facul.9. Nam tametſi generaliter vnicuique ſatis eſſe debet, à natura nihil vnquam temere factum eſſe, illamque facile potuiſſe,ventriculo paulum ad illas partes producto, opus ſuperfluum vitare, res ipſa manifeſte demonſtrat, lie[illegible]propter vſum maxime vtilem & neceſſarium genitum fuiſſe: hic vero vſus eſt apud Galen. vt ille foret organum accommodatum ad expurgandum craſſum & feculentum iecoris excrementum. *Vſus lienis.* Namque per venam quandam ex meſaraicis,à vena porta orientem,hoc excrementum, tāquam ſibi iucundum & familiare attrahit,attractum opera natiui caloris rarefacit,elaborat,atque pro meliori parte in proprium conuertit alimentum: quæ vero pars ſupereſt,nutritioni inepta,tanquam ſuperuacaneū excrementum per aliam venam,magni cuiuſdam vſus gratia in ventriculum effunditur: cum enim hoc excrementum acerbum & acidum ſit, omnes ventriculi actiones, quæ in amplexu conſiſtunt,aſtringendo & contrahendo iuuat,adeoque cibos exquiſite cogit comprehendere,ac proinde eſt in cauſa, vt illi inconcocti ex ventriculo non delabantur,vt Galen. docet 5. de vſu partium, 4. demum vero hoc excrementum ex ventriculo in inteſtina, atque hinc vna cum fecibus ex corpore ſolet expurgari. Non ignoro,

ignoro,quamplurimos & veteres & recentiores,comminiſci alios quoq; duos vſus lienis,alterum,tranſmiſſo ad ventriculum humore melancholico excitari appetentiam, alterum,ad refrigerationem cordis facere: de quibus nolo in præſentia longius agere,cum non pertineant ad præſens inſtitutum.

Cum igitur lien præcipue fuerit à natura cõſtitutus, ad expurgandum ſanguinem & iecur ab humore melancholico,vt commode poſſet trahere & excipere hũc humorem craſſum & feculentum, neceſſario fortitus eſt raram & laxam ſubſtantiam,inſtar ſpong æ,quæ tamen,vt dicit Galen. ſi conferatur cum ſubſtantia iecoris,eſt rarior,ſi autem cum ſubſtantia pulmonum,eſt denſior. Præterea vt hic limoſus & craſſus humor,qui vini fecẽ imitatur,bene poſſit elaborari & confici, à corde in lienem inſertæ ſunt frequentes arteriæ, quæ ſuo calore exactam eius ſanguinis elaborationem iuuãt,& totum viſcus calefaciunt. Sed præter venas & arterias habuit quoque neruos, à ſobole ſexti paris neruorum cerebri, non tamen magnos, cum hæc pars non indigeret inſigni ſenſu. Lien, ſicuti iecur, obducitur vnica ſimplici tunica,ex omento exorta,eiuſdemque auxilio dorſo cõnectitur,quanquam in gibbam ipſius partem fibræ quædam etiam ex peritonæo cõnexionis gratia producuntur. Lien formam habet oblongam inſtar linguæ, ſed craſſior latiorque eſt in homine quam in cæteris animantibus. Lien demum ſitus eſt in ſiniſtro hypochondrio,inter vertebras & ſpuriarum coſtarum cartilagines, verſus poſteriorem, vt vix deprehendi poſſit,dummodo ſecundum naturam ſe habeat.

Subſtantia. *Vaſa.* *Nerui.* *Forma.* *Situs.*

Hactenus de anatome lienis ſummatim, ex quibus facile eſt intelligere, lienem poſſe laborare omni propemodum genere morborum: namque propter partes ſimilares ex quibus componitur, poteſt laborare qualibet intemperie, & ſimplici & compoſita,& cum materia,& ſine materia,quæ tamen intemperies ſine materia difficile cognoſcuntur,neque mea ſententia diutius poſſunt perdurare. Quare lien poteſt laborare tumoribus præter naturã,inflammatione, eryſipelate,œdemate,ſcirrho,& longe ſane frequentius cæteris ſolet laborare ſcirrho, quod à Galen. traditum eſt 9.de med. ſecundum locos,initio 2.cap. necnon 13. meth.cap.16. Etenim cum lien inſtituto naturæ,ſicuti diximus,nutriatur ſanguine craſſiore, qui eſt veluti limus ſanguinis purioris,& facile nigra bilis efficitur, hinc facile euenit, ſanguine ipſo in venis indurato, & qui propter craſſitudinem neque excerni, neque diſcuti poteſt,vt & obſtructiones,& duri tumores celerrime & frequentiſſime generentur: id quod ſpeciatim docet Galen. iis vſu venire, qui vtuntur familiariter alimentis ex quibus craſſi & le[illegible]ci ſolent generari: iis licet addere tumorem quoque flatuoſum,cum facile melancholia conuertatur in flatum, qui poteſt contineri,vt ego puto,non ſolum in tunica,ſed etiam in ipſo corpore lienis.

Morbi.

Secundo lien poteſt laborare morbis in compoſitione, ac potiſſimum obſtructionibus: neque enim poteſt laborare morbis numeri, ſitus, & ſimilium: etſi non deſint qui fabulantur aliquando lienem inuentum fuiſſe in dextro hypochondrio. Tertio poteſt laborare morbo in ſoluta vnitate,qui quidem morbus ſolet eſſe maxime periculoſus,propter inſignem ſanguinis fluxionem, quæ frequenter ſolet contingere.

Cæterum quoniam tractatio omnium morborum lienis neceſſario foret longiſſima,vt cito poſſimus aggredi morbos inteſtinorũ, & aliarum partium quæ continentur in ventre inferiore, quarum intelligentia eſt maxime vtilis & neceſſaria, ſtatui mihi vnum ſcirrhum ſeligere,in quo & obſtructiones continentur. Nam re-

uera

uera ſicuti lien & obſtructionibus & duris tumoribus laborat frequentiſſime, ita aliis morborum generibus laborat rariſſime, adeo vt parum vtile, forte etiam ſuperuacaneum videri poſſet in ſingulorum curatione verſari.

De ſcirrho generaliter diximus ſatis, tractãtes de ſcirrho iecoris, quæ iure poſſunt ad hunc locum transferri. Lien igitur facile & frequenter corripitur obſtructionibus & ſcirrho, & longe facilius & frequentius quam iecur, vt dicit Galen. 13. metho. cap. 16. id quod minime credẽdum eſt euenire propter naturam & ſubſtantiam eius, quę omnino rarior eſt ſubſtantia & carne iecoris, & conſequenter minus apta ad obſtructiones & tumores: ſed iſtud potiſſimum contingit ratione alimenti craſſioris & feculenti quo diximus hanc partem nutriri. Scirrhus autem generatur in liene eadem propemodum ratione, & propter eaſdem fere cauſas, propter quas ſcirrhus generatur in iecore. Nam vel à principio generatur & augetur, demumque in magnum tumorem attollitur, quotieſcunque in lienem congeritur multus craſſus & melancholicus humor, qui aut propter imbecillitatem facultatis expultricis, aut propter obſtructiones, aut propter aliud impedimentum, excerni, & à natiuo calore digeri non poteſt. Vel ſecundo modo ſuccedit ſcirrhus lienis aliis morbis, id quod præcipue accidere conſueuit, cum medici imperiti frequentius & longius quam deceat, inflammationes & eryſipelata aſtringunt & refrigerant. Quamobrem ſicuti cauſa proxima ex qua fit ſcirrhus lienis, ſunt humores craſſi & melancholici: ita cauſæ magis remotæ ſunt, quæcunque huiuſmodi humorem poſſunt generare, qualia ſunt in victus ratione vina nigra & craſſa, largior potio aquæ frigidioris, ac maxime ſi illæ paluſtres fuerint, ſtantes & lutoſæ: propterquam præcipue cauſam in quibuſdam locis, cum careant bonis aquis, reperiuntur quamplurimi lienoſi: ita enim & veteres medici, & Galen. 9. de med. ſecundum locos, cap. 2. proprie eos vocabant, qui induratam lienis affectionem habebant, ita vt hic morbus ſit quodammodo proprius illius loci; medici endemios vocant eos morbos quaſi patrios, carnes item quæ craſſum & glutinoſum ſuccum poſſunt generare, vt porcinæ, leporinæ, bouinæ; de quib. ſpeciatim carnibus bouinis, cum ſint alioqui in frequenti vſu, dicit Galen. 3. de alim. facult. 2. Si quis eis familiariter nutriatur, huic ex tali ſucco lienem intumeſcere, malumque habitum & hydropem ſequi: ſæpenumero tales ſunt vehementes exercitationes ſtatim poſt ſumpta alimenta; & ad ſummam illa omnia quæ copiam huius materiæ craſſioris poſſunt efficere & fouere, de quibus non ſemel diximus.

Signa indicantia ſcirrhum lienis ſunt multiplicia: in ſiniſtro hypochondrio percipitur dolor grauatiuus, & tumor durus, qui aliquando vſque adeo creſcit, vt vniuerſum impleat hypochondrium, imo vero vſque ad partem dextram pertingat, ſi fuerit ſcirrhus exquiſitus, & ſi validiſſime comprimatur, caret omni dolore & ſenſu. ſicuti diximus de ſcirrho iecoris: dum æger ſe aliquo labore exercet, difficilius ſpirat, id quod etiam contingit dum in latus dextrum decumbit magis quam ſi in ſiniſtro quieſcat, propterea quia non ita ſuſpenditur viſcus, neque diaphragma ita à viſceris magnitudine premitur. *Signa.*

Color vniuerſi corporis eſt vitiatus, ac fere ad nigredinem vergit, ex quo de ſententia Hippocr. dicit Galen. 2. de naturalibus facult. cap. vltimo, quibus corpus floreſcit, his lienem decreſcere, & contra, quibus lien creſcit, iis corpus contabeſcere, & vitioſis impleri humoribus.

Lienoſi

Lienoſi cibos male concoquunt,etſi maiori ex parte illos bene appetunt, multi flatus generantur in corpore,qui rugitum fluctuationemque in ſiniſtra parte ſolent excitare: magna fere concurrit & animi & corporis ſegnities & ignauia;demum vero cum lien magis corrumpitur, tunc prædicta omnia ſymptomata fiunt grauiora & manifeſtiora: hinc os male olet,gingiuæ exeduntur,& à dentibus diſcedunt, ſub nocte pedes intumeſcunt,ſanguis quoque ex naribus ſæpe profunditur, quandoque in manibus & cruribus vlcera naſcuntur,quæ difficulter ſanantur: quorum omnium ſymptomatum,ne fruſtra in hac re ſim longior,facile eſt vnicuique cauſam reddere. Hæc igitur ſunt ſigna demonſtrantia ſcirrhum lienis, quæ nos collegimus ex Galen. variis in locis,ex Paulo lib.3. cap.49. ex Cornel. Celſo lib.4. cap. 9.ex Aetio lib.10.cap.11. & cæteris. Sed iam ad curationem aggrediamur.

Curatio. Communis indicatio curandi ſcirrhum lienis, ſicuti reliquarum partium, vt ſcribit Galen. 14. metho. cap. 4. illa eſt,vt ibi totum euacuetur quod præter naturam in particula continetur: alias vero nos docuimus ex Gale. iſtud fieri cum medicamentis diſcutientibus vna & mollientibus, partim internis & partim externis: de quibus illud primum ſciendum eſt, ex Galen.2.ad Glauc. initio 5. cap. quod conuenit lienem induratum curare nõ ſolum externis fortibus medicamentis, ſed etiam per fortiſſimas potiones,cum hæc pars ſine moleſtia & bene ferat valentiſſima medicamenta. Sed quia non decet accedere ad hæc particularia præſidia, niſi antea præcedat generalis vacuatio totius corporis, idcirco omnium primum cum morbus non det inducias,lenienda eſt aluus cum electuario lenitiuo,vel caſſia,quæ in hoc caſu eſt præſtantiſſima, quibus poterit permiſceri portio hieræ ſimplicis, ſecundum hanc formam:

Leniens. ℞ *Electuarii lenitiui,vel eius loco*
Floris caſſiæ nouiter extractæ ℥ x.
Specierum hieræ ſimplicis ℥ ij. ß.
Miſce.

Nonnulli familiariter vtuntur electuario diacatholico, ſed cum illud recipiat & ſenam,& rhabarbarum,& alia id genus medicamenta, nõ puto ego inter lenientia numerandum eſſe,etſi reuera ſatis leue & facile eſt medicamentum.

Vena ſectio. Poſt alui lenitionem vna vel altera die,ſecanda eſt vena, tametſi nonnulli hoc remedium abhorrent,quos miratur Galen. in libello de ſanguinis miſſione 16. & fatetur ſe non potuiſſe intelligere, qua de cauſa medici lienoſis mittere ſanguinem neglexerint, cum ille longiore experientia deprehendiſſet, illos perpetuo ex ſanguinis miſſione magnam vtilitatem percipere. Itaque ſi vires videantur poſſe hoc remedium perferre, quod eſt rationi conſentaneum futurum eſſe, niſi ſcirrhus fuerit confirmatus & exquiſitus, neque humores longe diſtent à forma ſanguinis,conſentiente ætate, audeatis venam incidere, ſicuti faciunt omnes propemodum probati auctores.

Qua vena ſecanda. Sed eſt hoc loco inſignis difficultas de vena,quam laborãte liene ſecare oportet. Galen.quidem 2.ad Glaucon. 2.13. metho. 11. & aliis locis, conſueuit ſecare venam internam ſiniſtri cubiti, quam baſilicam vocant,& ſi hæc non compareat,conſueuit ſecare venam mediam,ac poſtremo neque hac apparente, cephalicã. Altera autem ex parte pleriq; noſtrorum temporũ medici ſolent ſecare venam inter digitos minimum & annularẽ, quam ſaluatellam vulgo vocant: q̃ quidem rationẽ mittendi ſanguinis etſi nõnulli exiſtimãt, & ego quoq; olim opinatus ſum, excogitatam

&inuen-

& inuentam fuiſſe ab Arabibus & recentioribus medicis, tamen certum eſt non-nullis quoque Græcis & veteribus medicis eam notam & familiarem fuiſſe. Nam præterquam quod Aetius lib. 10. cap. 11. & Paulus libr. 3. cap. 40. & lib. 6. cap. 40. illius mentionem faciunt, Gal. quoque meminit huius præſidii, non ſemel, ſed ma-xime 6. de anatomicis adminiſtrationibus prope medium, qui dicit ad hunc modũ: Altera parte mediam regionem ingreditur digiti medii & annularis, quam venam nonnulli in ſiniſtra manu ſecantes, permittentesque ſanguinem ex ea fluere, quo-uſque vltro ſiſtatur, lienem ex tali vacuatione iuuari aſſerunt. Ex quo loco id obiter licet nos intelligere, antiquiores medicos in affectibus lienis non eam venam ſe-care conſueuiſſe, quæ eſt inter minimum digitum & annularem, ſicuti hodie paſ-ſim & ab omnibus fieri videmus, ſed eam potius quæ inter annularem & medium digitum reperitur, quæ quidem, vt etiam ſenſus demonſtrat, & amplior & manife-ſtior apparet. Quæritur ergo, vtra ſectio venę ſit magis congruens ad ducendum ſanguinem, & iuuandum lienem laborantem, vel baſilicæ, vel ſaluatellæ in ſiniſtro cubito. Qui tuentur dignitatem venæ baſilicę, primum habent perſpicuam ra-tionem, quod hæc vena & propter amplitudinem, & propter vicinitatem ſit longe accommodatior ad ducendum ſanguinem ex liene, quam ſit ſaluatella, quæ ſane & propter diſtantiam, & propter paruitatem, longe minus poteſt hoc ipſum pręſtare. Secundo proferunt Galenum, qui ex vna parte, vt vidimus, ſolet perpetuo internam venam ſecare: ex altera autem ſcribit in libro de ſanguinis miſſione, 14. Ex venis quæ ſunt ad magnos angulos oculorum, aut ſub lingua, nihil effatu dignum effluere conſueuiſſe, ſicuti neque ſi quis in pedibus, aut ſumma manu venam inci-dat, quemadmodum qui lienem curari arbitrantur à venæ ſectione, quę ad ſecundũ eſt paruorum digitorum. Ex quo Galeni loco duæ videntur poſſe cõlligi verę con-cluſiones: vna quod iſthæc vena ſaluatella nequeat ſatis copioſum ſanguinem pro-fundere: altera, quod de illius vſu ad curandum lienem Gal. loquitur potius de a-liorum, quam de propria ſententia: id quod ille quoque facit loco citato. Tertio, de admin. anat. vtrobiq; enim videtur loqui de ſectione iſtius venæ ex ſententia ve-terum. Qui vero fauent venæ ſaluatellæ, afferunt duas rationes, quas ponit Paulus lib. 3. cap. 49. primam vtilitatem reuulſionis, quam conſtat eo eſſe efficaciorem, quo ſit ex partibus longinquioribus: ſecundam latentem quandam ſympathiam & conuenientiam, quæ nequit explicari. Deinde hanc opinionem confirmant a-pertiſſimo Galeni teſtimonio, qui libello de ſanguinis miſſione, cap. 16. dicit ad hunc modum: Sic liene laborante inciſio eius venæ, quæ ad annularem eſt digitum ſiniſtræ manus, iuuat æque, ac ſi internam quæ in cubito eſt, ſecueris, ſiquidem iu-uat lienem male affectum, ſanguinis ex ſiniſtra manu vacuatio: præſtat autem non ſemel quod conuenit euacuare, ſed in duos partiri dies. Hæc Gal. Poſtremo autem adiungunt experientiam, & fere communem conſenſum omnium communiter practicantium, qui laborante liene hac ratione mittendi ſanguinis vtuntur frequẽ-tiſſime, atque vtaiunt, cum maxima ægrorum vtilitate & facilitate.

Si quis à me quęrat, an vena ſaluatella curando lieni poſſit aliquem vſum præ-ſtare? huic reſpondebo cum Galeno, ſectionem huius venæ poſſe lienem male af-fectum iuuare. Si quis rurſum quærat, vtra ſectio venæ, an ſaluatellæ, an internæ, ſit commodior & vtilior? huic reſpondebo cum eodem Galeno, ſectionem venę in-ternæ longe eſſe commodiorem & vtiliorem, vbicunque non ſola reuulſione, ſed etiam deriuatione, & copioſa omnino vacuatione opus eſt: ſiquidem vena interna

cum ſit amplior,& parti laboranti vicinior, iure cenſenda eſt magis accommodata ad ſanguinem effundendum,quam ſit altera, quæ & longinquior eſt, & ita exilis & parua,vt ex ea nihil ſanguinis effatu dignum effluere poſſit. Quanquam vt vere dicam,non ſatis intelligo, quomodo Gal.affirmet, ſecta vena in pedibus, aut in ſumma manus, minimum ſanguinis effluere: niſi dicamus ita fieri ſi vena ſimpliciter aperiatur, nec aliud artificium adminiſtretur: namque reuera ſi preter apertionem harum venarum adhibeantur, vt vulgo fieri ſolet, & frictiones, & ligaturæ, & balneum aquæ calidioris, videbitis in praxi ſecta vena, & in manu, & in extremo pede, ſanguinem profluere copioſiſſime. Ita ergo ſtatuendum eſt, laborante liene ſectionem venæ ſaluatellæ in brachio ſiniſtro, necnon laborante iecore, in brachio dextro,poſſe aliquam vtilitatem afferre, id quod ipſe quoque cogor fateri eſſe veriſſimum, qui ſæpenumero hac mittendi ſanguinis ratione vti conſueui, & quandoque cum tanta ægri vtilitate, vt miratus fuerim.

Verum illud reſtat adhuc, vt intelligatis, qualiſnam ſit vſus dictarum venarum, & quo potiſſimum tempore debeant ſecari, quod à nemine traditum eſt. Paulus inter cæteros maxime probat hoc remedium, propter reuulſionem à iecore vel liene: quod ſi ille intelligit ſimplicem reuulſionem, credo eum bene ſentire, cum Galenus doceat multis in locis, reuulſionem ex partibus diſtantibus ſeruata rectitudine perpetuo faciendam eſſe: quod ſi intelligit non modo reuulſionem, ſed etiam deriuationem, quam equidem puto illum intelligere, cum ſermonem habeat de inflammatione, quo tempore neceſſe eſt non ſolum reuellere, ſed etiam deriuare & vacuare à parte laborante, vtique cenſeo eum male ſentire. *Hoc tempore mos eſt medicis fere omnibus,non principio morborum,ſed poſt cæteras vacuationes, labòrante iecore vel liene, ad ſectionem vnius vel alterius venæ confugere, quem ſane morem puto optimum eſſe, & dignum imitatione, cum experientia confirmet,ægrotos ex tali præſidio atque hoc tempore adminiſtrato, ſine vlla virium iactura ſæpe magnam vtilitatem percipere. Propter quam vero rationem, an reuulſionem,an latentem ſympathiam, an aliter iſtud fiat, non ego multum laboro, cui ſatis eſt illud nouiſſe,in affectionibus lienis & iecoris ſectionem venarum in ſumma manu,ſi opportune fiat,& poſt communes corporis vacuationes,præclaram ſæpe operam præſtare. Franciſcus Valeſius libro 7. controuerſiarum, cap. 3. gloriatur ſe longa meditatione inueſtigaſſe rationem, ante ipſum excogitatam à nemine, propter quam ſectio venæ ſaluatellæ ad curandum lienem & iecur, non modo vtilis, ſed etiam vtilior vena interna cenſeri debeat: illa vero eſt, quod extremæ corporis partes internarum partium ſunt emunctoria naturalia, non tamen indifferenter omnium, ſed earum cum quibus habent rectitudinem, ſicut habent manus cum hypochondriis,dextra cum iecore,ſiniſtra cum liene: cum ergo excrementa cuiusque membri naturaliter ferantur ad illius emunctorium, & quo natura vergit per conferentia loca,eo ducere oporteat,idcirco expedit laborante iecore venam ſecare in dextra manu, laborante liene in ſiniſtra, propterea quia facile trahuntur excrementa ad eas partes, ad quas tanquam emunctoria ſecundum naturæ inſtitutum trahi conſueuerunt.Quam quidem ſectionem venæ probat Valeſius nõ principio morborum, cum copia humorum eſt maxima, ſed poſt alias euacuationes,quo tempore melius poterit membri facultas excrementa ſua expellere, cũ iam depoſita fuerit multitudo, & humores ex toto corpore confluere ceſſauerint. Hanc Valeſii cogitationem volui commemorare, ne quis propria laude fraudetur.

Valeſii opinio.

cum

cum reuera ſit ingenioſa, nec prorſus reiicienda. Sed hac de re ſatis, de qua etſi diffuſe, forte non inutiliter diſputauimus.

Poſt lenitam aluum, poſt ſectam venam, opportune ſunt exhibenda ea medicamenta, quæ poſſunt attenuare, incidere, & exobſtruere ipſum lienem, incipiendo primo à leuioribus, tum progrediendo ad valentiora: in quibus quidē adminiſtrādis illam perpetuo cautionem decet adhibere, vt ab his abſtineamus quę vehementius calefaciunt: nāq; vt alias notauimus, huiuſmodi medicamenta digerendo partes humidiores & tenuiores, craſſum alioquin humorē ſolent adhuc reddere craſſiorem. Sint ergo ſyrupi, oxymel ſimplex, de fumaria ſimplex, de borragine, de pomis ſimplex. Decocta ex cichoreo, cetrach, betonica, fumo terræ, borragine, & ſimilibus: hæc enim ſunt admodum temperata, ac principio bene conueniunt. Et ſit exemplum. *Obſtructio lienis.*

℞ *Decoctionis cetrach*
Cichorei
Borraginis ana ℥ iiij.
Oxymellis ſimplicis. ℥. ij. Miſce pro ſyrupo.

Valentiora ſunt ſyrupi compoſiti, oxymel, ſyrupus de duab. & quinq; radicib. bizantinus, de cichoreo ſine rhabarbaro, & alii id genus. Quo loco mihi libet vos admonere de quodam vulgari, atq; vt puto communi errore omnium prope communiter practicantium, q concoquendis & præparandis humorib. noxiis, poſt ſyrupos ſimplices, ſtatim accedunt ad ſyrupos quoſdam compoſitos, q magis facultatem habent purgandi, quam concoquendi: quæ quidem medicamenta, tantū abeſt vt iuuent coctionem humorum, vt potius illā perturbent atq; impediant, id quod facile vnuſquiſq; fatebitur, qui illorum compoſitionem & ingrediētia medicamēta voluerit conſiderare: recipiunt enim vt aliquādo vobis demonſtrabo. & caſſiam, & thamarindos, & ſenam, & polypodium, nonnulli helleborum, & alia huiuſmodi ſoluentia medicamenta: tales ſunt, quib. familiariter iſti vtuntur in præparando humore melancholico, de quo agimus in pręſentia, ſyrupi de fumo terræ compoſitus, de epithymo, de polypodio, de pomis cōpoſit⁹, & ſimiles: quare vos hortor ne incidatis in hunc errorē, vt ab huiuſmodi purgantib. medicamentis perpetuo caueatis. *Error practicantium.*

Pro decoctionib. ſunt ſimplicia medicamēta chamędrys, chamæpitys, cortices radicū capparorū, folia & radices tamariſci, marrubiū, ſcordiū, radices apii, fœniculi, petroſelini, & ſimilia. Sit exemplum decocti. *Concoquentia melancholiā.*

℞ *Cetrach*
Corticum radicum capparorum
Foliorum tamariſci
Cichorei ana M. j.
Radicum fœniculi
Apii
Petroſelini ana P. ß. Miſce fiat decoctio.

℞ *Huius decocti ℥ iiij.*
Syrupi byzantini ℥ j.
Oxymelitis compoſiti ℥ ß.
Miſce pro ſyrupo.

Neq; vero ſolū huiuſmodi medicamenta decocta, ſed etiā arida & cōtuſa ad hanc rē ſunt accōmodata, ad quē modum dicit Gal. 2. de alim. facul. 8. medicos in obſtructionib. & ſcirrho lienis vtiliter exhibere caricas cum thymo, aut pipere, aut gingibere

bere aut pulegio,aut ſaturegia,calaminntho,& ſimilibus, ſicuti vulgares, ita ſunt optimi trochiſci de capparibus, ex quibus fiant pilulæ,quæ aſſumuntur mane,vel ſimul cum ſyrupo,vel cum alio accommodato medicamento.

Purgantia melanch. Concocta materia & præparato corpore,iam cogitandum eſt de purgatione, pro qua ſunt accommodata ſimp. medicamenta,ſena,polypodium,epithymum,& cæteris omnibus longe efficacius helleborus niger. Compoſita, electuarium diacatholicum,diaſenæ,ſed omnium præſtantiſſima ſunt hiera diacolocynthidos, quã Pachii appellant,& confectio hamech: ſi occurrant homines robuſti,ſunt pilulæ de hermodactylis, fœtidæ, quæ recipiunt bdellium, opopanacum, & ſimilia, quę ſunt optimæ: ſunt & alia multa. Pro iunioribus habeatis exemplum.

℞ *Foliorum cichorei*
Cetrach
Fumiterræ ana M. ß.
Corticum radicum hellebori nigri
Seminum aniſorum
Citri ana ʒ. j. ß.
Fiat decoctio in aqua ſecundum artem.

℞ *Huius decocti ℥ v.*
Hieræ diacolocynthidos ʒ iij.
Syrupi de fumo terræ compoſ.
De polypodio ana ʒ ij. Miſce & fiat potio.

Purgato corpore vniuerſo non modo ſemel, ſed ſi ita ferat occaſio, & bis & ſæpius,tunc tempore opportuniſſimo licet accedere ad ea medicamenta, quæ peculiarem vim habeant attenuandi, incidendi, emolliendi, diſcutiendi & liquandi lienem,quę quidem plurima ſunt,partim interna,& partim externa. Sed antequã de illis agamus,duo Galeni præcepta ſunt animaduertenda, quorum nos admonet 13. metho. cap. 17. nec non 8. ad Glauconem 5. Vnum quod ſumpta indicatione à natura partis,vtamur caute medicamentis relaxantibus,ne lienis robur diſſoluatur, quod ſane ſeruare oportet, cum præſtet officium cõmune toti corpori, nempe expurgandi quicquid limoſum & excrementoſum in iecore generatur. Alterum, quod etſi vtrumque viſcus,& iecur & lien poſtulant remedia ſimilia genere:tamen curandis obſtructionibus & ſcirrho lienis medicamenta tanto valentiora conuenire,quæ habent vim attenuandi,incidendi & aperiendi, quanto lien craſſiore vtitur alimento. Nam quale medicamentum iecori eſt abſinthium, tale eſt lieni cortex capparis, & quale iecori eſt eupatorium, tale eſt lieni ſcolopendrium, quod vulgo citrach appellatur. Interna vero medicamenta apta ad molliendum & diſſoluendum tumorem lienis, adque eius obſtructiones & intemperies, hæc ſunt medicamenta ſimplicia, citrach, radices capparorum, tamariſci, chamædrys, chamæpitys, ſemina aniſorum, fœniculi, agni caſti, bdellium, ammoniacum, opopanacum, ſagapenum, ſquama chalybis; quib. addunt recentiores ſarſam parigliam, lignum guaiacum, chinam, ſaſſafras, & alia huius generis. Compoſita autem medicamenta ſunt trochiſci de capparibus, de eupatorio, de lacca, confectiones, aromaticum roſaceum, diacyminum, diamoſchum dulce & amarum, electuarium de baccis lauri, theriaca, mithridatum, & his ſimilia: ex quibus ad veſtram exercitationem non grauabimur nonnulla exempla proponere.

Praeceptum Gal. I.

II. Praeceptũ.

Lieni conferentia.

℞ *Ammo-*

℞ *Ammoniaci* ʒ *j.*
Bdellii ʒ *ß.*
Miſce fiant pilulæ quinque, quæ ſummo mane exhibeantur vel ſolæ, vel ſimul cum aliis medicamentis.

Item

℞ *Cetrach pulueriſati* ʒ j.
Seminis agni caſti ℈ ß.
Miſce fiat puluis ſubtiliſſimus, qui mane exhibeatur cum modico vino.

℞ *Trochiſcorum de capparibus* ʒ j.
Fiant pilulæ tres, & exhibeantur vt ſupra.

Inter cætera omnia chalybs, & omnia quæ ex chalybe præparantur, hac in re habẽt inſignem prærogatiuã, ac primum eſt aqua chalybeata, q̃ nimirum ex calibe ignito ſæpius extincto præparatur, de qua ſcribit Cornelius Celſus lib. 5. cap. 9. ꝙ præcipue lienem comminuit: quod, ille inquit, animaduerſum eſt in iis animalibus, quæ apud fabros educata exiguos habent lienes: cuius idem præſidii mentionem facit Gal. ex Archigene 9. de med. ſecundum locos, cap. 2. qui ſcribit potionem parandam eſſe nõ febricitantibus cum vino, febricitantibus autem ex ſola aqua: quod etiam confirmat Paulus, Aetius, & cęteri prope omnes. Secundo eſt vinum chalybeatum, quod à variis medicis vario modo paratur, hoc tempore: ſed ego vobis communicabo illam huius vini præparandi rationem, qua vti ſoleo iam annos multos, & eſt huiuſmodi. *Chalybis præſtantia.*

℞ *Limaturæ chalybis* lib. j.
Abluatur ſemel aceto, & illi inſpergatur
Pulueris garyophyllorum ℥ ß. *& ita relinquatur per horas 24. tum*

℞ *Vini albi dulciſſimi* lib. x.
Fiat infuſio, & exponatur ad ſolem octo vel decem dies, illud frequenter agitando & permiſcendo: demum facta colatura.

Nonnulli hoc vinum ſolent exhibere in prandio & cœna, alii pro ſyrupo dãt mane ad ℥ viij. circiter; & cum vtroq; modo vtiliter poſſit propinari, ego illo pro ſyrupo vti ſoleo frequentiſſime, & ſane inter cætera omnia medicamenta in tollendis obſtructionibus & ſcirrho lienis, hoc fortaſſe cenſendum eſt principem locum obtinere.

Tertio eſt aliud medicamentum mea ſententia & celebre, & efficax, quod præparatur hoc modo. *Trochiſci.*

℞ *Squamæ chalybis*
Corticum radicum capparorum
Foliorum tamariſci
Cetrach ana ʒ ij.
Myrrhæ electæ ʒ j. *Miſce fiant trochiſci cum vino, qui ſingulo mane exhibeantur* ad ʒ j.

Alii trochiſci proponuntur à Gal. ex Aſclepiade 9. de med. ſecundum locos, cap. 2. ſecundum hanc formam.

℞ *Fructus ericæ* ʒ iiij.
Piperis albi
Nardi Syriaci
Ammoniaci ana ʒ ij.

Arida tunduntur & cribrantur, ammoniacum aceto ſcillitico diſſoluitur, & aridis medicamentis adiunctum, fiunt trochiſci, qui exhibentur pondere ʒ. j.

De quo medicamento Gal. hæc addidit: Qui pharmacum hoc tradidit, ſcripſit Porcellum ad triduum hoc medicamẽtum bibiſſe, & poſtea diſſectum ſine liene inuentum fuiſſe. Verum de iis ſatis, quorum imitatione vnuſquiſq; facile poteſt multa alia ſibi conficere, præterquam quod Galenus & cæteri omnes auctores maximum horum medicamentorum ſyluam poſſunt ſuppeditare.

Externa qualia eligenda,

Diximus de medicamentis concoquentibus, purgantibus, & diſſoluentibus humores efficientes, obſtructiones & ſcirrhos lienis, ſupereſt vt agamus de medicamentis externis: in quibus quidem eligendis id ſedulo eſt animaduertendum, quod notauimus quoq; de medicamentis internis, quod nimirum hæc medicamenta ſint attenuantia magis ſuarum partium tenuitate, quam inſigni caliditate: quandoquidem quæ inſigniter calefaciunt, diſſoluendo partes humorum tenuiores & humidiores, eos qui remanent craſſiores & duriores reddunt: quocirca ea quæ ſunt inſigni amaritudine prędita optima cenſenda ſunt, quibus commode permiſceri poſſunt, quæ aliquam habeant auſteram qualitatem, & alicuius aſtrictionis non ſunt expertia: ex quo factum eſt vt Gal. locis citatis 9. de comp. med. ſecundum locos. 2. ad Glauc. 5. 11. meth. 16. & aliis locis, probet vſum aceti, adeo vt cupiat id à medicamentis ſplenicis nunquam ſeparari. Porro externa medicàmenta ſunt multiplicia & varia, inunctiones, fomenta, cataplaſmata, vnguenta, & alia id genus, quorum ad veſtram exercitationem non grauabor nonnulla exempla proferre, & primum linimenti. ℞ *Olei amygdalarum dulcium*
Amararum
Chamomælini completi ana ℥ j.
Olei de capparibus
Maſtichini ana ℥ ß. Miſce & fiat linimentum.

His ſunt efficaciora oleum liliorum alborum cum aromatibus, quod vulgo de been appellant, oleum de lateribus, & alia huiuſmodi. Exemplum fomenti.

℞ *Radicum althea*
Maluarum ana M. j. ß.
Cetrach
Abſinthii ana M. j.
Corticum radicum capparorum.
Chamædryos
Foliorum tamariſci
Pulegii
Calamenthi ana M. ß.
Seminum lini
Aniſorum
Fœnugræci ana ℥. j. Miſce bulliant omnia in aqua & aceto p fomẽto.
Sit emplaſtrum.

Emplaſtrum ſpleneticum.

℞ *Axungiæ porcinæ*
Adipis gallinacei
Anſerini ana ℥ ij.
Medullæ vitulinæ ℥ j.
Ammoniaci

Styracis

Styracis
Bdellii
Thuris ana ℥ j.
Galbani ℥ ij.
Diſſoluantur gummata cum aceto, & addita cera fiat emplaſtrum.

Quoniam vero hic morbus ſæpe eſt adeo contumax, vt neceſſarium ſit deuenire ad præſidia efficaciora, ideo vt abundetis exemplis, habeatis & alterum.

℞ *Ammoniaci* *Emplaſtrum.*
Styracis
Bdellii
Thuris ana ℥ ß.
Galbani
Salis ammoniaci ana ℥ ij.
Seminis agni caſti
Rutæ
Baccarum hederæ ana ℥ ß.
Picis
Reſinæ
Ceræ ana quantum ſufficit, diſſoluantur gummata cum aceto, & fiat emplaſtrum.

Si quis plura cupit, is facile poteſt habere quotcunq; voluerit, apud omnes & veteres, & modernos, & præcipue apud Gal. Officinæ multa præparant & cōſeruant medicamenta ad perficiendam hanc indicationem, qualia ſunt vnguentum altheæ, de meliloto, diachylon magnum, vnguentum Agrippæ de arthanita, de fermēto, & forte alia huiuſmodi.

Hoc loco non eſt ꝑtermittendum remediū quoddam vulgare, & eſt lapis molaris, pyrites, aut lapis alioq; duriſſimus, qui acerrimo aceto extinguitur, linteis inuoluitur, & ſæpe ad lienem apponitur: ſed iis medicamentis vtendū eſt tantummodo cū tumor ſaltem aliqua ex parte mollitus fuerit: nā quod memoria tenendū eſt, in morbo diuturno ac difficili decet alternatim vti medicamētis, partim quæ lienis duritiē molliant, partim q̃ diſcutiant, adeo vt modo ad vna, modo ad altera medicamenta redeamus, vt res ipſa poſtulabit. Vulgare item atq; optimū eſt emplaſtrū ex ammoniaco, opopanaco, oleo de capparib. aut oleo cucumeris aſinini & aceto, quo accōmodato in corio, ægri vtuntur longiſſimo tempore, & maxima cum vtilitate. *Remedium vulgare.*

Cæterū ꝑter hæc omnia medici deueniunt quandoq; ad ſynapiſmata, cucurbitulas ſcarificatas, hirudines, veſicantia medicamēta, ac tādem ad cauteriū lienis, vel potius ſiniſtri hypochondrii. Nonnulli etiā; ſi in ea regione lienis compareant venæ nigriores, audēt illas incidere, de quib. quidē ꝑſidiis fere omnib. Aetius tractat copioſe cap. 10. & 11. lib. 10. de quibus etiam Paul. & Gal. necnon Alex. lib. 8. cap. 13. qui recitat hiſtoriā cuiuſdā militis, qui ad illū veniens totam lienis regionem barbaricis ferramentis candentib. inuſtā habebat. Ac ſane huiuſmodi medicamēta, ſicuti ex vna parte apud nos ſunt ꝓrſus inſolita & inuſitata, ita ex altera, cum habeāt cōmunē cōſenſū tot grauiſſimorū hominū, fortaſſe poſſent aliquādo in vſū reuocari, atq; eo magis ꝙ niſi eſſent ꝑfutura, mea certe ſententia neq; vllū piculum eſſent allatura.

Poſtremo autē ſunt nōnulla q̃ latente quadā vi & ꝓprietate dicuntur laborantē lienem iuuare, de quibus tractant multi, & veteres & moderni; hæc habet Galenus

ex Aſclepiade & Archigene 9.de med. ſecundum locos,cap.2.Cynogloſſi M.j.cum cyath.iiij.vin',terito & expreſſum liquorem ante cibum bibendum dato. Aliud: Aſini aut equi ſylueſtris lienem ſiccatum tundito & reponito, & cochlearia duo exhibeas,cum vini diluti cyathis tribus. Rurſum amuleta & per contrarietatem quandam naturalem ad iecur & lienem facere credita multa,quale etiam eſt ſequens:venam retro aurem ſiniſtram ſecato, & detracto ſanguine affectum lienem confricato,multa, inquam, habet Alex. multa alii, de quibus nolo ego meum iudicium interponere, ſtatuat de illis vnuſquiſq; pro ſuo arbitratu, & pendeat ex experientia.

Remediũ temerarium. Apud nonnullos & præſertim monachos, eſt familiare quoddam remedium, ad ſanandos omnes ſcirrhos lienis, quod ſiue latente quadam proprietate, ſiue aliter aiunt eſſe efficaciſſimum, & eſt huiuſmodi: hominem lienoſum nudatum collocant ſupinum, & ad regionem lienis accommodant folium chartę: deinde omni conatu & totis viribus ſecuri acutiſſima ſupra chartam lienem percutiunt, quem hoc modo charta remanente integra aiunt rumpi, minui, & ſanari, tametſi non leuem quidem vulneris & ſanguinis effuſi faciant ſuſpicionem: quod quidem remedium mihi magis ridendum, forte etiam deteſtandum videtur, quod ego quidem ſemel vidi.

Victus. Poſt hæc omnia illud vnum reliquum eſſet, vt ageremus de victus ratione, ſed ex iis quæ à nobis variis in locis tradita ſunt, facile eſt vnicuiq; illam ꝓbe inſtituere: breuiter victus ſit attenuus, cibi conueniunt qui aperiendi aliquã vim habeant, facile concoquantur, & bonum ſanguinem poſſint generare: ſicut ex altera noxia ſunt quæ craſſum & glutinoſum ſuccum poſſunt efficere. Potus ſit vinum tenue, quod aqua in qua ferrum vel chalybs extinctus fuerit, dilui poterit, alioqui prorſus aqua abſtinendum eſt. Exercitationes moderatæ iuuant, antequã alimenta ſumuntur, nec mihi probantur vehementes illi motus & curſus, de quibus loquitur Aetius lib.10. cap.13. ſicuti neq; mihi probantur illæ appenſiones ad ſcalas, quæ à vulgaribus fieri ſolent, vt lien, quemadmodum illi opinantur, cadat & minuatur. Somnus ſit moderatus, nec ſtatim ab aſſumpto alimento ineatur: alui excrementa reſpondeant cibis: vitentur animi pturbationes, atq; hactenus de obſtructionib. & ſcirrho lienis.

Capvt XVIII.

De Dolore Colico.

Nomen. Intestinorvm nomine Medici intelligunt totum illud inſtrumentum ſiue corpus, quod inferiori ori ventriculi eſt continuatum, & ad extremum vſq; podicem peruenit, quod quidem cum ſit prælongum, neq; eadem vbiq; ſit figura, ſitus, ſubſtantia, neq; habeat eundem vſum, quaſi multa ſint organa, plurali voce inteſtina nominantur. *Diuiſio inteſtinorum.* Hæc anatomici diuidunt in duas partes principales, nempe in tenuia & craſſa, atq; ex his ſingulis ternarium numerum conficiunt, adeo vt ſex ſint in vniuerſum: tenuia ſunt duodenũ, ieiunum, tenue: craſſa ſunt cœcum, colum, & rectum. *Vſus & officium.* Tenuia inteſtina, quæ ſunt ſuperiora, Gal auctore 4. de vſu part. cap.17. ad hoc potiſſimum ſunt efformata, vt eorum beneficio, quicquid eſt ſucculentum in cibo ventriculi opera elaborato, id ad iecur ſanguinis officinam deducatur: quare & frequentiſſime ex meſenterio venę ad ipſa perueniunt, quæ aſſidue trahunt & alliciũt, quicquid in cibo benignum & ſucculẽtum eſt. Longa vero, anguſta, & variis anfractibus ea circumduxit natura, vt ſuccus, quem ex ventriculo ꝓmanantẽ excipiunt, in mora eſſet, eumq; tantiſper ſuo cõplexu retinerent, donec venæ meſaraicæ illum

exuge-

exugerent, & ad iecur deducerent. Craſſa autem inteſtina, etſi ad chyli diſtributionem ipſa quoq; conducant: tamen ſunt magis excrementorum receptacula, quare paucioribus quoq; venis donantur, minusq; longa ſunt, ſed ampliora, vt multa colligere poſſent, ne homines frequentius neceſſitate egerendi compulſi, à ciuilib. ſtudiis & operationibus auocarentur. Inteſtina habent ſubſtantiam mẽbranoſam, verum non omnium ea parte pariter aut craſſam, aut tenuẽ, ſed talem quę facile amplectitur ea quæ continet, & rurſus quæ à contentis diſtendi apta eſt. Inteſtina omnia, perinde vt ventriculus, habent duas proprias tunicas, quę fibris tranſuerſis p̄ditę ſunt, vt excretoria eorum facultas ſit valentior, quæ duplex tunica illis fuit attributa, vt ſi forte interior putreſcat in dyſenteria, aliisq; diuturnis malis, quod interdum fieri dicit Galen. 4. de vſu partium circa finem, altera ſit incolumis, atque eius vicem vtcunq; ſupplere poſſit. Tunica autem craſſorum inteſtinorum tanto tenuium inteſtinorum tunica interiore durior eſt, quanto illa materiam continet duriorem, & à ſucco magis liberam: quæ enim gracilib. continentur inteſtinis, liquida, fluida, & aquea ſunt adhuc, quæ vero in craſſis ſunt, longe duriora. *Subſtantia.*

Inteſtinis venę, arteriæque, ſed non omnibus pari numero & frequentia ſunt diſtributæ, quod non in omnibus inteſtinis eadem exugenda ſuccorum copia fuerit: quo enim inteſtina in cõtinuitate ventriculo ſunt viciniora, eo plus optimi chymoris continent, ac proinde frequentiora vaſa gracilibus, pauciora craſſis inteſtinis inſeruntur. *Inſertio vaſorum.*

Inteſtina demum neruos accipiunt à propagine ſextæ coniugationis cerebri, vt prauos & mordaces humores prius ſentiant, & ad expellendum irritentur, quam inſigne aliquod incõmodum accipiãt. De ſitu inteſtinorum, figura, ac cæteris quæ ad hanc rem pertinent, non eſt longius agendum, quia puto vos ex anatome probe omnia tenere. Ex dictis licet colligere, inteſtina poſſe laborare omni genere morborum, ac primum qualibet intemperie, & ſimplici & cõpoſita, & cum materia, & ſine materia, nempe ſanguine, bile, melancholia, & pituita, ex quib. humorib. varii excitantur tumores præter naturam, inflammationes, eryſipelata, œdemata, tumores ſcirrhoſi; quib. addunt nonnulli tumores flatuoſos, quos inflationes appellant. Secundo poſſunt laborare morbis in cõpoſitione, ſicuti quando obſtruuntur, & impeditur naturalis tranſitus excrementorũ; item quando non ſeruant ſuam naturalem poſiturã, ſed exeunt circa vmbilicũ, vel deſcendũnt ad inguina, vel in ſcrotum. Tertio laborant inteſtina ſoluta continuitate, vt ſunt vulnera, de quibus eſt aph. 6. aph. 78. ſunt vlcera, quod euenit in dyſenteria, ſunt abſceſſus, & alia id genus Quoniam vero ſi velimus de omnibus ſigillatim agere, tempus non ſuppeteret, vt tractaremus de morbis aliarum partiũ, cũ morbi omnes inteſtinorũ mihi videãtur poſſe referri ad duo p̄cipua capita, nẽpe ad dolores & fluxus, ſiquidẽ in iis cõtinetur & intemperies, & mala compoſitio, & ſolutio continuitatis, de iis mihi ſtatutum eſt agere, incipiendo ſimul cum Raſe à dolore colico, in quo iure continentur omnes dolores inteſtinorum. *Nerui inteſtinorum.* *Morbi inteſtinorum.*

Colicos dolores medici dupliciter ſolent appellare, vt notat Gal. 2. de locis aff. cap. 2. & 6. de locis affect. 2. vno modo generaliter, vehementiſſimos quoſq; dolores in quibuſcunq; partib. ventris euenerint, in qua ſignificatione quamplurimi tractãt de dolore colico: altero proprie: nempe dolores vehementiſſimos & contumaces, q particulatim male afficiunt craſſa inteſtina. Cornelius Celſus nominat morbum inteſtini plenioris: vulgus medicorum hodie colicam vocant, quod quidem nomẽ *De Colico dolore.*

videtur ortum habuiſſe à læſa particula, nîmirum colo inteſtino, quod conuenit inter omnes potiſſimum dolere ac laborare.

Quis morbus. Eſt autem hic affectus ſymptoma, actio læſa facultatis animalis ſentientis inteſtinorum, de quo ſymptomate iam ſæpius diximus.

Differentia. Dolores colici habent quamplurimas differentias, de quibus diligenter agendum eſt: primum vero ſunt, quæ ſumuntur à loco affecto: namq; laborant inteſtina *A loco affecto.* vel tenuia & ſuperiora, vel craſſa & inferiora: dolorem qui ad tenuia pertinet εἰλεὸν Græci vocant, Latini voluulum, vulgares Miſerere mei Deus: de quo ſtatui ſeparatim poſterius agere. Dolorem autem qui craſſa occupat inteſtina colicum nominãt, à colo inteſtino, vt diximus, à quo tanquam cæteris longiore & magis amplo, merito hoc nomen originem habuit, de quo ſpeciatim dolore nos agimus in præſentia.

A magnitudine. Secundo ſunt differentię à quantitate ſeu magnitudine, vel ab intenſione ſeu remiſſione doloris: etenim tametſi omnes dolores colici, vt placet Gal. 6. de locis affectis, cap. 2. ſunt vehementiſſimi & grauiſſimi, veriſimile eſt, vel potius neceſſarium, maiorem vel minorem dolorem fieri propter multitudinem, vel craſſitiem, vel motum, vel qualitatẽ eius rei à qua dolor efficitur, quæcunq; illa fuerit. Quæ pariter eſt ſententia Gal. 2. de locis affect. cap. 2. Certum enim eſt materiam pauciorem, tenuiorem, quieſcentem, ac minori agendi vi præditam, minorem prorſus dolorẽ concitare, quam quæ multa & craſſior eſt, mouetur, & maiori potentia prædita eſt. Colicos dolores qui quoquo modo ſunt leuiores, Auicenna punctiones ſolet appellare.

A qualitate. Tertio ſunt differentiæ à qualitate doloris, de quibus diffuſe tractat Galenus loco citato, 2. de locis affectis: ſed illæ ſunt magis principales. Colici dolores alii ſunt extenſiui, adeo vt non ſolum inteſtina, ſed aliæ quoq; proximæ partes extendantur, quod potiſſimum fieri ſolet à flatibus; alii ſunt fixi, & vno in loco permanẽtes, ac ſi palus in parte foret infixus, quandoq; vero ac ſi terebro locus dolens videatur confodi & perforari, quos propterea dolores perforantes nonnulli appellant, cuiuſmodi dolorem Gal. narrat, ſe paſſum fuiſſe, quo ea quæ in profundo ventris erant, in eo potiſſimum ſpatio, per quod à renibus ad veſicam vreteres extenduntur, ſibi videbantur terebro perforari. Alias multas ſpecies & qualitates doloris refert Gal. ex Archigene, veluti tractorium, auſterum, dulcem, leuiter acutum, falſum, viſcoſum, indomitum, & aſtringentem, quæ nomina cum ſint obſcura, & auditorem nihilo doctiorem reddere poſſint, tanquam inutilia, dicit Gal. perinde ac ſi omnino ſcripta non fuiſſent, ſunt relinquenda, & prorſus negligenda.

Atq; vtinam non hoc etiam tempore noui ſint Archigenes, qui nouas, ambiguas & inuſitatas voces quotidie conantur in artem medicã introducere, quas neq; cæteri, neq; forte ipſi ſatis intelligunt: quæ quidem ſcribendi & docendi ratio, quãtas tenebras imperitis animis poſſit offundere, omnem diſciplinam confundendo & perturbando, & quantum à bonis auctoribus, præcipue vero Ariſt. & Gal. reprehendatur, notius eſt quam vt plurib. debeat demonſtrari. Sed redeo ad differentias doloris colici.

A tempore. Quarto loco ſunt differentiæ à tempore: dolores colici, alii ſunt antiqui, alii noui, alii continui, alii interpolati, & quibuſdam veluti circuitibus reuertentes: ad quem modum narrat Gal. hiſtoriam cuiuſdam iuuenis, qui poſt ſumptum ſcammonium per quædam interualla ſæpe doloribus colicis vexabatur, 12. meth. cap. 7.

A more. Quinto ſunt differentiæ à modo affectus, à bono vel malo more: nam colici

dolores

dolores vel ſunt benigni & facile ſanantur, vel ſunt maligni vixq; vllā recipiunt curationem: alii ſunt peſtilentes, alii non peſtilentes: quam quidem doloris colici differentiam, à pleriſq; omnibus prætermiſſam non prætermiſere Paulus & Auicen. Paulus enim mentionem facit cuiuſdam colicæ ægritudinis ſua ætate ſæuientis, quā à finibus Italiæ incipientem, narrat per pleraq; alia loca Romani imperii inſtar peſtiferæ contagionis graſſatam fuiſſe. Pariter Auic. lib. 3. fen 16. tractatu 2. cap. 6. ſcribit ad hunc modum: Et quandoque accidunt colica & ileos ſecundum ſemitam accidentiæ ægritudinum peſtilentialium aduenientium, & perueniunt de regione ad regionem, & de homine ad hominem. Et rurſum lib. eodem tractatu 4. cap. 30. Et ileos quidem vadit de quibuſdam ad quoſdam permutatione, quæ fit in aere peſtilentiali, & de terra ad terram, permutatione ægritudinem venientium. Hæc Paulus & Auicenna; quos locos illi debent animaduertere, qui contendunt peſtem eſſe quendam certum & determinatum modum, & illi perpetuo febrem coniungi: de qua re longius diximus in tractatu noſtro de Peſte.

Sexto ſunt differentiæ à coniunctis: quandoq; colici dolores ſunt vel cū febre, vel ſine: cum virtute robuſta, vel debili; in iuuene vel ſene: æſtate vel hyeme: & cæteris quæ habent eandem rationem. *A coniunctis.*

Poſtremo ſunt differentiæ à cauſis, quæ inter ceteras omnes ſunt dignæ maxima notatione & animaduerſione. Cæterum cum hæc pars à pleriſq; admodum cōfuſe tractetur, qui nullo ordine infinitas prope colici doloris cauſas, ac veluti quoddam chaos ſolent proponere, experiamur nos, an dilucidioris doctrinæ gratia, hanc totam rem in certa quędam & definita capita poſſimus referre.

De cauſis doloris diximus alias quod eſt ſatis, & ſtatuimus ex Galeno 4. de ſimp. med. facul. dolores fieri propter vnam tantummodo cauſam, nempe ſolutionem continui. Cum igitur inteſtina doleant, vt aliqua adſit continui ſolutio neceſſe eſt. Prætermiſſis autem ceteris omnibus cauſis, & potiſſimum externis, quæ poſſunt ſoluere continuum, de quibus item diximus diffuſe, illud memoria eſt repetēdum, quod pariter iam ſupra confirmatum fuit, duas qualitates, quas per excellentiam Philoſophi & Medici actiuas appellant, frigiditatem & caliditatem, eſſe quam maxime efficaces ad ſoluendum continuum noſtri corporis, atq; ad efficiendos dolores: ex quo id nobis licet colligere, dolores colicos ab iis potiſſimū excitari, quæcunq; vehemēter poſſunt inteſtina refrigerare, vel calefacere: namq; aliæ duæ qualitates, humiditas & ſiccitas, niſi caliditati vel frigiditati coniungantur, primo & per ſe vix poſſunt continuū ſoluere, & dolorē efficere, niſi fortaſſe leuiſsimum & cuius nulla ſit habenda conſideratio. Vtraq; autem quæ cum refrigerandi, tā calefaciendi vim habent, non vna ſed multiplici conſtant ratione: itaq; alimenta craſſa, frigida, q̄ fere ſunt manifeſta, aquæ importuna potio, aut præterea niuis, qua inſano quodam appetitu pleriq; viri principes tantopere delectantur, aer frigidior, intēpeſtiua exercitatio, crapula, immoderata venus, & ne ſim longior, quæcunq; humores frigidiores, crudiores, pituitam & flatum poſſunt efficere, cauſæ doloris colici ſtatuende ſunt: pariter quæcunq; iis ferme contraria, humores gignere poſſunt calidiores & acriores, à quib. inteſtina vellicentur, mordeantur, & affligantur, iure huius mali licet cauſas ſtatuere. Summa ergo cum ratione ſcribit Gal. 12. meth. cap. 8. in craſſioribus inteſtinis dolores fieri plerumque, aut ex frigida, craſſa & lenta pituita, nec non ex flatuoſo aliquo ſpiritu, aut ex tenui & acri humore, locum mordente & vellicante: iis addit Auicenna humorem melancholicum, quotieſcunque vel à *Cauſa.*

liene,

liene, vel ab vniuerſo corpore tranſmittitur ad ventriculum & inteſtina, ex quo poſtea generantur flatus,qui facile ex humore melancholico generantur, atque ita efficiuntur dolores. Nonnulli addunt & ſanguinem;ſed reuera aut nullus, aut le-uiſſimus dolor à ſanguine poteſt excitari,niſi fuerit coniuncta inflammatio, de qua poſterius tractabitur.

An ſola intē-peries inducat dolorem coli-cum. Nonnulli quærunt hoc loco, an ſimplex inteſtinorum intemperies ſine ma-teria poſſit colicos dolores efficere? Quibus reſpōdeatis breuiter,iſtud quidem fie-ri poſſe,ſed tamen raro,& dolores fieri admodum leues,cum huiuſmodi intempe-ries ſine materia breui tempore ſoleant perdurare,quin gererentur & flatus & hu-mores,à quibus poſtea generantur dolores vehementiſſimi.

Secundo loco fiunt dolores colici ab iis quæ obſtruunt inteſtina,quotieſcun-que enim & flatus,& humores,& excrementa retinentur,& impediuntur,quo mi-nus poſſint erumpere & excerni pro inſtituto naturæ,tunc facile & frequenter do-lores ſolent excitari: huiuſmodi vero obſtructiones à multis fieri poſſunt, tumori-bus præter naturam, inflammatione, eryſipelate, œdemate, ſcirrho, à multa copia humoris craſſioris, à multis & durioribus alui excrementis, à vermibus, vt placet Auicennæ, ac poſtremo à lapidibus, quod afferit Aetius, & confirmant nonnulli recentiores; de quibus item lapidibus an generari poſſint in inteſtinis, Gal. vide-tur dubius fuiſſe, qui libro 6. de locis affectis, cap. 2. ſcribit ad hunc modum:

Calculi excre-ti. Scripſerunt nonnulli, quod in vehementiſſimis excretionibus, validis præceden-tibus doloribus, aliqui lapides calloſos eiecerint, ſimiles iis qui in veſica conſi-ſtunt; id quod ipſe neque vidit, neque alium qui viderit,audiuit. Dum ego eſſem iunior Patauii ante annos 40.Franciſcus Friſimelica, meus præceptor, medicorum ſui temporis, mea ſententia, princeps, & omni veriſſima laude cumulatus,mihi & pleriſque aliis affeuerauit, ſe vnum lapidem deieciſſe; & quod fortaſſe alicui ma-gis mirum videbitur, equidem vidi ex vtero cuiuſdam monialis exiiſſe multos la-pillos duriſſimos. Ac ſane ſi hęc res bene conſideretur, nihil videtur prohibere, quin lapides generari poſſint, & in inteſtinis, & in vtero, ſicuti generantur in veſi-ca: etenim tametſi hæ partes naturali ſua temperie ſint frigidæ, tamen neque deeſt interdum tanta caliditas, quanta eſt ſatis pro ſiccanda & coquenda materia craſſio-re,vt demum illa conuertatur in lapidem. Atque hæ videntur eſſe cauſæ,vel potius fontes cauſarum, ad quos referri poſſunt quæcunque dolores colicos poſſunt effi-cere,primo & per ſe laborantibus inteſtinis.

Per cōſenſum. Sed præterea, vt placet Auicenn. illa quoque nonnunquam laborant per conſenſum aliarum partium, ventriculi, iecoris, lienis, renum, vteri, veſicæ, quotieſcunque hæ partes inflammantur, vel aliter intumeſcunt; ſiquidem tunc comprimuntur inteſtina, eorumque ſoluitur continuitas, & colici dolores gene-rantur. Verum, vt libere dicam, hæ cauſæ mihi videntur imaginariæ, alienæ-que ab omni tum ratione, tum experientia, quod facile poteſt intelligi, ſi conſi-deremus ſitum & conditionem inteſtinorum, quæ vel inſignes vicinarum partium tumores cōmode poſſunt perferre;nec non ſi memoria repetamus, ſæpiſſime fieri, vt iis partibus inflammatis, vel aliter quomodocunq; repletis, & tumeſcentib. ſpci-pue vero ventriculo,veſica,vtero, nulli tamē ſuccedant inteſtinorū dolores; ac ſpe-ciatim male ageretur cum mulierib. prægnantibus, ſi geſtationis tēpore,ac maxime poſteriorib. menſib. vtero tantopere tumeſcēte,cogerētur laborare dolore colico. Sed præterea Galen. refutat hanc opinionem 6.aph.com.44. qui diſputat aduerſus nonnul-

nonnullos expoſitores apho. nec vterum, neque veſicam, quantumque repleantur, extendantur, atque in maximum tumorem attollantur, dolores inteſtinorum efficere poſſe. Quod ſi iſti velint, huiuſmodi partes poſſe interdum inteſtinis aliquod malum communicare, idque ea potiſſimum ratione, quod illis, ac maxime ventriculo & iecore à ſuo munere deficientibus, generentur excrementa, quæ deinceps ducta ad inteſtina dolores efficiant aut foueant, forte appoſite & ad rem accommodate loquerentur: quandoquidem vix aliter videtur fieri poſſe, quin laborantibus inteſtinis, princeps aliqua pars, exempli gratia, ventriculus, ſi redundēt humores frigidi, vel iecur, ſi calidi, vtcunque male afficiatur. Verum ſingula breuiter in vnum colligamus.

Sicuti generaliter omnis doloris, ita ſpeciatim colici, vna & immediata eſt cauſa continui ſolutio; hanc efficiunt quæcunq; inteſtina poſſunt vehementer vel refrigerare, vel calefacere, illa quidem, vt Gal. eſt auctor, denſando & contrahendo, & fundendo, & diſſoluendo, vtraque ſi multa fuerint, replendo, grauando, & diſtendendo.

Secundo continuum ſoluunt quæcunque inteſtina poſſunt obſtruere, & eſſe impedimento quo minus flatus & excrementa facile poſſint excerni: tumores præter naturam, multa & craſſa materia, copioſa & duriora excrementa, vermes, lapides, & ſi quæ alia ſunt huiuſmodi: quamobrem illa omnia quæcunque poſſunt inteſtina, vel primo & per ſe, vel ſecundario & per conſenſum, male afficere, atque eorum continuitatem ſoluere, iure colici doloris cauſæ ſtatuenda ſunt. Atque hactenus de eſſentia & differentiis doloris colici; itaque accedamus ad ſigna.

Signa doloris colici in vniuerſum fere ſunt manifeſta: dolor eſt vehementiſſimus, & cruciatus maximus, adeo vt ſi leuior fuerit, vt ſupra diximus, vere colicus non debeat appellari, ex ſententia Galeni 6. de locis affectis. cap. 2. Hic dolor quandoque eſt fixus, & vno in loco ſtabilis, terebro perforanti, aut palo infixo ſimilis: quandoque vero eſt vagus & inſtabilis, & modo in hac, modo in illa parte validius vrget, pro vario ſitu inteſtinorum, ac potiſſimum coli, quod tradunt anatomici à dextra parte in modum cuiuſdam Zonæ, ad ſiniſtram procurrere: itaque nunc hepatis regionem occupat, nunc lienis, nunc ventriculi, frequenter renum, ſupra & infra vmbilicum; ſæpiusque in ſiniſtro inguine plus vrget, eo quod in ea parte colon ſit magis anguſtum; ducto in conſenſum ventriculo, vomitus ſæpe excitatur, quo pituitoſa, cruda, nonnunquam bilioſa, porracea, & æruginoſa vacuantur, perpetua fere adeſt nauſea, afflicta & proſtrata appetentia; aſſumpto alimento dolor ſolet augeri, quod tunc inteſtina deprimantur & grauentur, ieiuno autem ventriculo ſolet imminui, quod tunc inteſtina ſint libera ab huiuſmodi incommodo & compreſſione; ægroti habent aluum ſepe impeditam & aſtrictam, adeo vt fere nihil infra, ne flatum quidem, omittere poſſint: quod ſi quid vel ſponte, vel arte redditur, id maiori ex parte eſt flatulentum, & bouino ſtercori ſimile, aquę ſupernatare conſueuit. Atque hæc fere illa videntur eſſe indicia, ex quibus generaliter colici dolores deprehendi poſſunt; itaque accedamus ad ſigna differentiarum. Signa.

Vtrum leuia an craſſa inteſtina laborent, hoc eſt, vt ego interpretor, vtrum iliaca vel colica ſit affectio, infra explicabimus, tractantes de ileo: pariter videntur prętermittenda indicia, quæ ſumuntur ex differentiis, à qualitate doloris, quantitate, à tempore, & reliquis, cum hæc vel ægrotis referentibus, vel aliis rationibus facile poſſint intelligi; neque indigeant maiori inquiſitione: ſed diligenter vos decet verſa-

verſari in cognoſcendis ſignis differentiarum, quæ ſumuntur à cauſis, ac præcipue materia, ex qua maxima ex parte colici dolores originem habere ſolent. Ergo ſi do-

Signa materiæ pituitoſæ. lores pendeant ex materia frigidiore, exempli gratia, ex lenta & craſſa pituita, q frequenter ſolet euenire, huiuſmodi humores, vt placet Gal. 12. meth. 8. dummodo ſoli fuerint, non adeo vehementes & acerbos dolores efficiunt: at vero ſi præterea humori accedat flatuoſus quiſpiam ſpiritus, qui ex iis locis in quibus continetur, nequeat erumpere, tunc grauiſſimi & atrociſſimi fiunt dolores, modo in vna parte, ac ſi illa terebro vel infixo palo perforetur, modo in pluribus, quæ præter modum diſtenduntur & cruciantur: dolor propemodum eſt longior & diutius perſeuerat, nocent frigida, iuuant calida, atq; imprimis optimū eſt remediū, ſi vomitu, clyſtere, vel quomodocunq; exeat pituita, id quod ſcribit Gal. ſibi ipſi eueniſſe impoſito oleo rutaceo, 2. de locis affectis, cap. 2. præceſſit victus & vitæ ratio ad generandā pituitā accommodata; alimenta multa, craſſa, difficilis concoctionis, veluti carnes bouinæ, piſces viſcidi, caſeus, lac, quæ ex caſeo & lacte parantur, quæ ex farina & paſta conficiuntur, vina noua, & alia huiuſmodi prope infinita, importuna exercitatio ſtatim poſt ſumpta alimenta, immoderata venus, retenta eſt aliqua ſolita euacuatio, & p ſertim pituitæ: quibus demum licet nobis coniungere ætatem, ſexum, temperamētum, tempus anni, regionē, & alia id genus, q̄ huius humoris copiā poſſunt indicare: lotia crudiora & albidiora eſſe deberent, quod omnis ratio demonſtrat, veruntamen propter vehementem dolorem, qui ſpiritus, humores, & vniuerſum corpus nimis torquet & inflammat, illa ſæpenumero flaua & colore intenſa conſpiciuntur: vnde præclare Auic. inquit lib. 3. fen 16. tractatu 3. cap. 11. Et non oportet vt decipiatur aliquis per id, quod forte ſit de ſiti & inflammatione, & rubedine aquæ, vt exiſtimet quod ægritudo ſit calida: illud namq; eſt commune omnibus. Sin autem

Signa flatuū. colici dolores fiant ex flatibus, ii vel in cauitate inteſtinorum, vel intra eorum tunicas colliguntur primi, fere vagantur, neq; vno in loco perſiſtunt, breuibusq; interuallis ſæpius recrudeſcunt: ſecundi vero ſunt magis firmi, continui & pertinaces, quod flatus exitum non inueniant, & locum mutare non poſſint, inteſtina & totus venter intumeſcunt atque extenduntur, ægroti flatuum multitudinem & rugitum in ventre percipiunt, ſi flatus quiſpiam vndecunque vel vtcunq; erumpat, maximo remedio eſt, anteceſſit victus ratio plane flatuoſa, intempeſtiua potio aquæ frigidioris, vſus plurimus leguminum, olerum, fructuum, vuarum, caſtanearum, & ſimilium.

Signa materiæ bilioſæ. Si contingat dolores colicos generari ex humore acri & bilioſo, quod tametſi rarius contingit, tamen certum eſt vſuuenire aliquando, tunc illi vehementiſſimi ſunt & acerbiſſimi, non ſine quodam morſu & punctione, ægroti enim dolent & conqueruntur, ac ſi inteſtina mordeantur, & quibuſdam quaſi aculeis pungantur & corrodantur, maiori ex parte accedit febris, ſitis, æſtus, vigiliæ, interdum conuulſio, vt notat Aetius, maxime vbi circa os ventriculi humor fuerit aggregatus, quandoq; & animi deliquia, & humiditates, ſudores frigidi; lotia ſunt inſigniter flaua & bilioſa, ac calidis tum alimentis, tum medicamentis, & in vniuerſum ab omni calefacientis victus ratione irritantur, ſicuti contra à cibis boni ſucci acredinē humoris temperantibus iuuantur maximopere: ſic exhibita hiera, ad purgandos huiuſmodi humores aptiſſima, vel alia ratione ductis humoribus bilioſis, dolores mitigantur.

Quæ omnia indicia huius doloris tradita ſunt à Galeno 1. de locis affectis, cap. 4.

cap. 4. quibus poſtremo coniungenda ſunt, vt ſupra notauimus, vitæ inſtitutum, ætas, temperamentum, conſtitutio aeris, & alia eiuſdem rationis, quæ bilis generationem & redundantiam poſſunt gignere & indicare.

Si fuerint dolores colici obſtructis inteſtinis, ne excrementa poſſint excerni, quod fieri diximus propter tumores præter naturam, propter multam & craſſam pituitam, propter retentionem multorum & duriorum alui excrementorum, propter vermes, lapides, & ſimilia, ex iis quæ hactenus poſita ſunt, facile colligi poſſunt indicia, quę ſingulas huiuſmodi obſtructionis cauſas poſſunt indicare. Exempli gratia, ſi fuerit inflammatio vel eriſipelas, dolores maximi ſunt & acerbiſſimi, & certo in loco permanentes, ægri internum æſtum & pulſationem percipiunt, accedit febris, quæ internas inflammationes perpetuo comitatur, adeſt ſitis, vigiliæ, communicata caliditate & ſiccitate ventriculo & cerebro, excreméta ſupra & infra prorſus retinentur, ad ſummam omnia ſunt deteriora & difficiliora. Si feces fuerint induratæ & retentæ, referente ægroto res fit manifeſta: ad quem modum & reliquæ obſtructionis cauſæ facile poſſunt intelligi, vt pluribus non ſit opus. Atq; hactenus de ſignis doloris colici, tum generis tum differentiarum.

Quoniam vero, vt ſcribunt Hip. & Plato, referente Gal. 9. de decretis Hipp. & Plat. 2. & aliis locis, ſimilitudines non modo vulgaribus, ſed etiam eruditis medicis nonnunquam errores & ambiguitates parere ſolent, idcirco, vt idem nos admonet Hip. in lib. de iis quę fiunt in medicina, com. 1. tex. 1. ſimilia an diſſimilia ſint à principio inſpiciendum, ex maximis, ex facilimis, ex iis quæ omnino quocunq; modo cognoſcuntur, ita quidem, Galeno interprete, vt quicunque recte medicinam facturi ſunt, hanc artis partem, quæ ſigna complectitur, intelligere atque exercere debeát, antequá alteram partem aggrediantur, quæ pertinet ad curandi rationem, adeo vt quoties aliquam ſimilitudinem habuerint, exacte valeant ſingulas morborum differentias cognoſcere: quare cum multa ſint in ventre inferiore, quæ aliquam colici doloris formam repræſentare, & nobis imponere poſſunt, opportune ſtatuenda eſt aliqua ratio, qua huiuſmodi ſimilitudines diſtinguere, & alterum malum ab altero ſecernere poſſimus.

Cum ergo quis conqueritur de dolore ventris, illud primum eſt animaduertendum, an hic dolor ſit ſublimis, & externis in partibus conſtitutus, an non ſublimis & penitioribus locis firmatus magis: quam quidem rem apud Gal. diſtinguit peritonæum. Sublimes dolores, ille inquit, 6. aph. com. 7. accipere oportet non ſecundú corporis longitudinem, ſed profunditaté, eos autem diſcriminat in ventris regione peritonæum, ita vt dolores qui in partib. hoc ſuperior: b. fiant, ſublimes dicantur, qui vero in partibus huic ſubiacentib. hoc eſt, ipſis inteſtinis atq; ventriculo & alto corpore conſiſtunt, non ſublimes vocentur, ꝙ profecto eſt dignum animaduerſione, tum ꝑpter rationé curandi plane variam, ꝑ varietate partiú laborantium, tum maxime ꝑpter ꝑgnoſticú. Nam quemadmodú hoc loco docet Hipp. dolores ventri ſublimes ſunt leuiores, non ſublimes ſúnt fortiores; ſiqdé partes internæ, véntricul⁹, iecur, inteſtina, & ſimiles, ꝑcul omni dubio ſunt magis principales & maioris momenti: externæ auté ꝗ ſunt ſupra pitonæú, ſunt ignobiliores, & minus piculoſę, ꝑterq̃ ꝙ partibus internis non ita facile remedia poſſunt accómodari, ſicuti externis, ꝗ fere ſunt in ſupficie. At vero ſine multo labore, alter locus ab altero, alter dolor ab altero diſtinguitur, ipſo nimirum ſenſu, genere doloris, & aliis ſymptomatib. etenim muſculi abdominis, & cæteræ partes poſitæ ſupra pitonæú, vix patiútur

vehementiſſimos & acerbiſſimos dolores, quos diximus pati inteſtina: pariter ſi quis tactui animum diligenter adhibeat, vel apparente aliquo tumore, vel aliis modis, is facile ſublimium partium læſionem deprehendet: namque laborantibus externis partibus, fere nulla apparent ſymptomata, quæ internas partes laborantes comitantur ſæpenumero, vel quæ proximis partibus conſentientibus aliquando ſolent obſeruari. Itaque prætermiſſis in præſentia partibus ſublimibus, quæ ad noſtrum inſtitutum non pertinent, vbi nobis conſtiterit partes internas laborare, illud vnum reſtat vt intelligamus, quænam peculiaris pars ſit male affecta ex pluribus quæ intra peritonæum continentur. At vero multarum huiuſmodi partium læſionem & dolores tum alia, tum maxime ſitus ratio manifeſte demonſtrat, adeo vt fere nemo ſit ita rudis, qui dolores ventriculi, iecoris, lienis, veſicæ, à dolore inteſtinorum non facile poſſit diſcernere: verum inter omnes partes vterus, quoquo modo in mulieribus & renes præcipue ac frequenter videntur cum inteſtinis dolentibus aliquam ſimilitudinem habere: etenim mulieres quandoque vel à partu, vel quo tempore fluxuri ſunt menſes, dolore quodam vehementiſſimo ſolent torqueri, qui fere dolorem colicum videtur repræſentare. Memini me olim vidiſſe & viſitaſſe duas nobiliſſimas mulieres, alteram Vicentiæ puerperam, alteram Venetiis virginem, quarum illa ſemel & ſæpius ſtatuto menſium tempore vſque adeo acerbo & ſerio vteri dolore cruciabatur, vt medici quidam opinarentur fuiſſe dolores colicos: veruntamen neque admodum difficile eſt, alterum ab altero dolore diſtinguere: namque ſi mulier doleat à partu, fere eſt neceſſe, vt menſtruæ purgationes aut plane ſupprimantur, aut ſaltem aliqua ex parte imminuantur, dolor magis eſt in ligamentis, vt fere coxendicus videatur, ac propemodum ad inguina deſcendit. Si autem mulier doleat propter difficultatem menſium fluentium, quo quidem ſymptomate multæ puellæ virgines ſolent corripi frequentiſſime, etſi venter vtcunq; dolet, tamen huiuſmodi dolor videtur ſpeciatim circa renes reſidere, qua parte venæ & vaſa ſemini deſtinata tendunt ad vterum, ſiquidem illa ob plenitudinem diſtenduntur, & dolorem afferunt. Præterea neque alia deſunt vteri laborantis indicia, periculum ſuffocationis, conuulſionis, & alia id genus, quæ à dolore colico maiori ex parte ſunt aliena. Quod ſi demum iis addas, quæ de ſignis doloris colici diximus ſupra, iam nullus ambiguitati locus fortaſſe reliquus fuerit.

Signa diagnoſtica doloris vteri.

Cæterum coli & renum dolores totmodis inter ſe conſentiunt, & ſigna vtroſque indicantia vſq; adeo commiſcentur & confunduntur, vt illis diſcernendis nobiliſſimi etiam Medici decipiantur ſæpenumero, ex quibus vnus fuit Gal. tantus medicus, qui colico dolore cruciatus fatetur, ſe illum renalem iudicaſſe, 2. de locis affectis, cap. 2. Verum neque hic deſunt rationes, quibus poſſimus alterum ab altero ſeparare; ex iis quidem quæ præcedunt nulla fere eſt coniectura, q̃ certi aliquid poſſit afferre, ſiquidem vterq; affectus cruditates ferme ſequitur, & maiori ex parte pituitam cauſam habet ſuæ generationis: quare tum præſentia, tum ſequentia ſunt animaduertenda.

Signa doloris renum.

Itaque vtrobique ducto in conſenſum ventriculo, nauſea & vomitus vrget, ſed multo maiores & frequentiores accidunt iis, qui coli dolore cruciantur, quod conſtet ex anatome, colon fundo ventriculi contiguum eſſe: vnde quod alterum ſignum poſitum eſt ab Auicenna, aſſumpto alimento ac repleto ventriculo colici dolores augentur, ieiuno autem & vacuo ventriculo imminuuntur, quod contra euenit in dolore renum, renibus quoquo modo ab humiditate alimenti lenitis & recrea-

recreatis. Præterea colico dolore laborantes pituitoſa quædam & corrupta, nõnunquã & bilioſa euomũt, quibus præaſſumpti quoq; alimenti aliquid permiſtũ videtur; ſic alui excrementa longe magis in colicis retinentur, vt ne flatũ quidẽ emittere aut ructũ edere poſſint: amplius dolores colici plurimos ſæpenumero locos ſolent occupare, & modo in hac parte, modo in altera vehementiores fieri: renum aũt dolores vno in loco ſtabiles, & quidẽ exiguo reſtringũtur, quẽ ipſi renes circũſcribunt, ac fere alterutrũ latus iuxta renum dolentẽ occupant, niſi forte dolores vna cũ cauſa in vaſa vretera deſcendant, aliquãdo etiam perueniant ad coxendicẽ, ad teſticulũ, ad femur, quæ è directo ſunt, propter eum cõſenſum quẽ renes habent cum dictis partibus, de quo ſcribunt Hip. & Gal. 6. epid. ſecto 1. com. 6. Sed tamẽ notandũ eſt, fieri poſſe interdum vt dolor colicus in certo loco firmetur, vbi ſcil. renes ponuntur: in quo caſu hoc ipſum ſignũ ex loco petitũ nihil ad notitiã poteſt conferre. Quod ſi demũ dolor fuerit in loco renibus altiore, hoc plane argumentũ eſt euidẽtiſſimũ, malũ in colo cõſiſtere: iis addenda eſt excrementorũ conſideratio: nã renibus laborãtibus vix fieri poteſt quin aliqua adſit vel difficultas, vel mala affectio, quæ ad lotiũ pertineat, ſiquidẽ nephritici ab initio fere aquoſas purasq; vrinas reddũt, quæ ſequentib. deinde diebus aſperã ſubſidentiã oſtẽdunt, poſtea exquiſite arenoſam, aliquãdo etiam vna cum lotio cruenta exeunt: altera aũt parte, ſi dolor in colo conſtiterit, neq; lapis, neq; arena, neq; cruor, ſed potius humor quiſpiã pituitoſus & craſſus videbitur ſubſidere in lotio: & quatenus pertinet ad excrementa alui, vt diximus, vel illa prorſus retinentur, vel flatuoſa quodammodo deiiciuntur, quæ ſæpe conſueuerunt aquæ ſupernatare, habentia ſimilem bubulo ſtercori conſiſtentiam. Poſtremo loco dolores nephritici & colici præclare diſtinguuntur variis remediis & curatione: etenim colicæ exacerbationes laxãtibus & lenientibus clyſteribus longe magis mitigantur, quam dolores nephritici, imo vero euenit interdum, vt frigido aliquo humore ſimul cum clyſtere eiecto, illico quieſcant, ſicuti euenit Gal. qui ſibi impoſito oleo rutaceo paulo poſt vehemẽtiſſimo cum dolore excreuit pituitam, à Praxagora vitream nominatam, quod vitro fluxo tum colore, tum conſiſtentia ſimilis ſit, adeo vt præſidium non tantum mitigatorium, ſed etiam curatorium & indicatorium merito poſſit appellari: quemadmodum pariter ſi lapis cum vrina eiiciatur, & ægrum dolore liberat, & ſimul laborantem locum demonſtrat: in ſumma lapidem frãgentia medicamẽta recreant dolorẽ renum, neq; ſubleuant dolorẽ colicum: contra quæ iuuant dolorẽ colicum, renum dolori non proſunt, dummodo propriam & legitimã vtriuſq; partis curandæ rationẽ animaduertamus: namq; ſi velimus vnius doloris mitigandi rationem habere, ꝙ principio vtrobique faciendum eſt, vtriuſq; doloris præſidia debent eſſe communia, ſiue extrinſecus adhibeantur, ſiue interius recipiantur, quæ nimirum ſunt moderata caliditate & tenui ſubſtantia, & proprie anodyna dicuntur, de quibus alias diffuſe diximus: ex quo Gal. ſcriptum reliquit 2. de locis aff. 2. quanquã medicus inter initia in diſcernẽdis duobus doloribus fallitur, id nihil intereſſe, ſed tamen fore neceſſe vt deinceps probe alterũ ab altero ſeparet, & vtriuſque propriam curandi rationem, quæ plane diuerſa eſt, accurate intelligat: namq; ille inquit 6. de locis affect. 2. ſicuti in principio vrgente dolore, vtraque pars iiſdem indiget præſidiis, ita in eo quod ſequitur tempore, indiget diuerſis. Sed hac de re ſatis, ad curationem veniamus.

Diximus alias ex Gal. 5. de ſimpl. med. facul. cap. 19. nec non 12. meth cap. 8. dolores colicos & cæteros omnes triplici ratione curari; primum per quædam medi- *Curatio dolorum.*

camenta moderatæ caliditatis,ac tenuis ſubſtantiæ, quę dolorē lenientia dicuntur: ſecundo per medicamēta ſtupefacientia,quę ſtuporem afferendo efficiunt,ne æger dolorē percipiat:tertio per ea præſidia quæ auferunt cauſam doloris. Nos ſingulas rationes perſequemur,quod in curandis colicis doloribus modo vna, modo altera, modo omnibus indigeamus, & à priore faciamus principium, quæ medicamenta anodyna complectitur, quorum in principio dolorum ſolet eſſe vſus maximus & frequentiſſimus,cum ſępenumero habeant rationem,non modo doloris,ſed etiam cauſæ,adeo vt,ſicuti iam notauimus ex Gal. ſint aliquando non tātum anodyna,ſed etiam ſanantia. Sed antequam iſtud facimus,nō prætermittenda ſunt ſigna prognoſtica,ex quibus facilem vel difficilem , felicem vel infelicem morbi terminationem licet præſagire, quæ ferè ſunt huiuſmodi.

Prognoſtica. Namq; vbi futura eſt ſalus,dolores ſunt remiſſiores,inconſtantes,neq; vno in loco obſtinate perſiſtunt,imo vero aliquando intermittunt, tametſi poſtea redeūt: excrementa nō prorſus retinētur,quibus vel ſponte,vel arte redditis, æger quoquo modo videtur quieſcere:iis licet addere quæ omnibus fere morbis ſunt communia, facilē ſpirationem,bene ſe habere ad oblationes, mente cōſtare, & alia huiuſmodi. Contra autē ſi morbus eſt inſanabilis,& tendit ad interitum,dolores ſunt acerbiſſimi,vno loco firmiter fixi,minime inconſtantes,nuſquam & nunquam intermittūt, nullus quieti locus relinquitur,excrementa penitus detinentur, vrgent vigiliæ, deſperatio,& demum ſequuntur vomitus,ſingultus,delirium, refrigeratio extremarū partium,ſudores frigidi,ſyncope,& mors.Inter cæteras autem differentias,illa quæ ex inflammatione ortum ducit,omnium grauiſſima cenſenda eſt,vt quæ præter alia pericula ſæpenumero ſoleat in ileon terminare. Sed & altera differentia, quam diximus eſſe peſtilentem & contagioſam , eſt maxime lethalis, de qua ſcribit Paulus lib.3. cap. 43. multos ægros in morbum comitialem, quoſdam in paralyſim,& nonnullos in vtrumque morbum incidiſſe.

Auic. arguitur. Hic ego ſum neſcius,quid ſibi voluerit Auic.qui 3.canonis fen 16. tract. 3. c. 9. inter ſigna exitialia doloris colici reponit,neſcio q vestigiū,atq; vt ille appellat, botor nigrū ſicuti faba,in ſupercilio,ſi modo illud vlceratur & remanet vſque ad diem ſecundam: quibus talibus ineptiis frequenter videmus illius ſcripta eſſe referta.

Curatio. Aggredimur primam rationē curandi dolores colicos per medicamenta anodyna: & quoniam hi dolores maiori ex parte ſunt in craſſis inteſtinis ſicuti diximus, iure clyſteria principem locum obtinent,& ante cætera omnia præſidia debent adminiſtrari:hæc igitur cōficiantur ex medicamentis temperatis & dolorem lenientibus,chamomælo,anetho,oleo amygdalarū dulciū,& ſimilibus,ſecundū hāc formā.

℞ *Chamomæli*
Anethi ana M. j.
Seminum aniſorum
Fæniculi ana ℥ j.
Fiat decoctio in aqua ad conſumptionem medietatis.
℞ *Huius decoctionis lib. j.*
Olei amygdalarum dulcium recentis
Adipis anſerini recentis
Mellis roſati ana ℥ ij.
Miſce pro clyſtere.

Pariter optima ſunt clyſteria ex ſolis oleis cōfecta, quorum meminere Galen.

Paulus,

Paulus,& omnes,qualia forent oleum anethinum,chamomelinum, amygdalarum dulcium,vel ſola,vel inter ſe commiſta ad ℥ xv. quibus portio quoque adipis anſerini,vel gallinacei poteſt commode permiſceri: quod ſi in iiſdem oleis decoquantur ſemina flatus diſcutientia,qui fere in dolore colico nunquam deſunt, fiet medicamentum non modo anodynum,ſed etiam quoquo modo curatorium: & eſt remedium Gal.12.meth.cap.8.2.ad Glauc.6. Sit exemplum:

℞ *Olei chamomelini completi lib. x 1.*
Seminum aniſorum
Fœniculi
Cymini
Ammeos ana ʒ ß.
Vini maluatici ℥ j.
Miſce bulliant ad conſumptionem vini.

Nonnulli ſolent accipere tantum vini quantum olei, ſed male, quoniam vinũ non eſt anodynum,ſicuti oleum,ſed mordicat inteſtina. Quo loco illud eſt accurate animaduertendum, quod dicit Galen. locis citatis,hoc tempore non conuenire neque rutam,neque baccas lauri,neque alia acriora medicamenta,quæ propter copiam materiæ non poſſunt eam diſcutere & flatus diſſoluere,imo vero ſæpius augẽt dolores. Nonnulli familiariter vtuntur clyſtere ex puro oleo ſeminis lini, quod ſane eſt optimum, ſed fortaſſe magis conuenit progreſſu morbi poſt alia clyſteria, quam principio dolorum.

Neque vero hæc ipſa anodyna medicamẽta ſolum infunduntur, ſed etiam exterius adminiſtrantur, & primum ſunt inunctiones ex oleo anethino, amygdalarum dulcium, adipe gallinaceo, & ſimilibus, quibus calidis vniuerſus venter illinendus eſt. Secundo ſunt fomenta;ſic excipiuntur hæc ipſa olea vel veſica, vel lana, vel ſimili re,& aſſidue fouentur partes dolentes: ſic parantur decocta ex rebus anodynis,& cum ſpongia medefacta fiunt fomenta,quæ ſolent inter cætera præclaram operam præſtare. Et ſit exemplum: *Externa anodyna.*

℞ *Chamomeli*
Anethi ana M. j. ß.
Seminum lini
Fœnugræci
Aniſorum
Fœniculi
Cumini ana ℥ j. ß.
Contundantur craſſo modo,& bulliant pro fomento in aqua communi.

Capiunt vulgares filum crudum,& decoquunt cum cinere in aqua,& illud calidum apponunt ad ventrem. Alii calefaciunt pannos, ligna, lapides,& ſimilia. Alii vtuntur fomentis ſiccis,ex furfuribus, milio,ſale,cinere,calefactis,& omnibus modis ſtudent ventrem calefacere. Sed equidem cenſeo hac in re caute & prudenter agendum eſſe: etenim quæ inſigniter poſſunt calefacere,quæcunq; illa fuerint, iam anodyna vocari non debent, quare ſæpius obeſſe & dolores augere conſueuerunt. Quocirca principio dolorũ,& quo tempore iis tantum agendũ eſt quæ illos poſſint mitigare ac lenire, diſcatis vos abſtinere ab omnib⁹, quæcunq; vel actu,vel potentia ſunt calidiora, quam ferat natura lenientium medicamẽtorũ,quæ quidẽ potius ſunt adminiſtanda,q̃ cauſis doloris proſpiciendũ eſt,de quibus in ſequentibus agemus. *Cautela.*

Oua frixa. Sed inter cætera omnia medicamenta anodyna ſequens audio maxime cele-brari, leniendis doloribus nō ſolum inteſtinorum, ſed etiam ventriculi, & plurima-rum partium: namq; ex primo oleo, vel butyro, vel aliquo oleo anodyno, vt chamo-mælino, multa oua cōtuſa in ſartagine decoquunt, quibus demum addunt medica-mentū accommodatū, veluti ſpecies aromatici roſati, diarhodon, &c. atq; ita vulga-re id eduliū præparant, q apud nos vulgo frittagia dicitur, q ad totum aluū vel aliam partem dolentem apponunt: & certe nō eſt inutile medicamentū, dummodo cum *Balneum.* ratione adminiſtretur. Poſtremo aūt nullo modo prætermittendum eſt medicamē-tum anodynū, cæterorum omniū, mea ſententia, præſtantiſſimū, balneum corporis vniuerſi, q parari poteſt vel ex oleo puro, cuius meminit Paulus, vel ex decocto le-nientiū medicamentorū, quæ ſint illa eadē ex quibus diximus parāda eſſe fomēta & clyſteria, vel tandē ex oleo ſimul cum decocto, quæ ratio balnei pponitur ab Aetio. Nec vero ſolū medicamenta anodyna exterius adminiſtrantur, ſed etiā interius aſſu-muntur, ſicuti eſt decoctū chamomæli, q ſane eſt præſtantiſſimū: veruntamen q ſit quoquomodo ingratum, loco illius poteſt ſumi decoctū anethi, vna cum ſeminibus odoratis: ſic optima ſunt ſemina aniſorū, fœniculi, cumini, vel cū ſaccharo, vel ſine: confectiones, aromaticū roſatum, diacuminū, & alia huiuſmodi quę ſatis leuia ſunt, & accomodata ad leniendos dolores, ac potiſſimū ſi occupent inteſtina ſuperiora. Sed inter omnia medicamenta anodyna quæ interius aſſumuntur, apud pleroſq; o-mnes medicos noſtri tēporis videtur habere inſignem prærogatiuā oleum vel com-mune, vel amygdalarum dulcium vel amararū, vel quandoq; etiā ex ſemine lini: de quo quidē remedio, & proba illius adminiſtratione alias diximus: itaq; illud vobis ſufficiat in præſentia, hoc quidem medicamētum eſſe anodynū, & poſſe multis mo-dis non leuiter iuuare, minime tamen indifferenter in quolibet dolore colico pro-pinandum eſſe, potiſſimum autem ab huiuſmodi potione abſtinēdum eſt, mea ſen-tentia, ſi æger habeat ventriculum frigidiorē, & refertum multis humoribus crudis, cum oleum perpetuo ſoleat ventriculum adhuc magis laxare & debiliorem redde-re, atque crudorum humorum ſobolem fouere. Hactenus de prima ratione curan-di dolores colicos, per vere anodyna medicamenta.

Secūdus modus leniendi doloris. Iam ſequitur ſecunda ratio, quæ pertinet ad medicamēta quæ improprie ano-dyna dicuntur, ppterea quod partes corporis ſtupefaciendo, & ſentiendi facultate priuando, demumq; cōciliando ſomnum, dolores auferunt, quare græcis ἀνώδυνα ſimul & ὑπνότικα dicuntur, quaſi ſomnum conciliantia. Quam vero vſus horum me-dicamentorū ſtupefacientium fuerit familiaris cum veteribus prope omnibus, tum vni potiſſimū Gale. non modo in cæteris doloribus, ſed etiā ſpeciatim in colico, ſatis teſtantur plurima medicamēta, quæ ille ſcripta reliquit 9. de med. ſecund. locos, c. 4. adeo vt iure nobis liceat mirari, quamobrem noſtrates medici illa non modo negli-gant, ſed etiam tantopere abhorreāt. Nam quemadmodū temere, & nullo adhibito indicio nō decet iis vti medicamentis, quę plurima nonnunquā, & ea grauiſſima in-commoda ſecū afferunt, ita ſi dolores adeo ſæuiāt, vt periculū immineat, ne vires ſi-mul & vita deficiant, illorū vſus non modo opportunus, ſed etiā neceſſarius cenſen-dus eſt. Quamobrem Galen. 12. metho. cap. 1. illos medicos, qui ægroti delitiis ſub-ſcribentes, eiuſque voluptatem, non ſanitatem ſibi proponentes, in huiuſmo-di medicamentorum vſu modum excedant, adulatores nominat: eos vero qui plus æquo animoſi & audaces, eorum plane vſum refugientes, nimiis doloribus ægrum iugulant, crudeles non veretur appellare: adeo, vt ille inquit, ſicuti in

omni

omni totius vitæ ratione, ita hic quoque ſapientis illud conſilium; ne quid nimis: notabile ac præclarum cenſendũ eſt. Itaq; leniendis doloribus colicis, ſi medicamẽta anodyna nihil proficiant, ægerq; vel propter acerbitatem doloris, vel propter vigilias, fuerit in vitæ diſcrimine conſtitutus, tum vel vnius Galen. exemplo atq; au-ctoritate, animoſe audeatis vti medicamentis ſtupefacientibus, etſi periculum ſit ne aliqua deinceps offenſio alicui parti ſuccedere poſſit: etenim ſi vitium ex talibus medicamentis contractum modicum fuerit, facile poſtea accommodatis medicamentis poterit auferri: quod ſi ita fiat vehemens, vt nec longiori tempore tolli poſſit, quis dubitat, inquit Galen. huiuſmodi etiam hominis conditionem magis quam illius interitum eligendum eſſe.

Ea autem medicamenta ſunt multiplicia, partim ſimplicia, opium, radix mandragoræ, ſemina hyoſciami, cicuta, & ſimilia: partim compoſita, mithridatum & theriaca ante ſextum menſem, Philonium Romanum, Philonium Perſicum, trochiſci diaſpermatũ, requies Nicolai, & alia multa, quibus abundant libri medicorũ, Simplicia eam vim habent & violentiã, vt vel nunquam, vel certe rariſſime illis ſolis vtamur. Compoſitis tanquam tutioribus & ſalubrioribus, vtimur frequentiſſime quorum quidem componẽdorum illa eſt optima ratio, quam docet Gal. 9. de med. ſecundum locos, cap. 4. quæ tres in vniuerſum ſcopos ſibi proponit, primum vt ſenſus ſtupefiat, quod ea præſtant quæ tali virtute ſunt prædita, de quibus modo diximus: alterũ quoniam hæc medicamenta naturæ partium noſtri corporis, earumq; natiuo calori aduerſantur, ne inde in poſterũ aliquod particulę inſigne detrimentũ accedat. Tertius eſt ſcop⁹, vt hæc ipſa medicamẽta nõ ſolũ ſymptomati & dolori, ſed etiam affectui ſymptomatis, & doloris cauſæ proſpiciant: ꝗ vtrumq; illa perficiunt medicamẽta, quæ prioribus cõtrariam facultatẽ ſortita ſunt, hoc eſt, calida & tenuiũ partium, ſiquidẽ ex tali mixtione frigidorum & calidorum, non modo vis ſtupefacientium remittitur & corrigitur, ſed etiam illa eadẽ facile ad magis remotas dolentis loci particulas videntur poſſe deduci; de qua re ſi quis plura velit, & exactam horum medicamẽtorum componendorum rationem cupiat tenere, nec non varia exempla cognoſcere, is præter cæteros adeat Galen. qui loco citato hoc argumentũ tra-ctat vſq; adeo perſpicue & copioſe, vt nihil præterea poſſit deſiderari. *Stupefacientium catalogus.*

Cæterum ſtupefacientia medicamenta leniendis doloribus colicis dupliciter ſolent à medicis adminiſtrari, vno modo infuſa per ſedem; altero aſſumpta per os. Maxime conueniunt infuſa, vt docet Galen. 2. ad Glauc. 6. ſi dolor in inferioribus inteſtinis conſiſtat: ſicuti potiones, ſi inteſtina ſuperiora crucientur: quanquã neq; negandum eſt, epota medicamenta inferioribus inteſtinis, & infuſa ſuperioribus non exiguam virtutis portionem communicare. Habeatis exempla: *Vſus narcoticorum.*

Clyſter narcoticus.

℞ *Decocti chamomeli* ℥ xv.
Olei amygdalarum dulcium ℥ iij.
Philonii Romani. vel eius loco
Requiei Nicolai ʒ ij.
Miſce pro clyſtere.

Ex iis medicamentis aliquid lana excipitur vel aliter conficiuntur glandes, quę forti filio appenſæ, quam penitiſſime debent in rectum inteſtinum demitti, vt cum libet, facile recipiantur; quod pariter remedium eſt Galen. 12. metho. cap. 8. Et ſit exemplum:

℞ *Philonii Romani* ʒ j.

Vel eius loco grana vi.

Mellis quantum ſufficit, & fiat ſuppoſitorium.

Ætas ſtupefacientium medicamentorũ. Quatenus autẽ pertinet ad medicamẽta ſtupefacientia, quę per os aſſumũtur, compoſita vt diximus, ſimplicibus ſunt tutiora: namq; docet Gal. 2. ad Glauc. cap. 6. nec non 12. meth. c. 1. Philonio & omnibus ex opio cõfectis medicamentis, non recentibus, ſed tantummodo poſt annum, aut ad minimum ſex menſes, vtendũ eſſe, ꝙ ita facta fermentatione, & noua quadam introducta forma, à ſingulis medicamẽtis diuerſa, illa omnino fiant ſecuriora, q̃ ſi ex tempore præparentur & adminiſtrẽtur. Officinę multa habent quorum ſuperius facta eſt mentio, ſed inter cætera omnia leniendis colicis doloribus philonium Romanum omnium cõſenſu videtur habere inſignem prerogatiuã, quod ad ℥ j. circiter, poteſt exhiberi, ſecundũ hanc formã,

℞ *Philonii Romani*
Sacchari violati ana ℥ j.
Miſce fiat bolus.

Quod ſi quis cupiat noua medicamenta præparare, tum alii tum maxime Galen. poteſt ampliſſimam copiam ſuppeditare; atque vt abundetis exemplis:

℞ *Caſtorei*
Croci ana ʒ ij.
Opii electi gr. j.
Seminis aniſorum
Hyoſciami ana ʒ j. ß.
Mellis quantum ſufficit, Miſce & fiat electuarium.

Pleriq; ferme omnes hoc tempore ſolent permiſcere medicamenta ſtupefacientia ſimul cum purgantibus, verbi gratia, electuarium diaphænicon & philonium, de qua re alias diximus.

Cautela I. Poſtremo etiam de duobus mihi eſtis admonendi, quæ docet Gale. 12. metho. cap. 8. Alterum: longe cõmodius & tutius ſtupefacientia adminiſtrari leniendis doloribus, ab humore calidiore prouenientibus, quã à frigidiori cauſa oriundis: etenim vtrumq; dolorẽ leniunt quidem, veruntamẽ in frigidis doloribus morbũ & cauſam morbi reddũt deteriorẽ, & curatu difficiliorẽ, quare nec tam frequenter, nec tã copioſe, neq; ſine maxima neceſſitate debẽt adminiſtrari. In doloribus aũt calidis præterquã ꝙ dolores mitigant, doloris etiã cauſam iuuant, humorũ tenuitatẽ cogendo & incraſſando, nec non illorũ caliditatẽ remittẽdo & tẽperando: quamobrẽ multo audacius, copioſius, & frequẽtius in calidis, q̃ frigidis dolorib⁹ ea licet adminiſtrare.

Cautela II. Alterum vero eſt in quo multi noſtrates medici, mea ſententia, nõ leuiter errant, qui vulgari quodã inſtituto, nuſquam & nunquã ſtupefacientia medicamenta ſolent exhibere, niſi quando iam vires deficiunt, ægerq; non longe abeſt ab interitu: id quod equidem puto fieri non ſolum temere, ſed etiam pernitioſe: ſiquidem tantum abeſt vt debilis alioqui calor innatus tam inſignem frigiditatem ferre poſſit, vt contra ille magis labefactari atque extingui ſoleat: quare imperiti medici cupientes ſenſum auferre, vna & vitam nonnunquam auferunt. Sed fortaſſe nimium digreſſi, ad inſtitutum noſtrum reuertamur.

Tertia ratio leniendi doloris. Diximus de duabus rationibus curãdi dolores colicos, iam tertia ſupereſt, quæ cauſam doloris conſiderat, ac vere ad curationẽ pertinet, cũ duæ priores fere vnius ſymptomatis rationem habeant. Cum autem ſtatutum fuerit, cauſas colici doloris eſſe plures, ad veſtram vtilitatẽ deuenio ad curationem vniuſcuiuſq; doloris, ſecundum

dum vnamquamque cauſam, incipiendo primum ab illo, qui ortum habet ex pituita, quam vitream appellant, cuiuſmodi certe dolorem conſtat & facilius, & frequentius cæteris omnibus contingere.

In hoc itaque dolore præcipua nobis ſeſe offert indicatio vacuandi craſſum & pituitoſum humoré, qui cótinetur in inteſtinis; quamobré cómuniter practicantes ſine vlla mora vtuntur purgátib. medicamétis, electuario Indo, electuario diaphænicon, hiera diagolocynthidos, & aliis id genus, quę ducédo humoré noxiú & efficienté doloré maxime vidétur opportuna. Sic Auic. Paulus, Alex. ac ferre omnes, vno excepto Gal. purgát hoſce ęgrotos validiſſimis medicamétis, ſcamonio, euphorbio, agarico, & ſimilibus: ſed vt libere dicá, equidé nó poſſum hanc purgationis rationé probare, de qua cum multa poſſent in mediú proferri, illud mihi ſatis ſit in præſentia, ſoluentia hæc medicamenta præter methodum ac diſciplina Galeni, addo præter rationem, adminiſtrari, cum materia nó ſit concocta, & ad purgandú præparata, necnon vacuatio perficiatur per partes laborantes, ex quo fit, vt noxii humores vel nullo modo, vel non ſine maximo labore educantur, & longe plura excrementa ad ventriculum & inteſtina trahantur, adeo vt dolor ſæpe fiat acerbior, & malum periculoſius. Sic ille iuuenis, cuius meminit Galen. qui antea colicis cruciatibus male afficiebatur, accepto ſucco ſcammonii, quanquam bene & largiter fuiſſet purgatus, poſteriore tempore per quoſdam circuitus ſimili dolore cœpit torqueri: quam quidem noxam Galen. refert in ſcammonium, propterea quia magna humorum copia ad inteſtina procubuerit, iam ante imbecilla, & quaſi fluxionis quidam exortus fuiſſet affectus. Itaque non ſolum reiiciendi, ſed etiam ridendi ſunt inepti illi duo verſiculi:

Synocha, cum colica, phreneſis, ſquinantia & anthrax,
Materias crudas euacuare iubent.

quandoquidem nulla ratio concipi animo poteſt, quamobrem de antiquiſſimo & certiſſimo dogmate Hipp. Gal. & omnium rationalium medicorum, quod generaliter crudorum humorum vacuationem prohibet; niſi illi turgeant, morbi iſti in verſiculis contenti magis quam cæteri ſint excipiendi.

Quatenus vero pertinet ad Auicennam, Paulum, Alex. & reliquos qui illa docent eſſe exhibenda, ego quidem cenſeo eos male ſentire: niſi forte hac in re eam moderationem velint adhibere, quam adhibuit Alexand. cuius ſententiam, imo vero ipſa verba tamque maxima notatione digna, mihi libet cómemorare, qui ſcribit ad hunc modum: At per initia purgandi ipſi non ſunt, verum vbi humores prius extenuatos diſſolutoſq; ſenſeris, & nullam amplius inflammationem inteſtina vrgere: ita enim illis vſus non erraueris, nec metues vllum periculum futurum, materia iam concocta & ad vacuationem parata. Qui enim auſi ſunt humores, dum crudi ſunt, aut inflammatio colon exercet, purgare, vel efficacibus vti, iſti ignorant, ſe ægrotantibus auctores fieri & periculorum, & mortis. Hæc Alexand. Hac ſane ipſa ratione, nec Auicen. plane ſibi videtur conſtare, etenim qui aliquando vehementia probat medicamenta, alio loco docet, à vehementibus abſtinendum eſſe: Et ex eis, ille inquit 3. canonis fen 16. tractatu 4. cap. 1. in quibus non eſt conuenientia, eſt vt feſtinatio ſit in dando in potu ſolutiuum deſuper, quoniam fortaſſe eſt oppilatio fortis, & humores & ſquibalæ ſunt plurimæ, & cum peruenit ad ipſam humor deſuper fortaſſe non inuenit penetrationem, & perducit regimen ad timorem maximum. Et paulo poſt: cumque bibitur medicina deſuper, euacuat non

Curatio colicæ ex pituita craſſa.

Reprehenſio Auicennæ

ab vnoquoque duorum, ſcil. ventriculo & inteſtinis, imo ex aliis locis, à quibus va- cuatio omnino non eſt neceſſaria, & illud facit acquirere debilitatem proculdubio. Et iterum: & quandoque accidit vt medicinæ attrahentes ex corpore attrahant ad inteſtina alios humores malos, & quandoque attrahunt humores excoriantes, qua- re aggregatur excoriatio & colica ſimul.

Conſulto volui proferre hos locos Auicen. qui præclare omnes propemo- dum rationes ponunt, quamobrem à ſoluentibus medicamentis oporteat abſtine- re: quomodo autem ille defendi poſſit, qui aduerſus decreta Hipp. & Galen. imo vero aduerſus ſeipſum exhibet validiſſima medicamenta, alii viderint, qui magis il- lius doctrina delectantur, quam ego.

Lenientia al- uum. Prætermiſſis igitur purgantibus & vehementib. medicamentis, quicquid tan- dem alii cenſeant, ægrotos colico dolore laborantes nobis liceat vacuare iis, quæ lo- cum affectum, ventriculum & inteſtina, leuiter purgare, minime autem ex aliis par- tibus noua excrementa trahere poſſint, veluti inter cætera omnia preſtantiſſima eſt hiera ſimplex, cuius imitatione poterunt quoque exhiberi pilulæ alephanginæ, mel roſaceum ſolutiuum, & alia id genus, quæ ſi ita ferat occaſio, non modo ſemel, ſed etiam bis & ſæpius poterunt reiterari. Pariter opportuna ac ſalutaris vacuandi ratio

Vomitus. illa eſt, quæ fit per vomitum, atq; non ſolum ducit humorem noxium, qui dolorem gignit, aut certe fouet, ſed illum ſimul ab affecta parte reuellit: quamobrem ſi con- iiciatis ventriculum reliquiis alimenti & pituita refertum eſſe, dummodo æger non fuerit difficilis ad vomendum, aut ſponte, aut leui aliquo remedio decet vomitum prouocare, quo ſæpenumero multa ducuntur excrementa, & res adeo fæliciter ſuc- cedit, vt aliis deinceps præſidiis non indigeamus. Sed conuenit inter omnes, clyſte-

Clyſteria. ria hac in re præclariſſimam operam præſtare, à quibus maiori ex parte ſolemus cu- rationem inchoare: in quorum quidem præparatione & adminiſtratione id ſedulo eſt memoria tenendum, quod nos docet Gale. 12. meth. cap. 8. nempe à clyſteribus calidioribus & vehementioribus cauēdum eſſe: etenim talia medicamenta præter- quam quod maiorem humorum copiam trahunt ad inteſtina, lentos, craſſos & fri- gidos humores colliquant, rarefaciunt, & in flatus facile cōuertunt, ex quo ſæpenu- mero dolores longe magis augentur quam leniantur. Quamobrem multos ex ple- be licet audire, quod à Gal. memoria proditum eſt, & confirmat experientia, qui te- ſtantur colon ſibi minus dolere, ſi nullo cataplaſmate, nulla perfuſione, nullo de- mum clyſtere calidiore vtantur; adeo vt qui generoſi animi forteſque ſunt, ſeruata mediocri & opportuna victus ratione, tutius longiore tempore ſanentur, quam qui violenter calefacientibus vtuntur. Namque in huiuſmodi ſuccis frigidis & craſſis, inquit Galen. à nullo tam metuendum eſt, quam à calore, qui eos liquet atque in fla- tus conuertat, ſed digerere non valeat. Quo loco arguendi ſunt, non ſolum multi noſtrorum temporum medici, ſed etiam nonnulli antiquiores, qui ſtatim procu- randis huiuſmodi doloribus, vehementiora & calidiora clyſteria aggrediuntur, ex centaurea minore, colocynthide, turbith, hiera Logadii; electuarium diaphenicon, benedictæ, & ſimilibus. Itaq; ad hanc rem ſunt accommodata clyſteria leuia, quæ conficiuntur ex medicamentis vere anodynis, & quæ præterea poſſint flatus diſſol- uere, de quibus iam ſatis diximus.

Pituita vt cō- coquenda. Interea humores hi frigidi, lenti, craſſi, diligenter ſunt attenuandi, incidendi, concoquēdi, & ad commodam vacuationē præparandi, ad ꝙ perficiendum munus, vt de clyſteribus diximus, ea præcipue ſunt accommodata, quę non admodū calefa- ciant.

ciant, & ſint tenuium partium, qualia ſunt decocta, conſeruæ, ſyrupi, ex mentha, betonica, hyſſopo, ſeminibus odoratis, mel roſaceum, oxymel ſimplex, aromaticum roſaceum, diacyminum, & alia huiuſmodi. Inter cætera Gal. maxime probat allium, vtpote quod attenuet, flatus diſcutiat, & minime omnium ſitim inferat, adeo vt ſolitus fuerit ruſticorum theriacam illud appellare: ſic idem Gal. laudat theriacam, quæ quidem videtur poſſe frigidum & craſſum humorem non modo calefacere atq; extenuare, ſed etiam latente quadam ratione diſſoluere & conſumere, ad quem modum nos quoq; vti conſueuimus mithridato electuario de baccis lauri, & aliis huiuſmodi medicamentis, partim antea, partim ex tempore paratis, inter quæ caſtoreum videtur habere inſignem prerogatiuam. Habeatis exemplum.

℞ *Caſtorei optimi* ℈ ij.
Piperis albi.
Cinnamomi ana ℈ ß.
Spicæ gr. v.
Miſce & cum melle roſaceo fiant pilulæ tres exhibendæ.

Iis porro vel ſimilibus medicamentis cocta & præparata materia, opportune hoc tempore ad illa clyſteria tranſeundum eſt, quæ non ſint quidem acerrima & vehementiſſima, ſed tamen prioribus efficaciora, & quæ purgandi vi quoque modo non ſint deſtituta.

℞ *Chamomeli M* ij.
Centauriæ minoris M j.
Seminis carthami ℥ ij.
Fiat decoctio in aqua.
℞ *Huius decoctionis lib.* j.
Mellis roſacei.
Olei rutacei ana ℥ iij.
Miſce pro clyſtere.

Imo vero hoc tempore neq; vſus medicamentorum purgantium prorſus eſt negligendus, quæ tamen nullo modo ſint vehementia, vt ſupra diximus: & inter cætera docet Auicenna, cauendum eſſe ab agarico, quod creditur peculiari malitia inteſtinis & huic malo noxium eſſe. Ergo ſint medicamenta leuiora, & potius lenientia quam ſoluentia, qualia ſunt ea, q̃ ſupra fuere propoſita. Quod ſi tandem vehementioribus fuerit opus, illa exhibeantur non niſi ſumma cum præmeditatione, & admodum moderate, quæ quidem medicamenta eo potiſſimum tempore videntur magis opportuna & ferme neceſſaria, ſi clyſteria fruſtra imponantur, vt neque purgent, neq; illa ipſa exeant aliquando: nec non ſi laborent inteſtina ſuperiora, ad quæ ex partibus inferioribus non ita facile medicamenta poſſunt peruenire.

Etſi veriſimile eſt, quæ hactenus ſunt propoſita remedia, ſatis eſſe ad integrã curationem doloris colici pituitoſi: veruntamen ſi ille fuerit adeo contumax, vt longiore tempore perſeueret, iam neceſſarium eſt aliam rationem amplecti, quæ non minus ad curationem, quam ad præſeruationem videtur pertinere: itaq; ante omnia diligenter eſt animaduertendum, quonam modo, & propter quam cauſam pituita generetur, an propter intemperatam victus rationem, an potius propter frigidiorum ventriculi & inteſtinorum intemperiem, quod vtroq; modo conſtat, hunc humorem poſſe generari, quod ſi iſtud fieri contingat propter corruptã victus & vitæ rationem, probe inſtituta alimentorum quantitate, qualitate, ordine,

& cæteris capitibus, quibus vniuerſa hæc res perficitur, forte aliis remediis opus nõ fuerit: ſin vero intelligamus hunc humorem generari ac foueri propter intemperiem ventriculi & inteſtinorum, tunc neceſſarium eſt his partibus ſpeciatim proſpicere, de qua re ſatis diximus, tractantes de affectibus ventriculi; ſed tamen nolo ſilentio præterire duo inſignia remedia, quibus familiariter medici & vtiliter vti cõſueuerunt: alterum eſt ius galli veteris, de cuius præparatione & vſu iam tractauimus diffuſe: alterum eſt potus & balneum aquarum thermalium calidarum, quales ſunt ſulphureæ & ſimiles, quas inter cęteros maxime laudat Alex. qui quidem, quod mea ſententia eſt magna obſeruatione dignum, neq; hactenus ab aliquo obſeruatum, videtur concedere haſce aquas in potione, loco vini, in prandio & cœna, qui ſcribit ad hunc modum: At vt ex huiuſmodi aquis bibant ipſis concedendum, habent enim vim abſtergendi & expurgandi, ſi quid viſcoſum tum ventriculo, tum inteſtinis infixum deprehendatur, ac ſubinde reſtituunt, totumq; morbum prorſus perſanant. Hactenus Alex. Atq; eum loqui de potu in prandio & cœna, inde colligitur manifeſte, quod ſtatim poſt hæc verba ſubiungit: tantum de victu dictum ſit. Equidem non ignoro multos aquis thermarum vti conſueuiſſe quotidie pro coquendis ferculis, nonnullos illas quoq; permiſcere conſueuiſſe cum vuis tempore vindemiæ, pro conficiendo vino: ſed quod liceat eas propinare in prandio & cœna ſimul cum cæteris alimentis, loco vini vel alterius potionis, id profecto nunquam audiui aut legi apud quenquam, præterquam apud Alex. hoc in loco: de qua noua cognitione in prҫſentia nolo meum iudicium interponere, interea vos quoq; cogitabitis, & alio tempore meam ſententiam audietis.

Ius galli veteris.

Potus thermarum.

Poſt dolorem colicam ex pituita, ſequitur dolor ex flatibus, quem ſimiliter diximus ortum ducere ex cauſa frigidiore, quanquam ſciendum eſt ex Gal. 3. de ſymptom. cauſis cap. 7. flatus potius ex calore debili, quam frigiditate generari, adeo vt illi effici nequeant abſoluta frigiditate, aut vehementi caliditate, vt ferme exterius videmus euenire. Nã quemadmodũ dicit Gal. frigidiſſimæ conſtitutiones, maxime ſpirante borea, ſerenæ fiunt, calidiſſimæ item, quales ſunt æſtatis tempore, ambientem aerem purum reddunt, quæ vero inter has mediæ ſunt, nebulas gignunt; ita in animantibus, neq; in ſumma caloris imbecillitate, neq; cum is vehementer valet, ſed cum medium obtinet locum, ſolet flatuoſum excrementũ generari, quod quidem Gal. nobis perſuadet fieri in locis, quæ in ventriculo ſunt, cum humores quidam pituitoſi ibi contenti, vel cibi in vapores reſoluuntur à debili calore. Cum igitur & pituita & flatus originem habeant vel ab eadem, vel ſaltem ſimili cauſa, minime eſt mirum, ſi pariter vtriuſque doloris eadem fere eſt curatio: quod eo magis ſtatuendum videtur, quoniam ferme ſemper vtraq;, & flatus & pituita ſimul adeo cõmiſcentur & confunduntur, vt vix liceat alterum ab altero ſeparare. Primum autem neceſſe eſt illud nouiſſe, vtrum flatus coniungantur cum materia pituitoſa, an ſoli dolorem faciant: quod ſi vtrumq; adſit, curatio quoq; mixta eſſe debet, quæ partim noxii humoris, partim flatus rationem habeat. Sed eſto, ſint flatus ſine materia, tunc vnica nobis ſeſe offert indicatio illos diſcutiendi, & roborandi inteſtina: id quod prҫſtant imprimis clyſteria ex idoneis medicamentis præparata; & ſit exemplum.

Colica ex flatibus.

℞ *Seminum aniſorum.*
Fœniculi.
Cymini.

Clyſter pro flatibus.

Dauci.

Dauci.
Ammeos ana ℥ j.

Hęc apud Gal. vt ſupra diximus, oleo incoquebantur, & ſi aliqua fuiſſet coniectura, dolentes partes prætereà aliquo frigido affectu laborare, ille addere ſolebat rutam, grana lauri & ſimilia. Fiat ergo decoctio vel more Galen. in oleo, vel vt nos conſueuimus in aqua.

℞ *Huius decoctionis lib. j.*
Mellis roſati.
Olei chamomelini completi.
Rutacei ana ℥ ij.
Miſce pro clyſtere.

Ex his medicamentis, quæ flatus diſſoluunt, glandes quoq; parari poſſunt, nec non ſedes ipſa oleo rutaceo, liliorum alborum, aut conſimili, non inutiliter inungitur, & aſſidue fouetur. Si quis cupit habere quoq; exemplum glandis, illud tale eſt.

Suppoſitoriũ pro flatibus.

℞ *Cymini pulueriſati ʒ ij.*
Rutæ ʒ ß.
Salis gemmæ ℈ j.
Mellis quantum ſufficit. Miſce pro duobus ſuppoſitoriis.

Alii familiariter vtuntur clyſteribus ex vino generoſo, ex ſapa, ex lotio, & aliis rebus acrioribus, quæ quidem videntur aliquando vel aſcendentibus vaporib. ad partes ſuperiores, vel inteſtina irritando, vel aliter, maius incommodum quam emolumentum attuliſſe: quare ſi quis voluerit illis vti, commode permiſcenda ſunt oleum chamomælinum, anethinum, adeps gallinaceus, & cætera, quæ eorum acrimoniam lenire poſſunt: & ſit exemplum:

℞ *Vini cretici ℥ x.*
Olei chamomelini completi ℥ vj.
Miſce pro clyſtere.

Sed neq; leuia quędam & lenientia medicamenta, vt hiera ſimplex, manna ex iure diſſoluta, terebinthina Cypria, ad hanc rem inepta cenſenda ſunt, non ſane quod illa flatus purgare valeant, ſicuti cæteros humores, ſed quoniam ita irritata virtute expultrice, ductibuſq; apertis, flatibus quoq; aliquis exitus facile pateat. Prętereà multa ſunt quæ peculiari quadam vi creduntur flatus diſſoluere, de quibus ſæpe diximus, vt ſemina aniſorum, & omnia odorata, diacyminum, aromaticum roſatum, conſerua roriſmarini, betonicæ, ac demum ne ſingula recenſeam, mithridatum, & theriaca, quæ forte reliquis omnibus ſunt efficaciora, neq; ſolum diſſoluendo flatus, ſed etiam alterando ventriculum & inteſtina, ad hoc negotium ſunt plurimum accommodata. Hoc idem perficiunt nonnulla externa præſidia, inunctiones, fomenta, ſacculi, & ſimilia.

℞ *Origani.*
Pulegii.
Calamenthi.
Chamomali.
Menthæ ana M ß.
Seminum aniſor.
Fæniculi.
Cymini ana ℥ j.

Spicæ ℥ j ß.

Contundantur omnia craſſo modo pro fomento ſicco, vel quandoq; bulliāt in aqua, interdum & in vino, pro fomento humido.

Hoc poſtremo noſtro tempore didicerunt deſtillatores elicere oleum ex ſemine aniſorum, ex cinnamomo, & aliis aromatibus, quæ olea & interius ſumpta, & exterius adminiſtrata præclariſſime faciunt ad diſcutiendos flatus.

Cucurbita appoſita.

Demum vero præter cætera omnia, ſi dolor ex ſolo flatu originem habeat, qui amplius à materia non foueatur, ſcribit Gal. 12. meth. 8. non tantum dolentibus inteſtinis, ſed qualibet etiam corporis parte, nullum magis pręſentaneum remedium inueniri, quam ſi cucurbitula cum multa flamma laboranti loco apponatur; videbitur, inquit Gal. hoc tibi pręſidium, in hiſce affectibus incantamenti ſimile quid efficere, ſiue ii in inteſtinis, ſiue in qualibet corporis particula fuerint excitati: illico enim cucurbitula admota illi qui flatuoſo ſpiritu cruciantur, tum à dolore liberi, tum omnino ſani redduntur. Quos vero non modo ſpiritus flatuoſus, ſed etiam humor quiſpiam, vnde flatus oritur, male habeat, tunc ad tempus dolor reuertitur, ſed tamen tandem ſedatur. Videatis hanc totam ſeriem, & quæ ſequũtur, apud Gal. qui præclare vſum cucurbitæ in flatibus docet. Huius quidem remedii omnes faciunt mentionem, & inter hos Aetius, qui probat vſum cucurbitulæ appoſitæ non ſolum parti laboranti, ſed in quacunq; corporis parte.

Colica ex humorib. bilioſis.

Poſt curationem doloris colici ex pituita & flatibus, ſequitur curatio doloris ex humoribus bilioſis & calidioribus, qui poſſunt contineri vel in cauitate, vel in tunicis inteſtinorum, in quibus curandis illa eſt principalis indicatio, vt huiuſmodi humores primo quoq; tempore educantur, ſicuti diximus de pituita. Ergo ſi coniiciamus humorem contineri non modo in inteſtinis, ſed etiam in ventriculo, vomitus eſt opportuniſſimus, etenim ſi vomitio intermittatur, non ſolum fiunt dolores colici, ſed etiam quandoq; ſuperueniunt conuulſio, ſyncope, & alia grauiſſima pericula, ſicuti euenit illi adoleſcenti, cuius meminit Gal. 12. meth. circa fin. qui poſt bibitam aquam tepidam, humorem quendam æruginoſum euomuit, quem exactam & pulcherrimam ęruginem dixiſſes. Quamobrem vel ſponte immiſſis digitis in fauces, vel leuiore aliquo pręſidio protinus expedit vomitum prouocare. Sin autem noxius humor magis occupet inteſtina, per ſedem illa infundere oportet, quæ illum commode elicere & purgare poſſint: hæc autem, vt omnino detergentia ſint, neceſſe eſt. Sed cum plurima huiuſmodi medicamenta mordicent, ex iis aliquid ſeligendum eſt, quod omni morſu careat, inter quæ equidem puto præſtantiſſimum eſſe cremorem ptiſanæ, qui non ſolum noxios humores detergere, ſed etiam illorum acrimoniam poteſt obtundere: ad quem modum & alia parari poſſunt clyſteria, ex decocto foliorum maluarum, violarum, lactucæ, oleo violato, roſato, & ſimilibus. Quod ſi neq; vomitu, neq; clyſteribus liceat pertinacem humorem educere, iam res perficienda eſt medicamento, minime autem ſcammonio, aut alio vehementiore, quod multi imperite faciunt, ſed cum alio leuiore, quod ex vno ventriculo atque inteſtinis humores purgare, minime ex aliis partibus noua excrementa trahere poſſit; quale inter cætera omnia Galeno probatur hiera ſimplex, quę poteſt exhiberi vel ſola, cum melle roſato facto bolo, vel quod ego familiariter facere ſoleo, aqua illi permiſta portione caſſiæ; quæ quidem poteſt acriorem humorem non ſolum leuiter purgare, ſed etiam illius acrimoniam remittere. Et ſit exemplum.

℞ *Specierum hieræ ſimplicis.*

Floris

Floris caſsiæ nouiter extractæ ana ℥ ij. ß.
Miſce & cum ſaccharo fiat bolus.

In hac, ad ſummam, differentia doloris colici probo ego oleum amygdalarum dulcium, de quo alias diximus, quod ad ℥ vj. vel viij. circiter, poteſt exhiberi: ſiquidem præclare poteſt & lenire aluum, & omnem humorum acrimoniam retundere.

Si extrinſecus aliquo remedio leniendus eſt dolor, ſiue inunctionibus, ſiue fomentis, ſiue aliter agere velitis, ſint omnia frigida, ex oleo roſato, cydoniorũ, ex maluis, violis, & ſimilibus: potiſſimum vero atq; optimum eſt balneum aquæ dulcis, quod pręclariſſime poteſt & refrigerare & humectare, ſicuti alias diximus. Verum hac in re principem locum obtinet victus ratio, quæ debet ex alimentis cõſtare boni ſucci, facilis concoctionis, qualia ſunt alica, ptiſana, piſces optimi, lactuca, endiuia, quidam fructus, pruna, mala punica, vinum oligophoron; aqua frigida, in ſumma victus ratio tota ſit humidior & frigidior: cauendum à cunctis acribus alimentis & medicamentis, cataplaſmatis, fomentis, vino antiquo; adeo vt neceſſe ſit fateri admodum præclarum & eruditum fuiſſe illum medicum Italum, cuius meminit Paulus lib.3.cap.43. ita inquiens: Hoc modo affectis medicus quidam per Italiam curam adhibuit ſuſpectam ſane atq; infidelem, frigorificam ſcilicet, multumq; temerariam victus rationem de induſtria commentus: namq; lactucas crudas & refrigeratas, intybumq; vel vltra ſaturitatem deuorandum ipſis largitus eſt: præterea vuas, mala, & id genus frigida, non tantum poteſtate, ſed etiam actu: vinum raro admodum concedebat, neq; niſi aqua gelida dilutum: aquam vero frigidam, vel poſcam etiam frigidam propinabat, ab omni autem re calida abſtinebat, atq; ita ſane complures à morbo vindicauit, quoſdam ex illis etiam qui in hercule-um morbum, reſolutionemque membrorum prolabi cęperunt, præter omnium opinionem perſanauit. Sic Aetius mentionẽm facit quorundam ægrorum, qui laborantes doloribus colicis propter bilioſos & acriores humores, remediis frigidis ſanati ſunt: ſic noſter Gal. narrat duas hiſtorias 12. metho. c. 7. quas mihi libet ad veſtram exercitationem breuiter examinare, vt intelligatis quam ea, quæ hactenus à nobis tradita ſunt, Galeni pręceptis & artis operibus conueniant. Prima pertinet ad quendam ægrotum quadragenarium, qui huiuſmodi cruciatus dolore à fomentis, tum humidis tum ſiccis, cataplaſmatis, clyſteribus, & aliis calidioribus pręſidiis non modo nihil eſt ſubleuatus, ſed etiam quam maxime exacerbatus: ſiquidem ab oleo rutaceo per ſedem infuſo, itemq; à caſtoreo deterius habuit: hinc accedentibus fortaſſe aliis indiciis, de quibus ſatis diximus, coniecturam fecit Galen. hunc ægrotum torqueri doloribus ex acribus & calidioribus ſuccis, qui in tunicis inteſtinorum eſſent immerſi: namq; inter cætera id argumentum ſumptum à iuuantibus & nocentibus, tum ad alia multa, tum præcipue ad cognoſcendos morbos, & illorum cauſas eſt commodiſſimum, quod iam diu traditum eſt ab Hip. duobus illis verbis: Oftendit autem curatio. 2. apho. 22. Cum igitur Gal. ſecum ſtatuiſſet, mordentes ſuccos in tunicis inteſtinorum contineri, qui præterea corrumperent tum ea quæ inferius eſſent infuſa, tum ea quæ per os ſumebantur, primum inſtituit commodam victus rationem, qualis ſupra eſt poſita: at vero quoniam hoc ad abſolutam morbi curationem vix videbitur ſatis futurum eſſe, iam confirmato iudicio, & doloris cauſa ſatis cognita, quod æger tali alimento minorem cruciatum percepiſſet, vitioſos humores purgandos exiſtimauit, non ſane ſcammonio, colocynthide, non electuario

Externa.

Hiſtoria.

rio diaphænicon,non aliis validiſſimis medicamentis, quibus noſtrates medici v-tuntur frequentiſſime,ſed vna tantùm hiera ſimplici; qua quidem ad purgãdos hu-iuſmodi humores,vna cũ Gal.credendum eſt nullũ præſtantius medicamentũ poſſe inueniri.Cum autẽ hic ægrotus doloríb.& inedia duob.menſib. conſumptus eſſet, Galen.ſemel illum purgare non eſt auſus, aurei illius præcepti memor; vbi fames laborandum non eſſe: ſed ex quibuſdam interuallis moderate hoc ipſum tentauit perficere,adeo vt nullo præterea adhibito præſidio, hominem quindecim diebus circiter prorſus ſanauerit.

Hiſtoria alia. Altera eſt hiſtoria Galeni cuiuſdam iuuenis, priori ægroto ætate prope paris, qui ſæpe antea colicis doloribus affici conſueuerat: hic accepto ſucco ſcammonii purgatus eſt; neque enim defuerunt omni tempore homines ignari & temerarii, qui aduerſus methodum à diuinis hominibus iam diu traditam, principio morbo-rum,nullaq; ſumpta indicatione de loco affecto, purgantia medicamenta audent exhibere. Cum igitur ille copioſe fuiſſet expurgatus, quanquam primo,ſecundo, & tertio dieb.inſtituta opportuna balnei & victus ratione,mediocriter ſe habere vi-debatur,tamẽ priore nocte euomuit,quæ antea acceperat, & die tertia reddidit per aluum plura quam ciborum portioni reſponderent;deinde quarta die etiam magis perſenſit ſibi ventrem dolere: cum autẽ ſe in balneo frigus imprudenter accepiſ-ſe exiſtimaret,rutaceum ſibi oleum per ſedem infundendum curauit, à quo nõ ſo-lum vehementiſſime fuit vexatus,ſed etiam liquidam deiectionem copioſiſſime ex-creuit,quod facile demõſtrauit,à toto corpore aliquid ad loca ventris adhuc defer-ri:itaq; deinceps per circuitus ſimilis redibat cruciatus: ex qua rerum ſerie ac ſym-ptomatib.Gal.intelligens, noxam ex ſcammonio ad inteſtina procubuiſſe,quæ pri-us fuerant imbecilla,hunc in modum curationem aggreſſus eſt: primum colica o-mnia præſidia abiicienda curauit,deinde victus rationem inſtituit plane medicamẽ-toſam,hoc eſt,alicam ex aqua decocta,& mali punici granis præparatam, auſteros quoſdam fructus, & alia quæ fluxionẽ reprimere, & debilia inteſtina roborare poſ-ſent, tunc die quarta theriacã propinauit;ex quibus ſimplicibus remediis æger ſa-nus redditus eſt,vt poſthac ad conſueta munia reuerſus,nullum amplius ſenſerit in-commodum.Sed de dolore colico ex humoribus calidioribus ſatis.

Iam vero illud in præſentia eſſet reliquum, vt ageremus de dolore oriundo propter obſtructiones inteſtinorum, ſed nimis longum foret õmnia perſequi, itaq; cæteris prætermiſſis differentiis,quæ non niſi rariſſime ſolent contingere, de vna obſtructione ex multo & duriore excremento agendum eſt, quæ frequenter dolo-

Hiſtoria. res colicos ſolet excitare. Noui ego & viſitaui monialem, quæ continuos dies 22. nunquam potuit ex aluo deiicere,vnde in maximos incidit dolores, à quib. tamen libera demum euaſit.Gal.hac in re duo proponit præcipua capita curationis, capit. 94.artis medicæ, primum vt ſicciora & duriora excrementa molliantur: alterum vt poſtquam fuerint emollita,educantur. Sunt emollientia humida & pinguia, ſiue ſupra aſſumantur, ſiue infra infundantur: ſed inter cætera oleum videtur habere magnam prærogatiuam,ſiue id fuerit oleum commune, ſiue amygdalarum dulci-um,ſiue alterius generis: quare iſtis ægrotis commode olea, vel vnum vel alterum propinantur, vel ſola,vel ſimul cum iure,aut per ſedem infunduntur:ſic opportuna ſunt clyſteria ex decocto maluarum, althææ,ex iure pingui,& ſimilibus; ſic fercula omnia & alimenta,quæ aluum poſſunt mollire,ad hanc rem ſunt imprimis accom-modata:huiuſmodi ſunt iura pinguia,decoctum atriplicis, maluæ, ſpinachiæ, imo

vero

vero & ipſa olera ex multo oleo præparata, & alia quæ habent eandem rationem. Porro emollitis iam fecibus illas ducere oportet, id quod primo efficiunt clyſteria acria, exempli gratia, ex decocto mercurialis, betarum, furfuris, ex melle roſaceo, benedicta, electuario diaph. & ſimilibus. Sit exemplum.

℞ *Decoctionis betarum & furfurum lib. j.*
Mellis roſati ℥ iij.
Electuarii diaphanic. ℥ iij.
Miſce pro clyſtere.

Verum neq; medicamenta hoc tempore inepta cenſenda ſunt, ac potiſſimum ſi feces in ſuperiorib. inteſtinis continentur, quæ leuia ſint, minime vehementiora: qualia ſunt, caſſia, & ſingulari quadam prærogatiua Aloe, quod ſpeciatim ſtercorarium medicamentum appellant, & omnia, quę ex aloe conficiuntur, hiera ſimplex, pilulæ aloephan. & ſimilia: pleriq; omnes maxime laudant ius galli veteris, ex certis accommodatis medicamentis præparatum, quod ex iure mollitię, ex medicamentis acredinem acquirit, vnde vtriq; ſcopo à Galen. poſito poteſt ſatisfacere.

Cæterum hoc loco minime videntur prætermittenda duo auxilia à veteribus excogitata, non ſolum plane noua, ſed etiam digna admiratione: vtriuſq; meminit Alex. lib. 10. Primum tale eſt, folle fabrili, quo vulgo accenditur ignis, in anum immiſſo, flatus in ventrem emittitur, adeo vt inteſtina & venter vniuerſus diſtendãtur, deinde folle extracto protinus clyſtere infunditur ex hydrelæo, id eſt, aqua & oleo, & momento nitri, hoc clyſtere, inquit Alex. omnia quæ inteſtinis & ventre continentur, vna cum clyſtere euacuabũtur, ſiue ſtercus, ſiue humor, ſiue ſpiritus flatuoſus fuerit, adeo vt admireris. Sed huius præſidii longe ante Alex. meminit Hipp. & quidem accuratius, qui ſcribit hunc in modum 3. de morbis cap. 15. Follem fabrilē indito, & in ventrem flatum immittito, à quo & venter, & inteſtina diſtendantur, deinde extracto folle clyſtere adhibeto, ſit autem infuſum præparatum non ex valde calefacientibus, ſed ex iis quæ excrementa diſſoluunt & colliquant, poſtea obdurata per ſpongiam ſede, in aqua calida reſideat, continens clyſteris infuſum, & ſi hoc infuſum ſuſceperit, & rurſus dimiſerit, ſanus euadit. Hæc Hip. Hoc remedio ego nunquam ſum vſus, neq; aliquem vtentem audiui aut legi, preter vnum Amatum Luſitanum, qui centuria prima curationum medicinalium vltima, teſtatur ſe eo ſemel & fæliciter vſum fuiſſe. Alterum remedium conſtat ex pilula plũbea, quæ ab ægroto ore eſt aſſumenda: quę res vſq; adeo videtur inepta & abſurda, vt nil ineptius eſſe poſſit. Quæſo enim quomodo plumbum poteſt conuenire in ducendis excrementis? niſi forte quis credat, id fieri ſuo pondere & grauitate: quod item abſurdiſſimum videtur. Itaq; licet mirari, neminem fuiſſe hactenus, qui hunc locum obſeruauerit, & huius remedii aliquam rationem reddiderit. Ego vero dum aliquãdo hanc rem cogitaui, in eam veni ſuſpicionem, Alex. pro plumbo ſtibium, quod vulgo antimonium vocant, intelligere voluiſſe: quam quidem ſuſpicionem mihi faciebant multa, neq; leuia argumenta. Nam primum plumbi & ſtibii eadem fere eſt intemperies & natura, adeo vt non deſint viri doctiſſimi, qui id tantum diſcriminis inter vtrumque eſſe contendunt, quod plumbum in igne liqueſcat, ſtibium vero nunquam, ſed facile teratur in puluerem: quare quicunque vtriuſq; hiſtoriam ſcribunt, poſt vnum ſtatim de altero tractationem faciunt.

Deinde ſi Alex. ſententiam animaduertatis, facile intelligetis, id ex plumbo

cata-

Auxilium admirandũ.

Remedium aliud.

catapotium,tanquam ſoluens medicamentum proponi: ſiquidem ille docet, minime inter initia, neque omni tempore, ſed tantum apparente concoctione illud exhibendum eſſe: niſi enim ſecutura fuiſſet purgatio, fruſtra & inepte illá animaduerſionem poſuiſſet. Quæ demum coniecturę illo quoque argumento poſſunt cõfirmari, quod Alex.p:lulam ex plumbo euphorbio copulauerit, quod conſtat interomnes, pituitam & aquam educere. Antimonium autem ſoluere, & validiſſime ſoluere,notius eſt quam vt indigeat longiore confirmatione. De quo illud vos admoneo,etſi multi opinantur,hoc inuentum fuiſſe recentiorum,tamenDioſcoridem purgantis antimonii facultatis mentionem feciſſe,cap.de elaterio.

Poſt traditam curationem dolores colici,& generaliter & ſecundum vnamquamq; differentiam,vt habeatis omni ex parte integram tractationem,duo videntur reſtare adhuc: vnum victus ratio; alterum medicamenta, quæ agunt à tota ſubſtantia.Sed quoniam de victus ratione iam plurima tradita ſunt, ex quibus facile vnuſquiſque poteſt probe illam inſtituere,nolo iam prolixior eſſe, properans ad ea medicamenta,quæ latente quadam vi & proprietate creduntur colicis doloribus prodeſſe.

Medicamẽta occulta. Illud autem primũ debetis memoria repetere, quod alias diximus ex Galeno 1.de medicamentis ſecundum genera 9.de ſimp.med.& aliis locis, huiuſmodi medicamenta ſola experientia poſſe intelligi,illaq; non manifeſtis qualitatibus,ſed recondita quadam vi,quam vocant proprietatem totius ſubſtantiæ, morbos iuuare, qualeſcunq; illi fuerint,à quacunq; cauſa originem habeant, & in quolibet morbi tempore. *Stercus lupinum,* Multa autem ad colicos dolores à multis ſolent proferri: apud Galen.10. de ſimp. med.principem locum obtinet ſtercus lupinum,qui teſtatur ſe nonnullos vidiſſe illo vtentes non amplius hoc affectu correptos,& correptos id non grauiter paſſos.ſed neq; poſt paucum temporis: Imo vero Gal.probatur hoc remedium non modo ore aſſumptum,ſed exterius etiam appenſum:de cuius præparatione, appenſione,& vtendi modo,loquitur diffuſe, vt nos propterea in hac re explicanda non oporteat eſſe longiores. Auic.3.canonis fen 16.tractatu 4. cap. 14. maxime probat *Inteſtinum lupi.* inteſtinum lupi exſiccatum,& in puluerem deductum,& ſtercori longe anteponit: quem pleriq; omnes hoc tempore imitantur,neglecto ſtercore,quod forte abhorrent,familiariter vnum lupi inteſtinum præparantes,quod vulgo ſolet exhiberi ad ʒ j.cum vino. Gal.pariter 11.de ſimp.med.laudat auem puſillam,quam alaudam vo- *Alauda.* camus,cuius aduerſus colicos vtilitatem,inquit,ſe ſatis expertum fuiſſe: imo vero cum hæc auis Græce κορυδὸς dicatur, Gal.ſimul Corydalis cuiuſdam herbæ mentionem facit,quam inquit colicis conuenire: quam quidem herbam ego ſum neſcius, an aliquis in præſentia nobis poſſit indicare. Rhaſis hoc in loco plurimum com- *Cornu cerui.* mendat cornu cerui vſtum, redactum in puluerem: & ita non deſunt alia pro- *Alexan.Tral. ſuperſtitio.* pemodum infinita.Sed Alexa.hac in re & Galen.& omnes medicos facile ſuperat, qui non tantum probat ſtercus lupinum,inteſtinum cæcum porci,alaudam, & alia multa natura conſtantia, ſed etiam nonnulla, quæ arte licet effingere: namq; in lapide medico inſculptum neſcio quem Herculem, erectum, ſuffocantem leonem, & incluſum in annulum aureum,ægro geſtandum porrigit:ſic annulum ferreum in hunc modum præparat: illius circulum octangulum effici, atq; ita in octangulum inſcribendum præcipit: fuge,fuge bilis,alauda quærebat. Audiatis vero,qualenam de hoc remedio encomium & teſtimonium afferat, qui ſcribit ad hunc modum. Huius magnam habui experientiam,& abſurdum putaui tantum medicamentum, natu-

naturali vi colico aduerſum,vos celare: ſed vos moneo ne quibuſcunque, ſed tantumvirtuti ſtudioſis, &, qui eiuſmodi poſſint conſeruare, velitis communicare, quod etiam diuinus Hip. præcepit, his verbis: Res quæ ſacræ ſunt ſacris hominibus oſtendantur,prophanis autem hominibus non item. Præparetur vero dictus annulus 17.vel 21.die lunæ.Hæc Alex.

Quoniam vero temporis anguſtiæ non patiuntur vt ſingula perſequamur, quæ ad exactam huius loci examinationē pertinent,ſatis fuerit in præſentia, quam putamus Galeni & veriorem eſſe ſententiam, vobis explicare: itaque vno verbo ſic puto ſtatuendum eſſe;rerum omnium quæcunq; natura conſtant,ac vere ſunt ſubſtantiæ,latentes proprietates & admirabiles vires eſſe recipiendas, contra vero ſictas imagines,characteres, ſigna, & quæcunq; ars poteſt effingere, ac mere ſunt accidentia,vt quę ſine ſubiecta materia nequeant conſiſtere,tanquam ſuperſtitioſa & vana eſſe prorſus reiicienda. Ad quem modum legimus Gal. res naturales & ſubſtantias probare, artificioſas autem & accidentia deſpicere & damnare.10. de ſimp. med. verba faciens de vi ſaliuæ aduerſus beſtias hominem interficientes, hæc habet: Pollicitus mihi quidam incantationem ſe oſtenſurum, quæ ſcorpios interficeret; vbi illam ſemel dixiſſet atque expuiſſet, ſcorpio mortuus eſt: at poſtea ego ſine incantatione,à ſola ſaliua vidi occiſum ſcorpium,idq; celeriter à ſaliua hominum eſurientium & ſitientium,quia eſt acrior. Ac rurſus 9. de ſimp. med. de iaſpide viridi ſcribit hunc in modum: Proprietatem nonnullis lapidibus quidam ſuo teſtimonio adſcribunt,qualem reuera habet iaſpis virens,nempe ſtomachum adhæſu ventriſq; os adiuuat:quem nonnulli quoq; annulis inſerunt, ſcalpuntq; in eo draconem radios habentem,veluti rex Nechepſos memoriæ prodidit: ſane huius quoq; lapidis ego abunde periculum feci,& collo ſuſpendi,ita vt lapides os ventriculi contingerent:apparebant autem nihilo minus prodeſſe,etiamſi ſculpturam non haberent. Sic 6.de ſimp. med. in principio, non dubitauit Pamphilum deſpicere & irridere, qui in quodam tractatu de herbis ad aniles fabulas ſimulq; ad præſtigia quædam inania ſe conuertit, nonnullis vtèns incantationibus, quas colligendis herbis admurmurare conſueuerat. At poſtremo, ne ſingula loca recenſeam, quæ apud eum plurima ſunt,lupini ſtercoris, de quo ſupra diximus, admirabilem vim explicans, hoc,inquit,obiter dictum ſit, ſi quis inuenietur,qui ſic ſuſpenſis fidem habere velit: dico autem ſic,quoniam ſubſtantia eſt quæ ſuſpenditur,non voces barbaræ, vt quidam præſtigiatores facere ſolent,quoniam & alias ſum expertus alias ſubſtantias, q̄ in aliis affectib. ſimiliter operentur. Neq; vero me ab hac ſententia remouet Alex: teſtimonium & auctoritas,qui vt ſua carmina & incantationes defenderet, Galenū ſibi facit patronum, quaſi ille propria tractatione palinodiā cecinerit, & omnia retractauerit. Honeſtum eſt,inquit Alexander, morbum vincere,& omni machina ęgrotis ſuccurrere:nam diuiniſſ. Gal. qui ne eſſe quidem carmina putauit,longo poſt tempore, multoq; vſu multum ipſa poſſe deprehendit:audi igitur verba ipſius, quæ de medica Homeri tractatione reliquit, habent autem hunc in modum: nonnulli putant incantationes anicularum fabulis eſſe perſimiles, quemadmodū ego quoq; diu exiſtimaui:temporis autem progreſſu,ab iis quæ euidenter apparent perſuaſus, fateor vim ipſis ineſſe:nam & in percuſſis à ſcorpionib. iuuamentum ex eis ſum expertus, nec minus oſſib. gutturi infixis,quæ carmine ſtatim extrahuntur. Hæc Gale. referente Alex. Ego vero id non verebor affirmare, huiuſmodi ſomnia & figmenta, quę neſcio quomodo hominum imbecillitatem nimia ſuperſtitione occupant,tam

Superſtitioſa remedia damnantur.

dia à certiſſimis Gal. placitis eſſe longè aliena: atq; id primum me mouet, quod certo ſcio Gale. de medica Homeri tractatione nullum librum conſcripſiſſe, quandoquidem videtur vix fieri potuiſſe, quin aut proprio ſuorum librorum catalogo, aut cæteris libris illius ſemel mentionem fecerit. Etenim quanquam ille ſemel & bis pollicitus eſt, ſe librum de hac materia ſcripturum fuiſſe: tamē nuſquam & nunquā de carminibus, characteribus, & aliis huiuſmodi ſuperſtitionibus ſe acturum promiſit, ſed de medicamentis quæ natura & ſubſtantia conſtant, & quę agunt proprietate totius ſubſtātiæ; atq; hæc certo certius eſt vera & legitima inſcriptio illius libri, qui deſideratur, minime autem de medica Homeri tractatione, vt nonnulli ſomniant, quos audio eiuſmodi inſcriptionis ingenioſæ eam rationem reddere, quod Homerus doceat aliquando fluentem ſanguinem verbis & characteribus ſuppreſſum, aliosq; affectus diuerſis myſteriis ſanatos fuiſſe. Sed finio, dicoq;, ſi Gal. verbis, carminibus, & ſimilib. ſuperſtitionib. tam præclarum dediſſet teſtimonium, quale affert Alex. ille rem tradidiſſet ab omnium illuſtrium philoſophorum & medicorum auctoritate abhorrentem, & propriis dogmatibus diſſentientem, demum ab omni ratione alienam, id quod fortaſſe alias commodiore tempore demonſtrabimus. Atq; hactenus de dolore cholico.

CAPVT XIX.

De Ileo.

Nomina. DOlores ſolent occupare vel inteſtina craſſa, & tunc dicuntur colici, vel inteſtina tenuia, & tunc hic affectus appellatur ileos: quod nomen pleriq; omnes opinantur originem habuiſſe à parte laborante, nempe inteſtino tertio loco poſito, quod ileon vocant: qui mea ſententia decipiuntur, cum inteſtinum id Græce λεπτὸν, hoc eſt, tenue & gracile, minime εἴλεος dicatur, atq; Hip. Gal. & cæteri omnes vbiq; hoc nomen accipiant pro morbo: itaq; magis credendum eſt Gal. qui aſſerit 2. meth. c.2. nomen ileos ductum fuiſſe à ſymptomate, minime à parte laborante: ſiquidem εἰλεῖσθαι Græce idem ſignificat, quod circumuolui & circumagi: quare Latini vim *Conuoluulũ.* Græci vocabuli volentes referre, voluulum & conuoluulum recte dixerunt. Nonnulli Græci, vt ſcribit Gal. 6. de locis affect. 2. ex qb. fuit Diocles Chariſtius χορδαψὸν nominarunt, quod tenue inteſtinum inſtar chordæ videatur conuolutum. Celſus tenuis inteſtini morbum appellat. Barbari iliacam paſſionem: quidam vulgares, ſicuti ſupra diximus, Miſerere mei Deus, ſolent appellare.

Locus affectus quis. Sed antequam ad alia progrediamur, eſt dubitatio, an hic affectus ꝓprie pertineat ad inteſtina tantum tenuia, minime ad craſſa? Ac ſane Gal. 6. apho. com. 44. 6 de locis affectis 2. aſſerit manifeſte, ileon eſſe propriam affectionem tenuium inteſtinorum, minime craſſorum, atq; in hoc fatetur omnes prope medicos conuenire. Altera autem ex parte hic affectus videtur poſſe attinere non minus ad craſſa, quam ad tenuia inteſtinā: namq; ſi conſiderentur cauſæ quę male afficiunt tenuia, eaſdem deprehendemus poſſe male afficere etiam craſſa inteſtina, eadēq; in vtriſq; fieri poſſe ſymptomata. Præterea cum ſine vlla dubitatione ſtercora potiſſimum ac proprie contineantur in craſſis inteſtinis, in quibus ſpeciem primam & nomen recipiunt, illa autem quandoq; reiiciantur per vomitum, hinc quoq; iure colligendū eſt, non ſolum tenuia, ſed etiam craſſa inteſtina laborare: quæ videtur fuiſſe Galeni ſententia, qui 3. de naturalib. facultatib. c.13. ſcribit, fieri non poſſe, vt ſtercus reiiciatur per os, niſi primum totum tenue inteſtinum tum ieiunum, tum pylorum, ventriculumq; & gulam pertranſeat. Sed iis accedit aliud manifeſtum Gal. teſtimoniū,

3 epid.

3.epid.ſect.2.com.6.qui nihil dubitans,quin & tenuia & craſſa inteſtina laborent, nonnulla ponit indicia, quibus alterum ab altero malum diſtinguatur, & vtrumq; inter ſe comparans ita ſtatuit: cum ſit periculoſus omnis voluulus, eum qui in te-nuiorib.inteſtinis conſiſtit,altero in craſſis eſſe deterioré,vt qui contagio afficiat ie-cur & lienem. Ego vero, qui cenſeo hunc affectum reuera poſſe conſiſtere in vtriſq; inteſtinis,& tenuib.& craſſis,quod poſitæ rationes mihi perſuadent,quatenus perti-nét ad Galen.puto illum duplici ratione ſibi ipſi poſſe conciliari: vna ſi dicamus, quibus locis ille aſſerit ileum pertinere ad tenuia tantum inteſtina, eum loqui po-tius de aliorum, quam de propria ſententia: id quod ex illius verbis quoquo modo colligi poteſt: altera diſtinguendo dolorem iliacum dupliciter, vel proprie,cum la-borant inteſtina tenuia, vel minus proprie, cum laborant inteſtina craſſa, ſicuti i-dem diximus de dolore colico.

Itaq; ileos definitore Gal.6.de locis affect.2.eſt dolor vehementiſſ.in ſublimio-rib.partibus inteſtinorum, morbus plane lethalis,à quo rariſſime quis ſanus euaſit. *Definitio.*

Differentiæ ſunt quamplurimæ,ac fere illę eædem quæ ſtatutæ ſunt de dolo-re colico: ſed cæteris prætermiſſis illæ ſunt potiſſimum aduertendæ,quæ ſumuntur à cauſis,quas Gal.duas tantum conſtituit, ex conſenſu omnium veterum medico-rum: alteram tumores præter naturam: alteram obſtructionem aridi ſtercoris, ad-eo vt per inferiora nihil exeat, quippe ipſum, quod laborat inteſtinum, nec acri-moniam,nec pondus tolerat excrementorum,ac propterea nititur ea quam longiſ-ſime à ſe expellere:prohibitum vero deorſum deſcendere, propter eam quæ facta eſt in partibus infernis obſtructionem, in proxima ſuprapoſitorum inteſtinorum extrudit:quare excrementa quandoq; vſq; ad os aſcendunt,vt diffuſe traditum eſt à Gal.3.de ſympt.cauſ.3.& 3.de natural.facultat.13. Porro etiam tumores poſſunt eſſe, vel inflammatio,vt ſcribit Gal.3.epid.ſect.2.com.6.de locis affect.2.3.apho.22.& 6. aph.44.vel abſceſſus quiſpiam,in ſubſtantia inteſtinorum collecta materia,vel ſcir-rhus,de quib.meminit Gal.loco poſtremo citato.Sic ſtercora duriora poſſunt effi-cere obſtructionem,vt nihil poſſit ad inferiora tranſmitti,teſtante Gal.locis citatis. Sed præter has duas cauſas nonnulli tertiam addebant, nempe humores craſſos & tenues,quæ etſi non omni ex parte probatur à Gal.tamen neq; prorſus reiicitur, i-mo vero ille generaliter videtur addere quæcunq; inteſtina poſſunt obſtruere, de quib.ſatis diximus ſupra de dolore colico. *Differentiæ.* *Cauſæ.*

Signa huius affectus,& pathognomonica & ſuperuenientia ponuntur ab Hip. & explicantur à Gal.præclariſſime,in loco ſingulari,in quo mihi libet paulum ver-ſari.Itaq; Hip.hæc habet 3.epid.ſect.2.ægroto 9. Mulier quæ decũbebat iuxta Piſa-menum detinebatur voluulo, huic erant vomitus multi,potum continere non po-terat,dolores circa hypochondria, & in iis quæ circa infernam ventriculi partem tormina perpetua, nõ erat ſiticuloſa,incaleſcebat, extrema frigida vſq; ad finem,fa-ſtidioſa,ſine ſomno,vrinæ tenues, paucæ,excretiones paucæ,crudæ, tenues, nõ erat remedio locus,mortua eſt. Galen.in com. diuidit dicta ſymptomata in duas partes, quorũ altera ſint accidentia pathognomonica, ꝙ omni voluulo neceſſario cõiun-gantur:altera ſuperuenientia,quod non perpetuo, ſed ſolum quandoq; ſuperueni-ant.Priora ſunt hæc,vomitus multi,potum non poſſe continere, dolores ad hypo-chondria & circum infernam partem, ventriculi tormina perpetua.Poſteriora ſunt cætera quæ ſequuntur,in quib.& illud continetur, deiectiones paucæ,crudæ, tenu-es,quod videtur maximam continere difficultatem.

Ee 2 Namq;

Namq; Gal.paſſim reponit inter ſigna voluuli inſeparabilia, nihil per aluum deſcendere: ne longe abeamus, ita ſcribit 7.apho.10.In iliis nihil deſcendit ad infe- riora, & hoc eſt proprium inſeparabile paſſionis: & 6.apho.44. in ilio nihil deſcen- dit inferius, nec quidem ſi acerrimo vtaris clyſtere.

Inſignis diffi- cultas. Imo vero, vt ille docet 3. apho. comm. 22. ilios nihil aliud eſt, quam retentio ſuperfluitatum alimenti, quæ per inferiorem aluum excernuntur; ac demum de ſymptomatum diff.cap.4.& 3.de ſymptomat.cauſis.2.ita ſtatuit, ileum eſſe ſympto- ma actionem læſam abolitam facultatis expultricis inteſtinorum, adeo vt apud Gal. tam certum ſit, quam quod certiſſimum, in ileo tanquam ſignum proprium & inſe- parabile, nihil per aluum deſcendere. Contra vero nos videmus Hip. manifeſte aſſe- uerãtem, in hac muliere laborante voluulo, deiectiones fuiſſe tenues, &c. Ac ſane hic locus mihi videtur inſigniter difficilis, quę difficultas adhuc fit maior, quod Gal. alioqui tam oculatus, illum in commento conniuentibus oculis prætermiſerit ac diſſimulauerit, qui de eo ne verbum quidem fecerit.

Solutio diffi- cultatis. Nonnulli docti viri ita hanc difficultatem diſſoluunt: In ileo dum fit, non- dumq; integre eſt factus, per aluum poſſe quædam excrementa deſcendere: in uol- uulo autem iam facto & abſoluto, nihil prorſus poſſe deſcendere. Quæ certe ſolu- tio equidem neſcio quanti ſit facienda, ſiquidem neceſſario fatendum eſt, mulie- rem Hip. laboraſſe ileo, omni ex parte abſoluto, cum teſtimonio Galeni ex verbis Hip. colligi poſſit, illam ſecunda ſtatim die, aut longiſſime tertia, mortuam fuiſſe. Fortaſſe illud reſponderi poſſet, minime in omni ileo, ſed tantummodo in ali- quibus, aluum omni ex parte retineri: quæ reſponſio videtur poſſe colligi ex Gale. de ſymptom.diff.4.qui dicit priuationem facultatis expultricis in quibuſdam ilei ſpeciebus contingere, verbi gratia, quando inteſtina laborant inſigni inflamma- tione, in qua nihil omnino per inferna excernitur. Sed reuera neq; hæc mihi ſatis- facit reſponſio: nam ſigna inſeparabilia debent perpetuo comitari morbum, & o- mnes ſpecies morbi: præterea ſi diligenter conſideretur ſpecies voluuli, quo labo- rauit hæc mulier, multaque ac lethalia ſymptomata, quæ illi fuere annexa, vtiq; fa- tendum eſt, illa ortum duxiſſe ex inflammatione, &c.

Supereſt tertia reſponſio, quæ eſt illius, qui curauit imprimi codices latinos Galeni apud Valgiſrium Venetiis: namq; ea verba Hip. habent in margine hanc no- tationem, quod ait de deiectionibus; (fortaſſe nullas fuiſſe legendum eſt:) ac ſane quiſquis fuerit auctor iſtius animaduerſionis, mea ſententia fuit vir eruditiſſimus, & in Gal. diſciplina verſatus, cuius iudicium non poſſum ego non probare, perſua- ſus potiſſimum auctoritate Gal. & Auicennæ. Etenim Gal. huius dictionis non me- minit, minime illam prætermiſſurus, vt puto, ſi tantam repugnantiam cum ſua do- ctrina comperiſſet, quantam nos intendimus illam continere. Auic.itẽ tractans de ſignis ileos 3.canon.fen 16.tract. 4.c.31.& afferens, ni fallor, hunc locũ Hip. tantum abeſt, vt ſcribat fuiſſe deiectiones tenues &c. vt omnino affirmet nihil per infernas partes egredi: ſcribit enim ad hunc modũ: Signa ileos ſunt, vt ſit dolor ſupra vmbili- cũ, & non egrediatur aliquid omnino deſubtus, quemadmodũ dixit Hip. Hæc, do- mini, mihi venerunt in mentem de hac difficultate, quibus vt ingenue dicam, ego prorſus nõn acquieſco, acquieſcam tamen donec alia magis probabilia occurrant.

Signa differentiarum ileos ſunt fere manifeſta ex iis, quæ diximus de dolore colico. Si fuerit inflammatio, neceſſario ſequitur febris, ſitis maxima, communica- ta caliditate & ſiccitate ori ventriculi, dolores ſunt vehemẽtiſſimi, & alia id genus, q̃

internas

internas inflammationes ſolent comitari: itaque ad curationem accedamus, quam nos decet paucis verbis & ſummatim abſoluere, partim quod anguſtiæ temporis longiorem tractationem non patiantur, partim quod curatio iam tradita doloris colici iure poteſt ac debet ad hunc locum accommodari, cum vtraque affectio non aliter differat, quam ratione loci laborantis, & ratione ſymptomatum, quę in ileo perpetuo ſunt grauiora & deteriora.

Sed non ſunt prętermittenda ſigna prognoſtica. Conuenit inter omnes ileum generaliter eſſe affectum grauiſſimum, qui ſæpiſſime vna cum vita ægrotantis ſolet terminari. Hip. 7. apho. 10. ab ileo vomitus, ſingultus, deſipientia, vel conuulſio, malum: ducto nimirum in conſenſum & ventriculo & cerebro. Si lotia bona fuerint, dicit Gal. 7. epid. iam citato, paruam ſpem ſalutis afferunt: ſi fuerint praua, non paruum momentum habent ad interitum: quod ita demonſtrent laborare non ſolum inteſtina, ſed etiam humores, qui continentur in venis. Voluulus graue olens, pernitioſus cenſendus eſt: fieri autem poteſt, vt graue olens intelligatur, vt dicit Gal. 3. com. 1. prognoſt. tex. 66. primum quidem in quo ſtercus euomatur, ſignum plane lethale: deinde ſi graue olens fuerit reſpiratio: tertio, ſi ructus graue olens: quarto, ſi flatus fuerit talis: & quinto ſi graue olens fuerit corpus, nempe inquit Gal. huiuſmodi voluulus aliquando à nobis viſus eſt. *Prognoſtica.*

Familiaris eſt hæc affectio puerili ętati, quod ſcribit Aetius, qui tamen pueri euadunt beneficio humiditatis: ſenibus vero non valde eſt familiaris, quod ſi autem ipſi in hanc affectionem incidant, fere nunquam conualeſcunt. Indicationes curandi ileum ſunt illæ eædem, quæ fuere propoſitę in dolore colico: conſtat autẽ variam curationem pro cauſarum diuerſitate inſtituendam eſſe. Itaq; ſi ileos ortum ducat ex inflammatione, ante omnia decet totum corpus vacuare, & fluentem materiam reuellere per ſectionem venæ, dummodo vires videantur conſtare, quæ ab hiſce doloribus ſolent quam maxime labefactari: quamobrem ſatius fuerit, non ſemel & copioſe, ſed partite & moderate ſanguinem mittere, ſecta vena in cubito. Quod ſi propter aliquod impedimentum non liceat vēnam incidere, tunc docet Paulus cucurbitulas vniuerſo ventri multas atq; inanes, id eſt, ſine inciſione agglutinandas fore: in regione autem doloris, cum ſcarificatione. Quod ſane remedii genus equidem neſcio, an ſit recipiendum, cum mea ſententia potius valeat ad locum affectum trahere, quam ab illo reuellere. Hoc eodem conſilio conueniunt frictiones, ligaturæ, lotiones partium extremarum, & omnia genera reuulſionum, de quibus ſæpe diximus. Communiter practicantes protinus vtuntur purgantibus medicamentis, & iis quidem validiſſimis, ſed manifeſte agunt aduerſus decreta Hipp. & Gal. qui docent generaliter, concocta purganda eſſe, non cruda: & ſpeciatim principio inflammationum prohibent omnia ſoluentia medicamenta in 4. de ratione victus. 22. *Indicationes.* *Purgantia vitanda.*

Deinde poſt hæc ſtatim deueniendum eſt ad medicamenta repellentia, refrigerantiá, & quę inflammationem remittere poſſunt: quare exterius commodę ſunt inunctiones ex oleo roſato completo, ex oleo melino, ex quibus partes aſſidue illinantur: ſunt emplaſtra ex plantagine, portulaca, endiuia, & ſimilibus, quibus decoctis & contuſis prædicta olea permiſceantur. Interius conueniunt clyſteria, quæ habeãt eaſdem vires, exempli gratia, ex ptiſana hordeacea, ſucco plantaginis, oleo roſato, ouis recentib. & ſimilib. progrediente autem morbo iis licet addere tam internis quam externis, nonnulla quæ aliquã vim habeant diſcutiendi & leniendi do-

lores,qualia forent oleum chamomęlinum,ſemina lini,fænugręci,farina fabarum, & cætera id genus.Demum in declinatione tuto licet accedere ad ea, quæ adhuc maiorem vim habeāt diſſoluendi & euacuandi reliquias inflammationis: quamobrem conueniunt clyſteria acriora,nec non medicamenta, de quib.ſatis diximus.

Victus. Victus ſit tenuis & refrigerans,itaq; ſola ſufficiat ptiſana,abſtineant à vino,& omnib.reb.calidis.Atq; hactenus de ilio ex inflammatione: ex quib.atq; ex iis,quæ alias diximus,facile vnuſquiſq; poteſt colligere curationem huius affectus, ſi proueniat propter alios tumores præter naturam,vel propter alias cauſas,adeo vt ſuperuacaneum videatur de hoc morbo longius agere.

CAPVT XX.

De Diarrhœa.

AGgrediamur tractationem illius inſignis,difficilis & periculoſi ſymptomatis, quod alui fluxus vel profluuium appellatur:in quo pro inſtituto noſtro ordine primo agam de eſſentia.2.de diff.3.de ſignis.vlt.de rat.curandi. Sed antequam incipio, notandum eſt, quod Græci interpretes non admodum accurate in hoc argumento verſantur:nos colligemus ex Gal.quæ colligi poterunt: pauca habet Paulus, pauca Aetius,plura Alex.ac præcipue de dyſenteria:quare neceſſe eſt, nos confugere ad Arabes,ac ad Auicennam maxime, eiuſq; interpretes.Cum autem huiuſmodi materia à pleriſq; tractetur valde prolixe & confuſe, animus eſt magis ordinate & breuibus,quam fieri poteſt,ea vobis abſoluere.

Definitio. Quid ſit alui fluxus,conſtat ex ipſo nomine,& eſt vacuatio præter naturam diuerſæ materiæ exeuntis per inteſtina.Pro quo notandum eſt ex Hip. & Gal. 2.prog. 13.optimam ac naturalem deiectionem illam eſſe, quę habet tres cōditiones: vnam quod ſit mollis & conſtans: ſecundam,quod eo tempore excernatur, quo æger ſecunda valetudine conſueuit:tertiam, copia excrementorum proportione reſpondeat cibis aſſumptis.Itaq; ſi aluus deiiciat & liquidiora,& vario tempore, & copioſiora,quam conueniat inſtituto naturæ, huiuſmodi ſymptoma à Latinis vulgo dici- *Nomen.* tur fluxus vel profluuium alui,à Cornelio Celſo lib.4. c.19. fluxus ventris,ab Hipp. 3.aph.25.& 30.& aliis in locis,diarrhæa nominatur,quod quidem nomen,ne verſemur in æquiuoco,dupliciter apud Hip.Gal.&alios accipi ſolet,vno modo communiter quatenus ſignificat genus,& quemlibet fluxum alui:altero proprie, quatenus *Genus ſymptomatis.* ſignificat vnam determinatam eius ſpeciem,vt videbimus.Quamobrem fluxus alui eſt ſemper exiens immutatum;quod memoria eſt repetendum ex Gal.de ſymp.dif. c.7.diuidi in tres primas differentias,cum eiuſmodi exeuntia aut tota ſubſtantia,vel qualitate,vel quantitate à naturali habitu recedant.Differentiæ huius ſymptomatis *Differentiæ.* ſunt quaſi infinitę: ſed ab Hip.1.epid.ſect.2.tex.2.& 36.referuntur ad quatuor prima capita,diarrhæam, lienteriā, dyſenteriā,& tenaſmum:quā diuiſionem ſicuti Gal. & pleriq; omnes imitantur, ita & nos amplectimur libentiſſime. Et quia,vt dixi,propoſitum eſt, quoad eius fieri poteſt,hanc rem perſpicue, ordinatè & breuibus agere, id mihi videor longe melius poſſe conſequi, ſi de ſingulis differentiis ſeparatim,quaſi de omnib.generaliter tractare velim;quare ad diarrhæam venio.

Diarrhæa quid. Diarrhæa itaq; proprie ſumpta,non pro genere,ſed pro ſpecie definitur à Gal. 1.epid.ſec.2.tex.36.quod ſit deiectio,& ſemper,& aſſidue, humidorum excrementorum,ſine lienteria,dyſenteria,& ſine tenaſmo.

Differentiæ. Differentiæ ſunt multæ,ſed illæ videntur pręcipuæ, quæ à cauſis ſumuntur; q̄ etſi item variæ ſolent afferri ab auctorib.mea tamen ſententia commode poſſunt

referri

poſſunt referri ad duo communia capita:vnum quod continet varia genera excre-
mentorum,quæ educuntur:alterum quod reſpicit varia membra laborantia,à qui-
bus illa vel generentur,vel tranſmittantur ad inteſtina:& quatenus pertinet ad pri-
mam differentiam,ſumptam ex materia,primum tres occurrunt humores,bilis,pi-
tuita,melancholia:ex quo dicitur fluxus bilioſus,pituitoſus, melancholicus:ſecũdo
eſt chylus cõfectus in ventriculo,&dicitur fluxus chyloſus:tertio ſunt ſtercora,&di-
citur fluxus ſtercoroſus:quarto ſunt materiæ corruptæ,q̃ vix certo nomine poſſunt
appellari.Quatenus auté pertinet ad alterá differentiam,memoria repetatis inteſti-
na fuiſſe imprimis à natura inſtituta,vt forent inſtrumenta,& tanq̃ communis quæ-
dam via & cloaca recipiendi & excernendi excrementa,neq; vero illa ſolũ quæ ge-
nerantur ex prima coctione,ſed etiã cætera omnia,q̃ quouis modo in noſtro cor-
pore poſſunt generari:quamobré commode factũ eſt,vt illa magnum habeant cõ-
ſenſum & connexioné cum principib.partib.prope omnib.& cũ toto corpore:atq;
hinc exoriũtur variæ differentię diarrhææ,ꝓ varietate partium laborantiũ & tranſ-
mittentium propria excrementa ad inteſtina: ad quem modum dicitur diarrhæa
ſtomachalis,cerebralis,hepatica,ſplenetica,ſi ſtomachus,cerebrũ,hepar,lien,labo-
rent,& ad communem cloacam tranſmittant varia excrementa:addunt quidã diar-
rhæã vterinam,adeo vt ab ipſo etiã vtero excrementa eiiciantur & transferantur : q̃
fortaſſe caſus excogitatus à recentiorib.neq; omni ex parte eſt falſus, cum, ſicuti di-
ximus alias,vniuerſum corpus ſit totũ confluxibile & tranſpirabile. Sed p̃terea fieri
poteſt diarrhea non ſolũ ab aliqua parte determinata,ſed etiam à corpore vniuerſo,
cũm inteſtina, mediante potiſſimũ vena porta,quæ in medio iecore emittitur venæ
cauę, à qua poſtea diſtribuuntur vaſa ad vniuerſum corpus, & ad omnes corporis
particulas,facile poſſint recipere quęcunq; excrementa generantur in toto corpo-
re,& ad ipſa tranſmittuntur. Neq; vero longius inquirendę ſunt cauſæ,ex quibus in-
diarrhæa vel varia fiant excrementa,vel variæ partes laborent:ſiquidé quæcunq; ſi-
ue interna, ſiue externa gignere apta ſunt bilem, pituitam,melancholiam, & cæte-
ra eiuſmodi, ac male afficere cerebrum,ventriculum,& alias partes, iſthæc omnia
& generaliter & ſpeciatim diarrhæç cauſæ dicendæ ſunt.

Signa diarrhææ patent,cum deiiciuntur per aluum excrementa liquidiora, & frequentiora, quam conueniat inſtituto naturæ : quare accedendo ad ſigna diffe- *Signa.*
rentiarum,quorum cognitio tum pro prognoſtico,tum pro curatione eſt neceſſa-
ria,varia materia quæ excernitur,ſiue humores,vel bilis,vel pituita, vel melancho-
lia,ſiue chylus,ſiue ſtercora,ſiue quæcunq; tandem illa fuerint, ſenſibus facile de-
prehenditur & diſtinguitur, vt ſuperuacaneum ſit ſingula explicare.Quatenus auté *Diarrhæa ce-*
attinet ad alteram differentiã,quæ ſpectat ad varias partes laborantes, ſi diarrhęa fi- *rebralis.*
at ex cerebro,quam moderni vocant fluxum cerebralé, vt Altimarus & alii volunt,
p̃cipuum ſignũ eſt,quod ſpumoſa erunt excrementa, q̃ quidé indiciũ, mea ſenten-
tia,eſt admodũ fallax,partim q̃ excrementa poſſunt fieri ſpumoſa ꝓpter aliam cau-
ſam,q̃ propter fluxioné à cerebro orienté:partim quia nõ perpetuo fluente materia
ex capite,ſpumoſa euadũt excrementa,ſed ſolũ quotieſcunq; humor ſpirituoſus ad
ventriculũ defluit,vt diffuſe Gal.docet 7.vel 2.aph.30. Etenim ſi forte pituita viſci-
da, tenax, & craſſa,nõ auté ſpirituoſa deſcendat, nullo modo excrementa ſpumoſa
apparebunt: quare ad alia potius indicia confugiendum eſt, qualia ſunt dolores,
grauitates,deſtillationes,& alia huiuſmodi,quæ cerebri læſioné poſſunt oſtendere.

Si autem diarrhęa fiat ex ventriculo,quem iuniores fluxum ſtomachalem vo- *Diarrhæa*
cant, *ſtomachalis.*

cant,niſi iſtud eueniàt propter externos errores,ſigna aderunt, quæ vitiatam ventriculi coctionem ſolent demonſtrare,verbi gratia,ſi alimenta corrumpantur recipiantq; acrem & nidorulentam qualitatem,ex qua deinceps irritata facultas expultrix cogatur tum per vomitum,tum per aluum illa expellere, quod iam dixim⁹ euenire in cholera,tunc erunt ſigna indicantia intemperiem ventriculi calidam: ſicuti altera ex parte, ſi chylus non probe conficiatur, tunc aderunt ſigna indicantia intemperiem frigidam ipſius ventriculi,de quibus ſatis diximus.

Laborante & conſentiente iecore, deiectiones vel erunt chyloſæ, ꝙ potiſſi-
Fluxus hepaticus. mum euenit propter obſtructioné venarum meſaraicarum, quæ nequeunt chylum trahere:vel erũt bilioſæ,& tunc ſigna erũt aut inflãmationis,aut immoderatæ illius caliditatis,vel vltimo erũt ſicuti lotura carnis recens mactatæ, de quib.cruẽtis deiectionib.ꝙ pertineant quoquo modo ad dyſenteriã,poſterius ſuo loco tractabimus.

Verum ſi diarrhæa proueniat laborante & conſentiente liene, maiori ex parte
Fluxus ſpleneticus. deiectiones ad nigrum vergentes,aut etiam nigræ apparebunt, neq; deerunt indicia,quæ huius partis intemperiem,obſtructionem,vel alios morbos poſſent indicare.Hac ipſa methodo licebit inueſtigare vteri conſenſum & aliarum partium, ſi quæ ſunt,ex quibus diarrhæa fieri poſſit.

Quod ſi poſtremo loco diarrhæa proueniat laborante non parte aliqua determinata,ſed corpore vniuerſo,ita deponente natura multitudinem humorũ, à quib. illa premitur, tunc aderunt ſigna vel vnius vel plurimorum humorum redundantium,quæ ſigna tradita ſunt à Gal.in libel.de plenitudine c.11.&4.de tuenda valet.4.. præceſſerunt vita otioſa,alimentorum & potionum copia,intermiſſa eſt aliqua exercitatio,conſueta aut retenta eſt aliqua vacuatio vel artis, vel naturæ, exempli gratia, ſuppreſſa ſunt cauteria, retentus eſt vomitus, profluuium ſanguinis narium, hemorrhoidum, vel aliud eiuſmodi.Et in hoc caſu nullum aderit ſignum alicuius particularis partis laborantis. At vero ſi nullum fuerit ſignum, ex quo poſſimus colligere vel aliquam partem, vel totum corpus laborare, tum vt inteſtina male afficiantur,neceſſarium eſt,quæ propterea nequeant ea tantiſper continere,quæ à ventriculo ad illa tranſmittuntur,donec à meſaraicis venis attrahantur,vt natura fieri ſolet,ex quo facile & frequenter deiiciuntur per aluum,quæ quidem læſio facultatis retentricis neceſſario ad aliquam intemperiem referenda eſt. Et quamuis quælibet intemperies ſi fuerit immoderata,poſſit cuiuſq; facultatis robur deiicere,vt ſæpenumero teſtatur Gal.iis tamen præcipue nocua eſt intemperies frigida & humida,& cum materia,& ſine materia,à quibus facultas retentrix ſolet perpetuo labefactari,vt à Gal.traditum eſt 2.apho.com.20.Verum ſatis de ſignis: itaq; venio ad curationem.

Curatio. Ante omnia id in memoriam debetis reuocare, quod alias docuimus ex Gal. 12.metho.1. ſymptomata in vniuerſum nullam curationis indicationem afferre,niſi ſubeant rationem cauſę,lędant vires,& augeant morbum:quamobrem ſi diarrhæa ex iis nullum periculum ſecum afferat,non licet aduerſus huiuſmodi ſymptoma pugnare,quod multi imperite & pernicioſe faciunt,ſed omnis curatio dirigenda eſt ad cauſam ſymptomatis.Sin autem vel ex nimia vacuatione,vel ex frequenti motu,vel ex vigiliis,vel aliter eo res deueniat,vt vires iacturam faciant,& grauius aliquod periculum videatur imminere,vtiq; tunc neceſſe eſt,duplicem curandi rationem inſtituere,alteram ſymptomatis,alteram cauſæ,ex qua ſymptoma ortum ducit;adeo vt modo vni,modo alteri,modo vtriq; proſpiciatur,vt res videbitur poſtulare.Illud

autem

autem præcipue eſt attendẽdum, vtrũ diarrhæa ſit critica & vtilis, an ſymptomatica & inutilis, vtrum natura probe vel improbe agat: Etenim ſcribit Galen. 12. metho. cap. 7. quandoq; fieri diarrhæas per certa quædam interualla, quæ omnem corporis redundantiã ſolent expurgare: quare in lib. de ſymptomatũ differentiis vltimo, præclare docet rem dignã maxima notatione, nempe diligenter diſtinguenda eſſe ſymptomata ab operib. naturę, cum ſæpe inter ſe tantã habeant ſimilitudinẽ, vt alterum pro altero accipiatur, quippe fiunt aliquãdo & diarrhææ, & ſudores, & aliæ id genus vacuationes, non propterea quia aliqua actio læſa fuerit, ſed quoniã robuſta & prouida natura hac ratione expurgat ꝙ moleſtũ eſt, & ita prȩſeruat homines ab iis morbis, qui ex retentis huiuſmodi vacuationibus ſolent excitari: quare iterũ ſcribit 6. de tuenda valetudine, cap. 6. copioſas alui deiectiones eſſe commune quoddam remedium illis omnibus, in quibus vitioſorum humorum copia aggregatur.

Iſtud autem indicium, vtrùm diarrhæa ſit critica, an ſymptomatica, potiſſimũ faciendum eſt ex modo vacuationis, & ex ſymptomatibus quæ illam comitantur: Namque ſi humores deiiciantur paulatim frequenter, cum dolore & labore ægrotantis, talis vacuatio, vt docet Gal. 4. apho. com. 2. prauæ alicuius diſpoſitionis ſignũ cenſenda eſt: contra vero ſi humores excernantur multo interpoſito tempore copioſius, vel cum pauco, vel cum nullo dolore, cum bona ægri tolerantia & robore virtutis, hæc bonam vacuationem & criticam demonſtrant. Ergo ſi in diarrhæa natura probe agat, adeo vt per eam vel totum corpus, vel aliqua corporis pars vtiliter expurgetur, plane cauendum eſt, ne illi ſimus impedimento, quo minus poſſit opus ſuum perficere: quod illi faciunt, qui importune huiuſmodi vacuationem conantur firmare. Ex quo ſæpenumero fit, vt docent Aetius & Alexand. vt materia ad aliam partem conuerſa alios pernitioſos affectus generet. Itaque decet medicum in hoc caſu totum negotium permittere naturæ, & tantummodo conuenientem victum inſtituere: imo vero ſi natura non integre vacuationem perficiat, illius conatum iuuare oportet, atq; id ſupplere, in quo illa deficit: quod cõmune eſt præceptũ, iamdiu traditum ab Hipp. & Gal. in omnibus naturæ operibus, 1. aph. 20. Si aũt natura improbe agat, quæ nimia humorũ copia, aut praua qualitate irritata, illorũ expulſionẽ moliatur, ſi audiatis pleroſque homines cõmuniter practicantes, conuenit illã iuuare, qui propterea prohibent ſoluentia medicamenta accomodata ad purgãdum humorem noxium: de qua opinione ac methodo medendi poſterius tractãtes de dyſenteria diſputabimus accurate. Illud itaq; iam eſſet reliquum, vt tractaremus curationem diarrhææ ſecũdum varias poſitas differentias vel humoris exeuntis, vel partis laborantis: ſed cum præſentis temporis occaſio id nõ patiatur, quatenus pertinet ad cerebrum, ventriculum, iecur, & alias partes quæ aliquando in diarrhæa ſolent laborare, ſi memoria repetatis quæ à nobis alias tradita ſunt, de ratione curandi morbos ex fluxione & cõſenſu aliarum partium, res fiet ſatis manifeſta: ſiquidem in huiuſmodi caſibus ſunt communes indicationes, primum vacuare ſuperuacaneam & noxiam materiam, deinde alterare & roborare partes, & tranſmittentes & ſuſcipientes, ne tranſmittentes in poſterum generent ac tranſmittant, ſuſcipientes recipiant excrementa. Exempli gratia, ſi diarrhæa fiat cenſentiente ventriculo, quæ frequenter ſolet contingere, primum noxia & redundans materia eſt vacuanda, quęcunq; ſit: quod commode fieri poteſt vel per vomitum, vel per aluum. Deinde proſpiciendum eſt ne hæc materia rurſum generetur, quod fiet curando intemperiem vel calidam vel frigidam, ex qua illa generabatur. Quo quidem exemplo facile vnicuique *Indicationes.*

cuique licet inſtituere curationem aliarum partium conſentientium, atq; eo facilius, quod nos de affectibus harum partium prope omnium iam diximus quod ſatis eſt, vt certe ſuperuacaneum videatur actum agere.

Pariter quod attinet ad excreméta varia, quæ in diarrhæa ſolent excerni, cum hæc fere ſoleant pendere ex morbis aliarum partium, bilis ex morbo iecoris, pituita ex morbo ventriculi, & ſic de reliquis, manifeſtum eſt, vniuſcuiuſque propriam eſſe prouidentiam & curandi rationem. Quare ſi bilioſæ fuerint deiectiones, illa conuenient partim alimenta, partim medicamenta & interna & externa, quæ poſſint huiuſmodi deiectionis caliditatem & acrimoniam remittere, atque omni ex parte humorem in naturalem ſtatum deducere, quod item de pituita, melancholia & cæteris ſtatuendum eſt.

Cæterum poſtremo hoc loco ſi diarrhæa longius & copioſius progrediatur, adeo vt maiora pericula & viribus & vitæ videantur imminere, iam de illa ſiſtenda & retinenda cogitandum eſt: hoc autem duplici ratione fieri poteſt, vna reuellendo & deriuando fluentem materiam ad alias partes, altera vtendo iis medicamentis, & internis, & externis, quæ huiuſmodi fluxionem cohibere, atque ipſa inteſtina roborare poſſint. Reuulſiones ſunt multiplices, inter quas prima eſt vomitus, de quo habetis Hipp. 6. aphor. 15. Longo alui profluuio laboranti vomitus ſuperueniens morbum ſoluit. Secundo ſunt quæ lotium poſſunt prouocare, quamuis Hip. & Galen. 7. epid. ſecto 2. com. 7. velint, huiuſmodi motum ab aluo ad vias vrinæ, ac pariter à viis vrinæ ad aluum, eſſe potius deriuationem, quam reuulſionem. Tertio ſunt ſudores, qui commode fluentes humores ad partes internas poſſunt ad externas conuertere: vnde dicit Gal. in 3. de ratione victus morborum acutorum, tex. 59. diarrhæam balneo firmari: quod illud humores ad aluum fluentes ad ſuperficiem corporis poſſit reuellere. Hoc eodem conſilio conueniunt frictiones, de quibus loquitur Galen. 4. de tuenda valetudine cap. 6. ligaturæ, cucurbitulæ, & cætera id genus, de quibus iam ſæpius diximus.

Medicamenta fluxum ſiſtentia. Medicamenta porro quæ immoderatum fluxum ſiſtere poſſunt, varia eſſe debent, pro varietate exeuntis materiæ, exempli gratia, exeunte bile flaua, ſyrupus de roſis ſiccis, myrtinus, de ſucco cydoniorum, de portulaca; conſerua roſarum quæ non ſit recens, margaritæ præparatæ, cornu cerui vſtum, ſemina acetoſæ, plantaginis, & alia id genus. Ex quibus ego familiariter vti ſoleo bolis quibuſdam ex variis medicamentis confectis, qui ad hanc rem ſunt admodum accommodati. Et ſit exemplum:

℞ *Conſeruæ roſarum antiquæ* ℥ ß.
Margaritarum præparatarum
Cornuum cerui vſti
Raſuræ eboris ana ℈ j.
Miſce fiant boli & aurentur: qui opportune exhibentur per horam vel dimidiam ante prandium.

Iis medicamentis ſunt efficaciora trochiſci de ſpodio, de terra lemnia, de terra ſigillata, & ſimilia. Ac poſtremo, ſi ita ferat occaſio, licet deuenire ad medicamenta ſtupefacientia, qualia forent diacodium, requies Nicolai, philonium, & alia id genus. *Externa.* Externa medicamenta ſunt inunctiones ex oleo omphacino, roſato, myrtino, cydoniorum, ſunt roſæ, corallia, acacia, hypociſthis, ex quibus emplaſtra, fomenta, & aliæ medicamentorum formæ componi poſſunt. Clyſteria quoque ad

hanc

hancrem non ſunt inutilia, quæ parentur ex decocto plantaginis, portulacæ, poly-goni, myrtillorum: ſunt fructus myrti, ex oleo roſaceo, ex oleo cydoniorum, & ſi-milibus. Atque hoc exemplo, ne fruſtra ſim longior, in cæteris fluxibus immode-ratis vnuſquiſque facile poteſt curari, medicamentis adſtringentibus infuſis, intra, extra, & omni ratione adminiſtratis, quæ tamen perpetuo ſint accommodata ad qualitatem profluentis materiæ, quæcunque illa fuerit, quorum medicamentorum copiam facile vobis ſuppeditabunt Auicenna, illius interpretes, & multi recen-tiores.

Victus ratio pro diuerſitate fluxus, exeuntis materiæ, & partium laboranti-um ſit diuerſa. in fluxu cerebrali ægri caueant ab iis quæ caput replere poſſunt: in ſtomachali ab iis quæ facile corrumpuntur. Si fuerit intemperies calida iecoris & inteſtinorum, caueant à vinis generoſis, aromatibus, & omnibus calidis: ad ſum-mam, ſint alimenta quæ facile concoquantur, quæ bonum ſanguinem generent, & pauca efficiant excrementa, & quatenus fieri poteſt, ad vnamquamque differenti-am ſint accommodata. Atque hactenus de diarrhæa, ſequitur lienteria. *Victus.*

CAPVT XXI.

De Lienteria.

Lienteria definitur à Galen. 6. apho. com. 1. 3. aphor. 22. 4. aphor. 12. velox exitus eorum quæ comeduntur & bibuntur, vbi talia deiiciuntur, qualia fuere de-uorata, & ſi quis, inquit Galen. velit breuiorem afferre definitionem, diceret lien-teriam eſſe carentiam coctionis: cum neque ſecundum conſiſtentiam, neque ſe-cundum colorem, vel odorem, vel vllam omnino qualitatem in ventriculo facta fuerit mutatio alimentorum. Lienteriam vero appellauerunt, qui primi huic morbo nomen impoſuerunt, quod exiſtimauerint illum fieri propter læuitatem internæ ſuperficiei inteſtinorum, propter quam alimenta in eis contenta non am-plius retinerentur, ſicuti retinebantur cum ſuam ſeruarent naturalem aſperitatem: qui quidem veteres in hoc imponendo nomine non probantur à Galen. quod illi ignorauerint proprium ventriculi munus eſſe ingeſtos cibos amplecti, conſtringe-re, & certo tempore retinere, ac poſtea ad inferiora demittere. Pariter colligit Ga-len. Eraſiſtratum de hoc affectu male ſentire, qui falſo affirmans, ſuperiores medi-cos in hac eadem fuiſſe opinione, docet lienteriam eſſe, quando ſimul cum excre-mentis crudis mucoſa & ſanguinolenta deiiciuntur: nam reuera is morbus in quo mucoſa & ſanguinolenta exeunt, potius dyſenteria quam lienteria debet nomi-nari. *Definitio.*

Sed antequam ad alia progredior, ſciendum eſt reperiri apud auctores ali-ud nomen, nempe cœliacam paſſionem, de quo inter illos non conuenit, cum nonnulli exiſtiment, lienteriam & cœliacam vnum & eundem affectum eſſe, & v-troque nomine poſſe appellari: alii vero putant, hæc duo nomina inter ſe differre, ac plane diuerſos affectus ſignificare. *Cœliaca paſſio.*

Nomen quidem cœliacę paſſionis videtur ductū fuiſſe à parte laborante: nam-que κοιλία Græce ventrem vel aluum ſignificat. Et ſi Galenum attendimus, ille vi-detur vtrumque nomen ſimul coniungere, & pro vno eodemque morbo vſurpa-re, qui ſcribit 6. de locis affectis, cap. 2. inteſtinis & ventriculo ſimul laboranti-bus euenire quædam ſymptomata, qualia ſunt lienteriæ & cœliaci vocati affectus. Ac rur-

Ac rurſum 6.epid.ſecto 5.com.27.refrigerationem partium exteriorum ventrē exſiccare, contra vero refrigerationem interiorum humectare atq; lenire, ex quo cœliaci affectus interdum concitantur. Gale.cōſentiunt Archigenes & Paulus,qui tamen inter hos duos affectus id ſtatuūt diſcriminis, quod cœliaca ſit ægritudo remiſſior,& quaſi fiens: lienteria autē vehementior,& iam confirmata. Verba Archigenis,referente Aetio,ſunt huiuſmodi lib.9.cap.37. Non omnis ventris fluxus cœliaca affectio proprie appellatur, neque enim ſi cibi crudi & incocti inferne prodeunt,neque ſi corrupti ac in peregrinum habitum mutati ſunt, cœliaca affectio vocatur,ſed tunc ſolum,cum leuia & humida excrementa egeruntur, ventre pro imbecillitate ea digerere nequeunte. Paulus item hæc habet libr.3.cap.4. In lienteria celerius quam in cœliacis,quæ aſſumpta ſunt alimenta, deiiciuntur, tamque integra cruditate,vt aſſumpti quoque nutrimenti genus liquido cognoſcatur: & iis quidem vnice lienteria à cœliaca diſcernitur. Itaque vno verbo, in lienteria deiiciuntur alimenta,qualia fuere deuorata, nulla prorſus eorum facta immutatione: in cœliaca autem deiiciuntur quidem alimenta,ſed quæ vel in colore, vel in ſubſtantia,vel vtcunque aliquam alterationem & mutationem ſuſceperunt. Cum igitur huiuſmodi affectus maioris duntaxat ac minoris ratione differant,& ab iiſdem cauſis proueniant,iure debent ſimul & ſemel tractari,atque vno capite contineri,adeo vt quæ de lienteria tradita erunt, eadem ad cœliacam paſſionem debeant accommodari. Conuenit inter omnes, lienteriam eſſe ſymptoma, quod alii reponunt inter actiones læſas, alii vero inter exeuntia immutata; de qua re non multum laboro,qui exiſtimo hæc duo ſymptomata ſimul coniungi,alterumque,exiens immutatum,quod primo apparet,ex altero,actione læſa dependere. Sed illud non ita videtur conſtare,qualiſnam actio lædatur: ſiquidem alii docent lædi actionem facultatis concoctricis, alii vero actionem facultatis retentricis ventriculi & inteſtinorum. Sed Galen. ſtatuit vnam tantummodo laborare facultatem retentricem, qui ſcribit ad hunc modum,6.apho.com.1. Neque enim quia omnino incocti permaneant cibi,ideo cito deiiciuntur, ſed quia cito deiiciuntur, idcirco nullam habent concoctionem. Quæ verba manifeſte confirmant, in lienteria propterea non concoqui alimenta,quoniam citius deiiciuntur, id quod prouenit ex læſione facultatis retentricis,non potentis tanto tempore alimenta continere,quanto concoctrix facultas indigeret pro eorum coctione. Quam eandem ſententiam habetis apud eundem 4.apho.com.12. & aliis locis.

Ergo vno verbo,lienteria eſt velox exitus alimētorum, qualia fuere deuorata. Differt à cœliaca paſſione, quod in hac alimenta non tam ſint cruda, ſed iam ſint adepta aliquam coctionem. Eſt ſymptoma exiens immutatum,quod pendet ex alio ſymptomate actione læſa facultatis retentricis ventriculi & inteſtinorum, vnde alimenta nequeunt perfecte retineri. *Genus ſymptomatis.*

Differentia. Differentiæ huius affectus multæ poſſunt afferri, ſed reliquis prætermiſſis minoris momenti,quęnec difficulter poſſunt cognoſci,eæ quæ ſumūtur à cauſis explicandæ diligenter ſunt. Etſi vero Auic.& cæteri prope omnes velint,plures eſſe cauſas lienteriæ,tamen Gal. duas tātummodo video ſtatuiſſe,vnā intemperiem ventriculi & inteſtinorum,vel cum materia,vel ſine materia, propter quā retentrix facultas harum partium imbecilla redditur: alteram exulcerationē occupantem ſuperficiem earundē partium, ſimilem illis vlcerib. quæ in ore fiunt,& quæ Græci aphthas nominant,ex quo fit vt permeantibus alimentis partes exulceratæ dolorē percipiāt,

&ideo

& ideo propellũt illa atq; ex ſeſe celeriter emittant. Ad quas duas Gal. cauſas equidẽ puto cæteras omnes poſſe referri,quæcunq; ab Auic. & omnibus proponuntur.

Quatenus ad intemperiem pertinet,quæ eſt prima cauſa, etſi, quod ſæpe dixi ex Galen. quælibet intemperies,ſi fuerit immoderata,poteſt cuiuſque facultatis robur deiicere,tamen certum eſt, in hoc affectu præcipue noxiam eſſe intemperiem frigidam & humidam,& cum materia & ſine materia, ex qua facultas retentrix ſolet perpetuo labefactari,ſicuti ex intemperie contraria, calida & ſicca, ſolet perpetuo iuuari.

Quatenus vero pertinet ad alteram cauſam,exulcerationem,hanc poſſunt efficere medicamenta venenata,corrodentia, humores acres & mordaces, qui vel in ventriculo generentur,vel ex aliis partibus ad illum confluant, vt pituita ſalſa ex cerebro,flaua bilis ex iecore,& ſic de cæteris,vnde ait Galen.6.aph.com.1. huiuſmodi lienteriam, ſi longiori tempore perſeueret, in alteram paſſionem tranſmutari, quæ dyſenteria nominatur. Altimarus, & quidam qui omnia ab illo tranſcribunt, addunt ex Aetio & Cornelio Celſo,aliam cauſam,nempe leuem & denſam cicatricem,ex magna præcedente dyſenteria ortam, propter quã obſtructis oſculis venarum,alimenti diſtributio impeditur,& ita fit lienteria, quæ ſane cauſa mihi videtur falſa,quia primum neceſſe foret,huiuſmodi cicatricem quę prohiberet diſtributionem alimenti,occupare omnia & ſingula ora venarum meſaraicarum,quod videtur nullo modo fieri poſſe. Deinde etſi iſtud concedatur,non propterea hinc lienteria videtur poſſe oriri,quando talis cicatrix vtcunq; poſſit afferre impedimẽtum diſtributioni alimenti, & eſſe in cauſa, vt iſtud cito deiiciatur per aluũ, tamẽ nullo modo poteſt eſſe in cauſa,vt alimenta ex ventriculo ſtatim deſcendant, nulla facta eorũ immutatione, quod tamẽ in omni lienteria neceſſe eſt. Quare diſcatis legendis auctoribus non ita fidem adhibere facile iis omnibus quæ ſcribuntur, ſed illa examinare,atque imprimis ad Galen.diſciplinam referre,qui fallere nunquam poteſt.

Signa pathognomonica lienteriæ ſunt manifeſta,cum alimenta cruda nullaq; ratione immutata deſcendunt celeriter & frequenter,lienteriam ſignificant. *Signa.*

Signa vero differentiarum ſunt huiuſmodi: namque in ea lienteria quæ accidit propter imbecillitatẽ ventriculi & inteſtinorum, fiunt deiectiones ſine vllo ſenſu doloris,ægri habent indicia frigidæ & humidæ intemperaturæ,nullam ſitim, copioſa ſputa, plurimos flatus,iuuantur à calidis & ſiccis,læduntur à frigidis & humidis,præceſſere quæ potuerunt refrigerare & humectare. In altera autem differentia quæ prouenit ex vlcere, fiunt deiectiones non ſine ſenſu doloris, præceſſere cauſæ vlcus excitantes, medicamenta acria, venena erodentia, deſtillatio ſalſæ pituitæ, vomitus flauæ vel atræ bilis,& alia id genus,quæ acres & mordentes ſuccos gignere poſſunt.

Sed veniamus ad curationem,in qua pro diuerſitate cauſarum diuerſa quoq; remedia ſunt inſtituenda; ſed illud ante omnia velim vos intelligere, & memoria tenere, plane in hoc affectu cauendum eſſe ab omnibus medicamentis, non ſolum ſoluentibus ſed etiam lenientibus,à quibus multi hoc tempore turpiter nequeunt cauere: ſiquidem ab illorum vſu miſeri ægroti nõ ſolum incurrunt grauiſſima ſymptomata,ſed ſæpe ad interitum deducuntur. Eſt vulgaris Auic. ſententia, ſoluere ventrem ſupra ventris ſolutionem,timoroſum. *Curatio.* *Præceptum.*

Itaque ſi lienteria fiat propter intemperiem frigidam & humidam ventriculi & inteſtinorum,quæ partes propterea non poſſint continere alimenta donec con- *Ab intemperie frigida.*

coquan-

coquantur, calefaciendum & ſiccandū eſt, exterius cum oleo de abſinthio, de mentha, nardino, maſtichino: interius cum aromatico roſato, diacymino, diacalamentho, theriaca, mithridato, & ſimilibus. Et ne fruſtra ſim longior, ad locum hunc poſſunt & debent referri quæcunque alias diximus de curanda huiuſmodi intemperie.

Ab exulceratione. Sin autem lienteria fiat propter exulcerationem quæ occupet ſuperficiem earundem partium, id primum diſtinguendum eſt, an adſit leuis quædam abraſio, minime tamen vlcus, adeo vt nulla ſint indicia ſaniei: namque in hoc caſu vnica ſe offert indicatio, adſtringendi, roborandi, & conſolidandi partes diuiſas: quare conueniunt adſtringentia, quibus licet vti ſimul cum vino adſtringenti, qualia ſunt ex ſimplicibus maſtichæ, cuius tria vel quatuor grana ſimul cum alimentis poſſunt permiſceri. Ex cōpoſitis ſunt trochiſci de carabe, de terra ſigillata, de ſpodio, & ſimilia.

Quod ſi fuerit vera & integra exulceratio, adeo vt appareant indicia ſaniei, ſi vlcus fuerit ſordidum, tunc illud primum abſtergēdum eſt, aut cum melle, aut lacte cocto, vel in quo ferrum ignitum, vel lapides igniti extincti fuerint: deinde accedēdum eſt ad cōſolidationem, quam perficiūt plurima, vt mora exſiccata, myrtilli, roſæ, balauſtia, &c. Sunt decocta plantaginis, rubi, conſolidæ, quæ conſolida inter cætera omnia medicamenta eſt prętantiſſima: ex quibus poſſunt componi electuaria, & alia medicamenta, quæ ſimul poſſint moderate abſtergere, adſtringere, & ſi quæ caro fuerit deperdita, eam regenerare. Habeatis exemplum:

Electuarium conſolidās exulcerata inteſtina.

℞ *Radicis conſolidæ*
Sacchari roſati ana ℥ ij.
Balauſtiorum
Corticum granatorum
Myrtillorum ana ℥ ij.
Turis maſticis
Boli armeni
Corallorum rubrorum ana ℥ j.
Syrupi de roſis ſiccis q. ſuf.
M. & fiat electuarium.

Si velitis magis abſtergere, minuatis medicamenta adſtringentia: ſi contra, ea augeatis: Sin autem vlcus non fuerit, ſciendum quod ſtatim licet accedere ad medicamenta exſiccantia & adſtringentia, de quibus ſatis.

Quod ſi demum humores acres efficientes exulcerationem, ex aliis partibus confluant ad ventriculum, & inteſtina, veluti ſalſa pituita à cerebro, primo totum corpus eſt vacuandum: deinde & ipſum caput, non per os, ne materia facilius deſcendat ad partes laborātes, ſed potius per nares, cum ſucco hordei, betarum, cum aqua florum violarum, & ſimilibus, quæ per nares attrahuntur; tum alterandus & roborandus eſt ventriculus, ne facile recipiat aliena excrementa: ſic alterandum quoque eſt caput cum oleo roſato completo, cum decocto foliorum vitis, roſarum, chamomæli, & ſimilibus: quo quidem exemplo licet proſpicere lieni & iecori, & aliis partibus, vnde tales humores tranſmittuntur, vt de iis non ſit longius agendum.

Victus. Victus ſit boni ſucci, facilis concoctionis, & qui aliquam habet vim ſiccandi. Vinum non ſit prorſus immune alicuius auſteritatis, quod ſpeciatim ſcribit Galen.

de ſuc-

de ſuccorum bonitate & vitio, cap.6. aluum cohibere & ventriculum firmare poſſe, etſi fortaſſe aliis nominibus non ita videatur conuenire. Somnus & quies in qualibet fluxione alui ſunt vtiliſſima, cum vtrumque poſſit omnem corporis motum firmare, & coctionem iuuare, quæ in hac re ſunt maxime neceſſaria. Atque hactenus de lienteria.

Capvt XXII.

De Dyſenteria.

Dyſenteriam numerat Galen. 2. metho.2. inter illos affectus, qui à læſa particula nomen ſuſcipiunt. Latini tormina, vel difficultatem inteſtinorum vocant. Sed illud primum ſciendum eſt, huiuſmodi nomen eſſe æquiuocum, neque idem perpetuo ſignificare, quandoq; enim vt docet Gal.2. de locis affect.5. medici nomine dyſenteriæ intelligunt quamlibet cruentam per inteſtina deiectionem; quandoq; vero illam ſpeciem tantummodo cruentæ deiectionis, quæ eſt cum vlcere inteſtinorum. Pro quo item ſciẽdum eſt quod ſcribit Gal.in 3. de ſymptomatũ cauſis, 2. quatuor in vniuerſum eſſe differentias cruentarum deiectionum, quarum prima eſt, quando propter aliquã partem corporis præſciſſam, aut intermiſſam ſolitã exercitationẽ, ſanguis per quoſdam circuitus excernitur: huiuſmodi ſanguinis excretio, eodem Gal. auctore 5. de locis affect.2. viſa eſt fieri aliquando in mulieribus ex menſium ſuppreſſione; namque niſi homines ſimul cum deficiente membro, vel intermiſſis exercitationibus, copiam alimenti imminuant, qua prius vtebantur, multis morbis corripiuntur, ex plenitudine oriundis, alii vero cum quibus fælicius agitur, in deiectionem ſanguinis incidere conſueuerunt: quæ interpretatio & doctrina eſt Galen. 4. de articul. com.40.

Secunda eſt differentia cruentæ dyſenteriæ, vbi propter iecoris imbecillitatem aquoſus ſanguis deiicitur, quem veteres loturæ carnis cruentæ & recens mactatæ aſſimilarunt: qui quidem ſanguis præcipue talis excernitur in affectibus hepaticis, in quibus iecur citra inflammationem imbecillitate laborat. Ac ſane huiuſmodi iecoris vitium illi prorſus affectui videtur aſſimilari, in quo ventriculus propter imbecillitatem cibos, quos appetendo attraxit, concoquere & perfecte ſuperare non poteſt: nam quemadmodum ventriculus ab huiuſmodi alimentis grauatur, atque idcirco illa ſemicocta tranſmittit ad inteſtina, ita iecur alimentum, quod in probum ſanguinem non poteſt tranſmutare, ſemicoctum per inteſtina expellere conſueuit.

Tertia eſt differentia, quando ſanguis melancholicus & ſplendens deiicitur; quod item ſymptoma ad iecur illiuſq; facultatẽ pertinet, non certe alteratricem, ſed magis expultricem: propter quam cauſam pariter humidis ventriculi deiectionib* ſimile eſt. Nam quemadmodum illa quæ abſolutam coctionem in ventriculo ſunt cõſequuta, ſi deinde vt decet, non diſtribuantur, humidas pariunt deiectiones, propterea, quia ventriculus ab iis grauatus, illa conatur expellere: ita iecur, vbi ex diſtributo ſibi alimento à ventriculo cõuenientem fructum percepit, neq; illud propter aliquam cauſam quæ trãſitum prohibeat vlterius progredi poteſt, quod eſt reliquũ tanquam graue onus per ſedem deponit, & ita fit cruenta dyſenteria. Apparet autem ſanguis niger & ſplendens, ex vehementi caliditate, quam dum diutius moratur in iecore, facile adipiſcitur. Atq; hæ quidem tres cruentæ dyſenteriæ in eo conueniunt, quod confertim & multam excretionem efficiunt.

Quarta

Quarta demum illa eſt differentia, vbi breuibus quibuſdam interuallis ægri ſolent deiicere quandoq; ſyncerum exquiſitumq; ſanguinem, quãdoq; grumoſum, aliquando etiam aliquid puris,& alia,de quibus paulo poſt ſermonem habebimus. Atq; hanc poſtremam differentiam Gal. & Medici prope omnes proprie dyſenteriam & inteſtinorum exulcerationem appellant.

Difin. Ergo dyſenteria communiter ſignificat quamlibet cruentam ſanguinis excretionem,quæ eſt quadruplex: propria vero illa eſt tantummodo, quæ à Gal. & ab omnibus definitur eſſe vlcus inteſtinorum,de qua nos quoque in præſentia potiſſimum ſermonem inſtituimus.

Quęrunt nonnulli,vtrū dyſenteria ſit morbus,an cauſa morbi,vel ſymptoma: ſed quęſitum,mea ſententia,eſt ineptū, cum manifeſte in morborū numero nempe ſoluta vnitate cōtineatur. Quod ſi prætorea quærat aliquis,quod à Gal. quoq; quæſitum eſt 5.de vſu partium 10. quonam modo in iis partibus vlcera poſſint excitari, cum inteſtina polleātvſq; adeo exquiſito ſenſu, vt bilem naturalem,vel aliud quoduis quod illis moleſtiā afferat,facile & celeriter expellant? Cui idem reſpondet Galen. loco citato: hoc vſu venire propter multas circumuolutiones,anfractus & flexiones inteſtinorum, in quibus ſi acre aliquod excrementum longiore tempore detineatur,non iniuria poteſt primo quidem illa abradere, deinde erodere, ac poſtremo vlcera inferre.

Differentia. Dyſenteriæ ſunt plures differētiæ,inter quas iure principem locum obtinent, quæ ſumuntur à cauſis: & quanquam illa omnia quæ vim habent calefaciendi,attenuandi,erodendi, atq; vlcerandi, hunc morbum poſſunt efficere,tamen ſi velimus hanc rem ad certa quædam capita referre,huiuſmodi cauſæ duplices ſtatui poſſunt, nempe aliæ externæ,aliæ internæ.

Cauſæ externæ. Quatenus pertinet ad cauſas externas,primū eſt aer, de quo legimus apud Hip. 3.aphor.11. Inter anni tempora ſi hyems plus iuſto ſiccior & frigidior fuerit, ver autem pluuium & auſtrinum, æſtate futuras dyſenterias, & iterum 3.aphor.12. Si hyems auſtrina & admodum pluuia fuerit, ver autem ſiccum & aquilonium. Ac demum 3.aphor.16. Per ſiccitates dyſenterias facile fieri. Secundo ſunt alimenta quæcunque calida ſunt acria & maxime abſtergentia, qualia ſunt vina vinoſa,allia, cœpæ,ſpinachiæ,& alia id genus. Tertio ſunt medicamenta,ac potiſſimum vehementiora, ſcammonium,colocynthis,& ſimilia, ex quorum vſu frequenter videmus dyſenterias fieri.

Cauſæ internæ, Cauſæ vero internæ ſunt imprimis humores,ſanguis calidior, omnia genera tam flauæ quam atræ bilis, ſalſa pituita, qui quidem humores vel primum & ſimpliciter, vel quandoque prius genita inflammatione, mox facto abſceſſu, vlcera ſolent efficere. His cauſis addunt nonnulli excrementa alui duriora & ſicciorā, quod vix mihi videtur fieri poſſe,vt nimirum illa ſint tam dura & ſicca,vt poſſint inteſtina exulcerare,niſi forte iis excrementis aliquis humor coniungatur, qui inteſtina vtcunque ferire & vlcerare poſſit.

Quod ſi quis cupiat intelligere adhuc cauſas, vnde iſti humores tum qualitate, tum quantitate fiant noxii,& generentur in corpore,præter res externas de quibus diximus,ſunt imprimis accurate animaduertendæ nonnullæ partes principes, caput, ventriculus, & omnium maxime iecur, ex quibus iſti humores maiori ex parte ſolent originem habere.

Secundo ſunt differentię ex iis quæ deiiciuntur, quæ multa ac varia ſolent excerni, vt ſanguis, atque is modo flauus, modo floridus, modo niger: bilis flaua, vitellina, porracea, ærugiaoſa, & ſi quæ ſunt aliæ illius differentiæ; à quibus quidem ſpeciebus bilis, ſcribit Galenus, & confirmat experientia, magna ex parte dyſenteriam oriri. Deiicitur quoq; atra bilis, pituita, ac poſtremo interdum ramenta inteſtinorum, ex quo nonnulli recentiores appellant dyſenteriam ſanguineam, biliosam, &c.

Tertio ſunt differentię à loco affecto, ſiquidem laborant tenuia vel craſſa, ſuperiora vel inferiora inteſtina. Quarto ſunt differentiæ à qualitate, ſecundum quā vlcera quædam ſunt munda, quædam ſordida, quædam depaſcentia: ſic dyſenteria vel eſt boni vel mali moris; vel peſtilens, vel non peſtilens; de qua poſtrema differentia prætermiſſa ab omnibus, tradunt hiſtoriæ, vt refert Ioſephus lib. 6. Antiquitatum Iudaicarū, initio Hebreos quoſdam peſtilenti dyſenteria miſere interiiſſe, adeo vt ante obitum illis inteſtina corrumperētur. Quinto ſunt differentiæ ab intenſo & remiſſo, à magnitudine vel paruitate vlcerum: etenim alia ſuperficiem non excedunt, alia magna ſunt & profunda, & quandoque ita inſignia, vt ipſa difrumpantur inteſtina, atque ipſum quoque abdomen, vt nonnulli teſtantur. Cuius quidem differentiæ Gal. tres gradus videtur ſtatuiſſe, 3. aphor. com. 26. primum, quando corpora quædam pinguia deiiciuntur: ſecundum, quando exeunt quædam ramenta inteſtinorum, abraſa ſuperficie interiore, quæ denſa & membranoſa exiſtit: tertium, cum ſimul abraditur etiam ex ipſa ſubſtantia inteſtinorum, quo tempore dicendum eſt, dyſenteriam non fieri adhuc, ſed etiam factam & confirmatam eſſe. Poſtremo ſunt differentiæ à coniunctis, namque dyſenteria vel eſt cum febre, vel ſine febre; ægri vel ingenti, vel exiguo dolore torquentur, vel robuſtas vel imbecillas habent vires: ſunt iuuenes, vel ſenes, & ſic de cæteris, quæ habent eandem rationem.

Variæ hæ differentiæ dyſenteriæ omnes, ſunt maxime notabiles & animaduertēdæ, tum propter prognoſticum, tum propter curationem, adeo vt mirum ſit, quamobrem à multis prætermittantur. Namq;, vt nonnulla exempla proferam ad veſtram exercitationem, ſi dyſenteria fiat propter cauſam externam, illius curatio omnino tutior & facilior fuerit, quam ſi pendeat à cauſa interna: ſi deiiciatur bilis porracea, æruginoſa, vel ramenta inteſtinorum, licet vnicuiq; rei periculum & difficultatem intelligere: ad quem modum habetis ab Hip. 4. aph. 24. dyſenteriam ſi ab atra bile inceperit, lethalem eſſe. Si laborent inteſtina tenuia, remedia ore ſumpta ſunt magis opportuna: ſi contra laborent inteſtina craſſa, remediis internis magis agendum eſt: vlcerato ieiuno inteſtino, ſi modo vlcus fuerit inſigne, ſcribit Gal. 6. metho. cap. 4. illud vel difficile vel nulla ratione curari poſſe, tum propter magnitudinem, multitudinemq; vaſorum, tum quod illius tunica admodum tenuis neruoſaque eſt, tum quia huiuſmodi inteſtinum bilem ſynceram vniuerſam recipit, tum demum quod maxime omnium iecori eſt vicinum. Si vlcera ſint ſordida, valde abſtergentibus indigemus: ſi vlcera ſint depaſcentia, antiqui vtebantur vehementioribus medicamentis, ſandaracha, arſenico, & ſimilibus, quæ putredinem poſſint inhibere, de quibus poſterius tractabimus. Si dyſenteria ſit mali moris, imo vero vulgaris & peſtilens, vt plerique intereant neceſſe eſt. Si dolor vrgeat vehementiſſimus, tum cæteris neglectis indicationibus, illi vni cogimur proſpicere, vt neq; abhorreamus à ſtupefacientib. medicamentis. Poſtremo ſi dyſenteriæ accedat febris, *Prognoſtica.*

Ff vires

vires inualidę, ætas incipiens aut declinans, iſthæc omnia morbi periculum augent, & diuerſam plane illius curandi rationem poſtulant. Mihi libuit hæc exempla proferre, vt intelligatis, temere admodum, & ſummo cum ægrotorum periculo, multos medicos huiuſmodi neglectis differentiis dyſenteriæ curandæ rationem tradere; ſed ſigna perſequamur.

Signa. Neque vero eſt, vt quis diutius laboret inueſtigandis & perquirendis ſignis, quę in vniuerſum dyſenteriam demonſtrent, cùm plane ſint manifeſta. Namq; vt docet Gal. 6. de locis affect. 2. à principio, mordax plerunq; bilis deiicitur, huius deiectionem paulo poſt inteſtinorum abraſiones ſequuntur, quæ iam laborantiũ inteſtinorum certiſſima ſunt indicia; poſtea cum ad venas vſq; exulceratio progreditur, modicum ſanguinis ſimul cum abraſionibus excerni videmus, quo tẽpore malum proprie dyſenteria nominatur: adeſt in imo ventre dolor, multaq; ac frequens deſidendi cupiditas, vt æger fere omni quiete careat. Quare ſcribit Gal. 12. metho. cap. 7. hanc partem artis medicæ, quę tractat de ſignis, in cæteris quidem morbis eſſe incertam & coniecturalem, in dyſenteria autem & pleuritide minime dubiam, ſed ſcientificam eſſe: itaq; accedamus ad ſigna differentiarum. *Signa differentiarum.* Cauſæ externæ aut per ſe, aut referente ægroto fiunt manifeſtæ: ſic cauſæ internæ & differentiæ, quæ ſumuntur ab exeuntibus, ſenſu ipſo facile deprehenduntur; ex quibus neq; admodum difficile eſt inueſtigare & intelligere altiorem cauſam, ex qua huiuſmodi excrementa originem habent. Exempli gratia, ſi deiiciatur bilis flaua, porracea, æruginoſa, nulli dubium eſſe debet, quin iecur potiſſimum laboret: quod item de pituita & cæteris ſtatuendum eſt. Porro ſigna loci affecti ſunt minus manifeſta: ſi craſſa inteſtina male habeant, inquit Alex. & cum eo fere omnes, dolor vrget in imo ventre: ſin autem laborent tenuia, ſuperiores partes magis dolore afficiuntur. Sed ego hanc diuerſitatem non ſatis intelligo, ſiquidem anatomes & ſenſus ratio docet, vtraque inteſtina, tam tenuia, quam craſſa, inter ſe commiſceri & confundi, atque vtrumq; locum, & ſuperiorem & inferiorem occupare: quare longe magis certæ cenſenda ſunt illa indicia, quæ tradita ſunt à Gal. 1. de locis affect. 4. quæ deſumuntur ex qualitate doloris & aliorum ſymptomatum, ex natura & ſpecie eorum quæ deiiciuntur, ac poſtremo ex modo deiiciendi. Namq; primum ſi laborent inteſtina tenuia, dolores ſunt vehementiores, fere perpetuo adeſt febris, ac nonnunquam maligna adeſt ſitis, nauſea, vomitus, delirium, ad ſummam ſunt omnia deteriora & periculoſiora: Deinde ſi ramẽtum aliquod ex tenuibus inteſtinis excernatur, id longe tenuius & exilius eſt, inteſtinorum ſubſtantiæ plane reſpondens: demum inter dolorem & deiectionem plus omnino ponitur interualli, quod tenuia inteſtina à poſtrema parte longius diſtent: ſanguis & quidquid ex inteſtinis deraditur, exactius cum alui excrementis ſolet permiſceri. Altera autem ex parte, ſi male afficiantur inteſtina craſſa, dolores omnino ſunt remiſſiores, quod hæc inteſtina minori ſenſu ſint pręedita, neq; fere grauia illa ſuperueniunt ſymptomata, quæ tenuibus male affectis ſolent ſuperuenire; adeo vt perpetuo hic caſus in quo laborant inteſtina craſſa, ſit tutior & curatu facilior altero, in quo laborant inteſtina tenuia: pariter ramẽta deiiciuntur craſſiora, vt quamprimũ æger dolet, protinus ſequitur alui deiectio, neq; tantum ponitur interualli inter dolorem & deiectionem, quantum ponitur affectis tenuibus inteſtinis, cum hęc inteſtina poſtremæ parti ſint viciniora. Hic demum nullæ vlcerum notæ miſtæ deiectionib. conſpiciuntur: nãq; ſi ſanguis vel alia ſimul deiiciantur, ea minime cæteris excrementis permiſta ſunt, ſicuti accidit in tenuibus,

nuibus,ſed potius aliqua eorum parte videntur ſuperiſtatare. Atq; hæ eædem differentiæ ſecundum varia inteſtina, vti diximus, ad curandi rationem plurimum conferunt,vt docet Gal.6.de locis affect.2. quæ enim vlcera ſunt in craſſis inteſtinis, iis quæ per ſedem infunduntur remediis magis indigent:quæ vero ſunt in tenuib.ab epotis medicamentis magis iuuantur:vel quod item docet Gal.4.meth.7.ambo requirunt pſidia,& quæ ſuperne ſumuntur,& inferne iniiciuntur,ꝙ inteſtina tenuia ſint longinquiora,& quodámodo in medio oris & ſedis poſita eſſe videantur: quare nō ſine ratione ab vtriſq; præſidiis,& ſupernis & infernis iuuantur. Vlcera vtrum ſint magna vel parua,munda vel ſordida,depaſcentia vel non depaſcentia,boni vel mali moris, inprimis indicant ſymptomata, & quæ deiiciuntur excrementoſæ materię: namq; ſi dolor eſt grauis,ſi plurimas partes occupat,ſi febris & multa adſunt moleſta ſymptomata,ſi plurima educitur materia præter naturam, hęc omnia magnum vlcus,contraria exiguum demonſtrant.Præterea ſi plurima corrupta educuntur, vt aliquando etiam deiiciantur ramenta,& partes inteſtinorū ſemiputridæ, facile poteſt intelligi vlcus ſordidum eſſe:cōtra autem,ſi deiiciatur,verbi gratia, ſanguis ſyncerus, patere poteſt vlcus eſſe mundum:ex quo licet id quoq; intelligere, an vlcera ſint boni vel mali moris:quæ enim ſunt boni moris,opportunis remediis facile cedunt:altera autem ex parte quæ ſunt mali moris,nulla quantumuis optima curandi ratione videtur poſſe curari. Poſtremo loco differentiæ à coniunctis vel ægro referente,vel aliis modis facile poſſunt intelligi; adeo vt iam tribus abſolutis capitibus, quæ ad eſſentiam dyſenteriæ, differentias & ſigna pertinent, id vnum reliquum ſit, vt aggrediamur curationem,de qua tractabimus,ſi tamen prius dixerimus duo verba de cæteris cruentis deiectionibus, quas improprie diximus dyſenterias appellari.

Indicationes in dyſent. ex amputata corporis parte.

Itaque ſi propter amputatam partem corporis, vel intermiſſam ſolitam exercitationem per quaſdam periodos ſanguis per aluum deiicitur, principalis eſt indicatio prohibendi ne ſanguis tam multus & copioſus generetur: quod ſi iſtud non licet,altera eſt indicatio minuendi illius multitudinem,quę iam facta eſt.Et notandum, tametſi talis fluxus videtur ſalutaris, & poſſe præſeruare hominem à multis morbis, nihilominus quoq; aliquando eſt valde periculoſus, primum ratione ſuperfluæ vacuationis: natura enim dum intendit expellere ſuperfluam quantitatem ſanguinis, facit aliquando ſicuti qui currunt p loca decliuia, qui gradum ſiſtere non poſſunt ſuo arbitratu,ita & ipſa in huiuſmodi ſanguinis profuſione ſe continere nō poteſt, vt prorſus immoderata & pernicioſa euacuatio ſuccedat. 2. quanquam natura ſemel & bis probe agit, & commodam ſanguinis quantitatem deiicit, tamen fieri poteſt, vt illa grauata nimia copia, ſuffocato calore naturali, nequeat aggredi euacuationem,& noxium humorem expellere. 3. quantumuis natura inſurgat,& velit aggredi hanc vacuationem,tamen fieri poſſet,vt propter obſtructiones venarum meſaraicarum, vel aliud impedimentum nequeat eam perficere, vnde forte periculum immineret, ne retrocedens materia petens aliquod membrum principale, ex improuiſo hominem ſuffocaret: quamobrem etſi natura aliquando bene agit,mea ſententia melius foret curationem aggredi, & ita varia pericula deuitare. Itaque ex prima indicatione prohibetur generatio multi ſanguinis, potiſſimum victus ratione,qui propterea inſtituatur moderatus & parcus,adeo vt ęgri moderatius & parcius comedant & bibant, quam conſueuerint: pariter ſint alimenta, quæ parum nutriant, nec plurimum ſanguinem generent, qualia ſunt

piſciculi, herbæ, fructus, vina aquoſa: ſunt maximè opportunæ exercitationes, frictiones. Etſi fuiſſet retenta conſueta aliqua vacuatio, optimum eſſet illam reuocare, ac fortaſſe non foret inutile, vnum vel alterum cauterium in partibus ſuperioribus, quæ ſine intermiſſione expurgent varia genera excrementorum, & generationem multi ſanguinis impediant. Quod ſi iam ſanguis copioſus genitus fuerit, ille reuellendus & minuendus eſt, ſectis venis in vtroque brachio, non modo ſemel, ſed etiam bis, ter & ſæpius. Nonnulla etiam leuiora medicamenta, caſſia, thamarinti, ſerum lactis, & ſimilia, non eſſent importuna, quæ poſſunt ſanguinem refrigerare, & quoquo modo illius copiam minuere.

De fluxu hepatico. Secunda eſt differentia cruentæ dyſenteriæ, quando ob iecoris imbecillitatem aquoſus ſanguis deiicitur, quem veteres loturæ carnium aſſimilarunt: quę quidem imbecillitas, ſicuti diximus ex Galeno, non alia eſt, quam intemperies frigida iecoris, quod propterea nō poteſt integram ſanguinis coctionem perficere, ex quo ille deiicitur crudus, qui colore quidem ſanguinem imitatur, ſed reuera eſt adeo dilutus ac tenuis, vt potius ichorem ſanguinis, quam ſanguinem videatur referre. Et ſi quis obiiciat hiſtoriam, quam narrat Galenus de illo Medico Siculo, qui habebat huiuſmodi cruentas deiectiones ſimiles loturæ carnium, & nihilominus laborabat inflammatione iecoris, quæ potius intemperiem calidam quam frigidam videtur demonſtraſſe; huic idem reſpondet Gal. inter initia ſanguinem ſeroſum & aquoſum excerni, poſtea vero, coaceruata & putreſcente materia, facta febre, inflammatione, & reddito iecore calidiore, ſanguinem craſſum, nigrum & ſplendentem deiici, id quod illi quoque medico eueniſſe veriſimile, vel potius neceſſarium eſt: quomodo enim ſanguis tenuis, aquoſus & frigidus, à calida iecoris intemperie poſ-

Indicatio. ſet generari? Itaque præcipua & prima indicatio curandi hunc morbum, eſt calefaciendi ipſum iecur, deinde reuellendi aut deriuandi materiam ab inteſtinis ad alias partes, ac demum tuendi ipſa inteſtina ne exulcerentur, quoniam eiuſmodi ſanguis, tametſi aquoſus & frigidus, cum diutius detinetur, fit acris, atque efficit dyſenteriam.

Prognoſtica. Quibus quidem indicationibus, cum morbus eſt confirmatus, demonſtrat experientia, aut difficulter, aut nullo modo, nec ſine multo labore, in tempore ſatisfieri poſſe.

Curatio. Ad tuenda inteſtina, ad temperandam acredinem humoris, conueniunt ſuccus farris, oryzæ, ptiſanę, oleū roſatum, ſebum hircinum, & ſimilia, ex quibus fit exemplum clyſteris.

℞ *Succi farris* lib. j.
Sebi hircini ℥ ij.
Olei roſati ℥ iiij. *Miſce pro clyſtere.*

Ad reuellendam materiam ſunt accommodatæ frictiones, ligaturæ partium ſuperiorum, cucurbitulæ, quæ prouocant lotiūm, ſudorem, de quibus ſæpius diximus. Cæterum quatenus pertinet ad tollendam frigidam iecoris intemperiem, in qua re tota conſiſtit ſumma curationis, non eſt vt fruſtra ea repetantur, quæ iam proprio loco diffuſe tradita ſunt, quæ omnia poſſunt & debent ad hanc partem ac-

Præceptum. commodari. Sed tamen nolo ſilentio prętcrire præceptum Auicennæ, qui docet perpetuo cauendum eſſe ab his, quę vehementer aſtringunt, imo vero vtendum eſſe iis, quæ moderate aperiant: ſiquidem ſanguis aquoſus, ſi diutius detineatur in viſcere, putreſcit aliquando, & grauiſſima pericula ſolet afferre, in quem alioquin perni-

perniciofum errorem frequenter incidunt vulgares Medici, qui & hanc,& cæteras omnes fluxiones alui neſciunt aliter quam medicamentis adſtringentib.curare.Ego quidem in hoc difficili morbo longiori experientia deprehendi,meos ægrotos magnam vtilitatem percepiſſe ex duobus præſidiis: altero ex longiori vſu trochiſc. cypheos,de quibus alias diximus: altero ex potu aquarum thermalium calidarum, quæ certe,mea ſententia aliorum medicamentorum vicem poſſint ſupplere. Et ſane memoria teneo doctiſſimum quendam virum ſeptuagenarium Venetiis bis potaaqua Aponitana, ac frequenti vſu eorum trochiſcorum ab hoc fluxu hepatico, qui multos menſes illum male habuerat, præter omnium opinionem liberum euaſiſſe.

Demum vero ſi deiiciatur ſanguis niger & ſplendens,quod fieri diximus propter intemperiem calidam, ſicuti declarat Galenus, quæ altera eſt ſpecies fluxus hepatici, eædem ſunt indicationes curandi,quæ in ſuperiori ſpecie propoſitæ fuerunt, munienda ſunt inteſtina, reuellenda eſt materia ad alias partes, tollenda eſt calidior intemperies. Ad munienda & tuenda inteſtina clyſteria ſunt imprimis accommodata, inter quæ illud eſt præſtantiſſimum, quod conficitur ex ſucco ptiſanæ, oleo roſaceo,& ouis. Sit exemplum: *Alterius ſpeciei fluxus hepatici curatio. Indicationes.*

℞ *Succi ptiſanæ* ℥ *xv.*
Ol. roſ. ℥ *iiij.*
Oua integra N. ij. miſce pro clyſtere.

Reuulſio, aut verius deriuatio, fit præcipue cum iis, quæ prouocant lotium, quæ frigida ſint,vt ſuccus ptiſanæ, capill. Ven. ſemina melonis. Sed ante omnia habenda eſt ratio ipſius morbi, à quo huiuſmodi ſymptoma originem habet: quare ſtudeatis tollere calidam intemperiem,ac potiſſimum iecoris, illis omnibus remediis,& internis & externis,de quib. ſuo loco diximus, vt ſuperuacaneum ſit in præſentia illa eadem repetere.

Itaque ad poſtremam dyſenteriǽ differentiam accedamus, quæ propriè dyſenteria appellatur: hanc ſicuti diximus,definiunt Gal.& cuncti Medici, eſſe vlcus inteſtinorum.Ergo iure in ea curanda illæ indicationes debent proponi,quæ generaliter ad curanda vlcera ſunt accommodata. Nam ſicuti in omni vlcere medici duo potiſſimum conſiderant,alterum naturam vlceris,quatenus vlcus eſt,alterum quatenus dependet à ſua cauſa, habet coniuncta varia ſymptomata, & occupat varias corporis partes; ita propemodum in curandis vlceribus inteſtinorum hæc ipſa diligenter ſunt animaduertenda, adeo vt ad hunc modum liceat ratiocinari. Vlceris ſanatio,qua vlcus eſt,ex doctrina Galeni,& omnium Medicorum,in moderata ſiccitate conſiſtit:ſed quoniã fruſtra exiccationem tentares,aſſidue ſubminiſtrata noua materia vnde vlcera gignuntur, aut certe fouentur: idcirco huic primum cauſæ proſpicere æquum eſt,quando humores copia vel mala qualitate noxii, quicunque confluunt ad inteſtina ſunt vacuandi, reuellendi, corrigendi,atq; ipſa fluxio omnibus modis eſt intercipienda. Quod ſi addas præterea contemplationem variorum ſymptomatum, quæ hunc morbum ſolent comitari, ac demum naturam loci affecti,de quibus poſterius tractabimus, nihil fortaſſe amplius in hac tractatione videbitur poſſe deſiderari. *Vera dyſenteria curatio.*

Primum igitur communis cauſæ habenda eſt ratio,cum certum ſit nullũ morbum manente illius cauſa curari vnquam poſſe:quamobrem ſicuti diximus,cum omnium conſenſu inteſtina vlcerentur ab omnib. quæ calefaciendi,erodendi, atque

vlcerandi vim habent,maiori autem ex parte ab humoribus bilioſis illi ante omnia purgandi eſſe videntur.

Atqui hoc loco emerguntarduæ difficultates: etenim cum noſtra corpora multis quidem modis,ſed potiſſimum ſanguinis miſſione & medicamentis ſoleant vacuari, variæ autem ſint hominum ſententiæ, ita vt alii medicamentis familiariter vtantur, quæ ad ducendos vnum vel plures humores noxios ſint accommodata, alii contra abhorreant à medicamentis, nec vereantur ſanguinem mittere, eas quidem diſſentientes opiniones mihi libet accurate examinare, quod videantur non minõrem difficultatem, quam vtilitatem retinere.

An purgandũ in dyſenteria. Qui curanda dyſenteria ſoluentibus vtuntur medicamentis, & rei natura, & proba medendi methodo duci videntur: etenim cum morbus pendeat à b humoribus acribus & vlcerantibus, tanquam à principe cauſa, niſi illi quamprimum educã- tur, vix licet vllam ſperare ſalutem; imo vero omnis ratio colligit cauſa adhuc perſeuerante, neceſſe fore vt inteſtina magis torqueantur, & ipſa vlcera fiant maiora & deteriora: quare pleriq; omnes communiter practicantes familiariter vtuntur & diaprunis, diaphœnicon, & ſimilibus, ſed familiariſſime rhabarbaro & myrobalanis, quę duo inter cætera omnia medicamenta prædicant hac in re inſignem prærogatiuam obtinere. Sed præterea huic ſententiæ videtur fauere Gal. qui 2. de ſimp. med. facul. cap. 12. 13. 14. docet, humores acres & morſum inferentes, primum ducendos eſſe, deinde eorum, quæ morſum auferunt, & dolorem mitigant, vſum permittit, adeo vt ſi quis non antea expurgato corpore & inteſtinis audeat exhibere vel infundere chondrum, lac, ptiſanam, & alia huiuſmodi medicamenta, hunc non vereatur appellare maioris putredinis & cachochymiæ auctorem eſſe. Hanc opinionem confirmant nonnulli exemplo eiuſdem Gal. 1. de locis affectis, cap. 4. 12. meth. cap. 7. qui curando colico dolore, in quo ſimiliter inteſtina laborant, nõ eſt veritus medicamentum exhibere, id quod nonnullæ ægrorum Hiſtoriæ videntur demonſtrare.

Negatur purgandum in dyſenteria. Cęterum etſi non ignoro, pleroſq; omnes medicos noſtrorum temporum, nec ſolum plebeios, ſed etiam quoſdam nobiliores, & qui Gal. diſciplinam profitentur, ita ſentire, vt prætermiſſis vehementioribus medicamentis, quæ certiſſima & maniſeſtiſſima pericula videntur afferre, ſaltem liceat mitioribus vti, quæ benedicta appellantur, qualia ſunt myrobalani & thamarinthi, quæ præterquam quod leuia ſunt, inſigni etiam adſtrictione non ſunt deſtituta; ſed omnium maxime rhabarba- rum, ac potiſſimum, ſi id primo torrefiat, vel vt aliis placet, ſi ſemel, bis, & ſæpius opportuno aliquo liquore infundatur, qua ratione exiſtimant omnes, illius particulas aſperiores, vlcerib. aduerſas, totãq; ſoluendi vim poſſe auferri. Veruntamen ſoleo magis probare ſententiã illorum qui docent, à cunctis medicamentis abſtinendum eſſe, adeo vt non verear aſſeuerare, priorem opinionẽ, mea quidem ſententia, ab omni ratione, & illuſtrium medicorum diſciplina alienam eſſe, poſteriorem & rationi maxime conſonam, & clariſſimorum virorum auctoritate poſſe confirmari. Sed ad rem, certiſſimum eſt Galeni decretum 13. meth. cap. 15. inter cæteras curandi indicationes illã non poſtremũ locũ obtinere, quę ſumitur à natura partis laborantis, id q̃teſtatur hiſtoria Theagenis Philoſophi, quem inflãmatione iecoris laborantem Attalus methodicus ſolis medicamentis relaxantib. enecauit: teſtantur & alia multa exempla, non ſolũ antiqua, ſed etiã noſtrorum tẽporum, dum pleriq; hanc indicationem adeo neceſſariã negligentes, ſæpenumero ægros in grauiſſima pericula cõiiciunt.

ficiunt. Verum cæteris omnibus in præſentia prætermiſſis, quæ ad noſtrum inſtitutum non pertinent, de vna vacuandi indicatione agendum eſt. Nullus itaq; eſt locus dubitationi, quin partes noſtri corporis, quæ vacuatione indigent, pro varia illarum natura, munere, ſitu, modo vnam, modo aliam vacuandi rationem deſiderent, adeo vt quæ vni parti opportuniſſima eſt vacuatio, alteri ſit valde perniciosa: qua de re teſtem vnum audiamus, qui ſit vice omnium, is erit Gal. 13. meth. cap. 11. qui ſcribit ad hunc modum: Neque illud ſolum ſatis eſt inueniſſe, quod vacuandum ſit, veluti ſentiunt, qui methodicam ſectam colunt, quibus nulla de laborantium locorum differentia habetur ratio: non enim ratio ſolum, verum etiam vſus ipſe indicat, aliā alii parti vacuationem congruere: ſiquidem ex iis, quibus oculi tentari phlegmone cœperunt, nonnullos ſola per aluum purgatione vno die ſanatos vidiſti, quam rem ſi quis facere tentet in iecinore, cum phlegmone laborare incipit, maximam excitabit phlegmonem, æque vt ſi, cum renes aut veſica phlegmone tentari cœperint, quæ vrinas prouocant medicamenta exhibeat, aut ſi, cum vterus phlegmone laboret, menſes prouocet: ſiquidem longiſſime à parte quæ fluxione tentari incipiat, quod redundat, reuellere, minime ad eam trahere conuenit. Hac igitur ratione, nec ſi ventriculum, aut inteſtina phlegmone occupare iam cœperit, medicamēto quod aluum deiiciat, vti conuenit: eandem cum iis indicationem & vterus ſortitur, ſicuti cum vrinæ vaſis pudenda. At vomitu vti pudendis laborantibus, in diuerſo reuellens auxilium eſt; eadem ratione in omnibus, quæ circa caput accidunt, medicamentum quod aluum deiicit ad contrarium auertit: ſi quæ vero circa fauces, & palatum, aut linguam, aut denique in ore phlegmone laborare incipiant, in iis omnibus cauenda ſunt, quæ pituitam per os euocant, quippe cum id ſimile ſit, ac ſi laborantibus inteſtinis aluum deiicere velis, aut lotium mouere, cum renes aut veſica male habent, aut vomitum prouocare, cum partes vētriculi ſunt afflictæ: quare melius fuerit, laborantibus partibus, quæ in ore ſunt, deriuare ad nares, &c. Hæc Gal. quæ ſunt omni luce clariora, adeo vt ſuperuacaneum ſit alia teſtimonia, quæ apud eum non deſunt plurima, huc afferre.

Ergo hac ſerie admonentur Medici, ne ad partes inflammatione aut fluxione tentatas, vel medicamentis, vel aliis modis quicquam attrahant, imo vero vt omni ſtudio fluxionem ab illis prohibeant, ac longiſſime auertant: quod quidem tam perſpicue eſt conſentaneum rationi, vt non indigeat longiori confirmatione. Cum igitur in dyſenteria inteſtina tum fluxione, tum vlcere, ſæpe etiam inflammatione laborent, equidem plane ſum neſcius, quomodo in illa curanda liceat medicamentum exhibere, ꝙ ſine dubio poteſt fluentes humores ad illa magis trahere, doloréq;, vlcus, & alia ſymptomata augere: imo vero Gal. 9. de med. ſec. loc. videtur abhorruiſſe medicamenta, non ſolum laborantibus inteſtinis, ſed etiam partibus proximis, qui in priapiſmo purgationem per inferiorem ventrem improbauit: quæ enim (ille inquit) hac ratione fiunt vacuationes, ſæpenumero vicinas partes fluxione infeſtant. Summa igitur cum ratione factum eſt, vt neq; Galenus, vel vbi ex propoſito dyſenteriæ curandæ rationem tradit, vel alio loco, neque alius probatus medicus purgantium medicamentorum meminerit. Et ſi quis mihi obiiciat Auicennam, qui non videtur ab vſu medicamētorū prorſus abſtinuiſſe: ego quidem illum exiſtimo hac in re, ſicut aliis multis, male ſentire; ſed is ſciat ipſum quoq; Auic. non ſine multa conſideratione & præmeditatione medicamenti vſum probare, 3. can. Fen 16. tractat. 2. cap. 7. qui ſcribit ad

Ff 4 hunc

hunc modum: Etſi fuerit neceſſaria vacuatio propter humoris malitiam, vtere iam cum timore & cautela, & ſtude ne ſolutiuum vehementer noceat veſtigio & vlceri, imo ſit ſicut myrobalanus, & rectifica ipſum cum eo quod miſcetur, vt ex iis, quę ſunt ſicuti tragacanthum, & ſimilia. Neque vero eſt vt aduerſarius exiſtimet ſe opinionem ſuam poſſe tueri exemplo Gal. Dioſcor. & aliorum veterum, quos legimus aliquando in dyſenteria rhabarbaro vſos fuiſſe: ſiquidem iam diu exploſa eſt illorum ſententia, qui neſciunt rhabarbarum noſtrum vulgare, cum aliis nominibus, tum eo potiſſimum à rhabarbaro veterũ, vel magis rhapontico differre, quod iſtud non ſolum nullam ducendi aluum facultatem habeat, ſed contra non leuem etiam adſtringendi vim obtineat; adeo vt iure dixerint, expuentibus ſanguinem, phtiſicis, dyſentericis, illud conferre. Ex quo non ſatis mirari poſſum, quomodo Trincauellius, vir alioquin doctiſſimus, ſcribat, illos medicos, qui omne genus vacuationis damnant in dyſenteria, ſi per aluum inferiorem fiat, communem medicorum conſenſum deſtruere, ſiquidem omnes, tam antiqui, quam iuniores, ac particulatim Dioſc. Gal. Auic. & omnes Arabes rhabarbari vſum in dyſenteria laudarunt, quo nihil abſurdius, & à veritate alienius dici poteſt. Sed diſputationem proſequor: aduerſarii qui forte intelligunt, ſe nullis machinis poſſe noſtras rationes deſtruere, aliter tentant euadere, ac ſuam ſentẽtiam tueri, itaq; negant purgantia medicamenta maiorem ad inteſtina fluxionem excitare; ac per locum affectum vacuare; ſed contendunt, illa ab vnis tantummodo inteſtinis ducere noxia excrementa, id quod peculiaria medicamenta ad hanc rem deſtinata, myrobalani, rhabarbarum, & ſimilia, ſatis confirmant: quæ cum vel ſuapte natura, vel arte & commoda præparatione, non ſolum omni ſoluendi facultate fiat deſtituta, ſed etiam non leui adſtringendi vi polleant, minime humores ex venis ad affectum locum deducere, ſed illos tantũ, qui inteſtina occupant, videntur poſſe mouere. Verum hæc leuia ſunt, & nullius momenti: namq; ſi fateantur ſe medicamenta in dyſenteria non idcirco exhibere, vt noxios corporis humores ducant, ſed magis contraria ratione, vt illorum fluxio cohibeatur, iam inter nos conuenit: quãdoquidem certum eſt id fieri, dummodo fiat, opportuna cum ratione, atq; ex veteri illius medicinæ diſciplina. Atqui illorum inconſtantia hic eſt animaduertenda: namq; dum ſuas dyſenteriæ curandæ indicationes eliciunt, humores acres, tanquam totius mali principem cauſam deliberant auferre, poſtea autem dum huius conſilii plura agnoſcunt pericula, ad huiuſmodi vana, & ſibi ipſis pugnantia diuerticula temere confugiunt. Ad ſummã ita habendum eſt, mea ſententia, rhabarbarum, myrobolanos, thamarindos, & cætera omnia medicamenta, quomodocunq; torrefiant, lauentur, præparentur, dummodo purgandi vtcunq; vim habeant, atq; ad laborãtia inteſtina humores ducere poſſint, in dyſenteria curanda plane eſſe importuna, forte etiam pernicioſa: altera autem ex parte, ſi ita illa tranſmutẽtur, vt aluum nihil mouere, ſed potius adſtringere poſſint, illum vſum tempore opportuno poſſe permitti.

Rhabarb. antiquorum.

Trincauell. notatur.

Vide Valleſium com. 4. epi. text. 96.

Sed tandem aduerſariorum rationem audiamus, q̃ erat huiuſmodi: ſi in quouis morbo cauſa imprimis eſt auferẽda, quod certiſſimum eſt medicorum decretũ, & nos facile concedimus, quomodo ægrotos dyſenteria laborantes ſcient curare, niſi bilioſi humores, exempli gratia, à quibus magna ex parte hic morbus ſolet originem ducere, primo quoq; tempore educãtur? Verum eſto: quid tum? an propterea ſoluens medicamentum exhibendum eſt? Ego quidem non ſatis intelligo huiuſmodi ratiocinationem: morborum cauſæ ſane debent auferri, ſed aptis & accommoda-

modatis præſidiis, tempore congruo, & vno verbo, ſi illud opportune fieri poteſt: namq; euenit ſæpenumero, vt cauſa morbi vrgeat, ſed tollere illam non liceat, propterea, quia vel tempus ſit ineptum, vel ægri vires ſint imbecillæ, vel deſit locus ad vacuationem idoneus, vel propter aliud impedimentum: alioqui nullus fere morbus foret curatu difficilis. Ego vero libenter ſcire vellem, an præter vnũ medicamẽtum, nulla ſit alia ratio, qua huiuſmodi humores noxios liceat vacuare: neq; enim id mihi verum aut veriſimile videtur. Nam quemadmodũ præterito tempore præclari omnes medici ſine purgantibus medicamentis dyſentericos feliciter ſanauerunt, ita in præſentia, ſi illorum pręceptis velimus acquieſcere, atque eadem ſemita incedere, dubitandum non eſt, quin nos quoq; noſtros ægrotos pari felicitate curare poſſimus. Humores bilioſi, vt in poſito exemplo conſiſtamus, ducendi quidem ſunt, non tamen licet illos per aluum ducere, quoniam ita maiore impetu ad locum affectum ducerentur: alia igitur via progrediendum eſt, atq; ea quidem, quam ſummorum virorum auctoritas demõſtrat: illa vero maxime congruens fuerit, qua humores ad inteſtina fluentes, ad alias partes reuelluntur aut deriuãtur, ſicuti & adminiſtratio clyſteriorum, prouocatio vomitus, ſudoris, lotii, ſicuti cæterorum omniũ, præſtantiſſima eſt ſanguinis miſſio, de qua paulo poſt ſermonem habebimus. Sed rurſum aduerſarii vrgent hunc locum, obiiciuntq; naturæ motionem & inclinationem, quæ enim ducere oportet ex Hip.1.aph.21. ea duci per conferentia loca debẽt, quo maxime natura tendit. Atqui, iſti memoria repetant, medicum eſſe naturæ æmulum atq; miniſtrum, quotieſcunq; illa probe, non male operatur, & Gal. audiant ita loquentem, diligenter medicum oportet naturæ motum & inclinationem obſeruare, quę ſi ad loca commoda fiat, ei ſeruiendum eſt & auxiliandum, ſi vero modo contrario ad incommoda, iam ꝓhibere, ſimulq; reuocare & retrahere oportet. Sunt hæc omni luce clariora; itaq; ſi fluentib. humorib. ad inteſtina, ex quib. fit dyſenteria, natura bene agit, iam licet medico & datis medicamentis, & omni ratione illius inclinationem iuuare: ſin vero illa male agit, vt certe male agit, atq; in perniciem hominis, ſi Galeno credimus, illius conatum oportet reuellere; deriuare, & omnibus modis impedire.

Cæterum quæ deinceps afferuntur ex Gal. tantum abeſt vt ſint contra nos, vt potius ſint à nobis, & noſtram ſentẽtiam confirment: nãq; ille priore loco de ſimp. med. facul. non aliud docet, quam methodum, & certum quendam ordinem agendorum, vt medici intelligant, quid primo, quid ſecundo agere conueniat: in quo ne vno quidem verbo purgantium medicamentorũm mentionem facit. Etenim cũ forte Gal. tempore, quod in præſentia quoq; frequenter fieri ſolet, plerique ſolius ſymptomatis rationem habentes, ſine vlla diſtinctione & ratione ſoliti eſſent multa infundere, quæ poſſent dolorem mitigare, atq; humorũ acredinem remittere, qualia ſunt lac, ptiſana, chondrum, ol. dulce, & alia huiuſmodi, hanc pernicioſam medendi methodum redarguit, quãdoquidem niſi primum noxii humores, & q̃ morſum inferunt, educantur, vt omnia ſimul confundantur, putreſcant, malumque fiat deterius, neceſſarium eſt. Quẽ profecto medendi abuſum, non ſolum hoc loco, ſed etiam 12. meth. cap. 1. & alibi grauiter animaduertit: ſed audiant aduerſarii, quale & quantum medicamentum, qualem & quantam purgationem Gal. probet, q̃ ſcribit ad hunc modum: Itaq; chondrum, lac, ptiſanam, in huiuſmodi affectibus, & edendo probamus, & per ſedem infundimus: vbi tamen melle, aut quopiã eiuſmodi, quod infeſtabat extraxerimus: quo tempore opportunus eſt & adeps, & ceratum dulce,

& oleum dulce,&c. Quanquam non deſunt Sophiſtæ,qui contendunt,propterea Galenum in dyſenteria medicamenta non exhibuiſſe,quod non nouerit rhabarbarum aut myrobalanos:qui certe ſunt potius [illegible]édi,quam refellendi; quaſi vero alia deeſſe potuerint medicamenta viro ſolertiſſimo,vel ſimplicia,vel compoſita,quæ hac in re eandem operam præſtare potuiſſent.

Poſtremo quod aiunt de dolore colico,debili item fundamento nititur:namque propter eaſdem rationes neq; in dyſenteria,neq; in dolore colico,neq; in quouis morbo inteſtinorum,licet purgantibus vti medicamentis,certumq; eſt,nullum medicamentum præter hieram,à Galeno fuiſſe exhibitum,ex quo humores tantũmodo in ventriculo & inteſtinis contenti leuiter purgantur, minime alii ad locum laborantem deducuntur,vt propria tractatione diximus. Quanquã & illud vere licet addere diuerſam plane eſſe rationem dyſenteriæ & colici affectus:nãq; in dyſenteria perpetuo adeſt vlcus,ſæpenumero febris,quandoq; phlegmone, & alia multa vrgent ſæua ſymptomata:in colico autem dolore nulla ſunt vlcera, maiori ex parte, nulla febris,nulla inflammatio,nulla humorũ fluxio adeo,vt ſi omnia velimus conferre medicamenta,minori cum periculo in dolore colico,q̃ in dyſenteria videãtur poſſe exhiberi. Sed hactenus de medicamenti adminiſtratione.

An vena ſecanda. Altera fuerat difficultas,an liceat in dyſenteria venam ſecare: ac ſane plerique omnes hoc tempore non modo hoc remedium non recipiunt, ſed etiam illud abhorrent tanquam paradoxũ, ab omni ratione & clarorũ medicorũ auctoritate alienum:quos equidem puto in hanc ſententiam potiſſimum veniſſe; propter Gal. teſtimonium 1.ad Glauc.cap.14.4.de ratione victus,cap.16.qui generaliter docet, fluente aluo,à ſanguinis miſſione perpetuo fore abſtinendum, quanquã ille non fluit pro quantitatis ratione,adeo vt quicunq; neceſſarium putantes maiorem vacuationem moliri,audent huiuſmodi ægrotis ſanguinem mittere,eos deducunt in grauiſſima pericula, ſed illud quoq; addunt nonnulli, ac maxime qui medicamentorum partes tuentur,dyſentericis longe magis medicamẽtum, quã ſectionem venæ conuenire,propterea quod,vt ſupra diximus,illi maiori ex parte cacochymia laborant, quam conſtat inter omnes,purgatione,minime ſanguinis miſſione auferendã eſſe. In hac inſigni controuerſia multa forent altius repetenda de ſcopis mittendi ſanguinem,ſed cum mihi firmiter propoſitum ſit,hanc vtiliſſimam diſputationem,vel priuatim vobis explicare,vel forte etiam primo quoq; tempore edere ac diuulgare, mihi libet in præſentia hanc rem agere quam breuiſſime: itaq; illud vobis ſufficiat, in dyſenteria, mea quidem ſententia, ſectionem venæ remedium vſq; adeo opportunum ac neceſſarium eſſe, dummodo conueniant principes ſcopi, vt ſine eo vel nulla ratione,vel nõ ſine multo labore,& tempore ægri poſſint ſanari. Namq; ſi diligenter conſiderentur illa omnia, quæ in hoc morbo ſolent vel ſemper vel ſæpe contingere,iecoris calidior intemperies,humorum plenitudo,vlcera, dolores, inflammationes,fluxiones inteſtinorum, febres, & alia id genus, iſthæc omnia & ſeparatim & coniunctim venæ ſectionem videntur deſiderare, tanquam quæ poſſint & plenitudinẽ tollere,& iecur refrigerare,& fluxionẽ reuellere,& vno verbo, cuncta perficere,quæ ad curandos dyſentericos ſunt opportuna & neceſſaria. Veruntamen cum in qualibet miſſione ſanguinis peculiaris ratio viriũ ppetuo habenda ſit, quas decet validas eſſe,nõ ſolum in præſentia,ſed etiam in poſterum vos moneo, vt in hoc adminiſtrando remedio caute & prudenter agatis. Itaque ſi forte eueniat,vt laborantes dyſenteria cogantur frequenter aluum deiicere,habeantq; alia ſympto-

mata

mata,ex quibus periculum immineat,ne vires ꝑſternãtur, ſatis fuerit ab huiuſmodi remedio abſtinuiſſe; ꝙ ego quoq; perpetuo facere ſoleo: ſi quando autem expedit ſanguinem mittere præclare monent Aetius & Alex.illum nec multũ,neq; conferrim & ſemel,ſed parum,per interualla, ac ſæpius mittendum eſſe: quod quidem videtur opportune fieri, non ea ſolum ratione, quod ita vires minus diſſoluantur, ſed etiam ꝑpterea, quia partita hunc in modum atq; iterata ſanguinis miſſione reuulſio, quæ imprimis expetenda eſt, longe efficacior redditur, vt Gal.eſt auctor de ſang.miſſione,cap.12.ſiquidem natura toties irritata,maiori cum impetu ac facilitate aſſueſcit materiam ad laborantes partes confluentem, in contrarios locos depellere, & quaſi per alios riuos transferre.

Concludendo igitur,etſi non ignoro eſſe quamplurimos,qui ſectionẽ venæ in dyſenteria deteſtantur, eosq; medicos qui huic remedio fauẽt, variis calumniis petere ſolent, tamen ſi morbus fuerit magnus, ſi vires fuerint robuſtæ,ſi ætas floreat, omnibus dyſenteria laborantibus vſq; ad hanc diem non ſum veritus,neq; in poſterum verebor,animoſe ſanguinem mittere.In quam ſententiam eo libentius venio, quod altera ex parte ſcio non defuiſſe olim,neq; deeſſe in p̃ſentia medicos nobiliſs. qui nobiſcum ſenſerint ac ſentiant,ex quibus honoris gratia mihi libet commemorare vnum Altimarum, qui tã erudite ac diffuſe huius decreti veritatẽ tuetur Alex. lib.8.cap.67.Aetii lib.9 cap.45.atq; aliorum veterum teſtimoniis, validis rationib. atq; experientia,vt præterea hac in re nihil videatur poſſe deſiderari.

Porro ad eas rationes quas nobis obiiciunt aduerſarii, ex his quę hactenus diximus,facile eſt reſpondere:namq; primo Gal.fluente aluo vna habita virium ratione,4.de ratione victus,cap.16.Sanguinis miſſionem prohibet,ſiquidem,vt ille ſeipſum interpretatur, ſi poſt detractionem fluor perſeuerat, virtutẽ ſolet profternere,nos autem fatemur ſine conſtantia virium nullo modo ſanguinẽ mittendũ eſſe. Deinde eiuſmodi Gal. p̃ceptum forte dyſenteriam nõ cõplectitur, etenim tametſi nos cum cæteris hunc morbum enumeramus inter fluxus alui, id ſane clarioris doctrinæ gratia factum eſt,cum reuera dyſenteria fluxus alui non debeat appellari, ꝙ illius definitio ſatis confirmat: quippe ſi quæratur, quid eſt dyſenteria? reſpondebunt omnes,eſſe vlcus inteſtinorum,minime profluuium alui. Nec poſtremo quãtumuis in dyſenteria nulla adſit humorũ plenitudo,ſed potius vrgeat cacochymia,à mittendo ſanguine abſtinendum eſt,cum plurimæ ſint rationes, atq; exempla illuſtrium medicorum, quæ perſuadent humorum vitium miſſione ſanguinis minui & corrigi poſſe,de quibus permittente commodiori tempore tractabitur.

Colligendo igitur quæcunque hactenus diſputauimus, ita mea ſententia habendum eſt: in curatione dyſenteriæ nunquam & nuſquam exhibenda eſſe medicamenta, quæ quomodocunque poſſint aluum ducere, & noua excrementa ad inteſtina trahere: contra vero ſecandam eſſe venam,dummodo non deſint principes ſcopi iſtius præſidii, ac potiſſimum vires adeo ſint robuſtæ, vt videantur poſſe hoc remedium perferre. *Summa.*

Poſt hæc omnia aliæ ſuccedunt indicationes,nempe reuellendi aut deriuandi ad alias partes humores, qui fluunt ad inteſtina, temperandi multas eorum qualitates,leniendi impetum doloris, muniendi inteſtina,tollendi intemperiem partium laborantium, ac conſentientium, ac demum conſolidandi ipſa vlcera, quæ totam curationem perficiunt. *Indicationes.*

Porro autem remedia, quæ hiſce indicationibus poſſint ſatisfacere,varia ſunt

ac multi-

ac multiplicia, de quibus accurate ſed breuiter, quantum fieri poterit, intendimus pertractare.

Gal.ſicuti cętera omnia, ita hanc partem præclare mihi videtur tradidiſſe, & hanc totam rem certis quibuſdam capitibus comprehendiſſe, ad quæ ſingula præcepta & præſidia commode poſſint referri, qui ſcribit ad hunc modum, 6.epid.ſect. 6.com.5.Mordacib.ſuccis in inteſtinis contentis,cum prius eluentia immiſerimus, inter quæ mulſa eſt,& ptiſanæ cremor,& excreti ſucci fuerint,deinde morſus mitigantia, & quęcunq; inhęrentia & inteſtinorum tunicas operientia,à ſuperioribus partibus mordaces humores arcent in ſedem,damus cibaria præterea ipſis bonum ſuccum creantia,& quæ difficulter corrumpuntur exhibemus: at in ſuperiori ventre,& mox in illius ore cōtentis humoribus, imprimis eos vomere iubemus, quod ſi ægri ad vomitum non ſint parati, ſimplex oleum,aut cum aqua temperatum, aut aliquod ſimile ſorbendum præbemus, cuius ope citato vomitu aliquid adſtringens odoratumq; ſuperimponimus:eſcas autem exhibemus boni ſucci, ægre diſſolubiles,& nonnulla adſtringendi vi præditas. Hactenus Gal. quæ etſi obiter, neq; ex proprio inſtituto, tamen opportune grauiterq; & deriuationem & reuulſionem, & alterationem,& cætera omnia, videtur complecti, quæ vniuerſam atq; integram dyſenteriæ curandæ rationem continent.Ego vero ad veſtram vtilitatem,cū res ſit magni momenti, ſigillatim de vnoquoq; ſeorſim capite ſtatui pertractare, à victus ratione ducto exordio. Quod igitur pertinet ad qualitatem cibi & potus,Gal.ita ſtatuit,hæc fore commoda,ſi bonum ſuccum generent,ſi difficulter corrumpantur, ſi quadā adſtringendi vi polleant,& iure quidem,ita enim probe genitis ſuccis,& qui difficulter acrem,aut aliam prauam qualitatem poſſint ſuſcipere, corroboratis demum partibus cum ſuperioribus, ne tranſmittant,tū inferioribus, ne recipiant excrementa,magnā partem ad totam curationem poſſunt cōferre. Talia ſunt ptiſana, alica,oryza,panis ex aqua,vel leui iure gallinaceo decoctus, ex oleribus lactuca, cichorium,endiuia, portulaca,præſertim vbi ſucci bilioſi redundauerint, quod plerunq; euenit;ex carnib. paratæ auiculæ, pulli gallinacei, pdices, piſces ſaxatiles, oua recentia,& alia huiuſmodi,de quib.non eſt vt longiorem catalogum faciamus. Pro potu conueniunt ius pulli,in quo decocta ſint endiuia ſiue acetoſa,aqua in qua ferrum candens ſæpius extinctum fuerit,vel aqua ſimpliciter decocta,cui parum ſyrupi roſacei vel myrtini pmiſceatur. Altera autem ex parte ſunt prætermittenda,quæ prauum generant ſuccum,quæ difficile cōcoquuntur, & quæ generaliter humores acriores poſſunt reddere, quæ ſatis manifeſta ſunt. Pariter à vino abſtinendum eſt, potiſſimum ſi dyſenterię febris coniungatur:q̄ ſi aliqua ratione expedit illud exhibere,vt pauciferū ſit & auſteritatis particeps,oportet:ſpeciatim vero ab illis aqs abſtinendum eſt,q̄ per plumbeos canales feruntur,quæ, vt Gal. eſt auctor, 7. de med. ſec.loc.cap.2.ſunt ita pernicioſæ,vt quicunque huiuſmodi aquas bibunt, plane dyſenterici euadere ſoleant:id quod ſerio animaduertant velim, qui & in dyſenteria, & in pleriſque omnibus morbis, familiariter vtuntur aquis, quas vulgo omnes per vaſa plumbea diſtillare conſueuerunt: quarum quidem aquarum vſum, non ſolum hac ratione, ſed aliis quoque nominibus cenſeo aut prorſus abiiciendum, aut ſaltem moderandum eſſe,quod alio loco conabimur confirmare.

Victus ratio.

Cæterum quæ hactenus de victus ratione diximus, non ita à nobis ſunt recipienda, quaſi omnibus dyſenteria laborantibus ſatisfacere poſſint, cū manifeſtum ſit varias differētias, variā quoq; victus rationē deſiderare, exēpli gratia, ſi dyſenterię febris

febris coniungatur, alimenta quæcunque adſtringendi vi ſunt prædita, aut penitus prætermittenda, aut certe caute & prudenter ſunt admiuiſtranda: quod & de cæteris differentiis ſtatuere licet. Quatenus vero pertinet ad qualitatem, ſi Galeno credimus, dyſenteriis tenuiſſima victus ratio conuenit, quod non ſolum inteſtina laborent, ſed maiori ex parte vna ventriculus quoque & epar male afficiantur, quapropter ſi principes partes pleniore victu grauare non oporteat, adeo vt Auicenna 3. can. Fen 16. tract. 2. c. 7. huiuſmodi ægrotis non dubitauerit inediam duorum dierum præſcribere. Namque tametſi Gal. illos vere dyſentericos appellat 9. de med. ſecundum locos, cap. 5. in quibus neque epar affectum eſt, neque alia aliqua adeſt affectio præter vlcus inteſtinorum: tamen hanc ſententiā nos interpretamur ac recipimus, quatenus hæc dyſenteria, in qua præcipue inteſtina laborant, ab alteris diſtinguatur, quæ ſpeciatim fiunt vitio iecoris, ac propterea dyſenteriæ hepaticæ appellantur: neque enim putandum eſt Galenum ſimpliciter aſſeruiſſe, in propria dyſenteria, de qua agimus, neque iecur, neque alias corporis partes, præter inteſtina laborare, quandoquidem non ſolum difficile, ſed etiam nullo modo videtur fieri poſſe, vt quis vera dyſenteria laboret, nec ſimul pars aliqua ſuperior, præcipue vero iecur quomodocunque male habeat, cum maiori ex parte, quod ſuperius diximus, hic morbus ſoleat ab humoribus bilioſis ortum ducere, quorum præcipuam generationem ad ipſum iecur pertinere certum eſt.

Poſt victus rationem ſequitur vt agamus de medicamentis, quæ poſſint humores temperare, præparare, coquere, membrorum intemperiem auferre, dolores lenire, & quæ tandem ad omnes dyſenteriæ curandæ indicationes ſint accommodata: hæc mihi videntur commode in tria capita poſſe diſtingui. 1. quæ ore aſſumuntur. 2. quę extra adminiſtrantur. 3. quæ per ſedem infunduntur, de quibus ſigillatim agendum eſt.

Ore aſſumuntur ſyrupi, decocta, ſucci, & alia huiuſmodi, ſed antequam de his agimus, id memoria eſt repetendum, quod ſuperius docuimus ex Galeno; tametſi verum eſt, laborantia inteſtina craſſiora iis remediis, quæ per ſedem iniiciuntur, tenuia contra epatis medicamentis magis iuuari, non propterea negandum eſſe, quin vtrobique medicamenta ore ſumpta ſint opportuna, cum certe poſſint humorum acrimoniam temperare, membrorum intemperiem remittere, & cauſæ vlceris vbicunque illud fuerit, proſpicere, itaque ſingula perſequamur.

Vulgaris eſt vſus ſyruporum de cichorio, de endiuia, de ſoncho, de roſis, de portulaca, & ſimilia, ſed cum ſyrupi hoc tempore conficiantur duplici ratione, omnes quidem cum ſaccharo vel melle, ſed alii cum aceto. alii ſine aceto, ex quibus qui præparantur cum aceto, ad oxymel antiquorum, qui ſine aceto conficiuntur, ad mulſam poſſunt referri, forte ſatius fuerit in dyſenteria ab vtriſque abſtinuiſſe, quādoquidem omnia mellita, ſaccharata, ac dulciora, ſi inſignis adeſt caliditas in iecore vel aliis partibus, facile conuertuntur in bilem: acetum vero, & quę acetum recipiunt, neruoſis partibus atque inteſtinis noxium eſt, vt docent Hip. & Gal. Quare loco ſyruporum equidem magis ſoleo probare ſimplicia decocta cichorii, ſonchi, endiuiæ, hepaticæ, in quibus ſi velitis maiorem adſtrictionem, licet addere portulacam, plantaginem, ſemina acetoſæ, & ſimilia. Alii familiariter vtuntur conſeruis ex iiſdem ſimpl. medicamentis confectis, cichorio, roſis, capill. Veneris, borragine: ſed cum hæc quoque recipiant ſaccharum, propter eandem rationem, quam diximus de ſyrupis, melius fuerit ab illis etiam abſtinere. *Syrupi ſuſpecti in dyſenteria.*

Equi-

Auctoris remedium.

Equidem frequenter ſoleo vti ſuccis quibuſdam denſatis ad ſolem, cichorii, endiuiæ, ſonchi, agrimoniæ, & ſimilibus, quod medicamentum eſt admodum efficax, & hac in re habet inſignem prærogatiuam. Huiuſmodi ſuccis commode permiſcetur portiuncula ſeni odorati, ſpec. diarhod. triumſandalorum, vel alterius ſimplicis aut compoſiti medicamenti, qui veluti viam pręparant, ac medicamentum deducunt ad partes penitiores. Sit exemplum:

℞ *Succi cichorii denſati* ℥ ß.
Sp. diarhodon ℈ j. *M. fiant boli, qui commode exhibentur mane vel ſoli, vel ſimul cum decocto aut alio accommodato medicamento.*

Suo tempore cum opus fuerit maiori adſtrictione, licet vti corallio, margaritis, ebore, cornu cerui vſto, bolo Armena, terra lemnia, & aliis propemodum infinitis ſiccantibus & adſtringentibus medicamentis: ex quibus omnibus pulueres, electuaria, trociſchi, & aliæ medicamentorum formæ componi poſſunt.

Diuretica.

Hoc autem loco neque pętermittenda ſunt medicamenta, quæ peculiarem ducendi lotium vim habent, quæ ad alteram indicationem, nempe humorum deriuationem, ſunt accommodata. Quemadmodum enim gratia reuellendi, vtimur frictionibus, & ligaturis partium ſuperiorum; itemque quærimus elicere ſudores, prouocare vomitum, dummodo æger facile euomat, nec ventriculum valde imbecillum habeat; ita ex præcepto Galeni humores noxios per vicina vaſa ad ducendum lotium deſtinata, expedit irritare: ſed tamen hac in re caute & non ſine multa conſideratione agendum eſt: cum enim conſtet huiuſmodi medicamenta eſſe calidiora & ſicciora, hinc duo non leuia pericula dyſentericis videntur imminere: alterum, quod notauit Celſus lib. 4. cap. 15. Etenim ſi hæc diuretica medicamenta lotium prouocant, in aliam partem humorem auertendo proſunt: at vero ſi aliter eueniat, noxam augent: quare illo auctore, niſi in quibus prompte id facere conſueuerunt, non ſunt adhibenda. Alterum eſt periculum, ne vaſa illa anguſtiora ad illa adductis acrioribus ſuccis corrodantur & vlcerentur. Quamobrem vt vtrique periculo proſpiciamus, id primum animaduertendum eſt, vt non ſtatim principio morbi, ſed ſolum poſt aliquot dies, quando non amplius tanta adeſt humorum copia, hanc deriuationem quæramus: deinde vt iis medicamentis vtamur, quæ non vere & proprie ſolent lotium prouocare, quę certum eſt inſigni caliditate & ſiccitate conſtare, ſed magis illis quæ moderatis huiuſmodi qualitatibus, aut leuiore etiam frigiditate & humiditate prædita creduntur hoc munus poſſe præſtare, qualia ſunt petroſel. vulgare, capill. Vener. hordeum, ſeni, melonis, & ſimilia.

Verum vt hanc partem terminemus, inter cętera medicamenta quæ ore aſſumuntur, duo videntur eſſe præſtantiſſima; alterum eſt potus aquæ thermalis frigidioris, qualis apud nos eſt Villenſis, Calderiana, B. Virginis: alterum, potus lactis antea cocti, & ad hunc vſum accommodati: quæ quidem remedia multis nominibus ſolent quam maxime probari. Ac ſane quatenus pertinet ad aquas medicatas, nos frequenter vidimus, ac vere teſtari poſſumus, illas præclaram ſæpe operam contuliſſe, adeo vt multi dyſenteria laborantes, ne dum conſtante ætate, ſed etiam pueruli ac ſenes decrepiti, qui innumera alia præſidia fruſtra experti fuerant, re pene iam deſperata hoc vno auxilio mirabiliter omni ex parte ſuperſtites manſerint.

De aquis thermalibus.

Cautela.

Sed tamen ſciendum eſt, huiuſmodi præſidium non omni ex parte ſanctum eſſe, & omni periculo vacare, adeo vt non ſine iudicio & indiſcriminatim, quod

multi

multi faciunt, liceat illas aquas exhibere: quantum enim ratione & longiori experientia potui hactenus intelligere, ſi quis velit tuto hoc remedium adminiſtrare, is debet ſedulo animaduertere, primum an ſimul cum dyſenteria febris adſit, vel abſit: deinde an æger multis noxiis humoribus ſcateat adhuc, an vero illi maiori ſaltem ex parte fuerint expurgati: Etenim ſi febris adſit, non leue periculum imminet, ne hauſtis huiuſmodi aquis, augeantur obſtructiones, ex quo illa deinceps maior & curatu difficilior reddatur: pariter ſi ſucci, & illi quidem acriores fuerint adhuc multi, nequè ſolum abundent in inteſtinis, ſed etiam in toto corpore, ſæpe factum eſt vt illi articulos petentes arthritidem efficiant, vel ad alias corporis partes conuerſi, alia grauiſſima pericula afferant: aliquando etiam vidimus iſtos humores vi aquarum aliquamdiu firmatos & retentos, deinceps redditos fuiſſe acriores, ac maiori cum impetu ad inteſtina corruiſſe, & difficiliorem dyſenteriam effeciſſe. Altera autem ex parte, ſi febris abeſt, necnon ſi non ita multa ſuperſunt excrementa, nos eas aquas ſæpenumero exhibemus, vt dixi, & vidimus ab aliis medicis ſalutariter & feliciter exhibitas fuiſſe. Propinantur autem vel integra menſura circiter, ad decem heminas, vt communiter ſolent exhiberi: vel ſi iſtud non liceat, parcius, nempe ad duas, tres, quatuor heminas; ac ſummo mane, minime tota die, & omni tempore, vt nonnulli temere facere conſueuerunt. Atq; hinc fortaſſe, vel magis naturæ inſtituto, didicerunt ruſtici & plebeii homines hunc ipſum morbum curare, qui biduum triduumue, & quandoque plures dies ſolent bibere tria magna pocula aquæ fontanæ frigidiſſimæ, ex qua non ſolum hebetioribus, ſed etiam craſſioribus redditis, & vtcunque firmatis tenuioribus & acrioribus ſuccis, ex quibus fit dyſenteria, multos ſæpenumero contingit ſanari. *Quantitas aquarum thermalium.*

In dyſenteria vſus lactis, partim vt alimentum, partim vt medicamentum, apud omnes fere medicos iamdiu celebris ac familiaris eſſe videtur: etenim cum lac poſſit humorum acrimoniam remittere, excrementa abluere, inteſtina munire, vlcus detergere, ac varia præparatione quadam acquiſita ſiccandi & adſtringendi facultate, illa etiam ſanare, vt illud hac in re præſidium ſit præſtantiſſimum, neceſſe eſt. Cuius quidem remedii præſtantia confirmatur Galeni auctoritate, 10. de ſimp. med. facult. 3. de aliment. cap. 15. qui aliquando ſcriptum reliquit, lac non ſolum dyſenteriæ, ſed etiam in vniuerſum omnium ventris acrium fluxionum optimum eſſe remedium: quod ſane euadit præſtantius atque efficacius, ſi lac præterea aliquam ſiccandi facultatem acquirat, quod facile fieri docet Gal. ſi illud antea decoquatur. *De lactis vſu.*

Itaque ſi lapides igniti, vel ferrum, aut chalybs in eo frequenter iniiciantur & extinguantur, quouſque omne illius ſerum conſumatur, ſiquidem lac hac ratione præparatum, tantum abeſt vt poſſit aluum mouere, vt potius contra illum firmare & cohibere ſoleat. Cum autem lac ſic præparatum facile in ventriculo in caſeum cogatur, ob id Gal. loco citato de aliment. iubet mel & ſal illi permiſcere.

Primum igitur loco alimenti multi laudant vſum lactis, ex quo conficiuntur fercula cum oriza, alica, ouis, & aliis id genus: Sic Paulus probat pultem ex lacte & ouis, quam puto vel eandem, vel ſimilem eſſe illi vulgari edulio, quod nos Torta appellamus: nonnulli qui maiorem ſiccitatem & adſtrictionem quærunt, ex eodem lacte milio panico, vel alio ſicciori alimento fercula præparant. Deinde loco medicamenti, plurimi lacte vti conſueuerunt, illud mane exhiben-

exhibentes ad heminam circiter: imo vero illud quoque, præſertim pueris frequẽter per ſedem infundunt, vt paulo poſt de clyſteribus acturi, docebimus; adeo vt omni ex parte, ſiue alimentum, ſiue medicamentum velis, nihil fere ipſo lacte opportunius, & ad curandam dyſenteriam magis accommodatum, liceat inuenire. Præ cæteris autem, ſi quis veſtrum id cupit intelligere, hac in re caprinum lac, deinde ouillum, & ſi hæc haberi nequeunt, vaccinum eſt eligendum, de quorum temperie & viribus ſatis docent libri medicorum.

Cæterum neque hoc remedium, vt diximus de aquis medicatis, ſine diligenti animaduerſione licet adminiſtrare: itaque inter cæterea illa mihi videntur eſſe memoria repetenda, quæ peculiari ac notabili ſententia Hipp. 5. aphor. 64. ſæpius vero Gal. de hac re nobis tradiderunt, lac dari, inquit Hip. caput dolentibus & febricitantibus malum eſt, & quibus hypochondria ſuſpenſa murmurant, & ſitibundis, nocet etiam quibus in acutis febribus biliofæ ſunt deiectiones, & quibus ſanguinis multi deiectio facta eſt: prodeſt autem tabidis, qui non admodum febricitant, & in febribus diuturnis, debilibus, ſi nullum prædictorum ſignorum affuerit, & præter rationem extenuatis. Ex hiſce facile vnuſquiſque poteſt intelligere, quædam eſſe ſymptomata, quaſdam itidem corporis conſtitutiones, quę lactis exhibitionem prohibent, quorum omnium conſideratio eſt vſque adeo vtilis & neceſſaria, vt Hipp. non grauatus fuerit poſt illos affectus, quibus docet vſum lactis conuenire, eandem fere ſuperiorem ſententiam repetere, quod prorſus ab aphoriſtica doctrina vel ipſi Galeno alienum videtur, inquiens, ſi nullum prædictorum ſignorum affuerit; quaſi vero non ſine magno periculo ipſum lac poſſit aliquo tempore exhiberi, ſi vna vel altera, aut ſimul omnes poſitæ conditiones forte deficiant. At vero cum non pertineat ad noſtrum inſtitutum ſingula capita perſequi, quæ Gal. alioqui propria interpretatione accurate perſecutus eſt, ſatis fuerit illa tantummodo examinare, quæ dyſenteriæ vel omni tempore, vel certe plerunque coniungi conſueuerunt: illa autem potiſſimum ſunt tum febris, tum biliofæ deiectiones: quippe non ſolum ſi vtrumq; copuletur, vt Hipp. fere videtur ſentire, ſed etiam ſi ſeparatim adſit alterutrum, vel febris, vel bilioſæ deiectiones. Dyſentericis vſus lactis maxime noxius cẽſendus eſt, & mihi videtur, inquit Galenus in com. ſermo in hunc modum melius ſe habere: Malum autem lac, quibus bilioſę deiectiones, & quibus febres ſunt acutæ: neque enim vtriſque ſimul iunctis ſolum noxium eſt lac, ſed ſeorſum etiam in alterutro: cuius ſane rei cauſa cum ſatis à Galeno fuerit expoſita, non eſt hic temere à nobis repetenda.

Igitur quicunque in dyſenteria tuto & probe voluerit lac exhibere, is diligenter primum debet examinare cum ſingula ſymptomata, quæ Hipp. & Gal. auctoribus illius potum non permittunt, tum ſpeciatim, an febris adſit nec ne? pariter an bilioſæ fuerint deiectiones: namque ſi alterutrum affuerit, vel multo magis vtrumque, ab illius vſu non modo per os, ſed forte etiam per ſedem abſtinendum eſt: à quo quidem lactis vſu vſque adeo legimus Celſum abhorruiſſe, ac potiſſimum ſi bilis redundauerit, vt ille afferens aphoriſmum Hippocratis modo propoſitum, lib. 3. cap. 23. vice illius particulæ (ſi deiectiones fuerint bilioſæ) ſcriptum reliquerit (ſi vrina eſt bilioſa) & vice alterius (malum eſt) dixerit (pro veneno eſt.) Equidem ſcio multos hanc rem ita definire: coctum lac & præparatum, minime crudum, tuto poſſe exhiberi, tametſi febris adſit, & bilioſæ ſunt deiectiones, quaſi illud huiuſmodi præparatione omnẽ noxam perdat, & omnis prorſus periculi fiat immune

immune; at vero quamuis negandum non ſit, lac decoctum, vel illi etiam permiſta aqua, vt nonnulli medicorum tempore Galen. 3. de alim. cap. 15. facere conſueuerunt, vel extinctis in eo ferro aut lapidibus ignitis, omnem fere malitiam deponere; veruntamen ego ſum in ea ſententia, vt credam præſente febre ac magna redundantis bilis copia, ab illius vſu fore abſtinendum, ſiquidem quantumuis illud coquas & præpares, docet Galenus & confirmat experientia, id generaliter ab omnibus cauſis calidioribus facile corrumpi, & in nidorem conuerti; ſed forte de hac re nimis multa.

Poſtremo quod pertinet ad hanc partem quę medicamenta ore ſumpta complectitur, alia multa ac propemodū infinita poſſent proferri, quæ tum qualitatibus manifeſtis, tum proprietatibus occultis credūtur ad dyſenteriam curandam eſſe accommodata, ſed nimis longū foret omnia perſequi: itaq; his contentus ero, & huic rei finem imponam, vbi appoſuero quoddam medicamentum ex ſtercore canino, quorundam præceptorum Galeni teſtimonio celebratum, cuius vim ac præſtantiam ex eo licet coniicere, quod veteres illi medici clam illo vterentur, idque vellent optimos tantum diſcipulos docere: adde quod Galenus fateatur, ſe illud tanquam mirabile medicamentum ſæpenumero expertum fuiſſe, quod nos quoque vere teſtari poſſumus, qui illud parandum curauimus, ac non ſemel illius periculum fecimus: ſed præſtat Galeni ſeriem proferre, quæ eſt huiuſmodi 10. de ſimp. med. facul. Sane ego memini mirandum in modum me canini ſtercoris facultatem expertum fuiſſe, quo vti aſſidue conſueuit quidam præceptorum noſtrorum, ſola oſſa cani edenda exhibens biduum, ex quibus durum, candidum, ac minime fœtens ſtercus colligebatur, quod tum ille deſiccabat, vt ad cinerem facile redigi poſſet, illo autem vtebatur tum ad alia, tum ad dyſenteriam, lacti illud immiſcens, in quo ferrum antea, aut lapides igniti extincti eſſent: atque ille medicus huiuſmodi medicamentum clam iniiciebat, & id ſolum generoſiſſimos quoſque diſcipulos docebat. Hactenus Galen. ſi quis plura cupit, Paulus, Aetius, Alex. & omnes, quamplurima poſſunt ſuppeditare.

De his hactenus quæ per os aſſumuntur, iam de iis agendum eſt, quæ extra adminiſtrātur: hæc varia ſunt & multiplicia, inunctiones, linimenta, cataplaſmata, fomenta, epithemata, & alia huiuſmodi, quę diuerſa ratione ad diuerſas partes corporis apponi conſueuerunt. Si dolor vehementer vrgeat, vniuerſe imo ventri illa imponuntur medicamenta, quæ proprie Græcis anodyna dicuntur, quaſi dolorem lenientia; quę moderata quadam conſtant caliditate, ac fere omni adſtringendi facultate ſunt deſtituta, de quibus alias diximus diffuſe. Talia ſunt ol. roſaceum completum, omphacinum, chamomæl. aneth. adeps hircinus, gallinaceus, & ſimilia, ex quibus plane medicamenta confici poſſunt. Sit exemplum:

℞ *Olei roſacei completi* ℥ ij.
Chamomælini
Adipis hircini ana ℥ j. *Miſc.*

Commune admodū ac fere vulgare, ſed certe vtile medicamentum eſt omentum caſtrati ex ol. roſaceo & chamomel. frixum in ſartagine, & ad totum inferiorem ventrem accommodatum: nos familiariter vtimur lanis oleo roſaceo vel conſimili madefactis, quæ præclaram operam præſtant.

Si dyſenteria fuerit admodum bilioſa & acris, nonnulli ventrem commode linire conſueuerunt ol. roſ. omphac. violaceo, melino, vnguento roſat. Meſuæ, & aliis

id genus frigidioribus medicamentis. Sed pręter mitigationem doloris ſæpenume- ro etiam adſtrictionem aliquam & corroborationem quærimus, quare hoc modo poſita medicamenta aut prætermittuntur, aut ſaltem moderantur, & illis adſtrin- gentia quædã permiſcemus, ol. de abſinthio, maſtichinum, melinum, ſuccum plan- taginis, portulacæ, polygoni, corallia, balauſtia, cortices granatorũ, acaciam, hypo- ciſtidem, &c. Ex compoſitis emplaſtrum de cruſta panis deſcriptum à Montagna- na: ſed inter cætera omnia celebre eſt emplaſtrũ quod tum Alex. tum Meſues dia- phænicum appellant, quæ ad totum inferiorem ventrem accommodantur. Quan- quam non deſunt, qui contendũt iſthæc omnia fruſtra adminiſtrari; cum enim pri- mum ſe nobis offerant muſculi abdominis, deinde peritonæum, tum omentum, ac demum inteſtina, aſſeuerant aut difficulter aut nullo modo fieri poſſe, vt aliqua vis medicamentorum poſſit tot naturæ impedimenta ſuperare, & vſq; ad inteſtina per- tingere. Quibus licet nobis experientiam opponere, quæ ſæpenumero demonſtrat huiuſmodi externa medicamenta ad penitiores etiam partes vtcunq; deferri, ſiqui- dem frequenter vidimus inteſtina inſigniter dolentia, ac fere laxata illorũ vſu lenita ac roborata fuiſſe, quemadmodum pariter conſtat, plurima non modo ore aſſum- pta, ſed etiam extra poſita aluum ducere, de qua ſingulari naturæ prouidentia, quæ frequenter ſibi parat vias difficiles, & nobis incognitas pro ſalute hominis, tractan- tes de hydrope diffuſe diximus.

Si iecur nimio calore æſtuet, plurima ſunt quæ illius vim remittere poſſunt: epithemata ex ſuccis vel aquis cichorii, endiuiæ, roſarum, ſpec. diarrhodon, trium ſandalorum, vnguentum roſaceum Meſ. cerat. roſac. à Gale. deſcriptum, quod vul- go infrigidans Galeni appellant.

Pariter ſi ventriculus fuerit frigidior, quod vtrumque frequenter euenit, nec plurima deſunt ad illum calefaciendum & corroborandum accomodata, linimen- ta, emplaſtra, fomenta, ex mentha, abſinthio, betonica, roſis, ſeminibus odoratis, & aliis propemodum infinitis, de quibus in propria tractatione de morbis iecoris & ventriculi ſatis diximus.

Tertio & poſtremo loco reſtant, quæ per ſedẽ iniiciũtur, ea vero potiſſimũ ſunt clyſteria, quorũ præcipuus eſt vſus in curatione dyſenteriæ, ac potiſſimũ ſi inteſtina craſſa laborant, ſicuti diximus. Hæc aũt varia cõficiuntur ratione, vt variæ ſunt indi- cationes, quæ varia præſidia videntur perſuadere: namq; ſi humores vel bilioſi, vel alterius generis, negocium faciunt, ſi dolores maxime vrgeant, adeo vt velimus eos mitigare, ſimulque illorum acrimoniam & malitiam retundere, atq; adeo inteſtina munire, atque ab omni iniuria tueri, quæ fere ſunt communes ac præcipuæ curandi huiuſmodi morbi indicationes, potiſſimum principio opportuna ſunt ac familia- ria clyſteria, quæ ſint frigida, leuia, & quæ habeant vim emplaſticam, qualia ſunt al- bum oui, imo vero ouum vniuerſum, ſuccus ptiſanæ, orizæ, alicæ, iura pinguia, in quibus ſpeciatim cocta fuerint capita, pedes, inteſtina, cum aliorum animalium, tum præcipue caſtrati, quale eſt ius coctorum inteſtinorum, quod coqui publice vendunt, olea nonnulla, ac præ cæteris roſaceum, quin etiam Galen. 12. metho. cap. 1. ceratum quoque ipſum roſac. quandoque infundere conſueuit, adipes fere omnes, ſuis, gallinæ, anatis, anſeris, capræ, hirci, lac, dummodo leges ſuperius poſitæ illius vſum permittant, gummi Arab. tragacanthum, amylum, & alia id genus, quo- rum ingens eſt copia.

Quod ſi demum dolores ita ſæuiant, vt iam ſomnum & omnem quidem aufe-

rant,

ſunt, vbiq; periculum imminet ne vires deiiciantur, vna cum Galeno & omnibus claris medicis verendum non eſt, vti clyſteribus & medicamentis ſtupefacientibus, in quorum ſane vſu iure arguendi ſunt plerique omnes medici noſtrorum temporum, qui neq; in dyſenteria, neq; aliis morbis, aut nunquam, aut rariſſime audent illis vti: quaſi vero Galeno ac veterib. medicis non fuerint familiariſſima ac probatiſſima, adeo vt fere omnia medicamenta dyſenterica, non ſolum per ſedem infundenda, ſed etiam per os aſſumenda, ab ipſo Galen. 9. de med. ſec. loco. diffuſe tradita, vel ab aliis accepta, huiuſmodi ſtupefacientibus medicamentis non ſint deſtituta: etenim quanquam vſus illorum aliqua ex parte videtur noxius, veruntamen ſi vehementiſſimi dolores, inſignes vigiliæ, & alia ſymptomata vrgeant, ex quibus maxima ægris immineant pericula, talia medicamenta nullo modo ſunt prætermittenda, cum ſpes ſit illatam noxam poſtea facile corrigi & emendari poſſe, quandoquidem ſatius eſt ſtupefacientibus medicamentis affectum quomodocunque deteriorem reddi, quam ægrum propter acerbitatem doloris, aut aliam cauſam periclitari; quæ quidem ſtupefacientia medicamenta in dyſenteria eo magis videntur conuenire, ſi humores ſint calidiores, tenuiores, acriores, vt fere perpetuo euenit, ſiquidem, vt alias docuimus ex Gal. hoc tempore ſalutaria ſunt, non ſolum quatenus dolorem leniunt, ſed etiam quatenus ſuccorum calorem refrigerant, tenuitatem cogunt, acrimoniam retundunt; ſicuti contra ſi humores frigidi, craſſi, & glutinoſi fuerint, huiuſmodi medicaméta cenſenda ſunt importuna, quod etſi dolorem poſſunt lenire, certe cauſam doloris reddũt deterioré. Alias vero ſatis diximus, qualia ſint iſthæc medicamenta, qualis debeat eſſe eorum menſura, & modus adminiſtrationis, vt de iis in præſentia non ſit longius agendum.

Cæterum illud hoc loco eſt memoria repetendum, quod ſuperius quoque indicauimus, nempe hanc dyſenteriæ curandæ rationem, quæ eiuſmodi lenientibus & anodynis præſidiis fere perficitur, vnius ſymptomatis, minime cauſæ & morbi rationem habere, ſiquidem multum abeſt vt ipſa vlcera hoc modo ſanentur, maxime ſi putredinoſum aliquid conceperint. Itaque ſicuti vrgente dolore huiuſmodi ratio medendi, quam delicioſam licet appellare, opportuna eſt, aliquando etiam neceſſaria, ne idem nobis eueniat quod ſcribit Galen. nonnullis eueniſſe, qui dum animoſi videri cupiebant, fortique animo, nitebantur dolorem perferre, ſpreto omni remedio quod eum lenire poſſet, viriliter breui tempore perierunt: ita altera ex parte ſi dolores minus vrgeant, minoraque pericula afferant, fere neglecto ſymptomate, quod alioqui nullam curandi rationem indicat, accommodatis medicamentis decet morbum ipſum curare: namque vt ſcribit Gale. quicunque ægrum fortiter & tuto doloribus reſiſtentem, validis remediis vnica die ſanare poteſt, neglecta hac rationabili curatione, vni tantum dolori & ſymptomati in illius gratiam intentus eſt, is adulatoris, imo naturæ hoſtis notam vix poteſt effugere: ſed reliqua proſequamur.

Poſitis clyſteribus qui dolores leniendi, humores temperandi, atque inteſtina muniendi vim habent, quæ fere ad cauſam vlceris magis videntur pertinere, iam reſtat vt de iis agamus, quæ ipſum morbum reſpiciunt, & ad curanda vlcera ſunt accommodata. Hæc porro ſimiliter varia ſunt ac multiplicia, vt varia multiplexque eſt natura & conditio vlceris inteſtinorum: namque ſi illud neque magnum, neque ſordidum fuerit, vno aut altero impoſito clyſtere, quod ſuaci acrimoniam obtundere, moderate refrigerare & ſiccare poſſit, natura breui

& facile ſolet omnia perficere & ſanitatem afferre: ſi autem vlcus altiores iecit radices, & profundiores partes occupauerit, iam valentioribus medicamentis opus eſt: ſed hic quoque diſtinctio & iudicium adhibendum eſt, vt intelligamus, qualenam imprimis vlcus fuerit, quo loco, ne ſingulas illius differentias perſequamur, quod foret operis longiſſimi, illa duntaxat mihi liceat in medium proferre, quæ ad præſens noſtrum inſtitutum ſunt accommodata.

Itaque vlcera inteſtinorum ſi fuerint ſimplicia, certum eſt illa indigere ſiccantibus medicamentis, ſiquidem conſtat apud Galen. & omnes medicos, vlceris, qua vlcus eſt, ſanationem in moderata ſiccitate cõſiſtere, ad quod perficiendum munus ſunt potiſſimum apta illa medicamenta, quæ præter ſiccitatem natura ſunt alicuius adſtrictionis expertia, qualia ſunt plantago, polygonum, portulaca, germina rubi, roſa acacia hypociſtis, bolus Armena, terra lemnia, & alia quamplurima, ex quibus clyſteria magis vel minus adſtringẽtia & ſiccantia poſſunt parari, vt vlcera videbuntur poſtulare. At vero ſi vlcera fuerint ſordidiora, adeo vt illorum ſordes curationem impediant, manifeſtum eſt illa prius detergenda eſſe, in quem vſum leuiora quædam parari poſſunt clyſteria, ex ſucco hordei & ſaccharo, ex mulſa, melle roſaceo, & aliis quamplurimis id genus. Quod ſi demum vlcus putridum fuerit, depaſcens, & maligna qualitate præditum, quod Græce νομώδες, id eſt, exedens appellatur, qualia ſolent excitari à prauis humoribus, & maxime biliofis, acribus & mordentibus, qui propter inſignem aduſtionem neſcio quam malignitatem acquirunt, aut etiam propter malam curationem principio morbi inſtitutam, tunc omnino valentioribus ſiccantibus & detergentibus agendum. Veteres, atque imprimis Galen. quem deinceps imitati ſunt Paulus, Aetius, Alexand. & omnes, vehementiſſimis medicamentis, ſandaracha, auripigmento, calce viua, ære vſto, & aliis id genus, familiariter vtebantur, in quorum vſu puto neminem reperiri in præſentia qui illorum imitator eſſe velit, præſertim ſi ægrotum corpus fuerit molle, delicatum atque exquiſiti ſenſus, eoque minus, ſi vlcera occupauerint gracilia inteſtina, quæ exiguam vtilitatem percipere, forte etiam multa pericula videntur ſubire poſſe: veruntamẽ ego minime adduci poſſum vt credã omnes veteres, doctrina, iudicio, experientia præſtantiſſimos, atque inter cæteros Galen. hanc huius morbi curandi rationem non ſolum vanam & inutilem, ſed etiam plane periculoſam & noxiã tradidiſſe; qui altera ex parte cenſeo, nos potius illorum ſententiam non ſatis aſſequi, ac ſæpe iis valentioribus medicamentis indiſtinctè, quandoque etiam temere vti, vt iam nemo debeat mirari, ſi frequenter inutilia, aliquando etiam periculoſa videri poſſent. Quod ſi ea præcepta velimus animaduere, quæ de hac re à viris clariſſimis tradita ſunt, nempe vt ad valentiora hæc medicamenta nunquam accedamus, niſi laborent inteſtina craſſiora, niſi vlcera ſint vere putrida, virulenta, exedentia, & quæ nomas proprie appellant, ac demum niſi æger conſtet corpore duro & ſolidiore, de qua cautione meminit Galen. 2. ad Glauconem, cap. 9. 6. metho. cap. 3. & alibi, tantum abeſt vt illorum vſus vanus & pernicioſus cenſendus ſit, vt ego contra non verear affirmare, poſthabitis huiuſmodi medicamentis, hæc vlcera quæ in vniuerſum paruam ſalutis ſpem promittunt, non ſolum difficile, ſed forte etiam nulla ratione ſanari poſſe. In quo quidem caſu ſi medicamenta veteribus familiaria, de quibus paulo ante diximus, alicui viderentur nimis terribilia, neque alia deſunt, tum mitiora, tum tutiora, quæ eandem pene operam poſſunt præſtare, qualia inter cætera ſunt trochiſci, Andronici, Polydæ,

Polydæ, Muſæ, quorum Galen. frequenter meminit, quorum compoſitio habetur à Galen. 5. de medic. ſecundum genera, cap. 11. & aliis locis, quibus ſi ita ferat opportunitas, non ſolum in dyſenteria, ſed aliis quoque morbis nos quandoque vti conſueuimus. Itaque ex commodo aliquo liquore, vel decocto hordei, hypociſtidos, lupinorum, vel aquæ marinæ, vel lixiuio, vel conſimili acriori aut minus acri, ſicuti vlceris conditio videbitur poſtulare: atque aliqua ex his trochiſ. parari poſſunt clyſteria, de quibus ac cæteris omnibus ſtatim ſermonem ſumus habituri.

Demum vero ſi id conſequamur, vt vlcera omni ſorditie libera & munda reddantur, iam dixi illorum curationem ſiccantibus & adſtringentibus medicamentis fore perficiendam. Cæterum etſi nos cum cætera præſidia, tum maxime clyſteria ad curandam dyſenteriam accommodata, ſeparatim diſtinctis quodammodo ſcopis indicauimus, tamen ſciendum eſt, illa ſæpius inter ſe miſceri & confundi, vt varii ſcopi ſe nobis ſimul offerunt, adeo vt neceſſe ſit clyſteria parare aliquando, quæ dolorem lenire, ſordes abſtergere, ac ſimul aliis indicationibus videantur ſatisfacere poſſe, quod pariter de cæteris quoque remediis ſtatuendum eſt.

Sed cum hic morbus ſit longe maximi momenti, frequens ac difficilis, mihi libet exercitationis & vtilitatis veſtræ gratia vobis caſum proponere, in quo conabimur illa omnia quæ generaliter diximus, quatenus licet ad proprium exemplum referre.

Socrates agens annum quadrageſimum tempore æſtatis corripiatur dyſenteria, laborantibus craſſioribus inteſtinis, in quibus fluentibus humoribus bilioſis, calidiorib. & acrioribus vlcera fuerint excitata, doleat imo ventre, ac tormina percipiat, à quibus fere ſtatim deiiciantur humores, potiſſimumournis bilioſi, cum quibus appareant quædam veſtigia ſanguinis.

Prima die inſtituendum eſt clyſtere, quod poſſit inteſtina abluere, leuiter abſtergere, ac moderate refrigerare. Exemplum:

℞ *Aquæ hordei* ℥ xv.
Sacchari rubri ℥ iij.
Oua integra N. ij.
Miſce pro clyſtere.

Sine aliqua temporis dilatione, ſi morbus fuerit magnus, ſi vires videantur poſſe bene hoc remedium perferre, Socrati ſanguis mittendus eſt, ſecta vena iecoris ad ℥ vi. Veſpere idem repetatur clyſtere, vel ſi dolores ſint admodum moleſti, illi permiſceantur quæ magis valeant illum lenire. Vt

℞ *Succi ptiſanæ lib.* j.
Sacchari rubri
Sebi hircini ana ℥ ij.
Ol. roſ. comp. ℥ iiij. *Miſce pro clyſtere.*

Hac ipſa die ſunt inſtituenda quæ poſſint iecoris caliditatem remittere & humorum acrimoniam retundere, qualia forent non ſyrupi, ſed ſimplicia decocta ſonchi, endiuiæ, cichorei, quæ mane & veſpere etiam poſſunt vtiliter propinari, dummodo exhibeantur quo tempore ventriculus ſuam perfecerit concoctionem. Quod ſi velitis medicamentum efficacius, inſtituatis præterea medicamentum ante decoctum accipiendum. Exemplum:

℞ *Succi cichorei denſati* ℥ ß.
Spec. triumſandalorum ℈ j. *M. fiat Bolus.*

Neque vero ſolum medicamentis internis, ſed etiam externis hoc idem perficiatis, vt inſtituto epithemate ſeq.

℞ *Aquarum endiuiæ*
Cichorei
Roſarum ana ℥ *iiij.*
Spec. triumſandalorum
Diarhodon ana ʒ *j.*
Aceti parum M. pro Epithemate.

quod ad regionem iecoris apponendum eſt. Sequenti die, ſi id ferat occaſio, repetatur ſectio venæ, ad maiorem reuulſionem, ſanguis tamen parce mittatur ad ʒ iij. circiter. Interea in vſu clyſterii perſeuerandum eſt, & mane & veſpere, quæ omni ſtudio conandum eſt vt ægri aliquandiu retineant: id quod facile contingit, ſi illa imponantur in minori menſura quam in aliis morbis fieri ſoleat: nec non ſi fuerint minus calida, ſed tãtummodo tepida & ſubfrigida; alioqui niſi clyſteria aliquo tempore detineantur, ſed impoſita ſtatim profluunt, vix poſſunt aliquam vtilitatem afferre. Pariter leniendi ſunt dolores externo medicamento.

℞ *Ol. roſ. comp.* ℥ *ij.*
Chamomel.
Pingued. gallinæ
Adipis hircini ana ℥ *ß. Miſc.*

Omenta cum cæterorum animaliũ, tum maxime caſtrati, frixa in ſartagine ex ol. roſaceo, de hyperico chamomel. &c. optima ſunt, nec prætermittenda.

Hoc ipſo tempore cogitandum eſt de reuellendis ac deriuandis humoribus noxiis, ab laborantibus inteſtinis ad alias partes: itaque Socrati ante prandium & cœnam fiant frictiones & ligaturæ partium ſupernarum. Si ille facile euomat, ac videatur habere ventriculum repletum reliquiis alimenti, aut aliis excrementis, hydrelæo vel alio leuiore medicamento vomitus prouocetur: ſic illa adduntur ſuperioribus medicamentis quæ poſſint redundantes humores deriuare ad vaſa vrinaria, quæ tamen non ſint vere diuretica, id eſt, inſigniter calida, & ſicca, ſed potius quoquo modo frigida & humida, qualia ſunt capil. ven. hordeum, ſemen melonum, &c.

Si dolores ſint aſſidui, vehementes, acerbi, & nullum ſomnum vel quietem permittant, ne timeatis accedere ad medicamenta ſtupefacientia, neque ſolum ad ea quæ per ſedem infunduntur, ſed etiam ad illa, quæ ore aſſumuntur, ſicuti Gale. & veteres facere cõſueuerant, tametſi reuera, ac potiſſimum principio morbi raro ad hæc deueniendum eſt. Sit exemplum clyſteris ſtupefacientis.

℞ *Iuris pinguis in quo longiori tempore coctum fuerit*
Caput caſtrati lib. j.
Ol. violacei ℥ *iiij.*
Req. Nicolai ʒ *ij.*
Oua integra N. ij.
Miſce pro clyſtere.

Per os poterunt exhiberi Philonium, trochiſ. diaſpermaton, & alia id genus:

℞ *Conſ. florum violarum*
Phylonii Rom. vel Perſ. ana ʒ *j.*
Miſce fiat Bolus.

His re-

His remediis inſiſtendum eſt nonnullos dies; quo tempore obſeruandus eſt naturæ conatus. & ante omnia, qualia ſint exeuntia excrementa: namq; ſi ex iis conijciatis vlcera eſſe ſordida, clyſteribus abſtergentibus agendum eſt:

℞ *Decocti hordei*
Furfurum lib. j.
Mellis roſati
Ol. roſati ana ℥ iij.
Oua integra n. ij. Miſce pro clyſtere.

Quod ſi tandem vlcera fuerint magna, profunda, & maligna, ad valentiora quoque præſidia accedendum eſt:

℞ *Hordei M. j.*
Furfurum M. ß.
Hypociſtidos ℥ ß.
Fiat decoctio in aqua, vel ſi velimus acrius & calidius medicamentum, accipiatur aqua marina, vel lixiuium ad lib. j.
Trochiſc. Andronici ʒ ij. M. pro clyſtere.

Cæterum poſt aliquot dies, veriſimile eſt educatis magna ex parte humoribus noxiis, vlcera facta eſſe munda, adeo vt deinceps liceat ad ea medicamenta deuenire, partim ore aſſumenda, partim per ſedem infundenda, quæ poſſint illa glutinare, cicatricem inducere, & fluxum cohibere, &c.

Sit exemplum electuarii.

℞ *Sacch. roſac. antiqui ℥ ij.*
Balauſtiarum
Cort. granatorum
Corni cerui vſti ana ʒ ß.
Terræ ſigillatæ vel Armenæ
Amyli ana ʒ j.
Syr. de roſ. ſiccis q. ſuf. M. & fiat electuarium.

Hoc tempore pariter decoctũ quoq; loco ſyrupi magis adſtringens, ex cichoreo, endiuia, portulaca, plantagine, polygono, cõſolida, ſem. acetoſę, &c. vtiliter exhibetur, quæ quidem medicamenta ita opportune diſtribuuntur & ordinantur, vt æger primum accipiat duas vel tres drachmas electuarii, ac ſtatim ſuperbibat decoctum ad ℥ x. vel xii. Sic conficiantur clyſteria magis adſtringentia.

℞ *Plantaginis*
Portulacæ ana M. ß.
Polygoni
Summitatum rubi an. M. j. M. F. Decoct. in aqua chalybeata.

℞ *Huius decocti lib. j.*
Pul. roſ. rub.
Boli Armenæ
Terræ ſigillatæ ana ʒ j.
Ol. roſacei
Myrtini ana ℥ j. ß. Miſc. pro clyſtere.

Neque vero ſolum medicamentis internis, ſed etiam externis hoc idem perficiendum eſt; itaque inſtituatur linimentum.

℞ *Olei roſ. comp. ℥ j.*

Maſtichini
Cydoniorum
Myrtini ana ℥ ß. M.

Et ſi præterea velitis maiorem adſtrictionem, in huiuſmodi oleis imponatis balauſtia, roſas cort. granatorum, terram ſigillatam, bolum armenam, corallia ac ſimilia: ac poſtremo, quod omnium eſt efficaciſſimũ, ac recipit propemodum omnia ad hanc rem accommodata, deueniatis ad emplaſtrum diaphænicon, quod ad totũ abdomen apponẽdum eſt. Poſt hæc omnia ſi dyſenteria perſeueret adhuc, ad vſum lactis deueniendum eſt, quod caprinum ſi haberi poteſt, vel ouillum, vel vaccinum, ferro aut chalype, aut fluuialibus lapidibus præparatum, cum minima portiuncula ſacchari & ſalis Socrati exhibendum eſt mane, ad libram circiter; ex quo item lacte clyſteria quoq; vel ſola, vel ſimul cum aliis medicamẽtis, ad rem præſentem accommodatis, commode parari poſſunt: ac demum, ſi ita res ferat, vt Socrates tot adminiſtratis præſidiis nequeat à dyſenteria liberari, tanquã ad ſacram anchoram confugiatis, ad aquas thermarum frigidiores, inter quas Calderianæ apud nos, mea ſententia, principem locum obtinent. De victus ratione ſatis dictum eſt.

CAPVT XXIII.

De Teneſmo.

Nomen. Qvarta à nobis poſita fuerat differentia cruentarum deiectionum, quæ Latine teneſmus, à Plinio Tenaſmus appellatur, quod quidem nomen Galen. autore, ortum ducit à ſymptomate, 12. meth. cap. 2. nempe à ſummo quodam deiiciendi deſiderio: namque vt ſcribit Galen. 6. de locis affect. cap. 2. vlcera quæ in recto naſcuntur inteſtino, tenaſmum vocant, vehementi quidem conatu & prompta deiiciendi cupiditate infeſtant &c. & item 7. aph. com. 27. malum hoc nomen accepit ab illo, qui fit in eo conatu, propter quem ægri deiicere crebro appetunt. Quare minus recte interpretes in his locis vocem, qua vſus eſt Galen. tenſiones, conuerterunt, ſiquidem in hoc malo inteſtinum non tenditur, ſed eo exulcerato frequentes fiunt ad deiiciendum conatus.

Definitio. Itaque teneſmus nihil aliud eſt, conſentientibus Galen. Paulo, Aetio, & omnibus, quam vlcus inteſtini recti, ex quo fiat aſſidua quædam cupiditas atque inanis voluntas egerendi, in qua nihil præter modica cruenta, vel poſtea quædam mucoſa deiiciuntur.

Conuenit cũ dyſenteria. Hic affectus in nonnullis conuenit, in nonnullis differt à dyſenteria; & primum conueniunt, quod vterque ſit morbus in ſoluta vnitate: ſecundo quod vtrobique laborent inteſtina: tertio quod vtrumque malum proueniat ab humoribus acrioribus & vlcerãtibus: quarto quod tam in teneſmo, quam in dyſenteria ſint dolores ac maxima cupiditas deiiciendi.

Differunt à dyſenteria. Differunt autem primum ratione loci laborantis, ſiquidem vt diximus, in dyſenteria vlcerãtur omnia inteſtina: in teneſmo vero vnum tantummodo inteſtinum rectum. Secundo ratione materiæ: namque dyſenteria maiori ex parte fieri ſolet ab humoribus biliosis, acribus, & erodentibus: teneſmus autem ab acri & putrida pituita. Tertio ratione ſymptomatum: etſi enim & in dyſenteria, & in teneſmo, eſt frequens & quaſi cõtinua deiiciendi voluntas, tamen in teneſmo huiuſmodi voluntas eſt lõge moleſtior & importunior, quam ſit in dyſenteria, vt ſcribit Gale. 3. de ſymp. cauſis cap. 2. 3. epid. ſect. 3. com. 70. cuius rei cauſa redditur ab eodem Galen.

propterea

propterea quod ægre pituita excerni poteſt,quæ præ craſſitie & viſcoſitate inteſti-niſadhæreſcit,neq; vt flaua bilis facile & ſtatim permeat. Ex quo item cauſa facile reddi poteſt,cur pueri frequentius à teneſmo corripiantur,quam reddit Gale.com. 53.nempe ex habitudine ætatis,& propterea, quia pueri plus cibi ſumentes quam expediat,nutrimenta ſæpenumero corrūpunt,ita enim facile euenit,vt propter ca-liditatem & humiditatem ætatis,accedente externo errore, putrida & acris pituita congeratur,quæ deinde adhærens recto inteſtino,illud mordet & irritat ad expul-ſionem.

Cum igitur affectiones,cauſæ,loci affecti,ac ſymptomata,in teneſmo &in dy-ſenteria in multis conueniant,iure ſcriptum eſt ab Hippo.2. epid. ſect. 2. dyſenteria eos magis tentari,qui teneſmo crebro corripiuntur : id quod experientia cõfirmat, nempe multos ex teneſmo in dyſenteriam,& ex dyſenteria in teneſmum incidere conſueuiſſe.

Neq; vero eſt vt ſimus longiores in inueſtigandis cauſis huius affectus,cum e-nim illę ſint fere eædem cum cauſis dyſenteriæ,de quibus ſatis diximus, de illis ite-rum non eſt inutiliter agendum;ſed tamen nolo id ſilentio prçterire, eſſe nõnullos recentiores,qui longe plures teneſmi,quam dyſenteriæ cauſas afferunt, & aſſeue-rant citra exulcerationem teneſmum fieri poſſe: qui mea ſententia recedunt à Gal. & veritate;ſiquidem reuera ſine vlcere inteſtini recti teneſmus nec fieri,nec appel-lari poteſt:quare ſi propter copiam ſtercorum,vel alicuius humoris, propter intē-periem inteſtini,vel propter aliud irritamentum,de quibus cauſis loquuntur Auic. & cæteri, quis cupiat, ſed nequeat aluum deiicere,dummodo nulla adſit exulcera-tio,equidem cenſeo huiuſmodi affectum minus vere & proprie teneſmū dici poſſe ac debere. Paulus inter cæteras cauſas ſcribit de mente Gal. forti huiuſmodi excer-nendi conatu lapidem ex ſede eiectum fuiſſe:in qua re ille fallitur,namq; Gale. 6.de aff. locis c.2.id ſcribit de ſententia aliorum,imo vero aſſerit, ſe id nunquam vidiſſe, neq; alium,qui viderit audiuiſſe, ſicuti alias declarauimus. *Cauſa.*

Signa teneſmi ſunt manifeſta,ſcribente Gal. loco cit.teneſmum inter illas af-fectiones numerari,qui ſedem cognitu facilem habent:ægri percipiunt dolorem& tormina,quæ non aſcendunt ad partes ſuperiores abdominis,habent inſignem co-natum,implacabilem deiiciendi cupiditatem, deiiciuntur pauca,pituitoſa, muco-ſa,aliquando conſperſa ſanguine. Sed accedamus ad curationem, vbi prius dixero duo verba de prognoſtico. *Signa.*

Scribit Cornelius Celſus lib.4.c.19.teneſmum neq; acutis, neq; longis mor-bis annumerari debere,cum facile tollatur,& nunquam per ſe hominem iugulet: contra vero Gal 5.de vſu partium cap. 4. non veretur illum recenſere inter graues affectiones ventris,qui ſcribit ad hunc modum : Cum ex prauo quopiam corporis affectu copiõſius excrementum pituitoſum collectum eſt, nihil dubitant prçſtan-tiſſimi medici, quin ilei, lienteriæ, ac teneſmi, omnium quæ ventri accidunt mor-borum grauiſſimi ſint ſecuti. Quibus& illud nobis licet addere, quod ſcriptum eſt ab Hip.7.apho.27.& Gal. teneſmum ſuperuenientem mulieri vtero gerenti abortum facere: ſiquidem aſſiduus ille conatus deiiciendi eſt tam moleſtus & noxius, vt fati-get tum reliquas omnes corporis partes,tum maxime vterum, quem conſtat inte-ſtino recto adhærentem & proximum eſſe. *Prognoſtic.*

Quatenus autem pertinet ad teneſmi curationem, cum illa parum differat à ratione curandi dyſenteriā,præſertim in iis maximis anguſtiis temporis, mihi libet *Curatio*

eam quambreuiſſime tractare: itaque illa debetis in memoriam reuocare, & ad hunclocum transferre, quæ iam diffuſe tradita ſunt, quæcunque pertinent ad generalem vacuationem & prouidentiam corporis, ad alterationem humorum, & partium laborantium, & conſentientium, ad omnia genera deriuationis & reuulſionis, ac reliquas indicationes, quæ omnia certo non ſunt inutiliter repetenda. Pariter cætera præſidia quę ſpectant ad ipſum morbum, nempe vlcus inteſtini recti, ſiue illa ſint interna, qualia ſunt potiſſimum clyſteria, ſiue externa, linimenta, fomenta, emplaſtra, eiſdem rationibus & ſcopis debent inſtitui, ſicuti diximus, de vlceribus cæterorum inteſtinorum, exempli gratia, cum putrida & acris pituita & dolorem, & vlcus, & omne negotium faciat, foret clyſtere accommodatum, quod poſset lenire dolorem, pituitam ab inteſtino detergere, atque illud ab omni iniuria tueri, quale eſt è priſana, ex mulſa, etſi velitis maiorem abſterſionem, ex decocto hordei & furfurum ſaccharo, ſyr.roſac.rec. melle roſac. & ſimilib. Poſtremo autem purgato humore noxio, licet ad illa deuenire, & clyſteria & medicamenta externa, quę non ſolum infimo ventri, ſed etiam poſtremo dorſo atq; ſedi ipſi ſunt imponenda, quæcunq; poſſunt vlcus ſanare, ac partem laborantem in naturalem ſtatum deducere; quorum exempla ex prioribus ſunt manifeſta.

CAPVT XXIV.

De Hæmorrhoidibus.

HÆmorrhoïs vox Græca, ſi proprietatem & vim conſideremus, non aliud quā fluxum ſanguinis ſignificat: vnde conſecutum eſt nomen, genus illud peſtiferi ſerpentis, de quo Galen.lib.de theriaca ad Piſonem cap.8.q̃ ſimilē læſionem inducit, ita vt ab iis demorſi ſanguinem per os, per nares, per totum corpus effundentes moriantur. Sed apud medicos quidam hoc nomine hæmorrhoidum, partem affectam, non affectum ſignificant, intelligũtq; venas illas ſpeciatim & propriè, quæ ad inteſtinum extremum & longum terminant: alii autem ſunt medici, qui etiam alias venas, præcipue vero narium & vteri hęmorrhoidas appellāt. Nos vt omnē nominum ambiguitatem fugiamus, in vulgari ſignificatione acquieſcentes, vniuerſa hac noſtra tractatione eas intelligimus venas, quæ in extremo podice reperiuntur, & hominibus ſæuiſſimos dolores & pericula afferunt. Hic libenter prætereo ſubtiliorem illam inueſtigationem, quam video inter anatomicos eſſe dubiam, vnde ſcil. hæmorrhoides oriantur, an venæ cauæ, an vero portæ ſoboles ſint, cum hæc diſputatio nihil vel ad cognoſcendum, vel ad curandum, neq; ad meum inſtitutum pertineat. Quod ſi quis velit affirmare, venas hæmorrhoidas vtriq;, venæ cauę ſcilicet & portæ conſentire, & ex vtriſq; ad illas ſanguinem tranſmitti, fortaſſe neq; hæc opinio eſſet repudianda; Nam quanquam vena porta videtur fuiſſe à natura inſtituta attrahendi magis quam expellendi cauſa, tamen Gal. exemplo ventriculi & aliarū partium nos docet, per eundem meatum diuerſo tempore tum tractionem, tum expulſionem fieri, 3.de natural.facult.3.ſi quis de hac re plura cupit intelligere, is videat Veſalium lib.3.ſui magni operis cap.5.& lib.5.cap.5.item Curtium in Anatome.

Qualis affectus. Quærunt hoc loco aliqui, qualiſnam ſit hæc affectio hæmorrhoidum, an morbus, an cauſa morbi, an ſymptoma? Quibus ſi hæmorrhoides fuerint apertæ, & ſanguinem fuderint, reſpondet Gal. de ſymp.diff. vlt. eas inter ſymptomata excuntia mutata eſſe ponendas, quod ſymptoma idem Gal. 3. de ſympt. cauſis 6. ait eſſe toto genere præter naturam, ſicuti ſunt reliquæ omnes ſanguinis excretiones, illa ſolum

exce-

excepta,quæ per vterum euenit in muliebribus.Sin autem non ſint apertæ hæmorrhoides,neq; vllum ſanguinem profundant, non multum laborandum eſt, mea ſententia,ſi quis huncaffectum non ſymptoma,ſed morbum appellet,& illum quidem non partium ſimilarium,ſed inſtrumentalium, ſcilicet in cauitate, quæ nimium aperta vel dilatata fuerit:ad quem modum Aetius definiens hæmorrhoidas, ait eas eſſe dilatationem venarum ſedis, & ad differentias veniamus.

Differentiæ. Græci medici non plures quam duas conſtituunt differentias, alias enim ſiccas, alias apertas. Siccæ dicuntur, quæ tantum ſunt tumidæ, neque ſanguinem reddunt, quod fit ſæpe cum maximo dolore. Hæmorrhoides vero apertæ dicuntur, in quibus manifeſte apparent. Sed auctor definitionum medicinalium, & alii, etiam accuratius quinque hæmorrhoidum ſpecies conſtituunt: prima eſt à magnitudine & paucitate: hæmorrhoides aliæ ſunt paruæ, aliæ magnæ, aliæ mediæ: ſecunda à numero:hæmorrhoides aliæ ſunt plures, aliæ pauciores: tertia à ſignis,aliæ hæmorrhoides habent baſin anguſtam, aliæ latam: ſed apud Auicen. hæmorrhoides aliæ ſunt verrucales, aliæ vueæ,aliæ morales, & aliis nominibus ſignatæ,prout tales venæ vel paruas verrucas vel granum vuæ, vel mora, vel quid ſimile referunt: quarta,ſunt differentiæ à loco: nam alię tument extra ſedem, & omnibus ſenſibus patent, aliæ altiori loco exiſtunt,quas non niſi miſſo ſpeculo poſſunt intelligere: poſtremo ſunt differentiæ à conſtitutione ſeu modo affectus:hemorrhoides aliæ ſunt boni, aliæ mali moris, aliæ benignæ, aliæ malignæ: quæ omnes differentiæ tanquam maxime vtiles,& rei naturæ conſentientes, non ſunt reiiciendæ: ſed inter cæteras ſpecies primum locum obtinent,quæ ex cauſis ſumuntur,vt puto.

Cauſa hæmorrhoidum. Gal.fere vnicam cauſam ſtatuit,ſcilicet copiam & craſſitudinem humoris melancholici,quem natura ad eas partes tranſmittit, qui ait 6. apho. 11. & 12. hæmorrhoides aliter fieri non poſſe,quam ob ſanguinis copiam & craſſitiem, cum quædam venarum ora aperiuntur,iecore in ipſas ſanguinem melancholicum eiiciente. Sed Auic. & alii aiunt,hæmorrhoides fieri non ſolum ex humore melancholico,ſed etiam ex ſanguine pituitoſo,quandoque etiam ex ſanguine propriam naturam retinente;à quibus neq; Hip.neq; Gal.diſſentiunt,quoniam Hip.6.ep.63.37.enumerat quoſdam morbos dolorem lateris,inflammationem pulmonis, & alios, à quib. non corripiuntur, qui hæmorrhoidas habent moderate & commode fluentes, quos morbos certum eſt,non ſemper ab vno ſanguine melancholico fieri. Pariter Gal.6.epid.65.com.76. manifeſte ait, hæmorrhoides non ob vnam tantum cauſam fieri, modo ipſa natura melancholicum ſuccum purgante, modo multitudinem vacuante, de qui difficultate, & apparente Gal. repugnantia, non ſolum ab aliis, ſed etiam à ſeipſo,illud vnum dico in præſentia, per venas hæmorrhoidas non ſolum ſanguinem melancholicum, ſed aliquando etiam reliquos humores purgari: & illud etiam addo,purgationem ſanguinis melancholici proprio quodam naturæ inſtituto per has venas fieri,neq; ſine inſigni hominum vtilitate: purgationem autem cæterorum humorum, quicunq; illi ſint, fieri præter naturæ propoſitum, & ideo ſæpenumero multa pericula afferre hominibus.Itaque concludendo,hæmorrhoides maxima ex parte ex iecore, atq; trāſmiſſo humore melancholico,quandoque etiam ex aliis partibus & ex aliis humoribus ſolent oriri.

Signa. Signa hæmorrhoidum ſunt fere manifeſta, neque ſolum pathognomonica, ſed etiam differentiarū,quoniam hæmorrhoides ſiccæ partim dolore,quem ſæpenumero inſignē inferunt, potiſſimū quando ægri volunt emittere excrementa duriora, partim tumore, maiori

ex par-

ex parte conſpicue & manifeſte apparent. Hæmorrhoides apertæ manifeſte ſanguinem effundunt, & ob id neminem latent: ſic hæmorrhoidum magnitudo, numerus, locus, cuiq; etiam patent. An hæmorrhoides ſint boni vel mali moris, id potiſſimum ex ſymptomatibus & à præſidiis adhibitis cognoſcetur. Sic poſtremo loco differentiæ à cauſis, & à variis humoribus, à quibus hæmorrhoides fiunt, facile poſſunt intelligi, partim ex colore ſingulorum humorum, partim ex habitu corporis, partim ex iis quæ præceſſerunt, &c.

Signa diſtinguentia. Quoniam vero ſimilitudines medicis non ſolum vulgaribus, verum etiam eruditis imponunt aliquando, vt ſupra in dolore colico cum Gal. & Hip. dixi, cum alii quidam tumores in poſtrema regione inteſtini excitentur aliquando, qui hæmorrhoidas videntur repræſentare, cum ſanguis non ſolum ex hæmorrhoidibus, ſed aliis etiam modis ſoleat effluere, hic ſunt aliqua indicia, quæ tales affectiones diſtinguunt, ne decipiamini cum vulgaribus, qui apparente aliquo tumore, vel aliquo fluxu ſanguinis circa ſedem, ſtatim ſine mora hęmorrhoidas eſſe aiunt, cum tales affectus inter ſe differant, & natura & curatione. Contingit itaque in poſtrema parte inteſtini recti, & in ſede, aliquos tumores & affectus oriri, qui variis nominib. à medicis appellantur, vt ſunt in primis rhagades, condylomata, thymi, ficus, atque cætera omnia, vt verrucæ, myrmecia, claui, &c. de his omnibus ſigillatim dicendum eſt. *Rhagades quid.* Rhagades, quales Latini rimas vel ſciſſuras dicũt, ſunt vlcera quædam in fiſſuras diducta, quæ fere iis ſimilia ſunt, quæ in manibus & labiis vehementi frigore & importuno flatu boreæ excitantur; hæ rhagades quandoq; interius in muſculo conſtringente, aliquando in ipſo ano fieri ſolent, & ſi ea fiant diuturniora, labra talium vlcerum non carent aliqua duritie. Sed hoc malum ſatis patet, & diſtinguitur ab hęmorrhoidibus.

Condylomata. Condyloma, vt ait Aetius lib. 14. c. 13. eſt tumor quidam pelliculæ ani, quoniam cum hæc pars ſuapte natura ſit rugoſa, ſi eo fluentibus humoribus vitioſis aliqua eius particula & ruga præter naturam intumeſcat, ſane talis affectio dicitur cõdyloma, ſumpta forte ſimilitudine à ſummis nodis, qui clauſa manu apparent, qui Græce ita dicuntur: ſed hæc etiam affectio facile diſtinguitur ab hæmorrhoidibus, quoniam in condylomate nulla vena, ſed ſola cutis laborat, vnde neq; tales tumores ſunt adeo nigri, vt apparent in hæmorrhoidibus.

Thymi. Thymus, vt Celſus ait lib. 5. c. 2. primo eſt quoddam tuberculum carnoſum, quod non ſolum in ano, ſed etiam aliis corporis partibus apparet, potiſſimum vero in muliebri & virili pudendo ſolet oriri tumor aut eminentia, veluti quædam verrucula, qui ad cutem aſper apparet, & quoniam talis affectus thymi herbæ formam repræſentare videtur, hinc thymi nomen habuit. Sed id notandum eſt, tales tumores quandoq; eſſe paruos, neq; admodum creſcere, atq; ii proprie dicuntur thymi, *Ficus.* quandoque etiam eſſe maiores, & creſcere admodum, qui tunc non thymi, ſed ficus dicuntur: adeo vt hæc duo nomina thymi & ficus, non aliter quam magnitudine & paruitate inter ſe differant. Sed id etiam eſt ſciendum, tales tumores eſſe duplices, quoniam alii ſunt faciles & benigni, & alii difficiles & maligni: benigni ſunt carnoſi, minores, colore candido aut ſubrubro, minus aſperi, doloris fere expertes: maligni autem contra ſunt maiores, duriores, aſperiores, liuidi, feculenti, admodum doloroſi, & quandoque ad cancri naturam ſolent proxime accedere.

Cryſta. Ad thymos & ficus illi etiam tumores mihi videntur poſſe referri, quos vulgo criſtas appellant, adeo vt ii affectus non aliter quam nomine inter ſe differant, cum

vtriq;

vtrique eundem modum generationis,& eandem curationem obtineant:Nam ſic-uti thymus & ficus maiori ex parte,ita etiam criſtæ in partibus potiſſimum obſcæ-nis,& ex præpoſtera venere imprimis ſolent oriri:& ſicuti, vt modo dixi, thymi ſi fiant grandiores,in ficus euadunt,ita etiam criſtæ ſi negligantur,in tumores porri-figi noſtris dictos,ſolẽt degenerare:pariter omnes tales tumores fere vnica curatio-ne ſanantur,qui vel ferro,vel cauſticis medicamentis ſemel abſcinduntur,adeo vt hæc vulgaria nomina,criſtæ ſcilicet & porrifigi,antiquorum thymos & ficus vide-antur referre.Præterea eã facimus cõiecturam,omnes tales affectus & tumores, il-los eſſe,quos communi quadam voce omnes mariſcas ſolent appellare, quoniam ſi vim huiuſmodi nominis conſideremus,mariſcæ Grammaticis non aliud quam fi-cus inſipidas videntur ſignificare;quamuis etiam alii volunt mariſcas eſſe ficus opti-mas,quæ præ pinguedine aperiuntur,ex quibus eſt Columella,qui lib. 10. ficos ali-quando mariſcas nominat. Porro vt ita credam,me adhuc etiam mouet vna atq; ea-dem talium tumorum ratio,tum generationis,tum curationis:quoniam ſicuti thy-mi & ficus,vel aliter criſtę & porrifigi, ita etiam mariſcæ ex præpoſtera cumprimis venere ſolent oriri,& vel abſciſſione, vel vſtione ſolent auferri : ceduntur tumidæ medico ridente mariſcæ,ait Iuuenalis. Ex quibus omnibus facile eſt intelligere, & Theodorum Gazam,& alios interpretes falli hac in re,qui hæmorrhoidas mariſcas interpretantur,cum certum ſit,hæc duo nomina non leuiter differre. Sed ad rem redeamus. Itaq; hæmorrhoides à thymis & ficubus & omnibus talibus tumoribus præter naturam facile poſſunt diſtingui, ſi memoria repetuntur, quæ ſupra dixi: quoniam ſi fuerint apertæ hæmorrhoides,ſanguinem manifeſte & frequẽter mul-tum effundunt,quod in tumoribus non accidit:ſi vero illę fuerint ſiccæ, maiori ex parte apparent nigriores,cũ altera ex parte tumores cæteri ſint albidiores,&vt dixi, vel criſtas,vel granula ficus videntur repręſentare. Sed vt hanc partem finiamus, ſi ſanguis non ex hæmorrhoidibus,ſed ex inteſtinis & altioribus locis prodeat, quod in dyſenteria diximus multis modis fieri poſſe, præterquam hæc diſtinctio ex præ-cedentibus cauſis,quantitate,qualitate ſanguinis,&c.poſſet haberi, tamen vna im-primis ſanguinis & excrementorum mixtio certam fidem huius rei poteſt facere; quoniam ſi ſanguis ex ſuperioribus inteſtinis & partibus prodeat, vt hic ſanguis ſi-mul cum aliis excrementis permiſceatur,eſt neceſſe: ſi vero ſanguis effluat ex hæ-morrhoidibus, tunc ſanguis minime cæteris excrementis permiſcetur, ſed tantum exterius apparet in extrema parte excrementorum. Hactenus de ſignis.

Antequam curationem hæmorrhoidum incipiam , aliqua ſunt dicenda de curatione cæterorum:ſed prius ſciendum eſt, ex Gal.9.de med.ſecun.locos cap.6.o-mnia vitia ſedis ob multas cauſas difficulter curari : primum quod hæc particula multo & exquiſito ſenſu eſt prædita,vnde acria medicamenta quæ ſunt neceſſaria, non poteſt perferre: ſecundo quod tranſitus excrementorũ alimenti per ſe ſit mora-dax,& eo magis,ſi ſimul cum excrementis egrediatur bilis & ſeroſa excrementa:ter-tio tempus non habent congruum ad imponendum medicamenta , cum pleriq; æ-groti tempore minus conuenienti ad deiiciendum aluũ ſtimulentur. Vltimo quod loci caliditas& humiditas non ita facile à medicamentis frigidis & ſiccis poſſit ſupe-rari:quam Gal.doctrinam res ipſa confirmat & experientia, cum omnia vitia ſedis, quęcunq; illa ſint,frequenter aut difficulter aut nulla ratione ſanentur. Vtcunq; au-tem ſit, Rhagades ſiue vlcera vnam cum reliquis curationem requirunt, neq; aliter differunt,quam natura partis laborantis. Itaq; conueniunt detergentia, ſiccantia, adſtrin-

Porrifigi.

Mariſcæ.

Scopi curatio-nis.

adſtringentia,& demum generantia carnem & conſolidantia,ſed quæ minime exaſperent & careant mordicatione,ne excitato dolore fluxiones etiam excitentur. Inter cætera autem medicamenta metallica probe preparata primum locum obtinét, qualia ſunt ceruſſa,pompholyx,plumbum vſtum,ſpodium:ex compoſitis vnguentum de ceruſſa,de tuthia,& alia multa.Sed preterea experientia cõpertum eſt,aquas thermarum,& potiſſimum ferreas,ex potione & balneo conuenire,vt ſunt Caldérianæ & Beatæ Virginis,adeo vt multos ægrotos iis vlceribus laborantes,qui fruſtra cætera medicamenta acceperant, beneficio harum aquarum ſanatos fuiſſe conſtet.

Condylomatum curatio. Condylomata vero,criſtæ,& reliqui tumores præter naturam, vſtione aut abſciſſione auferuntur:itaq; ferro,vel igne,vel medicamentis cauſticis vtẽdum eſt, qualia ſunt aqua ardens,oleum ſulphuris,oleum vitrioli, ſquama æris, præcipitatũ, ſublimatum,& ſimilia.Vlcera quæ poſt abſciſſionem vel vſtionem relinquuntur, debent curari ſicuti reliqua vlcera ani. Sed notandum eſt, illos tumores nunquam aut ferro,aut igne,aut acrioribus medicamentis fore irritandos & abſcindendos, niſi omnis inflammationis fuerint immunes. Deinde illos admodum caute tractandos,aut potius relinquendos eſſe,quos dixi eſſe malignos,& fere cancri naturam æmulari: frequenter enim iis tumoribus idem contingit,quod cancris, de quibus ait Hip.& Gal.quod non curati longiori tempore durant,6.aph.38. Vltimo autem neque illud eſt prætermittendum,in curandis vlceribus, tumoribus, & omnibus vitiis ſedis, ante omnia totius prouidentiam eſſe habendam: ſed ad hæmorrhoidas veniamus.

Primum itaque de dolore earum agamus, qui tam acerbus eſt, vt laborantes ad deſperationem deducat,qui dolor iiſdem modis & rationibus debet auferri, quibus cæteri dolores noſtri corporis auferuntur,id eſt, per medicamenta & præſidia,vel proprie anodyna,vel ſtupefacientia,vel quę doloris cauſam reſpiciant.Cum autem de medicamentis anodynis & ſtupefacientibus hoc anno ſæpiſſime locuti ſimus,ſatis eſt modo tantum quædam pauca recenſere,quæ ad hanc rem ſunt accommodata.

Dolorem hæmorrhoidum lenientia. Præter ea autem quæ ſunt omnibus vulgaria,vt chamomælum,anethum,&c. ſunt etiam alia, quæ ad leniendum dolorem hæmorrhoidum aliquam prerogatiuam habent,vt ſunt,oleum expreſſum è nucleis mali perſici,quæ armoniaca dicuntur,oleum balſamitæ,ſiue momordicæ,quod idem ſonat,oleum ex nucleis ceraſorum,ex ſemine ſeſami,ex ſemine lini &c.ex quibus linimenta, fomenta, emplaſtra, *Stupefacientia.* & aliæ formæ ſolent parari. Medicamenta vero ſtupefacientia ſunt plurima, alia leuiora,alia vehementiora,vt lotiones,&fomenta ex decocto fol.lactucarum,maluarum,violarum,mandragoræ,hyoſciami, cap.papaueris albi, linimentum ex vnguẽto Diapopuleo, vel ſi placet vobis parare aliquod,medicamentum tale poteſt fieri, ex ol.roſ.vel de balſamita cum vitello oui,opio& croco. Tandem veniendum eſt ad præſidia,quæ cauſam doloris reſpiciunt,in quibus vera eſt ratio curandi poſita.Dolent hæmorrhoides maiori ex parte,ſi fuerint ſiccæ,neq; ſanguinem effundant, rato ſi ſanguis effluat & ſint apertę,quoniam neceſſarium eſt, materiam eo deſcendentem,quæcunq; illa fuerit,dum retinetur diutius,neq; exitum habet, tum quantitate,tum qualitate vehementiores omnino dolores excitare, quam ſi eadem patente via exitum habeat.Itaq; hinc ſumpta indicatione communiter omnes practicantes tales tumeſcentes & dolentes hæmorrhoidas quam primum conantur aperire

rire eum aliis modis, tum maxime cum hirudinibus, de quo modo aperiendi dignũ eſt admiratione, nullos antiquos medicos huius vnquam mentionem feciſſe, vt proinde pro comperto ſit, id à recentioribus inuentum fuiſſe. Scio Matthæum de gradis, & Franciſcum FriſimelicamPatauinum hunc vſum hirudinum improbare, tum ob eorum venenoſitatem & frigiditatem, tum quod non niſi ſanguinem ſubtilem attrahant, præterea etiam ob alias rationes. Qui autem probant apertionem harum venarum, magis cum ferro faciendam eſſe exiſtimant: de qua controuerſia eſt epiſtola Ioannis Baptiſtæ Theodoſii Bononienſis: ego autem de ea modo non ago, ſed ad rem meam redeo. Vtcunq; igitur vel ferro, vel hirudinibus hęmorrhoides dolentes aperiantur, ego id conſilium non probo, quoniam ſi ęgrotus multis ſcateat humoribus vitioſis, & illi ad locum dolentem adhuc fluant, vt frequenter contingit, omnis ratio colligit, talem vacuationem ex loco affecto non conuenire, ex qua omnino neceſſarium eſt maiorem copiam humorum ad illum fluere, dolores, inflammationes, febres augeri, & ægros in magna pericula deduci. Altera autē ex parte certum eſt, ex communi indicatione fluxionum omnium, fluentes tales humores in contrariam partem magis eſſe reuellendos: itaq; ſi hæmorrhoides tument & dolent, atque ęger multis ſcatet humoribus, qui etiam nunc fluunt, mea ſententia tantum abeſt, vt liceat vel hirudinibus, vel aliter eas aperire, vt contra potius omni reuulſionum genere oporteat fluxionem impedire, & ad contrarias partes reuellere. Inter cætera autem, vt placet Galeno, in lib. de ſang. miſſ. 19. vna ſectio venæ ex partibus ſuperiorib. id præſtat efficaciſſime, egoq; vere poſſum teſtari, me hoc pręſidio liberaſſe dolores hæmorrhoidum; & id quidem ſumma cum ratione euenit, quoniam hoc præſidium non ſolum ad reuulſionem humoris eo fluentis, ſed etiam ad vacuationem totius corporis, adde ad corrigendum vitium iecoris, à quo iam ſupra dixi, ſanguinem melancholicum generari, & ad hæmorrhoidas tranſmitti, efficaciſſimum cenſendum eſt.

Quatenus autem pertinet ad propria medicamenta, quæ laborantibus hæmorrhoidibus debent imponi, pro varietate doloris, & pro varietate cauſæ doloris debent eſſe varia. Quare ſi adſit inflammatio, aut certe immodica caliditas, vt frequentiſſime contingit, tunc certum eſt ea conuenire medicamenta, quę refrigerandi & quoquo modo repellendi vim habeant, qualia optima ſunt lac, & omnia quæ ex lacte præparantur, ſicuti butyrum recens, quod frigidiori aliquo ſucco ſolet præparari: ſicuti eſt id edulium quod caput lactis dicitur; ſic etiam aliqui tritum panem ex lacte decoquunt, & demum additis ol. roſ. & ouo quoddam veluti emplaſtrum efficiunt, quod leniendis hæmorrhoidibus optimum eſt. Sic etiam optima ſunt vnguent. roſ. Meſ. infrigid. Gal. vng. Sandalinum, diapopuleon, &c. *Hæmorrhoid. cum calore.*

Si autem hęmorrhoides frigidiori aliqua materia, aut flatu intumeſcant & doleant, iam certum eſt, illa medicamenta conuenire, quę moderate calefaciunt, digerunt, & flatus diſſoluunt, qualia ſunt chamom. anethum, folia, ſemina, & flores verbaſci, hypericon, ſem. lini, fænugræci, aniſorum, fæniculi, ol. liliorum, alborum, amygd. amar. de hyperico, ruta, &c. ex quibus medicamentis decocta, inſeſſiones, lotiones, fomenta, inunctiones, ſacculi poſſunt parari. *Cum materia frigida.*

Ex quo loco facile eſt intelligere, non modo vulgares, ſed etiam multos medicos male agere, quicunq; omnes dolores hæmorrhoidum indiſtincte vnico remedio conantur auferre; quæ improba ratio medendi improbata eſt à Galen: initio lib. de med. ſec. locos. Sed vel miſſo prius ſanguine, vel aliter, ſi totum corpus non ita

ita abundet excrementis, ſi nulla vrgeat inflammatio, vel dolor, vel demum ſi nullum immineat periculum fluxionis, adeo vt minime reuulſione, ſed potius deriuatione vel euacuatione ex ipſo loco indigeamus; iam licet tuto hæmorrhoidas aperire: hoc autem faciunt quamplurima, partim leuiora, partim efficaciora. Itaq; ſi hæmorrhoides appareant, facile quandoq; aperiuntur ſola frictione alicuius rei aſperæ, vt eſt linteum aſperum, folia mercurialis, borraginis, parietariæ, ficus. Aſt quandoq; neceſſe eſt ad acriora confugere, vt ſunt ſtaphyſagria, ſtercus columbinum, fel bubulum, colocynthis, ſuccus betæ, ſuccus ciclaminis, ex quibus, & iis præterea additis, quæ poſſunt dolores ſimul lenire, ſi hæmorrhoides latent, ſuppoſitoria, ſi vero ſint manifeſtæ, vnguenta & linimenta poſſunt parari.

Eſt celebris & diu agitata quæſtio, vtrum aloe aperiat ora venarum, & conſequenter habeat vim aperiendi hęmorrhoidas, quod videntur aſſeruiſſe Arabes & aliqui etiam recentiores: de qua in prętentia non longius diſputo, ſed vnum dico, me Galen. diſciplina confirmatum, qui potius facultatem ſiſtendi ſanguinem videtur huic tribuiſſe, me inquam iis omnibus conſentire, qui aiunt, aloen non per ſe & primo, ſed expurgatis excrementis per inferiora, hæmorrhoidas aperire, id quod de omnibus acrioribus excrementis Gal. ait 6. apho. 47.

Quoniam vero hæmorrhoides ſæpenumero ob nimium dolorem, vel ob aliam cauſam, neq; frictiones cum rebus aſperis, neq; acriora medicamenta, multo minus hirudinum aut ferri adminiſtrationem perferre poſſunt, veteres medici aliis medicamentis eas aperiebant, potiſſimum vero ſectis venis in cruribus, vt dicit Gal. cap. 19. de ſang. miſ. Nam ſicuti ſi velimus eas cohibere, ſecandæ ſunt venæ brachii, ita ſi velimus eas prouocare, venas, quæ ſunt in cruribus ſecare oportet. Sed præter ſectionem venæ ait Gal. lib. de reuulſione, crurum etiam ſcarificationem id præſtare, ſi prius balneo aquę calidæ per ſpongiam illæ partes foueantur; adeo vt certe mirer quomodo medici hoc tempore hirudinibus eas prouocent.

Sed quoniam frequentiſſime accidit, vt hæmorrhoides acerbe doleant, quo potiſſimum tempore duriora excrementa ſunt emittenda, omni ſtudio eſt laborandum, vt illa ſint mollia, & quatenus fieri poteſt, ſine laborare deiiciantur. Itaq; leuibus & mollibus clyſteribus eſt agendum, vt ex decocto maluarum, violarum, altheæ, orizę, vel iure inteſtinorum, additis butyro, ol. communi, amygd. dulc. ſeminelini &c.

Aliqui autem, quod magis probandum, ex ſolo oleo clyſteria conficiunt, quorum vſum etſi non damno, tamen vt libere dicam quod ſentio, ægro frequentem vſum horum clyſteriorum non probo; quoniam aut difficulter, aut nulla ratione mihi videtur poſſe fieri, quod experientia deprehendi veriſſimum eſſe, quin talia clyſteria quamuis ſint mollia, locum male affectum adhuc irritent, & maiorem dolorem afferant: quare aliqua alimenta & quaſi medicamenta ore ſumpta, vt malua, ſpinachia, pruna, paſſulæ, vuę, & cætera, quæ aluum lubricam faciant, forte clyſteribus ſunt anteponenda. Tempore autem frigidiori glandes ex ſimplici butyro præparatæ, & frequenter impoſitæ, ſine vlla moleſtia, & magna cum vtilitate non ſolum fecibus, ſed etiam leniendis doloribus hæmorrhoidum ſolent prodeſſe. Et hæc de iis qui ſunt alui ſtyptici: & hactenus de ſiccis hæmorrhoidibus dolentibus.

Apertæ vero hęmorrhoides, etſi id rarius contingat, dolent tamen aliquando, quoniam ſanguis ad illas partes miſſus vel copia vel mala qualitate continuum

ſoluat,

ſoluat,& dolorem excitet:at ſi dolor fiat ex ſanguine nimio, is omnium primo re-mouendus & reuellendus.Sin autem ille fuerit vitioſus & mala qualitate infeſtus, tale vitium,qualecunq; ſit id,& victus ratione, & congruis medicamentis, partim internis;partim externis corrigendum eſt.At ſi dolor demum nulla ratione poſſit leniri,imo vero ita ſæuiat,vt & vigilias,& alia pericula ſecum afferat,iam à ſtupefa-cientibus non eſt abſtinendum.

De nimia hæmorrh. fluxione.

Vltimo mihi propoſitum eſt de nimia hæmorrhoidum fluxione loqui, cum tale ſymptoma ſit non ſolum frequens & periculoſum, ſed etiam contineat multas & arduas difficultates,quæ partim à veteribus, partim à recentioribus ſolent agita-ri: & id primum ſciendum eſt,quod Hip.& Gal.docent,hæmorrhoidas opportune fluentes à multis & grauiſſimis morbis, tum preſeruare, tum liberare: ad quem modum 6.epid.63.37. & 3.de humoribus 26.Hip. qui hemorrhoidas habent,ii ne-que lateris dolore,neq; palpitatione,neq; inflammatione, neq; phagædena, neque lepra,neque aliis corripiuntur morbis.Et rurſus 6.apho. 11. & 12. Melancholicis & nephriticis hæmorrhoides ſuperuenientes,bonum: inſanientibus ſi hæmorrhoi-des & varices ſuperueniant,inſania ſoluitur.Hoc ex Gal.confirmatur ibid.& 6.epid. com.vltimo.4.apho.25. Sed loco notabili de ſectione venæ aduerſus Eraſiſtrat.cap. 5.ait,hæmorrhoidibus pro conſuetudine ſuperflua purgantibus, homines vitam a-gere morbis minime impeditam:contra vero talibus ſuperfluis purgantibus, illos in piculoſiſſima mala incidere.Itaq; talis purgatio eſt & vtilis,& altera ex parte mul-ta mala grauiſſimaq; pericula per hanc purgationem ſequuntur:ad quem modum ait Gal.1.ad Glauc.14.2.de præſagio ex pulſibus 4.de præſagio,vtrobique capit.2.de natur.facul.8.ſi hemorrhoides immoderate & præter modum fluant, & animi de-liquia,& pulſus vermiculares fieri; præterea autem malum habitum, hydropem,a-poplexiam, & mortem etiam conſueuiſſe conſequi: propterea Galenus docet 4. apho.25.ad finem, euacuationi per hæmorrhoidas non eſſe naturam aſſuefacien-dam, quoniam periculoſus eſt exceſſus,ſiue ſupra modum ſanguinis excernatur,ſi-ue ex toto ſupprimatur.

Cum itaq; fluentes hæmorrhoides quandoq; vtilitatem, quandoque perni-ciem afferant,intelligendum eſt,quando talis euacuatio ſit vtilis & tuta, vt ob id li-ceat illam probare,vel quando ea ſit inutilis & perniciosa, vt hanc fluxionem lice-at impedire: quoniam ex vna parte turpe eſt naturæ beneficia negligere, ex altera vero turpius ægrotum ad pericula deducere. Etſi multa ſunt, quæ vniuſcuiuſ-que vacuationis definitionem demonſtrent, & id inter cætera, quod omni va-cuationi eſt commune, ſi homo facile vel difficulter, bene vel male vacuatio-nem ferat:tamen ego cenſeo, hoc iudicium imprimis ex vna qualitate proflu-entis ſanguinis eſſe faciendum, quod Hippocr. & Galen. paucis verbis docent: quoniam Hippocr. 4.apho.25.ait, ſanguinem ſupra ferri,qualiſcunque ſit,malum, infra autem bonum,cum niger deiicitur:& Gal.ibid. & 3.de humoribus 3. 26. hec habet: Scire conuenit non ſemper conſulendum eſſe boni; vt ſanguis per infernas partes & hæmorrhoidas effluat,ſed tum denique, cum nigra excernuntur; & cum natura hominis multum talis humoris accumulet,alioquin natura non eſt tali eua-cuationi aſſuefacienda. Itaque vno verbo,ad mentem Hipp. & Galen. ita puto eſſe habendum, purgationem per hæmorrhoidas eſſe vtilem, & preſeruare & curare à multis morbis, quamdiu ſanguis niger deiiciatur; cæteras autem purgationes, per quas alii humores deiiciuntur,eſſe periculoſas,& non eſſe aſſuefaciendum illis. Ex

qua doctrina facile eſt intelligere, quando liceat hæmorrhoidas vel cohibere, vel ſinere, vel quandoque etiam prouocare: quoniam quamdiu nigra deiiciuntur, purgatio eſt ſalutaris, neque vllo modo eſt cohibenda: contra vero ſi nigra non deiiciantur, tunc licet hanc purgationem, veluti exitialem & pernicioſam, qualiſcunque ſit, cohibere. Sed quoniam hæc res aliquibus videtur difficilis, qui generaliter putant fluentes hæmorrhoidas nullo modo eſſe cohibendas, & hoc accidit ſæpe numero, vt medici in hac deliberatione inter ſe diſſentiant, dum exiſtimant alii, eſſe cohibendas, alii eſſe relinquendas, mihi libet accuratius hoc vobis explicare.

Huic difficultati Hippocr. imprimis videtur occaſionem dediſſe, qui ſcribit 6. apho. 12. hæmorrhoidas longiori tempore fluentes non eſſe cohibendas, ſed ſaltem vnam relinquendam apertam, per quam natura, ſicuti antea facere ſolebat, corporis excrementa poſſit purgare. Hippocr. ſententiam Galen. probat, & certas illius rationes reddit, quæ non indigent longiori explicatione. Vtrique ſubſcribunt veteres Græci, Latini, Arabes prope omnes: ſolus Aetius non dubitauit diuerſam opinionem tueri, qui non ſolum contendit, omnes hæmorrhoidas eſſe ſanandas, ſed conatur etiam Hipp. in ſuam ſententiam pertrahere. In ſumma, opinio Aetii eſt lib. 14. cap. 5. præmiſſa congrua victus ratione, nec non ſectione venæ, licitum eſſe integram hemorrhoidum curam moliri, ac nullam apertam relinquere, nullumque ægris periculum imminere, dummodo illi conuenienti victu vtantur, & opportuno tempore venæ ſectionem velint adminiſtrare: atque hanc fuiſſe mentem Hippoc. ait, qui inquit, hæmorrhoidas ſananti, ſiquidem ſanatio eſt perfecta & integra curatio, quæ non fieret, ſi vna aperta relinqueretur. Deinde ait, ſi non ſeruetur, id eſt, niſi æger conueniente victu vtatur, minime vero, niſi vna hæmorrhoidum relinquatur, vt nonnulli opinantur. Itaque Aetius cenſet, de ſententia Hipp. omnes hæmorrhoides poſſe tuto curari & extirpari. Interpretes multum laborant, vt ſententiam Hip. & Gal. aduerſus Aetium tueantur, ſed forte nemo hactenus ſatis eorum mentem intellexit & explicauit, namq; omnes generaliter, nullaque adhibita diſtinctione aiunt, fluentibus hæmorrhoidibus vnam perpetuo eſſe relinquendam, quod cenſeo à doctrina Hippoc. & Galen. addo & ab omni ratione eſſe alienum: Etenim, vt ſupra dixi, niſi hæmorrhoides ſanguinem melancholicum perfundant, ſed probum, iam nullum præceptum Hippocr. habet locum, neque oportet vnam hæmorrhoidem apertam relinquere: atque hanc fuiſſe mentem Hippocrat. Galen. in comm. confirmat apertiſſime, qui ſcribit hoc modo: In nobis fieri non poſſe, quin propter ſanguinis multitudinem & craſſitudinem, venarum ora aperiantur, iecore in ipſas melancholicum ſanguinem reiiciente: ex quo ſumma cum ratione fit, ſi quis hanc ſanguinis melancholici viam intercludit, vt iecur nimia illius multitudine & craſſitie grauatum, ſcirrhoſum euadat, ac deinde nequeat ſanguinis generationé perficere; vel huiuſmodi ſanguine ad pulmonis venas delato, vt aliquod vas diſrumpatur, vnde & hydropem, & tabem fieri neceſſe eſt. Quaſi vero interprete Gal. niſi effundatur ſanguis melancholicus, huiuſmodi malum proprio nomine hæmorrhoidum non debeat nominari, cum certum ſit de Hippocr. & Galen. ſententia, vnam hæmorrhoidem relinquendam eſſe tunc ſolum, quando nigra deiiciuntur, & natura hominis multum huius ſanguinis accumulat. Iure itaque mihi videor dixiſſe, omnes interpretes qui ad purgationem hæmorrhoidum generalem hoc præceptum referunt, male ſentire, neque percepiſſe Hippocr. & Galeni mentem.

Supponamus igitur ſanguinem melancholicum per hęmorrhoidas proflue-re,Hippocrates iubet, minime omnes eſſe cohibendas, ſed vnam eſſe relinquen-dam;alioquin tabis aut hydropis periculum imminere: contra Aetius dicit, tuto poſſe curari omnes,& nullum periculum tabis vel hydropis imminere, dummodo ægri probam victus rationem ſeruent,& ſanguinem mittant opportuno tempore. Sed ſciendum, hoc præceptum ad illos medicos præcipue pertinere, qui chirurgia & manus operatione ſolent ſanare, ſicuti antiqui conſueuerant, quibus facile eſt v-nam vel plures venas ligare,conſuere,vrere,id quod fortaſſe ſi fomentis,inunctio-nibus,&c.vellemus agere,aut difficulter,aut nulla ratiône videretur fieri poſſe.Hęc tota controuerſia paucis mihi videtur poſſe diſſolui, nec forte ſi hæc res diligenter conſideretur,Hipp.& Aetius de tota ſententia ac multum inter ſe diſſentiunt:nam-queHip.animo concipiens,quantumuis homo velit opportunè ſibi ſanguiné mitti, & cum magna prouidentia proba victus ratione vti,vix fieri poſſe, perſeuerante ad-huc iecoris intemperie,quam ex diuturnitate veriſimile & neceſſarium eſt, eſſe in-ſignem,neq; ſolum inſignem,ſed etiam contumacem, vix inquam fieri poſſe, quin cum hac intemperie ſanguis melancholicus tantus gengretur, quantus à natura nõ poſſit gubernari: propterea ſumma cum ratione ſtatuit,omnẽ ſanationem hæmor-rhoidum eſſe periculoſam,quæ vox Periculoſa, eſt animaduertẽda; neq; enim Hip. dicit,hydropem & tabem ſequi perpetuo & neceſſario,ſed periculum imminere ne ſequantur:multa ſępenumero imminent pericula, quæ nullum periculum afferũt. Contra Aetius exiſtimans poſſe hominem & venę ſectione, & exquiſita victus ra-tione,ſe ab omni excrementorum colluuie immunem præſeruare,cenſuit tuto hæ-morrhoides poſſe extirpari: ſed in re dubia,incerta, ac plane periculoſa, vbi agitur de vita hominis,cui dubium poteſt ſupereſſe,quin ſententia Hip.opinione Aetii ſit longe ſecurior,atq; illi debeat anteponi. In quam ſententiam eo libentius venio, quod video Galenum neq; ſectioni venæ,neq; purgationibus, neq; exercitationi-bus fidere,ſed velle vnam hæmorrhoidẽ eſſe relinquendam,qui ſcribit 6.epid.3.38. Importune hæmorrhoidib.medentur,qui neq; venas ſecundum circuitus, neq; al-uum mouent.neq; per exercitationes euacuant:præterea & illi errant, qui vnam ex iis ſaltem apertam non relinquunt, ſed omnes deſtruunt. In eo certe Aetius mihi videtur non poſſe defendi,qui vt ſuam probaret ſententiam;non eſt veritus delere vocem Græcam,ac totam Hip.ſententiam corrumpere, cum omnes Græci codices illam vocem habeant,eamq; lectionem & Gal.& Græci omnes, & latini, & barbari amplectantur.

Iam ſupra dixi de aperiendis hæmorrhoidibus,reſtat vt de illis cohibendis di-camus:quo primum loco memoria eſt repetenda Gal.doctrina 5.metho.quæ gene-raliter ad cohibendam quamlibet ſanguinis vacuationem pertinet.& hæc tria præ-cipua capita continet:primum, vt ſanguis ad partes apertas non confluat:ſecundum vt ora vaſorum occludantur: tertium vt vtrumque ſimul fiat, quam poſtremam ra-tionem Gal.exiſtimat tutiſſimam & optimam. *Curatio hæmorrhoidum fluentium nimiam.*

Ergo ſi quis voluerit ſanguinem per hæmorrhoides immoderate fluentem cohibere,ante omnia debet proſpicere, vt is ad illas partes non confluat: hoc Ga-lenoauctore multis modis poteſt fieri, ſcilicet inducto animi deliquio, reuulſio-ne facta ad contraria, deriuatione facta ad vicina, refrigerando corpus vniuer-ſum, ac maxime partes affectas & apertas.

Si itaque accidat, accidit autem aliquando, vt ſanguis per perhæmorrhoidas nimis profuſe prodeat, tum vel improuiſo triſti nuncio, vel inſigni timore, vel acerbiſſimo aliquo inducto dolore, vel alia ratione licet animi deliquium inducere: etenim cum hoc malum non aliter fiat quam laborante corde aut primo aut aliis conſentientibus partibus, ſumma cum ratione fit, vt ſanguis ad partes internas & ad nobiliſſimum membrum recurrat, non amplius ad hæmorrhoides conuertatur. Secũdo ſunt reuulſiones, verbi gratia, frictio, ligatio, cucurbitulæ, vt nonnullis placet, veſicatoria, cauteria, quæ omnia brachiis & partibus ſuperiorib. ſunt adhibenda: ſed inter cætera ſectio venæ ſuperioris eſt præſtantiſſima, quæ adhuc efficacior redditur, quo particulares ſanguinis detractiones maiori in numero fuerint auctæ, vt patet ex Gal. de ſangu. miſſio. 12. Tertio eſt deriuatio ad partes proximas. Sed notandum, nullum forte locum, nullam forte rationem eſſe, quæ hanc deriuationem commode poſſit efficere. Nam quæ mouent aluum, nec non quæ prouocant lotium, forte alicui importuna videbuntur, cum purgantia medicamenta, vt dixi cum Gal. & confirmat experientia, purgatis acrioribus excrementis hæmorrhoidas ſæpe magis aperiant & irritent, pariterq; medicamenta diuretica ſint calidiora, valeantq; ſanguinem attenuare & fundere; vnde mihi vtraque hæc deriuandi ratio non ſolum ſuſpecta, ſed & periculoſa videtur: ad quem modum ſectio quoque venæ inferioris, & ſcarificatio facta in cruribus ſuſpecta videtur, quod hæc mea ſententia poſſit non ſolum ab hemorrhoidibus deriuare, vt multi opinantur, ſed etiam ſimul illas prouocare & aperire, vt ſupra diximus.

Itaque nullus forte locus, nec vlla ratio poteſt excogitari, quæ huiuſmodi indicationi, deriuationi ſcilicet poſſit ſeruire. Poſtremo ne ſanguis profluat ad partes apertas, reſtat refrigeratio ſanguinis & hæmorrhoidum: ſanguis redditur frigidior, partim congrua victus ratione, de qua tanquam re manifeſta & ſæpe explicata, non eſt longius agendum, partim medicamentis, quæ ſunt duplicia, altera refrigerant per accidens, purgando ſuccos tenuiores, calidiores, acriores, qui fere ſunt in cauſa, & quoddam veluti vehiculum, vt ſanguis magis prompte permeet vniuerſum corpus, & ad hæmorrhoidas conuertatur, qualia medicamenta ſunt potiſſimum caſſia, ſyrupus roſ. ſol. viol. ſol. thamar. myrob. citrini. Indi, chebali, ſerum lactis, &c. Altera autem ex parte cenſeo à generoſis & validioribus medicamentis eſſe abſtinendum, quod calefaciendo, exagitando, noua excrementa ad partes laborantes deducendo, multa incommoda poſſunt afferre: quamobrem vbicunq; laborant hæmorrhoides ſoleo abſtinere non ſolum ab omnibus medicamentis validioribus, quæ recipiunt colocynthidem, ſcammonium, &c. ſed etiam à nõnullis leuioribus, ſena, epithymo, rhabarbaro, &c. quibus prope omnes familiariter vtuntur, ſoleo autem iis contentus eſſe, quæ modo ſunt propoſita, & non ſolum purgatione, ſed etiam alteratione vtcunque poſſunt humorum acrimoniam & partium laborantium remittere. Reſtant medicamenta, quæ primo & per ſe refrigerandi vim habent, decocta, ſyrupi, conſeruæ, trochiſci ex cichorio, endiuia, ſoncho, violis, roſis &c. quibus licet addere potionem aquæ frigidioris, tum communis, tum thermalis: ac demum ſi ferat occaſio, medicamenta ſtupefacientia, ſyrupus de papau. requies Nicolai, mithridatum & theriaca recentia, trochiſci diaſpermaton, quæ medicamenta frigidiora cenſenda ſunt opportuniſſima, non ſolum quod refrigerandi & ſiſtendi fluentem ſanguinem vim habent, ſed etiam quod caliditatem membrorum principaliũ poſſunt corrigere, propter quam cauſam ſupra dixi

ſangui-

ſanguinem maiori ex parte fluere conſueuiſſe. Atque hæc propria & legitima videtur curandi via, quæ morbi & partis male affectæ cumprimis rationem habet, cum cætera omnia potius ſymptomati videantur proſpicere.

De iis medicamentis quæ ſpeciatim poſſunt refrigerare, non eſt longius agendum, partim quod hæc præſidia, quæ totum ſanguinem poſſunt refrigerare, hæmorrhoides quoque refrigerant, partim quod alia quoque ſupra ſunt tradita, & interna & externa, quæ ſatis cuiq; eſſe debent. Hactenus de primo ſcopo ex methodo Gal. quod pertinet ad rationem impediendi ſanguinem, ne ille ad partes affectas conuertatur.

Occluduntur ſecundo loco hæmorrhoides, quod alterum caput propoſitum eſt, ſi partes diuiſæ vel coaleſcant, vel vniantur, vel obſtruantur. Partes ſeparatæ vniuntur & conniuent adſtrictione, refrigeratione, ligatura, vinculo, ac demum vel cauſticis medicamentis vel ferramentis ignitis.

Itaque primum familiaris eſt vſus refrigerantium & adſtringentium medicamentorum, de quibus ſæpe dictum eſt, qualia ſunt plantago, polygonon, portulaca, cortices granatorum, roſæ, acacia, hypociſtis, bolus armena, ſanguis draconis, corallia, lapis hematitis: ex quibus decocta, fomenta, linimenta, & alia poſſunt parari, inter quæ non eſt pretermittendum medicamentum Galeni, cuius ille meminit 5. metho. 4. quod omnium optimum appellat, ex thure, aloe, albo oui, & pilis leporis, cuius vim & efficaciam nonnulli aiunt talem & tantam eſſe, vt ſanguinem ex arteriis poſſit cohibere prodeuntem. Quando hæmorrhoides tam pertinaciter & obſtinate profluunt, vt hæc leuiora præſidia fruſtra adhibeantur, tunc medici audent ad maiora aggredi, ſcilicet ad cauſtica & comburentia medicamenta, ad ligaturas, abſciſſiones, ac poſtremo ad ignem. Itaq; primum ſunt medicamenta cauſtica, æs vſtum, miſy, ſory, auripigmentum, chalcanthum, ſandaraca, &c. quæ aliquo linimento excepta, exempli gratia, vnguenta de lithargyrio, de ceruſſa, vel aliter præparata & adminiſtrata, poſtremas hæmorrhoidum partes comburunt, quæ deinde cadente eſchara, vt alia vlcera ſanantur, & ad cicatricem deducuntur.

℞ *Miſy.*
Sory.
Chalcanthi ana ℥ j.
Calcis viuæ ℥ ij. M. F. lini. cum lixiuio.

Quod ſi tandem nullus huiuſmodi remediis eſt locus, chirurgia eſt agendũ, & ad ligandas, conſuendas, abſcindendas, vrendas, conſumendas hæmorrhoides eſt deueniendum, quæ manualis medendi ratio ſicuti veteribus fuerat familiaris, ita hoc tempore fere eſt inuſitata: mihi vſque ad hanc diem ſemel tantum contigit hanc operationem videre, in Federico Corſico Vicentino, anno 1569. Federicus *Hiſtoria.*
laborauerat primum dolore, deinde immoderata fluxione hemorrhoidum, & cum ille varia ac multa præſidia expertus fuiſſet fruſtra, tandem Patauium ſe contulit, vbi Medici communi conſenſu ſtatuerunt, ſanguinem eſſe cohibendum; ſed cum ille varia præſidia, partim interna, partim externa ab iis viris propoſita fruſtra expertus fuiſſet, vno verbo, cum nullum ſuis malis remedium inueniret, ſtatuit hanc manus operationem experiri; cum autem nullus apud nos eſſet chirurgus idoneus, aduocato chirurgo Neapolitano, qui hanc rem profitebatur, Fabricio, hæmorrhoides inciſæ, ligatæ & combuſtæ fuerunt. Summa autem huius adminiſtrationis eſt huiuſmodi. Hominem primum accommodate vinciunt, vt nullo modo poſſit dimoueri,

deinde extrema capita hęmorrhoidum, quotquot illa fuerint, ab inteſtino excarnant leuiter, & ſeparant, tum propria quadã acu forti obducto filo fere ad extremũ tota perforant, & ſtricte obuinciunt, conſuuntque hoc pacto: demum forfice amputata venarum portiuncula, quæ ex ſutura ſupereſt, ignito ferro eam partem comburũt: adeo vt hæc hæmorrhoidum operatio mihi videatur non modo ſimilis, ſed fere illa eadem, qua vulgo caſtratores ramices inteſtinorum ſanant: Opus ſane eſt dolorifi-cum & faſtidioſum, à ligatura, ſectione, & vſtione. Federico febris atq; inſignis dolor ſuperuenere ſed nonnulla ſua præſidia adhibente chirurgo, ille paucis diebus, & à febri, & dolore, & ſanguinis fluxione, non ſine multorum admiratione, liberatus, integram ſuam ſanitatem viſus eſt recuperaſſe.

Veruntamen non eſt prætermittendum, cum ille nimium ſibi fideret, neque ſolum prætermiſiſſet ſectionem venæ & purgationem, vt neceſſarium fuerat, ſed etiam nullam probam viuendi rationem ſeruaſſet, proximo anno febri peſtilenti correptus obiit.

D. ALEXANDRI MASSARIÆ,

DE MORBIS MVLIERVM.

Liber Quartus.

PROLEGOMENA.

CVM ego maxime cupiam hoc anno abſoluere omnes morbos, qui continentur in abdomine, cui longiſſimæ tractationi ordinariæ lectiones nõ ſufficiunt: mihi propoſitum eſt agere de morbis mulierum, qui quidem morbi propriam quandam & peculiarem tractationem & curandi rationem requirunt, vt docet Hip. 1. de morbis mulierum, circa medium in codice Baſilienſi latino. 331. ad finem, quod ratio quoq; facile poteſt confirmare. Cum enim mulieres vtero potiſſimum ab hominib. maſculis differant, ac propterea propriis quibuſdam morbis laborent, quibus nullo modo mares homines poſſunt laborare, cur non liceat huiuſmodi morbos muliebres appellare, ac propterea de illis propriam tractationem inſtituere & curationem? Quod quidem hoc loco primo notandum fuerat propter celebres quoſdam viros, qui contendunt huiuſmodi tractationem ſuperuacaneam eſſe, cum morbi, tam in mulieribus, quam in viris, vna excepta ſexus indicatione, eadem plane methodo atque iiſdem præſidiis debeant curari, quod profecto ſicuti in pleriſque morbis vtriſque communibus verum eſt, ita in reliquis, qui ſolis mulieribus, minime maribus contingunt, perſpicue falſum apparet. Vnde M. quoque Hipp. propria commentaria de morbis mulierum ſcribere non eſt veritus. Et apud Galenum legimus VI. Epid. ſectio. II. Commento 43. Dioclem pariter ſcripſiſſe volumen de morbis mulierum. De Commentariis autem Hippocr. etſi negare nolo, ea aut fortaſſe ab illo non fuiſſe caſtigata, aut temporum iniuria quibuſdam locis fuiſſe vitiata: veruntamen ſi conſideremus com-

Neceſſitas operis.

plam

piam ſententiarum, ſermonis grauitatem & obſcuritatem, ac doctrinæ excellentiam, equidem cenſeo illa tanquam legitima & digna Hipp. recipienda eſſe. Quanquam non ignoro doctiſſimos quoſdam viros, qui de operibus Hipp. iudicium fecerunt & ediderunt, aliter ſentire. Alter eſt Mercurialis, qui in cenſura operum Hipp. huiuſmodi morbos mulierum reponit in tertia claſſe, in qua illo auctore, ſunt reponendi omnes libri, quicunq; ab Hipp. neq; editi neq; conſcripti ſunt: ſed vel à filiis vel diſcipulis compoſiti fuerunt. Alter eſt Ludouicus Lemoſius Hiſpanus, qui in iudicio operum M. Hip. abſolute pronunciat, hos libros M. Hipp. non eſſe: & rationem reddit: propterea quod illi nuſquam à Galeno citati reperiantur, quod quidem ego miror à viro celeberrimi nominis tam temere affirmari, cum Galen. apertiſſime huiuſmodi librorum mentionem faciat 4. aph. Comm. 36. & 45. Itaq; nos teſtimonio & auctoritate huius libri tanquam legitimi & diuino Hip. digni ſæpius vtamur.

Huiuſmodi tractatio de morbis mulierum eſt adeo difficilis, vt fortaſſis in tota arte medica nulla difficilior poſſit reperiri. Cauſæ autem difficultatis plures enumerantur ab Hip. in lib. de morbis mulierum pag. 331. quarum prima illa eſt, quod mulieres plærunq; ignorant ſe ægrotare, vnde ignaræ longius morbos ferunt, donec tempore & neceſſitate edoctæ, & expertæ morborum inſultus diſcunt tandem ſuo magno malo ſe ęgrotare. Ex quo huiuſmodi morbi frequenter non ſolum curatu difficiles, ſed etiam inſanabiles fiunt. Secunda cauſa eſt apud Hip. quod mulieres etiamſi ſciant ſe ægrotare, præ pudore & verecundia non audent ſua mala medicis communicare. Cum enim inter cætera ſermones & informationes ægroti maxime faciant ad cognoſcendos & curandos morbos, vt colligitur ex Hip. & Galeno 1. prognoſt. nec non 3. Epid. vtrobiq; initio, iam medicus eiuſmodi mulierum ſilentio, hoc adiumento deſtituitur, vnde longe difficilius morborum cognitionem & curationem poteſt aſſequi. Tertiam cauſam adfert Hip. quod ipſi quoq; medici timide vel etiam verecunde cum mulieribus agant, neq; audeant vel ipſas diligentius interrogare, vel abſconditos locos attingere & tractare, ſicuti alioqui perutile & perneceſſarium foret. De qua quidem negligentia Medici omnes ab Hipp. grauiter arguuntur & reprehenduntur, quicunq; minus ſedulo & accurate ſtudent morborum cauſas mulierum veras intelligere, ſine qua intelligentia certum eſt illas non niſi temere ac improbe curari poſſe. Sed iis cauſis ab Hipp. poſitis, licet aliam non parui momenti adiungere, quod nimirum, vel propter obſtetricum ignorantiam, vel propter internas & reconditas partes, vel propter alias cauſas & remedia ſiue intra ſiue extra adhibita non niſi difficile ad locos laborantes poſſint penetrare. Ex quibus omnibus nulli dubium eſſe debet, quin tota hęc materia & cognitione & curatione multas contineat difficultates. Verum difficultas pari iucunditate & vtilitate compenſatur: nihil enim homini iucundius contingere, quam intelligere tot arcana & myſteria naturæ, nec quicquam vtilius medico eſſe poteſt, quam nouiſſe rationem curandi morbos muliebres. Etenim cum illi ſint plurimi, acutiſſimi, grauiſſimi, ac frequentiſſime miſeras mulieres male afficiant, adeo vt continuas fere illarum de vtero querelas liceat audire, certum eſt medicos ex huiuſmodi curationibus non ſolum magnam laudem & exiſtimationem, ſed etiam ingentes opes poſſe acquirere.

Difficultas. *Iucunditas & Vtilitas.*

Ad quem modum Gal. lib. de præcogn. ad Poſthumum c. 8. ſcribit, propter vnam curationē vxoris Boethi vteri profluuio laborātis, ab illius viro quadringentos

aureos ſemel donatos fuiſſe. Cæterum quia huiuſmodi tractatio foret nimis lon-
ga, cui annuum tempus non ſufficeret, ſi vellemus perſequi omnes morbos, qui-
cunque ad mulieres pertinent: idcirco mihi propoſitum eſt in præſentia de iis tan-
tum agere, qui ad conceptum & partum hominis poſſunt referri, quos quidem
certum eſt cęteris omnibus eſſe difficiliores, frequentiores, vtiliores, & maiori di-
Auctores alii. gnos notatione. De hoc argumento ſicuti diximus, habentur commentaria Hip. ſed
difficilia valde & obſcura. Gal. nihil ex propoſito de huiuſmodi morbis tractauit,
ſed ex ſuis libris potiſſimum de morbis & ſymptomatibus, de locis affectis, nec
non Commentariis in libros Aphoriſmorum & Epidemiorum, de ſanguinis miſ-
ſione multa colligi poſſunt pręcepta ac remedia. Paulus quoq; lib. ſuo tertio habet
multa. Sed iſti auctores qui fere omnia ex aliis transſcribunt, non ſine iudicio & de-
lectu legendi ſunt. Apud Auicen. habetis Fen. 20. 21. tertii Canonis, quæ vobis ali-
quam lucē poſſunt adferre. Sed præter hos ſunt alii quoq; auctores partim veteres,
partim recentiores, qui in huiuſmodi argumento non ſine fructu & laude verſati
ſunt. Et inter cæteros proximo ſuperiore tempore duo præclariſſimi huius ſcholæ
profeſſores, Mercurialis & Bottonus, id diligētiſſime præſtiterunt, qui omnes ſcri-
ptores in vnum volumen congeſſerunt hoc titulo: Cynęciorum ſiue de morbis
mulierum Commentaria in tres tomos digeſta. Quos quidem libros vos hortor, vt
ſtudeatis & intelligatis.

Quoniam omnium primo mihi propoſitum eſt agere de conceptu hominis,
Distinctio ſexus. ante omnia notanda eſt diſtinctio maris & fæminæ, ſine quibus conceptus fieri nō
poteſt. Quod quidem vt probe à vobis intelligatur, mihi liceat hanc rem paulo alti-
us ordiri. Itaq; ſciendum eſt, vt docet Philoſophus 2. de gen. & corrup. 59. & 60. ſe-
cundo de anima 35. ſecundo de gen. animal. cap. 1. nec non Gal. 16. de vſu part. c. 1. &
2. ſciendum inquam eſt, omnia quæcunq; ſunt, vel vt loquuntur Philoſophi, dupli-
cia omnia eſſe Entia, alia ingenerabilia, incorruptibilia, æterna vt intell gentiæ,
cœlum: alia generabilia, corruptibilia, caduca, vt ſunt hæc inferiora elementa, &
quæ ex elementis conſtant. Etenim quamuis elementa ſecundum totum ſint inge-
nerabilia, incorruptibilia: ſecundū tamen partes generantur & corrumpuntur, & in
continua tranſmutatione verſantur. Cauſa autem propter quam elementa iſthæc
inferiora generabilia ſint & corruptibilia, non alia eſt, quam materia, quæ ſemper
appetit nouas formas, vt Philoſophus docet diffuſe in libr. Phyſico. Verum cæteris
omnibus rebus prætermiſſis de vno homine dicendum eſt, quem quidem, vt ſcri-
bit Gal. 14. de vſu partium cap. 11. ſi fieri potuiſſet, natura maxime optaſſet immorta-
lem facere. Sed cum id per materiam non liceat, ſicuti idem Gal. declarat 1. de tuen-
da valetud. c. 1. (Nam quod ex arteriis, venis, neruis, oſſibus, carne eſt compoſitum,
incorruptibile eſſe non poteſt;) natura alia ratione, qua potuit, homini ad immor-
talitatem viam fabricata eſt: quemadmodum facere ſolent ſapientes vrbium condi-
tores, qui non ſolum id agunt, vt ſuæ vrbes hoc præſertim tempore multo populo
abundent, ſed etiam diligenter prouident, quomodo illæ in omne tempus, aut ſal-
tem diutiſſime conſeruentur. Itaq; ipſa natura mirabilem quandam artem inuenit,
quomodo in locum mortui hominis alius nouus homo ſuccederet, qua ratione il-
li ſemper incolumes maneant & immortales. Illa vero non eſt, quam continua ho-
minis generatio, alia. Vnde ſcribit Gal. 6. de vſu part. cap. 7. 14. de vſu part. initio. Na-
turam in conſtituendis partibus Animalis 3. Scopos ſibi propoſuiſſe. Primo, vt ali-
quæ partes forent ad vitam neceſſariæ, qualia ſunt cerebrum, cor, epar: nonnullæ

ad com-

ad commodiorem vitam, vt oculi, nares, aures: quædam ad ſpeciei inſtaurationem, vt pudenda, teſtes, vteri. Ex quibus puto ſatis conſtare diſtinctionem ſexus, & vtriuſque maris & fœminæ generationem neceſſariam fuiſſe, vt nō ſatis mirari poſſim, quomodo nonnulli Philoſophi audeant affirmare fœminas præter naturæ propoſitum ac veluti mōſtra quędam in lucem proferri: Siquidem tam certum eſt, quam quod certiſſimum, neque hominem neque reliqua perfecta animalia ſine vtroque ſexu vllo modo poſſe generari. Ad quem modum inquit Ariſtot. 1. de gen. animal. cap. 2. in rebus vniuerſis veteres terram quaſi fœminam matremque conſtituerunt, Cælum autem & ſolem, & reliqua id genus nomine genitoris & patris appellarunt. Ex quibus eſt Plato, qui in Timæo circa principium ex duobus elementis Igne tanquam Viro, & Terra tanquam Foemina ambobus parentibus, affirmat totum mundum conſtare. Quomodo autem homo vir & homo fœmina inter ſe differant, etſi vterque de toto animali dicatur, præclare explicat Philoſophus loco citato proxime 1. de gen. animal. cap. 8. Illos inter ſe differre dupliciter: *Facultate & nonnullis partibus*. Mas quidem & fœmina differunt facultate, quoniam vtriuſque facultas diuerſa eſt, ſiquidem vir facultatem habet generandi in altero: fœmina habet facultatem generandi in ſeipſa. Differunt autem nonnullis partibus. Cum enim ad omnem officii functionem inſtrumento opus ſit, atque inſtrumenta ad facultates debeant accommodari, hinc factum eſt, vt nonnullæ diuerſæ partes neceſſario fuerint à natura inſtitutę, quæ ad huiuſmodi facultatem, ad coitum & procreationem pertinentes, forent accommodatæ. Hæc autem apud Ariſtot. ſunt in fœmina pudendum & vterus, in viro teſtes & membrum virile. Cæterum Galen. huiuſmodi vaſorum & inſtrumentorum differentiam non omni ex parte videtur recipere, qui ſcribit 14. de vſu part. cap. 6. 2. de ſem. cap. 5. omnes partes, quæ ſunt in viris, in mulieribus quoque reperiri: atque eo tantum differre inter ſe, quod illæ in mulieribus ſint intra abſconditæ, in viris autem extra appareant. In qua quidem re explicanda eleganter & diffuſe ab ipſo Galen. expoſita nolo tempus perdere, quoniam cuique liceat intelligere apud eundem auctorem. Itaq; nulli dubium eſſe poteſt vel debet id, neque ſolum virum, neque ſolam fœminam pro generatione hominis ſatis eſſe, ſed vtrumque & vtriuſque coniunctionem fore neceſſariam. Quoniam vero non ſatis fuerit marem & fœminam feciſſe, atque inſtrumenta vtriq; ad coniunctionem accommodata fabricaſſe, ſiquidem propter multas cauſas tam mas, quam fœmina, potuiſſent huiuſmodi coniunctionem abhorrere, vnde generatio & ſpecies humana potuiſſet deficere: idcirco natura ſagax voluit vtrumque & marem & fœminam decipere. Quamobrem tantam propenſionem ad coitum, & tantam voluptatem in coitu vtrique inſeruit, vt nullum ſit periculum, cum & mares & fœminæ, & libentiſſime & frequētiſſime coeant. Cuius quidem naturalis propenſionis ad coitum & voluptatis, & naturales, & elegantes cauſæ plurimæ redduntur à Galen. 14. de vſu part. Neque vero ſolum hominibus, ſed etiam cæteris animalibus natura tātam propenſionem, tantam voluptatem inſeruit, vt hac ratione, quod aliter facere non potuit, & hominibus & cæteris animalibus immortalitatem & æternitatem procuraret. De communi deſiderio ac voluptate rei venereæ, imo vero de rabie omni fere animalium tempore coitus videatis Philoſoph. 6. de hiſtoria animal. cap. 18. qui multa præclare de hac re ſcribit. Sed hoc loco licet quærere quidnam vir & fœmina, vel ſeparatim vel coniunctim præſtent in hac coniunctione: Vtrum ſemen viri tāquam efficiens ſolum, an tanquam efficiens & materia ad con-

ceptum cōferat: an mulier ſolum menſtruum ſanguinem, an preterea quoq; ſemen exhibeat in generatione, & alia id genus de quibus inter Ariſtotelem & Galen. ſunt maximę & celebres cōtrouerſiæ. Verum tota hæc diſputatio ad commodiorem locum nempe ad tractationem de conceptu mihi videtur pertinere. Itaq; ad alia progrediamur, & primo omnium de muliebribus menſtruis tractationē aggrediamur, ſiquidem conuenit inter omnes menſtrua ad conceptum & efficiendum, & nutriendum potiſſimum pertinere, ac pro varia eorum naturali vel non naturali conſtitutione mulieres reddi magis, vel minus ſanas, magis vel minus robuſtas, ſpeciatim vero magis vel minus ad conceptum atq; illius geſtationem & partum diſponi: de quibus Auicen. ſcribit ad hunc modum lib.3.fen.21. tract.3.c.1. Menſtrua temperata in quantitate & qualitate ſua, & in tempore ſuo, currente ſecundum cōſuetudinem naturalem in omni periodo ſunt cauſa ſanitatis mulieris & mundificationis corporis eius ab omni nocumento: & quæ ſequuntur.

CAPVT I.

De Menſtruis.

Quid ſit. QVid ſint Menſtrua, traditum eſt ab Ariſtotele 1. de gener. animal. cap. 19. qui ſcribit, menſtrua excrementum eſſe, & proportione ſicut maſculis ſemen, ita fœminis menſtrua venire; id quod iis, quæ vtrique ſimilia contingunt, conatur probare. Namque vna atque eadem ætate maribus ſemen fieri incipit & ſecerni, fœminis menſtrua erumpunt. Vtriq; hoc tempore vox mutatur. Præterea definēte ætate maſculis aboletur generandi facultas, fœminis menſtrua deficiunt. Sic Ariſtoteles probat menſtrua excrementa eſſe, quod mulieres neq; hæmorrhoidibus, neq; fluxione ſanguinis è naribus neque varicibus (venæ latæ in crure) neq; aliquo ſymptomate magna ex parte laborant, quam diu illæ congruas habent menſtruas purgationes: & aliis argumentis, de quibus longius agendum non eſt. Sed nos ad Galenum accedamus, qui rationibus petitis ex rei natura longe accuratius hanc rem explicat. *Excremētum mulierum.* Itaque ſciendum eſt, vt ille docet 1. de facultatibus naturalibus, cap. 10. 1. de val.tuenda, c.3. in omni concoctione neceſſario fieri aliqua excrementa. Cum enim cuique homini propter inſitum calorem certa quædam ſubſtantię portio quotidie effluat & diſſoluatur, quæ alia ratione non poteſt reparari, quam alimentis & potionibus: hinc neceſſarium fuit excrementorum prouentum originem habere: ſiquidem quæ eduntur & bibuntur longe differunt à natura illius ſubſtantiæ, quæ effluit, vnde neceſſario indigent varia ac multiplici alteratione, cōcoctione & tranſmutatione, vt tandem corpori nutriendo & ſubſtantiæ reparandæ poſſint aſſimilari. In quo quidem opere nonnulla remaneant neceſſe eſt, quæ concoctionem & aſſimilationem nequeunt recipere: quæ propterea excrementa vocantur: quæ cum varia ſint, non ſolum in prima, ſed etiam in ſecunda & tertia concoctionibus, hinc factum eſt, vt non ſolum neceſſaria inſtrumenta natura inſtituerit, quibus huiusmodi excrementa tanquam ſuperflua & inutilia poſſint expurgari, ſed illis etiam facultates quaſdam inſeruerit, vnde à nōnullis partibus ad ſe traherētur, ab aliis ad alias tranſmitterentur, & poſtremo à quibuſdam expellerentur. Ita ergo generaliter de excrementorum neceſſario ortu habendum eſt: ſub qua communi ratione certum eſt, ipſa quoque menſtrua fore comprehendenda. *Cur non Viri.* Quod ſi quis quærat, cur mulieres tantum, cæteri homines minime eiuſmodi redundent excremēto? Huic reſpondet Gal. 14. de vſu part. cap. 4. id factum eſſe, quod mulier ſit viro frigidior,

dior, propter quam cauſam alimenta non ita probe concoqui & diſcuti poſſunt. Ex quo neceſſarium fuit, tale & tantum excrementum colligi, quod deinceps ad partes genitales, quæ, vt ſcribit Galen. 2. de ſem. cap. 5. omniū imbecillimæ ſunt, ſolet tranſmitti. Sed tamen hæc mulieris frigiditas & imperfectio, vt idem Gal. 14. de vſu part. cap. 6. maximam vtilitatem toti humano generi præſtitit: cum enim, vt ſupra dictum eſt, neceſſe omnino fuerit fœminam eſſe: credendum non eſt, ſummū omnium rerum opificem partem totius noſtri generis dimidiam, ita imperfectam ac veluti mancam facturum fuiſſe, niſi huiuſmodi imperfectionem, magna quædam vtilitas fuiſſet ſecutura. Cauſa vero eſt huiuſmodi: namque ipſe fœtus materiam poſtulat copioſam, non modo ad primam ſui conſtitutionem, ſed etiam deinceps ad omne illius incrementum, quod quidem nutrimentum ſi mulier fuiſſet calidior, omnino defeciſſet, quoniam tunc & meliorem concoctionē alimenti feciſſet, & maiorem geniti excrementi diſſipationem molita fuiſſet. Itaq; hæc præcipua eſt ratio generationis, hic præcipuus eſt vſus menſtruorum in muliere. Quærunt nonnulli hoc loco, quamobrē ſolę mulieres inter cætera animalia habeant menſtruas purgationes? quod tamen problema non conceditur ab Ariſtotele, qui ſcribit 3. de gen. animal. cap. 1. In auibus quidem & piſcibus nulla menſtrua fieri ſicuti in cæteris animalibus ſanguine præditis & viuiparis contingit, in quibus omnibus, ille inquit, aliis magis, aliis minus menſtrua fieri ſolent. Vnde 6. de hiſtoria animal. 18. ſcribit: mulierem maxime omnium animalium habere mēſtruas purgationes, deinde vaccam, aſinam, equam, quod quidem an verum ſit, alii viderint, qui Ariſtotelem vbique conantur defendere: tametſi idem Ariſtotel. hoc ipſo loco illud addat, non deeſſe Philoſophos, qui negent in iis animalibus menſes fieri, inter quos ego quoque non inuitus patior numerari, cum plane experientia demōſtret, hanc illius ſententiam falſam eſſe, ac nulla animalia præter mulieres menſtruas habere purgationes. Sed vtcunq; ſit, ſiue mulier ſola, ſiue maxime omnium animalium menſtruis copioſius abundet, huius rei cauſæ requiruntur ab Ariſt. 7. de hiſtor. animal. cap. 2. quę duę potiſſimum colligi poſſunt. Prima, quod hæc materia excrementitia nonnullis animalibus in corporis alimentum, aliis in corticem, aliis in ſquamam, aliis in frequentiam venarum & pilorum, & alias huiuſmodi partes conuertatur. Secunda cauſa eſt, quod reliqua animalia ſint multo ſicciora, maioribus laboribus & exercitationibus dedita, & non ſimplice victu vtantur: contra autem mulieres ſint longe humidiores, fere otioſæ, ac pleniore victu vti ſoleant. Ex quibus iure licet colligere, cætera animalia nullas, mulieres autem copioſas menſtruas purgationes habere. Cæterum quoniam diximus, & quaſi manifeſtum accepimus, mulierem eſſe mare frigidiorem, nonnulli hanc determinationem non recipiunt, qui altera ex parte mulierem mare eſſe calidiorem cenſent: de qua controuerſia Ariſtoteles quoq; mentionem facit 2. de partibus animal. cap. 2. qui ſcribit, Parmenidem voluiſſe mulieres eſſe viris calidiores: quod idem quibuſdam aliis quoque placuit argumento copiæ ſanguinis, qua menſtrua fiunt. Empedoclem vero contra cenſuiſſe mulieres eſſe maribus frigidiores. Sed breuiter aduerſarias rationes vnam & alteram audiamus, & quidem ex potioribus. Quod mulieres ſint viris calidiores, primo eſt auctoritas Hip. cuius hæc ſunt propria verba lib. de morbis mulier. circa principium: Habet enim mulier ſanguinem calidiorem, & propterea calidior eſt quam vir. Deinde neminem puto eſſe negaturum, quin aliqua mulier manifeſte ſit aliquo viro calidior; finge (quod eſt Galen. exemplum 3. de cauſis pulſuum, de pulſu viro-

Quare ſolius mulieris non aliorum animalium.

An mulieres frigidiores viris.

rum & mulierum) hominẽ temperamento pituitoſo, frigido & humido: finge mulierem temperamento bilioſo calido & ſicco: ſed præterea finge hominẽ viuere in vmbra & otio delitioſo: fœminã contra incolere Ægyptũ, ruri agere, multis vti laboribus, atque demum parco victu vti: cui dubium eſſe poteſt hanc mulierem calidiorem eſſe viro? Altera ex parte iam ſtatutum eſt, ac reddita ratio, quamobrem neceſſe fuerit mulierem eſſe viro frigidiorem, id quod res ipſa poteſt manifeſte confirmare: ſiquidem certum eſt marem plane robuſtiores habere omnes operationes, animales, naturales, vitales, quod robur non aliunde quam ex calore poteſt prouenire. Quid igitur dicendum eſt? Prætermiſſis aliorum reſponſionibus, quæ de hac ardua difficultate ſolent à multis proferri, ego ſentio dupliciter poſſe reſpõderi. Primo, fieri quidem poſſe, vt aliqua mulier, ſi reſpiciamus temperamentum vniuerſi corporis, ſit aliquo viro calidior, quod poſitum exemplum demonſtrat: ſed ſi paria paribus cõferantur, vir pituitoſus mulieri pituitoſæ, vir bilioſus mulieri bilioſæ, eadem regione, eadem victus ratione & ſimili, tunc perpetuo marem muliere calidiorem eſſe. Secundo vtcunque concedatur aliquam mulierem aliquo viro generaliter calidiorem eſſe, tamen quatenus pertinet ad partes genitales, illam neceſſario fuiſſe frigidiorem. Namque, vt ſupra diximus cum Galeno: Vir à muliere differt nõ natura, ſed ſola membrorum genitalium formatione, quæ in viro extra propelluntur & apparent, in fœmina intra detinentur & latent, quod quidem nulla alia ratione, niſi ex virorum caliditate & mulierum frigiditate fieri poteſt. Verum quid ad Hipp. reſpondendum eſt? Plærique omnes, hanc partem tanquam Hip. non legitimam recipiunt, qui exiſtimant eam temere fuiſſe ab aliquo inſertam, cum manifeſtum videatur continere mendacium: addo cum huiuſmodi ſententia ipſi Hip. manifeſte repugnet, qui 6. Epid. ſect. 2. circa finem clare docet, maſculos eſſe fœminis calidiores, cuius rei argumento eſt, quod illi ſunt nigriores, habent venas magis extra apparentes, longe bilioſiores exiſtũt, atq; in dextris vteri partibus generantur: quæ quidem omnia non niſi à caliditate fieri poſſent: & Galenus commentariis eorum locorum & aliis diffuſe demonſtrat. Ac profecto aliter mea ſententia reſponderi non poteſt: ſiquidẽm nullus eſt liber Hipp. tametſi germaniſſimus habeatur, in quo temporum iniuria ſpuria quædam & falſa non irrepſerint, ſicut ipſis quoque aphoriſmis contigit: in quibus etſi liber eſt omnium conſenſu germaniſſimus Hipp. tamen nonnulli aphoriſmi tanquam ſpurii reiiciuntur à Galen. Verum tamen ſi quis velit veterem Hipp. ſcripturam tueri, illud vnum mihi occurrit, quod dici poſſit, ſanguinem in mulieribus calidiorem eſſe non proprio aut naturali calore, ſed ea caliditate, quæ omnibus fere excrementis ſolet perpetuo copulari: cum enim menſtrua ſine vlla dubitatione inter excrementa recenſeantur, certum cuiq; eſſe poteſt, illa neſcio quam caliditatem præter naturam concipere, & hac ratione ſanguinem mulieris ſanguine virorum calidiorem eſſe. Sed hæc de re ſatis, reuertamur ad menſtrua.

Quãdo erumpant menſes primum. Scribit Ariſtoteles 7. de hiſtoria animal. cap. 1. menſes mulieribus magna ex parte incipere circiter annum 14. quando mares quoque incipiunt ſemen emittere, quo quidem tempore vterque & mas & fœmina magnis mutationibus, & particulariter genitalium, & vocis, & aliarum rerum ſubiiciuntur. Definunt autem menſes, vt *Quando deſinant.* idem ſcribit Philoſoph. 7. de hiſtor. animal. cap. 5. vt plurimum circiter annum 40. vſque ad 50. ac ſane ipſa res hanc Philoſophi ſententiam de principio ac fine menſium videtur confirmare: etenim ſi contingat, vt menſes incipiant ante annum 14. vt

anno

anno 9.10.11. quod nonnulli affirmant; pariter ſi fiat, vt menſes vſq; ad 50. & plures annos perſeuerent, omnino rarius eſt.

De tempore menſium non conuenit inter omnes, namque alii vnicam diem, alii 2. alii 3.4. & plures huic purgationi tribuunt, quod experientia confirmat eſſe verum, ac ratio confirmat, ſumma cum ratione fieri pro varia mulierum ætate, habitu corporis, temperamento, vitæ inſtituto, regione, & cæteris, vt modo maiora, modo minora, modo longiora & breuiora menſtrua fiant. Hipp. 1. de morbis mulierum pag.313. ita ſtatuit: in muliere ſana moderatos menſes fluere ad 2. aut 3. dies, longius auté tempus aut breuius morboſum & ſterile eſſe. De quo tempore menſium notanda eſt ſententia Philoſophi 7.de hiſtoria animal.cap.2.qui ſcribit: faciliusagi cum illis mulieribus, quibus breui tempore, id eſt, biduo aut triduo menſes profluunt, difficilius autem cum iis, quibus longius protrahitur, ſiquidem mulieres hoc tempore laborant. Sed hoc loco occurrit inſignis difficultas apud Ariſtotelem, qui ſcribit 7.de hiſtor.animal.2. paucis mulieribus ſingulis menſibus, plurimis autem intermiſſo vno menſe, id eſt, tertio quoque menſe menſtrua moueri: quæ quidem ſententia non ſolum repugnat Gal. 14. de vſu part.cap.18. & auctoribus, ſed etiam ſenſu & experientia perſpicue falſa eſſe deprehenditur: cum certũ ſit ex mille fœminis forte vnam aut alteram purgari tertio menſe, quod ego quidem nunquam audiui: cæteras omnes ſuas purgationes ſingulis menſibus habere. Interpretes pro Ariſtotele multum laborant. Albertus Magnus in ſuis de animalibus lib. 9. cap. 2. totam Ariſtotelis ſentẽtiam peruertit, qui ſcribit: plurimas mulieres ſingulo menſe, paucas tertio quoque menſe purgari. Sed hac ratione facile eſſet omnes auctorũ errores tueri, præterquam quod neq; id verum eſt, vt diximus, paucas mulieres tertio menſe purgari, cum multæ potius hoc tempore non niſi ſingulis menſibus ſoleant expurgari. Sueſſanus commentario huius loci inquit, illud fortaſſe in regionibus Ariſtotelis verum fuiſſe. Nonnulli aſſerunt lib. de animal. ab Ariſtotele fuiſſe ſcriptos potius ex aliorum relatione, quam ex propria ſententia, & idcirco illos multos errores, & quidem manifeſtos continere: inter quos aperte fatentur hunc numerandum eſſe. Demum Mercurialis lib.5. variarum lectionum, cap.2. necnon 4. de morbis mulierum, cap.1. confutatis aliorum reſponſionibus aliam rationem excogitauit, qua ille putat Ariſtotelem poſſe defendi. Ea vero eſt vt in textu latino reſtituatur vox græca συνεχῶς, prætermiſſa ab interprete, quæ ipſi idem ſignificat, quod coaceruatim & copioſe, adeo vt reſtituta hac voce ſenſus ſententiæ Ariſtotelis ſit huiuſmodi: paucas mulieres ſingulis menſibus aceruatim, copioſe purgari, plurimas autem tertio menſe aceruatim & copioſiores menſes habere.

In propoſita difficultate, in propoſitis verbis neq; defenſio Mercurialis mihi videtur ſatis eſſe: nam primo ſignificatio illius verbi videtur voluntaria, cum apud nullum probatum auctorem, quem ſciam, accipiatur in ea ſententia. Nam vere & proprie hæc vox συνεχῶς, omnium auctorum conſenſu idem ſignificat, quod continenter ſine intermiſſione, aſſidue, continuatim vel quid ſimile: in qua ſignificatione, puto eam quoque ab Ariſtotele hoc loco vſurpatam fuiſſe, vt ſenſus ſit huiuſmodi: paucis mulieribus ſingulis mẽſibus συνεχῶς id eſt, ſine intermiſſione & continuatim, pluribus intermiſſione vnius menſis tertio duntaxat quoquo menſe menſtruas purgationes moueri. Deinde mea ſententia tam falſum eſt, paucas mulieres ſingulis menſibus aceruatim, plurimas tertio menſe copioſius purgari, quam falſum eſt paucas ſingulis menſibus, plurimas tertio tantum menſe ſuas purgationes habere,

Quando & quot dies.

habere,cum res ipſa confirmet,omnibus mulieribus,non magis tertio,quam cæteris & ſingulis menſibus vna fere atque eadem menſura menſtruas purgationes moueri. Vnde etiam puto huiuſmodi euacuationem menſtrua appellari,quod ſingulis menſibus eueniant.

Quomodo Ariſtoteles à tam manifeſto errore poſſit defendi, ſi modo ille defendi poteſt,ego quoq; dicā quid mihi in mentē venerit,qui videor poſſe duplicem reſponſionē adferre. Et prima eſt, ſententiā Ariſtot. veritatem ſuo tempore continuiſſe,quo certum eſt,mulieres moderata victus ratione vti,& admodum ſobrie viuere conſueuiſſe. Ad quē modum Hip. quoq; ſcriptum reliquit 6. aphoriſ.39. Mulierem podagra non laborare,niſi menſtrua deficiant; quam ſententiam Galen.inquit,tempore Hipp. veriſſ. fuiſſe,propter ſingularē mulierum ſobrietatem: poſteriore autem tempore eiuſmodi ſententiam falſam eſſe redditam, ꝙ mulieres deinceps propter victus incontinentiam ac plurimos errores, fluentibus quoq; mēſibus podagra ſolitæ fuerint laborare.ſicut hodie quoq; cōtingit. Secunda reſponſio eſt; Sententiam Ariſtotelis veram eſſe hoc ſenſu,vt ille loquatur nō de menſtruis generaliter, ſed de prima menſium eruptione, quæ videtur non ita continenter ſingulo quoq; menſe euenire,adeo vt multis iuuenculis,quo tempore menſes incipiunt erumpere,hęc vacuatio ſoleat interiecto vno menſe ſuccedere,quę quidē ſententia, ſi non perpetuo,ſaltē aliquando vera eſſe deprehenditur,cum raro eueniat, vt cum menſtrua virgini erumpunt,ad vnguē ſingulorum menſium ſeriem conſeruent,ſed liceat videre nonnullas tertio ſolum menſe quoquo purgari, per aliquod tempus, donec natura iam aſſuefacta viis apertis ſanguinis copia aucta, corporis augmento definente, iam ſingulo quoquo menſe συνεχῶς,poſſent purgari. Forte aūt neutra ex iis meis reſponſionibus videbitur ad hanc difficultatem ſatis eſſe: ſed tamen qualeſcunq; illæ ſint,mihi libuit illas proferre, quæ ſatis eſſe poterunt, donec mihi aut aliis liceat meliorem reſponſionem excogitare. Hactenus de menſtruis mulierum naturalibus,neſcio quomodo de illis longius dixerimus, quam mea voluntas fuerit.Quare tempus eſt,vt menſtrua præter naturam aggrediamur.

CAPVT II.

De Menſium Suppreſſione.

Eſſentia. CVm mulieres naturæ inſtituto & prouidentia ſingulis menſibus habeant purgationē eorum excremētorū,quę & propter temperiē & propter victus rationē huiuſmodi ſexus,& propter alias cauſas,de quib. ſupra diximus,copioſe coaceruantur,ſi hæc ſupprimatur,tūc neceſſe eſt,vt mulier in multa & grauiſſima pericula incurrat: ſicut altera ex parte,ſi hæc vacuatio ſecūdum naturæ legem procedat, mulieres & ſolent ſanæ cōſeruari, & à multis morbis præſeruari, vt ſupra diximus cum Auic. Ex quo Gal.ſcriptū reliquit 3.de ſympt.cauſis,cap.4.de ſympt.diff. c.7. cæteras omnes ſanguinis excretiones,quæcunq; illę fuerint,hac vna excepta,quæ mulierib. per vterum fit,eſſe præter naturam,& quidem toto genere. Itaq; ſuppreſſio menſium inter ea ſymptomata à Gal. numeratur,quæ immoderate excreta aut retenta dicuntur: ſiquidem ea retinētur in corpore,quæ natura purgari debuiſſent. Cum autem & hæc & omnia ſymptomata ſequantur morbos vel ſtatim & proxime,vel alterius ſymptomatis interuentu, vt Galen. docet locis proxime citatis, ita habendum eſt, huiuſmodi ſymptomata,& ſuppreſſionem mēſium primo pendere ex alio ſymptomate,nimirū actione læſa ipſius vteri.Hęc porro actio vteri,ſicut cæteris omnibus actio-

bus actionibus contingit, tripliciter lædi poteſt, vel ablate, vel imminute, vel deprauate. Itaq; menſes aut ex toto ſupprimuntur, aut parcius fluunt, quam conueniat, aut deprauate expelluntur. Quoniam vero menſes vel ſupprimuntur ex toto, vel imminuuntur ex parte propter vnas & eaſdem cauſas, quæ nõ aliter quam ratione magnitudinis inter ſe differunt: idcirco ſimul de vtriſq; ſermonẽ habebimus. Plæriq; omnes & veteres & recentiores tractãtes cauſas ſuppreſſionis menſium admodum confuſe & perplexe mihi videntur illas explicare. Quare cæteris omnibus prætermiſſis, experiamur nos more noſtro, an cum Gale. huiuſmodi cauſæ ad certa quædam capita certamque methodum poſſint referri.

De cauſis ſuppreſſionis menſium tractat Gal. ex propoſito duobus potiſſimũ locis: primo 3. de ſympt. cauſis, cap. 4. altero, 5. aphor. comment. 57. ex quibus ni fallor, ſumma huius diſciplinæ præclare atq; ordinatim colligi poteſt. Itaq; ex Gal. ita habendum eſt, menſtrua in mulieribus retineri ex toto, aut minui ex parte propter quatuor cauſas: quarum prima eſt vitium vteri & vaſorum quæ ad illum pertinent: ſecunda eſt vitium ſanguinis: tertia eſt vitium vniuerſi corporis: quarta & vltima, vitium facultatis & virium, ad quas quidem quatuor cauſas non difficile eſt cuique cæteras omnes referre, quæcunq; & quotcunq; ab aliis ſolent proponi. Primum igitur ſupprimuntur menſtrua, aut minuuntur ratione vteri, quod contingit dupliciter: primo modo vitio ipſius corporis: altero vitio vaſorum, quæ ad vterum pertinent, & per quæ menſes debent purgari. Corpus vteri eſt in cauſa, vt menſtrua ſupprimantur, ſi illud laboret aliquo genere morbi, inter quæ occurrunt primo morbi in mala compoſitione, qui poſſunt eſſe multiplices, vt ſi ſubſtantia vteri fiat durior & denſior, quam naturæ illius conueniat: qui primus morbus proponitur à Galen. 3. de ſympt. cauſis, cap. 4. 5. aphoriſ. 28. & 57. quod quidem vteri vitium cum fieri poſſit aut natura & primo ortu, aut deinceps tractu temporis, Gale. docet propter huiuſmodi vitium vteri, ſi id naturale fuerit, perpetuam menſtruorum ſuppreſſionem oriri, niſi quis accommodatis medicamentis longoq; tempore illum ad meliorem habitum transferat. Huic affectui proportione reſpondet compreſſio vteri, quæ ex vaſis illi circumiacentibus contingit, cum videl. corpus immoderate craſſum euadit. Quæcunq; præter naturam craſſæ non concipiunt vtero, iis omentum vteri os comprimit, & priuſquam extenuentur non concipiunt 5. aphoriſ. 46. Sic ſi vteri os diſtortum aut peruerſum fuerit, ſi aliquo callo, carne, pinguedine obductum fuerit, ſi vterus non fuerit peruius & apertus, quod iis mulieribus cõtingit, quæ imperforatæ dicuntur, de quibus Aetius quoque mentionem facit lib. 16. cap. 98. Ita ergo propter hos aut ſimiles morbos ratione vteri menſtrua ſupprimuntur. Diximus de morbis in mala compoſitione.

Secundo occurrunt morbi in intemperie, qui, vt puto vos non ignorare, varii ſunt: & ſimplices & cõpoſiti: & cum materia & ſine materia, quibus omnibus poteſt vterus laborare, partim natura & primo ortu, partim præter naturam & temporis progreſſione, ſicut de duritie & denſitate diximus. Et ſi quis quærat qualeſnam vteri intemperies ſint in cauſa ſuppreſſionis menſium, huic ſolus reſpondet Auic. tractat. 3. cap. 25. intemperies ſimplices frigidam aut ſiccam, compoſitas calidam & ſiccam, frigidam & ſiccam principem locum obtinere. Et cum de intemperie frigida & ſicca, vel ſimplici vel compoſita manifeſta ſit ratio quamobrem menſes ſupprimantur: dubium videtur, quomodo intemperies calida hoc ipſum poſſit efficere, ſiquidem fatẽtur omnes, calorem poſſe omnes meatus rarefacere, aperire,

ſangui-

ſanguinem fluxibiliorem reddere, & ita potius menſes prouocare, quam ſupprimere. Plerique omnes hac in re multum laborant, & inter cæteros Mercurialis lib. 4. cap. 1. de morbis mulierum tres cauſas proponit, propter quas intemperies calida valeat menſes prouocare, quas ille inquit ab Auicen. propoſitas fuiſſe. Sed cum ego attente non ſemel Auicen. legerim, nullam apud ipſum cauſam potui reperire: imo vero, niſi prorſus fallor, neque id ab Auicen. traditum eſt intemperiem vteri calidam menſtrua ſupprimere, id quod nec fortaſſe vlla ratione fieri poteſt: quin Auicen. ſcribit ſimplices duntaxat intemperies frigidam & ſiccam, compoſitas calidam & ſiccam, frigidam & ſiccam ſuppreſſionis menſium cauſas eſſe, adeo vt certum cuique eſſe poſſit, apud Auicen. minime intemperiem calidam ſimpliciter, ſed calidam ſimul & ſiccam poſſe menſtrua retinere. Quod quidem rationi maxime conuenit, neq; vllam difficultatem continet: ſiquidem huiuſmodi intemperies, nō quidem ſimpliciter calida, ſed calida ſimul & ſicca facile poteſt vterum denſiorem & duriorem reddere, totum ſanguinem abſumere, & hac ratione menſtruam purgationem impedire.

Deinde ſunt morbi in intemperie cum materia, qui pariter ſumma cum ratione poſſunt menſes ſupprimere, quos quidem morbos ego interpretor inflammationem, ſcirrhum, cancrū & alios tumores præter naturam. Etſi non ignoro omnes propemodum medicos noſtrorum temporum de morbis ex intemperie cum materia aliter ſentire, de quibus alias commodiore loco tractabimus.

Poſtremo ſunt morbi in ſoluta vnitate: quales ſunt vlcera, abſceſſus, fiſtulæ, & ſimiles, quibus ſi vterus laboret, facile eſt intelligere, quomodo mēſtrua poſſint impediri & retineri. Atque hactenus de ſuppreſſione menſium propter vitium vteri, verum placet Galeno, huiuſmodi ſuppreſſionem menſium, non ſolum propter vitium vteri, ſed etiam propter vitium vaſorum, quæ ad vterum pertinent, poſſe prouenire, idq; potiſſimū fieri ſolet, quotieſcunq; hæc vaſa anguſtiora ſunt reddita, quā vt per ea ſanguis poſſit penetrare, quod quidem vitium poteſt contingere, aut in prima generatione & natura, aut progreſſione temporis, vel inducta aliqua intemperie, præcipue vero frigida & ſicca, vel facta aliqua obſtructione, ſicut de ſuperioribus quoque morbis diximus.

II. Secunda cauſa ſuppreſſionis menſium poſita fuerat à Galen. vitium materiæ & ſanguinis: quando nimirum id quod vacuatur, vel graſſum vel glutinoſum fuerit, vt propterea ad fluxionem ineptum reddatur, quod contingit frequentiſſime. Quæ quidem humorum craſſities & viſciditas, & propter alimenta, & propter alias multas cauſas poteſt contingere, de quibus ſæpe diximus in publicis lectionibus.

III. Tertia cauſa propter quam mulier interdum nihil purgatur, eſt culpa totius corporis, quod congruam ſanguinis copiam ad vterum non tranſmittit. Id quod tripliciter fieri poteſt: vel propter multas exercitationes, vel ob tenuē victum, vel propter inclinationem humorum ad alias partes, ad quem modum mulieres multis laboribus & exercitationibus deditæ, quales apud Aetium lib. 16. cap. 51. ſunt cantatrices, ſaltatrices, ruſticæ, & quæcunq; calidius & ſiccius temperamentum habent, vt proxime ad virilem naturam accedant, vel parum, vel nihil purgari cōſueuerunt, ſi quidem in huiuſmodi mulieribus calor naturalis robuſtus eſt, vt probe concoquat alimenta, nec non digerat ac diſſipet, quæcunq; excrementa in concoctionibus relinquuntur, vt propemodum ſanis & robuſtis viribus contingere ſolet. Sic mulieres

quæ

quæ tenui victu vtuntur, ſiue volentes, vt religioſæ & diuino cultui deditæ, quæ frequentibus ieiuniis & inedia præter modum ſe macerant & extenuant: ſiue nolentes, vt quæ graui alimentorum & rerum omnium inopia laborant, omnes autem nullos aut modicos raroſq; menſes habere, quod hac ratione paucus ſanguis & pauca excrementa generentur, quibus deficientibus, vt menſtrua quoq; deficiant, neceſſe eſt; de qua re videatis locum notabilem apud Galen. de ſectio. venæ aduerſus Eraſiſtrat.cap.3. qui diſputans aduerſus medicos illius ſectæ, qui volentes prouocare menſtrua prætermiſſa ſectione venæ mulieres exquiſita inedia macerabant, illos acriter reprehendit propterea, quod etiam purgationes, quæ inculpate fluebant, ex toto ſupprimant, ſiquidem, ille inquit, ſanguis alimẽtorum inedia areſit, & denſior ſeipſo redditur, eamque ob rem ad fluendum ineptus euadit. Ad tenuitatem victus puto referri poſſe vigilias, profundas cogitationes, mœrores, omneſq; vehementes animi perturbationes, ex quibus certum eſt ſpiritus ſanguinemque abſumi, ac fere idem fieri, quod ex tenuiore victus ratione fieri diximus. Ad quem modum videmus frequentiſſime mulieres religioſiſſimas, viduas & cęteras, quę moleſtis cogitationibus, vigiliis, triſticia, laboribus, doloribus aſſidue torquentur & conficiuntur, ſuppreſſione menſium laborare. Si tertio quoq; humores ferantur ad alias partes, minime ad vterum, mulieribus menſtrua ſupprimuntur. Exempli gratia, ſi ſanguis per nares, per hæmorrhoidas profluat, ſi quæ mulier laboret frequenti vomitu, fluxione alui, nimio ſudore, aut alia ſimili vacuationis ratione. Ad quem modum colligit Hip.5.aph.39. mulieri, quæ in mammis lac habeat, nec ſit grauida, vel puerpera, menſtrua defeciſſe, quod ſanguis hoc tempore per vaſa cõmunia mammis & vtero, ad mammas tranſmittatur atq; in lac trãſmutetur. Ad quem modum mulieres prope omnes tempore lactationis plane menſtruis ſunt deſtitutæ. Sic eleganter & diffuſe demonſtrat Gal.14.de vſu part.cap.8. Quo loco vaſorum vtriuſque partis, vteri & mammarum mirabilem ſocietatem & conſociationem declarat, quin Galen. docet vtraſque huiuſmodi partes vteri & mammarum ad vnum perficiendum opus, nempe ad gignendum & nutriendum fœtum fuiſſe à natura inſtitutas, ac propterea vaſa vtriuſq; ita fuiſſe comparata & diſpoſita, vt vtrique muneri poſſint ſatisfacere, adeo, vt quo tempore in vtero fœtus cõformaretur & augeretur, illi ſoli venæ communes ex vtriſq; alimenta affunderent, quando autem fœtus natus fuerit, rurſum mammis totum alimentum affluat. Ex quo factum eſt, vt eodem tempore menſtrua procedere nequeant, & fœmina lactare, ſiquidem altera pars dum ſanguis ad alteram transfertur, ſicca ſemper relinquatur. Ad inclinationem humorum ad alias partes, nonnullæ quoq; excretiones, ſiue natura, ſiue arte comparatæ mihi videntur poſſe referri. Exempli gratia, ſi quæ mulier laborat magna & difficili ſcabie, vlceribus totum corpus occupãtibus, ſi plures habeat fonticulos, ſi frequenter illi ſanguis mittatur ex venis potiſſimũ ſuperioribus: ex quibus ſi mittatur ſanguis ſpeciatim docet Galenus de ſanguinis miſſ.c.12.& 18. 2.ad Glaucon.cap.7.5.meth.cap.3. menſtruas purgationes impediri, ſi mulier demum aliquo purgante medicamento familiariter vtatur, vt multæ facere ſolent. Etenim hæc omnia & alia, ſi quæ ſunt id genus, ſumma cum ratione poſſunt ſanguinem ab vtero reuellere aut deriuare, aut ad alias partes tranſmittere.

Quarta cauſa ſuppreſſionis menſium apud Galen. eſt ratione virium, tametſi huiuſmodi cauſam ab omnibus prætermitti video. Nam præter cæteras cauſas modo poſitas fieri poteſt, vt vires ſint debiliores, quam vt poſſint ſanguinem ad vterum IV.

Ii dedu-

deducere & tranſmittere, ſicuti euenit conualeſcentibus & debilibus mulieribus, quibus tam diu detinentur menſes, quam diu illæ vires acquirunt ac fiunt robuſtiores pariter poteſt contingere, vt propter robuſtas vires facto impetu ſanguis ad alias partes irruat, & ita purgationes per vterum impediantur. Iraque tot & tantæ ſunt cauſæ ad mentem Galeni ſuppreſſæ vel imminutæ purgationis menſtruæ, ad quas, vt ſupra diximus, facile omnes mihi videntur poſſe referri, ſiue internæ ſiue externæ, quæcunque ab aliis poſſent excogitari.

Tractabamus de ſuppreſſione menſium, & abſolutæ ſunt omnes cauſæ, itaq; id reſtat, vt ad ſigna progrediamur. Cum autem nullis ſignis opus ſit, ac ſola ægrotæ relatione intelligamus, menſtrua ſuppreſſa aut diminuta eſſe: ſtatim ad ſigna deueniendum eſt, quæ ſingulas differentias & cauſas demonſtrant. Quoniam vero differentiæ & cauſæ ſuppreſſionis menſium quæcunque accidunt, aut culpa totius corporis, aut propter robur vel debilitatem virium, de quibus poſtremo loco diximus, facile poſſunt intelligi ex proba vel improba corporis & partium conſtitutione, ex præcedētibus morbis & ſymptomatibus, ex vitæ inſtituto, & aliis id genus cōmunibus quibuſdam locis: de quibus foret longiſſimum forte etiam ſuperuacaneum copioſius agere: idcirco mihi libet de illis tantum ſignis agere, quæ duas priores cauſas nempe vitium vteri & vaſorum, necnon ſanguinis poſſent demonſtrare: ſiquidem huiuſmodi cauſæ & differentiæ, ſicut accidunt frequentiſſime, ita etiam ſunt reliquis maioris momenti, vnde etiam mihi propoſitum eſt de iis tantum curationem tradere.

Itaq; ſi menſtrua ſupprimātur vitio vteri, quem diximus poſſe laborare omni genere morborū, id eſt, ſi morbus fuerit in mala compoſitione, vt ſi os vteri diſtortum ſit aut peruerſum fuerit, ſi propter aliquod impedimentum illud ſit clauſum aut imperforatum, cuiuſmodi fere morbi ſolent eſſe naturales: ſed vtcunque ſit, tunc mulieres perpetuo menſtruorum ſuppreſſione laborant, ac plane ſteriles redduntur. Atq; ii quidem morbi tactu potiſſimum obſtetricis videntur poſſe deprehendi, vt colligitur ex Galen. 6. la. ad finem. Et ſi nec forte defuturæ ſint quædam coniecturæ, quæ huiuſmodi morborum aliquam ſignificationem facere poſſint. Exempli gratia, ſi mulier in coitu nullam delectationē accipiat: imo etiam dolore & moleſtia afficiatur, ſi os vteri à partibus circumiacentibus comprimatur, vniuerſum corpus & plenius & craſſius apparebit. Deinde vero ſi vterus laboret intemperie ac primum frigida, & quod contingit frequētiſſime in hoc caſu, mulier minime erit appetens coitus, nullamq; in eo voluptatem percipit, aut nunquam, aut rariſſime, & non niſi tardiſſime ſemen emittet, corpus vniuerſum minime bene coloratum, ſed albidius. Præterea vero torpidum & frigidum euadet, pulſuſq; erunt rariores, ſomni longi & profundi, omnia excremēta, lotia, egeſtiones & cætera frigiditatem ſolent atteſtari. Huiuſmodi mulieres iuuantur à rebus calidis, læduntur à frigidis. Si vteri intemperies fuerit ſicca, fere totum corpus erit emaciatum & ſiccatum, omnes venæ quodam modo inanes & vacuæ apparebunt. Excrementa omniū partium erunt pauciora & ſicciora, præceſſere vigiliæ, labores, inſignes euacuationes & ſimilia, quæ valent totum corpus & partes exiccare, huiuſmodi mulieres à rebus humidis bene habent, à ſiccis offenduntur.

Modo reſtant duæ intemperies compoſitæ, calida & ſicca, frigida & ſicca, quæ ex ſignis ſimplicium intemperierum facile poſſunt colligi, vt pluribus non ſit opus. Quod ſi demum ſiant intemperies cum materia, hæc generali veluti quadam grauitate

tate & pondere poterūt cognoſci, ſicuti altera ex parte intemperies ſine materia omnis grauitatis & ponderis ſolent eſſe immunes. Speciatim vero ſi vterus laboret vel Eryſipelate, vel cancro, vel alio tumore præter naturam, ex propriis ſignis cuiuſque morbi licebit in eorum cognitionem deuenire, quod item de morbis in ſoluta vnitate ſtatuendum eſt. Sed ad alteram rationem laborantis vteri accedamus: ſi vaſa quæ pertinguntad vterum reddantur anguſtiora, quam vt per ea menſtrua tranſire poſſint, ſiquidem id fiat propterea, quod illa ſint obſtructa, cum obſtructiones, Gal. auctore, fiant vel nimia copia, vel mala qualitate humorum, licet huiuſmodi obſtructionis ſigna colligere, quæ vel copiam, vel vitium humorum ſignificant, vel plenitudinem, vel cacochymiam, ex habitu corporis & ex temperamento, ex præcedente victus ratione, & cæteris id genus, de quibus ſæpe diximus. Vtcunque autem huiuſmodi vaſa vteri vel copia vel vitio humorum obſtructa fuerint, mulieres circa regionem vteri, & partes proximas inſolitam quādam grauitatem ſolent percipere, quam retenti humores ſiue multi, ſiue vitioſi tanquam ſuperfluum pondus iure ſolent excitare. Sin autem [...] obſtructione vaſa reddita ſint anguſtiora, aut natura & primo ortu, aut deinceps tractu temporis, quod potiſſimum diximus fieri inducta aliqua intemperie ac potiſſimum frigida & ſicca, quæ ſigna iam diximus eiuſmodi intemperies in vtero ſignificare, eadem quoque ad vaſa & ad hunc locum referenda ſunt.

Reſtant igitur ſigna quæ demonſtrāt vitium eſſe in ſanguine, vel materia fluente ad vterum, cuius occaſione menſtrua ſupprimuntur. Cum autē Gal. doceat, id non aliter fieri, quam ſi id, quod vacuatur vel craſſum, vel glutinoſum fuerit: Ex iis omnibus licebit huiuſmodi ſanguinis vitium colligere, quęcunq; ex temperamēto, ætate, habitu corporis, ex præcedente victus ratione, ex excrementis vel aliter frigidioris & craſſioris ſanguinis copiam poſſunt ſignificare, præterquam quod ex grauitate vteri, & partium proximarum forte etiam vniuerſi corporis, & aliis id genus ſymptomatibus licebit id ipſum confirmare. Atq; hactenus de ſignis. Itaque nihil aliud reſtat, quam vt curationem aggrediamur.

Cum plurimi ſint affectus præter naturam, & illi quidem grauiſſimi, qui ſequuntur ſuppreſſionem menſtruorum, quorum nonnulli ad ipſum vterum, nonnulli ad cerebrum, cor, ventriculum, & cæteras principes corporis partes prope omnes, nonnulli demum ad corpus vniuerſum pertinent, quibus partibus & vniuerſo corpori certum eſt, vterum mirabiliter & frequentiſſime conſentire, de quibus affectibus ſequentibus ſuppreſſionem menſtruorū Auicenna peculiare caput inſtituit lib.3.fen.21. tract.3.cap.26. Galenus item lib.6.de loc.affectis.5. apho.comment.57.3.Prorrheticorum comment.31.de ſectione venæ aduerſus Eraſiſtrat. cap. 1.&3. Hip.de morbis mulierum diffuſe, propterea in curatione huiuſmodi morbi, neceſſe eſt medicos ſummum ſtudium & diligentiam adhibere. Et ſi vero vt diximus, variæ ſint differentiæ, pro variis cauſis ſuppreſſionis menſium, quibus diuerſa quoq; curandi ratio videtur conuenire; verum tamē ad totam huiuſmodi curatio- *Indicationes ſeu ſcopi communes curatiui.* nem duo communes ſcopi mihi videntur poſſe referri, quorum alter vniuſcuiuſq; cauſæ tationem habeat: alter in eo verſetur, vt ſanguis reddatur fluxilis, & menſtrua prouocentur. Sed antequam curationem & particularia remedia aggrediamur, videndam eſt, num liceat propoſitis ſcopis ſatisfacere, nec ne, facile ad difficile, *Prognoſticon.* breui an tarde; vno verbo, quid medicus ſibi vel aliis de ſuppreſſione menſium poſſit promittere. Fuit ſententia Hippoc.1.de morbis mulierum, (pag.311. codice Ba-

ſilienſi latino circa principium paginæ) Si menſtrua ſupprimantur ſex menſes illa, non amplius prouocari,& malum fieri incurabile. Altera autem ex parte apud eundem Hip. 4. Epidem. 92. legimus hiſtoriam cuiuſdam ancillæ, cui 7. annos retenta fuerint menſtrua, quæ demum redierũt. Vnde illa priſtinum habitum bonum & ſanitatem recuperauit. Sic habemus alteram hiſtoriam 5. Epidem. circa principium vxoris Gorgiæ in Lariſſa, cui menſes fuerunt ſuppreſſi per 4. annos, qui deinceps redierunt,& illa priſtinæ ſanitati fuerit reſtituta. Sic habetis hiſtoriam apud Galen. 6. Epidem. ſection. 3. 29. illius mulieris emaciatæ, cui menſes octo menſtrua defecerant, cui ſanguinem miſit copioſiſſime:& vt finiam, experientia cõfirmat quotidie, nonnullas mulieres quibus vltra ſex menſes menſtrua retenta ſunt, ſanari. Ego vero cenſeo nullum certum iudicium de hac re fieri poſſe, ſed pro varietate mulierũ, ætatis, habitus corporis, ſtudiorũ, vitæ, ſed ante omnia pro varietate cauſarum, propter quas menſtrua ſupprimuntur, nõnullas mulieres facile, quaſdam difficile, alias nulla ratione ſanari poſſe. Atq; vt vos quoque æquiore animo feratis, ſi mulieres ſe aliquando vobis offerant, quibus nullis remediis & rationib. poſſitis menſtrua prouocare, ſciatis neq; diuinum Hip. ſemper præſtare potuiſſe, qui ſcribit in fine lib. 6. Epidem. fuiſſe duas mulieres alteram Phaetuſa Pytheæ coniugem, alteram Namyſiam Gorgippi vxorem, quibus cum menſtrua multo tempore defeciſſent, atq; ille ſimul cum aliis medicis omnia feciſſet, quæcunque fieri potuerunt pro eorum prouocatione, tamen illa nunquam rediiſſe, & vtramq; non multo poſt mortuam fuiſſe. Sed ad inſtitutam curationem redeamus.

Curationis præſidia. Diximus duos eſſe communes ſcopos, quib. vniuerſa ratio curandi ſuppreſſa menſtrua, videtur contineri. Ac primus fuerat, vt ſingularum cauſarum habeatur prouidentia, propter quas cõtingit ſuppreſſionem menſtruorũ fieri. Secundus vero vt ſanguis præparetur,& ad fluxionem idoneus reddatur. Quoniam vero quod ad primum ſcopum pertinet, ſi velimus ſingulas cauſas perſequi, hæc vna tractatio tam foret prolixa, vt cæteris tractandis mulierũ affectibus tempus nõ vacaret, idcirco vt ſæpe diximus, mihi ſtatutum eſt de illis tantummodo cauſis agere, quæ cæteris ſunt frequentiores & maioris adiumenti; illæ vero ſunt cum menſtrua ſupprimuntur, vel per vitium vteri, vel ſanguinis vitium. Et cum vterus multis quoq; morbis poteſt laborare, vt ſupra diximus, partim natura & primo ortu contractis, partim tractu temporis acquiſitis, de quibus pariter foret longiſſimũ verba facere: cæteris omnibus prætermiſſis cum potiſſimum quamplurimi nullam curationem recipiant, mihi libet de ea ſuppreſſione menſium, atq; illius curatione verba facere, quæ vel propter vteri intemperiem & vaſorum ad eum pertinentium, vel propter vitium ſanguinis ſolet oriri, itaque rem aggredior.

Intemperies, quæ potiſſimũ ſunt in cauſa ſuppreſſionis menſium, ſtatutæ ſunt cum Auic. duæ ſimplices: altera frigida, altera ſicca: duæ compoſitæ, altera calida & ſicca: altera frigida & ſicca. Incipiamus nos à ſimplici intemperie frigida,& quoniã illi fere ſemper coniungitur vitiũ ſanguinis, qui in huiuſmodi intemperie facile craſſior & glutinoſior redditur, quam vt fluere poſſit, non alienum fuerit has duas cauſas cõiungere, ac de vtraq; ſimul pertractare, cum pariter ambæ à ſuo ortu fere proueniant, adeo vt intemperies vitium ſanguinis,& vitium ſanguinis intemperiẽ maxime ſoleat iuuare & augere. Indicationes curandi fere ſunt manifeſtæ. Vterus nec non vaſa ad vterum pertinentia laborant intemperie frigida, ergo illa calefacienda ſunt. Sanguis in vtero & vaſis contentus craſſior eſt, glutinoſior & ad fluxionem

ineptus,

ineptus. Ergo oportet illum attenuare, incidere, & ad fluxionem idoneum reddere. Sed quoniam ex communi methodo nunquam licet ad hæc particularia deuenire, niſi primum habeatur ratio vniuerſi corporis: idcirco ante omnia de corporis vacuatione communi cogitandum eſt. Si quis enim ſtatim principio nulla præcedente generali purgatione velit iis vti præſidiis, quæ poſſint intemperiem aufferre, humores præparare, & menſes prouocare, is prorſus nihil proficiet, imo vero & morbum & cauſam morbi deteriorem efficiet, & totam curationem reddet difficiliorem. Verum ad particularia præſidia veniamus. Cum ſuppreſſio menſium non ſit morbus acutus, ſed det inducias, non modo licet, ſed etiam maxime oportunum eſt & vtile primo loco aluum lenire, quod quidem fieri poteſt dupliciter: Et clyſteribus, & medicamentis.

Ergo ſint clyſteria moderata, id eſt, quæ valeant moderate calefacere & flatus diſſoluere. Et ſit exemplum; *Sem. aniſ. fol. in cal. drach. iij. vel ad ſum. vnc. j. ſufficit.*

℞ *Flor. chamomæli, arthemiſ. ana M i.*
Sem. aniſi, fœnic. ana ℥ j. Fiat decoctio.

℞ *Prædictæ decoct. lib. j.*
Ol. chamomæl. ſucchar. rubri ana ʒ iij. M. pro clyſtere.

Sed medicamenta longe maiorẽ & vtiliorem operam præſtant, inter quę teſtimonio Gal. de ſang. miſſ. & conſenſu omnium, hiera principem locum optinet, ꝙ illa poſſit non ſolũ purgare excrementa, quæ in ventriculo, & primis viis continentur, ſed etiam craſſos humores attenuare, incidere, ac reliquas partes tum maxime vterum calefacere & iuuare: & quomodo hiera ſola & ſimul cum aliis medicamentis poteſt adminiſtrari, habetis exempla: Exemplum hieræ ſolæ. *Non drach. iij. ſed vnc. iij. vt in omnib. præc. apparet, legendum.*

℞ *Spec. hier. ſimpl. ℥ iiij.*
Cum melle roſato qu. ſuf. miſ. fiat bolus.

℞ *Spec. hier. ſimpl. ʒ ij.*
Et ſem. cum ſyrupo de betonic. q. ſ. miſc. fiat bolus.

Item.

℞ *Mellis Roſati ſolutiui ʒ iij.*
Decoctionis ſeminum citri parum miſ. fiat potio, quæ ſtatim poſt hieram accipienda eſt.

℞ *Spec. hier. ſimpl. ʒ iij.*
Elect. lenitiui, vel flor. caſſiæ nouiter extract. ʒ VI.
Miſc. cum ſucharo, fiat bolus.

Nonnulli in mulieribus abhorrent vſum caſſiæ, ſed ſi ea permiſceatur cum hiera vel aliter corrigatur, tuto, mea ſententia, poteſt adhiberi, & ego vtrumque medicamentum, hieram inquam & caſſiam ſimul miſtam, familiariter ſoleo adminiſtrare.

Lenita aluo ſtatim occurrit conſultatio de ſanguinis miſſione, quæ multas cõtinet difficultates. Ac primo eſt Aetius qui lib. 16. cap. 51. ſcribit, mulieres quæ non purgantur ob plenitudinem venæ ſectione curari, quaſi vero cæteris quæ carent plenitudine hoc remedium non conueniat: cui opinioni fauent quamplurimi, qui generaliter docent, nunquam ſine plenitudine ſanguinem mittendum eſſe. Deinde ſunt alii, qui hoc remedium non probant, quotieſcunque mulieres ex cauſis frigidis menſium ſuppreſſione laborant, de quibus agemus in præſentia. Cui pariter opinioni fauent quamplurimi, qui in morbis tantum calidioribus & in copia cali- *Sanguinis miſsio.*

dorum humorum ſanguinis miſſionem ſolent probare. Aduerſus vtramq; opinionem quam exiſtimamus falſam & à Gal. mente alienam eſſe, nolumus hoc tempore longius agere, qui id fecimus ex profeſſo & accuratiſſime in diſputationibꝰ editis. Quamobrem mea quidem ſententia ita agẽdum eſt, in qualibet ſuppreſſione menſium quæcunq; illius fuerit cauſſa, & quæcunq; fuerit humorum copia & conditio, ſectionem venæ non modo vtilem, ſed etiam neceſſariam eſſe, dum modo per vires & ætatem liceat huiuſmodi remedium adminiſtrare. Etenim ſectio venæ tot & tantas vtilitates poteſt afferre, quæ alioqui ſatis cuiq; poſſunt conſtare, vt pro comperto habendum ſit, ad prouocationem menſium nullum magis accommodatum & efficax remedium poſſe inueniri. Ex quo factum eſt, vt Auic. Paulus & omnes probati auctores & veteres & recentiores, ſed præ cæteris Galenus lib. de ſang. miſſ. generaliter in ſuppreſſione menſium ſectionem venæ non modo probent, ſed etiam cæteris omnibus remediis anteponant.

Eſt celebris & diu agitata difficultas de loco, vnde liceat ſanguinem mittere in ſuppreſſione menſiũ. Namq; ex vna parte Aet. lib. 16. c. 57. iubet mulieris, quæ ob plenitudinem non purgatur, venas cubiti & cruris ſecandas eſſe. Ex altera autem parte Gale. de ſanguinis miſſ. cap. 18. tradens rationem generalem mittendi ſanguinis, ſecundum varias corporis partes ita ſtatuit, partes infra thoracem poſitas, quales nominatim recenſet veſicam & vterum, ſectione venarum in poplite, malleolis iuuari: ſed magis ad rem manifeſte & expreſſe cap. 11. & 19. docet mulieribus, in quibus ſuppreſſa ſunt mẽſtrua, venas in cruribus ſecandas eſſe, minime in cubito; ſiquidem ſectis venis in hac parte ſuperiore ſanguis ab vtero retrahitur & menſtruæ purgationes retinentur. Plæriq; multum laborant, vt has duas repugnantes opiniones Aetii & Galeni inter ſe concilient. Altomarus cap. proprio 107. inquit, Aetium magnam ſuppoſuiſſe plenitudinem. Cum autem magna plenitudo copioſa vacuatione indigeret, neque eam vires aut reliqua poſſent perferre, propterea de illius ſententia, primo venas cubiti, deinde venas cruris ſecandas eſſe, vt ex vtriſque tanta ſimul poſſit copia ſanguinis vacuari, quantam vnica ſectione plenitudo requirebat. Galenum vero ex vna parte non adeo magnam plenitudinem inſpexiſſe, ex altera parte vires robuſtas in mulieribus plenitudine laborantibus ſuppoſuiſſe, & hac ratione ſectionem venarum inferiorum probare, qui demum inquit ſententiam Galeni, ſectas venas in cubito mulierum purgationes reuellere, veram eſſe & recipiendam, vbi poſt eas venæ inferiores non incidantur. Trincauell. longiſſimam de hac re diſputationem facit, quam vobis licet apud ipſum videre lib. 10. de morbis cap. 4. lib. 3. Conſiliorum, conſilio 70. Summa autem eſt huiuſmodi: facile hanc litem poſſe dirimi, ſi conſideremus morbum varia ratione curari, ſi ille ſolus fuerit, vel ſi ille coniungatur cum altero morbo, qui tanquam cauſa priorem morbum fouet, vel maius periculum poſſit afferre. Vnde ſi quis conſideret ſolum menſtruorum ſuppreſſionem, tunc certum eſt, ſanguinem ad vterum conuertendum, minime ad alias partes reuellendum eſſe, ac propterea venas inferiores, minime ſuperiores fore incidendas. At vero, ſi quis conſideret non ſolum menſtruorum ſuppreſſionem, ſed eam quoq; à totius corporis plenitudine foueri, tunc rationi conſentaneũ eſſe, vt ſanguis potius ab vtero auertatur, quam ad illum cõuertatur, ac propterea potius ſectionem venarum ſuperiorum, quam inferiorum conuenire. Itaq; Trincau. concludit Gale. priorem curandi ſimplicis affectionis rationem, Aetium poſteriorem ſecutum fuiſſe, & vtrumq; bene ſentire, nec alterum alteri contradicere. Trincauel-

lio atque huic opinioni fere conuenit Franciſcus Valeſius lib.2.meth.med.c.14.Ludouicus Mercatus celeberrimi nominis vir, Hiſpanus, qui de affectibus mulier. 4. lib.conſcripſit,ita ſtatuit lib.1.c.9. redundante ſanguine in toto corpore adeo vt obſtructionem in vtero aut vicinis partibus efficiat,à diſtantiſſimis partibus,ab ea,quę affecta aut obſtructa eſt, reuellendum eſſe cum Aetio, & ita ſuperiores venas ſecandas eſſe: at vero ſanguine redundante in ipſo vtero aut in toto corpore, propter obſtructionem vteri ipſius ex venis inferioribus ſanguinem mittendum eſſe cum Galeno. Alii forte aliter ſentiunt.

Cæterum vt libere dicam Altomar. Trinca. Mercatus,& quicunq; illis conſentiunt hac in parte huius rei mihi videtur male ſentire,atq; vt id prætermittam,quod illi temere & fruſtra conantur Galen. & Aetium conciliare, qui ad nullam concordiam poſſunt adduci,ni equidem fallor,omnes eorum cogitationes ſunt inanes, & multos errores cōtinent. Ac primum voluntaria ſunt quæcunq; Altomar.comminiſcitur de maiori ac minori plenitudine, de robore vel debilitate viriū, de repetita ſanguinis miſſione,quę plenitudini reſpondeat,ſiquidē tam certum eſt,quam quod certiſſimum,neq; Galen.neq; Aetium de iis ne verbū quidem feciſſe,aut quicquam cogitaſſe. Sic interpretatio ſententiæ Galeni Altomari inepta eſt, quaſi vero non Galen abſolute & ſimpliciter variis in locis doceat, ſectionem venarum ſuperiorum menſtrua ſupprimere,neq; aliquando voluiſſe eam limitationem adiungere, quæ placet Altomaro,id nempe verum eſſe, niſi poſterius venæ inferiores incidantur. Deinde vero quantum opiniones quoq; Trincauellii & Mercati ſint abſurdæ, & à Galeni mente alienæ, facile conſtabit, ſi primum Galeni rationes & doctrinam intelligamus. Itaque Galen. cum proximo ſuperiore loco docuiſſet, quidnam medico faciendum ſit, ſi ex retentis menſibus & hæmorrhoidibus ſanguis in corpore fuerit coaceruatus cap.11. docet,quidnam agendum ſit in mulieribus quibus menſtrua purgatio ſuppreſſa eſt. Huius doctrinæ ſumma eſt huiuſmodi. In his vacuationem minime prorogandam eſſe, quanquam venam incidere non eſt neceſſe, cum ſcarificationes malleolorum ad vacuandum quod ſuperuacaneum eſt ſufficere aliquando poſſint. Quæ quidem ſcarificationes aliud quoque habent commodum, nempe quod menſium motum concitent, quemadmodū etiam in malleolis & poplitibus ſectæ venæ faciunt,quippe,inquit Galenus, plenitudines à retentis menſibus ortas, ex cruribus omnino vacuabis ſiue incidere venam, ſiue ſcarificare oporteat; etenim ſanguinis miſſio ex cubito purgationes muliebres reuellere cōſueuit: hæc Galen.cap.11.ſic poſteriore cap. 19. tradens rationem varias venas ſecandi pro varietate partium laborantium,de retentis hæmorrhoidibus ac menſtruis ita ſtatuit:ſi propter retentas hæmorrhoidas velimus ſanguinē mittere, ſiquidem eas velimus cohibere, venas quæ ſunt in manibus: ſin autem velimus eas prouocare, venas quę ſunt in cruribus ſecandas eſſe. At vero in quibus ſunt ſuppreſſa mēſtrua, ſemper inquam ſemper ſanguinem ex inferioribus mittendum eſſe, cuius variæ curationis rationem reddit, quoniam non ita ſe res habet in menſtruis & hæmorrhoidibus. Namq; menſtrua purgatio,cum ſit naturalis, nullū periculum affert, & propterea nulla mulier cupit ab eiuſmodi vacuatione liberari. In hæmorrhoidibus autē, ſi vacuatio ſit præter naturam,nonnullæ quidē cupiunt eas habere, nonnullæ autē liberari eiuſmodi vacuatione volunt, à qua periculum imminet aliquando,ne homo ad malum corporis habitum,ad hydropem,& ad interitū deducatur. Itaq; inquit Galenus,in iis in quibus ſuppreſſa ſunt mēſtrua ſemper venas, quæ ſunt in cruribus in-

cidere oportet. Ex his duobus locis Gal. manifeſtiſſime licet intelligere, quamobrē Gal.in ſuppreſſione menſium nunquam velit venas brachii, perpetuo venas cruris ſecandas eſſe, nimirū quod venę ſuperiores menſtruas purgationes cohibeant, inferiores vero præſtēt, & vacuationem plenitudinis & prouocationē menſium. Quod ſi ita ſe res hæc habet, iure mihi videor dixiſſe, Altom. Trin. Mercatum temere ac fruſtra laborare, vt Aetium & Galen. concilient, qui conciliari nullo modo poſſunt, omneſq; eorum conciliationes inanes eſſe ac multis erroribus ſcatere. Etenim qui generaliter docet omnem plenitudinem ex ſuppreſſis menſibus ortam, omnino ac ſemper ex cruribus, nunquam ex brachiis vacuandā eſſe, quod facit Galen. minime poteſt alteri conuenire, qui docet quandoq; ex brachiis ſanguinem mittendū eſſe, quod facit Aetius. Hæc ſunt contradictoria nec ſimul poſſunt conſiſtere. Pariter eſt intelligere, quantum ſingulæ iſtorum hominum reſponſiones à ſcopo aberrent, & multas abſurditates contineant, de quibus mihi videtur ſuperuacaneum longius agere. Cum igitur in hac re Gale. & Aetius diſſentiant, & vterq; habeat ſuos ſequaces, id nunc reſtat, vt videamus, vtri melius ſentiant, & quidnam medicos in menſium ſuppreſſione agere oporteat, cum res ſit longe maximi momenti & ad probam curandi rationem maxime pertineat.

Propoſita eſt difficultas de loco, vnde oporteat in ſuppreſſione menſium ſanguinem mittere: propoſita eſt aduerſaria ſententia Aetii & Galeni: propoſitæ ſunt reſponſiones & conciliationes variorum auctorum: nunc reſtat videndum vtri melius ſentiant. Ego vero ſentio ſententiam Galeni ſententiæ Aetii & cæterorum omnium longe anteponendam eſſe, & quoniam deciſio huius controuerſiæ tota videtur dependere ex natura, & vi ſectionis venarum brachii & cruris, videndum eſt, quid vtraque valeat, & quas vires obtineat.

Galenus inquit venam ſectam in brachio reuellere mēſtruas purgationes, venam ſectam in crure vacuare plenitudinem, & menſes prouocare. Alteri autē quatenus pertinet ad venam brachii, fatentur quidem ſectionē huiuſmodi venæ reuellere ab vtero, ſed ea limitatione, quę fuerat Altomari, niſi poſterius venæ cruris aperiantur, quatenus autem pertinet ad venam cruris, hanc fatentur, vt puto, menſtrua prouocare, ſed negāt plenitudinem ac potiſſimum inſignem euacuare. Sententia Galeni rei naturæ videtur plane conuenire, quia res ipſa demonſtrat ſectionem venæ ſuperioris fluxionem ſanguinis ab vtero reuellere & impedire: ſectionem autem venæ inferioris fluxionem ſanguinis ad vterum trahere & conuertere. Et quatenus pertinet ad plenitudinem non puto eos negare, ſectionem inferioris venæ de ſententia Galeni, eam vacuare poſſe, qui id teſtatur, tam aperte & tot locis, non ſolum de ſectione venæ, ſed etiam de malleolorum ſcarificatione, vt nullus de hac re dubitationi locus videatur ſupereſſe. Sed fortaſſe illud ſimpliciter negant, quicquid Galenus ſentiat, quod multi hoc tempore audent facere, quam bene autem ipſi viderint. Quid enim prohibeat cur ſecta vena & ea quidem magna, quales ſunt venæ crurum, non totum corpus, & quælibet plenitudo poſſit vacuari? Alteri autem contendentes ſectionem venæ ſuperioris non reuellere ab vtero, dum modo poſterius aperiantur venæ inferiores, ſua ipſorum reſponſione redarguuntur. Siquidem manifeſte fatentur ſecta vena brachii menſes impediri, vt propterea opus ſit altera ſectione venæ inferioris, quæ huiuſmodi impedimētum poſſit auferre. Verum ſicuti docent Theologi, nō eſſe facienda mala, vt eueniāt bona; ita equidem puto, nunquā homini à medico malum inferendum eſſe, vt deinceps illi ſuccurratur, præterquam

quod

quod nõ ſemper in noſtra poteſtate poſitum ſit, huiuſmodi malum corrigere, cum fieri poſſit, vt magis valeat ſecta vena ſuperior ad impediendum, quam altera inferior ad prouocandum menſtruas purgationes. Si quis vero eſt demũ, qui his omnibus non acquieſcat, is quæſo ſecum reputet, an liceat aliquando mulieri puerperę, cui retenti ſunt menſes, venas ſuperiores incidere, tametſi hæc mulier magna & ſumma plenitudine laboret. Neq; enim puto aliquem tam infantem & inſanientem eſſe, qui id audeat aſſeuerare. Quod ſi in ſuppreſſione menſium magna vrgente plenitudine, per aduerſarios licet primum ſuperiores, deinde inferiores venas incidere, idem quoq; de mulieribus puerperis ſtatuendum eſſe videtur, quod tamen exiſtimo neminem dicturum aut facturum eſſe. Itaq; concludo, quicquid Aetius & eius ſectatores ſentiant, in ſuppreſſione menſium cum Galeno nunquam venas cubiti, ſed perpetuo venas crurum ſecandas eſſe. Hunc locum tractaui longius, quod ille mihi videtur longe maximi momenti, neq; ſatis ab aliquo hactenus explicatus fuiſſe. Verum cætera quę reſtant perſequamur.

Si quęrat aliquis, quonam tempore & qua menſura ſanguinem mittere oporteat? Huic inter cæteros reſpondet Paulus lib.3.cap.61. quod pertinet ad tempus, decem dies poſt præſcriptum tempus menſium ſanguinem mittendum eſſe, quatenus vero pertinet ad copiam, non plus 2. libr. cum ℥ nec etiam minus 1. libr. ſanguinem fore detrahendum. Sed Paulus forte de vtraq; re male ſentit, ſiquidem tempus opportunum huic remedio illud potiſſimum videtur cenſendum eſſe, quando natura conſueuit eiuſmodi purgationem aggredi. Cum enim certum ſit naturam hoc tempore moueri & conari, vt noxium excrementum deponatur, omnis ratio colligit, & ſectionem venæ, & omnia præſidia, quæ hunc naturæ conatum poſſint iuuare, tunc opportuniſſime adminiſtrari. Vnde ſunt nonnulli qui in ſuppreſſione mẽſium decreſcente luna ſanguinis miſſionem probant, quod fere mulieres hoc tempore mẽnſtruas purgationes ſoleant habere: quæ videtur fuiſſe ſententia Ariſtot. 2. de gen. anim. cap. 44. de gen. an. c. 2. qui ſcribit mulieribus menſtrua ſecundum naturam menſibus decreſcentibus fieri, quod huiuſmodi tempus primo menſe frigidius ſit & humidius, idq; propter lunæ decrementum & defectum. Nam quod ſol per totum annum hyemem & æſtatem facit, idem per menſem luna videtur agere, quod quidem non acceſſu & diſceſſu lunæ ſicut ſit de ſole, ſed increſcente & decreſcente illius luce contingit fieri. Quamobrem vt idem ſcribit Ariſtoteles 7. de hiſtoria animal. cap. 2. nonnulli ſexum fœmineum lunæ tribuunt, quod ſimul illa decreſcat, & mulier purgetur, moxq; ambo repleantur. Sic Galenus ſcribit lunam determinatum tempus menſtruorum in mulieribus conſeruare, 3. de diebus Criticis cap. 2. Quoniam vero, vt ſcribit Ariſtoteles loco citato 2. de gen. animal. cap. 4. & confirmat experientia, menſtrua in mulieribus nullo certo dierum circuitu definiuntur: præclare Galenus mihi videtur hoc tempus ſtatuiſſe triduum aut quatriduum ante conſuetum mulieri circuitum, quandocunq; illud contingat, de ſanguinis miſſione cap. 18. cum enim hoc tempore natura menſtruas purgationes appetat, nulli dubiũ eſſe debet, quin tunc ſecta vena ex vna parte medicus naturæ propenſionem iuuabit, vt ex altera medicus naturam adminiculantem ſit habiturus. Ad quem modum idem ſcribit Galenus, Medicos qui Romæ mulieribus medicabantur tempore quo eruptio menſtruorum expectabatur, venæ ſectionem vſurpare conſueuiſſe, vt propterea ego ſim neſcius, quid Paulo in mentem venerit, cum velit die decima poſt præſcriptum muliebris purgationis terminum, ſanguinem mittendum eſſe, cum id

tempus deficiente qualibet naturæ propenſione & conatu ad prouocanda menſtrua ineptiſſimum cenſendum ſit: etſi non ignoro nonnullos vt tueantur Paulum, quaſdam ſuas ſubtiles cogitationes proferre, quæ mihi ab omni ratione & probabilitate videntur alienæ. Sic ſententia Pauli de ſanguinis copia reiicienda eſt, quandoquidem licet mulieribus maiorem vel minorem ſanguinis copiam detrahere, pro varietate plenitudinis, pro qualitate ſanguinis, ętatis, temperamenti, corporis habitus, temporis anni, & ſimilium, vt nullo modo certa quędam menſura poſſit definiri, ad quem modum habetis hiſtoriam apud Galenum 6. Epid. ſect. 3. 39. illius mulieris 8. menſes ſuppreſſione purgationis menſtruæ laborantis, cui ſupra tres libras ſanguinis miſit, atque illam breuiſſimo tempore in priſtinum habitum reſtituit. Cæterum hoc loco minime prætermittendum eſt Galeni præceptum, cuius ille meminit de ſanguinis miſſione capit. 11. nimirum: Mulieres quæ cæteris ſunt candidiores, ſanguinem magis tenuem coaceruare conſueuiſſe, ac propterea malleolorum ſcarificatione maxime iuuari: alteras autem, quæ nigriores ſunt, craſſiorem magis & melancholicum ſanguinem congregare, & idcirco ex ſectione venæ maiorem vtilitatem percipere, id quod eo magis faciendum eſt, ſi illæ magnas habeant venas, cum fere ſemper contingat, vt mulieribus gracilioribus & nigrioribus, venæ magnæ, obeſis vero & candidioribus exiguæ venæ appareant. Itaque ſicut in nigrioribus præſtat venam incidere, quam malleolos ſcarificare, quod craſſior earum ſanguis difficile per ſcarificationes, commode ſecta vena educatur: ita in candidioribus præſtat malleolos ſcarificare, quam venam incidere. Cum enim huiuſmodi mulieres venas in cruribus habeant exiguas, hinc fit, etſi venæ probeà medicis incidantur, vt ſanguis nihilominus ne quidem mediocriter poſſit profluere.

Diximus multa de ſectione venæ, ſed hoc demum loco illud quoque ex Galeno ſciendum eſt, ſanguinis miſſionem, ſeu venam incidere, ſeu malleolos velimus ſcarificare, partiendam eſſe, adeo vt vna die ex vno crure, poſtridie ex altero ſanguis detrahatur, lib. de ſanguinis miſſione 18. Namq; hac partita vacuandi ratione, præterquam quod vires minus laborant, ſanguis magis excitatur, mouetur, & ad fluxionem propenſus redditur: Quod quidem pręceptum Galenus obſeruauit in ea muliere, cuius in ſuperiore lectione mentionem fecimus, cum illi primo die ſeſqui libram, poſtero die lib. j. tertio ℥ viij ſanguinis detraxerit. Neq; vero illud ago in præſentia, vt demonſtrem ſcarificationem malleolorum apud veteres vſitatam, à noſtris cucurbitulis inciſis multum differre: (etſi non ignorem multos vel præclaros medicos, & inter cæteros Auicen. aliter ſentire) qui id feci ex propoſito & diffuſe in diſputatione de ſcopis mittendi ſanguinis. Præter ſectionem venæ & ſcarificationem malleolorum ſunt multi, qui in ſuppreſſione menſium hæmorrhoidum apertionem probant, quaſi hac ratione ſanguis ad vterum trahatur, ac menſtrua poſſint iuuari, quos quidem cenſeo in magno errore verſari. Et quamobrem ita cenſeam facit Gal. qui docet apertione huiuſmodi venarum ab vtero deriuationem fieri. Itaq; ille tradens ex Hipp. leges, reuulſionis & deriuationis de ſingulis corporis partibus ita ſtatuit 5. meth. 3. Quæ fluunt per aluum, ea vel per lotium vel per vterum fore tranſmittenda, quæ fluunt per lotium, ea vel per vterum, vel per aluum deriuanda. Et alio loco magis expreſſe libello de cucurbit. ſcari. cap. 18. ita inquit: Si mulieri per hæmorrhoidas ſanguis irrumpat, illum commode ad venas vteri deriuari, quod ſi quæ ducuntur ad inteſtina & hæmorrhoidas, ab vtro deriuationem

tionem efficiunt, non ego ſatis intelligo, quomodo apertio hæmorrhoidarum menſtruorum prouocationem non poſſit inſigniter impedire, præterquam quod ex anatome licet intelligere, inter venas vteri & hæmorrhoidas, nullum prope conſenſum extare.

Poſtremo ad hunc locum cauteria quoq; crurib. aut coxis inuſta videtur pertinere, quæ multi contendunt ad prouocationem menſtruorum eſſe accommodata. Inter quos eſt Mercurialis, qui ſcribit tom. 2. conſil. conſ. 26. 4. de morbis mulierum ad finem, qui inquam, ſcribit, ſe multiplici experientia didiciſſe, cauteria infra genu poſita, ſuppreſſos menſes reuocare. Sed neq; huiuſmodi præſidium rationi & doctrinæ Galeni omni ex parte mihi videtur conuenire, ſiquidem fortaſſe hæc viſcera menſtruas purgationes potius ab vtero deriuant, quam ad vterum detrahunt. Et memoria eſt repetendum, Galenum docentem cauſas ſuppreſſionis menſium culpa totius corporis, eam quoq; cauſam commemoraſſe, quotieſcunq; humores ad alias partes, quam ad vterum habent inclinationem, ad quem modum dixit, nõnullas quoq; excretiones, ſiue naturales, ſiue artificioſas, qualia ſunt vlcera, ſanguinem ab vtero reuellere aut deriuare, & ad alias partes transferre. Idq; circa huiuſmodi cauteria vos cohortor, vt diſcatis cautius agere, nec tam facile & frequenter vſum eorum probare, ſicuti hoc tempore à multis fieri ſolet.

Poſt hęc ad medicamenta prouocantia menſes deueniendum eſt. Sed tunc antequam ad hæc deueniamus, ac potiſſimũ ad valentiora, de totius corporis purgatione cogitandum eſt. Cum autem redundent humores frigidi, craſſi, pituitoſi, primũ neceſſe eſt illa exhibere, quæ illos incidere, attenuare, & præparare poſſint, inter quæ victus ratio, quæ extenuandi vim habet apud Galenum de ſangui. miſſ. 18. principem locum obtinet, de qua cum habeamus integrum Gal. libellum, qui ſatis cuiq; eſſe poſſit, in præſentia non eſt pluribus agendum. Medicamenta autem ad hanc rem accommodata plurima ſunt, quorum catalogus apud omnes & veteres & recentiores facile poteſt haberi. Itaq; ea tantum libet mihi vobis proferre, quæ cæteris mihi videntur præſtantiora, & quibus ego familiariter vti ſoleo. Hæc vero ſunt leuiora quidem: Syr. de beton. de Arthemiſia, mel roſat. decocta betonicæ, hyſſopi, ceterach. Valentiora Syrupi de 2. vel 5. radicib. byzantinus, oxymel compoſitum, decocta ſeminum & radicum fœnic. pulegii, calamenthi & ſimilium. Et pro iunioribus ſit exemplum:

℞ *Syr. de betonicæ.*
De arthemiſia.
Byzantini cum aceto *ana* ℥ ß.
Decoctionis hyſſopi.
Betonicæ *ana* ℥ iiij. *miſc. pro ſyrupo.*

Concoctis & præparatis humorib ad eorum purgationem licet deuenire.

Sunt autem medicamenta partim ſimplicia, partim compoſita, quæ ad hanc rem ſunt accommodata. Ex quibus ſicuti de præparantib. factum eſt, mihi libet tamen proferre, quæ præ cęteris probari & adminiſtrari ſolent. Talia ſunt inter ſimplicia Turbith, agaricus: inter compoſita elect. diaphœnic. hiera, diacolocynthidos, pil. de hiera cum Agarico, cochię, trochiſci, alhandal, quod quidem poſtremum medicamentum cæteris omnibus anteponendum eſt. Pro iunioribus ſint itidem exempla: ℞ *Agaric. trochiſcati* ℥ j. ß.
Gingiberis *gr.* x.

Deco-

Decoctionis betonicæ q. ſ. fiat infuſio ſ.a.& facta expreſſione, adde
Elect.diaphœn.
Ol.hieræ diacolocynth. ana ℥ iij.
Mellis roſati ſolutiui ℥ ij. ß. Miſc. fiat potio.

Item.

℞ *Pil.aloephang. ℥ ß.*
Cochiar.Ↄ j. Miſc. fiant pilulæ v.& deaurentur.

De quibus medicamentis, illud eſt aduertendum, ea nunquam fore exhibenda, quo tempore natura menſtruas purgationes ſolet appetere & expurgare, ſiquidem hoc tempore exhibita trahendo humores ab vtero ad alias partes poſſent naturæ maximum impedimentum adferre. Toto corpore expurgato, tunc opportune ad ea medicamenta accedendum eſt, quæ poſſunt vteri & vaſorum intemperiem frigidam auferre, craſſiorem ſanguinem in vtero & vaſis contentum incidere, attenuare, & vno verbo, quæ valeant menſtrua prouocare. Quæ quidem cum ſint multiplicia, partim ſimplicia, partim compoſita, partim externa, partim interna, quæ variis rationibus poſſunt adminiſtrari, ad veram exercitationem mihi libet de ſingulis, ſed quam breuiſſime addere. Non id ago in præſentia vt exponam, qualiſnam ſit cauſa medicamentorum prouocantium menſtrua, & quomodo ea differant à medicamentis prouocantibus lac & lotium, quod poſterius mihi eſt propoſitum facere in tractatione de fluxu muliebri vel vterino, ad quem locum tantum hæc tractatio videbitur pertinere. Peruenimus ad medicamenta prouocantia menſes, quæ ſunt duplicia, partim interna, partim externa. Primũ igitur ſunt medicamenta interna, Syr. de betonica, de arthemiſ. de calamenth. byzantinus, decocta ſeminum & radicum fœniculi, Petroſelini, aſparagi, cicerum rubeorum, calamenthi montani, dictamni Cretenſis, pulegii, ſabinæ, rubeæ tinctorum & ſimilium. Habetis exemplum:

℞ *Syr.de arthemiſ. ℥ j.*
Mellis roſati colati ℥ ß.
Decoctionis calamenthi.
Pulegii ℥ v. miſ. pro ſyrupo.

Sunt conſeruæ capill.veneris betonicæ, ſaluiæ, roris marini, quibus vel ſolis, vel ſimul cum aliis medicamentis licet vti.

Exemplum.

℞ *Conſeruæ ſaluiæ.*
Capill.ven.beton. ana ℥ j.
Cinnamomi elect.
Dictamni cretenſis.
Calamenthi montani ana ℥ ß.
Cum ſyr.de arthemiſ.q.ſ.miſ.fiat electuarium.

Sunt rotulæ ſiue confectiones arom. roſaceum, diamoſchum, diambra. Sed præ cæteris diacalamenthum ex deſcriptione Galeni 4. de T. V. videtur habere inſignem prærogatiuam.

Sit exemplum.

℞ *Spec.diambræ.*
Diacalamenthi ana ℥ j.
Sacchari fini ℥ iiij. cum vino aromatic. miſc. & fiat confectio in rotulis.

Apud

Apud Raſen. 9. lib. ad Almanſorem c. 83. ſunt trochiſci de myrrha, quos, ille inquit, in ducendis menſtruis tam eſſe efficaces, vt fœtum quoque poſſint educere; ac ſane præclariſſimam ſæpenumero operam præſtant. Galenus Caſtoreum probat maximopere, de quo ita ſcribit 11. de ſimpl. med. C. de Caſtoreo: retentis menſibus, vbi ex vena, quæ in talo eſt, ſanguinem modice detraxiſſet oblato Caſtoreo, vna cum pulegio aut calamentho, ſe expertum eſſe hoc medicamentum purgationes prouocare. Poſtremo ſunt magna antidota Mithrid. & Theriaca, quæ inter cætera ad roborandum ventriculum, & vterum frigidiorem & humidiorem, nec non prouocandos menſes, mea quidem ſententia, poſtremum locum non obtinent. Sed tamen poſt hæc omnia non prætermittendus eſt potus aquarum Thermalium calidiorum, quales ſunt noſtræ Aponitanæ, Aquarianæ & ſimiles. Cum ratio perſuadeat, & ratio confirmet frequentiſſime hoc naturale præſidium id feliciter præſtitiſſe, quod alia præſidia præſtare non potuerunt. Sed quoniam ſcio, viros clariſſimos de hoc remedio aliter ſentire, qui potiſſimum mouentur auctoritate Auicennæ, mihi liceat hunc Auicen. locum duobus verbis perpendere. Verba Auicen. ſunt huiuſmodi lib. 2. cap. 59. de aqua. Et omnes aquæ minerales faciunt vrinæ difficultatem & parturiendi, & menſtruorum. Ego vero neſcio, quomodo id generaliter poſſit de omnibus aquis mineralibus pronunciari. Nam ſicuti rationi conſentaneum eſt, aquas aluminoſas, ferreas, & omnes quæcunq; refrigerandi & adſtringendi vi præditæ ſunt, menſtruas purgationes impedire: ita altera ex parte neque à ratione alienum eſt, aquas ſulphureas, nitroſas, bituminoſas, & quæcunque calefaciendi, abſtergendi, aperiendi vim habent, menſtrua purgandi vim habere. Quod dixi, experientia euidentiſſime & frequentiſſime confirmat.

Deinde ſunt medicamenta externa, quæ pariter ſunt quamplurima, ac variis rationibus adminiſtrantur. Ac primum ſunt, lotiones & balnea, quæ poſſunt eſſe partim naturalia, ſicut ex aquis Thermarum calidioribus, partim artificioſa, quæ ex congruis medicamentis ſolent parari. Exemplum ſit:

℞ *Flor. chamomæl.*
Arthemiſ.
Puleg.
Calamenthi.
Dictamni Cretenſis.
Sabinæ
Ciclaminis ana M. j.
Se. aniſorum.
Fœniculi.
Dauci.
Ameos ana ℥ ß Miſ. omnia decoquantur in aqua.

Huiuſmodi lotionum & balneorum duplex eſt vſus. Primus vt mulieris lauentur & balneentur crura. Alter vt tota mulier vſq; ad vmbilicum in tali balneo aliquamdiu ſedeat & moretur.

Secundo ſunt nonnulla medicamenta, quæ iniiciuntur in vuluam, vulgo peſſi & peſſaria appellantur. Sunt autē veluti ſuppoſitoria, quę ex variis medicamentis lana vel bombyce, vel re ſimili exceptis, conficiūtur, vt cōmode in pudendū mulieris poſſint imponi, quæ quidē longiore tempore debent retineri. Et habetis exēpla. Ac primum antiquiſſimus eſt vſus folii radicis & ſucci Mercurialis, quæ quidem vel

ſola.

ſola, vel cum aliis medicamentis poſſunt adminiſtrari. Itaq; licet ſolã radicem, & ſola folia ſupponere, licet ex foliis & radicibus ſuccum extrahere, eumque vel ſolum, vel cum aliis medicamentis, vel linteolo excipere, quę peſſaria ſicuti familiaria, ita optima ſunt, ſed tamen leuiora. Sic præparantur peſſaria ex rebus odoratis, myrrha, belzoini, & ſimilibus. Habeatis exemplum:

℞ *Ladani optimi part. ij.*
Belzoini.
Myrrhæ ana part. j.
Moſchi parum olei liliorum alborum cum aromatibus q. ſ. in formam commodam. Sed illis valentiora adhuc ſunt, quæ conficiuntur ex colocynthide, ciclamine, ſcammoneo & ſimilibus, & ſit exemplum:

℞ *Fellis bubuli.*
Succi ciclaminis ana ʒ j.
Pulpæ colocynth. ʒ ij.
Myrrhæ elect. ʒ j. Miſc. fiat peſſarium.

Tertio ſunt ſuffitus vel ſuffumigia, quæ potiſſimum ex rebus odoratis conficiuntur, vnde eſt aphoriſ. 5. aph. 28. ſuffitus aromatum mulieri. Et habeatis exemplũ:

℞ *Belzoini.*
Styrac.
Calamit.
Myrrhæ.
Bdellij ana ʒ j.
Galliæ muſchatæ Meſ. ʒ ß.
Zibethi ℈ ß.
Styracis liquidæ vel olei de ſpica odorati q. ſ. fiant pilulæ vel trochiſci, ex quibus modico igni impoſitis vapor ſeu fumus eleuatur: quem mulieres commode recipiunt accommodato vaſe ad vterum, qualia ſunt, quib. repleri ſolent vaſa vinaria parua, ſi pars latior ſupra ignem & fumum ponatur, pars vero anguſtior veluti cannula in pudendum iniiciatur. Quia vero huiuſmodi ſuffitus, vt docet Hipp. aph. ſuperiore, ſolet grauitatem capitis inducere, mulieres ita debent pannis muniri, vt ne vapores ad ipſum caput poſſint penetrare.

Quarto ſunt nonnulla medicamenta, linimenta, emplaſtra, fomenta, quæ ad infimam abdominis partem, & omnes locos muliebres ſolent accommodari, quę ex iiſdem componuntur medicamentis, de quibus ſatis diximus. Tamen nec grauabor vnum aut alterum exemplum afferre.

℞ *Olei amygd. dulc. ʒ ij.*
Lil. alb. cum aromatib. de cheiri (florib. illius) ana ʒ j.
Ol. ex ſeminibus aniſorum ʒ ß.
(Oleum valde efficax in affectibus vterinis) miſc.

Exemplum aliud.

℞ *Pulegii.*
Calamenthi.
Dictamni.
Arthemiſ. ana miſc.
Cinnamomi.
Garyoph.

Myrrhæ

Myrrhæ.
Balſami ana ʒ j.
Farinæ cicerum rubeorum lib. j. M. cum vino albo aromatico ad ignem, & fiat emplaſtrum.

Poſtremo loco, preter ea, quę ſupra diximus, conueniunt omnia genera reuulſionum, frictiones, ligaturæ, cucurbitulæ, tam ſcarificatæ, quam ſine ſcarificatione, quæ omnia ad partes inferiores, coxas & crura adhibenda ſunt. Atq; hæc de ſuppreſſione menſium propter alteram intemperiem ſimplicẽ vteri, nimirum ſiccam, nec non propter intemperies compoſitas, calidam & ſiccam, frigidam & ſiccam, de quibus cum Auic. ſupra diximus. Sed tractatio foret nimium prolixa, neque anguſtiæ præſentis temporis patiuntur, vt omnia poſſimus examinare & abſoluere. Quamobrem cum liceat vtiq; ex iis, quæ hactenus tradita ſunt, & rationem curandi cæteras intemperies, & ſingula pręſidia ſibi comparare, mihi libet huic tractationi, quæ neſcio quomodo lõgior euaſerit, quam mea voluntas fuerit, finem imponere. Gratia exempli, in ſimplici intemperie ſicca eſt facile intelligere. cauendum eſſe ab omnibus tum alimentis, tum medicamentis, quæ ſiccandi vim habent, totamq; curationem perficiendam eſſe, cum iis, quæ humectandi facultate prædita ſunt. Ac de his forte mulieribus intelligebat Galenus lib. aduerſus Eraſiſtrateos cap. 13. quãdo ſcribit, Medicos Rationales humidam victus rationem & copioſa balnea concedere conſueuiſſe, poſtquam mediocris copia ſanguinis ex cruribus detracta, purgationem confeſtim ſuccedere volebant, quod idem de altera intemperie compoſita calida & ſicca, frigida & ſicca, ſtatuendum eſt. Diximus menſtrua in mulieribus aut prorſus retineri, aut diminui, aut deprauari. Et diximus de retentione menſium. Quoniam vero menſtrua retinentur & diminuuntur, propter eaſdem cauſas, aut vehementiores aut debiliores, & vtriq; eadem curandi ratio competit, prætermiſſa tractatione de menſtruis imminutis, ſtatim ad menſtrua deprauata veniendũ eſt. Itaq; menſtrua fluunt deprauate multis modis. Ac primum quidem locum apud Galen. 3. de Sympt. cauſis cap. 4. obtinet illud ſymptoma, quod Græce ῥοῦς γυναίκειος, Latine fluxus muliebris dicitur. Deinde vero ſunt deprauati menſes, quotieſcunq; illi immoderate, & ſine ordine fluunt, quotieſcunque illi ſine colore, flaui, virides, ſubſtantia tenues, craſſi, viſcidi, quotieſcunq; mulieres, quo tempore menſtrua fluunt, dolent capite, dorſo, ventriculo, & aliis partibus. Tot itaq; modis forte etiam aliis menſes deprauantur, de quibus ſymptomatib. non certe omnibus, quod nimis longum foret, ſed de iis, quæ ſunt frequentiora, & maioris momenti ſtatuimus agere, incipientes à ſuperflua menſium fluxione.

Capvt III.

De Immoderato Fluxu Menſtruorum.

Multi exiſtimant, ſuperfluum fluxum menſtruorum & fluxum muliebrem, vnum atq; eundem morbum eſſe, qui longe decipiuntur, cum ſint duo diſtincti morbi & affectus, vt manifeſte docet Galenus 4. loc. affect. ad finem, ſiquidem in ſuperfluo fluxu menſtruorum ſanguis profluit, qualis per menſes naturales ſolet apparere, ſed fluit immoderate: in fluxu autẽ muliebri non ſanguis, ſed varia excrementa, aliquando aquoſa, albida, aliquando alterius ſubſtantię euacuatur, vt ꝓprio loco monſtrabimus. Menſtrua fluunt immoderate dupliciter. Primo modo, ſi ſe-

mel

mel ac breui tempore confertim ac profuſe exeant. Altero modo, ſi huiuſmodi vacuatio perſeueret plures dies, ad quem modum ſcribit Gal. 1. epid. 2. commenta. 4. Homines multas quoq; pluuias appellare, vel ſi longiore tempore durēnt, licet non large decidant, vel ſi breui tempore largiter in terram decidant. Et ſi quis à me quærat, qualiſnam ſit menſium quantitas, vel menſura, quæ mulierib. ſecundum naturā debeant profluere, huic reſpondet Hip. 1. lib. de morbis mulierū. pag. 313. ad fi. (in codice Baſilienſi latino) in omni muliere ſana moderatos menſes eſſe duarum heminarum Atticarū, quæ circiter 20.℥ continent aut paulo plures, vel minores & pauciores. Sin autē longe plures & pauciores fuerint, tunc menſes morboſos eſſe. Sed forte nō ita certa menſtruorū quantitas poteſt definiri, ſiquidem veriſimile eſt, mulieres pro varia victus ratione, pro vario corporis habitu, & cęteris id genus, nō-nullas copioſius, nonnullas parcius purgari. Itaq; ego ſentio hanc menſuram definiendam eſſe facta imprimis comparatione ad menſuram & tempus cuiuſq; mulieris, dum illa integra fruitur ſanitate. Exemp. grat. Si mulier fuerit aſſueta purgare ij. libr. 3. dies, nunc vero fluat ſanguis iiij. lib. 10. dies, tūc licebit aſſeuerare menſes flue-re immoderate, præterquam quod hoc ipſum licet intelligere ex bona vel mala, ex facili vel difficili mulieris tolerantia. Namque ſi menſes fuerint immoderati, fieri non poteſt, quin mulier hanc purgationem difficile ferat, atque in ea incurrat ſymptomata, de quibus ſtatim ſermonem habebimus.

Menſtrua immoderata ſine dolore ad ſymptomata exeuntia immutata referenda ſunt. Sed cum hæc triplicia ſint, vt docet Gal. de ſympt. diff. c. 6. vel toto genere, vel qualitate, vel quantitate præter naturam, ſciendum eſt, ſicuti idem Gal. docet 3. de ſympt. cauſ. c. 2. omnes ſanguinis excretiones ex noſtro corpore eſſe toto genere præter naturam, iis duntaxat exceptis, quę mulieribus per vterum ſolent emanare, quæ ſola quantitate à natura ſunt aliena. Itaq; immoderatus fluxus menſtruorū eſt ſymptoma exiens immutatum non toto genere, non qualitate, ſed quantitate præter naturam. Cum enim huiuſmodi excretio ſit naturalis, ſi ea tamen copia exeat, quæ ſuperuacanea & inutilis eſt, ſi eadem modum exceſſerit cum quantitate, prę-ter naturam cenſenda eſt.

Cauſa. Sed ad cauſas huius ſymptomatis progrediamur, quę diſtincte & accurate à Gal. explicantur 3. de ſympt. cauſis cap. 2. 5. apho. com. 58. Ergo menſtrua profluunt immoderate (quod idem in quolibet ſanguinis fluxu contingit) tribus de cauſis, vel propter facultatem, quæ vas ſanguinem continens recludit, ſicut in profluuio ſanguinis è narib. vel ſecundo propter ſanguinem male affectū, vel tertio propter vitium vaſorum. Ac primum iſtud propter facultatem, quo loco eſt memoriæ repetendum pro iuniorib. facultates naturales, quæ omnib. mēbris inſunt eſſe quatuor, Attractricem, Retentricem, Alteratricem, Expultricem, quę per propria temperamenta ſuas operationes perficiunt, vt diffuſe monſtrat Gal. 1. de facult. naturalibus. Quamobrem ad fluxus menſtruorum immoderatos facit, ſi huiuſmodi facultates non probe fungantur ſuo munere, præcipue vero ſi facultas contentrix non retineat, quæ & quam diu ſunt retinenda, q́ imprimis ex mala vteri, vel vaſorum intemperie, vel humida, vel frigida, vel vtraque fieri ſolet. Pariter ſi facultas expultrix nimium expellat, quę & quando non ſunt expellenda, q́ potiſſimum ex mala vteri, vel vaſorum intemperie, vel calida, vel ſicca, vel vtraque ſolet contingere. Secundo menſes fluunt immoderate propter ſanguinem male affectum, quod quidem Gale. docet fieri dupliciter: Primo modo, cum ille redditus ſit adeo vitioſus, vt

vaſa

vaſa erodat in quibus continetur, quod non aliter videtur fieri, quam ſi ſanguis reddatur tenuior, calidior, acrior, vel ex temperamento, vel ex victus ratione, vel aliter, aut quod ille permiſeatur cum excrementis biliofis, cum ſalſa pituita, cum atra bile, quę omnia cum ſint acriora, naturæ moleſtiam inferunt, ex quo illa excitata & irritata eorum expulſionem molitur. Scio Auic. & cum eo multos præſtantes medicos ſanguinem male affectum interpretari, non ſolum ſi ille fuerit calidior, acrior, atq; erodendi facultate præditus, verum etiamſi ille humidior & aquoſior fuerit. Sed iſti mihi videntur à Galeno & ratione diſſentire, ſiquidem Galenus vnius tantum acrioris & erodentis meminit, qui ſolus reuera ipſa vaſa poteſt aperire & diſrumpere. Præterea ſi ſanguis fuerit male affectus propter multitudinem aquoſitatis & humiditatis, vt loquitur Auicen. tunc menſtrua non forent ſola quantitate præter naturam, imo vero huiuſmodi fluxio ad profluuium potius muliebre, quam ad immoderata menſtrua pertin.r t. Altero modo ſanguis male afficitur apud Galenum, cum ille ita eſt auctus, vt in vaſis contineri non poſſit, ſiquidem is quoq; rumpere aut recludere vas poteſt. Quas quidem duas cauſas apertionis vaſorum, copiam ſcilicet, & acrimoniam ſanguinis, ille quoque commemorat 4. meth. 2. Diximus de duabus cauſis ſuperfluæ fluxionis menſtruorum, itaque ſupereſt tertia propter vicium vaſorum, quod quidem vitium docet Galenus, cōſiſtere in nimia eorum mollitie & duritie, & tenuitate, idq; nonnunquam in prima ſtatim conformatione, quę fit in vtero, ſolet accidere, nōnunquam poſterius, temporis progreſſione. Hæc autem proueniunt, nimia mollities ex redundante humiditate, nimia durities ex ſiccitate, nimia tenuitas ex atrophia, id eſt, inopia alimenti. Quomodocunq; enim vterus, & vaſa ad eum pertinentia, fiant molliora, duriora & tenuiora, immoderatum ſanguinis profluuium poteſt ſuccedere, ſiquidē quod immodice molle vel durum eſt, frangitur facile, molle quidem propter imbecillitatem, durum autem propterea, quod amplius extendi non poteſt. Quod vero tenue eſt propter vtroſque huiuſmodi venarum defectus, hoc eſt, propter imbecillitatem & difficilem extenſionem, facile rumpitur. Et ſi quis cupiat magis diſtincte intelligere cauſas, quæcunque poſſent vteri vaſa aperire, atque eorum continuum ſoluere, is confugiat ad Galenum, de cauſis morborum L. ad finem, qui docet illas eſſe duplices, nonnullas quæ extrinſecus irruunt, nonnullas quæ ex corpore ipſo ortum habent. Ad cauſas externas poſſunt referri, quæ contundunt, vulnerant, vt caſus ab alto, contuſiones & ſimilia: Medicamenta acria & erodendi facultate prædita, nimius ac frequēs coitus, ac maxime ſi vir fuerit maxime mentulatus, ſicuti puellis deuirginatis aliquando contingit, quibus rumpuntur venæ vteri, & profluuium menſtruorum ſuccedit, & alia id genus quæ exterius accidunt.

Ad cauſas internas ex Galeno 2. referuntur. 1. immoderati & inordinati motus. 2. humores quidam deprauati, quibus erodendi vis ineſt; itaque ſi mulieres frequenter & præter modum vehantur, currant, ſaltent, choreas ducant, vel alias immoderatas exercitationes, vel labores ſubeant, pariter, ſi in partu, vel abortu, vel ꝓpter magnitudinem fœtus, vel propter imperitiam obſtetricis, vel propter aliam cauſam, contingat in vtero atq; illius vaſis aliquam violentam ruptionem fieri, mulieres propter eiuſmodi immoderatos motus in profluuium menſtruorum ſolent incidere. Sic demum ſi fuerint humores acres, biliofi, ſalſi, aduſti, qui in locis muliebribus poſſint aliquam eroſionem, aliquod vlcus efficere, vel aliter continuum ſoluere tanquam cauſa interna, huiuſmodi humores poſſint profluuium menſium

excitare. Atque hactenus de cauſis huius modi ſymptomatis ad mentem Galeni, ad quas quidem, ſi quis voluerit animum adhibere, certum eſt cæteras omnes poſſe referri, quæcunque ab aliis proponuntur.

Signa Pathognomonica. Signa Pathognomonica, quæ immoderatum profluuium menſtruorum demonſtrent, ex mulieris relatione fiunt manifeſtiſſima, ſed tamen nonnulla quoque ſymptomata huiuſmodi immodicas vacuationes ſequuntur, quæ id cuiq; ſatis confirmãt. Illa vero ſunt vitioſus color & tumor vniuerſi corporis. œdema pedum, mala tum appetentia, tum concoctio, & reliqua, de quib. Galenus lib. 6. loc. affect. ad finem Auic. c. proprio, ac fere omnes loquuntur, quorum omnium facile eſt rationẽ reddere. Sed ſigna ſingularum cauſarum breuiter percurramus. Si mẽſtrua profluant immoderate propter vitium facultatis, quæ aut importune expellat, aut nequeat continere, quæ alioqui forent retinenda, tunc oportet ad ea cõfugere ſigna, quæ vteri & vaſorum intemperiem vel calidam vel frigidam, vel humidam vel ſiccã, vel ſimplicem vel compoſitam poſſunt ſignificare, de quib. omnes tractãt, & nos quoque ſæpe diximus: ſiquidem apud Galenum facultatem, aut eſſe temperamentum, aut in temperamẽto ſuam eſſentiam habere, ex. grat. in calida intemperie mulieres circa eas partes percipiunt caliditatem, maxime delectantur venere, concipiũt mares & ſimilia. In frigida ſigna apparent contraria, in humida intemperie loci mulieres perpetuo madent, mulieres viuunt otioſæ, nullus circa vterum percipitur dolor: in ſicca intemperie res contrario modo ſe habet.

Signa differentiarum. Secundo ſuccedit vitium ſanguinis, ac primum illius copia ex propriis indiciis plenitudinis deprehẽditur, quæ à Galeno tradita ſunt lib. de plenitudine & aliis locis, qualia ſunt tumor venarum, & vniuerſi corporis grauitas, rubedo, præceſſit otium, victus ratio copioſa, & ſimilia. Deinde ſi ſanguis redditus fuerit calidior ac rarior, ſiue id fiat propter intemperiem iecoris calidã & ſiccam, indicia huiusmodi intemperaturæ ſunt manifeſta: Si vero id contingat propter miſtionem ſalſæ pituitæ, vel aliorum humorum, tunc aderunt indicia cacochymiæ, id eſt, redundantię vel vnius vel alterius humoris, de quibus pariter tractat Galenus, atq; ex tẽperamento, habitu corporis, præcedente victus ratione, & ſimilib. licebit iudicium facere. Tertio, ſi fiant menſtrua immoderata propter vitium vteri & vaſorum, quæ ſint nimiũ aperta, cauſæ externæ quæ contundunt, vulnerant, caſus ab alto, & ſimiles, facile aliis referentibus intelliguntur. Cauſæ autem internę, quales potiſſimum ſunt eroſiones, vlcera, & vno verbo, quælibet ſolutio continui ex copia humorum acriorũ, ex doloribus, excrementis & aliis id genus ſymptomatis facile poſſunt iudicari.

Indicationes generales omnis fluxus. De ratione curandi quemlibet fluxum ſanguinis noſtri corporis, diffuſe & diligẽter tractat Galenus 5. Meth. c. 2. vſq; 7. ſumma autem iſtius doctrinæ eſt eiuſmodi: quicunque ex corpore ſanguis effluit, nec amplius fluit & cohibetur, vel quoniã ille non fertur ad locum apertum, vel quia diuiſio vaſorum occluditur, vel ſimul propter vtrumq;, quæ ratio tutiſſima cenſenda eſt. Prohibetur ſanguis vt ne confluat ad partem apertam, inducto animi deliquio, reuulſione facta ad contraria, deriuatione facta ad vicina, refrigerando corpus vniuerſum ac maxime partem affectam ex qua ſanguis profluit. Clauditur diuiſio ſi quod eſt diuiſum contrahatur, conniueatq; vel obſtruatur. Sane contrahitur pars diuiſa, aſtrictione, refrigeratione, vinculo vel aliter iis præſidiis, quibus conamur diuiſum corpus vnire & cõiungere. Obſtruitur autem vel intra vel extra: intra quidem à ſanguine concreto, qui vulgo thrombus dicitur: extra tum hoc ipſo ſanguine, tum vero linimentis, ſpongiis atq; iis demũ medicamen-

camentis, quæ vel proprio lentore & craſſitie meatus obſtruunt & claudunt, vel vrente vi veluti operculum eſcharam, id eſt, cruſtam inducunt. Verũ quæ de profundo corporis ſanguinis profluuia fiunt, quale eſt profluuium menſtruorum, de quo agimus, quæ nec vinculo, nec ſutura, nec ligatura, nec ferramẽtis ignitis, nec alia ſimili ratione poſſent ſanari, per reuulſionem ac deriuationem, necnon per alimenta, quæ emplaſticam vim habent & refrigerent, ac demum per medicamenta quæ aſtringunt, ſanari debent. Hæc eſt præclariſſima Galeni methodus curandi omnem ſanguinis fluxionem, quam puto illũ accepiſſe ab Hip. qui vna breuiſſima, ſed grauiſſima ſentẽtia mihi videtur hæc omnia complecti. Illa autem habetur 6. Epidem. ſect. 7. tex. 3. & eſt huiuſmodi: ſanguinem ex venis promanantem ſiſtunt animi deliquium, figura alio tendens, venæ interceptio, linamenti in orbem conuolutio, appoſitio, deligatura. Etenim Galenus ſententiam hanc admirabilem in cõmento vocat, illamq; exponit accuratiſſime atq; aſſerit omnia complecti, quæcunq; ad nimiam ſanguinis profuſionem pertinent.

Indicationes fluxus menſtrui.

Diximus de generali methodo curandi quemlibet fluxum ſanguinis, ſed hanc methodum ad rem noſtram accommodemus. In ſuperfluo mẽſtruorum fluxu duæ ſe nobis offerunt indicationes curandi; prima, vt ſanguis non feratur ad vterum & vaſa, quæ ad illum pertingunt; altera, vt locus apertus, per quem fluit ſanguis, claudatur. Ad primum pertinent præſidia, primum quæ refellunt, ſecundo quæ deriuant, tertio quæ animi deliquiũ afferunt, poſtremo quæ refrigerant & aſtringunt. Ad alteram ſunt accommodata præſidia, quæ obſtruunt & aſtringendi vim habent, quæ non ſolum ad vterum, ſed ad partes illi proximas debent imponi, de quibus ſigillatim dicendum eſt. Vtrum iis indicationibus liceat ſatisfacere, nec ne, ſciendum eſt, hoc negotium eſſe admodum difficile, ac mulieres maiori ex parte nunquam ſanari, atq; id potiſſimum vſu venire, ſi in vtero aut vaſis ad illum pertinentibus, vel eroſio, vel aliqua inſignis continui ſolutio facta fuerit. Veruntamen nulli dubiũ eſſe debet, q̃n difficultas curationis vel augeatur, vel minuatur pro magnitudine ac diuturnitate ſymptomatis, pro habitu corporis, temperamento & ſimilibus. Sed aggrediamur curationem, & ante omnia hoc loco eſt aduertendum, vtrum huiuſmodi euacuatio per vterum ſit critica & inſtituta à natura, an ſymptomatica & preter naturam, namq; Galenus ſermonem habens de Criſibus, quæ variis excretionũ modis & per varias corporis partes fieri ſolent, menſium quoq; & purgationis per vterum mẽtionem facit 3. de Criſib. ad finem: Qui nonnulla quoq; ſigna commemorat, inſignem grauitatem lumborum & dolorem, & tenſionem quæ huiuſmodi Criſim præcedere conſueuerunt. Sic Auic. Fen. 21. lib. 3. tract. 3. c. 4. ſtatim initio capitis de cura ſuperflui fluxus ſanguinis menſtrui docet aduertendum eſſe, an vacuatio ſit facta ſecundum ſemitam expulſionis naturalis, in quo caſu, inquit Auicenna, fluxus minime eſt retinẽdus, quouſq; vires integræ permaneant, itaq; negotium foret permittendum naturæ iuxta ſententiam 1. aph. 21. quæ indicantur & iudicata ſunt, &c. At vero ſi euacuatio non fuerit Critica, quod potiſſimum licet intelligere, ꝙ ea non conferat, neq; eam mulieres bene ferant, imo quod ea ſequantur ſymptomata, de quib. ſupra diximus: iam licet illius curationem aggredi. Itaq; primum occurrũt reulſiones, inter quas Hipp. cucurbitulæ vſum probat 5. aph. 50. Si mulieri menſtrua volueris cohibere, cucurbitulam quam maximã, ſub mammis defige. Et ratio eſt in promptu, ꝑpter cõmunicantiã vaſorum, quibus natura vtramq; partẽ mammas & vterum voluit coniunxiſſe, vt diffuſe Galenus monſtrat 14. de vſu part. cap. 4. & 8.

Prognoſticon

Curationis præſidia.

Sic conueniunt frictiones, ligaturæ, compreſſiones partium extremarum, de quibus tamen dubium videtur, vtrum ad partes inferiores, vel ſuperiores debeant adhiberi, & occaſio dubitationis eſt, quoniam primum eſt Hip.2. de morbis mulierũ circa principium, qui docet ligaturas, atq; vt ipſe loquitur, laqueum non ſolum ſupra cubitos, ſed etiam ad poplites ſupra genua apponendum eſſe. Deinde ſunt Paulus lib.3.62. Aetius lib.vlt.64. Auicenna c. proprio: qui forte adhærentes ſententiæ Hipp. iubent frictiones & ligaturas faciendas eſſe non ſolum manibus, ſed etiam cruribus, atq; ab inguinibus exordiendum eſſe. Preterea neque huiuſmodi ſententia à Galeni mente videtur aliena, ſi velimus leges reuulſionis & deriuationis conſiderare, hæc remedia infernis partibus adhibita, videntur ab vtero, & reuellere & deriuare. Et Galenus docet manifeſte, ſectis venis in cruribus, reuulſionem ab vtero fieri, qui ſcribit ad hunc modum de ſang. miſs. c.18. quæ ſectiones venæ ex cruribus fiunt, non ſolum reuellunt, ſed etiam menſes ſolent euocare. Vnde in phlegmone vteri huiuſmodi venas in cruribus inciſas magis probat, quam alteras in cubito, quod profecto non feciſſet, niſi ille cenſuiſſet venas crurum ab vtero poſſe, & reuellere & deriuare, cum fateantur omnes inflammationi & reuulſionem & deriuationem conuenire. Altera autem ex parte Galenus apertiſſime docet, huiuſmodi reuulſiones ad partes ſuperiores, minime inferiores fore adhibendas, atq; ex multis locis ſatis ſit vnicum omnium luce clariorem proferre. Itaq; Gal.1. ad Glauc. c. 14. hæc habet: Sed neque malum, manus & crura alligare: oportet autem nexus fieri plures ac fortiores circa manus, quando per inferiores partes fiunt euacuationes, quemadmodum quando per hæmorrhoidas ſanguis profluit, aut ventris profluuia adſunt, aut cum per vteros exeunt muliebribus menſtrua. Nam ſi tum crura fortius ligentur ſæpius aliquid ad partes inferiores attrahitur. Hactenus Galenus.

Ad diſſoluendam hanc difficultatem, quam puto arduam eſſe, etſi plerique omnes conniuentibus oculis eam prætereunt, multis foret opus, atque imprimis neceſſe eſt naturam ac præcepta, tum reuulſionis, tum deriuationis explicare, quod nimis longum eſſet. Quare illud vnum vobis ſufficiat in præſentia, in ſuperfluo fluxu menſtruorum omnia genera reuulſionum partibus ſuperioribus adhibenda eſſe, cum reuera & rei natura, & Galenus doceat apertiſſime, reuulſionis vim in eo potiſſimum conſiſtere, vt humores in contrarium ſui motus trahantur & deducantur. Sed quid ad poſitas auctoritates oportet reſpõdere. Primum ad Hipp. lib.2. de morbis mulierum, ego quidem cenſeo eum textum plane eſſe deprauatum, cum manifeſte repugnet illius doctrinæ, qui non ſolum docet in aphoriſmis, ſicuti diximus, ad cohibendos mẽſes cucurbitulam ſub mammis affigendã eſſe, ſed etiam hoc ipſo loco ſcribit cucurbitulas ſub mammis affixas eleuandas, ac modo ad dexteram modo ad ſiniſtram partem transferendas eſſe. Ad Paulum, Aetium, & Auicennam quid aliter dicendum eſt, quam eos fuiſſe deceptos, qui ſine vllo delectu ſolent multa alteri ab alteris transſcribere, id quod multi faciunt quoque recentiores. Vnde Alt. hoc loco de ſententia Pauli & Aetii probat, inguina vinculis fore excipienda, tametſi ille ex Galeno fere vna verborum ſerie aliter ſtatuit, & ſectionem venæ, & omnia reuellentia præſidia ſuperioribus partibus adhibenda eſſe. Sed veniamus ad Galenum, & quoniam hic locus eſt longe maximi momenti, & multas continet difficultates, mihi liceat paulo altius eum examinare. Hic Galeno propoſitum fuerat nos docere diſcrimen & cõmodum vſum ſectionis venarum vel cubiti vel cruris, qui ſcribit omnes partes ſuperiores corporis thoraci, & in thorace contentas

ſectio-

ſectione venarum in cubito iuuari, partibus autem inferioribus thoraci, ſectionem venarum in cruribus magis cōuenire, quas partes inferiores ille interpretatur, quæ iuxta coxam, veſicam & vterum ſunt. Inter vtraſq; autem eiuſmodi partes ſuperiores & inferiores, renes tanquam ancipites & medium quendam locum obtinentes à Galeno conſtituuntur. Vnde fit, vt ſectione venarum ex vtriſq; iuuentur partibus: ex ſuperiori quidem parte, ſi phlegmone recens fuerit, & ſanguinis redundantia affuerit, ex inferioribus autē, ſi phlegmone fuerit inueterata, nec ſanguis redundare videatur. Poſt hæc Galenus de Phlegmone vteri ſermonem inſtituens inquit: eam magis, quam phlegmonem renum à venis in cruribus ſectis iuuari, & ſtatim hæc addit: vacuationibus enim, quæ in cubito fiunt, aliud etiam quoddam malum accedit, quippe mēſtruas purgationes ſupprimunt, eo quod ſanguinem ad ſuperiora corporis reuellunt: quæ vero ex crurib. fiunt, non ſolum reuellunt, ſed etiā menſes ſolent euocare. Hac verborum ſerie manifeſtum eſt, Galenum tanquam oppoſita comparare inter ſe, ſectionem venæ in cubito, & ſectionem venæ in cruribus, ex quo omnis ratio colligit cōtrarias quoq; facultates & vires vtriſq; neceſſario tribuendas eſſe. Quod ſi per Gal. ſectio venæ facta in cubito, ex vtero ad ſuperiores partes ſanguinem reuellit, & menſtruas ſupprimit purgationes, vt altera ſectio facta in crure, ſanguinem ad vterū trahat, & menſtruas purgationes promoueat, neceſſe eſt.

Attulimus locum Galeni, in quo ille docet, ſectionem venarum in cruribus nō ſolum reuellere ab vtero, ſed etiam menſes prouocare. Etſi autem latina interpretatio reſpondeat Græcæ literæ: veruntamen ego cenſeo ſine dubio hunc locum eſſe deprauatum, atq; illum ſenſu contrario legendum eſſe, ſicuti eum legunt & interpretantur antiquus interpres, nec non Theodoricus Gaudauus, qui mea ſententia verum Galeni verborum ſenſum exprimunt. Quod ſi quis cupit habere in promptu vtramq; huiuſmodi interpretationem, antiquus interpres ſua lingua ita loquitur: Nam eis, quæ à cubito euacuant, & aliud quidem malignum; detinent enim menſtruales purgationes, antiſpaſes ſanguinis ad corporis ſuperiora. Eis vero quæ à cruribus non ſolum non antiſpare, ſed etiam prouocare ineſt menſtrua. Interpretatio autem Gaudaui eſt eiuſmodi: quæ vero ex cruribus fiunt tantum abeſt vt retrahant, vt etiam menſes promoueant, quam quidem lectionem & interpretationem codices quoq; Valgriſiani confirmāt, quos ſcitis clariſſimi noſtri Paterni opera editos fuiſſe, huiuſmodi enim interpretatione ſcite priora poſterioribus conueniunt, priora poſterioribus reſpondēt; neq; vlla repugnantia aut abſurditas in Galeno poteſt afferri. Altera autem ex parte, ſi quis velit alteram lectionem & interpretationē ſeruare, quod inter cæteros pertinaciter facit Fuchſius, vt multa in doctrina Galeni abſurda conſequantur neceſſe eſt.

Primum enim quomodo poteſt ſectio venæ in cruribus ab vtero reuellere & menſes prouocare? Hæc ſimul non poſſunt conſiſtere. Quæ reuellunt ab vtero mēſtruorum prouocationem impediunt, quæ menſtrua prouocant, ab vtero non poſſunt reuellere. Deinde ſi generaliter partes ſupra thoracem & in thorace contentæ ſectione venarum in cubito, partes autem inferiores ſectione venarum in cruribus iuuantur, quomodo Galenus in libro de ſanguinis miſſione cap. 19. docet, Podagra laborantibus in cubito, comitiali autem morbo & vertigini obnoxios potius in cruribus venas ſecandas eſſe? quomodo Gal. ad cohibendum ſuperfluum fluxum hæmorrhoidarum ſectionem in brachiis probat? quomodo ſcribit Gal. 10. de med. ſimpli. c. 2. In dolore coxendico ſanguinem primum ex

cubito,deinde ex cruribus mittendum eſſe. Demum ſi phlegmone vteri à venis in crurib. ſectis perpetuo iuuatur,quomodo Gal.iubet mulierib.vteri inflammatione laborantib.menſtrua non fore prouocanda?quomodo aſſerit in locis muliebribus, in contrarium trahi ſi illæ venæ,quæ in cubito ſunt, inciduntur? Sed de hac re ſatis. Facile autem iſthæc omnia ceſſant,ſi intelligamus ad mẽtem Gal. nunc venas in cubito,nunc in cruribus ſecandas eſſe, non ſolum pro varia ratione partium laborantium, ſed etiam pro varia indicatione, quam morbus & cauſa morbi nobis ſuggerunt,vnde vel reuellere vel deriuare,vel ſimul reuellere & deriuare opus ſit. Ad quẽ modum etſi partes,exempli gratia, coxa,veſica,vterus,quæ ratione ſunt inferiores, thoraci ſectione venarum in crurib. magis iuuantur: veruntamen ſi contingat illas vel inflammatione,vel alio morbo laborare,vnde omnium primum ſit neceſſe humores ad locúm fluentes reuellere,iam licebit venas ſuperiores incidere: ſicuti cõtra,etſi partes ſuperiores cerebrum,cor,pulmones,quæ ratione ſunt ſuperiores,ſectionem venæ in cubito magis deſiderant, nihilominus ſi aliquo morbo laborent, qui reuellendi indicationem adferat,tunc licebit venas in cruribus incidere.Quod ſi demũ nõ reuulſione,ſed vel deriuatione,vel ſimul reuulſione&deriuatione opus fuerit, modo vnam,modo alteram proximiorem & cõmodiorem venã licebit ſecare.Quę quidem omnia multis Gal exemplis facile eſſet confirmare: ſed iis,quæ diximus volumus eſſe contenti,& illud tamen addere de ſectione venæ in crurib.vtero inflammatione laborante,quod videtur neſcio quam difficultatem retinere. Cũ enim ex vna parte apud Gal. & omnes rationales medicos ſatis conſtet,inflammationib.ante omnia reuulſionem conuenire: ex altera autem Gal. doceat inflammationes vteri ſectis venis in cruribus magis iuuari,hinc potiſſimum Fuchſius colligebat,huiuſmodi inferiores venas reuellendi ab vtero vim habere, & propterea græcam literam & interpretationem vulgatam illi reſpondẽtem ſeruandã eſſe hunc in modum: quæ vero ex crurib.fiunt non ſolum reuellũnt, ſed etiam menſes euocare ſolent. Vnde Fuchſius quoq; vtero & veſica laborantib.docet lib. 3. de med.morb. Capp.propriis docet,nec,mea ſententia,ſine magno errore,ſtatim morbi initio venas crurum ſecandas eſſe.

Ego autem vno verbo reſpondeo, Galen. hoc loco docentem, inflammationes vteri ex ſectis venis inferiorib. in cruribus magis iuuari, intelligere,nõ de principio inflammationis,cui certum eſt,reuulſionem & ſectionem venæ ſuperioris cõuenire,ſed de inflammatione progreſſa,quæ non amplius reuulſionem,ſed deriuationẽ & ſectionem venę inferioris requirit.Quod autẽ venę ſectio in cubito ab vtero reuellat, venæ in cruribus deriuent, manifeſtiſſime traditum eſt apud Gal. 2.ad Glauc.2. cui inquit, in locis muliebribus, in contrarium trahes,ſi eas quæ in cubito ſunt,venas ſecueris,deriuabis autem ſi eas,quæ ſunt in poplitib. ſecueris. Sed ad inſtitutum redeamus. Inter cætera omnia reuulſionum genera omnium conſenſu ſectio venę principem locum obtinet, in cuius adminiſtratione Galeni præcepta retinenda ſunt,primum,ex cap.12.de ſanguinis miſſione: Sanguinis miſſionem tanto efficaciorem eſſe, quanto maiorem in numerum particulares detractiones auctæ fuerint adeo vt non modo ſemel,ſed & bis,ter, & ſępius liceat quãdocunq; ſanguinem mittere,ſiquidem natura toties excitata & irritata,facilius ac maiori cũ impetu aſſueſcit in contrarias partes tranſmittere, quæcunq; ad locos laborantes cõfluunt. Secundum præceptum eſt ex cap. 21. eiuſdem libri,quod generaliter pertinet ad omnem iteratam ſanguinis detractionem, in quibus ſtudemus ſimpliciter vacuare,

tempus

tempus accommodatum eſſe eundem diem, exempli gratia, mane bis, vel mane & veſperi eadem die ſanguis detrahatur. At vero in quibus volumus reuellere, melius foret, ſi vacuatio duob. deinceps diebus fiat, ꝙ veriſimile ſit, naturam hoc modico temporis interpoſito magis moueri & excitari ad tranſmiſſionem humorum in contrarias partes, quam ſi ſtatim & momento temporis ſanguis detrahatur. Atque hactenus de reuulſione.

Hactenus diximus de reuulſione: poſt reuulſionem ſequitur deriuatio, quæ ſecundum præſidium fuerat, ſeruiés primę indicationi, vt ne ſanguis ad vterum vehatur. Ac primo cum deriuatio fiat ad loca vicina, docet Galenus 5. meth. c. 3. quæ erumpunt per vterum, vel per vrinas, vel per aluum deriuanda eſſe: itaq; licebit capita venarum hæmorrhoidarum aperire, vel aſpera frictione, vel folio ficus, & ſimili ratione. Nonnulli probant aloen ore ſumptam, quod inquiunt, peculiarem prouocandi hæmorrhoidas vim habere, quod quidem remedii genus ab iis aduertendum, qui ad prouocandos menſes huiuſmodi venas conſueuerunt aperire. Sic licebit vel clyſtere, vel leuiore medicamento, exempli gratia, Caſſia, Tamarindis, Myrabolanis, Prunis & ſimilibus aluum mouere. Sic demũ licebit, q̃ ad vterum cõfluunt, per lotia deriuare, illa exhibendo medicamenta, quæ propterea diuretica appellantur: etſi multi hanc deriuationem, & huiuſmodi medicamentorum vſum non probant, propterea, quod quæ prouocant lotium, eadẽ quoq; prouocandi menſes vim habeant, qui decipiuntur, de qua re poſterius tractabimus de fluxu muliebri. Auic. probat vſum cucurbitularum, quas, inquit, ponendas eſſe ſuper locum inter vtraſque anchas, id eſt, coxendices. Quamobrem nec ſententia mea foret inutile, ſi cucurbitulæ vel ſcarificatę, vel ſine ſcarificatione in poſteriore, ac poſtrema parte dorſi in regione oſſis ſacri & oſſis ilii ſępius imponerentur, & ſic fortaſſe hæc verius reuulſio quam deriuatio dici debet. Itaq; tot modis licebit fluxionem menſtruorum ad proximas partes deriuare.

Tertio loco fuerant præſidia ad primam indicationem accommodata, vt ſanguis ad vterum non feratur, quæ nimirum animi deliquium inducunt, id ꝙ ſumma cum ratione euenit. Cum enim deliquium animi non aliter fiat q iam laborante corde aut primario, aut aliis partibus conſentientibus: confeſtim ſanguis ad internas partes recurrit, ex quo ægri palleſcunt & refrigerãtur, vnde hac ratione ſanguis alio conuerſus, non amplius ad vterũ tendit. Hoc vero deliquium animi cũ multis modis poſſit induci, exempli gratia, triſti nuntio: tum ꝑcipue ex vehentiſſimis dolorib. facile excitatur, quos quidẽ dolores expedit in partib. ſuperiorib. excitari, exempli gratia, violẽter ligatis brachiis, cõpreſſis digitis manus, ſed maxime omnium conſtrictis mammis, quę vt diximus, longe maximum cum vtero conſenſum habẽt.

Poſtremo prohibetur ſanguis, vt ne ad vterum defluat vſu medicamentorum, quæ refrigerandi & aſtringendi vim habent, ita vt ille cohibetur ac fere immobilis redditur, & quoniã huiuſmodi medicamentis cõueniunt fere altera quoq; medicamenta, obſtruentia & aſtringentia, q̃ ad poſteriorem indicationẽ pertinent, nẽpe vt loca vteri aperta, per quæ ſanguis fluit, claudantur, mihi libet de vtriſque ſimul agere, vt ne cogar ſæpius eadem repetere. Itaque huiuſmodi medicamenta, quæ ſunt quamplurima, partim interna, partim externa, ex quibus mihi ſtatutum eſt nonnulla ſeligere, quæ cæteris videntur efficaciora, & quibus ego familiariter vti ſoleo. Interna ſunt decocta, vel quæ ſunt efficaciores, ſucci endiuię, portulacæ, opaticæ, nenupharis, ſed præ cæteris omnibus ſimplicibus medicamentis à Galen. 6. de ſimp.

med. fac. ab Auerroe & omnibus ad cohibendum fluxum ſanguinis plantago ſolet probari, quomodocunq; vel ex ſucco, vel puluere, vel decoctione, vel aliter præparetur. Sunt Syrupi violatus, de endiuia, de roſis ſiccis, de portulaca, de plantagine, de agreſta, de ribes: ſunt conſeruæ roſarum, violarum, cichorei, nenupharis: ſunt corallia, margaritæ, bolus armena, terra lemnia, Roſæ, balauſtiæ, acaciæ, hipocyſtis: ſunt confectiones diarrhod. Et poſtremo ſunt medicamenta ſtupefacientia. Atq; ſi res valde vrgeat, licet quandoq; deuenire ad ſyr. de papauere, diacodion, philonium requiem Nicolai, Theriac. recent. & alia id genus. Ex quibus variæ medicamentorum formæ poſſunt parari. Habeatis exemplum.

℞ *Syr. de endiuia* ℥ j.
Portulacæ ℥ ß
Decocti Epaticæ
Plantaginis ℥ iiij.
Miſce pro ſyrupo.

℞ *Succi plantaginis ſiccati ad ſolem* ℥ j.
Spec. diatri. ſantal. ʒ ß.
Miſce fiat bolus, poſſunt exhibere ſimul, vel ante decoctũ, vt ſæpe dictum.

℞ *Conſer. roſa.* ℥ j.
Nenuph. ℥ j.
Margarit. p̄p.
Cornu cerui vſti ana ʒ ß.
Boli armenæ
Terræ lemniæ ana ℈ ß.
Cum ſyr. de plant. q. ſ.
Miſc. & fiat electuarium.

Exemplum medicamenti ſtupefacientis.

℞ *Conſeruæ roſarum* ℥ ß.
Philonii vel
Requiei Nicolai ℈ ij.
Miſce fiat bolus.

Auicen. inter plurima eiuſmodi medicamenta probat vſum aceti, quod fortè alicui mirum videbitur, cum vulgus opinetur acetum magna vi aperiendi p̄ditum eſſe. Veruntamen cum Auic. conuenit Galenus, qui 1. de ſimp. med. c. 18. & 19. aſtringendi vim habere, & ſanguinem ſupprimere, ſcribit. Illud vero exhibendum eſt non ſolum ſed aqua tẽperatũ, poſcã nominant, ſicuti in ſanguine erumpente ex thorace exhibetur à Galeno 5. meth. 8. Sed non deſunt, qui alia ratione aceti vſum in præſenti caſu non probant, quod nimirum videatur mulieribus, & vtero aduerſari, vt docent Hipp. & Gal. 3. lib. de ratione Vict. in morbis acutis 39. Ac reuera cum ſint in promptu alia medicamenta, quæ nullam continent difficultatem, mihi quidem tutius videretur, ſi medici ab illo abſtinerent.

Sed ad medicamenta externa progrediamur, quæ pariter plurima ſunt, ac variis modis conficiuntur, tametſi omnia eandem fere naturam obtinent, nimirum medicamenta, quę aſtringendi & obſtruendi vim habent.

Inter medicamenta externa ſunt primum peſſaria, quæ, vt ſæpe diximus, ſunt medicamenta duriuſcula, oblonga inſtar ſuppoſitorii, vt commode mulierib. ſupponi poſſint. Et ſit exemplum:

℞ *Balauſt.*

℞ *Balauſt.*
Puta.
Cort. gran.
Myrtillorum ana ℥ ß.
Mellis q. ſ. miſce fiat peſſarium.

Sed aliquando licet huiuſmodi pulueres excipere, vel lana, vel bombyce, vel linteo ſerico tenuiſſimo, ſimul cum album. oui, oleo coton. aut ſimilibus, & ita medicamentum ſupponere. Deinde ſunt medicamenta liquidiora, quæ accommodato inſtrumento inſtar clyſteriorum in vterum iniiciuntur, quos quidem vteri clyſteres, vt Galenus notat 5. meth. c. 11. Medici Metrenchytas appellant. Et ſit exemplum:

℞ *Balauſt.*
Cort. granat.
Hipocyſtid.
Acaciæ
Tragacanti ana ℥ ß.
Decoctionis rubi
Sumach.
Conſolidæ, vel eius loco decoctionis ſucci.
Plantag. ℥ iiij. miſc.

Tertio ſunt lotiones & balnea, in quibus mulieres debent inſidere, inter quæ longiori experientia mihi compertum eſt, ſi crura & coxæ mulierum lauentur ſimpliciter aqua frigidiore, tunc ſuperflua menſtrua maxime iuuari, & quandoq; ex toto ſupprimi. Sed tamen alia quoq; balnea parari poſſunt, quæ ex decocto plantag. portulacæ, lentiſci, myrtillorum, conſolidæ. cort. granat. Balauſt. & ſimilibus, conficiuntur, in quibus quidem ex præcepto Galeni l. 4. meth. & 7. ſumpta indicatione à ſitu partis laborantis, oportet nonnulla permiſcere, quæ vim eiuſmodi medicamentorum ad eum poſſint deducere, ſicut facit Auic. qui ſimul cum cæteris medicamẽtis admiſcet calamenthum, tanquam reliquorum vehiculum, etſi ille ab ignaris medicis reprehenditur & irridetur, qui methodum conficiendi medicamenta non intelligunt. Poſtremo ſunt linimenta, epithemata, emplaſtra, quæ pectini, dorſo & partibus proximis ſolent adhiberi. Ac primum ſunt olea citoneorum, myrtin. maſtichin. Quod ſi quis præterea velit oleum aſtringens ſibi parare, is Galeni regulam debet ſeruare, quam ille tradit 4. tuend. Val. c. 8. Ea vero eſt, vt ſimplicia medicamenta decoquantur in oleo aſtringente, cui præterea adiungatur portio vini vel aquæ, ne medicamenta torrefiant. Decoctio autem fiat in duplici vaſe B. M. appellant, donec vinum vel aqua conſumpta fuerit. Exemplum eſto:

℞ *Ol. oliu. aſtringentis, vel omphacini lib. ij.*
Cort. granat.
Balauſt.
Rhu obſoniorum
Hypociſtis ana ℥ j.
Vini auſteri aſtringentis lib. ß. Contundantur omnia craſſo modo, & in vaſe vitreo bene obturato fiat decoctio, vt ſupra.

Deinde ſunt epithemata, quæ ex aquis ſtillaticiis aut ſuccis fieri ſolent.

℞ *Aquarum Roſarum* ℥ iiij.
Plantag.
Nenuph. ana ʒ ij.
Troch. de camphora
Carabe ana ʒ j. ß.
Miſce pro epithemate.

Quod non ſolum extra, ſed etiam intra locos muliebres poteſt adhiberi. Pariter ſunt cataplaſmata, emplaſtra, quæ ex iiſdem medicamentis componuntur, atque ex iis, quæ hactenus dicta ſunt, facile poſſunt intelligi.

Sed in officinis ſunt duo vnguenta, alterum comitiſſæ, alterum decoct. Caſtanearum, q̃ inſigni aſtringente facultate prædita ſunt, quorum frequēs eſt vſus apud medicos ad cohibendos ſuperfluos menſes: imo vero ad prohibendum imminentem abortum. Medici autem ſicut diximus, vtplurimum dorſo, nonnulli etiam pectini mulierum hæc medicamenta ſolent apponere, quamuis forte huiuſmodi vnguenta & medicamenta hac in re non tantam operam præſtent, quantam multi opinantur: cum veriſimile ſit eorum vim nō parum remitti & labefactari antequam ad vterum poſſint peruenire. Vnde mea quidem ſententia longe magis medicamentis intra locos mulieris impoſitis, quam externis fidendum eſt. Quæ hactenus de curatione immoderati fluxus menſtrui à nobis tradita ſunt, vnius potiſſimum ſymptomatis videntur rationem habuiſſe, ſed iſtud non eſt ſatis, niſi cauſæ ſymptomatis ſimul afferantur. Hæ autem cum ſint plures, certum eſt cuiq; propriam curā-di rationem conuenire. Sed cum non liceat omnia perſequi, nos de iis tantum vna vel altera, exempli gratia, ſermonem habebimus, quæ cæteris ſunt maioris momēti & frequentiores. Itaque ſi menſes immoderati exſtimia copia ſanguinis: ille ante omnia minuendus eſt, ac potiſſimum ſectione venæ, & ea quidem copioſa, cum hinc nullum periculum virium videatur imminere: ſic tenui victus ratione, atq; iis alimentis, quæ parum nutriunt, exempli gratia, piſciculis, herbis, cucurbito, & ſimilibus: ſic exercitationibus, frictionibus, & aliis modis licebit ſanguinis copiam minuere. Si vero ſanguinis non copia ſed nimia caliditate, tenuitate, acredine fuerit vitioſus, quod contingit frequentiſſime, tunc præcipua ſeſe offert remittendi & corrigendi huiuſmodi prauas qualitates indicatio. Et quoniam ſanguis aut maiori ex parte, aut ſemper talis ſit propter calidiorem iecoris intemperiem: idcirco refrigerationi huius viſceris imprimis attendendū eſt. Et in hoc caſu inter cętera omnia præſidia aquæ thermarum frigidiores habent inſignem prærogatiuam, quales ſunt aquę B. virginis, Villenſes, & quæ omnium ſunt efficaciſſimæ, Chalderianæ. Sed antequam ad hæc alterantia veniamus, non ſolum vtile, ſed forte etiam neceſſarium fuerit, aliquam leuiorem purgationem adhibere, propter vitioſos humores, quos veriſimile eſt ſanguini permiſceri, atque eſſe tanquam vehiculum, vnde ille facilius ad vterum deducatur. Itaque redundante flaua bile, excipiatis in bolo caſſiam cum tamarindis, in potione Syr. Roſ. ſolut. Myrobal. & potiſſimum citrin. Rhabarbaro ex ſero lactis, & ſimilibus. Et ſint exempla:

℞ *Flor. Caſſ. recens extractæ* ℥ j.
Pulpæ tamarind. ℥ ß.
Spec. diarrhod. ʒ ß. *Miſc. fiat potio.*

℞ *Myrobal. citrin.* ʒ ij.
Rhab. elect. ʒ j. *fiat infuſio ſ. a. in ſero lactis vel decoctione fru-*

ctuum

ctuum q. ſ. & facta colatura adde
Syrup.roſ. ſolut. ℥ j. ß.
Miſce & fiat potio.

Si redundet ſalſa pituita vel melancholia, exhibeatis agaricum, myrobal.chebulas, elect.lenit.& ſi opus fuerit, confect.hamech. Neq; vero vnquam prætermittendum eſt, quin præcipuæ cauſæ & fonti proſpiciamus, exempli gratia, cerebro, iecori, ventriculo (in his conſiſtit vera curatio) vnde hi humores ſolent originem habere. Victus ratio, vno verbo, ſunt alimenta boni ſucci, facilis concoctionis, & quæ ſpeciatim poſſint quoquo modo ſanguinem craſſiorem reddere, atq; illius fluxibilitatem impedire, qualia forent edulia ex farre, panico, oriza, lentibus, citonea, granata, meſpila, & omnia mala aſtringentia. Herbæ, lactuca, plantago, portulaca, conſolida, poligonum, carnes auicularum, quadrupedum, ac præcipue ſylueſtrium, ex quibus, cerebra, pedes, & viſcera omnia, quod cæteris partibus videntur viſcidiora, principem locum habent. Potus ſit vel vinum oligophorum, aſtringens, vel aqua chalibeata, vel aqua in qua plantaginis folia, radices & ſemina decocta fuerint, vel quid ſimile. Atque hactenus de ſuperfluo fluxu muliebri.

Capvt IV.

De Vteri Profluuio, ſeu Menſtruis Albis.

Alias de menſtruis tractantes diximus profluuium muliebre, & immoderata menſtrua inter ſe differre, quod manifeſtiſſime colligitur ex Galeno, qui 6.loc. affect. ad finem primum tractat de immoderatis menſtruis: deinde tractationem perſequitur tanquam de re diuerſa, de profluuio vteri, quod, ille inquit, muliebre profluuium appellatur. Sic Aetius inter cæteros duo ſeparatim facit capita lib. 16. alterum cap. 64.de nimia menſium purgatione: alterum 65. de fluxu muliebri ex Archigene. Sic Paulus duo ſeparatim facit cap. de huiuſmodi affectibus duobus. Differentia autem eſt huiuſmodi, quod in menſtruis immoderatis ſanguis propemodum ſincerus effluit: in fluxu autem muliebri plane varia prodeunt excrementa, per quæ vniuerſum corpus ſolet purgari, de quibus poſtea ſtatim ſermonem habebimus. Itaque profluuium vteri, vt ex Galeno colligitur in lib. 3. de ſym. cauſ. c. 4.& 6.loc.affect. ad finem c. 5. non aliud, inquam, eſt, quam deſtillatio vteri diuturna, per quam vniuerſum corpus expurgatur, quod quidē ſymptoma exiens immutatum inter deprauatas vteri fluxiones reponitur à Galeno 3. de ſymptom. cauſ. cap. 4. *Eſſentia.*

Differentiæ huius ſympt. plurimę ſunt, ſed communiores & potiores ſumuntur, à qualitate excrementorum, quæ effluunt, quæ, vt dixi, plane varia ſunt. Namq; huiuſmodi excrementa, modo rubra, modo flaua, nunc pallida, nunc nigra, quandoq; alba, quandoq; viridia, interdum ſeroſa & aquoſa, ac forte aliis colorib.& qualitatibus prædita apparent: quæ quidem, inquit Galenus, talia ſunt ſpecie, quale eſt id, quod in animante redundat. Etenim, exempli gratia, ſi quod effluit quoquo modo rubrum fuerit, ſanguinem: ſi flauum aut ſubpallidum, flauam bilem: ſi album, pituitam: ſi aquoſum, ſeroſa excrementa certum eſt redundare in corpore. Sed præter hæc omnia dubium videtur, an mulieres laborent gonorrhæa, id eſt, ſeminis profuſione, ſicuti viri facere ſolent. Nonnulli forte conſentientes Peripateticis, qui videntur mulieribus nullum ſemen tribuere, inquiunt, hoc vitium proprie virorum eſſe, minime mulierum. Quibus ipſe quoq; Galen. quoquo modo videtur fauere, *Differentiæ.*

qui vbicunq; tractat de huiuſmodi ſymptomate, tanquam de proprio virorũ ſymptomate videtur de illo mẽtionem facere. Altera autẽ ex parte, cum mulieres quoque ſicuti viri habeant ſuos teſtes & vaſa ſeminaria, eaq; frigidiora & imbecilliora, cum pariter non careant ſemine, atq; illo quidem crudiore & tenuiore: cum demũ in mulieribus eædem cauſæ poſſint conuenire, quæ in generãda ganorrhæa in viris concurrunt: mihi plane videtur conſentaneum rationi & rei naturæ, mulieres non minus quam viros hoc ſymptomate laborare poſſe. Sed illud notandum eſt, quod mulieres totam huiuſmodi fluxionem, quandocunq; & qualiſcunq; ea fiat, alba mẽſtrua ſolent appellare, quod omnino alba quædam excrementa perpetuo cæteris commiſceantur. Nonnulli autem quærunt hoc loco, ſicut nõ ſolum mas, ſed etiam mulier laborat ganorrhæa, an pariter non ſolum mulier, ſed etiam vir, menſtruarũ albarum fluxione poſſit laborare, quæ fluxio in maribus proportione muliebri fluxioni reſpondeat? Etſi vero multi id negant, & potiſſimũ adducti argumento, quod mulieres ſint viris frigidiores, ac propterea pluribus quoq; quam viri abundent excrementis: veruntamen nõ mihi videtur alienũ à ratione & rei natura mares quoq; eiuſmodi fluxione laborare. Ac ſane ego ſentio medicos frequenter hallucinari, qui opinantur, ægrotas profuſione ſeminis laborare, cum magis aliorum excrementorũ fluxione laborent: ſiquidem videmus plurimis ægrotis hoc profluuium multos annos perdurare, ex quo profluente ſemine neceſſarium foret illos ad extremam maciem & conſumptionẽ corporis deduci, ſicut iis ſolet contingere, qui immoderato coitu vtuntur, quod tamen non videmus illis contingere.

Cauſa. Conuenit inter omnes legitimam & propriam cauſam profluuii vterini nõ aliã eſſe, quam nimiam copiam excremẽtorum. Sed vbi & quomodo huiuſmodi excrementa generentur, non conuenit inter omnes, cauſa, inquit Trincauell. q̃ corruptũ humorem aſſidue gignit, alias in principibus partibus conſiſtit. Sic Mercurialis & cæteri fere omnes hanc rem tractantes & conſentientes Trincauellio, cauſam ꝓfluuii muliebris, vel in totũ corpus, vel in partes principes, vel in vterum referunt. Venus Alt. contendit vterum nequaquã affectum eſſe, qui inquit, huiuſmodi affectionem nullius determinatæ corporis partis ſtatui poſſe, pro ſe afferens Gal. auctoritatẽ 6. loc. ad fin. Quam quidem Althomari opinionẽ Mercur. inter cæteros conatur euertere, docens in profluuio muliebri interdum vniuerſum corpus, interdum vterum laborare. Et quoniam, vt dixi, hæc res eſt difficilis, ſed maxime pertinet ad curationem, mihi liceat hanc difficultatem, imprimis vero Gal. ſententiam paulo altius examinare, cum vterq; tam Mercurialis, quam Althomarus profiteatur cum Gal. doctrina ſuam opinionẽ tueri. Itaq; Merc. dupliciter aduerſus Althomarũ agit: primum quidem verba Gal. quæ ſonant in profluuio muliebri vterum nõ laborare, ita interpretatur, quaſi non aliud ſignificaret, niſi quod ſæpe vterus ſit affectus, ſed non ſemper. Deinde Mercur. hanc auctoritate Auic. confirmat opinionẽ, qui ſcribit hoc malũ fieri non ſolũ ob ſuperfluitatẽ humorum, verum etiam propter imbecillitatẽ venarũ vteri menſtrualium. Sed ad Gal. accedamus, qui duobus potiſſimum locis de hac re ſermonem habet. Altero lib. 6. de loc. affect. ca. 5. Altero 3. de ſympt. cauſ. c. 4. Priori igitur loco Gal. cum ſermonem habuiſſet de ſymptomatib. quæ retentas mẽſtruas purgationes ſolent ſubſeq, deinde ad muliebre ꝓfluuiũ tranſit, de quo affectu hęc habet: Verum accidit interdum fœminis vtero nihil laborãte muliebre vocatũ ꝓfluuiũ, cum vniuerſum corpus per ipſum expurgatur, quemadmodũ interdũ p renes quoq; euacuatur. Cõtingit potiſſimũ iis fœminis, q̃ tenuiori & pituitoſiori habitu

Locus affectus an Vterus.

bitu præditæ ſunt. Has vtique intacto vtero per remedia, quæ toti corpori adhibētur ſanauimus. Hac verborum ſerie, ni ego fallor, tantum abeſt, vt Galenus doceat, in profluuio muliebri ſæpe vterum laborare, quod contendit Mercur. vt ille quidē mihi videatur plane contrarium docere, nempe in huiusmodi ſymptomatehanc partem minime affectam eſſe. Nam præterquam quod illius verbis id ſignificatur apertiſſime, huius quoque ſuæ ſententiæ rationes adiungit. Primam, quod affectio ſit vniuerſi corporis, quæ per vterum expurgatur, ſicut illud per renes quoque quādoque ſolet euacuari. Secundam, quod hoc genus mali mulieribus pituitoſis, laxa & tenera carne præditis, ſoleat imprimis contingere. Tertiam, quę fundata eſt magno Hipp. argumento: Oſtendit autem ſanatio, quod nimirum, ille intacto & neglecto vtero huiusmodi mulieres ſanauerit per ea remedia, quæ toti corpori adhibentur. Quod ſi vterus quoque laboret, vt hæ rationes ſint nullius momenti, imo plane inutiles & falſæ, neceſſarium eſt.

Alter locus Galeni 3. de ſympt. cauſ. cap. 4. Cum Galenus tractaſſet de cauſis ſymptomatū, quæ ad omnes corporis vacuationes generaliter pertinēt: mox tranſit ad cauſas ſymptomatum, quæ ad menſium ſuppreſſionem, nec non ad deprauatam omnium quæ ex vtero manant, expulſionem attinent. Itaq; primum expoſitis cauſis ſuppreſſionis menſium, de quibus iam ſatis dictum, tandem, veniens ad deprauatas fluxiones per vterum hæc habet: Cæterum deprauatæ fluxiones per vterum fiunt, expurgato per hanc partem corpore vniuerſo. Vocatur autem id ſymptoma fluxus muliebris. Eſt autem id quod vacuatur perpetuo tale, quale eſt id, quod in animante redūdat. Ac poſtremo hæc addit: Præter hæc deprauata ex vtero fit vacuatio, propter malum aliquod in ipſo factum. Quæ hoc loco ſcribuntur à Galeno plane mihi videntur iis conſentire, quæ priore loco L. A. expoſita ſunt, nempe vterum in muliebri profluuio nequaquam laborare. Cum enim ille doceat deprauatā fluxionem vteri, quæ fluxus muliebris dicitur, fieri toto corpore per eam partem expurgato, ac ſimul ſingulorum excrementorum in corpore redundantium naturam & differētiam exponat, ſatis cuique poteſt conſtare, huiusmodi affectum minime ad vterum, ſed vniuerſum corpus pertinere. Poſtrema autem verba maniſeſtiſſime mihi videntur iſtud confirmare, quaſi Galenus id velit, ſe hactenus de deprauatis fluxionibus per vterum dixiſſe, in quibus vterus nihil laborat, ſed præter huiuſmodi ſymptomata nonnunquam deprauatam ex vtero vacuationē fieri, in qua aliquod malum in ipſo vtero excitatum eſt. Ac ſane ſi quis diligenter hunc locum conſideret: & rationes à Galeno expoſitas expendat, is facile, vt puto, fatebitur, de illius ſententiā in profluuio muliebri vterum nequaquam laborare. Itaque ego quidem cenſeo, Mercurialem hac in parte Galeni mentem non fuiſſe aſſecutum, ac temere Althomari opinionem redarguiſſe.

Quantum pertinet ad Auic. locum, quem pro ſe affert Mercur. etſi illius auctoritas parum, aut nihil me mouet, vbicunque ille vult diſcedere à Galeno: Veruntamen nec hi locus Auicen. fauet Mercur. Nam Auic. ſcribit, mulieribus accidere fluxiones ex matrice, & propter multitudinem ſuperfluitatum, & propter debilitatem digeſtionis in venis, non vteri, vt refert Merc. ſed in venis menſtruorum. Quæ quidem verba, ſi quis velit interpretari de coctione, quæ fit in venis, ex quibus deinde pręparatur materia menſtruorum, forte hæc ſententia à Galeni mente non erit aliena. Sed ad cauſas redeamus. Cum ſtatutum ſit, in profluuio muliebri purgari varia excrementa, qualia redundant in corpore, nulli dubium eſſe debet, quin omnia,

quæcun-

quæcunq; huiuſmodi excrementa poſſunt gignere,& in corpore coaceruare, cauſæ
huius ſymptomatis ſtatuendæ ſint. Etſi vero tradẽdis propriis cauſis huius ſympto-
matis,plærique omnes admodum confuſe agunt: tamen Galenus ſatis aperte & ac-
curate mihi videtur illas explicare, qui in lib. de diff. ſympt. c.6. ſcribit fluxum mu-
liebrem fieri,vel propter imbecillitatem facultatis retentricis, vel quia facultas ex-
pultrix immoderate mouet, vel propter vitium & læſionem vtriuſq; facultatis, vel
demum quia totus ſanguis ſeroſus ac tenuis redditus eſt. Ergo quotieſcunq; in cor-
pore gignuntur, & coaceruantur excrementa, quod fieri poteſt, vel vitio partium
naturalium principalium,ac maxime earum,quæ ſeruiunt coctioni.e.g. ventriculi,
iecoris, vel vitio vniuerſi corporis, quod improbe nutriatur, vel propter externos
errores in omnibus ſex rebus non naturalibus, ac potiſſimum ventriculi ratione,
tunc ſi facultas retentrix fuerit imbecilla, vel expultrix immoderate moueat,vel v-
traque facultas laboret,vel totus eo ſanguis tenuior ac ſeroſior reddatur, tunc con-
tingit fluxum muliebrem fieri.Et quoniam Galenus ſæpenumero demonſtrauerat,
quando facultates lædantur,& in ſuis operationibus deficiant,hac parte prętermiſ-
ſa de facultatibus,ſtatim tranſit & declarat,quomodo ſanguis tenuis & ſeroſus red-
datur,qui inquit, huius quoque ſymptomatis multiformem eſſe generationem, &
generari propter multas cauſas.

Inter cæteras cauſas profluuii muliebris Galenus poſuerat ſanguinem tenuio-
rem & ſeroſum,cuius quidem ſeroſi ſanguinis generatio apud eundẽ eſt multiplex,
ſiquidem error contingit,vel in facultate ſanguifica, quę deficit à ſuo munere,quod
in hydrope apparet manifeſte,vel error contingit in facultate ſeparatrice,quę id nõ
poteſt ſeparare, quod in ſanguine tenue & ſeroſum eſt, vel in facultate expultrice,
quæ partem ſanguinis ſeroſam non poteſt purgare,vel demum error cõtingit in fa-
cultate retentrice, quæ immoderate fungitur ſuo munere, nec non cute denſata &
renibus conſtipatis:ex quo ſumma cum ratione fit, vt ſanguis tenuis & ſeroſus pro-
pter varias cauſas retentus videatur in corpore redundare. Hunc locum Galeni ego
volui paulo longius tractare,quod nemo hactenus videatur illum intellexiſſe & ex-
plicare. Mercur. inter cæteros inquit, hunc locum valde eſſe difficilem,atque in eo
explicando multum laborat, ſed mea ſententia infeliciter, qui minime Galeni mẽ-
tem aſſecutus, totam illius doctrinam ac totum eiuſmodi locum peruertit. Cum e-
nim Galenus perſpicue & diſtincte exponat,primum cauſas fluxus muliebris, dein-
de cauſas tenuitatis & ſeroſitatis ſanguinis,ſicuti iam ſatis explicauimus, Mercuria-
lis vtraſq; cauſas confundit,ac ſi omnes ad fluxum muliebrem pertineant, adeo, vt
ille tandem quærat,quomodo fieri poſſit,vt propter læſionem facultatis retẽtricis,
quæ magis retineat quam conueniat,quomodo,inquam,fluxus muliebris fieri poſ-
ſit, cum ſit magis conſentaneum rationi, valida exiſtente facultate retentrice fluxio-
nem magis cohiberi,quam prouocari, quod quidem problema nihil ad rem perti-
net: ſiquidem Galenus non inquit,robur facultatis retẽtricis eſſe in cauſa, vt fiat flu-
xus muliebris,quod ab omni ratione & à ſe ipſo & à natura eſſet alienum, qui inter
cæteras cauſas huius ſymptomatis poſuerat primo loco imbecillitatẽ facultatis re-
tentricis,quippe robur & imbecillitas contrária ſunt, repugnant inter ſe, nec ſimul
poſſunt conſiſtere: Sed Galenus docet propter errorem facultatis retentricis, quæ
immoderate fungitur ſuo munere,ac præter modum retinet, quæ non ſunt retinẽ-
da,propter hanc cauſam ſanguinem reddi tenuiorem & ſeroſiorem, quod quidem
conuenit rationi,nec vllam in ſe continet difficultatem.

Signa quæ fluxum muliebrem demonſtrant, vel hoc vno argumento fiunt eui-dentiſſima, quod loci muliebres perpetuo ſint humidiores & madidi, de quibus lo-quitur ſpeciatim Hipp. 2. de morbis mulierum pag. 353. ad finem in Frobeniano. Sed prætereaapud Auic. Paul. Aet. ſunt alia ſigna animaduertenda, e. g. faſtidium cibo-rum, difficilis ſpiratio, improbus color vniuerſi corporis, & alia id genus, quæ facile ad redundantiam excrementorum, ac ad malum corporis habitum poſſunt referri. Sed cum varia omnia fluant excrementa rubra, pallida, alba, &c. quę perpetuo apud Galenum talia ſunt ſpecie, quale id eſt, quod in animali redundat, ante omnia opor-tet nos intelligere, qualianam excrementa profluant & redundent in corpore, in qua cognitione & diſtinctione fere tota ſumma huius erroris videtur conſiſtere. Et-ſi enim ex colore, habitu corporis, excrementis, & præcedente victus ratione non eſt admodum difficile de redundante excremento iudicium facere, tamen huius ad-huc quoddam ſignum ac facile experimétum traditur ab Hipp. 2. de morbis mulie-rum, quod ſine labore poteſt nos deducere in cognitioné huiuſmodi humorum. Il-lud vero eſt, vt lintea infecta arefacta, ex ſimplici aqua lauétur & ſiccentur in vmbra, & poſtea inſpiciantur diligenter, ſiquidem ea ratione lota & ſiccata manifeſtiſſime colorem redundantis excrementi ſolent referre, quod quotidiana experientia de-monſtrat eſſe veriſſimum. Verum hoc nō eſt ſatis: etenim facti vbi certi fuerimus, hunc vel illum humorem, hoc vel illud excremétum redundare, id præterea neceſ-ſario requirendū eſt, quomodo huiuſmodi humores in corpore generétur, vt ne in eum errorem incidatis, in quem Galenus inquit medicos frequenter incurrere, & in quem quoq; fatetur ſe incidiſſe lib. de præcogn. ad poſthum. 6. Dum medici eua-cuant id excrementum quod redundat in corpore, ne autem aliud ſimile illic gene-retur non prohibent, ſed nec difficile eſt illud intelligere. Si enim humores fuerint bilioſi & calidiores, quales referunt colores flaui, pallidi, virides, liuidi, tunc maiori ex parte illi vitio iecoris generantur, quod membrum calida & ſicca intemperie la-boret. Si fuerint humores pituitoſi, quales referunt colores albicantes, tunc eorum generatio pendet, vel ex multis humoribus ac deprauata victus ratione, vel ex ven-triculo, qui aliqua intemperie ac potiſſimum frigida & humida laboret. Si fuerint humores ſeroſi, hoc vix ſine iecoris vitio poſſit fieri, quod aliquo modo ſit refrige-ratum, adeo vt probum ſanguinem nequeat generare. Hoc idem de cæteris excre-mentis, ſi quæ ſunt, ſtatuendum eſt. Poſtremo autem ea reſtant ſigna, quæ fluxioné muliebrem à Gonorrhæa & fluxu feminis poſſunt diſtinguere, quæ quidem ſigna potius quibuſdam ſignis coniecturalibus quam certis ſignis haberi poſſunt. Namq; ſemen profluens quoquo modo craſſius eſt, profluit minore quantitate, & minus fœtidū fere ſemper coloris albicantis. Contra vero cætera excrementa ſunt tenuio-ra, copioſiora, fœtidiora, neque eundem ſemper referunt colorem. Sic mulieres lō-ge magis in gonorrhæa, quam fluxu muliebri tabeſcunt, & conſumuntur, ex coitu melius ſe habent, quibus porro licet addere præcedentem victus rationem plenio-rem, delicatiorem, ac maxime alimentorum, quæ poſſunt ſemen gignere & augere, abſtinentiá veneris, & alia id genus. Sed iam aggrediamur curationem, hic duę præ-cipue ſe offerunt nobis indicationes. Prima eſt, quæ pertinet ad purgationem vni-uerſi corporis. Secunda, quæ pertinet ad tollédos morbos earum partium, propter quos morbos varia illa excrementa generantur. Vtrum autem liceat ſatisfacere iis indicationibus, ſciendum eſt, generaliter huiuſmodi ſymptoma, qualecunque il-lud fuerit, & à qualicunque cauſa proueniat, ad medicandum periculoſum

& per-

Signa pathognomon.

Signa diff.

Indicationes curatiua.

Prognoſt.

& perniciofum eſſe, nec niſi difficile curari, ac mulieres ſępenumero ad malum ha- bitum, ad hydropem, & tabem, & alia grauiſſima mala deducere. Sed inter cætera mulieres muliebri fluxu laborantes ſterilitate tanquam proprio & inſeparabili ſymptomate ſolent laborare. Verum nulli dubium eſſe debet, quin pro varia cauſa, pro profluente varia materia, pro varia temperie, ætate, & aliis differentiis, non- nullæ mulieres facilius, nonnullę difficilius, aliæ nulla ratione poſſint ſanari. Sed ſupponamus eſſe ſpem aliquam curationis, & illam aggrediamur, & incipiamus à purgatione redundantis humoris. Et quoniam huiuſmodi humores redundantes, ſicut dictum, poſſunt eſſe multiplices, ad veſtram vtilitatem ſingulos breuiſſime perpendamus, incipientes à bilioſo humore. Hoc autem loco antequam curatio- nem incipio, id cupio vos memoria tenere: Nullum forte ſymptoma, nullum forte morbum deterius ac perniciofius curari, quam fluxum muliebrem, ſiquidem ne- mo fere eſt, non ſolum ex mulieribus & vulgo, ſed etiam ex vulgaribus medicis, qui non principio & omni tempore vtatur ſuis medicamentis aſtringentibus, roſis, oſſibus meſpilorum in puluere, coralliis, maſtiche, Acacia, hypociſtide, & ſimili- bus, quæ quidem temere adminiſtrata, & ante communem corporis purgationem, impedita excrementorum fluxione, poſſunt eſſe in cauſa, vt talia excrementa alias præſtantiores partes petant, & grauiſſima pericula ſecum afferant. Quod inter cæ- teros præclare notat Aetius l.16.c.66. quare vos perpetuo diſcatis ab eiuſmodi per- nicioſo errore cauere. Pro purgatione bilioſi humoris cum morbus det inducias, primo leuiori aliquo medicamento licet aluum lenire, & inter cætera omnia, caſſia in hoc caſu videtur proprie locum obtinere, etſi non ignoro, plurimos medicos ab vſu caſſiæ in mulieribus abſtinere. Lenita aluo communiter practicantes prope o- mnes nihil cogitant de ſecanda vena, à quo remedio redundantibus bilioſis humo- ribus docent perpetuo abſtinendum eſſe, de qua re alias. Vos contra, ſi præſentes ſcopi conueniant, nullo modo hoc remedium prætermittatis, ſecando venam dex- tri cubiti. Ex quo præſidio duas maxime vtilitates licet vobis conſequi, alterā re- uulſionem à partibus ſubiectis & laborantibus ad partes ſuperiores, alterā refrige- rationem ipſius iecoris, quod membrum, vt diximus, & paulo poſt repetemus, fere ſemper laborat. Secta vena præparetur materia cum iis, quæ moderate refrigerant, & moderate abſtergunt, qualia ſunt ſyr. roſ. recens, de cichorea ſimplex, de endiu. de ſoncho. Decocta item ſint cichorei, ſonchi, plantaginis & ſimilium. Deinde acceda- tis ad purgationem cum tamarindis, myrobal. citrinis, cum Rhabarbaro, quod eſt præſtantiſſimum. (Tamarindi hoc loco conueniunt, quia parum conſtringunt, in initio vero non admittantur.) Illud poſtremo memoria tenendum eſt, vt caueamus à valentioribus & ſcammoneatis medicamentis. Demum vero facta ſemel, aut ſi o- pus ſit, repetita purgatione ad partem præcipue laborantem, tanquam ad cauſam & fontem, vnde eiuſmodi humor originem habet, deueniendum eſt. Hæc autem pars non alia quam iecur ſtatui poteſt aut debet. Itaq; hoc tempore licet vti iis me- dicamentis, quæ calidam iecoris intemperiem poſſunt auferre, intra ſaccharo roſ. violaceo, ex floribus cichorei, confect. diarrhod. trium ſandal. ſero lactis, aquis ther- malibus frigidioribus: extra inunctionibus, epithematibus, balneo aquæ dulcis, & cæteris id genus præſidiis, de quibus in publicis lectionibus ſatis diximus.

Curationis præſidia.

Diximus de purgandis humoribus bilioſis. Si redundent humores pituitoſi, lenienda eſt aluus cum melle roſ. ſol. vel hiera ſimpl. vel hiera ſimul cum caſſia, præ- paretur materia cum ſyrup. de betonica, de hyſſopo, cum melle roſa. cum betonica,

Meliſſa,

Meliſſa, hyſſopo, & ſimilium. Poſtremo ad purgationem accedendum eſt, cum aga-rico turbith, Mirobal. cheb. hiera pachii, diacathol. & diaphæn. Quod ſi pituita fue-rit ſalſa, tunc confectio Hamech vel pilulæ cochiæ forent præſtantiſſimæ. Hic pa-riter omnes prætermittunt ſectionem venæ, propter copiam humoris crudioris & frigidioris. At vero niſi maxima vrgeat cruditas, adeo vt vel in præſentia, vel in po-ſterum aliquod periculum viribus videatur imminere, nec mea ſententia huiuſmo-di præſidium eſſet prætermittendum. Et quomodo vbicunque lædunt pituitoſi humores in corpore, ventriculus ſemper fere laborat, & quidem maiori ex parte intemperie frigida & humida. Idcirco poſt purgationem ille calefaciendus, ſiccan-dus, roborandus eſt: extra cum ol. nardino, de abſynthio, cum fomentis ex decoct. menthæ, calamenthi ſimilibuſque: intra, cum Aromat. roſato, diacymino, diacala-mentho, cum magnis antidotis Theriaca & Mithridat. Verum ſciatis, aquas ther-marum calidiores inter omnia præſidia principem locum obtinere. Ac ſane id ego vobis vere poſſum teſtari, me plurimas mulieres vidiſſe hac differentia fluxus mu-liebris laborantes, quę potione potiſſimum aquarum Aponenſium prorſus ſunt li-beratæ. Si totum corpus ſcateat humoribus melancholicis, qui ſint exuſti & acrio-res, quod potiſſimum vitio iecoris ſolet contingere, eadem fere inſtituenda eſt cu-ratio, quæ de redundantia климат bilioſi humoris tradita eſt. Leniatur aluus cum caſſia, cum elect. lenit. & modica portiuncula hieræ ſimpl. incidatur vena dextri cubiti aut ſiniſtri: ſi lien male fuerit affectus, præparetur materia cum ſyrup. de fumo ter-ræ ſimpl. de borrag. cum decoct. cichorei, borrag. bugloſ. ac demum purgetur cum myrobal. nigris, ſena, epithymo, ſed præ cæteris omnibus cum cort. hellebori ni-gri, aut cum medicamentis compoſitis, el. diacath. conf. hamech, &c. Demum ve-ro ſi in fluxu muliebri prodeant excrementa aquea & ſeroſa, habetis curationem traditam à Galeno in muliere nobiliſſima Romana in libro de præcognit. Et quo-niam huiuſmodi hiſtoria & ſanatio continet nonnullas arduas difficultates, & di-gna eſt maxima notatione: mihi libet paulo accuratius eam perpendere & exami-nare. Conſulto prætereo totam narrationem hiſtoriæ, etſi illa eſt pulcherrima, & lectione digniſſima, cum ea facile poſſit legi ab vnoquoque apud Galenum: ſed ſtatim venio ad partem, quæ curationem ſpectat. Laborante ergo vxore Boe-thi muliebri profluuio, illius vir præcipuus quoſque Romanos medicos, atque in-ter cæteros Galenum pro illius conſultatione & curatione conuocauit. Inter quos conuenit, ea remedia fore adminiſtranda, quæ ab Hippocrat. & aliis poſt Hippo-cratem optimis quibuſque medicis tradita fuiſſent, quæ in ſumma eo tendebant, vt non ſolum vterus, ſed etiam vniuerſum corpus exſiccaretur. At vero cum hac inſtituta ratione curandi, morbus deterior indies videretur reddi, iure medici hæ-ſitabant, & maxime cupiebant ad alium curandi modum tranſire, ſed tamen nihil melius, vel ratione, vel experientia inuentum illis occurrebat, quam id, in quo optimi quique medici paulo ante conſenſerant: qui forte memoria tenebant ora-culum Hippocr. 2. Apho. 52. Interea huic matronæ tumor in vtero factus eſt, qua-lis vtero gerentibus ſolet apparere, adeo, vt nonnullæ mulierculæ exiſtimauerint eam prægnantem eſſe: ſed improuiſum quoddam accidens huiuſmodi ſuſpicio-nem plane deleuit. Cum enim mulier aliquando lauaretur, id contingit, vt in pri-mo balneorum cubiculo vehementiſſimis doloribus correpta, quales parientibus ſolent aduenire, aqueum humorem adeo copioſum excreuerit, vt animo deficeret: ex quo protinus venter detumuit. Itaque ſingulis medicis hæſitantibus, & dubiis

Ll quid

quid facto opus foret, qui nec ſperabant priore inſtituta curatione mulierem poſſe ſanari, nec ad aliud curationis genus audebant tranſire, factum eſt, vt Galenus noctu de hac re cogitans, illi in mentem venit, ſe in hac muliere inſignem circa hypochondria mollitiem deprehendiſſe; adeo vt illius carnes lacti, quod coagulatur, nondum tamen in caſeum obduruit, ſimilis fuit. Ex quo in eam ſententiam venit, quod mulier frigida inſigniter & humide eſſet temperaturæ, non ſolum ſiccandæ nimiæ humiditati, ſed etiam calefaciendæ nimiæ frigiditati inſiſtendum eſſe. Itaque ad particulares deueniens indicationes, ita ſecum ipſe ſtatuit: Primum in victus ratione potum admodum paucum & reſtrictum conuenire. Deinde redundantem humorem noxium purgandum eſſe per cutem, adhibita frictione totius corporis, ex melle multum quidem concocto, tamen tantum refrigerato, vt aquæ fontanę æſtiuo tempore foret ſimile, nec non per vrinam & aluum, cum iis medicamentis, quæ poſſunt & lotium prouocare, & per aluum attrahere. Cum vero Galenus ita ſecum ſtatuiſſet, quod forte illi cum cæteris medicis non omni ex parte conueniret, id facile à Boetho impetrauit, vt ſolus decem dies vxoris curam ſuſciperet, qui primum medicamento aqueum humorem per aluum purgante vſus eſt: deinde aquam in qua aſarum & apium ferbuerat, illi bibendam exhibuit. Et cum (duobus primis diebus hæc remedia fuerunt adminiſtrata) vterus minus cæpiſſet fluere, rurſum tertio die medicamento per aluum purgante vſus eſt, quod illi propoſitum fuiſſet, ea, quæ per vterum fluebant, non ſolum per vrinam, ſed etiam per aluum deriuare. Poſt hæc Galenus mulierem quotidie melle vnxit, & corpus fricauit linteo primum molliſſimo, deinde aſperrimo, & accommodatam victus rationem inſtituit. Qua quidem ſimplici & compendiaria curatione factum eſt, vt ſpatio 15. dierum nullum prorſus morbi veſtigium apparuerit, ac mulier tranſacto menſe bene colorata reddita fuerit, & priſtinum naturalem habitum recuperauerit.

Ex huiuſmodi curandi ratione à Galeno licet multa colligere, quæ ſunt maxime notatione digna. Sed nos paucis contenti erimus. Primum notandum eſt, multos medicos hallucinari, qui ſunt in ea opinione, profluuium muliebre generaliter eſſe morbum frigidum, & ab humoribus frigidis ortum habere. Etenim etſi Galenus aſſerit in hac muliere morbum frigidum fuiſſe, tamen non id de omni profluuio ſtatuendum eſt, vt docet Althomarus, & alii quamplurimi, cum in Galeni doctrina certum ſit non ſolum humores frigidos, ſed etiam calidos poſſe in corpore redundare, & profluuium muliebre efficere. Deinde notandus eſt error Trincauel. Iacchini, Mercur. & aliorum, quicunq; oſcitanter Galenum legunt. Etenim omnes inquiunt, Galenum iuſſiſſe, vt mulier in calida maris arena decumberet: cum tamen Galenus fateatur aperte, & cęteros omnes medicos, & ſeipſum nõ ſine errore hoc remedio vſos fuiſſe. Demum notandus eſt error omnibus communis vno excepto Althomaro, qui de vtero ſunt admodum ſolliciti, ac plurima afferunt remedia ad illum pertinentia, quaſi vterus quoque laboret, & remediorum indigeret, cum tamen Galenus aperte doceat, in profluuio muliebri vterum nihil laborare, & omnes mulieres intacto vtero ab illo ſanatas eſſe, vt ſupra dictum, ac certiſſimũ ſit in hac ipſa matrona vteri profluuio laborante, Galen. nihil de vtero cogitaſſe, ac nullius vterini præſidii mentionem feciſſe. Sed ad curationem Galeni reuertamur, in qua id potiſſimum reuocatur in dubium, quomodo ille in profluuio muliebri ad deriuandam materiam ex ytero vſus fuerit medicamentis, quæ prouo-

prouocandi lotii vim habent, cum hæc eadem medicamenta videantur, non minus lotium, quam ipſos menſes prouocare, quod à bona methodo medendi alienum eſſe videtur. Qua enim ratione licet ſimul excrementa ab vtero deriuare, & ad vterum deducere? Vnde Aetius inter cæteros lib. 16. c. 68. nullo modo probat medicamenta prouocantia lotium, quamobrem Auerr. 7. colliget cap. 4. ita inquit: Medicinæ purgantes ſunt medicinæ prouocantes vrinam, & quod prouocat vrinam, eſt de genere prouocantium menſtrua: eius ſententiam probat Franciſcus Valeſius lib. 5. epidem. commento 17. in Lariſſa, & alii quamplurimi. De hac ardua difficultate multi multa loquuntur; ſed prętermiſſis aliorum reſponſionibus, ego meam ſententiam breuiter proferam. Ac primum nulli dubium eſſe debet, quin hæc deriuatio ad aluum & veſicam ab vtero rationi & doctrinæ Galeni conſentiat, qui ſcribit 5. metho. 3. quæ per aluum fluunt, vel per ſedem, pariter quæ per vterum erumpunt, ea per vrinas vel per aluum transferenda eſſe & deriuanda. Ad propoſitam difficultatem quomodo medicamenta prouocantia lotium in profluuio muliebri poſſint conuenire, cum eadem valeant menſtrua prouocare? Reſpondet Galenus: quædam reperiri medicamenta, quæ ita prouocant lotium, vt nullo modo poſſint menſtrua prouocare. Quo loco ſciendum eſt ex Galeno de S. medicamentis c. 22. eſſe tria genera medicamentorum: ad prouocandum lac, ad prouocandum menſes, ad prôuocandum lotium accommodata, quæ omnia in eo conueniunt, vt ſint calida, differunt autem partim coloris menſura, partim quod quædam deſiccant, quædam non. Nam medicamenta quæ non deſiccant, & moderate calorem faciunt, lacti generando vtilia ſunt. Quæ vero plus calefaciunt, non tamen valenter deſiccant, menſtruis prouocandis conueniunt: quę autem ſimul calefaciunt valenter & deſiccant, vrinas prouocant, quæ quidē propterea peculiariter diuretica, id eſt, vrinam mouentia dicuntur. De quibus medicamentorum generibus ita habendum eſt: duo priora, lac nimirum gignentia & menſes prouocantia, lotium quoque prouocare: tertium vero genus altera ex parte ſolas vrinas mouere abſque eo, vt poſſint vel lac gignere, vel menſes prouocare. Quamobrem cum Galeni doctrina facile eſt reſpondere: in fluxu muliebri ea conuenire medicamenta, quæ proprie diuretica dicuntur, & ita mouent lotium, vt menſes nequaquam poſſint mouere. Verum huiuſmodi reſponſio nulla eſt, propterea, quia Galenus in curanda vxore Boethi fatetur, ſe vſum fuiſſe potione, in qua aſarum & apium incocta fuerant; quæ ambo medicamenta ab eodem Galeno 5. ſimpl. nec non 8. ſimpl. c. de Aſaro inter ea medicamenta, quæ non ſolum lotium, ſed etiam menſes poſſunt prouocare, recenſentur. Plæriq; omnes reſpondent, medicamenta prouocantia menſes id facere dupliciter; vno modo primum & per ſe, altero modo ſecundario & per accidens: ex quo colligunt medicamēta diuretica, qualia ſunt aſarum & apium, ſecundario & per accidens menſtrua prouocare. Sed mea ſententia neque huiuſmodi reſponſio tollit difficultatem: nam primo Galenus lib. 5. ſimp. numerat aſarum cum ſabina, calamentho, pulegio, dictamno, cinnamomo, ariſtologia, & aliis id genus medicamentis, quæ omnia, inquit ille, abſolutas retentiones purgationum vteri ſanare: quæ quidem medicamenta puto neminem dictūrū eſſe per accidens menſtrua prouocare. Deinde vtcunque concedamus, aſarum & apium non primū & per ſe, ſed ſecundario & per accidens menſtrua prouocare, id nihil eſt, quoniā ſiue vno modo, ſiue altero id fiat, iam materia ad vterū deducitur, ꝙ deriuationi repugnat, atq; ex cōmuni methodo nullo modo videtur conuenire.

Quid igitur dicendum eſt? ego quidem id primum fateor, quod puto à nemine poſſe negari, de ſententia Galeni nonnulla eſſe medicamenta, quæ proprie diuretica videntur, tali nimirum & tanta caliditate & ſiccitate prædita, vt ſolum vrinas, nequaquam menſtrua poſſint prouocare. Deinde vero & illud addo, nonnulla quoq; eſſe medicamenta, quæ poſſint vtrumq;, & vrinas mouere, & menſtrua prouocare. Ac primo id confirmo, aſarum & apium inter hæc medicamenta reponenda eſſe, quæ vtramq; purgationem & per vrinas, & per menſes poſſunt iuuare, quæ pariter duę conditiones in doctrina Galeni nullam mihi vidētur continere difficultatem. Sed quomodo in fluxu muliebri medicamenta prouocantia menſes conueniunt? ego dicam libere quod ſentio, etſi id videatur alicui paradoxon, & à Galeni doctrina alienum. Dico igitur, in fluxu muliebri medicamenta quędam diuretica conuenire, quod ea per lotium ſicut alia purgantia per aluum poſſint ab vtero ſeroſa & aquoſa excrementa deriuare. Quod ſi hæc eadem medicamenta poſſint menſtrua quoq; prouocare, eiuſmodi incommodum leuiſſimum, ac fere nullius momenti cenſendum eſſe, ac potiſſimum, ſi illud comparetur maximæ vtilitati, quam ægri vel ægrę ex prouocatione lotii percipiunt. Cum enim corpus ſcateat excrementis frigidis & ſeroſis, ſi illa medicamentis calidis & ſiccis corrigantur, & quaſi ſanguinis formam recipiant, ex quo deinceps materia menſibus ſubiiciatur, id mihi videtur aut ſine aliquo periculo, aut forte etiam non ſine vtilitate fieri poſſe. Nam quatenus ad vterum pertinet, propter quam potiſſimum cauſam prouocatio menſium ſuſcepta videtur, ſi memoria repetamus, quæ ſupra diximus cum Galeno, in fluxu muliebri vterum nequaquam laborare, vtiq; huiuſmodi medicamenta prouocantia menſes, multo minus videri poſſunt noxia, periculoſa, & à proba medendi methodo abhorrere, ſiquidem Galen. 3. meth. c. 6. vbi etiamq; de huiuſmodi reuulſione & deriuatione ſermonem habet, docet, à renibus, veſicā, vtero, & aliis partib. reuellendum aut deriuandum eſſe, ſi illę inflammatione aut aliter laborent. Quod quidem maxime cōuenit rationi, vt ne maior copia excrementorum ad locum laborantem trahatur. Quamobrem vtero neq; inflammatione, neq; vllo modo laborante, iure licuit Galeno, & nobis licebit iis vti medicamentis, qualia ſunt aſarum & apium, quæ valent non ſolum vrinas mouere, ſed etiam menſtrua prouocare.

Concludendo igitur in fluxu muliebri redundantibus humoribus frigidis & aquoſis ex Galeni doctrina, atq; ex loco ſummæ rationis eſt, vt huiuſmodi humores deriuentur primo per aluum, per accommodata purgantia medicamenta; deinde ad veſicam, per medicamenta diuretica: ac poſtremo ad cutem per fricationes, linimenta, & ſimilia, & ſi quis iunior id quoq; cupit intelligere, qualianam ſingula hæc medicamenta eſſe debeant, Galenus nullius purgantis mentionem facit, ſed ea ſunt multiplicia, de quib. in tractatione de hydrope diximus diffuſe. Inter cætera autem vel elaterium, vel ſuccus radicis iridis mihi maxime probantur. Exempli gratia:

℞ *Spec. pil. aloephang.* ℨ ß.
Elaterii gr. iij. Miſ. fiant pilulæ.

Vel:

℞ *Succi ireos recenter extract.* ℥ *ij.*
Mannæ Calabrenſis electæ ℨ *j. Miſce.*

Quatenus autem pertinet ad medicamenta diuretica, iam auditis, Galenum vſum

vſum fuiſſe aſaro & opio, decoctis ex aqua, quę nullo modo mihi vidétur prętermittéda, aut permutanda. Si quis auté velit & alia experiri, præterea ſunt ſemina aniſorum, fœniculi, dauci, & alia quam plurima, de quibus Galenus loquitur cum aliis locis, tum maxime de S.med.c.13. Demum vero prẹſidia quæ per cutem redundantem humorem poſſunt euacuare, apud Galenum fuerant frictio totius corporis cũ linteo primum molliore, deinde aſperiore, nec non inunctio ex ſolo melle multũ quidem cocto, ſed inſtar æſtiuæ aquæ fontanę refrigeratæ. Quæ item præſidia facilia & optima ſunt, ſi quis melli velit addere ol.chamomæl.amygd.amar.vel quid ſimile, aut prætermiſſo melle ſolis oleis vti, neq; iſtud mea ſententia foret inutile. Cæterum ego quidem non puto, Galenum in vxore Boëthi curanda iis propoſitis remediis contentum eſſe, ſed aliis quoq; præterea vſum fuiſſe: atque iis præcipue, quæ generationis ſeroſi excrementi rationem haberent, alioquin ille in eo errore perſeueraſſet, in quem fatetur ſe vna cum aliis medicis incidiſſe, dum illi quidem quod abundat, euacuant: vt autem nihil amplius generetur, nõ impediunt. Et quoniam nulli dubium eſſe debet, vbicunq; humores ſeroſi, aquoſi, frigidi generantur, quin iecur principaliter, quod eſt inſtrumentum generandi ſanguinis, lædatur, & quidem intemperie frigida & humida, rationi conſentaneum eſt, Galenum poſt purgationem & deriuationem ab vtero huius præcipue membri ſollicitum fuiſſe, atque illa prẹſidia adminiſtraſſe, partim interna, partim externa, quæcunque ad tollendam huiuſmodi iecoris intemperiem ſunt accommodata, de quibus quidem præſidiis, cum nos diffuſe tractauerimus in publicis lectionibus priuatis & propriis locis, non eſt vt hoc loco iterum inutiliter tractemus, ſiquidem illa omnia ad hunc locum debent transferri.

Capvt V.

De Conceptu ſecundum Naturam.

Poſt tractationem de menſtruis abſolutam, ſequitur tractatio de iis, quæ pertinent ad conceptum & partum hominis, in qua re conſeruatio totius humani generis conſiſtit. Iam diximus ad generationem hominis diſtinctionem vtriuſque ſexus maris & fœminæ, nec non coniunctionem vtriuſq; neceſſariam rem fuiſſe, quomodo autem hæc admirabilis naturæ operatio fiat, declaratur à Galeno 1. ſem. 4. qui inquit, ſimul coeuntibus mare & fœmina ſemen viri ab vtero mulieris atque omnibus illius partibus expeti, attrahi, extendi & dilatari, atque ex eo propter illius continuitatem, lentorem & craſſitiem accedente calidorum corporum acceſſione ante omnia membranam fieri, ſicuti illis tenuib. placentulis vel acetabulis contingit, quæ à dulcioribus piſtoribus conficiuntur. Etenim ſicuti piſtores liquidam aliquantulum pultem ex farina & aqua factam ſupra ferreum quoddam inſtrumentũ latum & calidum inducunt, & illo compreſſo ſtatim nebulam conficiunt: ita natura ex ſemine quaſi quadam pulte in vtero, quaſi inſtrumento piſtorio ſe comprimẽte, ac ſemen dilatante didicit membranam fabricare, quæ tamen ab ipſo vtero ſicuti nebula à ferreo inſtrumento ſeparata eſt, in qua deinceps mẽbrana, Græci χωρίον vocant, multę venæ & arteriæ generantur, quæ varie admodum implicitæ tandem inuicem colliguntur, aliquæ in maiores quoſdam caudices & ramos ſimul coeunt, ex quibus poſtea & aliæ duæ tunicæ & totus fœtus plane admirabili ratione conficiuntur, ſicuti eleganter & diffuſe explicatur à Gal. lib. de For. fœtus. de ſem. 15. de vſu part.

Ratio ordinis.

Quomodo fiat conceptio.

Cauſa. Quoniam vero ſicuti ex vna parte ſatis cuiq; poteſt conſtare, ad humani corporis fabricam vtrumq; & marem & fœminam concurrere, ita ex altera non ſatis conſtat, quonam modo vterq; concurrat, & quidnam vterque præſtet, quod alias ſum vobis pollicitus, mihi libet hancrem accurate, ſed vt quam breuiſſime potero examinare, cum diſputatio ſit cognitione digniſſima, & ad noſtrum inſtitutum de conceptu hominis maxime pertineat. Itaque eſt celebris & diu agitata controuerſia inter Ariſtotelem & Galenum, in qua diſputatione, vt perſpicue & ordinate agamus, omnium primum ſententia vtriuſque partis, quibus vtraque vel conueniat, vel diſſentiat, explicabimus. Deinde argumenta & rationes tam pro Ariſtotele, quam pro Galeno, non quidem omnes, ſed ſolidiores & efficaciores proferemus. Poſtremo pro Galeno, cuius opinionem tanquam veriorem cogimur amplecti & tueri, aduerſarias rationes, & Ariſtotelis, & ſuorum ſequacium pro viribus conabimur confutare.

Sententia Ariſtotelis. Qualis fuerit ſententia Ariſtotelis de cauſis effectricibus, & materia humani fœtus non ſatis conſtat, neq; illius interpp. & ſectatores hac in re omni ex parte cōueniunt. Nonnulli docent, Ariſtotelem ita ſentire: ſemen viri ſanguini menſtruo nudam facultatem & vim efficientem impertiri, ac deinde illud vel extra vterum effluere, vel in ſpiritum aut flatum diſſolui. Alii viros non ſolum vim efficientem, ſed etiam materiam, fœminas ſolam materiam præſtare: alii mulieres preter menſtrua, neq; ſemine priuari, ſed illud eſſe frigidius, tenuius, & ineptum ad generationem: ac forte alii aliter ſentiunt. Quæ quidem opinionum varietas inde videtur originē habuiſſe, ꝙ Ariſtoteles variis locis de hac re tractans admodum perplexe loquatur, nec ſatis videatur ſuam ſententiam explicare, id quod facile vnuſquiſq; intelliget & fatebitur, qui locos præcipuos voluerit euoluere, in quib. de hac re agitur. Sunt autem 1. de gen. animal. 2. 17. 18. 19. & 20. nec non 2. gen. animal. 3. Cæterum vtcunque cenſuerit Ariſtoteles, de qua re mihi longius laborandum aut agendum non eſt, illud noſtro inſtituto in præſentia ſatis fuerit, quod fere conuenit inter omnes Ariſtotelem in ea ſententia fuiſſe, ſemen viri in generatione fœtus ſolū efficiendi vim, nullam materiam præſtare: fœminas ſola menſtrua tanquam materiam, minime efficiendi vim conferre. De ſententia Galeni non eſt, vt multum laboremus, qui illam explicat apertiſſime, ac pro illa aduerſus Ariſtotelem diſputat diffuſe cum aliis locis, *Galeni.* tum maxime in lib. de ſemine. Itaq; Galenus ſentit ad generationem fœtus vtrunq; & virum & mulierem duplici ratione concurrere. Virum quidem ſemen tanquam efficiens & materiam conferre: Mulierem & menſtrua, & ſemen non ſolum pro materia, ſed etiam pro efficiente exhibere, adeo vt vterq; in eo cōueniat: ſemen viri efficientis cauſæ, menſtrua mulieris materialis cauſę locum tenere: in eo vero diſſentiat, ſemen viri materiam præſtare, menſtrua & ſemen mulieris efficiendi vim conferre. Quod vtrumq; Ariſto. negat, Galenus fatetur. Quoniam vero Ariſtotelis opinio duo continet capita: alterum quod ſemen viri duntaxat qualitatem & vim efficientem, minime quantitatem & materiam conferat: alterum quod mulieres ſolam materiam minime efficiendi facultatem præſtent: clarioris doctrinæ cauſa mihi liceat de vtroq; ſeparatim illius proprias rationes afferre, quę potiſſimum colligi poſſunt ex locis propoſitis de gen. animal. nec non ex Auer. 7. colliget cap. 10. Et quatenus ad primum caput pertinet, ſemen viri nullam in generatione fœtus materiæ rationem habere, ſic primum cum Ariſt. poteſt probari: Nullum agens reſpectu eius, in quod agit, rationem paſſi poteſt habere: Sed ſemen viri omnium & Galeni

An ſemen viri materiæ rationem præbeat in generatione.

lenl.

leni quoq; conſenſu agentis formam retinet: Ergo ſemen viri nullo modo poteſt fieri paſſiuum, & in ſeipſum agere. Ergo ſemen virile nullatenus materia fœtus eſſe poteſt. Ergo ſicuti nemo dixerit, artificem rei quam efficit, partem & materiam eſſe: ita neq; dicendum eſt, ſemen virile artifex generationis fœtus illius partem & materiam fieri poſſe. Secundo inquit Ariſtoteles, facta etiam rationi conſentiunt, ſiquidem reperiuntur nonnulli mares, qui coeuntes nullum in fœminas membrũ inferunt, ſed contra potius fœminę in mares. Ex quo neceſſario colligendum eſſe non materiam ſeminis, ſed illius tamen vim & potentiam & facultatem illis communicari. Quod ſi abſq; materia ſeminis maſculini, ſed ſola illius virtute nonnulla animalia fieri poſſunt, rationi conſentaneum naturam, quę nunquam plurib. agit, quod paucioribus agere poteſt, in quolibet fœtu ſola maſculini ſeminis efficacia, minime materiæ ad conceptionem verti. Hoc ipſum confirmare poſſunt animalia fœminæ, exempli gratia, aues quæ oua generant, quæ quidem tamdiu infœcunda permanent, quamdiu mares illis ſuperuenientes, non quidem materiam ſeminis immittunt, ſed vitæ & fœcunditatis vim infundunt. Poſtremo hęc ſententia confirmatur ex natura ſeminis: etenim ſi ex eo tanquam materia conſtituerentur aliquæ corporis partes, exempli gratia, os, neruus, cartilago, tunc ſemẽ coagulari foret neceſſe: ſiquidem ſine coagulatione huiuſmodi partes ſimilares nequeunt oriri. At vero natura ſeminis neq; à calido, neq; à frigido coagulatur, cum illud à frigido humidum fiat, & aqueum à calido longe minus poſſit coagulari. Itaque iis reſponſionibus concludunt pro Ariſtotele, ſemen viri nullo modo materiam, ſed tantum efficiendi vim præſtare fœtui. In propoſita difficultate antequam ad alia progrediamur, mihi libet aduerſariam Galeni ſententiam afferre, vt rationes Ariſto. & Galeni intelligantur. Itaque Galenus tanquam fundamentum ſuæ diſputationis accepit: ſemen viri in vterum coniectum in eo retineri, ac niſi retineatur nullo modo conceptum fieri poſſe. Hoc autem verum eſſe Galenus dupliciter ſe comperiſſe ait 1. de ſemine, 2. primum in brutis, in quibus partim aliorum ſibi inuicem conſentientium confirmatione, partim propria ac multiplici experientia deprehendit omnia bruta, quæcunque poſt coitum ſemen excernunt, nunquam etiam concipere. Contra vero quæcunque ſemen conceperint, quandam motionem in vtero ſentire, conuulſioni ſimilem fere, qua vterus ſe ipſum contrahere videtur. Ex quo Galenus inquit, veriſimile hoc nomen conceptus à concipiendo fœminis impoſitum eſſe. Sic Hip. lib. de genitura inquit: ſi fœmina partus perita ſit & cognouerit, quando genitura non excidit, tunc illa ſciet, qua die intra ſeipſam concepit: Tertio Galenus inquit, ſe iſtud comperiſſe ex lectione omnium librorum medicorum, quicunque de hoc argumento tractant, quos omnes inuenit idem hoc affirmare, quorum nonnulli etiam diligentiores quoque vteri motus meminerunt, quo ille ad ſemen contraheretur, ipſumq; vndiquaq; comprehendit.

Sed Galenus etiam præter huiuſmodi rationes aliter id conatur confirmare. Ac primum teſtimonio & auctoritate Platonis, qui vterum velut quoddam animal docet appetens procreationis, atque illum propterea ſemen ad ſeſe attrahere, illudque auide complecti & continere, id quod ipſis quoque viris contingit, non raro euidenter percipere, dum ſentiant coeuntes membrum virile tanquam à cucurbita intro ab vtero attrahi, maxime ſi coitus fiat proxime ceſſantibus menſibus, quo maxime tempore conceptus fieri ſolet. Poſtremo aduerſus nonnullos, qui ſe Ariſtotelicos appellabant, etſi Ariſtotelis ſententiam ignorarent, Galenus

probat Ariſtotelem idem ſentire 2.gen.animal.cap.3.vbi fatetur Ariſtoteles ſemen virile in vtero detineri.Itaq; fundamentum Galeni certum eſt, poſt coitum ſemen manere in vtero.Quod ſi ita ſe res habet,vt ſemen retineatur,gratia alicuius vſus retineatur,neceſſe eſt.Huiuſmodi autem vſus duplex tantum concipi poteſt animo, vnus,vt illud vim & facultatem mulieribus concipiendi afferat,alter, vt fiat materia & pars conceptionis.Si primus vſus ſatis fuiſſet,ſatis quoq; fuiſſet naturæ ſolam vim & ἐνέργειαν minime ſubſtantiam ſeminis in vterum transferre, ſicuti ipſe quoq; Ariſtoteles notauit, & confirmat experientia in multis imperfectioribus animalibus fieri,ac potiſſimum cum hæc ſeminis profuſio fit,homines non leue detrimentum perpetuo percipiunt.Sed eſto,concedatur ſubſtãtiam ſeminis maiori facultate vim & efficientiam potuiſſe mulieribus communicare,id vero poſtquam ſuum munus perfecit,ac ſanguini menſtruo principium coagulationis præſtitit, quæro quidnam de illo agitur? Nemo dixerit illud fruſtra & inutiliter retineri, quod quidem non ſolum fruſtra,ſed etiam perniciofe fieret,cum ſemen nequeat diutius retineri, quin putreſcat,ex quo grauiſſima ſolent excitari mala. Itaq; vt ſubſtantia ſeminis vel exeat,vel inſenſibiliter in vtero diſſoluatur,neceſſarium eſt.Primum fieri nequit,cum Hipp.& Galenus docent 5.aph.51.3.nat. fac. princi. os vteri poſt conceptum,vt melius poſſit ſemen apprehendere,omni ex parte contrahi & coarctari, vt illud teſtimonio Herophili,ne minimum quidem ſpecillum admittat. Quamobrem id reliquum eſt,vt ſemen viri in vtero mulieris in halitus vel inſenſibiliter diſſipetur, quæ fere fuit Ariſtotelis ſententia,vt colligitur 2.de gen.animal.3.ad fin.dicentis:Semen genituræ humidæ & aquoſæ diſſoluitur,atq; in ſpiritum abit. Ex quo factum eſt,vt Galenus ex propoſito diffuſe hanc Ariſtotelis opinionem euerteret, de ſem.c. 4. φ ex parua humoris portione contingat multum aeris generari, vnde vterus ſtatim à prima conceptione plurimum intumeſceret,quod tamen non fit: ſed contra vterus ex tempore omni ex parte materiam conceptus comprehendens detumeſcit, quod eiuſmodi ſpiritus ex ſemine genitus,etiamſi contendatur,eum per pudendum mulieris poſſe exire,non tamen ſine ſtrepitu, aut ſaltem non ſine ſenſu poſſit excerni, ſicut demonſtrant cæteri vteri flatus,qui vel ſupra vel infra excernuntur. Quibus & alias rationes adiungit,quæ facile ex Galeno haberi poſſunt. Itaq; colligendo ſummam,ſi ſemen viri poſt coitum retinetur in vtero, ſi retinetur alicuius vſus gratia,ſi vſus conferendi vim non potuit ſatis eſſe,ſi ſemen poſt conceptum nullo modo poteſt fluere ex vtero,neque in ſpiritum diſſolui, ſumma cum ratione concludendum eſt,ſemen viri non ſolum qualitatem, ſed etiam ſubſtantiam & materiam fœtui communicare. Ac ſane huiuſmodi rationes fundamentis demonſtrationis inniti videntur,quibus & alias addemus pro confirmatione Galeni ſententiæ. Ac primum conſideretur communis ratio conceptus,de qua Ariſtoteles ita ſtatuit: virum formam & principium motus,fœminam corpus & materiam conferre, ſicuti manifeſte ex eo colligitur cũ aliis locis,tũ maxime 1.de gen.anima.20.addens:ſicut in lactis coagulatione corpus eſt lac,ſuccus vero vel coagulum eſt , quod principium concretionis præbet.Cum igitur per Ariſtotelem fœmina menſtruum tanquam materiam ad conceptum conferat,quæro cum Gal.quomodo illud fiat? Hoc vero videtur dupliciter fieri poſſe: vno modo ſi tempore coitus ſanguis menſtruus in vteri cauitate contineatur,in quem proiectum ſemen agat ac præſtet principium motus. Altero modo ſi ſanguis menſtruus per vaſa ad vterum pertinentia occurrat ipſi ſemini,quaſi cupiens vim & motus principium ab illo recipere, quod menſtruum

fœtui

fœtui materiam præbeat. Primo modo vtique ab omni ratione videtur alienum eſſe, partim quod vix probabile eſt, illud tempore coitus in vteri cauitate perpetuo contineri, cum potiſſ. doceant Medici & conſentiat Ariſtotel.7. hiſt. animal.2. 1.de gen.anim.19. mulieribus accommodatum tempus eſſe ad conceptum ſtatim à profluuio menſium, quando vterus ab huiuſmodi excremento prorſus liber & mundus remaneat, partim quod fluentibus menſibus, quo tempore vterus hoc ſanguine præcipue refertus eſt, raro fieri ſoleat conceptio, ipſe Ariſtoteles 7. hiſt.anim.2. partim quod tum animal non ex ſanguine, ſed potius excremento vel malo ſanguine generaretur, ſiquidem Hipp. & Galenus docent 6. apho. 20. ſanguis cum à proprio naturali loco excidit, ſub ſanguinis forma non poſſe remanere, ſed vel ſuppurari, vel liueſcere, vel in grumos conuerti, vel aliter à natura ſanguinis degenerare. Et Ariſtoteles quoq; ſcriptum reliquit 3.part.animal.4.in nullo membro noſtri corporis contineri, excepto corde, quod propterea inquit cauum eſſe, vt ſanguinem contineat, niſi in venis, quas natura ſanguinis receptaculum molita eſt. Itaque omni modo concludendum, menſtruum ſecundo modo mediantibus vaſis vteri, fœtui materiam ſuppeditare. Ex his quæ dicta ſunt, cum ſanguis menſtruis non poſſit cõtineri in vtero tempore coitus, concludendum, altero modo mediantibus vaſis vteri, fœtui materiam ſuppeditare, in quo caſu neceſſe erit, vt ſanguis per orificia vaſorum vteri cõcurrat, & cum eo permiſceatur, quod duplici ratione videtur fieri poſſe: vel vt ſemen diuidatur in tot partes, quot ſunt orificia vaſorum vteri, & ita ſanguini menſtruo vniatur & perficiatur: vel vt ſemen minime diſtractum, ſed cõtinuum ſanguini copuletur. Prima ratio videtur admodum difficilis, vel potius abſurda, partim quod eiuſmodi ſeminis diſtractio & diuiſio non conuenit iſtius naturæ, quod omnes concedunt, & cõfirmat experientia eſſe lentum & viſcidum, adeo, vt difficulter poſſit in varias partes diſtribui & diſſipari: partim quod foret neceſſe aliam certam cauſam inuenire, quæ, tanquam præſes quidam ſemen diuiderent. Quamobrem id reſtat, vt ſemẽ ſecunda ratione ſanguini menſtruo copuletur, quod naturæ ſeminis maxime conuenit, neque vllam tertiam efficientem cauſam requirit. Nam ſimul atq; ſemen in vterum proiicitur, ille quaſi animal appetens alimenta totus conſtringitur, vt ſemen complectatur, vt ventriculo fere euenit, qui vt traditur à Galeno, cum cibos appetit, fundo retrahitur ad gulã, atq; ea quaſi manu ad recipiendum alimentum vtitur: ita vterus qualitatem ſeminis affectans totus obuiam ſeſe offert, ad pudendum occurrit, ſuo collo & gula tanquam manu vtitur, quæ ſemen intro recipiat. Plura apud Galenum de his præclariſſ. legantur. Cum ergo tempore coitus præter ſemen viri nulla materia poſſit præſto eſſe ad formationem fœtus, ſumma cum ratione concludendum videtur, eiuſmodi ſemen non ſolum efficientem, ſed etiam materiam concedere. Deinde conſideremus eas partes quas medici ſolidas, radicales & ſeminales vocant, exempli gratia, venam, arteriam, neruum tanquam communia inſtrumenta. Quærit Galenus ab Ariſtotele 1. ſem.5. ex qua materia gignantur huiuſmodi inſtrumenta? ille autem reſpondet, illa fieri ex ſanguine, ſed contra Galen. arguit, iſtud minime fieri potuiſſe. Cum enim huiuſmodi inſtrumenta ſint alba, exanguia, longa & caua, nullo modo videntur potuiſſe generari ex materia rubrã, tenui, liquida, quæ neque intendi, neque in modum fiſtulæ perforari poſſit, cum illa magis requirat materiam albam, craſſam, lentam, quæ longius diſtrahi & perforari poſſit: propterea concludit, huiuſmodi partes nõ ex ſanguine, tanquam materia ineptiſſima, ſed ex ſemine omnino fieri. Verum non-

nulli cum Ariſtotele ad hanc rationem reſpondent, illas partes fieri quidem ex ſanguine, ſicuti carnē & reliquas corporis partes, ſed diuerſa plane ratione: ſiquidē cæteræ corporis partes ſine pluribus tranſmutationibus proxime ex ſanguine generantur, ſolidæ autem fiunt ex ſanguine, qui minime proprium colorem, ſubſtantiā & formam retineat, ſed multas antea tranſmutationes ſubeat, adeo, vt ille primum ex rubro albus, ex tenui craſſus, & ex liquido lentus efficiatur. Quam quidem rationem & Ariſtotelem ipſum irridet Galenus, quaſi ille ſuorum principiorū oblitus, naturam tantopere ab eo laudatam, nunc inertem & ſtolidam faciat, quæ nihil vnquam fruſtra aut temere agens, cum ad efficiendū venam haberet album, craſſum, lentum, & accommodatiſſimum humorem, illum eligeret qui diuerſus ſit, ex ſanguine ſcilicet, id quod ab omni ratione tam eſt alienum, & in diſciplina Ariſtotelis abſurdum, quam quod abſurdiſſimum. Sed præter hæc Gal. 1. de ſem. 9. euidentiſſima ratione, ac ſimilitudine accepta à ſemine plantarum probat, ſemen viri nō modo efficientiam, ſed materiam fœtui præſtare, quo loco grauiter inconſtantię arguit Ariſtotelem, qui cum fateatur 1. gen. animal. vlt. Semen in omnibus plantis, nō ſolum materiale, ſed etiam efficiēs principium in ſe habere, quaſi ſuorum dogmatum oblitus, voluerit alterum in animalibus auferre, ac opera naturæ diuerſo modo in plantis atq; animalibus exponere. Etenim cum natura ſeminis non aliis facultatibꝰ plantam, aliis animal ſoleat creare: turpe omnino videtur, tantum Philoſophū, quę in plantis confeſſus fuerit, non ad animalia quoq; transferre, ſiquidem vtriuſq; genera & plantæ, & animalia eandem proportionem ſeruant. In plantis ſemen indiget terra, vt ex ea alatur, nutriatur, creſcat, indiget radicibus, quæ ex terra alimentum ſuſcipiant. Semen plantæ ex ſe ipſo mittit truncum, ex trunco ramos, ſurculos, donec ad minimas frondes & cacumina veniat: ſic propemodū ſemen viri in vtero mulieris opus habet vtero mulieris, qui terræ proportione reſpondet. Membrana χωρίον appellata multas venas, velut radices continet, quarum opus eſt vt fœtui ex vtero alimentum præbeant, attractum à ſemine viri, & non vnicum, ſed tres præcipuos truncos ex tribus certis principiis producit: ex iecore venam cauam, ex corde magnam arteriam, quam aortam appellant, ex cerebro ſpinalem medullam, ex quibus deinde multæ propagines primum maiores, deinde minores, quaſi rami quidā conſurgunt, donec tandem huiuſmodi propagatio ad extremas & minores ſoboles deueniat, vt animal non inepte ſanguinea planta nominetur. Neq; eſt vt quis putet ſe hanc Galeni rationem & ſimilitudinem poſſe euertere, & Ariſtotelem tueri, propterea quod ex vno ſemine fiat planta, quæ vna tantum facultate vegetabili prædita ſit: ex altero autem fiat animal, quod præter eiuſmodi facultatem, aliis quoq; facultatibus præditum ſit, ex quo colligat ſemen quidem planta & efficientis & materiæ principium continere: ſemen vero animalis propter plures facultates & perfectiones id conſequi non potuiſſe. Namq; huic reſpondet Galenus, quod neq; Ariſtoteles negat, fœtum in vtero primū viuere vitam plantæ, deinde animalis, ac propter ea vtraq; eundem opificem, eandemq; vegetabilem animam habere, atq; eo tantū differre inter ſe, quod hæc planta ſanguinea vel carnea, non amiſſa, quā prius habebat, facultate, ſed alia inſuper acquiſita in animal fuerat euaſura, ac ſuo tempore de loco in locū tranſitura. Cum ergo & plantæ & animalia, quatenus pertinet ad generationem, nutritionem, augmentationē, vna atq; eadem ratione producantur, cōſtet vero ſemen plantæ non ſolum efficiens, ſed materiale principium continere: vtiq; Ariſtoteles non videtur poſſe ſe excuſare, qui non idem voluerit de ſemine animalis

ſtatuiſ-

ſtatuiſſe, quaſi cenſuerit naturæ opera in animalibus & plantis diuerſa eſſe. Ac ſane hæc itidem ratio aduerſus Ariſtot. videtur demonſtrare. Videatis præter hæc locum notabilem apud Ariſtotelem 2.gen.animal.4. qui docet primam partium hominis conſtitutionem ex ſemine fieri (ſed ſemen dicitur rubrum alibi) ſed dubitaueris cum primum cor oriatur ſanguine præditum, &c. Sic in animalium materia excrementum conſtitutionis alimentum eſt. Ac rurſus ad finem cap. Oſſa igitur in prima partium conſtitutione gignuntur ex ſeminali excremento: ſic nerui eo modo, quo oſſa conſtituuntur, atque ex eodem ſeminali excremento oriuntur. Sed vngues, pili, cornua, & ſi quid eiuſmodi aliud eſt, ex cibo gignuntur aduentitio, quem tamen de foris acquirunt. Hæc Ariſtoteles. Sed fere nimium tranſgreſſus concludo cum celeberrimo Hipp. experimento, de illa ancilla ſaltatrice, Hipp. lib. de nat. inf. Galen. 1. de ſem. 4. Reſtat vt breuiter videamus rationes, quæ pro Ariſtotele defendendo allatæ fuere. Quantum ad primum argumentum, illud concedatur tanquam veriſſ. idem ſimul agens, & patiens eſſe non poſſe. Actus enim & potentia ſimul forent, quod natura non patitur, ſed reſpondeamus in ſemine viri duas partes reperiri. Alteram quidem tenuiſſimam ac plenam ſpiritus, in qua anima vegetabilis eſt, vis generandi & principium motus: alteram craſſiorem & magis corpoream ſeu materialem, in quam fit actio. Vnde nulli mirum videatur, ſemen ſecundum huiuſmodi varias partes, cum agentis tum patientis vires habere, ſicuti mirum vel abſurdum non eſt, edito animali animam in corpus agere & illud regere. Quamobrem ſicut artifex & materia non idem ſunt: ita neq; anima ſeminis, & ſeminis corpus idẽ ſtatuendum eſt. Quod vero aduerſarii aiunt, de inſectis, piſcibus & reliquis id genus, quod fœminis mares vim ſolum & ἐνέργειαν ſoleant conferre, id primum negare non poſſum. Cum enim huiuſmodi facultas ſeminis ſit quædam qualitas ſeu forma, ſine aliquo ſubiecto nullo modo videtur poſſe de vno in alterum corpus transferri. Ex quo ſit veriſimile non modo generandi facultatem & vim, ſed ſimul cum facultate aliquod corpus ſeu ſpirituoſum, ſeu forte humidum & materiale à maribus conferri, quod exemplo gallinarum & auium poteſt confirmari. Siquidem ſenſus demonſtrat, in ouis earum, cum quibus coiere, reperiri neſcio quid craſſi & rubri coloris, quod in reliquis ſine cõcubitu non apparet, quod quidem nemo aliud, quam ſeminis materiam eſſe dixerit. Sed de re admodum latente & forte ſoli naturæ perſpecta non multum laboro, qui pro comperto habeo, naturam propter multas euidentes rationes, dedita opera hominem, de quo agimus, à reliquis animãtibus multis modis & rationibus ſeparaſſe, vt & animantia alia à plantis. Demum vtcunq; omnia cõcedantur, quæcunq; de huiuſmodi animantibus iſti fabulantur, nõ puto eorum argumentationem concludere: in nonnullis animalibus ſola virtus ſeminis infunditur: ergo ſemen generaliter fœtus materia non eſt. Sicut neq; valet ratio: teſtes in omnibus animalibus non ſunt neceſſarii ad generationẽ: ergo, &c. Poſtremo reſtat extremum, ſumptum à materia ſeminis, ꝙ aduerſarii inquiunt, neq; à calido, neque à frigido poſſe coagulari, ſine qua coagulatione certum eſt, conceptionẽ ac formationem partium fieri non poſſe. Cum autẽ de hac re multa poſſint diſputari, de qua ex propoſito ac diffuſe tractat Philoſophus 4. Mete. 50. vbi docet quædã coagulari à calido tantum, vt ſal: quædam à frigido tantum, vt Cryſtallus: quædam ab vtroq; ſucceſſiue, vt thus & ſimilia. Quæ difficilior & longior diſputatio huc non pertinet. Dico igitur huiuſmodi argumentum in rebus externis, de quibus Ariſtoteles quoq; ſermonem fecit, aliquã vim obtinere. At vero in viuente corpore ac rebus quę intra

illud

illud continentur, rem ſe aliter habere. Ac profectò nemini Ariſtotelis vel rerum naturæ perito debet mirum videri, ſemen in vtero mulieris atq; illius temperie in vnum cogi, alterari & ad fœtus formationem diſponi. Sicuti exempli gratia alimenta à ventriculo eiuſque temperie nonnulla craſſa fiunt, nonnulla attenuantur. Iam quod ad ſemen mulieris, Ariſtoteles, Athenæus & reliqui eius ſectatores fuerunt in ea ſententia, fœtum ex ſemine viri tanquam efficiente, ex menſtruo ſanguine tanquam materia generari, qui propterea contendunt in fœminis aut nullum aut plane ſterile reperiri, vt licet videre apud Ariſtotel. 1. gen. anim. 19. & 20. necnon 2 gen. animal. 4. pro qua opinione cum multæ rationes ex ipſo Ariſtotele, Auerr. & aliis colligi poſſint, deſino, & pauca quædam quæ mihi validiora videntur affero. Itaq; primum ſic licet arguere, ſi fœmina ſemen atque illud fœcundum habet ex ſe ipſa, abſq; maris congreſſu concipiet, probatur: vbi enim duo neceſſaria principia generationis agens & patiens, ac prætereà locus & tempus conueniunt, tunc vt conceptio fiat eſt neceſſe, ſed hæc omnia concurrunt in muliere, ergo, &c. Secundo afferunt argumentum ſenſus: cum manifeſte appareat multas mulieres concipere ſine ſeminis emiſſione, in quo argumento Auer. multus eſt, qui inquit, poſtquam legit lib. Ariſtotelis ſe hanc rem quæſiuiſſe à multis mulieribus, quæ indicauerunt plurimas grauidas fieri ſine ſeminis emiſſione. Quo loco narrat hiſtoriam mulieris de cuius ſacramento multum poterat confidere, quod illa grauida facta ſit in balneo aquæ dulcis, in quo mali homines ſpermatizauerant. Tertio, ſi ſemen mulieris ad fœtus generationem concurreret, neceſſe omnino eſſet mulieres ſemen habeant: ſed plurimę ſemine carent: ergo: minor probatur, quod multæ mulieres concipientes fateantur ſe nullam in coitu voluptatem percipere, neque vllo tempore ſemen emittere. Quarto, ſi mulier ſemen haberet, tunc haberet duas naturales euacuationes inter ſe contrarias, alteram materiæ coctæ, id eſt, ſeminis, alteram crudæ, id eſt, ſanguinis, quod fieri nullo modo poteſt. Etenim conſtat, quod coctum eſt à caliditate, quod crudum eſt à frigiditate prouenire; itaq; mulier ſimul vno eodemque tempore calida & frigida foret, quod abſurdum: quare mulieres cum menſtruis redundent, vt ſemine careant neceſſe eſt. Poſtremo vnius effectus naturalis vnica eſt materia, vnicum agens, quod in cunctis rebus naturalibus facile poteſt declarari. At vero ſi ſemen mulieris tanquam efficiens ad fœtus generationem concurreret, tunc duo forent principia efficientia vnius effectus naturalis, ſemen viri & ſemen mulieris, quod repugnat inſtituto naturæ. Hæc Peripateticorum eſt ſententia. Sed altera ex parte Galeni reſponſionem perpendamus, de qua non ignoro omnes non idem ſentire. Ego ſentio ita habendum eſſe: mulieres ad generationem fœtus, & ſanguinem menſtruum & ſemen conferre, atque vtrunque partim materiam partim vim & facultatem tribuere, non tamen iiſdem viribus & conditionibus, ſed in ſemine principium efficiens validiſſimum eſſe, materiale pauciſſimum: contra in ſanguine menſtruo, quod ad materiam ſpectat plurimum, quod ad vim & facultatem imbecille reperiri. Quæ Galeni ſententia paſſim & 2. de ſem. 2. & inter omnes conuenit illud ad generationem fœtus minimum eſſe, tametſi Philoſophus vnum tantum materiale principium illi concedat. Et facile confirmatur, quod quæcunque mulieres carent eiuſmodi excremento, non concipiunt, necnon quod toto tempore cōceptus & lactationis menſtruæ purgationes mulieribus ceſſant, certiſſimo argumento, fœtum & in vtero, & extra vterum illis nutriri. Sed tota difficultas in ſemine verſatur. Quamobrem Galenus diffuſe aduerſus Ariſtotelem, Athe-

An fœmina ſemen fœcundum habeant.

Athenęum,Emped.&c. conatur probare mulieres & ſemine abundare,& illud fœcundum eſſe,ac partim materiam, partim efficientiam formationi fœtus communicare. Ego vero non omnia Galeni argumenta,ſed ſolidiora in medium proferam, vt cum Ariſtotelis argumentis factum eſt. Galenus itaque ex rei naturæ atque euidentia conatur ſuam ſententiam ſtabilire, eo quod ex anatome apparet, teſtes ad vterum muliebrem vtrinq; alterum fuiſſe annexum, ac ſeminaria vaſa eadem fere ſicut in maribus reperiri. Ex quo licet hanc rationem conficere: vbicunque inſtrumenta à natura inſtituuntur, vt propter certum vſum inſtituantur neceſſe eſt: ſed teſtes tam in mare quam fœmina ſunt à natura inſtituti, vt & vaſa: ergo, etſi hæc eundem habere finem demonſtretur, tamen Athen.& Auer. conati ſunt eum deſtruere. Inquiunt, ſeminaria vaſa fœminis data eſſe propter eam cauſam, vt aliqua ſimilitudo & conuenientia in prima formatione membrorum apud vtroſque appareret, minime vero vt vtrorumque vſus ſeruaretur, ſicuti in viris mammæ quoq; ſunt genitæ, quamuis nullum vſum præſtent. Sed Galen. facile hanc reſponſionem confutans 2. de ſem.1. inquit: rem longe aliter in vaſis mulierũ ac mammis virorum ſeſe habere, ſiquidem in maribus glandulofa illa corpora circa mammas non reperiuntur, pariter neque vllum veſtigium lactis in viris apparere, ſicut in fœminis, non ſolum vaſa ſeminaria ſed etiam teſtes copioſo ſemine ſunt referti. Quamobrẽ, inquit Galen. quemadmodum ſi omnibus maribus mammæ lacte plenæ conſpicerentur, non opus foret ratione inueſtigare, an id verum eſſet: ita cum videamus ſemen in fœminis contineri, an fœminę ſemen excernant quærendum non eſt, quippe longe melius eſſet, quam vim illud habeat, perſcrutari. Neq; vero deſunt aliæ quoq; rationes, quæ confirmant mulieres ſeminis expertes non eſſe. Namq; ſicuti retentum ſemen viri noxium eſt 6. loc.aff. ita in mulieribus & vteri præfocationem & alia mala grauiſſima ſolet excitare. Exemplum apud Galen. ibidem de vidua. Vnde Galen. in eam ſententiam venit, maiorem ex retento ſemine noxam, quam ex menſtruis prouenire. Præterea certum eſt ſomniantes mulieres in ſeminis pollutionem incidere, vt & viri, quod quidem ex nulla materia præterquam ſeminis contingere poteſt. Sed quæ mulieribus circa coitum contingunt, manifeſte demonſtrant illas ſemine non carere, ſiquidem quamprimum earum vaſa craſſa materia referta ſunt ac turgent, quę in diſſectionibus conſpiciuntur, tunc maxime in venerem procliues ſunt, quod aliam ob cauſam non fit, quam vt ſcribit Galenus 6. loc. aff. quod omnibus animalibus naturalis quædam inſit cupiditas excernendi ſeminis. Manifeſtius apparet in brutis, quæ furentius mares ad coitum excitant & quærunt, poſt concubitum vero profuſo ſemine quieſcunt, vt neque mares amplius admittant. Illud etiam inde clarum eſt, quod fœminæ caſtratæ nullum maris concubitum quærant, aut admittant. Demum nemo eſt, qui non in concubitu aliquando ſeminis profuſionem apud mulieres in ſeipſo non experiatur, præterquam quod ipſæ quoq; mulieres fateantur ſe eiuſmodi ſeminis effuſionem ſentire, eaque oblectari, ac ſtatim facta ſeminis excretione, libidinis ac concubitus deſiderium finiri. Cum ergo teſtes & vaſa ſeminaria tam mulieribus quam viris data ſint, cum illa ſemine referta conſpiciantur, cum in præfocationem mulieres incurrant ob retẽtum ſemen, cum pollutiones habeant, cum ſtimulentur, cum caſtratæ brutæ mares non amplius admittant, ipſæq; mulieres in coitu emittant, voluptatemque percipiant, de hoc dubitandum non amplius erit ſenſibuſq; repugnandum nefas habeatur. Illud reſtat aduerſus Ariſtot. lem; ſen. en fœminarum in procreatione fœtus nõ ſolum materialis, ſed

euam

etiam efficientis principii obtinere rationem, quod quidem etſi multis rationibus poteſt confirmari, vnico argumento contenti erimus, quod mihi videtur poſſe reliquorum vicem ſupplere, ac plane demonſtrare. Illud vero accipiendum eſt ex ſimilitudine, quæ filiis cum parentibus intercedit. Sed cum Galen. in hoc genere argumenti multus ſit, pauca pro hac controuerſia adducemus. Similitudo filiorum ad parentes manifeſtiſſ. eſt: cauſa autem propter quam nunc patris, nunc matris ſimilitudinem habeant, difficile eſt videre. Ariſtotel. diffuſius & multum laborat. Summatim ſic ſtatuit 4. gen. animal. 3. filiorum in vniuerſum ſimilitudinem hanc (& contra) vel fieri pro varia actione ſeminis virilis in ſanguinem menſtruum, vt ſi ſemen viri plane ſuperat materiam mulieris, tunc filius patri: ſin autem contra, filius matri aſſimilatur. Sed abſurditas huius opinionis eſt manifeſtior, quam vt poſſit refutari: ſiquidem cuique debet conſtare, actiones prodire à forma, non à materia. Quare, etſi negandum non eſt, fœtum ex materia & alimento matris poſſe variam temperiem & mores ſortiri, tamen nullo modo poteſt aſſeuerari, hinc ſexum vel figuram poſſe mutare, id quod ab omni rerum euidentia alienum eſt. Nam Perſica arbor, inquit Galenus, in Ægyptum translata formam minime tranſmutat, ſed bonum tamen alimentum nacta, fructum eſui iucundum affert, cum prius non potuiſſet: ſic neque oues mutato alimento capris, neque capræ ouibus ſimiles euadunt. Cæterum Galenus ita ſtatuit, omnem fœtus ſimilitudinem vel diſſimilitudinem nō aliunde quam ex ſemine vtriuſque parentis prouenire: cui communi omnium conſenſu vis agendi, atque efficientis principii iure tributa eſt, qui quidem cum diffuſe aduerſus Ariſtotelem & Athen. de hac re diſputaſſet lib. 2. de ſem. 1. duplici potiſſimum argumento vtitur, altero hypothetico, altero categorico, idque demonſtratiue.

Cauſa ſimilitudinis prolis.

Primum argumentum, ſi vtriſque parentibus ſimiles partus naſcantur, ex communi cauſa, quæue vtriſque ineſt, ſimiles efficiuntur: ſi partus ex communi cauſa quæ vtriſque ineſt parentibus ſimiles efficiantur: id vel ex ſeminis vel menſtruorum ſubſtantia contingit, cum præterea nihil tertii poſſit inueniri: ſed ſubſtantia menſtruorum vtrique parti minime ineſt communis: ergo partus ex ſemine ſimiles efficiuntur.

Secundum argumentum Categoricum, quoniam filii vtriſq; parentibus ſimiles ſunt, neceſſario commune cum vtriſq; principium habeant, neceſſe eſt, quod ipſos regit: Prima pars. Secunda: filii, vel ex ſemine vel ſanguine menſtruo parentibus ſimiles euadunt: ſed ex ſanguine menſtruo ſimiles euadere parentibus non poſſunt: ergo ex ſemine.

Galenus tandem tertium adiungit & concludit: ſi ex ſemine ſimilitudo eſt, quia multi matribus quam ſimillimi reddantur, fœminas quoq; ſemen habere neceſſe eſt. Ex quibus videnda eſt ſententia Montani conſil. 228. qui inquit: ſemen emiſſum à muliere potius ad voluptatem, quam conceptionem facere. Itaq; huiuſmodi ſunt rationes Galeni. Iam ad argumenta pro Ariſtotele propoſita reſpondeamus. Primum fuerat aduerſariorum argumentum: ſi ſemen fœcundum habet fœmina, etiam ſine concubitu conciperet. Hoc argumentum video multis doctis viris manum dare, concipere poſſe mulierē ſine viro, inter quos eſt Valeſius 2. contr. 6. ad finem, qui fatetur hoc ſæpius fieri, ſed fœtum ad perfectionem nunquam duci, vnde & molæ generentur. Sed non puto hanc ſententiam eſſe recipiendam. Etſi Galenus videatur innuere fœminas poſſe ſine concubitu cōcipere molas, vt gallinæ

oua

ſua ſubuentanea,cum id potius ex aliorum quam propria ſententia videtur admiſiſſe,ſtatim redarguens inquit,4. vſu part. 7. neminem vidiſſe vnquam. Quare alia ratione reſpondeo ad argumentum,ſicut reſpondet Galenus 2. de ſem. 4. ad finem. Cum enim ad generationem & nutritionem fœtus concurrant duo neceſſario: alterum ſemen,quod debet eſſe copioſum,calidum,lentum & craſſum: alterum excrementitius humor, qui pariter debet eſſe copioſus, fieri non poteſt, vt ambo in muliere concurrant, ſiquidem eiuſmodi ſemen, non niſi ab inſigni caliditate, excrementa autem à frigiditate & humiditate poſſunt oriri. Itaque ſi fœmina excrementis abundat,non poterit ſemen accommodatum gignere,vel ſi idoneum ſemẽ generet,excrementis non poterit redundare. Atq; hæc certiſſima & veriſſima cauſa eſt,propter quam mulieres ſine concubitu nequeant concipere: ergo ad argumentum negatur conſequentia: quamuis enim ſemen mulieris fœcundum & optimum fuerit,tamen deficit excremẽtitius humor, qui ad concipiendum & nutriendum fœtum neceſſarius eſt. Secundum & tertium argumentum,quæ videntur fere eandem vim habere,ſatis leuia ſunt. Quare ad primum reſpondeamus, nunquam fœminas ſine ſeminis emiſſionẽ concipere, ſiquidem vt habet Galen. lib. 14. de vſu part. in cõceptu neceſſe eſt vtrumq; ſemen miſceri. Hinc medici hortantur,vtrumque eodem tempore ſemen emittere. Lucreti. odi concubitus qui non vtrinq; reſoluunt. Ad Auerroem. Indignum hoc eſt tanto Philoſopho,in balneo conceptum fieri poſſe: alioquin poterat didiciſſe ab Ariſtotele ſuo 2.gen.anim.2.ſemen eſſe materiam ſpirituoſam,& extra propria vaſa momento temporis alterari & corrumpi. Et ideo ex 2. gen.anim.6.illos homines eſſe infœcundos,quib. penis eſt immoderatus,quod ſemen longius delatum refrigeretur. Ex quibus vanitas fabulæ huius manifeſto colligitur. Ridiculum etiam eſt de iuramẽto mulieris, quaſi ignoret ex ſuo Ariſtot. 9.hiſt.anim.1. Mulieres ſuapte natura eſſe mendaces: vnde etiam Iureconſ. periurii occaſionem illis ſuſtulerunt,excepto in teſtamento. Ex quo apud Græcos prouerb. Muliere iurante ridet cœlum. Hac ratione etiam facile reſpõdetur ad aliud argumentũ. Omnes mulieres parientes ſemen emittere,tametſi non fateantur, pudore vel obtuſo ſenſu,aut aliam ob cauſam,& quatenus ad voluptatem, nõnullæ mulieres docent,ſe nullã percipere voluptatem in coitu,ſed illis non oportet fidem habere. Niſi enim haberent voluptatem.abſtinerent: imo Auic. (9.de animal.21.) 1.Tert.2.cap.Haliabbus 6.Theor.& alii non verẽtur affirmare,mulieres multo maiorem voluptatem percipere, quam viri, quibus fauet iudicium Tireſiæ, qui cum vtrumque fuiſſet expertus,arbiter electus à Ioue & à Iunone de voluptatis in concubitu quantitate contendentibus, tres voluptatis vncias in viro, nouem in mulieribus pronunciauit.

Quartum argumentum.Mulieres nõ potuiſſe habere duas naturales euacuationes contrarias,cocti ſcil. vt ſeminis, & crudi vt ſanguinis menſtrui 1.gen.anim.19. 2 gen. anim. 4. quod mihi quidem videtur tam leue,vt mirum curà tanto Philoſopho productum fuerit. Quid? abſurdum non eſt, ſi homo variis partibus, varias & diuerſas excretiones habeat,& excrementis redundet.

Poſtremum argumentum erat de vnico agente & vnica materia,quæ in rebus naturalibus à natura ſunt inſtituta. Reſpondetur cum Galeno 14. vſu part. 7. ſemen mulieris non ſolum & ſeparatim, ſed ſimul commiſceri cum ſemine viri, ſimulque agendi vim habere, ac propterea vtrumque vnicum motus principium fieri, atq; ad vnius animalis procreationẽ conſpirare: ſicut reuera non poſſent,ſi vtrumq; ſemen

motu

motu inter ſe diſcrepante, moueretur, vt ambo in vnius animalis procreationem conſpirarent, quod pariter de materia ſtatuendum eſt.

CAPVT VI.

De Sterilitate.

Conuenit inter omnes, hominis generationem & reliquorum animalium præ cæteris naturæ operibus eſſe naturaliſſimum & perfectiſſimum, quod elegan-ter demonſtrat Ariſtoteles 2.gen.animal. Galen.vſu part.14.2.cum ſingula animalia ſempiterna eſſe non poſſint, continua generatione id præſtant. Ex quo factum eſſe ſcribit Galenus, vt omnibus animalibus generandi inſtrumenta conceſſa ſint, etiam rationis expertibus. Nos igitur ſermonem habituri de admirabili naturæ operatione, id primum ſciendum eſt, nobis hoc tempore minime propoſitum eſſe, vt inquiramus, qualisnam ſit ea virtus tantopere à Philoſoph. & medicis decantata, quæ fœtum in vtero format, ideoque formatiua dicta eſt, quo ordine ſingulæ corporis partis partes formentur, quãdo & quot diebus, quo temporis momento DEVS naturæ & rerum omnium auctor animam fœtui infundat, & alia, quę maximas & iam diu agitatas controuerſias continent: ſed nos illud vnum ſtatutum habere, vt medici perſonam ſuſtinentes, ad quam præcipue ſpectat naturæ conatus iuuare & tueri, de iis agamus, quæ conceptum atq; illius abſolutionem perfectionemq; poſſunt perturbare & impedire. Conceptus ſicuti in omnibus actionibus corporis noſtri contingit, poteſt vel prorſus auferri, vel imminui, vel deprauari. Si prorſus tollatur, vt mulier nunquam concipiat, ſterilitas dicitur huiuſmodi affectio. Si rarius, debilis & imminuta eſt conceptio. Quo etiam referri poſſe videtur, ſi mulier quidem concipiat, nequeat tamen fœtum ad debitum partus tempus incolumem conſeruare & tempeſtiue edere, quod vnico abortus nomine comprehendo. Demum cõceptio fit deprauata, quotieſcunq; vtero mulieris concipiuntur non fœtus legitimi & naturales, ſed monſtra vel molæ, aqua, flatus, &c. quod conceptus formam præ-ſeferant, de quibus dicendum erit.

Ratio ordinis.

Eſſentia.

Ad primum, quantum ſterilitas priſcis fuerit odioſa & deteſtabilis, declarant ſacræ literæ. Cauſæ ſterilitatis variæ ac plurimæ nominantur à medicis. Hipp. tantum principales recenſet: ſi os vteri diſtortum aut omnino aduerſum ſit à pudendo: ſi vterus nimium pateat, quam conueniat: ſi os vteri ex pudendo exciderit, atque alia id genus, de quibus lib. de ſterilitate à princip. Alii alias, nunc plures, nunc pauciores conſtituunt, & ſuo arbitratu diſponunt. Sed nos experiamur clarioris doctrinæ gratia, an omnes cauſæ ad certiorem methodum referri poſſint, vt Galenus docet 3.de ſympt cauſ. Initium & caput inuentionis omnium cauſarum, quæ facultatibus noxam inferunt, non aliud eſt, quam cognitio modi, quo per ſanitatem ſuas perficiunt actiones. Cum itaque ante ſtatutum ſit, ad naturalem conceptum efficiendum maris & fœminæ concubitum neceſſarium eſſe, id primum conſtare debet, ſterilitatem aut vitio maris, aut fœminæ, aut vtriuſque fieri poſſe. Etſi nos hoc tempore tantum muliebres morbos tractemus, tamẽ cum integram tractationem habeamus, huiuſmodi cauſæ, quæ ad mares pertinent, etiam non ſunt intermittendæ. Rurſum vero cum vterq; mas & fœmina ad generationẽ plurima conferat neceſſario, qualia ſunt maioris momenti in maribus quidem teſtes, membrũ genitale, ſemen: in fœminis pudendum, vterus, teſtes, ſemen, ſanguis menſtruus, omnis ratio colligit, quemlibet affectum præter naturã, tum maris, tum fœminæ in ſingulis partibus

Cauſæ.

ribus propoſitis poſſe fœcunditaté, vel imminuere, vel prorſus auferre. Cauſæ igitur ſterilitatis ex parte marium, verbi gratia, penis longus vt infœcundus ab omnibus damnatur, quod ſemen in via refrigeretur, priuſquam ad vterum recipiatur. Auic. lib. 3 fen. 21. tractat. 1. cap. 8. Et Ariſtoteles 1. gen. animal. 6. Et hæ rationes licet tanti philoſoph: & fere ab omnibus receptæ, tamen forte inanes ſunt: cum enim ſemen per canalem penis, cuius caliditas à pudendo muliebri fouetur, tranſeat, videtur fieri non poſſe, vt illud refrigeretur, vt forte cõtrarium videatur, longum penem ad efficiendum conceptum aptiorem eſſe & accommodatiorem, quod ſic ſemen ſine loci aut temporis interuallo protinus in vtero deponatur, alioquin male ageretur cum animalibus, vt equo. &c. Ex hoc loco licet coniicere incredibilem delirationẽ Auerrois, de qua ſupra. & quomodo iſtud Ariſtoteli & bonæ philoſophię conſentiat alii viderint. Et hic pro Auerr. nihil occurrit aliud, quam quod in gloſſa habet hæc verba (de conceptu in balneo ſuper aquam) in quibuſdam Hebraicis libris non haberi. Cæterum ſicuti pleriq; omnes volunt longum penem infœcũdiorem eſſe, ita altera ex parte non deſunt, qui affirmant penem quoque breuiorem viros infœcundos reddere, qui forte magis probabili ratione vtuntur, quod ſemẽ videatur non ita prompte poſſe in penitiorem ſinum vteri immitti. Sed vt libere dicã, ego quidem ſentio, vtramq; huiuſmodi cauſam, penis ſcilicet longitudinem & breuitatem in facienda hominis ſterilitate admodum infirmas rationes obtinere, id quod experientia poteſt confirmari, quorum vtriq; copioſiſſimos filios procreant. Sed magis videtur ſterilitas fieri poſſe vitio penis, ſi obliquus fuerit, ſi ligamentum diſtortum habeat, ſi viæ ſeminis vel natura, vel morbo acquiſito aut proprio, anguſtia ſit ob vicinas partes. Demum vitio penis accidit ſterilitas, ſi ille perpetuo gracilis & flaccidus permaneat, vt neq; inflari neq; erigi poſſit, quod ad miſſionem ſeminis plurimum facit. Iam vero ſecundo loco viri ob vitium teſtium ſteriles fiunt. Cum enim teſtes à natura ſint fabricati, ſicut aduerſus Ariſtotel. demonſtrat Galen. 14. vſu part. & 1. de ſem. 15. 16. vt ſemen producant, illudque omnibus numeris abſolutum ac fœcunditatis plenum reddant, ſi illi deficiant à ſuo munere, ſumma cum ratione poſſunt homini ſterilitatem afferre. Neque vero diutius laborandum eſt, quomodo teſtes fiant infœcundi, quoniã poſſunt laborare omni genere morbi, intemperie, ſolutione continui, mala compoſitione. Quare, laborante teſte vno vel altero, intemperie ſimplici vel compoſita, cum, aut ſine materia, de quibus videatis Galen. in arte medic. cap. 45. Si aliqua inflammatione aut alio quodam tumore præter naturam magno & diuturno fuerint oppreſſi, obſeſſi, indurati, vulnerati, vlcerati, conuulſi intra ventrem adhuc latentes, potiſſimum autem, ſi ob cauſas certas ſunt euulſi: omnes tales affectus & ſeparatim & coniunctim teſtium ſterilitatis cauſam poſſunt afferre. Poſtremo mares ob cauſam ſeminis ſteriles fiunt, idque dupliciter poteſt contingere. Primum ſi ſemen prorſus non gignatur, vel minori copia quam opus ſit. Secundo, ſi ſemen generetur vitioſum & ad conceptum parum accommodatum. Semen nihil quicquã, vel parce vel reſtricte gignitur deficiente ipſa materia, ex qua illud fieri poſſit, veluti contingit hominibus nimis pinguibus: vel altera ex parte læd: t atrophia, diuturno morbo nimium extenuatis, in quibus natura omnem materiam ſeminis in ſubſtantiam & nutritionem conuertit corporis. Semen aũt vitioſum ob multas cauſas internas æque atq; externas fieri poteſt. Quamobrem ſi inſtrumẽta & vaſa ſeminaria ſint inſigniter intemperata, vel alio modo laborent, vnde illa nequeant materiam fœcundi ſeminis attrahere, attractam conco-

In Viris.

quere & tam diu retinere, donec illud integram abſolutioné recipiat, quod exempli gratia frequentiſſime illis accidit, qui longiore tempore gonorrhæa laborant: ſi partes præcipue noſtri corporis, ventriculus, epar, &c. ſint male affectæ, vt niſi improbæ fiant alimentorum concoctiones, probabile eſt, ſemen vitioſum generari, & ineptum ad conceptum. Pariter cauſæ externæ quæcunq; poſſunt corpora noſtra alterare, & ea afficere, quas non naturales appellant, vitioſum & infœcundum ſemen ſolent efficere. Ad quem modum viri nimis frequenter concumbentes, fiunt ſteriles magna ex parte, quoniam quod præclare ſcribit Plutarchus in vita Lycurgi, id quod Gale. etiam diffuſe declarat lib.1.de ſem.cap.16. Cum enim ſeminarium humorem teſtes à vaſis ſeminalibus eorumq; anfractibus attrahant antea ipſis præparatum, ſicuti reliqua omnia membra naturę inſtituto ſuccum ſibi accommodatum ſolent attrahere: ſi quis aſſiduis coitibus hoc totum ſemen exhauriat, hinc fit ex vna parte, vt teſtes ex ſuperioribus venis, quicquid in ipſis ſeroſi humoris continetur, id omne trahant, quod certe vt ſit pauco ſanguine irroratum, nondum probe decoctum neceſſe eſt. Altera autem parte vt venæ à teſtibus violenter priuatæ ab humore, etiam illæ à ſuperioribus venis, & rurſus illæ ex ſuperioribus, & hæc à vicinis ſubinde trahãt ratione vacui vſque quo talis trahendi neceſſitas in omnem corporis partem diffuſa, omnibus membris animalis proprium alimentum eripiat. Ex quo fit, vt omnes animalis partes non tam ſeroſo humore, quam vitali etiam ſpiritu priuentur, quoniam hic ex arteriis ſimul cum genitali humore excernitur. Itaq; mirum non eſt, ſi qui immoderato coitu vtuntur, generaliter quidem imbecilliores fiunt, cum totum corpus puriore parte optimi ſanguinis & ſpiritus fraudatur, accedente quin etiam voluptate, quæ vel ſola idonea eſt ad vitales vires diſſoluendas, vt nonnulli iam nimia voluptate affecti interierint: ſpeciatim vero mirum eſſe non debet, ſi tale ſemen non ſatis coctum & generationi idoneum reddatur. Quantum aũt immoderatus concubitus animalibus pernitioſus, ſatis demõſtrat Philoſophus de long & breu. vitæ cap.2. vbi ait: animalia ſalacia, & quę ſemine redundant, citiſſime ſeneſcere, atque propterea mulum ex equo & aſino procreatum longius viuere: & fœminas etiam maribus diutius poſſe viuere, ſi mares ſalaces fuerint. Atq; hinc, vt puto, vt ſemen ſit coctum & generationi idoneum, Varro lib.6. de re ruſtica c.5. & alii auctores ruſticani præcipiunt, arietes & tauros admiſſarios duos menſes ante admiſſuram ab omni cõcubitu arcendos, vt ita ſemen fœcundum fiat. Et ſi quis obiiciat Herculem, quem Pauſanias ſcribit & Diodor. Siculus lib.5. biblioth. cũ quinquaginta fœminis vna nocte coiiſſe & omnes grauidas reddidiſſe, atque ex iis quinquaginta filios mares genuiſſe, & quidem geminos, natu maximũ & minimum, id tanquam prorſus fabuloſum aut monſtroſum habendum eſt; etſi Athenæus lib.13. auctore Herodoto ſcribit: Herculem 7. diebus 50. virgines compreſſiſſe. Ad hunc modum homines in victu, potiſſimum in vino delinquentes, vt in ebrioſis, ſemen inutile magna ex parte reddunt, ſicut Galenus ex Platone demonſtrat lib. quod animi mores corporis, &c. Quare ſumma cum ratione Hipp. in lib. de ſuperfœtation. atq; illius imitatione Plat. lib. 2. & 6. de legib. & Plut. in lib. de educandis liberis in principio iubet, eos debere, qui liberis procreandis operã daturi ſunt, à vino prorſus abſtinere, aut minimo ſumpto ad venerẽ accedere.. Hæc duo exempla immoderati ſcilicet concubitus & ebrietatis, de externis cauſis ſterilitatis ſufficiant, quarũ imitatione eſt facile reliquas eius generis cauſſas afferre. Sed præter cæteras cauſas viri Hipp. u. de aere aquis & locis, qui quærens, quam ob cauſam plurimi fere Eunuchi

naſcan-

naſcantur,ac muliebria officia ducant,qui aliter effœminati dicuntur, & eorum opinionem irridet, qui huius rei cauſam in Deum referebant, reſpondet id fieri ob importunas eorum equitationes.Cum enim propendentibus ſemper eorum cruribus ex equis diuturnis doloribus corriperen ur, ac deinde claudi fierent contractis coxis,cum morbus inualuerit,tale remedium ſibi adhibebant,vt à principio morbi vtramq; venam retro aures inciderent. Et ait Hipp. ea medicatione videntur mihi ſeipſos perdere: Venæ enim retro aures ſunt,quas ſi quis incidat, ſterilitatem inferunt illis,quibus ſecantur. Cuius quidem rei facilis eſt ratio, cum idem Hipp. vel vt magis placet Galen. in lib. de genitura doceat,ſemẽ ex omni parte corporis,potiſſimum cerebro poſt aures in ſpinalem medullam profluere: nec non Ariſtoteles 2. de gen.animal.7.naturam genituræ cerebro ſimilem eſſe confirmat.Plat.in Timæo ad finem,ſemen velutià ciſta medullaria procerni, & ex ſpina ad propria vaſa deriuari,adeo vt non inepte quidam ſemen cerebri ſtimulum appellarit. Hinc admodũ probabile eſt, ſectis venis poſt aures ſeminis tranſmiſſionem impediri,& illud vel nulla ratione, vel crudum ad inferiores partes deſcendere. Iam de cauſis ſterilitatis ex parte mulieris. Etſi mulieres multis de cauſis ſteriles fiant, tamen quod ad internas ac maxime principales,omnes eæ vel ad partes pudendas, vel ad ſemen, aut ſanguinem menſtruum referri poſſunt. De externis poſtremo loco. Igitur Hippocr. de facili & difficili mulierum conceptu hæc habet ad finem: porro ex mulieribus, quæ facile aut difficile concipiant ita conſiderant, facere oportet (inquit) primam quidem conſiderationem ſpecierum: paruæ enim mulieres ad concipiendum præſtantiores ſunt maioribus,tenues craſſis, albæ rubicundis, nigræ liuidis, quæ venas conſpicuas habent meliores ſunt aliis, carnẽ autem vberiorem habere malum eſt, mammas autem tumidas & magnas bonum. Verum interrogare etiam oportet de menſtruis purgationibus,an omnibus menſibus compareant, ſatis magna copia & colore bono,an ſint etiam æquales ſingulis menſibus, temporibus ac diebus ſtatutis: ſic enim purgationes fieri oportet. Locum vero in quo fit conceptio ſanum eſſe oportet.& ſiccum & mollem,ſitque vterus non retractus,non pronus, os non ſit auerſum neq; concluſum,neque euerſum,&c. Hic certe Hipp.omnia vel certe neceſſaria ad hanc rem complexus eſt. Nos magis diſtincte rem conſideremus. Primum igitur ſunt pudenda & vterus,quæ partes vel natura, vel præter naturam coaleſcunt & clauduntur,ex quo huiuſmodi mulieres imperforatæ dicuntur. Philoſophus 4.gen.animal.4.ad finem,iam nonnullis fœminis os vteri compreſſum ab ineunte ætate vſque ad tempus menſtruum perſeuerauit, mox vrgentibus menſtruis dolore infeſtante,aliis ſponte diſruptũ eſt,aliis diſſectũ à medicis,nonnullæ interierunt,cum aut per vim diſrumperetur aut diſrumpi non poſſet. Hic affectus Auic. & aliis dicitur Clauſura fen.21. lib.3. tract. 4. cap. 1. verum Moſchio græcus harmon. part.poſt.cap.15. & Aetius lib.vlt. cap.69.præ cæteris diſtincte rem tractat, qui ſcribit mulieres effici clauſas tribus modis: primo ſi alæ vel labia pudendi inter ſe cohæreant: ſecundo ſi patentibus labiis in medio ſinu muliebri membrana quædam innaſcatur, quæ viam & tranſitum impediat: tertio ſi patentibus labiis & ſinu os vteri prorſus claudatur,quæ quidem tres clauſuræ impediunt mulieres: prima ad tria officia,virorum vſum,purgationem,& conceptum: ſecunda ad duo: communicationem viri & conceptum: tertia etiam ad duo: ad conceptionem & purgationem. Exemplum apud Anton. Beniuenium cap. 28, de abditis puellæ nubilis, quæ ſanata eſt. Alterum cuius etiam meminit Ambroſius Paræus lib. de gen. cap. 43.

In mulieribus.

Mm 2 mulie-

mulieris quæ credita eſt vtero gerere ob tumorẽ & etiam facta ſectione curata eſt, profluente ſanguine concreto nigro ad 8. libr. Huc pertinet conſideratio membranæ, quæ huiuſmodi dicitur, de qua inter anatomicos nō conuenit, nec nō, an membranæ integritate vel læſione liceat de virginitate arguere. Hic ergo meum iudicium non interponam. Sed tamen id nequeo ſilentio præterire, apud Suidam reperiri hiſtoriam notatione & admiratione dignā cuiuſdam Theodoſii Hebræi de Chriſti ſacerdotio ac diuino ex beata ortum, qui poſt longam narrationem confirmat, ſacerdotes Hebræos fidelibus obſtetricibus mandaſſe, vt accurate perquirerent & explorarent, an adhuc vere virgo eſſet Maria, quæ ipſis rebus certe edoctæ, virginem eam eſſe affirmarunt. Quod quidem humana ratione vix aliter conceptum videtur fieri poſſe, quam teſtimonio huius membranæ, quā obſtetrices integram & incorruptam inuenerunt. Cæterū ad rem. Inter omnes cauſas ſterilitatis mulieris ex parte inſtrumentorum, certum eſt principem locum obtinere vterum: cum enim ille ſit tanquam ager, in quem ſemina ſparguntur, niſi hæc pars & ad concipiendum & retinendum ſemē ſit bene diſpoſita, omnis ratio colligit, nulla ratione conceptū fieri poſſe. Cum ergo vterus omni morborū genere laborare poſſit, ſtatuēdum, quemlibet illius affectum præter naturam poſſe ſterilitatem inducere. Inter quos primū occurrunt morbi ex intemperie. Hipp. 5. apho. 62. Qua in grauiſſima ſententia Galen. in comment. teſtatur Hipp. omnes intemperies complexum eſſe, ſimplices & compoſitas. Vnde mulieres denſo & frigido vtero nequeunt concipere, quod frigiditas calorem ſeminis extinguit, vel imminuit. In huiuſmodi mulieribus licet addere venarum vteri anguſtiam, ac ſanguinis menſtrui frigiditatem, quod vtrumque magis fœcunditatem poteſt impedire. Deinde quæcunque præhumidos habent vteros non concipiunt, quod propter immodicam laxitatem lubrici reddantur, de qua Philoſophus lib. 7. hiſtor. animal. 2. Semen viri in vtero humidiore, perinde vt ſemina cerealia in paluſtri & aquoſa terra, obruitur & inundatur. Tertio quæcunque ſiccos vteros habent nō concipiunt, quod ex defectu alimenti ſemen corrumpitur, vt ſemina alia proiecta in terram arenoſam & petroſam. Quarto, quæ habent vteros valde calidos & adurentes non concipiunt, ſiquidem vt in æſtate ſemina terræ commiſſa pereunt: præterquam enim quod huiuſmodi calor immoderatus vniuerſum corporis habitum depaſcitur, quo hæ mulieres nulla aut pauciſſima habent menſtrua, è quibus earū fœtus neque viuere neque foueri poſſunt. Huiuſmodi mulieres ab Ariſtotele 2. gen. animal. 7. appellantur viragines, quæ aliquādo barbatæ ſunt, omnem ſanguinem calore diſſipante. Et hæc compoſitis intemperiebus facile poſſunt accommodari. Verum illud quoq; ſciendum, intemperies vteri non ſolum ſimplices, ſed etiam, ac forte magis cum materia, qualiſcunq; tandē illa fuerit, poſſe ſterilitatem afferre, quales ſunt tumores præter naturā, phlegmone, Eryſipelas, herpes, œdema, ſcirrhus, &c. item mola, calculus, lumbrici, flatus, aqua, his ſi nō inchoari, ſaltem non perfici poſſe fœtum certum eſt. Secundo ſunt morbi in mala compoſitione, qui etſi quidem plures eſſe poſſent, in magnitudine, figura, cauitate, ſuperficie, tamen præ cæteris eſt morbus ex ſitu malo cauſa ſterilitatis. De motione vteri ex ſua ſede, non conuenit inter omnes. Gal. lib. 6. loc. aff. ad finem ſcribit, nonnullos vterū animal putaſſe generandi auidum, ægre ferens morā eorum, quæ concupiſcit, indeq; oberrare per corpus, meatus ſpiritus intercludendo, & noxam toti corpori inferendo, vt erat Plato in Timęo, qui vterum humectari cupientem, ad ſeptum tranſcendere voluit, id quod Galen. refutat, docēdo ob nullam aliam cauſam

vterum

vterum moueri ad latera vel ſurſum,quam propter extenſionem. Extendi aūt quod appendiculæ eius ac vincula ac vaſa nimis replentur,quæ repletio fit ob menſtruorum retentionem: ſiquidē perueniens ſanguis ad vterum vſque,per vaſa ad interna vteri non poteſt ingredi,vel quod ſanguis ſit craſſus, vel quod ora vaſorum ſint obſtructa. Hinc ſanguis hoc modo multiplicatus in vaſis illa extendit, proxima vincula irrigat ac madefacit,vnde vterus continuo retrahitur & peruertitur. Quod ſi extenſa vaſa & vincula æqualiter trahantur, tunc vteri tranſmutatio recta erit, & in neutram partem inclinabit. Sin contra,ad eam partem quæ magis trahit,vterus extendetur. Et hæc eſt Galeni ſententia etiam com.3. de articulis 100. præclare expoſita. Et hæc etiam cum Anatomica diſciplina conſentiunt. Admirandum eſt,quid in mentem venerit Fernelio, qui præter Galeni doctrinam & rerum euidentiam non eſt veritus Plat. & aliorum ſententiam probare 6. de part. morb. & ſym. 16. ſe aliquando motum auctoritate Galeni vterum nihil aut exiguum moueri, at ægrotarum mulierum modo querimonia,modo precibus adductum ſæpe tactu deprehendiſſe,inſtar globi in ventriculum efferri, eumque grauiter opprimere, ex quo loco ſæpe manu depreſſus eſt, manifeſtoque in propriam ſedem repulſus. Mirum cur non Fernelius fateatur vterum quoq; fauces,aliquando caput ipſum petere cōſueuiſſe,quod idem mulieres frequenter prædicant. Addit Fernelius, iſtud nō magis alienum videri,quam prolapſum vteri, quo vterus totus procidit, qui deinceps inquirens cauſam huiuſmodi motionis vterinæ, inquit, eam non aliam eſſe, quam irritationem quandam,propter quam ille ſurſum & deorſum,aut in alterutrum latus ſe contorqueat: hanc autem irritationem fieri, aut rei præter naturam quam continet in ſe,aut internæ eiuſq; aduerſæ moleſtia,ex quo fiat,vt cum vterus laceſſitus & quaſi irritatus de proprio loco diſcedat, alias in aliam partem oberrans, vt quod illi infenſum inimicumque fugiat,quod vero iucūdum ac blandum ſequatur. Qui demum non parum miratur Galenū contra Platonem cenſuiſſe vterum nihil aut perexiguum moueri, idque non per ſe ſed per accidens à vinculis & appendicibus quibus annectitur, &c. Quæ ſi quis conſideret, intelliget illum nihil docere. Cæterum ſicut diximus cum Galeno vterum ad ſuperiores partes non moueri poſſe,ita altera ex parte certum eſt, vterum ad inferiores partes frequenter decedere, cum totus aliquando ad pudendum,vel extra egrediatur, quod ſenſibus fit manifeſtiſſimum. Cauſæ vero huius ſymptom. plures poſſunt afferri internæ & externæ, quæcunq; ligamenta vteri poſſunt laxare & diſrumpere. Sic igitur externa vociferatio,inſignis tuſſis, violenta ſternutamenta, & frequentiā curſus,ſaltus,caſus, ponderis leuatio, percuſſio immoderata, venus & potiſſimum in ipſa purgatione puerperii, vel paulo poſt purgationem improuiſi triſtes nuncii,&c. Sic interna nimia vaſorum vteri relaxatio & humiditas, reſolutio, apoſtema, corruptio, difficilis abortus, fœtus nimium grandis & grauis, violentus partus, importuna & violenta de-tractio fœtus & ſecundinarum,immoderatę ſuppreſſiones menſtruorum, purgatio copioſa, aqua in vtero collecta, magna mola, magnus lapis,&c. Sed Philoſophus præter omnes vnam commemorat 7. hiſtor. animal. 2. quem locum video neminem aduertiſſe, qui ſcribit multis mulieribus vterum deſcendere deſiderio coitus vel iuuenilis ætatis ratione,vel quod multo tempore à coitu abſtinuerunt, quę quidem cauſa admodum probabilis eſt, & facile ad ſuperiores poteſt referri. Ad hunc locum de morbis vteri in compoſitione videtur poſſe referri vteri defectus. Etſi enim quod à Philoſopho traditum eſt,1.hiſtor.animal.13. vterus eſt pars propria,in-

diuiduo nulli poteſt deeſſe: tamen teſtantur Paul.3.c.72.& 6.c.88. & Aetius lib. 16. cap.76. nōnullis mulieribus vteros ſine vllo vitæ periculo exciſos fuiſſe, quod nonnulli recentiores quoq; cōfirmant, de qua re videatur Franciſcus Rouſſetus de partu Cæſareo, 2. Tom.gynec.5. Tertio demum loco, morbi in ſoluta vnitate ſine dubio ſterilitatem introducunt, vt vulnera, vlcera, contuſiones, rhagades, fiſtulæ, eroſiones vteri, quæ Gal.6.loc.aff.ad fin. magna ex parte in ceruice ſolent contingere, multaſq; continét differentias, vt pruritus vteri, &c. Nunc quæ ad ſemen & ſanguinem. De ſemine tanquam cauſa ſterilitatis longius agendum non eſt, quandoq; illud in fœminis vel nullum aut parcius vel vitioſum & ad conceptum ineptum gignitur, quod ſupra explicatum eſt. Cæterum inter alia quæ mulieribus ſterilitatem aut fœcunditatem poſſunt afferre, ſunt menſes, quæ principem locum tenent in copia, ordine, qualitate & tempore, ſiquidem quæ in his præter naturam ſe habent, mulieres, omnes propemodū ſteriles fieri neceſſe eſt; de his in principio huius tractatus dictum eſt. Ad alia, quo ad cauſas externas ſterilitatis vtrique communes plurimæ ſunt, vt ætas, quæ vel prouecta vel tenera ad conceptum inepta eſt. Leges quidem viro decimumquartum, fœminæ duodecimum coeundi terminum ſtatuunt. Quod ſi quis cupiat intelligere, cur fœminis citius quam maſculis venia ad nuptias detur: Reſpondet Macrobius in Som.Scipionis 6. fœminas propter feſtinationem votorum maturius liberari liberis. Sed forte altera verior cauſa naturalis reddi poteſt, nempe mulieres citius pubeſcere & geniales fieri, quod ſint viris natura infirmiores, ſiquidem ſcribit lib.7. ſatur.7. exilia poma & ad breue tempus durantia citius matura fiunt, robuſta & durabilia ſerius. Ac generaliter quod Theoph. 4. cauſſ. plant.9. & 11. quæ infirmiora ſunt, ea faciliús ac celerius perficiuntur. Vnde prouerbium: cito nata cito pereunt. Nec ſane hoc latuit Philoſophum lib. 4. gen. animal.7. & pubes, & vigor, & ſenectus fœminis prius venit, quam maribus, ſunt enim fœminæ ſua natura debiliores & frigidiores, & ſexum fœmineum, quaſi læſionem & detrimentum eſſe. Etſi vero hic eſt communis omnium conſenſus, mulierem anno 12. & marem 14. genitales fieri, veruntamen forte magis probandam Philoſophi opinionem cenſeo, qui plurima & grauiſſima dē hac re tradit præcepta, quæ digna ſunt vt ab omnibus legantur lib.6. de rep.16. Sed quod ad rem noſtram, illud eſt certum, generationis terminum ac finem definitum fuiſſe viris quidem ad ſummum annum 70. fœminis vero 50. Verum id raro, paucis enim contingit, ſed magna ex parte maribus 65. finis generandi eſt, & fœminis 45. & 5. hiſtor. animal. 4. In quo eodem loco ille ſcribit viros principium facere ferendi ſeminis circa annos bis 7. Sed tamen illud vim genitalem ſuſcipere circa annum 21. Ex quo puto factum eſſe vt legislatores, qui congtuū nuptiarum tempus cōſtituunt, puellæ quidem à 16. vſque ad 20. viro autem à 30. vſque ad 35. circiter. Plut. in Apologet. necnon in vita Lycurgi. Plato 4. & 6. ll. Ariſtoteles polit.7. cap.16. Itaque ætas in fœmina ante annum 12. & poſt annum 45. vel ad ſummum 50. In mare ante 14. & poſt 65. vel 70. minime eſt ad conceptionem accommodata. Neque hoc tempore vir & mulier ſteriles cenſendi ſunt. Quod ſi quis obiiciat, nonnullos viros ante & poſt huiuſmodi ætatis terminum generaſſe, vt ſunt hiſtoriæ apud Sauanarolam de puella 9. annorum, apud Gregorium de puero 9. annorum, qui ſuam nutricem grauidam reddidit. Et apud D. Hieronym. qui etiam vix annum 10. agens, nutricem compreſſerit & imprægnauerit. Et apud Valeſcum de Taranta de vetula, quæ poſt annos 60. filios tres peperit, 67. dum vltimum gigneret. Et Plin. Val. Max. & alios de quibuſdam

viris,

viris,qui poſt annum 80. filios generarunt. Si quis ita obiiciat,is ſciat hæc tanquam mirabilia atque plane prodigioſis ſimilia, ſcriptis mandata, de quibus, vt ratis, non liceat aliquam certam rationem colligere,& naturæ inſtitutum peruertere. Habitus corporis tam maris quam fœminæ ſi fuerit carnoſior & pinguior ſterilitatem vtrique ſolet inferre. Idque propter duas cauſas potiſſimum: altera, quod caro, adeps,&c. nimia mole ſit impedimento, quo minus genitalia vtriſque poſſint coniungi: altera, quod quo plus ſanguinis & humorum in carnem & pinguedinem cõuertitur,tanto minus de ſemine & ſanguine menſtruo reſtabit. Cauſæ traditæ ſunt à Philoſopho 2.part.animal.5.& Hipp.5.aph.16.quæ ſententia repetitur lib.de aere, aquis & locis cap.10. Sed nihil eſt, quin eadem ſententia ad viros quoque poſſit accommodari. Supra iam diximus viros vel nimis coeuntes vel crapulis deditos ſteriles reddi,id quod ad mulieres quoque referri poſſe ſentio.Et quod ad coitum,certum eſſe debet,mulieres,quo frequentiores coeant,eo eſſe ſteriliores,quod ſpeciatim notauit Philoſophus 6. hiſtor. animal. 23. de aſinis, qui ſcribit, ſi hæc animalia frequenter coeant,neque interpoſito tempore quieſcant, fœminam breui ſterilem fieri. Ex quo fit inquit,vt qui curam huic rei adhibeant,tempus interponant,quod quidem meretrices ſatis poſſunt confirmare, quæ propter hanc vnam cauſam vel raro vel nunquam concipiunt. Huius rei multiplices cauſæ reddi poſſunt, vt redduntur ab auctore lib. de hiſtoria Philoſophica,qui ſub nomine Galeni circumfertur,vel potius à Plut. cuius vere hic liber eſt cenſendus,qui lib.6. de pla. piloſophorum,cap.9.ſcribit hoc modo. Diocles medicus ſæpe concumbentes mulieres raro concipere iudicat, vel quia ſemen non emittant, vel quia minus quam conueniat, vel quia tale vt in eo vis prolifica non ſit,vel quia caloris,frigoris,humiditatis, ſiccitatis plus minuſue quam par ſit,habeant, vel quia vterus reſolutus ſemen non contineat. Quatenus autem ad crapulam & ebrietatem pertinet, nulli dubium eſſe debet,quin idem de viris & mulieribus ſtatuendum ſit, cum pares omnino rationes in vtriſque facile idem poſſint demonſtrari. Vnde Plat.lib.2. ll. poſtremis verbis, mulieri aut viro nocte liberis operam daturis minime permittit, vt bibant vinum: quam quidem Platonis ſententiã Galenus refert ac probat (quod animi mores ſeq.) Imo vero idem Plato de hac ipſa re admodũ præclara ac diuina tradit præcepta. Atq; hinc forte factum eſt,vt tradunt hiſtoriæ, quod Romanæ fuerint abſtemiæ,quæ alioqui fuerunt fœcundiſſimæ,ac filios fortiſſimos pepererunt. Quãtum ſpectat ad cauſas ſterilitatis vtriq; communes, mihi viderer vnico loco omnia poſſe comprehendere,qui eſt, ſi vir & fœmina inter ſe diſſentiant,in qua cauſa ſola,Stoici inquirentes cauſas ſterilitatis,acquieſcebant,lib.de hiſtoria Philoſophica,aut verius in Plut. Placit.Phil. 13. quæ quidem diſſenſio multis modis poteſt contingere. Nos vno aut altero exẽpli gratia contenti erimus. Poſſunt igitur diſcordes fieri vir & mulier,primum corpore,ſi alter ſit puſillus,alter grandior fuerit, qua ratione genitalia inſtrumenta nullo modo poſſunt bene cohærere. Deinde ſi incongruam intemperiem nacti fuerint. Nam ſicut præclare docet Galenus 5.aph.26.quanquam immodicæ temperaturæ omnimode ſterilitatis ſunt cauſæ,tamen ſi eædem fuerint moderatæ & contrariis iungantur,tunc grauidæ fiunt mulieres.Si vero cum ſimilibus copulentur,tunc non concipiunt, ſiquidem fieri non poteſt, vt ſemen frigidius in frigidiore vtero fœcundetur,neque ſiccius in ſicciore. Quod idem de cæteris ſtatuendum eſt, ſed indiget, ſemen quidem frigidius vtero tanto calidiore, quanto deficit ab optima tẽperatura,ac humidius ſicciore eodẽ modo. Secundo poſſunt diſcordes

fieri animo & moribus, potiſſimum vero amore & odio, quantum enim perturbationes valeant in nobis,ac præ cæteris amor & odium tanquam duo Tyranni in noſtras animas & corpora, non eſt neceſſe demonſtrare. Ex quo iure ſcriptum reliquit Aetius lib.vltim.cap.29. inuitos coitus inanes eſſe,contra vero amorem genituram conciliare. Itaque iis & aliis multis rationibus viri & mulieres inter ſe poſſunt diſſentire,ac propterea ſteriles fieri. Cuius diſcrepantiæ vim Ariſtoteles quoque non ſolum bene nouit,ſed etiam amplificauit, qui docet huiuſmodi diſſidium cótingere, non ſolum ratione varietatis corporis,ætatis, & rerum ſimilium, ſed etiam ratione diuerſi aeris,regionis,victus rationis.Ex quibus veriſimile eſt & neceſſarium, noſtra corpora varie diſponi: nec vero id ſolum facere generaliter ad fœcunditatem & ſterilitatem,ſed etiam ſpeciatim ad procreationem maris & fœminæ, qui ſcribit 4. gen. animal. 2. Multis tum maribus tum fœminis euenit, vt coniuncti inter ſe nequeant generare, diſiuncti queant. Atque hinc factum eſt vt obſtetrices in eo potiſſimum ponerent,vt viri & mulieres minime diſpares copularentur. Cuius quidem memorabilis inſtituti præclare meminit Plato in Theetæto in principio, repetit Galenus 5.apho.26.69. Cæterum vt hanc partem de cauſis ſterilitatis finiamus,illud reliquum eſt adiungere, quando nonnulli quibuſdam maleficiis & magicis incantamentis ſteriles fiunt,quod variis experimentis probari poteſt.Inter cætera impedimenta quæ poſſunt matrimonium diſſoluere, maleficium nominatur, ſi illud tres annos perſeueret vt declarat D. Thom. in ſuppl. partis quæſti[illegible].art.2. ſed quoniam huiuſmodi incantationes & maleficia non ſunt medicæ contemplationis,nec forte naturalibus præſidiis, ſed tantum ſacris miniſteriis tolluntur, prætermittamus. Igitur ad vtiliora. Reſtat vt poſt cauſas,ſigna,demum curationem aggrediamur. Verum quoniam apud antiquos licebat,vt teſtatur Galenus 5. aph. 59. & hoc tempore apud quaſdam nationes licet propter hanc præcipue cauſam vel rationem, viri vel mulieris diuortium facere, de quo apud Plato. l. 6. ll. ad finem, vt notat Plut. in quæſtionibus centuriatis: Romanis nuptiæ coram pontifice dirimebantur,qui multa horrenda monſtroſa,& dira peragebant, propterea quod omnes faciunt,ante omnia proponenda ſunt ſigna, quæ in vniuerſum tam viri, quam mulieris fœcunditatem & infœcunditatem declarent, de quibus Ariſtoteles diffuſe 2. gen.animal.7. Ac primum quidem licet de probo ac improbo, fœcundo ac infœcundo viri ſemine iudicium facere,docet id experimento in aqua probare hoc modo: quod enim ſemẽ tenue ac frigidum eſt,diffuſum cito per ſumma innatare,quod vero fœcundum eſt in imum deſcendit. Calidum enim quod concoctum eſt, concoctum autem quod ſpiſſum craſſumque. Quam fere eandem ſententiam ille repetit 4.gen.anim.c.1. 7.hiſt.animal.1.Quæ quidé probandi ſeminis ratio turpis forte & parum efficax,& contra veritatem nonnullis videtur,qui honeſtiore & certiore ratione exiſtimant ſemen fore vel fœcũdius vel minus pro varia temperie ac diſpoſitione totius corporis,vel partium principalium. Ex quibus certũ eſt in doctrina Galeni illud originem habere.Etſi non ignoro Ariſtot. aliter ſentire 1. gen.animal. 17.18. Deinde vero quatenus pertinet ad probationem mulierum Ariſtotel. docet, id fieri dupliciter,vno modo per ſuffitum,ſi odores ſubeuntes vterum efferantur ad locum ſpirandi & efficiant halitum: altero per linimentum, ſi colores oculis impoſiti oris ſaliuam perficiant.

Signa fœcund. & infœcund.

Primus modus Philo. interprete erat huiuſmodi, antiqui ſpongiã vel lanam, vel linteum velamen, vel quid ſimile aquæ roſarum, ſiue alio grati vel ingrati humore

more odoris madefactum,quaſi quodam ſuppoſitorio fœminarum genitalib. imponebant. Quod ſi odor per meatus pectoris ad narium reſpirationem aſcendiſſet, eas ſtatuebant fœcundas,qui volebant tunc meatus eſſe apertos, per quos à partib. ſuperioribus ad vterum prolifica menſtrua ſolent deſcendere.Si vero huiuſmodi odores ad ſpirandi loca non aſcenderent,tunc ſtatuerunt fœcunditate carere illas,eo quod aut menſtrua ad vterum non poſſent deſcendere, vel ſaltem non quanta & qualia deberent. Ariſtoteles,ni fallor,hanc rationem ex Hipp.accepit 5.apho.56. Si mulier non concipit,&c.Quod quidem documentum nulli dubium eſt,quin accuratius ab Hipp. quam Ariſtotel. traditum ſit, neque vt cætera prætermittantur, niſi Hippo. cautionem adhibeas, nempe, vt mulier omni ex parte veſtibus muniatur,alias fallax eſſet.Illud autem ſciendum,hoc præceptum Hipp. vt facilimum, ita veriſſimum eſſe:meq; illud non ſemel ad vſum reuocaſſe,qui poſſum vero teſtari facto periculo,me quibuſdam mulieribus ſterilibus nullum prorſus odorem ad nares aſcendere obſeruaſſe.Fœcundas vero quam maxime odorem ſenſiſſe,adeo vt ex nimia euaporatione illę ſibi viderentur ſuffocari. Galen.in com. docet, qualia ſuffimenta eſſe debeant.

℞ *Myrrhæ* ℥ *j.*
Benzoi.
Styrac.
Calam. *ana* ℥ ß.
Olei de ſpic. *q. ſ.* *miſce, fiat Trochiſ.* ponatur ſupra inſtrumentum anguſto orificio, quod collum vteri ingrediatur, ſubſtrato calido cinere.

Alter modus explorandarum mulierum eodem Philo. interprete, erat huiuſmodi : vt mulier deſponſanda palpebris & ſuperciliis nonnullis colorib. liniretur(quibus fœminæ corpora ad quæſtum proſtituentes vtebantur) quo facto, ſi ſaliuam oris inficerent,ſtatuebant fœcundam eſſe,quia opinabantur omnes meatus corporis concluſos & impeditos eſſe, ſi non inficeretur lingua, atque ſic ſanguinem menſtruorum ad vterum etiam prouenire non poſſe. Ariſtoteles vero probat ea ratione,quod inter omnes partes capitis ſedes oculorum ſit maxime ſeminalis, quod ex eo probat, quod ſola ea per coitum manifeſte immutetur, & vſu immodico rei venereæ oculi aperte langueant,& ſubſideant, quod communi hominum opinioni videtur conſentire,qui nullo euidentiori argumento colligunt hominem concubuiſſe,quam ſi oculus depreſſos & languidos habeat.Etſi vero hæc poſterior ratio cognoſcendæ fœcunditatis aut ſterilitatis, quam ego apud neminem, excepto Ariſtotele,me legiſſe memini,videtur probabilis & ingenioſa: tamen ſi diligentius conſideretur,ea forte neq; admodum firma,neq; rationi conſentiẽs fuerit. Quamuis enim colores palpebris & ſuperciliis adhibiti linguam & ſaliuam oris poſſint inficere, non ſatis tamen intelligo, quomodo hinc liceat colligere, cęteros omnes meatus corporis eſſe adeo patentes & diſpoſitos, vt poſſint per ipſos ſemen & ſanguis menſtruus ad vaſa vteri,& ad ipſum vterum peruenire,ſiquidem conſtat, viam ab oculis ad linguam ſatis apertam,finitimam,& breuem eſſe : alteram autem ad vterum,anguſtiorem,longiorem, difficiliorem. Præter ſigna iam poſita ſolent alia multa medici afferre,ex quibus volunt futuram ſterilitatem aut fœcunditatẽ prædicere,qualia nonnulla reperiuntur apud Hip.lib.de ſterilibus ad princip. nec non apud Raſ.22.cont.Tr.56.c.1.& fortaſſe apud alios,de quibus docet Auicen. merito, quod in illis veritas non verificatur,cum reuera maiori ex parte ſint vel incerta, vel

Mm 5 poti-

potius ridenda &fabuloſa,vt vel ex hoc vno loco pro comperto habendum ſit,eum lib.de ſterilitate falſo Hipp.attributum.Quare iam ſigna ſingularum cauſarum quã breuiſſime conſideremus. Vitium penis in viro vel longioris,vel breuioris, vel diſtorti,vel cum alis inperforati aut anguſtioris,quam vt ſemen libere in vterũ poſſit tranſmitti,pariter ſi membrũ virile non poſſit erigi, hæc omnia ſenſib. fiunt manifeſta:pariter vitia teſtiũ in mala compoſitione, in ſoluta vnitate omnib.perſpicua: morbi autẽ in intemperie vel ſimplici,vel compoſita latent quidem, ſed variis rationib.facile poſſunt intelligi: de quib. omnibus ſatis tractant, ſed videatur Galenus in arte med.c.45.& in ſeq. Poſtremo vitium ſeminis vel deficientis vel vitioſi, ſine multo labore poteſt intelligi ex pręcedentibus morbis, ex præcedente victus ratione,ſed præcipue ex improba intemperie partium principalium, cerebri, cordis,ventriculi,teſtium ac vaſorum ſeminalium. Ex quibus facile poteſt intelligi, vtrum fiant concoctiones nec ne,an aptum vel ineptum ſit. Cauſæ demum externæ, ex nimio coitu,ex deprauata ratione victus,& ſimilibus,referente ęgroto fiunt maniſeſtiſſ. vt aliis ſignis nõ ſit opus.Quare ſtatim venio ad ſigna ſterilitatis muliebris. Neq; enim eſt,vt aliquid de venis poſt aures ſectis dicatur, cum illæ non ſecentur, Itaq; ſi mulieres ſint imperforatæ in quacunq; parte id fiat, præterquam quod huiuſmodi vitium viſu & tactu poteſt deprehendi, euidentiſſimo quoq; argumento poteſt comprobari,quod virilem concubitum nequeant perferre.Sed rara.Intemperies vteri ſimplex & compoſita:& alia latentia,partim ex ſignis totius communibus,partim ex propriis.Calidiorem igitur vterum demonſtrant generaliter promptitudo ad venerem,actiones celeres,iracundia,audacia, ſitis, venæ amplæ, pulſus magnus, celer, lotia flaua & ſimilia:ſpeciatim caliditas in imo ventre,mẽſtrua pauca,craſſa,bilioſa,aut ex aduſtione nigricantia,cum dolore & acrimonia, & quandoque morſu vlcerante,inordinata,intempeſtiua ſeminis excretio,quodq; & à muliere,& à viro calidius & mordacius percipitur,adeo vt genitalia exulcerentur, pili in pectore & crurib. cito nati,multi,craſſi,flaui, &c. Vteri frigidioris indicia communia & propria ſunt,pigritia,timor,venę exiles,pulſus parui,menſes aut ſuppreſſi aut rari,tardi,crudi,albicantes,multum veneris deſiderium,&vno verbo,ſuperioribus contraria.Porro humidum vterum ſignat, totius corporis habitus mollior,nulla ſitis,venus languida,menſtrua tenuia,aquoſa,alba,fluxus muliebres, aut ſaltem perpetua humiditas pudendi,in coitu viro etiam moleſta, vteri facultas retentrix admodum imbecilla,vt mulieres fœtum paulo grandiorem nequeant perferre, facilę abortiant.Hipp.5.aph.45.Gal.6.loco aff.5.Poſtremo vteri ſiccioris indicia ſunt corporis tenuitas,durities,facilis ira, ſitis, pauci menſes, rari, pudenda ſicca, mulieres coitum appetunt,vt terra ſicca rorem, &c. Ex quibus ſine negocio compoſitę intẽperies intelligi poſſunt.Idẽ plane de teſtiũ muliebrium ac reliquorum vaſorum ad vterum pertinentium ſtatuendũ eſt,ſiquidẽ propter vicinitatem &propter eoſdem vſus,nec non propter alias cauſas fit,vt omnia hæc membra vnam fere intẽperiem habeant,ratione cauſæ. Quatenus autẽ pertinet ad ſigna intemperierũ cum materia,quas ego quidem interpretor tumores pręter naturam, inflammationes, eryſipelata, &c. de quibus ſæpe diximus,non eſt,vt de iis quicquam dicamus, ſiquidem huiuſmodi inquiſitio ad alium locum,nempe ad propriam horum morborum tractationem pertinet. Signa procidentiæ vteri ſatis manifeſta ſunt. Sequitur dolor partium,quib.connectitur,vt oſſis ſacri,&ſimilium tumor ac grauitas percipitur in ima abdominis parte,& ſi fuerit inſignis procidentia,quid rotundum forma oui inane,

ane, viri impedito tranſitu non poſſunt concumbere. His ſignis nonnulli addunt ex Auic. lotii & alui excretionem, quod collum veſicæ & rectum inteſtinum à tumore vteri, adeo comprimantur, vt neq; lotia, neq; excrementa quoquo modo poſſint exire. Alii præterea docent febrim quoq;, tremorem, conuulſionem, & alia grauiora ſymptomata ſuperuenire: ſed ego in nulla procidentia poſſum teſtari, me hæc obſeruaſſe, vt alui & veſicæ excrementa fuiſſent retenta, aut tale quid ſuperueniſſe, vt veriſſimum ſit, quod ego ſoleo frequenter animaduertere, plurimos in hac arte plurima afferre, & affirmare, quæ illi potius ex aliorum ſcriptis, quam ſua obſeruatione haberent. Reſtat vt de ſolutione vnitatis vteri dicamus, & de vlcerum, vulnerum, & contuſionum ſignis. Sed hæc alterius loci. Poſtremo autem, vt hanc partem finiamus, reſtarent ſigna, quibus vitia ſanguinis & ſeminis demonſtrentur. Sed quantum ad ſemen, cum ſupra ſtatutum ſit ex Hip. & Galeno, illud ex toto corpore & maxime principalibus partibus originem habere, hac via licet qualitates ſeminis cognoſcere, ſi conſideremus temperiem & conſtitutionem partium corporis vniuerſi, vt de ſemine virili dictum eſt. Quoad ſanguinem menſtruum, de hoc ſuperiori anno dictum eſt. Cauſæ etiã communes externæ vtriq; ſexui, vt ſunt habitus, virtus, ætas, diſcrepantia corporũ, conſenſus, perturbationes animi, & alia id genus ſigna, vel ęgris referentibus, vel aliis rationib. facile poſſunt intelligi. Cæterũ plæriq; qui ſterilitatis curationem inſtituunt, in eo errore videntur verſari, de quo Gal. veteres medicos grauiter arguit 3. lib. cõp. med. ſec. loc. in principio: quod indiſcriminatim varia morborum medicamenta ab illis tradita ſint, atq; in vnum ordinem redacta, quæ vel maxime contrarias vires habent. Siquidem eſt rationi & methodo conſentaneum, pro variis morborum cauſis varia quoq; morborum remedia adhiberi debere. Pręclaro Heriphili præcepto, præcipue ſtudendum, vt ante omnia ſciatur, quæ, qualis & quanta ſit morbi cauſa, & vbi maxime ea dominetur, quo ſcilicet curationem vnicuiq; conuenientem faciat. Itaq; ne nos in eundem errorem incidamus, ſecundum cauſarum varietatem progrediemur, omiſſa virorum conſideratione, ſiquidem in præſentia viriles morbos non tractamus. Et quantum ad mulieres, vnam tantum curationem ſterilitatis, ex intemperie vteri humida & frigida, quę frequentiſſima eſt, tractabimus. Reliquæ autem curationem ex dictis recipiũt, partim ex dicendis innoteſcent melius, vel deniq; rarius accidunt. Igitur indicationes curatiuæ intemperiei frigidæ & humidæ ſunt eiuſmodi. Vterus calefaciendus & ſiccandus. Sed quoniam iſtud non licet facere, niſi primum tollantur humores frigidi & craſſi, qui in vtero & vaſis ad vterum reperiuntur, illi ſunt educendi. Rurſus vero cum ſit veriſimile vel potius neceſſe, huiuſmodi humores non ſolum in iis partibus gigni, ſed etiam ab aliis locis, potiſſimũ ventriculo, forte etiam toto corpore ad illum tranſmitti, & ventriculi, & totius corporis ratio habenda eſt. A qua quidé poſtrema indicatione principiũ curationis faciendũ eſt, vt ita cõmode & tuto pareatur via cæteris medicamentis, q̃ ad reliquas propoſitas indicationes ſunt neceſſaria.

Curationis indicationes.

Intemp. frig. & humida.

Vtrum illis liceat ſatisfacere, ſcribit Philoſophus 2. gen. animal. 7. Eas mulieres infœcundas perſeuerare, neq; vllam curationem recipere, quæ primo ortu tales fuerunt. Sed magis accurate & vere Gal. 5. aph. 62. docet, natiuam vteri intemperiem, ſi fuerit inſignis, non poſſe curari, quod ita vterus reddatur denſior, & ora anguſtiora, quam vt ſemẽ & ſanguis menſtr. ad conceptũ concurrentia, poſſint generari. Sin autem intemperies fuerit moderata, tunc vitium poſſe corrigi, ac mulierem fœcundam fieri potiſſimum, ſi ea viro contrario temperamento prędito copuletur.

Prognoſtica.

Vt o

Vno verbo: etſi ego ſentio ſterilitatem natiuam difficilius, quam aduentitiam cu-rari, veruntamen nulli dubium eſſe debet, quod experientia monſtrat, veriſſimum eſſe, quod quamplures mulieres vel natura vel ſuperueniente morbo ſteriles curationem recipiant, & fœcundæ fiant, modo facilius, modo difficilius, pro varia ratione cauſæ, morbi, ſymp. & rerum ſimilium. Sed ad propria præſidia veniamus. Ad purgationem vniuerſalem corporis, cum nullus vrgeat morbus, licet ante omnia aluum lenire. Inter cætera autem omnia ad hanc rem accommodata hyera, quæ vel ſola, vel cum caſſia aut melle roſ. poteſt accommodari. Poſt lenitam aluum, noxii humores præparandi ſunt reclufis meatibus, tum cæterarum partium, tum præcipue vaſorum vteri. Ad quæ multa eſt inuenire: ſed primum diligenter conſiderandum, an locum habeat venę ſectio. De qua re, etſi nihil certi mea ſententia ſtatuendum ſit, prius tamen, niſi hoc remedium prorſus quid prohibeat, ego quidem cenſeo illud ſemper oportunum ac plurimas vtilitates poſſe afferre, cum propter alias, tum maxime propter eam cauſam, vt ita medicamenta calidiora, quibus neceſſarium eſt vti, tutius & commodius poſſint adhiberi. Etſi non ignoro quampluri-mos, qui docent, præcipuam mittendi ſanguinis indicationem, de ſola humorum copia & qualitate accipiendum eſſe, ſtatuere. Ex quo vero loco oportet ſanguinem mittere, cum hic communis vacuationis gratia mittatur, commodior non eſt (baſilica) dextra, dummodo à menſtruis nō offeratur impedimentum. Quantitas ſit pro plenitudine, ætate, viribus. Ad medicamenta ſyrupi, mel. roſ. ſyr. de mentha, de beton. hyſſopo, calamenth. artemiſ. oxymel. Non improbo, quod multi faciunt, perſuaſi auctoritate Hipp. 3. rat. vict. 39. Oxymel vtero & mulierib. aduerſari, ſiquidem, ſi ſimul cum aliis medicamentis adminiſtretur, & in modica quantitate, non paruas vtilitates poterit afferre. Decoctę ſint borrago, beton. hyſ. origa puleg. calam. &c. quarum imitatione cuique facile eſt conſeruas, confectiones parare. Facta demum coctione humoris, & præparatione corporis, ad horum expurgationem veniendum eſt, ac imprimis adhibita cautione, vt ne illa fiat, quo tempore menſtrua fiunt, & proditura ſunt, adeo, vt nullum impedimentum illis inferatur. Sæpius autem diximus, qualianam medicamenta ad purgationem humoris pituitoſi ſunt accommodata. Inter ſimpl. eſt Agaricus, qui principem videtur locum obtinere. Inter compoſ. pil. de hyera cum agarico, cochię, elect. diaphæn. Indum. Sed ego familiariter vtor hyera diacolocynthidos, quam Pachii appellant, quæ præ cæteris repetita inſignem prærogatiuam habet. Iam vero facta, & ſi opus fuerit, repetita vniuerſi corporis purgatione, id reliquum eſt, primum, vt frigida & humida intemperies vteri, & reliquarum partium, quæ vtero conſentiunt, corrigantur: deinde, vt illa præſidia adhibeantur, quæ quomodocunq; fœcunditatem poſſunt adiuuare. Hæc autem quamplurima ſunt, partim interna, partim externa, de quibus ſigillatim, ſed breuiter, dicendum eſt.

Curationis præſidia.

Medicamenta interna variis modis poſſunt parari. Conf. ſyr. decocta, pul. pil. ſed hæc omnia fere ex iiſdem ſimplicibus medicamentis conficiuntur, quęcunque valent vterum, & vaſa ad eum pertinentia calefacere, ſiccare, & ad conceptionem diſponere. quorum ſylua eſt copioſiſſima. Quæ autem ego puto magis efficacia, & quib. familiariter vtor, hæc ſunt ferme: Artemiſ. matricaria, betonica, dictam. orig. puleg. calamenth. ſambucus, maiorana, ſaluia, thymus, nepeta, mentha, ſatureia, ſabina, baccæ lauri, iuniperi, hederę, ſaluiæ, flor. beto. ſalu. roriſmar, citri, crocus, ſantalum, ſem. citri, cardamo. aniſum, cyminum, fœnic. apium, petroſel. aſparagus, rhuta, &c.

ta,&c.Rad.zedoar.doronici,galangæ,ſpicænardi,pyretri, zinzib. ariſtol. rot. rubiæ tinct.eryng.fœnic.petroſel.aſparagus, cynamom.garyoph.lign. aloes, myrrha, nux moſchat.piperis omnia genera,ambra,macis,balſami genera. Ego magis illis delector,quæ à probatis auctoribus antiquis iam diu fuerunt propoſita,& comprobata, vt ſyr.de arthemiſ.ſimpl.beton. compoſitus,de calam.corticib.citri, trochiſci, galliæ moſch.de myrrha, de benzoi,de aniſo, Aliptæ moſchatæ, ligni aloes, de croco, conſeruæ flor. citri, arantii, roris marini, ſaluiæ, betonicæ, maioranæ, meliſſæ. Confect. vel elect. diambræ, diamoſchi, arom. roſat. aromat. garyoph. diacymini, diagalangæ, diacalamenth. diamargarit. ac potiſſimum theriaca & mithridat. quibus fortaſſe inter cætera medicamenta omnia compoſita, primum locum licet tribuiſſe. Verum præter hæc omnia demum nonnulla occurrunt medicamenta, quæ proximo hoc tempore cæperunt magnum vſum habere. Illa vero ſunt primum potio aquarum thermalium calid. quales ſunt Aponitanæ, Aquarianæ, &c. Deinde ſunt quædam decocta ex ligno, &c. ſarſaparilliæ, rad. chinæ, ſaſſafras, ac cum certum ſit ea calefacientia ac ſiccantia eſſe, negandum non eſt, quin magnam quoq; vim habeant, vterum ad fœcunditatem ducendi. Sed ego cenſeo decoctum ſaſſafras principem locum obtinere, de quo etiam ab iis, qui huiuſmodi medicamentorum hiſtoriam tractant, illuſtria exempla afferuntur, & nos quoq; hac in parte præclara non ſemel experti ſumus. Ad locum de medicamentis internis ratio victus videtur pertinere, ſine qua, certum eſt, reliqua omnia vel nihil, vel parum prodeſſe. Sed non licet vno tempore omnia perſequi, modo ſint alimenta boni ſucci, facilis concoctionis, flatus expertia, & in vniuerſum calefacientia & ſiccantia. Iam igitur ad præſidia externa progrediamur, quæ itidem multiplicia ſunt, ac formis variis poſſunt parari, linimenta ſcilicet, emplaſtra, peſſaria, ſuffumigia, lotiones, inceſſiones, & quæ habent eandem rationem, quæ quidem omnia, etſi ex iiſdem conficiuntur medicamentis, quæ iam ſunt propoſita, tamen non grauabimur nonnulla exempla proferre, quę mihi faciliora & efficaciora videntur, & quib. ego familiariter vti ſoleo. At primum olea, quibus licet & extra & intra, omnes vteri partes illinire ac fouere, vt ſunt quæcunque calefaciunt & ſiccant, gratumq; ſpirant odorem, de ſpica, cinnamomo, myrrha, garyoph. de nuce myriſtica, croco, benzoi, ſtyrace, aniſo, fœniculo, bac.lauri, iuniperi, liliis albis, etiam aromaticati, exempli gratia:

℞ *Ol. lil. alb.*
Cum arom. ℥ *j.*
De ſpica odorata ℥ *ß.*
Nuc.muſ. & aniſ. ana ʒ *ij.* *M. cui demum licet addere modicum Ambræ, moſchi, & ſimilium.*

Inceſſiones & balnea, quibus mulieres vel toto corpore, vel vſque ad vmbilicum ſe immergunt, conficiuntur vel ex aquis thermalibus, aut medicatis, vt matricariæ, arthemiſiæ, calamenthæ, ſabinæ.

℞ *Artem. matric.*
Saluiæ ana M ij.
Calam.
Dictamni ana M. ß.
Rad. fœnic.
Aſparag.
Petroſel. ana M. j.

Bac.

Bacc.laur.
Iuniperi.
Aniſi.
Cymini ana ℥ ij.
Miſ. bulliant ex aqua pro balneo.

Qui in his non acquieſcunt, ſed malunt ſolidius medicamentum adhibere, poſſunt cerotum vel emplaſtrum, quæ vtero & toti inferiori abdominis regioni poſſunt apponi longiori tempore.

℞ *Ladani ℥ j.*
Styrac.
Calam. ℥ ß.
Cinnamom.
Garyoph.
Ligni aloes ana ℥ j.
Spec.diambr.
Galliæ muſcatæ ana ℥ ß.
Olei nard. q. ſ.
Cum ol.lil.alb.arom.& cera q.ſ. f.empl.

Sequuntur ſuffumigia, quæ quidem, ſicut & Hippocrat. & Galen. poſſunt muliebria ducere, ita nulli dubium eſt, quin vterum quoque poſſint alterare, illius intemperiem corrigere, ac fœcunditatem iuuare.

Hæc autem poſſunt dupliciter parari. Vno modo pluribus ex aqua decoctis ſimplicibus medicamentis, qualia paulo ante pro inſeſſione fuerunt propoſita, cui deinde concocto adhuc calenti mulier ita ſe accommodet, vt illius euaporationem in vterum poſſit accipere.

Altero modo autem ſi hæc ipſa medicamenta, ſed imprimis aromata calidis cineribus impoſita congruo inſtrumento altera ex parte excipiendo longiore, altera immittendo anguſtiore. Verbi gratia:

℞ *Artemiſ.matricar. ana ℥ j.*
Myrrhæ.
Benzoi.
Styr.
Calam. ana ℥ ß.
Ligni aloes ℈ j.
Moſchi.
Ambræ ana grana x. M.
Contundantur omnia & f. puluis: vel cum oleo nard. f. Trochiſci vel paſtilli.

Reſtant peſſaria, quæ (pro iunioribus) ſunt quædam medicamenta, veluti glandes aut ſuppoſitoria, quæ in vterum impoſita, longiore tempore retinentur. Conficiuntur ex iiſdem fere, ex quibus ſuffitus, &c. Verbi gratia:

℞ *Artemiſ.*
Dictam.
Maiorana ana ℥ j.
Sem.aniſi.

Ruta

Rutæ.
Citri ana ʒ ß.
Spec. Gall. moſch. ℈ j.
Moſchi amb.
Croci ana gr. xv.
Contundantur omnia f. maſſa.

Si enim mulieres ab eiuſmodi medicamentis abhorreant, licet ſubſtituere ſacculos ex rutha, arthemiſ. cynam. garyoph. ſem. aniſi, rad. angel. moſcho & ambra, &c. quæ tame: ſi non ita cito penetrant, aliquem tamen vſum præſtant. Atque hactenus de medicamentis tam internis quam externis, quæ ad corrigendam frigidam & humidam intemperiem pro ſterilitate remouenda ſunt accommodata. His iam adiungenda videntur ea, quæ occulta qualitate fœcunditatem præſtare dicuntur, vt eſt ſemen paſtinacæ, teſticuli vulpis, coagula, maxime leporinum, oculus Hienę, de quo Plinius, ſed in his inquirendis nolo perdere tempus. Quamuis ex dictis cuiq; ſatis eſſe debet: tamen poſtremo loco non libet prætermittere quædam præcepta, quæ ad hanc rem ſunt accommodata, quæ ſane etſi ex iis, quæ dicta ſunt, colligi poſſunt: tamen alia etiam notatu digna erunt addenda. Primum notandum eſt tempus ad coitum & conceptum cum primis accommodatum illud eſſe, quando mulieri proxime menſtrua deſierunt, tunc enim vterus omni ex parte excrementis vacat, eſtq; tum ad ſemen excipiendum, retinendum, fouendum aptiſſimus. Traditum hoc eſt ab Hipp. lib. de nat. pueri ab initio (legitimus liber citatur à Galeno lib. 1. de ſem.) 5. aph. 37. ab Ariſtotele 7. hiſtor. animal. 2. 1. gen. animal. 19. Veruntamen id quoque ſciendum eſt, nonnullas mulieres concipere etiam fluentibus menſibus; poſtea vero concipere non poſſe, quod illius vulua ſtatim auulſione menſium comprimatur, vt ſemen nequeat concipere, adeo vt neceſſe ſit, huiuſmodi mulieres, ſi modo velint concipere, non alio tempore, quam fluentibus menſibus cum viro congredi, quem locum Philoſophi maxime notabilem video neminem animaduertiſſe. Ex iis colligitis Aet. male feciſſe, qui l. vltimo cap. 26. ſcribit, non definente, ſed appetente muliebri fluxu opportuniſſimum concipiendi tempus eſſe; quod ſane præter id, quod repugnat omnibus illis veteribus, etiam à ratione videtur alienum, ſiquidem veriſimile eſt, vterum hoc tempore nondum purgatum impurum eſſe atque ineptum. Itaque illis paucis mulieribus exceptis, quibus teſtimonio Philoſophi ſtatim os vteri à purgatione occluditur, congreſſus viri cum muliere conceptioni congruus cenſendus eſt, quādo mulieri in proximo menſtruę purgationes ceſſarunt. De tempore duo adhuc reſtant inquirenda, nimirum qualenam tempus anni, nec non diei ad concubitum & ſobolem procreandum ſit accommodatum. Et quatenus ad tempus anni, prope omnes conſentiunt, ver cęteris anni temporibus eſſe anteponendum, quod illud omnino temperatius & ſalubrius ſit, atque hoc potiſſimum tempore homines ſint robuſtiſſimi ac concubitus melius perferre poſſint. Celſus 1. cap. 3. venus, inquit, vere tutiſſima eſt, neque æſtate, neque autumno vtilis, tolerabilior tamen per autumnum, æſtate vero in totum, ſi fieri poſſit, abſtinendum. Quoad horam dubium, an poſt vel ante alimenta & ſomnum pro fœcunditate fieri debeat. Sic Aetius lib. 3. cap. 8. Paul. libr. 1. capit. 35. ac forte alii in eo conueniunt horam ad concubitum aptiorem poſt cibum & ante ſomnum, ſiquidem ſubſequens ſomnus laborem remittit, præterquam q hoc tempus ad ſobolem procreandam

aptiſ-

aptiſſimum exiſtit, cum propter alia, tum quod fœmina ſubdormiens, genituram melius retinet. Idem ſtatuit Oribaſius lib.1.de part.facil. 22. Sed mihi longe magis arridet ſententia Hippoc. & Galeni. Hippoc. enim lib. 6. epid. 6. t. 5. paucis quidem, ſed grauiſſimis verbis totam rem definit. Labor, cibus, potus, ſomnus, venus omnia mediocria. Quam ſententiam interpretatus Galenus 2. tuendæ vale. 2. inquit: Hipp. & modum ſingulorum definiiſſe, addito ad finem Epitheto Mediocria. Et æque ordinem: quippe ſanitatis tutelam à labore auſpicandam eſſe, quem excipere debet cibus, potus, deinde ſomnus, mox venus, in iis quibus venere vtendum eſt. Galen. itidem generaliter opportunum vtendæ veneris tempus definit iis verbis, c. 86. artis med. ſimilia videantur apud Auic. qui diligenter hac de re tractat, 23 primi. c. 12. 5. hiſto. animal. 8. Poſt opportunũ tempus rationem quoq; & ordinem ſeu modum coitus oportet conſiderare. Et ante omnia, quod ſępe quoq; diximus, manifeſtum eſt mutuum viri & mulieris amorem, quammaxime ad conceptum facere: contra vero offenſiones ad ſterilitatem non leuiter conferre. Sed pręterea tam vir quam mulier concubituri, omnis timoris, mœſtitiæ, & reliquarum animi perturbationum ſint immunes, alioquin aut nulli fœtus, aut illi certe eiuſmodi affectibus & paſſionibus obnoxii gignuntur. Quem locum inter cætera præclare narrat Plut. lib. 2. de tarda Dei vindicta ad finem, atque (vno verbo) pluribus exemplis & argumentis concludit, marem & fœminam ad prolem concumbentes omnium perturbationum animi, quantum fieri poteſt, debere eſſe immunes. Imo vero conandum, vt ambo in ipſo coitu minime omnium ad alias cogitationes animum intendant. Quod ſi aliter fiat, Philoſophi docent ſemen ab aliis cogitationibus abſtractum ab animo, fœtum cumprimis animalem, terreſtrem, mentis & ingenii prorſus expertem efficere. Ex quo facile eſt illius problematis ſolutionem intelligere, quamobrem filii ſtolidi à ſapientibus parentibus gignantur: contra autem homines inſipientes, liberos prudentiores ſoleant generare. Quod præclare facit Alex. Aphrod. ſect. 4. problem. 27. eo ſcilicet, quod ſtultiores parentes totos animos ad voluptatem intendant in re venerea: ex quo fit, vt ſemen eorum quam plurimæ virtutis, tum rationalis, tum animalis particeps, ſimiles eos, qui hinc naſcuntur, efficiat. At vero homines prudentes, ac præſertim docti, ſemper aliquid honeſti & vtilis animo complectuntur, vt ne in ipſo quidem venereo actu, omnino à rerũ ſtudio deſiſtant. A quo quidem ſenſu, neque multum abeſt Philoſophus, qui 16. ſect. 12. quærens, cur proles cæterorum animalium, quam hominis, parentibus ſuis ſimilem gerat naturam, ſic reſpondet. An quod homo vago varioque animo in coitu eſt, prout autem pater materque in conceptu affecti fuerint, ita partus eueniunt. Cætera autem animalia omnia aut certe plurima, rei tantum ei attendunt, totique ſe veneri dedunt. Sed demum nonnulla in coitu, & poſt coitum requiruntur, quæ fœcunditatem poſſunt iuuare, de quibus Auic. forte nimis libere ac turpiter ſermonem habuit, qui ſcribit: Ludum mulieri prorogandum eſſe, tangendas eſſe illius mamillas, pectinem & alia id genus, quæ voluptatem ſeu concubitum reddere ſolent delectabilem. Quę quidẽ, vt puto, natura homines ſine aliquo doctore docet. Summa eſt, mulierẽ à viro omni blanditiarum genere excitandã eſſe ad venerem. Id vero præcipue conandũ, vt ſi fieri poſſit, vterq; eodẽ temporis momento ſemen emittat, cũ certũ ſit, vtrinq; ſeminis concurſum ad formandũ conceptũ maximã vim habere. Quod ſi mulier omnino, vt plærunq; vſu venit, tardius viro ſoleat ſemen emittere, optimum foret ante congreſſum aliquo opportuno decocto vel linimẽto,

verbi

verbi gratia, modico moſchi, aut zibeti ex oleo nard. vteri ceruicem fouere, vt ipſa mulier quoque in veneris amorem incendatur. Verum neque id prætermittendum de coitu, quod ſcribit Paul. 3. c. 74. nempe coitum, qui à tergo exercetur, plurimum momenti ad partus conceptionem facere. Quod ego quidem non intelligo ſatis, qui nequeo concipere animo quamobrem hæc concumbendi figura poſſit conceptiones iuuare, cum altera ex parte multæ euidentes & validæ rationes videantur demonſtrare, nulla oportuniore ratione virum & mulierem concumbere poſſe, quam ſi mulier ſupina, minime prona aut obliqua iaceat. Poſtremo quoque illud ad conceptum facere poteſt, ſi vterque mas & fœmina non protinus abſoluto opere venereo, à mutuo complexu diuellantur, ſed placide aliquamdiu, mulier vero ab omni commotione corporis & animi abſtineat, ac ſi fieri poteſt, ſomnum capiat, quod quidem præceptum manifeſta vtitur ratione. Cæterum poſt hæc omnia ſunt nonnulla, quæ latente quadam vi & proprietate venerem cohibere, & fœcunditatem impedire poſſunt, qualia ſunt apud Plin. lib. 24. c. 9. folia ſalicis contrita, & ſæpius ſumpta lib. 28. c. 8. decoctum ſcinci animalis aquat. cum melle ſumptum, quod à Dioſcoride ſumpſit 2. c. 60. l. 32. c. 4. Squamæ teſtudinum ex ſumma parte deraſæ in potu exhibitæ, lib. eod. c. 5. teſticuli galli adipe illiti, ac pene arietino alligati, ſi cum ſanguine gallinacei lecto ſubiiciantur. Sic legimus apud Galenum 6. ſimpl. viticis ſemina, flores, folia, non ſolum ore ſumpta, ſed etiam ſubſtrata, ad caſtitatem conferre, atque hinc factum eſſe, vt Athenis in ſacrificiis Cereris mulieres ſibi totum fruticem ſubſternerent, idem Dioſc. lib. 1. c. 116. Inter cætera omnia Mentha quodam communi conſenſu ſolet rebus venereis & conceptioni reſiſtere, de qua eſt antiquum & vulgatum prouerbium, cuius meminit Philoſophus ſect. 20. problem. 2. Mentham in bello neque edito neque ſerito. Cuius quidem ille cauſam inquirens, reſpondet, quod huiuſmodi herba membra refrigeret, id eo confirmans argumento, quod corrumpat ſemen genitale, frigus autẽ fortitudini & audaciæ in bello aduerſetur. De qua tamen interpretatione mirari licet: ſiquidem Gal. 6. ſimpl. ſ. Dioſ. 3. c. 33. Auic. 2. tr. 2. c. 494. Paulus 7. & omnes conueniant mentham & calidam & ſiccam eſſe, imo vero & ſtimulandi veneris vim habere. Conciliator anxius eſt, & vere fatetur eſſe calidam & ſiccam, ac venerem excitare Mentham: addit tamen, Mentham per ſe quidem calidam, per accidens autem frigidam. Idem docet Hermolaus Barbarus corollario c. 263. Demum vero Conciliator aliam problematis ſolutionem affert, cum inquit: Potius dicendum mentham in bello neque edendam, neque ſerendam, quod calefaciendo homines ad venerem incitat, propter quam milites debilitantur & redduntur timidi, quam quidem reſponſionem admittendam cenſeo. Quamobrem quod nequeo diſſimulare, legi aliquando cum ſtomacho Montanum Veronenſem, qui de affectib. vterinis hunc locum tractans, eum totum peruertit, ſcribens ad hunc modum: Hac in re Ariſtoteles errauit in problem. vbi volens reddere cauſam, cur milites mentha vterentur in caſtris, dicit: quod prohibet venerem, quãtum ad hoc recte dicitur; ſed deinde addit, audens reddere cauſam, docet, eſſe frigidam, quod falſum eſt. Hęc Montanus. Quæ ab Ariſtotele & Conciliatore adeo ſunt aliena, vt certiſſimum ſit hunc hominem alioquin celebrem, neque Ariſtotelem, neque Conciliatorem legiſſe, ſed potius, quod alii quoque hoc tempore faciunt, hęc ex aliis tranſcripſiſſe. Hæc hactenus de Sterilitate.

Nn Capvt

CAPVT VII.

De Monſtris.

Ratio ordinis. IAM pridem cœpimus tractare conceptum & partum hominis, quam pulcherrimam & vtiliſſimam tractationem nondum abſolutam, nobis propoſitum eſt in præſentia abſoluere. Cum igitur proximo anno ſermo habitus ſit de iis, quę pertinent ad priuationem & abolitam conceptionem, nunc ex inſtituto noſtro id ordine reſtat, vt de iis ſermonem habeamus, quæ ad deprauatum conceptum pertinent. Cæterum cum certiſſimum ſit naturæ inſtitutum, mulierem perpetuo hominem concipere, ita ſtatuendum eſt, quemlibet mulieris conceptum, quicquid illa præter hominem in vtero concipit, vitioſum & deprauatum eſſe. Quod quidem etſi multis modis poteſt fieri, tamen non incommode in aliquot capita poteſt digeri, quæ totam fere artem contineant in his explicandis. Ea vero ſunt 1. Monſtra, 2. Mola, 3. Flatus, 4. Aqua, quę omnia aliquando videmus concipi & coaceruari. De monſtris plurima poſſent vel hiſtorice vel fabuloſe, vel etiam philoſophice commemorari, quæ ad noſtrum inſtitutum non pertinēt. Ideoq; pauca tantum de generatione & cauſis. Philoſophus 2. Phyſ. 82. 4. gen. animal. docet, monſtrum nihil aliud eſſe, quam peccatum ſeu vitium naturæ deficiētis à ſuo fine, propter aliquod impedimentum. Sicuti enim in iis quoque contingere ſolet idem, quæ ſecundum artem fiunt, dum artifex ſuum finem non aſſequitur, vt Grammaticus quando deprauate loquitur, & Medicus, quando medicamentis obeſt: ita in his quæ ſecundum naturam. Quod quamuis multis modis ſoleat contingere, verum tamen eſt, vt ego ſentio, omnia fere errata ad morbos in mala compoſitione poſſe referri, exēpli gratia, ad morbum in numero vbi homo naſcitur monoculus, vel vno pede, vel duob. capitibus. Quod idem de morbis in magnitudine, figura & reliquis demonſtrari poteſt, quæ doctrina manifeſte colligitur ex Galeno de cauſis morb. 7. De cauſis vero propter quas monſtra præter naturā generantur, non conuenit inter omnes. Gal. lib. de hiſt. Phil. aut verius Plut. lib. 5. plac. ph. 8. hæc habet: Empedocles monſtra naſci docet, ſi ſemen multum fuerit, ſi paucum, ſi diuulſum, ſi inane, ſi motu inordinato immiſſum fuerit: Strato vel quia additum, vel quia detractum, vel quia tranſpoſitum, vel quia inflammatum aliquid ſit. Nōnulli med ici quod tunc vterus diſtortus fuerit. Verum hæc nimis generaliter & confuſe dicuntur: quod ſi hanc rem ad certa naturalis conceptus principia referre velimus, de quibus iam diximus quod ſatis eſt, ita mea ſententia ſtatuendum eſt: Monſtra contingere, vel ratione materiæ, quæ aut copia, aut qualitate, aut aliter ſit vitioſa: vel ratione agentis, quem virtutem informatiuam ſeu calidum innatum, ſeu aliter velimus appellare, in præſentia non multum laboro, qui quidem nimis exuperantem aut deficientem virtutem habeat, vel demum propter peruerſitatem vteri & vaſorum, quæ ad conceptum deſtinata ſunt. Quę item doctrina conuenit Ariſtoteli, Galeno & rationi. Nam quemadmodum ſi hæc omnia optime fuerint diſpoſita materia, agens, & inſtrumenta ſeu vaſa ad hanc rem requiſita conceptus naturales fieri neceſſe eſt: ita altera ex parte, ſi vel omnia vel aliqua fuerint male affecta, tunc probabile eſt fœtus non naturales ſed monſtroſos cōtingere. Atq; hactenus de monſtris ſummatim, quæ vix ad rem medicam pertinent, de quibus ſi quis plura cupit intelligere, videat Ariſt. & Auerr. locis citatis, nec non Albertum 2. Ph. tr. 3. c. 3. & Ioan. Philop. ſub 2. Phyſ. qui ſubtiliter & diffuſe in hoc argumento verſati ſunt.

Cauſa.

CAPVT

Capvt VIII.

De Mola.

Qvid ſit mola non conuenit inter omnes. Aet. lib. vlt. c.80. Paul. lib. 3. c. 69. docent, molam tumorem eſſe ſcirrhoſum, ſeu ſcirrhi naturam referentem, qui modo vteri orificium, modo totum vterum occupat. Quibus Auic. quoque videtur conſentire, qui cap. de mola inquit: quandoque eſſe duritiem quandam, quæ aliquando in tota matrice reperitur. Quorum ſententiæ quoq; ſubſcribunt Moſchio & Cleopatra, qui de affectibus mulierum ſcripſerunt harmonia gynæ, c. 7. Ariſtoteles autem lib. 4. gen. animal. c. 7. docet, molam non aliud eſſe, quam carnem vtero mulieris conceptam, qui recitat hiſtoriam cuiuſdam mulieris, quæ peperit carnem, quam molam vocant. Cui plane conſentit Galenus 14. vſu part. 7. 14. meth. 13. qui affirmat, molam eſſe carnem quandam inutilem & informem, quæ in mulierum vtero geritur. Qui forte Ariſtoteles & Galenus id ab Hippocrate didicerunt, qui in lib. de morbis mulierum (pag. Baſil. 336.) nec non in lib. de Sterilibus, (394.) molam ceu fœtum improbum & vitioſum appellat, carnemque eſſe confirmat. Ac ſane, ne in re manifeſta ſim longior, pro veritate ad mentem Hippocratis, Galeni, & Ariſtotelis, habendum eſt: Molam vitioſum ac deprauatum conceptum eſſe carnis inutilis atque informis, qui naturalis conceptus neſcio quam ſimilitudinem repræſentat, Auicennam vero, Aetium, Paulum, & cæteros omnes, qui ipſis conſentiunt male ſentire, cũ reuera vitioſus conceptus, & tumor vteri longe inter ſe differant. Quod inter cætera monſtrat curatio manifeſtiſſime, vt poſterius videbimus. Quam quidẽ veritatem, neq; ipſemet Auic. Aet. Paul. potuerunt diſſimulare, ſiquidem Auic. ſcribit, mulieres ſentire in ventre ſuo motum, qui eſt ſicuti motus embryonis, quod permutatur dextra & ſiniſtra, ac demum deponere fruſtum carnis, cuius eſt forma quædam, cuius ſpecies non comprehendantur: ſiquidem Aet. & Paul. tametſi de aliorum ſententia loquantur, inquiunt, molam eſſe carnem informẽ in tunicis vteri conſiſtentem, quæ modo conceptus in lucem editur. Ex quo vno loco velim intelligi, quantum in doctrina huiuſmodi virorum ſit acquieſcendum, qui eodem capite & paucis interpoſitis lineis non verentur ea docere, quę inter ſe nullo pacto poſſunt cohærere. Notandum autem, molam carnem informem dici, non quod ea plane omni forma careat, quam certum eſt variam ac diuerſam, maiore tamen ex parte rotundam eſſe, ſed quod à forma humana ſit aliena. Si quæras, qualis affectio præter naturam mola haberi debeat? reſpondet Galenus 14. meth. 3. Molam morbum eſſe in mala compoſitione, & quidem in numero redundante re toto genere præter naturam, vt eſt lapis in veſica, quæ Medici primo quoquo tempore, tanquam inutilia ac moleſta naturæ conantur eiicere. Mola nomen accepit, vt notat Aet. lib. vlt. c. 80. à prauitate & difficultate motus: nam ſicut lapis molaris admodum grauis eſt, ac difficulter mouetur, ita hic morbus, qui mola dicitur, inſtar lapidis difficulter mouetur. Non eſt igitur tumor vteri, ſed caro informis vtero concepta, morbus in numero toto genere præter naturam. Differentiæ molæ ab Auicenna, & practicis plures numerantur pro varia materia, ex qua originem habent; qui docent, alias eſſe ſanguineas, alias pituitoſas, alias bilioſas, alias melancholicas, alias vẽtoſas, alias aquoſas, alias membranoſas, & forte alias, prout ex variis humoribus, flatu, aqua, membranis, vel alia materia generantur. Alii vero alias quoque differentias adiungunt, quod nimirum mola alia eſt inanimata, quæ omni prorſus

Natura & eſſentia.

Differentiæ.

ſenſu & motu caret,alia animata,quæ ſentit, mouetur aliquot horis, quandoq; viuit & varias animalis formas induit,quales ſunt ranæ,aues,& ſimilia. Sed ego puto huiuſmodi differentias inanes & ſuperuacaneas eſſe, ſiquidem Ariſtoteles, Hipp. Gal. nullam aliam molæ differentiam agnoſcunt,quam carneam,ſicuti diximus: et ſi mea ſententia negandum non eſt, hanc ſubſtantiam carneam varios humores, modo vnum,modo alterum magis repræſentare. Cætera autem,quæ vtero concipiuntur,exempli gratia,flatus,aqua, nulla ratione ad molam pertinent, ſed propriã tractationem requirunt.Sic quæcunque ſentiunt,mouentur & ſunt animata, potius ad monſtra,quam ad molas referenda ſunt. Itaque ad differentias,quæ ſumuntur ex cauſis aliis,quæ maximas continent difficultates.

Hipp.omnium primus Molæ cauſas videtur docuiſſe,ſcribens 1. de morb. mulierum. Molæ conceptus hæc cauſa eſt,cum multi menſes exiſtunt, & morboſum ſemen exceperint, nec conceptus ſit rectus, & venter plenus, veluti prægnantis. Quam eandem fere ſententiam,atque eadem verba repetit lib.de ſteril. ſupra citat. Ex quibus facile vnusquiſque poteſt intelligere duplicem huiuſmodi cauſam exiſtere, ſanguinem menſtr.copioſum, & ſemen viri exiguum morboſum, &c. De priori cauſa conuenit inter omnes, de poſteriore autem non leuis apud multos eſt controuerſia, qui contendunt mulieres viduas,virgines ſine vllo viri cõcubitu poſſe molam concipere. Ego vero cum olim hanc litem longius agitarim, illud vnum dicam,illos omnes falli, & ab Ariſtotelis, Hipp. & Galeni doctrina diſſentire, quicunque putant in muliere ſine ſemine viri molam fieri poſſe. Pro quo Ariſtoteles 4.gen.animal.7. legatur,qui ſcribit, grauidas molas parere,ac narrat hiſtoriam mulieris,de qua ſupra.Sic Galen.14.vſu part.8.diſputans aduerſus nonnullos,qui de ſemine mulieris male ſentiebant, confirmat manifeſte, molam ſine ſemine viri nunquam fieri potuiſſe. Quibus ſi licet Auerr. quoque teſtimonium addere loco citat. 4.gen. animal.7. molæ præcipuã cauſam eſſe, quia natura non concordat inter duo ſemina, in qualitate & quantitate, atque id potiſſimum in mulieribus accidere, quando ſemen maris eſt malæ complexionis. Quo loco nequeo diſſimulare euidentiſs. Fernelii repugnantiam, qui lib. 6. de part.morb.& ſympt.c.5. conſentiens Hipp.Ariſtotel.Gal.ſcribit, efficientem molæ non ſolum eſſe ſanguinem menſtruum,ſed etiam ſemen viri,quod aut corruptum,aut quouis modo inualidum fuerit, neque vnquam viſam fuiſſe mulierem, ſine mare molam concepiſſe. Contra vero lib. 7. de procreatione hominis, c. 1.non veretur affirmare,fœminam ex ſe ipſa ſine viro molam plerunque producere,ſicuti certum eſt, gallinas ſine gallo oua emittere.Quæ quidem tanti viri tanta inconſtantia, quomodo poſſit excuſari & defendi, illius fautores viderint.Sed forte maior occurrit difficultas,vtrum mola à nimio calore,an frigore ex multo ſanguine generetur: namque Auic.fen.21 tertii,tra.2.c.18. præter multitudinem ſanguinis,docet vehementiam caliditatis neceſſariam eſſe,in qua ille ſanguis coquatur,& carnis formam acquirat. Contra vero Ariſtoteles loco citato manifeſte ſcribit, molam non aliter fieri, quam imminuta & imperfecta coctione, quam quidem certum eſt, ex defectu & imbecillitate caloris natiui originem habere,qui ſcribit,&c.ſic Auerr. confirmat molæ cauſam nõ aliam eſſe, quam debilitatem naturæ, corruptionem digeſtionis, priuationemq; vltimæ concoctionis.Ac ſane præter teſtimonia Ariſtotelis & Auerr. ſi quis velit rem ipſam conſiderare,is facile intelliget,hac in re Auic.male ſentire. Etenim ſi mola ex calore ortum ducit,id quidem ex calore natiuo fieri non poſſe, quem certum eſt perpetuo con-

coctio-

coctionem efficere, ſecundum naturę inſtitutum agere, atque naturalem formam in materia ſubiecta introducere. Sed neque iſtud à calore preter naturam fieri aliquo modo poſſe videtur; nam quotieſcunque ſanguis propriis vaſis continetur, ac precipue ſi in magnam cauitatem exciderit, quales ſunt ventriculus, veſica, vterus, tunc auctoribus Hipp.& Galeno 6.aphor.20.accedente calore pręter naturam,neceſſe eſt illum vel ſuppurare, vel liueſcere, vel in grumum conuerti, & omnino à ſanguinis forma degenerare,ex quo ſæua & periculoſa ſymptomata hominibus ſolent imminere. Quamobrem certum cuique eſſe poteſt, molam nullo modo à calore vel naturali vel præternaturali fieri poſſe,atque Auic.hac in re aduerſus Ariſtotelem, & eius doctrinam hallucinatum fuiſſe,contraq; ipſam rationem. Igitur molæ ſunt duæ præcipuę cauſæ proximæ: altera ſanguis menſtruorum copioſus, craſſus, frigidus: altera ſemen viri,quod ſit vel paucum,vel imbecillum, vel aliter male affectum: ita enim fit, dum ſemen agit quidem in ſanguinem,vt illum tranſmutet, concoquat, fœtum perficiat, ſed tamen propter imbecillitatem caloris natiui, nec non repugnantiam ſubiectę materiæ nequeat illum ſuperare, ac naturalem formã introducere, fit, vt quædam ſuccedat inquinatio & cruditas, ex qua ea rudis & informis caro generatur, quæ mola dicitur. De mola,antequam ad alia ꝓgrediamur, ſciendum eſt, Ariſtotelem quaſdam molæ proprietates & conditiones afferre, quæ nullo modo ſunt pretermittendæ. Id igitur primum ſcribit, molam tres, quatuor, & plures annos, quandoque per totam vitam durare,neq; vllam curationem accipere: ſecundo molam, quæ prodierit ex vtero,adeo obdureſcere, vt ferro nequeat ſecari: cuius rei cauſam, inquit, ſe in problemate explicaſſe, quam quidem ego nunquam memini me apud illum legiſſe. Et ſi quis omnino cupit eiuſmodi poſitionum aliquam rationem intelligere, quatenus ad primum pertinet, reſpondet Philoſophus id fieri propterea, quia natura videtur de vita certare, atque id perpetuo conari, vt rem perficiat,finemq; imponat generationi,ac propterea, quod iam inchoatum eſt,aut per totam vitam,aut longo tempore durare,ſiquidem mola (inquit ille)neque omnino perfectam,nec plane alienam obtinet naturam. Quæ ſane reſponſio,neſcio,quanti ſit facienda,cum Gal.doceat, & ſatis confirmet ratio, molam toto genere eſſe præter naturam, quod nulli dubium eſſe debet, quin natura,ſi poſſet, primo quoque tempore proiiceret, ſiquidem id facit aliquando; quare ſi id liceret,ego aliter reſponderem, nempe, molam multos annos, & quandoque per totam vitam durare, quia illa ægre & tarde mouetur, ex quo fit, vt ligamenta vtero annexa, quæ alioquin valido: & continuatos motus ad ruptionem requirunt, minime poſſint rumpi & laxari. Atq; hinc forte licet ad ſecundum problema reſpondere,quamobrem vna mola difficulter, plures facile deiiciantur, quod multi affirmant, atque experientia demonſtrat veriſſimum eſſe, de qua ſcribit Hipp. lib. de morbis mulier.(f.336.)ſi caro vna fuerit,mulierem perire,neq; fieri poſſe, vt ſuperſtes maneat:ſi vero plures fuerint,illam ſeruari,quippe eſt probabile id fieri,quoniã tunc ligamenta ſunt diuiſa,neq; adeo valida & firma, quin facilius rumpantur,forte etiam propterea,quia alternæ molæ,alternis etiam motionib. & grauitati & expulſioni poſſunt occaſionem afferre.Quatenus autem pertinet ad ſecundam Ariſtotelis ſententiam,molas vtero prodeuntes mirabiliter obdureſcere, adeo, vt nec ferro diſcindi poſſint, reſpondet ille cauſam huiuſmodi duritiei cruditatem eſſe, cũ mola aliud non ſit,quam caro quædam inquinata,minime cocta,& quæ contrariam elixationi qualitatem acquirit:quod Auer.quoq; explicat per hæc verba:Huiuſmodi

rei cauſa eſt debilitas naturę & digeſtionis corruptio, priuatioq; vltimæ coctionis.
Poſtremo Ariſtoteles quærit, quamobrem mola in ſolis mulieribus, in cæteris ani-
malibus minime generetur? qui reſpondet id fieri, quia ſola mulier inter cætera a-
nimalia morbis vteri obnoxia eſt, ac menſtruis abundat, quod non poſſit ea conco-
quere, ſicut alias tractātes de menſtruis fuſe diximus. Quod quidem problema, nec
non illius reſponſio, à nonnullis in dubium vocatur, qui contendunt non ſolum
mulieres, ſed alia quoque animalia, & molas concipere, & menſtruis abundare. Ac
ſane quod ad molam pertinet, ſi verba Ariſtotelis diligenter conſiderentur, ille &
plane & conſtanter affirmat, molam in ſolis mulieribus gigni, qui inquit id verum
eſſe, niſi quid admodum lateat. Ac tandem concludit poſtremis verbis cap. molam
merito in mulieribus aut ſolis, aut maxime generari: ex quibus non obſcure poteſt
colligi, cætera quoq; animalia præter mulieres, quandoq; molas concipere. Quod
vero ad menſes attinet, ego quidem non ſum neſcius, quomodo hoc loco Ariſtote-
les affirmet, ſolam mulierem inter omnia animalia menſtruis abundare, cum 6.
hiſt. anim. 18. apertiſs. contrarium doceat, qui hæc ipſa verba facit: purgatio menſtr.
fit quidem & cæteris animalibus, ſed nulli æque ac mulieri. Et iterum fere in fine
cap. indicium conceptus maxime in vaccis, equabuſq; eſt, cum menſes ceſſarunt ſpa-
tio temporis bimeſtri, trimeſtri, quadrimeſtri, ſemeſtri, ſed id percipere difficile eſt:
quamobrem non deſunt, qui menſes in animalibus negarunt. Hæc Ariſtoteles.
Cuius quidem euidentiſs. repugnantiæ diſſolutionem ego libenter intelligerem,
qui fateor nihil mihi hactenus pro ea tollenda in mentem veniſſe. Sed forte nimi-
Signa. um digreſſi, ad ſigna regrediendum. Apud Hipp. & Gal. plurima ſunt, ſed ea fere o-
mnia non minus fœtum, quam molam indicant; ego arbitror duo eſſe, quæ certiſſi-
ma ſint ſigna: 1. motus, qui in mola nullus eſt, vt ſcribit Hipp. cum illa non viuat, o-
mni ſenſu & motu careat, ex quo mouetur tantum per accidens, dum cōtingit mu-
lierem moueri, & is quidem grauitatis potius quam veri motus ſpeciem repræſen-
tat. Nam, exempli gratia, ſi mulier ad vnum vel alterum latus declinet, tunc pariter
mola ad eandem partem veluti quoddam pondus impetu quodam delabitur, cum
altera ex parte fœtus, qui viuit, atq; animal exiſtit, vere moueatur, ſi mas fuerit tertio
menſe, ſi fœmina 4. quare ſi mulier diligēter aduertat, facile poteſt huiuſmodi mo-
tus diuerſitatem deprehēdere. Alterum ſignum ad pariendi tempus pertinet: cum
enim mulier naturæ inſtituto ſoleat parere menſibus 7. 8. 9. atq; etiam 10. 11. ſi hoc
tempore ea non pariat, tumorque abdominis perſeueret, atq; ſymptomata reliqua,
quæ fere naturalem fœtum ſolent concomitari, iam pro certo eſt habendum mo-
lam in vtero contineri. Hip. inter cætera ſcribit magnum molæ indicium eſſe, quod
lac in mammis non generetur, tametſi mammæ turgidæ fiant, quod quidem ſignū
non ab omnibus recipitur: cum enim frequenter fiat, vt mulieri molam concipi-
enti menſes deficiant, quod ego non ſemel experientia didici veriſs. eſſe, certum au-
tem ſit, quod Hipp. & Gal. docent 5. aph. 39. menſibus deficientibus mulieri aliquā-
do lac in māmis ſuperuenire, etſi illa neq; grauida eſt, neq; peperit, forte huiuſmo-
di ſignum neq; plane certum cenſendum eſt. Itaq; duo poſita ſigna, motus & tem-
poris partus, videntur ſuperare certitudine: quibus licet addere alia, quæ mulieres
hoc morbo laborantes, quam vere grauidas ſolent comitari, vt cibi faſtidium, facies
decolor, inceſſus & motus difficilis quaſi aliquid ex vtero propēdeat, totius corpo-
ris extenuatio, & quandoq; malus habitus, ac forte alia id genus, quorum facile eſt
rationem reddere. In curatione molæ Gal. 14. meth. 13. vnico verbo ſe explicat, qui il-
lud vnum

lud vnum docet,in vniuerſum medicos ad huiuſmodi morbi ſublationẽ ſtatim pro- *Curatio.*
perare,quæ quidem communis eſt medicatio omnib. rebus, quæ toto genere præ-
ter naturam ſunt.Hipp.autem præ cæteris omnibus,etſi breuiſſime ſuo more,tamẽ
præclariſs. videtur totam hanc curationem conficere, qui huiuſmodi indicationes
proponit;primam,cõmunem totius corporis vacuationem:ſecundam, mollitiem,
laxationem,apertionem vaſorum, vteri & ligamentorum, quibus mola alligata eſt;
tertiam,incitamentum facultatis expultricis: quæ quidẽ omnia eo ſpectant,vt quo
citius & facilius poſſit, mola ex vtero propellatur, de quibus ſigillatim dicendum
eſt,vtrum liceat iis indicationibus ſatisfacere nec ne? Plæriq; omnes docent, atque
experientia videtur confirmare, hanc prouinciam ſemper eſſe difficilem, imo vero
Hipp.nos monet,mulieres hoc morbo laborantes curandas non eſſe,aut certe non
ſine prædictione. Ergo quatenus ad primam pertinet indicationem, cum morbus *Curationis*
det iuducias, ante omnia leniatur aluus, & inter cætera omnia certum eſt, hieram *præſidia.*
principem locum obtinere, quæ poteſt non ſolum ventriculum & primas vias pur-
gare, ſed etiam quoquo modo moliri diſſolutionem & faciliorem exitum iuuare.
Et ſi permiſceatur cum caſſia, optimum foret hoc modo:

℞ *Spec. hiera ſimpl.*
Flor. caſſ. recent. ana ʒ j.
M. cum ſach. fiat bolus.

Lenita aluo, mea ſententia, niſi quid impediat, non ſolum vtile, ſed etiam ne-
ceſſarium erit ſanguinem mittere.Sed dubium eſt, quomodo, & ex qua parte illum
mittere oporteat.Hipp.iubet ad latera in parte poſteriore cucurbitulam affigere,ac
plurimum ſanguinis trahere, vt ita quemadmodum puto, ſanguis à partibus inter-
nis ad externas extrahatur & reuellatur, quo alimentum molæ ſubtrahatur, atque
illius ligamenta reddantur infirmiora,vnde facilius illa poſſit ex vtero deduci. Sed
ego maxime probarem ſectionem venæ,quæ multo efficacior,& communem cor-
poris regionem & euacuaret, & reuulſionem ac deriuationem præſtaret, & omnia
ea efficeret,quę in hac curatione requiruntur.Sed ex qua parte conueniat ſanguinẽ
emittere,non conuenit inter omnes. Altimarus cap.proprio,quem forte ſunt imi-
tati Mercatus, & plæriq; recentiores practici, qui alteri ab alteris fere omnia turpi-
ter tranſcribunt,docent primum, ſecundam venam cubiti, imo vero non ſolum v-
nam, ſed etiam repetitam ex parte miſſionem ſanguinis probant : deinde iubent,
præſertim per initia morbi, venas quoq; inferiores fore incidendas, quorum opi-
nionem nequeo ſatis probare : cum enim medicus nihil propoſitum habeat, quam
primo quoq; tempore molam ex vtero deponere,tam certum eſt, quam quod cer-
tiſſimum,ſuperioris venæ ſectionem huiuſmodi propoſitum impedire poſſe. Itaq;
prætermiſſa ſectione venæ ſuperioris, ego maxime probare ſoleo ſectionem venæ
inferioris, quæ quidem Galeno auctore, & omnium cõſenſu poteſt & menſes pro-
uocare,& vterum ab omni ſorde purgare.Si ita ferat occaſio,non ſolum ex vno pe-
de,ſed etiam ex altero,& quidem ſæpius licebit ſanguinem mittere.Lenita aluo,ſe-
cta vena,humores quicunq; ſunt in corpore craſſi & tenaces,incidendi,abſtergen-
di,attenuandi ſunt,meatus per quos illi tranſmittuntur & trahuntur aperiendi me-
dicamentis purgãtibus. Quæ quidem & humorum & corporis præparatio, partim
alimentis,partim medicamentis fieri ſolet,quæ vtraq; molliendi & attenuandi vim
debent habere. Prætermiſſis autem alimentis,de quib. Gal. proprium confecit cõ-
mentum:& nos quoq; ſæpe diximus,medicamenta varia ſunt ac plurima,inter quæ
Nn 4 ſyrupi

ſyrupi principem locum obtinent, cuius gratia talia præſcribi poſſunt ex tempore.

℞ *Oxymel ſimpl.* ℥ j.
Decoctum betonicæ
Matricariæ
Menthæ
Pulegii ana ʒ iiij. *Miſce.*

Et ſi ante ſyrupum exhibeantur boli & confectiones tales, optimum foret, exempli gratia.

℞ *Conſeruæ*
Capill. Ven. ʒ ij.
Spec.
Diacalamenth. ℈ j. *Miſce & fiat bolus ante ſyrupum ſumendus*

Item.

℞ *Spec. diamb.*
Diacalam. ana ʒ ß.
Sacchari ʒ ij.
Cum vino albo f. conf. in rotulis ante ſyrupum.

Præparatis humoribus, ad purgationem veniendum, & quidem per medicamenta validiora, qualia ſunt hiera magna, hiera Logadii, diacolocynthis, &c. quæ quidem hac in re magnam habent prærogatiuam.

℞ *Elect. diaphan.*
Hieræ
Diacol. ana ʒ ij.
Mell. roſ. ſol. ʒ iiij.
Decoct. beton.
Art. ana q. ſ. Miſc. fiat potio.

Quam quidem purgationem, & ſi opus fuerit repetita detur, ego cenſeo in deiicienda mola magnam vim habere: nam præterquam quod purgantia medicamenta, ac potiſſimum validiora, habent peculiarem vim deiiciendi fœtum, Ariſtoteles quoque videtur nobis id inſinuare, qui ſcribit 4. gen. animal. 7. quandam mulierem tres aut quatuor molas geſtaſſe, donec ſuperueniente demum dyſenteria illa molam pepererit, ac libera euaſerit; quaſi hinc liceat colligere, mulieres laborantes mola, ex dyſenteria & qualibet purgatione per aluum ſanari aliquando poſſe, facta vniuerſi corporis purgatione. Id poſtremo reſtat, vt adhibeantur præſidia illa, quæ poſſint mollire, laxare, & aperire omnia vaſa & ligamenta, quibus mola alligata eſt, nec non iuuare & excitare facultatem expultricem, vt moleſtum illud onus deponat. Hæc autem plurima ſunt, partim interna, partim externa. Externa ſunt fomenta, balnea, linimenta, emplaſtra, &c.

℞ *Artemiſiæ*
Chamomil.
Anethi.
Rad. alth.
Maluæ ana M. j.
Sem. lin.
Fœnugræci
Aniſi

Fœnic.

Fœnic. ana ℥ j. f. decoctio in aqua com.

In qua mulieres ſedeant vſque ad vmbilicum, aut ſaltem pecten, & reliquæ vteri partes foueantur. Si prçſto eſſent aquæ thermales calidiores, quales ſunt Aponitanæ, forent prçſtantiſſimæ. A fomento vel balneo licet adhibere linimenta, quibus omnes partes & internę & externæ perfundendæ & inungendæ ſunt.

℞ *Succi althea ℥ ij.*
Adipis anſerini
Gall. ana ℥ j.
Ol. amyg. de lil. alb. ana ℥ ß. M. ad ignem.

Interna ſunt diacalam. Trochiſci de myrrha, & vno verbo, quæcunque menſes & ſecundas prouocant, fœtumque mortuum excludunt. De quibus, quoniam poſterius in difficultate partus ſumus diligenter ſermonem habituri, non eſt, vt in præſentia immoremur. Sed tamen nõ eſt prætermittendum remedium, quod nonnulli maxime probant, & tanquam ſecretum retinent, ad deiiciendam molam. Illud autem eſt fel bouinum, ſi per os ad ʒ j. accipiatur, quod ſi tandem contingat huiuſmodi omnia præſidia fruſtra adhiberi, ſunt, qui audeant opera Chirurgica, & ferro molam detrahere; quod ego quidem cenſeo tunc ſolum licitum eſſe, cum mola ab vtero & vteri ligamentis laxata & diuulſa fuerit, adeo, vt ad oſtium vteri poſſit declinare; in quo caſu, ſi natura nequeat illam expellere, collocata muliere in communi ſede ad partus accommodata, deductisque illius obſcænis partibus, ferrum & inſtrumentum ad comprehendendum in vterum immittunt, quo molam comprehenſam ex vtero detrahere tentant. (Inſtrumentum pedem gryphium nominant) Sed ego puto operationem, quam nunquam vidi, plenam eſſe periculi & difficultatis. Hactenus de Mola: nunc de aliis, quæ vtero contineri poſſunt, verba ſunt facienda.

Capvt IX.

De Inflatione Vteri.

Qvandoqve euenit, vt flatus in vtero colligantur, quæ diſtendentes inferiorem partem abdominis, naturalis concep'us ſpeciem referunt, qui huneſere exitum habent, vt mulier, quæ ſe grauidam multos menſes exiſtimabat, iamque omnia puerperia habebat in promtu, tandem modo citius, modo tardius nihil niſi ſonoros flatus excernat. Ex quo diſſoluto ventris tumore, nonnulli ſolent iocari, illam crepitum pepeciſſe, ſicuti cuidam mulieri in hac ciuitate hoc anno cõtigit. Generationem flatus præclare inter cæteros Galen. tradidit 3. ſympt. cauſ. c. 3. per hæc verba: Flatuum generatio eſt in iis locis, qui in ventre ſunt, ſuccis quibuſdam pituitoſis vel alimentis à deficiente calore in halitum ſolutis, quippe ſincera frigiditas prorſus halitum non facit, quod ſcilicet ea non attenuat, neque conficit, neque alimentum diſſoluit, fortis autem calor cum longo interuallo nutrimentum ſuperet amplius quam pro generando halitu, id attenuat, niſi tandem id flatuoſum ſit natura: quod idem, Galenus inquit, in rebus externis fieri videmus: ſiquidem cœli conſtitutio tum frigidiſſima, tum calidiſſima aerem purum efficit; mediæ vero conſtitutiones nebulas pariunt: ex quibus, de Galeni ſententia conſtat flatus generari ex debili & imbecillo calore, qui alimenta & ſuccos non poteſt exacte concoquere & ſuperare: nec vero dubium eſſe debet, quin flatus hac eadem quoque ratione in vtero generentur, quod quidem duobus potiſſimum modis fieri debet: vno modo, *Eſſentia & cauſa.*

propter imbecillem calorem vteri, quotieſcunque ille refrigeratur, vt non poſſit proprium alimentum & humores in eo contentos conficere, ſicut frequenter ſolet euenire tempore purgationis menſtruę vel puerperii: atq; eo magis, ſi partus fuerit difficilis & laborioſus, ſiquidem hoc tempore, vt docet Galen. 14. de vſu part. 13. ceruix vteri aperta & recta eſt, vt frigidior aer facile poſſit ad eam penetrare, cum aliis temporibus quaſdam habeat rugas & quoſdam anfractus, qui ab omni frigoris iniuria illum poſſunt tueri. Altero autem modo flatus in vtero colliguntur pro conſenſu aliarum partium, præcipue vero iecoris, ventriculi, inteſtinorum, quotieſcunq; huiuſmodi partes, vel propter frigidiorem intemperiem, vel propter deprauatam victus rationem, vel propter aliam cauſam plurimis flatibus redundant, qui facile deinceps cum aliis partibus, tum maxime vtero communicantur. Neſcio quid ſibi velint Paul. 3. c. 70. & Aet. vlt. c. 78. qui docent, vterum flatibus repleri, ſanguine intus in grumos concreto: namq; ſanguinis grumus, præterquam quod potius cauſæ retinendi quam efficiendi flatus cenſenda eſt, mea quidem ſententia alia ſymptomata, & quidem grauiora quam flatus poſſet efficere, ſicut alias diximus. Sed illud non eſt prætermittendum, quod itidem Paulus & Aetius docent, huiuſmodi flatus, quandoq; in vteri cauitate concludi, quandoq; autem in anguſtis vteri meatibus, adeoq; vteri ſubſtantia contineri. Signa inflationis vteri præclare deſcribuntur ab Hipp lib. de nat. mulierum, (pag. 301.) ſi inflati fuerint vteri & venter attollitur ac inflatur, & pedes intumeſcunt, & cauę faciei partes, color iniucundus fit, mēſes non fiunt, genitura hoc tempore non fit, mulier anhelat & anxia mœret, & cum ſurrexerit aut progreſſa fuerit, rectæ ceruicis ſpiratio ipſam tenet, & quod ederit aut biberit ipſam moleſtat, & magis ægre triſtatur priuſquam ederet, ſępe vero etiam ſuffocantur: quæ fere eadem ſententia, ab illo repetita eſt 2. de morbis mulierum, pag. 368. Signa autem à recentioribus tradita fere ſunt huiuſmodi. Imus venter tumet, tenditur, dolore vrgetur, digito percuſſus tanquam tympani ſonum edit, caput, thorax, ventriculus, lūbi, pecten, & reliquæ partes corporis propè omnes vtero conſentientes, aut dolore aut alio ſymptomate malè afficiuntur. Signa demum quæ nos doceant, vtrum flatus in caua parte, an in meatibus & ſubſtantia vteri contineatur, ex iis poſſunt colligi: namque ſi illi contineantur in caua parte, maior apparet tumor, maiorq; ad tactum tympani ſonus, rugitus quandoq; in vtero percipiuntur, ſicuti laborantibus inteſtinis quandoq; euenit: flatus quandoq; per vterum ſeu pudendum cum crepitu excernuntur. Sin autem flatus ſubſtantia atq; anguſtis meatibus vteri concludantur, neq; tantus tumor, neque tantus ſonus, neq; rugitus, neq; crepitus ſentiuntur: ſed & dolores fiunt vehementiores, & malum curatu difficilius euadit. Quod ſi quis verum quoque cupit intelligere, vtrum vterus morbo proprio, an per conſenſum aliarum partium laboret, is ante omnia debet conſiderare, quomodo partes principes, exempli gratia, iecur, ventriculus, &c. ſe habeant: namque ſi illæ frigidiore aliqua intemperie ſint male affectę, vt ſanguinem crudiorem & flatus conficiant, vtiq; non ſine ratione coniiciendum eſt, ab iis partibus flatum ad vterum tranſmitti. Sin autem illæ nullo morbo laborent, & probe fungantur ſuo munere, tunc pro certo habendum eſt, vterum flatus gignere ac proprio morbo laborare. Sed propero ad curationem.

Signa.

Curationis indicationes.

Curationem præ cæteris omnib. Hip. videtur pręclare præſcripſiſſe. Cum mulier, inquit, ſic habuerit, pharmacum deorſum purgans bibendum dato, & calida lauato, & fomentum adhibeto, & quæ ſequuntur: ex quibus licet colligere illas indicationes,

cationes,quæ ad totam huiuſmodi rationem ſunt accommodatæ: cum enim flatus in vtero contineantur,illi ſunt diſcutiendi.Sed quoniam iſtud non licet facere,dum permanet materia, ex qua illi fiunt, quæ non ſolum in vtero, ſed etiam in toto corpore poteſt redundare, idcirco hæc primum purganda eſt: quoniam vero fruſtra noxia materia purgaretur, flatusq; diſſoluerentur, niſi prouideretur, ne deinceps generentur,poſtrema ſequitur indicatio, quæ in morborum curatione & ſublatione conſiſtit.Itaque in curanda inflatione vteri tres præcipue ſeſe offerunt indicationes: communis totius corporis & vteri purgatio: flatus diſſolutio, intemperierum & morborum vel vteri,vel aliarum conſentientium purgatio. Et quantum ad primã pertinet,cum maiori ex parte materia, ex qua flatus in vtero generantur, ſit frigida & pituitoſa, hæc primum præparanda, & deinde purganda eſt. Leniatur aluus per hieram ſimpl.pilulas aloeph.mel.roſ.ſolut.ſint præparantia mel.roſ.colatum, ſyr.de mentha,de beton.de artem.neq; mea ſententia ab oxymelle abſtinendum, etſi nõnulli aliter ſentiant.Decocta ſint ſem. aniſorum,fœniculi,artem.puleg. calam: ſint purgantia,elect.diaph.indum.hiera logad. benedic.Nicol.hiera diacolocynth. trochiſ. Alhandal cum hiera ſimpl. (quibus trochiſcis pro hiera dyacol. ego vtor) de quibus omnibus medicamentis,& eorum exẽplis,non ſemel diximus. Paul. & Aet. mentionem faciunt ſectionis venæ: pleriq; omnes docent,hoc remedium in morbo frigido & redundantia humorum frigidorum non conuenire, de qua difficultate ſæpe diximus. Vos in hac deliberatione perpetuo attendatis ſcopos principes, quibus conuenientibus ne timeatis ſanguinem mittere:vno autem vel pluribus deficientibus, à ſanguinis miſſione abſtineatis. Verum ad huiuſmodi indicationem nullo modo ſunt prętermittenda clyſteria,quæ conficiantur ex decocto chamomeli,arthem.anethi,rutæ,bac.lauri.ſem.aniſi, fœnic. cumin. vel ex oleo, in quo hæc ĩpſa prius ebullierint,vt Galenus docet,quæ ſane præclariſſimam operam præſtant. Purgato corpore vniuerſo, reſtat, vt ad purgationem & alterationem vteri veniamus,diſſolutionemq; flatuum,quod plurima, partim interna, partim externa medicamenta poſſunt efficere, vt ſunt confectiones, quas vocant arom.roſ. diacinam. dianiſum, diagalanga, diacalamenthum, diaſpoleticum, diatrion piper. elect. de baccis lauri, & quæ cæteris omnibus ſunt efficaciora, magna antidota, theriaca, & mythridat. Sunt decocta origani, pulegii,calament. vel alia id genus, modo vnum, modo alterum,vt cinnamom.rad.Angelicæ, ſemen aniſ. caryoph. per Alembicum deſtillata, & varias aquas conficiunt, quæ certe non ſunt negligendæ: ſunt ſyrupi, conſeruæ,ſunt aliæ medicamentorum formæ, quas licet cuique comparare ſibi, ac ſuo arbitratu modo vnis modo alteris vti, de quibus ſatis. Medicamenta autem externa ſunt balnea, fomenta,inunctiones, clyſteria vterina, quibus antiqui vtebantur,vt colligitur ex Gal. 5.meth. c.5. 7.11. de compoſ. med.ſec.loc.c 8. Inſtrumentũ (μητρεγχύτης)deſcribitur ab Auic.21.tertii tract.2.c.13.Sunt demum peſſaria, & alia id genus,quæ quidem ex iis,quæ hactenus diximus, facile confici & parari poſſunt, præterquam quod aliis locis de iis omnibus non ſemel mentionem fecimus. Porro hæc omnia, vt ante diximus, poſſunt non ſolum flatus diſſoluere, ſed etiam vterum purgare, & eius intemperiem corrigere. Quod ſi tandem hæc fruſtra adhibeantur, malumque perſeueret adhuc, id ſciendum, balnea naturalia calida, vt Aponitana & potione, & inſeſſione, pro ſtillicidio & omnibus modis, forte inter cætera omnia principem locum obtinere. Poſtremo de inflatione vteri conſentientibus aliis cõrporis partibus, non eſt, vt quicquam dicamus,

Curationis præſidia.

mus, ſiquidem certum eſt, totam hanc curationem pendere ex curatione partium laborantium, quæ ſingulæ propriam tractationem deſiderant.

CAPVT X.

De Hydrope Vteri.

Eſſentia. NVLLI dubium eſſe debet, quin ſicut flatus, ita etiam aqua in vtero mulieris colligatur, quod Hipp. Aet. Auic. & omnes teſtantur, atque experientia confirmat veriſſimum eſſe: namque plurimi confirmant, ſe in anatome vel copioſiſſimam aquam in vtero collectam vidiſſe; & inter cæteros eſt mirabilis hiſtoria Veſalii, lib. 5. c. 9. de fabrica corporis humani (de liene) de quadam muliere Auguſtana textrice, in cuius vtero ille reperit ſeroſam aquam ſupra 60. menſuras Auguſtanas, (quæ ſingulæ pendunt tres libras) nullibi interim circa inteſtina præſente aqua, aut laxo in pedibus manibusque tumore, aut etiam viſcerum, aut alterius cuiuſdam organi ſeſe alioquin offerente vitio, (alibi 180. libr. repertæ) huiuſmodi morbum Aetius libro vltimo c. 97. hydropem vteri: Auic. 21. tertii, tract. 4. c. 25. aquam in matrice appellant. Sicuti vero nemo dubitat, vtrum aqua in mulieris vtero poſſit colligi nec
Locus aff. ne: ita contra dubium eſt de loco, vtrum ſcilicet huiuſmodi aqua in cauitate, an ſubſtantia & tunicis vteri colligatur & contineatur. Etſi autem pleriq; omnes tanquam manifeſtum recipiunt, aquam in cauitate gigni & concludi, ſicuti in hydrope quoque contingit: tamen altera ex parte iſtud vel difficile, vel nullo modo videtur fieri poſſe. Cum enim os ipſius vteri, præterquam tempore conceptus ſatis pateat, veriſimile, aut potius neceſſarium eſt, huiuſmodi aquam ſui copia, aut mala qualitate naturam ſtimulare, atque exitum ſibi quærere, ex quo aqua facile & aſſidue fluente, neque tumor vteri, neque alia ſymptomata, de quibus ſtatim ſermonem habebimus, videtur poſſe conſiſtere.

Hæc res apud Hippocratem & Galenum, & alios veteres non eſt ſatis explicata; ſolus Aetius videtur difficultatem vidiſſe, qui ſcribit: Corpuſcula quædam veſicę fellis ſimilima in vtero generari, in quibus aquoſus humor colligitur. Quam quidem opinionem video à pleriſq; omnibus probari & recipi: & inter cæteros Mauritius Cordæus Gallus, vir doctiſſimus, qui edidit com. in lib. 1. Hipp. de morbis mulierum, qui refert hiſtoriam mulieris laborantis hydrope vteri, in cuius cadauere ſunt repertæ plurimæ veſiculæ, non ſolum in vtero, ſed etiam in cæteris omnibus cauitatibus, corde, pericardio, ventriculo, inteſtinis, renibus, veſica, & reliquis id genus, in quibus veſicæ pendulæ conſpiciebantur, aqua citrina plenæ, & ſine omni fœtore, etiam poſt 20. diem, quas plures quam 80. fuiſſe: de huiuſmodi veſicis aqua plenis Aretæus mentionem facit lib. 2. de affectibus vteri cap. 1. qui ſcribit ad hunc modum: Alia quædam hydropici morbi ſpecies agnoſcitur talis; in ea veſiculæ quædam puſillæ, crebræ, humoris plenæ, in loco vbi Aſcites fieri ſolet, excitātur.

Cæterum quod humore multo refertæ ſint, illud indicio eſt, ſi abdomen perforaueris, parum admodum humoris effundes. Hæcque ſpecies haud leuis eſt, vnde enim id genus veſiculæ eruperint, via non facile reperitur: alii namque affirmant, huiuſmodi ampullas inteſtina tranſiiſſe: ego vero id nunquam vidi, ideoque ſcribendo non affirmo. Nam ſiue ex inteſtino colo, ſiue ex ventre ferantur, qualis ſit ipſarum generationis modus, quid dicam, nihil certi habeo. Hæc Aretæus; ſed Galenus etiam 7. aph comment. 55. quaſdam veſicas aquæ plenas cõmemorat, quæ in iecore, hoc eſt, membrana id ipſum ambiente, ſolẽt generari,

nerari,& in iugulatis animalibus aliquando conſpiciuntur. Ex quo loco fortaſſe licet Aetii & Aretæi opinionem confirmare,ac fateri veſiculas aqua plenas, ſicuti fit in iecore,ita etiam in vtero & aliis partibus poſſe fieri. Cæterum vtcunq; ſe res habeat, redeundo ad hydropem vteri, etſi nolo pertinaciter negare, aquam potius in veſiculis, quam in cauitate vteri colligi & contineri, tamen non id puto perpetuo fieri, ſed forte multo crebrius in cauitate eandem concludi.

Quod ſi quis obiiciat, huiuſmodi aquam aperto ore vteri facile poſſe foras erumpere,quod nos quoq; paulo ante notauimus, ad hoc reſpondeatis cum Galeno 14.de vſu part. c.3.ad finem: collum vteri tantum eo tempore patens eſſe, cum ſemẽ introfertur, vel embryo extra producitur, alio quocunq; tempore illud nonnullas rugas, plexus & contorſiones habere, quæ multum habent momenti, vt ne, quæ continentur in vtero,refrigerentur. Sed illud addo,refrigerato vtero,quod ſtatim docebimus fieri, huius frigiditatis proprium eſt denſare & conſtringere, ſicut caliditatis laxare & aperire,admodum probabile ac forte neceſſarium eſſe, vt os quoque vteri adhuc magis denſetur & conſtringatur, adeo, vt aqua non ita facile erumpere poſſit foras. Hanc rem volui paulo longius tractare,quod nemo hactenus ſatis nodum explicarit. Sed ad reliqua.

Quatenus pertinet ad cauſas huius affectus, Aetius tantum vnam videtur poſuiſſe, quando menſes longo tempore fuerunt ſuppreſſi & imprægnatio impedita. Sed ego puto, ita magis vere eſſe habendum, aquam in vtero propter eandem cauſam generari, propter quam illa eadem in hydrope communi fieri ſolet, nimirum propter intemperiem frigidam,cum partium principalium, præcipue vero iecoris, tum ſpeciatim,vteri ac reliquorum locorum, in quibus diximus ſupra aquam nonnunquam gigni & colligi. Quęcunque igitur poſſunt ſiue in vtero,ſiue in iecore,ac toto corpore frigidam intemperiem excitare,qualia ſunt aer ambiens,victus ratio, potiones, balnea, & alia id genus, quæ refrigerandi facultate prædita ſunt: hæc omnia poſſunt vteri hydropem efficere, hac quidem parte vel proprio morbo, vel per conſenſum laborante: inter quæ nihilominus Aetio concedendum eſt,diuturnam menſium ſuppreſſionem principem locum obtinere, niſi quis velit immoderatas menſium purgationes, abortum, partum difficilem, ac reliquos vteri labores adiungere,quæ facile poſſunt huiuſmodi frigidam intemperiem efficere.Quas quidem cauſas Hipp.breuiſs. complexus eſt lib.1.de morbis mulierum, pag.330. Hic morbus,inquit, ex abortu fit,ſed etiam ex aliis cauſis, cum menſes fuerint occultati. In quibus paucis verbis,vt puto,omnes cauſæ huius morbi partim internæ, partim externæ comprehenduntur. *Cauſa.*

Signa hydropis vteri non minus accurate, quam cauſæ ab Hipp. tradita ſunt. Inquit enim, ſi aqua intercus in vteris naſcitur, menſes pauciores,& praui fiunt, & ante tempus deficiunt, & imus venter intumeſcit, & mammę ſolidæ molles fiunt, & lac malum,& putat ſe in ventre habere, & exiis cognoſces, quod aqua inter cutem eſt.Sed & in vterorum oſculo ſignificationem de ſe præbet, ad tactum enim gracile & humidum apparet: de quibus ſignis ſermonem etiam habet 2.de morbis mulierum. Recentiores multa alia ſigna adiungunt, quæ facile omnia ad ſigna Hip. adiungi, vel referri poſſunt. Verum cum hic morbus, quandoque communem & verum hydropem,quandoque naturalem conceptum videatur repræſentare: libet ea ſigna quoque colligere, quibus poſitis huiuſmodi affectus alteros ab alteris diſtinguere. *Signa.*

Primum

Primum igitur ſigna, quæ hydropem vteri à vero & communi hydrope poſ-ſunt diſtinguere, fere nulla ſunt præcipua. In hydrope vterino paulo ante ex Hipp. poſito, tumor eſt minor, & magis inferiore quam ſuperiore abdominis parte con-ſpicitur. Iecur vtplurimum vel parum, vel nihil laborat, vterus morbo aliquo, vel proprio, vel per conſenſum male afficitur. In altero autem communi hydrope tu-mor eſt maior, magisq; in ſuperiore, quam inferiore parte apparet, vterus vel leui-ter, vel nullo modo laborat, iecur male afficitur neceſſario: quibus quidem ſignis, ſi reliqua adiungantur, quæ huiuſmodi morbos ſolent indicare, facile vt puto cuiq; licebit, alterum ab altero diſcernere. Signa autem, quæ naturalem fœtum à conce-pta aqua poſſunt diſtinguere, forte facilius & euidentius colligi poſſunt. Sed primũ vos ſcire velim, quod ſupra quoque diximus, cõtingere aliquando, vt mulieres cre-dantur grauidæ, quæ temporis progreſſu deprehenduntur, vel flatus, vel aquam, vel quid ſimile concepiſſe, nec non vice verſa, vt quæ minime grauidæ cenſebantur, ſed aliquo vteri morbo laborare, tandem hominem pariant. Etenim Vincentiæ fuit nobilis matrona, quam obſtetrices & medici pro comperto habebant minime vte-ro concepiſſe, quod nullo ſuperiore tempore fuiſſet grauida, ac fere ſemper infirma fuiſſet valetudine. Res autem hunc euentum habuit, vt vrgentibus doloribus, quos vterinos, vel inteſtinales opinabantur, ac propterea impoſitis nonnullis clyſteri-bus, illa hoc ipſo tempore filiam peperit, quæ etiamnum viuit, & plurimos filios progenuit. Itaque ne huiuſmodi illuſio vos aliquando capiat, diligenter in hoc viti-um incumbendum eſt. Iſtud plurimi profitentur, ſe intelligere ac prædicere ex lo-tio. Sed iſti ſunt impoſtores, non medici, quod ſpero me propria tractatione de vri-nis vobis eſſe aperte monſtraturum. Porro hæc ſigna, quæ legitimum fœtum à reli-quis falſis conceptibus poſſunt ſecernere, mea ſententia nulla certiore ratione ha-beri poſſunt, quam ſi conſiderentur, quæ præceſſerunt, & quæ pręſenti tempore apparent, exempli gratia, ſi nullo præcedente aut ſequente morbo & ſymptomate, menſtruę purgationes retineantur, ſi mulier à nonnullis cibis abhorreat, aliena ap-petat, terram, extinctos carbones, & alia quædam id genus aliquando euomat; hæc fere ſunt certiſſima ſigna mulierem vtero concepiſſe; de quibus ſignis Hipp. 5. a-phoriſ. 61. & Galen. 6. loc. affect. in fine. Altera autem ex parte, ſi mulier ſuperiore tempore fuerit male affecta, ſi menſes retineantur, ſi ſuperueniat tumor inferiore abdominis parte, & alia ſymptomata, de quibus iam diximus, ex iis licet coniicere mulierem, quid præter naturam potius, quam naturalem fœtum concepiſſe. Sed Galenus præterea aliud ſignum commemorat, qui iubet obſtetricem vteri cerui-cem tangere, & diligenter conſiderare, num aliqua adſit durities nec ne? Si non citra duritiem ceruix clauſa fuerit, imprægnationis indicium eſt: ſi vero cum duritie os ceruicis vteri clauſum fuerit, malum quoddam in vtero eſſe indicat. Verum, vt dixi, hæc ſunt admodum coniecturalia, & quandoque vel optimos medicos fallunt.

Curationem hydropis vteri licet colligere ex Hipp. lib. 5. c. de nat. mulierum, qui hæc habet: Cum mulier ſic habuerit, calida lauare oportet. & dolorem ſedare, pharmacum deorſum purgans bibendum dare, &c. Facile autem eſt, ſi quis velit, hanc rem ad indicationem & methodum referre, hunc in modum: aqua redundat in vtero, itaque illa detrahenda eſt. Hoc non licet facere ſine præcedenti corporis vniuerſali euacuatione. Quare antequam aqua de vtero detrahatur, oportet totius corporis rationem & prouidentiam habere. Sed quoniam fruſtra aqua de vtero de-trahitur, quotieſcunque illa rurſus poteſt colligi: poſtremo eſt proſpiciendum, ne *Indicationes.*

illa

illa in poſterum amplius poſſit generari,& vterum occupare. Quamobrem præcipuæ indicationes curandi hydropis vteri,illæ ſunt:

Prima, purgatio vniuerſi corporis:ſecunda purgatio aquæ in corpore contentæ:tertia curatio morborum,à quibus aqua originem habet. Vtrum liceat huiuſmodi indicationibus ſatisfacere nec ne,ſciendum eſt, morbum difficilem & periculoſum, & qui ſæpenumero ad verum hydropem & interitum mulieres adducit; ſed ſingulas indicationes & præſidia breuiter perpendamus. Quatenus ad primam indicationem attinet, recentiores prope omnes probant cum Auic. ſectionem venæ inferioris,qui mea ſententia falluntur:ſiquidem veriſimile forte & neceſſarium eſt, non ſolum in vtero,ſed etiam in toto corpore humores redundare crudiores & frigidiores, cum quibus vix licet ſperare vires poſſe conſiſtere, atque id remedium perferre. Vnde Galenus docet 4. de rat. vict. com. III. in hydrope quidem anaſarca, ſanguinem detractum conuenire interdum, cum ſcilicet morbus incepit ex retentione hæmorrhoidum, vel menſtruorum, vel ex alia cauſa, quæ plethoricam affectionem afferat, hydropem vero,tympanitem & Aſcitem, neminem per ſanguinis miſſionem ſanare auſum fuiſſe.Itaque prætermiſſa detractione ſanguinis,cum Hip. medicamentis purgantibus agendum eſt,quæ humores frigidos & pituitoſos,præcipue verò aquam poſſint detrahere. Ad leniendam aluum hiera,&c. eſt præſtantiſſima: humores ac meatus corporis præparentur cum melle roſ.ſyr.de beton. de arthem. decocto hyſſopi, origani, puleg.calament. Ad purgationem ſunt accommodata, Agaricus, Turbith,Elaterium,ſuccus ireos, & diaphæn.&c. de quibus ſæpe; ſic clyſteria ex iiſdem medicamentis facta non ſunt prætermittenda. Purgato corpore vniuerſo, altera ſuccedit indicatio purgandi aquam ex vtero, quod multis modis & præſidiis fieri poteſt. Primum diuretica medicamenta, quæ vere lotium prouocant, ſemina fœnic. dauci, petroſel. gentianæ, rubiæ tinct.&c. optima ſunt, docente Galeno 5.meth.3.Ea quæ vtero continentur,vel per aluum,vel per lotium oportuniſs. deriuari. Deinde ſunt balnea vel artificioſa, vel naturalia,quæ calefaciendi,ſiccandi,& detergendi vim habeant,in quibus vel mulier ad vmbilicum vſque ſedeat, quale balneum foret ex decocto fol. & bacc. laur. cardam. cucum. aſin. fol. ebuli, Mercurialis, Arthem. Thym. puleg. calam. & ſimilia. Sunt linimenta ex ol. laurino, lil. alb. de con. de aniſ. oleum reſolutiuum: ſunt emplaſtra ex rad. & fol. ebuli, cucum. aſinino, farina lupinorum, ſtercore bouino: ſed emplaſtrum de baccis lauri hac in re videtur habere inſignem prærogatiuam. Verum inter cætera medicamenta impoſita & ſuppoſita ipſi vtero, quæ valeant de ipſo aquam trahere & deducere,præclariſſimam operam præſtãt,qualia potiſſimum ſunt peſſaria, quę, exempli gratia,ex ſucco Mercurialis,cyclamine, eſula, nigella, colocynthide, elleboro,& ſimilibus conficiuntur. Nonnulli teſtantur ℥ ß. helleb. albi lana exceptam & vtero impoſitam, protinus plurimam aquam detrahere. Sed ego cæteris omnibus efficacius puto peſſarium, quod ex elaterio & contuſis caricis facile paratur. Quo quidem non ſine magno fructu memini aliquando in huiuſmodi caſu me vſum fuiſſe. Itaque his rationibus aqua ex vtero ſolet purgari. Ad poſtremam indicationem, quæ neſcio quamobrem à pleriſque prætermittatur, ſunt accommodata illa præſidia,quæ poſſunt vteri intemperiem corrigere. Talia ſunt externa balnea, fomenta,linimenta, ſuffitus,interna, trochiſci,conſeruæ, confect. antidota, & vno verbo,quæ poſſunt vterum calefacere & ſiccare, de quibus non ſemel diximus, vt ſuperuacaneum videatur illa eadem repetere. Sequitur de Abortu.

*Progno*ſ*t.* *Præ*ſ*idia.*

CAPVT

CAPVT XI.

De Abortu.

Eſſentia. SCRIBIT Ariſtoteles 7. hiſtor. animal. c.4. Cætera animalia omnia ſingulari ac ſimplici modo partum ſuum perficere; ſiquidem vnum pariendi tempus omnibus ſtatutum eſt, nonnulla breuiore, nonnulla longiore tempore. De qua item re Ariſt. 10. ſect. probl. 11. ſoli homini varium pariendi tempus datum fuiſſe dicit; namque mulieres, & 7. menſe & 8. & 9 parere poſſunt, quandoq; nonnullę & 10. quam doctrinam Ariſtoteles, vt opinor, accepit ab Hipp. qui ſcribit ad hunc modum lib. de Septimeſtri partu (in Baſil. pag. 62.) Mulieres quodam vitio prædıtæ ſunt, ſemper dicunt ac teſtantur, naſci partus ſeptimeſtres & octimeſtres, & nonimeſtres, & decimeſtres, & vndecimeſtres. Non ignoro nonnullos & veteres & recentiores fuiſſe, qui oſtendunt non ſolum ſeptimo, ſed etiam ſexto & quinto menſe, pariter non ſolum nono, ſed & vſque ad decimum quartum poſterioribus menſibus humanos fœtus & quidem vitales poſſe produci, quæ diſputatio ad meum inſtitutum non pertinet, de qua Conciliator differentia 49. Illud enim mihi eſt ſatis, partum mulieris, quotieſcunque ille ante congruum & conſtitutum naturæ tempus deiicitur, qualecunque tandem id fuerit, intempeſtiuum ortum, abortionem, vel abortum, ſiue aborſum nominari. Hipp. ſua lingua 6. epid. ſ. 1. comment. 2. in princip. ἀποφθορὰν, id eſt, deperditionem vocat. Galenus in commentar. imperfectam fœtus emiſſionem interpretatur. Veruntamen id mihi libet addere ex Ariſtotele 7. hiſt. anim. c. 3. tunc tantummodo abortum dicendum eſſe, poſtquam conceptus integer factus eſt, quod ſeptima euenit die: eos vero fœtus, qui ante diem ſeptimum deiiciuntur, potius effluxiones, quam abortus nominandos eſſe, ſiquidem certum eſt, ante hoc tempus 7. dierum, ne fœtum quidem, neque embryonem, ſed ſolum ſemen in vtero contineri. Quod quidem puto itidem Philoſophum accepiſſe ab Hipp. qui ſcribit libro de carnibus (pag. 60. circa medium) vitam hominis 7. dierum eſſe, ac genituram vtero exceptam, in ſeptimo die habere, quæcunque corpus habere debet, atque hinc fieri, vt tranſacta die 7. mulieres abortientes deiiciant veluti carunculam, (Teſtatur ſe vidiſſe auctor) quæ in aqua coniecta, ſi diligenter conſideretur, ſatis demonſtrat, & oculorum regiones, & aures, & manus, & manuum digitos, & crura, & pedes, & pedum digitos, & pudendum, & reliquum totum corpus manifeſtum, quod in effluxione Ariſtotelis ante 7. diem fieri nullo modo poteſt. Ex quo idem forte Philoſophus eam legem conſtituit in 7. pol. c. 26. Si viro & mulieri matrimonio copulatis naſcantur plures liberi, quam definitum ſit, abortum fœtui inferendum eſſe, prius quam ſenſus & vita illi inſeratur. Quid enim ille, inquit, pium ac religioſum ſit, quod non ſenſu ac vita circumſcriptum ac definitum erit. Huiuſmodi affectus, quem iure inter ſymptomata exeuntia mutata licet reponere, eſt lõge maximi momenti, ac ſi quis aliis capitalis hoſtis naturæ, cum principalem illius operationem, generationem hominis impediat ac demoliatur. Vnde cum mulieres admodum frequentes abortiant, adeo vt nonnulli cenſeant plures abortus, quam legitimos fœtus fieri, facile eſt intelligere, medicos quicunque in tanto diſcrimine naturæ poſſunt ſuccurrere & auxilium ferre, prę cęteris omnibus de natura ac tota Republica bene mereri. Quare in tractationem tam vtilem ac neceſſariam oportet nos diligenter incumbere.

Cauſæ. Cauſę abortus, de quibus omnes tractant, ſed admodum confuſe, mea ſententia,

tia, commode in duas internas & externas diſtribui poſſunt. Externę ex omnibus ſex rebus non naturalibus poſſunt colligi, quas certum eſt, vt docet Galenus ca. 85. art. med. neceſſario noſtra corpora alterare & immutare. Ac primum ratione Aeris poteſt abortus contingere, ſi ille vel calidior, vel frigidior, vel humidior, vel ſiccior fuerit: ex quo aeris vitio facile eſt intelligere, fœtus poſſe alterationem ſuſcipere ac periclitari. Vnde in regionibus vehementer calidis, vehementer frigidis, mulieres facilime & frequentiſſime ſolent abortire. Sic ſi anni tempora fuerint inconſtantia, neque ſuam ſeruent naturam, abortum ſolent efficere. De quibus eſt Hipp. 3. aph. 12. ſi hyems auſtralis & pluuialis fuerit: ver autem ſiccum & aquilonium, mulieres, quibus partus in ver incidit, ex quacunque cauſa abortiunt: ſiquidem vt Galenus explicat in commento: corpora humida ac mollia reddita, raraque per hyemem, ad internas partes aeris frigiditatem facile admittunt. Vnde infantes, qui longo tempore aeris caliditati aſſueuerunt, iniuriam ſuperuenientis frigoris nequeunt perferre. Quare ſubinde calcitrantes & ſine ordine ſe mouentes, vteri ligamenta diſrumpunt, & importune deiiciuntur: quam quidem Hippocr. ſententiam Ariſtoteles quoque interpretatus eſt, & amplificat 1. ſect. problem. 9. Ad aerem mali quoque odores poſſunt referri, ex quibus vterus male afficitur, contrahitur, ac fœtum deponit. Et ita nonnulli referunt, mulieres ex malo illo odore extinctæ lucernæ abortum feciſſe. Vnde apud Plinium memorabilis illa eſt exclamatio lib. 7. c. 7. Miſeret atque pudet æſtimantem, quam ſit friuola animalium ſuperbiſſimi origo, cum plærunq; abortus cauſa fiat odor à lucerna extincta. Secundo ſunt alimenta, & potiones, quæ poſſunt non ſolum generaliter ſanguinem improbum generare, ac fœtum malum nutrire, ſed etiam ſpeciatim abortum promouere, ſi illa fuerint calefaciendi, incidendi, extenuandi facultate prædita, & quæ imprimis ſolent menſes prouocare, qualia ſunt aromata omnia, petroſelinum, fœniculum, aſparagi, ſaturcia, nepeta, ius cicerum rubeorum, vina generoſa, & id genus alia. Sic altera ex parte nimirum parca & reſtricta victus ratio, poteſt abortum facere, quod ita congruo deficiente alimento, fœtus infirmetur & corrumpatur. Quod eſt Galeni 5. aph. tom. 31. ad quem modum nonnullæ mulieres aſſiduis ieiuniis ſe macerantes, ſua ſponte ad eiuſmodi calamitatem deducuntur.

Tertio ſuccedit motus & quies. Ad motum referenda omnis exercitatio immoderata & violenta, curru, equo, ſaltu, chorea, curſu, eleuatione ponderum, caſus etiam ab alto, percuſſio, contuſio, cum aliarum partium, tum maxime dorſi & vteri, & quæ habent eandem rationem. Nam vt ſcribit Galenus 4. aph. commen. 1. Fœtus cum vtero eandem habent proportionem, quam fructus cum plantis. Nam ſicut fructus in prima generatione debilioribus pediculis continentur, & iam perfecti fere ſua ſponte decidunt, adeo vt vtrique ex vehementiore aliquo vento facile concidant: ita fœtus primis potiſſimum ac poſtremis menſibus, ex quolibet violento motu ruptis ligamentis, intempeſtiue deiiciuntur.

Quarto, eſt ſomnus & vigiliæ, quod vtrumque 2. aph. 3. ſi modum exceſſerit, malum eſt. Nam ſicut ſomnus immoderatus non ſolum in capite, ſed etiam in cæteris corporis partibus, & conſequenter in vtero, facile poteſt magnam excrementorum copiam coaceruare: ita immoderatæ vigiliæ & nimiam ſiccitatem, & virium reſolutionem, & alia multa pericula ſolent afferre, adeo vt certum cuique eſſe poſſit, mulieres quoq; ex immoderato ſomno & vigilia in abortum incurrere. In tractatione cauſarum abortus quinto loco ſunt excretiones & retentiones, quæ inter

cætera omnia maxime ad abortũ poſſunt facere. Ac primũ quatenus ad excretionẽs pertinet, eſt ſanguinis miſſio ex vena, de qua eſt apud Hip.aph.5.part.31. Mulier grauida ſanguine ex vena miſſo abortit, ac præcipue, ſi fœtus grãdior fuerit, quod tamẽ decretum multi hoc tempore nõ recipiunt, qui cõtendunt tantum abeſſe, vt miſſio ſanguinis abortum faciat, vt magis ſæpe numero abortum poſſit præcauere: de qua controuerſia duo verba dicam in curatione. Quod vero de ſectione venę ab Hip. dictum eſt, idẽ mea ſententia de omni ſanguinis miſſione vel profuſione, ex quacunq; parte corporis ille profluat, naribus, hęmorrhoidibus, & ſimilibus, prę cęteris tamẽ omnibus ex vtero, ſtatuendum eſt; de qua vteri purgatione Hip. & Gal. in 5. aph. 60. nec non Ariſtot. 7. hiſtor. anim. cap. 2. mentionem faciunt. Deinde ſunt purgationes per aluum, de quibus itidem Hipp.5.aph.35. Mulieri grauidæ, ſi aluus plurimũ profluat periculum eſt, ne abortiat. Quam quidem purgationem & fluxionem alui ego interpretor non ſolum, quæ ſponte fit, ſed etiam ac multo magis, quæ perficitur à purgantibus medicamentis, quod certum eſt non ſolum ſoluta aluo, ſed etiam excitata inſigni corporis commotione & perturbatione abortum poſſe facere. Atque hinc factum eſt, vt Hipp. grauidis mulieribus interdixerit medicamentis purgantibus, præterquam ſi materia turgeat, quæ tamen non illis concedit omni tempore, ſed tantum in 4. menſe ad 7. vſque. Etſi Galen. 1. Epid. ſection. 3. comment. 30. tertium quoq; menſem voluit addere, qui interpretans hunc ipſum aph. ſcribit: fœtum trimeſtrem & quadrimeſtrem præter cæteros iniuriis reſiſtere. Si immoderati vomitus, ſudores, vno verbo, ex quacunque parte, quæcunque immoderata euacuatio fiat, abortus cauſa cenſenda eſt, quod hac ratione congruo & neceſſario alimento priuetur, neque ſolum ſuperfluæ euacuationes, ſed altera quoq; ex parte immoderatæ retentiones abortus cauſæ ſtatuendæ ſunt, quæ quidem cum poſſint eſſe multiplices, ac multis modis fieri, manifeſtum eſt præ cæteris omnibus retentionem menſium hac in re principem locum obtinere. Poſtremo etiam ſunt Alterationes animi de quibus non eſt longius agendum, ſiquidem nemo eſt, qui non quotidie experiatur illas in nobis mirabilia ac pene incredibilia efficere. Itaque nulli debet mirum videri, ſi mulieres quoq; ex nimio timore, terrore, dolore, triſtitia, voluptate, lætitia, ira, indignatione ac reliquis animi perturbationibus in abortum incurrant. Atq; hactenus de externis cauſis, ad quas, ni fallor, reliquæ omnes, ſi quæ à nobis ſunt prætermiſſæ, facile poſſunt referri.

Cauſæ autem internæ rurſus duplices conſtitui poſſunt, vel ex parte mulieris, vel ex parte fœtus. Ac primum quatenus ad mulierem, eſt corporis habitus vel craſſior, vel extenuatior quam conueniat, de quo Hip.5.aph.45. Quæcunque præter naturam extenuatæ, vtero abortiunt priuſquam craſſeſcant, id eſt, priuſquam reficiantur & ad mediocrem corporis habitum redeant. Quo in loco mihi libet vos admonere, Galenum verborum aphoriſmi, præter naturam, Gręce παρὰ φύσιν duplicem interpretationem proponere: alteram, quæ fuit Numidiani Medici celeberrimi & Quinti auditoris, nempe vt mulier grauida præter ſui ipſius naturam ſit extenuata: alteram vt extenuatio ſit inſignis & præter modum, vt ea verba magnum quendam exceſſum ſignificent, volente Hip. nobis inſinuare mulieres non mediocriter, ſed vehementer extenuatas abortire: quam vtramque interpretationem ille inquit, non carere reprehenſione, etſi in ſequenti comment. 46. poſteriorem magis probare videtur. Hip. autem in lib. de ſuperfœtatione pag. 68. circa medium, de conceptu mulieris verba faciẽs priorem interpretationem amplectitur, qui ſcribit

ad hunc

ad hunc modum: mulier quæ præter naturam craſſa eſt & pinguis, nõ concipit hoc tempore: quæ vero ex natura talis eſt, horum gratia concipit, ſi nõ aliud quicquam eam impediat. Quæ ſane interpretatio magis videtur rationi conſentire: etenim ſi mulier fuerit ſuapte natura, vel extenuata, vel craſſa, nihil fere prohibet, quin illa poſſit fœtum cõcipere & abſoluere, quod frequenti experientia comprobatum eſt veriſſimum eſſe. Contra vero ſi extenuatio vel obeſitas præter mulieris naturam fuerit, longe verior & euidentior cauſa reddi poteſt, quam ob rem illa neque concipiat, neque ad maturitatem fœtum producat. Deinde eſt inſignis plenitudo vel cacochymia, quacunq; ratione fuerit coaceruata, ex qua quidem humorum copia & vitio certum eſt fœtum ſuffocari, corrumpi, nec poſſe ad perfectionem peruenire. Præterea ſunt morbi omnes, ſiue communes toti corpori vt febris, ſiue proprii alicuius partis vt ventriculi, iecoris & ſimilium. Sed præ cæteris omnibus ſunt morbi ipſius vteri, de quibus Hip. 5. aphoriſ. 30. mulierem grauidam capi ab aliquo morbo acuto, lethale eſt. Nam expoſitore Galeno in comment. & vehementia morbi, & ea tenui victus ratione, quæ alioquin neceſſario inſtituenda eſt, certum fœtui, vel interitus vel abortus periculum videtur imminere. Sic mulieres morbis diuturnis laborantes, vel aliter valetudinariæ aut difficile, aut nullo modo poſſunt fœtum bene & ad maturitatem vſque conſeruare. De propriis vero vteri morbis eſt idem Hipp 5. apho. 43. ſi mulieri grauidæ fiat in vtero Eryſipelas, fit lethale. Galenus autem in comment. fatetur Eryſipelate in vtero exiſtente, fœtum mori ex neceſſitate, & dignum eſſe inquiſitione, vtrum vtero inflammatione laborante, fœtus aliquando viuere poſſit. (Conſtituit igitur magnam differentiam inter Eryſipelas & inflammationem) Sed aduerſus hanc Hipp. & Galeni ſententiam ex eodem Hipp. videmur colligere, neque Eryſipelas in vtero grauidæ eſſe prorſus lethale, qui in libro de nat. mulier. pag. 290. circa medium, huiuſmodi mulieribus & victus rationem, à qua fœtus non corrumpatur, & alui lenitionem inſtituit, nihil alioquin adhibiturus, ſi morbus plane foret lethalis. Vtcunque autem ſit, mea ſententia & Eryſipelas, quo fortaſſe tanquam exemplo vſus eſt Hippocr. & inflammatio, & reliqui tumores, & omnes morbi vterum occupantes tempore conceptus, ſumma cum ratione præcipui abortus cauſæ ſtatuendi ſunt: ratio eſt manifeſtiſſima, imo vero apud Auicen. & reliquos auctores prope omnes, tanquam abortus cauſæ monſtrantur morbi, non ſolum tumores, vlcera, & cæteri in mala compoſitione & ſoluta vnitate, ſed etiam intemperies, adeo, vt ex qualibet vteri intemperie ſimplici, compoſita, cum & ſine materia, abortus poſſit originẽ habere. Quod quidem maxime conuenit rationi, ac poſſet demonſtrari, ſi id quam facile eſſet ac foret neceſſarium. Præter hæc alia etiam cauſa eſt, quam indicat Hipp. eodem 5. aphoriſ. 44. & 45. de extenuatis, quæcunque tenues ſunt, aut neque plus iuſto abortiunt ſine manifeſta occaſione tertio menſe, his vteri acetabula plena mucore ſunt, neque poſſunt propter pondus fœtum continere, ſed rumpuntur. Quæ quidem cauſa etſi ad ſuperiores facile poteſt referri, tamen nullo modo fuit prætermittenda, quod videatur peculiarem quandam abortus differentiam complecti, quæ certam quoque cognitionem & prouidentiam requirit. Res autem ita ſe habet: ſi contingat mulierem moderato corporis habitu præditam ſecundo aut tertio menſe abortire, nulla præcedente manifeſta occaſione ex pluribus quæ ſupra fuere propoſitæ: tunc ſciendum eſt, quod cotylidones ſeu acetabula, id eſt, ora vaſorum, quæ ad vterum perueniunt, ſint plena mucoris, id eſt, lenti & pituitoſi humoris, ex quo illa redduntur

laxa,mollia &imbecilla,adeo vt rumpantur neceſſario, atq; nequeant fœtum con- tinere. Demum vero Hipp. docet abortum fieri propter vitium vteri, per hæc ver- ba, lib.1. de morbis mulierum (pag.320. circa medium) ſed & ipſi vteri naturas ha- bent, quibus abortum faciant, cum ſint flatuoſi, denſi, magni, parui, & alii his ſimi- lia. De flatibus vteri Auic. quoq; meminit: etſi dixerunt quidam, inquit, quod fit plurimum abortus ex ventoſitate, & veritas eſt iſte ſermo, quos quidem flatus, mea ſententia, propter multas euidentes rationes negandum non eſt, poſſe abortum fa- cere. Sed dubium eſt de magnitudine & paruitate vteri, propter quæ vitia nonnulli contendunt, abortum nullo modo fieri poſſe. Sed notandum præter locum Hipp. ſupra citatum de morbis mulierum, in lib. quoque de ſuperfœtatione (pag.68. in fi- ne) eandem ſententiam haberi, nimirum, propter nimiam paruitatem vteri quan- doque abortus fieri. Cum iis autem qui aliter ſentiunt, eſt clariſſ. Mercurial. qui pro ſua opinione adfert huiuſmodi rationes. I. Quod Gale. Auic. Albertus, & alii ſcri- ptores nullum de huiuſmodi cauſis, nimirum magnitudine & paruitate vteri, ver- bum fecerint. II. Quoniam clariſſime, ſicut explicatum eſt à Galeno & Auenzoare, vter⁹ à natura talis fabricatus eſt, vt ſemper vſque ad perfectionem partus poſſit ex- tendi. III. Quoniam anguſtia vteri poteſt quidem augmentum & magnitudinem fœtus, ſed non vitam auferre, quod nonnullis exemplis catulorum comprobat A- riſtotelis auctoritate & Raſis, & Rabi, qui docent, illos vaſis anguſtis concluſos paruos quidem euadere, ſed vitam ſeruare. Ad Hippocratem vero reſpondet Mer- curialis libr. de ſterilitate & ſuperfœtatione, in quibus hæc tradita ſunt à diſ- cipulis Hippocratis, non ab ipſo Hippocrate editos fuiſſe, atque illos propter- ea tanquam legitimos recipiendos eſſe. Ego vero aliter cenſeo, quoniam pu- to vterum natura vſque adeo magnum vel paruum fieri poſſe, vt ille propterea ne- queat fœtum diutius retinere. Et quoniam Mercuria. potiſſ. de paruitate diſputat, mihi quidem minime à ratione alienum videtur, fœtum vtero anguſto concluſum, & propter loci anguſtiam, & propter parua & debilia ligamenta, & propter exigui- tatem alimenti, & forte propter alias cauſas non poſſe perfici, & vſque ad partus in- tegritatem deduci. Sed ad Mercurialis argumenta reſpóndendum eſt, & primo, φ neq; Galenus, neq; Auic. neq; Albert. neq; cæteri ſcriptores de huiuſmodi cauſis mentionem faciant (prętermiſſis Alberto, & huius familiæ hominibus, quibus ego parum ſtudeo & faueo) equidem ſcio, Auicennam manifeſte vtramque cauſam, & magnitudinem, & paruitatem vteri commemorare, qui hæc habet in cap. 8. abor- tum fieri propter cauſam matricis de amplitudine oris eius, & paruitate adunionis eius, & quæ ſequuntur. Sed forte neque à Galeno fuerunt prætermiſſę, qui 3. fac. nat. cap.12. de facultate expultrice verba faciens, & modum explicans, quo illa ad agendum excitatur, ac veluti exempla accipiens facultatis expultricis ventriculi, veſicæ, vteri, ſpeciatim docet, vterum partim in partu naturali, partim in abortu propter tres cauſas ad expellendum fœtum excitari, qui ſcribit ad hunc modum: Offenſionis triplex eſt cauſa, aut nimia moles, aut pondus aliquod, aut morſus. Mo- les, vbi vterus amplius extendi non tolerat: pondus, cum ſupra vires eius ſit, quod continet: morſus, vbi vel humores, qui prius in membranis continebantur, in v- tero ſunt effuſi, vel etiam totus partus corruptus & putris, tunicam vteri irritat & mordet. Hæc Galenus: ex quibus, ni fallor, licet aperte colligere, illum hoc quoq; paruitatis vitium vteri non ignoraſſe. Secundo, etſi libenter fateor, vterum fuiſſe à natura fabricatum, vt ille commode vſq; ad partum poſſet dilatari, ac fœtum fo-

uere:

uere; tamen neq; id mihi negandum eſt, mulieres in quandoque vſque adeo anguſto vtero poſſe conformari, vt ille tam & tamdiu poſſit extendi, quam & quamdiu naturalis fœtus requirit. Quod ſi nonnullis contingit in primo ortu ſortiri quaſdam corporis partes ita anguſtas, vt illæ propterea morbo ſecundum magnitudinem laborent, ſicuti de ventriculo, veſica, hepate ſcribit Galenus, ſe vidiſſe in hominibus atq; obſeruaſſe arte medica c.71.72.73. quid prohibet quin idem nobis liceat de vtero affirmare.

Tertio nolo id contendere, vtrum anguſtia vteri poſſit augmentum quidem & magnitudinem fœtus, non itidem vitam auferre, quod forte alicui vel difficile, vel nullo modo fieri poſſe videbitur; ſed illud addo, fœtum in anguſto vtero non ſolum propter defectum alimenti, ſed etiam propter incommoditatem loci, propter exilitatem & debilitatem ligamentorum, & forte propter alias cauſas poſſe abortire. Poſtremo neque id ago in præſentia, vtrum libri de ſteril. & ſuperfœtatione ſint Hipp. legitimi nec ne? Sed illud ſcio, quem locum paulo ante notaui, hoc ipſum quoq; legi in lib. de morbis mulierum, cuius quidem libri tanquam Hipp. legitimi meminit Galenus 4.aph.c.2.5.aph.comment.36. & 45. & hactenus de internis cauſis abortus ex parte mulieris. Quatenus autem pertinet ad internas cauſas ex parte fœtus, Auic. vnam tantum videtur poſuiſſe, nempe propter illius mortem, propter aliquam cauſarum mortis eius: etenim tunc natura inſurgit, fœtumq; tanquã rem non modo inutilem, ſed etiam pernitioſam conatur quamprimum expellere. Verum quid prohibet, quo minus non liceat alias quoque non minus euidentes cauſas adiungere, quales præcipue mihi ſuccurrunt, infirma fœtus valetudo ac debilitas, ſiue ea primum natura, ſiue poſterius aliquo morbo contracta fuerit, fœtus nimia moles, vel multitudo, ac potiſſimum in mulieribus, quæ puſillo ſint corpore ac teneris annis concipiunt. Namq; ſi quis hæc conſideraret, is forte facile fatebitur, nec huiuſmodi cauſas fuiſſe prætermittendas, atq; ex illis quoque abortum fieri poſſe. Tales ergo ſunt cauſæ abortus, partim externæ, partim internæ, tam ex parte mulieris, quam ex parte fœtus: de quib. longius agendum non eſt. Sed præter has cauſas ſunt etiam aliæ, quæ apud mulieres abortum producere aptę ſunt, vt, ſi in rebus non naturalibus, vel alias intemperanter viuat, fœtum corrumpet: nam & cibus corruptionis cauſa eſt, & potus multus. Sed & ipſi vteri naturas habent, quibus abortum faciant, cum ſint flatuoſi, denſi, magni, parui, & his ſimilia. Si mulier in vtero habẽs, ventrem aut lumbos doleat, formidare oportet, ne fœtum per abortum edat. Sunt etiam quæ fœtus corrumpant, ſi acre aliquid, aut amarum ederit, aut biberit præter conſuetudinem, dum adhuc paruus eſt puerulus. Sic ſcribit Galenus 5.aph.com.45. mulieres abortire ſine manifeſta occaſione febre vehemente, & alui fluxione, vel profluuio ſanguinis, vel Eryſipelate in ipſo vtero conſtituto, vel ſaltu grauidæ mulieris vehementiore, vel clamore, vel mœrore, vel ira, vel timore, vel victu parciore, vel tali aliqua actione, ſeu paſſione. Quibus quidem cauſis alias quoque adiungit 3. epid.ſ.2.com.8. timorem propter alicuius horrendæ rei inſpectionem, vehemẽtem dolorem, inſignem cruditatem, alimenta medicamentoſa, vel medicamenta omnino aborciua, ſanguinis miſſionem ex vulnere, hæmorrhoidibus, vtero, qui quidem duo Galeni loci ſi coniungantur, forte cauſas abortus præcipuas vel omnes continent, quæcunq; à nobis diuerſa diſpoſitione propoſitæ ſunt.

Hactenus de cauſis abortus, de quibus neque id mihi libet ſilentio præterire, nonnullas reperiri mulieres, quibus vel propter robur naturæ, vel propter firmita-

tem ſeminis mulieris, vel propter alias cauſas fœtus tam arcte & ſolide alligatur, vt non ſolum ex nulla externa cauſa non abortiant, ſed etiam multis adminiſtratis rationibus, purgantibus medicamentis, ſectione venę, & aliis id genus, quæ abortum ſolent excitare, à quibus improbi medici, quandoque in gratiam alicuius nolunt abſtinere, nunquam poſſunt abortire, quod experientia confirmat veriſſimum eſſe. (Nouit auctor mulierem, quæ integram libr. aſſumpſit argenti viui, vt abortiret, ſed fruſtra.) Signa abortus deſcribuntur ab Aetio lib. vlt. c. 9. aquoſa primum euacuatio, deinde ſanioſa & cruenta, aut veluti lotura carniū: tum purus ſanguis, deinde grumi, ac demum fœtus. Quę quidem ſigna ſicuti ex vna parte ſunt manifeſtiſſima & certiſſima: ita ex altera nullam prope afferunt vtilitatem, quia vel proxime imminentem vel præſentem abortum ſignificant, quando non licet mulieri ſubſidium aliquod afferre. Itaque medicus alia ſigna diligenter debet attendere, quæ multo ante ſolent abortum ſignificare, vt opportune poſſit imminenti periculo proſpicere. Hæc autem plurima ſunt: ac primum eſt Hipp. 5. aph. 37. ſi mulieri grauidæ mammę repente extenuentur, abortit. Ac rurſum 5. apho. 38. mulieri grauidæ geminos ferenti, ſi altera mamma extenuetur, alterum abortit, & ſi dextra marem, ſi ſiniſtra fœminam. Ratio autem propter quam mammę extenuatę futurum abortum portendunt, explicatur à Galeno in comment. ſed accuratius 14. vſu part. 8. qui docet, mammillas contrariis affectibus neceſſario comprehendi, repleri quidem lacte ante tempus in fœtus imbecillitate, graciles autem fieri in vteri penuria: ſiquidem tunc oportet exiſtimare fœtum validum eſſe, alimentum autem copioſum non habere, ac propterea plurimum quidem ex communibus vteri venis ſanguinem trahere, & in hoc mammillas graciles fieri, paulo autem poſt abortire. Ex parte deficiente alimento, cum fœtus alimentum appetens calcitret, moueatur, ſtare loco neſciat, tandemque ligamenta quibus ligatur, perfringat, & ante tempus egrediatur: deinde ſunt alia quędam ſigna, quæ item generaliter abortum ſolent antecedere: dolor dorſi & laterum, quod vterus iis partibus copulatus ſit, & ligatus, fœtus ſi viuit, vix mouetur, grauitas concipitur circa pudenda, ipſo fœtu ad partes infernas fere propendente: lumbi & coxæ grauitatem inſolitam habent, & non niſi cum labore mouentur. Sed ante omnia ſedulo animaduertendum eſt, an præceſſerit aliqua ex cauſis ſiue externis, ſiue internis, quæ abortum poſſunt inferre, de quibus ſatis diximus: namque ſi huiuſmodi cauſæ & ſigna ſimul iungantur, vel omnia, vel aliqua, tunc quaſi certam fidem facere poſſunt abortum ſecuturum eſſe. Neque vero eſt, vt longius quæramus & referamus ſigna, quæ ſingulas cauſas poſſunt demonſtrare: externæ facile omnibus fiunt manifeſtæ: internæ ex cognitione ſingulorum morborum, vel vteri, vel aliarum conſentientium partium poſſunt colligi; quæ quidem ſigna ex propriis locis laborantibus petenda ſunt. Veruntamen non ſunt poſtremo loco prætermittenda ſigna, quæ demonſtrant mortuum fœtum, vel ſaltem imbecillum eſſe, cum ſint longe maximi momenti, & ad rem præſentem faciant. Ea tradita ſunt ab Hipp. his verbis lib. de ſuperfœtat. circa principium: cum puer mortuus fuerit, cum aliis ſignis id coniectare licet, tum præcipere, vt aliquando mulier in dextro latere iaceat, aliquando in ſiniſtrum tranſmutet. Puer enim in vtero tranſlabitur eo, quo mulier ſe vertit, velut lapis vel aliud quippiam, ſi mortuus fuerit, & pectinem frigidum mulier habet. Et iterum in primo de morbis mulierū (pag. 321.) Quib. mulieribus grauidis circa ſeptimum vel octauum menſem de repente mam-

marum

marum & ventris plenitudo collabitur, & vbera gracileſcunt, iis & lac non appa- reat: his dicendum eſt, puerum aut mortuum eſſe, aut viuere, & debilem eſſe. His au- tē cum recentiorib. licet adiungere animi deliquia, ſyncopes, cõuulſiones, dolores, ſudores frigidos, nauſeã, vomitũ, & vno verbo omnia ſymptomata, quæcũq; ductis in conſenſũ princip: b. partib. exẽpli gratia, corde, cerebro, ventriculo, ſolent. Quæ q̃dẽ experientia confirmat, vel omnia, vel plura, fœtum mortuum coniectare.

Hactenus de natura, de cauſis, de ſignis abortus, itaq; id reſtat, vt de illius cura- tione, aut potius ac verius præſeruatione, ſermonem habeamus. Quatenus ad mo- tum & quietem, ſicut ex omni parte mulieres probant, ab omni exercitatione & ſaltu quoque abſtinere, à quib. certum fere abortus periculum videtur imminere: ita ex altera multi iubent mulierem in omni quiete permanere, vt nullo vnquam tempore ne parum quidem & leuiter moueatur. Quod ſane conſilium ego nunquã potui probare, ſiquidẽ vix aliter videtur fieri poſſe, quin in tanto ocio multæ gene- rẽtur cruditates & excrementa, quæ & fœtui, & mulieri plurima ac grauia pericula poſſunt inferre. De qua re videatis Philoſophũ 7. pol. c. 16. qui omnino cupiens pro- uidere, ne mulieres vtero gerentes nimio ocio & deſidiæ ſe dedant, ſcribit in hunc modum: oportet mulieres grauidas ſuorum corporum curam habere, ne deſidiæ ſeſe dedant. Atq; hoc facile aſſequetur ſcriptor legum, ſi eis iter aliquod quotidianũ ad cultum Deorum iniunxerit ac mandarit. Itaq; in mulierib. grauidis ego quidem omnes violentos motus improbo, ſed neq; perpetuum otium ac quietem probo, qui cenſeo moderatas exercitationes opportune factas, & fœtui, & matri multis modis poſſe prodeſſe. Sic reliquis externis cauſis proſpiciendum eſt, ex quibus mi- hi libet tantummodo de ſanguinis miſſione & purgantibus medicamentis verba facere pauca, quod ſupra pollicitus, cum ſæpenumero vtrumq; præſidium in con- ſultationem veniat, ac maximas difficultates contineat.

Curationis indicationes & præſidia.

Iamdiu agitata eſt controuerſia inter medicos, vtrum liceat aliquando mulie- ri grauidæ ad præcauendum abortum venam incidere, & inter cæteros Altomarus de huiuſmodi argumento integrum libellum conſcripſit, qui acerrime contendit, id nunquam licitum eſſe. Alii vero aliter ſentiunt: de qua quidem cum nolim lon- gius agere, ſufficiat in præſentia meam ſententiam proferre, in qua partim ratione, partim longiore experientia vſq; ad hunc diem cogor perſiſtere. (alius locus Ari- ſtotelis 4. gen. anim. 6. in quo Philoſophus tanti facit vitam grauidæ, vt velit illas p- pter hanc potiſſimum cauſam & difficilius vtero gerere, & difficilius parere.) In ſe- ctione venæ, & purgatione mulierum grauidarum mea eſt ſententia: in grauidis quæcunque vel propter nimiam congeſtam humorum plenitudinem, vel propter morbum acutum, anginam, pleuritidem, febrem continuam, & ſimiles, facile poſſunt abortum facere, miſſionem ſanguinis ſecta vena, tanquam remedium neceſſarium recipiendum eſſe. Cum enim periculum forte certiſſimum non ſo- lum abortus, ſed etiam mortis & fœtui & matri videatur imminere, præcipue ve- ro in morbis periculoſis, ac fortaſſis tota ſalutis ſpes in hoc ſolo remedio ſit repoſi- ta, equidem cenſeo, ex conſilio Cor. Celſi, cuius Galenus meminit, aliquando ſati- us eſſe auxilium anceps experiri, quam nullum. Sed illud addo, hoc præſidium, non ſolum ſine periculo, ſed etiam cũ maxima vtilitate adminiſtrari, qui vere vobis poſ- ſum teſtari, nonnullas mulieres, quæ ex nimia aggregata ſanguinis copia frequẽter abortiebant, neq; vlla ratione vſq; ad legitimum pariendi tempus poterant conce- ptum contiñere, hoc ſingulari conſilio plurimos deinceps filios, & quidem vitales

feliciter peperiſſe, plurimas autem variis morbis acutis laborantes, non ſolum primis, ſed etiam poſtremis menſibus à morte, abortu, & omni periculo liberas euaſiſſe. Atq; inter cæteras, quod maxima notatione & admiratione dignum eſt, ego memini me aliquando tribus mulieribus, iam nonum menſem vterum gerẽtibus, venam ſecuiſſe, primæ, quæ febri peſtilenti laborabat, alteræ, quæ grauiſſima deſtillatione ad thoracem male afficiebatur, tertię, cui propter ictum & contuſionem maxima in oculo fuerat inflammatio excitata, quæ omnes ſuperſtites fuerunt, ac filios pepererunt, quæ etiam nunc viuunt. Quod ſi quis nobis obiiciat Aphor. Hipp. docentem: mulierem grauidam miſſo ſanguine ex vena abortire: varii interpretes varia proferunt, vt Hipp. auctoritatem tueantur, quam labefactare piaculum eſt. Plæriq; omnes aiunt, illum integram & vſitatam ſuo tempore venæ ſectionem intellexiſſe; alii huiuſmodi res medicas non perpetuam veritatem continere; alii aliter docent. Ego vero puto Hipp. non generaliter, abſolute atq; omnino ſectionem venæ mulieribus grauidis interdixiſſe, ſed potius voluiſſe medicos reddere cautos, vt ne temere & ſine magna conſideratione audeant grauidis venã incidere. Id quod mihi videor, partim ex forma huiuſmodi orationis & verborum, partim ex ratione poſſe colligere. Namq; Hipp. nõ ſimpliciter, ſed cum comparatione loquitur: mulieres ſecta vena eo magis abortire, quo fœtus grandior fuerit. Quod ſi in grauidis nullus ſupereſt locus ſectioni venæ, certe nihil erit opus hac comparatione. At vero, ſicuti vulgare eſt apud Grammaticos, cum comparatiuum ſupponat poſitiuum, hinc licet colligere, quandoq; grauidis licere venam ſecare. Etenim ſi maius imminet periculum abortus, quo fœtus eſt maior, ac propterea magis à venæ ſectione abſtinendum eſt, vel contra minus periculum immineat, cum fœtus eſt minor, minuſq; à venæ ſectione cauendum ſit, fateamur neceſſe eſt. Sed ratione quoq; licet hoc ipſum confirmare: ſiquidem cauſa propter quam, Galeno etiam interprete, Hip. prohibet ſectionem venæ, illa eſt, quia veretur, ne alimentum fœtui ſubtrahatur. Quod ſi mulier fuerit, vel admodum ſucci plena, vel plura accipiat facile & belle nutrientia alimenta, vel ſanguis parce detrahatur, adeo vt ſperandum ſit, minime alimẽtum fœtui eſſe defuturum: iam nihil amplius videtur obſtare, quo minus ſanguis detrahi poſſit. Itaq; de aph. Hip. hæc noſtra eſt ſententia, quam retinebimus, donec melior occurrat.

Poſtremo loco nonnulli quærunt, vtra vacuatio in grauidis, an per ſectionem venæ, an per medicamenta purgantia, ſit magis periculoſa? Ego vero quicquid alii reſpondeant vnico verbo ita ſentio: ſectionem venæ, ſi opportune ac non ſine iudicio adhibeatur, nullum periculum, ſępenumero inſignem vtilitatem: contra purgantia medicamenta nullam vnquam vtilitatem, inſignia pericula ſemper afferre. Quam quidem rem inter cæteros Auer. præclare mihi videtur definiiſſe, 7. coll. 4. qui hæc habet: dicit Hip. mulier prægnans non debet phlebotomari, niſi quando Embryonis virtus fuerit fortis, id eſt, à quarto menſe vſq; ad ſeptimum, ſi humores fuerint impuri, & pharmaciam concedit tunc. Ego autem dico, quod phlebotomia quando adeſt repletio, qua Embryo non indiget, non eſt mala, ſed pharmaciam non credo ad bonum finem peruenire: imo neceſſario lædit Embryonem, eo quod in ſe ſubſtantiam habet venenoſam, & fortaſſis faciet malos humores fluere ad Embryonem, vt ipſum lædant, & quæ ſequuntur.

Poſtremo autem neq; id prætermittendum eſt, vt mulieres grauidæ, quantum fieri poteſt, ab omnibus perturbationibus animi ſibi caueant. Mirum enim quam

frequen-

frequenter & facile propter huiuſmodi cauſas contingat illas abortire. Itaque ſi occaſio & tempus ferat tonitrua, fulmina, corruſcationes, terræmotus, decet illas admonere, vt ne ex improuiſo huiuſmodi ſtrepitus & terrores præſentiant. Idem de bombardis, tubis & omni violento ſtrepitu dicendum eſt: ſic ab omni horrendo ſpectaculo abſtineāt. Exempli gratia, mortis violentæ, rixarum, vulnerum, vno verbo ab omni metu, horrore, timore, dolore, ira, & qualibet inſigni perturbatione debēt cauere. Sed ad internas cauſas, & primum ex parte mulieris de quibus certe nō omnibus, ſed nonnullis maioris momenti ſermonē habebimus, ſicuti de cauſis externis dictum eſt. Cum autem hæc ratio curandi mulieres ſuo ipſarum vitio propenſas, vt abortum faciant, dupliciter poſſit conſiderari: vel antequam vtero gerāt, vel poſtquam grauidæ factæ ſint, illud ego quidem generaliter ſentio, longe commodiorem, & tutiorem medendi rationem eſſe, quando mulier nondum concepit, cum altera ex parte poſt conceptum, aut difficile, aut forte nullo modo ea poſſint remedia adhiberi, quæ vel corpori vniuerſo vel alicui parti, potiſſimum vero ipſi vtero valeant proſpicere. Namq;, exempli gratia, ſi mulier habeat corporis habitum præter modum, vel plenum, vel extenuatum, ſi aliqua laboret intemperie, vel alio morbo capitis, ventriculi, iecoris, & omnium maxime vteri, vnde abortus videatur imminere: quomodo fieri poteſt, vt medicus, vel de communi corporis vacuatione alioquin neceſſaria, vel de cæteris accommodatis præſidiis quicquam probe ſtatuere poſſit? Non ignoro Auic. 21. tertii, tract. 2. cap. 10. 11. in hora quoq; imprægnationis plurima agere (quando eſt grauida) adeo vt neque abſtineat ab hiera Galeni, à pilulis fœtidis, à clyſteribus mundificantibus matricem, &c. Quæ ſententia nullo modo mihi videtur recipienda, qui cenſeo hoc tempore; hæc non ſolum importune adminiſtrari, ſed etiam ſummam pernitiem & fœtui & mulieri poſſe afferre. Verumenimuero, cum tempus ante vteri geſtationem altero poſt conceptum longe oportunius videri poſſit, tum neque alterum prorſus negligendum eſt. Iam igitur aliquid de medicamentis præcauētibus abortum ratione cauſarum dicamus, omiſſis ſuperfluis, quoniam ſi velimus circa omnes cauſas externas verſari, de quibus ſupra diximus, res foret longiſſima. Ideo vnicam tantum cauſam tractabo, atque illius curationem tradam, quando vteri acetabula ſunt plena mucoris, hoc eſt, pituitoſi ac lenti humoris, quæ potiſſimum ab Hipp. poſita eſt, & propter quam plerumque mulieres ſolent abortum facere. Nam quantum pertinet ad corporis habitum, plenitudinem, cacochymiam, intemperiem, & reliquos morbos, cum reliquarum partium, tum potiſſimum vteri, & reliquas cauſas ſi quæ ſunt id genus, illud vnum mihi ſufficiat dixiſſe, curationem horum morborum & ſymptomatum ex propriis fontibus petendam eſſe: de quibus maiori ex parte in publicis lectionibus diximus, neque pertinet hic longius de ea re agere. Si igitur contingat mulierem abortire, quod vteri vaſa ſint humidiora ac plena humoribus frigidis ac pituitoſis, Hipp. præclare tradit ſigna quibus liceat huiuſmodi affectum cognoſcere, necnon rationem, qua poſſimus illum curare, qui ſcribit ad hunc modum nat. mul. (pag. 292. in princip.) & primo de morb. mulierū, (pag. 339.) Si acetabula pituita plena fuerint, corrumpetur fœtus, vbi fortior factus fuerit. Cognoſces autem hoc modo: humidum fit, & muciſcoſum ac mucoſum defluit, &c. qui ſtatim curationem ſubiungit per purgationem primum vniuerſi corporis, deinde vteri, ac demum per medicamenta, quæ poſſint vterum calefacere, ſiccare & corroborare. A quo Hippoc. Aetius inter cæteros, hanc ipſam curandi rationem accepit, qui hæc habet lib. vltim. cap. 21. Has

mulieres oportet curare per medicamenta pituitam ducentia, totum corpus vacuando,& quæ ſequuntur.&c. Nos itaq; horum veſtigia perſequētes, hac ipſa methodo hanc curationem totam inſtituamus. Et primum ad totius corporis vacuationē, redundantes vitioſi humores primum præparandi, mox purgandi ſunt, id quod in gratiam iuniorum commode iis medicamentis fieri poſſe videtur. Ante omnia licet aluū lenire, quę ex aloe conficiuntur, qualia ſunt hiera ſimpl. pil. aloeph. cum melle roſ. ſol. manna, mox inſtituenda ſunt medicamenta, quæ attenuandi incidendi, abſtergendi facultate ſunt prædita, vt ſyr. beton. hyſſop. &c. cum oxymel. & decoctis pulegii. Demum purgandum El. Indo, diaphæn. hiera pachii, ex Agar. Turb. &c. biduum vel triduum à lenitione alui nullo modo eſt prætermittenda ſectio venæ, ſi modo conueniant principes ſcopi, quod quidem remedium multis modis confert. Vena autem incidenda, vel in cubito, vel in cruribus, pro vt vna vel altera indicatio, aut reuellendi, aut deriuandi videbitur poſtulare, ſed tamen id perpetuo cauendo, ne menſtruis purgationibus aliquod impedimentum inferatur. Quod ſi vobis vnica purgatio non videatur ſatis eſſe, licet illam repetere, interim adhibitis cōcoquentibus & præparantibus medicamentis, quæ prioribus ſunt efficaciora, exempli gratia, ſyr. de artem. & ſimilibus, purgato corpore vniuerſo, ad purgationem vteri veniendum eſt, quod peſſaria præ cæteris omnibus medicamentis commode præſtant, quæ conficiantur ex colocynthide vel Trochis. Alhand. Turbith, agarico, hiera & ſimilibus, quæ ad pituitam trahendam ſunt accommodata. Demum vero ad illa præſidia veniendum eſt, quæ poſſunt vterum calefacere, ſiccare, roborare, in quo certum eſt, totius curationis ſummam conſiſtere. Huiuſmodi autem præſidia plurima ſunt, partim interna, partim externa. Interna quidem, conſeruæ Maioranę, meliſſæ, florum roſmarini, betonicæ, ſaluiæ, flor. lauendulæ, flor. garyophillorum, conf. diacyminum, diambra, diacalamenth. dianiſ. diamarg. cal. elect. de gemmis; ſed his omnibus, vt puto, magna antidota Theriac. & Myth. ſunt longe efficaciora. Cæterum medici hoc tempore pro huiuſmodi indicatione præ cæteris omnibus præſidiis duobus vti ſolent, vt ſunt, aquæ medicatæ calidiores, potiſſimum ſulphureæ & nitroſæ, vt Aponitanæ & Aquarianæ. Deinde ſunt decocta ligni chinæ, ſarſæ, ſaſſafras, ſed maxime omnium decoctum chinæ, quę ſane duo præſidia, ſi cum ratione & oportune adhibeantur, preclariſſimam ſæpenumero operam ſolent pręſtare. Externa autem ſunt lotiones, inſeſſiones, linimenta, ſuffumigia, peſſaria, quę vno verbo ex iis medicamentis ſunt conficienda, quæ calefaciendi, ſiccandi facultate ſunt prædita: artemiſ. menth. camomil. origano. calamenth. cynnamon. garyoph. myrrha, ſtyrace & ſimilibus, de quibus ſemel atque iterum diximus. Sed neque demum illud prætermittendum eſt, aquas medicatas calidiores non ſolum potione, ſed etiam balneo atque inſeſſione forte inter cætera omnia externa præſidia principem locum obtinere. Atque hactenus de ratione tractandi mulieres antequam vtero concipiant, ne deinceps in abortum incurrant. Ratio autem præſeruādi mulieres iam grauidas ab abortu, potiſſimum verſatur circa cauſas à quibus abortus videtur imminere. Itaque ab omnibus externis periculis & occaſionibus, de quibus iam diximus, ſedulo cauendum eſt: & inter cætera, quod nunc mihi in mentem venit, mulier grauida accommodata veſtimenta gerat, ac maxime omnino abhorreat commune illud munimentum, quod ex tabulis ligneis forte etiam ferreis duriſſimum conficitur, ac mulieres ad corporis venuſtatem, ad vſque pudenda geſtare ſolent; quo quidem abuſu præ cæteris omnibus Venetæ delectantur: etenim vix

poteſt

poteſt aliter fieri, quin vterus præter modum comprimatur, fœtus non ſolum debito incremento priuetur, ſed etiam veluti per quandam compreſſionem importune deiiciatur. Si aliqui vrgent morbi, vel veteres, vel ſuperuenientes, ſi fieri poteſt, optima imprimis victus ratione & leuioribus quibuſdam præſidiis decet illos curare, cum alia omnia remedia potiſſimum purgantia medicamenta & ſectio venæ ſint ſuſpecta, vt ſupra diximus, nec ſine magno periculo poſſint adminiſtrari. Itaque ſi aluus fuerit adſtricta, communibus clyſteribus ex iure, ſaccharo, oleo, vel leuiſſimo aliquo medicamento agẽdum eſt, ac præ cæteris omnibus cum caſſia, quam Actuarius medicinam prægnantium vocat. Si vero morbi fuerint acuti & vehemẽtiores, cum vndiq; & fœtui, & matri periculum immineat, iam licet medicis ad valentiora præſidia deuenire, & mea ſententia potiſſimum ad venæ ſectionem, de qua ſatis dictum eſt. Verumtamen illud generaliter perpetuo memoria tenendum eſt, multo fidentius ac minore periculo mulieres grauidas tractari mediis mẽſibus à quarto vſque ad ſeptimum, quo tempore purgantia illis quoque cõcedit Hip. ſi materia turgeat, quam primis & poſtremis, quo vtroq; tempore, quantum fieri poteſt, ab omni medicatione & motione abſtinendum eſt. Quod ſi demum grauidæ mulieri periculum abortus proxime videatur imminere, & quaſi inſtare, vt iam ligamenta incipiant rumpi, atque vel aquoſa, vel cruenta ex vtero fluere, pleriq; omnes variis præſidiis partim internis, partim externis ſolent opem ferre. Inter medicamenta interna duo ſunt præcipua & in vulgari vſu, alterum ſunt corallia rubra in puluerem redacta, alterum eſt granum illud tinctorium, cuius Dioſc. lib. 4. cap. 43. & Gal. 7. ſ.m. meminerunt: vulgo Kermes dicitur, quod in ouo ſorbili exhibent addito thuris pauco, vel maſtiche, quæ ſane optima ſunt. Sed præterea ſunt nonnulla, quæ ab occulta proprietate videntur præſeruare, vt puluis cancrorum fluuialium, coagulum leporis, cinis corii erinacei terreſtris, puluis erinacei marini, de quibus Aet. lib. vlt. cap. 21. & plurimi mentionem faciunt. Inter externa ſunt linimenta, emplaſtra, cerata, quæ inſigni adſtringendi facultate prædita ſunt, ac dorſo impoſita creduntur poſſe laxata ſolidare. Ac duo pariter ſunt in communi vſu: alterum eſt vnguentum de cort. caſtanearum, Montagnanæ ſenioris: alterum eſt vnguentum comitiſſæ Varignanæ, quod ab illo deſcriptum eſt, lib. 16. ſuæ pract. cap. 14. & miris laudibus celebratur. Horum imitatione poſſunt fieri linimenta ex ol. cydon. maſt. myrtillorum, bolo Armeno, coralliis, & ſimilibus, de quibus longius agendum non eſt. Sed præterea quoque nonnulla quæ exterius adhibita, & variis partibus ſuſpenſa poſſunt abortum impedire Aetites, lapis in vtero aut corde, aut inteſtinis ceruarum repertus, granum tritici intra panem repertum, lapis Sardonius, de quibus Aetius & alii. Verum poſtremo hoc loco illud præceptum addo, in quo multi errant circa adminiſtrationẽ præſidiorum externorum, quæ inſigni adſtringendi facultate prędita ſunt, admodum caute & prudenter agendum. Namque ſi importune adhibeantur, quo tempore tam prope de fœtu actum eſt, poſſunt naturam impedire, & pericula afferre plurima.

CAPVT XII.

De Difficili Partu.

SI vteri fabricam memoria repetamus, & conſideremus, quomodo fieri poſſit, vt illud os, pars tam anguſta, viſque adeo aperiatur, vt poſſit fœtibus facilem exitum prębere: mirari [illegible]ſſumus, de vſu part. 15. c. 7. intelligere uo poſſumus. Etſi vero pro- *Eſſentia.*

pter

pter hanc & alias cauſas nulla mulier ſine dolore & difficultate pariat, quæ pœna propter crimen violatæ obedientiæ à Deo primæ matri conſtituta eſt, nobis in præſentia ſtatutum eſt, eam tantum partus difficultatem tractare, quæ eſt præter naturam, ob quam ſæpe mulieres & fœtus maximis periculis ſubiiciuntur, quod non euenit reliquis animantibus, teſte Philoſopho 7. hiſtor. anim. 9. Quomodo fiat partus naturalis declarat Galenus 3. nat. fac. 12. 2. ſympt. cauſ. 3. qui docet, huiuſmodi opus eſſe naturalis facultatis & expultricis vteri: cuius ſane expultricis irritationis Galenus triplicem cauſam affert, nimiam molem, aut pondus, aut morſum. Igitur quemadmodum ſi vterus moleſtia excitatus congruo tempore fœtum expellit, negotium naturale eſt, atque ad facultatem naturalem expultricem huius partis attinet: ita altera ex parte, ſi fœtus congruo tempore non poſſit deponi, hoc præter naturam eſt, atque inter ſymptomata exeuntia immutata debet reponi, quando id retinetur, quod nequaquam retineri debuiſſet. Neceſſe tamen prius eſt huius cauſas cognoſcere, quę omnes ad tria præcipua capita referuntur, nempe ad mulierem, ad fœtum, ad res externas. Itaque ex parte mulieris redditur partus difficilis, ſi illa fuerit imbecilla, ſcribente Galeno 5. aph. 55. ad bonum & facilem partum robur mulieris neceſſario requiri. quam quidem imbecillitatem cum Aetio. lib. vlt. cap. 22. licet interpretari, vel corporis, vel animi, vel vtriuſque, vt ſi mulier aliquo morbo laboret, vel diuturno, vel difficili, ſi nimium defatigata, ſi largiore & parciore quiete vſa fuerit, ſi nimio angore, ira, timore, pudore, mœſtitia afficiatur. Vnde primum parturientes ſolent difficiliores partus edere, & quæ rarius pariunt magis dolent, ex Hipp. lib. de nat. fœt. pag. 46. in medio. Præterea partus fit difficilis propter imbecillitatem, ſi mulier nimium tenera aut prouecta ætate concipiat, adeo vt in partu nequeat viriliter agere. Hæc omnia imbecillem poſſunt mulierem reddere & animo & corpore, & ita difficultatem adferre. Præterea ratione vuluæ, ſi os vteri nimis exiguum vel anguſtum fuerit, id quod multis modis contingit. Primum naturali magnitudine aut paruitate vteri, ſtatura corporis, vel ætate, vel quomodocunque breuis & imbecillis, vbi veriſimile, vterum quoque corporis partibus reſpondere. Redditur etiam os vteri anguſtum aliquo morbo, vel primo ortu vel poſterius genito, vt ſi illud ſit vel obliquum vel diſtortum, ſi aliqua membrana, caruncula, inflammatio, abſceſſus vel aliquis tumor illi adnatus fuerit, ſi propter pinguiorem corporis habitum, vel aliud proximum impedimentum, verbi gratia lapidem, vel lotium retentum in veſica, duriora alui excrementa, tumeſcentes hæmorrhoidas os vteri comprimentes, vt commode nequeat dilatari. Ad quæ duo capita cætera omnia ad mulierem pertinentia facile poſſunt referri. Ex parte fœtus redditur difficilis, primum ſi forma & ſitu vel non naturali, vel non multum naturæ familiari exitum quærat, pro quo ſciendum ex Galeno 15. vſu part. 7. formam naturalem prodeuntis fœtus eſſe, vt primum capite diſtentis brachiis ad genua in lucem veniat: cæteras formas, exempli gratia, ſi obliquus, aut tranſuerſus, aut pedibus pareret egredi, ſi alterum crus vel altera manus ante caput prius demittatur, non ſine vtriuſque periculo, & rariores eſſe. De quibus inter cæteros tractat Eucharius quidam Rhodio Medicus, vt puto Germanus, diffuſe & accurate cum figuris pictis venetiis anno 36. Cæterum Galen. hanc ſententiam de partu naturali, primum capite prodeunte accepit ab Hipp. qui 1. de morbis mulier. pag. 322. circa medium, ſic ſcribit: ſi partus tempus iam adfuerit ac dolor perſeueret, & ad multũ tempus mulier puerum edere non poſſit, omnino obliquus aut in pedes procidit, vtile autem

eſt in

Cauſa.

eſt in caput procidere, &c. Sicut enim ſi quis in vas olearium auguſtioris oris nucleum immittat, nec fas eſt illud obliquum extrahere, ſic ſane etiam mulieri accidit. Quam fere eandem ſententiam habetis lib. de nat. pueri pag. 13. in princ. quam ſententiam credo Ariſtotelem accepiſſe ab Hipp. 7. hiſtor. animal. 8. omnes partes ſecundum naturam in caput fieri, contra naturam in pedes, &c. Cur autem præcipue in caput fiat, docet Philoſophus 4. gen. animal. 9. iſtud ommune eſſe omnibus animalibus, ac fieri propterea, quod partem ſupra vmbilicum maiorem habeát, quam inferiorem, & ponderoſiorem, vt tanquam in ſtatera pendentes eo vergant, quo trahuntur: quam ille ab Hip. accepit ac ſuo more diſſimulauit, ex loco citato verbo tenus. Secundo fit difficilis ratione fœtus, ſi illi plures fuerint, cum ſimul vno tempore collo vteri illabantur, atque alter alteri ſit impedimento, quo minus ſinguli poſſint facile produci. Namque ſciendum eſt ex Philoſopho 7. hiſtor. animal. 4. quod reliquis animalibus pariendi tempus certum, ſoli homini incertum à natura conſtitutum eſt: ita etiam quod pertinet ad partum numeroſum cætera animalia nonnulla ſingulos tantum, nonnulla plures fœtus ſuapte natura parere conſueuiſſe, ſolum genus humanum eſſe in ancipiti, quod ſingulæ mulieres ſingulos vt plurimum pariant: ſed quandoque etiam, vt præſertim in Ægypto, duos vel tres, etiam quatuor & plures generent, vt Philoſophus referat quandam 4. partub. viginti fœtus edidiſſe. Vnde & illud ex eodem Philoſopho notandum, quod in reliquis animantibus diuerſi ſexus fœtus ſimul nutriantur, ſeruenturq; melius, quam vnius ſexus: in homine hoc rarius accidit, vt diuerſi ſexus fœtus ſimul conſeruentur, quod ratio & experientia edocuit. Præterea fœtus partus difficultatem adfert, ſi fuerit fœmina, ſi præter naturæ inſtitutum fuerit maior aut minor toto vel parte aliqua ac potiſſimum capite, ſi fuerit monſtroſus vel biceps, ſi morboſus ac male affectus, omnium vero maxime, ſi mortuus fuerit: contra vero, ſi fœtus fuerit mas, moderatus & naturalis ac bona valetudine præditus. Huc poteſt etiam referri conſideratio membranarum, quibus fœtus inuoluitur: nam ſi propter vel nimiam earum craſſitiem & ſoliditatem congruo tempore non rumpántur, vel propter earum tenuitatem & exilitatem citius laxentur quam oporteat: tunc neceſſario partus difficilis ſuccedit, ſiquidem niſi huiuſmodi membranæ rumpantur, fœtus nullo modo poteſt extra vterum prodire, ſicut contra, ſi nimis tempeſtiue laxentur, in quo caſu inſignis humiditatis copia ex vtero profluit, adhuc maior pariendi accedit difficultas: ſiquidem docet Galenus 14. de vſu part. cap. 5. huiuſmodi humores ad partus facilitatem mirum in modum conferre, ſiquidem veriſimile & neceſſarium eſt, collum vteri hac ratione mollius & amplius fieri, ex quo deinde fœtus multo facilius egreditur, quam ſi deficiente humore eædem partes anguſtiores reddantur. Poſtremo redditur difficilis ratione extrinſecarum cauſarum, qualis præcipue eſt aer, qui quidem, ſi fuerit prӕter modum calidus & frigidus, hac in re plurimum momenti habet: ſiquidem nimius calor vires diſſoluit, maior vero frigiditas adſtringit meatus. Vnde etiam notauit Auicen. mulieres hyeme difficilius parturire, quod idem de regionibus frigidis ſtatuendum eſt, mea ſententia. Ad res externas potiſſimum referri ſolent, lotiones, balnea, &c. quæ abſtergendi facultatem habeant, ſed multo magis ſi deſint bonæ obſtetrices, quas Philoſophus inter cætera 7. hiſtor. animal. cap. 10. vult eſſe ingenioſas, perſpicaces ac intelligentes. Pariter ſi etiam commoda eius tormina & cætera omnia deſint, quæ ad facilitatem partus neceſſario requiruntur: itaque hæ ſunt omnes cauſæ, quæ partum difficilem poſſunt reddere, ad

re,ad quas,niſi fallor,cæteræ omnes,ſi quæ ſunt à nobis prætermiſſæ,ſine difficultatē referri poterunt.

Signa. Signa quæ facilem & difficilem partum poſſunt prædicere,plurima ſunt. Ariſtoteles hæc habet 7.hiſtor.animal.c.9. Mulieres quibus aluum tormina vehementer exercent,ocyſſime pariunt, quæ lumbos dolent, vix pariunt, quæ imum ventrē, expeditius pariunt. Cuius quidem rationem reddi poſſe puto, quod quæ mulieres circa dorſum & lumbos dolent, ſignum ſit ligamenta eſſe firmiora, & quæ non ita facile poſſint diſrumpi.Quæ autem circa ventrem,ac multo magis circa pubē dolore afficiuntur,ſignum ſit iam rupta eſſe ligamenta & fœtum ad exitum properare. Quod profectò ſignum res ipſa & experientia confirmat eſſe veriſſimum, ſi mulier fuerit adſueta difficiles partus edere, ſi fuerit admodum tenera ætate,puſillo corpore,ſi vel natura vel præter naturam fuerit imbecilla,ſi fœtus fuerit grandior,vel non vnicus,quod potiſſimum ex immodico ventre ſolet cognoſci,ſi fuerit imbecillus & male affectus,quod præcipue ex tardo motu cognoſcitur, ſi fuerit mortuus,de quibus ſignis iam ſupra diximus: demum ſi exteriora deſint oportune præparata: ex iis omnibus licet colligere partum fore difficiliorē; quod ſi res contrario modo ſe habeat,ſperandum eſt,partum fore faciliorem. Cæterum neque id eſt ignorandum,à partus difficultate multa,& grauia pericula,& mulieri & fœtui imminere. Auic. 21. tertii tract.2.c.12. ſcribit,ſi partus fuerit difficilis 4. diebus, tum fœtum mori neceſſarium.Ex quo perſuadet medicos ſolicitos eſſe de vita matris,neq; in vita fœtus occupari: imo vero ſtudendum, vt ille quomodocunq; extrahatur.Et præterea ex ingni illo conatu mulieres quandoq; incurrūt in malam tuſſim, ſputum ſanguinis, & quod frequentius contingit,in apertionem peritonæi, vnde hernia inteſtinali corripiuntur. Addunt nōnulli frangi aliquando oſſa illarum partium, & totam partem infernam ab ano vſq; ad pudendum laxari & vlcerari, ſed hæc omnino, ſi vera ſunt, rarius contingunt. Itaque venio ad curationem.

Curatio. Totam curationem difficilis partus mihi videor in duas partes præcipue poſſe diuidere: quarum altera communia quædam præcepta & remedia complectatur, quæ generaliter ad omnem partus difficultatem ſunt accōmodata: altera ſingulas cauſas conſideret, & vnicuiq; propria remedia adhibeat. Quæ rurſus vtraq; pars in duo tempora commode poteſt diſtribui, primum antequam mulier ad pariendi actum perueniat,ſecundum, quando mulier in campum deſcendit ac mox fœtum

Generalis ante partum. eſt paritura. Itaque primum conſideremus quæcunque generaliter ad omnem partus difficultatem priore tempore ante partum videntur pertinere; tota autem hæc res in probo vſu & regimine ſex rerum nō naturalium cōſiſtit. Quamobrē mulieres vtero gerētes,omnē aeris exceſſum potiſſimū vero frigidiorem caueant, qui multis modis multa incommoda & pericula poteſt inferre: vnde maxime expedit in aere temperato,vel etiam paulo calidiore illas verſari. Victus ratio ſit alimentorum boni ſucci, facilis coctionis, quæ potius ad quandam humiditatem & copiam, quam ſiccitatem & inopiam vergat.Qualia forent carnes optimæ,capones,gallinæ,vituli, hædi,iura pinguia & ſimilia,quę emolliendi,nō tamen aperiendi vim habeant:moueantur moderate,nullo modo prorſus quieſcant, vt alias declarauimus. Imo vero tranſacta prima parte noni menſis etiam quoquo modo licet illas vehemētius moueri ambulatione,curru,aſcenſu,& deſcenſu ſcalarum. Vnum familiare & vulgare eſt apud omnes,vt mulieres hoc tempore diſſoluant fila, quod optimum eſt, cum ita partes dorſi & ligamenta leuiter & blande laxentur, vt poſtea facilius oportuno

tempo-

tempore laxentur,ac rumpantur: ſomni ſint longiores, ex quibus conſtat corpora noſtra molliora & laxiora reddi: ſicuti contra vigiliæ ſolent eadem ſiccare & denſare. Caueant omnem repletionem & quotidie tum duriora alui excrementa, tum reliqua omnia purgentur,vel natura,vel leni aliqua euacuatione. Coitus qui forte ad hunc locum poteſt referri,non omni ex parte prætermittatur, ſcribente Ariſtot. 7.hiſtor.anim.c.4. eas mulieres,quæ paulo ante partum concumbunt facilius parere conſueuiſſe,quod naturæ peritis facile poteſt concedi. Mulier demum paritura caueat ab omni perturbatione animi,timore,mœrore,ira,ſolicitudinibus:itaq; ſint omnia læta,ſit bono animo,bene ſperet,quod certe experientia demonſtrat ad partum reddendum faciliorem magnum momẽtum habere. Cæterum neq; vſus quorundam remediorum ante partum importunus eſt cẽſendus, quæ potiſſimũ eo ſpectent,vt omnes partes vteri ac meatus humefiant ac laxẽtur, quale foret decoctum ex rad.Alth.Maluæ, Artemiſ.fœn.græci. ſem.lin. vel ſi illud vultis eſſe efficacius, ex baccis vel foliis lauri, dictam.calam.& ſimilibus,quo partes infernæ lauentur & foueantur,quale foret linimentum ex oleo Amygd.dul.cham. & ſimilibus, quo licet totam vteri regionẽ,& intra & extra inungere ac fouere. Multi ſolent probare, potionem ex oleo communi, amygd. dul. ſem. lini, quod ſane conſtat poſſe & omnes muliebres locos mollire,& partum facilem reddere. Verum in his & cæteris præſidiis,quæ ore aſſumuntur,ego cenſeo admodũ caute incedendum eſſe,atq; id præcipue cauendũ,vt ne aliqua noxa inferatur ipſi ventriculo,ſicut ego ſentio olei potionem poſſe inferre. Atq; hęc quidem ſunt præmittenda,quo ad pręparationem,quo fœtus facilius edatur. Quod ſi iam fœtus ſit edendus,ipſeque partus inſtet & vrgeat, opus eſt medicamenta quædam præparata in promptu habere, quorum beneficio non parum prægnans & parturiens adiuuari poſſit,ita tamen, vt minime omittantur ea, quæ ars ipſa rectaque methodus præmittenda eſſe ſuadet, cuius mihi iam longo vſu & ratione explorata medicamenta ſunt vſitata: exempli gratia: *In partu.*

℞ *Dictam. Cret.*
Ariſtol. rot. long.
Pulegii ana ℈ ß.
Cinnam.
Croci ana gr. xii. contundantur omnia ſubtiliſſime f. puluis,

qui exhibeatur cũ vino vel cũ aliquo decocto oportuno, exempli gratia, cicerũ rubeorũ,pulegii,petroſelini. Hoc loco mirãdũ eſt,quomodo Mercatus, Mercurialis, & alii vtantur cortice caſſię fiſtulæ ad partum,de quo errore inter cæteros agit Leonicen.lib.4.de Plinii & aliorũ med.errorib.c.2. Sic conueniunt linimenta, peſſaria, ſuffumigia, & quæcunq; ad prouocanda menſtrua prolata ſunt. Sic etiam nonnulla, quæ latente quadam ratione,& occulta,vt aiunt, proprietate poſſunt partũ reddere faciliorẽ,vt ſi mulier teneat magnetẽ in manu ſiniſtra,ſi femori apponatur lapis Aetites, ſi fiat ſuffumigiũ ex vngula aſini, ſi dextro cruri alligetur coralliũ, radix origani, cyclam. cor gallinæ & ſimilia,in quibus referẽdis nolo tẽpus perdere,cum liceat cuiq; apud varios auctores cõſequi. Ego vero aut parum aut nihil ſoleo illis fidẽ adhibere; ſed Hipp.vnum commemorat præſidiũ,quod nullo modo eſt prætermittendum,etſi neminẽ video illius meminiſſe. Eſt autem ſectio venæ inferioris, ſcribit in hunc modum 1.de morb.mul. pag.340. ad finem. Si vero prægnans multo tempore cohibeatur & parere non poſſit,ſed diebus plurib. ex partus dolore laboret,ſin autẽ iuuenis & in vigore & multo ſanguine referta, ſecare oportet venas in malleolis &

ſangui-

ſanguinem detrahere virium reſpectu habito, quod quidem remedium ego ſentio rationi,ac probæ medendi methodo conuenire ac pręſtantiſſimum eſſe.Sed diſtinctius ad ſingulas cauſas veniamus,quæ triplici ex ordine fuerunt diſpoſitæ,nēpe,vel ratione mulieris,fœtus, & rerum externarum. Si igitur difficilis ſit partus ratione mulieris,quod ſit illa imbecilla vel corpore,vel animo,omnibus modis iuuāda animo & corpore conſolanda,refocillanda. Quamobrem alimenta & potiones facilis & optimi nutrimenti ſunt offerenda, quibus ſpiritus & vires poſſint reuocari, iura optima,oua ſorbilia,panis imbutus vino oderato,aut ſucco granatorum. Omnis timor,omnis verecundia ſemoueatur,& quantum fieri poteſt,robur illis addendum, vt diſcant res patienter ferre,ſpiritum cohibere,& ad infernas partes pellere. Quo tempore minime ſunt prohibenda ne clamēt,quod imperitæ obſtetrices facere ſolent,cum expediat illas clamare omni conatu, ſi os vteri nimium anguſtum fuerit inueſtiganda illius cauſa,illudque omni ingenio laxandum,aperiendum : ſi claudatur propter excrementa retenta alui vel lotii, hæc molliter educantur,ſi propter tumorem & dolorem hæmorrhoidū,iis etiam oportuna remedia adhibenda. Quod ſi difficultas partus exoriatur ratione fœtus, quod maiore ex parte ſolet euenire, primum ſi ille non exeat forma naturali,de qua iam diximus, Hip. nos docet in lib. de nat. pueri,vt rurſus intromittatur delapſo capite elatis pedibus, vt ſi fieri poteſt, ſecundum naturam exeat in caput, in quo ſane experientia & ratione cōſtat maximū periculum contineri.Quod ſi demum fœtus mortuus fuerit,omni ſtudio conādum eſt illum quamprimū educere,ne ſæua ſymptomata aut mors ſubſequantur. Et huius rei remedia ſunt tam interna,quam externa,imo ea omnia quæ de mēſibus mouendis diximus, vt lotiones, fomenta, confectiones, conſeruæ pul. pil. decoct. &c. quod ſi omnia fruſtra fiant,ad manus operationē eſt accedendum, exeiſionem,&c. quam rem præter Hip. prius nemo tradidit 1. de morb. mul. pag. 336. Quicunq; fœtus manus aut crus protendunt optimum foret extrudere,& ambas partes in caput vertere. Si vero hoc fieri nō poſſit,ſecare oportet hanc mulierem.Sed hæc operatio eſt plena periculi,cuius rei in mea praxi per 40. annos tantum tres vidi, quæ tamen omnes perierunt.Sed neceſſitate cogente,antequam operationem aggrediatur, ex præcepto Aetii lib. vlt. cap. 23. diligenter animaduertat,quomodo mulier ſe habeat. Nam ſi illa fuerit vehementer imbecilla, ꝙ plerunq; fere fit,abſtinendum ne mors errori imputetur,deploratos prognoſticis relinquendo. Ad fœtum ipſæ quoq; pertinent membranæ,quæ ſi propter craſſitiem non poſſint rumpi,quibuſdam leníoribus frictionibus & linimentis agendum eſt, exempli gratia, ol. amygd. de lil. alb. cham. quæ poſſint illas laxare & extenuare. Deinde ſi ante congruum tempus laxentur,& profluant illæ humiditates, quas Galen. docet ad facilitatem partus facere,tunc omnes vteri partes internę & externæ omnibus potiſſimum à larga olei adminiſtratione ſunt perfundendæ, & ſic molliendæ, humectandæ, ac laxandæ. Poſtremo extrinſeca omnia,aer,cubiculum,obſtetrices, ſint commode præparata, de quibus longum eſſet dicere.

Particulares.

CAPVT XIII.

De Puerperio.

Naturalis partus.

PArtum vel facilem vel difficilem ſequitur puerperiū, nempe illud tempus, quo mulier recens peperit ſiue marem ſiue fœminam, quę propterea puerpera dicitur, de qua nobis poſtremo loco dicendū eſt. Etſi enim nōnullæ ſint, quæ fere nihil laborant,ſed ſtatim redeunt ad ſuas operationes, tamen coguntur vtplurimum decumbere

cumbere propter imbecillitatem virium, id ꝙ illis euenit, partim propter laborem pariendi, partim propter inſignem euacuationem excrementorum. Nam quamuis educantur excrementa, nihilominus ſimul cum illis multi ſpiritus excernuntur, vlreſq; redduntur imbecilles, vt exemplis ſuppuratorum & hydropicorũ demõſtrant Hip. & Gal. 6. aph. 26. Huiuſmodi autem vacuationes in puerperis Græce λόχεια, à Gaza purgamenta, apud Ariſtot. dicuntur, quæ quidem à Galen. de ſententia Eraſiſtrati, ac veterum medicorum lib. de atra bile, c. 8. 3. Epid. ſect. 3. comm. 73. non ſimpliciter vacuationes & purgationes dici debẽt, ſicuti alteræ, quæ à purgantibus medicamentis dicuntur, quandoquidẽ excernitur hoc tempore ſanguinis pars deterrima, vt ſtatim declarabitur. Puerperæ igitur niſi quid præter naturam illis ſuperueniat, inter corpora conualeſcentia reponendæ ſunt, ac potiſſimum congrua victus ratione nutriendæ atq; reſtituendę. In quo alioqui plures & grauiſſimi errores ſolẽt committi, cum ſolæ obſtetrices & mulieres imperent, ac prædicent medicis hac in re nullam fidem & obedientiam præſtandam eſſe. Quare primum non ſolum ſemel & bis, ſed ter, quater, ſæpiuſq; & quidem copioſe nunquam deſinunt puerperas replere & nutrire, quibus familiare eſt prouerbiũ: vnde egreditur puellus fore opus vt ingrediatur porcellus. Deinde plurimæ ſolent adhibere pullos columbinos, capones veteres, cum cinnam. Garyoph. vina etiam grandia & generoſa: quæ quidẽ victus ratio quam ſit improba & periculoſa notius eſt, quam vt debeat pluribus demonſtrari. Itaq; congruentem victus rationem inſtituatis, quę quantitate ſit moderata, vt parum vel nihil à ſua conſuetudine recedat: qualitate aũt alimenta ſint boni ſucci, facilis coctionis, paucorum excrementorum, flatus expertia, neque ita calefaciendi vi prædita, vt pulli gallinacei vel galli caſtrati iuniores, oua recẽtia, panis ex iure præparatus, &c. primis quatuor aut ſeptem diebus abſtineant à vino. Huius loco nihil præſtantius iure pulli gallinacei poteſt excogitari, deinceps vinum album, tenue, minime generoſum, & parce. Cum autem, vt modo diximus, huiuſmodi mulieres ſint imbecilliores, alimenta commode poſſunt & debent partiri, qua ratione certum eſt meliorem coctionẽ fieri. Memini me legiſſe apud Athenæ. lib. 9. Dipnoſophiſt. quoddam medicamẽtum & nutriendo corpori accommodatum, quorum quidem inſtitutum & conſuetudinẽ non ſatis intelligo, qui ſcio apud Gal. & omnes probatos auctores Braſſicã multis nominibus improbum eſſe alimentũ. Et hæc de naturali partu. Sin autem partus fuerit laborioſus, vel quid præter naturam illi coniungatur, tunc longe maiori diligẽtia & cautione oportet victum inſtituere: in quo caſu ſcribit Moſchio Græcus auctor harm. Gynæc. 16. puerperas biduo à cibo abſtinendas eſſe, vt hinc liceat magis errorẽ eorum arguere, qui tam copioſam victus rationem ſolent probare. Cæterũ cum plurimi affectus præter naturam ſoleant puerperis ſuperuenire, de quibus in præſentia nõ pertinet ad meum inſtitutum ſermonẽ habere: illud vnum ſciatis, omnia propemodum mala in huiuſmodi mulieribus alia nulla de cauſa fieri, quam ob vitium purgationis, quæ à natura poſt partum inſtituta eſt: quod quidem vitium poteſt eſſe multiplex. Namq; primũ illę retinentur membranæ, quæ fœtum toto conceptus tempore veſtiunt ac fouent, quæ δεύτεριον Græcis ſeu ſecundæ dicũtur, quaſi ſecundus aliquis ſit partus, qui fœtui in lucem egredienti ſuccedat. Quo loco obiter notãdus eſt error omnium prope anatomicorũ vno excepto Veſalio lib. 5. c. 17. qui docet ſecundinam non aliud eſſe, quã vnam ex membranis fœtũ veſtientibus, quæ χορίον appellatur, cũ reuera vniuerſa ea moles & cõpactio membranarũ, quæ poſt editũ fœtum deiiciuntur minime vnica membrana

Præter naturalis & laborioſus.

Retentio ſecũdinarum.

χωρίον vel ſecundina dici debeat, vt perſpicue colligitur ex Gal.5.aph.comm.35.& de venæ ſect. aduerſus Eraſiſtratũ cap.5. & ex Ariſtot. 2. de gen.anim.cap.7.qui ſcribit, ſecundas & membranas inter fœtũ atq; vterum poſitas fuiſſe. Deinde quoq; menſes vel plane retinentur, vel parce fluunt, vel immoderate & deprauate deiiciuntur, quæ omnia ſymptomata magna incommoda ſecum afferunt. Sed potiſſimũ & maxima ex parte puerperæ laborant, ſi illis menſes vel prorſus retineantur, vel debiliter fluant, quod præclare à Galeno traditum eſt, 1.Epid.ſect.3.com.3.qui ſcribit, ſuppreſſionem menſtruorum perpetuo offendere, nõ tamen perinde, ac ſi à partu opprimantur, quod hæc retentio hoc tempore non modo abundantiam, ſed etiam inſignem horum prauitatem pariat, quandoquidem fœtus gratia nutrimenti meliorẽ ſanguinem ad ſe alliciens relinquit deteriorem, ex quo prægnantes replentur prauis humoribus, quos deinde natura poſt partum euacuare conſueuit. Itaq; in puerperis hunc perpetuo ſcopum ob oculos habeatis, vt illis menſtrua probe procedãt, quandoquidẽ ex vna parte his oportune fluentibus, illæ omniũ morborum & periculorum fere fiunt immunes, ex altera autem retentis & parce fluentibus vix aliter fieri poteſt, quin plurimis & quidem grauiſſimis morbis ſubiiciantur. Quæ quidem ab Hip. recẽſentur 1.de morbis mulier. pag.323. cum mulieri aut partus purgamenta non fuerint purgata, aut menſes nõ prodierint, contingit ipſam febricitare & horrorem habere, & ventrem magnum eſſe, & quæ ſequuntur. Et lib. de nat. puer. pag. 47. ſi non purgetur mulier purgationibus partus, morbus magnus eam corripiet, & in periculum vitæ incurret, niſi cito curetur, & quis cõuenientem purgationem inducat. Si quærat aliquis, quotnam diebus & quamdiu menſtruæ purgationes à partu debeant procedere? ad hanc reſpondet Hip. lib. de nat. puer. pag.47. puerperas parturientes fœminam 42. diebus, parturiẽtes autem maſculum 30. diebus opus habere, qui hãc quoq; rationem adiungit: illud fieri, quod huiuſmodi purgatio reſpondeat generationi, & primæ conformationi fœtus, quam idem Hip. affirmat in fœm. totidem 42. diebus, in maſc. 30. diebus contingere. Quod ſi rurſus quæratur, quamobrem maſculus prius, fœmina poſterius conformetur in vtero: cum potiſſ. extra contra eueniat, vt fœmina citius, mas tardius ad ſui perfectionem perueniat? itidem reſpondet, id propterea fieri, quoniam fœmina frigidior eſt atq; ex frigidiore ſemine generetur, mas contra calidior atque ex calidiore ſemine concipitur, verba hæc ſunt: quod autem fœmina poſterius conformatur, cauſa hæc eſt, quod genitura fœminea humidior & debilior eſt, quam maſculi: & iuxta hanc rationem neceſſe eſt poſterius conformari fœminam, quã maſculum: atq; propterea etiam purgatio diuturnior eſt in fœmina quam maſculo. Quam quidem Hip. rationem Ariſtoteles & Galen. mihi videntur mirabiliter illuſtrare: namq; Ariſtoteles 4. de gen. animal. 6. quærens, cur fœminæ ſimiliter atq; mares non perficiantur in genere hominum, cum intra parientem fœmina longiore tempore cõficiatur quam mas, vbi vero in lucem venerint, celerius fœminæ, quam mares conficiantur, quibus pubes, vigor & ſenectus citius obueniunt quam maribus? reſpondet iſtud fieri, quia fœminæ ſunt natura debiliores & frigidiores, adeo vt ſexum fœmineum, quaſi læſionem naturalem & detrimentum quoddam non vereatur appellare: itaq; ille inquit, fœminæ intus tarde præ ſua frigiditate diſcernuntur, huiuſmodi enim diſcretio concoctio quædam eſt, calor autem concoquit, & quod calidius concoctu facilius eſt, ſed foris propter ſuam debilitatem cito ad ætatis florem ſenectutemq; perueniunt: etenim omnia minora vt in artis operibus, ſic in natura citius ad finem deueniunt

Menſium vitium.

Gal.

Gal.idem 2.de ſem.cap.4.& 5.facta comparatione luti liquidioris,quod nullam impreſſionem aut fixioné recipit: docet idem contingere in ſemine & ſanguine menſtruo frigidioribus & liquidioribus, ex quibus animal formari non poteſt, niſi illa prius moderatam duritiem & conſiſtentiam acquirant,quę ad formationem membrorum ſit accommodata. Cum autem fœmina ex ſemine & ſanguine liquidiore, tenuiore,frigidioreq; efficiatur. ſatis cuiq; poteſt conſtare,illam tardius, quam marem.qui ex materia craſſiore,ſolidiore, calidioreq; procreatur in vtero cóformari: at vero extra vterú aliter ſe res habet, mulierq; citius mare perficitur, partim quod mulieri coniuncta eſt materia humidior,quæ facile poſſit extendi,partim quod imperfecta concoctio, quæ ad perfectionem fœminæ neceſſaria eſt, citius acquiritur, quam perfecta. Sed poſitis his rationibus Hip.Ariſtot.Galeni,nobis liceat alias duas rationes adiungere, minime vt puto,negligendas, quæ tamen ex eiſdem, præcipue vero ex Gal.colligi poſſunt: altera ſumitur ex natura & conditione loci, in quo fœtus generatur,ſiquidem vt ſcribit Hip.5.aph.48.mares etiam plurimum dextra,fœminæ ſiniſtra vteri parte generantur: certum vero eſt dextra ſiniſtris eſſe calidiora, vnde cum fateantur omnes conformationem caloris eſſe opus, nulli debet mirum videri,ſi in calidiore loco conceptus fiat citius quam in frigidiore: altera colligi poteſt ex copia & qualitate excrementorum: cum enim ſit veriſimile ac forte neceſſarium,& plura & deteriora excrementa in fœmina, quá in mare coaceruari,iure naturam longius quoq; tempus purgationis partui fœmineo quá maſculino deſtinaſſe. Etſi autem ad purgationem puerperarum de ſententia Hip. 42. dies in fœminis, 30. in maſculis cóſtituti ſunt:tamen ſciendum eſt,hunc terminú quam longiſſ. eſſe, atq; ab eodem Hip.limitari in partu fœminino diebus 25.in maſculino dieb.20.qui hæc habet 1.de morb.mul.pag.337. poſt partum plærunq; ſanæ mulieri contingit,vt poſt puellæ partum in 42.diebus diuturniſſ. purgatio fiat: extra periculú autem eſt, etſi 25.diebus purgentur, poſt maſculi vero partú purgatio fit diuturnior in 30. diebus: extra periculum eſt etiam quæ in 20. diebus contingit: cui quidem limitationi fere ſubſcribit experientia,cum mulieres in partu magna ex parte dies circiter 20. aut 25. ſoleant méſtruas purgationes habere. Quod ſi quis demum quantitatem huiuſmodi purgationis curioſius cupit intelligere, ad hunc pariter reſpondet Hipp.1. de morbis mulier. pag. 337. ſcribens: ſanæ mulieri puerperii purgamenta ſufficienter prodire primum ſeſqui heminæ menſura,aut paulo plura: poſt adhuc pauciora iuxta hanc rationem,donec tandem ceſſent. Hemina auté pendit circiter ℥ x. apud Græcos, vt tota huiuſmodi purgatio ad 20. circiter ℥ aſcendere poſſit,quod alioqui mirum debet videri,cum certum cuique eſſe poſſit mulieres in præſentia longe copioſiores puerperii purgationes habere, niſi forte dicamus, id fieri quod noſtro tempore,quo mulieres non ſunt adeo temperantes in victu, ac longe maiori otio deditæ,quam fuerint veteres,forte purgationes quoq; ſint copioſiores, tametſi, vt puto,de hac re nihil certi ſtatui poſſit,cum rationi ſit conſentaneum, & experientia ſatis cófirmet, mulieres pro varietate ætatis, habitus corporis, temperaméti & rerú ſimiliú, modo plures,modo pauciores purgationes habere, ꝙ idem cenſeo de dieb⁹ huic purgationi deſtinatis ſtatuendú eſſe. Sed ad rem noſtram. Cum puerperæ propter eam potiſſ.cauſam plurimis & grauiſſ.morbis corripiantur,quod vel ſecúdinæ retineantur,vel méſes male fluant,danda eſt omnis opera, vt vtraq; huiuſmodi purgentur probe,atque ex inſtituto naturæ procedant, ſiquidem hæc vel ſola,vel certe præcipua eſt cauſa & ratio, quamobré mulieres ab omni periculo & præſeruari &

curari poſſint. Sed antequam de huiuſmodi vtroque ſymptomate agamus, non eſt prætermittenda quæſtio alioqui vulgaris, ſed digniſſima cognitione, vtrum in puerpera laborante febri vel aliquo morbo acuto computatio dierum criticorum à die partus, an à die morbi fieri debeat, quæ videtur admodum difficilis. Galen. 3. prognoſt.20. Hip.& Gal. generaliter docēt, dies computandos eſſe à die partus, minime à die morbi, qui hæc habēt: Hip. pari modo iudicationes fiunt 3. prog.10. Gal. principiū numerationis tibi fiat, non quo die ceperint febricitare, ſed quo pepererint. In quibuſdā igitur circa ſecundā aut tertiā diem incipiunt à partu, ex quo multi iudicant futuram iudicationem: ſed res non ita ſe habet, ſed ex quo pepererint numerationem dierum fieri oportet, & Hip.& Gal. (ex quibus numerationem criticorum faciendā à die partus non morbi) contra vero 1.Epid.ſ.3.ægrot.4.in vxore Philini in Thaſo, quæ die 14.cœpit febricitare Hip.& Gal. hoc ipſo die minime à die partus videntur huiuſmodi ſupputationem feciſſe. Nec ratio ab hac ſententia videtur aliena: nam ſicut in vniuerſum principium & omnia tempora morborū determinantur potiſſimū ex cruditate & coctione humorum, minime his, quæ ſolent morbum præcedere: ita idem plane de puerperis ſtatuendum eſſe videtur: ac propterea minime ex partu, quo tempore nulla eſt ægritudo, nullaq; eſt materia morbum efficiens, ſed ex ipſo principio morbi ſupputationē faciendam eſſe. Præterea ſicut Gal. docet generaliter 1. de diebus crit.c.6. principium morbi minime eſſe accipiendum, quando ægrotaturi vigilant, cibos faſtidiunt, capite grauātur, & alia id genus quamplurima patiuntur. Eadem plane ratione ſtatuendum videtur, neq; in puerperis huiuſmodi principiū ex partu ſumēdum eſſe, etiamſi illæ fuerint quoquo modo male affectæ, ſicut reuera ſunt male affecti, qui vigilant, cibos faſtidiūt. His ſi placet addamus teſtimonium Auic. qui huiuſmodi ſententiam confirmat manifeſte inquiens: 2. quarti tr.2. c.1. in fine, etſi mulier peperit, deinde accidat ei febris, tunc fiat cōputatio ex febre, nō ex partu: ex illo enim eſt error, & quæ ſequuntur. Ad hanc dubitationem conciliator differentiæ 106.& omnes medici fere videntur duplicē reſponſionem afferre: alteram, in partu facili ac naturali dies criticos à principio morbi, contra vero in partu difficili ac non naturali à partu fore numerandos: alteram, in morbis longe diſtantibus à partu, ſupputationē à principio morbi in morbis proximioribus à partu faciendam eſſe. Nec rationes deſunt pro cōfirmatione vtriuſq; reſponſionis: namq; ex vna parte in partu difficili & laborioſo, & in morbo qui proxime partū ſequitur, veriſimile, vel potius neceſſariū eſt, morbum in ipſum partū, tanquam præcipuam cauſam eſſe referendum: ex altera autē parte in partu difficili & naturali, nec nō in morbis longe à partu diſtantibus, omnis ratio colligit, illos nō ex partu, ſed ex aliis cauſis originem habere: quam quidem vtramq; reſponſionem hiſtoria vxoris Philini cōfirmat, ſiquidem primum partus fuit naturalis, in quo mulier ex præſcripto naturæ purgata eſt, & reliqua recte habebant. Deinde febris cum rigore longe à partu die 14. ſequuta eſt, vt propterea ſumma cum ratione dies critici non à partu, ſed à principio morbi & ab Hipp. & à Gal. numerati fuerint: at vero huiuſmodi quoque reſponſiones, ſi accurate conſiderentur, mihi videntur neſcio quas difficultates continere: nam ipſemet Hip. in vna vel altera puerpera, quæ habuerunt partus nō naturales, ſtatimq; à partu 2. aut 3. die febricitarunt, videtur non ab ipſo partu, ſed à morbo dies criticos numerare, qualis fuit 1. Epid. ſect. 3. ægr. 11. vxor Dromeadæ, quæ filiam enixa erat, de qua Hippocr. hæc habet: poſtridie eius diei, quo riguerat, aluum commode reddidit, &c. Tertio die circa meridiem riguit,

quarto

quarto dolor hypochondrii remiſſus eſt. Adeo, vt certum ſit, hic dies numerari non à partu, ſed à die quo rigor & febris acuta mulierem inuaſit. Qualis fuit mulier quę-dam 3. Epid. ſ. 3. ægr. 2. quæ apud frigidam aquam in Thaſo ægrotabat, de qua Hip. hæc habet: poſtquam filiam peperiſſet nec eſſet purgata, tertia die à partu febri cor-repta eſt acuta, &c. à quo die facto principio deinceps omnes dies criticos nume-rat, vſque ad 80. in quo obiit. Imo vero, quod certe maxime notatione & admira-tione dignum eſt, hæc ipſa mulier multo ante partum febre decubuerat, cibumque faſtidierat, vt omnis ratio colligat, vel à febri ante partum, vel ſaltem ab ipſo partu eiuſmodi ſupputationem dierum fieri debuiſſe. Qualis dēmum fuit vxor Epicratis, quæ laborabat apud Archegetem, de qua hęc ſcripta ſunt: inſtante iam partu, rigore correpta eſt, non incaluit, &c. tertio die filiam peperit, &c. quę item hiſtoria eſt ma-xime notabilis, ſiquidem etſi mulier ante partum rigore correpta eſt, quod Galen. quoq; interprete comm. crudorum & prauorum humorum indicium habendū eſt, tamen non à die rigoris, non à die partus, ſed à die febris dies critici numerati ſunt. Itaq; huiuſmodi hiſtoriæ plane demonſtrant, dies criticos nonnunquam numerari ex Hip. à prima die febris, minime à die partus: etiamſi hic fuerit non naturalis, et-iamſi febris 2. vel 3. die poſt partum ſit ſubſecuta: ex quo apparet neutram reſpon-ſionem ſatis poſſe hanc repugnantiam apparentem diſſoluere. Quamobrem non-nulli tertiam quandam reſponſionem excogitarūt, qui docent duas criticorum die-rum computationes, alteram à partu, alteram à febri efficiendas eſſe: quæ quidem, mea ſententia, duabus prioribus longe abſurdior & falſior cenſenda eſt. Nam præ-terquam quod Hip. & Gal. aperte vnicam tantum computationem recipiunt à par-tu, imo vero Gal. vt vidimus, eorum opinionem cōuellit, qui docebant alteram cō-putationem à febre faciendam eſſe, vt hinc multa ſequantur abſurda neceſſe eſt. Et-enim fingamus mulierem peperiſſe die lunę, ac proximo die martis in feb. incidiſſē, quam putemus die vndecima criſim habituram fuiſſe, ex altera quidem computa-tione à febre iudicium fiet in 11. ex altera autem à partu in 13. Quod ſane totam die-rum criticorum & criſium naturā diſciplinamq; à Galeno traditam peruertit. Quid igitur dicēdum eſt? ego vero id primum repeto, hunc nodum mihi adeo difficilem videri, vt non facile diſſolui poſſit, qui nō erubeſco ingenue fateri, me hactenus ni-hil potuiſſe, vel de aliis audire, vel de me ipſo excogitare, in quo prorſus acquieſcā. Dicam tamen libere quid mihi in mentem venerit, & minus quam cætera diſplice-at. Duo ſunt expedienda: alterum, quidnam reuera ſtatuendum ſit, vtrum in puer-peris à die partus, an à die morbi liceat computationē fieri: alterum quomodo Hip. qui videtur à ſe ipſo diſſentire, ſibi ipſi poſſit conciliari. Quod primum attinet, equi-dem cum Hip. & Galen. cenſeo, principium dierum criticorum à partu fore accipi-endum, ſicuti in prognoſticis docet, tanquam certa & vera cauſa, ex qua febres vel alii morbi originem habuerint, quandoquidem in partu, cui ſuccedunt morbi, vix aliter videtur fieri poſſe, quin vel ſecundinæ vel menſtruæ purgationes male ſucce-dant, & mulier ſit male affecta. In quo caſu non verebor affirmare, tunc mulierem ęgrotare vno vel pluribus, forte omnibus morbi generibus, intemperie, mala com-poſitione, ſoluta vnitate, quibus deinde & febres, & inflammationes, & alii plures morbi poſſunt ſuccedere, vt propterea ſumma cum ratione à die partus cōputatio fieri debeat, quod multis quotidianis exemplis facile poteſt cofirmari. Nam quem-admodū, ſi quis exempli gratia, incipiat laborare Eryſipelate, aut capite vulneratus ſit die Lunæ, cui deinceps proxime Saturni febris ſuperueniat, nemo eſt, vt puto,

qui non libenter à priore die Lunæ computationem faciat:ita ſi mulieri parturienti alii deinceps ſuccedant morbi, minime videtur alienum à ratione, ſi quis non à primo die morborum,ſed à die partus computationẽ faceret. Quod autem ad alterum caput, quomodo Hip. poſſit ſibiipſi cõciliari, qui, vt vidimus, in nonnullis puerperis minime à partu,ſed à morbo dierum criticorum numerationem facit, contra quam docuerit in prognoſticis: ego reſponderem cum Galeno 1. de diebus criticis cap.3. qui diſputans aduerſus nõnullos, qui propter varias auctorum diſſenſiones, vniuerſam de diebus criticis doctrinam euertebant, inquit: huiuſmodi rationem nullum momentum habere, cum auctores propter varias cauſas de vna atq; eadem re ſoleant variis locis varie ſentire, quod ipſi quoq; Hip. eueniſſe certum eſt. Quæ Galeni verba ſi vera ſunt, ſatis demonſtrant longe maiorẽ fidem ſententiis Hip.aph.& prognoſt. adhibẽdam eſſe, quam libris Epidemiorum, in quibus multa potius obſeruationis, quam doctrinæ gratia ab eo tradita ſunt: quam quidem reſponſionem odoratus eſt Fr. Valeſius lib.10. contr.4. qui inquit, Hip. ſcripſiſſe hiſtoriam earum mulierum, de quibus ſupra diximus, nõ vt præceptor, ſed vt obſeruator, qui enarrabat tantum hiſtorias,& captabat experimenta, quo ſententias poſtmodũ in aph. & prognoſt. reponeret. Cum autẽ ex iis quæ hactenus diſputauimus facile ſit omnes obiectiones diſſoluere, nõ eſt vt ſingulas rurſus inutiliter repetamus: ad inſtitutum igitur ſecundinæ retentionem aggredimur. De qua ante omnia ſciendum, huiuſmodi ſymptoma inter cætera omnia, quæ puerperis ſolent cõtingere, eſſe quam maxime difficile & periculoſum, adeo, vt mihi hactenus licuit obſeruare, mulieres maxima ex parte,& quidem celerrime ante diem 4. ad interitum deducantur: itaque omni ſtudio in illius euacuationem incumbendum eſt. Vt vero iuniores hanc rem melius intelligant, ſcire debent fœtum natura in lucem proferri nudũ atq; omnibus membranis & veſtimentis ſpoliatum, quæ intra vterum illum veſtire & fouere ſoleant, vt propterea totum illud inuolucrum, quod ſecundinas diximus appellari, neceſſario intus remaneat. Quod quidem cum nullum deinceps vſum poſſit afferre, ex naturæ inſtituto ſtatim poſt fœtum ſolet emitti; itaque ſi detineatur, præter naturam detinetur. Neq; ego in eo multum laboro, vtrum huiuſmodi affectionẽ inter morbos in numero aucto, an inter ſymptomata exeuntium mutatorum velimus numerare, qui id ſatis habeo, in quo omnes conueniunt, hæc ſpolia quamprimum fore detrahenda. Cauſæ quamobrem ſecundinæ detineantur, mihi videntur poſſe conſtitui, prima, quod illæ vel fundo vel alteri parti ipſius vteri hæreãt adhuc: ſecunda, licet non hæreant, quod circa aliquam vteri partem, inſtar cuiusdam globi ſint conuolutæ, neq; ad exitum inclinent: tertia, quod os vteri clauſum ſit: poſtrema, quod mulier ſit imbecillior, quam vt illas deponere poſſit, quæ quidẽ cauſæ ſingulæ propriam curandi rationem deſiderant. Itaq; ſi ſecundinæ ſint vtero alligatæ, vel circa vterum cõuolutæ, mea ſententia, manualis operatio cæteris omnibus præſidiis, quę plurima intra & extra poſſunt adhiberi, efficacior cẽſenda eſt. Quamobrẽ obſtetrix inuncta manu oleo amygd.dul. aut lil.alb. aut vng. Dialth. atq; in vterũ immiſſa, quærat ſecundinas apprehendere ac blande educere, quo loco, ſi ſecundinę vtero adhuc hæreant, debent obſtetrices diligenter cauere, ne ipſas recto tramite ſtatim ac violenter velint detrahere, quæ potius ſenſim nullaq; adhibita violentia, in obliquum atq; ad latera modo in dextrã, modo in ſiniſtrã partem mouendæ ſunt, donec laxentur & commode poſſint educi: cũ ſi aliter fiat, nec ſecundinæ obediant trahenti, ſed vi trahantur, periculum immineat, ne inflammatio concitetur, & quod eſt deterius, ne ſimul

Cauſæ retent. ſecundinæ.

Curatio.

ne ſimul cum ſecundinis ipſe quoq; vterus procidat. Veruntamẽ, neq; interea prætermittenda ſunt præſidia, quæ hoc ipſum præſtare poſſunt: inter quæ teſtimonio Hipp. ſternutatio inſignem obtinet prærogatiuam 5. aph. 49. Exemplum:

℞ *Caſtor. elect.*
Pip. alb. nig. *ana* ℈ j.
Elleb. alb. ℈ *j.* *M. f. puluis.*

Sic illa quoq; vtiliter adhibentur, partim ore accepta, partim exterius accommodata & adminiſtrata, quæcunq; ad menſes ſunt accommodata, de quibus ſuis locis diximus, quæ ad hunc locum ſunt transferenda. Sed ſunt nonnulla quæ ad ſecundinas deiiciendas creduntur peculiarem quandam vim obtinere, qualia ſunt: Chryſocolla argentariorum, Borax vulgo ſtercus accipitris, pellis ab angue depoſita, exuuia ſeu ſenecta anguis in puluerem redacta, vel ſeparatim, vel commiſta pondere ʒ j. ex vino aut mulſa ſolet propinari. Exempli gratia:

℞ *Cinnam.*
Croci *ana* ℈ *j.*
Boracis ℈ *iiij.* *ex aqua Artemiſiæ.*

Nonnulli probant maxime lixiuiũ cum oleo. Proximis diebus cũ eſſem Taruiſii, nobilis quædã matrona aſſumpto oleo amygd. dul. ad ℥ VIII. ſiue fuerit medicamentum, ſiue fuerit caſu, protinus ſecundinam depoſuit. Sunt alia propemodum infinita, quæ facile poſſunt apud veteres & recentiores haberi. Nolo tamen ſilentio præterire quoddam remedium, quod à nonnullis quam maxime celebratur, & eſt puluis teſticulorum equi, de quo remedio clariſſ. Geſnerus hæc habet lib. 1. Epiſt. Med. pag. 27. Tigur. de polline teſtium equi ſiccatorum ad ſecundinas pellendas ex iure bibendum datur, quantum tribus digitis capitur: atq; hæc aperto ore vteri gerenda ſunt, ſin autem illud conniuere compertum fuerit, tunc omni ſtudio conandum eſt, vt aperiatur fomentis, linimentis, perfuſionibus ex oleis ac medicamentis, quæ laxandi vim atq; dilatãdi habẽt, de quibus ſæpe diximus, quæ quidem partim ad ſuperiorem ventrem, partim ad pudenda licet apponere. Quod ſi demum ſecundina propter nimios labores partus & imbecillitatem puerperę detineatur, nec poſſit expelli, manifeſtum eſt illi fore ſuccurrendũ cibo & potu, quæ ſint facilimæ coctionis, atq; optimi & celerrimi nutrimenti, qualia ſunt iura ex vitellis ouorum recentium, optima iura caponis, vinum album, tenue, odoratum, & cætera id genus, quæ ſunt manifeſtiora, quam vt debeant longius commemorari. Cæterum ſi hæc omnia fruſtra fiant, inquit Aet. lib. vIc. c. 24. perturbari non oportet, intra paucos enim dies putrefacta in ſaniem diſſoluta excidet. Quod quidem etſi plæriq; omnes recipiunt, qui ſine delectu ſolent ex aliis proponere omnia, ego non ſatis intelligo quomodo fieri poſſit, ſiquidem, vt dixi initio, quatenus longiore experiẽtia licuit mihi obſeruare, ſtatim circa primos dies puerperæ grauiſſ. ſymptomatis corripiantur, ſyncope, tremoribus, ſudoribus frigidis, vigiliis, delirio, adeo, vt nullam viderim, quæ nõ ante diem quartum obierit. Hoc autẽ poſtremo loco mihi licet alterius remedii meminiſſe, ꝙ etſi ab omnibus prętermiſſum eſt, tamen ego cenſeo, & quandoq; expertus ſum, inter cætera omnia efficaciſſimũ eſſe. Illud vero eſt ſectio venæ, quam quidem in vno vel altero pede re vrgente, ſi modo puerpera viribus valeat, nulla ratione prætermittendam, cum non ſolum ad euacuandã ſecundinam, ſed etiam ad alios vſus poſſit magnam vtilitatem afferre. Dictum eſt puerperas ob varia menſium vitia fore obnoxias morbis, & propterea omni ſtudio prohibendum, vt illi oportune

effluant, de qua quidem re, non eſt, vt in præſentia longius agamus, quandoquidem quæ ſupra diximus, de ratione euocandi menſes generaliter, omnia poſſunt ac debent ad hunc locum transferri: veruntamen cum ex vna parte certum ſit, in prouocatione menſium ſectionem venæ principem locum obtinere, ex altera autem eiuſmodi præſidium apud nonnullos quibuſdam difficultatibus inuoluatur, mihi libet hac in re hoc caput quam breuiter examinare. Primum itaq; eſt vulgaris quædam opinio, præcipue vero apud mulieres, piaculum eſſe puerperis venam ſecare, quæ cum nulla vel ratione, vel alicuius ꝓbati viri auctoritate nitatur, eſt reiicienda. Itaq; vos ſi id ferat occaſio, dummodo conueniant tres principes ſcopi, ne timeatis veſtris puerperis, & ſemel & bis & ſæpius venam incidere. Quod quidem ſæpius ſoleo adminiſtrare, atq; expertus ſum non ſolum tutum, ſed etiam longe efficaciſſimũ eſſe, non ſolũ in prouocandis menſibus, ſed etiam curãdis morbis, quęcunq; à partu ſolent ſuperuenire mulieribus. Cæterũ de huiuſmodi præſidio nonnullæ occurrũt difficultates, quę nullo modo ſunt prætermittendæ. Ac primum ſi accidat, vt mulier à partu corripiatur aliqua febre, pleuritide, vel alio morbo acuto, vt ſit neceſſe ad ſanguinis miſſionẽ deuenire, iam quæritur, ex quanam parte, an inferiore cruris, an ſuperiore bracchii liceat venam ſecare? etſi enim multi docent in cruribus venam perpetuo ſecandã eſſe, tamẽ neq; deſunt viri doctiſſimi & celeberrimi nominis, qui aliter ſentiunt ac docent, vrgente morbo venam in cubito aperiendam eſſe, ex quibus duo præcipue mihi nominandi ſunt: alter eſt Lud. Mercatus 4. de aff. mul. c. 11. qui hæc habet: verum in iis omnibus inflammationibus, &c. alter eſt Franciſ. Valleriola obſeruat. 10. Medicinalium, qui refert hiſtoriam Helenæ Senequeriæ florẽtis ætatis & primiparæ, quæ altero die à partu acutiſſ. pleuritide correpta eſt, cui, accedente etiam conſilio alterius medici Lud. Laurentii, ſecta fuit vena interna dextri bracchii, ſanguis emiſſus ad ℥ VI. quo quidem imprimis remedio idem teſtatur Valleriola ægrotantem integre curatam eſſe cum admiratione magna. Forte vero ſunt alii quoque, qui hanc ſententiam ac medendi rationem probant. Ego vero cenſeo huiuſmodi opinionem à Gal. doctrina, & à ratione alienã eſſe, ac multa pericula ſecum afferre. Cum enim ex vna parte Gal. doceat, ac fateantur omnes, congruã menſium fluxionem eſſe veluti clauũ nauis, præcipuamq; forte ſolam rationẽ, qua puerperæ poſſint pleriſq; malis & periculis curari & præſeruari: ex altera autẽ idem Gal. docet lib. de ſanguinis miſſione 11. ſectionem venæ ſuperioris muliebres purgationes reuellere cõſueuiſſe: ſatis cuiq; poteſt conſtare, venas in cruribus perpetuo fore incidendas, vt quę valeant trahere ad vterum, ac menſtruã purgationem iuuare. Alteras vero contra in cubito non ſolum importune, ſed etiam perniciose aperiri, vt quæ poſſint reuellere ab vtero, mẽſtruam purgationẽ impedire, vniuerſam curationem peruertere, ac certiſſimũ periculum afferre. Notum eſt Oraculũ Hip. Quæ ducere oportet eo ducere, quo maxime natura vergit: ex quo factum eſt, vt Gale. ſumma cum ratione generale nobis præceptum tradiderit de ſanguinis miſſione cap. 19. plenitudines à retentis menſibus natas, ex cruribus fore omnino vacuandas, ſiue venam incidere, ſiue ſacrificare oporteat: etſi non ignoro Aetium & nonnullos recentiores, hanc Gal. ſententiam nõ recipere, de quibus alias publice diffuſe dictum eſt. Itaq; ſi puerpera vel aliqua inflammatione, vel aliquo acuto morbo laboret, & Galenus & ratio nos docent, venas in cruribus perpetuo fore incidendas, ſi modo ſanguinem omnino mittere oporteat. Quod quidem eodem Galen. auctore 9. methòd. cap. 5. ita deliberandum eſt: namq; debet medicus fluentis menſtrui ſangui-

nis im-

niſ impetum auertere, &ſi ſic ſolus videatur fore ſatis, tota res naturę eſt permittenda. Sin vero ille parce fluat, tunc tantum ſanguinis ex vena detrahendum eſt, quantum ex coniunctis ambabus vacuationibus natura & arte perficiatur, &c. quod occaſio poſtulat. Sic Hip. in vna & altera puerpera 1. epid. ſ. 3. ægr. 4. 5. nullius meminit præſidii præter ſuppoſita, quæ licet interpretari quæcunq; menſes poſſunt promouere. Sic Auic. 21. tertii tr. 2. c. 36. puerpera laborante febre laudat ſectionem ſaphenæ, nec non aquam hordei, quam inquit, non retinere menſtrua, & ſimiliter granata dulcia, præterea nihil agit. Sic optimi quiq; medici tractant puerperas, vt menſib. probe fluentibus, ſola congrua victus ratione contenti ſint: illis vero parce erumpentibus, hunc defectum omni ingenio conantur ſupplere. Sed hac de re ſatis. Cæterum vt neq; id prætermittatur, ſicuti fluentib. menſibus ego quidem non probo ſectionem venæ ſuperioris: ita neque apertionem hæmorrhoidarum poſſum probare: etſi non ignoro, ac forte in conſultationibus medicis audiſtis, multos doctiſſ. huiuſmodi vacuationem quam maxime probare, vtq; inquit Lud. Mercatus, ob partium viciniam defectum purgationis vteri mire adimplet. Quamobrem vero ego huic nequeam conſentire, id mihi perſuadet Galenus, qui tradens leges reuulſionis & deriuationis, inquit: reuulſionem per contrarias partes, deriuationem per vicinas fore perficiendas, nonnullaque huiuſmodi diſciplinæ exempla tradens, hæc habet 5. meth. 3. quæ per aluum fluunt, ea vel per aluum, vel per vrinam tranſmittes. Quod ſi fluxiones vteri ad inteſtina deriuantur, vtiq; tantum videtur abeſſe, vt aperte hemorrhoides poſſint adiuuare, vt contra quam maxime poſſint impedire. Cum igitur in puerperio, quod ſemel atq; iterum diximus, medicus id cumprimis debeat conari, vt menſtruæ purgationes recte procedant, iure & prouocatio hæmorrhoidarum & quæcunq; poſſunt illis impedimentum adferre, mihi videtur improbanda & reiicienda. Poſtremo autem hoc loco id quoque libet quærere, vtrum liceat puerperis purgantia medicamenta exhibere, cum ſit res maximi momenti, neque omnes idem ſentiant, quandoquidem vt cæteri prætermittantur, duo viri paulo ante nominati, Mercatus & Valleriola huiuſmodi quoq; purgationem in puerperiis, tanquam maxime vtilem ac neceſſariam probant. Nam Mercatus C. ſupra citato ita ſtatuit: ſi purgatio per vterum non ſufficiens videatur, minime verendum eſſe purganti medicamento vitioſos humores copioſius expurgare, vt natura deonerata cæteros quoq, humores facilius concoquat & expellat, &c. Valleriola autem teſtatur eodem loco, illi ſuæ puerperæ tranſactæ 7. die ſe dediſſe medicamentum ex agarico, manna, ſyr. & mel. roſ. ex decocto pectorali, (male faciunt, qui ſyr. & mel. roſ. permiſcent non ſine ſuperſtitione) quam quidem medendi rationem plurimi probát, ipſoq; vſu frequenter confirmant. Ego vero iis conſentiens, quæ ſupra tradita ſunt, puto huiuſmodi opinionem à doctrina Hip. & Gal. & ratione eſſe alienam, omnéq; purgationem præter eam, quæ ex vtero prodit, non ſolum nihil proficere, ſed ſæpe perniitioſam eſſe. Ex multis autem quæ iſtud facile poſſint demonſtrare, vnico volo eſſe contentus, quod nimirum purgantia medicamenta poſſint menſtruas purgationes impedire. Cuius quidem imperitæ purgationis tot & tanta pericula propoſita ſunt, vt actum agere nolim. Atq; ſic noſtræ tractationi finem facio. Etſi enim ad integram tractationem de affectib. muliebrib. plurima ſuperſunt: tamen ad noſtrũ inſtitutum, quod vnicum fuit de conceptu & partu hominis ſermonem habere, iis volumus eſſe contenti, quæ fere ex tempore à nobis ſcripta, alias cum plus otii nacti fuerimus, magis accurate & ornate poſſunt fieri.

Pp 5 ALE-

ALEXANDRI MASSARIÆ VICENTINI MEDICI CLARISSIMI,

DE FEBRIBVS

Liber Quintus.

CAPVT I.

De Definitione Febris.

EXpoſiturus hoc anno ex inſtituto huius ſcholæ primam fen. quarti canonis Auic. quæ tractat de febribus, decreui illa omnia prætermittere, quæ à cæteris ſolent diffuſe explicari in principio librorum, & ad ipſam rem ſtatim aggredi, ſi prius pauca quædam vobis dixero de inſtituto ac iudicio meo, quod in tota hac interpretatione ſemper tenebo. Auic. quem ſuſcipimus interpretandum, in primi doct.3.cap.3. ſe Galeni interpretem facit, ſed cum interpres debeat eſſe magis perſpicuus & facilis, quam auctor, quem interpretatur, Auic. autem ſiue propter malam ex lingua Arabica verſionem, ſiue proprio quodam ſuo vitio, ſit multo obſcurior & difficilior Galeno, propterea mihi ſtatutum eſt, perpetuo ipſum conſulere Galenum, qui vbique perſpicuam habet orationem, adeo vt longe facilius ſit, mea ſententia, Auicennam per Galenum, quam Galenum per Auicennam intelligere. Præterea ſicuti docet Galenus 3. epid. ſecto. 1. ægroto, 1. & 1. prorrh. comment. 1. tex. 4. com. 2. initio, cum ad bonum interpretem pertineat non ſolum inuenire ſententiam auctoris, ſed etiam indicare, quæ bene, & quę male ab eo doceantur, ne iis quæ falſo dicuntur patrocinatus, opinionem vel ignorantiæ, vel contentionis reportet, nos ſingula decreta Auicennæ diligenter examinabimus, & ad Galeni doctrinam, tanquam ad lydium lapidem perpetuo conabimur referre. Quamobrem vos moneo, imo vero hortor, vt libris Galeni omni adhibita diligentia & ſtudio ſtudeatis, præcipue vero 8. 9. 10. & 12. libr. de methodo medendi, duobus primis de differentiis febrium, & tribus de criſibus, ex quibus Auicenna quæcunque de hoc argumento ſcribit, omnia videtur deſumpſiſſe: namque hac ratione facile nobis licebit cognoſcere & intelligere, quæ ſint Galeno diſſentientia vel conſentientia, & quæ recipienda vel reiicienda eſſe mereantur. Quod vero pertinet ad cæteros interpretes, Paulus, Aetius & Alexander admodum pauca habent, & omnia transſcribunt ex Galeno: recentiores ſunt quamplurimi, ex quibus duo mihi ſunt nominandi, Altimarus & Trincauellius, qui præ cæteris diffuſe & ad mentem Galeni mihi videntur verſari, ex quibus nec nos grauabimur ea colligere, quæ lectione & imitatione digna videri poterunt. Sed Auicennam audiamus.

Monitio

Febris eſt calor extraneus &c.

Definitionis examinatio.

Cum Auicenna propoſitum habuiſſet, tradere curationem morborum, vt colli-

colligitur ex ſuo generali procemio, ex Galeni præcepto 1. methodi capit. 5. omnium primum tractauit naturam ipſius morbi, inuenit illius genera, & vniuſcuiuſque generis varias differentias: deinde generalem tradidit morborum curationem, quæ fit per contraria: ſed quoniam hoc non ſatis fuerat, propterea, quia indicationes curandi ſumuntur non ſolum à morbo, qui contraria poſtulat, ſed etiam à natura ægri, à natura partis laborantis, quæ diſſimilia expoſcunt, vt frequenter docet Galenus in libro metho. & nos etiam docebimus: idcirco deſcendendum fuerat ad magis particularia: quare poſt explicationem ſimp. med. in 2. libr. docet in 3. curationem morborum, qui ſunt proprii vniuſcuiuſque partis, à capite vſque ad pedes: in hoc autem quarto intendit tradere rationem curandi illos morbos, qui non ſunt proprii alicuius membri, inter quos febris principem locum obtinet: itaque Auicen. propoſitum eſt in hac prima fen tractare de febribus, quæ quidem tractatio inter cæteras omnes artis medicæ cenſenda eſt maxime vtilis & neceſſaria, cum nullus ſit morbus magis frequens, magis difficilis cognitione & curatione, & qui medicis maius negotium faciat, adeo vt vulgus hominum opinetur, ad medicos ſolam fere febrium curationem pertinere: vt propterea vos deceat in hoc ſtudio eſſe admodum attentos, & omnem diligentiam adhibere, quibus altera ex parte equidem polliceor omnem operam atque induſtriam, qui ſpero tam accurate & perſpicue hoc argumentum tractare, ac Deo fauente, perficere, vt etiam nouitii facile poſſint illud intelligere, & omnibus compertum eſſe queat, cum cætera mihi facile poſſint deeſſe, bonam certe voluntatem & officium non defuiſſe.

Itaque Auicenna tractaturus de febribus, initium facit à definitione. Quo primum loco licet dubitare, quamobrem à definitione ſtatim auſpicatus fuerit, ſiquidem Galenus 4. de differ. pulſ. 2. reprehendit illos medicos & philoſophos, quicunque initium faciunt docendæ alicuius diſciplinæ ab eſſentialibus definitionib. ac præcipue ſi tyrones ſint inſtituendi, quoniam magna eſt in definiendis rebus controuerſia, & difficile eſt rectam definitionem tradere, ex quo factum eſt, vt ille recuſaret tradere definitionem pulſus: quod ſi omnino velis primum definire, cum ſint duo genera definitionum, alterum notionis, alterum eſſentiæ, decet prius definitionem notionis, tanquam notiorem proponere: deinde ab illa ad eſſentialem tranſire, ad quam altera notionis nos veluti manu ducere conſueuit: atq; hunc ſane morem fere ſemper tenet Galen. quemadmodum loco citato volens pulſum definire, in lib. de differentiis morborum cap. 1. volens definire morbum, & aliis huiuſmodi locis; quamobrem male Auic. & contra leges bonę methodi videtur ſtatim à definitione principium duxiſſe. *Dubitatio.*

Ego vero ad hanc difficultatem cenſeo reſpondendum, pro Auicenna quod qui intendunt conſtituere principia alicuius artis vel ſcientiæ, in qua multę ſint controuerſiæ, non debent incipere à definitione, ſed potius, vt placet Galeno, longa oratione rei, de qua agitur, naturam aperire, quo illa cognita iam & perfecta, breuibus tandem verbis accipi & definiri poſſit: quod inſtitutum videtis perpetuo obſeruare Auicennam: ſecus autem ſtatuendum eſt de iis, quibus non eſt propoſitum artem vel ſcientiam primum conſtituere.

Quare cum Auicenna vellet artem medicam tradere, iam ab aliis conſtitutam, qui, vt diximus, ſe Galeni facit interpretem, iure prætermiſit longas diſpu-

diſputationes, & ſtatim attulit definitionem febris, non ſane vt illa quidquam probet atque demonſtret, ſed potius vt ex ea genera & differentias febrium inueniat, de quibus poſterius acturus fuerat, docente Galeno 1.metho.capit.3. & 5. ſpecies ac differentias rerum potiſſ. colligi ex definitionibus: id quod legimus ipſum quoque Galenum feciſſe, qui eo lib. de differentiis morborum, morbum definiuit, vt ex ea definitione omnes morborum differentias inueſtigaret: imo vero idem Galen. in princ. lib. de diff. febrium primum inuenit eſſentiam febris, vt deinceps ex ea ſpecies & differentias aperiret & explicaret. Quod ſi quis demum quærat, cur Auic. prætermiſerit definitionem notionis & nominis? reſponderi facile poteſt, illam fuiſſe ab eo prætermiſſam gratia breuitatis, forte etiam tanquam manifeſtam, & ab aliis explicatam. Namque vt Galenus docet 1. de diebus criticis 6. ex communi notione & conſenſu omnium hominum, quando homines ingenti calore corripiuntur, dicunt ſe febricitare, febriſq; neq; medicum neq; idiotam poteſt latere.

De nomine. * Dicitur autem Græce πυρετὸς ἀπό τοῦ πυρὸς, hoc eſt ab igne, vt notat Gale. 3. de fracturis com. 8. etſi Hip. ex Galeni obſeruatione 1. epid. ſect. 3. ægroto 2. 3. epid. ſect. 1. com. 15. 1. de ratione victus in acutis com. 18. etſi, inquam, Hip. non omnem febrẽ, ſed tantummodo vehementiſſimam ſolet ignem appellare, quaſi tunc tantummodo, cum eſt vehementiſſima, non aliam habeat naturam, quam ignis, & eiuſdem ſit cum igni ſubſtantiæ. Latinis autem febris à feruore dici videtur, quaſi ſit calor feruidus, & qui naturæ terminos excedit: ſic Ariſt. in 1. probl. 8. ęſtum præter naturam in corpore febrem nominat.

Conditiones bonæ definitionis. Cum igitur Auic. non ſine ratione principium faciat ſuæ tractationis à definitione, æquum eſt illam perpendere, atq; examinare, an bene vel male tradita fuerit: quoniam vero ſcribit Ariſt. in 2. poſt. tex. 38. tres conditiones requiri in bonis definitionibus: primam ſi conſtent ex prædicatis eſſentialibus, quæ explicent naturam definiti: ſecundam ſi hæc prædicata ſint ordine diſpoſita, & ita collocata, vt prio re loco ſint, quæ latius, poſteriore quæ ſtrictius prædicantur: tertiam ſi adſint omnia, nec quidquam deſit: conſideremus ſigillatim omnia, videamuſq; an hæc Aui. definitio habeat has omnes conditiones necne, & ad ſummam, an bene, vel male tradita fuerit.

Primum prædicatum in definitione eſt calor, quod eſt genus febris, illiuſque naturam & eſſentiam continet: Nam & Gal. 1. de diff. febrium cap. 1. ſtatuit, ſubſtantiam febris eſſe in genere caloris. Cum autem duo hoc nomen ſignificet, vt dicit Gal. 1. aph. com. 14. 1. de temp. 7. nimirum, & corpus calidum, & nudam qualitatem, quod ille oſtendit ex communi loquendi vſu, & ex lib. Theophraſti, qui de calido & frigido inſcribitur, quærunt hoc loco plæriq; omnes interpretes, quidnam per calorem, an corpus calidum, an ſimplicem qualitatem oporteat intelligere: quæ ſane dubitatio mihi videtur tam vana & inepta, vt non indigeat longiore confutatione: nam calor & caliditas, ſicuti albedo & nigredo, & alia huiuſmodi nomina, ſi accipiantur in abſtracto, ſemper qualitatem ſignificant: ſi vero accipiantur in concreto, poſſunt ſignificare non ſolum qualitatem, ſed etiam corpus, vel ſubſtãtiam illi qualitati ſubiectam: quare apud Græcos ſunt duo nomina ſeparata, quorum alterum θερμοτὴς, vel θερμασία, nudam qualitatem ſignificat, alterum τὸ θερμὸν interdum qualitatem, interdum corpus ſolet ſignificare: ad quem modum Hipp. hac voce vtitur, inquiens 1. aph. 14. calidum innatum, quod ſi Hip. dixiſſet, calor innatus, aut caliditas innata, locum non habuiſſet diſtinctio tradita à Gal. ſiquidem calor & caliditas

ditas de corpore ſubiecto nequeunt prædicari,vt docet Ariſt.in prædicamento ſubſtantiæ,& Galen.1.de temp.7. Ita nunquam licet inuenire,nec apud Ariſt. nec apud Gal.nomina abſtracta qualitatum ſumi pro corporibus eiuſmodi qualitate affectis:id fortaſſe liceat inuenire in libris Stoicorum , qui contendebant, qualitates eſſe corpora,quorum abſurdam opinionem Alex.coactus fuit refutare. 2.de anima. cap.29. Cum igitur Auic.dixerit,febris eſt calor , minime vero febris eſt calidum, iure mihi videor dixiſſe,interpretes inepte quærere, vtrum hæc vox qualitatem, an corpus ſignificet, cum ſine vlla dubitatione ſignificet ſolam qualitatem.

Cæterum cum qualitates ſint variæ & multiplices , quædam primæ, quædam ſecundæ,& tertiæ,vt docet Gal 5.de ſimp.med.facul. 1. & ante Gale. Ariſt.4.meteororum 29. 1. de generatione 10. rurſum quæritur, vtrum calor de prima , an de ſecunda qualitate debeat intelligi ? Arculanus affirmat de prima qualitate intelligendum eſſe,idq; multis rationibus conatur probare: alii contra calorem intelligunt de ſecunda qualitate,id eſt,de intemperie,quæ reſultat ex actione quatuor primarum qualitatum. Sed nolo in re euidentiſſima tempus perdere , quare prætermiſſa omni longiore diſputatione,dico in præſentia,calorem intelligendum eſſe de prima qualitate: namq; Ariſt. loco proxime citato & Gal.1.de naturalib.facult. 6. caliditatem,frigiditatem,humiditatem,ſiccitatem,vocant primas qualitates , ſecundas vero nominant,quæ reſultant ex primarum actione , veluti duritiem, mollitiem, grauitatem,leuitatem,& ſimilia : & ſi quis obiiciat, caliditatem corporis mixti non eſſe primam qualitatem,ſicuti eſt caliditas ignis,cum illa ſit permiſta & refracta ſuo contrario: huic reſpondeatis,non eſſe quidem vnam & ſimplicem qualitatem , ſed tamen primam eſſe & dici poſſe,cum eadem agat,quæ prima qualitas,licet remiſſiue agat: quare & Ariſt.4.meteororũ in principio concoctionem,maturationem,elixationem,aſſcribit proprio & innato calori,tanquam primæ qualitati, cum tamen calor innatus animalium & fructuum ſit refractus & mixtus ex contrario: cum ergo calor ſit qualitas,& prima qualitas,ſed refracta & mixta ſuo contrario, neceſſario concludendum eſt,eſſe intemperiem,quod expreſſe docet Gal.8.metho. cap. 1. per hæc verba:Sane vnuſquiſpiam morborum eſt,qui per intemperiem fiunt & febris, vtiq; cum adeo immodice acutus eſt calor, vt & hominem offendat, & actionem lædat.

Hoc loco mouetur altera quæſtio admodum difficilis, ſed cognitione digniſſima, vtrum febris ſit morbus ſimplex,an compoſitus : vtrum ſit intemperies calida tantum,an ſimul intemperies calida & ſicca. Medici prope omnes noſtrorum temporum, & illi quidem nobiliores, cenſent morbum eſſe compoſitum, nempe intemperiem calidam & ſiccam,in quam ſententiam præcipue venerunt, perſuaſi Galeni auctoritate,qui aperte & expreſſe id videtur aſſeruiſſe: namq; hæc habet 1. apho. com.16. Febri,quoniã calida & ſicca paſſio eſt,eſt enim conuerſio natiuæ caliditatis ad ignem,contulit Hip. victum humidum conuenire. Et iterum 1.de ratione victus in morbis acutis com.18. ſi contraria contrariorum ſunt remedia,ſane febris peculiare remedium,vt virtute tum refrigerante,tum humectante ſit oportet, id namq; febris naturæ, quæ & calida & ſicca eſt , contrarium erit. Quam quidem ſententiam repetit 1.de temp. 2. 7.metho.8.& aliis locis. Sed & ratio hoc ipſum videtur demonſtrare:etenim ſicuti ſcribunt Ariſt. 2.de gen.& corrup. 16.& 23. & Gal. 1.de ratione victus morborum acut.43. cum ignis non ſolum calore, ſed etiam ſiccitate præditus ſit, febris autem, vt diximus, ſit calor quidam igneus, veriſimile eſt, ſicuti

An febris ſit morbus ſimplex.

ſicuti in igne, ita etiam in calore igneo non ſolum caliditatem, ſed etiam ſiccitatem reperiri.

Præterea hoc ipſum poteſt confirmari ſenſu tactus, namque inquit Galen. 1. apho. 14. ſi tangas vnum qui febriat, & alterum qui non febriat, manifeſte deprehendes calorem febricitantis eſſe multo mordaciorem & aridiorem: cum enim effluxus ſimilis eſſe debeat ſubiectæ ſubſtantiæ, ex qua effluit, ſi illa fuerit humida & aerea, qualis eſt in corpore ſano, tum quod ab huiuſmodi ſubſtantia effluit, vaporoſum quoque & ſuaue eſt: ſic contra, ſi hæc ſubſtantia fuerit terreſtris & arida, qualis eſt in corpore febricitante, tunc etiam id quod effluit fuliginoſum, acre & aridum eſt.

Demum vero hæc ſententia confirmatur magno Hippocratis argumento, quod eſt ſanatio; etenim victus humidus omnibus febricitantibus conuenit, 1. apho. 16. & Galen. in comm. obiiciens hominem febre ſimul atque hydrope laborantem, in quo certum eſt à rebus humidis cauendum eſſe, reſpondet, Hippocratem eo loco non meminiſſe illarum febrium, quæ cum aliis affectionibus fuerint coniunctæ, ſed illam tantummodo indicationem fuiſſe perſecutum, quæ ab ipſa febre deſumitur: quod ſi febris ex propria indicatione, quæ ab ipſa morbi eſſentia procedit, humida poſtulat, nulli dubium eſſe videtur, quin febris ſit affectio calida & ſicca: humidum enim ſicco, non calido contrarium eſt. Quam eandem ſententiam habetis apud Gal. 1. de ratione victus morbor. acutor. 18. & 43. nec non 5. metho. 9. Itaque febris erit intemperies non calida tantum, ſed ſimul calida & ſicca.

Febrim eſſe morbum ſimplicem probatur.

Etſi vero non ignoro, vt dixi, hanc opinionem probari à medicis propeomnibus, qui & proximo ſuperiore tempore, & in præſentia ſunt clariores, veruntamen equidem puto illam falſam eſſe, & Galeni dogmatibus non conuenire. Namque ille volens inueſtigare cauſas omnium morborum, & ſimplicium, & compoſitorum, ſumpto initio à ſimplicibus & ſimilaribus vocatis particulis, in hunc modum ſuam doctrinam orditur, lib. de cauſis morborum cap. 1. Erant vt arbitror quatuor quidem ſimplices & quatuor compoſiti, increſcente nimirum aliquando immoderate vel calore duntaxat, vel frigore, aut in altera oppoſitione vel humiditate, vel ſiccitate, accidit vero nonnunquam, vt duabus ſimul qualitatibus acutis morbus calidus ſimul & ſiccus, vel frigidus & ſiccus, vel calidus & humidus, vel frigidus & humidus ſit, &c. Galenus hoc loco ſimplices morbos partium ſimilarium ſeparat à compoſitis: itaque accipiamus nos vnam caliditatem, quæ in toto corpore tam ſit acuta, vt lædat operationes, hæc ſine vlla dubitatione ſimplex calidus morbus exiſtit: etſi quæras, qualiſnam ille fuerit, & quo nomine debeat appellari, tibi reſpondet Galen. qui ſcribit lib. de diff. morborum. 5. calorem in vniuerſo corpore exuperantem, febrem nominari, & iterum docet 2. metho. c. vltimo, homines inueniſſe nomen febris, quoniam non ita facile illis fuerat ſemper explicare tantum calorē, quantus ſatis eſt ad ſedendas operationes; porroq; aſſerit, hæc duo, febrē & calorem vniuerſi corporis lædentem operationes, plane idem ſignificare. Itaque febris eſt morbus ſimplex, intemperies calida ſine ſiccitate. Quod ſi iſtud quis audeat negare, is quæſo nos doceat, quo nomine hæc generalis caliditas lædens operationes, debeat appellari, quod nemo hactenus excogitauit: quippe mea ſententia, niſi ille febris fuerit, vt nullus eiuſmodi morbus reperiatur, fateamur, neceſſe eſt.

Præter-

Præterea Galenus tractans vnicuiuſque morbi indicationes, hæc habet 10. metho.10. initio capitis: ſubſtantiam eiuſque affectus ad vnguem nouiſſe opórtet, & própriam curationis indicationem ab vnoquoque affectu cœpiſſe: præterea quē primo omnium, aut magis, quem rurſum miñus, aut ſecundo vel tertio loco cura-re conueniat: hæc igitur cauſſa eſt, inquit Galen. cur vulgo medicorum ignotum ſit, & quod febrium omnium quę febres ſunt, proprium remedium refrigeratio ſit, ſiue ea talis actu, ſiue poteſtate fuerit, & quod alia multa ex accidenti refrigerantia febrium ſunt remedia. Hęc Galenus, qui conſentiens ſuis principiis, perſpicue ſtatuit, naturam atque eſſentiam febris intemperiem calidam eſſe, minime ſiccam, cum febris, quatenus eſt febris, proprium remedium ſit refrigeratio: alioqui niſi ſolam caliditatem, ſed ſimul ſiccitatem contineret, vtique non ſolam refrigerationem, ſed etiam humectationem indicaret: neque id à Galeno, loco tam proprio & opportuno, in quo tractat ex propoſito indicationes cuiuſque morbi, prætermiſſum fuiſſet. Galenus igitur vocat vulgares & plebeios medicos, quicunque ignorant, febri, quatenus eſt febris, refrigerationem tanquam proprium remedium conuenire: inter quos illi videntur poſſe enumerari, qui cenſent proprium febris remedium non minus eſſe humectationem, quam refrigerationem.

Poſtremo ſcribit Galenus 1. de diff. febr. 8. febrium hecticarum, quæ iamdudum inceperunt, & ad maraſmum perueniunt, naturam calidam & ſiccam eſſe, cum cor in huiuſmodi febre ſimile aliquid patiatur, quod in lucerna elychnium, cum plurimum vſtum fuerit. Quod ſi febribus hecticis proprium eſt, vt natura ſint calidæ & ſiccæ, iam ſatis poteſt conſtare, id cum cunctis febribus non eſſe.

Quamobrem concludendum puto, ad veritatem & ad mentem Galeni, febrem in ſua ratione atque eſſentia caliditatem tantum, minime ſiccitatem continere, quod quidem & auctoritate Auicen. poteſt confirmari, qui in pręſenti parte tradens febris definitionem, dixit illam calorem eſſe, non ſiccitatem, quod alioqui prædicatum ſi neceſſarium foret, in prolixa & accurata definitione ab illo pręter-miſſum non fuiſſet.

Sed reſpondeamus ad argumenta aduerſaria, quæ videntur demonſtrare ſiccitatem caliditati neceſſario coniunctam eſſe. Primum vero aduerſus illos, qui contendunt, calorem præter naturam nullo modo in corpore poſſe contineri, quin illi ſiccitas coniungatur: breuiter reſpondeo, Galenum ſtatuiſſe vnam intemperiem calidam ſine ſiccitate: neque vero ſolam ſimplicem intemperiem calidam, ſed etiam calidam ſimul & humidam, quæ quidem intemperies calida & humida, niſi liceret caliditatem ſine ſiccitate inuenire, vane & fruſtra ab illo fuiſſet inuenta. Igitur tametſi ignis, & per ſimilitudinem calor febrilis, qui igneus eſt, & caliditate & ſiccitate eſt præditus, non propterea aſſerendum eſt, febrem in propria eſſentia morbum calidum & ſiccum eſſe. Exempli gratia, Socrates laboret intemperie totius corporis, aut ſaltem cordis, humidiore, & propter aliquam cauſam calefacientem, calore præter naturam & febre corripiatur, hic tantum abeſt vt huiuſmodi calor ſit cum ſiccitate, vt potius ſit cum humiditate: & ſi quis obiiciat, procedente tempore calori poſſe ſuccedere ſiccitatem; quod negari non poteſt, veruntamen dum perſeuerat humida intemperies, Socrates ſine vlla ſiccitate febricitabit: quod ſi ſiccitas foret de eſſentia febris, vtiq; nullo

Reſp. ad argumenta aduerſ.

nullo modo,& nullo tempore ab ea poſſet ſeparari. Quare dicendum eſt, ſiccitatem ſuccedere calori, tanquam illius effectum, ſiquidem calor deſiccat perpetuo ſubſtantiam cui adhęret, quæ tamen ſiccitas non perpetuo tanta eſt, vt lædat operationes,ac propterea eſſentiam febris conſtituat, ſicuti contingit in febre hectica, quę vt diximus, vere eſt intemperies calida & ſicca. Ex iis non difficile eſt reſpondere ad ſingulas obiectas rationes: namq; Hip. & Gal. vocant ſæpenumero febrem morbum calidum & ſiccum, vt ab illa ſumant indicationem rerum humidarum, propterea,quia reuera omnis febris exſiccat: quamobrem huiuſmodi nominatio & indicatio ſiccitatis eſt potius ab effectu,quam ab affectu:adeo vt in ſumma,dummodo intelligas, ſiccitatem ad conſtituendam eſſentiam febris neceſſariam non eſſe,liceat perpetuo fateri ſimul cum Galeno, febrem deſiccare, morbumque calidum & ſiccum quoquo modo dici poſſe, ac res non modo frigidas, ſed etiam humidas indicare. Quod obiiciebant aduerſarii de ſenſu tactus, qui manifeſte percipit in febricitantibus calorem mordentem,quod ſiccitatis eſt proprium, nihil ad rem pertinet: namque huiuſmodi qualitas non dependet à febre, quatenus eſt febris, ſed potius ab illius ſubiecto, quod ſi fuerit calidum & ſiccum,quales ſunt humores putreſcentes,calorem quoq; mordacem & ſiccum generat: ſin autem fuerit humidum,calorem quoque mitem & ſuauem efficit:ad quem modum ſcribit Hip. 6.epid.ſecto.1.29.febres alias mordaces eſſe,alias mites, alias non mordentes quidem,ſed poſt inſurgentes: & Gal.in lib.aduerſus Lycum cap.2.aſſerit, nonnullas febres eſſe exquiſite ſiccas, quales ſunt, quas Gręci typhodes vel helodes appellant, de quibus omnibus opportuniore loco &tempore tractabimus.Sed hac de re ſatis, ad Auic. regrediamur.

Febris eſt calor extraneus.) Hoc eſt aliud prædicatum, de quo poteſt dubitari,ſitne genus,an differentia: ſed ego puto ſine dubio eſſe differentiam. Cum enim in corpore humano duplex ſit calor,ex Gal.1. apho.14.15.nec non 6. epid. ſect. 4. com. 17.& 75. alter natiuus & familiaris,alter præter naturam & aduentitius,ad differentiam caloris natiui, particula,*extraneus*,addita eſt. Quomodo autem iſti duo calores inuicem differant:declarat Gal.2.de diff.febrium 9.quinimo 1.de diff. reſpirationis ad finem ſcribit,ſe librum cõpoſuiſſe de calore innato, in quo ex propoſito vtriuſq; caloris differentiam explicaſſe. Quem Auic.calorem extraneum vocat, Gal.conſueuit appellare interdum calidum igneum,interdum calorem immoderatum, interdũ ſuperadditum, acquiſititium,non naturalem, & forte aliis nominibus, quæ tamen idem ſignificant,nempe calorem alienum ab inſtituto naturæ,pro quo videatis *6*.epid.ſecto.4.com.25. Sed in hac definitione videtur eſſe neſcio quis error in ordine prędicatorum, namque,vt diximus,illa prius debent poni, quę latius, deinde quæ ſtrictius prædicantur:verum hoc loco contra ſe res habet, ſiquidem vox,extraneus,latius patet,quam calor:cum ſint multa extranea,quæ calores nõ ſunt, veluti reliqui omnes morbi ex intemperie,in compoſitione cauſę morborum,& ſymptomata. Et ſane iſtud negari non poteſt: ego vero ad hoc reſponderem, etſi hæc differentia latius patet,illam tamen à ſequentibus differentiis contractam & anguſtatã eſſe,id quod pariter euenit in definitione morbi,in qua particula prętet naturam tametſi late patet,& conuenit non ſolum morbo, ſed etiam cauſæ & ſymptomati, à poſterioribus differentiis in anguſtum deducitur, &ad vnum morbum accommodatur.Itaq; calor extraneus intelligendus eſt calor pręter naturam, quatenus diſtinguitur à calore naturali.Quod ſi velis quoque propriam Auic. huius vocis ſigni-

ſignificationem tenere,id nihil refert,modo res intelligatur:nam & Gal. ab huiuſmodi vocibus quandoque non abhorret,qui 6.epid.ſecto.4. com.17. calorem præter naturam,alienum,ſicuti natiuum, domeſticum appellat. Sequitur Auic.

Accenſus in corde:) Hoc eſt aliud prędicatum, quod continet ſecundam differentiam definitionis,quæ adhuc magis naturam febris circumſcribit:poſſunt enim in corpore eſſe multi calores extranei,qui tamen febres non ſunt, veluti ſi iecur vel alia pars incaleſcat,ſi aliqua externa pars corripiatur inflammatione, erunt quidem huiuſmodi calores extranei ac præter naturam, veruntamen non erunt febris, niſi in corde calor accendatur,id quod eſt maxime conſentaneum rationi: cum enim Gal.auctore 5. de locis aff.1.cor ſit principium caloris natiui, iure ac merito febris, quæ nihil aliud eſt,quam natiui caloris alteratio,in corde tanquam proprio ſubiecto debet collocari. Dixit autem Auic.accenſus, non qui accenditur, vt plane denotaret, calorem factum & permanentem: cum enim febris ſine vlla dubitatione morbus ſit, morbus autem ſit affectio facta & permanens, vt paſſim docet Gale. & in lib. metho. & in lib.de morbis & ſympto. neceſſe eſt, calorem in corde iam accenſum & permanentem eſſe,& ideo cum tria ſint genera febrium, vt poſterius videbimus, pro varietate ſubiectorum, ſpiritus,humorum,ſubſtantię cordis, nunquam erit febris, niſi calor in huiuſmodi ſubiectis factus fuerit.

Quamobrem Galenus 1.de diff.febrium 1. deſcribens hæc tria genera febrium, ita ſtatuebat, febrem ephemeram eſſe, cum ſpiritus incaluerunt, humores autem & ſubſtantia cordis incaleſcunt: putridam cum humores incaluerunt, ſpiritus vero & ſubſtantia cordis incaleſcunt : hecticam demum, quando ſubſtantia cordis incaluit, ſpiritus & humores incaleſcunt: neque enim inquit Galen. hoc in loco, refert parum, ſi caleſcere dicamus, aut calefactum eſſe: ſiquidem per tempus præteritum rem factam & permanentem, per tempus præſens,rem quæ adhuc fit, ſignificamus.

Sed fortaſſe contra hæc quis arguat, & primum,quod Galen. 1.apho. com. 16. definiens febrem, dixerit eſſe conuerſionem calidi innati in igneum: etenim vox conuerſio videtur ſignificare motum,minime terminum & finem motus: id quod inter cæteros annotauit Altimarus 1. de feb.10. qui inquit, febrem recte definitam eſſe per motum, non per terminum & finem motus, namque licet febris proxime accedat ad naturam ignis, tamen reuera non eſt ignis: quod ſi febris per terminum motus definiretur,ſequeretur, febrem ignem eſſe. *Obiectio I.*

Secundo Galenus 8.metho.cap.1.conſtituit tres differentias febris, primam cum febris iam facta & genita eſt, ſed cauſa iam deſiit, quæ illam excitauit: ſecundam cum febris adhuc eſt in generatione: tertiam cum febris pro parte iam genita eſt, & pro parte etiam nunc generatur. Itaque falſo & præter Galeni ſententiam nos videmur aſſeruiſſe ſimul cum Auic.febres inter res factas & permanentes reponendas eſſe. *II.*

Sed non difficile eſt ad hæc reſpondere, & primum, quoniam Galenus febrem definiuit eſſe conuerſionem natiuę caliditatis ad igneam, dicatis illum minus proprie locutum fuiſſe, & vſurpaſſe nomen conuerſionis, quo certe voluit ſignificare, non motum & mutationem, ſed terminum motus, & quod iam mutatum eſt: quam nominis proprietatem ſeruauit 1. de ratione victus in morbis acutis 18.1. apho.14. cum dixit, febrem fieri ex conuerſione calidi innati ad igneum, quo voluit ſignificare ſine vllo dubio, non ipſam conuerſionem, ſed *Solutio.*

terminum conuerſionis, ex qua fit febris. Cum enim de ſententia Galeni morbus ſit res facta & permanens, febriſque conſiſtat non in calefieri, ſed in calefacto eſſe, certum eſt, febrem eſſe, non quando calor natiuus conuertitur, ſed quando cõuerſus eſt ad igneum. Neque id alicui mirum debet videri, etenim philoſophi & medici nonnunquam vocibus vtuntur, quæ indiſcriminatim poſſunt ſignificare, & motum & terminum motus, propterea quia deſunt duo nomina accommodata, quorum alterum alterationem, alterum formam ab alteratione prouenientem ſignificet: quod iam diu ab Ariſt. traditum eſt, qui tum aliis locis, tum 5. phyſic. docet, in multis alterationibus inueniri nomen motus, & nomen habitus conſequẽtis motum, inter ſe diſtincta, qualia ſunt dealbatio, denigratio, calefactio, refrigeratio: quæ ſignificãt motum & alterationem: ſic albedo, nigredo, frigiditas & caliditas, quæ ſignificant diſpoſitionem, habitum, & formam, quæ ab huiuſmodi actionibus inducitur: ſed hæc diſtincta nomina non reperiuntur in omnibus motibus & alterationibus, quod euenit in definitione febris, imo vero etiam in definitione morbi, in qua vox generis, Græce διάθεσις, Latine conſtitutio, diſpoſitio, affectus, cum ab aliis, tum à Galeno 1. de locis affectis 2. accipitur non ſolum pro termino alterationis, ſed etiam pro ipſa alteratione, etſi aliquando huiuſmodi nominum varietatem, & vim præclare diſtinxit, qui in libro de ſympt. differ. 1. ſcribit ad hunc modum; Pathema differt motu à diſpoſitione: namque ceſſante eo quod alterat, alteratio quæ permanet diſpoſitio exiſtit: proinde in ipſa conuerſione, mutatione, alteratione, ac motione πάθος generationem habet, in eo autem quod manet, & quod ſeruatur, in ſubiecto corpore, diſpoſitio conſiſtit. Itaque nulli dubium debet videri, ſi Galenus quoque deficientibus congruis nominibus, plane volens ſignificare finem & terminum conuerſionis, vſus eſt ea voce, quæ proprie motum & alterationem videtur ſignificare.

Sed redeo ad Altimarum, de quo licet mirari, quomodo eiuſmodi inanem interpretationem commentus fuerit, qua neceſſario cogitur fateri, febrem non eſſe morbum; verum illius argumentum nullius momenti, ac vaniſſimum eſt: etenim cum inquit, ſi Gal. vſus fuiſſet voce ſignificante terminum motus, ſequeretur febrem eſſe ignem. Negatur conſequentia, neque enim dixit Galenus, febris eſt cõuerſio natiuæ caliditatis ad ignem, ſed ad caliditatem igneam: quare non ſequitur, ergo febris eſt ignis, ſed ſequitur, ergo febris eſt caliditas ignea; quod veriſſimum eſt, neque indiget longiori confirmatione, cum febricitantes pluribus vitæ muneribus fungantur, qui ſpeciatim concoquunt & expellunt noxios humores, & tandem ſanantur, quod ab igne fieri non poteſt. *Solutio.*

Reſtat vna ratio, quę videbatur demonſtrare calorem in febribus minime accenſum, & in facto eſſe, ſed in fieri, & erat locus Galeni 8. metho. ad quem eodem loco ipſemet reſpondet Galenus, qui docet, febres quæ generantur adhuc, & nondum genitæ ſunt, non eſſe febres, neque morbos appellandas eſſe, niſi forte quis clarioris doctrinæ gratia febres ſcheticas, quaſi facile ſolubiles velit appellare: imo vero Galenus capite 88. artis medicæ huiuſmodi febres, & omnes morbos, quos 8. metho. dicit adhuc fieri ac generari, morbos qui nondum ſint, ac futuros appellat: quod ſi nondum ſunt, iure neque morbi debent appellari: quæ reſponſio confirmatur: namque iis duobus locis 8. metho. & in arte medica in curatione earum febrium, quæ generantur & nondum factæ ſunt, Galenus non ſumit indicationem curandi à morbo, & à febre, ſed tantummodo à cauſa illam efficiente: cum ergo

non

non indigeat curatione, vere neque febres,neq; morbi dici debent: de quibus qui-dem acceſſionibus quæ ſunt in fieri,loquitur etiam Gal.1.de locis affect.2. & 3. cap. Itaq; ex iis conſtat,per conuerſionem natiuæ caliditatis ad igneam, intelligendam eſſe conuerſionem,iam factam & abſolutam,minime quæ adhuc eſt in fieri: ac me-rito Auic.dixiſſe in ſua definitione,febrem eſſe calorem accenſum in corde.

Ex quibus verbis id vobis demum licet colligere, ſubiectum caloris febrilis eſſe cor,quod à Gal.quoq; traditum eſt,qui ſcribit 1.de diff.febr.3.10.metho.8. nul-lum calorem præter naturam,niſi cor vna calefiat,febrem eſſe, nullumque genus febris poſſe conſiſtere,niſi cor afficiatur, & calida intemperie laboret. Quomodo autem cor & variæ illius partes,ſubſtantia,humores,ſpiritus,ſint ſubiectum febris, poſterius videbimus,tractãtes febrium differentias: ſed tamẽ illud hoc loco nõ po-teſt neque debet prætermitti,quin tueamur Galen.& Auicen.aduerſus nonnullos, qui contendunt,ipſum cor febris proprium ſubiectum non eſſe, inter quos primũ eſt Fernelius,qui lib.4.de feb.c.1.reprehendit Auic. & negat eſſe perpetuo verum, omnis febris calorem in corde accendi,tametſi,ille inquit,de continuis& primariis id verum fateamur,intermittentium tamen & ſymptomaticarum calor non in cor-de primum accenditur,ſed aliunde ſublatus cor ferit, quo eſtuans cum ſpiritu mox per arterias in corpus omne refunditur. Sed Fernel.mihi videtur temere Auic. re-prehendere,neque ſatis illius mentem percepiſſe:neq; enim ille inquit, calorẽ pri-mum accendi in corde,ſed ſimpliciter,calorem accenſum in corde. Nam etſi nihil prohibet,quin eiuſmodi calor ab aliis partib. poſſit cordi communicari, tamen id perpetuo verum eſt, vt diximus,febrem nunquam eſſe neq; dici poſſe, niſi cor calida intemperie laboret.

Cor eſt ſubie-ctum febris.

Opinio Ferne-lii.

Deinde eſt Altimar.1.de feb.c.11.qui ſtatuit ſubiectum febris non cor, ſed na-tiuam caliditatem. Cum enim febris ſit conuerſio natiuæ caliditatis ad igneã, illius forma,eſſentia ſeu qualitas,inquit Altim.tanquã in ſubiecto, ſuſcipitur primum in ſubſtantia calidi innati,nãq; hæc eſt q̃ immutatur atq; alteratur, accidentalẽ calidi-tatem,quę febris eſt,ſuſcipiens.Sed eqdẽ nequeo hanc Altimari cogitationem pro-bare,namq; ſi per calidũ innatũ intelligit qualitatẽ caloris,id falſum eſt, ſiquidẽ hu-iuſmodi qualitas eſt accidens,& nullũ accidens poteſt eſſe ſubiectũ alterius acciden-tis.Præterea calor innatus nõ adeſt amplius, cũ iam fuerit mutatus & conuerſus ad igneum,quo tempore febris viget.Si vero intelligit nõ qualitatem,ſed ſubſtãtiã ca-loris innati, vidẽndũ eſt quidnam ſit huiuſmodi ſubſtantia,&quodnã ſit ſubiectũ ca-lidi innati,quod cõtinetur in corde,ac ſane puto ipſũ nihil aliud potuiſſe inuenire, q̃ tres partes & ſubſtãtias cordis,corpus,humores,ſpiritus,quas propterea tres par-tes neceſſe eſt ſtatuere ſubiectũ febris,cũ ſint ſubiectũ calidi innati. Quare Altimar. potuit ac debuit,mea ſententia,abſtinuiſſe ab huiuſmodi nouitate, quæ & ab omni ratione,ſed imprimis à Galeni diſciplina eſt aliena.Præterea ſunt nonnulli,qui con-tendunt,non ſolum à corde, ſed etiam à reliquis partibus calorem præter naturam in totum corpus diffundi, & febrem excitari poſſe, namque excitantur febres ex bubone,de quibus eſt apho.Hipp.febres ex bubone omnes malę,præter diarias 4. apho.55. Sic Auic.1.4.tract. cap. 27. tradit, fieri febrem ephemeram ex dolore ca-pitis,oculi,aurium,dentis, & reliquarum partium. Sic Galenus ſcribit 10. method. 8.febres hecticas nonnullas fieri primum laborante corde, nonnullas primum la-borante non corde,ſed ventriculo,iecore,pulmone, & aliis partibus, qui propter-ea variam quoque iſtarum febrium curationem docet.Sed iſti imprimis obiiciunt

Altimari opi-nio.

Num ex ſolo cordis calore febris.

iecur, quod facile videtur per venas poſſe impartiri toti corpori calorem preter naturam, cum pariter ad totum corpus & ſingulas partes alimentum & ſanguinem ſoleat deferre, quod confirmatur propterea, quia manifeſte videmus à iecore cō-municari frigiditatem vniuerſo corpori, ſicuti contingit in hydrope anaſarca: nāq; eadem ratione qua frigiditatem, videtur caliditatem quoq; ad omnes partes poſſe tranſmittere: itaq; erit febris ſine cordis affectione. Ad hanc dubitationem variæ ſunt reſponſiones, ſed breuiter ego reſpondeo, ac fateor, ex variis corporis partib. & prope omnib. caliditatem poſſe communicari vniuerſo corpori: verum illud addo, hoc nequaquam fieri poſſe, niſi primum cor huiuſmodi caliditatem recipiat: ad quem modum ſunt intelligendi Hip. Gal. & Auic. cum docent, ex propriis quibuſ-dam partibus febrem excitari. Etenim quantumcunq; cęteræ partes & totum cor-pus incaleſcat, niſi ſimul cor reddatur calidius, febris nequit eſſe, nec dici poteſt, vt ſupra diximus. Huius diſciplinæ ſatis fuerit vnicum exemplum proferre, illud autē eſt Galeni 7. metho. cap. 9. qui ſcribit, ſi adeo vehemens caloris intemperies ventri-culum occupet, vt vſq; ad ipſum cor perueniat, neceſſe eſt hominem febricitare, id quod ad reliquas etiam partes poteſt accommodari.

Quod autem ſpeciatim diſputāt de iecore, paulo accuratius explicandum eſt. Dico igitur, ſi probe memoria teneamus naturam & colligationem vtriuſque viſceris, iecoris & cordis, vtiq; fatendum eſſe, aut difficulter, aut nullo modo fieri poſ-ſe, vt iecur tam reddatur calidum, vt calefaciat corpus vniuerſum, quin primum & ſimul ipſum cor incaleſcat; imo vero omnis ratio colligit, caliditatem iecoris lon-ge facilius & citius cordi, quam vlli cæterarum partium poſſe communicari: pri-mum enim ſatis conſtat ex anatome, iſthæc duo viſcera, mediante potiſſimum ve-na caua, quæ ſtatim ex iecore prodiens ramum omnium maximum defert in dex-trum cordis ventriculum, ſigulari quodam nexu & coniunctione inter ſe eſſe colli-gata. Deinde illud quoq; pro comperto habendum eſt, nullum eſſe membrum in toto animantis corpore, quod magis prompte, facile & cito calefieri poſſit ipſo cor-de, quippe quod ſuapte natura calidum eſt, ac fere perpetuo feruet, adeo vt omni-um conſenſu illud in morituris omnium poſtremo refrigeretur: quare propter hu-iuſmodi inſignem procliuitatem & conſenſum, veriſimile eſt, calorem nullo mo-do à iecore ad vniuerſum corpus tranſmitti, niſi primum cor afficiatur; atque i-ſtud eo quoque argumento poteſt confirmari, quod ſicut ſcribit Galenus 1. ad Glauconem 2. in febricitantibus præcipuum indicium ſumitur ex pulſu, cum id omnibus commune ſit, vt idem teſtatur, eodem libr. capit. 6. vt habeant inæ-qualitatem in vna arteriæ pulſatione; vnde cum pulſus immediate & proxime affe-ctionem cordis demonſtrent, ſi nemo ſine pulſus inæqualitate poteſt febricitare, vt pariter nemo ſine affectione cordis poſſit febricitare fateamur neceſſe eſt. Ne-que vero poſtrema argumentatio & ſimilitudo alicuius eſt momenti, ſiquidem longe diuerſa eſt ratio caloris & frigoris. Nam ſicuti diximus, cor inter omnes par-tes corporis calidiſſimum eſt, quare ex vna parte poteſt calefieri facillime & ac-cendi, antequam corpus calefiat, ex altera autem poteſt refrigerantibus cauſis reſiſtere, vt iure totum corpus, non refrigerato corde, poſſit refrigerari. Sed neque illud fortaſſe veritatem continet, nempe totum corpus adeo poſſe refrigera-ri, vt actiones lædantur, quin ſimul cor laboret, & quoquo modo refrigere-tur. Quæſo enim, quomodo id fieri poteſt, niſi cor, fons natiui caloris, à quo ille in totum corpus diffunditur, ac ppetuo fouetur, antea frigidius reddatur?

Pulſus in o-mnib. febrib. inæqualis.

etſi

etſi conſiderētur habitus corporis frigidiores, certum eſt in illis pulſus non eſſe naturales, ſicuti contingit in hydrope anaſarca, in qua ſcribit Gal. pulſus raros & paruos fieri, qui ſine dubio cordis frigiditatem demonſtrant. His quę hac de re diximus, ac de differentia cordis & aliarum partium, quatenus pertinet ad deriuationem caloris & frigoris per vniuerſum corpus, plurimam lucem poteſt afferre ſententia Galeni, quæ eſt digna maxima noatione, in libello de ſanguinis miſſione c. 5. quæ incipit: Quicquid cor per caliditatem & frigiditatem patitur, huius etiam confeſtim aliæ corporis partes participes fiunt: & concludit particulares caliditates & frigiditates, quæcunque parti male affectæ vicinæ ſunt, ſimul alterare, in totum vero corpus, priuſquam cor alterent, non extendi. Sed ad propoſitam febris definitionem reuertamur.

Et procedit ab eo mediante ſpiritu & ſanguine.) Vt febris fiat, neceſſarium eſt primum calorem præter naturam accendi in corde, deinde illum ad vniuerſum corpus tranſmitti; vnde neſcio quid venerit in mentem Arculano, qui particulā, Nec, interpretatur, vel; neq; enim ſunt duæ voces diſiunctiuæ, quarum altera ſine altera eſſe poſſit, ſed neceſſe eſt calorem in corde accendi, ac ſimul illum à corde tranſmitti & communicari vniuerſo corpori: imo vero tantum abeſt, vt hæc particula legenda ſit diſiunctiue, vt nonnulli interpretes Arabes pro verbo, Et, legant, deinde, quod probe ſignificat ordinem in generatione febris, nempe vt calor primum accendatur in corde, deinde à corde tranſmittatur ad vniuerſum corpus. Itaque à corde tranſmittitur huiuſmodi calor, cum ſpiritu & ſanguine, per venas & arterias, quæ ſane tranſmiſſio eſt admodum facilis, cum hoc membrum habeat venas & arterias ampliſſimas, quæ omnibus corporis partibus communicantur.

Dubitant hoc in loco interpretes, an in febre calor præter naturam neceſſario debeat vniuerſum corpus tenere, an ſatis ſit & poſsit in ſolo corde conſiſtere: ac primum quidem Gal. videtur ponere febrem inter morbos, qui non ſunt proprii alicui parti, ſed communes toti corpori, inquiens lib. de morborum diff. cap. 5. calorem in vniuerſo corpore exuperantem febrem nominari, & facile ab omnibus deprehendi: quam eandem ſententiam habet de cauſis morborum 2. lib. de ſanguinis miſſione, cap. 5. Altera autem ex parte experientia demonſtrat, & confirmat ipſe Galenus 4. de cauſis pulſuum cap. de pulſu inflammationis 2. prog. comm. 4. de inæquali intemperie 8. quandoq; in febribus nonnullas partes manifeſto eſſe frigidiores, veluti ſunt partes externæ principio paroxyſmorum, itē in febrib. lipiriis & malignis, in quibus interiora videntur vri, exteriora frigeſcunt, veluti ſunt partes tam internæ quam externæ in fębre epiala, in qua eodem tempore partes corporis & calidæ & frigidæ ſentiuntur. Et Gal. præterea videtur fauere huic opinioni, qui ſcribit 7. metho. cap. 8. intemperiem calidam ventriculi febri proportione reſpondere, quippe ille, inquit, quod febris vel in toto animali, vel in corde eſt, id propoſitus nunc affectus eſt in vētriculo. Et iterum hæc habet 6. epi. ſect. 1. 29. Eſſentia vero febrium eſt, non modo ſecundum Hip. & præclariſſimos medicos, ſed etiam ſecundum omnium hominum conſenſum, caliditas præter naturam, maxime quidem in totum animal diffuſa, ſin minus, vt omnino vel in plurimis partib. vel in nobiliſſimis accenſa. Ex quibus puto manifeſtum eſſe, de ſententia Gal. in febribus non perpetuo calorem per vniuerſum corpus diſtribui, ſed fore ſatis ſi cor occupauerit, dummodo tantus ſit, vt lædat operationes. De hac dubitatione multi multa loquuntur, de quibus nolo agere longius, qui ſatis habeo eam reſponſionem

An calor febrilis totum corpus occupet.

proferre, quam, puto Galeno, rationi & veritati magis conſentientem eſſe.

Dico igitur,in febre calorem ſemper accendi in corde, vt teſtantur Hipp. & Gal. 4.de ratione victus 3 9.1.de ratione victus 18.10. meth.8.illumque ab hac parte per venas & arterias ad totum corpus diſtribui: quemadmodum tempore ſanitatis per eoſdem canales calor innatus ſolet diſtribui, & hoc perpetuo fieri, niſi aliquid ſit impedimento, quo minus eiuſmodi calor diffundi, & corpori poſſit communicari. Quæ reſponſio eſt Auic. 1.4.tractatu 2. capit.50. quæ quidem impedimenta ſolent contingere in febribus, de quibus loquuntur aduerſarii: namque principio acceſſionum extremæ partes refrigerantur, quoniam hoc tempore ſpiritus, ſanguis, & calor concurrunt ad medias corporis partes, vt propterea non poſſint ad illas, quæ longius diſtant, deferri, & calorem conſeruare. Sic in lipyriis & malignis febribus igneus calor viſcerum talis & tantus eſt, expoſitore Galeno 2. prog.4. & aliis locis, vt inſtar cucurbitulæ ad ſeſe trahat ſpiritus, ſanguinem & calorem,à partibus externis, vt illæ merito remaneant frigidæ: ſic demum in febre epiala, ſicuti exponitur à Galeno de inæquali intemperie 8. 2. de diff.feb.6.cum originem habeat ex pituita vitrea & crudis humoribus, qui delati per vniuerſum corpus vno atque eodem tempore non putreſcunt, ſed alii citius, alii tardius, iure fit, vt pro parte putreſcente calorem febrilem, pro parte non putreſcente rigorem ſoleat excitare. Ergo non ſine ratione Galen.aſſeruit vtrumq;,primum in febre calorem præter naturam totum hominem occupare,quod veriſſimũ eſt, ſi hæc adhibeatur interpretatio, vt nihil impediat, quo minus ille ad omnes partes poſſit tranſmitti: ſecundum hunc ipſum calorem vel in toto homine, vel in corde tantum,& nonnullis partibus contineri: quod item non caret veritate, ſi contingant impedimenta,quæ non permittant illum ad omnes partes diffundi & dilatari.

Sed quęrunt rurſum nonnulli,an cor poſſit tranſmittere calorem ad alias partes,non ſolum mediantib.venis & arteriis,ſed etiam aliis modis,quib.cęteræ partes ad ipſum cor ſolent calorem tranſmittere,nimirum per vapores & fuligines, nec non per nudam & ſucceſſiuam alterationem, de quib.modis loquitur Gal. 1. de diff. feb.5.4.aph.55 & nos quoq; infra diſputabimus. Quib. reſpondeatis,nihil obſtare, mea ſententia,quin iſtud fieri poſſit: verum cum cor ſit fons ſanguinis & ſpiritus, in quib.ſicuti calor innatus,ita quoq; calor febrilis ſedem habet,adſintq; vię plurimæ, ampliſſimæ & apertiſſimæ,per quas hæc tranſmiſſio commode fieri poteſt, non eſt vt alias quæramus,quæ ſunt difficiliores & obſcuriores. Itaq; in vnum colligendo quæ hactenus dicta ſunt: Febris eſt calor præter naturam, non corpus, ſed qualitas, accenſus,non qui accenditur in corde,in corde tanquã principali ſubiecto tranſmiſſus ab eo mediante ſpiritu & ſanguine,in quib. calor tũ natiuus,tum febrilis cõtinetur,p arterias & venas,tanq̃ faciles & patẽtes canales,ac poſtremo in totũ corpus,niſi ſint aliqua impedimenta, quæ huiuſmodi generalẽ tranſmiſſionem prohibeant.

Et inflammatur in ea inflammatione,quæ nocet operationib. naturalib.) Cũ hactenus Aui.ſtatuiſſet,febrẽ eſſe calorem accenſum in corde,per vniuerſũ corpus diffuſum, nunc intẽdit explicare,qualiſnã ſit huiuſmodi calor, & quomodo differat ab aliis caloribus q totum corpus occupãt, & tamẽ febres nõ ſunt: vnica autẽ eſt diſtinctio, quæ calorẽ febrilẽ à cæteris ſeparat calorib. & eſt, quando corpus adeo incaleſcit, vt propterea lædãtur operationes naturales: quã doctrinã Auic.accepit à Gal. qui ſcribit 2. met.c.7.8.met.c.1.calorẽ q adeo auctus fuerit,vt occaſione eius corpus laboret, neq; probe actionib.fungi poſſit, febrẽ appellari. Quod qdẽ eſt maxime conſentaneũ rationi:

tioni:cũ enim,ſicuti docẽtHip.& Gal.4.aph.37.5.apho.22.2.ad Glau.2.calor natiuus aut ſit ipſa natura,aut ſaltẽ primum ac maximum illius inſtrumentũ,quo efficiũtur & perficiuntur omnes naturales operationes, quemadmodũ ille fuerit moderatus & naturalis,operationes quoq; probæ ſunt & perfectæ,ita contra,ſi ille fiat immoderatus & p̃ter naturã,vt operationes quoq; lædantur,atq; improbę fiãt,neceſſe eſt.

Sed quæritur, quidnã Auic.intelligat per operationes naturales;atq; ne diuerſorũ interpretũ diuerſas opiniones referã, mihi probatur præ cæteris interpretatio cuiuſdã interpretis Arabis,q Siraxis dicitur, qui intelligit operationes cõuenientes naturæ regẽti corpus:cũ autem corpora regantur trib.facultatib. vitali, naturali, animali,hic operationes naturales nõ debẽt intelligi ſtricte,quatenus diſtinguũtur à cæteris duab.vitalib.& animalib.ſed cõmuniter quatenus ſub hoc nomine omnes cõprehendũtur:ſiquidẽ largo modo omnes huiuſmodi facultates reuera naturales poſſunt vocari,ſicuti vocantur à Gal.ſæpenumero,præcipue vero 1.met. c.3.de cõſt. artis med.10. cum ſcribit, homines vbi ſenſerint quampiam naturalium corporis actionum vel male geri, vel prorſus non fieri, tunc exiſtimare, ſe illa parte corporis ægrotare, cuius actionẽ læſam vidẽt,ſic ꝑpterea medicũ de remedio cõſulere: & lib.de cauſ.procatarct.c.1.refert,quendã ægrotũ aggreſſum eſſe ſolitas operationes, &omnia obiiſſe munera,quę ſibi ex natura debentur:namq; pro cõperto habendũ eſt,in febrib.omnes omniũ partium actiones lædi,primum vitales, deinde naturales,poſtremo animales,q; præclare expoſitum eſt à Gal.5.de loc.aff.1. Etenim cũ cor ſit veluti fons quidã caloris innati,per quẽ vnaquæq;pars ſuam perficit operationẽ, omnis ratio colligit,laborante corde,ſimul cũ ipſo omnes partes corporis vitiari,& illarum actiones lędi. Neq; vero altera ex parte ſunt alicuius momẽti nõnullæ rationes,quæ ſolent demonſtrare,in febrib.minime omnes actiones lædi & labefactari, cũ manifeſtum ſit,multos febricitãtes habere odoratũ,auditũ,& reliquos ſenſus integros,bene recordari,iudicare,& alias naturales operationes perficere: imo vero illud licet nobis addere,febres interdum quaſdam actiones non ſolũ nõ lædere,ſed etiam quãmaxime iuuare,nempe illas,quæ ſint vel ablatæ,vel imminutę,vel deprauatæ, propter immoderatam frigiditatem,aut propter humores crudos & flatus, q à calore febrili attenuantur, concoquuntur & diſſipantur:ad quem modum ſcribũt Hip.&Gal.2.aph.26.melius eſſe conuulſioni febrẽ accedere:q̃ febri cõuulſionẽ:&iterũ 8.aph.5.ſi ebri⁹ quiſpiã de repente obmuteſcat,cõuulſum mori,niſi febre corripiatur:ac rurſum 7.aph.52.quib.iecur vehemẽter dolet, iis febrẽ ſuperuenientẽ dolorẽ ſoluere. Reſpondeatis in febre nõ omnes ſemper corporis actiones lædi,vt ſatis experientia confirmat,neq; id eſſe neceſſarium, ſed fore ſatis, ſi ex omni genere actionum quædã tantummodo lędantur,ſine quarũ læſione neq; febris,neq; morbus eſſe poteſt. Quod ſi quis demum velit vno verbo naturales operationes interpretari illas operationes, quas homines tempore ſanitatis facere ſolent, interpretatio, mea ſententia, erit admodum opportuna & accommodata ad mentem Galeni, qui loco citato de conſtitut. artis med. & capit. 82. artis medicę, & febrium & omnium morborum hunc terminum conſtituit, quotieſcunque homines à conſuetis impediantur operationibus, vt paulo ante diximus.

In febribus omnes actiones laduntur.

Non ſicuti caliditas ira & laboris.) Adhuc planius Auicenna declarat, cuiuſmodi ſit calor febrilis, inquiens, illum non eſſe ſicuti calorem irę & laboris, dummodo talis caliditas ex ira & labore acquiſita, non ſit tam vehemens & diuturna, vt ipſa quoque degeneret in febrem, & lædat operationes, namque frequenter euenit,

vt ex ira, laboribus,vel aliis cauſis externis, calor augeatur, cordique & vniuerſo corpori communicetur, qui tamen non accendit febrem, neque lædit operationes, propterea quia cito euaneſcit, ſed tamen interdum etiam fit, vt tamdiu perſeueret, vt tranſeat in febrim, & lædat operationes: atque hic quidem ſenſus ex noua conuerſione Bellunenſis eſt apertiſſimus, qui ſcribit, non ſicuti caliditas iræ & laboris, cum non vltimatur, vel cum non peruenit ad hoc, vt ſit accenſa, & nocet operationibus. Quod ſi quis velit ſeruare etiam veterem conuerſionem, quæ habet, *ita vt remaneat*, id mea ſententia commode fieri poteſt, quæ litera & interpretatio præclare quadrat decretis & verbis Gal. qui 1. de diff. feb. 3. ſermonem habens de huiuſmodi caloribus concitatis ex ira, labore, & aliis cauſis externis, ita inquit: quod ſi ita contigerit, vt ea corpora quę in ſe calorem amiſerunt, longo eum tempore retinere natura apta ſint, licet motus cordis ſedetur, in iis tamen remanet calor præter naturam, atque inde homines febricitare eſt neceſſarium. Quam fere eandem ſententiam habetis lib. de morborum cauſis. 2.

Hactenus diximus de febris definitione, & illas dubitationes explicauimus, quæ mihi viſæ ſunt vtiliores, & magis ad rem pertinere: namq; ſi velimus ſingula in medium proferre & examinare, quæ vulgo à pleriſque interpretibus ſolent proferri, vix ſufficerent quinquaginta lectiones. Cæterum ex iis, quæ diximus, facile eſt intelligere, huiuſmodi Auic. definitionem carere ea conditione, qua potiſſimum definitiones laudari ſolent, & eſt breuitas, quam Ariſt. & omnes philoſophi tantopere probant: ſiquidem illa eſt nimis longa & interpoſita ſunt nonnulla prædicata ſuperuacanea, quatenus pertinet ad explicandam eſſentiam febris: etenim gratia exempli, ſi ſummatim dixiſſet, febris eſt calor preter naturam accenſus in corde, toti corpori communicatus, lædens operationes naturales, proba & integra fuiſſet definitio, cui nihil addi, nihil detrahi potuiſſet: quam quidem fere eandem definitionem facile ex variis locis licet nobis colligere ex Gal. ex quo certum eſt, Auicen. hanc ſuam collegiſſe, quod etſi patere ſatis poteſt ex iis, quæ ſupra tradita ſunt, tamen non fuerit abs re, duobus verbis hoc idem vobis in memoriam reuocare.

Vitium definitionis.

Apud Auicennam febris eſt calor extraneus: apud Galen. 6. epid. ſecto. 1. 29. ſecto. 4. 17. 25. 1. de feb. diff. 1. eſt calor non naturalis mutatus ad igneum, immoderatus, alienus, & aliis eiuſmodi nominibus circumſcriptus: apud Auic. hic calor eſt accenſus in corde: apud Gal. in 1. de diff. feb. 3. 10. metho. 8. nulla febris poteſt conſiſtere, niſi cor afficiatur, & calida intemperie laboret: apud Auic. calor diffunditur per vniuerſum corpus: apud Gal. ſecto. 1. 29. de diff. morborum. 5. de cauſis morbor. 2. calor in totum animal dilatatur, vel ſaltem in pluribus & nobiliſſimis partibus accenditur: apud Auic. calor procedit mediante ſpiritu & ſanguine per venas & arterias: apud Gal. hoc expreſſe non habetur, qui id prætermiſit tanquam manifeſtum, ſiquidem conſtat inter omnes cor eſſe fontem caloris innati, illumque per propria vaſa toti corpori communicari: qua eadem ratione febrilem quoque calorem ad cæteras partes tranſmitti neceſſe eſt: imo vero Gal. nobis inſinuauit & alias quaſdā rationes, quibus huiuſmodi communicatio poteſt fieri, vt paulo ſupra diximus. Apud Auic. corpus inflammatur inflammatione, quæ nocet operationibus naturalib. apud Gal. 8. metho. 1. calor tantum augetur, vt & hominem offendat, & actionem lædat, adeo vt ſi neutrum adhuc efficiat, quantumuis homo in præſentia ſit calidior quam antea, certum ſit eum non febricitare. Sic itaque potuiſſet Auic. breuiorem febris definitionem tradere, & Galeni dogmatib. conſentire: veruntamen quoniā

quæ

quæ præterea ſunt ab illo interpoſita, id certe præſtant, vt faciant ad clariorem & faciliorem illius explicationem, iure cēſemus eam recipiendam eſſe. Quod vero optima ſit definitio, conſtare poteſt, quia continet omnia genera cauſarum: & primum cum dicitur calor extraneus, explicatur cauſa formalis, cum omnium conſenſu eſſentia febrium ſit caliditas præter naturam: ſecundo cum dicitur accenſus in corde, procedens cum ſpiritu, &c. explicatur cauſa materialis & ſubiectum caloris: tertio cum dicitur lædens naturales operationes, apparet cauſa finalis, quam tamen finalem cauſam ego cenſeo minus proprie & largo modo ſumendam eſſe, ſiquidem nō eſt credendum, febrem agere propter finem, cum omnia quęcunque agunt propter finem, aliquo appetitu ducantur, ſiue ille naturalis ſiue rationalis fuerit: quoniam vero definientes ſanitatem, dicimus quod eſt proba corporis conſtitutio, à qua probæ prodeunt operationes, qui vere fuit naturæ finis, pariter in morbo læſio operationum quodammodo & minus proprie finis videtur poſſe conſtitui. Verum dicat aliquis, in hac definitione efficientem cauſam deeſſe: quod ſane veriſſimum eſt, & ſumma cum ratione, & à Galen. & ab Auicen. fuit prætermiſſa; etenim cum febris ſit morbus, morbi autem ſint res factæ & permanentes, quæ à nulla cauſa pendent, idcirco iure in eius definitione nulla debuit poni cauſa efficiens, quemadmodū generaliter non ponitur in definitione morbi, ſiquidem illæ res tantummodo quæ ſiunt, & quę habent ſuam eſſentiam in motu, in ſua definitione deſiderant cauſam efficientem, ſicuti exempli gratia, eſt pulſus, in cuius definitione videmus Galen. illam non prætermiſiſſe: quod ſi in definitione febris poneretur cauſa efficiens, neceſſario ſequeretur, omnem febrem habere cauſam coniunctam, quod falſum eſt, cum nullus morbus ex ſententia Galeni habeat coniunctam ſiue continentem cauſam, tametſi non ignoro, eſſe viros præclariſſimos, qui aliter ſentiunt, de qua celebri cōtrouerſia fortaſſe nos quoque aliquando diſputabimus. Itaque hæc febris definitio tradita ab Auicen. optima atque integra eſt, quippe ſi diligenter conſideretur, primum oſtendit quid ſit febris: ſecundo ſoluit aut ſaltem poteſt ſoluere omnes difficultates, quęcunq; hac in re poſſunt occurrere: tertio declarat proprietates, quę naturam febris conſequuntur, quę conditiones ad perfectam definitionē requirūtur à philoſ. 4. phy. 31. Poſt hæc ſolent nōnulli interpretes proponere & examinare quaſdam aliorum definitiones, inter quas prima eſt, quam tradit Aetius lib. 5. 7. quæ eſt huiuſmodi. Febris eſt calor præter naturā, cordis & arteriarum vitalem firmitatem lædens, ex profundo emergēs, acris & mordax, præſertim circa thoracem, & vbi arteriæ magnæ poſitæ ſunt. Altera eſt Alexand. lib. 12. 1. qui prætermiſſa opinione Eraſiſtrati, Aſclepiadis, & aliorum medicorum, de ſententia Hipp. & Galen. ſcribit eſſentiam ac naturam febris nihil aliud eſſe, quam calorem cōtrarium naturali cordis & arteriarum. Tertia eſt Auerrhois 3. colliget, cap. 3. qui hæc habet: febris eſt calor compoſitus ex calore naturali & extraneo putredinali, miſſo à corde ad totum corpus, & lædit omnes actiones & paſſiones: verum neque de iis, neque de aliis, ſi quæ ſunt, mihi propoſitum eſt longius agere, quod temporis anguſtiæ tam accuratam interpretationem non patiantur; à quo quidem labore ego libentius abſtineo, quod nihil dubito, ſi attente conſiderentur quæ hactenus diximus ex Galeno & Auicen. & ad illorum doctrinam cætera omnia referantur, quin facile vnuſquiſque poſſit de ſingulis iudicium ferre, & intelligere, quidnam probandum vel improbandum, quid recipiendum vel reiiciendum videatur: itaque ad alia progrediamur.

De diuiſione febrium.

Diuiſio febris. Auicen. tradita febris definitione deinceps aggreditur illius diuiſionē, & primum examinat diuiſionem quandam ſui temporis celebrem, quæ imprimis creditur fuiſſe Rhaſis, & fuerat huiuſmodi: febres aliæ ſunt morbi, aliæ ſunt ſymptomata: febres autem morbos intelligebant, quæcunque non pendent ab alio morbo, quales ſunt febres putridæ; febres vero ſymptomata illas nominabant, quæ proxime pendent ab aliquo morbo, exempli gratia, pleuritide, angina, & aliis inflammationibus. Porro vt nouitii hanc rem facile intelligant, ſcire debēt ex Galen. de ſymp. diff. 1. omnes corporis affectus à naturali conſtitutione recedentes eſſe tantummodo triplices, aut morbos, aut morborum cauſas, aut morborum ſymptomata, quæ quidem apud illum ita diſtinguuntur: namque morbus eſt conſtitutio præter naturam, in qua primum actio læditur: cauſa eſt affectus præter naturam qui morbum præcedit, neque ſuapte ratione, ſed interuentu morbi actiones lædit: ſymptoma item eſt affectus præter naturam, qui morbum perinde atque vmbra corpus ſequitur: ergo Rhaſes & cum illo antiqui, febres morbos ſolebant appellare, quæ primum ſine alio præcedente morbo originem habebant, febres vero ſymptomata quæ non primum, ſed poſt inflammationes, vel alios morbos ſequebantur. Cæterum hæc opinio ac diuiſio videtur fuiſſe non ſolum Rhaſis, & aliorum antiquorum, ſed etiam Hippocr. & Galen. etenim Galenus ſcribit 7. aphor. 42. 4. aphor. 73. 1. epid. ſecto. 3. comm. 4. antiquos dicere conſueuiſſe, hominem à febre moleſtari, quando abſque inflammatione, eryſipelate, abſceſſu, dolore, vel aliquo membro præcipue affecto laborabat: quod ſi vel propter lateris inflammationem, vel pulmonis, vel alterius partis laboraſſet febre, iam non febricitātem, ſed pleuriticum, peripneumonicum, & aliis nominibus appellaſſe. Et adhuc planius 1. ad Glauconem 3. ex propria ſententia docet, febres nonnullis ex inflammationibus, nonnullis ex humoribus fieri, ex quibus priores quæ ex inflammationibus oriuntur, ſunt veluti quædam ſymptomata partium phlegmone laborantium, adeo vt morbus, magna ex parte ab inſtrumento patiente denominetur, phrenitis, pleuritis, & alias huiuſmodi. Et iterum 4. aphor. 66. ita ſcribit, cum Hippoc. in febribus dicit morbos febriles, ipſum intelligere quando febres ipſæ ſunt morbi, non ſymptomata alicuius partis, quæ aliquo dictorum affectuum laborent: rurſumque aſſerit 6. aph. 44. febrem inflammationi veſicæ ſuperuenientem eſſe ſymptoma inflammationis. Ex quibus locis nobis licet colligere, Galenum huiuſmodi febrium diuiſionem recipere, neque ſolum de antiquorum, ſed etiam de Hipp. ac propria ſententia illam probare.

Obiectio contra diuiſionē. Aduerſus veterem diuiſionē febrium in morbū & ſymptoma Auic. arguit, vel potius vt vidētur illius verba demōſtrare, alios arguentes inducit, cū dicat: *Et contradicentem quidem, &c.* Summa aūt argumētationis, qua probatur febres ſequentes inflāmationes, non eſſe ſymptomata, apud Auic. eſt huiuſmodi: in inflammatione tria ſunt, calor, dolor, putredo: quæro igitur quodnam ex iis tribus febris conſequatur, & cui tanquam ſymptoma velis febrem ſuccedere? ſi dicas, febrem ſequi calorem vel dolorem, tunc ſequeretur plures febres ephemeras eſſe ſymptomata: & patet conſequentia, propterea, quia plures febres ephemeræ, vt videbitis, ſequuntur, exempli gratia, calorem Solis, vel dolorem alicuius partis. Si autem reſpondeas febrē ſequi putredinē, quę eſt in inflammatione, tunc inflammatio non quatenus inflammatio, foret prima cauſa febris, ſed per accidens, quatenus illa cōtinet putredinem: quare

quare febris iam nõ eſſet ſymptoma ipſius inflammationis, ſed putredinis. Præterea ſi febris hac ratione eſſet ſymptoma, hinc ſequeretur omnes febres putridas eſſe ſymptomata, cũ omnes originẽ habeant ex putredine: itaq; nulla febris ſequens inflammationes eſt ſymptoma. Poſthæc Auic. nos admonet, abſtinendum eſſe ab hac & aliis huiuſmodi argutis inquiſitionibus, quæ à Gale. appellantur logicæ, ſiquidem nihil conferunt ad artem, & diſtrahunt medicũ ab iis quæ in facienda medicina ſunt neceſſaria: quare & hæc ſubiungit: *procedamus igitur ſecundũ id quod conſuetum eſt, &c.*

Etſi hactenus Auic. refutauit propoſitam opinionem ac diuiſionem febrium, veruntamen neſcio quomodo in præſentia videtur illam tanquam conſuetam recipere & probare, imo vero illã amplificare, qui inter febres ſymptomata reponit, nõ ſolum quæ ſequuntur inflãmationes, ſed etiam quę fiunt ex obſtructionibus: in qua re ille manifeſte videtur diſcedere à Gal. & à ſeipſo. Namq; Gal. 11. meth. cap. 9. & 13. & aliis locis, nec non ipſemet Auic. 1. 4. tract. 2. cap. 1. vere affirmant, febres putridas fieri potiſſimũ ex obſtructionibus: quod ſi febres ſequẽtes obſtructiones per Auic. ſunt ſymptomata, vt omnes febres putridæ ſint ſymptomata fateamur neceſſe eſt, quod eſt abſurdiſſimũ, ac reuera ſicuti antiquiores medici febres ſequentes inflammationes nõ ſine aliqua ratione nominabant ſymptomata, quoniam huiuſmodi febres ita pendent ab inflãmationibus, vt ab illis quoq; nomẽ recipiant, quæ non alio nomine appellantur, quam pleuritidis, anginæ, & ſimilium: ita contra Auic. nullam videtur poſſe rationem proferre, neq; veram, neq; veriſimilem, quamobrẽ ſequentes obſtructiones ſymptomata debeant vocari, cum proprium nomen retineant, & ſimpliciter febres dicantur. Sed nos tandem videamus, vtrum iſthæc febrium diuiſio ſit vera, & ad mentem Gal. nec ne? itaque prætermiſſis aliorum reſponſionibus, quæ ſunt multiplices, vno verbo reſpondeo: diuiſionem, mea quidem ſententia, neque veram eſſe, neq; ad mentem Gal. & probo vtrumque: ac primum quod non ſit vera probatur hunc in modum. Omnis febris eſt morbus, ergo nulla febris eſt ſymptoma: patet cõſequentia, quoniam morbus diſtinguitur à ſymptomate. Maior eſt manifeſta, propterea, quia febris habet cõditiones neceſſario ad morbũ requiſitas, quippe eſt affectio præter naturam primo lædens operationes, neq; vlla febris eſſe poteſt ſequens inflãmationes, vel alios morbos, quæ non primo lædat operationes. Quare diuiſio nulla eſt, neq; poteſt conſiſtere: ſecundo non eſt Galeni, quoniam ex proprio inſtituto ab illo reprobatur, libello de diff. morbor. cap. 5. diſputabat Gale. hoc loco aduerſus nonnullos, qui ſymptoma eſſe morbum, & contra morbũ ſymptomatis cauſam putabant, quippe qui actionum læſiones morbos eſſe arbitrabantur: ex quo cõuulſionem, ſenſum abolitum, torporem, & id genus alia, morbos vocabant: atq; ii quidem vt hunc ſuum errorẽ defenderent, ſolebant diſtinguere, dicentes, ſi ex phlegmone, vel inflammatione conuulſio naſcatur, conuulſionem inflammationis ſymptoma eſſe, ſi vero conuulſio ex ſola intemperie oriatur, iam non ſymptoma, ſed morbum eſſe: id quod ſimiliter de febre faciebant: etenim ſi febris ſenſibilem alicuius partis affectum ſequebatur, ſymptoma eſſe arbitrabantur; ſi vero alia ratione fieret, morbum appellabant: hos ergo reprehendit Gal. quaſi omnẽ doctrinã de morbis & ſymptomatib⁹ cõfunderent, neq; ſatis intelligerẽt, illos perpetuo morbos habendos & nominandos eſſe, quicunq; ſunt affectus præter naturam, & primũ lędunt operationes: vno verbo proprie loquẽdo & ad mentẽ Gal. febres perpetuo, ſiue ſequantur inflammationes, ſiue quomodocunq; generentur, cũ primo lædant actiones, mo:bi ſunt: neque apud Galenum abſurdum eſt, vt ſubinde

morbus

morbus ex morbo originem habeat. Ad illa autem quæ contra hanc determinatio-nem poſita ſunt, ſemel & ſatis reſpondit Gal. 1. ad Glauc. cap. 3. qui ſcribit, febres ſe-quentes inflammationes non ſimpliciter, ſed per quandã ſimilitudinem eſſe quædã veluti ſymptomata: nam reuera licet inter febres quæ ex inflammatione naſcuntur, & alias quæ ex humorum putredine accenduntur, aliquam differentiam conſtitue-re, ſiquidem cum putridæ nõ alios morbos ſequantur, iure nullam prorſus ſympto-matis rationem videntur obtinere: alteræ aũt cum aliis morbis ſuccedant, non in-iuria neſcio quam ſymptomatis formam videntur repræſentare. Ac ſane ſi quis pro-be & ad mentem Galeni hanc rem intelligat, nõ multum laboro, ſi hic propoſitam quoque antiquorum diuiſionem velit recipere, quæ forte etiam neque omni ex parte inutilis cenſenda eſt: namq; eſto febris quæ pendeat ex inflammatione late-ris, medicus omnium primum inflammationis, tanquam cauſæ, & ſine qua febris non poteſt auferri, rationem habebit: præterea in remediis quoq; deligendis cauti-us aget, exempli gratia, abſtinebit à potione aquæ frigidæ, & aliis huiuſmodi præſi-diis, quæ forte in cæteris putridis poſſent conuenire, in hac autem eſſent pernicio-ſa. Sed hac de re ſatis.

Auicenna, tradita veteri febrium diuiſione, ſtatim aggreditur aliam veriorem & ſolidiorem diuiſionem, quam accepit à Gal. 1. de differ. feb. cap. 1. ac propterea vt hæc res facilius intelligatur, quæ eſt valde difficilis, & magni momenti, mihi libet omnium primum Galeni mentem inquirere, atq; hunc locum breuiter explicare. Fuerat Galeno propoſitum, hoc loco tradere differentias febrium, itaque probe in-telligens, quod apud dialecticos vulgare eſt, duplici potiſſimum ratione res inter ſe differe, aut ſubſtantia, ſiue eſſentia, aut accidentibus, propterea ſtatim docet, fe-brium differentias nonnullas ſumi ab earum ſubſtantia, quas affirmat eſſe maxime proprias & principales, nonnullas à ſymptomatibus, quas inquit varias eſſe, ſicuti ipſorum ſymptomatum non vnica eſt natura, cum alia quidem ſint propinquiora & magis propria, alia vero remotiora & magis aliena: deinde reprehendit veteres medicos, qui inueſtigandis his differentiis pluribus modis peccauerunt, primum ꝙ proprias ac maxime principales febriũ differentias prætermiſerint; deinde ꝙ etſi has ipſas commemorarunt, tamen cum eis accidentales permiſcuerunt, vtileſq; ab inutilibus non ſepararunt: tertio quod plurimi deliquerint non ſolum in generi-bus differentiarum, adeo vt vel redundantes fuerint, qui inutilium quoq; memine-rint, vel deficientes, qui nonnullas etiam vtiles prætermiſerint, ſed etiam in ipſa di-uiſione generum in proprias differentias, quas non recte aſſignabant, de quorum veterum medicorum numero fuerant Archigenes & Agatinus, quos Galen. nomi-natim reprehendit 2. de diff. feb. cap. 8. quod neq; ſimplicium, neq; compoſitarum febrium omnes differẽtias ſcripſerint, & quaſdam alias ſuperuacuas adiecerint, quæ neque ad prognoſticum, neq; ad curationem quidquam pertinent.

Ex veteribus medicis qui diuidendis febribus peccauerunt, Gal. excipit vnum Hipp. quem ſolum monſtrat plenam atq; optimam febrium diuiſionem tradidiſſe, quare profero illius dictionem, quæ habet hunc in modum, ex 6. epid. ſecto. 1. 29. Febres hæ quidem manu ſunt mordaces, &c. Quod autem Hipp. tradiderit perfe-ctam febris diuiſionem, probat hoc modo: quoniam diuidit febres per differentias eſſentiales, quam conſtat eſſe longe optimam diuidendi rationem: quod autem Hipp. vſus fuerit differentiis eſſentialibus probat propterea, quia ſubſtantia febris conſiſtit in calore præter naturam: cum enim huiuſmodi caloris differentiæ trifa-

riam

riam ſumi poſſint, vno modo ex eo quod maioris minoriſque rationem habet: ſecundo ab ipſa materia, in qua ille calor præter naturam accenditur, & tertio à modo motus, has omnes Galen. aſſerit Hipp. ſimul cum dignotionis modo complicaſſe & præclare expoſuiſſe: & quatenus pertinet ad primas differentias, quæ maioris minoriſque ratione dicuntur, illæ vnico ſenſu tactus ſunt ſatis manifeſtæ, in quo quidẽ genere differentiæ, vt notat Gale. 1. aphor. com. 12. mos eſt medicis magnam & paruam febrem nominare, licet improprie, qui de rei qualitate quantitatis nomẽ pronunciant, id quod facere conſueuerunt nõ ſolum in febre, ſed etiam multis aliis rebus, quas magnas & paruas nominant, cum tamen in qualitate eſſentiam obtineant: quæ vero differentiæ ſumuntur à materia, in qua calor præter naturam conſiſtit, maxime propriæ cenſendæ ſunt, & tres Galeno numerantur, prima, quando is calor cordis corpus occupauit: altera cum humores in cordis ventriculis contentos apprehendit: tertia vbi ſola aerea ſubſtantia, hoc eſt, ſpiritus cordis incaluit, humores autem & ſolida corpora adhuc quidem incaleſcunt, ſed nondum incaluerũt: ſiquidem nõ parum differt, vt ſupra diximus, aliquid incaleſcere & calefactum eſſe: primam differentiam hecticam, ſecundam putridam, tertiam ephemeram appellant, quod poſterius diffuſe declarabitur. Porro quod paulo obſcurius Gal. dixerat de poſteriore febris differentia, ſumpta ex materia, id tribus exemplis planius facit, quæ ſatis aperte demonſtrant tres febrium differẽtias modo poſitas, & quomodo vnaquæque pars calorem præter naturam contineat, & variæ febrium differentiæ conſtituãtur. Primum eſt exemplum: finge calidam aquam infundi in vas frigidum, adeo vt vas ab aqua calefiat, nondum tamen totum ſit exquiſite calefactum, hæc fuerit febris putrida: calida enim aqua humoribus, vas autem corpori cordis comparatur, quippe in febre putrida humores iam incaluerunt, & habent calorem in facto eſſe, corpus vero cordis calorem quidem recipit ab ipſis humoribus, ſed hic calor eſt in fieri, & nondum factus eſt. Alterum eſt exemplum: finge in calidum atque ignitum vas frigidam aquam infundi, quæ deinde à vaſe recipiat calorem, ſed tamen nondum incaluerit; hoc exemplũ hecticam febrem repræſentat, in qua cordis corpus incaluit, & calorem habet in facto eſſe, humores aũt qui in corde continentur, incaleſcunt quidem, nondum tamen incaluerunt; manifeſte enim calidum & ignitum vas cordis corpus, aqua item frigida humores in corde contentos refert. Tertium eſt exemplum, fingamus follem fabrilem ad ſe trahere aerem admodum calidum, ac follem ab illo aere calefieri, nondum tamen calefactum eſſe: hoc exemplo monſtratur febris ephemera, in qua ſpiritus vehementer incaluit, corpus vero cordis & humores in eo contenti adhuc calefiunt, nondum tamen ſunt calefacti: follis enim cordis corpus & in eo contentos humores, aer autem attractus ſpiritum ſignificat. Quoniam vero hoc poſtremum exemplum nõ ita videbatur omni ex parte quadrare, Galen. clarioris doctrinæ gratia addit vnum figmentum, quod præclare videtur cum humano corpore analogiam habere, & ad febrem ephemeram explicandam præclare accommodatum: finge, ille inquit, follem in ſe continere humores, præterea follis foramina per quæ attrahitur atque emittitur aer, varia & plurima eſſe, ac tam anguſta, vt ſoli aeri ingredienti & egredienti, minime humori, ſint aperta, in qua re naturæ opera ab iis quæ arte fiunt, maxime differunt, ſiquidem in corpore humano per poros cutis aer & ſpiritus aſſidue permeãt, retentis & ſeruatis humoribus, etſi & humores & ſpiritus ſimul mixti in corde & arteriis cõtinentur. atq; hoc quidem exemplo facile poteſt intelligi generatio atque eſſentia

febris

febris ephemeræ, in qua, vt diximus, ſpiritus tantummodo ſunt calefacti, caleſcentibus ſane, ſed nondum calefactis humoribus & ſubſtantia cordis.

Poſthæc Gal. cum hactenus febrium ſpecies diſtinxiſſet, poſtremo earum ſucceſſionem & permutationem docet, qui aſſerit, omnes febres ex aliis accendi poſſe caliditatemq; præter naturá, quæ in vno ſubiecto exiſtens, vnum facit genus febris, reliqua etiam ſubiecta inficere, & temporis progreſſione aliorum quoq; generum febres efficere poſſe: ſed tamen huiuſmodi tranſitus & alteratio ſeu permutatio de genere ad genus febris, non eſt in omnibus æque facilis aut difficilis, ſiquidem ſpiritus facillime accenduntur, corpus ſolidum difficilime, humores medio modo ſe habent: & eſt ratio propterea quia omnis ſubſtátia tenuium partium facilius quá craſſa alteratur: eſt autem tenuiſſima aeris ſiue ſpiritus ſubſtantia, craſſiſſima ſolidorum corporum in medio vtriuſq; humorum: itaq; calor præter naturam quandoq; incipit à ſpiritu, nonnunquá ex humore, interdum ex parte ſolida, nõ permanet autem in eo genere quod primű affectum eſt, ſed ad reliqua duo progreditur, niſi prius ſoluatur, proceſſu temporis illa quoq; ſimiliter afficit. Quorű verborű ſenſus apud Gal. licet obſcurus, mea ſentétia talis eſt, calorem præter naturam in facto eſſe, exempli gratia, in ſpiritibus, cõmunicari & humoribus & membris ſolidis, duntaxat in fieri, ſed niſi hic calor prius ſoluatur, & longiore tempore perſeueret, illa quoq; ſimiliter afficere, nimirum vt humores & partes ſolidæ caloré quoq; concipiant in calefacto eſſe, ſicuti ipſi ſpiritus eſſe cœperunt. Hanc vero triplicem febrium diuiſioné, quæ reſpondet tribus partibus corporis, ſpiritibus, humoribus, corpori, confirmat Gal. celebri ſententia Hip. quando dixit 6. epid. ſecto. 8. tex. 13. continentia, contenta, & impetum facientia, continentia quidem ipſas ſolidas corporis partes appellans, cõtenta vero humores, impetum autem facientia ſpiritus, cuius ſentétiæ meminit lib. quoq; de tremore, palpit. &c. cap 5. cum enim in corpore humano iſthæc tria tantummodo ſint, ſpiritus, humores, partes ſolidæ, quæ proxime illud conſtituunt, omnibus perſpicuum eſſe debet, prima genera febrium non eſſe niſi tria, vt calor præter naturam aliquam ex iis tribus partibus poteſt occupare.

Expoſuimus hactenus inter cætera primum caput primi libri Gale. de diff. feb. ex qua interpretatione cum multæ oriantur difficultates, mihi libet vnam vel alteram tantũmodo examinare, quæ ſunt maioris momenti, & ad totam tractationem de febribus plurimam vtilitatem poſſunt afferre. Cum igitur ſcribat Gal. differétias febrium ſumi dupliciter, alteras maxime proprias & principales ab earum eſſentia, alteras à ſymptomatibus, aſſeratq; Hipp. à calore præter naturam, in quo certum eſt eſſentiam febris contineri, ſimulq; ab ipſa dignotione, optimam diuiſionem feciſſe, & deinde doceat ab huiuſmodi calore tres differentias ſumi, ab intenſo & remiſſo, à materia in qua calor accenditur, & à modo motus. prima eſt dubitatio, quomodo hæc Gal. diuiſio & interpretatio conueniat & quadret literæ Hipp. ſiquidem res videtur admodű obſcura, nec forte hactenus ab aliquo ſatis explicata: ego vero prætermiſſis aliorum opinionibus breuiter proferam, quam puto iſtius loci eſſe veriorem interpretationem. Itaq; primum notanda eſt ſeries verborum Hip. quam cenſeo ita legendam & diuidendá eſſe, vt illa quatuor contineat partes: primam, febres aliæ mordaces ſunt manui, aliæ mites, aliæ nõ mordaces quidem, ſed poſt inſu: gentes, aliæ acutæ, ſed quæ à manu vincuntur: ſecundam, aliæ ſtatim ardétes, aliæ in totum debiles: tertiam, aliæ ſiccæ, ſalſæ, aliæ πεμφυγώδεις aſpectu terribiles, aliæ tactu humidæ: quartam, aliæ valde rubræ, &c. Poſita hac lectione & diuiſione puto: in pri-

in prima parte Hipp. contineri membrum diuiſionis Galeni, quod pertinet ad modum motus: etenim febres aliæ ſunt perpetuo mordaces, aliæ ſunt perpetuo mites, aliæ principio quidem non videntur mordaces, ſed poſtea ſurgunt & mordaces apparent, ſicuti aliæ contra ab initio quidem videntur acutæ, ſed deinceps paulatim acrimoniam perdunt: in ſecunda cenſeo contineri membrum quod attinet ad intenſum & remiſſum: namque febres aliæ ſunt ardentes & vehementis caloris, aliæ ſunt debiles & remiſſioris caliditatis: quam quidem expoſitionem Gale. confirmat apertiſſime, qui hanc ipſam Hip. dictionem interpretatus, ſcribit ad hunc modum, 6. epid. ſecto. 1. 29. Cum Hip. dixit, febres aliæ mordaces, aliæ mites, tibi ſignificat, ab ipſo de febribus in totum mordacibus aut mitibus apparentibus ſermonem fieri: ſubiiciens igitur inquit, aliæ nõ mordaces, ſed poſt inſurgentes: per hæc verba ſignificans, febres ab initio mordaces non viſas, diutius iniecta manu mordacitatis ſenſum inferentes, contra vero atque iſtæ illæ ſe habent de quibus dicit, aliæ mites, aliæ acutæ quidem, ſed à manu victæ: ab initio enim acutæ cum apparuerint, paulatim remittuntur; eam namque dictionem acutæ, de caliditate celeriter manui occurrente, ſuumq; ipſius celerem motum oſtendente intelligere te oportet. Ac deinceps febris in magnitudine differentias demonſtrans, inquit, aliæ ſtatim valde ardentes, aliæ in totum debiles. Hactenus Galenus.

In tertia parte ſine vlla dubitatione continetur differentia ex ſubiecta materia: febres ſiccæ, ſalſæ, ſunt hecticæ, ad tactum humidę, ſunt ephemeræ, aſpectu terribiles ſunt peſtilentes, quo nomine per excellẽtiam putridæ omnes intelliguntur, in vltima parte continentur differentiæ ſumptæ ab accidentibus, ac potiſſimum à calore, nonnullæ valde rubicundæ, &c.

Quod ſi quis miretur, quomodo Hipp. declaret differentias ſumptas ex materia per quaſdam voces, quales ſunt ſalſum videri, graue, aut tactui humidũ, quæ nullo modo materiam videntur ſignificare: is memoria repetat quod notat Gal. Hip. febrium diuiſionem feciſſe in proprias differentias, nõ ſolum ab ipſius rei eſſentia, ſed etiam ab ipſa dignotione: quamobrem referens huiuſmodi differentias, vti voluit nominibus quæ ſignificarent modum dignotionis: namq; febris hectica in qua calor factus eſt in partibus ſolidis, dicitur ſicca & ſalſa, per quandam metaphoram, propterea quia calor corporis ſiccioris facit inſuauitatem quandã in tactu, ſimilem ei quam ſalſa faciunt in guſtu: ſic ephemera, cuius calor eſt in ſpiritu, dicitur humida ad tactum, quoniam veluti ab humida ſubſtãtia tactus afficitur, ſic putrida cuius calor eſt factus in humoribus, explicatur nominibus quæ inſignem putredinem poſſunt ſignificare. Hoc igitur modo nos exiſtimamus Gal. doctrinam probe congruere & accommodatam eſſe ad mentem Hipp. quod vnuſquiſq; facile intelliget, qui hæc noſtra commode voluerit conferre cum Gal. interpretatione, cuius ſupra mentionem fecimus, etſi non ignoro, Fuchſium, Chriſtophorum à Vega, & alios celeberrimos viros, aliter ſentire, & hunc locum interpretari.

Altera ſequitur quæſtio de ſubiecto febris, de qua cum recentiores faciant longiſſimas digreſſiones mihi propoſitum eſt quam breuiſſime agere: ergo quæritur, an calor accenſus in ſpiritibus vel humoribus febrem ephemeram & putridam cõſtituat, an neceſſario calor in omni febre debeat ſubſtantiã cordis occupare? Qui primam quæſtionis partẽ defendunt, pro ſe habent teſtimoniũ Hip. Gal. Auicen. & omnium veterum medicorũ, apud quos celebratiſſima eſt febrium diuiſio in ephemeram, putridam & hecticam, quæ alioqui vana & nulla foret: qui autem poſterio- *De ſubiecto febris.*

rem

rem partem tuentur,hoc potiſſimum nituntur fundamento,quod morbus ſit perpetuo in corpore viuente,de ſententia Ariſtotel. in libello de ſenſu & ſenſili cap.1. qui ſcribit,in carentibus vita neque infirmitatem,neque ſanitatem fieri poſſe: quare cum ſpiritus & humores non viuant, ſiquidem non habent vitales operationes, ex quarum integritate ſanitas,& læſione morbus cognoſcitur, nec liceat ſpiritus & humores aut ſanos aut ægrotos appellare: concludunt, nec ſpiritus, nec humores, ſed vnam ſubſtantiam cordis vere febris ſubiectum eſſe,neque aliquam febris ſpeciem reperiri, in qua calor præter naturam non in ſubſtantia cordis accenſus fuerit.

Doctiſſimi quidam viri breuibus ſe ex hac difficultate explicãt, qui ex vna parte fatentur,ſi vere & exacte hæc res conſideretur, ſpiritus & humores minime ſubiecta,ſed potius cauſas febris ſtatuendas eſſe, cum reuera nec ſpiritus, nec humores viuant: ex altera autem affirmant, Galenum & cæteros medicos in tradenda ea triplici febrium diuiſione, non ita proprie & exquiſite veram rerum naturam conſiderare,ſed communi quadam ratione omnia referre ad finem & officium medici, ad quem præcipue pertinet, accommodatis præſidiis morbos curare: quare cum medicus à tribus partibus,ſpiritibus,humoribus & ſubſtantia cordis, varias curandi indicationes eliciat,tales differentiæ debent illi ſatis eſſe, ac ſi propriæ & eſſentiales fuiſſent. Etſi autem hæc reſponſio fortaſſe nobis medicis poſſet ſatis eſſe,veruntamen ego puto neque aliam rationem deeſſe, qua magis accommodate & ad mentem Gale. poſſimus hanc quæſtionem diſſoluere, & antiquam febrium diuiſionem tueri. Itaq; vos ſcire velim,ex Gal.1.de vſu partiũ 9.de diff. morborũ 6.& 8. 2.meth. 2. & 6. & aliis locis, actiones noſtri corporis proprie ad inſtrumenta pertinere,ſed cum ſingula inſtrumenta ex pluribus partibus ſint compoſita,in vnoquoque inſtrumento vnam tantummodo partem eſſe,& eam quidem ſimilarem, quam vere licet actionis auctorem appellare, reliquas vero huic principali parti aliquem vſum afferre: quæ res cum ita ſe habeat, ſiue pars actionis auctor in inſtrumento lædatur, ſiue aliqua pars ex iis quæ vſum præbent,actio plane poteſt vitiari: ex quo Galen. ſcriptum reliquit de diff. morborũ 4. morbum non ſolum actionis, ſed etiam vſus impedimentum eſſe: atque hinc fit, vt non ſolum læſio partis principalis,ſed etiam alterius vſum præbentis morbus cenſendus ſit, cum læſio vtriuſque partis actioni poſſit noxam inferre:ſed tamen hoc eſt diſcrimen inter huiuſmodi partes,vt Galen. docet de diff. morborum 6. & 8. quod læſio partis principalis ſemper eſt morbus, læſio vero reliquarum partium vſum præbentium non ſemper morbus, ſed quandoque morbus,quandoque morbi cauſa exiſtit; etenim quotieſcunque lædit actionem,nullo illato detrimento parti præcipuæ, morbus eſt; eſt autem cauſa morbi quando non per ſe & primo,ſed illata noxa parti principali lædit actionem. Oculus,verbi gratia,compoſitus eſt ex multis partibus, tunicis, humoribus, venis,arteriis &c. inter quas auctor & princeps pars viſionis, quæ propria eſt oculi actio,eſt humor cryſtallinus,reliquę partes huic ſolum vſum afferunt: itaque ſi contingat,vt principalis pars vitietur, videndique actio lædatur,hic perpetuo eſt morbus, ſi vero aliqua ex cæteris partibus lædatur,vt humor albugineus, quæ lædat actionem non communicata noxa humori cryſtallino,vtique hic morbus fuerit, ſin autẽ non proxime, ſed communicata noxa parti præcipuæ, lædat actionem,tunc non morbus, ſed morbi cauſa cenſenda eſt.

Ex his quæ diximus facile eſt, ni fallor, propoſitam difficultatem diſſoluere.

Cum

Cum enim ſpiritus & humores ſint partes cordis,quæ principi illius parti vſum afferũt,neq; enim ſine ſpiritibus & humoribus calor per vniuerſum corpus diffundi poſſet,ſi vel in ſpiritibus,vel in humoribus calor præter naturam accenſus fuerit, vt propterea actio cordis lædatur,equidem non video,quamobrem huiuſmodi calor & febris,& morbus dici non debeat. Neque vero hinc colligendum eſt, ſpiritum & humorem ægrotare & febricitare,ſiquidem cor laborat & febricitat vitiatis propriis ſpiritibus & humoribus, ſicuti neque dicendum eſt, humorem albugineum, ſed oculum laborare,cum reuera ſanitas & morbus tribui debeat parti viuenti, vt docet Ariſtotel. Itaque febrium diuiſio iamdiu tradita & recepta, in ephemeram, putridam,hecticam,vt calor præter naturam vel ſpiritus, vel humores, vel ſubſtantiam cordis occupat,ab iſtis nouatoribus nihil debilitatur, ſed debet ſuam firmitatem retinere.

Hæc quæſtio aliam mihi in mentem reuocat, vt intelligamus humanæ mentis imbecillitatem: nam ſicuti alteri omnia genera febrium, refutatis ephemeris & putridis,ad vnum genus,nempe ad hecticas conabantur redigere, ita alteri contendunt tria poſita genera non ſatis eſſe,& afferunt alias quaſdam febres reperiri, quæ ſub nullo ex tribus generibus poſſunt contineri, quod ita conantur demonſtrare. Si febris generetur ex alimentis putreſcentibus in ventriculo,ex vermibus, hæc febris non erit putrida, quia nullus humor putreſcit, non ephemera, non hectica, quod patet: ergo,&c. Secundo febres ſynochæ ſine putredine, vt poſterius videbimus,non ſunt ephemeræ,quia durant plures dies,non putridæ, cum nulla adſit putredo,ac multo minus hecticæ. Tertio ſi fiat febris putrida,ex putreſcente bile totuſque prorſus humor euacuetur,ac remaneat febris,facile item poteſt demonſtrari,neq; hanc ſub aliquo ex tribus generibus poſſe contineri. Itaque præter tria genera neceſſe eſt quartum,forte etiam plura addidiſſe. Verum huiuſmodi rationes* *Fernelius.* haud quidquam valent,& ad primam reſpondeatis,vno verbo,neque alimenta,neque vermes, neque aliud quiduis poſſe vnquam febrem excitare,niſi calor præter naturam vel in ſpiritibus,vel in humoribus,vel in ſubſtantia cordis accenſus fuerit. Ad ſecundam reſpondet Galen.9. metho.cap.1. febres ſynochas ſine putredine reuera ephemeras eſſe, etſi plures dies quam vnum durant, cum habeant calorem accenſum in ſpiritibus: ſiquidem nomen,ephemera,minime eſt de ſubſtantia huiuſmodi febris,ſed deficiente nomine accõmodato, clarioris doctrinæ gratia ab eo ꝙ ſæpius euenit,ephemeræ nomẽ illi impoſitum eſt: quare natura febris ſynoch. eadem eſt,quæ ephemeris,nomen tamen nõ idem eſt. Ad vltimum reſpondeatis,caliditatem remanentem poſt euacuationẽ humoris putreſcentis febrem putridã eſſe, cum orta fuerit ex putredine,& tunc eſſe febrem ſine cauſa: cuius Gal. mentionem facit ſæpenumero,ſed illud addo,ſi hæc febris diutius perſeuerat,iam degenerate in primam ſpeciem febris hecticæ,vt poſterius declarabitur. Itaque ſimul cum Galen. Auicen. & reliquis probatis medicis, prima genera febrium tria tantummodo, nec plura,neque pauciora ſtatuenda ſunt.

Poſt hæc,dictum eſt,omnẽ ſubſtantiam tenuium partium facilius alterari quã craſſam,ſpiritus eſſe tenuiſſimos,ſolida corpora craſſiſſima, humores medio modo inter ſpiritus & ſolida ſe habere: quod ſi iſtud verum eſt, colligunt hinc nonnulli, febrem ephemeram perpetuo putridam,ac putridam perpetuo hecticam præcedere debuiſſe: quod & res ipſa demonſtrat, & Gal. teſtatur eſſe perſpicue falſum, cum vnaquæque febris,non ſolum ephemera,ſed etiam putrida, & ipſa quoque hectica,

poſſit primum hominem inuadere, neq; perpetuo ſpiritus, ſed quandoque humores,quandoq; & ſolida corpora omnium primum calefiant. Ad hanc difficultatem, quam puto arduam eſſe, reſpondent nonnulli interpretes, Gal. intelligere tenuiorẽ ſubſtantiam facilius caliditatem concipere in fieri, ſed non in facto eſſe, ex quo calore in facto eſſe conſtituũtur varia genera febrium: vt ſenſus ſit, primum quidem ſpiritus, deinde humores, ac poſtremo ſolida corpora facilius incaleſcere, minima autem poni in calefacto eſſe, quo quidem tempore dum huiuſmodi ſubſtantiæ incaleſcunt tantummodo, nõdum autem ſunt calefactæ, nulla febris conſiſtit, etiamſi calor valde inſignis fuerit. Etſi vero hæc reſponſio eſt clariſſimorum hominum, tamen ego nequeo ſatis illam probare: namque ſi facillimus eſt tranſitus caloris ab humoribus & partibus ſolidis ad ſpiritus, non adeo facilis à ſpiritibus ad humores, & partes ſolidas, propterea quia tenuior ſubſtantia facilius quam craſſior alteratur, nõ ſatis intelligo, quamobrem iſtud non debeat & poſſit affirmari tam de calore in fieri, quam de altero in facto eſſe, cum vtriuſque eadem ſit ratio, neq; aliter differant quam tempore: id quod clare inſinuauit Galen. cum inquit in fine capitis, non permanet in eo genere quod primum affectum eſt, ſed ad reliqua duo progreditur, at niſi prius ſoluatur, proceſſu temporis illa quoque ſimiliter afficit, adeo vt calor qui primum fuerat in fieri, & erat diſpoſitio, demum permutetur in facto eſſe, & tranſeat in habitum: itaque cenſeo aliter reſpondendum eſſe, qui fateor ſubſtantias tenuiores generaliter ac perpetuo facilius alterari quam craſſiores, quatenus pertinet ad illarum tenuitatem vel craſſitiem, quæ perſpicua eſt ſententia Galeni, neque vllo modo poteſt negari; ſed illud addo fieri poſſe vt aliqua pars craſſior, exempli gratia, humores & ſubſtantia cordis, facilius incaleſcant, quam ſpiritus qui ſunt tenuiores, propterea quod illa aliis nominibus ſint magis apta ad recipiendam caliditatem. Socrates, verbi gratia, ex vna parte habeat natura cor calidum & ſiccum, ex altera parte ſiue propter malam victus rationem, ſiue propter alias cauſas, habeat humores nec non ſpiritus qui cõtinentur in corde, frigidiores: Socrates vehementer iraſcatur, adeo vt incidat in febrem, nulli dubiũ eſſe debet, quin pars magis apta, ſubſtantia cordis, licet craſſior, facilius quam inepti humores & ſpiritus, licet tenuiores, calorem concipiat: quemadmodum ſi ponantur ad ignem ligna ex vna parte tenuia, ſed humida & virida, ex altera ligna craſſa, ſed admodum ſicca, veriſimile eſt illum prius accendere craſſa, tanquam paſſum bene diſpoſitum, quam tenuia, tanquam paſſum minus diſpoſitum, & quod agenti igni magis poteſt reſiſtere.

Poſtremo diximus cum Hippocr. & Galeno, tres eſſe præcipuas partes noſtri corporis, quas Hippocr. appellat continentia, contenta, & impetum facientia: nimirum partes ſolidas, humores, ſpiritus, de hiſce eſt breuiſſima dubitatio, quoniam Galen. 11. metho. cap. 1. aliam facit diuiſionem, in membra ſolida, in membra carnoſa, & ſpiritus, nulla facta humorum mentione, in qua diuiſione videtur, neque Hippocr. neque ſibiipſi conuenire. Hanc dubitationem nonnulli diſſoluunt, dicentes, quoniam Hippocr. & Galen. faciunt diuiſionem in ſolida, humores, & ſpiritus, eos voluiſſe demonſtrare, partes quæ proxime conſtituunt corpus hominis; quando autem Galen. prætermiſſis humoribus diuiſit in ſolida, carnoſa, & ſpiritus, voluiſſe indicare partes in quibus virtus conſiſtit & ſuſtentatur; ex quo iure factum eſt, vt ex diuerſo propoſito diuerſa quoque diuiſio tradita fuerit. Verum equidem neſcio quanti hæc reſponſio ſit facienda; itaque puto ego reſpondendum eſſe, Galenum

lenum ſub membro illo quod continet ſubſtantiam carnoſam, humores compre-hendere voluiſſe, ſiquidem conſtat, carnes potiſſimum ex humoribus generari, in-quit enim Galen. 1. de ſemine ad finem, 3. de ſimp. med. 4. ſicuti ſolidæ partes ex ſe-mine, ita carnoſæ ex ſanguine & humoribus, tam generationem, quam nutritio-nem habent.

Cæterum iam tempus eſt vt ad Auicen. reuertamur, in cuius explicatione fa-cile intelligeris, quantum hæc quæ hactenus declarauimus ex Galen. ad illius in-telligentiam ſint accommodata. Itaque Auicen. aggreditur diuiſionem febris ex ſubiecta materia, & primum accipit diuiſionem partium noſtri corporis, traditam ab Hippocr. & Galen. in ſolida, humores, ſpiritus, quæ ille accommodat ad balne-um artifitioſum, quod eſt exemplum ſimile exemplo Galeni, nam ſicuti in illo tria fuerant, vas, aqua, aer, ita in balneo tria ſunt parietes balnei, aqua, & aer, quæ pro-portione reſpondent, & fere ſunt eadem cum partibus exempli poſiti à Galeno, ſi-quidem parietes membris ſolidis, aqua humoribus, aer ſpiritibus comparantur. Er-go ſi intra calidos balnei parietes effundantur aqua & aer, quæ ſint frigida, ita vt de-inceps à caliditate parietum & aqua & aer calefiant, hoc eſt exemplum febris he-cticæ: ſi parietibus & aeri frigidis infundatur aqua calida, à qua poſtea & aer & pa-rietes incaleſcant, eſt exemplum febris humoralis, ita enim Auicen. appellat fe-brem putridam: ſi demum parietibus & aqua frigidis ſuperueniat aer calidus, vnde parietes & aqua calefiant, eſt exemplum febris ephemeræ; in quo quidem poſtre-mo exemplo Auicen. mihi videtur non omni ex parte Galeni mentem aſſecutus fuiſſe, ſiquidem Galenus in ſuo exemplo follis fabrilis, non intelligit aerem qui in folle continetur & incluſus permanet, ſed aerem illum intelligit, qui à folle intus ſuſcipitur, & foras expellitur, quod altero poſteriore exemplo clarius demonſtrat: Auicen. autem videtur intelligere aerem balnei, non qui aſſidue recipitur & emit-titur, ſed qui ſemper moratur in balneo, qua quidem ratione & ſimilitudine nun-quam poſſent calefieri humores vel ſubſtantia cordis, quin prius calefierent ipſi ſpiritus: quod patet propterea, quia parietes & aqua balnei nullo modo calefieri poſſent, quin prius calefiat aer qui in balneo continetur, & aſſidue moratur: quod ſi aer recipiatur & eiiciatur, adeoque renouetur, ſicuti recipitur, eiicitur, & reno-uatur ſpiritus, tunc & parietes, & aqua balnei, non calefacto aere poterunt cale-fieri, ſicuti manifeſte demonſtrat exemplum Galeni, quod propterea cenſendum eſt longe magis accommodatum ad rem præſentem, quam ſit exemplum Aui-cennæ.

Sed nonnulli præterea hac in parte arguunt Auicen. quod enumerando ſpiri-tus, recenſeat ſpiritum naturalem diſtinctum à ſpiritu vitali, qui exiſtimant ſpiritum naturalem inutilem & ſuperuacaneum eſſe, omniaque opera naturæ perfici medi-ante ſpiritu vitali, qui continetur in corde, adeo vt pluribus non ſit opus: de qua cõ-trouerſia cum nolim in præſentia longius agere, quoniam eam multi tractarunt, illud vnum dicam, Galen. de huiuſmodi ſpiritu naturali admodum raro & timide locutum eſſe, qui ſcribit 12. metho. cap. 5. ſi naturalis aliquis eſt ſpiritus, illum in ie-core & venis contineri. Quod ſi quis de hac re longiorem diſputationem deſide-rat, is videat Manardum Ferrarienſem lib. 15. epiſtolarum 1. nec non Franciſcum Valeſium Hiſpanum lib. 2. controuerſiarum 17. qui cumulate in hoc argumento verſati ſunt.

Poſt hæc Auicen. tradit alias quaſdam febrium diuiſiones, quæ non ſunt illis propriæ,ſed aliis morbis communes, quarum illa prima eſt, febres quædam acutæ, quædam non acutæ. Pro quo ſciendum eſt, morbos acutos generaliter illos eſſe apud Gal. qui habent duas conditiones,alteram, vt celeriter moueantur, alteram vt ſint cum periculo: qui quidem ſortiti ſunt varias differentias, etenim primum quidam acuti; quidam peracuti dicuntur. Acuti trifariam diuiduntur, nam quidam ſimpliciter,hoc eſt, ſine aliqua adiectione acuti dicuntur, qui auctore Hippocr. 3. aphor. 23. intra 14. dies iudicantur: quidam non ſimpliciter acuti, ſed qui ad 20. vſque diem progrediuntur, vel intra 20. finiuntur: alii vero ſunt qui acuti nominantur cum hac adiuncta conditione, quod 40. diebus iudicantur,de quibus ſpeciatim Hippoc. mentionem facit 1.progn.26. Atque hi quidem morbi Galen. alio nomine ex degeneratione & mutatione in aliam ſpeciem, nonnullis interpretibus acuti ex decidentia dicuntur, quod nimirum per imperfectas iudicationes ab vna ſpecie ad aliam degenerent & tranſmutentur, vt ſi pleuritis in ſuppurationem tranſeat.

Morbi autem peracuti rurſum alii ſimpliciter vel exquiſite acuti nominantur,qui vltra diem quartam non extenduntur,quos aliter barbari perperacutos appellant: alii non ſimpliciter,vel non exquiſite ſunt peracuti, qui quartam diem excedunt,& ad ſeptimam non raro producuntur. Hæc de morbis acutis doctrina eſt Galeni,quam nos collegimus ex 2.aphoriſm. 19. 2. de diebus criticis. 12. 3. de diebus criticis vltimo. Itaque febres aliæ ſunt acutæ, id eſt, celeris motus & periculoſæ, aliæ ſunt non acutæ, quæ carent & celeritate & periculo. Sequitur Auicenna.

Et de eis ſunt chronicæ, & de eis ſunt non chronicæ. Siue hæc ſit ſecunda diuiſio,ſeu potius ſit ſubdiuiſio febrium non acutarum,non multum laboro; febres ergo aliæ ſunt chronicæ vel longæ,aliæ ſunt non chronicæ,vel breues: longæ ſunt quæ morborum acutorum terminum tranſcendunt,qualis eſt febris quartana: breues quæ citius terminantur,qualis eſt febris ephemera. Ex quo loco id colligatis, male nec per oppoſita membra medicos diuidere in acutos & chronicos: in quem errorem multi hoc tempore incurrunt, cum reuera illos diuidere oporteat in acutos & non acutos, ſicuti febres diuiduntur ab Auic. quem errorem arguit Galen. 3. de diebus criticis,cap.vltimo.

Tertia eſt diuiſio Auicen. febres aliæ ſunt diurnæ, aliæ nocturnæ: quæ diuiſio fuit Hippocr.1. Epid.ſecto.3. text.2. & 6. Galenus vero interpretatur febrem diurnam,quæ habet acceſſionem in die,nocturnam quæ habet acceſſionem in nocte, ex quibus placet Hippocratis, febrem diurnam eſſe nocturna deteriorem, cuius ſententiæ Galen. duplicem affert rationem, prima,quod acceſſio in die ſit difficilior & malignior, cum hoc tempore corpus conſtringatur & denſetur, quando digeri & rarefieri magis conſueuit: ſiquidem omnibus affectionibus accidit eſſe grauioribus eo tempore, ſecundum quod non congruunt, quam illo ſecundum quod congruunt, vt eſt aphor. Hippocr.apho.34. Altera eſt ratio, quod febris diurna minus quam nocturna ſit ad curationem accommodata, propterea quia paroxyſmi occupant tempus diurnum, vnde ſolum tempus nocturnum ſuperſit cibis & medicamentis; quare inquit Galen. cum nullus quieti ſomnoque derelinquatur locus, huiuſmodi ægroti veſpertilionis more vitam coguntur agere, non hominis.

Quarta

Quarta eſt diuiſio, febres alię ſunt ſalubres, aliæ ſunt habentes horribilia accidentia; qua diuiſione ego puto Auic. diſtinguere voluiſſe febrem benignam & malignam: benigna eſt febris ephemera, maligna eſt febris peſtilens, & forte hanc diuiſionem accepit ab Hipp.3.progno.2.qui ex vna parte ponit febres ſimpliciſſimas, ac ſignis firmatas ſecuriſſimis, quas Galen. in com. interpretatur benignas: ex altera febres deterrimas,& cum ſignis grauiſſimis, quas idem Galen. malignas appellat: ſicuti homines quoque ſimplices ac benigni dicuntur, qui honeſtos proboſque habent mores, contra maligni qui vitioſis improbiſq; moribus imbuti ſunt.

Quinta ſequitur diuiſio, febres aliæ ſunt continuæ, aliæ intermittentes. Continuę quædam habent intentionem & remiſſionem, quædam ſunt ſui ſimiles: quæ diuiſio tradita eſt à Galen.2. de diff. feb.2. qui longe magis perſpicue & accurate diuiſionem facit hunc in modum: febres aliæ ſunt intermittentes, aliæ continuæ: febris intermittens illa eſt, quæ ad ſenſibilem integritatem, vel vt vulgo aiunt, infebricitationem peruenit, atque hæc febris generatur ex humore qui extra vaſa conſiſtit, & per vniuerſum corpus defertur: continua contra eſt, quæ ad integritatem vel infebricitationem non peruenit, & procreatur ex humore qui in vaſis includitur & continetur.

Porro febrium intermittentium tres ſunt vniuerſe differentiæ, quotidiana, tertiana, & quartana: quotidiana ex pituita putrida, tertiana ex flaua bile, quartana ex melancholia generatur. Continuarum autem duplex eſt genus, vnum earum quæ Græce ſynochi, Latine dicuntur continentes, quarum totum tempus vnica eſt acceſſio, quæ à principio vſque ad finem perdurat: atque harum tres exiſtunt differentiæ, quædam omni à principio vſque ad finem æquales permanent, Græci ὁμότονοι æqualiter affligentes & vigentes nominant: quædã paulatim decreſcunt à principio vſque ad finem, quas Græce παρακμαστικὰς inclinantes nominant: nonnullæ contra paulatim augentur, quas ἐπακμαστικὰς increſcentes, inualentes appellant, de quibus late ſcribit Galen.2.de criſib.cap.6. 9.meth.4. Alterum eſt genus earum febrium, quæ nomine generis continuæ dictæ multis particularibus circuitibus continentur, atque earum quoque duæ ſunt primæ differentiæ: namque aliæ tertia ſolum die acceſſionem habent, tertianæ naturam referentes, vulgo proportionales vel proportionatæ tertianæ nominantur: aliæ vero etiam die intermedia alteram acceſſionem inferunt, quæ nullum proprium & peculiare nomen obtinent, quarum quædam ſub forma procedunt febris quotidianæ, duas quotidie ſimiles acceſſiones facientes, aliæ vero in forma duarum tertianarum, aliæ demum, raro tamen euenientes, quæ nequaquam ad integritatem deuenientes, in forma circuitus procedunt. Hæc febrium diuiſio eſt Galeni, quam non ignoro multas, & illas quidem arduas difficultates continere, ſed omnia non poſſunt in omnibus locis accurate explicari: de hac igitur re planius & plenius tractabimus loco opportuniore.

Apud Auicen. duæ reſtant febris diuiſiones, altera eſt, febres nonnullæ ſunt calidæ, nonnullæ frigidæ, habentes rigores aut horripilationem; quæ pars duplicem poteſt habere interpretationem, vnam huiuſmodi: aliquæ febres ſunt calidæ, hoc eſt, inuadunt & habent acceſſionem cum calore, ſine frigore: aliquæ ſunt frigidæ, hoc eſt, inuadunt cum frigore vel horripilatione: altera eſt interpretatio, vt ego puto, verior & magis ad mentem Galeni, quæ eſt talis, aliquæ febres ſunt calidæ, in quibus per totam febrem perſentitur ſola caliditas: aliquæ ſunt frigidæ, in quibus per totam acceſſionem non modo calor, ſed etiam frigus perſentitur. Nam

Galen. explicans ſententiam quandam Hipp. ſcribentis nonnullos ægros infeſtari febribus vrificis,1.epid.ſecto.1. 23.inquit,minime illas intelligendas eſſe,quę à principio inuadunt cum horrore, ſed eas potius, in quibus per totam fere acceſſionem horrores producuntur perſeuerantque, quales ſunt febres epialæ, de quibus alias tractabimus.

Vltima eſt diuiſio: aliæ ſunt ſimplices,aliæ compoſitæ: febris ſimplex illa dicitur,quæ cum alia non iungitur,ſiue eiuſdem, ſiue diuerſi generis & ſpeciei: compoſita autem,in qua vel diuerſa genera,vel diuerſæ ſpecies ſimul coniunguntur, de qua compoſitione & mixtione tractat Gal. 2.de criſibus,cap. 7.ac multis in locis,& nos alias quoque tractabimus.

CAPVT II.

De Corporibus ad Febrem diſpoſitis.

AVicenna data definitione & diuiſione febris, porro agit de corporibus præparatis ad febrem: & quamuis videatur loqui de ſententia aliorum,quam neque probat,neque reprobat,vt forte neſcias quid ipſe hac de re ſibi velit, vtcunque ſit, mihi videor poſſe colligere ſummam huius doctrinæ quinque concluſionibus,quę ſunt huiuſmodi.

Prima,corpora magis præparata ad febrē ſunt calida & humida, & proprie cū humiditas eſt vehemētior caliditate,etenim talia corpora habent fœtidos ſudores, vrinas,excrementa,& omnibus modis proxime accedunt ad putredinem.

Secunda,corpora calida & ſicca ſecundo loco ſunt pręparata ad febres acutas, in quibus primum incipiunt febres ephemeræ,deinde ſequuntur putridæ,& quandoque hecticæ.

Tertia,poſthæc ſequuntur corpora calida tantum ſine exceſſu humiditatis & ſiccitatis,in quibus incipit primum febris ephemera,quæ poſtea permutatur ad putridam.

Quarta,iis ſuccedunt corpora humida ſine exceſſu caloris & frigoris,quibus maiori ex parte accidunt febres putridæ incipientes.

Quinta,corpora frigida & humida,nec non frigida & ſicca,ſunt minus pręparata ad febrem,& potiſſimum ad ephemeram.Hæc Auicen.quæ quidem continent arduas difficultates,quas quidem vt recte poſſimus intelligere & diſſoluere, ex noſtro inſtituto,mihi liceat ex Gal. nonnulla paulo altius repetere.

Itaq; ſcribit Gal. 1.de diff. febr.7.lib. de cauſis procatarcticis,& aliis locis, nullam cauſam corpus afficere aliquo modo poſſe,niſi illud ad patiendum paratum & diſpoſitum fuerit; quod apud philoſophos quoq; vulgare & certum eſt: deinde medicos admonet,vt velint diligenter animū adhibere,& ſcrutari ſingulas cauſas, quæ præcipue ſolent morbos comittere,nec non affectus corporis qui ipſis cauſis conſentiunt aut repugnant, vt ille imminentia mala poſſit pręcauere:ad quem modum cum Gal.didiciſſet iam diu ex Hipp. & ratione, calidam & humidam aeris conſtitutionem peſtem minari, ac ſatis intelligeret, corpora referta excrementis & male tranſpirabilia facile in hanc labem incurrere, quamprimum mala illa conſtitutio ſuperueniſſet, corpora humida exſiccabat, repleta vacuabat, impura expurgabat, obſtructa aperiebat,& ita ab imminente peſte immunia reddebat. Ex quo licet colligere, hanc tractationem eſſe quam maxime vtilem,atq; Auicen. merito de corporibus

ribus præparatis ad febrem agere voluiſſe: ſiquidem huiuſmodi cognitio facit non ſolum ad præſeruationem, ſed etiam ad prognoſticum: nam ſicuti docent Hipp. & Galen. 2. apho. 34. Si febris reſpondeat temperamento, tunc fuerit minus periculoſa, ſi contra abſit à temperamento, tunc difficilior & periculoſior cenſenda erit: quamobrem neque Galen. hanc partem prætermiſit, qui accurate docet quænam corpora magis aut minus ſint ad febres præparata: itaque ſcribit ad hunc modum 8. metho. 8. Cum octo ſint corporis intemperies, opportunæ ad febres, eſt calida & ſicca; huic propinqua eſt intemperies calida & humida: tertia ab iis intemperies eſt ſimplex, calida ſine vllo exceſſu humiditatis & ſiccitatis: huic proxima eſt intemperies item ſimplex, nimirum ſicca ſine exceſſu caloris & frigoris: poſt has ſequitur quæ omnium media eſt, & in vtraque oppoſitione mediocritatem ſeruat: quatuor quæ reliquæ ſunt intemperies, minus facile cæteris omnibus febribus corripiuntur. Hæc doctrina eſt Galeni, quæ maxime conuenit cum rei natura, vt facile poteſt demonſtrari: etenim corpora calida & ſicca facillime omnium febre corripiuntur, quoniam calor qui perpetuo ſiccat, vt iam vidimus, illius naturæ maxime congruit.

Corpora calida & humida ſunt in ſecũdo loco, quia tametſi ex proportione ad febrem potiſſimum debuiſſent calida tantum recenſeri, tamẽ ſimul cum caliditate facit ad facilem alterationem, potiſſimumq; ad caliditatem, propter copiam ſanguinis, quæ in hac temperatura generatur. Corpora calida tantum deinceps recenſentur ante ſicca, quia tametſi duæ qualitates, calida & ſicca, habeant maximam analogiam cum febre, tamẽ calor multo plus facit ad facilem paſſionem, & quoniam eſt potentiſſima qualitatum, & quoniam eſſentia febris potiſſimum in calore conſiſtit, vt ſupra diximus. Has quatuor intemperies mediocris temperies ſtatim ſequitur: nam reliquæ poſteriores quatuor, frigida & ſicca, frigida tantum, humida tantum, frigida & humida, longius diſtant quam mediocris à morbo calido & ſicco, quod ſine longiore explicatione facile poteſt intelligi & demonſtrari. Neque debet quis veſtrum mirari de Galen. qui aſſerit hominem temperatum facilius corripi febre quam hominem intemperatum: nam iſtud ratio facile poteſt perſuadere, quam ille reddit libello de optima corporis conſtitutione: etenim tametſi verum eſt, hominem temperatum & optime coſtitutum probe ad vnamquamque actionem ſe habere, & difficilius quam cætera corpora morbis corripi conſueuiſſe, tamen neque id negandum eſt, hunc hominem temperatum, qui generaliter, atque vt loquuntur, collectiue omnibus cauſis morbificis magis quam cæteri homines poſſunt reſiſtere, particulatim & ſeparatim in quibuſdam cauſis nonnullis hominibus inferiorem eſſe, adeo vt iure ſtatutum ſit, corpora frigida & humida, & reliqua id genus, quæ ſine dubitatione communiter magis quam temperata, ſunt morbis obnoxia, quatenus ad vnas febres pertinet, minus facile & prompte in illas incidere, cum certum ſit, frigidum & humidum longius abeſſe à calido & ſicco, quam temperatum, id quod hoc ordine, veluti quadam tabula deſcribi poteſt: 1. calida & ſicca. 2. calida & humida. 3. calida tantum. 4. ſicca tantum. 5. temperata. 6. frigida & ſicca. 7. frigida tantum. 8. humida tantum. 9. frigida & humida.

Sed remanet adhuc neſcio quæ difficultas: nam Gal. omni ex parte hac in re ſibi ipſi non videtur conuenire, qui ſcribit hæc ipſa verba, 8. metho. 7. Intemperies calida & humida maxime omniũ putredinis morbis expoſita eſt, ꝓpterea per ipſam

ſanitatem proxime putredinem accedit, veluti conijcere eſt tùm ex ſudoribus, qui
grauiter olent, tum ex vrinis, deiectione, atque etiam ipſa expiratione: etenim qua-
lis hircorum, talis eſt talium naturarum temperies: ideoque ex qualibet occaſione
prompta eſt tum aliis morbis, tum vero febribus corripi. Hactenus Galen. Ac re-
uera ſi ipſam rem conſideremus, nulli dubium eſt, quin huiuſmodi intemperies
maxime omnium omnibus morborum generibus ſit obnoxia, quod longa oratio-
ne demonſtrat Galen. 1. de temperamentis, à cap. 4. vſque ad 8. vbi multi ex Hipp.
loci afferuntur, ex quibus apparet, cõſtitutiones anni calidas & humidas eſſe quam
maxime putredini obnoxias, graueſque & peſtilentes morbos efficere. Hæc ita-
que non videntur conuenire cum iis, quæ de illius ſententia iam diximus, ſtatuen-
tes corpora calida & ſicca inter omnia corpora & temperamenta in propenſionem
ad febrem, principem locum obtinere, Sed etiam ipſe Auicen. videtur in hanc
inconſtantiam incidiſſe, qui conſtituens in præſenti cap. corpora calida & humi-
da eſſe magis quam cætera ad febrem præparata, de qua ſententia illi conuenit cum
Galeno. Poſtremo hoc loco, paulo poſt, nimirum cap. 5. de febre ephemera, aliter
hanc rem determinat, qui in primo ordine ponit corpora calida & ſicca: in ſecun-
do calida & humida: in tertio calida tantum: in quarto ſicca tantum: quo loco Aui-
cen. videtur non ſolum priorem Galeni ſententiam imitari, ſed etiam propria illi-
us verba tranſcribere, præterquam quod prætermittit corpora temperata, quæ non
fuerant à Galen. prætermiſſa: quare Galen. & Auicen. & alter ab altero, & vterque
à ſe ipſo videtur diſſentire. Nonnulli interpretes ad diſſoluendam hanc difficulta-
tem & repugnantiam ita ſtatuunt, Galen. & Auicen. quando ponunt in primo loco
corpora calida & ſicca, ac deinceps reliqua, ſermonem habere de corporibus præ-
paratis ad febrem non ſimpliciter, ſed ſpeciatim ad febres ephemeras: quando au-
tem primum collocãt corpora calida & humida, eos intelligere de corporibus præ-
paratis ad febres putridas: quæ quidem reſponſio, mea ſententia, non caret nouis li-
tibus, quas cum nolim longius agitare, illud vnum mihi eſto ſatis in præſentia, quod
pertinet ad Galen. illum vere 8. metho. 7. loqui de corporibus præparatis ad febres
putridas, quod ſeries orationis manifeſte cõfirmat, & ideo ſumma cum ratione cæ-
teris corporibus antepoſuiſſe calida & humida, cum certum ſit, in iis duabus quali-
tatibus vniuerſæ putredinis ſeminarium conſiſtere: capite autem ſequenti 8. illum
ſermonem habere de corporibus præparatis ad febrem generaliter, aut ſaltem ad
plura genera febrium, nempe ephemeras atque hecticas, & idcirco illum tempera-
torum corporum ordinem diſpoſuiſſe, quem diximus rei naturæ magis conuenien-
tem eſſe. Quod ſi, quemadmodum fecimus ex Galen. de corporibus in vniuerſum
paratis ad febrem, quis veſtrum cupiat pariter certum ordinem audire eorum cor-
porum, quæ ſpeciatim ſint magis parata ad febres putridas, cum Gal. duntaxat cor-
poris calidi & humidi mentionem faciat, equidem cenſeo hunc ordinem conſtitui
poſſe: 1. calida & humida. 2. calida & ſicca. 3. humida tantum. 4. calida tantum.
5. temperata. 6. frigida & humida. 7. frigida tantum. 8. ſicca tantum, vltimo fri-
gida & ſicca. Quorum omniũ facile poterit vnuſquiſq; rationem reddere, quicun-
que ſingulas huiuſmodi temperies voluerit referre ad ipſam putrediнẽ, & perpen-
dere, quatenus vnaquæque vel propius ad eam accedit, vel longius ab ea recedit,
vt pluribus non ſit opus. Quod vero pertinet ad Auicen. ſi ille quoque diuerſum
habuit ſcribendi propoſitum, ſicuti habuit Galen. eadem ratione facile poteſt con-
ciliari & defendi: verum etſi negari non debet quin ille in duobus propoſitis

locis

locis non idem voluerit tractare, tamen ſi hæc res diligenter conſideretur, forte aſſerendum eſt, Auic. non omni ex parte Galeni mentem atq; ordinem aſſequutum fuiſſe: namq; in præſenti capite, vbi primum ponit corpora calida & humida, quæ Gal. docet in primis parata eſſe ad febres putridas, ille contra videtur tractare de corporibus præparatis ad febrem in vniuerſum, poſterius autem c. 5. vbi primo loco ponit corpora calida & ſicca, quæ Gal. conſtituit principem locum obtinere inter corpora & temperamenta generaliter ad febres præparata, certum eſt, illum particulatim loqui de corporibus & temperamentis præparatis ad febres ephemeras, præterquam quod prætermittit corpora temperata, & in aliis quoque recedit à doctrina Gal. adeo vt mea ſententia vix Auic. ſibiipſi, & Gal. vere poſſit conciliari: Atque hactenus de 2. cap.

Capvt III.

De Temporibus Febrium.

SI caput hoc tertium & alterum ſequens, quod agit de dignoſcendis communibus temporibus morborum, & præcipue ſtatus, accurate vellem explicare, & diſputare omnes quæſtiones, quæ ab interpretibus ſolent agitari, non ſufficerent triginta lectiones, vnde & ephemeræ, & cæteræ febres nos tardius expectarent: itaq; in iis duobus capitibus explicandis mihi ſtatutum eſt breuiter, ac fere ſummatim agere, & illa tantum examinare, quæ videbuntur vtiliora. Quod itaq, pertinet ad præſens caput, ſciendum eſt, Galenum compoſuiſſe duos libellos, vnum de temporib. morborum, alterum de totius morbi temporibus, etſi fortaſſe, vt id obiter vos moneam, ſimul in vnum debent coniungi, cum eandem rem tractent, & Gal. affirmet lib. de propriis libris, nec non 6. epid. ſecto. 2. 17. ſe de argumento hoc vnum tantum librum compoſuiſſe, ſiue igitur ſint duo, ſiue vnus, hinc omnia colligi poſſunt, quęcunq; ab Auic. in præſentia proponuntur, quos propterea libellos, vos hortor, vt attente legatis. Videtur autem Auic. in præſenti cap. tria facere: primum diuidere tempora febrium: ſecundo vnumquodq; eorum declarare: tertio quaſdam regulas afferre, quæ ad huiuſmodi cognitionem ſunt maxime vtiles: itaque incipit hunc in modum.

Febrium horæ ſunt ſicuti reliquarum ægritudinum.) Ante omnia ſciendum eſt, tempus morbi non eſſe, niſi illius partem aut ætatem, quæ varia quadam ſucceſſione & progreſſione in alium atque alium morem mutantur, ſicuti animantia facere ſolét: nam quemadmodum hæc primum genita augentur, vſque ad vigorem, in hoc aliquamdiu conſiſtunt, ac deinceps incipiunt contabeſcere, & ad extremam vſq; corruptionem declinare, dummodo omnes ætates pertranſeant; ita quoque ſinguli morbi in prima eorum conſtitutione ad vigorem vſque increſcunt, in hoc aliquantum permanent, ac demum decreſcunt ac diſſoluuntur. Sunt autem huiuſmodi tẽpora morborum duplicia, nonnulla vniuerſalia cuiuſque morbi, nonnulla particularia ſingularum acceſſionum, quorum quidem vtrorumque temporum cognitio medico eſt maxime vtilis & neceſſaria, partim ad prognoſticum, partim ad curationem. Namque primum ſi quis ignorauerit tempora morbi, ſi nullo pacto poteſt intelligere & prædicere, quo tempore æger verſetur in periculo, vel periculum effugerit, morique aut ſanari poſſit, ſiquidem non in quolibet morbi tempore ægri poſſunt aut ſanari, aut interire, vt ſtatim videbimus: neq; item is poterit de bonitate vel malitia criſis iudicium facere, quandoquidem vt Gal. docet 3. de criſib. cap. 5. ſta- *Vtilitas huius cognitionis.*

tus morbi omnium criſium eſt regula & norma, quod in eo non niſi optimum iudicium ſoleat fieri, adeo vt quanto iudicium vigori eſt proximius, tanto melius, quanto magis ab illo diſtat, tanto deterius cenſendum eſt.

Deinde certum eſt, pro varietate temporum morbi variam quoque & victus & cæterorum præſidiorum rationem competere, quod præclare monſtrat aphor. ex 1.lib.8.9. 22.ex 2.lib.29. Sed redeo ad Auic.cuius ſententia pręſenti capite, quadam veluti noſtra paraphraſi, talis eſt.

Tempora febrium, ſicuti cæterorum morborum, ſunt quatuor, principium augmentum, ſtatus, & declinatio. Sunt autem huiuſmodi tempora duplicia, quædam vniuerſalia, quæ pertinent ad vniuerſum morbum, quædam particularia, quę tantummodo in paroxyſmis conſpiciuntur, in quibus quidem temporibus maximum eſt periculum, ac maxime timendum à principio vſquè ad ſtatum: ſiquidem in declinatione, quatenus attinet ad ipſam febrem, fieri non poteſt, vt æger moriatur. Auic. hanc totam partem accepit à Gal.1.de criſibus capit.2. quoniam vero non ſatis eſt, hæc tempora confuſe & generaliter nouiſſe, idcirco de ſingulis ordine agendum eſt. Itaque principium eſt pars morbi, in qua calor natiuus fere præfocatur à materia, neq; illi dominatur, neq; vlla apparent veſtigia concoctionis: de quo quidem principio ita habendum eſt, illud in omni ſane morbo reperiri, ſed quandoque ita obſcurum & occultum eſſe, vt vix diſcernatur, ſicuti contingit in febre ſynocho, epilepſia, apoplexia, & ſimilibus: id quod euenit propter duas rationes, alterā quod tunc pauca compareant ſymptomata: alteram quod in prima die appareant in vrina nonnulla indicia coctionis. Hanc partē Auic. accepit ex Gal. 1. de criſib. c.17.19 & 20. nec non 2. de diff. feb. vlt. de temp. morb. 4. His mihi liceat addere ex Gal.1.aph 12.1. de criſib. 19.1.prog.9. principiū morbi apud medicos trifariā vſurpari, vno modo pro primo inſultu, vel prima morbi inuaſione, quę ſimplex eſt, & omni latitudine caret: ſecundo pro eo quod latitudinē continet, & vſq; ad tertiā vel quartā diem prorogatur: tertio pro ea parte totius morbi, quæ nō dierū numero, ſed ſignis cōcoctionis determinatur. Ex quib. cū duę primę ſignificationes à vulgari opinione deſumptæ ſint, ſolā tertiā Aui. Gal. ac medici intelligere ac tractare ſolēt.

Principium morbi quid.

Alterum tempus quod principium ſtatim ſequitur, augmentum vel incremētum dicitur, illudq; eſt, in quo calor natiuus manifeſte mouetur ad ſuperandam materiam noxiam & apparent ſigna concoctionis, aut ſigna contraria coctioni. Hanc ipſam augmenti deſcriptionem habetis apud Gal. de totius morbi temporib. 3. 1. de criſib 17. qui ſcribit illud eſſe, in quo apparent manifeſta ſigna cōcoctionis. Pro quo ſciendum eſt, hæc tria reperiri, coctionem perfectam, coctionē manifeſtam, coctionem obſcuram. Perfecta concoctio eſt Gal. quando in vrinis ſubſidet aliquid albū, leue, æquale & continuum. Obſcura eſt, quando ex aquoſa vrina fit mediocriter ſubpallida, etſi turbida fuerit, taliſq; perſeuerer. Manifeſta vero ſigna concoctionis vocantur, quæ ſunt in medio inter ea quæ obſcura & perfecta dicuntur. Exēpli gratia, cum in vrina apparet nebula ſola, aut quædam bona ſublinamenta. Itaq; ſigna concoctionis minime, quæ ſint debilia & obſcura, ſed quæ ſint manifeſta, indicant morbi principium præteriiſſe, & augmentum demonſtrant. Quod autē addit Auic. de ſignis contrariis coctioni, explicatur à Galen. de totius morbi temporib. 6. qui docet in morbo lethali augmentum conſtitui non coctione, vt fit in morbo ſalutari, ſed ſignis contrariis coctioni, veluti ſi vrina fuerit non ſolum omni ex parte cruda, ſed etiam habeat nebulam nigram, tunc dicimus principium morbi lethalis

Augmentum.

præter-

præteriiſſe,& augmentum ſecutum eſſe, cum eiuſmodi nigrities ſit ſignum plane contrarium concoctioni.

Tertium tempus eſt vehementiſſima pars morbi,quæ vigor vel ſtatus appellatur,in quo eſt vehemens pugna & duellum inter naturam & noxiam materiam: etenim hoc tempore agitur de ſumma rerum, adeo vt neceſſe ſit vel naturam de materia, vel materiam de natura victoriam conſequi,atq; hoc ſane tempus in morbis acutis vno tantum conſtat paroxyſmo,qui non cognoſcitur,niſi per poſteriores paroxyſmos:in morbis autem non acutis ex plurib. paroxyſmis poteſt conſtare.Hęc pariter apud Galenum 1. de criſib.c.1.& 8. & 3.de criſib.5. qui ſcribit, vigorem eſſe vehementiſſimam partem totius morbi, atq; hoc tempore exquiſitam coctionem fieri, id quod antea traditum fuerat ab Hip.2. apho. 30. circa initia & fines omnia imbecilliora, in ſtatu autem fortiora. Quod vero dicitur ab Auicenna de differentia vigoris in morbis acutis & non acutis, paulo aliter ac verius explicatur à Galeno 1 de criſib.10.qui ſcribit vſu venire in morbis acutis,vt nonnunquam duæ acceſſiones quæ aliarum maximæ ſint,tum inter ſe æquales, nonnunquam vnica tantum, quæ omnium tum præcedentium,tum ſequentium maior exiſtat, vigoris tempus circumſcribant,adeo vt nullo modo in huiuſmodi morbis ad tres acceſſiones vigoris tempus protrahi poſſit:contra autem contingere in morbis diuturnis, vt non modo ad tres acceſſiones,ſed ad longe plurimas vigor extendatur: quod omnibus in confeſſo eſt,& experientia confirmat ſępenumero. *Vigor.*

Quarta & vltima eſt pars morbi,quæ declinatio dicitur, in qua calor natiuus iam dominatur materiei,illamque perfecte ſuperauit, quare illius partem poſt partem expellit,& quæcunque eſt interna caliditas, ad partes externas & ignobiliores diffunditur.Hunc ego puto eſſe verum ſenſum verborum Auic. quæ cum ſint apud illum ſatis obſcura,à nonnullis interpretibus aliter fuerunt expoſita, nempe quod natura in declinatione in eo potiſſimum verſatur, vt expellat ac ſeparet bonam à mala materia, & illam critice expellat: quę ſententia & expoſitio manifeſte repugnat Galeno. 3.de criſib.5. qui ſcriptum reliquit, fieri non poſſe,vt morbi qui in vigore non iudicati fuerint, deinceps in declinatione iudicentur, ſiquidem quicunque ſemel vigoris tempus transgreſſi fuerint, ii paulatim minime ſemel & per criſim ſoluuntur:ex quo Galeni loco nihil dubito, quin Auic. hanc partem transſcripſerit. Quod ſi natura in declinatione nequit criſim efficere,vt neque illa hoc tempore occupetur in ſeparatione congregationis materiæ neceſſe eſt: namque iſthæc omnia fiunt ante declinationem,docente Galeno 4. apho. com. 22. ad bonam criſim neceſſe eſt,vt pręcedat concoctio, deinde ſeparatio, ac demum vacuatio ſubſequatur,quod ſpeciatim notandum eſt propter nonnullos, vel ſuperſtitioſos, vel ignaros medicos,qui in declinatione non audent dare medicamenta in die critica, timentes, ne ipſa quoque natura tunc temporis aliquam criſim aggrediatur; quod fieri nullo modo poteſt.Hactenus Auicenna de quatuor morbi temporibus. *Declinatio.*

In poſtrema parte huius capit. Auicenna ponit quatuor canones ſiue regulas, quę ſunt accommodatæ ad cognoſcenda tempora morborum, quarum prima eſt huiuſmodi: vigor in morbis varius eſt,etenim quandoq; ille eſt propinquus, vt in die quarta vel ſeptima, quandoque eſt longior, vt 14. 20. qui propterea facit diuiſionem morborum, quam fere ad verbum transſcribit ex Galen. 2. de diebus criticis 12. & libro 3. vltimo de qua diuiſione nos ſupra diximus, tractantes

primam

primam diuiſionem ex illis quæ ſunt communes cęteris morbis, vt in pręſentia non oporteat eadem repetere.

Secunda eſt regula: Cognitio morborum acutorum & non acutorum maximè confert ad probam inſtituendam victus rationem. Quæ regula eſt manifeſtiſſima, ſiquidem alius victus conuenit iis morbis, qui finiunt in die quarta vel ſeptima, alius illis qui terminantur in 14. vel 20. quod iamdiu ab Hip. quoq; & Gal. traditum eſt 1. apho. plurib. apho.

Tertia eſt: Plures febres habent vnam acceſſionem, quæ conſtat ex tribus temporibus, principio, augmento, & vigore, & alteram quę perficit declinationem. Quæ pariter fuit ſententia Gal. 1. de criſib. 17.

Quarta & vltima eſt regula: Febres habent ſua tempora inter ſe admodū varia, etenim quædam habent augmentum diuturnum, quædām diuturnam declinationem, reliqua tempora breuia, & ſic de cæteris: quod manifeſte apparet in febribus ſynochis, quarum aliæ ſemper creſcunt, aliæ permanent in eodem ſtatu, & aliæ ſemper declinant, vt Gal. docet 9. method. 3. & nos quoque ſupra diximus.

An omnis morbus quatuor tempora habeat.

Ex tertio capite iam expoſito multæ emergunt difficultates, ex quibus mihi libet tres tantummodo ſeligere digniores & vtiliores: I. eſt, vtrum omnis morbus habeat quatuor tempora, principium, incrementum, ſtatum, & declinationem. II. Vtrum æger mori poſſit in declinatione. III. Vtrum morbus ſit maior in vigore, quam cæteris temporibus. Quatenus pertinet ad primam, multa ſolent in medium proferri, quæ videntur demonſtrare; quoſdam morbos non habere quatuor tempora, in quibus referendis nolo tempus conſumere, ſiquidem cognita veritate facile omnes falſitates euaneſcunt. Itaq; ad mentem Auicen. & Galeni ita habendum eſt, omnes morbos ſalutares neceſſario quatuor tempora continere, etſi nonnulla aliquando ſint adeo breuia, obſcura, & momentanea, vt vix diſcerni poſſint: quæ quidem doctrina apud Gal. eſt adeo certa, vt illa in iis quoque qui violenta morte pereunt, quatuor hæc tempora videatur agnoſcere: quod decretum duob. Gal. locis ex lib. de totius morbi temporibus omni luce clarioribus, ex quamplurimis mihi liceat confirmare. Primus eſt, cap. 1. & incipit hunc in modum: Qualis res eſt animalibus differentia ſecundum ætates, tales ſunt tempora morbis. Et finis eſt: dum pro augmenti portione decreſcente in totum diſſoluuntur. Quam partem Galen. forte accepit ex Platone, qui ſcribit in Timæo ad finem, ſingulos morbos, ſicuti ſingula animalia ſuas ætates & fatalia temporum curricula continere. Alter eſt locus cap. 4. huius eſt principium: Quidam morbi ſtatim ſimul atque vigent, inuadere videntur. Finis: veluti ſi chirurgus partem aliquam incidat. Ex iis duobus locis puto eſſe neminem, qui non facile poſſit reſpondere ad illa omnia, quæ contra ſolent afferri, cum in rei veritate pro comperto habendum ſit, omnes morbos ſalubres quatuor tempora, ſiue breuia, ſiue longa, ſiue obſcura, ſiue manifeſta continere.

An æger mori poſſit in declinatione.

Quare ſtatim venio ad alteram quæſtionem, vtrum æger poſſit interire in morbi declinatione, quam ſicuti de altera factum eſt, mihi libeat paucis verbis diſſoluere. Ergo ſicuti non omnia animantia perueniunt vſq; ad extremam ſenectutem, omneſq; ætates pertranſeunt, ita nec morbi omnes, vel propter ſuam malitiam, vel propter ægri imbecillitatem, vel propter alias cauſas, ſingula ſua tempora poſſunt attingere; quare ſunt morbi qui vnum tantummodo tempus, nempe principium, ſunt qui duo, principium & augmentum, ſunt qui tria, principiū, augmentum, & vigorem habent. Namq; vt ſcribit Gal. 3. de criſib. cap. 6. & 9. mors in tribus

tempo-

temporibus accidit, principio, augmento, & vigore: itaque ex morbis lethalibus nullus quatuor tempora poteſt habere, adeo, vt concludendum ſit, poſt vigorem neminem poſſe mori in morbi declinatione. Verum ſunt nonnulli, qui contrariam ſententiam conantur defendere, multa afferentes quæ videntur demonſtrare, mortem non ſolum tribus primis temporibus morbi, ſed etiam poſtremo, nempe ipſa declinatione poſſe nonnunquam ſuccedere: aduerſus quos diſputat Gal. vſque adeo ſolide & perſpicue, vt non ſperem, me poſſe hanc rem planius explicare, quam poſita illius verborum ſerie, quæ ita incipit 3. de criſib. 5 Nullum ſane eſt vigore elapſo, me quidem iudice, mortis periculum. *Finis*. vbi vero ipſa natura dominatur ac ſuperauit, hominem ſeruari neceſſe eſt. Quam eandem ſententiam ille repetit cap. 9. quo loco arguit nonnullos, qui videntes plurimos mori in particularib. declinationibus acceſſionum arbitrabantur idem quoque in generali declinationis tempore poſſe contingere, aſſeritque id falſum eſſe, monſtrans variam rationem, propter quam iure homines in declinationibus paroxyſmorum, minime in declinatione totius morbi poſſunt interire: quocirca vno verbo licet reſpondere ad omnes rationes, omniaque exempla, quę contra hanc veritatem ſolent proferri, propterea quia aduerſarii nobis proponunt potius fictam quandam & apparentem, quam veram declinationem. Quod ſi quis cupiat demum intelligere, quomodo vera & legitima declinatio à falſa & ſpuria poſſit diſcerni, huic primum ſatisfacit Hipp. qui ſuo more breui oratione videtur omnia complecti, quæ hoc iudicium facere poſſunt: ea vero eſt 6. epid. ſecto. 2. tex. 20. Sitis intus relicta, & ſiccitas oris, & inſuauitas, & inappetentia, eadem ratione, quando enim Galeno interprete, finita febre huiuſmodi ſymptomata remanent, quorum exempli gratia, tanquam principalium Hip. meminit, tunc aliquid reliquiarum morbi intus relinqui neceſſarium eſt. Sed & Gal. cum alia quædam, tum duo potiſſimum ſigna bonæ atque integræ declinationis conſtituit, quę fallere nunquam poſſunt: alterum eſt perfecta & omnib. numeris abſoluta concoctio, ſine qua nulla vera poteſt eſſe declinatio: alterum eſt pulſus, qui tunc pro victoria naturæ ſemper fit magis vehemens, ordinatus & ęqualis: quæ duo indicia ſi ſimul concurrant, legitimam declinationem vobis perpetuo demonſtrabunt, in qua impoſſibile eſt ægrum mori. Sed propero ad tertiam dubitationem, quæ difficilior eſt, & magis accuratio indiget examine.

Cum ergo iam ſtatutum fuerit, quatuor eſſe tempora morborum, quorum diſtincta cognitio medico eſt maxime vtilis & neceſſaria, omnino oportet intelligere certam rationem, qua illa inter ſe diſtinguantur, cum ſicuti ſcribit Galen. 1. de criſib. 8. nullo certo dierum numero circumſcribi poſſint: inter cætera autem ſigna, quæ ad hanc diſtinctionem ſunt accommodata, principem locum obtinet concoctio, cum ſenſibus ſubiiciatur, ex quo Galenus hæc habet de temporibus morborum cap. 3. Nullus morborum qui ſoluuntur eſt, qui non quatuor tempora percurrat, non tamen ex quodam alio, quam cruditatis & coctionis ſignis, quæ ſunt in excrementis, cognoſcuntur: ſic toto 1. lib. de criſib. non aliter Galen. docet, diſtinguere tempora morbi, quam coctione, ſta:uens principium illud eſſe, in quo aut nullum, aut obſcurum apparet indicium concoctionis incrementum, in quo manifeſtum, vigorem, in quo perfectæ concoctionis ſigna conſpiciuntur: id quod Galen. quam maxime declarat cap. 17. ex variis mutationibus, quæ apparent in vrina: ac ſane equidem cenſeo huiuſmodi ſententiam ac determinationem cum rei naturæ, tum diſciplinæ Hippocrat. & Galen. conſentientem eſſe. Quod ſi ita hæc ſe

Vigor vehementiſſima morborum pars.

res

tes habet,vtique fatendum eſt,vigorem,quo tempore apud Galenum 3.de criſibus cap.5.exquiſita fit concoctio,ac maxime natura laborat, cæteris omnibus morbi temporibus maiorem eſſe: quod pariter Galenus fatetur, qui perſpicue ſcribit 1.de criſibus 1. & 8. vigorem totius morbi vehementiſſimam partem eſſe, vt iam ſupra diximus.Cæterum hanc ſententiam non recipiunt plæriq; omnes noſtrorum temporum medici,qui varia comminiſcuntur morbi tempora, præter ea quæ ponuntur ab H p.&Gal.quorum alia vocant tempora eſſentiæ morbi,alia ſymptomatum, alia coctionis & cruditatis: quæ quidem ita diſtinguunt & accommodant, vt contendant ea ſępenumero inter ſe non conuenire,cum per illos fieri poſſit,vt tempus eſſentiæ ſit diuerſum à tempore ſymptomatum & coctionis, & contra, tempora ſymptomatum & coctionis varient & inter ſe,& à tempore ipſius eſſentiæ: adeo vt hinc colligant,nec perpetuo ſimul cum eſſentia morbi creſcere, & ſymptomata & coctionem,neque perpetuo vigorem eſſe partem morbi vehemétiorem. Sed quod maius facit negotium, ſunt duo Galeni loci: primus eſt in 2.apho. com.30. ſicuti ipſas diſpoſitiones,in quibus ſymptomata fiunt, vbi morbi conſiſtunt, neceſſe eſt, meliores eſſe in iis,qui debent ſanitati reſtitui. Alter eſt locus in 3.de rat.vict.vltim. ſæpius affectio ipſa qua laborant, mitior quidem exiſtit,ſed ſymptomata augentur, vt in phlegmone obſeſſis particulis,dum pus conficitur.& 2.apho.42.ſæpius autem mutuis incrementis & decrementis exultant ſymptomatum magnitudines, & ea quæ affectionis eſt.Hi ſunt duo Galeni loci admodum difficiles.

Aduerſus autem dictam opinionem recentiorum ego puto quatuor duntaxat eſſe ętates vel tempora morborũ,eaq; nulla ratione melius diſtingui,quã cruditate & coctione.Nã quatenus pertinet ad ſymptomata,cum illa à morbis oriantur, & morbos ſequantur veluti vmbra corpus,vt ſimul cũ morbo creſcant, & minuantur, neceſſe eſt.Itaq, vt ſimpliciſſima, ita veriſſima eſt ſententia Hip.2.aph.3.omnia, cum incipiunt & finiunt morbi,leuiora,in ſtatu auté fortiora, quippe in principio morbus nondum vires acquiſiuit, nec facultas eſt debilitata,in declinatione & morbus iam imminutus eſt,& facultas facta eſt robuſtior cum hoſtem ſuperauit: quare vtrobiq; iure ſymptomata ſunt leuiora,in vigore autem ſunt omnia vehementiſſima,propterea quia hoc tempore natura admodum laborat,& tota in eo eſt, vt concoquat noxios humores,& victoriam conſequatur.Sed quid ad Gale. locos reſpondendum eſt? Facile tollitur omnis repugnantia & difficultas, ſi bene Hip. & Galen. verba intelligantur: namque illi docent, vt græca litera manifeſte demonſtrat, morbum principio eſſe minorem,hoc eſt,remiſſiorem, quod verum eſt cum vſque ad tempus vigoris perpetuo creſcat,ſed non inquiunt illum eſſe meliorem: quod itidem verum eſt, quia nondum in principio conſtat, quem finem ſit habiturus: in vigore autem aſſerunt morbum eſſe quidem vehementiorem, hoc eſt, intenſiorem,cum ad ſummum peruenerit,ſed altera ex parte meliorem, cum iam ſit facta concoctio.Quare quicunq; intelligit aliud ſignificare morbum eſſe meliorem & deteriorem,& aliud remiſſiorem & intenſiorem,is facile omnem de hac re dubitationem poteſt auferre.

CAPVT IV.

De cognoſcendis Temporibus Morborum.

AVicenna intendit in præſenti cap.nos docere, quomodo cognoſcantur tempora morborum,cum vniuerſalia,tum particularia, quod ſuo more facit, declarando ſingulas partes,& ponendo quaſdã regulas ad huiuſmodi intelligentiam accom-

accommodatas:quoniam vero ille hanc rem tractat valde confuſe & prolixè, ego quantum fieri poteſt,conabor perſpicue & breuiter vobiſcum agere:nam ſi velim ſingula exacte explicare,ſicuti à multis explicantur,nunquam finem faciam. Tempora morborum vniuerſalia cognoſcuntur multis modis, primum ex ſpecie:quid autem per ſpeciem morbi intelligat, ipſe interpretatur, nempe vtrum morbus ſit acutus vel non acutus, qui illos tripliciter diuidit, in valde acutos, quales ſunt ſpaſmus ſiccus,epilepſia,apoplex:a,angina :in acutos non valde, quales ſunt tertiana pura,& cauſon:& in diuturnos,quales ſunt quartana & paralyſis.Hunc primum locum Auic.videtur accepiſſe ab Hip.qui 1. apho. 12. ſpeciem morbi conſtitutionem appellat:nam Gal.inquit in com.ſi morbus ſit acutus vel peracutus, & quando maxime in vigore conſiſtat,nil aliud eſt,quam morbi conſtitutionem conſiderare. Sed exempla Auicennæ multas afferunt difficultates,& primum ſpaſmus ſiccus non videtur eſſe morbus valde acutus,imo neq; ſimpliciter acutus,quod auctoritate Hip. probat Gal.3.de diff. reſpirat. c. 9. quare nonnulli ſpaſmum ſiccum interpretantur Tetanū, hoc eſt,diſtenſionem,de quo eſt aph.lib.5.apho.6.Qui à tetano corripiuntur,in quatuor dieb.pereunt,ſi vero hoc effugerint,ſani fiunt:quæ interpretatio cōuenit interpretationi Gal.qui 1.aph.12 prætermiſſa conuulſione,tetanum reponit inter morbos valde acutos,ex quo loco puto Auic.totum hunc locū transſcripſiſſe. Nonnulli autem diſtinguunt de duplici conuulſione,altera ſicca,altera humida, adiuntq; ſiccam eſſe morbum acutū,humidam minime: quæ videtur fuiſſe diſtinctio Gal.5.aph.com.1.qui aſſerit,conuulſionem ex repletione ſanabilem, ex inanitione vero inſanabilem eſſe:itaq; reſpondent Auic.expreſſe nominare ſpaſmum ſiccum, Gal.autem 3.de diffic.reſpirationis intellexiſſe ſpaſmum ex repletione.Sed cum Gal. quoq; apho.30.manifeſte conuulſionem reponat inter morbos acutos, quo loco dici non poteſt,illum intelligere tetanum, cum ſeparatim vtrumque nominat, ac *voluntarium* videatur affirmare,eum loqui de vna conuulſione ex repletione, aliter cenſeo reſpondendum eſſe, nempe conuulſionem ſiue humidam ſiue ſiccam,iure poſſe reponi quandoq; inter morbos acutos,quandoq; inter morbos non acutos, habita ratione diuerſarum partium,in quib. contingit conuulſionem fieri: namq; ſi illa ſit generalis,aut in partib. nobilioribus,tunc inter morbos acutos: ſi vero fiat in parte aliqua,& illa minus nobili,vt in brachio,iam inter morbos diuturnos poterit recenſeri.

Secundum exemplū eſt epilepſia,de qua item dubitatur,quomodo ſit morbus valde acutus:ſiquidē Gal.1.de criſ.4.illā reponit inter morbos diuturnos, & Hipp.5. aph.7.ſcribit,ꝙ etiā confirmat experientia,hunc morbū quandoq; hominē vſq; ad mortē comitari:& difficultas augetur,quia nō ſolum Auic.ſed etiā Gal.clare numerat epilepſiam inter morbos acutos 5.aph.30.Cornelius Celſus reſpondet,epilepſiam morbū acutum eſſe vſq; ad diem 14.hoc autē elapſo termino, non amplius acutum eſſe,ac veluti longum tractandum fore. Sed reſponſio eſt nulla, neq; iſtud ſolum de epilepſia,ſed etiā de cæteris omnib.morbis dici poteſt:quare aliter reſpondendū eſt ex Gal.4.de cauſ.pulſuū c.21.qui ſcribit, diuturni morbi, quē orthopnæā appellant,acutas eſſe acceſſiones,ſicuti morbi comitialis. Et quamuis Auice. hic loquatur de toto morbo,non de particularib.acceſſionibus,tamen ſatis eſſe debet, in hoc morbo diuturno vel propter malitiam materię,vel propter alias cauſas, acceſſionem valde acutam poſſe reperiri,quæ quoquo modo vice totius morbi eſſe poteſt.Quæ reſponſio poteſt etiam colligi ex Paulo lib.3. cap.13.

Tertium

Tertium exemplum eſt apoplexia, quæ pariter non videtur eſſe morbus acutus, cum pendeat ab humore frigido & craſſo, obſtruente ventriculos cerebri, docente Gale. 2. de criſibus 11. ab huiuſmodi humore generari morbos diuturnos. Sed ad hoc reſpondeatis vno verbo, ex eodem Gal. 2. aphor. 39. & aliis locis, breuitatem & longitudinem morborum oriri non ſolum ex humoribus, ſed etiam ex partibus laborantibus: quare in apoplexia cum laboret cerebrum, pars principaliſſima, iure numeratur inter morbos acutos, etſi originem habet ex humore frigido, ſicuti euenit in lethargo & aliis morbis id genus. Poſtremum exemplum eſt angina, quæ omnium conſenſu inter morbos valde acutos reponitur.

Poſthæc Auicenna ponit duo exempla morborum acutorum non valde, tertianam puram & febrem ardentem: ac ſane de febre ardente, quam conſtat apud Galenum 2. de criſib. cap. 3. & 6. fieri ex flaua bile intra vaſa putreſcente, nulla eſt dubitatio, quin ſit reponenda inter morbos acutos non valde: ſed difficultas eſt de tertiana pura: etenim cum illa careat omni periculo, nullo modo videtur morbus acutus dici poſſe. Reſpondent nonnulli, intelligendam eſſe tertianam continuam, aut ſaltem quam proportionatam vocant; ſed male, vt puto: namque tertiana continua, non alia eſt quam febris ardens, vt placet Gal. 2. de criſibus 6. tertiana autem proportionata maiore ex parte durat longiori tempore, quam vt poſſit inter morbos acutos recenſeri, præterquam quod Auic. manifeſte tertianæ puræ mentionem facit. Quare aliter reſpondendum eſt, ex Gal. 6. epid. ſecto. 1. 29. morbos acutos eſſe duplices, vnos vere & proprie, qui celeriter mouentur, & ſunt periculoſi: alteros minus proprie, qui duntaxat celeriter mouentur, ex quibus eſt tertiana exquiſita.

Exempla morbi diuturni ſunt quartana & paralyſis, quæ nullam habent dubitationem.

II. Signum à vigore morbi. Iam ſecundus proponitur locus ab Auic. qui tempora morbi, ac maxime vigorem vobis poteſt indicare, & eſt motus morbi: namque ſi acceſſiones fuerint breues, demonſtrant vigorem fore proximum, ſicuti euenit in tertiana exquiſita, in qua tempus vnius acceſſionis eſt à tribus vſque ad 14. horas: in quo termino eſt notandum, Auicennam diſſentire à Galeno 4. apho. 59. 2. de criſibus capit. 3. 1. epid. ſecto. 3. comment. 5. 1. ad Glau. 8. qui teſtatur, breue tempus acceſſionis eſſe 4. 5. aut 6. horarum: longiſſimum 11. aut 12. neque vltra 12. horas produci: ſi vero acceſſiones fuerint longiores, ſignum & materiam eſſe craſſam, & vigorem longius diſtare, vt euenit in tertiana notha, cuius acceſſiones frequenter ad 30. 40. & plures horas ſolent perdurare. Porro hic locus, quem Auic. vocat motum morbi, idem eſt, mea ſententia, cum loco Hip. quem ille vocat 1. apho. 12. acceſſionum incrementa, qui explicatur à Gal. 3. de criſib. 3.

III. Signum à facie ægroti. Tertium ſequitur ſignum, in quo expoſitores cum litera antiqua, quæ habet: *Etſi remanſerit cum ſua diſpoſitione, &c.* valde laborabant, ſed cũ noua litera conuerſa à Bellunenſi, q̃ habet: *& quandoq; ex forma ſeu figura, &c.* res fit clarior. Sumitur autem hoc ſignũ ex facie ægroti, q̃ ſi valde extenuetur, & fiat tornatilis, vt Auic. loquitur, ſignificat morbũ valde acutum: ſin autẽ remanſerit in ſuo ſtatu naturali, ſignificat morbũ diuturniorẽ. Auic. iſtud ſignũ accepit ex duob. locis Hip. alter eſt 1. prog. tex. 5. & ſequentib. Cõſiderare cõuenit hunc in modũ p̃ morbos acutos principio vultũ ægri, ſitne ſimilis bene valentiũ, ac potiſſimum ſui: ita enim optimus erit: ſi vero quã maxime contrarius ſimili, eſt vitioſiſſimus: quo deinceps loco Hipp. deſcribit

eam

eam faciem, quam Auicenna tornatilem, vulgo hyppocraticam appellāt: naſus acutus, oculi concaui, collapſa tempora, & ſimilia; quæ quidem horribilia ſymptomata acciderunt, Galeno interprete com. 7. aut propter aliquam cauſam conſumentem & corrumpentem partes carnoſas, aut propter debilitatem natiui caloris, qui nequeat ad extremas corporis partes extendi, ſed in ſolis viſceribus conſeruetur. Alter eſt locus 2. aph. 28. febricitantium non omnino leuiter, manere, & nihil comminui corpus, aut magis quam ratio poſtulat extenuari, malum: alterum enim diuturnitatem morbi, alterum imbecillitatem ſignificat. Quæ duæ Hippocratis ſententię addita Galeni interpretatione, hunc Auicennæ locum adeo declarant, vt pluribus non ſit opus. Sequitur Auicenna.

Et quandoque eſt ex virtute ægri.) Quia ſi virtus cito redditur debilis, morbus neceſſario fuerit breuis: ſin autem perſeueret robuſta, erit longior: cuius ratio eleganter redditur à Galeno 2. prog. 6. qui ſcribit, idem vſu venire in morbis, quod euenit in duellis hominum: nam cum natura & morbus tanquam hoſtes inter ſe pugnent, ſi reddantur quodammado pares, adeo vt neque naturæ, neque morbi inſignis appareat exceſſus, vt pugna ſit longior neceſſarium eſt, cum plus temporis ad victoriam alterius deſideretur: contra autem ſi alterutra parte aliquis notabilis exceſſus appareat, tunc facile eſt iudicare, morbum fore breuiorem, cum neceſſe ſit vel naturam vel morbum breui tempore ſuccumbere. *IV. Signum à Virtute.*

Et quandoque eſt ex ætate & tempore.) De tempore anni eſt aphor. Hipp. 2. aph. 25. Aeſtiuæ quartanæ breues, &c. ſiquidem Galeno interprete in com. nec non 1. de criſibus, 4. exemplum quartanæ de aliis quoque omnibus morbis intelligendum eſt: & ratio eſt in promptu, quem reddit Gal. propterea quia æſtate humores noxii funduntur, ac per totum corpus feruntur: hyeme vero intra corpus quaſi quibuſdam latibulis delitefcunt, ac difficile diſſoluuntur. Auicenna hunc quoq; locum accepit ab Hipp. 1. aph. 12. acceſſiones & conſtitutiones morbi, & anni tempora, &c. De quo notanda eſt, ex Galeno Hipp. conſuetudo, qui vno exemplo cætera id genus ſolet nobis in memoriam reuocare, quam conſuetudinem puto Auic. fuiſſe imitatum, adeo vt ſub ætate & tempore comprehendere voluerit ægri temperamentum, corporis habitum, regionem, inſtitutum vitæ, conſuetudinem, & alia, quæ habent eandem rationem. *V. Signum à tempore anni.*

Et ex pulſu.) Præter cætera inquit Auicenna, ex pulſu indicari tempora morbi: namque ſi ille fuerit velox, frequens & magnus, demonſtrat morbum acutum: ſi contrario modo ſe habeat, demonſtrat morbum diuturnum: quod maxime conuenit Galeno, & rationi; namque ille ſcribit 1. de cauſis pulſuum 5. 4. de cauſis pulſ. 16. & ſequentibus, huiuſmodi pulſus fieri ex cauſis calidis, & indicare facultatem robuſtam, contra vero pulſus paruos, tardos & raros oriri ex cauſis frigidis, & indicare facultatem imbecillam: ex quo facile eſt colligere, cum pulſu veloci, frequenti & magno, morbum celeriter progredi, ac ſtatum propinquum fore, cum pulſu autem contrario morbum tarde moueri, ſtatumque longius diſtare. *VI. Signum à pulſu.*

Et ex rigore.) Tranſit Auicenna ad alia ſigna, quæ ſumuntur ab acceſſionibus, & primum eſt rigor, qui ſi fuerit breuis, breuem quoque morbum, ſi fuerit diuturnus, morbum diuturnum ſignificat: cuius ratio colligi poteſt ex Galeno 2. de ſympt. cauſis. 7. Etenim cum ille doceat, rigorem fieri poſſe ex cauſa mordaci, tum calida, tum frigida, illumque propter hanc cauſam, nec non propter maiorem vel minorē copiam, modo fieri breuiorem & longiorem, ſatis conſtat, rigorem qui fuerit bre- *VII. Signum ex rigore.*

uior, materiam calidiorem & pauciorem, adeoq; morbum acutum indicare: contra autem quo rigor fuerit longior, materiam frigidiorem & copioſiorem, morbumque diuturnum demonſtrare: quod ſi fuerit febris ſine rigore, tunc erit breuior altera, quæ rigorem habeat, quod tamen intelligendum eſt de febribus eiuſdem generis: namque ſi ſententia hæc intelligatur de febribus diuerſi generis, eſſet falſa, quoniam, exempli gratia, in febre quotidiana nullus eſt rigor, quare deberet eſſe breuior tertiana exquiſita, in qua inſignis eſt rigor, quod tamen falſum eſt. Quod autem Auicenna velit, febres vnius generis eſſe breuiores quæ ſunt ſine rigore, alteris quæ ſunt cum rigore, idem eſt ac ſi dixerit, febres continuas eſſe breuiores interpolatis: quod veriſſimum eſt ex præcepto tradito à Galeno 1. epid. ſect. 3. com. 17. 4. aph. 59. 3. progn. 7. quod tamen ille ſcribit eſſe incognitum vulgo medicorum, nempe in continuis febribus idem valere vnam diem, quod in intermittentibus valet vna acceſſio: quare, exempli gratia, cum tertiana exquiſita, auctore Hippocrate & Galeno 4. aphor. 59. ſeptem paroxyſmis quam tardiſſime iudicetur, qui continent 14 dies, tertiana autem continua ſeptem diebus, certiſſimum eſt, hãc illa eſſe breuiorem.

VIII. Signum ab acceſſionibus. *Et cognoſcuntur horæ ægritudinis.*) Proſequitur Auicenna ſigna demonſtrantia tempora morbi, quæ ſumuntur ab acceſſionibus: namque ſi acceſſiones anticipẽt horam conſuetam, ſignificant augmentum; ſi deinceps & poſt anticipationem ſteterint, & idem tempus ſeruauerint, indicant vigorem: quod ſi tandem poſtponant, demonſtrant declinationem: quam ſententiam declarat Auicenna veram eſſe in illis febribus, quæ ſuapte natura, non perpetuo augentur aut diminuuntur. Hanc partem Auicenna accepit ab Hippocrate 1. aph. 12. & circuituum ſucceſſiua incrementa, &c. quæ accurate & diffuſe explicatur à Galeno 1. de criſibus 3. & quia Auicenna eſt admodum obſcurus, confuſus & imminutus, bene erit hanc rem alioqui vtilem, ex Hippocrate & Galeno, ſed tamen quam breuiſſime explicare. Itaq; Gal. 1. de criſibus 2. proponit varias medicorum opiniones, de ratione cognoſcendi tẽpora morborum: namque alii putabant ſeorſim conſiderandum eſſe, vtrum acceſſiones anticipent, vel poſtponant: alii vero ad illarum longitudinem reſpiciebant: nonnulli ad magnitudinem: alii autem non ſolum hæc ipſa, ſed etiam declinationes contemplabantur, qui quidem propterea quod diuerſa ſentirent, inter ſe altercabantur, cum tamen liceat quæ dicta ſunt omnia, & alia quædam coniungere, & omnem litem aufferre: quam rem Galenus ſequenti cap. docet accuratiſſime. Huius doctrinæ ſumma talis eſt, conſiderandam eſſe non ſolum anticipationem aut poſtpoſitionem acceſſionis, ſed etiam longitudinem, magnitudinem, ac remiſſionem ſymptomatũ: hæc enim ſimul iuncta, quod ſeparatim facere nõ poſſunt, morbi tempora pręclare demonſtrant, quippe acceſſio conſuetam inuaſionis horã anticipans, multoq; longius ac vehementius affligens, manifeſte indicat, incrementũ: ſi hæc omnia in acceſſionibus æqualia & ſibiipſis ſimilia, & in eodem ſtatu manſerint, vigorem demonſtrant, demumque ſi acceſſiones tardius inuadant, quam conſueuerant, ſi breuiori tempore durent, & prioribus fuerint mitiores, & cum leuioribus ſymptomatibus, iam declinationem adeſſe ſignum eſt.

IX. Signum ab euacuatione. *Et quandoq; cognoſcuntur ex diſpoſitione vacuationum.*) Auic. in hac parte accepit ſigna temporum morbi ab euacuatione, quæ cõtingit in acceſſionibus: etenim ſi in priore acceſſione fiat vacuatio per ſudorem, lotium, vel aliud ſimile, ſequens vero paroxyſmus ſit longior & vehemẽtior, hinc licet colligere morbum fore diuturnũ,

quod

quod vacuatio fuerit importuna,& materiæ noxiæ inſignem copiam demonſtret:q́ ſententia eſt Hipp.4.aph.56.Febricitanti ſudor ſuperueniens, febrē non deficiēte, malum;prorogatur enim morbus,& multā humiditatem ſignificat.Et Gal.in com. malus, inquit, eſt ſudor: tum quia morbum non ſoluit, tum quia ipſum prorogari ſignificat. Cauſa vero prorogationis eſt multa humiditas, quā in tempore lōgiore concoquente & diſſoluente natura neceſſarium eſt morbum eſſe diuturnum.

Et quandoq; cognoſcitur ex parte digeſtionis.) Poſtremo hoc loco Auic.ponit ſigna cōcoct onis,& contraria coctioni, quæ inter cætera omnia principē locū obtinent in cognoſcendis temporib.morborum. Gal.hanc ipſam rem tractans 1.de criſib. 5. poſtquam recenſuit & ſpeciem morbi, & anni tempora, & circuituum inter ſe incrementa, & cætera omnia, quæ hactenus ſunt cōmemorata, quærit,num hęc ſint ſatis ad exquiſitā temporis morborum cognitionē:reſpondet autem, ꝙ huiuſmodi ſigna nequaquā ſufficiant,ꝑpterea quia etſi illa habent artificioſam cōiecturā, quæ illo interprete c.9.ꝑxime ad veritatē accedit, tamen ab exquiſita & integra ratione multū deficiunt:itaq; docet nonnulla iis fore addenda,q́ abſolutā cognitionē perficiunt,ea vero ſunt,q́ Hip.ἐπιφαινόμενα,latine ſuperuenientia,aut poſt apparētia nominantur,& non ſunt niſi ſymptomata,quæ minime cū morbo inuadunt,ſed deinceps poſtquā morbus inceperit,apparent& ſuperueniunt;inter quæ,vt idem ſcribit Gal.c.9.prima & maxime præcipua ſunt ſigna concoctionis, quę exquiſita quadam ratione vniuerſalia morbi tempora ſolent demonſtrare, de quib. quidē ſignis, tum coctionis,tum contrariis coctioni,cum Gal.frequenter,maxime autē toto 1.lib. de criſibus tractet admodum diffuſe,accurate &perſpicue,ſuperuacaneū mihi videtur de iis hoc tempore longius agere.

X. *Signum à concoctione.*

Cognitio autem horarum particularium accipitur.) Traditis ſignis, quæ faciunt ad cognoſcenda tempora morbi vniuerſalia, Auic.in poſtrema parte huius quarti capitis nos docet rationē cognoſcendi tēpora morborū particularia, quæ nō alia ſunt, quā tēpora acceſſionum:quam fere totam ille accepit ex Gal.lib.de temporib. morbor. Itaq; acceſſio,piodus,vel circuitus,Gal.definitore 1.aph.com.12. nihil aliud eſt, quā ſimilis reditus ad idem,exempli gratia,ſi hodie febris inuadat hora 10.& cras redeat eadem hora,hoc totū tēpus 24 horar.acceſſio vel circuitus appellabitur. Porro huiuſmodi circuitus multis modis diuidi poſſunt,vt Gal.admonet de tempor.morb.6. & primū in duas magnas partes,quarū altera pertinet ad primū inſultū,vſq;ad vltimā remiſſionē,nēpe principiū,incrementum,&vigorē:in qua ſignificatione ſcribit Hip.1.aph.11.In acceſſionib.à cibo abſtinendum eſt, ſiquidem nullo ex hoc triplici tēpore licet ægrotū nutrire: altera autē pars continet ſolam declinationē, q́ pariter dupliciter poteſt diuidi,nimirū in remiſſionē,& in febricitationē quando ſuccedit; primam partem acceſſionem, ſecundā declinationē vel interuallum Gal. appellat.

Secundo acceſsiones diuiduntur in plura tēpora,ex Gal.de temporib. morbor. c.3.quandoq; ſex,ſcil.principiū primā partē augmēti, q̃ inæqualitatē vocat, augmētū,ſtatū,declinationē & infebricitationē: Interdū diuiduntur in q̃inq;, ꝑtermiſſa infebricitatione:aliquando in 4.ꝑtermiſſa & infebricitatione & inæqualitate: quæ poſtrema diuiſio cæteris omnib.Gal.videtur fuiſſe magis familiaris. Auic.in ꝑſentia acceſſionem diuidit in quinq; partes,principium,inæqualitatem,augmentum,ſtatūm &declinationem.ergo.Deſcribitur principium,quando pulſus coarctatur ſiue cōſtringitur,partesq; extremæ acquirunt colorē plumbeū,& refrigerantur.Scribit Galen.3. de præſagio ex pulſibus, cap.7. in pleriſque principiis febrium clariſſime

de tota externa ſuperficie corporis ſanguinem recedere,& confugere ad interna viſcera, ex quo fiunt compreſſiones & obſtructiones, diſtentionesq; arteriarum præcipuarum, propter quas hoc tempore acceſſionis pulſus primo ſunt inæquales: ſecundo, languidi, propter ventriculum & facultatem male affectam: tertio, parui: & quarto rari, propter facultatis imbecillitatem, nec non inſignem frigiditatem: iure ergo primo acceſſionum pulſus fiunt inæquales, parui, rari, extremę partes refrigerantur, & cætera ſequuntur ſymptomata poſitá ab Auic. de quibus tanquam re manifeſta non eſt longius agendum.

Et hora augmenti.) Auicenna diuidit augmentum in duas partes, quarum prima eſt, quando pulſus incipit apparere, & quoquo modo fieri magnus & velox, cum prius eſſet paruus & tardus, & calor ſpargitur in toto corpore ſecundum ęqualitatem; ita ſonat antiqua litera & noua, ſed ego puto potius legendum eſſe, ſecundum inæqualitatem, quæ lectio magis conuenit Galeno, & rationi; quoniam hoc primo tempore calor non diffunditur æqualiter per vniuerſum corpus, ſed fit pugna inter calorem & frigus, adeo vt manifeſta vtriuſque ſigna appareant, & caloris & frigoris, ac vere quædam inæqualitas dici debeat. Hanc lectionem confirmant, quæ ſequuntur, & pertinent ad ſecundam partem, quæ definitur eſſe, quando caliditas æqualiter per totum corpus diffunditur: quod ſi in ſecunda parte augmenti calor æqualiter diffunditur, vt in prima inæqualiter diffundatur neceſſe eſt.

Et hora ſtatus.) Status eſt in quo caliditas ſparſa cum æqualitate remanet in eodem ſtatu, & ſymptomata ſunt maxima, nec non pulſus fiunt maiores, velociores, & frequentiores; quod notandum eſt potiſſimum eſſe verum, ſecundum diaſtolen, cum prius maior foret ſyſtole, ſiquidem vt ſcribit Galenus 4. de præſagio ex pulſibus vltimo: vbi fumoſum excrementum redundat, ſicuti in principiis acceſſionum, tunc ſyſtole fit magna: vbi vero potius pura abundat caliditas, vt contingit in vigore acceſſionum, tunc diaſtole maior redditur.

Et hora declinationis eſt.) Auicenna videtur diuidere declinationem in duas partes, alteram in qua calor & omnia declinant, pulſusque incipiunt temperari, & redire ad ſuam æqualitatem: alteram in qua ſequitur ſudor, cum quo omnis febris diſſoluitur, ſicuti frequenter euenit in declinatione tertianæ exquiſitæ; de qua quidem declinatione Auic. addit quoddam documentum maximi momenti, nempe frequenter contingere apud mortem diſpoſitionem quandam, quæ eſt ſimilis declinationi, ac ſi æger omnis periculi foret immunis, cui minime fidendum eſt, cum potius animaduertendi, ac diligenter obſeruandi ſint ipſi pulſus, an magni & fortes fiant, necne; quod notandum illeaccepit ex Galeno 3. de criſibus 9. qui cum ſtatuiſſet, vt ſupra diximus, neminem poſſe mori in generali ac vera morborum declinatione, fatetur quamplurimos in particularibus acceſſionum declinationibus interire, ex quibus nonnulli repente moriuntur, adeo vt domeſtici animo potius deficere, quam mori ipſos putent: quidam vero paulatim, non repente intereunt. Verum non parum intereſt inter eos qui mortis ratione citius quam ſperabatur, ad imaginem declinationis deueniunt, & illos qui vere declinant; quod præcipue diſcrimen ex pulſibus petendum eſt: namque in bonis & veris declinationibus pulſus ſemper fit vehementior, magis ordinatus, & æqualis, &c.

Si quis veſtrum cupiat ſingula particularia morbi tempora paucis verbis intelligere, is Gal. audiat, qui 1. de ratione victus in morbis acutis 46. ſcribit ad hunc modum: Acceſſionis principium fit, omni calore ex toto corpore ad cor, thoracemq; ſe con-

ſe conuertente:incrementũ,cum paulatim ad extremas corporis partes ſeſe expandit:ſtatus,cum ex æquo totum corpus occupat: declinatio contrariũ principio modum habet, perſpirante ſcil. caliditate, atq; medium corporis relinquente; quod Hip.vnico verbo oſtendit, inquiens: Et cum caliditas ad pedes deſcenderit: quam doctrinam plane aphoriſticam, & admodum perſpicuam, equidem cenſeo doctrinæ Auic. & prolixæ & obſcuræ longiſſime anteponendam eſſe.

Et ſcias, quod tempus ægritudinis prorogatur.)In his poſtremis verbis Auic.quibuſdam videtur tradere cauſas,propter quas morbi redduntur longi vel breues,ſed puto eum docere cauſas longitudinis & breuitatis acceſſionum, de quibus continuato ſermone loquitur: Itaq; inquit, tempora morbi produci aut propter multitudinem, aut propter groſſitiem, aut propter frigiditatem materiæ;quam diuturnitatem quandoq; adiuuant,& tempus anni frigidum, & regio frigida, & ætas frigida, & debilitas caloris innati,& cutis ſpiſſitudo.Hęc Auic.At vero Gal. à quo ille tranſſcripſit,longe diſtinctius hanc rem tractat 2.de diff. feb.cap.3.& vltimo,qui ad ſummam ſcribit, acceſſiones fieri breues aut longiores, propter tres cauſas. 1. ratione materię. 2. ratione virtutis. 3. ratione habitus corporis. Nam plura quidem frigidiora,& lenta,& craſſa, longiores efficiunt acceſſiones,pauciora autem, & calidiora,& tenuiora,breuiores: quod ſine dubio illa difficilius, hæc facilius concoquantur & expellantur.Sic robur quidem facultatis breuiores,imbecillitas vero longiores facit acceſſiones,ſiquidem facultas valida facilius & promptius,contra imbecilla difficilius & tardius à ſe expellit,quod eſt alienum. Tali ratione,corporis habitus rarior, quantum in ſe eſt, breuiores efficit acceſſiones: denſior autem longiores: nam per corporis raritatem velociter vacuari id quod redundat eſt neceſſe, ſicuti per anguſtiam meatuum excrementa facile retinentur. Ita omnibus ſimul concurrentibus, aut longiſſima, aut breuiſſima fit acceſsio: longiſsima quidem, ob craſsitudinem & multitudinem excrementi, & facultatis imbecillitatem, & meatuum anguſtiam: breuiſsima vero propter tenuitatem & paucitatem excrementi, & robur facultatis,& viarum amplitudinem. Ad quas quidem tres cauſas,quaſi continentes,& temperies,& ætas,& ſexus,& tempus anni, & cætera id genus commode referuntur. Atque hactenus de expoſitione 4. cap.

CAPVT V.

De Febre Ephemera.

IN tractandis febribusEphemeris,ſi velimus imitari doctrinam & ordinem Auic. qui de illis agit 40.capitibus,nobis totus annus non ſufficeret: quare ad veſtram vtilitatem mihi libet breuiori via progredi,vt quamprimum poſsimus accedere ad febres putridas, quæ ſicuti ſunt frequentiſsimę, ita propter alias euidentiſsimas rationes longo interuallo cæteris omnibus ſunt vtiliores, & accuratiſsimam explicationem deſiderant. Sed vos id primum ſcire velim, hunc ephemerarum tractatum minime fore inutilem & ſuperuacaneum, vt multi opinantur, propterea quia medici aut raro, aut nunquam ad curandas febres ephemeras vocantur: Nam tametſi illud verum eſt, nihilominus quandoq; etiam & à nobilibus, & à principibus viris ſolent vocari:quod ſi itaq; hæc febris probe nõ intelligatur, imminet vt degeneret in febrim putridam, hecticam,& alios morbos grauiſsimos, quod præclare nos admonet Gal.1.ad Glauc.qui ſcribit,curationem harum febrium in promptu eſſe, ſed illarum cognitionem maiorem diligentiam poſtulare,ſiquidem nonnulli ab initio,

veluti vino pleni, aut Sole exuſti, aut ira concitati, aut alia ſimili cauſa correpti quæ nocere poſſit; putantes totum periculum in cauſa antecedente conſiſtere, nec aliam latere diſpoſitionem, circa victus rationem negligentius ſe habent, ex quo in inſanabiles morbos prolabuntur. Ad quem modum ille iterum docet 8. metho. 2. 10. meth. 6. febrem ephemeram male inſtituta victus ratione per ſtolidos medicos diatritarios, ac maxime in corpore bilioſo, tranſire in febrim acutiſſimam, atque ab iis in hecticas, ac tandem in torridum maraſmum: cuius notabile eſt exemplum apud Hippocratem 1. epid. ſecto 3. 29. de quodam ægroto, qui caleſcens cœnauit, & potauit largius, forte opinatus febrim fuiſſe ephemeram, & nullius momenti; cum tamen fuerit febris acuta, quæ illum ſuſtulit die vndecima. Itaque nos cum Auicenna tractabimus de febre ephemera, ſed breuiter, ac forte ſummatim 1. de nomine ac eſſentia. 2. de different. 3. de ſignis. poſtremo de curatione. Videatis vos Galen. toto 8. & pro parte 9. metho. cap. 2. & 3. primi lib. ad Glauconem, cap. 7. & vlt. primi lib. de different. febr. nec non cap. 13. lib. 2. de criſibus, ex quibus locis Auicenna transſcripſit, & nos quoq; hauriemus quæcunq; ad hanc ré pertinent.

De nomine. Diximus tres eſſe præcipuas ſpecies febrium, pro tribus principalibus partibus noſtri corporis, ſpiritibus, humoribus, ſolidis, quas occupat calor præter naturam. Illa febris quæ occupat ſpiritus, ab Hippocrate 4. aphor. 55. ἐφήμερα dicitur, à Latinis Diaria, quod nomen inquit Gal. 9. metho. cap. 1. minime eſt de ſubſtantia iſtius febris, ſed conuenienti nomine deſtituti, clarioris ac breuioris doctrinæ gratia, ab eo quod ſæpius euenit, ita appellarunt: etenim vt plurimum accidit eam vltra vnicum diem non prorogari; quod tamen eſt intelligendum de febre ephemera, quæ non pendeat ex obſtructione: nam hæc, vt docet Galenus loco proxime citato, 9. metho. nec non 10. meth. cap. 2. pertranſit primam diem, & vſque ad tertiam, & plures dies extenditur, vt poſterius videbimus. Placet nonnullis hanc febrim ita appellari ſimilitudine cuiuſdam animalis, cuius Ariſtoteles meminit 3. de hiſt. animal. cap. 19. ad finem, quod in poſtmeridianum vſque diei tempus viuit ac volat, mox deſcendente Sole marceſcit & languet, deinde ſimul cum Sole moritur, vitam non vltra vnum diem agens, ex quo græce ἐφήμερον, id eſt, diarium, eſt appellatum. Sic apud Dioſcor. Colchium herba ephemerum dicta eſt lib. 4. cap. 79. & 80. quod nonnulli affirmant, illud eadem die qua ſumitur, interficere. Auicenna, & cum eo nonnulli, ſatis commode, mea ſententia, febrem ſpiritalem vel ſpirituoſam vocant, quod in ea ſint accenſi ſpiritus, ſicuti alteram quoq; à ſubiectis humoribus, humoralem appellant. Sed de nomine ſatis.

Eſſentia febris ephemer. Quid ſit febris ephemera, facile vobis conſtabit, ſi memoria repetantur, quę ſupra diximus de febrium definitione in vniuerſum, quæ fuerat calor natiuus mutatus in igneum, adeo vt lædat operationes: namq; ſi huic generali definitioni addatur propria quædam differentia, ſcil. quod huiuſmodi calor ſit accenſus in ſpiritibus cordis, iam habebitis integram febris ephemeræ notitiam, hunc in modum: Febris ephemera eſt calor præter naturam accenſus in ſpiritibus cordis, primum lędens operationes.

Differentiæ. Differentiæ febris ephemeræ ſunt plurimæ, inter quas illa non videtur prætermittenda, quam ponit Auic. cap. 43. pro varietate ſpirituum, in quibus accenditur calor præter naturam: namq; alia dicitur cerebralis, accenſo ſpiritu animali, qualis eſt, quæ ſit ex Sole: alia dicitur cordialis, accenſo ſpiritu vitali, qualis eſt, quæ ſit ex balneo: alia dicitur hepatica, accenſo ſpiritu naturali, qualis eſt, quæ prouenit ex ali-

mentis.

mentis. Quam quidem differentiā ego puto non ſolum ſuperuacaneā eſſe, ſed etiā nullo modo poſſe cōſiſtere: etenim quātumuis ſpiritus animalis, vel naturalis ponatur in calefacto eſſe, niſi huiuſmodi caliditas perueniat ad ſpiritus cordis vitales, iam nulla febris eſſe poteſt, quod ſatis ſupra confirmatum eſt.

Gal.9.metho.2.2.de diff.feb.9.aliam videtur afferre differentiam febris ephemeræ, qui docet nonnullas fieri accenſis ſpiritibus, nōnullas calefacto ſanguine, nō autē putreſcēte: priores ephemeras ſimplices, poſteriores ephemeras extēſiuas, vel pluriū dierū appellat. De qua qdem re ita habendū eſt ad mentē Gal. Etſi calor pter naturā occupat ſanguinē, tamē huiuſmodi febres ad diarias referendas eſſe, ꝙ vnam naturā cū diariis habeant, vnamq; acceſſionē perpetuo ad finem, vſq; in paucos dies porrigant: ex quo factū eſt, vt Gal. voluerit potius vti nomine vſitato, & illas diarias appellare, & ad vnā ſpeciē cum diariis redigere, quę ppetuo calorem habent mitem ſiue in ſpiritibus, ſiue in ſanguine accendatur, quā nouū nomen fingere, & duas febris ſpecies cōſtituere, vt hac ratione tres tantū primæ febris ſpecies, ephemera, putrida, hectica firmæ conſeruarentur. Quoniā [illegible] huiuſmodi febres, etſi eandē habēt naturā cū diariis, tamē habēt acceſſionē diariis longiorē, q̄ in multos dies porrigitur, ꝑpterea diuerſū ab illis nomē ſortitæ ſunt apud veteres medicos, q ſynochos ſine putredine eas voluerunt appellare: quarū febriū tres ſunt modi paroxyſmorū, vel ppetuo ſimiles, vel creſcentes, vel decreſcentes, vt iam diximus.

Cæterū differentiæ febris ephemeræ maxime principales ac ꝓpriæ ſunt, q̄ ſumuntur à cauſis, à quibus illæ originem habent, vt Gal. Auic. & omnes conſentiunt, quāuis in tradendis huiuſmodi cauſis non ita videantur conſentire: nāq; Auic.c.10. illas refert ad tres fontes. 1. ad perturbationes animi. 2. ad diſpoſitionem corporis. 3. ad ea quæ exterius occurrunt. Gal. autem quinq; numerat capita, quæ ſunt communia & accommodata ad efficiendos omnes morbos calidos: ſiquidem ſcribit lib. de cauſis morborum cap.2. in omnibus corporibus, quæ ſeipſis plus ſatis incaleſcunt, calorem augeri vel ex motu, vel ex putredine, vel ex vicinia alterius corporis calidioris, vel ex conſtipatione, vel ex alimento ad calefaciendum idoneo: quæ ſingula deinceps adeo plane ab illo explicātur, vt non indigeāt longiori explicatione: quoniam vero nos interpretamur Auic. qui tractat hanc partem ſatis diſtincte & copioſe, ab illius methodo non diſcedemus. *Cauſæ febris ephemer.*

Itaq; primum contingit, febrem ephemeram fieri propter diſpoſitiones ſiue pturbationes animæ, quæ ab ipſo Auic. decem numerantur, anguſtia, triſtitia, exiſtimatio, cogitatio, ira, vigilia, ſomnus, tranquillitas, timor, & gaudium: quorum omnium ſymptomatum vna eſt ratio, quod ea poſſint ſpiritus agitare, vel intra, vel extra mouere, atque illos accendere. Galenus 2. de criſibus cap.13. tantummodo enumerat vigilias, triſtitiam, timorem, ſolicitudinem, iram: ſed iis addit & omnia quæcunque ſimilia ſunt, quæ verba generaliter videntur, omnes animi perturbationes comprehendere. De triſtitia, ira, timore, vigiliis, cogitationibus, nulla eſt dubitatio quin poſſint ſpiritus inflammare, & febrem accendere, quare videmus homines quandoque propter nimiam triſtitiam, iram, timorem, vigilias, cogitationes, vt propter nimia ſtudia, propter nimium amorem, incidere in febres ephemeras: ſed nonnulli dubitant, quomodo ex nimio ſomno vel gaudio, quorum meminit Auicenna, ſpiritus poſſint accendi, ſiquidem ſomnus cum fiat ex cauſa frigida, videtur potius poſſe refrigerare, quam calefacere: pariter in gaudio nulla videtur eſſe caloris accenſio, *Somnus quomodo cauſa ephemera.*

qui magis imminuitur & diſſoluitur,adeo vt narrent hiſtoriæ quoſdam nimio gaudio interiiſſe. Sed reſpondeatis, vtrumque & ſomnum & gaudium poſſe omnino totum corpus, ac longe magis ſpiritus accendere,ac febres excitare: namq; in diuturno ſomno multi eleuantur ac detinentur vapores, qui propterea redduntur calidiores, quod neminem puto eſſe, qui non aliquando expertus fuerit, dum æſtate in meridie dormitur,adeo vt hinc facile ipſi quoque ſpiritus cordis poſſint accendi: vnde ſcribit Hip.6.epid.ſecto 4.14.ſomnum partes internas reddere calidiores, externas frigidiores; vigilias contrario modo ſe habere. Sic in gaudio res ipſa monſtrat, calorem & ſpiritum vehementer moueri, caleſcere & dilatari per totum corpus,adeo vt ſi modo verum eſt, aliquo tempore quempiam ex gaudio interiiſſe, veriſimile ſit,id potius diſſipato, quam refrigerato calore & ſpiritu factum fuiſſe. Iraque hac ratione propter animi perturbationes contingit febrem ephemeram fieri.

Gaudiū quomodo pariat ephemeram.

Secundo ſuccedunt diſpoſitiones corporis, quæ ſunt duplices, vel cum motu, vel ſine motu: ac primum ſi [illegible]otus, febris ephemera fit ex labore, quod frequenter eue[illegible] quia tunc artus confricantur, & ligamenta incaleſcunt, adeo vt eiuſmodi caliditas facile poſſit ſpiritibus cordis communicari; ſecundo ex vacuatione, de qua tamen nonnulli dubitant, quomodo febris ex vacuatione fieri poſſit, ſiquidem tantum videtur abeſſe, vt ſimul cum vacuatione ſpiritus inflammentur, vt potius illi diſſoluantur, & totum corpus refrigeretur. Sed reſpondeatis, id quidem verum eſſe, ac ſæpenumero homines propter inſignem vacuationem refrigerari, quo tempore nulla ſequitur febris ephemera, ſed nihil obſtare quin interdum ſpiritus quoque agitentur & inflammentur, adeo vt facile febris poſſit excitari; tertio ex dolore alicuius partis, quæ ſimul cum dolore fere ſemper ſolet incaleſcere; quarto ex ſyncope, in qua calor natiuus & ſpiritus perpetuo ad cor confugiunt; quinto ex fame & ſiti, namque manifeſtum eſt vtramque exſiccare corpora humoreſque, ac multo magis ſpiritus poſſe accendere.

Motus. *Vacuatio.* *Dolor.* *Syncope.* *Fames.* *Sitis.*

Sin autem nullus contingat motus in corpore, tunc fit febris ephemera, primum ex oppilatione, quam ego puto illum intelligere partim obſtructionem internarum partium, partim adſtrictionem externarum & cutis: ſiquidem vt Galenus declarat copioſe 8. metho. cap. 4. febris ex vtraque poteſt originem habere; ſecundo ex cruditate, quæ apud eundem Galenum cap. 5. eſt duplex, altera in qua alimenta in nidorulentam & fumoſam qualitatem corrumpuntur, quæ præcipue in naturis calidis & ſiccis peſſima eſt, ac citiſsime febris accenditur: altera in qua alimenta in qualitatem acidam conuertuntur, quæ & minus frequens eſt, & minus periculoſa: de qua vtraque cruditate ille tract. t accuratiſſime, & nos quoque olim tractantes de cholera diffuſe legimus. Tertio fit febris ephemera ex bubone, de qua Galenus 1. de different. feb. c. 5. agit diligentiſſime, quo loco illius generationem præclare docet, illamque diſtinguit à febribus, quæ ex humorum putredine conſiſtunt, quam aut in aliquo viſcere, aut in cauis & maximis vaſis fieri contingit: quod ſane diſcrimen in ſumma tale eſt, quoniam in febre ephemera partes buboni proximæ vna poſt aliam caleſiunt, atque ita calor vſque ad cor diſtribuitur, putrida autem fuligo ad ipſum non peruenit, ſed ibi manet in bubonis loco circumſcripta, ſola alteratione per continuas partes caloris ad cor peruenientes: contra vero in febre putrida non ſolum calor præter naturam accenditur, ſed et-

Oppilatio *Cruditas.* *Bubo.*

ſed etiam ſimul veluti fumus quidam à putreſcentibus humoribus per vaſa à viſce-ribus orta, aut illis inferta ad cor ſolet deferri.

Quarto fit febris ex diſpoſitione corporis ſiue motu ex aſperitate vel ſiccitate cutis: namque vt ſcribit Galenus 8. metho. 2. immoderata ſiccitas exiguos cutis meatus denſat, vt propterea retentis fuliginoſis excrementis, ſpiritus incaleſcant, & febris generetur. *Cutis aſperitas.*

Poſtremo loco febrem ephemeram contingit fieri per ea, quæ exterius accidunt, ſicuti per aduſtionem ſolis, & denſitatem cutis factam ex frigore, vel balneo, vel aliis rebus adſtringentibus, quæ ſunt manifeſta. *Externa.*

CAPVT VI.

De Signis Ephemeræ Febris.

AVICENNA in hoc ſexto capite tractat de ſignis febrium ephemerarum, quæ tractatio eſt vtiliſſima, cum huiuſmodi febrium cognitio ſit difficilis, ac niſi probe cognoſcantur multa immineant pericula, ſicuti diximus, vt autem facile & ordinate hæc res intelligatur, iſthęc omnia ſigna ad quinque præcipua capita, vel-uti quoſdam fontes mihi videntur poſſe referri, nempe ad qualitatem caloris, ad pulſum, ad lotium, ad formam, & ad cauſas: etenim cum febris ſit ſub genere caloris præter naturam, merito primum ſignum ſumitur à qualitate caloris. Sunt ſecundo pulſus & vrina, quæ duo ſigna, ſcribit Galenus 1. ad Glauc. cap. 2. in omnibus febribus eſſe maxima & principalia, idque ſumma cum ratione, ſiquidem iam conſtitutum eſt, ſine affectione cordis nullam febrem poſſe conſiſtere, cuius functionem peculiarem conſtat pulſum eſſe. Pariter, quod docet Galenus 1. de criſibus, cap. 7. cum febres ſint mala venoſi generis, ſub quo certum eſt arterias quoque contineri, idcirco medicum vrinis promanantibus ex venis & arteriis maxime attentum eſſe conuenit. Tum eſt forma: vulgare enim eſt, vnumquodque cognoſci per propriam formam, ac poſtremo ſunt cauſæ, quas manifeſtum eſſe euidentiſſima ſigna nobis indicare.

Primum ergo calor febris ephemeræ eſt mitis, ſuauis, ac fere ſimilis calori naturali, tametſi inquit Galenus 2. de criſibus 13. non perpetuo ſit idem, atque eadem ratione talis appareat, ſed nonnullis confeſtim ad primam manus iniectionem, aliis vero poſterius, vt paulo poſt videbimus: huius ratio eſt, quoniam ex Galeno 6. epid. ſecto 1. 29. hic calor fundatur in materia miti, minimeacri & mordace: & eſt, inquit Auicenna, ſicuti caliditas corporis laborantis & ebrii. *Calor quis.*

Pulſum, ſcribit Galenus 2. de criſibus 13. ad celeritatem, ad frequentiam, & quandoque ad magnitudinem accedere, exquiſite autem illam æqualitatem, quæ eſt ſecundum naturam, & mollitiem, & ordinem, retinere. Quo loco notandum eſt, Galenum aſſerere, pulſus eſſe magnos, non perpetuo, quoniam vt ille ſeip ſum interpretatur 4. de præſagio ex pulſibus 7. initio omnes ephemeræ, quatenus ad febrem pertinet, mutant pulſus in celeritatem, crebritatem, & magnitudinem, ſed ſi concurrat alius affectus, mutatio quoque in pulſu, quæ vtrique reſpondeat, apparebit. Exempli gratia, in iis qui febricitant ex nimiis vigiliis, labore, fame, in quibus veriſimile eſt virtutem redditam eſſe debiliorem, vt pulſus quoque fiant parui neceſſe eſt; quod eſt Galeni 1. ad Glauc. 2. Pulſus præterea in febre *Pulſus.*

ephemera fit velocior in diaſtole, quam in ſyſtole: & ratio eſt, quoniam, vt ſupra diximus ex Galeno, diaſtole facta eſt magis ad refrigerationem caloris, ſyſtole contra magis ad expulſionem fuliginis: at vero in hac febre longe magis eſt opus refrigerare calorem auctum, quod fit dilatata arteria, quam expellere fuliginem, quæ nulla eſt, quod accidit arteria contracta; de qua quidem differentia diaſtoles & ſyſtoles in febri ephemera, ſi quis plura cupit, Galenus tractat accuratiſſime 1. de different. febr. 7. 3. de præſagiis ex pulſibus 7. Quia vero hæc res ſatis eſt cognitione difficilis, ac potiſſimum quatenus pertinet ad ſyſtolem, in qua diſciplina ipſe quoque Galenus fatetur ſe multum laboraſſe, Auicenna dat canonem, ſi pulſus fuerit ambiguus, confugiendum eſt ad reſpirationem: ſiquidem conuenit inter omnes, vnum reſpirationis & pulſus vſum finemque eſſe, nempe cuſtodiam caloris innati, nec non vtrumque propter eaſdem cauſas ſimiles mutationes accipere.

Poſtremo autem pulſus in febre ephemera, ceſſante acceſſione, in ſuum naturalem ſtatum reuertitur, teſtimonio Galeni 1. ad Glauc. 2. & aſſimilatur ei, qui in ſanis deprehenditur, cum in nulla alia febre ad naturalem habitum reuertatur, neque ſi multum temporis inter primæ acceſſionis finem, & ſecundę principium intercedat, quemadmodum euenit in tertianis & quartanis, in quibus aliquod ſignum remanet.

Vrina. Tertio loco ſequitur vrina, quæ prima ſtatim die concocta apparet, vt Galenus teſtatur 1. de different. febr. 7. 2. de criſibus 13. 1. ad Glauc. 2. quippe quæ aliquando bona ſublimamenta, quandoque ſubſidentias, interdum nebulas habeat, omnes autem generaliter ſunt boni coloris: quod maxime conuenit rationi: cum enim calor ſit accenſus minime in humoribus, qui continentur in venis, ſed tantum in ſpiritibus, neceſſarium eſt, vt vrinæ ſint omnino iis ſimiles, quæ ſecundum naturam ſe habent, aut non multum recedant à ſtatu naturali.

Forma. Quarto ſumuntur ſigna febris ephemeræ ex forma, quam ſolet habere; per formam intelligo illius diſpoſitionem, & particularia tempora, principium, incrementum, ſtatum, & declinationem. Itaque inuadit ſine rigore, horrore, frigore, cum nulla ſit materia quæ tranſmittatur à venis extra venas, etſi aliquando per accidens aliquis horror poteſt apparere, aliquo vapore acri eleuato, ſed ille omnino fuerit leuiſſimus. Augmentum eſt liberum & ęquale, tum in pulſibus, tum in caliditate, cum nulla adſit materia, quæ aliquam inæqualitatem poſſit afferre, ſicuti aliis febribus contingit. Status plane eſt mitis & moderatus, ſine labore ac ſymptomatibus. Declinatio facilis eſt & breuis, quæ fit cum madore, aut omnino cum ſuaui quodam vapore, quam perfecta integritas & infebricitatio ſolet excipere: in qua ſi forte prius dolor capitis, aut alterius partis inuaſerit, prorſus abolетur: ad ſummam, tempora omnia ſunt facilia, ac ſine prauis ſymptomatibus, adeo vt ægri quoque facillime huiuſmodi febres perpetuo perferant. Ex quo obiter notandus eſt error illorum, qui putant dari ephemeram peſtilentem, cuius opinionis leuitatem ſatis confutat Galenus, qui 2. de criſibus cap. 13. ita ſcribit, omnibus præterea febribus ephemeris maligna adſunt ſymptomata. & 1. ad Glauc. 2. facilitas ægri in tolerando magnum, & ipſa ſignum, tanquam ſigillum quoddam præter cætera ſigna febris bonitatem tibi indicabit. Quod ſi nullus morbus

poteſt

poteſt eſſe nedum peſtilens, ſed neque malignus, neque acutus, ſine periculo, ephemera autem omni prorſus caret diſcrimine, ſatis poteſt conſtare, illam inter morbos neque acutos, neque malignos, ac multo minus peſtilentes poſſe recenſeri.

Poſtremo ſumuntur ſigna à cauſis, de quibus Galenus ita ſentit & ſcribit 1. de different. febr. 7. Vnum ſane ac primum febrium ephemerarum indicium eſt, ab aliqua præcedente cauſa recenti & manifeſta incepiſſe, quam omnes medici iuniores procatarcticam nominare conſueuerunt: verum quamuis hoc ſit inſeparabile ab huiuſmodi febribus, tamen proprium earum non eſt: nam & aliæ nonnullæ à cauſa præcedente incipiunt. Quo loco ille multas eiuſmodi cauſas enumerat, laſſitudinem, iram, triſtitiam, vigilias, & ſimiles, ex quibus diariæ febres oriuntur, vt ſupra diximus. Quam eandem ſententiam repetit 1. ad Glauc. 2. 8. metho. 4. 2. de criſibus vltimo. Hinc duo colliguntur, alterum ſignum inſeparabile eſſe febris ephemeræ, incipere à cauſa procatarctica, adeo vt nulla ſit febris ephemera, quæ non ab huiuſmodi cauſis originem habeat: alterum, tale ſignum non eſſe ephemeris proprium, cum ſit commune & aliis, nempe hecticis & putridis, quę pariter nonnunquam à cauſa procatarctica fieri poſſunt. *Cauſæ.*

Sed eſt inſignis difficultas, quomodo omnis febris ephemera à cauſa procatarctica proueniat, ſiquidem certum eſt, illas prouenire aliquando non ſolum propter animi perturbationes, vigilias, & ſimiles cauſas, ſed etiam propter bubonem, cruditatem, adſtrictionem & obſtructionem, quę nullo pacto cauſæ procatarcticæ videntur poſſe appellari, cum ſint internæ, atque in corpore contineantur. Hanc difficultatem ſoluunt plerique omnes, docentes febres ephemeras eſſe duplices, alteram veram, quam fatentur reuera originem habere ex nimio labore, Sole, & aliis id genus externis cauſis: alteram non veram, quam putant minime abſurdum eſſe ex bubone, obſtructione, & cæteris internis cauſis prouenire, qui aiunt Galenum aſſeruiſſe, non omnem febrem ephemeram, ſed tantummodo veram & exquiſitam ex cauſis procatarcticis originem habere. Verum ego neſcio quanti hæc reſponſio ſit facienda, etenim ſi in febre ex bubone vel obſtructione oriunda, tantummodo ſpiritus accenſi fuerint, & calor ad tactum mitis appareat, cur non veram & exquiſitam ephemeram, quæ illius formam retinet, nobis liceat appellare. *An ephemera ex ſolis externis cauſis proueniat.*

Porro in propoſita difficultate, quomodo febris ephemera oriatur à cauſa procatarctica, propter nouitios ſciendum eſt, apud medicos, ac præcipue Galenum de morborum cauſis 2. 1. metho. 8. & aliis locis, cauſas morborum eſſe duplices, vnam quam Græci προκαταρκτικὴν, Latini præincipientem, vulgo primitiuam appellant, quæ quidem cauſa ſic dicta eſt, vt ſcribit Galenus comment. 2. de natura humana in principio, quod reliquæ cauſæ ab ea fiant, & originem habeant: atque hanc Galenus locis citatis extrinſecus aduenientem nominat, ex quo, vt puto, nonnulli interpretes cauſam procatarcticam perpetuo externam vocant. Altera eſt cauſa, quæ græce προηγουμένη, latine præcedens, vulgo antecedens appellatur, interdum à Galeno definitur locis citatis, quæ in corpore animalis conſiſtit, vnde pariter interpretes cauſam

inter-

internam conuertunt. Prætereo tertiam cauſam, quam Auicenna 2. 1. doctrina 2. cap. 1. atque cæteri Arabes adiungunt, & cauſam coniunctam vocant, quæ ad præſens inſtitutum non pertinet. Cum itaque bubo, cruditas, adſtrictio & obſtructio, ex quibus fit aliquando febris ephemera, ſint cauſæ minime exterius aduenientes, ſed quæ ſunt in corpore, quomodo verum eſt, febres ephemeras inſeparabili ſigno à cauſis procatarcticis prouenire? Ego vero puto id veriſſimum eſſe, dummodo Galeni verba probe intelligantur: etenim etſi ille quandoque dixit, cauſas procatarcticas exterius prouenire, non id tamen ita aſſeruit, quin ſub hoc nomine alias quoque cauſas nonnunquam comprehendat, quæ in corpore continentur, dummodo à cauſis externis, atque à ſubſtantia corporis alienis, quæ & recentes & manifeſtæ ſint, originem habeant. Ad quem modum lib. de cauſis procatarcticis, cap. 2. & 3. æſtum, frigus, plenitudinem, laborem: & iterum comment. 2. de natura humana in principio, repletionem, crapulam, cruditatem, inter cauſas procatarcticas commemorat, quæ tamen plenitudo, repletio, cruditas, ſine dubio intra corpus reperiuntur. Itaque, mea ſententia, ita ſtatuendum eſt, febrem ephemeram fieri ex cauſis procatarcticis ſiue internis, ſiue externis, dummodo quæ ſunt internę, ab aliqua externa cauſa, recenti & manifeſta proficiſcantur: id quod ad mentem Galeni facile poteſt comprobari. Nam quatenus pertinet ad febrem ex bubone orientem, ſcribit Galenus, hunc bubonem eſſe duplicem, alterum qui prouenit ex cauſa externa manifeſta, quem perpetuo ſequitur febris ephemera: alterum qui ſine cauſa manifeſta generatur, ex quo ſolent fieri febres putridæ, & illæ quidem prauæ & difficiles, cum ſit veriſimile illas fieri ex viſcerum inflammationibus, de quibus eſt aphor. 4. aphor. 55. Febres ex bubone omnes malæ præter diarias.

Quod ſi ita ſe res habet, quid prohibet quin affirmemus, huiuſmodi febrem ex cauſa procatarctica genitam fuiſſe, cum hæc primum inceperit, hanc deinde bubo, ac demum bubonem febris ſecuta fuerit. Quod ex eo quoque licet confirmare, quoniam talis febris minime in cauſam antecedentem, exempli gratia, humores in venis contentos & putreſcentes poteſt referri: ſiquidem ex iis calor cordi non communicatur, ſed tantummodo ex bubone, qui propterea calor febrilis retinet naturam materiæ, in qua accenſus eſt, nempe ſpirituum, minime cauſæ antecedentis, putreſcentium humorum. Sic febris ex cute condenſata, quod ſcribit Galenus 1. ad Glauc. 2. contingere ex frigore aut aliqua aſtringente qualitate, vt ex balneo aquæ aluminoſæ, iure ex cauſis procatarcticis oritur: ſic de febribus ex cruditate, obſtructionibus, ac reliquis ſtatuendum eſt. Hactenus de ſignis febris ephemeræ in vniuerſum.

Iam poſtremo loco illud reliquum eſſet, vt tractaremus de ſignis, quæ ſingulas febris ephemerę differentias ſolent indicare, ſed cum ex iis, quæ hactenus dicta ſunt, facile omnia poſſunt intelligi, addo cum Galen. 2. de criſibus ad finem 1. de different. febr. ad finem, hanc partem tractet copioſiſſime & accuratiſſime, ſuperuacaneum mihi videtur de hac re longius agere: itaque ſtatim venio ad curationem.

Capvt VII.

De Curatione Febris Ephemeræ.

SVNT qui exiſtimant curationem febris ephemerę ſuperuacaneam eſſe, cum ſit plane ſalutaris, ac ſine vllo remedio intra 24 horas finiatur, ægerq; omni ex parte ſanus remaneat: ſed iſti male ſentiunt; namque vt ſupra diximus, ſi quis hac in re committatur error, periculum imminet, ne febris ephemera in hecticam aut putridam degeneret, & alia pericula ſuccedant: quare & Galenus, & Auicenna, & omnes, illius curandi rationem docent, cum quibus & nos, ſed quam breuiſſime ſtatuimus idem agere. Si quis voluerit cum ratione febrem ephemeram curare, is ex methodo Galeni debet ante omnia illius curandi indicationes ſibi elicere: hæ autem, vt ſæpe diximus, cum potiſſimum deſumantur ex morbo, omnium primum neceſſe eſt, naturam huius febris memoria repetere: hanc nos diximus eſſe calorem præter naturam accenſum in ſpiritibus cordis, morbumque ſimpliciſſimum eſſe, ſine ſymptomatibus, ac ſine cauſis præterquam procatarcticis: quare ex præcepto Galeni in lib. metho. frequenter vnica etiam curandi indicatio nobis ſeſe offert, nempe refrigerandi accenſos ſpiritus, & ſi libet, etiam humectandi, vt ſiccitatis quoque, vel præſentis, vel imminentis aliqua ratio habeatur. Neque vero dubium eſſe poteſt, quin huiuſmodi indicationi liceat ſatisfacere, cum morbus ſit breuiſſimus & tutiſſimus, adeo vt æger vnica die perueniat ad infebricitationem, ſtatimque ad victum, & munera ſua conſueta reuerti poſſit, dummodo non aliquis error committatur, vel à medico, vel ab ægroto, vel ab aſtantibus, vel aliqua re externa, aut præterea non ſit in corpore aliqua inſignis obſtructio, vel alia affectio vnde febris poſſit & prorogari, & degenerare in alios morbos difficiliores. *Indicatio.*

Cæterum præſidia, quæ refrigerant & humectant laborantes febre ephemera, duobus potiſſimum capitib. videntur contineri; altero commoda victus ratione, altero opportuno vſu balnei: & ita videmus Galenum, Auicennam, & omnes in iis duobus quammaxime verſari. Nam quatenus pertinet ad vacuationem, nullus eſt locus nec ſectioni venæ, neque medicamentis, qua duplici potiſſimum ratione ſolent corpora vacuari, niſi fortaſſe aut propter humorum plenitudinem, aut cacochymiam, aut inſignem obſtructionem, aut aliam cauſam, videatur imminere morbi magnitudo, ſine qua nunquam nec ſanguis mittitur, neque exhibentur medicamenta: Euacuatione, inquit Auicenna, non indiget aliquis eorum, niſi habens repletionalem oppilationem, & nauſeatiuam ſatietatem, & qui habent febres ephemeras ex ſoliditate, cuius corpus eſt repletum. Itaque nos quoque Galenum & Auicennam imitati, primum de ratione victus ſermonem habebimus. Victus ergo generaliter in febre ephemera ſit facilis concoctionis, cum calor præter naturam in febribus omnino lædat concoctionem. 2. ſit boni ſucci, & minime excrementoſus, ne multis genitis excrementis, illisq; ab externo calore putreſcentibus, febris putrida accendatur. 3. ſit frigidus & humidus, qualem conſtat omnibus febribus conuenire: inter cætera autem alimenta principem locum obtinet ptiſana hordacea, quæ præclare poteſt refrigerare & humectare, nullum excrementum detinere, & ad ſummam omnes habet conditiones, quæ in alimento optimo, & ad febrem accommodato requiruntur, quæ ab Hippocrate & Galeno diffuſe explicantur: 1. de ratione victus 18. 8. metho. 2. lib. proprio de ptiſana, cap. 5. cuius quidem edulii commodam præparationem, & vſum alio commodiori loco vobis demonſtrabo: *Victus ratio.*

ſecun-

Alica quid. ſecundo loco eſt alica, de qua maxima eſt controuerſia inter herbarios noſtri temporis, quid ſit, aliis afferentibus eſſe noſtrum far vulgare, aliis contendentibus alicam, quam Græci χόνδρον appellant, à noſtro farre eſſe longe alienam: quam diſputationem apud Matthiolum & alios vobis licet videre: vſus hoc tempore obtinuit, vt plerique omnes pro alica farre vtantur, quod quidem edulium in eo ſuperatur à ptiſana, quod habet neſcio quam viſciditatem & lentorem, vnde poteſt herere meatibus, illos obſtruere, & putredinem efficere: cui tamen incommodo Galenus docet dupliciter poſſe occurri, vno modo ſi ferculo ante integram coctionem iniiciatur parum aceti, quod omnem lentorem & viſciditatem poteſt auferre: altero ſi abſque aceto ferculum paretur liquidum, non craſſum, nimirum pauco farre ex multa aqua decocto, cui poſtremo Gal. addit modicum porri & anethi, ſed nos non delectamur iſtis porris neque anethis.

Poſt ptiſanam & alicam ſequitur apud Galenum panis in furno coctus, qui ſi primum lauetur, deinde ex iure vel aqua decoquatur, vt vulgo fit alimentum, euadit facilis concoctionis, boni ſucci, parum nutriens, & valde accommodatum. Poſt hæc Galenus commemorat piſces, quaſi illos præponat carnibus, etſi hoc tempore vel pauci, vel nulli medici audent in febribus piſces exhibere: oportet autem vt ſint molles, friabiles, in ſalutaribus aquis viuentes, quales ſunt omnes ſaxatiles, ac tandem optime præparati: porro à Galeno varii numerantur piſces ad hanc rem accommodati, & primo ſunt aſelli, quos ferme æquat piſcibus ſaxatilibus, dummodo in bonis aquis capiantur, quorum piſcium varia ſunt genera, Soleæ quos puto eſſe qui vulgo rhogii vocantur, torpedo quæ fere hoc tempore eſt ignota Venetiis, vt audio, ſgrano, Romę Octuatella dicitur: lupus creditur eſſe noſter Varolus; mulli ſunt noſtri barbones, demum eſt mugil, qui à nonnullis capito vulgo Cephalus dicitur, quem tamẽ piſcem affirmant Venetiis eſſe inſaluberrimum, fortaſſe quod degit in aquis omni ſordium genere plenis. Si quis magis accurate cupit iſthæc nomina & piſces intelligere, is conſulat Paulum Iouium, Hippolitum Saluianum Romanum, Rondeletium Gallum, qui omnes in hoc argumento diffuſe verſati ſunt: ſed ante omnia videat Galenum, 3. de alimentorum facult. à cap. 24. vſque ad 32. qui diligenter & copioſe variorum piſcium nomina, naturam, vim, pręparationem, & omnia complectitur, quæcunq; ad illorum vſum pertinent, vt pluribus non ſit opus. Poſt piſces ſequuntur carnes, quæ hoc ordine diſponuntur; ex *Carnes bonæ quæ.* volatilibus optimæ ſunt perdices, & auiculæ omnes montanæ, ab iis pulli gallinacei & phaſiani & iuuenes columbæ: ex quadrupedibus ſoli recenſentur hædi, de quibus pariter ſcriptum reliquit de attenuante victus ratione 8. Ex terreſtribus animalibus ſolis hædis innoxie nos vti poſſe. Atque hæc quidem Galenus inquit, ſe tanquam exempla poſuiſſe, ex quibus liceat vnicuique de cæteris iudicare. Quo loco Galenus tria nobis communia tradit præcepta, quæ non ſunt prætermittenda: primum ne huiuſmodi animalia clauſa detineantur, ſed libera, cum illa ſint omnino excrementoſa, quæ carent exercitatione: ſecundũ, cauendum eſſe ab omnibus quæ viuunt in lacubus & paludibus, vt quæ non ſint prioribus minus excrementoſa: tertiũ, cauendum eſſe ab antiquis, & recenter natis, quod illa duriora ſint & concoctu difficiliora, hæc autem immodice humida & excrementoſa. Po- *Potus.* tus ſit aqua, vt Galeno placet 8. metho. 3. aut vinum tenue, quod cum colore, tum viribus ſit aquoſum, eſt enim ad omnia vtilius, quam aqua, vtpote quod & concoctionem iuuet, & vrinas & ſudores prouocet: quod tamen ita accipiendum eſt,

dummo-

dummodo non adſit vel inſignis obſtructio, vel dolor capitis, vel catarrhus, vel aliud malum, quod illius adminiſtrationem poſſit prohibere.

Quatenus pertinet ad quantitatem ciborum, nihil certi generaliter poteſt definiri. Scribit Galenus 1. ad Glauc. 3. menſuram alimenti deſumi ex viribus & ætate ægroti, necnon ex naturali temperie, conſuetudine anni, tempore, regione, atque aliis eiuſmodi: etenim corpora robuſta & plena humoribus moderate, vel potius parce nutrienda ſunt: altera autem magis debilia atque extenuata, qualia ſunt quæ febricitant ex labore, vigilia, triſtitia, copioſius nutrienda ſunt. *Quantitas ciborum.*

Poſtremo tempus ad nutritionem accommodatum apud Galenum eſt declinatio, in qua ille irridens medicos, qui inediam trium dierum imperabant, ac propterea diatritarii appellabantur, ſuos ægros nutrire conſueuerat. Ex quo nequeo ſatis mirari, quid in mentem venerit Auicennæ, qui ſcribit ægros nutriendos eſſe principio, ſi percipiant quandam horripilationem. Galenus quidem 10. metho. cap. 3. & 4. ſcribit, quandoque ægros in ipſa acceſſione, & principio horroris nutriendos eſſe, ad remittendam acrimoniam vaporum & humorum, qui ſecum plura incommoda ſolent afferre: ſed ille hoc loco loquitur de aliis febribus, quam de ephemeris, vt ſuo loco demonſtrabimus. Atque hactenus de victus ratione. *Tempus.*

Diximus alterum præcipuum remedium curandæ febris ephemeræ ad balneum pertinere, quod quotieſcunque ſimpliciter pronunciatur, ſine dubio Galeno auctore, 7. de med. ſecundum locos, cap. 1. 11. method. 9. de balneo aquæ dulcis intelligendum eſt, de quo quidem ac variis illius partibus, viribus, ac tota adminiſtratione, multa forent dicenda, ſed cum curandis febribus ephemeris nullus plane ſit vſus balnei hoc tempore, cum pauci aut nulli homines apud nos per ſanitatem ſoleant lauari, qui tamen mos antiquis fuerat valde familiaris, mihi libet hanc partem in commodius tempus differre, nempe cum traditur curatio febrium hecticarum, in quibus plerique omnes medici vtuntur.

Itaque iam tradita curatione febrium ephemerarum in vniuerſum, poſtremo hoc loco illud reliquum eſſet, vt tractaremus curationem ſingularum differentiarum, ſed res foret longiſſima, aut certe ad nullam rem vtilis, quamobrem nobis liceat ad vtiliora properantibus, ſimul cum Galeno paucis verbis hoc totum negotium abſoluere: qui ſummatim ſcribit ad hunc modum, 1. ad Glaucum 3. Tentare oportet contrarium ſemper afferre, ſi quod moleſtat, labori quidem quietem, vigiliis ſomnium, iræ autem, furori, ac triſtitiæ, eam animi iucunditatem, quæ ex ſermonibus, actionibus, ſpectaculis, & aliis id genus percipitur: ſic qui cogitatione laborat, omnino ratiocinationes prætermittat, & qui ex inguinum inflammatione febricitat, prius curationi huius intendat, ac multo prius vlceris, vnde originem habuit. Hæc Galenus, à quo quidem labore longioris explicationis eo libentius ſuperſedeo, quod ex iis, quæ hactenus tradita ſunt, plurima haberi poſſunt, quæ ad veſtram inſtitutionem ſatis eſſe poſſunt, cum potiſſimum Galenus non ſemel, & Auicenna accuratiſſime & diffuſe doceant vnamquamque differentiam curare. Hactenus de febribus ephemeris.

CAPVT IIX.

De Febribus Putridis.

POST tractationem de Febribus ephemeris Auic. aggreditur tractationem de putridis, de quo ordine vulgaris eſt dubitatio, quoniam Galenus videtur alium

ordinem ſeruare,qui lib. 8. & 9. metho. agit de febribus ephemeris,in 10. de hecti- cis,& 11. de putridis:ac ſane dubitatio redditur maior,quia Gal.9.meth. cap.vltimo, poſtremis verbis ſui ordinis & conſilii rationem reddit; etenim cum febres aliquæ adhuc fiant, manente in corpore cauſa quę illas cauſauit, quales ſunt febres putri- dę, aliæ vero factæ iam ſint, ſed cauſa quæ illas accendit, iam abierit, quales ſunt ephemeræ atque hecticæ, rationi ac methodo conſentaneum viſum eſt, de iis primo ſermonem habere, vtpote ſimplicem primam curationis indicationem ha- bentibus, deinde illas quoque aggredi, quarum in corpore cauſa ſubſiſtit. Cum ergo à rebus prioribus, & ſimplicioribus perpetuo incipere oporteat, deinde ac- cedere ad eas, quę ſunt magis compoſitæ, febres autem ephemeræ atque hecticæ, quatenus ad febrem pertinent,ſine dubio ſimpliciſſimæ ſint,ſimplicemque præbe- ant curationis rationem: putridę autem ſint magis compoſitæ,partim ratione cau- ſæ,partim ratione ſymptomatum,quę frequentiſſime illas comitantur, Galen. iure primo de ephemeris atq; hecticis, deinde putridis debuit ſuam tractationem inſti- tuiſſe: quod quidem ſcribendi propoſitum ille expreſſit 1. ad Glauc. 2. inquiens ſe velle de iis febribus primum ſermonem habere,quæ ſunt ſimpliciſſimæ, &c.

Ad hanc dubitationem variæ ſunt reſponſiones, quas nolo ſigillatim perſe- qui & examinare, ſed reſpondeo, mea quidem ſententia nullam extare legem, quæ homines cogat de aliqua re eundem perpetuo ordinem ſeruare, cum li- ceat vnicuique pro variis cogitationibus & ſcopis, quos ſibi proponit, va- rios quoque ordines amplecti. Galenus primo de ephemeris, deinde de hecti- cis, tum de putridis voluit pertractare, & hanc rationem reddit ſui propoſiti, quod illæ ſint ſimpliciores, hæ vero ſint magis compoſitæ: Auic. primo de ephe- meris, tum de putridis, poſtremo hecticis tractationem inſtituit, qui illam forte habuit conſiderationem, quod calor præter naturam omnium facillime ac- cenditur in ſpiritibus, deinde humoribus, poſtremo in ſolidis: forte etiam facilio- rem curationem, & alios ſcopos ſibi ante oculos poſuit, qui illi hunc ordinem perſuaſerunt. Ac ſane hoc videtur fuiſſe peculiare inſtitutum Auicennæ, do- cendi artem medicam ex proprio ordine, quem ſibi ipſe ſuo arbitratu & ſua vo- luntate feciſſet: id quod manifeſte confirmant verba procemii totius operis, quæ ita habent: Et mihi placuit, vt imprimis loquerer de rebus communibus & vniuerſalibus vtriuſque partis medicinæ, theoricæ & practicę, & deinde loque- rer, &c. Et iterum paulo poſt: Placet mihi vt, poſtquam hunc librum conſum- pſero, alium librum componam de rebus particularibus, &c. His ſi libet, ad- damus præclarum Galeni teſtimonium: Nam dum nonnulli Hippocratis inter- pretes hoc illi crimen obiicerent, quaſi ille tractans de fracturis & luxationibus, ſatis incondito loco vſus fuiſſet, Galenus illos irridet, & confutat hunc in modum initio primi commentar. de fracturis: Cur hic luxationum & fractu- rarum immutato ordine dixerit, cum deberet fracturas luxationibus antepo- nere, cum de iis prius dicturus ſit, vnam rationem afferre poſſum, quod videli- cet ſæpe & apud Hippocratem & apud omnes veteres Scriptores, qui dicendi facultate excelluerunt, huiuſmodi locutionis genus reperitur, dum non ordi- nem eorum quæ traduntur, magis quam ordinis congruentiam ſequuntur, imo fortaſſe ne vllam quidem in huiuſmodi rebus exquiſiti ordinis curam ha- bent. Hæc Galenus, ex quibus conſtat, minime eundem ordinem apud o- mnes perpetuo eſſe neceſſarium, ſed pro vario hominum arbitratu varios

ordines

varios ordines diuerſa ratione inſtitui poſſe.Itaq; Auic. poſt febres ephemeras tractat de febrib putridis,longa capitum & orationis ſerie,in qua tractatione hunc ordinem ſeruat:namq; primum de omnib. agit vniuerſaliter, deinde ad particulares, bilioſam,pituitoſam,melancholicam,deuenit. Quoniam vero mihi nō libet,quod multi faciunt,in diuiſione iſtius diſciplinæ atq; ſingulorum capitum tempus conterere, id ꝙ procedente noſtra interpretatione magis diſtincte atque vtiliter fieri poteſt,cæteris omnib.hoc tempore prætermiſſis, ſtatim ad noſtrum propoſitum primum caput deuenio,quod poteſt diuidi in quatuor partes.Etenim Auic.tractat in prima de cauſis putredinis;in ſecunda de differ.rerum & locorum, in quib. contingit putredinem fieri,in tertia de differ. febrium putridarum, quæ pro varietate putreſcentis materię in variis locis generantur;in quarta de rigore, horrore, & aliis ſymptomatib. quæ huiuſmodi febres ſolent comitari. Cæterum priuſquam ad rem aggredior,non ſolum operæ pretium,ſed etiam neceſſarium mihi videtur, ante omnia de putredine diſputare;quod quidem propoſitum præter euidentiſſimas rationes ſatis poteſt confirmare vnius Galeni auctoritas atq; exemplum,qui tractatus de febribus putridis,initium facit ſuæ tractationis à putredinis diſputatione,11. metho.8.Cum enim febres putridæ ex humorum putredine accendantur, nomēq; ſuſcipiant,atq; in earum curatione putredo quoq;,vt poſterius videbimus, propriam &peculiarem indicationem afferat,ignorata putredinis natura,fieri non poteſt, vt quidquam certi intelligatur quod ad illarum vel cognitionem, vel prognoſticū, vel curationem pertineat:at vero quoniam ſi velimus ſingula accurate & diffuſe examinare,quæcunq; ex variis diſcrepantibus ſententiis de hac re circumferuntur, cum talis diſputatio ſit admodum difficilis,& in maxima controuerſia poſita, tempus duorum menſium non ſufficeret:equidem ſtatui maiori qua fieri poteſt breuitate in hoc argumento verſari,& illa tantummodo perſequi,quę mihi magis neceſſaria & ad veſtram vtilitatem accommodata videbuntur. Atq; vt hac quoq; in parte à Galeni doctrina & methodo non diſcedamus, à putredinis definitione ordiendū eſt:verū cū hęc multipliciter,partim à veteribus,partim à recentioribus tradita fuerit,mihi libet duas tantummodo illius definitiones conſiderare & perpendere, alteram Ariſt.alteram Gal.quæ,niſi fallor,ſi probe intelligantur,ad abſolutam putredinis intelligentiam ſatis futuræ ſunt:ſed primum Ariſt.definitionem proferamus, quæ magnam lucem alteri traditæ à Gal. poteſt afferre, ac iure totius diſputationis fundamentum cenſenda eſt.Putredo,inquit Ariſto. eſt interitus proprii atq; innati caloris in vnoquoq; humido,ab alieno calore,hic autē eſt ambientis 4.met.6.vt vero hanc definitionem probe intelligatis, quædam ſunt vobis memoria repetenda, tanquam fundamenta,quib.tota definitio nititur:primo vero iſtud Ariſtotelem ſuperioribus tertio & quarto textibus putredinem,nempe interitum mixti,opponere ſimplici illius generationi,quare ſi primum pauca verba dicamus,de mixti generatione ea fient longe faciliora,quæ de putredine ſumus dicturi.

Diuiſio huius capitis.

De putredine.

Definitio putredinis Ariſt.

Proinde ſciendum eſt ex Ariſt. 1. de gen.& corrupt. mixta per mixtionem generari,quæ quidē mixtio,vt ſcribit Gal.1. dē temp.c.9.nō ſit opus humanæ artis, ſed Dei & naturæ,has requirit conditiones:primum vt quæ debent ſimul miſceri, vim habeant agendi & patiendi, ſiquidem non quodlibet agit in quodlibet, nec patitur à quolibet: talia autem ſunt contraria,neq; enim ſimile agit in ſimile, neq; patitur à ſimili,ſed contrarium agit in contrarium.& patitur à contrario. Deinde miſſibilia debent eſſe prædita forma & materia,cum manifeſtum ſit,corpora tantum natura-

Mixti generatio.

lia vere inter ſeſe commiſceri. Præterea vt huiuſmodi miſcibilia commodius inter ſe miſceantur, vt humida ſint, aut humido perfundantur, neceſſe eſt, adeo vt omnis mixtio potiſſimum fiat ratione humiditatis, vt Ariſt. & Auerrh. docent 4. mete. 28. Poſtremo debent miſcibilia eſſe adeo tenuium partium, vt in minimas particulas diuidi poſſint, quo ſibi inuicem poſitæ facilius & citius ſeipſas alterent, & mixtionem efficiant. Hæc ad mixtionem requiruntur, quod manifeſte apparet in iis, quæ arte parantur, de quibus preter Auic. Gal. loco notabili 1. de elementis ad finem accurate & luculenter tractat. Cum igitur hæc ita ſe habeant, ſtatuendum eſt quatuor elementa, ignem, aerem, terram, & aquam, habere omnes conditiones, quę ad veram mixtionem requiruntur, hęc enim quando conueniunt in vnum, principio quidem cum parib. propemodū ſint virib. non agunt aliud in aliud, & patiuntur alia ab aliis, dum vires habent ſummas atq; integras, poſtea vero in huiuſmodi pugna cum vires eorum iam remiſſæ fuerint, & vnumquodque vel ſuperauit, vel ſuperatum fuerit, ad mediocritatem quandam deducuntur, quo tempore vere ſimul miſcentur, vniuntur, atque ex omnibus vnum corpus conſtituitur, quod mixtum dicitur, ex quo iure dicit Ariſt. mixtionem eſſe miſcibilium alteratorum vnionem. Sed illud poſtremo eſt memoria repetendum, in mixtione quatuor primas qualitates, minime vnam atque eandem operam præſtare, neque eandem dignitatem obtinere, ſiquidem duo vim potiſſimum habent agendi, & totidem patiendi, agūt calor & frigus, patiuntur humor & ſiccitas: neq; vero vtræq; hæ qualitates tam agentes quam patientes, eaſdem vires, eundemq; agendi & patiendi modum obtinent, namq; frigus non ſimpliciter generationem efficit, ſed potius quodammodo efficiendi ſocium dici poteſt, calor autem vere ſubiectam materiā mutat, eamq; fingit, ac format, vt reuera opifex generationis, atq; auctor præcipuus dici debeat: quippe frigus non tanquam efficiens principale, ſed tanquam adiuuans, requiritur ad generationem: etenim cum ex vna parte non à quolibet calore, & ſecundū quēcunq; modum mixtio fieri poſſit, ſed à quodam definito & determinato, ſecundum eum modum, qui ſit accommodatus ad naturam illius rei, quę debet generari, ex altera autem purus ac ſimplex calor, qui ſummus eſt, qualem ignis præſefert, propter eximiam vim effectricem, quam habet, abſumat omnia, & in naturam ſuam conuertat, iure cum calore neceſſaria fuit frigoris colligatio, non quod frigus per ſe generet, cum hoc ſit munus caloris, ſed vt nimiam vim caloris frangat & remittat, ſine qua moderatione purus calor generare minime poſſet. Sic eadem eſt ratio humoris & ſiccitatis inter ſe, quæ ſunt patientes qualitates, & materia generationis, quæ inter calorem & frigus reperitur: namque humor calori, ſiccitas frigori reſpondet: humor enim præcipuam vim ad generationem confert, cum formam à calore impreſſam recipiat: ſiccitas vero eatenus materia generationis efficitur, quatenus humorem temperat, & ſtabilem reddit, ſiquidem humor eſt qualitas, quæ ſuo termino non finitur, ſed facile obedit alieno, & cum faciliime, quæ imprimuntur, admittat, tamen impreſſam formam per ſe nequit retinere. Contra vero ſiccitas eſt qualitas, quæ facile ſuo, difficulter alieno termino finitur, atque impreſſam formam diu retinet: quare ſiccitas humori iuncta ipſum temperat atque idem præſtat quod à frigore calori copulato in agendo præſtari diximus. Itaque vno verbo, & actione caloris à frigore temperati in ſubiecta materia, nempe humore per ſiccitatem cōfirmato, omnium mixtorum corporum forma producitur. Atque hæc hactenus de mixtione, quantum inſtituti noſtri ratio poſtulat, quæ ab Ariſtotele

ia

in libro de generatione, & 4. meteororum diffuſe tradita ſunt: ad putredinem redeo.

Si itaque putredo, vt diximus ex Ariſtotel. opponitur ſimplici generationi ipſius mixti, cum oppoſitorum ſit eadem diſciplina, ex iis, quæ de mixtione dicta ſunt, facile erit putredinis definitionem intelligere & explicare. Nam ſicuti in generatione mixti res ita procedit, vt ante omnia calor temperatus frigore, vincat & terminet humorem ſiccitate temperatum: ita contra in putredine, vt idem calor mixti, qui in humido continetur, ac propterea illius calor naturalis dicitur, ab humore vincatur, neque amplius illum terminet, ac tandem intereat neceſſe eſt. Itaque putredo eſt interitus proprii atque innati caloris in vnoquoque humido. Hæc verba continent genus definitionis, nempe interitum, & vnam differentiam ex ſubiecta materia, nimirum caloris proprii in humore; quæ deinceps ſequuntur continent alteram differentiam, tanquam cauſam, ſcilicet ab externo calore, qualis autem ſit huiuſmodi externus calor, declarant poſtrema verba, hic autem eſt ambientis. Sed rurſum quæritur, quid per caliditatem ambientis oporteat intelligere? Nonnulli interpretantur calorem aeris, verum mihi quidem vt videtur, male, ſiquidem aer externus non minus eſt frigidus hyeme, quam ſit calidus æſtate, itaque deberet non minus interitum, quam conſeruationem efficere. Contra vero conſtat, & hyeme, & æſtate, & quouis tempore, & ſub quouis cœli ſtatu ac regione, internum calorem conſumi, atque hinc prouenire ſenium in animalibus, ariditatem in plantis, diſſolutionem earum partium, quæ ſimul tenebantur in lapidibus, metallis & cæteris omnibus, qui anima carent: quare calor ambientis nullo pacto ſimpliciter calor vnius aeris poteſt intelligi. Vt autem intelligatis, quidnam Ariſt. per calorem ambientis voluerit ſignificare, memoria tenendum eſt, calorem in animalibus & plantis retineri humido, atque eo nutriri, in qua nutritione vapores atque fuligines ab humido eleuari, atque effluere neceſſe eſt, ſicuti in candela cum ardet, fieri cernimus. Ergo huiuſmodi vapores & fuligines, quæ exire debuiſſent, ſi retineantur, cum calidæ ſint, calefaciunt, & cum non ſint propriæ humoris quem ambiunt, ſed tanquam res externa, calidi ambientis & externi vim habent, atque eodem modo internum calorem conſumunt: hæc autem retinentur in corporibus noſtris, ex prohibita tranſpiratione adſtrictis vel obſtructis meatibus, per quos debent exire, atque ex aliis cauſis, de quibus poſterius ſermonem habebimus. In corporibus quidem quę anima carent, res non ita eſt manifeſta, quia minus calida ſunt: quare nullus apparet effluxus, ſed tamen ratio monſtrat, omnino aliquem effluxum fieri, ſed tanto obſcuriorem, quanto minorem calorem habent: hic tamen tranſpiratus, qualiſcunque fuerit, ab aere frigidiore prohibetur, ex quo fit, vt retentus ille calor, qui deberet expirare, vim habeat caloris ambientis, & ita conſumat calorem internum, vt propterea corpora quoq; inanima tam hyeme, quam æſtate abſumantur, & calore innato deſtituantur, non aliter quam animalia & plantæ facere ſolent. Itaque cenſeo Ariſtotelem externum ambientem calorem intelligere quemlibet calorem, qui quouis modo rem ambiat, atq; illius calorem internum interimat. Sed hic tandem eſt vna dubitatio. Quæſtio.

Sed hoc loco eſt dubitatio, quomodo fieri poſſit, vt calor à calore interimatur, cum magis omnia conſeruentur à ſimili, interimantur à contrario: facilis autem eſt reſponſio, neque enim eſt idem calor, qui corrumpit, & qui corrumpitur, hic internus eſt, ſecundum naturam, & moderatus, ille eſt externus, præter naturam, &

immoderatus;quare nihil abſurdum eſt, ſi à calore externo internus, à non naturali naturalis,ab immoderato moderatus corrumpatur. Atq; hactenus de Ariſt. definitione,nunc alteram Galeni aggrediamur,quæ eſt huiuſmodi 11.meth.8. Putredo eſt mutatio totius ſubſtantiæ corporis putreſcentis ad corruptionem à calore externo. Multi opinãtur has duas definitiones putredinis longe inter ſe differre, ex quo colligunt duas eſſe ſpecies putredinis,alteram de qua philoſophi, alteram de qua medici tractent:verum iſti mihi videntur male ſentire,qui exiſtimo,tam medicos,quã philoſophos de vna atq; eadem putredine ſermonem habere, & vtramq; definitionem in vnum conuenire,neq; inter ſe quidquã diſſidere, id quod mihi videor euidentiſſimo argumento poſſe demonſtrare,quoniam Gale. definitionem Ariſt. laudat,probat,amplectitur & imitatur:quod ſi Gal.de putredine diuerſam ab Ariſt. opinionem habuiſſet,non dubitaſſet illius definitionem conuellere,ſicuti in multis aliis rebus,de quibus ab illo diſſentit,non dubitauit illum oppugnare, ac forte etiam non ſemel expugnare:ſed ipſam rem parumper conſideremus.

Definitio Gal.

Putredo eſt mutatio.)In hac Gal. definitione mutatio eſt genus, ꝙ videtur eſſe alienum à genere poſito ab Ariſt.nempe ab interitu: ſiquidẽ mutatio ſignificat motum quendã,alterationem,& preparationẽ ad putredinem,interitus autẽ ſignificat finem & terminũ alterationis. Namq; idem euenit in generatione, quod in corruptione,cũ ſint oppoſita,quare ſicuti in generatione ſubito atq; in inſtanti forma reſultat, quæ vero præcedunt,ſunt alterationes materiam preparantes ad formam recipiendam,item in corruptione alterationes quædam præcedunt, q̃ ſubiectam materiã ſpoliant ſua forma,nouãq; introducunt,quod pariter ſubito ac momento tẽporis fieri ſolet:quare mutatio & interitus videntur differre inter ſe, ſicuti res quæ fit & eſt in via, ab altera quæ facta eſt & ad terminũ viæ peruenit. Hæc ſane longiſſ. diſputationem requirerent,verũ pro breuitate & occaſione præſentis tẽporis, vno verbo ita cenſeo reſpondendum eſſe: generationem, corruptionem, putrefactionem,& alia huiuſmodi nomina apud philoſophos dupliciter vſurpari, vno modo pro motu,&quatenus res generantur,corrũpuntur,& putrefiunt;altero pro termino motus,& quatenus res genitæ,corruptæ & putrefactæ ſunt:cuius duplicis ſignificationis multa apud Ariſt.ſunt exẽpla,ex quib.vnum mihi ſatis fuerit 2.phy.tex.14. quo loco philoſophus docet,apertiſſime generationem dici de motu ac de via,quæ eſt ad terminum & formam,quod ab Auerrhoe quoq; in com. diffuſe confirmatur & explicatur:itaq; ſicuti generatio dicitur de motũ & via ad formã, nihil prohibet, quin ipſe quoq; motus putrefactionis, qui ad illã via eſt,putrefactio dici poſſit. Sed tametſi concedatur, Ariſt.vnam putredinem definire voluiſſe,quæ iam ſit abſoluta, &ad terminum deuenerit,Gal.contra definire viam ſeu mutationem,non terminũ putrefactionis, cum mea quidem ſententia vtraq; definitio,tã Ariſt. q̃ Gal.ſit generalis,& ad omnem putredinis rationem poſſit accõmodari, non tamen hinc ſequitur,illos inter ſe diſſentire,ac diuerſam definitionem tradidiſſe.Etenim placuit Gal. definire putredinẽ,quatenus pertinet ad vſum artis medicæ,ad quem omnia perpetuo ſolet referre,qui intelligebat res primum moueri,ac pro parte alterari ad viam putredinis,deinde ad abſolutum illius terminum peruenire,atq; huic duplicis putredinis rationi duplicem quoq; medendi rationem conuenire, ꝙ ille docet in arte med.8 9.11.meth.9.2. apho.17. Ariſtotelem autem tanquam philoſophum, cui talis conſideratio fuit minus neceſſaria, voluiſſe putredinem definire integram atque abſolutam,de qua potiſſimũ philoſophi ſolent tractare.Quamobrẽ ſi hæ duæ defi-

nitio-

nitiones differunt inter ſe, ea tantũ ratione differunt, quam notauit Auerrh.2.de anima com.17.nempe ratione diuerſæ conſiderationis: ſiquidem philoſophus generaliter ea conſiderat tantummodo, quæ ſunt ſecundum naturam, minime ea quæ ſunt præter naturam: medicus autem omnia conſiderat, & ſecundũ naturá, & præter naturam quæcunq; ad ſuum finem poſſunt pertinere: ſed reliqua proſequamur.

Putredo eſt mutatio totius ſubſtantiæ corporis putreſcentis.) Etſi nonnulli exiſtimant hac quoq; in parte Gal. definitionem à definitione Ariſt. diſſentire: tamen ſine multo labore mihi videor poſſe demonſtrare, hæc verba apud Gal. idẽ ſignificare, ꝙ altera apud Ariſt ſignificát, nimirũ proprii atq; innati caloris in vnoquoq; humido. Quæſo enim mihi reſpondeat aliquis, quotieſcunq; interit calor proprius, & innatus alicuius rei, an forte illius ſubſtantia reſtet ſalua & incolumis? quotieſcunq; tota eiuſdem rei ſubſtantia putreſcit, an illius calor innatus permaneat & cóſeruetur? an potius intereunte natiuo calore, ſubſtantiá quoq;, ac pariter putreſcente tota ſubſtantia calorem natiuum ſimul neceſſe ſit interire? ego quidem puto eſſe neminem, qui non fateatur, idem plane eſſe, ſi quis dicat, calorem innatũ interire, vel totá ſubſtantiam putreſcere: ꝙ ſi quis tandem hoc non libenter velit fateri, is Galen. audiat, qui manifeſte & expreſſe docet, ſubſtantiam cuiuſq; corporis non aliter quam temperie quatuor primarũ qualitatũ conſiſtere, in libello de plenitud.3.5. de loc.aff. vltimo, & aliis locis: quamobrem facile eſt intelligere, diſſoluta corporis temperie, totam illius ſubſtantiam diſſolui. Nam ſicuti ſit generatio opera natiui caloris, ſimul mixtis & coniunctis elementis, ita illis ab externo calore diſſolutis & diſſipatis, vt fiat interitus & corruptio neceſſe eſt: quæ quidem mixtio & vnitas elementorũ nunquam poterit diſſolui, niſi natiuus calor, tanquam totius mixtionis opifex & quoddam ligamentum ab externo calore ſuperetur. Itaque ſatis poteſt conſtare, tametſi vtriuſq; definitionis verba ſunt quoquomodo varia, tamen reuera vnam atque eandem ſententiam eſſe, neque illas inter ſe hactenus diſſentire.

Ab externo calore.) De hac poſtrema parte definitionis Galenicæ nemo poteſt dubitare, quin plane conueniat cum poſtrema parte definitionis Ariſtotelicæ, qui memoria teneat, quæ de hac re ſcripta ſunt à Galeno 2. de differ.feb.9. videtur Ariſtotel. recte dixiſſe, ab alieno calore fieri putrefactionem: vocat autem alienum externum, non innatum neque vnicuique rei proprium, hic enim concoquere ſolet, alienus autem corrumpere, quod eſt putrefacere: quam ſententiam repetit & confirmat 3.epid.ſecto.3.comment.1.22.& aliis locis. Sed forte nimium digreſſi; hęc quæ generaliter ex Auic & Galen. diximus de putredine, ad Auicennam redeuntes ad noſtrum principale inſtitutum accommodemus: illud autem fuerat ſimul cum Auicen. tractare primum de cauſis putredinis: cum enim ſit nobis propoſitum agere in præſentia de febribus putridis, id ante omnia neceſſarium eſt intelligere, quomodo & quibus de cauſis humores in corpore putreſcant: vt vero hanc rem facilius intelligatis mihi liceat paulo altius vobis explicare quomodo & quibus de cauſis humores in corpore generentur, ſiquidem, vt inquit Gal. 3. de ſympt. cauſis 1. hoc præcipuum eſt caput inuentionis omnium cauſarum, quæ facultatibus noxam inferunt, ſi cognoſcamus rationẽ qua per ſanitatem actiones ſuas perficiebat.

Sciendum igitur eſt, calorem innatum partium ſolidarum. ſed pręcipue viſcerum noſtri corporis primam & præcipuam cauſam eſſe generationis omnium humorum, qui in animante ſecundum naturam reperiuntur, quæ doctrina eſt Gale.1. epid.ſecto.2.46.4.apho.37.& aliis locis: neq; vero dubium eſt, quin humores ſer-

uentur & cuſtodiantur illa ipſa ratione qua generantur, quod ſi ita ſe res habet, manifeſtum eſt, illos generaliter corrumpi & putreſcere quotieſcunq; ſua naturali tutela deſtituuntur, & ab innato calore non gubernantur: quamobrem illa omnia ſiue ex parte humorum, ſiue ex parte loci, in quibus humores continentur, ſiue ex parte caloris, ſiue quouis modo, quæ poſſunt eſſe in cauſa, vt calor innatus non poſſit probe fungi ſuo munere, hæc omnia ponenda ſunt, tanquam cauſæ, aut magis remotæ aut magis propinquæ, propter quas humores ſolent corrumpi & putreſcere, ſed magis particulatim hanc rem perpendamus.

Auicenna, & cum eo omnes interpretes referendis cauſis putredinis admodum confuſe & obſcure mihi agere videntur. Itaq; nos confugiamus ad Gal. atq, experiamur, an ex illius diſciplina diſtincte & perſpicue poſſimus hanc ipſam rem explicare ex definitione putredinis tradita tum ab Auic. tum à Gal. Conuenit inter omnes, duas eſſe maxime communes & immediatas cauſas putredinis: alteram efficientem calorem externum, alteram materialem humiditatem, de quib. quidem duab. cauſis idem Ariſt. & Gal. & omnes ampliſſimum reddunt teſtimoniũ. Sed reliquis prętermiſſis vnum aut alterum Gal. locũ afferamus: ille igitur hęc habet 3. epid. ſect. 3. com. 1. omnis putredo videtur ex materia gigni humida, ex cauſa autẽ efficiẽte extraneo & præter naturam calore augeri pro immobilitate: nihil itaq; putreſcere, quod omnino ex parte eſt ſiccum, omnes manifeſte videmus: neq; enim lapis, aurũ, neq; aliud id genus putreſieri cernitur. Sed ex hoc loco Gal. nonnulli dubitāt, cum ille videatur non ſolum calorem & humiditatem, ſed etiam quietem putredinis cauſas conſtituere: quib. vno verbo reſpondeatis, calorem atq; humiditatem eſſe cauſas principales & neceſſarias, quietẽ vero potius eſſe concauſam, quæ ſolet adiuuare, non efficere, quod ſatis expreſſit Gal. inquiens, putredinem non fieri, ſed augeri immobilitate, quæ duo cauſarum genera apud Gal. diſtinguuntur de ſymp. diff. 1. Poſſent & alia multa loca proferri, quæ demonſtrant euidentiſſime ex iis duabus cauſis, calore externo & ſuperflua humiditate putredinem fieri, ſed vnus locus cæterorum omnium vicem poteſt ſupplere, 1. de temp. à cap. 4. vſq; ad 8. in quo Galen. longa oratione, multiſque exemplis probat, conſtitutiones animi calidas & humidas potiſſimum eſſe putredini obnoxias, nec non graues & peſtilentes morbos efficere, de qua re tractantes de corporibus præparatis ad febrem, ſupra quoq; diximus. Sed rurſum oritur dubitatio, namq; putredo videtur fieri poſſe non ſolum à caliditate & humiditate, ſed etiam in frigiditate & ſiccitate, ſicuti apparet in illis, quibus ex nimio frigore pedes, manus, & extremæ partes corporis quandoq; ſolent putreſcere, nec non in lignis vetuſtis, quæ propter nimiam ſiccitatem cariem contrahunt, quæ nihil aliud quam putredo cenſenda eſt. Ad quam dubitationem reſpondeatis reuera frigiditatem & ſiccitatem poſſe putredinem efficere, ad quem modum ſcribit Gal. 5. de ſimp. medicament. quæ nimio plus refrigerata ſunt, aut calefacta, aut exiccata, aut humectata, omnia corrumpi, ſed non proprie & immediate, idq; nunquam fieri poſſe, niſi primum calor innatus in humido rei putreſcẽtis intereat. Sic igitur frigiditas putredinem inducit aliqua in parte, dũ illius naturalem calorem corrumpit, cui neceſſario ſuccedit calor extraneus, quod item de ſiccitate ſtatuendum eſt: nam diſſoluto humido, calor quoq; natiuus neceſſario diſſoluitur.

Quæſtio.

Diximus de cauſis putredinis proximis & immediatis, nunc de magis remotis & mediatis dicendum eſt; omnes huiuſmodi cauſæ à Galeno ad tria genera referun-

feruntur, de cauſis morborum 8. qui aſſerit, nonnulla putreſcere à medicamentis, quæ ſuapte natura poſſunt putrefacere, aut ab excrementis in ipſo animali genitis: nonnulla vero ob id quod minime tranſpirent, quę quidem tria capita, mea ſententia, omnes ſecundarias putredinis cauſas amplectuntur. Et primum quod attinet ad medicamenta putrefacientia, talia ſunt, quæ calefaciunt & humectant, de quorum natura abunde tractat Gal. 1. de ſimp. med. 15. ad hunc modum oleum abſperſum vlceribus maiorem putredinem ſolet excitare, nec de iis longius agendum eſt.

Secundo loco eſt prohibita tranſpiratio, quotieſcunque enim calor impeditur quo minus libere poſſit tranſpirare, ille tunc languet, nec probe poteſt fungi ſuo munere, ex quo facile putredo fieri poteſt.

Prohibita autem tranſpiratio Gal. auctore 3. de tuenda valetudine 10. 9. meth. 1. generatur vel propter obſtructiones, vel propter conſtrictionem meatuum: cutis obſtructio fit tripliciter, vel propter copiam, vel propter craſſitiem, vel propter viſciditatem rei obſtruentis. Pariter conſtrictio meatuū trib. modis generatur, vel ex nimio frigore, ſicuti illis euenit, qui diutius morantur in loco & aere frigidiore, vel ex nimia ſiccitate, ſicu i illis contingit, qui ſub ſole longiori tempore morantur, vel ex vſu alicuius rei adſtringentis, ſicuti eſt balneum aquæ aluminoſæ & ſimilium.

Sed hoc loco oritur notabilis difficultas, vtrum putredo fieri poſſit ſine prohibita tranſpiratione, ac primum pro altera opinione, quæ affirmat res multis modis putreſcere, tametſi tranſpiratio eſt naturalis, nec quidquam impedita, ſunt multæ Galeni auctoritates & rationes euidentiſſimæ: namque hoc loco, de quo agimus in præſentia, de cauſis morborum 8. videmus Galenum tres ſeparatim ponere cauſas putredinis: prohibitam tranſpirationem, medicamenta putrefacientia, genita in corpore excrementa. Quod ſi non ſolum propter prohibitam tranſpirationem, ſed etiam propter alias cauſas contingit putredinem fieri, vtique illa non fuerit ſemper neceſſaria: finge enim, exempli gratia, hominem qui ex vna parte nulla habeat in corpore excrementa, probeque & facile tranſpiret, ex altera accipiat medicamentum, quod putrefaciendi vim habeat, nulli dubium eſſe poteſt, quin ille in humoribus malignam qualitatem contrahat: hoc ipſum de inſpirato aere ſatis poteſt confirmari, de quo Galenus ſermonem habet 1. de diff. febr. 4. ad hunc modum Galenus hoc eodem libro de cauſis morborum 2. docet, quinque eſſe cauſas caloris motum, putredinem, vicinitatem rei calidæ, conſtipationem & alimentum ad calefaciendum accommodatum. Quod ſi omnis putredo ex obſtructione fieret temere ſeparatim obſtructionis & putredinis mentionem feciſſet. *Quæſtio.*

Præterea Galen. de generatione feb. verba faciens, qui docebat, nonnullas fieri ex inflammatione, nonnullas ſine inflammatione ex humorum putredine, hęc ipſa verba habet de inæquali intemperie 7. neque enim ea ſolum quæ impacta ſunt & perſpirata carent, putreſcunt, verum ea quidem celeriter, ac maxime, ſed putreſcunt, & alia multa quæ putredini ſunt opportuna, qui locus plane eſt apertiſſimus. Iis licet addere auctoritatem Auic. qui ſcribit in præſentia obſtructionem vtplurimum putredinis humorum cauſam eſſe, quod ſi eſt vtplurimum, certe non eſt cauſa perpetua & neceſſaria.

Demum vero hanc opinionem confirmat experientia, quandoquidem caro, aqua & multa externa putreſcunt, in quibus nulla prohibita tranſpiratio eſſe poteſt: ſic videmus quotidie partes corporis putridas, veluti ſunt quæ gangrena detinentur, putrefacere alias quas attingunt, & denique totum corpus, niſi illæ abſcindantur. Hinc igitur colligendum videtur, multa putreſcere tam interius, quam exterius ſine vlla impedita tranſpiratione: altera autem ex parte Galenus inquirens cauſas putredinis, propter quas febres oriuntur, longa oratione monſtrat, non aliam eſſe quam prohibitam tranſpirationem, atque huius non aliam cauſam, quam obſtructionem eſſe, quo loco hæc ad ſummam colligit 11. metho. 4. ergo oſtenſum eſt, vbi morborum cauſas reddidimus, illa tantum putreſcere corpora, quæ non calida humidaque cum ſint, neque perflata nec ventilata in calido humidoque loco manent; ac paulo poſt: ſi quid in eo manifeſte debet putreſcere, tranſpirationes impeditas eſſe oportet: ſic primo de diff. feb. cap. 3. ita ratiocinatur: ſi corpus vitioſis humoribus plenum fuerit, neque vlla in viſceribus adſit obſtructio, animalque libere per totam cutem diflatur, illud quidem ſanum exiſtere, ſed tamen huiuſmodi ſanitatem eſſe momentaneam & periculoſam: etenim ſi contingat, partes externas conſtringi, aut in profundo meatus obſtrui, tunc neceſſario ſequũtur febres in prioribus diariæ, in poſterioribus putridæ, adeo vt per Gal. nulla febris videatur ſine prohibita tranſpiratione fieri poſſe.

Poſtremo hanc opinionem confirmat magnum Hipp. argumentum, oſtenditautem ſanatio: namque Galen. 11. metho. 10. tradens rationem curandi febres putridas, incipiens à febre progreditur ad putredinem, à putredine ad prohibitam tranſpirationem, à prohibita tranſpiratione ad obſtructiones, à qua poſtrema indicatione principium curandi facit, quippe ex hac reſolutiua methodo ſatis poteſt cõſtare, obſtructionem prohibitæ tranſpirationis, nec non prohibitam tranſpirationem putredinis cauſam perpetuo eſſe.

In propoſita autem difficultate, vtrum putredo poſſit eſſe ſine prohibita tranſpiratione, ita cenſeo habendum eſſe: prohibitam tranſpirationem humores & res omnes deducere ad putredinem, contra autem putredinem non ſolum propter vnam prohibitam tranſpirationem, ſed etiam propter alias cauſas poſſe oriri. Ceterum ad illa quæ poſtremo loco tradita ſunt, ex Galeno reſpondeatis, illum pro ſuo inſtituto de putredine humorum in corpore humano diſputare, nec ſine de qualibet putredine, ſed de ea tantum, quæ ſine externa cauſa fieri contingit: etenim ſicuti Gal. docet, putredinem ſine externa cauſa, aut difficile, aut nullo modo fieri poſſe abſque prohibita tranſpiratione, ita ille non negat, putredinem propter externam cauſam, exempli gratia, medicamenta putrefacientia, aut aerem putridum ſine vlla impedita perſpiratione fieri poſſe: etſi manifeſtum eſt ab huiuſmodi externis cauſis longe facilius & celerius putredinem oriri, in quibus corporib. prohibita eſt tranſpiratio, quam in alteris corporib. quæ libere & bene tranſpirant: quam quidem ſuam ſententiam Gal. aperuit apertiſſime 1. de diff. feb. 4. illa orationis ſerie quæ incipit, ſubiiciatur pro exemplo in ambiente nonnulla ſemine peſtilentiæ differri &c.

Cum igitur putredo propter externam cauſam atque in rebus externis ſine vlla dubitatione fieri poſſit, tamen etſi nulla adeſt prohibita tranſpiratio, quod Gal. teſtatur, & confirmat experientia, quatenus ad alteram putredinem pertinet, quæ non niſi ab interna cauſa prouenit, ego quidem puto, hanc tam certe & freqũenter

fieri

fieri à prohibita tráſpiratione & obſtructionibus, vt minime abſurdum ſit affirmare aliter illam fieri non poſſe: atq; hinc factum eſt vt Gal. tradens rationem curandi febres putridas, illas indicationes perpetuo nobis ante oculos ponat quæ ſumũtur à prohibita tranſpiratione & obſtructionibus, tanquam à cauſis aut perpetuis & neceſſariis, aut tam frequentibus & oportunis, quam ſi perpetuæ forent & neceſſariȩ, vt poſterius ſuo loco diffuſe docebimus. Et quoniam ex iis quæ hactenus diximus facile eſt vnicuique ad contrarias rationes reſpondere, Galen. ſibiipſum conciliare, & totam diſputationem explicare, hæc ſint ſatis, & ad meum inſtitutum redeo.

Dicebamus cauſas putredinis mediatas à Gale. referri ad tria capita; primum ad medicamenta putrefacientia: ſecundum ad prohibitam tranſpirationem: tertium ad excrementa: diximus de duobis primis quod ſatis eſt; ſupereſt ergo tertium de quo pariter dicendum eſt: excrementa quæ generãtur in animali nempe immoderata & præter naturam, fiunt in cruditatibus vaſorum & totius corporis, & ſi quis quȩrat quo huiuſmodi cruditates contingant, huic reſpondet Gale.3. de ſymp.cauſ. primo qui ſcribit hoc euenire aut propter imbecillitatem facultatis, aut propter vitium alimenti, aut propter ea quæ extrinſecus occurrunt. Facultatis imbecillitates ſunt duplices: quædam propriæ, quæ ſimilarium partium imbecillitatem: quædam non propriæ quæ inſtrumentales morbos comitantur. Imbecillitates propriæ intemperies quædam ſunt effectritium qualitatum, non propriæ vero in iis conſiſtũt morbis partim ſimplicibus, partim compoſitis, qui eriſipelata vocantur, inflammationes & cætera, de quibus Gal. diffuſe tractat. *Cruditatum generatio.* *Imbecillitas duplex facultatis.*

Secundo fiunt cruditates ratione alimenti multis modis: primo nimia quantitate: vt ſi quis immoderatam ſibi & potionis quantitatem aſſumat, quæ copia poteſt conſiderari dupliciter: vel ſimpliciter & abſolute, vel reſpectu virium hominis. Secundo qualitate, quod euenit dupliciter: aut propterea quia alimenta ſuapte natura praua ſunt, & facile corrumpuntur, quales ſunt pori, fungi, cucumeres, & ſimiles, aut quoniam, tametſi illa natura ſunt bona, nihilominus ob quandam putredinem prædictis æqualem aut etiam ſæpenumero maiorem prauitatem contrahunt, qualia ſunt triticum hordeum, & omnes aliæ fruges quæ ad vſum alimenti aſſumũtur, quæ vel prima ſtatim generatione, vel diuturnitate temporis, vel propter malum repoſitionem quãdam putridam qualitatem acquirunt. Tertio præparatione, qualia multa alimenta praua ſunt, vt ſi decoquantur piſces cũ butyro, ſi miſceantur ſimul lac, oua, aromata, & propter malam permiſtionem & præparationem facile corrumpuntur, & putredinem in corpore efficiunt. Quarto tempore, ſicuti illis euenit qui ante coctionem prioris alimenti rurſus comedunt, in quem errorem multi incidunt frequentiſſime. Poſtremo excrementa generantur ex alimentis non ſeruato oportuno illorum ordine, vt ſi in prima menſa accipiuntur mala punica, & alia adſtringentia, poſtremo lac, fructus orarii, & alia quæ aluum poſſunt mouere. *Quantitas.* *Qualitas.* *Præparatio.* *Tempus.* *Ordo.*

Tertio demum apud Galen. cruditates in corpore generantur propter ea quȩ extrinſecus accidunt, quæ etſi plurima ſunt, commode tamẽ poſſunt referri ad ſex res non naturales: primum igitur ex aere generantur excrementa, veluti ſi ille fuerit inſigniter calidus, vel calidus & humidus, quas diximus eſſe proximas cauſas putredinis. ſi fuerit putridus vel in ſua ſubſtantia, vel ex vaporibus qui ex cadaueribus, paludibus, & aliis id genus prauis exhalationibus ſolent eleuari: etenim cum ille neceſſario non ſolum ore naribus inſpiretur. ſed etiam per arterias trahatur, facile eſt in-

telligere,quomodo hinc humores poſſunt putreſcere,de quo aere ſcribit Galen. vt diximus 1.de diff.feb.4. De cibo & potu iam ſatis diximus. tertio eſt motus & quies, quæ quantum faciant vel ad iuuandam vel ad vitiandam concoctionem, adeoque ad reddendum corpus aut immune,aut refertum excrementis,notius eſt ex præceptis vnius Galen. potiſſimum lib.2.de tuenda valetudine, quam vt debeat pluribus explicari: longa experientia,ille inquit,1. de diff.febr.2.compertum eſt,vt qui exercitationem conſuetam omiſerint,aliis quibuſdam morbis & maxime febribus corripiātur: quarto eſt ſomnꝰ & vigilia,ſiue enim hominis ſit ſuperuacaneus,& importunus,ſicuti qui fit in meridie,ſiue vigiliæ ſint immoderatæ,ſatis conſtat vtrumque vitiare concoctionem,generare excrementa,& corpora ad putredinem diſponere: quinto eſt inanitio & repletio,ex quibus certiſſimum eſt, multa pericula hominibus imminere; inter quæ illud eſt maxime animaduertendum, illos qui vel ſponte, vel arte ſolent quotannis aliquo genere euacuationis expurgari, ſi poſterius huiuſmodi vacuationem intermittāt,in facilem humorum repletionem & putredinem incidere : poſtremo ſunt animi perturbationes,ira,dolor,&c. quibus demum Galen.addit ſtudia vitę,nempe varias exercitationes,venerea,& in ſumma omnia quibus aliquid corpore agimus,de quibus quidem nulli dubium eſſe debet, quin male adminiſtrata poſſint actiones impedire, excrementa generare, & putredinem efficere. Hactenus de cauſis putredinis ex Galeno.

Si quis autem conſideret,quæ de hac re traduntur ab Auicen. is inueniet illā fere omnia tranſcr.bere ex Galen. ſed tamen multa miſcere & repetere, adeo vt vix liceat certum aliquem ordinem conſtituere. Igitur primum ponuntur ſeptem cauſæ putredinis. Prima,ſunt praua alimenta,quæ propter malitiam ſuæ ſubſtantiæ ad putredinem ſunt præparata.Secunda,ſunt alimenta,etſi bonæ ſubſtantiæ, quæ tamē facile recipiunt corruptionē,ſicuti eſt lac. Tertia,nimia humiditas vel aquoſitas alimenti,quales ſunt fructus valde humīdi,qui non ſunt apti vt reponantur & conſeruentur,vnde putreſcunt facillime,vt ceraſa,mora,& ſimilia. Quarta,nimia ciborū frigiditas,ex qua item generatur humor vitioſus & frigidus,qualis eſt qui generatur à cucumere,& citrullo,& pyris,de peponibus, melopeponib. & cucumeribus: litigant recentiores quidnā ſingula ſint hoc tempore, de quibus ſpeciatim vobis licet conſulere noſtrum clariſſimum & eruditiſſimum herbarium. Gal. quoq; de iis atq; eorum viribus tractat diffuſe, 2.de alimētorum facult.4.5.& 6. ſed hic dubitant expoſitores, quomodo Auic. reponat pyra inter fructus qui habent inſignem frigiditatē,ſicuti cucumeres,cum reuera habeant notabilem dulcedinē, quæ cum ſumma illa frigiditate non poteſt conſiſtere. Forte Auic.intelligebat de aliquo genere pyri, diuerſo à noſtratibus: ſed hæc nullius ſunt momenti. Quinta cauſa ad præparationem: ſexta ad tempus:ſeptima ad ordinem alimētorum pertinet,quas quidē omnes cauſas,vt diximus, Auic.accepit ex Galen.cum aliis locis, tum maxime 3. de ſympt. cauſis 1, nec non 1.de diff.feb.3. qui nihilominus prætermittit quantitatem alimenti, neque eum diſtinctum ordinem ſeruat,quem vidimus Galenum ſeruare.

Aut propter oppilationem prohibentem reſpirationem.) Secunda cauſa putredinis ſtatuitur oppilatio,quæ prohibet reſpirationem & euentationem, quam proxime ſequitur putredo,de qua quidem oppilatione,&illius cauſis,nō eſt vt pluribus agamus,cum iam ex Gale. à quo Auic. totam hanc partem collegit, ſatis omnia ſint explicata. Itaque venio ad ſecundam partem capitis,in qua Auic.tractat de diff. putredinis,ita vt vos veluti manu ducat ad differentias febrium putridarum; huiuſmodi autem

autem differentiæ putredinis capiuntur à duplici fonte: altero à loco, in quo fit putredo; altero à materia quæ putreſcat.

Et putredo quidem quandoq; eſt communis toti corpori, &c.) Putredo vel eſt communis toti corpori, vel in aliqua parte determinata, propter ſuam debilitatem, aut calorem extraneum, aut acutiem, aut dolorem. Hæc prima eſt differẽtia à loco putredinis, quam longe clariorem & veriorem habetis apud Galen. 11. meth. cap. 4. initio, qui docet, putredinem cõſiſtere, vel æqualiter in omnibus vaſis, vel in maximis maximeq; principalibus (hæc autem ille interpretatur quæ ſunt inter alas & inguina) vel in vna aliqua particula: hæc autem putredo determinatæ partis rurſum eſt duplex: nam quædam eſt cum inflammatione, ſicuti in angina, pleuritide, & ſimilibus, quædam ſine inflammatione, vt ſi exempli gratia, putreſcat bilis in iecore, ſine iecoris inflammatione. Quod porro ſcribit Auic. putredinem propriæ partis fieri propter ſuam debilitatem & alias cauſas præclariſſime explicatur à Galen. de cauſis morborum 6. 2. de diff. feb vltimo, quæ doctrina cum ſit accommodata non ſolum ad putredinem, ſed etiam ad inflammationem & omnem fluxionem noſtri corporis, eſt digna maxima notatione. Galen. igitur generaliter docet duas eſſe cauſas cuiuſcunque fluxionis, alteram robur facultatis expultricis partium tranſmittentium, alteram imbecillitatem partium laborantium & recipientium; id quod hac ratione contingit: cum enim quatuor ſint facultates, quibus vnaquæque pars animalis prędita eſt, vt nimirum quæ attrahat, retineat, alteret & expellat quæcunq; attrahenda, retinenda, alteranda & expellenda ſunt, cum etiam quod redundat in corpore, vel quantitate, vel qualitate redundet, cum denique omnium partium corporis non æquale ſit robur, ſed natura principes partes ſtatim ab initio robuſtiores fecerit, neceſſarium eſt vt in corporibus impuris, & quæ ſcatent excrementis, aliquid ad ignobiliores partes defluat: ſiquidem vt ſcribit philoſophus idem videmus euenire in noſtro corpore, quod euenit in mala Republica. Nam ſicuti potentiores omnia moleſta onera ſemper conãtur reponere ad minus potentes, & iſti ad alios, vt tandem miſera plebecula quæ non habet ad quos deponat, cogatur omnia onera, & omnia mala ſuſtinere: ita ex omnibus robuſtioribus partibus noſtri corporis excrementa propelluntur, quę nullo in loco conſiſtunt, donec in partem cæterarũ omnium maxime imbecillã delabãtur. Hæc vero pars imbecilla eſt, aut quia ſtatim à prima formatione aliquis error illi accidit, aut poſtea læſa fuit, aut quia ſuapte natura imbecilla eſſe debuit, quemadmodum eſt cutis glandulæ, & aliæ partes id genus, quas protinus ab initio natura expurgandorum excrementorum gratia fabricauit. Itaque robur partis tranſmittentis, & imbecillitas partis incipientis, ſunt communes cauſæ efficientes & tumores, & omnes affectus præter naturam, quicunque ex fluxione humorum originem habent. Verum Galen. aliam huiuſmodi influxus occaſionem commemorat, quæ tantummodo ad partes laborantes pertinet, loco citato 2. de diff. feb. 1. quotieſcũq; illæ ſine partiũ propulſione ad ſe trahunt excremẽta; hoc autem cõtingit dupliciter fieri, vno modo ex calore in eis accenſo: altero ex dolore in illis excitato, de qua duplici fluxione humórum tractat Galen. 13. meth. in princ. qui vtrumque. & calorem, & dolorem attrahere multis rationibus & exemplis demonſtrat luculentiſſime: vt pluribus nõ ſit opus. Ex his igitur facile eſt intelligere, quomodo Auic. ponat quatuor cauſas putredinis in determinata parte, debilitatem, caliditatem, acutiem, & dolorem, quæ omnes ad cauſas Gale. ſine multo labore poſſunt referri: atq; hactenus de prima differentia putredinis ex parte loci.

Differentia à loco putredinis.

Cauſa imbecillitatis partium.

Et humor

Et humor recipiens putredinem.) Hęc altera eſt differentia putredinis, ex parte eorum quæ putreſcunt: hæc autem ſunt vel bilis, ex qua euaporat vapor fumoſus, ſubtilis, acu.us; vel ſanguis, ex quo euaporat vapor ſubtilis: vel pituita, ex qua euaporat vapor ſpiſſus: vel poſtremo melācholia, ex qua euaporat vapor fumoſus, ſpiſſus, puluerulentus. quarum diuerſarum euaporationum facile eſt rationem reddere, ſicuti redditur à Gal.1.aphor.com.14. qui docet, ea quæ euaporant, eſſe ſimilia iis ex quibus fit euaporatio, ex quo pro diuerſa natura humorū neceſſe eſt varios quoque vapores ab illis eleuari. Et ſi quis quærat, quamobrem Auicen. mentionem fecerit nō ſolum humorum, ſed etiam vaporum, qui ab illis eleuantur: huic reſpondet Galen. 1.de diff.feb.5. id non ſine ratione factum fuiſſe, propterea quia cum perpetuo in omni febre putrida putreſcunt humores cordis, tum magna ex parte in putredine, quæ in viſceribus & magnis vaſis conſiſtit, ex humoribus putreſcentibus veluti fumus quidam ad ventriculos cordis perueniat, ex quo febris accenditur. Hoc demum loco duæ mouentur dubitationes: altera, vtrū ſanguis poſſit putreſcere, cum vulgo dicatur eſſe filius dilectus naturæ, quem conſeruat & pręſeruat, quantum poteſt, ab omni putredine: & ſi modo poteſt putreſcere, quæritur, quam ſpeciem febris efficiat, cum fateantur omnes eſſe tria tantummodo genera febrium, ex bile tertianam, ex pituita quotidianam, ex melancholia quartanam. Sed nos hanc difficultatem tractabimus loco proprio, de febre ſanguinis, de qua maxima eſt controuerſia inter Galen.& Auicen. Altera eſt dubitatio, an melancholia poſſit putreſcere, cum ſit humor frigidus & ſiccus, quæ duæ ſunt qualitates contrariæ putredini: quæ eſt dubitatio antiquorum interpretum: ad quam reſpondeatis vno verbo, melancholiam putreſcere: etſi enim eſt humor frigidus & ſiccus, tamen abſolute non eſt talis, ſed in comparatione ad ſanguinem & reliquos humores: quare putreſcit aliquando, licet magis raro & difficulter quam ſanguis & cæteri humores.

Diuiſimus primum caput ſecundi tractatus Auicen. in quatuor partes, ex quibus duæ priores ſunt explicatæ: itaque ſequitur tertia quæ incipit: *Et putredo calore facit tertianam, & quæ currunt curſu eius.* In qua parte Auicen. intendit pertractare de differentiis febrium putridarum, ſed antequam venio ad literam, mihi libet de hac re mentem Galeni breuiter vobis explicare, quod maxime faciet ad faciliorem intelligentiam Auicennæ. Itaque febrium putridarum aliæ ſunt intermittentes, aliæ continuæ: Intermittentes ſunt quæ ad ſenſibilem integritatem, vel vt vulgo loquuntur, ad infebricitationem perueniunt, quod euenit propterea, quia illæ generantur ex humoribus qui extra vaſa conſiſtunt, & per vniuerſum corpus deferuntur. Continuæ vero ſunt, quæ in quietem febre vacantem non deſinunt, etſi aliqua ſenſibilis declinatio apparet, quod accidit, quoniam generantur ex humoribus, qui in vaſis includuntur & continentur. Feb. ium ergo intermittentium tres ſunt vniuerſæ differentiæ, quotidiana, tertiana, quartana: ex quibus quotidiana eſt quæ ex putrida pituita generatur, & ſingulis diebus acceſſiones obtinet: tertiana quæ ex bile putrefacta fit, & alternis diebus acceſſiones habet: quartana quæ ex putreſcente melancholia naſcitur, & quarto quoque die acceſſiones ſolet excitare. Continuarum vero quę ex flaua bile cōſiſtunt, & Græcis συνεχεῖς dicuntur, duplex eſt genus: vnum quidem earum, quę Græcis σύνοχοι, Latinis continentes vocantur; atque hæ ſunt eiuſmodi, vt vniuerſum earum tempus vnica ſit acceſſio, quæ ab initio vſq; ad finem perdurat. Alterum eſt genus earum febrium, quæ eodem nomine quo genus, nempe συνεχεῖς & continuæ nominantur: quæ quidem etſi ad infebricitationem

nem non perueniunt,tamen multos particulares circuitus habent.Quo loco id vobis notandum eſt,in quo multi decipiuntur, febrem συνεχῆ, id eſt, continuam dupliciter dici: vno modo generatim, vt ſit genus ad omnem febrem quæ ad infebricitationem non peruenit,ſiue vnam tantum, ſiue plures habeat acceſſiones: altero ſpeciatim pro ea tantum febre continua, quæ multis particularibus circuitibus cōtinetur,adeo vt hæc vox συνεχὴς generatim ſumpta, eam quoque febrem complectatur,quæ priuatim σύνοχος dicitur. Porro febrium continuarum quæ σύνοχοι id eſt continentes dicuntur, tres ſunt differentiæ: nam quædam à principio vſque ad finem in magnitudine æquales permanēt,ideo ὁμότονοι,id eſt, ſimilem tenorem ſeruantes,nominantur: quædam paulatim augentur, & exiguum aliquid ſemper adiiciunt,hæc Græci ἀναβατικὰς ἢ ἐπακμαστικὰς, hoc eſt,increſcentes vel inualeſcentes appellant: nonnullæ à principio ad finem vſq; paulatim decreſcunt,quæ propterea Græcis παρακμαστικαὶ,hoc eſt,declinantes,appellantur,de quibus diffuſe Gal. Continuarum autem quæ priuatim tales dicuntur,duæ ſunt primæ differentiæ: namque aliæ tertia ſolum die acceſſionem habent, aliæ vero etiam die media, id eſt,ea quæ inter primam & tertiam diem intercedit, acceſſionem habent: priores quæ tertia quaque die habent acceſſiones, Gal. tritoophois,id eſt, tertianæ naturam referentes nominantur, qui tamen non prohibet, ſi quis velit ipſis quoque aliud nomen imponere, dummodo in rebus ipſis differentiam conſeruet: medici vulgo tertianam continuam appellant: poſteriores autem quæ intermedio etiam die habent acceſſiones,nullum proprium & peculiare nomen obtinent, & duplicem habent modum acceſſionis: namque aliæ duas inuicem ſimillimas acceſſiones habent, quę ex humore pituitoſo conſiſtunt,& procedunt in forma febris quotidianæ: aliæ vero acceſſiones habent diſſimiles, quæ ſingulis tertiis diebus ſibi reſpondent, vt primæ reſpondet tertia, ſecundæ reſpondet quarta: atq; hæc quidem febris ex bilioſo naſcitur humore,& in forma duarum tertianarum procedit: Medici priorem quotidianam continuam,poſteriorem duplicem tertianam continuam vocant: iis addit Galen: tertium genus febrium continuarum, quando acceſſio,in forma quartani circuitus procedit,nequaquam ad infebricitationem definens. Ac ſane quis miretur non iniuria,cum ſint tria genera febrium, tam intermittentium quam continuarum,quotidiana,tertiana, quartana,quamobrem Galen.ſicuti poſuit tres differentias febrium intermittentium,non item poſuerit tres differentias febrium cōtinuarum,ſed has in duas tantum differentias partitus fuerit, & fere hanc tertiam præterierit: quod quidem ego puto ab eo factum fuiſſe propterea,quia duæ febres continuæ,quotidiana & tertiana frequentiſſime, tertia autem,quartana, quod ille fatetur,raro ſoleat contingere. Hactenus de differentiis febrium putridarum ex Galeno quæ ab illo variis locis diffuſe traduntur.

Dubitatio. Sed hoc in loco, antequam ad alia progrediamur, non eſt ſilentio prætereunda inſignis quædam difficultas in verbis Galeni, quæ omnes interpretes torquet iamdiu,illa vero eſt huiuſmodi. Galen. diuidit febres putridas in intermittentes & continuas, rurſumque diuiſis & explicatis intermittentibus, ac deinceps veniens ad continuas,ita ſcribit 2. de diff. feb. 2. Continuarum autem quæ ex flaua bile conſiſtunt,duplex eſt genus, vnum quidem earum quæ continentes vocantur: alterum vero earum quæ eodem nomine,quo genus,continuæ dictæ, multis particularibus circuitibus continentur. Ex quibus verbis facile colligitur,de ſententia Galeni omnes febres continuas ex flaua bile originem habere: quod perſpicue falſum eſt,&

aduer-

aduerſatur ipſi Galen. qui ex vna parte 11.metho.4. docet febrem ſynochum ex ſanguine oriri: ex altera, quod omnes fatentur, quotidianam ex pituita, quartanam ex melancholia prouenire. Trincauellius aſſerit Galen. reponere ſynochum ſub eodem genere cum febre ardente,& vtramque originem habere ex flaua bile: febrem quidem ardentem manifeſte, cum non aliter differat à tertiana exquiſita, quam loco putredinis: ſynochum vero, quoniam etſi illa ſit ex ſanguine, hic humor propter putredinem degenerat ad naturam bilis. Sed ille fallitur, quia febris ardens non alia eſt quam tertiana continua, neque ea eſt febris σύνοχος vel continens, ſed συνεχής vel continua, vt manifeſtiſſime docet Galen 2. de criſibus 6. Deinde vtcunque hoc illi concedamus, quæſo quomodo poteſt probari, quotidianam & quartanam continuam ex flaua bile originem habere? quas omnium conſenſu conſtat quotidianam ex pituita, quartanam ex melancholia prouenire: de qua re Trincauellius nullum verbum facit. Altimarus parte 2. de febribus, cap. 7. longa oratione conatur probare, febrem ſynochum ex flaua bile intra vaſa putreſcente generari; neque vero ſolum ex flaua bile, ſed etiam ex pituita & melancholia, dummodo iſti humores ſimul cum ſanguine redundent: quam bene autem iſtud probet, alii viderint: ego quidem didici ex Galen. 9. metho. 3. & aliis locis, ſynochum febrem cum putredine fieri, quotieſcunque in omnibus vaſis, ac præcipue maximis, ſucci æquabiliter putreſcunt, adeo vt ſine labore conſtare poſſit, huiuſmodi febrem fieri ex putredine omnium humorum, dummodo illi æquabiliter aut ex debita proportione ſimul putreſcant. Sed neque ille declarat alteram partem diuiſionis, quæ ad continuas quotidianam & quartanam pertinet, & longe eſt maioris momenti, cum, ſicuti diximus, hæ duæ febrium differentiæ nullo modo ex flaua bile fieri poſſint. Franciſcus Valeſius Galeni literam corrigit, & ita legit: continuarum autem ex flaua quidem bile duplex eſt genus. Ex quibus verbis elicit hunc ſenſum, de ſententia Galeni non omnem continuam febrem eſſe ex flaua bile, ſed duplex tantum eſſe genus continuarum, quæ ex bile originem habent, altera quæ tertio quoque die acceſſionem habeat, altera ſynochus, cuius vnica eſt acceſſio à principio vſque ad finem. Sed equidem non ſatis intelligo, quid Valeſius ſibi velit: nam vtcunque hæc litera corrigatur, ille non poteſt effugere, quin febrium continuarum ſint duo genera, alterum continentium, quæ vna acceſſione terminantur: alterum continuarum, quæ multos particulares habent circuitus: quod tam plane explicatur à Gal. vt nihil planius poſſit explicari.

Ad diſſoluendam propoſitam difficultatem in verbis Galen. poſtremo loco doctiſſimi quidam viri ita ſtatuunt: nomen bilis apud Hippocr. & Galen. accipi duobus modis: vno pro humore diſtincto à ſanguine, pituita, & melancholia; altero pro omnibus humoribus ſimul iunctis: ad quem poſtremum modum hanc vocem accepit Hippocr. 7. aphor. 42. vbi inquit: ſi febris non ex bile fiat, &c. Etenim omnes febres putridas intellexit, ac nomine bilis reliquos omnes humores comprehendit, quod ex Galeni com. manifeſtum eſt, neque non ex Philotheo, qui ita ſcribit: bilis loco exempli mentionem faciens, reliquos humores tanquam breuiloquus, ſubaudiendos eſſe ſignificauit, nempe pituitam, ſanguinem, & melancholiam: ſic idem Hippocr. videtur hanc vocem accepiſſe, cum ſcribit 2. aphor. 15. Si fauces ægrotant, aut tubercula naſcuntur in corpore, excretiones inſpicere oportet: nam ſi bilioſæ fuerint, &c. Etenim Galen. hæc verba interpretatur non ſolum de vna flaua bile, ſed de omnibus etiam humoribus, à quibus certum eſt tubercu-

la poſſe

la poſſe oriri. Demum ſignificatio iſtius vocis poteſt confirmari illo Hippocr. loco, vbi inquit 2. de natura humana ad finem: febrium pars maxima fit ex bile, &c. Porro hoc facto fundamento, inquiunt doctiſſimi iſti viri, Galenum per ea verba litigioſa idem intelligere voluiſſe, ac ſi dixiſſet: febrium autem quæ ex putredine fiunt, duplex eſt genus: cui quidem interpretationi omnia quadrant, neque vlla amplius difficultas videtur ſupereſſe. Etſi vero hæc reſponſio videri poteſt ingenioſa, ac reuera ea mihi diſplicet minus quam cæteræ, tamen vt libere dicam, ego illam omni ex parte nequeo comprobare, propterea quia mihi videtur aut difficile, aut nullo modo fieri potuiſſe, vt Galen. proprii ſermonis obſeruantiſſimus in re tanti momenti tam improprie, nomine bilis omnes humores voluerit intelligere, in qua communi ſignificatione certe nunquam in libris de differ. feb. forte etiam neque in reliquis, huiuſmodi vocem vſurpauit: quare fortaſſe alicui probabilior videbitur illa opinio, in qua ſcio fuiſſe viros præclariſſimos, nempe hanc vulgatā Galeni lectionem vitiatam eſſe, atque ea verba, *quæ ex bile proueniunt*, tanquam ſuperuacanea ab aliquo temere interpoſita, fore delenda. Concludo igitur hunc locum, mea quidem ſententia, inter cæteros difficiles Galeni locos eſſe difficillimum, neque hactenus aliquam rationem me inuenire potuiſſe, in qua omni ex parte acquieſcam. Redeo ad Auicennam.

Et putredo choleræ facit tertianam, &c.) Hæc poſtrema verba addenda fuerant neceſſario, quoniam à bile non ſolum tertiana, ſed aliæ quoq; febres proueniunt, quæ eandem habent naturam cum tertiana, qualis eſt febris ardens.

Sic putredo pituitæ facit quotidianam, &c.) Nam pariter ex pituita generatur non ſolum febris quotidiana, ſed etiam febris epiala, & aliæ id genus: quod idem dicendum eſt de melancholia, ex qua ſimiliter fit non ſolum febris quartana, ſed etiam quintana, ſeptena, nonana, de quibus mentionem facit Hippocr. & nos quoque tractabimus. Et quoniam Auicen. eſt in ea opinione, non ſolum tres humores, bilem, pituitam, melancholiam, ſed etiam ſanguinem febrem efficere, addit putredinem ſanguinis efficere febrem continuam, & reddit rationem, quoniam ſanguinis locus eſt intra venas, quare illius quoque putredo eſt intra venas, & ideo iure facit febrem continuam.

Sed hic ſunt nonnullæ dubitationes, & primum eſt Auer. qui 3. colliget. 4. aduerſus medicos contendit, febrem ex bile fieri non poſſe, ſed tantum ex ſanguine bilioſo, & affert duplicem rationem: alteram, quia pura & exquiſita bilis non reperitur in nobis aliis locis quam in veſica fellea, in cæteris autem partibus vbique eſt permiſta cum ſanguine: alteram, quoniam bilis non poteſt nutrire, cum tamen videamus ſæpenumero huiuſmodi humorem concoqui & deduci ad benignum, febremque ab illa prouenientem ſine aliqua bilis euacuatione prorſus ceſſare. Sed Auer. fallitur, ſicuti in rebus prope omnibus, in quibus à medicis, ac potiſſimum à Galeno diſſentit: namque experientia demonſtrat, bilem exquiſitam purgari aliquando vel per vomitum, vel per aluum, febremque protinus ceſſare, quod non fieret, ſi originem haberet ex ſanguine bilioſo. Deinde contingit febrem fieri, in qua ſigna vnius redundantis flauæ bilis, nulla redundantis ſanguinis apparent. Ergo à pura bile contingit febrem fieri. Neque id verum eſt, bilem non poſſe nutrire: etenim niſi illa fuerit præter modum calefacta, atque inſignem habeat aduſtionem, permiſta cum cæteris humoribus ſine dubitatione poteſt nutrire. *Dubitatio.*

Deinde

Deinde dicit Auicen. ſanguinem putreſcentem efficere febrem continuam: quaſi vero non alii quoque humores putreſcentes in venis febrem continuam efficiant: quam difficultatem ſoluit Galen. & eſt locus ſingularis 1.epid.ſecto.3. com.2. qui ſcribit, de ſententia veterum medicorum febres nonnullas vere eſſe continuas, quales ſunt ſynochi, in quibus nullæ ſunt acceſſiones: quaſdam minus vere continuas appellari, quæ etſi nunquam intermittunt, tamen aliquas habent acceſſiones, atque huiuſmodi febres inter vere continuas & intermittentes quodammodo mediæ ſunt: nam ſi comparentur cum ſynochis, intermittentes, ſi autem comparentur non intermittentibus, continuæ vtcunque poſſunt nominari. Itaque hac ratione febres ex putreſcente ſanguine vere & proprie continuæ cenſendæ ſunt.

Dubitatio. Tertio cum Auicen. dixerit, ſanguinem putreſcere intra venas, occurrit dubitatio, an ſanguis extra venas putreſcere poſſit: namque eſt apho. Hip. lib.6.20. Si ſanguis præter naturam in ventrem infunditur, neceſſe eſt ſuppurari: quam ſententiam Galen. interpretatur, non ſolum de ventriculo, ſed etiam thorace, veſica, vtero, & omni corporis cauitate: in quam ſi ſanguis decidat, vt corrumpatur neceſſe eſt: itaque ſanguis non ſolum in venis, ſed etiam extra venas poteſt putreſcere. Ad quam dubitationem vnico verbo reſpondeatis ex Galen. in com. ſanguinem ſi ex propria cauitate, potiſſimum venis & arteriis in aliam præter naturam transfundatur, ſub forma ſanguinis remanere non poſſe, ſed neceſſario vel ſuppurari, vel liueſcere, vel in grumos conuerti, vel aliter corrumpi: itaque ſanguis quidem putreſcit extra venas, ſed diuerſo genere putredinis ab illa, quæ in venis fieri contingit.

Cholera autem, & phlegma & melancholia, &c.) Apud Auicen. bilis, pituita, & melancholia putreſcunt vel intra vel extra vaſa, ſi putreſcant extra venas, niſi aliqua lateat cauſa quæ cordi cõtinuam putrediné ſubminiſtret, verbi gratia, interna inflammatio, tunc efficiuntur febres intermittentes, quotidiana, tertiana, quartana: etſi inquit Auicen. nulla febris quotidiana vere eſt intermittens, quin occulta quædam ſemina putredinis ſemper relinquantur: de qua quidem febre quotidiana magis diſtincte & caute loquitur Galen. qui 2.de diff. febr.4. ſcribit, ex vna parte intermiſſionis tempus in ea non eſſe ita ſyncerum, vt in tertiana, ſed ſemper aliquas putridi humoris, tum in calore, tum in pulſu notas ſupereſſe: ex altera autem parte, ſi illa fuerit exquiſita, & multis & ſibiipſi quoque puram & omnibus numeris putredinis calorisque febrilis indiciis immunem eſſe. Quod ſi huiuſmodi humores putreſcant intra venas, tunc fiunt febres continuæ, quæ quidem ſunt duplices: namque ſi putredo fuerit communis omnibus venis, vel venis propinquis cordi, tunc nullæ ſunt manifeſtæ acceſſiones vel remiſſiones, ſed ita obſcuræ, vt quaſi lateant ipſos medicos, ſicuti euenit in febre ardente. Si vero putredo non ſit communis omnibus venis, neque propinquis cordi, tunc apparent manifeſtæ acceſſiones, ex pituita quotidie, ex flaua bile tertia quaque die, ex melancholia ſingulis quatuor diebus. Cauſa

Cauſa. autem propter quam humores putreſcentes extra venas efficiant febrem intermittentem, eſt, quoniam materia putrida conſumitur & expurgatur, quo tempore nulla eſt febris, donec noua materia generetur, quæ idcirco rurſum generatur, quia remanet in corpore quædam diſpoſitio præter naturam, ac veluti fomes quidam, in quo vel poſtero, vel alio ſequenti die humores putreſcunt, vt poſito exemplo ſtercoris columbini in agro putreſcentis monſtrat Galen. 1. de diff. feb. 5. 4 apho. 63. Contra autem cauſa propter quam humores putreſcentes intra venas efficiunt febrem continuam, eſt priori oppoſita, quoniam materia putreſcens non conſumitur,

tur,ſed putredo vaporeſque ab ea eleuati continue ad cor tranſmittuntur,vt propterea nulla requies ægrotis relinquatur.

Sed hoc loco quærunt nonnulli,an materia putrida,quæ efficit febrem intermittentem,putreſcat intra venas antequam tranſmittatur extra, an magis putreſcat extra venas poſtquam tranſmiſſa fuerit: quibus reſpondeatis, huiuſmodi materiam fere ſemper putreſcere extra venas, namq; ſi ea putrida eſſet in venis,id ſequeretur neceſſario,vt ante principium acceſſionis,& ante rigorem,calor præter naturã eſſet in corpore,cum putridæ materiæ neceſſario coniungatur caliditas extranea; quod perſpicue falſum eſt,atq; iſtud poteſt confirmari ex Gale. 3. de præſagio ex pulſib.7. qui ſcribit,principio febrium intermittentium pulſus fieri paruos, quoniã facultas fere ſuffocatur à materia frigida & cruda, quod incommodum facultati non cõtingeret,ſi materia eſſet putrida antequã propelleretur extra venas. Et ſi quis obiiciat nullam eſſe cauſam propter quam natura debeat hanc materiã propellere extra venas,ſi omnis putredinis eſt immunis; facilis eſt reſponſio: etſi reuera talis materia non eſt putrida, eam tamen valde eſſe diſpoſitam & paratam ad putredinem, qua quidem ratione cum ſit moleſta ipſi naturæ, irritata facultas expultrix inſurgit, & conatur illam expellere extra venas. Sed altera huic ſimilis occurrit dubitatio: cum enim dictum ſit,reliquias putredinis remanere, ex quo ſit vt rurſum humores putreſcant, quæritur, an huiuſmodi reliquiæ ac veluti fomites remaneant in vaſis,vel extra vaſa: namque ſi fuerint extra vaſa,quando rurſum noua aggregatur materia, quando illa intra venas reperitur, & iterum foras propellitur? ſi vero huiuſmodi inquinamenta intra vaſa conſiſtunt, quomodo priores putridi humores tranſmiſſi fuerant? Sed breuiter reſpondeatis, hæc inquinamenta & has reliquias partim intra venas, partim extra venas reperiri, & quanquam reliquiæ pro parte ſunt extra venas, tamen ratione vicinitatis & mutui conſenſus alterant materiam quæ continetur in venis, adeo vt facile præparetur ad putredinem. Sequitur Auicenna.

Quæſtio. *Dubitatio.* *Solutio.*

Res ergo putredinis periodicæ,procedit,&c.) Hoc loco omnes tractant quæſtionem de humorum circuitu ſeu periodicatione,quæ etſi forte eſt ex illis,quas Gal.3.de locis affect.1. logicas appellat,quod nihil cõferant ad curationem, nihilominus, quoniam illa eſt maxime difficilis, vt idem teſtatur Gal.2.de diff.feb.11.ac digna maxima cognitione, 3.de diebus criticis 8. neque à nobis iure eſt prætermittenda. Sane mirabile eſt,ac ſimile prodigiis, quomodo febris tẽpore intermiſſionis multas horas dieſq; integros lateat,deinde certo tempore erumpat,& hominem aggrediatur,ergo quæritur,quamobrem fiat, vt febres intermittentes certo quodam tempore & ordine,quędam ſingulis diebus,nonnullæ tertio,nonnullæ quarto quoq; die habeant ſuos circuitus & acceſſiones? In hac quæſtione variæ ſunt hominum opiniones,nos celebriores commemorabimus,ſed quam breuiſſime.

Paroxyſmorũ febrylis cauſa.

Prima eſt Conciliatoris differ. 88. qui cenſuit hoc referendum eſſe in lunam, quæ videtur eſſe in cauſa omniũ circuituũ in rebus inferioribus,vt apparet in mari, in mulieribus parturientibus,& rebus propemodũ infinitis: cui videtur conſentire philoſophus,qui 4.de gen.animal.vltimo ſcribit, lunam eſſe quaſi alterũ minorem Solem,& ad generationem perfectionemq; rerum conducere, nec non omniũ inferiorum circuituum cauſam eſſe: qui aſſerit neceſſe eſſe vt circuitus rerum minus principalium circuitum rerum magis principalium ſequantur. *I. Opinio.*

Secunda eſt opinio Auerrh. 4.colliget 27. qui aduerſus Gal. ſtatuit, totam ra- *II. Opinio.*

 tionem

tionem periodorum eſſe referendam in naturam caloris innati, qui materiam præter naturam afficit, diſponit, præparat vt expellatur, & expulſa putreſcat: quoniā vero ſemel non poteſt totam materiā afficere & præparare, id facit particulatim, quare primum vnam illius partem aggreditur, quanta ſatis eſt ad vnam efficiendam acceſſionem, quam præparat & expellit: deinde tantundem materiæ alios ſequentes dies aggreditur, pręparat atq; expellit, atq; hac ratione definito quodam tempore & ordine febres intermittentes ſuas periodos ſolent habere: nam quæ naturalia ſunt, ſemper ſunt ordinata, & quatenus ad ipſa pertinet, eundem perpetuo ordinem ſeruant, ſicuti contra cauſæ præter naturam ſunt inordinatæ atque incertæ: ex quo reprehendit Galen. qui vt paulo poſt videbimus, rationem periodorum in cauſas pręter naturam videtur referre.

III. Opinio. Tertia fuit opinio Gentilis Thomæ de Garbo, & aliorū Latinorū, quibus placet cauſam periodorum non aliam eſſe, quam occultam humorum proprietatem, adeo vt pituita quotidie, flaua bilis per tertium, melancholia per quartum, ſingulari quadam proprietate, quæ explicari non poteſt, ſuas habeat acceſſiones: pro qua opinione licet argumentari huncin modum: Nulla poteſt reperiri cauſa manifeſta huiuſmodi circuituum: ergo cauſa erit occulta. Probat antecedens, primum hoc non poteſt fieri à quantitate humorum: cum enim illi fere nunquā habeant vnam menſuram, quod perpetuum non eſt, neque perpetuum ordinem poteſt efficere. Deinde neque iſtud poteſt fieri ab humorum qualitate: non calida, quia tunc bilis, quæ eſt calidior, faceret ſuos circuitus quotidie: non frigida, quia tunc melancholia faceret acceſſionem per tertium: non pariter qualitatibus ſicca vel humida, quoniam melancholia non eſt minus humida quam ſit flaua bilis: itaq; ille perpetuus ordo, pituitæ ſingulis dieb us, flauæ bilis tertio, melancholiæ quarto die, aperte ſignificat, occulta quadam proprietate, quæ ineſt huiuſmodi humoribus circuitus febriū origi nē habere. Etſi vero in hac humorū proprietate Latini omnes videntur conuenire: tamen in illa explicanda omni ex parte inter eos non conuenit: namq; alii volunt eiuſmodi proprietatem nō aliam eſſe, quam naturalem humorum propenſionem, qua ſinguli appetunt per ſuos circuitus moueri; alii autem ſic ſtatuunt, hanc proprietatem eſſe, non quæ inclinet humores ad putredinem, ſed potius per quam humores poſſint longiori tempore putrefactioni reſiſtere: cum prorſus ſit alienum à ratione, aliquid habere appetitum putredinis & interitus, cum potius rebus omnibus inſita ſit hæc proprietas, vt quantum fieri poteſt contrariis reſiſtant, & ſeipſas tueantur.

IV. Opinio. Quarta eſt opinio Gal. 2. de diff. vltim. & 3. cap. 4. qui docet febriū circuitus fieri non à luna, nō à calore innato, non ab occulta humorū proprietate, ſed ex reaggregatione & fluxione nouæ putreſcentis materiæ, quę quidē aut omnino extra venas, aut à maioribus ad minores propellitur: quare de ſententia Gal. pituita facit quotidie ſuas acceſſiones, quoniā in termino 24. horarum colligitur & aggregatur tanta illius copia, quanta ſatis eſt ad inferendam moleſtiam naturæ, adeo vt cogatur eam tanquam paratam ad putredinem, inutile & graue onus extra venas tranſmittere: quod item de flaua bile & melancholia ſtatuendum eſt.

Cæterum cum hæc doctrina habeat multum difficultatis & laboris, Gal. ab iis quę manifeſte apparent, incipit illam explicare; cuiuſmodi ſunt lippitudines quędā, quarum nonnullæ quidem ſingulis diebus, nonnullę tertio quoque die ſolent infeſtare: ſimiliter & dolores aurium, & capitis, & articulorum, & ſimilium affectuum, qui

qui per circuitus videntur infeſtare, vt inueſtigata cauſa circuitus horũ malorũ quæ externa ſunt & manifeſtata, hinc facili⁹ liceat nobis peruenire ad cognitionẽ cauſæ, propter quã internorũ quoq; malorũ, ac pręcipue febriũ circuitus eueniũt. Cũ ergo in omnib. nominatis malis manifeſte liceat videre venas in partib. quæ laborant, in tumorẽ attolli, & phlegmonẽ augeri, dolores intendi, fluxionemq; ſuperfluã foras procumbere, ita etiam in partibus internis eandẽ ſeruari proportionẽ exiſtimandũ eſt: ſic videmus menſtruas purgationes mulieribus ſingulis menſib. cõtingere, non aliter niſi quoniã hoc tempore corpus incipit vitioſi ſanguinis multitudine grauari: ſic multi homines ſolent ordinatim certis quibuſdã horis aluum deiicere, quod nemo, vt puto, affirmabit fieri aut à luna, aut à proprietate excremẽti, aut alia ratione, quam onere, quod tunc temporis expellentia membra incipiunt grauius ſentire: atq; hæc quidem, cum ſenſibus manifeſta ſint, puto à nemine in dubiũ reuocari. Sed forte alicui hæc videbuntur nimis generalia, neque principalem dubitationem auferre, quamobrem pituita quotidie, flaua bilis alternis diebus, melancholia quarta quoq; die tanta coaceruetur, quanta ſufficiat ad faciendas proprias acceſſiones, quare Galen. paulo altius hanc rem orditur, ac diſciplinam de quatuor facultatibus tum aliis locis, tum libris propriis luculentiſſime demonſtratã, nobis in memoriam reuocat, ac potiſſimum quatenus pertinet ad facultatem expultricem, cuius peculiare eſt munus omnia expellere, quæcunq; aut quantitate, aut qualitate inutilia ac moleſta ſunt, ex quo fit, ſi quando humores putreſcentes, vel parati ad putredinem reperiantur in corpore, vt opera facultatis expultricis expellantur, ex quibus circuitus fiunt: quod vt clarius euadat, ſciendum eſt, huiuſmodi tranſmiſſionẽ atq; expulſionẽ humorũ fieri dupliciter, vno modo genito humore in aliquo mẽbro principali, propter aliquã intemperiem, ex quo poſtea per totũ corpus effunditur, docẽte Gal. 1. ad Glau. 5. febrẽ pituitoſam in ventriculo, bilioſam in iecore, melancholicã in liene ſedem habere: altero aũt modo, nullo membro principali inſigniter læſo, ſed venis tantũmodo intemperatis, colligẽtibuſq; magnã copiã excrementorũ, quę pariter à venis ad partes patientes trãſmittuntur; quoniã igitur pituita quotidie, flaua bilis tertia, melãcholia quarta die tãta coaceruatur, vel in mẽbris præcipuis, vẽtriculo, iecore, liene: vel in venis, quãta ſatis eſt vt moleſtia atq; onere naturã afficiat, hinc varię illorũ quoq; trãſmiſſiones & acceſſiones fiũt. Quod ſi quis cupiat adhuc magis diſtincte intelligere cur pituita quotidie, flaua bilis per tertiũ, melãcholia ꝑ quartũ, neq; citius, neq; tardius coaceruetur, Auic. huius rei cauſam refert in quantitatẽ & qualitatẽ materię; quę reſpõſio colligitur ex Gal. 2. de diff. feb. 4. & 5. ꝗ ſcribit, id fieri, quoniã pituita cæteros omnes humores copia longe ſuperat, & plus relinquit inquinamenti, cũ ſit frigida & humida; melancholia aũt quantitate eſt minima, ac minimũ relinquit inquinamentũ, cũ ſit frigida & ſicca, bilis vero inter vtrãq;, & quantitate & qualitate mediũ locũ obtinet. Quod ſi demũ quęratur, cur pituita ſit copioſior, melancholia ſit minima, flaua bilis ſit media? etſi licet reſpõdere, ꝙ debeat ſatis eſſe iſtud reipſa & experimẽto cõfirmari, tamẽ ſi cõſideretur natura & modus generationis ſingulorũ iſtorũ humorũ, nimirũ pituitã eſſe frigidã & humidã, & ex craſſa, frigida atq; humida materia generari, flauã bilẽ eſſe calidã & ſiccã, & ex materia tenui, pingui, ac veluti ſpuma ſanguinis fieri, melancholiã eſſe frigidã & ſiccã, atq; ex materia terreſtri & craſſa, ac veluti fece ſang. originẽ habere: hinc licebit etiã rationẽ colligere, ꝗ hoc ipſũ facile poteſt cõfirmare. Cõcludo igitur de ſentẽtia Gal. febrẽ quotidianã ſingulis diebus, tertianã tertio, quartanã quarto quoq; die circuitus ha-

bere, quoniã hoc temporis ſpatio aggregatur tanta copia pituitæ, flauę bilis, melancholiæ, quãta ſatis eſt vt ſit grauis & moleſta naturæ, adeo vt cogatur inſurgere, atq; huiuſmodi humorum expulſionem moliri: rurſus autem quotidie pituita coaceruatur, quoniam in corpore eſt in maiori copia, quoniam eſt maxime humida & viſcida, & quoniam relinquit plus inquinamenti: pariter flaua bilis per tertium, melancholia per quartum reaggregatur, quia ſunt in minori copia, minus humidæ & viſcidæ, & minus relinquunt inquinamenti. Demum vero pituita eſt copioſior, melancholia eſt minima, flaua bilis eſt media, quoniam ita natura comparatum eſt, vt vnuſquiſque humor talem naturam modumque generationis ſortitus ſit, qualem huiuſmodi accõmodata proportio pro vita & ſalute hominis videbatur poſtulare.

Confutatio Cõciliatoris. Iam vero iis conſtitutis, facile eſt cæterorum opiniones confutare: & primum ad Cõciliatorem poſſem reſpondere, conſideratione lunæ & aſtrorum trãſcendere conſiderationem medici: namq; vt ſcribit Gal. 9. de placitis 1. cum medicus ſit artifex ſenſitiuus, ad eum non pertinent quæcunq; limites ſenſuum tranſcendunt: vnde etiam Hip. fuit contentus vocare elementa per calidum, frigidum, humidum, & ſiccum, neq; altiores cauſas voluit inquirere: ſed eſto, hæc ſit conſiderationis medicæ, tametſi negandũ non, eſt quod teſtãtur Ariſt. Gal. & omnes, lunam dominari his rebus inferioribus, tamen nõ dominatur omnibus: quare cum nos habeamus cauſas periodorum febrium & manifeſtas & certas, ſuperuacaneũ eſt ad lunam & aſtra cõfugere. Opinio Auer. qui cauſam periodicationis tribuit calori naturali, ſi probe intelligatur, quoquo modo poteſt defendi, & cum Gal. conciliari: nam reuera cum calor natiuus ſit principalis opifex omnium noſtrarũ actionum, huiuſmodi quoq; circuituum cauſa conſtitui poteſt: ſed ſi vere & proprie loqui velimus, calor natiuus potius cauſa ſine qua non à Gal. appellata, de ſymp. diff. 1. quam cauſa principalis debet nominari, quæ vt diximus, non alia eſt quam reaggregatio nouæ materiæ: nam quicquid hac in re calor agit, id agit excitatus onere & moleſtia coaceruatæ materiæ, ſine qua moleſtia nihil ageret: quare opinio Auerrh. non eſt prorſus aliena ab opinione Galeni. Opinio demum Gentilis & reliquorum qui confugiunt ad occultas proprietates, mea ſententia, falſa eſt, vel propria illorum ratione, quæ eſt huiuſmodi: Periodi in febribus contingunt ex cauſa manifeſta: ergo nõ ex cauſa occulta.

Confutatio illi opinio. Antecedens iam ſatis probatũ eſt, ac ſane vbicunq; apparent cauſæ manifeſtæ, nõ ſolum ſuperuacaneum, ſed etiam ſtultum eſt, ad occultas confugere. Præterea ſi circuitus fierent occulta humorũ proprietate, numerus circuituũ numero humorũ reſponderet: cõſequens eſt falſum: ergo. Etenim tres tantũmodo ſunt humores efficientes circuitũ, pituita, bilis, melancholia, circuitus aũt ſunt longe plures, cũ nõ ſolũ ſint quotidiani, tertiani, quartani, ſed etiã quintani, ſepteni, nonani, vt ſcribit Hip. & nos ſuo loco demonſtrabimus. Demũ vero ꝙ prouenit ex proprietate tale eſt ex forma; ꝙ ex forma eſt, perpetuo eſt: ſed circuitus nõ ſunt perpetui: ergo. Maior eſt manifeſtiſſima. Minor probatur, quoniã ſæpenumero circuitus in febrib. anteponũt, poſtponunt, & omnẽ ordinẽ peruertunt, prout ægri vel bene, vel male aguntin ratione victus, atq; omnibus rebus, maioremq; aut minorẽ humorũ copiam cumulant: namq; verbi gratia, ſi æger copioſius & deterius alimentum aſſumat, hinc ſane aggregata maiori humorũ atq; excrementorũ copia, facile eſt vnicuiq; videre, acceſſionẽ duodecim, quindecim, & plures horas anticipare, ſicuti etiam experientia demonſtrat, ſi quis ſemel in die ſolitus ſit aluũ deiicere, hunc ſumpto copioſiore prandio, bis ac ſæpius grauata natura aluum deponere. Itaque quantitas & qualitas

nouæ

nouæ aggregatæ materiæ, non occulta humorum proprietas, paroxyſmorum cauſa ſtatuenda eſt. Sed hac de re ſatis, ad Auicen. redeamus.

Et paroxyſmi qui eradicantur, &c.) Hæc eſt quarta pars 1. capitis, in qua Auic. intendit aſſignare cauſam plurimorum ſymptomatum: primo autem his verbis, *Et paroxyſmi febriũ prolongãtur. &c.* Auic. reddit cauſas, propter quas paroxyſmi fiant longiores aut breuiores, quę apud illum ſunt quinque, ex quib. duæ priores pertinẽt ad materiam, tres poſteriores pertinent ad ægrotum. Primum igitur acceſſionẽs fiunt longiores propter multitudinem, craſſitudinem, & viſciditatem humorum: ſecundo propter quietẽ, quando illi non mouentur, ſed quieſcunt in corpore: tertio propter debilitatem virtutis: quarto, propter ſenſum acutum, & quinto propter denſitatem, vel vt ipſe loquitur, ſpiſſitudinẽ pororũ & vniuerſi habitus corporis: propter contrarias autẽ cauſas paroxyſmi fiunt breuiores, quæ doctrina eſt clara, nulli enim dubium eſt, quin hęc omnia, materia multa, craſſa, viſcida, quieſcẽs, cum virtute debili, habitu corporis denſo, ãc ſenſu obtuſo efficiant paroxyſmos lõgiores, quã ſi res contrario modo ſe habeat, cũ illa maxime faciant ad difficultatẽ & tarditatem, hæc autem ad facilem & celerem materiæ noxiæ diſſolutionem. Sed notandũ eſt, Gal. 2. de diff. feb. cap. 3. 5. & vltim. hanc ipſa longitudinem & breuitatẽ paroxyſmorum ad tres tantummodo cauſas referre, nempe ad materiã, ad virtutem, ad habitũ corporis: ad quas quidẽ duæ quæ præterea additæ ſunt ab Auic. quies & ſenſus acutus, facile poſſunt referri: ſiquidẽ ſi materia quieſcat, id euenit neceſſario, quoniã eſt multa, craſſa, viſcida, quoniã virtus eſt imbecilla, & meatus corporis ſunt anguſti: pariter ſenſus acutus ad diſpoſitionem corporis referendus eſt. Quoniam vero Galen. adeo perſpicue & pręclare hanc rem docet, vt nihil amplius poſſit deſiderari, videatis domi hanc illius ſeriem, 2. de diff. feb. vltimo, quæ incipit: nec ſane quod ipſarum acceſſionum longitudo inæqualis ſit, mirari oportet, &c.

Cauſa longitudinis paroxyſmorum.

Et deteriores quidem febres ſunt inſeparabiles.) Poſt hæc Auic. ponit quoſdam ſuos canones, ſicuti fere ſemper facere ſolet, ac primum inquit, febres continuas eſſe deteriores, in quibus putredo eſt intra venas. Hãc ſententiã putãt omnes interpretes, Auic. accepiſſe ab Hip. qui ſcribit 4. apho. 43. Febres quæcunq; non intermittentes tertio die validiores fiunt, periculoſæ: ſed illi fortaſſe decipiuntur, cũ Hip. mea quidem ſententia, nõ loquatur de omnibus febribus cõtinuis generaliter, ſicuti loquitur Auic. ſed de iis tantũ, quæ per tertiũ diem validiores fiunt, quales ſunt vocatę ſemitertianæ: ſed cũ hic nõ ſit locus explicãdi hunc aphoriſmũ, nulli dubiũ eſſe debet, quin ſententia Auic. ſit veriſſima, & cõſentiens doctrinæ Hip. & Gal. Cum enim in febre cõtinua humores putreſcãt intra venas, ac propterea facultas perpetuo laborare efficiatur, ſatis poteſt conſtare, febres continuas cæteris eſſe perpetuo deteriores. Sed hæc ipſa fuit ſententia Hip. alio loco 1. epid. ſecto. 3. com. 3. Sunt autem acutiſſimi, maximi, grauiſſimi morbi, ac præ cæteris lethales, in continua febre: nec nõ Gal. qui exponẽs hunc locũ ita ſcribit: quoquo modo febrẽ continuã accipias, Hip. vera dixit: nã morbi acutiſſimi, maximi, grauiſſ. eueniunt in febribus, tũ quæ proprie vocantur ſynochi, tum in cæteris quæ ſingulis progrediuntur acceſſionibus, habentq; principia, incrementa, vigores & declinationes, nec tũ veniunt ad infebricitationẽ.

I. Canon.

Deinde Auic. ponit alterũ canonẽ, de febribus intermittentibus, nempe illas eſſe magis periculoſas, in quibus eſt putredo in toto corpore, aut in partib. cordis: quæ ſententia admodũ abſurda videtur, cum nullo modo videatur fieri poſſe, vt ex putredine in toto corpore, aut in partibus cordis febris intermittens poſſit oriri:

II. Canon.

 quare

quare nonnulli opinantur, literam eſſe deprauatam, qui pro partibus cordis, legunt partibus corporis: vtcunq; autem ſit, ſi velimus literam tam nouam quam antiquã ſeruare, & Auic. defendere, ille certe per totum corpus non aliud poteſt intelligere, quam partes externas atq; habitũ corporis vniuerſi: ſic partes cordis, quæ ipſi cordi proximæ ſunt, ex quib. ſi virtus fuerit robuſta, ac meatus aperti, expulſis putreſcentibus humoribus extra venas, febris intermittens fieri poſſit.

III, Canon. Et ſenibus quidem raro febres accidunt valde incenſæ, videlicet acutæ, propter duas cauſas: alteram propter frigidam eorũ temperiem: alterã propterea, quia ſenes paucam habẽt carnem, ac fere ſunt emaciati: corripiuntur igitur febribus minoribus atq; remiſſis, quas febres poſterius Auic. cap. 6. in fine, febres ſepultas appellat. Prima pars huius canonis tradita eſt ab Hipp. 1. apho. 14. Hac de cauſa ſenibus febres ſimiliter nõ acutæ fiunt, frigidũ enim eorum eſt corpus: & ratio eſt in promptu, quam ex Gale. licet nobis colligere, hunc in modum: quod frigidum eſt, facile eſt vt refrigeretur, difficile vt calefiat: ſicuti contra quod calidum eſt, facile eſt vt calefiat, difficile vt refrigeretur: ſenes ſunt frigidi: ergo ſenes facile refrigerantur, difficile calefiunt. Maior eſt manifeſta, ac diffuſe probatur à Gale. de cauſis morbor. 2. Minor item manifeſtiſſima eſt, ſatiſq; à Gal. confirmatur, 2. de temp. 2. Itaq; Hipp. ratio ſecundum Gal. ita deducitur: febris eſt mutatio natiuæ caliditatis ad naturam igneam: ſed vbi paucus reperitur calor natiuus, ſicuti in ſenibus fieri non poteſt vt huiuſmodi mutatio ad inſignem perueniat caliditatem, ſiquidem multum calidum facile & prompte in immenſum attollitur, paucum autẽ non ita facile, ſed magnam requirit cauſam, quæ poſſit vehemẽter calefacere. Ergo ſenibus non æque ac iuuenibus adueniũt febres acutæ. Altera Auic. ratio quæ pertinet ad paucitatem carnis, qua ſenes præditi ſunt, fuit Galeni, qui ſcribit 9. metho. cap. 3. febres ſynochos non fieri in corporibus frigidis & gracilibus, ſed in ſanguineis, boni habitus, & carnoſis, quia ob copiam carnis venæ magis conſtringuntur, humoreſque magis retinentur, neque ita diſſoluuntur, ſicuti fit in corporibus extenuatis. Hoc autem præceptum Auic. debet à vobis memoria teneri: namque in praxi [illegible] bitis ſæpenumero in ſenibus, etſi illi exterius videntur leuiſſime febricitare, tamen reuera febrem eſſe notabilem, ac maximi momenti & periculi, in quo iudicio vulgares medici decipiuntur frequentiſſime.

Pulſus diſpoſitiones diuerſificantur in febribus.) Hæc poſtrema eſt pars primi capitis in qua Auic. intendit tractare quædam de pulſibus, quamobrem in febribus illi ſint inter ſe diuerſi, quamobrem duri & molles euadant, & alia id genus, de quibus cum ſuperius ſemel atq; iterum tractauerimus, nolo in præſentia longius agere.

CAPVT IX.

De Signis Febrium Putridarum.

CVm Auic. hactenus tractaſſet de cauſis putredinis, de differentiis rerum & locorum in quibus contingit putredinem fieri, nec non de differẽtiis febriũ putridarum, quæ pro varia putreſcente materia variiſq; locis generantur, nunc ſumma cum ratione intendit tractare de ſignis febrium putridarũ, quod facit quinque capitibus: ſiquidem primum tradit ſigna quæ febres putridas à cæteris febribus diſtinguunt: ſecundo, tradit ſigna febrium continuarum: tertio, agit de iis rebus, quibus febres putridæ inter ſe cõueniunt & differunt: quarto, de ſignis prognoſticis febriũ putridarũ: vltimo de rigore, horrore, &c. tandẽq; capit. 7. aggreditur illarum curationem.

tionem. Cæteris autem in præſentia prætermiſſis,ad explicationem ſecundi capitis accedamus: verum antequam ad textum venio,ſciendum eſt,ex Gal.1.de diff. feb.7. ſigna febrium putridarũ ex quinque præcipuis locis,quaſi fontibus aſſumi, primo, ex calore præter naturam,in quo febris eſſentia conſiſtit: ſecundo,ex pulſu,cum febris ſit paſſio cordis & arteriarum: tertio,ex lotio,cum putreſcentes humores continentur in venis,quorum nullum certius indicium haberi poteſt: quarto,ex forma febris: & vltimo ex cauſis quæ has febres ſolent excitare,de quibus quinq; fontibus ſigillatim,ſed tamen breuiſſime agendum eſt.

Ergo ſi quærat aliquis, qualiſnam ſit calor febrium putridarum? huic reſpondet Galen. huiuſmodi calorem nihil ſuaue neque moderatum,neque ſimile aliquid febribus ephemeris obtinere, ſed potius quodammodo eſſe mordacem,vt tactum offendat atque erodat,ſicuti fumus oculos & nares offendere ſolet: atque hic quidem calor principio acceſſionum,præſertim febrium intermittentiũ,quo tempore adhuc eſt ſuffocatus,& excrementa intus accenduntur, non protinus impoſita manu dignoſcitur,ſed ſi diutius appoſita manus contineatur, id genus caloris acris, & mordacis de profundo emergit ac foras attollitur,adeo vt nõ manifeſte,neq; ſtatim in inuaſionibus,ſed ſolum in incrementis & vigoribus appareat manifeſtiſſime, ac ſane hæc qualitas caloris,inquit Galen. eſt maximum indicium febrium putridarũ.

Secundum,proprium atque inſeparabile ſignum febrium putridarum colligitur ex pulſu,adeo vt omnibus,ſolis,& ſemper conueniat: id vero eſt, vt ſyſtole, id eſt cõſtrictio ſit velocior diaſtole,id eſt, dilatatione: quod quidem ſignum euidenter in incrementis,etſi neq; obſcure in principio & in vigore apparet. Huius autem rei facile eſt rationem intelligere: etenim cum pulſus duplicem afferat vtilitatẽ, alteram refrigerationis,ad quam diaſtole eſt accommodata, alteram expellendi fumoſos & fuliginoſos vapores,cui muneri ſeruit ſyſtole, in putridis aũt febribus ſine dubio copioſior fuligo generetur,ex quo maior quoq; vrget neceſſitas expellendi excrementa,quam refrigerandi,hinc fit vt ſyſtole ſit velocior diaſtole. Sed & aliud ſignum nos docet Gale. ex pulſu: nimirũ per initia ipſarum febrium illum fieri paruum & velocem,in vigoribus autem magnũ ſimul & velocem euadere: & ratio eſt manifeſta: namq; principio refrigeratis omnibus partibus, & quaſi extincto calore natiuo,iure pulſus quidem fiunt parui,ſed ſimul veloces, cum facultas valeat & faciat quod poteſt; in vigore autem aucto calore & neceſſitate refrigerii, ſimul fiunt magni & veloces.

Tertium ſequitur ſignum maxime proprium febrium putridarũ,vrinæ cruditas,aut ſaltem obſcura concoctio: ſolis enim febribus putridis alterutrũ ſeparatim, aut vrina prorſus cruda,aut obſcure cocta ineſt neceſſario: quod ſi ambo cum diſiunctione ſub vno ſigno comprehendantur,tunc ſignum erit proprium & inſeparabile: ſiquidem huic generi febris primæ vrinæ aut omnino crudæ, aut obſcure concoctæ apparent. Si quis autem veſtrum cupit intelligere,quænam ſint ſigna integræ cruditatis,obſcuræ,manifeſtæ & perfectę coctionis,is accedat ad Gal. qui hęc omnia docet luculentiſſime, 1. de criſibus 17.

Quartum eſt ſignum à forma febris, & primũ febres putridas maiori ex parte ſolet antecedere quædam inæqualitas,quædam leuis extranea caliditas,quæ nõ cogit homines relinquere ſolitas operationes. Si febres ſint intermittentes, incipiunt cum frigore,rigore,horrore,habent inęqualitatem pulſus & caloris,ſiue initio,ſiue incremento acceſſionũ, ſtatus eſt difficilis, declinatio eſt ſine ſudore, præterquã in

Vu 4 tertia-

tertianis. Si vero febres fuerint continuæ, habent ſypmtomata, quæ vtcunque reſpondent ſuperioribus, præcedit inæqualitas, ſequuntur calores, augmentum & ſtatus ſunt difficiles,non ſine malis ſymptomatibus, quæ omnia à cæteris febribus ſunt aliena.

Quintum & vltimum Galeni indicium eſt febrium putridarum,quod ex nulla cauſa procatarctica originem habet,quod quidem proprium eſt, propterea quia neque ephemeris,neque hecticis,ſed ſolis putridis conuenit: namque ſuperius demonſtratum eſt omnes ephemeras,ac poſterius ſuo loco demonſtrabitur,hecticas, dūmodo ſtatim ab initio incipiant,ex cauſis procatarcticis generari. Sed tamen hoc ſignum non eſt à putridis inſeparabile,cum aliquæ earum,vt febris peſtilens à cauſa procatarctica,nempe vitiato aere poſſint oriri: itaque valet hæc cōſequentia: febris incipit ſine cauſa procatarctica,ergo eſt putrida: ſed non valet è conuerſo: eſt febris putrida: ergo ſine cauſa procatarctica incepit. Atq; hactenus de ſignis febrium putridarum ex Galeno.

Significant febres putredines.) Alias diximus in doctrina Auicen. tria eſſe genera cauſarum,procatarcticas,antecedētes, coniunctas: primum igitur ſignum febrium putridarum eſt,quod incipiant à cauſis antecedētibus, vt plenitudine, cacochymia, obſtructionibus, & aliis id genus. Secundum ſignum ſumitur ex pulſu & anhelitu, pro quo ſciendum eſt ex Galen.1.de difficultate reſpir.cap.5. communem eſſe rationem pulſibus ad reſpirationem,adeo vt parum abſit, quin omnis reſpiratio ad pulſuum proportionem,proprietatem habeat,ſiquidem reſpiratio ex contrariis motibus per ceſſationes diſtinctis atque eiuſdem vtilitatis gratia facta eſt: quippe inſpiratio pulſuum dilatationi ſimilis exiſtit, & vtraque inſitam caliditatem refrigerat, expiratio vero contractioni reſpondet,ac ſimul fumoſos & fuliginoſos vapores excernit: quare ſumma cum ratione Auicen. pulſum voluit cum reſpiratione coniungere. Tertium ſignum eſt ex calore, quem inquit eſſe mordacem, non ſuauem ſicuti eſt calor febris ephemeræ. Quartum ſignum ſumitur ex ea diſpoſitione,quæ ſolet febres putridas præcedere,quam Auicen. vocat almeliletu,& eſt quædam inæqualitas febrilis,quædam caliditas præter naturam, ſed non tanta vt impediat operationes,& febrem efficiat: in qua quidem diſpoſitione deſcribenda Auicen. numerat quamplurima ſymptomata, laſſitudinem, pigritiam motus, ſomnum, vigilias, dolorem, pulſationem capitis, & alia id genus: in quibus numerandis & explicandis non eſt vt tempus conteramus, cum facile vnuſquiſque ea legere & intelligere poſſit. Terminum autem huius almeliletu ſtatuit Auicen. coarctationem pulſus, quando ille ſubmergitur,& redditur paruus,neque ita perſentitur,quo tempore iam venit vere paroxyſmus, de qua quidem coarctatione ſeu compreſſione pulſus Galen. tractat diffuſe 2.de præſagio ex pulſib. 1. Quintum ſignum febrium putridarum apud Auicen. ſumitur à forma febris: namq; primum eſt inæqualitas, quam ille vocat almelileru: ſecundo eſt contractio pulſus in principio acceſſionis: tertio apparet diuerſitas pulſus in principio & augmēto, quod prolixum & difficile eſt: quarto declinationem ſequitur vacuatio ſudoris & humectationis; ex qua forma certiſſima colliguntur indicia diſtinguētia febres putridas à reliquis duobus generibus, ephemera & hectica, in quibus nulla exiſtente humorum putredine, neque ea apparent ſymptomata,quæ ex tali fonte ſolent oriri.

Amplius autem eſt interpolata incipiens cum rigore, &c.) Febris intermittens incipit cum rigore aut horripilatione, & maiori ex parte habet declinationem cum ſudoribus,

bus, præterquam quod periodice habet ſuas acceſſiones: continua autem cum tepore aut ſine tepore, hoc eſt, cum aliquo, vel ſine aliquo modo acceſſionis facile cognoſcitur, quod non eſt ſimilis ephemeræ ex vrina, ex pulſu, ex perſeuerantia febris, & poſtremo ſymptomatibus, qualia ſunt inſignis ſitis, dolor capitis, nigredo linguæ, & ſimilia, quæ ſicuti febribus putridis ſunt familiaria, ita ab ephemeris ſunt aliena. Poſt hæc Auic. ponit ſigna febrium putridarum, ex pulſu præcipue, inæqualitate & duritie, de quibus ſatis diximus ex Gal.

Et eſt vrina in principio indigeſta.) De hoc quoq; ſigno quod pertinet ad coctionem vel cruditatem vrinæ, diximus quod eſt ſatis, quæ non ſunt inutiliter repetenda. Auic. demum in poſtrema parte huius 2. cap. ſuo more ponit duos canones, qui pertinent ad prognoſticum: primus eſt huiuſmodi: Scias quod in febribus acutis raro fit euaſio, niſi cum contractione membri: antiqua autem litera habet à febribus acutis interficientibus: ac ſane difficile eſt diuinare, quid Auic. ſibi velit: pleriq; omnes interpretes ita exponunt, quod febres acutæ non finiunt ſine contractione, hoc eſt, ſine abſceſſu vel apoſtemate alicuius membri: ſed expoſitio eſt falſa, quoniam vt ſcribit Gal. 2. prog. 34. & 65. & 4. de ratione victus 46. morbi acuti potius per excretionem, quam per abſceſſum ſolent terminari: itaque falſum eſt, acutas febres ſine abſceſſu non finiri: forte igitur magis probanda eſt antiqua lectio, à febribus acutis interficientibus, quæ non aliæ ſunt, quam peſtilentes, quæ vt plurimũ ſunt interficientes, vt ipſe poſterius teſtabitur capit. proprio de febre peſtilenti, & Gal. confirmat 3. epid. ſecto. 3. 20. nec non 1. de ratione victus 9. Et ſi modo quis euadit, id non contingit, quin in aliquo membro veſtigia malignitatis relinquantur, dum aliis contrahitur crus, alii fiunt ſurdaſtri, alii memoriam perdunt, alii aliis grauibus ſymptomatibus deinceps corripi conſueuerunt. *Duo canones.*

Alia eſt regula: Et quando remanſerit febris poſt quietem apoſtematis, vt in pleuritide, & ſimilibus, &c. ſenſus vero eſt talis: ſi febris fuerit cum interna inflammatione, exempli gratia, cum pleuritide, ceſſetque dolor, perſeuerãte adhuc febre, ſciendum eſt, ſupereſſe aliquid materiæ, quæ iam permutata eſt ad alium locum. Et hic, domini, eſt caſus illius ægri decumbentis in hoſpitali, qui laborauit pleuritide, in quo iam diu ceſſauit dolor lateris, perſeuerante adhuc febri, pro comperto habendum eſt, materiam alias partes occupare, ac fortaſſe collectam eſſe in cauitatem thoracis: quam forte ſententiam Auic. accepit ab Hip. 2. prog. 67. qui ſcribit, in peripneumonia, id eſt, inflammatione pulmonum quandoque materiam tranſmitti ad articulos, vel alias partes corporis. Atq; hactenus de ſecundo capite.

Capvt X.

De Signis Febrium Continuarum.

Febres putridæ prima diuiſione in continuas atque intermittentes diuiduntur. nam vbi conſtat febrem eſſe putridam, ſtatim inquirendum eſt, vtrum ſit continua, vel intermittens, quod maxime pertinet ad prognoſticum, & ad curationem. Itaque Auic. ſumma cum ratione in hoc capite tractat de ſignis febrium continuarum. Sumuntur autem huiuſmodi ſigna ex 4. fontibus, & primum ex pulſu: etenim *4 pulſu.* ſi ille varius fuerit, neq; ordinem, neq; pondus habeat, ſignum & febrem eſſe continuam, quod Auic. pondus, Gal. rhithmum, quaſi harmoniam & proportionem vocat: tales enim pulſus varii, ſine ordine & rhithmo indicãt inſignem naturæ oppreſſionem, quæ aut difficulter, aut nullo modo in febre, intermittente poteſt contingere.

tingere. Pro quo notandum eſt, quod ſcribit Galenus de pulſu ordinato & inordinato, 1. de diff. pulſuum 10. nam illi pulſus ſunt ordinati, qui ſeruant certum ordinem, hi contra ſunt inordinati, qui ſeruant incertum ordinē in ſua æqualitate vel inæqualitate. Exempli gratia, ſi fiant tres pulſationes magnæ, & deinde vna parua, quæ ita procedant ſequenti tempore, hic pulſus erit quidem inæqualis, propterea quia non omnes pulſationes ſunt æquales, ſed tamen erit ordinatus, quia eundem ordinem ſeruat, vt tres magnæ pulſationes antecedant, & vna parua ſequatur: ſin autem pulſus hunc certum ordinem non ſeruet, vt ſi fiant tres pulſationes magnæ: poſt vna parua, tum duæ magnæ, poſt duę paruæ, tum vna magna, & ſic omnis ordo confundatur, tunc huiuſmodi pulſus erit ſimul inęqualis & inordinatus. Cauſa vero quamobrem pulſus fiant ordinati vel inordinati, præclare exponitur à Galeno 3. de cauſis pul. 14. etenim cauſa firma & fixa ordinatos, cauſa infirma & non fixa, inordinatos pulſus efficit: ſic ſi natura dominatur, ordinem perpetuo cōſeruat, cum ordo ſit naturæ quammaxime familiaris: contra vero ſi natura nō dominatur, tunc omnia inordinate procedunt: quamobrem ſumma cum ratione in febrib. cōtinuis, in quibus natura magis laborat, quam in intermittentibus, pulſus ſunt non ſolum inæquales, ſed etiam inordinati, quod pariter de pondere Auic. vel rhithmo Galeni ſtatuendum eſt, de quo Galen. diffuſe 1. de diff. feb. 9.

A tempore durationis. Secundum eſt ſignum à tempore durationis: namq; ſi febris pertranſierit 24. horas, tunc eſt ex genere continuarum, quod tamen ſignum per ſe, & ſolum non concludit, ſiquidem ſæpenumero ſunt tertianæ, nothæ intermittentes, quarum acceſſiones durant 30. & 40. & plures horas: quare ſi cum aliis coniungatur, poteſt aliquam fidem facere, ſolum autem nihil demonſtrat.

Ex parte ſymptomatum. Tertium ſignum ſumitur ex parte ſymptomatum, quippe niſi febris habeat illas diſpoſitiones, quæ pertinent ad febres interpolatas, ac potiſſimum niſi incipiant cum rigore, frigore, horripilatione, tunc fuerit continua, ſiquidem putreſcentes humores extra venas non propelluntur.

Inæqualitas augmenti. Quartum & vltimum ſignum febrium continuarum eſt inęqualitas augmenti, quod quidem ſit, cum hoc tempore non æqualiter & vna ratione febris increſcit, donec conſiſtat, ſed varias facit mutationes, adeo vt nunc creſcere, nunc conſiſtere, rurſus augeri & minui videatur: hinc enim facile eſt colligere, naturam eſſe vehementer oppreſſam, quod non fieret, niſi humores putreſcerent intra venas. Hanc totam partem Auic. fere ad verbum transſcripſit ex Gal. 1. ad Glau. de ſignis febriū continuarum, apud quem longe magis perſpicue & diſtinctè vobis licet hæc ſigna & hanc doctrinam intelligere.

Hic nobis occurrit dubitatio: ſcribit enim Gal. 2. de criſib. 6. febres continuas hac ratione ab intermittentib. differre, quod in continuis humores putreſcant intra venas, in intermittentib. vero humores per loca ſentientia feruntur: quod ſi in hoc tantum differunt, hinc ſequitur cætera ſigna poſita ab Auic. & Gal. eſſe ſuperuacanea. Ad quam dubitationem reſpondeatis vno verbo, ſignum poſitum à Gal. cæteris omnib. eſſe magis eſſentiale & principale, ad illudq; reliqua referri, ex quibus omnib. ſimul iunctis, & facilius & certius febres continuas cognoſcere, & à reliquis ſeparare licet.

CAPVT XI.

De Signis Indicantibus Differentias Febrium Putridarum.

IN quarto cap. intendit Auic. nos docere ſigna, in quibus febres putridæ inter ſe com-

communicant & differunt, quæ doctrina eſt maxime vtilis, partim ad prognoſticũ, & partim ad curationem. Primum itaque declarat, qualia ſint ſigna propria febris bilioſæ. Secundo febris ſanguineæ, ac deinceps reliquarum: de vnaquaque autem ſpecie quatuor proponit atq; exponit, 1. qualis ſit motus. 2. qualis ſit caliditas. 3. an ſit ſalubris, vel inſalubris. 4. an ſit longa vel breuis. Itaque incipiens à febre bilioſa, ſcribit hunc in modum: *Febris quæ eſt propter putredinem choleræ, motus tertianus eſt, &c.*

Gal. diuidit febres quæcunq; tertio quoq; die inuadunt, & vnicuiq; proprium nomen tribuit, 1. epid. ſecto. 3. com. 5. 2. de differ. febr. 8. Namque ſi febris habeat acceſſionem, quę intra 12. horas finiat, hanc tertianam exquiſitam appellat: quæ vero habet longiorem acceſſionem, ſed tamen ita, vt remiſſio & infebricitatio ſit longior ipſa acceſſione, hanc tertianam ſimpliciter appellat: quæ autem habet acceſſionem plurimam productam, paruumq; remiſſionis interuallum, hanc tertianam productam vel extenſam nominat: quę autem ad infebricitationem non veniunt, ſi prima quidem die horrificas faciunt acceſſiones, id eſt, duas acceſſiones, altera ſequenti die vnam ſimplicem habeant acceſſionem, has ſemitertianas appellat: ſin vero ſimpliciter, tertio quoq; die inuadunt, naturam tertianæ referentes dicuntur. Iis licet addere febrem tertianam continuam, quæ alio nomine à vehemẽtiſſimo calore Gręcis καῦσος, à Latinis ardens nominatur, quę quidem, vt ſcribit Gal. 2. de criſibus. 6. cum cætera omnia ſeruet indicia febris tertianæ, in eo ſolo differt, quod ſine rigore inuadit, neque in quietem febre vacantem definit. Itaque febris ex putredine cholerę habet motum tertianum, præter illam ſpeciem, quæ dicitur aduſta, quæ latentem motum obtinet, quam ſpeciem ego quidem puto, Auicennam intelligere febrem ardentem, quæ tertio quoque die aut leuiſſimam, aut nullam acceſſionem habet. Secundo caliditas huius febris eſt magna & mordax, & ratio eſt manifeſta, propterea quia fundatur in flaua bile, quem humorẽ conſtat eſſe calidum & ſiccum. Tertio febris tertiana eſt ſalutaris, quia flaua bilis, ex qua ortum habet, facile à natura ſuperatur, & quia peruenit ad infebricitationem, quæ expreſſa eſt ſententia Hippocratis & Galeni 1. epid. ſecto. 3. comment. 8. 4. aphor. 43.

Tertiana vero non pura eſt longioris ſpacii.) Auicenna quartum propoſitum abſoluit, nempe terminum durationis febrium bilioſarum, & primo comparans tertianam puram cum tertiana notha, inquit, hanc eſſe longiorem, quod pariter determinatum eſt à Galeno 1. ad Glauc. 8. qui ſcribit & narrat hiſtoriam cuiuſdam adoleſcentis, qui autumno cœpit laborare huiuſmodi tertiana notha, quæ vſque ad proximum ver perdurauit: tertiana autem pura, inquit Auicenna, raro pertranſit ſeptem periodos, niſi ex errore, ſicuti continua quoque in hebdomade conſumitur. Hippocrat. vero, & cum Hippocr. Galenus ſimpliciter pronunciant 4. aphor. 59. tertianam exquiſitam ſeptem circuitibus quam tardiſſime iudicari, necnon tertianam continuam ſeptem diebus finiri: ſiquidem vt ſcribit Gal. in com. nec non 3. epid. 7. quemadmodum in febre continua numeramus omnes deinceps dies, ita in intermittentibus numerantur acceſſiones, adeo vt quod in continuis ſeptimus dies, idem in intermittentibus ſeptimus circuitus valeat.

Neq; vero ſolũ tertiana notha eſt longior, ſed etiã periculoſior tertiana exquiſita, quod imprimis confirmat Gal. loco citato 1. ad Glau. 8. qui recitat caſum illius adole-

adoleſcentis,qui noluit præceptis medicis obedire, ſed in multis deliquit, lien illi intumuit,& hypochondria flatibus repleta ſunt,vt iam apparentibus magnis veſtigiis mali habitus, Gal.de illius ſalute vehementer dubitauerit, & vi coactus fuerit maioribus vti præſidiis.Quod ſi quis rurſum nobis obiiciat Galenum, qui docet 4. apho.43.ad finem, febres quocunque modo intermiſerint, quantumuis habeant vehementes & longas acceſſiones, carere omni periculo,ei licet reſpōdere cum eodem Gal.1.ad Glau.8.3.epid.ſecto.3.71.huiuſmodi febres intermittentes, quatenus ad illas pertinet,vacare periculo,vt quæ non ex aliqua inflammatione, neq; ex maligna humorum putredine originem habeāt,ſed propter commiſſos errores, propter complicationem aliorum morborum,& propter alias cauſas euadere periculoſas,quod euenit illi adoleſcenti,qui commiſit errores, qui læſus fuit ab hyeme, cui lien intumuit, & alia mala ſuperuenere, vt iure Galen.de illius ſalute ſolicitus fuerit.

Sanguinea. *Et illa quæ eſt ex putredine ſanguinis,eſt continua.*) Poſt febres bilioſas Auic.tractat de febre ſanguinis.Cum autem ſanguis apud Hip.& Gal.1.de natura humana 27. 6. epid.ſecto.2.37.ſecto.4.29.accipiatur dupliciter, vno modo pro quarto humore à reliquis diſtincto,altero pro aggregata & tota maſſa omnium humorum: ſciendū eſt, Auic.hoc loco ſanguinem intelligere,mea quidem ſententia, quatenus ille eſt quartus humor:etſi plerique interpretes aliter ſentiunt. Cum enim ille in præſentia tractet de ſingulis febribus putridis,quæ ex ſingulis humoribus oriuntur,& fuerit in ea opinione,ſanguinem quoque propriam ſpeciem febris efficere, non eſt veriſimile,illum hanc ſpeciem febris preteriiſſe, & voluiſſe interponere febrem ex putredine omnium humorum,quæ magis ad alium locum pertinet: verùm de febre ſanguinis,in qua eſt inſignis controuerſia inter Auic. & Gal. poſterius tractabimus.Itaq; febris ex putredine ſanguinis eſt cōtinua,ac ſine acceſſionibus, habet caliditatē copioſam, mitem,& ſine mordicatione,ſicuti apparet in flaua bile,& quandoq; peruenit ad ſtatū in quatuor diebus,quæ omnia ſunt clara ex natura ſanguinis, quem conſtat eſſe humorem in corpore copioſum,temperatum, & minime rebellem:quare non eſt mirum,ſi facile ſuperetur à natura, & ſi in quarta iudicium habet:nam ſicuti Gal.ſcribit 3.de criſib.4.& Hip.3.progn.2.mitiſſimæ febres, & quæ cum ſeueriſſimis ſignis fiunt,quarta die finiuntur & antea.

Phlegmatica. *Phlegmatica autem periodicans omni die,eſt leuis caliditatis*) Febris ex putredine pituitæ habet acceſſionem quotidie, habet mitem caliditatem, non ſimpliciter, ſed in comparatione febris bilioſę, præterea eſt diuturna propter copiam, frigiditatem & viſciditatem humoris:quoniam,vt ſcribit Gal.2.de diff.febr.4.humor ex quo cōſiſtit,temperamento frigidus & humidus eſt,& conſiſtentia lentus, quare difficulter accenditur,tarde mouetur,& ſæpenumero in meatibus hęret: demum hæc febris non eſt ſalutaris,ſed magni timoris,propter duas cauſas:alteram, quoniam habet breue tempus declinationis,alteram,quia auctore Gal.1. ad Glauc. illi neceſſario coniungitur debilitas oris ventriculi,quam deinceps & proſtrata appetentia & ſyncope,& alia ſæua ſymptomata ſolent frequenter comitari:quam ſententiam habetis apud Gale.12. metho. 5. Quamobrem vero in febre quotidiana os ventriculi magis lædatur,quam in reliquis febribus,cauſa eſt in promptu, quoniā in hac parte generatur pituita,ex qua ille originem habet,etſi alii aliter ſentiunt,nimirum pituitam in iecore generari,quam controuerſiam alio tempore tractabimus.

Quartana. *Quartana autem non eſt acuta.*) Progreditur Auic.ad explicanda ſigna febris quar-

quartanæ,& primo hæc non eſt acuta,propter frigiditatem materiæ, ſed longa eſt, quæ ſi fuerit pura & exquiſita,durat vnum annum, ſi autem fuerit notha, citius terminatur.De termino febris quartanæ eſt dubitatio,etenim ſi quartana exquiſita eſt longior quartana notha,illa vero non durat vltra annum, ſequitur nullam quartanam vltra annum produci,quæ item fuit expreſſa Hipp. ſententia 6. epid. ſect. 6.22. Contra vero idem ſcribit Hip.1.epid.ſect.3.tex.4.quartanam omnium febrium eſſe ſeueriſſimam,facillimam,longiſſimam,conſtatque apud Hipp.Galenum.& omnes medicos,eam inter morbos longiſſimos numerari, pręterquam quod experientia confirmat,multas quartanas nedum annum,ſed plurimos annos perdurare. Auic. cap.proprio de quartana vltimum terminum conſtituit 12. annorum; ego quidem ante 20.annos Venetiis noui & viſitaui clariſſimam matronam Venetam, ex nobiliſſima familia Piſana,quę febre quartana totos 22.annos laborauit, eadem ante 10. menſes correpta eſt pleuritide,& obiit.

Ad propoſitam difficultatem de termino febris quartanæ illud vnum poſſum reſpondere,quartanas in quibus nullus committitur error, neque in victu, neq;in curatione,neque in vlla re,non vltra annum prorogari,atque hinc potiſſimum puto fieri,vt plurimæ tamdiu producantur, propter multos & grauiſſimos errores, qui omni ex parte cum maxima licentia committi conſueuerunt.

Secundo quartana eſt ſalutaris,ac ſine periculo propter duas cauſas, vnā quia longiſſimum eſt temporis ſpacium inter vnam & alteram acceſſionem:alterā,quoniam illam non comitantur ſęua ſymptomata,ſicuti in cæteris contingit febribus: neq; vero ſolum quartana per ſe ipſa eſt huiuſmodi, ſed etiam ab aliis magnis morbis libera,ac ſpeciatim à morbo comitiali,quem per excellentiam magnum appellant. Quartana laborantes,inquit Hip.6.epid.5.6.7.magno morbo non capiuntur, & ſi prius corripiantur,& quartana ſuperueniat,liberantur, & rurſum 5. apho. 70. Qui quartana laborant, conuulſionibus omnino non capiuntur, ſi vero ante capiantur, & quartana ſuccedat, liberantur. Attamen de quartana atque illius ſalubritate ita habendum eſt, ſicuti hanc rem Galen. interpretatur 1. epid. 5. 3.com. 4. qui ſcribit, huiuſmodi febrem ſua ſponte, & quatenus ad illam pertinet, periculo vacare,nec non ab aliis morbis hominem liberare,verum fieri poſſe, vt propter alias cauſas lethalis euadat,veluti, exempli gratia, ſi lien male affectus fuerit, ex quo ille teſtatur, ſępenumero ſe vidiſſe hominem grauiter quartana laborantem,adeo vt deinceps collecta aqua inter cutem mortuus fuerit.

Tertio quartana habet caliditatem mordacem,etſi Auic. de hoc nihil dixerit, cum enim putreſcat materia ſicca, vt vapores eleuati ſint acres & mordaces neceſſe eſt Quarto & vltimo habet acceſſiones quarto quoque die, ſicuti diximus; atque hæc ſunt apud Auic.in quibus febres putridæ inter ſe differunt.

Et quartana quidem & tertiana aſſidua & interpolata. &c.) In hac parte Auicenna declarat in quibus febres putridæ inuicem conueniant,& inquit,quartanam & tertianam continuam & intermittentem in eo conuenire,vt finiant per vomitum, fluxum alui,aut ſudorem,aut prouocationem vrinæ: febrem vero ardentem non ſolū per hæc,ſed etiam per fluxum ſanguinis narium: de qua ſententia quæritur, quomodo febris quartana poſſit per vomitum iudicari: namque ſcribit Gale. in libello quos & quando 4.aphor.9.humorem melancholicum perpetuo per inferiora purgandum eſſe,quod ille propter grauitatem ad huiuſmodi partes facile deſcendat. Cui quæſito reſpondeatis,vomitum reuera maxime iuuare, & quandoque prorſus auferre

In quib. conueniant febres putridæ.

auferre febrem quartanam,non quod educantur humores melancholici, qui ſine dubio commodius purgantur per inferiora,ſed quoniam per vomitum purgantur cæteri humores,quæ melancholiam ſolent fouere & augere: quare non primo & per ſe,ſed ſecundario,& per accidens, quartana per vomitum ſolet nonnunquam iudicari. Quod dicitur de fluxu ſanguinis narium in febre ardente, nullam habet dubitationem, de qua hæc ſcribit Hipp.1.epid.ſecto.2.63: febribus ardentibus hæc accidebant,quibus rite & largiter ſanguis per nares erupit,ea de cauſa maxime ſeruabantur,neq; vllum noui, ſi recte ei ſanguis profluxiſſet, in hoc ſtatu mortuum eſſe. Gal.aſſeuerat in com.hoc febribus ardentibus eſt peculiare,vt per profluuium ſanguinis narium fere ſoleant iudicari. Auicenna forte hanc ſententiam accepit à Gal.3.de criſibus3. qui docens varias conditiones bonæ criſis, inter cæteras hanc enumerat,quod excretio cuique ſpeciei morbi conueniat,quam doctrinam multis exemplis illuſtrat: etenim ſi ardens fuerit febris, vel ſanguinem è naribus profundat, vel poſt vehementem rigorem, multum & calidum ex toto corpore humorem excernat,vel deiiciat,aut euomat bilioſa,neceſſarium eſt. Similiter & tertiana vomitibus & deiectionibus bilioſis, & ſudoribus multis toto corpore promanantibus iudicatur.Si quis plura deſiderat,ad ipſum Gal.accedat.In eo vero Auicen. videtur à Galeni doctrina defeciſſe, quod admodum imminute hanc febrium terminationem tradiderit,ſiquidem non ſolum per vomitus,aluum, ſudores, lotia, & fluxum ſanguinis narium febres iudicantur,ſed etiam per hæmorrhoidas,per menſes in mulieribus,per abſceſſus,de quibus omnibus ac variis eorum cauſis,modis,& ſignis Gal.tractat accuratiſſime 3.de criſib.cap.vltimo.

Auic.demum in fine capitis ponit canones de febribus, ac præcipue cum interna inflammatione,quas inquit quotieſcunque non recte curantur, in hecticas tranſire: quem canonem ille accepit ex Gale.10.metho.6. & ſenſus eſt huiuſmodi: ſi quis ægrotus laboret febre cum inflammatione,neq; opportune nutriatur, ne coctio humorum impediatur,neq; illi exhibeatur aqua frigida,ne inflammatio quoq; crudior reddatur,& febris in hecticam degeneret: in qua rei difficultate ægroto exhibenda ſunt & alimenta,& aqua frigida,cum melius ſit inflammationem & humores crudos fieri,quam hominem hecticum euadere. Pro quo duo vobis ſunt memoria repetenda,quæ tradita ſunt à Gal.alterum 1.ad Glau.10. inediam maxime cōferre ad coctionem morbi: alterum 9.meth.5.ſi fuerit interna inflammatio,vel putridi humores non concocti, potionem aquæ frigidæ non conuenire: itaq; Gal.cum hæc tradidiſſet,eiuſmodi interpretationem & limitationem adiungit 10. metho. 6. ſi fuerit febris cum inflammatione & putredine humorum, diligenter animaduertenda eſſe quæ magis vrgent: nam ſi coniiciamus alimenta & aquam frigidam magna incommoda poſſe afferre,& putredini humorum,& inflammationi,ab illis abſtinendum & refrigerantib.externis præſidiis agendum eſſe: ſin vero altera ex parte periculum immineat,ne æger hectica corripiatur,ſumpta indicatione ab eo quod magis vrget, quod itidem docet Gal.7.meth.12.tunc optimum eſt, & accommodatis alimentis,& frigida potione hominem curare, quod melius ſit & cruditatem humorum,& inflammationem augeri; quam illum febre hectica corripi. Ex quo quidem Gal.loco nihil dubito,quin Auic.hunc ipſum locum tranſcripſerit.

CAPVT XII.

De Significationibus Febrium.

VEnio ad explicationem 5.cap. Aui.quod etſi inſcribitur de ſignificationib. acci-

dentium

dentium febris,tamen reuera in eo cōprehenduntur fere omnia, quæ quomodocunq; generaliter ad febres pertinent,ac ſane admodū confuſe,adeo vt mea ſententia nullus ordo à nemine hac in parte cōſtitui poſſit.Ego antequā ad explicationem literæ aggredior,ſummatim & ordinatim,quantū fieri poteſt, conabor hanc totam rem explicare.In hac autem materia plurima ſunt conſideranda: 1.genus febris,vtrū ſit ephemera,putrida,an hectica. 2.ſpecies,vt ſi fuerit putrida,an ſit biliofa,pituitoſa,melancholica,an ſit intermittens vel cōtinua. 3.boni vel mali moris. 4.magnitudo vel paruitas. 5.concoctio vel cruditas. 6.an ſit futura criſis nec ne. Vltimo,an febris ſit ſalubris vel lethalis. Sed ſingula particulatim ac breuiter percurramus.

Genus febris cognoſcitur 1.ex qualitate caloris,in quo iam ſæpius diximus febris eſſentiam conſiſtere.2.cum febris ſit paſſio cordis& arteriarum,ex pulſu.3 propter communicantiam arteriarum cum venis,ex vrina. 4.ex propria forma. 5.ex cauſis quę ſæpenumero nos ducunt in cognitionem febriū & omnium morborū. *Quomodo cognoſcatur genus febris.*

Species vero febris ex eiſdem fere cognoſcitur ſignis, ex quib. cognoſcitur & genus:quibus licet addere diſpoſitionem corporis,aeris , regionis , & ſimiliū , quæ quidem ſolent eſſe in cauſa multorum morborum,ſicuti in tertiana calor eſt valde acris,pulſus magnus,frequens,velox,lotiū eſt flauū, incipit cū rigore,celeriter puenit ad incrementū , habet ſtatū difficilē, declinationē cū ſudore copioſo, intemperies calida & ſicca,ætas iuuētutis,vehemētes exercitationes in regione calida,ęſtate; hæc ōmnia faciūt ad generationē bilis,quare poſſunt indicare ſpeciē febris biliofę. *Species febris*

Tertio boni vel mali mores in febrib. ex ſuperueniētib. ſymptomatib.cognoſcūtur,ex 4.Gal. 1.de criſ.4. q̄ quidem ſymptomata ſi fuerint multa,diuturna,valida, maligna,&in febre peſtilēte febrē mali moris ſignificāt, aut contra,ſi fuerint pauca, breuioris tēporis,parua & ſimplicia, vt in febre quart.febrē boni moris ſignificant. *Mos morbi.*

Quarto febris magnitudo vel paruitas potiſſimum cognoſcitur ex quantitate & qualitate caloris :nam ſi ille fuerit magnus & acris,magnam , ſi paruus & mitis, paruam febrem ſignificat. *Magnitudo.*

Quinto coctio vel cruditas in febre cognoſcitur ex lotio , ſiquidem humores febrem efficientes continentur in venis, quoniā,vt ſcr bit Gal.1.de criſ.5. tria genera excrementorū cuiuſq; partis coctionē demonſtrāt,inferioris quidē ventris deiectiones,q̄ ſunt ſecundū naturā,venoſi autem generis vrinæ : inſtrumentorum vero deſeruientiū reſpirationi,excreationes. Vtrū criſis futura ſit nec ne, cōgnoſcitur tū ex cōtemplatione,quomodo virtutis robur ſe habeat, tū ex motu morbi, & adhæc ex ſignis cōcoctionis;etenim ſi virtus robuſta fuerit,morbus celeriter moueatur, & aliquod coctionis ſignum fuerit,veriſimile eſt naturā criſim moliri:ſi vero virt⁹ fuerit labefactata,morbus tarde moueatur,ac nulla coctionis ſigna appareant, nullam contingit in huiuſmodi febre fieri criſim. Signa poſtremo ſalutis aut mortis in febrib.capiuntur à trib.à ſpecie, à more, & coctione:ſic febris tertiana,pauca,breuia, & benigna ſymptomata manifeſta & pfecta cōcoctio,febris ſalubritatē demōſtrāt: contra vero febris peſtilēs,multa,diuturna,& maligna ſymptomata,nulla cōcoctio, febris inſalubritatē ſignificant. Atq; hæc fuerāt quæ Auic.in p̄enti cap.cōſideranda pponit,q̄ omnia ille accepit ex Gal.tū aliis locis,tū maxime ex lib. de criſ.ac potiſſ.ex 1.lib.ſed iā magis diſtincte ſingula perpēdamus, & ad literæ explicationē veniamus. *Concoctio.* *Cognitio criſis.* *Cogn. ſalutis & mortis.*

Scias quod acceptio ſignificationem febrium eſt ex regimine.)Regimen pręcedens debet intelligi nō ſolū de rat.victus in cibo &potu,ſed etiā de omnib.ſex reb.nō naturalib.adeo vt cōſideratio rerū omniū antecedentiū maxime ptineat ad cognoſcēdū,

& ge-

& genus & ſpecies febris.(*Et ex diſpoſitionibus & accidentibus præſentibus.*) Diſpoſitiones corporis & accidentia, per quæ intelligo omnem corporis diſpoſitionem, ſiue internam,ſiue externam,genus & ſpeciem febris facile poſſunt indicare (*& ex regionibus*) Exempli gratia,in regione meridionali frequēter naſcuntur febres acutæ, bilioſæ,contra in ſeptentrionali diuturnæ & pituitoſæ (*ex temporibus anni*) ſicuti declarat Gal.2.de criſibus 4.aliæ febres ſunt æſtate acutæ,vt tertianæ, & id genus aliæ; autumno,vt quartanæ,de quibus nonnulli ſunt apho. apud Hip. lib. 3. quod tamen intelligendum eſt,ſicuti interpretatur Gal.3.apho.8. de temporibus conſtantibus, & ſeruantibus ſuam propriam naturam: namque in iis contingunt morbi, qui reſpondent illorum naturæ,in cæteris minime: & ratio colligitur ab eodem Galen.3. apho.4.2.de criſ.4.propterea quia non appellationes temporum ſunt cauſæ morborum,ſed tēperaturæ,adeo vt quando illæ euariarint,neceſſe ſit,ipſos quoq; morbos variare,neque enim æſtas efficit febres ardentes,quatenus æſtas, ſed quoniam hoc tēpore viget inſignis caliditas & ſiccitas, vnde ſcribit Hip.in temporib.quoniā eodem die modo calor,modo frigus percipitur,morbos autumnales expectare oportet: quaſi velit in quolibet tempore anni,dummodo illud autumni cōditiones habeat,morbos autumnales fieri poſſe. Quod autem ex varia temporum & aeris conſtitutione varii morbi oriantur,ſatis declarat Hipp. lib. de aeris, aquis, & locis, necnon 3.apho.vt pluribus non ſit opus.

Et ex ætate.) Certum eſt pro variatione ætatum varias ægritudines & febres contingere: ſic pueri per nimiam voracitatem & cruditatem laborant febribus pituitoſis,iuniores propter copiam bilis febribus ardentibus & tertianis, ſenes propter debilitatem caloris innati febribus paruis & ſepultis, de quibus Hipp. loquitur lib.3.apho.à 24.vſque ad finem.

Ex complexione.)Quod diximus de ætate,idem de temperie dicendum videtur. Gal.exponens apho.19.lib.3.Morbi omnes in omnibus temporibus docet non ſolum propter aerem,ſed etiam propter errata ac differentiam naturarum ægritudines fieri; neque enim ille inquit ſimiliter ab eadem cauſa calidum corpus & frigidum offendi aptum eſt,vel humidum & ſiccum, ſicuti neque temperatum, & quæ ſequuntur.

Auic.etiam inter ea quę faciunt ad cognoſcendum genus & ſpeciem febris, enumerat pulſum,de quo dubium eſt,vtrum genus & ſpecies febrium ex pulſu poſſit dignoſci: cum enim in qualibet febri calor pręter naturam ſit acutus, veriſimile eſt pulſus quoque in omnibus fieri conuenientes incremento caloris,illi vero ſunt, vt ſcribit Gal.1.de cauſis pul. cap.5. maiores,velociores,crebriores,exemplo eorum qui ſitiunt: nam ſicuti illi non ſolum multum : ſed etiam celeriter & crebro bibūt: quiq; indigent refrigerio,copioſum id celeriterque & crebro attrahunt: quare ſi in omni febre pulſus ſunt magni,veloces & frequentes, vtique diſtinctio generis & ſpeciei per illos haberi non poteſt:contra autem Gal.3.de præſag.ex pul.cap.7.inſtituit particularem tractationem de febr. per pulſus dignoſcendis, qui docet ex propoſito,quomodo vnumquodque ex tribus generibus per pulſus dignoſcatur: vnde ſcribit in ephemera pulſus in magnitudinem, celeritatem crebritatemque, quantum in ipſis eſt,mutari: in hectica in eaſdem differentias conuerti,ſed adhuc celeritatem augeri: in putrida pro varietate principii & cæterorum temporum varios quoq; pulſus fieri:itaque non eſt dubium quin & genera & ſpecies per pulſus diſtingui & cognoſci poſſint. Facilis autem eſt reſponſio ad obiectam rationem:nam

quam-

quamuis in omni febre ſit calor auctus, tamen huiuſmodi augmentum non eſt in omnibus æquale, ex quo variæ quoque conſurgunt pulſuum differentiæ, quæ ſingula febrium genera, & ſingulas ſpecies poſſunt demonſtrare.

Ex vrina.) Certiſſimũ eſt ex vrina febriũ genera & ſpecies cognoſci, quãdoqdẽ ꝙ iã ſupra diximus, in ephemera & hectica eſt cõcocta, in putrida autẽ eſt cruda, paRũq; in ſingulis ſpecieb. manifeſte apparẽt lotia diuerſa, vt poſterius demõſtrabim⁹.

Ex vomitu.) Ex iis diſtinguuntur febres, quoniam licet varia excrementa cognoſcere, ex quibus contingit febres fieri, ſicuti Gal. teſtatur de vomitu 2. de criſib. 3. de egeſtione 1. de criſibus 11. (*Ex fluxu ſanguinis narium*) vt ſupra notauimus ex Gal. hoc fere eſt peculiare ſignum febrium ardentium. (*ex rigore & ſudore.*) Hæc duo ſigna manifeſte diſtinguunt genera & ſpecies febriũ, quoniã neq; in ephemera, neq; in hectica rigor vel ſudor cõtingit, ſicuti etiã per hæc quotidiana, tertiana, quartana inter ſe diſtinguuntur, quod Gal. diffuſe tractat in lib. de criſib. (*ex qualitate caliditatis*) De hoc quoq; ſigno diximus, quod eſt ſatis: etenim calor in ephemera eſt mitis, in putrida & hectica acris, in febre ardente acerrimus, in quartana longe mitior, quod idem de reliquis eſt ſtatutum (*ex paroxyſmis.*) Acceſſiones vel longiores, vel breuiores, vel miſſiores, vel intenſiores, aut aliter inter ſe differentes, manifeſte genera & ſpecies febriũ demonſtrant (*ex diſpoſitione appetitus & ſitis*) Hæc duo ſymptomata puto ego partim genus & ſpeciem, partim morem febris ſignificare: genus quidem & ſpeciem, quoniã in ephemera & quartana eſt maior appetentia, minorq; ſitis, quã in putrida & tertiana: morẽ autem propterea, quia, vt ſcribit Gal. 3. epid. ſect. 1. com. 5. & 11. epid. ſect. 1. 29. 62. 75. ſi in febre ardente æger careat ſiti, alterutrum indicat neceſſario, aut mentem læſam eſſe, aut naturalem facultatem ventriculi interire; ſic prorſus perdita appetentia ſignũ maxime eſt pernicioſum, quale euenit aliquando in febre peſtilẽti, cuius meminit Gal. 3. epid. ſect. 3. 58. qui aſſerit nonnullos maluiſſe mori q̃ comedere. (*Ex cõiunctis ſicuti ex dolore capitis*) hæc pars dupliciter explicatur, vno modo, ꝙ ex huiuſmodi ſymptomatib. dolore capitis, vigiliis, delirio, & ſimilib. cognoſcantur febres hunc in modũ: quippe ſi fuerit dolor capitis, ex qualitate doloris cognoſcitur materia noxia, ex dolore mordicãte materia bilioſa, ex dolore extenſiuo materia flatuoſa, ex dolore pulſatili materia inflammationis, ex dolore grauatiuo materia frigida, ex conſequenti cognoſcitur diſpoſitio febris, quod idem de cæteris eſt dicẽdum. Altero autẽ modo exponitur, quod ex plurimis ſignis ſimul cõiũctis medici veniũt in cognitionẽ febriũ, cum vnũ aut alterum nõ ſit ſatis. Prima autẽ expoſitio, mea ſentia, magis quadrat verbis & mẽti Auic. etſi ſecunda veritatem cõtineat, cum reuera ſi quis ex vno aut altero ſigno ex infinitis q̃ in iſto cap. ponuntur, velit de febribus iudicium facere, hunc neceſſe ſit multis modis errare.

Et febrium ſunt accidentia ſignificantia earũ magnitudinẽ) Enumeratis plurib. ſymptomatib. ex quib. medici cognoſcunt diſpoſitiones febriũ, ponit modo ſigna, quæ faciunt ad cognoſcendã earum magnitudinẽ & paruitatem, quæ ſunt duo: alterum qualitas: alterũ quãtitas caloris præter naturã: primũ itaq; ſi calor fuerit acris & moleſtus, ſignificat febrẽ eſſe magnã, ſi vero ſit mitis & benignus, ſignificat febrem eſſe paruã, quo loco Auic. declarat huiuſmodi qualitatẽ eſſe veram caloris, ſiquidẽ nonnullæ febres à principio habẽt caliditatem mordacẽ, quarum aliæ perſeuerãt & creſcunt, aliæ, deinceps remittuntur, de quibus ſcribit Hipp. & Galen. 6. epid. ſect. 1. 29.

Febres aliæ mordaces) Secundo quantitas caloris, ſc. ſi ille intenſus fuerit, magnã febrem. ſin autem fuerit remiſſus, paruam ſignificat febrem, quod potiſſimum ex

multis vel paucis fluentibus vaporibus cognoſcitur, qui proportione reſpondent materiæ putreſcenti, quod item ſatis ſupra eſt expoſitum.

Et ſunt accidentia quæ ſignificant genus) Signa inquit Gal. 1. de criſ. cap. 3. quæ proprium cuiuſq; morbi genus & ſpeciem demonſtrant, ſunt quæcunq; propriam illius formam perficiunt, exempli gratia, tertiana incipit cum vehementi rigore, habet pulſus principio acceſſionis paruos ac debiles, tardoſque ac raros, deinde magnos, vehementes, celeres, & frequētes, paulo poſt in vigore cōſiſtit, tunc ſequitur facilis declinatio: de qb. accurate Gal. ſermonē habet 2. de criſ. c. 3. ſic aliç quoq; febres ſua ꝓpria habēt accidentia, q̃ propriū earum genus & ſpeciem poſſunt demōſtrare.

Et accidentia ſignificantia malitiam earum.) Boni vel mali mores morborum Gal. auct. 1. de criſ. 3. ex ſupuenientib. ſymptomatib. cognoſcuntur, quæ ab ipſo c. 14. trifariā diſtinguuntur: quędā enim in vrinis & deiectionibus, & ſputis apparent, quædam in totius corporis affectib. inueniuntur, q̃dā in naturalib. & animalib. actionibus deprehenduntur: iure ergo Auic. febres mali moris tanq̃ exemplū ponit inquietudinem, delriū, vigiliis: quæ altera ex parte ſi abſint, boni febris morē demōſtrant.

Et accidentia ſignificantia digeſtionem.) Hæc ſumuntur ex excrementis, in febrib. autem potiſſimum ex vrina, quæ ex Gal. in 4. de tuen. valet. veriſſimū eſt indiciū eorum quæ ſunt in venis. (*Et accidentia quæ ſignificant criſim*) Hæc apud Gal. 1. de criſ. in c. 14. duplicia ſunt: nam quædā & ſignificant & efficiunt criſim, vt eſt vomitus, ſudor, profluuium ſanguinis narium: quædam vero criſim tantum ſignificant, vt ſunt deliria, vigiliæ, & ſimilia (*Et accidentia ſignificantia ſuſpicionem aut contrarium*) Signa quæ mortem aut ſalutem portendunt, ſunt, q̃ excernuntur ꝑ alui deiectiones, & vrinas, & excreationes, nec nō quæ in toto corpore apparent, vt ſudores, de quib omnib. ſigni: Auic. promittit ſe eſſe tractaturum fen. 2. trac. 1 plurib. cœpit. Hanc totā partem accepit ex Gal. qui docet omnium ſignorum triplicem eſſe differentiam, nonnulla quæ concoctionem & cruditatem. 2. quæ ſalutem & mortem indicant. 3. criſibus attribuuntur: de quib. omnib ſigillatim atq; eorum virib. tractat accuratiſſime c. 14.

Et fortaſſe inſunt indicia plurima) Ex forma, id eſt, ex facie ægroti colliguntur multa indicia, ad cognoſcendam vel febrē, vel diſpoſitionē corporis, quę cum febre cōiungitur, exēpl. gr. ſi quis referat in facie colorē plumbeū, quāni ſalor, Gal. 1. de criſ. 12. liuidum appellat, hic ſignificat frigiditatē humorū, aut extinctionem caloris naturalis, vnde ſcribit Gal. 6. epi. ſect. 1. 29. huiuſmodi calorem in febre ꝑpetuo exitialē eſſe; multaq; referuntur exempla in lib. epid. 1. & 3. ſicuti in Philippo, qui obiit die ſexta, in adoleſcente, qui in mendaciū fere decumbebat, qui obiit die 7. in quib. antea extremę corporis partes liuidæ fuerant. Secundo cognoſcitur febris & diſpoſitio corporis ex forma, id eſt, ex inflatione & tumore, nec nō ex extenuatione, vel vt Auic. loquitur, ex tornatilitate faciei: etenim ſi illa fuerit inflata & tumida, & palpebræ intumeſcant, & quodāmodo appareāt veſtigia mali habitus, ſignum eſt abundare inſignem copiam crudorum & frigidorū humorū, ſicuti illis euenit, qui febre laborāt propter nauſeatiuā ſatietatem, q̃ apud Auic. nihil aliud eſt, q̃ inſignis cruditas ventriculi, ex qua propter magnā humorū crudorum copiā multi quoq; vapores eleuantur ad partes corporis ſuperiores, vnde facies tumida redditur. Sin autem cōtra facies fuerit extenuata & tornatilis, quæ eadem eſt, quā vulgo faciē Hippocraticā appellant, de qua ſcribit Hip. 1. ꝓg. 6. & ſeqq. naſus acutus, oculi cōcaui &c. hæc ſignificant aut vehementē caliditatē, aut tenuitatē humoris, aut velocitatem reſolutionis materiæ, ꝓpter amplitudinē pororū, aut ꝓpter magnam exercitationem, aut

muta-

mutationē conſuetudinis in victus ratione, quæ quidem omnia habent ſuas ſigni-ficationes, ex qb. licet cognoſcere & febrē, & diſpoſitionē corporis. Gal. 1. ꝓg. com. 8. docet huiuſmodi faciē fieri duplici de cauſa, altera interna, altera externa. Si quā-do hęc facies Hippocratic. prouenit propter cauſam internā, hęc poteſt eſſe triplex: 1. debilitas facultatis retentricis. 2. tenuitas humorū. 3. maxima febris, vnde quotieſ-cunq; huiuſmodi cauſę ſimul cōcurrunt, neceſſe eſt fieri inſignem humorū & vni-uerſi corporis diſſolutionē, quā maxime facies Hippocratica ſeqtur, & ideo Gal. aſſe-rit, talē faciē minime contingere in morbo pituitoſo, neq; in corpore plethorico, ſed potius in corpore bilioſo, pauci ſanguinis, dolorib. curis, laborib. oppreſſo, in re-g'one ac tēpore anni calido, & ad ſummā, ꝙ propter omnes rationes facile poſſit ex-tenuari: iis addit, nōnullos ſuapte natura facile difflari ac diſſolui, nōnullos habere debilius os ventriculi, q̄ ſi conueniāt ſimul cum ſupiorib. cauſis, vtiq; pro compto habendū eſt, huiuſmodi corpus admodū propenſū eſſe ad illā affectionem, quæ exi-tioſam faciē cōmittit. Sin autem huiuſmodi facies oriatur propter cauſas externas, Hip. tres enumerabat, famē, vigilias, fluxionē alui, qb. Gal. adiungit & cætera his ſi-milia, immoderatā vacuationē ſanguinis ex narib. vtero, hæmorrhoidibus, vulnere, aut alio quouis modo, nec nō vehementē mœſtitiā, & alia id genus. Porro Hipp. & Gal. comparantes huiuſmodi cauſas internas & externas, ita ſtatuunt, minore cum piculo talē extenuationē fieri propter aliquā externā cauſam, q̄ propter malignitatē ægritudinis: quæ demū cauſæ inter ſe facile diſtingui poſſunt, vnde ſi à ſola cauſa ex-terna hæc facies pernicioſa fiat, per diem & noctem circuitionem habebit: ſi vero ex cauſa interna oriatur, aut talis pmanebit, aut forte etiā deterior euadet. Hanc eandē ſententiam & doctrinam repetit Gal. 12. meth. c. 6. At vero ſi quis quærat, cur Hip. Gal. & Auic. ſpeciatim mentionē faciant vnius faciei, cum veriſimile ſit, ab iiſdem cauſis non ſolum faciem, ſed etiam totum corpus extenuari: reſpondeatis, id fuiſſe factum propter duas cauſas, quæ afferuntur à Galen. 1. prognoſt. com. 5. 1. & Hipp. incepiſſe librum progn. à ſignis, quæ in fac'e apparent, quoniam quamprimum medicus ęgroto occurrat, ſtatim hæ partes cōſpiciuntur, & cæteris ſunt magis con-ſpicuæ: nec nō quia maximā vim obtinēt: quare Hip. iubet ante omnia vultū ægri ſi-militer eſſe animaduertendū, vtrū ſimilis ſit vultui bonæ valetudinis, ac potiſſ. ſui i-pſius, q docet ægri vultū eſſe optimū, quotieſcunq; ſimilis ſui permanet, contra de-terrimū, ſi quam maxime à ſtatu naturali declinet. Altera eſt ratio poſita in com. 7. quoniā maxima naturalis habit⁹ mutatio manifeſte in facie apparet; cū enim in hac parte & carnoſę, & humidiores partes inter ſe cōiungantur, cūq; partes oſſeę ꝑpter terreſtrem ſubſtantiā ſimiles pſiſtāt, carnoſæ autē & humidę facile cōſumātur & col-labātur, ꝑpter inopiā ſpiritus & ſanguinis, ꝑpterea facillim⁹ cognitu affectus eſt: ꝙ idē de naſo, de oculis, de aurib. & cæteris partib. diffuſe mōſtrant eſſe veriſſimū. Mi-hi libuit hūc locū longius explicare, ꝙ ſit dignus maxima notatione: redeo ad Auic.

Et accidentium febr.) De ſymptomatib. quæ in febrib. cōtingunt, nōnulla magis apparēt in ſtatu, ſicuti eſt deliriū, nonnulla magis in principio, ſicuti ſunt horripila-tio, frigus, & profunditas ſomni: Auic. autē reddens rationē huiuſmodi ſymptoma-tū, primū, inqt, deliriū fieri propter inflamātionē capitis: cum enim hęc ſit actio de-prauata principis facultatis, merito ꝓuenit à cauſa calida; ꝙ à Gal. traditū eſt 2. de loc. af. ad ſi. in ſtatu vero caput incaleſcere, plurib. hoc tēpore vaporib. eleuatis, eſt mani-feſtiſſ. 2. reddēs rationē ꝓfundi ſomni, inqt, id fieri ꝑpter multas cauſas, ſc. ꝑpter debi litatē cerebri, & concentrationē caloris ad partes internas, in qb. putreſcēs materia

 repe-

reperitur, & multitudinem vaporum qui eleuantur ad cerebrum, in quo tamdiu perſeuerant, donec à caliditate fuerint diſſoluti, ac demum propter frigiditatem cerebri & humoris qui vult putreſcere: tot ſunt cauſæ poſitæ ab Auic. profundi ſomni in principio acceſſionum, quæ quidem ſicui apud eum videntur admodum implicatæ & confuſæ, ita apud Gal. longe magis diſtinctæ & perſpicuæ ſunt, qui 2. de locis aff. ad fin. ſcribit, alios affectus prouenire à cauſa calida, vigilias & delirium, à cauſa vero frigida quotquot ſomnolenti ſunt affectus, quo loco reddit rationem, quamobrem ægri principio acceſſionum vehementi ſomno corripiantur ſæpenumero, & inquit, id contingere propterea, quia cerebrum hoc tempore vehementer refrigeratur: cum enim cerebrũ ſuapte natura ſit paratiſſimũ, vt corripiatur huiuſmodi affectib. ſoporariis, cũ habeat intemperiem frigidã, ſed nõ tantam, vt ſola poſſit huiuſmodi ſymptomata efficere, accedẽte præterea alia frigiditate, vt euenit in principio acceſſionũ, frigus tantum creſcit, vt inſignem ad ſomnum propenſionem efficiat: quas cauſas ſatis ſit in præſentia indicaſſe, cum de illis ac totius ſomni & vigiliæ ratione loco magis opportuno ſimus tractaturi in poſtrema capitis parte.

CAPVT XIII.

De Intentione ad Curationes Febrium Putridarum.

SCribit Gal. 1. de rat. vict. morb. acutor. com. 3. medicum tanquã vltimum finẽ curationem morborum ſibi ꝓponere, illãq; ab eo primo & per ſe exerceri, dignotionem vero & prognoſticũ non per ſe, ſed ꝓpter vnã curationem, q ita ſtatuit, has duas partes artis medicæ, quæ ad morborũ cognitionẽ & ꝓgnoſticum pertinẽt, niſi ad curationem conferant, plane fore ſupuacaneas: quã eandem ſententiam repetit de iis, quę fiunt in medicatrina, com. 1. Cum igitur Auic. hactenus multa nos docuiſſet, quæ fuerant neceſſaria ad cognoſcendas febres, & ad ferendum de illis iudicium, pro comperto habendum eſt, hæc omnia ad poſtremum finem, nempe ad illorum curationem fuiſſe inſtituta: quamobrẽ ſumma ratione in pręſenti c. 7. intendit, pertractare de febriũ curatione. Cum autẽ huiuſmodi curandi ratio dupliciter poſſit doceri, vno modo generaliter, altero ſpeciatim, primũ docet generaliter febres curare in hoc præſenti capi. per ſectionẽ venæ & medicamentũ; in ſequenti c. 8. per victus rationẽ: quo triplici genere præſidii, chirurgico, pharmaceutico, diætetico, medici conſueuerũt omnes morbos & febres curare: deinde in ſeqq. ad ſingulas febres & nõnulla ſymptomata, quę illas comitãtur, atq; ad illarũ curationẽ ꝓgreditur.

Antequam autẽ incipio Auic. literam interpretari, mihi videor facturus operę pretium, ſi breuiter & ſummatim ad Gal. mentẽ vobis monſtrauero communem methodũ medendi, cũ generaliter omniũ morborũ, tum ſpeciatim febrium, de qb. agimus, ꝙ quidẽ eo libentius facio, cũ intelligã hanc quoq; partẽ artis medicæ à noſtris nouatorib. mirabiliter deprauari, q non deſinunt pluſq̃ mille medendi methodos ſuſcitare quotidie, quę plane ſunt ambitioſæ & inanes cogitationes, ac mea quidẽ ſententia, eo tantummodo ſpectãt, vt homines auertãt à ſtudio Hip. & Gal. & illis perpetuas tenebras offundant, à quib. deinceps nullo vnquam tempore ſe poſſint explicare. Itaq; illud primum debet vobis cõſtare, ꝙ traditum eſt à Gal. de iis quæ fiunt in medica officina, text. 1. nec non in lib. an ars tuendæ valetudinis ad artem exercitationis pertineat, &c. ſed vt id obiter vos moneam, verior huius libri titulus eſt Thraſybulus, vt notat Gal. 1. de tuenda valetu. 4. & libr. 2. 8. & 9. illud, inquam, debet vobis conſtare, finẽ medici non alium eſſe, quam ſanitatem: cũ autem ſanitas dupliciter poſſit conſiderari, vel quatenus eſt pręſens, vel quatenus eſt perdita, hinc

duæ

duę primæ & maximæ partes medicinæ ortæ ſunt, quarum alteram, inquit Gal.initio lib. de tuenda valetudine, ſanitatis tuendæ, alteram morbi profligandi facultatem licet appellare. Sed prætermiſſa hoc tempore priori parte, quæ ad conſeruandā præſentem ſanitatem pertinet, cum ſit ab inſtituto noſtro aliena, de altera quæ ad recuperandam ſanitatem pertinet, agendum eſt: hanc vero partem conſtat in ratione curandi morbos verſari, certumq; eſt omnes morbos curari, atq; eorū accōmodata remedia inueniri, vel ratione, vel experientia, quæ duo ſunt inſtrumēta apud omnes homines ad res inueniendas neceſſaria, & q̄ fidē faciunt iis, quæ recte inuenta ſunt, vt Gal. teſtatur 1. metho. 3. 3. metho. 2. & aliis locis. Etenim ſi quis interroget, quod eſt Galeni exemplum, quamobrem huic febricitanti potio aquæ frigidæ concedatur: duplex reſponſio poteſt afferri, vna quę ortum naturamq; febris doceat, de temporibus morborum diſputet, ac ſimul frigidæ aquæ vim & facultatem exponat, ex quib. licet reſpondere, in hoc morbo atq; hoc tempore aquam frigidam congruum remedium eſſe: altera quæ pretermiſſa omni conſideratione, ad vnā experientiam confugit, nempe in tali morbo & tempore aquam frigidam ſæpenumero ꝓfeciſſe: ex quo factum eſt, vt medici antiqui vna vel altera via incedentes, in varias ſectas medicorum deducti fuerint, ex quib. qui vni experientiæ nitebantur, q̄ obſeruatione eorum quæ ſæpe ſimili modo contigerunt conflari affirmabant, ſe empiricos nominabant, à nonnullis alio nomine obſeruatores appellari ſunt: qui autem ducem rationem ac rerū omnium, naturalium, non naturalium, ac præter naturam inquiſitionem & conſiderationem ſibi proponebant, ſed tamen ita, vt neq; experientiam negligerent, ſe rationales & dogmaticos appellabant: præterea tertiam vulgarem ſectam, vtpote iam ab omnibus exploſam, nempe eorum qui ſe methodicos appellabant, propterea quod poſitis communib. quibuſdam rationibus & indicationib. quas communitates vocabant, methodum ſeu rationem artis compendiariam ſequerentur. Iam vero quia nos profitemur imprimis Hipp. & Gal. quos conſtat fuiſſe dogmaticos, ac propterea docuiſſe rationē curandi morbos cum ratione, idcirco nos decet ab eorū diſciplina non diſcedere, verū cum medici rationales à cæteris differant medicis in eo potiſſimum, vt docet Gal. 8. de med. ſec. loc. 2. quod illi totam ſuam curandi methodū conficiūt per indicationes, q nihil aliud eſt Gal. interprete 2. meth. 7. quā ordiri ex rei natura, atq; ex ip[illegible]quid agendū ſit, inuenire, iure ac merito, quicūq; cupit cū ratione inuenire, accōmodata remedia ad curandos morbos, is omniū primo debet ſibi elicere & ponere ante oculos indicationes curandi, q, ex Gal. 3. meth. in princip. inueniūt quid agendū ſit, & omnes medici operationes dirigunt. Porro huiuſmodi curatiuæ indicationes ſi ſummatim, & per cōpendium cōſiderentur, à trib. præcipue deſumuntur, à morbo, à corporis tēperamēto, & ambiente nos aere: namq; ad has tres indicationes cæteræ omnes, q̄ plurimæ ſunt, facile poſſunt referri, exempli gratia, ad morbū omnes illius differētiæ & cauſæ, ad corporis temperamentum, natura, ætas, cōſuetudo; ad aerem tempus anni, ſtatus cœli, regio, cōmode referuntur: quæ doctrina eſt Gal. 9. metho. 14. de quib. quidē indicationib. accurate & diffuſe alias tractabimus, ſicuti res longi maxime momenti videtur poſtulare. Elicitis indicationib. ſecundo loco animaduertendū eſt, vtrum nobis liceat ſatisfacere nec ne; id q, vt Gal. docet 1. ad Glau. c. 8. ad fin. ex vna morbi & virium quantitate definiendum eſt: quod quidē præceptum, ſicut vno verbo & facile explicatur, ita nō ſine magna difficultate atq; experientia poteſt ad vſum reuocari, cum propter alias cauſas, tū maxime propterea, quia nulla ſingulorū quantitas, neq;

 ſcribi,

ſcribi,neq; vllo modo poteſt doceri. Etenim ſi vires adeo validę fuerint, vt poſſint mo:bum ſuperare,neceſſe eſt ægrum euadere: ſin vero contra eueniat, neceſſe eſt ægrum mori. Vbi autẽ ſpes eſt poſſe indicationib. ſatisfieri,in quo tota cõſiſtit ſumma prognoſtici,tertio loco id reſtat, vt ſtatuatur de propriis remediis, qualitate, quantitate,ordine,tempore,& cæteris quæ ad commodam illorum adminiſtrationem pertinent.Hæc breuiſſima eſt methodus curandi omnes morbos, admodum perſpicua, & rerum naturæ conſentiens, quam Gal.docet in lib.de conſtit.art.med. & perpetuo imitatur.Ego quidem didici hac methodo meos ęgros curare iam 40. annos,ac Deo fauente,illos curabo in poſterum:quare Domini,vos hortor & rogo; vt hac ipſa methodo diſcatis veſtros ægros curare,ſi modo rationales medici, atque imprimis Hip.& Gal.nõ ſophiſtarum & nouatorũ imitatores haberi velitis. Sed quę generaliter diximus de curatione omniũ morborum, accõmodemus ad methodũ curandi febres putridas,quã habetis pręclariſſ.traditam à Gal.hac verborum ſerie 11. meth.10 Ergo qui febrẽ curare voluerit,neceſſe eſt putredinẽ inhibeat;ita duo ſcopi ſe exhibent,alter à febre,alter à putredine;atq; à febre rurſus duo, ſcilic.vt portio febris q̃ iam facta eſt,curetur,q̃ vero in generatione eſt,inhibeatur,& quę ſequũtur.

Gal.hoc loco medicis curaturis febres putridas quatuor ſcopos proponit, febrem,putredinem,prohibitã tranſpirationem,obſtructiones,docetq,vniuſcuiuſq; rationem habendã eſſe,nõ ſolum ꝙ pertinet ad id ꝙ factum eſt,ſed etiã ad illud ꝙ eſt futurum,adeo vt iam facta mala curentur, futura prohibeãtur. Itaq; primus ſcopus eſt febris,ex qua,cum ſit intemperies calida,naſcitur indicatio refrigerandi,vel ſi ita placet, refrigerãdi & humectandi:atq; hæc indicatio eſt duplex,vna,vt pars febris iã facta curetur:altera,vt pars in generatione exiſtens ꝓhibeatur. Secundus eſt putredo,ex qua alia naſcitur indicatio,& vacuandi ꝙ plane eſt putridum, & refrigerandi, ſiccãndi & cõcoquendi, ꝙ nõ ex toto putridũ eſt: quæ item indicatio duplex exiſtit, 1.vt quicquid putredinis iam factum eſt,ſanetur. 2.vt ꝙ in generatione adhuc eſt,ſiſtatur.Hoc idem de alteris quoq; duob. ſcopis, ꝓhibita trãſpiratione, & obſtructione,tam plane & perſpicue Gal.docet, vt ſupuacaneum ſit, hãc rem longiore interpretatione illuſtrare. Quoniã vero eodem Gal.auctore 11.meth.13 pertinet ad medicum diligenter omnes ſcopos inſpicere,vt ille probe intelligat,quidnã primo,quid ſecundo,qd tertio loco, & ita deinceps agere oporteat,hãc totã diſciplinam ita Gal. interpretatur,vt ante omnia ꝑpetuo ſit habẽda ratio fluxionis ſuccorũ obſtruentiũ: etenim cũ febris non poſſit auferri ꝑſeuerante putredine illius cauſa,neq; putredo præſente prohibita tranſpiratione, neq; hæc pariter p̃ſentib. obſtructionib. omnis ratio demonſtrat,omniũ primo obſtructionib. ꝑſpiciendũ eſſe:cum autem obſtructiones,ſicuti reliq tres ſcopi,ſint partim factæ,& partim futurę,certũ eſt factas nullo modo poſſe auferri,niſi antea quæ futuræ ſunt,inhibeantur:nam cũ factę obſtructiones nõ aliter curentur,quã reſeratione, quæ impactos & obſtruentes ſuccos remouet,quã Gal.ſua lingua vocat ἔκφραξιν,id minime licet cõſequi,ſi alii cõtinue humores accedant,& obſtructiones foueant.Itaq; ad ſummã ſi Gal. credimus, indicationes curãdi febres putridas ſunt huiuſmodi. 1. quæ reſolutiua methodo poſtremo loco eſt inuenta,minoratio materię,q̃ fluxũ obſtruentium humorum cõpeſcat. 2. ꝑparatio noxiæ materiæ & viarum,ꝑ quas illa debet purgari. 3. vacuatio humorũ putridorum:ac poſtrema refrigeratio,ſi ita ferat occaſio,vt febris adhuc ꝑſeueret. Cõſtitutis iis indicationib. vt ſeruemus methodum,de qua diximus,ſecũdo loco debet medicus animaduertere,an ſperet ſe poſſe illis ſatisfacere necne:ꝙ iudiciũ iam diximus.

mus fieri potiſſ.ex cõparatione febriũ,& viriũ ægrotantis, exem.grat.ſi ex vna parte obſtructiones fuerint multæ,atq; inſignes, ſi putridi humores ſint plurimi, ac magna putredine infecti, ſi febris fuerit vehemẽtiſſima: ex altera autem parte ſi ægri vires fuerint imbecilles, ætas vel puerilis, vel ſenilis, habitus corporis extenuatus, facile eſt colligere, vel difficulter, vel nullo modo, neq; priori, neq; cæteris indicationibus ſatisfieri poſſe: quo tẽpore prognoſticũ ſolet medicis maximam exiſtimationẽ & gloriã afferre: verum vbi ſpes fuerit elicitis indicationib. ſatisfieri poſſe, tũc medicus tertio loco de particularib. remediis cogitat, cũ quib. ſuum propoſitum aſſequatur. Ergo ꝙ pertinet ad primã indicationẽ, cum duplici potiſſimũ ratione, nimirum miſſione ſanguinis, & purgatione, corpora ſoleãt vacuari, id primũ quęritur, an huic febricitanti liceat ſanguinẽ mittere, an dare medicamentũ: ſic de cæteris, vtrũ hoc vel illud alimentũ & medicamentũ ſit magis accõmodatum ad tollẽdas obſtructiones, aperiẽdoſq; meatus: pariter cõſiderat, per quam viã putridi humores cõuenientius poſſint purgari; ac demũ conſiderat, q̃nam prę ſidia, cũ interna, tum externa ſint magis apta ad remittendã febris caliditatem. Hæc breuiſſima eſt Gal. methodus curandi febres putridas, quam mihi ſatis ſit in præſentia ſummatim indicaſſe, & veluti adumbraſſe, q poſterius conabor exacte & diſtincte ſingula ppendere & explicare. Quare ad Auic. venio, in cuius explicatione mihi ſtatutũ eſt illa tantũmodo capita & præcepta vobis explicare, quæ magis vtilia videbuntur: namque ſi vellemus ſingula verba & totam literam exponere, noſtra interpretatio nullum finem haberet, & tardius quam vellemus ad propriam ſingularum febrium curationẽ accederemus.

Scias quod intentio) Hoc præſens cap. 7. varie diuiditur ab interpretib. in tres, in quinq; & plures particulas, de qua re non ego multum laboro, qui id ſatis habeo, Aui. propoſitum eſſe in præſenti cap. tradere generalẽ rationẽ curandi febres putridas, p miſſionẽ ſanguinis, & adminiſtrationẽ medicamenti, vnde forte ſatis eſſet illud diuiſiſſe in duas partes, in quibus hæc duo præſidia continentur & explicantur. *Diuiſio*

Et ſcias) Senſus horum verborum eſt: in curatione febriũ putridarum duplicẽ medico offerri indicationẽ curãdi, vnam q̃ habet rationem febris, quare neceſſe eſt refrigerare & humectare: alterã q̃ habet rationẽ materiæ, quamobrẽ neceſſe eſt, illã vel digerere, vel euacuare. Hanc partẽ habetis præclariſſ. traditam à Gal. 10. meth. 1. cuius doctrinę ſumma eſt huiuſmodi, affectũ duplicẽ eſſe, vnũ qui à nulla pẽdet cauſa, qualis eſt febris ephemera & hectica: alterũ qui habet cauſã, veluti eſt febris putrida, ex quo duplex quoq; eſt ratio curationis, vna vera & ꝓpria, q̃ vni affectui debetur: altera minus vera, & minus ꝓpria, quæ affectui ſimul cũ ſua cauſa attribuitur: de quo duplici affectu & duplici curatione loquitur Gal. 4. meth. 3. 11. met. 2. 13 met. 2. Ergo ſicuti in febre ephemera ſimplex quidã eſt affectus p̃ter naturam, cauſis q̃ illam excitarunt iam abolitis, q propterea ſimplicẽ curationẽ requirit, ita in febrib. putridis, in qb. cauſa adhuc manet, neq; affectus neq; ſanatio ſimplex exiſtit; namq; portionẽ febris, quę iã recepta eſt in corpore, ex propria ipſius indicatione curare oportet, nimirum per refrigerationẽ, portionẽ vero q̃ adhuc futura eſt, oportet propulſare, ac ne fiat, p̃cauere: hoc autẽ fiet, ſi cauſa q̃ poteſt illã excitare, prorſus amoueatur, quãobrẽ in febre putrida, q̃ accenſionis ſuæ cauſam intus habet 1. indicatio ab ipſa cauſa ſumẽda eſt, nempe à putredine, ſed tamẽ ita, vt neq; febris interea p̃termittatũr: quę doctrina in vniuerſum tradita eſt à Gal. cũ inqt c. 89. art. me. Generaliter autẽ ſi vnãquãq; prius effectricẽ cauſam reſciderimꝰ, deinde vero ad illã, q̃ facta eſt, ægritudinem accedamus, cauſarum ſalubrium inuentionẽ habebimus. Quæ eadẽ ſententia

 eſt re-

eſt repetita 8.metho. 4. Et ſi quis obiiciat Galenum, qui 8.metho.vltimo ad finem perſpicue docet,indicationem febris cæteras omnes indicationes obſcurare,is memoria repetat,Galenum eo loco ſermonem habere de febrib. ephemeris, & comparare indicationem,quæ ſumitur à febre cum cæteris, quæ ſumuntur à natura, ætate,conſuetudine,minime à cauſis,quæ in huiuſmodi febre ephemera nullæ ſunt: quod veriſſimum eſt, & nullam abſurditatem continet. Porro in hac conſideratione,vtrum ſit magis attendendum cauſæ quam febri, an contra magis febri, quam cauſæ, Gal.duas ponit concluſiones,maxima notatione dignas. Prima eſt,ſi in idem conſentiant,& quæ febrẽ extinguunt,& quæ illius cauſam oppugnant,ſicuti,exempli gratia,euenit in febre bilioſa,in qua eadẽ præſidia frigida & humida poſſunt & febrem extinguere, & cauſam febris expugnare, cũ vnũ ſit quod ab vtriſq; indicatur,id ſine prorogatione agendum eſt. Secunda eſt concluſio, ſi febris & cauſa non conueniant inter ſe,adeo vt ſanatio febris,quæ iã facta eſt,illius cauſam poſſit augere,vel altera ex parte quæ cauſam ſubmouẽt,poſſint febrem exaſperare, tũ diligens cõſideratio de ſpecie remediorum habenda eſt, quemadmodũ frequenter cõtingit in febre pituitoſa,in qua ſi velimus vti p̃ſidiis, quæ valeant noxiũ humorem incidere,attenuare,abſtergere,obſtructiones & meatus aperire,q̃ cõſtat calida eſſe, periculum eſt,ne ſimul quoq; febris augeatur, ſicuti contra, ſi iis frigidis remediis vtamur,quæ poſſint febrẽ extinguere,periculum eſt,ne humor frigidus,craſſus & crudus adhuc frigidior,craſſior & crudior reddatur. Cæterum Gale.poſt hęc rationem docet,qua vnuſquiſq; ſe facile poſſit ex hac difficultate explicare, ea vero eſt,vt tota huiuſmodi conſideratio & deliberatio ad tria capita redigatur: I. an expediat ſolam febrem curare, neglecta cauſa.II.an liceat ſolam cauſam oppugnare neglecta febre. III.an plurima quidẽ remedia ad alteram earum, vel cauſam, vel febrem ſint adhibenda,ſed tamen ita,vt neq; altera prorſus negligatur.Ex quib.tribus capitib. quod primo loco dictum eſt,nempe ſolam febrẽ curandam eſſe,neglecta cauſa, prorſus à Gal.reiicitur:namq; ſi ea remedia quib. oppugnamus portionem febris, quæ ſemp gignitur,efficientem illius cauſam augent,plane certum eſt, hac medendi ratione neq; illius generationẽ prohiberi,neq;febris magnitudinẽ minui poſſe.Quod vero ſecundo loco poſitum eſt,cauſam ſcil.fore oppugnandam,nulla febris habita ratione,ſi bene diſtinguatur,non omni ex parte apud Galen. reiiciendum eſt: namq; ſi æger laboret incredibili magnitudine febris,cõmittendum non eſt, vt per ea præſidia quibus cauſam ſtudemus auferre,febrem augeamus,ne forte vtrumq; ſimul, & febris & homo de medio tollatur:ſin autem febris fuerit adeo remiſſa, vt quo tempore aduerſus cauſam tantummodo pugnamus,vires interea nullam iacturam facere poſſint, tunc profecto neq; hæc ratio medendi eſt contemnenda: verum Gale. tertium præcipue modum videtur probare, qui iubet medicum inſtare contra eam vel cauſam vel febrem,quæ magis vrget,ſed tamen neq; alterius negligentem eſſe: etſi vero Gal.affirmat, plerumq; maiorem eſſe vim cauſæ,quam febris, tamen fatetur fieri poſſe aliquando,vt talis ſit febris magnitudo, quæ niſi illi occurratur, pręſentem perniciem ſit allatura:in quo caſu fuerit neceſſe, febrem prius ſubmouere, & quaſi cauſę obliuiſci,deinde ad cauſam amouendam accedere: quam ſententiam retulit Auic. in præſenti parte inquiens; *Et ſcias quod febris quandoque eſt tantæ vehementiæ & acuitatis*(, *quod non licet vti regimine cauſæ , imo indiget infrigidatione vltima , &c.*) Itaque ex hoc Galeni loco facile eſt intelligere, vnicuique mentem Auicen. in preſenti parte, in qua, vt diximus, ille docet, quando vel ſoli febri, vel

ſoli

ſoli cauſæ vel vtriq; ſimul proſpiciédum ſit, vt certe ſuperuacaneum ſit nos longiorem de hac re interpretationem facere.

Et digeſtio quidem in groſſa eſt æquatio eius cum ſubtilitate.) Hinc omnes interpretes colligunt, digeſtionem apud Auicen. nihil aliud eſſe, quam æquationem ſubſtátiæ, adeo vt humores ſi fuerint tenues, incraſſentur, ſi fuerint craſſi, attenuentur, & ad mediocritatem deducantur. Quæ eadem ſententia habetur 1. 1. doctrina 6. ſumma 1. cap. 3. ac forte Auicen. hanc doctrinam accepit ex Gale. qui lib. de conſt. artis med. cap. 19. hæc habet: quod in naturalem ſtatum redire poteſt, contrariis alterare oportet, craſſum quidem & lentum attenuando, tenue vero incraſſando, communiter autem vtraque concoquendo. Hoc loco ab omnibus propemodum interpretibus mouetur quæſtio, an concoctio ſemper craſſitudinem pariat, ſicuti manifeſte videntur ſentire Ariſt. & Gale. ille enim 4. meteor. cap. 3. docet, in vniuerſum omnia quæ coquuntur ex tenuioribus craſſiora reddi: Galen. vero hæc ipſa ſcribit verba, 4. de ratione victus morborum acutorum 4. Deiectiones liquidas dicit Hipp. nullo modo concoctas, coctio enim omnia cogit & incraſſat. Et ſane hæc opinio videtur admodum conſentanea rationi: ſi quis naturam concoctionis, & modum quo illa perficitur, diligenter conſideret, apud Galen. 1. epid. 1. 2. 44. concoctio eſt deductio quædam in ſubſtantiam coquentis eius quod cócoquitur. Apud Ariſt. loco meteor. citato, eſt perfectio à calido innato ex oppoſitis patibilibus: fit autem hoc modo: cum omnia quæ coquuntur, conſtent calido, frigido, humido, & ſicco, certum eſt calorem cuiuſque rei continere humida & ſicca in perfecta mixtione, quod ſi contingat natiuum calorem imbecillum eſſe, ſtatim fit vt ſiccæ & humidæ partes malæ in mixtione contineantur, ſiquidem à calore imbecillo nequeunt contineri, ex quo fit cruditas & putredo, in quibus humor nó bene contentus redundat in rebus crudis & putridis, & idcirco vtraque huiuſmodi, vt ita dicam, corruptio, cruditas inquá & putredo, emendatur & corrigitur cócoctione, quoniam per concoctioné perficitur atque augetur calor, humidumque ad perfectam mixtionem cum ſicco deducitur. Cum ergo res coquenda ſibi compar et perfectionem, propter incrementum caloris innati, atque illius actionem in oppoſita patibilia, nulli dubium eſſe debet, quin hoc tempore cóſumpto toto humore inutili ac male contento, reliquum humoris probe miſceatur cum partibus terreis, vnde reſolutis tenuiſſimis partibus, ſatis vnicuique poteſt conſtare, omnes res quæ coquuntur fieri craſſiores, atq; vno verbo concoctionem ſemper craſſitudinem parere: ac reuera ſi hæc concoctionis ratio, quæ ducta eſt ex rei natura, atque in doctrin. Ariſt. certiſſima eſt, accurate intelligatur, mea quidem ſententia ſtatui aliter non poteſt. Veruntamen præter ſententias Galeni & Auic. quæ ſuperius propoſitæ ſunt, neque deſunt quædam argumenta, quæ contrariam opinionem videntur demonſtrare: namque multa ſunt genita per concoctionem, quæ tamen ſunt tenuiora illis rebus ex quibus generantur, exempli gratia, fructus, pyra, ficus & ſimiles, in fine concoctionis euadunt longe tenuiores & molliores, quam fuerint antea: ſic in corpore chylus fit ex pane, ſanguis ex chylo, ſpiritus ex ſanguine, nihilominus ſpiritus ſanguine, ſanguis chylo, chylus pane ſubſtantia tenuior eſt: præterea conſtat vrinam crudam eſſe, quotieſcunque aut nimis craſſa, aut nimium tenuis exiſtit, ex quo vrina nimium tenuis, dum coquitur, craſſeſcit, & nimis craſſa attenuatur: quamobrem concoctio non ſemper videtur craſſitudiné parere. Ad diſſoluendam hanc difficultatem eſt vulgaris fere omnium reſponſio, concoctionem eſſe duplicem, alteram alimétorum, quam appellant

De concoctione.

in iuuatiuo,alteram excrementorum,quam vocant in nocitiuo,quarum duarũ con-coctionum meminit Gal.2.de ratione victus 44. vnde reſpondent,priorem conco-ctionem in iuuatiuo ſemper procedere incraſſando, ſiquidem omne quod conco-quitur,tandem aſſimilatur membro,q̃ craſſius eſt quàm ea quæ coquuntur & aſſi-milantur: poſteriorem vero in nocitiuo procedere quádoq; incraſſando,quandoq; attenuando,vt excremẽta poſtulant. Sed talis reſponſio nõ conuenit cum doctrina Gal. qui 1.aph.com.12 & loco citato 2.de ratione victus teſtatur,non ſolũ alimenta, ſed etiam excrementa per concoctioné fieri craſſiora,quod ex variis Gale. locis duo confirmant apertiſſime, alter eſt 2.prog.37.& ita habet. Concoctio craſſioré reddit non ſolum vrinam,ſed etiam deiectionem,quoties bene in ventre concoquatur, & ſimiliter ſputa in pleuritide peripneumonia,nec non pituitam per deſtillationes & grauedines,&c. Alter eſt locus in lib.de totius morbi temporib.3. Quis ignorat vẽ-triculum male concoquendi munus obiiſſe,deiectiones nondum in chylum muta-tas cõtemplatus? qui neſcit vrinam in vaſis coctione fruſtratam eſſe, aquoſam illam conſpiciens.Quo loco Gal hoc ipſum demonſtrat in ſingulis excrementis,& in ſin-gulis corporis partibus,nempe omnia,neq; ſolum alimenta, ſed etiam excrementa per concoctioné fieri craſſiora. Nonnulli aliter reſpódent,nempe alimentorũ quæ in corpore humano concoquuntur,quædam conuerti in membra dura, aut partes craſſas,cuiuſmodi ſunt oſſa: quædá vero in ſubſtantias tenues,cuiuſmodi ſunt ſpiri-tus,alia demũ in mediocres,cuiuſmodi ſunt caro & pinguedo: quare inquiunt, quæ in craſſa conuertuntur,omnia concoctione craſſeſcere,ac de iis tantũ locutos fuiſſe Ariſt.& Gal. cætera omnia attenuari,neq; concoctione fieri craſſiora. Quæ ſane re-ſponſio eſt nullius momenti; namq; certum eſt Ariſt.& Gal. ſtatuiſſe decretum ge-nerale de omnib.rebus,q̃ nullo modo ad hæc vel illa tantum poteſt referri, præter-quam quod Ariſt. non ex iis quæ per concoctioné generantur, ſed à cauſa efficiente concoctionem,ſumit argumentum ſuæ cõcluſionis, quoniam, ille inquit,calor res omnes reddit calidiores,ſicciores,& magis craſſas: quo nihil planius & apertius dici poteſt: atq; ne fruſtra ſim longior referendis aliorum cogitationibus quæ mea ſen-tentia,ſunt inanes,& nihil ad rem pertinent, ego quidem cenſeo reſpondendũ eſſe ad mentem Ariſt.& Gal. res omnes concoctione fieri craſſiores, q̃ ego interpretor fieri,quatenus pertinet ad illam portioné materiæ, quæ eſt concoquenda: pro quo ſciendũ eſt,tam in alimentis q̃ in excrementis varias partes reperiri, quarũ aliæ ſunt vtiles & concoqui poſſunt: aliæ ſunt plane inutiles,neq; vlla ratione concoctionem poſſunt recipere: itaq; illæ tantũmodo partes per concoctioné fiunt craſſiores,quæ vere ſunt vtiles,& concoquuntur: exẽpli gratia,in pane ſunt duæ partes,vna apta ad concoctioné & nutritioné,altera excremẽtitia & nullius vſus: ex quib⁹ licet chylus qui ex pane generatur,ſit ipſo pane tenuior,altera pars ſecretis excrementis,ex qua proprie & vere ſit ipſe chylus,illo tenuior exiſtit, & concoctione craſſitudinem ac-quirit. Pariter ex chylo generatur ſanguis, at non ex toto chylo, ſed ex altera tan-tum parte,quæ eſt apta ad nutritionem, quæ cum ſit tenuior, agente in eam calore ſit craſſior,congruaq; ſanguinis materia efficitur: ſic ex quibuſdá partibus tenuibus ſanguinis, redditis quoquomodo craſſioribus,generantur ſpiritus vitales: quod de cæteris quoq; ſtatuendũ eſt,adeo vt res omnes ex ea parte quæ vere eſt concoquen-da,perpetuo euadant craſſiores. Neq; vero diuerſa eſt ratio excrementorũ,exempli gratia,lotia craſſa dum cõcoquuntur, videntur quidé fieri tenuiora, ſed reuera pro-pria ſubſtantia liquoris craſſeſcit, ſiquidem tota vrina ſit tenuior ſeparatione craſ-

ſorum

ſorum humorum, quæ cum liquore erant commiſti: hæc autē quæ ſeparantur, non ſunt ſubiecta cōcoctioni, ſed ſola tenuior pars lotii, à qua cętera inutilia excrementa ſunt ſeparata, eſt idonea ad concoctionem, atq; hæc pars cōcoquenda, conſumptis à calore partibus humidis, neceſſario ac perpetuo ſiccior & craſſior redditur, ſicuti diximus de tenuiore parte panis, chyli, ſanguinis, & reliquorum. Itaque concludendum, vere omnia quæ concoquuntur, ſemper fieri craſſiora. Neque ab hac determinatione diſſentiunt Gal. & Auic: qui, ni fallor, minime loquuntur de concoctione, ſed potius de præparatione eorum quæ debent concoqui: quæ quidem ſine vlla dubitatione, ſi ſint craſſiora, debent attenuari, ſi ſint tenuiora, debent incraſſari, vt deinceps agente calore, qui ſemper cogit & incraſſat, facilius coqui poſſint. Atque de hac quæſtione ſatis.

Et omnes fructus nocent febricitantibus.) Fructus diuiduntur à Gal. 2. de alim. facul. 2. in æſtiuos, quos Gręci ὡραίυς, Latini fugaces, fugientes & temperarios vocāt, cum breui admodum durent tempore, quales ſunt melones, melopepones, perſica, & ſimiles: & in autumnales qui ſerotini dicūtur, poſſuntq; ſeruari incorrupti aliquam diu, quales ſunt pyra, poma, punica, & ſimilia. Gal. autem docet hoc loco, necnō in lib. de cibis boni & mali ſucci. 8. nullum fructum eſſe boni ſucci, fugaces vero plane prauum ſuccum habere, adeo vt ſi prætereà corrumpantur in ventriculo, à veneſa materia non longe abſint: ex quo colligit illorum vſum conuenire potius ratione medicamenti quam alimenti, nempe illis qui vehementiori calore & longiori itinere ſunt defatigati, tunc enim poſſunt aliquam vtilitatem afferre, ſqualorem corporis humectando, & ſi actu frigida ſumantur, moderate refrigerando. Gal. eleganter de ſeipſo narrat hiſtoriam in libello de ſuccorū bonitate cap. 1. etenim cum ille patris conſilio ab eſu fructuum, ac præcipue fugacium certo tempore abſtinuiſſet, liber à morbis permanſit: vbi vero ſimul cum ſuis ſodalibus liberaliter iis fructibus vſus fuiſſet, qui ſub canis tempore proueniunt, autumno ſæpius morbū incidit acutum, adeo vt neceſſe fuerit illi ſanguinem mittere, quod factum eſt vſque ad annum ſuæ ætatis 28. quo tempore cum præuideret, ſibi maiora imminere pericula, ſtatuit nullos fructus aſſumere, præter ficus & vuas exacte maturas, & quidem moderate, in qua deinceps victus ratione perſiſtens ſemper firma atq; inculpata valetudine potitus eſt. Ex iis nō difficile eſt intelligere rationē, quamobrē omnes fructus noceant febricitantibus: cum enim ſint praui ſucci, & facile putreſcant, præcipue vero in ventriculo à putrido calore male affecto neceſſario degenerant in vitiatos humores, qui poſſunt multis modis febrem augere & fouere. Et ſi quis obiiciat Gal. qui 1. ad Glauc. in tertiana exquiſita concedit fructus, qui non ſint omnino difficilis concoctionis: reſpondeatis primo Galenum concedere illorum vſum parce & moderate, quod illa verba manifeſte demonſtrant (*permittendum vero vt illos degu-ſtent.*) qua moderatione ſi fructus aſſumātur, poſſunt quidem refrigerare & humectare, & forte aliquam vtilitatem afferre, nec quidquam lædere: quamuis enim minime probum ſuccum generent, quoniam ille paucus eſt, à calore naturali facile poteſt corrigi & ſuperari. Deinde reſpondeatis, eiuſmodi fructus concedi à Galeno hominibus delicioſis, vt poſtrema capitis verba demonſtrant. Itaque omnes fructus nocent febricitantibus, neque alia ratione poſſunt conuenire, niſi admodum parce, & potius ratione medicamenti q̄ alimenti: præcipue vero in gratiam alicuius ſymptomatis, exēpli gratia, diſſolutionis ventriculi, perditæ appetētiæ, immoderatę ſitis, & ſimilium. Quod ſi quis cupiat ſingulorum fructuum, tam æſtiuorum, quam autumna-

autumnalium magis exacte naturam & facultates cognoſcere, is conſulat Galenum, qui 2. de alim. facult. & lib. de cibis boni & mali ſucci, hæc omnia declarat accuratiſſime.

De ſyrupo acetoſo.

Et multoties quidẽ inuenitur res quæ digerit & ſubtiliat, &c.) Sciendũ eſt ſyrupũ acetoſum eſſe duplicẽ, vnũ qui paratur ex ſaccharo & aceto, alterũ qui cõficitur ex melle & aceto, & vterq; ab Auic. 5. can. tract. 6, appellatur ſyrupus acetoſus: veruntamẽ ſolent medici alterũ ab altero diſtinguere, qui ſyrupum ex ſaccharo ſyrupũ acetoſum, ex melle aũt oxymel nominant: itaq; ſententia Auic. intelligitur de vtroq;, nã vterque ex partibus ex quib⁹ cõponitur, aceto inquã, ſaccharo, vel melle, habet vim incidendi, attenuandi, refrigerãdi, abſtergendi, adeo vt huiuſmodi duo ſyrupi, & febri, & cauſæ febris, & omnibus febribus, omnibuſque cauſis febris videantur conuenire, quam eandem ſententiam repetit Auicen. 1. 3. tract. 1. cap. 29. de curatione generali diſpoſitionum cerebri. Cum Auicen. conuenit Meſue, cap. proprio, qui aſſerit ſyrupum acetoſum billioſis affectibus cõuenire, propterea quia bilem tenuitate & caliditate furioſam frangit, incraſſat, extinguit; humores item craſſos & glutinoſos tenuare, incidere, & ad purgationem præparare. Ac forte idem cum Auic. & Meſue ſentit Galen. qui ſcribit de ſuccorum bonitate & vitio, oxymel omni ætati & omni naturæ, ſanitatis tuendæ gratia, vtiliſſimum eſſe: contra vero eſt ipſemet Auic. qui curando maniam, docet cauendum eſſe ab eo in quo ſit ſubtiliatio, deſiccatio, & inciſio, ſicuti eſt oxymel, prima tertii tract. 4. cap. 17. & Hipp. in vniuerſum teſtatur 3. de ratione victus 38. acetum naturis bilioſis conferre, melancholicis obeſſe: quare huiuſmodi ſyrupi non conueniunt in materia ſicca: ſic Gale. in lib. metho. de tuenda valetudine, de ratione victus morborum acutorum, partim probat oxymel, vbicunque ſit materia frigida, craſſa, tenax, quæ indigeat inciſione & attenuatione: quibus plane conſentit Aetius ſermone 5. cap. vltimo poſtremis verbis, quæ ſunt huiuſmodi: Hipp. & Gal. dixerunt oxymel commodum eſſe corporibus craſſis & glutinoſis humoribus refertis, minime puris & non redundantibus excrementis, aut iis qui ex tenui aut acri fluxione laborant, aut qui neruoſas partes ſenſu inſigni præditas habent. Sic demum Alexand. lib. 12. cap. 1. de feb. ephemera ex obſtructione longa oratione probat, neque temperaturis, neque humoribus ſiccioribus oxymel conuenire: vt concludendum videatur, male Auic. huiuſmodi ſyrupo acetoſo communem vim iuuandi omnes febres & omnes humores tribuiſſe. In hac difficultate reſpondeatis vno verbo, oxymel reuera conuenire imprimis in materia frigida & craſſa, cum ratione mellis abſtergat, ſiccet, calefaciat, ratione aceti incidat & attenuet; quæ omnia ad talem materiam ſunt valde accommodata: quatenus autem pertinet vel ad materiam, vel ad habitum corporis, vel ad temperiem calidiorem & ſicciorem, ego quidem cenſeo aut nullo modo, aut ſaltem parce & caute illud congruens eſſe, cum forte attenuando & ſiccando poſſit magis obeſſe quam prodeſſe. Niſi poſtremo loco dicamus, ex varia oxymellis præparatione, de qua Galen. tractat diffuſe 4. de tuenda valetudine illud poſſe parari adeo temperatum, vt ex communi regula medicorum, quæ docet remiſſum agere in intenſum, liceat affirmare, hæc medicamenta acetoſa poſſe omnibus humoribus & omnibus febribus conuenire.

Et cum &c.) Quoniam Auicen. dixerat aliquando refrigerandum eſſe, nempe quotieſcunque febris magis vrget quam illius cauſa ne aliquis hac in re error contingat, atque intelligamus quænam ſint apta, & quæ ſint inepta ad refrigerationem, inquit

inquit,in præſentia, non fore exhibenda medicamenta frigida, aut adſtringentia, niſi poſt coctionem & vacuationem excrementorum, quo tempore ad roboranda ipſa membra certum eſt illa conuenire. Quodquidem præceptum velim vos bene memoria tenere & obſeruare,nempe vt in curandis omnibus febribus putridis ab omni re adſtringente perpetuo abſtineatis; vt quæ poſſit augere prohibitã tranſpirationem & obſtructiones, cum quibus febres putridæ nunquam poſſunt auferri. Quo quidem pernicioſo errore arguendi ſunt multi noſtrorum temporum medici, qui familiariter vtuntur ſyrupis de limonibus,de agreſta,de portulaca,de acetoſitate citri, vino granatorum,citoniorum, bolo armena, coralliis, & aliis id genus, quæ maiori & minore non carent adſtrictione; à quibus omnibus conſulo vos diligenter cauere,niſi fortaſſe in gratiã alicuius ſymptomatis, potiſſimum oris ventriculi, illa quandoque velitis exhibere, ſicuti legimus 1. ad Glaucon. 14. ad finem. 12. meth. 7. Galenum quoque non ſemel exhibuiſſe mala punica,& alia id genus. Non ignoro nonnullos eſſe quibus placet, Auic. non generaliter & abſolute prohibere adſtringentia,ſed adſtringentia validiora,qualia ſunt trochiſci de ſpodio & ſimilia; quos ego puto male ſentire: ſiquidem primum ſimpliciter inquit, cauẽdum eſſe ab iis in quibus eſt ſtipticitas: deinde ſi conſideremus methodum curandę febris putridæ,ac rei naturam, vtique fatendum eſt præceptum eſſe commune longe maximi momenti,& maxima dignum obſeruatione.

Et ſcias quod cura febris putridæ.) Cum Auic.dixiſſet principio capitis,attendendũ eſſe partim ad febrem,& partim ad materiam, nunc admonet curationẽ febris putridæ eſſe diuerſam à curatione febris hecticæ; quæ ſentẽtia eſt manifeſta,& eſt Galeni,qui ſcribit 11.meth.2. febrium ephemerarum,quemadmodum & hecticarum, veram & propriam curationem eſſe,earum vero quæ ex putreſcẽtibus humoribus generantur,curationem & præſeruationẽ mixtam eſſe,propterea,quia febris ephemera & hectica ſunt ſimplices morbi, ſine cauſa, qui remedia contraria requirunt: in putrida autem non modo morbum,ſed etiam illius cauſam oportet auferre. Pro quo iuniores intelligant,quod Gal. innuit hoc loco,ſed explicat diffuſe 2.apho. 22. curationem morborum tripliciter vſurpari; vno modo quatenus curatur morbus iam factus, qui non amplius pendet à cauſa; quæ curatio fit ſimpliciter per vſum contrariorum: vt ſi morbus fuerit calidus,per frigida, & è conuerſo. Altero modo curatio dicitur præſeruatiua,quæ non conuenit, neque morbo facto, neque fienti, ſed tantum imminenti aut futuro; vt ſi appareant ſigna plenitudinis, illius vacuatio qua præcauetur morbus, ſimpliciter ad vnam præſeruationem pertinet. Tertio modo dicitur curatio, quæ comprehendit & curationem,& præſeruationem, quippe conuenit & morbo facto, per ſuum contrarium, & morbo futuro per ablationem ſuæ cauſæ: ex quo medici vtroque nomine, quandoque curationem, quandoque præſeruationem ſolent appellare: exempli gratia, ſi quis mordeatur à cane rabido, primum eſt morbus factus, nempe vlcus, quod curationem poſtulat: ſecundo eſt morbus futurus, nempe rabies, quæ præſeruationem requirit. Itaque hæc curatio componetur ex curatione & præſeruatione, & iure dixerunt Auicen.& Galen. curationem febris putridæ à curatione febris hecticæ diuerſam eſſe.

Et cibatio quidem eſt amica virtuti) Neſcio quomodo Auic.hoc loco interponat nonnulla quæ pertinẽt ad victus rationem, de quibus ex propoſito intendit pertractare ſequenti cap. ſententia vero eſt talis. Alimenta partim eſſe amica,partim eſſe inimica

inimica virtuti: amica, quoniam illam conſeruant & augent: inimica quoniam ſunt amica illius inimico, nempe materiæ: namq; ſicuti ſcribit Gal. 1. ad Glauc. 10. quantum inediæ proſunt ad morbi coctionem, tantum vel etiam amplius officiunt viribus: alimenta autem quantum ægri robur augent, tantum coctiones impediunt. Pro quo ſciendum eſt ex Galen. 1. de ratione victus 44. vnum atque eundem eſſe ſcopum nutriendi ægros & ſanos, nempe cuſtodiam facultatis vitalis: nam proprie morbus ſua indicat remedia, phlebotomiam, purgationem, &c. virtutis autem cuſtodia ſolam indicat alimoniam: quare niſi alimenta morbum offenderent, nos ſoli virtuti attendentes, ægros vt ſanos nutriremus, ſed quoniam illa magna ſæpe afferunt incommoda, propterea morbi affectionem non tanquam alimenti indicatricem, ſed tanquam prohibitricem, contemplamur. Hinc habetis aphor. Hipp. vbi morbus peracutus eſt, extreme tenuiſſimo victu vtendum eſt: & qui ſequuntur, qui docent congruam moderationem alimenti, vt interim natura poſſit incumbere concoctioni materiæ efficientis morbum: ergo alimēta ſunt amica naturæ, quatenus illam roborant & conſeruant, ſunt autem inimica, quoniam augent materiam morbi, quæ ipſi naturæ eſt inimica. Quod ſi quis capit huius præcepti communem rationem intelligere, is audiat Hipp. 2. apho. 10. Impura corpora quanto magis nutries, eo magis lædes. Cum enim corpora laborantia febre putrida ſine dubio ſint impura, certum eſt, quo magis illa nutriuntur, eo magis lædi, copiamque & vitium humorum, obſtructiones, putredinem, & febrem augeri: quod ſpeciatim Galen. quoque animaduertit 11. metho. 15. ad finem. Gentilis hoc loco inquit, hanc ſententiam Auic. fuiſſe Hippoc. 7. apho. 67. Si quis cibum febricitanti dederit, ſano quidem robur, laboranti vero morbus: qui reprehendit Galen. quaſi non intellexerit, neque hunc, neque ſequentes aphor. ſed ille reuera non percepit mentem Galeni, namque ille ſcribit in com. & miratur nonnullos interpretes, qui finem libri aphor. variis modis deformarunt, nonnulla per eadem verba ſcribentes, quibus antea Hippoc. vſus fuerat, nonnulla paululum commutantes, aliqua interponentes, qualis eſt propoſitus aphor. qui à locutione Hippoc. longe abeſt: nam cum auctor dicere voluiſſet, alimenta in ſanis quidem robur efficere, ægris autem obeſſe; vel ſanis quidem robur, laborantibus morbum augere, abſurde prorſus locutus eſt, cum reuera alimenta non ſint, neque robur, neque morbus, ſed & robur & morbum efficiant: quare Galen. non reprehendit illum auctorem de re, ſed de abſurditate orationis, adeo vt male à Gentili reprehendatur.

Ad ſcias quod non eſt tibi poſſibile curare febr.) Auicen. hic ponit nonnullos canones, ſiue regulas, quarū prima eſt: nullam febrem cuius natura & cauſa ignoretur, poſſe à medico curari: ac ſane ratio eſt manifeſtiſſima. Cum enim præcipua curandi ratio & remediorū inuentio pendeat ex ipſo morbo, niſi ille intelligatur, quomodo liceat elicere indicationes, & remedia inuenire: ex quo vulgare eſt prouerbium, qui bene nouit bene curat, qui male nouit male curat. Et quoniā potuiſſet quis quærere ab Auic. ſi forte id contingat, vt febris ignoretur, quidnam ag re oporteat? ille huic quaſi tacitæ obiectioni reſpondet: ſi ignoraueris ægritudinem, attenua regimen, & quæ ſequuntur: quam eandem ſententiam ille habet per hæc verba 4. 1. cap. 1. Cum autem ignoras quæ ſit egritudo, relinque eam naturæ, & nōn properes, quoniam natura aut ſuperabit ægritudinem, aut ipſam manifeſtabit. Hæc quidem eſt huius loci vulgaris interpretatio, quam etſi nolo redarguere, tamen cenſeo hac tota verborum ſerie magis reconditam & veriorem interpretationem contineri.

Puto

Puto igitur Auic. hanc ſententiam accepiſſe ab Hipp. 4. de ratione victus 4. 52. Inconſtantes febres donec conſtent, ſinere oportet: vbi autem cõſtiterint, victu & curatione conuenienti pugnabis. Hipp. hoc loco, vt Galen. interpretatur, loquitur de vna febrium inconſtantia, in quibus nihil conſtans certumq; exiſtit: quam quidem conſtantiam & firmitudinem periodi imprimis atq; vrinæ ſolent afferre, quare vbicunq; periodi non ſunt firmatæ, & lotia inter ſe ſunt diſſimilia, Hipp. formam talis febris inconſtantem eſſe ait, ac ſi diceret, non exacte vnam formam ſeruare: igitur in huiuſmodi febribus non in principio victu vti præcipit, ſed ſinere donec qualiſnam ſit febris cognoſcamus, & tunc victus formam definire: namque ſi quis audeat antea vel per victus, vel per medicamentorũ rationem curationem aggredi, vix fieri poteſt, quin is multa & grauiſſima errata committat. Itaq; exiſtimo Auic. hanc eandem ſententiam habere, & loqui de febribus nõ quæ nequeant cognoſci, exempli gratia, an ſit febris, an ſit putrida, an ſit bilioſa; eiuſcemodi cognitio ex iis quæ antea tradita ſunt, non poteſt ignorari, ſed quæ ſint inconſtantes, & nullam certam formam retineant, de quibus Hipp. & Gal. loquuntur. Sed ſingulas Auic. regulas perpendamus. Prima fuerat: nõ poſſe febrem curari, niſi ea prius cognita fuerit: quare *Regula I.* medicum oportet ante omnia ſtudere vt febrem cognoſcat, neq; ſolum genera, ſed etiam ſpecies & differentias, vſque ad extremum exacte intelligat: quæ regula, vt diximus, eſt manifeſtiſſima, neq; indiget longiore explicatione. Secunda eſt: ſi igno- *II.* raueris febrem, tunc ſubtilia regimen, hoc eſt, vt ego interpretor, ſi febris fuerit inconſtans, neque vllam certam formam vel periodorum vel vrinarum ſeruet, donec illa ſibi conſtet, ſine victu & ſine medicamentis ſinere oportet: quod ſi antea aggrediaris illud facere, periculum eſt ne alimenta exhibeas in acceſſione, aut propines medicamentum in tempore importuno, aut alios ſimiles committas errores. Tertia eſt regula: prouide ne æger occurrat paroxyſmo, niſi ventrem habuerit va- *III.* cuum. Sententia eſt Hipp. 1. aphor. 11. in acceſſionibus abſtinere oportet, & quibus per circuitus fiunt acceſſiones, in ipſa acceſſione abſtinere oportet: & iterum 1. de ratione victus 46. tempus dandæ ſorbitionis tum per initia, tum per omnem morbi decurſum, hoc maxime ſeruare oportet: nam ſi pedes frigidi fuerint, non modo à ſorbitione, verum quoq; & maxime à potu abſtinendum eſt, ac cum caliditas ad pedes deſcenderit, tunc dare expedit. Vtrobique docet Hipp. principio paroxyſmorum abſtinendum eſſe à cibo & potu, quod illa, expoſitore Galen. hoc tempore exhibita, calorem alioqui ſatis obrutum, adhuc magis obruant, ac vehementer ægrum lædere poſſint. Tempus autem commodum nutriendi ægroti, inquit Galen. illud eſt, cum moderatiſſime ſe habuerit tum thorax, tum venter; ſicuti contra tempus deterrimum eſt ac peſſimum, cum eæ partes peſſime ſe habeant. Quod ſi memoria tenetis, quæ diximus de particularibus temporibus morborum, ſatis debet vobis conſtare, tempus commodum atque optimum dandi alimenti non aliud eſſe, quam febris declinationem vel infebricitationem: contra cætera omnia tempora eſſe incommoda, neque vllo modo ad nutritionem accommodata. Sed hac in re valde vtili parumper conſiſtendum eſt: namque ſicuti conuenit inter omnes, in febribus intermittentibus, vel quæ habent longiſſimã & exquiſitam declinationem, opportuniſſime ægros nutriri, quo tempore illi melius ſe habent, ac longius diſtant à ſtatu prioris, & à principio poſterioris paroxyſmi: ita altera ex parte, ſi intermiſſio vel remiſſio febris ſit valde breuis, vt duarum, aut trium horarum, vt neceſſe fuerit ægrum nutrire, vel prope ſtatum præteriti, vel prope princi-

principium imminentis paroxyſmi, quæritur vtrum hanc vel illam temporis occaſionem liceat eligere, de qua controuerſia variæ fuerunt antiquorum opiniones, de quibus mentionem facit Cornel. Celſus lib. 3. cap. 4. Sed iis prætermiſſis nos ad Galen. accedamus, qui 10. meth. cap. 3. primum longa verborum ſerie quandam narrat hiſtoriam de iuuene febre correpto, quẽ ſeruauit & releuauit à ſyncope, ac demonſtrat apertiſſime ægrotos quandoque parum ante acceſſionem, imo acceſſionis inuaſionẽ vtiliter & neceſſario nutriendos fore, nimirũ quotieſcunq; ægri ſunt temperamento & habitu corporis bilioſo, calido & ſicco, habentq; vires imbecillas, ac febris accenditur ex laboribus, vigiliis, inedia, & ad ſummam ex acribus & mordentibus humoribus, ex quibus illi facile diſſoluuntur, & ſyncope corripiuntur. Deinde cap. 4. teſtatur & gloriatur, iam incipiente febris horrore, dato alimẽto ſe nonnullos ab horrore & à febre liberos reddidiſſe: quamobrem cum Hipp. & Auic. hoc loco iubent, in acceſſionibus fore à cibo abſtinendum, non id generaliter accipiendum eſt, ſed hac adhibita limitatione, ſi per ægri temperiem, corporis habitum, & vires licet; ſiquidem propter huiuſmodi rationes cogimur aliquando vel ipſo paroxyſmi principio alimentum exhibere; in cæteris autem corporib. Gal. rurſum hanc totam rem explicat accuratiſſime, qui 11. meth. vltimo docet, nutriendos ægros laborantes febre intermittente ac redeunte, duo potiſſimum animaduertendo, alterum, ſtatum præcedentis paroxyſmi; alterum principium futuri, atq; eodem tempore vult danda eſſe alimẽta, quę ab vtroq; termino quam longiſſime diſtant: quod ſi ſpacium inter ſummum prioris acceſſionis vigorem, & principium ſequentis, ſatis amplum fuerit, facile eſt idoneum tempus nutritionis inuenire: ſi vero exiguum & anguſtum id fuerit, alterum fieri neceſſe eſt, vel vt ægrum ex priori febre adhuc calidum nutrias, vel inuaſione ſequentis paroxyſmi iam imminente. Ex quo loco Galen. 1. ad Glau. cap. de tertiana notha, in curatione tertianæ nothæ, in qua ſolent eſſe acceſſiones longiſſimæ, ſcriptum reliquit, non eſſe danda alimenta quotidie, ſed ſatis fore, ſi alternis diebus exhibeantur, quod in iis vix liceat inuenire tempora oportuna, quibus ægri ſingulis diebus nutriri poſſint. Itaq; ſi tempus inter vtramq; acceſſionem admodum anguſtũ fuerit, tunc oportet medicum vti ſumma prudentia, qui primum debet morbi naturam conſiderare, & quo potiſſimum tempore ille finem ſit habiturus: namque ſi febris fuerit è genere continuarum & acutarum, certum eſt illam breui, neque vltra diem 14. finiendam eſſe: quod ſi vltra diem ſeptimam progreſſura non videatur, plane æger ſine alimento continendus eſt, dummodo coniiciamus virtutem interea non defuturam: ſin autem ad nonam, aut 11. aut 14. vſque progreſſura videatur, ægrum neceſſe erit nutrire. Præterea in difficultate nutriendi ægrotum, ſi tempus inter duas acceſſiones anguſtum fuerit, Galen. iubet medicum animaduertere locum laborantem, vna cum affectu, tum acceſſionis & principii, & ſummi etiam vigoris qualitatem & communem condictionem: namque ſi æger vel iecoris, vel ventriculi inflammatione laboret, periculoſiſſima res eſt ante acceſſionem illum nutrire: quod ſi hæc abſint, eos qui infirmas habent vires nutrire vtiliſſimum eſt: etenim huiuſmodi ægroti vna cum acceſſionibus, iecore quidem laborante, alui deiectione, ore autem ventriculi male affecto, ſyncope corripi conſueuerunt. Et ſi quis cupiat cæterarum quoque partium quæ iecori & ventriculo reſpondeant, aliquam rationem intelligere, partim ex ſitu, partim ex dignitate facile is poterit de vnaquaque iudicium facere. Quatenus autem pertinet ad conſtitutionem & qualitatem principii, nec non ſummi vigoris vtriuſque acceſſionis,

nis, ita ſtatuendum eſt: quandoquidem in rigore notandum eſt, an æger citra magnitudinem caloris ſit ſiccus & ſqualidus, an magis ſine ſiccitate & ſqualore ſit inſigniter calidus: namq; priorem moderate calidum, ſed exſiccatum, quamprimum victu humectante madefacere oportet: in ſecundo ſine ſiccitate vehementer calido, dum plurimum caloris ſe remittat, antequam nutrias, expectare oportet. In principii vero qualitate id conſiderandum eſt, an corporis extrema refrigerentur magnaq; ad internas partes fiat ſanguinis reuocatio, an magis principium plane ſit leue, neq; admodum hominem vrgeat, quippe iſtud ſecundum, tanquam facile & manſuetum contemnendum eſt, atq; ſi ita ferat occaſio, prope illud, & in illo principio licet ęgrotum nutrire: at de priore eſt rurſus diſtinguendum: namq; ſi abſque alicuius viſceris inflammatione, aut humorum redundãtia, in principio acceſſionis fiat motus ad interiora, nihil offendes, ſi parum ante ægrum nutrieris: ſin vero adſit inflammatio vel humorum copia, nutritionem tanquam rem maxime noxiam, ante acceſſionem vitare oportet. Poſtremo autem in febribus, quæ vnicam tantum à principio vſq; ad finem habent acceſſionem, facilis tolerantia & conſuetudo ſpectari debent, quoniam huiuſmodi febricitanti eo tempore alimenta ſunt exhibenda, quo facilius morbum tolerat, eaq; potiſſimum hora diei, qua prius in ſanitate nutriri conſueuere. Quæ doctrina eſt Gal. 11. metho. 5.

Et non moueas in die paroxyſmi, quantum poßibile eſt.) Hæc eſt quarta regula, In die paroxyſmi nihil mouendum eſſe, quantum fieri poteſt: & ratio eſt in promptu, propterea quia natura à morbo eſt ſatis afflicta, neque decet addere afflictionem afflicto: itaq; per Auicennam in die paroxyſmi, neq; licet venam ſecare, neq; dare medicamentum, neq; aliud inſigne remedium adminiſtrare. Verum aduerſus huiuſmodi regulam dubitant nonnulli, qui proferunt quaſdam rationes, quæ videntur demonſtrare, medicum poſſe aliquando in acceſſione aliquam vacuationem moliri: & primo, natura vtiliter vacuat in die paroxyſmi. Ergo & medicus. Conſequentia eſt manifeſta, quoniam medicus eſt miniſter & imitator naturæ. Antecedens eſt Gal. 3. de criſibus, 4. criſim concurrere cum die acceſſionis, atq; ita rarum eſſe, vt in leuiore die febris iudicetur, vt Archigenes bis tantum per vniuerſam ſuam vitam id viderit: ipſe vero Gal. ſemel tantum id obſeruauerit: vbi conſentit Hip. 1. epid. 3. 13. Quæ diebus paribus accidunt, paribus iudicantur, quorum vero ſunt in imparibus acceſſiones, in imparibus iudicantur. Quem locum explanans Galenus præclare cauſam explicat, propter quam contingat criſim in acceſſionibus fieri: propterea quod hoc tempore partim humores moueantur, ac veluti bullientes erumpant ſanguinis profluuio, vel ſudoribus, vel vomitu, vel deiectionibus, & aliis modis, partim natura grauata & onere oppreſſa ad huiuſmodi expulſiones irritetur, partim demum fuſis & agitatis humoribus, illorum expulſio & criſis facilius ſoleat ſuccedere: quod ſi in die acceſſionis licet naturæ criſim & varias vacuationes efficere, cur non item naturæ imitatione liceat medico idem facere? Secundo Gal. in lib. quos & quando &c. tradens rationem vacuandi corporis, inquit reſpiciendum eſſe ad acceſſiones, quę nos poſſunt docere, quomodo ſit euacuandũ, qui ſtatuit principio acceſſionum per ſuperiora, in declinatione per inferiora vacuandum eſſe: & confirmatur, quoniam Auicenna in cura febris quartanæ maxime probat vomitum in die paroxyſmi, qui, vt ille inquit, aut alleuiat paroxyſmum, aut eradicat ipſum. Imo vero ſunt nonnulli moderni, qui vario experimento affirmant, in febre quartana medicamentum dare in die acceſſionis, & admodum feliciter, inter quos eſt il-

Quarta regula.

le Amatus Luſitanus, qui in prima centuria curationum medicinalium curatione 8. iſtud multis modis conatur confirmare. Tertio iſti afferunt auctoritatem Mauri cuiuſdam medici veteris, cuius mentionem facit Gentilis, qui in primo aph. 2. præcipit, hominem vacuandum eſſe, qua hora humores mouentur: quare cum illi potiſſimum moueantur tempore acceſſionis, hinc colligunt hoc ipſo tempore medicum quoque poſſe varios vacuationes moliri.

Ad hanc difficultatem reſpondendum eſt, non licere in febribus medico in die paroxyſmi aut venam ſecare, aut medicamentum exhibere, aut aliter inſignem vacuationem facere: & quatenus pertinet ad ſectionem venæ, Gal. de ſang. miſs. 21. expreſſe docet, febris declinationem perpetuò expectandam eſſe, ſicuti in lippitudine & aliis affectibus, qui febre carent, non febris declinationem, quæ nulla eſt, ſed magnitudinem doloris, aut inflammationis, aut totius affectus fore inſpiciendam, ac poſtremo ſi nihil eiuſmodi vrgeat aut prohibeat, tempus ſecandæ venæ conuenientiſſimum matutinum eligendum eſſe. Quatenus vero pertinet ad medicamentũ, etſi id non explicatur à Galeno, tamen ex comparatione ad ſectionem venæ facile poteſt intelligi, idem quoq; de medicamento ſtatuẽdum eſſe: neq; enim minorem moleſtiam, & vim affert naturæ medicamentum, quam afferat venæ ſectio. Sed p̃terea certum eſt, medicamentum ex vna parte trahere à circumferentia ad centrũ, ex altera naturam in paroxyſmo expellere à centro ad circumferentiam, vnde forent duo motus contrarii, quos natura non niſi cum magno periculo poſſet perferre. His mihi liceat addere duas alias rationes, longe maximi momenti, quæ plane demonſtrant, in die paroxyſmi quieſcendum eſſe: vna colligitur ex Gal. in lib. quos & quando, ad finem, quoniam medicus non intelligit propoſitum & propenſionẽ naturæ, quamobrem ſi illa, verbi gratia, vellet euacuare per ſudorem, medicus autẽ audeat vel ſecare venam, vel dare medicamentum, quis nõ videt iis modis non ſine magno ægri diſcrimine conatus naturæ perturbari, & omnia peruerti? Altera ratio colligitur ex Auic. 2. 4. tract. 2. cap. 9. quia ſi natura ſibi pararet vacuationem per aluum, & medicus hoc tempore exhibeat purgans medicamentum, certum periculum imminet, ne ex vtraq; euacuatione, & naturæ & artis tam immoderata ſequatur purgatio, vt vires ægri ſatis eſſe non poſſint. Itaq; in die acceſſionis neq; ſecta vena, neq; dato medicamento, neq; aliis modis licet medico aliquam inſignem vacuationem moliri.

Solutio prima. Reſtat reſpondere ad obiectas rationes, & ad primã. Natura vacuat in die acceſſionis: ergo & medicus. Negatur conſequentia, & ratio eſt, quoniã natura hoc tẽpore nõ vacuat, niſi vehemẽter irritata, & quaſi coacta, neq; medicum decet imitari naturã, niſi quotieſcũq; illa ſua ſpõte & bene operatur. Et ſi qs rurſum obiiciat, imo illã quandoq; vacuationes facere vtiliter: reſpõdeatis primũ iſtud nunquã fieri ſine grauib. ſymptomatib. & multo labore ægroti, in qua re nõ decet medicũ naturã imitari. Deinde reſpondeatis, naturã ſibi vias & inſtrumẽta parare, q̃ ignorantur, & nõ poſſunt adminiſtrari à medico: iam vero diximus rationes ꝑpter quas nõ licet naturam in acceſſione vel adhuc magis irritare, vel à ſuis operationibus impedire.

Secunda ſolutio. Ad ſecundã reſpondeatis: ſi natura aggrediatur vomitũ in die acceſſionis, illum poſſe iuuari à medico, ſed leuiorib. tã ũ p̃ſidiis, puta hydrelæo, ſyrupo acetoſo, & ſimilibus: ſin autem vomitus ſua ſponte nõ moueatur, illũ nullo modo in tali die, ſed alio tempore ꝓuocandum eſſe. Sic legimus Gal. 1. ad Glau. in curatione tertianæ nothæ quartanæ, & quotidianæ, vomitũ quidẽ ꝓbare, ſed poſt ſumpta alimenta: ergo

non

non in die acceſſionis. Ad Auicennam dicimus, ipſum quoq; probare vomitum in quartana ante paroxyſmum, vel in paroxyſmo, cum leuibus tantum, minime validis præſidiis: quod ex eo fit manifeſtum: quoniam eodem cap. paulo poſt iubet vomitum prouocandum eſſe poſt alimenta cum fortitudine, plane demonſtrans rationẽ priorem non fuiſſe cum fortitudine, ſed cum leuitate. Ad auctoritatem Mauri illius veteris medici, hæc Domini, eſt ſubtilis quædam cogitatio: ſed ille intelligebat non motum humorum in paroxyſmo, ſed motum humorum, qui fit quotidie: namque diuidebat ſingulos dies in quatuor partes, in quarum prima aurora ſanguinem; in ſecunda, meridie, bilem; in tertia, veſpere, melãcholiam; in quarta, noctu, pituitam volebat moueri: ac propterea ille ſentiebat medicamenta illa hora eſſe exhibenda, qua ſinguli humores ſolent moueri. Huiuſmodi ſententia videtur quoq; fuiſſe Hippocratis 6. epid. 1. 15. Ad initia exacerbationes conſiderandæ ſunt, & in omni morbo veluti veſpere exacerbari &c. Quo loco Gal. hæc habet: Namq; Hipp. diem totianno proportione exiſtimat reſpondere, vt matutino tempori ver ſimile ſit, meridiei æſtas, veſperi autumnus, nocti hyems. Vtrum vero liceat ex conſilio Mauri dare purgantia medicamenta, non perpetuo horis matutinis, ſicuti omnes facere conſueuimus, ſed illo tempore quo purgãdus humor ſuapte natura mouetur, quãdoq; meridie, veſpere, nocte, id vos cogitabitis: purgandi ratio foret admodum noua, ſed fortaſſe expurgationes fœlicius ſuccederent, cum certe huiuſmodi ſententia non careat aliqua ratione.

Et oportet vt in omnibus obſerues diſpoſitionem virtutis.) Auicenna loquitur hoc loco & determinat de mittẽdo ſanguine in febrib. putridis: quo loco omnes interpretes ſolent duas q̃ſtiones admodũ difficiles, ſed maxime vtiles & neceſſarias explicare: alteram, qualesnã generaliter ſint ſcopi, ſiue conditiones animaduertendæ à medico, in ſanguinis miſſione: alteram, vtrum ſectio venę conueniat in omni febre putrida, necne: de quibus ſupuæ caneum eſt nos agere, qui ꝓximo ſuperiore tempore vtramq; examinauimus & publicauimus, adeo vt vnuſquiſq; facile poſſit de vtraq; diſputatione noſtram ſententiam intelligere.

Deinde fac ſequi phlebotomiã, ſolutionem ventris ſubtilem.) Facta ſectione venæ, Auic. docet, aluum fore leniendam, quod præceptum cõmuniter practicantes non ſatis intelligunt nec obſeruant, qui ſemper fere primũ vtuntur medicamẽto, deinde accedunt ad ſectionẽ venæ; in qua ſentẽtia ipſe quoq; Auic. videtur fuiſſe, qui hæc habet 4. 1. 20. Et oportet, vt tibi caueas ab ea in repletione ſtomachi & inteſtinorum. Imo & Gal. hoc idem videtur ſentire 9. metho. 5. de ſanguinis miſſione 20. Si cruditas præcedat, vel ciborum in ventriculo, vel excrementorum in inteſtinis, tanto tẽpore differendã ſectionẽ venæ, quantũ ad aliméti coctionẽ, & excrementorũ deſcẽſum videbitur fore ſatis. In qua re ego q̃dem puto nihil certi poſſe determinari, ſed hoc negociũ pendere ex iudicio medici. Ego ꝓfecto antequã venio ad ſectionẽ venæ, ſi ventriculus & inteſtina mihi videãtur referta eſſe excrementis, ex cõſilio Gal. ſoleo ad breue tẽpus remediũ differre, & interea leniente medicamẽto corpus exonerare, dummodo morbus tãtas pmittat inducias, vt nõ immineat piculũ amittẽdi ꝑcipitẽ huius remedii occaſionẽ: ꝗ ſi aliter eueniat, morbuſq; ſit adeo grauis, vt nullas videatur inducias pmittere, tũ ſine vlla dilatione impoſito clyſtere venæ ſectionẽ aggredior: deinde ſi ita ferat occaſio, ad leniẽs medicamẽtũ ꝓpero. Auic. igitur poſt ſectionẽ venæ vult aluũ leniendã eſſe cũ iis, q̃ ſunt ſicut aqua hordei. & alſiracoſt pa- rũ, q hoc loco tria ponit medicamẽta, primũ eſt ex aqua hordei, id eſt, ex ptiſana, q̃, vt placet Gal. 1. de rat. vict. 18. aluum mouet: & alſiracoſt, id eſt, manna, quã Gal. quoq;

 nouit

nouit & appellat mel aereum 3. de aliment. facult. cap. de melle, cuius medicamenti ſit exemplum:

℞ *Succi ptiſanæ* ℥ v.
Mannæ elect. ℥ iij. *Miſc.*

Alterum eſt ptiſana cum ſyrupo acetoſo:

℞ *Succi ptiſanæ* ℥ v.
Syrupi acetoſi ℥ iij. *M.*

Sed hoc leuiſſimum admodum foret medicamentum, præterquam quod huiuſmodi miſtio non videtur conuenire, ex ipſomet Auic. paulo poſt cap. 9. qui hæc habet: Et aggregare ſyrupum acetoſum, & aquam hordei ſimul, eſt illaudabile, quoniam corrumpit aqua hordei,, ſecundum plurimum. Dicendum vero mixtionem ptiſanæ improbari ab Auicenna, quotieſcunq; illa exhibentur tanquam alimenta, & iure, ſicuti improbantur apud Gal. 1. de alim. facult. 1. cætera omnia, quæcunque poſſunt ſtimulare naturam ad expulſionem, antequam alimenta coquantur; illa autem optime permiſceri, ſi exhibeantur tanquam medicamentum, ſicuti in præſenti loco, quemadmodum ptiſana lenit, abſtergit, ſyrupus acetoſus incidit & ſtimulat ad expulſionem. Tertium eſt medicamentum manna ſimul cum ſyrupo violaceo, qui ſyrupus conficitur ex violis purpureis, ac multiplici earum infuſione, vulgo ſyrupum violatum ſolutiuum appellant: & ſit exemplum:

℞ *Mannæ elect.* ℥ j. ß
Syrupi violati ſolutiui ℥ iij.
Decoctionis borraginis q. ſ.
Miſce & fiat potio.

Hæc ſunt medicamenta Auicennæ. Cæterum quoniam ſunt alia multa medicamenta lenientia, cum ſimplicia, tum compoſita, quæ in febribus frequenter ſolent à medicis vſurpari, hic locus poſtularet, vt de ſingulis tractaremus, ſed quoniam mihi ſtatutum eſt priuatim vobis explicare commodum vſum omnium medicamentorum, quæcunque ſeu leniendo, ſeu præparando, ſeu purgando, hoc tempore ad purgandum ſunt accommodata, ſuperuacaneum eſt in præſentia de illis agere.

Et magis dilectum eſt apud me.) Quoniam Auicenna locutus fuerat de alui lenitione, nunc addit, melius eſſe id pſtare cum clyſteribus, quam medicamentis: quod præceptum conſiderent minorantes. Nam ſi Auicenna in principio morborum magis diligit clyſteria, quam lenientia medicamenta, quid putandum eſt de purgantibus medicamentis illum ſentire.

De Clyſterib. Porro ex hoc loco mihi libet occaſionem accipere de clyſteribus vobiſcum agendi, cum maximus & frequentiſſimus illorum ſit vſus, non ſolum in febribus, ſed etiam in aliis morbis, de quibus videatis Aetium lib. 3. cap. 159. Paulum lib. 1. 44. Actuarium lib. de comp. med. ad finem. Auicennam 4. primi cap. 17. Gal. variis in locis. Clyſteria ad varios vſus accommodantur, & propterea variis rationibus componuntur: ac primum eſt vulgaris vſus, ad illa ducenda excrementa, quę in inteſtinis continentur: in quem vſum laudat Aetius aquam ſolam calidam: Galenus vero 8. metho. 5. aquæ addit mel & oleum, vt ex aqua habeatur ablutio, ex melle abſterſio, ex oleo mollities: & ita 11. metho. 9. inſtituit clyſtere ex mulſa & oleo: loco autem olei medici quandoque vtuntur butyro, quod præcipue faciendum eſt, quotieſcunque in recto inteſtino ſunt aliquæ affectiones, vt dolores hæmorrhoidum, quæ

quę ex butyro magnopere mitigātur, vel vbi eſt ſuſpicio de vermibus, ſicuti in pueris: ſiquidem vermes ab oleo refugiunt, & ad butyrum ſunt propenſi. Ad hunc vſum ſolent medici in morbis, ac pręcipue febribus prope in omnibus, vti quodam genere clyſteris, quod commune appellant, & conficitur ex decocto foliorum betarum, violarum, maluarũ, mercurialis, parietariæ, ex ſaccharo vel melle, oleo, ouo, & ſale. Ac ſane, ſi conſiderentur, quæ vt plurimum contingunt in febribus, excrementa duriora, pituita adhærens inteſtinis, calor pͣter naturam, quæ indigent mollientibus, abſtergentibus, refrigerantibus, huiuſmodi clyſtere, quod hæc omnia poſſunt præſtare, non omni ex parte repudiandum eſt; etſi ad medicum pertinet, ſingula accurate perpendere, variaq; clyſteria parare, neq; omnes vno calceo calceare. Inter cætera vſus obtinuit, vt in clyſteribus ouum nunquam prætermittatur, quod auctore Auic. 2. canonis, cap. de ouo, illis imponitur propter vlcera & apoſtemata inteſtinorum, cum illud poſſit eas partes lenire, & quodammodo refrigerare. Itaq; ſit exemplum clyſteris communis.

℞ *Decoctionis foliorum betarum*
Mercurialis
Violarum lib. j.
Mellis roſati
Olei communis ana ℥ iij.
Vitellum oui
Salis parum Miſce pro clyſtere.

Secundo conueniunt clyſteria ad reuellenda excrementa ab aliis partibus laborantibus, ad quas illa nequeunt peruenire, exempli gratia, in dolore capitis, coxendico, fluxione oculorum, & ſimilibus, ad quem modum ſcribit Gal. 2. de medicamentis, ſec. loc. cap. de dolore capitis ex plaga aut caſu, ſcribit inquam initium curationis à ſectione venæ faciendum eſſe, niſi ętas prohibeat, aut facultas vitalis debilis appareat: quod ſi vel propter ætatem, vel propter vires non liceat venam ſecare, tunc aluum per clyſteria ducendam eſſe, partim vt ſuperflua in ipſo excrementa extrahantur, partim vt humores qui ad affectas partes ferri conſueuerunt, reuellātur. Ac rurſus paulo poſt ex Archigene, de iis qui ex ſtomacho capite dolent, ita inquit: Archigenes dixit, clyſtere validum; multum enim in huiuſmodi clyſtere poſitum eſt, quatenus pertinet ad reuulſionem. Ac demum 4. de med. ſec. loc. in fluxionibus oculorum probat validam ventris ſolutionem, ſiue, ille inquit, per purgatorium conueniens medicamentum, ſiue per robuſta clyſteria: ad quem modum communiter practicātes in apoplexia, lethargo, & aliis huiuſmodi morbis, familiariter clyſteribus vtuntur, quæ etſi ad partes laborantes non poſſunt penetrare, tamen reuellendo præclaram operam præſtant. Clyſteria hæc reuellentia componuntur primo ex decocto medicamentorũ ſoluentiũ, & quidem validorũ, qualia ſunt helleborus, colocynthis, cẽtauria minor, & ſimiles: ſecundo ex medicamentis cõpoſitis: qualia ſunt hiera compoſita, electuarium diaphænicon, benedicta, & ſimilia: verum quoniam ſi hæc ſola medicamenta imponantur, nimium irritarent & morderent inteſtina, idcirco illis permiſcentur nonnulla leuiora, quæ eorum acrimoniam & violentiam remittere poſſunt. Sit exemplum. *Reuellentia.*

℞ *Centauriæ minoris M. j.*
Pulpæ colocynthidos ℥ j. ß.
Florum chamomæli

Anethi
Meliloti ana M. ß.
Fiat decoctio.
℞ *Dictæ decoctionis lib. j.*
Mellis roſati colati
Olei chamomelini completi ana ℥ iij.
Miſce pro clyſtere.

Quod ſi velitis clyſtere adhuc acrius conficere, licet addere ʒ vj. vſque ad ℥ j. electuarii diaphœnicon, hieræ compoſitæ, vel ſimilis medicamenti; ſicuti contra ſi illa velitis minus acria, poſſunt prætermitti medicamenta ſoluentia, & pro illis ſubſtitui leuiora; & ſit exemplum.

℞ *Pulegii*
Calamenthi
Sampſuchi
Chamomillæ ana M. ß.
Furfurum M. j. F. decoct.
℞ *Prædictæ decoctionis lib. j.*
Mellis roſati ℥ iiij.
Salis parum. Miſc.

Alterantia. Tertio, clyſteria ſolent adminiſtrari pro alteratione inteſtinorum & totius corporis, vt ſi velimus refrigerare, decoquuntur folia maluarum, violarum, lactucarum, capita papaueris, ac permiſcetur oleum violaceum, roſaceum, & ſimilia; in quem vſum habetis clyſtere apud Aetium ex ptiſana; oleo violato & ouis; quod eſt præſtantiſſimum, iis addunt nonnulli ſuccum lactucæ, portulacæ, cucurbitæ, auguriæ, & ſimilium: quibus quidem clyſteribus, potiſſimum in febribus valde calidis, ego vti ſoleo frequentiſſime. At vero ſi velimus calefacere, parantur decocta ex medicamentis calidioribus, calamentho, ruta, ſaluia, abrotano, baccis lauri, & ſimilibus: quibus permiſcetur oleum chamomelinum, liliorum alborum, rutaceum. Gal. vtebatur clyſtere ex oleo ſimplici, rutaceo: nonnulli hoc tempore vinum quoque generoſum ſolent infundere, quod tamen ego puto non ſine iudicio imponendum eſſe.

Mitigantia dolores. Quarto & frequens eſt vſus clyſteriorum ad mitigandos dolores, vel curandas alias affectiones inteſtinorum, renum, veſicæ, vteri & proximarum partium, ſicuti contingit in dyſenteria, in dolore colico, renum, & ſimilibus, in quibus caſibus pro variis affectibus, variisq; indicationibus, plane varia clyſteria debent parari, de quibus nimis longum foret ſigillatim pertractare, quare ſatis fuerit vnius tantum clyſteris exemplum vobis proponere, quod ad diſſoluẽdos flatus ſit accommodatum, cum medici huiuſmodi clyſtere ꝑpter multas occaſiones cogãtur vti ſæpenumero.

℞ *Seminum aniſorum*
Fœniculi
Cymini ana ℥ j.
Florum chamomeli
Anethi ana M. ß.
Fiat decoctio.
℞ *Prædictæ decoctionis lib. ß.*
Olei chamomelini completi

Anethini

Anethini
Mellis roſati ana ℥ *ij.*
Salis parum Miſce pro clyſtere.

Poſtremo autem nonnulli proferunt vſum clyſteris ad nutrienda ea corpora, quæ propter aliquod impedimentũ ore nequeunt aſſumere alimenta, exempli gratia, in angina, in mulieribus in ſpfocatione vteri, vnde tunc temporis pleriq; omnes medici vtuntur clyſteribus præparatis ex aliqua re nutriente, vt ex lacte, ptiſana, iure optimo, ouis, vino, & ſimilibus: quem vſum nonnulli hoc tempore non recipiunt, qui contendunt nihil poſſe noſtra corpora nutrire, quod prius in ventriculum & iecur aſſumptum & coctum non fuerit: quæ videtur fuiſſe Gal. ſententia 4. de vſu partium ab initio, ac repetita 1. de natur. facult. 10. quare colligunt, ex clyſteribus nullo pacto hominem poſſe nutriri, cum illa ad ventriculum nequeant penetrare. Quæ pariter fuit ſententia Gal. ſcribentis 13. meth. 13. quæ infuſa ſunt, ea omnino ad ieiunum vſq; aſcendere non poſſe, imo etiamſi admodum nitaris, fortaſſe tenue inteſtinũ non poſſe pertingere: quo etiam videtur reſpexiſſe, cum dicit 4. aph. 12. eorũ quæ continentur in inteſtinis, nihil poſſe per vomitum vacuari. Neq; id ad rem præſentem quidquam facit, quod Gal. ſcripſerit 3. de ſympt. cauſis 2. clyſteria nonnullis adeo aſcendiſſe, vt vomitu reiecta fuerint: ſiquidem ille declarat, id fieri admodum raro, ac præter naturæ inſtitutum, minime noſtro conatu, quod non poteſt ad nutritionem pertinere. Ego vero breuiter puto, minime alienum à ratione, hominem quoquo modo & tempore ex iis quæ inferius infunduntur, poſſe nutriri: quod mihi duæ potiſſimum perſuadent rationes: altera, quod ventriculus in magna alimenti inopia & neceſſitate portionem ſuccorum trahere poſſit, cum ab aliis proximis partibus, tum maxime ab inteſtinis, quæ doctrina eſt Gal. 3 de naturalib. facul. 13. Altera, tametſi nihil clyſteris in ventriculum aſcendat, nihilominus ex illo poſſe nutrimentum aliquod in corpus transferri, quod ventriculus & inteſtina eãdem proſpe coquendi facultatem habeant, vt clare demonſtrat Gal. 4. de vſu partium 17. cum inquit: Quemadmodum venis, cum natura ea diſtributionis inſtrumenta feciſſet, facultatem ſanguinis generatricem tribuit, ne dum per eas fertur, tempus ipſi alimento fruſtra periret: ad eundem modum & inteſtinis diſtributionis gratia inſtitutis, facultas quædam concoctrix alimentorum ineſt. Quod ſi de ſententia Hippocratis, Gal. & omnes fatentur hoc, totum corpus per communes venas, arte rias, & neruos mirabiliter ſimul colligari, omniaque communem perſpiratum & confluxum habere, nulli dubium eſſe debet, quin ſuccus tenuiſſimus, & coctione facillimus, per clyſtere infuſus, poſſit ab inteſtinis aliquam alterationem recipere, nec non trahi à venis meſaraicis, & quoquo modo & aliquamdiu hominem nutrire: itaque neque hic poſtremus vſus, mea ſententia, eſt prorſus repudiandus.

Nutrientia clyſteria.

Verum de ſuppoſitoriis quoque & glandibus agendum eſt, quorum pariter vſus & compoſitio eſt multiplex: namq; primo ſi æger fuerit imbecillus, vt nõ poſſit clyſteria perferre, quæ alioqui nonnunquã ſolent maxime turbare, medici glandibus vtuntur, quæ minorem moleſtiam & perturbationem afferunt: de quo vſu mentionem facit Hip. 1. de ratione victus 45. ſi virtus fuerit imbecilla, glande vtendum. Secundo glandes imponuntur ad ducenda excrementa, ſi illa contineantur in recto inteſtino, ita vt oporteat tantummodo naturam irritare. Tertio præcipuus eſt vſus, ſi forte contingat, contingit autem frequentiſſime, vt impoſita clyſteria

diutius morentur in corpore: hoc enim tempore glandes impoſitæ & clyſteria e-ducunt, & totam aluum exonerant: ad quos vſus habetis glandes ſimplices, ex mel-le & ſale, ſi quis iunior cupiat exemplum:

℞ *Salis gemmæ* ʒ ß.
Mellis q. ſ.
Miſce pro ſuppoſitorio.

Sunt glandes ex ſapone, in quo tamen non leuis acredo reperitur, infantibus mulieres imponunt granum ſalis. Apud Galenum 10. de ſimp. med. ad finem habe-tis hiſtoriam illius, qui rogatus, vt puero glandem imponeret, præcepit vt ex ſterco-re murium imponerentur, quo audito omnes in riſum ſoluti ſunt, quoniam cum tot eſſent, quæ ſedi appoſita inteſtinum ad excretionem poſſunt irritare, ille omni-bus præteritis ad ſtercus murium confugiſſet. Cæterum præter huiuſmodi vſus ſci-endum eſt, fere eoſdem eſſe vſus glandium & clyſteriorum, ad diſcutiendos flatus, ad reuulſionem partium laborantium, & cætera, de quibus diximus. Sit exemplum glandis diſcutientis flatus:

Flatus diſcutiens.

℞ *Rutæ ſiccæ*
Cymini ana ʒ ß.
Mellis q. ſ. M.

Sit exemplum glandis reuellentis.

Reuellens.

℞ *Scammonii*
Pulpæ colocynthidos
Hellebori nigri ana ℈ ß.
Mel. q. ſ. M.

Aliud exemplum.

℞ *Specierum hieræ ſimplicis* ʒ j.
Pulpæ colocynthidos ℈ j.
Salis gemmæ ℈ ß.
Mellis q. ſ. M.

Conſueuerunt medici, vt refert Aetius, loco mellis varia medicamenta colli-gere, & vti aut reſina, aut ficubus, aut paſſulis, aut re ſimili, & ita conficere, quas chi-rurgi tentas, vulgo taſtas appellant, quibus potiſſimum vtebantur in iis, qui extre-mo inteſtino habebant dolentes hæmorrhoidas, ſciſſuras, condylomata, & ſimilia, quæ à duritie glandium ſolent dilaniari: vtor ego familiariter tempore frigidiore glandibus ex butyro, quæ ſæpius repetitæ ſine vlla moleſtia aluum lubricam red-dunt, & ſpeciatim dolentes hæmorrhoidas iuuant magnopere.

Deinde fac ſequi ea quæ vrinam prouocant.) Auicenna poſt minorationem mate-riæ per ſectionem venæ, poſt lenitionem alui, deinde aggreditur ea quæ prouocant lotium, ſudorem, & aperiunt poroſitates corporis. Et notandum eſt verbum, *deinde*, quoniam non licet iis particularibus indicationib. ſatisfacere, niſi primum vniuer-ſalibus ſatisfiat. Cum autem huiuſmodi remedia ſint multiplicia, ſed maiori ex parte calida & ſicca facultate prædita, iubet ab iis abſtinendum eſſe, & leuioribus agendũ, qualia ſunt ſyrupus acetoſus decoctus cum radice apii, & ſimilibus: exterius inun-ctione ex oleo chamomælino, & fricatione cum vino albo, & cum aqua dulci tepi-da. Auic. accepit hunc locum ex Gal. ad verbum, qui hęc habet 11. meth. 9. Quæ pu-truerunt, per vrinam, aluum, & ſudorem à corporibus expellenda ſunt: quod ſi ad os ventriculi aliquando ſua ſponte impetunt, vacuantur etiam per vomitus, aliter

autem

autē non eſt,quod præter naturam irrites: deligenda autem medico ſunt quæ ſine calefactione ſiccationeque inſigni prędictas vacuationes præſtant, cuiuſmodi ſunt cremor ptiſanæ, mulſa,oxymel,decoctum radicis apii,&c. Sane totum corpus priuſquā id vacuaris,rarefacere nō expedit,vbi autem vacuatum fuerit,licebit medicamento aliquo id facere,quod calorem tepidum habeat,cuiuſmodi eſt quod ex chamōmęlo conficitur: in hoc opere ſi vinum quoq; aquoſum bibatur, id omnes vacuationes promouerit, idem faciet & temperatum dulcis aquæ balneum. Hactenus Gal.quam ſeriem verborum conſulto volui proferre, vt intelligatis,vel literam Auic.corruptam eſſe,vel illum Gal.mentem non fuiſſe aſſecutum:ſiquidem Gal.ad iuuandas propoſitas vacuationes expreſſe vinum bibendum exhibet: Auic.autem ex oleo,vino,& aqua,vel ſeparatim vel coniunctim videtur totum corpus fricare & inungere, adeo vt optimum ſit, quod alias vos monui; dicta Auic.ad fontes Galeni perpetuo referri, ex quibus omnia magis perſpicue & vere explicantur.

Sed hic ſunt nonnullæ dubitationes,& notanda: ac primum quæritur, vtrum quę prouocant lotium & ſudorem,conueniant in principio febris, & ante humorum concoctionem. Nam Gal. 4. de tuenda valetudine 5. interpretatur oraculum Hippocratis concocta medicari, &c. atque illud accommodat, non ſolum ad purgantia medicamenta,ſed etiam ad ea quæ prouocant lotium,ſudorem, & generaliter ad omnia quæcunq; ſuccos crudos in totum corpus agere poſſunt. Breuiter autem reſpondendum,talia medicamenta nonnulla eſſe vehementiora, quæ Galeno auctore ſunt inſigniter calida, & ſicca: nonnulla leuiora, quæ ſunt vel temperatæ caliditatis, vel parum frigida: qualia ſunt radis apii, ſemina melonis, & ſimilia: ex quibus priora & valentiora nullo modo, poſteriora & leuiora poſſunt conuenire. *Quæſtio I.*

Secundo item quæritur de balneo,an conueniat in febribus putridis,ante generalem vacuationem & concoctionem humorum, de qua dubitatione, cum non omnes idem ſentiant, equidem nihil dubito,ſicuti diximus,ea non conuenire,quæ prouocant lotium & ſudorem,quin pariter neque balnea conueniant,quæ certum eſt poſſe mouere humores crudos, qui ad coctionem quiete indigent, illosque ad totum corpus importune trahere,vnde manifeſtum eſt multa pericula ægrotis iminere;quæ doctrina eſt Gal.10.metho.6.2.aphor.42. qui hæc ſcribit: Non tamen vbi aliqua inflammatio, aut ſine inflammatione humoris, putredo igneum calorem excitarit, balnea vtilia ſunt,antequā noxii humores vacuentur aut concoquantur.Quam eandem ſententiam habetis 3.de ratione victus ad finem.Hoc vero idem quoq; ſtatuendum eſt quod paulo ſupra notauimus ex Galeno de frictionibus, inunctionibus,& cæteris præſidiis, quæ cutem poſſunt mollire & rarefacere: ad quē vſum præ cæteris Galeno probatur oleum chamomelinum, quod quidem, vt ille docet 3. de ſimp. med. 10. præclare tenſas partes remittit & relaxat, nec non quæ mediocriter dura ſunt emollit, & conſtipata rarefacit: ex quo colligatis errorem multorum, qui huiuſmodi oleo vim aſtringendi tribuunt, moti, vt puto, auctoritate Meſues, qui in cap. proprio aſſerit, illud adſtringere & fluxiones cohibere: quod & rei natura & experientia manifeſte demonſtrat falſum eſſe. Sequitur Auic. *II. Quæſtio.*

Et prohibe eum à ſomno in principiis febrium.)Somnus prohibetur in principio acceſſionum,ac maxime ſi fuerit frigus, horror vel rigor, quoniam per ſomnum motio ſpiritus,ſanguinis & caloris ad partes exteriores impeditur, & ꝓpterea acceſſiones longiſſime protrahuntur, præterquam q; ſi aliqua adeſt viſcerum inflammatio,

 veriſi-

veriſimile eſt eã tunc augeri; ſicuti etiã ſi aliqui humores in ventrem confluant, pro comperto habẽdum eſt, illos non perinde vt per alios ſomnos concoqui, ſed potius plures cumulari, & crudos permanere: quamobrem medici tunc temporis iubent ægros vigilare, quod ex vigilia non leuia commoda, ſomni incommodis contraria, poſſint oriri. Apud declinationem vero, inquit Auicenna, ſomnus eſt iuuatiuus valde, & fortaſſe non nocet apud ſtatum, propterea quia per hæc tempora calore naturali per ſomnum reddito validiore, humores & vapores putridi facilius propelluntur & diſſoluuntur. Auicenna hanc totam partem accepit ex Gal. qui tam diffuſe & accurate 2. aph. 1. recenſet vtilitates & pericula, quæ ægrotis contingunt per ſingula tempora acceſſionum, vt pluribus de hac re non ſit opus.

Et non probibeas ei aquam frigidam, niſi fuerit humor crudus & groſſus.) Scribit Gal. 1. de ratione victus 43. inter cætera febrium remedia, potionem aquæ frigidæ non poſtremum locum obtinere, quam ille affirmat, ſi tempeſtiue exhibeatur, præclare poſſe corpus & refrigerare, & humectare, & febrem extinguere. Ergo ſumma cum ratione Auic. qui hactenus nos docuit alterum ſummum & maximum præſidium, ſectionem venæ, in præſentia aggreditur tractationem de potione aquę frigidæ: quoniam vero Auicenna hanc rem tractat admodum confuſe, nos conabimur illius mentem, & ſingula illius præcepta ſummatim & diſtincte colligere & explicare. *Quæ prohibẽt aquam frigidam.* Auicen. igitur primũ ponit conditiones quæ prohibent potum aquæ frigidæ, quæ ſunt huiuſmodi 1. ſi humor fuerit crudus & groſſus, tunc enim aqua prohibet illius concoctionem, quam conſtat fieri caliditate. 2. ſi ventriculus & iecur fuerint debilia & frigida. 3. ſi in viſceribus fuerit aliqua inflammatio aut dolor, ſiue mala affectio neruorum. 4. ſi complexio fuerit frigida & ſicca, & caliditas innata debilis. 5. ſi æger non fuerit aſſuetus potioni aquæ frigidæ, ſicuti illis euenit, qui ſunt de regione calida: quæ poſtrema Auic. verba aut ſunt deprauata, aut mea ſententia falſitatem continẽt: etenim ſiue conſideremus rationem, ſiue obſeruemus experientiam, nulli dubium eſt, quin habitatores regionum calidarum copioſe ſoleant aquam bibere, & non ſine vtilitate. Gentilis narrat de quodam ſuo ſcholari, qui fuerat ex partibus Aethiopię, & aſſerebat omnes bibere aquas calidas, adeo vt ſi quis bibiſſet aquam frigidam, manifeſtum periculum & conuulſionis & mortis incurreret: ac forte Auice. de iis intelligit, qui ex peculiari inſtituto ab aqua ſolent abſtinere. Iis demum conditionibus, quæ aquæ frigidæ potionem prohibent, addit Auic. corporis extenuationem.

Vbi autem materia calida aut groſſa iam digeſta eſt, & corpus eſt carnoſum.) Quemadmodum conditiones hactenus poſitæ aquæ frigidæ potionem prohibent, ita ex lege contrariorum conditiones oppoſitæ illius adminiſtrationem perſuadent: itaque ſi materia fuerit calida, vt bilis & ſanguis, aut groſſa, ſed concocta, ſi corpus fuerit carnoſum, ſi caliditas innata ſanguisque & ſpiritus plurimum abundet, ſi virtus ſit robuſta, ſi viſcera omnia ſint ſana, ſi naturalis temperies non fuerit frigida, ac demum ſi æger fuerit aſſuetus potioni aquę frigidæ, nullum præſtantius remedium pro curandis febribus poteſt excogitari: ſiquidem euenit ſæpenumero, vt hac ratione excitata & roborata natura expellat humores noxios, aut per vomitum, aut per vrinam, aut per ſudorem, aut per omnes huiuſmodi partes, ex quo æger protinus ſanus euadit.

Et quandoq; medicus dat in potu infirmo de aqua frigida quantitatem plurimam, donec color eius fiat viridis.) Aqua frigida duplici ratione exhibetur in febrib. vna, ratione potus,

potus, ad leniendam ſitim, & tunc moderate & pluribus vicibus exhibetur: altera, ratione medicamenti, & tunc copioſe & ſemel exhibenda eſt. Auic. autem ponit duo ſigna, nimirum donec æger pallidus fiat, & rigore corripiatur: deinde certam potionis quantitatem determinat ad minus heminam vnam cum dimidia, quæ ſane quantitas eſt minima, nec ſcio quomodo ex tam parua potione poſſit verificari: vt æger fiat pallidus, & tremat, cum vtrumq; non aliter poſſit euenire, quam ex inſigni internarum partium refrigeratione. Cæterum quoniam huiuſmodi remedium inter cætera omnia eſt admodum nobile, & ſæpenumero dignum admiratione, mihi libet ad veſtram vtilitatem ex Gal. diſciplina accurate, ſed tamen breuiter illa omnia examinare, quæcunque ad integram huius remedii adminiſtrationem pertinent. Itaque videbimus primum, vtrum generaliter in febribus aquę frigidæ potio conueniat: ſecundo, quibuſnam corporibus conueniat: tertio, quantum: quarto, quo tempore: quinto, quomodo liceat illam exhibere: ſexto & vltimo, quænam aqua ſit potiſſimum eligenda, ac cæteris anteponenda.

Ergo quatenus pertinet ad primum, potio aquæ frigidæ nullo modo videtur conuenire, ſiquidem Hipp. 3. de ratione victus 40. teſtatur, nullum ſe potuiſſe officium inuenire, quod in morbis acutis aquæ frigidæ tribui poſſit, imo vero ipſe Hip. nec non Galenus in com. plurima numerat incommoda, quod multo tempore moretur in ventriculo, quod difficulter concoquatur, quod plurimas fluctuationes pariat, neque vrinas, neque ſudores moueat, & alia huiuſmodi, quæ videntur demonſtrare, potionem aquæ frigidæ non ſolum non conuenire, ſed etiam multa pericula ſecum afferre. Sed reſpondeatis vno verbo, aquam frigidam, vt paulo ante diximus, dupliciter exhiberi, vel ratione potus, vel ratione medicamenti, Hippocratem autem & Galenum ſermonem habere de aqua ratione potus, quæ ſi ſola & ſimpliciter exhibeatur, illa continet diſcrimina, de quibus ipſi loquuntur, qui nullo modo poſſunt intelligere aquam, quæ tanquam medicamentum ſemel & copioſe exhibetur, adeo vt pro comperto habendum ſit, Hipp. & Gal. aquæ vſum minus probare, non quatenus pertinet ad facultates, quæ ex primis qualitatibus oriuntur, hoc eſt, refrigerandi & humectādi, quæ à nemine poſſunt negari, ſed quatenus pertinet ad ſecundas & tertias, cum reuera aqua neq; incidat, neq; abſtergat, neq; vrinas, neq; ſudores moueat, nec quidquā efficiat, quod ad poſteriores huiuſmodi facultates ſpectare poſſit. Quod quidem Hipp. & Gal. propoſitum ſit manifeſtum ex tex. 42. 3. de ratione victus. *In quibus autem maxime aqua vtendum ſit, & quando valde multa, &c.* in quo Hippocrates fatetur manifeſte, ſe non fuiſſe locutum de aqua tanquam medicamento, aſſeritq; aquam, & quidem valde multam, aliquando exhibendam eſſe, ſicuti Galenus quoque huius remedii adminiſtrationem, & probat, & multis laudibus extollit. Itaque etſi aqua paulatim ac ſæpius exhibita, non caret multis periculis, tamen copioſe & ſemel aſſumpta, refrigerando & humectando, ſæpe etiam per varias partes vacuando, præclariſſimam operam præſtat, neque vlla ratione debet repudiari.

Secundo, quibusnam frigida aqua conueniat, vt ordinate ac perſpicue hanc rem intelligatis, quæ eſt maximi momēti, licet ex tribus hoc iudicium facere, nempe ex rebus naturalibus, non naturalibus, & præter naturā: ac primū ex reb. naturalibus, tēperie, ętate, habitu corporis, ſexu, cōſuetudine, & ſimilib. nāq; ſi æger habeat intēperiē frigidā, vel vniuerſi corporis, vel partiū principaliū, cordis, ventriculi, iecoris, huic frigida aqua non conuenit, cum veriſimile ſit, vel potius neceſſarium, talem *Quibus conueniat aqua. potus. Temperamentum.*

talem

talem hominē habere parum caloris innati, ſanguinis, & ſpiritus; qua ratione conuenit temperaturis calidioribus, ac potiſſimum, ſi ęgri abundent multo ſanguine & ſpiritu, adeo vt vim remedii bene poſſint perferre. De ætate, non conuenit ſenibus, quos conſtat habere vires debiliores: conſtat talem hominem, inquit Galen. 11. metho. 9. ſenem non eſſe, ex quo omnes illi virtutes valentes eſſe dicimus: verum neque conuenit pueris, quoniā vt ſcribit Gal. 1. epid. ſecto 2. 24. & 57. propter naturalem infirmitatem, ac ſimul neruoſi generis mollitiem, conuulſionibus ſunt opportuniſſimi, quamobrem ætate florentibus tantummodo conuenit. De habitu corporis, non cōuenit gracilibus, atq; extenuatis: etenim cum huiuſmodi corpora, vt placet Gal. 2. aph. 28. neceſſario ſint debilia, habeantq; parū ſanguinis, vix defendi poſſunt, quin interna viſcera omni propemodum tutela deſtituta, vehementer offendantur: & ſi quis obiiciat Gal. 10. metho. 5. qui ægroto cuidam extenuato, ne caderet in febrim hecticam, aquam fontanam plane gelidam dare non eſt veritus; facile eſt reſpondere, tunc Galen. aquam dediſſe non copioſe, nempe ad duos vel ad ſummam tres cyathos, neque ſemel, ſed pluribus vicibus, addo & inter aſſumpta alimenta, quo tempore aqua non ita occurrit partibus excarnibus & exanguibus; quare videtur illam dediſſe potius pro potione, quam pro medicamento, qui hæc ſcribit: Quare frigidam ſimul multam ſibi dari, qui ita affecti ſunt, non ferunt. Sic apud eundem Gal. 9. metho. 5. hecticę febres aquam neque plane gelidam, neque multam deſiderant, cum extenuatis omnino, exiguique ſanguinis corporibus incidant. De ſexu, etſi dubium non eſt, quin potio frigida magis conueniat viris, vtpote robuſtioribus & calidioribus, quam mulieribus, tamen vtrique ſexui poteſt conuenire, dummodo mulieres quoque requiſitas habeant conditiones. De conſuetudine dubium eſt, an ſit conditio neceſſaria, nec ne? Auicenna inter neceſſarias videtur illud reponere, imo vero & Gal. aperte aſſerit 8. metho. 3. in iis, qui per ſanitatem non ſolent frigidam bibere, illam plane prætermittendam eſſe, qui ſcribit ad hunc modum de frigidæ potione determinandum, &c. Contra vero idem Gal. 9. metho. 5. ſcribit, nonnullos qui tempore ſanitatis frigidæ potioni minime fuerant aſſueti, cum propter febrem ardentem frigidam bibere coacti eſſent, ex ea nullum detrimentum percepiſſe. In qua difficultate equidem cenſeo, conſuetudinem inter conditiones neceſſarias reponendam non eſſe, adeo vt ſi cæteræ conditiones conſentiant, ſine præcedenti conſuetudine liceat ad frigidam venire: ſed illud addo, ſi ſimul cum aliis conditionibus accedat quoq; conſuetudo, tunc medicū longe promptiorem & audaciorem eſſe debere, quod hinc poſſit colligere & pro cōperto habere, huiuſmodi homines minime habere principes corporis partes frigidas & imbecillas, atq; illas quæ tempore ſanitatis à frigida læſæ non fuerant, multo minus in febri ardente, quæ eſſent quoddam veluti propugnaculum nimiæ refrigerationis, lædi poſſe: quæ clara eſt ſententia Gal. imo quæ clara ſunt eius verba 9. metho. 5. Quod ſi etiam frigidæ aſſuetus æger fuerit, magna cum fiducia frigidam exhibebis, & quæ ſequitur. Atque hactenus de rebus naturalibus.

Aetas. *Habitus corporis.* *Sexus.* *Conſuetudo.*

Porro inter res non naturales vnus occurrit aer, ſub quo auctore Gal. loco proxime citato 9. metho. tempus anni, cœli conſtitutio, regio, continentur. Facile autē eſt intelligere, potionem frigidam in aere calido potiſſimum cōuenire: huius ratio redditur à Gal. 11. meth. 9. propterea quod hyeme, nec non cœli conſtitutione & regione frigidis, febres ardentes fere non generantur, neque ęgri frigidam potionem fere deſiderant, qui inſpirato aere frigidiore aſſidue refrigerantur, quod ſi

Aer.

quando

quando in ambiente aere frigido ęgrotum contingat vehementer vrí, exigua ſalutis eius ſpes habenda eſt: in quo caſu neque liceat frigidam exhibere, neq; aliud remedium adminiſtrare. Itaq; æſtate, cœli conſtitutione, & regione calidis, potio frigida cenſenda eſt opportuniſſima, vt iure mirum ſit de Auicenna, qui in aere & regione calidiore nolit illam exhibere.

Res præter naturam ſunt tres, morbus, cauſa morbi, ſymptoma: rurſum morbi ſunt trium generum, in intemperie, in ſoluta vnitate, in mala compoſitione: ex quibus id primum debet vobis conſtare, potionem frigidam, neque in ſoluta vnitate, neque in mala compoſitione aliquem vſum afferre: quare in ſola intemperie conuenit: & quoniam intemperies ſunt plurimæ, partim ſimplices, partim compoſitæ, ita habendum eſt, hoc remedium in ſola intemperie calida & ſicca, vel coniunctim, vel ſeparatim conuenire, quibus aquæ frigiditas & humiditas contrariæ ſunt: ad quem modum ſcribit Galenus 9. metho. 5. varias corporis particulas, ſiue ex naturali intemperie, ſiue ex contracto vitio redditas debiliores, gulam, ventriculum, iecur, colon, ſeptum tranſuerſum, pulmonem, & ſimiles, ex frigidæ aquæ vſu læſas fuiſſe, vt deinceps non potuerint proprias operationes perficere: itaq; inter omnes intemperies vni tantum calidæ & ſiccæ conuenit. Cum vero adhuc huiuſmodi intemperies vel ſint alicuius determinatæ partis, vel corporis vniuerſi, vel cum materia, vel ſine materia, primum ſiue fuerint particulares, ſiue vniuerſales, omnibus conuenit. Exemplum particulare ſit intemperies ventriculi calida & ſicca, de qua ſcribit Gal. 7. metho. 8. Exemplum vniuerſale, ſint febres ardentes, de quibus idem ſcribit Gal. 4. de ratione victus 12, neminem periiſſe, qui tempore opportuno frigidam aquam potauerit. Sin autem hæc ipſa intemperies fuerit cum materia, quale vnum eſt eryſipelas, certum eſt illi in tantum frigidam aquam conuenire, vt Gal. affirmet 9. metho. citato, eryſipelas, quod verum ſit, aliter ſanari non poſſe; de quo habetis apud Aetium, lib. 5. cap. 89. hiſtoriam cuiuſdam mulieris, interno eryſipelate laborantis, ac ſemimortuę, quæ potione aquæ frigidæ mirabiliter fuit reſtituta. Contra vero, inquit Galenus, eodem loco 9. metho. quibuſcunq; in principe parte aliquis tumor conſiſtit ex genere inflammationis, œdematis, aut ſcirrhi, iis frigidam dare non conuenit. *Morbi in intemperie.*

Quatenus pertinet ad cauſam morbi & ſymptomata, ſicuti diximus de morbo, ex vna parte, ſi humores fuerint frigidi, craſſi, crudi, pariter ſi ſymptomata habeant eandem naturam, certum eſt frigidam non conuenire: ex altera autem, ſi humores fuerint calidi, tenues, concocti, & ſymptomata ab iis non diſſentiant, illius vſus opportunus cenſendus eſt. Porro quantum frigidæ aquæ liceat exhibere, quod tertium fuerat propoſitum, vidimus Auicennam hunc terminum ſtatuere, donec æger fiat viridis, & rigore corripiatur, nec non certam menſuram determinaſſe, vnius & dimidiæ heminæ, ad minus, & cap. 42. in curatione febris ardentis iubet, vt æger de ea bibat qualibet hora, paulatim, ſorbitiones plurimas, & proprie in eo, cuius lingua ſicca apparet. Sed neque Galen. hac in re videtur omni ex parte ſibi conſtare, nec ſatis diſtinctè frigidę aquæ menſuram explicare: namque 9. metho. 8. huiuſmodi quantitatem determinat, quantum bibere ęgro libet, 1. de ratione victus 43. hæc habet: Potio frigidæ aquæ tanta ſit, quantum æger inſpirando haurire poſſit. Et paulo poſt: nempe ad febris extinctionem frigida affatim, atque vſque ad laborantis ſatietatem bibitur. 10. metho. 5. cuidam mulieri, quæ autumno ex vigilia & triſtitiis cœpit febricitare, quam febrem Galenus quarta die deprehendit eſſe he- *Quantitas frigidæ.*

ctica

ctícam putridę coniunctam, frigidam dedit moderate: alteri qui hoc ipſo tempore ægrotabat, quoties nutriebatur, quandoque binos, quandoque tres frigidæ cyathos exhibuit. Cuidam inueni 10. metho. 7. calido & ſicco, qui ſub canicula ex ira febricitauit, in prima acceſſione duas frigidæ heminas, ac rurſum poſt alimenta circiter alteram heminam propinauit, adeo vt qui frigidam exhibet, quantum ægro bibere libet, quantum æger vna inſpiratione poteſt haurire, qui exhibet ad ſatietatem, qui dat duos vel tres cyathos, duas vel tres heminas, qui dat moderate, iure in huiuſmodi quantitate definienda ambiguus atque inconſtans videri poteſt. Paulus lib. 2. cap. 36. probat frigidam potionem, quæ non paulatim offeratur, vtpote quæ vehementius poteſt incendere, ſed quæ offeratur confertim, & rationem reddit, vt ita flamma obruta extinguatur.

Modus exhibendæ frigidæ. Cæterum ſi rei naturam conſideremus, equidem puto frigidam aquam perpetuo copioſe & cumulate dandam eſſe: etenim cum illa vel alterando, vel vacuando, ſoleat prodeſſe, quomodo alterutrum vel vtrumque poterit præſtare, ſi parce exhibeatur, adeo vt neque inſigniter alterare, neque ſudorem, vomitum, aluum, mouere poſſit: cenſeoque hanc fuiſſe mentem Galeni, & omnium illuſtrium medicorum, nempe vt ægri frigidam bibant vſque ad ſatietatem, imo vero vt cogantur, etiamſi nolint, ſupra ſatietatem, ſicuti vulgaris quoque vſus videtur obtinuiſſe, vt ſua quantitate poſſit ardentem flammam quaſi ſuffocare, nec non aliquam inſignem vacuationem moliri. Quod ſi Galenus varie de huius aquæ menſura loquitur, id ſumma cum ratione facit, qui probe nouit, quod iamdiu nos docuerat, nimirum certam ſingulorum quantitatem neq; ſcribi, neque definiri poſſe, ac propterea fieri non poſſe, vt omnibus eadem perpetuo quantitas offeratur: de qua re ſpeciatim nos admonet 1 ad Glauc. 13. cum dicit: Modus in quantitate aquæ frigidæ ſeruetur, quemadmodum tempus anni, regio, ætas, natura, & conſuetudo poſtulant. Itaque ad ſummam ita habendum eſt, aquam frigidam maiore menſura perpetuo dandam eſſe, ſed tamen tam prudenter & caute, vt illa vel augeatur, vel minuatur, ſicuti variarum rerum opportunitas atque indicatio videtur poſtulare. Idem vero Auicennam quoque voluiſſe, ex eo ſatis debet conſtare, quod iubeat aquam bibendam eſſe, donec æger fiat pallidus, & rigore afficiatur: quæ ſymptomata certum eſt, non niſi ex copioſa aqua poſſe prouenire: nam quatenus pertinet ad alterum locum, de curatione febris ardentis, mens Auic. fuerat, huiuſmodi aquam frigidam, plena menſura, ac ſemel exhibendam eſſe: verum ſi quod foret impedimentum, quod tantam copiam prohiberet, tunc paulatim & qualibet hora exhibendam eſſe, vt hac ſaltem ratione magna illa ſiccitas remitteretur. In quo caſu, ad euitanda aquæ incommoda, quæ ſupra diximus, forte vtilius eſſet ex præcepto & more Galeni illam propinare non qualibet hora, quoniam vario tempore exhibita, præter cętera poteſt omnem coctionem perturbare.

Abſoluta ſunt tria capita de aqua frigida, ſupereſt quartum, de tempore in quo liceat frigidam exhibere. Gal. 9. metho. 5. 1. de ratione victus 43. lib. 4. com. 12. plane docet, illam non niſi apparente concoctione exhibendam eſſe, cui Paulus Aetius, Auicenna, & omnes conſentiunt: ſolus Auerr. id negat, qui 7. colliget. cap. 8. longa diſputatione conatur Galenum reprehendere, & probare coctionem minime expectandam eſſe: verum non eſt, vt cum hoc viro, vt philoſopho illuſtri, ita medico Plebeio, tempus perdamus, ac potiſſimum, quoniam ſi quis intelligat rationem, propter quam Gal. & cæteri frigidam prohibent, ante coctionem, is facile poterit omnia

omnia Auerr. cauillamenta diſſoluere. Itaque ſciendum eſt ex Galeno 9. metho. 14. 11. metho. 10. febris, quatenus eſt febris, frigidam proprium & ſingulare eſſe remedium, cum proxime poſſit illius caliditatem & ſiccitatem remittere: ſed altera ex parte frigidam non eſſe remedium humorum putreſcentium, niſi quatenus illius opera per aluum, ſudorem, vel per alias vias à natura deiiciuntur: cum autem huiuſmodi vacuatio, vt docet Gal. 1. aphor. 22. & ſæpiſſime vtiliter fieri non poſſit, niſi primũ præcedat humorum concoctio, idcirco ante concoctionem non licet frigidam exhibere, vt ſimul vno tempore febris extinguatur, & putridi humores aliqua ratione educantur: de qua re Gal. 9. metho. 5. hæc habet: Sed neq; iis, quibus obſtructio, putridusue humor non concoctus incommodat, oportet frigidam offerre, &c. qui generaliter putridorum humorum, tam craſſorũ, quam tenuium concoctionem requirit, præclaramque reddit rationem, nempe vt natura, quæ iam bona à malis ſeparauit, poſſit retinere quæ ſunt retinenda, & expellere quæ ſunt expellenda: quod ſi contra quis audeat frigidam exhibere ſine humorum coctione, tunc non ſolum putridi humores vtiliter nequeunt vacuari, ſed multa incommoda neceſſario ſequuntur: quæ diffuſe explicantur à Galeno 9. metho. 5. dum inquit: Porro incommoda, quæ frigidæ potionem intempeſtiue exhibitam ſequuntur, in iis conſiſtunt, &c. Hæc igitur ſi bene intelligantur, debent ſatis eſſe ad reſpondendum & Auerr. & omnibus, quicunq; à Galeno diſſentiunt. Sed prӕterea quæritur de *Vtrum in die* tempore, an in die critica liceat frigidam exhibere? Cui dubitationi pleriq; omnes *critica frigida* interpretes reſpondẽt affirmatiue, ꝓpterea quia in tali die natura noxiis homorib. *offerenda.* dominatur, atq; illos cõſueuit mouere, vnde à frigida excitata & roborata, longe facilius poterit illos expellere: q̃ ſententia mihi non poteſt probari, nã manifeſte nos docent Hip. & Gal. 1. aph. 20. in tali die nihil mouẽdum vel innouandum eſſe: & ratio eſt in ꝓmptu: etenim cum hoc tẽpore natura ſoleat varias motiones & vacuationes facere, quæ à medico ignorantur, ſi ille audeat frigidam exhibere, facile aliquis motus contrarius motui & propoſito naturæ poſſet ſuccedere, & illã impedire: vnde legimus Gal. nihil aliud cupere, quam ſuccorũ coctionem, neq; diei criticę quidquam meminiſſe. Demum vero quærunt nonnulli an frigida in paroxyſmo de- *Vtrum in pa-* beat exhiberi? quib. reſpondendum, vtiq; illam cõuenire, neq; ſolũ in paroxyſmo, *roxyſmo.* ſed in ſtatu paroxyſmi: q̃ clara eſt ſententia Gal. loco citato 9. metho. 5. docentis frigidã aquã dandã eſſe, cũ euidentes appareant notæ concoctionis, febris autẽ eſt maxima; & rationem reddit, quoniã hoc tempore internæ partes maxime ardent, quæ caloris copia eſt quoddã veluti propugnaculum, quo minus illæ ab inſigni frigiditate lædi poſſint. Cui plane cõuenit Auic. inquiens cap. de curatione feb. ſanguinis: Et melior horarum ad hoc eſt hora vehementis ebullitionis, & anguſtiæ, & inflammationis, & frequentiæ pulſus. Quinto ſciendum eſt, quomodo liceat frigidam ex- *Quomodo li-* hibere, an ſimplicem, ſine alicuius rei permixtione, an aliquid ei permiſcẽdo, quod *ceat exhibere.* vel illius malitiam poſſit corrigere, vel illius vim poſſit adiuuare: ac ſine vlla dubitatione aqua ſimplex, ſincera, cruda, & ſine vlla permiſtione debet propinari, dummodo bona & laudata aqua poſſit haberi: quod ſi talis deficiat, tunc ex Gal. prius decet illam coquere: ſic paſſim Gal. vbicunq; de aquæ frigidæ potione loquitur, frigidam aquam fontanam crudam & gelidam, ſine vlla præparatione conſueuit exhibere: ſin autem aqua ſalutaris deeſſet, tunc docet 6. epid. 4. 10. illam decoquendam eſſe. Itaq; ad ſummã, aqua frigida, ſincera, cruda, ſine vlla pmiſtione, admodũ copioſe, non ante humorũ coctionẽ, non in die critica, in vigore acceſſionis, exhibẽda eſt. *Summa nego-tii.*

Poſtre-

Quæ aqua ſit eligenda. Poſtremo reſtat videndum, quænam aqua præ cæteris ſit eligenda: quoniam vero ſi velimus de aquæ bonitate ac preſtantia agere, longiſſima tractatione opus foret, quod occaſio non permittit, mihi liceat ſummatim hanc rem vobis explicare. *Bona aqua quæ.* Gal.3.de ratione victus 40.aquam optimam deſcribit, quæ puriſſima eſt, & omni aliena qualitate deſtituta: de qua conſueuit iudicium facere, 1.de ſimpl.med. 5.ex tribus ſenſibus viſu, guſtu, odoratu: & primum guſtu aqua eſt optima, ſi nullam afferat qualitatem, ſed exquiſite qualitatis expers appareat. Quod ſi aliquando Gal.& alii aquam dulcem appellent, certum eſt illos ita loqui, ad differentiam aquæ ſalſæ aut ſimilium: cum reuera aqua optima, quod à Galeno repetitum eſt 2. de alimentis 2. nullam ſimplicem & ſenſibilem ſaporis qualitatem debeat habere, ſed plane ab omni qualitate immunis eſſe, alioqui non eſt optima, & à Galeno reiicitur. Secundo, ex viſu dignoſcitur aqua optima, quæ ſyncera & plane pellucida fuerit, adeo vt veluti exquiſite colata appareat: ſicuti contra cæteræ omnes turbatę, nigræ, cęruleæ, & ſimiles, iure à Galeno improbantur. Tertio, ex odore aqua optima cenſenda eſt, ſi pariter nullam qualitatem præſeferat: ex quo cæteras omnes licet peſſimas iudicare, quæ habent odorem ſulphuris, bituminis, &c. quæ quidem reuera, vt Galenus docet 1. de ſimp. medicamentis 4. iam non ſunt ſimplices aquæ, ſed compoſitæ, cum ex aqua, ſulphure, & reliquis conſtent. Itaque ex iis tribus ſenſibus, de proba vel improba aqua licet iudicium facere. Has omnes aquæ optimæ conditiones, ex iis tribus ſenſibus petitas, præclare mihi videtur Galen. quodam veluti epilogo complecti in lib. de ptiſana 2. Aqua optima ſubſtantia, & guſtu, & olfactu, & colore probatur, &c. quem deinceps omnes Græci & Arabes imitati ſunt.

Verum deueniendo ad magis particularia cum aquarum quæ bibuntur, ſint plurimæ differentiæ, illud demum videndum reſtat, quænam ex omnibus ſit eligenda, & principem locum teneat. *De different. aquarum.* Aetius lib.3. 165. facit quinque generales differentias aquæ, quam diuiſionem mihi libet in præſentia recipere, nempe pluuialem, fontanam, putearíam, fluuialem, ſtagninam: de quibus multa à multis diſputantur: namque alii maxime probant pluuialem, tanquam tenuiſſimam, & calore quaſi elixatam: alii eandem vituperant, quaſi omnium malignarum qualitatum participem, vt quæ ex multis frigidis, craſſis & ſordidis vaporibus educatur: nonnulli ante cæteras ponunt puteales, tanquam per terram percolatas, ac propterea purgatiſſimas: nonnulli eaſdem exiſtimant maxime omnium craſſas, crudas, & flatuoſas: alii demum, quorum ſententia fere ab omnibus videtur probari, propter aſſiduum motum, iis omnibus proponunt fluuialem & fontanam, omnesaquam ſtagninam repudiant: de quarum opinionum diuerſitate, cum nolim longius agere, mihi ſatis fuerit iſtius rei ſummam vobis proferre, quam puto ſententiæ Hippocratis, Galeni, & veritati magis conſentire. Itaque cenſeo cum Hippocrate & Galeno 6. epid. 4. 16. aquam pluuialem cæteris aquæ generibus præponendam eſſe, quæ tamen prærogatiua illi tantummodo tribuenda eſt, quę tempore ætatis, ſereno cœlo, aut cum tonitru nonnunquam demittitur: ſiquidem huiuſmodi aqua ex tenuibus vaporibus vi aeris calidioris eleuatis, conficitur, vt ſumma cum ratione tenuior, & quodammodo magis cocta, ac propterea optima cenſenda ſit: cum altera quæ tempore hyemis, per multos & procelloſos imbres deſcendit, ex multis frigidis & craſſis vaporibus conficiatur, vt merito omnium malarum qualitatum particeps, ſordida, facile putreſcibilis, atque *Aqua pluuiales optima eſt.*

vno

vno verbo, omnium peſſima ab omnibus exiſtimetur. Si quis de huiuſmodi pluuiis plura cupit intelligere, videat Galenum loco citato, qui hanc rem tractat diffuſe; vt pluribus non ſit opus. Quatenus vero pertinet ad reliquas aquas, putealis ſi deriuet ex proximo fonte aut fluuio, niſi terra per quam profluit, aliena qualitate participet, ꝓpter maiorem attenuationem & purgationem, & fluuiali & fontana melior poteſt cenſeri: quod ſi non ex flumine, aut fonte, ſed ex abyſſo aquarum, qui ſub terra vbique reperitur, generationem habeat, hæc certe aqua & craſſiſſima & crudiſſima debet haberi.

Quoniam igitur optima pluuialis difficulter poteſt haberi, ſic putealis ex fonte aut fluuio raro occurrit, iam vobis licebit fluuiali & fontana vti: quod ſi neque hæc probata fuerit, moderata coctione, vt ſupra diximus, poteſt adhuc magis purgari, extenuari, & ad commodiorem vſum accommodari: ſed tamen hac ſemper adhibita cautione, cum aquarum ſint inſignes differentiæ, non ſolum generaliter, ſed etiam ſpeciatim, fontanæ à fontana, putealis à puteali, & ſic de reliquis, vt propriis, notis ex tribus præcipue ſenſibus, vt diximus, de earum bonitate & malitia perpetuo iudicium faciatis. Sed ſatis de hoc remedio.

Et cum adminiſtraueris, &c.) Cum Auic. hactenus propoſuiſſet varia præcepta, accommodata ad curandas febres putridas, ſectionem venæ, lenitionem alui, prouocationem lotii, aquam frigidam, & alia id genus: poſt hęc omnia docet attendendum eſſe coctioni & vacuationi humorum, ſpeciatim præcipiens, non vacuandam eſſe materiam indigeſtam, in calido aut frigido, niſi propter neceſſitatem: quare ex propoſito inſtituit diſputationem aduerſus Rhaſim, qui purgandis humoribus ſentiebat nullam coctionē fore expectandam: quo loco omnes tractant celebrē quæſtionem, cuius vulgaris eſt titulus, de minoratione materiæ, nempe vtrum liceat in principio febrium & morborū purgante medicamento noxios humores pro parte purgare & minorare: ſed cum nos hanc ipſam rem tractauerimus accuratiſſime in noſtris diſputationibus iam editis, ex quibus licet vnicuiq; varias hominum opiniones, variaq; eorum argumenta, ac noſtrā ſententiam intelligere, ſuperuacaneū foret eadem repetere, & actum agere. Quoniam vero Auic. inter diſputandum interſeriſcet quoſdam canones de variis rebus, quorum multi ſunt digni maxima notatione, nos breuiter conabimur ſingulos colligere & examinare.

Et ſcias quod phlebotomia, quando eſt intentio ſanguinis, non eſt ex genere eius, in quo expectatur digeſtio.) Hic Auic. ponit nonnullos canones de ſectione venæ, quorū primus eſt huiuſmodi: in miſſione ſanguinis nulla expectanda eſt humorū concoctio, ſicuti expectanda eſt in exhibitione medicamēti: & ratio eſt in promptu, propterea quia attendimus humorū coctioni, vt illi facilius & tutius à medicamento educantur, verū aperta vena quouis tempore humores facile & tuto educuntur: quare minime oportet coctionem expectare. Sed de hoc canone dubium eſt: nam multi hoc tempore & ſyrupis, & aliis modis conantur moliri coctionem, deinde accedunt ad ſectionem venæ, neq; deſunt rationes quæ hanc medendi methodum vidētur confirmare: namq; ſeſe offerat occaſio mittendi ſanguinē Socrati, qui paulo ante multa aſſumpſerit alimenta, vt ventriculus etiam nunc repletus fuerit, nemo, vt puto, audeat Socrati ſanguinem mittere, niſi primum alimenta fuerint concocta, & ventriculus fuerit inanitus, quoniam ſi aliter fiat, periculum immineret, ne cruda materia in venas traheretur, & maiora incommoda ſequerentur. Ex quo Gal. quoque 9. metho. 5. de ſang. miſſione 20. 4. de tuenda val. 5. ſi præcedat humorum cruditas, iubet 1. Canon.

tanto tempore ſectionem venæ differendam eſſe, quantum videbitur ſufficere tum ad eorum coctionem, tum vt excrementa deſcendant. Secundo ſi crudi humores redundent in primis venis, eadem ratione ante ſectionem venæ videtur expectanda concoctio, ne illi quoque in penitiores partes deducantur: ad quem modum Galen. de ſang. miſſ. 12. in iis qui crudorum humorum copia laborabant, aliquid incidentium atque extenuantium medicamentorum conſueuit prius exhibere, & deinde ad ſanguinis miſſionem accedere. De hac difficultate ego tractaui diffuſe in meis diſputationibus: quare illud vnum dico in præſentia, Auic. ſententiam, ſi bene intelligatur, veram eſſe, & nullam difficultatem continere, nempe in miſſione ſanguinis nullam expectandam concoctionem, ſicuti debet expectari in purgatione: ſed etiamſi humores crudi fuerint, ſanguinem mittendum eſſe: quod à nemine debet in controuerſiam reuocari, cum ex vulgari aphor. cum morbi inchoant, hoc tempore atque hac humorum cruditate, ſectio venæ ſit opportuniſſima: namque altera ex parte, ſi adſint cruda alimenta in ventriculo, cui dubium eſſe poteſt, quin ipſe quoque Auicen. ſimul cum Galeno velit tantiſper differendam eſſe ſectionem venæ, donec alimenta ſint concocta, & excrementa deſcendant: quod enim pertinet ad cruditatem humorum, qui fuerint in primis venis, ſi Galeni mentem intelligimus, tunc non plane eſt neceſſe venæ ſectionem prætermittere, ſed potius illam partiri, ac ſæpius repetere, quod in tali caſu vires ſint debiliores, quam vt poſſint tam copioſam vacuationem & ſemel factam perferre, adeo vt certum ſit, Auicen. de vna tantum humorum cruditate, quæ eſt in venis, intelligere, ſicuti ſine dubio intellexit quoque Galenus.

Canon II. *Et cum poſtponitur phlebotomia in principio ægritudinis, tunc non phlebotomes in ſtatu eius.*) Hic ſecundus eſt canō, cuius ſenſus eſt huiuſmodi: ſi phlebotomia in principio febris fuerit prætermiſſa, deinceps illā fore prætermittendā, quando ſi fiat poſteriore tempore, periculum imminet, ne æger propter ſuperuenientem virium imbecil-

Quæſtio. litatem interficiatur. Quo loco mouetur vulgaris, ſed vtiliſſima quæſtio: an tranſacto febris & morborum principio liceat medico venam ſecare: ac primū pro parte negatiua eſt Auic. in præſentia, qui id fatetur apertiſſime. Deinde eſt apho. Hip. cum morbi inchoant: in quo præcepto omnes medici videtur cōuenire, atq; iſtud cōfirmat ratio tradita à Gal. in com. qui docet, medium in principio morbi aut ſecare venam, aut dare medicamētum, vt minorata materia, natura ꝙ ſupereſt poſſit facilius concoquere & ſuperare: vnde colligunt argumentum: natura in ſtatu morbi aut ſuperauit morbū, apparetq; perfecta concoctio, aut ſuperata eſt, apparentq; ſigna cōtraria cōcoctioni: ergo ſi natura ſuperauit, plane ſuperuacaneū eſt venam ſecare: ſin autem illa ſuperata eſt, iam ex præcepto Gal. & in hoc com. & 11. metho. 9. non licet huiuſmodi ægroto manus admouere, ne remedia temere infamētur. Altera autem ex parte affirmatiua primum eſt ratio: nam ſi tres ſufficiunt principes ſcopi, morbi magnitudo, robur virium, & ætas, quod certiſſimum eſt Hip. & Gal. decretū, quamobrem tranſacto principio. ſi illi cōueniant, nō licebit venam incidere, alioqui foret neceſſe quartum præterea ſcopum, ex temporibus morborum ſtatuiſſe. Deinde eſt Gal. 9. meth. 5. qui aſſerens eſſe duo maxima præſidia febrium continētium, ſectionem venæ, & potionem æquæ frigidæ, inquit inter illa hanc eſſe differentiā, quod potio frigida non poſſit adminiſtrari, niſi compareant euidentia ſigna cōcoctionis: ſectio autem venę quouis tempore poteſt adhiberi: itaq; etiam tranſacto principio, quam eandem ſententiam repetit lib. de ſang. miſſ. 20. quo loco ex propoſito diſpu-

tat ad-

eſt aduerſus nonnullos,qui de tempore mittendi ſanguinis varie ſentiebant:namq; alii admodum ridicule nolebant venam ſecare niſi poſt acceſſioné tertii diei, quare fuerant medici diatritarii, qu:ppe ante tertiam acceſſionem contendebant,neque victum dandum, neque vllum remedium adminiſtrandum eſſe, propterea quod ante hoctempus nulla cognitio de morbi forma & natura poſſit haberi:de quorum ignorantia Gal.multis in locis præcipue vero 8.meth.3.ſermonem habet. Alii vero extremum terminum mittendi ſanguinis quartum definiebant diem,intra qué terminum in declinationibus paroxyſmorum cócedebant quandocunq; libuiſſet ſanguinem mittere. Alii demum primo quoque tempore feſtinabant ſanguiné mittere,vnum tantummodo conſiderátes,vtrum alimenta adhuc continerentur in ventriculo.De quibus quidem veterum medicorú opinionibus Gal.ita ſtatuit & ſcribit. Quoniam ſæpe poſtquam aliquis iam quinq; aut ſex dies ægrotauit,ad curationé vocamur,vtiq; expediet ſanguiné mittere, etiamſi huius remedii prima occaſio fuerit prætermiſſa: quocunq; enim die mittendi ſanguinis ſcopos in ægrotante inueneris, in eo præſidiú hoc adhibeto,etiamſi 20.ab initio morbi dies fuerint.Sed ipſe quoq; Auic.parú ſibiipſi conſentiens,idé quod Gal.videtur ſentire,qui hęc habet 4 primi 20.cum maturatio apparuerit, & ægritudo principium præterierit, verſus ſtatum, tunc ſi oportuerit vt phlebotomia fiat,ſi non fuerit quod prohibeat,fiat. Et iterum paulo poſt: cum in febre te oportebit phlebotomare, ne attendas quod quidam dicunt,ſcilicet quod non eſt bonum,vt poſt quartam diem fiat, quoniam bonum eſt vt fiat etiamſi ſit poſt 40. dies,& hoc ſecundum ſententiam Gal. Hactenus Auic.

Ad hanc dubitationé in veritate reſpondendú eſt,etſi nulli dubium eſſe debet, quin principium morbi longe magis quá cætera tempora ad ſectionem venæ ſit accommodatú:veruntamé ſi propter aliquod impedimentú id remedium fuerit prætermiſſum,quolibet tempore, dummodo conueniant principes ſcopi, ſanguinem mittendú eſſe: quare ſciendú eſt,ſi contingat aliquando progreſſione temporis occaſioné mittendi ſanguinem amitti,id non fieri propter numerum dierum,ſed propterea quia progreſſu téporis in plurimis ægris vires reddútur debiliores, ꝙ perſpicue declarat Gal.in lib.de ſang.miſſ.cap.20.ad fin. Ex iis non difficile eſt ad obiectas rationes reſpondere,& primú ad Auic. vel ille intelligit poſt principiú non cóuenire ſectioné venæ propter rationé virium,ꝙ illius verba videntur cóſirmare, vel mea ſententia non poteſt ab errore & contradictione defendi. Aphor.Hipp.cum morbi inchoant,non aliud docet,quam quod nos diximus,& fatemur,principium inter omnia tempora ad mouendos humores eſſe accommodatiſſimú : qui tamen nó prohibet omnino, ſi quando opus fuerit, quin in cæteris quoq; temporibus & in ſtatu liceat mouere,cum non abſolute,ſed comparatiue loquatur. Neq; vero poſita ratio quicquam valet: namq; in ſtatu morbi ſalutaris,apparétibus ſignis perfectæ concoctionis,iam deficit vnus princeps ſcopus, morbi magnitudo ; ac fatuum foret venã ſecare. Sic in ſtatu morbi lethalis, ſi natura prius occubuit, neceſſario vires non cóſtant. Sed fingas ſtatum morbi pernicioſi, in quo ex vna parte ſint ſigna contraria coctioni, ex altera vires valeant, quæro quamobrem non liceat venam ſecare, atque ex conſilio Thucydidis cuius meminit Galen.10. metho.10. aliquid agentes vel periclitari? etenim etſi id remedium ſine dubio in principio fuiſſet opportunius, tamen neque forte hoc tempore erit inutile: quare concludendo hanc rem, quotieſcunque accedetis ad veſtros ægrotos,ante omnia vobis perpendendú eſt, ſi quid mouendum videtur,ac ſi adſint ſcopi neceſſarii,nulla habita dierum conſideratione,au- *Conſilium Thucydidis.*

ne audeatis venam ſecare: quod ſane decretum cupio vos alta mente reponere, & tenere, qui vobis polliceor ex hac medendi ratione veſtros ægrotos maximam vtilitatem, vos autem magnam gloriam & vtilitatem eſſe percepturos.

Et conſilium quidem meum in phlebotomia eſt, vt dimittatur quantum poßibile eſt, ſi autem non eſt poßibile, tunc multiplicatio numeri eſt melior multiplicatione quantitatis.) Hic
Canon III. tertius eſt canon de ſectione venæ, ex quo medici noſtrorum temporum facti ſunt admodum timidi circa adminiſtrationem huius remedii, quoniam id videtur voluiſſe Auicen. vt phlebotomia dimittatur quantum poſſibile eſt: quod ſi omnino remedium fuerit neceſſarium, neque poſſit prætermitti, tunc fore melius, vt paulatim pluribus vicibus, quam copioſe & ſemel ſanguis mittatur. Verum cum hæc ſententia videatur aliena à ratione, à doctrina Galeni & ipſiuſmet Auicen. qui ſectionem venæ libenter probant, illaque vtuntur familiariſſime, nonnulli interpretes ex iis verbis alium ſenſum eliciunt, nempe non prætermittendam eſſe phlebotomiam, ſed in phlebotomia prætermittendam eſſe copiam ſanguinis, adduntque Auicen. huiuſmodi ſententiam accepiſſe à Galen. 11. metho. 14. qui ſcribit in febre ſynocho moderate ſanguinem mittendum eſſe, illumque ad poſterius curationis tempus relinquẽdum, vt facilius & obſtructio, & putredo, quæ per ſanguinis miſſionem nequeunt auferri, tolli poſſint. Nam ſi generaliter decet phlebotomiam prætermittere, quantum poſſibile eſt, quamobrem Auicen. ipſe milliès hoc remedium probat & amplectitur? ſi perpetuo melior eſt multiplicatio numeri, quam multiplicatio quantitatis, quamobrem idem Auic. ſemel copioſiſſime, & vſque ad deliquium animi ſanguinem frequentiſſime conſueuit mittere? itaque nulli dubium eſſe debet, quin longe magis diſtincte Galen. hanc ipſam rem definiat, qui conſilium mittendi vel nõ mittendi ſanguinis ex tribus principibus ſcopis perpetuo determinat, quibus præſentibus id remedium amplectitur, illis abſentibus illud repudiat: quantitatem autem & modum vacuationis ex vno virium robore vel debilitate ſolet definire.

Et ſcias quod quando aggregantur.) In hac parte tractat Auic. de febre cum ſymptomatibus, ac primum de dolore capitis: pro quo debetis in memoriam reuocare quæ diximus in lectionibus priuatis, nempe nullum ſymptoma, quatenus ſymptoma, eſſe curationis indicationem, neque indicare neque immutare, niſi illud acquirat vim cauſæ, adeo vt vel vires offendat, vel morbum augeat. Ergo inquit Auicen. ſi coniungatur febris & dolor capitis, tunc curatio febris eſt dignior, cum illa ſit morbus & cauſa, ex qua dolor, qui eſt ſymptoma, originem habet: ſed ſi dolor fuerit tam inſignis, vt febrem augeat, tunc oportet doloris rationem habere, atque illum ſedare: quam curationem ille inſtituit poſterius cap. proprio, & res eſt maniféſtiſſima.

Et cum infans lactens febricitat, tunc oportet vt rectificetur lac matris eius.) Hoc alterũ eſt ſymptoma, ſi coniungatur febris cum ætate puerili; in quo caſu neq; licet venam ſecare, neq; dare medicamentũ, neq; quidquã agere, quare oportet lac matris rectificare: q̃ eandem ſententiã habet Auic. 3. 1. doct. 1. ſecundum quam doctrinã omnes medici rationales ſolent lactentes pueros curare, vt nimirũ nutrici inſtituatur accommodata victus ratio, exempli gratia, ex ptiſana hordeacea, ex pane præparato, ex iure, ouis recentibus, bonis carnibus, & ſimilibus: illi interdicũtur alimenta difficilis coctionis, mali ſucci, calida & ſicca, nonnunquam & vinum: quandoquidem teſtimonio Auicen. in lib. de ſomno & vigilia, nihil intereſt, puerine an nutrices

vinum bibant: ſic nutrici exhibentur medicamenta aluum lenientia, caſſia, & alia id genus alterantia, decoctum endiuiæ, cichorii, acetoſæ, ſeminum melonis, & ſimilium: & ſi illa abundauerit multo ſanguine, auctore Auicen. phlebotomatur, quanquam id ſciendum eſt, nutricibus plerumque ex ſectione venæ lac vel ex toto auferri, vel ſaltem magnopere minui. Demum vero ſi id ferat occaſio, nutricibus danda quoq; purgantia medicamenta, quæ tamen propter multas rationes debent eſſe leuiſſima, exempli gratia, rhabarbarum, agaricus, & ſimilia. Atque vt concludam, illa omnia & alimenta & medicamenta, & præſidia quæ conuenirent infantibus ſi forent grandiores, ſolent ad nutrices accommodari.

Sed hoc loco mouetur quæſtio, vtrum liceat pueros purgare: namque Galen. illis videtur vacuationē omnem interdicere, propterea quod natura ſint calidiores & humidiores, ac propterea omnium facillime digerātur & diſſipentur. 9. meth. 17. quod ſi pueris nulla conuenit vacuatio: ergo vt neq; pharmacum conueniat fateamur neceſſe eſt. 2. Galen. de theriaca ad Piſonem 17. pueris interdicit vſum theriacæ, quoniam medicamentum puerile corpus facile diſſoluens, qui narrat hiſtoriam cuiuſdam pueri, cui præter ſuam voluntatem coactus fuit theriacam exhibere, quā ille concoquere non potuit, vnde diſſoluto vniuerſi corporis habitu, ſequenti nocte periit: quod ſi pueri nequeunt perferre theriacam, medicamentum plane ſalutare, multo minus perferent purgantia medicamenta, quæ conſtat eſſe venenata, & naturæ hominis aduerſari. Contra vero ſentit Hipp. 6. epid. 5. 35. Mulier, capra, elaterium aut cucumerem ſylueſtrem edentes, pueris purgatio. Hæc ſententia, inquit Galen. in com. conducit & ad medicorum vſum, & ad naturale decretum: namque volentes purgare infantes, aut matri lactanti, aut capræ eiuſmodi aliquid exhibentes, ſic eos purgabimus: atque hinc illi refutantur, qui contendunt, nullam vim ex iis quæ ab initio in alimento fuerant, poſt concoctionem & in ſanguinis conuerſione poſſe remanere: quam eandem ſententiam, & lactis facultatem acquiſitam ex alimentis, Galen. rurſum explicat, & multis hiſtoriis confirmat, 3. de alim. facul. cap. 15. ſic ſcribit Dioſcorides lib. 2. cap. 62. pecora quæ veſcuntur ſcammonio, helleboro, & ſimilibus, lac purgatiuum efficere: contra autem capras quæ robore, lentiſco, & aliis adſtringentibus veſcuntur, lac adſtringens generare. Ex quo loco debetis præceptum maximi momenti colligere, & ad vſum reuocare, nempe quotieſcunque veſtris ægrotis exhibebitis lac, vel humanum, vel aſininum, vel caprinum, vel cuiuſcunq; animalis, vt diligenter caueatis, ne illa noxium aliquod & malignum edulium aſſumant, imo vero vt accommodatis alimentis, ſicuti res poſtulat, nutriantur, quod tractantes de curatione febrium hecticarum accurate conabimur demonſtrare. Præterea Galen. in conſilio pro puero epileptico affirmat, ante omnia accedente vere illum puerum purgandum eſſe moderata purgatione, de quo libello etſi nonnulli dubitant, ſit ne legitimus Gal. tamen ſine dubio nullū dogma videtur continere, quod à Gal. dogmatibus ſit alienum. Itaq; aſſerendum eſt, de ſententia Hip. & Gal. pueros omnino poſſe purgari, lactentes quidem cum lacte alterato, aut nutricis, aut alterius animalis: nō lactentes cum purgantibus medicamentis, quæ tamen tam in illis, quam in iſtis ſint perpetuo leuiora. Hanc doctrinam cōfirmat experientia: namq; multis in locis, ac potiſſimum Venetiis, cum pueri ægrotant quouis morbo, mulieres dicunt eos vermibus laborare, quibus familiariter exhibent agaricum cum oxymelite, ex quo medicamento purgantur ſæpenumero copioſe, & iuuantur. Sic paſſim & nutricibus lactātibus, & ipſis pueris maioribus natu

An pueros liceat purgare.

ſolemus exhibere caſſiam, aloen, rhabarbarum, agaricum, & alia id genus, neq; ſine euidenti vtilitate.

Sed reſpondeamus ad obiectas rationes, & primũ ad auctoritatẽ Gal. 9. meth. reſpõdendum, eum loqui de ſectione venæ, quæ iure in pueris eſt ſuperflua, ſiquidẽ illi propter copiam caloris innati, atq; habitum corporis calidiorẽ & humidiorem, facile ex ſeipſis diſſoluuntur, & id commodum conſequuntur, quod alioqui ſectio venę ſolet præſtare. Hæc eadem reſpõſio poteſt etiam accommodari ad theriacã, quæ cũ ſit admodũ calida, & maximæ actiuitatis, tanquã ignis, ſubſtantiã puerorum ſuapte natura lubricã facile poteſt diſſipare, adeo vt nõ poſſint eam perferre; at vero aliter ſe res habet de medicamento, etenim cum illud purget vnũ aut alterum humorẽ, quod pueri nequeũt ex ſe efficere, neq; ita poſſit illorum calidum innatum, & ſubſtantiam diſſoluere, ſicuti ſectio venæ & theriaca, potiſſimum ſi fuerit moderatum, iure eſt concludendum, pueros tuto ea ratione qua diximus, poſſe expurgari.

Et quando fuerit cum febri colica.) Hoc tertium eſt ſymptoma, febris cum dolore colico: & notandum, ex veteri conuerſione legi: *Et quando fuerit cum febre colica, non aperietur via in dando in potu aquam hordei, imo ius galli, &c.* in cuius literæ explicatione interpretes vehementer laborant, ſed fruſtra, quoniam reuera ex huiuſmodi verbis nullus commodus ſenſus poteſt haberi: in noua autẽ conuerſione Bellunenſis legitur: *Et quando fuerit cum febre colica, tum cum aperitur via, non exhibeatur in potu aqua hordei, imo ius galli.* quæ interpretatio optima eſt, & hunc ſenſum habet: ſi febris ſimul fuerit cum dolore colico, neq; ſint apertæ viæ inteſtinorũ, per quas excremẽta poſſunt educi, tunc minime dandam eſſe aquã hordei, hoc eſt, ſuccum ptiſanæ, quoniam hoc tempore illa corrumpitur, flatus excitantur, doloreſq; augentur, ſed contra dandum eſſe ius galli, imponendaq; clyſteria pinguia, ex quibus commode feces emolliri atque educi poſſunt, ac demum ſi ita neceſſe fuerit, ptiſanam poſſe exhiberi de iure galli, de quo præterito anno diffuſe diximus, tractantes dolorem colicum. In præſentia illud vnum dico, apud Gale. & Meſuem illud aluum mollire & mouere, & ſi excrementa fuerint retenta, opportune exhiberi. Huiuſmodi autem ſententiam forte Auicen. accepit ex Hippoc. & Galen. 1. de ratione victus 32. Quibus cibus ſtatim incluſus fuerit, ſi quis non eo vocato ſorbitionem dederit, dolorem ſi adeſt, augebit, ſi non adeſt protinus inducet: cuius ſymptomatis rationem Galen. præclare explicat in com.

De ſolutiuis eſt potio facta ex tamarindis.) In poſtrema hac parte Auic. tractat de medicamentis purgantibus, quæ ad curandas febres putridas ſunt acccommodata, & ita proponit catalogum multorum medicamentorum, de quibus atq; huiuſmodi tractatione ſuperfluum eſt nos agere, cum mihi ſtatutum ſit hoc negotium priuatim conficere: itaque ad alia progredior.

Et febricitans quidẽ in æſtate febre frigida, &c.) Poſtrema hęc verba continent nonnullos canones & regulas, quatũ prima eſt: ſi quis tempore æſtatis laboret febre frigida, is non debet ingredi domum frigidam, ventiſq; expoſitam, & maxime quando ille ſudat, ne materia ſudoris retrocedat & impediatur. Auic. autẽ frigidam febrem intelligit, quę ex humore frigido, pituita & melãcholia generatur, quæ ſane ſententia cum hac litera eſt manifeſta. Sed ſciendum eſt hãc particulam aliter legi in noua conuerſione, hoc modo: *Et febricitans quidem in æſtate febre acuta*: quæ noua lectio & interpretatio videtur aduerſari Gal. 10. meth. 8 9. meth. 14 qui docet, homines laborantes febribus acutis & hecticis, deferendos eſſe in domos ſubterraneas, quæ frigidiſſi-

diſſi-uæ

diſſimæ ſint, & maxime perflatæ, & ad ſeptentrionem poſitæ. Et ſi quis obiiciat, huiuſmodi externum aerem frigidioré obſtruere, ſudoremq; & continuam cutis euaporationem impedire: huic reſpondet Gal. aerem frigidum couenire, quatenus reſpirando attrahitur, vt qui calorem qui in corde eſt admodum refrigeret, nõ tamen quatenus extrinſecus corporis ſuperficiem pertingit, quippe corpus denſat, cogitq; cutem, & putridorum humorum effluxum prohibet tranſpirare: quare ego quidem puto antiquam literam nouæ conuerſioni præferendam eſſe.

Et trochiſci quidem non ſunt conuenientes principiis harum febrium, &c.) Cum ſupra dixerat Auic. in principio febrium putridarum non conuenire medicamenta, quæ habeant vim adſtringendi, ſed potius quæ habeant vim aperiendi, quo loco nos improbauimus & trochiſcos, & cætera omnia quæcunq; adſtrictione ſunt prædita. Ergo hæc ſecunda eſt regula, quæ idem repetit & docet, huiuſmodi medicamenta non conuenire, niſi poſt humorum concoctionem & vacuationem.

Et trochiſci quidem magis conuenientes, &c.) Auicen. adhuc magis diſtincte docet vſum talium medicamentorum, qui ait illa conuenire, vbi febris adhæreat ventriculo, & in illo quaſi febris hectica ſedem habeat, adeo vt ventriculus inſigni calida intemperie afficiatur: itaque in hoc caſu huiuſmodi trochiſci refrigerantes maxime conueniunt, quoniam ſtatim occurrunt membro laboranti, atque illud facile poſſunt alterare. Nam ſicuti ſcribit Galen. 10. metho. 8. quemadmodum ex aere attracto per reſpirationem immediate ipſum cor alteratur, ita per ea quæ comeduntur & bibuntur, ſtatim ſuccurritur ipſi ventriculo, huic enim parti illa cum totis ſuis viribus occurrunt, ſicuti cordi inſpiratus aer: vnde regula optima eſt, & conſentit Galeno.

Et dimiſſor conſuetudinis in regimine ſuo.) Senſus eſt; ſi quiſpiam prætermittat cõſuetudinem, exempli gratia, exercitationis, balnei, aut ſimilis rei, is quandoque incidit in febrem quæ non eſt tam periculoſa, cum pendeat ex cauſa manifeſta, ac ſperandum ſit, illum vbi ad priſtinam redierit conſuetudinem, à febre liberum fore. Ariſtot. 28. prob. 1. quærit, cur aliqui ægrotent, vbi vitam luxurioſam viuere aſſueti, agere luxurioſe deſinant, ſicuti euenit Dionyſio Tyranno Siracuſano, qui vrbis obſidione deficiente commeatu, quod aliquantum temporis à ſolitis delitiis abſtinuerit, interea tabe protinus laborauit: ac reſpondet conſuetudinem vnicuiq; rem magnam eſſe, cum ferme in naturæ habitum permutetur: quare inquit philoſophus, ſicuti piſces inter aerem, aut homo in aqua degens male habẽt, ita qui morem ſolitum mutauerit, ægre atq; moleſte ex conſuetis diſcedit, & eodem rediiſſe ſaluberrimum eſt. perinde quaſi ad ſuæ naturæ ſtatum redierit: qui præclare huius problematis rationem reddit, ac multa loquitur de conſuetudine, quæ ſunt digna maxima notatione. Itaq; ſententia Auic. ex Ariſt. tam de bona, quam de mala conſuetudine intelligenda eſt: quod præceptum Hipp. quoq; videtur confirmare 2 apho. 8. cum inquit: conſueta longo tempore etiamſi deteriora ſint, inſuetis minus moleſta eſſe ſolent: quæ eadem ſententia ſpeciatim de alimentis & potionibus habetur 2. de ratione victus 21. & iterũ 2. de ratione victus à text. 10. vſq; ad 36. longa oratione plurima refert incommoda & pericula, quæ ex mutatione conſuetudinis ſolent hominibus contingere. *De conſuetudine.*

Verum tamen de hac re dubium eſt, ſiquidem non videtur veriſimile, neque rationi conſentaneum fore, vt prætermiſſa conſuetudine, ac potiſſimum ſi ea mala fuerit, homo lædatur, & aliquo morbo laboret: ad quem modũ ſcribit Gal. in lib. de *Dubitatio.*

 conſue-

conſuetudine, poſtremis verbis: qui malam victus rationem mutãt, de alimenti copia aliquid detrahẽtes, exercitationem vero addentes, abſq; morbo incolumes ſeruari, illoſq; ex hac mutata conſuetudine non ſolum non lædi, ſed etiam magnopere iuuari: quę ſane doctrina maxime cõuenit doctrinæ Hip.6.epid.4.22.nec non Ariſt. ſecto.1.probl.47.qui fere iiſdem verbis ſcribunt, eſſe præcipuum caput ſanitatis nõ repleri cibis vſque ad ſatietatem, & impigrum eſſe ad labores: quod ſi quis à nimia crapula & otio ſe conuertat ad moderatam victus rationem, atque ad exercitationem, nullo modo videtur fieri poſſe, vt ille ex hac mutatione conſuetudinis aliquod periculum incurrat: ex quo non ſine ratione Hipp.2.aphor.5. vniuerſe hortatur homines, vt non perpetuo eandem conſuetudinem teneant, ſed ad inſueta quoque mutationem faciant.

Ad hanc dubitationem pro veritate reſpondendum eſt, ex vna parte mutationem conſuetudinis, ſiue bonæ, ſiue malæ, quæ affatim & repente fiat, perpetuo fugiendam & noxiam eſſe, adeo vt etſi neceſſe non eſt hominem protinus ægrotare, tamen neceſſe ſit hominem lædi: ex altera autem mutationem cõſuetudinis in meliorem, quæ paulatim & temporis progreſſione fiat, licitam & ſalutarem eſſe: quæ reſponſio eſt Hipp.& Gale. tum aliis locis, tum maxime 2. aphor.51. Plurimum atque repente vacuare, vel replere, vel calefacere, vel refrigerare, ſiue quouis alio modo corpus mouere, periculoſum: omne enim nimium naturæ inimicum, ſed quod paulatim ſit, tutum eſt, cum alias, tum quando ab altero ad alterum ſit tranſitus. Quæ eadem ſententia habetur, 2. de ratione victus variis in locis, in quibus non aliud Hippoc.& Galen. conantur demonſtrare, niſi ſubitam conſuetudinis permutationem non paruum corporibus afferre detrimentum: ex quo factum eſt, vt Galen. 5. de tuenda valet. 10. velit, ſenes potius conſuetis operibus exercitari, tametſi illis non ſint commoda & ſalutaria, quam conſuetudinem mutare, cum iſtud illis non liceat niſi longo tempore ac ſenſim facere, proptereaque tempus illis deficiat, quo meliore conſuetudine vti poſſent: non aliter, inquit Galenus, ac ſi quis octogenarius artem aliquam addiſcere incipiat: qui contra iuuenes hortatur, vt omnino malas conſuetudines deponant, etiamſi à pueris iis maxime fuerint aſſueti, cum habeant vires quæ moderate factam mutationem poſſint ſuſtinere, liceatque ſperare, eos in reliquo tempore fructum aliquem ex meliore conſuetudine poſſe percipere. Ex quibus cum ſatis facile ſit vnicuiq; ad obiectas rationes reſpondere, non eſt vt de hac re longius agamus.

CAPVT XIV.

De Cibatione Febricitantium in Genere.

Dixerat Auic.4.primi cap.1.quod acceperat à Gal. 1. de ratione victus 6. nec non 3.de med.ſecund.gen.2. triplicem eſſe materiam, per quam vniuerſa perficitur medicina, victus rationem, manus operationem, & medicamenta. Cum itaq; ille in cap.7.tractaſſet de curandis febribus putridis per ſectionem venæ & medicamenta, in præſenti cap.intendit agere de victus ratione, quod facit generaliter, qui ſpeciatim quoq; de eadem re poſterius acturus eſt. Quoniam vero Auic.ſatis confuſe hãc rem tractat, vnde vix poſſumus certam capitis diuiſionem colligere, antequam venio ad literam, conabor quantum licet, ordinate illius ſententiam ſummatim colligere, & vobis explicare: itaque tractabimus primum qualis eſſe debeat victus febricitantium: ſecundo, qualia nam eſſe debeant alimenta: tertio, quantum: quarto, quomodo: quinto, quando illa oporteat exhibere.

Quod

Quod ad primum pertinet, ſciendum eſt, qualitatem alimenti in febrib. indi-cari à rebus vel naturalibus, vel præter naturam, vel non naturalibus: ſi conſiderentur res naturales, ætas, temperies, conſuetudo, & ſimiles, illæ perpetuo ſimilia indi-cant: ſi conſiderentur res præter naturam, morbus, cauſa morbi, ſymptoma, hæc ſemper contraria poſtulant: ſi conſiderentur res non naturales, aer, regio, tempus anni, & ſimiles, hæ quandoq; ſimilia, quandoq; contraria requirunt. Hæc doctrina eſt Gal. 8. metho. 9. 1. de ratione victus 44. de qua tamen dubitant nonnulli, quatenus pertinet ad res naturales, quas contendunt non perpetuo ſimilia, ſed quandoq; contraria indicare. Exempli gratia, in ſenectute admonet Gal. 5. de tuenda valetudi-ne, conuenire calida & humida, cum nihilominus ſenes ſint frigidi & ſicci: ſic paſſim in temperamento calido & ſicco laudat potionem aquæ, alimenta frigida, quietem corporis, quæ ſunt contraria, non ſimilia corporibus bilioſis: ſic in præcedente lectione vidimus ex Gal. malas conſuetudines iuuenibus mutandas eſſe, quæ non ſimilibus, ſed contrariis mutantur. Sed breuiter ad hæc reſpondeatis ex Gal. 8. meth. 9. nec non cap. 86. artis medicæ, qui docet temperamenta quædam eſſe inculpata & optima, quædam vitioſa & improba: ex quibus priora quæ optima ſunt, perpetuo ſimilia poſtulant, à quibus poſſint conſeruari, poſteriora quæ à ſui bonitate deficiunt, contraria requirunt, ex quibus poſſint & in meliorem ſtatum deduci, & præſeruari, ne in deterius labantur. Quod vero de temperie dictum eſt, idem de ætate, conſuetudine, & reliquis ſtatuendum eſt. Ergo ſi conſideretur natura febris, quam conſtat eſſe paſſionem calidam & ſiccam, nulli dubium eſt, quin illi conueniant alimenta contraria, frigida & humida: verum cum huiuſmodi alimenta talia eſſe poſſint vel poteſtate vel actu, quæritur quomodo intelligendum ſit, alimenta frigida & humida febricitantibus conuenire: ac primum de frigiditate, ſicuti omnes fatentur conuenire alimenta quæ refrigerandi vim habeāt, ſicuti eſt lactuca, ptiſana, & ſimilia, ita non conuenit inter omnes, an frigida actu vel poteſtate debeant exhiberi: etenim aliis placet illa danda eſſe actu frigida, qui affirmant hac vtraque ratione, & actu & poteſtate magis refrigerari ventriculum & alias partes, nec non refrigerationem poſſe adhuc magis & facilius cordi communicari: alii vero contra opinantur huiuſmodi alimenta poteſtate frigida non niſi actu calida exhibenda eſſe, propterea quod hoc modo facilius à natura deducantur ad actum, & concoquantur. Difficultatem ſoluit Gal. 10. metho 11. qui ſcribit, alimenta quidem danda eſſe frigida, ſed non valde frigida, ſicuti potionem; cuius diuerſitatis rationem reddit, quod potio facile tum incaleſcat, tum per corpus digeratur, alimenta autem cum plus temporis in ventriculo maneant, forte ipſum poſſent magis quam deceat, refrigerare. Deinde nec dubium eſt, quin alimenta humida poteſtate eſſe debeant: ſed præterea ſcribit Gal. in libello de optima ſecta ad Thraſybulum 4. ſi modo hic liber inter Gal. legitimos eſt enumerandus, ſed & hoc idem habetur 2. apho. 11. ſcribit, inquam, Gal. alimenta actu quoq; humida eſſe debere, vt facilius concoquantur & diſtribuantur. Quatenus igitur pertinet ad qualitatem, ex natura febris conueniunt alimenta frigida poteſtate & actu, ſed tamen moderate, ac potius tepida, ſicuti eſt aqua fontana tempore æſtatis: potio autem conuenit valde frigida, pariter conueniunt alimenta humida, vtroque modo, qualis inter cætera omnia ptiſana principem locum obtinet.

Qualitas ciborum.

Vtrum alimēta actu & poteſtate frigida eſſe debeant.

Verum ſecundo loco, quænam ſant iſthæc alimenta frigida & humida? Non certe omnia, ſed quæ ſint boni ſucci, quæ facile concoquantur, quæ difficile putreſcant,

Qualitas alimentorum.

ſcant, non adſtringant, non exaſperent vias, leniant aluum, prouocent lotium, qua- lia apud Gal. & veteres admodum pauca numerantur, vt mulſa & ſuccus ptiſanæ, quam ptiſanam ſpeciatim ſcribit Gal. 1. de ratione victus 18. habere omnes conditiones, quęcunq; ad victum febricitantium fuerint accommodatę.

Quantitas cibi. Quanta autem alimenta febricitantib. ſint exhibenda, ex duobus capitib. debet intelligi ex virib. ægrotantis, & ſtatu morbi: namq; ſi vires fuerint robuſtæ, & ſtatus proximus, vel nullo prorſus alimento, vel ſaltem leuiſſimo, ac ſola potione æger nutriendus eſt: ſin vires fuerint imbecilles, ſtatus autem ſit longior, ea conueniunt alimenta, quæ valde nutriant, ſed minori quantitate, exempli gratia, oua recentia: quod ſi ſtatus adhuc magis futurus ſit longior, vt in febre quartana, & tertiana notha, inſtituendus eſt victus plenior, quales ſunt carnes pullorum, auicularum, & ſimilium. Hęc habentur apud Hip. & Gal. 1. apho. nec non de ratione victus 1. pluribus locis.

Quomodo & quando exhibenda. Quarto loco quomodo alimenta ſint diſtribuenda, ſemelne an ſæpius? iſtud nos pręclare docet Gal. cum aliis locis, tum maxime 1. apho. 17. neq; enim ſatis eſt, nouiſſe, an expediat plus minuſue dare, aut alimento vti vel deficcante, vel humectante, ſed præterea conſiderandum eſt, ſemelne an ſæpius in die aut nocte conueniat alimenta exhibere: quæ quidem indicationes primum ex morbo ipſo & virib. ægrotantis, deinde ab ætate, tempore, conſuetudine, & ſimilibus ſunt accipiendæ, quę omnia diffuſe & ſigillatim explicantur à Gal. vt alia explicatione non ſit opus.

Poſtremo alimenta in febribus danda ſunt, ſi fuerint intermittentes in intermiſſione, ſi fuerint continuę, in declinatione, ſi fuerint in eodem ſtatu, in tempore per ſanitatem conſueto: quam rem ſuperius explicatam, nolo iterum repetere.

Et ſcias quod conuenientiora alimenta febricitantibus ſunt alimenta humida.) Eſt vulgatis apho 16. particulæ primæ, cuius duplex habetur lectio: altera, victus humidus omnibus febricitantibus confert: altera: omnis victus humidus confert febricitantibus: ad quem modum Gal. videtur legiſſe 8. metho. 9. de qua dictionis varietate nō multum laboro, qui cenſeo, ſi modo Hip. & Gal. mens probe intelligatur, vtramq; lectionem veritatem continere. De hac ſententia ſcio multas proponi difficultates, ex quibus id tantum mihi libet quærere in præſentia, quamobrē Hip. & illius imitatione Auic. nihil dixerit de victu frigido, cum reuera ex natura febris, quam cōſtat inter omnes calidam eſſe, longe magis alimenta frigida quam humida illi videantur conuenire. Ad hanc apparentem abſurditatem ſunt multæ reſponſiones: primum aiunt nonnulli, frigiditatem fuiſſe ab Hip. prætermiſſam, tanquā rem manifeſtam, cum nulli dubium eſſe debeat, quin febris & alimenta & cætera frigida conueniāt: hic enim fuit mos Hip. vt notat Gale. 2. de diff. reſpirat. 7. nimirum prætermittendi vulgaria, & quæ omnib. nota ſunt, ſicuti contra mos fuerat Thucydidis omnia ſcribere, etiam nota idiotis, & nihil ipſorum penitus prætermittere: ſed nemo negat, febrem eſſe morbum calidum, multi autem negant eſſe morbum ſiccum. II. alii reſpondēt, Hip. meminiſſe alimenti duntaxat humidi, prætermiſiſſe frigida, propterea quia alimenta humida omnib. febricitantib. conueniunt, frigida autem minime: ſicuti euenit in quotidiana & quartana, in quib. ex præcepto Gal. 8. meth. vlt. ſumendo indicationem ab humorib. putreſcentib. pituita & melancholia, qui ſunt frigidi, certū eſt alimenta calida cōuenire. III. ſunt qui aſſerant, Hip. prętermittēdo alimēta frigida, nos voluiſſe timidos, aut ſaltem cautos reddere circa illorū adminiſtrationem, quoniam, ſicuti ſcribit Gal. 10. met. 7. refrigeratio in febrib. φ per efficaciſſimā

qua-

qualitatem inducatur.& parui temporis eſt,& periculoſa: contra vero humectatio & longioris temporis eſt opus,& minus eſt q̃ refrigeratio periculis expoſita.IV.Et quidem nobiliores interpretes prope omnes ita ſtatuunt, Hipp. antiquæ breuitati ſtudioſiſſimũ,vnius contrarietatis mentioné facientem,quę ad humiditatem & ſiccitatem pertinet,alteram quoq; contrarietaté,quæ in caliditate & frigiditate verſatur,intelligere voluiſſe. Tot,forte etiam plures ſunt interpretationes huius ſententiæ,de quib.cum nolim in præſentia iudicium facere, res enim foret lõgiſſima, mihi ſatis fuerit aliam reſponſionem proferre,quam cenſeo ad mentem Hip. & Gal. cæteris omnibus eſſe magis accommodatam.Itaq; memoria eſt repetendum Hipp. conſilium & propoſitum,quod illo apho.fuerat,tradere indicationem alimenti,nõ ſolum ex re præter naturam,febre,ſed etiam rebus naturalibus,ætate & conſuetudine,atq; ſimul vtramq; indicationem coniungere : quare mea quidem ſententia neq; debuit,neq; potuit frigida alimenta commemorare,quæ ſicuti conueniunt febricitantibus,ita pueris & iis qui tali victu vti conſueuerunt, nullo pacto poſſunt conuenire:atq; hinc factum eſt,vt Gal.quoq;,etſi afferit febrem calidam eſſe paſſionem,tamé frigidi alimenti nullam mentionem faciat, cum probe intelligeret, illa neq; puerorum ætati,neq; conſuetudini conuenire: quam ſane interpretationem ille videtur adhuc planius explicaſſe,cum inquit 8.metho.9. Ita Hipp. mihi videtur ſentire,vbi ait,omnis victus humidus febricitantibus eſt idoneus,potiſſimum pueris,&c Febricitantibus enim,in quantum febricitant, ex ipſa contrariorum indicatione humidus victus conducit,pueris ex ſimilium:quod item de conſuetudine dicendum eſt.Hæc Gal.Itaq; cibi conuenientiores febricitantibus ſunt cibi humidi.

Cumq; accidit febris,& natura eſt ſicca &c.) Si ſuperueniat febris cum ſiccitate excrementorum alui, inquit Auice. ægrotum non fore nutriendum, priuſquam excrementa egrediantur:quæ fuit ſententia Hip.1.de rat.victus 32. & 45. quare oportebit vos perpetuo interrogare veſtros ægrotos, quomodo aluus reſpondeat, vt poſſitis opportune illis alimenta exhibere.Et ſi quis iunior quęrat,vtrum ſit neceſſe quotidie & ante ſingula alimenta,vel clyſteribus,vel alia ratione ægrum excrementa deponere? is ſciat de hac re nihil certi ſtatui poſſe, ſed pro ratione eorum, quæ aſſumuntur,morbi,& aliarum rerum,modo ſæpius, modo rarius aluum mouendam eſſe:etenim,gratia exempli,ſi quis laboret febre,in qua propter ſummam iecoris caliditatem excrementa indurentur & exiccentur, huic bene erit quotidie refrigerantia & mollientia clyſteria imponere: ſin autem nulla adſit tanta ſiccitas, & vſtio excrementorum, ſatis fuerit, & ita vſus obtinuit, vt ſaltem alternis diebus excrementa alui deponantur.

Et oportet vt occurrant paroxyſmi ventribus eorum vacuis.) Præceptum eſt vtiliſſimum ac perpetuo obſeruandum,nempe vt paroxyſmi,in quantum fieri poteſt,non reperiant alimenta in ventriculo,alioqui natura intenta coctioni alimenti, ceſſabit à coctione morbi,qui propterea fiet difficilior,& prorogabitur: quare ægri ſemper nutriendi ſunt in declinatione vel in febricitatione:quod ſi æger hoc tempore fuerit aſſuetus alimenta aſſumere,tunc occaſio dandi alimenti magis opportuna cenſenda eſt.Hæc ſententia eſt Auic. quam ille accepit ex Hip.& Gal.1.aph.3.11. 1.de ratione victus 16.11.metho.21.de qua re ſemel atque iterum diximus, neq; eadem ſæpius ſunt inutiliter repetenda.

Et ſcias, quod de cibatione & regimine eſt, quod eſt ſubtile valde.) Hactenus docuit Auicenna, qualianam alimenta, & quo tempore febricitantibus con-

conueniant: nunc tertium caput aggreditur, quod ad quantitatem pertinet, itaq; hanc facit victus diuiſionem: victus quidam eſt tenuis valde, quidam craſſus valde, quidam medius, inter vtrumq;. Victus tenuis valde eſt omnimoda alimenti & potus abſtinentia: Craſſus valde eſt cibus ſanorum hominum: medius inter vtrumq; eſt duplex, alter qui declinat ad victum tenuem valde, qualis eſt ſuccus granatorum, mulſa, ſuccus ptiſanæ, holera, & ſimilia: alter qui declinat ad victum craſſum valde, qualia ſunt oua ſorbilia, pulli, gallinæ, &c. Auicen. forte hanc diuiſionem accepit ex Gal. qui 1. apho. 4. totam victus rationem diuidit in plenum, tenuem, moderatum, quorum quidem variorum victuum naturam ex variis vniuſcuiuſque officiis atque effectibus declarat, qui aſſerit victum plenum, qualis eſt qui ouis, alica, piſcibus, & id genus aliis alimentis perficitur, vires hominis poſſe augere; tenuem, qualis ſit perpauca aut parum nutrientia alimenta, ſicut eſt ſuccus ptiſanæ, vires imminuere: moderatum & medium inter duo extrema vires conſeruare. Sed Gale. prætermiſſo victu pleno & moderato, quorum vſus in morbis plane eſt rarior, victum tenuem rurſum diuidit in quatuor partes, in tenuiſſimum exquiſite, quem interpretatur integram inediam, & omnem ciborum abſtinentiam: in tenuiſſimum, ſed non exquiſite, quem, inquit, fieri per ſolum melicratum: in tenuem ſimpliciter, qui per ſuccum ptiſanæ, aut ptiſanam integram conficitur: in tenuem exquiſite, qui eſt, vbi hæc ipſa alimenta, ſuccus ptiſanæ, vel ptiſana, exigua ſumuntur quantitate.

De exquiſita inedia.

Circa ea quæ heri diximus de tenui victu, occurrit dubitatio, vtrum huiuſmodi victus extreme tenuiſſimus ſine vllo alimento & potu, apud nos & hoc noſtro tempore in aliquo morbo poſſit conuenire: etenim nonnulli id negant, ac ſuã ſententiam conantur confirmare, primum auctoritate Hippoc. qui vt paulo ſupra vidimus 2. de ratione victus, multis rationibus & demonſtrationibus omnem ſubitam conſuetudinis mutationem in victu grauiter improbat, adeo vt textu 21. affirmet, alimenta & potiones iamdiu conſuetas, etſi vitioſas, tamen ad ſanitatem ſecuriores eſſe, quam ſi quis ſubito ad alterum alimentum, vel melius ſe transferat. Cum ergo homines hoc tempore ſint aſſueti comedere non ſolum ſemel, ſed etiam bis, ter, ac ſæpius in die, hinc colligunt, huiuſmodi ſubitam mutationem & tranſitum ad omnem alimenti abſtinentiam nulli morbo in pręſentia, & nulli noſtrorum hominum conuenire: ex quo Auer. 7. colliget 10. inquit, regionem antiquorum tempore Hip. & Gal. ſubtiliorem fuiſſe, cum per vnam hebdomadam nihil prorſus dabant, & ſi aliquando volebant ingroſſare, aquam mellis tantummodo exhibebant: ſed homines in ſua regione, quæ eſt calidior regione Græcorum, in qua propterea maior fit reſolutio, non poſſe tantam inediam tolerare: quare addit, in inſtituenda hac victus ratione conſiderandam eſſe temperiem corporis, habitum, conſuetudinem. & ſimilia; necnon alimenta, quibus Græci illi veteres vti conſueuerunt, ſicuti ſunt vinum, carnes porcinæ, & ſimilia, quæ ſunt plurimi nutrimenti, à quib. Arabes propter legem cogebantur abſtinere: ſiquidem illi homines, qui ſunt in regione calidiore, qui habent temperiem & corporis habitum calidiorem, & reſolubilem, & qui conſueti ſunt comedere ſæpius in die, non poſſunt tenuiſſimum illum victum ſuſtinere. Præterea Gal. 1. de ratione victus 13. ad mentem Hipp. huiuſmodi victum tenuiſſimum appellat alienum & monſtroſum: iis addunt nonnulli ex vulgari & communi fere hominum opinione, hoc tempore corpora non adeo robuſta eſſe, ſicuti fuerant tempore Hip. & Gal. cum res omnes, ac præcipue homines, videantur quotidie in deterius progredi, & perpetuo declinare. Quare concludendo, cum

nos

nos ſimus ſoliti ſæpius in die comedere, cum ſumma inedia ſit victus monſtroſus, & alienus, cum aliam regionem à regione Hip. & Gal. longe diuerſam incolamus, cum forte neq; per ſanitatem veſcamur alimentis tam nutrientibus, ſicut illi nutriri cõſueuerant, ſtatuendum videtur, eiuſmodi exquiſitam alimenti abſtinentiam per tot dies hoc tempore nulli morbo, ac nulli hominum conuenire. Altera autem ex parte Hip. & Gal. 1. aphor. 7. 1. de ratione victus. 44. 2. de dieb. criticis. 11. & aliis locis, ſi morbus fuerit peracutus, ægriq; habuerint illas conditiones, de quibus paulo ante diximus, non verentur illos ſine vllo alimento, & ſine vlla potione, & ſine aqua ad ſeptimum diem detinere: quod quidem experientia confirmat vtiliter fieri. Nam quandoq; æger quatuor & plures dies nihil plane poteſt accipere, ſicuti euenit in angina, & tamen ille feliciter ſanatur: Itaq; nulli dubium eſſe debet, quin generaliter hic victus extreme tenuiſſimus poſſit conuenire. Sed illud addo, ad noſtra quoq; tempora, ad noſtras quoq; regiones, & ad noſtros quoq; homines eum poſſe accõmodari: ac primum audiamus, Hip. qui poſtquam de multis ſignis prognoſticis locutus eſt 3. prog. 40. inquit, illa omnia veritatem continere, in Lybia, in Delo, in Sipia, qui vt Gal. interpretatur in com. Lybiam tanquam calidam, id eſt, Africam, Sipiam tanquam frigidam, Delum tanquam mediam inter vtramq; regionem exempli gratia, commemorauit. Quod ſi Hip. & Gal. docent, nobis licitum eſſe idem prædicere in omni anno, in omni tempore, in omni regione, cur non idem de ratione inſtituendi victus, ac tota curatione liceat ſtatuiſſe? Verum ad obiectas rationes reſpondeamus: & primum quoniam Hip. & Gale. volunt conſuetudinem in morbis ſeruandam eſſe, illud fatemur eſſe verum, dummodo non ſint alia maioris momenti, quæ contrarium indicent. Exempli gratia, de tempore dandi alimenti, ſi illud poteſt dari, qua hora per ſanitatem æger conſueuit comedere, optimum eſt conſuetudinem ſeruare: ſin autem hoc tempore immineat principium paroxyſmi, huiuſmodi indicatio à conſuetudine eſt negligenda, quoniam eſt altera dignior indicatio, quæ perſuadet hac hora minime nutriendum eſſe: pariter ſi æger nutriendus eſt, bis in die nutriendus eſt, ſi hoc modo tempore ſanitatis ille nutriri conſueuerat, ſin vero fuerit aliquod impedimentum, veluti morbus extreme acutus, tunc neq; bis, neq; ſemel, neq; quicquam oportet exhibere, imo ſicuti ſubito facta eſt inſignis mutatio ſanitatis ad grauiſſimam ægritudinem, ita expedit ſubitam ac maxime victus rationem diuerſam inſtituere. Gal. tenuiſſimum victum monſtroſum appellat, vt ego puto, in morbis acutis, in quibus non conuenit, ad quem modum ipſe quoq; Hip. dixerat 1. apho. 4. talem victum periculis plenum eſſe: alioqui niſi hanc interpretationem recipiamus, non ſatis intelligo, quomodo & Hip. & Gale. poſſint defendi, qui vt paulo ſupra diximus, ſi ita ferat occaſio, ſæpenumero integram alimentorum abſtinentiam probant.

Auerrhois conſiderationes non ſunt omni ex parte negligendæ, ſed tunc plurimæ deeſſent conditiones à Gal. requiſitæ, ſine quarum cõſenſu conſtat nullum ægrotantem ſine alimentis tot dies detinendum eſſe.

Poſtremo autem noſtra corpora hoc tempore non declinare, neq; minus robuſta eſſe, quam fuerint tempore ſuperiore, is facile fatebitur, quicunq; memoria repetat, quod ſcribit Gal. in lib. optimus medicus optimus philoſophus, hunc mundum eundem eſſe, qui olim fuerit, anni tempora eundem ordinem ſeruare, ſolem ſuos circuitus nulla ex parte mutatos percurrere, deniq; omnes ſtellas ſiue fixas, ſiue errantes eandem plane ſtatus rationem continere. Et ſi quis obiiciat, quoſdam *De mundi conſtantia.*

vete-

veteres tercentos, nonnullos ſexcentos, alios octingentos, & plures annos vixiſſe: huic reſpondet Plinius lib. 7. 48. hæc omnia inſcitia temporum eueniſſe, quando quidé alii annũ vnum eſtate, alterum hyeme determinabāt: alii ex quatuor anni partib. quatuor annos conficiebant: nonnulli ſenio lunæ, & aliis rationib. de quib. idem Plinius agit diffuſe. Nam certum eſt tam veterib. quam noſtris temporib. homines eoſdem annos viuere, quod nobis imprimis confirmant ſacræ literæ, quæ teſtantur Pſalmo 89. annos hominis non plures eſſe quam octuaginta, præterea vero nihil aliud quam laborem & dolorem ſupereſſe: ſic ſcribit Auerrh. 2. de gen. & corrup. 58. vitam naturalem hominis in ſeptuaginta annis fieri. Quod ſi iſtud verum eſſet, res omnes, atq; imprimis homines reddi quotidie imbecilliores, & perpetuo declinare, vtiq; hoc foret argumentum euidentiſſimum ad probandum mundum non eſſe æternum, atq; ad euertendam vniuerſam Ariſt. philoſophiam; ſiquidem omnia tandem poſt longa tempora ad ſummam imminutionem & debilitatem terminarent, qua ratione ſpecies rerum omnium neceſſario deficerent. Ergo ſicuti Hipp. & Gal. ſuo tempore vtebantur hac tenuiſſima victus ratione, nulli dubium eſſe debet, quin hoc etiam tempore nobis liceat hunc eundem victum adminiſtrare: veruntamen cum raro eueniat, vt ſimul concurrant multæ conditiones, quæ hac in re ſunt neceſſariæ, adde, cum hic victus ſit admodum expoſitus calumniis, & precipue muliercularum, quæ perpetuo conqueruntur de medicis, quod nimis parce ægros nutriant, hinc fit, vt raro admodum, vel nunquam huiuſmodi victum inſtituamus.

Et Kiſch quidem hordei eſt bonus cibus) Per Kiſch hordei intelligit ptiſanam hordei, quam appellat bonum alimentum, & multis ornat laudib. nimirum quod facile coquitur, lenit, abſtergit, refrigerat, humectat, ſitim extinguit, nihil adſtringit ſed aperit, facile penetrat, ac ſi bene coquatur, ꝙ caret flatib. quas omnes dotes & facultates forte etiam plures, Hip. & Gal. huiuſmodi ferculo tribuunt, 1. de rat. victus. 18. & libr. de ptiſana 5. At vero cum nos poſterius de ptiſana, necnon de illius vſu & præparatione ſimus locuturi, non eſt vt in preſentia de ea longius agamus.

Et dignior horarum ad ſubtiliationem eſt ſtatus.) Eſt ſententia Hip. 1. apho. 8. quando morbus in ſuo vigore conſtiterit, tunc victu tenuiſſimo vtendum eſt, idq; propter duas cauſas, quę exponuntur à Galen. in com. alteram quoniam hoc tempore ſymptomata ſunt maxima: alteram propter morbi coctionem: neq; enim diſtrahere oportet naturam ad alteram nouam alimenti coctionem, quæ tunc vni humorum coctioni debet fortiter vacare.

Et dignior horarum ad ingroſſandum eſt hora, in qua virtus.) Sicuti in vigore morbi tenuiſſimo victu vtendum eſt, propter magnitudinem ſymptomatum, & occupationem naturæ in coctione materiæ, ita in principio plenius nutriendum eſt, cum hoc tempore neq; ſymptomata vrgeant, neq; natura ſit valde occupata circa morbi coctionem: quæ pariter fuit ſententia Hip. 1. apho. 10. Quib. poſtea vigor futurus eſt, &c. Sic Gal. 1. ad Glau. 8. iubet medicum initio febrium ad vniuerſum morbi tempus reſpicere, & hac prouidentia victus rationem inſtituere: nam ſicuti in morbis acutis, qui celeriter ad vigorem perueniunt, ſtatim licet tenuem victum dare, ita in longioribus, niſi ægri copioſiore nutrimento reficiantur, periculum eſt ne ille vel ſimul cum morbo hominem interficiat, vel intempeſtiue ſit mutandus.

Et æſtas quidem propter ſuam reſolutionem indiget additione cibationis.) Auic. in præſenti parte declarat, quomodo ex temporibus anni liceat accipere indicationem inſtituendi victum, vel tenuiorem, vel pleniorem; & inquit, in æſtate propter inſi-

ignem reſolutionem corporum danda eſſe plura alimenta, ſed propter facultatis concoquentis debilitatem, illa non ſemel, ſed plurib. vicibus exhibenda eſſe. Quam quidem regulam, conſentientem rationi, ac dignam obſeruatione, aut à nemine, aut à paucis hoc tempore videmus obſeruari. Hyeme autem contra ſe res habet, neq; enim tunc opus eſt tam copioſo nutrimento, cum non fiat tanta corporis reſolutio, quod præterea commode ſemel & vna vice poteſt exhiberi, cũ hoc tempore virtus fortis bene poſſit illud cõcoquere & perferre. Autumno autem, quem malũ tempus appellat, dando ſunt alimenta quæ quodammodo ſint media inter conſeruationem virtutis & dominium materiæ, adeo vt partim illi, partim huic indicationi ſatisfiat: nam hoc tempore ex vna parte propter calores & labores præcedentis æſtatis corpora ſunt reſoluta & reddita debilia, quamobrem ſunt nutrienda & reſtauranda: ex altera autem & propter inæqualitatem temporis, & propter copiam fructuum, & propter alias cauſas corpora ſunt impura ac referta multis humoribus malis, vnde tenuiori victu opus foret. Itaq; in huiuſmodi contrariis indicationibus media quadam ratione alimenta ſunt exhibenda, adeo vt & debilitatem virium, & copiam malorum humorum reſpiciant. Hæc ſummatim eſt ſententia Auic.

Verum ſtatim occurrit dubitatio aduerſus eam partem, in qua Auic. inquit, æſtate magis, hyeme minus nutriendum eſſe: ſiquidem vulgaris eſt ſententia Hip. 1. aphor. 15. ventres hyeme calidiſſimi ſunt: & aphor. 18. æſtate cibos difficilime ferunt, hyeme facillime: & Gal. in com. hæc habet. Facile omnes ferunt alimentorum multitudinem hyeme, difficulter vero ęſtate: quod plane conuenit rationi. Sed vnico verbo reſpondeatis, Auic. loqui de corporib. ægrotis & febricitantibus, quę æſtate facile diſſoluuntur, quare habent diſpoſitionem ſimilem illis, qui ex defectu humorum conſiſtunt, vt propterea non ſine ratione alimenta expoſcãt: Hip. vero ſermonem habere de corporibus ſanis, in quibus abundante hyeme calido innato, multo quoq; alimento ad illius nutritionem opus eſt; quæ reſponſio ad verbum eſt Gal. 1. apho. 18. Ratio diuerſitatis nutriendi ſanos & ægrotos, colligitur ex eodem Gale. 1. apho. 4. quoniam in corporibus ſanis nobis propoſitum eſt, vires non ſolum conſeruare, ſed etiam augere: in corporibus vero ægrotis id nobis ſatis eſt, vires quoquomodo factas debiles conſeruare.

An æſtate magis nutriendum quam hyeme.

Et ſcias quod ſi non eſſet illud quod pertinet virtuti.) Sententia eſt veriſſima, & à Gal. ſæpius repetita, virium gratia, non morbi, homines nutriri, ſiquidem morbus, quatenus eſt morbus, integram inediam requirit, adeo vt ſi quis ſine vllo alimento poſſet vſq; ad morbi vigorem perdurare, huic liceat nihil prorſus alimentorum exhibere. Hoc loco apud Auic. habetur illa famoſa dignitas, curans eſt virtus, non medicus, quæ antea fuerat Gal. c. 87. artis med. Horum omnium natura opifex eſt, medicus vero miniſter. Et ante Gal. fuerat Hip. 6. epid. 5. 11. Naturæ morborum medici: cuius ſententiæ Gal. præclariſſimam facit interpretationem, ac forte Hip. idem voluit, vbi dixit lib. de alimento circa princip. Natura iuuat omnia omnibus: quoniam vero multi, vt tueantur atq; amplificent dignitatem artis medicę, conantur huiuſmodi ſententiã labefactare, duob. verbis illorũ rationes audiamus. Ergo cum morbi ſint in triplici differentia, ſoluta vnitate, intemperie, cõformatione, libenter fatẽtur naturã duob. priorib. mederi, ad quã pprie pertinet, q ſolutũ eſt vnire, & q intemperatũ eſt, ad naturalẽ temperiẽ reuocare: at vero in tertio genere inquiunt multa eſſe, quæ ſine vlla opera naturę à ſolo medico ſanantur, exempli gratia, cum os reponitur in luxatum articulum, cum ſextus digitus abſcinditur, & ſimilia ſiunt

manu medici, quæ nullo modo à natura fieri poſſunt. Verum iſti mentem Hippo. & vim huius ſententiæ non ſatis intelligunt: neque enim ille docet ſolam naturam eſſe morborum medicatricem, ſed eam quidem primum ac maxime morbos ſanare, medicum autem illam perpetuo iuuare, quod non ſolum in ſoluta vnitate & intemperie, ſed omnibus morbis veriſſimum eſt: namq; fruſtra medicus reponet os luxatum, abſcindetq; partem ſuperfluam, niſi natura deinceps foueat articulum ligamentis, tollat intemperiem, vniat partes ſolutas, & totum opus perficiat. Itaque natura vere omnium morborum eſt vera medicatrix, medicus vero eſt naturæ miniſter, illudque inter illam & medicum intereſt, quod à ſola natura, ſine medico, multi morbi ſanantur, à ſolo medico ſine natura nullus morbus poteſt ſanari: multi autem ſanantur partim à medico, plurima ad iuuandam naturam faciente, partim à natura tandem ſanitatem perficiente.

Et cum intellexeris hoc, tunc oportebit, vt conſideres ſi ægritudo fuerit acuta.) Cum Auic. feciſſet diuiſionem victus, atq; ex præceptis antiquorum docuiſſet probam cuiuſq; adminiſtrationem, in præſentia vult docere, in quibus morbis tenuis victus conueniat, & in quibus non conueniat. Pro quo memoria eſt repetenda diſtinctio morborum ex Gal. 2. de diebus criticis 12. lib. 3. vltimo, de qua ſemel atq; iterum diximus, neq; iterum eſt repetenda. Itaque ſi morbus fuerit valde acutus, vt debeat terminare in die quarta, tunc tenuiſſimo victu, & omni alimentorum abſtinentia vtendum: ſi vero morbus fuerit acutus, non valde, vt debeat finire in die ſeptima, vel 14. inſtituenda quidem eſt victus ratio tenuis, ſed non extreme tenuiſſima: quod ſi tandem fuerit morbus diuturnus, aut qui proxime ad diuturnitatem accedat, qualis eſt qui pertranſit diem 20. tunc victu craſſiore vtendum eſt, cum non poſſit fieri, vt in morbo diuturno cum tenui victu æger vſque ad ſtatum poſſit perdurare. Hæc apud Auic. manifeſta ſunt, neq; indigent longiore explicatione.

Verum eſt tibi neceſſarium in omnibus ſpeciebus, vt ſit principium groſſius.) Sententia eſt, in principio omnium febrium craſſiore, in ſtatu autem tenuiore victu vtendum eſſe: quod non ſolum de febribus, ſed etiam de omnibus morbis iamdiu traditum fuerat ab Hip. 1. apho. 10. & ratio eſt clara: cum enim natura ſit longe magis occupata in ſtatu quam in principio, circa morbi coctionem, hoc quoque tempore debet minus grauari alimentis, quæ certũ eſt ab altera coctione illam impedire. Ex qua regula Auic. imo vero Hip. & Gal. arguendi ſunt medici prope omnes noſtrorum tẽporum, qui ratione plane contraria progredientes, primis morbi diebus detinent ægros fere ſine alimentis: adueniente autem ſtatu, quo tempore illa forent minuenda ad oua, ad contuſum, ad aquam carnis, ad pleniſſimum victum deueniunt, quibus nihil deterius & doctrinę ſummorum virorum magis repugnans fieri poteſt.

Et cum ambigua tibi ſit diſpoſitio in ægritudine, tunc melius eſt declinare.) Ignorata natura febris, adeo vt neſcias, quantum alimento ægroto dandum ſit, docet Auic. tunc melius eſſe ad tenuiorem, quam ad craſſiorem victum declinare: quam ſententiam accepit ab Hip. cum dicit 2. de ratione victus 37. Ciborum adiectioni intendendum multo minus ſubtrahere vero omnino ſępenumero expedit, cum æger ſufficere poſſit, donec morbus matureſcat. Cuius quidem præcepti ratio redditur à Gale. in com. propterea quia quod plus eſt ac redundat, noxas quandoque inemendabiles facit: quod vero minus eſt, facile emendatur, cum liceat, ſi virtus videatur deficere,

facile

facile parum alimenti miniſtrare. Et ſi quis contra nobis obiiciat alteram ſententiam Hipp. 1. aphor. 5. In tenui victu ægri delinquunt: in qua videtur afferere, tenuem victus rationem pleniore magna ex parte eſſe magis noxiam & periculoſam: huic reſpondendum eſt cum Manardo, libro quarto epiſtol. 2. & aliis doctiſſimis viris, & literam & ſententiam illius aphor. deprauatam eſſe, quod manifeſte colligitur ex Galeno, qui ſtatim initio commenti ſcribit, principium huius apho. aliter legi, & pro altera lectione ſubiicit illam ipſam, quæ hodie tanquam legitima in omnibus codicibus, tam Græcis, quam Latinis inuenitur: ex quo facile poteſt intelligi, neceſſario alteram ab hac diuerſam lectionem fuiſſe: quod etiam manifeſtiſſime confirmat ſeries orationis, in qua Galenus has duas lectiones inter ſe comparat, aitque vnam, quæ eſt hæc vulgaris, à quibuſdam magis probari, quibus ille non conuenit, qui alteram, vt veriorem, & menti Hippoc. magis conſentientem amplectitur: qualis autem ſit hæc altera lectio, Galen. euidenter declarat, qui ſcribit, hanc generalem eſſe, & alteram ſub ſe lectionem continere, adeo vt vera lectio ſermonem habeat de quolibet errore, qui & præter voluntatem, & ex voluntate, & quomodocunque ægris contingit: Itaque ſummopere mihi probatur illorum opinio, qui cenſent, lectionem huius apho. tanquam legitimam reſtituendam eſſe hunc in modum: In tenui victus ratione committentes errorem ægrotantes, magis læduntur: quilibet enim qui committitur error, maior eſt in tenui, quam in paulo pleniori victus ratione: propterea & ſanis periculoſa admodum tenuis conſtituta exactaque victus ratio: quoniam errata grauius ferunt: ob hoc igitur tenuis & exquiſita victus ratio paulo pleniore magis periculoſa eſt: etenim ſi hoc modo legatur, ſententia eſt vniuerſalis, alteramq; lectionem, nempe vulgatam, ſub ſe continet, plana eſt, perſpicua, rationi & vniuerſæ Hipp. doctrinæ maxime conſentiens, cuius ſcopus ſiue intentio eſt comparare inter ſe victum tenuem & craſſum, non ſimpliciter, quod factum eſt in loco citato 5. de ratione victus, ſed quatenus in vtroque, tam tenui quam craſſo errores quomodocunque committuntur: vt hac ratione admoneantur medici, antequam victus rationem præſcribant, diligenter proſpiciendum eſſe, vtrum aliquis error vel ab ægro, vel ab aſtantibus, vel à rebus externis, vel quouis modo, qui corpori aliquam læſionem inferat, poſſit committi nec ne; quandoquidem ſi nullum eiuſmodi periculum videatur imminere, iam tenuem licebit inſtituere victum, ſecundum doctrinam ſequentium aphoriſmorum: ſi autem timor fuerit, ne aliquis error ex aliqua parte committatur, tunc victus non adeo tenuis opportunior cenſendus eſt, cum certum ſit, illum ab erroribus minus lædendum fore, qui minus tenui victu vſus fuerit: quilibet enim qui committitur error, maior fit in tenui, quam in paulo pleniore victus ratione: & ſatis de interpretatione huius aphoriſmi.

Et de corporibus ſunt corpora cholerica, quæ requirunt regimen diuerſum.) Auicen. in præſentia declarat, quænam corpora magis vel minus poſſint tenuem victus rationem & ieiunium perferre: & primum inter ea quæ à tali victus ratione læduntur, collocat corpora bilioſa, calida & ſicca: atque eo magis, ſi antea ſolita fuerint plurimis alimentis vti: quare niſi in principio & ſtatu febris nutriantur, vel ſyncope corripiuntur, vel ad tabem deueniunt.

De huiuſmodi corporibus, & quomodo famem nequaquã perferre poſſint, tractat Gal. copioſe 10. metho. 3. 4. quo loco habetis hiſtoriam illius iuuenis anno-

Aaa rum

rum 25. temperamenti calidi & ſicci, corporiſque admodum gracilis, veluti canis, laboribus, exercitationibus, cogitationibus, longis itineribus, triſtitia, vigiliis, adhuc magis extenuati & exſiccati, quem cum diatritarii illi medici ſine alimento longius detinerent, Gal. clam nutriuit & ſeruauit, qui ex facie ab Hip. deſcripta 1. prog. 6 & ſequentib. deprehendit illum verſari in magno vitæ periculo, niſi principio acceſſionis nutritus fuiſſet.

Et ſunt de hominibus quidam, qui ſunt exuberantis carnis.) Poſt corpora bilioſa Auicenna ponit corpora boni habitus, & plena carnis, quę ſi detineantur ſine alimento, debilitantur & extenuantur, qualia ſunt corpora athletarum, quæ cum habeant calidum innatum & vires admodum validas plurimo indigent alimento, quare famem nequeunt tolerare; & res eſt manifeſta.

Et ſenes quidem, & debiles, & infantes, ſunt de genere eorum, qui non tolerant famem.) Indicatio inſtituendi victus vel craſſioris, vel tenuioris, ſumitur non ſolum ex temperamento, habitu corporis, ſed etiam ex ætate: quare inquit Auic. ſenes & pueros famem non poſſe perferre: ſenes vero quos primos appellat, famem bene tolerare, poſt quos ſequuntur iuuenes, & præcipue qui habent membra ſolida, & venas amplas: quæ eſt ſententia Hip. 1. apho. 13. Senes facillime ieiunium tolerant, ſecundo loco qui conſtantem ætatem agunt &c.

De ętate hominis ac variis illius partibus, non omnes eodem modo loquuntur. Solon vitam humanam fecit 70. annorum, quam diſtinxit in decem partes vel ſeptimanas, & vnicuique ſeptem annos tribuit: alii in 12. hebdomadas, & ideo vitam hominis ad annum 84. perduci voluerunt: alii in nouem tantum, & ita 63. annum conſtituebant: ex quo orta eſt illa vulgaris opinio, hunc annum 63. eſſe fatalem, in quo plurimi moriantur. Apud quendam incertum auctorem Gręcum memini olim me legiſſe quandam ętatum diſtinctionem aſtronomicam, in ſeptem partes, quæ ſeptem planetis proportione reſpondeant, quam quod valde ſit ingenioſa mihi libet non prętermittere.

Aetatum diſtinctio aſtronomica

Prima itaque infans à ſui generatione vſque ad quatuor annos, proportionem habet cum luna. II. puer, vſque ad decem annos, proportionem habet cum Mercurio. III. adoleſcens, à decimo anno vſque ad 18. proportionem habet cum Venere. IV. Iuuenis à 18. vſque ad 25. proportionem habet cum Sole. V. Vir à 25. vſque ad 50. proportionem habet cum Marte. VI. Senior à 50. vſque ad 64. habet proportionem cum Ioue. VII. Senex vſque ad extremum vitæ, proportionem habet cum Saturno. Marcus Varro ætatem hominis in quinque partes æqualiter diſtinxit, qui vnicuique, præter extremam partem, annos tribuit 15. hoc ordine: in primo gradu vſque ad annum 15. ponebat pueros, ſic dictos quaſi ſint puri & impuberes. In ſecundo gradu vſque ad 30. ponebat adoleſcentes, ſic nominatos ab adoleſcendo, hoc eſt, creſcendo: in tertio vſque ad annum 45. iuuenes, ſic appellatos, quod rempublicam in re militari poſſent iuuare: in quarto gradu vſque ad annum 60. ponebat ſeniores, ſic nuncupatos, quod tum primum incipiant ſeneſcere: in poſtremo gradu vſque ad finem vitæ illos ponebat, qui vere ſenes appellantur, quod hac ætate corpus vere ſenio laboret. Verum de iis ſatis: nos cæteris omnibus prætermiſſis, ad medicos veniamus. Auicen. 1. primi doctrina 3. cap. 3. ætatem hominis diſtinguit in quatuor partes: primam, adoleſcentiam, quæ fere vſque ad 30. annum perdurat: ſecundam, conſiſtentiam, vſque ad 35. annum vel 40. Tertiam, primam ſenectutem, quam ipſe appellat ætatem declinationis, cum remanentia

Aetatis humanae diſtinctio medica

virtu-

virtutis vſq; ad annum 60. Quartam, ſenium, quod vocat ætatem declinationis cum manifeſta virtutis debilitate, vſq; ad finem vitæ. Rurſus vero primam partem, adoleſcentiam, diuidit in quinq, partes: 1. infantiam, quam inquit eſſe, cum membra pueri nondum ad motiones & ambulationem ſunt apta. 2. ætatem puerilem, quæ eſt poſt ambulationem, cum dentes nondum ceciderũt, & ante robur corporis. 3. quæ eſt poſt natiuitatem dentium, & antequam polluantur. 4. quando ſemen emittunt, & quouſque barbeſcunt. Vltimam ætatem fortitudinis, quouſque deſinunt creſcere. Hip. 1. apho. 13. & aliis locis, quantum ex illius ſcriptis licet colligere, quatuor tantummodo ætates videtur conſtituiſſe, pueritiam, adoleſcentiam, conſiſtentiam, & ſenectutem: quam fere partitionem videtur imitari auctor definitionum medicarum, quæ Gal. aſcribuntur. Cæterum Gal. ſi varios illius locos in vnum colligimus, vniuerſam vitam hominis in ſex ætates diſtribuit, pueritiam, pubertatem, adoleſcentiam, iuuentutem, conſiſtentiam, & ſenectutem, quas ſigillatim, ſed breuiter conabimur de illius ſententia vobis explicare. Itaq; prima ætas eſt pueritia, quæ ab eo tempore incipit, quo infans maternum vterum egreditur, & ad 14. vel 15. vſq; annum progreditur: hanc partem Hip. in 3. apho. 24. 25. 26. 27. videtur in quatuor partes diſtinguere, qui 1. loco ponit paruulos & recens natos. 2. qui ad dentitionis tempus accedunt, & dentes emittunt. 3. proximos pubertati. 4. illos qui iam ad pubertatem accedunt. Secunda ætas Galeno pubertas nominatur, quod in ea pueri iam incipiant pubeſcere: hæc vero, vt illi placet 3. apho. 27. nec non 5. apho. 7. incipit ab anno 14. & vſq; ad 25. progreditur. Tertia eſt adoleſcentia, quam Gale. 5. apho. 9. ſcribit incipere ab anno 18. & vſq; ad 25. protrahi, etſi alio loco, nimirum 3. aph. 29. inquit adoleſcentiam mediũ locũ obtinere inter puberes, & illos qui conſiſtentis ætatis vigorẽ habent, vt forte quoquo modo adoleſcentia ſub pubertate poſſit contineri. Quarta, iuuentus, ætas florẽs & cõſiſtendi tempus appellatur, q̄ auctore Gal. 3. aph. 30. 5. aph. 9. incipit anno 25. & ad 38. extenditur. Quinta eſt ætas conſiſtendi, quæ ex Gal. 1. aph. 13. inter iuuentutem & ſenectutẽ medium locũ obtinet, & 50. annum pertingit, vt ille notat 3. aph. 30. Reliquum temporis, poſt annum 50. ad ſextam ætatem & ſenectutem pertinet, quæ demum à Gal. 9. de tuenda valetud. vltimo. poſtremis verbis, in tres partes diuiditur: quarum prima eſt eorum, qui adhuc ſatis validi & robuſti ciuilia negotia poſſunt obire, quæ durat vſque ad annum 60. ſecunda eorũ, qui iam parũ validi & imbecilles ciuilia munia non poſſunt obire, quę incipit anno 60. & ad 70. protenditur: tertia, in qua ſumma eſt virium imbecillitas, & vſq; ad finem vitę perdurat. Hæc de ætatibus hominis ex Galeno.

Sed forte nimium digreſſi, ad noſtram interpretationem reuertamur, quomodo ex ætate liceat victum vel craſſiorem vel tenuiorẽ inſtituere. (*Senes facillime ieiunium ferunt*) Facilitatẽ tolerandi ieiuniũ Gal. interpretatur, quotieſcũq; homo non appetit, & nihil mali inde ſuſtinet: difficultatẽ cõtrario modo. Senes vero interprete Gal. oportet intelligere, qui in primo ſenio ſunt cõſtituti, minime alteros, qui in extrema parte ſunt poſiti: ſiquidẽ priores, q̄ ſint quoquo modo frigidi, neq; habeant vires robuſtas, alimenta minus poſſunt conficere, quare bene ieiuniũ tolerant: poſteriores autẽ propter ſummã frigiditatem & viriũ debilitatẽ, paucis quidẽ alimentis, ſed tamen crebro ſunt reficiendi, cum talia corpora fere idem patiantur, quod lucernis pene extinctis contingit, quæ continuum requirunt olei ſupplementum, illud vero multum & cumulatum nequeunt perferre. Secundo loco famem facile tolerant, qui conſiſtentem ætatem agunt, q̄ ſenibus quidem ſint calidiores,

ſed adoleſcentibus frigidiores, itaque poſt ſenes facilius quam adoleſcentes famem perferunt, minus autem quam ſenes & ætate conſiſtentes poſſunt adoleſcentes famem tolerare: quod ſcilicet calor corpuſque eorum in aſſiduo ſint incremento: etenim quæ creſcunt corpora, plurimum habent calidi innati. Poſtremo pueri omnium minime famem tolerant, partim quod plurimum calorem innatum habent, partim ꝙ eorum ſubſtantia facile digeritur & diſſipatur, partim deniq; quod nondum iuſtam incrementi perfectionem ſunt aſſecuti: inter pueros autem illi minus famem perferunt, qui ſunt alacriores, quod cæteris ſint calidiores. Itaq; ex iis regulis & legibus debent medici in inſtituenda victus ratione ætatum quoque rationem habere.

CAPVT XV.

De Aqua Hordei & Syrupo acetoſo.

QVoniam duo ſunt remedia, quib. medici in febribus frequenter, ac fere ſemper vti conſueuerunt: alterum ptiſana hordacea, quod & alimentum & medicamentum eſt; alterum ſyrupus acetoſus, vel oxymel, quod ſimpliciter eſt medicamentum, idcirco Auic. ſumma cum ratione facit hoc ſpeciale caput, de aqua hordei & ſyrupo acetoſo. Nos autem prętermiſſo ſyrupo acetoſo, de quo in priuatis lectionibus ſumus tractaturi, de vna ptiſana pertractabimus, in qua tractatione videbimus primum quæ & quomodo conficiantur ex hordeo: ſecundo an ptiſana hoc noſtro tempore conueniat: tertio & vltimo, quando & quibus poſſit conuenire.

Quod attinet ad primum, multa ex hordeo conficiuntur, ac primum panes, de quib. ſcribit Gal. de attenuante victus ratione. 6.1. de alim. facul. 10. omnes, quoquo modo parentur, exigui eſſe alimenti, ſiccumq; craſſum & flatus minimum generare, quare apud medicos ſunt in nulla conſideratione. II. ex hordeo conficiuntur polenta & maza, de quorum compoſitione & viribus tractat Gal. 1. de alim. facul. 11.12. & ſi quis plura cupit, is videat Pliniũ lib. 18.7. III. ex hordeo conficiuntur varię potiones, quæ variis nominibus appellantur, de quibus pariter Plinius ſcribit hunc in modum, lib. 23. poſtremis verbis: Ex iiſdem fiunt potus, Zythum in Ægypto: cœlia & ceria in Hiſpania: cereuiſia, & plura genera in Gallia, & aliis prouinciis. Dioſcorides & zythum & alteram potionem commemorat, quam Curmi appellat, lib. 2. 80 & 81. de quib. quidē potionibus nihil certi habemus apud antiquos, prętęrquam quod videntur omnes in eo conuenire, quod ſolet caput lædere, neruos item offendere, & mentem turbare: quare iis omnibus prætermiſſis, quæ hoc tempore fere ignorantur, & nullum vſum præbent ægrotis, ad illa veniamus, quæ apud nos ſunt in frequenti vſu, ac potiſſimum in febrib. in quibus fere ſemper ſolent vſurpari.

Primum igitur eſt aqua hordei, huius vſum conſtat antiquiſſimum eſſe, *De aqua hordei.* namq; Hip illius mentionem facit 3. de rat. victus 43. per hæc verba: De reliquis potibus, qualis eſt hordeaceus, poſterius tractabimus. Et iterum 4. de ration. victus 71. Quod ſi ſupra modum ſiticuloſi fuerint, bibant aquam hordei. Et Gal. in com. hæc habet: Quod Hip. potum hunc, tanquam ſitim tollentem exhibeat, manifeſtum eſt, ſed melius feciſſet, ſi prius docuiſſet, quonam pacto hordeum parare oporteat, vtrũ ſimpliciter madefacere, vel ex eo zythum conficere, vt huius temporis homines ſolent, vel quouis alio modo præparare. Ac ſane mirum eſt de Galeno: qui

qui cum ſæpenumero de hordeo atque ptiſana mentionem faciat, potiſſimum lib. de alim. facul. nec non de ptiſana, tamen nunquam de huiuſmodi aqua hordei ne verbum quidem fecerit: ex quo multi colligunt, ipſum talem potionem, aut prorſus ignoraſſe, aut ſaltem parui feciſſe & neglexiſſe. Contra vero omnes prope Arabes & plerique omnes communiter practicantes hoc tempore, cum in cæteris morbis, tum maxime in febribus illa vtuntur frequentiſſime. Vnde quæritur, an illius vſus ſit recipiendus, nec ne?

Sed primo videamus de natura & facultate hordei. Dum eſſem ſcholaris in hac ipſa ſchola, memini me audiſſe à nonnullis præceptoribus, hordeum eſſe calidæ & ſiccæ temperaturæ, ſed tamen moderate: quam ſententiam manifeſte reprobat Galenus 1. de aliment. facultat. cap. proprio de hordeo, qui ſcribit, hordeum non eandem facultatem cum tritico habere, ſiquidem triticum manifeſte calefacit, hordeum vero non modo non calefacit, neque etiam moderate, ſicuti faciunt nonnulla, quæ in medio ſunt calefacientium & refrigerantium, vt amylum & panis lotus, ſed quomodocunque adminiſtretur, vim quandam refrigerandi habere conſpicitur: vnde concludunt, hordeum quouis modo præparatum, nunquam corpus calefacere, ſed pro vario modo præparationis, quandoque humectare, & quandoque ſiccare. *Qualitas hordei.*

Itaque hordeum eſt frigidum & ſiccum moderate, vt idem ſtatuit Galenus libr. de ptiſana 3. Quare cum facta longiore illius decoctione in aqua, pauca illa ſiccitas remittatur neceſſario, & ita fiat potio frigida & humida, ego quidem cenſeo, illius vſum minime reiiciendum eſſe: nam confirmat experientia, huiuſmodi aquam præterquam quod moderate refrigerat, & humectat, peculiari quadam prærogatiua ſudorem non leuiter prouocare, quod in febribus putridis plerunque eſt maxime expetendum. Neque vero auctoritas Galeni, qui illam vel ignorauit, vel neglexit, contrarium nobis debet perſuadere: nam quatenus pertinet ad medicamenta, poſt Galenum hominum vſu atque induſtria multa inuenta ſunt, quæ longiore iam vſu ſunt confirmata, neque debent repudiari: forte Galen. qui non ſatis intelligebat compoſitionem & facultatem talis aquæ, timuit ne illius vſus foret noxius, ſicuti ſcribit, omnes potiones ex hordeo præparatas, noxias eſſe, quare eam voluit prætermittere. Hordeum decoquitur ex ſimplici aqua, quæ decoctio debet eſſe longior, vt illud omnem flatum deponat, & potio efficacior reddatur: etſi vulgo & apud meliores, breui admodum tempore ſolet ebullire, qua ratione parum decocta euadit flatuoſa, ac fere inutilis, forte etiam pernicioſa: quæ quidem decoctio ſi fiat in vaſis vitreis, multo iucundior & vtilior euadit.

Secundum quod conficitur ex hordeo, eſt ptiſana, de cuius præparatione multi multa loquuntur, ſed nos ex Galeno hanc rem quambreuiſſime conabimur explicare. Ante omnia hordeum optimum eligendum eſt, tale autem deſcribitur à Galeno 1. de aliment. facultat. 10. quod ſit candidum, denſum, ponderoſum, non rugoſum, & omni ex parte plenum: quibus addit lib. de ptiſana 3. quod neque nimis recens, neque nimis vetuſtum fuerit: ſiquidem recens excrementitia plenum eſt humiditate, adeo vt tum humore refertum, tum flatu diſtentum ſit: quod autem vetus eſt longo tempore exhauſtum & imbecillum redditum eſt, propriaſque vires iam amiſit, præterea quod omnis excrementitiæ qualitatis ſit immune: ac poſtremo addit Galenus quoddam experi- *Ptiſana.*

 men-

mentum, cuius meminit 1. de rat. vict. 26. ſi plurimum intumeſcat, & plurimum ſuccũ faciat. Poſt electionem optimi hordei, optima quoq; aqua eligenda eſt, de qua alias diximus diffuſe, & Gal. lib. de ptiſana 2. Itaque optimum hordeum in optima aqua tepida infundendum eſt: de tempore autem infuſionis auctores non conueniunt. Galen. id prętermiſit; Auerrh. 5. colliget cap. 31. ſtatuit terminum quatuor horarum: Auenzoar duarum, & ita nonnulli longius, nonnulli breuius tempus determinant: communiter autem per duas horas, circiter, huiuſmodi infuſio & maceratio fieri ſolet. Hordeum hac ratione prępäratum ex Galen. 1. de alim. facul. 9. manibus conterere oportet, donec tenuis atque externa illius ſuperficies excutiatur: deinde validius aut manibus, aut panno aſpero illud rurſum confricandum eſt, donec totum id quod paleaceum eſt, auferatur, niſi quis, inquit Galen. voluerit ptiſanam magis abſtergentẽ cõficere, tunc enim melius eſt, hordeum cũ ipſa membrana coquere: poſt hæc hordeum ita prępäratum coctioni ſubiicitur, quæ hunc in modum fieri debet: vt primum quidem vehementi, deinde minore igne ebulliat, donec totum hordeum in cremorem vertatur: in qua quidem coctura iubet Gal. principio coctionis modicum olei iniiciendum eſſe, deinde cum hordeum plane intumuerit, modicum aceti, ac demum vbi ptiſana exacte cocta fuerit, ſub edendi tempus, ſalem tenuem: præterea nihil illi permiſcendum eſſe, niſi quis velit anethi, aut porri aliquid, idque initio coctionis, permiſceri; quod Galeni præceptum mirum eſt, quomodo ab omnibus medicis negligatur, nulluſque ſit hoc tempore, qui in conficienda ptiſana aliquam ex iis rebus audeat imponere.

In conficienda ptiſana dubium eſt de quantitate tum aquę tum hordei, quam accipere oporteat. Galen. iſtud quoque videtur prętermiſiſſe: cæteri varie ſentiunt: Auerrh. accipit duas partes aquæ, vnam hordei; contra Auenzoar duas partes hordei, vnam aquæ: Auic. 20. partes aquæ, vnam hordei: Paulus 15. partes aquæ, vnã hordei, quod fortaſſe propterea factum eſt, quod nihil certi videatur poſſe ſtatui, cum hordea, ſicuti legumina, nonnulla facilius, nonnulla difficilius decoquantur: vtcunq; autem hæc ſe res habeat, ad longiorem decoctionem, quæ omnino eſt neceſſaria, donec hordeum perfecte coquatur, copioſa aqua opus eſt: quare ex ſententia Auic. & Pauli ſingulæ libræ hordei nihil minus quam 15. aut 20. libras aquæ deſiderant: quod vſus quoq; & experientia confirmat. Ptiſanam, poſtremo loco ſciendum eſt, eſſe duplicem, alteram quã vel ſimpliciter ptiſanam, vel ptiſanam integrã, vel ptiſanam non colatam appellant; alteram quam vel ſuccum ptiſanæ, vel cremorem ptiſanę, vel ptiſanam colatam nominant: quando nimirum ex toto hordeo tenuior & liquidior illius pars elicitur & colatur.

Ptiſana duplex.

Vtrum hoc tẽpore cõueniat.

Alterum præſentis tractationis caput nobis propoſitum fuerat, vtrum ptiſana hoc tempore conueniat nec ne; cuius vſum Manardus inter cæteros lib. 3. epiſt. 2. conatur confutare, qui affert huiuſmodi rationes. Primum argumẽtum deſumitur à conſuetudine, quandoquidem veteres in bona valetudine ptiſana vti conſueuerunt, ex quo in morbis quoq; non ſine ratione illius vſum probabant: contra vero, cum hoc noſtro tempore apud ſanos homines nullius ptiſanæ ſit vſus, hinc colligit Manardus, in morbis quoq; ab huiuſmodi ferculo eſſe abſtinendum. Secundo, Ptiſana eſt alimentum valde inſuaue, neq; ſine maxima nauſea ſolet aſſumi: docet autem Hip. 2. aph. 38. paulo deteriora alimẽta, ſed gratiora, melioribus, ſed minus gratis præponenda eſſe: etenim tunc natura illa facilius amplectitur & concoquit. Tertio, ſicuti Hip. & Gal. docent, ptiſana minime omnibus morbis conuenit, ſed tan-

tum-

tummodo acutis;apud nos vero admodum rari inueniũtur morbi, qui non termi-num morborum acutorum,diem quartumdecimum pertranſeant:ſed neq;omnib. morbis acutis conuenit,quia nõ conuenit morbis ſiccis,vt ſtatim videbimus.Quarto,hordeum in noſtris regionib.non ad hominum,ſedad brutorum eſcam ſeminatur:vnde fit vt nulla ex parte homines illius curam habeant: adeo vt hordea noſtra vulgaria multũ deficiant ab illis conditionibus,de quib. diximus heſterna lectione. Quinto,nullus eſt qui in præſentia probe ſciat ptiſanã præparare, & quæ habeat illas dotes,quæ prædicantur ab Hip.& Gal.Poſtremo,tametſi concedatur,adeſſe bonum hordeum,& cætera omnia,quæ hac in re deſiderantur,tanto tempore indiget ad illius præparationẽ & concoctionẽ,vt hora nutriendi ægroti, quę alioqui præſertim in morbis acutis, eſt valde prçceps,plerunq; fugiat,antequam illa parata ſit.

Porro aduerſus Manardi opinionem, Hipp. & Galen. multis locis, qui non poſſunt ignorari,ptiſanam cum aliis in morbis,tũ maxime febribus, cęteris omnibus ferculis anteponunt:quod ratio quoq; ſatis confirmat, quoniam ptiſana facile coquitur,refrigerat,& humectat,abſtergit,lenit aluum,nihil adſtringit, caret flatibus,& ad ſummam habet illas omnes conditiones,quæ ad curandas febres ſunt opportunæ,adeo vt Gal.non grauatus fuerit de hoc ferculo libellum conficere, etſi nonnulli contendunt,illum inter Galeni ſcripta legitimum non eſſe: itaq; ad obiectas rationes reſpondendum eſt: ſed ego nolo in huiuſmodi refutatione longius verſari,quandoquidem puto eſſe neminem, qui non facile illarum rationum vanitatem poſſit intelligere.

Quatenus pertinet ad conſuetudinem,licet reſpondere, multos &aliis locis, & apud nos,præſertim æſtate,hordeo &ptiſana familiariter delectari.Sed iſtud Manardo concedatur,tamen iam ſupra diximus de conſuetudine, & quomodo liceat in morbis ad res inſuetas tranſire.Exempli gratia,nemo aſſueuit miſſioni ſanguinis, vel medicamentis,ſed tamen ſi ita ferat occaſio,ad miſſionem ſanguinis, & ad medicamenta tranſeundum eſt.2.Id quidem verum eſt,multos non ſine faſtidio ptiſanam aſſumere,quibus certe non expedit illam exhibere: verum neq; id negandum eſt,multos quoq; libentiſſime illam aſſumere,& iis debet exhiberi.3. de morbis, in quib. conueniat, ſtatim dicam;pariter quæ reſtant, ſunt nullius momenti: nam res ipſa monſtrat,hordeum hoc tempore, ſicut olim,eſſe optimum, illudq; habere omnes conditiones,de quib. Gal.& cæteri loquuntur,neq; deeſſe homines & mulieres,quæ optime illam præparant: ac poſtremo,neq; deeſſe tempus ad illius præparationem accommodatum, cum maxime in morbis acutis non niſi raro, & poſt multas horas,quandoq; dies,ægri debeant nutriri. Itaq; concludendum eſt,non ſine ratione medicos hoc quoq; tempore ptiſanã adminiſtrare,illãq; ægrotis prçclariſſimam vtilitatem afferre.Sed duob.verbis videamus,quando & quib.conueniat. *Manardi argumentorum refutatio.*

Scribit Gal.de ptiſana,ſextam horam ad ptiſanam accipiendam accommodatam eſſe,cũ totum corpus æqualiter diſpoſitum fuerit,vt nullius aut caloris, aut frigoris ratione,inter ſe corporis partes diſſentiant:quod nonnulli interpretantur ſieri in ſtatu:quæ interpretatio eſt non modò falſa,ſed etiam vaniſſima. Nam Gal. ſeipſum interpretatur,qui inquit,huiuſmodi tempus non aliud eſſe,quam declinationem:atq; hæc fuit ſententia Hip.1.de rat.vict.46.qui ſcribit,tempus accommodatũ ad ptiſanã accipiendam,cum caliditas ad pedes deſcenderit: quam partem exponẽs Gal.docet eſſe declinationem,in qua tranſmiſſa caliditate ad partes externas & extremas, & thorax, & omnes internæ partes ſe habent moderatiſſime. *Quando conueniat ptiſana.*

Quibus cõue-niant ptiſana.

Sed maior eſt difficultas, quibuſnam ptiſana conueniat: nam tametſi omnes conueniunt, illam conuenire in morbis acutis, nihilominus admonet Galen. de ptiſana 6. multis diſtinctionibus opus eſſe, neque eam temere fore exhibendam, quę omnia & ab Hipp. in lib. de ratione victus, & à Galen. lib. de ptiſana, conſiderantur, ac primum vterque ſcribit ptiſanam tum conuenire morbis periculoſis, in quibus vel miſſione ſanguinis, vel purgatione, vel alio inſigni remedio opus eſt: quod non ſimpliciter intelligendum eſt, quaſi in huiuſmodi morbis ptiſana nullo modo conueniat, quod perſpicue falſum eſt: ſed ſenſus eſt, illam non conuenire, antequam opportuna remedia fuerint adminiſtrata: namque ſi aliter fiat, & plenitudo maior, & morbus deterior redditur: quæ interpretatio eſt Gal. 1. de ratione victus 33. de ptiſana ad finem.

Secundo, Ptiſana non conuenit morbis ſiccis, quales ſunt Galen. interprete, pleuritis, peripneumonia, cæteriq; omnes, qui in pectore conſiſtunt, quando ab eis nulla adhuc ſputa proueniunt; quibus pariter minime intelligendum eſt, ptiſanam non conuenire abſolute, cur enim alimentum humectans morbo ſicco non conueniat? ſed ſenſus eſt, ea tantum ratione non conuenire, quod vel morbi vehementer ſicci maiorem humectationem requirãt, quam poſſit præſtare ipſa ptiſana: quá ſimiliter interpretationem habetis apud Gal. in lib. de ptiſana 7. qui propterea ſignificanter ſcribit, ptiſanam morbis ſicciſſimis non conuenire.

CAPVT XVI.

De Curatione Febrium Acutarum.

OLim dixerat Auic. in curatione febrium putridarum medicum quandoq; ad febrem, quandoq; ad materiam febris reſpicere: cum ergo duob. proximis ille generaliter tradidiſſet rationem curandi febres putridas, per medicamenta quæ leniunt aluum, quę prouocant ſudorem, lotium, quæ concoquunt, ac demum purgãt noxios humores, per ſectionem venę, per potionem aquæ frigidæ, ac poſtremo per victus rationem, quæ omnia materiæ potiſſimum & cauſæ febris videntur conuenire, in pręſenti cap. 10. intendit pertractare de ratione extinguendi vehementem caliditatem, ac de iis præſidiis, quæ ad tollendam ipſam febrem ſunt accommodata: quam totam tractationem accepit ex Gal. 10. metho. à c. 7. vſq; ad finem, vbi ſermonem habet de curatione febrium hecticarum, quæ quidem, quatenus pertinet ad refrigerationem, eodem modo quo febres acutæ & colliquatiuæ debent curari. Itaq; pro inſtituti noſtri ratione primum ex Galeni diſciplina hanc rem tractabimus: deinde ad literam Auic. veniemus.

Galenus ergo duplicem ſtatuit materiam earum rerum, quæ ad curandas huiuſmodi febres ſunt opportunę: vnam earum quæ foris applicantur: alteram earum quæ intro aſſumuntur: vtramq; autem tripliciter diuidit: nam foris admouentur 1. aer. 2. medicamenta quęcunq; refrigerandi & humectandi vim habent. 3. balneum aquæ dulcis. Intro vero aſſumuntur 1. alimenta. 2. potiones. 3. inſpiratus aer, adeo vt totum iſtud negotium per ſex materiæ differentias apud Gal. conficiatur, de quib. ſigillatim, ſed breuiter dicendum eſt. Ac primũ de aere vere ſcribit Gal. 9. met. 14. aerem plane eſſe ſine quo neq; morbus tolli, neq; ſanitas teneri poteſt: quapropter niſi liceat ambientẽ qualitate morbi contraria præditũ habere, diligenter agendũ eſt, vt talis quoad fieri poteſt, qualis conuenit, pparetur: vnde in febrib. hecticis, acutis, & cæteris id genus, aerem frigidum & humidum conuenit præparare: proinde inueniendæ

De aere frig.

nienda ſunt domus & habitationes ad ſeptentrionem, minime ad meridiem vel ad occaſum poſitæ: quandoque eligenda ſunt cubicula ſubterranea, quæ & frigidiſſima ſint, & maxime perflata ac frigidis ventis expoſita, qualia ſunt in quibus vina ſolent cuſtodiri. Et quamuis nonnulli tantam aeris frigiditatem & humiditaté non probent, quanta præcipue reperitur in locis ſubterraneis, timentes ne vapores illi craſſiores, qui in iis partibus ſunt plurimi, maius incommodum quam commodum ægrotis afferant; iis reſpondet Galen. 10. meth. 7. imo vero hac ratione frigidiſſimű aerem per reſpirationem attractum, calorem qui in corde eſt, inſigniter refrigerare, neque vllum periculum imminere, dummodo ægri opportune cooperiantur, adeo vt aer nullo modo ad cutem perueniat, qui alioqui ſua frigiditate cutem cogeret & denſaret, prohiberetque putridorum humorum effluxum tranſpirare: ſiquidem per pulmonem, quod rarum eſt viſcus, difficile non eſt vt tum qualitas, tum etiam ſubſtantia aeris facile ad cor perueniat, quod per cutim fieri non poteſt, vt potè prius denſatam: quare per hanc viam neque qualitas, neque ſubſtantia aeris ad cor poteſt penetrare. Quod ſi habitationes tales natura non poſſint haberi, arte ſupplendum eſt, ſicuti excitando ventos, ducendo aquam frigidam, quæ de vaſe in vas transfundatur, qua induſtria non ſolum aer refrigeratur, ſed etiam ſomnus facile poteſt conciliari: præterea domus aſſidue frigida aqua eſt abſtergenda, cuius loco ſi aſpergantur aquæ frigidiores, roſarum, violarum, endiuiæ, nenupharis, remedium optimum & propter ſuauitatem odoris gratiſſimum euadet. Et ſit exemplum:

℞ *Aquæ roſarum*
Myrti
Nenupharis ana lib. ß.
Sandalorum omnium ℥ iiij.
Aceti roſacei ℥ j. M.

Sic opportune ſternuntur humi frondes ſalicis, vitis, non populi aut perſicorum, quod multi faciunt, quæ magis poſſunt calefacere quam refrigerare: folia violarum, lactucæ, flores roſarum, violarum, nenupharis, & ſimilia: neque vero ſolum pauimentum, ſed etiam parietes & aquis ſunt perfundendi, & rebus omnibus frigidis, frondibus, herbis, floribus & fructibus ornandi: à quibus propterea & panni, & coria, & tapetes & cætera id genus ſunt remouenda. Præterea turba quoq; hominum febricitantis cubiculum ingredi prohibeantur, quæ multis modis ambientem aerem poteſt calefacere. Quoniam vero diximus, cubiculum omni ex parte debere apertum eſſe, vt aer libere poſſit progredi & tranſpirare, de hoc nonnulli dubitant, qui affirmant experientiam confirmare, æſtate cubicula clauſa longe minus caleſcere, quam aperta: ex quo colligunt, ad refrigerationem aeris & feneſtras, & omnia potius fore claudenda, quam aperienda. Sed vno verbo reſpondeatis, iſtud quidem verum eſſe in domibus & cubiculis ad meridiem vel occaſum poſitis, in quibus vere vtile eſt ingreſſum Solis & aeris calidioris prohiberi: ſecus autem ſe res habet in domibus ad ſeptentrionem collocatis, in quibus quo magis feneſtræ & omnia patent, eo magis aer difflatur & refrigeratur. Ante multos annos veteres illi medici conſueuerant ſuos ægros detinere vel media æſtate vſq; adeo clauſos & in tenebris, vt piaculum exiſtimarent quidquam aeris vel luminis ad eorum cubicula penetrare: ſed multi deinceps qui nihil videbant, cœperunt oculos aperire. Atque hactenus de aere.

De alimen-tis. Secundo ſuntaliměta,de quibus iam ſatis diximus: vno verbo ea debent eſſe frigida & humida,facilis concoctionis,& boni ſucci,quales ſunt ptiſana, panis præparatus ex aqua frigida,panatella cum ſeminibus melonum, lactuca, endiuia aceto condita: nonnulli iis addunt cucumeres,cucurbitas,melones,& ſimilia:ſed tametſi hæc refrigerant & humectant,tamen cum generent prauos ſuccos,ſunt prætermittenda. Hac ratione piſces,dummodo habeant conditiones de quibus alias diximus, videntur carnibus eſſe anteponendi.

Potiones. Tertio ſunt potiones,de quibus illud primum nos monet Gal. cauendũ eſſe à mulſa,& omnibus quæ ex melle parantur:quod pariter de noſtro ſaccharo ſtatuendum eſt: ſiquidem tantum abeſt vt hæc refrigerent,vt magis calorem præter naturã poſſint augere; quod ſi quis mulſa vti voluerit, ea ſit cocta & admodum diluta, vt Hipp.& Gal.docent 4.de ratione victus 5.Communiter practicantes & vulgo vtuntur aquis ſtillatitiis ex herbis frigidiorib⁹,acetoſa capillo veneris, cichorio, endiuia, & ſimilibus,de quibus multa forent dicenda,ſed illud vnũ mihi ſufficiat in præſentia,illarum vſum mihi prorſus non improbari,dummodo deſtillatio per vaſa vitrea, minime plumbea efficiatur: alii vtuntur aqua hordei,alii aquis decoctis & præparatis ex ſeminibus aniſorum,ex paſſulis,ſebeſten,& aliis id genus. Gal.vero non aliud ſolitus fuerat exhibere,quam aquam frigidam,de qua iam ſatis diximus. Vinũ conſenſu omnium,non conuenit,præterquam in declinatione. Sed quæritur an potio

An ſerum lactis conueniat febricitantibus. ſeri lactis ſoleat conuenire.De lacte nulli dubiũ eſt non conuenire,cum multa pericula febricitantibus afferat,de quibus Hip.& Gal.5.apho.64. cum autem manifeſtũ ſit,ſerum alterius eſſe naturę & facultatis,illudq; teſtimonio Gal.4.de ſimp.med.17. refrigerare,humectare,abſtergere,quæ ad curandas febres videntur admodum opportuna: multi hoc tempore vti illo cõſueuerunt;ego autem ad hoc reſponderem, ſerum tanquam medicamentum & ad mouendã aluum, poſſe in febribus aliquãdo propinari,cũ Hip.4.de ratione victus 7.ab ipſo quoq; lacte aſinæ in cauſone nõ abhorreat,& Gal.in com.ſeti adminiſtrationẽ maxime probet:veruntamen quatenus pertinet ad potionẽ quæ cum alimento permiſcetur,nullo modo illud poſſum probare: cum enim ſerũ habeat facultatẽ abſtergendi & mouendi aluũ, ſi miſceatur cũ alimento,vt naturam ſtimulet ad expulſionẽ ante illius coctionem,neceſſe eſt, quæ variatũ rerum & facultate diſſimilium permiſtio ſolet maximã turbationẽ afferre: ad quem modum Auic.in proximo ſuperiore capite prohibet,ne ſimul miſceantur ptiſana & ſyrupus acetoſus: & ante Auic.Hip.& Gal.3.de ratione victus 35.docent, oxymel nunquam dandum eſſe,niſi prius ptiſana cõcocta fuerit, neq; pariter ptiſanam fore exhibendam,niſi antea ventriculus vacuus fuerit ab illa abſterſione & moleſtia, quam oxymel ſolet inferre. Atq; hactenus de rebus internis.

Inter ea quæ extrinſecus occurrunt,primo eſt aer,de quo ſatis diximus, ſed tamen illud rurſum eſt memoria repetendum, minime vnam atque eandem eſſe rationem ſuſcipiendi aeris intra & extra: nam ſicuti ex vna parte maxime expedit aerem frigidiſſimum inſpirare,ita ex altera, ſi ille occurrat partibus externis, cutem denſando ſibiipſi viam præcludit, & impedit communem illam euaporationem, quæ in febribus maxime eſt expetenda: tum inquit Galen. 10. metho. 8. ſciendum eſſe,maius fore ex frigida inſpiratione commodum, quam ex cute denſata incommodum, præſertim cum liceat cutem & partes externas cooperimentis calefacere: quare curandis veſtris ægrotis ſedulo id vos oportet proſpicere, vt illi quidem inſpirent aerem frigidum, ſed tamen hac adhibita cautione, vt partes externæ adeo

conte-

contegantur & muniantur,vt nullo pacto cutis denſetur, & generalis corporis eua-poratio impediatur.

Secundo ſunt medicaméta quæ humectandi & refrigerandi vim habent,quæ plurima deſcribuntur à Gal. in quorum quidem adminiſtratione ille id nos monet, ea fore deligenda,quæ ſine vehementi adſtrictione refrigerent, optima vero eſſe, quæ non modo ſine adſtrictione refrigerent, ſed etiam corporis ſubſtantia ſint te-nui,ſiquidem quæ talia non ſunt,præterquam quod non humectant, etiam demit-tere frigiditatem ſuam alte non valent,propterea quod cutem denſant & coarctāt: ex quo Gal.3.de ſimpl.med.17.hæc ſcribit: Quæ magnopere auſtera acerbaq; ſunt, primo ſtatim cõtactu ſuperficiem déſantia, humorem ingredi prohibent,atq; pau-lulum quidem adſtringunt,cæterum plurimum in ſe continét eſſentiæ, tum tenuis, tum tepidæ,tantum abeſt vt præ adſtrictione ingredi corpora admota prohibean-tur,vt etiam ab ea adſtrictione magis impellente iuuentur.Inter cętera autem prin-cipem locum Gale. tribuit vni medicamento, quod reliquorum omnium quæ re-frigerant & humectant,ſimpliciſſimũ eſt,& quo ille aduerſus eryſipelata & inflam-mationes vti conſueuerat,& eſt illud medicamentum quod vulgo hoc tempore in-frigidans Galeni appellatur,cuius compoſitio eſt huiuſmodi:

℞ *Ceræ albæ optime lotæ* ℥ j.
Olei roſati
Omphacini,id eſt,crudi & ſine ſale præparati ℥ iij. vel iiij.

Cum vti volueris,liqua in duplici vaſe,imponendo illud in quo continetur,in aquã frigidiſſimam & adde paulatim tantum aquæ frigidiſſimæ,quantum in ſe mollien-do poterit accipere: cui demum ſi addas paululum aceti tenuis,clari,& albi,magis refrigerans & humectans medicamentum efficies:quã medicamenti compoſitioné habetis apud Gal.10. metho.9.1. de ſimpl.med.6. 6.de tuenda valetudine 14.in quo poſtremo loco pro aceto miſcet ſuccum ſemperuiui,ſolani, pſillii, portulacæ, & ſi-milium. Si quis vero ad præparationem huius medicamenti cupit intelligere mo-dum præparandi & abluendi ceram,is videat Gal.2.de ſimp.med.15. Quatenus au-tem pertinet ad cõmodam huius medicamenti adminiſtrationé, Gal.duo nobis tra-dit præcepta; alterũ vt non permittamus medicamentũ eo vſq; ſupra ægroti corpus manere,dũ manifeſte incaleſcat,ſed ſubinde & aſſidue permutetur, ꝙ vbi calefactũ fuerit,poſſit quoquomodo calefacere: alterum,vt illud imponatur non toti thora-ci aut toti ventri;ſicuti vulgus facit,ſed illi maxime parti, quæ primo affecta eſt; ſi-quidem non expedit vt vel cum eo quod refrigerari valenter deſiderat, ſimul quo-que id refrigeres,quod nulla indiget refrigeratione,vel ante debitum tempus deſi-nas refrigerare, timens ne proxima aliqua particula lædatur. Cum ergo in febri-bus certum quoddam membrum laboret, in quo tanquam fomite præcipue viget ac reſidet calor præter naturam, ſæpenumero cor, quandoque iecur, interdum re-nes,& alia id genus, illud perpetuo refrigerandum eſt, & à reliquis abſtinendum: verum quod plerique ignorant, medicamentum non parti laboranti manibus de-bet imponi, ſed longe magis expedit in tela linea & tenui illud extendere & ap-ponere,qua ratione pro arbitrio facile tollitur & redditur,neque pars iuncta ęgro tædium affert,ſed tamen ita vt nouum quotidie medicamentũ nouæ telæ quotidie imponatur.Pleriq; omnes hoc tépore pro hoc medicamento Gal.vtuntur vnguéto roſato M:ſue,ꝙ ſine dubio longe minus refrigerat & humectat, præterquã ꝙ cum recipiat multas pinguedines, progreſſu temporis facile ranceſcit, vnde tunc potius cale-

Medicamenta refrigerantia.

calefacit, quam refrigeret. Itaque ſi velitis inſigniter refrigerare, non diſcedatis ab infrigidante Galeni, quod ſi minorem velitis refrigerationem, vobis licebit vti vnguento roſato Meſuæ, dummodo recens, minime antiquum fuerit. Quoniam vero medicus non debet perpetuo vno vti medicamento, ſed varia adminiſtrare, prout magis vel minus refrigerandum & humectandum eſt, præter quam quod medicamenta conſueta minus quam inſueta ſolent permutare, Galen. alia multa proponit genera medicamentorum, quæ facile poteſt vnuſquiſque apud illum videre & intelligere, vt non indigeant longiore explicatione. Tertio & vltimo inter ea quæ extrinſecus occurrunt, eſt balneum aquæ dulcis, de quo quidem variiſque illius partibus & viribus, ac tota adminiſtratione, iam antea ſum vobis pollicitus me eſſe tractaturum in curatione febris hecticæ, in quibus teſtimonio Galeni 10. meth. 10. huiuſmodi remedii vſus eſt efficaciſſimus. Itaque hæc eſt ſeries doctrinæ Galeni pro refrigerandis febribus hecticis & colliquatiuis, quam Auic. in præſentia videtur accommodare ad curandas febres putridas, qui ita loquitur.

Ad modi extinctionis, &c.) Præter remedia propoſita à Galeno, Auicen. duo cõmemorat, nempe ea quæ retinentur in ore, & clyſteria: & quatenus pertinet ad primum, ille quatuor enumerat, mucilaginem pſillii, mucilaginem ſeminum citoniorum, ſuccum portulacæ, & ſuccũ liquiritiæ, de quibus nulla eſt dubitatio quin poſſint refrigerare & humectare, præterquam de pſillio: namque nonnulli perſuaſi auctoritate Meſues cap. proprio, docent mucilaginem pſillii non niſi timide fore extrahendum, adeo vt ſuccus extrahatur tantummodo ex ſubſtantia externa, quæ vere eſt frigida, minime ex parte interna & medulla, quæ calida & ſicca eſt ordine quarto, ac prædita facultate admodum acri, incidente, vlcerante, venenoſa: verum ego puto & Meſuen, & omnes illius imitatores hallucinari, ſiquidem Galen. 8. de ſimp. med. ſcribit, pſillium eſſe ex ſecundo refrigerantium ordine, in deſiccando vero & humectando eſſe medium quodammodo, & ſymmetrum; id quoque ſenſus manifeſte confirmat, cum ſemen ſit plane inſipidum, neque habeat vllum notabilem ſaporem, ſine quo nullo modo poteſt habere tantam calefaciendi & adurendi facultatem, quantam iſti ſomniant. Itaque certum eſt hæc quatuor medicamenta habere vim refrigerandi & humectandi ſiue ſola & ſeparatim, ſiue mixta & coniunctim adminiſtrentur. Sit exemplum:

℞ *Mucilaginis pſillij*
Citoniorum *ana* ℥ ij.
Succi liquiritiæ
Portulacæ *ana* ℥ j. *M.*

Sed mea ſententia, eſſet medicamentum valde ingratum; vulgo ſemina pſillij & citoniorum infunduntur in modica aqua frigida, tamdiuque agitantur, donec aqua lentorem contrahat, quæ poſtea colatur à ſeminibus, & illi permiſcetur vel ſyrupus violaceus, vel quid ſimile, quod ſatis gratum & optimum eſt. Communiter practicantes pluribus vtuntur, qualia ſunt fructus horarii, pruna, ceraſa auſtera, melones, anguriæ & ſimiles, vel ſimplices, vel ſaccharo conditi; ſic inſtituunt lotiones oris & fauciũ ex aqua hordei, ex aquis ſtillatitiis frigidioribus, ex ſero lactis, & ſimilibus. Vtor ego familiariter poſca, nempe copioſa, aqua ex modica aceto. Poſtremo loco ſunt pilulæ communes, quæ vulgo appellantur bechicæ, quæ recipiunt mucilaginem ſeminum citoniorum, ſuccum liquiritiæ, & alia, quæ habent eandem vim, de quibus antidotaria tractant diffuſe.

Nam

Nam aſſiduare guttari, &c.) Si memoria repetamus quod traditum eſt à Galeno 4.de vſu partium 8. 3.prog.30. tunicam internam ventriculi,gulæ,linguæ,palati, & omnium quæ in ore continentur, vnam atque eandem eſſe, facile fatebimur hanc ſententiam Auic. veram eſſe: namq; refrigerato ore & partibus illi proximis,ventriculum quoque,& per conſequens totum corpus refrigerari eſt neceſſe.

Et quandoque iuuantur, &c.) Hoc alterum eſt præſidium à Gale. prætermiſſum, nempe clyſteria refrigerantia, quorum Auic. dat exemplum, ex ſucco anguriæ, cucumeris,cucurbitæ,portulacæ,& modico camphoræ. Nos ſupra in communi tractatione de clyſteribus hunc quoque vſum non prætermiſimus. Ad mentem Auic. fit exemplum.

Clyſter refrigerans.

℞ *Succi anguriæ*
Cucumeris
Cucurbitæ
Portulacæ ana ℥ *iij.*
Olei roſati ℥ *iiij.*
Camphoræ ʒ *ij.* M.

Vel aliter, & forte melius:

℞ *Succi anguriæ*
Cucumeris
Cucurbitæ
Portulacæ ana ℥ *ij.*
Aquæ communis lib. ij.
Bulliant omnia ad conſumptionem duarum partium.

℞ *Huius decoctionis lib. j.*
Olei roſati ℥ *iiij.*
Camphoræ ʒ *ij.* M. *pro clyſtere.*

Ego familiariter vti ſoleo clyſtere ſecundum hanc formam:

℞ *Foliorum maluarum*
Violarum
Lactucarum ana M. *j.*
Solani M. ß. *Fiat decoctio.*

℞ *Prædictæ decoctionis lib. j.*
Olei violati ℥ *iiij.*
Ouum integrum. Miſc pro clyſtere.

Sed familiariſſime & frequentiſſime vtor clyſtere Aetii, ex ptiſana, cuius ſæpe mentionem fecimus.

Et oportet vt aer ſit infrigidatus quantum poßibile eſt.) Hanc partem quæ pertinet ad refrigerationem aeris,ſatis explicauimus ex Gal. à quo Auic. tranſcripſit: cætera autem quæ ab ipſo Auicen. addita ſunt, cum hoc tempore ſint non ſolum inſueta, ſed etiam incognita, prætermittantur. Quoniam vero ille commemorat nonnulla medicamenta odorata,quæritur an hæc poſſint refrigerare. cum ſit communis medicorum ſententia,omnia odorata calida eſſe. Sed reſpondeatis ex Gal. vnico verbo 4.de ſimp.med.22. omnia quidē odorata,quatenus ſunt odorata, calida eſſe, ſed tamen nihil obſtare quin nonnulla odorata ſint potius frigida, quam calida: & ſunt illa quæcunq; ex variis conſtant partibus,in quibus frigidiores ſuperant calidiores, quales ſunt roſæ,violæ,camphora & ſimilia.

Regimen autem alimenti iam ſciuiſti.) Auicen. poſt aerem tractat de cibo & potu, de quibus proximo ſuperiore cap. & paulo ante cum Gal. ſatis diximus.

Vtilis hæc pars. *Epithemata vero & emplaſtra.*) Nunc Auicen. tranſit ad præſidia externa, & primum ad epithemata, quæ ſolét fieri ex aquis ſtillatitiis, vel ſuccis & aliquibus pulueribus, hac methodo, vt vni libræ aquæ vel ſucci pulueris ʒ ij. circiter imponantur; & ſint exempla:

℞ *Aquarum endiuiæ*
Cichorii
Roſarum ana ℥ iiij.
Specierum trium ſandalorum ʒ ij.
Aceti parum
Miſc. pro epithemate. Loco aquarum poteſtis adminiſtrare ſuccos eadem doſi, & reliqua.

De Coriandro. *Et aqua coriandri.*) Inter plurima refrigerantia medicamenta Auicen. numerat aquam coriandri, de quo eſt inſignis controuerſia: nam Galenus ex vna parte 7. de ſimp. med. contra ſententiam Dioſcoridis affirmat, & longa cum ratione confirmat, coriandrum longe abeſſe ab omni refrigeratione, ſed potius calida ac digerendi facultate præditum eſſe: Ex altera autem Auicen. lib. 2. cap. 144. aperte in Galenum inuehitur, qui longa item oratione conatur probare, coriandrum in fine primi & vſque ad principium ſecundi gradus frigidum eſſe: quam diſputationem vobis licet apud eos legere & intelligere: ego vero pro comperto habeo, Galeno neminem adhuc parem fuiſſe, qui diligentius ſtirpium tum naturas, tum facultates inueſtigauit, tum aliis modis, tum ipſa experientia; de quo Auerrh. inter cæteros hæc habet 5. colliget 31. Galen. fuit verus & legalis experimentator in hac arte, & nullus eſt qui poſſit ei comparari, propterea puto illius potius determinationi, quam reliquorum omnium aequieſcendum eſſe.

Infrigidantia membra. *Et embrochare epar cum infrigidantibus.*) Nunc tractat Auicen. de refrigerandis propriis partibus laborantibus, potiſſimum iecore & capite, variaque fomenta, emplaſtra, & alia affert præſidia, de quibus nolo longius agere, partim quod prope omnia ſint hoc tempore inſolita, partim quod facile à vobis poſſint legi & intelligi: ſed mihi libet ad veſtram vtilitatem breuiſſimis verbis de iis medicamentis agere, quibus præſenti tempore in febribus acutis variæ corporis partes ſolent refrigerari: itaque incipiamus à capite.

Caput quomodo refrigerandum. Varia ſunt genera præſidiorum quibus medici vtuntur, quotieſcunque capitis refrigerationem quærunt, & primum eſt oxyrhodinum, quod conficitur ex oleo roſato, & modico aceti, & ad cõmiſſuram coronalem debet imponi: ſecundo, ſunt inunctiones, quæ præcipue ad tempora & nares applicantur, quale eſt vnguentum diapopuleon, vel ſolum, vel ſimul cum aliquo oleo: & ſit exemplum:

℞ *Vnguenti diapopuleon* ℥ j.
Olei violati
Nenupharini ana q. ſ. *Miſc. pro linimento.*

Quoniam vero huiuſmodi vnguentum habet neſcio quem grauem odorem, quandoq; loco illius vtimur oleis ſimul cum opio.

℞ *Olei violati* ℥ ß.
Opii
Croci ana gr. iij. *M.*

Tertio

Tertio ſunt lotiones & embrochationes, quæ hac in re præclariſſimam operam preſtant: fiunt autem quandoque ex oleo roſaceo, violaceo, & ſimilibus; quandoque ex decocto plurium medicamentorum:

℞ *Maluarum*
Violarum
Lactucæ
Nenupharis
Chamomeli ana M. ſ.

Neque quis miretur imponi chamomelum, quod eſt calidum, quoniam ex Galeno 11. metho. 18. ſumma cum ratione ponitur, tanquam vehiculum rerum frigidarum.

Solani M. ß.
Capitum papaueris N. vi. Decoquantur omnia pro lotione capitis.

Ad refrigerationem cordis imprimis ſunt accommodata epithemata & linimenta: *Cor refrigerantia.*

℞ *Aquarum borraginis*
Acetoſæ
Roſarum ana ℥ v.
Specierum cordialium temperatarum ℥ ij.
Aceti
Croci ana parum. Miſc. pro epithemate cordis.

Habeatis quoque exemplum linimenti:

℞ *Vnguenti roſati Meſue ℥ j.*
Infrigidantis Galeni ℥ ß.
Specierum trium ſandalorum ʒ ij. Miſc.

Nonnulli herbas contundunt, bugloſſam, acetoſam, meliſſam, & ſimiles, alii ſuccos extrahunt, quibus vel ſolis, vel ſimul cum aliis medicamentis vtuntur.

Atque hęc fere eadem conueniunt iecori calidiori: ſunt vnguenta: ſandalinũ, roſatum Meſuæ, & quod reliquis eſt efficacius, infrigidans Gale. quod quidem non ſolum pro renibus, vt facit vulgus medicorum, ſed etiam pro iecore, & omnibus partibus quæ inſignem poſtulant refrigerationem, debet adminiſtrari. *Epati refrigerantia.*

Demum ſunt renes, qui propriis quibuſdam præſidiis ſolent refrigerari, qualia ſunt oleum roſaceum, violaceum ſimul cum lacte mulieris, quod admodum leue eſt, vnguentum roſatum Meſuæ, ſi recens factum fuerit, optimum eſt, ſed inter omnia præſtantiſſimum eſt infrigidans Galeni, quod ſemper præſenti tempore & de nouo conficiendum eſt. *Renibus.*

Hoc poſtremo loco notandum eſt, communiter practicantes in febribus prope omnibus, imo vero & omnibus morbis, & caput, & cor, & ventriculum, & iecur, & lienem, & renes, ſemper inungere, emplaſtrare, & conſpurcare, quaſi vero ſuo officio deſint, ſi aliquam partem ſine remedio relinquant: de qua ſuperſtitioſa, forte etiam pernitioſa diligentia, Galen. in lib. metho. illos grauiter arguit, cum frequenter ſint impedimento ipſi naturæ, & longe maiora incommoda, quam commoda afferant: quamobrem expedit hac in re iudicium adhibere, & illi tantum parti proſpicere, quæ imprimis laborat, minime autem omnia miſcere & confundere.

CAPVT XVII.

De Febribus Bilioſis.

FEbres cholericæ ſunt tres, tertiana continua, tertiana periodica, & cauſon.*) Auic. poſt curationem generalem febrium putridarum, hoc 35. cap. aggreditur curationem particularem ſingularum ſpecierum, & incipit à bilioſis, ſicuti Gal. quoque, Paulus, & omnes faciunt: de quo ordine ſuperuacaneum eſt dubitare, quoniam ſiue id fiat propterea, quia huiuſmodi febres ſint reliquis frequentiores, ſimpliciores, curatu faciliores, ſiue propter aliam cauſam, id nihil ad rem pertinet: illud vero notandum eſt, quod nos ſæpe docuit Gal. ad exquiſitam curationem morborum incipiendum eſſe à primis & communibus indicationibus, ac deinceps vſque ad vltimas & magis proprias eſſe progrediendum: quare in curandis febribus putridis non ſatis eſt intelligere, tollendam fore putredinem, prohibitam trāſpirationem, obſtructiones, ſed particulatim oportet nos cognoſcere, qualis fuerit febris, quam ſumus curaturi, qualis & quanta ſit materia putreſcens, & alia id genus, ex quibus poſſimus elicere proximiores indicationes. Iure igitur Auicen. tractaturus curationem febrium bilioſarum, primum illarum naturam nobis in memoriam reuocat, qui inquit, illas eſſe triplices, continuas, interpolatas, & cauſones: quod ſi velimus ad mentem Galeni magis diſtinctam diuiſionem facere, illa ſit huiuſmodi: febris ex putredine bilis eſt duplex: altera continua, quæ ad infebricitationem non peruenit, & generatur ex humore qui in vaſis continetur: altera intermittens, quæ ad infebricitationem peruenit, & fit ex humore qui extra vaſa conſiſtit, & per vniuerſum corpus defertur. Quod ſi quis hic non acquieſcat, ſed quærat adhuc, quamobrem materia putreſcens aliquando propellitur extra venas, quandoque remanet, & non propellitur? iam diximus alias, humorem putreſcentem expelli à natura, vbi ille non ita multus eſt, & craſſus, vbi illi facilis patet aditus, nec multæ ſunt obſtructiones, ac demum vbi facultas expultrix robuſta fuerit: contra vero illum retineri in venis, quotieſcunque plurimus eſt, & craſſus, cum viæ ſunt impeditæ, ſuntque multæ obſtructiones, neque facultas ita valet.

Rurſum vero febres bilioſæ, tam continuę, quam intermittentes diuiduntur, & primum continuæ ſunt duplices: namque aliæ habent quoquomodo manifeſtas acceſſiones: aliæ vero nullas ſenſibiles acceſſiones habent: priores quæ habent manifeſtas acceſſiones, ſi primo die horrificas faciant repetitiones, altera ſequenti die vnam ſimplicem habēt acceſſionem, has ſemitertianas appellant: ſin autem ſimpliciter tertio quoq; die inuadant, naturam tertianæ referentes appellantur. Poſteriores quæ nullas habent ſenſibiles acceſſiones, cum tunc materia contineatur in magnis vaſis, & partibus proximis cordi, proprie appellantur febres ardentes, quas ſcribit Galen. 7. de criſ. cap. 6. ſeruare cætera omnia indicia febris tertianæ exquiſitæ, atque eo tantum ab ea differre, quod ſine rigore inuadat, neq; in quietem febre vacantem deſinat. Quare diuiſio Auic. febris bilioſæ in continuam, intermittentem & cauſonem, fortaſſe non caret vitio: cum certiſſimum ſit, cauſonem ſub febre bilioſa continua contineri. Secundo febres quoque bilioſæ intermittentes ſunt multiplices, ac variis nominibus appellantur, prout vel longiores, vel breuiores habent acceſſiones: nam ſi febris habeat acceſſionem quæ intra 12. horas finiat, hæc tertiana exquiſita appellatur: ſin autem habeat longiorem acceſſionem, ſed tamen ita vt infebricitatio ſit lōgior ipſa acceſſione, hæc tertiana ſimpliciter dicitur: quæ autem

habet

habet acceſſionē plurimum productam, paruumq; infebricitationis interuallum, hæc tertiana producta vel extenſa nominatur. Quam doctrinam colligimus ex Gal. variis locis, ſed potiſſimum 2. de diff. feb. 8. necnon 1. epid. 35.

Sed Auicen. aliam profert diuiſionem, ex parte materiæ putreſcentis, quæ talis eſt: febres billioſæ ſunt duplices, quædam generantur ex putredine vnius ſinceræ bilis, quædã fiunt ex putredine bilis non ſinceræ: priores ſi fuerint intermittentes, ſunt tertianæ exquiſitæ, quæ non pertranſeunt ſpatium 12. horarum; ſi fuerint continuæ, etſi fiant à pura bile, tamen non appellantur exquiſitæ tertianæ, quia carent aliis conditionibus, ſed dicuntur tertianæ continuæ, vel cauſones: poſteriores quæ fiunt ex putredine bilis non ſinceræ, ſed ſimul permiſtæ cum pituita, tam intermittentes quam cõtinuæ, appellantur febres tertianæ nothæ vel ſpuriæ, de qua mixtione bilis & pituitæ notat Auic. rem maxima notatione dignã, neceſſarium eſſe vt huiuſmodi humores ita miſceãtur, & ſimul vniantur, atq; ex vtriſq; reſultet vnica forma: namq; ſi fuerint duo genera humorum ſeparata, tunc efficerent duas ſpecies febrium, ſicut euenit in hemitritæo, cum in tertiana notha vna tantummodo febris, & vnus paroxyſmus conſpiciatur.

Hoc loco multa eſſent dicēda de natura, de generatione, de differētiis, de mixtione, de putredine bilis, ſed anguſtiæ præſentis tēporis tam exactã interpretationem nõ patiuntur, præterquam q̧ ego puto vos iſthæc omnia à clariſſimis profeſſoribus theoricis intellexiſſe: quare ſummatim ac nonnulla tantum conabor explicare, quæ mihi videntur vtiliora, & ad rem præſentem magis pertinere.

Primum quæritur, an vna ſincera bilis poſſit putreſcere, atq; exquiſitã febrem tertianam efficere; cum enim humores noſtri corporis inter ſe mixti ſint, & compoſiti, aut difficulter, aut nullo modo videtur poſſe fieri, vt vnus tantum humor ſine reliquis putreſcat. Ad hanc dubitationem reſpondet Gal. 2. de criſibus 12. nam etſi verum eſt, vix vnicum humorem poſſe putreſcere, quin cæteri quoq; humores leuiter & quoquomodo illi conſentiant, tamen quotieſcunq; appareant ſola indicia, verbi gratia, bilis putreſcentis, minime reliquorum humorum, tunc dicendum eſt, ſolam putreſcere bilem, febremq; ex ea ortam, puram & exquiſitam eſſe. *Quæſtio.*

Deinde quoniam Auic. dixerat, tertianam exquiſitam pendere ex ſimplici bile, cum hic humor ſit in noſtro corpore multiplex, quæritur quotnam & quales ſint illius differentiæ, & quæ bilis febrem tertianam exquiſitam efficiat? Pro quo iuniores debent ſcire, in corpore humano primum reperiri bilem naturalem, quæ ab eius colore, qui flauus palliduſque eſt, talem appellationem accepit. Nam teſtimonio Galen. 10. de ſimp. med. in animalibus quæ magis calida ſunt, bilis flaua, in iis quæ minus calida, bilis pallida apparet. Huic humori natura propriam ſedem, veſiculam deſtinauit, quæ iecori ſubeſt, & illum ſincerum quidem, neque alio humore adulteratum, propria via ex iecore attrahit, & in ea veſicula cõſeruat. Vſus autem bilis naturalis eſt, vt primum ſimul cum ſanguine per venas diſtributa, partim ſimiles naturæ ſuæ particulas nutriat, partim reliquo ſanguini, qui præ craſſitudine non facile venas permearet, tranſitus facilitatem præbeat: deinde vt quæ portio eſt ſuperuacanea, hæc in veſicam mittitur, proprio ductu ad inteſtina deſcendens, vt illa à pituitoſis excrementis expurget, abſtergat, & ſuo ſtimulo eorũdem excretionem adiuuet. Cæterum præter hanc bilem naturalem ſunt ſpecies quædam bilis non naturales, de quibus magna eſt inter medicos controuerſia: nos autem ex Gal. paucis verbis hanc rem explicabimus. Itaque apud Gale. in lib. de atra bile 2. & aliis lo- *De differentia bilis.*

Vitellina. [illegible]cis, quatuor ni fallor, ſunt ſpecies bilis non naturalis: prima eſt, quam medici vitellinam vocant, quod ouorum crudorum vitellis, tum colore, tum craſſitudine ſimilis exiſtat. Hæc apud Auic. 1. primi doct. 4. cap. 1. generatur, quando portio pituitę flauæ bili permiſcetur: apud Gal. vero loco citato de atra bile, necnon 2. de naturalibus facul. ad finem generatur in iecore & venis, quotieſcunque flaua bilis à nimio calore præter naturam ſumme coquitur, & quaſi exuritur, adeo vt diſſipatione tenuis ſubſtantiæ craſſiorem ſubſtantiam, atque ex flauo colore igneum colorem cõſequatur: facile autem eſt intelligere, Auic. male ſentire, ſiquidem hac ſua opinione ob permiſtionem pituitæ facit bilem vitellinam, frigidiorem & humidiorem bile naturali, cum tamen manifeſtiſſimum ſit, & omnes fateantur, vitellinam longe altera naturali calidiorẽ & ſicciorem eſſe. *Porracea.* Secunda bilis non naturalis ſpecies eſt porracea, quæ ita nominatur, ꝙ porri colorem referat. *Æruginoſa.* Tertia dicitur æruginoſa, à ſimilitudine æruginis quam imitatur. *Iſatodis.* Quarta bilis iſatodis, ab iſatide herba, (quæ aliter glaſtum, vulgo guadum dicitur) cæſium colorẽ referente appellatur; de quorũ quidem humorũ nõ naturaliũ generatione, etſi multi hoc tempore litigant, vno verbo ita habẽdum eſt ex Gal. loco citato, de atra bile, & 2. prog. 39. illos quidem maiori ex parte fieri in ventriculo, ex vitioſis & mali ſucci alimentis, qualia ſunt porrum, alliũ, & ſimilia acria: nonnunquam vero in iecore & venis generari, idq; in grauiſſimis & calidiſſimis morbis, qui vehementis caloris incendio bilem vitellinam adurunt, & in has ſpecies commutant, quæ plane ſunt exitiales & pernicioſæ. Non ignoro nõnullos plures adhuc ſpecies bilis apud Gale. conſtituere, ſicuti quam ille cæruleam appellat, nec nõ quam rubram nominat, 10. de ſimp. med. cap. proprio de bile: verũ huiuſmodi ſpecies bilis, & aliæ ſi quæ ſunt, mea ſententia, facile ad priores quatuor poſſunt referri. Ad Auic. redeo: ille igitur febrem tertianam exquiſitam appellat, ſi fiat à bile pura, ſi vero fiat à bile nõ pura, ſed mixta cum pituita, ſpuriam nominat: id quoque in tumoribus præter naturam videmus euenire, qui tunc exquiſiti ſunt, quando fiunt ab vno ſincero humore, 14. meth. 2. inflammatio à ſanguine, eryſipelas à flaua bile, œdema à pituita, cancer à melancholia: tunc vero ſunt ſpurii, cum ſinguli humores non ſinceri, ſed aliis permixti ſunt.

Etſi autem Auicen. febris tertianæ nothæ vnam tantum rationem commemorat, nempe mixtionem bilis cum pituita, tamen ego quidem puto alteram eſſe rationem, propter quã huiuſmodi febris ſpuria debeat appellari, & eſt, quotieſcunque illa originem habet ex putreſcente bile, quæ non amplius naturalis eſt, ſed in aliam naturam degenerauit, quales ſupra diximus eſſe vitellinam, porraceam, &c. Etenim ſi illa febris ſpuriæ nomen meretur, quæcunq; recedit à natura exquiſitæ febris, quæ ab vnico naturali humore bilioſo generatur, quamobrem tertianam febrem quę, exempli gratia, fit ex bile æruginoſa, non liceat ſpuriam appellare? Itaq; ſicuti vno modo febris tertiana dicitur exquiſita, quoniã ab vno & ſimplici humore bilioſo naturali generatur, ita duobus modis dicitur ſpuria, vno quando bilis non eſt ſimplex, ſed alteri humori permiſcetur, ita vt ex vtroq; vnica forma, & quaſi vnicus humor reſultet: altero quando ipſa bilis nõ ſeruat ſuam propriam naturam, ſed in aliam degenerat & tranſmutatur, vt ſupra diximus: id quod de cæteris quoq; febribus, ardẽte, quotidiana, quartana, dicendũ eſt, quæ pro diuerſa ratione & modo putreſcentis humoris, modo exquiſitæ, modo ſpuriæ ſolent appellari. *An febris ex reliquis bilis ſpeciebus fiat.* Sed quærunt nõnulli, vtrum febris fieri poſſit ex bile vitellina, porracea, æruginoſa? Conciliator inter cæteros id videtur negare, differ. 91. ac potiſſimũ de bile æruginoſa; propterea

quia

quia talis humor eſt quoddam veluti venenum, q ſtatim hominem interficeret: verum experientia confirmat, iſtud eſſe veriſſimum, cum frequēter videamus ſeu per vomitum, ſeu per aluum purgatis huiuſmodi humoribus præter naturā, ægros protinus liberari, & Gal. teſtatur 5. apho. com. 1. ſe vidiſſe iuuenē, qui cum vomuiſſet bilem æruginoſam veræ ærugini ſimilem, ſtatim à febre & conuulſione liber euaſit. De huiuſmodi febribus quæ fiūt minime ex pura bile, ſed ex reliquis, vitellina, porracea, æruginoſa diffuſe tractat Auerrh. 7. colliget 11. qui aſſerit eas, ac potiſſimum quæ fiunt ex bile æruginoſa, habere longas acceſſiones, peſſima ſymptomata, ac non ſine maximo eſſe periculo, adeo vt ille exiſtimet impoſſibile eſſe aliquem euadere. ſed reliqua perſequamur.

Et hæc quidem non pura quandoque prolongatur tempore longo.) Auic. hic duo docet de febre tertiana notha: alterum quod eſt diutura, & quandoque durat ad medietatem anni; alterum quod eſt periculoſa, & deducit homines ad tumorem lienis, & malum corporis habitum: quod vtrumque veriſſimum eſt, & ante Auicen. traditum fuerat à Galen. 1. ad Glauc. 8. vbi narrat hiſtoriam adoleſcentis, qui autumno cœpit febricitare huiuſmodi febre, & durauit vſque ad ver, non ſine maximo illius periculo.

Cauſon vero ſiue ardens.) Hic Auic ponit differentiam inter febrem tertianam & ardentem, de qua iam ſæpe diximus, & copioſe tractat Gal. 4. apho. 59. 2. de criſ. 3. 2. de diff. feb. cap. 1. & 3. vt pluribus non ſit opus.

Auic. in poſtrema parte capitis ponit decem ſigna febrium bilioſarum, quorum ſeptem ad ventriculum, reliqua tria ad cerebrum pertinent: quorum omnium facile eſt rationem reddere ex motu materiæ bilioſæ, quæ modo vnam, modo alteram, modo vtramque partem petere conſueuit: ſed nos magis diſtincte veniamus ad ſigna, & primum febris bilioſæ generaliter, de quibus diffuſe tractat Galen. 2. de criſib. 3. 2. de diff. febr. 3. Itaque ſigna febris bilioſæ ſumuntur ab iiſdem fontibus, à quibus iam ſupra diximus ſumi ſigna diſtinguentia febres putridas ab ephemeris: primum, à qualitate caloris: ſecundo, à pulſibus: tertio, à lotio: quarto, ex propria forma: quinto, à cauſis præcedentibus. *Signa febriū bilioſarum.*

Primo igitur calor febris bilioſæ eſt valde acris 2. de differ. feb. 9 ſed hæc acredo, ſi diutius manus contineatur, facile & cito ſuperatur, quoniam humor calidiſſimus, ſicciſſimus, tenuiſſimus facile & cito exhalat ac diſſoluitur. Præterea huiuſmodi calor æqualiter accenditur, cum ſubiecta materia ſit æque apta ad ſuſcipiendum calorem, quod non euenit in calore qui excitatur in putredine pituitæ, qui non æque diſpoſita ſubiecta materia, modo emergit, modo latet: quod monſtrat Galen. 2. de diff. feb. 10.

Secundo, pulſus ſunt magni, vehementes, celeres, & frequētes, quoniam noxius humor eſt acerrimus, adeo vt maxima vrgeat neceſſitas euentandi & refrigerandi calorem naturalem: præterea in huiuſmodi pulſibus exquiſitus ordo & æqualitas reperitur, cum aſſerat Gal. 1. ad Glauc. 5. illos omnis inæqualitatis, præterquam febrilis, expertes eſſe, propterea quia bilis tenuior eſt, neq; ita grauat naturam, ſicuti pituita & melancholia, vt poſterius videbimus.

Tertio, lotia ſunt tenuia, ſubruffa, ſubflaua, ignea, magis vero vel minus colore intenſa, pro ratione putreſcentis materiæ, quæ vel magis vel minus calida & ignea fuerint.

Quarto, forma febris bilioſę eſt huiuſmodi, 3. quoq; die inuadit, principiū nō eſt

diuturnum; augmentum non eſt difficile, inæquale; ſtatus eſt cum dolore capitis, vigilia, delirio, morſu oris ventriculi, ſiti, lingua amara, & ſimilibus: declinatio eſt frequenter cum ſudore ac remiſſione omnium ſymptomatum. Vniuerſa febris cum longiſſima eſt, ſeptem circuitibus, ſed quandoque multo celerius terminatur: 4. aphor. 59. quæ omnia ex qualitate putreſcentis flauæ bilis facile poſſunt colligi & demonſtrari.

Vltimo ſumuntur ſigna à cauſis, quæ generaliter ſunt illæ omnes, quęcunque copiam flauæ bilis atque illius putredinem poſſunt efficere: ſic ergo ex Gale. generatio febris bilioſæ indiget natura calida & ſicca, quæ laboribus, vigiliis, curis, & tenuitati victus ſit expoſita, vigente ætate, adoleſcentia, iuuentute, æſtiuo tempore, conſtitutione, regione calida & ſicca, & reliquis quæ habent eandē rationem. Quibus omnibus indiciis licet poſtremo loco addere ex Galen. tum locis citatis, tum 1. ad Glauc. 5. vulgarem, ſed tamen veram coniecturam Archigenis, quod nimirum hoc præſenti tempore febres tertianæ ſint vulgares, & pleroſq; inuadant: ſed accedamus ad ſigna differentiarum.

Signa differentiarum. Prima fuerat differentia febris bilioſæ: quædam eſt interpolata, quædam continua, quarum ſigna quæ alteram ab altera ſeparant, præcipue ex propria forma deſumuntur: nam febris intermittens, cum ex flaua bile mota oriatur, merito ſtatim ab initio vehementem affert rigorē, qui quidem eiuſmodi ſenſum habet, quaſi corpus videatur pungi & vulnerari, pulſus principio acceſſionis parui quidem ac debiles, tardique & rari neceſſario fiunt: augmentum celere eſt, liberum & æquale, in quo ſtatim pulſus magni, celeres; veloces euadunt: paulo poſt ſequitur vigor, qui ſitim affert, hominem vrit, caloremque æqualiter per omnem partem extendit: poſtremo ſequitur declinatio, in qua ſudor copioſus vniuerſi corporis plerumque ſuccedit, omniaque remittuntur ſymptomata: declinationem ſequitur infebricitatio, adeo vt ægri plurimas horas habeant, in quibus à febre omnino ſunt liberi.

Continua vero ſine rigore inuadit, atq; vt inquit Auic. cap. 38. per vehementiam paroxyſmorum & ſymptomatum differt ab intermittente: ſiquidem in continua & acceſſiones, & particularia tēpora, & omnia ſymptomata ſunt vehemētiora & difficiliora, præterquā quod in quietem febre vacantē nō deſinit. At vero iam ſupra diximus, febres tertianas cōtinuas eſſe duplices, alteras cōtinuas ſimpliciter, putreſcentibus humoribus intra venas, ſed minores & magis remotas à corde: alteras quas febres ardētes appellant, iiſdē putreſcētibus humorib⁹ bilioſis in vaſis maioribus, & cordi proximis: quarū quidē febriū ardentiū, ſcribit Gal. 4. de ratione victus com. 2. eſſe duo propria & inſeparabilia ſigna, maximum ardorem, & ſummam ſitim. Porro altera eſt differentia huiuſmodi febrium, quod nimirum quædam ſunt exquiſitæ, quæ ex putredine vnius flauæ bilis ortum habēt, quædam non exquiſitæ, ſed ſpuriæ, quę ex bile aliis humoribus mixta, vel ex bile nō naturali generantur. Febres bilioſas exquiſitas comitantur ea ſigna, quæ demonſtrant vnam ſinceram bilem putreſcere, calor eſt acris & mordax, pulſus ſunt magni, veloces, & reliqua ſunt de quibus diximus. Febres autem bilioſas ſpurias comitantur ea ſigna, quæ reſpōdent materiæ putreſcenti: itaque, exempli gratia, ſi bilis permiſceatur pituitæ, calor quidē erit acris, ſed qui à manu, etiam longiore tempore, non ita facile ſuperatur: pulſus nō ſunt adeo magni, celeres, frequentes, lotia nō ita flaua & tenuia, principium erit cū lento & remiſſo rigore; augmentū difficile, inæquale; ſtatus ſine maximo

ardore;

ardore; declinatio erit longior & plerunq; ſine ſudore: acceſſiones ſunt longiores, vniuerſa febris eſt longior, quæ interdum ad ſex & plures mēſes protrahitur. Cauſæ demum non ita omnes conueniunt in generatione vnius flauæ bilis, vt eſt calida & ſicca temperies, ætas, conſtitutio, & cætera id genus, ſed aliquæ aderunt, aliquæ aberunt: præterea neq; deerūt cauſæ vel internæ, vel externæ, ex quibus & generationem & putrediné pituitæ licebit colligere. Si vero febris generetur ex bile non naturali, vitellina, æruginoſa, &c. quod rarius euenit, tunc acceſſiones erunt longiores, difficiliores, ſymptomata omnia longe deteriora, difficiliora, & non ſine maximo ægroti diſcrimine. Atq; hactenus de ſignis febris tertianæ.

In curatione ſingularum febriū illa omnia ſunt memoria repetéda, quæ fuere ſupra explicata de curatione generali febrium putridarum, quod monet Auic. in quiés princ. cap 39. *Oportet vt rememoreris illud quod diximus de radice & curatione febrium*: itaq; adhærentes noſtræ methodo, imo vero methodo ipſius Galeni, omnium primum ſunt eliciendæ curatiuæ indicationes: ſecundo videndum an iis ſatisfieri poſſit: tertio, particulatim de ſingulis præſidiis agendum eſt. *Curatio febri- um bilioſa- rum.*

In tertiana exquiſita ſunt variæ indicationes. I. & febris & materia putreſcés, vtraq; calida & ſicca, indicat refrigerationem & humectationem. II. proxima cauſa febris, putredo, vbi ex toto facta fuerit, indicat fieri detractionem, per aluum, ſudorem, lotium: vbi non ex toto facta fuerit, coctionem & præparationem. III. cauſæ putredinem bilis facientes, prohibita tranſpiratio & obſtructio, illa indicant, quæ incidendo, extenuando, detrahendo, vtramq; poſſint auferre. Poſtremo inhibenda eſt fluxio humorum facientium obſtructiones: quæ omnia iam ſupra diffuſe fuerunt explicata. Cæterum quoniam Gale. auctore 11. meth. 13. neceſſarium eſt medicum omnes perpetuo ſcopos & indicationes diligēter inſpicere, vt intelligat quodnam præſidium vel primo, vel ſecundo, vel tertio loco oporteat adminiſtrare, cum in præſentia non liceat refrigerare & humectare, niſi prius bilis putrida euacuetur, neque hæc poſſit euacuari, niſi antea prohibita tranſpiratio & obſtructio tollantur: neque rurſum iſthæc tolli poſſint, niſi humorum fluxio cohibeatur, à poſtrema indicatione incipiendo, in tertiana exquiſita, primo eſt minoranda materia: ſecundo, tollendæ ſunt obſtructiones: tertio, vacuanda eſt materia putrida: vltimo refrigerandum & humectandum eſt. Sed quoniam plerique hoc tempore ante minorationem materiæ ſolent aluum lenire, hanc quoque indicationem nobis liceat cæteris addere. Vtrum iis indicationibus liceat ſatisfacere, notandum ex Hipp. 1. epid. ſecto. 3. 8. huiuſmodi febrem ſalubrem eſſe, ac minime lethalem, quod materia noxia ſit ſatis benigna, & facile à natura & medicamentis ſuperetur: quod intelligendum eſt, ſi ea probe curetur, neq; aliquis error committatur: ſiquidem vt monet Alex. lib. 12. 6. ſi à medicis, qui nulla ratione & via vtuntur, male tractetur, non ſolum difficilis curationis, ſed etiam inſanabilis interdum redditur. Verum de ſingulis præſidiis agamus, incipientes ab alui lenitione. *Indicationes.*

Alui lenitio fieri poteſt vel per ea quæ inferius infunduntur, vel per ea quæ ore aſſumuntur: ergo clyſteria ex præcepto Galeni 1. ad Glaucon. ſint mollia, minime acria & vehementia, ſiquidem & iecur, & totum corpus calefaciunt, febrem augent, & alia mala ſecum afferunt. Auicen. ponit exemplum ex decocto althex, iuiubarum vel ſebeſten, liquiritiæ, oleo violato, & ſimilibus: & ita omnes ponunt varia exempla. In tertiana exquiſita clyſtere leniens ac molle ex rebus refrigerantibus & humectantibus conficiendum eſt; neque ego ſoleo *Alui lenitio.*

probare illorum morem, qui infinita propemodum medicamenta ſolent permiſcere. Sit exemplum.

℞ *Decocti maluarum*
Violarum
Lactucarum lib. j.
Olei violati
Mellis violati ana ℥ iij.
Ouum vnum.
Salis parum. Miſce pro clyſtere.

Si quis cupit habere exemplum clyſteris longioris, quo multi delectantur, ſic huiuſmodi:

℞ *Foliorum maluarum*
Violarum
Althea ana M. j.
Mercurialis
Parietaria
Betarum
Liquiritiæ
Paſſularum
Hordei ana M. ß.
Bulliant omnia in aqua communi.
℞ *Prædicta decoctionis lib. j.*
Olei violati
Mellis roſati ana ℥ iij. M.

Sed præterea nonnulli addunt electuarium lenitiuum, florem caſſiæ, ad ℥ j. circiter: verum huiuſmodi clyſteria vix mollia & leuia poſſunt appellari.

Sin autem medicus velit lenire aluum per ſuperiora, quod ille coniiciat in ventriculo & primis venis prope tenuia inteſtina bilioſos humores contineri, qui aliquam purgationem deſiderent, ego inter cætera omnia vtor caſſia familiariter: etſi non ignorem illius vſum multos non probare; de qua opinione in prima priuata lectione ſermonem habebimus. Nonnulli familiariter vtuntur manna, vel ſola diſſoluta ex iure ad ℥ iij. & præcipue ſi ægrotus fuerit diues, vel ſimul cum aliquo purgante ſyrupo; quos puto male agere, cum manna ſit ſpecies mellis, neque naturis, humoribus, morbis, calidioribus ſatis conueniat. Syrupi roſaceus & violaceus ſolutiui, mea ſententia, non ſunt reiiciendi, etſi ego illis caſſiam libenter antepono; de quibus atque eorum viribus, doſi, ac tota adminiſtratione, priuatim agemus. Hiera hic nullum locum habet, quæ calefacit & exſiccat, quare omnino eſt prætermittenda: ſic non conueniunt myrobalani, thamarindi, & cætera id genus, quæ non carent inſigni adſtrictione, quorum vſum Auicen. aduerſus Rhaſen improbat in præſenti cap. nec non ſuperius cap. 7. quod conſtringant poros & exaſperent viſcera: concedit autem poſt concoctionem, ad corroborationem membrorum. Nonnulli maxime probant & extollunt vſum rhabarbari, inter quos eſt Auerrh. 7. colliget. 11. qui ſtatuit illius doſin à duabus vſque ad tres drachmas, imo vero inquit illud quotidie fore exhibendum, vel hac, vel minori menſura, niſi aluus ſua ſponte copioſe moueatur; cuius auctoritatem, vt puto, multi hoc tempore ſequuntur, quibus mos eſt aquis endiuiæ, cichorei, rhabarbarum infundere, illudque

aut

aut ſingulis,aut ſaltem alternis diebus exhibere: ſed ego neque rhabarbarum poſſum probare, partim quod illud, mea ſententia, inter lenientia medicamenta numerandum eſt,partim quod non leuiter calefacit & exiccat, partim demum quod quoquomodo adſtringat,vnde fortaſſe plura incommoda quam commoda affert. Itaque vt concludam,in tertiana exquiſita ad leniendam aluum primum caſſia, deinde ſyrupi, roſaceus & violaceus ſolutiui, mihi videntur accommodata, cætera omnia mihi ſuſpecta ſunt,illisque aut nunquam,aut rariſſime vti conſueui.

Quomodocunque,ſiue per aluum, ſiue per os, facta lenitione, altera ſuccedit indicatio, minorandi materiam, quod fieri poteſt dupliciter: vno modo per ſectionem venæ; altero per purgationem. Vtra autem ratio magis conueniat,& magis conſentiat doctrinæ Hippoc. & Gal. id nos diffuſe tractauimus in peculiari diſputatione,de miſſione ſanguinis in febribus putridis, qui ſatis confirmauimus, ni fallor,& in febre tertiana, & in omnibus putridis, qualeſcunque illæ fuerint, ſanguinis miſſionem ſaluberrimam eſſe. Secanda autem eſt vena baſilica dextri lateris,cum Galeno auctore 1. ad Glaucon. 5. raro hæc febris adueniat, quin iecur afficiatur, ſicuti in quotidiana os ventriculi, in quartana lien ſolet laborare. Sanguis moderate extrahendus eſt, ſiquidem ſumpta peculiari indicatione ab humore noxio, bilis copioſam ſanguinis miſſionem non videtur perferre. *II. Indicatio. Vena ſectio.*

Lenita aluo, ſecta vena, deinde medicus debet cogitare de purganda bile putrida, per aluum, ſudorem, lotium, de coquenda altera parte quæ non ex toto eſt putrefacta, ac demum de tollendis obſtructionibus, à quibus & putredo, & febris ſolent foueri. E ſi vero ad hanc indicationem plurima remedia ſunt accommodata, tamen vulgaris vſus obtinuit, vt medici potiſſimum ſyrupis & decoctis hanc rem agant; ſed ante omnia naturæ motum oportet animaduertere; etenim ſi bilis ad ventriculum feratur, oportet per vomitum illam educere, & naturæ conatum iuuare, ſed tamen lenioribus auxiliis, exempli gratia, aqua hordei & ſyrupo acetoſo, vel more Galeni, cum hydrelæo. *III. Indicatio.*

Et ſit exemplum: *Vomitoria lenia.*

℞ *Aquæ hordei.*
Vel, *iuris pulli tenuis lib. j.*
Syrupi acetoſi ſimplicis ℥ *ij.*
Vel, *olei communis, ad mentem Galeni*
Vel vt aliis placet, *olei amygdalarum dulcium* ℥ *iij.* *Miſc.*

Quæ quidem medicamenta vomitoria, & copioſa, & tepida debent adminiſtrari, ſic enim maiorem moleſtiam afferunt ventriculo, illumque magis ſubuertunt. Si vero natura videatur per aluum huiuſmodi vacuationem tentare, tunc pariter iuuanda eſt, vel leniente medicamento, vel clyſtere, ſi fuerit dies acceſſionis. Quod ſi ſponte vomitus vel purgatio fiat, iubet Galen. 1. ad Glauc. 9. omnia naturæ permittenda eſſe.

Quatenus pertinet ad ea medicamenta, quæ prouocant lotium & ſudorem, ſunt quamplurima, ſed vt diximus, ſyrupi noſtri vulgares & decocta ad huiuſmodi indicationem ſunt admodum accommodata. Galenus probat potionem in qua apium maduerit, quod non eſt aliud quam noſtrum vulgare petroſelinum. Alexander laudat decoctum ex radice apii & adianthi, qui grauiter improbat vſum anethi, quaſi illud ſit nimis calidum & ſiccum: de quo certe eſt mirum, quomodo probet apium, improbet anethum, cum vtrumque eadem fere *Lotium prouocantia.*

temperie & facultate præditum ſit. Pro Gale. autem dicendũ eſt, primum anethum non eſſe tam calidum & ſiccum, vt putat Alex. cum apud Gal. 3. de ſimp. med. mediam temperiem ſortitum ſit, aut paulum ab ea recedat, quod propterea, vt idẽ monet Galen. 5. de ſimp. med. 21. minus valebit calefacere & exſiccare, ſi viride fuerit. Deinde eſt notandum, Galen. probare alterutrum, aut apium, aut anethum, minime vtrumque: ac demum ſi modo anethi caliditas & ſiccitas ſuſpecta fuerit, hoc periculum facile vitari, ſi illud parce, & multa ex aqua paretur: qua ratione certum eſt, omne caliditatis & ſiccitatis periculum auferri. Vt autem ad ſyrupos & decocta deueniamus, quæ in præſentia ſunt in vulgari vſu, cichoracea principem locum tenent, vt ſyrupus de ſucco cichorei, de ſucco endiuiæ, de ſoncho, acetoſus ſimplex, & ſimiles: quoniam vero, vt priuatim declarabimus, huiuſmodi omnes ſyrupi fere ad mulſam antiquorum referuntur, quæ in morbis & naturis bilioſis facile in bilem vertitur, propterea medici eruditi vel prorſus abſtinent à ſyrupis, & cum decoctis tantummodo agunt, vel illis perpetuo ſolent permiſcere ſyrupum acetoſum, qui facile huiuſmodi noxam poteſt emendare.

Vt ſit exemplum:

℞ *Syrupi acetoſi ſimpli.* ℥ j. ß.
Decoctionis acetoſæ ℥ iiij. M.

Vel:

℞ *Syrup. de ſucco acetoſæ* ℥ ß.
Decocti cichorei
Endiuiæ ℥ vi. M.

Alii vtuntur ſyrup. de acetoſitate citri, de portulaca, de limonibus, de granatis, & ſimilibus, à quibus omnibus plane cenſeo abſtinendum eſſe, cum inſigniter adſtringant, ac propterea impeditam perſpirationem, obſtructiones, morbum & cauſam morbi poſſint augere.

Concocta materia, naturam imprimis oportet obſeruare, an quidquam illa moueat, an quieſcat: quod ſi natura per aluum, vel aliam partem, bilis vacuationem moliatur, tunc modice quieſcẽdum eſt: ſin vero illa deficiat à ſuo munere, neque humorem noxium expellat, iam licet medico medicamentum exhibere: hæc autem quamplurima ſunt, partim ſimplicia, & partim compoſita. Galenus vnius abſinthii mentionem facit, qui aſſerit, illud ſummum eſſe remedium mordicationum ventriculi, quæ ex bile proueniunt, vt hinc poſſimus argumentum colligere, in tertiana exquiſita, in qua humor calidus & ſiccus, & ad motum promptus faciliſque putreſcit, calida & validiora medicamenta non conuenire: ſed & illud mihi libet addere, aduerſus minorantes: namque ſi Galen. in tertiana exquiſita docet, abſinthium leuiſſimum plane medicamentum, non ante coctionem dandum eſſe, longe magis rationi conſentaneum, vel potius neceſſarium, illum de reliquis valenter purgantibus idem ſentire. Sed rurſum Alex. de vſu abſinthii Galenum carpit, *Abſinthium.* de quo miratur, quomodo tam indiſtincte ſcripſerit, tertiana exquiſita correptis abſinthii dilutum à ſeptimo die eſſe propinandum, qui altera ex parte, potius in tertiana notha, quam legitima, videtur illud cõprobare: ſiquidem tertiana notha propter mixtionem pituitæ extenuandæ & leuiter purgandæ videtur magis conuenire. Pro Gal. autẽ id primo notandum eſt, apud illum nullũ verbum fieri de ſeptima vel alia die, qui ſimpliciter ſcribit, poſt apparentia ſigna coctionis illud fore exhibendũ.

Deinde

Deinde illud eſt de abſinthio memoria repetendum, quod à Galen. traditum eſt de ſimp. med. 5. ipſum bilioſos ventris humores per egeſtionem infernam propellere, & per vrinas vacuare, pituitam vero in ventre, vel thorace, aut pulmone cótentam, nihil iuuare, ad quem modum ille quoq; teſtatur 6. de tuenda valet. 10. in ventriculo frigido referto humore pituitoſo deſtillante à capite, abſinthii potionem eſſe aduerſiſſimam, propterea quod adſtringens in eo facultas quam amara, ſit valentior, & ita ſuccum pituitoſum magis ventri affigit, neq; illius detergendi vim poſſidet. Ex quo vnuſquiſq; poteſt facile Alex. calumniam confutare, cum reuera qualitates & facultates abſinthii ſatis confirment, illius vſum in tertiana exquiſita, & morbis bilioſis optimum eſſe: contra vero in tertiana notha, & morbis pituitoſis non ſatis cóuenire. Neq; vero eſt, vt quis pro Alex. nimiam abſinthii caliditatem vobis obiiciat: ſiquidem primum illud apud Gal. loco citato de ſimp. med. in primo tantum gradu calidum eſt: deinde ſi illud viride & parce exhibeatur, vt de anetho diximus, longe adhuc minus calidum euadet, adeo vt in febre potiſſimum intermittente, in qua ægroti multas horas ſine febre remanent, nullum videatur ſuperfluæ caliditatis periculum imminere.

Verum ad reliqua veniamus, quæ hoc tempore ſunt medicis familiaria, inter quæ omnium conſenſu rhabarbarum principem locum obtinet: quod quidem duplici modo poteſt exhiberi, vel aliquo liquore infuſum, vel in ſubſtantia: habeatis exemplum infuſionis:

℞ *Rhabarbari elect.* ʒ *ij.*
Spicæ gr. v.
Fiat infuſio in decoctione acetoſæ q. ſ. & poſt horas 10. facta expreſſione adde
Syrup. roſ. ſolut. ℥ *j.* ß *M.*

Sit exemplum in ſubſtantia.

℞ *Rhabarbari electi* ℈ *iiij.*
Spicæ gr. iij.
Syrupi roſ. ſol. ℥ *ij.*
Decoctionis endiuiæ q. ſ. M. F. Potio.

Ego conſueui aliquando rhabarb. permiſcere cum caſſia, quæ mixtio eſt optima, quod alterum alterius vitia videatur corrigere, & ſit exemplum:

℞ *Flor. caſſ. nouit. extr.* ℥ *j.*
Rhabarb. electi pulueriſati ℈ *v. M. F. Bolus.*

Plerique omnes in præſentia non ſolum in tertiana, ſed etiam morbis prope omnibus, ad diſſoluendum & rhabarbarum, & reliqua medicamenta, decocto quodam vtuntur, quod appellant florum & fructuum, & hoc modo conficitur.

℞ *Caricarum N. v.*
Prunorum Damaſc. N. xv.
Iuiubarum.
Sebeſten ana N. xx.
Thamarindorum ℥ *j.*
Florum roſ.
Violarum.
Borrag.
Bugloſſæ ana ℥ *ß.*

Capillorum veneris.
Lupulorum.
Endiuiæ ana M ß.
Liquiritiæ ʒ ij.

Incidantur & contundantur quæ ſunt incidenda & contundenda & bullíant. Nonnulli demum addunt ſenam, polypodium, epithymum, & alia id genus: quo quidem vulgari decocto ego aut nunquam aut rariſſime vtor: etenim pruna, ſebeſten, thamarindi, non leuiter adſtringunt: illi flores cum ſint aridi, nihil valent, & ſi diligenter hæc res conſideretur, confuſa quædã videtur compoſitio, quę omni caret artificio, nec quicquam recipit, quod cæterorum medicamentorum nocumẽta poſſit corrigere: Quare ego cenſeo; multo maiori vtilitate & ratione medicos ſibi parare propria & accommodata decocta, quod ego ſemper facio, quę ſingulorũ medicamentorum vitia emendare, atq; illorum vires iuuare poſſint. Itaq; in tertiana exquiſita exhibeatur rhabarbarum ex cichoraceis, quod optimum erit.

Nonnulli vtuntur ſcammonio & medicamentis quæ illud recipiunt, ex quib. vnus eſt Alex. de quo vere licet mirari, quomodo improbet abſinthium, & probet ſcammonium: ego vero & à ſcammonio & à ſcammoneatis omnibus cenſeo abſtinendum eſſe, vt præclare hac in parte monet Auerr. 7. colliget c. 11 Quod ſi quis cupit iſtorum quoq; medicamentorum qualitatem & adminiſtrationem intelligere, ea ſunt duo potiſſimum, electuarium de ſucco roſa. & electuarium roſatum Meſuæ, quæ mihi videntur ſatis artificioſe præparata, & in purganda bile cęteris omnibus anteponenda. Sit exemplum:

℞ *Electuar. de ſucco roſar. vel roſati Meſue ʒ ij. ß.*
Syrupi roſarum ſol. ℥ iij.
Decoctionis cichorei q. ſ. M.

Vltima indicatio. In curatione tertianæ exquiſitæ poſtrema reſtat indicatio, refrigerandi & humectandi, quę ſæpenumero nullum habet vſum, cum purgatis humorib. noxiis, ſimul quoq; omnis calor præter naturã aboleatur. Inter cætera autẽ præſidia, quæ ad *Balnea.* hanc indicationem ſunt accõmodata, balneum aquæ dulcis principem locum obtinet, quod nõ ſolum propria qualitate, vnde humectat, & refrigerat, ſed etiam quoniam aliquid bilis educit, quãmaxime vtile cẽſendũ eſt: ſicuti altera ex parte reliquæ aquę ſalſę, ſulphureæ, & ſimiles, etſi plus quidem bilis educunt, tamen ſuis qualitatibus plus nocent, quã vacuationib. iuuent: quemadmodũ illi euenit ægroto, cuius hiſtoriam narrat Gal. qui falſa quadã ratione perſuaſus huiuſmodi aquis mineralib. vſus, deinde extenuato corporis habitu ad tantã venit pernitiẽ, vt tabe conſumptus interierit. De quo quidẽ balneo illud videndũ reſtat, vtrũ ante, vel ſolũ poſt morbi concoctionem conueniat: neq; Gal. hanc rẽ plane videtur declaraſſe, qui illud tantummodo ſcribit, perpetuo memoria tenendum, vt in tempore adminiſtretur: ad quem modum ſcribit quoq; 3. de cauſis pulſ. 14. balnea calida ſi in tempore fiãt, corpori omnino aliquã vtilitatem afferre. Stephan. Athenienſis Græcus auctor exiſtimat de ſententia Gal. balneum etiã conuenire ante coctionem, & quærens quomodo illud non intendat augeatq; febrẽ & obſtructiones, reſpondet, id fieri, quoniam in tertianis febrib. qualitas magis q̃ materia nocet. Ego vero etſi nolo Stephani interpretationẽ refutare, & negare, quin balneũ in tertiana exquiſita poſſit ante cõcoctionẽ conuenire, propterea quod putreſcente humore tenui & calido, nullũ fortaſſe videtur obſtructionis periculũ imminere: veruntamen altera ſententia mihi

magis

magis probatur,nempe balneum non niſi poſt coctionem tuto & vtiliter poſſe administrari,id ꝙ partim Gal.auctoritate,partim ratione ſatis mihi videor poſſe cōfirmare:namq; Gal.11.meth.9.quo loco ex propoſito tradit rationem curandi febres putridas per balnea,teſtatur illa nō cōuenire,niſi indicia coctionis vehementer appareant:aliis quoq; locis hanc doctrinā confirmat apertiſſime: Febriū, inquit Gale. lib.de marcore 7.initio,quæ ex putreſcentib.humorib.accenduntur, balneū remedio eſt,ſi poſt humorū concoctionem adhibeatur: hecticis vero quæ ſolę ſunt,neq; aliam implicatā habent febrē,omni tempore balneū idoneum eſt:ſi vero febris hectica coniungatur alteri putridæ,tunc balneū eſt idoneū,cum iā humores ſunt concocti.Et iterū 7. aph.42. Non tamē vbi inflāmatio aliqua, aut ſine inflāmatione humoris putredo igneū excitat calorē,balnea ſunt vtilia,niſi prius vacuatis aut concoctis humorib.noxiis.Hæc Gal.Quod ſi iſtud eſt generale præceptū,&omnes febres putridas cōprehendit,nō eſt vt iure tertianā exquiſitā debeamus excipere: ſed neq; deeſt ratio,quæ ſententiā noſtram poſſit cōfirmare:etenim cū balneum omniū cōſenſu poſſit humores fundere & valide mouere,ſi ante coctionem adhibeatur, quo tempore natura illis non dominatur,vtiq; neceſſariū eſt,vt per venas in totū corporis habitū diſtribuantur,ac meatus anguſtos obſtruant. per quos fit cōmunis trāſpiratio,demumq; vt putredo & febris augeatur,& quanquam tertiana pendet ex humore tenui & calidiore, vt inquit Stephanus,tamen dum ille quoq; eſt crudus,iiſdem naturæ legibus ſubiicitur,quibus cæteri humores crudo ſubiiciuntur, neque ante illius coctionem debet importune moueri. Sed hac de re ſatis.

Etſi autem multa ſunt alia externa remedia, fomenta, linimenta, & ſimilia, quæ poſſunt refrigerare & humectare,tamen Gal. vnius balnei mentionem facit, vel propter breuitatem, hoc veluti exemplo cætera intelligens, vel propterea quia hoc ſolo pręſidio,quod ſine dubio cæteris omnib.eſt efficacius,contentus fuerit,cū potiſſimum ſuo tempore balnea fuerint admodum familiaria, & nihil defuerit, ꝙ ad commodam illorum adminiſtrationem pertinet: cū autem hoc tempore nullus prope ſit vſus balnei,neq; habeamus inſtrumenta, neq; miniſtros, neq; loca ad hāc rem accōmodata,ideo aliis remediis agendum eſt.Itaq; licet fouere hypochondria, *Infrigidantia.* ac potiſſimum dextrum,in quo tanquam pręcipuo fomite diximus ſummam huius febris contineri,licet inquam fouere cum decoctis vel ſuccis refrigerantibus endiuiæ,cichorei,ſonchi,vel cum epithematibus,linimentis, de quibus iam ſatis diximus.Sed & medicamentis quoq; internis licet idem præſtare,qualia ſunt conſeruæ roſarum acetoſæ,borraginis,decocta endiuiæ cichorei, lactucæ, aqua decoctionis hordei,ſerum lactis, & cætera, quæ habent eandem rationem.

Poſtremo ſupereſt victus ratio, & primum aer ſit frigidus & humidus,qui niſi *Aer.* talis fuerit ſponte & natura,omni adhibito ſtudio præparetur:de qua præparatione ſatis diximus.Somnus ſit profundus quantum fieri poteſt:etſi vrgeant vigilię,ille o- *Somnus.* mnib.modis concilietur;extra ſunt oleum violaceum, de nenuphare, de mandragora, vnguentum diapopuleon,lotiones extremarū partiū, manuum & pedū cum decocto lactucarū,violarū,capitū papaueris. Intra ſunt lactucæ, ſemina papaueris albi,in ferculis,& alia id genus. Motus & exercitatio non conuenit, vnde habetis a- *Exercitatio.* pud Hippoc.& Galenum 6.epid.ſecto.3.31. de Prodico illo, qui ſuos febricitantes importunis motibus & exercitationibus interficiebat: facile enim eſt intellige- *Vacuatio.* re, omnem motum poſſe adhuc magis calefacere & exſiccare, & febrem augere. Ægri quotidie vel ſaltem alternis diebus alui excrementa deponant, ſic reliquis

omni-

omnibus naturalibus vacuationibus ſtudeant: caueant ab ira, mœſtitia, & cæteris animi perturbationibus. Quatenus autem demum pertinet ad alimenta & potiones, & Gal & omnes hanc rem tractant diffuſe, vt iure nos debeamus eſſe breuiores Ergo alimenta ſint boni ſucci, facilis coctionis, & quę peculiarem vim habeant refrigerandi & humectandi, qualia multa numerantur, præcipue apud Gal. fructus, herbæ, carnes, piſces, quorum catalogum nolo longius perſequi. Quantitas vero ea ſit quanta probe poſſit concoqui. A vino, antequam morbus concoquatur, abſtinendum eſt: at vbi ille concoqui cœperit, tenue & aquoſum & paucum ab initio dandum eſt: cum autem prope eſt, vt morbus ſoluatur, tunc illud copioſius exhibendum eſt: interea autem dum vinum prohibetur, multi vtuntur aqua hordei, quę ſi bene præparetur, non eſt repudianda. Ius pulli tenuiſſimum vel ſimplex vel aceto ſa, endiuia, aut re ſimili alteratum, optimum eſt. Nonnulli familiariter vtuntur vinis granatorum, citoniorum, ceraſorum, acetoſorum, qui vulgo appellantur Maraſche, aut ſolis, aut ſimul cum aquis, varia facta eorum mixtione & præparatione, à quibus, vt dixi, ego ſemper cenſeo abſtinendum, rediemus ad Gal.

Animi perturbatio.

Alimenta.

Vinum.

Si cui mirum videtur, cur Gal. in tertiana exquiſita tam lautam menſam præparet, huic idem reſpondet Gal. qui nos admonet in fine capitis, hanc victus rationem communi quadam coniectura inſtitutam fuiſſe, ac pro illis tantummodo ægrotis, qui nimium ſibi indulgentes vix præceptis medicorum volunt obedire: ſiquidem cæteris qui non ſunt ita delicioſi, iubet talem victum eſſe inſtituendum, qualem ipſe profitetur ſecundum Hipp. doctrinam ſe aliquando inſtituiſſe, nimirum ex ſola ptiſana vſq; ad ſtatum.

Et non auſcultes ſermonem eius, qui in principio &c.) Hoc loco Auic. reprehendit Rhaſen, qui 10. ad Almanſorem cap. de tertiana, nec non 17. continentis capit. 5. in princip. concedebat valida purgantia medicamenta, ne febris fieret continua, & diſpoſitio deterior euadat: Auic. autem ſolum probat medicamenta lenientia, caſſiam, thamarindos, & ſimilia: quod maxime eſt notandum propter minorantes: qui expreſſe contra hunc textum contendunt, ſuam opinionem opinioni Auic. cõſentire. Sed quatenus pertinet ad medicamenta Auicen. notandum eſt illum dare quadraginta drachmas thamarindorum, quæ doſis nimium excedit; quare aut litera eſt deprauata, aut ſicuti volunt nonnulli interpretes, medicamentum non ſemel exhibendum eſt: permiſcet autem thamarindos cum manna, quæ permixtio optima eſt, vt alias diximus.

Etſi ventris ſolutio) Fuerant multi veteres, & hodie ſunt multi recentiores, qui docent humores tenues, ſicuti eſt flaua bilis, principio febriũ ſine vlla cõcoctione poſſe purgari, aduerſus quos eſt præſens ſententia Auicen. qui inquit, ſi in tertiana exquiſita exhibeatur medicamentum, id quidem minori cum periculo fieri, quam in cæteris, ſed tamen in illa quoque magnam malitiam, & magnum periculum ſupereſſe: quod item preceptum minorantes debent memoria tenere.

Et quando eſt poſſibile, vt non phlebotomes vſq; ad tres periodos) Antiqua litera legit affirmatiue; puto Gentilem & reliquos interpretes vidiſſe vtramq; lectionem, quarum occaſione quærunt, vtrum liceat in febre tertiana ante vel poſt tres periodos ſanguinem mittere: qui diſtinguentes docent, quandoq; ante, & quandoq; poſt id licitum eſſe: Namq; ſi principio febris humores longe diſtent à forma ſanguinis, tunc non licet niſi poſt tres periodos ſanguinem mittere, quo tempore veriſimile eſt humores aliqua ex parte coqui, & ſanguinis formam recipere: ſin vero humores ſint

ſint optime permiſti,neque multum diſtent à forma ſanguinis,tunc ante tres periodos licet venam ſecare: de qua ſolutione plurima forent dicenda, ſed illud vnum mihi ſufficiat,de ſententia Hip.& Gal.principium & febrium & omnium morborum ad miſſionem ſanguinis eſſe cumprimis accommodatum : quare ſicuti in reliquis omnibus,ita etiã in tertiana,conſentientib.omnib.ſcopis,primo tempore expedit venam ſecare,alioqui ſi tres periodos velis expectare, iam ſtatus ſuperueniet, in quo melius eſt quietem habere. Et ſi quis obiiciat,humores principio lõge diſtare à forma ſanguinis; reſpondeatis tunc vnum principem ſcopum, nempe virium, deeſſe,illaſq; multo magis in poſterum defuturas eſſe:quare omnino antiqua litera tenenda eſt, quæ docet,ante tres periodos venam fore ſecandam.

Et ſimiliter quando times quod ſit ægritudo furioſa.) Hæc particula omnib.interpretibus,& inter cæteros Trincauellio maximum negotium faceſſit, qui ni fallor, ineptam &plane abſurdam illius interpretationem commentus eſt,cum enim certum ſit, Auic.loqui in præſentia de miſſione ſanguinis, Trincauellius contra contendit, illum ſermonem habere de purgatione,quam ſingulari quadam cognitione docet conuenire,non modo quando humores actu & vere turgent, ſed etiam quando futurum eſt,vt turgeant. *Trincauellius notatur.*

*Et ſimiliter ponere pedes in aqua frigida,*vel vt alii legunt,*tepida.*)Quę lectio habet, aqua frigida,manifeſte eſt falſa,niſi velimus cum quibuſdam interpretib.eam tueri, quib.placet,huiuſmodi aquam eſſe frigidam potentia,ſed calidam actu: vt ſi,exempli gratia,in ea decoquantur folia maluarum, violarum, lactucarũ, in qua deinceps actu calida vel tepida optimũ erit in declinatione acceſſionis pedes imponere: nãq; ratione caliditatis actu facile trahuntur vapores ad partes extremas, ratione autem frigiditatis potẽtia,& humores,& vniuerſũ corp⁹ quoquo modo poteſt refrigerari.

Et fructus quidem ſunt ſicuti granata dulcia.) Auic.eſt admodum liberalis in fructibus;qui tertiana laborantib.concedit granata dulcia & auſtera, pruna, cucumeres, melonem indum,quem aiunt eſſe vulgarem anguriam: quam partem ille forte acceptam ab Alex.qui dandis huiuſmodi fructib. eſt non modo liberalis,ſed etiam prodigus:de quib.mea ſententia ita habendum eſt:fructus aut nullo modo, aut moderate, præcipue vero in gratiam alicuius ſymptomatis conuenire, quod omnes propemodum ſunt mali ſucci,multi difficulter concoquantur, facile autem corrumpantur,& multa pericula ſecum afferant.Et ſi quis præter Auic. & Alexand.obiiciat Galenum,qui pariter ab vſu fructuum non abſtinet, is multa apud illũ debet obſeruare:nam primum quod ſupra diximus, fructus concedit minime omnibus, ſed tantummodo biliofis,quod illud verbum demonſtrat, *permittendum autem.* Deinde illos concedit moderate,quod item alterum verbum demonſtrat, *permittendum autem vt deguſtent.* Tertio concedit fructus, qui non ſunt difficilis coctionis, qua ratione adminiſtrati,fortaſſe refrigerando & humectando poterunt aliquam vtilitatem afferre.

Balneo vero oportet vt non appropinquet niſi poſt deiectionem.) Hęc verba Auic. manifeſte noſtram ſententiam confirmant,de vſu balnei in tertiana exquiſita, nempe illud ex doctrina Gal.non conuenire, niſi poſt humorum coctionẽ, vt ſupra dixim⁹.

Et ſcias quod cura tertianæ continua eſt cura tertianæ interpolatæ.) Abſoluta curatione febris intermittentis,in poſtrema hac parte capitis Auic. tractat curationem febris tertianæ continuæ,qui docet,vtramq; curationem, & intermittentis & continuæ eandem eſſe,niſi quod continua omnino indiget maiori cura & diligentia,tam *Cura tertianæ continuæ.*

in

in cibo & potu, quam medicamentis, & rebus omnibus, quæ dicta ſunt de febre intermittente: quare & nos hanc vniuerſam curationem abſoluamus. Pro alui lenitione ſint clyſteria mollia, quorum exempla habuiſtis. Per os ſint medicamenta lenientia & leuia, ac potiſſimum caſſia. Lenita aluo cum morbus ſine dubio ſit magnus, ſi reliqui duo conſentiant ſcopi, ſine dilatione ſecanda eſt vena, quæ habita ratione iecoris præcipue laborantis, ſit baſilica dextri lateris, ſanguiſq; extrahatur copioſius quam in intermittente, cum breui tempore, neq; vltra tertiã diem oporteat ſtatum expectare. Lenita aluo, minorata materia, ſint concoquentia, quæ habeant vim refrigerandi & humectandi, nec non leuiter abſtergendi & aperiendi: decocta cichorei, ſonchi, endiuiæ, ſyrupus acetoſus ſimplex, roſatus recens, de ſucco acetoſæ, & ſimiles. Apparente coctione, ſi natura per aliquam partem aggrediatur, quantum ſatis eſt, vacuatione humoris noxii, tunc medico eſt quieſcendum: ſin illa nihil agat, hoc tempore licet adminiſtrare aquam frigidam, dummodo non deſint conditiones, de quib. alias diximus. Quod ſi occaſio poſtulet vſum medicamenti, illud ſit leuiſſimum, & inter cætera rhabarbarum eſt præſtantiſſimum. Victus ratio accurate inſtituatur, neq; in febre periculoſa aliquis error committatur: quare nullo modo permittendi ſunt fructus, non oua, non pedes & carnes porcorum, non vinum, præterquam in declinatione, ſed ęgri ſola ptiſana, vel ſimili alimento contenti ſint, vſq; ad criſim, ex doctrina Hip. & Gal.

CAPVT XVIII.

De Tertiana Notha.

Cap. 39. RESin quibus diuerſificatur)In cura tertianæ nothæ eædem ſunt indicationes, quæ ſunt in tertiana exquiſita, præter illas quæ ſuggeruntur à materia, quæ natura flauæ bilis degenerat, ſicuti diximus: cum vero huiuſmodi febris non ſit vnius ſpeciei, & ſingulæ curari non poſſint, nos cum Gal. & Auic. vnius tertianæ nothæ curationem trademus, quæ pendet ex putredine bilis, permixtæ cum pituita, ſiue humore melancholico, ſiquidem cæteræ quæ pendent ex putredine bilis non naturalis, vitellinæ, æruginoſæ, & ſimilium, in eo tantum differunt à tertiana exquiſita, quod remedia magis efficacia & maiorem diligentiam deſiderant. Itaq; ſtatim examinemus ſingula præſidia ad ſingulas indicationes accommodata, & incipiamus ab alui lenitione. Clyſteria non ſint adeo frigida & mollia, ſicut in tertiana exquiſita, ſed quoquo modo ſint calidiora & acriora, ſiquidem putreſcente humore frigidiore & craſſiore, de inſigni totius corporis calore timendum non eſt, & ſit exemplum:

Clyſteria.

℞ *Decoctionis betarum.*

Mercurialis lib. j.

(addunt multi carthamum, turbith. polypodium, & cætera vehementiora, à quibus potiſſimum principio abſtinendum eſt.)

Mellis roſati.

Olei chamomelini completi ana ℥ iiij.

Salis parum. Miſ. pro clyſtere.

Medicamenta ſint lenientia, ſed quę ad aliquam caliditatem declinent: quare non ita foret abſurdum dare caſſiam cum portiuncula ſpecierum hieræ, caſſiæ ad ℥ x. ſpecierum hierę ſimplicis ad ℈ ij. Manna quoque commode poteſt exhiberi, quando hic nullum eſt periculum, vt in tertiana exquiſita, vt in bilem vertatur. Et ſi alicui in hac febre manna non videretur conuenire, in qua peccant humores craſſi, ſicuti conuenit in tertiana exquiſita, in qua peccant humores tenues, cum manna

Lenientia.

tenues

tenues humores potiſſimum videatur expurgare: huic reſpondeatis, mannam exhiberi non ad purgandos humores, qui continentur in venis, ſed ad leniendam aluum, & purganda illa excrementa quę in ventriculo & inteſtinis continentur: qua eadem ratione conueniunt quoq; ſyrupi, roſaceus & violaceus ſolutiui, etſi neq; iſta medicamenta humores craſſos valent expurgare: ſic mel roſaceum ſolutiuum vel ſolum, vel ſimul cum manna, optimum foret, & ſit exemplum:

℞ *Mel. roſ. ſol.* ℥ iij.
Manna Calab. electa ℥ j. ß.
Decoctionis cichorei.
Betonicæ q. ſ. M.

Lenita aluo, quatenus pertinet ad minorationem materiæ, nonnulli improbant miſſionem ſanguinis, quod in hac febre humores ſunt crudiores, quam vt tale remedium ferre poſſint: nonnulli vero etſi eam probant, tamen illius adminiſtrationem ad plures dies differunt, propterea quod os ventriculi ſit male affectum, adſintque plurimę cruditates, quibus interea conſumendis primis diebus attendunt: ſed aduerſus vtroſque eſt Gal. qui adhibita earum rerum diſtinctione, quæ in hac deliberatione ſunt animaduertendæ, docet ſanguinem mittendum eſſe, & quidem ſtatim à principio, atq; ea quantitate, quam plenitudo, habitus corporis, tempus anni, & cętera id genus, videntur poſtulare. Poſt lenitionem alui poſt minorationem materiæ, altera ſuccedit indicatio vacuandi humores putridos, per vrinam, ſudorē, ac poſtremo per aluum. Galen. vtebatur hyſſopo, vel origano, vel ſpicanardi, quæ in mulſa infundebat, & decoquebat: quibus addit hæc verba: *& quæcunq; alia quæ prouocant vrinam, præterquam illa quæ ſupra modum calefaciunt & exſiccant*: ex quibus verbis facile eſt intelligere, quam temere Alex. Galenum reprehendat, quaſi huiuſmodi remedia ſint nimium calida & ſicca; cum ille expreſſe doceat, ab iis quæ ſupra modum calefaciunt & exſiccant, abſtinendam eſſe. At vero cum hęc Gale. medicamenta ſint minus grata, vſus hoc tempore obtinuit, vt familiaris ſit vſus vulgarium ſyruporum, inter quos teſtimonio Galen. oxymel & ſyrupus acetoſus ſimplex principem locum obtinent: quorum imitatione ſunt alii multi ſyrupi, qui pariter moderate calefaciendi, attenuandi, incidendi, aperiendi, & vrinam prouocandi vim habent, quales ſunt mel roſaceum, ſyrupus de betonica, ſyrupus byzantinus, ſyrupus de duabus vel quinque radicibus, de cichorea ſine rhabarbaro, & ſimiles, de quibus atque eorum viribus in priuatis lectionibus tractabimus. Cæterum Galen. præter hęc probat vſum abſinthii, qui aut illius comam poſt ſeptimam diem inquit dandam eſſe, illudque maximopere probat propter duas rationes: alterā quod vim habeat purgandi bilem: alteram quod ſimul poſſit moderate calefacere, & aliqua adſtrictione ventriculum corroborare: verum quod ille ſcribit, de die ſeptima non leuem habet difficultatem: ſiquidem hæc determinatio non à numero dierum, ſed ab ipſa concoctione petenda eſt, ſicuti de tertiana exquiſita diximus, & ſicuti idem Gal. generaliter confirmat 4. de ratione victus 76. quo loco cum ille auctor ſcribat, pleuritico medicamentum die quarta dandum eſſe, ille hanc ſententiam non probat; neque enim inquit, inter initia aliquod eiuſmodi remedium ægrotandi iniungere oportet, ſumpto à numero dierum ſcopo, ſed quod Hip. iubet exequendum eſt nunc, vel ſtatim ab initio, priuſquā in partem aliquam confirmentur humores, medicandum eſt, vel poſtea cum ad maturitatem perducti fuerint. Ego igitur illis verbis, *poſt diem ſeptimam*, puto Galenum idem ſentire, quod ſuperio-

ſica-

Sanguinis miſſio.

Dubitatio.

ri capite, cum inquit, *ſi concoctionis ſigna apparuerint.* Neq; enim video quomodo in tertiana exquiſita, putreſcente humore vno, tenui, & ad purgationē parato, voluerit coctionem expectare, in tertiana autem notha, in qua non ſolum bilis, ſed alii quoq; redundant humores craſſiores, & ad purgationem inepti, velit coctionem negligere. Quamobrem vero diei ſeptimæ mentionem fecerit, id ego puto propterea factum fuiſſe, quod ille pro comperto habuerit, in tertiana notha coctionē nullo modo ante diem ſeptimam poſſe apparere: in qua re hæc febris præter cætera differt à tertiana exquiſita, in qua, vt docet Gal. 2. de criſib. 3. aliquando in prima ſtatim periodo, vel in declinatione, aut inſebricitatione, apparent ſigna concoctionis, vnde tum in tertia aut quarta acceſſione, niſi aliquis committatur error, ſolet iudicari. Itaq; etſi verba in proximo ſuperiore capite & præſenti non ſunt eadem, tamen ita habendum eſt, vtrobiq; vnum atq; eundem ſenſum eſſe, nempe abſinthiū tantummodo poſt humorum concoctionem fore exhibendum, neq; dies ſeptima, vt forte nonnulli opinantur, certus terminus dandi abſinthii à Gal. conſtituitur, qui mea ſententia id voluit, non ante diem ſeptimam, quo tempore nulla poteſt adeſſe concoctio, ſed tantummodo poſt hunc terminum illud exhibendum eſſe, non ſtatim, ſed vel citius, vel tardius, prout vel citius vel tardius ipſa concoctio eſt apparitura. Vnde, exempli gratia, illi adoleſcenti, cuius hiſtoriam narrat Gal. qui autumno cœpit laborare huiuſmodi febre, & ſolum circa æquinoctium veris habuit ſigna concoctionis, cum quibus poſt paucos dies liber euaſit, certum eſt hoc poſtremo tempore tantummodo à Gal. abſinthium datum fuiſſe. Gal. demum poſt abſinthiū docet in hac febre alia quoque medicamenta plurimum iuuare, quæcunq; molliter aluum leniunt, quib. ill teſtatur ſe familiariter vſum fuiſſe: ex quo loco minorantes id conantur confirmare de ſententia Gal. purgantia medicamenta in febrib. ante humorum coctionem conuenire: ſed illi falluntur: namq; etſi Gal. non expreſſe docet, vtrum ante vel poſt coctionem huiuſmodi conueniant medicamenta, tamen & ſeries orationis, & multo magis ratio perſuadet, illa non ante coctionem eſſe exhibenda: etenim ſi ille non audet alio tempore, quam apparente concoctione abſinthium, tam leue medicamentum exhibere, certe neq; fieri poteſt, vt ante concoctionem cætera validiora voluerit adminiſtrare: ſed tamen equidem puto Galen. in præſentia non de aliis medicamentis, quam de lenientib. & leuib. ſermonem habere, quæ certum eſt omni tempore, & ante & poſt concoctionem conuenire.

Apparente concoctione in tertiana ſpuria licet deuenire ad purgantia medicamenta, quæ plurima ſunt, & primum ſimplicia, inter quæ rhabarbarum omnium conſenſu principem locum obtinet, quod & Meſuæ, & omnium teſtimonio, pituitam & bilem clementer purgat: ſunt Agaricus, turbith, & quod cæteris vehementius eſt, ſcammonium, & ſimilia. Deinde ſunt compoſita, inter quæ electuarium diaphœnicon, mea ſententia, eſt præſtantiſſimum, eſt electuarium de ſucco roſarum, ol. roſatum Meſue, hiera diacolocynthidos, quam hieram Pachii appellant: ſunt pi- *Purgantia.* lulæ de hiera cum agarico: de tribus cum rhabarbaro, ſunt pilulæ aureæ & ſimilia, quorum habeatis exempla:

℞ *Rhabarbari electi* ℨ ij.
Spicæ gr. v.
Infundantur in decoctione vel aqua betonicæ, & facta expreſſione, adde
Syrup. roſ. ſol. ℥ ij. ß.
Decoctionis betonicæ q. ſuf. M.

Pleriq;

Plerique omnes communiter practicantes gaudent receptis longiſſimis, in quibus omnia & ſimplicia & compoſita medicamenta imponunt, quæ mihi potius confuſiones, quam artificioſę compoſitiones, videntur, ac propterea longe magis ſoleo probare illorum inſtitutum, qui paucioribus accommodatis medicamentis agere conſueuerunt: quoniam vero bene eſt medicum omnia intelligere, vt ſaltem poſſit de omnibus loqui, & iudicium facere, habeatis exemplum huiuſmodi modernorum.

℞ *P.unorum*
Sebeſten
Iuiubarum ana N. x.
Liquiritiæ raſæ
Olei excorticali
Paſſularum ana ʒ iij.
Florum violarum
Borraginis
Bugloſſæ ana ʒ ß.
Foliorum fumi terræ
Cichorei
Borraginis ana M. ß.
His nonnulli addunt
Senam
Epithymum
Polypodium, & alia ſoluentia, M. omnia decoquantur in aqua communi ſ. a.

℞ *Prædictæ decoctionis ℥ vj.*
Rhabarbari electi ℈ iiij.
Spicæ g. iiij. Fiat infuſio ſec. artem.
Et poſt horas 10. facta expreſſione, adde
Electuarii diaphœnicon
Diacatholicon
De ſucco roſar. ana ʒ j. ß.
Syrupi roſati ſol. ℥ j. Miſc. fiat potio.
Si quis cupit exemplum pilularum.

℞ *Pilularum de tribus cum rhabarbaro ℈ vij. cum aqua fumi terræ, fiant pilulæ v. & aurentur.*

Cæterum ſi huiuſmodi febris, quod frequenter accidit, nimium protrahatur, tunc neceſſe eſt putreſcentium humorum præparationes & purgationes repetere; quo tempore ad valentiora licet aſcendere, exempli gratia, ad oxymel compoſitum, ſyrupum byzantinum, ſyrupum de duabus vel quinque radicibus, ad decocta ceterach, agrimoniæ, hyſſopi, & ſimilium: & ſit exemplum.

℞ *Syrupi byzantini ℥ j.*
Oxymellis compoſiti ℥ ß.
Decoctionis cichorei
Ceterach
Radicum petroſelini ℥ iiij. Miſce pro ſyrupo.

Neque vero iis contenti ad alia quoque medicamenta interdum deuenimus,

quæ adhuc magis valent humores coquere, meatus aperire, & laborantes partes corroborare, qualia ſunt trochiſci de roſis, de abſinthio, de rhabarbaro, ex quibus pilulæ conficiuntur ſecundum hanc formam:

℞ *Trochiſcorum de roſis* ʒ *j.*

De abſinthio ʒ *ß.*

Cum aqua agrimoniæ f. pil. v. & aurentur: quarum vna ſingulo mane ante ſyrupum ſolet exhiberi; ſic poſteriora medicamenta purgantia ſint priorib. valentiora, qualia ſunt electuarium diaphænicon, hiera Pachii, & ſimilia.

Curatio tertianæ nothæ ex melancholia.

Hactenus diximus de curatione tertianæ nothæ ex permutatione bilis cum pituita; ſin autem, quod fit aliquando, bilis permiſceatur melancholiæ, tunc nullo modo ſunt prætermittenda, quæ huius quoq; humoris peculiarm habeant rationē, exempli gratia, ad concoctionē decocta & ſyrupi de fumaria, de borragine, de lupulis, trochiſci de capparibus; ad purgationē electuarium diacatholicō, confectio hamech, ſunt maxime accommodata. Sed poſtremo hoc loco neque prætermittendum eſt aliud genus vacuationis, nimirū per vomitum, quē Gal. inter cæteros ita extollit, aſſeritq; tam vtilē eſſe, vt confirmet, multos quib. hæc febris longius perdurauerat, ſolis vomitibus ſtatim fuiſſe curatos. Sed quæritur de tempore tam particulari, quam vniuerſali prouocandi vomitus: & pleriq; omnes reſpondent, quatenus pertinet ad tēpus particulare, id faciendū eſſe principio paroxyſmorū, quia tūc natura, auctore Gal. in lib. quos & quando, ad ventriculū humores tranſmittit: quatenus autem pertinet ad tempus vniuerſale, id poſſe fieri quouis tēpore, tam ante, quā poſt coctionem. Contra vero Gal. Auic. & omnes iubent poſt ſumpta alimenta vomendū eſſe, q̄ certum eſt ęgrotis alio tempore q̄ paroxyſmi adminiſtrari: pariter Gal. 4. apho. 13. & loco citato libr. quos & quando, & cum eo cęteri omnes veteres medici non permittunt vomitū fieri ſine diligenti humorū & totius corporis præparatione: adeo vt videatur vomitus nō alio tempore quā poſt concoctionē cōuenire. In qua cōtrouerſia diſtinguēdū eſt de vomitoriis medicamētis, q̄ cōſtat eſſe duplicia: alia leuiora, vt aqua tepida, hydrelæū, oxymel, alia fortiora, ſuccus raphani, agaricus, helleborus: namq; ex vna parte licet leuiorib. vti, & in principio acceſſionis & quouis tempore, ſi natura ad ventriculū materiā propellat, ꝙ medici faciunt quotidie, non ſine ægrotū vtilitate: ex altera autē parte ego quidem puto, cū validiorib. medicamentis, qualib. ad vomitiones frequētiſſime vſa eſt antiquitas, noſtrates vero aut rariſſime, aut nunquam vtuntur, minime principio acceſſionis, ſed tantummodo poſt aſſumta alimenta, nec niſi poſt coctionē. & corporis ꝑparationē vomitū ꝓuocandū eſſe. Cū ergo Gal. doceat, laborantes tertiana notha vomitū poſt alimēta iuuare, neceſſarium eſt, illū intelligere de eo vomitu, q̀ à validiorib. medicamētis cōſueuerat excitari, ą humorū coctionē & corporis ꝑparationē reqɊebat; ſic in quartana apud eundē Gal. ꝓbatur vomitus poſt alimēta, exhibito helleboro albo, ſiquidē eiuſmodi inſigni vacuatione purgatis humoribus, qui continentur non ſolum in vētriculo, ſed etiā in venis, licet ſperare ægrotū poſſe à febre liberari, cū ex altero leniore & faciliore vomitu vix illud liceat ſperare, in quo vna tantum excrementa alimenti, forte etiam portio pituitæ contentæ in ventriculo ſolet expurgari.

De externis medicamētis.

In curatione tertianæ nothæ præter varia medicamenta interna, de quibus ſatis diximus, neq; prętermittenda ſunt etiam aliqua externa, quib. ex præcepto Gal. hypochondria calefiant & foueantur, quæ quidē medicamenta externa partim diſſoluendo flatus, partim iuuando natiuum calorem, coctionem quoq; iuuant maximopere.

mopere, q̃ tamen nõ ſint plurimum calida, ac potiſſimũ febris principio, ſiquidem hæc vehemẽtius digerunt & diſſoluunt partes tenuiores, relictis craſſiorib. q̃ deinde ad concoctionẽ & diſſolutionẽ difficiliores redduntur, p̃terquam q̃ febrim poſſũt augere. Quare chamomelũ, anethũ, abſinthiũ, cichoriũ, ſemina aniſorũ, fœniculi, & ſimilia, ſiue facta eorũ decoctione, ſiue p̃paratis oleis, vel aliter optima cẽſenda ſunt. Itaq; omnia quæcunq; ptinent ad curationẽ tertianæ nothæ iã ſunt abſoluta, iam id vnũ reſtat, vt de victus ratione quã breuiſſime agamus. Sicuti autẽ in tertiana exquiſita illa conueniunt alimenta, quæ præcipuam vim habent refrigerandi & humectandi, ita in tertiana notha medicus intendit longe minus refrigerare & humectare, imo vero moderate calefacere & exſiccare: quamobrem ſicuti in tertiana exquiſita cõueniunt malua, lactuca, cucurbita, fructus, ptiſana, piſces ſaxatiles, & alia, quæcunq; refrigerant & humectant, oportet autem à contrariis abſtinere: ita in tertiana notha ab illis cauendum eſt, & ad ptiſanã cũ modico piperis, aut cinnamomi, ad decoctum hyſſopi, origani, ſpicæ nardi, ad mellita, ad ſalita, & id genus eſt deueniendum, quę aliquem modum habeant ad incidendum & calefaciendũ. Qualitas alimentorum, inquit Gal. moderanda eſt, ne morbus augeatur, neq; ægrotantis vires proſternantur, quæ longiori tempore debent laborare: etſi difficile admodũ eſt verumq; ſeruare, quoniam inediæ quantum proſunt ad morbi concoctionem, tantum, vel etiam amplius nocent viribus: alimenta vero quantum ægroti vires augẽt, tantum coctiones impediunt: itaq; hac in parte ſumma prudentia & diligentia eſt opus. Sed cum huiuſmodi præceptum cæteris quoq; morbis ſit commune, Gal. tertianæ nothæ aliud præceptum cõmemorat, videlicet alimenta non eſſe danda quotidie, ſed ſatis fore ſi alternis diebus exhibeantur: quod tamen hoc tempore à nemine videmus obſeruari, cum omnes medici non modo ſingulis diebus, ſed etiam bis ac forte ſæpius omni die ſoleant ægrotos nutrire. Ac ſane præceptum eſt admodum conſentaneum rationi, partim q̃ hæc febris ſoleat habere longas acceſſiones ad 30. 40. & plures horas, in quibus difficile eſt inuenire commodam nutriendi ægrotos occaſionem, partim quod ſimul cum bile plerumq; adſit copia pituitæ, quæ non ita facile à calore naturali coquitur, cum tamen corporib. pituitoſis fames non ſolum facilis toleratu ſit, ſed etiam vtilis: ſiquidem externo deficiente alimẽto calor naturalis conuertitur ad pituitam, & illam concoquit, & quantum fieri poteſt in ſanguinẽ conuertit. Veruntamen hac in re, vt notat Steph. Athen. conſiderare oportet ægri tẽperiẽ, ętatẽ, habitũ corporis, conſuetudinẽ, tempus anni, regionẽ, & ſimilia, vt hinc colligamus vtrum vires talẽ inediã poſſint perferre: etenim ſi quis fuerit tẽperamento calido & ſicco, habitu corporis extenuato, ætate puerili, ac ſolitus frequẽter & copioſe comedere, in conſtitutione & regione calida & ſicca, tunc nõ alternis dieb. ſed quotidie ægrũ nutrire debemus, vt vires interea conſeruari, & ad longiorẽ ſtatũ eſſe ſatis poſſint. In qua quidẽ victus ratione inſtituenda Stephani cõſiliũ maxime eſt probandum, qui iubet in die acceſſionis alimentum eſſe dandum, q̃ ſit tenuiorum partium, vt ex partium tenuitate ipſius quãtitas corrigatur & moderetur: qua q̃dẽ ratione, ex. gr. ſi æger in die paroxyſmi nõ aliud accipiat q̃ iuſcula, ſuccũ ptiſanæ, & ſimilia, ſequenti autẽ die carne, ouis, & ſimilib. nutriatur, quoquo modo videbimur cõſiliũ Gal. imitari, cum altera die æger tam tenuia aſſumat alimẽta, vt idẽ p̃pemodum ſit, ac ſi ille ab omni prorſus alimento abſtineret: & de tota tertianæ nothæ curatione hactenus: nunc quam breuiſſime Auicennæ literam percurramus.

Res in quibus) Auic. docet in curatione tertianæ nothæ balneum non conuenire, niſi facta humorũ cõcoctione: & rationẽ reddit, quoniã ſi fiat antea, adhuc magis

deducit humores crudos ad locum putredinis, necnon reſoluit partes ſubtiliores, vt poſtea remaneant craſſiores, ex quo & prohibita tranſpiratio, & obſtructiones, & omnia mala augentur: quæ doctrina eſt Hipp. & Gal. 3. de ratione victus, com. vltimo.

Et cibatio omni die.) Tota hæc pars quæ pertinet ad victus rationem, tranſcripta eſt ex Gal. 1. ad Glauc. & omnia ſunt clara, vt pluribus non ſit opus.

Et oportet vt) Hic Auic. dat præceptum maxima notatione dignum, vt nimirum bene conſideretur natura tertianæ nothæ, vtrum parum vel multum recedat à natura tertianæ exquiſitæ, cum nulli dubium eſſe debeat, quin hac in re varii gradus conſtitui poſſint, prout putreſcentes humores, bilis & pituita, alter altero vel magis vel minus redundat: quod quidem ex ſymptomatibus potiſſimum licet intelligere: namque ſi flaua bilis pituitam ſuperat, tunc ſymptomata tertianæ febris apparebunt vehementiora: ſin contra pituita bilem ſuperet, tunc ſymptomata febris quotidianæ erunt firmiora & validiora, ſicut de febre ſemitertiana docet Gal. 2. de diff. feb. 8. Itaque prout tertiana notha longius diſtat, vel propius accedit ad naturam tertianæ exquiſitæ, ita expedit victus rationem, medicamenta & omnia præſidia, ad vnam vel alteram naturam febris magis accommodare.

Et cum videris.) Galenus inter plurima indicia, vel lib. de ſectione venæ, vel aliis locis explicata, ex quibus medici poſſint colligere indicationes mittendi ſanguinis, iſtius ex lotio petiti nunquam meminit, quin potius colorem totius corporis plumbeum & pallidum, quam lotium rubeum & craſſum conſueuit animaduertere.

Et cum phlebotomaueris & indigebis clyſtere.) Hic locus eſt valde obſcurus, & forte à paucis intellectus; quis enim eſt qui neſciat quod ab ipſo Auicenna traditum eſt de curatione febris putridæ generali, poſt miſſionem ſanguinis non ſolum clyſteria, ſed etiam lenientia medicamenta, frequenter conuenire? ſic expreſſe Hippocrates 4. de ratione victus 75. clyſtere poſt ſectionem venæ exhibebis. Vt vero hic locus probe intelligatur, ſciendum eſt, apud Galen. 2. de medicamentis ſecundum locos cap. 1. apud Auic. 13. tract. 5. de curatione pleuritidis, apud Paul. lib. 3. cap. 33. & apud omnes medicos, magnum eſſe conſenſum inter communem vacuationem, quæ fit per ſectionem venæ, & eam, quę fit per clyſteria acriora, adeo vt niſi liceat quandoque aut propter vires, aut propter ætatem, aut propter aliud impedimentum, venam ſecare, tunc liceat loco huius præſidii acriora clyſteria ſubſtituere: cuius doctrinæ exemplum habetis apud Galenum 5. metho. 13. in ſplendida illa muliere Romana ſanguinem ſpuente, cui cum ille non fuiſſet auſus ſanguinem mittere, quod propter catarrhum quatuor dies ſine alimentis egiſſet, loco ſectionis venæ acre inſtituit clyſtere. Quod ſi hæc res ita ſe habet, puto Auicennam his verbis id velle: Poſteaquam venam ſecuerimus, non amplius fore vtendum clyſtere, non ſimpliciter, ſed clyſtere acriore, quod alioqui vicem miſſionis ſanguinis poſſit ſupplere: cum enim miſſo ſanguine totum corpus ſatis vacuatum fuerit, iam alia pro modum æquiualente vacuatione non eſt opus.

Et de ſolutiuis in principio.) Inter medicamenta, quæ principio huius febris conueniunt, qualia ſunt caſſia, ſyrupus roſatus, & ſimilia, ab Auicenna numeratur turbith, vel potius, vt ipſe loquitur, virtus turbith, id eſt, vt ego interpretor, ſi illud in minima doſi cum cæteris permiſceatur. Ex quo loco Gentilis & multi interpretes colligunt, non ſolum lenientia, ſed etiam purgantia medicamenta ante coctionem conuenire: ſed iſti male ſentiunt: nam etſi turbith hac in re, ac reliqua validiora

medica-

medicamenta in minima doſi lenientib. permiſceantur, vt propterea non poſſint ſuam vim purgatiuam exercere, nihilominus humores agitant, illorum coctionem impediunt, & alia pericula ſecum afferunt, de quibus alias diximus, quare Auic. ſtatim addit, ſibi magis dilecta eſſe clyſteria, quam vſum huiuſmodi medicamẽtorum.

Galenus ſicuti frequenter in aliis morbis, ita in præſentia in curatione tertianæ nothæ adoleſcentis hac febre laborantis exemplum proponit, qui nos docuerat 9. metho. 4. maxime expedire, vt vnuſquiſque aliquid addiſcens, in variis exemplis exerceatur: ex quibus 7. meth. 6. aſſerit, hominem à generalibus ad particularia veluti manu deduci; ac ſane vix poteſt explicari, quantam huiuſmodi exempla vtilitatem afferant: de quib. rurſum ſcribit Gal. 2. meth. 4. exemplorum multitudine ſtupidorum quoq; hominum animos veluti à ſomno excitari. Vtinam verò ſicuti de cognitione, ita quoq; de curatione huius febris, ac de ſingulis præſidiis quibus vſus eſt, illi placuiſſet nos exercere, ex qua exercitatione medici facile magis diſtinctam & exactam illius curandæ rationẽ potuiſſent conſequi: ſed quam ex Gal. vtilitatem licet habere, habeamus, ac ſingula perpendamus: deinde nos poſtremo loco exemplum curationis conabimur apponere. Narratio Gal. eſt huiuſmodi: Erat tempus anni medium inter occaſum pleiadum & æquinoctium, &c Diximus alias eſſe tria præcipua capita, veluti fontes, quibus tota curandi methodus continetur, quorum primum ad inuentionem indicationum: ſecundum, ad prognoſticum: tertium, ad ſingula præſidia, & commodam illorum adminiſtrationem pertinet, ex iis placuit Gal. duo tantũ priora capita conſiderare, tertium vero prætermiſit, quod forte exiſtimauerit, illa fore ſatis, quæ poſterius de hac ipſa re dicturus fuerat. Quatenus igitur pertinet ad curandi indicationes, quas medici ante omnia debent ſibi ante oculos ponere, cum illæ eliciantur ex tribus, ex morbo, ægri temperie, & ambiente nos aere, ad quæ cætera omnia facile referuntur, quæ ſo animaduertatis, quam Gal. diligens fuerit ſuæ methodi obſeruator, & quomodo ſingula accurate perſequatur: namq; primum declarat naturam morbi: *inceperat febris cum horrore circa auroram, &c.* Summa eſt, hunc adoleſcentem incepiſſe laborare febre ſummo mane, cum horrore, que febris neq; in caliditate, neq; in pulſibus ſimilis tertianæ videbatur, cui præterea neq; bilis vomitus, neq; ſudores copioſi ſubſecuti ſunt, preterquam quod ſecunda die circa horam tertiam quidam pauci humidi vapores illi exierunt, ex quib. febris quidem quoquo modo remiſſa eſt, ſed ita lente vt vix æger circa veſperã immunis à febre videretur: ſiquidem ſignum febris ſatis manifeſtum adhuc in pulſib. permanebat, in reliquis autem circa veſperas ac totam pariter noctem ſatis bene æger ſe habuit, ſed rurſum tertia die circa auroram noua illi ſuperuenit acceſſio, quæ in rebus omnib. priori ſimilis fuit, preterquam in tempore: namq; ſequenti nocte parum ante diem vapores humidi exhalarunt, & circa aurorã quartæ diei febris ceſſauit, adeo vt hæc poſterior acceſſio altera priore breuior fuerit: durauit hæc febris totum autumnum, totamq; hyemem, vſq; ad proximum ver, quo vniuerſo tempore & hora paroxyſmi, & modus ſolutionis febris, & cætera omnia eundem ordinem ſeruauerũt: huic adoleſcenti ſtatim initio febris aduenit pulſus durus in prima quidem die, & ſequenti mediocriter, in tertia vero, quarta, & ſequentibus vſq; ad diem ſeptimam, ad tantam peruenit duritiem, vt medicus, qui ſoli pulſui crederet, facile potuiſſet iudicare, ægritudinem multos menſes fuiſſe duraturam.

Exemplum.

Hiſtoria Gal.

Indicationes à tribus deſumuntur.

Talis ergo perdurauit hæc febris vſque ad æquinoctium veris, quo tempore pulſus inceperunt molleſcere, vrinæ bonam ſubſidentiam habere, quæ priori

tempore admodum crudæ fuerint, adeo vt æger minore quotidie facta acceſſione, 40. demum die omnino à febre fuerit liberatus. Hæc Gal. de morbo. Ex qua narratione facile eſt intelligere, hunc adoleſcentem laboraſſe febre tertiana notha intermittente, quæ ex putredine flauæ bilis & pituitæ originem habuerit: atque hæc ſane pars & ſeries verborum tam plana eſt & facilis, vt non indigeat longiore explicatione, niſi vbi Gal. loquitur de duritie pulſus, cum illius cauſa non careat aliqua difficultate. Cum enim Gal. doceat 5. de ſympt. med. 4. & pulſum, & res omnes duras fieri, tribus de cauſis, propter ſiccitatem, propter concretionem, & propter plenitudinem, dubium videtur, propter quam ex iis tribus in hoc adoleſcente pulſus primis quidem diebus moderate, cæteris autem vſque ad 2. valde durus euaſerit. Montanus Veronenſis aſſerit, hunc pulſum durum factum fuiſſe propter repletionem, qui mea ſententia fallitur, ſiquidem cum primis diebus neceſſarium fuerit, aut maiorem, aut certe æqualem cum diebus ſequentibus plenitudinem fuiſſe, nulla certa ratio poteſt reddi, quamobrem primum debilis, poſtea vehementior durities ſecuta fuerit: quare magis probanda eſt ſententia Stephani Athenienſis, qui aſſerit id factum fuiſſe propter refrigerationem humoris, qui ob talem qualitatem arteriæ corpus veluti congelabat, quæ quidem durities prima & ſecunda die parua facta eſt, quod tunc eiuſmodi ſuccus nondum commotus fuiſſet, ſequentibus vero diebus à caliditate febris ſoluto ac fuſo eodem humore durities maior euaſit. Poſt morbum ſecundo loco Galenus explicat ægroti temperamentum, alterum fontẽ eliciendarum indicationum, & quomodo illud cognoſcitur ex ætate, habitu corporis, conſuetudine, victus ratione, nihil ab eo prætermiſſum eſt: itaque, inquit, fuiſſe adoleſcentem agentem circiter 18. ætatis annum, habitu corporis pingui, aſpectu album, viuentem otioſe, & qui antea ſæpenumero crapulis balneisque aſſiduis & ſatietatibus vſus fuerat, ex quo neque probe cibos concoquebat; ex quibus vnicuique licet colligere, in tali corpore facile generari & putreſcere potuiſſe, bilem quidem, ratione ætatis, forte etiam propter præteritam æſtatis conſtitutionem, pituitam vero propter otium, crapulas, ſatietates, & ſimilia. Poſt hæc tertio loco tertium fontem eliciendi indicationem, nempe ambientem aerem nobis proponit, qui narrat tempus anni medium fuiſſe inter occaſum pleiadum & æquinoctium antecedens, quo febris hominem inuaſit, illamque totam hyemem, vſque ad proximum ver perduraſſe; quo loco non eſt, vt tempus conteramus, longius tractando de ſtellis, quæ Græcis pleiades, Latinis Vergiliç nominantur, quot ſint, quo tempore oriantur, & occidant, ac multo minus quæ de iis poetæ fabulantur, quod potius ad aſtrologos & ocioſos homines pertinet, quam ad medicos, quibus ſatis eſſe debet id memoria repetere, duo eſſe æquinoctia, alterum quod vere, alterum quod autumno euenit, atque intelligere poſt principium æquinoctii autumnalis, nempe ad finem ſeptembris, vel principium octobris huiuſmodi febrem incepiſſe. Gal. ex iis tribus fontibus, quod perpetuo docet faciendum eſſe, elicuit indicationes, quæ ad curandum hunc adoleſcentem forent accommodatæ, de quibus iam ſatis ſupra diximus.

Æquinoctia duo.

Prognoſticum. Quod vero pertinet ad prognoſticum, ita ſtatuit, hanc febrem neceſſario fore longiſſimã, neque ſine inſigni periculo, quod euentus confirmauit, propterea quia quinque menſes durauit, & adoleſcenti procedente tempore lien valde intumuit, hypochondria flatibus repleta ſunt, & malus quidam corporis habitus ſuperuenit, adeo vt non ſine inſigni labore & difficultate priſtinam ſanitatem potuerit

recuperare. Sed forte hac narratione nimium digreſſi ſumus, tempus eſt vt ad exemplum particularis curationis accedamus, quod quidem à Galeno prætermiſſum eſt, quam curandæ huius febris rationem ego ita inſtituam, & ſingula remedia accommodabo, quæ hoc tempore ſolent adminiſtrari, & quæ ſi iam hic adoleſcens adeſſet, ad curandam huiuſmodi febrem vere forent accommodata.

Ante omnia itaque in declinatione primę acceſſionis, nempe veſpere ſecundæ diei imponatur clyſtere, quod communia excrementa poſſit detrahere.

℞ *Decoctionis maluarum & betarum lib. j.*
Mellis roſati
Olei communis ana ℥ iij.
Vitellum oui.
Salis parum M. F. Clyſt.

Superueniente ſecunda acceſſione, & illa quidem breuiore, adeo vt morbus quoquo modo videatur lente progredi, nec tantum vrgere, leniatur aluus medicamento leuiore, quod ventriculum & inteſtina poſſit à reliquiis alimentorum, & ab omnibus excrementis expurgare, quod ſequenti die, nimirum morbi die quarta, per horam ante prandium exhibendum eſt.

℞ *Floris caſſ. nou. ext. ℥ x.*
Specierum hieræ ſimplicis ℈ ij. M.

Vel ſi ille maluiſſet accipere potionem:

℞ *Mannæ calab. elect. ℥ j. ß.*
Mellis roſati ſol.
Decoctionis cichorei, betonicæ q. ſ. Miſ.

Perſeuerante febre & conſtantibus viribus, ſine mora ſanguis mittendus eſt, minime per ſcarificatas cucurbitulas ad dorſum appoſitas, vel per hirudines ex venis hæmorrhoidibus, ſicuti vulgares medici faciunt hoc tempore, ſed ex baſilica dextri lateris, qui tamen ſanguis, ſumpta indicatione à temperie, habitu corporis, nec nō frigidis humorib. noxiis, parce extrahatur, ad ℥ vij. vel viij. circiter. Lenita aluo, minorata materia, iam illud præcipue reſtat, vt tollēdis obſtructionibus, aperiendis meatibus, & coctioni materiæ toti incumbamus, itaq; ſint ſyrupi:

℞ *Oxymellis ſimp. ℥ j. ß.*
Decocti cichorei
Betonicæ ℥ iij. M.

Huiuſmodi ſyrupos continuare oportet multos dies, & obſeruare quidnam agat natura; interea nullo modo clyſteria ſunt p̄termittenda, quę ſint paulo acriora, & ſaltem alternis diebus hora magis quieta imponantur.

℞ *Decocti betarum*
Furfurum lib. j.
Mellis roſati
Olei chamomelini ana ℥ iij.
Electuarii lenitiui ℥ j.
Vitellum oui
Salis parum Miſc. pro clyſt. Si natura laboret, neq; poſſit noxiorū humorum coctionē perficere, ſicuti euenit noſtro adoleſcenti, toto hoc tempore ab omni, priùs medicamento purgante abſtinēdum eſt: interea vero ſi p quædam interualla repetatur leniens aliquod medicamentum, vel qualia iam ſunt propoſita, vel alia id genus, q̄ nullum coctioni impedimentum afferant, ſed ea tantū q̄

quotidie generata excrementa in primis viis leuiter expurgent, iſtud ego in huiuſmodi febribus & cæteris morbis diuturnis facere ſoleo frequentiſſime. Procedente tempore ad vehementiora medicamenta licet aſcendere, itaque ſint ſyrupi.

℞ *Syrupi de cichorea compoſiti ſiue rhabarbaro* ℥ j.
Oxymellis ſimplicis ℥ ß.
Decocti cichorei
Hyſſopi
Radicum petroſelini ℥ iiij. *M.*

Sint trochiſci qui ante ſyrupos commode ſolent exhiberi, & quoquo modo illorum operationem & penetrationem ſolent iuuare.

℞ *Trochiſcorum de abſinthio*
De roſis ana ʒ *ij.*
M. cum aqua agrimoniæ, fiant pilulæ x. pro decem ſyrupis.

De quibus medicamentis mihi libet vos admonere, multos noſtrorum temporum medicos turpiter errare, qui inueterato quodam vſu, vel potius abuſu, nulla habita acceſſionum diſtinctione, non niſi ſummo mane ſolent ſuos ſyrupos exhibere, cum perpetuo, ſiue mane, ſiue veſpere expediat illos exhibere, quo tempore febris declinat, & æger melius habet. Itaque noſtro adoleſcenti in die acceſſionis, ſi modo id occaſio ferat, non mane ſed veſpere, ſyrupus erit exhibendus, ſequenti autem die nulla impediente acceſſione, mane poſſet exhiberi. Iam vero apparente concoctione, die ſequente acceſſionem tale exhibeatur medicamentum.

Error in administratione ſyruporum.

℞ *Electuarii diaphœnicon*
De ſucco roſar. ana ʒ *j. ß.*
Mannæ Calab. elect.
Mellis roſati ſol. ana ℥ *ij.*
Decocti cichorei, & betonicæ, q. ſ. M.

Hoc tempore, imo vero etiam ſuperiore, poſt aliquam corporis vacuationem, licet moderate calefacere, & fouere hypochondria, qualia forent medicamenta leuiora.

℞ *Olei de abſinthio*
Maſtichini
Anethini ana ℥ *j. M.*

Forent valentiora:

℞ *Foliorum chamomeli*
Anethi
Abſinthii
Roſarum ana M. ß.
Seminum aniſorum
Fœniculi ana ℥ *ß.*
Spicæ ʒ *j. ß.*
M. omnia & bulliant ex aqua, quibus licet aliquando addere etiam portiunculam vini tenuioris, & facta congrua decoctione vel pannis vel ſpongiis madidis hypochondria foueantur.

Ego quidem hac medendi ratione per compendium propoſita, hunc adoleſcentem curarē. Quod ſi febris adhuc perſeueraret, ab inſtitutis præſidiis non diſcederem, ſed quod in cunctis morbis diuturnis perpetuo faciendum eſt, permittens

ægrum

ægrum aliquamdiu quieſcere,& à pſidiis abſtinere,vt natura quoquo modo recree-tur,rurſum ad eadem medicamenta,modo leuiora, modo vehementiora redirem, ſicuti veriſimile eſt Gal.feciſſe,donec tandem facta humorũ coctione,natura mor-bum ſuperauerit,atq; æger plane à febre immunis fuerit.

Quod poſtremo ad victus rationem pertinet,ſuccus ptiſanę eſt pſtantiſſimus, cui parum piperis,more Gal.vel vt nos conſueuimus,parum ſacchari permiſceatur: carnes boni ſucci & facilis coctionis,pullorum auicularum,& ſimilium,nec nõ oua recentia forẽt exhibenda.Pro potu mihi pbaretur vel tenuiſs.ius pulli,vel aqua,aut potius mulſa, in qua modicũ hyſſopi,origani,piperis,cinnamomi, prius cocta fue-rint:q̃ quidẽ alimenta ita conuenit moderari & partiri,vt in die acceſſionis vel ſolus ſuccus ptiſanæ,vel ſolus panis ex iure coctus, aut aliud ſimile tenue alimentum ex-hibeatur: altera autem die & oua,& carnes,& alia magis nutrientia aſſumantur,ad-eo vt vires ad longiorem vſque ſtatum poſſint perdurare,neque nouæ cruditates & excrementa generentur. Atque hactenus de tertiana notha.

CAPVT XIX.

De Febre ardente.

ALIAS diximus ad mentem Gal. febrem ardentem non aliam eſſe, quã tertianã continuã,atq; eo tantum ab ea differre,q ardens ſine rigore inuadit, neque in quietem febre vacantem definit,quod quidem euenit propterea,q cũ vtraq; ex pu-tredine flauæ bilis oriatur,illa in febre ardente in venis continetur & feruet, in ter-tiana autem per totum corpus fertur & mouetur.Hęc doctrina eſt Gal. 2. de criſib. 3.& 6.2.de dif.feb.1.3.4.aph.59.6.aph.26.1.epid.2.20.& 73.Sed contra nonnulli aſſe-runt,febrem ardentem aliam eſſe à tertiana cõtinua,vnde & Auic.& reliqui omnes auctores Arabes, propria & diuerſa capita tribuunt febri ardenti & tertianæ conti-nuæ, etſi fatentur vtramq; ex putredine bilis originem habere,qui docent tertianã febrem eſſe, quæ non intermittit quidem, ſed tamen remiſſiones quaſdam atq; al-ternis diebus acceſſiones habet: cauſonem vero neq; remiſſiones,neq; acceſſiones habere,ſed perpetuo hominem grauiter affligere: quamobrem putant febrem ar-dentem eandem eſſe cũ ſynocho,quæ ſola inter omnes febres putridas repetitioni-bus & acceſſionibus caret,ſed vno perpetuo tenore vſq; ad finem vel creſcit,vel de-creſcit, vel in eodem ſtatu permanet. In quã ſententiam iſti veniunt, perſuaſi à Gal. qui videtur hoc ipſum ſentire,& verba illius ſunt huiuſmodi 2.de criſib.6. Quando in febre nulla ſenſibilis fit declinatio,ſed ſemper à primo principio vſq, ad criſim ſi-milis perſeuerat, hæc de genere ardentium eſt, neq; ſi quis ſynochum ipſam nomi-net,atq; illius tres differentias conſtituat;quemadmodum medici nonnulli faciunt, pp terea genere ipſas differre exiſtimandum eſt.hæc Gal.Verum ego puto iſtos ma-le ſentire:namq; Gal.primum ſicuti paulo ante dixi,tam plane, vt planius non poſ-ſit, affirmat, febrem ardentem cum terciana continua eandem eſſe:deinde manife-ſte demonſtrat febrem ardentem à ſynocho diuerſam eſſe, cum in illa flaua bilis, in hac vero omnes humores æqualiter putreſcant,q̃ expreſſa eſt ſentẽtia Gal. 9.meth. 3.Quam quidem differentiam inter febrem ardentem & ſynoch um inter cætera præclare explicat Aetius,ſerm.5.cap.77.ex quo loco id quoq; licet colligere, diſtin-ctionem quam iſti ponunt inter febrẽ tertianã continuã & ardentẽ, q in illa ſint, in hac non ſint acceſſiones,voluntariam eſſe,& preter Gal. diſciplinã,qui nuſquam,ni fallor,talis differentiæ mentionem facit,imo vero docet apertiſſime,febres arden-tes diebus imparibus acceſſiones habere 3.epid.3.36. *Cap. 40.*

Ccc 5 Reſtat

Reſtat locus 2.de criſ.6.qui contrarium videbatur aſſerere: pro cuius loci interpretatione ego quidem puto hoc nomen cauſi minime vnum tantummodo & certum genus,ſed plures differentias febris ſignificare,neq; id tam morbi ſpeciem, quam vehementiam & grauitatem denotare: qua quidem cõmuni ratione licet omnem febrem,quæcunq; vel habeat,vel proxime accedat ad ſymptomata febris ardentis,etſi non ex flaua bile oriatur,cauſonem appellare:de qua re Gal.ita loquenté audiamus 4.de ratione victus 13.Febrem cauſonem medicos reperio appellantes,cũ vrens caliditas ſitisq; incompeſcibilis hominem torquet,ꝙ ſi ita habet, cauſoné eũ, in quo corpus non vritur,ſitisq; leuis fuerit,cauſonem quidem ſimpliciter,exquiſitum autem & legitimum non appellabimus. Quin etiam ſcribit Gal.non ſolum in toto corpore,ſed etiam in qualibet corporis parte cauſonem fieri poſſe,adeo vt ſi aliqua pars inſigni æſtu & feruore laboret,hunc affectum nomine cauſi liceat appellare: illius verba ſunt huiuſmodi 4.de ratione victus com.1.Nempe in vna corporis parte,quæcunuis illa fuerit,interdum cauſos gignitur,interdum & toto in corpore, qui vtriuſq; cauſi,& particularis vnius partis,& communis totius corporis, propria indicia diligenter diſtinguit. Quem locũ à nemine hactenus video animaduerſum fuiſſe:itaq; ſi vere & proprie loqui velimus,cauſus non aliud eſt, quam febris tertiana continua,putreſcente bile intra venas;ac potiſſimum Gal.auctore 1.epid.1. 9. ſecto 2.73.3.epid.3.33. potiſſimum inquam in venis iecoris,ventriculi, pulmonis,cõmuniter aut per quandam ſimilitudinem ſymptomatum, & febres ſynochi, & cæteræ omnes,imo vero omnes morbi quandoq; cauſones poſſunt appellari.

Differentia cauſonis.

Sed veniamus ad Auic.qui ſtatim diſtinguit cauſonem in duas differentias,alteram,quam cauſonem cholericum,alteram quam phlegmaticum appellant,ꝙ ille ex putredine bilis, hic autem pituitoſus ex putredine ſalſæ, pituitæ originé habeat. Quæ diſtinctio fuit Hip.& Gal.4.de ratione victus 13.& aliis locis:& eſt maxime cõſentiens rationi;nam ſicuti ſtatutum eſt, duo eſſe genera tertianarum, vnum legitimum, alterum ſpurium, pro diuerſitate humorum putreſcentium, hac eadem ratione duplicem quoq; cauſonem licet conſtituere,alterum legitimum ex flaua bile, in quo omnia conueniunt propria illius ſymptomata, alterum ſpurium ex ſalſa pituita,in quo non omnia conueniunt ſymptomata.

Et ſenibus quidem parum accidunt cauſonides febres.) Hæc pars pertinet ad prognoſticum,quatenus pertinet ad ætates,& ſententia eſt, ſenes raro corripi febrib. ardétibus,quod ſi illis corripiantur,plerunq; eos mori, propter duas rationes, alteram, quia in hac ætate, in qua paucus eſt calor, huiuſmodi febres nonniſi à potentiſſima cauſa poſſunt prouenire:alteram, quoniam ſenes habent omnes vires debiliores: contra autem in iuuenibus & pueris has febres ſæpius contingere, ac minus fore periculoſas,propter contrarias cauſas,quia ſunt calidiores,& robuſtas habent vires. Quæ quidem ſententia fere ad verbum fuit Hip.& Gal.1.aph.14. & eſt manifeſtiſſima.Sed veniamus ad ſigna.

Signa cauſonis.

In cauſone exquiſito ſunt omnia ſigna,quæ ſunt in tertiana exquiſita, vna excepta forma febris, quæ ab illa diuerſa eſt:itaq; caliditas eſt valde acris, addit Auic. maior in partibus internis quam externis,quod non eſt alienum à ratione,cum materia putreſcat in locis proximis cordi,verum talis caliditas à manu medici tangentis ſuperatur, quoniam in tenui materia fundatur, & facile diſſoluitur: Pulſus ſunt maximi,velociſſimi,inordinati,inæquales,lotia ſunt valde flaua quandoq; rubra, & quæ plane ſummum æſtum demonſtrant.Cauſæ præceſſerunt,quæ flaue bilis copiam poſ-

am poſſunt coaceruare, de quibus omnibus ſatis diximus de ſignis tertianæ. Verum præter hæc omnia ſigna Gal. febris ardentis duo ſigna conſtituit, pathognomonica & inſeparabilia 3. epid. 3. 34. 4. de ratione victus 1. 4. & 13. quorum alterum eſt maxima ſitis, alterum eſt exurens caliditas, ex quibus ſolis duobus ſignis ille affirmat vniuerſam cauſonis naturam ſatis poſſe cognoſci & definiri. Forma autem febris ardentis exquiſitæ talis eſt apud Galenum 2. de criſib. 6. quod cum cætera omnia exquiſita tertianæ indicia conſeruet, eo ſolo ab ea differt, quod ſine rigore inuadit, neque in quietem febre vacantem deſinit. Auicenna in præſenti cap. proponit ſigna non ſolū pathognomonica, ſed etiam ſuperuenientia & critica, quæ partim eſſentiam, partim morem, partim ſolutionem huius febris poſſunt demonſtrare, in quibus referendis nihil eſt notatione dignum, præterquam vbi loquitur de ſiti, quod huius febris eſt alterum ſignum inſeparabile, de quo ſcribit Galenus 1. epid. 1. 29. ſecto 2. 75. 3. epid. 1. 5. & 11. ſi in febre ardente contingat aliquem non ſitire, alterum duorum neceſſario ſignificari, vel naturalem facultatem ventriculi extinctam eſſe, vel ægrum delirare. Itaque Auicenna hanc adhibet huius ſententiæ interpretationem, id verum eſſe, niſi adfuerit tuſſis vel deſtillatio, quæ laryngem & œſophagum humectare, & ſitim quoquo modo lenire poſſit; quam tamen interpretationem ille accepit ab Hippocrate & Galeno 4. aph. 54. 6. epid. 2. 24. Quibus aridæ tuſſis modice irritantes, in ardentibus febribus &c. quæ quidem, accedente potiſſimum Galeni interpretatione, manifeſtiſsima eſt, vt pluribus non ſit opus: quare accedamus ad curationem.

Indicationes curandi febres ardentes ſunt illæ eædem, quæ ſunt propoſitæ in curatione tertianæ exquiſitæ, præterquam quod cum hic morbus ſit maior, maiora quoque præſidia poſtulat. Itaque principales ſcopi ſunt febris, atque illius cauſa, putredo, flaua bilis: febris quidem propter inſignem calorem remedia valde refrigerantia & humectantia requirit: bilis autem ſi ex toto putrida fuerit, quamprimum eſt detrahenda, ſi non ex toto putrida fuerit, concoquenda eſt, ac demum per conuenientes regiones purganda. Vtrum iis indicationibus liceat ſatisfacere, & quidnam de hac febre ſperandum, quid timendum ſit; euentus interdum ſalutaris, interdum pernicioſus eſt, de qua prædicendi ratione alias diximus: & ſi quis plura cupit, is videat Galenum de conſtructione artis med. 18. 4. de præſagio ex pulſibus 11. Morbus acutiſsimus eſt, quare ſiue bene ſiue male citiſsime terminatur: cum Galeno auctore 2. de criſib. 6. raro ad diem ſeptimam perueniat, multo autem ſæpius die tertia aut quarta finiatur. Cęterum vbi licet ægri ſalutem ſperare, iam de propriis & accommodatis remediis cogitandum eſt, inter quæ minoratio materiæ principem locum obtinet, de qua eſt maxima à multis agitata controuerſia, vtrum liceat in febre ardente ſanguinem mittere. Namque Auicenna 4. 1. 20. generaliter in bilioſis morbis hoc remedium non probat, & in præſentia dubie loquitur, non phlebotometur, fortaſſe enim inflammabit eos, & fortaſſe iuuabit eos, ſi fuerit illic turbiditas aquæ, id eſt, lotii & rubedo: quam quidem rem nolo in præſentia longius agitare, qui id feci cumulatiſsime in mea diſputatione de ſcopis mittendi ſanguinem generaliter, & ni fallor, confirmaui manifeſtiſsime in morbis bilioſis, & in omnibus à quocunque tandem humore pendeant, ſanguinis miſsionem conuenire, dummodo ſimul conueniant principes ſcopi. Cum autem in febre ardente, mea ſententia, ſit non ſolum vtile, ſed etiam neceſſarium, ſanguinem mittere, id quæritur,

Indicationes curatiuæ.

An venæ ſectio conueniat.

vtrum ante ſectionem venæ liceat leuiore aliquo medicamento aluum lenire: in qua re, etſi non ignoro communiter practicantes prope omnes,neq; in febre ardente,neq; in cæteris morbis, ſanguinis miſſionem aggredi, niſi poſt medicamenti adminiſtrationem,tamẽ quod alias dixi,& in hoc,& in omnibus morbis acutis, qui nullas dant inducias,ne tanti præſidii occaſio præceps perdatur,ego quidem primo quoq; tempore impoſito clyſtere ſoleo venam incidere, ac poſtea ad alui lenitionẽ deuenio,ad quam indicationem ſunt accommodata medicamenta, de quibus diximus, tractantes tertianam exquiſitam: ſed tamen id repetendum eſt, in hac febre quam maxime cauendum eſſe à manna, ſyrupis roſaceo, & violaceo ſolutiuis,& aliis medicamentis, quæcunq; ex melle & ſacchato præparantur; inter quæ nonnulli caſſiam quoq; reponunt,cum iſthæc omnia facile in bilem cõuertãtur,niſi eiuſmodi medicamentis acida potiſſimum permiſceantur,quæ tale incommodum poſſint corrigere: thamarindi autem mihi videntur inſignem prærogatiuam habere, cũ in hac febre obſtructio & adſtrictio, quæ perſpiratum impediunt, non ſint adeo magnæ,vt ab omni medicamento adſtringẽte cogamur abſtinere. Hip.4. de rat. victus 7.maxime vtebatur clyſteribus; quod ſi hæc nõ forent ſatis, lacte aſinæ cocto huiuſmodi febricitantes conſueuerant purgari,quod teſtimonio Gal.non caret acrimonia,& inter omnia lactis genera liquidiſſimũ eſt,minime pingue,& magis ſeroſum: cui quidem lacti Gal.illius ſerum ſubſtituit oxymelle præparatum, quo alioqui leui medicamento veteres ad mouendam aluum familiariter vtebantur. Neq; vero ſolũ medici aluum mouẽt,ſed etiam quæ ſuperſunt putrida aliis modis conantur expurgare, ſicuti vomitu, ſudore, lotio, prout naturam vnam vel plures vias, hanc vel illam aggreditur:cum autem huiuſmodi medicamenta maiori ex parte ſint calida, vt placet Gal.11.metho.10.1.aph.24.propterea ne corpus adhuc magis incaleſcat,leuiorib. & frigidis agendum eſt,quæ ſimul poſſint putrida educere,humorem noxium con-

Vomitus. coquere,& febrem iuuare:itaq; vomitus mouetur potione aquæ tepidæ,aquæ hordei,hydrelæi,& ſimilibus:vrina prouocetur decocto cichorei,ſonchi,acetoſæ,radicum graminis,hordei, ſeminum melonis,& ſimilium. Sudores demum euocantur potiſſimum balneo aquæ dulcis, ſi tempore opportuno, hoc eſt poſt apparentem coctionem adhibeatur.Interea dum hæc fiunt, ad principale & ſummum huius febris remedium veniendum eſt, nẽpe ad potionem aquæ frigidæ, quæ auctore Gal. 9.met.5.febrem extinguit,namq; reddit robuſtiorem, vt deinceps per aluum, lotium, ſudorem, expellat, quæcunq; illi noxia ſunt, de quo quidem præſidio habetis p̃clarum Gal.teſtimonium 4.de ratione victus 12.qui teſtatur, frigidam potionem in cauſone bilioſos,humores vel p̃fecte euacuare,vel extinguere, adeo vt ex innumeris, quibus illam aquam frigidam præbuit in tempore opportuno, nemo vnquam

Syrupi longi ad ſitim. mortuus fuerit.Nonnulli hoc tempore ad leniendam ſitim, & extinguendum inſignem æſtum ſolent inſtituere quoſdam ſuos ſyrupos longos, ex frigidioribus aquis deſtillatis,endiuię acetoſę,lactucæ,borraginis,capilli veneris, quibus minimã portionem permiſcent alicuius ſyrupi,exempli gratia, ℞ vna libra ℥ j.quos quidẽ ſyrupos ſuis ægrotantibus quacunq; hora exhibent; quorum inſtitutum nullo modo poteſt probari: etenim tametſi legitima ratio leniendi ſitim, & extinguendi calorẽ febrilem fit potiſſimum potione, nihilominus potiones opportunæ non quacunque hora ſunt exhibendæ,ſiquidem niſi ieiuno ventriculo & importune exhibeantur,vt ferme iſti faciunt,coctionem perturbant, tantumque abeſt, vt ſitim leniant, vel refrigerent, vt potius illam augeant & calefaciant: quapropter veſtris

ægro-

ægrotantibus permittatis vt aqua frigidiore, poſca, aquis ſtillatitiis, aqua hordei, os frequenter abluant, aliquid in ore detineant, pruna, ceraſa, auſtera, acetoſam lactucam, granata, & ſimili ratione quærant ſitim & calorem mitigare, minime vero permittatis, vt millies in die huiuſmodi longos ſyrupos accipiant. Cæterum ſi deficiente aliqua ex conditionibus, quæ ad potum aquæ frigidæ ſunt neceſſariæ, non liceat illam exhibere, tunc neceſſe fuerit quandoq; ad medicamenta deuenire, quæ purgandæ bilis vim habeant, veruntamen perpetuo à calidioribus & vehementioribus abſtinendum eſt: vnde boni practici leuioribus tantummodo & lenientibus contenti ſunt, quorum ſi opus eſt, doſim augent, qua ratione à calidioribus abſtinent, & copioſiorem vacuationem feliciter moliuntur. Exempli gratia:

℞ *Flor. caſſ. non. extr.* ℥. *xij.*
Rhabarbari electi pulu. ℈. *ij.* M.

Ad hunc locum debent accommodari quæcunq; pertinent ad alterationem aeris, partium præcipue laborantium, iecoris, cordis, & ad reliqua externa præſidia, de quibus ſatis diximus tractantes curationem febrium acutarum.

Victus in febre ardente & actu & potentia ſit frigidus & humidus, & cum morbus celerrime ad ſtatum ſoleat peruenire, inſtituatur valde tenuis: quare ſola ptiſana contenti erimus: pro potu Hip. & Gal. 4. de ratione victus 5. dabant aquam mulſam, coctam & dilutiſſimam, quæ propter rationes à Galeno expoſitas in comment. cæteris omnibus potibus eſt anteponenda. De cauſone exquiſito hactenus. *Victus ratio.* *Potus.*

De altera autem febre ardente ſpuria, quam diximus cum Hippocrate & Galeno ex putredine bilis & ſalſæ pituitæ originem habere, nolo in præſentia longius agere, cum facile ex iis quæ diximus de legitima, liceat cuique rationem intelligere, qua altera quoque ſpuria curari poſſit, ſicuti de tertiana legitima & notha dictum eſt. Circa literam Auic. nihil eſt notatione dignum, quod iam non fuerit expoſitum, preterquam vltima verba de balneo, quæ ſunt huiuſmodi. *De cauſone ſpuria.*

Et illi in quibus magis diligitur balneum, ſunt quorum febris eſt ex phlegmate ſalſo.) Namque Galenus expreſſe docet contrarium 3. de ratione victus vltimo, & reddit rationem ſuę ſententiæ, cui plane conuenit Paulus lib. 2. 3. quam quidem manifeſtiſſimam repugnantiam & diſſenſionem à Galeno nonnulli conciliant, qui interpretantur Galenum, quaſi velit in cauſone ſpurio balneum non conuenire ante concoctionem: ſed Galenus ſimpliciter & abſolute loquitur, illud in cauſone notho aduerſiſſimum eſſe. At ſane pro Auicenna non habeo quod dicam, niſi illius codicem fuiſſe deprauatum, eumque potius negatiue, quam affirmatiue legendum eſſe, nempe in cauſone ſpurio minus, quam in legitimo balneum conuenire.

CAPVT XX.

De Febre ſanguinea.

IN prima parte huius cap. 43. Auicenna diſputat aduerſus Galenum de febr. ſanguinis, de qua agunt pleriq; omnes, partim veteres, partim recentiores, ſed vt libere dicam, tam confuſa & mala ratione, vt neſciam an quiſpiam hactenus Auicennæ & Galeni mentem & veritatem fuerit aſſecutus: itaque hęc diſputatio neque à nobis eſt prætermittenda; ſed quoniam minus longum eſſet ſingulas de hac re opiniones, & ſingula argumenta pertractare, ſtudens, quãtum fieri poteſt, breuitati, circa illa ſolum verſabor, quæ vtiliora videbuntur. Etenim ante omnia ne verſemur in æqui-

Æquiuocatio, sanguinis. in æquiuocis, atq; intelligamus quid illud ſit quod in quæſtione verſatur, ſciendum eſt hoc nomen ſanguinis dupliciter à medicis vſurpari, vt vult Gal. 1. de natura humana 27. lib. de plenitudine 10. 6. epid. 2. 37. ſect. 4. 24. vno modo quatenus complectitur omnes humores in venis cōtentos, altero pro quarto humore à reliquis tribus diſtincto: ſine qua diſtinctione, quam nemo hactenus animaduertit, fieri non poteſt, vt in hac materia quidquā certi intelligatur & definiatur. Atq; hinc factū eſt cū ꝓ duplici ſignificatione huius vocis duplex quæſtio de febre ſanguinis poſſit agitari, vt pleriq; omnes eas ſimul cōprehendētes, neq; alterā ab altera diſtinguentes, & ſibi & reliq̃s magnā obſcuritatē afferant, inter quos ipſum quoq; Auic. poſſumus enumerare, ꝗ ex vna parte nō explicans, de qua febre ſanguinis diſputet, & ex altera videtur illā febrim interpretari, q̃ ex putredine omniū humorū generatur, q̃ fortaſſe nullam dubitationē & difficultatē continet, vt videbimus: ſed ad rē venio. Omnes interpretes quos viderim, putant Auic. diſputare aduerſus Galen. quaſi ille negauerit febrim ex putreſcente ſanguine fieri poſſe, quorū quidā fatētur reuera eū huiuſmodi febrē negare, atq; ii de veritate vtriuſq; opinionis Auic. & Gal. acriter digladiantur: nōnulli autē aſſerunt Gal. minime talē febrē negare, ac ꝓpterea Auic. reprehendunt, ꝙ ſine ratione iſtud Gal. obiiciat, ꝙ ab illo alienum eſt: alii putant vnā atq; eandē vtriuſq; opinionē eſſe, illoſq; inter ſe ſolum verbis diſſentire: alii forte aliter ſentiunt: verū ex iis nemo mihi videtur neq; Gal. neq; Auic. mentē intelligere: nāq; prin. Auic. tanquā fundamentū ſuæ diſputationis accipit, & id obiicit Gal. non ꝙ ille negauerit ex putreſcēte ſanguine aliquā febrē fieri poſſe, ſed ꝙ ille negauerit huiuſmodi febrē eſſe ſanguineam, imo aſſeruerit eſſe biliosam, id ꝙ verba Auic. demonſtrant: *Opinatus eſt Gal. quod non ſit febris ſanguinis à putredine ſanguinis.*) non, inquit, opinatus eſt Gal. ꝙ nō ſit febris à putredine ſanguinis, ſed ꝙ nō ſit febris ſanguinis à putredine ſanguinis: & ratio Gal. fuerat huiuſmodi: nā ſanguis cum putreſcit, fit cholera, & nō eſt ſanguis, fit primo febris cholerica, non ſanguinea: deinde tantū abeſt vt Gal. negauerit ſanguinē putreſcere, atq; ex huiuſmodi putredine febrim fieri; vt id aperte & expreſſis verbis, verūq; tanq̃ apud omnes cōptum recipiat 2. de diff. feb. 9. qui Gal. id tātummodo q̃rit, vtrū in putreſcente ſanguine certa quædā febris ſpecies fiat, ſicut reliquis humorib. putreſcentib. tres diſtinctas ſpecies febris fieri certū eſt: q̃ contēplationē ille inq̃t p̃ſtantiſſimā eſſe, adeo vt Gal. nō de febre ſanguinis q̃ſtionē inſtituat. Ac ſane Auic. hac in parte mentē Gal'. p̃clare eſt aſſecutus: itaq; ſumma q̃ſtionis quā Auic. agitat, aduerſus Gal. eſt huiuſmodi; vtrū ex putreſcente ſanguine certa ſpecies febris cōſtituatur, quā liceat ſanguinē appellare, ſicut cæteris putreſcētibus humorib. tres dictæ ſpecies febris cōſtituuntur, q̃ ex ſingulis humorib. bilioſa, pituitoſa, melancholica appellātur: ſed quoniā, vt ſupius diximus, hæc vox ſanguinis æquiuoca eſt, ac ꝓpterea dubiū ſupeſt, in qua ſignificatione q̃ſtio debeat agitari, ſciendū eſt, Auic. ſeipſum interpretari, ꝗ ita ſcribit: *Dicamus ergo nunc, ꝙ febris ſanguinis eſt febris putredinis, & febris calefactionis & ebullitionis, q̃ nominauit Hip. ſynochū cōcluſum, &c.* Ex quo loco nōnullæ emergunt difficultates maximi momenti, & primū quatenus ꝑtinet ad nomen ſynochis, certū eſt neq; Hip. neq; vllū ex veterib. medicis hac voce in ſuis ſcriptis vſum fuiſſe, ſicut Gal. teſtatur poſtremis verbis com. ſupra 2. de natur. humana, ſed iſtud à iuniorib. inuentū fuiſſe, vt idē notat Gal 9. met. 2. 1. epid. 3. 2. Deinde quatenus ꝑtinet ad eſſentiā huius febris, docet Gal. met. 3. tā plane & aperte, vt planius non poſſit, febrē ſynochū putridā ex putredine omniū humorū originē habere, à quo ſenſu neq; puto Auic. diſſentire, ꝗ cōtinuo tradens ſigna, differentias & curationem febris ſanguinis, omnia ꝓpemodū tranſcribit à Gal. q̃cunq; ab illo de

febre

febre ſynocho tradita ſunt:itaq; non videtur dubiũ,qn Auic. in ſua q̃ſtione accipiat nomẽ ſanguinis, quatenus hæc vox ſignificat omnes humores q in venis cõtinẽtur. Quod ſi ſic ſe res habet,ego qdẽ non verebor aſſerere, Auic.hac in parte ,prſus Gal. mentẽ non percepiſſe:neq;.n.quærit Gal.q̃ ſit ſpecies febris,ſi ſanguis putreſcat,accipiendo ſanguinẽ ,p omnib.humorib.quam febrim ipſam euidentiſſime docet, & conſtat inter omnes,eſſe ſynochum,ſed quærit quænam ſit ſpecies febris, ſi ſanguis putreſcat:quatenus ille eſt quartus humor diſtinctus ab vtraq; bile & pituita, ſicut omni luce clarius primi cap.verba demonſtrant,q̃ ſunt eiuſmodi 2.de diff.feb.9. *Inter eas quæ reſtant,nulla præſtantior eſt contemplatio,verum ſicut in vtraq, bile & pituita ſiunt quædam ſpecies febris,ita etiam in ſanguine putreſcente*:vt certe mirum ſit,quomodo Auic. rem tam perſpicuam non animaduerterit:atq; hinc factum eſt,cum Gal.de vna ſpecie febris, Auic.de altera intelligat,& quæſtionẽ moueat,neq; in principali controuerſia conueniant,vt rationes Auic. ad hanc diſputationẽ parũ accõmodatæ, forte etiã vanæ & ineptæ cenſendæ ſint:etſi enim ille dicat Gal. opinatum fuiſſe, nullam fieri febrim ſanguinis ex putredine ſanguinis,propterea quia ſanguis dũ putruit, ſit cholera,neq; remanet ſub forma ſanguinis,tamẽ Gal.iſtud non aſſerit de ſanguine, id eſt,de omnib.humorib. ſed de ſanguine vero, humore à reliquis diſtincto: vnde quemadmodũ rationes Auic.ad confutandã conuerſionẽ ſanguinis, id eſt,quatuor humorũ,in bilẽ,ſunt inanes,& nihil cõcludunt,ita ad confutandã conuerſionẽ ſanguinis,i.e.quarti humoris,forẽt longe magis accõmodatæ, & aliquã vim haberent.

In hunc eundem ſcrupulum incidit Auerr.4.collig.31.qui ſimul cum Auic.nõ intelligens reperiri aliam febrem ſanguinis, quam ſynochum,taxat Gal.inconſtantiæ,quod aliquando dixerit, huiuſmodi febrem eſſe cholericam,aliquando autẽ nõ eſſe cholericam:quos deinde Auic.nimirum & Auerr.medici prope omnes imitati ſunt,q pariter nõ intelligẽtes,apud Gal.reperiri duo diſtincta genera febris ſanguinis,,p duplici huius vocis ſignificatione,ſicut diximus, in varios errores dilapſi ſunt. *Error Auerr.*

Cæterũ vt nos cõtra diſtincte & pſpicue hãc rẽ intelligamus,primo decet nos inueſtigare, qd tandẽ Gal.reuera de febre ſanguinis, & tota hac difficultate ſẽtiat,ex qua diſciplina ſpero vos facile hãc veritatẽ poſſe intelligere,& alienos errores detegere.

In diſputatione febris ſanguinis, ſicut non poteſt negari,ita non negauit Gal. ſanguinem poſſe putreſcere,cũ manifeſtum ſit & vulgare in doctrina Ariſt.4. Meteoror.2.omnia quæcunq; ſunt mixta ex elementis,niſi per vim intereant, per putredinem interire,omniaq; materia conſtantia præter ignem putreſcere. Itaque ad mentem Gal. hæc ſit prima concluſio, ſanguinẽ & quartũ humorẽ, & totã maſſam quatuor humorũ poſſe putreſcere. Deinde cum Gal. doceat,ſanguinẽ vel ſola copia, vel ſola alteratione,ſine aliqua vſtione vel putredine,poſſe febrẽ efficere, qualis eſt ſynochus ſine putredine, pariter neq; potuit negare, neq; vnq̃ negauit,ſanguinem putreſcentẽ poſſe febrẽ excitare:quare hęc ſit ſecunda cõcluſio,ex putreſcente ſanguine ſiue ſolo,ſiue ſimul cum reliquis humorib. febrẽ fieri.3. ſi quæras, qualiſnam ex putredine ſanguinis febris oriatur,reſpõdet Gal. ſi intelligas ſãguinẽ,hoc eſt,collectionẽ quatuor humorũ,ex huiuſmodi putredine febrẽ ſynochũ oriri, 9. meth.3. ſi vero intelligas ſanguinẽ ,p vno quarto humore,hãc febrẽ ſanguinis appellari,2.de diff.feb.9. quæ tertia ſit concluſio. Demũ vero cũ Gal. expreſſe velit ſimpliciũ febriũ tria tantummodo eſſe genera, bilioſas,pituitoſas,melancholicas, ſi quæras ad quodnam ex iis tribus generibus febris ſanguinis referenda ſit, reſpondet loco citato, de diff. febr. 2. de crũb. 12. huiuſmodi febrem ſub bilioſam reponendam eſſe: quam poſtre-

Vera doctrina febris ſanguineæ.

I. Concluſio.

II. Concluſio.

III. Concluſio.

IV. Concluſio.

poſtremam concluſionem ad Galeni mentem nobis liceat ſtatuiſſe. Verum cum tres priores concluſiones nullam videantur difficultatem continere, id tantum reſtat, vt poſtrema paulo accuratius examinetur, de qua videmus Auic. duas diſputationes aduerſus Galenum inſtituiſſe: ſed ante omnia ſtudeamus Galeni mentem & rationes intelligere. Galenus ex propoſito duobus locis hanc quæſtionem tractat, cum ſanguis putreſcat, cum efficiat febrem, cum ſimplicium febrium non plura ſint quam tria genera, & tres periodorum rationes, ad quodnam genus, & ad quam periodum febris ex putredine ſanguinis debeat referri. Primus eſt locus 2. de diff. febr. 9. in quo accipiens tanquam manifeſtum, ſanguinem putreſcere, & rationem ex Ariſtotele docens, quomodo ille putreſcat, cõcludit febrem ex putreſcente ſanguine ſimpliciorem eſſe, quam ex aliis humoribus, ac proportionem tertiani circuitus aſſumere, adeo vt in febre ſanguinis, ſicuti fit in tertiana, tertio quoque die noua acceſſio inuadat: hoc autem probat experientia ſumpto exemplo pleuriticorum, qui rubra expuunt, in quibus certum eſt, inflammationem & febrem ex putredine ſanguinis originem habere, ſiquidem obſeruatum eſt, huiuſmodi febres plane tertianum circuitum obſeruare. Et ſi quis obiiciat, diuerſam rationem eſſe humoris putreſcentis in inflammatione & in venis, huic reſpondet Gal. & diffuſe demonſtrat 1. de diff. feb. 9. putredinem humorum quæ fit in vaſis, ſimilem eſſe illi putredini quæ in phlegmone, abſceſſibus, & phymatis oritur, ita vt de vtraque plane idem ſtatuendum ſit. Alter eſt locus 2. de criſi. 12. in quo Gal. hoc ipſum docet, & hanc rationem reddit, propter quam febris ex ſanguine tertianos faciat circuitus, atque ad bilioſas ſit referenda, qui ſcribit ad hunc modum: Manifeſtum eſt, cum ſanguis putreſcere cœperit, quod non etiam bonus manet, ſed bilioſus fit, atq; in eo illud obſeruatur, quod tria ſint vniuerſa ſimplicium febrium genera; quæ enim ex putrefacto fit ſanguine, iam quodammodo bilioſa eſt, ſi vtique in naturalibus ſermonibus recte demonſtratum eſt, quod ſanguis ex moderato fit calore, flaua autem ex plurimo, atra autem ex abunde immoderato. Itaque ratio propter quam Gal. aſſerit, febrem ſanguinis ad bilioſas referendam eſſe, illa eſt, quia ſanguis cum putreſcit, fit bilioſus: ex quo loco Auicenna arripuit occaſionem reprehendendi Galenum, quaſi ille voluerit, ex putredine ſanguinis nullam febrem ſanguinis fieri poſſe: ſed Gal. aliter ſentit, & aliter loquitur, qui non ſcribit, ſanguinem cum putreſcit, fieri choleram, & non eſſe ſanguinem, neque tunc febrem fieri cholericam, non ſanguineam, vt illi imponit Auic. ſed inquit ſanguinem putreſcentem fieri bilioſum, & febrem ex eo genitam non ſimpliciter & abſolute, ſed quodammodo bilioſam eſſe, imo vero ni fallor, tam euidenter Gal. fatetur & docet, ex putredine ſanguinis manentis ſub forma ſanguinis, febrem fieri, quam vere febrem ſanguinis liceat appellare, vt nulla de hac re dubitatio mihi videatur ſupereſſe. Ac primum memoria eſt repetendum exemplum pleuritidis, in qua rubra expuuntur, de qua ſupra diximus ex Galeno; namque ſi experientia demonſtrat, huiuſmodi pleuritidem talem à principio vſque ad finem permanere, ſanguinemq; ſub forma ſanguinis perdurare, quod ſputa perpetuo cruenta ſatis confirmant nihil prohibet: quin idem verificetur de ſanguine in venis putreſcente, cum certiſſimum ſit ex doctrina Galeni eadem plane ratione tam in inflammationibus, quam in vaſis humores putreſcere. Quamobrem etſi Galenus ſcribit, ſanguinem putreſcentẽ fieri bilioſum, tamen non docet alium humorem fieri, ſed ſanguinem adhuc permanere, & ſanguinem poſſe appellari, ſicuti cæteris quoq; humoribus contingit, qui putreſcentes non

Declaratio veritatis.

non degenerant in alios humores, ſed proprium nomen retinent. Sed aliquis rurſum nobis obiiciat Gal. qui videtur manifeſte affirmare loco citato, 2. de diff. feb. ſanguinem putreſcentem mutari omnino, partem quidem tenuiſſimam & pinguẽ in pallidam bilem, craſſiorem vero in atram: præterea febres pro ſpecie humorũ in quo ſanguis mutatur, cõſiſtere, & inter ſe differre: ac reuera ita hæc ſe res habet: verum ſciendum eſt, longe rem aliã eſſe, ſanguinẽ putreſcere, & ſanguinem putridam eſſe: etenim qui per putredinẽ iam corruptus eſt, putridus exiſtit, qui ad corruptionem diſponitur, putreſcens dicitur: namq; putredo & vſtio ſunt alterationes ſecundum totam ſubſtantiã, ſiquidem quod putridum aut vſtũ eſt, non ſolũ incaleſcit, aut refrigeratur, aut tale quid patitur, ꝙ eſt alterari ſecundum qualitates, verũ etiam in alienam ſubſtantiã degenerat; quippe in vtriſq;, & quæ putreſcunt, & quæ vruntur, extinguitur calor natiuus ab externo, in putridis quidem, humidis partib. extractis, in vſtis vero cõſumptis: ꝙ autem putreſcit, antequã tota ſubſtantia ꝑmoueatur qualitatib. ad putredinem concipiendã diſponitur, terminuſq; huius diſpoſitionis eſt, cum humidæ ſubſtantiæ partes præter debilitatem natiui caloris à calore externo factam, iam incipiunt à partib. ſiccis ſeparari, veruntamẽ communi appellatione vtraq; dicuntur putreſcere, tam quæ ad concipiendã putredinem male diſponuntur, quã quæ tota ſubſtantia mouentur, & in alienam degenerant. Hæ duæ rationes putredinis quotidie in vinis apparent manifeſtiſſime, quod præclare declarat Gal. 2. apho. 17. namq; dicimus vina putreſcere, quando incaleſcunt, acidũq; habent ſaporẽ, ſed nondum in acetum degenerarunt, quæ tamen vina multa vẽtilatione, mutatione vaſis & loci, priſtinam recupant naturã, ꝙ fieri nõ poteſt, vbi ex toto corrupta & acida facta ſunt: nam res quæ tota ſubſtantia mutatæ ſunt, ſicuti putredine, vſtione, concoctione, ad priorẽ ſtatum nequeunt redire, non enim ſicuti quod calefactum eſt, poteſt refrigerari, ita ꝙ coctum eſt, reddi crudum, & quod putridũ eſt, poteſt emendari: cũ igitur huiuſmodi variæ putredinis rationes ſanguini quoq; poſſint cõtingere, nimirum vt ille putreſcat, vel dũ calidior & humidior redditus, ad putredinem diſponitur, vel dum tota ſubſtantia mutatur, facile eſt intelligere, ꝙ Gal. declarat manifeſte, ſanguinẽ priori modo putreſcentem in alios humores non tranſmutari, ſed ſub forma ſanguinis permanere, etſi bilioſus fiat, ac febrẽ ſanguinis efficere, quæ ſub bilioſa cõprehenditur: poſteriore autẽ modo vere ſanguinem in alios humores tranſmutari, ac febrẽ efficere diuerſarum ſpecierum, ſicuti diuerſis humoribus putridis conuenit. Hanc vero fuiſſe mentem Gal. facile vnuſquiſq; fatebitur, q ad verba illius vel parum voluerit animum adhibere. Cum enim docuiſſet, ex putreſcente ſanguine febrem fieri quodammodo bilioſam, & quæ tertio quoq; die habeat acceſſiones, atq; iſtud experientia confirmaſſet, ſtatim hæc ſubiungit: *At vero ſi ſanguis ſupramodum aſſetur, mutatur omnino; pars enim tenuiſsima in pallidam bilem, & craſſior in atram conuertitur.* Et paulo poſt: *Febres igitur pro ſpecie humorum, in quos ſanguis mutatur, conſiſtent, ſola malignitate & lenitate differentes.* Neq; enim Gal. amplius loquitur de ſanguine putreſcente, ſecundum ſimplicem alterationem, ſed de ſanguine ſupra modum aſſato, qui vſtionis modum repræſentat, in qua iam diximus totã ſubſtantiam mutari: ꝙ quidem Gal propoſitum ſatis confirmant illa duo verba aduerſatiua (*at vero,*) q̃ manifeſte demonſtrant, illũ loqui de alia materia, q̃ antea locutus fuerit.

Colligentes quæcunq; hactenus dicta ſunt de febre ſanguinis, ad Gal. mentẽ ita habendum eſt: ſanguinem ſecundum vtramq; ſignificationem putreſcere, & febrem efficere, ex putredine omnium humorum ſynochum fieri, ex putredine vnius

Dubitatio.

Summa omnium.

 ſangui-

ſanguinis, febrē ſanguinis, ſed quæ ad bilioſas referenda eſt, & tertio quoq; die habet acceſſiones ſanguinē ſupra modū aſſatum, partim in pallidam, partim in atram bilem degenerare, & tunc febres fieri pro ſpecie humorum, in quos ille mutatus fuerit. Si quis hæc bene intelligat, huic non difficile erit aliorum falſas opiniones intelligere, & confutare, qualis fuit opinio pluſquam commentatoris, id eſt, Truſcani, qui in 3. artis med. 38. aſſerit ſanguinem putreſcere, ſed facere periodum quotidie, ſicuti facit febris quotidiana, qualis fuit opinio Conciliatoris diff. 89. Gentilis, & omniū fere poſteriorum, q docent ex putredine ſanguinis febrem quidē fieri, ſed q̄ talis diutius non poteſt permanere, qualis eſt opinio quorundā recentiorum, vt Montani, qui aſſerūt, febrē ſanguinis ex putreſcentib. ichorib. ſanguinis originē habere, quales forte neq; aliç huiuſmodi opiniones deſunt, de q.b. nō eſt lōgius agēdū, ꝙ veritate poſita, omnia falſa facile euaneſcāt: quare ad alia q̄ reſtant, ꝓgrediamur.

Differentiæ. Febres à ſanguine ſunt duplices, quatenus hæc vox vel omnes humores, vel vnum ſanguinem ſignificat; priores quæ ad omnes humores pertinent, ſunt ſynochi, Latine continentes, quæ pariter ſunt duplices, quędam ex putredine humorum, quædam ſine putredine. Febres ſynochi cum putredine deſcribuntur à Gal. 9. metho. 3. vbi in omnibus vaſis, ac potiſſimum maximis, æqualiter ſucci putreſcunt: ſynochi autem ſine putredine eadem cum febre ephemera conſtant natura, quoniam in ſpiritibus, non humorib. calor præter naturā accenſus eſt, ſed in eo differunt, ꝙ non in vnam diē, vt ephemera, ſed in multos dies porrigūtur: vtraq; autē febris ſynocha, tā cum putredine, q̄ ſine putredine, eſt in triplici differentia vel perpetuo creſcens ad finem vſq;, vel perpetuo declinans, vel in eodem ſtatu permanens: huius cauſam refert Gal. loco citato, in aſcenſionem & tranſpirationem vaporum: etenim illa eſt vniformis, in qua tantum tranſpirat & diſſoluitur, quantum accenditur: creſcens vero illa eſt, in qua plus accenditur quam diſſoluatur, ſicuti cōtra decreſcens illa eſt, in qua plus conſumitur, quam accendatur. Poſteriores autem febres ſanguinis ſunt quodammodo bilioſæ, de quibus ſatis diximus.

Duo errores Auic. Hinc duo ſunt colligenda aduerſus Auic. in præſenti cap. primum, quoniam ille explicans, quomodo ſynochus non putrida partim febribus ephemeris, partim febribus putridis conueniat, inquit illam conuenire ephemeris, quoniam nulla adeſt putredo in humoribus: conuenire autē putridis, quoniam quod calefactum primum eſt in ea, eſt humor, quod eſt perſpicue falſum: namq; in ſynocho ſine putredine primum calefactum, ſunt ſpiritus, nō humores, vnde Gal. docet, huiuſmodi febrem reuera ephemeram eſſe, atq; eo tantum cum putridis conuenire, quod plures dies perſeuerat. Alterū eſt notandū aduerſus Aui. ꝙ ille aſſerit, nullā febrē ſanguinis reperiri præter tres differentias ſynochi, qui febrē ex putredine vnius ſanguinis plane videtur ignorare, q̄ tamen dari, & ratione & Gale. auctoritate ſatis cōfirmatū eſt.

Signa ſynochi. Signa febris ſynochi apud Gal. 9. metho. 2. de diff. feb. 2. de criſ. ſunt huiuſmodi: primo calor non eſt valde mordax, quoniam in materia benigna & miti fundatur: ſecundo pulſus ſunt magni, vehementes, celeres, minime inæquales & inordinati, niſi quatenus hæc propria ſunt omnium febrium putridarum: tertio lotia ſunt craſſiora & rubicundiora, cum huiuſmodi febris maiori ex parte fit in corporibus refertis multo ſanguine & boni habitus: quarto forma febris varia eſt, vt variæ ſunt illius differentię, vel enim creſcit, vel decreſcit &c. Vltimo ſumuntur ſigna à cauſis, namque talis febris generatur in adoleſcentia in corporibus plethoricis, carne & ſanguine præditis, in vere, in regione & conſtitutione anni temperata, vi-

ta, victus & reliqua præceſſerunt, quæ copiam ſanguinis poſſunt generare.

Signa differentiarum ſynochorum.

Vtrum vero ſit ſynochus cum putredine vel ſine putredine, hæc fere eadē ſigna facile demonſtrant: etenim in ſynocho putrida calor non eſt adeo mitis, lotia ſunt magis craſſa & rubra, pulſus ſunt magis inæquales & inordinati, quam contingat in altera ſine putredine. Signa autem febris ſanguinis, quatenus ille eſt quartus humor, fere eadem ſunt cum ſignis tertianæ, cum per tertiam diem ſuas faciat periodos, atque vt diximus, ad febres bilioſas debeat quodammodo referri: veruntamen vt notat Galenus 2. de diff. febr. 9. hæc febris ex putredine ſanguinis, altera ex putredine bilis, cum in cęteris, tum maxime in lenitate caloris, perpetuo ſimplicior & mitior exiſtit, quę enim qualitas caloris vaporoſior eſt, & minus moleſta, ſanguinis eſt, quæ vero moleſta, erodens & mordax, ex bile conſiſtit. Atq; hactenus de eſſentia, differentiis, & ſignis febris à ſanguine.

Signa febr. ſanguinis.

Curatio.

Itaque veniamus ad curationem, & quoniam communes curandi indicationes, de quibus non ſemel diximus, facile ad omnes febres poſſunt accommodari, ſtatim ad particularia præſidia aggrediamur, inter quæ ſectio venæ videtur principem locum obtinere, quæ poteſt ſanguinem minuere, corpus refrigerare, & quandoque febrem extinguere, & integram ſanitatem afferre, & ita Gal. 9. metho. ſcribit in ſynocho, ſiue cum putredine, ſiue abſque putredine, quamprimum ad ſectionem venæ deueniendum eſſe. Sed quærat aliquis de alui lenitione, vtrum poſſit in præſentia conuenire: morbus eſt maximus, ac maxime vrget, occaſio eſt præceps, quare ſtatim maximo præſidio opus eſt: & ſi quis rurſum obiiciat præcedentē ciborum cruditatem: huic reſpondet Gal. 9. metho. 5. tanto tempore ſectionem venæ differendam eſſe, quantum ſatisfacere videatur tum ad eorum concoctionem, tum vt excrementa deſcendant. Auic. ſicuti generaliter docuit cap. 7. de curatione generali, poſt ſectionem venæ videtur alui lenitionem probare, qui exhibet mannam, aquam duorum granatorum, & thamarindos, quæ forte alicui ſuſpecta videbuntur, cum manna facile conuertatur in bilem, granata autem & thamarindi non leuiter adſtringant. Ego quidem, ſi modo aluus foret lenienda, ſiue ante, ſiue poſt ſectionem venæ id fiat, inter cætera omnia caſſiam probarē. Cæterum quod pertinet ad miſſionem ſanguinis, ſicuti omnes fatentur, remedium eſſe vtile ac neceſſarium, ita de quantitate mittendi ſanguinis non conuenit inter omnes. Galen. in vtraque ſynocho, tam putrida, quam non putrida, docet ſanguinem vſq; ad deliquium animi mittendum eſſe, de qua copioſa mittendi ſanguinis ratione præclarum illius teſtimonium audiatis, 9. metho. 4. Hoc remedium tum ratione, tum experientia didici: namque primum in contrarium ſtatum corpus deducitur celerrime, ex animi deliquio refrigeratum: hoc vero nemo poteſt inuenire, neque quod ipſis ægris, neq; quod naturę iucundius ac vtilius ſit: poſtmodum in eiuſmodi corporibus neceſſario ſuperuenit alui deiectio, nonnunquam etiam bilis vomitus, quas res ſtatim à toto corpore ſudores excipiunt: qui preterea duas elegantiſſimas narrat hiſtorias, duorum adoleſcentū, alterius liberi, alterius ſerui, quorum ille ſynocho ſine putredine, hic ſynocho cū putredine laborauit, qb. vtriſq; vſq; ad animi deliquiū nō eſt veritus ſanguinē mittere: ꝙ item faciendum docet in libello de ſanguinis miſſione 11. 1. aph. 23. altera autem ex parte nō defuere olim, neq; deſunt in præſentia, q. ib. tale remedium ſuſpectū & periculoſum videtur, vnde nōnulli contendunt, Gal. in hac miſſione ſanguinis animi deliquiū nō includere, ſed excludere: inter quos eſt Braſſauolus 1. apho. 3. qui tā copioſæ vacuationis terminum interpre-

De ſanguinis miſſione ad animi deliquium.

tatur minime deliquium animi, ſed quem ægroti poſſunt perferre. Sed Braſſauolus & cæteri male ſentiunt: cum enim Gal. docet, vacuationem ſecta vena vſq; ad animi deliquium fieri debere, nulli dubium eſt quin de ea loquatur, quæ animi deliquium affert & includit, quod ex multis locis vnus locus confirmat manifeſtiſſime. Nam loco citato 9. metho. 4. hæc habet: *Aufero itaq; ab homine eouſq; de induſtria ſanguinem, quoad animo linqueret, maximum plane, vbi valentes vires ſunt, continentis febris remedium.* Ex quibus verbis manifeſtum fit, illum deliquium animi non excludere, ſed includere, inquit enim, vt animi defectus ſuccederet, quod ſi animi defect⁹ ſuccedit, certum eſt non illum excluſum fuiſſe. Sunt igitur nonnulli, qui nullo modo hoc remedii genus probant, ex quib. eſt Cornelius Celſus lib. 2. 10. qui ſcribit, ſemper finem mittendi ſanguinis faciendum eſſe, antequam anima deficiat. Eſt Auic. cum inquit cap. 7. de curatione generali, meliorem eſſe multiplicationem numeri, multiplicatione quantitatis. Sed præ cæteris eſt Auerr. qui aduerſus Gal. diſputat, & nonnullis rationib. conatur huiuſmodi remediũ oppugnare, in 7. colliget 8. Sed antequã illius argumẽta ꝓfero, nonnullæ voces diſtinguendæ ſunt, ne vos quoq; in eũ errorẽ incidatis, in quẽ Montan. Veronenſ. & alii celebres viri inciderunt. Ea vero nomina apud Græcos tria ſunt, lipothymia, lipopſychia, & ſyncope, quorũ duo prima vnam eandemq; rem Galen. ſignificant, 1. ad Glau. 14. 2. aph. 8. nempe animi defectionem, vel deliquium, vel exanimationem, vel quomodocunq; ea velimus interpretari: etſi non ignoro, nonnullos interea quoq; neſcio, quod diſcrimen ponere, quod ad rem preſentem non pertinet. Tertium vero nomen, ſyncope, lõge aliam rem apud eundem Gal. ſignificat 12. metho. 5. cum ſyncope nihil aliud ſit, quam præceps omnium virium lapſus, quarum eſſentia cum partim in ſpirituum, partim in ſolidorum corporum naturali qualitate & quantitate conſiſtat, ſciendum eſt, nihil horum per ſyncopen manere integrum, ſed omnia collabi & diſſipari, tandemq; ęgrum in ſummũ vitæ diſcrimen venire. Itaq; id velim vos intelligere, & pro comperto habere, nunquam Gal. docuiſſe, ſanguinem fore mittendum vſq; ad ſyncopen, ſed tantummodo vſq; ad lipothymiam, quæ admodum leuis eſt affectio, atq;, vt Gal. docet 1. ad Gl. 14. ex leuibus cauſis, vt gaudio, timore, ira, quandoq; ſolet prouenire, ac ſine multo labore ſanatur. Quamobrem ſi Auic. & Auerrh. reuera putant, Gal. probare ſanguinis miſſionẽ vſq; ad ſyncopen, neque, vt veriſimile eſt, potius liceat in interpretes culpam transferre, qui inconſiderate in ſua lingua pro lipothymia ſyncopen ſint interpretati, illi profecto Galeni mentem non ſunt aſſecuti, ac ſine ratione hoc decretum non recipiunt. Sed vtcunq; hæc ſe res habeat, Auerrh. rationes audiamus, quarũ prima eſt: medicus eſt imitator naturę: ſed natura nunq̃ vacuat ſanguinem vſq; ad ſyncopen: ergo neq; medicus. Maior eſt manifeſtiſſima. Minorẽ probat Auer. quoniam ſi fit huiuſmodi immoderata vacuatio, ea non fit niſi in criſibus malis, & qu b. virtus expulſiua plusq̃ conueniens eſt, expellit. Secunda ratio eſt talis: Vacuatio inſtituta à medico, quatenus eſt vacuatio, tantummodo quod ſuperfluum eſt, minime quod naturale eſt, debet euacuare: ſed phlebotomia vſq; ad ſyncopen non modo ſuperfluũ, ſed etiam naturalẽ ſanguinem educit. Ergo. Tertio Gal. hac miſſione ſanguinis non aliud ſibi proponit, niſi ſubitam corporis refrigerationẽ: ſed huiuſmodi remedium eſt per accidens, cum non agat per contrarium. Ergo tanquã remediũ periculoſũ debet ꝑtermitti: q̃ cõcludit melius eſſe vt aliquãtulũ remaneat de calore extraneo, q̃ calor naturalis diminuatur. IV. & vlti. in ſynocho putrida neceſſariũ eſt poſt ſectionẽ venæ aliquos repiri humores vel putridos, vel ꝑparatos ad putredinẽ:

Lipothymia & ſyncope differunt.

Argumenta Auerrhois.

Ergo

Ergo tam copioſa ſanguinis miſſione diminuto calore naturali, ac virtute reddita debiliore, illi magis corrumpentur,neq; deinceps poterunt à natura concoqui & ſuperari. Hæc ſunt argumenta Auerrh. quib.poſtremo loco addo argumentũ Cornelii Celſi lib.2.10.fundatum auctoritate Hip.& eſt huiuſmodi,ſcribit Hip. 6.apho. 27.qui ſuppurati,aut aqua inter cutem laborantes vruntur aut ſecantur,ſi pus vel aqua confertim fluxerit,omnino moriuntur. Ergo inquit Celſus, ſi in curatione hydropis hæc ratio reſpondet,neq; licet inutilia & noxia excrementa ſemel & confertim vacuare,longe magis neceſſe eſt eam reſpondere, neq; licitum eſſe ſanguinem naturæ familiariſſimum & vtiliſſimum tam copioſe profundere.

Ego vero puto,omnes huiuſmodi rationes eſſe nullius momenti, neq; quidquam aduerſus Hip.&Gal.ſententiam demonſtrare:itaq; ad primum argumentum poſſum reſpondere,medicum ſane eſſe imitatorem naturæ;ſed illud præterea mihi libet addere,quod traditum eſt à Gal.de conſt. artis med. 12. nempe quædam poſſe efficere medicum,exempli gratia,os luxatum reponere,quod natura nequit facere, quædam vero efficere naturam,ſicuti cauum vlcus carne implere, quod à medico fieri non poteſt:vnde etiamſi natura nunquam ſanguinem vacuaret vſq; ad deliquium animi,tamen licet medico id facere;neq; valet argumentatio: Medicus eſt imitator naturæ: ergo medicus nihil debet efficere,quod natura non facit.Sed præterea poſſum reſpondere,minorem falſam eſſe,ſiquidem experientia demonſtrat, naturam ſæpenumero per nares,hęmorrhbidas,vterum,vſq; ad animi deliquium ſanguinem vacuare,atq; huiuſmodi vacuationes criticas & ſalutares eſſe, cum ita ægri à morbis grauiſſimis liberentur: imo vero ipſe Auic.fen.17.3.cap.2. fluente ſanguine per hæmorrhoidas,vult illum non eſſe retinendum, priuſquam æger debilitetur,& cadat in ſyncopen.

Ad ſecundam & tertiam rationem notandum eſt, Galenum non ſimpliciter tam copioſam venæ ſectionem probare propter vnam ſanguinis effuſionem, ſed primo & per ſe animi deliquium procurare,vt hac ratione refrigerato corpore facultas calida intemperie pene ſuffocata recreetur,ac deinceps poſſit per vomitum, aluum,ſudorem,noxios humores expellere,& febrem extinguere,quæ omnia non fierent,quantumuis copioſa foret vacuatio,niſi tandem animi deliquium ſuperueniret: vnde cum talis & tanta refrigeratio ſine animi deliquio non poſſit haberi, ita habendum eſt, eiuſmodi ſummam vacuationem vtilem eſſe & neceſſariam, totumq; ſanguinem tam copioſe profuſum quodammodo ſuperfluum eſſe, cum ille ſit impedimento,quo minus animi deliquium & illa inſignis refrigeratio poſſit ſuccedere.Et quamuis miſſio ſanguinis ad deliquium animi per accidens refrigerationem afferat,nihil iſtud refert,namq; ſi tollantur omnia præſidia, quæcunq; iuuant per accidens,vniuerſa medicina tolleretur, exempli gratia, ſcammonium calidum eſt,vnde per accidens purgando morbos bilioſos,febrem iuuat, nihilominus à nemine repudiatur, quod item de aliis quamplurimis ſtatuendum eſt. Quo loco memoria eſt repetenda ſententia Gal.10.metho.10. qui ſcribit,omnium febrium, qua febres ſunt,proprium remedium refrigerationem eſſe,ſiue poteſtate,ſiue actu,ſiue per ſe,ſiue per accidens ea talis fuerit.

Ad quartam & vltimam Auerrh.rationem ſatis eſſe deberet Galeni exemplum, qui alteri adoleſcenti,ſeruo laboranti ſynocho cum putredine ſtatim vſq; ad animi deliquium venam ſecuit,neq; propterea factum eſt, vt reliquię putredinis non fuerint à natura ſuperatæ,quandoquidem ſecuta deinceps coctione, febris ex toto die

ſeptima finem habuit. Verum neque præterea deeſt ratio: cum enim facta huiuſmodi inſigni refrigeratione, humorum tranſpiratio & ventilatio ægrotis reſtituatur; quæ potiſſima eſt ratio curandi & præcauendi putredinem, contrarium potius contingit, nempe vt quæ præſens eſt putredo citius curetur, & quæ futura eſt, facilius prohibeatur. Ad poſtremum argumentum Cornelii facilis eſt reſponſio; ſiquidem plane diuerſa eſt ratio copioſæ miſſionis ſanguinis, & copioſæ purgationis aquę: quare non eſt mirum, hominem laborantem hydrope ex confertim facta aquę profuſione, mori, cum neceſſario tunc facultas ſit debiliſſima: febricitantem vero ex miſſione ſanguinis vſq; ad animi deliquium non perire, cum Hip. Gal. & omnes conſentiant, ad hoc remedium nunquam fore deueniendum, niſi vires bene conſtent, quæ tantam vacuationem poſſint perferre: vbi inquit Hip. 1. apho. 23. ad animi deliquium vſque ducendum eſt, hoc quidem faciendum, ſi æger poſſit perdurare, & Gal. 9. metho. 5. vbi valida adeſt virtus, & ætas permittit, vſq; ad animi defectũ mittere oportet, vbi alterum horum non ſatis reſpondet, tutius eſt, quantum ſatis viſum fuerit, tantum principio detrahere, quod deficit ita ratione ſupplere: ſed hac de re ſatis, ſi modo illud poſtremo loco addamus, quod addit Gal. 9. metho. 5. laborantes febre ſynocho prætermiſſa ſectione venę in ſummum diſcrimen venire, niſi vel virium robur, vel largum ſanguinis profluuium, vel ſudor copioſus ex manifeſta pernitie illos eripiat.

Præparatio. Lenita aluo, ſi id ferat occaſio, ſecta vena, huiuſmodi febres ſæpenumero ſtatim ceſſant & iugulantur, quod ſi aliter eueniat, altera ſequitur indicatio, nimirum alterandi humores, præparandi meatus, vt vel febris finiat, vel ſaltem illi prępararentur, adeo vt vel natura, vel arte commode poſſint expurgari: ſic igitur putreſcente ſanguine conueniunt refrigerantia & humectantia, inter quæ principem locum tenent quæ leniter vacuant, & ſanguinem purgant ab excrementis: quare ex Gal. 11. metho. 10. illa ſunt exhibenda, quæ per aluum, vrinam, & ſudorem purgare ea poſſunt, qualia ſunt hoc tempore familiaria, noſtri vulgares ſyrupi, roſatus recens, de ſucco enduiæ, de ſucco acetoſæ, de ſucco borraginis, & ſimiles, de quibus id memoria eſt repetendum, quod alias vos monui, inſtituto atque exemplo Galeni, qui mulſa admodum diluta vtebatur, huiuſmodi quoque ſyrupos dilutiſſimos parandos eſſe, ne conuertantur in bilem, & ſit exemplum:

℞ *Syrup. roſ. recentis.*
De ſucco acetoſæ ana ʒ v.
Decoctionis acetoſæ.
Borraginis.
Lactucarum ana ℥ iij.
M. pro ſyrupo.

Horum imitatione varia id genus remedia poſſunt parari.

De aqua potione. Apparente concoctione, dummodo adſint conditiones, de quibus alias diximus, nullum eſt præſtantius remedium potione aquæ frigidæ, ex qua excitata & roborata natura, non ſolum vacuat ſæpenumero humores noxios per vomitum, aluum, ſudorem, ſed etiam totum calorem febrilem extinguit: quamobrem iis duobus præſidiis Gal. ſectione inquam venę, & aqua frigida, quæ ſcribit eſſe principalia & maxima remedia continentium febrium, conſueuit totam huiuſmodi curationem perficere, loco citato 9. metho. 5. Sin vero propter aliquod impedimen-

Cum non liceat frigidam exhibere, tunc licet deuenire ad ea medicamenta, quæ aluum poſſunt mouere: ſi quis, inquit Galen. 4. de tuenda 4. vel propter ætatem, vel propter timiditatem permittere ſe medico ad ſanguinem detrahendum nolit, huic largius deiicienda aluus. Sed ſtatim quærat aliquis, an reperiatur aliquod medicamentum quod ſanguinem poſſit educere? huic reſpondet Gal. in lib. de purg. med. facul. 4. nonulla quidem inueniri talia medicamenta, ſed neminem illis vti, cum inter venena numerentur, ſiquidem hoc foret homines iugulare, non purgare: quo loco recitat hiſtoriam de quodam homine, qui caſu herbam reperit, quam ſi quis adſumpſiſſet, primum ſanguinem, deinde vitam emittebat, quem hominem multis hoc pacto morientibus magiſtratus comprehendit, & vinctis oculis duxit ad ſupplicium, ne alicui forte inter eandum herbam demonſtraret. Cum ergo non liceat ſanguinem purgare, quis quærat rurſum, qualianam purgare oporteat? cui pariter reſpondet Gal. loco citato, purgantia medicamenta hoc nomen ſortita eſſe, quod ſanguinem à reliquis humoribus purum conſtituant, itaque purganda erunt illa excrementa, que ſanguinem impurum & vitioſum reddunt: ad quam indicationem ſunt imprimis accommoda medicamenta leuiora, ac fere lenientia, caſſia, ſerum lactis, rhabarbarum, & ſimilia: nam etſi vehementiora quoq;, ſcammonium, turbith, & ſimilia, Meſuæ teſtimonio poſſunt ſanguinem mundificare, tamen illa ſunt calidiora, & cum moleſtia iſtud ſolent efficere: habeatis exemplum:

An detur medicamentum ſanguinem vacuans.

Purgatio.

℞ *Rhabarbari electi* ℈ *iiij.*
Spicæ *gr.* *iij.*
Seri lactis *q.* *ſ.*
Fiat infuſio ſecundum artem, & facta expreſſione adde ſyrupi roſati vel violati ſolutiui ℥ *iij.* *M.*

Vel ſi æger voluerit bolum:

℞ *Flor. caſſiæ nouiter ext.* ℥ *j.*
Pulpæ thamarind. ℥ *ij.*
Rhabarbari elect. puluer. ʒ *j.* *M.*

Hoc tempore omni induſtria attendendum eſt refrigerationi & humectationi totius corporis, ac præcipue membrorum principalium: ad quem locum ſunt referenda, ne eadem ſæpius repetantur, quæcunq; dicta ſunt de curatione febrium acutarum, de aere, medicamentis externis, balneo, & ſimilibus. In victu ſufficit vna ptiſana, quę ex Gal. 10. meth. 11. actu frigida eſt exhibenda, etſi non extreme refrigerata, ne ventriculus lædatur. Potus ſit aqua mulſa dilutiſſima: & ſit exemplum:

℞ *Aquæ fontis* *lib.* *iij.*
Sacchari ℥ *j.*
Bulliant ad conſumptionem tertiæ partis. quę quidem aqua & in puteis, & cum niue, & omnibus modis inſigniter debet refrigerari. Prætermittantur carnes, oua, & omnis victus craſſior, quoniam morbus acutus eſt, & in quarta, & ad ſummum in ſeptima debet terminari. Atque hactenus de febre ſanguinis, quatenus hac voce comprehenduntur quatuor humores: de altera autem, quatenus ſignificat vnum ſanguinem, non eſt longius agendum, quoniam ſicuti diximus, illa debet ad bilioſas referri, non ſolum quatenus ad reliqua pertinet, ſed etiam quatenus ſpectat ad ipſam curationem.

CAPVT XXI.

De Febre Phlegmatica.

Cap.46. Vbi pituita generetur.

IN tractatione de febribus pituitoſis ante omnia mihi vtile & neceſſarium videtur, eam quęſtionem breuiter explicare, de qua noſtræ ætatis medici vehementer diſſentiunt, nempe de loco, vbi pituita generatur, ex qua certum eſt, huiuſmodi febres originem habere: quam quidem difficultatem vt iuniores probe intelligant, ſcire debent, apud Gal. triplicem eſſe concoctionem, primam, quę in ventriculo, ſecundam, quæ in hepate & venis, tertiam, quæ in ſingulis membris perficitur: itaque dubium eſt, vtrum pituita in prima concoctione in ventriculo, an in ſecunda in hepate generetur. Ac primum nonnulli opinantur pituitam in ventriculo generari, quibus fauet Gal. lib. de atra bile 8. qui ita inquit: à nobis demonſtratum eſt, pituitoſos humores ex pituitoſis alimentis in prima ventriculi concoctione fieri, vt bilioſos in iecore, nec non 1. de natura humana com. 39. declarans, quidnam ſinguli humores conferant ad mores animi, ita ſcribit: Natura autem pituitæ ad mores formandos minime eſt ex vſu, apparet enim, quod ex prima alimentorum permutatione per neceſſitatem generetur, & rurſum 5. de vſu partium cap. 4. idem confirmat, quo loco aſſerit, pituitā non ſolum in ventriculo, ſed etiam in inteſtinis generari, id quod partim ex anatome, partim ex morbis ventriculi demonſtrat veriſſimum eſſe. Quod ille inquit de anatome, eſt mea ſententia, propterea, quod ventriculi natura ſit membranoſa, ac proinde frigida, & ad hanc generationem humoris pituitoſi valde accommodata. Hanc ſententiam repetit Gal. 2. de med. ſecund. locos 1. & aliis locis, ſed apertiſſime 6. epid. 1. 6. per hæc verba: vomitus pituitoſi fiunt, huiuſmodi enim ſuccus in ventriculo creatur plerumq; ex alimentorum multitudine, ac multo magis ſi illa craſſa & natura pituitoſa fuerint. Neq; Auic. videtur aliter ſentire, qui 13. 3. tract. 1. cap. 16. ſcribit hunc in modum: & plurimum quidem quod inuenitur in ſtomacho, aut generatur in ipſo, ex humoribus eſt phlegma. Et ne quis exiſtimet illum intelligere de chylo, qui generatur in ventriculo, addit; & cauſa in hoc eſt, quia chylus eſt naturæ propinquæ phlegmati. Hinc factum eſt, vt ſumma cum ratione Gal. ſcribat 1. ad Glau. 5. febrem quotidianam raro euenire, quin os ventriculi laboret: ac propterea cap. proprio in curatione maximam ventriculi, ac potiſſimum illius orificii curam habendam eſſe. Hiq; ex iis ſunt qui velint pituitam in ventriculo, minime in iecore generari.

At vero altera ex parte nonnulli opinantur pituitam ſicuti cæteros humores in iecore generari, in ventriculo autem tantummodo generari chylum, quæ ſit ſubiecta materia & diſpoſitio neceſſaria ad generationem omnium humorum, cui quidem opinioni rei natura plane conſentit: ſiquidem certiſſimum eſt, totum ſanguinem, quatenus ille continet quatuor humores, in iecore generari, ex quibus homines conſtant, nutriuntur & conſeruantur, quod Hip. & Galen. docent lib. de natura humana, & mille locis, ex quibus ſatis fuerit vnum vel alterum in medium proferre. Itaque 2. prog. 37. hæc habet. Palam eſt iecur concoctricem humorum facultatem, veluti focum ardentem, & fontem obtinere. Et rurſum 2. de natural. facul. 8. Demōſtratum eſt antiquis, alimentum dum in venis ab innato calore alteratur, ſanguinē quidem ex moderato, reliquos vero ſuccos ex immoderato calore generari: atque huic ſententiæ, quæ ſunt euidentia ſenſibus omnia conſentiunt, quoniam & alimenta, quæ natura ſunt calidiora, magis ſunt bilioſa, quæ frigidiora, ſunt magis pituitoſa,

tuitoſa &c. Sic Galen.cap.38. artis med.colligit indicia iecoris frigidioris anguſtiam venarum,copiam pituitæ,ſanguinem frigidiorem,&c. Et ſi quis pro hac opinione plura cupit,is memoria repetat in fœtu qui in vtero continetur, nullam in ventriculo coctionem fieri,ſed tantummodo in iecore, in quo propterea nulli dubium eſſe poteſt,quin pituita ſimul cum reliquis humoribus generetur.

Ad diſſoluendam hanc difficultatem, & vindicandum Galen. à contradictione,ſunt qui reſpondeant, Gale.& medicos pituitam dupliciter accipere, vno modo communiter,ſicuti facit Gal.2.de diff.febr.6. qui omnem humorem,quicunque in corpore frigidus & humidus fuerit,pituitam appellat: nec non 4. de tuenda val. 4. vbi aſſerit,crudos ſuccos eſſe de genere pituitæ: ex quo colligunt chylum in ventriculo genitum quoquomodo pituitam poſſe nominari. Verum ego neſcio quanti hæc reſponſio ſit facienda: nam vtcunque illis donemus, chylum communi quadã ſignificatione pituitam poſſe appellari, certum eſt de ſententia Gal. aliam præterea pituitam in ventriculo generari,quæ plane à chylo diuerſa eſt,alioqui enim locis citatis,ac potiſſimum de atra bile 8.non dixiſſet,ex pituitoſis alimentis pituitam fieri, ſiquidem chylus in ventriculo non ſolum ex pituitoſis, ſed etiam billioſis alimentis generatur: quamobrem ego ita cenſeo reſpondendum eſſe, ex alimentis in ventriculo chylum generari,ſed præter chylum, propter naturã ventriculi pituitam quoque à chylo diuerſam generari,ac potiſſimum ſi alimenta fuerint ad hunc gignendũ humorem accommodata: quæ quidem pituita in ventriculo genita, cum chylo in iecur delata, & cõctionem adepta, facile poteſt in ſanguinem conuerti. Ex quibus vno verbo ſatis aperte poteſt conſtare, vtramque opinionem, quæ ſeparatim docet pituitam vel in ſolo ventriculo, vel in ſolo iecore generari,falſam eſſe. Contra vero ſi hæ duæ opiniones coniungantur, ac concedatur pituitã partim in iecore ex frigidiore parte chyli,partim ex alimentis,ac præcipue pituitoſis in ventriculo fieri, vtramque veritatem continere. Et hanc ſine dubio conſtat mentem fuiſſe Galen. vt propterea nulla apud eum ſit diſcrepantia: ſed de hac re ſatis.

Conueniunt omnes medici,febrem quotidianam fieri ex pituita, vnde Auic. illam phlegmaticam ſiue pituitoſam appellat,in cuius tractatione agemus: primo, de differentiis: ſecundo,de ſignis: tertio,de curatione.

Differentiæ febris pituitoſæ ſunt plurimæ,ac primum diuidũtur in continuas & intermittentes, tametſi apud nonnullos dubium eſt,an aliqua huiuſmodi febris reperiatur vere interpolata: quam dubitationem ſoluit Gale. 1. ad Glauc. cui placet nullam febrem quotidianam,exceptis paucis,ad integram quietem manifeſte peruenire,quas paucas ille interpretatur 2.de diff. feb. 4. vbi exquiſitæ fuerint, ac propriam naturam ſeruauerint, nam tunc & aliorum medicorum, & proprio teſtimonio comprobat illas puram intermiſſionem habere,quæ continua eſt, neque ad infebricitationem deſinit: à recentioribus medicis, vt refert Galen. 2. de diff. 7. proprie καθημερινὸς, id eſt,quotidiana appellatur, ipſe vero ſolitus fuerat talem febrem ἀμφημερινόν συνεχῆ, id eſt, quotidianam continuam vocare, ſiquidem id nomen καθημερινὸν apud veteres Græcos nuſquam ſcriptum reperitur,eam autem quæ eſt intermittens, & ad infebritatem deſinit, ἀμφημέρινον ſimpliciter, ſine vlla adiectione vocabat. Quare & nos cum Gal clarioris doctrinæ gratia eam febrem quæ ſingulis diebus inuadit,& ad infebritatem deſinit, quotidianam ſimpliciter, eam vero quæ minime deſinit ad quietem,quotidianam continuam appellabimus. *I. Differentia.*

Secundo febres quotidianæ aliæ ſunt legitimæ & exquiſitæ,aliæ ſpurię & non *II. Differẽtia.*

exquiſitæ: quam differentiam Gal. vnico verbo determinat 1. ad Glauc. 8. nempe illas eſſe exquiſitas, quibus omnia adſunt ſigna, de quibus poſterius tractabimus: illas vero non eſſe exquiſitas, quæ non omnia ſigna in ſe continent.

III. *Differ.* Tertio ſunt differentiæ huius febris pro differentia pituitæ quæ illam excitat: cum autem Galen. auctore 2. de diff. febr. 6. quatuor ſint ſpecies pituitæ, vna dulcis, altera ſalſa, tertia acida, & quarta vitrea appellata; aut fortaſſe tres tantum, ſi diuerſi pituitæ ſapores conſiderentur, nempe dulcis, ſalſa & acida, cum vitreæ acidæ qualitatis ſit particeps, vt Gale. ſe ipſum interpretatur, hinc fit vt hac ratione totidē ſint ſpecies febris quotidianæ, quot ſunt ſpecies pituitæ, ex quibus illa accenditur.

IV. *Differ.* Quarto loco ſunt differentię febris pituitoſæ à forma febris: namq; nonnullę incipiunt cum horrore, frigore, rigore: quædam vero ſunt, in quibus toto tempore quo durāt, in qualibet corporis parte calor ſimul & frigus perſentitur; quæ poſtrema ſpecies epiala vocatur: hæc fit, quādo pituita nō tota æqualiter, ſed duntaxat pro parte putrida fuerit, quippe per corporis partes delata pars putreſcens calorē febrilem, pars non putreſcens rigorē inducit, vt declarat Gal. 2. de diff. feb. 6. nec non de inæquali intemperie 8. Non ingredior in præſentia arduam difficultatem, quomodo hæc duo contraria, caliditas & frigiditas, in eadem corporis parte, eodē tempore ſimul eſſe poſſint, qui cenſeo ad mentem Gal. & Ariſt. duo contraria nō poſſe eandem partem eodem tempore obſidere, & nihil eodem tempore poſſe duobus motibus contrariis moueri, de qua re alias. Hæ ſunt differentiæ pituitoſæ febris apud Gal. quibus Auic. videtur nonnullas adiungere, quæ non ſunt prætermittendæ. Prima

V. *Differ.* eſt huiuſmodi: febres pituitoſæ nōnullæ ſunt, in quibus percipitur frigus in partibus internis, calor in externis, quas ille vocat epialas; nonnullæ cōtra ſunt, in quibus frigus in externis, calor in internis percipitur, quas lipyrias appellat: nōnullę demum ſunt, in quibus vtrūq;, & calor & frigus in vtriſq; partibus, tum internis tū externis perſentitur, quib⁹ poſtremis nullū nomen tribuit. Sed hic multa ſunt quæ deuiant à doctrina Gal. & à veritate: nam quatenus pertinet ad primū membrū, Auic. fallitur manifeſtiſſime, ſiquidem iam docuimus ex Gal. in febre epiala qualibet corporis parte vno atq; eodem tempore caliditatē & frigiditatem, minime vero in partibus internis frigiditatem, in externis caliditatē ſentiri: quare hæc nullo modo febris epiala dici poteſt: verū illud addo, hanc fortaſſe eſſe inanem cogitationem, etſi modo iſtud fieri poteſt, hanc febrē non eſſe, cum in omni febre requiratur neceſſario, vt cor ſit poſitū in calefacto eſſe, ꝙ quidem refrigerato ipſo corde & partibus illi proximis nō videtur poſſe contingere. Quatenus autē ad ſecundum membrum, verum quidem eſt, in febribus lipyriis interiora vri, exteriora frigeſcere, ſed huiuſmodi febres inter pituitoſas non debent enumerari, cum magis ſint ardentes, atq; illæ quidē malignæ & pernitioſæ, vt quæ ex forti viſcerum inflāmatione vel eryſipelate oriantur, vt clare demonſtrat Gal. 4. aph. 48. 7. aph. 1. 2. prog. 4. & aliis locis. Sic tertium membrum, in quo redditur cauſa, quamobrē calor & frigus ſimul in vtriſque partibus reperiatur, nō caret difficultate, ſiquidē Auic. fingit duas materias frigidas, quæ mouentur, quarum altera in interioribus, altera in exteriorib. cōtineatur, quæ deinde cum incipiunt putrefieri, altera alteri cōmunicat vaporem calidum, adeo vt propterea partes tam internæ quā externæ ſimul & calorem & frigus percipiāt. Sed hæc ratio longe eſt aliena à ratione tradita à Gal. quamobrem in febre epiala ſimul calor & frigus percipiatur, vt iam diximus: itaque hæc tota diuiſio Auic. iure potuit vel prætermitti, vel ſaltem ad Gal. diſciplinam diligentius referri.

Secunda eſt diuiſio Auic.febres pituitoſæ quædã ſunt cum ſyncope,quas Auic. *VI. Differ.*
ſyncopales appellat,quædã ſine ſyncope,quas hecticas vocat,quia lateãt,ac fere ſint
ſimiles hecticis,neq; facile diſcernantur.Syncopales ſunt duplices,quædã in quibus
propter nimiam copiam pituitæ & crudorum humorum os vẽtriculi male afficitur,
ac vires q̃ maxime grauãtur & opprimuntur, quæ propterea ſyncopales humoroſæ
appellantur:quędã in quibus propter abundantiã ſuccorum tenuium,acrium & bi-
lioſorum pariter vires diſſoluuntur,quę ab illo ſyncopales minutæ appellantur.Et ſi
vero hæc diuiſio à Gal.quoq; videtur fuiſſe tradita, qui de vnaquaq; huiuſmodi ſyn-
cope ſermonem habet 12.meth. c.3.& 4. tamen dubium eſt, quomodo febris pitui-
toſa ab humoribus tenuioribus & bilioſis fieri poſſit: niſi dicamus pro Auic. illum
tractantem de ſyncope ex humoribus pituitoſis, quadam ſermonis conſequutione
de altera quoq; ex humoribus bilioſis voluiſſe pertractare.

Tertia & vlt. Auic.diuiſio eſt huiuſmodi, febres pituitoſæ quædã ſunt diurnæ, *VII, Differ.*
quædã nocturnæ,id eſt,quædã habent acceſſiones interdiu,& quædã noctu.De qua
item diuiſione licet dubitare:namq; Hip.1.epid.5.3.2.generaliter omnes febres,mi-
nime ſolas febres pituitoſas diuidit in nocturnas & diurnas, ꝙ rei naturæ plane cõ-
uenit,cũ nõ ſolũ pituitoſis,ſed cęteris quoq; omnibꝰ febrib.poſſit cõtingere,vt tam
noctu q̃ interdiu inuadant,imo vero idẽ Hip. Gal.interprete 3.epid.3.64 febres no-
cturnas ſpeciatim quotidianas intelligit,quaſi perpetuo, vel maiori ex parte nocte
habeant acceſſiones: ꝙ etiã repetitũ eſt à Gal.2.de criſ.5.nec nõ 12.meth.5.poſtremis
verbis: & hoc quidem decretum videtur conuenire alteri Hip.& Gale.ſententiæ 6.
epid.1. 15.qui diuidentes diem in quatuor partes,docenteſque ſingulos humores in
certis diei partibus moueri,volunt pituitam noctu potiſſimum id facere,ſicuti alias
diximus. Verum ſatis de differentiis,ad ſigna veniamus.

Primum calor febris quotidianæ ex Gal. 1. ad Glauc.eſt humidior, cum quadã *Signa.*
acrimonia,quam admota manus non protinus,ſed diutius permanens perſentit:et-
enim quidam calor veluti fumoſus cum largo vapore cõmixtus vobis videbitur exi-
re,qui formam ignis potius in multa humiditate ſuffocati,quã ſubiectam materiam
vincentis vobis repræſentabit; propterea huiuſmodi calor eſt inæqualis adeo,vt nõ
æqualiter feriat manum medici, ſed veluti per cribrum tranſmitti videatur. Cuius
quidem inęqualitatis Gal.2.de diff.feb.9.docet non aliam cauſam eſſe,quam lento-
rem & craſſitiem humoris: cum enim ſicuti cæteris quoq; accidit humoribus,nihil
ex pituita diſcutiatur,niſi prius extenuatum fuerit,nõ poſſit vero propter ſuam fri-
giditatem & craſſitiem,niſi difficulter,extenuari,hinc fit vt pituita neq; tota, neque
æqualiter difflatur,ſed ea ſola pars quam putredo occupauit; vnde in hac febre pi-
tuitoſa calor eſt valde inæqualis,cum reliquæ febres ex aliis humoribus ortæ calo-
rem æqualiter occurrentem obtineant.

Secundo,lotia ex Galen.1. ad Glauc.7.2. de criſ.5. ſunt principio quidem,cum *Lotia.*
ſumma eſt cruditas,alba,aquea,tenuia,procedente morbo craſſa, turbata, & quan-
doque rubra,quæ aliquod coctionis præludium demonſtrant.

Tertio cum in hac febre non ſit magna neceſſitas euentationis, quod nõ adſit
inſignis æſtus.pulſus ſunt parui, & longe minores quã ſint pulſus febriũ quartana-
rum. Quod ſi alicui dubiũ videatur, quomodo in quartana humor melancholicus,
qui pariter frigidus craſſus eſt,& terreſtris, non vires opprimat,ac pulſus paruos ef-
ficiat,vt quotidiana: huic reſpondet Stephanus Athen. id fieri propterea, quia pi-
tuita longe copioſior quam melancholia in noſtro corpore generatur, vnde non

ſolum

ſolum ſuis qualitatibus, ſed etiam multitudine negotium facit: rurſus vero in febre quotidiana pulſus ſunt rariores quam in tertiana, ſed minus rari quam in quartana: quas pulſuum differentias accurate tradit Gal. 1. ad Glauc. 7.

Forma febris. Quarto, forma febris quotidianæ eſt huiuſmodi: ſi continua fuerit, continue affligit, ac fere eſt ſimilis febri hecticæ, propterea quia caliditas exigua eſt, & ægri vix percipiunt ſe febricitare. Sin autem fuerit intermittens, ex Gale. 2. de diff. feb. 4. 2. de criſ. 5. primis ſtatim diebus non incipit cum rigore, ſed progreſſu temporis potius quædam refrigeratio & horror, quam rigor in ipſis fit, difficulter accenditur, longumque obtinent incrementum, quoniam humor temperamento frigidus & humidus eſt; quare hoc tempore velocitas motus, magnitudo & vehementia, quæ tertianis manifeſtiſſime adſunt, quotidianis deſunt. Status nó eſt cum multa flamma & calore, ſed diuturnus. Declinatio ex Galen. 1. ad Glaucon. ſicuti febrium tertianarum & quartanarum, ſudoribus non terminatur, quod ille interpretatur verum eſſe 2. de criſib 5. de primis diebus, quando humores adhuc crudi ſunt, ſiquidem procedente tempore, vbi humores fuerint concocti, ſudor quoque aliquando ſolet ſuperuenire.

Cauſa. Poſtremo ſunt ſigna à cauſis: accidit hæc febris naturæ, corporis temperamento, ætati, tempori, regioni, victus rationi, & reliquis id genus, quæcunque humorem pituitoſum poſſunt colligere: itaque ætatibus, naturis, anni temporibus, & temperaturis humidioribus contingunt, adeo vt Galen. fateatur 1. ad Glauc. ſe nunquam vidiſſe iuuenem bilioſa & ſicca temperatura huiuſmodi febre correptum fuiſſe: quare pueri, & maxime paruuli, & qui iam perfectum corpus habent, pituitoſi craſſique habitus, atque otio plurimo dediti, & qui crapulis, ebrietatibus, aſſiduis balneis, præſertim poſt ſumpta alimenta delectantur, à quotidianis febribus facile corripiuntur: Loca etiam humidiora atque ex anni temporibus hybernum, & ex anni conſtitutionibus humidiores præcipue ſolent hanc febrem afferre: quod ſi demum hoc tempore quotidianæ febres peruagentur, præterea quæ diximus ſigna, hoc quoque non parum ad eam cognoſcendam conducit. Atque hæc quidem ſigna ſi omnia concurrant, quotidianam veram & exquiſitam: ſin aliqua deſint, minus veram & exquiſitam demonſtrant 1. ad Glauc. 8.

Poſtremo autem notandum eſt, pro diuerſa ſpecie putreſcentis pituitæ hæc quoque ſigna fore diuerſa, exempli gratia, quod à Galen. diffuſe tractatur 2. de diff. feb. 6. ſi contingat aliquem ex ſalſa pituita febricitare, tunc ille inuadente acceſſione non riget, ſed tantummodo horret, quod nimirum ſalſa pituita non adeo mordax ſit, vt rigorem poſſit excitare: acida vero & vitrea ſi per ſentientes corporis partes ferantur, tamen ſine putredine, tunc propter vehementem frigiditatem quam obtinent, rigorem ſine febre inducent: de qua re an fieri poſſit, antiqui dubitabant, quod in illis mediocris putredo procreetur, ita ſane vt non ex toto putreſcant, ſed ſolum pro dimidia parte, vt paulo ante diximus, febrem epialam effici, & ſi plus putreſcant, rigor quidem antecedit, febris autem ſubſequitur, frigiditate nimiarum harum pituitæ ſpecierum à calore deuicta & ſuperata, adeo vt in augmento & vigore acceſſionum frigiditas nullo modo percipiatur: quod pariter de cæteris ſignis ſtatuendum eſt, de quibus ſi quis plura cupit, is videat Gale. 1. ad Glauc. cap. proprio 2. de diff. feb. 4. 2. de criſib. 5. itaque venio ad curationem.

Si memoria repetamus quæ non ſemel diximus de Indicationibus curandi febres putridas, non eſt vt eandem methodum in præſentia repetamus, cum facile ſit

& ad

& ad quotidianas, & ad reliquas particulares febres illam accommodare: quamobrem ſine mora ad particularia præſidia aggrediamur. Primum occurrit alui lenitio, pro qua ſunt optima clyſteria, neque ita mollia, ſed paulo acriora.

Et ſit exemplum:

℞ *Decoctionis betarum*
furfurum lib. j.
Mellis roſati
Olei chamæmelini ℥ *iij.*
Salis parum M.

Procedente tempore valentiora quoque medicamenta hyſſopus, centaurea minor, colocynthis, electuarium diaphœnicon, hiera compoſita, & ſimilia poſſunt adminiſtrari. Per os caſſia cum hiera ſimplici, in forma boli, vel manna cum melle roſaceo ſolutiuo forent præſtantiſſima: Et ſint exempla:

℞ *Flo. caſſ. nou. ext.* ℥ x.
Specierum hieræ ſimpl. ℈ *iiij.* M.

Vel in potione:

℞ *Mannæ calabrenſis el.* ℥ *j.* ß.
Mellis roſ. ſol. ℥ *iij.*
Decoctionis betonicæ
borrag. q. ſ. M.

Nonnulli hoc tempore iis non contenti addunt præterea & medicamenta ſoluentia, ac præcipue electuarium diaphænicon qui expreſſe agunt contra ſententiam Auic. in præſenti loco: ego vero, ille inquit, non diligo niſi expectationem digeſtionis, & lenificationem cum eis quæ diximus, nempe manna, melle roſaceo, & ſimilibus.

Poſt lenitionem alui, altera ſuccedit indicatio, minorationis materiæ, quod *II. Indicatio.* iam diximus, neque medicamentis, neque alia ratione fieri poſſe, quam ſectione venæ. Verum hac de re eſt maxima dubitatio vtrum in febre pituitoſa liceat ſanguinem mittere. Neque Galen. neque aliquis ex Græcis huius remedii mentionem facit, quare plerique omnes exiſtimant ab illo fore abſtinendum: quod item ratio videtur perſuadere, cum redundet pituita, humor craſſus, frigidus, & crudus, qui longe diſtat à forma ſanguinis: ſolus Auicen. in præſenti loco non abhorret à ſanguinis miſſione, ſi vrina groſſior & rubicundior fuerit, quoniam vero diffuſe hanc difficultatē agitauimus in noſtris editis diſputationibus, illud vnum dicam in præſentia, ad mentem Galen. 11. method. 15. & in febre quotidiana, & in cæteris omnibus quæcunque ab humorum putredine originem habent, venam ſecandam eſſe, dummodo ætas conſentiat, conſtentque vires, ac deinceps vſque ad ſtatum poſſint conſtare. Neque ſane quod iſti obiiciunt pituitæ & crudorum humorum copiam, quidquam valet, ſiquidem Galen. expreſſe de ſang. miſſ. 13. docet, præſentibus duobus ſcopis, magnitudine morbi & robore virium, nullam crudorum humorum copiam tantam talemque eſſe, quæ ſectionem venæ poſſit prohibere. Itaque ſi ita ferat occaſio, vena ſecanda eſt, ſed tamen ſumpta indicatione ab humore noxio, ſanguis parce mittendus eſt: in quo caſu maxime vtile eſt Galenum imitari, qui eodem lib. de ſang. miſſ. 12. in iis qui crudorum humorum copia laborabant, conſueuerat paucum ſanguinem detrahere, deinde mulſam probe coctam cum aliquo extenuante medicamento, hyſſopo, origano, & ſimilibus exhibere; poſtea rurſus ſanguinē au-

ferre,

ferre, interdum quidem eodem die, iuterdum poſteriore, & hac ratione partim medicamenta alterantia, partim moderatam ſectionem venæ repetere.

III. Indicatio. Lenita aluo, ſecta vena, id reliquum eſt, vt ad illa accedamus, quæ ad concoctionem humoris, & præparationem corporis pertinēt, vt ſuo tempore illi commode poſſint expurgari: & quoniam totum iſtud negotium duobus potiſſimũ capitibus conficitur, altero cum ratione victus, altero cum medicamētis, nos breuiter vtrumq; abſoluemus. Et primũ quatenus pertinet ad victum, dicit Gale. victus vniuerſus ſit ad incidēdum accommodatus, ſumpta nimirum indicatione à natura huius febris, quæ ex craſſo & lento humore putreſcente accenditur: itaque ſint carnes laudabiles, boni ſucci, facilis coctionis, paucorum excrementorum, inter quas auiculæ ſylueſtres principem locum obtinēt, vt quæ præter cæteras laudabiles conditiones quoquo modo citius & tenuius alimentum generent: in quarum coctione & præparatione ſi coquantur & permiſceantur quæ incidendi & extenuandi facultatem habent, neque tamen ſint ingrata, qualia ſunt hortenſe noſtrum petroſelinũ, mentha, & ſimilia, id optimum foret: ſic ſi permiſceantur pani ſemina aniſorum, cymini, ille omnino vtilis fuerit: ſed præterea & alia quædam in hac febre vtilia ſunt, atque eo magis quod ægris ſunt jucunda, & appetentiam poſſunt excitare, qualia forent acetaria nonnulla ex capparibus, qui more veterum oxymelite, aut more noſtro aceto, ſaccharo & paſſulis condiuntur, ex aſparagis, ex radicibus cichorei, petroſelini, & ſimilium nonnulla fercula & condimenta, quæ ex huiuſmodi & ſimilibus rebus facile poſſunt parari. Verum dubium videtur, vtrum ptiſana in hac febre conueniat, cum valenter poſſit refrigerare & humectare: ſed vno verbo reſpondeatis, ptiſanam omnibus febribus conuenire, propterea quia attenuat, abſtergit, lenit aluum, & omnibus conditionibus prædita eſt, quæcunque ad curandas febres requiruntur: attamen redundante humore frigido & humido, vt in febre quotidiana, illa debet alterari cum modico piperis cinnamomi, aut aliqua re ſimili, ſicuti de tertiana ſpuria dictum eſt. Pro potu conuenit mulſa, cuius imitatione neque foret inutilis aqua decocta ex pipere, cinnamomo, ſeminibus aniſorum, radice petroſelini, aut aliqua re ſimili. Apparente concoctione à vino moderate ſumpto abſtinendum non eſt, ex quo præterquam quod coctio adhuc magis poteſt iuuari, & lotiũ prouocari, ſpeciatim ventriculus neceſſario laborans & imbecillis maxime poteſt iuuari. Cætera quæ pertinent ad victum, nempe ad aerem, ſomnum, vigilias, & alias res non naturales, ſi ad huiuſmodi indicationes referantur, facile poterunt inueniri, quod Galen. ſignificat, dum inquit 1. ad Glaucon. 12. reliquam victus rationem ad communes intentiones reſpiciēs, facile inuenies. Quatenus autem pertinet ad tempus nutriendi, & ad quantitatem alimenti, notanda eſt ſententia Auic. qui primis diebus tenuem victum inſtituit, & ſola ptiſana contentus eſt: tranſacta autem die ſeptima auget alimēta, propterea quia vt ille inquit, nimia diæta debilitat, & addit, in debilitate oris ſtomachi, quod quidem decretum videtur repugnare ſententiæ Hipp. & Gal. in 1. apho. & aliis locis, qui iubent ægros principio morborum plenius, aduentante autem ſtatu tenuius nutriendos eſſe. Sed Auicen. ſeipſum interpretatur, qui fatetur, ſe id facere ſperando quod ſtatus febris futurus ſit propinquior, propter ſubtiliationem & paucitatem materiæ: quod ſi contra ſtatus futurus eſſet diuturnior, docet primũ craſſius, deinde tenuius, nutriendum eſſe. Pariter de quantitate alimenti notandum eſt, pro diuerſitate putreſcentis pituitæ, modo pleniorem, modo tenuiorem victum cõuenire; etenim ſi pituita fuerit

Victus ratio.

Ptiſana.

Potus.

acida,

acida, & multo magis ſi fuerit dulcis, quæ duæ ſpecies amplius coctæ poſſunt in alimentum & ſanguinem conuerti, tunc licebit tenuiorem victum inſtituere: namque ita natura non impedita in coctione noui alimenti, coctioni pituitæ magis incumbit: ſin autem pituita fuerit ſalſa, tunc æger copioſius nutriendus eſt, cum hæc ſpecies ſit plane ad nutritionem inepta: vnde Galen. in lib. de conſtitutione artis med. 19. docet, redundante pituita, ſalſam quidem purgandam, acidam vero alterandam, ac pro illius concoctione naturam iuuandam eſſe: quod multo magis de dulci ſtatuendum eſt, cum ſit ſanguis ſemicoctus, & longe facilius concoquatur. De victus ratione hactenus, quare accedamus ad medicamenta, quod alterum caput nobis propoſitum eſt iuuandi & efficiendi humorum concoctionem; inter quæ omnia oxymel videtur principem locum obtinere: de quo tamen dubium eſt, an in principio, an poſt nonnullos dies magis conueniat: cui dubitationi occaſionem dedit duplex lectio Gal. 1. ad Glauc. 12. altera enim legit: *Vtere oxymelite poſt primos dies*: altera autem: *Vtere oxymelle primis diebus*. Sed ego quidem poſteriorem lectionem magis probo, ac cenſeo oxymel ſtatim principio febris conuenire, namque ſicuti alias diximus, principio febris, quo tempore multa eſt humorum cruditas, abſtinendum eſt ab iis quæcunque valenter poſſunt calefacere, attenuare, incidere, ſudoremque & lotium prouocare: at vero oxymel hæc omnia facit admodum moderate, vt iure ſtatim principio conueniens videri poſſit: in quam ſententiam eo libentius venio, quod Paulus, qui totum hoc Galeni caput fere ad verbum tranſcribit, hanc partem legit affirmatiue lib. 2. 25. Quotidianam curantes oxymelite primis ſtatim diebus vtimur, &c. Quoniam vero in hac febre ventriculus ſemper laborat, oxymel autem non ita illi amicum eſt, neque ita illius robur tuetur, propterea cum oxymelite commode permiſcentur, quæ ipſum poſſint roborare, quale eſt mel roſaceum, quod ratione mellis abſtergit, ratione roſarum adſtringit, & ad roborandū ventriculum optimum eſt. Sed illud hoc loco eſt memoria repetendum, vbicunque agitur de præparatione materiæ & meatuum, & totius corporis, ſiue id alimentis, ſiue medicamentis fiat, ſecundum quoſdam gradus incipiendum & progrediendum eſt, vt perpetuo incipiamus à leuioribus, minus calidis, minuſque aperientibus, ne cruda materia adhuc magis in venas deducatur, & obſtructiones augeantur. Quod ſane præceptum hic quoque obſeruandum eſt: quare incipiatis ab oxymelle ſimplici, melle roſaceo, ſyrupo de betonica, cum decocto betonicæ, borraginis, cichorei: deinde accedatis ad oxymel compoſitum, ſyrupum de duabus vel quinque radicibus, ad ſyrupum de betonica compoſitum, de hyſſopo, de calamentho, cum decocto fumi terræ, hyſſopi, calamenthi, chamædryos, radicum fœniculi, aſparagi, & ſimilium.

Habeatis exempla:

℞ *Mel. roſ. colati* ℥ j.
Oxymellis ſimplicis ℥ ß.
Decocti cichorei
betonicæ
Radicum petroſelini ℥ iiij. M.

Potentior erit:

℞ *Syrupi de quinque radicibus* ℥ j.
Oxymellis compoſiti ℥ ß.
Decoctionis hyſſopi

Chamæ-

Chamædryos
Cichorei ℥ iiij. *M.*

Ad hanc indicationem alia quoque ſunt accommodata, exempli gratia, conſerua borraginis, betonicæ, hyſſopi, roriſmarini; confectiones, aromaticum roſatum, diacyminum, & ſimilia. Quoniam vero concoctio iuuatur non ſolum rebus internis, ſed etiam externis, ideo neque hæc ſunt prætermittenda, qualia forent moderatæ frictiones, totius corporis cum oleo chamomelino, amygdalarum dulcium, & ſimilia. Fomenta, ac potiſſimum ventriculi, cuius & Gale. & omnes ſcribũt, peculiarem rationem habendam eſſe, cum oleo maſtichino, de mentha, de abſinthio, cum decocto abſinthii, menthæ, betonicæ, ſeminum aniſorum, garyophyllorum, quæ ex aqua, aliquando etiam ex vino ſolent præparari. Pro iunioribus.

℞ *Olei de abſinthio*
maſtichini
de mentha ana ℥ *j. M.*

℞ *Abſinthii*
Menthæ
Roſarum ana M. j.
Seminum aniſorum
Cymini ana ℥ j.
Spicæ ʒ *j.* ß.
M. bulliant ex aqua pro fomento ventriculi.

Apparente coctione humores debent purgari, quod quidem auctore Gale. 1. ad Glauc. duobus præcipue modis fieri poteſt: vno per vomitum: altero per medicamenta, qui ſcribit ad hunc modum: deinceps poſt ſtatum iubendum eſt vt poſt radiculas, id eſt, raphanum, & ſumpta alimenta euomant. Iis etiam quæ pituitam purgant vtendum. De vomitu alias diximus: itaque venio ad medicamenta: de quibus illud primum notandum eſt, non eadẽ perpetuo conuenire, ſed illa debere eſſe varia, pro varietate putreſcentis pituitæ, quod quidem præceptum ad medicamenta etiam alterantia debet accommodari. Generaliter inter ſimplicia agaricus ab omnibus laudatur, & principem locum obtinet: ſed neque rhabarbarum, mea ſententia, minus valet, quod item pręclare purgat pituitam, & quod deſideratur in agarico, moderata ſua adſtrictione quoquo modo tuetur os ventriculi: eſt polypodium, eſt turbith, ſunt alia quamplurima. Auerrh. & ſumma cum ratione 3. colliget 13. colocynthidem vituperat, cum reuera maxime turbet & lædat os ventriculi. Inter compoſita ſunt electuarium diaphœnicon, electuarium indum, hiera diacolocynthidos, ſunt pilulæ de hiera cum agarico, pilulæ cochiæ, & ſimilia. Et habeatis exempla:

℞ *Agarici trochiſcati* ℈ *iiij.*
Rhabarbari electi ℈ *ij.*
Spicæ gr. iiij.
Mellis roſ. ſol. ℥ *iiij.*
Decoctionis fumiterræ q. ſ. Miſc.

Vel:

℞ *Electuarii diaphœnicon* ʒ *iij.*
Mellis roſ. ſol. ℥ *iiij.*
Decoctionis betonicæ q. ſ. M.

Pilulæ

Pilularum exempla:

℞ *Pilularum de hiera cum agarico* ℥ j. ß.
Cochiarum ℥ ß.
Cum aqua betonicæ fiant pilulæ v. *& aurentur.*

Si fuerit ſalſa pituita, licebit exhibere confectionem hamech, vel pilulas cochias, quibus in curanda deſtillatione ex ſalſa pituita vtitur Galen. 5. metho. 14. Verum poſtremo loco id notandum eſt, quod Alexand. Auicen. & omnes monent, & in hac febre, & in omnibus morbis qui ex craſſioribus generantur humoribus, non ſemel totos humores noxios, quamuis illi fuerint concocti, ſed per interualla pro parte vacuandos eſſe, quod natura purgandis huiuſmodi humoribus ineptis ad motum, longe melius partitam, quam vnicam vacuationem ferat. Huius præcepti ſpeciatim mentionem facit Galen. 1. ad Glaucon. de cur. feb. quartanæ. Cæterum poſt hæc omnia, ſi id ferat occaſio, & alterationi & roborationi totius corporis, maxime vero membrorum principalium, attendendum eſt, & inter cætera medicamenta Auicen. eſt familiaris, idemque optimus vſus trochiſcorum, quales ſunt de roſis, de rhabarbaro, de abſinthio, qui mane vel ſoli, vel ſimul cum aliquo ſyrupo aut decocto ſunt exhibendi, ac ſane præclaram operam præſtant.

Exemplum:

℞ *Trochiſcorum de roſis*
de abſinthio ana ℈ j.
Cum aqua betonicæ fiant pilulæ x 1. *& aurentur.*

De quotidianæ continuæ curatione.

Diximus de curatione febris pituitoſæ intermittentis: ſi vero illa cõtinua fuerit, non aliter curanda eſt, quam intermittés, præterquam quod hæc maiorem diligentiam requirit, neque ita conueniunt medicamenta quæ calefaciendi & ſiccandi vim habeant, ſicuti in altera intermittente. Sed quoniam inter febres quotidianas continuas numeratur ea febris quæ eſt cum ſyncope, quam ſyncopalem humoroſam appellant: nec non altera, in qua ſimul & calor & frigus percipitur, quam epialam vocant, de iis quoque paucis verbis agendum eſt.

De febre ſyncopali.

De febre ſyncopali Auic. proprium caput inſtituit 58. ſed cum ille fere omnia tranſcribat ex Galen. qui pariter hanc rem diligenter tractat 12. metho. 3. mihi libet ad mentem Galeni hanc totam curationem abſoluere. Itaque ſunt nonnulli qui incipiunt febricitare, vbi maximam crudorum ſuccorum copiam, vna cum læſione oris ventriculi, vel ex cruditatibus, vel alia occaſione congeſſerunt.

Signa autem quæ hanc febrem demonſtrant, ſunt huiuſmodi, primo, iis hypochondria ſunt inflata, & totum corpus tumidius redditur, quam naturæ modo conueniat: ſecundo, color nonnullis quidem ad albidius quam pro naturali habitu, mutatus eſt, qui ferme colori hydrope laborantis ſimilis exiſtit: nonnullis ad nigrius vel liuidius declinat, quos medici plumbei coloris appellant, adeo vt ad ſummam, habitum corporis pituitoſiorem referant: tertio, omnibus pulſus ſunt minores, quam pro caloris ratione, præterea obſcuri, & omnino inæquales: iis licet addere malam affectionem oris ventriculi, plurimos flatus, ructus acidos, præcedentem victus rationem, otium, balnea intempeſtiua, immoderatum vſum aquæ & *Signa.*

vini craſſioris, & reliqua alimenta, quæ inſignem cruditatem & copiam pituitę poſ-ſunt efficere. quibus demum facile & frequenter ſyncope ſuccedit, quæ quidē hac ratione contingit. Etenim quotieſcunque maxima crudæ pituitæ copia redundat in ventriculo, ac toto corporis habitu, tunc ſua qualitate & quantitate vires opprimi, à quibus propterea cum nequeat regi, putreſcit, & febrem excitat, ex quo fit vt hic idem humor male afficiens, ac fere ſuffocans calorem naturalem oris ventriculi, ducto in conſenſum corde, tandem fit in cauſa, vt ægri à ſyncope corripiantur.

Curatio febris ſyncopalis. Sed venio ad curationem, quam Galen. paucis remediis abſoluit, qui ante omnia docet, huiuſmodi ægrotos tametſi vacuationem deſiderant, neque miſſionem ſanguinis, neque purgationem ſuſtinere: & rationem reddit, nimirum propter virium imbecillitatem: cum enim ſine iis remediis & vacuationibus ægri facile & frequēter in ſyncopen incidant, adhibita vacuatione, vel ſecta vena, vel dato medicamento, veriſimile eſt illos multo magis hoc pernicioſo ſymptomate, correptos iri. Cum igitur huiuſmodi ægroti ex vna parte vacuari poſtulent, ex altera vacuantia non ferant, Galen. fatetur ſe nullam commodiorem vacuandi rationem potuiſſe inuenire, præter eam, quæ ex frictione paratur: itaque accurate & perſpicue hanc frictionum rationem docet, partes quas fricare oporteat, cum quibus, quomodo, & quantum fricare oporteat, quibus addit vſum quoque inunctionis, ſi ex nimia frictione aliquis ſenſus laſſitudinis ſuperueniat, quæ res apud illum manifeſta eſt, neque longiori eget repetitione. Præter frictiones Galen. inſtituit victus rationem admodum tenuem, qui ſine vllo alimento & potione tribus primis diebus ægrum detinet, neque illi præter mulſam, in qua coctum ſit hyſſopum, quidquam tribuit: deinde moderatum ſomnum & vigilias probat, quippe ſomnus concoquit, vigiliæ digerunt. Ergo ſi in huiuſmodi febre pulſus fuerit paruus, admodumque infirmus, aut præterea vehementer inæqualis, concludit Galen. ægrum in maximo diſcrimine conſtitutum eſſe, attamen facienda quæ ſunt ab illo propoſita, neque aliud quidquam agendum eſſe: ſin autem pulſus ſit mediocris magnitudinis & roboris, præterea minime intercifus & æqualis, tum niſi ſua ſponte aluus deiiciat, clyſteris adminiſtrationem concedit. Atque hæc ſumma eſt rationis curandi huiuſmodi febrem ſyncopalem apud Gale. à qua methodo neque Auic. eſt alienus.

Dubitatio aduerſus Galenum. Cæterum aduerſus hanc ſententiam & curationem Galeni eſt Alexand. qui miratur quomodo illi in mentem venerit, ſimul cum exquiſita inedia tam vehementes & magnas frictiones probare, cum ex decreto Hippocr. 2. aphor. 16. vbi fames laborandum non ſit: quem aphoriſmum ipſe Gale. interpretatur tam de ſanis, quam de ægrotis: ſiquidem ſanis ſimul cum inedia exercitia non ſunt præcipienda, neque ægris ſimul cum alimenti abſtinentia oportet ſanguinem mittere, neq; vomitum prouocare neque purgare, neque multa frictione vti, neque vno verbo, aliquem fortem motum vel corporis alterationem aggredi: itaq; hæc medendi ratio, neq; Hip. neq; ipſi met Gale. videtur conuenire.

Etſi vero hæc obiecta ratio eſt ſatis apparens, & videtur aduerſus Galenum demonſtrare, tamen ſi Galeni conſilium probe intelligatur, vobis conſtabit illam nullius momenti eſſe, neque quidquam illius ſententiam labefactare: ergo ſciendum eſt, quod apud philoſophos & medicos nullam habet dubitationem, pitui-

tam

tam longioreattenuatione & concoctione poſſe in ſanguinem conuerti, & corpora nutriri, quod facile confirmant nonnulla animalia pituitoſa quæ hyeme longiore tempore morantur in cauernis, ac ſine externo alimento ſola pituita nutriuntur, ex quo illud quoque factum eſt, vt natura ad expurgationem huius humoris nullam particulam fabricauerit, ſicuti fabricauit ad expurgationem vtriuſque bilis, argumento plane euidenti, huiuſmodi humorem nullum inutile excrementum continere, quod non poſſit concoqui, & ad nutritionem pertinere. Igitur hoc poſito fundamento reſpondeatis, in febre pituitoſa redundante inſigni copia pituitæ hunc humorem à frictionibus & moderata caliditate attenuari, concoqui, & conuerti in ſanguinem, vnde ſupplet vicem externi alimenti, adeo vt hac ratione homines nutriantur, non aliter, forte etiam melius, quam ſi externa alimenta aſſumerent. Quamobrem falſum eſt huiuſmodi ægrotantes contineri ſub regula & præcepto Hipp. cum illi famem non patiantur, neque periculum immineat de virium debilitate, ſed potius nutriantur & vires conſeruentur: quem ſcopū cæteris omnibus digniorem, certum eſt Galen. & in hac febre, & in omnibus morbis, ſibi perpetuo ante oculos poſuiſſe, de hac febre ſatis. *Reſp.*

De febre ſyncopali ex tenuibus humoribus.

Quoniam vero, vt diximus, Auicen. tractat de febre ſyncopali, non ſolum ex crudis, ſed etiam ex tenuibus humoribus, etſi reuera hæc febris non eſt pituitoſa, propterea de illa quoque duobus verbis agendum eſt. Igitur quandoque euenit vt nonnulli valde tenues habeant ſuccos, nec non corporis habitum valde rarum, adeo vt facile & præter modum diſſoluantur, ex qua inſigni diſſipatione reſoluun ur plurimi ſpiritus, & ita ſyncope corripiuntur.

In huiuſmodi affectu tria ſunt, tenuitas humoris, raritas corporis, tenuitas ſpirituum, quamobrem triplex ſeſe nobis offert indicatio, incraſſandi humores, conſtringendi mea us, & habitum corporis, regenerandi ſpiritus, ex quibus facile eſt intelligere huiuſmodi ægrotos diuerſa ratione curandos eſſe ab illis, qui ob crudorum humorum copiam ſyncope laborant. Itaque ſicut illis conuenit paulatim & aſſidue frictiones adhibere, ita hos paulatim & aſſidue nutrire oportet: ſicuti priorum opórtet cutem rarefacere, ita poſteriorum corporis habitum denſare & conſtringere neceſſe: ſicuti demum illi & alimentis & medicamentis attenuantibus indigent, ita ii & alimentis & medicamentis incraſſantibus opus habent. Sed ad particularia veniamus. Auicen. duobus verbis hoc totum negotium abſoluit, Galen. longe accuratius totam curationem inſtituit, quæ in ſumma eſt huiuſmodi. *Indicationes.*

Ad nutriendos ægros, & regenerandos ſpiritus, nec non ad incraſſandos humores tenues, ſunt accommodata alimenta quæ non admodum prompte diffluant, neque facile corrumpantur, qualia ſunt non aqua mulſa, non ſuccus ptiſanæ, ſed panis ſorbitio ex alica, fructus auſteri, tum ipſi per ſe, tum ſimul cum pane exhibiti, oua recentia, & præcipue illorum vitelli, teſticuli pullorum gallinaceorum, qui lacte nutriti fuerint, & alia id genus, quæ quidem alimenta parum & ſæpe ſunt exhibenda, cum ex regula Galen. 2. aphor. 17. virtus imbecilla multa nutritione indigeat, ſed tamen multa alimenta nequeat perferre. Quod ſi æger ad ſanitatem videatur progredi, potiſſimum poſt quartam diem, *Curatio.*

humoribus qui febrem excitauerunt, iam ad concoctionem venientibus, licebit & optimas carnes offerre.

Diximus de victu in febri ſyncopali, quatenus autem pertinet ad denſitatem cutis, & ad prohibendam euaporationem, ægri ante omnia verſentur in aere qui refrigerandi & adſtringendi vim habeat, ac niſi talis fuerit natura, arte præparetur, cum roſis, foliis myrti, nenupharis, & ſimilibus, ſicuti alias diximus. Deinde illi inungantur oleis & aliis medicamentis, quæ eadem facultate ſint prædita, vt oleo roſato, omphacino, citoniorum, myrtino, ſucco portulacæ, ſolani, vnguento roſato Meſuæ, infrigidante Galeni, & ſimilibus. Concludendo igitur cum Galeno hic non opus eſt alui lenitione, non ſectione venæ, non iis quæ prouocant lotium aut ſudorem, non frictionibus, neq; vno verbo, vllo genere vacuationis, cum ægri ex ſe ſatis ſuperq; vacuentur & diſſoluantur, ſed ſumma totius curationis talis eſſe debet, vt omni ratione ſtudeamus ſuccorum materiam craſſiorem reddere, cutem denſare, exhalationem inhibere, & vires inſtaurare.

De Febre Epiala.

De epiala. Poſtremo reſtat febris epiala, quam ſupra diximus fieri ex vitrea pituita, quæ non omni ex parte putreſcens, partim calorem, partim frigus accendit. De curatione huius febris medici pauciſſimis verbis tractant, ego vero puto curationem febris epialæ à curatione febris quotidianæ non aliter differre, quam ratione diuerſi humoris putreſcentis, vnde varia quoque vtriuſque ſunt ſymptomata: quare cum febris epiala generetur ex pituita, quæ non ex toto putreſcit, ſatis poteſt conſtare, hic maiorem eſſe humoris frigiditatem & cruditatem, quam ſit in febre quotidiana: ex quo omnis ratio colligit, in curatione vtriuſque conuenire quidem medicamenta calida, attenuantia, & incidentia, ſed in epiala tanto valentiora, quanto hæc pituitæ ſpecies cæteris frigidior & crudior exiſtit: ſed præterea hæ duæ febres eo differunt, quod laborantes febre epiala iure debent habere vires debiliores, cum natura à perpetuo tum calore, tum frigore magis affligatur, quamobrem neque forte eiuſmodi ægroti poterunt illas vacuationes perferre, quas diximus in quotidiana conuenire. Sed notandum eſt, huiuſmodi febres raro contingere, neque tales permanere vſque ad finem, ſed tandem tota putreſcente pituita in aliud genus febris degenerare. Atque hactenus de febribus quotidianis.

CAPVT XXII.

De Quartana.

Cap. 61. POſt abſolutas febres bilioſas & pituitoſas, ſequuntur melancholicæ, in quibus explicandis pro inſtituti noſtri ordinis ratione, ſtatim ad differentias venio. *Differentia.* Febres igitur melancholicæ ſunt duplices, 2. de differ. febr. 2. aliæ continuæ, aliæ intermittentes, quamuis ſcribat Galen. raro admodum febrem melancholicam continuam fieri. Interpolatæ ſunt multiplices, nam quædam ſunt quartanæ, aliæ quintanæ, quædam ſeptimanæ, & nonnullæ nonanæ: quæ diuiſio eſt Hippocr. 1. epid. 6. 3. tex. 2. addit Auicen. febrem ſextanam, cuius Hippocr. nullam mentionem facit. Scribit Rhaſes ſe vidiſſe febres quæ non ſolum quinto, ſeptimo, nono, ſed etiam 15. quoque die, & ſemel quoque in menſe inuadant. Et Antipater Cidonius Poeta apud Plinium lib. 7. 51. omnibus annis vno tantum die ſuo natali, febre corri-

corripiebatur,qua tandem ſatis longa ſenecta conſumptus eſt, adeo vt hæc febris annua,vel anniuerſaria dici potuiſſet. Verum ſtatim circa hanc diuiſionem occurrit dubitatio: nam Galen. in com.citati loci 1.epid. ſcribit, fuiſſe medicos qui confir- ment,vltra diem quartam ſe nullum circuitum cõſpexiſſe, alios vero qui Hippocr. conſentiant; ipſe vero fatetur,cum inde vſque ab ipſa adoleſcentia diligentem de hac re obſeruationem feciſſet, quintanos quidem circuitus ſe vidiſſe, ſed obſcu- ros,non exacte & aperte,ſicuti quotiadiani,tertiani,& quartani circuitus conſpici- untur,vt tandem non dubitauerit affirmare 3.epid.3. 64. locum ex 1. epid. non eſſe Hippocr. legitimum, ſed temere ab aliquo interpoſitum, quod nonnullis conie- cturis conatur confirmare 1. epid. 3. 17. quod nimirum neque in progn. neque a- phoriſmis,in quibus omnem de diebus criticis & circuitibus diſputationem abſol- uit, de quintanis vel ſeptimanis, vel nonanis, vllam mentionem fecerit, in quibus ſicut tertianarum & quartanarum meminit,idem quoque de illis poterat pronun- ciare: nec non quod in lib. epid. nullum ægrum ſcripſerit hac febre laboraſſe: imo vero Galen.1. epid.3. 2. videtur probare nonnullas rationes Dioclis aduerſus Hip- pocratem quæ huiuſmodi circuitus videntur oppugnare, quod nimirum nullus ſit humor ex quo talis circuitus fieri, nullaque ſint ſigna, ex quibus cognoſci poſ- ſint. Dubitatio.

Porro etſi Gal. huiuſmodi circuitus vltra quartanã magis videtur negare quam affirmare,tamen reuera hanc difficultatem indeterminatã relinquit, adeo vt, quia aliquando ſuſpicatus eſt, locum Hippocr. ſpurium eſſe, alio loco lib. de typis 4. il- lum videatur tanquam legitimum recipere,& huiuſmodi circuitus ſatis aperte pro- bare: quare docet 1.epid.3. 17. de hac re diligenti obſeruatione & experientia iudi- cium faciendum eſſe, quod tamen ille monet tam prudenter & caute faciendum eſſe, ne idem nobis eueniat quod vulgo hominum, qui videntes aliquem die ſepti- ma bis & ter febricitare, ſtatim hunc ſeptimum circuitum eſſe ſtatuunt, quod qui- dem forte caſu, aut mala victus ratione potuit contigiſſe, cum facile fieri poſſet, vt qui ægroti non ſunt prorſus liberi, ſed morboſum aliquod ſemen adhuc retinent, pluribus diebus incipiant febricitare, qui legitimi circuitus non ſunt propterea exiſtimandi: e enim ille inquit, hic reuera eſt circuitus morbi, quando exacte ſer- uata ab ægris victus ratione,febris in eundem conſtitutum diem peruenit,ſicuti in quartana fieri videmus, & res non debet ratione demonſtrari, &c. 1.epid 3. 2. Ita- que Galen. non negat dari circuitus quintanos & ſimiles, ſed hanc totam rem ad experientiam defert,vnde qui inſtituunt diſputationem, vtrum huiuſmodi circui- tus ad mentem Gal n. fieri poſſit, ii mihi videntur oſcitanter eum legiſſe, neque il- lius mentem ſatis intelligere: ego quidem audiui nonnullos medicos & quinta- nos & cæteros circuitus vidiſſe, ſed ipſe reuera poſſum affirmare, vltra circuitum quartanum me nullo tempore, vſque ad hanc diem aliquem manifeſtum circui- tum potuiſſe obſeruare. Quod ſi quis demum cupit ad rationes Dioclis aliquam reſponſionem afferri, vno verbo dicendum eſt huiuſmodi febres, cum ſint me- lancholicæ, ex iiſdem humoribus poſſe fieri, iiſdemque ſignis poſſe cognoſci ex quibus quartanæ & fiunt,& cognoſcuntur. Verum de hac re ſatis.

Febris quartana quædam ab humore melancholico,quædam ab atra bile ge- neratur: pro quo ſciendum eſt, melancholicum humorem eſſe duplicem, alte- rum qui Galen. 3. de locis aff. 7. ſuccus melancholicus, vel ſanguis melancholicus appellatur, veluti ſanguinis limus, qualis vinis craſſioribus iam conſiſtentibus ſo-

let ſubſidere, qui temperamento eſt frigidus & ſiccus, & plurimus in quibuſdam generatur, vel propter naturale temperamentum, vel propter alimenta, quæ in venarum concoctione in huiuſmodi humorem ſolet tranſmutari: alterum qui atra bilis dicitur, cuius vt placet duplex eſt generatio 3. aphor. 22. 6. aphor. 53. 3. progn. 27. 2. de naturalib. facul. ad finem. vna ex ſanguine craſſiore; altera ex flaua bile vehementer aſſata, qui humor calidus & ſiccus eſt, imo erodens, & omni maligna qualitate præditus. Quibus locis citatis Galen. varia quoque profert ſigna, quæ alterum ab altero præclare poſſunt diſtinguere. Ergo febris quartana quædam à ſanguine melancholico, quædam ab atra bile originem habet.

Verum contra hanc diuiſionem nonnulli arguunt: & primo auctoritate Galen. 2. de diff. feb. 5. initio, qui docet apertiſſime, febrem quartanam ex ſolo humore melancholico generari. Deinde arguunt ratione: cum enim atra bilis ſit humor plane perniţioſus, & maxime aptus ad gignendas febres, & omnes morbos malignos & lethales, nullo modo videtur fieri poſſe, vt ex eo fiat febris quartana, quæ, vt poſterius videbimus, ſecuriſſima eſt, & homines à multis & grauiſſimis malis ſolet liberare.

Altera autem ex parte diuiſio eſt Alexandri lib. 12. 8. eſt Auicennæ in præſentia, ac prope omnium medicorum, à quibus neque Galenus videtur diſſentire, qui perſpicue fatetur 3. prog. 27. 3. aphor. 22. quartanam fieri ex atra bile, quam inquit duplicem generationem habere, ſicuti diximus. Ego vero cenſeo reſpondendum eſſe, quartanam reuera ab vtroque humore fieri poſſe: & quatenus pertinet ad locum Galeni, certum eſt eum loqui de quartana exquiſita, quæ ſine dubio, ac potiſſimum ſi primo incipiat quartana, ex ſolo humore melancholico, frigido & ſicco generationē habet: contra vero negandum nō eſt, quin altera non exquiſita; ac maxime quæ ſtatim à principio hominem non inuadit, ſed aliis febribus & morbis ſolet ſuccedere, ex atra bile fieri poſſit, ſicuti Galen. & omnes teſtantur, & confirmat experientia. Ad obiectam rationem reſpondeo dupliciter, vnō modo quartanam fieri ex atra bile, quæ nondum atræ bilis formam omni ex parte fueritaſſecuta, ſed quæ prope ad illam accedat, & in quodam illius confinio ſit conſtituta: quæ eſt interpretatio Gal. 2. de diff. feb. 9. Altero, quartanam fieri ex atra bile non pura & ſincera, ſed ſimul mixta cum humore melancholico, in quo caſu huiuſmodi febris non erit ſalutaris, ſed periculoſa, & quandoque lethalis, vt paulo poſt videbimus de curatione.

Poſt hæc aliæ quoque poſſent afferri differentiæ febris quartanæ, ſicuti aliæ exquiſita cui omnia inſunt indicia; de quibus ſtatim ſermonem habebimus, aliæ non exquiſita, cui non omnia adſunt ſigna, 1. ad Glauc. 8. alia primo inuadit, alia aliás febres & morbos ſequitur: ſed de iis quæ ſunt maioris momenti hactenus, veniamus ad ſigna.

Signa.

Calor. Calor febris quartanæ diuerſo modo ſe habet ac in tertiana: neque enim tantum æſtum, ac veluti feruorem, ſicuti in tertianis contingit, in quartanis licet inuenire, ſed tamen calor eſt valde mordax, quoniam fundatur in materia valde ſicca, ex 1. aphor. 14. Nonnulli febris tertianæ calorem flammæ ardenti, quartanæ autem carboni accenſo comparant.

Vrina. Secundo, 1. ad Glauc. 7. vrinæ variæ ſunt, ſed crudæ omnes, principio tenues, albæ, aquoſæ, propter frigiditatem & craſſitiem materię, progrediente autem morbo & coctione ſiu ·ſ magis coloratæ, & ſubſidentiam craſſam habent.

Tertio,

Tertio, neque pulſus cum tertianis vllam prorſus ſimilitudinem habent 2. de criſ. 3. etenim quartanæ paruos, obſcuros, tardoſque & raros principiis acceſſionum eouſque pulſus obtinent, vt nullus alius affectus: namque hoc tempore arteria tibi quodammodo ligata eſſe videbitur, & ad interiora trahi, atque ne foras emergat, prohiberi: quamobrem principio febris quartanæ, quamuis ægrotus fuerit iuuenis, contingit talem arteriæ motum fieri, qualis in decrepita ætate fieri ſolet, in qua cum calor paucus exiſtat, cui par quoque eſt generatio fuliginoſorum excrementorum, ſpiritu ſque animalis nutritio, ſcribit Galen. 3. de cauſis pulſuum 5. iure homines pulſus paruos, tardos & raros habere; in augmento autem & ſtatu febris neceſſe quidem eſt vt pulſus veloces & frequentes fiant, veruntamen etiam tunc illorum tarditas & raritas conſeruatur. Demum vero in quartana manifeſtiſſimæ in vno pulſu arteriæ inæqualitas deprehenditur, quæ omnibus febribus eſt communis: ſiquidem multo velocius principium finemque motus, quam medium licet inuenire. Ex huiuſmodi pulſus diſciplina Galenus lib. de præcogn. ad Poſthumum cap. 2. gloriatur ſe primam quartanæ inuaſionem in Eudemo philoſopho cognouiſſe & prædixiſſe, de quo elegantem narrat hiſtoriam, ex qua multa poſſunt colligi, quæ ad huius febris cognitionem, prognoſticum & curationem pertinent. *Pulſus.*

Quarto, forma febris quartanæ talis eſt: primis diebus incipit cum moderato & paruo rigore, aut potius refrigeratione, progreſſione autem temporis rigor quoque ſimul augetur, ſenſuſque ægrotantibus adeſt cuiuſdam refrigerationis, qualem per gelu homines tempore hyberno ſolent ſentire, nec non cum quibuſdam veluti contuſionibus, vſque ad oſſa penetrantibus, adeo vt liceat ægrotos audire, qui aſſerunt & querantur, ſibi videri in oſſibus pati dolorem & laborem, & carnem confractam habere. Augmentum difficile eſt, & prolixum, quoniam materia craſſa & frigida putreſcit, quæ difficulter & tarde accenditur. Status non eſt cum multa flamma, & caret fere omnibus ſymptomatibus quæ cæteras febres putridas ſolent comitari. Declinatio eſt cum pura, ſimplici & longa declinatione & infebricitatione, adeo vt plærique ægroti hoc tempore poſſint ad ſuas ſolitas operationes redire. Et notandum eſt, ſicuti primis diebus neque inſignes rigores, neque multi ſudores contingunt, ita poſteriore tempore attenuata materia, vtroſque, & rigores validiſſimos, & ſudores copioſiſſimos fieri conſueuiſſe. *Forma.*

Vltimo ſunt ſigna à cauſis, itaque ex Galeno 2. de criſ. 4. hæc febris ſolet accidere in corporibus, temperaturis, ætatibus, tempore anni, cœli conſtitutione, regione, frigidis & ſiccis: ex præcedente victus ratione, & rebus omnibus quæ humorem melancholicum gignere poſſunt: quibus demum Galen. adiungit quartanas hoc tempore populariter vagantes: ex quibus omnibus ſignis ſi quis eſt, qui non ſtatim prima die febrem quartanam à tertiana ſciat diſcernere, is iudicio Galeni, omnino in medicorum numero habendus non eſt. Atque hæc ſunt ſigna febris quartanæ exquiſitæ. *A cauſis.*

Si vero illa fuerit non exquiſita, qualis potiſſimum eſt, quæ fit ex atra bile, tunc indicia plane erunt diuerſa, calor magis vehemens & acris, vrina magis colorata & aduſta, pulſus maiores, frequentiores: ſic forma febris, cauſæ & cætera omnia in eo conuenient, quæcunque humorem aduſtum & calidiorem poſſunt demonſtrare.

Conditiones quartanæ febris. Sed hoc poſtremo loco breuiter percurramus nonnullas conditiones febris quartanæ, quæ partim ad illius cognitionem partim ad prognoſticum, & partim ad curationem pertinent. Primo eſt Aetius l.b. 5. 83. qui ſcribit ex Hippocr. lib. de ſeptimanis, eundem hominem bis quartanam febrem non incidere: quæ ſententia eſt perſpicue falſa, cum experientia demonſtret plurimos homines bis, ter, & ſæpius huiuſmodi febre laborare, adeo vt ex hoc vno loco liceat affirmare, eum librum non eſſe Hipp. legitimum.

Deinde plura habemus de quartana apud Hippocr. 1. epid. 4. 4. primum quod eſt longiſſima, nam durat multos annos, auctore Auicen. vſque ad 12. alias dixi, me viſitaſſe Venetiis matronam, quæ laborauit quartana 22. annos. Secundo, quod eſt facilima & leuiſſima, cum intermiſſio ſit exquiſita & multi temporis, ſine ſæuis ſymptomatibus, quo tempore homines poſſunt ſuas operationes facere.

Tertio, quod eſt ſecuriſſima, cum reuera careat omni periculo, quod tamen intelligendum eſt primum de quartana exquiſita, cum altera non exquiſita, vt quæ prouenit ex atra bile, plerumque ſit pernitioſa & lethalis: deinde ſicuti Galen. interpretatur, quod per ſe & quatenus quartana ſecuriſſima eſt; ſiquidem idem teſtatur, & confirmat experientia, ex male affecto liene ſæpenumero homines febre quartana grauiter laborare, & ducto in conſenſum iecore, in aquam inter cutem incidere.

Quarta & vltima conditio febris quartanæ eſt, quod homines liberat ab aliis morbis, ad quem modum ab eodem Hippocr. ſcriptum eſt, 6. epid. 6. 7. quartana laborantes magno morbo non capiuntur, ſi prius autem capiantur, & quartana ſuperueniat, liberantur: quod quidem ego puto tanquam exemplum propoſitum fuiſſe: cum enim Hippoc. ſuperiori loco vtatur nomine plurali, *aliis morbis*, rationi conſentaneum videtur, quartanam non ſolum à magno morbo comitiali, ſed etiam ab aliis hominem liberare, quicunque à frigidis & craſſis humoribus oriuntur. Si quis præterea de circuitibus vltra quartã diem aliquid cupit intelligere, is audiat Hippoc. 1 epid 3. 7. & 9. Septimana longa non lethalis, nonana longior adhuc, neque lethalis, quintana omnium peſſima, etenim ante tabem, & iam tabidis ſuperueniens, interimit. Demum apud Hipp. 2. apho. 25. æſtiuæ quartanæ magna ex parte breues, autumnales longæ, præſertim quæ hyemen attingunt. Et apud Celſum lib. 3. 16. longa & vetus quartana raro alio tempore quam vere ſoluitur. Hactenus de ſignis, venio ad curationem.

Curatio. Primo vero occurrit vulgaris opinio, quod febris quartana neque poſſit, neque debeat curari, propterea quia non obedit medicamentis, quæ illam ſæpenumero reddunt & difficiliorem & longiorem; ſed opinio eſt vulgaris & falſa, ſiquidem hæc febris, ſicuti reliquæ omnes, debet & poteſt curari. Cauſa autem propter quam vulgus ita ſentit, illa eſt potiſſimum, quoniam male curatur, non ſolum quod ægri nullam ſeruant commodam victus rationem, ſed etiam quod medici cum aliis modis, tum maxime datis importune medicamentis nihil proficiunt, imo ex vna quartana ſæpius duplicem & triplicem efficiunt, ſicuti euenit veteribus illis medicis tempore Galen. qui Eudemum Peripateticum curabant, in lib. de præcog. ad Poſthumum: verum ſi febris quartana probe curetur, certum eſt, etſi id breui tempore non poteſt fieri, illam feliciter curari, ſicuti Galen. in media hyeme Eudemum curauit: itaque per ſingula præſidia, ſicuti in cæteris fecimus, breuiter diſcurramus;

ramus;& primum ad leniendam aluum Gale. 1. ad Glau. nos grauiter admonet, à principio nullum forte medicamentum dandum eſſe,ſed illam molliendam eſſe alimentis,quæ familiaria & vſitata ſint, quod ſi hæc nihil proficiant, clyſteribus agendum eſſe,principio quidem mollibus,poſterius acrioribus, de quibus alias ſatis diximus.Ex quo arguendi ſunt non ſolum Auer.7.collig.14. Auic.in præſentia,&alii veteres,ſed etiam multi recentiores,qui expreſſe aduerſus præceptum Galen.febre quartana laborantibus audent ſtatim principio purgantia medicamenta exhibere: inter quos nequeo ſatis mirari Altimarum, qui cum perpetuo ſoleat non ſolum Galeni ſententiam,ſed ipſamet illius verba proferre, tamen non veretur de febrib. part.3.cap.5 ad leniendam aluum valentioribus vti medicamentis. Hæc igitur ſint non niſi lenientia & leuiſſima,qualia forent caſſia cum portiuncula ſpecierum hieræ ſimplicis, manna, & ſimilia.

Alui lenitio.

Poſt lenitionem alui quæritur,an in quartana liceat venam ſecare. Auic.illam concedit in melancholia ſanguinea,quam puto illũ intelligere, ſi vna cum humore melancholico ſanguis quoq; redundet : huius opinioni fauent omnes recentiores, quę etiam videtur fuiſſe mens Gal.qui ſcribit, fore abſtinendum à ſectione venæ, niſi forte vehementer admodum ſanguis videatur abundare: in qua quidem ſectione venę ille addit diligenter animaduertendum eſſe,vtrum ſanguis fluens, craſſus& niger fuerit,qualis pręcipue in lienoſis conſpicitur, in quo caſu expedit, illum copioſe fluere,pro ratione multitudinis,ætatis,habitus corporis,&ſimilium:an magis flauus & tenuis appareat,in quo caſu ſtatim ſupprimendus eſt.Itaq; ex hoc Gal. præcepto diſcatis, & in quartana,& in omnib. morbis melancholicis ſectioni venæ intereſſe,vt poſſitis qualitatem ſanguinis inſpicere,& de illius quantitate recte diſcernere.Sed quænam vena ſecanda eſt? Gal.reſpondet,ſecandam eſſe venam vel baſilicam,vel mediam cubiti ſiniſtri,quod paulo ante docuiſſet, vix quartanam ſine affecto liene fieri poſſe:quod ſi lien non foret male affectus,forte melius eſſet vel baſilicam,vel mediam ſecare in cubito dextro,& ita iecoris rationem habere, in quo membro conſtat ſuccum melancholicum pręcipue generari: quam forte determinationem Gal.breuitati ſtudens prætermiſit,ſuppleuit autem Aetius,qui docet, laborante liene venam ſiniſtram,laborante iecore,dextram ſecandam eſſe. Sed neq; illud prætermittendum eſt de ſectione venæ, Alex.& Auic.probare, vt ſanguis mittatur poſt ſtatum morbi,& coctionem humorum, ſic enim inquit Alex. natura leuata reliquias materiæ euincit:quæ ſententia mihi videtur reiicienda: namque ex 2. apho. 29. ſecatur vena principio morborum,vt minorata materia natura fortior euadat,& citius eam materiæ partem quæ ſupereſt, poſſit concoquere : quod ſi iam natura in ſtatu omnem materiam noxiam concoxit & ſuperauit,& ſuperuacaneum & temerarium videtur, hoc tempore venam incidere. Tandem mihi libet ad hanc partem illud addere, ſi quiſpiam laborans febre quartana antea habuiſſet innatas & fluentes hæmorrhoidas,quę in præſentia retentæ eſſent, huic non ſine ratione & vtilitate per huiuſmodi venas ſanguinem detrahi poſſe,quæ ſingulari quadam prærogatiua ſunt à natura inſtitutæ ad purgationem humoris melancholici.

An Vena ſecanda.

Qua Vena ſecanda.

Detracto ſanguine, & quidem principio, dummodo principes ſcopi ſimul cõueniant,concoquenda eſt materia noxia,ac parandę viæ, per quas illa deinceps cõmode poſſit purgari,quod partim alimentis, partim medicamentis poteſt fieri: & quatenus pertinet ad alimenta Gal. 1.ad Glau. ita inquit; ægroti prohibendi ſunt à carnibus ſuillis, & ab omnib. quæ viſcida ſunt & tardi tranſitus, & ab omnibus edu-

liis quæ refrigerant & humectant: vino vero vtendum eſt albo & tenui, & moderate calido. Ex quibus verbis duæ maximæ oriuntur difficultates: prima, quomodo Gal. improbet vſum alimentorum, quæ humectandi vim habent, cum manifeſtiſſimum ſit, & in quartana, & in omni morbo pendente ab humore melancholico frigido & ſicco, & alimenta & cetera omnia quæcunq; humectant, quàm maxime cõuenire: vnde Oribaſius, Alex. & omnes Gal. reprehendunt: ſecunda eſt, quomodo Gal. in quartana concedat vſum vini ante ſtatum, cum in tertiana, ac generaliter in febrib. putridis 11. meth. 9. vſum vini non ante concoctionem permittat: ac ſane prima difficultas eſt tam ardua, vt coegerit Lonicerũ & reliquos interpretes aſſeuerare, hunc locũ Gal. eſſe deprauatũ, qui propterea mutant verbũ, *humectant*, in contrariũ nempe, *exiccant*, vt ſenſus ſit, cauendũ eſſe ab alimentis, quæ refrigerant & exiccant, cum reuera humor noxius frigidus & ſiccus per calefacientia & humectantia debeat corrigi: veruntamen cũ omnes codices Græci, tam impreſſi, q̃ manuſcripti, necnon apud Paulum, Aetium, & cæteros Græcos auctores, legatur humectant, nõ ſiccant, vnus Stephanus Athenienſis videns hanc abſurditatem, conatus eſt illam diſſoluere, huius interpretationis ſumma hæc eſt: hanc interpretationem, *cauendum eſſe ab iis quæ refrigerant & humectant*, intelligendam eſſe non ſeparatim, ſed coniunctim: etenim ſi intelligatur ſeparatim, nimirum cauendum eſſe ab iis quæ refrigerant, & cauendum eſſe ab iis quę humectant, quatenus pertinet ad refrigerationẽ, ſermo quidem eſt verus, quatenus autem pertinet ad humectationem, non item verus ſermo eſt: ſiquidem conſtat inter omnes, ſuccũ melancholicum cum ſit ſiccus, humectandum eſſe, itaq; Gal. ea prohibet, quæ vim habent ſimul refrigerandi & humectandi: & ratio eſt, quoniam etſi humiditas, quatenus ad ipſam pertinet, ad hanc rem eſt maxime vtilis, cum poſſit corrigere ſiccitatem humoris melancholici, tamen ſi frigiditati coniungatur, noxia potius quam vtilis cenſenda eſt, cum hac ratione poſſit magis humores incraſſare, & calorem natiuum obtundere: quare ſicuti in febre quartana licet vti iis, quæ humectant ſine refrigeratione, ita ab iis quæ ſimul & humectant & refrigerant, cauendum eſt: & ſane interpretatio, mea ſententia eſt optima.

An vinum conueniat.

Quatenus autem pertinet ad alteram difficultatem de vino, reſpondent nonnulli, illud minime conuenire in multa copia, & ratione nutrimenti, ſed potius parce, & ratione medicamenti: quę reſponſio mihi videtur voluntaria, cum reuera Gal. hanc ſubtilem diſtinctionem non faciat, ſed generaliter probet vinum, & quantum eduliis quotidie ſumptis proportione poſſit reſpondere: quare ego aliter reſponderem, Gal. in quartana ante ſtatum concedere vſum vini albi, tenuis, & moderate calidi, quod ex vna parte poſſit moderate calefacere & humectare, humorem craſſum attenuare & concoquere, omneſq; naturales efffluxiones iuuare: ex altera autem in morbo diuturno ſalutari, ac ſine aliquo malo ſymptomate nullum periculũ ex illius vſu videatur poſſe imminere, adeo vt non immerito vni quartanæ inter omnes febres putridas hæc prærogatiua debeat concedi. Itaque alimenta ſint boni ſucci, facilis concoctionis, minime flatulenta, excrementoſa, & quæ potiſſimum humorem melancholicum nequeant generare; de quibus particulatim agendum non eſt. Sed veniamus ad alterum caput efficiendæ concoctionis, quod pertinet ad medicamenta Gal. probat vſum medicamenti, quod diatrionpipereon, & alterius diaſpoliticon appellatur, quorum compoſitionem habetis in lib. de tuenda valet. diatrionpipereon lib. 4. 5. diaſpoliticon 6. 10. vtrumq; enim attenuat, flatus diſſoluit,

viſcera

viſcera omnia, atque imprimis ventriculum roborat ſine inſigni calefactione, præterquam quod diaſpoliticon propter nitrum poteſt etiam aluum mouere: ſed præter hæc probat vſum vnius piperis, quod præcipit ex aqua accipiendum eſſe. Sed aduerſus hanc methodum medendi eſt Alex. qui miratur, quomodo diuiniſſimus Gal. in omnib. febribus quartanis præcipiat hæc calidiora & ſicciora, quę nullo pacto videntur conuenire: etſi enim melancholicus humor moderatę calefacientia deſideret, non tamen neceſſario etiam ſiccioribus indiget: ſiquidem cum ille ſit frigidus & ſiccus, calefacientibus & humectantibus opus habet. Sed Alex. fallitur: pro quo illud primum ſciendum eſt, Gal. curationem inſtituere atque iſthęc medicamenta exhibere in quartana exquiſita, quæ ab vno humore melancholico generatur, non generaliter in omnibus, minime vero in iis quæ ex atra bilē & humorib. calidioribus generantur. Deinde huiuſmodi medicamenta exhiberi admodum parce & caute, quandoq; piper exhibetur ex aqua, quæ illius caliditatem & ſiccitatem optime poteſt remittere: ſic diatrionpipereon & diaſpoliticon exhibentur non continuis diebus, ſed per interualla, & raro adeo vt ex vna parte nullum nimiæ caliditatis & ſiccitatis periculum videatur imminere: ex altera autem propter facultatem extenuandi atq; incidendi, qua hæc medicamenta prædita ſunt, quæ in humore craſſo & terreſtri ſunt neceſſaria, eorum vſus minime reiiciendus videatur. Si quis velit medicamenta magis temperata, ſunt diacyminum, aromaticūm roſatum, diagalanga, & ſimiles: ſed hoc tempore vſus obtinuit, vt hoc negotium coctionis potiſſimum ſyrupis conficiatur, quales forent accommodati ad humorem melancholicū, ſyrupus de fumaria ſimplex, de pomis ſimplex, de ſucco borraginis, bugloſſæ, acetoſus ſimplex, cum decoctis cichorei, borraginis, meliſſæ. Quo loco mihi libet vos admonere, quod alias quoque ſcio me feciſſe, de communi quodam errore, in quem multi incidunt frequentiſſime, qui ad concoctionem humorum, ſicut in pſentia humoris melācholici, poſt aliquot dies vtūtur ſyrupis cōpoſitis de fumaria, de pomis, de epithymo, de polypodio, & ſimilib. qui caſſiam, ſenam, epithymū, polypodium, helleborum, & alia huiuſmodi recipiunt medicamenta, quæ quidem tantum abeſt, vt iuuēt concoctionem, vt contra illam maxime turbent & impediāt.

Apparente demum perfecta coctione, iam de humorum vacuatione cogitandum eſt, quod tribus rationibus apud Gal. fieri poteſt: prima per medicamenta purgantia per aluum: ſecunda per vomitum: tertia per nonnulla medicamenta, quæ vacuant inſenſibiliter, & tanquam ignis noxios humores diſſoluunt. Ergo quatenus pertinet ad purgantia medicamenta, inter ſimplicia eſt ſena, epithymum, polypodium, & cęteris omnib. longe efficacior helleborus niger, à quo tamen Auer. 7. colliget 14. & omnes medici vſq; ad noſtra tempora, tanquam à veneno ſoliti fuerant cauere: altera autem ex parte ſcribit Meſues, ca. proprio helleborum clementer & ſine moleſtia vtramq; bilem & pituitam purgare, quod experientia confirmat veriſſimum eſſe. Inter compoſita ſunt ſyrupi iam nominati, & electuarium diacatholicum, & confectio hamech, & aliæ, de quib. aliquando tractabimus. Habeatis exempla, & primum hellebori nigri, qui & in ſubſtantia, & in decoctione poteſt adminiſtrari.

℞ *Corticum radicum hellebori nigri* ʒ ij.
Seminum aniſorum.
Citri ana ʒ j.
Spicæ gr. v.

Fiat infuſio & decoctio ex aqua ſecundum artem, & facta colatura.

℞ *Prædictæ decoctionis* ℥ iiij.
Syrupi de pomis compoſiti ℥ ij. ß M.

In ſubſtantia.

℞ *Specierum hieræ ſimp.* ℈ ij.
Corticum radicum hellebori nigri puluerifati ʒ ß.
Cum ſyrupo de fumo terræ compoſito M. *& fiant pilulæ v.*

Longioris compoſitionis exemplum.

℞ *Senæ electæ.*
Polypodii.
Epithymi ana ʒ ij.
Paſſularum.
Liquiritiæ ana ℥ ß.
Seminum aniſorum.
Fæniculi ana ʒ j.
Spicæ gr. v.

℞ *Factæ decoctione huius decoctionis* ℥ vj.
Confectionis hamech ʒ ij. ß.
Syrupi de fumo terræ compoſiti ℥ ij. M.

Hæc poſſunt in qualibet purgatione melancholiæ adhiberi: ſed ſciatis quod Gal. docet quartana laborantes non modo ſemel, ſed etiam ſæpius, ſi fuerit neceſſarium, purgandos eſſe, quod materia craſſa tenax & difficilis, vix vna purgatione poſſit educi.

Secunda ratio purgandi quartanarios apud Gal. eſt per vomitum poſt alimenta, quem validis medicamentis, ac potiſſimum helleboro albo ſolebant prouocare, cuius Gal. quoque in præſentia meminit. De qua quidem purgandi ratione ſtatim ſe offert dubitatio, & mea quidem ſententia difficilis, quoniam Gal. in libr. quos & quando purgare oporteat, docet flauam bilem per ſuperiora, pituitam per inferiora purgandã eſſe, niſi interdum contrarium oporteat agere, vt ſi pituita in ventriculo, bilis in inteſtinis reperiatur, atram autem bilem perpetuo inquit per inferiora eſſe deiiciendam: quod ſi ita hæc ſe res habet, quomodo non in præſentia Gal. ſibi ipſi aduerſatur, qui docet humorem melancholicum per ſuperiora purgandum eſſe? Quicquid alii reſpondeant, ego ad hanc difficultatem ſoleo reſpondere, in febre quartana & propter diuturnitatem morbi, & propter alias cauſas, neceſſario labefactari facultatem ventriculi, ex quo aliter fieri non poteſt, quin generetur multa copia pituitæ & crudorum humorum, qui quidem ſi febrem non efficiunt, ſaltem poſſunt illam fouere: itaq; vomitus conuenit non ratione humoris melancholici, qui ſemper commodius per inferiora purgatur, ſed ratione pituitæ, ex cuius vacuatione, licet id primo, & per ſe non fiat, febris quartana ſolet iuuari, & quandoq; etiam auferri: vtcunq; autem ſit, ſi quis voluerit in quartana vomitum prouocare, ego huic id conſilium darem, vt prætermiſſo helleboro & omni validiore medicamento, facilioribus tantum id ageret, de quibus alias ſatis diximus.

Tertia demum ratio purgationis fieri poteſt per quædam antidota diſcutientia, qualia duo præcipue fuerant Gal. familiaria, alterum theriaca, alterum medica-

mentum ex ſucco cyrenacio, quæ quidem habent inſignem vim attenuandi, digerendi, ac diſſoluendi reliquias craſſorum humorum, nec non tollendi contractas intemperies, corrigendi malum corporis habitum, ac roborandi tum ventriculum, tum omnia viſcera, quæ neceſſario longo tempore redduntur debiliora: quale autem apud Gal. & veteres fuerit medicamentum ex ſucco Cyrenaico, deſcribitur ab Aetio lib. 5. 84. De ſucco autem cyrenaico, an ſit quod vulgo belzoim appellatur, vel aliud genus medicamenti, & an hoc tempore ſit cognitus, dubium eſt: ſic mea ſententia confectio mithridatica poteſt exhiberi, & fortaſſe commodius quã theriaca: ſiquidem mithridatum in morbis frigidioribus, theriaca autem in venenis videtur neſcio quam peculiarem prærogatiuam habere. Verum de huiuſmodi medicamentis illud ſciendum eſt, ante ſtatum & humorum coctionem ea nunquam foꝛe exhibenda, alioquin enim periculum eſt, ne quartana quæ ſimplex fuerat, duplex, forte etiam triplex, ex intermittente continua, & omnino difficilior reddatur, ſicuti narrat Gal. & nos ſupra diximus illis veteribus medicis contigiſſe, qui Eudemum philoſophum curabant. Atque hæc de curatione febris quartanæ exquiſitæ ſatis ſunt: neque vero eſt, vt ſimus longiores in tradenda curatione quartanæ continuæ, & non exquiſitæ: ſiquidem ex iis quæ hactenus diximus, puto eſſe neminem qui pro varia natura putreſcentis humoris, ac variis ſymptomatibus non facile poſſit huiuſmodi quoq; febrium propriam & accommodatam curationem inſtituere, ea propemodum ratione, quam de febre tertiana exquiſita & non exquiſita monſtrauimus. Pariter nec mihi libet in præſentia plurima colligere medicamenta, quæ apud Dioſcoridem, Aetium, & alios, ſed præcipue apud Alexandrum occulta quadam proprietate creditum eſt febres quartanas iuuare, cum maiori ex parte ſint ſuperſtitioſa, & facile poſſit vnuſquiſque apud illos ea pro ſuo arbitratu legere; vt omnino ſuperuacaneum ſit de illis longius agere. *De quartan. continua.*

Capvt XXIII.

De Hectica Febre.

Hæc vox hectica duplicem habet ſignificationem, vna quidem dicitur omnis febris ſolutione difficilis, ſiue ſit pituitoſa, ſiue melancholica, & tunc oppoſita eſt alteri voci, hoc eſt, febri quæ ſit facilis ſolutionis: etenim quemadmodum σχέσις eſt qualitas à ſubiecto facile mobilis, ἕξις vero ægre mobilis, ſic σχετικὴ & ἑκτικὴ inter ſe opponuntur, vt declarat Gale. 8. metho. 1. qui dilucidioris doctrinæ gratia concedit, illas febres quæ difficulter diſcutiuntur, hecticas, quæ autem facile, ſcheticas appellari: quod idem Gal. aſſerit: non ſolum de febre, ſed de omni affectu, 3. de locis affectis 2. Altera autem ſignificatione hectica ſpeciatim dicitur ea ſpecies febris, quæ & putridæ & ephemeræ oppoſita ſit, quæ tamẽ eandem nominis rationẽ retinet: etenim ſicuti ἕξις difficile ſeparatur à ſubiecto, ſic hectica curatu difficilima eſt: vel hectica dicitur, vt placet Gal. 1. de diff. feb. 7. quod in habitu corporis, quem Græci ἕξιν appellant, tanquam in ſubiecto conſiſtat: nos igitur cum Auic. tractabimus de hectica, quatenus hæc vox ſignificat tertiam ſpeciem febris ab ephemeris & putridis diſtinctam, & pro noſtro inſtituto ordine primum agemus de illius eſſentia, 2. de differentiis, 3. de ſignis: vltimo de curatione. Et ſi quis quærat de ordine; quamobrem Auic. tractet de hecticis ante peſtilentes, quę putridæ ſunt: poteſt reſponderi: cum peſtilentes ſint duplices, vt ſuo loco videbimus, quædam putridę, quædam hecticæ, qua ratione quodammodo inter vtraſq; mediæ ſunt, non ſine ratione *Tr. 3. Cap. 1.* *Ratio ordinis.*

ratione Auicennam poſt putridas, hecticas tractare voluiſſe, vt poſtremo loco peſtilentes, tanquam vtraq; natura participantes facilius poſſint intelligi.

Eſſentia.

Eſſentia febris hecticæ iam ſupra eſt ſatis expoſita & conſtituta, quę non aliud eſt, quam caliditas præter naturam, accenſa in ſubſtantia cordis, primum lædens operationes. De differentiis febris hecticæ & veteres & recentiores admodum varie ſcribunt: namq; nonnulli vnam tantum, alii duas, alii tres, alii plures differentias vel ſpecies conſtituunt: at vero, quoniam anguſtiæ præſentis temporis non patiuntur, vt ſingulas huiuſmodi opiniones poſſimus examinare, mihi ſtatutum eſt ad veſtram vtilitatem illam tantummodo ſententiam in medium proferre, quam puto ad mentem Gal. & veritati magis conſentientem eſſe. Ex quib. id forte vobis cōſtabit, varias de hac re opiniones ſi probe intelligantur, poſſe inter ſe conciliari, & quodammodo veritatē continere. Cęterum vt facilius hæc res intelligatur, memoria ſunt repetenda, quæ alias diximus de variis partibus partium ſolidarum, quas Auicenn. 1. 1. doctrina 4. cap. 1. ſecundos humores vocat, quę quidem particulæ partium ſolidarum, tametſi à nonnullis vario modo conſtituuntur & enumerantur, tamen à Galeno 1. de diff. febr. 9. tres ponuntur diſtinctæ, hunc in modum: etenim prima eſt quædam humiditas, quæ per media & vacua ſpacia dictarum partium continetur, ac veluti quidam ros diſpergitur, quam Galen. natiuam quoque vel naturalem humiditatem, quandoque humorem proprium partium ſimilarium, ex quo ipſæ partes nutriuntur, recentiores non inepte rorem ſolent appellare. Secunda eſt pars, quæ ex humore concreto conſtat, & à Galen. ſubſtantia carnoſa & adipoſa dicitur, quæ pars propterea quod in ſubſtantiam partis mutatur, & illi perfecte aſſimilatur, à medicis barbaris ſubſtantia carniformis, gluten, cambium, & forte aliis nominibus nominatur. Tertia eſt pars vel ſubſtantia quæ à Galen. fibroſa & membranoſa dicitur, quod ſolidiore ſubſtantia fibris & membranis ſit conſtituta, quas quidem particulas quandoq; vere ſolidas appellaui, quatenus à reliquis duab. carnoſa & adipoſa, & rorida diſtinguitur. Et ſi quis nobis obiiciat Gal. qui in 7. met. 6. quatuor ſiccitates, & quatuor ſiccitatis differentias diſtinxit, atque hinc ex lege contrariorum colligat, non tres, ſed quatuor humiditatis differentias ſtatuendas eſſe, quæ ſingulis quatuor ſiccitatibus reſpondeant, ſicuti facit Auic. huic breuiter reſpondeatis, quartam ſpeciem ſiccitatis Galeno in exilibus venis arteriiſq; conſiſtere, & ex penuria ſanguinis prouenire: at vero hunc ſuccum ſiue ſanguinem, qui in huiuſmodi exilib. venis & arteriis continetur, non eſſe de propria ſolidarum partiū ſubſtantia, neq; inter ſecundos humores reponendum, cum reuera ille adhuc ſanguis ſit, intra vaſa contineatur, neq; à primis humoribus quicquam differat: niſi forte quis velit pro vaſorum varietate, varias quoq; humorum differentias fieri, qua ratione ſanguis in corde à ſanguine iecoris, lienis, & aliarum partium ſpecie differat, & infinitę propemodum humorum ſpecies fiant, fateamur neceſſe eſt. Itaque ad mentem Galen. tres tantummodo ſunt partes, ſiue ſubſtantię partium ſolidarum, pars humidior, rorida, pars carnoſa & adipoſa, tertio pars fibroſa & membranoſa. Hac poſita partium diuiſione, ſi quis velit partes ſolidas generaliter & coniunctim intelligere, etſi ex triplici ſubſtantia conficiuntur, is non ſine ratione poteſt affirmare, vnum duntaxat eſſe genus febrium hecticarum, quando huiuſmodi partes ponuntur in calefacto eſſe, vt propterea lædantur operationes: ſi quis autem conſideret febrem hecticam, quatenus fieri poteſt, vel ſine cōſumptione, vel cum conſumptione dictarum partium ſolidarum, huic pariter licet cum

Differentia.

De ſecundis humoribus.

Galeno

Galeno afferere, loco citato 1. de different. febr. duplex tantum eſſe genus febrium hecticarum, alterum cum conſumptione, alterum ſine conſumptione. Demum vero ſi velimus conſiderare tres diuerſas ſubſtantias partium ſolidarum, atque calorem præter naturam, cum primum febris hectica generatur, æqualiter illas occupare, ſed ordine quodam vnam partem poſt alteram inuadere, ſumma cum ratione licet fateri, tres eſſe febrium hecticarum vel gradus, vel differentias, vel ſpecies, vel quomodocunque velis nominare, cum eiuſmodi quoq; tres ſubſtantiæ ſpecie inter ſe differant: quas quidem tres ſpecies Gale. 1. de diff. feb. 7. hunc in modum diſtinguit & diſponit: namq; prima eſt ſpecies febris hecticę, quando fit quædam veluti ebullitio prioris natiui humoris, diſperſi in ſpatiis intermediis partium ſolidarum, quem diximus vulgo rorem appellari, quæ quidem ſpecies eouſque perdurat, donec aliqua pars eiuſdem humoris reſeruatur: hæc ſpecies ſine tabe eſt, & facillimam curationem recipit, quod facultas fere nihil adhuc ſit perpeſſa: altera ſpecies huic oppoſita eſt, quando calor præter naturam partes cordis fibroſas & membranoſas occupat & depaſcitur, quæ cum ad eum terminum peruenit, vt nihil amplius humiditatis in corde ſuperſit, iam hæc febris non ſimpliciter hectica, ſed hectica maraſmodes appellatur, hoc eſt, cum tabe & conſumptione vniuerſi corporis, ac nullam prorſus curationem recipit, quod iam facultas ex toto perdita ſit. Inter hæc duo extrema eſt tertia ſpecies febris hecticæ, quæ mediam quodam modo naturam obtinet, inter primam ſpeciem quæ adhuc incipit, & curatu eſt facilima, & tertiam quæ confirmata eſt, ac ſanari nullo modo poteſt: quæ quidem tertia ſpecies perquam multam latitudinem obtinet, prout magis vel minus ad primam vel tertiam ſpeciem declinat. Nam quę æqualiter diſtat ab vtraque, ad curationem ambiguam habet inclinationem, quæ autem hecticæ maraſmodi eſt vicinior, iam periculo magis propinquat, quemadmodum quæ alteri primæ ſpeciei eſt propinquior, non paruam ſalutis ſpem promittit: hæc diuiſio eſt ac doctrina Galeni de ſpeciebus febris hecticæ, adeo vt liceat mirari, quamobrem nonnulli celebres medici ac Galeni ſectatores illam non recipiant: etſi enim tres partes partium ſolidarum inter ſe non ſunt ſeparatæ, ſicuti humores, qui varii vario modo & tempore poſſunt putreſcere, ſed ſimul ſunt iuncti, adeo vt vix vna videatur ſine reliquis duabus poſſe accendi, tamen nulli dubium eſſe debet, quin primum natiuus humor, deinde caro & adeps, & poſtremo ſubſtantia ſiccior & durior accendatur, vt hac ratione variarum partium variæ quoq; ſpecies febris hecticæ inter poſſint conſtitui.

Secunda differentia febris hecticæ illa eſt: namque aliæ fiunt corde primum laborante, aliæ generantur per conſenſum aliarum partium. Hanc differentiam habetis apud Gal. lib. de marcore 7. qui inter partes, quæ poſſunt cor in conſenſum ducere, & febrem hecticam excitare, numerat ventriculum, iecur, & cæteras partes id genus, de quibus particulatim & diffuſe tractat 10. method. 8. ex quibus tamen partibus pulmones excipit, tametſi quatenus ad propinquitatem attinet, illi omnium maxime ac potentiſſime calefaciendo ipſum cor, debuiſſent febrem hecticam excitare: ſed tamen hoc non contingit fieri, & ratio eſt, quoniam pulmones difficulter eam affectionem calidam & ſiccam recipiunt, quæ ad calefaciendum & ſiccandum cor vicem cauſæ poſſit ſupplere, tum quia illi humidi ſunt, tum quia aſſidua reſpiratione refrigerantur. Et ſi quis obiiciat, in phthyſi, hoc II. Differen.

hoc eſt, vlcere pulmonis, neceſſario ſequi febrem hecticam, vt placet Gale. 7. apho. 16. quam obiectam rationem, mea ſententia, difficilem, nemo quem ſciam, hactenus animaduertit: huic ego reſponderem, febrē hecticam neceſſario ſequi phthiſim, non propter vlcera, aut aliam malam affectionem pulmonis, ſed propter copiam puris, ex cuius malitia & vicinitate aliter fieri non poteſt, quin cor calore præter naturam & febre hectica corripiatur. Præterea febres hecticæ duobus modis generantur, namq; nonnullæ aliis febribus magna ex parte ardentibus ſuccedunt, nonnullæ ſtatim ab initio inuadunt, quæ primam ſui generationem ſimilem febribus ephemeris, ex triſtitia, ira, plurima laſſitudine, ſolis vſtione, & ſimilibus obtinent: quæ diſtinctio eſt Gale. 1. de diff. feb. 8. 10. metho. 5. 3. de præſag. ex pulſ. 4. ad finem. Verum de poſteriore parte huius diuiſionis dubium eſt, ſiquidem multi contendunt, hecticam febrem nullo modo ſtatim à principio, nullaq; præcedente alia febre poſſe hominem inuadere, propterea quia vix, aut ne vix quidem fieri poteſt, vt partes ſolidæ quę ſine dubio ſunt craſſiores, calorem concipiāt in facto eſſe, quin ſpiritus & humores, quos conſtat eſſe tenuiores multo, ante eundem calorem ſuſcipiant: quæ pariter videtur fuiſſe Galen. ſententia in lib. de inæquali intemperie 5. qui affirmat, quod rationi eſt maxime conſentaneum, tenuia longe facilius alterari quam craſſa. Ad Galenum autem docentem febres hecticas quandoque à principio hominem inuadere, reſpondent, ac principium interpretantur primos dies, adeo vt velint febrem hecticam fieri incipiendo, quæcunq; poſt tertiam aut quartam diem aliis febribus ſuccedit: quæ quidem interpretatio videtur fuiſſe Gal. qui ſermonem habens de inedia, quantum naturis calidis & ſiccis aduerſetur, ita inquit 10. metho. 5. Quippe vel in febres ardentes ex ea incidunt, à quibus niſi prius mors occupet in hecticas cadunt, atque ſtatim ab iis in maraſmum, vel protinus ab initio ipſa hectica febris ſimul incipit, præteriens febrem ardentem, maxime tamen calidos ſiccoſq; affectus ſtatim à principio hectica corripit, ſicuti mulieri accidit, quæ autumno ex triſtitia & vigiliis cœpit febricitare, perſeuerauit autem ad plurimum hyemis, hanc quarta die videmus ac deprehendimus ſtatim hecticam eſſe febrem, cum alia earū quæ ex humoribus excitantur, coniunctam. hæc Gal. Ex qua ſerie iſti colligunt, illa verba, *ſtatim à principio*, idem ſignificare, quod primis diebus, namque propterea dixit, mulierem principio hectica febre fuiſſe correptam, quoniam quarta die illam deprehendit febre hectica laborare: verum iſti male ſentiunt, ac primum ſi huiuſmodi ſententia eſſet vera, ſequeretur perpetuo febrem ephemeram ante putridā, ac putridam ante hecticam fieri neceſſario, quod nemo vnquam auſus eſt affirmare, cum Gal. doceat, & confirmet experientia, febrem putridam ſtatim à principio, hoc eſt, primo temporis momento fieri frequentiſſime. Neque magis vera eſt interpretatio verborum Gal. etenim ſi incipere à principio idem eſt atq; incipere primis diebus, quomodo à Gal. dictum eſt 1. de diff. feb. 3. de præſag. ex pulſib. locis citatis, febres hecticas nunquam fieri à principio, niſi cum à cauſis procatarcticis generantur: ſiquidem nulli dubium eſſe debet, quin febris hectica primis dieb. tertia & quarta ex febre ardente fieri poſſit, quod enim à cauſa debiliore, puta febre ephemera, aut procatarctica aliqua cauſa fieri poteſt, certum eſt ex cauſa validiore, febre ardente, multo promptius & facilius fieri potuiſſe, nihilominus aduerſus Gal. decretum huiuſmodi febris hectica ſine cauſa procatarctica à principio fieret: itaq; ſi vere & ad mentem Gal. febres hecticæ nunquam à principio fieri poſſunt, niſi ex cauſa procatarctica, illa verba, *à principio*, non primos dies, ſed principi-

principium ac primum temporis & ægritudinis momentum ſignificant. Quomodo autem nulla præcedente alia febre, calor præter naturam ſtatim aggrediatur ſubſtantiam cordis,& febrem hecticam efficiat, alias declarauimus, id fieri propter diſpoſitionem huius partis,magis aptę & paratę ad recipiendam alterationem, quã ſint ſpiritus & humores: namque vt declarat Galenus 3. de præſag. ex pul. 5. facile fieri poteſt, vt ſubſtantia cordis ſit calidior, qui vero in illo continentur ſpiritus & humores, cum propter alias cauſas, tum maxime propter malam victus rationem, ſint frigidiores: ex quo item facile eſt intelligere, tunc in maxima ira vel ſimili cauſa procatarctica, prius ſubſtantiam licet craſſiorem, quam ſpiritus & humores, licet tenuiores, poſſe calefieri, quod ſubſtantia ſit magis apta, ac minus poſſit reſiſtere, ſpiritus autem & humores ſint minus parati, magiſque calefacienti cauſæ poſſint reſiſtere.

Sed rurſum aduerſus huiuſmodi opinionem quam confutauimus, eſt locus Galen. difficillimus, qui hæc habet 2. de criſib. ad finem. De hecticis vero nunc non eſt tempeſtiuum dicere, nulla enim primis diebus, ſed progreſſione temporis talis efficitur: quæ verba manifeſte videntur demonſtrare, nullam febrem hecticam à principio fieri poſſe. Ad hanc apparentem Galeni repugnantiam nonnulli duplicem afferunt reſponſionem: vnam, febrem hecticam non fieri incipiendo, vt in pluribus, ſed nonnunquam id contingere, atque id fore ſatis, cum regulæ medicorum vtplurimum veritatem obtineant: ſecundam, febrem hecticam primis quidem diebus fieri, ſed primis diebus non perfici: quare ita interpretantur Galenum, nullam febrem hecticam primis diebus fieri, hoc eſt, non perfici, atque exactam febris hecticæ formam conſequi, adeo vt exacte poſſit cognoſci, quod quidem progreſſu temporis manifeſte fieri ſolet. Cui quidem interpretationi fauet Auicenna, in præſenti capite primo poſtremis verbis, qui ſcribit, hecticam in principio eſſe difficilis cognitionis, & facilis curationis, & in fine facilis cognitionis, & difficilis curationis. Sed forte neutra reſponſio ſoluit difficultatem: nam prima ſupponit, quandoque hecticam fieri à principio, quod quæritur, imo vero quod Galenus hoc loco videtur negare: ſecunda item accipit pro confeſſo, quod dubium, fortaſſe falſum quoque eſt, nempe hecticam febrem primis diebus non poſſe perfici & cognoſci, quandoquidem ſcribit Galen. 1. de different. febr. 8. febrem hecticam quæ facile ſolui poteſt, ſi ſola conſtiterit, facilime, ſi vero aliquam febrem putridam coniunctam habeat, difficillime cognoſci. Itaque ego aliter reſponderem, nullas febres hecticas fieri à principio, niſi cum ex cauſis procatarcticis generantur: quæ reſponſio cõſentit Galeno, & nullam continet abſurditatem: nam reuera ſine cauſis procatarcticis nulla febris hectica primis dieb. fieri poteſt.

Poſtrema eſt differentia febris hecticæ: namque alia ſimplex eſt morbus, & per ſe conſiſtit; alia eſt cui alia febris putrida coniungitur; quam diſtinctionem habetis apud Gal. 1. de diff febr. 10. IV. Differ.

Scribit Galenus 3. de præſag. ex pulſ. 3. ad finem, duo eſſe præcipua ac propria ſigna febrium hecticarum, vnum ſi perpetuo illæ ſibi ſimiles fuerint, neque aliquam acceſſionis inuaſionem, neque augmentum, neque vigorem, neq; declinationem habeant: alterum ſi ægrotus non percipiat ſe febricitare. Verum decet ſingula ſigna examinare & perpendere, ſicut de aliis factum eſt. Ergo primum calor febris hecticę paruus eſt, quoniam vt dicit Gal. 1. de diff. feb. 8. 3. de præſagio ex pulſib. 4. nulla febris hectica magna eſt, exigua autem flamma exiguum præbet calorem: *Signa.* *Calor.*

ſecundo hic calor in prima manus iniectione mitis apparet,ſed diutius immorante manu acris, mordax,& ſqualidus, hoc eſt,ſine vllo fumo & vapore occurrit, propterea quia in ſolida & denſa materia fundatur : tertio de inæquali intemperie. hic calor non percipitur ab ægroto,imo vero ille putat ſe non febricitare, quoniam calor eſt æqualis,ac ſi naturalis foret,æqualiſq; intemperies iam in toto corpore inducta eſt: quarto etſi in febre hectica partes corporis æqualem calidam intemperiem acquirunt,nihilominus,quod Gal.ſcribit maximum febrium hecticarum indicium eſſe,1.de diff.feb.8. ipſæ arteriæ circumiacentibus & vicinis corporibus manifeſto ſunt calidiores : qua ratione demonſtrant, corpus cordis, vnde illæ originem habent, inſignem calorem ſuſtinere : id quod in cæteris febribus nequaquam accidit: adhuc vero euidentius huiuſmodi calor peculiaris arteriarum apparet, vbi ægri ſe lauarunt,aut quouis alio modo corpus rarum reddiderunt, adeo vt humor quiſpiam profluat, & calor tranſpiret, ſiquidem in omnibus aliis partibus poſt tales tranſpirationes moderatus calor apparet,qui vero in arteriis eſt, nihilo priore minor exiſtit, ſed idem ſeruatur. Hæc igitur ſunt ſigna febris hecticæ à calore.

Pulſus. Secundo loco ſunt indicia ex pulſibus, qui hectici pulſus appellantur, vt ſcribit Gal.de pulſ.ad tyrones 8.4.de cauſis pulſ.11. quod ęgroti habeant febrem hecticam,quæ vniuerſum corporis habitum occupauit; ſunt autem eodem Gal. auctore 1.de diff.feb.9.debiles & duri,ſtatim vero etiam parui & frequentes, nimirum propter frequentem & vehementem calidam & ſiccam cordis intemperiem, ex qua intemperie dicit Gal.3.de præſag.ex pul.7.ac facile eſt intelligere,huiuſmodi pulſus neceſſario fieri:preterea ſunt ęquales, quandoquidem ſicuti diximus, ęqualis omnium partium intemperies facta eſt.

Lotia. Tertio ſunt lotia,ex quibus etſi Hip.& Gal.nulla febrium hecticarum indicia videntur tradidiſſe, quod reuera ſiue ſubſtantia,ſiue color, ſiue contenta conſiderentur,hæc redundantiam & qualitatem humorum, qui continentur in venis, ſoleant demonſtrare,tamen vt notat Alex. libr. 12. cap. proprio, & ratio perſuadet, cum ſolidæ partes laborent,ex quarum facultate & temperie docet Gal.concoctionem fieri, 1.epid.2.46. neceſſarium eſt fateri,vitiatam humorum coctionem, neq; lotia omni ex parte concocta videri: itaque ſunt magis colorata,tenuia, lucida, ſicuti calidiori & ſicciori intemperaturæ conuenit : atque hæc quidem conſideratio vrinæ in febre hectica, quamuis ad illius cognitionem vel parum vel nihil conferat, tamen nunquam eſt prætermittenda, ſicuti generaliter iubet Galen. faciendum eſſe in morbis ventriculi, thoracis, & aliarum partium, etiamſi affectus venoſi generis non ſint,.3. epid. 6.3. de criſibus. 3. Namque ſi lotia bona appareant, multum valent ad ſalutem, contra ſi fuerint praua, ſimul ægri periculum amplificant.

Forma. Quarto, forma febris eſt huiuſmodi, nempe continua, ſemper in vno atqueeodem tenore conſiſtens, ſine vlla inuaſione, principio,augmento, ſtatu, & declinatione, ſicuti eſt quæ proprie ſynochus dicitur, præterquam quod vna vel altera [illegible]ra poſt ſumpta alimenta quandam veluti caloris alterationem & acceſſionem videtur habere, quod ſcribit Galen. omnibus hecticis eſſe proprium & inſeparabile: in quo quidem ſigno, quod maximi momenti eſt, & continet nonnullas difficultates, mihi libet paululum immorari. Itaq; ſcribit Gal. eſſe maximum & certiſſimum indicium febrium hecticarum, ſi nutrito homine poſt vnam vel alteram ho-

tam febris omnibus illum tangentibus videatur alterum incrementum habuiſſe, adeo vt non ſint defuturi, qui huiuſmodi nutritionem tanquam intempeſtiue atque ipſo acceſſionis tempore factam reprehendant, aſſerentes diutius fuiſſe expectandum, vſque ad ipſam inuaſionis declinationē:ſed res non ita ſe habet, quandoquidem omnibus hecticis hoc proprium inſeparabile eſt, vt oblato alimento calor accendatur, pulſuſque in magnitudinem & velocitatem increſcat, adeo vt incompreſſa annotatio facta videatur, quam ſic vocat Leonicerus : Fuchſius non laborioſam acceſſionem, alii æqualem, alii aliter Latine conuertunt: quid autem Galen. intelligat, ille ſeipſum interpretatur, qui inquit, ſe ita acceſſionem vocare, in qua neque horror aliquis factus eſt, neque extremarum partium refrigeratio, neque veluti quædam inclinatio ad ſomnum, neque aliqua inſignis pigritia, aut omnino quædam inæqualitas vel in calore vel in pulſu, multoque magis neque paruitas, neque debilitas, neque aliud quidquam huiuſmodi, ſed veluti alteri contingit, qui nutritus ſit, pulſus ſtatim maior & velocior redditur.

Et ſi quis obiiciat, hanc eandem non laborioſam acceſſionem cæteris quoq; febribus interdum contingere, ac propterea huiuſmodi ſymptoma febrium hecticarum proprium inſeparabile non videri; huic reſpondet Galen. talem caloris acceſſionem, pulſuſque incrementum in magnitudinem & velocitatem, in febribus hecticis ac reliquis non parum differre : etenim in cæteris omnibus huiuſmodi inuaſiones ſine oblato alimento fiunt, in hectica autem omnino contrarium euenit, cum nullo tempore aliquam inuaſionem habeant, ſed plane ſint continuæ & æquales, à primo initio vſque ad extremum finem, ſicuti diximus. Etſi vero quæ de hoc ſigno dicta ſunt, potuiſſent ſatis eſſe, tamen Galen. adhuc clarioris doctrinæ gratia nonnulla addit, quæ ad hanc rem ſunt valde accommodata. Sunt autem duæ obſeruationes, quæ manifeſtius in cognitionem febris hecticæ nos poſſunt deducere. Prima, ſi diligenter animaduertatur, quouſq; homo poſt oblatū alimentum in calore & pulſu alterato permaneat : nam omnia quæ tunc manifeſte apparent, tantiſper alterata inuenientur, donec alimenti diſtributio cordis ſiccitatem humectauerit : deinde omnia ceſſabunt, & homo ad priſtinum ſtatum reuertetur, in quo fuerat antequam illi alimenta offerentur.

Secunda eſt obſeruatio, ſi diuerſis diebus & diuerſo tempore æger nutriatur: ſiquidem omni hora & omni tempore licebit inuenire id fieri, quod dictum eſt, nimirum dato alimento poſt vnam vel alteram horam, & calorem auctum eſſe, & pulſum maiorem & celeriorem redditum fuiſſe : quod certum eſt non alia ratione fieri, quam propter humectationem partium ſolidarum, quam ab alimento receperunt : quam quidem caloris & pulſus alterationem in febre hectica Galen. demum eleganti quadam ſimilitudine confirmat. Videtur enim illud hecticis euenire quod euenit calci & lapidibus calefactis, quibus ſi frigidiſſimam aquam affundas, tunc multo calidiores apparent, nutrito ſcilicet ab humida ſubſtantia ſicco calore: ꝙ vero ita hęc ſe res habeat, experientia & ſenſu facile poteſt demonſtrari: etenim ſi quis calcis glebam accipiat, eius calorem contemnet, ac minime ſentiet, ſi vero illi affundatur aqua, illam videbit admodum ſtatim calefieri, atque adeo feruentem eſſe, vt non ſolum poſſit calefacere, ſed etiam deurere. Qualis autem ſit cauſa, propter quam hoc eueniat, Gal. inquit, ad naturales quæſtiones pertinere. Atq; hactenus de caloris & pulſus immutatione poſt aſſumpta alimenta in febre hectica, quod ille inquit, proprium & inſeparabile ſignum eſſe.

Circa alterationem caloris & pulſus poſt vnam vel alteram horam alimentorum occurrunt duæ difficultates: Prima eſt, quoniam ſcribit Galen. id poſt vnam vel alteram horam contingere, quod tam breui tempore nulla ratione videtur fieri poſſe: ſiquidem antequam ſolidæ partes, ac præcipue ipſius cordis, nutriantur, neceſſe eſt alimenta concoqui in ventriculo, in iecore, & venis, poſtremo apponi & aſſimilari, quod quidem non duas, ſed quatuor, ſex, octo, & quandoq; plures horas requirit. Sed breuiter reſpondendum eſt: etſi reuera ad plenam & integram corporis nutritionem multarum horarum ſpatium neceſſarium eſt, tamen tenuiores quaſdam alimenti particulas, & ad concoctionem magis aptas, poſt vnam vel alteram horam poſſe ad omnes partes corporis deferri, ac ſolidis partibus apponi, vt manifeſte colligitur ex Galeno 3. de naturalib. facul. 13. & confirmat experientia, propterea quia ſi quis defatigatus, vel alia ratione debilitatus ſumat alimenta, ſtatim ille nutritur & refocillatur, quoniam partes tenuiores ſtatim conficiuntur, & ad ſolidas partes penetrant, id quod eo facilius in febre hectica laborantibus videtur fieri poſſe, quod iis omnia ſint inanita, ac reddita calidiora, vt propterea & promptius & cito alimenta ad ſe trahere poſſint.

Secunda eſt difficultas, quam facit Auer. 4. colliget 33. qui inquit, etſi non nominat Galenum, ſimilitudinem calcis, & cauſam redditam à medicis, propter quam hectici poſt alimenta incaleſcunt, eſſe accidentalem, ac veluti fabulas cantatorum, quia impoſſibile eſt, vt virtus nutribilis à nutriente ſit tantum elongata, vt ipſum eidem ſit contrarium, ſicut aqua eſt contraria calci, quorum vnumquodq; alterũ corrumpit: quare ipſe Auerr. conatur aliam rationem reddere, qui ſcribit id fieri, quoniam partes ſolidæ calida intemperie laborant, vnde cum de natura nutribilis ſit, nutriens ſibi aſſimilare, tunc neceſſe eſt vt alimentum corpori adueniens calorem præter naturam acquirat, licet illud ſit frigidum, ex quo deinceps & febris, & reliqua ſymptomata augentur. Sed fallitur Auerr. & primum quatenus pertinet ad exemplũ & ſimilitudinem calcis, quæ aqua affuſa tam calida redditur vt vrat, ſimilitudo apud Gal. eſt huiuſmodi: nam ſicuti calx admodũ ſiccum calorẽ obtinet, & aqua irrigata efferueſcit, vehementioremq; tactui calorem oſtendit, ita partes ſolidæ hectica febre laborãti inſigniter calidæ & ſiccæ ſunt, ac ſubminiſtrato humore alimẽti poſſunt magis calorem ſuum oſtendere & manifeſtare, cum vtrobiq; tã in calce, q̃ in membris, calor ille aridus humida ſubſtantia nutriatur? ex quo poteſt colligi, non id fieri ratione contrarii, etenim etſi alimenta quamdiu patiuntur, neque integre ſunt aſſimilata, tamdiu ſunt contraria nutrito, tamen cum perfecte aſſimilantur & nutrimentum euadunt, tunc non amplius illi contraria, ſed ſimilia exiſtunt: quamobrem ſimilitudo Gal. optime quadrat, neq; ratio Auer. aduerſus illum quidquam valet. Quatenus autem pertinet ad propriam rationem Auer. quod nimirum membra reddita calidiora calefaciant alimenta, ex quib. poſtea maior caliditas & alteratio in pulſib. appareat, reſpondeatis apud Philoſophos nihil agere vltra determinatam vim, & proprium gradum agendi, quare alimenta à corpore tantam caliditatem ſuſcipiunt, quantam corpus obtinet; neq; fieri poteſt, vt ea partibus ſolidis calidiora euadant: itaq; nulla eſt cauſa, propter quam laborantes febre hectica adueniente alimento maiorem quam antea caliditatem incurrãnt, itaque ratio & doctrina Gal. optima eſt & retinenda.

Cauſæ. Quinto & vltimo loco ſigna febris hecticæ ſumuntur à cauſis, quæ vnico verbo ſunt illæ omnes, quæcunque poſſunt corpus ſiccare & calefacere: quam-

quamobrem homines natura atque habitu corporis calidiores & ſicciores, æſtate, conſtitutione calida & ſicca, qui vitam laboribus, vigiliis, curis deditam delegerint, tenuiq; victus ratione vſi fuerint, facile in febres hecticas incidere conſueuerunt. Atque hactenus de ſignis febris hecticæ in vniuerſum, quæ quidem non ſingula & ſeparatim, ſed omnia ſimul coniuncta poſſunt huiuſmodi febrem demonſtrare.

Signa vero differentiarum facile poſſunt intelligi, & primum quatenus pertinet ad vnam vel alteram ſpeciem febris hecticæ, ſicuti calor præter naturam occupat varias ſubſtantias partium ſolidarum, de quibus ſatis diximus, ita ſigna ex colore, ex pulſu, ex lotio, & ſimilibus erunt magis vel minus intenta vel remiſſa, ex quib. licet de ſingulis ſpeciebus iudicium facere, præterquam quod tertia ſpecies hectica maraſmodes, in qua partes cordis fibroſæ & membranoſę laborant, habet ſigna vel ipſo aſpectu manifeſtiſſima, cum appareat facies Hippocratica, nares acutæ, oculi concaui, &c. & vno verbo, homines potius formam mortis, quam vitæ referant. Vtrum cor ſit primo affectum, an magis laboret ex conſenſu aliarum partium, facile poteſt intelligi, ſi conſideremus, quomodo reliquæ partes ſe habeant: quæ tractatio ad hunc locum non pertinet: namque aliis partibus bene habentibus, certum eſt cor primario laborare: altera autem parte male affecta, licebit ſtatuere cor non primario, ſed per conſenſum laborare. Pariter an febris hectica ſecuta fuerit alios morbos, an principio ſtatim inceperit, ex iis quæ præceſſerunt, atque ex ipſo ægroto facile poteſt intelligi, vt neque de hoc, neq; de cæteris ſignis pluribus ſit opus. Itaq; venio ad curationem. *Signa differentiarum.*

In curatione febris hecticę vnica ſeſe offert indicatio, quæ ſumitur à febre, cum ſit ſimplex morbus iam factus, & qui à nulla cauſa & materia pendet, ex Gale. 8. metho. 1. 11. metho. 2. Ergo cum omnis febris quatenus eſt febris, ex Galeno 10. method. 6. refrigerantia & humectantia requirat, nulli dubium eſſe debet, quin febris hectica eadem præſidia poſtulet: imo vero quę efficacius poſſunt refrigerare & humectare, cum calor præter naturam ſtabilis ſit, partibus ſolidis inhæreat, ac nimia ſuccedente ſiccitate, poſſit tabem afferre: in reliquis autem febribus, quæ neque ita ſunt ſtabiles, neq; ita humorem partium ſolidarum conſumunt, quæ moderate refrigerant & humectant, ſufficiunt ſæpenumero. *Curatio.* *Indicatio.*

Sed antequam ad particularia præſidia veniamus, notanda ſunt duo communia pręcepta, quæ ad probam huiuſmodi remediorum adminiſtrationem pertinent: alterum eſt Auicen. in capi. 4. nempe refrigerantia & humectantia præſidia fore optima, quæcunque ita refrigerant, vt nihil ſiccent, & ita humectant, vt nihil calefaciant: ſiquidem altera ex parte, quæ vel refrigerando exſiccant, vel humectando calefaciunt, à pręſenti re aliena cenſenda ſunt. Alterum pręceptum eſt Gal. 10. metho. 7. qui docet, præſidia quæ humectandi vim habent, ſemper tuta eſſe, quod lente & non niſi temporis diuturnitate ſuam operam perficiant, quæ autem refrigerant, non æque tuto adminiſtrari, cum per efficaciſſimam qualitatem vim ſuam oſtendant: vnde etſi calorem præter naturam & celerrime auferunt, tamen periculum imminet, ne vel in parte aliqua, vel in corpore vniuerſo, natiuum quoque calorem extinguant, potiſſimum in huiuſmodi corpore extenuato, quod neque calor, neque humor ab iniuria vehementis frigiditatis poteſt defendere. Verum ſingula præſidia perſequamur. *Praecepta.*

Galen. ſicuti alias diximus, tractans curationem febrium acutarum, dupli- *Materia curationis hecticarum.*

 cem

cem ſtatuit materiam earum rerum, quæ ad curandas febres hecticas ſunt accommodatæ: vnam earum quæ foris applicantur: alteram earum, quæ intra corpus aſſumuntur: vtramque autem tripliciter diuidit: nam foris admouentur primo aer: ſecundo medicamenta quæcunque refrigerandi & humectandi vim habent: tertio balneum aquæ dulcis: intro vero ſumuntur primo alimenta: ſecundo potiones: tertio inſpiratus aer, adeo vt ex Galen. diſciplina per ſex materiæ differentias medici totum hoc negotium & curationem febrium hecticarum debeant conficere.

Aer. Quoniam vero de iis remediis prope omnibus iam diximus, quod eſt ſatis, in præſentia quędam repetemus quam breuiſſime, nonnulla autem quæ conſulto ad hunc locum diſtulimus, diffuſe conabimur explicare. Quatenus pertinet ad res externas, primum aer ſit frigidus & humidus, vel ſponte vel arte eligantur cubicula ad ſeptentrionem poſita; quandoque ſubterranea, turba hominum prohibeatur, & pauimentum & parietes, & omnia perfundantur aqua frigidiore, floribus, fructibus, herbis, quæcunq; refrigerandi & humectandi vim habent: ſecundo medicamenta ſint refrigerantia & humectantia, ſed quę vehementi careant adſtrictione, *Medicamenta.* ne cutim cogant, ac facilius ad partes internas poſſint penetrare: hæc non ſimpliciter thoraci aut cordi, ſed maxime illi parti debent imponi, in qua veluti in quodã fonte febris videtur reſidere, qualis apud Gal. 10. metho. 9. eſt iecur, ventriculus, renes, ſeptum tranſuerſum, vterus, & ſimiles: præterea talia medicamenta longiore tempore ſunt adminiſtranda, donec æger percipiat ſe refrigeratum, & à ſiti liberum eſſe: & quoniam ſi diutius ſupra ægrum corpus permaneant, à corpore calefiunt, vnde rurſum poſſunt ipſum corpus calefacere, idcirco frequenter debent mutari, & noua imponi: inter cætera autem principem locum obtinet infrigidans Galen. ſunt vnguenta, roſatum Meſue, ſandalinum, ſucci lactucæ, ſemperuiui, portulacæ, *Balneum.* ſolani, & ſimilia, de quibus ſatis diximus. Tertio eſt balneum aquæ dulcis, de quo paulo accuratius agendum eſt, quod alias ſum vobis pollicitus, cum teſtimonio Galeni 10. metho. 10. in curatione febris hecticæ illius vſus ſit efficaciſſimus. Apud veteres, vt docet Galen. 10. metho. vltimo: quatuor balnei partes ſeu loca fuerant, *Prima pars balnei.* quæ quatuor vtilitates ægris afferunt; prima eſt aer calidus, quam primam partem ſiue domum, nonnulli hypocauſtum vel calidarium, Seneca ſudatorium, Gale. 3. de tuenda valet. 4. laconicum vocat: in hac qui volebant lauari, primum verſabantur, antequam ſecundam partem & lauacrum ingrederentur: opera ac beneficio huius primæ partis ſenſim corpora incaleſcunt, meatus aperiuntur, denſatæ partes denſatique humores liquantur atq; funduntur, contenta ſub cute vacuantur, calor, vapores, humores, & excrementa foras vacuantur.

II. Secunda eſt pars balnei, ſolium aquę calidæ, quod nihil aliud eſt, quam vas quoddam ad hanc rem accommodatum, in quo homines confidentes abluebantur, vnde Latinis dicebatur & labrum, & lauacrum: huius partis opus eſt per ſe quidem calefacere & humectare, vias aperire, denſata fundere, laxare: per accidens vero eductis fuliginoſis excrementis, & foris euocato febrili calore, refrigerare.

III. Tertia vero pars balnei eſt, quę nonnullis frigidarium dicitur, nempe ſolium aquæ frigidæ, ex qua corpus refrigeratur, cutis denſatur, & vires corroborantur.

Demum

Demum quarta balnei parte ſudor corporis detergebatur, cutis fricabatur, & oleo aliquo conuenienti inungebatur. Sic quidem ſe habebant quatuor balnei partes, de quibus atque earum facultatibus diffuſe & perſpicue tractat Galen. 10. meth. iam citato; & mirum ſit, quomodo inter ceteros Trincauellius, vir in Galeni lectione exercitatiſſimus, comm. 1. ad Glau. 3. tres tantummodo partes commemoret, & quartam prætermittat: ex quo velim vos documentum capere, ſi modo in præclaros medicos cupitis euadere, vt nulli, quantumuis celebri homini fidem adhibeatis, ſed perpetuo fontes atque ipſum Galenum imprimis velitis conſulere.

Cum plures ſint partes balnei, non neceſſe eſt, hominem ſimul omnes ingredi, & omnes differentias experiri, ſed modo vna parte, modo altera vtendum eſt, ſicuti natura, vires, ætas, habitus corporis, temporis, & aeris conſtitutio, præcipue vero affectus præter naturam poſtulant: nam ſicut quibuſdam in totum vti balneo non licet, ita multis ſatis eſt vnam vel alteram balnei partem experiri, & alias partes fugere. Sed ad hecticas febres redeamus. Rhaſes, Auicenna, Auerrh. Auenzoar, & omnes Arabes pro curatione hecticæ febris ſolam ſecundam partem balnei, nempe ſolium aquæ calidæ, vel potius tepidæ videntur probare, cum prima & vltima pars valeat ęgrum potius calefacere & exſiccare, quam refrigerare & humectare: tertia pariter etſi refrigerat & humectat, propter debilitatem virium, quæ hecticos perpetuo comitatur, nullo modo videtur poſſe perferri. Græci autem, atque imprimis Galen. in febre hectica omnes balnei partes probāt, præter vltimam, quæ ad ſudorem pertinet, ſed tertiam maxime omnium, nempe aquæ frigidæ, quę ad refrigerandum & humectandum ægrotum eſt potiſſimum accommodata, adeo vt ſcribat Gal. 10. metho. 10. hectica febricitantes quicunque ad balneum accedunt, niſi in frigidam demittantur, nihil iuuari: & quanquam priores duæ partes quoquo modo poſſunt corpus calefacere, tamen id non fit ſine ratione & vtilitate: namque ita corpus munitur & præparatur, vt facilius & minori cum periculo poſſit frigidā perferre, quippe inquit Gal. ſimile quiddam nobis videtur euenire, cum in frigidam poſt balneum ingredimur, quod ferro euenit dum tingitur, etenim tum refrigeramur, tum roboramur, quemadmodum & ferrum vbi candens iam redditum eſt, in frigida mergitur: atque huius rei cauſa ad imbecilla corpora inuentæ ſunt balneæ, quę ea præcalefaciant atq; ad frigidam præparent: non diſſimile quiddam faciunt, & qui ſine priore balneo frigida vtuntur, cum ſcilicet ab exercitatione & ſaltu in frigidum deſcendant. Atque hæc eſt doctrina Galeni de balneo aquæ dulcis, in febre hectica, de illius partibus, ac tota adminiſtratione, cuius diſciplinæ exemplum habetur cuiuſdam ægroti, ſicca ventriculi intemperie laborantis, quem ipſe ab aliis medicis ſiccatum curauit 7. metho. 6. Quoniam vero, ſicuti Galeni tempore in domibus præcipue diuitum parata erant omnia loca, omnia inſtrumenta & quęcunque ad balnei adminiſtrationem pertinent, ita hoc tempore, & potiſſimum apud nos, & inſtrumenta & fere omnia deſunt, ne vſus tam vtilis & præſtantis remedii plane perdatur, mihi libet ad veſtram vtilitatem eam rationem afferre *Vſus balnei hoc tempore.* vtendi balnei, quam puto ad noſtra tempora poſſe accommodari, & quam ego aliquando ſoleo adminiſtrare. Primum igitur in cubiculo ægroti reddatur aer temperatus, & quoquo modo calidior, vt proportione reſpondeat primæ parti, quam veteres laconicum, & aliis nominibus vocabant: deinde præparentur duo vaſa, qualia apud vulgares balnearios reperiuntur, quorum alterum

Fff 4 aqua

aqua calida, vel potius tepida, alterum frigida repleatur, dum æger prius aluo ſponte vel arte exonerata, in linteo poſitus quatuor ſeruis iuuantibus ex lecto blande & molliter, quantum fieri poteſt, in aquam calidam totus demergatur, in qua aliquantulum moretur, paulo plus vel minus, prout res ipſa, atque imprimis ægri tolerantia videbitur perſuadere. Galenus quidem curando illo ægroto 7. method. illum detinebat, donec caro tumeſceret, ſed ille tunc vnicam humectationem quærebat, neque vllum caliditatis incommodum timebat, quod quidem in febre hectica timendum eſt, ac propterea valde modicum temporis interuallum ſatis fuerit, vt corpus ex vna parte caleſcat quidem, & præparetur ad recipiendam frigidam, ex altera autem nimiam caliditatem non acquirat æger ex aqua calida, iiſdem famulis deducentibus, in aquam frigidam leuiter demittatur, in qua pariter aliquantum temporis pro illius tolerantia moretur, ac demum in proximum lectum moderate calidum deferatur, in quo toto corpore primum molli ſpongia, deinde linteis blande & molliter deterſo, illud poſtremo oleo communi, amygdalarum dulcium, violaceo, & alio id genus inungendum eſt. Atque hæc quidem illa eſt ratio vtendi hoc tempore balneo, quæ admodum facilis eſt, ac maximas vtilitates ſolet afferre. Si quis præterea generaliter de hoc præſidio plura cupit intelligere, is videat Hippocrat. & Galen. 3. de ratione victus à textu 44. vſque in finem, qui multiplicia & vtiliſſima tradunt præcepta de morbis, in quibus balneum conuenit, de qualitate aquæ, de tempore perfuſionis, de abſterſione, de inunctione, de victus ratione, ad ſummam de omnibus quæcunque ad probam & exactam balnei adminiſtrationem pertinent. Hactenus de balneo & iis rebus quę foris applicantur, nunc ad alteras venio, quæ intra aſſumuntur: hæc pariter apud Galenum tria ſunt: primum aer, de quo ſemel atque iterum diximus, ꝙ eſt ſatis: ſecundo ſunt alimenta: tertio potiones, de quib. etſi ſuperius diximus, nonnulla ſunt breuiſſime repetenda, ad rem præſenté maxime vtilia.

Alimenta. Itaque alimenta ſint refrigerantia & humectantia, facilis concoctionis, boni ſucci, paucorum excrementorum, cremor ptiſanæ, vel ptiſana integra, ſorbitio ex alica, panis ex aqua frigida, panatella cum ſeminibus melonum, oua recentia, carnes & teſtes pullorum gallinaceorum, piſces optimi, lactuca, endiuia, modico aceto condita, & quę habent eandem rationem: quæ quidem alimenta omnia frigida actu debent exhiberi, non tamen omni ex parte frigida, ſicut potiones, vt placet Galeno 11. metho. 11. namque potiones celeriter permeant per viſcera, quare non nocent ſicuti alimenta, quæ cum diutius detineantur, forte nimis poſſunt refrigerare: ſed inter cætera omnia lac probatur, quod quidem non ſolum tanquam alimentum, ſed etiam tanquam medicamentum habet inſignem prærogatiuam, cum ex Galeno 4. de ſimpl. med. 17. ſit frigidum & humidum, facillimæ concoctionis, optimi nutrimenti, ac præſtantem vim habeat reficiendi humidam ſubſtantiā, quod ex ipſis infantib. ſatis poteſt demonſtrari, qui ſolo lacte contenti non modo probe nutriūntur, ſed etiam humidam ſubſtantiam quam habent, plurimam augent: vnde etiam ad confirmandas vires imbecillas præſtantiſſimum eſt, adeo vt teſtimonio Galen. in lib. de marcore, capite nono; ex omni parte ad curationem febris hecticæ nihil ipſo lacte magis accommodatum poſſit excogitari. Inter reliqua autem genera lactis, teſtimonio Euriphontis & Herodoti veterum medicorum, nec non Gal. de ſuccorum bonitate & vitio 4. de marcore 6. 7. method. 6. lac humanum cum propter cognationem & familiaritatem

quæ

quæ nobis cum illo intercedit, tum propter alias cauſas præſtantiſſimum eſt, ac potiſſimum ſi quis ex mamma mulieris voluerit illud aſſumere, ſiquidem quamprimũ lac ex mammis exit, propriam facultatem & præſtantiam amittit. Secundo loco eſt lac aſininum, quod omnium tenuiſſimũ eſt, minime coagulatur, & vndiq; facile & celeriter in corpus digeritur, quod pariter Gale. cupiebat vt æger ex mammis aſinæ ſumeret, aut ſi id fieri nequit, vt ſaltem illud quam minimo tempore in ambiente aere moretur, atq; ex mamillis adhuc calens proxime aſſumatur. Tertio loco ab Auerrh. ponitur lac caprinum, 7. colliget 15. quod ex Gale. 5. meth. 12. inter lac vaccinum, quod craſſum eſt, & aſininum, quod eſt tenue, medium exiſtit.

Nulli autem dubium eſſe debet, quin lac optimum ſit eligendum, quod tale eſt apud Galen. 5. metho. 12. 7. metho. 6. quod nullam externam qualitatem guſtui, aſpectui, olfactui præſeferat, quod ſit quam dulciſſimum, & quantum lacti cõuenit, ſplendens, quod demum æqualem habeat ſubſtantiam, adeo vt in eo nullæ diuerſæ partes appareant. Itaq; iubet Gal. ſi modo non lac humanum aſſumendum eſt, animal florentis ætatis eſſe eligendum, idoneis alimentis nutriendum, opportune exercitandum, fricandum, detergẽdum, vt lac præſtantius euadat: lacti conſueuit Galen. permiſcere, paulum mellis deſpumati, tepidi, ne illud cogatur in ventriculo: quandoque conſueuit permiſcere & ſal: ſi quis velit lac citius ad aluum deſcendere 5. metho. 12. 10. meth. 11. 4. de ratione victus 29. At vero in febre hectica, in qua neque mel neque ſal ita videntur conuenire, forte melius fuerit lacti parum ſacchari permiſcere, quod iucundius eſt, neque tam poteſt calefacere & ſiccare, quod ego perpetuo facere conſueui. Galen. poſt balneum & inunctionem ſolitus fuerat lac exhibere, & quatenus ad quantitatem illius pertinet, illa potius quadam coniectura quam certa ratione poteſt intelligi: coniectura autem eſt, ſi lac non corrumpatur, neque fluctuet in ventriculo, neque vires grauet, id quod licet potiſſimum cognoſcere, ſi motus arteriæ partim ante & partim poſt ſumptum lac diligenter animaduertatur, & inter ſe iſti duo motus comparentur: namque ſi lac corruptum fuerit, eiuſmodi fiunt pulſus, quales ventriculo male affecto ſolent contingere; ſi autem corruptum non fuerit, tunc pulſus & maiores & valentiores euadunt: itaque Galen. principio lactis aſinini non plus dabat vno cyatho: nempe circiter ℥ j. cum dimidia: quod ſi ventriculus hanc quantitatem bene ferret, alterum dimidium cyathum, ac deinde rurſum alterum dimidium cyathum adiiciebat, & ſic ſenſim ad moderatam quandam lactis menſuram aſcendebat, quam equidem puto quartam, quintam, aut ad ſummum ſextam vnciam continere. Demum vero ſumpto lacte æger quieſcat, cautà ſomno, ac deinceps facta illius concoctione, quæ non ante quatuor forte etiam plures horas poteſt fieri, accommodata aſſumat alimenta, de quibus ſatis diximus.

Pro potu cauendum eſt à mulſa: aqua hordei probe præparata, decoctio foliorum endiuię, ius pulli dilutiſſimum, mihi viderentur conuenire: ſed inter cætera genera potionis, præcipue ſi vires fuerint imbecilliores, etſi Gal. id prætermittit, vinum tenue & copioſæ aquæ permiſtum, quod illius nocumentum corrigat, & penetrationem iuuet, mea ſententia nullo modo eſſet reiiciendum, cum Gale. doceat 8. meth. 3. vinũ & ad concoctionem, & ad omnia perpetuo eſſe vtilius quam aqua. Atq; hæc de omnibus præſidiis tam internis, quam externis, pro curanda febre hectica, ad Galen. mentem ſint ſatis.

Cæterum mihi libet ad veſtram vtilitatem quam breuiſſime hanc Gal. metho-

dum cōparare non ratione curandi, qua vulgares medici ſolent hoc tempore hecti- cos curare, vt vos non modo ſanam doctrinā intelligatis, ſed etiam valeatis alienos errores cognoſcere & confutare. Primo de aere nihil cogitant, qui ſuos detinent ægrotos in cubiculis clauſis, obſcuris, ſæpenumero etiam nō ſine igne, vt tanto magis calefieri poſſint. Secundo, refrigerantia externa medicamenta aut plane prætermittuntur, aut cōfuſe & temere adminiſtrantur, ſiquidē cerato Gal. ꝙ ab ipſo cæteris omnibus iure anteponitur, aut nunquā vtuntur, aut ſi modo vtantur, illud minime thoraci, aut iecori, aut alteri parti præcipue laboranti, ſed vnis renibus tantummodo apponunt, ac multo minus intelligunt commodā illius adminiſtrandi rationem, cum tela linea, de qua ſuperius diximus. Tertio balneum vel prorſus negligūt, vel peſſima ratione adminiſtrāt, qui vna tantūmodo illius parte, ſolio aquæ calidioris vti cōſueuerunt, plane ignorantes, perfuſionē aquæ frigidæ hac in re principem locum obtinere, cæteras partes propter hanc præcipue refrigerationē vtiles eſſe, ac demum ſine aqua frigida nullos hecticos nulla ratione poſſe iuuari: præterquam ꝙ aduerſus Gal. diſciplinā in aqua decoquunt altheā, maluam, lapatiū, fumū terræ, capita caſtrati, & alia id genus quamplurima, quæ ſine dubio facultatē remedii perturbant, & corrumpunt. Poſtremo quatenus pertinet ad victus rationē, tot cōmittuntur & tam pernitioſi errores, vt iam mirū non debeat videri, ſi nulli hoc tēpore hectici priſtinam ſanitatē recuperant: atq; ne ſingula perſequamur, ꝙ nimis longum foret, familiaria ac præcipua hecticorū alimenta, quibus medici in præſentia vti cōſueuerunt, neq; ſolum vulgares, ſed etiam celebriores, illa ſunt, cancri, teſtudines, limaces, quæ omnibus modis adminiſtrātur: namq; huiuſmodi carnes vario modo præparatæ comeduntur, illis deſtillatis aquæ conficiuntur pro potione, ex eiſdē addita carne pullorū, vituli, additis nucibus pineis, amygdalis, farina amyli, ſeminibus, quæ communia parua appellantur, & aliis rebus, cōficiuntur electuaria quæ reſtauratiua appellant; ſic conficiuntur ſyrupi & alia medicamenta, ad ſummā, tota hecticorum ſalus in cancris, limacibus, teſtudinibus, vel tanquam alimētis, vel tanquam medicamentis iam multos annos videtur eſſe cōnſtituta: quantū vero hæc videndi & medendi ratio ſit abſurda, & ab omni ratione aliena, puto eſſe notius, quā vt longiori indigeat demōſtratione. Etenim ſi Gal. cæteriſq; ꝓbatis auctoribus, vel potius ſenſibus credimus, neceſſe eſt nos fateri, huiuſmodi alimenta difficillime cōcoqui, craſſum, terreſtrē, melancholicū ac peſſimū ſuccum generare, necnon quampluri- mis excrementis ſcatere, quæ quidem nemo non videt laborantibus febre hectica non ſolum non conuenire, ſed etiā quam maxime aduerſari, adeo vt, mea ſententia, longe ad hanc rem cōmodiores & vtiliores carnes porcinæ videri poſſint. Et ſi quis veſtrum à me quærat, quamobrē præter cæteros artis medicæ errores, tam vulgaris & pernicioſus abuſus inualuerit, id ego puto fieri nō alia ratione, quā quod medici noſtrorum temporū prope omnes, neſcio quo iniquo facto compulſi, non aliis quā nouiſſimis quibuſdam hominibus, qui practici vocātur, perpetuo ſtudent: optimos vero auctores atq; imprimis Hip. & Gal. parui faciunt, à quibus ſolis, niſi me omnia fallunt, debēt hanc artē addiſcere, quicunq; in præclaros medicos cupiunt euadere.

CAPVT XXIV.

De Febribus Peſtilentibus.

Tract. 4. Cap. 1. PRo inſtituto more tractabimus 1. de illius eſſentia, 2. de differentiis. 3. de ſignis. 4. de curatione. Quod igitur attinet ad primum, eſſentia febris peſtilentis nobis fiet manifeſta, ſi illius definitionē intelligamus: hæc aūt cum apud Gale. & Ariſt. ſit

duplex,

duplex,altera nominis,altera rei,à priore incipiamus. Nominis defini.ionem aſſe- quemur,ſi communem hominum de febre peſtilente notionem intelligamus: ita enim Ariſt. Gal. & probati auctores definiendis & demonſtrandis rebus perpetuo progrediuntur. Porro certum eſt,febrẽ peſtilentem à peſtilentia nomen accepiſſe, vnde vix licet febris peſtilentis communẽ notionem intelligere,niſi prius peſtilen- tiæ quoq; communẽ notionẽ intelligamus. Ergo homines putant aliquo tempore eſſe peſtilentiã,cum plurimi ægrotant,plurimi inficiuntur,& plurimi pereunt: hæc peſtilentiæ communis eſt notio apud omnes homines: quare itidẽ per quandã ſimi- litudinem,quotieſcunq; aliqua febris plurimos inuadit & interficit, febrẽ peſtilen- tem appellant,ad quẽ modũ peſtiferi milites,ſcholares,ciues,dicuntur,quicunq; in exercitu,in ſchola,in ciuitate rixis & turbationibus delectãtur. Sed ad alterã defini- tionẽ,quæ rei naturã declarat,veniamus: nonnulla aũt paulo altius ſunt repetenda, atque imprimis generalis morborũ diuiſio afferẽda eſt. Apud Gal.in proœmio epi- demiorum morbi ſunt duplices,vel omnib.cõmunes,quos Hip.lib.de aere & locis & Gal. πανδήμιυς & παγκοίνυς appellãt,quaſi totũ populũ vel omnes aggrediãtur; vel ſunt diuerſi,quos σποράδες,hoc eſt,varios & ſparſos appellant:priores,vt placet Hip. & Gal.2.de natura hum.2. & 3. à cõmuni cauſa excitantur,veluti ab aere aut aliquo genere alimenti & potionis,quibus omnes vtimur; poſteriores vero non à cõmuni, ſed à propria cuiuſq; hominis cauſa ꝓueniũt,pro variis erroribus,quos ſinguli ho- mines ſolent cõmittere. Verum prætermiſſis morbis diuerſis, qui ad hoc noſtrũ in- ſtitutum nõ pertinent, rurſum morbi cõmunes vel vnam regionẽ, vel etiam plures aliquo tempore inficiũt,quos Græci ἐπιδήμυς vel ἐπιδημίυς,hoc eſt,vulgares vel po- pulares vocant: vel vnam tãtummodo regionẽ perpetuo infeſtant, hos Græci ἐνδή- μυς,nos patrios & domeſticos poſſumus appellare. De primis multæ ſunt conſtitu- tiones apud Hip.in lib.epid.de ſecundis,item apud eundem Hip.ſunt multa exem- pla in lib.de aere,aquis & locis. Morbi demum vulgares aut ſunt pernicioſi,vt ple- roſque interficiant,aut non ſunt pernicioſi,vt multi euadant: ſi fuerint pernicioſi, peſtilentes vocantur,ſi non ſint pernicioſi, tunc retinent nomen generis, ac epide- mici ſimpliciter, vel populares dicuntur. Hæc generalis eſt & legitima omnium morborum diuiſio,quæ à Galeno tam perſpicue & præclare tradita eſt, vt certe mi- rum ſit, quomodo Fernelius ac medici prope omnes hac in re fuerint hallucinati, neque Galeni mentem ſint aſſecuti. Verum nonnulla adhuc reſtant de hac mor- borum diuiſione,quæ nõ debent prætermitti, ac primum cum Hip. & Gal. quoſdã morbos quandoq; peſtilentes, quandoq; malignos appellent,id quæritur, vtrũ hæc duo nomina,peſtilẽs & malignũ,eandẽ,an diuerſam rem ſignificẽt: ego vero puto malignũ cõmunius eſſe & latius patere,adeo vt ex vna parte omnes morbi peſtilen- tes ſint maligni,ex altera autem non omnes maligni ſint peſtilentes:ſiquidem apud Galen.1.epid.3.com.1. & aliis locis, maligni morbi illi ſunt, qui omnibus diligen- ter adminiſtratis, nihilo meliores fiunt: qui quidem morbi etſi non carent peri- culo,tamen eodem Galen. auctore 1.prorrhet.14. neque omnino ſpem ſalutis adi- munt. Quo loco Gal.reprehendit illum auctorem, quod exitialem morbum mali- gnũ vocauerit: morbi aũt peſtilentes nõ ſolum difficile curantur,ſed etiã quamplu- rimos interficiunt, vt poſterius videbimus: at vero cũ huiuſmodi nominũ differẽtiæ tantũmodo certis gradib.maioris & minoris difficultatis & periculi cõſiſtũt,hinc fit vt medici alterũ pro altero vſurpẽt ſępenumero. Deinde quoniã ſtatutũ eſt,morbos cõmunes & vulgares eſſe, quotieſcũq; vnuſquiſpiã morbus quãplurimos homines

inua-

Definitio nominis.

Definitio rei.

Diuiſio morborum.

Malignum & peſtilens non idem.

inuadit,diſperſos & varios,quando diuerſi morbi diuerſos homines aggrediuntur: dubium eſt,quoniam libris epidemiorum inter morbos epidemicos diuerſi morbi numerantur,quibus homines correpti ſunt,ſicuti apparet 1.epid.conſtitutione 1. 3. epid.ſecto 7.com.87.& ſequentibus, itaq; morbi quoq; vulgares erunt diuerſi. Ad hoc reſpondeatis, morbos etſi vulgares ſunt & à communi cauſa proueniunt, minime vnos atque eoſdem eſſe neceſſario, ſed ſæpenumero eſſe diuerſos,pro vt ſunt diuerſa temperamenta ætatis, vitæ inſtituta, redundantes humores, & ſimilia,in quibus nulli dubium eſt, quin diuerſi quoque morbi poſſint generari: & ſi quis quærat, quomodo huiuſmodi morbi inter ſe diſtinguantur, vtrumne à communi cauſa,an à propriis erroribus generentur: reſpondeatis hoc diſcrimen ſumi potiſſimum ab ipſa aeris conſtitutione: namque ſi aer ſalubris fuerit, licebit affirmare morbos eſſe diuerſos,& à diuerſa cauſa originem habere: ſi contra aer fuerit morboſus,tunc licebit aſſeuerare morbos eſſe vulgares, & à communi cauſa generari: præterquam quod ſi morbi fuerint vere diuerſi, facile erit inuenire ſingulorum cauſas, ac proprios hominum errores, vnde illi proueniunt: morbi ſimiliter non erunt adeo multi & ſimiles,ſed in vno homine grauiores,in altero leuiores apparebunt, vt errata vel grauiora vel leuiora fuerint. Sin autem morbi fuerint communes, tunc morbi erunt plures,multi etiam fere ſimiles, vt naturæ communis cauſæ conuenit: de qua re ſi quis plura cupit,is videat Galen. in procœmio epid.1.epid.2. 7. 3.epid. 3. com.9.& 55. Itaque ex communi notione, necnon ex doctrina Hippocr. & Galen. ita habendum eſt,morbos peſtilentes illos eſſe, quicunque ſunt vulgares, & adeo pernicioſi,vt maiorem hominũ partem interficiant, quod diffuſe in noſtro lib.confirmauimus. Iam vero ad febres peſtilentes,& primum nobis propoſitũ locum,qui illarum naturam & eſſentiam tractat,veniendũ eſt, de qua quidem re cum hoc potiſſimũ tempore admodum variæ ſint hominum opiniones, mihi ſtatutum eſt cæteris omnib. prætermiſſis illam tantummodo ſententiã in medium proferre, quam puto veriorẽ eſſe ac doctrinæ Hip. & Gal. magis conſentire. Vno igitur verbo ego quidem cenſeo,naturam atq; eſſentiam febris peſtilentis in quadam inſigni & excellenti putredine cõſtituendam eſſe,adeo vt huiuſmodi febris à cæteris febribus putridis nulla ratione, pręterquã hoc ſummo putredinis gradu cenſenda ſit differre:atq; id primũ accipio,quod puto à nemine in dubium reuocari,& quod traditum eſt à Gal.1.de diff.feb.c.5.initio,omnes febres peſtilentes à putredine originem habere: ac ſane ſi earum generationẽ conſideremus,de qua item diffuſe tractat Gal. cap.4.ſiue ex aere,ſiue ex victus ratione,ſiue aliter originẽ habeant, facile cõperiemus,aeris conſtitutionem calidam & humidã, alimẽta praui ſucci, impeditam meatuum ſpirationem, obſtructiones,ad ſummam,omnia hæc in re principem locũ obtinere,quæcunq; putredinẽ efficere,augere,aut quouis modo fouere poſſunt. Pariter ſi memoria repetamus rationem præcauendæ & curandæ febris peſtilentis, quã ſimiliter Gal.præclare docet cap.4 ſatis vnicuiq; poteſt cõſtare, præcipuas in hac re eſſe indicationes,vt corpora humida omnibus modis exſiccẽtur, ſicciora in eodem ſtatu conſeruentur,quæcunq; excrementi ſunt plena, purgationibus ſanentur, obſtructiones meatuum ſoluãtur, atq; vno verbo,vt corpora ſint pura, & ab omni putredine ſibi caueant.Quod ſi ita hęc ſe res habet,inter febres putridas & peſtilentes non aliud, mea ſententia, diſcrimen ſtatui poteſt,quam quod & maior & minor putredo poteſt afferre: nam ſicuti de minore putredine generantur febres admodum mites,quæ vel à ſola natura facile ſuperantur, de maiore autẽ putredine generantur

De eſſentia febris peſtilentis.

febres

febres difficiliores,quæ remediis indigent,ita eſt rationi conſentaneum, de maiori adhuc & ſumma putredine febres difficillimas generari,quæ neq; à natura, neq; ab arte facile poſſunt ſuperari.Hanc ſententiam cõfirmat Gal.cum aliis locis, tum maxime 3.epid.3.23.6.epid.1.29.3.de præſagio ex pulſ.4.in quibus apertiſſime teſtatur, calorem febris peſtilentis nõ aliter quam per excellentiam putredinis à reliquis febribus putridis differre. Et ſi quis demũ quærat, qualiſnam & quanta ſit huiuſmodi putredo,quæ febrẽ peſtilentem efficiat? reſpõdeatis eam talem & tantã eſſe,vt cum veneno æquari & conferri poſſit: quam reſponſionẽ licet vobis colligere ex Gal. 6. de locis aff.5. vbi determinat,in corpore humano eadem mala fieri poſſe, & à lethalis veneni ſumptione,& à corruptione,quæ in noſtro corpore generatur,cũ reuera in noſtro corpore poſſint generari humores vere venenati: quod item poteſt confirmari per eundem Gal.6.epid.6.5. qui eodem gradu collocat medicamenta deleteria,venenatas feras venenum iaculantes, quoſdam ſuccos ex improbo victu, aut peſtilenti aere genitos,ex quibus omnibus ille ſcribit quoſdam dolores malignos fieri: quod pariter poteſt confirmari lib. de cibis boni & mali ſucci à principio, vbi Gal. narrat ex alimentis prauis,veluti quodam veneno, febres & alios morbos peſtilentes genitos fuiſſe. Itaq; ad mentem Hip.& Gal. cõcludendum eſt,eſſentiam & naturam febris peſtilentis in ſumma quadam putredine conſiſtere,quæ veneni malitiam imitetur,de qua poſterius accurate tractabitur: ad differentias veniamus.

Differentiæ febris peſtilentis ſunt quamplurimæ, & primum quædã ſunt putridæ,quædã ſunt hecticæ,quædã ſunt ephemeræ,prout calor præter naturã vel humores,vel ſubſtantiã,vel ſpiritus cordis occupat.De priori differẽtia febris peſtilentis putridæ nulla eſt dubitatio: alterius hecticæ manifeſte Galen.meminit 10. meth. poſtremis verbis 3.de preſag.ex pulſ.3.&4. Tertia vero differẽtia quæ ad febrẽ ephemeram pertinet,eſt inuentũ quorundam modernorum,quã aſſerunt fieri putreſcẽtibus ſpiritibus,& illam eſſe de qua Gal.& Auic.ſcribunt,lotia eſſe optima,nec non pulſus fere naturales,ꝙ humores ſint omnis putredinis immunes, ſed tamen ægros interire: qualem febrem ephemerã peſtilentẽ aiunt fuiſſe in Anglia ſuperiore tempore,in qua regione plurimi corripiebantur febre, quæ vnicam diem durabat, & copioſiſſimo cum ſudore moriebantur: de qua febre ſcribit Fracaſtorius lib.2. de morbis contagioſis 5.vulgo ſudorem Anglicum appellant. Ego vero cenſeo hoc inuentum potius commentum & ſomnium eſſe, nullamq; febrem ephemeram eſſe peſtilentẽ: etenim ſicuti paulo ſupra diximus,cũ febris peſtilens propria ratione ſit pernicioſa,ac pro maiori parte homines perdat, contra autem febris ephemera, ꝙ item ſuo loco ſatis cõfirmatum eſt,propria natura careat ſymptomatibus, & ſit plane ſalutaris,certum eſt maximam contradictionem implicare, quicunq; morbũ ſalutarem volunt eſſe peſtilentem & pernicioſum. Et quanquam negandum non eſt, ſpiritus poſſe putreſcere,cum ex doctrina Ariſt. meteor. res omnes, vno excepto igne, putreſcant,tamen illud ſciendum eſt,ſi ſoli putreſcant ſpiritus,non communicata putredine alteri ſubſtantiæ,quod mea ſententia nõ niſi breui tempore,aut fortaſſe nullo modo fieri poteſt,tunc febrem fieri minime pernicioſam,ſed quæ paucis horis bene terminabit: nam quod obiiciunt de pulſu & vrina,quę non longe diſtãt à pulſu & vrina ſanorum hominum, id nihil eſt, quoniam paulo poſt demonſtrabimus Gal.& Auic. de febre peſtilenti hectica, minime de ephemera ſermonem habere. Id pariter exemplum de ſudore Anglico nihil concludit, propterea quia copioſi illi ſudores,qui nunquã apparent in ephemeris,demonſtrant apertiſſime,eam

Febris ephemera peſtilens non datur.

febrem

febrem putridam fuiſſe. Itaq; reuera febres peſtilentes apud Hipp.& Gal. tantummodo ſunt duplices,quædam putridæ,nõnullæ hecticæ,nullæ ephemeræ. Putridæ ſunt in quibus putreſcunt humores,hecticæ in quibus putreſcit ſubſtantia cordis.

Dubitatio pulchra.

Sed rurſum dubiũ eſt de febre hectica,quoniã Gal.affirmat manifeſtiſſ.omnes febres peſtilẽtes ex putredine fieri,qui ita ſcribit 1.de diff.feb.5.quoniã mentionem fecit peſtilentiũ,quæ omnes à putredine ortũ habent,&c. adeo vt neq; vlla hectica febris peſtilens videatur poſſe reperiri.Ad hanc difficultatẽ reſpondent nõnulli, febres non ſolũ putridas,ſed etiã hecticas,ex putredine fieri, propterea quia vtraq; ex putredine aeris generatur: quare etſi in hectica nulla adeſt interna putredo, ſed tãtummodo ſubſtãtia cordis habet calorẽ putridũ in facto eſſe, tamen ratione putreſcentis aeris,ex quo generatur,volunt illã ex putredine generari: verũ hæc reſpõſio etſi videtur ingenioſa,& eſt clariſſimorũ hominũ, tamẽ nõ quadrat: namq; nõ licet ſtatuere de vario genere febriũ ex cauſis quę illã efficiunt,ſed ex ſubiecto,quod à calore præter naturã occupatur; neq; Gale.vbi aſſerit omnes febres peſtilentes ex putredine fieri,aliam quam internam putredinem intelligit,qui eo loco diſputabat de ſententia Athenæi & ſequacium,qui aſſerebãt, omnes febres ex interna humorum putredine generari, quibus fatetur ſe maxima ex parte conſentire, cum excipiat vnas tantummodo febres ephemeras: quare adhuc ratio permanet in ſuo robore.

Gal.ita videtur hanc difficultatẽ diſſoluere,hecticam peſtilentem propterea ex putredine oriri,ꝙ in ea putreſcat ſubſtantia cordis: ſed iſtud quoq; decretum nouis difficultatibus non caret,ſiquidẽ multis videtur alienum à ratione, neq; vllo modo fieri poſſe,vt ſtante vita cor,membrũ principaliſſimũ putreſcat; ex quibus eſt Trincauellius,qui longa oratione id conatur probare,ea potiſſimum ratione,ꝙ cor neq; aliquã continui ſolutionẽ, neq; abſceſſum,neq; initiũ inflammationis ferre poſſit: quod ſi cor nõ fert morbos leuiores,multo minus putredinẽ omniũ morborũ grauiſſimũ poteſt perferre:itaq; cõcludit,ſubſtantiã cordis minime putreſcere,ſed tantummodo malignã quandã & venenatam qualitatẽ cõtrahere ab aliena putredine, quemadmodum corrupto vino doliũ tametſi nõ corrumpitur, tamen prauã qualitatem acquirit,vt deinceps omne vinum,licet optimum,in eo repoſitũ corrumpat. At vero hæc ſententia multa continet,quæ à Gal.doctrina videntur diſſentire; atq; illud primũ quod Trincauel. inquit, cor nullam continui ſolutionẽ poſſe perferre, manifeſte aduerſatur Gal. qui de aff. & vulneribus cordis hæc habet,1.de locis aff.2. Phlegmone autem manifeſte laborante corde in gladiatoribus vidimus ſequi mortem ſimillimam iis,qui cardiaca ſyncope pereunt: igitur ſi ad aliquem ventriculorũ qui in corde ſunt,vulnus penetrauerit,confeſtim cum copioſa ſanguinis excretione moriuntur,præſertim vbi ſiniſter vẽtriculus fuerit vulneratus: ſi vero vulnus ad vẽtriculum vſq; non pertingat,ſed in cordis corpore conſiſtat, aliqui nõ ſolum ea die qua vulnerati ſunt,ſed ſequẽte etiã nocte vixerunt, mors tamẽ phlegmonis ratione ſecuta eſt. Hæc Gal. Et ſi quis pro Trincauellio reſpondeat,verũ quidem eſſe,cor in inflammationibus, & vulneribus, & aliis morbis, male affici, ſed illos diutius non perferre,imo vero breui temporis ſpacio illos mori,hoc ipſum Galen.de putredine cordis teſtatur,qui ſcribit,putreſcentibus humoribus quoſdam ſanari, putreſcente autem ſubſtantia cordis,neminẽ euadere: ſunt hæc illius verba 3.de præſag.ex pul.3. quã enim excogites medicinam ad putredinẽ quę cor occupauit.Nam quibus calor hic putridus ad humores quos cõtinet ſinus cordis,magis deflectit, q̃ ad ipſum corpus viſceris,multi horũ fuerunt ſuperſtites: deinde niſi ſubſtantia cordis putreſcat,

ſed il-

ſed illud tantũmodo praua qualitate inficiatur,quę ipſo Trincauel.interprete natu- ralé illius téperié mutat,nõ video qua ratione febris hectica peſtilés ab altera hecti- ca,nõ peſtiléti poſſit differre: ſiquidé in vtraq; calor ṕter naturã in facto eſſe cordis ſubſtantiã occupat.Et ſi quis eam differentiã afferat,ꝙ hectica peſtilés ab aere putri- do generatur,altera minime,iam diximus,cauſam externã,qualis eſt aer,nõ permu- tare ſpecié morbi: itaq; neceſſe eſt in partib⁹ internis aliquod diſcrimé extare,quod apud Gal.nõ aliud eſt q̃ putredo,adeo vt in reliquis febrib. hecticis calor præter na- turã ſimpliciter ſubſtantiã cordis poſſideat,in peſtilétibus aũt eadé ſubſtantia cordis putreſcat. Præterea ſi in hectica peſtilenti ſubſtantia cordis nõ niſi à ꝓximis humo- ribus malã qualitaté acquirit, ſicuti exéplo vini & dolii illud cõtinentis Trincauel. ſignificat,vt nulla hectica peſtilés ſtatim principio fiat,fateamur neceſſe eſt, ꝙ tamé de ſententia Gal.perſpicue falſum eſt,qui hæc habet 3.de præſag.ex pulſ.4.ad finem: etenim ſunt,vt docuimus,peſtilentes nõ paucæ,inde vſq; ab initio hecticæ, diſtant- que ab omnibus aliis febribus,quæ ex magna putredine oriuntur. Quomodo auté ſubſtãtia cordis primũ putreſcat,nõ putreſcentibus humoribus, Gal.declarat id fieri ꝓpterea,quia cor tanto calidius eſt.quã natura poſtulat,& ad patiendũ aptius,quãto humores,qui ab illo cõtinentur, ſunt frigidiores & ad patiendũ ineptiores, vt mirũ nõ ſit,ſi ab aere putrido pars magis diſpoſita,ſubſtãtia cordis,facilius q̃ minus diſpo- ſita,hoc eſt humores,male afficiatur.Poſtremo ſi quis vanitaté iſtius opinionis non ſatis intelligit,nobis licet addere ſymptomata hanc febré comitantia,quæ nõ ſolum malignã qualitaté,ſed inſigné putrediné demõſtrãt,quale inter cętera eſt fœtor an- helitus,ꝙ propriũ eſſe putredinis ſignũ cõſtat inter oés: ex qua ſymptomate inquit Gal.vulgares quoq; homines docti experiẽtia febré peſtilenté cognoſcũt, & proxi- mam morté expectãt:ſed hac de re ſatis.Ex quib.puto ſatis cõſtare,duas eſſe differé- tias febris peſtilentis, alteram putridã,alteram hecticã, & quomodo vere ſcripſerit Gal.omnes febres peſtilétes ex putredine originé habere: itaq; ad alia ꝓgrediamur. *Fœtor anhelitus ſignum putredinis.*

Secundo,differentiæ febris peſtilentis ſumuntur à cauſis,quę generaliter ſunt illæ omnes,quęcunq; in corpore talem & tantam putrediné poſſunt excitare,vt na- turæ & viribus veneni poſſit comparari: ſpeciatim vero ſunt duplices,aliæ externæ, aliæ internæ.Inter cauſas externas aer principé locũ obtinet, adeo vt nõ deſint, qui nullam præterea externam cauſam velint cognoſcere,ꝙ item vidẽtur probare Hip. & Gal.qui ſcribunt,morbos peſtilentes ex vnica aeris malitia originé habere, 2. de natura hum.3.in prooemio epid. ad fin. lib. de theriaca ad Piſonem 14.1. de diff.feb. 4.de qua opinione paulo poſt tractabimus.Ergo aer vt Gale.docet de diff.feb.4. vel inſpiratus,vel extrinſecus corpori circumfuſus, facile poteſt cor alterare,& febrem peſtilentem efficere,quotieſcunque à ſua naturali conſtitutione degenerat, & per- nicioſus redditur:id quoque multis modis videtur fieri poſſe: ac primum ſi ille ma- nifeſtis qualitatibus præter modum alteretur, præcipue vero ſi calidior & humidi- or reddatur,ex quibus duabus qualitatibus,veluti quodam ſeminario,iam diximus omnem putredinem oriri. Secundo,ſi aer à putrida exhalatione fuerit contamina- tus,qualis fieri ſolet aliquando à cadaueribus inſepultis, ſicut in præliis euenit,aut ex paludibus,vel ſtagnis æſtiuo tempore,aliiſque huiuſmodi rebus & locis, ex qui- bus putrida exhalatio euaporat: ex quibus quidem noxiis exhalationibus ſcri- bit Galen. 2. de natura humana 4. corpora lædi magis ex totius ſubſtantiæ pro- prietate,quam ex ſimplici qualitate. Tertio,addit Galen. ex aere quaſi per quod- dam contagium febres peſtilentes fieri, qui ſcribit 1. de differentiis febr. 4. *Cauſæ.* *Aer.*

propter

propter continuitatem ex Æthiopia quędā putrida inquinamenta ſubiiſſe, quæ iis febris cauſa fuerunt, qui habebant corpora parata vt ab iſtis læderentur. Poſtremo addunt nonnulli febrem peſtilentem fieri propter neſcio quos aſpectus, poſitiones, & coniunctiones cœleſtium corporum, vel præterea propter neſcio quam malignam, occultam & inexplicabilem qualitatem aeri inſperſam: de quorum opinione diximus in noſtro libello.

Victus. Secunda externa cauſa ſuccedit victus ratio, ex quo colligendum eſt, illos male ſentire, quos modo diximus opinari febres peſtilentes ex vno aere originem habere: de qua quidem victus ratione tanquam externa ſecunda cauſa, perſpicue loquitur Gal. 2. de natura humana 3. de ſuccorum bonitate & vitio à principio, & 1. de diff. feb. imo vero initio primi epid. 3. epid. 3. 9. ſub victus ratione comprehendit non ſolum communia alimenta & potiones, ſed etiam communia ſtudia vitæ, communes labores & exercitationes, ſicuti exempli gratia, nõnunquā euenit in exercitu. Quod ſi Hip. & Gal. locis ſupra poſitis vnius aeris mētionem faciunt, id propterea factum eſt, eodem Gale. interprete loco proxime citato, quod tum cauſam communium morborum frequētiſſimam voluerint explicare, cum certum ſit morbos communes longe frequentius ex aere, quā ex victu aut occupationib⁹ & ſtudiis prouenire.

Qualis autem ſit victus ad efficiendas febres peſtilentes accommodatus, declarat Gal. 1. de diff. feb. 3. qui ea enumerat alimenta, quæ partim natura praua ſunt, prauoſque in corpore generant ſuccos, ſicuti allia, naſturtium, porrum, braſſica, & quæcunque allia ſylueſtria nominantur: partim etiam ſi natura bona ſint, tamen ob quandam putredinem prędictis alimentis æqualem, aut etiam ſæpenumero maiorem, prauitatem acquirunt, qualia ſunt triticum, hordeum, & cæteræ fruges quæ ad alimenti vſum aſſumuntur partim ob temporis diuturnitatem ad putridum affectum deductæ, partim propter malam repoſitionem ſitu repletæ, partim vero in prima generatione ſunt vitiatæ: ſi quis alia id genus prauorum alimentorum exempla cupit ſcire, talia ſunt, carnes longiore tempore mactatæ & male olentes, carnes quæ non manu hominis, ſed vi morbi mortuæ ſunt, fructus quicunq; ad quandā putredinem declinant, vinum corruptum, aqua immunditias vrbis recipiens, vel in qua malæ ſtirpes, cannabis, linum, & ſimilia madeant, & alia id genus quamplurima.

Cauſa interna. Sed ad cauſas febris peſtilentis internas venio, ac prætermiſſis cauſis communioribus, quales ſunt humorum plenitudo, cacochymia, prohibita tranſpiratio, obſtructiones, quæ omnibus febribus putridis cōmunes ſunt, ac nullam cōtinent difficultatem, de proximis & immediatis agendum eſt. Sunt nonnulli recentiores qui putant internam proximā cauſam febris peſtilentis vnicam eſſe, nimirum putredinem ſanguinis & omnium humorū, qui mea ſententia manifeſte decipiuntur: namque hac ratione ex vna parte omnis febris peſtilēs foret ſynocha, & ex altera omnis febris ſynocha foret peſtilens; cum ex Gal. doctrina conſtet, ſynochum fieri, quotieſcunq; vniuerſa humorum maſſa putreſcit: quod quidem eſt tam abſurdum, vt nō indigeat confutatione: ac ne fruſtra ſim longior recenſendis aliorum opinionibus, ſciendum eſt, apud Gal. hæc duo nomina, vulgare & peſtilens, non eſſe nomina alicuius certi & determinati morbi, ſed generaliter ad omnes morbos pertinere: neq; enim ille inquit 3. epid. 3. 20. certi morbi eſt nomē vulgare vel peſtilens, verū quicūque morbus vno in loco ſimul multos inuadit, vulgaris hic vocatur, qui ſi ſimul hoc habeat, vt multos interficiat, peſtilēs dicitur: ꝗ quidem non ſolū de cæteris morbis, ſed etiam de febribus ſtatuendum eſt: nam ſicuti ſcribit Gal. 3. epid. 3. 9. hominibus

variæ

variæ contingunt morborum & febrium differentiæ, propter variam aeris tempe-riem, naturam vniuſcuiuſque, & victum quem ſanus ſeruat, qui victum appellat, non ſolum qui alimento & potione conſtat, verum etiam cæteris omnibus, vt otio, exercitatione, balneo, venere, & quæcunque generaliter homines facere conſue-uerunt.

Cum igitur varii humores putreſcentes, & omnes ſimul, & ſinguli ſeparatim varias febris differentias conſtituant, iam vero ſtatutum à nobis fuerit, febres peſti-lentes non aliter quam excellenti putredine à reliquis febribus putridis differre, equidem non poſſum niſi illorum ſententiam probare, qui aſſerunt, quamlibet dif-ferentiam febris, à quocunque humore, originem habeat, & quomodocunque ge-neretur, dummodo putredo ad ſummum quendam gradum perueniat, peſtilen-tem eſſe & nominari poſſe: veritatem huius opinionis demonſtrant ſymptomata haſce febres comitantia, quæ vſque adeo varia, diuerſa & contraria ſunt, modo vi-giliæ, deliria, ſitis intenſa, inquietudo, modo ſomni, ſopores, lethargi, ſtupores, mo-do meſtitiæ, timores, & alia propemodum infinita, vt facile diuerſorum humorum copiam poſſint demonſtrare: ſpeciatim vero conatus & expulſiones naturæ varia-que excrementa id confirmant manifeſtiſſime, ſiquidem natura quandoque per totam cutem, quandoque per partem determinatam, per vomitum, nares, quoti-die per aluum & lotium, ſolet tranſmittere & purgare, modo vnum, modo alte-rum, modo plures, modo omnes humores, à quibus veriſimile eſt, vel potius ne-ceſſarium, varias febres excitari: quæſo enim, gratia exempli, Socrates annorum 30. temperamenti calidioris & ſiccioris, æſtate nimiis curis, exercitationibus, vigi-liis afflictus, tenuiore victus ratione vſus, febre peſtilente corripiatur, in qua lotia, excrementa alui, periodi, & omnia ſymptomata copiam putreſcentis bilis demon-ſtrent, cui dubium poteſt eſſe, hanc febrem inter bilioſas reponendam eſſe? quod item de cæteris ſtatuendum eſt: ac ſane hæc fuit ſententia Hippocr. qui in peſti-lenti conſtitutione inter varios morbos, ex quibus plurimi moriebantur, omnes propemodum differentias febrium numerat, per hæc verba 3. epid. 3. 64. Multa præterea febrium genera vulgabantur, tertianarum, quartanarum, nocturnarum continuarum, longarum, vagarum, faſtidioſarum, inconſtantium: & Galen. in com. quoniam, inquit, humores noxii erant diuerſi, ideo cum alii morbi, tum plura inci-derunt febrium genera. Neque vero apud Hippocr. & Galen. huius diſciplinæ ex-empla deſunt, qui cum aliis locis, tum maxime in prima illa peſtilentia, narrant nonnullos à febribus ardentibus & phrenitide, nonnullos à febribus pituitoſis & ſopore, nonnullos aliter laboraſſe, prout varii humores putreſcebant, & varias cor-poris partes occupabant. Ex quo illud quoque vobis licet colligere, neque illos bene ſentire, qui docent febres peſtilentes ex humoribus in corde putreſcentibus perpetuo generari, cum imo vero, ſicuti in aliis febribus putridis, quod alias de Ga-leni ſententia docuimus, quandoque in iecore, ventriculo, cerebro, renibus & aliis partibus, minime in ſolo corde, fons caloris febrilis ſoleat recidere, idem plane de febribus quoque peſtilentibus ſtatuendum ſit: quod quidem etſi ex iis quæ hacte-nus diximus, debet vnicuique ſatis conſtare, tamen cum hæc opinio ſit celebris & clariſſimorum hominum, debet rurſum à nobis confirmari; ac primum ſi id ve-rum eſt, quæ certiſſima eſt ſententia Galen. & iam ſatis confirmata, ſæpiuſque re-petita, febres peſtilentes vna inſigni putredine à cæteris differre, quid eſt quam-obrem, gratia exempli, febris ardens primum male affecto iecore facta, illa inſi-

gni putredine quæ ad peſtilitatem efficiendam neceſſaria eſt, mox conſentiente corde, peſtilens dici non debeat? Deinde cum natura fabricauerit quaſdam proprias & peculiares partes, multis glandulis ſcatentes, ad quas membra principalia facile poſſint, quod ipſis noxium eſt, deponere, cum propter ſui imbecillitatem omnium maxime ad recipiendas fluxiones ſint accommodatæ, quæ vulgo à medicis emunctoria dicuntur, quales ſunt ad inguina pro iecore, ad alas ſiue axillas pro corde, ad aures pro cerebro, ſi in febre peſtilente perpetuo cor laboret, primum & per ſe, perpetuo quoque ad axillas ſequerentur decubitus materiæ noxiæ: quod experientia demonſtrat falſum eſſe, cum natura ſepenumero non modo ad axillas, ſed etiam ad aures, ad inguina, & ad alias partes quærat noxia excrementa deponere, & ſe ipſam exonerare.

Sed tandem videamus quid Hippocr. & Galen. de hac difficultate ſentiant, vno autem aut altero teſtimonio contenti erimus, ſiquidem & nimis longum, & ſuperuacaneum foret ſingula recenſere. Itaque Hippocr. deſcribens peſtilentem conſtitutionem, quæ multarum gentium fuit communis, inter quam plurimos & varios morbos qui erant vulgares & pernicioſi, 3. epid. 3. 11. hæc habet, Febres ardentes, phrenetici: & Galen. in com. Ardentes febres extiterunt, inuadentibus in iecur & ventriculum bilioſis excrementis, phrenitici vero iiſdem caput petentibus. Et ſequenti com. 12. Memoria eſt repetenda hæc communis ratio, ab eodem ſtatu genitum putridum humorem non eaſdem partes aggredi, quod neque per naturam eo ſtatu corpus omnium in eadem conditione poſitum fuiſſet, ſed aliis alia pars infirmior eſſet: quam eandem ſententiam repetit paulo poſt 33. com. & rurſum Hippocr. 1. epid. 2. 73. At vero circa æquinoctium vſque ad vigilias, & ſub hyemem conſequebantur ardentes febres: & Galen. in com. Ardentium febrium & phrenitidis, pro loci diuerſitate, quem tenet idem humor, auctor eſt: nam cum in vaſorum ſpaciis cum ſanguine continetur flaua bilis, contingit febres ardentes fieri, præcipue vero vbi in ventris, aut iecoris, aut in pulmonis venis efferueſcit, &c. Demum vero 3. epid. 2. in proemio Galen. interpretatus ſententiam Hippocr. ex 1. progn. hæc habet: Qui ſimpliciter confirmat, febres ex hypochondriis eſſe malignas, conuenientibus neglectis conditionibus, quas affert Hippocr. hic aperte mentitur: quippe longe erat verius dicere, febres à cerebro affecto malignę ſunt: febres in membranis quæ cerebrum continent affectis, malignæ: febres à pulmone affecto malignæ: iam vero & præ iis febres corde affecto malignæ.

Ex quibus locis ita plana mihi videtur eſſe ſententia Hippocr. & Galen. vt planior eſſe non poſſit, nempe malignas & peſtilentes febres fieri propter inſignem putredinem, non ſolum humorum qui continentur in corde, ſed etiam cæterorum, qui iecur, cerebrum & reliquas partes occupant, quæ inſignem cum corde conſenſum habent.

Itaque redeundo ad noſtrum inſtitutum, ita habendum eſt, ad mentem Hippocr. & Galen. internam proximam cauſam febris peſtilentis vnicam eſſe putredinem humorum, qui vel ſimul omnes, vel ſeparatim ſinguli, aut in corde, aut in partibus cordi conſentientibus tam inſigniter putreſcunt, vt veneni vires acquirãt, & illa ſæua afferant ſymptomata, de quibus paulo poſt ſermonem habebimus: atque hinc fit vt variæ febrium peſtilentium differentiæ conſtitui poſſint, pro varietate humoris putreſcentis, & loci primum affecti, & tertianæ & quotidianæ, & quar-

quartanæ,& ſynochi,& ardentes, & vno verbo,quæcunque febrium putridarum differentiæ poſitæ ſunt: quod quidem etſi verum eſt, tamen equidem puto febres peſtilentes maiori ex parte inter bilioſas & ardentes numerandas eſſe, omnino rariores eſſe pituitoſas, etſi ſcribit Galen. 4. de ratione victus 13. ex ſalſa pituita quandoque excitari febrem, in qua ſicuti ex flaua bile, & ſitis intenſa, & alia id genus ſymptomata fieri ſolent, rariſſimas, ac fortaſſe nullas peſtilentes eſſe quartanas, cum raro admodum quartana continua reperiatur, vt ſuo loco diximus.

Tertio loco ſumuntur differentiæ febris peſtilentis à ſymptomatibus, nec non à coniunctis: quæ differentiæ ſunt quamplurimæ: & primum aliæ febres ſunt cum peſte, aliæ ſunt ſine peſte: de prioribus cum peſte omnes conſentiunt: poſteriorum ſine peſte perſpicue mentionem facit Galen. 3. epid. 3. com. 57. per hæc verba: Peſtis longiſſima quæ noſtra ætate vulgata eſt, ex iis quæ per aluum vacuantur omnes propemodum ſuſtulit, quæ euacuabantur erat colliquatio, quod quidem videtur ſymptoma eſſe in perpetuum febris quam peſtilentem priuatim vocant, cum vel citra peſtem mortales corripit. Quam eandem ſententiam repetit 3. de præſag. ex pulſ. 4. Et ſi quis altera ex parte quærat, an ſimiliter peſtis ſine febre poſſit conſiſtere: is videat noſtrum libellum de peſte. Deinde ſciendum eſt ex Paulo lib. 2. 36. nec non ex Aetio lib. 5. 95. in feb. peſtilenti ſæuiſſima quæque & horrendiſſima ſymptomata vrgere, vigilias, deliria, ſyncopes, deiectam appetentiam, atque vno verbo quæcunque ad læſionem omnium facultatum & omnium partium noſtri corporis pertinent: at vero cum cætera omnia aliis quoque febribus contingant aliquando, illa potiſſimum febrium peſtilentium quodammodo propria videntur, quæcunque ad varias corporis partes à natura ſolent tranſmitti, quippe nonnullis vel ſtatim principio febris, vel progreſſione temporis quædam maculæ vel papulæ per totam cutem erumpunt, quæ vulgo petechiæ appellantur, quæ quidem colore, magnitudine, copia, valde inter ſe differunt, ſiquidem & nigræ, & purpureæ, & liuidæ forteque aliis coloribus præditæ, & maiores, vt notabilem corporis partem occupent, & minores vt morſibus pulicum aſſimilentur, & plurimæ, & pauciores, plane diuerſo modo ſolent apparere, de quibus litigant recentiores, vtrum Galeno & antiquioribus cognitæ fuerint nec ne: nonnullis autem non papulæ, ſed tumores inſignes eruptionem faciunt, modo vnus, modo plures, qui cum alias corporis partes, tum maxime glandulosas ſolent occupare, qui bubones, parotides, carbunculi, & aliter nominantur.

III. Differentia alia.

Peticulæ, bubones &c. vnde.

Ac ſane debet omnibus conſtare, huiuſmodi eruptiones & decubitus non aliter fieri, quam à natura pugnante aduerſus morbum & cauſas morbi, quæ perpetuo quantum poteſt, quicquid illam fatigat & opprimit, conatur à partibus principibus ad partes externas & minus neceſſarias deponere, & ſe ipſam exonerare: de quo quidem conatu & inſtituto naturæ loquitur Galen. in lib. de atra bile 4.

Verum etſi diximus & peticulas, & cæteros decubitus propria fere eſſe ſigna febris peſtilentis, tamen id ſciendum eſt, neq; id generaliter verum eſſe, neque huiuſmodi ſymptomata illis propria & inſeparabilia eſſe: ſiquidem ex vna parte nonnunquam euenit, vt in febre manifeſte peſtilenti, ac forte cæteris maligniore, neque papulæ, neque tumores, neque vlla naturæ depulſio conſpiciatur: ex altera au-

ra autem, vt non ſolum in ſimplici febre, ſed etiam, vt placet Aetio & multis, qui id confirmant verum eſſe, ſine febre interdum compareant & maculæ & alia id genus externa ſymptomata, quæ ab omni peſtilentis affectus ratione ſunt aliena, & nullum periculum afferunt: verum cum hoc tempore in febribus peſtilentibus inter cætera admodum frequenter peticulæ erumpant, hinc factum eſt, vt multi huiuſmodi ſymptoma proprium eſſe velint, adeo vt non alio nomine huiuſmodi febres quam peticulares, aut ſimpliciter peticulas ſoleant appellari.

IV. Differ. Poſtremo ſumuntur differentiæ ab intenſo & remiſſo: etenim licet putredo inſignis concurrat neceſſario, tamen ea vnico puncto non clauditur, ſed poteſt varios gradus habere, ſicuti ſcribit Galen. 9. de ſimpl. med. de bolo armena, in peſte ſui temporis grauiſſima, quoſdam ægrotos leuiter, quoſdam grauiter febricitaſſe, nonnullos plane febris fuiſſe immunes, adeo vt hac ratione nobis quoque liceat ſecundum varios gradus putredinis, varias febris peſtilentis differentias conſtituere, quarum aliæ ſint magnæ, aliæ minores, aliæ maximæ: ex quibus forte priores verius malignæ, quam peſtilentes dici debent.

Atque hactenus de differentiis febris peſtilentis: itaque accedamus ad ſigna, & cum plerique omnes hanc partem alioqui maximi momenti, admodum negligenter & confuſe tractent, nos conabimur accurate & diſtincte, quantum fieri po- *Signa.* teſt, ſingula hæc ſigna explicare, vt vos probe diſcatis febres peſtilentes cognoſcere, in qua re non ſolum iuniores & parum exercitati ſed etiam ſeniores, & multum exercitati decipiuntur ſæpenumero.

Calor. Calor itaque febris peſtilentis ad tactum non vehemens, non acris, ſed potius mitis ac remiſſus apparet, vnde externæ partes ægroti minime incaleſcunt & feruent, vt multis aliis febribus conting t, quinimo tepidæ frequenter & ſubfrigidæ percipiuntur, adeo vt nonnulli putent hominem non febricitare: quod à Galeno traditum eſt loco poſtremo citato 9. de ſimp. med. nec non 6. epid. 1. 29. vbi docet, calorem febris peſtilentis non eſſe vehementem, ægroſque minus calidos & vrentes tangentibus videri, quamuis interius maximo æſtuent incendio & calore, quod etiam confirmat teſtimonio Thucydidis, qui lib. 2. ſuæ hiſtor. ſcribit, corpora quidem exterius tangenti valde calida non fuiſſe, interiora autem adeo feruentia, vt neque ſubtilium veſtimentorum, neque linteolorum velamenta, neque aliud quidquam præter nuditatem ferre potuerint: id quod confirmat etiam Auicenna in præſentia, inquiens: hæc febris eſt quieta exterius, conturbans interius, ſecundum plurimum perdens, ex qua percipitur caliditas & inflammatio fortis.

Ratio autem propter quam partes externæ ita refrigerantur, illa eſt, quoniam maxima vrgente in partibus internis putredine, ſanguis & ſpiritus ad illas confugiunt, vel potius trahuntur, ſicuti ſcribit Galenus in magna interna inflammatione fieri, quæ inſtar cucurbitulæ ad ſe omnia trahit, adeo vt propterea partes externæ omni prope calore deſtitutæ, iure tepidæ, & quandoque frigidæ appareant. De quo tamen primo indicio febris peſtilentis ſciendum eſt, illud minime eſſe proprium & inſeparabile, neque perpetuo vnum atque eundem modum ſeruare, ſiquidem nonnulli ægroti nunquam refrigerantur, ſed ſemper & intra & extra vehementer incaleſcunt: nonnulli refrigerantur quidem, ſed tantummodo poſt aliquot dies, non ſtatim principio morbi; id quod plane euenit propter

varios

varios gradus putredinis, propter diuerſitatem humoris noxii, nec nō partis primū laborantis, ac demum propter vires ægroti vel robuſtiores, vel debiliores: ex quibus facile eſt intelligere calorē modo vehementiorem, modo remiſſiorem eſſe, ac modo facilius, modo difficilius ad partes externas tranſmitti.

Secundo ſigna febris peſtilentis ſumuntur à pulſu, q de ſententia quorundā recentiorum, ſunt perpetuo parui & debiles, quod confirmant ex Gal. qui libro de cibis boni & mali ſucci à principio ſcribit, in huiuſmodi febribus ſumma cum ratione medicos à miſſione ſanguinis abſtinuiſſe, quod ægroti iam haberent vires imbecilliores: ſed iſti manifeſte falluntur, quod vnica ratione ſatis mihi videor poſſe confirmare, propterea quia Ruffus, Paulus, Aetius, Auicenna, & omnes, vt paulo poſt videbimus, in febre peſtilenti non verentur venam ſecare, quod non facerent, niſi pulſus valerent, & vires ſatis conſtarent. De ſententia Galeni paulo poſt loco magis opportuno tractabitur. Itaque pulſus aliquando ſunt parui & languidi, ſi putredo in ſummo fuerit gradu, & cordis facultas inſigniter ſit labefactata: aliquando magni & robuſti, ſi putredo minor fuerit, neq; facultas cordis præter modum lædatur: generaliter vero pulſus ſunt celeres, frequentes, inæquales, inordinati, quod natura ſit admodum oppreſſa, & maxima vrgeat neceſſitas euentandi, & refrigerandi calorem naturalem, ſed tanquam proprium & peculiare ſignum, contractio arteriæ eſt celerior quam dilatatio, non ſolum ſicuti euenit in reliquis febribus ex putredine ortis, ſed longe maxime quod multo maior ſit neceſſitas expellendi multam ac putridam fuliginem, quod ſit contractione, quam ſit neceſſitas refrigerandi caloris, quod ſit dilatatione. Etſi vero in febre peſtilente pulſus maiori ex parte ſunt huiuſmodi, tamen euenit aliquando, vt pulſus probi appareant, ſimiles pulſibus temperatis, & qui parum à ſtatu naturali declinant, ſicuti narrat Gal. 3. de præſag. ex pulſ. tertio, in maxima peſtilentia ſuo tempore contigiſſe, ac tales ægrotos præter cæteros periiſſe, cuius quidem admirabilis rationem ſymptomatis Galen. refert in varias, imo oppoſitas temperies cordis & arteriarum, id quod dupliciter fieri poteſt, vno modo quotieſcunque cor calidius iuſto redditum eſt, arteriæ autem ſunt frigidiores, propterea quod aut contineant humores frigidos nondum putreſcentes, aut ſi qua polleat alia frigiditas, iis tum neceſſe ſit ex ſuo proprio affectu refrigeratis eſſe, & calefieri à corde: altero modo cum corpus ipſius cordis redditum eſt frigidius, in ventriculis autem ſubſtantia calidior continetur: aut contra, cum ſubſtantia continetur frigidior, cor autem calidius redditum eſt: ſiquidem tunc prima ratione euenit, vt arteria quæ frigida eſt, ſed à corde calefit, neq; paruum pulſum, qualis frigiditati conuenit, neque magnum, qualis caliditati reſpondet, efficiat, ſed inter vtrumq; medium, qui propemodum moderatus ac naturalis videtur, adeo vt huiuſmodi affectus vel optimos medicos fallant, quod item de altera contrarietate inter ſubſtantiā cordis & materiam in ventriculis contentam ſtatuendū eſt, quæ quidem cum à Gal. diffuſe ſint explicata, certe eſt mirum, quomodo quam plurimi hoc tempore in reddenda cauſa huius ſymptomatis neſcio quid comminiſcantur de natura, quod ſummæ putredinis exuperantia perterrita, ac plane ſuccumbens, non audeat venenatam materiam cauſam febris aggredi, & alia quædam ſibi fingunt, quæ à Gal. diſciplina, & ab omni ratione ſunt aliena, ſed reliqua perſequamur. *Pulſus.*

Tertio ſequuntur ſigna ex lotio, quod quidem in febre peſtilenti plane variū ac diuerſum apparet, pro varietate humoris noxii, nec non partis præcipue labo- *Lotium.*

rantis, pro vario gradu putredinis, pro maiori vel minori cruditate & coctio ne & aliis id genus: itaque redundante pituita, lotia ſunt albidiora, craſſa, aquoſa quales vrinas vidimus hoc tempore in excellentiſs. Brancha, qui hodie obiit: redundante flaua bile lotia ſunt flaua, crocea, ignea; redundante ſanguine ſunt rubicunda: ſi ſumma adſit cruditas, ſunt tenuia, ſine aliquo ſedimento: ſi in humoribus fuerit inſignis ebullitio, ſunt turbata, & ſimilia quandoque lotiis iumentorum: ſi fuerit maxima aduſtio, tunc lotia conſpiciuntur liuida, colorem plumbeum referentia, quandoque nigra, quæ inter cætera omnia ſunt imprimis lethalia; quandoque lotia ſunt inſigniter fœtida, quod putredinis & corruptionis peculiare eſt ſignum: quandoque ſunt oleaginoſa, vel ſubſtantiam vel colorem olei referentia, aut quaſi tela quædam araneæ coacta ſupernatat, quæ colliquationis certiſſima eſt nota: ad ſummam, in peſtilente febre cum lotia ſint plane varia, neque vnius generis, ſiue ſubſtantiam, ſiue colorem, ſiue contenta conſideres, generaliter ſunt omnia praua & pernicioſa, adeo vt quicunque ad mentem Galen. aſſerunt, afferunt autem quamplurimi, ac fere omnes, lotia in tali febre colore, craſſitudine, ſedimento, naturalibus fere ſimilia eſſe, turpiter decipiantur, neque ſenſum verborum Galeni ſint aſſecuti, qui loco ſæpe citato 3. de præſag. ex pulſ. 4. non docet huiuſmodi lotia comparere in omni febre peſtilenti, ſed tantummodo in altera ſpecie hectica, de qua re paulo poſt ſermonem habebimus.

Forma. Quarto ſunt ſigna ex forma febris, quę primum neceſſario eſt continua, etſi non ignoro, alios aliter ſentire, quibus debet ſatis eſſe & ratio plane manifeſta, inſignis putredinis, vnde humores contenti in venis nequeunt à natura certa ratione gubernari, atque extra venas tranſmitti, & Galeni auctoritas, qui hæc habet 4. aphor. 43. Febres quæ in quietem febre vacantem definunt, ſunt abſque periculo, vt quæ non ex inflammatione aliqua, neque ex maligna humorum putredine originem habent, neutra enim harum ad quietem pertinet febre vacantem: deinde acceſſiones & circuitus poſſunt eſſe & tertiani, & quotidiani, & quartani, & quicunque ex varia humorum putredine, nec non variis locis laborantibus, aliquando in reliquis febribus conſpiciuntur, tametſi febres melancholicę forte nunquam, pituitoſæ admodum raro, frequentiſſime autem biliofæ & ardentes ſolent peſtilentes fieri, ſicuti ſupra diximus.

Quinto indicia febris peſtilentis poſſunt haberi ex ſuperuenientibus ſymptomatibus, quæ quidem etſi iam diximus ex Paulo & Aetio, terribilia prope omnia & horrendiſſima contingere, tamen inter cætera nonnulla quodammodo magis propria & peculiaria videntur, quod ex vna parte in febre peſtilente appareant frequentiſſime, ex altera ſine febre peſtilente, appareant autem nunquam aut rariſſime: inter hæc ante omnia peticulæ, deinde parotides, bubones, carbunculi, & reliqui naturæ decubitus ad partes ignobiliores, principem locum obtinent, de quibus ſatis diximus, multaque ab Hippocrate & Galeno exempla in lib. epid. afferuntur, ſicuti de inflammationibus quę fiunt in partibus genitalibus, de vlceribus, quæ potiſſimum pueris contingunt, & aphthæ dicuntur, de quibus Hippocrates & Galenus 3. epid. 3. 12. & 26. Sed præterea in febre peſtilenti duo præcipue ſymptomata ſolent ſuperuenire, quæ Hippocrates vnica breui ſententia complectitur 3. epid. 3. 13. Alui turbatę alimentum faſtidiebant: de primo idem ſcribit Hippocrates 3. epid. 3. 57. Ventris vitio omnes præcipue mortui ſunt, cunctos

cunctos namque venter ſuſtulit. & Galenus in commentar. Quæ euacuabantur erat colliquatio, &c. De ſecundo pariter, nempe proſtrata appetentia, ſcribit Hippocrates text. ſequenti 58. omnes in quos equidem incidi, quocunque deti-nerentur morbo, cibum faſtidiebant: & Galen. in commentar. Hinc factum eſt, vt multi morerentur, fortiores autem qui vim ſibiipſis afferentes, alimenta oblata aſſumpſerunt, omnes fere ſuperſtites fuerunt, plurimi autem mori quam comedere quidquam voluerunt. Cuius ſymptomatis cauſa eſt manifeſtiſſima, laborante ventriculo, ad quem conſtat ciborum appetentiam pertinere.

Etſi vero alia quoque ſæua ſymptomata ſolent febribus peſtilentibus ſuper-uenire, ſiue actiones læſas, ſiue qualitates corporis immutatas, ſiue exeuntia velimus conſiderare, tamen his contenti erimus, quod ea ſint frequentiora & maioris momenti, ac facile ſit horum imitatione cætera quoque intelligere.

Poſtremo ſunt indicia à cauſis, de quibus iam ſatis diximus: itaque in tempe- *Cauſa.* ramento & habitu corporis calido & humido, quod multis ſcateat obſtructionibus, quod multum indulgeat crapulis & ebrietatibus, nimiæ veneri, quod aut prauis, aut etiam multis redundet excrementis, in cœli conſtitutione, & aere calidiori & humidiori, ac multo magis ſi ille prauis exhalationibus fuerit contaminatus, in ſumma propter omnes cauſas & præparationes, tam internas quam externas, quæcunque putredinem, & illam inſignem poſſunt excitare, contingit febres peſtilentes fieri: quibus omnibus poſtremo licet addere coniecturam Archigenis vulgarem quidem, ſed veram, cuius meminit Galenus 2. de criſib. 3. nimirum ſi hoc tempore aliæ huiuſmodi febres vagentur: quod quidem indicium ſi cæteris omnibus coniungatur, maxime poteſt ſuſpicionem febris peſtilentis confirmare.

Diximus de ſignis febris peſtilentis putridæ: ſigna autem febris peſtilentis he- *Signa hecticæ peſtilentis.* cticæ præclare deſcribuntur ab Auicenna cap. 2. poſtremis verbis: Et quandoq; eſt de iis febribus, in qua non percipit æger, neque tangens propinquus multitudiné caloris, & non alteratur pulſus & aqua, magna alteratione, & cum hoc ipſa eſt interficiens velociter, & plurimi quorum anhelitus fœtet, ex primis moriuntur, quoniam putredo confirmata eſt in corde: quæ omnia ille accepit ex Galeno 3. de præſag. ex pulſ. Itaque hectici peſtilentes nullum percipiunt calorem præter naturam, neque putant ſe febricitare, tametſi proxime accedunt ad mortem, ſed ſolum qui ſunt valde eruditi & exercitati, huiuſmodi calorem percipiunt, quem quidem longe facilius vnuſquiſque poteſt deprehendere, qui partes thoracis diligenter tractauerit: nam tametſi non ſtatim calorem moleſtum percipiat, nihilominus ſi longiori tempore manum detineat, calorem quendam valde acrem & ſqualidum, quaſi è profundo emergentem manifeſte percipiet, etſi ab ipſis ægrotis nulla ratione ſolet perſentiri.

Secundo neque pulſus neque lotium valde recedunt à pulſu & lotio naturali, & primum lotia iure ſunt veluti ſanorum hominum, quoniam putredo corpus cordis occupat, minime humores, de quibus certum eſt ex lotio potiſſimum indicium fieri: vnde humoribus nulla putredine infectis, lotia quoque naturalibus fere ſimilia ſunt, quod quidem in altera putrida minime euenit, in qua putreſcentibus humoribus, qui continentur in venis, neceſſe eſt vt pro diuerſa illorum ratione, lotia quoque variis modis ſint alterata

& deprauata, adeo vt putredinis euidentia inſignia proferant. Deinde & pulſus vi-detur fere æqualis, ac ſuam naturalem velocitatem & frequentiam ſeruare, tametſi perpetuo longe imbecillior exiſtat, cum ſubſtantia cordis equali intemperie labo-ret, ac moderatus illius calor à frigiditate humorum, quos continet, poſſit tẽperari, vt diximus ex Galeno. His ſignis addunt Gal. & Auic. fatentẽ anhelitum, ex quo ſo-lum indicio homines plebeii & vulgares, qui hac in parte multis medicis ſunt pe-ritiores, proximam mortem expectant. Quod ſi demum illud ſignum addatur, quod omnibus hecticis proprium ac inſeperabile eſt, nimirum ſi febres illæ perpe-tuo ſibi ſimiles fuerint, neque vllam inuaſionem acceſſionis, neque incrementum, neque vigorem, neque declinationem habeant, ſed tantummodo poſt vnam vel al-teram horam ſumpto alimento calor & pulſus alteretur, iam peſtilentis febris he-cticæ indicia erunt abſoluta, adeo vt nihil iam præterea ſit reliquum, niſi vt ad cura-tionem deueniamus.

An methodi-ce curanda. Antequam febris peſtilentis curationem aggredior, id quæritur, vtrum liceat huiuſmodi febris curationem inſtituere certis indicationib. ac ꝓpria methodo, an magis præſidiis ſola experientia inuentis, & ab omni ratione alienis: namq; illi po-tiſſimum qui exiſtimant, has febres ex quadam latente & venenata cauſa originem habere, omnem indicationum conſiderationem excludũt, & ſolis quibuſdam re-mediis, quæ ſecreta appellãt, hanc totam rem agunt: quibus videtur fauere Gal. qui etſi pollicitus eſt 10. meth. 10. poſtremis verbis, de febre peſtilenti ſe aliquando tra-ctaturum eſſe, tamen neq; in methodo, neq; aliis libris earum curationẽ tractauit, vt hinc liceat colligere, huiuſmodi febres à cæteris omnibus febrib. differre, neque certa methodo curari poſſe, ſicuti reliquæ curantur. Quoniam vero ſatis aperte, ni fallimur, demonſtrauimus, febres peſtilentes ex vna inſigni putredine, & cauſis ma-nifeſtis oriri, vt vanum ſit ad cauſas occultas confugere, pro comperto habendum eſt, illam quoq; non ſine & ratione & methodo curari. Ad Gal. poſſum reſponde-re, primum ſub communi methodo curandi omnes febres putridas, illum febrim quoq; peſtilentem comprehendiſſe, cum non aliter, quam maiori & minori putre-dine inter ſe differãt: deinde neq; eum plane ab huiuſmodi tractatione abſtinuiſſe, qui locis quamplurimis, præcipue commentariis epidemicis, ſed omnium maxime & accuratiſſime in lib. de diff. feb. omnes ſcopos ad præcauendam & curandam fe-brim peſtilentem accommodatos fuit perſecutus: & ſi quis hic non acquieſcit, is Gal. audiat, qui hoc ſuum conſilium manifeſte declarat, per hæc verba, 3. de præſag. ex pulſ. 4. In febrium curationibus de omnibus febribus peſtilentibus diſputaui-mus, ſiue ſeparatim viſum fuerit, ſiue in methodo medendi eas tractare: nam ad præſens inſtitutum ſolam dignoſcendi viam tractabimus. Cum igitur nulli dubium eſſe poſſit, quin febres quoq; peſtilentes certa ratione debeant curari, nos ex Gal. diſciplina ſæpius repetita, conabimur primum curandi indicationes elicere, deinde videbimus, an huiuſmodi indicationibus liceat ſatisfacere: poſtremo de ſingulis præſidiis ſermonem habebimus.

Indicationes. Itaque indicationes in febre peſtilenti ſunt illę eædem, quæ à Gal. & à nobis ſunt ſæpius propoſitæ, in curatione febrium putridarum, nempe quę ſumuntur à febre, putredine, & illa quidem inſigni, prohibita tranſpiratione, obſtructionibus, non ſolum quatenus hæc facta ſunt, ſed etiam quatenus fieri debent: atque eo tan-tum differunt inter ſe, quod peſtilentes cum ex ſumma quadam putredine oriantur ac propterea plura, maiora, ac deteriora habeant ſymptomata. maiori diligentia &

magis

magis accurata curatione indigent. Cæterū cum huiuſmodi variæ indicationes ita ſint à Gal. diſpoſitæ, 10. meth. 10. vt quod vltimum reſolutiua methodo inuentum eſt, id omnium primum in curatione agendum ſit, memoria eſt repetendum, indicationem poſtremam quidem inuentione, primariam autem opere, illam eſſe, quæ poſſit fluxionem obſtruentium ſuccorum compeſcere, & cæteris opportunis præſidiis viam facere: atque hæc ſane non alia eſt, quam communis aliqua corporis vacuatio, quæ potiſſimum aut miſſione ſanguinis, aut purgatione fieri debet: ſic Auic. in præſentia, ſumma inquit, curationis eſt exſiccatio, & illud cum phlebotomia, aut ſolutione ventris, & oportet vt incipiamus ab ea ad euacuandum. Huic deinceps indicationi quodam ordine reliquæ ſuccedunt indicationes, quæ pertinent ad tollēdas obſtructiones, ad prohibendam & tollendam tranſpirationem impeditam, ad vacuandos humores putridos, lotium, ſudorem, ad concoquendos humores qui nō ſunt ex toto putrefacti, ac poſtremo ad refrigerandum & humectandum corpus vniuerſum, ſi id ferat occaſio: quas quidem indicationes Gal. non ſolum in methodo generaliter de febribus putridis, ſed etiam ſpeciatim lib. 1. de diff. febr. 4. de febre peſtilenti præclare eſt perſecutus. Et ſi quis nobis obiiciat, Galenum hoc loco præſeruationem minime curationem febris peſtilentis tractare, is memoria repetat, præſeruationem ſola quantitate, non qualitate remediorum à curatione differre, docente Hip. & Gal. lib. de ſang. miſ. 9. quæcunque præſentibus iam morbis recte faceremus, melius eſſe, vt hæc incipientibus ipſis, aut iam eminentibus anteuertendo faciamus. Vtrum vero iis indicationibus liceat ſatisfacere, videndum; cùm enim iam ſtatutum fuerit, huiuſmodi febres ſuapte natura eſſe perniciofas, ac maiori ex parte homines perdere, tametſi illæ omnino adhibita ratione & diligentia tractentur, frequentiſſime fit, vt medici elicitis indicationibus nequeant ſatiſfacere, atque ægri vt plurimum intereant, id quod à Gal. quoq; traditum eſt, qui ſcribit 2. aph. 13. per criſes longe plures ægrotos ſanatos quam mortuos fuiſſe, niſi peſtilens fuerit conſtitutio, in qua contraria ratione longe plures moriuntur, quam ſanantur: quare admodum prudenter & caute debetis in huiuſmodi febribus procedere, & prognoſticum pronunciare; de qua quidem prædicendi ratione, neque ſolum de bono vel malo euentu, ſed etiam de tempore breuiore & longiore; ac de omnibus, quæ ad hanc partem pertinent, Gal. tum aliis multis locis, tum maxime loco notabili de conſt. artis med. 18. tractat diligentiſſime, & nos quoque non pauca alias diximus, vt in præſentia pluribus non ſit opus: quare ſtatim ad particulares indicationes, & particularia præſidia deueniendum eſt. *Prognoſticum.*

Primo autem de iis ſermonem habebimus, quæ pertinent ad minorationem materiæ, quæ quidem multas & maximi momenti difficultates continent: namque de huiuſmodi præſidiis tanta inter medicos eſt diſſenſio, vt lis adhuc ſub iudice eſſe videatur, neque ſatis liceat veriorem opinionem intelligere, quippe nonnulli ſanguinem detrahunt, quorum alii ſectionem venæ, alii ſcarificatas cucurbitulas, alii hirudines, ad venas potiſſimum hæmorrhoidas ſolent accommodare, nonnulli cōtra repudiantes ſanguinis miſſionem, medicamentis vtuntur, quorum pariter alii tantummodo lenientia & leuiora, alii purgantia & valentiora probant, ſed imprimis de eo tempore litigant, ſi quando euenit, vt natura quærat noxios humores, vel apparentibus penticulis, vel aliter ad externas partes deponere, de qua tota re admodum vtili, atq; hoc tempore neceſſaria, ego quoq; meam ſententiam proferam, ſed quam breuiſſime ac fere ſummatim, quantum præſentis inſtituti ratio poſtulat.

De ſectione venæ.

Cæterum ego qui alias diſputaui, ac ni fallor ſatis confirmaui, in quolibet morbo magno, ſpeciatim vero in febribus putridis miſſionem ſanguinis, & opportunũm & neceſſarium remedium eſſe, ſi febris peſtilens eſt morbus non ſolum magnus, ſed cæterorum omnium longe maximus, ſi febris peſtilens inter febres putridas, atque inſigni quidem prærogatiua debet numerari, non verebor affirmare, pro minoratione materiæ, nullum miſſione ſanguinis magis opportunum, efficax & tutum remedium poſſe excogitari, dummodo vires & ætas illud remedium non prohibeant. Neq; vero mihi libet in præſentia huius diſciplinæ rationes repetere, quas prolixe alias & cumulate reddidi: veruntamen non ſunt prætermittendæ quædam rationes, quibus nonnulli conantur probare, huiuſmodi remedium non ſolum nõ eſſe vtile & neceſſarium, ſed etiam inutile & perniciosũm: præcipua vero illa eſt ratio, quod in febre peſtilente vnus princeps ſcopus deficiat, viriũ robur, quæ in ſumma humorum putredine vix poſſunt conſtare: præter quam quidem rationem Gal. quoq; videtur in hanc ſententiam veniſſe, qui ſcribit lib. de cibis boni & mali ſucci, principio medicos in peſtilentia iure à ſanguinis miſſione abſtinuiſſe, propterea ꝙ vires eſſent imbecilliores.

Improbatur venæ ſectio.

Sed illud quoque nonnulli addunt, ſectionem venæ à circumferentia ad centrum trahere, atque hinc periculum imminere, ne putridi ac maligni humores in partibus internis cohibeantur, adeo vt ad cutem & partes corporis externas à natura nequeant tranſmitti, qui tamen naturæ conatus & humorum tranſpoſitio ad hanc rem eſt maxime vtilis & accommodata, neque vlla ratione debet impediri.

Poſtremo adiiciunt experientiam, qua videtur confirmari ægrotos prope omnes ſecta vena interire: ad quem modum narrant veteres in celebri illo anno 1528. in quo tales febres vniuerſam vere Italiam peruagatæ ſunt, & recentiores confirmant, proximo ſuperiori tempore, Mediolani, Brixiæ, & aliis locis, ſectionem venæ perpetuo importunam & lethalẽ fuiſſe. Ego vero facile ad hæc poſſum reſpondere, & primum ſi aduerſarii intelligunt, in nulla febre peſtilenti ſanguinem mittendum eſſe, in qua vires non conſtent, vtique inter nos cõuenit, cũ nos quoq; libenter fateamur, in nullo morbo inſigne id remedium adhiberi vtiliter, in quo vires aut deficiant in præſentia, aut defúturæ ſint in poſterum: quod ſi contra illi cõtendunt, in nulla febre peſtilente vires validas eſſe, illud nos conſtanter pernegamus: etenim quanquam inſignis putredo vrget, tamen varii huiuſmodi putredinis gradus iure ſunt conſtituti, neq; vlla ratione poteſt negari, vires aliquando poſſe cõſtare, id quod vel ſola experientia ſatis mihi videor poſſe confirmare; quandoquidem certiſſimum eſt, nonnullos peſtilenti febre male affectos, quibus ſanguis copioſe fuit miſſus, priſtinæ ſanitati fuiſſe reſtitutos, quod non ſine magno virium robore poteſt contingere. Neq; Gal. loco citato de cibis boni & mali ſucci, ſtatuit generaliter, in omni morbo peſtilenti miſſionem ſanguinis eſſe prætermittendam, q̃ tunc ſpeciatim ſermonem habebat de peſtilenti illa conſtitutione, in qua vires ſumma cum ratione fuerant imbecilles, cum ex maxima fame originem habuerit, quæ multos homines coegit vt veſcerentur alimentis prauis ſuccis, & pugnantibus inter ſe facultatibus præditis, & quæ ad brutorum potius, quam hominis ſuſtentatio nem genita ſunt: vnde nulli mirum debet videri, ſi illæ vires quę tempore ſatietatis vix fuerant robuſtæ, ſuperueniente morbo grauiſſimo & lethali, vſq; adeo fuerunt labefactatæ, vt ad miſſionem ſanguinis non ſufficerent: ideo non licet, quod Ga-

Reſpondetur ad argumenta improbantium ſang. miſſ.

ſtitue-

lenus de ſingulari morborum conſtitutione pronunciat, ad omnes morbos peſtilentes accommodare, atque ex particulari obſeruatione generale prçceptum inſtituere. Quod autem ſecundo loco dictum eſt, nempe miſſionem ſanguinis impedimento eſſe, quo minus natura ad partes externas putridos humores tranſmittat, nolo eam quæſtionem tractare in præſentia, vtrum ſectio venæ à circumferentia ad centrum, an magis à centro ad circumferentiam trahere valeat: qui aduerſariis concedo libenter, ſectionem venæ ab externis ad internas partes trahere, quæ forte ſententia conuenit rationi & Galeno 4. de tuenda val. cap. 10. poſtremis verbis: verum illud addo, naturam ſanguine miſſo, ac propterea leuatam ab eo, quo veluti ſarcina premitur, non ſolum non impediri, ſed multo facilius quã liber vacuationem, vel ad cutem, vel ad alias corporis partes aggredi & perficere; ad quem modum legimus apud Gal. 1. aphor. 23. ſanguine miſſo, & quidem copioſiſſime, vſque ad animi defectum, multos ęgros in copioſum ſudorem incidere: ex quo factum eſt, vt probati omnes medici, apparentibus carbunculo, parotide, exanthematibus, dummodo alia conſentiant, libenter ſanguinem detrahant, neque quidquam vereantur, naturam poſſe hac ratione ab huiuſmodi tranſmiſſione reuocari: cuius doctrinæ eſt illuſtre exemplum apud Hippocratem & Galenum 6. epid. 2. 30. de Simone, qui hyeme habebat latas puſtulas non admodum pruriginoſas: quo loco Galen. aduerſus illos qui putant, apparentibus exanthematibus & puſtulis minime totius corporis purgationem conuenire, hæc habet: ſed forſitan me dicere putabis nunquam purgatione per ventrem in talibus vtendum eſſe: ego vero non id dico, nam lib. de arte curatiua, in quibus corporibus permulta eſt humorum copia, iis vtiles eſſe purgationes didiciſti: etenim priuſquam redundantem materiam aut ſecta vena, aut dato medicamento, quis eduxerit, ſi calidis fomentis vtens ipſam conetur excutere, is plus attrahet, &c. An vero natura tranſmittendo noxios humores ad alas, ad inguina, ad cutim, bene an male agat, an debeat iuuari, an non iuuari, poſterius tractabitur.

De experientia demum, quam aduerſarii iactant, multa poſſent proferri, ſed illud vnum dicam, memoria tenendum, peſtilentes febres quantumuis cum ratione tractatas, ſuapte natura eſſe lethales, plurimosque interficere, neque id periculum ſectioni venæ, ſed morbo tribuendum eſſe, quanquam neque omni ex parte concedendum eſt, ægrotos ſecta vena ſemper interire, ac potiſſimum ſi in tempore & opportune remedium adminiſtretur, neque tardius quam deceat, & non niſi poſt ſumptum aliquod medicamentum, quod vulgares medici faciunt frequentiſſime, illud adhibeatur: namque ego quoque, ſi modo experimentis agendum eſt, vere poſſum affirmare, me ſectionem venæ vbique vtilem & ſalutarem comperire, multosque ægrotos illius beneficio quotidie liberari: nolo autem domeſticum exemplum prætermittere, ſiquidem anno 1562. quo tempore huiuſmodi febres in tota mea patria miſere vagatæ ſunt, mea mater, meus frater, vna ſoror, coniux fratris, & ego ipſe febre peſtilenti non ſine periculis, delirio, ac ſæuiſſimis ſymptomatibus fuimus correpti, quibus conſilio comitis Montani, qui vir, mea ſententia, & facienda & docenda medicina cæteris omnibus plurimum præſtitit, ſecta vena ſanguis detractus eſt, & omnes Dei opt. beneficio conualuimus: itaq; aduerſariæ rationes nihil valent. Etſi autem hæc vnicuiq; debent eſſe ſatis, tamen ſingulari quodã teſtimonio Gal. rurſum mihi libet

hanc

hanc ſententiam confirmare, qui manifeſte docet, in febre peſtilente venę ſectio-nem conuenire: illud vero eſt 1.epid.3.ægroto 9.de Critone,qui febre acuta & grauiſſimis ſymptomatibus laborauit, adeo vt mortuus fuerit poſtridie quam ægrotare cœpiſſet: Neque ſunt audiendi, qui negant, hunc ægrotum morbo peſtilenti laboraſſe,cum id Gal.confirmet manifeſtiſsime, qui ſcribit ad hunc modum: Malignitatis excrementi erat indicium, quod puſtulæ nigræ generarentur ad talum, vnde mireris, quid cauſæ fuerit, quo minus Hip. huius morbi initio venam ſecuerit: ſed ſcimus ad plurimos eum quos deſcripſit, morbo iam progreſſo vocatum fuiſſe. Sic idem Gal. 3. epid. 3. ægroto 5. quærit, vtrum altero ægroto detractus fuerit ſanguis nec ne. Itaque concludo, ad minorandam materiam in febre peſtilenti nullum ſectione venæ magis accommodatum & ſalutare eſſe remedium, dummodo ægroti per ætatem & vires illud ferre poſſint: quod ſi propter aliquod impedimentum ægri nolint aut nequeant venæ ſectionem perferre, tunc Gal. conſilio agendum eſt, quod ſectioni venæ ſit analogum 4. de tuenda val. 4. hæc autem ſunt, quibus hæmorrhoides ſunt retentæ, ſi has aperueris, ſi mulieri menſtrua conſuetudo ceſſauit, hanc prouoces, ſi quibus horum nihil eſt, malleolos ſcalpello incidas, de qua ſpeciatim malleolorum ſcarificatione, inſigni plane remedio, ac vicaria ſectionis venæ, ſi quis plura cupit intelligere, is videat libellum noſtrum de peſte, in quo de hac re diſputauimus quantum eſt ſatis.

De cucurbitulis. Si quis autem voluerit intelligere, vtrum ſcarificatæ cucurbitulæ, vel apertæ hæmorrhoides ad minorationem materiæ ſint accommodatæ, is primum debet memoria repetere indicationes curandi febres putridas & peſtilentes, deinde intelligere, quas vires vtrumque iſtud præſidium habeat, & an illis ſatisfacere poſsint: namque ex huiuſmodi conſpiratione tota controuerſia definitur. Quod pertinet ad indicationes, de quibus iam ſæpius diximus, illud vnum ſatis fuerit in præſentia memoria tenere, eam ſcilicet indicationem inter cæteras principem locum obtinere, quæ iubet corpus fore ante omnia vacuandum, fluxionem obſtruentium humorum compeſcendam, & omnia reddenda tranſpirabilia, adeo vt niſi iſta præcedat indicatio, non liceat reliquis ſatisfacere quæ deinceps ſequuntur. Quod vero attinet ad cucurbitulas, Gal. 13. meth. 19. & libello de hirudin. inter alias dotes quas illi tribuit, euocandi foras quæ ſunt in alto, ſoluendi dolorem, diſcutiendi inflationes, impediendi fluxiones, &c. nunquam ſcribit cucurbitulas gratia communis & generalis vacuationis fuiſſe inſtitutas, imo vero manifeſtiſſime docet, in corporibus plethoricis, neque antea purgatis, & quæ vacuatione indigent, cucurbitularum vſum non ſolum ſine ſcarificatione, ſed etiam cum ſcarificatione, non ſolũ inutilem, ſed etiam pernicioſum eſſe: cucurbitulæ, ille inquit, locis citatis, purgatis prius corporibus, vtiles quidem, ſed in plethoricis prętermittendę ſunt: idemque initio inflammationis, ſi ea vel cerebrũ, vel cerebri membranas, vel alias partes occupauerit, ſtatuendum eſt, iiſque abſtinendum: ſed cum nihil amplius fluxerit, totumque corpus fuerit exinanitum, tunc licet illis vti. Quod ſi cucurbitulæ nequeunt vniuerſum corpus euacuare, ſi tantummodo ad corpora ante purgata ſunt accommodatę, facile vnuſquiſque poteſt intelligere, illas neque principali indicationi, neque reliquis ſatisfacere poſſe, & præter Galen. diſciplinam, & omnem rationem principio febris adminiſtrari.

De hæmorrhoidibus. De hæmorrhoidibus pariter ex multis quæ poſſent proferri, illud vnum dico, illas nunquam fore aperiendas, niſi antea ſolitæ fuerint ſanguinem profundere, ac præſen-

præſenti tempore ſint reſtrictæ,in quo caſu, niſi propter aliquod impedimentum liceat venam ſecare,iam diximus tuto illas poſſe aperiri, 4. de tuen. valen. at vero ſi licet venam ſecare,non eſt, vt quis apertionem hæmorrhoidarum cum hirudinib. cum ſectione venæ velit comparare.Si quis plura de hac re cupit intelligere,is videat noſtras editas diſputationes.

Iam diximus nonnullos,ac potiſſimum qui à ſanguinis miſſione abhorrent, in febre peſtilenti quamprimum purgantibus vti medicamentis,qui ſui conſilii duas potiſſimum rationes afferunt: alteram quod humores turgeant,vel quæ fuit cogitatio Trincauellii, paulo poſt turgituri ſint: alteram,quod humores ſint venenati &rebelles,adeo vt nullam potius à natura concoctionem aut correctionem poſſint recipere:itaque primo quoque tempore vtuntur non ſolum rhabarbaro, agarico, ſed etiam valentioribus,partim ſimplicibus,partim compoſitis medicamentis, inter quæ maxime celebrant trypheram Perſicam,cuius deſcriptionem habetis apud Meſuen.

Ego vero, etſi non ignoro, hanc ſententiam probari ab Altimaro, à Montano Veronenſi, Trincauellio,ac prope omnibus nobilioribus medicis,tamen cenſeo illam abſurdam,forte etiam perniciofam eſſe,neq; eorum rationes ſunt alicuius momenti,ac primum non valet conſequentia, febris eſt peſtilens, ergo humores turgent:poſſunt illi quidem turgere,& tunc nos quoq; cum Hip. & Gal. purgationem amplectimur:ſed poſſunt pariter non turgere,hoc eſt,nihil moueri &quieſcere,in quo caſu ex veteri decreto,non ante coctionem licet purgationem aggredi,imo vero ſi in aliquo morbo illud ſeruandum eſt, ego quidem cenſeo in febre peſtilente id quammaxime &religioſe ſeruandum eſſe,cum purgantia medicamẽta, quorum natura, vt placet Gal. 2. de ratione victus 12. corporum quæ expurgantur, naturis contraria eſt, & quoquo modo lethalis ac peſtilens,in huiuſmodi febre lõge maiora pericula,quam in cæteris morbis leuioribus poſſint afferre. De humoribus non actu,ſed potentia turgentibus,quod fuit inuentum Trincauellii, alias diffuſe diximus.

Deinde quod aiunt venenatos & peſtilentes humores plane eſſe ineptos, vt aliquam coctionem recipiant,tam eſt abſurdum, quam quod abſurdiſſimum:nãq; alterutrum fateantur,neceſſe eſt,aut neminem peſtilenti febre laborantem euadere,aut morbum ſine ſignis concoctionis diſſolui poſſe: quod vtrumque Galen. ratio & experientia demonſtrat perſpicue falſum eſſe : ſiquidem multi euadunt quotidie, de quibus præterea ſupra audiuimus Galen.teſtimonium 3. de preſag.expul. 3.nempe in quibus calor putridus magis ad humores, quos continent ventriculi cordis, quam ad ipſum corpus viſceris deflexiſſet, horum multos euadere: quod ſi nonnulli euadunt queſo, niſi coctis humoribus, qua ratione poſſunt euadere? quomodo natura poteſt morbo ſuperior fieri, niſi noxios humores moderetur & concoquat? Sed præterea iis addamus præclarum Galeni teſtimonium, qui planiſſime docet de conſtitutione artis medic. 18. nullum morbum ſine indiciis coctionis vllo vnquam modo, vel tempore diſſolui poſſe: ſed ille præterea teſtatur 4. aphor. 21.in morbo peſtilenti ſui temporis nigras deiectiones cum vtilitate in declinatione redditas fuiſſe. Ergo cum in cæteris morbis, tum maxime in febre peſtilenti principio medicamentis purgantibus abſtinendum eſt, niſi humores turgeant, raro autem turgent.

Cæterum ſi id ferat occaſio, negligendus non eſt vſus facilioris & leuioris medi-

medicamenti, quod valeat ventriculum ac primas vias purgare, nec no ægrotum æſtuantem refrigerare: id quod poſt ſectam venam longe opportunius quam ante, fieri ſolet, cum morbus ſit peracutus, ac ſæpe eueniat, vt primum dato leniente medicamento, occaſio præceps perdatur ſecandi venam; in quo prǽſidio opportune adminiſtrato fere ſpes tota ſalutis videtur conſiſtere: quod quidem generaliter in omni morbo ancipiti & periculoſo faciendum iubet Galen. 5. metho. 15. in quibus, inquit, medicos agere præter rationem, quicunque à leuioribus incipiunt: namque ſicuti reliqua omnia, ita quoque illa ſententia ab Hipp. præclare eſt tradita, nempe ad vltimos morbos vltima prorſus remedia maxime valere.

Huiuſmodi autem lenientia medicamenta ſunt caſſia, manna, thamarindi, ſyrupi roſatus & violatus ſolutiui, & alia, de quibus ſæpius diximus.

Caſsia. Verum de iis quoque plerique varie ſentiunt, namque plurimi reiiciunt caſſiam, propterea quod nimium humectat, hic vero exſiccantia ſunt opportuna: ſed iſti mihi videntur nimium ſuperſtitioſi, ſiquidem caſſia ſimul cum excrementis educitur, neq; poteſt tam inſigniter humectare, vt iſti cogitant: præterea ſi valeret hæc ratio, laborantes febre peſtilente, neque iuribus, neq; ptiſana, neque alia re ſimili, ſed ſolo biſcocto eſſent nutriendi.

Manna. Manna multis redundantibus humorib. bilioſis poteſt prǽtermitti, vel ſaltem non ſine ſyrupo acetoſo, thamarindis, vel aliquo acido debet exhiberi.

Thamarind. Thamarindi pariter reiiciuntur à multis, quod non careant inſigni adſtrictione, quæ tum cǽterarum febrium putridarum, tum maxime peſtilentium legitimã curationem peruertit: ac ſane quod ſoli exhibeantur, neque mihi poteſt probari: at vero multa potiſſimum feruente bile, ſi caſſię & reliquis medicamentis ad vnam vel alteram drachmam exhibeantur; neque mea ſententia debent prorſus improbari.

Syrupus roſaceus & Violac. Syrupus roſaceus & violatus ſol. recipiuntur ab omnibus, tametſi neque illi carent ſua humiditate, veruntamen præfertur ſyrupus roſac. quod maiorem ſyrupo violaceo ſiccandi vim habere videatur.

Demum vero neque eſt prætermittendum celebre medicamentum, cuius au-*Pilula de trib. contra peſtem.* ctor fuit Ruffus medicus antiquus, quod referente Paulo, lib. 2. 36. componitur ex duabus partibus aloes, ex duabus partibus ammoniaci, vna parte myrrhæ, cum vino albo aromatico: hoc tempore pilulæ de tribus contra peſtem appellantur: quo quidem medicamento ſcimus Curtium virum nunquam ſatis laudatum, in fauſto illo anno 1528. familiariter vſum fuiſſe, & maxima cum ægrorum vtilitate. Huius imitatione hiera quoque poſſet adminiſtrari, ac potiſſimum ſi aliis lenientibus medicamentis & parce admodum exhibeatur.

℞ *Flo. caſſ. nouiter extractæ* ℥ *x.*
Specierum pilularum de tribus contra peſtem.
vel: Specierum hiera ſimplicis ℈ *ij.* *M.*

Sed tamen diligenter animaduertenda ſunt ægri temperies, ætas, cœli conſtitutio, humor noxius, & alia id genus, quę ſi vehementem caliditatem demonſtrent, optimum fuerit ab illis & omnibus calidioribus abſtinere.

Clyſteria. Ad leniendam aluum neque vſus clyſteriorum prætermittendus eſt, quæ quidem, niſi aluus ſua ſponte deiiciat, & vacuando & reuellendo à partibus nobilioribus, & remittendo internum calorem, & aliis modis poſſunt multas vtilitates afferre: vnde ego conſueui non ſolum alternis diebus, vt vulgo fieri ſolet, ſed etiam quo-

tidie

tidie,aliquando etiam bis in die,illa adminiſtrare:cum autem varia ratione clyſteria parari poſſint,pro varietate febris ſymptomatum, humorum redundantium, nec non pro varia temperie, ætate ægrotantis, & ſimilibus, equidem puto, maiori ex parte illa opportune paranda eſſe ex rebus frigidioribus, decocto violarum, maluarum,lactucarum,melle violaceo,oleo violaceo,ſed præ cęteris ex ptiſana hordeacea,quibus ego vtor familiariſſime,cum frequenter ægri vehementiſſimo interno calore æſtuent:quoniam vero,ſicuti diximus,tota ſpes ſalutis in eo poſita eſt in hac febre, vt natura morbificis cauſis ſuperior fiat,noxiiſque humoribus dominetur, quam Gale.concoctionem vocat, id reſtat,vt in hanc rem omni ſtudio incumbamus,quod quidem totum negotium duplici imprimis ratione debet confici, altera alimentis & potionibus, adeoque ſex rebus, quæ non naturales appellantur; altera medicamentis antidotis,ac variis præſidiis, partim internis, partim externis, quæ poſſunt prauas putridorum humorum qualitates emendare,copiam minuere, calorem remittere, obſtructiones aperire, calorem denique naturalem roborare; quæ poſteriores curandi indicationes nobis propoſitæ ſunt. De priori capite quod pertinet ad res non naturales,diximus diffuſe in noſtro lib. de peſte, ex quo omnia ad præſentem locum ſunt transferenda,vt nolimus in præſentia longius agere: itaque accedamus ad medicamenta. Cæterum cum hæc plane varia ſint, ac propemodum infinita,nos conabimur ea ſeligere, quę teſtimonio bonorum auctorum,ratione atq; experientia cæteris mihi videntur anteponenda: incipiamus autem ab iis,quæ intra corpus aſſumuntur. *De concoctione.*

Fontes à Galen. propoſiti, ex quibus licet propria medicamenta inuenire,illi ſunt: febris, inſignis quædam putredo, quæ vicem obtinet veneni, prohibita trãnſpiratio, obſtructiones: vnde facile eſt intelligere, illa medicamenta ad hanc rem fore accommodata, quæcunque habent vim refrigerandi, moderate ſiccandi, attenuandi, incidendi,aperiendi meatus, & reſiſtendi inſigni putredini: inter quæ vulgares ſyrupi,& decocta primum occurrunt, de quibus tamen nihil certi generaliter ſtatui poteſt: ſiquidem pro varietate humoris noxii varios quoque ſyrupos decet exhibere, quales forent ad ſuccos calidiores accommodati; ſyrup. de ſucco acetoſę,qui mihi eſt admodum familiaris, de ſucco endiuiæ, borraginis, acetoſus ſimplex, cichoracei omnes, decocta ex cichoreo, ſoncho, hepatica, acetoſa, & ſimilibus. Ad ſuccos frigidiores mel roſaceum, ſyrupus de betonica, de ſcordio, de corticibus citri,oxymel ſimplex,decocta ex agrimonia, ſcordio, dictamno, radice tormentillæ,pentaphyllo,ſeminum citri, & ſimil. ex quibus medicamentis pariter conſeruæ,ſucci, pulueres poſſunt præparari, quæ vel ſeparatim, vel ſimul mixta præclare ad huiuſmodi vſum poſſunt accommodari. Et ea quidem omnia non ſine iudicio,ſed prudenter debent adminiſtrari,vt perpetuo vel ad calidius, vel ad frigidius vergant;ſicuti humores putreſcentes,ægri temperies,cœli conſtitutio, & ſimilia videntur indicare. *Medicamenta calidiorib.ſuccis cõuenientia.* *Frigidiores.*

Verum præter hæc ſunt vulgaria nõnulla medicamenta, partim ſimplicia,partim compoſita,quæ cordialia & precioſa appellantur,qualia ſunt corallia, margaritæ, cornu cerui vſtum, raſura eboris, folia auri, fragmenta de gemmis, ſpecies cordiales, diamargariton frigidum, bolus armena, terra lemnia,lapis bezoar, cornu monocerotis, os de corde cerui, ac poſtremo magna quædam antidota, cum ab aliis compoſita, tum maxime Theriaca & Mithridatium, quæ à multis cæteris omnibus anteponuntur:de quibus quidem variis medicamentis mihi libet vobis

breuiter

De margaritis, coralijs.

breuiter meam ſententiam explicare. Et primum quatenus pertinet ad margaritas ac reliquas gemmas, eſt controuerſia inter medicos, vtrum poſſint aliquam vtilitatem afferre, nec ne, de qua nolo in præſentia longius agere, qui cenſeo ſimul cum Auicen. & cæteris medicis Arabibus, quorum hoc eſt inuentum, hæc omnia poſſe refrigerare, exſiccare, adeoque ſanguinem puriorem reddere, calorem natiuum temperare, neque prorſus inutiliter adminiſtrari, dummodo vera & legitima habeātur, quæ fortaſſe apud noſtros ſeplaſiarios aut nunquam aut rariſſime poſſunt haberi. De bolo item armena, ac terra lemnia dubium eſt, an quæ vulgo circumferuntur, reuera illa ſint, de quib. Gal. ſermonem habet: & ſane ſi vtriuſq; colorem, ſubſtantiam, & ſingulas conditiones diligenter conſideremus, & cum iis conferamus, quæ à Gal. de huiuſmodi medicamentis tradita ſunt, ego quidem illorum opinioni magis faueo, qui illa minime vera & legitima eſſe volunt. De lapide bezoar, cornu monocerotis, oſſe de corde cerui, & reliquis id genus præſidiis, & precioſis medicamentis multi mirabilia prædicant, ſed ego hactenus, vt libere dicam, tot & tanta miracula no potui obſeruare, vnde neq; admodum illorum vſu ſoleo delectari, atq; eo minus, quod non ſolum ſint inuentu difficilia & rariora, ſed etiam nonnulli rerum naturalium ſtudioſi & peritiores ea velint pro maiori parte eſſe commentitia & fabuloſa. De magnis demum antidotis, theriaca, mithridatio, atq; eorū vſu in febribus peſtilentibus, ſunt prolixæ & acerrimæ diſputationes, vt integra de hac re extent commentaria doctiſſimorum hominum, quorū ſentētias vnuſquiſq; conſiderare poterit. Duplex autem videtur eſſe vſus vtriuſq; antidoti, alter ſi modica eorum portio ad drachmam circiter cum medicamentis & lenientibus & ſoluētib. permiſceatur, quod nonnulli tanquam mirabile ſecretum cuſtodiunt, neq; vlli volunt reuelare: alter eſt vſus, ſi vel ſola, vel ſimul cum aliis antidotis ad ſiſtendā putredinem & venenatam materiam ſæpius exhibeantur. Ego vero neq; vno neq; altero modo iſthæc medicamenta ſoleo probare: & quatenus pertinet ad primū, ſcribit Gal. de theriaca ad Piſonem 14. illud fore indicium minime fallax, quo optimam theriacam licet dignoſcere, ſi paulo poſt medicamentum exhibita, illius vim purgādi impediat: quod ſi theriaca vim purgantis medicamenti poteſt impedire, non ego ſatis intelligo, quomodo ſimul cum medicamentis vel lenientibus vel purgantibus poſſit permiſceri. Quatenus vero pertinet ad alterum modum, quo iſti putant hæc antidota putredini reſiſtere, calorem natiuum iuuare, coctionem efficere, & in tota curatione principem locum obtinere, neq; hæc in parte illis conſentio, atq; ex multis quæ poſſent proferri, illud vnum mihi ſufficiat in præſentia, ex vna parte in noſtra febre peſtilenti præcipuam rationem reſiſtendi putredini, illam eſſe, vt impeditæ perſpirationes tollantur, obſtructiones aperiantur, & putreſcentes humores, quatenus licet, concoquantur: ex altera autem parte theriacam & mithridatium tā valentes facultates habere attenuandi, aperiendi, diſcutiendi, vt nullo modo antē humorum coctionem poſſint conuenire, cum potius valeant humores crudos importune mouere, ad penitiores partes deducere, adeoq; obſtructiones, impeditam tranſpirationem, putredinem augere, & totam coctionem impedire: ex quo legimus Galenum 1. ad Glau. 11. neque in febre quartana, etſi putreſcit humor frigidus & ſiccus, ante illius coctionem huiuſmodi medicamentorum vſum probare, qui aſſerit illos medicos quicunque audent ante ſtatum talia medicamenta exhibere, quartanam ſimplicem ſæpius duplicem & triplicem, perpetuo maiorem & difficiliorem reddere.

De bolo armena & terra lemnia.

De lapide bezoar, cornu monocerotis.

De antidotis.

Antidota ante ſtatum non adminiſtranda.

Cæterum circa vſum & ſyruporum,& omnium medicamentorum,de quibus hactenus diximus,mihi libet duo cōmunia,ſed maxime vtilia præcepta vobis in memoriā reuocare: alterum,cauendum eſſe perpetuo ab iis omnibus,quæ vehementi adſtringendi facultate ſunt prædita: alterum ſingula hæc medicamenta oportune, minime qualibet hora,etiam repleto ventriculo,temere fore exhibenda;in quibus duobus præceptis medici vulgares noſtrorum temporum ſolent frequentiſſime errare,& grauiſſimos errores committere.

Duo præcepta.

De medicamētis externis accōmodatis ad curationē febris peſtilentis breuiter agendū eſt,quod non ſemel ſupra de iis ſatis actū fuerit. Cōmuniter practicantes ſolent quā maxime cordi proſpicere,cui parti inunctiones,epithemata,linimenta,& ſimilia medicamēta diligenter imponunt, ſed inter cætera omnia theriaca & mithridatio,vel cū aliis medicamētis,vel præcipue præparatis ex ſucco citri,aut limonis, quā maxime delectātur:nōnulli propria quædā remedia celebrāt,ac præ cęteris hoc noſtro tēpore duo potiſſimū olea videntur inſignē prerogatiuā habere. Alterū eſt oleū de ſcorpionibus,tū id quod variis modis ſolet parari,tū maxime quod Gregorio Carauitæ tribuunt,cuius deſcriptio habetur apud Matthiolū com. ſuper 6.lib.Dioſcoridis cap.1. Alterum eſt, quod Sereniſſimis magnis Hetruriæ Ducibus acceptū referūt, quibus tempora,extremæ partes brachiorū & manuum,ſed ante omnia regio cordis frequenter inungitur: de quibus quidē externis medicamentis illud primū eſt memoria repetendū,medicos temere ea perpetuo ad vnū cor apponere,cū potius quandoq; ad alias partes debeant accōmodari,in quib. calor febrilis tanquā in foco reſidet,vt ſupra declarauimus. Deinde & illud ſtudioſe eſt animaduertendum,ne iis aut aliis medicamētis quęcunq; illa fuerint,ipſum cor aliaſq; partes,aut pręterea totum corpus minus calefaciamus,quę ſine dubio magis refrigerari,q̄ calefieri debēt: quare & mithridatiū,& theriaca,& olea,& cætera calidiora, aut mea ſententia prætermittantur,aut rebus frigidiorib. ita temperentur, vt potius ad frigidius vergant, neq; vllo modo poſſint inſigniter calefacere,ſed tamē ita, vt perpetuo habeatur ratio noxii humoris,morbi,ſymptomatū,tēporis anni,habitus corporis,& ſimilium. Ad hunc locū videntur pertinere duo præſidia,q̄ apud nos iamdiu ſunt admodū vſitata: alterū eſt inunctio dorſi & totius corporis ex aqua,oleo,& nitro, quod referente Aetio lib.5.c.129. fuit medicamentū Herodoti: alterum eſt Veſicatoria,ita vulgo appellata,de quib. paulo poſt loco opportuniore tractabitur. Conſulto hic prætereo formas & receptas particularium medicamētorū, tam internorū quā externorum, quæ ad curandas febres peſtilentes mihi videntur magis accommodata,& quib. ego familiariter vti ſoleo,quod mihi ſtatutum ſit poſtremo loco huiuſmodi curationis exemplum ponere,in quo accurate & diſtincte ſingula explicabuntur.

Medicamēta externa.

Oleū de ſcorpionibus.

Poſt hæc omnia,apparēte humorū coctione,natura aūt quieſcente,aut nō integre iudicāte,iā licet ad purgātia medicamēta deuenire,quæ quidē redundātes noxios humores poſſint purgare,verūtamē ſint quodāmodo leuiora, neq; vehemēter poſſint corpus exagitare & turbare: itaq; mea ſententia prætermittenda ſunt ſcammoniū,turbith,helleborus,& ſimilia: necnō medicamēta quæ hæc recipiunt, quod omnia naturæ hominis aduerſentur,neq; venenatæ facultatis ſint immunia: præ cæteris autē mihi eſt familiaris vſus rhabarbari ſimul cum caſſia, ſyrupo roſato ſol. aut ſimili medicamento,quod quidem rhabarbarū inter multas inſignes dotes,quibus à natura donatum eſt,hanc poiſſimum creditur habere,vt venenis reſiſtat,& ipſum cor roboret,& ad purgationem omnium humorum eſt fere accommodatum.

Purgantia.

Rhabarbari virtus.

Purgato corpore poſtrema reſtat indicatio, quę ſolam febrem & refrigerationem reſpicit, quæ ſæpenumero nullis præſidiis indiget; ſiquidem purgatis putridis humoribus, vel nulla remanet caliditas præter naturam, vel quæ leuioribus quibuſdam remediis facile tolli poteſt, de quibus ſæpe diximus. Atque hactenus de febris peſtilentis curatione generaliter: itaq; illud vnum reliquum eſt, vt agamus de ſymptomatibus, quæ huiuſmodi febrem ſolent comitari: ſed cum illa varia & multa ſint, ſicuti diximus, neque per anguſtias temporis liceat ſingula perſequi, mihi ſtatutum eſt de ſolis peticulis, & quidem breuiter pertractare, cum tale ſymptoma ſit admodum frequens, periculoſum, & multas contineat difficultates.

CAPVT XXV.

De Exanthematibus ſeu Peticulis.

De peticulis. DE peticulis atq; earum differentiis iam ſupra diximus, ſed nonnulli cupiunt intelligere, vtrũ Hip. Gal. & antiquioribus medicis cognitæ fuerint nec ne: quibus vnico verbo reſpondeo, mea quidem ſententia Hip. & Gal. manifeſte peticularum meminiſſe, poſteriores autẽ & recentiores manifeſtime illarum deſcriptionem nobis afferre, inter quos eſt Actuarius, qui hæc habet 1. de meth. medendi 23. Multa variaque exanthemata & papulæ exoriuntur, ſiquidem aliquibus veluti ſi ab vrtica aut culicibus eſſent demorſi, in cute quædam efflorеſcunt, quæ modo permanent, modo reuertuntur, ac craſſitiem, aut copiam, aut expultricis facultatis imbecillitatẽ demonſtrant: nonnullis vero rubræ aut purpureæ, vel etiam nigræ erumpunt, quales ex pulicum aut cimicum morſibus quotidie nobis apparent: cæterum ex rubris deteriores ſunt purpureæ, & omnium peſſimæ nigræ, quippe quę mortem plerumque denunciant. Hæc Actuarius. Sed Hip. quoque & Gal. non obſcure mihi videntur huiuſmodi peticularum meminiſſe, & primum 1. epid. 3. 19. de Sileno, de quo hęc ſcripta ſunt 8. Frigidus toto corpore ſudor, papulæ cum ſudore rubentes, rotundæ, paruæ, &c. Et 1. epid. 2. 38. Papulæ paruæ quæ non ſatis eſſent excernendis morbis, ſtatimque euaneſcebant. Et iterum 3. epid. 3. 51. Papulæ item magnæ, de quarum nomine, generatione, Gal. loquitur in com. Quod ſi quis quærat, quamobrem apud veteres, ac maxime Græcos, de huiuſmodi peticulis tam pauca habeamus? Huic reſponderem id factum eſſe propterea, quia omnes maculæ, puſtulæ, aut papulæ in cute apparentes apud illos ſub nomine exanthematum comprehendun-tur, quod ſpeciatim colligitur ex Gale. 5. metho. 12. qui puſtulas in quadam peſtilentia, in aſperarum arteriarum interiore tunica, totaque exteriore corporis parte contingentes, non alio quam exanthematis nomine appellarunt: verum de hac re ſatis, ad curationem venio.

De curatione peticularum. Quoniam curatio febris cum peticulis eo tantum differt à curatione cæterarũ febrium peſtilentium, quod huiuſmodi tranſmiſſio naturæ noxiæ & venenatæ materiæ ad cutem, videtur propriam quandam indicationem proferre, & propria quędam remedia poſtulare: idcirco mihi ſtatutum eſt, cæteris omnibus indicationibus & remediis prętermiſſis, de iis tantũmodo ſermonem habere, quæ ad vnam rationẽ peticularum quam maxime vidẽtur conuenire. Itaq; ſi in febre peſtilente peticulæ iam incipiant erumpere, aut videatur periculũ imminere, ne poſterius erumpãt, hic medici dubitant, hæſitant, alterantur, quidnam expediat facere: pleriq; omnes contendunt, hunc naturæ motum quocunq; tempore, quocunq; modo, quacunq; ratione eueniat, perpetuo iuuandũ eſſe, qui pro ſua opinione afferunt aph. Hip. 21. lib. 1. quæ ducere oportet, quo maxime natura vergit per loca cõferentia, eo ducere: &

alterum.

alterum aph.6.aph.25. Eryſipelas ab exterioribus ad interiora verti non eſt bonum, ab interioribus autem ad exteriora bonum: vbi Gal. hæc habet in com. non ſolum eryſipelas, ſed aliud quodcunq;, ꝙ ex profundis & principalioribus partib. transfertur ad cutem, bonum eſſe ſignum & cauſam debemus exiſtimare: ſi vero contra ad interiora & profunda tranſmutetur, malũ. Cum igitur huiuſmodi naturæ conatus, quo partes internæ & nobiliores exonerantur, deponunturq; maligni humores ad partes externas & ignobiliores non poſſit niſi multũ prodeſſe, propterea conantur omni ſtudio talẽ naturæ ꝓpenſionẽ iuuare, cutẽ laxare, aperire, atq; ad illam omne internum venenũ trahere: quamobrẽ primo quoq; tẽpore ægros collocant in aere calidiore, illoſq; multis pannis, ac præcipue rubris diligẽter muniunt, deinde apponunt cucurbitulas, & quidẽ multas, partim ſine ſcarificatione, partim cum ſcarificatione, tum ad dorſum, tum ad alias corporis partes: præterea vtuntur frictionibus, inunctionibus, ac potiſſimũ illa Herodoti: demumq; tanquã ad ſacrã anchorã ad vlcerantia medicamenta & veſicatoria cõfugiunt, quæ quidẽ ad varias partes, ſed frequenter ad crura & manus ſolent accõmodare. Altera autẽ ex parte non deſunt, qui magis diligenti examini & cenſuræ hanc totã rem ſubiiciunt, quorum alii hunc naturæ conatum diſtinguunt in tria tempora, 1. antequam peticulæ erumpant. 2. poſtquã prodeunt, 3. poſtquã omni ex parte prodierunt: atq; ii quidem primo tempore ea probant remedia, quæ nimiũ ſanguinis feruorẽ poſſunt remittere: ſecundo, quæ peticularũ eruptionẽ poſſunt iuuare: tertio, quę variorũ ſymptomatum rationẽ habeant. Alii vero in hac cõſultatione ita ſentiunt, qui docent naturã ſe exonerãtem à noxiis humoribus tripliciter poſſe agere, vno modo critice, ꝙ fit cõcocta materia in die critica, cũ maxima ægri tolerantia & vtilitate: ſecundo, ſymptomatice, ſine humorũ coctione, in die nõ critica, magno cum ægri labore & periculo: tertio, media quadam ratione inter vtrũq; extremũ, quoquomodo cõcocta materia, neq; ſine aliquo ægri beneficio: ex quo ſtatuũt, naturã trãſmittentẽ ad cutẽ, peticulas vel critice, dũmodo id fiat integre, vel ſymptomatice, nullo modo iuuãdã eſſe, ſi aũt tertio medio modo agat, tũc aſſerunt naturã iuuandã eſſe: inter quos principẽ locum obtinet Trincauel. qui ad confirmandũ poſtremũ hoc decretũ, nempe motus naturæ, neq; omnino criticos, neq; omnino ſymptomaticos, ſed quodãmodo medios iuuandos eſſe nonnullas affert rationes, qui acriter diſputat aduerſus nonnullos recentiores. Primũ autẽ eius argumentũ eſt: Hipp. & Gal. turgente materia præcipiũt vacuandũ eſſe, quoniã tunc habemus naturã vacuationi adminiculantẽ: neq; vero ſolũ per eos id licet humoribus turgẽtibus, ſed etiã quotieſcunq; natura incipit quidẽ humores vacuare, quãuis nulla apparente coctione, ſed tamẽ tantũ nõ poteſt vacuare, quantũ iuuari poſſit: ꝙ oſtendit verũ eſſe exẽplo Metonis, 1. epid. 3. ægroto 7. qui æger cum grauiſſ. laboraret, ac natura cœpiſſet ex dextra nare ſanguinẽ mittere, ſed imminute: caput lauit vt ſanguis copioſius flueret: ꝙ Gal. cõfirmat cum ratione factũ fuiſſe, afferens apho. Hip. quo ducere oportet, &c. Veruntamẽ dici nõ poteſt ſanguinem in Metone critice fluxiſſe, cum morbi initio ante coctionẽ fluere cœpiſſet. Poſtremo Trincau. illud addit, in febrib. peſtilẽtib⁹ carbũculos, bubones, parotidas, frequẽter cõparere, q̃ mala eadẽ ratione qua peticulæ, ſolẽt erũpere, natura expellẽte vitioſos humores lõge ab internis viſcerib. ad partes ignobiliores, neq; tamẽ, etſi huiuſmodi expulſiones fiunt ante cõcoctionẽ, & ſunt ſymptomaticæ, eſt aliquis q nõ illa ſtudeat iuuare, cũ nemo vtatur medicamẽtis repellẽtib. ſed oẽs in eo cõueniãt, extẽdus trahendũ eſſe, adeo vt nõnulli quoq; protinus ad laborãtis partis ſcarificationẽ

deueniant. Hæc Trincauellii argumenta ſunt, ex quibus conatur probare, motus naturæ aliqua ex parte ſymptomaticos, iuuandos eſſe. Etſi autem huiuſmodi variæ hominum cogitationes alicui videri poſſunt ingenioſæ, ac Galeni dogmatibus cõuenire, veruntamen ſi quis voluerit accurate illas perpendere, fortaſſe aliter ſentiet: *Sex in morbo mutationes.* cæterum vt recte res intelligatur, ſciendum eſt apud Gal. 3. de criſib. à principio ſex in vniuerſum in morbis eſſe mutationum differentias: aut enim ſubito ad ſanitatẽ traducunt, aut ſubito interficiunt; aut paulatim morbo deficiente homo ad ſanitatem reuertitur: aut paulatim virtute reſoluta homo ad mortem tranſit: aut ſubito ad melius morbi mutãtur, ac deinde quod reliquum eſt, vſq; ad integrã ſolutionem paulatim conſumitur; aut poſtremo ſubito morbi ad peius mutantur, homoq; vſq; ad mortem paulatim abſumitur. Porro ex iis morbi mutationibus Gal. primam, quę reliquarum omnium eſt optima, potiſſimum ac præcipue criſim vel iudiciũ nominat, quoniam natura omnia quæ præter naturã ſunt, ſuperante, exacte efficitur: ſecundam quæ ad celerem mortem finitur, malam criſim nominat: quintã & ſextam, quod effatu dignum ad melius vel peius momentum habeant, nõ tamen integram ſolutionem efficiant, deficientia vel imperfecta iudia vocat: tertiam & quartam, ꝙ paulatim aut morbo, aut virtute deficiente, fiant ſolutiones, ſimpliciter iudicia vel criſes appellat. Verum prætermiſſis duabus primis differentiis, quarum prima criſis pręcipue, ſecunda mala criſis dicitur, nec non alteris duabus, quæ nõ criſes, ſed ſolutiones nominantur, duæ tantum poſtremæ differentiæ, quę imperfectæ & deficientes criſes appellãtur, ad noſtrum inſtitutum videntur pertinere, in quib. natura quidẽ tentat noxios humores expellere, ſed debiliter & imperfecte, ſicuti in febribus peſtilentibus, apparentibus peticulis fieri contingit. Itaq; dubium eſt, vtrũ huiuſmodi naturæ conatus & imperfectæ criſes à medico debeant iuuari, necne: quã difficultatẽ, ni fallor præclare Gal. diſſoluit, qui generaliter nos docet, opera naturæ iuuanda eſſe, quotieſcunq; illa probe agit, nõ iuuanda autem, quotieſcunq; illa improbe operatur: diligenter, ille inquit, 1. aph. 21. medicum oportet naturæ motũ & inclinationem obſeruare, quæ ſi ad loca commoda fiat, ei ſeruiendũ eſt & auxiliandum, ſi vero cõtrario modo & incommode, eam prohibere ſimulq; reuocare & retrahere oportet. In hac igitur deliberatione videndum eſt, an natura tranſmittendo peticulas ad cutem bene vel male agat: etenim ſi bene agit, licet illam iuuare: ſi male agit, non licet illam iuuare. Neque vero in hac inquiſitione longius laborandum eſt, ſiquidem ab Hip. & Gal. certa regula vobis tradita eſt, qua proba vel improba naturæ opera, probæ vel improbæ criſes, facile diſcerni poſſunt: quæ quidem regula ad vnam coctionem & cruditatem cumprimis pertinet: de qua re vnum vel alterũ teſtimonium audiamus. 1. epid. 2. 45. & 46. Coctiones, inquit Hippocr. celeritatem criſis, & ſalutis ſecuritatem portendunt: cruda autem & inconcocta, atque in malos abſceſſus conuerſa, ſignificant aut ἀκρισίαν, aut dolorem, aut diuturnitatem, aut recidiuas, aut interitum. Et iterum 1. 2. 37. Quodcunque horum acceſſiſſet, violenter interficiebat celeriter: & Galen. in cõm. qui procedunt morbi à coctionis difficultate, & copia crudorum humorũ, nullũ ab excretionibus conſequuntur emolumentũ: ac rurſum 4. aph. 22. Quamdiu à cauſis morbũ facientibus natura grauatur, & humorũ adeſt cruditas, tunc vt aliquid recte vacuetur, fieri omnino non poteſt, ſiquidem vt bona criſis fiat, coctionem præceſſiſſe oportet, & ſeparationem ſecutam fuiſſe, tandemque vacuationem. Ad ſummam docet Galen. 3. de criſib. 6. & 10. optimam criſim fieri non niſi in ſtatu, & morbo iam cocto: cæteras autem criſes

tanto

tanto eſſe deteriores,quanto ſtatum anticipauerint. Itaque apparentibus peticulis diligenter mea ſententia obſeruandum eſt,an noxii humores co<del></del>cti ſint,an crudi,an natura critice agat, an ſymptomatice: namque ſi expulſio fuerit critica & vtilis, tunc ex doctrina Hip. & Gal. 1. aphor. 20. ſi illa integra facta fuerit, vel adhuc fiat, totum naturæ permittere,& nihil nos nouare oportet: ſin autem expulſio non fuerit integra,tunc id quod deficit,ſupplere nos conuenit: quod ſi altera ex parte expulſio fuerit ſymptomatica & inutilis,tantum abeſt vt illa debeat iuuari, vt potius debeat impediri: hæc ſi vera ſunt,& doctrinæ Hippoc.& Galen.conſentiunt,equidem non verebor affirmare, medicos noſtri temporis quicunque erumpentibus peticulis quocunque tempore, & quocunque modo erumpant, talem naturæ expulſionem perpetuo iuuant,præter Hip.& Gal.doctrinam, & præter omnem rationem agere. Quæſo enim ſi medicus eſt imitator & miniſter naturæ, nõ generaliter.ſed cum illa tantummodo bene agit,ſi nulla naturæ vacuatio,nulla expulſio, nullus abſceſſus ſine concoctione poteſt aliquam vtilitatẽ afferre, quomodo non præter Hip. & Gal. doctrinam,& præter rationẽ agunt,quicunque erumpentes peticulas cum ſumma humorum cruditate,ſicuti erumpunt frequẽtiſſime, & cucurbitulis, & inunctione & veſicatoriis,& omni ſtudio conantur iuuare? Verũ aduerſarios & præcipue Trincauellium audiamus,qui conatur probare, motus naturæ medios inter criticos & ſymptomaticos iuuãdos eſſe. Primum vero nequeo ſatis mirari de viro doctiſſimo, qui ex vna parte,in principio ſuæ diſputationis ſtatuit ad mentem Hip. & Gal. motus neq; pure criticos,neq; pure ſymptomaticos iuuandos eſſe, qui ſcribit ad hunc modum: ex iis declaratis,tanquam corollarium quoddam depromendum eſt,quod certiſſimum eſt,ſi Hip.decreta itidem & Gal.ſequamur,quod ſcilicet neq; tranſmutationes illæ ſunt à medico iuuandæ & fouendæ, quæ omnino & penitus ratione ſymptomatis fiunt,& ſi aliquid in eis agere oporteat medicum,potius illas impedire & reprimere oportet: ex altera autem parte paucis interpoſitis lineis contra decretum Hip. & Gal. imo vero contra propriam determinationem, contendit, motus naturæ ſimpliciter ſymptomaticos, in quibus vt ſtatim videbimus, ſumma eſt humorum cruditas,ab Hip. Gal. & omnibus medicis iuuari: ſed nos ſingula breuiter perpendamus. Turgente materia Hipp.& Gale. præcipiunt ſtatim vacuandum eſſe: igitur motus naturæ ſymptomatici iuuandi ſunt. Negatur conſequentia, neq; ſane ego vim huius argumentationis ſatis intelligo, ſiquidem conſtat apud omnes, propter quam cauſam turgentes humores primo quoq; tempore poſſint ac debeãt purgari: quam ipſe quoq; explicat Trincauellius, nimirum quia tunc naturã habemus vacuationi adminiculantẽ: quæ quidem ratio, crudis quieſcentib. humoribus, deficit,cum natura concoctionis ſolicita,quæ fit quiete, quieſcat, neq; aliquam vtilem vacuationem aggrediatur: propter quam pręcipue cauſam,neq; eo tempore licet purgantia medicamenta adminiſtrare ſicuti alias diffuſe diximus.

Perſequentes diſputationẽ cõtra Trincauelliũ,in Metone manifeſtũ eſt humores omni ex parte crudos fuiſſe,ꝙ lotia eſſent tenuia, ſubnigra,in quibus nigra pendebãt diſperſa, itaq; inquit Trincauel. reſpiciãt quæſo iuniores,an fluens ſanguis ex naribus Metonis critice fluxiſſe dici poſſit, qui inter initia ante vllam apparentem coctionẽ fluxit; ac ſane tantũ abeſt vt is naturæ motus fuerit criticus, vt contra ſine dubio fuerit ſimpliciter ſymptomaticus: qui motus Hip. & Gal. auctorib. & cõfirmante Trincauellio, nulla ratione debẽt iuuari. Quid ergo dicendũ eſt: ego ſane ſatis nequeo mirari, quomodo vir doctiſſ. in tam abſurdã ſententiã venerit, vt exiſti-

mauerit abſurdum eſſe, principio morborum fluxionē ſanguinis importunam eſſe: quod ſi ita hæc res vere ſe habet, neq; hoc tempore licet naturæ ſanguinem profundere, vt neq; medico id liceat facere, fateamur neceſſe eſt: vnde vanum foret Hip. & omnium medicorum decretum 2. aph. 29. principio morborũ potiſſimum miſſionem ſanguinis mouendam eſſe. Itaq; exemplũ Metonis ad hanc rem nihil pertinet.

Poſtremo, motus naturæ tranſmittentis bubones, carbunculos, parotidas, etſi ante concoctionē fiant, ab omnibus iuuantur: ergo & peticulæ eadē ratione erumpentes, & reliqui motus naturæ ſymptomatici iuuandi ſunt. Ad hoc ego reſpondeo vnico verbo, oēs vacuationes, abſceſſus, ac naturæ conatus, qualeſcunq; illi fuerint, ſine humorũ coctione, etſi videntur aliquando aliquã vtilitatē afferre, tamen reuera perpetuo noxios & periculoſos eſſe, neq; à medico iuuãdos & imitãdos: nam quãuis mortē nõ afferãt, afferũt tamē multa incommoda, multa grauiſſ. pericula, q̃ præclare deſcribũtur ab Hip. 1. epid. 2. 46 vel nullã, vel malã criſim, vel dolores & labores, aut morbi diuturnitatē, aut recidiuas, aut mortē. Quamobrē neq; probe illi mihi vidētur agere, etſi id vulgo fieri ſolet, quicunq; apparētes carbũculos, & reliquos abſceſſus ſine cõcoctione ſtatim audēt trahentib. medicamētis, cucurbitulis, ferro, & igne, ad laborãtē partē trahere, illamq; aperire, ꝙ ita dolores, febres, malignitas, & omnia mala ſæpenumero fiant deteriora & periculoſiora: cũ potius Gale. 14. meth. 10. illa principio ꝓbet remedia, q̃ moderate reprimendo quoquomodo digerere ſeu diſſipare poſſunt. In fine noſtræ diſputationis de purgatione, id diffuſe eſt declaratum.

Concludo igitur in febre peſtilente apparētibus peticulis, ſicut in reliquis expulſionibus, diligenter notandũ, nõ ſolum quid natura agat, ſed ante omnia q̃ bene vel male agat, qui id repeto, ad medicum pertinere naturę tantũmodo auxiliũ ferre, quotieſcunq; probe ſed imminute agit: vnde ſi id eueniat, vt ſine ſignis coctionis, quod euenit frequentiſſime, ſæpe etiam cum ſignis cõtrariis coctioni, natura vel ad cutem, vel ad alias partes quidquã tranſmittat, vos nolite imitari vulgares medicos, qui protinus ſtudent naturam male agentem iuuare, ſed quantum pertinet ad hanc indicationem, quieſcatis, & naturam neque impediatis, neque iuuetis, ſed totum illi negotium permittatis, quatenus vobis licet accommodatis alimentis & medicamētis ſtudeatis ſatisfacere reliquis indicationibus, de quib. ſatis diximus. Sin autem compareant peticulæ præcedentibus ſignis concoctionis, ac natura probe & critice videatur agere, ꝙ admodũ raro contingit, tunc ſi huiuſmodi expulſio fuerit debilis & imperfecta, iam vobis licet illius conatũ & ꝓpenſionē omnib. modis iuuare: itaq; primũ abſtinebitis à refrigerãtibus, tã internis, q̃ externis, q̃ talē tranſmiſſionē poſſunt impedire, & ad quędã calidiora deuenietis, q̃ magis poſſint illã iuuare, inter quæ apud Auic. Rhaſim ac ꝓpe omnes medicos celebre eſt medicamentũ, ꝙ tũ alia, tũ maxime lentes recipit: etſi nõ deſunt q lentes minus ꝓbant, ꝙ ex Gal. 8. de ſimp. med. non leuiter adſtringant: verũ ſi accipiatur prima lentis decoctio, neq; Gal. negaret hãc moderate calefacere, ſiccare, aperire, & huiuſmodi materiã poſſe propellere: vobis licebit addere hordeũ, ficus aridas, radices petroſelini, & ſimilia. Habeatis exemplum: ℞ *Lentis ſine cortice* ℥ ij.

Hordei ℥ ß.

Caricarum N. iiij.

Radicum petroſelini ℥ iij. *M. fiat decoctio.*

quæ calida exhibeatur loco ſyrupi. Ad hanc rem ſunt accomodata nõnulla etiã exteriora: vulgus & mulieres cooperiũt ægros pannis rubris, ſed hæc ſuperſtitio eſt; va-

lent

lent leues frictiones, cucurbitulæ, & ſine ſcarificatione, & cũ ſcarificatione: ſunt in-unctiones cũ aliqua re laxãte & aperiẽte, ſicuti exẽpli gratia, cũ oleo amygdalarũ dulcium, chamomelino, &c. Sed maxime laudatur medicamentũ illud Herodoti apud Aetiũ, ꝙ quidẽ ſi opportune adminiſtretur, optimũ eſt, ſed cõmuniter practicantes quouis tẽpore, ſępe etiam ſine totius corporis vacuatione illo vtũtur frequẽtiſſime, aduerſus Gal. præceptũ. qui expreſſe iubet 11. meth. 9. corpora minime eſſe rarefacienda, niſi antea exquiſite vacuata fuerint. Demũ vero iam multos annos multi cœperunt vti veſicatoriis, de quibus multa forent dicẽda, ſed occaſio præſentis tẽporis nõ patitur vt longiorẽ de illis diſputationẽ faciamus, itaq; admodũ paucis cõtenti erimus. Primo nõ ego quidẽ multũ laboro, an hoc remediũ fuerit inuentũ recentiorũ, vt nonnulli gloriantur, qui ſcio Iacobũ de partibus, & alios barbaros medicos illius iamdiu mentionẽ feciſſe, cõpoſitionẽ & vſum docuiſſe; deniq; neq; ego is ſum, qui cõtendã veſicatoria nunq̃ fore adminiſtrãda, velimq; huic p̃ſidio omnẽ auctoritatẽ eleuare, ſiquidẽ p̃termiſſis reliquis variorũ auctorũ teſtimoniis, Gal. lib. de reuulſione, manifeſte acriũ medicamẽtorũ meminit, q̃ ſcribit ſinubus, vel vt alii vertũt, thoraci vel pectori impoſita, reuellere fluxiones humorũ, qui ad caput & viſcera ferũtur: quẽ locum puto eſſe deprauatũ ac reſtituendũ ex Oribaſio, qui hanc partem ex Gal. ad verbũ tranſcribẽs, vult huiuſmodi medicamẽta brachiis & manib. fore imponenda: ſed illud vnũ mihi ſufficiat in præſentia, veſicatoria iſthæc medicamẽta in febre peſtilenti, mea quidẽ ſentẽtia, multas & magni momẽti difficultates cõtinere, ac potiſſ. ſi repleto corpore, & ſine humorũ coctione vt vulgo fieri ſolet, adminiſtrentur: etenim ſi ex doctrina Gal. 11. meth. 9. 4. de tuẽda val. 5. & 6. nõ licet ſine pręcedẽte totius corporis vacuatione, & coctione humorũ, quidquã ad partes externas trahere, quãdo ille ꝓhibet exercitationẽ, frictionẽ, balneũ, fomẽta calida, inunctiones calefaciẽtes, & vno verbo, quæcũq; ſuccos in corpore animalis alte repoſitos quomodocunq; poſſunt irritare ac mouere, ꝓfecto ego ſatis nequeo intelligere, quomodo liceat vti veſicatoriis, q̃ quidẽ magis, vel certe nõ minus q̃ hæc omnia poſſũt humores agitare, & ad partes externas trahere. Sic ſcribit Hip. 1. de hum. 3. facta coctione humores aut intro aut foras vergere, aut aliã in partem, in q̃ oporteat. Præterea ſi rurſum cõſiderentur indicationes in huiuſmodi curatione inſtitutæ, veſicatoria forte ad nullã earum ſunt accõmodata: & ſi quis obiiciat, illa potiſſ. adminiſtrari à medicis ꝓpter varia ſymptomata, quæ frequenter haſce febres ſolent comitari; huic reſpondere, Gal. cum aliis locis, tum maxime 1. ad Glauc. 14. & 15. fere de iis omnib. tractaſſe, neq; de veſicatoriis aut cauſticis medicamentis quidquã meminiſſe. Cum igitur veſicatoria ad nullã febris peſtilentis indicationẽ ſint accomodata, imo vero cum importuna motione & tractione humorũ naturę coctionẽ, q̃ perficitur quiete, poſſint impedire, addo, cum poſſint & partes, & totum corpus alioqui æſtuans & feruidum adhuc magis inflammare & calidius reddere, ſępe vero inſignes dolores excitare, febrem augere, & forte alia non ſpernenda incommoda ſecum afferre, cum demum liceat variis vrgentibus ſymptomatis ſubuenire aliis præſidiis, quæ à Gal. & omnib⁹ probatis medicis iam diu tradita ſunt, atq; omni carent periculo & contradictione, ego certe nequeo vulgarium medicorũ inſtitutum omni ex parte probare, qui tam frequenter hoc tempore, ac ſine vllo diſcrimine, tantopere veſicatoriis delectãtur.

Atq; hactenus de febrib. peſtilentibus putridis generaliter, ac ſpeciatim de peticulis, quę illis frequẽter ſolent cõiungi, in præſentia ſint ſatis. De febrib. hecticis peſtilentibus ſuperuacaneũ eſt quidquã agere, cum neq; vllam curationẽ recipiant,

neque ægri multas horas viuere poſſint: itaq; illud vnum reliquum eſt, vt proponatur caſus, in quo ſingula præſidia, atque eorum doſes, & certam rationem totius curationis ordinate & diſtincte conabimur explicare.

Socrates annum agens 40. temperamenti calidioris & ſiccioris, hoc ipſo tempore ineunte Iulio, quando multę febres peſtilentes iam multos dies vagantur, corripiatur febre, pulſus ſint celeres, veloces, frequentes, magni, lotia ſint perturbata, ille male quieſcat, laboret dolore capitis, vigiliis, ſiti, & aliis id genus ſymptomatibus, quæ inſignem quandam putredinem, & præcipue bilis poſſint indicare, adeo vt timendum ſit, ne febris ſit peſtilens, vel in peſtilentem poſſit degenerare, ſi quis veſtrum ad Socratis curationem accedat, is memoria repetens, quæ ex Galeno potiſſimum & Auicen. à nobis tradita ſunt, antequam ad curationem aggrediatur, debet cum domeſticis prudenter agere, illoſque imminente ægri periculo admonere, & ita propriæ perſonæ & artis exiſtimationem tueri: tum de prima indicatione, quæ ad minorationem materiæ pertinet cogitandum eſt, quæ quidem minoratio cum fieri nequeat per medicamenta propter cruditatem humorum, & alias cauſas, videndum eſt an per miſſionem ſanguinis perfici poſſit: atque hic & vbique vehementer cupio vnumquemque veſtrum ad præcepta Hipp. & Gale. ſe referre, & ſecum perpendere, vtrum in Socrate principes huius remedii ſcopi conueniant nec ne, de quibus ſæpiſſime diximus: morbus eſt magnus, imo vero maximus, ætas viget, itaque diligens habenda eſt conſideratio de viribus, quæ quidem non ſolum hoc præſenti tempore, ſed etiam poſteriore, vſque ad ſtatum debent conſtanter permanere: vnde ſi ex pulſibus, habitu corporis, qualitate humorum, & cæteris quæ eandem habent rationem, Socrates vobis videretur habere & habiturus eſſe robuſtas vires, ſine mora audeatis ex vena iecoris illi ſanguinem mittere: veruntamen ſumpta indicatione ab humore imprimis noxio, quem ſtatuimus eſſe bilem, nec non à præſenti aeris conſtitutione calidiore, ſanguis admodum parce mittatur, ac quintam vel ad ſummum ſextam vnciam non excedat. Niſi aluus ſua ſponte deiiciat, illam ante ſanguinis miſſionem molli clyſtere mouere oportet.

Et ſit exemplum:

℞ *Decocti foliorum maluarum*
Violarum
Lactucarum lib. j.
Mellis roſacei ℥ iij.
Olei violati ℥ iiij.
Ouum integrum. M. pro clyſtere.

Sin autem Socrates forte videretur non tam conſtantes vires habere, vt commode ſectionem venæ ferre poſſet, tunc ex doctrina Gal. vobis licebit aut hæmorrhoidas aperire, ſi ſuperiore tempore cõſueuiſſent fluere, & in præſentia forent reſtrictæ, aut malleolos ſcarificare, de qua ſpeciatim malleolorum ſcarificatione, quæ apud veteres, ac maxime Galen. erat admodum celebris & vſitata, nos diffuſe diximus in noſtro libello de peſte: vel vno vel alteris modis miſſo ſanguine: ſi id ferat occaſio, leniatur aluus: ſed quoniam ægri temperies, bilis putreſcens, tempus anni, & cætera in caliditate conſpirant, propterea caueatis à medicamento Ruffi, ab hiera, & omnibus calidioribus, ſed frigidioribus ſitis contenti, quæ non ſolum vacuando, ſed etiam alterando poſſunt aliquam vtilitatem afferre: quale inter cætera foret caſſia cum thamarindis. Et ſit exemplum:

℞ Flor.

℞ *Flor.caſſ.nouiter extract.* ℥ x.
Pulpæ thamarindor. ℈ iiij.
Specierum diarrhod. ℈ ij. M. *& fiat bolus.*

Poſt ſectionem venę, poſt lenitionem alui, toti in coctionem humorum incumbatis: itaque inſtituatis ſyrupos, decocta, antidota, quæ veſtris indicationibus poſſint ſatisfacere: & ſint exempla:

℞ *Syrupi acetoſi ſimplicis* ℥ j. ß.
Decocti acetoſæ.
Cicorei lib. ß. *Miſc. pro ſyrupo.*

℞ *Conſeruæ flor. borraginis.*
Acetoſæ ʒ ij.
Margaritarum præparatarum ℈ j.
Seminum citri mundatorum ℈ ß. *M. fiant boli duo & aureantur*; qui quidem boli vel ante ſyrupum, vel ante alimenta ſaltem per duas horas exhibeantur: quod ſi ęger nequeat bolos deuorare, vt multi nequeunt, paretis electuarium, quod eaſdem habeat vires, quod eodem modo & tempore poteſt exhiberi:

℞ *Sacchari violati.*
Borraginati ana ℥ j. ß.
Margaritarum præparatarum.
Fragmentorum de gemmis.
Corallorum rubeorum ana ʒ ß.
Foliorum auri N. iiij.
Cum ſyrupo de ſucco acetoſæ parum miſce, & fiat electuarium.

Interea diligenter naturæ opera obſeruanda ſunt, ſi illa ad cutem peticulas, vel aliquam expulſionem moliatur: ad lotia potiſſimum ſitis attenti, vtrum aliquã coctionem demonſtrent nec ne, ad ægri tolerantiam, an ille bene vel male eiuſmodi expulſionem ferat, ad ſummam, niſi motus fuerit criticus, naturæ totam rem permittatis, neque illius conatum vel iuuetis, vel impediatis: ſin vero expulſio fuerit critica, ſed debilis & parua, iam vobis licebit ſupplere, & huiuſmodi tranſmiſſionẽ iuuare, illis modis & rationibus, de quibus iam poſitis quoq; exemplis ſatis diximus. Socrati inſtituatis victus rationem, & alimenta quę ſint boni ſucci, facilis concoctionis, frigida & humida, tam actu, quam potentia, qualia forent oua recentia, panis ex iure coctus, ptiſana hordeacea, panatella cum ſeminibus melonum, quib. tamen ratione inſignis putredinis, cuius indicationis vos debetis perpetuo meminiſſe, nonnulla poſſunt permiſceri, & ſimul coqui, exempli gratia, folia acetoſæ, endiuiæ, fruſtulum citri, dummodo ab ingratis & inſuauibus caueatis, quæ ęgroti appetentiam poſſint euertere. Potus ſit mulſa, ſed admodum diluta, nimirum multa aqua ex pauco ſaccharo decocta, aqua hordei bene præparata, ius pulli tenuiſſimũ. Caueatis à longis illis potionibus, quæ vulgo parantur ex aquis ſtillatitiis, ex vino granatorum cydoniorum, & quibuſdam ſyrupis, quibus communiter practicantes vtuntur frequentiſſime, & quacunq; hora illas exhibent. Quatęnus pertinet ad quantitatem, alimenta Socrati exhibeantur non cumulate, ſed moderate, & mea quidem ſententia ad tenuitatem declinent: etſi non ignoro, non ſolum vulgus, ſed etiam multos medicos aliter ſentire: quam controuerſiam diffuſe tractauimus in noſtro libello: veruntamen ad prudentiam pertinet medici, indicationem virium

ſibi perpetuo ante oculos ponere, tantamque alimentorum copiam vna vel pluribus vicibus exhibere, quanta ad conſeruandas vires vſque ad ſtatum ſit futura ſatis. Quod ſi Socrates vrgente morbo ad inſignem virium debilitatem delabatur, vt facere multi ſolent, tunc medici præter cætera alimenta ſolent aquam carnis parare, quæ vulgo ſtillatum dicitur; quod potiſſimum ab Auic. maxime creditur poſſe ſpiritus reſtaurare, & vires robuſtas reddere: & ſit exemplum:

℞ *Pulpam vnius galli caſtrati.*
Margaritarum præparatarum.
Corallorum rubeorum.
Specierum cordialium ana ℥ ß.
Foliorum acetoſæ.
Borraginis ana M. ß.
Foliorum auri N. vj.
Simul omnia miſceantur, ſuſpendatur caro in phiala magna vitrea, & ſecundum artem fiat aqua carnis in duplici vaſe. Cuius alimenti & medicamenti eſt vſus, vt cochleare vnum vel alterum ſimul cum reliquis ferculis & iuribus permiſceatur. Sed ego in iis caſibus libenter meis ægrotis concedo pauxillum vini oligophori, quod præterea modica aqua roſacea, acetoſæ, aut ſimili, ſoleo diluere, & id quidem reficiendis viribus mihi videtur principem locum obtinere. Progrediente morbo iam diximus illius coctionem perpetuo fore animaduertendam, qua apparente, natura autem quieſcente, vobis licebit Socrati ſeq. medicamentum exhibere in bolo:

℞ *Flo. caſſ. nou. extr.* ℥ j.
Rhabarbari electi pul. ℈ v. *M. & fiat bolus.*

Si voluerit in potione.

℞ *Syrupi roſati ſolutiui* ℥ iiij.
Rhabarbari electi pul. ℈ iiij.
Decocti acetoſæ.
Cichorei.
Seminum citri q. ſuf. M. *& fiat potio.*

Quod ſi altera ex parte coctio humorum tardius procedat, ſicuti procedit ſæpenumero, ratio perſuadet, & longior experientia mihi iam diu confirmauit, ſumma cum vtilitate lenientia medicamenta ſemel atque iterum poſſe adminiſtrari: itaque tunc Socrati rurſum vel caſſiam, vel quid ſimile exhibeatis, neque ſine integra coctione ad valentiora purgantia medicamenta audeatis deuenire. Quoniam vero inter cætera incommoda febrium peſtilentium illud eſt non poſtremum, quod omnes facultates & partes corporis principes maxime laborant, adeo vt plerunq; nonnulla veſtigia earum malignitatis remaneant, in poſterum, quod notauit Auic. propterea id poſtremo in Socrate reliquum eſt, quod ad vltimam pertinet indicationem, vt membra læſa alterentur, eorumque intemperies & vitia corrigantur, ſpiritus diſſoluti regenerentur, & calor natiuus roboretur: hæc autem præſtant partim bona victus ratio, partim nonnulla accommodata medicamenta, cum interna, tum externa, de quibus ſatis ſuperque diximus, vt in præſentia pluribus non ſit opus.

CAPVT

Capvt XXVI.

De Symptomatibus Febrium in Genere.

Poſt febres mihi propoſitum eſt etiam de ſymptomatibus febrium agere, qua tractatione equidem cenſeo nullam eſſe vtiliorem, ſiquidem ſymptomata maiori ex parte longe maius negotium faciunt, & ægrotis & medicis, quam faciat ipſa febris, quæ quidem ſi careat ſymptomatib. leuis admodum morbus non iniuria poteſt videri: ex quo factum eſt, vt Galen. Auic. & omnes pręſtantes medici, in hoc argumento verſentur accuratiſſime, adeo vt liceat mirari, quamobrem tam vtilis & tam neceſſaria diſciplina, in ſcholis publicis iam diu non fuerit inſtituta. Sed antequam rem aggredior, mihi libet nonnulla quaſi quædam prolegomena vobis in memoriam reuocare. Itaque primum ſciendum eſt, febres quæ cum ſymptomatib. conſiſtunt, minime ſub diuerſa ſpecie à reliquis febribus diuerſa contineri, ſed ſicuti alius morbus alii morbo, aliudq; ſymptoma alii ſymptomati vno tempore in eodem corpore copulatur, ita etiam febrib. quædam coniungi ſymptomata, quæ operā medici requirũt: vnde Gal. quoq; 1. ad Glau. febrium primũ ſine ſymptomatib. c. 13. deinde cum ſymptomatib, c. 14. curationem inſtituit: deinde cũ ſymptomata ſint duplicia q̃dam quæ neceſſario febriũ naturam & generationẽ ſequuntur, exempli grat. rigor & vomitus in febre tertiana, quædā quæ nõ ſolent ꝓpriā febrium naturā ſequi, ſed priuatā quandā & peculiarem cauſam obtinent, at nõ niſi raro illās comitātur, vt deliriũ, vigiliæ, & alia id genus, nos de illis tantum ſymptomatib. ſtatuimus agere, quæ vel raro contingunt, vel communem propriorum ſymptomatum magnitudinem excedunt, adeo vt periculum immineat, ne vires illis perferendis poſſint eſſe ſatis. Tertio id notandum eſt, ſymptomata ſicuti generaliter, ita in febrib. eſſe trium generum: namq; alia in læſione actionum, alia in immoderato exceſſu retentorum & euacuatorum, & alia in qualitate corporis immutata conſiſtunt, & apud Galenum ſunt manifeſtiſſima in libro de morbis & ſymptomatibus, ex quibus tribus generibus ſymptomatum duo tantummodo priora, nempe læſiones actionum, & eorum quæ retinentur vel expelluntur exceſſus, ad ſe operam medici conuertunt: tertiũ vero genus, quod in affectib. conſiſtit, nullam ſeparatim curationem poſtulat, cum ſimul cum affectu, ex quo naſcitur, ſoleat ceſſare. Poſtremo loco illud vobis eſt animaduertendum, nullum ſymptoma quatenus ſymptoma eſt, curationis rationem neq; indicare, neq; immutare, ſiquidem vnus morbus vere eſt, qui curationis indicationem præſtat: quemadmodum altera ex parte morborũ cauſæ pręſeruationem indicant: tametſi quoniā ſæpenumero curatio ſimul cũ præſeruatione miſcetur & confunditur, medici vtrumq; ſolent nomine curationis cõprehendere, neq; ſolũ à morbo, ſed etiam à cauſa, curandi indicationes elicere, vt diffuſe docet Gal. 2. apho. 22. Cęterum cum ſymptomata vere & per ſe curationem neq; indicent, neq; mutent, ex accidenti id præſtant, quandoq; cum nimirum cauſæ locum obtinent, quo quidem tempore cum ſymptomata cauſæ vim acquiruñt, & curationis rationem alterant, ad vnicum caput omnia poſſunt referri, nempe ad lęſionem, ſiue illa ad virtutem, ſiue ad febrem pertineat: quandoquidem niſi vires lædantur, aut morbus augeatur, nullo modo curationem impediunt, exempli gratia, lædunt vires vigilię, dolor, immodica euacuatio, morbum vero non perpetuo, ſed magna ex parte augent, ac potiſſimum ſi talia ſymptomata fuerint immoderata. Hæc omnia habentur diffuſe & perſpicue tradita à Gal. 12. meth. 1. quem locum debet vnuſquiſq; veſtrum diligenter videre.

Quate-

Quatenus autem pertinet ad generalem curationem ſymptomatum, id quoque poſtremo debetis memoria perpetuo tenere, quod item à Gal. traditum eſt 1. ad Glau. 14. initio, febres nimirum quæ ſunt cum ſymptomatibus, non æque ſimplicē curationem exigere, ſicuti alteræ quę illis carent, ac propterea diligenter eſſe animaduertendum, quanta ſit febris, quantumue periculum ex ſymptomatibus immineat, ita quidem, vt ad id quod vehementius ac difficilius eſt, non poſthabita omnino alterius quoq; prouidentia, proſpiciamus. Atque hæc ſunt quæ prius erant à vobis intelligenda: iam rem aggredior, & quoniam interpretamur Auicennam, ab illius ordine non diſcedentes primum incipiemus tractare de ſuperfluo rigore, horrore, & ſimilibus: ſed id quoque volo prius vos ſcire, nobis in hac tractatione propoſitum eſſe breuiter, ac fere ſummatim agere, quatenus pertinet ad cognitionem ſingulorum ſymptomatum, longius autem & accuratius verſari in illorum curatione, quandoquidem ſi exacte omnia velimus examinare, quæcunq; ſpectāt ad cognoſcendam eſſentiam, differentias, cauſas, & ſigna cuiuſque ſymptomatis, vix vnum aut alterū tam breui tempore abſolueremus, qui altera ex parte maxime cupimus magnas in hoc argumento progreſſiones facere, atq; id conſequi, vt vos Deo Opt. Max. fauente, aut omnia, aut certe quamplurima ſymptomata, quæ febribus coniunguntur, probe diſcatis curare.

CAPVT XXVII.

De Rigore.

GAlen. ſcripſit libellum de tremore, horrore, rigore, quem poteſt videre quicunque huiuſmodi affectuum magis exquiſitam rationem cupit intelligere: mihi vero ſatis fuerit in præſentia vnius tantum ſymptomatis naturam vobis explicare, quod frequenter ſolet febribus ſuperuenire, & medicorum auxilia poſtulat: itaque cæteris ſymptomatibus hoc tempore prætermiſſis, de vno tantummodo ſuperfluo rigóre nobis agēdum eſt. Cæterum vt naturam huius ſymptomatis, alioqui difficilis cognitione, probe intelligatis, id primum ſciendum eſt ex Gal. calidum innatum non aliud eſſe, quam tenuiorem partem ſanguinis & ſpiritus, quem ille cenſuit aliquando vel eſſe animam, de ſententia Stoicorum, vel eſſe præcipuum animæ inſtrumentum: itaque perpetuo mouetur, ſicuti manifeſte apparet in motibus & perturbationib. animæ, dum per metum & mœſtitiam refugit ad interna, per gaudium diffunditur, per pudorem partim effugit, partim erumpit, id quod non aliter euenit, quam imaginatione rei noxiæ aut contriſtantis, quæ vel adeſt, vel abeſt: hac igitur ratione contingit rigorem fieri, adeo vt vere aſſeuerandum ſit cum Galen. libello citato de rigore 6. rigorem eſſe paſſionem calidi innati, qui in hunc modum generatur: cum enim in partibus internis reperiuntur humores putridi, qui ſua mordacitate dolorem inferunt partibus ſentientibus, calidum innatum, quo expultrix facultas natura & ſenſus continetur, refugit ad interna viſcera, vnde externa membra calore deſtituuntur & refrigerantur: rurſus vero cum calor interius retentus, qui ſine perſpiratu ſeruari non poteſt, quaſi ſuffocari incipit, exitum ſibi quærit ad partes externas, quod ſine magno impetu fieri non poteſt, cum membra veluti reſtaurata moueant humorem mordacem, conenturque illum expellere, cō-tra vero materia noxia repugnet, & talem expulſionem impediat, in quo conatu excitato dolore, iterum calidum ad interna refugit, atque hæc quaſi quodam duello inter calidum innatum, & materiam noxiam alternate fiunt, mouente ſe calido

De rigore.

innato

innato viciſſim intro & foras, ex quo omnes partes corporis concutiuntur, & ita rigor excitatur, qui poſtea tamdiu durat, donec aut vincente calore externa mem-bra incaleſcant, frigidaque & inequalis illa intemperies ſuperetur, aut vincente hu-more noxio calor innatus ſuffocatur, & homo moritur: hac ergo ratione rigor ge-neratur. In rigore itaque hæc duo contingunt neceſſario: vnum motus facultatis expultricis, quæ eſt in omnibus membris, contendentis expellere noxiam & mole-ſtam materiam: alterum motus ille reciprocus calidi innati intro & foras, de quo diximus: propter quam cauſam iure ſtatuimus cum Galeno rigorem eſſe paſſionem calidi innati: namque niſi materia moueatur, ac violenter ad cutem feratur, quæ tranſiens per carnem & cutem ſtimulet, pungat & vulneret eas partes, quibus obuia fuerit, nullo modo rigor fieri poteſt: quod luculenter & diffuſe demonſtrat Gal. 2. de ſymp. cauſis. 7. Quod vero de rigore diximus, idem de horrore & frigore dicen-dum eſt; neque enim aliter huiuſmodi motus inter ſe differunt, quam maioris & mi-noris ratione: namq; in rigoribus validiores ſunt motus facultatis expultricis, in horroribus fiunt mediocres, in refrigeratione adhuc multo magis mediocres, adeo vt huiuſmodi motum refrigerationis potius ſenſum quendam, quam motum lice-at appellare: ſic enim mordacior & copioſior humor validum & cõcutientem rigo-rem infert, minus mordax & copioſus horrorem excitat, ac demum ſi admodum paucus humor fuerit, exiguaque eius acrimonia refrigerationem tantum ſolet effi-cere. Etſi autem rigor eſt affectus frigidus, cauſa tamen irritans facultatem expultri-cem non propterea ſemper frigida cenſenda eſt, cum aliquando etiam calida eſſe poſſit, quod apertiſſime & longa oratione demonſtrat Galen. loco proxime citato. 2 de ſymp. cauſis: etenim ſi ſano corpori feruens aqua infundatur, aut ſcintilla ignis iniiciatur, ſtatim horrorem quendam videmus excitari: ſic ſi particulis exulceratis medicamentum adurendi facultate præditum imponatur, primum quidem horro-rem, deinde & rigorem excitabit: ſed febres quoq; tertianæ, quæ ſine dubio maxi-me omnium bilioſę & calidæ ſunt, inter cæteras omnes ſunt horridæ, & quo fue-rint magis exquiſitæ, eo etiam vehementiorem rigorem afferunt. Verum de hac re ac de natura huius ſymptomatis ſatis: in quo explicando præter noſtrum propoſi-tum propter illius difficultatem fuimus quoquo modo longiores: itaque ad rem veniamus.

De horrore.

Superuacaneus rigor multis modis ſolet febribus ſuperuenire, primum illis quæ pendent ex materia valde frigida & craſſa, vt in febre quartana, in qua vidi ego nonnullos ægrotantes ex nimio rigore mortuos fuiſſe: ſecundo in illis febribus, in quibus putreſcunt humores valde calidi, acres, & mordaces, ſicuti euenit in febre tertiana, qui rigores contingunt ea ratione, quę iam expoſita eſt, dum calor innatus conatur expellere materiam noxiam, ſiue frigidam, ſiue calidam, quæ partibus in-ternis dolorem & moleſtiam affert: præterea huiuſmodi ſymptoma, vt Gal. aſſerit 4. apho. 48. 7. apho. 1. 2. prog. 4. ſolet nonnunquam accidere in febribus ardentibus, pernicioſis, & valde malignis, veluti lipyriis, nec non in magnis inflammationibus & eryſipelatibus internarum partium, ſicuti cordis, & quæ illi proximæ ſunt: in quo caſu totus ex toto corpore ſanguis in modum cucurbitulæ trahitur ad partes internas laborantes, ex quo ægrotis interiora vruntur, exteriora frigeſcunt, vt fit in principiis acceſſionum, adeo vt propter ſummum incendium quod in viſceribus percipiunt, plerique nec tegumenta poſſint perferre: & ſane huiuſmodi ſymptoma inter cętera omnia eſt admodum lethale, quod ſæpenumero videbitis in praxi, etſi mul-

multi medici illius prauitatem non intelligentes, imo veró putantes ægrotos vix febre laborare, ſuo magno cum dedecore proximam & imminentem mortem neſciunt præcognoſcere: ſed ad curationem accedamus.

Indicationes. In rigore duo potiſſimum ſunt, alterum concentratio caloris ad partes internas, alterum ſumma frigiditas in partibus externis: itaq; duæ quoq; ſtatuendæ ſunt curandi indicationes, altera reuocandi calorem à centro ad circumferentiam: altera calefaciendi vniuerſum corpus, & tollendi ſenſum frigoris: hęc autem præſtari poſſunt remediis partim internis, & partim externis. Sed ante omnia conſiderandum eſt, an rigor ſit ſymptoma criticum, de quo eſt aphor. Hip. 4. apho. 58. Febre ardente laboranti rigore ſuperueniente ſolutio fit: quod quidem potiſſimum cognoſcitur ex iis, quæ præceſſerunt, ac maxime ex humorum concoctione, ſine qua nulla bona criſis eſſe poteſt: de qua re eſt ſententia Hip 6. epid. ſect. 1. tex. 10. Ante rigorem vrinæ retentio, ſi ab indiciis bonis præceſſerint &c. & Gal. in com. hæc habet: Hipp. in præſentia nos docet, rigorem criticũ in morbo præſagire: &c. nãq; ſi rigor fuerit criticus, nihil mouendum vel faciendum eſt, ex ſententia Hip. & Gal. 1. aph. 21. Quæ iudicantur & iudicata ſunt: &c. quod ſi rigor non fuerit criticus, atq; adeo vehemens vt periculum immineat, ne aut vires lædantur, aut febris augeatur, iam remediis

I. Ind. ſuccurrendum eſt. Ergo quatenus pertinet ad primam indicationem, ad reuocandum calorem à partib. internis ad externas, conueniunt frictiones & ligaturæ extremarum partium, ex Gal. & Auic. qui tametſi de remedio conueniunt, de modo remedii videntur diſſentire: namq; Auic. ita inquit c. 12. Et quandoq; ſedatur cum ligatione extremitatum, & fricatione facili: itaq; ille probat & ligaturas & frictiones leues, id quod ratio quoq; perſuadet: ſiquidem quę ſunt vehementiores, poſſunt diſſoluere vires: contra autem Gal. 1. ad Glau. 14. docet conuenire frictiones & ligaturas validas, quandoquidem ſi illæ fiant faciles & in ſuperficie, nullo modo videntur concentratum calorem poſſe extra reuocare. Sed facile poſſunt conciliari, ſi dicamus, vt plane credendum eſt, neq; Auic. laudare frictiones & ligaturas tam leues, vt nequeant extra calorem allicere, neq; Galen. tam validas, vt poſſint vires labefactare, ſed hoc remedium probari ab vtroq; probe adminiſtratum, vt illud quidem poſſit propoſitæ indicationi ſatisfacere, at ſine virium detrimento: quod fiet ſi frictiones & ligaturę fuerint neq; vehementiſſimæ, neque admodum leues, ſed quodammodo inter vtrumq; extremum mediæ.

II Ind. Pro ſecunda autem indicatione, quæ pertinet ad calefaciendas partes externas, incipientes à leuioribus, primo ſunt panni linei applicati ad omnes partes, ſed præcipue extremas, ac ſingulari quadam prorogatiua ad teſtes, quos certum eſt cum toto corpore maximum conſenſum habere: ſecundo, eſt remedium vulgare, lateres igniti, qui inſperguntur vino, & inuoluti in aliquo panno apponuntur variis partib. ſed maxime pedibus: ſunt veſicæ bouinæ, aqua feruente repletæ, aut ſimplici, aut in aqua prius decocta fuerint medicamenta calidiora, chamomelum, origanum, pulegium, calamenthum, abſinthium, abrotanum, ſemina odorata aniſorum, fæniculi, cymini, & ſimilia, quæ pannis inuolutæ vtrunque lateribus apponuntur: ſunt pariter fomenta cum ſpongiis, quæ item parantur ex decoctis rerum calidarum, quibus nonnulli demum addunt aquam ardentem, habeatis exemplum:

℞. *Origani.*
Pulegii.
Calamenthi.

Abſin-

Abſinthii.
Rutæ ana M ß.
Seminum aniſorum.
Fœniculi.
Cymini ana ℥ j.
Contundantur omnia craſſo modo, & bulliant in quinque libris aquæ, ad conſumptionem tertiæ partis, ac poſtremo addatur aquæ ardentis ℥ j. *Miſce.*

In ſuperfluo rigore nonnulli apud Galenum decoquebant calamenthum in oleo, quo totum corpus cum vehementi frictione inungebant 7. de ſim. med. facul. cap. de calamentho. Ego quidem memini me aliquando vſum fuiſſe furfuribus inſigniter calefactis, in quibus ægri omni propemodum ex parte ſepeliuntur, ac maxime calefiunt, ex quibus præſidiis quandoq; etiam ſudores ſolent promoueri. Porro ad hanc indicationem ſunt accommodatæ inunctiones, linimenta, & alia id genus, quæ habent vim calefaciendi: leuiora ſunt oleum anethinum, chamomelinum: valentiora, de abſinthio, rutaceum, liliorum alborum, de abrotano; valentiſſima, oleum de caſtoreo, de euphorbio & ſimilia, quibus aliquando etiam ſolent permiſceri piper, pyrethrum, euphorbium, caſtoreum, & omnia calidiora.

℞ *Olei de abſinthio.*
Rutacei.
De abrotano ana ℥ ß.
Piperis pulueriſati.
Pyrethri ana ʒ j.
Caſtorei ʒ ß.
Ceræ parum. Miſce & fiat linimentum.

Sunt qui tanquam ſecreto quodam & recondito remedio totum dorſum inungunt cum theriaca vel mithridatio, quod puto commode fieri, cum plane talia medicamenta poſſint valde calefacere, & robur partis conſeruare: pro quo ſciendũ eſt, de ſententia Hip. 5. apho. 68. rigorem incipere à parte corporis poſteriore magis quam anteriore, propterea vt dicit Gal. partes anteriores calidiorem habent temperaturam, cum habeant cutem rariorem, quæ raritas manifeſto caliditatem indicat: atq; ex pilorum multitudine confirmatur: quamobrem vſus obtinuit, vt ſumma cum ratione, vt inunctiones, fomenta, & cætera omnia eiuſmodi externa præſidia, maxime omnium ad dorſum & ſpinam ſoleant accommodari. Poſt hæc omnia eſt remedium quoddam vulgare & mulierum, quod ad tollendos rigores creditur eſſe efficaciſſimum: etenim mulieres capiunt telam araneam, ac ſemina vrticę, ſimulq; contundunt, & addito aceto conficiunt medicamentum, quod ligant ad pulſus: quod quidem vel latente proprietate, vel forte gratia reuulſionis, poteſt prodeſſe: atq; hactenus de externis remediis.

Quatenus autem pertinet ad præſidia interna, illa ſunt multiplicia, & pariter cõſtant ex medicamentis quæ calefaciendi vim habeant: ſed antequã ad hæc deueniamus, diſtinguere oportet, vtrum febris ſit cum aliqua inflammatione, vel ex putreſcentibus humorib. bilioſis & valde calidis: in quo caſu abſtinendum eſt prorſus ab huiuſmodi internis calefacientibus medicamentis, atque externis tantummodo agendũ eſt: imo vero forte ſolæ frictiones & ligaturæ, & omnes reuulſiones ad hanc rem ſunt magis accommodatæ, quam calidiora medicamenta, quæ etſi exterius Cautela.

poſita

poſita poſſunt non ſolum externas, ſed etiam internas partes calefacere. Cæterum ſi rigor ſuperueniat in febre, quę originem habeat ab humore frigido, exempli gratia, in quartana, quod euenit frequentiſſime, tunc licet tuto ad calefacientia medicamenta non ſolum extra, ſed etiam intra deuenire: ſic apud Galenum calamentho vtebantur, decocto ex oleo, vt diximus: ſic illud quoq; facto puluere vel ſolum, vel ſimul cum mulſa, ſolebant adminiſtrare. Galenus in libello de rigore &c. c. 7. exhibet diatrionpipereon, diacalamenthum, necnon medicamentum ex ſucco cyrenaico, quem officinæ aſam fœtidam vocant, & caſtoreo confectum, & ſit exemplum:

℞ *Aſæ fœtidæ.*
Caſtorei electi ana ℈ ß.
Miſce fiant pilulæ duæ, & accipiantur ſimul cum vinô.

Auicenna commemorat ſimplicia, piper, pyrethrum, calamenthum, rutam, abrotanum, & alia id genus: compoſita, theriacã, diateſſaron, diatrionpipereon, diacalamenthum, quæ medicamenta apud illum & omnes medicos ſunt propemodum infinita, de quibus hæc ſatis.

Sed inter cætera Auicenna maxime probat agaricum, quod etiam probatur à Galeno 6. de ſimp. med. ſi rigores à craſſis & viſcidis humoribus oriantur: de quo omnes quærunt, quomodo purgans medicamentum poſſit in præſenti caſu conuenire: & augetur difficultas, quoniam Auic. illud permiſcet cum opio, quod ſine dubio poteſt illius operationem impedire: ego vero ne tempus perdam iis referendis rationibus, quæ plurimę ab interpretibus afferuntur, puto ab Auic. & Gal. agaricum adminiſtrari parua admodum doſi, ad ʒ. ß. ac tanquam medicamentũ, quod digerendi, & incidendi, minime purgandi vim habeat: quod ſpeciatim colligitur ex Galeno, qui poſtquam docet propter eiuſmodi facultates illud ſanare ſuperuacaneum rigorem, morbum regium, epilepſiam, & alios morbos. Poſtremo addit hæc verba: Agaricum eſt & purgatorium, quaſi moneat, id magis cæteris facultatibus, quam purgatione ad rigorem & reliquos morbos eſſe accommodatum. Quatenus autem pertinet ad conſilium Auic. permiſcendi agaricum cum opio, ille huiuſmodi mixtionis triplicem vtilitatem expectat: prima, quod ſomnum conciliet: ſecunda, quod ſudorem moueat: tertia, quod prohibeat vehementiam rigoris: ex quo id poteſt confirmari, quod modo dicebamus, Auicennam quoque agaricum tanquam purgans medicamentum non propinare. Illud autem ſciendum eſt ex Galeno in libello de theriaca ad Piſonem cap. 10. ad finem, in mixtione plurium medicamentorum primum quidem vnumquodq; ſuam vim retinere, exempli gratia, caſtoreum calefacere, opium refrigerare: deinceps vero non amplius cuiuſque ſimplicis medicamenti qualitatem & facultatem retineri, ſed facta omnium quaſi confuſione & fermentatione, ſeparatam quandam naturam & temperiem reſultare: ex quo Gal. 12. metho. cap. 1. ſermonem habens de medicamentis ſtupefacientibus, nolebat illa adminiſtrari niſi poſt annum à compoſitione, quod antea frigida medicamenta, quæ illis continentur, nimium valentes vires adhuc obtineant: itaq; neque forte hæc mixtio agarici cum opio apud Auic. videtur recipienda, cũ vtrumque poſſit ſeparatim varias, imo contrarias operationes efficere. Sed præterea dubitatur, quomodo hoc medicamentum poſſit ſudorem prouocare, quem manifeſtum eſt à rebus calidis prouocari. Auicen. reſpondet, id fieri hac ratione, quoniam opium ſtupefaciendo ſomnum inducit, in quo ſomno, ex vulgari ſententia

medi-

medicorum , omnes vacuationes præter ſudores ſolent retineri : quæ etiam eſt ſententia philoſophi,2.prob.16.& 28.Mihi autem,vt vere dicam,talia medicamenta,quæ multas continent difficultates,& pericula, non probantur, cum præſertim non deſint tutiora,qualia ſunt quæ iam ſuperius ſunt expoſita. Vulgares demum ſolent exhibere vel aquam ardentem,ad vnam vel alteram drachmam, vel vinum maluaticum ad ℥ ij. vel iij.cum dimidia drachma caryophyllorum, piperis, vel altetius aromatis,quod optimum eſt.

Quando vtē-dum præſidiis contra rigorē.

Verum dubium eſt,quonam tempore prſidia iam propoſita, partim interna,partim externa poſſint adminiſtrari: ac breuiter ita mea ſentētia habendum eſt, primum ſi adfuerit inſignis plenitudo & copia putridorum humorum, illorum adminiſtrationem minime tutam eſſe, antequam materia ſaltem pro parte fuerit imminuta,cum alioqui periculum immineat, ne illa ab huiuſmodi medicamentis agitata, præcipitetur ad aliquam partem nobiliorem, & grauiſſima incommoda mortemq; afferat.Deinde neq; tempore acceſſionis & rigoris,ſed ante duas vel tres horas hæc omnia præſidia opportune adminiſtrari debent,quæ manifeſta fuit ſententia Gal.1.ad Glau.14 optimum,ille inquit,in his quid futurum eſt prægnoſcere, atque hęc ante acceſſionem facere; etſi nonnulli,mihi quidem vt videtur,præter omnem rationem aliter ſentiant.

Poſtremo autem loco Auic.curat ſuperuacaneos rigores cum medicamentis purgantibus,hiera,electuario,diaphænicon,pilulis fętidis, & aliis huiuſmodi, quę quidem medicamenta,vt placet Gentili,& aliis interpretibus duplici tempore poſſunt exhiberi,vno extra paroxyſmum,& ſedato rigore,quod maxime conuenit rationi,dummodo ſeruentur leges neceſſariæ ad ipſam purgationem: altero in ipſa acceſſione,atq; etiam nunc rigore corpus concutiente,quotieſcunq; magnum immineret periculum viribus,neq, alia foret ratio,quæ poſſet noxiam materiam educere,ægrumque ab imminente periculo præſeruare: quod quidem conſilium vſq; adeo mihi videtur temerarium, & ab omni ratione alienum,vt ſuperuacaneum putem in illius confutatione longius verſari: de rigore hactenus.

CAPVT XXVIII.

De ſuperfluo Sudore.

SVdores in febribus immoderate excernuntur,aut propter nimiam cutis raritatem, aut propter facultatis retentricis imbecillitatem, aut propter facultatis expultricis immoderatum motum, aut propter tenuitatem humorum, qui ad cutem feruntur:quæ doctrina eſt Gal.1.de ſympt.cauſis 7.qui conſulto diſiunctiuis coniunctionibus vtitur, vt intelligatis, huiuſmodi ſymptoma ab vna quidem tantummodo cauſa nonnunquam prouenire,ſed tamen nihil obſtare,quin duę & tres & quandoque omnes ſimul concurrant: ſed ſingulas cauſas quam breuiſſime perpendamus.

Raritas cutis vnde.

Cutis redditur rarior,quam naturæ inſtituto conueniat,vt Galen.docet de ſectione venæ aduerſus Eraſiſtratum cap.vltimo,tum propter alias multas cauſas, nō maxime propter eas, quæ ſecundum caliditatē & frigiditatem, ac quietem, motumque corporum permutationes fiunt: etenim ſi aer nos ambiens calidus fuerit,& animal ſe exercitiis vacauerit,tunc cutem rariorem fieri neceſſe eſt: contra vero ſi aer ambiens frigidus fuerit,atque animal plane quieſcat, tunc externam cutis ſuperficiem denſari,& ab ea nihil effluere videmus,quod animalia in cauernis hyeme latentia ſatis confirmant,quæ cum hoc tempore toto corpore frigida atq; immobi-

mobilia reddantur,habent cutem vſque adeo denſam, vt nihil per eam defluat, ac propterea nullo indigeant alimento: ſic ſcribunt Hip.5.apho.22. Gale.3. de tuenda valetudine,cap.3.calidam aquam cutem mollire & rarefacere: id quod idem Galen. demonſtrat diffuſe 5. de ſimp.med. capit.3. 6. & 7 Itaque duæ ſunt præcipuæ cauſæ, propter quas contingit cutem nimis raram fieri,& caliditas,& motus, ad quas facile eſt,cæteras omnes magis particulatim referre.

Imbecillitas retentricis vnde. Secundo,facultas retentrix redditur imbecilla propter intemperiẽ, quæ clara eſt ſententia Gal.1.de preſagio ex pul.cap.4.inter quas certum eſt, intemperiem frigidam principem locum obtinere,ſicuti euenit in morituris,in quibus diſſipato, ac prope extincto calore naturali,non valente facultate quidquam retinere amplius, ex Hip.4.apho.52.& lachrymæ inuoluntariæ,& ſuperflui ſudores, & alia id genus ſymptomata exeuntia immutata contingunt ſæpenumero.

Facultas expultrix immoderata. Facultas autem expultrix immoderate mouetur,ex Gal.3. de ſympto.cauſis 9. quotieſcunque illa excitatur & ſtimulatur, vel à nimia copia, vel à mala qualitate excrementorum,etenim tunc membra ne breuiſſimo quidem tempore illa ſuſtinent,ſed ab eis grauata & irritata, confeſtim illa eiiciunt atque expellunt.

Humores tenuiores. Humores demum fiunt tenuiores, ſi quando propter nimiam febris vehementiam diſſoluuntur & liquantur, vt facile per omnes,etiam anguſtas vias poſſint pertranſire.

Itaque hæ ſunt cauſæ propter quas, vel vnam vel plures, contingit ſuperuacaneos ſudores fieri, quæ forte ad duo membra relatæ ſunt ab Hippoc. cum dixit 1. progn.26. Noſſe autem oportet hoc in vniuerſum de ſudoribus, quoſdam fieri præ corporis diſſolutione.quoſdam præ inflammationis vehementia: etſi Gale. aſſerit, hanc partem non in omnibus exemplarib.Hipp.inueniri, illamq; exiſtimat à nonnullis merito fuiſſe deletam.

Curatio. Sed ad curationem venio,& quoniam Auic.præclare mihi videtur hanc rem agere, abs methodo illius non diſcedemus.

Primum nos admonet, ne ſudor criticus, quantum poſſibile eſt, reſtringatur, de quo ſudore Hippocr.hæc habet. 4.apho.36. Sudores febricitantib. ſi eueniant tertio die, & 5. & 7. & 9. & 11. & 14. & 17. & 21. & 27. & 31. & 34. boni ſunt: huiuſmodi enim ſudores morbos indicant: qui autem ſecus eueniant, laborem longitudinemque morbi, & recidiuam ſignificant. Et iterum 1. progn. 26. ſudores optimi ſunt in omnibus morbis acutis, quicunq;in diebus fiunt criticis,ac perfecte febrem liberant,boni etiam quicunque ex toto corpore prodeunt,faciuntque vt æger facilius morbum perferat; ſi vero nihil tale efficiant,nequaquam vtiles ſunt. Itaq; ſi ſudores critici fuerint & boni,nullo modo ſunt conſtringendi : ſin autem ſudor non fuerit criticus,ſed pertranſeat debitum naturæ terminum, quæ ſemper cum dominatur,commode & vtiliter agit,adeo vt periculum ſit, ne virtutem plane deiiciat, ægrumque in extremum diſcrimen deducat,tunc ille omnibus modis ſupprimendus eſt.

Superflui ſudores multis modis poſſunt cohiberi: itaq; aer primum & locus in quo æger degit, refrigerandus eſt:quare habitatio eligatur ad aquilonem poſita ac perpetuo feneſtræ pateant,prohibeatur viſitatio plurium hominum, quorum multitudo maxime ſolet ambientem aerem calefacere, ſternantur humi herbæ, flores, frondes frigidiores, lactucæ, roſarum, violarum, vitis, nenupharis, & ſimilium, pauimentum aſpergatur aqua frigida roſarum, violarum, myrtillorum, & ſimilium,

ſimilium,& omni tandem induſtria cubiculi aer, quantum fieri poteſt, refrigeretur.

Secundo, ægrotum quoq; oportet refrigerare, qui propterea minime molli pluma aut lana, ſed duriore lecto requieſcat, aut nullis aut leuiſſimis operimentis contegatur, tenuique flabello aer moueatur, quod eſt Ariſt.5.prob.34. Quod ſi hæc non ſint ſatis, Auic. quoddam remedium proponit, vt nempe æger ſuper illud inſtrumentum ponatur, quo vulgo apud nos quoq; pueri & puellæ ſolent in aerē eleuari, & commoueri, & biſcolo dicitur. Sed ridiculum videtur, nec ad rem accommodatum, ſiquidem ex eo violento motu mihi videtur adhuc magis ęgrum incaleſcere, & ſudorem copioſius promanare poſſe.

Tertio Auic. prohibet, ne promanans ſuperfluus ſudor aſſidue detergatur, cū huiuſmodi abſterſio potius ſit cauſa prouocandi & augendi ipſum, ſicut contra ſi cutis ita humida relinquatur, obſtructis quodammodo poris & meatibus, ſudorem contingit retineri: atq; hæc fuit ſententia Ariſt. 2. prob. 12. qui hoc ipſum quærens, cur detergenti magis profluit ſudor, quam ſi relinquatur: reſpondet hunc in modum: vtrum quondam refrigerari extrinſecus contingat, an quod ſudor exterior velut operculum foraminibus corporis adhæreat, adeo vt interior ſe amplius promere non poſſit.

Poſtremo Auic. commemorat nonnulla externa præſidia, quæ poſſint cutem refrigerare, adſtringere, & ſudorem cohibere: aqua in qua ſint decocta plantago, portulaca, ſalix, malicorium, hypociſtis, roſę, balauſtiæ, & alia huiuſmodi, ex quib. & inunctiones, & lotiones, & aliæ medicamentorum formæ poſſunt præparari.

℞ *Olei roſati omphacini* ℥ ij.
Citoniorum.
Myrtini ana ℥ j. *M. & frigidum adminiſtretur.*

Item: ℞ *Foliorum ſalicis.*
Plantaginis.
Portulacæ ana M. j.
Polygoni ana M. j.
Roſarum rubearum.
Balauſtiarum.
Corticum granatorum.
Myrtillorum ana M ß.
Acatiæ.
Hypociſtidos ana ℥ ij. *M. bulliant in aqua.*

Si ex medicam. compoſitis cōuenirent, vnguentū roſatum Meſue, ceratū roſaceum, ꝙ vulgo infrigidans Gal. appellant, & ſimilia. Quod ſi poſt hęc omnia adhuc res vrgeat, & ſudores perſeuerent, Auic. audet confugere ad vſum niuis, & ad balneum aquæ frigidæ, quod vtrumq; remedium ille iubet ad extremas corporis partes, manus & pedes adhibendum eſſe: à quibus quidem præſidiis hoc tempore inuſitatis, forte etiam temerariis & periculoſis, equidem cenſeo plane abſtinendum eſſe. Sed hiſce Auic. indicationib. antequam finio, mihi libet alias duas indicationes addere, ex Gal. alteram, quæ pertinet ad cogendos & incraſſandos humores: alteram, quæ ſpectat ad illorum reuulſionem: namq; ex doctrina Galeni 4. de ſimp. med. facul. 19. ſicuti in prouocandis ſudoribus oportet humores extenuare, ita in illis retinendis humores craſſi reddendi ſunt, id quod præſtare poſſunt partim alimenta, vt alica,

 pedes

pedes inteſtinaque animalium, oriza & ſimilia, partim medicamenta refrigerantia, vt ſyrupus de papauere, de lactuca, de agreſta, diacodium, theriaca noua, trochiſci diaſpermaton, & ſimilia: pariter cum humores qui nimium deiiciuntur per aluum, ex communi methodo reuelluntur ad vias vrinæ, cum medicamentis, quæ prouocant lotium, ſicuti contra à viis vrinæ deriuantur ad aluum, cum medicamẽtis, quæ purgant: de qua re Gal. 6. epid. ſecto. 2. com. 7. 4. apho. vltimo, & aliis locis: ita cum plane totum corpus, vt ſcribit Hip. 6. epid. ſecto. 6. à princ. ſit expirabile & inſpirabile, adeo vt partes externæ ab internis, internæq; ab externis miro conſenſu trahant, mea quidẽ ſententia licebit nimios ſudores reuellere, partim ad vaſa vrinaria, cũ maxime ſcribat Gal. 10. de ſimp. med. facul. cap. de ſudore, ſudorem & lotium eandem materiam eundemq; modum generationis habere, partim ad aluum accommodatis quibuſdam, ſed tamen leuioribus medicamentis, quæ poſſint non ſolum à cute reuellere, ſed etiam ceteris indicationibus ſatisfacere: de quo reuulſionis genere à partib. externis ad internas Gal. loquitur 5. metho. 3. in lib. de hirudinibus, ſcarificatione, &c. ad finem: atq; de hoc ſymptomate ſatis.

CAPVT XXIX.

De ſuperfluo Sanguinis Narium Fluxu.

SCribit Gal. libro de ſympt. diff. 7. initio, tertium genus ſymptomatum, quod ad immodicas retentiones & excretiones pertinet, diuidi in tres primas differentias, quæcunque enim immodice excernuntur & retinentur, vel tota ſubſtantia, vel qualitate, vel quantitate à naturali habitu recedunt, ex quibus hæmorrhagia, id eſt, ſanguinis eruptio, toto excreto ſubſtantię genere præter naturam eſt: ac ſumma cum ratione; namq; id tunc excernitur, quod corpori maxime eſt familiare, maximoque naturæ vſui futurum; quare in vaſis debuit detineri. Veruntamen Gale. 3. de ſympt. cauſis 6. ex huiuſmodi excretionibus excipit illam ſanguinis vacuationem, quæ mulieribus per vterum ſingulis menſibus fieri conſueuit, quę quidem euacuatio in mulierib. non tota ſubſtantia, ſed ſola quantitate præter naturam eſt: etenim quantiſper id tantum quod ſuperfluum atq; inutile eſt, excernitur, tantiſper vacuatio ſecundum naturam eſt, quod ſc. ex inſtituto naturæ & commode huiuſmodi vacuatio fiat. Sed antequam de huiuſmodi ſymptomate agere incipio, id ſciendũ eſt, quod pertinet ad nomen, apud Hipp. cum ſimpliciter hæmorrhagia vel fluxio ſanguinis dicitur, non addito partis nomine, quæ ſanguinem fundit, illud vnum ſanguinis profluuium ſignificari, quod è naribus profluit, quod annotauit Gal. 1. epid. 1. 9. 6. epid. 3. 25. com. 3. prorrhet. 47. Cum igitur ſanguis à partib. fere omnibus poſſit profluere, narib. ore, thorace, pulmone, ventriculo, iecore, hæmorrhoidibus, inteſtinis, nos in pręſentia de vno tantum ſanguinis profluuio ex naribus ſtatuimus pertractare, qui fortaſſe de aliis quoque huiuſmodi ſymptomatibus alio commodiori tempore pertractabimus. Sed ad rem veniamus.

Cauſæ hæmorrhagiæ. Apertio Vaſorum. Sanguis ex vena aut arteria poteſt fluere trib. cauſis, 1. aperto illarum ore. 2. tunica earũ diuiſa. 3. ſanguine quodãmodo tranſcolato, & ſudoris modo tráſmiſſo. Aperiũtur vaſa tripliciter, 1. ꝑpter partis imbecillitatẽ, quę à mediocri etiã copia grauatur. 2. ꝑpter multitudinẽ ſanguinis, qui ad ora vaſorũ impetu ruit. 3. ꝑpter acrẽ aliquã qualitatẽ, q̃ illi extrinſecus, vt alimẽtis vel medicamẽtis acriorib. quandoq; ſolet accidere. *Diuiſio.* Tunicę vaſorũ diuiduntur quatuor modis, aut vulnere, aut contuſione, aut ruptione, aut eroſione: de quib. videatis locum notabilem apud Hipp. & Galen.

2.de fracturis 9. Quæ vulnerant ea ſunt acuta, atque ad incidendum accommodata; quæ contundendo ſoluunt continuum, ea grauia, duraq; ſunt: quæ rumpunt omnia tenſionis interuentu id faciunt, hoc idem præſtant & ſuccorum abundantia, ictus, caſus ab alto, clamor maximus & acutus, & alia huiuſmodi: erodunt ſucci, acres, ignis, cauſtica medicamenta, & alia id genus. Demum ſanguinis tranſcolatio vel tranſmiſſio ex tunica quidem rarefacta, ſanguine vero attenuato originem habet. Hæc tota doctrina eſt Gal.5.metho.2.4.de locis aff.5.2.apho.37.veruntamen id notandum eſt, hanc tertiam rationem fluentis ſanguinis, nempe tunica rarefacta atq; inſtar ſudoris promanantem à Gal. moderatam, vel potius de numero hæmorrhagiæ deletam fuiſſe 3.de ſymp.cauſis 6.ſiquidem huiuſmodi ſanguis hoc modo exiens vere in alteram ſuperiorem rationem, nempe apertionem exiguorum vaſorum videtur poſſe referri, vel certe inter cruentas excretiones non meretur enumerari, cum hoc tempore exeat ſanguis, minime verus & legitimus, ſed qui ſeri cuiuſdam ſpeciem repreſentat, quale potiſſimum in iecoris & renum imbecillitate mingitur, & ſæpius per inferna deiicitur: ad quem modum hæc ſcribit Ariſt.3.de hiſt. animal. 19.ſi ſanguis immoderate humeſcit, morbus infeſtat, ſic enim in ſpeciem ſaniei diluitur, & adeo ſereſcit, vt iam nonnullis ſudores cruenti promanarint. Et iterum 3. de partibus animalium 5. Nonnullis accidit, vt cruentum quoddam excrementum ſudarent, propter vitiatum corporis habitum, ſcilicet cum corpus laxum fluxumq; eſſet, ſanguiſque præ cruditate humeſceret, imbecillitate caloris qui exiguis venulis incluſus concoquere non poſſet: hęc Ariſt. Hanc partem explicauimus paulo longius quam noſtrum ferat inſtitutum, quod talis doctrina apud Galen. ſit admodum notabilis, neque ſolum ad ſymptoma, de quo agimus, ſed etiam ad alia quamplurima poſſit magnam lucem afferre. Sed ad propoſitum redeo. *Tranſcolatio.*

Sanguis ex naribus profluens, vt propter aliquam ex tribus primariis cauſis profluat, neceſſe eſt, nempe aut apertis, aut diuiſis, aut rarefactis tunicis vaſorum, in quibus ille continetur: verum cum raro admodum, vel forte nunquam ſanguis poſſit copioſe profluere, aut rarefactis, aut diuiſis tunicis, illud reliquum eſt, vt vel perpetuo, vel certe maxima ex parte huiuſmodi ſanguis ex venarum apertione originẽ habeat: in febribus autem venæ potiſſimum aperiuntur, aut propter multitudinẽ, aut propter nimiam caliditatem vel acrimoniam ſanguinis: ad quem modum videmus quotidie pleroſque homines, qui delectãtur venis generoſis, acrioribuſque & calidioribus alimentis, qui verſantur ſub Sole, & qui ad ſummam multum ſanguinem, atq; eum feruidum cumulant, frequenter in huiuſmodi ſanguinis fluxionem incidere. Ex quibus facile eſt intelligere, qualesnam ſint indicationes, ad huiuſmodi ſymptomatis curationem accommodatæ, de quib. Gal. tractat 8.metho. à 2.cap. vſq; ad 7. Ergo quicunque ex corpore effluit ſanguis non amplius effluit & cohibetur, vel quoniam ille nõ fertur ad locum apertum, vel quia diuiſio vaſorum occluditur, vel propter vtrumq; ſimul, quod tutiſſimum eſt. Prohibetur ſanguis, ne confluat ad partem læſam inducto animi deliquio, reuulſione facta ad contraria, deriuatione ad vicina, refrigerando corpus vniuerſum, ac maxime partem affectam. Clauditur diuiſio, ſi quod eſt diuiſum contrahatur conniueatq;, vel obſtruatur: pars diuiſa contrahitur adſtrictione, refrigeratione, vinculo, vel aliter iis præſidiis, quibus conamur diuiſum corpus ſimul coniungere. Obſtruitur autem vel intra vel extra: intra quidem à ſanguine concreto, qui Græce & vulgo thrombus dicitur: extra tum hoc ipſo ſanguine, tum vero linamentis, ſpongiis, cruſtis, atq; iis demum medicamentis, *Indicationes curatiuæ.*

quæ proprio lentore & craſſitie meatus obſtruunt & claudunt, ſi ad ea corpora quę circumiacent, propius admoueantur. Cæterum quæ de profundo corporis ſanguinis profluuia fiunt, quale eſt ex naribus, quæ neque vinculo, neque ſutura, neque ligatura, neq; ferramentis ignitis, neq; ſimili alia ratione ſanari poſſunt, per reuulſionem ac deriuationem, necnon per alimenta quæ emplaſticam vim habeant & refrigerent, & medicamenta quæ adſtringunt, ſanari debent. Hæc quæ generaliter ex Gal. diximus de ratione curandi quemlibet fluxum ſanguinis, quadam elegantiſſima, ſed breuiſſima, & grauiſſima ſententia ab Hip. vt ſui moris eſt, præclariſſime explicantur, quę eſt huiuſmodi 6. epid. 7. 3. Sanguinem ex venis promanantem ſiſtunt animi deliquium, figura alio tendens, interceptio, linamenti in orbem conuolutio, appoſitio & deligatura. Gal. in com. hanc ſententiam admirabilem vocat, illamque exponit accuratiſſime, atq; oſtendit omnia compleċti, quæcunque ad nimiam ſanguinis profuſionem pertinent. Sed quæ forte nimium communiter hactenus diximus, ad vnum profluuium ſanguinis è naribus contrahamus; & ad particularia præſidia veniamus.

In ſuperfluo fluxu ſanguinis narium duo ſunt, locus affectus, apertio venarum, & locus ex quo ſanguis profluit, quæ vtplurimum ſunt venæ circa cerebrum, etſi negandum non eſt, hanc fluxionem quandoq; per conſenſum aliarum partium ac totius corporis poſſe excitari: itaq; duæ quoq; ſunt curandi indicationes: altera, vt ſanguis non feratur ad locum læſum: altera vt locus apertus claudatur. Ad primam indicationem pertinent pręſidia, quæ 1. reuellunt. 2. quę deriuant. 3. quæ animi deliquium afferunt: ac poſtremo quæ refrigerant & adſtringunt. Ad alterã ſunt accommodata remedia, quæ obſtruendi & adſtringendi vim habent, quæ non ſolum ad locum læſum, ſed etiam ad partes illi proximas debent apponi. Cæterum quoniam quatenus pertinet ad primam indicationem, iſthæc nomina, reuulſio & deriuatio, de quibus acturi ſumus, non ſatis intelliguntur, ac potiſſimum à nouitiis, addo cum de illis non omni ex parte conueniat inter medicos, ac ſpeciatim nonnulli affirmẽt, Gal. hac in re varium & incertum eſſe, mihi libet de horum nominum vi atque vſu quadam veluti facta digreſſione breuiter nonnulla vobis explicare, quod eo libentius facio, quia neq; publicis neq; priuatis lectionibus hoc anno mihi videor aliquã occaſionẽ poſſe nanciſci, qua hęc præſidia tractare poſſim, quæ alioquin apud medicos ſunt adeo frequentia, vt maxime expediat vos eiuſmodi præſidiorum ſummam, ac potiſſimum de illis Galeni mentem intelligere, vt ſcribit Gale. 5. metho. 3. reuulſio & deriuatio ab Hip. inuenta ſunt, omnis immoderatæ vacuationis communia remedia, quibus idem Galen. 5. apho. 58. veluti quoddam genus conſtituit auerſionem ſeu diuerſionem, quod generaliter ad omnes humorum fluxiones pertineat.

Porro vtraque huiuſmodi vox quibuſdam certis conditionibus, ac veluti legibus videtur circumſcribi, reuulſio quidem vt fiat in contrarium, & quam longiſſime, deriuatio autem ex loco proximo, vel ad latera. Communis, inquit Galenus capite 99. artis medicæ, communis, inquam, eſt indicatio attrahendi ex omni loco ad partes oppoſitas, reuellendi ad quam maxime diſtantia loca, deriuandi vero ad vicina. Sic ille docet 13. method. 6. & 11. 4. metho. 6. 1. de humoribus 13. reuellendum ad partes, quæ ſunt oppoſitæ maxime & diſtant: contra ad partes proximas deriuandum eſſe: quod præterea ſatis intelli-

telliget, quicunque huiuſmodi nominum vim atque analogiam voluerit conſiderare: etenim reuulſio Latine, Græce ἀντίσπασις, motum plane contrarium priori ſignificat, vt aqua deorſum fluente, ſi quis per eundem canalem illam retrahat ſurſum, hic vere eam aquam dicitur reuellere: contra autem deriuatio nihil aliud ſignificat, quam ex riuo in proximum canalem aliquid ducere, quod propoſito exemplo frequenter videmus ex flumine ad latera facto alueo aquam deduci ac deriuari. Vnde forte nimis ſubtilis & ſcrupuloſa eſt cogitatio Argenterii, in arte medic. à pagina 481. vſque ad 490. qui quærit, an reuulſio ſit retractio ad contrariam partem, vel magis ad contrarium motum humoris: pariter an deriuatio ſit motus duntaxat ad latera, an magis ad omnes partes quomodocunque vicinas: namque vt res ipſa demonſtrat, reuellere nihil aliud plane eſt, quam reuocare humores ad partem contrariam, ex qua illi fluunt: quam quidem contrarietatem Galen. 5. metho. 3. in lib. de reuulſione, interpretatur ſecundum quamlibet corporis dimenſionem, ſurſum, deorſum, intro, foras, dextrorſum, ſiniſtrorſum, antrorſum, retrorſum: ſic deriuare nihil aliud eſt, quam humores ad proximas partes deducere, etſi illæ non ſemper ſunt ad latera, ſiue incumbant aliis, ſiue ſubiacent, ſiue alia ratione partibus laborantibus vicinæ exiſtant.

Exempla reuulſionis ad partes oppoſitas, & eas quidem maxime diſtantes, manifeſta ſunt apud Galenum, vbi præcipit in libr. de ſanguinis miſſione 19. podagricos ex brachio, comitiali morbo & vertigine obnoxios ex cruribus vacuandos eſſe: ac rurſum 2. ad Glau. 2. 13. method. 5. genu inflammato ex locis ſuperioribus, contra laborante parte ſuperiore, per inferiora ſanguinem detrahendum eſſe. Sic paſſim occurrunt exempla deriuationis ad partes proximas, ſicut 13. method. 11. libro de reuulſione, cucurbitulis, &c. in angina ſectis venulis ſub lingua, per nares & os, ſi ad aures vel oculos ſucci fluant, & alia huiuſmodi.

Sed multa ſunt quæ magnam hac in re afferunt difficultatem, namque apud Galenum ſunt in promptu multa exempla illuſtria, dum ille curandis pleriſque morbis, quibus certum eſt, reuulſionem competere, vt angina, pleuritide, phrenitide, & ſimilibus, fere nuſquam & nunquam ſummam partium diſtantiam videtur obſeruare; quod etiam de deriuatione facile poteſt demonſtrari, in qua non perpetuo ad partes proximas humores ducuntur & deriuantur, adeo vt non iniuria dictum fuerit, cum cæteros medicos, tum maxime Galenum de hac re non ſatis ſibiipſis conſtare. *Difficultas.*

Cæterum ad ſoluendam huiuſmodi apparentem repugnantiam, ſunt imprimis memoria repetenda, quæ Galen. in vniuerſum de curandis morbis ſcripta reliquit, cap. 88. artis med. Iam factam, ille inquit, ægritudinem atque exiſtentem curare oportet: quæ nondum quidem adeſt, at futura eſt, prohibenda, ne fiat; eius autem quæ adhuc ſit, quod quidem factum eſt, curare oportet, quod autem futurum, prohibere ne fiat. Hæc Galenus. Ex quibus facile vnuſquiſque poteſt intelligere, nos in curatione morborum opus habere, quandoque ſimpliciter vacuatione, aliquando reuulſione, nonnunquam deriuatione, ſæpius autem vacuatione ex iis mixta, vt mixti ſunt morbi, vt mixtæ ſunt indicationes, quæ ex illis eliciuntur. Vacuamus ſimpliciter, veluti in febre putrida, cum ſectione venæ, reuellimus, vt in profuſione menſium in mulierib. cum cucurbitulis ad mammas poſitis: *Solutio.*

deriuamus,vt in angina ſectis venis ſub lingua:demum ſimul vacuamus,reuellimus ac deriuamus,ſicuti in pleuritide ſecta vena cubiti interna eiuſdem lateris. At vero vtrum ſimplex conueniat vacuatio,an reuulſio,an deriuatio,an ex iis commixta ratio vacuationis,id ſane licet vobis ex pluribus coniicere, ſed potiſſimum ex morbo atque illius tempore: etenim ſi fuerit morbus, in quo noxii humores quieſcant, & vacuationem poſtulent,tunc ſola vtimur vacuatione: ſi vero vehemens impetus & fluxio humorum vel vrgeat in præſentia, vel poſterius immineat, ne ſuperueniat, tunc reuulſio eſt admodum accommodata: quemadmodum ſi leuiter humores fluant,vel inueterata iam ſint mala, deriuatio eſt maxime oppoitunа: quod ſi demum ita ferat opportunitas,vt vno tempore,quod ſæpenumero contingit, & vacuandum ſit, & reuellendum,& deriuandum,tunc quantum fieri poteſt,& loci opportunitas patitur,magis accommodatam vacuandi rationem aggredimur.

Varios hos modos vacuationis Medici diſtinguunt potiſſimum ex ſitu partium:nam quo proximior eſt locus vacuationis parti affectæ, eo facilior & copioſior ſit vacuatio & deriuatio:quo magis ille abeſt, eo magis reuellimus,ac minus deriuamus.Hæc doctrina tradita eſt à Gal.in lib.de ſanguinis miſſione 19.qui tractās ſummatim,quænam venę ſint incidendæ varie laborantibus corporis partibus, ita ſtatuit,incipientes inflammationes reuulſione,longius progreſſas ex ipſis, aut ſaltem ex proximis locis vacuandas eſſe:huius doctrinę multa ibi exempla afferuntur, ſed tamen Gal.huius ſententiæ talem moderationem adhibet, vt diſtinguentes intelligamus,vtrum in præſentia malum vrgeat, an magis poſterius immineat: etenim finge aliquem laborare vehementi aliqua inflammatione cerebri, faucium, oculorum,hoc tempore certum eſt,reuulſionem quidem conuenire,ſed minime procul, nec ad longinquiſſima, imo vero ex proximis,vt ſectione venæ in cubito,quę ſimul poteſt vniuerſum corpus vacuare,& à parte laborante tum reuellere,tum deriuare, id quod à Galeno 2.ad Glau.2.2.de ratione victus 10.& paſſim videbimus obſeruari: ſin autem malum non adeſt,ſed fere imminet, quod potiſſimum ineũte vere conamur inhibere,ruſum diſtinctione opus eſt,quandoquidem ſi quis conſueuit corripi morbo communi vniuerſo corpori,vt febre,dolore omnium articulorum,iam nihil refert,vtrum hanc vel illam venam incidas,cum vnaquæque pars ad ſanguinis detractionem ſit fere eiuſdem ſortis & conditionis: ſin vero vnaquæpiam determinata pars conſueuerit laborare,tunc non æque ex quauis parte licet vacuationem moliri,ſed ſemper ex partibus contrariis & diſtantiſſimis, quoniam tum nihil aliud intendimus,quàm ſolam reuulſionem,vt hac ratione ſolita humorum fluxio in cōtrarium trahatur,ac natura diſcatad alias partes excrementa tranſmittere quemadmodum ſupra ex Gal.eorum mentionem fecimus,qui podagræ, epilepſiæ,&vertigini ſunt obnoxii.Sic quando Hip.vel quiſquis ille fuerit,com.2. de natura humana 9.ſcriptum reliquit,ſecandas eſſe venas, quam maxime longe à regionibus, in quib. dolores & ſanguis colligi ſolitus eſſet, Galen.hanc partem interpretatus, illum reprehendit,quod non determinauerit,vtrum voluerit,membris in præſentia dolentibus fluentium ſuccorum reuulſionem à remotis fieri oportere,an magis tempore ſanitatis: nobis autem, inquit Galen. videtur, quod potius de ſanis ſit locutus, eum ſcriptor id velit,redundantes ſuccos aſueſcere ad alias partes ferri. Quam quidem reuellendi rationem,vt id obiter vos moneam, Medici debent obſeruare in vrendis quoque vlceribus, quas vulgo fontanellas vocant,vt ſi quis,exempli gratia,hoc tempore laboret morbo capitis,qui non ſolum reuulſionem, ſed etiam de-

riuationem poſtulet, huic vlcus inuratur parti proximæ, hoc eſt, in brachio, forte etiam in occipitio: ſin autem morbus magis poſteriore tempore videatur immine-re, neq; in præſentia vrgeat, tunc vlcus inuratur in partibus remotis, hoc eſt, in cru-ribus. Ex iis puto ſatis conſtare, quamobrem Medici reuellentes non perpetuo ma-ximam partium diſtantiam velint obſeruare: etenim ſi accidat, accidit autem fre-quentiſſime, vt nō ſolum cogantur reuellere, ſed etiam ſimul totum corpus & par-tem affectam euacuare, quod partes diſtantes nequeunt perficere, tunc iure opti-mo ex parte proximiore vacuationem moliuntur: ad quem modum Gal. in phreni-tide, pleuritide, angina, & pleriſque huiuſmodi morbis periculoſis, & quibus cele-re præſidium conuenit, reuellit à parte quidem contraria, ſed minime à diſtantiſſi-ma, cum illi propoſitum ſit, non modo reuellere, ſed etiam corpus vniuerſum va-cuare, & à parte laborante deriuare. Contra vero ſi nos velimus ſimpliciter reuelle-re, aut præterea non occurrat locus commodus, per quem liceat ſimul reuellere & deriuare, tunc cum nō poſſumus id quod volumus, id quod poſſumus velimus, ne-ceſſarium eſt: itaque ſi manus vel crura laborent, cum principio non liceat per af-fectas partes vacuare, deſitq; locus opportunus, per quem ſimul reuellere poſſimus & deriuare, tunc neceſſe eſt ad partes dictantes confugere; ad quem modum docet Galen. 10. meth. cap. 5. 6. & 11. laborante manu per inferiora, male item affecto cru-re, modo ex brachio, modo ex altero crure ſanguinem mittendum eſſe: ſiquidem, vt ſupra diximus, ſecundum omnes oppoſitas partes nobis licet reuellere, dummo-do id fiat ſecundum rectitudinem, quod Hippocr. κατ' ἴξιν dicitur: de qua rectitu-dine nolo in præſentia longius agere, an debeat intelligi de ea quæ ex fibrarum in venis exiſtentium, conſenſu ſumitur, an magis de rectitudine partium corporis, de qua controuerſia noſtrates medici digladiantur, qui nunc ſatis habeo Galenum, vt dixi, hanc rectitudinem interpretari, qua dextra dextris, ſiniſtra ſiniſtris reſpōdent: quod & de aliis oppoſitionibus dicendum eſt. Quare autem Gale. velit, laborante crure, modo ex brachio ſuperiore, modo ex crure altero ſanguinem mittendum eſ-ſe, id, mihi quidem vt videtur, ex diuerſa indicatione pariter definiendum eſt: nam-que ſi magis reuellendum fuerit, locus ſuperior omnino videtur opportunior; ſin autem magis fuerit deriuandum, tunc ex altero crure vacuatio commodior cenſen-da eſt: etenim præterquam quod crura inuicem cohærent ad latera, quod maxime ad deriuationem pertinet, illis præterea vehementer conuenit, propterea quia, vt vidiſtis in anatome venæ quæ vtriſq; cruribus inferuntur, originem habent à com-muni trunco, qui in inguine diuiditur.

Sed hanc totam diſputationem breuiter in vnum colligamus: ſicuti morbus vel imminens, vel præſens, vel incipiens, vel progreſſus, vel grauior, vel leuior, vel alia ratione differēs, modo reuulſionem, modo deriuationem, modo ex iis mixtam vacuationem poſtulat, ita medici, ac præcipue Gal. pro variis ſibi propoſitis indica-tionibus, ex variis partibus, nunc remotiſſimis, nunc vicinioribus, nunc mediis, ſed tamen ſeruata in perpetuum rectitudine, varias quoq; vacuandi rationes aggredi-untur: itaque facile vnuſquiſque poteſt intelligere, nullam hac in re inter illos diſ-ſenſionem nullam varietatem extare, imo vero omnes vnum atq; idem ſentire. *Summa.*

Cæterum vt neque id poſtremo hoc loco prætermittatur, etſi iſthæc horum nominū, reuulſionis & deriuationis videatur legitima interpretatio, & ꝓpria cir-cumſcriptio, tamen neque negandum eſt, mea ſententia, medicos, atque præcipue Gal. vtramq; vocem nonnunquam confundere, & alteram pro altera vſurpare, ſic

Iii 5 docen-

docente Hip.6.epid.ſecto 2. 31. fluxiones oculorum in fauces retrahendas eſſe; auxiliorum reuellentium, inquit Gal. hæc vna quædam eſt ſpecies, ipſo nobis conſulente diuturnas oculorum fluxiones ad fauces traducere, ſcilicet per acria medicámenta retrahentibus, &c. Atqui cum humores hoc loco minime ad oppoſitas & diſtantes, ſed ad partes proximas deducantur, ſatis manifeſtum eſt, hanc deriuationem potius, quam reuulſionem appellandam eſſe. Sed vnus prætérea locus hoc ipſum poteſt abunde confirmare, Gal. in lib. de reuulſione inter cæteras ſpecies reuulſionis docet, quæ continentur in ventre inferiore per vrinam, contra lotia per alui excretiones reuellendas eſſe, veruntamen hunc ipſum vacuandi modum, iam non reuulſionem, ſed deriuationem, vt illa vere eſt, non veretur appellare in 5. method.3. 6.epid.2.7. huiuſmodi ſane multa alia exẽpla non deſunt, ex qua forte animaduerſione multæ difficultates facile poſſunt diſſolui, quæ à multis de hac re circumferuntur. Atq; de hac re ſatis.

Sicuti in fluxu ſanguinis narium duo fuerant, locus affectus, apertio venarũ, & locus ex quo fit fluxio, ita duæ quoq; inſtitutæ fuerunt curandi indicationes, vna vt ſanguis nõ feratur ad locum affectũ, altera vt locus apertus claudatur: quatenus pertinet ad primã indicationẽ, quæ eſt longe maximi momẽti, atq; alterã debet præcedere, diximus ex Gal. quatuor præſidiorũ genera cõuenire, primũ quæ reuellũt: ſecundo, quæ deriuant: tertio, quæ animi deliquiũ inducũt, poſtremo quæ refrigerãt & adſtringunt, de quibus ſigillatim, ſed breuiter dicendũ eſt: ſed ante omnia, ꝙ admonet Auic. eſt animaduertẽdũ, an fluxus ſanguinis nariũ ſit criticus nec ne: ſiquidẽ primũ febres ardentes peculiari quodã iudicio, vt notauit Gal.1.epid.1.9 ſecto 2.63. deinde phrenitis, pleuritis, omnes inflãmationes iecoris, lienis & hypochondriorũ, aliiq; morbi, per ꝓfluuiũ ſanguinis è narib. ſolẽt iudicari, de quib. Gal. tractat diffuſe 3. de criſ.3. de quo quidẽ iudicio ac de ſignis quãplurimis, quę illud ſolent pręcedere, Gal. tractat accuratiſſ.3. de criſ.11. 1.ad Glau. vltimo, qui ꝓfitetur, medicũ præclarum ac doctrina Hip. probe inſtructũ poſſe præcognoſcere nõ modo ſanguinẽ fluxurũ, ſed etiã ex hac nare, & hoc tempore fluxurũ eſſe, ſicuti ipſe elegantiſſ. hiſtoria narrat ſibiipſi cõtigiſſe, in lib. de præcog. ad Poſthumũ 13. quippe in quodã ægroto adoleſcente primũ ridẽtibus, deinde admirantib. cæteris medicis, gloriatur ſe præcognouiſſe & ſanguinẽ fluxurũ, & ex dextra nare, atq; hoc momento tẽporis fluxurũ eſſe; ꝙ rei euentus cõfirmauit. Itaq; ſcribit Auic. fluxũ ſanguinis narium qui ſit criticus, prohibendũ nõ eſſe, quantũ poſſibile eſt: quæ poſtrema verba exponũt interpretes, niſi ille fuerit immoderatus, & debilitet virtutẽ, q̃ interpretationẽ alii nõ recipiunt, qui exiſtimãt, fieri nõ poſſe, vt natura quę probe agit ac bene iudicat, nimiã & inutilem vacuationẽ moliatur: ſed tamẽ non eſt negandũ, mea ſententia, quin idẽ naturę poſſit quandoq; euenire, ꝙ euenit currentib. per loca decliuia, qui ſæpenumero nequeũt ſe cõtinere, ſicuti cõtigit illi adoleſcẽti, de quo Gal. hiſtoriã narrabat, cui tanta ſanguinis copia ꝓfluxit, vt fuerit Gal. neceſſe illũ variis p̃ſidiis cohibere. Ergo ſi ſanguis profluat tam profuſe, vt periculũ immineat, ne calore natiuo debilitato alimẽta deinceps neq; concoqui, neq; tranſmutari in ſanguinẽ, neq; per corpus diſtribui poſſint; quæ eſt interpretatio Gal.4.aph.27. aut ꝙ ſcribit Hip.5.aph.3. ne ſingultus, cõuulſio, aut alia lethalia ſymptomata ſuperueniant, iam neceſſe eſt ſanguinẽ cohibere: ſiquidem conſtat inter omnes, tantã eſſe præſtantiam ſanguinis, vt referente Ariſt. in lib. de anima, & Gal. de plac. Hip. & Plat. nõnulli philoſophi exiſtimauerint illum animam eſſe, quod etiam dictum eſt à Poeta, *Et vitam cum ſanguine fundit*, qui purpuream quoq; animam euomi ait.

Eſt

Eſt quædã curioſa quæſtio, quanta ſanguinis copia reperiatur in homine: cui reſpondet Auic.3.canonis fen.5.tract.1.c.9. φ quandoq; viuit homo in fluxu ſanguinis nariũ vſq; quo egrediãtur ex eo vltra 20. libras, & vſq; ad 25. qui deinde moritur. Braſſauolus refert illuſtri cuidam mulieri ſanguinẽ profluxiſſe ad lib. 22. & ſanatam fuiſſe, in ſuo com.aph.lib.4.cap.23. & lib.8.aph.3. & 23. Ego olim Vicentiæ viſitaui nobilem puellam annorum 11. cui ſanguis profluxit è naribus ad lib.12. circiter, quæ deinceps in malum corporis habitum incidit, adeo vt non ſine multo labore & tempore priſtinam ſanitatem fuerit conſecuta. *Quantitas ſanguinis in homine.*

Sed iam ad particularia præſidia veniamus: itaq; ad primam indicationem, ne ſanguis fluat ad locũ apertũ, omnia reuulſionũ genera ſunt accõmodata, frictiones & ligaturæ extremarũ partiũ, quales ſunt crura, pedes, brachia, manus; in quib. frictionib. id vobis notandũ eſt, nonnullos vti cõſueuiſſe rebus quibuſdã vehementer calefaciẽtibus, pipere, pyrethro, & ſimilibus, cũ quibus valide & diu fricãt, vt ita humores efficacius reuellantur, φ quidẽ nequeo probare, ſiquidẽ hac ratione calefiũt non ſolum partes extremæ, ſed etiam totus ſanguis, & corpus vniuerſum, quare ſolæ frictiones & ligaturæ vobis ſatis fuerint, ſicuti Gal. quoq; perpetuo facere cõſueuit. Alii vtuntur lotionib. earundem partium, ſed hic quoq; cauendum eſt, ne eleuatis ex aqua vaporibus, tum cæteræ partes, tum maxime caput calefiat, ex quo ſanguis copioſius profluat: ad quem modum dicit Gal.1.ad Glauc.14. balnea ſanguinis fluxũ acriter irritare; quare magis probanda eſt adminiſtratio aquæ frigidæ, de qua paulo poſt ſermonem habebimus. Sunt clyſteria, quæ pariter licet præparare ex medicamentis quæ poſſint non ſolum reuellere, ſed etiam humorũ caliditatem & acrimoniam remittere, qualia forent quæ diximus ex decocto maluarũ, lactucæ, violarum, oleo violato & ſimilibus: imo vero ſi illa ferat occaſio, ægerq; hoc ſymptomate laboret, φ frequenter euenit, propter copiam nimiam bilis, mea ſententia non foret alienum à ratione, ſi leue aliquod medicamentũ illi daretur, quale inter cætera eſſet caſſia cum pulpa thamarindorũ, quod poſſet humorẽ noxium partim leuiter purgare, partim alterare, atq; ſanguinis vitium corrigere: propter iuniores ſit exemplũ. *Nota de frictionibus.* *Clyſteres.*

℞ *Floris caſſiæ nouiter extractæ* ℥ j.
Pulpæ thamarindorum ℥ ß.
Specierum triumſandalorum ʒ ß. *Miſc. cum ſaccharo, fiat bolus.*

Præterea ſunt cucurbitulæ, q̃ hac in re præclarã operam præſtant, vt Gal. Auic. & omnes teſtantur, & confirmat experientia, quæ quidẽ variis corporis partibus, & variis modis ſolent adminiſtrari: namq; affiguntur hypochondriis, de quib. ita ſcribit Gal. in lib. de ſang. miſſ.15.5.meth.3. Cũ ex naribus ſanguis erumpit, eum retinẽt magnæ in hypochondiis defixæ cucurbitulæ. Infigendæ autem ſunt, ſi ex dextra nare profluit, ſuper iecore, ſi ex ſiniſtra, ſuper liene, ſi ab vtraque nare, ſuper vtroque viſcere. Auic. autem probat cucurbitulas poſitas non ſolum ad hypochondria, verum etiam ad mamillam, quæ nari profluenti reſpondeat: ſed forte neque forent inutiles, ſi affigantur ad crura, vel ſine ſcarificatione, vel etiam cum ſcarificatione: quæ quidem reuellendi ratio eſt ſurſum, deorſum. Amplius vero vt placet Auic. in cap. proprio, & Paulo lib.3.cap.24. licet illas apponere partibus poſterioribus cum leui ſcarificatione, vt principio ceruicis, & ſpatulis, quem modum reuulſionis conſtat ad partes anteriores & poſteriores pertinere. *Cucurbitulæ.*

Cæterũ nulli dubiũ eſſe debet, quin inter cętera omnia prędidia reuellẽtia ſectio venæ principẽ locũ obtineat, ac ꝓpterea ſi ꝓfluuiũ ſanguinis fuerit vehemẽs, primo *Vena ſectio.*

quoque tempore ad huiuſmodi remedium deueniendum eſt, de quo audiatis Gal. 5.meth.3. Quod ſi reſolutus adhuc æger, &c. qua ſerie nos docet non modo ſanguinem mittendum eſſe, ſed etiam ex qua vena, ac poſtremo quomodo illum mittere oporteat, nimirum bis, ter, & quater educendo ſanguinis modicam copiam, ſiquidem gratia reuulſionis remedium adminiſtratur: nam iuniores debent ſcire, quod alias docet Gal. de ſang.miſſ.12. nempe reuulſionem, quanto particulares ſanguinis detractiones maiorem in numerum auctæ fuerint, tanto efficaciorem fieri, quoniam ita natura toties irritata, quæ ad partem affectam confluunt, maiori cum impetu in contrarium locum deponere & detrudere conſueuit.

Deriuatio ſanguinis. Secunda indicatio curandi immoderati fluxus ſanguinis narium, pertinebat ad deriuationem, quam diximus fieri ad partes proximas: itaq; primum occurrit ſectio venarum ſub ligua: ſecundo, miſſio ſanguinis ex auribus, quæ fieri poteſt vel illis ſcarificatis, ac potiſſimum parte poſteriore, vel ad illas appoſitis hirudinibus, quæ ſenſim ac ſine virium iactura ſolent ſanguinem deriuare: tertio, eſt cucurbitula leuiter ſcarificata, quæ, vt placet nonnullis, in capite ſupra cranium, ſed mea ſententia longe opportunius ad partem capitis poſteriorem, ad principium ſpinalis medullæ apponenda eſt: neq; enim præterea alii occurrunt loci proximi, ad quos liceat ex naribus ſanguinem deriuare.

Tertia fuerat indicatio, reuocãdi ſanguinẽ à naribus, inducto animi deliquio: etenim cum huiuſmodi malum non aliter eueniat, quã patiente corde aut primario, aut aliis partibus conſentiente, ſanguis confertim recurrit ad partes internas, & ad membrũ nobiliſſimũ, ex quo huiuſmodi ægroti palleſcunt & exterius refrigerãtur; vnde ſumma cum ratione ſanguis ita ad aliam partem conuerſus, vt non amplius petat locum apertum, neceſſe eſt. Porro huiuſmodi ſymptoma adducitur natura quidem immoderata vacuatione, vt placet Auic. ſed improuiſo faſtidio, nuntio inopinato, magno timore, ſed præcipue ex vehemẽtiſſimo dolore, ſicuti exempli gratia, ſi violenter comprimantur digiti, manus, teſtes, mammæ in mulieribus, vel alia ſimili ratione dolor grauiſſimus inferatur.

Animi deliquium quomodo inducatur.

Poſtremo autem loco prohibetur ſanguis ne confluat ad venas narium, medicamentis quæ refrigerant partim ſanguinem fluentem, partim locum affectum, & partim locos circumpoſitos & vicinos: ita enim facile ſanguis firmatur, redditurque veluti immobilis, ac nares vix illum recipiunt. Huiuſmodi medicamenta ſunt quamplurima, partim interna, partim externa, ex quibus nonnulla magis familiaria & vſu comprobata, nos breuiter ſeligemus. Interna ſunt decocta endiuiæ, portulacæ, plantaginis, hepaticæ, nenupharis, ſyrupus violaceus, de endiuia, de agreſta, de portulaca, de ribes, conſerua roſarum, violarum, nenupharis, ac poſtremo ſi res vrgeat, medicamenta ſtupefacientia, ad quæ licet quandoq; deuenire, ſyrupus de papauere, philonium, requies Nicolai, theriaca recens, & alia huiuſmodi. Quod ſi hoc ſymptoma daret inducias, etſi iſtud potius foret attendere ipſi cauſæ, quam ſymptomati, opportune quoque poſſent exhiberi nonnulla medicamẽta, quæ leuiter purgarent humores tenuiores & calidiores, qualia ſunt caſſia ſyrupus roſaceus ſolutiuus, rhabarbarum; de quibus paulo ante diximus. Externa autem ſunt medicamenta repellentia, hoc eſt refrigerantia & adſtringentia, quæ ad varias partes apponuntur: primum eſt maximus vſus aquæ frigidiſſimæ, vel ſimplicis, vel permiſta portiuncula aceti, ad penetrationem: hæc enim ore continetur, per nares attrahitur, ad frontemque & vniuerſam faciem aſpergitur. Hoc idem, vt aliis placet, præſtant

Refrigerãtia, ſanguinem ſiſtentia.

aquæ

aquæ ſtillatlciæ frigidiores,endiuiæ,roſarum, plantaginis,portulacæ, vel olea roſaceum,omphacinum,citoniorum,myrtinum: verum ego puto frigidam aquam & aquis ſtillaticiis,& oleis longe efficaciorem eſſe,qui adhuc magis probarem ſuccos, exempli gratia,plantaginis,portulacæ,lactucæ,& ſimilium: ex quibus facile eſt vnicuique varias medicamentorum formas parare. Auicen.præter hæc probat embrochas & perfuſiones capitis,nec non iuſeſſiones corporis in aqua non ſolum frigida, ſed etiam in frigidata cum niue; ex quo recentiores ſolent & crura & brachia, ſed potiſſimum teſtes aqua frigida fouere aſſidue, quod remedium puto perantiperiſtaſim prodeſſe. Sed hoc loco minime prætermittendum eſt admodum notabile præceptum Gal. & Auic. qui monent ad huiuſmodi refrigerantia medicamenta nō ſine iudicio deueniendum eſſe,cùm ſæpenumero importune adminiſtrata multa & grauiſſima pericula ſecum afferant,de qua re Gal.hæc habet 5.meth.6. Eorum quibus ex naribus ſanguis profluit,aliqui ex capitis refrigeratione deterius habuerunt: ergo neque omnino neque ſine diſcrimine, neque omni tempore loca quæ circa particulam ſunt poſita, vnde ſanguis profluit, refrigeranda ſuaderem, imo poſteaquā in alia prius auerteris,exempli gratia,poſtquam vſus fueris miſſione ſanguinis, vel alia reuulſione: quin ne ſic quidem ad frontem & caput illico refrigerantibus vtendum,ſed prius eſt ad contraria reuellendum, vtique in ſumma ceruice cucurbitula appoſita. Quamobrem antequam ad hæc remedia particularia deueniatis, primum vos vti decet omnibus generibus reuulſionis & deriuationis,de quibus ſatis diximus.

Poſtremo autem loco nares obſtruuntur iis medicamentis, quæ ſuo lentore & craſſitie meatus ſolent occludere, quæ quidē ſunt fere omnibus manifeſta,aloe, thus,maſtix,roſa,acaſia,hypociſtis,balauſtia,cortices granatorum,plantago,portulaca,conſolida,& alia id genus,ex quibus ſucci, aquæ, olea, & variæ medicamentorum formæ parari poſſunt: pro iunioribus.

℞ *Olei roſati omphacini* ℥ ij.
Succi plantaginis
Lactucæ ana ℥ ß.
Hypociſtidos
Balauſtiarum ana ʒ j.
Aceti parum. Miſc. & fiat linimentum. quod & ad nares, & ad cæteras partes proximas debet apponi.

Aliud exemplum:

℞ *Succi polygoni*
Semperuiui
Portulacæ ana ℥ ß.
Boli armenæ
Terræ lemniæ
Lapidis hæmatitis
Cum albumine oui & pauco aceto fiat linimentum vt ſupra.

Sed inter cætera omnia eſt medicamentum Galeni admodū celebre, ex manna thuris,aloe,albo oui, & pilis leporis, quod ad retinendum ſanguinem creditur adeo eſſe præſtans,vt nonnulli exiſtiment non modo ſanguinem ex venis,ſed etiam ex arteris fluentem illius opera poſſe ſanari,id quod experientia confirmat eſſe veriſſimum,adeo vt vice reliquorum omnium eſſe poſſit: & ſane in huiuſmodi caſibus,

bus, & vbicunque neceſſe eſt ſanguinem retinere, ego hoc medicamento vtor fa-miliariſſime, de quo ita ſcribit Gal. 5. metho. 3. Optimum igitur omnium quæ noui medicamentorum, quo etiam ad cerebri membranarum hæmorrhagias, tutiſſime vtor, eſt quod nunc ſub'iciam.

Hæc quæ diximus hactenus de ratione curandi immoderati fluxus ſanguinis narium, Gal. quaſi quodam epilogo cōplexus eſt, dum narrat hiſtoriam illius adoleſcentis, cuius in ſuperiori lectione mētionem fecimus, ex quo vno loco ſummatim atq; vno intuitu vobis licet curandi huius ſymptomatis rationem tenere.

Cæterum præter hæc omnia ſunt nonnulla quæ occulta quadam proprietate videntur fluxum ſanguinis narium poſſe firmare: ſunt demum incantationes, de quibus partim quod temporis anguſtiæ id non patiantur, partim quod multa poteſtis videre apud Dioſcoridem, Aetium, Alexandrum, & quædam etiam apud Gale, nolo agere longius.

Victus ratio. Victus ſit refrigerans, boni ſucci, facilis cōcoctionis & nutritionis, ptiſana, alica, oua ſorbilia, & ſimilia: vinum prætermittatur, niſi, inquit Auic. fluxus ſanguinis faciat caſum virtutis, quo tempore illud oligophorum & parce exhibendum eſt. Atq; hactenus de ſuperfluo ſanguinis narium fluxu.

CAPVT XXX.

De Vomitu.

QVandoq; vomitus tantum procedit in febribus, vt propterea ægroti vires reddantur debiliores, illiq; ad maxima diſcrimina deducantur, ex quo medici coguntur huius ſymptomatis propriam curationem ſuſcipere. Ergo vomitus qui ſine dubio inter ſymptomata exeuntia immutata debet reponi, accidit propter tres cauſas: prima eſt nimia quantitas materiæ quæ excernitur tanquam immodica, & ventriculū grauans, ſicuti eſt nimia alimenti multitudo: ſecunda eſt praua materię qualitas, quæ infeſtat & mordet, veluti quādo per cruditatē acidum, vel nidoroſum, vel amarum, vel acre alimentum aſſumptum redditum eſt, ad q genus referenda ſunt & bilioſa & pituitoſa, & ſeroſa excrementa, quæ in ventriculo nata ſunt, vel ex vniuerſo animantis ambitu in eum ſunt deriuata: tertia eſt cauſa eorum quæ ventriculum ad vomitum concitant, licet neq; grauent, neque mordicent, ſed ſolum præter naturam ſint; eſt autem omnium quæ præter naturam ſunt communis definitio, ſi poſtquam concocta fuerint, alere non poſſint, qua quidem ratione nō ſolum acida & ſalſa pituita, verum etiam dulcis quandoq; in ventriculo conſiſtens, ipſum ad vomitum conſueuit prouocare. Hæc doctrina eſt Gal. 3. de ſympt. cauſ. 6. ex quibus ſatis licet intelligere, quid ſit vomitus, & à quibus cauſis proueniat: etenim quotieſcunq; in ventriculo res continetur, quæ vel nimia copia grauant, vel mala qualitate mordent, vel quod ſint præter naturam negotium faciunt, tunc natura inſurgit ad earum expulſionem, & vomitus excitatur. Itaq; ſi in febre vomitus fuerit vſq; adeo immoderatus, vt iam vires diſſoluantur, tunc neceſſe eſt illius curationem aggredi: pro qua ſunt indicationes: prima reuellendi materiā: ſecunda roborandi ventriculum: tertia, reſtaurandi & conſeruandi ipſas vires, à qua poſtrema indicatione, cum cæteris omnibus ſit dignior, & longe maximi momenti, incipiendum eſt. Sed ante omnia eſt animaduertendum, an vomitus fuerit critice à natura inſtitutus: namq; vt ſcribit Gal. 1. ad Glau. 14. in huiuſmodi vomitu non ſunt quærenda remedia, ſiquidē ille bonum potius ſignum exiſtimādus eſt, ſicuti & multa alia ſigna critica, quę plu-

Vomitus criticus non ſiſtendus.

timis

rimis terrorẽ iniiciunt: quo loco Gal. nec non 3. de criſib. vltimo, tradit varia ſigna, quæ vomitum decretorium ſolent demonitrare. Quapropter ſicuti in vomitu critico, cuius peculiare eſt ſignum Hipp. 1. apho. 2. quod confert atque æger illum facile tolerat, non ſunt quærenda remedia, ita in altero, qui non ſolum non confert, neque facile fertur, ſed etiam virium debilitatem & alia pericula ſecum affert, neceſſe eſt ad medica remedia deuenire.

Ergo ad reſtaurandas vires primum ſunt boni odores, aqua roſacea, violacea, *Inſtauratio* acetum, vinũ generoſum, vel ſeparata vel inter ſe miſta, roſæ, mala citonia, mentha, *Virium.* cortices citri, & ſimilia: nam ſicuti ex Hipp. in lib. de alim. ſcribit Galen. 2. aphor. 11. quicunque celerrima indigent adiectione, iis liquidum remedium ad recuperandas vires optimum eſt: vbi vero adhuc celeriore egent, per odores: afferente Gal. 2. de alim. facul. 20. odorata eſſe quam maxime amica ventriculo, ſicuti contraria illum ſubuertere, & ad vomitum incitare: ſecundo, ſunt ea quæ facile ingeruntur, facile coquuntur, & facile nutriunt, inter quæ vinum principem locum videtur obtinere, ſcribẽte Gal. 2. aph. 18. illud celerrime ac maxime vniuerſum corpus nutrire: & rurſum 3. de temp. 2. vino inter cætera id proprium & peculiare eſſe, vt celeriter tranſmutetur ac nutriat: quamobrem licet & panem ex vino, & omnibus modis vinum propinare, niſi, inquit Gal. 1. ad Glau. 14. circa medium, ſit aliquid quod huiuſmodi exhibitionem prohibeat, veluti ſi febris inſignis atq; ardens fuerit, ſi aliquod viſcus inflammationem patiatur, ſi caput vehementer doluerit, ſi delirium vel adſit, vel immineat, ſiquidem magna & quaſi inſanabilia ex potu vini in huiuſmodi affectibus nocumenta proueniunt.

Viribus vtcunq; recreatis ſecũda ſuccedit indicatio, quæ pertinet ad reuulſionem: *Reuulſio.* pro qua ſunt frictiones & ligaturæ doloroſæ extremarum partium; namq; ex dolore, & natura ab opere expellẽdi auertitur, & ad partes dolentes humorum copia trahitur: ſunt cucurbitulæ, balnea aquæ dulcis, & cætera id genus, in quibus quidem adminiſtrandis reuulſionibus illud perpetuo debetis animaduertere, quod docet Gal. loco citato ad Glauc. & nos proxime diximus, nempe ſi euacuationes fiant per partes ſuperiores, vt fit in ſuperfluo vomitu, reuellendum eſſe inferius fricando, reuellendo, & lauando pedes & crura: contra vero ſi fiant per partes inferiores, ſuperius reuellendum eſſe ad manus & brachia. Poſtremo autem ſymptomate diutius permanẽte, vt alimenta nullo modo queant retineri, iubet Paulus lib. 2. 56. cucurbitulam cum plurima flamma ad os ventriculi affigendam eſſe, atque ipſa adhuc affixa alimenta exhibenda, quod quidem remedium valde commodum, atque experientia confirmatum, non debuit prætermitti.

Iam vero inſtauratis viribus, factis reuulſionibus, poſtremo ad roborandum *Roboratio vẽ-* ventriculũ veniendũ eſt: quo loco id vobis maxime notandũ eſt, & memoria tenen- *triculi.* dum, in quo alioqui frequẽter errant cõmuniter practicantes, vt ex præcepto Gal. 1. ad Glau. 14. ad fin. ad ea nunquã accedatis, q̃ poſſint vẽtriculum firmare & corroborare, niſi excremẽta in eo cõtenta ſaltẽ maxima ex parte prius educta fuerint: namq; ſi aliter fiat, cum medicamenta omnia quæcunq; poſſunt roborare, eadẽ quoq; poſſint adſtringere, hinc fit vt eadem excrementa magis impingantur & affigantur ipſi ventriculo: ex quo, pernicioſo errore videmus ſæpenumero & ſæua ſymptomata, & quandoq; mortem miſeris ægrotis ſuperuenire. Ergo aut per vomitum, aut per aluũ vacuata, ſaltẽ pro parte noxia materia, iam tuto vobis licet ꝓgredi, ad roborantia medicamenta, quorum alia ſunt interna, alia externa, vtraq; aũt varia eſſe debẽt,

vt varia ſunt excrementa, quæ per vomitum reiiciuntur: namque ſi ventriculus ſit calidior, euomanturque acria & bilioſa, ſunt illa adminiſtranda, quæ frigida ſint & adſtringentia; interius conſerua roſarum, cichorei, acetoſæ, ſyrupus de roſis ſiccis, de portulaca, de agreſta, corallia, margaritæ & ſimilia: & ſi opus fuerit medicamentis magis adſtringentibus, ſunt opportuna acaſia, hypociſtis, terra lemnia, bolus armena & alia quamplurima. Quod ſi tandem hæc fruſtra fiant, omnes fere deueniunt ad medicamenta ſtupefacientia, quæ facile poſſunt & ſomnum conciliare, & impetum naturæ expellentis cohibere. Habeatis exempla:

℞ *Conſeruæ florum cichorei* ℥ ij.
Specierum diarrhod. Abbat. ℈ ß. M.

Vel aliter:

℞ *Conſeruæ roſarum* ℥ ij.
Margaritarum præparatarum
Coralliorum rubeorum
Seminis acetoſæ ana ʒ ß.
Miſc. cum ſyrupo de roſis ſiccis quantum ſufficit, & fiat electuarium exhibendum ante alimenta ad nucis magnitudinem.

Habetis diacitonitem ſine aromatibus: vulgare etiam eſt auxilium, ex vino aut ſucco granatorum, vel citoniorum, panem infundere & exhibere. Quatenus autem ad medicamenta ſtupefacientia, quicquid cæteri ſentiant, mea quidem ſententia, in vſu eorum admodum prudenter & caute agendum eſt: etenim ſi vires fuerint admodum imbecilles, ab illis perpetuo abſtinendum eſt, quæ adhuc magis poſſunt illas diſſoluere & ſuffocare. Quod ſi maxima vrgeat neceſſitas, neque vires ſint prorſus collapſæ, vobis licebit nonnulla leuiora adminiſtrare. Et ſit exemplum:

Stupefacientia.

℞ *Conſeruæ roſarum* ʒ j.
Theriacæ recentis ʒ ß. *Miſc.*

Externa.

Externa autem ſunt linimenta ex oleis, roſaceo, citoniorum, maſtichino: ſunt fomenta ex roſis, foliis myrti, corticibus granatorum, balauſtiarum. Sunt emplaſtra ex carne citoniorum, acaciæ, hypociſtide, roſis & ſimilibus. Et ſint exempla:

℞ *Olei roſati completi*
Citoniorum ana ℥ ß.
Maſticis ʒ ij.
Ceræ parum. Miſce & fiat linimentum.

Aliud exemplum:

℞ *Olei citoniorum*
Maſtichini ana ℥ ß.
Specier. diarrhodon ʒ ij.
Ceræ parum. Miſce & fiat linimentum.

Exemplum fomenti:

℞ *Foliorum roſarum*
Myrti ana M. ß.
Seminum coriandrorum ℥ ß.
Decoquantur in aqua pro fomento.

Tandem habeatis exemplum emplaſtri:

℞ *Carnis citoniorum* ℥ ij.
Specierum diarrhodon ʒ iij.

Acacia
Hypociſtidos
Roſarum ana ℥ j.
Farinæ hordei ℥ j.
Olei roſati completi
Maſtichini ana q. ſ.
Miſce & fiat emplaſtrum.

Vulgare idq; optimum emplaſtrum eſt de cruſta panis Montagnanæ: preterea eſt emplaſtrum diaphænicon, cuius meminit Alexander, Paulus Meſue, & alii; ſunt & alia quamplurima. Atq; hęc ſunt medicamenta tam interna quam externa corroborantia ventriculum, ſi ille calidior fuerit, & calidiora excrementa deiiciantur.

Sin autem ventriculus non adeo magnam caliditatem præſeferat, quod excrementa exeuntia, nec non varia ſymptomata facile poſſunt demonſtrare, vel medicamentis frigidis poterunt permiſceri quædã calidiora, quę illorum frigiditatem poſſunt remittere, vel poterunt illa prætermitti, aut ſaltem minui, calida autem augeri, qualia ſunt mentha, abſcinthiũ, betonica, ſemina odorata, & alia id genus, quæ quidem medicamenta tum frigida tũ calida debent adminiſtrari, & inter ſe permiſceri, prout alter ſcopus refrigerandi, vel alter calefaciendi magis videbitur poſtulare. Quod pertinet ad victus rationem, ſint alimenta quæ non facile diffluant & corrumpantur, de quibus ſcribit Gal. 12. meth. 6. alia ſunt non aqua mulſa, non cremor ptiſanæ, ſed panis & ſorbitio ex alica, fructus auſteri, mala punica, citonia, pyra, & ſimilia, vitelli ouorum, teſticuli pullorum gallinaceorum, inter cætera eſt ferculum maxime laudatum, noſtrum far vulgare optime decoctum, in eo poſitis granis mali granati, aut ſi hæc grana deſint, modico eiuſdem vino vel ſucco. De vino diximus illud exhibendum propter vires. *Victus.*

Alimenta autem moderate vel potius parce exhibeantur, quod monet Paulus, vt ea facilius à ventriculo poſſint contineri. *Quantitas ciborum.*

Capvt XXXI.

De Syncope.

Quoniam admodum frequenter euenit, vt in febribus, potiſſimum quæ pendẽt ex putredine bilis, ægri incidant in maximas anguſtias & anxietates vẽtriculi, adeo vt quandoq; ad lipothymiam & ſyncopen deueniant, propterea quia vel profuſe euomunt, vel nequeunt euomere, de hoc quoq; vt frequentiſſimo ita ſeuiſſimo ſymptomate paucis verbis agendum eſt.

Ergo ſi contingat ægrotum febricitantem ſentire morſum afflictumq; os ventriculi, atq; ille videatur ſeu per vomitum, ſeu per aluum noxia excrementa deieciſſe quantum ſatis eſt, iam nihil aliud ſupereſt, niſi vt ad ea præſidia deueniamus, quæ os ventriculi poſſunt corroborare, de quibus ſatis diximus: ſin vero adhuc in ventriculo contineatur materia quæ anxietatem efficiat ac foueat, ante omnia oportet illam purgare, quod cum duplici ratione fieri poſſit, aut per vomitum, aut per aluum, ſine dubio vomitus longe facilior & commodior cenſendus eſt: itaq; ex Gal. primum fricandus & calefaciendus eſt ventriculus, qui hoc modo laxatur, & facilius inclinat ad vomitum, quod Gal. præceptum notandum eſt, cum ſit contra cõmunem vſum, vel potius abuſum, ſiquidẽ vulgus vbicunq; intendit prohibere ne æger euomat, ſolet ipſum ventriculum fricare & calefacere. Secundo, ſunt illa exhibẽda quæ poſſunt ventriculum ſubuertere, & vomitum prouocare, quę multiplicia ſunt: *Syncope.* *Abuſus.*

communiter practicantes ſolēt propinare oxymel, vel ſyrupū acetoſum ſimul cum iure vel aqua hordei, Gal. autem vtitur hydrelæo, nempe aqua & oleo, ꝙ quidē magis probandū eſt q̄ oxymel vel ſyrupus acetoſus, ac maxime ſi redundēt humores bilioſi, ſæpe enim vt inquit Gal. 1. ad Glau. 14. oleum ſolet non ſolum vomitū irritare, ſed etiam ventrem mollire, id quod non parum vtile eſt: contra vero niſi oxymel & ſyrupus acetoſus per vomitum reiiciantur, ratione aceti quandoq; ſolent materiam contentam reddere acriorem, & anxietatem augere: propter iuniores ſit exemplū:

℞ *Iuris pulli* ℥ x.
Olei communis ℥ iij.
Miſce & tepidum exhibeatur.

Præterea niſi aluus ſponte moueatur, placet Gal. illam arte mouendam eſſe, idq; potiſſimum glandibus ſuppoſitis tentandum eſſe. Quo loco eſt notatione dignum, quamobrem ad hanc rem nullam clyſteris mentionem fecerit, quæ alioqui in mouenda aluo & omnibus medicis, & ipſi Gal. ſunt familiariſſima: hunc locū animaduertit Stephanus Athenienſis, auctor Græcus, interpres prioris libri Gal. ad Glauc. qui ſcribit, merito fuiſſe prætermiſſa clyſteria, atq; illorū vſum fugiendū eſſe, ſiquidem ea ſolent prauam quandam qualitatē circa ſtomachū tranſmittere, ipſumq; vitiare: imo vero Stephan. videtur hinc generale præceptū colligere, nempe in omnibus, quicunq; habēt ventriculū imbecillū, clyſteria nō ſine iudicio fore adminiſtrāda. Itaq; præcipue glandibus agendū eſt, quæ non ſolum ex melle, vt vulgo fit, poſſunt parari, ſed etiā ex acriorib. medicamētis, hiera, Agarico, colocynth. & ſimilibus.

Verum quoniam vitioſi quoq; humores ex quibus fiunt anxietates vētriculi, ſæpenumero ab aliis partibus ad illum tranſmittuntur, ſicuti exempli gratia, humores bilioſi ex iecore, tunc ſumma curationis conſiſtit in duobus ſcopis, qui ad omnē firmandam fluxionē ſunt accommodati: Alter eſt, humores fluentes ad aliā partem reuellere atq; auertere: Alter eſt, partes recipientes roborare, ne deinceps tam facile vitioſa excrementa recipiant, de quibus iam ſatis diximus. Cæterum Gal. hoc loco duo nobis tradit præcepta, quæ maxima notatione & memoria digna videntur. Al-

I. Præceptum. terum eſt 1. ad Glauc. 14. principio, ſi quiſpiam laboret febre, cui ſit coniuncta anxietas, morſus, & mala affectio oris ventriculi, adeo vt ille grauiter atq; anxie ſe habeat, in huiuſmodi ęgroto nullo modo aggrediendam eſſe totius corporis vacuationem, niſi prius prouidentia oris ventriculi habita fuerit, qui teſtatur ſe multos vidiſſe ſæpenumero qui ita affecti erant, eorumque quoſdam interiiſſe, nonnullos ad extremum periculum fuiſſe perductos, cum medici eos vacuare tentaſſent, antequam os ventriculi corroboraſſent.

II. Præceptum. Alterum præceptum eſt eodem cap. ad finem, principio anxietatis & morſus ventriculi minime ad illius corroborationem properandum eſſe, ſed duntaxat eo tempore, quando nimirum partes, quæ circa ventriculum ſunt, ſunt puræ & liberæ ab excrementis: ſiquidem ſi adhuc vitioſi ſucci in ipſo ventriculo contineantur, nondum adſtringere oportet, ſed ſatis eſt partem fouere; quare vētriculum, vt vno verbo concludam, prius purgare, deinde corroborare oportet. Et ita, laus Deo, abſoluimus tractationem de ſymptomatibus febrium.

A L E-

ALEXANDRI MASSARIÆ VICENTINI

DE MORBO GALLICO,

Liber Sextus.

EQuidem in ea ſum ſententia, morbum Gallicum potiſſimum in iecore tanquam ſua ſede cõtineri, atq; ex hac parte grauiſſima, ac propemodum infinita mala reliquis partibus & vniuerſo corpori cõmunicari, ſiquidem hic morb⁹ tanquã immanis ac fera belua tam longe lateq; ac frequenter per omnem ſexum, ætatem, & omnes homines vagatur, totq; illis & tanta pericula ſolet afferre, vt quicunq; rationem curandi morbos & medicinam practicam profitentur, ſicuti nos facimus, nullo modo videantur tam vtilem & neceſſariã tractationem poſſe prætermittere. Neq; vero ab hoc ꝓpoſito me poteſt detinere, ꝙ quamplurimi & præſtantiſſ. viri hoc idem argumẽtum tractauerint, ꝙ ni fallor multa reſtent adhuc ad huius morbi cognitionẽ & curationẽ pertinentia, quę noua indigent inquiſitione, diſputatione, forte etiam correctione & emendatione. Itaq; tractaturi de morbo gallico, ratio noſtri inſtituti ordinis poſtularet, vt tractarem⁹ de illius eſſentia, de differ. ſignis & curatione, ꝙ perpetuo hacten⁹ facere cõſueuimus, ſed anguſtiæ tẽporis certęq; cauſæ tam longã tractationẽ non patiuntur, quapropter mihi ꝓpoſitum eſt paucis agere, de natura & eſſentia morbi gallici, atq; eam tantũ de hac re ſententiã vobis explicare, q̃ cenſeo cæteris omnib. eſſe veriorẽ; pariter mihi ꝓpoſitũ eſt ſuma breuitate differentias & ſigna vobis indicare, & ſtatim ad curationẽ me referre, q̃ accuratiſſime, ſed tamẽ q̃ breuiſſ. potero, conabor vobis tradere. Polliceor aũt illa omnia p̃cepta & p̃ſidia me vobis eſſe cõmunicaturũ, quæcunq; totos 40. annos, quib⁹ medicinã facio, vel aliorũ inſtitutione, vel ꝓpria obſeruatione, mihi viſa ſunt vtiliora, & ad curandũ tam ſæuũ morbũ magis accomodata. De eſſentia morbi gallici quãplurimæ ac variæ circũferuntur opiniones, q̃ tamen comode mihi videntur in duas partes poſſe diſtribui, namq; alteri fatentur illũ morbum eſſe, tametſi de genere morbi nõ conueniant: alteri autẽ morbũ eſſe negant, quorũ alii docẽt, eum eſſe cauſam morbificã, alii alterationẽ ſpirituum, alii venenum, alii lęſionẽ proprietatis temperameti, alii putredinẽ, alii excrementum, alii ſymptoma innominatũ, ac forte alii aliter ſentiunt. De quibus omnib. illud vnũ mihi licet dicere in præſentia, quicquid tandẽ ſtatuatur de hac re, neceſſario ad vnum vel plures morbos eſſe confugiendũ: ſiquidẽ cauſæ morbificæ ſine interuentu morbi nõ lædunt actiones, neq; ſymptomata, qualia fere omnia ſunt, quæcũq; ab iſtis ꝓferũtur, ſine morbis poſſunt cõſiſtere. Neq; vero pleriq; omnes minus diſſentiũt de parte laborãte, cũ alii in pudendis, alii in iecore, alii in cerebro, alii in corde, alii in aliis partibus, nõnulli demũ in toto corpore docent hoc malũ ſuam ſedẽ obtinere. Quod ſi quiſpiam velit cum ratione atq; ex doctrina Gal. partim naturam huius affectus, partim laborantem locum inuenire, is mea ſententia poſſet hunc in modũ ratiocinari: hic manifeſte ſunt multa præter naturã, itaq; ea ſunt vel morbi, vel cauſæ morborum, vel ſymptomata: de ſymptomatib. nulli dubiũ eſt, quin omnia ſymptomatũ genera in gallicis cõperiantur aliquando: de morbis & cauſis morborũ nõ ita videtur cõſtare, ſed quoniã vt modo dicebam⁹, in doctrina Gal. certũ eſt de ſymp. diff. 5. & alibi omnia ſymptomata *Eſſentia.*

 ex mor-

ex morbis, tãquã ex ſuis cauſis pẽdere, cũ hic plurima appareãt ſymptomata, certum quoq; eſſe debet, vnũ vel plures morbos, à quib. illa oriantur, neceſſario eſſe ſtatuẽdos. Pariter cũ nihil fiat ſine cauſa, q nõ ſolũ Chriſippi, aut Ariſt. aut Plat. ſed omniũ fere philoſophorũ eſt cõſenſus, vt ſcribit Gal. 4. de placitis, Hip. & Plat. 4. ad fin. vt huiuſmodi quoq; morborũ aliquę ſint cauſæ, vel internæ vel externæ neceſſe eſt. Verũ ꝑtermiſſis hoc tẽpore ſymptomatib. & cauſis, de morbo vel morbis dũtaxat eſt agẽdũ, de quib. vt dixi, magna eſt diſſenſio, ſiquidẽ plurima & varia ſymptomata modo vnũ, modo alterũ, modo omniũ morborũ genera vidẽtur demõſtrare, ex quo factũ eſt vt ſub determinato genere non poſſit collocari, ſed modo ſub vno, modo ſub altero, modo ſub omnib. tribus generib. morborũ cõtineatur. Alii demũ neutiquã acquieſcẽtes trib. generib. morborũ à Gal. cõſtitutis, nouũ morbi genus cõmenti ſunt, quẽ morbũ formæ, morbũ totius ſubſtãtię, formæ corruptelã, ac fere aliis nominib. vocãt, quorũ princeps ꝓximo ſuperiori tẽpore fuit Fernel. lib. 2. de rer. abditis cauſ. à ca. 9. vſq; ad fin. libri. ſub quo nouo genere morbi inquiũt morbũ gallicũ eſſe reponẽdũ: ac ſane quãplurimi hoc tẽpore, q ſunt cæteris celebriores, huic opinioni vidẽtur fauere. Ego qui cẽſeo ꝑter tria morborũ genera à Gal. tradita, aliud nullũ morbi genus poſſe reperiri, nihil dubito quin morb. gallicus ſub aliquo ex iis trib. generib. *Morbus quis.* poſſit ac debeat reponi: ac ſi quis à me quærat, qualiſnã ſit huiuſmodi morb. & qualiſnã corporis pars in eo potiſſ. laboret, vt dicã vno verbo, reſponderẽ mea ſentẽtia *Locus affectus.* hũc morbũ nõ aliũ eſſe q̃ intẽperiẽ, atq; eam quidẽ calidã & ſiccã, eamq; præ cæteris omnib. corporis partib. in iecore conſiſtere, id ꝙ mihi videor forte & ſine multo labore poſſe demõſtrare: etſi reuera in morbo gallico apparẽt plurima ſymptomata, q ab aliis quoq; duob. generib. morbi vidẽtur originẽ habere, & q pariter cerebri, cordis, & cæterarũ partiũ morbos vidẽtur demõſtrare, tamẽ ſi diligẽter cõſiderentur omnia, facile ni fallor eſt intelligere, calidã & ſiccã intẽperiẽ ꝑcipuũ eſſe morbũ, nec nõ iecur eſſe pręcipuũ locũ affectũ, à quib. deinceps reliqui oẽs morbi habẽt originẽ, ac reliquæ partes ducũtur in cõſenſum. Nãq; etſi hic morbus, vt dixi, tanq̃ nouus Protheꝰ nouas formas induit, atq; in eo fere omnia morborũ & omniũ ſymptomatũ iudicia pullulãt, tamẽ nihil videtur eſſe perpetuũ ꝑter vnicũ ſymptoma, ꝙ nõ ſolũ principio, ſed etiã ꝓgreſſione morbi, & quouis tẽpore, omnib. gallicis, & omnib. ſymptomatib. perpetuo copulatur, illud vero ſymptoma exuſtio eſt: nãq; vlcera & puſtulæ, in quacũq; corporis parte exiſtãt, quicũq; redundẽt in corpore humores, & ſorditiẽ liuidi vel nigri coloris, & calloſitatẽ & alia manifeſta exuſtionis indicia cõtrahũt: ſic eroſiones gingiuarum, palati, oris, fauciũ, naſi, manuũ, pedũ, & omnium partiũ, caſus dẽtiũ, defluuiũ capillorũ, & cætera omnia, nõ aliter q̃ ab humorib. acribus generãtur, ac manifeſtæ exuſtionis indicia apparẽt: ſic gonorrhęa hãc exuſtionẽ tũ ſubſtãtia, tũ calore ſeminis ſolet demõſtrare: ſic bubones ducti ad ſuppurationẽ habẽt labia duriora & calloſa, atq; educta ſanies manifeſte acris & aduſta cõſpicitur: vno verbo, nihil eſt ſi omnia diligẽter cõſiderẽtur, ꝙ nõ perpetuo inſignẽ caliditatẽ & exuſtionẽ demõſtret, imo vero nõ ſolũ periti medici vel etiã imperiti chirurgi & tonſores. & bubones & gonorrhæas, & vlcera, & puſtulas, & reliqua id genus mala, hoc vno ſigno exuſtionis, tãq̃ ꝓprio charactere gallica à nõgallicis ſolẽt diſtinguere: ſic in lotio & reliqs omnib. excremẽtis quicũq; tandẽ redũdẽt in corpore humores, ſiue frigidi, ſiue calidi, nũq̃ fit qn aliqua inſignis caliditatis atq; exuſtionis ſigna appareãt. Quãobrẽ cũ huiuſmodi ſymptoma ſymptomatib. & corporib. gall. omnib. ſolis, & ſemp cõiũgatur, vt ꝓpterea ꝓpriũ dici poſſit vere, cętera aũt ſymptomata neq;

omni-

omnibus,neq; ſolis,neq; ſemper coniungantur,cũq; huiuſmodi exuſtio non aliter quam ob intemperiẽ iecoris calidam & ſiccã fieri poſſit, ſumma cum ratione mihi videor poſſe colligere,morbũ gallicũ in vna potiſſ.calida & ſicca intẽperie cõſiſtere.

Iam reſtat vt doceamus,hanc intemperiẽ præcipue in iecore ſuã ſedẽ obtinere, quod admodũ facile mihi videor poſſe demõſtrare: Cũ enim hæc exuſtio nõ in vna tantum vel altera parte,ſed in toto corpore cõſpiciatur, vt illa in cõmuni membro reſideat,ꝙ omnes generet humores, & toti corpori alimentũ præbeat, neceſſe eſt: huiuſmodi aũt membrũ,præter iecur,nullũ eſſe poteſt:itaq; morbus gallicus eſt intẽperies iecoris calida & ſicca. Non ignoro quod aduerſarii aduerſus hanc determinationem obiiciant potiſſimũ curationem per medicamenta calida & ſicca,per quę morb.calidus & ſiccus nullo modo videtur poſſe curari:ſed per anguſtias tẽporis nõ licet omnia diſputare: ad hanc autem obiectionem, & ad alia poſterius conabimur reſpondere.Sed quoniam non omnis intemperies calida & ſicca iecoris eſt morbus gallicus,differentia quæ illius naturam atq; eſſentiam perficiat,mea ſententia, non à certe quodam gradu intemperiei,vt multi doctiſſimi viri ſentiunt,qui huiuſmodi gradũ temperamenti proprietatẽ vocant, ſed ex cauſa morbum efficiente petenda eſt,ſicuti febres quoq; exẽpli gratia,tertiana,quotidiana, quartana, nõ ex vario gradu intẽperiei,ſed ex vario putreſcẽte humore, ex varia cauſa ſolet diſtingui. Quales aũt ſit huiuſmodi cauſa,morbũ gallicũ efficiẽs,fere cõuenit inter omnes,eã venenatam & cõtagioſam eſſe,ac latẽte quadã & inexplicabili ratione per coitũ,per oſcula, amplexũ,lactationẽ,&alias rationes morbũ inducere:ad quẽ modũ videmus,exẽpli gratia, phthiſin, rabiẽ caninã,latẽtib.& admirabilib.cauſis excitari: q̃ morbi gallici cauſam Fernel.inter cæteros præclariſſ.& elegantiſſ.deſcripſit.Efficiens cauſa venenata eſt,ac maligna qualitas,atq; perniciosa labes,q̃ in quacunq; corporis parte primum inſederit,eam contaminat,indeq; cõtinuatione corpus in omne ſpargitur, & ex paruo initio paſſim inualeſcit,dũ non modo ſpiritus atq; humores,ſed & carnes, & partes omnes peruagatur. Itaq; ni fallor,nobis licet veram atq; integrã morbi gallici eſſentiam definire hunc in modum.Morbus gallicus eſt intẽperies calida & ſicca iecoris,quæ per contagium latente atq; inexplicabili ratione inducitur. *Definitio.*

Differentiæ morbi gallici plurimæ ſunt,quæ mihi vidẽtur in duas partes poſſe diſtribui:alterã quę comprehẽdat omnes differẽtias,quę fere cæteris quoq; morbis ſunt cõmunes,exempli gratia,quæ accipiuntur ex magnitudine & paruitate, à tempore recenti vel antiquo,vel redundãte noxia materia, ſanguine, pituita, flaua bile, melancholia,&c. de quib.ſæpe dix':alterã ad quã referũtur differẽtiæ magis ꝓpriæ, ac potiſſ.quæ accipiuntur ex variis morbis & ſymptomatib.q̃ in hoc morbo poſſunt coniungi,quales exẽpli gratia ſunt,gonorrhea,caries pudendorũ,bubones,duri tumores, dolores,vlcera,puſtulæ,impetigines,defluuiũ capillorũ,& alia ꝓpe infinita, ex quib. nonnulli circiter 300.morbi gallici differẽtias cõſtituũt, de quibus nõ ago. *Differentia.*

Pariter ſigna morbi gallici quãplurima ſunt,ſed illa quoq; mihi vidẽtur ad duo capita poſſe referri,alterũ ꝙ ꝑtinet ad cauſas, ex quib. dixi morbũ fieri,vt ſi quis vel coeundo cũ muliere infecta,vel aliis modis per cõtagiũ potuerit inquinari: alterũ ꝙ cõtinet ea ſymptomata,q̃ frequẽter ac familiariter huiuſmodi morbũ ſequũtur: ſed inter hæc omnia ſigna ego puto exuſtionẽ, quę,vt ſupra dixi, ab omnib. excremẽtis & ſymptomatib.nũquã ſeparatur, principẽ locũ obtinere,atq; hoc ſigno,tãquã maxime ꝓprio &pathognomonico,morbũ gallicũ indicare,adeo vt ſi in Socrate ſimul cõiungatur ꝑcedẽs cõſuetudo cũ muliere infecta,vel alii cõtagii ratio,ſequãtur vlce- *Signa.*

 rain

ra in pudẽdo, puſtulę, in quib. manifeſta exuſtionis appareãt indicia, iam certe liceat affirmare, Socraté morbo gall. correptũ eſſe. Atq; hęc de eſſentia, diff. & ſignis morbi gallici breuiter mihi ſatis ſint, eo ꝙ imprimis ad meũ inſtitutũ ptinet ad curationẽ deuenire. Sed priusq̃ incipio, illud dignũ eſt inquiſitione, vtrũ cũ ratione & metho. cũ medicis rationalib. an magis ſola obſeruatione cũ empiricis, nobis liceat hãc curã inſtituere: nã pleriq; omnes & nobiliores medici ita vidẽtur ſentire, totã hãc curationé ſine vlla methodo ac ſolis pſidiis experiẽtia notis & inuẽtis, tradendã eſſe: in q̃ ſentẽtiã pręcipue, vt puto, illi venerunt, ꝙ vidẽt huiuſmodi morbũ iis medicamẽtis auferri, exẽpli gratia, decocto ligni ſancti, ꝙ ſola experientia eſt cõpertũ, & latente, quadã ꝓprietate tanq̃ vera antidotus creditur illũ iuuare: alteraautẽ ex parte, ſi pter tria genera morborũ à Gal. poſita, nullus occultus morb. reperitur, ſi morb. gallicus vel ad vnũ, vel ad plura ex trib. generib. poteſt referri, certe ego ſum neſcius quomodo nõ liceat illius curationẽ p methodũ & p indicationes inſtituere, ſicuti Gal. & rationales medici ſolent facere. Sed inquis morb. gallicus medicamẽtis tota ſubſtãtia agẽtib. curatur. Ne quis putet hoc recẽtiorũ inuẽtũ eſſe, nulli dubiũ eſſe debet, quin Gal. multis locis huiuſmodi medicamẽta cõmemoret, ex quib. ſit ſatis vnicũ locũ attuliſſe 5. de med. facul. Oſtenſum eſt, inqt Gal. medicamẽta alterare nata eſſe, aut vna quapiã qualitate, ſcil. calefaciẽdo, refrigerãdo, humectãdo, ſiccãdo, aut tota ſui ſubſtãtia: ego vero aliter cẽſeo, neq; puto hãc argumentationẽ valere: hoc medicamẽtũ agit in hũc morbũ à tota ſubſtãtia, ergo hic morb. eſt in tota ſubſtãtia, & ſine ratione ſola experiẽtia debet curari. Quo loco eſt ſciẽdũ, in curatione morbi gall. duas pcipuas partes repiri, ex quib. medici ꝓprias curãdi indicationes eliciũt: alterã, morbũ, intemperiẽ calidã & ſiccã iecoris, q̃ refrigerãtia & humectãtia pſidia requirit: alterã cauſã morbi, materiã p cõtagiũ acq ſitã, à qua intẽperies efficitur & fouetur, q̃ ſui ablationẽ indicat, ex quo fit, vt medici modo vni, modo alteri, modo vtriſq; ſimul cogntur ꝓſpicere, ſicuti exẽplo febr. putridar. Gal. docet eſſe faciẽdũ, 10. meth. 1. Quoniã vero ex vna parte, manẽte cauſa morb. ab illa oriũdus nõ poteſt auferri, ex altera, ſublata cauſa morb. facile ſanatur, hinc fit vt in cæteris omnib. morbis, tũ maxime in morbo gall. medici imprimis de cauſis ſint ꝑpetuo ſolliciti, itaq; & ſectione venę, & medicamẽtis purgãtib. & cæteris q̃ tam ſenſibiliter q̃ inſenſibiliter euacuãt, & omni ratione ſtudẽt huiuſmodi materiã iminuere, inter q̃ neq; ea ptermittũt, q̃ à tota ſubſtãtia ſuas pficiũt operationes. Itaq; ad obiectã rationẽ, & ad argum. eorũ q neſciunt intelligere, quomodo morb. calidus & ſiccus à medicamẽto calido & ſicco poſſit ſanari; reſpõdeo, decoctũ ligni minime morbũ, ſed morbi cauſam depellere: & ſi quis rurſum nobis obiiciat, medicamẽta ſine dubitatione calefaciẽdi & ſiccãdi vi pdita, nullo modo poſſe calidũ & ſiccũ morbũ iuuare, imo certũ piculũ imminere, vt ille maior ac deterior fiat: ad hoc reſpõdet Gal. 1. aph. 24. in febre purgationẽ p medicamẽta adhiberi, q̃ omnia cõſtat potẽtia eſſe calida, nõ ꝙ ꝓpterea ignorẽt febr. caliditatẽ, cui certũ eſt medicamẽta eſſe nocitura, ſed ꝓpter humores febrẽ efficiẽtes, ſiquidẽ, inqt Gal. maiorẽ ex noxior. hum. calidiorũ vacuatione cõſequi oportet, q̃ ſit detrimẽtũ, ꝙ ex medicamẽt. purgãtib. corp⁹ neceſſario accipit. Quãobrẽ ſicuti nõ ſine ratione ac methodo licet in febr. purgãtib. vti medicamẽtis: ita nõ ſine ratiõe licebit in morbo gall. ligni decoctũ adhibere, etſi illud poteſt morbũ poti⁹ lędere, q̃ iuuare, ꝙ certũ ſit, lõge maiorẽ vtilitatẽ ex vacuatione noxię materiæ, q̃ lignũ pficit, q̃ detrimẽtũ ex aucta iecoris caliditate, pcipi. Quod ſi qs rationi ac doctrinæ nõ acqeſcit, is alterã Gal. reſpõſ. audiat, q 5. de med. ſec. loc. 8. ſcribit, medicamẽta agẽtia à ꝓprietate ſubſtãtię, omnib. intẽperieb, cõuenire, neq; intẽperies vel frigidas vel calidas lędere.

An methodo curari poſſit.

Quoni-

Quoniã vero hæc doctrina forte alicui noua neq; ſatis explicata videbitur, mihi libet vno exẽplo illã explicare & clariorẽ reddere: itaq; accipiamus rabiẽ caninã, cui cũ morbo gall. nõ leuis & cauſæ & morbi ſimilitudo videt̃ intercedere. Nã ſicuti in rabie modica ſpuma canis rabidi latẽte quadã & admirabili ratione morbũ inducit, minime in tota ſubſtãtia, ſed manifeſtũ, quẽ Gal. 2. pror. 13. docet nõ aliũ eſſe q̃ intẽperiẽ calidã & ſiccã in ſolidis animalis partib. cõtractã, vnde æger ad rabiẽ, ad furorẽ, ac ſæpe ad interitũ deducitur: ita in morbo gall. ſicuti diximꝰ, ex coitu, ex oſculo, vel alio cõtagionis modo, nõ minus occulta q̃ inexplicabili ratione, morb. excitatur nõ in tota ſubſtãtia, ſed manifeſtus, nimirũ intẽperies iecoris calida & ſicca, vnde æger dolorib. vlcerib. omni calamitati, & ſæpe morti obnoxiꝰ redditur. Neq; vero ii duo morbi ſolum in cauſa & cognitione, ſed in cura vidẽtur q̃ maxime cõuenire: nãq; vt docet Gal 2. pror. 13. quotieſcũq; virus caninũ alterat ſolidas corporis partes, ſed nõdũ integre alteratio eſt facta, ſimul ac noxia materia educitur, ſolidorũ quoq; alteratio ceſſat, ęgriq; interdũ vno die, vel citiꝰ ad naturalẽ ſtatũ redeũt: ſiquidẽ cũ affectio fit, & nõdũ facta eſt, illa breuiter & facile ſuperata efficiẽte cauſa ſolet ſedari: vnde cũ cauſa rabiẽ caninã efficiẽs ſit tãti momẽti, ſum̃a cũ ratione medici obliuiſcũtur ipſiꝰ morbi, ac toti in cauſę ſublatione v̾ſãtur: q̃ cauſã ꝓpterea cũ iis q̃ manifeſte vacuãdi atq; extrahẽdi vim habẽt, vt lotionib. ſcarificationib. vſtionibꝰ: partim cũ iis q̃ agunt à tota ſubſtãtia, vt medicamẽto ex cinere cãcrorũ fluuialiũ tãtopere à Gal laudato 11. de ſimp. med. & tãdẽ omnib. modis conãtur euellere atq; auferre. Quod ſi vero ſublata cauſa morbꝰ remaneret adhuc, tunc neq; illius curatio foret p̃termittẽda, exẽpli gratia, cũ potione vini, balneo aquę dulcis, & aliis p̃ſidiis id genꝰ. Ego vero puto eſſe neminẽ qui non manifeſte intelligat, q̃ vere hæc ipſa canina rabies omni ex parte ad morbũ gall. poſſit accõmodari: nãq; hic quoq; duo ſcopi medicis ſeſe offerunt, vnus cauſa morbi, q̃ nobis licet virus gall. appellare, alter morbꝰ, intẽperies, ex quib. medici ſuas eliciũt indicationes, q̃ ſunt huiuſmodi, vt cauſa depellatur, vt morb. p cõtraria corrigatur: cũ aũt huiuſmodi indicationes ſint ita diſpoſitę vt altera morbũ fiẽtẽ, altera factũ reſpiciat, quã diu hæc alteratio fit, neq; ꝓrſus facta eſt, ſi cauſa ex toto euellatur, tũc nullus alteri indicationi locus ſupereſt, morbusq; ſtatim ceſſat: ſin vero alteratio & morb. altiores fecerit radices, tunc altera quoq; indicatio locũ habet, & ꝓpria requirit remedia, de quib. omnib. ſtatim tractabimus. Quamobrẽ redeundo ad rem, nõ ſine ratione mihi videor poſſe cõcludere, & rabiẽ caninã, & morbũ gall. certa meth. curari, etſi medicamẽta totius ſubſtãtiæ ꝓprietate agẽtia vtriq; proſint, vt certũ ſit huiuſmodi curationes p indicationes procedere, q̃ ſine ratione & methodo haberi nõ poſſunt. Quod ſi tãdẽ quis obſtinate velit morbũ gall. more empirico ſola obſeruatione curare, is reſpõdeat, quomodo cõmuni omniũ medicorũ cõſenſu ægri & ſecta vena, & aliis modis ſanguine minuũtur, quomodo medicamẽta leniẽtia, p̃paratãtia, purgãtia, adhibeãtur, vno v̾bo quomodo quãplurima p̃ſidia, tã interna quã externa inſtituantur, q̃ ſine methodo neq; inueniri, neq; adminiſtrari poſſunt? Nos aũt q ſumus in ea ſentẽtia, morbũ gall. nõ eſſe in tota ſubſtãtia, ſed morbum in intẽperie, illũq; ſicuti reliquos morbos certa methodo poſſe curari, illius curationẽ aggrediamur, atq; ex doctrina Gal. omniũ primum eliciamus indicationes; deinde videamus an illis ſatisfieri poſſit, ac poſtremo ad ꝓpria remedia deueniamus. Iam dixi, p̃cipuas in morbo gall. eſſe duas indicationes, q̃ accipiuntur altera ex morbo, q̃ remedia frigida & humida req̃rit, altera ex cauſa, materia ſcil. cõtagioſa & venefica, q̃ primo tempore ſui ablationẽ indicat: quoniã vero ex vna parte certũ eſt, morbum permanente illius cauſa nõ poſſe auferri, & ex altera experientia confirmat, ſublata

Cognatio morbus canini cũ morbo gallico

Indicationes.

cauſa morbum quoque ſæpenumero facile ac protinus ceſſare, hinc ſumma cum ratione fieri diximus, vt medici omnem ſuam operam conferant ad depellendã cauſam: vnde nos quoq; primũ de hoc primo ſcopo ſermonẽ habebimus. Sed antequã ad ſingula & ꝓpria remedia veniamus, audiendi ſunt nõnulli, neq; ſolum vulgares, ſed etiã viri doctiſſ. qui ſunt in ea opinione, morbum gallicum nullã recipere integrã curationẽ, illumq; inducias, ſed nõ integrã pacẽ facere, ꝙ veteris plantæ veſtigia quædã ꝑpetuo remaneãt, q̃ data aliqua occaſione facile fiãt manifeſta: cuius rei illud præcipuum afferunt argumẽtum, ꝙ experientia videtur cõfirmare, eſſe veriſſ. ſcil. in illis hominib. qui ſemel morbo gallico laborauerint, tametſi illi videantur perfecte ſanati, ſi cõtingat eos deinceps vel febre, vel alio morbo corripi, huiuſmodi morbos eſſe difficiliores & periculoſiores, q̃ in aliis hominibus, qui à gallico morbo fuerint immunes: ex quo colligunt, omnino quaſdã reliquias ſupereſſe, neq; morbũ omnino ſublatum fuiſſe. Ego aliter cenſeo, q vere poſſum affirmare, me plurimos vidiſſe partim mea, partim aliorum opera ſanatos, adeo plane ac perfecte, vt nullo deinde tẽpore ne minimũ morbi veſtigium reliquũ fuerit: ꝙ aũt ad oblatã rationẽ pertinet, ꝙ morbo gallico laborãtes ſint languidiores, adeo vt poſteriori tẽpore minus fortiter valeãt alios morbos perferre. reſpondeo, id non ſolum in gallico morbo, ſed in cunctis magnis morbis & difficilib⁹, vt in febre maligna, hydrope, ac reliquis id genus, cõtingere, in quib. neceſſario partes principales remanẽt debiliores, q̃ vt poſterius poſſint aliis morbis obſiſtere: quo tamẽ tẽpore etſi illi ſint debiles, nemo dixerit eos febre maligna vel hydrope laborare. Sed nos rem aggrediamur.

An morb. gallicus integre curari queat.

An exercitiis ſolis curari poſſit.

Multæ ſunt rationes, ac multa prȩſidia, per q̃ medici hoc tempore conãtur in morbo gallico noxiã materiã & morbi cauſam vacuare, ac primum occurrunt nõnulli, qui docẽt iſtud fieri poſſe, ꝑcipue ſi morb. nõ fuerit cõfirmatus, per vehemẽtiſſ. & frequentiſſ. corporis motiones, exercitationes & labores, exẽpli gratia, ludẽdo magna & parua pila, incidendo ligna, &c. vnde inquiunt materiã noxiã partim latenter & inſenſibiliter, partim manifeſte & ſenſibiliter ꝑ ſudores educi, atq; ita ægros ſanari: ſed forte hæc curãdi ratio eſt leuior, q̃ vt quis poſſit & debeat acquieſcere, prȩterquã ꝙ etiã pluribus nõ vacat periculis: ſi quis .n. multis & vitioſis humorib. refertus ꝙ fere ſemper in corporib. gallicis cõtingit, ſine prȩcedente purgatione vehemẽter exerceatur & laboret, tunc importune cõmotis humorib. multa illis & grauia pericula imminẽt, vt paſſim nos admonet Gal. & præcipue loco notabili 3 apho. 20. Quamobrem etſi nonnulli affirmant ſe hac curandi ratione fuiſſe ſanatos, tamen illa mea ſententia, nõ ſolum tanquam debilis & leuior, ſed etiam tanquã periculoſa debet prȩtermitti.

Vacuatio vniuerſi corporis.

Secũda ſuccedit ratio vacuãdi materiã noxiã per cõmunẽ corporis vacuationẽ, q̃ potiſſ. miſſione ſanguinis & medicamẽtis fieri ſolet, q̃ ratio ſine vlla dubitatione optima eſt cẽſenda, ac frequẽter ſine aliis ꝓſidiis vniuerſum morbũ gallicũ ſanare cõſueuit: de qua purgatione vniuerſi corporis etſi nõ ſemel & priuatim & publice dixi, tamẽ neq; grauabimur in ꝓſentia ſummam illius repetere. Quoniã vero, vt dixi, in corpore laborãte morbo gallico ſinguli humores poſſunt redũdare, primo ſciendũ eſt, pro varietate humoris, variã quoq; purgãdi rationẽ cõuenire, ſed perpetuo hac adhibita cautione, vt nunq̃ ex medicamẽta prætermittãtur, q̃ valẽt exuſtionẽ reſpicere, & moderate refrigerare.

In copia pituita.

Itaq; redundãte pituita leniẽda eſt aluus cũ mel. roſ. ſol. cum hiera ſimpl. vel ſola, vel cum caſſia, cum pilulis aloephang. &c. Cõcoquenda eſt materia cum iis quæ ſint tenuium partium, & calefaciendi & ſiccandi vim habeant, qualia forẽt leuiora, ſyrupus de betonica, de iua, de hyſſopo, mel. roſ. colatum, oxy-

mel ſimpl.decoctum betonicæ, ſaluiæ, hyſſopi, borraginis, fumi terræ, ſem.aniſo-rum, fæniculi: vehementiora ſyrupus de betonica, comp. de ſtœchade, oxymel comp.oxymel ſcilliticum, decocta calamenthi, origani, pulegii, ſcordii, dictamni, &c. Concocta materia purganda eſt cum agarico, turbith, colocinthide, euphorbio, cum ol.diaphænicon. Indo, hiera, diacoloc. cum pilulis fœtidis, de hermodactylis, cochiis, ac maxime ſi illis cortices permiſti fuerint hellebori nigri.

Præparatio Euphorbii.

Et quoniam facta eſt mentio euphorbii, quod in purganda pituita, ac potiſſimum in morbo Gallico, præclariſſimum eſt medicamentum, mihi libet illius præparationem & vſum vobis communicare, cum illud apud pleroſque medicos ſit incognitum & inuſitatum. Itaque euphorbium duplici ratione poteſt præparari; altera habetur apud Manardum lib.16.epiſtol.vltima, qui huius præparationis ſe facit auctorem, quo nunquam ſum vſus, ſed puto medicamentum eſſe efficaciſſimum & optimum. Altera ratio eſt huiuſmodi, quam ego olim à meis preceptoribus didici, & longa experientia deprehendi eſſe vtiliſſimam.

℞ *Euphorbii electi quantum volueris, leniatur ol.amygd.dulc.inuoluatur in pomo citro, & pomum leniatur & cooperiatur, poſtea ita decoquatur in clibano, quod euphorbium hac ratione præparatum à granis vj. vſq. ad x. cum ℈j.pilularum aloephang. & tuto & ſumma cum vtilitate poteſt exhiberi.*

Flaua bilis abundantia.

Redundante flaua bile lenienda eſt aluus per caſſiam, ſyrup.roſ.&viol.ſol.per ſerum lactis: coquenda materia per ea medicamenta, quæ moderate refrigerandi & attenuandi vim habent, qualia forent leuiora, ſyrupus de cichorea, ſimp.de ſoncho, de endiuia, de ſucco acetoſæ, acetoſus ſimplex: valentiora ſyrupus de cichorea ſine rhabarbaro, de endiuia Gẽtilis, decocto cichoreę, acetoſæ capil.veneris, borraginis, fumiterræ. Demum concocta materia purganda eſt, & inter cætera omnia medicamenta, rhabarbarum videtur habere inſignem prærogatiuam, quod illud valeat nõ ſolum bilem purgare, ſed etiam iecur & omnia viſcera corroborare: ſcammonium autem & rhabarbarum omnibus medicamentis longe eſt anteponendum, itaque & ſolum diagridium, ad x.vel xij.grana, cum ſaccharo roſ. vel cum aloe poteſt exhiberi: ſic quoque licet vti medicamentis, quæ ſcammonium recipiunt, qualia forent diaprunum ſol.ol.roſ.Meſ.de ſucco roſ.&c.

Melancholiæ redundantia.

Poſtremo redundante melancholia lenienda eſt aluus per caſſiam, ol.lenitiuum, coquenda materia cum ſyrupo de fumaria ſimp.de pomis ſimp.de borragine, de bugloſſa, cum decoct.fumiterræ, cichoreę, borrag.ceterach. bugloſſæ, & apparente coctione purgandum eſt cum ſena, epithymo, polypodio: ſed inter cætera omnia debet vobis certum eſſe, helleborum principem locum obtinere, quare vos hortor, vt illo vtamini frequenter: inter compoſ.medicamenta confectio hamech, pilulę cochiæ cum helleboro ſunt præſtantiſſima, & aliis anteponenda. Atque hæc ſummatim de purgatione totius corporis, pro variis redundantibus humoribus.

Venæ ſectio neceſſaria.

Sed reſtant nonnulla precepta, ac primum qualiſcunque redundauerit humor, conſentientibus principibus ſ opis, nuſquam eſt prætermittenda ſanguinis miſſio, quod remedium & pro communi purgatione, & pro refrigeratione iecoris, & aliis multis, non ſolum vtile, ſed etiam neceſſarium eſt cenſendum. Secanda autem eſt vena baſilica in dextro cubito, niſi peculiaris aliquis morbus, exempli gratia, capitis, lienis, vteri, alterius venæ ſectionem videatur poſtulare: in quo caſu poſt ſectionem venæ iecoris licet ad alias quoque ſectiones deuenire, ſanguiſque mitta-

tur pro ratione habitus corporis, plenitudinis, &c. Non ignoro multos & cucurbi-tulis, & hirudinibus, & aliis rationibus, ex variis corporis partibus ſanguinem mit-tere; quod ſi illi poſt ſectionem venæ, gratia alicuius ſymptomatis faciant, neque id nos improbamus: nam qui putant, prætermiſſa ſectione venæ ſe his modis poſ-ſe totum corpus euacuare, iſti ab omni ratione & doctrina Galeni longe ſunt alieni.

Omnes hu-mores reſpi-ciendi. Secundo ſciendum eſt, etſi dixi in corporibus Gallicis ſingulos humores re-dundare, id tamen aut raro aut nunquam fieri, vt vnus tantummodo humor redun-det & noxius ſit, cum altera ex parte contingat frequentiſſime vt plures, vel ſimul humores omnes, noxii ſint, ſed tamen ita, vt vnus plane ceteros antecellat, quãob-rem & in concoctione, & in purgatione oportet humoris dominantis rationem habere, ſed neq; alios prorſus negligere.

Materia con-coquenda. Tertio notandum eſt, ſi in aliquo morbo oportet præceptum Hip. & Gal. ob-ſeruare, ne dentur purgantia medicamenta ante concoctionem humorum, id ma-xime in morbo Gallico eſſe ſeruandum, quod peccet materia craſſa, exuſta, rebellis, quæ ſine integra coctione & præparatione non poteſt purgari. Neque vero ve-lim vos humorum coctionem numero ſyruporum & dierum attendere, quod vulgus facit, ſed potius ex rei natura: hanc autem potiſſimum lotia demonſtrant.

Valentiſſ. pur-gantib. vten-dum. Quarto eſt conſiderandum, homines Gallico morbo laborantes non leuio-ribus & benedictis, quæ vocant, medicamentis, caſſia, manna, &c. ſed valentioribus, imo vero valentiſſimis eſſe purgandos, qualia ſunt hieræ magnæ, pilulæ fætidæ, de hermodactylis, inter quæ illud repeto, helleborum principem locum obtinere, & illud addo, huiuſmodi medicamenta non modo ſemel, ſed bis, ter, & frequenter fo-re adhibenda, ſicuti in omnibus purgandis humoribus contumacibus & rebellibus. Gal. exemplum nos docet eſſe faciendum, qui adoleſcenté laboranté alopecia pri-mo. xj. pilulis ex aloe, ſcammonio, & colic. deinde hiera diacolon. bis in quinq; die-bus purgare non eſt veritus: quod tamen ita eſt accipiendum, vt perpetuo ętatis, temperamenti, ſexus, habitus corporis, &c. rationem habeatis.

Præparantib. purgantia nõ admiſcenda. Poſtremo velim id vos animaduertere, quod eſt dignum maxima notatione, ſcilicet in coctione & præparatione humorum à ſyrupis & medicamentis purgan-tibus perpetuo eſſe abſtinendum: cum enim coctio per quietem potiſſimum per-ficiatur, huiuſmodi medicamenta, quæ certum eſt omnia mouere, miſcere, & exa-gitare, ſi quid aliud, omnem coctionem pturbant & impediunt: in quo errore ma-nifeſto quamplurimi verſantur, adeo vt in maximo numero auctorum, qui de mor-bo Gallico tractant, vix vnum aut alterum liceat excipere, qui hac inſcitia non ſit contaminatus, ſiquidem plerique omnes non ſolum vtuntur ſyrupis comp. de fu-mo terræ, de epithymo, de polypodio, qui purgandi vim obtinent, ſed ſuos etiam magiſtrales, vt vocant, ſyrupos conficiunt, in quibus ſenam, polypodium, epithy-mum, helleborum nigrum, & mille id genus medicamenta imponunt, quæ & hu-mores & ægrotos in continua motione ſolent continere.

Poſt generalem corporis vacuationem ſequuntur aliæ duę rationes purgan-di noxiam materiam in morbo Gallico, quæ vt puto primo ab empiricis inuentæ fuerunt, deinde à medicis rationalib. cõprobatæ: altera eſt ratio per ſuffumigia, alte-ra per inunctiones, de quib. quam breuiſſime dicẽdum eſt. Et quatenus ad ſuffumi-gia, hæc ſunt duplicia, alia leuiora, quæ nullum violentum medicamentum recipi-unt, ſed herbas tantum calidiores, gummata & aromata: quędam quę ſudorem poſ-

ſunt

ſunt prouocare, qualia ſunt calamenthum, dictamnum, gentiana, ſcordium, thus, mirrha, aloes, ſtyrax, benzoin, ſpica nard. cinamomum, lignum aloes, ambra, moſchus, &c. Altera ſunt valentiora, quę propterea nonnulla metallica, ſed imprimis argentum viuum recipiunt: & quoniam priora ſuffumigia tutiora ſunt, ſed debiliora, quam vt poſſint materiam tam contumacem depellere, factum eſt, vt pleriq; omnes ad poſteriora refugiant. Cum autem empirici frequenter & tonſores huiuſmodi ſuffumigiis vtantur ſine vlla ratione, & multos & grauiſſimos committant errores, vt ſaltem vos poſſitis eorum errorem corrigere, & ſi ferat occaſio, illa probe adminiſtrare, ſciatis ea quæ ſunt maioris momenti, & ad probam adminiſtrationem huius præſidii pertinent, eſſe huiuſmodi. Imprimis certum eſſe debet, nunq̃ ſuffumigia fore adminiſtranda, niſi prius æger & per ſectionem venæ, & per medicaméta purgantia accuratiſſime expurgetur: deinde vero quatenus ad materiã pertinet, ex qua ſuffumigia fiunt, præter herbas calidiores & aromata, ſciendum totam vim in metallicis conſiſtere, ac præcipue argento viuo: ſed quoniam argentum viuum non poteſt firmari & præparari, vt ex eo ſuffumigia fieri poſſint, idcirco illa ſunt accipienda, q̃ argenti viui naturã & facultatem retinent: hæc vero potiſſimum ſunt triplicia: primum eſt cinabaris, factitiam intelligo, quæ ex ſulphure & argento viuo diu arte quadam igne torrefactis conficitur: ſecundum eſt argentum ſublimatum, quod ita ex argento viuo & ſale ammoniaco ſimul mixtis vi ignis modo ſalis concreſcit: tertium eſt præcipitatum, quod pariter ex argento viuo & aqua, quam ex chalcantho, alumine & ſale nitro conficiũt chymiſtæ, arte quadam & vi ignis fieri ſolet. Ex quib. ego magis vſum cinabaris ſoleo probare, propterea, quia ſulphur facile argenti viui malitiam temperat & corrigit: quam temperationem & correctionem reliqua duo, ſublimatum & præcipitatum non habent. Sunt qui aliis metallicis vtuntur, atramento ſcriptorio, arſenico rubro & albo, &c. lethalibus venenis, ſed ſola cinabari ego eſſem cõtẽtus. At ſi quis cupit habere exẽplũ ſuffumigii, tale eſt:

℞ *Cinabaris* ℥ *j.*
Myrrhæ.
Ladani.
Thuris.
Benzoin.
Ligni aloes *ana* ʒ ß.
Caryophill.
Cinamomi.
Roſarum *ana* ʒ *i.*
Ol. de ſpica odorati q. ſuſſ. M. F. trochiſci pro ſuffitu.

Modus & ratio adminiſtrãdi ſuffumigia, eſt huiuſmodi: ęger purgato corpore in paruo cubiculo inſigniter calefacto, qualia ſunt hypocauſta, ſuffumigio ſubiciatur: namq; igne impoſitis trochiſcis, vel alia materia, fumus quidam ſeu vapor eleuatur, qui non ſolum per os & nares, ſed etiam per totum corpus attrahitur: hoc autẽ circiter horam dimidiam faciendum eſt, quo tempore deinde æger linteis inuolutus in proximum lectum eſt deferendus, in quo plurimum ſudet, tum abſterſo ſudore quieſcat: ab omni autem frigidiore aere in perpetuum abſtineat. Nõnulli bis in die, mane & veſperi ad 10. 12. 15. & plures dies ſolent ſuffumigia adhibere, ſed ego ſemel tantum ſingulis diebus atq; ad ſummam non plures quam octo dies, hoc remedium probarem. Sic nonnulli ouis ſorbilibus, offis in vino generoſo, & aliis *Modus ſtrãdi ſuffumigiis.*

alimen-

alimentis ſolent ægros nutrire, paulo antequam illi ſuffumigia recipiant, at ego magis probarem, vt non niſi ieiuno ventriculo id fieret, propter multas rationes.

Et quoniam hæc ſuffumigia ſpeciatim ſolent inſignem copiam noxiorum humorum ad fauces & os deducere, vnde admodum copioſæ, corruptæ, fœtentes & malignæ quædam ſputiones contingunt, ex quibus illæ partes corroduntur, vlcerantur, ac frequenter vniuerſi dentes mouentur, & quandoq; cadunt: nonnulli huic periculo dupliciter occurrunt, qui primum iubent ægrum tempore ſuffumigii aliquid in ore continere, exempli gratia, ſyrupum roſ. aut quid ſimile, quod humorũ malitiam poſſit obtundere, inter quæ nonnulli id maxime extollũt, vt æger ore geſtet aurum, quod peculiari quadam vi argentum viuum adhæreat perpetuo, deinde poſt ſuffumigium iubent illos vti aliquo medicamento, quod firmitati dentium proſpiciat, quale foret, exempli gratia, decoctum ex vino auſtero, roſarum, myrtillorum, balauſtiarum, foliorum oliuæ, parum aluminis, &c. nam quatenus ad vlcera, illa propriam curationem requirunt, de quibus in præſentia non ago. Hæc de ſuffumigiis.

De inunctionibus. Sequuntur inunctiones, de quibus duo tantum libet vos admonere, alterum ex quibus illæ conſtent, & quomodo conficiantur: alterum quomodo oporteat ęgrotis illas adhibere: cum enim inunctiones eandem fere operam præſtent, atque eiſdem prope rationibus & modis, potiſſimum vero per copioſas expuitiones noxiam materiam ſoleant purgare, vt dixi ſuffumigia facere, cætera omnia quæcunq; de ſuffumigiis tradita ſunt, ad inunctiones & ad hunc locum debent transferri. Itaq; etſi multa ſint, ex quibus Gallicæ inunctiones conficiuntur, tamen conuenit inter omnes, argentum viuum eſſe præcipuum: verum vt illud commodius poſſit adhiberi, addo, vt illius malitia corrigatur, omnino eſt neceſſe alia quædam permiſcere, inter quæ nonnulla mihi magis videntur accommodata, quæ ſunt pinguedines & & olea calidiora, vt pinguedo anatis, gallinæ, ſuis, canis, lupi, vrſi: nonnulli præ cæteris omnibus pinguedinem humanam probant, ol. laurinum, maſtichinum, nardinum, de iunipero, de thure.

℞ *Argenti viui* ℥ vj.
Ol. veteris.
De iunipero ana ℥ iiij.
Pinguedinis anatis.
Canis.
Suis ana ℥ j ß. *M. omnia diligentiſſ. & fermentur ad vſum*: de quo poſtea.

℞ *Rad. althea.*
Liliorum alborum.
Serpentariæ ana ℥ ij.
Ol. veteris ℥ iiij. *Decoquantur ad conſumptionem olei, & adde*
Ol. nardini.
Maſtichini.
Laurini ana ℥ ij.
Thuris.
Myrrhæ.
Maſticis.
Lithargirii ana ℥ ß.

Miſturã

Miſturæ ſuperioris ℥ vj. M. optime F. vnguentum.

De inunctionibus vero, vt & de ſuffumigiis illud eſt ſciendum, noſtra hoc modo poſita exempla non eſſe recipienda ſimpliciter, vt non poſſint ac debeant mutari pro varia natura morborum, ętate, corporis habitu, & ſexu, &c.

Quatenus ad alterum caput pertinet, quomodo liceat ægrotis inunctiones adhibere, ita habendum eſt, purgato corpore vniuerſo ægrum ſummo mane in cu-biculo calido nudatum ad ignem hoc pacto eſſe inungendum: namq; miniſter me-dicamento & manibus calefactis incipiat inungere poſtremas partes pedum, vehe-menti ſimul adhibita frictione, ſenſimq; aſcendat ad genu & coxam, & vſq; ad coxæ articulum, vel coxendicem progrediatur, deinde vtriſq; manibus & totis brachiis vſque ad humerum & inunctionem & frictionem adhibeat: quo loco illud ſedulo cauendum eſt, in quo multi grauiter errant, ne inungantur inguina, vniuerſum ab-domen, os ſacrum, ſpina, thorax, caput, & ſi quę aliæ ſunt partes nobiliores, quoni-am magnum periculum immineret, ne ægri à malitia argenti viui grauiſſimis ſym-ptomatibus afficerentur: partes inunctæ protinus adhibita ſtupa ex lino vel canna-be faſciis ligandę ſunt, atq; æger in proximum lectum eſt deferendus, in quo ſi fieri poteſt, ſudet, dormiat, & quieſcat aliquamdiu, deinde ita inunctus faſciis & linteis inuolutus comedat proba alimenta moderate, & ſibi perpetuo caueat ab aere frigi-diore. Terminus inunctionis communiter ſtatuitur, quouſque ægris ſuperueniant inſignia vlcera & inſignes expuitiones, quæ confirmant medicamenta ad internas partes penetraſſe, & ſuam perfeciſſe operationem: vt plurimum vero ad 10. vel 12. dies ad ſummum, huiuſmodi inunctiones ſolent protrahi. *Modus inun-gendi.*

Diximus de ſuffumigiis & inunctionibus: quod ſi quis quærat, quid de vtroq; hoc præſidio ſit ſtatuendum: ego qui neutro vnquam ſum vſus, ſed potius permiſi alios vti, nolo quidquam certi vel affirmare, vel negare, ſed illud vnū dico, vbicunq; licet medico certas & tutas curationes adhibere, illum fruſtra & temere ad incertas & periculoſas confugere: vnde quamplurimi, ac fere omnes, quicunq; voluerunt rationalib. medicis obedire, ſine ſuffumigiis & vnctionibus quotidie & integre li-berantur: longe itaq; tutius & ſalutarius conſilium mihi videtur ab illis abſtinere, quæ, vt dixi, tam multa, tam turpia, tam difficilia ſymptomata ſecum afferunt: quod ſi vero tandem vobis occurrant homines morbo Gallico laborantes, qui nullis ra-tionibus poſſint curari, tūc licebit ad ſuffumigia & inunctiones accedere, & omnia experiri, cum neq; deſint multi, non ſolum vulgares, ſed doctiſſimi viri, qui con-ſtanter affirmant, ſe plurimos huiuſmodi præſidiis tuto ac faciliter curaſſe, atq; illos potiſſimum, qui cætera præſidia fruſtra experti ſunt. Ad alia progrediamur.

Poſtrema reſtat ratio vacuandi & diſſoluendi virus Gallicum, per quædam medicamenta, quæ partim latenter & inſenſibiliter, partim manifeſte & ſenſibili-ter id ſolent efficere: atque hæc quidem tria potiſſimum fere ab omnibus recen-ſentur. 1. eſt lignum guaiacum. 2. ſarſa pariglia. 3. radix chinę: de quibus ac tota eorū adminiſtratione ſigillatim eſt dicendum. Incipiamus modo à ligno guaiaco, vbi nō eſt opus in præſentia, vt longius inquiram, ex quo loco illud ad nos deferatur, an v-num vel plura ſint illius genera, an antiquis cognitum fuerit, an ſit idem cum noſtro hebeno &c. quę ad meum inſtitutum non pertinent. Cum autem communi omni-um conſenſu certum ſit, huiuſmodi lignum morbo Gallico laborantes mirabiliter iuuare, imo vero inter cętera præſidia principem locum obtinere, nonnulli primū quærunt, quonam modo hoc medicamentum, an manifeſtis qualitatibus, an laten- *An lignum guaiacum oc-culte agat.*

te qua-

te quadam ratione,& proprietate ſubſtantiæ,ſuam perficiat operationem: etſi autem huius rei definitio videtur admodum obſcura & difficilis, de qua multa eſſent altius explicanda,illud vnum nobis ſufficiat in præſentia,me eorum ſententiam libenter amplecti,qui putant,lignum guaiacum proprietate ſubſtantiæ nō manifeſtis qualitatib.morbum Gallicum iuuare, quod ex natura horum medicamentorũ ſatis mihi videor poſſe probare.Namq; ſi Gal.credimus,hæc medicamenta agentia à tota ſubſtantia debent habere duas præcipuas conditiones,primam, vt inueniantur & cognoſcantur per ſolam experientiam:alteram, vt omnib. differentiis illius morbi omnib.hominib.laborantibus,& omni tempore proſint.Primam conditionem perſpicue docet Gal.9.de ſimp.med.1.de med.ſec.genera,vt ſupra notauimus: alteram pariter declarat manifeſtiſſime 2.de med.ſec.locos 2.vbi examinans quoddam Archigenis medicamentum de paluſtri teſtudine, illum arguit, quod minus diſtincte docuiſſet, in quo capitis dolore, & quo tempore id remedium vtile eſſe poſſit: niſi, inquit Galen.Archigenes id voluit, quod omnem capitis dolorem iuuet, idque omni temporis occaſione, ita enim & nos contrarietatis teſtimonium ei præbebimus,non efficaciæ,quam ex temperamento habeat:quam eandem ſententiam etiam habet 8.de med.ſecund.locos 8. vbi ſermonem habens de hepate lupi,quod ſecundum totam ſubſtantiam,non ſecundum vnam vel alteram qualitatem teſtatur iecori prodeſſe,talia pharmaca inquit omnibus intemperaturis videntur conuenire,vt quæ ex proprietate ſubſtantiæ agant, adeo vt neq; calidas, neque frigidas intemperies lædant. Cum igitur fateantur omnes,lignum guaiacum ſola experientia fuiſſe inuentum,atque illud omnes Gallicorum morbos, differentias, omnes homines, quacunque ætate, temperamento, quibuſcunque humoribus refertos, & omni tempore iuuare, certum cuiq; eſſe debet, non illud manifeſtis qualitatibus,& latente proprietate ſubſtantiæ ſuam perficere operationem.

Obiectio. Quod ſi quis obiiciat, guaiacum manifeſte calefaciendi & ſiccandi vim habere,& quidem inſigniter: huic reſpondeo, non illud propter huiuſmodi notas qualitates, ſed occulta virtute morbum Gallicum ſanare,quod illo argumento facile poteſt confirmari,quoniam nullum aliud lignum vel medicamentum, quantumuis eadem cum guaiaco vel ſimili temperie præditum,non poteſt id efficere. Vnde quicunque hanc latentem vim guaiaci & aliorum,quæ agunt à proprietate ſubſtantiæ, conantur ad manifeſtas qualitates & cauſas referre, ii forte deridendi ſunt, ſicuti contigit Pelopi præceptori Gale.quem ille ſcribit curioſe & fruſtra laboraſſe in reddenda cauſa, quæ nulla reddi poteſt, quamobrem cancri fluuiales morſis à cane rabido ſoleant prodeſſe:itaque inquit Gal.nec Pelopis rationem,vt veram accipio, vt quæ multas habeat contradictiones,verum opinor, cancros ex proprietate totius ſubſtantiæ prodeſſe.Quamobrem cum nos pariter ſciamus, lignum guaiacum omnibus morbo Gallico laborantibus prodeſſe,nullam propterea huius rei cauſam quæramus. Sed ad medicamentorum præparationem & vſum veniamus.

Varii modi decoquendi. Et ſane ſicuti conuenit inter omnes,lignum guaiacum præcipuam ſuam vim obtinere,& operam præſtare, ſi ex eo decoctum præparetur, ita quod ad huius decocti præparationem pertinet,plerique omnes in ſumma varietate atque diſſenſione ſunt conſtituti: nos autem ſtatuimus minime omnia, ſed quæ ſunt maioris momenti,in medium proferre. Primum igitur ſunt multi,qui ex vna ſimplici aqua ſolent ligni decoctum conficere,qua ratione putant cæteris omnib. eſſe anteponẽdum,qui affirmant,in iis regionib. vnde lignum ad nos defertur, hoc modo illius deco-

decoctum præparari. Sed neque omnes in eo conueniunt, namq; alii ſolam ſubſtã-tiam ligni, alii non lignum, ſed corticem, alii vtrumq;, & quidem menſura varia ſolent accipere: ſic alii maiorem vel minorem aquæ menſuram accipiunt, maiorem vel minorem, ſeu longiorem, vel breuiorem decoctionem faciunt. Verum ſunt nõnulli, q nõ ex ſimplici aqua, ſed vel ex aquis ſtillatitiis, vt endiuiæ, cichorei, borraginis, vel ex vino, vel tandem ex iure carnis, ligni decoctum conficiunt. Poſtremo neque deſunt quamplurimi, qui ſimul cum ligno ex quacunque re illud decoquatur, plurima ſimplicia medicamenta, partim alterantia, vt cichoreum, betonicam, carduum benedictum, partim purgantia, ſenam, epithymum, helleborum nigrum, ſolent imponere; de quibus omnibus, ac ſingulis, & de tam varia eorum præparatione vobis conabor explicare quam breuiſſime, quid mea ſententia ſit ſtatuendum.

An purgãtia decocto ligni miſcenda.

Et vt à poſterioribus incipiamus, qui cum ligno varia purgantia medicamenta miſcent, ego quidem huiuſmodi inſtitutum nunquam potui probare, etſi non ignoro, illud à quamplurimis & celebribus viris maximopere probari: quod ſi medici rationales nullum medicamentum adhibere, neque quidquam agere debent, quin certas indicationes ſibi proponant, quæſo quid ſibi iſti volunt? Etſi enim decoctum ligni variis modis, & per varias corporis partes, quandoque per aluum, nõnunquam per lotium, vel aliter ſolet materiam noxiam vacuare, veruntamen id contingit raro, cum maxima ex parte huiuſmodi materia à centro ad circumferentiam, & ad cutem, vel per ſudores, vel per inſenſibilem tranſpirationem vacuetur & diſſoluatur: ꝙ ſi ita hæc ſe res habet, permiſtis cum ligno purgantibus medicamentis, quid aliud agitur, quam vt medicamenti vis, naturæ propenſio impediatur, & omnia confundantur: præterquam quod neſcio quam tutum ſit, hominem quotidie purgans medicamentum accipere, & continuo purgari, quod certe inter cæteros non placet Auic. apud quem celebris eſt ſententia ſoluere ventrem ſupra ventris ſolutionem, timoroſum.

An alterãtia commiſcenda.

Qui ligno permiſcent medicamenta alterantia, ſeu calida ſeu frigida, id videntur facere, vt qualitates medicamenti vel remittant, vel augeant, forte etiam vt illud ad certas corporis partes laborantes deducant: quod inſtitutum mea ſententia non debet improbari, etſi multi aliter ſentiant, dummodo medicamenta opportuna, nec ſine iudicio permiſceantur: neq; enim eſt timendum, ne hæc permiſta medicamenta occultam ligni vim poſſint labefactare & impedire, ſiquidem neque deſunt exempla apud Gal. qui nonnullis medicamentis agentibus à tota ſubſtantia, quædã permiſcere non eſt veritus, quæ poſſint illa vel corrigere, vel reddere efficaciora, quale eſt ſcammonium, quod ille pomo citonio permiſcere & aſſare cõſueuit, qualis eſt cinis ille cancrorum fluuialium, quem Gal. affirmat in morſis à cane rabido tum ſolum, tum cum thure & gentiana eſſe præſtantiſſimum: & alia multa poſſent afferri, hæc ſatis.

Itaque ſi contingat ægrotum & totum corporis habitum, & præſertim iecur calidius & ſiccius habere, tum ad remittendam caliditatem & ſiccitatem ligni licebit cum eo permiſcere & coquere herbas frigidiores, ac potiſſimum cichoracea, endiuiam, ſonchum, hepaticam, acetoſam, &c. quæ tamen, vt neque id prætermittatur, non debent vno tempore cum ligno permiſceri, ac perpetuo ſimul ebullire: ſiquidem huiuſmodi herbæ tantam ebullitionem non ferunt: in quo caſu ego alterutrum facere ſoleo, nam vel primum paratur decoctum, in quo

deinceps

deinceps lignum infunditur & coquitur, vel primum lignum infunditur, & decoquitur in aqua, ac poſtremo cum illo in fine decoctionis herbæ permiſcentur. Si quis velit medicamenti vim augere, vel ad certas quaſdam corporis partes deducere, is poterit addere ligno medicamenta, quæ ſint tenuium partium, & calefaciendi & ſiccandi vim habeant, quale eſt carduus benedictus, radix tormentillæ: laborante capite, betonica, ſtœchas; laborantibus oculis, fœniculum, euphragia: laborantib. articulis, iua chamædrys: quod item de cęteris eſt ſtatuendum: quæ ſane medicamenta capitalia, ocularia, arthetica, & quæ propria membra reſpiciant, non abhorrent à doctrina Gal.

Quod ad humidam materiam pertinet, ex qua decoctum ligni debeat parari, ego cenſeo ſimplicem & puram aquam cæteris omnibus anteponendam eſſe, quod reuera aqua maxime omnium & facillime vim ſingulorum medicamentorum poſſit recipere: præterquam quod, vt ſupra dixi, certum eſt, lignum in regionibus, in quibus naſcitur, & vnde illud atq; illius præparatio ad nos peruenit, non aliter quā ex ſimplici aqua parari: ſed tamen neque ab aquis ſtillatitiis prorſus abhorreo, quotieſcunque mihi propoſitum eſt ligni caliditatem & ſiccitatem moderari, quæ quodammodo videntur ſuperare vires herbarum, dummodo iſtæ aquæ in vaſis vitreis conficiantur: etſi, vt libere dicam, ego magis herbas ligno adiunctas, quam aquas ſtillatitias ſoleo probare.

An in vino coquendum lignum. Decimo iamdiu vigent altercationes, dum alii contendunt, decoctum ex vino factum eſſe optimum; alii contra affirmant, illud nō modo inutile, ſed pernitioſum eſſe: ego vero etſi non ignoro vinum in medicina facienda multos vſus pręſtare, atque ex eo non modo veteres medicos, ſed etiam Gal. multa medicamenta ægrotis exhibere conſueuiſſe, quaſi vinum eorum vim & penetrationem poſſit iuuare, tamen ni fallor, nunquam memini, Galenum vel alium probatum auctorem, vnum vel plura medicamenta, hoc modo decoquere ex vino, atque illo vſos fuiſſe: nam præterquam quod vinum non omni ex parte aptum eſt ad recipiendas facultates ſimplicium medicamentorum, ſicuti aqua, nulli dubium eſſe debet, quin vinū longiori ebullitione & coctura aceſcat, aliumq; colorem, odorem, ſaporem, & aliam naturam recipiat: quare ego quidem hac ligni pręparatione ex vino nunquam vtor. Quod ſi velim medicamentum calidius & ſiccius efficere, vel propter copiam humoris crudioris & frigidioris, vel propter aliam cauſam, ſicuti iſti docent eſſe faciendum, tunc vel ligni, vel corticis menſuram augeo: Cæterum vt vos omnia intelligatis, etſi ferat occaſio illud ligni decoctum parare & adminiſtrare ex vino, notandum eſt, lignum minime in vino, ſicuti fit in aqua, infundendum & decoquendum eſſe, quoniam vinum hoc modo à propria natura degenerat, ſed illud alia ratione eſſe adhibendum, nimirum vt facta infuſione & decoctione ligni ex aqua, poſtremo ſub finem ebullitionis vinum permiſceatur, adeo vt vel nullam deinceps, vel vnicā tantum, vel alteram ebullitionem ſuſtineat: namque medicamentum hac ratione præparatum, longe minores contradictiones videtur obtinere.

Poſtrema fuerat ratio præparandi decoctum ligni ex iure carnis, quæ in pueris, corpore conſumptis, debilioribus, & qui facile diſſoluuntur, mea ſententia non debet improbari. De quo eſt notandum, ſicuti de vino dixi, lignum in ſolo iure carnis non fore decoquendum, ſed prius facta infuſione & decoctione ligni ex aqua, demum carnem, ac præcipue pullum gallinaceum eſſe infundendum & decoquendum: hac ratione ſi præparetur medicamētum, certum eſt illius ſiccitatem remitti, & cor-

& corpora melius conſeruari. Sed hoc demum loco de ligno & cortice, an vnum vel alterum, an vtrumque accipere deceat, & qua menſura ſeu quantitate, nec non de aqua, atque illius menſura, demum de modo decoctionis eſt agendum.

Hoc tempore inter omnes conuenit, corticem maiore ſiccandi vi prædi- tum eſſe, imo vero illum omni ex parte curando morbo Gallico longe valentiores vires, quam lignum obtinere: itaque ſicuti olim nullus prorſus vſus corticis fuerat, ita in præſentia illius vſus eſt frequentiſſimus, adeo vt decoctum fere nunquam ex ſolo ligno ſoleat parari, ac potiſſimum quotieſcunq; morbus difficilis fuerit, qui calidum quoq; præſidium videatur poſtulare: quoniam niſi morbus admodum leuis fuerit, ac in corpore molli ac tenero, vna quoq; ſimul ſentio vtrumq;, & lignum & corticem debere permiſceri. *An cortex aſſumendus.*

Quatenus ad vtriuſque menſuram & portionem pertinet, vſus videtur obtinuiſſe, vt lignum tertia vel quarta parte, cortex vnica parte permiſceatur, & in vniuerſum, vt pro ſingula vncia ligni vel corticis, vna lib. aquæ debeat imponi. Sed ego puto vix quidquam certi de hac re ſtatui poſſe: namque omnis ratio requirit, pro diuerſa natura morbi, pro diuerſa natura ętatis, habitus corporis, temperamenti, &c. medicamenta modo leuia, modo vehementiora eſſe conficienda, & conſequenter modo maiorem, modo minorem ligni, & corticis, & aquæ quantitatem fore accipiendam. Lignum optimum eſt eligendum, quod tale eſt præcipue, ſi recens, ponderoſum, & ſucci plenum fuerit, ſiue lima, ſiue aliter, de qua re non multum laboro, in ſcobem deducatur, cortex contundatur: ex communi omnium conſenſu in aqua calida per horas viginti quatuor infunditur, deinde vero ebullitioni & coctioni ſubiicitur, quę coctio dupliciter fieri poteſt, vno modo vaſe teſtaceo vel lapideo igni impoſito, quod maiori ex parte fieri ſolet, altero autem in duplici vaſe, quod balneum Mariæ appellant, quem certe poſtremum modum coctionis ego cenſeo longe priori eſſe anteponendum. Decoctum lento igne eſt conficiendum; quo ad terminum autem coctionis, plurimi ſtatuunt ad conſumptionem medietatis, alii vero multo breuiorem coctionem, & ad conſumptionem tertiæ partis tantum, vel multo diuturniorem, vt ad conſumptionem duarum partium ſolent probare, prout quiſque medicamentum vel magis vel minus efficax intendit efficere: ſed ego puto neutrum modum, ſed moderatum eſſe eligendum, quem cenſeo eſſe vſque ad medietatis conſumptionem: namq; ex vna parte, ſi decoctio fiat vſq, ad conſumptionem vnius tertiæ partis, vel vt aliis placet, etiam quartę, vix aqua videtur poſſe leui decoctione vim medicamenti recipere: ex altera autē parte, ſi decoctio fiat ad conſumptionem duarum tertiarum, aut plurium partium, pręterquam quod medicamentum admodum ingratum redditur, forte etiam tam longa decoctione & euaporatione illius vis labefactatur. Sed notandum eſt, ſi decoctum paretur ex balneo Mariæ, non eſſe expectandam conſumptionem medietatis, ſed ſatis eſſe, ſi decoctio & ebullitio duret 10. aut 12. horas circiter. Poſt abſolutum decoctum illud per linteum diligenter colatum, & ad vſum ſyruporum ſeruetur: poſt hæc rurſum illud lignum quod à decoctione ſupereſt, infunditur, in aqua vel eadem vel paulo maiori menſura cum priori decoctione, per horas 10. deinde rurſum coquitur ad conſumptionem vnius tertię partis: ac demum colatum ſeruetur ad vſum, de quo poſtea. Ita ergo decoctum ligni præparatur. *Menſura ligni & aquæ.* *Nota ligni boni.* *Tempus coctionis.*

Quoniam ſtatutum eſt decoctum ligni pluribus modis præparari, ex ſimplici

&aquis ſtillatitiis, ex vino, ex iure, ex ſolo cortice, ex ligno & cortice, ex varia profus menſura, ex quo medicamentum varias acquirit vires, in præſentia mihi libet varia exempla proferre, quæ magis diſtinctè doceant, quæcunque generaliter dixi. Itaq; primum exemplum decocti ligni ex ſimplici aqua eſt, quo in morbo recenti, nec admodum graui, nec non in corpore debiliori licet vti:

℞ *Ligni ſancti raſpati* ℥ *vj.*
Aquæ fontis optimæ lib. ix. infundatur per horas xv. bulliant ad conſumptionem medietatis,& coletur pro ſyrupo.

Item:

℞ *Lignum quod reſtat ex primo decocto.*
Aquæ fontis lib. xij. infundatur per horas v. bulliat ad conſumptionem vnius tertiæ partis,& coletur pro potione.

Valentioris exemplum:

℞ *Ligni ſancti raſpati lib. j.*
Corticis ℥ *ij.*
Aquæ fontis lib. xij. infundantur vt ſupra, bulliant ad conſumptionem medietatis,& coletur pro ſyrupo.

Item:

℞ *Lignum reſiduum.*
Aquæ fontis lib. xviij. infundantur, bulliant & colentur, vt ſupra, pro potione.

Exemplum valentiſſimi.

℞ *Ligni ſancti raſpati lib. j.*
Corticis lib. ß.
Aquæ fontis lib. xv. F. infuſio vt ſupra.
℞ *Lignum reſiduum.*
Aquæ fontis lib. xx. & fiant omnia vt ſupra.

Si vobis propoſitum fuerit medicamenti caliditatem & ſiccitatem remittere, vel accipiatis aquas ſtillatitias, vel decocta ex herbis, vt:

℞ *Ligni ſancti raſpati* ℥ *x.*
Corticis ℥ *ij.*
Aquarum endiuiæ.
Capil. veneris.
Borraginis ana lib. iiij. F. infuſio ebullita ad conſumptionem medietatis, colentur vt ſupra.
℞ *Ligni ſancti raſpati* ℥ *x.*
Corticis ℥ *ij.*
Decoctionis endiuiæ.
Cichorei, quib. & ego vtor, lib. xij. F. infuſio vt ſupra.

De herbis:

℞ *Ligni ſancti raſp.* ℥ *x.*
Corticis ℥ *ij.*
Aquæ fontis lib. xij. F. infuſio & decoctio ad medietatem: ſed in fine decoctionis adde

Foliorum ſonchi.
Atecoſæ.
Endiuiæ ana M. ij. & colentur pro ſyrupo.

Hac ratione vobis licebit etiam permiſcere herbas calidiores, & quę propriae partes corporis reſpiciant.

Poſtremo habeatis exempla decocti præparati ex vino, ex iure carnis: vt:

℞ *Ligni ſancti raſp.*
Corticis ana lib. ß.
Aquæ fontis lib. xij. F. infuſio & decoctio ad conſumptionem duarum tertiarum partium, deinde adde vini generoſi, quale ſolet eſſe vinum Græcum, quod romania dicitur, lib. ij. & poſt vnam vel alteram ebullitionem coletur pro ſyrupo.

Item:

℞ *Lignum reſiduum.*
Aquæ fontis lib. xv. F. infuſio, & bulliant ad conſumptionem vnius tertiæ partis, deinde adde vini generoſi, vt ſupra, lib. iij. & coletur pro potione.

De decocto parando ex iure, idem notandum, quod ſupra dixi, lignum minime in iure, ſed in aqua infundendum & coquendum eſſe, deinde tempore opportuno circa finem decoctionis pullum vel carnem eſſe addendam, quoniam præterquam quod ius carnis non ita aptum eſt, ſicuti aqua, ad recipiendam vim medicamenti, id facile corrumpitur, & potiſſimum in tempore calido, ſcil. æſtate & longa decoctione fit falſum.

℞ *Ligni ſancti raſp. ℥ iiij.*
Corticis ℥ j.
Aquæ fontis lib. vj. F. infuſio & decoctio ad conſumptionem vnius quartæ partis, deinde adde dimidiam partem pulli iunioris, & bulliat ad conſumptionem medietatis pro ſyrupo : & modica quantitas ſyrupi ſemper debet inſtitui, quoniam tales ſyrupi facile corrumpuntur: & ſi fieri poſſet, eſſet optimum tale decoctum ex iure in ſingulos dies pręparari: & hæc de præparatione ligni, & de vſu ipſius, itemque de iis, quæ ad commodam illius adminiſtrationem pertinent, dicta ſufficiant.

Cum ſtatutum ſit, duo genera decoctionum ex ligno eſſe conficienda, alterum pro ſyrupo, alterum pro potione tempore alimenti, de vſu quidem primi omnes conueniunt, de vſu ſecundi non omnes idem ſentiunt: nos igitur de primo decocto agamus, cuius comuni cōſenſu omnium, vſus eſt, vt ægri decumbentes lecto, ex eo admodum calido accipiant bis in die, mane quatuor horas ante prandium, veſpere ſeptem horas à prandio, tres horas ante cœnam; & quatenus ad doſin, plerique omnes ſyrupos matutinos copioſiores, circiter ℥. x. veſperi pauciores, circiter ℥. vij. ſolent exhibere. Ego vero, etſi hanc conſuetudinem amplector, tamen id non probo, quod multi faciunt, qui omnibus indifferenter vnum atq; eundem ſyrupum, quantitatem & numerum offerre ſolent, cum nulli dubium eſſe debeat, quin diuerſa ratione morbi, ætatis, temperaturæ, habitus corporis. &c. quātitas & numero debeat variari, ſicuti de illorū præparatione diximus: vnde ſi morbus fuerit leuior, ſi puer æger, & molli & delicato corpore, ſatis foret ſyr. matutini ℥. v. *Vſus ſyrupi.*

 veſperi

veſperi ℥ iij. & ſatis etiam foret non duos, ſed vnum ſingulis diebus adhibere.

Sudoris prouocatio. Poſt ſyrupum ſolent prope omnes ſudorem prouocare,itaq;hoc tempore ſolent ægrum detinere in cubiculis calidioribus,& maxime in hypocauſtis, illoſque multis pannis& tegumentis operiunt,præterea etiam omnibus modis, & ſpeciali quodam inſtrumento ligneo, ad hunc vſum parato,id conantur efficere,prædicantes,neminem morbo Gallico laborantem ſine tali prouocatione poſſe liberari.

Sudor non eſt violenter prouocandus, Sed etſi ſcio eſſe periculoſum diſcedere à communi fere omnium opinione, tamen dicam quod ſentio,qui talem importunam & violentam ſudoris prouocationem nunquam potui probare, quoniam vt aduerſariis concedamus, decoctum ligni facile & frequenter Gallicos per ſudorem vacuare , neque illi mihi negabunt, talem vacuationem fore vtilem,ſi vi medicamenti prouocetur : quoniam ſi ſudor quomodocunque prouocetur, poteſt morbum Gallicum ſanare, non eſt vt nos tam longa & faſtidioſa ligni potione corpus torqueamus: vnde inter alios vir celeberrimus ,& maximus patronus ſudoris, cuius libellus proxime prodiit, iubet id obſeruandum eſſe, ne ſudor ſtatim ſumpto ſyrupo , ſed ad minus poſt horam prouocetur, & ratio eſt, ille ait , quia operæ pretium eſt, vt hoc medicamentum aliquantiſper moretur in ventriculo, deinde deducatur ad actum : quod ſi ita res ſe habet, quis audeat affirmare, ſudorem à decocto ligni, minime à tot & tam violentis calorificis præſidiis excitari. An forte aliqua extant exempla apud Galen. vel alium auctorem , vel in febribus, vel in aliis morbis , vbicunque iuuat ſudorem elicere,illum tam importunis rationibus eſſe prouocandum? Ego ita cenſeo,ſicuti in febribus & aliis morbis, ita etiam in morbo Gallico, ſudores vtiles & ſalutares fieri,ſi ille ope naturæ,aut commodis medicamentis naturę propenſionem iuuantibus prodeat,alioquin illos ſæpenumero fore inutiles,importunos, quandoq; etiam pernitioſos.Sed illud addo, cum ſupra ſit ſtatutum,&id experientia confirmet, decoctum ligni non perpetuo per ſudorem, ſed frequenter per inſenſibilem tranſpirationem,quandoque etiam per aluum,aut per lotium,noxiam materiam vacuare,ſi ita contingat,vt natura alios modos vacuationis, quam per ſudorem moliatur, ſatis cuique patet, quanto cum periculo,tot adhibitis machinis ſudorificis, non ſolum naturæ conatus impediatur , ſed etiam ægri ad grauiſſima pericula deducantur. Quapropter ſi natura videatur nullam inclinationem ad ſudorem habere,tunc medico ab omni quoque ſudorifico abſtinendum eſt, ſin autem natura ad ſudorem aliquam propenſionem demonſtrat,tunc medico licet illius conatum iuuare , ſed congruis rationibus ſcil. moderatis frictionibus,veſicis aqua plenis, moderate calidis,forte etiam aliquo medicamento ſudorifico impoſito in decocto , minime tot tegumentis,adeo vt in ſumma natura adiuuetur,non impediatur.

Quod ſi aduerſarii nobis obiiciant experientiam, contendentes ſe hac ratione omnes Gallicos curare: contra ego poſſum teſtari, me plurimos vidiſſe non ſolum non fuiſſe curatos, ſed etiam in grauiſſima pericula incidiſſe , vt iam quatuor menſes euenit cuidam adoleſcentulo , qui poſt tres dies , poſtquam huic violento ſudori ſe ſubiecerat, totus factus eſt ictericus, & poſt paucos dies mortuus fuit.

Terminus curationis. Quatenus vero ad terminum decocti ligni, mos eſt vt ægri accipiant quadraginta dies , quem terminum aliqui philoſophantium omnibus morbis contagioſis conſtitutum eſſe aiunt. Vnde tempore peſtis poſt diem quadrageſimum nulla prorſus mali ſuſpicio videtur ſupeſſe. Sed ego puto talé terminum incertum , neq;

perpe-

perpetuo ſtabilem eſſe,cum nulli dubium eſſe debeat,quin aliquando ſufficiant dies 20.vel 30.quandoq; vero ſit neceſſe & ad 40.& ad 60.& ad 100. dies peruenire.

An incluſi detinendi ægri.

Non ante multos annos medici ſolebant ægros non ſolum in cubiculis, ſed etiã in perpetuis tenebris & carceribus detinere, qui dicebant eſſe maxime periculum, ſi ægroti vel modico lumini vel aeri ſe expoſuiſſent: hoc tempore homines nõ ſunt ita ſuperſtitioſi: & ego quidem, dummodo aer non ſit frigidus,nebuloſus,ventoſus, ſed calidus, ſerenus, & tranquillus, permitto meos ęgrotos exire, quandoq; non ſolum in cubiculo,ſed etiam ex domo,ac potiſſimum poſt prandium vſque ad horam ſecundi ſyrupi, & puto hoc nullum detrimentum poſſe afferre, forte etiam corpus & animum iuuare.

Tempus curæ aptum.

Quatenus pertinet ad tempus anni, omnes ſentiunt decoctum vere vel autumno opportuniſſime exhiberi,adeo vt raro aut nunquam hyeme & æſtate liceat eo vti: ſed ego aliter ſentio,non ſolum vere & autumno, ſed etiam quouis tempore poſſe exhiberi,ſi id occaſio & neceſſitas ferat: hyeme quidem facile eſt aerem calefacere,ſed tunc neceſſe eſt,nunquam domo egredi: æſtate autem, quod tempus vt importuniſſimum aliqui abhorrent, dummodo æger ſit robuſtus, & congruam victus rationem ferre poſſit, medicus non ſolum ſine periculo,ſed etiam cum maxima vtilitate mihi videtur poſſe adminiſtrare, quoniam hoc tempore ſudores facile eliciuntur, & omnia excrementa per inſenſibilem tranſpirationem, & omnib. modis diſſoluuntur. Inter cæteros Franciſcus Friſimelica præceptor meus, vir in docẽda & facienda medicina ſingularis, fuit in ea opinione, æſtatem cæteris anni temporibus eſſe anteponendam, qui affirmabat, neminem eſſe quantumcunque grauiter morbo Gallico laborantem, qui per æſtatem decoctum aſſumens non prorſus liberetur. Itaq; ſi vobis ſeſe offerat occaſio, & vt dixi, æger ſit robuſtus, & poſſit congruam victus rationem ſuſtinere, hoc tempus non eſt prætermittendum.

A purgantib. abſtinendum tempore vſus decocti.

Interea dum decoctum aſſumitur, mos eſt fere omnium practicantium, vt ad ſingulos 8.aut 10. dies ægrotis medicamentũ adhibeant ſoluens, ſenam ſcil. polypodiũ, elleborũ nigrum, pilulas cocticas, de hermodactylis, &c. quod inſtitutum ego nunquam potui probare. Cum enim, vt poſterius videbimus, neceſſario huic medicamento, tenuem victus rationem oporteat adiungere, Gal.2.aph.16. docet apertiſſime, ægrotis ſimul cum inedia neq; ſanguinis miſſionem, neq; purgationem, vno verbo nullam motionem, vel corporis alterationem conuenire, præterq̃ quod ſi natura per ſummas & cutaneas corporis partes aliquam vacuationem moliatur, quod vt dixi, ſolet facere frequentiſſime, tunc certum eſt dato medicamento, quod à partibus externis ad interna, à circumferentia ad centrum trahit, naturam impediri, & totam curationem perturbari. Itaq; quo tempore ægroti aſſumunt decoctũ ligni, ego prorſus abſtineo ab omni medicamento. Quod ſi ægrotis aluus adſtricta fiat, vel mollibus clyſteribus vtor, vel in ſyrupo matutino vnam vel alteram tantum drachmam ſenę infundo, vel ad aliquod leniens & leuiſſimum medicamentum deuenio, vt caſſiam, &c. Poſt quadrageſimum autem diem, vel poſt plures dies, abſoluta potione decocti, omnino neceſſe eſt medicamentum purgans exhibere, & ſunt medicamenta, de quibus dixi in præparatione.

Victus ratio.

De victus ratione non eſt prolixe agendum, qui primis diebus admodum tenuis inſtituatur, ſimplici pane & paſſulis, & quidem parce exhibitis: ſed multi hodie & iura & oua, & carnes adiungunt, & fere victum plenum inſtituunt. Ego vero cum pleniorem victum prorſus damno, neque tamen illum tam tenuem & exquiſitum

 probo,

probo,quod talis victus ex Hip.& Gal.1.apho.4. in morbis diuturnis ſit ſemper periculoſus, cum ita vires fiant debiliores,adeo vt neque coctionem, neque inſenſibilem diſſolutionem,neque ſenſibilem vacuationem poſſint perficere, vt cõuenit; ideo moderatam, ſed tamen tenuem & attenuantem victus rationem ſoleo probare,quę facultatem quidem corpus gubernantem conſeruet,cuius indicationes medicus nunquam debet obliuiſci,ſed ſimul etiam & materiæ coctionem, & diſſolutionem non impediat: & vt magis diſtincte hanc rem exponam, ego meis ægrotis ſumentibus decoctum ligni,in prandio non aliud exhibeo, quam panem & paſſulas,& quandoque etiam piſtacia:in cœna vero carnes,& potiſſimum auiculas montanas, & pullos gallinaceos concedo, & his paucis contentus ab omnibus aliis abſtineo.

Quantitas cibi. Quod vero pertinet ad quantitatem, maiori ex parte exhiberi panis ſolent ℥. iij.paſſularum ℥ ij.ſed certum eſt,non omnib. eandem menſuram conuenire, cum pro varia ægri natura, ætate,corporis habitu, conſuetudine,&c.ſit neceſſe alimenta modo minuere, modo augere,prout ſit etiã in aliis morbis. Moderata quædã menſura ſequens mihi videtur eſſe, ad quam veluti ad quoddam medium, liceat vel parciorem vel copioſiorem diætam conferre, ſi nimirum ęger mane accipit ℥. iij. panis. paſſularum ʒ. ij. piſtacia N.x.veſperi autem præterea turdum, vel tantum alterius carnis, quæ turdo reſpondeat: qua victus ratione iam longa experientia mihi confirmatum eſt, vires bene conſeruari, & feliciter abſolui totam curationem.

De pane nautico. Sed aliqua reſtant adhuc de victus ratione, quæ nullo modo ſunt prætermittenda:& primum cum plurimi & fere omnes vtantur pane nautico, contra doctiſſimi quidam viri illius vſum non probant, quod talis panis difficillime concoquatur,& ſuccum generet nimis ſiccum & melancholicum:quæ fuit ſententia Gal. 1.de alim.facul.2.vbi de varia panis coctura loquitur: de qua controuerſia illud vnum vobis ſufficiat,me longe magis probare vſum panis communis optime præparati, ſicuti Gal.loco citato ait:ſed ſi quis voluerit pane etiam bis cocto vti, ſi æger habeat robuſtum ventriculum,& omnino inſigni ſiccatione ſit opus,neq; ego ab illius vſu omnino abhorreo.

Quis potus conueniat. Deinde cum omnes non alia vtantur potione, quam ſecundo decocto ligni, neque deſunt viri doctiſſimi,qui talem potionem non recipiunt,eo quod alimenta hac potione redduntur praui ſucci,neq; probum alimentum afferunt,itaq; loco illius vel vinum,niſi aliquod ſymptoma id prohibeat, vel dolor capitis, & alia, vel aquam ſimplicem,vel aquam hordei,vel quid ſimile adminiſtrant.

Sed aduerſus hanc opinionem,etſi id cuiq; ſatis eſſe poſſit, tale inſtitutum ex propriis regionibus, in quibus lignum naſcitur,& familiariſſime adminiſtratur,ad nos perueniſſe,& experientia comprobatum eſſe,hanc potionem non ſolum ſine periculo,ſed maxima cum vtilitate vſurpari,tamen illud etiam licet addere, aut difficulter,aut nulla ratione fieri poſſe,vt ab eo alimenta corrumpantur, & in prauos ſuccos conuertantur, cum potius contra ſit conſentaneum rationi,potionem medicatam alimentis etiam ſuam vim communicare,adeo vt illa etiam non ſolum nutritionis,ſed etiam medicinæ poſſint rationem habere, ſicuti etiam aliis multis potionibus medicatis contingit, quæ apud antiquos celebres & frequentes fuere. Quare ſicut, exempli gratia, ex vino abſinthite, quod longe amariſſimum, & ingratiſſimum eſt, tantum abeſt, vt alimenta corrumpantur, & in prauos ſuccos

conuer-

conuertantur, vt illud potius mirabiliter iuuet ventriculum, & alias multas afferat vtilitates, ita ſecundum ligni decoctum non ſolum caret periculo, ſed etiam tanquá potio & medicina non eſt prætermittenda; imo vero non defuerunt viri doctiſſimi, & inter alios Manardus lib. 16. epiſt. 4. qui parant talem ſecundam coctionem aliquando ex nouo & crudo ligno, minime ex eo quod remanſit ex prima decoctione, vt illa efficaciores vires habeat: & hinc factum eſſe puto, vt aliqui medici ex ligno ſancto diuerſa vinorum genera iam diu conficiant, quarum vſu profitentur, ſe omnes & deſperatos Gallicos ſanaſſe, inter cæteros eſt Matthiolus.

Quæ hactenus dicta ſunt de varia pręparatione & vſu, & tota adminiſtratione decocti ligni, forte potuiſſent ſatis eſſe. At vero quoniam adhuc reſtant de hoc medicamento aliqua, quę non ita omnibus nota ſunt & vſitata, de iis etiam breuiter agam, & primum aliqui maxime probant vſum ligni ſancti in ſubſtantia, quod vel ſolum, vel ſimul cum cortice, in puluerem, & deinde in pilulas redigunt, quas ante vtrumque ſyrupum exhibent mane & veſperi, quandoque etiam ante cœnam & ante prandium ſolent adhibere ad ʒ. j. circiter; qui vſus minime eſt improbandus, dummodo id cum iudicio fiat, nimirum quotieſcunque neceſſe eſt corpus, præcipue vero ventriculum exſiccare; ac ſane ſi lignum vtraque hac ratione ſimul exhibeatur, & in decocto ſcil. & in ſubſtantia; nulli dubium eſſe debet, quin medicamentum maiores acquirat vires, vt: *Vſus ligni in ſubſtantia.*

℞ *Pulueris ligni ſancti.*
Corticis ana ʒ. ß. *cum ſyrupo de ſoncho. M. & fiant pilulæ.*

Sic ſimul cum ligno & cortice poſſunt permiſceri betonica, iua, & alia ſimilia, quę proprias partes reſpiciant.

Pręterea eſt alia duplex adminiſtratio decocti, cuius vtriuſque auctor eſt Manardus. Prima eſt, cuius ille mentionem facit 14. epiſtol. 4. qui inter varios vſus ligni, ait, ſe eum magis probare, in quo illius decoctum inſtar medicatarum aquarum, imo ſeri à Dioſc. deſcripti aſſumitur. *Manardi alia ratio præbendi decoctum.*

Itaque ea ratione licet decoctum ligni dare, qua aquæ thermarum ſolent adminiſtrari, quam puto vos non ignorare, nimirum bibuntur eæ quotidie copioſe ad 10. 12. & plures libras, per interualla, deambulando; quam rationem vtendi decocto, à nemine, quem ſciam, præter Manardum excogitatam, ego non ſolum probo, ſed etiam miror, quomodo nemo hactenus tam præclarum, tam illuſtris viri inſtitutum ſequatur, & ad vſum reuocet, qui vere vobis teſtor, me non ſemel hoc modo ligni decoctum dediſſe, ſumma cum facilitate & felicitate, quod medicamentum hoc modo ſumptum, ſicuti prope faciunt aquę thermarum vel per aluum, vel per lotium, vel per vtramque partem ex corpore egrediatur, vt ſudorem etiam aliquando ſoleat euocare: vnde ægri, quod maxime exoptandum videtur, ſine multo labore & paucis diebus, id conſequantur, quod alii vix magna moleſtia & longo tempore ſolent conſequi. Et ſi quis veſtrum voluerit aliquando tale præſidium experiri, is facile nobiſcum fatebitur, illud eſſe dignum maxima admiratione.

Altera Manardi ratio eſt, cuius ille meminit libro decimo ſeptimo, epiſto. tertia, quam mihi videor tam aliis quam propriis verbis commode explicare poſſe, ille ita habet: Pro Epiſcopo Cretenſe: Cum conſilio ſumpta purgatione, mane

ſequente in aurora bibat decocti primo modo parati ℥ iiij. quantum ferre poterit calide &per horam dormiat, donec quatuor alias iterum vncias bibat, iaceatq; per aliam horã,ſed non dormiat,poſt quam tertio eandem quantitatem bibat aquæ,ſed tepidam,& ſtatim à potu ſurgat, & loco calido lente tamdiu inambulet, donec aquam ex ventriculo deſcendiſſe videat.Sed ſicuti priorem decocti vſum & adminiſtrationem libenter ſuſcipio,ita poſteriorem nullo modo poſſum probare,qui cenſeo talem rationem eſſe ſuſpectam,forte etiam periculoſam,& à probata methodo medendi alienam;quoniam vt cætera prætermittantur,neutiquam conuenit rationi,ſumpto ſyrupo,poſt ſingulas horas bis &ter eandem ſyrupi quantitatem accipere,cum neceſſe ſit adhibitis poſterioribus ſyrupis, quo tempore priores nondum ſunt elaborati,totam naturæ in medendo operationem peruerti: vt exempli gratia,ſi quis poſt prandium per varia interualla vnius horæ noua iterum atque iterum adiiciat alimenta, omnem ventriculi coctionem perturbari neceſſe eſt.

Syrupus auctoris. Demum aliæ reſtant rationes præparandi & adminiſtrandi lignum guaiacum, quæ non debent prætermitti:vna eſt, quam ego omnium primus excogitaui, & qua multos annos iam vtor,namq; ex decocto ligni & ſaccharo ſyrupum conficio, qui eandem cum cæteris ſyrupis formam & durationem acquirit:& cõpoſitio talis eſt:

℞ *Ligni ſancti raſpati* ℥ *ij.*
Corticis ℥ *j.*
Aquæ fontis *lib.* *iij.* *F.infuſio vt ſupra, & decoctio ad mediet atis conſumptionem, & facta colatura adde ſacchari rubri lib.iij.M. & ſec.artem f.ſyrupus.*

Vſus autem huius ſyrupi pertinet præcipue ad ægrotos delicatos, & qui nequeunt ligni decoctum accipere, vt ſunt pueri, mulieres vtero gerentes, qui pluribus negotiis ſunt occupati,& nequeunt ſe domi continere :hunc ſyrupum his ægrotis bis in die dare conſueui,ſummo mane ad ℥ iij.veſperi vij.horis à prandio ℥ ij. quibus præterea moderatam victus rationem inſtituo, prætermiſſo vino & omni victu humidiore,carne, pane,paſſulis piſtaceis contentus,loco vini præbeo ligni decoctum,quod hodie præparatur in phiala vitrea,qua ratione medendi multi ægroti admodum caute & ſine vlla moleſtia morbum Gallicum perferunt, & quandoque omni ex parte ſuperant.

Modus pueris conſulendi. Altera autem eſt ratio,quæ pariter ad hos delicatos,& præcipue puerulos pertinet:cum enim frequenter contingat,pueros aut ex vitiato ſemine naſci,aut ex cõtagio,maxime vero nutricis,morbo Gallico infici, quibus ligni decoctum non licet exhibere,in iis vtor meo inuento:ſic aliqui ex decocto ligni in balneo mariæ per deſtillationem aquam puriſſimam eliciunt,quæ cum omni improbo colore, odore, ſapore, careat,libenter à pueris & omnibus delicatis bibitur.Hæc de vario vſu & præparatione ligni ſatis.

Nunc vero de ſalſa pariglia & radice chinæ dicendum eſt,quæ ſunt duo medicamenta,per quæ medici Gallicum virus expugnant: ſed cum multa quæ de ligno dicta ſunt,ad hæc duo medicamenta facile accommodari poſſint, breuiter agam. *De ſalſa pariglia.* De ſalſa pariglia multi diſputant,quomodo debeat appellari,ex quo loco afferatur, an vnum vel plura ſint illius genera,&alia quæ prætereo,quoniam ad nos nihil pertinent:ſed id nobis ſatis eſt ſcire, qualiſnam ſit eius facultas,& quomodo debeat adminiſtrari. Plerique omnes,& potiſſimum Hiſpani auctores,aiunt ſalſæ pariglia radicem in ſecundo gradu calidam & ſiccam eſſe:in quam ſententiam, vt puto, vene-

runt,

runt,quod experientia cōfirmet,vel duriſſimos tumores opera huius medicamenti diſcuti & diſſolui: at ſi conſideremus ſalſam fere omni odore & ſapore priuatam eſſe,addo neque eius decoctum calefacere homines,non ſine ratione colligimus, ſalſam circa actiuas qualitates temperatam eſſe,vel potius ad frigidum, quam ad calidum declinare: & ſi vim habeat diſcutiendi,licet facile reſpondere, ſalſam non ſua caliditate,ſed magis partium tenuitate id præſtare,vt etiam Ceterach tumores inſignes lienis emollit,quæ tamen non eſt calida: circa paſſiuas autē qualitates fatendum eſt,ſalſam circa ſecundum gradum eſſe ſiccam, cum certum ſit & euidentiſſimum,illam ſiccandi inſigniter vim habere. Huic medicamento multæ ab aliquibus tribuuntur facultates in catarrho ſalſo,in cancris non vlceratis, in ſcrophulis,in tumoribus lienis,doloribus articulorum, omnib. infectionibus cutis,& aliis morbis & ſymptomatibus. Sed nos prætermiſſis aliis,de vno morbo gallico agemus, in quo etſi omnes conueniunt, ſalſam ſæpenumero præclaram operam præſtare,tamen de illius efficacia non omnes idem ſentiunt,quoniā ex vna parte multi, & prope omnes probant medicamentum,& id laudant,ſed tantum contendunt,ſola ſalſa neminem vllo tempore vere & integre ſanatum fuiſſe: ex altera autem,neq; deſunt aliqui viri doctiſſimi,qui ſalſam non modo probant,ſed etiam ligno ſancto antepo- nunt, qui audēt firmiſſime dicere,ſola ſalſa aliquos fuiſſe curatos,qui ligni decocto pluries aſſumpto non potuerint curari: & in iis eſt Manardus. De qua controuerſia cum nolim meum iudicium interponere,id cōfirmo vobis,tumores,tophos,gummata,puſtulas,vlcera,& omnia ſymptomata gallica longe facilius & breuiori tempore ex decocto ſalſæ mitigari & deleri,quam ligni decocto: quod fieri puto, quoniam ſalſa diſcutiendo & vacuando materiam noxiam eſt longe efficacior ligno. Sed id addo, me aut nunquam, aut rariſſime ſola ſalſa vti conſueuiſſe, ſed ſimul cum ſalſa quandoq; lignum,frequentiſſime autem corticem ligni permiſcere.

An morbum gallicum vere oppugnet.

Decocti ſalſæ ſit exemplum hoc:

℞ *Salſæ electæ*
Ligni ſancti ana ℥ iiij.
Aquæ fontis lib. xii. F. inf. & decoctio ad conſumptionem medietatis, vt de ligno.

Aliud exemplum:

℞ *Salſæ electæ ℥ iiij.*
Corticis ligni ℥ ij.
Aquæ fontis lib. x. F. inf. &c. vt ſupra.

Quæcunque autem ſunt expoſita de ligno, de ſecundo eius decocto, de vario vſu & præparatione eius ex aquis ſtillatitiis, cum herbis, & aliis ſimilibus, omnia ad hunc locum ſunt transferenda, cum ipſa ſalſa fere iiſdem modis & rationibus ſicuti lignum præparetur & adminiſtretur: in primis autem ſciendum eſt, antequā æger ſalſæ medicamentum accipiat, communem corporis expurgationem & accuratiſſimam neceſſariam eſſe, vt ſuperius dixi: illud tamen addo, neminem eſſe qui non velit, ægrotos bibentes decoctum ſalſæ octaua, nona, aut decima die vel catapotiis, vel potionibus, ad morbum facientibus neceſſario purgandos eſſe: de qua re & cauſa ſupra dixi: quod ſentio de ligno: tamen illud addo, talem purgationem neque mihi prorſus improbari, dummodo illa cum ratione adhibeatur, etſi rationes propoſitæ aduerſus medicamēta purgantia, quo tempore decoctum ligni accipiunt, fere idem de potione ſalſæ videntur demonſtrare, tamē reuera vtrumq; hoc medicamentum,

 &li-

& lignum & ſalſa, non omni ex parte conueniunt, quoniam primum nō tam tenuis victus ratio in decocto ſalſæ, quam in ligno eſt inſtituenda, quoniam ægri bibentes ſalſam mane & veſpere, præter panem aſſumunt carnem, auiculas montanas, pullos gallinaceos, lactentem vitulum, oua ſorbilia, &c.

Deinde etſi negandum non eſt, ſalſam & ſudores elicere, & per cutem inſenſibiliter euacuare, tamen certum eſt, non id perpetuo fieri, cum per varias etiam corporis partes quandoq; excrementa digerantur: imo vero ſalſa frequenter aluū mouet, quamobrem ſi ita fiat, vt ſalſa neq; ſudorem, neq; aliam vacuationem moueat, in quo caſu cenſeo eſſe abſtinendum ab omni purgatione, tunc mea etiam ſentētia purgans medicamentum medio tempore ſemel & bis tuto & vtiliter poſſet exhiberi: & inter cætera medicamenta illud repeto, helleborum principem locum obtinere: ego autem conſueui medicamentum conficere cum ſyrupo, vt;

℞ *Conf. hamech* ℥ v.
Syrupi de polyp. ℥ ij. ß.
Syrupi ex ſalſa confecti q. ſuf. M. *& f. potio.*

Exemplum hellebori:

℞ *Corticum radic. hellebori nigri* ʒ j. ß
Sem. aniſorum
Fœniculi ana ʒ j.
Cinamomi
Caryoph. ana ℈ ß.
Syrupi confecti ex ſalſa ℥ x. *F. infuſio & decoctio ſecundum artem, & facta colatura, adde*
Syrupi viol. ſol. ℥ j. ß. M. F. *Potio.*

Alii longe pluribus vtuntur, & ſit exemplum:

℞ *Senæ electæ* ℥ ß.
Turbith
Hermodact.
Rad. bryoniæ ana ʒ j. ß.
Sem. citri
Aniſorum ana ʒ j.
Gingiberis
Caryoph.
Cinamom. ana ʒ ß
Paſſularum
Liquiritiæ ana ʒ ij.
Syrupi conſueti ex ſalſa lib. j. F. inf. & dec. ſec. artem, & facta colatura adde ſyrupi roſ. ſol. ℥ j. ß. M.

Notandum autem quemadmodū in generali purgatione, ita etiam in hac intermedia, quo die aſſumitur medicamentum, à ſyrupis ſalſæ eſſe abſtinendum, imo vero etiam ab altera potione, id eſt à prandio & à cœna, cuius loco modicum vini eſt exhibendum eo die. Decocti certum tempus non eſt, cum aliquando 15. aut 20. dies ſufficiāt: quandoque ad 30. 40. & plures dies oportet procedere, ſicuti de ligno dixi. Salſa demum, ſi quis id velit etiam intelligere, quo veterior, eo eſt melior, & præſtantiores habet vires, talis autem habetur quæ minime eſt corroſa & exſiccata, quæ ſi flectitur, eſt bona, ſi vero frangitur aut puluerem facit, mala. Hiſtoria de

ſalſa

ſalſa omnibus patet,& iam ante 50.annos Carolus V. Cæſar hoc medicamento vſus eſt,ex quo puto illud maximam exiſtimationem acquiſiuiſſe.

Chinam quam ego puto ad curandum morbum gallicum vel parum vel nihil conferre,forte potuiſſemus prætermittere, ſed cum multi hoc tempore ea vtantur frequentiſſime in podagra,in vlceribus pulmonum,ſcirrho lienis & iecoris, elephantiaſi,in lepra græcorum,atrophia,& aliis morbis grauiſſimis,mihi libet neque eam prætermittere, vt vos etiam tam celeberrimi medicamenti præparationem & vſum intelligatis;imprimis autem quoad eius electionẽ,præfertur china recens,& quæ nullam cariem habeat,quę magis rubeſcat,ſed ante omnia quæ ſit grauis & ponderoſa,quæ vero ab iis deficit conditionibus,mala eſt. Quatenus vero ad eius præparationem & vſum, plerique omnes diſſentiunt, & plurimæ ſunt deſcriptiones,ego autem tantum eam proferam,quæ eſt magis congrua, & qua ego iam diu vtor. Primum vero id ſciendum eſt,me nunquam eorum ſententiam probare, qui vt fere cōmuniter ſolent,vnicam vnciam chinæ in lib.xii.aquæ infundũt & decoquunt,quod ex tam parua portione medicamẽti in tanta copia aquæ vix videtur fieri poſſe,quin medicamentum reddatur imbecillum:ꝙ ſi in iis regionibus,ex quibus & china & eius præparatio ad nos peruenit,ꝙ multi auctores confirmãt, longe maiorem quantitatẽ huius ſolent adhibere, quanto magis decet id nos facere, cum longo itinere & tempore non niſi vetus & corroſa ad nos deferatur china: de cuius temperamento cōueniunt omnes, illam vim ſiccandi inſigniter habere, vtrũ vero calefaciendi an refrigerandi,dubiũ eſt, ſed quatenus licet colligere ex guſtu & odore,qui nullus in ea deprehenditur, forte ſtatuendum eſt, chinam in iis qualitatibus vel temperatam eſſe,vel parum à temperie declinare. Ratio autem efficiendi decoctum chinæ,quæ mihi magis probatur,& qua ego vtor,eſt talis:

℞ *Chinæ el. in minutas & tenuiſſimas partes inciſæ* ℥ ij.
Aquæ fontis lib. x. *F. inf. per horas 24. deinde decoctio ad medietatis conſumptionem, & facta colatura ſeruetur pro ſyrupo.*

Deinde:

℞ *Eandem radicem reſiduam*
Aquæ fontis lib. x. *F.inf.& decoctio ad conſumptionem medietatis.*

Syrupi exhibẽtur bis in die, mane & veſperi, ſecundũ pariter decoctũ aſſumitur in prandio & cæna,vt & in ligno diximus. Alii maiorẽ, alii minorẽ chinæ & aquæ quãtitatẽ recipiũt,alii longiorẽ vel breuiorẽ decoctionẽ faciunt, alii vno tantũ decocto cōtenti ſunt,& pro ſyrupo,& pro potione cũ alimentis cōſueuerunt vti,& hæc propoſita ratio magis ꝓbatur: ſed nõ eſt ita intelligenda, quaſi perpetuo hanc chinæ & aquæ menſurã, & hunc præparationis modũ oporteat ſeruare,cum nulli dubiũ eſſe debeat,quin pro varia ratione morborũ,ſymptomatũ,ætatis,&c. liceat & chinæ & aquæ quantitatẽ vel augere vel minuere, & vniuerſum coctionis & præparationis modum alterare. Sed id etiam non eſt prætermittẽdum, decoctũ chinæ minime ad multos dies,vt ligni & ſalſæ,ſed quotidie eſſe conficiendũ; nam ſi diutius id conſeruetur,facile aceſcit. Victus ratio non ſit admodum tenuis,ſed fere qualis in decocto ſalſæ dixi: plerique autem magis elixas,quam aſſas carnes probant, qui timẽt medicamenti ſiccitatem. Et hæc de præparatione & vſu ligni, ſalſæ & chinæ ſufficiant, ſi modo id addamus,aliquos eſſe qui frequenter omnia ſimul ſolent cōmiſcere, & ex omnibus vnicũ medicamentũ conficere,ꝙ tamen nõ probo,ſed habeatis exẽplum:

℞ *Ligni ſancti raſpati* ℥ vi.

Corticis

Corticis
Salſæ
Chinæ ana ℥ j.
Aqua fontis lib.xii. F. inf. & decoctio ad conſumptionem medietatis, & ſeruetur pro ſyrupo.

Hoc etiam fiet in ſecundo ſyrupo: & hactenus de primo ſcopo, ſcil. vt materia noxia gallica euacuetur, quæ erat cauſa morbi huius. Sic pariter ſtatuendum eſt de ſecunda indicatione, quæ deſumitur à morbo, quem cum ſtatutum ſit eſſe intemperiem calidam & ſiccam, ſcire debetis poſtulare ea omnia quę dicta ſunt de intemperie calida & ſicca iecoris. Sequitur vt agamus de ſymptomatibus.

Differentia bubonum. Primo igitur occurrunt bubones ſeu tumores circa inguina, ad quas partes iecur tanquam ad propria emunctoria ſolet materiam noxiam deponere. Cum autem alii quæque bubones cõtingant aliquando, de quibus & eorum curatione tractant auctores, ſi quis cupit intelligere, quomodo bubo gallicus à non gallico poſſit diſcerni, is ſciat præcipuam rationem huius diſtinctionis ex præcedentibus quibuſdam rebus & cauſis fore colligendam, exempli gratia, ſi quis proximo hoc tempore vſus eſt venere cum muliere infecta, ſi laboret carie, gonorrhæa, & aliis ſymptomatibus, pro comperto eſt habendũ hunc bubonem eſſe gallicum: contra vero ſi quis iam diu abſtinuit à venere, ſi præter ſuum morẽ & præter modum ſe exercuerit, ſi laboret febre peſtilente, ſi laboret vlcere in altero crure, & aliis id genus occaſionibus, ex quibus bubones oriuntur, licet ſtatuere hunc bubonem non eſſe gallicum.

Curatio bubonum. In ratione curandi bubonem, omnes rationales medici conueniunt, neque in principio, neq; vllo tempore medicamentis repellentibus eſſe vtendum: etſi enim in cæteris inflammationibus prima ſeſe offert indicatio repellendi fluentem materiam, tamen hic ſumpta indicatione à qualitate excrementi, quod dixi eſſe veneficum & contagioſum, nec non à membro tranſmittente, quod dixi eſſe iecur, ac poſtremo à membro recipiente, quod proprio naturæ inſtituto factum eſt veluti quædam ſentina, in quam membra principalia deponant quæcunque illis ſunt moleſta, ſumma cum ratione eſt ſtatuendum, nunquam medicamenta repellentia conuenire: itaque omnes præcipiunt, neque ſecandam eſſe venam, neque adhibẽdam purgationem, neque aliud agendum quod huiuſmodi naturę propenſionem poſſit impedire: quod præceptum libenter recipio, hac tamen adhibita limitatione, dummodo æger inſigni humorum plenitudine aut vitio non laboret: ſiquidem in hoc caſu, mea ſententia, non foret alienum à ratione, & ſanguinem mittere, & purgationem adhibere, ſiquidem natura hoc modo exonerata, ab eo quo veluti ſarcina premitur, non ſolum non poteſt impediri, ſed etiam ſolet iuuari, adeo vt facilius & promptius valeat noxiam materiam depellere. Quamobrem ſi vobis ſeſe offerat ægrotus, bubone gallico correptus, omni ſtudio eſt incumbendum, vt bubo ad ſuppurationem deducatur, cum frequenter ac ferè ſemper eueniat, vt hac ratione purgata noxia materia, non ſolum partis inflammatæ, ſed etiam totius corporis, homo ab omni periculo, & ab omni morbo liberetur: ſicuti contra experientia cõfirmat, ſi huiuſmodi bubones non deducantur ad ſuppurationem, homines in grauiſſima pericula & in grauiſſimum morbum gallicum incidere.

Suppuratia bubones. Vt autem bubones facilius ſuppurent, plerią; omnes variis vtuntur medicamentis, ol. amygd. dulc. chamo. liliorum alborum, pinguedine gallinæ, anatis, axungia porcina, rad. altheæ, farina frumenti, &c. partim ſimplicib. partim compoſitis: ſed ego longiori experientia didici,

didici, iſthæc medicamenta, quæcunq; ad bubonem apponuntur, illius ſuppuratio-nē ſæpenumero non ſolum non iuuare, ſed non leuiter impedire, cum ſoleant ma-gis ad diſſolutionem, quam ad ſuppurationem conferre. Itaque primis diebus, qui-bus bubones fieri incipiunt, ego ab omni prorſus medicamēto, tam interno quam externo abſtineo, imo vero neque admodum tenuem victus rationem inſtituo, ſed cupio & iubeo ægrotos ludere gladio, parua & magna pila, ſcalas aſcendere, & de-ſcendere, & vno verbo, in magnis & continuis exercitationibus verſari, qua ratione nunquam fit, quin bubones fiant grandiores, & ad ſuppurationem deueniāt: quod ſi hæc non ſint ſatis, quandoque tumori adhibeo cucurbitulam, quandoque etiam iubeo vt æger ſupra bubonem geſtet vel pilam duriorem, vel quid ſimile quod do-lorem & fluxionem poſſit augere, poſt nonnullos autem dies, quo tempore mihi videtur bubo tam factus magnus, vt nullo modo timeam illum intus poſſe regredi, vel inſenſibiliter diſſolui, tunc neque ego à mollientibus & ſuppurantibus medica-mentis abſtineo, qualia ſunt ſupra propoſita, quæ bubonis maturationem poſſint iuuare: demum facta maturatione, quamprimum ad bubonis apertionem eſt de-ueniendum, quem non ſolum vtile, ſed etiam neceſſarium eſt, longiori tempore a-pertum detineri, cum, vt dixi, hac ratione prope omnes liberentur: tandem facta purgatione quæ ſatis eſſe videatur, licet vlcus abſtergere, mundificare, & ad cicatri-cem deducere.

Cæterum, quod nullo modo eſt prætermittendum, ſi contingat, contingit e-nim aliquādo, vt bubones nullo modo poſſint ad ſuppurationem deduci, quidnam eſt agendum? Plerique aggrediuntur hoc tempore communem & exquiſitam cor-poris purgationem, per ſectionem venæ, per medicamenta purgantia, ac demū ad aliquod ex ſupra poſitis medicamentis deueniunt: ego vbi video omnia fruſtra fuiſ-ſe facta, & bubonem diutius perſeuerare, qui aliquādo ad quamplurimos dies, imo duos & tres menſes in eodem tenore ſolent conſiſtere, tunc ad cauſticum medica-mentum confugio, quo poſito veluti quidam fonticulus excitatur, per quem nō ſo-lum materia contenta in tumore, ſed totum etiam virus gallicum commodiſſime purgatur, ac poſtremo ad purgationem deuenio. *In cōtumacia bubonū quid agendum.*

Secundo ſequuntur vlcera, ac potiſſimum pudendi, tam in viro quam in mu-liere, quæ præter rationem præcedentis contagii manifeſte demonſtrant exuſtio-nem. Quod pertinet ad eorum curationem, illud ſciendum eſt, ſi vlcera fuerint ma-gni momenti, tunc omnium primum fore neceſſarium, vt adhibeatur purgatio to-tius corporis, ſine qua vlcera non ſolum nō curantur, ſed etiā redduntur difficiliora: in quem errorem quamplurimi incidunt, qui ad ignaros chirurgos & tonſores cō-fugiunt. Huiuſmodi vlcera non aliis medicamentis debent curari, quā iis quæ ſunt tradita à Gal. 5. meth. ad finem, vbi tractat de vlceribus in pene, dummodo illis per-miſceant nonnulla medicamenta, quæ experientia morbum gallicum iuuare com-pertum eſt. Itaque Gal. illa probat medicamenta, quæ inſignem ſiccandi vim ha-beant, non ſolum propter morbum, ſed etiam propter naturā partis ſiccioris, quod vtrumque inſignem ſiccationem requirit: talia fuerant apud Gal. medicamenta ex charta combuſta, anethum vſtum, cadmia, & alia: hoc tempore ſunt vſitata tuthia, ſquama æris, ſquama ferri, lithargyrium, &c. ex quibus pulueres, liniméta, vnguen-ta, & aliæ formæ medicamentorum conficiuntur. Nonnulli cauſticis medicamen-tis vtuntur, aqua qua vtūtur aurifabri, ol. vitrioli, pręcipitato, vnguento Ægyptiaco: ego autem quibuſdam lotionibus contentus ſum, qui nunquam vehementiſſima *De Vlceribus pudendi.*

& vren-

& vrentia medicamenta potui probare, quæ eſcharam inducẽdo, ſæpenumero ſunt in cauſa, vt contagioſum illud virus nõ ſatis expurgetur, vnde excremento ad partes internas redeũte ægri ad manifeſtiſſima pericula deducuntur: Ratio autem curandi huiuſmodi vlcera, quam ſoleo probare, eſt huiuſmodi. Itaque poſt generalem purgationem, ſi ferat occaſio, huiuſmodi vlcera mane & veſpere lauentur, ex decocto ligni, cui, ſi aliqua videatur ſubeſſe inflammatio, licet addere hordeum, plantaginem, vel quid ſimile: lauato vlceri inſpergatur ſquama æris præparata ſimul cum puluere corticis ligni, æquis portionibus, ac demum ſupponatur vnguentum de ceruſſa, linimentum ſimplex &c. quibus cum remediis eſt progrediendum, donec mundificato vlcere licet illud ad cicatricem ducere, quod facile vel ſolo linteolo imbuto in decocto ligni, cum vnguento de tulchia, vel aliter fieri ſolet.

De puſtulis. Tertium ſymptoma ſunt puſtulæ, quæ tum cæteras partes corporis, tum maxime caput ſolent occupare, à quo ſymptomate ægroti cumprimis cupiunt liberari, cum maximam afferant turpitudinem. Circa earum curationem illud imprimis eſt memoria tenendum, quod ſemel & iterum dixi, ſcilicet à medicamentis repellentibus eſſe cauendum: quamobrem omnium primo duriores & cruſtoſæ illæ partes medicamentis mollientibus ſunt auferendæ, cum pinguedine gallinæ, anatis, porci, hirci, &c. Deinde ea licet adhibere medicamenta, quæ abſtergendi & ſiccandi vim habeant, quale foret decoctum ex ligno, farfara, ſcabioſa, lapathio, abrotono. Fallopius meminit cuiuſdam aquæ, quam appellat aquam aluminis magiſtralem, quam maxime extollit, & multi illa vti ſolent, vt audio: ſed omnium fere conſenſu inter cætera omnia præcipitatum mixtum cum vnguento roſ. Meſ. videtur principem locum obtinere.

De capillorum defluuio. Quartum eſt ſymptoma defluuium pilorum capitis, ſuperciliorum, barbæ, quod ſymptoma etſi alias eſt nullius momenti, tamen propterea quod efficit homines deformes, quam maximi ſolet æſtimari, adeo vt ægroti de nulla re magis ſolliciti ſint, quam vt ne illis cadant capilli, aut ſi id fieri nequeat, vt illi quam citiſſime redeant.

Itaque nos quoque hæc duo tractabimus, primum qua ratione homines ab imminente pilorum defluuio poſſint præſeruari: ſecundum, quomodo pili rurſum creſcant. Quatenus ad primum pertinet, plerique omnes practici ſtatim confugiunt ad medicamenta adſtringentia, ladanum, hypocyſtidem, oleum myrtinum, &c. qui præterquam quod fruſtra agunt, cum hæc medicamenta non poſſint penetrare ad radices pilorum, ægros in grauiſſima pericula deducunt ſæpenumero, ſiquidem hoc modo impedita fluxione humorum, illi rurſum ad internas partes corporis, & præcipue capitis, recurrunt; vnde videmus ſæpe huiuſmodi ægrotos in vehementes dolores capitis, vertigines, deſtillationes, & alia grauiſſima mala incidiſſe. Ego autem cenſeo hac in re methodo eſſe progrediendum, qua vſus eſt Galen. 1. de med. ſecundum locos, in curatione alopeciæ; cum enim capilli non aliter quam propter vitium humorum decidant, quod illi redditi acriores, capillorum radices corrodant, ſicuti contingit nonnullis plantis, quæ propter vitium humoris ſiccatæ corrumpuntur, omnis ratio colligit, huiuſmodi humores ante omnia diſcutiendos & tollendos eſſe; quoniam autem ſine præcedente primum corporis, deinde capitis prouidentia non licet facere, propterea ſicuti Galenus facit, neceſſe eſt omnium primo & capitis & corporis purgationem aggredi, deinde ad localia deue-

deuenire. Qualia igitur medicamenta eſſe debent, quæ poſſint impedire defluuium capillorum? Imprimis debent adſtringendi facultatem habere, vt poſſint radices pilorum roborare, & illos detinere: ſed quoniam talia medicamenta difficile penetrant ad partem internam, & ad radices pilorum, idcirco iis nonnulla ſunt permiſcenda, quæ tanquam vehiculum, ea poſſint ad locum laborantem deducere: rurſum vero, quoniam cutis imbuta eſt prauis & vitioſis humoribus, ex quibus pili neceſſario cadunt, poſtremo neceſſe eſt cæteris permiſceri quædam quæ diſcutiunt humores, & illorum malitiam corrigunt: hæc poſſunt parari multis modis, lotione aquæ, ol. & linimento, &c.

℞ *Fol. betarum*
Abſinthii
Calamenthi
Pulegii
Abrotani *ana* M. j.
Roſar. rubr.
Fol. myrti *ana* M. ß.
Rad. ireos ℥ ij.
Agarici ℥ ß.
Ligni ſancti ℥ iiij. *M. infundantur in lixiuio omnia, bulliant & colentur pro lotione capitis.*

Nonnulli ſimul cum hac lotione pro ſapone vulgari vtuntur ſapone medicamentoſo, qui itidem valeat ſiccare & noxium humorem diſcutere, qualis foret ſapo Conſtantini, cuius meminit Paulus lib. 7. cap. 13.

℞ *Ol. amygd. amar.*
Maſtichini *ana* lib. j.
Foliorum lapathii.
Fumiterræ.
Scabioſæ *ana* M. j.
Scordii
Abrotani *ana* M. ß.
Ladani ℥ j.
Succi hypociſtidos ℥ ß.
Myrrhæ
Nucis moſch.
Cinamomi *ana* ʒ ij.
Vini nigri auſteri ℥ vi. *M. & bulliant in duplici vaſe ad conſumptionem vini & colentur;*

quo medicamento partes capitis laborantes inungédæ ſunt mane & veſperi. Vt vero hæc medicamenta commodius poſſint adhiberi, bene eſt antea totum caput & omnes pilos vſque ad radices tondere vel abradere, hoc enim modo illa efficacius agunt, & capilli facilius redeunt.

Quod ſi nulla induſtria fieri poſſit vt pili non decidant, videndum eſt vt quamprimum renaſcantur, hoc ex Galeno licet nobis intelligere, qui in huiuſmodi medicamentis plures conditiones requirebat; prima, vt illa calefaciendi vim habeant, vnde poſſint diſcutere acres & vitioſos humores qui in cute detinentur.

nentur, & ſunt in caula ne pili poſſint erumpere. Secunda eſt conditio, vt non vehementer ſiccent, ne cutis capitis, quæ ſua natura eſt ſicca, adhuc ſiccior & ineptior ad proferendos capillos reddatur. Tertia, vt ſint tenuium partium, vt ad penitiores partes cutis, quæ craſſiſſima eſt, & ad radices pilorum poſſint penetrare. Quarta, vt ſint metaſyneritica, id eſt, ex alto euocantia, vt probam & ad gignendos capillos accommodatam materiam poſſint attrahere. Vltima eſt conditio, vt hæc medicamenta ſint non ſolum leuiora, ſed etiam vehementiora, ſicuti obtuſo ſenſui capitis cutis conuenit. Hiſce conditionibus licet addere aliam, vt ſcil. iis medicamentis nonnulla permiſceantur, quæ peculiarem morbi gallici rationem habeant.

℞ *Rad. arundinis vſtarum*
Amygd. amarar. cum cortice ana ʒ ij.
Ligni ſancti ℥ j.
Thuris
Caryoph. ana ʒ j.
Ol. laurini ℥ j.
Ceræ parum. M. f. *linimentum.*

Efficacius eſt ſeq.

℞ *Amygd. amararum vſtarum*
Pulueris corticis ligni ſancti ana ʒ ij.
Sem. erucæ
Hellebori
Radicis thapſiæ ana ʒ ß.
Caryophyll.
Benzoin ana ʒ j.
Adipis cerui
Anſeris ana ℥ ß.
Ceræ parum. F. *linimentum.*

Efficaciſſimum.

℞ *Rad. thapſiæ*
Euphorbii
Corticis ligni ſancti ana ʒ ij.
Sulphuris viui
Hellebori ana ʒ j.
Camphoræ ʒ iij.
Ceræ ʒ VI.
Cum ol. laurini q. ſ. F. *linimentum.*

Scio multos probare aquam mellis ſtillatitiam, vrinam ſtillatam & non ſtillatam, præterea partim ſimplicia, partim compoſita medicamenta, quorum Fallopius & omnes faciunt mentionem, quibus tamen ego, vt libere dicam, non magnopere confido, cum illa maiori ex parte mihi videantur compoſita ſine methodo, & carere illis conditionibus, quas dixi cum Galeno eſſe neceſſarias, quare prioribus medicamentis debetis eſſe contenti; in quorum vſu, ac maxime eorum quæ ſunt cæteris valentiora, eſt notandum, cum ſub cute capitis pericranium contineatur, quod duræ membranæ, cerebrum veſtienti maxime conſentit, cauendum eſſe, ne illa ad ſuturas, ac præcipue coronalem apponantur, ſiquidem periculum

lum immineret, ne ducto cerebro in conſenſum, grauiora pericula ſuccedant.

Poſtremo reſtant rhagades, id eſt, ſciſſuræ quædam & lichenoſæ affectiones, quæ potiſſimum in vola manus & planta pedum contingunt, quod ſymptoma eſt admodum rebellis & difficilis curationis: primum illud generaliter eſt ſciendum, neceſſariam eſſe communem purgationem, ac deinde ad localia eſſe veniendum, ſine quibus medicamentis localibus huiuſmodi rhagades vix videntur poſſe auferri: hæc autem varia ſunt & multiplicia, ſed fere ſumma omnium vis & efficacia pendet ex metallicis, argento viuo, ſublimato, præcipitato, de quibus ſupra dixi: ego vero vt vno verbo dicam, in huiuſmodi ſymptomate hanc ſimplicem curandi rationem ſoleo adhibere: namque primum iubeo vt mane & veſperi, longiori tempore manus & pedes abluantur & foueantur in decocto ligni ſancti, ſcabioſæ, lapathii, borraginis, ſcordii, fumiterræ, & ſi aliqua durities conſpiciatur, fol. meliſſarum, rad. altheæ, &c. Deinde vtor hoc medicamento. De rhagadibus.

℞ *Vng. roſ. Meſue* ℥ i.
Præcipitati ʒ j.
Ligni ſancti pul. ʒ ß. *M. f. linim.*

Poſtremo ſi opus fuerit, ad ſuffumigia eſt confugiendum, de quibus dixi, quibus & manus & pedes poſt lotionem, debent ſuffiri, quod genus præſidii tollendo hoc turpi ſymptomate, experientia confirmat cæteris localibus medicamentis eſſe anteponendum.

ALEXANDRI MASSARIÆ VICENTINI

De Medicamentis Purgantibus,

Liber Septimus.

Caput I.

De Ordine docendorum in hoc Libro.

Constat apud Galenum de iis quæ fiunt in medicatrina, com. 1. tex. 8. & in Thraſybulo cap. 27. finem medici non alium eſſe, quam ſanitatem, quæ dupliciter poteſt conſiderari, vno modo quatenus eſt præſens, altero quatenus eſt perdita; ex quo duæ primæ ac maximæ partes medicinæ ortæ ſunt, quarum alteram cum Gale. initio lib. de tuenda valetud. ſanitati tuendæ, alteram morbi profligandi facultatem licet appellare. Cæterum vt medicus hunc finem conſequatur, plurima ſunt neceſſaria, ſine quibus illum non poſſet conſequi, quæ quidem omnia & à Galeno 1. de ratione victus 6. & ab Auicenna 4. primi, cap. 1. & ab omnibus commode in tres partes ſunt diſtributa: vnam, quæ ad alimenta & victus rationem pertinet, alteram, quæ manuum operationes complectitur, tertiam, quæ per medicamenta abſoluitur; quas tres partes, quicunque vere medicus eſſe cupit, accurate debet intelligere, alioqui potius ſemimedicus, qui

non omnes partes artis intelligit, quam verus & integer medicus debet appellati. Prætermiſſis autem duabus primis partibus, diætetica & chirurgica, mihi in præſentia propoſitum eſt tertiam partem tractare, quam diximus in medicamentorum cognitione & adminiſtratione verſari. At vero cum medicamenti vox late pateat, adeo vt nonnunquam comprehendat quæcunque ſiue interius ſumpta, ſiue exterius adminiſtrata, quouis modo ad vſum hominis ſunt accommodata, noſtrum inſtitutum eſt de iis tantummodo agere, quæ interius & per os aſſumuntur: neq; vero de omnibus internis medicamentis intendimus pertractare, cum hæc quoque ſint varia & multiplicia, prout variis facultatibus & formis prædita ſunt, ſed potiſſimum de iis, quæ ſpeciatim ad purgationem hominis pertinent: in qua tractatione mihi libet commune medicorum inſtitutum imitari, qui volentes hominem purgare, maxima ex parte primo leniunt aluum, ſecundo præparant humores noxios, ac poſtremo ad illorum purgationem deueniunt: quare nos quoque primum de medicamentis lenientibus: ſecundo de præparantibus, ac demum de purgantibus ſermonem habebimus. Sed antequam ad rem aggredior, illud vos ſcire velim, me de huiuſmodi medicamentis eſſe tractaturum breuiter, ac fere compendioſe, qui illud vnum propoſitum habeo, vt vos hanc totam materiam medicam, atque illius adminiſtrandæ rationem, probe intelligatis, & ad veſtros ægrotos diſcatis accommodare: namque ſi velim ſingula præcepta vobis explicare, quæcunque pertinent ad cognoſcendas naturas & facultates ſimplicium medicamentorum, quamobrem & quomodo illa inter ſe miſceantur & componantur, atque vt dicam vno verbo, quæcunq; ad abſolutā huius argumenti tractationem forent neceſſaria, longiſſima & accuratiſſima tractatione opus foret, cui præſentis temporis anguſtiæ non ſunt ſatis.

Itaque medicamenta lenientia, quæ Arabes alio nomine benedicta appellant, quod leuia ſint, ac ſine labore potiſſimum ventriculum & inteſtina ſoleant expurgare, plurima ſunt, partim ſimplicia, partim compoſita, de quibus ſigillatim diſſerendum eſt. Neque in præſentia mihi libet in dubium reuocare, vtrum talia medicamenta principio morborum cum ratione & vtilitate poſſint adminiſtrari; quandoquidem ſi velimus aut Hipp. Gal. ac veterum medicorū exemplum aut rationem conſiderare, mea quidem ſententia illorum vſus nullo modo poteſt aut debet improbari, vt in noſtra diſputatione de purgatione in principio morborum, ſatis, ni fallimur, confirmauimus. Sed primum de ſimplicibus agamus, quæ quidem ſimplicia vocantur, quod omni careant artificio, tametſi natura videntur eſſe compoſita, ac multis variiſque partibus conſtare, quod exemplo roſæ diffuſe monſtrat Gal. 1. de ſimp. med. & 4. ad finem.

CAPVT II.

De Caſſia.

INter ſimplicia medicamēta quæ nullam recipiunt compoſitionem, primum occurrit caſſia, quæ reuera antiquioribus Græcis medicis fuit incognita, inter quos Actuarius, qui iure debet inter recentiores numerari, omnium primus illius mentionem facit, quem veriſimile eſt à barbaris, ſine dubio primis talis medicamenti inuentoribus illud accepiſſe. Medici hoc tempore caſſiam fiſtulam, vel fiſtularem, caſſiam ſiliguam, caſſiam nigram, caſſiam ſolutiuam, & forte aliis nominibus appellant. Etſi vero iamdiu turpis illorum error ſatis exploſus eſt, qui putabant caſſiam apud

Nomen.

am apud Græcos & Arabes vnam atque eandem rem eſſe, tamen pro iunioribus ſciendum eſt, caſſiæ nomen plane rem diuerſam Grecis & Arabibus ſignificare: ſiquidem caſſia Græcorum non alia eſt, quam quæ vulgo Canella, caſſia lignea, & cinamomum dicitur. Caſſia vero Arabum hæc ipſa eſt, de qua loquimur. Quamobrem id vobis memoria tenendum eſt, ex vna parte in Græcorum medicamentis, ſiue ex propriis eorum libris, ſiue ex libris Arabum, vbi Græcorum remedia tranſcribunt, vbicunque caſſia præſcribitur, eius loco perpetuo canellam accipiendam eſſe. Ex altera autem in medicamentis Arabum, quæ caſſiam recipiunt, ſolutiua vtendum eſſe: niſi velitis in eum ridiculum errorem incidere, in quem noſter Leonicenus teſtatur quoſdam ſui temporis medicos incidiſſe, qui ad prouocandos difficiles menſes mulierum, loco caſſiæ odoratæ corticibus caſſiæ nigræ vtebantur. Sed redeo ad rem. *Caſſia Græcorum & Arabum differ.*

Caſſia Arabum teſtimonio calefacit & humectat ordine primo, & eſt medicamentum tam benignum & innoxium, vt ad aluum clementer molliendam, & omni tempore, & omni ætate, & ipſis quoque pueris ac mulierib. prægnantibus familiariter & tuto ſoleat exhiberi. Apud Actuariū lib. de comp. med. ad principium, ſunt hæc verba: iis qui ob teneram imperfectamq; ætatem, aut aliam occaſionem deiicientia aluum medicamenta reſpuunt, caſſiam audacter & intrepide damus. Id vnum incommodum videtur ſecum afferre, vt aduerſetur iis qui ventriculi & inteſtinorum imbecillitate laborant, nec non & cæteris partibus, quæ aliquo robore opus habent, quales ſunt nerui, articuli, & aliæ id genus: propterea quod ſolet flatus excitare, & prorſus adſtringente facultate eſt deſtituta. Quod tamen incommodum facile corrigitur, ſi illi permiſceantur medicamenta odorata, adſtringentia, ac flatus diſcutientia, qualia ſunt ſemina aniſorum, fœniculi, citri, ſpica, maſtiche, cinamomum, ſpecies diarrhodon, hieræ ſimplicis, & ſimilia. *Qualitates.* *Incommoda.* *Corrigentia.*

Medici vulgo vtuntur illius pulpa, cortice, membranis & ſeminibus per cribrum purgata, quam multi ægroti præparatis bolis deglutiunt, alii vero libentius lata cultelli cuſpide exceptam deuorant: ac demum nonnulli vel aquis ſtillatitiis, vel aliquo decocto diſſolutam bibunt. Doſis eſt à ʒ VIII. vſque ad XII. Et ſint exempla primum in bolo. *Vſus.* *Doſis.*

℞ *Floris caſſiæ nouiter extractæ* ʒ x.
Seminum aniſorum, vel quid ſimile ʒ ß.
Miſce cum ſaccharo fiat bolus.

℞ *Floris caſſiæ* ℥ j.
Quæ ſine alia præparatione deuoratur.

Sed ſi hac ratione accipiatur, ad corrigendam illius malitiam, ego conſueui ſimul exhibere ſemina aniſorum ſaccharo condita, vel fruſtulum cinamomi, vel portiunculam confectionis diarrhodon, aromatici roſati, & ſimilia, quæ ægroti libenter aſſumunt, & maxime iuuant.

In potione:

℞ *Caſſiæ nouiter extractæ* ʒ x.
Decoctionis cichorei
Seminum aniſorum ana quantum ſufficit.
Miſce & fiat potio.

Sed ego aut raro, aut nunquam, aut fere non niſi inuitus conſueui dare caſſiam

Mmm 2 in po-

in potione, quæ ſolet eſſe longiſſima ingratiſſima, & longe magis ventriculum labefactare.

Sem. caſſia.

De caſſiæ Manardus in ſuis annotationibus in Meſuen ita ſentit, non ſolum pulpæ, ſed etiam ſemini, imo vero maiorem ſemini quam pulpæ vim purgatoriam tribuendam eſſe. Braſſauelus, & alii multi id negant, ſed experientia facile poteſt hanc litem diſſoluere: ego quidem nunquam periculum feci, experiatur qui velit.

Caſſia condita.

Venetiis habetur caſſia ſaccharo condita, quam & pueri & delicati omnes libenter comedunt, huius doſis fere eadem eſt, quæ pulpæ, circiter ad ℥ x. ſed reuera & in mouenda aluo, & in rebus omnibus, minime alteri inconditæ eſt comparanda. Illud autem eſt animaduertendum circa vſum caſſiæ, in quo multi alioqui negligentes ſunt, nempe illam debere eſſe recentem, ac præſenti tempore extractam, quandoquidem ab externo aere facile alteratur & putreſcit, vnde præterquã quod nihil aut parum educit, ſæpe etiam maxima & ſæuiſſima affert ſymptomata: itaque admonebitis veſtros aromatarios, ne extractam pulpam longiori tempore conſeruent, quod multi faciunt, ſed ſemper tẽpore adminiſtrationis illam extrahãt: ex quo, vt puto, orta eſt vulgaris illa medicorum cautio, qui ordinando medicamento ſemper id addunt, caſſiæ nouiter extractæ.

Facultates ex Meſue.

Caſſiæ facultates præclare explicat Meſue cap. proprio, qui ſeribit ad hunc modum: clementer & innoxie bilem & pituitam purgat leniendo, febribus inde ortis confert, ſanguinem hac ratione puriorem reddit, atque eius ſanguinis & bilis flauæ acrimoniam frangit, reſoluit thoracis & pulmonis & aſperæ arteriæ phlegmonas, eaſq; partes lenit, ipſa morſus expers ſitim ſedat, intemperiem denique renum calidam mitigat.

An caſſia in febribus calidis conueniat.

Nonnulli recentiores damnant vſum caſſiæ in febribus, & potiſſimum calidioribus, quales ſunt tertianæ & ardentes, nec non in febribus malignis & peſtilentibus, qui aſſerunt propter ſummam illius dulcedinem caliditatem & humiditatem periculum imminere ne facile conuertatur in bilem, & putredinem augeat: quos equidem puto male ſentire: nam quatenus pertinet ad febres bilioſas, omnes in eo conueniunt, caſſiam ſingulari quadam prærogatiua bilem ducere: & Actuarius inter cæteros ſcribit, caſſiam incandeſcentem torridamque bilem citra moleſtiam expurgare: quod plane experientia confirmat, adeo vt mea quidem ſententia in huiuſmodi febribus nullum magis accommodatum medicamentum poſſit excogitari, cum alioqui facile ſit, leue illud periculum deuitare, quod iſti obiiciunt, ſi caſſiæ aliquid acidum permiſceatur, vel pulpa thamarindorum, vel ſyrupus acetoſus, vel quid ſimile.

Quatenus autem pertinet ad febres peſtilentes, etſi præcipua earum curatio, vt placet Auicen. ſiccantibus præſidiis perficitur, caſſia vero humida eſt, tamen cum faciat magis ad vacuationem, quam ad alterationem, puto illius vſum neque in huiuſmodi febribus importunum eſſe: alioqui in febribus bilioſis neque rhabarbarum, neque cætera calidiora medicamenta forent exhibenda, præterquam quod neque id fortaſſe generaliter verum eſt, peſtilenti febri nulla humida conuenire, cum nemo ſit qui in ea non modo iuribus pro alimento, ſed etiam decoctis pro medicamento, & aliis id genus rebus humidis non vtatur, vt proprio loco demonſtrauimus. Atq; hactenus de caſſia.

CAPVT

Capvt III.

De Manna.

Nonnulli exiſtimant mannam veteribus medicis, potiſſimum Galeno incogni-tam fuiſſe, qui manifeſto falluntur cum Galen. non modo illius mentionem faciat, ſed eius quoque naturam, eſſentiam, atque originem, tam plane deſcribat, vt planius deſcribi non poſſit, qui hæc habet 3. de alim. facul. cap. de melle: memini aliquando cum æſtate ſuper arborum & fruticum herbarumque folia mel quam-plurimum fuiſſet repertum, agricolas veluti ludentes cantaſſe, Iupiter melle pluit: præceſſerat autem nox per æſtatem ſatis frigida, &c. Si quis item aliam mannæ ele-gantem narrationem cupit intelligere, is videat Plinium lib. 11. cap. 12. Forte Gale-nus non nouit illius facultatem purgatoriam, ſicuti illo poſteriores, ac potiſſimum Arabes nouerunt. Nouit ergo Galen. mannam, ſed ſub alio nomine, nempe roſci-di & aerei mellis, illius meminit.

Quo loco propter iuniores ſciendum eſt, hanc vocem, Mannam, non idem apud Galen. & veteres Græcos atque Arabes ſignificare, cum manna Græcorum non aliud ſit, quam pars tenuior & puluiſculus qui cadit ex thure, de qua manna tractat Galen 4. de med. ſecundum locos, & aliis locis. Manna autem Arabum eſt hæc noſtra vulgaris, de qua loquimur: vt certum ſit, & Serapionem, & alios quam-plurimos turpiter erraſſe, qui crediderunt, vtramque vnam atque eandem rem eſ-ſe: de qua re ſi quis plura cupit, is videat Manardum lib. 1. epiſt. 4. *Manna Græcorum.* *Arabum.*

Auic. & Meſues ſcribunt, mannam temperatam eſſe, aut paulo calidiorem. Auerrh. inquit eſſe calidam & humidam primo gradu; aſſumpta aluum lenit, ſed tamen debiliter, quare & fœminis vtero gerentibus, & pueris, & omnibus tuto poteſt exhiberi. Illam peculiarem prærogatiuam creditur habere, quod aliis va-lentibus mixta medicamentis eorum actionem reddit meliorem, cum ſuo dulci ſa-pore illa naturæ magis familiaria reddat. *Qualitates.*

Mannæ & apud Arabes & apud recentiores, ſunt plures differentiæ, de qui-bus Altimarus eruditum fecit libellum, qui inter cætera illud manifeſte demon-ſtrat, mannam qua vulgo hoc tempore, & iam 100. annos medici vtuntur, minime cœleſtem eſſe vel aeream, neque cadere ex cœlo, ſed potius ſuccum quendam, hu-morem ſeu lachrymam, quæ ſingulis annis ſtatuto quodã æſtatis tempore, ex dua-bus arboribus, fraxino & orno artificioſe colligitur, quod facile vnuſquiſque apud illum poteſt intelligere. Neque vero mihi libet in præſentia id inquirere, quod ipſe Altimarus diſputat accuratiſſime, vtrum nobis liceat hac manna arborea vti, ſicuti altera cœleſti vtimur, qui ſubſcribo illius opinioni & experientiæ, quæ demonſtrat, vtramque & guſtu & cæteris qualitatibus, imo vero & operationibus magnopere inter ſe conſentire, nec non omnes medicos, quotquot iamdiu medicinam fa-ciunt, huiuſmodi medicamentum non ſine euidente vtilitate frequenter admini-ſtrare. Quamobrem ſicuti dubitandum non eſt, quin manna cœleſtis perpetuo & longe alteri ſit anteponenda, ita ſi illa deſit, neque vſus mannæ vulgaris præter-mittendus eſt. *Differentiæ.*

Illud autem mihi videtur maiori dignum conſideratione, & magis ad veſtram vtilitatem pertinere, vtrum manna in calidis vel frigidis morbis conueniat: ac ſa-ne plerique omnes communiter practicantes nonniſi in febribus & cæteris mor-bis calidioribus illa familiariter vtuntur, verumtamen huic opinioni & quotidia- *Quibus morbis manna cõueniat.*

no vſui Galen. videtur aduerſari, qui docet 4. de tuenda valetudine, mel & omnia dulcia in morbis, ætatibus, temporibus, regionibus calidioribus non ſatis conuenire, propterea quod tunc facile amareſcunt, & in bilem vertuntur: quamobrem etſi hoc forte paradoxum videbitur, ego iamdiu in ea fui & ſum opinione, mannam longe magis ſenibus, morbis, temporibus, regionibus, frigidis conuenire, neque morbis, ætatibus, temporibus regionibus, calidioribus, exhibendam eſſe, niſi illi acidum quid permiſceatur, ſicuti de caſſia diximus.

Doſis. Mannæ doſis eſt ad ℥ iij. circiter, minime vero ad quinque & plures, vt multi faciunt, de quo abuſu alias diximus, de purgatione in principio morborum. Cæterum quoniam manna partim ſola, partim aliis mixta medicamentis variiſque rationibus ſolet exhiberi, mihi libet poſtremo loco ad veſtram exercitationem varia huiuſmodi adminiſtrationis exempla afferre: *Vſus.*

℞ *Mannæ Calabrenſis electæ* ℥ *iij.*
Iuris pulli q. ſ. M. & f. potio.

Quod ſi timor ſit, ne vertatur in bilem, vel in ipſo iure decoquitur acetoſa, vel adduntur thamarindi, vel ſyrupus acetoſus, vel quid ſimile:

Et ſit exemplum:

℞ *Mannæ Calabrenſis electæ* ℥ *ij.* ß.
Pulpæ thamarindorum
Vel, *Syrupi acetoſi ſimplicis* ℥ *j.* ß.
Decoctionis acetoſæ
Cichorei q. ſuf. M. & f. potio.

Vulgariſſima & familiariſſima eſt mixtio mannæ cum ſyrupis aut melle roſaceo, vel violaceo ſolutiuis:

℞ *Mannæ Calabrenſis electæ*
Syrupi roſati ſolutiui ana ℥ *ij.*
Decoctionis ſupra ſcriptæ q. ſuf. M.

Quandoque permiſcetur cum caſſia admixto ſaccharo & facto bolo, qua ratione cœpit adminiſtrari ante paucos annos.

℞ *Flor. caſſ. nou. extr.* ℥ *j.*
Mannæ Calabrenſis electæ ℥ ß.
M. & cum ſaccharo F. Bolus.

Poſtremo ſolet manna permiſceri cum medicamentis ſoluentibus, tam ſimplicibus, rhabarbaro, agarico, quam compoſitis, electuario diaphænicon, confectione hamech, & ſimilibus, quæ vt diximus, ſolet admodum iuuare, atque vt vulgo loquuntur, beatificare: de qua quidem adminiſtratione poſterius tractabimus.

CAPVT IV.

De Thamarindis.

Qualitates. QVid ſint thamarindi, & quid hoc nomen ſignificet, non ego multum laboro, cum id nobis certum debeat eſſe, ſiue ſint dactyli indici, ſiue prunorum aliquod genus, ſiue aliud, Arabum inuentum ac medicamentum eſſe, quod apud Meſuen ſecundo, apud Auerrhoen tertio ordine refrigerandi & exſiccandi facultate præditum eſt: inter cætera autem medicamenta lenientia, quod experi-

entia

entia confirmat, leuiſſimum eſt, adeo vt ſi ſolum exhibeatur, tarde admodum & debiliter aluum moueat: ſed potiſſimum flauam bilem exuſtoſque purgat humores, quod tam præclare facit, vt hac in re cætera omnia lenientia medicamenta facile ſuperet.

Verum thamarindi duo videntur ſecum afferre incommoda, alterum quod nocent frigidum ventriculum habentibus, cui ſuccurritur maſtiche illis impoſito, item cinamomo, ſemine aniſorum, aut re ſimili: alterum quod vehementer adſtringunt, qua ratione iam ſæpius vos monui & teſtatus ſum, in principio febrium putridarum, in quibus potiſſimum vobis propoſitum eſſe debet meatus aperire, ac totum corpus reddere tranſpirabile, vt ab illis abſtineatis, niſi forte admodum modica eorum quantitate velitis aut caſſiæ, aut mannæ, aut alterius medicamenti vitium corrigere: contra vero in fluxu ſanguinis narium, in fluxu muliebri, in eryſipelate, & aliis huiuſmodi morbis ex bile oriundis, niſi febris adfuerit, iam tuto & ſumma cum vtilitate licet illis vti. *Correctio.*

Thamarindi ſolent exhiberi dupliciter, vel purgata pulpa à nucleis, facto bolo, vel facta eorum decoctione. Doſis pulpæ à ʒ x. vſque ad xii. *Vſus. Doſis.*

℞ *Pulpæ thamarindorum purgatæ à nucleis* ʒ xii.
Specierum diarrhodon ℈ ij. M.

Doſis autem decocti apud Meſuen eſt ab ℥ ij. vſque ad v. quæ ſane doſis eſt nimis magna & immoderata, neque puto reperiri aliquem qui ℥ ij. thamarindorum audeat tranſcendere: in qua quidem decoctione bene monet idem Meſue, thamarindos leuiter coquendos eſſe, quod longior coctura eorum vires minuat atque adimat: verum vt dixi, medici raro admodum ſolis thamarindis vtuntur, ſolent autem frequenter permiſceri caſſiæ, mannæ, ſyrupis roſato & violato ſolutiuis, & ſimilibus.

Sint exempla:

℞ *Flor. caſſ. nou. extra.*
Pulpæ thamarindorum ana ʒ v.
Pulueris ſeminum aniſorum ʒ ß M.

℞ *Mannæ Calabrenſis electæ* ℥ iij.
Pulpæ thamarindorum ʒ ij.
Decoctionis cichorei q. ſ. M.

Sæpe etiam diſſoluuntur manna, ſyrupi roſaceus, violaceus, & alia medicamenta cum decoctione thamarindorum, quorum exempla ſunt ſatis manifeſta. Hactenus de thamarindis.

Capvt V.

De Myrobalanis.

Inter medicamenta lenientia multi enumerant myrobalanos, ſed huic opinioni aduerſatur Auicen. qui de illis hæc ſcribit prima quarti tract. 2. cap. 7. Myrobalanos vero citrinos quidam adminiſtrauerunt, & dum inuenitur ab eis alia via, id eſt, adminiſtratio, aliarum medicinarum fiat, quoniam ipſi conſtringunt poros poſt ſolutionem ventris, & exaſperant viſcera: quod ſi fuerint neceſſarii, tunc adminiſtrentur poſt integram digeſtionem. Vtcunque autem hæc ſe res habeat, apud Arabes myrobalanorum ſunt quinque genera, flaua, chebula, indica ſeu nigra, emblica, bellirica, quæ omnia & forma & viribus inter ſe differunt, vn-

 de forte

de forte etiam ex variis naſcuntur arboribus. Quoniam vero ego aut rariſſime, aut nunquam, potiſſimum in febribus, myrobalanis, vti ſoleo, cum propter alias cauſas, tum maxime propter ſummam adſtringendi facultatem, ꝓpter quam, vt inquit Auic. ſolent obſtructiones excitari & foueri, & viſcera exaſperari, propterea de hoc medicamento mihi non libet longius agere: ſi quis plura cupit, is Meſuem videat, qui omnium myrobalanorum naturam, differentias, vires, præparationem, doſim, & omnia complectitur, quæcunque ad illorum cognitionem & adminiſtrationem neceſſaria ſunt.

CAPVT VI.

De Aloe.

MEſues aloen medicamentorum purgantium præſtantiſſimum, & propter ſuam quandam prærogatiuam excellentiſſimum appellat, aitque ex omnibus purgantibus medicamentis, quæ omnia aſſerit principibus partibus noſtri corporis inimica eſſe, vnam aloen excipi, quæ quidem non ſolum eas partes roborat, illarumque actiones iuuat, ſed etiam cæteris mixta validioribus medicamentis illa corrigit ac reddit meliora. Sed forte hæc ſententia Meſues omni ex parte non eſt recipienda, ſiquidem Galen. multo cautius de aloe loquitur, neque tantas laudes illi tribuit, qui ſcribit 6. de ſimp. med. illam ventriculo gratam eſſe, non ſimpliciter, ſed ſi ad reliqua medicamenta comparetur, imo vero idem ſcribit 8. de med. ſecundum locos 2. illam quoq; indigere mixtione aliorum medicamentorum, quæ medicamentariam illius vim frangere poſſint, qualia ſunt maſtiche, cinamomum, & alia id genus.

Qualitas. Aloe apud Galenum ſicca eſt ordine tertio, calida auté ordine primo intenſe, aut ſecundo remiſſe: ventrem mouet, & eſt ex numero eorum medicamentorum, quæ ab excernendis fecibus alui vulgo ſtercoraria nominantur. Apud Meſuen bilem pituitamque purgat, quod intelligendum eſt de iis humoribus, qui in ventriculo continentur, ſiquidem dicit Galen. 8. de med. ſecundum locos 2. aloen vim debilem purgatoriam habere, atque illa tantum poſſe purgare, quæ circa aluum reperiuntur, & ad ſummam ſi ampliore menſura exhibeatur, vſque ad locos circa hepar aſcendere; adeo vt nullo modo aloe, aduerſus multorum opinionem, totius corporis purgatoria exiſtat: ſic Galen. 7. metho. 11. aloe modice purgat, adeo vt vis illius ſuper ventricul: & inteſtinorum loca non aſcendat, aut ſi quid vltra, vaſa tantum in meſenterio contingat. Sic apud Paulum lib. 7. cap. 4. aloe vniuerſum corpus non mouet, niſi multo copioſius quam conueniat offeratur.

Contradictio. Et ſi quis nobis obiiciat Galenum, qui aliter videtur ſentire in lib. de Theriaca ad Piſonem cap. 4. vbi enumerans ſimplicia medicamenta quæ cópoſitas & varias vires habent, hæc ſcribit: Puluis aloes & ſquama æris carnium excreſcentias in vlcer. bus comprimunt, & fluentes humores ſiccant; oře autem ſumpta corpus totum purgant: à qua manifeſta contradictione nonnulli putant vix Galenum poſſe defendi.

Equidem huic reſponderem, Galenum ſoli aloe non tribuere vim purgandi totius corporis, ſed aloæ ſimul cum ſquama æris; quod item de cæteris purgantibus medicamentis ſtatui poteſt, quibus commode aloe ſolet permiſceri. Vel aliter reſponderem, aloen non primo & per ſe, ſed per accidens & ſecundario communem vim purgatricem obtinere.

Etſi ve-

Etſi vero aloe purgat vtrumque humorem, bilem & pituitam, tamen ita habendum eſt ex Gal. illius præcipuam facultatem eſſe trahendi humoris bilioſi, ac propterea bilioſarum ventris affectionum præſtantiſſimum eſſe medicamentum, adeo vt vnica die multos ſtomachicos ſæpenumero perſanet, cum altera ex parte humores craſſos, ob purgatoriæ facultatis debilitatem trahere non poſſit: ex quo, inquit Gal. 6. de tuenda valet. 10. excogitata eſt ſalubriter compoſitio, quam picram vocant, quæ acrimonia caloreque eorum quæ in ſe habet, craſſos & lentos humores diſſecat ac detergit. Verum & illud ſciendum eſt, quod monet Galen. locis citatis 7. metho. & 8. de comp. med. aloen dupliciter & lotã & illotam poſſe adminiſtrari, inter quæ illud intereſt; quod quę illota eſt, valentius purgat, quæ vero lota eſt, purgat quidem minus, ſed ventriculum magis roborat, nec non de vi medicamentoſa multum deponit, adeo vt liceat aloen lotam febricitantibus exhibere, dummodo non vehemens, ſed valde debilis febris fuerit, ſicuti altera ex parte idem teſtatur Galen. aloen illotam non ſine magno periculo febricitantibus poſſe exhiberi: ac ſane in leuioribus febribus, quales ſunt interdum tertianæ & quotidianę nothæ, equidem ſoleo non abſtinere à moderato vſu aloes ac hieræ ſimplicis, ac maxime ſimul cum cæteris medicamentis, quemadmodum inter cætera omnia eſt caſſia, de qua mixtione iam ſæpius diximus. *Facultas.*

Inualuit iampridem conſuetudo apud multos, ac potiſſimum Venetiis, vt ferme ſingulos dies aloen aſſumant, vt hac ratione corpus liberum conſeruent non ſolum à craſſioribus excrementis, ſed etiam à ſuperfluis humoribus, ex quibus varia mala hominibus ſolent oriri: in quam præcipue opinionem puto illos veniſſe, propter auctoritatem & teſtimonium Meſue, qui ait crebrum aloes vſum inſtrumenta ſenſuum & corpus reliquum ab omni inſanabili affectu immune conſeruare: itaque & mane & veſpere, & in prandio, & in cœna, ſed potiſſimum poſt cœnam dormituri aloen aſſumunt: quod quidem inſtitutum grauiter improbat Gal. verbis plane aureis, quæ ſunt huiuſmodi 3. apho. 15. Euacuatio ſuperfluitatum, quæ fit per purgantia medicamenta, valde indigentibus & longo tempore vtilis eſt, earum vero quæ quotidie generantur in corpore ſuperfluitatum euacuatio, minor eſt quam pro medicamenti purgantis efficacia: quod ſi quiſpiam voluerit bis in menſe, aut ſemel ſaltem, ea vti, veritus ne ſuperfluitatum multitudo aggregetur, præter id quod nocebit, corpora etiam in malam trahet conſuetudinem. *Quotidianus aloes vſus improbatur.*

Præter ea quæ diximus, mihi libet vos admonere, in quo video multos errare, nimirum inter cæteros omnes homines ſenibus ab aloe abſtinendum eſſe, quod Gal. diffuſe demonſtrat 5. de tuenda valet. 9. qui altera ex parte varia commemorat medicamenta, mercurialem, marinam braſſicam, reſinam terebinthi, & alia id genus, quibus ad mouendam aluum ſenes tuto vti poſſunt. *Senibus vtilis aloe.*

Porro aduerſus illos qui aloe poſt ſenam vtuntur, multa poſſent afferri, ſed vnius Pauli auctoritas ſufficiat in præſentia, qui lib. 7. cap. 4. initio hæc habet: Qui veſpere aloen propinant, vel à cibo, lædunt, quoniam alimentum in membra diſtrahit, &c. Pariter multa poſſent diſputari, vtrum aloe aperiat ora venarum nec ne: de qua re medici recentiores acriter litigant: ſed hæc à præſenti noſtro inſtituto ſunt aliena. Veteres medici aloe duplici potiſſimum ratione vtebantur, vna puluere inſperſo alicui liquori: altera confectis pilulis vel alia forma ſolidiore: quam vtramq; rationem expreſſit Gal. 5. de tuenda val. 9. Itaque doſis aloes infuſæ fuerat à ʒ. j. vſq; ad ʒ. iij. ſubſtantiæ à ʒ j. vſq; ad ij. ſed hoc tempore propter inſignem illius amaritu- *Doſis.*

 dinem

tudinem vix aliquis reperitur, qui aliter quam pilulis aloen velit accipere.

Catalogus lenientiũ ſimpl. Præter hæc ſunt alia multa ſimplicia medicamenta, ad leniendam aluum accommodata, de quibus paſſim medici mentionem faciunt, qualia ſunt pruna, ſebeſten, fex vini quam vulgo tartarum appellant, malua, mercurialis, beta, atriplex, braſſica ſemicocta, terebinthina, & vulgaris & Cypria, & alia huiuſmodi: verum cum ea fere ſint leuiora, ac potius inter alimenta quam medicamenta debeant recenſeri, addo cum per temporis anguſtias non liceat de ſingulis tractare, iis contenti erimus, quibus hoc tempore medici familiariter vtuntur. Itaque ad medicamenta lenientia compoſita accedamus.

CAPVT VII.

De Compoſitis Aluum lenientibus, & primum de Hiera.

INter compoſita aluum lenientia hiera ſimplex mea ſententia principem locum obtinet, de quo quidem medicamento, variaque illius præparatione, doſi, ac viribus, quoniam diximus diffuſe tractantes morbos ventriculi, in præſentia mihi libet ſummatim ea tantum repetere, quæ ad rem præſentem pertinent. Primum vero nulli dubium eſſe debet, quin hiera inter medicamenta lenientia debeat referri, cum nihil recipiat præter aloen, quod aluum poſſit mouere, vt certe neſciam, qua ratione moti nonnulli aliter ſentiant.

Quis auctor hieræ. Huius medicamenti auctorem multi putant fuiſſe Galenum, qui falluntur, ſiquidem illud multos annos ante Galenum celebre fuerat, atque illius auctor creditur fuiſſe Andromachus, teſtimonio ipſiuſmet Galeni 8. de medicam. ſecundum locos 2.

Variæ autem apud veteres & Galen. fuere huiuſmodi medicamenti compoſitiones, quarum Gal. mentionem facit variis locis, ſed præcipue 2. de med. ſec. locos 1. necnon 7. method. 11. ſed illud iuniores debent ſcire, ſicuti Galeni tempore, ita apud noſtros aromatarios in præſentia hieram dupliciter præparari, vel ſine melle, & vulgo ſpecies hieræ appellatur, vel cum deſpumato melle in forma electuarii, & ſimpliciter hiera ſimplex dicitur: quæ quidem inter ſe differunt, Galeni teſtimonio, quod mellita gratior quidem, durabilior, & magis purgans euadit, ſed ventriculum minus roborat, & aluum magis deiicit, quam altera. *Duplex hieræ præparatio.*

Facultas. Hieræ præcipuus eſt vſus ad purgandum, maxime ex ventriculo, inteſtinis, & venis meſaraicis, bilem flauam & pituitam, non modo tenuem, tunicis ventriculi altius adhærentem, ſed multo facilius eam, quæ in eius cauitate continetur.

Vſus. Antiquiores, ſicuti diximus de aloe, huiuſmodi medicamento vti conſueuerunt ex aqua vel potione, ſicuti hodie quoque nonnulli faciunt, quod certe eſt valde mirum, cum ſit medicamentum cæterorum omnium amariſſimum: nos hiera vtimur familiariter in bolo, vel catapotiis, quæ vel melle roſaceo, vel ſyrupo, vel alia re humida facile in eam formam deducitur.

Doſis. De doſi huius medicamenti maxima eſt difficultas, & repugnantia apud Gale. qui 8. de med. ſec. locos ſcribit, ſummam doſin eſſe ℥.j. alias vero vſq; ad ℥.vj. aſcendit, de qua re alio tempore egimus: nunc illud ſufficiat, quod puto eſſe ad mentem

Galeni

Galeni, & quod longiori vſu mihi confirmatum eſt, ſpecies ſeu puluerem hierę à ℥.iij. vſque ad vj. alteram autem mollitam à ℥ viij. vſque ad xij commode & tuto poſſe exhiberi: verum quod ſæpe vos monui, hiera commodiſſime aliis medicamentis ſolet permiſceri, quorum operationem præclare iuuat, & vitia corrigit, pręcipue vero ego illam ſoleo permiſcere cum caſſia, vel cum electuario lenitiuo, de quo dicam paulo poſt: vel ſoleo exhibere hieram, & illi addere mel roſaceum ſolutiuum, quod ſtatim à hiera ſumendum eſt: & ſint exempla vtriuſque modi:

℞ *Caſſiæ, vel, electuarii lenitiui* ℥. x.
Specierum hieræ ſimplicis ℥ ij. *M. & f. bolus.*

℞ *Specierum hieræ ſimp.* ℥. iij.
Mellis roſati ſol. q. ſuf. M. F. bol. & anretur.

℞ *Mellis roſati ſol.*
Decoctionis betonicæ parum M. quod, vt dixi, ſtatim poſt bolum ſumendum eſt.

Loco hieræ nonnulli vtuntur pilulis aromaticis, quas aloephanginas vocant, deſcriptas à Meſue, quæ præter aloen nihil purgans recipiunt, vnde commode poſſunt adminiſtrari: quarum doſis eſt à ℥. ij. vſq; ad iij. circiter. Alii addunt pilulas maſtichinas, de tribus cum rhabarbaro, & ſimiles, ſed cum hę recipiant agaricum, rhabarbarum, & alia purgantia medicamenta, inter lenientia non debent reponi.

Capvt VIII.

De Syrupo Roſaceo Solutiuo.

Poſt hierã occurrit ſyr. roſac. ſolutiu. quem, etſi non ignoro nonnullos aliter ſentire, & ratio & experientia confirmat, inter medicamenta lenientia numerandum eſſe, dum̃odo in moderata & cõgrua doſi exhibeatur. Conficitur ex multiplici roſarum infuſione, quas roſas ſcribit Gal. 4. de ſimp. med. vltimo, ex trib. partib. conſtare, vna terrea, craſſa & frigida: altera amara, tenui & calida: tertia aquea, quæ neceſſario quidem eſt frigida, ſed in tenuitatis craſſitudiniſq; oppoſitione quodammodo media exiſtit: ex quibus propter partes humidiores & calidiores, nec non ꝓpter ſaccharum, leniendi & purgandi vim acquirit. Itaque facultas huius ſyrupi illa eſt, vt ex ventriculo & primis viis ducat tenuia & aquoſa excrementa, & admodum placide, præterquam quod flatus ſolet excitare & tormina ventris, iis pręſertim, qui ventrem habent imbecillum & calorem debilem, veluti ſunt mulieres: quare opportune in liquoribus, quibus diſſoluitur, antea decoquuntur aliqua flatum diſcutientia, aniſum, fæniculum, cinamomum, & alia id genus. Nouus eſt ſyrupus, & non ante multos annos cœpit parari: apud nonnullos rhodopharmacum appellatur, hoc eſt, medicamentum ex roſis. Annum vnum perdurat, ſed tamen ita, vt quo recentior, eo vtilior, quo vetuſtior, eo inutilior & minus efficax deprehendatur. Doſis eſt vſque ad ℥. iiij. circiter. *Facultas.* *Correctio.* *Doſis.*

℞ *Syrup. roſ. ſol.* ℥ *iiij.*
Decoctionis acetoſæ.
Seminum aniſorum q. ſuf. M.

Verum frequentiſſime ſolet permiſceri aliis medicamentis, neq; ſolum lenientibus, ſed etiam purgantibus, vt poſterius videbimus.

Illud

Dolus pharmacopœorum.

Illud ſciendum eſt, nonnullos aromatarios hunc ſyrupum malitioſe præparare, qui prætermittentes congruam roſarum infuſionem, quæ nonies ac decies fieri debet, vt medicamentum copioſius aluum deiiciat, ſolent ſcammonium permiſcere: quam impoſturam duplici ratione licet deprehendere, vna, quoniam maior amaritudo quam conueniat in ſyrupo percipitur: altera, quia tunc vacuatio ſuccedit admodum copioſa & laborioſa, vt nonnunquam ad dyſenteriam, vel ſaltem diarrhœam terminet. Ex hac eadem roſarum infuſione & melle, loco ſacchari, alter ſyrupus præparatur, qui mel roſaceum ſolutiuum dicitur, neque ii duo ſyrupi aliter inter ſe differũt, niſi quod ille ex ſaccharo, hic ex melle præparatur, ex quo ille quoque vtcunque frigidior, hic autem calidior euadit, vnde commode in naturis, morbis, temporibus calidioribus, ſyrupus roſaceus, ſicuti contra in naturis, corporibus, & morbis frigidioribus, mel roſaceum adminiſtratur.

Syr. ex flor. Perſicor.

Præter infuſionem roſarum vulgarium nonnulli recentiores conficiunt ſyrupum ex illis roſis albis, quæ vulgo apud nos moſchettæ appellantur. Nonnulli etiam alterum ſyrupum conficiunt ex floribus Perſicorum, quos duos ſyrupos ex ſexta, aut ad ſummum ſeptima infuſione audio abſolutos fieri: quibus tribuunt facultatem purgandi bilioſa & tenuia excrementa: ego eorum nunquam periculum feci, quicunque voluerit, hæc quoque poterit experiri: ſed puto huiuſmodi ſyrupos maiori cum moleſtia & labore, quam alteros vulgares purgationem facere.

CAPVT IX.

De Syrupo Violaceo Solutiuo.

Syr. violaceus.

SIcuti ex roſis, ita quoque ex violis purpureis præparatur ſyrupus, qui violatus ſolutiuus dicitur, & inter medicamenta lenientia numeratur, ſiquidem violæ etſi frigidæ ſunt & humidę, tamen habent quaſdam partes viſcidas, quę potiſſimum vna cum ſaccharo poſſunt aluum lubricam reddere & lenire. Atque hic quidem ſyrupus cum præcipue purget bilem, & aliquid pituitæ, quæ continetur in ventriculo & inteſtinis, tamen creditur habere peculiarem prærogatiuam in morbis pectoris; quare in pleuritide & omnibus affectibus thoracis calidioribus maxime cõuenit: ſed mea ſententia, generaliter ad febres vehementes & ardentes, & vbicunq; inſigni refrigeratione opus eſt, admodum feliciter poteſt & debet adminiſtrari. Sed animaduertendum eſt, hunc ſyrupum non leuiter ventriculum diſſoluere, & labefactare, vnde cum ſit vulgare præceptum Gal. 8. de med. ſec. locos, initio, 13. metho. ventriculum ſicuti & iecur, iis perpetuo opus habere, quæ vtcunque roborent & & adſtringant, nunquam huiuſmodi ſyrupum exhibeatis, quin illi permiſceatis ſemina aniſorum, cinamomum, & alia id genus, quæ ventriculũ poſſunt roborare: id ꝙ potiſſimum fieri debet in mulieribus & reliquis, qui habitum corporis & calorem habent debiliorem. Ego iuſſi aliquando, vt quo tempore conficitur ſyrupus, ſimul cum eo portiuncula maſtiches decoqueretur, quod pręclare illius malitiam corrigit, vt deinceps aliis corrigentibus opus non ſit.

Facultas.

Tempus durationis.

Hic ſyrupus longiori tempore durat, quam roſaceus, nimirum vſque ad biennium, dummodo probe conficiatur: quod ego fieri puto, quoniam, ſicuti dixi, violæ habent quaſdam partes viſcidas, quæ non ita facile diſſoluuntur. Verum circa illius præparationem aromatarii ſunt admonendi, primum, vt aſſumant violas minime languidas, ac fere exſiccatas, ſed quamprimum incipiant apparere, atq; integras adhuc vires habẽt, & quæ, ſi fieri poteſt, ſint omnis pluuiæ expertes: tales enim ſunt

præſtan-

præſtantiſſimæ: ſecundo, vt facta violarum infuſione, ſine mora ſtatim integrum ſyrupum conficiant, qui ex mixtione & virtute ſacchari longe melius conſeruatur, cum altera ex parte, quod prope omnes aromatarii faciunt, ſi longiori temporis ſpatio eiuſmodi aquas & infuſiones cuſtodiant, ex quibus poſtea ſucceſſiuis temporibus ſolent ſyrupos conficere, propria medicamenti vis euaneſcat & deperdatur. Doſis eſt vſque ad ℥ iiij. ſicuti de ſyrupo roſaceo diximus: & ſit exemplum: *Doſis.*

℞ *Syrupi viol. ſol.* ℥ iiij.
Decoctionis borraginis.
Seminum aniſorum q. ſuf. M.

Sed hic quoque ſyrupus violatus, ſicuti roſatus, aliis medicamentis partim lenientibus, partim purgantib. ſolet permiſceri, quod ſupra diximus, & dicemus poſterius.

Poſtremo autem ex hac violarum infuſione & melle conficitur alter ſyrupus, qui mel violatum ſolutiuum dicitur, inter quos duos ſyrupos illa vna eſt differentia, quam mixtio vel ſacchari, vel mellis poteſt afferre, ſicuti de ſyrupo roſato & melle roſato dictum eſt. Præter huiuſmodi ſyrupos, quorum vſus apud omnes medicos eſt frequentiſſimus, ſunt alii ſyrupi, quibus nonnulli ad deiiciendam aluum, familiariter vtuntur, quales ſunt ſyrupus de cichorea compoſitus cum rhabarbaro, de fumo terræ compoſitus, de pomis compoſitus, de epithymo, de polypodio, & ſimiles: verum ego omnia iſthæc medicamenta, aut certe maxima ex parte cenſeo minime lenientia, ſed potius purgantia eſſe, quod ex ingredientibus medicamentis facile nobis licebit intelligere, qualia ſunt rhabarbarum, polydodium, epithymum, helleborus, & ſimilia, & in principio morborum ego nunquam ſoleo illis vti: quare de iis longius agendum non eſt. *Mel Violatum ſolutiuum.*

Capvt X.

De Electuario Lenitiuo.

Demum vero inter lenientia medicamenta numerantur multa electuaria, quæ apud officinas vulgaria ſunt, ac primũ eſt electuarium lenitiuum, quo medici prope omnes hoc tempore vtuntur frequentiſſime; verum ego tali medicamento, aut raro admodum, aut nunquam vti conſueui, partim quod non omni ex parte mihi videtur præſtare, quod nomen promittit, ſiquidem propter ſenam & polypodium nonnullos audio & turbith & ſcammonium addere, qua ratione lenientis medicamenti terminos excedit, partim quod recipit mercurialem, quæ ventriculum non leuiter labefactat, nec non pruna, thamarindos, & omnia myrabalanorũ genera, quæ inſigniter adſtringunt: vnde in reliquis morbis parum & raro, in febribus autem minime & nunquam videtur conuenire. Deſcriptio huius electuarii reperitur tantummodo apud aromatarios, & quis fuerit illius auctor, ignoratur. Doſis eſt à ℥. viij. vſque ad xij. Aſſumitur autem & paratis bolis, ſicuti caſſia, & facta potione, & tunc familiariter ſyrupis, roſato & violato ſolutiuis permiſcetur, & ſint exempla: *De Electuar.* *Doſis.*

℞ *Electuarii lenitiui* ℥. x.
Seminum aniſorum ℥. ß *Miſc.*

Sit exemplum potionis:

℞ *Electuarii lenitiui* ℥. j.
Syrupi roſati ſol. ℥ j. ß.

Deco-

Decoctionis borraginis.
Seminum citri q. ſuf. M. F. Potio.

CAPVT XI.

De Electuario Diacatholic. Diacaſſia, Diaſena, &c.

Diacatholicõ

SEcundo loco eſt electuarium, quod diacatholicon appellatur, quod admodum celebre & vſitatum eſt: ſed neque iſtud, mea ſententia, debet inter lenientia reponi, cum recipiat ſenam, polypodium, rhabarbarum, quæ certum eſt propriam purgandi facultatem obtinere: quare de illo inter medicamenta purgantia tractabimus.

Præterea ſunt alia multa electuaria, vt diaſebeſten, diacaſſia, diaſena, diamanna, diaprunis, & alia id genus, quibus quidem etſi vulgares medici frequenter vtuntur, ego nunquam vti ſoleo, dummodo non deſint ſimplicia medicamenta: nam præter cætera incommoda quæ ſecum afferunt, id maximi eſt momenti, quod omnia recipiunt caſſiam, quę vt ſupra diximus, breui ſaltem tempore à corruptione poteſt immunis conſeruari, preterquam quod caſſia ſi decoquatur, vt fit in his cõponendis electuariis, facile euaporat ac vires amittit: itaque vos quoque hortor, vt ab illis abſtineatis, ac potiſſimum in febribus, vbicunque ſimplicia licet adminiſtrare.

CAPVT XII.

De Electuario Diaſebeſten.

Diaſebeſten.

ELectuarium diaſebeſten deſcribitur à Bartholomæo Montagnana ſeniore, celeberrimo ſui temporis medico, quod aiunt in affectibus renum peculiarem prærogatiuam habere; ſed præter incommodum ex caſſia conficitur cum aqua anguriæ, quam Auic. & Serapio teſtantur maxime eſſe corruptioni obnoxiam: præterea nihil prope in ſe habet, quod ventriculum & hepar corroboret: ac demum multa frigida, adſtringentia, & obſtruentia illud ingrediuntur, quæ à proba medicaméti compoſitione deficiunt. Hoc Electuarium eſt duplex: alterum ſimplex, ſine ſcammonio, cuius doſis eſt ad ℥. xij. alterum compoſitum, cũ ſcammonio, de quo poſterius tractabimus. Cætera quoq; in proximo ſup. cap. dicta electuaria hęc fere eadem incommoda continent, neq; ab electuario diaſebeſten multum differunt: quare ego itidem cenſeo ab illorum vſu abſtinendum eſſe, neque de iis longius agendum.

Incommoda.

Duplex.

CAPVT XIII.

De Elect. Diaprunis ſimpl.

Diaprunum.

VEruntamen præ cæteris mihi libet electuarium diaprunis eximere: quod ex carne prunorum & ſaccharo conficitur, quod fortaſſe originem habuit ab iis, quæ tradita ſunt à Gal. 2. de alim. facul. 31. vbi docet, pruna, ac potiſſimum Hiſpana & Damaſcena aluum mouere. Quare ſi hoc electuarium probe conficiatur, atq; ex prunis dulcibus & maturis, minime immaturis & acerbis, vt vulgaris habet deſcriptio, inter cętera omnia lenientia medicamenta ſatis facile & tutum videtur. Atq; hactenus de medicamentis lenientibus, tam ſimplicibus, quam compoſitis.

CAPVT XIV.

De Syrupis.

De medicamentis coquẽtibus humores.

COnſtat apud Gal. & omnes medicos, cõcoctioné fieri à calore naturali, quoniã vero ſæpe euenit, vt multa ſint impedimenta, tam ex parte humorum coquendorum, quam ex parte caloris concoquentis, pertinet ad medicum, huiuſmodi impedi-

pedimenta, quantum fieri poteſt, corrigere & auferre: quare ſi calor fuerit vehementior vel debilior quam naturæ conueniat, ille iuuandus, & ad ſtatum naturalē deducendus eſt: pariter ſi humores, ſint calidiores, frigidiores, craſſiores, &c. refrigerandi, calefaciendi, attenuandi ſunt: qua ratione temperato calore, præparatiſque humoribus, proba fit concoctio, in qua pars materiæ coquendæ vertitur in ſubſtantiam coquentis, pars vero inutilis ad expulſionem paratur. Cæterum etſi multa ſunt medicamenta, quę huic muneri ſunt deſtinata, & vulgo concoquentia appellantur, tamen inter ea ſyrupi primum locum obtinent, quibus medici frequētiſſime ac fere ſemper vtuntur: quare cæteris prętermiſſis, de ſyrupis tantummodo agendum eſt. Neq; vero hoc loco ſtatui longius demonſtrare, huiuſmodi medicamenta, & ſyrupos non fuiſſe inuentum recentiorum medicorum, vt nonnulli opinantur, ſed illud eſſe antiquiſſimum, ſiquidem Hipp. Dioſc. Gal. & omnes medici familiariter vtebantur mulſa, oxymelite, decocto hyſſopi, origani, & ſimilium, quę aut parum, aut nihil à noſtris ſyrupis differunt, id quod puto eſſe manifeſtius, quam vt indigeat longiori demonſtratione. Neq; ita laborandum eſt de hoc nomine ſyrupi, vel vt latiniores ſcribunt, ſerapii: etenim qualecunque fuerit hoc nomen, ſiue Græcum, ſiue Arabicum, & quomodocunque appelletur, nihil refert: quare ad noſtrum principale propoſitum ſtatim deuenio, quod fuerat, vos docere rationem, qua ad coquendos & præparandos humores probe diſcatis ſingulos ſyrupos diſtinguere & adminiſtrare. Vt autem facile hanc rem intelligatis, ſciendum eſt, tres potiſſimum eſſe humores, bilem, pituitam, melancholiam, qui à ſuo ſtatu naturali recedentes correctione, præparatione, & concoctione indigent: nam quatenus pertinet ad ſanguinem, cum nunquam liceat per medicamenta illum educere, idcirco neq; vlla videntur eſſe medicamenta propria, quæ ad illius concoctionem ſint accommodata: quod ſi omnino ille quoque, propter nimiam caliditatem vel craſſitiem, vel aliam cauſam à ſuo ſtatu naturali degeneret, & aliquam temperationem requirat, qui ſyrupi ad coquendam bilem ſunt apti, iidem ad corrigendum & moderandum ſanguinem quoquo modo ſunt opportuni. Et ſi quis præterea quintā humiditatem obiicere velit, nempe omnium humorū aquoſitatem, quam nonnulli ichoré, nonnulli ſerum vocant, ꝙ nonnunquam in venis, ſed frequenter in cauitate ventris reperitur, & purgatione indiget: huic reſpondendum eſt huiuſmodi ichoroſa & ſeroſa excrementa aut nulla indigere concoctione, ſicuti alias demonſtrauimus, aut hoc munus perficere, quæcunq; cæteros humores ac totum ſanguinem poſſunt mundificare, & à tali excremento ſecernere.

An ſit inuentum recentiorum.

Capvt XV.

De Syrupis concoquentibus Bilem.

Itaq; incipiamus à ſyrupis concoquentib. bilem: etſi vero illi ſunt multiplices, tamen cum huiuſmodi humor, quicunq; ille fuerit, ſit calidus & ſiccus, præſertim vbi febrē excitat, omnes in eo debent cōuenire, vt refrigerandi & humectandi vim habeant: ſed hac in re diſtinctione opus eſt: nam ſi humor valde calidus & tenuis fuerit, ille quidem refrigerantia, ſed minime attenuantia requirit, ac potiſſimum niſi febres vel obſtructiones adfuerint; quales ſyrupi refrigerante quidem, ſed minime attenuantes, minime abſtergentes & aperientes ſunt, violatus ſimplex, de nenuphare, de papauero, de agreſta, de granatis, de lactuca, portulaca, plantagine, & cæteris id genus. Si vero huiuſmodi humor calidior & craſſior fuerit, adſitque ſuſpicio alicuius obſtructionis, tunc plane ab iis ſyrupis

Syrupi bilem coquentes.

abſti-

abſtinendum eſt: niſi ſimul quædam aperientia illis permiſceantur: ex quibus primi & præſtantiores ſyrupi occurrunt oxymel,& ſyrup. acetoſus, quos quidem duos ſyrupos ſciant iuniores in eo tantum inter ſe differre, quod oxymel ex melle, ſyrupus autem ex ſaccharo præparatur: quare etſi vterque refrigerat, incidit, abſtergit, aperit, nihilominus nulli dubium eſſe debet, quin oxymel ratione mellis quoquo modo minus refrigeret, ac magis detergat & aperiat, quam ſyrupus acetoſus: vnde quotieſcunque vobis propoſitum fuerit magis refrigerare, ac minus abſtergere, ſicuti, exempli gratia, in tertiana exquiſita, ſyrupum acetoſum, quotieſcunque autem volueritis minus refrigerare, ac magis detergere, vt in tertiana notha, tunc oxymel licebit adminiſtrare. Verum ſciendum eſt, apud antiquos multa fuiſſe genera oxymellis, nempe oxymel Iuliani, cuius meminit Gal. 2. de med. ſec. locos. 1. Paulus lib. 3. 13. oxymel ſpleneticum, oxymel pro calculoſis, quorum item Paulus mentionem facit lib. 7. 11. & alia id genus: hoc autem tempore tres duntaxat oxymellis ſpecies apud aromatarios reperiuntur, oxymel ſimplex, oxymel compoſitū, oxymel ſcilliticum. Quatenus vero pertinet ad oxymel ſimplex, poſtremo notandum eſt, de illo Hipp. 3. lib. de ratione victus in morbis acutis diffuſe pertractare, atque illius compoſitionem, vtilitates, nocumenta, nec non adminiſtrationis rationē recenſere: pariter Galenum in conſilio pro puero epileptico, necnon 4. de tuenda val. varias illius compoſitiones commemorare, nempe ex maiori vel minori tum mellis, tum aceti quātitate, vt & morbus & guſtus ægroti videbatur poſtulare, qui miratur medicos, quicunque ſub vna determinata menſura id ſolent conficere, ſicuti hoc tempore vulgo fieri ſolet: quos quidem medicos inquit Gal. perinde agere, atque illos, qui volunt omnes bibentes pariter eadem menſura vino aquam permiſcere, non aduertentes, quibuſdam qui dilutiori potui erant aſſueti, caput ſtatim tētari ſi paulo meracius biberint, quibuſdam qui meraciori potu delectantur, ſi magis dilutum biberent, ventriculum ſubuerti: quare concludit hunc ſyrupum minime vna menſura parandum eſſe, ſed ex guſtu ſumentis de illo iudicium faciendum eſſe, qui ſtatuit, oxymel naturæ ſumentis fore vtile & conuenientiſſimum, quod vtique iucundiſſimum eſt, contra aduerſiſſimum, quod iucundum exiſtit.

Syr. acetoſus.

Varia oxymellis ſpecies.

De vſu tum oxymellis tum ſyrupi aceroſi, in præparandis & coquendis humoribus calidis, frigidis, tenuibus, craſſis, diffuſe diximus.

Syrupi cæteri.

Cæterum imitatione oxymellis & ſyrupi acetoſi ſunt alii multi ſyrupi, qui humectandi, refrigerandi, leuiter abſtergendi, & aperiendi vim habent, & ad coquendam bilem ſunt accommodati: ſyrupi de cichorea, & de endiuia, qui & ſimplices & compoſiti præparantur, de ſucco acetoſæ, de ſoncho, de bugloſſa, de acetoſitate citri, de farfara, roſatus recens & ſimiles, ex quibus placet multis medicis, nonnullis certis quibuſdam partibus & determinatis proſpicere, exempli gratia, ſyrupum roſatum recentem capiti, ſyrupum de ſucco acetoſæ, de bugloſſa, cordi violatum, de farfara thoraci, de cichorea, de endiuia, iecori, & ſimilia: de qua re, & vtrum medicamenta propria membra poſſint vel alterando, vel purgando reſpicere, eſt inſignis controuerſia apud medicos, nos alias tractabimus.

CAPVT XVI.

De Syrupis concoquentibus Pituitam.

PRætermiſſa differentia multiplici pituitæ, de quibus tractātes febrem quotidianam ſatis diximus, ſtatim ad noſtrum inſtitutum venio. Cum igitur pituita ſit

humor frigidus,humidus,ac maiori ex parte fere craſſior,ad ſui concoctionem calefacientibus,exſiccantibus & incidentibus indiget: vnde ſyrupi ad hanc rem accommodati,vt ſint calidi,ſicci,attenuantes,& abſtergentes,neceſſarium eſt.Huiuſmodi autem ſyrupi ſunt multiplices,inter quos primus ſeſe offert ſyrupus de betonica:cum enim,auctore Gal.7.de ſimpl.med.hæc herba ſit moderate calida,amariuſcula & ſubacris, iure poteſt pituitam moderate calefacere, attenuare, incidere, abſtergere,ac potiſſimum accedente ſaccharo vel melle: namque tametſi hic ſyrupus vulgo præparatur ex ſaccharo,ſi ex melle quoque optimo conficiatur, nullus mea ſenentia error committeretur, imo vero forte magis calefaceret, exſiccaret, attenuaret,abſtergeret. Hic ſyrupus eſt duplex,alter ſimplex, qui ex ſucco betonicæ & ſaccharo paratur: alter compoſitus,qui alia multa recipit medicamenta, maioranam,ſaluiam,ſtæchadem,& alia id genus,qui quidem ſyrupus compoſitus altero ſimplici eſt efficacior.In hoc numero ponendi ſunt ſyrupi de hyſſopo,de praſſio, id eſt,marrubio,de mentha,de calamentho,de iua,id eſt,chamæpityde,de agrimonia,de arthemiſia,de matricaria,de ſtæchade,ſyrupus byzantinus, ſyrupi de duabus & de quinque radicibus,mel roſaceum.

De betonica ſimp. & compoſitus.

Sed notandum eſt,omnes huiuſmodi ſyrupos habere quidem vim,ſicuti diximus,calefaciendi,attenuandi,abſtergendi &concoquendi pituitã,veruntamen admodum leuem habere vim incidendi,ſiquidem iſtud præcipue& præclare præſtant illi ſyrupi,qui recipiunt acetum,quod quidem propter tenuiſſimas quaſdam partes præclariſſimam incidendi vim obtinet,vt docet Gal.3.de ratione victus 1.& 2. de ſimp.med.inter quos ſyrupos acetum recipientes oxymel ſimplex,&ſyrupus acetoſus ſimplex reliquis omnib.ſunt ſimpliciores & mitiores,quos deinde quodam ordine ſequuntur oxymel compoſitum,ſyrupi de duabus & de quinq; radicib. byzãtinus cum aceto,ac poſtremo eſt oxymel ſcilliticum,quod reliquorum omnium eſt efficaciſſimum.

Demum vero apud medicos receptum eſt,huiuſmodi quoq; ſyrupos ad ſingulas corporis partes fere eſſe accommodatos,exempli gratia,ſyrupum de betonica,de ſtæchade,ad caput:ſyrupum de hyſſopo,de praſſio, ad thoracem: ſyrupum de mentha,mel roſaceum,ad ventriculum:ſyrupum de agrimonia ad hepar: ſyrupum de arthemiſia ad vterum, ſyrupum de iua ad articulos.

Capvt XVII.

De Syrupis Melancholiam concoquentibus.

Sequuntur ſyrupi concoquentes melancholiam: ſed illud primum eſt memoria repetendum, quod diximus in curatione quartanę, hunc humorem eſſe duplicem,alterum naturalẽ,qui eſt veluti fex ſanguinis, & ſuccus melancholicus dicitur: alterum præter naturã, qui duplicẽ habet generationem: alterã ex ſanguine craſſo, alteram ex flaua bile immodice aſſata,& atra bilis nominatur: vnde cum vterq; indigeat concoctione,pro varia huiuſmodi natura varii quoq; ſyrupi debent adminiſtrari. Itaq; ad coquendam melancholiam non naturalem,ac potiſſimum ſi ex flaua bile vſta originem habuerit,iidem fere ſyrupi ſunt accommodati,de quibus pro coctione bilis diximus,cum pariter hic humor refrigerantib. & humectantibus indigeat,quibus licet addere ſyrupum de pomis ſimplicem,de bugloſſa, de borragine, & ſimiles.Si vero melancholia fuerit naturalis,hic humor ad ſui concoctionem ſyrupos quoque modo vehementiores& calidiores deſiderat,quales ſunt,ſyrupus de fumo terrę ſimplex,de lupulis,de ceterach,de thymo,ac forte illi omnes, quos di-

ximus ad coquendam pituitam eſſe accommodatos. Atque hæc de ſyrupis ſingulos humores concoquentibus ſatis.

CAPVT XVIII.

De recto Vſu Syruporum.

HOc loco iuniores debent ſcire, humores plerunque inter ſe miſceri, quo tempore neceſſe eſt, varios quoque ſyrupos inter ſe componere & miſcere. Exempli gratia, ſi pituita ſimul cum flaua bile redundet, tunc ſyrupi quoq; erunt permiſcendi, qui vtrumque humorem reſpiciant, ſicut ſyrupus de endiuia, de acetoſa, bilem, de betonica, mel roſaceum, pituitam, quod item de cæteris ſtatuendum eſt.

Verum & illud poſtremo non eſt prætermittendum, ſyrupos prope omnes primo quidem ac præcipue certum ac determinatum humorem, ſecundario vero & alterum concoquere poſſe: exempli gratia, ſyrupus de duabus radicib. primo pituitam, deinde bilem, ſyrupus de endiuia contra, id quod ex variis medicamentis ingredientibus, variiſque ſingulorum facultatibus facile poteſt intelligi.

I. Admonitio. Cæterum antequam finem facio, mihi libet generaliter nonnulla vos admonere, ne in adminiſtrandis ſyrupis ſimul cum vulgaribus medicis aliquem errorem committatis: ac primum quoties vobis propoſitum eſt coquendi humores, perpetuo caueatis à ſyrupis compoſitis, de fumo terræ, de epithymo, de polypodio, de cichorea cum rhabarbaro, & reliquis omnibus, quicunq; purgantia recipiunt medicamenta, qui quidem tantum abeſt, vt ſuccorum coctionem efficiant, vt contra illam potius perturbent & impediant.

II. Admonit. Secundo, cum medici prope omnes vetere inſtituto ſoleant ſyrupos aquis ſtillatitiis diluere, neque occaſio præſentis temporis patiatur, vt de illis atq; earum viribus longiorem ſermonem habeamus, illud vnum mihi ſufficiat, me decoctis herbarum & aliorum medicamentorum longe magis, quam huiuſmodi aquis delectari, ac potiſſimum ſi vulgari modo in vaſis plumbeis deſtillentur: namq; ſi inſtrumentis vitreis atq; ex duplici vaſe fiat deſtillatio, cum Manardo & aliis viris doctiſſimis, neq; ego ab illarum vſu quandoq; ſoleo abſtinere.

III. Admonit. Tertio communiter practicantes quamprimum ad ægrotos accedunt, vt diligentes videantur, protinus ſuos ſyrupos inſtituunt, & illos quidē mane & veſpere, nulla neq; acceſſionum, neq; alimentorum habita ratione, in qua re grauiſſimos committunt errores, primum igitur cum in aliis morbis, tum maxime in febribus, nunq̃ licet ſyrupos & medicamenta deobſtruentia adminiſtrare, niſi poſtquā corpus vniuerſum fuerit inanitum: ꝙ quidem præceptum cum aliis locis, tum maxime 5. meth. 4. à Gal. traditum eſt: præſtat enim vitioſi ſucci maiori ex parte emiſſa ad detergendas obſtructiones accedere, cum alioqui metus ſit, ſi obſtructionib. liberandis, priuſquam vacuaueris, ſtudeas, ne ipſas magis impingas. Deinde vero illud ſedulo eſt animaduertendum, vt ſyrupi nunquam exhibeantur, niſi vētriculus reliquiarum alimenti immunis & quodammodo ieiunus fuerit, neq; pariter poſt ſumptos ſyrupos alimenta ſumantur, niſi illi ex ventriculo exierint, & ad alias partes penetrauerint, vno verbo, ne ſimul ſyrupi & alimenta miſceantur & cōfundantur. Quod item præceptū traditum eſt à Gal. 6. de tuen. 3. & 3. de rat. vict. 35. Itaq; non eſt, quod multi faciunt, vt præcipue in febrib. determinata quadam hora, vel mane, vel alio tempore exhibendis ſyrupis definiatur, ſiquidem illi quacunq; hora dari poſſunt, dummodo ventriculus ſit ieiunus, neq; acceſſiones, neq; aliud impedimentum illorum adminiſtrationem prohibeat.

Vltimo

Vltimo quatenus pertinet ad ſyru porum quantitatem, vulgaris ſyruporum v- ſus obtinuit, vt ſinguli ſyrupi vncias quatuor cum dimidia, aut ad ſummũ quinq; nõ excedant, hodie enim decocti vel aquarum ℥.iij. cum ſyrupi ℥ j. ß. ſolent inſtituere: quod fortaſſe inſtitutum acceperunt ab Auic.c.de curatione febris quotidianę, qui decocta herbarum ad ℥.iij. propinare conſueuerat: verum mea ſententia nihil certi de hac re ſtatui poteſt, namq; exempli gratia, ſi in ventriculo & primis ductibus humores, atq; illi quidẽ frigidi & craſſi contineantur, neq; æger vllo æſtu, vlla ſiti torqueatur, tunc exigua ſyrupi quantitas, forte etiam ſoli ſyrupi ſine aquis vel decoctis, viderentur conuenire: contra vero ſi in partibus internis calidiores & tenuiores ſucci redundent, æger q; inſigni ſiti & calore laboret, tunc longe maior quantitas ſyrupi ſine dubio conueniet, quam copioſam ſyruporũ adminiſtrationem ad ℥. vj viij.xij. & quandoq; plures ego ſoleo nonnunquam adminiſtrare. Quapropter ſumpta indicatione à partibus laborantibus, à morbis, à ſymptomatibus, tempore anni, temperie, & aliis id genus, equidem cenſeo ſyruporum quantitatem modo augendam, modo minuendam eſſe, neq; vt eſt in prouerbio, omnes vno calopodio calceandos eſſe. *IV. Admonit.*

Capvt XIX.

De Rhabarbaro.

Primum occurrit Rhabarbarum, vbi non agitabo eam controuerſiam, vtrum rhabarbarũ Dioſc. Gal. & cęteris antiqorib. cognitum an incognitũ fuerit: ſiquidẽ, ni fallor, ſatis cuiq; cõpertum eſt, veteres omnes medicos ſolũ rhaponticũ nouiſſe, q à comuni noſtro rhabarbaro diuerſum eſſe facile poteſt pbari: imo vero, q aliꝰ cui mirum videbitur, quantũ ego potui obſeruare, neq; Auic. vllo in loco noſtri vulgaris rhabarbari mentionẽ facit, ego enim puto, illum, vbicunq; rhabarbarũ nominat, non aliud quam antiquum rhaponticum intelligere, id quod mihi videor duplici ratione poſſe confirmare: altera q Auic. illas eaſdem dotes & conditiones tribuit rhabarbaro, quas Dioſc. Gal. & cæteri antiquiores medici ſuo tribuũt rhapontico, adeo vt ille 2.cano.de rhabarbaro hiſtoriã referens, eadem fere verba cũ Dioſc. videatur proferre. Altera eſt ratio, quod nunquã rhabarbarũ tanquã medicamentũ purgandi facultate præditum, in toto illius opere ne ſemel quidem adminiſtretur, ſed perpetuo inter frigida & adſtringentia medicamenta, quale ſine dubio eſt rhaponticum, reponatur, ſicuti videre eſt in curatione fluxus ventris 3. canonis, vbi ſimul cum malicorio, galla, acacia, & aliis id genus frigidis & adſtringentibus medicamentis rhabarbarum quoq; commemorat. Rhabarbarum igitur recentiorum medicorum Arabum inuentum fuit, primuſque inter Grecos auctores Paulus videtur illius notitiam habuiſſe, qui libro 7. 11. ad finem, componendo Diacorallio & nonnullis antidotis podagricis rhabarbarici mentionem facit, ac rurſum libro primo 43. docens, qua ratione liceat ſanis aluum mouere, de terebinthina hæc habet: Si vero volueris aluum magis purgare, parum rheibarbarici miſcebimus. Sunt qui rhabarbarum inter lenientia reponant, qui pluribus medicorum teſtimoniis & quotidianæ experientiæ manifeſte aduerſantur. Meſue illud clemens atque excellens pharmacum eſſe prædicat, multaſque dotes & conditiones purganti medicamento ſummopere neceſſarias complecti ſcribit, additque illius vſum omni tempore, omni ætati, atq; adeo pueris & prægnantib. innoxium eſſe. Sic Auerrho 5. colliget ſcribit, rhabarbarum eſſe admirabilius cæteris medicinis purgatiuis,

Rhabarbarũ antiquis medicis ignotũ.

Laus rhabarbari.

proprium frænum, & correctionem ſecum ferre; omnia membra corporis confortare, ac poſtremo reliqua omnia purgantia medicamenta, quæ quoquo modo ſunt venenata, corrigere. Conuenit inter omnes, rhabarbarum primum quidem bilis, deinde vero & pituitæ purgandæ facultate præditum eſſe, etſi Meſue alias plurimas facultates ei tribuit, quas poteſtis videre.

Facultas

Vſus. Rhabarbarum multis modis adminiſtratur, ſed potiſſimum duobus vel aliquo liquore infuſum, vel tota ſubſtantia deuoratum, de quibus quærunt recentiores, vtra ratio vehementius purget; quæ controuerſia, teſtimonio Meſues, facile poteſt diſſolui, q rhabarbari infuſi ad ℥. x. in ſubſtantia autē ad ſummū ad ℥. iiij. concedit: q Meſues teſtimoniū experientia cōfirmat eſſe veriſſimū: imo vero Manardus libro decimoſeptimo ſuarum epiſtolarum vltima, non ſolum de rhabarbaro, ſed etiam de omni medicamento ſiue leuiter, ſiue vehementer purgante, idem ſentit, nempe æqualem cuiuſque medicamenti portionem, ſi ea tota aſſumatur longe magis purgare, quam ſi illius dilutum, vel infuſum, aut decoctum accipiatur, quam quidem Manardi ſententiam ego puto veriſſimam eſſe, & rationi conſentire. Sed antequam de rhabarbari adminiſtratione agimus, duo reſtant videnda, alterum de illius doſi: alterum de correctione.

Doſis. Quatenus ad doſin, iam audiſtis, Meſuen ſtatuiſſe, poſſe dari infuſum ad ℥. x. In ſubſtantia ad ℥. iiij. de qua doſi, tanquam nimis magna & immoderata Meſue arguitur à Manardo in ſuis annotationibus: ac ſane ita habendum eſt, tantam rhabarbari copiam, tam infuſi, quam ſubſtantiæ, ſine inſigni vitæ periculo ſemel alicui dari non poſſe. Sed ego cum Syluio Gallo puto, eiuſmodi errorem potius codicibus deprauatis, quam Meſue eſſe tribuendum, quod hac coniectura licet confirmare: namque ſi reuera Meſues fuiſſet in ea opinione, rhabarbarum infuſum poſſe dari ad ℥. x. vtique ſcripſiſſet, illud poſſe dari à ℥. vj. viij. vel circiter ad ℥. x. minime vero, ſicuti ſcribit, à drachma vna cum dimidia vſque ad ℥. x. tantum enim interuallum plane immoderatum & abſurdum eſt, & præter morem ipſius Meſues. Itaq; rhabarbari doſis in ſubſtantia vſque ad ℥. ij. infuſi vſque ad ℥. ij. ß vel ad ſummum ad ℥. iij. ſtatuenda eſt.

Correctio. Quatenus ad correctionem pertinet, etſi audiſtis Auerrh. docentem, omnia purgantia medicamenta veneni prorſus non eſſe immunia, vno excepto rhabarbaro, imo illud reliquorum medicamentorum malitiam emendare, tamen altera ex parte Meſue ſcribit, illud nunquam ſine ſpica dandum eſſe: quod longiore vſu confirmatum eſt, quoniam medici prope omnes rhabarbaro ſpicam ſolent perpetuo adiungere: ac ſane Auerrho. ſicuti ſæpe facit, ita in præſentia de rebus medicis ſuam inſcitiam prodit: namque vt vere docet Galen. 2. de ratione victus 12. naturæ omnium purgantium medicamentorum nullo excepto, naturis corporum, quæ expurgantur, contraria ſunt, pernicioſa & lethalia, vnde omnibus quoque decet permiſcere ſemina odorata, & alia id genus, quę eorum malitiam poſſunt obtundere. Neque Auerrhoes poteſt aliquam rationem reddere, quamobrem Rhabarbarum ex hoc numero excipiendum ſit, namque certum eſt, inter omnia medicamenta aloen mitiſſimam & familiariſſimam eſſe, de qua ipſe ſcribit Auerrho. quod careat omni periculo, neque lædat os ventriculi, ac Meſue confirmat, illam propter ſingularem quandam prærogatiuam omnium medicamentorum pręſtantiſſimam & excellentiſſimam eſſe, veruntamen audiatis Gal. 8. de med. ſec. lo. c. 2. de hiera, qui ſcribit, aloen quoq; maſtiche & cina-

cinamomo indigere, quæ medicamentariam illius vim poſſint frangere: quod ſi aloë tam leue & leniens medicamentum correctione opus habet, iam nulli dubium eſſe debet, quin rhabarbarum multo vehementius & magis infenſum, ſimul cum cæteris omnibus medicamentis purgantibus debeat corrigi.

Primum igitur ſubſtantia rhabarbari admiſcetur parato pulueri, qui vel in pilulas redactus, vel ex iure, aqua ſtillatitia, aut decocto acceptus, vel aliis medicamentis permiſtus, ſolet exhiberi. *Modus vtēdi ſubſtantia.*

Pilula.

℞ *Rhabari electi puluériſati* ℈ *v.*
Spicæ gr. iiij.
Cum aqua cichorei fiant pilulæ v. & aurentur.

Potio.

℞ *Rhabarb. electi pul.* ʒ *ij.*
Decoctionis cichorei.
Ceterach.
Vel iuris pulli q. ſ. M. F. Potio.

Bolus.

℞ *Flor. caſſiæ nouiter extractæ* ℥ *j.*
Rhabarbari electi pul. ℈ *iiij. M. Fiat bolus.*

℞ *Rhabari electi pul.* ʒ *j. ß.*
Syrupi roſ. ſol. ℥ *iij.*
Decoctionis ſupraſcriptæ q. ſuf. M. & fiat potio.

Sed præter hæc eſt alia quædam ratio vtendi rhabarbaro, quæ mihi iamdiu eſt familiaris: namque illud tenuiſſime inciditur, & ſine alia præparatione ſimul, cum paſſulis dentibus manditur & aſſumitur. Demum ac potiſſimum pro pueris atque nonnullis, qui omnia abhorrent medicamenta, ex rhabarbaro conficiuntur bellaria, vel aliter conficiuntur rotulæ cum ſaccharo. Ita ergo ſubſtantia rhabarbari adminiſtratur. *Cum paſſulis.* *Rotulæ ex rhabarb.*

Quo loco neq; illud prætermittendum, nonnullos medicos ſubſtantiam rhabarbari primum aſſare vel vrere, deinde ægrotis, ac potiſſimum dyſenteria laborantibus exhibere conſueuiſſe, quaſi illud hac ratione omni purgandi facultate priuetur, & quoquo modo adſtringendi facultatem acquirat: & Meſue inter cęteros, ſi maior adſtrictio requiratur, rhabarbarum aſſatum, ſi vero maxima adſtrictio requiratur, Rhabarbarū vſtū ſuadet. Sed iſti mihi videntur male ſentire, cū certum cuiq; eſſe debeat, rhabarbarum ita igne præparatum acredinem quandam & mordacitatem contrahere, ita vt iure valeat vlcera inteſtinorum & ipſam fluxionem augere. *Aſſatum noxium eſt.*

Rhabarbarum autem infuſum vel dilutum adminiſtratur, vbi in aliquo liquore aliquamdiu maceratum, exprimitur & exhibetur. Inter cęteros vero liquores vſus videtur obtinuiſſe, vt vinum album & odoratum principem locum teneat. veruntamen nonnulli, quod ego quoq; frequenter facio, in decocto cichorei, borraginis, capillorum veneris, & ſimilibus, alii in aquis ſtillatitiis, alii in ſero lactis, alii ex iure pulli, & forte aliter, pro vario ſibi propoſito ſcopo ſolent illud infundere. *Infuſio rhab.* *Quæ decocta conueniant.*

Sed notandum, vel raro, vel nunquam huiuſmodi infuſionem rhabarbari ſolā, ſed frequenter ſimul cum aliis medicamentis permiſceri, partim lenientibus, ſyrupo roſaceo ſolutiuo, manna, thamarindis: vel ſoluentibus, electuario de ſucco roſarum, electuario diaphænicon, confectione hamech, & ſimilibus.

℞ *Rhabarb. electi* ʒ *j. ß.*
Spicæ gr. iiij.
Vini albi aromatici parum, fiat infuſio per horas 12. & facta expreſſione, adde

 Syrupi

Syrupi roſ. ſol. ℥ iiij.
Decoctionis cichorei.
Fumi terræ q. ſ. *Miſ.*

℞ *Rhabarbari electi* ʒ ij.
Spicæ gr. v.
Seri lactis caprini q. ſ. *Infunde vt ſupra, & facta expreſſione, adde*
Syrupi violati ſol. ℥ i. ß. M.

℞ *Rhabarbari electi* ℈ iiij.
Spicæ gr. iij.
Decoctionis cichorei.
Ceterach.
Borraginis q. *ſuf.*
Fiat infuſio vt ſupra. adde
Confectionis hamech ʒ ij. ß.
Syrupi de fumo terræ com. ℥ ij. M.

Syr. de cich. cum rhab. Demum ſciendum eſt, ex rhabarbaro fieri ſyrupum, quem vocant de cichorea Nicolai cum rhabarbaro, quo ſyrupo etſi communiter practicantes ad concoctionem humoris bilioſi familiariter vtuntur, tamen ego ad purgationem vti ſoleo ad ℥.iij. vel iiij.

℞ *Syrupi de cichorea cum rhabarbaro* ℥ iiij.
Decoctionis ſupra ſcriptæ q. *ſuf.* M.

CAPVT XX.

De Agarico.

POſt rhabarbarum proxime ſequitur Agaricus, ſiquidem inter omnia purgantia ſimplicia medicamenta nulla ſunt, quibus medici vtantur familiarius, quam hiſce duobus. Agaricus eſt fungus in arboribus naſcens, quem quidem etſi Plinius ſcribit lib. 16.8. omnibus glandiferis arboribus innaſci, tamen experientia docet, illum hoc tempore in ſola arbore larice reperiri. Ex quo certe mirum eſt, quomodo Dioſco. necnon Galen. videantur incerti eſſe, vtrum agaricus fungus, an radix exiſtat.

Laus agarici. Sed prætermiſſa hac conſideratione, illud primum generaliter ſciendum eſt, agaricum à Meſue & plerisque omnibus medicis adeo prædicari & extolli, vt eum veteres medici medicamentum familiæ voluerint appellare, ſiue quod ad omnes omnium internarum partium affectiones ſit accommodatum, ſiue quod ita ſalubre & innoxium ſit, vt vnicuique ex familia poſſit ſeruire & prodeſſe. Verum neq; agaricus, mea ſententia, ex numero cæterorum purgantium excipiendus eſt, quæ omnia iam diximus ex Galeno eſſe naturæ inimica & infenſa, ſed inter cætera etiam, *Nocumenta agarici.* quod præclare notat Actuarius, & experientia confirmat, veriſſimum eſſe, ventriculo aduerſatur, quod ſua leuitate ſurſum feratur, & quaſi enatet, vnde frequentiſſime ſolet vomitum excitare, ex quo factum eſt, vt medici fere nunquam ſoleant agarico vti, niſi primum illum certis quibuſdam medicamentis præparent, quæ eius malitiam poſſunt emendare: quapropter Meſue variis modis nos docet agaricum *Præparatio.* præparare, & noſtri aromatarii illum dupliciter præparant: vno modo cum oxymelite,

lite, gingibere, & ſale gemmę, quod agaricum præparatum vocant: altero autem præparant ex vino, cui primum gingiber infuſum fuerit, & hoc agaricum trochiſcatum appellant: quam poſtremam pręparandi agarici rationem Meſue tribuit Galeno, etſi ea nullibi apud Gal. quod equidem ſciam, reperitur, niſi forte quis velit, Galenum id egiſſe 9. de med. ſec. locos, poſtremis verbis, vbi inquit, ad ſtrangu... latus vteri agarici ʒ j. ex vino acceptam conuenire: qua eadem ratione exhibetur etiam 6. de ſimp. med. Vtcunque autem ſit, notandum eſt, hanc poſteriorem agarici pręparationem longe eſſe altera præſtantiorem, vnde ego quidem agarico trochiſcato frequenter, agarico autem præparato non niſi raro vti ſoleo, & tantummodo quotieſcunque mihi propoſitum eſt ventriculum turbare, & vomitum excitare.

Conuenit inter omnes, facultate imprimis purgandæ pituitæ præditum eſſe, & omnibus morbis ex hoc humore ortis conuenire. Quatenus autem pertinet ad illius doſin & adminiſtrationem, agaricus fere in omnibus cum rhabarbaro conuenit: ſiquidem ille quoque ad ʒ. ij. circiter, partim in ſubſtantia, partim infuſus, ac poſtremo potius ſimul cum aliis medicamentis, quam ſolus ſolet adminiſtrari: tametſi mihi monendi eſtis, quod ego à nemine didici, ſed ſola experientia deprehēdi veriſſimum eſſe, agarici infuſum ſiue dilutum aut leuiſſimam, aut fere nullam purgandi facultatem obtinere. *Facultas.* *Doſis.* *Nota.*

℞ *Agarici trochiſcati* ʒ ij.
Mannæ Calabrenſis elect.
Mellis roſ. ſol. ana ℥ j. ß.
Decoctionis betonicæ q. ſ. M.

℞ *Flor. caſsiæ nouiter extractæ* ℥ j.
Agarici trochiſcati ʒ j. ß M.

In infuſione.

℞ *Agarici trochiſcati* ʒ j. ß.
Decoctionis betonicæ.
Hyſſopi.
Cichorei q. ſ. *Fiat infuſio ſecundum artem, & ad de facta expreſsione*
Electuarii diaphænicon ʒ ij.
Mel. roſ. ſol. ℥ j. ß M. *& fiat potio.*

Verum præter hæc ego quandoque, exempli gratia, in morbis pectoris, potiſſimum vero in pueris, qui laborant vermibus, ſoleo vti agarico ſimul cum oxymelite, quod medicamentum non admodum eſt ingratum, & præclare agit.

℞ *Agarici trochiſcati* ʒ ij.
Oxymellis ſimp. ℥ ij. M. *optime.*

Poſtremo ſciendum, agaricum non ſolum intra corpus aſſumi, ſed etiam extra corpus adminiſtrari, vt docet Gal. 10. de med. ſecund. locos. cap. de iſchiade, nec non lib. 6. de ſimp. med. vbi ſcribit, morſos à beſtiis frigore lædentibus agaricum in parte affecta impoſitum, & intra corpus ſumptum, ſi ex vino ʒ. j. accipiatur, multum prodeſſe.

CAPVT XXI.

De Sena.

SEna vulgare eſt & omnibus notum medicamentum, quod non ſolum in multis externis regionibus, ſed etiam in Italia feritur & colligitur copioſiſſime. Sed dubium eſt apud recentiores, vtrum veteres Græci illius mentionem fecerint, dũ alii delphinum, alii peplium, alii empetron, alii colutheam Theophraſti, alii aliud medicamentum eſſe opinantur, de qua controuerſia nolo longius agere, cum magis ad meum inſtitutum pertineat, illius vires, præparationem, & vſum vobis explicare. Auerrh. cui plurimi conſentiunt, Senam reponit inter medicamenta noua, quæ antiquis fuerunt incognita, adeo vt recentiorum, ac maxime Arabum videatur inuentum fuiſſe. Auic. etſi peculiari capite non tractat de ſena, tamẽ quandoque illius mentionem facit, ſicuti cap. de fumoterræ, nec non cap. de febre quintana. Ex Græcis vnus Actuarius videtur illius mentionem habuiſſe, qui ſcribit 5. metho. med. 8. Senam ex iis medicamentis eſſe, quæ Syria & Ægyptus mittit: vtcunque autem ſit, Meſue & medici prope omnes tot & tantas laudes ſenæ tribuunt, vt illa inter omnia *Laus ſenæ.* ſimplicia medicamenta fere principem locum videatur obtinere, qui ſcribunt, eam augere iuuentutem, ſeniumq; retardare, & animi hilaritatem afferre. Verum iis *Facultas ſenæ.* prætermiſſis miraculis, ex Meſue communi omnium conſenſu receptum eſt, ſenam melancholiam potiſſimum, ſalſam pituitam atq; exuſtam bilem purgare, adeoque febres melancholicas, & antiquas, ſcabiem, pruritum, puſtulas, & cæteros morbos ex huiuſmodi humoribus oriundos curare.

De foliis & folliculis. Sed cum ſena habeat non ſolum folia, ſed etiam quoſdam folliculos, maxima eſt inter medicos controuerſia, vtrum folliculi an folia maiore facultate purgandi prædita ſint: quam difficultatem Matthiolus & alii tractant diffuſe. Ego quidem, vel quod cateamus folliculis opportune collectis, vel quod reuera ſint folliculis præſtantiora, foliis iamdiu vti ſoleo, quicunque voluerit, poterit etiam folliculos experiri.

Nocet ſena, vt idem teſtatur Meſue, quoquo modo ipſi ventriculo, vnde vt *Noxa ſenæ.* hæc tollatur noxa, atque eius facultas roboretur, iubet Meſue nonnulla eſſe adden- *Corrigentia.* da, quæ ventriculum & cor corroborent: veruntamen neque deſunt, qui huiuſmodi ſententiam Meſues reprobant, quod deguſtatis foliis ſenæ percipiant aliquid adſtrictionis, ſiccitatis & amaritudinis, ex quibus colligunt, ſenam potius ventriculum roborare, quam perturbare & imbecillum reddere, ſed neque de hac difficultate longius ago, qui probo eorum ſententiam, qui nunquam ſena vti ſolent ſine vno vel altero, vel pluribus medicamentis, quæ illius operationem & faciliorem & feliciorem poſſint reddere, cum reuera experientia confirmet, ſenam eſſe medi- *Vſus.* camentum torminoſum & flatuoſum. Etſi autem ſena multis modis ſolet adminiſtrari, tamen frequentiſſime aliquo liquore maceratur & infunditur: huius quidem infuſionis rurſum variæ ſunt præparationes, ex quibus vnum vel alterum exemplum vobis proferam, ac primum ſena ſolet à multis hac ratione præparari.

℞ *Fol. & folliculorum ſenæ* *ana* ℥ ß.
Gingiberis ʒ ß.
Flor. borraginis.

Violarum

Violarum
Roſarum rubearum
Citriorum, vel
Limonum, vel
Arantiorum ana ℥ j.
Polypodii ʒ ij.
Paſſularum ℥ ß.
Sebeſten, aut
Prunorum. N. x.
Aquæ feruentiſsimæ lib. j. Fiat infuſio, & vaſe optime obturato dimittatur per horas decem, deinde exprimatur.

Præter infuſionem nonnulli quoque decoctum probant, ſed alii reprobant, *II. In decocto.*
propterea quod ſuperficiales quædam Senæ partes tantummodo expetuntur, quæ ſola infuſione eliciuntur, decocto autem euaneſcunt: ac ſane mea quoq; ſententia, *Non fert decoctionem.*
Sena inter ea medicamenta debet reponi, quæ aut leuiſſimã, aut nullam decoctionem poſſunt perferre. Meſue iubet infuſionẽ fieri ex iure galli, gallinæ, vel alterius carnis, vel ſero lactis: quod cõſilium optimũ eſt, & ego illud amplector frequentiſſ. *In ſero vel iure fiat infuſio.*
Nonnulli aliter ſenam præparãt, quorũ alii illius doſin minuunt, folliculos prætermittunt, polypodium negligunt: alii doſin augent, aliaque addunt, & alterantia, & purgantia medicamenta, vt propemodum infinitæ ſint huius medicamenti præparationes. Ego quidem ſimplici quadam & breui ratione ſoleo ſenam præparare & infundere, quod ſatis facile medicamentum euadit, & eſt huiuſmodi:

℞ *Folior. ſenæ elect. ℥ j.*
Paſſularum ℥ ß.
Gingiberis ʒ ß.
Seminum aniſorum
Citri ana ʒ j. M. Fiat infuſio, vt ſupra.

Itaque ad hunc modum ſenæ infuſum vel dilutum pręparatur, quod frequenter ſolum, quandoque ſimul cum aliis medicamentis & lenientibus & purgantibus ſolet exhiberi. Exempli gratia, rhabarbaro, agarico, ſyrupo roſ. ſol. conf. hamech, & ſimilibus. Et ſit exemplum:

℞ *Infuſionis Senæ ℥ iiij.*
Confectionis hamech ʒ ij. ß.
Syrupi roſati ſol. ℥ j. ß. M. F. P.

In ſubſtantia vero præter Senę infuſionem medici tota quoque illius ſubſtantia vtuntur ſæpenumero, qui illius contriti pulueris vel ex iure, vel aliter, vſque ad ʒ ij. ſolent exhibere: quoniam vero, vt diximus, Sena non eſt ita amica ventriculo, hinc factum eſt, vt noſtri aromatarii alia quædam medicamenta illi permiſceant, & medicamentum conficiant, quod puluerem Senæ appellant: in quo tamen conficiendo non minus quam conficienda infuſione diſſentiunt. Vulgaris eſt compoſitio ex Antidotario Montagnanæ, quæ eſt huiuſmodi. *Puluis Senæ.*

℞ *Folliculorum Senæ ℥ j.*
Gingiberis
Maceris ana ʒ iij.
Cinamomi
Tartari ana ʒ j. ß. M. omnia terantur & in puluerẽ redigantur.

Nnn 5 Atque

Atque hic proprie puluis Senæ dici debet, cum nihil aliud præter Senam recipiat, quod aluum poſſit mouere: ſed hoc admodum leue eſt medicamentum, cuius vt puto quinque, ſex & plures drachmæ poſſunt exhiberi. Alii vero hunc puluerem aliter præparant, ac longe validius medicamentum conficiunt, & cum plurimæ deſcriptiones circumferantur, vnico exemplo contenti erimus, cæteris præſtantiore.

℞ *Fol. Senæ*
Tartari albi ana ℥ *ij.*
Caryophillorum
Cinamomi
Galangæ
Ammeos ana ʒ *ij.*
Diagridii ʒ *iiij. M. & f. puluis.*

Cuius vnica drachma vtramque bilem, & quidem vehementer ſolet expurgare. De Sena hactenus.

CAPVT XXII.

De Epithymo & Polypodio.

Mihi libet hæc duo ſimplicia medicamenta ſimul coniungere, quoniam eaſdem fere habent vires, & ſimul quoque ſolent à medicis permiſceri, etſi Auerrh. eſt auctor, polypodium tutum eſſe medicamentum, & epithymo præſtantius, vtrumque enim purgandæ imprimis atræ bilis facultate præditum eſt, id quod Meſue auctore, facile & citra moleſtiam præſtant: itaque eorum vſus ad morbos lienis, elephantiaſin, melancholiam, febrem quartanam & alias huiuſmodi atrabiliarias ægritudines quam maxime conuenit. Verum tamen ſciendum eſt, tam epithymum, quam polypodium inter leuiora purgantia medicaméta reponenda eſſe, quod nobis inſinuauit Galen. 13. meth. 15. vbi tradens rationem purgandi per aluū, partem cauam iecoris, & polypodium & epithymum numerat inter ea medicamenta, quæ moderate aluum deiiciunt, quod plane experientia confirmat eſſe veriſſimum. *Facultas.*

Vſus. Vſus huiuſmodi duorum medicamentorum præcipue in eorum decoctione conſiſtit, & ſola admodum raro, cum aliis autem medicamentis frequenter adminiſtrantur. *Doſis.* Vtriuſq; doſis fere vna atque eadem eſt, ſi decoquantur vſque ad ℥ j. Si tota ſubſtantia accipiantur, quod etiam fit aliquando, vſque ad ʒ iij. Et quoniam *Correctio.* vtrumque flatuoſum eſt medicamentum, & nocet ventriculo, propterea commode decoquuntur in iure pulli, vel alterius carnis, nec non illis permiſcentur ſemina odorata, vel alia aromata, quæ valent flatus diſſoluere, & naturalem ventriculi facultatem roborare. Exemplum:

℞ *Epithymi*
Polypodii ana ℥ ß.
Paſſularum
Liquiritiæ ana ʒ *ij.*
Seminum citri ʒ *j. M. decoquantur ex iure pulli, vel ſero lactis, vel aqua, & facta colatura adde ſyrupi roſ. ſol.* ℥ *j.* ß. *M.*

De ſyr. de po-lyp. & epithy-mo. Poſtremo ſolent ab aromatariis præparari duo ſyrupi, quorum alterum de polypodio, alterum de epithymo appellant, etſi vterque ex aliis quoque pluribus medica-

medicamentis conficitur, qui tamen duo ſyrupi, etſi vulgares medici illis vtuntur ad coquendos & parandos humores noxios, tamen inter purgantia medicamenta debent reponi. Et ſit exemplum:

℞ *Syrupi de polypodio* ℥ ij. ß.
Confectionis hamech ʒ iij.
Decoctionis fumiterræ q. ſ. M. & fiat potio.

Capvt XXIII.

De Iride.

Etſi iridis nomen ad totam plantam pertinet, tamen ſciendum eſt, ſolam radicem à medicis adminiſtrari. Planta eſt omnibus nota, quæ vt ſcribit Dioſcorides, à ſimilitudine arcus cæleſtis nomen accepit. Præter cæteras dotes Dioſcorides, Meſue, ac recentiores prope omnes radici iridis facultatem purgandi tribuunt, licet Galen. de hac facultate nullam videatur mentionem feciſſe, cum tamen alias plurimas iridis vires commemoret, cum aliis locis, tum maxime 4. de ſimp. med. 19. & 23. & lib. 5. 12. & 22. vt certe mirum ſit, quomodo Matthiolus & Amatus Luſitanus in ſuis com. in Dioſcoridem, audent affirmare, Galenum in lib. de ſimp. med. nuſquam iridis meminiſſe. Vtcunque autem ſit, quod ad noſtrum inſtitutum pertinet, conuenit inter omnes hoc tempore, iridem pituitam craſſam & permiſtam illi bilem, ſeroſaſque aquas, & quidem clementer purgare. Ego quidem purgandis humoribus tenuibus & ſeroſis, quales potiſſimum redundant in hydrope laborantibus, hoc medicamento vti ſoleo familiariter, qui fortaſſe omnium primus cœpi illius doſin & cōgruam adminiſtrationem obſeruare: namque ſi audiamus medicos tam veteres quam recentiores, quicunque de hoc medicamento tractant, nullus mihi videtur illius vim congruamque doſin & adminiſtrationem exacte intelligere. Meſue à ʒ ij. vſque ad vi. Dioſcor. ʒ vii. cum aqua mulſa dari iubet. Paul. ſcribit iridem habere facultatem purgandi ſimilem agarico, & quantitate 8. obulorum, hoc eſt, quatuor ſcrupulorum exhibendam eſſe. Ex quibus auctoribus neque illud licet intelligere, vtrum ſubſtantia radicis, an ſuccus, an alia ratione debeat exhiberi. Ex recentioribus Trincauellius ſcribit, ſuccum expreſſum ex viridi radice iridis à ʒ ij. vſque ad vi. pro ratione virium accipientis bibendum eſſe. Ex dictis auctoribus cæteri omnes fere idem tranſcribunt, adeo vt quandoq; in eam ſententiam venerim, multos multa medicamenta, atq; eorum doſin proponere potius ex aliorum commentariis & relatione, quam ex propria experientia, quam experientiam tamen Galen. hac in parte vſque adeo magni facit, vt ſcribat 6. de tuenda valet. 14. ſe nunquam aliquod medicamentum tanquam vtile ſcripſiſſe, quod non prius expertus fuerit. Ego autem quid de hoc medicamento, de illius doſi, ac tota adminiſtratione ſententiam, breuiter expono. Ergo ſicut pro comperto habeo, iridem purgandi facultate præditam eſſe, ita puto vnam radicem, imo vero vnius radicis ſuccum id præſtare: & cum hic ſuccus duplici per poſſit parari & adminiſtrari, vno modo in forma ſolidiore, ſicut frequenter apud aromatarios, alii quoque ſucci denſi & concreti fiunt; altero in forma liquidiore, quales ſunt multi ſucci, qui ex multis herbis & radicibus ex tempore exprimuntur: ego priori ſucco concreto nunquam ſum vſus, ſed audio illum ad ʒ ij. circiter exhiberi, poſteriore autem liquido, ad ij. iij. & plures non drachmas, ſed vncias, & vſus ſum, & vtor familiariter.

Facultas. *Doſis.* *Succus radicis iridis.* *Doſis vera.*

Et ſi alicui mirum videtur, quomodo dando hoc medicamento præter cæterorum omnium opinionem tantam doſin non verear attingere, fateor quod res eſt, me caſu & fortuna in hanc ſententiam deueniſſe.

Quoniam vero hic ſuccus aliquam faucibus facit aſperitatem & ventriculo quoquo modo aduerſatur, conſueui illi permiſcere mel roſaceum, mannam, aut quid ſimile, qua ratione medicamentum ſatis gratum euadit, & ſine multo labore copioſiſſimam purgationem facit.

℞ *Succi iridis recenter extracti*
Mell. roſ. vel
Mannæ Calab. ele. *ana* ℥ ij. *M.* De iride ſatis.

CAPVT XXIV.

De Elaterio.

CVm inter medicamenta ad purgandas ſeroſas humiditates accommodata, præter ſuccum iridis frequentiſſimus apud medicos ſit vſus elaterii, mihi libet de hoc quoque medicamento quam breuiſſime agere. Elaterium nihil aliud eſt quam ſuccus expreſſus ex recenti fructu illius cucumeris, quem agreſtem vel aſininum vocant, de cuius præparatione Dioſcor. accuratiſſime tractat. Eſt medicamentum vetuſtiſſimum ſimul & vehementiſſimum, adeo vt iam multos annos pauci admodum auderent illo vti, perſuaſi auctoritate Meſues, qui ſcribit elaterium abradere, & vaſorum ora aperire, inteſtinorum tormina excitare, & alia affer-
Nocumenta. re nocumenta: verum noſtro tempore cœpit illius vſus frequentior eſſe, ac ſane ſi pbe paretur, & probe adminiſtretur, minime tam laborioſum & periculoſum eſſe deprehendetur, cum & ipſe Meſue doceat rationem, qua illius nocumenta & pericula poſſint auferri.

Etſi vero hoc medicamentum apud Dioſcor. Meſuen, & medicos prope o-
Facultas. mnes facultatem habet purgandi primum pituitam, deinde bilem, tamen longiore experientia confirmatum eſt, illi præcipuam facultatem ineſſe purgandi ſerum ſanguinis, nec non omnes tenues & ſeroſos humores, quicunque & quacunque in parte in nobis continentur: ex quo factum eſt, vt medici in purganda aqua hydropicorum elaterio vtantur frequentiſſime: & inter cætera ſi quando contingit, contingit autem frequenter, vt aqua thermarum bibita detineatur in corpore, ad illius purgationem nullum hoc medicamento præſtantius poteſt inueniri.

Tempus durationis elaterii. De elaterio ſcribit Dioſc. à duobus vſque ad 10. annos illud eſſe ad purgationes accommodatum, vltra id tempus reddi inutile: contra Theophraſtus 9. de hiſtor. plantar. 14. docet, elaterium eo melius fieri, quo eſt vetuſtius, imo vero addit, longiori tempore nullum medicamentum perdurare, adeo vt quandoque elaterium ducentorum annorum virtute mirabili ſeruatum fuerit. Sic idem ſcribit Dioſcor. elaterium lucernarum luminibus obiectum, facile flagrare & ardere: contra Theophraſtus aſſerit, vſque ad 50. annos lucernis admotum ignem extinguere: hæc vero & forte alia id genus cum ſint à noſtro inſtituto aliena, aliis diſcutienda relinquantur: itaque nos ad huius medicamenti doſin & adminiſtrationem accedamus.

Doſis grana vj. De doſi elaterii item non conuenit inter omnes. Dioſcor. ſcribit integram menſuram eſſe obulum, hoc eſt, ℈ ß. minimam ſemiobulum, infantibus æra duo, id eſt, grana, pondus ſcil. quatuor granorum maiori copia eſſe periculoſum. Paulus, Aetius, Actuarius, dant iij. obulos. Meſue eandem doſin cum Dioſc. videtur

proba-

probare: ego vero ad ſummam nunquam VI. grana excedere ſum auſus, nec iam dum auderem, cum hac doſi exhibitum copioſiſſimam purgationem efficiat: quod ſi quis maiorem illius doſin audet exhibere ad ſcrupulū, forte etiam ad ſcrupulos, id equidem puto fieri, quod elaterium ſit improbe præparatum, neque eam facultatem validam purgandi obtineat, quam optime præparatum ſolet habere.

Elaterium iis medicamentis commode permiſcetur, quæ ventriculo ſolent gratificari, & inter cætera pilulis aromaticis feliciter copulatur, quod ego ſemper facio. Et ſit exemplum: *Vſus.*

℞ *Pilularum aloephanginar.* ℈ j.

Elaterii gr. iiij. M. optime fiat pilula & auretur.

CAPVT XXV.

De Scammonio.

SCammonium eſt ſuccus plantæ, qui potiſſimum ex Alexandria & Syria ad nos defertur: huius plantæ imaginem habetis apud Matthiolum, quam miſit ad illum Conſtantinopoli Orator quidam Cæſareus. Medicamentum eſt inter cætera vetuſtiſſimum & medicis familiariſſimum, adeo vt non ſolum per ſe adminiſtretur, ſed etiam ſit baſis & fundamentum pilularum, electuariorum, & omnium compoſitorum medicamentorum purgantium, quæ hoc tempore ſolent præparari. Gal. huius medicamenti frequenter meminit, tametſi quod certe mirum eſt, in lib. de ſimp. med. facult. de eo nihil ſcripſerit. Conuenit inter omnes, ſcammonium flauam bilem purgare: nihilominus Dioſc. adiit quoque pituitam: ſed illud ſciendum eſt, huiuſmodi medicamentum eſſe vehementiſſimum & violentiſſimum, ac multis modis naturæ hominis aduerſari, de quibus videatis Meſuen, adeo vt fuerint nõnulli, qui dixerunt, ſatius fuiſſe ſcammonium nunquam ad manus hominum perueniſſe, cum forte plus incommodi & periculi, quã vtilitatis afferat. Paulus, Actuarius, & alii teſtantur, illud plus quam cætera omnia purgantia medicamenta ventriculo aduerſari, ex quo factum eſt, vt medici varias rationes excogitauerint, ex quibus illius malitia poſſit emendari, de quibus videatis Meſuen, qui ſingula huius medicamenti damna & remedia tractat diligentiſſime. Gal. vnius præcipue rationis meminit præparandi ſcammonii, ex malo citonio, 1. de alim. facul. 1. quæ vſque ad noſtra tempora peruenit, & eſt huiuſmodi: namque noſtri aromatarii excauant internas partes mali, quæ ſemen continent, deinde totam cauitatem replent ſcammonio, ac farina tritici obuoluunt, & ita coquunt: quod enim, inquit Galen. ad hunc modum præparatum eſt, abſque ſtomachi ſubuerſione aluum ſoluit, tametſi, quod video neminem aduertiſſe, Gal. non ſcammonium, ſed pomum ſcammonio præparatum ægris ſolebat exhibere, contra quam nos faciamus, qui abiicientes pomum, tanquam inutile, ſolo vtimur ſcammonio. Scammonium vero hoc modo præparatum Diagridium dicitur, ex quo orta eſt controuerſia magni momenti, vtrum in componendis medicamentis, quoties auctores ſcammonium ſimpliciter nominãt, diagridium, an alterum ſine præparatione accipiendum ſit: de qua ita equidem reſponderem, ſcammonium vel præparatum, vel nõ præparatum fore accipiendum, pro vt auctores vnum vel alterũ nomen vſurpant, adeo vt quotieſcunq; ſcammonii ſimpliciter ſit mentio, liceat ſcammonium non præparatum accipere, quod veriſimile ſit illius malitiam cæteris medicamentis compoſitionem ingredientibus ſatis corrigi & emendari: nam ſi quando auctores intendunt ſcammonio præparato

Facultas.

Nocumenta.

Animaduerſio.

vten-

vtendum eſſe,vt probabile eſt,id ſpeciatim debent explicare, ſicuti exempli gratia, videre eſt apud Meſuen,qui componendis pilulis aggregatiuis, de lapide armeno, electuario indo,de pſillio,& ſimilibus,non ſimpliciter ſcammonii, ſed ſcammonii cocti in pomo mentionem facit.

Doſis. De doſi ſcammonii auctores magnopere diſſentiunt. Dioſc.integram drachmam concedit,imo vero ſi velis abundantius purgare,tribus ſcammonii obulis per eundem Dioſc. licet addere hellebori nigri obulos ij. & drachmam aloes.Paulus & Actuarius dant obulos iiij. Meſue à granis v. vſq; ad grana XII. quam poſtremam ſententiam Meſues pleriq; omnes hoc tempore ſequuntur,nam reuera tanta ſcammonii doſis ſine certiſſimo periculo non poſſet exhiberi; vnde nōnulli in eam ſententiam venerūt,aut codices Dioſc.& aliorum fuiſſe deprauatos, aut vulgare ſcammonium non legitimum,ſed tantummodo adulteratum ad nos deferri. Medici

Vſus. raro aut nunquam ſolo ſcammonio vtuntur, ſed illud frequenter ad tria vel quatuor grana circiter miſcent reliquis medicamentis,quotieſcunque volunt eorum vim augere. Et ſit exemplum:

℞ *Pilularum aggregatiuarum*
Cocchiarum, ana ℈ *ij.*
Diagridii gr. iij. M. fiant pilulæ iij. & aurentur.

Si quis autem ſummam ſcammonii doſin voluerit exhibere, tunc illud rebus aromaticis commode permiſcetur,quę illius vehementiam & malitiam ſolent corrigere. Et ſit exemplum:

℞ *Pilularum aloephanginarum* ℥ *ß.*
Diagrydii gr. XII. M. F. pilulæ vt ſupra.

Galen. aliquando,potiſſimum in iis qui alia medicamenta abhorrent,conſueuit vel in ptiſana, vel in ſero lactis ſcammonium permiſcere, ſicuti habetis exemplum illius mulieris laborantis herpete in malleolo,cuius hiſtoriam narrat 14. metho.17. Atq; hactenus de ſcammonio.

CAPVT XXVI.

De Colocynthide.

Colocynthis Græce, Latine cucurbita ſylueſtris dicitur à quibuſdam, propter ſummam illius amaritudinem fel terræ nominatur, ab Arabibus mors plantarum vocatur,quod herbas vicinas inſtar veneni interficiat. Apud omnes planta eſt notiſſima,& tam vehemens ac violentum eſt medicamentum, vt nonnulli medici plane velint ab illius vſu cauendum eſſe,quod magis turbet & noceat, quam proſit, veruntamen eſt medicamentum apud veteres vſitatiſſimum,& experientia confirmat,ſi probe præparetur, quamplurimas vtilitates afferre,neque tam eſſe laborio-

Facultas. ſum,vt iſti prædicant. Colocynthidis vim purgatoriam præclare explicat Actuarius,qui ſcribit,illam pituitam,bilem humoremque mucoſum purgare: quapropter opportune adminiſtratur ad contumacem capitis dolorem, hemicraniam, vertiginem,morbum comitialem,apoplexiam,aſthma,dolores articulorum,&alios mor-

Vſus. bos id genus,qui ab iis humoribus fere oriuntur. Duplex eſt & potiſſimū illius vſus & adminiſtratio,vno modo in clyſteribus & glandibus, quæ certe inter reliqua omnia principem locum obtinent,vbicunq; volumus à longinquis partibus reuellere,& humores craſſos purgare. Et ſint exempla:

℞ *Pulpa colocynthidos* ℥ *ij.*

Florum

Florum chamomillæ M. j.
Seminum aniſorum
Cimini ana ℥ j. *Fiat decoctio.*
℞ *Præd. decoct. lib.* j.
Mellis roſati
Olei chamomelini completi ana ℥ iiij. *Miſc. pro clyſtere.*
℞ *Pulpæ colocynthidos* ℈ j.
Specierum hieræ ſimp. ʒ ß.
Salis gemmæ ℈ ß.
Mel. q. ſuf. M. *pro ſuppoſitorio.*

Altero autem modo colocynthis ore aſſumitur, ſed tunc nunquam ſola debet exhiberi, ſiquidem niſi antea corrigatur, & faucibus & gutturi, & ventriculo, & inteſtinis, & vniuerſo corpori maximum incendium, faſtidium & perturbationem ſolet afferre: imo vero colocynthis inter ea enumeratur, quæ ſicuti cætera venena multa pericula ſæpius afferunt, de quibus ſpeciatim tractat Dioſcor. lib. 6. 34. Etſi vero colocynthis multis modis poteſt parari & corrigi, de quibus tum cæteri, tum Meſue agit diffuſe, tamen vſus obtinuit vt præſtantior præparatio & caſtigatio illa habeatur, qua additis nonnullis medicamentis conficiunt trochiſcos, qui vulgo trochiſci alhandal nominantur, in quibus quidem trochiſcis efficiendis prudenter monet Manardus, diligenter fore intelligendum, quantum colocynthidis in iis poſitum fuerit, cum alii plus, alii minus accipiant, quod non ſine magno ægri detrimento poteſt ignorari. Communis præparatio apud Meſuen eſt talis: *Incommoda.* *Trochiſci alhandal.*

℞ *Colocynthidis* ʒ x.
Aliarum rerum ʒ xvIII.

Et multi hanc compoſitionem ſequuntur: alii autem afferunt codicem eſſe deprauatum, & pro ʒ x. colocynthidis accipiunt ℥ x. colocynthidis, & multi etiam hanc compoſitionem ſequuntur. Si præparetur primo modo, ad integrum ℈ & ad ʒ ß. poſſet exhiberi: ſecundo autem modo ſumma eſt doſis gr. x. aut xII. Habeatis exemplum ſecundæ præparationis: *Doſ. ... alhandal.*

℞ *Specierum hieræ ſimp.* ʒ j.
Trochiſcorum alhandal gr. xII.
Miſce fiant pilulæ iij. *& aurentur.*

Sunt demum qui huiuſmodi trochiſcos libentius quam colocynthidem in clyſteribus quoq; & glandibus velint adminiſtrare, quod quidem remedium ſicut magis tutum & facile, ita minus efficax, mea ſententia, habendum eſt.

Demum ſciendum, ex colocynthide varia parari medicamenta, vinum, oleum, acetum, & alia id genus, quæ ad varios vſus & internos & externos à medicis partim veteribus, partim recentioribus accommodantur: ad quem modum ſcribit Galen. viridem ſuccum colocynthidis contritum iſchiadicis prodeſſe 7. de ſimp. med. facul.

CAPVT XXVII.

De Turpetho.

NVllum, vt puto, medicamentum maiores continet difficultates quã turbith, de quo tot fere circumferuntur ſententię, quot ſunt auctorũ capita: namq; alii radicem pityuſæ, tripolium Dioſc. alii radicẽ thapſiæ eſſe putãt, alii forte alia ſentiunt,

de qui-

de quibus non pertinet ad meum inſtitutum longius agere, qui id ſatis habeo, in quo fere omnes videntur conuenire, turbith noſtrum vulgare, & quo aromatarii paſſim vtuntur, vnum atque idem eſſe medicamentum cum eo turbith, quod à Meſue deſcribitur, notiſque omnibus illi prorſus reſpondere. De hoc igitur medicamento quicquid tandem illud apud antiquos fuerit, cum hoc tempore familiariter

Facultas. adminiſtretur, quam breuiſſime eſt agendum. Scribit Meſue, cui omnes medici conſentiunt, turbith pituitam craſſam, lentam & putridam ex ventriculo, thorace, articulis, venis, neruis, atque ex remotioribus partibus purgare, vnde hoc medicamentum ad febres pituitoſas & alios morbos frigidos, qui ex huiuſmodi humore oriuntur, quam maxime eſt accommodatum. Quoniam hoc medicamentum tarde

Correctio. & imbecilliter purgat, nec nō ventriculum totumq; corpus turbat magnopere, vna quædam & odorata medicaměta, exempli gratia, gingiber, maſtiche, piper, galliam moſchatam, &c. oportet illi permiſcere quæ valent illius operationem intendere, & ventriculum iuuare: vnde Meſue ex propria & aliorum ſententia plures modos correctionis & præparationis nobis proponit, quos apud illum quiſque videat.

Vſus. Turbith duplici ratione ſolet exhiberi, vna in ſubſtantia, altera in decocto vel infu-

Doſis. ſione. Subſtantia turbith à ʒ j. vſque ad ʒ ij. in decoctione autem dilutum vſque ad ʒ iiij. poteſt concedi, & hac ſecunda ratione ſimul cum aliis medicamentis familiariter permiſcetur. Exemplum:

℞ *Betonicæ M. j.*
Turbith ʒ ij.
Seminum citri
Piperis longi ana ʒ ß. F. Dec. ſecund. artem & facta colatura, adde mel. roſ. ſol. ℥ j. ß. M. F. Potio.

Exemplum in ſubſtantia:

℞ *Turbith pulueriſati ʒ ij. M. cum iure in quo ſint decocta folia betonicæ, iuæ, ſemina aniſorum, citri, &c.*

CAPVT XXVIII.

De Hermodactylis.

SIcut illud medicamentum quod vulgo dicitur hermodactylus, omnibus eſt notiſſimum, ita altera ex parte ſunt maximæ cōtrouerſiæ inter medicos noſtri temporis, quale apud antiquos fuerit illud, & quam rem ipſi voluerint hermodactylis ſignificare: verum quoniam hæc inquiſitio ad meum inſtitutum non attinet, illud mihi videtur inquiſitione dignum, & ad rem noſtram pertinere, vtrum id medicamentum quod hoc tempore vulgare eſt, & ſub nomine hermodactyli frequenter à medicis adminiſtratur, poſſit ac debeat inter ſalutaria medicamenta reponi, & ad vſus medicos accommodari, namque iſtud eſt in magna controuerſia poſitum: quandoquidem ſunt Altimarus, Matthiolus, & alii, qui pro comperto habentes, noſtratem hermodactylum non aliud eſſe quam ephemerum Dioſc. contendunt illud omnino ex officinis medicis eſſe relegandum, neq; vlla ratione inter ſalutaria medicamenta eſſe reponendum, cum ephemerum teſtimonio Dioſc. Gal. Pauli, Alex. & omnium, ſit venenum, & vſque adeo pernicioſum, vt deuoratum eadem die hominem interficiat, vnde illi ephemeri nomen inditum eſt. Iis vero qui quotidianam experientiam obiiciunt, dum tale medicamětum frequenter & ſine noxa aſſumitur, reſpondet Matthiolus, iſtud ꝑpter eam maxime cauſam euenire, quod illud

fortaſ-

fortaſſe in Italia, ſicuti in Colchide mortiferum non proueniat, aut quod ea deſumitur quantitas, quæ ſit exigua, neque ad perdendum ſufficiens. Cæterum cum Galen. 1. de ſimpl. med. cap. 38. & alibi doceat, experientia potiſſimũ de medicamentis iudicium eſſe faciendum, nec tam conſiderandum, qualis ſit eorum natura, quam quid in nobis efficiãt, ego autem poſtquam cœpi medicinam facere, perpetuo hermodactylis vſus fuerim, & ſciam quamplurimos illis vti quotidie, non ſolum ſine aliquo periculo, ſed etiam cum maximo ægrorum emolumento, plane ſentio hoc medicamentum, qualecunq; id fuerit, apud antiquos tuto adminiſtrari, & inter cætera purgantia medicamenta ſuum locum obtinere. Neq; rationes Matthioli quidquam valent, vtcumq; enim hermodactylus in Colchide & aliis locis ſit venenum lethale, id nobis debet eſſe ſatis, illum in Italia eſſe ſalutarem, atq; ea doſi exhibitũ, qua fere omnes vtuntur, præclare purgare; neque aliquod periculum afferre. Hermodactyli vim & facultaté Paulus mihi videtur preclare deſcripſiſſe: Hermodactyli radix, ille inquit lib. 7. & per ſe & ipſius decoctum, vim habet purgandi, & potiſſimum in arthriticis, cum humores fluunt; verum ſtomacho aduerſatur. Ac reuera hoc medicamentum communi omnium conſenſu in podagra, iſchiade, & dolore articulorum inſignem prærogatiuam & principem locum obtinet. *Facultas.*

Duplici autem ratione exhibetur, in ſubſtantia datur illius puluis ad ʒ ij. circiter ex iure, cum ſeminibus cymini, gingibere: ſed vt dixi de turbith, raro hoc modo adminiſtratur, quandoquidem apud officinas ſolent parari tria genera pilularum de hermodactylis, quarum primæ maiores, ſecundæ minores, tertiæ ex inuentione Meſues, nominantur, quæ loco pulueris poſſunt ac debent adminiſtrari. Familiariter in decocto vel infuſo adminiſtrantur ſimul cum aliis purgantibus medicamentis, vbicunq; nobis propoſitum eſt humores craſſos ex remotis partibus, ac præcipue ex articulis purgare. *Vſus.* *Doſis.* *Pilulæ de hermodactylis.*

℞ *Hermodactyl.*
Senæ
Epithymi ana ʒ ij.
Paſſularum ℥ ß.
Liquiritiæ ʒ j.
Gingiberis ʒ ß. *M. F. infuſio ſ. a. & facta colatura, adde*
Mel. roſ. ſol. ℥ ij. *M. F. Potio.*

℞ *Hermodactylorum*
Diagridii ana ℥ ij.
Coſti
Cymini
Gingiberis
Caryophyllor. ana ℥ j. *M. trita & cribrata.*

Conficiatur cum ſyrupo facto ex melle & vino albo inuicem coctis, donec formam ſyrupi bene cocti recipiat, & fiat electuarium. Doſis eſt ʒ ij. iij. & vſque ad iiij. *Electuarium.*

Capvt XXIX.

De Helleboro.

Elleborum, quem & veratrum Latine dicunt, tam album quam nigrum, puto omnibus hoc tempore eſſe notiſſimum: etſi vero medici herbarii noſtrorum

temporum plurima diſputant de hoc medicamento & potiſſimum de illius differentiis, mihi ſtatutum eſt hæc omnia prætermittẽre, ac duntaxat pro inſtituti noſtri ratione de illius viribus totaque adminiſtratione ſermonem habere: ſed primum duobus verbis album helleborum expediamus. Per helleborum ſimpliciter dictũ, antiqui album intelligebant, alterum autẽ cum additione helleborum nigrum nominabant, vt notat Gal. 5. aph. 1. De helleboro albo ſcribit Meſue illũ terribilia ſymptomata efficere, ac tanquã præſentaneũ venenũ eſſe vitandũ: vnde plurimi hoc tẽpore omnem illius vſum abhorrent; ſed tamen non deſunt Manardus, Matthiolus, & alii, qui aſſerunt ſine vllo ægrorum periculo illum quoque poſſe adminiſtrari, in corporibus robuſtis, diuturnisq; ac valentioribus morbis, hydrope, paralyſi, epilepſia, apoplexia, podagra, morbo gallico, &c. qui morbi fere communia præſidia videntur contemnere. Apud antiquos medicos præcipuus fuerat huius medicamenti vſus ad prouocandum vomitum, de quo atque illius præparatione ſunt aph. 13. & 14. lib. 4. & meminit Gale. in lib. quos & quando, &c. verum cum ſolita antiquis vacuandi ratio per vomitum, ac ſimul hellebori albi vſus fere hoc noſtro tempore ceſſauerit, neque ego vt vere dicam vnquam helleboro albo vſus fuerim, de eo nõ lubet vobiſcum longius agere.

De helleboro albo.

De helleboro nigro Meſue pariter multa ſcribit, ſed admodum confuſe, namque ex vna parte mirabiles, ac prope diuinas illi tribuit dotes, qui inquit, eum helleboro albo longe ſalubriorem eſſe, corpus iuuenile atq; incolume efficere, temperamentum melius moreſq; probiores reddere, corpus totum corruptis excrementis purgare clementer ac ſine moleſtia, vtramq; bilem ac pituitam educere, ad ſummam omnes difficiles morbos ſanare, adeo vt veluti theriaca, & per excellentiam medicina omnium difficilium morborum dici debeat. Ex altera autem parte addit, hellebori nigri vſum vſq; ad ſua tempora fuiſſe tolerabilem, licet difficilem, ac propterea ſolis robuſtis ac animoſis hominibus & vere ipſo dandũ eſſe. Ex quo vno loco licet intelligere, quãtum doctrinæ huiuſmodi hominũ fidere oporteat: etenim ſi helleborus niger tam difficile purgat, vt ſolum hominib⁹ robuſtis, & ſolum tempore verno debeat dari, quomodo illud clementer ac ſine moleſtia vtramq; bilem & pituitam poteſt purgare? ſed quicquid ſibi velit Meſue, Actuarius inter cæteros lib. de comp. med. præclare mihi videtur hellebori nigri facultates deſcripſiſſe, qui ſcribit ad hunc modum: Helleborus niger atram bilem flauamque ex toto corpore, pituitamq; trahens, neq; tamen citra difficultatem pellit, ideo febribus circuitu repetentibus ac diuturnis illum obiicimus; datur quoq; inſanientibus, hemicranicis, & aliis: exhibetur ℈ iij. pondere, aut paulo plus minuſue.

De helleboro nigro. *Reprehenſio Meſues.* *Actuarius.* *Facultas.*

Sed cum ego iam diu poſtquam cœpi medicinam facere, frequenter & multis modis helleboro nigro vſus fuerim, prætermiſſis aliorum doctrinis & informationibus, mihi libet de hoc medicamento, deque inſigni ac multiplici illius adminiſtratione ea vobis communicare, quæcunq; longiore vſu deprehendi eſſe vtilia, & ad ſalutem hominis accommodata. Itaq; helleborũ & ſubſtantia, & decoctione, & ſolum, & ſimul cum aliis poſſumus adminiſtrare, ac primũ familiaris eſt illius vſus, ſi ex eo cõmune aliquod decoctũ ꝓpinetur, quo ſolidiora medicamẽta ſolẽt diſſolui.

Vſus.

℞ *Foliorum cichorei*
Fumiterræ ana M. ß.
Seminum aniſorum
Citri ana ℥ j.

Spica

Spicæ ℈ ß.
Corticum radicum hellebori nigri ʒ j. ß. *Fiat decoctio ſecundum artem,& facta colatura adde*
Confectionis hamech ʒ ij. ß.
Syrupi roſ. ſol. ℥ ij. ß. *M.F.P.*

Sed licet quoque vti ſolo helleboro,ſi ille maiori doſi decoquatur,& illa tantummodo permiſceantur,quæ medicamentariam illius vim poſſint corrigere.

℞ *Corticum radicum hellebori nigri* ʒ ij.
Seminum aniſorum
Fœniculi ana ʒ j.
Cinamomi
Caryophyllorum ana ℈ ß. *Fiat decoctio.*
℞ *Prædictæ decoctionis* ℥ iiij.
Syrupi roſ. ℥ j. *M.F.P.*

Deinde hellebori ſubſtantia poteſt exhiberi ad ℈ ij. vel ſi corpus fuerit robuſtum ad drachmam integram, cui vel hiera ſimplex, vel pilulæ leuiores commode copulantur,aut alia permiſcentur quæ ad illius correctionem pertinent: *Doſis ſubſtantiæ.*

℞ *Pilularum alæphanginarum* ℈ iiij.
Corticum radicum hellebori nigri ℈ ij.
Cum ſyrupo de fumoterræ. *M.F.pil.v.& aurentur.*
℞ *Corticum radicum hellebori nigri* ʒ j.
Semin. aniſorum
Fœniculi
Cinamomi
Maſticis ana ℈ ß. *M. omnia redigantur in puluerem,ac ex iure exhibeantur.*

Ego quidē tot modis helleboro nigro familiariter vti ſoleo, ſed præterea iam multos annos mihi paraueram duo genera medicamētorum ex helleboro,quæ etſi alias nemini communicaui,nolo in præſentia ſupprimere: alterum eſt ſyrupus ex helleboro,qui à me eſt compoſitus: alterum eſt ſuccus hellebori, mirabili quadam ratione extractus,cuius auctor ignoratur,ſed à clariſſimo medico deſcribitur in lib. cui titulus, Theſaurus Euonymi de remediis ſecretis.

Syrupus eſt huiuſmodi: *Syrupus ex helleboro.*

℞ *Corticum radicum hellebori nigri* ℥ ij.
Semin. aniſorum
Fœniculi ana ℥ ß.
Semin. citri
Cinamomi ana ʒ j.
Spicæ ℈ j.
Infuſionis roſarum lib.iiij. *M. omnia bulliant ad conſumptionem tertiæ partis, & cum libris duabus ſacchari ſ. a. fiat ſyrupus.*

In omnibus morbis ad quos hellebori vſus eſt accommodatus,ego huiuſmodi ſyrupo vtor familiariter, vel ſolo ad ℥ iij. circiter, vel ſimul cum aliis medicamentis.

℞ *Syrupi noſtri ex helleboro* ℥ ij. ß.
Decoctionis fumiterræ q. ſ. *M.*

Item:

℞ *Confectionis hamech* ℥ iij.
Syrupi ex helleboro ℥ j. ß.
Decoctionis cichorei
Borraginis q. ſ. M. F. potio.

Succi preparatio & doſis habetur in eo libro quem dixi, ſed quoniam puto illum apud paucos reperiri, mecum attuli, vt ſi libet, ex eo poſſitis deſcribere.

Hellebori nigri radices puræ & lotæ bulliant leuiſſime in aqua, infuſæ prius in ea per noctem aut amplius, conciſæ minute: curabis autem vt & in hac & in cæteris decoctionibus ſpumam omnem innatam tanquam venenatam diligenter abſtergas, hác aquam ſeruabis, & rurſum aliam affundes tepidam, & modice aliquamdiu feruefacies, mutando aquam toties, donec nihil aut perparum amplius amaritudinis radices retineant, quod fiet vbi ſepties aut nouies mutaueris aquam: interea vero dum mutas aquas priores, ſemper deſtilla per filtrum, & tandem omnes ſimul pariter decoque lento igne, vel potius prunis, ita vt nec bulliant, ſemper tamen prope bullitioni ſint, vſque ad ſpiſſitudinem mellis, in olla terrea vitreata, aut ærea ſtannata, vaſe tecto, aut parum aperto: cum vero pauca aqua ſupereſt, circa finem coctionis rude lente ſubinde agitabis, ne ſuccus aduratur, & eodem tempore pro libra radicum hellebori adiicias maſticis tritæ ℥ ij. neque deſinas agitare, vel continue vel per breuiſſima interualla, donec omnino ſuccus iam ſatis denſatus videatur, id quod ſubito fere contingit: & quo minus aduratur materia, quo proprior fini & denſationi eſt ſuccus, eo minori igne vrgebis. Et ne te pigeat temporis, habebis præſtantiſſimum & exquiſitum remedium ad diuerſos morbos, præcipue melancholicos. De ratione vtendi huiuſmodi ſucco auctor hæc habet. Datur ciceris magnitudine, hora vna poſt cœnam, in omnibus morbis, quibus helleborus niger conuenit. Ego vero ſum in ea opinione, neque hoc neque aliud prorſus medicamentum à cœna eſſe dandum vnquam propter manifeſtas rationes alias adductas. Pariter quod ad dóſin pertinet, cum medicamentum ſit validiſſimum, hic auctor mihi videretur cautius egiſſe, ſi illam certo pondere, non fallaci coniectura deſcripſiſſet. Ego ad ℈ j. vel ad ſummum ad ℨ ß. conſueui exhibere.

Doſis ſucci hellebori.

℞ *Pilularum aloephanginarum* ℈ ij.
Succi hellebori ℈ j.
M. F. pilulæ iij. & aurentur.

Nota de eorum vſu.

Verum de iis duobus medicamentis, ſyrupo & ſucco hellebori, mihi libet vos admonere, vtrumque validum eſſe, ac propterea neutrum ſine integra humorum coctione, neque aliis quam hominibus robuſtis & boni hab'tus, & qui ſpeciatim febre careant, danda eſſe, vtrumque autem opportune adminiſtrari aduerſus pluri-mos, difficiles & contumaces morbos, præcipue vero morbum gallicum præclariſſimam ſæpenumero operam præſtare.

CAPVT XXX.

De Antimonio.

Antequam finem imponam tractationi de ſimplicibus medicamentis purgantibus, mihi libet de quodam ſimplici medicaméto agere, q̃ à quamplurimis tot & tantis laudibus celebratur, inque tot, & tantis morbis adminiſtratur, vt multi non vereantur illud cæteris omnibus anteponere: illud vero eſt antimoniũ, q̃ expe-

rientia

rientia confirmat,etſi id antiquitas videtur ignoraſſe,vehementiſſimam deiiciendi vim obtinere. Cæterum cum nonnulli de hoc medicamento agant tam diffuſe, vt integra de eodem commentaria fuerint compoſita, mihi propoſitum eſt illud v-num vobiſcum agere,vt intelligatis quidnam de illius vſu ſtatuendum ſit, ac ſi illud licet, quomodo poſſit & debeat adminiſtrari. Plerique omnes huius medica-menti auctorem faciunt Theophraſtum Paracelſum, natione Germanum, qui a-perti diſcedens à doctrina Hippoc.& Gal. nouam plane mendendi rationem noua-que remedia tentauit inſtituere,ex quo proximo ſuperiore tempore magnæ inter medicos controuerſiæ & rixæ, ac potiſſimum in Germania ſunt excitatę; itaque nonnulli Paracelſi hoſtes, vt Thomas Eraſtus totam illius doctrinam & omnia re-media, ac ſpeciatim antimonii vſum oppugnare conati ſunt. Sed cæteris omni-bus litibus omiſſis, quæ ad noſtrum inſtitutum non pertinent, ita equidem cen-ſeo de antimonio habendum eſſe,illud valentiſſimum & violentiſſimum eſſe me-dicamentum, quod & per vomitum & per aluum valet inſignem purgationem ef-ficere: verum illud addo,tale medicamentum ſi probe fuerit præparatum, & à pe-rito medico opportune & cum ratione adminiſtretur, minime eſſe reiiciendum, imo vero quod confirmat experientia, illud ſæpenumero non ſolum prodeſſe, ſed etiam non ſine multorum admiratione grauiſſimos quoſdam morbos ſanare: con-tra autem ſi illud ab imperito medico, & temere offeratur, tanquam venenum grauiſſima pericula & quandoque mortem inferre. Vnde ego qui antimonio nonnunquam vtor, neque ſine fructu, primum illius cautiones & animaduerſiones proferam, quas perpetuo ante illius vſus ſoleo adhibere: deinde & doſin & totam illius vtendi rationem apponere non grauabor. *Facultas.*

Ego igitur ſum in ea opinione, quicquid alii ſentiant, antimonium non aliis quam corporibus robuſtis conuenire: corpora autem robuſta intelligo, quæ æta-te vigent, quæ bonum corporis habitum ſortita ſunt, & quæ nullas vires aliquo modo habeant imbecillas: quod ſi præterea huiuſmodi corpora bene valentem habeant ventriculum cuiuſcunque internæ inflammationis & febris ſint immu-nia, ac poſtremo quæ ad vomitum ſint procliuia, vtique puto iis longe fidentius il-lud poſſe exhiberi. Vnde eorum conſilium, ne dicam temeritatem, nunquam potui probare, qui omni ætati, omni naturæ, omni corporis conditioni, omnibus morbis, ſine vllo iudicio ſolent antimonium adhibere.

Sed quanam doſi & quomodo antimonium poteſt propinari? de doſi non conuenit inter omnes: etenim ſunt nonnulli audaciores, qui vt audio ad dimidi-um ſcrupulum, forte etiam ad integrum ſcrupulum illud dare non dubitant: ego tribus vel quatuor granis contentus eſſe ſoleo, neq; ad ſummum ſex grana vnquam auderem tranſcendere. Multis autem modis hoc medicamentum dari conſue-uit, nonnulli illud in vino per noctem macerant, & mane dilutum potui dant: nonnulli id leuiori alicui medicamento permiſcent: alii ex ſaccharo excipiunt, & in retulas redigunt, ſed vulgo modus cæteris tutior atque efficacior ille eſſe vi-detur, ſi medicamentum conſeruæ florum roſarum permiſceatur, ac ſimul de-uoretur, ex quibus omnibus modis mihi antimonii diluti & infuſi ratio cæteris omnibus magis probatur. *Doſis.* *Vſus.*

℞ *Antimonii præparati gr. iiij.*
Sacchari roſati ℨ ij. M. optime.

℞ *Antimonii præparati* gr. iij.
Pilularum aloephanginarum ℈ j.
M. fiat pilula & auretur.

℞ *Antimonii præparati* gr. vi.
Vini albi aromatici q. ſuf. infundatur per noctem & mane facta colatura exhibeatur.

Nonnulli id poſtremo addunt, quomodocunque antimonium accipiatur, iuſculum piſorum leuiter coctorum, vel pulli, vel alterius carnis, non multo poſt dandum eſſe, qui aſſerunt hoc modo medicamenti actionem accelerari, & cumprimis vomitum reddi faciliorem.

CAPVT XXXI.

De Compoſitis Medicamentis Purgantibus.

TRactaturi de compoſitis purgantibus medicamentis, ſicuti de ſimplicibus factum eſt, ſtatuimus de illis tantum ſermonem habere, quæ hoc tempore magis vſitata & efficacia habentur, ex quibus pariter mihi propoſitum eſt perpetuo nonnulla ſeligere, ac præ cæteris vobis probare, quæcunq; iam longiori experientia mihi confirmata ſunt eſſe tutiora, præſtantiora, ex reliquis omnibus anteponenda. Etſi vero huiuſmodi medicamenta multiplicia ſunt, ac variis formis ſolent parari, tamẽ commode tribus capitibus mihi videntur poſſe comprehendi, quorum 1. electuaria, 2. pilulas, 3. ſyrupos & potiones complectatur: namque ad hæc & trochiſci, & confectiones ſiue rotulæ, & ſi quæ alia ſunt, facile poſſunt referri. Cæterum cum in hac tractatione, ſicuti alias vos monui, illud vnum mihi propoſitum ſit, de vſu tantummodo & adminiſtratione medicamentorum agere, minime de eorum compoſitione, tamen neq; id prætermittam, ſi quæ occurrant notatione digna, ad ipſam quoq; compoſitionem pertinentia, quin de illis vos moneam: itaq; rem aggrediamur. Quoniam certum eſt purgantia medicamenta redundantibus vitioſis humoribus præcipue adminiſtrari, hinc fit vt medici pro redundantia vnius vel alterius, vel omnium humorum, varia quoque medicamenta ſeligant, & adminiſtrent: quãobrem ſicuti alias diximus tractantes de ſyrupis, cum huiuſmodi humores purgandi ſint quatuor, bilis, melancholia, pituita, & quarta humiditas, quam ichorem vel ſerum appellant, varia à medicis ſunt inſtituta medicamenta, quæ ad ſingulorum purgationem ſunt accommodata: veruntamen id vos ſcire velim, nullum mea quidem ſententia reperiri medicamentum, quod vnum tantummodo humorem ita educat, quin ſimul alios quoque non poſſit purgare, ſed exempli gratia, diximus electuarium diaphænicon purgare pituitam, quod præcipue valeat huiuſmodi humorem ducere, etſi ſimul vtramque bilem, ac maxime flauam ducere aptum eſt; quod item de reliquis dicendum eſt. Nos igitur tractabimus de compoſitis medicamentis, quæ ad purgandos ſingulos humores ſunt præcipue accommodata, & ſimul conabimur cuiuſque medicamenti facultatem & vim purgatoriam explicare, vt ſicuti in noſtro corpore plerumque vnus præcipue humor, reliqui minus redundant, ita intelligatis atque in promptu habeatis medicamenta, quæ primum redundantem humorem, deinde & reliquos poſſint purgare.

CAPVT XXXII.

De Electuariis purgantibus Bilem.

Electuarium diaprunis. INcipientibus nobis agere de iis, quæ poſſunt imprimis flauam bilem educere, primo loco occurrit electuarium diaprunis, quod à nonnullis diadamaſcenum dicitur,

citur,à 100.prunis damaſcenis,quæ illud ingrediuntur.Compoſitio huius medicamenti habetur apud Nicolaum,in qua illud notandum eſt, noſtros aromatarios in doſi diagridii non conuenire: Nicolaus quidem vni libræ diaprunis lenitiui ʒ vii. diagridii permiſcet,ſed alii integram ℥. alii tantùmodo ʒ iiij. accipiunt, quod maxime eſt animaduertendum,cum pro vna vel altera cõpoſitionis ratione liceat maiorem vel minorem medicamenti doſin exhibere. Nicolaus medicamentum ad quantitatem caſtaneæ præbet cum aqua calida, ſed ſicuti alias vos monui, ſoluentia & valida medicamenta longe tutius determinato pondere, quam alia minus certa menſura debent exhiberi: verum ſi Nicolai deſcriptionem ſequamur,doſis eſt ad ʒ iiij. circiter, quod medicamentum & ſolum & ſimul cum aliis medicamentis partim lenientibus,partim purgantibus,& in bolo,& in potione ſolet exhiberi. *Doſis.*

℞ *Diaprunis ſolutiui* ℥ ß. *Cum ſaccharo fiat bolus.*

℞ *Diaprunis ſolutiui* ʒ ij. ß.
Flor.caſſiæ nouiter extractæ ℥ j. *M. cum ſaccharo fiat bolus.*

℞ *Diaprunis ſolutiui* ℥ ß.
Syrupi roſ.ſol. ℥ j. ß.
Decoctionis flor. & fructuum q.ſuf. M. F. P.

℞ *Diaprunis ſol.* ʒ iij.
Electuarii de ſucco roſarum ʒ j. ß.
Syrupi de cichorea compoſiti cum rhabarbaro ℥ j. ß.
Decoctionis flor. & fructuum q.ſuf. M. F. P.

Hoc medicamentum laudatur à Nicolao in febribus acutis & peracutis, quare communiter practicantes illo familiariter vtuntur in febribus ac reliquis morbis qui ex flaua bile communiter eueniũt: ego vero aut raro admodum, aut nunquam illo vti conſueui, ac potiſſimum in febribus, quod illud recipiat pruna, thamarindos,ſandala,ſpodium & alia multa medicamenta adſtringentia, quæ alias diximus in febribus non conuenire: præterquam quod ſunt aliæ quoq; rationes,quæ huiuſmodi compoſitionem mihi ſuſpectam reddunt.

Secundo,eſt electuarium diaſebeſten, cuius deſcriptio habetur apud Bartholomeum Montagnanam: hoc medicamentum eſt leuius electuario diaprunis,quare illius doſis ab ℥ j. vſque ad ʒ xii. poteſt exhiberi, quod pariter & ſolum & ſimul cum aliis medicamentis ſolet adminiſtrari. Conuenit omnibus morbis billioſis,& apud vulgares medicos in morbis calidioribus renum & veſicæ, neſcio quam habet prærogatiuam. Et ſint exempla: *Diaſebeſten.* *Doſis.*

℞ *Electuarii diaſebeſten* ʒ x.
Cum ſaccharo fiat bolus.

℞ *Electuarii diaſebeſten* ℥ j.
Syrupi violati ſol. ℥ ij. ß.
Decoctionis betonicæ liquiritiæ q.ſ. M. & f. potio.

Betonica in affectionibus renum conuenit, ſed neque hoc medicamento vti frequenter ſoleo.

Tertio,eſt electuarium de pſillio, cuius duplex habetur deſcriptio, vna apud Meſuen,altera apud Montagnanam,quæ ab altera Meſue non parum differt: vulgo vtrumq; probatur in febribus & morbis biliofis, ſed mea ſententia melancholiam quoque poteſt purgare, cum præter cætera illud ingrediantur ſuccus fumariæ, myrobalani, Sena,epithymũ, polypodiũ,quæ cõſtat melancholicos humores educere. *De pſillio.*

Doſis. Doſis eſt à ℥ iiij. vſque ad ℥ j. atque eadem ratione vel ſolum, vel ſimul cum aliis medicamentis ſolet adminiſtrari, ſicuti de prioribus diximus. Ego hoc medicamento nunquam vtor, quare ad alia progrediamur.

De ſucco roſarum. Quarto, eſt electuarium de ſucco roſarum, cuius deſcriptio habetur apud Nicolaum, &c.

Electuarium roſatum. Quinto, eſt electuarium roſatum cuius deſcriptio habetur apud Meſuen, vnde electuarium roſatum Meſue dicitur, quod vtrumque febribus & omnibus morbis bilioſis maxime conuenit, cum præter ſcammonium nullum recipiat medicamentum, quod purgandi facultatem habeat. Hæc duo medicamenta & viribus, & doſi, & modis omnibus admodum ſimilia ſunt, ſed longe frequentius electuarium de ſucco roſarum, quam alterum roſatum ſolet à medicis adminiſtrari: ego vero vtroque frequentiſſime & lubentiſſime vti conſueui, cum reuera ambo ſint medicamenta quæ præclare ac ſine moleſtia flauam bilem educunt, ac mea ſententia cæteris omnibus purgantibus bilem ſunt anteponenda. *Doſis.* Vtriuſq; doſis eſt à ʒ iiij. vſq; ad VI. Et ſint exempla:

℞ *Electuarii de ſucco roſarum* ℥ ß.
Flor. caſſiæ nouiter extractæ ℥ j. *M. cum ſaccharo f. bolus.*

℞ *Electuarii de ſucco roſarum* ʒ iij.
Syrupi de cichorea compoſiti cum rhabarbaro ℥ ij.
Decocti cichorei
Acetoſæ q. ſuf. M. & f. potio.

Quæ eadem doſis & adminiſtrationis ratio ad alterum quoq; roſatum debet accommodari. Præter hæc ſunt alia quoq; medicaméta, quæ ab Actuario, Alexandro, & aliis pro bilis purgatione deſcripta ſunt, ſed vel à paucis, vel à nemine hoc tempore parantur: quare hæc ſint ſatis, ad pilulas accedamus.

CAPVT XXXIII.

De Pilulis purgantibus Bilem.

Pilulæ. Etſi nullæ ſint pilulæ, quod ſupra de omnibus compoſitis medicamentis diximus, quæ vnam flauam bilem poſſint educere, tamē ſunt nonnullæ, quæ potiſſimum huiuſmodi humoris purgandi vim habent, inter quæ ſunt primum pilulæ *Pilulæ de aloe.* de aloe, vel de hiera ſimplici, de quibus nihil dicendum eſt, quod mea ſententia potius inter medicamenta lenientia, quam purgantia debeant reponi. Deinde ſunt *Ex rhabarbaro.* pilulæ ex rhabarbaro, quæ ſunt duplices, alteræ quæ pilulæ de rhabarbaro appellantur, & deſcribuntur à Meſue: alteræ quæ pilulæ de tribus cum rhabarbaro dicũtur, quarum auctor ignoratur, atque ex pari aloes, agarici & rhabarbari portione conficiuntur; quæ ita appellantur, vt puto, ad differentiam earum pilularum quæ de *Doſis.* tribus contra peſtem appellantur. Vtræq; hæ pilulæ ſunt admodum mites, quare ad duas, tres, & plures drachmas poſſunt exhiberi: ego illis ſoleo copulare quandoque ſyrupum roſaceum, aut violaceum ſolutiuum.

℞ *Pilularum de tribus cum rhabarbaro, vel*
Pilularum de rhabarbaro ʒ ij. *Fiant pilulæ v. & aurentur.*

℞ *Syrupi roſ. ſol.* ℥ ij. ß.
Decoctionis endiuiæ parum. M. fiat potio, quæ ſtatim poſt pilulas aſſumatur.

Aureæ. Sed pilulæ aureæ purgationis facilitate, efficacia, præſtantia, cæteris omnibus mihi

mihi videntur præſtare, vt vere aureæ dictæ fuerint. Doſis eſt à duobus vſque ad iiij. ℈. Veruntamen circa eorum compoſitionem notandum eſt, multos aromatarios duplum ſcammonii accipere conſueuiſſe, vt medicamentum validius reddant, qui id temere mihi videntur facere, cum multo magis liceat dandi medicamenti doſim augere, quam illius compoſitionem mutare. Si velimus præcipue tenues humores purgare, ſolas pilulas aureas exhibemus: ſin vero ſimul craſſi quoq; redundent humores, illas cum cæteris, exempli gratia, cum pilulis cochiis conſueuimus præbere. *Doſis.*

℞ *Pilularum aurearum* ℈ *iiij. fiant pilulæ v. & aurentur.*

℞ *Pilularum aurearum* ℈ *ij.*
Cochiarum ʒ ß *M. fiant pilulæ v. & aurentur.*

Capvt XXXIV.

De Electuariis purgantibus Pituitam.

INter medicamenta purgantia pituitam primum occurrunt hieræ, quæ à Meſue, Paulo, Aetio, Auicen. Nicolao, & reliquis, diuerſis modis & rationibus parantur, ex quibus mihi libet de iis tantum tractare, quæ hoc tempore ab omnibus conficiuntur, & in frequentiori vſu habentur, & ſunt tres, hiera diacolocynthidos, hiera Logadii, hiera compoſita.

De hiera ſimplici nihil dicendum eſt, cum ſatis de ea dictum ſit in tractatione medicamentorum lenientium, ad quæ recurrendum eſt. Quatenus pertinet ad hieram diacolocinthidos, variæ ſunt illius deſcriptiones apud Meſuen, Nicolaum, Paulum, Aetium, Auicennam, Serapionem, & alios, ex quibus aromatarii maiori ex parte Meſues aut Nicolai deſcriptionem ſequuntur: ſed hiera, quam Pachii appellant, cæteris omnibus mihi videtur anteponenda, cuius deſcriptio refertur à Scribonio medico ex libro Pachii Antiochi ad Tiberium Cæſarem ſcripta: quod quidem medicamentum, ille inquit, ad omnes propemodum magnos morbos valere, totque ac tantis laudibus ornat ac celebrat, vt cæteris omnibus purgantibus medicamentis anteponendum videatur: ſpeciatim vero hoc illi tribuit, quod non ſolum non nocet ſtomacho, ſed eum reficit atq; confirmat, ſupra omnem opinionem. Sed notandum eſt, apud Scribonium duplicem huius hieræ compoſitionem haberi, alteram quæ apud omnes paratur, alteram quæ à paucis, forte à nemine hoc tempore conficitur, quæ eſt talis, ſi ponderi prioris medicamenti demum addantur colocynthidos drach. xx. opopanacis, ſagapeni ana drach. iij. quod Scribonius in morbis curatu difficilioribus aut natura ſua, aut ex diuturnitate probat faciendum eſſe. Ego vero compoſitionem vtriuſque aliquando procuraui, atq; illis vti ſoleo familiariter, quotieſcũq; mihi propoſitum eſt, pituitam & humores craſſos & glutinoſos educere. Doſis prioris, quam ego hieram diacolocynthidos paruam nomino, eſt à drach. ij. vſque ad drach. v. Doſis autem poſterioris, quam hieram diacolocynthidos magnam voco, eſt à drach. I. vſq; ad drach. iij. *Doſis parua.* *Magna.*

℞ *Hiera diacolocynthidos parua* ʒ ß.
Melroſ. ſol. ʒ *ij.* ß.
Decoctionis hyſſopi q. ſuf. M. f. Potio.

Secundo, eſt hiera logodium, vel vt aliis placet, hiera Logadii, quæ maximum & validiſſimum eſt medicamentum: aromatarii fere omnes illud conficiunt ex de- *Hiera logodium,*

 ſcriptio-

ſcriptione Nicolai, ſed ego longe magis probo deſcriptionem Aetii. Vſus iſtius hieræ frequentiſſimus eſt in clyſteribus, quotieſcunque medici volunt inſigniter ac potiſſimum ex capite reuellere, etenim raro aut nunquam ore ſolet aſſumi: verum de illius doſi Aetius hæc habet: Exhibitionem integram eſſe ʒ.iiij.mediam ʒ.ij minimam ʒ.ij. In clyſteribus licet viij.vſq; ad xij ʒ.impônere.

Hiera pro clyſterib. Tertio, hiera eſt compoſita, quæ aliter hiera magna vel hiera ex ſexdecim rebus, vulgo hiera pro clyſteribus ſolet appellari. Deſcriptio eſt apud Nicolaum, atq; illius vſus in clyſteribus maximus eſt, ſicuti diximus de hiera logodium, quę aut raro, aut nunquam in potione aſſumitur. Doſis pro clyſtere eſt ab ℥.ß.vſq; ad ℥.ij. Pro potione vſq; ad ℥. integrum poteſt exhiberi.

℞ *Flor.chamomillæ M. ij.*
Centaurii minoris M. j.
Seminum aniſorum ℥ j. fiat decoctio ex aqua.
℞ *Prædictæ decoctionis lib. j.*
Hieræ logodium ℥ j. vel
Hieræ compoſitæ ℥ j. ß.
Olei chamomelini completi ℥ iiij. M. pro clyſtere.

Elect. benedicta lax. Præter hieras pro purgatione pituitæ ſunt alia multa electuaria, ac primum eſt electuarium, quod vulgo benedicta laxatiua dicitur, ac tale nomen acquiſiuit propterea, quia, vt aiunt, nullus eſt, qui illud accipiat, quin illi benedicat. Deſcriptio eſt Nicolai. Vſus præcipuus eſt in morbis, qui à pituita & humoribus frigidioribus originem habent, ſed in podagra, chiragra, arthritide, nec non affectibus vteri, videtur inſignem prærogatiuam habere. *Doſis.* Doſis eſt à ʒ.iiij.vſque ad integram vnciam. Verum iſtud quoque medicamentum longe frequentius in clyſteribus, quam in potione ſolet à medicis adminiſtrari.

El. Indum. Secundo, electuarium Indum, quod eſt duplex, quorum alterum maius, alterum minus dicitur: vtrumq; deſcribitur à Meſue. Etſi vero ambo hæc medicamenta à multis medicis creduntur nigram bilem purgare, tamen ſi conſiderentur ſimplicia, quæ illa ingrediuntur, ſatis conſtat, ea proprie nihil aliud quam pituitam educere: vulgo à medicis ad expurgandum renes & cætera vaſa vrinaria ſolent adminiſtrari. Minus maiori purgandi vi preditum eſt, ac forte omni ex parte maiori eſt anteponendum, quanquam tamen plerique ómnes aromatarii tantummodo maius conficiunt. *Doſis.* Doſis electuarii indi maioris eſt à ʒ.iiij.vſque ad viij.minoris à ʒ.iij.vſque ad vj.

Diaturbith. Maius. Minus. Tertio, eſt electuarium diaturbith, quod item duplex eſt, maius & minus, ex quibus diaturbith minus longe plura ſimplicia & purgantia recipit medicamenta, vnde maiori quoque purgandi vi præditum eſt: verum pauci admodum aromatarii vtrumque parant, qui maius tantummodo ſolent conficere, quod deſcribitur à Meſue cap.de turbith, & nihil aliud recipit, quam turbith, gingiber & ſaccharum: minus vero ingrediuntur diagridium, rhabarbarum, &c. Hæc duo medicamenta vel cum melle in forma electuarii, vel cum ſaccharo in rotulis, vel aliter parari ſolent, vnde cum maiori vel minori mellis aut ſacchari copia, maiori quoque vel minori doſi poteſt adminiſtrari.

Doſis. Doſis autem diaturbith Meſues eſt à ʒ.j.vſq; ad ʒ.ij.quod vel in pilulas redigi, vel ex iure commode poteſt aſſumi.

Quarto

Quarto, eſt electuarium Eleſcoph, vel vt aliis placet Epiſcopi, vnius duplex habetur deſcriptio: altera apud Auſtc. altera apud Meſuen, quæ parum differunt: ſed illud duplici quoq; ratione cõficitur, vel ex melle in forma electuarii, quod raro fit, vel ex ſaccharo in rotulis, quod frequentius ſolet fieri: ego hác poſtrema ratione medicamento nonnunquam vtor, ac præcipue in pueris & delicatis corporibus, quæ illud lbenter accipiunt, quod quidem præclare cum cæteros humores, tum maxime pituitoſos, vel à remotis corporis partibus ſolet purgare. Ratio autem cõficiendi medicamenti huius in rotulis eſt huiuſmodi, vt vni drachmę pulueris vel ſpecierum vna vnc. ſacchari addatur. *Eleſcoph.*

℞ *Specierum electuarii eleſcoph* ʒ *ij.*
Sacchari ℥ *ij.*
Cum vino albo aromatico M.f. confectio in rotulis.

Doſis eſt à ʒ. iiij. vſque ad drach. x. *Doſis.*

Poſtremo eſt electuarium diaphænicon, vel de dactylis nuncupatum, huius etſi apud varios auctores variæ ſint deſcriptiones, tamen plerique omnes deſcriptionem Meſues ſequuntur, in qua ſunt multæ difficultates, de quibus non pertinet ad meum inſtitutum longius agere: quare illud vnum mihi ſufficiat inter cætera omnia medicamenta ad purgandam pituitam accommodata, hoc mea quidem ſententia principem locum obtinere, ex quo factum eſt, vt ego præ cæteris illo familiariter & libenter vti ſoleam. Doſis apud Meſuen eſt vſq, ad drach. x. Ego vero illo vtor frequentiſſime à drach. iiij. vſque ad ʒ. vi. neq; ad ſummum vllo modo auderem viij. drach. excedere. Medicamentum & ſolum & ſimul cum aliis & lenientibus & purgantibus medicamentis ſolet commode permiſceri. *Diaphænicon.* *Doſis.*

℞ *Flor. caſſ. nou. extr.* ʒ *viij.*
Electuarii diaphænicon. ʒ *iiij. M.F. Bolus.*

℞ *Elect. diaphænicon* ʒ *vj.*
Mil. roſ. ſol. ℥ *j.* ß.
Decoctionis betonicæ *q.* *ſ.* *M.f. Potio.*

℞ *Electuarii diaphænicon* ʒ *iij.*
Hieræ diacolocynthidos ʒ. *i.* ß.
Mel. roſ. ſol. *vnc.* *iiij.*
Decoctionis hyſſopi.
ius q. ſ. M. f. Potio.

CAPVT XXXV.

De Pilulis purgantibus Pituitam.

Pilulæ pro purgatione pituitæ ſunt plures, & primum ſunt pilulæ cochiæ, quæ etſi à Meſue, Nicolao, & aliis varie deſcribuntur, tamen hoc tempore, vt puto, à noſtris aromatariis non aliter conficiuntur, quam ex deſcriptione Rhaſis 9. ad Almanſorem cap. de hemicrania. Sunt pilulæ vehementiſſimæ, & quamuis apud medicos prope omnes ſint in frequentiſſimo vſu, tamen ſciendum eſt, illas non ſine multo labore ac torminibus purgationem efficere, id quod fortaſſe fit, quia ſunt male præparatæ & correctæ, cum vis trium vehementiſſimorum medicamentorum colocynthidis, ſcammonii, turbith, à ſola hiera & ſtæchãde non ſatis videatur poſſe remitti & corrigi. *Cochiæ.*

Doſis apud Rhaſen eſt incerta, cum ille ſcribat: & ſunt doſes decem: *Doſis.*

ſed

ſed mea ſententia vna drachma ſatis fuerit, neque hanc doſin licet excedere.

De agarico. Secundo ſunt pilulæ de agarico, deſcriptæ à Meſue & Auicen. cap. de aſthmate, quæ ſpeciatim vſurpantur à medicis in aſthmate, tuſſi diuturna, & reliquis morbis thoracis, quicunque à craſſa & lenta pituita originem habent. *Doſis.* Doſis eſt à drach. j. vſque ad drach ij.

De hiera cum agarico. Tertio, ab iis non longe differunt pilulæ de hiera cum agarico, de quibus tamen ſciendum eſt, eas non vno modo præparari, ſiquidem alii accipiunt hieram Nicolai ex ſedecim rebus, quam colocynthis, turbith, & alia purgantia medicamenta ingrediuntur: alii accipiunt hieram ſimplicem Galeni, aloen tantummodo & agaricum: alii aliter præparant, quod maxime eſt animaduertendum, cum pro varia ratione compoſitionis varia quoque ratione & doſi debeant exhiberi.

Pilula alhandal. Quarto ſunt pilulæ alhandal, quæ deſcribuntur à Meſue, & inter cæteras omnes in ducenda pituita ſunt vehementiſſimæ: vnde nonnulli in doloribus morbi Gallici, cum potiſſimum cerebrum & articuli laborant, illis tanquam medicamento ſecreto vti conſueuerunt. *Doſis.* Doſis eſt à ℈.j. vſq; ad ℈.iij.

Fœtida. Maiores. Minores. Quinto ſunt pilulæ fœtidæ, quarum duplex deſcriptio habetur apud Meſuen, & aliæ maiores, aliæ minores appellantur: ſed aromatarii prope omnes maiores tantum conficiunt, quæ à nonnullis arthericæ dicuntur, quod pituitam craſſam & lentam à iunćturis & aliis remotis partibus vehementer trahant. *Doſis.* Doſis apud Meſuen eſt ʒ.ij. ſed mea ſententia vnica ʒ. ſatis eſt.

De hermodactylis. Sexto ſunt pilulæ de hermodactylis, quæ apud Meſuen ficuti fœtidæ dupliciter & maiores, & minores conficiuntur, ſed minores ad purgandos humores bilioſos & tenues ſunt potius accommodatæ. De hermodactylo iam dixi in ſimpl. purg. med. itaque pilulæ de hermodactylis maiores in podagra ac doloribus articulorum, qui pendent ex cauſa frigida, ac generaliter purgandis humoribus craſſis ac viſcidis, vel à remotiſſimis partibus videntur inſignem prærogatiuam habere. De doſi nullam Meſue mentionem facit, ego drach. j. vel ad ſummum ℈. iiij. in robuſtiſſimo corpore ſoleo adminiſtrare. *Doſis.*

De benedicta. Septimo ſunt pilulæ de benedicta, quæ nihil aliud ſunt quam ſpecies electuarii benedictæ in pilulas redactæ, & iiſdem viribus cum electuario præditæ ſunt. *Doſis.* Doſis eſt drach. j & hoc modo conficiuntur:

℞ *Specierum de benedicta* ʒ. vj.
Cum melle roſaceo. vel
Cum aqua fæniculi q. ſ. *M. fiat maſſa.*

De nitro. Poſtremo ſunt pilulæ de nitro, quæ aliter pilulæ Alexandri appellantur, & à Meſue deſcribuntur ſecundum Alex. cap. de epilepſia, quibus, vt ille inquit, ad epilepſiam, arthritidem, podagram, & omnes morbos quicunque à frigidis & craſſis humoribus originem habent, nullæ ſunt fortiores: ac ſane huiuſmodi pilulæ admodum ſunt efficaces & excellentes, vnde in morbis difficilibus & contumacibus, præcipue vero in morbo Gallico, admirabilem ſæpe operam præſtant. *Doſis.* Doſis eſt à ℈. ij. vſq; ad ℈. iiij. pro ægri robore. Sed neq; illud mihi libet prætermittere, apud Galen. quoq; nonnullas pilulas reperiri 5. metho. 14. quæ iis pilulis Alexandri quodammodo ſimiles videntur, quas ille ſuas appellat, & inquit ad plures excrementorum ſpecies expurgandas valere, quibus quidem pilulis ego memini olim clariſſimum medicum

medicum frequenter vſum fuiſſe, quas vocabat pilulas de ſex rebus, ſiquidẽ ex ſex medicamentis, aloe, ſcammonio, colocynthide, agarico, bdellio, gummi arabico, conficiuntur. Atque hactenus de medicamentis compoſitis purgantibus pituitam.

CAPVT XXXVI.

De Electuariis purgantibus Melancholiam.

SEquuntur melancholiam purgantia, quæ multa ſunt, ac primum electuaria, inter quæ primum occurrit electuarium quod catholicon, vel diacatholicon dicitur, quod tametſi multi inter medicamenta lenientia numerant, nos inter purgantia reponimus, etſi reuera leuiſſimum eſt medicamentum. Nullum forte eſt compoſitum medicamentum, quod à noſtris medicis frequentius adminiſtretur: & quamuis nomen catholicum quaſi dicas medicamentum vniuerſale demonſtret, illud toti corpori conuenire, & omnes humores educere, tamen conuenit inter omnes, id primum melancholiam, ſecundo flauam bilem, denique pituitam purgare. Deſcriptio habetur apud Nicolaum, qui illius doſin ſtatuit ab ℥.ß. vſque ad integram ℥. ſed tuto vſq; ʒ.xij. poteſt exhiberi, & ſint exempla: *Diacatholicõ.* *Doſis.*

℞ *Electuarii diacatholicon* ℥ j.
Flor. caſsiæ nouiter ext. ℥ ß. *M. cum ſaccharo f. bolus.*

Item.

℞ *Electuarii diacatholicon* ℥ j.
Syrupi de fumo terræ compoſiti. vel
Syrupi de epithymo ℥ ij. ß.
Decoctionis borraginis q. ſ. M. F. Potio.

Verum vt de hoc medicamento vobis proferam, quod ſentio, ego plane ſum neſcius, quomodo illud tantam exiſtimationem fuerit conſecutum, namque ſi diligenter conſiderentur ſimplicia medicamenta, quæ illud ingrediuntur, nullum fere eſt, quod ventriculum iecur & principalia membra roboret, & ſi vnum eſt aromaticum, ſunt plurima, exempli gratia, ſena, violæ, thamarindi, caſſia, quæ ventriculo aduerſantur. Præterea in hac compoſitione permiſcentur frigida calidis, quod in purgantibus medicamentis non conuenit, vt docet Galen. 2. de rat. victus 11. & 12. & nos aliquando conabimur confirmare. Itaq; ego quidem non tam libenter & frequenter hoc medicamento vti ſoleo, vt plerique omnes hoc tempore faciunt, qui fortaſſe vſum hieræ ſimplicis ſimul cum rhabarbaro magis probarem.

℞ *Specierum hieræ ſimp.* ʒ iij.
Rhabarbari electi pul. ℥ j. ß.
Mel. roſ. q. ſuf. M. F. Bolus.

Secundo, eſt electuarium diaſena, quod deſcribitur à Nicolao: etſi enim alia quoque eſt diaſena deſcripta à Gentile, tamen puto hoc tempore à nemine eam parari. Medicamentum eſt vehemens, cum recipiat lapides armenum, & lazuli, quos conſtat validiſſima purgandi vi eſſe prædita. Doſis eſt à ʒ.ij. vſque ad ʒ.iiij. *Diaſena.* *Doſis.*

℞ *Electuarii diacatholicon* ʒ vj.
Diaſenæ ʒ iij. *M. cum ſaccharo f. bolus.*

℞ *Diaſenæ* ℥ iiij.
Syrupi de polypodio ℥ j. ß.
Decoctionis fumi terræ q. ſuf. M. F. Potio.

Tertio, eſt electuarium confectio hamech, cuius duplex eſt deſcriptio apud Meſuen, *Confectio hamech.*

Meſuen,alteram maiorem,alteram minorem vocant: ſed minor hoc tempore in nullo vſu eſt,itaque medicamentum ſolum ex prima & maiore deſcriptione paratur,quod ſane præſtantiſſimum eſt,ad purgandos omnes vitioſos humores,tametſi debet certum eſſe,illud præcipue humores melancholicos & exuſtos purgare. Doſis apud Meſuen eſt à drach.ij. vſq; ad drach.iij.quæ eſt admodum parca, ſiquidem tuto vſq; ad vnc.j.poteſt exhiberi,quam ſummam doſin ego frequenter audeo attingere in corporibus robuſtis.

Doſis.

℞ *Confectionis hamech* ʒ v.
Rhabarbari electi pul. ℈ iiij. M.F. *Bolus.*

℞ *Confectionis hamech* ℥ j.
Syrupi roſ.ſol. ℥ j ß.
Decoctionis polipodii.
Seminum aniſorum q. *ſuf.* M. Demum

℞ *Confectionis hamech* ʒ ij. ß.
Mannæ Calabrenſ.electæ.
Syrupi de fumo ſenæ compoſiti.
Roſati ſol. ana ℥ j. ß.
Infuſionis ſenæ q. *ſuf.* M. F. *Potio.*

Nec preter hæc alia occurrunt electuaria, notatione digna, quæ ad purgandam melancholiam ſint accommodata: itaq; ad pilulas veniamus.

CAPVT XXXVII.

De Pilulis purgantibus Melancholiam.

Pilulæ de fumo terræ. INter pilulas primæ ſunt de fumaria,vel de fumo terræ, quarum deſcriptio habetur apud Auicen.7.4.de curatione ſcabiei, & pruritus. Medicamentum non eſt admodum validum,neq; mea ſententia ſatis correctum,cum nihil ſit quod ſcammonii vim poſſit emendare.Doſis eſt à ℈.iij.vſque ad ℈.v.& vulgo à medicis in ſcabie & affectibus cutaneis ſolent vſurpari. *Doſis.*

Indæ. Secundo ſunt pilulæ Indæ,quæ deſcribuntur à Meſue, quas, ille inquit, ſanas & expertas eſſe, ac reuera huiuſmodi pilulæ in omnibus morbis melancholicis, ac præcipue vbicunq; humores fuerint exuſti, vehementiſſimæ & efficaciſſimæ ſunt, vnde ego ſoleo frequenter illis vti.Doſis apud Meſuen eſt vſque ad drachm. iij. quæ certe nimis excedit,cum experientia confirmet,vnicam drachmam non mediocriter purgare: quare ego ad ſummum nunquam ℈.iiij.auderem excedere. *Doſis.*

De lapide lazuli. Tertio ſunt pilulæ de lapide lazuli vel cyaneo,quę itidem à Meſue deſcribuntur,& purgandis humoribus melancholicis atq; exuſtis prioribus pilulis Indis ſunt efficaciores. Apud Meſuen doſis eſt drachm.ij.ſed ℈. ij. vel ad ſummum ℈.iij.ſunt ſatis. *Doſis.*

De lapide armeno. Quarto ſunt pilulæ de lapide armeno, quæ iis de lapide lazuli fere omni ex parte ſimiles ſunt, præterquam quod iſtæ mihi videntur quoquo modo vehementiores. Duplex habetur earum compoſitio,altera apud Meſuen, altera apud Alexandrum lib.1.cap.de melancholia,quæ parum inter ſe differunt. Doſis apud Alexandrum eſt à ℈.ij.vſq; ad ℈.iiij.ſed puto drach.j ſatis fore. De lapide armeno atque excellenti illius vi ac præſtantia Alexãtractat diffuſe, qui aſſerit, illum præterquam quod ſtomachum corroborat, ſimul etiam varios humores, præſertim terre- *Doſis.*

ſtrem

ſtrem & melancholicum citra moleſtiam purgare, cui quidem multi etiam recentiores conſentiunt, vnde hoc medicamentum longe ille anteponit helleboro.

De hoc eodem lapide armeno, atque eius vi purgatrice Aetius quoque tractat libro ſecundo capit. 47. Ego vero hactenus neque huiuſmodi lapidibus, neque pilulis, ex iis præparatis vti ſum auſus. Si quis voluerit, illas experiatur, in quo caſu mihi maxime probaretur, vt hæc medicamenta non ſola, ſed ſimul cum leuioribus quibuſdam permiſcerentur, quæ adhuc magis eorum vim poſſent remittere: exempli gratia:

℞ *Pilularum aloephanginar.*
Pilul. de lapide lazuli, vel
Pilular. de lapide armeno ana ℈. ij. *M. cum aqua fumiterræ, f. pilulæ tres, & aurentur.*

Pilulæ cochiæ cum helleboro. Verum neque demum prætermittendæ ſunt pilulæ cochiæ, præparatæ cum helleboro, quarum auctor ignoratur: compoſitio, vt aiunt, magiſtralis eſt, quæ ad ſummam eſt huiuſmodi, vt ad integram doſin pilularum, quæ eſt circiter drach. xxv. cortices radicum hellebori nigri ad drachm. vj. permiſceantur, & vocantur pilulæ cochiæ præparatæ, vel pilulæ cochiæ cum helleboro, quæ quidem miſtionis & compoſitionis ratio neque abhorret ab inſtituto Galeni, qui hieræ diacolocynthidos conſueuit helleborum nigrum adiicere, quotieſcunque atræ bilis humorem purgare voluiſſet, 1. de med. ſecund locos cap. 2. quam forte hieram exacutam appellauit. 2. de med. ſec. locos 2.

℞ *Pilularum cochiarum cum helleboro* ℈ iiij.
Cum aqua fumariæ f. pilulæ v. & aurentur.

Capvt XXXVIII.

De Syrupis purgantibus Melancholiam.

PRæter electuaria & pilulas ſunt etiam nonnullæ potiones & ſyrupi, qui ad purgationem melancholici humoris ſunt accommodati, quod ſena, polypodium, helleborus, & alia purgantia medicamenta, quæ eorum compoſitionem ingrediuntur, manifeſte confirmant, tametſi quod alias vos monui, vulgares medici potius ad concoctionem, quam ad purgationem illis vti conſueuerunt.

Syrupus de pomis. Sunt autem primum ſyrupus de pomis Sabor, cuius duplex habetur deſcriptio apud Meſuen, altera capite de cura maniæ & melancholiæ ſanguineæ, altera capite de Soda frigida, ab humore melancholico. Secundo eſt ſyrupus de *De fumo terræ compoſitus. De epithymo.* fumo terræ compoſitus maior. Tertio eſt ſyrupus de epithymo, vterque ex deſcriptione Meſues, qui fere eaſdem vires habet, præterquam quod ſyrupus de fumo terræ magis humoribus tenuibus & calidis, contra ſyrupus de epithymo magis humoribus craſſioribus & frigidioribus videtur conuenire. Quarto eſt ſy- *De polypodio.* rupus de polypodio, quem audio in hac ciuitate parari ex deſcriptione D. Mercurialis, ac forte ſunt alia id genus medicamenta, de quibus longius agendum non eſt. Sed inter cætera ſyrupus noſter de helleboro fortaſſe non debet poſtremum locum obtinere.

Hæc medicamenta raro ſola exhibentur, ſed præcipuus eorum vſus eſt ad diluenda cætera medicamenta.

℞ Confa-

℞ *Confectionis hamech* ℨ. iij.
Syrupi de pomis Sabor. vel
De Polypodio ℥ ij. ß.
Decoctionis fumiterræ q. *ſuf.* M.

Atque hactenus de compoſitis medicamentis purgantibus melancholiam, demum ad purganda ſeroſa excrementa veniamus, quæ ſola reſtant.

CAPVT XXXIX.

De Medicamentis compoſitis ſeroſum Humorem purgantibus.

Pilulæ de mezereon, de euphorbio. APud varios auctores varia ſunt compoſita medicamenta, ſed præcipue ſunt apud Meſuen duo genera pilularum, quarum alteræ pilulæ de Mezereon, alteræ pilulæ de euphorbio nominantur, quę ambę ſunt vehementiſſimæ, vnde *Doſis.* mea ſententia illis neque ſolis, neque niſi in robuſtis corporibus licet vti. Doſis eſt à ℈. ij. vſque ad ℈. iiij.

℞ *Specierum hieræ ſimplicis* ℈ iiij.
Pilularum de Mezereon, vel
De Euphorbio ℈ ij.
Cum ſucco ireos M. F. pilulæ v. & aurentur.

CAPVT XL.

De Medicamentis omnes Humores purgantibus.

SEd quoniam nonnulli veſtrum cupiunt id quoque intelligere, qualianam ſint compoſita medicamenta, quæ ſimul omnes humores poſſint purgare, de iis quoq; duo verba non grauabor adiicere. Etſi vero hic plurima ſunt, tamen ita habendum eſt, forte nullum reperiri medicamentum, quod omnes pariter ita educat humores, quin primum vnum, exempli gratia, pituitam, deinde & alteros, vtrãq; bilem educat, ſicuti etiam forte aut raro, aut nunquam contingit, humores tam pari menſura in noſtris corporibus redundare, vt nulli alteros excedant. Compoſita igitur medicamenta, quæ hac ratione ſimul valent omnes humores educere, ſunt electuaria quidem diacatholicon, electuarium eleſioph, electuarium de benedicta, confectio hamech, pilulę aggregatiuæ, quæ & optima præparatione & præſtantia reliquis præferendæ ſunt; Arabicæ ſine quibus eſſe nolo, Indæ, pilulæ Gal. de ſex rebus, quę omnia, quamuis, ſicut dixi, vnius potiſſimum purgandi humoris vim habeant, tamen cæteros quoq; purgare apta ſunt. Et quoniam de doſi & vſu ſingulorum *Doſis pilularum aggregatiuarum, & ſine quibus.* iam ſatis dixi, præterquam de pilulis aggregatiuis, Arabicis, & ſine quibus, ſciendum eſt, earum doſin fere nihil inter ſe differre, & ſingulas à drach. j. vſq; ad drach. ij. poſſe exhiberi. Atq; hactenus de ratione vtendi medicamentis purgantibus.

ALEXAN-

ALEXANDRI MASSARIÆ VICENTINI

DE COLLEGIANDI SEV conſultandi ratione.

Liber Octauus.

INter omnia medicorum officia atque munera forte nullum conſultationibus medicis eſt honoratius & illuſtrius, cum huiuſmodi congreſſus & colloquia in corona nobilium ac eruditorũ ſæpe habeãtur, vbi facile cuique eſt hac ratione ſuam eruditionem ac medicæ artis præſtãtiam oſtendere, ſiquidem vt ab Hipp.& Galen.traditum eſt, 1 de ratione victus 12. cum medici tum probi tum improbi eadem adminiſtrent præſidia; rude vulgus de eorum præſtantia vel imperitia non poteſt certum iudicium facere, qui vero aliqua rerum cognitione ſunt præditi, dum medicos audiunt diſſerentes de iis, quæ ad ægrotum pertinent, poſſunt id longe facilius præſtare: ex quo ſæpe fit, vt nonnulli, qui diu pro medicis, & quidem doctis habiti ſunt, mox in conſultationibus ſuam ipſi inſcitiam detegant, ac medicaſtri & indoctiſſimi deprehendantur: alii vero contra, quorum præclara virtus iacebat in tenebris, vt ſeipſos illuſtrent, ac meritas laudes conſequantur. Itaque mihi propoſitum eſt in hoc tam præclaro, tam difficili argumento verſari, ac de medicis conſultationibus apud vos ſermonem habere, nec me potuit deterrere, quin & deſiderio veſtro ſatisfacerem, & ſi quid ipſe quoque hac in re haberem, quo ſtudia veſtra iuuare poſſem, id vobiſcum libentiſſime communicarem, quod viri celeberrimi nominis idem argumentum antea tractauerint; cum fortaſſe nobis non ſit præcluſa via, quo minus aliqua poſſimus aut corrigere, aut addere, aut immutare. Primũ autem non id multũ laboro, an priſco tempore ac potiſſimum Galeni, mos fuerit medicis, inter ſeſe de ægrotis cõſultationes facere, ſicuti hac tempeſtate facere conſueuimus, qui puto iſtud omni tempore factum fuiſſe, quod ſatis licet vel vnius Galeni teſtimonio confirmare, qui nonnullas hiſtorias narrat, in quibus de plurium medicorum mutuo conſilio ſermo habetur. Illud igitur potius ſciendum, ac pro comperto habendum, huiuſmodi conſultationes non ſolum medicis conſultoribus ſummam laudem, ſed etiam ægrotis ſummam vtilitatem afferre conſueuiſſe: ſiquidem nulli dubium eſſe debet, quin variis communicatis ſententiis & collatis rationibus licet cuique res magis vere intelligere, de quibus agitur, nec non de præſidiis decernere, quæcunque magis opportuna & accommodata poſſunt excogitari. Quod ſi in rebus prope omnibus tam publicis, quam priuatis, varię hominum ſententiæ variaque conſilia ab omnibus prudenter requiruntur & expetuntur, cur non pariter expediat, in tractãda ſalute hominis eandem prouidentiam adhibere? Hinc apud Homerum illud eſt celebre Agamemnonis deſiderium, vtinam mihi decem conſultores adeſſent, de quo philoſophus in politicis, qui cõmunia rerum omniũ conſilia ꝓbans, inquit, haud facile eſſe, vnum multa cernere, ac plane abſurdum videri, vno quam duob. oculis acutius videre, & duobus auribus acrius audire, & duobus pedibus, duabuſque manibus agere, quam

multos multis. Verum enimuero ita demum mea ſententia eſt habendum, plures conſultores ſalutarius conſilium facere, dumſnodo illi ſint viri probi & preclaris moribus, potiſſimum chriſtiana charitate præditi, & qui nihil aliud quam ſalutem hominis propoſitam habeant: contra enim ſi fuerint improbi, auaritiæ, odii, ambitionis, inuidiæ, aliorumque morborum animi ſtimulis agitati, certum cuiq; eſſe debet, huiuſmodi conſultores, quo plures fuerint, eo pernitioſius conſilium eſſe laturos. Nam quod item tradit Ariſt. ſicuti vno viro bono duo viri boni ſunt meliores, ita vno viro improbo duo viri improbi ſunt improbiores, & maiora pericula poſſunt afferre.

Cum medici opera propter eam potiſſimum cauſam deſideretur, vt corpus humanum ſi ſanum fuerit, in ſuo naturali ſtatu conſeruetur, ſin ægrotum, ad priſtinam ſanitatem reſtituatur, iure ac merito Gal. docuit finem medici non alium eſſe, quam ſanitatem: propterea nulli quoq; dubium eſſe debet, quin medici pro aliqua habenda conſultatione ſimul conuenientes, eundem finem debent ſibi proponere, & vniuerſæ deliberationis veluti ſcopum ac metam ſtatuere. Quoniam vero ſanitas, vt diximus, dupliciter poteſt conſiderari, vel quatenus eſt præſens, vel quatenus eſt perdita, ex quo duæ primæ ac maximæ partes medicinæ ortæ ſunt, quarum alteram ſanitatis tuendæ, alteram morbi profligandi facultatem cum Gale. licet appellare, iure fit, vt de vtraq; à medicis conſultationes inſtituantur. Cæterum prætermiſſis conſultationibus de tuenda valetudine, quæ non videntur ad præſens noſtrũ inſtitutum facere, mihi propoſitum eſt, poſteriores tantum tractare, quæ ad curandos morbos, & ad noſtrum principale inſtitutũ cumprimis pertinent, cum præſertim raro de tuenda valetudine, frequentiſſime autem de curandis morbis contingat, conſultationes fieri: in qua tractatione minime mihi ſtatutum eſt, totam curandi methodum vobis tradere, quod longiorem diſputationem expoſceret, ſed illud vnum hoc tempore meum conſilium eſt, in gratiam potiſſimum eorum, quæ in methodo medendi à Galeno tradita, & à nobis non ſemel expoſita iam ſunt, nonnulla præcepta breuiter colligere & explicare, quæ ad bonas conſultationes mihi magis accommodata videntur.

Cum finis ille, quem ſuperius in medicis conſultationibus inſtituendis morbi profligationem eſſe diximus, duplici potiſſimum via, ac duplici inſtrumento comparari poſſit, vel methodo & ratione, vel experientia, quoniam vt ait Galen. in nulla re atque arte tertium datur inſtrumentum, quo aliquid inuenire, aut fidem inuentis facere poſſimus, hinc fit, vt qui priori modo, ratione ſcilicet ac methodo proprium finem conſequi ſtudent, rationales medici ac dogmatici nuncupentur, quorum nos diſciplinam profitemur, qui quidem in eo à cæteris differunt medicis, quod ſuam curandi methodum conficiunt per indicationes, cum illi ſola experientia nitantur.

Eſt autem indicationes inuenire nihil aliud ex Galen. quam ordiri ex natura rei, & ex ipſa quid agendum ſit, inuenire: quamobrem illud cenſeo precipuum eſſe caput probæ conſultationis, ac methodi medendi morbis, vt conſultor medicus omnium primo ante oculos ſibi ponat indicationes, quæ quid ſit agendum, & omnes medici operationes dirigunt. Nos porro diximus cum Galeno tales indicationes, ſi ſummatim & per compendium conſiderentur, à tribus precipue fontibus fore accipiendas, ſcil. morbo, temperamento, & aere nos ambiente, ad quos cæteri omnes ſcopi facile referri poſſunt. Itaque ante omnia in cognitione morbi aut

morbo-

morborum, oportet verſari medicos conſultores; quoniam vero morborum cognitio ex duob. potiſſimum ſolet dependere, ſcilicet ex cognitione tum cauſarum, tum ſymptomatum, quæ vtraq; imprimis licet colligere ex hiſtoria: proinde quicunque primum locum dicendi nactus eſt, debet à narratione hiſtoriæ & explicatione principium facere; nam ſicuti oratores ex narratione colligunt ſeminarium omnium prope agendorum argumentorum, ita etiam medici ex hiſtoria multa colligunt, quę ipſos deducunt in dignotionem affectuum præter naturam, quo quidem fundamento certum cuique eſſe debet, probas conſultationes præcipue inniti.

In narranda autem hiſtoria illud ſtudioſe cauendum eſt, ne illa referantur, quæ omnibus ſunt manifeſta vel importuna & ſuperuacanea, ſed ea tantum, quę ad cognitionem morborum, cauſarum, & ſymptomatum, nec non ad prognoſticum & curationem ſunt accommodata: ac ſane huiuſmodi hiſtoriæ narratio ſicuti eſt propria conſultatoris primo dicentis, ita poſterioribus minus videtur conuenire, niſi forte quædam opportuna fuerint ab illo vel prætermiſſa, vel negligenter expoſita, quæ licet, imo decet ſupplere. Inter affectus præter naturam, de quib. cōſilium capiendum eſt, quaſi principiū omnium nobis ſeſe offerunt ſymptomata, & inter hæc maxima ex parte actiones læſæ, quamobrem ego quidem eam rationē imprimis ſoleo probare, ſi quis expoſita hiſtoria ordiatur à ſymptomatibus, ac primum inquirat, qualianam illa fuerint, deinde ad eorum cauſas, videlicet morbos progrediatur, & demum ad morborum cauſas deueniat: in qua præclara inquiſitione nobiliores medici à vulgaribus & plebeiis facile diſtinguuntur, atq; illi præ cæteris, quicunq; Galeni diſciplina & potiſſimum ſex libris de morbis & ſymptomatibus accuratiſſime tradita probe fuerint inſtituti, quos libros ob id vos obſecro, vt velitis in deliciis habere, neque vnquam ex oculis, manibus, & ſinu deponere, ſine quorum inſtitutione mihi plane certum eſt, neminem poſſe aut excellentem conſultationem efficere, aut in preclarum medicum euadere.

Secundus fons eliciendarum indicationum eſt naturale temperamentum, ex quo forte eſt orta communis illa conſuetudo medicorum prope omnium, qui de aliquo ægroto habituri conſultationem ante omnia de temperamento ſermonem faciunt, quod inſtitutum ab omnibus non probatur, ac potiſſimum ſi contingat conſultationes fieri de aliquo morbo in mala compoſitione, vel ſoluta vnitate, in quibus talis conſideratio de naturali temperamento plane videtur ſuperuacanea: ego vero inſtitutum probo: neque ſolum in morbis in intemperie, ſed etiam in cæteris omnibus: quandoquidem cognito naturali temperamento id ſaltem reſtat, vt proba victus ratio poſſit inſtitui, quæ in nullo morbo eſt prætermittenda: ſed modum & rationem inſtituti improbo, quoniam frequentiſſime contingit mihi audire medicos de naturali temperamento multa & prolixe dicere, quæ deinceps neque ad cognitionem, neque ad curationem rerum, de quibus agitur accomodant: ſed plerumque omnes in eo potiſſimum peccant, vt puto, quod ſtatim vel ante hiſtoriæ narrationem hoc ſuum tractant temperamentum, cum præcipue mihi videatur tum congrua huius tractationis occaſio, quo tempore & indicationes elicere & prognoſticum afferre, & totam curationem inſtituere nobis propoſitum eſt: cum enim certum ſit, nos naturale temperamentum inquirere, quo æger ante morbi aggreſſionem præditus fuerat, vt intelligamus, quanta & qualis ſit illius declinatio à ſtatu naturali,

quod puto Hip. diuinitus præcepiſſe, per ea verba: ſimilia an diſſimilia ſint à principio inſpiciendum, &c. certum pariter cuique eſſe debet, opportune hanc fieri inquiſitionem, quando indicationes, prognoſticum, & totam curationem tractamus, quoniam pro vario modo & gradu declinationis naturalis, neceſſe eſt etiam varias indicationes elicere, & varia præſidia etiam inuenire, quæ illi proportione poſſint reſpondere, ac demum ex hoc communi fonte de tota re licet certius iudicium facere.

Quod de hominis temperatura dixi, idem de temperamento aeris tertio loco dici poteſt, cuius etiam conſideratio non eſt prætermittenda, cum diuerſæ aeris conſtitutiones omnium præſidiorum intenſionem, remiſſionem, & commodam adminiſtrationem demonſtrent.

Id vobis hoc loco memoria eſt repetendum, quod ſupra dixi, ad hæc tria capita omnia facile referri, quæcunque eliciendis indicationibus poſſunt ſeruire: exempli gratia, ad morbum ſingulas illius differentias & cauſas, ad temperamentum, ætatem, conſuetudinem, vires; ad aerem, tempus anni, cœli conſtitutionem, regionem &c. quæ habent eandem rationem, de quibus omnibus ſi ita foret occaſio, licet habere conſiderationem.

Iam propoſitis tribus communibus ſcopis, ac veluti fontibus, conſequens eſt, vt ex iis indicationes hauriamus, in quo munere maxima vis methodi medendi conſiſtit: ac primum quidem quoniam morbi gratia omnis curatio inſtituitur, ab eo ſumenda eſt indicatio: ſi vnus, ſi plures, conſiderandum; ab vno vna, à pluribus pluræ eliciuntur determinandæ indicationes: ſic ſi cauſas habent, videndum, quia ab iis quoque propriæ hauriendæ ſunt indicationes, cum fieri nequeat, vt morbus poſſit auferri, niſi eiuſdem cauſę prius auferantur. Symptomata propriam non prębent indicationem, niſi raro, & per accidens: per ſe enim cum morbum ſequantur, veluti vmbra corpus, ad morbi ſublationem, ipſa quoque euaneſcunt, veruntamen per accidens, vt quando illa cauſæ rationem habent vel morbum augentis, vel vires proſternentis, propriam requirunt curationem: quod ſi ita ſors tulerit, non erunt contemnenda, pro completa tractatione indicationum, quæ à rebus præter naturam ſumuntur.

Secundo loco temperamento ſuæ ſunt indicationes, quod ſemper ſimilibus eſt conſeruandum: quæ indicatio ſi cum ea coeat atque concordet, quæ à morbo ſumitur, eiuſdem vim auget: ſi vero contraria ſit, vt interdum vſu venit, quantum hæc pollet, tantum de prioris indicationis qualitate ac viribus eſt detrahendum.

Denique ſuccedit indicatio ab aere ambiente, quæ ſi morbo ſit aduerſa, pro gratia eſt habendum, & aer ſalubris remedii loco nobis cenſendus eſt: ſin illa morbo potius fauere videatur, aer intemperatus & curationi aduerſus, tanquam vna ex morbi cauſis eſt per contraria corrigendus.

Poſt elicitas indicationes ſecundo loco videndum, an liceat illas explere, necne: in quo tota prognoſtici ratio conſiſtit: quantum autem prognoſticum valeat, quantamque medicis dignitatem & auctoritatem afferat, ſatis ab Hip. & Gal. eſt expoſitum. At vero cum multa de ægroto poſſint prædici, illud imprimis ſtatuendum eſt, vtrum liceat aliquam ſperare ſalutem, an nullus remediis locus relinquatur: ſiquidem quod à Gal. traditum eſt, non ſolum fruſtra, ſed etiam imprudenter inquiruntur præſidia, quæ nullum vſum ſunt habitura. Quam huiuſmodi iudicii rationẽ,

eſſe

etſi vno verbo docemur à Galen. ex vna virium & morbi qualitate & quantitate eorundemque comparatiope faciendam eſſe, tamen certum eſt non ſine magna difficultate, ſolertia, ac rerum vſu poſſe fieri, tum propter alias cauſas, tum maxime quod nulla ſingulorum quantitas neque ſcribi, neque aliqua ratione poſſit doceri. Neque vero ſolum decet morbi finem vel felicem vel infelicem prædicere, ſed etiam illud oportet addere, vtrum morbus facile an difficile, breui an longo tempore poſſit curari, quod ad tuendam medici exiſtimationem cumprimis pertinet, ne ille vel paucis leuibuſque præſidiis vtendo negligentiæ accuſetur, vel multa & longius adminiſtrando ambitioſi forte etiam auari videatur ægri curationem producere.

Quod ſi præter has aliæ quædam afferantur prædictiones, quæ præcipue certum modum ac definitum tempus ſalutis vel mortis futuræ, aut mutationis morbi & criſis complectantur, nulli eſt dubium, quin hinc quoque medicus maximam gloriam ſit conſecuturus, ſicuti ſcimus Galeno aliquando contigiſſe, qui non ſolum ſalutem vel interitum, ſed etiam breuitatem, diuturnitatem, facilitatem, difficultatem, potiſſimum vero proprium quendam modum, ac præfinitum tempus ſolutionis morborum præſagiens, ſumma cum ſua laude hæc non humana, ſed diuina ratione pronunciare creditus eſt. Inter cæteros autem locos, qui ad huiuſmodi prædictiones ſunt maxime accommodati, in conſultationibus medicis ille videtur maxima conſideratione dignus, ac fere principatum obtinere, qui ad conſenſionem & diſſenſionem indicationum earumque dignitatem ac vires pertinet: ſiquidem ex hac diſquiſitione variis ac ſæpe etiam contrariis indicationibus inter ſe collatis, ac veluti ad æquilibrium ductis, multa poſſunt colligi, ex quibus licet totam propemodum prædictionis rationem conficere.

Cæterum vbi concepta ſpe ſalutis locus præſidiis relictus fuerit, danda eſt opera vt certo quodam ordine ad remediorum traditionem deueniamus, ille autem videtur maxime conueniens ordo ſeruandus, ac doctrinæ Galen. conſentaneus, vt cum prius ordine reſolutiuo inuentæ ſint curatiuæ indicationes, nunc retrogrado ordine compoſitiuo, ad executionem maxime apto, ad materiam remediorum accedamus, ita vt ab vltima indicatione ſumpto initio, ad reliquas deinde tranſeamus, donec omnibus continuata ſerie ſit ſatisfactum.

Iam vero conſuetudo quædam apud pleroſque inualuit, qui tria capita quaſi tres fontes ſibi proponunt, quorum primo medicamenta manibus adminiſtrata: ſecundo, medicamenta intrinſecus adhibenda: tertio, victus rationem complectuntur, quæ vulgo chirurgia, pharmacia, & diæta appellantur, quo triplici remediorum genere Galen. Auicen. ac medici omnes conſentiunt omnes morbos curari: ego vero, vt libere dicam, nunquam potui hoc inſtitutum probare, namque primo parum artificioſum, forte turpe etiam eſt, eadem via ſemper incedere, & quaſi eandem cantilenam decantare: deinde nonnunquam ſit, vt conſultationes habeantur de ægrotis & morbis, in quibus præſidia ex vno vel altero fonte peti a nullum vſum ſunt habitura, quo tempore quæſo quid opus eſt cuncta hæc præſidia ſigillatim commemorare? Sed iſti in eo mihi peccare videntur, quod curandi methodum ab vno imprimis Galen. traditam confundunt & peruertunt: quandoquidem ille docet, non ſatis eſſe omnes ſcopos diligenter inſpicere, atque indicationes elicere, ſed etiam neceſſe eſſe intelligere, quonam primum ac

magis, quonam ſecundo ac minus, quonam adhuc tertio ac deinceps, quo poſt quoq; præſidio vtendum ſit: cum autem vulgari conſultandi ratione cuncta remedia ex ſingulis fontibus petita certo ordine ſeparatim proferantur, quaſi vero in omnibus morbis primo omnium præſidia chirurgica, ſecundo pharmaceutica, poſtremo diætetica conueniant, nihilominus hoc tam eſt abſurdum, ac à proba medendi methodo alienum, quam quod abſurdiſſimum, ac alieniſſimum: etenim quis non intelligit, pro variis morborum generibus, pro variis eorundem temporibus, pro varia humorum qualitate, & copia, pro variis partibus laborantibus, ac pluribus id genus conſiderationibus remedia prope omnia, non vno atque eodem tempore & ordine perpetuo vel poſſe vel debere adminiſtrari? Affero exemplum quod contingit frequentiſſime.

Sit conſultatio de Socrate laborante deſtillatione ad thoracem, vulgaris conſultor medicus aggrediens ad curationem, ſtatim ſua tria capita ſibi proponit; incipiens itaque à fonte chirurgico, & de ſectione venæ, & de cucurbitulis, & de cauteriis, & de lotionibus capitis, & de reliquis id genus præſidiis quæcunque ad manuum operam pertinent, ſermonem habebit: cum tamen ſola ſectio venæ morbi principio ſit congruens, cætera autem non niſi poſt vniuerſi corporis purgationem, ac poſtremo tempore conueniant.

Deinde ad Pharmaceutica accedens, longum catalogum medicamentorum facit, quorum aliqua chirurgicis erunt præponenda, alia non vno modo diſponenda: ac vltimo loco de victus ratione dicet, quæ fortaſſe omnium primum fuerat inſtituenda: quanto autem maiori cum artificio, & magis accommodato ad methodum Galeni, rationalis medicus primo curandi indicationes elicit, deinde ſingulis certum ordinem ſtatuit, & poſtremo ad propria præſidia deuenit? idque forte huncin modum quam breuiſſime deſtillationem ſymptoma eſſe exiens immutatum, ac pendere ex vna vel altera intemperie cerebri, hinc præcipuam ſe offerre indicationem, vt hæc vitioſa intemperies corrigatur, quoniam vero hoc non poteſt fieri ſine communi totius corporis & propria capitis purgatione, alteram oriri indicationem, quæ primum ad generalem, deinde ad particularem partes laborantes purgationem pertinet: ſed ſi demum non licet intemperiem & morbum auferre, poſtremam reſtare indicationem, vt deſtillatio deriuetur aut reuellatur ad partes ignobiliores: itaque ille omnium primo ſermonem habebit de vſu ſectionis venæ ac purgantium medicamentorum, qua potiſſimum ratione homines ſolent generaliter euacuari: deinde de gargariſmatibus atque errhinis, qua item duplici ratione caput ſolet expurgari, tum de medicamentis partim internis partim externis, ad tollendam capitis intemperiem accommodatis, verba faciet, & poſtremo, niſi ſpes ſit Socratem hac curandi ratione eſſe conualiturum, de præſidiis reuulſioni ac deriuationi deſtinatis, puta de cauteriis, ſuam ſententiam proferet.

Hanc quidem conſultandi rationem quammaxime ſoleo probare, imo vero de vniuerſo hoc munere atque officio ita cenſeo habēdum eſſe, quod fortaſſe alicui paradoxum videbitur, illud nullo certo ordine eſſe circumſcribendum ac definiendum, cum liceat cuique atq; iis potiſſimum qui poſteriori loco ſermonem ſunt habituri, principium ſuæ conſultationis facere, non ſolum à ſymptomatibus, morbis & cauſis, vt ſupra dixi, ſed quandoque etiam à prognoſtico, à ratione curandi, quandoque à propriis præſidiis, vel vnis vel alteris, atq; hoc ordine conuerſo ad in-

quiſi-

quiſitionē ſymptomatum, morborū cauſarum, & omniū rerum ꝑgredi quęcunq; ad probandam conſultationem videntur pertinere: quod tamen non temere, atq; vt ſors tulerit faciendum eſſe arbitror, ſed vt ex tota re colligatur aliquid, quod tanquā eximium, aut nouū, aut omnino admirabile, primas in oratione partes meruiſſe videatur: qua ratione conſultores ſingulare quoddam lumen ingenii & artificium ſolent præ cæteris demonſtrare, quippe qui non ita videntur ea repetere & dicere, quæ à prioribus dicta ſunt & repetita, neque perpetuo quaſi præſcripta quadam formula & via incedere & actum agere, præterquam quod altera ex parte auditores hac dicendi varietate ſolent mirabiliter delectari & recreari. Illud vero generaliter cenſeo vobis ſtudendum, ac memoriæ mandandum eſſe, in conſultationibus, ſi forte quomodocunque ſeſe offerant diſcutienda quædam problemata digna notatione, vt illa diligenter examinentur, tametſi neque ad curationem, neque ad prognoſticum, neque ad cognitionem morborum de quibus agitur, videntur pertinere, id quod potiſſimum publici doctores debent obſeruare, ſi contingat, quod in hac ciuitate contingit frequentiſſime, illos præſentibus artis medicæ ſtudioſis conſultationes facere, quorum quidem officio & muneri plurima videntur conuenire, quæ forte cæteris ſunt denegata. Sed quoniam omnis ratio conſultationis ad vnam curationem, tanquam ad proprium finem eſt dirigenda, conſultores omni adhibito ſtudio cumprimis debent in remediorum inquiſitione & adminiſtratione verſari, adeo vt ſedulo perquirant atque perpendant, quæcunque opportuna videri poſſunt, ac ſingulorū menſuram, modum, tempus, ordinem, ac totam adminiſtrationē exponant, quæ omnia paucis verbis complexus eſt diuus Hip. & qualia, & quæ, & quando, & quantū oportet. In qua re tamen decet moderationem quandam & prudentiam perpetuo adhibere, vt ea quæ ab aliis bene & accommodate fuerint propoſita, aut inepte repetantur, aut veluti contempta prorſus prętermittantur, ſed paucis, quaſi per tranſennam, vt res ferat, attingantur: ſed ſi quædam penitus fuerint prætermiſſa, vel negligentius expoſita, hæc ſane debent ſuppleri & accuratius explicari, adeo vt nihil propemodum relinquatur, de quo conſultores in alterutram partem ſermonem & iudicium non faciant.

Poſtremo autem id mihi monendi eſtis, quod ad probationem & confirmationem pertinet eorum quæ dicuntur, quandam mediocritatem eſſe tenendam, ne conſultores afferendis rationibus vel veterum teſtimoniis, aut nimii ſint & tanquam prodigi, aut plus æquo parci & reſtricti: in quod vtrumque vitium priores ambitioſi, poſteriores inſcientes videntur frequenter incidere: hoc autem fiet, ſi quæ obſcura ſunt & incerta, & fidem aliunde requirunt, omnibus modis clariora & certiora reddantur; quæ vero nullam continent difficultatem ſed euidentia ſunt, & fere vulgaria, potius indicentur & innuantur, quam longiori oratione demonſtrentur & confirmentur.

Sed publici doctores ex hoc munere mihi excipiendi ſunt, ſi præſentibus rei medicæ ſtudioſis conſultationes faciant, vt ſupra dixi, cum enim tunc tale officium non ſolum ad curandum ægrotum, ſed etiam ad docendum quamplurimos pertineat, illi digni legitima ſunt excuſatione, ſi quæ etiam fere manifeſta ſunt, in gratiam auditorum ſtudeant & rationibus, & veterum auctoritatibus adhuc magis explicare & illuſtrare.

In tota aūt conſultatione ſingulos cōſultores decet ſumma cū prudentia, moderatione, & ęquitate orationē inſtituere, & perpetuo collegarū auditorū, ac prę̄ſentis loci

loci ac temporis rationem habere, ſed tamen ita, vt illi reipſa demonſtrent, allum nullum finem quam ſalutem ægroti ſibi propoſitum habere.

Hæc ſint dicta de conſultationibus medicis, quæ pro ratione otii, quod mihi perexiguum conceditur, & breuitate, qua ſtudiis veſtris fore conſultum putaui, conſulto in præſentia ſufficiant: nam ſi occaſio mihi fuerit, alio fortaſſe tempore hanc rem accuratius perſequemur.

F I N I S.

Typographus Lectori S. D.

QVanquam antiquius nobis fuerit nihil, Lector æquanime, quam ſummo cauere ſtudio, ne quæ labes operi præſenti noſtra ſuboriretur culpa, tamen aduigilantes ſedulo vix cauimus, quin partim ob exemplaris agillima manu, ideoque ambigue haud paucis locis perſcripti incommoditatem, partim ob grammothetæ in medicis & dictionibus paulo rarioribus & characteribus, parum verſati hallucinationem, partim ob alias etiam cauſas, mendæ quædam irreperent, quas in relectione, & illa quidem tumultuaria deprehenſas, haud grauatim tibi commonſtrantes adnexuimus, rogamuſque, ſubſcripta loca quo monuimus modo reſtituere, ac cætera ſi quæ occurrent vitioſa, æquo corrigere animo, tibi vt allubeſcat.

Errata

Errata.

Pag.10.lin.3.de capillorum defluuio. Pag 13.ad marg. diſcut. & abſtergentia cum adſtrictione. P.14.lin.4. lumbrici.P.38.lin.20.El.roſ.Meſ.℥ß. P.43.lin.7.N.VII. P.48.lin.39.ſacrã anchoram. P.57.lin.19.vrendi. P.68.lin.15.indicabant. P.69.lin.38.ἀργὸς iners. P.71.lin.1.dementia. P.74.lin.37.quæ. P.80.lin.17.animali. P.80.lin.19.mediantibus. P.84.lin.40.excitabilem. P.94 lin 13.non eſt reiiciend. P.95.lin.29.Diadyctamnũ. P.97.lin.3.Latine. P.114. lin.12.cæteræ. P.115.lin.18.pluſquam. P.120.lin.19.gradibus. P.126. lin.16. phantaſiæ. P.151. lin.40.Pituita. P.176.lin.40.Portulacam. P.181.lin.13.fit. P.190. lin.8.myrti. P.204. lin.36. marrubio. P.211.lin.36.pleuriticum. P.212.lin.11.externa. P.216.lin.1.Galeni. P.217.lin.7.vnoq;. P.227.lin.11. vſſiſſe. P.233. l.25.ana ʒ j. P.235.l.5.dele an.ʒ j. P.235.l.11.adde,an.ʒ j.P.243. lin.23 ſpem.P.247.l.10.&19.odorata. P.262.l.10. pũctiones. P.288.lin.24.catapotiis. P.293. lin.3.ana ʒ j. P.305.lin.penult.adde,agit de fame. P.309.ad marg.lin.6.perdatur.P.315.lin.23. Valleſius.P.317.lin 29.ſympoſiacis.P.338.lin.4.à fine,lege Sonchi. P.348.lin.16.vtimur.ibid. lin.20.Celticæ. P.359.lin.38. pro ℥ lege ʒ. P.362.lin.40.contentam. P.364.lin.31.dele,Purgans melancholiam. P.377.lin.32.fruſtratio. P.382.lin.antepenult.abſconditam. P.391.lin. penult.Pachii. P.404. lin.21. ℥ ij. P.423.lin.33.tanquã. P.436. lin.30. Valgriſiũ. P.446.lin.23. ana ℥ ij. P.462. lin. 4. ſem.odoratorum. ibid.lin.34.ſem. P.471 lin.17.eductis. ibid.lin.25. cornu. P.488.lin.17.Gynæc. P.469.lin.32.craſſum. P.401. lin.24.ʒ iiij. P.507. lin. 35. ℥ ß. ibid. lin. 37. ℥ iiij. P.508. lin.3. El. ibid. lin.4.℥ j.ß. ibid. lin.penult. ʒ ij. P.510. lin.13. ℥ j. ibid.lin.19.ſtyr.calam. ibid.lin.36.℥ ij. ibid.lin.37.℥ j. ibid.lin.antepenult.ana M.ß. P.511. lin.8. poſt menſium, adde, propter frigidam vteri intemperiem, nec non propter vitium craſſioris ſanguinis,ſint ſatis:iam eſſet vt ageremus de ſuppreſſione.P.514.lin.37.non.P.519. lin.penult.epaticæ. P.520.lin.15.ʒ j. ibid.lin.18.℥ ij. P.521.lin.2.dele Puta. ibid.lin.19.connecte,ſucci plantag. P.521.lin.42.ana ℥ j. P.522.lin.3.℥ ij. P.ibid.lin.27.cucurbitis. P.524.lin. 5.gonorrh. P.531.lin.20. caloris. P.532.lin.penult.℥ j. P.533.lin.1.apio. P.536.lin.26.eo tempore. P.544.lin.14.dele,partis. P.546.lin.penult.adde,viri ſteriles fiunt, ſi illorũ venæ poſt aures incidantur,de quibus. ibid. lin. vlt. plurimi Scythæ Eun. P.548. lin. 1. pro mulieris lege virginis. ibid.lin.3.pro huiuſmodi lege hymen. ibid.lin.3.an iſtius membr. ibid.lin. 7.ex beata virgine ortu. ibid. lin.10. compertum videtur fieri potuiſſe. P.549.lin.15.ipſum inſtar. P.555.lin.2.excret.impeditam. P.556.lin.18.dele ( ). ibid.lin.21.Oxymel non. P.557. lin.32.lil.alb.cum arom. P.558.lin.9.lege ℥ j. Styrac.cal.℥ ß. P.563.lin.14. molam conceptã. P.566.lin.43. magis quam. P.568. lin.16.℥ ij. P.569. lin.6.℥ ij. P.626.lin.41.quando Hipp. P.629.lin.10.intenſionem. P.631.lin.18.tamẽ humiditas ſimul. P.634.lin.40.ſublimamenta. P.639.lin.24.aph.5.30. P.ibid.lin.26.fortaſ.legend.commentarii videatur. P.662.lin.29. conſt.aeris cal. P.666.lin.8 pro hominis lege ſomnus. P.667.lin.35.recipientis. P.751.lin. 20.℥ ij. P.791.lin.27.thamar.ʒ ij. P.810. lin.9. Leonicenum. P.854. lin.41. ℥ ij. P.858.lin. 26.℥ ij.

INDEX RERVM ET VERBORVM SATIS COPIOSVS OMNIVM, TOTO HOC VOLUmine practico contentorum.

A

ABortus an ex vteri paruitate fieri queat 580
Abortus ſigna 582
Abortus præſeruatio 585
Abortus quid 576. Cauſæ ibid.
Abortum præcauentia 587
Abſceſſus in faucibus quomodo rumpendus 192
Abſinthii ſuccus lædit ventriculum 5
Abſinthii vſus in febribus 760
Abſtergentia medicamenta non ſemper calida 336
Abſtinentia à potu hydropicis ſalutaris 397
Aceti facultas 15
Acceſsio vel periodus morbi quid 643
Acceſsiones epilepticæ quomodo ſoluendæ 116
Acceſsiones anticipantes ſignificant augmentũ 642
Achores quid ſint 14
Achorum differentiæ 15. Cauſæ & ſigna ibid.
Achores ſanantia medicamenta quas debeant habere conditiones 15
Acor perpetuo à frigore fit 378
Actio corporis ad inſtrumenta pertinet 624
Actiones perficiuntur propter partiũ temperiem 59
Actiones voluntariæ quæ 198
Actiones omnes tripliciter læduntur 307
Actiones omnes in febribus an lædantur 615
Acuti morbi duplices 640
Acuti morbi leuiorum præſidiorum vſum non permittunt 187
Acutorum morborum diuiſio 639
Adſtringentia in febribus putridis vitanda 701
Adſtringẽtia in princ. fluxus muliebris vitãda 528
Adſtringentium multus vſus in ſputo ſanguinis vitandus 236
Aer phthiſicorum qualis 246
Aeris conſtitutio cal.& hum. putredines facit 662
Aer in febribus quomodo alterandus 745
Aeger in declinatione mori an poſsit 636
Aeſtate an magis nutriendum quam hyeme 735
Aethiopes bibunt aquas calidas 714
Aetas variat morbos 688
Aetatum diuiſio variorum auctorum 738
Aequinoctia duo 774
Affectus corporis præter naturam triplices 618
Affectio indicat auxilia 45
Agaricus quid 934
Agarici præparatio ibid.
Agarici facultas & doſis 935
Agaricus colico dolori & inteſtinis noxius 425
Alauda ad colicos dolores commendatur 432
Alcola Arabibus quid 183
Alex. Tralliani error de ſignis alopeciæ 2
Alex. Trall. ſuperſtitioſa remedia 432
Alex. Trall. error de melanch. 130
Alex. Trall. male reprehendit Gal. 238
Alica quid 654
Alimenta in febribus actu frigida exhiberi an debeant 729
Alimentorum quantitas vnde deſumenda 730
Alimenta cito nutrientia 318
Alimenta coctiones impediunt 702
Allium theriaca ruſticorum 425
Aloe hæmorrhoides aperit 519
Aloe correctione indiget 5
Aloe ſtercorarium medicamentum 431
Aloe in paralyſi conueniens 92
Aloe lota quid differat ab illota 288
Aloes qualitas 920
Aloes vſus quotidianus improbatur 921
Aloe ſenibus inutilis ibid.
Aloe an hæmorrhoides aperiat 480
Alopeciæ & Ophiaſis differentia 2
Alopecia quis ſit affectus 1
Alopeciæ differentia 2. Curatio 7
Alopecia an facilis vel difficilis curatu, quomodo cognoſcatur 4
Alopeciæ cura in quibus conſiſtat 9
Alopeciæ remedia qualia eſſe debeant 8
Alterantia melancholicum humorem 137
Altimari error de oxyrhodini applicatione 35

Altimari

Altimari error in Cephalalgia 21
Altimari error de ſiti 320
Altimari error 223
Alui ſemper ratio habenda in ægris 731
Aluo fluente à ſanguinis miſsione abſtinendum 458
Aluus moniali 22. diebus occluſa 430
Aluum emollientia ibid.
Amauroſis quid 158
Amuleta parui penduntur à Gal. 49
Anaſarca facilioris eſt curationis quam aſcites 385
Anaſarcæ ſigna 383
Andromachus auctor hieræ 287
Angina quid 184
Anginæ differentiæ ibid.
Anginæ ſigna 186
Anginæ curatio 187
Angina lethalis quæ 187
Anginæ ſuppuratio quomodo curanda 192
Angina ſuppurata maxime periculoſa ibid.
Animalia fabrorum exiguos habent lienes 405
Animalia quædam menſtruas purgationes habentia referente Ariſt. 491
Animi deliquium quomodo inducendum 876
Animi deliquium quomodo auertendum 318
Animi deliquium ſanguinis fluxum ſiſtit 173
Anodynum in ophthalmia 153
Anodyna in colico dolore vſurpanda 418
Anodynorum qualitas & natura 295
Antidota in febre peſtil. ante ſtatum non adminiſtranda 848
Antimonii vſus in ruſticis 392
Antimonii facultas 949
Antimonii doſis & vſus ibid.
Antipater Cidonius ſemel ſingulis annis febre correptus 804
Antipatri medici ſiculi hiſtoria 201
Apertio venarum triplex 172.228
Apertio vaſorum vnde fiat 231
Aphoriſmi nonnulli tanquã ſpurii reiiciuntur 492
Aphrogala quid 279
Aphthæ quid 182
Aphthis pueri cur facile corripiantur 183
Aphtharum ſigna & curatio 183
Apnœa quid 198
Apophlegmatiſmi morbis frigidioribus conueniũt 6
Apophlegmatiſmus pituita redundantis eſt remedium 48
Apoplexia vnde dicta 76
Apoplexiæ definitio ibid.
Apoplexia non ſemper repente inuadit 77
Apoplexiæ cauſa ibid.
Apoplexia an periodica 80
Apoplexia frequenter in paralyſin deſinit 89
Apoplex. quomodo & morb. & ſympt. dici queat 78
Apoplexia & acutus morbus & longus dicitur 79
Apoplexiæ differentiæ 79
Apoplexiæ fortis tres ſunt gradus ibid.
Apoplectici ante horam 72. non ſepeliendi ſecund. Auic. 81
Appetentia immoderata quid 313
Appetentia immoderata cur ponatur à Gal. inter actiones deprauatas 307
Appetentiæ abolitæ cauſæ 308. Curatio 311
Appetitus quomodo per conſenſum perdatur 309
Appetitus deprauatus duplex 312
Appetitus deprauatus an ſimilia appetat an diſsimilia vitioſo humori 319
Appetitus duplex 307
ad Appetitum quinque concurrunt ibid.
Appetitus canini curatio 315
Appetitus cuius partis ſit 306
Aqua carnis quomodo paranda 858
Aqua cochlearum 342
Aqua ceraſorum deſtill. epilepſiam ſoluit 116
Aq. frigida duplici ratione in febrib. exhibetur 715
Aq. frigidam exhibendi circumſtantiæ ibid.
Aq. frig. an in die critica exhibenda 719
Aqua optima quæ 720
Aquæ frigidæ intempeſtiua potio hydropem aliquãdo efficit 377
Aq. frig. inſeſſus menſes ſiſtit 521
Aquæ frigidæ potum quæ prohibeant 714
Aqua frig. continentium febrium remedium 790
Aquæ hordei vſus antiquiſsimus 740
Aqua in aſcite quomodo in abdomen deueniat 381
Aquoſi humores in omni hydrope ducendi 389
Aqua medicata dyſenteriam tollit 462
Aq. thermales menſes euocant 509
Aq. thermales frigidiores in intemp. calida hepatis laudantur 335
Aquarum thermaliũ potio in epilepſia laudata 118
Aquæ potus hydropicis aduerſiſsimus 396

Archangeli Piccolominei error 24
Arculani error 21
Argenterii conſideratio de læſis actionibus 307
Argenterius perſtringitur 272
Ariſtoteles dæmones non credit 134
Ariſt. ſententia de cauſis humani fœtus 534
Aromata quando capitis grauitatem efficiant 41
Arteriarum dolor qualis 29
Arteriarum ſectio quomodo inſtituenda 55
Arteriaca veteribus dicta quæ 197
Aſarum & menſes & lotium prouocat 531
Aſcites difficilius curatur quam reliquæ hydropis ſpecies 385
Aſcitis ſigna 383
Aſperæ arteriæ vſus 199
Aſthma & orthopnœa idem affectus 198
Aſthmatis deſcriptio 197
Aſthmatis differentiæ 199
Aſthma an morbus acutus 201
Aſthmatis ſigna ibid.
Aſthmatis curatio 202
Aſthmatis duas tantum cauſas ſtatuit Gal. 200
Attractio fit quatuor modis 33
Attrahentia medicamenta quando locum habeant in parotidibus 170
Auditus inſtrumentum principale quod 167
Auditus læditur tripliciter 166
Augmentum morbi quid 634
Augmentum particulare duas habet partes 644
Auerrhois opinio de mœſtitia 127
Auicenna reprehenditur 418.423
Auicennæ error de ſitu cordis 207
Auicennæ Meſuæ, &c. error 30
Auicennæ error de melancholia 130
Auicennæ error de differentia alopeciæ & Tyriæ 1
Auic. reprehenditur de cauſis apoplexiæ 79
Aures excrementa cerebri facile recipiunt 169
Aurium partes duplices 160
Aurium dolor quid 161. Differentiæ, cauſæ 161. Signa 162
Auxilium admirandum ad aluum ducendam 431
Auxilium anceps experiri ſatius quam nullum 583
Axillæ cordis excrementa recipiunt 169

B

Balneæ ſiccæ in paralyſi laudantur 95
Balneæ ex oleo colicis conferunt 420
Balneæ aquæ dulcis melancholiam ſanant 136
Balneorum conſtructio apud veteres 822
Balnei aquæ dulcis vſus noſtro tempore 823
Balneorum vſus in ſicca corporis intemperie 282
Balneum aquæ dulc. maniacis vtiliſſimum 143
Balneum in tertiana exquiſita confert 762
Balneum pro calefaciendo vtero 557
Baſilica in inflammatione iecoris ſecanda 356
Bezoar lapis 848
Bilis atræ duplex generatio 806
Bilis æruginoſa an febrim poſſit generare 754
Bilis ſincera an poſſit putreſcere 753
Bilis differentiæ ibid.
Bilis flaua cur per tertium diem coaceruetur 675
Bilis nomine cæteros omnes humores intellexit Hip. 670
Bilem flauam concoquentia 222
Bilem flauam purgantia 6
Bilem flauam in morbo gall. præparantia & purgantia 889
Bilem præparans ſyrupus 38
Bilem purgans potio ibid.
Bolus euacuans bilem in ventriculo 296
Branchos quid 144
Braſſicæ folia ebrietati reſiſtunt 45
Bronchii medicis qui dicantur 199
Bulimos quid 313.316
Bubo cauſa ephemeræ 648
Bubo gallicus quomodo diſcernẽdus à nõ gallico 908
Bubonum curatio ibid.
Bubones ſuppurantia ibid.
Bubones contumaces quomodo tractandi 909
Bulimi natura plurimis incognita 316
Bulimos famem non habet adiunctam 317
Bulimi cauſa ibid.

C

Cacochymia quid 29
Cachexia an ſemper hydropem præcedat 379
Calculi excreti per anum 412
Calidiora in colico dolore nocent 419
Calidum innatum quid 860
Calida intemperies appetitum deijcit 309
Calor ambientis quid 659
Calor à calore quomodo perimatur ibid.
Calor extraneus quis dicatur 608
Caloris cauſa 663

Calor duo ſignificat 604
Calor febrilis an totum corpus occupet 613
Calor febrilis quomodo diſtinguatur à cæteris 614
Calor & frigus dolorem efficiunt per ſe 23
Calor natiuus an ſubiectum febris 611
Calor in ephemera qualis 649
Caluaria aſini epilepſiam ſanat 117
Caluicies vitium eſt inſanabile 3
Canini appetitus differentiæ & cauſæ 313
Capillorum defluuium vnde proueniat 10
Capillorum defluuium in morbo gallico quomodo curandum 910
Caput roborantia 41.42
Caputpurgia duplicia 40
Caput quot modis vacuetur 48
Caput quomodo refrigerandum 750
Capitis dolor ex vino meraciori, quomodo curandus 45
Capitis dolor ex ventriculo quomodo curandus 46
Capitis affectiones inueteratæ quomodo curãdæ 44
Capitis vulnera periculoſa 45
Carabetus quid 58
Caros Græcis quid 84
Cari definitio & differentiæ 85
Caſsia veteribus incognita 914
Caſsia Græcorum & Arabum differunt 915
Caſsiæ qualitates & vſus ibid.
Caſsia condita 916
Caſsia in paralyſi vitanda 92
Caſtoreum neruis gratum 94
Caſtoreum in palpit.cord. Gal probatur 253
Caſus complicatorum affectuum 290
Caſus imbecillitatis ventriculi 291
Caſus curandi doloris ventriculi ex flatibus 298
Caſus in dyſenteria propoſitus 469
Caſus obſtructionis iecoris 349
Caſus vuulæ barbaris quis morbus 181
Catalepſeos definitio 86. Cauſa ibid.
Catalepſeos ſigna & curatio 87
Cataplaſma dolorem ſedans 170
Catarrhus an morbus capitis ſit vel thoracis 144
Catarrhi quomodo generentur 144
Catarrhi cauſam vnicam conſtituit Ariſt. 145
Catarrhi ex cauſa calida curatio 147
Catarrhi ex frig. intemperie curatio 148
Catarrhi vox æquiuoca 144
Catellus vel puer ventriculo frigido & ſicco applicandus 284
Catochus & catalepſis nihil differunt 85
Cauſa morbi quid 618
Cauſa corpus non afficit, niſi diſpoſitum 630
Cauſa procatarctica vnde dicta 651
Cauſonis differentiæ 778. Signa ibid.
Cauſonis curatio 779
Cautela in hydropis curatione 392
Cauterium in occipitio epilepticos iuuat 120.122
Cauterium actuale lethargicos excitat 75
Cauteria in calidis morbis non adhibenda 49
Cauteria in aſthmate inueterato quomodo inurenda 204
Cauteria in ſuffuſione commendantur 158
Cauteria melancholicis non ſemper proſunt 141
Cauteria infra genu poſita menſes reuocant mercuriali 507
Cauteriorum facultas 57
Cephalalgia dupliciter accipitur 21
Cephalalgia quomodo differat à Cephalæa 21
Cephalæa quid ſit 21
Cephalæa quid 47
Cephalææ differentiæ & ſigna ibid.
Ceratum pro ventriculo 292
Cerebri calidam intemperiem alterantia 148
Cerebrum ipſum in epilepſia etiam laborat 109
Cerebrum leporis aſſatum neruos corroborat quibuſdam 94
Cerebrum cum ventriculo magnum habet conſenſum 309
Cerebrum inflammari poteſt 59
Cerebrum ſenſus expers 24
Cerebrum quomodo dicatur dolere Galeno 24
Cerebrum in melancholia quomodo lædatur 126
Chalybis p̃paratio & præſtãtia in ſcirrho lienis 405
Charta antiquorum diuerſa fuit à noſtra 16
Charta præſtantiſsimum ad achores remediũ ibid.
χήμωσις quid 150
Cholera morbus vnde nomen acquiſierit 259
Choleræ definitio ibid.
Cholera qualis affectus 260
Cholera morbus ſemper acutus 261
Choleræ ſigna 262. Indicationes ibid.
Choleræ humidæ curatio 263
Choleræ ſiccæ curatio 266

Choleri curandi exemplum 269
Cholerici famem non perferunt. 737
Chordapſus quid 434
Chorion quid 594
Cibationis tempus quomodo inueſtigandum 704
Cibi quantitas in morbo gallico 902
Ciborum quantitas vnde deſumatur 655
Cichoracea omnia iecori conueniunt 332
Cichoracea non magnopere lædunt intemperiem hepatis frigidam 340
Cinis hirundinum vt præparandus ad anginã 191
Circuitus morbi quid 643
Circuitus febrium cauſæ quæ Galeno 674
Clyſter ad dolorem colicum 418
Clyſter ad colicam flatuoſam 426
Clyſter flatus diſcutiens 252
Clyſter refrigerans 138
Clyſter in principio inflammationis iecoris 357
Clyſter lenis 244
Clyſter narcoticus 421
Clyſteris acris formula 33
Clyſteres in lethargo 73
Clyſteres ex vinis generoſis in apoplexia improbantur 83
Clyſteres refrigerantes 749
Clyſterum vſus varius 708
Clyſter communis 709
Clyſter acris reuellens 710
Clyſter flatus diſcutiens ibid.
Clyſteres nutrientes 711
Clyſterum materia ad dyſenteriam 466
Clyſterum vſus loco ſectionis venæ probatur 65
Coagulum vim habet acrem & exſiccantem 336
Cochlearum caro phthiſicis noxia 246
Cochlearum caro hepati prodeſſe dicitur 342
Cochlearum vſus in hydrope 395
Cochleare magnum & paruum quæ menſura 289
Coctione diſtinguuntur tempora morborum 637
Colchicum herba, ephemerum cur dicatur 646
Colica quis morbus 410
Colici doloris differentiæ ibid. Cauſæ 411
Colica peſtilens & epidemica 411
Colicus dolor per conſenſum improbatur 412
Colica ex humoribus bilioſis quomodo curãda 428
Colici doloris ex flatibus curatio 426
Colici doloris ſigna 413
Colicus dolor quomodo diſcernendus à renum dolore 416
Colicæ ex dolore craſſo curatio 423
Colocynthidis facultas & vſus 942
Colocynthidis incommoda 943
Collyrium reſoluens 153
Collyrium abſtergens & exſiccans modice 155
Collyrium ſarcoticum ibid.
Collyria antiquorum acerrima fuerunt 159
Columbæ diſſectæ phreneticorum capiti quando applicandæ 68
Columellæ vſus 181
Columellæ laxatæ cauſæ ibid. Curatio ibid.
Columellæ reſciſſæ incommoda 182
Complicati affectus quid ſibi poſtulent 290
Conceptio quomodo fiat 533
Conceptus in balneo factus Auerrhoi 540
Conceptus tripliciter læditur 544
Conceptus fieri maxime ſolet menſibus ceſſantibus 535
Concoctio quid 272
Concoctio ventriculi ſimilis eſt elixationi 320
Concoctio triplex 792
Concoctio craſsitudinem ſemper an pariat 697
Concoctio quid Galeno & Ariſt. ibid.
Concoctio in febre vnde cognoſcatur 687
Concoctionis ſigna vniuerſalia morborum tempora demonſtrant 643
Concoctionis læſæ quæ cauſæ 273.274
Concretum ſanguinem diſſoluentia 235
Cõcubitus immoderatus animalib. pernicioſus 546
Condylomata quid 476
Condylomatum curatio 478
Confectio Cyphoides ad imbecillitatem hepatis confert 340
Confectio hamech 957
Congelationẽ medici vulgares Catalepſin vocãt 86
Conſenſus duplex Auicennæ 27
Conſolidantia vlcera pulmonum 274
Conſuetudo ſubito mutata periculoſa 727
Conſultorum medicorum quorundam methodus improbatur 966
Conſultatio medicorum vtilis & neceſſaria eſt 967
Continuum ſoluitur duobus modis 20
Cõtinuæ febres ſunt deteriores intermittentib. 677
Continuarum febrium diuiſio 669

Continuarum febrium differentiæ 629
Contradictio Gal. conciliatur 210
Contraria in eodem ſubiecto non ſubſiſtunt 276
Conuoluulus quid 434
Conuulſio quid 98
Conuulſio quomodo dicatur motus 98
Conuulſio quomodo dicatur ſolutio continui 99
Conuulſio an fiat natura quoq; operante ibid.
Conuulſio muſculis tantum accidit 302
Conuulſio ex inflammatione quomodo curãda 105
Conuulſio quomodo fiat 102
Conuulſionis futuræ ſigna 103
Conuulſio canina quid 96
Conuulſio ex ſiccitate nullam recipit curationẽ 106
Conuulſio & morbus acutus, & diuturnus 639
Conuulſioni ex plenitud. eadem curatio debetur quæ paralyſi 103
Conuulſiuus affectus quis dicatur Gal. 102
Cor quibus affectibus laborare poſſit 247
Cor nullum patitur vitium graue Ariſt. 248
Corde laborante baſilica ſecanda 252
Corroborantia medicamenta 253
Cor eſt ſubiectum febris 611
Cor omnium citiſſime calefieri poteſt 613
Cordis ſitus 207
Cordialia medicamenta 847
Coriandri qualitas 750
Cornu monocerotis 848
Cornu cerui vſtum ad colicam facit 432
Corona ex rad. pœoniæ rec. geſtata epilepticis confert 122
Corpus tripliciter non vacuatur 310
Corpora ad melancholiam accommodata quæ 134
Corpora ad febrim præparata quæ 630
Cortex caſſiæ fiſt. ad partũ ꝓmouendũ inutilis 591
Coryza quid 144
Cranium humanum contra epilepſiam eſt 117
Criſis quomodo cognoſcatur 687
Criſis bonæ tres conditiones 261
Criſis in acceſſionibus cur fiat 705
Criſis inflammationis iecoris quæ 355
Criſes imperfectæ an debeant iuuari 852
Criſta quis affectus 476
Criticus menſium fluxus non cohibendus 516
Crocus caput offendit 36
Cruditas quomodo cauſa ephemeræ 648
Cruditates quomodo generentur 665
Cruentarum deiectionum quatuor differẽtiæ 447
Cruſtæ oris quid ſint 180. quomodo curandæ ibid.
Cryſtallinus humor præcipuum viſionis inſtrumentum 156
Cucurbitula ſcarificata occipiti appoſita lippitudinem ſanat 152
Cucurbitula magna ventriculo appoſita, flatus eius diſſoluit 360
Cucurbitulæ ſcarificatæ quando locum habeant 32
Cucurbitulæ in pleuritide deteſtandæ 216
Cucurbitularum vſus laudatus in hæmorrhagia narium 173
Cucurbitularum dotes 844
Curatio morborum eſt medici finis 692
Curatio morborum tripliciter vſurpatur 701
Cutis raritas vnde 865
Cutis denſitas quomodo tollendæ 312
Cutim fœdam in ictero corrigentia 375

D

Declinatio morbi quid 635
Declinatio vera quomodo diſcernẽda à ſpuria 637
Declinatio febris optimũ eſt tempus nutriendi 703
Decoctum florum & fructuum 761
Decoctum chamomeli vel anethi colicum dolorem ſedat potatum 420
Definitiones medici Galenum auctorem non habent 259
Definitiones in principio quando non ponendæ 603
Definitiones bonæ tres conditiones 604
Defluuij capillorum cauſæ 10
Deliquium animi quomodo inducatur 519
Delirium in ſtatu febrium cum contingat 691
Delirium non eſt in lethargo 71
Deliria varia vnde proueniant 131
Demanetus in lupum verſus 143
Dentes omni morbo poſſunt laborare 175
Dentes an ſentiant 175
Dentium dolores cur difficulter curentur 176
Dentium dolores occulta vi tollentia 177
Dentes eroſi euellendi 177
Dentes ſtabiliens linimentum ibid.
Dentium nigredinis cauſæ 177
Dentifriciorum exempla 178
Deriuatio quid 870
Deriuatio fit ad loca vicina 519

Deſtillatio cerebro non affecto, nunquam fit 144
Dextrum latus ſiniſtro illæſo cur paralyticum euadat 89
Diagridium quid 941
Diamoron Gal. in Angina commendat 190
Diamoron commendatur in vitiis oris 179
Dianucum in principio Anginæ à Gal. adhibitũ 190
Diarrhæa quid ſit 438
Diarrhæa cerebralis ſigna 439
Diarrhæa ſtomachalis ſigna 440
Diarrhæa critica à ſymptomatica quomodo diſtinguenda 441
Differentiæ febriũ à materia maximè propriæ 621
Difficultas inteſtinorum 447
Difficultas de ileo 436
Difficultas ſpirãdi ſemper comitatur pleuritidẽ 209
Diocles librum de hypochondriaca compoſuit 132
Dionyſius Tyrannus à deliciis abſtinens tabe laborauit 727
Diſpnœa quid 198
Diſſenſio coniugum ſterilitatis cauſa 551
Diuiſio vaſorum quadruplex 172.228
Diuiſio vaſorum ex quibus cauſis fiat 230
Diſtortium fit propter ſterilitatem 552
Diureticum decoctum 366
Diuretica 394
Diuretica an menſes etiam moueant 531
Diuretica cautè in dyſenteria adhibenda 462
Diuretica in principio febrium an conueniant 713
Diuretica in ſuppuratione non conueniunt 225
Dolor acutus ad membranas pertinet 25
Dolor extenſiuus à flatibus generatur ibid.
Dolor pulſatiuus pertinet ad inflammationes ibid.
Dolor antiquus frigiditatem ſignificat ibid.
Dolor capitis ſemper in pleuritide adeſt 210
Dolor non in ſolo tactu, ſed in quolibet ſenſu reperitur 19
Doloris vna tantum proxima cauſa eſt 20
Dolor capitis futurus quomodo cognoſcatur 27
Dolor lateris perpetuum pleuritidis ſignum 209
Doloris nomen dupliciter accipitur 209
Dolor aurium ex flatibus & craſſis humorib. 164
Doloris duplex acceptio 18
Dolor quid ſit 18. quomodo fiat ibid.
Doloris capitis cauſæ & differentiæ 22
Doloris capitis ex bile ſigna 36
Doloris dentium cauſæ 176. Curatio ibid.
Dolori an conueniat curatio 30
Dolorem in angina lenientia 191
Dolores tripliciter auferuntur 30
Dolores omnes triplici ratione curantur 162
Durities tribus ex cauſis prouenit 273
Durities in membris cauſa 361
Dyſenteria quis affectus 448
Dyſenteriæ cauſæ ibid.
Dyſenteria peſtilens inter Hebræos 449
Dyſenteriæ ſigna 450
Dyſenteriæ curatio 953
Dyſenteria non eſt alui profluuium dicendum 459

E

Ebrioſi ad conuulſionem parati 103
Ebrioſi infœcundi 546
Ebuli cortex & radix aquam hydropicorum ducit 393
Elaterium quid 940
Elaterii facultas & doſis ibid. Vſus 941
Elaterii vſus quis 391
Electuarium epilepticum 118
Electuarium ſanguinem ſiſtens 233.235
Electuarium conſolidans vlcera pulm. 238
Electuarium expectorans 219
Electuarium pus ex pectore educens 226
Elect. lenitiuum in febribus non conuenit 925
Elect. Diacathol. non eſt leniens 926
Elect. Diaſebeſten duplex 926
Elect. Diaprunum ſimplex lenit aluum 926
Elect. conſolidans exulcerata inteſtina 446
Elect. deobſtruens hepar 349
Electuarii diaprũnis doſis 951
Elect. Diaſebeſten doſis ibid.
Elect. de pſillio vſus & doſis 952
Elect. roſati & elect. de ſucco roſ. doſis 952
Elect. de hermodactylis 945
Elect. Diacatholicon 957
Elect. Diaſena ibid.
Elect. bened. laxat 954
Elect. Indum ibid.
Elect. Diaturbith 954
Elect. Eleſcoph 655
Elect. Diaphænicon 955
Elementa ſecundum totum incorruptibilia 488

Elemen-

Elementa omnes mixtionis conditiones habent 658
Emplaſtrum ad fœcunditatem 558
Emplaſtrum ſpleneticum 406
Emplaſtrum ſcirrhum emolliens 366
Emplaſtrum diaphænicon firmat alui fluxionē 266
Emplaſtrum ad hydropem 395
Emproſthotonos quid 100
Empyematis duplex ſignificatio 223
Empyema quid ibid.
Empyematis differentiæ cauſæ & ſigna 224
Emulſio ſem. papau. albi contra vigilias 67
Emunctoria corporis humani tria 169
Entia omnia duplicia 488
Epar refrigerantia 751
Ephemerum animal quodpiam 646
Ephemera febris definitio 646. differentiæ ibid. cauſæ 647
Ephemeræ febris forma quæ 650
Ephemera peſtilens an datur 650
Ephemera ſemper incipit à cauſa externa 651
Ephemeræ febris curatio 653
Ephialtes quid 122
Epiala quæ febris 794
Epialæ febris curatio 804
Epilepſia varie appellatur 106
Epilepſia an morbus acutus 640
Epilepſia vel proprie fit, vel per conſenſum 112
Epilepſia an ſit morbus acutus 113
Epilepſia an ſanabilis 114
Epilepſiæ definitio 107. differentiæ ibid. cauſæ 108. ſigna 113
Epilepſia nunquam ex ſiccitate prouenire poteſt 108
Epilepſiæ per conſenſum ventriculi factæ curatio 115
Epilepticus nemo eſt ſine conuulſione 107
Epilepticorum remediorum catagolus 117. 121
Epithema cordiale 253
Epithema iecoris frigidum 338
Epithema iecoris repellens 357
Epithymi facultas & vſus 938
Eraſiſtrati opinio de hydropis generatione 376
Eroſio vaſorum quomodo cognoſcatur 231
Eroſio omnis difficulter curatur 238
Errhina triplicia 7
Errhina morbis frigidioribus conueniunt 6
Errhina ex quib. conficiantur 375
Errhinum in Epilepſia 122
Errhini exemplum 41
Error in ſyruporum adminiſtratione 776
Errores varii in alimentis committuntur 261
Errores in medicamentis ibid.
Euphorbii præparatio 889
Excrementa cur non ſecernantur 368
Excrementa in venarum coctione triplicia ibid.
Excrementa profuſa ſpiritus ſecum ducunt 593
Excrementa in corporibus quot modis coaceruentur 526
Excrementa talia ſunt ſpecie, quale id quod redundat in corpore 527
Excrementa in omni fiunt concoctione 490
Exemplum ſputi cruenti ex deſtillatione capitis 231
Exemplum ſputi cruenti ex eroſione vaſis pulmonum ibid.
Exempla diſcentibus vtilia 773
Exercitatio omiſſa febres generat 666
Expoſitio Aph. Hip. 62. 41. pag. 371
Exſufflatio in tuſſi quomodo fiat 393

F.

Fabula Abbatis deiecta appetentia laborantis 312
Facies Hippocratica ex quibus cauſis fiat 691
Facies tornatilis Auic. quæ ſit 640
Facultates principes tres 59
Facultates principes in cerebro ſedibus non diſtinguuntur 128
Facultates naturales quatuor 512
Facultate intercepta fit morbus per conſenſum 26
Famis nomen bifariam accipitur 306
Fames quomodo generetur ibid.
Fames canina quid 313
Fames & ſitis quomodo cauſæ febris eph. 648
Fames noxia in affectibus bilioſis cap. 47
Febris vnde dicta Græcis 604
Febris vt fiat duo neceſſario requiruntur 186
Febris ex pura bile fieri an poſsit 671
Febris genus quomodo cognoſcatur 687
Febris continua dupliciter dicitur 669
Febris non eſt niſi in corde accendatur calor 609
Febris vtrum apoplexiæ iungi poſsit 77
Febris diurna eſt deterior nocturna 628
Febris continua quæ 629

Febrium intermittentium tres ſpecies ibid.
Febris eſt intemperies calida ſine ſiccitate 606
Febris hectica cur cum phthiſi coniungatur 242
Febris continua ſemper comitatur pleuritidem 208
Febris temperamento reſpondens minus periculoſa 631
Febris an ſimplex morbus an compoſitus 605
Febris acutæ conditiones 209
Febris ephemera in alios morbos degenerat 645
Febris in conuulſione an excitanda 105
Febris tertiana ſpuria dicitur duob. modis 754. eſt periculoſa 755
Febris ſyncopalis ſigna 801. Curatio 801
Febris ardens an ſit eadem cum tertiana continua 777
Febris ſanguinis quænam ſit 783
Febres ſibi inuicem ſuccedere poßunt 622
Febrium prima genera tria 622
Febris ſubiectum quod 623
Febres ſingultuoſæ 304
Febrium diuiſio antiqua 618
Febrium putridarum ſigna ſec. Auic. 680
Febrium melancholicarum differentiæ 804
Febrium putridarum curandarum ſcopi qui 694
Febrium doctrina medico perneceſſaria 603
Febrium bilioſarum ſigna 755
Febris tertianæ ſigna 756. Indicationes curatiuæ ibid.
Febrium bilioſarum diuiſio 752
Febrium omnium proprium remedium refrigeratio 789
Febrium continuarum ſigna 681
Fel bouinum ſumptum molam deiicit 569
Fel omnium animalium in doloribus aurium prodeſt 165
Fel perdicis & lucii piſcis in ſuffuſione vſitatum 159
Fel terræ 942
Fernelius perſtringitur 272
Fernelius non concedit apoplexiam ex ſanguine vel melancholia fieri 79
Fernelius opinatur vterum moueri 549
Fernelii error 611
Fernelii error de incubo 124
Fernelii rationes de cauſa epilepſiæ refutantur 109
Fernelii ſigna corruptæ iecoris ſubſtantiæ extenuantur 325
Fernelii inconſtantia 564
Fernelii ratio aquæ in aſcite collectæ reprehenditur 382
Ficus quis affectus 476
Filii ſtolidi cur à parentibus ſapientibus gignantur 560
Filicis ſuccus hepati aperiendo conueniens 333
Flatuoſus lateris dolor quomodo diſcernatur à vera pleuritide 211
Flatus ex debili calore generantur 426
Flatus ab intenſo frigore non generantur 569
Flatus quomodo in corde generari poßint 251
Flatus nunquam in colica deſunt 419
Flatus in vtero contentos diſſoluentia 571
Flatus diſſoluentia 427
Flatus diſcutientia 298
Fluxionis omnis duæ cauſæ 667
Fluxio humorum quomodo cohibenda 265
Fluxio ſanguinis narium qualis ſit affectus 171
Fluxus ſanguinis tres modi 171
Fluxus muliebris difficilis curatu 528
Fluxus muliebris ex bilioſo humore curatio 528
Fluxus hepatici ſigna 440
Fluxus ſplenetici ſigna ibid.
Fluxus hepatici curatio 452
Fluxus ventris non ſtatim cohibendi 452
Fluxus muliebris differt à ſuperfluo menſium fluxu 511. 523
Fluxum alui ſiſtentia medicamenta 442
Fœcunditatem præſtantia 559
Fœmina neutiquam monſtrum 489
Fœminæ cur celerius viris pubeſcant 550
Fœmina poſt annum 50. ad conceptionem inepta ibid.
Fœmina cur tardius formetur in vtero quam mas 594
Fœtor anhelitus ſignum putredinis 831
Fœtus ex vtero prodeuntis forma naturalis quæ 588
Fœtus viginti quatuor partubus editi 589
Fœtus fœmina difficilius naſcitur 589
Fœtus trimeſtris & quadrimeſtr. iniuriis reſiſtit 578
Fœtus demortui ſigna 584
Fœtus moritur in partu 4. diebus difficili 590

Fomen-

Fomentum pro ventriculo imbecilli 292
Fomentorum in pleuritide ſex ſpecies 214
Fomentum vulgare in pleuritide 214
Fr. Friſimelica lapidem deiecit 412
Frictiones febribus ſyncopal. conueniunt 802
Frigida intemperies appetitum quomodo proſternat 309
Frigidæ, ſiccæ, & humidæ iecoris intemperiei ſigna 330
Frigidis medicamentis caute vtendum 174
Fructus omnes febricitantibus nocent 699
Fuchſii error 518
Furfures cutis quid ſint 12
Furfurum cauſa ibid.
Furfurum capitis cauſa 12
Furor quid 142

G.

Galbula auis 367
Grauidæ ocioſæ & deſides ne ſint 583
Grauidis venam ſecare an liceat ibid.
Galenus reprehenditur à quibuſdam 5
Galenus auctor hieræ non eſt 287
Galenus quadringentos aureos, ob vxorem Boethi curatam, dono accepit 488
Galeni repugnantia 23
Galeni inconſtantia in cauſis doloris excuſatur 20
Gal. ſententia de fœtus generatione 534
Galeni defenſio contra Argenterium 85
Galenum principes facultates ſedibus non diſtinxiſſe probatur 128
Galeni commendatio 291
Gallicus dolor cur veſperi exacerbetur 30
Gargariſma in epilepſia 122
Gargariſma repellens & diſcutiens in angina 190
Gargariſma repellens, ad prolongationem Columellæ 181
Gargariſma emolliens columellam laxatum 182
Gargariſmata pituitam ex capite deducentia 7
Gargariſmus ad pituitam eliciendam ex capite 41
Gaudium quomodo ephemeram generet 648
Generatio naturæ operum naturaliſſimum 544
Glandis acrioris exemplum 33
Glaucoma quid 158
Gonorrhæa mulieres an laborent 523
Gonorrhæa à fluxu muliebri quomodo diſtinguatur 527
Grando erui magnitudine tuſſi reiecta 195
Grauidæ mediis menſibus medicamenta facilius ferunt 587
Grauidas ab abortu præſeruantia remedia 506
Grauidis Hippocrates purgantibus interdixit 578
Guaiacum an in vino decoquendum 896
Guaiaci boni notæ 897. Decoctionis exempla 898
Guaiaci decoctum paralyticis conuenit 94
Guidez Arabibus quid 80

H.

Hæmorrhagiæ narium cauſæ 868. curatiuæ indicationes 869. Curatio 875
Hæmorrhagiæ narium curatio 172
Hæmorrhois ſerpens 474
Hæmorrhoides qualis affectus ibid.
Hæmorrhoidum differentiæ & cauſſæ 475
Hæmorrhoides etiam alios humores præter melancholicum profundunt 475
Hæmorrhoidum dolorem lenientia 478
Hæmorrhoides in quibus affectibus aperiendæ 37
Hæmorrhoides puerperis an aperiendæ 601
Hæmorrhoidum vtilitas 481
Hæmorrhoides quando cohibendæ 482
Hæmorrhoides nimium fluentes quomodo curandæ 483
Hæmorrhoidum apertio menſes non mouet 506
Hæmorrhoidum ſiccarum curatio 479
Hæmorrhoides calidas demulcentia ibid.
Hæmorrhoides cœcas aperientia 480
Hæmorrhoides in phrenitide improbatur 65
Hæmorrhoides in ſcirrho iecoris quando aperiendæ 364
Hæmorrhoides ſuppreſſæ cauſa hydropis 381
Hæmorrhoides quomodo conſuendæ & vrendæ 485
Hecticæ vocis ſignificatio 813
Hectica febris quid 814. eius differentiæ 815
Hectica an primis diebus fiat 817
Hecticæ febris ſigna ibid. Formæ 818
Hectici cur poſt aſſumptum alimentum incaleſcant 820

Hecticæ febris curatio 821
Hectici noſtro tempore male curantur 826
Helleborus albus robuſtis prabendus 946
Hellebori nigri vſus ibid.
Hellebori nigri doſis 947
Hellebori nigri ſuccus & eius doſis 948
Hemicrania quid ſit 21
Hemicrania à Cephalæa parum differt 49
Hepar aperientia medicamenta 348
Hepar cur obſtructionibus obnoxium 343
Hepar obſtruentia quæ ſint 344
Hepatis gibba parte laborante per lotium vacuandum 347
Hepatis intemperiei calidæ ſigna 329
Hepatici qui 331
Herculis facunditas fabuloſa 546
Hermodactylorum vſus hoc tempore an admittendus 944
Hermodactylorum facultas & vſus 945
Hiera commodum ventriculo medicamentum 115
Hiera diacolocynth. 953
Hiera Logadii ibid.
Hiera pro clyſteribus 954
Hieræ auctor quis 922
Hieræ facultas & vſus ibid.
Hieræ doſis 46.289.923
Hieræ vſus 288. Modus vtendi ibid.
Hieræ compoſitio Romæ Galeni tempore 287
Hippocratis remedium in conuulſione à quibuſdam male reprehenſum 104
Hippocratis conſuetudo quæ 641
Hipp. locus interpretatus 189
Hipp. vulgaria & omnibus nota prætermiſit 730
Hiſtoria colicæ bilioſæ 429.430
Hiſtoria cuiuſdam tertiana notha laborantis 773
Hiſtoria Galeni de Romana muliere ex catarrho ſanguinem ſpuente 236
Hiſtoria Romanæ mulieris profluuio menſium laborantis 529
Hiſtoria de hydropico 389
Hiſtoria hydropici maluatico reſtituti 397
Hiſtoria de ruſtico ab hydrope liberato 396
Hiſtoria mulieris grauidæ 574
Hiſtoria de verme deiecto 314
Homo ſolus varium pariendi tempus habet 576
Homo qua ratione immortalis 488
Homo temperatus cur facilius febre corripiatur quam intemperatus 631
Hora acceſsionis humorem prodit 29
Hordei vſus varii 740. Qualitas 741
Horror quid 861
Humidæ intemperiei iecoris vtilia 341
Humores pituitoſi quomodo præparandi 528
Humores putreſcentes extra venas efficiunt febrem intermittentem 672
Humores in corpore quomodo generentur 661
Humores bilioſi iecoris vitio maxime generantur 527
Humores in tunicis ventriculi impacti, nauſeabundos faciunt 278
Humores ſecundi qui dicantur 814
Humores in morbi Gallici curatione ſæpe omnes reſpiciendi 890
Humores omnes purgantia 960
Humores per locum affectum non ducendi 457
Humorum motus ad horas diei diſtinctus 707
Humorum coctio in hydrope non attendenda 389
Humorum copia in pleuritide quomodo deprehendatur 215
Hydatis quid 250
Hydrops quid ſit 376
Hydrops thoracis 224
Hydrops per conſenſum 381
Hydrops vteri quid 572
Hydropis vteri cauſa 573. ſigna ibid.
Hydrops vteri à vero hydrope quomodo diſtinguatur 574
Hydropis vterini curatio ibid.
Hydropis generatio quæ 377
Hydrops iecore non affecto fieri an poſſit ibid.
Hydrops ex cauſis calidis an fiat ibid.
Hydropis differentiæ 379
Hydropis ſpecies quot ſint 380
Hydropis cauſæ ibid.
Hydropis tres differentiæ ſæpe inter ſe miſcentur 384
Hydropici quomodo vacuandi 385
Hydropicos purgantia remedia 390
Hyeme difficilius pariunt mulieres 589
Hypochondriaci melancholia & delirio laborant 132

I.

Ichor quid 12

Ichores differunt ſecundum naturam humorum. 12
Icterus vnde dictus 367
Icteri definitiones & differentiæ ibid. cauſæ 368. ſigna 369
Icterus miſtus ſit laborante iecore & liene 369
Icteri nigri curatio 374
Icterus ex venenis quomodo curandus ibid.
Ictimos auis 367
Iecur vniuerſo corpori frigiditatem communicat 613
Iecur roborantia medicamenta flagitat 332
Iecur corroborantia in hydrope. 396
Iecur lupinum an hepati humano ſubueniat 342
Iecoris officium 324
Iecoris ſitus, forma ibid.
Iecoris ligamenta 325
Iecoris morbi ibid.
Iecur in ſiniſtra parte repertum eſſe, nugæ 326
Iecur an ſentiat 327
Iecoris ſubſtantia ſcirrhis opportuna 360
Iecoris calida intemperies qualia poſtulet medicamenta 333
Iecoris intemperiem frigidam tollentia 340
Iecoris frigidi curatio 339
Ileos quid 434. familiaris pueris 437
Ileos poteſt & in tenuib. & craſsis inteſtinis conſiſtere 435
Ilei cauſæ & ſigna ibid.
Imaginatione attentiſsima an quis fieri poſsit melancholicus 130
Imbecillitas nomen eſt commune 331
Imbecillum quid 271
Imbecillitatis cauſæ ibid.
Imbecillitatis partium cauſæ 667
Imbecillitas facultatis duplex 665
Imbecillitatis ventriculi cauſæ 274
Imperfectionis mulierum cauſa 491
Imperforatæ quæ 547
Incubus quid 122
Incubi & Succubi creduntur Auguſtino 123
Incubi differentiæ 124
Incubus per conſenſum quomodo curandus 125
Indicationes inuenire quid ſit 962
Indicationes vnde deſumendæ ibid.
Indicationum neceſsitas 291
Indicationes curandi vnde deſumantur 2. 291. 633
Indicationes morborum omnium, qui ex fluxione humorum oriuntur 213
Indicationes curandi febres putridas quæ 694
Indicationes curatiuæ à tribus deſumuntur 693
Indicationes vnde deſumantur 291
Inedia appetitum reſtituit 312
Inedia maxime confert ad coctionem morbi 686
Inediæ viribus officiunt 702
Inflammationis acceptio multiplex 205
Inflammatio ex calidi ſanguinis fluxione fit 179
Inflammatio quomodo fiat 351
Inflammationis iecoris differentiæ 351. Signa 352
Inflammationes quomodo fiant 149
Inflammatio incipiens quomodo prohibenda 179
Inflammatio iecoris quomodo à pleuritide diſtinguenda 211
Inflammatio pulmonum periculoſa 234
Inflammationes omnes membrorum principalium morbi ſunt acuti & periculoſi 355
Inflammatio gibbæ iecoris partis magis periculoſa ibid.
Inflationis vterinæ cauſæ 569. ſigna 570
Inflationis vteri curatio 571
Infrigidans Gal. quomodo adhibendum 747
Inguina iecoris excrementa facile recipiunt 169
Inſania lupina quid 143
Inſenſibiliter vacuantia hydropicos 395
Inſtrumenta reſpirationis plura 199
Intemperies duplex 194
Intẽperies calida & humida putredinis morbis expoſita 632
Intemperies curatu faciles quæ 277
Intemperies ſicca in ægris idem eſt quod ſenium in ſanis ibid.
Intemperies ſine materia & cum materia quæ dicantur 285. 286
Intemperies nulla tollitur ſine totius corporis prouidentia 331
Intemperies ventriculi ſedecim 275
Intemperies inæqualis probatur à Gal. 275
Intemperies contraria in eodem ſubiecto eſſe nequit 276
Intemperies ſola non poteſt melancholiam efficere 130
Intemperies ventriculi calida non poteſt eſſe cauſa immo-

immodici appetitus 315
Inteſtinum lupi ad colicam 432
Inteſtinorum diuiſio 408. vſus ibid.
Inteſtinorum ſubſtantia 409. morbi ibid.
Inunctiones in morbo Gallico quomodo inſtituendæ 892
Iridis rad. facultas 939
Iridis ſuccus ibid.
Iſchæmum certiſſimum 175
Iugulares venæ & arteriæ 80
Ius galli veteris in aſthmate commendatur 204
Ius galli antiqui quomodo parandum 299

K.

Καθ' ἕξιν quid ſignificet 217
Καῦσος nomen quid ſignificet 778
Kermes abortum præcauet 587
Kiſch hordei quid 734
Κίττα quid 318

L.

Lac dyſenteriæ optimum remedium 463
Lac in dyſenteria caute exhibendum 464
Lac becticis alimentum & medicamentum 824
Lac optimum quod 825
Lac humanum & aſininum in melancholia vtile 137
Lactis facultates 245
Lactis vſus in phthiſi 246
Lac humanum phthiſicis vtiliſſimum 245
Lac aſininum tenuiſſimum eſt ibid.
Lac quibus noceat 246
Lactis vſus in ſicca corporis intemperie 282
Ladanum ex oleo lentiſſ. celeberrimum ad capillorum defluuium 11
Lambitiua quæ dicantur 197
Lambitiuorum vſus 219
Lapis tuſſi reiectus 195
Lapilli ex vtero monialis reiecti 412
Lenientia aluum modico ante prandium tempore ſumenda 288
Lenientium ſimplicium catalogus 922
Lentium facultas 36
Lentium decoctum in peticulis 854
Lethargus an inflammatio 70
Lethargi eſſentia quæ 71
Lethargi differentiæ ibid.
Lethargi cauſæ ibid.
Lethargi ſigna 72
Lienis vſus 397
Lienis compoſitio 398. Morbi ibid.
Lienoſi qui veteribus dicti 399
Lienoſi magnam vtilitatem ex venæ ſectione percipiunt 400
Lienis ſcirrhum diſſoluentia 404
Lienteria vnde dicta 443
Lienteriæ definitio ibid.
Lienteriæ differentiæ 444. Curatio 445
Lignum guaiacum an occulta proprietate gallicos ſanet 894
Ligni guaiaci vſus in ſubſtantia 903
Ligni guaiaci decoctum morbum gallicum non curat 886
Ligni decocto purgantia non commiſcenda 895
Linguæ vſus 184
Linguæ morbi varii ibid.
Linimentum ad aurium dolorem ex frig. intemperie 163
Linimentum ſiſtens ſanguinem 174
Linimentum ad ſcirrhum lienis 406
Linimentum reſoluens 360
Linimentum pro vtero corcob. 557
Linimentum ſtupefaciens in doloribus aurium 166
Linimentum pro ſcirrho 366
Linimentum cordiale 253
Linimentum reſoluens materiam pleuriticam 214
Lipothymia differt à ſyncope 254. 256
Lipothymia & ſyncope differunt 788
Lippitudo quid 149
Localia medicamenta neutiquam adhibenda ſine totius corporis purgatione 179
Lotio capitis in paralyſi 94
Lotio capitis ad conciliandum ſomnum 66
Lotiones crurum ad menſes euocandos faciunt 509
Lotium prouocantia 359. 760
Lumbrici ad præciſos neruos glutinandos faciunt 95
Lumbric. terreſtrium puluis ictericos ſanat 370
Luna omnium fere circuitum inferiorũ cauſa 673

Lunaticus morbus vnde dictus 107

Luna & aſtrorum conſideratio non pertinet ad medicum 676

Lupulus auctori ſuſpectus 349

Lutum thermarum hydropicis vtile 396

Lycanthropia quid 143. *eius curatio* ibid.

Lycanthropicis ſanguis ad animi vſque deliquium mittendus 143

M.

Magnitudo febris vnde cognoſcatur 687

Malatia grauidarum Plinio quid 318

Maleficium ſterilitatis cauſa 552

Malignum & peſtilens an idem 827

Mammarum & vteri conſenſus 497

Mammæ extenuatæ cur abortum prænuncient 582

Manardi modi duo præbendi decoctum ligni guaiaci 903

Maniæ definitio 142. *Cauſa & ſigna* ibid.

Maniaci inordinata corporis motione mouentur 142

Manna Græcorum & Arabum differunt 917

Mannæ qualitates & differentiæ 917

Manna quibus morbis conueniat 918

Mannæ doſis & vſus ibid.

Manna vitanda in bilioſis affectibus 37

Margaritarum vis 848

Mariſcæ quid 477

Mas & fœmina quomodo inter ſe differant 489

Mas omnes operationes habet robuſtiores fœmina 492

Maſticatoria ex quibus componantur 7

Maſticatorium 40

Materia peccans in pleuritide quomodo cognoſcatur 212

Materia noxia tranſmiſſa fit morbus per conſenſum 26

Materia intercepta fit morbus per conſenſum 26

Medicamenta cito & tarde ſoluentia non iungenda 5

Medicamenta turpia vitanda ingenuis 17

Medicamentorum gradus diuerſi 43

Medicamentorum à tota ſubſtantia agentium conditiones 894

Medicamenta phthiſicorum interna 246

Medicus naturæ bene operantis, non male, miniſter eſt 457

Medicus facit, quod natura nequit efficere 789

Medicus naturam imitari quando debeat 706

Medici ſollertia requiritur 152

Medici rationales in quo à cæteris differant 693

Medici pneumatici 194

Medici non tenentur vnam ſemper compoſitionem ſeruare 5

Medici quos morbos conſiderent 123

Medici rationales indicationibus diſtinguuntur ab Empiricis 291

Medicorum vnicus finis curatio 18

Medulla ſpinalis non habet manifeſtam diuiſionem 89

Mel frigido corpori vtile 284

Mel violatum ſolutiuum 925

Melancholia num putreſcere poſſit 668

Melancholia cur quarta die coaceruetur 675

Melancholia à dæmone fieri an poſſit 130

Melancholia hypochondriaca an detur 132

Melancholia acida famem producit 315

Melancholia eſt ſpecies delirii 130

Melancholiæ definitio 125. *Differentiæ* 129

Melancholiæ ex conſenſu totius corporis curatio 139

Melancholiæ ſigna triplicia 134

Melancholiæ hypochondriacæ ſigna 135. *Curatio* 137

Melancholiam purgantia 6

Melancholiam in morbo gallico concoquentia & euacuantia 889

Melancholiam concoquentia 42

Melancholiam concoquentia 403

Melancholiam purgans potio 364.374

Melancholici magna ex parte epileptici 108

Melancholici præbendis medicamentis fallendi 140

Melancholici mortem metuunt, & mortem ſibi inferunt 134

Melancholicorum ex dæmone ſigna 134

Melan-

Melancholicum humorem præparantia 139
Melancholicus humor non eſt cauſa lethargi 72
Melancholicus ex vulnere in capite accepto bene habuit 141
Melca cibus Romanorum 279
Mellita in febribus vitanda 746
Membrana ſuccingens coſtas an diuidi poſſit 207
Membranarum dolor qualis 29
Memoria quid Ariſtoteli 129
Menſes euocantia remedia 508
Menſes ſuppreſſi, itemq́; immoderate fluentes cauſa hydropis 381
Menſium fluxus ordinatos mulieres à multis morbis præſeruat 490
Menſium ſuppreſſio multa pericula affert 494
Menſium ſuppreſſionis cauſa 495
Menſibus ſex menſes ſuppreſſis, malum fit incurabile 500
Menſium profluuii ex ſanguine acriori, curatio 522
Menſium immoderati fluxus cauſæ 512
Menſium retentio perpetuo offendit puerperas 594
Menſtrua quid 490
Menſtrua quando incipiant mulierib. 492
Menſtrua quot dies fluant 493
Menſtrua an ſingulis menſibus fluant 493
Menſtrua immodica ſiſtentia 520
Menſtrua alba quæ dicantur 524
In Menſtruis albis varia ſunt excrementa 525
Menſtruæ purgationes mulierum vnde 675
Menſtrui fluxus immodici curatio 515
Menſtrui ſanguinis quantitas quæ 512
Mentha an ventrem ſtimulet 561
Mercurialis taxatur 526
Meretrices cur raro concipiant 551
Meſue & Auic. arguuntur 218
Μετασυγκριτικὰ quæ dicantur 44
Methodus Gal. curandi omnes inflammationes 355
Methodus curandi inflammationes 179
Methodus inquirendi locum affectum in ſputo ſanguinis 232
Methodus ſeruanda in quolibet morbo ex fluxu 31
Methodus curandi omnes morbos perſpicua 291
Methodus curandi omnes morbos 693
Metrenchyta 521
Muſculi thoracis duplices 206
Mixtionis conditiones 657
Mola quid 563
Molæ differentiæ ibid. cauſa 564
Mola ſine viri ſemine fieri non poteſt 564
Mola à calore fieri non poteſt 565
Mola cur ad plures annos in vtero hæreat 565
Molæ plures facile, vna ægre deiicitur ibid.
Mola cur adeo obdureſcat 565
Molæ ſigna 566
Molæ curatio difficilis 567
Mola ſuperueniente dyſenteria excluſa 568
Molæ in mulierib. ſine viro concipiuntur ſec. Valeſium 542
Molle quid 273
Mollities eſt ſymptoma tactilium qualitatum. ibid.
Monoemera ad ophthalmiam 153
Monſtrum quid 562
Monſtrorum cauſa ibid.
Montanus perſtringitur 216
Morbus quid 618
Morbus ex morbo ſæpe habet originem 620
Morbus acutus duas habet conditiones 628
Morborum acutorum diuiſio ibid.
Morbus omnis ex fluxione quatuor habet indicationes 54
Morbus manente cauſa, curari nequit 453
Morbus per ſe inediam indicat 735
Morbus eſt res facta 610
Morbus coſtalis ſeu lateralis 205
Morbus herculeus vnde dictus 106
Morbus Comitialis vnde dictus 106
Morbus ſacer vnde dictus 106
Morbus magnus magnis eget præſidiis 187
Morbus proprius & per conſenſum quomodo dignoſcantur 25
Morbus per conſenſum fit tripliciter 26
Morborum diuiſio 827
Morborum tempora cur producantur 645
Morborum cognitio vnde dependeat 963
Morborum tria prima genera 96
Morborum muliebrium tractatio difficilis 487
Morbi ſalutaris omnes quatuor tempora continent 636
Morbi Gallici ſedes 883. eſſentia ibid.
Morbus gallicus eſt intemperies cal. & ſic. 884

Morbi Gallici definitio 885. differentiæ ibid. Signa ibid.
Morbus Gallicus an methodo curari poſſit 886
Morbi Gallici indicationes curatiuæ 887
Morbus Gall. an integre curari poſſit 888
Morbi communes qui dicantur 827
Morbi vulgares vel populares qui ibid.
Morbi magnitudo triplex 290
Morbi inſtrumentales & officiales qui 97
Morbi in materia Fernelii plerunque ſunt ſymptomata 273
Morbi acuti an ſemper febrem habeant coniunctam 113
Morbi variis temporibus varia conueniunt medicamenta 179
Morbi frigidi ſemper diuturni 39
Mors in tribus temporibus accidit 637
Mors plantarum 942
Morſus canini cum morbo Gallico comparatio 887
Mos morbi quid 212. vnde cognoſcatur ibid.
Mos morbi vnde cognoſcatur 687
Motus ſunt duplices 88
Motus voluntarii in Paralyſi tantum amittuntur ibid.
Motus conuulſorii diſtinguuntur à conuulſione 102
Motus deprauati triplices 302
Motus naturales qui ſint 198
Motus deprauati triplices 98
Mulier ſine viro an concipere poſſit 542
Mulieres vtero à maſculis differunt 486
Mulieres cur laborent menſtruis 490
Mulieres quæ facilius cæteris concipiant 547
Mulieres cum menſtruis maxime abundent 491
Mulieres an viris calidiores ibid.
Mulieres pollutionem etiam patiuntur 541
Mulieres mendaces 543
Mulieres fluxu laborantes, ſteriles ſunt 528
Mulieres ſemine non carent 524
Mundus à principio ad noſtra tempora vſque ſibi conſtans eſt 733
Mundus ex igne & terra tanquam viro & fœmina conſtat Platoni 489
Mutationum in morbis differentiæ 852
Myrobalanorum quinque ſunt genera 919
Myrobalanorum in febribus nullus vſus 920

N.

Narcoticorum vſus Galeno familiaris 420.421
Natura hominem pluribus modis à reliquis animantibus ſeparauit 539
Natura in omnibus dextram partem à ſiniſtra ſollerter diſtinxit 89
Nerui perforati quibuſdam crediti ſunt 90
Nerui riuuli ſunt deducentes animalem facultatem ad corporis partes 90
Neruorum dolor qualis 29
Neruos corroborantia medicamenta 94
Nitrum verum ad nos non defertur 164
Nomæ ſunt vlcera depaſcentia 183
Nominum ſuperuacanea inquiſitio reprehenditur à Gal. 185
Nutrices regendæ in affectibus puerorum 119

O.

Obſtetrices quales eſſe velit Ariſt. 589
Obſtructio cutis tripliciter fit 663
Obſtructio ventriculorum cerebri omnium ſymptomatum apoplecticorum cauſa eſt 78
Obſtructio iecoris quid ſit 343
Obſtructionis iecoris cauſæ 344. Signa 345
Obſtructionis iecoris incommoda 346
Obſtructiones inteſtinorum vnde fiant 412
Obſtructionem lienis aperientia 403
Oculis laborantibus à ſternutamentis cauendum 152
Ocularia medicamenta magnas promiſſiones faciunt, ſed parum præſtant 158
Oculorum morbi fere infiniti 149
Odoratus præcipuum inſtrumentum quod 171
Odorata phthiſicis conueniunt 247
Odorata an refrigerent 749
Odores cito regenerant ſpiritus 256
Oedemate an laboret iecur 325
Oleum reſolutiuum ad aurium dol. 163
Ol. de ſcorpionibus 849
Ol. Carauitæ ibid.
Oleum lumbricorum ad roborandos neruos inutile 95
Ol. amygdal. confert colicis 420
Ol. amygd. dulc. quando potatum proſit 298
Ol. roſ. vel citonior. in cal. intemp. iecoris improbatur 335

Olei maturi vſus in melancholia 137
Olei vtilitas in cholera 267
Oleorum abuſus ibid.
Omentum caſtrati dolorem in dyſenteria ſedat 465
Omonopagia quid 21
Ophthalmiæ definitio 149. generatio 150. differentiæ ibid. ſigna & curatio 151
Ophthalmiæ principium quæ requirat medicamenta 152
Ophthalmia laborantes ſola quandoque purgatione ſanati 151
Opio in dolore capitis non vtendum 30.46
Opio quomodo vtendum in doloribus aurium 166
Opiſthotonos quid 100
Orthopnœa quis affectus 198
Oſcitatio eſt motus deprauatus à natura factus 98
Oſſa humana combuſta epilepſiam iuuant 117
Oua frixa colicum dolorem ſedant applicata 420
Oua an facile corrumpantur 268
Oxycratum quid 323
Oxymel an calidum ſit 339
Oxymel in paralyſi an conueniat 92
Oxymel & ſyrupus acetoſus quomodo differant 928
Oxymellis variæ ſpecies ibid.
Oxymellis vſus 700
Oxyrhodinum frigidum in phrenitide applicandum 65
Oxyrhodinum quomodo conficiatur 34
Oxyrhodinum repellens & diſcutiens 75
Ozenæ quid 171

P.

Palpitatio cordis quid 249
Palpitationis differentiæ & cauſæ ibid.
Palpitatio à frigidiore cauſa perpetuo ortum habet 250
Palpitationis cordis ſigna 251
Palpitatio qualis motus 98
Palmulæ dolorem capitis faciunt 45
Palmulæ ventriculum corroborant ibid.
Papulæ fere propriæ peſtilentis febris 835
Paracenteſis periculoſa 389
Paralyſis Epilepſiæ ſuperuenit Auic. 90
Paralyſis cur vnam partem magis quam cæteras infeſtet 88
Paralyſis colicum dolorem inſecuta 90
Paralyſis cauſa torturæ oris 97
Paralyſis ex melancholia 96
Paralyſeos definitio 87. differentiæ 88
Paralyſeos cauſæ 90. ſigna 91
Paralyſis fere ſemper morbus curabilis eſt 91
Paraphrenitis 61
Paraplegia quid 89
Παρέγχυμα quid 324
Pareſis 90
Parotides repellentia reſpuunt 165.169
Parotidum differentiæ 169. Signa ibid.
Paroxyſmi die nihil mouendum 706
Paroxyſmorum febrilium cauſæ 673
Paroxyſmi febriles cur ſint longiores vel breuiores 677
Paroxyſmorum principio ab omni cibo & potu abſtinendum 703
Pars affecta quæ ſit in tortura oris 97
Pars affecta in melancholia hypochondriaca quænam ſit 132
Partes omnes quæ ſunt in viro, in fœmina quoque reperiri affirmat Gal. 489
Partes noſtri corporis præcipue tres 626
Partes ſolidæ & radicales ex qua materia gignantur 537
Partus naturalis quomodo fiat 588
Partus difficilis cauſa ibid.
Partus difficilis præſeruatio 590
Partum facilem reddentia 591
Partum difficilem quæ poſſint prædicere 590
Paſcua animalium à quib. lac pro phthiſicis emulgetur, qualia 245
Pauſanias ſophiſta à Gal. quomodo curatus 94
Pectus mundificantia à pure 228
Pediculorum cauſa 14
Pediculorum duo genera ibid.
Penis longus an infœcundus 545
Perforatio abdominis in hydrope 388.389
Perforatio thoracis in ſuppuratione 226
Pericardium an humorem naturaliter contineat 251
Periodorum cauſæ Auerrh. & Gentili quæ 674
Peripneumonia quid 220

Peri-

Peripneumoniæ differentiæ 221. Signa ibid.
Peripneumonia à pleuritide quomodo diſtinguenda 211
Perſea arbor 48
Perturbationes animi grauidis vitandæ 584
Peſſarium aquas ex vtero ducens 575
Peſſarium menſes ſiſtens 521
Peſſaria ad menſes euocandos 510
Peſtilentis febris definitio 827. eſſentia 828
Peſtilentis febris differentiæ 829. Cauſæ 831. Signa 836.
Peſtilentis hectica ſigna 839
Peſtilens febris an methodice curari poſſit 740
Peſtilentis febris curationis exemplum 856
Petechiæ 835
Petechiæ an veteribus cognitæ 850
Peticularum curatio 850
Pharmacopœorum dolus 924
Philonium ſemel exhibitum calidam iecoris intemperiem ſoluit 338
Philonium Rom. laudatur in colico dolore 422
Philoſophus res conſiderat ſecundum naturam tantum 661
Φίμωσις quid 156
Phlegmaticæ febris differentiæ 793
Phrenes quid veteribus Medicis 58
Phrenitis quid 58. 60
Phrenitidis differentiæ 60
Phrenitidis cauſæ 61
Phrenitis ex ſanguine an fiat 61
Phrenitidem futuram indicantia ſigna 62
Phrenitidis curatio 63
Phthiſis nomen dupliciter accipitur 241
Phthiſici qui antiquis dicti ibid.
Phthiſis cauſæ 241
Phthiſis futuræ ſigna ibid.
Phthiſeos indicationes curatiuæ 243
Phthiſici nunquam curantur ibid.
Phthiſis eſt contagioſa 247
Phthiſici cur hectici 816
Phthiſicorum victus quis 246
Pica quo tempore mulieres inuadat 319
Pica morbus etiam eſt virilis ibid.
Pica morbus qualis 318
Picatio extenuatis partibus confert 284
Pilæ pro phthiſi 247
Pilulæ bilem purgantes 952
Pilulæ in paralyſi optimæ 93
Pilulæ purgantes pituitam 955
Pilulæ de hermodactylis 945
Pilulæ fœtidæ Rhaſis diuerſæ à noſtris 96
Pilulæ purgantes melancholiam 958
Pilulæ ad ſitim 324
Pilulæ ſcirrhum hepatis emollientes 365
Pil. ſine quibus & lucis in affectibus oculorum commendantur 152
Piper cur ſingultum faciat 302
Piſces in febribus conceſſi, qui 654
Piſces & inſecta mares vim ſolam fœminis conferunt 539
Piſtaciorum facultas 340
Pituita vbi generetur 792
Pituitæ duplex acceptio 793
Pituitæ quatuor ſpecies 794
Pituita cur quotidie moueatur 675
Pituitam in morbo gallico concoquentia & educentia 888
Pituita vt concoquenda 424
Pituita poteſt nutrire 803
Pituitam ducens potio. 391
Pituitam concoquentia 39
Pituitam purgans potus 40
Plantago in fluxu ſanguinis cohibendo probatur 520
Plantæ pedum ſale & aceto fricatæ, reuellunt à capite materiam 74
Platonis remedia contra ſingultum 305
Plenitudo in corpore quid 29. 44
Pleura pars interna vel externa an laboret quomodo dignoſcendum 212
Pleuritis quid ſit 205
Pleuritis à quocunque humore fieri poteſt 207
Pleuriditis ſigna 208
Pleuritis ſpuria quomodo fiat 205
Pleuritis exquiſita quomodo fiat ibid.
Pleuritis dextra an periculoſior ſiniſtra 205
Pleuritis quomodo diſcernenda ab inflammatione iecoris 353
Pleuritici opportunius ſectione venæ, quam purgantibus vacuantur 215
Pleuriticos latente proprietate iuuantia 220
Plumbi & ſtibii ſimilitudo 431

Podagrici ex cubito vacuandi 54
Pœoniæ ſemen & radix commendatur in epilep. 118
Polypodii facultas, vſus & doſis 938
Polypus quid 171
Pompholyx præparata in vlceribus oculorum commendatur 155
Pompholyx vera quæ ibid.
Porrifigi quid 477
Poſca quid 323
Poſca ſanguinem concretum diſſoluit 234
Potio purgans bilem 165
Potio contra ſitim 324
Potio frigida cur ſingultum faciat 302
Potus vſus varii 320
Potus multi incommoda 322
Potus in morbo Gallico quis conueniat 902
Potus in ephemera 654
Practicantium error in ſang.miſſione 218
Practicantium error 188
Præceptum Galeni ad pulmonis vlcera 234
Præcepta ad curandos ictericos 373
Præceptum vtile in morbis chronicis 96
Præcepta ad melancholiam curandam 141
Præcepta ad ſuppurationem pertinentia 226
Præcepta in iecoris inflammatione curanda 357
Præcepta in aſthmatis curatione notanda 203
Præcepta Gal.ad reuulſionem ſpectantia 518
Præcepta ad aurium curationem pertinentia 162
Prædictiones euentuum morborum magnam medico auctoritatem conciliant 465
Præparans pituitam 292
Præparantibus purgantia non admiſcenda 890
Præſeruatio à ſanguinis ſputo 239
Principium morbi quid 634. triplex ibidem.
Principium morbi an morbus dicendum 3
Principium particulare acceſſionis quid 643
Profluuium muliebre non tantum à frigidis humoribus oritur 530
Profluuium vteri quid 523
Profluuii muliebris differentiæ ibidem. Cauſæ 524
Prognoſticum vnde deſumendum 347
Prognoſtica deſumuntur ex morbi & virium quantitate 693
Pſillii qualitates 748
Ptiſana quomodo conficiatur 741
Ptiſana duplex 742
Ptiſana quando conueniat 743. & quibus, ibidem.
Ptiſana omnibus febribus conuenit 798
Ptiſanæ laus 734
Puer ex theriaca aſſumta mortuus 725
Pueros purgare an liceat ibid.
Pueri bifariam epileptici fiunt 114
Pueri plurimi ante diem ſeptimam epilepſia intereunt 107
Puerorum epilepticorum cura 119
Pueri quomodo purgandi 119
Pueri conuulſioni obnoxii 103
Puerpera morbo acuto laborante, quando dierum criticorum computatio incipienda 596
Puerperæ vt conualeſcentes tractandæ 593
Puerperæ primis diebus à vino abſtineant ibid.
Puerperis vena ſecari an debeat 600
Pulmo exiguum ſenſum ſortitus eſt 230
Pulmo vulpis exſiccatus aſthmaticos iuuat 204
Pulmones roborantia 204
Pulmonum ſtructura 199
Pulmonibus conferentia medicamenta 203
Pulmones agnini recentes in phrenitide adhibentur 68
Pulſus in omnibus febribus inæqualis 613
Pulſus paralyticorum languidus in parte morboſa, in ſana robuſtus 92
Pulſus continuarum febr. qualis 682
Pulſus ordinati qui 682
Pulſus qualis in pleuritide 210
Pulſus demonſtrat morbum acutum & diuturnum 641
Pulſus in ephemera qualis 649
Pulſus conuulſorum qui 103
Pulſus in febribus putridis qualis 679
Purgamenta à partu quot dies durent 594. ſecundum Gal. 595
Purgamentorum poſt partum quantitas 595
Purgans abdomini illitum in hydrope 393
Purgantia vehementiora in paralyſi vſurpanda 93
Purgantia prohibentur in principio inflammationum 189

Pur-

Purgantia melancholiam 140
Purgantia in hydrope 390
Purgantia in ileo vitanda 437
Purgantia in initio doloris colici non vſurpanda 423
Purgantia valentiora vitanda in melancholia hypochondriaca 138
Purgantia quæ conueniant in pleuritide 218
Purgantia alimentis quomodo admiſceantur 358
Purgantia in dyſenteria cur vitanda 454.455
Purgantia pituitam 6
Purgantia quomodo aſthmati conueniant 203
Purgantia medicamenta grauidis ſemper noxia 584
Purgantia in febre peſtilenti non conueniunt 845
Purgantia puerperis non conueniunt 601
Purgantia in principio Apoplexiæ conueniunt 82
Purgantibus valentiſſimis in morbo gallico vtendum 890
Purgatio etiam pueris conuenit 119
Purgatio in iecoris inflammatione perniciosa 356
Purgationes abortum faciunt 578
Pus à pituita quomodo diſcernendum 242
Pus euocantia 225
Pus generantia 192
Puſtulæ gallicæ quomodo curandæ 910
Putredo opponitur generationi mixti 659
Putredo augetur quiete 662
Putredo ex frigiditate & ſiccitate quomodo fieri poſſit 662
Putredinis cauſa ſecundaria 663
Putredinis definitio Ariſtotelica 657
Putredinis definitio Galenica 660
Putredinis immediata cauſa quæ 662
Putredinis ſeptem cauſas Auic. ſtatuit 666
Putredinis differentia 667
Putrida febris duplex 668
Putridarum febrium calor qualis 679

Q.

Qualitates ſunt variæ 605
Quartana febris longiſſima 808. ſecuriſſima, ibidem.
Quartana continua curatio 813
Quartana febris differentia 804. Signa 806. forma 807. Cauſa ibid. Curatio 808
Quartana febris duratio 685
Quintana, ſextana, &c. febris an detur 804
Quintana, ſeptena, nonana febris fit ex melancholia 671
Quotidiana febris cur ſingulis diebus exaſperetur 676
Quotidiana febris ſigna 795. Cauſa 796. Curatio 797
Quotidiana continua curatio 801

R.

Radicis chinæ decoctum in paralyſi commend. 94
Radicis chinæ præparatio & vſus 907
Rhabarbarum venenis reſiſtit 849
Rhabarbarum antiquis medicis ignotum 931
Rhabarbari laus ibid.
Rhabarbari facultas & vſus 932
Rhabarbari correctio & doſis ibid.
Rhabarbari aſſatum noxium 933
Rhabarbari vſus in febre tertiana 761
Rhabarbarum antiquorum à noſtro differt 456
Rhabarbari vſus in hydrope importunus 392
Rhagades quid 476
Rhagades gallicæ quomodo curandæ 613
Ranarum caro phthiſicis inſalubris 246
Ratio & memoria in lethargo abolentur 71
Refrigerantia iecur 332 333 338
Remedium Alex. Trall. ex plumbo ad aluum ducendam 431
Remedium quod citra vllam noxam magnifice proſit difficulter inuenitur 236
Remedium vulgare ad aurium dolorem 163
Remedium vulgare ad ſcirrhum lienis 407
Remedium temerarium monachorum 408
Remedia morborum inueniuntur vel ratione vel experientia 693
Remedii qualitas vt inueſtiganda 7
Renes refrigerantia 751
Renum dolor quomodo diſcernendus à colico dolore 416
Repellentia in pleuritide fugienda 213
Repellentia omni humori competunt 40
Repellentia in inflammationibus aurium vtrum conueniant 165

Repellentia an conueniant in lethargo 75
Repellentia in apoplexia an conueniant 81
Repellentium medicamentorum in angina vſus 190
Repletio & inanitio duæ cauſæ conuulſionis 101
Res naturales an perpetuo ſimilia ſignificent 729
Reſpiratio quis motus 198
Reſpiratio ſeruatur in apoplexia 77
Reſpiratio à vita non ſeparatur ibid.
Reſpirationis cauſæ 199
Reuellentia in apoplexia vtilia 82
Reuellentia in morborum principio tantum conueniunt 93
Reuulſio quid 870. quando inſtituenda 872
Reuulſio quomodo inſtituenda 265
Reuulſio in nimio menſium fluore, quomodo inſtituenda 516
Reuulſio tanto eſt efficacior, quanto pluribus vicib. ſanguis detrahitur 233
Rigor quid 860
Rigor breuis breuem monſtrat morbum 641
Rigoris cauſa interdum calida 861
Rigoris curatio 862
Roborantia caput 57
Roborantia caput & pituitam reſoluentia 83
Romanæ mulieres cur abſtemiæ 551
Rondeletius de cauſa Epilepſiæ refutatur 110
Rotulæ ex rhabarb. 933
Rubedo maxillarum proprium ſignum peripneumoniæ 221
Ruptio vaſorum vnde contingat 230

S.

Saccharum roſaceum præſtantiſſimum in phthiſi 247
Sal theriacalis mire penetrat corpus 395
Salacia animalia citiſſime ſeneſcunt 546
Saluatella vena qua 373
Saluatellæ ſectio in ſiniſtra manu, lienis morbis vtilis eſt 402
Saluatellæ ſectio Galeno etiam nota 401
Salſæ pariglię qualitates 904
Salſa pariglia an morbum gallicum vere oppugnet 905
Salſæ pariglię decoctum laudatur in paralyſi 94
Salutis & mortis ſigna in febribus vnde deſumantur 687
Sanitas duplex 693
Sanitas finis medici 913
Sanguificatio in omni hydrope læditur 378
Sanguis mulierum quomodo calidior dici poſſit virorum ſanguine 492
Sanguis frigidior quomodo reddatur 484
Sanguinem ſiſtens medicamentum Galeni 485
Sanguis & in venis & extra venas putreſcere poteſt 672
Sanguinis ſputi ex deſtillatione curatio 236
Sanguinis quantitas in homine 875
Sanguineæ febris ſigna 684
Sanguinis miſſio in paralyſi an conueniat 92
Sanguinis fluxus compeſcendi ratio 514
Sanguinis miſſio in lethargo conuenit 74
Sanguinis ex capite profluentis indicia 228
Sanguinis ab arteria fluentis ſigna 229
Sanguinis à thorace prouenientis ſigna 229
Sanguinis ſeroſi generatio multiplex 526
Sanguinem ex pulmone prodire periculoſiſſimum 232
Sanguinis ſputi ex capite fluentis curatio ibid.
Sanguinis ſputi ex vaſe pulmonis rupto cura 233
Sanguinis grumos ſoluentium medicamentorum qualitas 235
Sanguinis mutatio in vena ſectione non ſemper attendenda 218
Sanguinis miſſio in dyſenteria neceſſaria 458
Sanguinis miſſio quaſdam mulieres ab abortu præſeruat 583
Sanguis ad animi deliquium num mittendus 788
Sanguis teſtudinis ſuperſtitioſum remedium 17
Sanguinis detractio ex locis laborantibus incongrua in principio 188
Sanguinem mundificans medicamentum 36
Sanguinis miſſione dolor ventriculi curatus 296
Sanguis male affectus quis dicendus 513
Sanguinis nomen quot modis vſurpetur 782
Sanguis poteſt putreſcere 783
Sanguinis fluxum ex naribus inhibentia 174
Sanguinis miſſio abortum facit 578

Sanguis-

Sanguinis miſſio ex contraria parte nocet magis quam iuuet 151
Sanguinis detractio in cruribus mulierum ſuppreſſione menſium laborantium in plures vices partienda 506
Sanguinis miſſio ad animi deliquium ſynochis conuenit 787
Sanguinis mittendi tres ſcopi impugnantur 386
Sanguinem purgans medicamentum an detur 791
Sanguinis copia non ſufficit ad ſanguinis miſſionem 239
Sanguinis fluxum ſiſtentia 876
Sartaginem candentem in apoplexia Rhaſes probat 83
Saſſafras ad ſterilitatem auferendam facit 557
Satyriaſis quid 100
Scammonium quid 941
Scammonij facultas & nocumenta ibid.
Scammonij vſus & doſis 942
Scammoneata iecori imbecilli nocent 348
Scarificatio crurum quibus mulieribus conueniat in ſuppreſſione menſium 506
Scarificatio ſcroti in hydrope laudatur 388
Scarificatio crurum in hydrope reijcitur 389
Scarificatio loci affecti in pleuritide quo tempore probetur 219
Scilla aſthmaticis confert 203
Scirrhus quid 360
Scirrhus lienis quomodo generetur 399
Scirrhi lienis cauſæ ibid. Signa ibid.
Scirrhi lienis curatio 400
Scirrhus iecoris quis morbus 361
Scirrhi iecoris differentia & ſigna ibid.
Scirrhi generatio duplex ibid.
Scirrhus exquiſitus incurabilis 363
Scirrhis curandis qualia medicamenta requirantur 365
Scirrhum hepatis emollientia 365
Scirrho curando ea conueniunt quæ lapidem frangunt 366
Scopi ſanguinis mittendi tres 387
Scopi tres ad ſanguinis miſſionem an ſufficiant 136
Scrotum in hydrope quomodo perforandum 388
Sectio venæ in omni menſium ſuppreſſione neceſſaria 502
Sectio venæ ſiſtit ſanguinis fluxum 173
Sectio venæ humorum coctionem non poſtulat 721
Sectio venæ poſt principium febris an ſit inſtituenda 723
Sectio venæ ad malleolos difficulter parientibus inſtituenda 592
Secundinarum retentio admodum periculoſa 598
Secundinarum extractio violenta eſſe non debet ibid.
Secundinas propellentia remedia 599
Sedis vitia omnia difficulter curantur 477
Semeiotica à iunioribus medicis diligenter exercenda 210
Semen caſſiæ purgat 916
Semen in vtero contineatur oportet, ſi conceptus fieri debet 536
Semen & agendi & patiendi vires habet 539
Semen virile materiam etiam fœtui communicat 536
Semen viri materiæ rationem non habere probatur 534
Semen quibus parce gignatur 545
Semen retentum etiam fœminis noxam infert 541
Semen fœminæ an fœcundum 546
Seminis fœcunditas quomodo probanda 552
Senæ facultas 936
Senæ vſus ibid.
Sena decoctionem non ſuſtinet 937
Senæ puluis ibid.
Senes & pueri famem non perferunt 738
Senibus non accidunt febres acutæ 678
Senſus in apoplexia non ex toto aboletur 76
Sententia Liuii 269
Septi tranſuerſi inflammati ſigna 63
Serum lactis quam habeat facultatem 335
Serum lactis in febribus an conueniat 746
Seri lactis vſus & quantitas 336
Seri recta præparatio 337
Sero lactis vtendi modus auctoris ibid.
Seroſum humorem purgantia 960
Seroſitas humorum ex frigiditate iecoris potiſſ. generantur 527
Sexus diſtinctio neceſſaria 489
Sibylla & Bacchides vi melancholici humoris diuinant, ſec. Ariſt. 134

Sicca corporis intemperies quomodo corrigenda 282
Siccæ intemperiei hepatis conuenientia 341
Siccitas non eſt de eſſentia febris 608
Siccitatis quatuor differentia 814
Siccum non putreſcit 662
Sief albi facultas 153
Signa morbos indicantia ſunt triplicia 28
Signorum doctrina indefinita & incerta 208
Similitudinis filiorum cum parentibus cauſa 542
Singultus definitio 301
Singultus cur ſternutamento ſedari poſſit ibid.
Singultus motus fortior eſt vomitu 302
Singultus differentia & cauſæ ibid.
Singultus eſt motus deprauatus à natura factus 98
Singultus per conſenſum 304
Sirſen calidum quid 58
Sirſen frigidum quid 69
Sitis quid 320
Sitire nihil vel parum an res præter naturam 320
Sitis amiſſæ cauſa ibid
Siti inexſolebili mortui 321
Sitis per conſenſum ibid.
Sitim quæ extinguant 323.324
Sitim lenientia 780
Soldanellæ vſus 390
Solutio continui dupliciter fit 20
Solutio vnitatis immediata cauſa doloris 328
Somnus maniacis conciliandus 143
Somnus in acceſſionum principio prohibetur 713
Somnus quomodo cauſa ephemeræ 647
Somnifera antidota 67
Somnus profundus in febrium principio vnde 691
Sopor quid 84
Σπάσμα & σπασμὸς differunt 99
Spaſmus non proportionatus ad materiam 101
Spaſmus Cynicus quid 96
Spaſmi cynici differentia & cauſæ 97
Species morbi quid 639
Species morbi vnde cognoſcatur 212
Spiritus animales lucidiſſimi & puriſſimi ſunt 127
Spiritus quotuplex 254
Spiritus quot modis alterentur 255
Spiritus quomodo imminuantur ibid.
Spiritus in bulimo minuuntur 258
Spiritus animalis & vitali regeneratur & conſeruatur 80
Sputum quid 227
Sputi ſanguinis differentia ibid.
Sputum ſanguinis ex vena eroſione curationem nõ recipit 237
Sputi cruenti ex erodente deſtillatione, curatio 238
Sputa prouocantia & pectus expurgantia 219
Sputa in pleuritide idem quod in febrib. lotia præſtant 212
Squama æris pro purgatione improbatur 392
Squinantia barbaris quid 184
Status morbi quid 635
Status particularis quid 644
Stercus caninum ad anginam vtile 191
Stercus caninum ad magnam tonſillarum inflammationem valet 192
Stercus humanum aliquando à Gal. vſurpatum in angina 192
Stercus caninum dyſenteriam ſanat 465
Stercus lupi colicam perſanat 432
Sterilitas quid 544
Sterilitatis cauſa ibid.
Sterilitatis cauſa Stoicorum quæ 551
Sternutatio cur ſoluat ſingultum 301.305
Sternutatio eſt motus deprauatus à natura factus 98
Stillicidium ex aq.therm.in paralyſi commodũ 95
Strabiſmus quid 100
Stupefacientia vitanda in viribus imbecillis 67
Stupefacientia vitãda in virium imbecillitate 265
Stupefacientium enumeratio ibid.
Stupefacientia in calidis affectibus vſurpanda ſunt 422
Stupefacientia viribus proſtratis non adhibenda ibid.
Stupefacientia in tuſſi vehementi conceſſa 235
Stupefacientia purgantibus neutiquam miſcenda 297
Stupefacientia recentia non vſurpanda 422
Stupefacientia locum habent in dyſenteria 467
Stupor à paralyſi magnitudine differt 89
Subeth quid 84
Sublimes dolores qui dicantur Hippocrati 415
Subſtantia cuiuſque corporis temperie conſiſtit 661

Sub-

Subſtantia noſtri corporis quadruplex 277
Succus ireos quomodo adminiſtrandus 391
Succi denſati ad dyſenteriam vtiles 462
Suctio in ventriculo propter quas cauſas non fiat 310
Sudor Anglicus 829
Sudor cruentus vnde Ariſtoteli 172
Sudor in morbo gallico violenter non prouocandus 900
Sudoris nimii cauſa 865. Curatio 866
Sudorem mouentia in hydrope 394
Suffitus ad menſes prouocandos 510
Suffitus ad indagandam ſterilitatem vel fœcunditatem fœminarum 553
Suffumigium in declinatione phrenitidis 67
Suffumigia ad morbum gallicum 890
Suffumigiis quando & quomodo vtendum 891
Suffumigia pro phthiſi 247
Suffumigia certa epilepſiam detegunt 113
Suffuſio quid 156. quis morbus ibid.
Suffuſionis ſigna 157. differentia ibid. Curatio 158
Suffuſionis antiquæ curatio 159
Suffuſionis maturitas 160
Suffuſio recens medicamentis tolli poteſt 158
Suffuſio an curabilis 159
Suffuſionis detrahendæ tempus 160
Sulphuris facultates 375
Superſtitioſa remedia damnantur 433
Suppoſitoriorum vſus 711
Suppoſitoriorum materia 712
Suppoſitorium pro flatibus 427
Suppoſitorium narcoticum 421
Suppuratio an ex deſtillatione fieri poſſit 224
Suppuratio pectoris quæ requirat medicamẽta 220
Suppurati an euaſuri ſint quomodo cognoſcatur 227
Surditas quid 167
Surditatis differentia & cauſæ 167. Signa 168
Surditas quot modis fiat 167
Surditatis curatio 168
Suſtentorium 325
Suturis capitis non ſunt validiora applicanda 9
Syderati qui dicantur 76
Symptoma quid 618
Symptoma ſymptomatis ſæpe eſt cauſa 260
Symptoma quando expoſcat curationem 30
Symptoma quando curam expoſtulet 295
Symptomata ab operibus naturæ diligenter diſtinguenda 441
Symptomata ſunt trium generum 859
Synapiſmi tantum frigidis & humidis affectibus conueniunt 48
Syncope quid ſignificet 788
Syncope quid 254
Syncope ratione partium ſolidarum quomodo fiat 254
Syncope ſolidorum membrorum vitio fieri an poſſit 255
Syncopes ſigna & curatio 256
Syncopes curatio 881
Syncopales febres quæ & quotuplices 795
Synochus quomodo fiat 784.785
Synochi duplices ſunt 786
Synochi ſigna ibid.
Synochi curatio 787
Syrupus hellebori nigri 947
Syrupus guaiacinus auctoris 904
Syrupus pro ſcirrho hepatis 364
Syrupus de filice 333
Syrupus præparans pituitam 312
Syrupi roſ. facultas & doſis 923
Syr. ex floribus perſicorum 924
Syrupi purgantes melancholiam 959
Syrupi à recentioribus non ſunt inuenti 927
Syrupi bilem coquentes ibid.
Syrupi coquentes pituitam 928
Syrupi melancholiam coquentes 929
Syruporum rectus vſus quis 930
Syrupi compoſiti coctionem non iuuant 403
Syrupus acetoſus duplex 700. febribus optime conuenit ibid.
Syrupi deobſtruentes 374
Syrupi compoſiti coctionem non iuuant 140
Syrupi ſuſpecti in dyſenteria 461
Syrupi compoſiti non leniunt, ſed purgant 925
Syrupi viol. ſolutiui facultas 924. Incommoda ibid. Doſis 925
Syrupi longi ad ſitim 780

T

Tabiæ 246
Tactus per excellentiam ſenſus dicitur 88

Τάραξις quid 150
Tempus concubitus 559
Tempus morbi quid 633
Tempora morborum duplicia ibid.
Tempora morb. vniuerſalia quot modis cognoſcantur 639
Tenebræ quibusd. phreneticis aduerſæ 68
Teneſmi definitio 472. differentia à dyſenteria 472
Teneſmo crebro correpti magis dyſenteria tentantur 473
Teneſmi cauſæ ibid. Signa. Curatio ibid.
Tepidorum vſus in vomitu fugiendus 269
Terebynthina Cypria obſtructiones aperit 347
Terra mater 489
Terra Lemnia 848
Terror infantibus exitialis 120
Tertianæ proportionatæ quæ febres dicantur 629
Tertianæ febris differentiæ 683
Tertiana exquiſita ſeptem periodis abſoluitur plerunque 683
Tertianæ continuæ curatio 765
Tertianæ nothæ curatio 766
Tertianæ nothæ ex melancholia curatio 770
Teſtium vſus 545
Teſtium equi puluis ſecundinas pellit 599
Teſtudinum caro carphthiſicis noxia 246
Tetanos quid 109
Thamarindi Arabum inuentum 918
Thamarindorum incommoda 919. Vſus ibid.
Thamarindi refrigerant & adſtringunt 332
Theriaca fermentata calefacit 6
Theriacæ vſus in ventriculi intemperie frigid. & hum. 293
Theriacæ & mithr. vſus 848
Thermarum potus in palpitatione cordis laudatur à Gal. 253
Thermarum vſus antiquis etiam notus 253
Thermarum potus in hydrope reiicitur 392
Thermæ in melancholia reijciuntur 137
Thermæ hydropicos iuuant 396
Thermarum potus fluxum muliebrem pituitoſum perſanat 529
Thermarum aqua ad vertiginem vtilis 57
Thermarum frigidarum vſus 280
Thermæ paralyticis ſalutares 94
Θερμὸς quid 109
Thucydidis conſilium 723
Thymus quid 476
Timor ſoluit ſingultum 305
Timor & mœſtitia cur melancholiam perpetuo comitentur 127
Tireſiæ iudicium de voluptate fœminarum in coitu 543
Tormina quid 447
Tortura oris deſcriptio 96
Tragæa epileptica 118
Tranſcolatio ſanguinis quomodo accidat 172
Tranſcolationis ſanguinis ſigna 231
Tranſpiratio prohibita putredinem facit 663
Tremor quid 248
Trincauellius carpitur 391
Trincauellius notatur 456
Trincauellii error de ſiti 320
Troch. de myrrha menſes prouocant 509
Trochiſci de violis Meſues improbantur 202
Trochiſci ad ſcirrhum lienis 405
Trochiſci Aſclep. ad ſingultum 305
Trochiſci alhandal 943. Doſis eorum ibid.
Tuberculi in pulmonibus contenti curatio 204
Tumores exquiſiti qui 326. mixti qui ibid.
Turpethi facultas 944. Vſus & doſis ibid.
Tuſsis definitio 193
Tuſsis quomodo fiat ibid.
Tuſsis quandoq. fit ſine vllo pulmonis vitio 194
Tuſsis differentiæ & cauſæ ibid.
Tuſsis inſeparabilis pleuritidis comes 209
Tuſsis eſt motus deprauatus à natura factus 98
Tuſsis per conſenſum 195
Tuſſes aridæ vnde fiant ibid.
Tuſsis ſigna & curatio 196
Tympanitis ſigna 383
Tympanites omnium facilima curatu 385

V

Vacuatio quomodo cauſa febris 648
Vena vmbilicalis ligamenti Epatis vicem ſupplet 325
Vena interna brachii dextri velociſsime corpus vacuat 82
Vena ſecanda in ophthalmia 151
Vena in febre peſtilenti an ſecanda 842

Venæ in morbis lienis quæ ſecanda 400.401
Venæ poſt aures inciſæ ſterilitatem afferunt 547
Venæ principales duæ 325
Venæ iugulares hodie non ſecantur 82
Venæ apoplecticæ 80
Venæ ſectione non conceſſa quid agendum 32
Venæ naſi & frontis quando ſecandæ ibid.
Venæ minores primo non incidendæ ibid.
Venæ in cubito pernicioſe puerperis inciduntur 600
Venæ ſectio in ſcirrho an conueniat 363
Venæ lateris affecti in omnibus inflammationibus internis ſecanda 217
Venæ ſub lingua quando ſecandæ 188
Venæ ſectio in principio febris tertianæ inſtituenda 765
Venenum quomodo educatur ex corpore 257
Venerem cohibentia remedia 561
Venetarum habitus grauidis inutilis 586
Ventriculus diuerſis modis mouetur 301
Ventriculus & vterus ſæpe cauſſant vertiginem 52
Ventriculi actio tribus modis læditur 274
Ventriculi intemperies calida & ſicca quomodo corrigenda 283
Ventriculus calidus & humidus quomodo curandus ibid.
Ventriculi frigida & ſicca intemperies quomodo curanda 284
Ventriculi frigidæ & humidæ conſtitutionis ſigna & curatio 285
Ventriculo laborante à valentioribus purgantibus abſtinendum 115
Ventriculi calidi ſigna 279. *Curatio* ibid.
Ventriculus omni genere morborum laborare poteſt 258
Ventriculi pars ſuperior ad appetentiam, inferior ad coctionem pertinet 259
Ventriculi doloris differentiæ 293. *Indicationes curatiuæ* 295
Ventriculi cerebri in epilepſia obſtruuntur 109
Ventriculum refrigerantia & roborantia 265
Ventriculum corroborantia 296
Ventriculus & vterus maxime cerebro conſentiunt 27
Ventriculo laborante à valide purgantibus omnino abſtinendum 292
Ventriculi frigidi ſigna 280. *Curatio* ibid.
Ventriculi humidioris ſigna & curatio 281
Ventriculi ſicca intemperies quomodo curanda 282
Ventriculum purgans bolus 292
Vermes an dolorem capitis faciant 22
Vermes ſunt cauſa appetitus immodici 314
Vermes per tuſſim eiecti 195
Vertigo quid 49
Vertiginis differentiæ 51
Vertiginis cauſæ 52. *Signa* 53
Vertigo epilepſiam & apoplexiam præcedit 54
Vertiginoſi ex cruribus vacuandi 54
Veſalii error in nomine vuæ 180
Veſicæ & inteſtinorum duplex eſt motus 88
Veſicantia in hydrope 388. *improbantur* 389
Veſicatoria in lethargo conueniunt 75
Veſicatoria quando adhibenda 855
Veternus quid 69
Victus triplex diuiſio Auic. 732
Victus plenus quid ibid.
Victus tenuiſſimus an noſtro tempore inſtituendus 732
Victus ratio in hydrope 396
Victus ratio in dyſenteria 460
Victus ratio in ephemera quæ 653
Victus pro morborum temporibus varie inſtituendus 634
Vigiliis quibus modis occurrendum 66
Vigilantibus an incubus contingere poßit 123
Vigor morbi quid 635. *varius eſt* ibid.
Vina generoſa nutricibus vitanda 119
Vina medicata 293
Vina medicata hydropicis conuenientia 397
Vini auſteri vſus 268
Vini maluatici vſu hydropicus reſtitutus 397
Vinorum differentiæ 17
Vinum non eſt anodynum 419
Vinum meracum præbendum in canino appetitu 315
Vinum in quartana an conueniat 810
Viragines quæ 548
Virgilius Ephialten pulchre deſcribit 123
Virium inſtauratio 879
Virium robur in internis inflammationibus vnica ſpes ſalutis 64
Virium eſſentia in quibus conſiſtat 254
Virium gratia homines nutriuntur 735

Virtu-

Virtutis cuſtodia alimoniam indicat 702
Vita à reſpiratione non ſeparatur 77
Vlcera in dyſenteria quomodo curanda 468
Vlcera pudendi quomodo curanda 909
Vlcera infantibus in capite erumpentia non prohibenda 120
Vlcera pulmonum cur difficulter curentur 243
Vlceris ſanatio eſt moderata exſiccatio 453
Vlcerum oculorum differentiæ & ſigna 154
Vlcus ſimplex oculorum quomodo tractandum 155
Vlcus oculorum ſordidum quæ requirat ibid.
Vlcus pulmonum difficilimæ eſt curationis 234
Vmbilicalia medicamenta 141
Vnguentum ad paralyſin 95
Vnguentum pro ſomno conciliando 66
Vnguenti roſ. Meſ. vſus 747
Vngula Alcis ad epilepſiam ſanandam facit 117
Vnitas quot modis ſoluatur 328
Voluntariis motibus per ſomnum multi mouentur 123
Voluptas rei venereæ à natura cur addita 489
Vomitus in colica vtilis 424
Vomitus in paralyſeos curatione conueniens 93
Vomitus tollit ſingultum 304
Vomitus in cholera quando conueniat 263
Vomitum prouocantia 264
Vomitus nimius quomodo compeſcendus 879
Vomitoria leuia 759
Vomitus quando in febribus ciendus 770
Vomitus cauſæ 878
Vomitus criticus non ſiſtendus ibid.
Vomitus cur quartanariis vtilis 686
Vomitus in quartana cur conueniat 812
Vrina in ephemera qualis 650
Vrinam prouocantia 76
Vrinarum diuinatores reprehenduntur 579
Vrinæ crudæ ſunt in febribus putridis 679
Vrinæ albæ in phrenitide lethales 64
Vterus maxime cerebro conſentit 27
Vterus an moueatur loco 548
Vterus in menſtruis albis an laboret 524. 530
Vterus eſt tanquam ager 548
Vterum calefacientia & roborantia 586
Vteri vitio quomodo menſes ſupprimantur 496
Vteri os poſt conceptum arcte clauditur 536
Vteri prolapſus cauſæ 549
Vteri ſine vitæ periculo vitæ mulieribus exciſi 550
Vteri calidioris ſigna 554. *frigidioris ſigna* ibid.
Vteri humidi & ſicci ſigna ibid.
Vteri frigidi & humidi curatio 555
Vterum calefacientia & exſiccantia 556
Vteri frigidioris ſigna 498
Vteri frigida intemperies quomodo curanda 500
Vteri dolor quomodo diſtinguatur à dolore colico 416
Vua morbus qualis 181

FINIS.

FRANCOFORTI

Apud Melchiorem Hartmannum, Sumptibus
Nicolai Baſſæi Bibliopolæ.

Anno M. DCI.